

A2 / 101 notes

278

1.278

Capit. 19. En el qual se muestra quien fueron los primeros que hallaron el oro, plata, hierro, plomo, chano, y los instrumentos y herramientas de que vsan los officiales. Y quien primeramente hallò el fuego, y le enseñò a sacar del pedernal, o de dos palos juntos. Y quien inuentò los fuelles, y el vso de la candela. 100

Capit. 20. En el qual se muestra quien aya sido el primero que inuentò el dinero de oro. Y quien señalò primeramente la plata y el cobre. Y quien primero hizo el espejo de plata. 102

Capitu. 21. En el qual se muestra el principio de los anillos, y del primer vso de las piedras preciosas. Y se da la razon porque se ponen los anillos en el dedo junto al mas pequeño de la mano yzquierda. 104

Capit. 22. En que se muestra el principio del vidrio, ambar, y vermellon. Y quien primero lleuò a Roma los vasos llamados mirrhinos: y del cristal. 106

Capit. 23. En el qual se muestra el principio de las estatuas. Y quienes fueron los que primero las pusieron publicamente. Y como los Griegos no las cubrian al contrario de los Romanos. Y algunas cosas memorables de la imagen de Alexandro Magno. 107

Capit. 24. En el qual se muestra el origen de la pintura, y quien fue el primero que hallò las colores, y pintò con pinzel. 110

Capitul. 25. En el qual se muestra quienes ayan sido los primeros inuentores de la olleria, y cosas que se hazen de barro. Y quien fue el primero que inuentò la rueda donde esto se haze. 111

quien primeramente usaron los carros de dos cauallos y de quatro, y los carros de quatro ruedas. Y quienes fueron los q̄ primero usaron pelear a cauallo. Ponense todas las cosas q̄ hazen al proposito. Folio. 82

Capit. 13. En el qual se muestra quien fue el primero que entre los Griegos ordenò las contiendas y juegos llamados Olympicos, y la dança y bayle Pirrhica, y la lucha. Y quien inuentó el juego de la pelota, dados, tablas, y axedrez, y el jugar a pares y nones, y el juego de los bolos y barra. 84

Capit. 14. En que se muestra el principio de algunos juegos que auieron los Latinos. 90

Capit. 15. En el qual se muestra quien fue el primero que inuentó lastreguas y confederaciones. Y de las ceremonias, y quantas maneras dellas auia. 92

Capit. 16. En el qual se muestra de donde procedio la costumbre de triumphar. Y quien fue el primero que entre los Romanos entrò con triumpho. Y a quien era licito entrar con triumpho, o con otro recibimiento. Y que era Ouacion. Y de la costumbre de poner los trophicos. 94

Capitulo. 17. En el qual se muestra quienes fueron los primeros que inuentaron coronas, y de muchas maneras que de ellas vuo. Y de donde procedio la costumbre de coronar los ciudadanos. Y del vso que se tenia en los vanquetes en coronar. Y desfilasse vn lugar de Vergilio. y de donde aya venido, que los que traen coronas lean los que hazen las supplicaciones a Dios, y coman en los mortuorios, y esten mirando los juegos. 96

D. MARTINI AZPILCVETAE

NAVARRI

I. V. D. CELEBERRIMI,

Sacri Apostoliciq; Ord. Canon. Regul. S. August.

Opera omnia

IN SEX TOMOS DISTINCTA:

Hac nouissima editione præter Allegationes marginales
COMMENTARIIS X. Aucta non ante hac editis.

*Omnibus utriusque iuris Professoribus, & Sacræ Theologiæ
studiosis, apprime vtilia & necessaria.*

TOMVS QVARTVS.

Quæ in hoc Tomo continentur, quarta pagina indicat.

CVM INDICIBVS, ET PRIVILEGIIS.

VENETIIS, Apud

Je. Poncherio de.

NAVARRI

I. V. D. CELEBRERIMUS

Sacri Apostolicus, Old Canon, Regal & August.

Opera omnia

IN SEX TOMOS DISTINCTA

Hac novissima editione præter, thesaurum marginalis
COMMENTARIIS X. Auctoris non ante hac editis.

Quoniam etiam per hunc Professorum, & Sacri Theologiae
Professorem, apparet, quod nonnulli.

TOMUS QVARTVS

Quæ in hoc Tomo continentur, disticta pagina indicat.

CVM INDICIBVS, ET PRIVILEGIIS

L E C T O R I.

INDICES Capitulæ ac Rubricarum, candide Lector, non ea de causa modo præfiximus singulis Tomis, ut quota pagina haberentur, essent indicio: sed etiam, ut quæ materia rerum, quæ doctrina in singulis tradere-tur, summatim intelligi posset. Verum eiusmodi stricta brevisq; expositio non in omnibus generatim potuit adhiberi, ne longiori iusto portione auferentur Tomi: quod maxime in hoc quarto contigisset. in eo enim præcipue Miscellanea illa centum de oratione, quæ plurima prorsus Notabilia scitu dignissima continent, duabus tamen duntaxat sectionibus generalibus distinguere libuit, ne singulorum fere Miscellaneorum summæ immorando, prolixiore quam par sit, usi sermone fuisset. Intelligis ergo nos non tantum expositionis eorum quæ traduntur, quam breuitatis nostræ scriptionis habere debuisset rationem.

INDEX OPERVM

D. MARTINI AZPILCVETAE

NAVARRI I.V.D. CELEBERRIMI,

T O M I Q V A R T I.

D E Oratione, & Horis Canonicis.	I
Miscellanea de Oratione.	266
Comment. de Rescriptis in cap. si quando,	395
Et Cap. cum contingat.	464
Comment. in Rub. de Iudicijs.	510
Relect. in cap. nouit de Iudicijs.	560
Relect. Cap. Accepta, de restit. spoliat.	632
Relect. Cap. ita quorundam, de Iudæis.	685

INDEX CAPITVM ET CVIVSQUE CAPITIS

R V B R I C A R V M

T O M I Q V A R T I.

NCHIRIDION de
Oratione, & Horis Ca-
nonicis continet 21. ca-
pita. licet in veteri im-
pressione contineat 22.
capita. pag. 1

CAPVT primum de præludijs at-
tingens xxxij. conclusiones.

2 Cap. continet textum, & vj. con-
clusiones.

3 Cap. de hora orandi tangit lxxvij.
conclusiones.

4 Cap. de gestu orandi tangit xvij.
conclusiones.

5 Cap. super orandi loco tangit xlj.
conclusiones.

6 Cap. de mala, & bona oratione
tangit xlix. conclusiones.

7 Cap. de obligatis ad recitandum
tangit xxxv. conclusiones.

8 Cap. de bonitate orantium tangit
vj. conclusiones.

9 Cap. de oratione dormientis tan-
git ix. conclusiones.

10 Cap. de integritate Horarum tan-
git lxvij. conclusiones.

11 Cap. de causis excusandi ab Ho-
ris tangit xlij. conclusiones.

12 Cap. super cogitatu extrario tan-
git vij. conclusiones.

13 Cap. de attentione orandi tangit
lj. conclusiones.

14 Cap. de parando ad recitandum
animo tangit v. conclusiones.

15 Cap. de re a recitatione aliena tan-
git iij. conclusiones.

16 Cap. de impedimento attentionis
tangit lxxxvi. conclusiones.

17 Cap. de occasionibus bene recitan-
di tangit l. conclusiones.

18 Cap. circa nouem illationes tan-
git cviii. conclusiones.

19 Cap. continet xviii. conclusiones,
& certas formulas orandi.

20 Cap. conciliat nonnulla Docto-
ris Medinae, & Auctoris.

21 Cap. tractans xlvii. concordias in-
ter Sotum, & Auctorem.

MISCELLANEA CENTV

de oratione: quæ antea pa-
ra fuerant. In quibus
leniter agitur,
Psalterio, & Re-
tris, eiusdem
rem, Renou-
remq; iudice

Index Capitum.

- eius dicendi obligatioq; traditur: ac quantæ virtutis & meriti sit, docetur. pag. 266
- Deinde Miscellaneo 33. & reliquis sequentibus Orationis ipsius generatim doctrina plene comprehenditur: personæq; orantium, & modi eas eligendi probe declarantur, & de vitandis peccatis, quæ in modis deligendi ministros ad munera orandi admitti solent: ut per eâ noscatur quis, & quo fine, ac modo munera orandi appetere, & petere iuste possit: simul quo fine, quoque modo deligere, promouereq; debeant hi, ad quos ea res pertinet. 301
- De Horis Canonicis, & ad eas obligatione. 349
- De earundem pronuntiatione. 388
- De Horis Beatae Mariæ. 370
- De cantu in Ecclesiis instituto. 372
- Maria quâ ratione creaturarum maxima dici potest. 372
- De orationibus reliquis particulibus, & Missa. 373
- De Indulgentiarum ac lobelæorum modo, & forma quærendorum. 341
- Formula pulchra orandi in surgendo mane a lecto, & redeundo sero ad illud. 392
- RELECTIO IN CAP. SI**
quando, de Rescriptis ad amplam discussionem cuiusdam ficiarii casus traducta. 395
- ma, seu casus præscriptam magnæ causæ be-
am duobus quesitis,
præsens instituitur
395
- Præludia quinque præmittuntur ad inuestigandum, sub quo genere rescriptorum eæ litteræ accessus & regressus sint constituendæ. 396
- Exceptiones 21. subsequuntur, quæ ad primum huius casus quæsitum pertinent, eæ enim opponerentur contra regressum, atque an sint legitimæ copiose disputatur. 398
- Auctarium, in quo ex decreto Concilii, atque Clementinæ 7. exponitur, quæ sit inhabilitas ad beneficia impeditiua filiorum a clericis susceptorum. 459
- RELECTIO IN CAP. CVM**
contingat, de Rescriptis ad continuationem discussionis eiusdem supradicti casus beneficiarii. 464
- Alterum quæsitum causæ præcedentis est hoc, an causæ nullitatis, quæ opponebantur contra executoris censuras, essent efficaces: & alia quædam valde quotidianæ in censurarum, & executorum materia, & circa remedia, quæ aduersus exequutores inordinatos adhiberi possunt, diligentissime examinantur. 464
- Causæ xv. nullitatis singulatim proponuntur, earumq; late discutitur vigor, & efficacia. ibid.
- Remedia sex exponuntur, quæ ad xv. causæ nullitatis euacuationem spectant, quoad censuras latas contra ipsum iudicem, & actorem. 491
- Oppositiones allegantur, quæ contra secundum remedium posse proponi videntur: eæque solvuntur. 496

Index Capitum.

Ad tertium remedium, & reliqua
tria confirmanda & probanda
redit. 504

COMMENTARIUS IN
Rubricam de Iudiciis agit de
Iudicio, siue iudicali processu,
sumptio iudicio pro iudicandi
actu: in eoque 24. illationes,
ac notabilia principalia dilige-
nter excutuntur tam ad ipsum
iudicium, quàm ad iudicem
pertinentia. 510

RELECTIO IN CAP. NOVIT,
de Iudiciis, sex Notabilia docte
exposita continet. 560

Primum notabile, Deum omnia nos-
se. 561

2 Notabile nullam creaturam om-
nia scire. 564

3 Notabile supremam iurisdictionem
mere laicam sic esse penes
Papam. 571

4 Notabile correctionem fraternam
sic definiri, & sic præcipi. 607

5 Notabile denunciationem canoni-
cam sic definiri, & quo ordine
ad eam veniendum. 608

6 Notabile iurisdictionem ecclesia-
sticam extendi ad cognoscen-
dum de omni peccato mortali
cuiuslibet Christiani, etiam lai-
ci, ad finem liberandi eum ab
illo. 609

In secundo Notabili pulchra interpo-
nitur Exhortatio ad castigand-
os diuinos. 568

In tertio Notabili octoginta corol-
laria habentur quibus declaran-
tur multi errores manifeste te-
nentium vitamque partem ip-

sius questionis: & definien-
tium diuidentiumque potesta-
tem, & eas declarantium. 581

Potestas generaliter quid. 585

Potestas laica quid. 588

Potestas ecclesiastica & laica ut diffe-
rant. 589

Solutiones 17. argumentorum contra
riam partem. 595

Ex dictis in sexto Notabili multa in-
fert corollaria, eaque perite ex-
planat. 616

RELECTIO CAP. ACCEPTA.

de Restitutione Spoliatorum,
continet diuisionem litteræ, fi-
ctionem casus, & eiusdem con-
firmationes decem, actorum
oppositiones. 632

Diuisio litteræ capituli, & casus fi-
ctus. 633

Confirmatio duplex summæ princi-
palis. 634

Oppositiones decem contra princi-
palem summam propositæ sin-
gularim & seiunctim tractan-
tur, & soluuntur. 637

RELECTIO CAP. ITA QVO-

rundam, de Iudæis. In qua de re-
bus ad Sarracenos deferri pro-
hibitis, & censuris ob id latis
disputatur, continet vndecim
Notabilia, & septem glossas.
pag. 685

Primum Notabile, de summa
paliter contentor.

2 Notabile, de cupi-
crudelitate.

3 Notabile, de
standi se C.

4 Notabile, de

Index Capitum.

- vnde dicatur, & quos Infideles includat.
- 5 Notabile, de propria, & lata significatione verbi Arma.
  - 6 Notabile, quod per delationem armorum hic veritatem non omnis eorum materia uetatur.
  - 7 Notabile, quod verba (Lignamina galearum) barbara sint, & quæ includant.
  - 8 Notabile, qui sint deferentes, & subministrantes, & ut differant.
  - 9 Notabile, quod, & quare plus peccet Christianus iuuans Sarracenos, quam ipsi.
  - 10 Notabile, quod subministrans necessaria Sarracenis in bello, incidit in penas huius capituli, & quæ sint illæ.
  - 11 Notabile, quod galeas Sarracenicæ, & naues Piraticas gubernantes incidunt in hunc canonem.
- Continet etiam septem glossas grandes, viles, & nouas.

COMMENTARIUS DE ORATIONE, HORIS

Canonicis, atq; alijs diuinis officijs,

ANTE ANNOS TRIGINTA SERMONE

Hispano Conymbricæ compositus, & æditus.

NUNC AVTEM ROMÆ, ANNO MDLXXVI.

recognitus, auctus, & Latinitate donatus.

De Præludijs attingens 33. Conclusiones. Cap. I.

Orationis, & Virtutum in materia quantum quis fecit.

1 Oratio actus eminens, & omnium virtutum colophon.

2 Oratio actus latræ, siue religionis.

3 Oratio res necessaria, impigerque nuncijs.

4 Orationis formam, & non uictus Christus ipse dedit.

5 Oratio magnarum Virium ad impetrandum.

6 Oratio quadatenus vincit, & cogit Deum.

7 Oratio propter quæ diffinitu difficilis.

8 Oratio Verbum generalissimè generaliter, & specialiter sumi.

9 Orat semper, qui semper bene agit.

11 Oratio, ut hic sumitur, num. 10. & ut definitur.

12 Petiu duplex, aperta, & operata.

13 Oratio est petitio, & actus intellectus.

19 Oratio cur dicta desiderium, nu. 14. & cur affectus purus, nu. 15. & cur non ascendit in Deum, et deuotio. n. 16. nec operatio mentis in Deum, n. 17. sed sic petitio mala, nu. 18. & cur actus latræ.

20 Deus a & o, cum pulchro disticho Boetij.

20 Latræ siue religio quid.

21 Oratur solus Deus uno respectu, & sancti alio.

21 Orare, & orari sanctos, Tridentini diffinitum.

21 Inuocationem circa sanctorum quinque definita Trident.

22 Orari cur non debet Siuius, nec existens in purgatorio.

23 Orare proprium Angelorum, & hominum.

24 Orat Christus quatenus homo, non quatenus Deus.

25 Orare potest male daemon, & cur non orant, qui sunt in purgatorio.

26 Pascha sius ex purgatorio, ut fecit miracula.

26 Orandum quo fine non est pro existente in purgatorio.

28 Oratio triplex mentalis, uerbalis, & mixta.

29 Orationum alia bona, alia mala.

30 Orationum alia publica, alia priuata.

31 Oratio, ut ex quatuor partibus integris constat.

31 Oratio S. Trinitatis egregia contexta.

33 Orationis Christianæ copon.

33 Ludonius a Granata Orationum.

33 Conciliatio dictorum

que alij post eum

serunt, remissæ.

Vo maiore cum luce, maioreq; cū cautela introi-
mus hanc sylvam obscuram, & lubricam, accipiamus in fauces & sulcra,
hæc præludia, & præsupposita. * Quæ, & alia innumera in hoc libello contenta, olim quamvis senex, si dentius scripsi, quam nunc, & si longissimè senior, audeo confirmare, veritus ne quis dicat esse me de numero contentorum in quodam monito^o alibi a me ipso scripto, nepe in orationis, & alia qua vis Deo inseruiendi materia, oēs sibi ipsis uideri scire, & uelle alios docere, & paucos quod sciunt operari, cum ea, quæ scripto docui, opere non præstauerim; ideoq; oporteat me dicere, q̄ quadantè nus verū sit illud cuiusdā pij ibidē a me ipso citatū, s. in materia uirtutū tm̄ quisq; nouit, quantum facit, & non plus non tamen omnino, & iuxta rigore uerborum esse accipiendum; & ideo posse me aliqua, quæ non feci, in hac, & alia uirtutum materia scire; & ea alios, qui plura fecerunt, humiliter, & pia mente docere, qđ Deo annuēte facere conabor. *

2 Primum ergo præludium sit orationē de qua S. Cyprianus hic agit, esse actum cum primis omnium, qui Deo grati sunt, eminentem, & sublimē, iuxta illud Abbat̄s Isaac, ^b sicut ad orationis perfectionem omnium tendit structura uirtutum, ita, nisi huius culm̄ in eā oīa fuerint colligata, atq; cōpacta, nullo modo firma poterunt, uel stabilia perdurare, hæc ille. Nā & cum primis omnium, q̄ offerimus Deo est id, quod Oseas appellat, ^c uirtulos laborum, i. uocalem orōnem, quodq; Paulus uocat ^d hostiam laborum, ut significat Conc. Viennensē, ^e & ut quidam pius aiebat, ^f omnis Dei cultus oratione consistat, aut perficitur, & ideo tantopere nobis a tota Ecclesia Christiana cōmendatur, & ut ei noctes dies insistant, adhortatur, admonēs d̄ ipsi smet Saluatoris, ^g oportet re, & nunquam deficere: & ^h sine intermissione orate, d̄ Hieronymi ⁱ nunquam interitū cadat, & illud eī in ecclesia sacerdos infir-
^l infra ^l temperabun-

tur, & declarabūtur, ea uero potissimū ratione hoc primum præludium confir-
matur, q̄ iuxta Tho. in hoc ab omnib. receptum. ^m Oratio est actus uirtutis il-
lius, quæ maxima est omnium mora-
lium, ⁿ quam latini Religionē, & Græci latrarium appellant, quæque nos impellit & iuuat, ad Deum debitē honorandum, etiam secundum Ciceronem. ^o

Secundum præludium, Orationem esse rem admodum nobis necessariam: Eī. n. qui uinctus est, aut adeo gravis, ut nequeat ire quo sibi est necesse, necessarius est nuncijs, uel procurator, ut docet Vlp. ^p At nos qui sumus graues & corpore uincti nequiuimus adire Deum, & postulare ab eo, quod nobis necessarium est, nisi per orationem, per eā autem sic. Quis est tāti animi, & uirtutis, ut ascendens cōles, trā filiēs ualles, humida vadens, & omnia impedimēta findens, in cōspectu Dei intrare audeat, iuxta illud sapientis, ^q Oratio humilantis se nubes penetrabit, & donec propinquet non consolabitur, & non illud Davidis, ^r asseuerissimi hunc nunciū ad eum mittere, Intret in cōspectu tuo oratio mea, super quo dixit magnus ille Patriarcha noster Auguſt. ^s Mira uirtus orationis, quæ illuc intrat ad Deū, quo caro peruenire nequit. Cui alluſit Aquinas, ^t asserens orōnem esse quendam interpretem, proxenetam, & ueredarium orantis ad oratum. Quibus accessit noster ille magnus Archidiaconus, ^u qui per pulchras authorum sententias probat, quod oratio per uarias eius uires ad Dominum appropinquat, penetrat, flagitat, & impetrat. Accessit item doctissimus ille Gerson, ^x dicens orationem esse quandam nunciū nobis a Deo datum, ut nos in hac peregrinatione comiteretur, nostras ei miserias renūciaret, opemq; petat. Nuncium inquam, duab. alis spei, & fidei alatum, & animo charitatis armatum, paratumq; ad suo quā citissime officio fungendum. Quo factū est, ut licet Dominus noster nullam formā edendi, bibendi uestiendi, & calceandi præstiterit, formam tamen orādi egregiam & omnibus numeris perfectam instituit. Quippe qui nouerat quāto interuallo orōnis necessitas, & utilitas,

a monit. libelli addit huius repe.

b in coll. pa tr col. 9. c. 2
c Osee. 14.
d Hebr. 13.
e in cle. 1.
de cele. mis.
adiūta gl.
in Ger. fru.
Ab labor.
f Guliel. in princ. Rhet.
diuina, &
Gab. i Can.
missa lect.
r. col. 2.

m 2. 2. q. 87

art. 3.

n Tho. 2. 2.

q. 81. art. 6.

o 2. Rethor.

p in l. 1. de

proc. facit c.

cum dilect.

de dolo, &

cont. c. cum

parari de

appell.

q cap. 36.

r Psal. 87.

s Super eo-

dem ps. 87.

t 2. 2. q. 87.

ad 4.

u in c. tres

sunt de pa-

nit. d. 1.

x in 2. p. al

phab. 47. in

fi serm. ha-

bit in cōcl.

tas, illorum necessitatē, & utilitatem (et si illa magna sit) excellat, idem quoq; Dñs licet prohibeat nos sollicitos esse, qd comedamus, & bibamus, ueltiamus, non tñ uenit, imò grauiter adhortatus fuit, ut adorandū. sinus solliciti: tamē pleriq; nostrū (q̄ humana fragilitas est) minus de hoc, q̄ de illis solliciti sinus.

5 Tertium præludium, orationem, ut p̄ dictū est, esse magnæ uirtutis, magnarumq; uitū, quod significauit ipsemet Christus, per illam Euangelii Lucæ parabolam^a cuiusdam, qui media nocte postquā cubuit, inportuno amici rogatu uolens, nolens surrexit e lecto, & tradidit res panes, quo alium amicum de uia uenientem commodò excoiperet ho-

^a cap. 21. ^b Math. 6. spiritio. Per illam itē parabolam^b de Iu dice, qui licet nec Deum, nec homines reuereretur, prece in cuiusdam uiduæ obnixā, uis ei reddere coactus fuit: & quia oratio fiduciam præstat consequēdi, quicquid petimus a Deo, iux. mul-

^c Io. 14. ^c ut eiusdem 15. & 16. ^d Matth. 7. & 18. ^e Mar. 11. ^f Luc. 11. & 18. ^g Io. 5. ^h c. fin. 20. ⁱ dist. ^j Matt. 15. ^k e in ca. l. m. ^l porion. de pan. d. 1. ^m f. Exod. 16. ⁿ c. fi. 36. ^o dist. ^p g. glo. sing. in cle. 1. de reliq. & ne ner. sancto sub fi. ^q in ca. & bi periculū. §. Quia uero de electio. lib. 6. ^r in lib. Me ditat.

ta Euangelii promissa, præsertim illud.^c Quodecunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis, & si quid petieritis in nomine meo, dabo uobis. Hęc Deum quadatenus cogit, ut illa Cananæ^d 6 eundē uincit, & superat iuxta illud Hieronymi: ^e Deus ipse, qui nullius intra se superari uisib. potest publicani precibus uincitur. Per hanc populus Israeliticus orante Moysē uicit, sicut & eo orationem remittente uincebatur.^f Theodosij oratio fuit in causa, ut tela in eum iacta in iacentes retorquerēt. ^g Hęc præstat sterilibus liberos, salutem agro-^h tis, mortuis, uitam, & iamiam damnan-ⁱ dis paradisi. Huic fidendum potius, quam alij cuius hummo inuēto, iuxta illud Conc. Lugdunen. ^j memorabile fidelib. Non est tam de se sollicita quam tuncunq; inuentione fidendum, quam de instantia orationis humilis, & deuotæ, sperandum. Quod tamē multi (proh dolor) parum curamus. De hoc est il-^k lud S Bernardi ^l elogium, ex duob. unū indubitanter sperare debemus: Aut dabit nobis quod petimus, aut quod non est utilis.

7 Quartum, Conuenire quidē, ut sciamus, quid si oratio, ne carpamus, ut in

simili carpit gl. ille celebris, ^k de notorio loquimur, & quid sit notorium igno-^k ramus, non esse tñ eam diffinitū facile. ^k in c. ma-
Tum quia diffinientiū uarietate res ^k nifesta. 2.
adeo confusa est, & obscurata, ut oporteat oculos diligēter aperire, quo inueniatur ueritas quoq; illa oēs conciliatur; Tum quia quidam lingue latine cal-^q leuissimus, ait orare quidem oib. lati-
nis esse pro rogare, orationem autē pro
rogatu minime, nisi Christianis quis sty-
lus curia Rom. (cui satis consonat vul-
garis sermo, Italus, Hispanus, & Gallus)
oratore pro rogatore passim accipiat.

Tum quia sunt, quib. oratio uideatur esse actus intellectus, & quib. uideatur esse actus uoluntatis, & quib. uideatur esse utriusq; & ut facile colligas ex uariis eius descriptionib. quas refert Alexan-^l der ille Halen Doctor, irrefragabilis, ^l in q. p. q.
der ille Halen Doctor, irrefragabilis, ^l 22.
& post eū Doctor Angelicus^m Guliel. ^m m. 2. q. 83.
Gabr. ⁿ & alij Theologi alibi, & glo. ⁿ art. 1. & la
Host. ^o & alij canonū periti alibi. Tū
quia uerbum (oratio) aliter a Gramma-^o tico, aliter a Logico, aliter a Rethore, ^o in princ.
aliter a Theologo, iurisque peritis ac-^o Rhet. diuin.
cipitur, ut de se patet, & pulchrē decla-^o o in canon.
ratur a magno Abulense Episcopo. ^o mis lect. 61.
^p p Glo. mag.

8 Quintum præludium, q̄ mea snia di-
cere oportet ad conciliandū oēs diuer-
sa docentes, uerba illa (orare, & oratio)
tripliciter accipi, in sacris literis, sacris
que canonib. & legibus, nempe genera-
lissime, generaliter, & specialiter, Ora-
tio. n. generalissime sumpta cōprehendit oēm bonam actionem, ut singulari-
ter docuit Rich. ^s qua in significatione
uē assumi in illo Luca. ^t Oportet sem
per orare, & nonnunquam deficere, ita ^t q 24.
ut significet, oportet semper bene age-^t in d. d. 15
re, nunquā male. Glo. n. eius ordina-^t art. 4. q. 1.
ria sic habet. Homo nunquā definit ^t in uers. fi.
orare, nisi qñ de finit esse iustus, & ad-^t t cap. 18.
dit: Semper orat, qui semper agit bona.

Oratio uero actum contemplandi, me-
ditandi, & laudandi Deum, aut suos
ēos, aut alia sua, quatenus sua sunt,
tiarum item actiones, & peti-
ipi sunt, iuxta illud Mat-
te, & orate, ne intretis in
quo illud uerbum (ora-
gnificat petere, uel ro-
tari, contemplari Deū

nientia. Iuxta item illud ^a Ascendit in montē solus orare: In quo illud verbū (orare) significat in Deo; & eius gloria maiori cū libertate meditari, & contemplari; singulariter exponit Innoc. ^b
^a Matt. 14. ^b II I. Palam est n. Dñm non ascendisse in montē, & secessisse a turbis, ad petendum tm̄ aliquid, sed etiam ad ea, q̄ predicta sunt, faciendā. Probatur idem, & fortius per illud ^c Phariseus hęc orabat, qui tm̄ nil in eis petebat: solum. n. gratias agebat ob quādam sibi collata beneficia, quā narrabat. Hoc modo et accipitur cum dicitur: Ille, aut ille, tanto tpe mansit orando. Hoc et modo v̄ summi in illo Pauli ^d Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones: secundum. n. sententiam Tho. super eo ^e & Richard. verbum illud (orationes) significat accessio nem ad Deum, per cogitatum & affectum, sic et sumpsit Damascenus, cum dixit: orōnem esse assensum mentis in Deum. Oratio autē specialiter sumpta est petitio Deo facta, secundum plerosq; oēs. ^f Posteaq; hęc scripsimus, inueni d. 15. art. 1. S. Bonavent. ^h & S. Ant. ⁱ qui eū non citat, hos tres significatos notasse, quāuis non p̄bent eos, ut supra sunt probati. Secundum quorū nullum visum fuit, aliq̄m mihi hanc dictionem in hoc cap. summi. Non quidem iuxta primum, quia non est ei locus in oī actione bona: Non iuxta secundum, quia non est ei locus in omni actu contēplandi, & meditando de Deo, ut infra tangetur. Nō iuxta tertium, quia locus est ei in pronuntiatione omnium Psalmorum, & Canticorū, in quorum aliquot nihil petitur, sed tm̄ laudatur Deus, & gratiæ ipsi aguntur: Laudē autē aliam esse ab oratione, & non solū aperte patet, sed et efficaciter probatur ^k c. 6. nu. 3. per distinctionem laudis, quā infra tangemus, ^k & late alibi ^l probamus. Nūc verbis II. q. rem altius perpendenti v̄ predictum ^m 60. verbum (oratio) tertio prefato modo in hoc cap. sumi. Tum quia principaliter actus de orationib; ab Ecclesia ordinatur, quarum aliquib; et solā laudatur, & gratiarum actiones Deo impetrantur, ut in medio, vel fine, ut patet ab eo petimus, ut palatius recte annotauit Card. ⁿ quia laudes, & gratiarū

actiones sunt p̄ambula quādam media, & p̄paramenta, quo petitiones nostras attentiores, feruentiores, & efficaciores reddamus, & cōsequenter sunt partes earum proximales confirmatorie, aut confutatorie. ^o
^p Sextū, q̄ orō prefato tertio modo sumpta, vt cōiter in sacris literis, sacrificiis canonib; & legib; sumitur, & ut eā sumpsit gloriosus ille Cyprian. Martyr, & Doctor egregius in hoc cap. diffiniri potest esse petitio Deo aperte, vel opere facta. dixi (petitio) pro gñe, q̄ omnis bona diffinitio requirit, ut post Arist. ^q 12 Vlp. ^o Bart. P. & alios diximus alibi. ^r Nā uerbum, (petitio) genus, siue generalior est, q̄ uerbum (oratio) prefato tertio modo accepta: cum omnis oratio sit petitio, & non contra, oīs petitio sit oratio specialiter sumpta. Petitio. n. quę Regi, uel alii homini uiuo de re p̄feratim, q̄ ipse naturali ui. p̄stare potest, nullatenus est oratio; est tm̄ petitio. Dixi Deo pro differentia, qua differt ab alijs petitionib; quę alijs sunt, quarum nulla, et si fiat Papę, dī oratio, vt specialiter prefatus Gulielmus ^s annotauit. Dixi (aperte uel opere facta.) Tum quā nonnunquam fit expresse, & nonnunquā tacite, ut a sororib; Lazari petita fuit salutas eius, per illa uerba, Dñe, Ecce quę amas, infirmatur. ^t Vt. n. Aug. ibi sentit, & alibi declarat Tho. ^u tacite petierūt ei² sanitatē, licet nil de ea expressissent. Tum quia licet petitio, quā Angelis, & Sanctis Dei porrigimus, aperte tantum fiat illis, opere tamen fit Deo, quatenus porrigitur eis tanquam intercessoribus id quod petitur, ab eo impetraturis, & ita cum effectus eiusmodi petitionis speretur ab eo, potius fit ei quam ipsi, ut potior est medio finis. ^v

COROLLARIA.

13 Ex quib; infero aliqua corollaria, quibus ea fiant locutiora, & authorū circa illa elogia concilientur. Primum uerbum esse illud August. ^x Oratio quādam petitio est: & quod Sanct. Thom. de hoc perspicacius aliis in quarto lib. Sententiarum, loquutus est. ^y II. Orationē esse actum intellectus, non uoluntatem, ut p̄funde

n. Top. c. 7
o. l. 1. ff. de
test.
p. in d. l. 1. et
in l. 7. de ac
quir. pos.
q. in rub. de
prob. & de
prob.

r in Reth. di
ui. col. 3.

s Io. 11.
t 2. 2. q. 83.
art. 17.

u. l. & si nō
sint S. per
ueniamus.
ff. de aur. et
arg. c. p̄dict
28. q. 1.
x in lib. de
uerb. dom.

y d. 15. q. 4.

a 2.2. q. 83. funde probat Thom. ^a eo neruoso argu-
art. 1. mento, quod ratio est pars intellectus, ^b
b Th. 1. p. q. & petere, rogare, & impetrare, & ordi-
 79. a. 5. * *et* nare, & loqui pertinent ad ipsam ratio-
dilucidetra nem: & constat ex præfatis orationem
dim. in Ma esse petitionem rogatum, & locutionē
nu. Conf. p. quandam mentalem, aut uerbalem, ut
lu. 3. nu. 2. & post Sanctū Thomam declarauit Ga-
c In canon. briel. ^c Tercio, desiderium petendi, im-
Miss. lec. 61. petrandive aliquid a Deo, non esse ora-
col. 3. tionem, ut idem Thoma. ubi supra rece-
 pitus ab omnibus astruxit, & palam fit
 ex eo, quod desiderium est actus uolun-
 tatis, & oratio intellectus. ^d ut prædi-
 ctum est. & ex eo, quod longe aliud est,
 desiderare, & aliud petere. Multa enim
 cupimus, ut faciunt alij, quæ holimus,
 vel non audemus, vel turpe ducimus
 petere, ut recte annotauit prædictus E-

d Th. d. qu. 88. art. 1. piscopus Parisiensis. ^e
e Gulielm. IV. Qd illud gl. ordinariæ. ^f Oró est
ubi supra. desiderium boni, saluandum est per figu-
fr. ad Thes rā Methonymiam, qua pro effectu poni-
salon. 5. tur causa, quia desiderium boni non est
 oratio, sed causa eius. Quæ eadem figu-
 ra dixit Aug. orationem esse purum asse-
 ctum in Deum directum: Non. n. vir
 eruditissimus uoluit dicere, ipsum
 purum affectum esse proprie orationē,
 cum palam sit illum esse actum virtu-
 tis, spei, vel charitatis, orationem autē
 virtutis Religionis; sed uoluit dicere,
 actum dirigendi, & ordinandi illum pu-
 rum affectum in Deum esse orationem
 recipiendo per Methonymiam, actum
 materiale directum, pro actu illum
 dirigente, ut Tho. ubi supra declarat. §

g Ind. d. 15. V. Illud Anselmi relatum a Thoma ubi
q. 4. a. 1. q. 1. 16 supra (Oratio est ascensus mentis in
 Deum) non esse intelligendum de ora-
 tione specialiter, siue tertio modo acce-
 pta, sed de oratione generaliter, secun-
 do modo sumpta.

VI. Per eadē quoque figurā Methon.
 saluari debere illud Hugon. de S. Viç.
 (Oratio est deuotio quædam ex com-
 punctione procedens) declarando no-
 luisse dicere, ipsam deuotionem esse
 orationem, sed significare, quod deuotio,
 qua quis se deuouet Deo sperans
 opem ab eo, continet quandam petitio-
 nem tacitam illius, quam sperat, op-
 pis, & adiutorij, quæ est quædam opera-
 ta petitio, & consequenter oratio, & ita

Oper. Nauar. Tom. III.

posuisse causam pro effectu, per Metho-
 nymiam; Licet enim deuotio & oratio,
 ambæ sint actus virtutis Religionis, lon-
 ge tamen altera ab altera differt, quod
 facile colligas ex Thom. qui duas de il-
 lis diuersas quæstiones proponit, & mul-
 tis articulis ornat. ^h

17 VII. Quod illa diffinitio Neote-
 ricorum, ⁱ nempe (oratio est erectio
 mentis in Deum, cum studio quippiam
 ab eo impetrandi) non est satis perpen-
 sa. Tum quia non conuenit orationi pu-
 re vocali, quod etiam ipsemet fatetur.
 Et per contenta in præsentī præludio
 constat orationem vocalem esse veram
 oronem, Tum quia substantia orōnis nō
 est ipsa erectio mentis in Deū, sed peti-
 tio, quā mens ita erecta facit per pfata.

18 VIII. Quod non est etiam satis am-
 pla illa diffinitio Damasceni. Oratio est
 petitio decentium a Domino. Non. n.
 amplectitur petitionem indecētium, &
 malorum Deo factam; quam tamen esse
 orationem conuincit Aquinas. ^k cuius
 non videtur meminisse eius Comm. ali-
 bi, ^l negans absolute ullam petitionem
 contrarie inordinatam esse orationē.

19 IX q. non abs re ut supra dictū est,
 oratio dicitur esse actus virtutis, quam
 Græci latrām, Latini vocant Religio-
 nē, quæ inclināt & iuuat ad suspiciendū
 & venerandum Dexam, Opt. Maxim. vti
 principium, & fontem vltimum, & por-
 tū, in quem tendimus, & in quo requiē
 speramus, ut colligitur ex Tho. commu-
 niter recep. ^m Per orationem. n. peten-
 tes egestati nostræ opem, & suppetias,
 honoramus eum, qua parte nos subijci-
 mus ei, agnoscendo eum totius nostri
 boni fontem, & authorē, ut ex eodē
 Th colligitur ⁿ * & graphice insinauit
 m Sæctus ille Seuerinus ^o illo carmine.

*Tu requies æterna pñs, te cernere finis,
 Principium vector, dux, semita, termi-
 nus idem.*

ut qui alto corde, nouerat eum esse a &
 21 o principium & finem. P *
 21 X. quod Deus solus sit orandu-
 effectum ut det, aut efficiat id o-
 tur. Tum quia oratio ut pr-
 probat Th. recep. uest actus
 ligionis quæ soli Deo debetur,
 lud; Deū tuū adorabis, & so-
 uies. Tum quia principali-

b 2.2. q. 83. ubi de orō-
ne, et q. 82. ubi de deu-
otione * cum diffinitionē
tres ca- sus unde o-
ritur, ponit tur in scap.
20. errorē. 16. *

In lib. de modo oran-
di.

k in 4. dist. 15. q. 4. art. 1. q. 1.
l 2.2. q. 83. art. 4.

m id. q. 83. art. e.

d ubi sup. o Metro. 9. lib. 6. de cō-
solat. philos.

a Psal. 83.

b Job. 5.

c Sef. 25. in
decr. de in-
uoc. Sancti.

tia gratū, & faciens, & beatitudo sunt pe-
tendæ, quas solus Deus præstat, iuxta il-
lud ^a Gratiam & gloriam dabit Dñs.
Quamuis ad effectum, ut oratus inter-
cedat ad Deū, & impetret ab eo, quod
oratur, et Angeli, & Sancti utiliter oran-
tur, iuxta illud ^b Voca si est, q tibi respō-
deat, & ad aliquem Sanctorum conuer-
tere. Quæ oia confirmat vsus ille iam in
de ab Apostolis receptissimus Ecclesiæ
orantis ad Deū, per (Misere nobis) ad
Angelos aut & Sanctos per (ora) vel (in-
tercede pro nobis) * & grauissime defi-
nuit Sacrosanctum Cōc. Trid. ^c in hæc
verba, Epī, & quib. est munus docendi fi-
deles diligenter instruant, docētes eos,
Sanctos vna cum Christo regnāte, ora-
tiones suas pro hominib. Deo offerre,
bonum atq; utile esse suppliciter eos in-
uocare, & ob beneficia impetranda a
Deo per filium eius Iesum Christum
D. N. qui solus noster Redempt. & Sal-
uator est, ad eorum orationes, opem, au-
xiliumq; confugere. Illos vero, qui ne-
gant Sanctos æterna felicitate in cœlo
fruētes inuocandos esse, aut qui asse-
runt vel illos pro hominib. non orare,
vel eorū, ut pro nobis et singulis orent
inuocationem idolatriam, uel pugnare
cum uerbo Dei, aduersariq; honorī v-
nius mediatoris Dei & hominum Iesu
Christi, vel stultū esse in cœlo regnāti-
bus, voce, vel mente supplicare, impie
sentire, hæc ibi Ex quib. colligas primū
sanctos pro nobis orare. 2. Nos utiliter
eos inuocare in nostros ad Deum inter-
cessores. 3. Sancte nos ad eorū opem cō-
fugere. 4. nil per hoc dignitati Christi
detrahi. 5. Hæreticum esse contrarium
asserere. *

d 2. 2. q. 83

art. 4. ad 3.

e art. 11.

3. & in

XI. Quod nec existens in purgato-
rio, neq; uiri quamlibet sancti sunt oran-
di secundum Thom. ^d & Richard. quia
ut ille ait, per orationem principaliter
petitur beatitudo, quam illi nondum ha-
bent, & nō debet peti ab aliquo id, quo
ipse caret. Quæ ratio licet non omnino
concludat, quia multa petimus multis,
si non habent, non quidem ut ea
petant, sed ut ab aliis impetrent:
tamen tenenda est; quia li-
centes in purgatorio sint maio-
res, qua parte de sua beatitudine
tamen minores, qua par-

te sunt in statu pœnali, & non in statu
orandi pro alijs sed ut oretur pro illis, &
quia nostras orationes minime cognos-
cunt. A uiuis autem petimus non o-
rando, sed uerbo, vel scripto, & rogan-
do, ut pro nobis orent, iuxta Thom. ^e
& Abulensem, ^f communiter recep-
tos. * Ratio, autem cur rogatio ad san-
ctos mortuos dicatur oratio, non autem
facta ad sanctos uiuos, non est redditu
facilis, Tum quia illa Thomæ, quod il-
li sunt beati, hi autem minime, non vi-
detur efficax, eo quod ante Christum
passim poterant orari existentes in lim-
bo patrum, qui nondum erant beati
per prædictū illud Job. 8 Tum, quia nec
illa, quod illi sint in patria, hi vero in
via, satisfacit, quia patres qui erant in
limbo, non erant in patria: Tum quia
qua ratione rogatio ad sanctum, ut oret
Deum pro beatitudine rogantis, uide-
tur esse facta Deo, saltem tacite & opere:
eadem rogatio facta uiuo iusto pro
beatitudine, uidetur tacite facta Deo;
nisi hoc ideo negemus, quod uiuus non
est certus de sua beatitudine, mortuus
autem sit; etiam si esset in patrum Lim-
bo, qui per reuelationem specialem,
propter eorum magnam sanctitatem si-
bi factam poterant orationes uiuentiū
ad se actas nosse. Nec obstat, quod etiā,
qui purgantur, sunt certi de sua beati-
tudine, quia sunt in statu pœnali, & ex-
tra statum merendi, & impetrandi, ut
prædictum est. *

XII. Quod soli Angeli & homines
possunt orare, Tum quia nec inanima,
23 nec bruta rationis expertia, possunt
agere actum rationis, qualem supra di-
ximus esse orationem, Tum quia nul-
la illarum (quæ sunt immensæ, cœqua-
les, & æternæ) summæ Trinitatis perso-
narum potest adire superiorem, quod
oratio requirit, secundum omnes. Non
obest, quod Regius psaltes per illud, ^h
Pullis coruorum inuocantibus eum si-
gnificet pullos coruorum orare Deum.
quia ut ait Thom. ⁱ non dicuntur in-
uocare, quia orent, sed quia naturaliter
capiunt bonitatem diuinam modo sibi
apto participare, & participant, aut se-
cundum alios, ^k roris alimenta susci-
piendo. Non item obstat: quod Chri-
stus uerus Deus, & uera secunda per-
sona

e Sibi sup.
f Matib. 6.
g. 26. et 28.

g Job. 1.

h Psal. 146.

i in d. q. 83.
art. 10.k Caiet. in
cod. ps. 146.

a 1. Ioan. 2. fona Trinitatis orabat, & orat^a quia ipse erat, & est uerus Deus & homo, in quantum homo orat, & orabat, non in quantum Deus, ut post alios declarat

b 3. p. q. 2. Thom. ^b qui alibi ^c ait, ideo non dicere nos illi tanquam homini, ora pro nobis, sed tanquam Deo, Miserece nobis, ut Nestorij, & Arrii errorem uitemus: quamuis absque ullo errore posset mus eum orare; ut in quantum homo pro nobis oraret. De eadem uero autem dicit Abulensis, ^d nunquam quidem illum orare, sed posset. Cuius argumenta concludunt quidem, eum nunquam bene orare, nec posset id bene facere, sed non, quod non male oret, neque quod id facere nequeat. Et de existente in purgatorio, ait nunquam orare, quia eius oratio non potest esse meritoria, neque satisfactoria, quia est, ut diximus, extra statum merendi immo, & satisfaciendi, nisi eo modo sibi iam determinato, & penam sibi decretam patiundo, & S. Thom. quem ille non refert, ait ^e quod miracula quæ Deus per

26 S. Paschasium, existentem in Purgatorio fecit, ut colligitur ex D. Greg. ^f non fecit sua oratione, sed orantium fide. Pro doctrina tamen Abulensis, de existentibus in Purgatorio, quod non orerent, est communis opinio a Diuino Thom. ^g Sancti Antonini, ^h & alijs ⁱ communiter recepta.

XIIII. Nos non debere orare, neque opera bona facere pro animabus in Purgatorio existentibus, eo fine, ut ipse quando sunt in eo orent pro nobis, sed sic eo, ut ab eo liberaret, & in supremi illius celestis solij throno locaret, id faciant. Quamuis vir quidam, ac doctor Illustris, & præcipue apud me obseruantur, ac non minus pius, quam doctus, uti ex eius operibus, & uita liquet, contrarium huic Corollario sentiat in quodam opere ^k pastoribus utilissimo. Hispano idiomate nuper ab eo composito, nullum in id textum, rationem, uel auctorem, licet reperitur allegando.

XIII. Quod triplex est oratio, ^l mentalis tantum, verbalis, & scripta tantum, & mixta. Si quidem quandoque oramus sola mente, nulla exprimendo uerba, aliquando solis uerbis, nil animo concipiendo, neque quid dicamus cogi-

tando, nonnunquam utroque modo exprimendo, uel scribendo cogitata, & id quod dicimus, uel scribimus, mentis aciem intendendo.

XV. Sequitur quod orationum alia est bona, alia mala. Quædam enim oratio est peccatū, iuxta illud Psalmographi: ^m oratio eius fiat in peccatum; Quod neruosa ratione comprobatur Beatus Thoin. ⁿ & facit illud Malachiæ, ^o per S. Hieronymum & Grego. ^p citatum: Maledicam maledictionibus uestris: Vnde subinfertur, dictum illud Abulensis. ^q Demones & si possint, nunquam orant, intelligendum esse, ut supra dictum fuit.

XVI. Id quod aiunt Cassiod. & Archid. ^r puta petitionem eius, qui postulat a Deo indecentia, non esse orationem, quin potius esse secundum alios ^s excrationem, non est uerum, aut saltem intelligi debere sumendo uerbum, Oratio strictè pro sola bona oratione.

XVII. Orationum aliam esse publicam, aut communem, aliam priuatam, uel singularem: Publica est, quæ fit nomine Ecclesiæ, per illius ministros pro populo, iuxta glo. recept. ^t & prædictum S. Thom. ^u Cui suffragans ex hoc infert Caiet. orationem publicam necessario debere esse uocalem: Priuata, propria, & particularis est, quæ quis nomine suo, aut alieno, non tamen ^v uti minister Ecclesiæ facit.

XVIII. Quod quattuor illæ partes in quas Beatus Paul. ^x diuidit orationem, puta, obsecratio, oratio, postulatio, & gratiarum actio, non sunt partes subiectiue, siue species eius, tanquam generis: neque earum per se sumpta est petitio, & per consequens neque oratio, prout hic sumitur: sed sunt partes integrales orationis. Hac siquidem scriptura a Cassiano, ^y & varijs præcis, & neotericis diuersimodè declarata. ^z S. Paul. nos docuit, quattuor præcipuas partes, ex quibus oratio constat, iuxta B. Tho. ^a si satis perpendatur, dum ait, Ad orationem tria requiri: quorum ^b eundem diuidit in duo Primum, quomodo accedat ad Deum, i. designa metis in eum, quod significat B. verbo orationis. I. Ratio impetratio ex parte Dei, est eius san-

m Ps. 108.

n in 4. d. 15

q. 4. ar. 1. q.

2. & art. 7.

& 2. 2. q.

83. art. 15.

o cap. 2.

p. c. maledi

cā & c. mul

ti sub fin. 1.

q. 1.

q. Matth. 6.

q. 27.

r in c. presb.

95. dist.

s Caiet. 2. 2.

q. 83. art. 4.

t Glo. mag.

cle. 1. de re

liq.

u in d. q. 83

art. 2.

x 2. ad Ti.

moth. c. 1.

y in coll. pa

trū. col. 9. c.

11. & 4.

seg.

z Super illo

n. 1.

za verbo *obsecrationes*, & ex parte nostra, recognitio beneficiorum receptorum, insinuata verbo *Gratiarum actiones*. I I I. Petitio aperta, vel operata, significata verbo *postulationes*. Pro quorum exemplo proponit idem Thom. illam summæ Trinitatis, omnib. numeris absolutam orationem, siue collectâ. Omnipotens sempiterne Deus, qui de disti nobis famulis tuis, in confessione 32. veræ fidei æternæ Trinitatis gloriâ agnoscere, & in potetia Maiestatis adorare unitatem, quæsumus, ut eiusdem fidei firmitate, ab omnib. semper muniamur aduersis: Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c. In hac. n. oratione primum approximamus Deo, cogitationem nostram in eum iaciendo, eiq; dicendo. Omnipotens sempiterne Deus, &c. I I. Cômemoramus causam impetrandi postulata ex parte nostra, agendo ei gratias beneficiorum, dicendo. Qui dedisti, &c. I I I. Obsecramus eum, dicendo quæsumus, ut eiisdē, &c. I I I I. Adducimus causam obtinendi postulata, ex parte diuina, dicendo. Per Dominum nostrum Iesum Christū, &c. 33. X I X. ex proxime dictis posse quæ colligere praxim in orando Deum a nobis seruandam: In primis quidem, ut oculos in eum cōijciamus, contemplan- do suam potentiam, sapientiam, bonitatem, & misericordiam infinitam, earumve aliquam, quæ magis petitioni nostræ congruat. Deinde, ut oculis in eum defixis gratias ei agamus pro beneficijs quæ nobis communia cum alijs cōfert, creationis. & redemptionis, aut proprijs puta salutis, sciētiae, honoris, aliorumve bonorum spiritualium, corporalium, aut formæ, nobis specialiter præstitis. Ac si- que gratis, postulemus optata, & protinus ei dicamus, ut sui amore, aut sacratissime Incarnationis Christi Iesu aut benedictæ suæ Matris, aut aliquorum Angelorum, uel sanctorum id præstet. Quod cuiuslibet Christiano scitu dignū foret, & familiare esse præcederet. * Qua uero ratione supradicta de diffini- a, diuisione, utilitate, necessitate, & a orationis conciliari possint post eruditissimus, idemq; pijs- ter Ludouicus a Granata om- sua ætate in Hispanijs concio

nati sunt, aut primus, aut certe cū pri- mis mea sententia censendus, & alij qui de oratione erudite simul, & pie con- scripserunt, dicam in princ. c. 21. quod multis de oratione miscellaneis refer- tum nunc sumus addicuri.

Continet textum, & lex conclusio- nes. Cap. II.

1. *Textus huius capituli restitutus.*
1. *Præfat. o missæ inuentum antiquum, & quodplex.*
2. *Orandum attente, & modeste.*
3. *Orandum uoce, & corpore modestis & serecunde, &c.*
4. *Hebdomadarius sic incipiens horas pec- cat.*
5. *Missæ magis, quam horis attendendum.*
6. *Oraturus Deum reputet, quanta cura Regem rogaret.*
7. *Orans corpore fracto, & incompósito, & an quando peccat.*
8. *Alit eodem, qui a nequit esse bonus & malus, non potest quis bene, & male mereri.*

Collecturus notabilia præmitto, ca- pitulum hoc esse particulam unâ sermonis sexti, gloriosissimi doctoris, fortissimeq; martyris S. Cypriani, post oēs septem petitiones orationis Domini- cæ, scriptam. Deinde contextum ei- us uisatum uideri fuisse a librarijs, & excusorib. Decreti, qui pro omnis scri- pserunt hominis, quod me amanter ad- monuit eruditissimus, idemq; rerū an- tiquarū obseruantissimus, sacre Theolo- giæ doctor, Io Baptista Cardona illustri genere prognatus, cum tamen id longe antea, totum orbem præsertim Galli- cum, admonuissent opera ipsa Cypria- ni, quæ prodierunt correctæ, et antequâ Gryphius Lugduni, anno 1537. ea ex- cuderet. Admonuit et quædam, quibus confirmatur id, quod ex hoc cap. colli- gitur, partem, scilicet Missæ, quæ vulgo hodie, Præfatio uocatur, non a paucis annis (ut quidam impij nouatores mē- tiuntur.) Sed iam inde ab ætate Cypria- ni eodem nomine fuisse appellatâ, & q illa uerba, *Suscepit corda, & Habemus ad Dominum*, a tempore Apostolorum in usu Ecclesiæ esse cœpisse colligitur, Tū

a lib. 8. con ex Clemente; ^a Tum ex Missa Diui Iacob, qua Græci vtuntur; quorum etiã meminerunt Diui Chrysost. ^b & Augustin. ^c Omnis autem alijs, quæ prædictus Doctor admonet, & antea tradidit Gulielmus Durandus ^d addo, decẽ esse Missæ præfationes; quarum nouem bono perse- exprimit Gelas. ^e & decimam, quæ est uerãtia, to- Virginis matris, quam Concilium Vrba- mo 7. ni ^f addidit. Quas omnes, & solas, nu- d In 4. lib. per iussit inseri suo missali fœl. record. Ratione di- Pius V exclusis alijs, quæ iam nimis, & nini. offi. c. in eis aliquot non satis probatæ in alia 33. *ubi hoc* missalia irreperant.

e citat.

e In c. inue- nimus. de cõ-

CYPRIANVS.

secl. dist. 1. Quando autem stamus ad orationem e Sanctorũ fratres dilectissimi inuigilare, & incum- 70. dist. bere ad preces toto corde debemus, cogita-

tio carnalis omnis, & secularis abscedat, neque quicquam tunc animus aliud, quã id solum cogitet, quod precatur. Ideo, & sacerdotes ante orationem præfatione præmissa, parat fructum mentes dicendo, Sursum corda, Si dum respondeat plebs, Habemus ad Dominum admonetur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare, debere. Claudatur contra aduersarium peccus, & soli Deo pateat; nec ad se hostem Dei, tempore orationis venire patiatur.

Noto secundo, intentionem principalem Cypriani in hoc capitul. fuisse, nos docere attente orãdum esse, & exhortari vt id agamus. Quod ipsũ ubi sit pra his elegantib. verbis protinus facit.

Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus, & profanis, quum Dominum deprecaris, quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quã quod cum Deo loquaris? Id ipsum & in his non minus dolatis, & elegantibus, è vestigio repetit: scilicet. Quomodo te audiri postulas, cum te ipsum non audias? vis esse Deum memorem tui cum rogas, cum tu ipse memor tui non sis? Idem & alijs verbis longe ante in dicto sermone ^f sic ait: Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens, & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare, placendum esse diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita con-

gruit verecundo, modestis precibus orare. Hoc ipsum & paulo inferius efficit dum ait, ^g & quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina, cum Dei sacerdote celebramus, verecundia, & disciplina memores esse debemus, nõ passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem cõmendandam modeste Deo, tumultuosa loquacitate iactare. Ex quibus omnibus infero. Primò, peccare hebdomadariũ, siue illum, cui est cura incipiendi horas intra, vel extra chorum, qui tanquã præmonens ad ea elata & inmodesta voce, incipit, Pater noster; quasi munitas, aut ringens, ridens, iocans, aut vanis indulgens. Incipit, inquam, etiam interdum extra chorum, iens ad eum, ubi pronuntianda sunt horæ, quo pauxillum temporis fortè ad vana lucrifaciat, edens vt cecinit Poeta; sine mente sonum. Quæ omnia fieri vidi, non sine omnĩ id agẽtium commiseratione, & piorum dolore, optantium, vt horas exorsus prius, iuxta mentem B. Cypriani conferret se ad suam sedem; comitatus timore, & amore diuino, vtens incessu mediocri, nec nimis citato, nec nimis tardo, & illic oculis mentis in Deum, & corporis in crucifixum, super pulpito, aut alio in loco positum intentis, inciperet. Pater noster, & protinus, Deus in adiutorium, cum in ea modestia, & pausa; qua videatur fratribus, inchoare illas, non solum lingua, sed etiam mente.

II. infero peccare etiam eos, qui, quod quotidianum est, horis admiscunt iocos, risus, cachinnos, aut impertinentia negocia, præsertim in choro, scandalizando ceteros, & alienando eorum mentes a cogitatu diuinorum, & spiritualium, licet nonnulli adeo egecutiant, vt honesta id affabilitatis, & ciuilitatis esse iudicent existimantes affabilitatem & ciuilitatem vllam esse honestam, quæ Christianismo sit contraria, ignorantiamque suam prodentes, qua ignorant id in diuersis prohibitum esse concilijs, ^h Quomodo diuinum officium in ecclesia, celebrandum sit.

III. infero etiam peccare eos, vidi orare in choro turpiter, & irre dispositis pedibus, & brachijs errantibus, & capite modo ^b

g In eodem pag. 2.

b Viennens. lijs, ^h Quomodo diuinum officium in ecclesia, celebrandum sit. *cle. i. de*

f In eodem sermo. pagin. 2.

illuc circumacto, tanto cum impetu, & clara voce non secus ac si cum Deo, vel sanctis ringere vellent. Quanto autem id sit mortiferum, aut veniale peccatū dicitur infra. ^a

a in 10. not.

IV. infero Cardinalem illum doctissimum Ioannem a Turrecrem. non debuisse mutare principium huius capituli, quod communiter est (Quando &c.) in, *Cum autem*, Quandoquidem protypa emendatiora, & a recognitore non vulgari emendata, concordant cum lectione vulgata.

V. infero, non satis cautē dixisse prædictum Doctorem, Scopum, & summā huius capituli esse, dicere, quod si in cæteris orationibus, magnopere attentius esse debemus, magis tamen dum celebramus, vel audimus missam. Sanctus namque

b in priore tom. sermo. 6. de orat. in dicenda vel audienda missa, quam in Domi. pag. 18. qui ad quemadmodum tremendum illud Misterium re- ^b *se Mysterium, præcellit alijs aliarū horarum, & officiorum, ita decens foret, attentionem illius vincere aliam, aliarum: esto foret ijs sufficiens. Itaque ut ex Concilio Basiliensi, & præfatio sermone Diui Cypriani, ac alijs Neotericis colligitur. Quisquis orando mentis luce, aciem in Deo desigere volet, consideret, quāta cura se componeret, si Imperatori, aut Regi, loqui deberet, ne quid in corporis habitu, aut verbis appareret, quod oculos suæ Maiestatis offenderet, licet id non sit amplius, quam hominem homini, & mortalem, mortali loqui. Et hoc considerando repeter quanta solitudine deceat, compositū esse eum, qui profecturus est ad thronum, & sedem Diuinæ Maiestatis, corā qua etiam potestates Angelicæ contremiscunt, ne quid sit in eo, quod oculos diuinos offendar; Non audemus loqui Regi, nisi deflexis in terram genibus, Deo vero audemus loqui erecti, non dico corpore, sed elati arrogantia, & philautia. Versumur alloqui Regem absque vestimento mundo, & nisi pexis capillatæ lota, & fortē suffusa odore, ne offendat aliquis fœtor. Non verentur alloqui Deum, conscientia vacua. Multis Principibus huius*

petitur altero tomo.

sæculi locuturis, præcellentia illa humana, tantum pudorē ingerit, ut eis, & vocē, & memoriam adimat, & nos vociferando, & velut aliud quippiam agendo, alloquimur Deum nostrū. Clamamus ad Deum, exaudi Domine orationem meam, & clamor meus ad te veniat, & non audimus id quod dicimus, & quod peius est, sumus, qui dum lingua oramus, oculis peulcis, & errantibus vagamur, animi sordibus obuoluti. Reliqua attentionem concernentia sigillatim infra, c. 30. describentur. * Id tamen solū, nos hic admonendos esse arbitramur. Quod prædicta elogia Cypriani in confirmationē huius capituli adducta, neruose probare videtur: toties nos saltem venialiter peccare, quoties habitu corporis, & membrorum, fracto & incompósito Deum oramus.

7 Quod proh dolor, frequētissime multi priuatim recitando facimus; & consequenter, perdimus fructum meritorij, & satisfactorij, earum horarum, quas sic recitamus quia per peccatum veniale nil bene mereri possumus cū per illud male mereamur, & vno, & eodem actu, (quia non potest esse simul bonus & malus, etiam diuerso respectu) bene & male mereri nequimus, iuxta resoluta in Manuali Confessi. ^c & infra dicenda. ^d Quæ tamen admonitio videtur restringenda ad illam fracturam & incompositionem corporis, quæ est causa, ne orationi, quantum ad eius bonitatem oportet, attendatur, aut certe alicui scandalo est, saltem veniali. per infra. ^e *c. 4. n. 44.* dicenda. *

c Præf. ad 7. num. 22. d c. 3. n. 49. et c. 6. n. 34.

c c. 4. n. 44.

De hora orandi, tangit 78. Conclusiones. Cap. III.

- 1 *Orandum aliquo tempore, & quo olim, & quo nunc.*
- 2 *Trinitas trina trium horarum oratione fuit præsignata.*
- 3 *Martino pro requie & incude fuit oratio.*
- 4 *Authorem suæ tepide orationis pudet.*
- 5 *Orandi tempus certum nullo iure diuino præfixum.*
- 5 *Orandum semper in quo sensu.*
- 7 *Orat semper qui bene semper agit, & semper petit, qui bene semper se nit.*

8 Orare

- 8 Orare tenemur omnes, & petere ut saluemur.
- 9 Orationis quæ omisio iure diuino mortifera.
- 10 Mendicatio quæ, & quando præcepta.
- 11 Orare non tenetur quis eo solo, quod sit in statu peccati mortalis.
- 12 Pœnitendum non est, quoties quis in statu peccati mortali est, & seq.
- 13 Orare pro proximo quando necessarium & sequen.
- 18 Missam omnis Christianus omni festo audire debet.
- 19 Orare aliqua debent interdum aliqui laici, quæ non debent aliqui clerici.
- 20 Oratio Dominica, et Angelica omnibus ediscenda.
- 21 Patrimi, & patres male negligunt docere ista.
- 22 Hore statis horis dicenda.
- 24 Oratio pro multis diebus Sota quæ Sno dici potest.
- 25 Pœnitentia iniuncta Et ante Missam datur, quæ post eam dici potest.
- 26 Hore quæ, quot, & cur sic dictæ, & seq.
- 30 Hora quater noctu, & ter diu dici solita.
- 30 Hora nocturnorum a laudibus distincta.
- 31 Horis nocturnis quæ hora debita.
- 32 Orantes bene saltem mediocriter imitandi.
- 34 Dies varie sumitur, & Et quo ad horas.
- 35 Dies & nox artificialis 12. horas in 12. partes æquales diuisas habent.
- 37 Horologia Romana Et ab exteris differunt.
- 38 Hora 1. 3. &c. Et incipiunt.
- 39 Hore stata horis dicendi quæ.
- 41 Vespere Quadragesima quæ ante cœnam dicenda.
- 43 Missa Sabbati sancti quando olim, & quando nunc dicenda.
- 45 Hora etiam priuatum stata hora dicenda.
- 46 Hore præuentio quæ providentia, & sequen.
- 49 Horas comites itineris, Et libenter audiunt.
- 49 Oratio Venialiter mala parum utilis.
- 49 Peccatum & meritum simul nihil potest esse.
- 50 Hore ob ludos quæ iustè mutantur.
- 51 Horas non licet mutare ob interdictum.
- 52 Missa maior sub interdicto sic dicenda.
- 53 Hora dicenda in horis statis, licet nullus exterius ei sit interfuturus.
- 54 Horam præuenire ut molliter dormias, & otieris, Et peccatum.
- 55 Horas extra horas statas iusta de causa bene dici.
- 56 Horas cum paruo temporis ad studendum damno sic dicit Studiosus.
- 57 Horas dicendi Vesperas priuilegium, quid prædest.
- 58 Horas dicere extra statas peccatum veniale, & seq.
- 60 Dies ad horas dicendas quando incipit, & desinit.
- 61 Horas Vesperas & que ad Primam tantum dici.
- 62 Peccatum mortale an contra legem, et Veniale præter.
- 63 Horas qui prælatus non curat dici horis statis lethaliter peccat.
- 64 Horam matutinam a laudibus diuisi posse.
- 64 (Te Deum) matutina, & non laudum esse partem.
- 64 Pater noster ante laudes quomodo dicendum.
- 65 Horas præposterare ex causa nullum peccatum, & seq.
- 70 Missam ante primam dicere an mortale.
- 71 Hora priuatum, an publice dicatur, & hic differt.
- 72 Hora de vna hora in aliam quando mutanda.
- 73 Beneficium an detur carenti qualitate requisita.
- 74 Hora mutata non semper quoad omnia mutatur.
- 75 Præscriptio non extenditur ad similia.
- 76 Hore stata siue debita recitandi aliqua latitudo inest, & seq.
- 78 Hore debita lapsus non nocet, quantum lapsus diei.

NOto 3. ex primo verbo textus, Quando, aliquo tempore orandum esse, Dicens enim, Quando autem stamus ad orationem, significat nos aliquo tempore ei vacare debere. Circa quod dico primo, ipsummet B. Cyprianus in eodē sermone paulo inferius, dicere, quod in veteri testam

bant tribus horis, puta, Tertia, Sexta, & Nona, quo typice significaretur summa illa Trinitas, quæ in nouo omnibus manifestari debebat. Cum enim tribus horis numero ternario a se diuisis, tertia, sexta, & nona orabatur, non obscure significabatur esse trinum, & vnum Deum, qui orabatur, vt ipse singulariter ponderat. Porro hæ tres horæ, tertia, sexta, & nona, videntur esse eadem, quibus scriptura ait, Daniele, c. 6. solitum orare, Dauid vero septies in die orabat, Dicit enim, ^a Septies in die laudem dixi tibi, Sanctus autem Iacobus minor orando centies in die, & toties in nocte genua flectebat coram Domino. De Beato quoque Martino legitur. ^b Quod inuictum ab oratione spiritum non relaxabat; & quidem fertur ipse animum alijs negotijs grauatum ea relaxasse sic, vt faber ferrarius vno mallei ictu, incudem feriendo sese refocillat. De Abbate Arsenio legitur, ^c quod Sabbatis orabat brachijs expãsis ab occasu solis, vsque ad mane dominicum, quo sol oriens suis radijs vultum eius illustraret. De Abbate item Bisario, ibidem, quod sexdecim dies orauit in suo cubiculo reclusus, & brachijs extensis.

4 Quæ gesta cum aliquot tepidiores memoria repetimus; & hinc perpendimus eos fuisse homines, ac ipsi sumus, & quod ipsi sicut illi, saluari desideramus, & speramus, quodq; ab eodẽ Deo, a quo & ipsi, creati sumus & redempti, & iuamur, quin etiam nonnulli ad sublimem ordinẽ Sacerdotij, doctoratus, & religionis sumus promoti, ad quæ nõ omnes illi, alique eis similes promoti erant. Illinc vero animaduertimus raro vel nunquam nos ita nobis subijcere, vt mentes totas habeamus in Deum intentas modico saltem illo tempore, quo pronunciamus, & canimus horas canonicas, vel sacrificamus. Quid de nostra prauitate, laxitate, & fragilitate dicemus? nisi quod cadere nos deberet edere, vestire, & cum hominibus cõuerfari, donec saltem firmo animo propo-

mus, & inciperemus pronuciare, canere, & missare cum seruo attentio-

vel necessarijs impenderimus, dirigemus, dicaremusq; gloriæ Dei principaliter, eaque agendo sæpenumero leuaremus oculos ad Deum, inuocando: Deus in adiutorium meum intende. Quod Abbas Isaacus docebat faciendũ modo infra narrato, c. 8. Ita tamen, vt ob id opera prædicta licita nullatenus impendiretur, sed tantum diuini quodam sale fallerentur, vt Monachi Aegypti manibus laborantes, teste Cassiano, ^d orabant. *dl. 3. c. 2.*

II. Dico neque iure diuino naturali, neque diuino positio esse certum aliquod tempus ad orandum præfixum, vt S. Thom. ^e Paludan. ^f & alij sentiunt, & S. Antoninus. ^h Abulen. ⁱ Angelus, ^k Syluester & alij alibi. Contra tamen hanc conclusionem facit primo, quod sacra scriptura testimonio, q. 5. col. 1. Dauid, ^l solebat orare mane, vespere, & meridie; Vespere, mane, & meridie narrabo opera Domini. ^m Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Preterea Daniel c. 6. ter orabat in die, nimirũ tertia, sexta, & nona. iuxta S. Cyprianum, ⁿ vii sup. retuli. Ad hæc tamen respondetur, probare quidem illos, sic orasse, non tamen ad id obligatos fuisse, ac proinde minus nos ad id obligari.

III. Contra hanc conclusionem facit illud Redemptoris nostri: oportet semper orare, & nunquam deficere: Illud item Apostoli. P. Sine intermissione orate. Ad hoc respondent S. Tho. ^q & alij cõplures, ^r diuersis modis, quos omnes, qui sunt quatuor, collegit ceteris clarius Abulensis, ^s iuxta quorũ omnium m̃tem, & doctrinam resoluo, Saluatorem nostrum, & suum Apostolum dicere noluisse nos debere semper orare, ita vt oratio in se semper duret. Illa enim si mentalis est, non durat diutius, quam ipsi conceptus: si vero vocalis, nisi quamdiu voces. Conceptus autem & voces semper durare non posse manifestum est, quãdoquidem comedere, dormire, & alia ad conseruationem nostrã necessaria, alia item officia debita patribus, superioribus, & alijs proximis, agere nos oportet. Voluerunt autem dicere causam finalem orationis, quæ ad orandum mouet, semper durare debere. Causa enim illa desiderium habendi charitatem, & permanendi in ea, & per eam,

a Psal. 118.

b Anton. in

2. p. hist. tit.

10. c. 11 §.

2. & elegã

tius ante ip

sum Sulpit

ius in Vita

Martini pa

gin. maioris

forma 9. &

de transitu

eius pag. 71.

c in 2. p. lib.

11. in cit.

Patrum. de

eo, quod si

ne interrump

retur.

de Cano. di

ui orat. &

Psalm.

e in 4. d. 15.

q. 3. art. 1.

quaest. 3.

fin 4. d. 15.

q. 5. col. 1.

& 2.

g in 4 sent.

h in 4. p. tit.

5. c. 8. § 6.

isus q. Matt.

c. 6. q. 32.

k verb ora

tio. q. 3.

l Psal. 54.

m Ps. 118.

n in sermo

ne de orat.

Do pag. 28.

o Luc. 18.

p Thessal. 5.

q 2. 2. q. 83.

ar. 14. ad 4.

r Anto. Syl

uester, et a

lij Sbi sup.

s super 6. c.

Matt. q. 34.

eam, siue diuinam gratiam in vitam perueniendi æternam. Quæ causa semper durare debet actus, siue expresse, aut virtute, siue tacite, per totam vitam, per omnes eius actiones, iuxta illud perpetuo memorandum, quod in ea parte horæ primæ, quæ preciosa vocatur pronuntiamus (Dirigere, sanctificare, gubernare dignare Domine Deus celi & terre, hodie corda, & corpora nostra, sensus, sermones, & actus nostros in lege tua & in operibus mandatorum tuorum, ut hic & in æternum, te auxiliante, salui esse mereamur) hæc ibi, Non enim possunt esse actiones nostræ meritorie, vitæ sempiternæ, nisi actus, & expresse, vel virtute & tacite, in consecutionem gratiæ diuinæ, & salutis nostræ ordinentur. Hic tamen intelligendi modus, & si verus sit, & memorandus, sitque de mente cuiusdam gl. magnæ, ^a nostræ singularis, non videtur tamē mihi satis germanus. Proinde hoc & alijs posthabitis, arbitror Salutatorem nostrum, eiusque Apostolum per prædicta verba, intendisse horari, ut semper oremus, accipiendo verbum (orare) generalissime, ut in c. 1. interdum accipi diximus pro bene, & nō male agere, & sic quod petamus a Deo suam gratiam & vitam æternam expresse, aut saltem tacite, bene viuendo, iuxta gl. ibi citatā (satis orat, qui bene agit). Hic intellectus videtur magis aride re glossæ ordinariæ, ^b & Caietani vno loco, ^c & si alibi, ^d alium debiliore, steriliore, & faciliorem sequatur, nepe, quod verba illa, semper & sine intermissione intelligantur de horis in id ordinatis. Quod etiam in se verum est, ut retigerunt Sanctus Thomas, ^e & Abulensis. ^f & alij.

8 III. Dico, quod quamuis nullo certo tempore iure naturali, & diuino præfixo teneamur orare, omnes tamē, qui ad ætatē discretionis, & vsum rationis peruenimus, præcepto naturali diuino obligamur aliquo tēpore orare, ut videtur sentire S. Thom. ^g Primo quidem, per illud supra adductum, ^h oportet orare, verbum enim, oportet, necessitatem importat, uti tradit ibi D. Io. Chrys. & ea est eius propria significatio, iuxta gl. cōmuniter recep. ⁱ ac proinde scriptura illa intēdit dicere, necesse esse orare.

II. Quia, ut omnes sumus obligati salutis nostræ curam habere, ita iure naturali tenemur id agere, sine quo salus illa non quæritur, ^k Qui enim vult finem, velle quoque, debet media in eum necessaria, ^l & saluari non possumus adulti citra speciale Dei auxilium, uti Euangelium, ^m & epistolæ Catholicæ, ⁿ tradunt. Dei autem auxilium non promeretur, nisi petens, iuxta illud Augustini. ^o Nullum nisi orantem auxilium promereri; quamuis ex eo non inferatur id, quod aliquis p̄sentit. Quoniam Deus Optimus multa nobis, quæ non promeremur, beneficia confert; immo frequenter adiicit, quod oratio non præsumit, iuxta egregiam quandam collectam, Dominicæ secundæ post pentecostem, & magnus ille Aquinas diffinit gratiam, quæ non est habituale donum, sed auxilium Dei mouentis ad bonum, non requirere præparationem; quare plus facit illud Euangelij. ^p Petite, & accipietis, significans non petentem non accepturum. Cum itaque iure naturali adulti sumus obligati desiderare aliquando nostram salutem, ita & eam aliquando petere, quod est orare.

10 Quarto dico difficile esse determinare, quando quis peccet mortaliter non orando, solo iure naturali, & diuino positiuo attento, uti dixit Paludan. ^q Tum quod secundum eundem, quemadmodum illo solo attento, tunc duntaxat tenemur mendicare, & propter Deum panem materiale petere, cum non subest alia ratio conseruandi nostram vitam corpoream, aut illius, qui fidei nostræ est creditus; ita tum deum tenemur orare, & petere bona spiritalia ad salutem necessaria, quando alia nulla in id ratio subest.

11 Tum quod secundum eundem in dicta questione quinta columna prima, non semper mortiferè peccat, qui videns se peccato mortali irretitum, non orat, aut petit a Deo gratiam, ut eo liberetur, cum alia sint remedia. Quæ est conclusio consolationis plena; non quidem, ut omittamus orare, ^r sumus in peccato mortali. ^s omisimus, non oneremus ^t illis, & necessitate reuocari.

k. ca. ois de consecr. d. 4. ca. firmi. si. me. 15. q. 1. l. arg. c. prætere, de officio deleg. l. 2. de iurisdic. omn. indic. m. Ioan. 15. n. ad Colof. 3. o de Eccles. dogmat. ca. 56. & sentit in 43. p. Duran. i. 4. dist. 25. quæst. 12. q. Ioan. 16.

r in 4. d. 15. q. 5. col. 1.

b. Luc. 18. c. in d. c. 18. d. super c. 6. ad Thessal.

e. 2. 2. q. 83. ar. 14 ad 4. f. in cap. 6. Mat. 9. 34.

g. in 4. d. 15. q. 4. art. 1. quæst. 3. b. Luc. 18. i cum ibi late citat. a. 1. as. in l. 1. ff. de iustit. & iur.

moriā, & cōfitebā numerū viciū,
quibus id agere omīfimus.

12 Tum quod non etiā peccat quis
mortaliter q̄ id solum, quod videns se
esse in peccato mortali, illis non pœni-
ter eum, dummodo ei peccatum nō pla-
ceat, & verisimiliter credat tempus pœ-
nitendi non defore, vti alibi fūse, & post
Caīetanum, & Adrian. c. probauī-
mus. Tum denique quod non etiā se-
cundum eundem Paludanū peccat mor-
taliter, qui omittit rogare Deum pro
proximo, quē videt esse in peccato mor-
tali, vt eum ab illo liberet Deus.

13 Quā etiā conclusio cōscientias
nostras plurimum solari potest, nō quo
omittamus orare pro existētibz in pec-
cato mortali, sed vt non reperiamus nos
tam onustos peccatis mortalibus: cōsi-
derantes quāto sēpius murmuramus
aduersus male agentes, quā Deum
rogemus, vt eis mentem de male factis
pœnitendi inspiret.

14 Quinto dico, quod etiā si diffi-
le sit decidere, quādo quis sub pœna pec-
cati mortalis teneatur orare pro se, vel
pro suo proximo, attento solo iure natu-
rali, & diuino positio, videtur tamen
id fieri posse, colligendo mentem supra
dictorum Thom. Palud. Anton. Ang. &
Syluestri dicendo ad id teneri, quoties
sibi videtur non esse aliam rationem cō-
sequendi suam, aut proximi salutē. Ver-
bi gratia, Quando quis videt aliquos ad
duellum, quo se occidant, properare,
neque eis prodesse, potest nisi sua ora-
tione; aut cum se videt tam grauiter tē-
rari impatentia, luxuria, ambitione, &
alijs tentationibus, vt nil ad se ab ijs li-
berandum, prāter opem diuinā, suffi-
cere sibi videatur; Pro quo facit, quod
de ieiunio tradidit S. Thom. d. obliga-
ri quem ieiunio iure naturali, cum vi-
det esse necessarium ei ad resistendum
tentationi carnis, aut ad subleuandum
mentem.

15 Non dixi frustra, (attento iure natu-
rali, & diuino positio.) Si enim vl-
tra id accessit votum, iuramentum, aut
penitētia iniuncta, dubium non est,
q̄ teneatur iure diuino dicere ora-
ro, & c. in tempore iuramento, vel vo-
ti, aut in pœnitentia acce-

15 Sexto dico, non esse vsque adeo tur-
tam conclusionem illam Abulen. k. pu
ta iure naturali & diuino nos teneri ora-
re pro ijs proximis, quos videmus in ne-
cessitate constitutos, & eos orationibus
nostris adiunare posse. Dico etiā non
esse tutum illud Syluestri. s. Quod iure
diuino obligamur orare, cū audimus
missas, quas Ecclesie p̄cepto audire
tenemur; quia illa obligatio potius est fi-
nis iuris humani determinantis diuinū.

16 Septimo dico, dubiam esse illam cō-
clusionem Syluestri, h. scilicet, Omnes
qui nati sunt teneri iure naturali ad
orandum in eo momento, qui incipiunt
habere discretionem sine vsum ratio-
nis. In cuius probationem, & si ipse ni-
hil allegat, facit illa conclusio Diui Tho-
mæ, i. nempe omnes obligari dirigē-
re, & ordinare se ipsos ad finem debitū
eo tempore, quō incipiūt habere vsum
rationis, adeo quod qui id facere omit-
tit, peccat mortaliter.

17 Per quod cōcludit, quod nullus, qui
est in peccato originali, potest prius
peccare venialiter, quā mortaliter. Fa-
ciunt etiā pro Syluestro duæ rationes
ad probationem huius sententiæ
Diui Thomæ a Caiet. k. ibidem addu-
ctæ, quas prolixitatis & obscuritatis eui-
tandæ causā omitto. Verius tamen no-
bis videtur contrarium, eius quod Syl-
uest. dixit, per supra memorata, nec ex
conclusionē Diui Thom. sequitur eius
conclusio. Quia aliud est deliberare de
se, & de suo fine quod ait Tho- & aliud
orare Deum, vt præbeat sibi auxilium
perueniēdi ad eum, quod ait Syluester,
& a diuersis non fitillat. l. Rationes
autem, quas ipse, & Caietanus adducūt
concludunt quidem, oportere vsum ra-
tionis adeptos, deliberare de se, & ordi-
nare se ad finem debitum, puta ad glo-
riam, vel ad virtuosē honesteque viu-
dum, non tamen concludunt, oportere
orare, & petere a Deo auxilium, ad per-
ueniendum in eum, quod clare patebit
ei, qui dictas rationes ponderauerit,
quod tamen hic non facio. Inferitur ta-
men ex his, quod qui non recordamur,
An cum primum cœpimus habere
vsum rationis, ante omnia nos addixe-
rimus, & ordinauerimus ad finem de-
bitum, an non, teneamur confiteri in
dubio

a in 4. par.
glo. summa
de pe. d. 5.
num. 10.
b Quolib. 7.
c in 4. de
Conf. q. 32.
col. 2.

d 2. 2. q. 14.
art. 3.

e c. magna,
Soto, c. si ve-
ro, & c. in.

g verb ora-
tio. in fine.

h Verb ora-
tio. q. final.

i 2. 2. q. 80.
art. 6.

k in eadem
q. 89. ar. 6.

l. l. Papinia
mus. ff. de mi-
nor. ex c. ad
audiētiā
de decim.

a 1.2. q. 89.
art. 6.

subio illud peccatum, vt determinat Caietanus, ^a quod ante decem annos me fecisse memini, & ante primam editionem vulgari sermone, & 40. circiter annos ante hanc in sermonem latinum translationem, non tamen obligamur, qui non recordamur an tunc petierimus a Deo auxilium ad nos saluandum, an non, quamuis secundum opinionem Syluestri teneremur. ^b Octauo principaliter dico, considerato iure humano, omnes, tam viros quam mulieres, laicos siue seculares, Sacerdotes, diuites, & pauperes, cessante iusta causa, vel impedimento, teneri ad orandum, vel assistendum sacerdoti pro nobis oranti, in missa diebus festis, ad quam aadiendam obligantur, iuxta Sanctae matris Ecclesiae ordinationem, contentam in quodam famoso capitulo, ^b huius distinctionis, cui iustum commentarium ordinaria lectione adiecimus. Vbi diximus, errare multos sacerdotes, qui facile omittunt audire, & dicere Missam, die Dominica, si alijs diebus hebdomadae dixerunt, vel audierunt. Dictio enim vel auditio alijs diebus facta non excusat ab audienda, vel dicenda ea, illa die. Quibus addo, qd iuxta varias leges, & ordinationes variorum summorum, & aliorum Pontificum, Capitulorum, Abbatum, & aliorum Praefectorum, tum ecclesiasticorum, tum secularium, multa, & diuersa tempora inueniuntur, in quibus multi, & diuersi tenentur, ad orandum, licet iure communi ad id, non obligentur. Vnde euenit, quod saepe, aut per leges Regum, aut statuta singularia ciuitatum, Confraternitatum, aut aliorum collegiorum multis processibus, Missis, & alijs officijs diuinis obligantur orare, aliquot laici quibus non tenentur aliquot clerici, & monachi. Addo tamen regulariter, non esse homines obligatos audire, vel dicere vespas, & alias horas canonicas diebus festis. Quamuis consuetudo illa valde laudanda Galliae, & quarundam aliarum partium mouit ad dicendum contrarium Paludanum, ^c & quosdam alios, quorum opinio seruanda esset, in quibus locis consuetudo legitime praescripta eam obligationem induxisset. ^d Cre-

do tamen vt dixi in Manuali confessionariorum, ^e huiusmodi consuetudines non obligare ad mortalem culpam, sed solum ad venialem. Tum, quia longe laxius, quam auditio Missae seruantur. Tum quia pauci se accusare videntur, de illarum fractione, tanquam de mortali, & pauciores confitentur eam. ²⁰ Non dico, Cunctos Christianos teneri memoriter scire, Pater noster, Ane Maria, & Credo. Quia secundum Paludanum, ^f sunt principia fidei, Catholicae, & licet ipse nil in id alleget, ^g textus tamen est singularis, & nostri patris Augustini de oratione Dominica, & Credo inferius in eodem libro, quae praecipit patris, & matris quiddam magnum, de quo multi parum curant, scilicet, vt exhortentur filios suos, & filias in baptismo susceptos, seruare castitatem, diligere iustitiam, & habere charitatem.

Et quod ante omnia ipsimet sciant, & doceant filios, symbolum, & orationem Dominicam, tamen credam, non sufficere, vt symbolum fidei memoriter teneatur, sed oportere illud intelligere, saltem quoad articulos explicite ab omnibus credendos, vt colligitur ex mente Diui Thomae, ^h adiunctis quae ait secunda secunda, quaestione secunda, articulo quinto, & duobus sequentibus. ex quo inferitur multis in hac re peccare multa peccata negligentiae, & ignorantiae mortalia & venialia. Alios, quod haec non ediscunt, nec intelligunt.

21 Alios autem, quia non docent filios naturales, aut spirituales, scientes eos non esse doctos, nec doceri praedicta a suis parentibus naturalibus, non plus memores sui muneris & quod sint parentes spirituales, quam si iocosa, & ludicra fuisset illa obligatio, quae se ad hoc cum fuerit in baptismo patrimi aliterunt: vt dixi Salmanticae super illo capitulo. ⁱ

22 Decimo dico, omnes, horas, Missas, processiones, aliasque preces iure aliquo humano debitas, pronunciandas esse, & canendas horis temporibusque statis, nec debere anteponi, nec postponi absque iusta causa. Quia quod eo tempore debetur non sufficit solum illud, quod in multis capitulis

e c. 21. n. 1.

fin 4. d. 15.
q. 5. col. 2.
g in canos
autem. infra
dist. 4.

h in 3. p. q.
57. art. 7.

i Et d. c. Nos
autem. inf.
dist. 4.

c 1. 4. d. 25.
q. 5. col. 2.
d. arg. 1. de
quib. ff. de
legib. & c.
fi. de consuet.

a c. potuit. bus caueretur. ^a Et quantum sufficiat an
de locut. & tea solucare communiter. ^b non tamen
l. eū qui. ff. cum tempus interpositum est solum, ^c
de ver. obl. in fauorem creditoris, aut in fauorem
l. cū tē- creditoris, & debitoris, ^d vel in fauo-
pus, de reg. rem alicuius tertij. ^e Quod dico per
iur. vnam conclusionem quotidianam Pe-
b l. eū qui. tri Anchorani. ^f concludentis, hære-
ff. de annu. dem iustum erogare aliqua post suam
legat. l. post mortem pauperibus posse erogare illa
mortis. C. de in vita eiusdem, quia illud iustum fuit
fideic. l. pa- principalis in obsequium Dei, & salu-
trē. ff. de his tam animā, quam pauperum, qui vel an-
qui in frau. te mortem, futuri erant, vt ibi pulchre
credit. per eum. Quæ quidem meo iudicio, est
cl. si ita re- verior, quam alia contraria, Bart. ^g &
li. cū §. Pe- missæ, & aliæ orationes, sunt ordinatæ,
gas. ff. de le vt tali, & tali tempore dicantur, non ad
gat. 2. l. in fi recreandum eos, qui has dicere tenen-
deic §. poga- tur, qui sunt debitores, sed etiam ad con-
sus. ff. de solandum eos, qui eas sunt audituri, &
sur. in fauorem utilitatis publicæ, quæ con-
d l. quā Ro- sistit in diuini cultus augmento, & in eo
me, in prin. quod deuotius communiter dicuntur,
Sbi gloss. & audiuntur, cum horis statim celebra-
Barro. ff. de tur, & consequenter, nec anteponi nec
Verb. oblig. postponi sine iusta causa possunt. ^h
e l. cū pater 23 Ex qua ratione inferitur primo, ei,
§. a filia. ff. cui datur pœnitentia pronuncianti tria
de legat. 2. psalteria, tribus hebdomadis vel mensi-
f. 2. cōf. 302. bus, siue tria Rosaria tribus Sabbatis,
circa primū vel ter Misere mei tribus diebus vene-
in 2. dubio. ris, vt facilius & minore labore ea pro-
g in dicto §. nunciare possit, satisfacere pronuncian-
a filia. do, ea, in tribus primis diebus, quia in
eius fauorem positum fuit tempus, &
dilatio. 2. Eum cui datæ sunt dictæ pœ-
nitentiæ diuersis tēporibus, vt magis du-
raret ei memoria, & dolor suorum pec-
catorum, & sæpius recordaretur virgi-
nis matris, quæ fuit illi mediatrix veni-
niæ, & indulgentiæ querendæ, & plus
perpēderet passionem, quam passus est
tali die Redemptor noster, nō satisfacere
faciendo ea in alijs diebus, quam præ-
stitutus, quia non in fauorem pœnitentis
tantum, sed potius in maiorem utilita-
tem animæ ipsius, quæ est quidam ter-
tius, quæ & gloriæ, honoremque Dei, aut
eius Maris, cōstitutum fuit ei tempus,
& determinatum. 3.

24 Quod vouens pronunciare septem
pl. in septem hebdomadis sequē-
tem implebit illud recitando eos in

primis septem diebus, nisi præstituit il-
lud tempus, vt posset facilius, & minore
cum labore recitare, non tamē si præsti-
tuit, vt plus ei duraret memoria causæ,
propter quam, vouit, vel ad maiorem
honorem Dei. 4.

25 Inferitur, sacrificios, quibus a suis Cō-
fessarijs imponuntur pœnitentiæ imple-
ndæ satisfacere, vt plurimū eas ante mis-
sam implēdo; Quia vt primum, ideo im-
ponuntur, dicendæ post Missam, quia
non creduntur habituri opportunum
tempus, ad eas implendas ante illam,
non tamen contrā, quæ imponuntur di-
cenda ante Missam possunt iuste post il-
lam impleri, quia tempus non constitui-
tur in eorum fauorem. ⁱ

26 XI. Dico, orationes principales Ec-
clesiæ, ideo horas, aut preces horarias
dici, quia certis horis sunt deputatæ, de
sumpsereq; ad illis sua nomina, q̄ sunt
Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona,
Vespertina, & Completoria, dicūturq;
canonicæ, siue regulares. Tum quia sunt
inuentum Canonum, & canon idem est
Græcis, quod Latinis regula. ^h Tū quia
oēs, qui canonibus recitare obligantur,
ad eas recitandas tenentur. Ex quibus
inferitur præfatum Cardinalem, ⁱ & Al-
bertum ^k errasse, dicentes eas nuncupa-
ri ab oro, oras, cum prima verbi, oro, nō
aspiretur, prima verò verbi hora sic.

XII. Dico, quod horę canonicę supra
dictæ communiter esse dicuntur septē,
scilicet Matutina, Prima, Tertia, Sexta,
Nona, Vespertina, & Completoria, siue
Completerium, iuxta illud Psalmi, Se-
pties in die Laudem dixi tibi: & iuxta

27 septem in eis representata, quæ con-
tinent quinq; illi senarij omnium me-
moriam digni, a quadam glossa ^l citati.
Hac sunt septennis, propter quæ psalli-
mus horis.

Matutina ligat Christū, q̄ crimina purgat,
Prima replet spūs, scām dat tentia mortis,
Sexta cruci nectit, Latus eius Nona bi-
perit.

Vespera deponit, tumulo Cōpletareponit.
Quamuis Io. Cassianus ^m & alij consi-
derēt alia representata, in quibus sunt
dicentes, ⁿ ideo ecclesiam septies ora-
re, vt repræsenter creationem mundi se-
ptē diebus completam, & redemptionē
septem horis consummatam, & quāuis

hac

h c. Canon.
d. ff. 4.

i In cle. 1.
q. 4. de ce-
leb. Miss.
k Alber. do
ferra i c. 2.
q. 2. de ce-
leb. Miss.

l Quæ est po-
strema c. 1.
de celebra-
Miss.

m De Inst.
monach. li-
bro 3. c. 3.
n Gab. in ca-
no. Miss le-
ctio. 13.

hæc omnia non male dicantur, aprior
 & inc. p. b. tū nobis vñ opinio Archid. ^a & quorum
 91. dist. dam aliorum ^b dicentiū octo esse horas
 b Antio. 2. Canonicas, diuidendo Matutinū in no-
 p. c. 12. §. 1. cturnos, qui durant vsque ad Laudes, &
 Laudes, quæ durant vsque ad Primam.
 c Ps. 118. Tum quod Dauid ^c ille maximus psal-
 tes, non solum ait: Septies in die Laudē
 dixi tibi, sed et; Media nocte surgebam
 ad confitendum tibi, & cōsequenter no-
 cte & die octies confitebatur Deo, id-
 est laudabat eum. Tum q̄ Agathen Cō-
 cil. ^d id satis significat, ^e quatenus ha-
 bet Matutinam, Primam, Tertiam, Sex-
 tam, Nonam, Vesperam, & Completo-
 rium distingui a nocturno officio, quod
 durat vsque ad Laudes, & quod de no-
 cturno intelligitur illud s. Media nocte
 surgebam & c. de alijs vero septem illud
 aliud Septies in die laudem dixi tibi. *
 28 Tum q̄ laudes differre a nocturnis,
 probatur eo, q̄ eas, cum nouo cymbalo-
 rum pulsu inchoamus, & earum initio
 repetimus (Deus in adiutorium) quod
 est omnium horarum initium, & q̄ ha-
 bent proprium hymnum; & q̄ in Nati-
 uitate Dominica Missa Gallicantus in-
 ter eas, & nocturnos interponitur, & o-
 lim tres nocturni dicebantur in trib. Vi-
 gilij, siue tribus partibus noctis, diui-
 dendis etiam more militari, ad agendas
 excubias & Laudes in quarta Vigilia ca-
 nebantur restantibus id multis, in quib.
 flib. de off. sunt Isidorus ^f & Thom. Vualdensis, S.
 eccl. c. 19. Hanc etiam opinionem probat Gu-
 glib. de sa lielm. Durand. ^h Cosmas Guimier. ⁱ
 crā. alt. c. & D. Antoni. ^k Tum quod rationi con-
 24. gruere videtur, quod sicut Esdras ^l
 b in rōnali ordinauit, vt Iudæi a Babylone in Hie-
 lib. 5. ti. de rusalem recēs reuerſi, octies in die psal-
 laud. lerent, quater die quaterque nocte, sic
 i in prag. etiam Christiani recens a Christo redē-
 tit. Quali- pti totidem id facerent, quod sit tribuē-
 ter hora. do nocti Vesperas, Completorium, Ma-
 ver. offic. tutinum, & Laudes, & diei Primam, Ter-
 k 2. d. ti. 9. tiam, Sextam, & Nonam, vt prædictus
 ca. 12. §. 1. Guliel. ^m & Arch. ⁿ dixerunt. Tum de
 l Esdras 2. nique quod non deest, quod repræsen-
 c. 9. tare possunt soli nocturni, qui ante Lau-
 m in princ. des dicuntur, cum repræsentare possint
 li. 5. rōn. di agonem illum acerbissimum, quo Re-
 uin. offic. demptor anxius factus prolixius orans
 n in c. pres sanguinem sudauit. * Quo sit, ut longe
 by. 91. dist. magis recedere videantur a dicēdis ho-

Oper. Nauar. Tom. III.

ris debito tempore, qui ob occupatio-
 nes sero officium nocturnum, & laudes
 diei sequentis simul recitant, vel can-
 nūt, quam qui tantum officium noctur-
 num sero, & Laudes mane, siquidē Lau-
 des, quæ faciunt horam matutinam, lon-
 ge ante horam eis propriam dicunt.

Qua ratione, & quia satius arbitror pre-
 uenire officium diei sequentis, post cœ-
 nam, seu Symposium, vel collationem,
 quam ante illam, & quia officiū noctur-
 num, & laudes interdum sunt tāta pars
 quantam quis cœnatus vno contextu sa-
 tis attente, & deuote non potest facile
 dicere, frequenter soleo ipse dicere no-
 cturnos tantum sero, hora eis fere pro-
 pria circa mediam noctem, & Laudes
 hora etiam illis fere propria sua circa
 auroram, de quo inferius, nu. 64. pau-
 ca. Quæ omnia si satis ponderare uolu-
 set Sotus, ^o non tam absolute dixisset
 non esse audiendos, qui dicunt octo es-
 se horas Canonicas, cum tot classici au-
 thores præfatis, eisdemque neruosis ra-
 tionibus id altruxerint, nulla eis respon-
 sione reddita. * His consequens est Mis-
 sam non esse de numero horarum cano-
 nicarum, quod & glossæcepta P in loco
 proprio, & Albertus alibi ^p asseruit.
 Consequens item est, q̄ licet episcopus
 sicut quilibet alius sacro ordine insigni-
 tus, peccat mortaliter quocunque die
 omittens recitare aliquam horam ca-
 nonicam, ut infra dicetur, non tamē ita
 peccat omittendo missam, quia Missa
 non est hora canonica: Et Bonifacius
 VIII. ^r non dixit præcipi, sed decere e-
 piscopum audire Missam quotidie, ut
 ponderauit quædam gl. ^s singularis, se-
 cundum Panor.

XIII. Dico non esse facile dictu,
 quæ horæ sint statæ, siue in quibus tene-
 mur dicere horas Canonicas, præcipue
 nocturnas.

30 Tum propter varietatem docto-
 rum, quæ colligi potest ex sancto Iudo-
 ro ^t in quodam loco, & Innoc. & alijs
 ordinarijs, cum Alberto de Ferrarijs ^u
 in alijs, & Cosma ^x & S. Antonino, ^y
 & Thom. Vualdensi ^z & Speculatore ^a
 in alijs. Tum quod antiqui Christia-
 ni desiderio, quo ardebant semper o-
 randi iuxta illud Redemptoris, ^b (o-
 portet semper orare, & nunquam ^a

o lib. 10 q.

5. art. 4.

p. cl. 1. uer.

Can. de ce

leb. Miss.

q. in tr. sc. d.

hor. canon.

n. 2. 6. q. in

se. c. 1. de cele

br. Miss.

r in c. f. de

lib. 6.

s in clem.

uer. Cano-

nic. de cele

br. Miss.

lib. de ec-

cles. off. ca.

14. cū qui-

que seg.

u in c. 1. de

celeb. Miss.

x in prag.

ti. 2. diu.

off. sit celeb.

uerb. Debi-

tis.

y 2. p. tit. 6.

ca. 12. §. 3.

col. 5. q. 3.

p. ti. 13. ca.

4. §. 4.

z li. de Sa-

cr. a. c. 20.

y usq. ad 27.

inclusiue.

a in p. li. li.

5. Rō. diu.

offic.

b Luc. 18.

fidere) & reputantes non posse nos id facere ob fragilitatem, & necessitatem humanā, diuidebant noctes in quatuor partes, eo modo, quo milites eas diuidunt in quatuor vigiliis, quæ ternis horis constabant, & in unaquaq; earum orare. In singulis quidem tribus pronunciando singulos nocturnos, & in quarta Laudes, vt D. Isidor. ^a & Th. Vualden. ^b declarant, imitantes Efdra ^c iuxta dicta in dicto præcedenti. & ultra prædicta, quæ noctu faciebant, pronunciabant die Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperinam, & Completoriā singulas earum singulariter, separatis horis. Tum quod iidem antiqui alij, aut alij ter in vnaquaq; noctium surgebant, adibantq; ecclesiā, ut simul orarent. Prima quidē Vigilia qñ plebs dormiebat, surgebant soli clerici, qui tēpestiue cubabant. Post vero mediam noctē clerici, & cōiugati, tam femine, quā mares. Ante aut, quā luceſceret, oēs, non solum clerici, & cōiugati, sed etiam soluti & pueri ac puellæ testante id Cosina. ^d Tum quod sunt qui Vesperinam, & Completoriā referant ad officium nocturnum dicentes eas & nocturnas, & Laudes seruire quatuor noctis partibus. Primam vero Tertiam, Sextam, & Nonam, quatuor diei partibus, cum die, & nocte octies recitantes, & in quacunque vice tres saltem psalmos pronunciarent, qui multiplicati per octo, sunt viginti quatuor. Ita q̃ pro vnaquaque hora noctis, & diei dicebant saltē vnum psalmū, & sic quadante nus semper orabant, & adimplebant illud Redemptoris ^e semper oportet orare, quāuis illud aliter germanius posse intelligi dictum sit. ^f Tum, quia postea refrigescēte charitate, & crescēte concupiscētia, multa mala, & turpia in illis congregationibus nocturnis fiebant, factum est, vt non solum oēs eas non adirent, sed nec pauci præter clericos, & tandem nec etiam omnes clerici, immo nec omnes canonici etiam Ecclesiarum Cathedralium. Immo Laudes dicuntur statim, & immediate post nocturnos; & completorium mox post vespas; & sexta diebus ieiunij finita Tertia, & Nonā finita Missa, & Missa finita Tertia, & Sexta, & Tertia, quasi mox finita Prima, ita quod solum ter communiter a-

deunt Ecclesiā, scilicet ad Matutinam, & Nonam, vel Vespas, & ita mos vetus videtur confundi nouo, & nouus veteri. Tum quia alij alias horas intelligunt per Primam, Tertiam, & Sextam, Nonam, Vesperinam, & Completoriā, ut copiose alibi diximus. Que omnia retuli Christiane reſtor ut consideremus per Deum, & reputemus omnes, quam magnus erat ille ardor, & desiderium, quo ardebant nostri prædecessores inseruendi nostro Creatori & 33 Redemptori. Quanta cura, & sollicitudine inuigilabant nocte, & die, quā parum gaudebant, eo q̃ iam suas horas absoluisſent, & ab obligatione eas dicendi iam soluti eſſent; ut nunc plerique gaudemus, quantoque magis optabant, reuerti ad orandum, & colloquendum cum Deo, petendumq; ab eo opem, & gratiam, quam nos? Illi edebant, & bibebant, ut possent recitare, & orare, nos uero recitamus & oramus, ut possimus habere quod edamus, & bibamus. Illi se exercebant alijs operis, vt se per illas alentes possent melius orare, & affligantur desiderio aduētus temporis orādi, quippe quorum animis, oratio erat refrigerium, requies, & solatiū. Nos vero contra affligimur desiderio finis orādi, & horas recitandi, & aduentus horæ edendi, bibendi, consabulandi, & ludendi. Cogitemus ergo per Deū immortalem hæc & perpendamus: uos quidem qui maiore cum affectu, sapore, diligentiaque recitatis reputando vobiscum, quantum vobis deest, quo illis euadatis pares, & mereamini humilitate, quod non meremini actione. Nos autem, qui tenui affectu, minoreq; sapore, magna negligentia, & maiori tadio recitamus, eleuēmus mentes, resumamus vires ad imitandum uos, quos hac in re uidemus feruentiores. Amen.

34 X I V. Dico, quòd ad rectē intelligendum, quam horam diei appellat Ecclesia Primā, quam Tertiam, & quam Sextā, Nonam, Vespas, & Completorium, non debemus sumere diem, pro die naturali, qui secundum Romanos, Hispanos, & Gallos incipit, a media nocte in mediam noctem, l. more Romano, ff. de feri. & Athenienses ab occasu solis, vsque ad alium occasum: & Baby-

lonicos

^a in li. i. de
eccles. offic.
c. 23.
^b de Sacra
ment. c. 24.
^c Efdra c. 9

^d Pram. iit.
qualiter ho
ra uerb. off.

^e Luc. 18.

^f sup. eo. c.

g. c. solet su-
pra eod.

lonicos ab ortu solis, vsque ad alium ortum eiusdem, & Arabes, a meridie, vsque ad alium meridiem, iuxta glo. Accursij, in d.l. More Romano, quæ forte est uitiata quatenus continet, nimis pro minus, ut colligitur clare ex Macrobo. in princ. Saturna lib. 3. c. 3. quæ ipsa citat, decepta forte per Aulium Gellium lib. 3. c. 2. qui et forsan est uitiatus, sed debemus sumere diem pro die artificiali, ut 35 Astrologi eum accipiunt, pro tempore ab ortu solis vsque ad occasum interiecto, & non diuidendo per horas æquales horologij, sed per duodecim partes, quæ continent partes æquales eius, siue dies sit longior, siue breuior. Ita quæ sex priores incipiuntur ab ortu lucis, & finiuntur meridie. Aliæ vero sex incipiuntur a meridie, & finiuntur occasu solis. Ex quo sequitur primò, quod quia dies sunt æquales noctibus, et huiusmodi horæ erunt æquales horis horologij. 2. quod horæ dierum ætatis longiores & maiores erunt, quam horæ dierum hyemis. Quia cum dies ætatis sint maiores, quam dies hyemis, & non diuidantur in plures partes, & horas, quam dies hyemis, necesse est ut sint maiores. arg. c. cum M. in princip. de constit. 3. quod 36 ut Prima semper incipit orto sole, ita sexta, finitur meridie: & ut septima semper incipit a meridie, ita duodecima terminatur occasu solis. 4. quod Tertia hyeme, quia dies solum est octo horarum horologij, incipit ab hora nona & finitur decima horologij Hispani, & Galli quæ sunt circiter 15. & 16. horologij Romani, & Nona incipit, ante duas horas horologij Hispani & Galli post meridiem, & finitur ante tres quæ secundum horologium Romanum sunt, circiter 20. & 21. & Tertia in ætate quia dies artificiales sunt sexdecim horarum, incipit ante septimam, & finitur octaua, & Nona incipit ante tertiam, & finitur quarta horologij Hispani & Galli. Totum hoc dictum cum suis Corollarijs probatur per quandam legem subtiliter in-

a l. 1. ff. de manum. ff.

lo tempore, in duodecim partes æquales, quarum sex occupent primam mediam noctem, & alie aliam. Probatum etiam in Euangelio Ioannis, cap. 11. dicentis, Nonne duodecim horæ diei sunt? & in Euangelio D. Matthæi, cap. 30. dicentis, patrem familias exiisse ad conducendum operarios hora Prima, tertia, sexta, nona, & undecima, & nouissimos dicit non laborasse, nisi una hora: quia dies finita fuit duodecima. Probatum etiam alia lege, b iuxta intellectum sue glossæ. Ne tamen remoretur lectorem diuersitas horologij Romani, & Itali ab una parte, & Hispani, & Galli ab altera, Admoneo primò quod utraque horologia conueniunt in hoc, quod faciunt diem naturalem 24. horarum æqualium, sed differunt primò quod hæc incipiunt signare ab uno solis occasu, & finiunt in altero, Illa vero incipiunt a media nocte, & finiunt in altera media nocte. 2. Quod illa signant per duas duodenas, quarum alteram incipiunt in media nocte, & finiunt in meridie, & alteram incipiunt in meridie, & finiunt in altera media nocte, hæc autem signant eandem 24. horas per quatuor senarios, quorum primus, incipit a solis occasu, & secundus ab ultima prima senarij, & tertius ab ultima secundi senarij, & quartus ab ultima tertij, & unitur in occasu, in quo numerantur, 24. 3. Quod Romæ numeramus omnes horas signatas sine interruptione appellando primam secundi senarij septimam, & secundam, octauam &c. & primam tertij senarij 13. & secundam 14. &c. & primam quarti senarij 19. & secundam, &c. & ultimam, 24. Hispanus vero, & Gallus interruptunt numerum, & incipientes primam duodenam ab una, & finientes in duodecima, & incipientes secundam duodenam a prima eius, & finientes in duodecima, ita quod apud illos nunquam est 13 neque 14. neque ulterior. Vnde qui promittit apud illos se futurum uel uenturum hora 13: videtur promittere se nunquam id facturum. 4. quod secundum hæc horologia nunquam scitur, quia est vera media nox, nec uerus meridiem, sed solum quia est vel futurus est occasus, & secundum illa non scitur, qua hora est, vel futurus est occasus.

b l. 2. ff. de verb. sig.

5. Quodd secundum illa multum tempo-
ris perit in numerando sine interruptio-
ne ad 2. magno vite tedio frequenter,
secundum hac vero parum, quia usque
ad sex tantum numeramus. 6. Quodd ob
id heris mechanicis magis placent hac,
quam illa, & eorum operarijs magis illa
quam hac. 7. Quodd horologium Capi-
tolinum, & quadam alia Romana con-
ueniunt cum Hispanis, & Gallis, quate-
nus signat 14. horas per duas duodenas,
ut illa, cum alijs autem Romanis in eo
quodd incipit signare ab occasu, & quodd
qui audiunt ea numerant sine interrup-
tione a prima vsq; ad 24. per quae satis
intellecta facile pot quis reducere ho-
ras communis horologii Romani & Ita-
li ad horas Hispani & Galli, & contra
horas illorum ad horas istorum; Qua-
re breuitatis gratia de unis tantum lo-
quemur, & quia in aditione vulgari Hi-
spana, antequam Romam appullemus,
de horis horologii Hispani, & Galli lo-
cuti sumus, par est, ut eam latinitate
donantes, de eisdem loquamur. *

38 X V. Dico, quodd ad conciliandum
omnia Syluester^a dixit, Primam conti-
nere tres partes primas dici artificialis,
diuidendo diem, ut astrologi diuidunt,
ut praedictum est, & durare, usque ad
horam Tertiam, quam dicit continere
alias tres partes earum, & durare vsque
ad meridiem, a qua sexta incipit, quam
etiam dicit continere alias tres partes,
& durare vsque ad Nonam, quam quo-
que dicit continere alias tres partes ul-
timas, & durare, vsque ad duodecimam,
& hac de causa dici posse Tertiam finita
Prima, & Vesperas finita Nona Sed hac
doctrina Syluestri nullo textu solide po-
test fundari; cum sit contra multos ut
superius demonstraui, ^b Alciar. etiam
dixit alibi. ^c Diem testante ecclesia in-
cipere ab occasu Solis, & durare usque
ad alium occasum: a qua opinione fir-
mis rationibus in d. c. nos discessimus.
Quare dicendum est iure scripto, per
mediam noctem intelligi, medium no-
ctis, id est horam duodecimam horolo-
gij Hispani, vel Galli, & per Primam,
una hora post solis ortum, quando dies
sunt pares noctibus, & aliquanto plus
una, quando sunt longiores, & aliquan-
to minus una, quando sunt breuiores,

& per Tertiam, Sextam, & Nonam,
39. eas quas supra diximus, ^d & secun-
dum praefatum ius scriptum, & antiqua
consuetudinem, praefata horae sunt ho-
rae statae siue debite, in quibus horae ca-
nonicae dici debent. Sed hoc ius, quodd
est humanum, & non naturale neque su-
pernaturale diuinum; potuit mutari per
leges Summorum Pontificum, & per con-
suetudinem legitimam praescriptam. Cui
consequens est Primo, verum esse id
quodd sentit Palud.^e & clarius aperit D.
Anton.^f & clarius Syluest.^g puta illas
horas nunc posse dici debitas, in quib.
horae Canonicae dici debent, id est, in
quibus, per aliquam iustam ordinatio-
nem, constitutionem, uel consuetudi-
nem foundationis, ordinis, uel monasterij
ubi dicuntur, debent pronuciari, uel ca-
ni; cum leges iustae superiorum & con-
suetudines rationabiles debeant obser-
uari. ^h Consequenter secundum quodd
ubi iusta ordinatione, Matutinum di-
citur media nocte in Ecclesia, non sa-
tisfacere suo muneri dicentes quarta
hora post mediam noctem, neque con-
tra, si constitutum est, ut dicantur quar-
ta satisfaciunt dicentes media nocte,
quia utrumque potest, iuste ordinari,
ut concludit Diuus Antoninus, tertia
parte, titulo primo, capitulo quarto,
§. 4. & quamuis ob sex causas ab Archi-
diacono, ⁱ scriptas, satius dicuntur, me-
dia nocte, iuxta illud ^k Media nocte
surgebam ad confitendum tibi, alia ta-
men ratione, aptius dicuntur paulo an-
te auroram, sub quam aptissime dicun-
tur Laudes, praesertim, quando utra-
que simul dicuntur, ut communiter
fit, ne sit eis necesse iterum cubare post
Matutinum quae recubatio visa est incon-
ueniens sanctis patribus Aegypti ut Io.
Cassianus singulariter, alicubi, ^l pro-
didit: licet alibi, ^m contra sentire vi-
deri possit. Decere autem uidetur, &
expedire, ut ab alijs dicatur Marti-
num media nocte, ab alijs ante auro-
ram, & sub eam.

40. Tu, ut aliis in alijs horis laudantib.
Deum, omni fere hora eius maiestas lau-
detur, fiatq; quadamtenus laus peren-
nis. Tum qd multi layci audientes pul-
sum campanae ad Matutinum, media no-
cte canendum, in quibusdam monasterijs

a uerb. ie-
sumi. q. 1.

b in alio c.
inc. solent.
sup. ead. hu-
ius dist.
c d. l. 2. de
verb. sig.

e in 4. d. 1.
q. 5. col. 4.
f 3. p. ti. 1.
c. 4. §. 4.
g uerb. ho-
ra q. 9.

h cap. 2. de
Mai. Trad.
Tho. 1. 2. q.
96. arti. 4.
Pau. & Fe-
li. & alij in
c. 1. de con-
stit. cap. in
eccl. 1. 1. d.

i in e. imit.
6. q. 1.
k Ps. 118.
c. 1. de ce-
leb. miss.

l lib. 2. ca.
12. de In-
stit. canob.
m lib. 3. de
Instit. ca-
nob. c. 8.

& ante auroram, & sub eam, in Cathedrali, & alijs ecclesijs, surgentes ex suis lectis, vel iacentes, in eis, collaudant etiam eundem varijs horis. Consequitur 3. quod & si iuxta ius commune Nonā tenemur dicere in Quadragesima, tertia hora post meridiem secundum horologium Hispanum & Gallum, & Vesperas post Nonam ante cenam, ut tempore D. Thom. ^a fiebat: tunc tamen nō est necesse id facere, quia cōsuetudo generalis in hoc ei derogavit. Cōsequitur 4. non esse anteponendas, Nonam, & vespērā in quadragesima, ita ut ante decimam, vel vndecimam nostri horologii Hispani, vel Galli, finiantur, quod aliquando factum vidi, ob ignorātiā forte vel ob citius cenandi aviditatem, sed male; quia nondum tantum temporis effluxit, ab eo, quo vespērā pulsabatur in quadragesima post vndecimam prædicti horologii horam; ut potuisset dici legitime, id præscriptum. Quin, & multis monachis religio est, non finire vespērās in quadragesima usque ad meridiem siue duodecimam nostri prædicti horologii complerem, a Iure autē antiquo non est discedendum, nisi quatenus aliud ius vel cōsuetudo legitima præscripta ei derogat. ^b His tamen adiungo legem de celebrandis vespēris ante cenam, in quadragesima, intelligendam de vespēris, quæ publicè in Ecclesijs dicuntur, non de alijs, quæ privatum, intra, vel extra eam; iuxta Sylvestrum, & Caietanum, ^d canon. omittit eo quod illum capitulum singulare, ^e quod præcipit dicere Vespēras ante cenam in quadragesima, loquitur, si bene ponderetur, de publice, & non private dicendis. Quæ cōclusio quotidiana est. 42. Sequitur 5. quod licet iure cōi Sabbatho sancto, non debeat ante noctē dici Missa, neque Sabbathis quatuor temporum, ante vespēram, ^f tamen hodie etiam ante meridiem, potest dici, ob cōsuetudinem, licet quoad Sabbathū sanctum subdura videri possit: quia illa missa est noctis resurrectionis, & non dici Sabbathi, ut ibi dixit gl. recepta. 43. Tum quia cœrens ille Paschalis, qui ad eam solenniter dicendam incēditur, eam noctū dicendam significat. Tum quia idem facit illa collecta Missæ, *Deus*

qui hanc sacratissimam noctem, etiam & illa verba *hæc nos* toties in benedictione præfati cerci repetita. * Quæ tamen durities, satis mollitur, eo quod frequenter, Ecclesia permittit dicere, *hodie*, & *hæc hora*, referendo in aliam diem, id, quod in alio fit, & in aliam horam, quod illa; vt in qualibet Octava Nativitatis, & Resurrectionis in parte illa Missæ, quæ incipit, *communicantes* dicimus *hunc diē*, referendo id ad primum diem festi & frequenter *iam lucis orto* *sydere* ante ipsius ortum, & interdum post meridiem referendo id ad tempus ortus. * Addo tamen hijs omnibus quod licet præfatis sabbathis recepta iam cōsuetudine liceat sacrificare, siue celebrare missam & recitare Nonam ante meridiem non 44. tñ esse illicitum, et post id facere, et post tertiā, aut quartam post meridiem: modo sine scandalo fiat. Tū quia ut alibi, d. c. solent, diximus, hæc cōsuetudo solum est inducta causa subueniēdi imbecillitati hominum, ne nimia dilatio cœnæ eis noceret, & ita solum efficit, vt præuentio, quæ alioquin esset illicita, sit licita, non tamen efficit, vt protractio in tardius tempus sit illicita eis, quib. vires & animus, ad eam ferendam essent, quia actus agentium non operantur ultra intentiones eorum, ^h Tum, quod nulla hoc nititur actione, uel autoritate, quod & ego aliquoties feci, & sepe consului parochijs, quos Sabbatho sancto oportebat, multos reconciliare, & reconciliatos sacrosancta synaxi cōicere, quæ nequibunt facere, nisi Missa in tertiam uel quartam post meridiem protracta * hoc quidem firmissimum erat, ante Concil. Trid. Sed illud ⁱ in celebr. miss. uisum est ali quibus contraire ijs, quatenus iubet Missas horis debitis celebrari. Sed nil obstat, quia hora debita tam iure, quam ratione est illa; quā nos dicimus, ut per præfata patet, *

XV L. principaliter dico, non solum horas Canonicas, quæ publicè in Ecclesijs dicuntur, aut recitantur; sed etiam, quas priuatim in & extra eam unusquisque clericus per se, aut cum sociis recitat, dicendas esse horis statis debitis, & non sine iusta causa, in alijs. Tum quia ita fieri iubetur, ^k Tum quia non iubentur dici statis horis

ram in fauorem recitantium, quam ad augendum cultum diuinum, & ad efficiendum magis continuam, diuturniorumque orationem. * Ita non tantum in fauorem recitantium, quantum in fauorem cultus diuini, & animorum ipsorum, & consequenter non possunt ei renunciare per supra dicta. * Tum quia Io. And. relatus & recepit ab omnibus, refert Angelum solere Eremitæ cuida sancto, in recitandis horis statim siue debitam præuenienti horam ferre uuas immaturas comedendas, postponeti vero marcidas, dicenti uero itata & debita maturas, & sanas: & patet monachum illum non soluere recitare horas publicas in ecclesia, sed priuatim in suo cubiculo. Tum quia paremia, & adagium Hispanum habet, Vesperas de nocte, y mayinas de dia ni plazen a Dios, ni a S. Maria, quod tamen intelligendum est, de dictis abque causa. Tum quia Hostien. quem omnes in loco proprio, & Cosmas Guimier Cardinalis item sequitur, aiunt clericos ita debere psallere horas suas Canonicas, ut officium respondeat hora diei, non restrictè sed largè eam considerantes: ut rectè ab Angelo est dictum. Tum quia dictum illud Hugon de S. Victore, relatum per Pa-

46 Ante horam orare, prouidentia, post negligentia, debita uero obedientia esse; intelligendum est secundum eosdem, de eo, qui iusta de causa præuenit horam, & sine, aut cum ea potens præuenire postponit eam. Hinc inferitur primo, errare multos ecclesiasticos, qui integrum diem in otio consumen-

47 tes, nec lectioni, nec studijs, negotio ulli incumbentes, sibi gratulantur, & collætantur, quòd illico ubi illuxerit, aut paulo post horas suas omnes ad Vesperas usque recitauerint. II. errare quoque clericos, equitando iter facientes, & horas debitis horis recitare potentes, qui statim sub auroram, uno spiritu, vel contextu, dicunt omnes, & postea totum diem colloquijs, fabulis, & uerbis ociosis, ne dicam turpibus, & pestiferis insuntunt.

III. inferitur consultius facturos, si sub crepusculum diei dicerent Matutinum, & deinde ad unam horam Pri-

nam, & inde ad duas Tertiam, sub meridie Sextam, & secunda pomeridiana Nonam, Vesperinam uero prope quartam pomeridianam, & sub crepusculum noctis Completoriam: omnesque has debita cum pausa, & tono pronunciarer, aliquanto intervallo, remanendo retro suos comites, ne illi essent molesti. Quin, & consultius agebant, si comites ipsos, qui dignitate minores, vel pares essent, amanter hortarentur ad audiendum sanctum illud, & diuinum officium, quod ipsi (Deo aspirante) quâ optime, uel certe, quam minime male possent, lubenter eis, ut eorum capellani pronunciarer.

46 Crede, candide lector, mihi, experto, quod itineris comitibus paribus, aut minoribus editer hoc placebit, libebitque illis discere, quam sanctum sit toties in die meminisse Dei, & conuersari cum eo, maiorisque facient & clericos, & diuinum officium, & si quis eorum tam prauus fuerit ingenij, ut huius rei eum tædeat, uel pigeat, tacebit tamen & boni consulet, si uiderit hoc a clerico non hypocritis, aut arrogantia causa fieri, sed quia obligatus sit dicere horas suas debitis horis, & quod charitate non ficta, sed uero Deo placendi zelo, mouetur ad inuitandum comites, ut meditentur in eo, & ab alijs cogitationibus uanis & malis ad solida, & sancta mentes conuertant.

I V. Inferitur contra scholasticos ad dicendum diuinum officium obligatos, qui priuatim non audiendo prælectores, nec prælegendo alijs facultates auditas repetunt, & licet nullo negotio spirituali, nec tpali occupentur, possentque studia sua intermiscendo ei preces horarias, gratiora sibi facere, omnes uno halitu, & contextu pronuncient, immemores illius Sancti Bernardi, Lectionem impinguat oratio, & orationem lectio.

V. Inferitur, contra canonicos, & beneficiarios Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiarum, priuatim quidem officium Romanum trium lectionum domi recitantes, officium uero suæ ecclesie in choro cum intersunt ei, & cumulate, suo iudicio, Deo satisfaciunt, pronunciando totum officium Romanum usque ad uesperinam ante lucem, uel diluculo,

a i 9. dicto.
b in c. 1. de
celeb. misf.

c in c. 1. de
celeb. misf.
d in Pragm.
quando diuinum
off. uer.
debitis.
e in Cle. 1.
§. ne igitur.
de celeb. misf.
nu. 4.
f c. 3. Reg.
S. Aug.
g in d. 4. 15
q. 5. col. 4.

lo, & Vespertinam, & Completoriam statim a meridie, uel sub noctem, licet non impediatur impedimento, quoniam eas dicant horis debitis: maxime autem errant, cum hoc faciunt illis diebus, quibus non tenentur interesse, nec interfunt in choro publice dicēdis, peccata tamen in his quatuor corollarijs tamen tantum sunt uenialia, per infra dicenda. * Sed rememorandum quod infra. ^a diximus, scilicet, ea opera, quae licet sint ex parte bona, ex parte tamen sunt mala uenialia, nulla ex parte esse meritoria, uel satisfactoria, & ita, quicquid per ea promereri quis potuit omnino perdit, rememorandum, inquam, est, quo magna cura caueamus, ne recitationes nostrae sint peccata uenialia, cum per eas, licet non perdat gratia gratum faciens, impeditur tamen eius crementum, & augetur pena prius debita, iuxta doctr. Thom. ^b & communem * VI. Infertur, non licere anticipare officia diuina ob spectacula, agitationes taurorum, uel ob hastiludia, & lusum canarum, & alia profana, quo 50 postea liberius ea spectare liceat, nisi cum illi, qui solent audire, non uenirent ad audiendum ea, si alia quam debita hora non celebrarentur. Dixi (nisi &c.) quia non liceret mutare horas si ne iusta causa, aut eas celebraturi praefata spectacula adirent, iuxta multa iura ^c id significantia. VII. Infertur non licere mutare matutinam dicendam hodie. ^d ra quarta post mediam noctem, ad horam septimam, ob interdictum generale, ob quod non cantatur: Tum quia interdictum nec tollit, nec mutat ordinem diuinorum officiorum, nisi quoad expressa in c. Alma mater. ^e puta, quod clausis portis, submissa uoce, & non pulsatis campanis dicantur. Tum quia eadem ratio, quae statutum est, ut decantetur hora quarta non extante interdicto, debent dici eadem extante illo, ut palam est. ^f Tum quia hoc solet praebere occasionem committendi illud a Concilio generali, ^g deploratum in clericis, nempe, quod uix ad diurnum concentum auium excitantur. Tum quia ex hoc prouenit, ut post interdicti sublationem agrius ad quartam surgant. Infertur octauo, quod sicut non extante interdi-

cto, in quibusdam ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis, inter Primam, & Preciosam celebratur Missa de Prima, & ea finita descenditur, uel exitur compluribus diebus ad dicenda responsoria defunctorum super sepulchris eorum, quibus dictis ascenditur, uel reditur cum *Miserere* ad capitulum, uel chorum, ad dicendam Preciosam, sic fieri debeat etiam extante interdicto, per dicta in corollario praecedente; Eodem plane modo sequitur, quod sicut Missa de Tertia, cum extante interdicto dicitur dicta Tertia ante Sextam: & si dies ieiunij, aut Veneris fuerit, Missa celebratur dicta Sexta, & Nona post illam; sic fieri debeat tempore interdicti; cum, quantum ad hoc nihil intersit extare, aut non extare interdictum. Item sequitur, quod sicut Missae non extante 52 interdicto cantantur capitulariter in choro, sic extante eo generaliter, capitulariter submissa uoce in choro pronunciari debeant, id est chorum capitulariter debere respondere celebranti, & pronunciare totum officium cum pausa, & tono, sic ut non cantentur: sed a presbytero in altare exaudiantur, quem ita missare oportet, ut audiatur in choro. Et si cuius rei gratia opus esset Canonicos, & beneficiarios descendere ad capellam, id facere debent. Quae confirmantur per contextum celebris capituli, Alma. ^h scilicet Missa, & alia diuina officia dicantur sicut prius, submissa tamen uoce. ⁱ Pondera, quod ait (sicut prius) excepto quod submissa uoce dici debent. Ergo cum prius dicerentur capitulariter, cumque prius chorus responderet, & diceret introitum & Kyrie, Gloria, Credo, & alia, debent profecto haec dicere tempore interdicti, quod placuit ibi Archidiacono probato, per Ioan. And. Domin. & Communem, in eodem capitulo. ^j super verb. *Adessent*.

IX. Infertur, quod etiam si foris nemo ueniat ad Ecclesiam, auditurus 53 horas publicas, horis tamen debitis dicenda sunt, secundum opinionem, quam pro ultima, & per consequens sua ponit Innocentius per Hostien. Ioan. Andr. & communem ibidem probatam. * Quo fit, ut iure ualde turpe visum fuerit, quod a quibusdam religio-

*g de senten.
exc. lib. 6.*

*h Alma. de
sen. excom
lib. 6.*

*i in c. 1. de
celeb. mis.*

sis factum nominis, pulsare campanam media nocte, ad significandum Matutinum tunc celebratum iri, & neminem surgere ad celebrandum illud, immo nec postea conuentualiter, sed tantum singulariter illud a singulis dici. *

a quolib. 5. art. 28. b 2 p. ti. 13. c. 4. §. 4. c in c. 1. de celebr. miss. q. 13.
X. Inferitur, verum esse illud S. Tho. ^a Sancti Antonii ^b & Alberti de Ferrar. ^c cum communi assertum scilicet, Peccare recitantes Matutinū Vespera, absque alia causa, quam ut commodius & deliciasius mane dormiat, eademque ratione psallentes horas summo mane usque ad Nonam exclusiue, uel inclusiue, quo postea ludant, confabulentur, & orientur. XI Inferitur peccare illos, qui sine iusta causa recitant Primam ante Matutinam, Tertiam ante Primam, Completoriam ante Vespertinam, aut Vespertinam ante Nonam, quia ordinem dicendi eas rectum peruertunt, licet ut in ^d dicetur, non sit necessario id quod ita dicitur, iterandum: sicut nec precipimus horas tempore in debito recitatas reiterare. Quo fit, ut peccata in his duobus corollaris tacta non sint mortifera, sicut nec in quinque proxime præcedentibus contenta.

55 XVII. Principaliter dico horas, que canende sunt, dicende in Ecclesia, ita dici posse, vel cani hora anticipata, uel postposita iusta de causa, sicut horæ, que priuatum intra, uel extra pronunciantur. Tum quia intentio eorum, qui horas præfatas ad dicendum diuina officia præherunt, videtur esse præfata; ut quædam capitula probant. ^c Tum quia rationi consonat, ut ob processiones, aliquas solennes, aut concionem in signem, aut iucundum Bullæ Cruciatæ, aut Regis aduentum, aut alias similes causas præponatur, vel postponatur horæ debite Primæ, Tertiæ, Missæ, aut aliud aliquod diuinum officium, ita tamen, ut fiat autoritate superioris ad id potestatem habentis, qualis uidetur Episcopus in ecclesia Cathedrali, vel eius Vicarius, aut Capitulum, vel Decanus, per dicta in simili casu de ieiunijs a Sancto Thoma ^f & Panor. ^g communiter receptis: In alijs autem Abbas, Præpositus, Prior, uel alius Prælatum argumento cuiusdam glossæ singularis. ^h Cui consequens est. Primo tolerabile id, quod

fit in quibusdam Vigiljs quorundam dierum solennium in nonnullis Ecclesijs, in quibus, ut concurrat populus ad earum Matutinam, sub crepusculum noctis eam canunt. Cui consequens ^{2.} videri potest id, quod Ioann. Maior. ⁱ dixit, non peccare scholasticos, qui toto tempore ante prandium studijs vacant, & assumpto prandio horas recitant, eo quod studijs aptior sit aurora, & orationi non inepta Vespera, & licet studium non sit iusta causa omittendi recitationem horarum canonicarum, esse tamen potest talis ad recitandum eas iusta hora aliqui indebita, ut exerte asserit Sanct. Thom. ^k in præcepto re, aut doctore prælegente: Licet meo consilio, nullus, eo solo quod sit literis ⁵⁶ deditus, id faciat, nisi etiam alijs occupetur negotijs: Consultus. n. est tam ad animæ salutem consequendam, quam ad augendum tempus studendi, & uana colloquia uitandum, quam etiam ad maiori cum deuotione, animique consolatione orationi uacandū recitare Matutinum prima parte noctis, usque ad laudes, & cum primum surrexeris Laudes, & Primam, deinde hora horologijs Hispani, uel Galli, nona ætate, & decima hyeme Tertiam, & Sextam, audiendo Missam, & statim a prandio Nonam, & ubi paulisper dormieris Vespertinam, & sine studij pomeridiani, aut initio Vespertini, (quod mihi magis arridet) Completoriam, & si non solum studijs, sed & alijs est occupatus negotijs, quo minus supradictum ordinem seruare possit, procuret potius anticipare, quam postponere. Experientia enim non semel didici, Dominū Iesum raro impertiri fauorem recitandi cum animæ consolatione horas quantū cunque iusta de causa postpositas, aut saltem mihi nunquam illud impertiuir, licet aliquando sic horam præuenienti. Quin fateor ingenue, decisionem hanc Ioan. Maioris magis obfuisse mihi quā profuisse, quippe quæ occasionem præbuit mihi postponendi aliquoties horas, quas potuisssem antepone, postea vero semper eas cū animi tædio, & fastidio pronunciaui. Cōsequitur tertio, licere recitare Matutinas, & Laud. prima parte noctis, gratia vigilantius immorandi

i in 4. diff. 11. col. 1.

k quod li. 5. art. 18.

d d. c. 19.

e c. 1. de celebr. miss. c. presbyter. 91. diff.

f in 2. 2. q. 147. art. 4. ad tertium. g in rubr. de obser. ieiun. b i c. potuit de locut.

randi litteris discendis, vel docendis alijſve operibus pijs tempore matutino ſecundum S. Th. ^a recept. per omnes. Itē poſſe quem licite recitare omnes horas diluculo, vſque ad Veſperinum, vt maiori cum attentione eas proferat: præſumens fore, vt poſtea tempus deſit ad recitandum eas attente, & deuote, ob negotia ſibi occuſura, ut ab Illuſtris ſimis Cardinalibus, alijsque multis paſſim fieri Romæ ait Innocen. ^b Io. And. & Communis.

57 Non obſtat, quod in dies Romę impetratur priuilegium, & per Bullas Cruciatas Apoſtolicas indulgetur, vt Matutina vnius diei præcedenti Veſpera dici queat: & quod iure communi conceditur fruſtra precibus impetratur. ^c Nil inquam hoc obſtat. Tum quia multa Romæ priuilegia concedantur, licet iure communi ſint conceſſa, vt abſolutio irregularitatis mentalis, & alia huic ſimilia: * Quæ memini videre in Bullis cruciatæ, qualia tamen niſi in ijs, quæ ſunt probabiliter dubia, non vidi concedi a ſacro penitentiariæ prætório: * Nec id omnino fruſtra ſit, Reperiuntur enim nonnulli ita ſcrupuloſi, quod nullius opinione ſerenari queant, quos tamen Apoſtolica conceſſio ſerenat, & reddit ſereniſſimos. Tum quia tam efficaciſimis verbis poſſet concedi hoc priuilegium a Sede Apoſtolica, quod liceat impetranti et impune, ſine vlla iuſta cauſa anticipare, quod iure communi minimè licet. * Admoneo te tamen lector Chriſtiane, quod ab hinc 60. annos vix audebant in Hiſpanijs & Gallijs etiam ex cauſa poſt dictam Veſperi Matutinam bibere etiam ob ſitim aquam, cœnantem vero poſt illam neminem vidi: Video tamen nunc paſſim Matutinam recitari ante cœnam, & ante ſolis occaſum in Vrbe quod an omnino licite fiat, dicam cap. 21. *

58 XVIII. Quod ſicut recitare horas præueniendo, vel recitandis horis poſt ponendo iuſta de cauſa, non eſt peccatum per ſupra, ^d allegata, & ſine illa ſic per dicta in dicto 15. non eſt tamē pluſquam veniale; Quæ conſuetudo eſt conſonantiſſima, & vera. ^e Tum quia nulla ratio, nec authoritas eſt, quæ in contrarium vrgeat. Tum quia licet Conciliū

generale. ^f præceperit, vt obligati ad horas Canonicas dicant officium tam nocturnum quam diurnum, non tamē præcepit, vt nocturnum nocte, & diurnum 59 die diceretur: Tum quia ſi, ut tenemur pſallere omnes horas ſingulis diebus, ita teneremur ad dicendum illaſhoris debitis, ſequeretur, quod vt non poſſemus communiter vlla de cauſa horas vnius diei diſſerre in alterum, ſic etiam nō poſſemus diſſerre eaſdem deuina hora in aliam, cuius contrarium vbiq; ſeruat, & iure, & probatur, vt ſupra ^h dictum eſt. Vnde ſingulariter ſentit Sanctus Anton. ⁱ & exerte aſſerunt Sylu. ^k & Caieta. ^l Quod dicere Primam, immo & matutinam poſt meridiem, immo & poſt decimam, & vndecimam a meridie nō eſt peccatum mortiferum, modo ante mediam noctem finiuntur. Ex hoc dicto inferitur primo, quod etſi ad iuſtum implementum præcepti, de dicendis horis, neceſſe ſit obſeruare circunſtantiam temporis, tamen non videtur pars ſubſtantialis eius, quod eo præcepto præcipitur, ſecundum Caiet. ^m Sequitur 2. Recte dictum a S. Thom. ⁿ quod quantum ad horarum recitationem, vnusquisque dies incipiat a ſua veſpera, pro quo eſt Concilium, ^o vbi glo. quam in hoc commendat Fel. ^p Compendij. & decretum Alex. II. ^q Sequitur 3. verum eſſe dictum illud Caietan. vbi ſup. Diem quo ad horas recitandas durare vſque ad mediam noctem, & incipere a Veſperis, quæ inſignis eſt præſatorum textuum declaratio. Sequitur 4. Recte dixiſſe S. Tho. ^r eum, qui dicta Veſpertina, & Completoria vnius diei ſero dixit matutinam ſequentis diei, videri eas dicere illo die, quod tamen nō procedere, niſi quoad Matutinam, & 61 Laudes dixit Caiet. qui licet abſque vllō textu, & ratione, ita declarat dictū Sancti Thom. vbi ſup. fundatum a nobis maximæ authoritatis textibus, ea tamen ratione nobis placeat, q̄ conſuetudo generalis habere videtur non eſſe dicendas Veſpera præcedente horas alterius diei vltra Laudes. Quamuis enim ratio Thomæ de rigore videatur cōcludere idem, quoad Primam, & Tertiam, & alias omnes horas, conſuetudo tamē præſata illud limitans rationi valde con-

tit. 9. c. 12. §. 3. col. 5. f. in e. dolentes. & celeb. miſſa.

g in c. 1. de celeb. miſſa. c. Presbyter 61. diſt.

h in 16. diſt.

i 3. p. tit. 13. c. 4. §. 4.

k uer. hora. q. 9.

l in ſū. uer. hora. §. quo

ad 4. m in d. uer. horarū. §.

quo ad 4. n quoll. 5.

art. 18. o in c. 1. de ferijs.

p in c. cōſult. de offi. deleg.

q c. 2. de ferijs. ubi glo. cū gl. ſuis.

r d. quolib. §. art. 28.

a in quodl. §. art. 28.

b in c. 1. de celeb. Miſſa.

c l. 1. C. de theſaur. lib. 10. l. ex ſa. Ro. ff. de uulgar. c. 1. cū glo. de reſc.

d in 16. diſt.

e Ant. 3. p. tit. 13. c. 4. §. 4. & 2. p.

sona videtur. Quapropter nunquam respondere ausus tui licere dicere. Vespera Prima aliaſve horas alterius diei, exceptis Matutinis, & Laudibus. Quod ipsum deciderit S. Anton. ^a dicens, quod neque in capella Papæ recitetur Prima statim post matutinum, nisi cum post mediam noctem dicuntur. Contra tamen hoc dictum decimum octauum facit primo, quod si ratio principalis pro eo adducta, nempe circumstantiam temporis horæ debite non esse partem substantialem præcepti de recitando diuino officio, esset vera, sequeretur non solum non esse peccatum mortale, sed veniale quidem recitare horas anticipando, aut postponendo, cum id nec illis legibus, nec præcepto contraireret. 2. quod Concilium Viennense ^b habet, ut debitis horis Deo psallatur, quod in Concilio Basilienſi ^c innouatum longe antea alibi decretum. ^d Quod Vir ille doctissimus Vmbertus ^e reprehendens non surgentes de nocte ad matutinas, eo quod putarent satis superque satisfacere officio diuino interpellando, dicit non cupere se fieri de numero beatorum, & consequenter peccare mortifere 4. quod Angelus a Clauasio ^f dixit Prælatos non curantes, ut horæ in Ecclesijs suis debitis horis psallantur, peccare mortaliter, esto dicantur in alijs horis, idemque esse dicendum de clericis, & monachis ad id obligatis.

Ad primum tamen horum respondeo negando illationem in eo factam, Nam ut dicit S. Thom. § peccatum veniale, 62 ut plurimum non consistit in non adimplendo præcepta, nec in transgrediendo prohibita, quia in his consistit potius mortale, sed in non seruando modum rationabilem adimplendi præcepta, quem lex prætendit. * Quod nos utiliter declarauimus nuper in Manua- li Confess. ^h Et quia lex præcipiens recitare horas prætendit, ut recitentur obseruato dicto modo, & circumstantia horarum debitarum, ideo non obseruans videtur peccare venialiter, & non mortaliter.

63. Ad secundum respondeo. quod iura in eo citata ad summum concludunt dictum Angeli in quarto argumento al legatum, nempe, Prælatos non procurā-

tes recitari horas publicas in suis Ecclesijs horis debitis, peccare mortaliter, quod ipsum etiam Sylue. ⁱ affirmavit. Liceret hoc quidem Caietan ^k concedat. Cuius opinio licet de rigore sustineri queat ex æquo tamen dici potest eam reprobari per concilia, ^l præcitata, quæ non solum iubent horas canonicas celebrari, sed adijciunt modum eas celebrandi horis deuotis. Ampliatio illa Angeli, quæ dictum de Prælatiſ extendit ad clericos, & monachos, iuste videtur refelli a Sylueſ. ^m afferente eos non peccare mortaliter, si dicant suas horas in alijs, quam debitis horis, licet Prælati præcipiant, & procurent, ut in suis Ecclesijs horæ debitis horis dicantur, modo illud præceptum, ab aliquibus eorū illis horis impleatur. Ad tertium respondeo nos non obligari argument gloss. ⁿ opinione Vmberti, & eam Diu. Ant. ^o duram iudicasse, meoq; iudicio noluisse contrarium his, quæ prædiximus, asserere, licet ad incitandum nos, quo libentius noctu ad matutinas surgere-mus, verba prægnantia, quæ vtrunq; significare possent, protulisset.

64. Ad quartum respondeo idem quod ad secundum concedendo illud Angeli ut prædictum est declaratum.

Decimonono principaliter dico, licere iusta de causa recitare matutinas vsque ad Laudes de nocte, & differre Laudes ad tempus matutinum, ut etiam a nonnullis religiosis fieri videmus, quod approbat doctissimus ille Canonista Guimier. ^p

Tum quia sunt horæ distinctæ, ut supra dictum est in duodecimo dicto. Dubitatur tamen quotidie, ad vtram earū referatur, *Te Deum laudamus*, ad Laudes ne, ut initium earum, An ad matutinam, ut eius finem? & consequenter, An dicendum sit in Vespera vna cū nocturnis; An mane cum Laudibus. & meo iudicio matutinæ finis est. Tum quia nocte Natiuitatis ante missam pro fine illarum dicitur, & post communionem incipiunt Laudes, per Deum in adiutorium, Tum quia *Deus in adiutorium*, est initium omnium horarum secundum iustam Institutionem Damasii Papæ, quam Hieronymus dicitur ei suasse, & *Te Deum*, dicitur ante *Deus in adiutorium*, ad Laudes.

in 2. p. tit.
9. ca. 2. §. 3.
col. 5.

b in clē. 1.
§. ne igitur
de celebrat.
miss.
c. 3. §. 1. tit.
quando di-
uina offic ce-
leb.
d. c. presbyt.
91. d. & ca.
1. de celebr.
miss. 3.
e in Cōm. re-
gu. S. Aug.
c. 37.
fin uerb. ho-
ra Cano. §.
2.
g in 1. 2. q.
88. ar. 4. ad
1.

h Prelud. 7.
nu. 16.

i uer. horar.
q. 9.
k ver. horar.
§ quo. ad. 4.
l in c. pros-
byter. 91. d.
m c. 1. de c.
leb. miss. clē.
1. co. tit. 1. §.
21. Cōc. Ba-
silien.
m ubi supra
q. 9.

n 1. §. celeb.
miss.
o in 2. p. tit.
6. c. 12. §. 3.
col. 5.

p in gloss.
Pragm. tit.
qualit. hora
uerb. offic.

des. Tum quia secundum regulam Sancti Benedicti post *Te Deum*, dicitur Evangelium, secundum Gulielm. Durandū^a in vna parte, qui in alia dicit Laudes incipere a versiculo eam præcedente. *

Qui tamē versiculus secundum formulam Breuiarij Pij V. nunc non dicitur, licet vt plurimum secundum alias formas dici solebat. * Non obstat his, quod ab Innocē. videatur poni pro parte Laudum, dum dicit, quod *Te Deum laudamus*, regularius dimittitur, quam dicitur Laudibus matutinis, Responderi. n. potest primo eum per verbum *Laudibus matutinis*, non intellexisse partē horarum vulgo Laudes dictarum, sed omnia officia matutina; quæ Primam præcedunt, quæque vtraliæ omnes horæ etiam sunt laudes Diuinæ, & consequenter Laudes. Secundo, quod ipse loquutus fuit iuxta morem frequenter receptum a choris Ecclesiarum, in quib. cōmuniter excepta nocte Natiuitatis, Laudes immediate post matutinam celebrantur, ne bis ex intervallo diuersis horis eos surgere, & in choris cōuenire oporteat. Vnde infertur, quod psalmus *Miserere mei*, qui iuxta formam quorundam Breuiariorum, in Quadragesima, & ferijs solet dici loco *Te Deum*, etiam si finis matutinæ est eam ea dicendus, & non cum Laudibus, cum separatim dicuntur, cum eadem ratio sit utriusque, ergo idem ius, & surrogatum sapere debeat naturam eius, cui surrogatur. *

Incidit tamen hic quæstio, An in Ecclesijs vbi nocturni more antiquo separatim dicuntur a Laudibus, vel priuati extra chorum ab aliquibus, ut me frequenter facere solitum supra dixi, ante illas debeat præmitti Pater noster, cum Ave Maria, secundum formulam recitandi a sēl. recor. Pio V. in suo Breuiario traditam? Pro parte enim negante, facit quod nusquam in initio Laudū id significatur, nec in Noctē Natiuitatis Domini, in qua separatim canūtur. Pro parte vero affirmante facit regula illa eius, quæ ponitur in fine regularum generalium, quod Pater noster cum Ave Maria, ante omnes horas debent præmitti, excepto Completorio, & meo iudicio, hæc pars est seruanda. Nam fundamentum pro contraria parte adducto

responderi potest, ideo non fuisse hoc in initio Laudum admonitum, quia ut plurimum non dicuntur separatim, & noluit obligare ad id, quando dicuntur coniunctim, & in nocte Natiuitatis Domini, quādo vt plurimum separatim publice canuntur, excusatur ab eo dicendo, qui missam dicit, ne illam interrompat, & chorus, ne cātum suum diuidat, quod æquum videtur. Suboritur etiam quæstio, An in fine nocturnorum, cum dicuntur separatim a Laudibus debeat dici Pater noster, secundum præfati Breuiarij formulam? & videtur quod sic; Quia licet nulla regula generalis præfati Breuiarij habeat, ut in fine cuiuslibet horæ dicatur Pater noster, sunt tamen particulares de Laudibus, Tertijs, Sextis, & Nonis, quibus præcipitur vt in fine illarum dicatur, quæ per identitatis rationem videntur extendendæ ad Vespertinam, & consequenter ad finem nocturnorum, cum dicuntur separatim ab hora Laudum, licet non extendatur ad Primam, quia Preciosa immediate dici debet post benedicamus eius, quamuis ipse soleam dicere illud in fine Preciosa, de cōsilio magis, quam de Præcepto. Ex quibus infertur, quod dicenti horā nocturnam separatim ab hora laudi additur onus dicendi duo Pater noster & unum Ave Maria, vnum quidē Pater noster, in fine horæ nocturnorum, & Pater noster, & Ave Maria in principio horæ laudum. *

Vigesimo dico, plerumque non esse peccatum edere, aut bibere aliquid post dictum Matutinam in Vespera, nec id præstare impedimentum celebrandi missam mane sequenti, secundum decisionem magistri Raulinij in quodam sermone cœnæ Domini, & Ioannis Maioris. * Quæ decisio magnæ mihi fuit olim consolationi, ob quam respondi eū, qui ratione studij, alteriusve negotij iuste recitare potest matutinam diei sequentis in Vespera eius, posse illum recitare etiam ante cenam, quam post eam somno superueniente. Respondi etiam posse eam dici antequam noctescat, modo iam expleuerit horas illius diei. Tum quod nec a S. Thom. nec ullo alio doctore insigni contrarium dicitur. Tum quia Th. simpliciter ait, recitat

a i Ration.
lib. 5. tit. de
nocturnis
col. ult.

b in c. consi
liū, de cele
brat. miss.

c illud. ad
l. Aquil. ff.
d S. Fucrat
inst. de act.
e c. Eccl.
S. Maria, ut
lit. pend.
e num. 30.

fin d. 4. l. 2.
q. 6. col. 1.
e 5.

g in d. 9. l. 1.
5. ar. 18.

tatis Vesperis, & Completorio hodie-
ni dici, posse dici matutinas crastini,
nulla facta mentione cœnæ, aut symposij,
quod collationem vocant, neque noctis,
neque dici, an sit de nocte, necne.
Ex quo infero clericos, & religiosos, qui
feri. 315. & 8. hebdomadæ sanctę canūt
aut recitant de more sub crepusculum,
& noctem matutinas, quas vocant tene-
bras ante sympositum, siue cenaculum,
quam collationem vocant, iuste posse il-
lam, post eas dictas, siue cantatas, sume-
re, licet satius esset eam sumere ante,
63 quod multi religiosi faciunt, præser-
tim si post multam noctem fuerint fini-
endi.

Vigesimo primo dico, non esse pecca-
tum inuerrere ordinem horarum iusta
de causa, nempe recitare Tertiam ante
Primam, Non iam ante Sextam, Comple-
torium ante Vesperas. Iustam autē
causam esse arbitror, quod chorus incæ-
perit Tertiam, aliamque horam, ego au-
tem non dixerim Primam, aut aliam il-
lam, quæ incipitur, præcedentem, quo
casu liceret mihi psallere cum choro,
67 quam canit horam, & postea dicere
Primam aut aliam a me omisam, secū-
dum S. Anton. ^a aperte dicentem, quod
etiamsi per negligentiam, aut incuriam
immo scienter id fieret, non esset plus
quam veniale, nec induceret obligatio-
nem iterandi horam * iam dictam licet
ordine præpostero.

68 Quod ipsum affirmant Angel. ^b &
Sylu. ^c & satis colligitur ex eo, quod In-
noc. ^d alibi dicebat. Contra hoc tamen
facit, quod idem S. Anton. ^e & Angel. ^f
allegantes Hostiensem dicunt peccare
mortaliter eum, qui priusquam recitet
Primam, sacrificat, siue missat, etiamsi
intendat eam postea recitare. Cui tamē
responderi potest primo. * Quod dictū
Hostiensis agit de præposteratione ho-
69 rarum ad missas, quæ, ut prædictum
est, non sunt horæ: Dictum vero nostrū
agit de præposteratione vnius horæ ad
alteram, & a diuersis non sit illatio. * 8

Secundo responderi potest, negādo pec-
care mortifere eum, qui ante recitatio-
70 nem Primæ sacrificat, cum nullibi re-
periatur textus, qui id probet. Nec ob-
icit quod inualuerit consuetudo non sa-
crificandi, siue missandi ante matutinā.

Tum quia non est extendenda illa ad sa-
crificationem ante Primam, post illam.
Tum quia non omnis transgressio cu-
iusvis consuetudinis est mortifera, ut
neque etiam quelibet transgressio le-
gis humanæ, imò nec diuinæ, vt asserit
Tho. ^h & diffusè probat Caiet. ⁱ & hæc
conclusionem tenet Syluest. verb. mis-
sa. q. 6. quæ de rigore iuris mihi verā vi-
detur, etsi nec ea vi, nec eam alijs con-
sulere vnquam ausus fuerim, neque e-
tiamnum eam consulerem, nisi cum se-
queretur scandalum, aut retardatio ni-
mia populi, si prius missa non celebra-
retur, aut alia non ab similibus causa con-
curreret, qualis esset cōsuetudo tempe-
stine missandi ante horam deputatā Pri-
mæ. * Quia etsi missa non sit de horis
Canonicis, vt supra dictum est, & ideo
non habeat ordinem ad illas; ad eam
tamen deuotius, & reuerentius dicen-
dam disponit recitatio matutinæ & Pri-
mæ, & quidem germanius quam quæ-
dam alia præparatoria priuatā priua-
tim a parum doctis composita, quod for-
te circumspecti Sotus ^k vir aliqui cir-

71 Vigesimo secundo dico, quod mai-
or causa subesse debet, quo iuste ab ho-
ris debitis mutari possint horæ publice
in Ecclesia publice recitandæ, quā quæ
priuatim in ea, vel extra eam recitari
possunt, & maior, quo transferantur ad
horas remotiores debitis quam ad pro-
pinquiores illis. Maior enim effectus
maiores causas requirit, ^o effectus ve-
ro maior est mutare publicum, quā pri-
uatum, & magnum quam paruum; vt ex
se patet. Ex hoc sequitur primo, quod
quamuis ad anticipandum priuatam re-
citationem mearum horarum, sufficiat
propositum agendi honestam rem ali-
quam publicam; vel priuatam ea hora,
qua recitare deberem, quæ quidem nec
iuxta mentem S. Thom. ^p non sufficit
tamen ad mutandum officium, quod pu-
blice fieri debet.

70 Quinimo plus est concurrere opus
ali.

a in 3. p. tit.
13. c. 4. §. 4.

b Verb. hor.
§. 18.
c Ver. hora.
q. 9. Vers. 3.
d in c. dolen-
tes. in fi. de
celeb. miss.
e in 3. p. tit.
13. c. 4. §. 4.
f Ver. miss.
§. 42.

g ca. ad au-
dientiam de
deci.

h 1. 2. ques.
186. art. 9.
i 2. to. de o-
blig. precep.

k li. 10. q. 5.
ar. 4. de in-
sti. & iur.

l in 3. p. 13.
c. 4. §. 4.
m Ver. miss.
§. 42.

n c. 21.
o Facit c. i.
§. hoc putā-
dū. qui sen-
da. poss. &
cap. licet ex
quadā. de
test. & dic.
Bald. in d.
1. ff. de Se-
nat.
p quolib. 5.
art. 28.

aliquod publicum, quod eam horam sibi vendiceret, puta concionem, supplicationes, receptionem Bullarum, Principis, aut alterius rei similis, eo quod bonum publicum præferendum sit, priuato.

a. c. licet. de reg. c. bonæ. de post. pl. S. sancim. anth. & test. & ea q̄ parit in 11. mense.

Secundo sequitur, q̄ vt mutetur perpetuo aliquod sacrum officium de vna hora in aliam, maiore opus est causa, quam vt semel aut iterum mutetur.

Tertio, quod licet ob aliquam causam possint clerici vnius Ecclesiæ semel iterumve transferre matutinam mediæ noctis in auroram, vel noctis crepusculum.

Non tamen possunt statuere, vt in perpetuum sic mutantur citra maiorem causam, & auctoritatem, adeo, ut bis responsio derim non sufficere in id auctoritatem Epi sepi, qui suo statuto contrario non potest mutare ius commune.

b. c. quod super his. de maio. & ob. cle. ne Roma. de elec. c. in die 15. d. Fel. in ca. cū accessisset. col. 8. de const.

Conciliorum, & Põuificum, Maximorum, qui vt sup. c. dictum est statuerunt, vt horæ Canonice saltem publicæ certis horis recitentur, iuxta illam singularem decem.

73. honem. q̄ licet Episcopus possit semel, vel iterum iuxta de causa dispensare, vt de consensu hæredis fundatori conferatur beneficium fundatum ei cui non insunt qualitates in fundatione requisitæ, non potest tamen statuere, ut tali semper conferri possit.

Quarto, sequitur maiorem subesse debere causam, vt hodie antequam noctescat reciteretur Matutinum diei sequentis, quam nocte iam facta, & maiorem vt pronuncietur Vespertina hora Primæ, quam Tertiar, Sextæ, vel Nonæ.

74. Vigesimo tertio dico, quod quamuis, vt supra c. dictum est, inueterata consuetudine non parum in ecclesijs immutata sint horæ debitæ officiorum diuinorum publicorum meo tamen iudicio non desinunt esse debitæ, quæ antea erant ijs, qui in illis priuatim eas recitare vellent, idest ita quod licet in hac sancta Ecclesia Cathedrali finita Prima, & facta signo ad missam, confestim recitant Tertiam, & finita Tertia statim, si sit dies ieiunij, Sextam, si minus missam, & ea finita protinus Sextam, & si sit dies ieiunij, euektigio Nonam, & sine mora Vespertina finita Completoria. Ad hoc tamen, ut non peccent etiam venialiter dicendo Primam, Tertiam, Sextam, vel

Nonam, sufficit, vt eas dicant his horis, quibus iuxta ius commune dici debuissent, de quibus supra c. diximus.

75. Quamuis enim hæc Ecclesia Cathedralis, & aliæ similes præscriptionis beneficio obtinuerint, quod horæ publicæ istis temporibus dici in ijs debeant, quod etiam iisdem temporibus priuatim dici possint; non ideo tamen ex ea præscriptione sequitur, quod non liceat eos priuatim dicere horis iure comuni statutis, non sint res diuersæ, & præscriptio non sese extendit de vna read aliam, etiam similem secundum Innoc. 8. com.

muniter receptum: & quod in fauorem alicuius est inductum, non est in eius præiudicium retorquendum.

g. inc. audis. de p̄scri. quod latei. bi Fely. nu. 10. & in c. cū ex inium. do. de hare. h. l. quod fauore. C. 3. l. Reg. Q. 3. ob gratia. de reg. iur. lib. 6.

Fauor autem cleri huius Ecclesiæ, & aliarum similium est, vt horæ publicæ tam priuatim, quam publice possent dici istis horis immutatis. At non fauor, sed potius præiudicium est, quod nisi in illis priuatim eas dicere possint, vt de se patet. Confirmatur hoc eo, quod in simili supra c. diximus de missis Sabbathi Sancti, & ieiuniorum quatuor Temporum.

Vigesimo quarto dico, quod in obligatione recitandi horas canonicas debitis temporibus non debent debita accipi stricte, puta, quod Prima incipi deat præcise in fine primæ partis diei artificialis. Tertia vero præcise in fine tertiæ partis, Sexta in fine sextæ, & Nona in fine Nonæ, sed potius debet sumi cū aliqua latitudine, sicut in ijs, vel paulo ante, vel post recitentur, iuxta Angelum de Clauasio^k & Sylu.^l Quorum dictum & si mihi placeat, eorum tamen exemplum displicet, scilicet, quod matutina media nocte dicenda sub auroram possit dici.

Tum quod hyberno tempore sunt sex, vel septem horæ intermediae inter noctem mediam, & auroram, quæ tantam distantiam inter vnam, & aliam horam constituere videntur, vt indecens sit reputare factum in vna, quod fit in alia.

Tum q̄ eadem rōne, quod recitaretur hora tertia, posset reputari recitatū hora nona, & contra, quod nemo consuleret. Tum quod falsum est, quod ipsi præsupponunt, puta, quod matutina dici debeat media nocte; quamuis enim optimum esset, ut id fieret, ut probat Thomas Vuaidensis,^m nullus tamē ex-

fin 14. dic.

g. inc. audis. de p̄scri. quod latei. bi Fely. nu. 10. & in c. cū ex inium. do. de hare. h. l. quod fauore. C. 3. l. Reg. Q. 3. ob gratia. de reg. iur. lib. 6.

i. num. 43

k. uer. hora § 22. l. uer. hora § 9.

m. lib. de sacram. c. 25. & 26.

rat textus, qui id præcipiat, licet sint complures dicentes Dauidem id facere solitum, quamuis item Archid.^a multis rationibus id melius esse asserat, nõ est tamen textus determinans horam matutinã, præterquam quod sit officium nocturnũ, siue noctu dicendum.

77 Et ita tam qui illud recitant sub aurorã, quam qui mediã nocte, censentur iure communi recitare horis debitis, non quod recitatio in aurora reputetur mediã noctis, sed quod uterque recitet noctu, aut paulo post. Tum denique quod S. Antoninus^b determinat, ut supra diximus^c quod in Ecclesiã, in qua statutum est, ut matutina mediã nocte dicatur, non sufficit illam dicere in aurora, nec contra, ubi statutum est, ut in aurora dicatur, sufficit dici mediã nocte. Hanc itaque latitudinem arbitraretur circiter mediã horã ante vel post, ita quod qui recitaret, Primam mediã hora ante, vel post finem primæ partis diei, censeretur recitare hora Primæ, & etiam qui recitaret ferẽ mediã ante vel post finem terciæ partis diei, censeretur recitare hora terciã, & sic de reliquis. Ex hoc inferebant quidam, quod cum matutina cum Laudibus recitatur in aurora, ea finita protinus posse dici Primam eo quod videbatur eis tempus illud posse dici hora debita: sed non est uerum, quia prima hora non est in ipso solis ortu, qui est initium primæ partis diei, sed in fine illius partis, ut supra dictum est.

Vigesimoquintò principaliter, dico duas esse differentias inter lapsum horarum debitam ad recitandum, aut dici debiti. Altera, quod etiam si labatur hora, durat nihilominus obligatio recitandi, si adhuc durat dies usque ad mediã noctem, uerum lapso die ultra mediã noctem, expirat etiam obligatio recitandi secundum communem, Altera, quod solus lapsus horarum debitæ ad recitandum non parit peccatum mortale, ut præfatum est, in priuatim recitante, lapsus uero diei sic, sem eandem Communem. Colligitur præterea, non satis prudenter loquutum fuisse doctissimum alio qui virum Cosmam, cum dixit, quod expirante hora deputata lectioni horarum, expirat et obligatio, recitandi eas. Neque id dicit Petr. Anch.^f quem ibi

allegat: Non enim loquitur de hora deputata lectioni horarum, sed de termino ad horas dicendas deputato, & duo sunt termini ad id præfixi, vnus ad euitandum omne peccatum, etiam ueniale, & recitandum, ut decet, quæ est ipsa hora debita. Alter ad dicendum satisfaciendo obligationi præcepti, & excusandum a peccato mortali, & restitutione fructuum, qui est integer dies, usque ad mediã noctem; Posset tamen opinio Cosmæ saluari, quo ad horas debitas, & deputatas ad dicendum in eis publicè prædictas horas in choro: Non enim satisfacerent cantantes, uel publicè recitantes a prandio Matutinam Tertiam, vel Sextam, quam tenebantur in choro ante prandium dicere, & non dixerint. Crediderim tamen hunc saluandi modum ipsi ibi in mentem non uenisse.

Tangens de gestu orandi 17. Conclusiones. Cap. IV.

- 1 Stare diuersa significat, & quid in hoc capitulo.
- 2 Orandum quo gestu sit non statuit lex diuina.
- 3 Genua flectere cur bonum?
- 4 Oranti priuatim nullus gestus præscribitur.
- 5 Beneficiario quæ de ambulatione prohibita.
- 6 Orandum esse Sario gestu probari lege.
- 7 Genuculandum quando ad. (Et homo factus est.)
- 8 Alapa in fustia a Damonẽ Christiano.
- 9 Intellectus c. si re 76. dist. cum cõcord.
- 10 Symbolum Apostolicum cur non proprie oratio.
- 11 Genuculari semper licet ad Aue Maria.
- 12 Oratio priuata quo gestu fiat decetius.
- 13 Orare deambulando quando, & quomodo utile.
- 14 Orat bene priuatim publica pedes, eques, &c.
- 15 Genuculandum Deo utroque genu.
- 16 Orare uno gestu alijs et alio alijs melius.
- 17 Ceremonia superflua, curiosas mala.

NOta 4. ex secundo verbo huius textus statim colligi, quod erecti in pedes dẽmus orare: dicitur n. statim, & stare significat erectũ esse in pedes, & non sedere. Citea quod dico primò, Verbum hoc stare

fin. ca. 1. de celeb. miss. col. fi.

a e. imitare
6. q. 1.

b 3. p. 13.
c. 14. §. 4.
c. in c. 4. n.
79.

d in 6. d. hu
ius 3. ca. &
notab.
e in tit. quã
do hora & ser
bo synop. a.

flare multifariā apud latinos accipit, qñ-
que. n. significat erectum esse in pedes,
vt in quodam cilliusinet dist. ^a nonnun-
quam permanere, & durare, iuxta illud
Maronis, Et bene apud memores vete-
ris stat gratia facti Aliqñ esse fixum, &
statutum, iuxta illud eiusdē, stat sua cui
que dies. Genuina tñ, & propria eius si-
gnificatio est, sua vi, ac pondere subsiste-
re, sic dicimus nauem, solem, arborem,
rupem stare, iux. illud Virgil. stabat acu-
ta si lex, & ita accepit hic ³ Cyp. ingens
Qñ stamus ad orationem, siue erecti, si-
ue genuflexi, siue sedentes, siue iacētes.

2 II. Dico quod, meo iudicio, nullo iu-
re diuino, neq; naturali, neq; supernatu-
rali pro tempore testamenti noui, siue
gratiæ, describuntur nobis aliqui ges-
tus, aut corporis habitus, quib. orare,
aut recitare teneamur. Nullo namque
nouī testamenti loco nobis præcipitur,
vt id faciamus erecti, genuflexi, iacen-
tes, pectora tundentes, oculis in cælum
sublati, aut in terram defixis. alijs ve ser-
uatis gestibus: Quamuis. n. verum sit D.
Paulum alicubi dixisse. ^b Volo viros o-
rare in oī loco, leuantes puras manus,
sine ira, & discēptione, non tamē ideo
præcipere voluit, quod quando orare-
mus, manus tolleremus, sed vt cum de-
uotione id faceremus, vtī declarat ibi S.
Thom. Neque ibi præstituit gestus cor-
porales ad orandum, sed puritatem ope-
rum, vtī commentantur alij, ^c Idem itē
Paulus, licet alio in loco ^d aiens, flecto
genua ad patrem &c. bonum quidē
exemplum præberet, vt idem agere-
mus, non tamen præcepit. Afferendum
tamen aduersus deplorandos Lutherā-
nos, & alios hæreticos, gestus exte-
riores & corporales, etsi per se neque pla-
ceant, neque displiceant Deo, multum
tamen mouerendos ad concipiendū sic
3 affectus mētis, vt boni vel meliores
sint. Nam vt sapiēter dixit Aug. ^e Geni-
culatio, & alij humiles gestus licet per
se non placeant Deo, at illis velut stimu-
lis humilitatis, & abiectionis homo inte-
rius se humiliat. Cuius rationē esse ait
alibi, ^f S. Thom. quod naturale est no-
bis per res sensibiles peruenire ad insen-
sibiles, & ita adoratione exteriori nos
moueri ad interiorem.

4 III. Dico, quod circa gestus seruā-

dos in recitandis horis priuatis, vel pu-
blicis priuatim, nihil fere videtur iure
communi Max. Pontificum, & concilio-
rum statutum, & quod pauca videntur
esse præscripta ijs, qui recitant vel can-
tant publicas; Quorum paucorum vnū
est, ut dum legitur Euangelium itenus
erecti, ^g quod inter Pascha, & Penteco-
stes non geniculemur, ^h Secundo quod
intelligendum est vtī infra, ⁱ dicitur ³ b. c. quoniam.
Quod cum eleuatur, vel deferitur pro-
pe nos Sanctum Eucharistiæ Sacramen-
tum, illud veneremur, ^k genua flecten-
do, secundum gl. ^l 4. Quod Conciliū Ba-
siliense, ^m religiosissimē statuit, vt cum
dicitur Gloria Patri, & Filio, & Spiritui
sancto, omnes assurgant. Quod vt uidi
seruari religiosē aliquibus in locis, præ-
sertim Galliarum, quæ receperunt ma-
nam partem illius Concilij, ⁿ ita obser-
uari tam parum reuerentiæ fieri huic
versui a laicis & clericis, quod licet sit
tam sublimis, tam suspiciendus, tamq;
glorificans, & luculentissime Sanctissi-
mam exprimens Trinitatem, sitque re-
ligiosissimum inuentum, quo in fine cu-
iusque psalmi mentis nostræ oculos in
eam figamus. Vix tamen vllus sit, qui se
stinantius, minoreque cum deuotione,
ac attentione pronuncietur, adeo qui-
dem, vt aliqui non proferant magis, quā
Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto,
haud obscure significantes, se non confi-
derare quod credūt, nempe Deum præ-
sentem esse, & aduertere omnia, vide-
reque quam irreuerenter eum reuerē-
tur, & quam incogitanter obliuiscantur,
quam denique male tam bene meritā
griam sibi tribuant, ipse pro sua mise-
ricordia nobis ignoscat, & nos adiuuet,
quo emendemur, Amen. Quantum est
id, quod illud ipsum Conc. Basil. ubi su-
pra, reuocauit, & Lugdunense, ^o antea
statuit, quod cum sublime illud nomē
Iesus pronuncietur, omnes illud vene-
mur, saltem capita inclinando. Quod
(gratia Christo cuius est nomen) mi-
nus male reuerentur, quam versum præ-
fatum 6. Quod idem Concilium Bas-
siliense statuit, vt dum chorus diuina of-
ficia facit, vel dicit, nullus beneficiarius
5 præsertim honoratio incedat per
Ecclesiam, neque extra prope illam de-
ambulet, sub pœna non modo priuatio-

nīs

a c. Aposto.
ca. sup. ead.
dist.

b 1. ad Ti-
moth. 2.

c Card. Ca-
ret. ibid.
d ad Ephe.
c. 3.

e super c. 1.
2. ad Timo.

f 2. 2. q. 84.
art. 2.

o in c. decet
de immu-
eccl. lib. 5.

nis distributionis illius horæ, verum etiam totius eius diei. Quod non satis aduertendo, & minus perpendendo videmus multos, & in eis eo plures, quo honoratiores, non sine graui populi scâ dalo contrarium agere.

6 IV. Principaliter dico, multos eiusmodi gestus introduxisse consuetudinē vniuersalem, in quibus sunt, recitare Solem Orientem versus, signū crucis fronte imprimere, iuxta S. Hieronym. ^a tunc dere pectus, quando eleuatur in altari Domini corpus, dū dicitur *Agnus Dei*, cum in confessione generali dicimus *mea culpa*, & aliarū eiusmodi, quibus eo maior obseruantia, & reuerentia debetur, quo maior ratio est credendi fuisse primitus per Apostolos statuta, ac deinde per manus aliorum Christianorum ad nos vsque deriuata, quod insinuat

b 1. Cor. 11.

Apostolus his verbis. ^b Cetera cum venero disponam, quodque ante & post alios recte ponderauit Thom. Vualdenfis, ^c adducens, ^d auctores asserentes ceremonias missæ, quas seruat Ecclesia, traditis fuisse Apostolis ad ipsomet Iesu Christo.

e c. 28. col. pen. & fin. de sacram. d. in cod. c. Ecclesi. 9.

V. Dico, quod dicendo officium publicum seruare debet, quod lex, aut consuetudo rationabilis Ecclesiæ, & patriæ in qua dicitur, statuit, & ideo in ista Cathedrali Conymbricensi omnes horas B Marię minores dicimus, & audimus erecti, similiter & Euangelia, Collectas, hymnos, capitula, initia horarum, & preciosam, Cantica item noui testamenti, & illud veteris, quod incipit, *Benedicite*, & psalmum, *Ecce nunc Benedicite*, & *Venite exultemus*, quando dicitur vna cum Inuitatorio, & Symbolum Athanasij, *Quicumque vult saluus esse*. Reliquos vero psalmos horarum dicimus sedentes; Geniculamur cum dicimus, *Te Deum laudamus*, ad solum versus, *Te ergo quæsumus*, &c. nudamus caput, quoties geniculamur, & etiam cum asurgimus ad Collectas, & initia horarum, & Gloria Patri, cum dicitur ad Responsorium hora Vespertina, aut ad Tertiam, Sextam, vel Nonam nocturnorum, & quando inchoamus aliquas Antiphonas, & Responsoria longa, aut breuia, aut versiculos, & ad Pater noster, & Ave Maria, nonnunquam gra-

dimur, & cum proficiscimur ad Letanias, supplicationes, & funera defunctorum.

7 Sexto, dico contentionem magnam exortam fuisse inter nonnullos in Regno Castellæ, cum Salmantica prælegerem, An liceret geniculari ad *Et homo factus est*. Credo maioris tempore resurrectionis, siue inter Pascha & Pentecostes. Nonnulli enim in suis concionibus verbo, in suis vero Missis exēplo, docebant non licere, per moti iuribus, quibus statuitur non esse geniculadum illo tempore iucundo, cum oramus.

Qua eadem ratione video carpi eos, qui genua flectunt inter Pascha & Pentecosten ad Ave Maria, cum sub crepusculo noctis pulsatur ad illud, quod Lusitani Vocant *A Trinitate*. Qui per trinu fit pulsus, cuius tamen contrarium visum fuit nobis tunc, ut & nunc videtur. Tum quod & si non reperitur ius expressum quo iubeamus curuare genua ad *Et homo factus est*, Symboli maioris in Missa pronunciati, vel cantati, debemus tamen id facere secundum Episcopum Mimatensem. ^f

8 Adeo quæritur, quod quidam Caco demon infixit ingentem colaphū cuidam Christiano non se ad illud geniculanti, dicens, sub terram vsque nos Cacerdæmones inclinarem, si pro nobis naturam nostram assumpsisset, ut pro vobis hominibus humanam assumpsit;

Tum quod tantum valet consuetudo, quantum lex, & omnes Christiani assueverunt geniculari ad illud, quum in Missa cantatur, vel recitatur: Tum quia fundamento aduersæ opinionis responderi potest, quod iura illa, quæ nobis prohibent geniculari tempore resurrectionis, siue inter Pascha & Pentecosten, non includunt hanc geniculationem. Quia non habet simpliciter nos non debere geniculari, sed non debere geniculari in oratione. Credo autem non est oratio, tam quia non est petitio, qualis est omnis oratio specialiter accepta ut sup. ^h dictum est 10 quam quia oratio est actus latræ, aut religionis, ut post Thom. ⁱ diximus supra ^k Credo vero est confessio fidei, iuxta eundem Tho. alibi ^l est actus fidei. Tū quia id, quod statuitur illis iuribus

e in c. Quoniā. de fer. c. quoniā. c. fire. 76. d. d. c. si quis presby 30. dist.

f Tit. de Simbo. li. 4. ration. diuin.

g c. fi. de cō suo. l. 2. C. quæ sit longæ consuet.

h c. 1. m. 9. i. 2. 2. q. 83. ar. 3. k. c. 1. n. 2. l. 2. 2. q. 3. art. 1.

a c. quoniā,
de ser.

ribus pro præfato tpe, alia iura extendunt ad omnes dies Dominicos, & alia, ad omnes dies festos solemniores, & ita nullo die Dominico, aut alio anni festo solemniter liceret ad dicta uerba geniculari, quod opinio aduersaria confiteri nõ aunderet, quandoquidem fere in ijs solis dñ, & cantatur. Tum quod illa iura non sunt intelligenda de qualibet oratione, alioqui n. non liceret geniculari inter Pascha, & Pentecosten in ingressu Ecclesiæ, neq; dum consecratur, aut eleuatur sanctissimum Sacramentum, nec ad confessiones generales, quæ sunt ante introitus Missarum, neq; ad benedictiones Episcoporum, neq; ad alia multa, ad quæ ante, & post illa iura semper Christi fideles genua curruunt. Tum quia præfata iura dicunt temporib; quibus verat geniculari, nos debere stare, ac proinde sequeretur quod qui essent in choro ad omnes psalmos, lectiones, & responsoria in pedes stare deberet, quod repugnat ei, quod Ecclesia uniuersalis seruauit: Tum ob alia multa, quibus prælegendo quattuor illa capitula, quæ præfatam genuflexionem prohibent, semel Salmantica, & iterum hic Conymbrica, monstrari non esse intelligenda de qualibet genuflexione ad qualibet orationem, sed duntaxat ad Collectas quas ferè solas Missales, & Breuiarium uocat orationes quæ sunt Collectæ, quas in fine, & initio Missarum, & in fine aliarum horarum pronunciamus præfati prius, Oremus.

b c. quoniā,
consec. d. 3.

Ex hac conclusione, & rationib; quibus confirmatur, inferitur primo, nullo iure probari non esse geniculandum. cū de more pulsatur ad Aue Maria diluculo, meridie, uel sero inter Pascha, & Pentecosten magis, quam alijs Dominicis, & festis præcipuis anni, quamuis bonū fuerit seruare consuetudinem, si qua sit, non tamen est seruanda, ut res iure cōmuni scripto pcepta, II. inferitur posse, debereq; nos in hac sancta Ecclesia etiam tempore resurrectionis geniculari ad Te Deum laudamus, dum dñ uersus ille: Quos precioso sanguine redemisti. Quum id consuetudo rationabilis nullo iure prohibita dīctet, & similiter ad, Verbum caro factum est, & ad Procidentes adorauerunt eum, & ad Ecce Oper. Nauar. Tom. III.

ancilla domini, hat mihi secūdū uerbum tuum, non solum in hac Ecclesia, sed & ubicunq; consuetudo id dīctauerit. 12 Septimo, dico auctore præfato Episcopo Parisiense, c opimum corporis habitum ad priuatim cum deuotione, & citra distractionem orandum, esse sedere, & inniti alicui rei latere sinistro, ut cor in eo residens, unde manat omnis motus, & inquietudo, quiete fruatur. Caterum, ut corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, d & grata omnibus in rebus est fastidii expultrix uarietas, quæ etiā uisunt patres Aegyptij, uti significat Io. Cassian. c nõ inutile fuerit quandoq; geniculari, nonnunquam stare, aliquando sedere: Quin & reperio deambulationem, & si saepe numero noceat, prodesse quandoque, præsertim cum somnus impugnat, & cum sit proponendo uere, uel imaginarie in pariete arbore, rupe aut scopulo sacrosanctum Iesu Christi, uel aliam facram imaginem, & recitatur, uelut cum illo loquendo, oculis continuo in illa defixis, maxime, si hoc fiat appropinquando, & recedendo, quinque, decemue passum intervallo, per modum cuiusdam semicirculi, ita circumambulando, ut semper illa imago habeatur a fronte. Addimus præterea insidere subsellio humili prodesse magis, quam insidere sedi altiori, præsertim habenti a tergo aliquid, cui scapulis orans innitatur, ut recte Cassian. f & ipsa experientia docet: Adde quod gloriosa illa Magdalena iacens, & uni lateri plane incumbens orabat secundum aliquos. Quod insyluest. in rosa aurea, feria 4. post Paschæ, & multa ipsius pictura significat. Abbates uero illi Arsenius, & Bisarius corpore erecto, & Brachijs expansis. g in uicis patrū. 2. p. tit. De eo ut sine intermissione oratur. 3 Moyses cum pro uictoria contra Amalechitas brachijs sublati orabat populus eius uictoriam reportabat, h quando illa autem demittebat, i nucebatur. Saluator noster, l in horto, qua nocte captus fuit, flexis genibus, orauit, & quattuordecim seniores, quos i sanctus Ioann. uidit in Apocalyp. k & Apoc. 4. procidentes in terram adorabant Dominum, & ad hoc inuitabat Dauid di. 14. cens, l Venite, adoremus, & procidamus autem Deum. Ex quibus omnibus

c Guliel. in
sua Rethor.
diuina.

d Sap. 5.

e lib. 2. de
inst. canob.
c. 1. et 12.

f in lib. 2.
c. 12.

g in uicis
patrū. 2. p.
tit. De eo ut
sine inter
missione o
ratur.

h Exod. 17.

i Luc. 2. 4.

k Apoc. 4.

l Psal. 99.

C nibus

nibus vñ sequi primo, quod qui orat priuatim, etiam si horas publicas recitet, pōt citra peccatū orare pedes, eques, p cumbens, iacens, uel recumbens, ambulans, uel quiescens, iuxta Innoc. in c. r. de celeb. Missi. & Hostien. cum communi, dum id agat sine aliorum scandalo, ^a & seruatis aliis circumstantiis, per q̄ satis probatur restrictio noue admonitionis factæ supra. ^b II. Quod neq; priuata, neque publica oratio fieri debet coram aliis brachiis insolite expansis, neq; corpore per terram insolite extenso, aut cum aliis gestib. insolitis, nisi in casib. quibus id communiter fieri solet, cuiusmodi est brachiorum sublatio, quum eleuatur Dominus, & prostratio in terram, cum in passione refertur Saluator expirasse, gestus enim insueti scādalizant, & sunt uitandi. ^c

a c. nihil cū scādalo, de praeser. b cap. 2. nu. me. 7.

c c. qua contra mores. 8. dist.

d ad Ph. 2.

e Esa. 45.

f 3. Reg. 8.

15 Tercio, sequitur, quod decet ut oratio, priuata siue publica, cum geniculando sit, utroq; genu & non altero tantum flexo fiat. Tum per illud Apostoli, ^d In nomine Iesu omne genuflectatur, & illud Esaie 45. ^e Mihi curuabitur omne genu, quamuis non ignorem hæc alium etiā habere intellectum. Tum quia magnus ille, & potentissimus Rex Salomon, ^f post quam ædificauit templum, utroque genu flexo in eo orauit.

16 Equidem licet rustici, pastores, & alij nonnulli excusari possint ab omni peccato, orantes altero duntaxat genu flexo, Ecclesiasticos tñ, præsertim religiosos, & eos, qui cum eis, & alijs mode ita uitæ conuersantur, non facile excusare a peccato ueniali, aut certe aliqua indecentia, nisi aliqua iusta de causa id facerent, Minus autem illos nobiles, & delicatulos, qui nobilitatis ergo flectunt singula genia uersus altare, & singula crura uersus latera protendunt, quasi calcitraturi, & ea ostentaturi, parū considerantes, quantum irreuerentur Creatori suum, facies quocunq; eis liberet auertendo, oculis quasi dimicando, manib. capita, ac barbas pectendo. O quam bene Deo, & hominibus appareant, & quantum laudantur magni Reges, Principes, & alij nobiles positi coram Deo suo utroque genu terræ affixo, caputibus immotis, & demissis, manibus iunctis, oculis non errantibus, in-

terdum in terram, nonnunquam uero in sacratissimum Sacramentum, aut crucem, aut imaginem, quam coram se habent, defixis.

Quarto, sequitur, quod licet quis quiescens, & ambulans, pedes, uel eques, ge 17 nib. flexis, prostratus, uel erectus, possit priuatim dicere, recitare suas horas, etiam publicas, quoniam tamen de uotionem magis adiuuat gestus vnus, quam alius, & magis vnus vnū, & alius aliū, operæ precii fuerit experiri, quis præfatorū sibi magis expediat, eoq; uti. Sicut. n. fm singularem illam S. Tho. ^g 2. 2. q. 84 decisionem supra ^h relatum, animæ nostræ non parum mouentur ad se submit tendum Deo, interius & spiritualiter, p submissiones sensibiles, corporales, & exte riores, eo quod naturale sit nobis apprehendere spiritualia per sensibilia, sic et consequenter, cum sumus diuersarum cōplexionum & habituum, diuersimode quoq; afficimur, tamen si, mea sententia, non erraret ut plurimum, qui recitādo priuate, seruaret eas ipsas cæremonias, quæ in choris Ecclesiarum Cathedralium rite gubernatarum seruantur, cū recitantur publice. Tum quia sunt, p batæ, habitæq; pro aptis tanto tpe a q̄ plurimis doctis, & pijs, Tum quia sollicitudo, & cura seruandi diuersas cæremonias diuersis in locis, eum, qui eis nō est assuefactus, auertit ab attentione debita. Et quidē experientia docet eos, q̄ cē remonijs plus satis sunt additi, longe magis cogitare, quomodo, quando, & ubi eas seruaturi sint, quam cui, & cur agant, quod non leue damnum est.

g 2. 2. q. 84 art. 2. h co. c. nu. 3

Super orandi loco tangit 41. Conclusiones. Cap. V.

1 Orare Sibi, & an Sbi que liceat. nu. 2.

3 Oratio fieri iuxta certo loco ibidem fiat.

4 Oratio in Ecclesia sit melius, quam extra nu. 5.

6 Oratio mentalis, quouis loco etiam turpi bene fit a nu. 7. immo & uocalis ex causa, nu. etiam debita a nu. 9. 10.

11 Hora publica publice dicenda sacrum locum quarit regulariter.

12 Missa deputata Sui loco ibidē dicatur.

13 Oratio tempore interdicti ubi alias fiat. num. 14. 15.

Episco-

- 16 *Episcopi obligati horis, & alijs duobus, num. 17.*
 18 *Distributio amissa uon excusat a peccato, nu. 19.*
 20 *Horis ab interessendo an excusent dies concessi.*
 21 *Ecclesias irreuerenter ingredi peccatum, nu. 22.*
 23 *Iesu nomen sic uenerandum.*
 24 *Maria non sic uenerandum.*
 25 *Ecclesia nō fert rixas, clamores, tumultus, lusus, &c. nu. 27. nec symposia, nec cantus, nec fabulas.*
 26 *Processio Corporis Christi alicubi male sublati, & ut facienda, nu. 27. 28.*
 29 *Prædicationi processioni solenni importuna.*
 30 *Ecclesiis in ipsis tales peccant, nu. 33. & 34.*
 31 *Ecclesiis nō fert contractus profanos, nu. 35. nec candelarum, num 36 sed scilicet Ecclesiasticas, nu. 37.*
 38 *Ecclesia in ipsa permittitur Doctorari, &c. & an informatio de consuetudine ad eam, nu. 40.*
 39 *Monasterium Sanctæ Crucis laudatum, & excusatum.*
 41 *Necessitas, quæ facit ne factum in seculo sit malum.*
 42 *Ecclesia circumstantia, an facit mortale, quod alioquin non esset tale.*
 43 *Torum, & pari notabilis quoad quid paria.*

NOto quinto in eodem uerbo statim ex quo eodem desumptū fuit 1. notabile quantum orandum esse aliquo in loco, quicquid stare præsupponit locum in quo stetur. Circa, quod dico primo, nonnullos hæreticos asseruisse, non esse rectitudinem, uel orandum extra Ecclesiam, alios vero non esse melius orare in ecclesia, quam in stabulo, uel caula porcaria, & satius esse orare in monte, quam in ea, quos late refert, & reprobat Thom. Vvalden. ^a grauius authoribus, ac rationibus, quas ibi videre licet.

2. II. Dico, omnem orationem mentalem, immo & vocalem priuatam, ac et publicam priuatam dictam, quæ non est præcepta fieri certo loco, in quocunque fieri possit, sacro, & non sacro, priuato, & publico, dummodo aliæ circumstan-

tiæ cōcurrant, secundum illud Apost. ^h Volo viros orare in omni loco, & paulo inferius, similiter & mulieres, & per illud præfationis Missæ, Vere dignum, & iustum est, æquum, & salutare, nos tibi semper, & ubique gratias agere. Et illud D. Bernardi. ^c Vbiq; fueris, intra temetipsum ora, si longe fueris ab oratorio, non quæras locum, quoniam ipse locus es. Dixi Quæ non est præcepta fieri certo loco. Quoniam si noto, penitentia iniuncta, lege, consuetudine rationabili, vel statuto fundatoris aliqua Missa, responsum, uel oratio dici, uel fieri debent pro uiuis, aut defunctis certo in loco non sufficit, ut dicantur in alio loco, per multa iura d quibus ita determinant Bald. ^e varijs in locis. Dixi etiam dummodo aliæ circumstantiæ concurrant. Nam si recitando aliquo in loco daretur scandalū, aut species hypocrisis, quod dant qui in locis publicis & ubi est concursus hominum, sine ulla causa recitant publice, uel adhibitis ceremonijs superfluis, esset peccatum, uti sentiunt B. Ambr. ^f & S. August. ubi supra quorum uerba retulit, & recte ponderauit Thom Vvald. ^g

4. III. Dico, quæ cæteris paribus melius est recitare in locis sacris, & in ipsis ecclesijs, quam alibi, uti sentit Conciliū Gangrense, ^h una cū cecumenico Lugdunensi, ⁱ ac patres, qui interfuerint Basilienſi, ^k & probat Tho. Vvaldenſis, ^l Cuius tres causas recenset B. Thom. ^m Prima est virtus consecrationis, cuius ratione Deus specialiter iuuat ad melius orandum, uti ipse subtiliter declarat, & Caieran. alibi ⁿ & nos diximus in alio. ^o II. Ob mysteria, & res sacras quæ in ecclesia continentur. III. Ob concursum eorum, qui eo confluentes mutuo sese adiuuant, ut melius exaudiantur.

5. Quarto dico, quod secundum nonnullos, oratio debet fieri in loco honesto, non in obscuro, ac inhonesto. Videtur enim quod licet in ea petatur, quod propter quid, per quæ, & a quo peti debeat, non petitur tñ ubi decet, ideoque circumstantia loci vñ deesse. Quod abominatus Gerar. Cartubusianus, ^p dicit nonnullos loqui cū Deo, ubi uerecundarentur loqui cū suis canib; & pro re hor

ita. ff. de cōdit. et dem. c. nos quidē de test. cle. quia cōtinuit, derelig. dom.

cin l. si quis ad declinā dñ. in fi. C. de ep. et cle. & alijs, Penit. ⁹ et Imo. in d. c. nos quidē. nu. 22. & ibi Barb. nu. 9. sentium gl. 10. And oēs i c. si pater, gl. pauperes de testa. & Capell. Tho. lof. cum ad dit. in q. 128 testatur. f. i. ad Timoth. 2.

g de sacra. c. 43. h c. parſimo niam, cum glo. 41 d. i ca. decet, de immunit. eccl. lib. 6. k f. 2. ut t. quando diuin offic. in princ.

l lib de sacram. c. 147 m 2. 2 q 84 art. 3.

n 3. par. q. 83 art. 3. o c. i. ecclesijs, sup. co. huiusmet. dist.

p il de assiduitate orandi.

a in lib. de sacra c. 2.

b 1. ad Timoth. 2.

c in medit. relata gl. mag. cle. 1

d de relig. & Gener. San.

e vers. de S. col. pen. Cos.

f mas sit. q. 10 diu. offic. in princ. Verbo sacro.

g l. que con dit. §. cum

renda refert, se audiuisse sacerdotē quēdam recitantem vesp̄as in latrina, q̄ licet in id neminem alleget, potuit tñ allegare S. Amb. & S. Aug qui super illo S. Pau. ^a Volo uiros orare in omni loco, dicunt intelligendum esse de loco de cente, & non obsceno, quod ipsum eos non referendo tradit ibi S. Tho. Hoc tñ quartum dictum non est intelligendum de oratione mentali, quæ nullo uerbo 6 prolato fit. Etenim quocunq; in loco facta placet Deo, dummodo aliæ circūstantiæ concurrant, ut eleganter tradit B. Thom. ^b Et pro indubitato habeo aliquot orationes mentales nonnullorū pauperum, infirmorum, nudorum, & p̄anosorum, quorum corpora delitescunt 7 in subterraneis speluncis, stabulis, aut latrinis, animæ uero in purissimis illis cœlis, conuersando cum limpidissimis celitibus, gratiores esse Deo, quam sint aliquot actæ in ecclesiis, & choris splendidis, etiam his qui manent, iuxta sanctum Sacramentum uestiti super pellicis albis, ut nix, animas tñ habentes nigras, ut carbo, & vagantes cogitatu in patinis, vineis, latifundijs, diuitijs, & locis sordidis, artibusq; turpibus, & obscenis. Non est et hoc dictum intelligendum de eo, qui facit orationem in loco obsceno necessitate pressus, puta caput, inclusus, aut alias præter voluntatem detentus, quando quidem nulla est lex quæ id prohibet, aut saltem non nisi humana, quæ superueniente necessitate in id sufficiente cessat, ut innuit Papa Felix. ^c Non est mihi uidetur locum habere in eo, qui orationes aliquas uoluntarias, ad quas non obligatur, in eiusmodi locis recitat, dum tamen aliæ bonæ circumstantiæ concurrant. Nulli enim id uideo ueritum, & ideo non 8 est asserendū. ^d Non etiam intelligendum uidetur de ijs, qui in Ecclesiis Cathedralibus, & aliis collegiatis, ac conuentualib; seruiunt & necessitate coacti extra choros ad naturæ necessaria proficiscuntur, recitando in itinere partem horarum, quam chorus recitat tpe, quo uadunt, & redeunt, neq; etiam uidetur nobis intelligendum tam de loco contaminato corporis sordibus, quam de eo, qui ansam præbet, ut anima sese spiritualib; sordibus inquinet, aut sese

cogitationibus terrenis occupet, Tum quod non mihi occurrit lex ulla diuina, uel humana, quæ uetet in locis corporeis sordibus conspurcatis; Tum q̄ et si super uerbis illis Paulinis ^e S. Aug. & S. Amb. dicant locum debere esse opportunum, indecentius tñ existimant forruin, & concursum hominum, q̄ locum sordidum, Tum quod Conc. Basilien. ^f non uetuit recitari horas Canonicas in eiusmodi locis a deuotione mentes alienantibus: Tum q̄ plerisque probos & pios peregre profectos uidi recitare suas horas in stabulis secus iumenta sua eo quod eas ibi diceret quietius, quam in cubiculo diuersorij clamoso strepitu impediti. Tum per adducta in 2. dicto. 10 Tū q̄ cessante scādalo, uel hypocritis, & alijs id genus, ac contemptu sacrorum uerborum, & irreuerentia eius, quæ alloquimur, non uideo rationem efficacem, cur in istis sordidis locis malum sit uoce horas recitare, præsertim si sordes, pector, fætor, & humilitas loci referantur ad serui reputandam paruitatē, ac spurciam humanam, & quam parū mereatur homo tam humilis, & sordidus, eo quod ante illam altissimam maiestatem, & indicibilem mundiciam diuinam se humiliat. Tum deniq; q̄ Abbas Isaacus, & Io. Cassian. expressē huic parti astipulantur, ut infra. ^h

Quinto dico ex præfatis sequi primo, quod omnes horæ Canonice cum 11 publicæ dicendæ sunt, recitandæ sunt, aut canendæ regulariter in loco sacro, & quod aliquæ preces dicendæ sunt in Ecclesia, aliæ in clauitro, aliæ in Cameterio, aliæ extra sacrum locum; neque sine causa, & dispensatione uel commutatione legitima, temporaria, uel perpetua, iuste contrarium fieri posset. Nam secundum ius commune, ⁱ horæ canonice, quæ publicè dicuntur, in Ecclesia dici debent, & secundum nonnullas leges, fundationes & consuetudines rationabiles statutū reperitur, ut aliquæ orationes in diuersis dicantur horis, quod seruandum esse in 2. dicto probatum est.

12 Secūdo sequitur decisio questionis, q̄ sæpius fui rogatus: an scilicet clericus studens satisfaciatur suæ conscientie celebrando in hac Academia missas, quas

ratione

a 1. ad Timoth. 2.

b in c. 2. ad Timat. lect. 1. col. 2.

c c. sicut de consec. d. 1. facit c. quāto. de consue tud.

d 2. q. 4. c. consulari.

e in d. c. 2.

f in ses. 21. titu. quom. hor. can. dicent. sunt extra chorū.

g in coll. 12. c. 10. h capit. 20. nu. 47.

i clem. 1. §. ne igitur, de celebr. miss. innuit c. 1. adiuncta glo. ver. persoluat. eod. tit.

ratione sui beneficii erat obligatus dicere in certa ecclesia, eremitorio, uel altari suae patriae? Respondendum enim est negatiue per dicta in 2. dicto.

Tertio sequitur, quod Capitulum Sanctae huius ecclesiae, quod obligatus dicere responsoria sanctorum, aut sanctorum ante altare maius, aut in corpore Ecclesiae, uel in tali, aut in tali parte Claustrum, aut in Capitulo, non satisfacit dicendo illa alibi sine causa, uel legitima autoritate.

13 Ex quo sequitur 4, Quod praefatum capitulum non debet recitare dicta responsoria in choro, et tempore interdicti generalis, quandoquidem alio tempore debet illa dicere suis locis designatis, & interdictum generale non alterat loca, nec tempora, cum quibus dicendae sunt horae, & aliae orationes, dummodo in ijs seruari possit modificatio. *Alma mater*,^a ut ibi probatur, & supra^b monstratum est. Dixi dummodo in ijs seruari possit modificatio. *Alma mater*. Certum. n. est, quod responsoria in Cimiterio aperto dici iussa non possent ibi dici tpe generalis interdicti, eo quod non possit seruari dicta modificatio.

Sexto dico beneficiarios esse obligatos recitare, & dicere horas publicas in Ecclesia, peccareque qui eas in illa recitare negligunt sine causa in id iusta, etiam si eas dicant domi uti in quodam Concilio^c probatur, & cum cōi determinat Innoc.^d & quidem mortaliter. Concilium. n. illud praecipit eos deponi, & depositio non fit nisi ob graue peccatum. ^e Quod etiam in Episcopo locū sibi uendicat: Tum quia id inueniat Concilium Carthag.^f quatenus statuit, ut Episcopus prope ecclesiam moretur: Tum quia ob id communiter omnia Episcoporum palatia sunt coniecta, aut saltem uicina suis Ecclesiis Cathedralibus, & ita determinat aliqui Neoterici. ^g Diuini tamen istud sextum, quod ad peccatum mortale attinet, limitandum est, ut distat locum habeat in eo, q. ob cōtēptum, aut contra praecipitū particulare praefati hoc facere omittit, aut cum ob suam absentiam diuini cultus damnum notabile patitur, eo quod ob id officium in ecclesia, aut dicitur, aut saltem non cum debita solemnitate, quia sine

illo alii eam praestare nequeunt, ut limitauit quidem Card.^h & ante illum id sensit Syl.ⁱ et si sit graue peccatum ueniale, quae sane opinio nobis aequissima uidetur. Limitandum praeterea est illud dictum, ut tantum procedat in beneficiarijs ecclesiarum collegiatarum, uel regularium: In dicto namque Concilio Papae Martini ponitur uerbum *conuenit*, quod concursus, & congregationem significat: Meo tamen iudicio, idem dicendum est de beneficiarijs ecclesiarum, quae licet non sint collegiatae, sunt tamen tales, in quibus tenentur conuenire, & simul dicere, aut Matutinum, aut Vesperas, aut Missam canere, aut omnes, uel aliquas horas alias recitare. Paulo siquidem minus peccant isti non conueniendo ad eas, quam clerici collegiatarum non conueniendo ad suas cum uerbum illud *conuenit* non minus uerificetur in congregatione illorum, qui non faciunt collegium, quam illorum, qui illud faciunt. ^k

15 Ex hac limitatione sequitur decisio cuiusdam quaestionis, quam me interrogauit pientissimus quidā Dei seruus, & amicus meus, non vulgaris, qui ab hinc centum quinquaginta leucis, siue miliaribus Hispanicis, nempe a Valerontalia Nauarra me uisitat, puta, an qui habent aliqua beneficia, quae appellantur rationes in ecclesia non collegiata, in qua communiter rationarij surgunt dictum Matutinum, antequam illucescat, & illa dicunt bini, & bini, aut singuli, non tamen omnes simul, nulla alia lege, aut consuetudine eos ad id obligante, peccent non eundo ad recitandum suas horas in ecclesia sicut alii? Et respondendum uidetur negatiue, quoad peccatum mortale, quia uidetur eos saluare ab eo proxima limitatio, arbitror autem peccare uenialiter per praefatum dictum sextum, nisi aliqua causa eos excuset. Tum quia licet nullo iure teneantur eas dicere in choro collegialiter, quamuis uoluntarie eas sic aliquando dicant, tenentur tamen dicere illas ratione suorum beneficiorum, siue rationum, quas habent in ecclesia Tum quia iustum uidetur, ut laicis tempestiue surgentibus, & ad ecclesiam eun-

h Caiet. in sum. verb. horar. uers. quo ad 3. i. Ser. hor. q. 10.

k l. i. s. conuenit. de praetis. ff.

a de sent. exc. lib. 6. b ca. 3. n. 52. & 53.

c c. fi. 92. de d. in c. 1. d. celeb. mis.

e per os q. notatur in c. Apost. 85 d. & i. sum. 15. q. 8. et c. cum non ab homine, de iud. ff. Episc. in lem 41. d. g. Syl. uerb. hor. q. 10.

tibus clerici rationarij animum, & bonum exemplum tribuant, iuxta morem illius ecclesiæ religiosum, quo omnes, si mul, aut bini, & bini, aut singuli in ecclesia recitant.

16 Secundo sequitur, quod Episcopi non sunt tam immunes ab horis Ecclesiæ suæ Cathedralis, ac vulgus existimat, nam præter supradicta etiam Papa Gregor. ^a statuit, ut Episcopus in sua Ecclesia more sacerdotali resideat. Neque huic obstat Concilium Aurelianense, ^b quod insinuat eum non teneri in tereffe diuinis officiis, præter quā Do minicis diebus, quia non intendit dicere, quod interesse non teneatur aliis diebus, sed quia Dominicis se excusare non potest, nisi ob infirmitatem, aut aliam causam similem, etsi aliis diebus alia de leuiori possit, ut ibi declarauimus.

17 Caueant igitur sibi illi Episcopi, qui absque causa, præsertim ob conuersationes vanas, ob lusus, conuiuia, & musicos sonos, & cantus, utque in mollibus plumis, ac lectis suffumigatis, & suauolentibus plus æquo dormiant, & oblectentur, omittunt interesse diuinis officiis, quæ in sua præsentia longe reuerentius agerentur. Meminerint illud Hieronymi. ^c Si quis vult pontifex esse, non tam uocabulo, quam merito imitetur Moysen, qui indefinenter in tabernaculo Domini erat, & paulo post. Hæc duo sunt Pontificis opa, ut a Deo discat legendo scripturas diuinas, & sæpius meditando, aut populum doceat.

18 Tertio sequitur, quod beneficiarij huius sanctæ Ecclesiæ, & aliarum similium, non solum amittimus distributiones quotidianas, quando omittimus recitare horas publicas in ecclesia sine iusta causa, sed etiam ad minus graue peccatum ueniale peccamus, quin & mortale, si eo quod ad illas non imus, non recitatur officium publicum, aut non cū solemnitate debita, aut cultus diuinus 19 detrimentum aliquod notabile patiatur, circa quæ non pauci errant: Distributionum, n. quotidianarum in eas partitionem non inducit, neque tollit obligationem eundi ad horas, cū ea nascatur ex titulo, & possessione Canonice, & præbende, quod Concilium illud Marti-

ni ^d innuit, & alia iura comprobant. ^e

Nā præfata largitio solum est quoddā calcar, & causa impulsiva nos incitans ad eundem ad ecclesiam, ut infra ^f dicitur.

20 Quarto sequitur, quod octoginta dies qui in hac ecclesia conceduntur eis, qui fecerunt residentiam primi anni, & quinq; quos quolibet mense habet, qui eam facit, ut nihil quotidianarum distributionum perdēdo, possit abesse ab horis, & aliis diuinis officiis, intelliguntur ut id fieri possit iusta ex causa, uel rationabili & non pro solo suo libito, aut causa iniusta, & irrationabili, per illam singularem determinationē magni illius Patriarchæ Hierosolymitani, magniq; Theologi, & Canonice Paludani, ^g qd statutum, aut consuetudo, ut qui tali officio, uel horæ præsens fuerit, distributiones lucrifaciat, etiam si protinus egrediatur, & abscedat, de eo intelligi debet qui egreditur, ut procuret negocia ecclesiæ, uel agat opera aliqua sancta, & non de eo, qui egrediatur, ut otietur, fabuletur, aut ludat, subiungens, quod statutum contrarium, puta, ut lucrifaciat eas, etiam si egrediatur, ut otietur, aut alia ex causa uana, & iniusta, non excusabit eum coram Deo nec in conscientia, etsi in foro exteriori non debeat ei detrahi sua portio.

21 Quinto sequitur, quod qui chorum egreditur ante horam finitam, aut omit tit venire, aut intrare cū prætextu eundi ad naturæ necessaria, aut barbam rescandendi, aut aduētus hospitis, seu actum scholasticorum, aut ob alias excusationes similes, quas statutum reputat iustas, si non sint ueræ, peccat, & non quærit sibi distributiones quotidianas illi horæ. Tum per præfatam Paludani determinationem. Tum quia cessante causa, cessare debet effectus nondum productus, ^h * An autem sufficiat ueritas harum causarum, an requiratur, quod et sint uera impedimenta interesse horis questionis quotidiana est: frequenter, n. sunt ueræ, & non uera impedimenta, ut cum quis se excusat a uesperis, ut radatur sibi barba, & faciat eā radi lōge post uesperas, forte sub nocte, aut excusat se causa eundi ad actum scholasticū, & potest illum adire ante horam inceptam, aut post eam finitam, uel excusat se cau-

d c. fi. 29. d. transl. in c. 1. de celeb. miss. e clem. 3. de celeb. miss. f capit. 18. num. 10.

g in 4. d. 15. q. 1. col. 7.

a c. peruenit. 7. q. 1. b c. episc. cō secr. d. 3.

c in c. fi. 35. dist.

b c. cum cessante, de ap. pel. l. adige re. §. quam us. ff. de in re patr.

sa aduentus hospitis, & ante, uel post aduentum eius potest interesse horæ, a qua se excusat? Cuius quæstionis pars affirmatiua uisa fuit olim mihi uera, nunc aut altius cogitanti æquior uel negatiua. Tum quia parum, uel nihil detrahit cultui diuino, qui rasuram barbæ, ob quod potuit excusari ab aliqua hora, si fecisset eam radi, protrahit in noctem, uel alia horam proximior, cum si protrahere non posset, illa hora faceret eam radi. Tum, quia benignior est, & consuetudo ita uidetur interpretari, quæ cum nil uel parum noceat diuino cultui, satis potest probari. ^a

*a arg. c. re-
ra. de cōfec.
d. 2. c. 2.
de con uet.*

*b in c. decet
de immun.
eccl. lib. 6.*

22 Sexto dictum principale fuerit debere nos omnes Christianos præsertim ecclesiasticos considera, quantum, & quâ sæpe peccamus intrando et ecclesias, & existendo in eis. Contemplerur illud Conc. Lugdunen. ^b Decet domum domini sanctitudo, decet ut cuius in pace factus est locus, eius cultus sit cum debita ueneratione pacificus. Expendamus, & illud, quod subiicit, sit itaq; ad ecclesias humilis, & deuotus ingressus, sit in eis quæta conuersatio, Deo grata, in spicientibus placita, quæ considerantes non solum instruat, sed & reficiat. Ex quo infertur peccare eos, qui ecclesias ingrediuntur absq; ulla reuerentia, ridentes, & iocando, aquam lustralem, siue benedictam in alios spargentes, caput aperiendo, & flectendo, genua, magis habitu quodam, & consuetudine id agendi, quâ deuotione, aut memoria sanctitatis loci sacri: expendamus item illud eiusdē 23 Concilij, quo præcipit, ut quum sacratissimum illud Iesu nomen (in quo solo oportet nos saluos fieri) pronuntiabitur, præsertim in sacrificio Missæ, flectamus genua cordis, quod uel capitis inclinatione testemur. Expendamus, inquam, hoc, & quod in eo potissimum præcipitur, ut flectamus genua cordis. Cui consequens est, errare nos qui caput deregimus, quum illud audimus principaliter, ut reputemur ab hominibus pii. Id enim est corda attollere, & pilea demittere, licet de nemine id præsumi debeat, ^c quod nonnulli temere iudicando facere solent.

*cc. 2. de re
gu. iur. l. me
rit. ff. pro so
cio.*

Secundo sequitur defectum suæ di-
24 scressionis, & scientiæ prodere non-

nullos, qui magna diligentia, & sollicitudine nudant, & inclinant capita, & reueretur dulce illud nomen Virginis, & Matris Mariæ, & horum nihil agunt, cum pronuntiatur dulcissimum illud, & super alijs cunctis exaltatum nomen Iesus, quin & quum simul proferuntur, & audientes proferri Iesum Christum, & Virginem Mariam suam matrem, nomini Iesu non exhibent reuerentiam, nomini uero Mariæ, quam maximam. Optimum enim, & ut ab omnibus fiat percipiendum, mente humili, & deuota Virginem matrem uenerari, & et signis exterioribus significare modo reputemus suo filio longe maiorem debere incomparabiliter, & tanto excellentior, quanto incomparabiliter creator præcedit creaturam, & quod quando ambo simul nominantur in Euangelio, aut collecta, uel alibi maiorem exhibeamus nomini filii, qui Deus est, & homo, Creator, & Redemptor, quam nomini matris, quæ pura creatura, & redempta est. Redempta inquam, non a peccato, quod in ea fuerit, sed quod in ea fuisset, nisi præseruata foret. Quandoquidem reuerentia laetitia, quæ debetur filio, maior est, quam Dulce, uel Hyperdulce, quæ matri debetur iuxta Catholicam D. Tho. ^d & om-

*d in 3. sent.
d. 9. q. 1. ar.
2. q. 1. ad 3.
e d. c. decet
§. 1.*

25 Tertio sequitur peccatum esse eas ingredi cum laruis uociferando, & demones imitando, præsertim cum diuina officia celebrantur, & etiam meo iudicio, maius peccatum est recitare huiusmodi clamores, & strepitus, uel consentire, ut fiant inter clericos, & religiosos cum supplicationes faciendo extra ecclesiam procedunt interrumpendo cantum, & eos ab attentione debita alienando, quam ea in ecclesiis, cum cessant diuina officia, facere etiam si hoc quoque iure uetitum ^e sit, excepto forte eo, eorum quod opus foret ad historias aliquas sapias, & animabus salutaris præsen-

*f c. cum d
eorem
vir*

*et in d.c.cū
decorem.*

tandum, & exhibendum, ut glo. recepta dixit, ^a adducendo exemplum representationis præsepis Domini, Herodis, Magorum, & aliarum similium.

26 Quarto sequitur Deum forte magis offendi quam coli inuentis quibusdam profanis sumptuosius, quæ fiunt in festo corporis Domini, aliisque diebus, quibus solemnissimæ supplicationes fiunt. Video namque illam inferri in Ecclesias, quæ canuntur Prima, Tertia, Sexta, & Missa maior, & pleræque aliæ submissa uoce celebrantur, & turbant populum, ne audiat, clerus uero, ne ea peragat, & dicat uti decet. Videre est nonnullos clericos, ut ea cernant, chorum deferere, alios cnatum omittre, alios canendo ridere, & ridendo canere. Quidam ad id quod dicunt, non attendunt, nonnulli proniores sunt in obseruando, quibus uestibus hic exeat, suomodo ille tripudiet, iocetur, & ludicra grata proferrat, quam in meditando de ipso Sanctissimo Sacramento, quod ibi perfertur, aut de mysterio, quod refert illa supplicatio: *Quin etiam* (quod peius est) nonnunquam uidere licet eum ipsum, qui deferit Sanctissimum Sacramentum aut præcipuam imaginem, in risum diffluere, & conuertere oculos magis ad hosce iocos, & strepitus, quàm in ipsum met Deum, & hominem, quem suis manibus gestat, non sine prauo id cernentium exemplo.

27 Quo circa meo iudicio, saluo saniore, eiusmodi diebus Rectores, tam Ecclesiastici, quam seculares, procurare deberent, primo ne prodeat ulla inuentio de se inhonestâ, aut alteri iniuria, deinde ne ulla representatio præterquam pia inferatur in Ecclesiam, etiam cum officia diuina cessant, multoque minus, dum celebrantur, & audiuntur.

28 Tercio, quod permittere possent, ut cuiusque inuentiois authores singuli semel deuote exhibeant debitam reuerentiam Sanctissimo Sacramento, aut præcipuæ imagini, quæ in supplicatione gestatur, & coram ipsis honestam suam orationem faciant, quo tempore satius esset, ut cessaret supplicatio, & ministrorum Ecclesiæ cantus, quandoquidem citra peccatum cessare possit, citra quod

tamen non potest male recitari, aut male cantari.

Quarto, quod non permittatur, ut post amplius se misceant clericis, & religiosis laudantibus Deum, & canentibus in ea, interpellando eorum cantum, & diuinas laudes, quin potius procurent, ut longe ante, vel post eos procedant exhilarando, & recreando plebem, ne ei fastidium pariat in multas horas protracta supplicatio.

29 Quinto prouideant, ut huiusmodi supplicationes fiant tepestiuius solito, & finiantur hora horologii Hispani, vel Galli decima, aut ad summum hora undecima, uel duodecima, ut audio Parisiis finita hora octaua, uel nona supplicationes diei corporis Domini, in quibus ut audio, est tanta hominum multitudo, ac deuotio, quanta in quibusvis alijs orbis Christiani. * Idemque uidimus factum in urbe ab anno 1567. in hunc annum 1576. et in supplicationibus illis solemnissimis, quas ipsimet Max. Pont. idemque religiosissimi Pius V. & Gregor. XIII. innumerabili comitante caterua, ipsum sacrum manibus proprijs religiosissimo totius orbis Christiani exemplo gesta uerunt sine ulla penitus inuentione ludicra, nec profana, nec impertinenti. * Prouideant, inquam, ut fiant tepestiuius, ne præbeatur occasio tot ientaculis, tot ebrietatibus, & luxui in finem prouidendi fami, siti, & calori in eis superuenturis, eo quod præuident eas duraturas in horam post meridiem primam, uel secundam, & alijs in locis tertiâ, non sine graui irreuerentia, & offensione diuinæ maiestatis, ad quæ reconciliandam, & uenerandam suscipitur is labor. Cōsequitur. 6 Quod iis diebus quibus tamdiu durat supplicatio, iustius omitti, quàm haberi potest concilio, quâ in hoc solo religiosissimo Lusitanæ regno fieri uidi sub mediâ supplicationis, partim quod parum prodest, partim quod nonnulli ab ea ad commensationes & iocos, etiam interdum obscenos egrediuntur: Alij negligenter uerbum Dei audiunt, & obdormiunt, alij uilipendunt, & fere omnes fastidiunt, & fere omnes nimio cibo, & potu muniti ad profectionem ueniunt, præsertim si probabiliter suspicentur concionatorem fore ambitiosum, & conaturum ibi ostendere multam

multam doctrinā, & paruum prudentiā in concionando multum parum attētis.

30 Septimo sequitur fieri non posse cōuiuia, & symposia Confraternitatū, populorum, & congregationū in ecclesijs, & earum cēmeterijs, etiam cessantibus diuinis officijs. Tum quia veritum est, a ne in ijs comedamus. Tū quia in huiusdi conuiuijs, & symposijs excitari solent clamores, & tumultus. Tum quia sunt secularium cōtus, qui in ecclesijs fieri non possunt, nisi ob respicias, vt statim in 8. dicto dicitur. Non censerem tamē peccatū, si istud necessitate heret, puta, ob multam pluuiam, aut solis aestum, ne que alius locus opportunus ad sese recipiendum foret, dummodo a clamore, & strepitu, & immodesta cōpotatione abstineatur, nā & Conciliū Carthagin. b indulget istud peregrinatibus, cū diuersoria defunt; Qui sane textus nō obscurē significat peccatū esse, quod vidi fieri, nempe subministrare pradium amicis, & alijs alicuius notæ viris iter agentibus, in ecclesia æstate, eo q̄ esset subfrigidā, & in hyeme eo quod esse subcalidā, cum non deesset honestum aliud receptaculū extra Ecclesiam, in quo id honeste fieri posset. Expendamus insuper ēt illud aliud, quod præfatum Conciliū Lugdunense subdit, nempe: Cessent in locis illis vniuersitatum, & societatum quarumlibet Concilia, conciones, & publica parlamenta, &c.

Ex quo sequitur primo quod non fuisset licita congregatio nōnullorum (quorum ego vnus extiti) insignis huius vniuersitatis, & ciuitatis Conymbricæ, quæ anno superiore decreta fuit in Ecclesia Cathedrali finitis diuinis officijs, ad vētilandum, & decidendū nonnullas controuersias, quæ inter Academiam, & Ciuitatem subortæ erant, nisi finis pius pacem inter eos statuendi, illam licitā red didisset, per infra dicenda.

31 Secundo sequitur errare plerosq; viros literatos, qui vt decident talem, vel talem quæstionem profanam de cōi cōsensu in Ecclesia conueniunt. Tertio sequitur peius agere homines bonæ partis pagorum regni Castellæ, & Nauarræ, qui ad discutiēda sua negotia (quod ferē semper fit clamoribus, & vocibus,) conueniunt in Ecclesijs, aut earum cē-

meterijs. Verum tamen est, quod licet ipsi in eo peccent, actus tamen extraiudiciales ibi facti validi sunt, & firmi, vt determinat Bal. receptus.

32 Verum etiam est secundum cōmunem, licite posse fieri laicorum conuentus in Ecclesijs ad opera pia, quales sunt confraternitates sanctissimi sacramēti, & aliarum rerum piarum, quas Budæus fratris & confratrias vocat. Expendamus item illa verba eiusdem Concilij, cessent vana, & multo fortius scēda, & profana colloquia, &c. Ex quo sequitur tā paucos esse Christi fideles, qui in Ecclesijs non peccent, quā rari sunt, qui semel, aut iterum non esuriāt in eis otiosa, vana, turpia, mala, aut saltē profana. Intelligamus per Deū idem cōciliū ita præcipere, Cessent cōfabulationes quæ liber, sint postremo quæcūq; alia, quæ diuina possūt turbare officia, aut oculos diuinæ Maiestatis offendere, ab ipsis prorsus extranea, ne vbi peccatorū venia est postulāda, ibi peccādū detur occasio, aut depræhēdantur peccata cōmitti.

33 Ex hoc colligitur peccatum esse cōuenire ad Ecclesiam tres, aut quatuor, aut plures, vel pauciores Canonicos, Clericos, Monachos, vel sãctimoniales, laicos vel laicas, & in ea subfrigiditate eius contra ætatis æstum fruentes conuersari, referendo apologos, & fabellas, ridendo, iurando & forte mentiēdo, ac iurando citra necessitatem, & vtiā nunquam citra veritatem murmurādo.

34 nonnunquam & detrahendo proximis: Consideremus illud ipsum Concilium sub finem dicere, Cessent in Ecclesijs, earumque cēmeterijs negotiatio nes, & præcipue nundinarum, ac fori cuiuscunque tumultus.

35 Ex quo sequitur primo, omnē contrāctū emptionis, & vēditionis, & alios qui de rebus profanis fiunt in Ecclesijs, vel locis sacris esse peccata, siue hāt de immobilib⁹, & se mouētibus, siue de immobilibus, & stabilibus. Quæ oīa licet ita sese habeant, tam confidentes tñ, & temerarij sumus, adeoq; tam parum diuinam Maiestatem veneramur, vt in paucis locis vix plus ineantur contrāctus & distractus, quam in Ecclesijs. Quot cōtractuum conclusionem ad eas remittūt dicentes? Dic N. vt vadat cras auditum sacrum

cin 1. p. cō-
fil. 278. Di
co, & con-
sulo.

a c nō oportet 2. & c.
nulli. 44. d.

b in d. c. nul
li. 44. dist.

sacrum in tali Ecclesia, & ibi eo finito expediemus tale, aut tale negotium: Dic vadat eo ad vespervas, & ibi concludemus hoc, vel illud.

36 Secundo, sequitur non solum peccare eos, qui super suis mensis in Ecclesijs exponunt candelas venales, vt emptores eas offerant, sed etiam eos, qui aliter eas vendunt, vt etiam peccabant, qui vendebant columbas sacrificandas in templo, quos Redemptor, ^a noster ex eo eiecit: quod intelligendum est, cum primaria venditorum intentio foret (vt communiter esse solet) aliquid lucrificandi: si enim ipsimet clerici, vel religiosi eas venderent eo fine precipue, vt emptores satisfaciant suæ piæ deuotioni, non esset peccatum, vt determinat S. Anton. ^b receptus per Cardinalem S. Crucis Caiet. ^c Syluest. ^d & alios. ^e et si Angelus, ^f absolute dixerit non esse peccatum; cuius opinio sustineri posset in ijs, qui vendunt in cimiterio, & non in templo, vt alij recte sentiunt, vbi supra. Laudabiliter tamen, & imitatione dignior est mos omnium ferè Ecclesiarum Vrbs, in quibus ponitur vasculum candelularum, ex quibus accipiunt quas volunt eas oblaturi, misso in capsulam ad id paratam earum precio, absque vilo verborum strepitu.

Tertio, sequitur videri primo aspectu peccatum audire, & decidere in Ecclesia lites, nedum seculares, verum etiam Ecclesiasticas, nisi sint spirituales, dicit enim textus (fori cuiuscunque tumultus cesset) & sic tam fori Ecclesiastici, quam secularis, vt ponderat Decius, in quodam capitulo, ^g cui quatenus sibi aduersatur, respondet, quod loquitur de confirmatione electionis, quæ non modo est causa Ecclesiastica, sed etiam spiritualis, quæ differunt, vt genus, & species, ^h tamen communiter receptæ absolute dicunt esse permillum in eis iudicium causarum ecclesiasticarum, quarum opinio verior em existimo. * 37 Tum quia principaliter pars iurisdictionis ecclesiasticæ est spiritualis, diuinitus a Christo data, vt monstramus in quadam repet. * ⁱ Tum quia indubitatum est apud omnes etiam Decium. ^k Quod licet sententia iudicis secularis lata in ecclesijs

fit inualida, ecclesiastici tamen est valida, quamuis in ea ferenda peccaretur, sicuti & omnium consensu contractus initii in ecclesijs, & locis sacris valent, licet contrahentes peccent, iuxta glossam receptam. ^l Quod intelligo de contractibus initis per laicos, vt super rebus profanis, non autem de initis per clericos super rebus ecclesiasticis, non enim magis damnare debemus canonicos, & monachos contrahentes in ijs super rebus ecclesiasticis, quam eos, qui in eis iudicant de illis, quod licet. ^m Non obstat dicere, quod canonici & monachi debent contractus suos inire in capitulis communiter sitis in claustris extra ecclesias, quia sæpenumero videntur contrahere etiam in choris, & intra corpus Ecclesiæ citra vllum peccati scrupulum.

38 Quarto sequitur, non abs re in dubium vocatum fuisse, an licitum sit necne gradus Doctoratus, & alios ecclesiasticos in Ecclesijs conferre. In cuius decisione communiter sequitur Ioannem Andreæ, ⁿ qui affirmatiue respondet, quod verissimum esse arbitror quo ad gradus collatos autoritate Apostolica, quæ dari solent communiter. Maius autem dubium videtur in collatis autoritate Regia, vt in hac Conymbricensi Academia gradus artium Medicinæ, & Legum conferuntur. Rationum, quibus addubitari potest, altera est, quod causa præcipua, quæ persuasit Io. And. Doctoratum posse conferri in Ecclesia, est, quod sit res ecclesiastica, & conferatur ab ecclesiastica persona, & quod autoritate regia gradus confert, secularem personam, & non ecclesiasticam gerere videtur. Altera, quod communis opinio Io. Andr. Dominici, & aliorum habet, iudicem secularem non posse tractare, aut decidere lites profanas in ecclesijs etiam de rebus pijs motas: textus enim generaliter vetat, & inualidat quodcunque iudiciu seculare, ciuile, & criminale: quibus non obstantibus; contra puto, & consequenter celeberrimi, & reformatissimi monasterij S. Crucis Reuerendissimū Priorem Cellarium nostrum non peccare conferendo auctoritate regia, & vt ea conferantur in sua ecclesia, permittendo gradus Artium Medicinæ, & Legū, saltem

a Matf. 21.

b 3.p.tit.1.

ca. 16. §. 2.

col. 4.

c Verb. im-

munitas, co-

lum. 2.

d eod. Verb.

quæst. 2.

e Io. Tabiæ.

Verb. empt.

f Verb. im-

munitas.

§. 9.

g in c. qua

fröte. de ap

pella. col. 1.

h gl. 11. q. 1.

i in summa.

Glosse, d. c.

debet, verb.

secularium

q. in c. 2.

r c. c. in

eccl. de im-

munit. eccl.

i c. nouit. no

ta. 3. n. 82.

k id. c. qua

fronte.

m c. qua fröte. vbi cōis et Dec. de appellatio.

n in d. c. de cet.

saltem cum eos ipsemet confert, & licet de collatione per alium, qui laicus esset, magis dubitari posset, idem tamen defendi potest ea ratione, quod collatio gradus non est actus iurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, & opus de se pium & sanctum.^a Et quod cõmunis,^b opinio Ioan. Andr. Dominic. & aliorum habet, laicos posse facere cõtus ad pia in ecclesijs.

a Auth. habita, C. ne fil pro patr. b in d. cap. decet.

Quinto sequitur, nullos præfatorum graduum ab vllis ecclesiasticis posse licite conferri in Ecclesia cum strepitu & tumultu chorearum, & ludorum præfatorum per supradicta.^c

c in hoc ipso, 9. distin. Verb. recodemur.

39 Sexto sequitur sanctissimam, & religiosissimam fuisse mentem, & intencionem, quam (postquam hucusque scripsissem) mihi communicauit Reuerendissimus, idemque grauissimus præfati monasterij frater Blasius, quæ eadẽ erat Reuerendissimi Prioris, & conuentus eiusdem celeberrimi monasterij, quod, meo iudicio, totius ordinis Canonicorum Regularium Patris nostri S. Augustini in Hispania, & extra eam, in agenda vita reformatissima, est primum, intencionem, inquam, procurandi vt in Ecclesia dicti Monasterij conferantur in posterũ per Cancellarium, qui est memoratus prior, alij gradus, quam in sacra Theologia, quod modo dum typis excuderetur hic quaternio a Regia maiestatem sancitum fuit, simul & præclaræ virtutes, & vita d. D. Reformatoris titulo Episcopi auctæ, & illustratæ.

40 Septimo, sequitur peccare mea sententia Iudices seculares horum regnorum, qui in Ecclesijs summarie se informant de ijs, qui ad illas se recipiunt, vt sciant, an immunitate frui debeant, nec nec, neque dici potest, quod lex regia huius Regni eos excuset, quia licet illa lex eis tribuat facultatem sumendi informationem summariam, non tamen habet, vt possint eam sumere in Ecclesijs, vt ex illius contextu,^d patet. Nec obstat quod cuiquam videri posset valida, eo quod non sit actus plene iudiciarius, in quo debeat vocari, vel audiri pars, licet vocandus sit Rector, aut Parochus Ecclesiæ. Et quod per supradicta licet non debeant negotia & actus profani in Ecclesijs tractari, si tamen fiant, &

d lib. 4. tit. 4.

Iudiciales non fuerint, valent, vt dixit gloss. ^e quia negari non potest ad huiusmodi reformationem necessariam esse iurisdictionem contentiosam & vocationem Rectoris, vel Parochi, vt ipsa lex requirit.

e d. c. decet, ver. processu recept.

41 Octauo. Dico omnia in septimo dicto deducta limitanda esse, ne locũ habeant, quando supra memorata vetita in Concilio Lugdun. ^f sunt ob necessitatem, quam secum conuehunt bella, incendia, inundatio aquarũ, æstus intensi, inimicitia, & alia iusta causæ, & non sunt de se mala, nec lege naturali diuina, nec diuina supernaturali reprobata, per supradicta in ver. cum censerem. Limitari etiam debent, vt intelligatur de peccato veniali, non autem de mortali, quod enim vetatur in illo Concilio, & non esset de se peccatum mortale, si fieret extra Ecclesiam, non erit tale, si in illa fiat, nisi esset tantum, aut tali modo factum, quod omnino perturbaret officium diuinum, vel fieret per contemptum, vt tradit Angel. in verbo immunitas recept. ab alijs. Ioan. Tabien. ^g aut esset res magnæ irreuerentiæ, cuiusmodi est coitus inter maritum & uxorem, secundum alios Syluester. ^h Quod autem Angel. ait de omnino perturbante officium, dicendum est etiam de perturbante notabiliter illud, vel partem notabilem eius, sicut enim quod ad peccatum mortale attinet, paria sunt omittere, vel dicere male totum officium, aut partem eius notabilem, ⁱ vt in simili sentit S. Anton. ^k & latius traditur in Manual. Confessi. ^l cum quodam Cardinale, & alijs multis, ita eadem ratione idẽ est dicendum de perturbante notabiliter officium, vel notabilem partem eius.

f d. c. decet.

g Verb. immunitas, sine princ. *h* Verb. immunitas. quæst. 2.

i arg. c. nihil. 7. q. 2. *c.* Missas. totas sup. eas distinet. *k* 2. p. tit. 9. *ca.* 10. §. 1. in fin. *l* c. 17. n. 3. *B.* & *f.*

Quoniam Reuerendo in Christo patri Paulo Constabili, eidemque Sacræ Theologiæ Doctori eruditissimo, ac Sacri Palatii Magistro, cum primis qui hætenus fuerunt in exequendo suo munere diligentissimo: Ac fidei zelo, vtilitatisq; Reipubl. Christianæ desiderio feruentissimo, hunc locum ex officio examinanti, placuit, vt hic speciatim dicerem, quod mihi videtur de sententia auctoris directorij Inquisitorum, ^m opinantis nempe sententiam, quæ hæreticus damnatur & traditur Curia seculari,

m 3. p. sub fi. 1. & 12. modi sententiam super hæresi.

*a de imuni-
tate Eccleſi-
lib.6.*

ri, extra Eccleſiam eſſe ferendam; Dico
pro ea facere primo illa verba vniuerſa
lia prædicti capit. Decet, ^a (ceſſet in
Eccleſia fori cuiuſque tumultus) & illa
(ſint loca eadem a cogitationibus lai-
corum aliena,) & conſtat ſententiam
qua ſtatuitur damnatum eſſe tradendū
brachio laico, non poſſe ſine cognitione
laicorum ferri. Secundo, quod traditio
illa ſit iudici laico, damnatum in ſuam
poſſetatem accipienti, quod videtur nō
poſſe fieri ſine interuentu ſecularis, &
aliquo actu iudiciali ſeculari. Tertio,
quod ſententia ſanguinis intra Eccleſiā
ferri non debet. ^b Nec quicquam crude-
le exerceri, vbi eſt tutela refugij, vt ibi-
bem dicitur, & traditio illa videtur qui-
dam actus ſanguinis, & quædam crude-
litas eo modo, quo crudele accipitur in
illo capitulo, quo illud vetatur, includit
enim actum in ſe iuſtum in ſanguinis
effuſionem tendentem, qualis videtur
illa traditio. Quarto, quod eiufmodi
ſententiæ in Hiſpania extra Eccleſiam
ferantur. His tamen non obſtantibus cō-
trarium eſt tenendum. Tum quia ſpiri-
tualia in Eccleſia exerceri debēt, ^c qua-
tenus habent electionem Episcopii infra
Eccleſiam debuiſſe confirmari.

*b c. cum Ec-
cleſia, de i-
muni. Eccl.*

*e c. in nomi-
ne. 23. d. &
in c. præce-
ptū. 2. q. 2.
& cap. qua-
ſtōte, de ap-
pellat.
d in c. cōue-
nior, 23.
quaſt. 8.*

*e c. ſi in qui-
ſitiones, §.
prohibem⁹,
de her. li. 6.
ſc. c. tuā de
ordin. cog. c.
cauſā qua.
qui fil. ſint
legit.
g in c. i cau-
ſa, de re in-
dic.*

9 Tum quia Ambroſ. ^d dicit cauſam
fidei in Eccleſia eſſe tractandam.

10 Tum quia omnes, diſcrepante nemi-
ne, conſtituntur lites cauſarum ſpiritu-
alium intra Eccleſias poſſe tractari, & ſe-
re omnes idem dicunt de omnibus cau-
ſis eccleſiaſticis, vt ſupradictum eſt, &
conſtat cauſam hæreſeos præ omnibus
alijs eſſe ſpiritualem, & adeo quidem,
vt ſpecialiſſime ob hoc prohibeatur tra-
ctari a iudicibus laicis, ^e quamuis etiā
aliæ ſpirituales verentur tractari ab eis
etiam incidenter. ^f Tum deniq; quod
hoc ſeruatur in vrbe, quæ caput eſt or-
bis. Et ordo procedendi Papæ regulari-
ter eſt ſeruandus ab alijs, vt ait Clemēs
Tertius. § Ex cuius reſponſo Baldus
colligit illud, a boue maiori diſcat ar-
re minor. Quinto, quod nil obſtat in
contrariam partem adducta. Non enim
primum. Tum quia omnes ad vnū DD.
ſentiunt per illa verba (cuiuſcunq; fori)
nō comprehendendi forum ſpiritu-
alium cauſarum, & ſere omnes non com-
prehendi etiam forum aliarum cauſa-

rum eccleſiaſticarum, & forum, in quo
ſententia datur in hæreticum, Curia
ſeculari tradendum, non ſolum eſt ec-
cleſiaſticum, ſed etiam ſpirituale, & nō
qualiter qualiter, ſed valde, vt prædictū
eſt: Tum quia non obſtat huic reſpon-
ſo replicatio a me ante hæc obſecta, ne-
pe: quod nemo reddit rationem, qua-
re illa verba (cuiuſcunq; fori) cum
ſint vniuerſalia non includant omne fo-
rum ſpirituale, & eccleſiaſticum ac ſecu-
lare, cum illa etiam ſint vere fora, quia
reſponderi non potest, quod in illo cō-
textu verbum (forum) non accipitur
translatiue, ita vt ſignificet locum, vbi
iudicia tractantur, ſed proprie, ita vt ſi-
gnificet locum, quo res venales afferun-
tur, originem trahēs a ferendo, vnde di-
ctum eſt forum ſuarium, vbi ſues ven-
duntur, & forum boarium, vbi bones, &
forum piſcharium, vbi piſces, & forum
olitorium, vbi olera. Quod ſatis ſignifi-
cant verba præcedentia ſcilicet: Ceſſent
omnes negotiationes, præſertim nundi-
narum, ac cuiuſcunq; fori tumultus.
Quod ipſum ſignificat etiam verbum
(tumultus) qui proprius eſt eiufmodi
ſons, ſignificant & ſequentia, & omnis
ſecularium iudiciorum ſtrepitus. Per
quæ vetatur ſtrepitus iudiciorum, & nō
quorumcunq; ſed tantum ſecularium,
quale non eſt iudicium ſuper hæreſi ha-
bitum. Tum quia mens authoris non
fuit per illa verba in argumento allata
vetare omnem cogitationem de rebus
laicis, Alioquin enim peccarem⁹ quomo-
docunq; cogitando in Eccleſijs de Re-
gibus, & Principibus, & bellis eorum,
de montibus, & vallibus, de coniugatis
& militibus, quod eſt abſurdum, & ideo
non dicendum, ^h ſed tantum de cogi-
tatione rei ſacræ aduerſa, vel de facien-
do in eis præſata verita. Ad ſecundum
autem reſponderetur negando, quod tra-
ditio præſata non poſſit in Eccleſia fie-
ri abſq; aliquo actu iudiciali ſeculari,
quia ſatis eſt ad id ille actus Eccleſiaſti-
cus tradendi, de quo per tabellionem
Eccleſiaſticum fiat fides. Nec obſtare
quod eadem fieret etiam per tabellio-
nem ſecularem. Tum quia ea magis eſ-
ſet extraiudicialis, quam iudicialis, &
quia fieret acceſſorie, nō principaliter,
& quia ea etiā iure ſit alias, puta, quo-
ties

*h l. nam qd
abſurdū. ff.
de bon. libe.*

aiuxt. c. inter alia, de imm. Eccl. ties confugiens ad Ecclesiam iuste traditur ab illius rectore, vel accipitur in ea in casibus, quibus non gaudet illius immunitate, & capitulo diffiniuit, iuncto capitulo constitutum est, decimale prima, quaestione quarta.

b. d. c. sententia. ne cler. vel Monac. Ad tertium quidem respondetur, sententiam sanguinis non esse in Ecclesia ferendam, negando tamen quod sententia de praefata traditione facienda sit sententia sanguinis: Tum quia Iudex eam faciens, rogat secularem, ut citra sanguinis effusionem traditum traheatur, ut patet ex quotidiana praxi in praefato directorio ubi supra expressa. Tum quia si esset sententia sanguinis, non posset eam Ecclesiasticus etiam extra Ecclesiam ferre. ^b Tum quia non omnis actus, per quem paratur via ad sanguinis effusionem, vetatur fieri in Ecclesia, sed tantum ille, qui non permittitur, sed vetatur fieri in ea: Actus enim, quo Rector Ecclesiae permittit, ut iudex secularis extrahat ab Ecclesia confugientem ad eam, in casu quo non gaudet immunitate, immo neque traditio eiusdem nolentis exire est talis, ut colligitur ex praefato capitulo.

apredicto c. constituta. & c. inter alia. Ad quartum respondetur concedendo quod communiter in Hispania sententiae feruntur extra Ecclesiam, negando tamen ideo id fieri, quod non possit ferri intra eam, sed potius ut fiat solemnus, & maiore populi multitudine affectu ad lucrandas indulgentias, & ad concionem audiendam, & ad maius aduersus haereseis odium, & horrorem concipiendum, Cuius rei argumentum est, quod raro pluries quam semel in anno huiusmodi sententiae feruntur, & tunc populo prius per praediconem ad id monito, & Orchestrarum ad id magno sumptu apparatus, & in loco Ecclesiae contiguo, & quod tanta turba non est Ecclesia capax.

De mala & bona oratione tangit 49.

Conclusiones. Cap. VI.

- 1 Oratio bona & mala, & quid earum straguet.
- 2 Oratio defecta aliqua bona circumstantia mala est.
- 3 Oratio pro Victoria Regis, vel lucro, qua mala. num. 4. & 5.

- 6 Oratio pro morte alicuius, & episcopatu, qua mala. a. num. 7. & 8.
- 9 Oratio matris Iacobi, & Ioannis cur mala.
- 10 Oratio in honorem, & gloriam sanam mala. a. num. 20. & 22.
- 11 Gloria sana desiderium quod mortale remissum.
- 12 Oratio cuius finis principalis est lucrum distributionis quotidiana.
- 13 Finis principalis accurate definitus.
- 14 Intentio virtualis quid, cum exemplis.
- 15 Missa dictio ob solam pitantiam qua mala.
- 16 Horas dicere pro quaestu aque ac pro Deo malum.
- 17 Finis quis dicitur finis ob quem aque vel magis fit actus.
- 18 Orare ob Deum, & ob quaestum quando non peccatum.
- 19 Oratio ob temporale non relata in aliud, mala.
- 20 Oratio publica cui eam facienti periculo.
- 21 Finis definit esse principalis ob relationem in aliud.
- 22 Oratio pro cupitis, & contra exosa qua mala.
- 23 Oratio pro temporalibus qua bona, qua melior, & qua optima. num. 26.
- 24 Oratio impenitentis quid prodest. num. 28.
- 25 Orationes publicae dicens quid vitare debeat.
- 26 Gloria eius de desiderio vires quis novis.
- 27 Oratio eo melior, quo purior ab honoris desiderio.
- 28 Oratio non potest simul esse bona, & mala.
- 29 Orare discant pueri ob Deum, & non ob gloriam.
- 30 Oratio ob famam in finem debitum relatum bona.
- 31 Famam & gloriam secus quam oportet cupere malum.
- 32 Honor in sex fines bene desideratur. num. 37. 38. & 39.
- 33 Oratio ministrum Ecclesiae facta in mortali qua mortalis.
- 34 Oratio quadam bona, qua non est meritosa.
- 35 Exercitium spirituale in statu malo factum quod mortale.
- 36 Oratio mixta sana observantia mala, cum exemplis.

45 *Observantia sana, et superstitiosa qua.*46 *Martinus Atlas Archidiaconus laudatus.*47 *Orationem dici S. Ioannis, qua mala.*48 *Oratio incantatricum qua mala.*49 *Oratio pro valetudine prospera qua bona.*

NOta sexto, ex hoc verbo, orationē, colligi, orationum aliam esse bonam, aliam malam. Diuus namque Cyprianus in eo præsupponit, quod facta absque debita vigilantia, & sollicitudine est mala; facta vero cum ea, bona; Pro quo præter supra citata, ^a facit, quod ut antea diximus. ^b Oratio est petitio a Deo aperte, vel opere facta, quam de finitionem manifestum est conuenire tam malā quam bonę orationi Oratio bona est, qua bonum bene petitur: Alia vero, qua malum, aut male petitur, pro quorum vberiore declaratione inferam aliqua corollaria, quę pro exemplis nobis subseruiunt.

2 Primum est, quod oratio, qua petitur quod, propter quod, a quo, ubi, quando, quomodo, aut pro quo nō debet, est mala. Nullus enim actus est bonus, cui aliqua circumstantia requisita deficit. Nā sicut ut mala sit, sufficit eam continere aliquem defectum, ita ut sit bona, necesse est eam omni defectu carere, uti alibi, ^c diximus, sequuti doctrinā Aristotelicam, ^d receptam a S. Thom. varijs in locis, ^e & ab alijs omnibus communiter approbatā, per illud Dionysii. ^f Bonum cōstat ex integra causa; malum e 1.2. q. 18.

Secundo, quod mala est illa oratio, qua iniuria affectus petit opem a Deo ad vindictam suę iniurię autoritate priuata faciendam, & illa furis petentis a Deo media surripiendi illud, aut illud. Et illa, qua prouocatus ad duellum, antequam iu arenam descendat, orat Deum pro victoria, & interdum, quod petius est, nouēdiales ceremonias obseruat, & missas pro ea dici procurat, & illa, qua quis rogat Deū, ut sibi citra matrimonium cōtingat aliqua muliere potiri. Et illa iniuste litigantis, qua rogat Deum, ne causa cadat, sed vincat, si qui dem omnibus his petitur, quod non licet, quodque peccatum est.

3 Tertiō, malam item esse orationem eius, qui sciens, & prudens petit victoriam pro Rege, vel Domino suo iniustum bellum gerente, aut se a iusto illato defendente, petit enim, quod non debet. Quandoquidem, ut bellum iniustum gerere est peccatum, ^g & tutari se a iusto, non est licitum, ^h ita maius peccatum, & minus licitum erit cupere vincere in illis. ⁱ Qua eadem ratione mala erit oratio eius, qui petit a Deo victoriā pro suo rege, siue iuste, siue iniuste bellet: quod plerisque facere vidi, putantes, non solum se non peccare, sed rem dignissimam fidelissimo subdito agere.

4 Quarto malam esse orationem, eius, qui petit a Deo adimplerionem desideriorum alterius praua desideratis, quod alicui videri potest esse frequens in conclusionibus epistolarum, & mutuis vale dictionibus, seu a sese inuicem decessionibus. Quod, ut videtur, nonnulli nō dicunt absolute, Deus te tuorum vororū compotem faciat, sed cum adiectione, Deus te sanctorum tuorum vororum cōpotem faciat. Quod tamē non opus est exprimere: id enim iure, ^k subintelligitur in foro exteriori, si qui orat mente, vel verbo, expresse, aut tacite, non se ad praua referat.

5 Quinto, malam quoque esse orationem eius, qui petit compleri desideria propria, vel aliena, ut semper magis, magisque lucretur, & discescat, non præfigendo lucro finem aliquem honestum, ut enim alibi post S. Thom. ^l declarauimus, ^m licet lucrari, & lucrū ex se mala non sint, ita neque sunt bona, nisi accedat aliquis terminus & finis honestus, cuiusmodi est sustentatio suę familię, & itatus, aut subuentio pauperum, & id genus alia.

6 Sexto, malam quoque esse orationem fratris natu minoris rogantis Deum, ut maior moriatur, quo succedat in ius Priuilegi. siue Maioratus. Peiorem vero esse orationem filij, ut moriatur pater, & paulo minus malam esse orationem eius qui habēs regressum vel accessum, aut præsentationem, vel collationem alicuius beneficii, rogat ut illud obtinēs moriatur, de quibus dixit Persius. ⁿ Non nullos petere res a Deo, quas vere rentur petere a Statio: qui erat vilissimus.

*g Tho. 2.2.**quest. 40.**h Bart. in l.**Si vim. ff.**de iustit. &**iur. nu. 4.**i arg. Auth.**multo ma-**gis, C. de sa-**crofanti. ec-**cles. et c. cū**in cunctis,**de elect.**k c. 1. de in-**re iur. lib. 6.**l. si procura-**tor, ff. de cō-**dit. indeb.**l. 2.2. q. 77.**art. 4.**m c. quali-**tas de pen.**d. 5. nu. 15.**n Satyr.**a in cap. I.**num. 11.**b in d. c. I.**num. 11.**e in rep. ca.**inter verba**11. q. 3. præ-**lu. 6. n. 32.**d. 3. Ethic.**e 1.2. q. 18.**ar. 4. ad 3.**& q. 19. ar-**tic. 6. ad 1.**& art. 7. ad**3. & q. 20.**art. 2.**f 4. c. de di-**uin. nomini-**bus.*

mus. Et quamvis forte pauci sint expectantes, qui id rogent, vereor tamē multos tum cognatos, tum famulos esse, qui sapius optent, immo, & petant a Deo, ut parentibus, & dominis eueniat optata, quæ nō nisi morte aliena possunt, aut saltē arbitrantur non posse ad se venire.

7 Septimo, malam etiam esse orationē qua quis Deum rogat, ut faciat ipsum Episcopum, Archiepiscopum, Cardinalem, aut Papam, quamvis esse mereatur, quoniam petit, quod non debet, & desiderium illud malum est, ut post Sanctū Aug.^a ibi locus superior & c. S. Th.^b

S. Ant.^c & alios infē alibi,^d tradimus. 8 Octavo, malam præterea esse orationem eius, qui petit a Deo, ut patri, filio, cognato, vel amico largiatur dignitatē aliquam spiritualem, vel temporalem c. 5. §. 2. quam nō meretur ob defectum ætatis, iudicii, scientiæ, experiētiæ, vel alius id genus, vel quæ est vitiosus. Hæc enim sunt ei peccata, ut alibi, ^e copiose commiserimus. Et consequenter oratio, qua id petitur a Deo, est mala, & peccatū.

9 Nono, malam fuisse orationem Mariæ matris filiorum Zebedei, qua petit a Domino, ut eos constitueret in suo Regno, vnum ad dexteram, alterum vero ad sinistram. Petebant enim quod non debebant, nimirum sedes gloriæ temporalis, in regno temporali Redemptoris spiritualis, & quia etiam si petissent sedes gloriæ spiritualis, eas necdum merebantur, secundum Bedam, super capitulo decimo Marci, saltem tēpore, quo illas petebant scilicet statim resuscitato Redemptore, & antequam moreretur. Et quia petebant primos accubitus, postpositis cæteris Apostolis, secundum Communem, quam Echius,^f & Caietan. § sequuntur.

10 Decimo, malam esse orationē eius, qui aliquid postulat ab eo ob honorem, vel gloriam vanam, id est ut vane honoretur, & æstimeretur. Tum quia licet possit, quod debet, non tamen petit in finem debitum, & consequenter deficit circumstantia boni finis, quæ omnium præcipua est, iuxta Greg. Nyssenum relatum & declaratum a Thom.^h & cum defectus cuiuscunque circumstantiæ reddat orationem malam, ut supra diximus, a fortiori id faciet defectus cir-

cumstantiæ boni finis, quæ est omnium potissima. Tum quia actus ob vanam gloriam, vanam famam, aut vanam laudem factus malus est, etiam si foret passio martyrij, iuxta S. Hieron.^k qui de illud ob vanam gloriam perpetiēte ait.

Huic operi non tum premium, quam pena debetur. Quo fit, pro dolor, ut multi sint, qui non solum non bene merentur, & oleum, quod aiunt & operā perdunt, sed etiam mali merentur pœnas Inferni, vel Purgatorij, dum alij recitant, & Deum rogant obnixi, ut eis elargiatur ingenium, memoriam, vocem claram coniunctam eloquentiæ, & artium liberalium, aliarumque scientiarum, ut queant sibi honorem vanum, & vanam laudem in scholis, pulpitis, & auditorijs, alij vero dum importune orant Deum scientiam artis militaris cum robore, strenuitatem ad consequendum honorem vanum, facinore aliquo militari: Alij vero, dum supplicat sibi concedi prosperam valeudinem, vires, & agilitatem, ac fiduciam cum dexteritate coniunctam, quo sibi vanam parent honorem currendo, saliendo, discendo proijcendo, luctando, & eiusmodi exercitia generosa exercendo: Hæc enim orationes omnes, siue pro nobis, siue pro alijs, ad hos fines factæ malæ sunt, & quidem venialiter, cum desiderium eiusmodi vanæ gloriæ est veniale, mortaliter autem, cum eiusmodi desiderium est mortiferum. Quod desiderium quando sit mortale vel veniale, profundius, & copiosius alijs declaramus alibi.^l Porro non otiose dixi, Ob honorem vanum, vel vanam gloriam, sicut enim non omne desiderium honoris & gloriæ est peccatum, sed duntaxat desiderium malæ, & vanæ gloriæ: ita non omnis oratio, qua petitur a Deo honor, & gloria temporalis, aut fit ob eam, est mala, sed illa duntaxat, qua petitur vana, vel mala, aut ob eam fit. Quis vero honor, fama, & gloria dicatur vana, aut mala, alibi,^m fuse tradimus, & inferius in summam obiter redigemus.ⁿ

11 Vndecimo, malam etiam esse orationem, & recitationē, cuius finis principalis licet non sit de se malus, aut vanus, est tamen ineptus, id est, non est proportionatus, eo quod non sit ita bonus,

ac. qui episcopatum, 8. q. 1.

b 2. 2. quest. 255. art. 1. c 2. p. tit. 2. c. 5. §. 2. d ca. graue de præben. e in rep. c. in ter Verba. 11. q. 3. pag. 30. n. 110.

f in sermo. 5. Iacob. g super ca. 20. Matth.

h 1. 2. q. 7. artic. 4.

i arg. c. cū in cūctis de elect. Auth. multo magis. C. de sacrosancti. k c. vide. l. 1. quest. 1.

l in rep. c. in ter Verba. 11. q. 3. pag. 96. a. n. 338.

m in rep. c. inter Verba. 11. q. 3. pag. 92. n. 322. n in coroll. 12. huius c.

nus, ac ipsamet oratio. Ad hoc enim ut actus aliquis sit bonus non sufficit eius finem in se non esse malum, sed opus est, ut non sit minus bonus, & male proportionatus, ut post D. Tho. ^a Paritien. ^b & Adrianum, ^c alibi, ^d probauimus. ¹² Duodecimo, quod omnis oratio cum finis principalis est lucrari distributiones quotidianas, quæerere alijs fructus, & redditus, vel consequi aliquod beneficium, aut dignitatem, est mala, ut potest quæ careat circumstantia finis debiti: quod recte sensit gloss. capit. primo, de cler. non resid. lib. sexto. Qui vadit ad Matutinas principaliter, ut lucratur distributiones quotidianas peccat, ut fuit declarauit Adria. ^e a nobis alibi, ^f relatus, dicens, neque totalem, neque partialem finem principalem orationis, aut alterius actus virtutis posse esse bonum ullum temporale. Non otiose dixi, finis principalis, si quidem fama, honor, & gloria possunt esse fines minus principales orationis, recitationis, & aliorum actuum virtutis, dum tamen non sint vanæ, & idem de alijs bonis temporalibus & dignitatibus, quia possunt esse tales fines minus principales, ut alibi, ^g diximus, ubi fufius, quam alius in hunc usque diem declarauimus quid dicatur ¹³ finis principalis, & quis nō. Quod veluti valde necessarium ad materiam subiectam, & ad alia, quæ postea super textu adducuntur, hic summam repetam, admonendo vos prius, quantum opus noceant mali, vani, & indebiti fines amantibus bona temporalia, præsertim honorem, famam, & gloriam. Finis principalis est finis, gratia cuius solius sit, vel fieret opus, etiam si alius non concurreret actu, neque virtute, vel saltem tantum, vel æque gratia eius, ac alius. Dixi, finis, ne definitio careat genere, siue vocabulo generaliori, quam sit definitum. ^h Omnis enim finis principalis est finis, sed non contra, omnis finis est finis principalis. ⁱ Dixi, gratia cuius solius sit opus, propter finem, qui solus occurrit ad operandum operario. Exemplum de fine illius, qui sine memoria, vel recordatione Dei, nec alius finis seruaret castitatem, eo quod sit rationi consonum: finis principalis eius est viuere, & operari iuxta rationem, & bene operari.

Dixi quoque, vel fieret etiam si alius non concurreret, propter actus, qui ob multos fines principales fiunt, ita quod quauis vnus illorum solus occurreret, actus fieret. Exemplum de illo, qui amore rei Dei, quia recta ratio præcipit, seruauit castitatem ita, quod ob solam rectam rationem id dictantem etiam si nullam de Deo memoriam haberet, eam seruaret: & contra propter solum amorem Dei idem faceret, quantumvis, nullam de recta ratione, actualem, nec virtualem memoriam haberet.

¹⁴ Dixi, actiualem, vel virtualem, id est expressam, vel tacitam: Quia ut aliquis finis sit principalis, non oportet, nec opus est, quod actualiter, vel expresse non mediteris alium finem, cuius amore tantum, vel plus quam alius opereris, sed sufficit, & oportet, ut nec virtualiter siue tacite tale concurrat. Exemplum de illo, qui pro amore Dei ad imitandum eius mundiciem, promisit seruare castitatem, & postea illam seruauit, eo quod illam seruare sit rationale, siue memoria actuali Dei, nec eius amoris. Finis enim principalis obseruantia huius castitatis non est solum, quod sit rationabilis, sed etiam amor Dei. Quia licet solum eam seruaret, eo quod sit rationabilis, si sola actualis eius expressa intentio consideretur, considerata tamen virtuali, quæ fuit ex amore Dei, qui cum ad vouendum mouit, Deus & eius amor etiam sunt finis principalis. Dixi etiam (saltem magis pro illo, quàm pro alio,) ad comprehendendum finem principalem, qui per se solum non moueret ad faciendum opus, saltem tali tempore, loco, & modo nisi aliqua alia causa impulsua cum eo concurreret. Exemplum de illo, qui pro suis negotijs etiam si essent grata, non proficisceretur Romam, sed quia alia quædam ei commendantur, illuc proficiscitur non tamen tantum pro illis, quantum pro suis, Hoc enim casu, negotia eius sunt finis principalis. Dixi etiam (tantum vel æque gratia eius ac alius) propter finem principalem, per quem solum non fieret opus, nisi adiungeretur ei alius, qui tantum, ut ille, moueret ad faciendum. Exemplum de illo, qui non proficisceretur Romam pro lucrificandis 30. scutis aureis, quæ

quæ dantur ei ob negotia alicuius, sed quia alius præbet alia 50. pro suis, proficiscitur tã pro vnis, quam pro alijs. Hoc enim casu tam lucrum 50. scutorum vni us, quam 50. alterius est finis principalis suæ professionis: si licet non totalis. Et si queras qualis vocatur intetio uirtualis, dico, omiſſa magna diſputatione, & opinionum, quæ super hoc sũt, diuerſitate, in 2. lib. sent. ^a & perpenſis grauibz argumentis, quæ Ioan. Maior. ^b contra communem opinionem format, cõtra quam etiã mihi videtur illa D. Th. ^c & Cardinalis Caietani in multis locis ^d Omnibus igitur his omiſſis, & perpenſis, reſoluo, quod virtualis relatio est, quæ in alia generali facta antea, vel tũc includitur, aut quæ ex speciali ſequitur, aut apertitudo operis concurrens cũ habitu ad talem relationem inclinante. Exẽplum primæ partis, in bonis actibus, & operibz eius, qui generaliter refert, aut aliquando omnia opera bona vitæ suæ retulit in ſeruitium Dei, puta cũ fieret monachus, vel Chriſtianus, vel aliquem ſtatum, in quolibet alio tempore accepit, & poſtea aliam intentionem cõtra ritam non habuit Exemplũ ſecundę partis, ſunt paſſus, & milliaria, quæ conſiſcit is, qui conſtituit ire ad Diuum Iacobũ, & illuc pergit: Ex relatione enim & ordine, quo vult, & proficiſci propoſuit ad B. Iacobum, & poſtea proficiſcitur illuc, cõſectio illorum milliarũ, & paſũ conſequitur, & procedit Exemplum tertię partis, sũt bona opera eorũ, qui ſunt in ſtatu gratiæ, quę uirtualiter in Deum referuntur eo quod ſunt bona moraliter, & conſequenter apta ad referendum in ultimum finem, & concurrunt cum habitu gratię gratum facientis, quæ ad id inclinatur, D. Th. ^e Caiet. ^f & Maior ſuperius allegati. Plainuſque loquens dico, quod communiter relatio virtualis eſt, cum actualiter ad aliquem finem non refertur, tamen ſi operarius interrogetur, an propter illum faciat, vere reſpõderet, quod ſic, ſecundum Bonau. & Gab. ^g

15 Decimotertio, quod qui dicit, vel canit horas in choro, reſponſoria in Cõmiterio, miſſas in altari ſolum pro ſtipendio, quod ob ea datur, non proponens alium altiorem finem actualem, ſiue ex

preſſum, nec virtualem, ſiue tacitũ, peccat. Quia eius finis principalis eſt bonum tẽporale, cũ ſolũ illius reſpectu faciat. Conſequitur etiam peccare illum, qui pronunciat, vel canit ſupra memorata in finem Deo ſeruendi, & in finẽ lucrandi diſtributiones quotidianas, & redditus, ſi plus id faciat ob hunc, quam ob illum, ita quod etiam ſi non interueniret ſeruitium Dei, nec alius finis, niſi prædictum lucrum, tam reuerenter diceret, vel caneret ſupra memorata: quia elius finis principalis totus, vel partialis eſt bonum tẽporale, vt ex dicta definitione patet. Sequitur etiam, quod qui ſupra memorata pronunciat, vel canit plus ob Deum, & vt faciat, quod debet, quam ob lucrum, pluris æſtimans illius ſupremi, & vniuerſalis Domini ſeruitium, quam lucrum tẽporale, quod pro eo, habere debet, non peccat, etiam ſi, niſi ſperaret aliquid lucri, non faceret illud.

Quia in hoc casu lucrum non eſt finis principalis orationis, cum non fiat amore illius ſolius, nec tam pro illo, q̃ pro alio reſpectu; operari autem, & agere ſtudioſe propter lucrum tẽporale minus principaliter conſideratum, eſt licitum & bonum, vt corolla. præcedent. tangebam, & alibi ^h cum alijs ſeq. ^{*} ſuſius probans.

16 Decimoquãrto, non peccare ſacrificantem principaliter propter Deũ, pluris æſtimantem ſeruitium ſuæ Maiestati debitum, quam dimidium Iulij, ſiue argentei Regulis, vel Carolinum integrũ, vel aliud ſtipendium, quod ſi datur pro pitantia, vel eleemoſyna, quamuis ſi non tribueretur illud ſibi, non diceret, vt concludit Maior ⁱ a me alibi ^k citatus. Nam ſicut ibi ^l clare monſtraui ad hoc, vt q̃ppriã ſit principalis finis opis, nõ ſufficit, quod interueniẽte illo fiat illud, & nõ interueniẽte, nõ: ſed oportet, vt ob id ſolũ fiat, vel fieret, et ſi nil aliud actuale, nec virtuale, nec expreſſũ, nec tacitũ interueniret, aut quod ſaltẽ fieret ob illud, q̃ ob aliud, vt præſatum eſt in ea. Repe. ^m Et ſi quæ, quomodo quis cognoscet, an plus, vel tatum faciat aliquid ob vnũ, quam ob alium finem, cũ ita facit ob duos fines, quod nõ faceret, ſi alter eorũ deeſſet? (quod ibi, in d. Reſeg. ^{*}

D pet.

a diſt. 40.
b ibi in d. di
ſtin. 40. co
lum. 4.
c d. diſt. 40.
art. 1.
d 1. 2. q. 21.
ar. 3. & q. 4.
100.

e in 2. d. 40.
q. 1. art. 5.
f 1. 2. q. 11.
a. 3. q. 100.
a. 10. & a
pius ad pro
poſitũ q. 5.
a. 1. & 3. et
18. ar. 1. &
9. in addit.
magna.
g 1. 2. d. 40.
col. 2.

h in rep. ca.
inter verb.

11. q. 3. pa.

75. n. 256.

* & poſtea

nuper in

comm. c. Cũ

miniſt. 43.

q. 5. n. 9. &

36.

i in 4. d. 25.

q. 2. col. 2.

k in Repet.

d. c. iter ſer

ba. p. 81. n.

295. * &

poſtea in c.

cũ miniſter

n. 6. & 36.

cũ ſeq. *

l pag 53. n.

259. & in

d. c. cũ mi

niſter, a nu

me. 86.

m pag. 85.

nu. 307. &

poſtea in d.

c. cũ mini

ſter, a n. 9.

& 36. cum

ſeq. *

pet. cap. inter verba. pratermissi) Respō deo, quod consulat semetipsum, vtrum illorum pluris æstimet, vel habeat altero, & vtrum tanti, & vtrum minoris. Nā ille, quem pluris æstimat, & pluris habet quoad illud opus, ille erit principalis, & ille, qui minoris habet, erit minus principalis.

17 Non dixi oriose, *quo ad illud opus*, quia fieri potest, quod alter finis in se pluris æstimetur, ad alia, quam alter sed non ad illud, quod facit. * Sæpe. n. evenit, q. quamvis quidam magnas, & eius petitio pluris habeatur simpliciter, quā vllus subditus eius, & illius petitio quo ad alia. Ad mutuandum tamen cuidam amico tuo centum scuta, interdum pluris habentur preces alicuius subditi eius, vel sanguine tibi coniuncti, vel alterius amici, quam epistola deprecatoria illius Domini coram Deo, & si forte coram gentibus similes. *

18 Decimoquinto, quod ex præcedenti sequitur, est, quod qui ad Matutinas surgit, & interest Primæ, & alijs horis ob Deum, & consequendam eius gratiā & gloriam, obque lucrum distributionū quotidianarum, non peccat, si actu, vel virtute, expresse, vel tacite pluris æstimat inferuire Deo, & facere, quod sui officij & muneris est, quam illas, quamvis si eas non speraret, minime illis interesset. Et si æque vel pluris habet illud exiguum lucrum, quam tale alti Do mini ministerium, & consequutionem, conservationemque eius gratiæ, & gloriæ, peccat. Vnde videtur sequi, quod qui interest horis ob lucrum distributionum, peccando mortaliter, vel intendendo non pœnitere peccati mortalis, quo est infectus, vel notabilem earū partem occupando in loquendo, scribendo, ridendo, syncopando dictiones, anticipando versus, vel alia similia faciendo, frequenter non solum peccat ob malum, & perversum modum dicendi horas, sed etiam eo, quod ob ineptum finem illas pronunciat. Quia difficile est, quod quis intersit horis ob Deum, & lucrum, cum proposito dicendi eas tam everso modo, quo peccet mortifere, & qđ eas principaliter pronunciet propter Deum, & eius obsequium, & vt præbeat sibi gratiam & gloriā, quam propter lu-

crū, cum ei non inferuiat, immo de feruiat, & non querat gratiam, & gloriam, sed potius indignationem, & confusionem. Quis audeat dicere sacerdotem sacrificantem scienter in peccato mortifero, propter pitantiam, siue stipendiū, pluris æstimare obsequium Dei, quem tam grauitur offendit, quam pitantiam, qua altitur? Quis credet dicenti, se plus amare honestam mulierem, eo quod sit amica Dei, quam propter pulchritudinem, si contra præceptum diuinum concupiscit eam inhonorare, & deturpare? Dixi supra, *Frequenter*, quia sæpe videtur contrarium continere, cum sæpius contingat, aliquem mortaliter peccantem maioris vere habere Deum quem lethaliter offendit, quam id in quo id facit.

19 Decimosexto, idem q. in præcedenti corollario diximus de clericis, qui ob distributiones quotidianas intersūt horis dicendum esse de monachis, & monialibus, quæ illis intersunt ob pudorē, aut metum disciplinæ, aut amissionis vini, carnis, aut obsonij, aut coactionis ieiunij in pane & aqua; Nam si is timor est finis principalis, cur intersint, peccant, & si solum est minus principalis, non peccant.

20 Ne vero laici putent hæc solū pertinere ad clericos, monachos, & monachas, addo idem debere dici de illis laicis, qui audiunt Missas, pronunciant horas, Rosaria, aliaque orationes ad placendum Deo, & mundo, consequendūque salutem sapientiam, aliaque bona temporalia. Si enim principaliter hoc faciunt ob bona temporalia, peccant, non tamen si minus principaliter. Idem ipsum est dicendum de omnibus, cum de clericis, & monachis, tum de laicis, qui pronunciant, canunt, audiunt Missas, & quascunque alias preces ob Deū simul, & ob laudem, honorem, famam, & gloriam solidam, quas inde consequuntur. Si enim Deus est eorum scopus, & finis principalis, & hæc alia sunt secundarius, minusq. principalis, bene faciūt. Si aut hæc sunt finis principalior, vel eque principalis, male faciunt. Non otiose dixi, *Solidam*. Quia, si propter vanum honore, vel vanam famā id fecerint, peccant saltē venialiter, et si sit finis minus prin-

principalis, vt superius dicebam. Addo idem, q̄ dictum est in corol. 10. de orōne, esse dicendum de quocunque virtutis actu, siue opere bono, quod propter bona temporalia, siue corporalis, siue 21 honoris, siue fortunarū fiat. Quo fit periculosum esse cantare, solemniter missas, euangelia, epistolas, lectiones, aliaque similia, quæ solū ab vno coram multis pronunciantur, per quod honor queri, aut perdi potest, periculosum esse inquam, cupidis honoris, & non satis virtute humilitatis munitis, & parum exercitatis in agnoscenda suarum uirium paruitate, & quam parum debeatur sibi ob ea, quæ cum auxilio generalis, & speciali Dei, sine quo nil tale possunt facere, dicant, aut faciant. Id quod optime sensit magnus ille Cancellarius Parisiensis Ioan. Gerf. ^a Tum quia frequentissime impugnabit eos aliquātus appetitus, & vtinam non grandis vani honoris, vel nimius timor vani decoris, qui vtinam non sæpe saltem venialiter expugnet. Tum quia nisi valde represserint affectus, dicent, facientque ista tā, vel plus, vt decus saltem solidum quærant, aut dedecus verum non incurrat, quam vt Deo Opt. Max placeant, magisque pigebit eos suo muneri male satisfecisse, eo q̄ amiserunt honorem, q̄ quod Deum offenderunt. Nam si omnes agentes aliqua vbicunque ea egerint, etiam in Eremito, & loco deserto viriliter impugnat, vt dixit Io. Cassia. ^b vana gloria, quam ille appellat Xenodochiā, multo magis impugnabit eos, qui aliqua coram alijs agunt, & magis eos qui tam publica, ac prædicta.

Decimosextimo fit, verum esse decimum corollarium quartæ conclusionis dictæ nostræ repetitionis ^c scilicet esse peccatum recitare horas, Missare, disciplinā, siue flagello se ferire, ieiunare, aliaque id genus opera ex genere suo bona, facere eo fine, vt Deus nobis concedat vñm, salutem, vires, honores, dignitates, aliaque bona temporalia, non referendo ea in altiorē finē actū, nec virtute, sed permanendo in eis tanquā in fine principali, ideoque vt rectificentur, oportere, vt referantur actū vel virtute in vltimū finem, qui Deus est, vel alium generalem, vel particularem a-

prum oī, vel alicui virtuti, puta quia cupiuntur ea ad melius inseruiendū Deo, vel ad viuendum iuste, caste, temperate, & virtuose, seu, vt recta ratio dicitur. 23 Hæc n relatione actuali, uel virtuali fiet, vt illa bona temporalia, quæ absque illa erant finis principalis dictorum bonorum operum, per illam fiant minus principalis ob ea, quæ supra. ^d

24 Decimooctauo, quod bonæ, & malæ esse possunt multæ orationes, siue pces & alia actiones suo genere bonæ, quales sunt orationes, & ieiunia virginum, quæ in quibuscumque prouincijs septem annorum Sabbathis seruant, peregrinationes item, & opera pia, quæ faciunt, vt virgo Mater, vel aliquis alius Diuorum eis opituletur vt in nubendo sint felices. Preces item, & ieiunia, aliaque opera pia militum, quo a periculis bellicis liberentur, & pronuntiatio illa initij Euang. Ioannis venatorum, ne aquila suos accipitres vel falcones occidat; & procuratio Missarū D Anton. ut res perditæ inueniantur, Dicitio iŕe Missæ, preces, supplicationes, elemosynæ, ieiunia, peregrinationes, disciplina nouenæ, ob vitā, aut salutem illius, aut illius, ob pestem vitandam, ob prosperū iter agentium, ob pacē, concordiam, ob pluuiam tempore siccitatis impetrandā, ob serenitatē tempore pluuię, ut naues deducantur, uel in portum felicem prouehantur, ut pro Regum victoria, pro liberis accipiendis, & quæcūq; denique alia bona opera, quæ ob euitandam tribulationem; uel consequendam prosperitatē temporalem dicimus, facimus, patimur, aut procuramus ut alij dicant, faciant vel patiantur. Hæc inq̄, omnia opera suo genere bona, sæpe sūt bona, & sæpe mala. Mala quidem, si bona temporalia propter quæ fiunt, accipiatur pro fine principali. Bona uero si pro fine minus principali Quod mea sētētia frequenter a concionatorib. admōnendum esset: Quando autem dicantur sumi pro fine principali, quando pro minus principali supra est dictum.

25 Decimonono, quod dicentes, & facientes dictas orōnes, uel alia bona opera ad consequenda memorata, uel alia bona temporalia, aut corporalia, uel ad euitandū dāna præfata, si nolunt pecca-

d in coroll.

21. di. sunt.

atn 2. par.
Alpha. 35.
f. 824.

bl. 11. de in
sit. can.

e in c. inter
Ser. 1. g. 13.
p. 89. n. 31.

re, & volunt placere Deo, & non ad iracundiam prouocare illum, quem procurant placere, debent ea facere magis eo quod sunt Dei obsequia, vel opera virtutum, pluriis faciendo eius obsequium & virtutes, quarum sunt opera, quam bona temporalia, quae petunt, perire, quae illa ut viliora & minus preciosa Et melius facient, si intendant studiose, siue virtuosè viuere cum his, & melius si intendant virtuosius viuere cum illis, & melius si intendant inseuire Deo cum eis. Optime autem, si intendant inseuire melius Deo cum eis, quam sine eis. Quia, ceteris paribus, tanto est melius & sublimius opus, quanto finis eius est melior, & sublimior, ut concludit D. Thom. ² cum multis alijs. Cui consequens est, quod è contrario, sicut dicentes, & facientes orationes, & opera memorata principaliter propter bona temporalia petita, quae propter Deum, offendunt illum, ita magis offendunt, si intendant cum eis viuere vitiosè, magisque, si intendant viuere vitiosius cum eis, quam sine eis: magis autem, si intendant offendere Deum cum illis, & magis si intendant plus offendere eum cum eis, quam sine eis. Quia, ceteris paribus, eo opus est peius & deiecius, quo eius finis est peior & deiecius, ut ipsemet D. Th. in locis proxime citatis, multique alij concludunt.

26 Vigesimo, quod non abs re dicere possumus. Vx cōcubinarijs, qui per se, vel per alios sacrificant, aliasque preces, & bona opera faciunt pro vita, salute, quae cōcubinariorū, vel concubinarū cū intentione actuali, vel virtuali, abutendi eis postea: Vx Regi, & Domino, qui tyrannidem exercet; pyratæ, latroni, oppressori, seueratori, avaro, luxurioso, religiofo impudico, inobedienti, vel proprietario, lusori, leguleo, cauillatori, & excordi, aliisque cōsuetudine peccandi detentis, qui dicunt, & faciunt dicere orationes, Missas, aliaque multa opera sua pro natura bona, ut Deus dignetur concedere eis vitam salutem, pulchritudinem, prosperitatem, felicē fortunā, diuitias, sapientiam, & iudicium, cum relatione actuali, vel virtuali, eorū, ad cōtinuandū suū abusū, aut peiorē, vel sordidiorē, aut scandalosiorē. Hi n. non so-

lum perdunt, (vt ajunt) oleum & operā, in orando, aliaque supradicta opera faciendo, sed etiam thesaurizant sibi irā, & indignationem Dei, mortifereque peccant. Dixi, cum intentione actuali vel virtuali &c. Quia, meo iudicio, cum solum ea faciunt propter bona temporalia, absque tali relatione, solummodo venialiter peccant. Non obstat præfatio corollario, quod orationes, aliaque bona facta in peccato mortifero, & si non sunt meritoria gratiae, nec gloriae, tñ ad multa, multoque effectus prosunt, & est bonū illa facere, vt dicitur infra ^b b cap. 21.

Quia id est verum de bonis, quae bene moraliter, siue virtuosè sunt, qualia nō sunt hæc, de quibus corollarium loquitur, quia hæc sunt male facta, & mala: 28 Quia quamuis opera ex se mala, ob relationem ad bonum finem non fiant bona, tamen opera ex se bona, & etiam optima, ob relationem in malum finē, fiunt mala, ut omnes concludunt, & nos alibi. ^c diximus. Et corollarium præfatum agit de his operib. suo genere bonis, actu vel virtute in malū finē relatis. O quot peccata, & quanta restat cōfiteāda, & quanta ignorātia incōsideratiove tenet et nos, qui ceteris sciētia pcellere putamur. Deus Opt. Max. p sua misericordia nos oēs illustret, cōcedatque gratiam, qua emendemur. Amen.

29 Vigesimo primo, corollarium, quod qui pronunciamus, canimus psalmos, lectiones, epistolas, euangelia, vel officium præcinendi habemus, incipimus antiphonas, psalmos, submisisse, vel solēniter sacrificamus, & Pontifices in pontificalibus celebrantes, valde conari debemus, nihil horum dicere saltē principaliter ob vllam laudem, honorem, famam, vel gloriam, & ut audientes dicant, bene dixit, bene decantauit, bene pronunciauit, imò vt & esset nobis utile optare, quod si male diximus, veritatem nobis dicerent, ad nos ipsos corrigendos, ita proficeret desiderare, ne si bene diximus nos laudarent, saltem non referendo laudem in alium iustum finem; essetque vtilissimum assuefacere nos, nobisque commendatos, ne quicquam ob eiusmodi fines faceremus: sed tantum ob seruitium creatoris, eiusque gratiam quærendā, & quia ratio dicit, at

1. 2. 9. 15.
ar. 4. & 7.
e. idē Tho.
cum cōi in
3. lib. sent.
d. 30.

c in Cōm.
c. cū mini-
ster. 23. q.
5. nu. 1. &
a nu. 30. *

vt creatori recte inferuiat sua creatura. Tum per dicta in fine corollarij. Tū quia vt sup diximus, & alibi lucide probamus, nulla laus, fama, vel gloria, nec aliquid bonum temporale potest esse finis principalis alicuius actus virtutis,

in ea rep. Tum quia alibi ^a efficaciter probamus, q amor præfatorum est formidabilis, *c. inter ser.* 30 & continuus noster hostis. Nam ut *pag. 109. n.* omittamus alia, vt ille magnanimus athleta Dei D. August. Quas vires nocendi habet humana gloriæ amor, non sentit, nisi qui bellum ei indixerit. Quia & si cuique facile est laudem non cupere dum negatur, difficile tamen est nō delectari, cum offertur. Tum, quia, ut etiā

b ibid pag. alibi ^b probō, cæteris paribus, nostre orationes, operaque bona eo rectiora, & virtuosiora sunt, quo minus amoris, laudis, honoris, & lucri temporalis eis miscetur, & sunt excellenter virtuosiora, que nec principaliter, nec minus principaliter hunt alia ratione, quam quod sunt Deo grata, vel recte rationi consona.

Quin & ea quæ sunt eo, quod sunt Deo grata, præcellunt eis, quæ sunt eo quod sunt rationi consona. Quia Deus est vltior & melior finis, quia est vltimū, quam virtus, quæ est medium, & in illud referibilis, vt recte concludunt Ochan ^c & Gabriel. ^d Tum quia sicut aurum, æqualis ponderis eo preciosius est quo minus mixturæ argenti aliusve metalli habet, ita, & virtutis actus erit præstantior, quo minus mixturæ amoris, laudis & honoris habuerit. Quia hæc ita se habent ad virtutem, ac ad aurum alia metalla. Vnde sicut aurum sit tantum, aut magis habet argenti, quam aurum, non nominabitur aurum, sed aureū, vel argentum & aurum, ita oratio, & quodlibet opus bonum, si tā, aut magis principaliter sit propter laudem vel aliā rationē talem, quam propter Deū, & rationem generalem vel particularem id dictantem, iam non vocabitur bona, sed mala, bono colore operta, quia non potest esse simul bona, & mala, iuxta veram opinionem, quam tenet Tho. recep. ^e quæ

e in prolog. Tum quia sicut aurum, æqualis ponderis eo preciosius est quo minus mixturæ argenti aliusve metalli habet, ita, & virtutis actus erit præstantior, quo minus mixturæ amoris, laudis & honoris habuerit. Quia hæc ita se habent ad virtutem, ac ad aurum alia metalla. Vnde sicut aurum sit tantum, aut magis habet argenti, quam aurum, non nominabitur aurum, sed aureū, vel argentum & aurum, ita oratio, & quodlibet opus bonum, si tā, aut magis principaliter sit propter laudem vel aliā rationē talem, quam propter Deū, & rationem generalem vel particularem id dictantem, iam non vocabitur bona, sed mala, bono colore operta, quia non potest esse simul bona, & mala, iuxta veram opinionem, quam tenet Tho. recep. ^e quæ

e in 2. lib. 32. probatur. ^f Tum quia vt etiā alibi probō, paruuli debent doceri, ne laudem, & gloriam, vel aliquid aliud præter Dei obsequium, & virtutem principaliter appetere, vtilissimumque est

set eis, vt a parentibus suis audirent id, quod a Regina Blæca filia Regis Hispaniæ & Regina Franciæ audire solebat, filius eius Rex Sanctus Ludouic. ^g Mallem te videre corporaliter morientem, quam mortifere peccantem. Nolo tamen dicere nō esse bonum suadere parulis, q si fuerint Deo deuoti & virtuosī, consequenter eos honor, & gloria, & fortune prosperitas, modo eos doceat, quod non debeant esse deuoti, nec viuere bene, licereque boni opera ob id, sed quia id est Deo gratum, vel ratio recta dicat.

34 Vigesimo secundo, Quod non peccent, imō merentur pronunciantes supra memoratas orationes, ob laudem honorem, famam, & gloriam temporalem, referentes eas actualiter, vel virtualiter in vltimum finem, in quem possunt, & debent referri: Tum quia honor, fama, & gloria sunt bona temporalia, & vt alibi probauī, ^h licitum est pronunciare memoratas orationes, & facere alia virtutum opera ob salutem, bonam valetudinem, ob serenitatem, pluriā, felicitatem in iter agendo, nauigando, merces emendo, vxorem ducendo, nubendo, & ob alia bona corporalia, vel temporalia, referendo ea actualiter, & expresse, aut virtualiter, & tacite in vltimum finem, qui est Deus; aut in alium generalem, vel specialem debitū vnius, vel oīum virtutum, puta ad viuendū iustè, castè, fortiter, temperanter, vel vt recta ratio dicat: Per hanc. n. relationē actualē, vel virtualement, illa bona temporalia, quæ absque illa erant finis principalis memoratarum orationum, & operū bonorū, sunt minus principalis per supra dicta. ⁱ Tum quia vt ex præfatis colligitur, & expresse affirmat quidā eruditissimus Card. ^k a me alibi citat. ^l tam licet cupere, quærereque laudem, & gloriam humanam, quā alia bona temporalia, & pecuniaria, cum etiā hæc sunt bona temporalia, & non minora, imō maiora illis, vt alibi probauimus ^m & illa non debent nec possint licite desiderari solum propter se ipsos, sed tanquā in aliquem finem iustum vtilia, secundum decisionem D. Tho. secunda secundum dæ. quaestio. 118. art. 3. & S. Ant. ⁿ Tū quia sicut peccatū est, nō expetere alia bona.

g Ant. 3. p.
Hist. 11. 19.
c. 9. ante S.

h in ea rep.
p. 389.

i in corolla.
12. & iteretur
ta in 17.
Caet. in
summ & ser.
Gloria.
l in d. repe.
c. inter ser.
pag. 94. nu.
331.
m in d. rep.
p 66. num.
216.
n. p. titu. 1.
c. 1.

na temporalia, cur, quando, quomodo, & ubi ratio dicat, iuxta D. Tho. ^a S. An
 117. art. 1. ^b ita etiam non optare laudem ho
 ad 1. & 2. ^c norem, & gloriam, cur, quando & ubi ra
 b 4. p. tit. 5. ^d tio dicat, est peccatum secundum eos
 cap. 17. in ^e dem, Th. ^c Hoc tamen corollarium intel
 princ. ^f ligendum est de gloria, laude, & honore
 c 2. 2. q. 131. ^g solidis, & non vanis. Quia desiderium
 ar. 1. ad 2. ^h vanorum etiam referatur ad Deum, & vir
 Ant. 2. p. ti. ⁱ tutem, est malum, quia nullus actus ma
 3. c. 6. §. 1. ^j lus siue peccatum potest apte referri ad
 col. 3. ^k Deum, vel virtutem, cum sit vitiosus, &
 d c. 2. nu. 8. ^l uanus, & idem actus non potest esse bo
 & 9. c. 3. nu. ^m nus, & malus, ut supra ^d ex Th. ^c dictum
 e in 2. d. 38 ⁿ est. Nam ut idem, & alij ^f concludant;
 ar. 4. ad 4. ^o erogans eleemosynam ob gloriam ua
 f iacob. Al ^p na nihil meretur, & peccat, nisi distin
 ma. 6. Mo ^q ctis actibus id faciat; puta uno actu uo
 ral. cap. 12. ^r lens dare eleemosynam ob Deum, vel
 col. 3. ^s virtutem, & altero, volens eandem elar
 guri ob gloriam uanam. Quo casu duo
 diuersi actus voluntatis essent, alter bo
 nus, alter malus.

35 Vigesimo tertio, quod hæc materia
 quotidiana adeo animam concernens in
 citabit lectorem ad desiderandum, quæ
 laus, honor, fama, & gloria, sint solida,
 quæ contra uana, & mala. Ad quod res
 pondeo id quod alibi. ^a S. post S. Tho. ^b
 Abulen. ^c & S. Anton. ^d respondit, nem
 pe, quod sunt uana & mala una de trib.
 causis. Prima quod cupiuntur de rebus,
 131. art. 1. ^e quæ non habentur, uel matora, quam il
 & 2. utrobo ^f læ merentur. Secunda quod cupiuntur
 que Caic. et ^g pro certiori, & maiori testimonio uir
 & malo. q. 9 ^h tutis quam re uera sunt. Tertia quod
 i sup. Mar. ⁱ nec actualiter, nec uirtualiter in finem
 c. 6. q. 3. Sbi ^j debitum referuntur.

36 Vigesimo quarto, Etiam desideratu
 rum lectoris, qui sunt fines, in quos hæc
 & 2. p. tit. 3. ^a expeti possint? Ad quod respondeo
 c. 5. §. 1. ^b summam, quod alibi. ^c Fusi respon
 di esse sex. Primus gloria Dei. Secundus
 pag. 92. nu. ^d bonum spirituale proprium, ut in eo
 322. * & ^e perseveret, ut S. Tho. ^f decidit. Tertiū
 nuper in c. ^g bonum spirituale proximi, ut idem S.
 cum mini ^h Doctor. ⁱ expressit. Quartus ualde ufi
 ster. 23. q. 5. ^j tatus, bonum corporale, uel utile sibi.
 a nu. 54. * ^k Passim enim uideas multos cupientes
 m 2. 2. qu. ^l laudari de suo genere, habitudine, inge
 132. ar. 1. ^m nio, alijsque bonis temporalibus, in fi
 n in ead. q. ⁿ nem, ut nanciscantur maritos, aut uxores
 132. ad 3. ^o sui dotibus pares. Alios aut laudentur
 de arte dextere legendi, canendi,

scribendi, uel aduocandi, ut pro meritis,
 & non plus laudati, iustam aliquam cō
 ditionem, aut salariū consequantur.
 37 Quintus etiam valde uisatus bonū
 temporale utile proximi. Multos enim
 uideas cupientes de bonis sibi a Deo cō
 cessis laudari, uel suscipi, ut suis filijs, fa
 mulis, clientulis, uel aliquibus alijs, in
 eorum gratiam de bono aliquo tempo
 rali prouideant, quorum nulli peccant,
 immo bene agunt. Sed quia supra di
 ctum est, quod nullum bonum tempo
 rale, potest esse aptus finis principalis, sal
 tem externus, quem appellant operan
 tis, siue agentis actus boni siue virtutis,
 & quod peccatum est ordinare id, quod
 maius & melius est, in finem obtinendi
 id quod est minus & non æque bonum,
 ut supra ^o sequutus S. Tho. ^p & alios di
 xi, & actus virtutis est quid maius, &
 melius quocunque bono temporalis. ^{q. 1. art. 1.}
 38 Dicendum est, tunc demum bonū
 temporale proprium vel proximi posse
 esse aptum finem recti desiderij, laudis,
 & gloriæ, quando bonum temporale in
 quod ordinatur appetitus laudis, & glo
 riæ, refertur actualiter, uel uirtualiter
 in obsequiū Dei, aut honestam vitam.
 Hac enim relatione bonum temporale
 definit esse finis principalis eiusmodi
 appetitus: & Deus, aut virtus. incipit
 esse finis eius præcipuus, ut supra ^q di
 ctum est. Sextus finis est humilitas, &
 obediētia, uel charitas, ob quam admit
 titur laus honor, uel gratia. Exem
 plum de illo, qui admittit honorem a
 maiore se sibi prestitum, intrandi, uel
 exeundi aliquam ianuam, uel eundi ad
 manum dexteram propter obediētiā,
 humilitatem, uel charitatem, ne exaspe
 ret eum, uel sit ingratus ei: Exemplū
 item de illo, qui admittit uerba magnifi
 ca, & laudatoria scripta sibi uel dicta ab
 aliquo maiore se, quæ non deberēt ei
 ē a minore, & admittit ea non tanquā
 sibi debita, sed quia ratio affabilitatis,
 & charitatis id dicat, ut admittat ea.
 40 Vigesimo quinto, malū esse oratio
 nē, quæ sit ab aliquo ut ministro Eccle
 siæ in peccato mortali constituto secun
 dum Adria. ^a Pro quo facit primo, quod
 licet petitio sit bona, nec non finis in quē
 petitur, non tamen petit qui petere de
 bet, atque ita uidetur vitari petitio per
 defectum

o cod. cap.

p 2. d. d. 38.

q. 1. art. 1.

sub fi. & ar

tic. 2. in 3.

arg.

q. in coroll

12.

r quod li. 8.

A & postea

in 1. q. sine

argum.

defectum circumstantiæ personæ. Secundo, quod decretum^a quoddam S. Aug. cum gloss. sua singulari probant mortificare peccare sacerdotem, qui in peccato mortali constitutus alicui sacramentum pœnitentiæ administret. Tercio, quod S. Th.^b alibi dixit mortificare peccare presbyterum, qui in peccato mortali peccato infectus baptizat. Quarto quod idem Tho. alibi^c ait peccare mortifere episcopum, qui in peccato mortali constitutus sacros ordines confert. Quinto, quod idem Th. ait alibi^d peccare peccatorem, qui in peccato mortali manens ex officio, & munere suo reprehendit alium. Sexto, ratio & fundamentum trium horum dictorum doctissimi istius iuxta ac sanctissimi Doctoris videre potest esse, quod peccat quicumque utitur indigne suo munere spirituali, & suo officio abutitur, quicumque in peccato mortali constitutus illud exercet. Hec tamen opinio tam ample accepta, videtur dura, & iampridem me torfit, & fecit me abstinere semel a celebranda Missa, ut recogitarem si quando, & quoties id feci, & prius antequam celebrarem, id confiterer. Postea autem repentinus inspecta, animaduerti hoc esse contrarium doctrinæ ipsiusmet S. Tho. alius in locis,^e a me citatis, aperte significans tum demum ministrum Ecclesiæ, & officio suo spirituali fungentem, peccare cum agit ut minister eius aliquid, quod pertinet ad eum ratione alicuius consecrationis & ordinis sacri, secundum eiusdem eruditissimi Cardinalis Caie^f quatuor in locis declarationem. Cui opime consonat quædam determinatio Innocentij III.^g communiter recepta, nempe incurrere irregularitatem clericum tempore interdicti faciem actum interdictum peculiariter alicui ordini deputatum, puta dicendo Missam, cantando Euangelium cum apparatu diaconali: non autem facientem alios actus pertinentes ad omnes ordines quales sunt cantare psalmos, antiphonas, & versus. Dicendum est igitur hoc corollarium procedere in eo, qui cum sit subdiaconatus aut diaconus cum apparatu diaconali, vel subdiaconali, euangelium, vel epistolam cantat, quod parum ab aliquibus consideratur.

Locum ite habet in presbytero, qui ut talis solenniter baptizat, sed non in baptizante priuatim, ut obsterix, vel qui uis alius laicus baptizat, iuxta decisionem S. Tho.^h Procedit etiam in celebrante Missam, cui tamen non sufficit contritio, & status gratiæ, sed est necessaria etiam actualis confessio, secundum gloss. singularem,ⁱ communiter per omnes, & a nobis ibi receptam, & alibi,^k contra Caietan.^l approbatam^m cuius glossæ determinatione recepta fuit postea in Concilio Tridentinoⁿ Procedit etiam in concionatore, ut idem Cardinalis alibi.^o dicit, cum sit actus deputatus diaconatus ordini saltem lege canonica, quamuis hoc in dubium reuocari possit. Nec minus, meo iudicio, locum habet in eo, qui capitulum, & collectam pronunciat in choro, quia id facit tanquam presbyter, necnon in benedicente aquam benedictam, ut alibi,^p Non autem procedit hoc corollarium in eo, qui absque obligatione pronunciat horas, nec in eo, qui obligatus ad recitandas eas, priuatim pronunciat, immo nec in eo, qui publice eas cantat, aut pronunciat etiam dicendo antiphonas, responsoria, & versiculos in choro processionalibus, aliisque in locis, eo modo, quo quiuis laicus, aut primæ tonsuræ clericus eas cantare, siue recitare posset, modo non dicat capitulum vel orationem, euangelium, vel epistolam, ut sacerdos, diaconus, aut subdiaconus, nec ferat cereos, ut acolitus, nec alios agat actus peculiare & proprios ordinum Minorum, eis insignitus utendo illis. Non obstat si primum huius corollarij fundamentum, nego enim in oratione præfata desicere circumstantiam personæ ad effectum, ut sit actus bonus moraliter, licet sic ad hoc, ut sit meritorius.

Ad secundum respondeo, absolute penitentem absolutione sacramentali, esse actum peculiarem, & confessorij proprium ratione consecrationis, id est sacerdotij. Atque ideo non posse licite fieri a sciente se in peccato mortali constitutum, iuxta declarationem, & limitationem supra a nobis in corollario additam. Ad III. idem respondeo, Baptismum scilicet, immo & exorcismum cathecumenorum baptizari cu-

him 4.d.15
q.2. arti.2.
q.3.
in c.de ha
mine, de ce
leb. mis.
k. 3.p. glo.
sum. v.d.5.
de pœn. 31
l. in sum.
uerb. cois.
1.ad Co
rim. 11. & i
3. p. q.80.
arti. 4.
m. sess. 13.
can. 11. c.7.
n. 2.2. quæ.
187. ar.1. et
3. p. q.80.
ar.6.
o in c.1. de
pœn. dist.6.
S. sacerdos.
n.17. dixi.

a ca. Cate-
chismi. de
consec. d. 4.
b ca. sacer-
dos, de con-
sec. d. 4.
c 3. p. 9. 51.
ar. 4.
d in 4. d. 19
q. 2. art. 2.
quest. 2.
e in 2. 2. q.
33. q. 2. ar-
tic. 5.

piendum, esse proprii presbyteri, prout
Nicolaus Papa. ^a & Gregor. ^b sentiunt,
& S. Tho. ^c communiter receptus deci-
dit. Ad IV idem respondetur, quod
ad III. Ad V dico verbis illis S. Tho. ^d
non esse standum, cum ab eodem ^e pos-
set contrarium determinari: nempe,
peccatorem, eo quod increpet humili-
ter proximum, in peccato mortali con-
stitutus, non peccare, licet id faciat ex
officio & munere spirituali, cum hoc ra-
tione cōsecrationis & ordinis non per-
tineat ad ipsum. Ad postremum, nego
omne usum muneris spiritualis existen-
tis in peccato mortali, esse peccatū mor-
tale: alioqui. n. mortifere peccarent oēs
iudices, Prælati, & beneficiarij ecclesia-
stici, qui in peccato mortali existentes,
iudicant, citant, pares audiunt licite iu-
bent, exigūt decimas, & redditus, admo-
nent, & his similia agunt, quod perdurū
esset. Dicendum igitur, ut prædiximus
tum demū usum muneris spiritualis exi-
stentis in peccato mortali esse nouum
peccatum, cum functio illa pertinet ad
eum ratione facultatis per consecratio-
nem, vel ordinationem acceptæ, & non
alias. Et ideo licet quis nō obligetur ad
dicendum vel cantandum horas, nisi ra-
tione ordinis, vel officij qđ solis sacris
ipiciatis confertur, non tñ peccat mor-
taliter pronūciando eas in statu peccati
mortalis, quia facultas licite pronūciā-
di eas non oritur ex ordine præfato, cū
id a quouis etiam nullo ordine insigni-
to licite fieri possit.

Vigesimo sexto, Omnem orationem,
cui vana obseruantia miscetur, esse ma-
lam, licet enim per eā petatur, quod,
a quo, ubi, quando, & cundebe, non
tamen eo modo, quo debet, cum super-
stitiose fiat, iuxta doctrinam commu-
ne S. Thom. ^f & aliorum. Vana autem
& superstitiosa obseruatia est vltus cu-
iusvis rei, ad effectum, quem ea nec vir-
tute naturali, nec institutione diuina,
vel humana ecclesiastica operari pōt.
Nec est cæremonia concernens reuerē-
tiam, & Dei suorumve Sanctorum ho-
norem, ut recte ex eod Th. ^g Io. Ger. ^h
alijsque multis colligitur.

f 2. 2. q. 92.
art. 1.
g 2. 2. q. 36.
art. 1. 2. 3.
h in 3. p. ti.
de directo.
cord. confi.
14. cū seq.

46 Ex quo subinfertur, Primo, malas
esse processiones, & orationes, quarum
conteraneus noster perdoctus, ac pius

Martinus ab Arles, Archidiaconus Pā-
pilonē meminit, in quibus projiciunt
imaginem S. Petri, aut S. Felicitatis in
flumē donec pluat, aut in margine eius
reponunt eam, ut intra spaciū xxiiij.
horarum pluuiam pro certo sperēt, aut
immergunt eam in flumine. Eiusmodi
enim in aquas imaginis immersio, nec
virtute naturali, nec institutione Diui-
na, vel humana ecclesiastica, talem esse
ctum, scilicet plueret tempore siccitatis
47 operari potest. Secundo, sequitur,
malas esse orationes, quæ ipso die S. Io.
sunt a colligentibus herbas ante solis
exortum, credentibus, nec suas oratio-
nes, nec herbas, eo orto lectas ullas vi-
res, nec efficaciam habituras: licet colli-
gere herbas ad curandum, dicendo ora-
tionem Dominicam, aut symbolum eo
die, & quouis alio sit salubre, secundum
Decretum Martini Papæ in quodā Con-
cilio, ⁱ Tertiō, malam item esse oratio-
nem, quæ in hac ciuitate Conymbri-
censi a quibusdam ad crucem quandā
nouam tempore maturino sole nodum
orto pro infirmis funditur, cum credu-
litate, quod eo exorto incassum oraret.
48 Quarto, malas esse orationes eorū,
qui carminum incantamentis curant uul-
neratos, adiurant nubes, aut chartulas
conficiunt pro febricitantibus, nomina
demonum, vel aliorum ignotorum ijs
inscribentes, cum hæc virtute natura-
li, nec institutione diuina præfatam salu-
tem operari possint. Quinto, malam
fuisse orationem, quam scriptam in fun-
do cuiusdam lancis olim datam mihi fe-
briçtanti febrī tertiana, quo ab ea libe-
rarer, ab afferente me liberatū iri, si ve-
ba illius pauxillo vino confusa biberē, li-
cet. n. verba essent sancta, confusio tamē
eorum, per quam illa uerba peribant, fa-
cienda primo in fundo lancis, & postea
bibenda, vana obseruantia erat, quippe
quæ nulla ratione naturali, nec diuina,
neque ecclesiastica poterant operari p-
fatam liberationem. Sexto, malas esse
orationes, quas quidam ægrotis in char-
tulis scriptas alligant collis ligatas filo
a uirgine filato certa diei parte, habent
enim mixtam sibi vanam obseruantia
filii, & temporis, licet pium sit portare
aliqua uerba Euangelij, alteriusve sacre
49 scripturæ ligata in collo principali-
ter

i in ca. non
liceat 26.
q. 5.

ter ad honorem, & gloriam altissimi, & minus principaliter ad salutem sibi ab eo misericorditer dandam, modo ne qd vanum, aut nomen ignotum misceatur, nec vlla spes in modo ea scribendi, & al ligandi ponatur, iuxta mentem S.Th.^a Ioan. Gerfon.^b & aliorum quamplurimorum. Septimo, quod iuste querat hic quispiam, quid dicemus de orationibus quibus sagæ benedicunt rosaria pro par turientibus, & angina, alioue morbo laborantibus, immixtis verbis etiam a se non intellectis; additisque caeremonijs superstitionis halitus, suffitus, oscitationis, alijsque similibus reprobatis? Quid item de his, qui ad eiusmodi sagas, & incantatrices pro remedio salutis confugiunt? Quid quæso? quam vt rogemus Deum Opt. Max. vt supplendo negligentiam, si qua est, Prælatorum, ita eos & eas castiget, vt errata sua agnoscant, & sibi persuadeant supremam illam diuinæ Maiestatis potestatem & bonitatem infinitam, esse fontem salutis non solum spiritualis, sed etiam corporalis, & qd hæc in primis per media naturalia procurandi, non sperando, ne que deliderando, intempestiuè nancisci eam miraculose, & cum illa defecerint refugere ad gratiã ita Dei, per modos & vias a sacra scriptura, sacraque Dei ecclesia, & ipsius Canonibus nobis præfixas: & non per prauas, & superstitionis a Cacadæmonibus & eorum ministris inuentas.^c

De obligatis ad recitandum, 35. Conclusiones tangit. Cap. VII.

- 1 Hora canonica qua, & qui ad eas obligantur. nu. 2.
- 3 Beneficiarij, & religiosi qua lege ad horas tenentur. nu. 4.
- 5 Horas ob omisissas quoties quis peccat. num. 6.
- 7 Confiteatur sic omittens horas, die & el anno.
- 8 Circumstantia multiplicans peccato confitenda.
- 9 Horas recitare nolens peccat, licet post recitet.
- 10 Bonitas act⁹ exterioris ab interiori fluit.
- 11 Confitendum propositum malum, licet non exequatur.

- 12 Clerici minorum ordinum ad quas horas tenentur. nu. 13. & 14.
- 15 Ordo prima tonsura, & minores multis obijunt.
- 16 Ordines minores denegare quando uir tus.
- 17 Horas recitet excommunicatus, immo & degradatus. nu. 18.
- 19 Ordinis character nunquam amittitur.
- 20 Horas debet monachus priuatus monachismo.
- 21 Horas recitent monachi, & monacha ad chorum professi, etiam extra monasteria manentes, sed non conuersi, nec ad alia professi, nec pensionarij, nec magistri præbendarij, nec bedelli, & clauigeri. num. 22. 23. 24. 25. & 26.
- 27 Beneficium etiam exiguum ad horas obligat.
- 28 Horas dicere quis non recipiens fructus teneatur. nu. 29.
- 30 Horas dicere talis pensionarius tenetur.
- 31 Beneficiarius non recitans restituat fructus.
- 32 Restitutio ob horas omisissas cui facienda.
- 33 Restitutus pauperibus quis sibi retineat.
- 34 Restituere cui distributio hora omisissa.
- 35 Horis a dicendis quis excusetur remissuè.

NOta septimò ex hoc verbo fratres omnes Christianos ad orandum teneri. S. n. Cyprian. hic omnes sui Episcopatus Christi fideles, & in eorum persona omnes alios alloquitur, præsupponens omnes, quibuscum loquitur ad orandum obligatos, quam obligatione descendere ex lege diuina, & naturali supra probatum est, ^d ibique dictum est quando, & pro quo tempore obliget, ideo hic tantum dicemus, qui tunc obligentur ad pronunciandum horas Canonicas, & quæ nam sint illæ: exordians itaque a secundo: Dico primo a diuersis diuersas earum traditas definitiones, vt colligere licet ex Ioan. de Li gna.^e Card. Floren.^f Alberto de Ferrarijs,^g & alijs, magis tamen mihi arridet illa Cardin. S. Cruc.^h nempe quòd hora Canonice sunt oratio publica sub certo numero psalmorum, lectionum, & aliorum huiusmodi a sanctis patribus ad

lau.

a 2. 2. q. 96.
art. 4.
b ubi sup.

c Adde his
quod pul
chra qd ad
datur, in c.
20.

d in cap. 3.
num. 8.

e in repetit.
Clem. 1. de
celeb. miss.

f in d. Clē.
1. q. 9.

g in repe. c.
1. de celeb.
miss.

h in d. S. I.
9. d. art. 1.

laudem Dei ordinata, & per septem congruentes horas distributa, quatinus diffinitionem breuitatis causa hic non declaro, declaraturus eam ex parte in secundo corollario.

Secundo, dico conclusionem esse communiter, ^arecepta Sola tria genera hominum, hoc est sacris initiatos, beneficia ecclesiastica obtinentes, & religiosos obligari ad recitandum horas Canonice. ^bTertio, dico de sacris initiatis esse textum expressum duobus in locis repetitum. ^cSed quia ille de solis sacerdotibus loquitur, ideo videtur subdiaconos, & diaconos, non tam iure humano scripto, quam lege naturali diuina determinata per vniuersalem consuetudinem ad eas obligari coepisse: Nam ut Salamanca Capitulum. ^d illud prælegēs docui, clericus initiatus sacris, ob tantum honorem susceptum, iure naturali obligatur ad referendum Deo maiores gratias, quam laici, sed tantum generaliter & indeterminate, non definiendo quæ, & quantæ debeant esse illæ, sed consuetudo immemorialis est eas esse faciendas per pronuntiationem horarum canonicarum.

3 Quarto dico de beneficiarijs reperiri textum, & rationem: Textus est in Concilio Martini Papæ, ^evbi satis probatur eos etiam si primæ tantum sint tonsuræ, teneri pronuntiare horas canonicas. In illis enim statuitur clericos minoribus ordinibus insignitos, matrimonium contrahentes priuari debere suis beneficijs, eo quod, vxore ducta, non possunt commodè diuinis vacare officijs: ergo obligantur ad illa. Ratio autem est, quod laici persolunt decimas, aliosque redditus clericis, ut suis ad Deum intercedant orationibus, & laudet eum pro eis, qui per occupationes suas id facere nequeunt. Quare morus dixit Vlericus per S. Ant. ^f Cardin. S. Sixti, ^g & alios probatus, clericos teneri recitare horas pro communis plebe non solo præcepto Ecclesiæ, sed etiam iustitia naturali.

4 Quinto dico Caiet. ^h quendam dixisse non reperiri textum, nec rationem necessario probantem, quod religiosi teneantur pronuntiare horas canonicas: Illa enim Paludan. ⁱ scilicet, quod

sunt ministri Ecclesiæ, & ab ea ut tales sustentantur, non videtur concludens: Religiosis enim debita videtur sustentatio, eo solo, quod dedant se totos obedientiæ, & obsequio religionis sicut & quiuvis herus, & locus hospitalis est obligatus ad sustentandum vita durante quousque a se receptum, & modo præfatio suo se dedentem obsequio; sed meo iudicio ratio S. Anto. ^j satis concludit, religiosos pro fessos ad clericatum, & chorum ad hoc esse obligatos: Quia, inquit, religiones ad vitam contemplatiuam ordinantur, approbat Ecclesia non solum ut pro semetipsis eas professi orent, sed etiam ut idem faciant pro vniuersali Ecclesia, & non ut quales quales, sed tanquam fideles eius ministri, & orationes ordinariæ ministrorum Ecclesiæ sunt horæ canonicæ, ut supra dictum est: pro qua ratione facit differentia a S. Tho. ^k posita inter eos, qui ut sint clerici, sunt monachi, & qui sunt tales ad officia laicalia, quæ vtrunque probatur per quoddam scripta S. Hier. ^l & S. Aug. ^m Ex his sequitur primo vnumquemque præfatorum trium generum hominum non pronuntiantem quotidie dictas septem horas canonicas, vnamque earum sine iusta causa omittentem, peccare mortifere, iuxta Henric. de Gandauo ⁿ Cardin. S. Sixti, Palud. Sylu. & communem quantumuis Henric. Anglicus, & Ang. de Clauasio ^o dubitent: Idem dicendum est de omittente partem notabilem, ut sentit Palud. ^p regulariter enim quoad peccatum mortifere paria sunt omittere aliquod totum, aut partem eius notabilem, ut dictum est supra. ^q

6 Secundo sequitur omittentem vnico die pronuntiationem septem horarum canonicarum peccare mortifere, sed semel tantum, secundum Gerardum Carthusianum, & Nicolaum Ploue, ^r qui sunt excusati olim vna cum repet. Alber. cuius nomine nescio quomodo secundo excusatus sit tractatus Gerardi nihil, nec vno quidem verbo dempto, addito, vel mutato, ut in 6. volumine tractatum apparet, quod ipsum ante illos Archid. ^s & vterque Cardin. in vna parte, & alij alibi dixerunt, & ratio est, quia septem horæ præfatæ vna tantum sunt oratio, ut probatur per definitionem earum-

a Palud. in 4. d. 5. q. 5. col. 1. & 2. S. Ant. in 3. p. tit. 13. ca. 4. §. 4. Car. di. S. Crucis in d. 19. a. bulc. in ca. 6. sup. Mat. th. & Maio. ibi, & in 4. d. 12. & 4. l. y. al. bi. b in c. 1. de celebr. miss. q. ad uerb. est, c. presb. 91. dist. c. 1. de celebr. miss.

d c. fi. 92. d. & in alijs duob. ca. q. 8. a te. & c. diuersis fulla c. i. de cler. coning.

e in 3. p. tit. 13. c. 4. §. 1. fin. §. 1. 91. d. art. 5.

g in uerb. horar. §. 1. h i 4. d. 15. q. 5. col. 2.

in 3. p. tit. 14. c. 4. §. 1.

k 2. 2. q. 187. art. 5.

l c. sic uine, c. si clerici tus. 16. q. 1. m c. leg. 16. q. 1.

n quoli. 29. q. 30. Card. in §. 1. 91. d. ar. 5. Palud. in 4. d. 15. q. 5. col. 4. Syl. uer. hora, q. 12. o in uer. hora, §. 10. p in d. d. 15. q. 5. col. 4. c. 5. m. 42. r in trac. de horis, q. 8. s in c. 1. de celeb. M. ff. r in c. Eleuther. 91. d.

earundem in primo dicto traditam, & consequenter non pronuncians eam, vnam tantum orationem omittit, & ita vnum tantum peccatum admittit, licet grauius, quam si omitteret dimidium, aut vnam, aut alteram horam, aut partem notabilem eius, secundum omnes.

7. Hæc tamē intelligēda sunt de eo, qui peccat tantum non pronunciando horas, non de eo, qui deliberate proponit non recitare eas: Toties enim quotidie peccat obligatus ad dicendum eas, quoties proponit omittere omnes, aut aliquam earum, licet postea intra tempus debiti recitat eas, & si ea postea non dicat, peccat iterum ob omissionem pronuntiationem earum, ita quod propositum non-recitandi eas vnum sit peccatum, & earundem postea data opera ommissio alterum, hoc omissionis, illud vero commissionis.

8. Terrio sequitur eum, qui die uno, mēse, aut anno horas recitare omiserit, sæpius memor earum, & proponens nō recitare illas: non satisfacere, confitendo confessario suo, se omisisse eas uno die, mēse, aut anno, quia non solum tenetur specificare tempus, quo omiserit, sed etiam verisimilem numerum earū vicium, quibus proposuit non recitare illas: quæ est conclusio quotidiana, & diligenter notanda tam confessarijs, quā contentibus & probatur per aliam illam, quam alibi^a fusius post S. Tho. ponimus tractamus, scilicet circumstantiam^b, seu multiplicationem peccati, & etiam si esset circumstantia, cum tamen sit talis, quæ peccatum peccato accumulat, necessario confitenda est, & propterea numerus verus; aut saltem verisimilis confitendus est confessario.

9. Quarto, sequitur proponentem omittere præfatas horas, aut aliquas earum, vel partem notabilem, peccare mortifere, debereque duci penitentia, & suo tempore, & loco illud confiteri, licet postea mutato proposito debite, & ne puncto quidem omisso, eas recitet. Ob quod non sine dolore non semel respondi aliquibus mihi aliquoties dicentibus, Bene tibi sit, quia si tu non celebrasses tarde, vel si non nos admonuisses, hoc die festo Missam non audiuissemus, aut ho-

ras non pronunciauissemus, & in peccatū incidissemus; Respondi, inquam, si proposuistis non audire Missam hoc die festo, licet postea me tarde celebrante audieritis, vel si proposuistis non recitare horas, licet postea me admonente recitaueritis illas, non excusamini a peccato commissionis, quod proponendo non audire, vel non dicere admisistis, licet sic a peccato omissionis, quod incurrissetis non audiendo, uel non dicendo, post illud malum propositum, cum possetis. Quæ omnia fundantur in conclusione illa Sancti Thomæ^c Card. Sancti Sixti,^d & communem, nempe actum in teriorem sine exteriori æque bonum, & malum esse, atque cum illo, ceteris paribus, ut latius Deo volente, anno proximo in lectione ordinaria Decreti, in cap. magna. de penit. dist. prima, explicabo, in qua idem semel, atque iterum Salmantica dixi, & nunc quando hic liber imprimitur scriptum relinquo, fundatur item in Conclusionibus in fine corollarij, subiiciendis.

11. Quinto sequitur innumeram peccatorum mortalium confessionem omitte; Quamplurimi enim sunt, qui proponunt non audire Missas aliquibus festis, non dicere horas aliquot dieb. non facere alia, quæ sibi sub pœna peccati mortiferi a lege, vel homine præcipiuntur, qui si postea mutato proposito, audierint, recitauerint, vel præcepta impleuerint, non curant proposita illa mala, quæ sunt mortifera, confiteri, ut etiam sunt plurimi, qui proponunt aliū percutere, fornicari, furari perniciose mentiri, uon ieiunare, quando ad id tenentur, non soluere, quod debent præfixo termino, non adimplere iuramentum, non præstare, quod promiserunt, & alia id genus infinita, qui si postea mutata voluntate ieiunant, soluunt, & adimplent, non curant illa proposita mortifera postea confiteri. Qui omnes satis miserabiles sunt. Tum quod compertissimum est, omnia præfata proposita interiora esse mortifera, cū sunt eiusdem speciei, cuius sunt opera exteriora ab eis profecta, & ideo, cæteris paribus æque mala, ac illa, ut præfatum est. Tum quod æque compertum est, nos obligari ad confitendum omni pec-

c. 1. 2. q. 20.
art. 4.
d in c. si q.
non dicam,
sup. de pœ.
dist. 1.

a in c. consideret. n. 6.
& fusius
m. 41. &
seq. de pœ.
dist. 5.
b in prin il
lius c. consi
deret. i. ver.
multiplici
executione.

de ea. ois. de
p. a. e. rem.
late Ca-
ic. post alios
in lib. 17. q.
7. * & & &
tius Can. 7.
de Sacram.
p. n. f. s. 14.
Conc. Trid.
& expresse
de peccatis
mentalib. et
cogitat. t. m.
t. u. in c. 8. e-
ius. f. s. s.

cata mortifera, etiam mentalia tantū.^a
12 Sexto sequitur clericos primæ tonsuræ, & minorum ordinum, qui beneficia Ecclesiastica non habent, non obligari ad horas Canonicas. Tum quod nullo iure id statuitur; Tum quod ratio, quæ sibi locum vendicat in sacris ordinibus ordinatis, non vendicat locum in illis. Nam et si utrique ratione doni ordinū a Deo accepti maiores, quam laici obligantur gratias Deo agere, non tamē iure, aut consuetudine determinatum est illud, quoad initiatos minoribus in dicendis horis canonicis, cōsistere, quoad maiores autem sic, saltem consuetudine: Non obstat quod glossa quædam contrarium senserit: Tum quia, si satis perpenditur, non agit de omnibus ordinatis, sed de solis ordine sacro insignitis. Tum quia mordicus contendenti eam agere de omnibus, responderi potest, nullo iure id probari, immo confutari per contextum, quem glossa elucidat, distinguendo, sine punctando illū, ut ibi distinguunt Archid. & alij: Neque eadem ratio, cum ipsa Ecclesia non 13 suppetat eis victum eo, quod sint clerici. Eodemque modo responderi potest auctoritati Imol Ioan And. & Pan. qui alibi idem quod glossa, asserunt, quam uis Pan. & Ioan. And. dixerunt, eos consuetudine contraria excusari.

Septimo sequitur, quod ubi viget consuetudo, ut quattuor minoribus insigniti recitent psalmos, aut canticum graduum, aut horas nostræ dominæ, prima vero tonsura insigniti *Miserere mei*, aut canticum graduum, eadem ratione ad id tenebuntur, quia insigniti sacris ad horas canonicas, secus ubi huiusmodi consuetudo non viget, licet saltem quamuis priuilegio clericali gaudebunt, erunt obligati ad aliquot preces in genere, non tamen ad determinatas, nisi forte Episcopus, qui eos ordinauit, eas determinasset, & eiusmodi determinationi consensisset, uti communiter fieri sole-
re, & debere tradunt Paludanus,^b & Card. S. Sixt. dicto capitulo finali distinctione trigesima sexta.

Et quia intelligo paucis minoribus initiatis, & paucioribus prima tonsuratum insignitis iustam de hac re curam esse, qui tamen, ut dixi, etiam ci-

tra consuetudinem lege naturali tenentur aliquot maiores gratias agere, quam laici, uile fore arbitror, ut aliquam partem precum suarum, & aliorum bonorum operum huic rei generaliter applicarent, dicentes, Domine gratias tibi ago, quod me in hunc altiore ordinē promouere dignatus es, & quia pro fragilitate memoriæ, & pro externorum occupatione raro, vel nunquam pro tanto beneficio gratias debitas ago, deputo in id humiliter sufficientem precum aliorumque actuum meorum partem tuæ Misericordiae Maiestati. ut in simili dicemus infra, capitulo decimo, numero octauo,

14 Octauo sequitur innumera comitti peccata ab ordinatis prima tonsura, & quatuor minoribus. Tum quod pauci eorum, collatione aliorum laudat magis Dominum, nec plures preces faciunt pro populo, quam si ordinati non essent, ad quod tamen obligantur lege diuina naturali, etiam si neque lex humana, neque præceptum Episcopi iurisdictionem habentis cum ea concurrerent. Tum quod varijs in locis consuetudine receptū est, ut recitent horas B. Mariæ, & in alijs septem psalmos penitentiales, in alijs canticum graduum, & in omnibus complures reperiuntur, qui ea non recitent. Tum quod omnes pene Episcopi, ordinantes, ut audio iniungunt clericis primæ tonsuræ, ut recitent. *Miserere mei*. Singulis diebus, & clericis. 4. minorum, canticum graduum, & paucissimi sunt, qui huiusmodi præceptis satisfaciunt. Corollarium hoc si intelligatur de mentali, videtur durum, & ideo ad illud molliendum dici posset, nullibi forte vigere consuetudinem, quæ clericos minorum obliget sub pena peccati mortalis, quodque præcepta Episcoporum, & consensus ordinatorum ad nullum mortale peccatum obliget, sed ad summum ad veniale tantum. Quia consuetudo generalis, quæ optima legum interpretis est, ita videtur interpretari.

15 Nono sequitur compluribus, qui prima tonsura initiantur, satius fore ipso ordinationis die frangere crura, quam prima tonsura, aut quatuor minoribus ordinari: Tū p. proxime dicta: Tū quod nulla præuia confessione, aut vera contritione

c. c. cū dile-
ctus de con-
fuet.

b i 4. d. 15.
q. 5. col. 2.

tritione ordinatur in statu peccati mortalitatis, & consequenter mortaliter peccant, quia sacramentum suscipiunt in tali statu, ut alibi declaro. * quod est verum secundum opinantes quatuor minores, & primam tonsuram esse vera sacramenta, non autem secundum eos, qui credunt ea non esse sacramenta, sed tantum sacramentalia, quos sequimur in Manu Conf. ^b Tum quod non esse ordinant ad finem debitum, nimirum ut seruiant Deo in officiis Ecclesiasticis, quandoquidem non intendunt initiati sacris aut munia sacra, ut tales, in Ecclesia subire. Quin potius ordines suscipiunt ob finem malum, puta ut pro sua libidine vindictam sumant de aliquo, qui eis fuerit iniurius, vel ut ipsi possint esse de alijs iniurijs absque iudicio secularium poenae formidine, & ita suscipiunt ordines, quasi in occasionem, & ansam peccandi, quod ab omni iure diuino ^c & humano alienissimum est. * Quod fuit in causa, ut nunquam satis laudatum Concil. Trid. ^d statuerit, ne clericus ordinum tantum minorum gaudeat in criminalibus immunitate clericali, nisi fuerit beneficiarius, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens, alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi inferuiat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua Schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi, quasi in via ad maiores ordines suscipiendos versetur.

16 Decimo sequitur magna laude esse dignos episcopos, qui primam tonsuram, & quatuor minores non conferunt nisi ei, qui per se, si fuerit adultus, aut per parentes, si puer, iurauerit se velle ad maiores legitimo tempore ascendere. E diuerso vero vituperio dignos esse eos, qui nullo prauij examine, facilius omnibus petentibus eos conferunt, quam in macello conferunt carnes, illas pro suis nummis petentibus.

Vndecimo excommunicatum non excusari ob excommunicationem ab onere dicendi horas. Tum quod excommunicatione non tollit ordinem, neque beneficium, neque professionem: Tum quod excommunicatio non liberat debitorem a soluendo, ^e quae conclusio est glossarum, ^f recepta, non tamen debet eas recitare officium peragendo in sua eccle-

sia, neque cum alio, ^b nec dicendo Dominus vobiscum, ut determinat Arch. ¹ cum Card. Alex. & communi, nec si Abbas fuerit, vel Abbatissa, cum suo monacho, vel moniali, ut hoc anno respondit.

17 Decimo sequitur, initiatos ordinibus sacris ad id teneri, etiam si sint depositi, & actu suis ordinibus degradati, iuxta Archid. Cardin. Alex. & communem, ^k Ut enim excommunicatio, & suspensio non tollunt ordinem sacrum, ita nec depositio, & degradatio, nec clericum liberat oneribus ordinis, cuius character indebiliter inheret ei iuxta glossam ^l celebrem. Cuius etiam virtute vere consecraret, si consecrare praesumeret, licet grauius peccaret, iuxta Thom. ^m Paludan. ⁿ Archidiacon. & Alex. ^o Io. Andr. ^p & communem Theologorum, & Canonistarum. Non obstat, quod aliqua quatuor praefatorum, plus honoris adimunt quam aliam. Plus enim adimit excommunicatio, quam suspensio, & plus realis degradatio, quam depositio verbalis, immo & quam excommunicatio quoad aliquid, licet quoad aliquid non.

18 Quod velut parergon hic latius non declaro: Et videtur quod sublato honore, auferri etiam debeat onus: non inquam, obstat illud; Responderi enim potest, quod praefata quatuor non tollunt illum honorem, cui annexum est onus recitandi, characterem nimirum impressum in anima, qui ne ipsa quidem morte deletur. ^q

19 Decimotertio sequitur, quod clericus sacris nondum initiatus beneficii sui praesentatione, vel renuntiatione liberatur ab onere recitandi horas: cessat enim causa illius oneris, & cessante causa cessare quoque debet effectus. Et ita determinat Cardin. Sancti Sixti, §. primo, nonagesima prima distinctione, articulo octauo,

Quod ipsum prima facie uideri posset alicui, de monacho non initiato sacris, & beneficium non habente, ac extra suum monasterium non accipiendo ab illo alimenta, degente, sed contrarium videtur verius, licet quaestio noua sit, & a nemine, quem viderim mota saltem de tali, qui sua sponte nulla, aut inualida dispensatione

sc. presbyteri. 22. d. de ca. 1. de cler. exc. g. c. si quis episcopus.

11. q. 3.

h. c. cum excommunicat.

11. q. 3.

i. c. presbyteri. 28. d.

k. in d. cap. presbyt.

l. m. c. licite.

32. quaest. m. 3. p. q. 13.

ar. 2.

n. m. d. dist. 11. quaest. 1.

col. 3.

o. in d. cap. presbyteri.

28. dist. p. i. c. degradatio, de poen. lib. 6.

q. glo. c. licite, 32. q. 7.

r. c. cum cessante, de appellatio. c. magna, de voto, r. l. adigere. §. quauis. ff. de in. pa.

a. in 3. p. gl. sum. m. 31 de p. a. d. 6.

b. c. 22. n. 17

c. Matt. 18. l. conuenire, ff. de pactis, d. c. ex parte, de co. suet. d. in se. 23. c. 6. de reformatione.

e. c. intelleximus. de iud. c. Vere. de sententia.

20 satione præuia, habitu derelicto, aut retento, viuit extra illud. Tum quia, ob culpam eius non alit eum monasteriū. Tum quia culpa non debet ei patrocinari, aut libertatem conferre, ^a Idipsum mihi videtur de eo, qui coactus ob suas colpas, iuste est eiectus, aut sine eis iniuste; Is enim semper remanet monachus, nec vxorem ducere potest, & ad ordinem suum fere semper vna, vel alia via, si voler redire potest ut colligitur ex vna Decretali Gregorij IV. ^b & adductis ibi per Doctores, & fufius per Vmbertum super regula Beati Augustini ^c & latius nuper alibi ^d tradidimus. * Idipsum dicere de eo, qui præuia iusta dispensatione ad certum tempus, vel in perpetuum egrederetur, dummodo illa non se se extenderet ad vota substantialia eadem ratione, Dixi, Non se extenderet ad vota substantialia. Quia secus, si se excenderet ad illa, vt si fieret ei per dispensationem iustam facultas ducendi vxorem, ita vt desineret esse religiosus, quam fieri posse a Papa iusta de causa tradit Innocentius ^e & communis, ^f contra D. Thomam ^g dicentes iustam fore causam, vt dispensaretur cum filio Regis monacho, ob defectum hæredum, ad procreandos eos, & æ sedandam scandalum, vt pacifice regnaret, & liberos hæredes procrearet, vt altius, & clarius cæteris mense præterito scripsi mus: * Talis enim monachus iuste per talem dispensationem coniugatus non teneretur ad eas dicendum.

Quia omnino desinit esse religiosus. Dixi ita, vt desineret esse religiosus. Quia per solam facultatem ducendi vxorem non desineret esse talis, iuxta ea, quæ nuper scripsimus. ^h

21 Decimoquarto sequitur moniales professas ad chorum obligatas etiam esse ad horas canonicas; alias vero, q̄ profitentur, vt seruiant professis ad chorū, quas vocamus conuersas, minime. Eadē namque ratio, quam ex S. Antonino adduximus ⁱ ad probandum, quod religiosi tenentur ad horas canonicas, militat in eis. Quæ est singularis determinatio Card. S. Sixti ^k & alij complures asserant monachas, quæ sciunt legere, posse publicum Ecclesiasticum officium recitare, eo quod licet incapaces sint verorū

ordinum, ^l non sunt tamen incapaces eius rei, quæ ad illud sufficit, ^m Non dicunt tamen aperte ad id obligatas esse vt præfatus Cardin.

22 Vigesimoquinto ex his colligi rationem ob quam in ordine Christi, Sancti Iacobi, Sancti Ioannis, & alijs militaribus, aliqui religiosi obligantur ad horas Canonicas, alij vero eiusdem ordinis minime, quoniam aliqui profitentur ad chorū, alij vero ad bellum, & præliū, vel alia munia laicalia.

23 Decimosexto, quod nouitij non tenentur recitare dictas horas Canonicas, iuxta communem. ⁿ vtpote, qui nō sint alicuius trium generum supradictorum quia non sunt vere religiosi.

Nec obstat id, quod Paludanum mouit ^o ad contrarium sustinendum, nimium, quod gaudent priuilegio Canon. Quo excommunicantur illi, qui percutiunt, ^p clericos, vel monachos, quia clericus primæ tonsuræ eo gaudet, iuxta omnes, & non tenetur recitare eas, licet sit insignitus quatuor minoribus, vt supradictum est, in quarto corolla. Quod ipsum assero de fratribus, quos vulgus appellat laicos. & iura vocant conuersos, si quod non tenentur ad dictas horas Canonicas, ut exerte determinauit Caieta. ^r nam sint licet religiosi, non tamen profitentur ad clericorum munia chori, tenentur nihilominus hi recitare Rosarium Beatæ Mariæ, aut alias orationes ab ipsa regula, vel prælatos præceptas Non quod præceptum Ecclesiæ de penso horarū persoluendo extendat se ad eos, verum, quia tenentur adimplere, quod eis superior iubet, ut ipse rectè declarauit, & senserat antea Palud ^s alibi quicquid S. Anton. ^t tra-

dat, Idem mihi videtur de Nouitijs, & conuersis Monasteriorum monialium etiam militarum, qui ad bellum, & præliū profitentur ob eandem rationem. ^u 24 Decimoseptimo, quod professi tertie regulæ S. Francisci, sacrum ordinē, nec beneficium habentes, non obligantur ad dictas horas Canonicas Eorum, namque regula non est tam religio, quā modus viuendi, uti dixit gl. sing. ^x recte pta per omnes. * Quod non est intelligendum de uiuentibus in congregatione, & emittentibus tria uota substantialia,

l c. 9. de pe. & remiss. m c. diac. nissam; 27. q. 1. ubi glo. optima.

n Ant. 3 p. tit. 13. c. 4. §. 1.

o in 4. d. 15. q. 5. col. 1. p. ca. si quis suadente, 17. q. 1. q. c. religiosus. de sent. exc. lib. 6.

r in summ. uerbo horarum.

s in 4. d. 15. q. 5. col. 7. t in 3 p. tit. 13. c. 4. §. 1. u arg. l. i. lud. ff. ad leg. Aq. & c. inter cate. r. de refer. x in cle. cū ex eo. de sent. excom. lib. 3.

a c. 1. de postulacione præl. l. itaq; fullo. ff. de furtis.

b c. fi. de regul. cap. 14. d in comm. de voto, pau. per. ca. statum. 19. q. 3. n. 65. *

e in c. cum ad monasteriū. de stat. monac. fin 4. d. 38. ubi et. sed. q. 4. col. 13. g 2. 2. q. 88. art. 11.

h in Apolo. lib. de red. ecc. q. 1. Monito. 56. & i. propugnaculo eius n. 14. & 15. i in 3. disto. k §. 1. 91. d. art. 10. licet. n. Inno. in c. 1. de celebr. mis. quē ibi nost. & lo. And. ad verbum sequuntur.

trialia,quia illi veri religiosi sunt, vt col-
ligitur ex duabus constitutionibus: scilicet record. Pij Quinti. Quarum quælibet incipit, Ea est, quæque agunt, de extinctione officiorum illius ordinis, & eius submissione ordini Minorum de obseruant.

25. Decimo octauo, quod ob solam pensionem temporariam, aut perpetuam su per beneficio Ecclesiastico obtentam nemo teneatur recitare horas Canonicas: Pensionarius enim proprie non est beneficiarius, ^a nec per consequens est alicuius trium generum hominum obligatorum ad horas Canonicas recitandum. De quibus in primo dicto. Et ita expresse docuit Card. Caieta. ^b Et si, mea quidem sententia, diceret, quod Ecclesia eos lata lege noua ad id obligaret, saltem illos, qui pensionem haberent vitæ sustentationi sufficientem. * Et ita felic. record. Pius V. postquā nos in urbem appulimus, statuit, vt pensionarij tenerentur ad horas Beatæ Mariæ minores recitandum sub eadem pena, qua beneficiarij ad horas maiores tenentur, cuius ea de re extrauagantem inseruimus, & declarauimus in Manu. Cōf. latinitate donato. ^c

^{e c. 25. nu. 122. * nu. 32. & inf.} 26. Decimono, non esse obligatos ad has horas Magistros grammaticæ, aut aliarum facultatum, qui accipiunt præbendam aliquam, aut portionem pro do centibus institui tam, iuxta ius commune, ^d vel statuta, & fundationes: Hi. n. non habent beneficium Ecclesiasticū, de quo agimus, vt palam probatur per definitionem illius, quam alibi in rubr. de præb. satis perpensam tradimus.

Vigesimo non esse obligatos etiā be dellos, clauigeros, campanarios, sacristas, quos lustrani vocant thesaurarios, nec eos qui titulo gratuito, vel oneroso alio quam beneficij ecclesiastici ius alimentorum habent in aliquo monasterio, vel ecclesia; nullus enim istorum sub aliquo trium generum hominum supra dictorum comprehenditur. Limitatur nihilominus hoc singulariter inf.

27. Vigesimo primo sequitur, quod non definit esse obligatus ad recitandū clericus eo solo, quod eius beneficiū sit exiguum; quum enim beneficiū, licet exiguum habeat, cōtinetur sub vno triū ge

nerum hominum, quos diximus obligatos esse ad recitandum, & ita determinat glossa singularis, ibi ab omnib. recepta, & ab Hostiensis & alijs alibi. ^e Neque secundum eandem glossam receptam interest, an beneficium quādo acceptum fuit, fuerit exigui redditus, an postea fuerit diminutus, vtroque enim casu claris iuribus & rationib. quas in eadem glossa videre licet, est obligatus.

Et secundum hanc opinionem communem semper consului, & asserui, quod æque obligatus est ad pensum istarum horarum clericus primæ tonsuræ, vel minorum ordinum habens beneficiolū duorum millium marapetinarum, seu quattrinorum, atque Episcopus eius, adeo vt mortaliter peccaret sicut Episcopus, si eas non recitaret, licet non tam grauiter cæteris paribus. Non sum tamen nescius viros doctos, & pio tempore meo contrarium respondisse. Pro quibus facit primo decisio Bonifacij, ^f Quæ f. c. is cui. de præb. li. 6. is cui sit potestas conferendi beneficia personis idoneis, non potest illa conferre eis, qui beneficia ad decentiam vitæ sufficientia possidet, non habentibus vero huiusmodi sic, ^g quo significatur g c. si motu proprio. de præb. li. 6. non habere beneficia, qui non habent sufficientes.

Secundo, quod ratio obquam quis videtur obligatus recitare propter beneficium videtur esse, quod qui de altari viuit, altari seruire debet, vt qui est seruus, de eo viuere debet. ^h vbi late scripsimus. Quæ ratio cessare videtur in eo, qui tam exiguus fructus ex beneficio suo percipit, vt se ijs sustentare nequeat.

Tertio, quod parum, & nihil in iure, ⁱ æquipollent. Qui autem nihil percipit, de conse. d. 2. & l. si de bitori. ff. de iudic. nec per eum stat, quo minus fructus beneficij percipiat non est obligatus ad recitandum, vt in corollario sequenti dicitur: itaque neque is, qui parum percipit obligatus erit. Hæc tamen argumenta nihil concludunt, & ad primum quidem fateor, quod vt quis desinat esse capax alicuius beneficij, non sufficit aliud insufficientes possidere, sed sic, vt dicatur habere beneficium, vt idem Bonifacius alibi ^k declarauit, & hoc sufficit, vt recitare teneatur.

Ad secundum dico rationem veram ob quā beneficiarius tenetur recitare, non

^e Et S. Ant. 3. p. 13. c. 4. S. t. Alber. 19. c. 1. de celebr. miss. & alijs, alibi.

^f Quæ f. c. is cui. de præb. li. 6.

^g c. si motu proprio. de præb. li. 6.

^h c. cum secūdum, de præb.

ⁱ c. reuera. de conse. d. 2. & l. si de bitori. ff. de iudic.

^k c. si motu proprio. de præb.

non esse, quod se sustentet patrimonio Christi, quandoquidem, ut supra ad aliud propositum diximus, etiam famuli clericorum, & maior pars Cathedraliorum maioris partis Academicarum eo se sustentant, nec tamen ad id obligantur. Ratio autem vera est, quod ob quodlibet beneficium quantumvis simplex, & exiguum, deputatur quis ad laudandum, & rogandum Deum, eique inseruiendum pro populo, ab eo recipiens aliquod proventu, licet sibi sustentando imparem.

Ad tertium, nego parum, & nihil semper in iure sic æquari, quin potius regulariter differunt, ut post, & ante alios eleganter resoluit Philip. Dec.

28 Vigesimo secundo, iustam causam non recitandi habere clericum, qui ob solū beneficium ad id tenetur, si neque per se, neque per alium ullos fructus percipit, nec per eum stat, quo minus percipiat, videtur namque cessare in eo ratio illa obligationis, cum nullum stipendium ab ecclesia recipiat, nec in posterum percepturus est pro eo tempore, secundum Paludanum,

Cardinale Sancti Sixti, & alios non paucos. Dixi per se, neque per alium, ob multos pueros, & adolescentes quorum patres pro eis recipiunt. Hi enim non minus obligantur recitare, quam si per se recipient. Dixi: neque ullos Nam etsi nihil præter distributiones quotidianas perciperet, ad id obligati essent, secundum eisdem.

Dixi, Nec per eum stat, quo minus eos percipiat. Si enim cum possessionem capere posset, eam non acceperit, etsi possessione capta, cum posset residere, non resideret, ob idque desineret percipere fructus, non excusaretur. Dixi: Nec in posterum recipere debet. Si enim litigaret, & habita sententia recipere deberet fructus sequestratos, aut per adversarium receptos, obligatus foret, secundum omnes, etiam si non accepisset, nec accipere posset possessionem, quicquid præfati Card. S. Sixti, & Paludanus tanquam magis Theologi, quam Canonici senserint: fructus enim recepti saltem post litis contestationem auctori debentur, si vincat, etiam si contra possessionem super proprietate litiget, tam in spiritualibus, quam rebus profanis.

Audito esse, qui dicant non teneri quem ad

recitandum, donec apprehendat possessionem, vel stet per eum, quo minus eam capiat, eo quod nullos interim fructus capiat, neque capere possit, cum fructuum perceptio a possessione incipere videatur, quæ opinio procedere potest in eo, qui provisioni sibi factæ nondum consensit, eo quod beneficium nondum est suum, licet sit ei debitum, non tamen in eo, qui iam consensit collationi. Tum quia per solam collationem acceptam in possessionem quaesitam, quaeritur ius in re, & dominium beneficij eius, cui collatum est. Tum quia sicut in matrimonio carnali ante possessionem transit dominium, ita & in spirituali: per prædictum c. pen. Tum quia mortuo provisione ante quaesitam possessionem beneficij, vacat illud per eius mortem per traditam a Fely. Tum quia fructus debentur beneficiario a die acceptate collationis, quia fructus rei domino illius debent, & traditur in Manu. Conf. c. 17. nu. 24. per quod respondetur fundamento contrariae partis, quam tamen dicerem procedere in canonico, qui nihil potest quod de fructibus eius ante possessionem acceptam per præfata.

30 Vigesimo tertio infero, quod is, qui omnes fructus loco pensionis reservavit ei, qui in suum favorem resignavit beneficium, (quod quotidianum est) recitare tenetur, per ea, quæ latius inferimus dicemus. Tum quia est vere beneficiarius, & per suum consensum fructus sunt reservati alij: Tum quia si vult aliquos fructus percipere potest, cum possit ei deferuire, & is cui omnes fructus sunt reservati pro servitio impendendo cogatur satisfacere, ij namque soli, qui oneribus deductis supersunt. ceterum fructus.

Vigesimo quarto infero neminem a recitandis horis excusari ob id duntaxat, quod fructus beneficij debeantur fabricæ, aut prædecessori mortuo, aut alteri cuiusdam rei vel personæ, ex consuetudine, aut privilegio in primo anno, aut pluribus. Siquidem ei debetur fructuum, prout Io. XXII. declaravit. Et quia etiam ante dictam declarationem poterat ei deferuire, & sustentationem Vicario debitam percipere per supradicta.

Posteaquam hæc fuerunt typis excussa compositum fuit

et not. in c. 29. gravis, & p. l. in c. m. l. iteris. de re sit. spol.

g l. certum. C. de rei & di. l. ex diverso. ff. eo. §. 1. *

h cap. si tibi absenti, iur. gl. de prob. li. 6. c. l. q. absenti. ff. de don. arg. c. accedes. c. ei annot. de prob.

i d. c. si tibi absenti. c. pen. de p. bend. lib. 6. c. pen. c. l. de spos. duor.

l. in rubr. de const. nu. 5. m. c. gravis de re sit. spol. l. cum ei annot.

n c. 20. cons. 10.

o l. fructus. ff. solut. matrim. c. his quibus, & per Fely. in c. ad nostrum de iure iur. p. in extr. uag. suscipit. titu. ne Sed. & can.

a c. de app. l. & in maiorib. C. eo. b in d. c. de app. de app.

c in 4. dist. 15. q. 5. col. 3. d in §. 1. d. 93. art. 14. e arg. c. qui per alium. de reg. iur. lib. 6.

f decisi. Rot. 24. in nou.

fuit caput vigesimum, in quo iterum tracta fuerunt eadem, & resoluta, ut licet videre. Quid autem dicendum si statuto, vel consuetudine præsertim a Papa confirmatis introductum sit (ut audio esse introductum in aliquot Hispaniæ, & Germaniæ Ecclesijs) ut primo vel ultimi anno nil penitus percipiat nouus Canonici, etiam si voluerit inservire; sed omnia cedant antiquis? Respondeo fœlic. record. Pium Quintum abrogasse illa. ^a Sed quia aliquot ecclesiæ non receperunt eam, nec volunt recipere, credo quod nouus Canonici excusaretur a recitando, etiam si iure deberentur illi dimidiati fructus, quia cum non posset eos sine impensâ fructibus maiore, & lte molestissimâ contra suam ecclesiam exigere, satis videtur non posse eos recipere, ^b quamuis hoc ad alios alia de causâ litigantes non extendere, quia in illis cessaret reuerentia, quæ a litigantibus contra suam ecclesiam retraheret. ^c

31 Vigesimo quinto, quod ex supradictis videtur inferri posse decisio illius questionis quotidianæ, an videlicet beneficiorum sint obligati restituere fructus beneficiorum ad ratam temporis; quo non recitant horas. & pro utraque parte faciunt argumenta valida adducta a Panorm. ^d qui tamen cum communi negatiuam partem determinat, & hæc proculdubio est vera opinio, attento iure contento in Decreto Gratiani, & Decretalibus, Sexto, & Clementinis, contraria vero est vera attento quodam statuto Concilij Lateranensis ultimi, ^e sub

32 Statuimus quoque, & ordinamus, ut quilibet habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtinente beneficio diuinum officium non dixerit legitimo impedimento cessante beneficiorum suorum fructus suos non faciat, pro rata omissionis recitationis officij, & temporis, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur.

Veruntamen multorum animi suspensione tenentur cuiusmodi ratæ præfate ratio sit habenda? Nos euidentius huic rei prouidere volentes, statuimus, ut qui horas omnes Canonicas vno, vel pluribus diebus intermiserit, oēs beneficij, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderet, si quotidie diuiderentur, qui vero Martinum tantum dimidiam, qui cæteras oēs horas, aliam dimidiam, qui horarum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat, tamen si aliquis choro addictus non recitans oibus horis canonicis, cum alijs præfens adsit, fructusque, & distributiones forte aliter assignatas sola præsentia, iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel alias sibi lucrificasse prætendat, is aut per fructuum, & distributionum amissionem, item ille, qui primis lex mensibus officium non dixerit, nisi legitimū impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat, se admisisse, declarantes præstimoniam, præstimoniales portiones, & qualiacumque alia beneficia, & nullum omnino seruitium habentia obtentia cum præfatis pariter contineri. Aut quicumque personæ, fructus, aut alias res ecclesiasticas, vel clericus percipit, cum modo præfato ad dicendum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.

Oper. Nauar. Tom. III.

E Hæc.

neficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur. * Hoc statutum, ut supra dixi, innouauit, declarauit, & auxit fœl. record. Pius Quintus per vnam extraneam insertam a nobis in Manuali Confessario, ^f cuius tenor est is, ^g capit. 25. num. 112.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei: Ad perpetuam rei memoriam. Ex proximo Lateranensi Concilio pia, & salubris sanctio emanauit, ut quicumque habens beneficium Ecclesiasticum, cum cura, aut sine cura, si post sex menses, quâ illud obtinuerit, diuinum officium legitimo cessante impedimento non dixerit, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis officij, & temporis suos non faciat, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur.

Veruntamen multorum animi suspensione tenentur cuiusmodi ratæ præfate ratio sit habenda? Nos euidentius huic rei prouidere volentes, statuimus, ut qui horas omnes Canonicas vno, vel pluribus diebus intermiserit, oēs beneficij, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderet, si quotidie diuiderentur, qui vero Martinum tantum dimidiam, qui cæteras oēs horas, aliam dimidiam, qui horarum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat, tamen si aliquis choro addictus non recitans oibus horis canonicis, cum alijs præfens adsit, fructusque, & distributiones forte aliter assignatas sola præsentia, iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel alias sibi lucrificasse prætendat, is aut per fructuum, & distributionum amissionem, item ille, qui primis lex mensibus officium non dixerit, nisi legitimū impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat, se admisisse, declarantes præstimoniam, præstimoniales portiones, & qualiacumque alia beneficia, & nullum omnino seruitium habentia obtentia cum præfatis pariter contineri. Aut quicumque personæ, fructus, aut alias res ecclesiasticas, vel clericus percipit, cum modo præfato ad dicendum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.

33. Hactenus textus, & quia ea, quæ adieci ubi supra, ^a illi extrauaganti, continent ea, quæ hoc in loco adieci olim statuto. Concilij Lateranensis, & etiam aliquot alias, omittis, quæ hic adieci, addam illa, quæ præfata extrauaganti ibi adieci in hæc verba.

Ex quibus noto primo reprobari opinionem Soti, & nonnullorum dicentium, non obligare præfatum § statuiamus.

b id. c. quæ do. not. 7. Secundo, verum esse, quod dixi declarando præfatum §. ^b videlicet, quod præfata restitutio non est necessario facienda fabricis ecclesiarum, ubi sunt beneficia, sed satis est largiri ea pauperibus.

34. Tercio, id quod hinc ibi intulimus, & quo non semel consolati sumus aliquos Scholasticos pauperes, qui ob hoc fructus beneficiorum amiserunt, scilicet quod satisfaceret huiusmodi obligatus, si vere pauper esset, capiendo saltem de consilio confessorij eos sibi tanquam vni de pauperibus, quia qui ad dandum aliquid pauperibus tenetur, potest illud sibi accipere tanquam vnus ex eis. si vere talis est, saltem de consilio Confessorij, & quo ad forum conscientie, per tradita a Bal. ^c & Cal. ^d Anchar. ^e per ea quæ latius scribimus. ^f

c in l. id q pauperibus g. 22. C. de episc. et cle. de conf. 36. e conf. 84. Dña Apol. lonia. si d. not. 7. g per c. 1. de cler. nō resi den. lib. 6. h arg. c. eā te. d. iurein. i c. cū tu. de sur. ubi gl. cum coi. Quarto, quod non sufficit restitutio nem præfatum facere fabricæ, vel pauperibus, quando restituenda sunt lucrida testam. facta per distributiones quotidianas, quia illæ debentur ijs solis, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerunt, quibus accrescunt, ^g cum ei annotat. & non sufficit dare pauperibus, quod debetur alteri, ^h nisi quando ignoratur quis sit. ⁱ

35. Quinto, quod idem eadem ratione dicendum videtur de fructibus ecclesiarum, ubi est statutum, ut fructus male percepti restituatur certis operibus pijs quia illis deberet fieri præfata restitutio: Quod ipsum videtur de parte, quæ Corpus, seu Grossum Canonicatum, vocant, quam Canonici ita lucrantur ratione suorum Canonicatum, ut pars lucris facta ab vno accrescat alijs, & obueniens tempore vacationis non reternatur lucetiori, qualem regulariter non habet Canonicus secundum gloss. singul. ^k sed diuiditur inter superstites. ^l Idem eadē ratione videtur de eo, quod

Canonicus perdit ob excommunicatio nem, suspensionem aut aliam quancumque causam, sicut per hanc non recitandi. Quia de similibus, idem est iudicium. ^m Non tamen tenetur ad restituendum fructus beneficij, eo quod in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia licet Angelus teneat, quod sic. ⁿ Rosellatamen & Syluest. ^o idem quod nos tenent, & merito. Tum per præfatum § statuiamus, qui id approbat irrefragabiliter, quatenus habet beneficiarij qui suas horas recitare omit tit, non teneri ad restituendum, quod primis sex mensibus a consecratione beneficij accepit, & manifestum est illum in peccato mortali notorio fuisse si notorie omisit, & si occulte, in occulto. * Qui autem excusentur ab horis dicendis traditur in c. 11. præsertim ob impotentiam multis noue additis. cap. 12.

De bonitate orantium tangit sex Conclusiones Cap. VIII.

- 1 Oratio facta in mortali an quicquam valeat.
- 2 Oratio operatur tria, quorum hæc oratio peccatoris.
- 3 Actus nullus etiam venialiter tantum malus est bonus.
- 4 Oratio Deus dat quædam iratus, quæ neget propitius.
- 5 Opera multa, quæ videntur bona, sunt mala.
- 6 Exhortatio ad bene orandum, & recitandum.

Nota 8. ex verbo *Dilectissimi*, quod ut oratio sit meritoria, fieri debet ex amore, & charitate, Melius tamen colligitur ex illo B Ioan. P Peccatores Deus non audit, & illud Proverb. 9. Qui declinat aures suas ne audiat legem oratio eius est execrabilis. Et conclusio Sancti Thom. ^r & communis est, quod oratio eius, qui est in peccato mortali, & extra gratiam diuinam, non potest esse meritoria vite æternæ, ut neque etiam esse potest vllum aliud opus, ^s vt latius colligitur ex omnibus illis, quæ decem folijs graphice subtiliter, & pie scribit Concilium Colonien-
se, ^t nonnum quidem tempore, sed vultiss-

m ca. audu 2. de elect.

n verb. cler. d. §. 5.

o verb. clerici 2. g. 24

p Ioan. 9. q Prom. 10.

r 2. 2. g. 83. art. 15.

s c. charitas 12. & apto 1 c. Et cognoverunt. de pren. dist. 2.

t fol. 215. ad fol. 227.

a fol. 219.
§. sed quor-
sum.

b fol. 224.
§. sed dicis.
c Luc. 18.

tutissimum eruditione, ubi late probatur, orationem nihil valere, nisi fiat in fide viva, spe certa, & charitate illuminata. Dicit enim in vno loco, ^a fides mortua ad deprecandum Deum omnino inepta est, & alio, ^b frustra orare dicemur nisi iacta fidei, spei, & charitatis semine. Contra tamen hanc conclusionem facit oratio publicani, ^c inserta illi dicto Beati Augusti. Si Deus non audiret peccatores, frustra publicanus dixisset, Deus propitius esto mihi peccatori.

d 2.2.9.83.
art. 13.

2 Pro declaratione huius Antinomiae, seu contrarietatis dico, Primo, quod secundum communem opinionem tres effectus potest operari oratio, puta meritum gratiae, & gloriae, assequutionem postulatorum, & consolationem animarum orantium, secundum S. Tho. ^d communiter receptum. Horum primum producere non potest oratio eius, qui est in peccato mortali, ut nec aliquod aliud opus eius quamlibet bonum, ^e neque oratio, quae alio quo respectu est peccatum, saltem veniale, etiam si alijs omnibus sit optima, & fiat in statu gratiae. Nam secundum opinionem Sancti Thomae. ^f Maior. 3. Caiet. ^h & communem relata a nobis alibi. ⁱ Nullus actus, siue opus potest esse bonum, & malum, meritorium, & demeritorium simul. De his duobus generibus orationis, & hoc effectum primum potest intelligi notabile nostrum cum suis confirmationibus.

h Matthes.
cap. 6.

i c. inter Ser-
ba. pag. 11.

nn. 385.
k c. dixi, ca.

magna. de
pen. dist. 1.

fol. 223.
§. sed dicis.

§. probatur
in c. forum.

50. dist.
m Tho. 2.2.

q. 24. ar. 12.

Secundo dico, quod illud in contrarium adductum, puta quod Deus peccatores audit, multifariam intelligi potest. Primo, quod audit peccatorem penitentem, qualis erat publicanus, per quem dicitur, ^k & si iustus, ut videtur intellexisse dictum Concilium. ^l Secundo, quod etiam audit Deus orationem in se mortaliter bonam eius, qui solo veniali peccato irretitus est. Quamdoquidem ob illud non desinit esse iustus, neque dignus qui audatur, vel mereatur vitam aeternam. ^m Tertio, quod audit etiam Deus orationem peccatoris existentis in peccato mortali, ad effectus quibus solet alia opera moraliter bona, ad meritum (quod vocant) congrui. Quarto, quod Deus non audit

orationem peccatoris ab eo ut tali, hoc est peccando factam, ⁿ etiam si veniali duntaxat peccato sit irretitus, saltem in utilitatem eius. Nullum enim opus quod aliquo respectu est peccatum saltem veniale, est Deo acceptum, ut paulo supradiximus, in primo dicto huius notabilis. Quinimo ei magnopere exosum est, ut ait nostra conclusio per adducta in ea. Et oratio peccatoris facta ab eo, ut tali, hoc est peccando, est peccatum ad minus veniale. Non dixi tamen frustra, saltem in utilitatem eius, quoniam in eius damnum saepius audit Deus, & concedit postulata in punitionem male petitionis, iuxta illud S. Augustini dicto Concilio Colonien. ^o & multis alijs relati. Quodam Deus negat propitius, quae concedit iratus.

n Thom. & bi
supra, & gl.
magna di-
cta clem. si
dominum.

o fol. 223.
§. sed dicis.

4 Ex his colligitur primo esse orationem impetratiam, quae non est meritoria, & meritoriam, quae non est impetrativa. Prioris generis sunt orationes multorum peccatorum mortali peccato infectorum, quae exanduntur super petitione sustentationis corporalis, vel aliarum id genus rerum. Secundi generis sunt oratio Divi Pauli, ^p qua petijt, ut auferretur ab eo stimulus carnis, quod non impetravit, & aliorum sanctorum, quorum orationes magni erant apud Deum meriti; Verum quia postulata non erant eis vilia, petita non impetrarunt.

p 2. Cor. 12.

Secundo, colligitur nullam orationem, quae ob respectum aliquem, aut defectum circumstantiae est peccatum saltem veniale, esse meritoriam gratiae, vel alicuius gloriae, ut supra in primo dicto huius notabil dictum est.

5 Tertio, colligitur miserabile quiddam esse videre innumeros clericos non modo suis orationibus non mereri, sed etiam male mereri reatum poenarum Inferni, vel Purgatorij. Nam ut supra dictum est, innumerare orationes eorum ad minus sunt peccata venialia.

Quarto sequitur, quod licet haereticum sit dogma illud Lutheranicum, puta omnia opera nostra etiam bona esse peccata venialia, ut late probant S. ille Episcopus, qui obiit Cardinalis, & Martyr. Rossen. ^q & alij verum tamen est plurima opera, quae vulgo censentur bona,

q 9. asser.
Luth. ar. 31.

esse peccata mortalia, & plura venialia, & consequenter non modo non merito gratia, & premij, verum etiam expianda igne Infernali vel Purgatorio.

6 Expergiscamur igitur, & aperiamus omnes Ecclesiastici oculos nostrarum mentium, & consideremus tantum tempus infumi, tantumque & maiorem laborem subiri, minoremque consolationem accipi in male quam in bene recitando. Reputemus nostri præcipui muneris esse orare, recitare, cantare, Deum laudare, & gratias illi agere, Christinum populum ei reconciliare. ac in eo præcipuam meriti vel demeriti nostri partem consistere, reputemus indubitatum esse, quod omnis oratio, quamlibet alioqui bona, ob defectum cuiusvis circumstantiæ sit nobis toxicum, & peccatum saltē veniale. Meminerimus, quod, quo sublimius, & nobilius est onus orandi, & legationes populi coram Divina Maiestate explicandi, eo quoque sublimius, & accuratius servari debent illius præscripta, & circumstantiæ. Reputemus itaque & perpendamus, & cum timore, ac reverentia debitæ conemur Deo nobis ob suam misericordiam fauente pendere, quantum opus est ad decenter standum coram Deo & Angelis, atque sanctis eius simul, & ad ita cogitandum, loquendum, canendum, & clamandum, in huiusmodi legationibus obeundis, ut non desit vel fibula, cuius defectum possit nobis cacodem non obiectare, atque plurimum illi displiceamus, quo ei, cui par est placere, placeamus, gratumque obsequium præstemus, quo gratiam eius benignissimam assequamur, Amen.

* An autem vlla oratio ex aliqua parte mala impetret aliquod temporale bonum, non fuit tacitum in hoc capitulo; sed partem affirmatē tenuit Adria.^a in hæc fere verba. Oratio mala nunquam est impetratoria alicuius temporalis remunerationis, propter bonitatem mixtam, & obvolutam malitia; Quod paulo inferius probat, per remunerationem factam obstetricibus Aegyptijs, ^b ob piam intentionem salvandæ parvulos masculos Hebræorum, mendacio involutam, probat & autoritate Augusti, qui ^c dixit: Romanos meruisse Imperium Iustitia ob humanam lau-

dem facta, quod constat fuisse peccatum, sed infra, ^d de valore orationis perscrutatus d. c. 20. contra magna fundamenta discedimus ab Adriano. cord. 14.

De Oratione dormientis tangit 9. Conclusiones. Cap. I X.

- 1 *Orandum Sigilando, & non dormiendo.*
- 2 *Vigiles plebis sunt clerici.*
- 3 *Angeli assistunt orantibus.*
- 4 *Dormiendo nemo meretur, aut demeretur.*
- 5 *Dormiendo oratio & vel recitatio facta inutilis.*
- 6 *Missam audire dormiendo non sufficit.*
- 7 *Oratio, præcepta & vel vota, quæ recitantur in lecto.*
- 8 *Dormire notabit missæ tempore quantum mortale.*
- 9 *Orando cum sompno quando, & quantum peccetur.*

NOta nono, ex illo, inuigilare, non esse recitandum dormiendo, sed vigilando, pro quo facit illud, vigilantibus, & non dormientibus iura subveniunt, ^e & quod, eadem ipsæ horæ vocantur in iure Canonico, ^f vigiliæ. Cuius ratio, secundum Hostien. ^g quem Ioan. And. & communis sequuntur, est, quod ille cū sollicitudine vigili recitari, & cantari debent, & ut dicit S. Luc. ^h Angeli non denunciarunt Natiuitatem Domini quibuslibet pastoribus, sed solum vigilantibus, & custodientibus vigiliæ noctis super gregē suum. & S. Bernard. ⁱ dixit illud Canticum, inueniunt me vigilantes qui custodiunt civitatem, intelligi de ecclesiasticis, qui suis orationibus custodiunt populum eis vitæ necessaria subministrantem, & alibi, ^k postquam dixit, Credimus Angelos sanctos assistere orantibus, iuxta illud Psal. ^l In conspectu Angelorum psallam tibi, non sine compassionē nostrum, qui somnulosi horas recitamus, dixit: Do-

leo proinde aliquos vestrum graui in sacris vigilijs deprimi somno, nec cœli ciues reuereri, sed in præsentia Principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti, vestris interesse solemnijs delectentur: Facit etiam hymnus ille sæpius recitatus, quam

^a quolib. 3.
lit. M.

^b Exod. 1.

^c in lib. de
Ciu. Dei.

^e l. pupillus
^f §. fin. ff. de
his, quæ in
fraud. cre-
dit. §. quo-
r. iuncta gl.
proem. inst.
f. d. 91. §. 1.
^g c. clericus
dictum.
^h in c. 2. de
celeb. miss.
ⁱ Luc. 2.
^j in ser. 56.
^k col. 3. super
Cantic.
^l k. ser. 7. col.
2. sup. Cati.
l. psal. 137.

quam expensus, ſæpius cantatus, quam intellectus. Noctē ſurgentes vigilamus omnes, ſemper in pſalmis meditemur, atq; viribus totis Domino canamus dulciter hymnos.

4 Poſtremo convincitur hoc conſuſio ne illa cōmuni, ^a quod nemo dormiendo bene, vel male mereri poteſt, cum nemo dormiendo ſenſibus impeditis, ^b utatur ratione, & iudicio ad merendum ſufficienti.

5 Ex hoc notabili ſequitur primo non ſatisfacere præcepto recitandi horas eū, qui recitat dormiendo, aut dormitādo ad ſingulos verſiculos a ſocio pronſiciatos, neque etiā eum, qui dormit parte notabili earum, dum chorus illas recitat, & ut excuſetur a peccato mortali, iterato eas recitare debere, aut ſupplere id, quod ipſo dormiente alij recitarent, non ſecus ac ſi nihil penitus recitaſſet, aut ijs recitadis non interfuiſſet.

Secundo ſequitur, eū qui aliqua parte notabili alicuius horæ ſua culpa obdormit in choro, non luſtrificiſſe plus diſtributiones quotidianas illius, quam ſi ei non interfuiſſet.

Tertio ſequitur rem periculofam eſſe recitare matutinas a cēna ſomno nos vehementer grauante, etiā ſi ſtando, vel ambulando eas recitemus. Homines namque fatigati ſtudio, negotio, itinere, aliove labore, etiā ſtando, vel decambulando obdormiunt.

Quarto ſequitur, periculofus adhuc eſſe, quod a multis fieri ſolet, qui ſocijs legentibus, breuiarium ipſi memoriter recitant lecto decumbentes, tam ſomno lentī, ut quid dicant plane ignorent.

6 Quinto ſequitur, non ſatisfacere præcepto de audienda miſſa feſtis eum, qui eam audiendo dormit toto tempore, quo illa, aut aliqua eius pars notabilis dicitur, ſicut etiā non ſatisfaceret ſi non intereſſet, dum illa, aut pars eius notabilis dicitur, uti alibi, ^c probamus.

7 Sexto ſequitur, periculofum eſſe id, quod in dies accidit, puta, quod quis itinere fatigatus lecto decumbat, cum propoſito, & obligatione in eo memoriter recitandi Completorium, eo quod exiſtens in domo alicuius amici, vel eius, quem vereri debet, & non valens citra ruſticitatem conuerſationem bonam in

terpellare, illud nō dicit. Nam ſi obdormit antequam illud finiatur, & non expergifcatur ante mediam noctem, mortali ter peccat, ob quod ſolum ſi antequam euigilaret, & pœniteret moreretur, in orcum detruderetur, ſaltem ſi ſciebat, aut ſcire debebat, quod attenta ſua cōplexione, & cōſuetudine eiufmodi temporibus, ita obdormire, & non expergifci ſolitus ſit. Idipſum etiā aſſerō de ijs, qui voto, aut pœnitentia, certis diebus tenentur recitare Roſarium B. Virginis, aut quippiā aliud ſimile, & priuſquam illud recitet, in lectum ſeſe recipiunt, ut illud in eo recitent.

Septimo ſequitur, q̄ licet nemo dormiendo peccare poſſit, poteſt tamen ipſummet dormire eſſe peccatū, uti ſubtiliter declarauit quidam Card. & etiā velle dormire, aut nolle vigilare, & velle ita federe, aut iacere, ut obrepatur ſomnus impediēs ſolutionem penſi debiti.

8 Octauo ſequitur, quod ſicut qui audit ſolum dimidium, aut ſolas duas tertias vnus miſſæ die feſto animo non audiendi de nouo aliam, peccat, quamuis poſtea eam rursus audiat: ita qui dormiens audit dimidium, aut duas tertias vnus miſſæ, animo rursus eam non audiendi, aut qui dormiens recitat aliquā partem notabilem ſuarum horarum animo non ſupplendi, ut par eſt, illum deſectum, peccat, quamuis poſtea audiat aliam miſſam, aut ſuppleat, quod dormiendo omiſit. Pro quibus omnibus facit quod ſtatim dicemus de omittente partem notabilem horarum.

Contra hoc notabile, & omnia ex eo illata facit, quod ſæpenumero non poteſt quis reſiſtere ſomno obrepenti in choro, vel extra eum recitando, vel audiendo miſſam & officia obligantia, & nō peccat ſaltē morti fere, qui tentationi reſiſtit, niſi conſentiat rationis pars ſuperior, & voluntas, quamuis illam omnino non expellat, & conſequenter ſubinde in officijs diuinis obdordire non eſt periculofum, aut ſaltem non adeo, ut ſupra dicta præſupponunt.

Ad hoc dico primo, quod qui ita reſiſtit ſomno, ut pronunciet ſuas horas, vel cun tanta attentione miſſam audit, ut ſaltem videat ſe non omittere verba, aut verſiculos eorum, quæ dicere, vel

E 3 audire

a cle. 1. cū ei annot. de homic. Tho. in 4. d. 9. q. 1. ar. 4. q. 1. recep. ibi cōter, c. 2. 2. q. 15 4. ar. 5. b 1. p. q. 54. artic. 8. pro quo eſt cle. 1. de homic. cū ei annot.

c i c. miſſus, ſup. eadem.

audire debet, licet ob grauiorem somni non attendat ad significationem illorū nec mediteatur, aut contempletur in Deum, aut diuina non peccat, vt probat adducta in hoc argumento, & quod notabile nostrum & in eo adducta de tali non agunt.

Secundo, dico nou etiam peccare saltem mortaliter eum, qui recitat, vel audit dicta officia, licet ita dormiat, vt solus, vel associatus, vel memoriter recitando, vel legēdo dicat, vel audiat verbum vnum, atque alterum, versiculum, vel alrum, somno ita pressus, vt ne fiat anaret, nec ne, & an dicat, vel audiat modo animaduertat se dicere talem, vel talē versum, in tali vel tali hora parte, saltem si habet animum postea supplendi eiusmodi defectus, vt ratio postulat, & ita eos supplet, peccat tamen, si animum supplendi non habeat, aut si eo ipso die non supplet, & in tali locum sibi vindicat nostrum notabile, & contenta in collariis eius.

Tertio dico, quod ei, qui solus recitat, & videt se adeo pregrauari somno securus est subsistere, & aliquanti per obdormire, & ceptum officium relinere, quam cum tanta & periculosa tentatione pugnare, si id per alia negocia, & honestas occupationes necessarias licet, Debemus siquidem euitare, & a nobis remouere occasiones peccandi, a iuxta id, quod in oratione Dominica dicitur. Et ne nos inducas in tentationem.

Quarto dico, quod obdormire ad verbum vnum, aut alterum, dum tamen nō dormiatur parte notabili horæ, vel missæ, quæ cantatur, recitatur, vel auditur, non est peccatum mortale, licet aliquando fit veniale. In omni enim materia a mortali excusat paritas, iuxta S. Tho. sepe receptum, quem sequimur alibi. & in Manuali latino. Qualis vero aut quanta pars dicatur notabilis, & qualis ac quanta non, dicitur cap. sequenti.

De integritate horarum tangit 68.

Conclusio. Cap. X.

- 1 Hora integra sunt dicenda, & non inter rampenda.
- 2 Horas Beata Virginis quis præceperit recitari.

- 4 Hora defunctorum, quando obligatoria.
- 5 Horas dicens extra chorū ad quæ responsa tenetur.
- 6 Mandatum vniuersitati non obligat singulos.
- 7 Responsa chori non debet seruans aliam regulam.
- 8 Operum bonorum hæc applicatio scilicet.
- 9 Horas anticipans, & syncopans non satisfacit.
- 10 Damon qui legebat syllabas in choro, & cetera.
- 11 Horis non satisfacit tarde veniens, & cito abiens.
- 12 Horis scribendo, loquendo, &c. qui satisfacit.
- 13 Horas canonicas recitantes alia non dicent.
- 14 Recitanti proponens repugnantia, & peccat.
- 15 Chori errata male emendans, & peccat.
- 16 Hora dimidium dicere quo iure sufficit.
- 17 Consuetudo optima interpres est in hoc.
- 18 Damasus iussit psalmos alternatim cani.
- 19 Recitantur alternatim etiam alia quæ psalmi & 32.
- 20 Missas alternatim dicere non satis.
- 21 Rosarium dicere alternatim an satisfaciat.
- 22 Gregorius XIII. in statuendo grauiissimus.
- 23 Rutilius Benzonus Doctor laudatus.
- 24 Damasus lex de alternatim canendo non inuenitur.
- 26 Lex non aptatur ei, cui verba non aptantur.
- 27 Damasus non inuenit, sed iussit canitur alternatim nu. 34.
- 29 Religio fouenda, & augenda.
- 30 Corona Domini nostri Iesu Christi quæ.
- 31 Corona alternatim dicitur ad quod scilicet.
- 33 Lex de alternatim psallendo, vt est extensa.
- 35 Legem etiam penalem extendit ratio eadem.
- 36 Recitandi quinquies Pater noster, & Ave Maria modus nouus.
- 37 Corona Sanctæ Mariæ diuersis horis dicitur an &c.
- 38 Actus qui continuus esse debet. nu. 40.
- 38 Officium diuinum ceptum, perficiendum.

a cap. Salet
81. d. dist.
c. penitētia
2. cū gl. pē
nit. dist. 3.
b Matth. 6.
c 2. 2. q. 59.
artic. 4. &
alibi.
d in rep. c.
inter verba
II. q. 3.
e cap. 12.
num. 4.

39 Rosarium Virginis per partes dici solitum.

40 Visitatio Ecclesiarum diuersis fit horis.

42 Oratio publica, vt magis perficienda quam pr. uata.

NOta decimo, ex illis verbis (incumbere ad preces toto corde debemus,) debemus nos horas integre recitare: licet enim illa intellectum alium magis genuinū habeant, vt postea ostendimus: Quoniam tamen hic a veritate alienus non est, & proposito nostro plurimum conuenit, eum nunc eligimus, & confirmamus, illo Cōcilij Agathensis, ^a missas secularibus Dominico totas audire præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis populus egredi non presumat. Confirmatur etiam illo Concilij Toletani. ^b Nullus Ecclesiæ minister officia Ecclesiæ imperfecta præsumat omnino relinquere. Confirmatur denique legibus, ^c quæ statuunt non liberari debitorem solutione partis, & quia incuile est loqui alicui. Principi lubenter auscultanti, & alloquio non finito ad alios sermonem conuertere, & cum alijs negotiari.

2 Ex quibus omnibus colligitur. Primo, nos non solum teneri ad integre recitandas horas, verum etiam ad non interruptendum eas cœptas.

3 Secundo, quod qui tenetur recitare horas canonicas, tenetur etiam recitare horas minores B. Virginis, quæ sunt pars horarum canonicarum. Quicquid enim Albertus cum communia llerat, ^d missa. g. 29. Urbanus Papa II. in Conc. Claramont. ^e quod decretum fuit bellum sacrū, quo recuperata fuit terra sancta, præcepit eas dici singulis diebus, & eius officium maius Sabbatho, vt gl. quædam allerit. ^f

4 Tertio, sequitur obligatum ad horas canonicas etiam teneri ad officium Defunctorum diebus, quibus Breuiarium, aut regula, secundum quæ recitat, præcipit generaliter omnibus, qui secundum eam regulam, aut Breuiarium recitare debent. Est enim tunc pars horarum canonicarum, statuto, aut consuetudine si ^g d. art. 15. cet non iure communi scripto, secundum Ioan. de Ligna. ^h Paludanum, ⁱ in c. 1. de Cardinal. Sancti Xisti, ^j Ioan. Andr. ^k & communem. Dixi, Quibus Breuiarium,

aut regula illud recitare præcipit generaliter omnibus. Si enim duntaxat præciperet recitari in choro talis, vel talis Ecclesiæ, aut talibus, vel talibus canonicis, aut clericis, alij ad id non tenerentur, iuxta eosdem: Sequitur item, verum esse illud Thomæ, puta scholasti cum beneficiarium obligari recitare in scholis officium Defunctorum, quod ordinarie in sua Ecclesiā toties, vel toties his, vel illis diebus dici debet, licet non illud, quod extraordinarie dicitur ad preces alicuius, vel in mortuo sepeliendo.

Quarto, sequitur omnes clericos huius episcopatus Conymbriceni. ad horas dicendum obligatos teneri recitare de defunctis diebus ferialibus, & solos Capellanos omnibus diebus, quibus non occurrit festum duplex, vel octaua, quia illud generaliter per regulam ordinariam omnibus præcipitur, hoc vero nō, sed duntaxat prædictis Capellanis statuto, vel ratione particulari.

5 Quinto sequitur, Responsorium quod pro defunctis, in fine preciosa in hoc episcopatu dicitur ab omnibus clericis, tam intra hanc Ecclesiam Cathedralē, quam extra eam, a recitantibus dici debere. Alia vero responsoria, quæ dicuntur in fine singularum horarum in diebus, quibus non occurrit festum duplex, vel octaua, non nisi a beneficiarijs, & Capellanis prædictis. Illud enim ordinarie omnibus generali, & particulari respectu præcipitur.

Hæc autem respectu priuato ob bona in id legata huic Ecclesiæ præcipiuntur beneficiarijs. Occurrit tamen difficultas non leuis, An beneficiarij eius extra chorū horas suas recitantes obligentur recitare prædicta responsoria? Et pro indubitato habeo nō teneri eos, qui non lucrantur distributiones illius horæ. Quod autem obligentur ij, qui absentes eas lucrantur facit, quod Sanctus Thom. ^k sentit. beneficiariū studentem teneri recitare in scholis omnia officia, quorum distributiones, quum ijs interest lucratur. In contrarium vero urget, quod maior beneficiariorum pars ea non recitat, quando non interest choro, & quod ad multa tenetur chorus, & illi, qui ei interfunt, ad quæ ab-

sentes non tenentur, etiam si eiusmodi causa, & ratione absint, quæ sufficiat, ut lucrifaciant distributiones quotidianas, in quibus sunt, stare, sedere aut geniculari, cum tale, aut tale quid dicitur, recitare responsoria Defunctorum finita prima in corpore, aut claustro Ecclesiæ, legere Calendas in Capitulo, ad Preciosam, Commemorationes item; Responsoria, hymnos, psalmos, & alia, quæ dicuntur in supplicationibus, Litanij, & missis quæ fiunt ab ijs, qui intersunt. Facit insuper, quod absentes non tenentur agere commemorationem Sanctæ Clare, & alias, quas cum ea finito Completorio agimus, etiam si participes sint distributionum, quæ pro eis dantur.

6 Postremo facit, quod quædam in ecclesijs cathedralibus, & collegiatis præcipiuntur Capitulo aut Collegio, animo ad id obligandi chorum, aut Capitulum, & non eorum singulos, quemadmodum præceptum illud conseruandi genus humanum, crescite, & multiplicamini, non fuit datum singulis ea mente, ut quilibet eorum obligaretur, sed toti vniuerso, ea mente, ut non deessent in tota multitudine, qui illud sufficienter adimplerent, ut post, & ante multos alios tradit B. Thom. ^a Ob quæ omnia consonantior iuri videtur hæc pars talis, quod sub finem capituli finalis dicetur. Et ad adducta in contrarium ex Thoma dico, eum non dicere scholasticos esse obligatos recitare omne id, ob quod lucrantur distributiones, sed non teneri recitare officia extraordinaria Defunctorum, uti præsentis.

7 Quia neque lucrantur distributiones, quas illi Vnde potiori ratione, non obligatur ad dicta responsoria is, qui extra chorum ex privilegio, vel iure secundum aliud Breniarium, & regulam recitat, quam chorus, licet meo consilio, utriusque eorum partem in id sufficientem precum, & aliorum bonorum operum, quæ faciunt studendo, legendo, aut alia negotia Ecclesiæ, vel sua peragendo, applicarent in auxilium eorum Defunctorum, quorum gratia fundata sunt eiusmodi responsoria saltim generaliter Deo dicendo; Suscipe Domine Deus istam partem mearum precum, laborum, & operum, quæ tua iuuat us clementia pas-

sus fuero, vel egero; in satisfactionem eorum, quæ debeo his, quorum contemplantationem mihi bene fit. Quam sane applicationem facere saltem tacite, omnibus Christi fidelibus expediret, ut non pauci faciunt expresse.

8 Sexto sequitur, non satisfacere præcepto recitandi horas eos, qui dum cantant, aut recitant, omittunt tantam partem versuum, psalmorum, vel deglutendo, corrumendo, & syncopando verba, syllabas, vel literas, ita quod ex ita omisissis, & corruptis fieret notabilis pars horæ.

9 Qui enim id agunt, omittunt partem notabilem horarum, & consequenter non recitant eas integras, & præterea contraueniunt Concilio Romano, ^b & Viennensi, ^c & Basiliensi, ^d quæ illud grauiter reprobauerunt, maxime vero Basiliense, dum ait, non debere nos recitare pronunciando in gutture, aut inter dentes deglutendo, aut syncopando dictiones.

10 Quod optime confirmat visio illa relata a Sancto Anton. ^e de quodam patre sancto, cui videnti in choro demonem multa imponentem sacco, & interroganti quid imponderet? Respondit syllabas, & verba, quæ hi vel illi omittunt, inter dentes deglutiunt, & male pronuntiant, ut illos eius rei accusaret in iudicio futuro.

11 Septimo sequitur, quod licet tarde veniens ad chorum sine iusta causa contra iustam horam, peccet venialiter, & quæadmodum, qui modo cum causa, modo sine ea tarde venit, potest continuare cum choro horam inchoatam, lucrificando meritum, & distributiones quotidianas, si venerit tempore ab ipso statuto permisso, & meritum duntaxat consequendo, si aliquantisper tardius venerit, per infra ^f dicenda, ita peccat mortifere, si non supplet ea, quibus non interfuit, si partem notabilem constituerent, quia eiusmodi non recitat horam integram, si autem suppleuerit, excusabitur a peccato quatum mox dicitur.

Octauo sequitur, eum qui egreditur chorum, antequam finiatur hora, absque iusto impedimento, vel iusta causa, non solum perdere distributiones quotidianas, sed etiam saltem venialiter peccare, imò & mortifere, si

b c. dolentes.
de celebra.
miss.
c clem. 1. de
eccl. miss.
d sess. 21. ti.
qualiter ho
ra dicen. ex
tra. chor.
e 2. p. tit. 9.
cap. 13. §. 3.
col. 3.

f in hoc cod.
c. nu. 44.

ob id omitteret partem notabilem horæ, & postea non suppleret eam pronūciando per se. Quin & h suppleat, debet præsumere se instigationi diabolicæ consensisse ob illam uisionem D. Benedicti a D. Gregorio recitatam, ^a scilicet, quod uidit diabolus extrahentem quandam monachum per extremitatē cucullæ a choro, antequam finiretur hora, & disciplina D. Benedicti diabolus fugatum fuisse.

12 Nono sequitur nō adimplere id, ad quod tenetur, qui dum horam chorus cantat, aut recitat, subscribunt epistolis vel instrumentis ab aliis scriptis, aut legunt, loquuntur, negotiantur, rixantur, uel faciunt intra uel extra chorum per se solos vel cū aliis aliqua ab officio diuino aliena, & ab attentione debita distrahentia, si quidem paria sunt non adesse, & canere uel recitare agendo attentioni debite repugnancia, per supra dicta de eo, qui obdormit, & infra de attentione necessaria dicenda, immo hoc est peius illo, ob scandalum, & malum exemplum. Quod ipsum eadem ratione dicendum est de his, qui audiūt missas obligatorias, & faciunt uel dicunt prædicta saltem dum sacerdos quāpiam pronunciat elata uoce in altari, excepto quod non sunt tot, quæ repugnant attentioni necessariæ ad audiendam missam, quot attentioni necessariæ ad bene recitandum, & canendum repugnant.

14 Decimo, sequitur ratio ob quam in Conc. Basiliensi ^b in hac & aliquibus aliis Ecclesiis statutum est, quod nemo in choro dum canitur in missa, aut recitatur hora, legat, aut recitet aliud quicquam præter id, quod canitur, & recitatur, si quidem interim dum recitat, aut legit aliud, non potest recitare, aut canere id, ad quod tenetur.

Vndecimo sequitur, quam aperte cōdemnant se ipsos nonnulli, qui grauitè reprehendunt eos, quos uident recitare aliquid in breuiario, uel alio libello precatorio, dum canitur uel recitatur in choro, & absq; ullo scrupulo ipsimet loquuntur, negotiantur, interdum, ridēt iocantur, legunt epistolas, petitiones, & prouisiones subsignant datas, & accipiunt nuncia commissa, & responsa. Nā

si malum est recitare, & laudare Deum uno modo tempore, quo alio modo oportet recitare & laudare, nonne peius erit se, uel alium recitantem aut canentem per prædicta impedire? ^c

Duodecimo, sequitur eum, qui rogat uel causam dat, quod legatur, scribatur, uerba fiant, recitetur, aut aliud quippiā recitationi, uel cātui debito repugnās fiat, peccare. Quoniam qui dat occasio nem damni, damnum dedisse uidetur. ^d

& is cui placet peccatū alienū peccat. ^e

15 Decimotertio sequitur, eos qui corrigunt, aut emendant scandalizando, murmurando, uel ridēdo barbarissimos, solecissimos, accentus, male moderatum cantum, uel pronunciationem paruam eius, qui legit, uel cantat in missa, aut choro, & super eo contendit cum aliis, alienando seipsum, & alios ab attentione necessaria eius, quod postea recitatur, uel canitur, plus peccare, quas is, qui errauit. Nam is peccauit in uno uel altero uerbo, syllaba, uel accentu, & qui sic corrigit omittit dicere, uel audire multa uerba, & interdum uersus, quos chorus, uel lector recitat, & distrahit alios ne etiam audiant, uel dicant.

Primo quæritur circa hoc notabile, qua ratione, uel quo iure qui canit uel recitat in choro, uel extra eum cum aliis, satisfacit canendo, uel recitando diuini horarum, & etiam, qui nō præcinit, uel dicit lectionem, uel collectionem aliquam, neque inchoat antiphonas, qñ 16 ore canuntur, nec eas dicit quando recitantur, eo quod ista faciant, uel dicant alij pro omnibus? Ad hanc quæstionem respondeo primo, quod licet non recipiatur lex ulla in id expressa in iure communi, est tamen consuetudo generalis toto orbe Christiano recepta, dictans. Quod qui recitat in choro aut extra eum horas cum sociis, satisfacit dicēdo dimidiam psalmorum, & uersiculorum, & audiēdo alterum dimidium, audiendo item orationes, capitula, lectiones, antiphonas, responsoria, & alia, quæ iuxta consuetudinem chori, uel eorum, qui simul recitant, dicere nō solet nisi unus, uel duo. Qñquidem cō-

suetudo habet uim legis, ^f etiam in hac materia, & omnium interpretū certissimus est in reb. certis consuetudo,

c arg. c. cñ in cunctis, de elec. authen. multo magis. C. de sacrosanct. eccle.

d c. fi. de in iur. l. qui occidit. §. in hac. ff. ad l. Aquil.

e ad Ro. 2. c. 1. de offic. deleg.

f l. de quib. ff. de legib. g c. Eccles. 11. dist.

do,

b in tit. quō offic. sit di-cens.

a c. cum di do, ^a & ita sentiunt Henricus, ^b S. An
lectus de cō tonin. ^c & Paludanus, ^d & ultra ea que
suēt. l. mini ipsi dicunt facit, quod Papa Damasus, ^e
me. ff. de le. statuit, ut alternatim canerentur psal-
b quod lib. mi in Ecclesia, ut nunc fit, & non totus
 29. q. 30. 18 psalmus ab omnib. confusus, ut olim
 c. 2. p. tit. 9. fiebat, & nunc etiam fit a Iudæis: nec
 c. 23. §. 3. ita, ut totus recitaretur uel caneretur
 col. 3. ab vno solo audientibus alijs. Quod ait
 d. i. 4. d. 45. Io. Caf. ^f monachos Aegyptios seruasse.
 q. 2. col. 3. 19 Secundo, quod ex hoc sequitur sin-
 e Plat. in e- gularis illa decisio Paludani, § quod q
ius uita pa tenetur dicere officium defunctorum,
 gi. pen. uel psalterium, aut aliud simile, praece
 f. de inst. ca. pro confessarij, rogatu uel ordinatione
 nob. lib. 2. defuncti, satisfacit dicendo dimidium,
 c. 11. & audiendo reliquum per uersus, ut fie-
 gi 4. d. 45. ri solet, & quod duo uel plures obligati
 q. 2. col. 3. ad recitandum singula psalteria, sa-
 tisfaciunt recitando, & audiendo u-
 num alternatim per uersus, & si secus
 dicendum sit de duobus uel pluribus,
 qui tenerentur dicere singulas missas,
 non enim sufficeret, quod unus eorum
 eam diceret, adiuantibus eum alijs:
 Sacrificium enim missæ, ut & alia sacra-
 menta, operatur ex opere operato, &
 non solum ex opere operantis, idest abs-
 que consideratione operantis, ut idem
 declarat.

Secundo quæro, an satisfaceret suæ
 obligationi obligatus dicere aliquem
 certum numerum Ave Maria, uel Pa-
 ter noster, qualem habent corona psal-
 terium, uel Rosarium Virginis Matris,
 qui recitat illa cum alio alternatim, eo
 modo, quo ego frequentissime solitus
 sum facere iter faciens, & interdum do-
 mi manens, uel ad stationes iens cum
 familiaribus meis, & alijs socijs, & ami-
 cis, ita quod omnes dicamus simul ora-
 tiones Dominicas, & alternatim ora-
 tiones, siue salutationes Angelicas,
 Ad quam respondeo primo, quod iam-
 dudum impetraui ad cautelam verbo a
 S. D. N. Gregor. XIII. gratiam, qua
 ita lucrificeremus indulgentias mihi,
 & illis, qui mecum ita recitarent, con-
 cessas pro psalterio, uel corona, recitan-
 do sic alternatim, ac singulatim, ac si con-
 fusè simul omnes omnia recitarem.

22 Secundo, qd donaturus latinitate
 hunc libellam, Beatitudinem eius sim-
 plex orauit, ut sibi placeret partem affir-

matiam huius quæstionis approbare,
 & eam hoc in loco, pro lege, aut dis-
 pensatione promulgari. Qui pro sua
 summa dignitate, maxima sapientia, &
 cana prudentia, respondit cupere se
 prius uidere statutum illud Damasi Pa-
 pæ, quo prædicta precatio alternatiua
 inducta fuit; Quod mihi hætenus nō
 licuit inuenire, tametsi illud etiam per
 23 alios quæsiui: & in his per D. Do-
 ctorem Rutilium Benzonum Roma-
 num, virum egregie profecto pium, &
 eruditum Canonicum Basilicæ Princi-
 pis Apostolorum Vaticanæ continuum
 interpretem; qui mira diligentia at-
 tulit mihi quam plurimorum, tum re-
 centium, tum veterum, qui ea de re me
 minere, nomenclaturam, quorum ta-
 men nullus adeo exprimit ac Platina, ^h
 & Breuiarium fœd. record. Pij V. ⁱ Pla-
 tina quidem his uerbis. Damasus insti-
 tuit ut alternatim canerentur psalmi in
 Ecclesia; Breuiarium autem his; Insti-
 tuit Damasus, ut in Ecclesia psalmi, ab
 alternis canerentur.

24 Tercio, quod cum non potuissim in-
 uenire præfati Damasi decretum, neq;
 eius tenorem, non redii ad S. D. N. ne
 tot & tantis curis obruto nimium essem
 molestus, sed decreui salua suæ Sancti-
 tatis, & cuiusvis alius rectius sentien-
 tis censura, cui me omniaq; me aliben-
 ter submitto dicere. quæ pro utraq; par-
 te occurrunt. Pro parte namq; negan-
 te facit primo, quod uerba decreti Da-
 masi non uidentur aptari recitationi Pa-
 ter noster, & Ave Maria; qui solum cō-
 prehendunt psalmos, & cātum illorum.
 At Ave Maria & Pater noster non sunt
 psalmi, nec recitatio eorum est cantus,
 ergo uerba decreti non possunt eis ap-
 tati, & cui non aptantur uerba disposi-
 tionis, nec ipsa dispositio aptatur. ^k Se-
 cundo, quod quæ a iure communi exor-
 bitant non sunt extendenda, ^l & præ-
 25 dictum decretum Damasi uidetur
 exorbitare a iure communi contento in
 principio huius capituli, uidelicet quod
 oratio dicenda ab aliquo, est ab eo in-
 tegrè dicenda, & decretum limitat il-
 lud ne procedat in obligatis ad cantan-
 dum psalmos statuens, ut in eis sufficiat
 canere diuidum eorum & audire dimi-
 dium. Tercio, quod memini me uidere

*h in uita
Damasii.
i in lect. 6.
ipsum fest.*

*k c. in dem-
nitatib. §.
supradictæ
de elec. lib.
6. §. toties.
ff. de dam.
in est.
l. c. que a iu-
re com. de
regu. iuris,
lib. 6.*

in Gallijs quendam Prælatum, ita priu-
 26 rim recitantem cum alio psalmos,
 vt unus præiret pronunciatum uersum
 sequentem, & alter sequeretur eum ip-
 summet uersum repetens, qui forsân,
 vt erat doctus, sentiebat decretum Da-
 mafi, æditum de psalmorum cantu non
 esse extendendum ad illorum recitatio-
 nem, quanto minus ergo dicitur exten-
 di ad recitationem Pater noster, &
 Aue Maria.?

27 Pro parte autem affirmante facit
 primo, quod prædictum decretum Da-
 mafi non fuit ius nouum, quatenus di-
 sponit, ut psalmi possint alternatim
 in psalmis, & aliis fuit inuentum longis-
 sime ante Damasum. Nam Theodore-

*a lib. 1. Hi-
 stor. eccles.
 c. 14.*

tus, ^a citat B. Athanasium hæc dicen-
 tem. Isti duo admirabiles uiri Flautia-
 nus, & Diodorus, quanquam sacerdo-
 tii administrationem nondum sunt con-
 sequuti, sed numerati Laycis, tamen no-
 ctu, & interdiu ad pietatis studium om-
 nes sedulo excitauerunt, hi primi psallen-
 tium choro in duas partes diuisi hym-
 nos Dauidicos æternis canendos tradi-
 derunt, quæ res primum incepta Antio-
 chiæ ubique peruasit, & ad ultimas or-
 bis terræ oras peruagata est. Hæc ille.
 Et Socrates, ^b sic dicit. Ignatius An-
 tiochiæ tertius a Petro Apostolo episco-
 pus, qui cum Apostolis ipsis multum ver-
 satus est, uisionem uidit Angelorum Sæ-
 ctæ Trinitatem hymnis alterna uice
 decantatis collaudantium, & formam
 canendi in ea uisione expressam Eccle-
 siæ Antiochiæ tradidit, unde illa tradi-
 tio in omnibus Ecclesijs recepta est.

*c lib. 6. hist.
 eccl. c. 8.*

*d de eccles.
 Hierar. c. 3
 p. 3. nu. 36.*

Hæc ille, & Dionysius Areopagita ^c ui-
 detur innuere morem canendi hymnos
 ad alterutrum quasi una concordia & cõ-
 sona sacrarum rerum chorea. Et in an-
 tiquo hymno Angelorum est illud. Al-
 ternantes concrepando, melos damus
 uocibus & Nicephorus ^d modum alter-
 natim canendi psalmos Ioanni Chryso-
 stomo tribuit. Per quæ omnia conclu-
 ditur longe ante Damasum licuisse can-
 rare psalmos alternatim, & non solum
 psalmos, sed etiam alios hymnos, alias
 laudes, & alias orationes, ergo licuisse,
 & licere et salutationes Angelicas, & o-
 rationes Dominicas alternatim dicere.

*e lib. 13.
 c. 1.*

28 Secundo, quod Damasus non indu-
 cit licentiam cantandi psalmos alterna-
 tim, sed necessitatem id faciendi in cho-
 ris, & ita sicut per decretum eius nõ est
 inducitur necessitas dicendi alternatim
 alia quam psalmos, ita non est sublata
 facultas dicendi ea in choro, uel a mul-
 tis alternatim, quia nihil de illis uenit
 uel præcepit, & consequenter Pater no-
 ster, Aue Maria, & alia laudum cantica
 dicenda a multis possunt dici confuse,
 & alternatim, esto psalmi canendi a cho-
 ro debeant dici alternatim.

Tertio, quod ratio quare iam inde a
 nascente Ecclesia utile iudicatum est
 laudare Deum per hymnos, alias lau-
 des, & cantica alternatim cantata uide-
 tur fuisse, quod alternatim & distinctim
 dicendo, ut plurimum eo attentius, de-
 notius, & intelligentius, quo distinctius
 dicuntur. Quæ ratio tam militat in
 multis obligatis ad dicenda dena, vel vi-
 cena, quadragena, sexagena, uel cente-
 na Aue Maria, vel Pater noster, ac in
 obligatis ad dicendos denos, uicenos,
 quadrigenos, sexagenos, uel centenos
 uersus unius vel plurium psalmorum.
 Ergo idem ius est in utrisque. ^e

*e l. illud. ff.
 ad l. Agui.
 c. dudum, in
 2. de elect.*

Quarto, quod nemo iure naturali, di-
 uino, & humano serena mente librato
 indicabit minus satisfacere suo debito,
 viginti obligatos ad dicendum quinquaginta
 Aue Maria, dicendo ita alternatim,
 ut primum, tertium, quintum, &c.
 dicerentur ab altera parte earum, & se-
 cundum, quartum, sextum, &c. ab altera
 eorundem, quam alii viginti obliga-
 ti ad dicendos quinquagenos uersus u-
 nius, uel plurium psalmorum qui alter-
 natim eos dicerent, ut primus, tertius,
 quintus &c. dicerentur ab altera parte
 eorum, & secundus, quartus, quintus, &c.
 ab altera eorundem.

29 Quinto, quod summa & fouenda
 est ratio quæ pro religione facit, ^f &
 ita sententia, opinio, & alia dispositio,
 quæ religionem, & pietatem fouet & au-
 get, est fouenda. ^g Et hoc facit hæc
 sententia. Tum quia ut prædictum est,
 attentionem, deuotionem, & intelligen-
 tiam erga dicenda auget, quod plurimi
 est faciendum in precib. ^h Tum quia
 magnam præbet occasionem iter faci-
 endi, deambulantibus, & ad res eun-

*fl. sunt per
 sona. ff. de
 rel. et sum.
 sune.
 g c. fi. de re
 iud. c. rela-
 tum de res.
 c. concord.
 h c. nõ mod.
 de consecr.
 d. 5.*

ribus

tibus & inde redeuntibus recitandi psalterium, coronam uel rosarium Virginis Matris, quod est optimum, & antiphona quum inuentum precandi genus. Recitandi item coronam D. N. Iesu Christi, quæ nouè inuenta & optima precandi species est, & constat. 33. Pater noster, & quinque Ave Maria, quorum primum in initio, secundum in fine decimi Pater noster, tertium in fine vigesimi, quartum in fine trigismi, quintum in fine 33. est dicendum. Tum quia etiam præbet occasionem sanctæ cum memoria Dei, & spiritualium, conuersandi parentibus cum liberis & patribus & matribus familias cum suis familiaribus multis horis, quibus ostenditur, uel uanè aut male sine Dei, & spiritualium memoria conuersarentur.

in 4. d. 45.
g. 2. col. 3.

Sexto, quod Palu. ^a receptus, & supra relatus dixit, quod quemadmodum qui iure communi tenetur ad horas 32 nonicas satisfacit dicendo dimidiū earum, & audiendo aliud dimidium peruersus, ita qui iure speciali penitentie, voti uel statuti tenetur ad unum psalterium, uel officium defunctorum, satisfacit dicendo dimidium, & audiendo aliud dimidium peruersus, & eadem ratione idem dixisset de illo, qui tenetur ad cantandum, uel recitandum Proclamam festi corporis Christi, uel officium defunctorum, uel alios hymnos, uel cantilenas pias extraordinarias. At eadem omnino ratio uidetur de illo, qui tenetur ad dicenda quinquagena uel centena Ave Maria, immo ea parte maior, quod vnum de Ave Maria non differt ab altero, quantum unus versus psalmi uel prose ab altero. Ergo idem dixisset de hoc, quod de illis. ^b

arg. illud
ff. ad l. Ag.

Septimò, quod si essent decem qui tenerentur ad dicenda centena Ave Maria, & simul conuenientes dicerent ea omnes simul confuse, plane satisfacerent obligationi. At decentius, distinctius, & gratius Deo uideretur, si alternatim quinque vnum, quinque aliud dicerent, ergo potius deberent sic distincte, quam confuse dicere, quia maius bonum minori præferatur, & consequenter tantum, uel plus satisfacerent alternatim, quam coniunctim dicentes.

o c. licet de
reg.

33 Octauo, quod lex illa de psalmis alter

natim cantandis extensa est fere ab omnibus ad recitantes psalmos, immo & ad canentes, & recitantes hymnos, prophas, & quæ uocant sequentia, immo & cantum, & recitationem Capitulum, Euangeliorum, epistolarum, & Lektionum, quæ cum in altari, tum in choro recitantur, & cantantur, ergo eadem, & maiori ratione debet extendi ad cantum, & recitationem magni numeri Ave Maria, uel Pater noster a multis dicenda.

Nono, quod si S. D. N. ob aliquam piam causam præciperet, ut quinquagena Ave Maria cantarentur, uel recitarentur per aliquot dies in choris ecclesiarum, plerique omnes in choro diuersati iudicarent ea omnia, & singula non esse cantanda, uel recitanda ab omnibus, & singulis chori confuse, sed alternatim, ita ut altera pars cantaret, uel recitaret unum, & altera alterum, profecto decentius, pientius, & gratius Deo Virgini Matri, & populo ea audienti esset, ergo pari ratione, si conueniret in Ecclesia uel extra eam multi, qui tenerentur ad cantanda, uel recitanda quinquagena Ave Maria, rectius facerent, si ea alternatim, quam confuse dicerent. At nemo negaret eos confuse dicentes satisfacere, ergo nemo negare debet eos alternatim id faciendo melius satisfacere.

34 Decimo, quod non obstant argumenta in oppositum adducta. Ad primum enim responderetur primo, negando quod Damasius induxit nouam facultatem canendi alternatim psalmos, quia ut probatum est longe ante illum alterna illa cantio, & laudatio non solum licebat, sed præstabat cantioni, & laudationi confuse, quam in hodiernum diem Iudæi seruant, & prædicti grauissimi patres laudibus esserunt eos, qui eiusmodi alterna cantione, & laudatione sunt usi, & ut idem faceret alii suaserunt. Non tamen negamus bene dicere Platina, & Breuiarium prædictum, & alios multos, Damasium instituisse prædictam alternam cantionem, quia concedimus cum statuisset, ut psalmi alternatim in choris canerentur, ita quod post eius institutionem non licet eos confuse cantare, sed ex eo, quod ipse præcipit illud fieri, non sequitur, quod non licebat antea,

tea,

rea, immo iudicatur, quod licebat quidem, sed non erat præceptum, qui est uerissimus intellectus illius institutionis, & responsio firmissima. Secundo respondeo, quod lex illa Damasi extendenda est ad casum propositum. Tum quia ex similitudine rationis leges communes non penales extenduntur, ^a & in casu proposito non tantum est similis ratio, sed etiam eadem, per quam etiam ³⁵ lex penalis extenditur de uno casu ad alium, iuxta quamdam glossi singularem, ^b concurrente aliquo ex quindecim, uel septemdecim, ut super eo tradiderunt magno apparatu Dom. Philippus Francus post Anton. de But. & Tum quia lex etiam limitatoria extenditur ad casum similem, ^d ubi multa ex hoc congerit Decius. Tum, quia omnes extendunt eam ad recitationem alternatim faciendam, cum tamen solum de cantu loquatur. Tum quia omnes extendunt etiam eam ad cantum, & recitationem hymnorum, pro sarum, & eorum, quæ appellantur frequentia, & ad id genus alia. Quo fit ut merito extendi debeat etiam ad Paternoster, & Ave Maria, in magno numero a multis in choris, uel extra eos canenda, uel recitanda.

Ad secundum respondeo, quod negando quod prædicta lex Damasi exorbitet a iure communi, quatenus permittit prædictam alternationem, quia ut prædictum est, ante illum fuit permixta, & laudata: secundo, quod licet diceretur exorbitare a iure antiquo quatenus induxit præceptum de canendo alternatim, cum antea esset solum consilium, & ita licet ex ea sequeretur eos, qui tenentur ad dicendum magnum numerum Paternoster, & Ave Maria, sine aliarum precationum mixtura, in choro non teneri de præcepto canere illa alternatim, nec quod alternatim dicendo non satisfaciant, quanquam credo quod optimi chorificæ, ut prædixi, iudicarent dicenda esse alternatim, sicut cætera omnia, quæ possunt distingui uersibus, uel aliis modis in id aptis.

Ad tertium respondeo, quod ille de quo argumentum ait, iuste quidem poterat recitare priuatim cum sua

familia, sicut in eo dicitur, sed quod non tenebatur, ut omnes seruarent, contenti dicere dimidium uersuum, & alij aliud dimidium, & quod nimium serupulosus erat, si putabat id non licere, quod nullo iure uetabatur, & ab omnibus approbatur.

³⁶ Ex quibus infero recte ante circiter quadraginta annos consuluisse quemdam pietatis, & eruditionis ergo celebrem, quod multi qui ratione cuiusdam fratris sue confraternitatis tenebantur certis diebus dicere quinquies Pater noster, & totidem Ave Maria, satisfacerent, si conuenientes in unum ita alternatim ea dicerent, quod unus eorum quasi choraula diceret primum Pater noster, & secundum Ave Maria, & tertium Pater noster, & quartum Ave Maria, alijs audientibus, & alij dicerent illo audiente primum Ave Maria, & secundum Pater noster, & tertium Ave Maria, & quartum Pater noster, & postea omnes simul dicerent quintum Paternoster, & quintum Ave Maria. Huius ego niri eruditi, & pii consilium & praxim sequutus, frequenter in memoriam quinque plagarum D.N. Iesu Christi cum familiaribus, & socijs prædicta quinque Pater noster, & quinque Ave Maria prædicto modo soleo dicere, præmonendo ante unumquodque Pater noster, in cuius plagæ memoriam illud cum uno Ave Maria sumus dicturi: Ante primum quidem Pater noster, per illa uel similia: In memoriam quinque plagarum D.N. Iesu Christi dicamus quinque Pater noster, & totidem Ave Maria, & primo in memoriam plagæ manus dextere, & dicto primo Pater noster cum Ave Maria, per illa uerba. In memoriam autem plagæ manus sinistræ, & finito illi cum Ave Maria, per illa In memoriam plagæ pedis dextri, &c. & post finem omnium uersuum, Adoramus te Christe, cum oratione, Domine Iesu Christe, ut infra capit. 19. & quamuis alijs contemplandis illis (quæ nobis ob oculos semper esse deberent) plagis frequentiores, & magis forte, pro sit solitaria illorum recitatio, mihi certe utilior solet esse hæc cum alijs pronuntiatio.

Tertio

37 Tercio principaliter quæro. An obligati ad recitandum aliquo die coronam, psalterium, rosarium, prædicta ea dem die, sed diuersis horis eiusdem diei ex aliqua honesta causa interruptis, perinde mereantur, & satisfaciant, ac si vnico contextu, sine ulla interruptione eas perficerent? Super qua questione sicuti super præcedenti cum Sanctissimum D.N. consuluissim, Sanctitati suæ placuit, ut eam ad summum Sacræ prænitentiæ prætorium uiris vndeunque doctissimis referretum, quod cum fecissem, & uarios in ea re decidenda inuenissem, decreui, ne cuiquam molestior esset, meam circa eam dicere sententiã, ut dixi circa præcedentẽ, Salua S.D.N. & tanti Prætorij censura.

38 Pro cuius parte negãte facit primo conclusio principalis huius capituli, nempe quod hora canonica, & alia diuina officia sint integre & sine interruptione canenda, & recitanda. Secundo, quod unus actus uno tempore, & sine interruptione fieri debet, ut stipulatio, ^a & ut testamentum. ^b Tercio, quod officium diuinum non debet relinqui inceptum. ^c

Pars autem affirmatiua uidetur potius tenenda: Tum quia omnes horæ canonicae unius diei, licet sint una oratio, vt patet per distinctionem Cardinalis S. Sixti, quam supra sequuti fuimus, tamen septem, uel octo horis interruptis iuste perficitur: Ergo & Corona Virginis Matris, quæ continet quinque partes, quarum qualibet constat uno Pater noster, & una decade, siue decem Ave Maria, poterit quinque horis distinctis. Tum quia usu receptum est, quod Rosarium Virginis Matris, licet sit una oratio, dicatur per tres partes interruptas, quarum qualibet continet quinque Pater noster, & quinque decades Ave Maria: Ergo eadem, uel si 40 miliratione poterit & corona dici per partes: tum quia visitatio quatuor, quinque, uel plurium ecclesiarum facienda uno die pro indulgentia consequenda, uel penitentia implenda, uel uoto, uel promissione exequendis, potest fieri per partes interruptas, visitando alias ante prandium, & alias post illud, immo & aliam, uel alias diluculo,

& alias alijs horis, tertia, sexta, nona, uel sub noctem, modo eodem die uidentur omnes, ut diximus in Comment. de Indulgentijs. ^d Ergo & rosarium, coronam, & psalterium Virginis dicendum aliquo die pro aliqua prædictarum uel aliarum causarum, poterit dici per partes, & horis interruptis. Quia negari non potest, quin Rosarium dictum uno die diuersis horis eius, non sit uno & eodem die dictum, & consequenter erit satisfactum obligationi dicendi uno & eodem die: Tum quia licet una decas Rosarii uel Coronæ contineat decem Ave Maria, videatur indiuisibilis quoad illa, sicut una septem horarum canonicarum quoad ea, quæ continet, una tamen decas Ave Maria diuisibilis uidetur ab alia decade, ac una hora canonica ab alia. Tum quia sicut facultas dicendi horas canonicas diuersis horis magnam tribuit occasionem dicendi eas commo dius, & cum frequentiore, & continuatiore memoria diuinorum ita facultas dicendi præfatas decades diuersis horis, magnam præberet occasionem frequentandi memoriam Virginis Matris, & rerum diuinarum, & commodius ac forte deuotius eas dicendi: Tum quia id præberet occasionem occupandi bene plurimas partes temporis (quæ preciosissima res est) quamplurimas occupatis, qui perdunt eas, dum eunt ad ecclesiam, uel congregationes, & expectantes socios ad horas dicendas, uel expectantes negotia, uel expectantes audientias Magnatum, Iudicum, aduocatorum, uel aliorum amicorum occupatorum, nihil agunt, nec recitant prædicta, putantes non posse illa finire antequam congregatio admetur, aut audientia præbeatur, aut alia, quam sperant, occupatio ueniat, & credunt, quod nihil proderit eis partem eorum dicere ad effectum, ut censentur dixisse illa, licet post illas occupationes superuenientes ea perficiant. Qui si putarent posse recte dicere aliquam, uel aliquas decades Coronæ ad effectum ut dicendo postea alias celerentur perficere coronam, lubenter dicerent tunc illas occupationes alias reitantes. Tum quia emptio, venditio, & omnes contractus regulariter, excepta stipulatione, possunt fieri per

*d. super S. i.
Leu. de pa.
d. t. not. 32.
nu. 41.*

*a. l. i. §. i. l.
continuas.
ff. de uerb.
oblig.
b. l. heredes
palam. §. fi.
ff. de test. et
l. hac cõsul-
tissima C.
eod. tit.
c. c. nihil. 7.
q. 1.*

*e. iux. text.
memor. in
princ. Inst.
de oblig. ex
consensu.*

per

*aiux. c. ul.
de proc. lib.
6. & c. 1. de
re for. matr.
l. 24.*

per literas & nuncios, & sic magno intervallo inter consensum unius contrahentis, immo & matrimonium saltem ante Concilium Trid. ^a immo & ut diximus, oratio hararum canonicarum, licet sit una, potest tamen fieri septem, uel octo horis interruptis. Et ita regulariter omnis actus potest fieri per partes interruptas, exceptis his, in quibus contrarium iura statuunt. At nullum ius naturale, diuinum, & neque humanum statuit, ut Rosarium, uel Corona Virginis Maris non possit per partes, & tempore interrupto dici, ergo poterit ita perfici. Tum quia non obstant in oppositum adducta. Ad primum enim eorum respondetur primo, negando quod omnes horae canonicae sunt unico contextu simul recitandae, quamuis sint una oratio, ut proxime dictum est. Secundum, concedendo, quod quilibet hora canonica, & quodlibet officium diuinum publicum, quae populo dicenda sunt, de quibus loquuntur iura in argumento citata, debent dici sine ulla interruptione cum ad euitandum scandalum populi, tum ad euitandum tedium sociorum, cum quibus dicenda sunt: nos autem loquimur de priuatis precibus quae priuate dicuntur. Vnde etiam hora canonica publica, quae priuate dicitur, potest interrupti aliquando sancte, & cum merito, aliquando peccando, sed adimpledo praeceptum, ut colligi potest ex his, quae latius dicemus infra. ^b

*b cap. 16. a
num. 66. ad
78.*

Ad secundum concedo, quod aliqui actus, quo ualeant, debent fieri unico contextu, sed nego, quod omnes ita fieri debeant, immo regulariter possunt fieri per tempora interrupta, ut proxime probatum est.

Ad tertium respondeo, quod preces priuatae, de quibus loquimur, non sunt officia diuina ecclesiae, de quibus loquuntur iura in eo citata. Quare concludo eum, qui obligatus est ad dicendum Rosarium, Psalterium, uel Coronam Virginis Mariae, uel Coronam Domini nostri Iesu Christi aliquo die, satisfacere dicendo ea eodem die horis interruptis, praesertim aliqua honesta de causa, & in finem tollendi otij, & non terendi tempus, saltem dicendi unico contextu sine interruptione singulas decades eorum.

- 43 *Hora quartam partem omittens peccat mortaliter.*
- 43 *Missa pars notabilis quae.*
- 44 *Hora pars notabilis quae.*
- 44 *Chorus nemo post primum psalmum ingrediatur.*
- 45 *Horas publicas non expedit dicere secreta.*
- 46 *Oratio publica praestantior priuata.*
- 47 *Hora clare & non submisce ad hoc dicenda.*
- 47 *Hora Chori cantari debent.*
- 48 *Hora omisso ignorantiam, incuriam, obliuionem, ignauiam, & contemptum sit alia ab alia differt.*
- 49 *Horas omissas supplens qui excusatur.*
- 49 *Suppletio horarum omissarum ut excusatur.*
- 56 *Horas omnes usque ad mediam noctem dici posse.*
- 50 *Hymnus Matutina potest dici Vespera, & contra.*
- 51 *Matutina debens male gaudet hora debita lapsa.*
- 52 *Hora unius diei omissio an, & quomodo supplenda.*
- 53 *Hora unius diei onus eiusdem solius.*
- 54 *Confessorius penitentiam quantam impanit.*
- 54 *Restitutio Deo facienda a Papa minuitur.*
- 55 *Oratio quinque psalmorum quae melior toto psalterio.*
- 56 *Penitens an debeat subire penitentiam meritam.*
- 57 *Restitutio ob horas omissas, & postea dicenda.*
- 58 *Horas omissas a choro an supplet dictio priuata.*
- 59 *Hora chori integrè dicenda, licet alias dicat.*
- 56 *Hora chori ut supplentur per aliud Breuiarium.*
- 60 *Horas unius diei dicens Breuiario diuerso.*
- 61 *Oratio dominica quando dicenda.*
- 62 *Breuiarium Cardinalis Sancti Sixti quae parte incantum.*
- 63 *Oratio Dominica cur sit in fine, & ut facienda.*
- 64 *Horas inchoant male nonnulli hebdomadarij.*
- 65 *Oratio precepta deuotius fiat, quam consulta.*

66 *Demon incitat ad consulta, ut abducat a preceptis.*

67 *Exhortatio & oratio precepta presertur consulta.*

68 *Psalterij artificium a Caiet. apte exercitum.*

69 *Horas ex diuersis Breuarijs dicere an sit sit.*

70 *Horam interrumpens re pertinente ad eam non peccat.*

a fef. 21 tit. quo temp.
Quarto queritur, quomodo respondendum sit ei, quod in Concilio Basiliensi, ^a quisque esse in choro statutum fuit, scilicet. Non esse adimendas distributiones quotidianas beneficiariis ad Matutinas, priusquam finiat psalmus, *Venite exultemus*, & ad alias horas antequam finiat primus psalmus, & ad Missam ante ultimum *Kyrie eleison*, & consequenter presupponit non esse necessarium recitare, uel cantare integre omnia. Quod est contra notabile principale huius capituli.

43 Ad quam questionem dico primo, quod omnes & soli illi peccant mortaliter omitendo recitare, canere, uel audire aliquam partem diuinorum officiorum, qui id agunt per contemptum, uel cum notabili scandalo, aut omitunt partem notabilem per negligentiam, absque proposito supplendi ut debent.

b ubi sup.
 Secundo dico, non uideri partem notabilem missæ solum introitum eius, ut determinat D. Anton. esse tamen (quicquid alias significauerim) eam, quæ durat usque ad ultimum, *Kyrie eleison*. Tum quia memoratum Concil. Basiliense, ^b id significat, quatenus, ut in questione proponitur, statuit, ut ei, qui ante finitum ultimum Kyrie non uenit ad chorum, non debeantur distributiones Missæ. Tum quia D. Anton. determinat tertiam partem Missæ esse partem notabilem eius, & non eam, quæ durat usque ad introitum, & tacens de illa, quæ durat ultra introitum, uidetur consentire prædicto Concilio. Nec obstat, quod sunt aliquot constitutiones synodales, per quas distributiones lucrifunt ab ijs, qui ueniunt antequam finiat epistola, quæ maioris auctoritatis uidetur prædictum statutum Concilij per totam Galliam recepti. Itaque consulendum est ei,

qui cepit audire Missam post collectam die festo, audiat aliam, aut saltem partem illam alterius, quam non audiuit, quia id sufficeret. Quoniam, ut aiunt Parisienses, ^c satisfacit præcepto, qui audit uenam partem unius missæ, & reliquam alterius, eo quod ex duabus illis partibus auditionibus integratur auditio præcepta, sicut contra ex omissionibus duarum partium missæ, quarum neutra esset pars notabilis, fieri posset una ommissio partis notabilis, ut alias respondi ei, qui omisit partem missæ usque ad introitum, & discessit ab ea statim post Communionem.

44 Tertio dico, posse dici non esse partes notabiles Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, illarum principia usque ad finem primi psalmi, nec ad effectum peccandi, neque perdendi distributiones quotidianas, quia tam Concilium Basiliense, quam statuta communiter non reperiunt partes illas esse notabiles. Quod intellegendum uidetur quoad effectum peccandi, modo suppleant priuati illas partes, quas omiserant, per dicta supra ^d & dicenda infra, ^e quia non potest negari, quod ommissio prædictorum principiorum usque ad primum psalmum fere finitum sit ommissio partium notabilium, cum sit circiter tertiæ partis prædictarum horarum, computatis præter noster, & Ave Maria, Deus in adiutorium, & hymno, cum parte primi psalmi, & consequenter, nisi suppleatur, inducet culpam mortalem, licet non inducat distributionis perditionem. Ex quo sequitur aliquam partem esse notabilem ad peccandum mortaliter, quæ non est talis ad perdendum distributiones quotidianas: Notandum tamen, quod nemo post finitum primum psalmum, durante ea hora deberet ingredi chorum, etiam perdendo distributiones, aut incurrendo alias poenas, quod aliquot religiones obseruant, & seruare consueverant monachi Aegypti, secundum Ioan. Cassian. ^f * Quia eiusmodi ingressus

c Maior, in in 4. d. 12.

d eod. cap. nu. 11.

e eod. cap. nu. 48.

f de instica nob. lib. 3.

c. 7.

est occasio multum distrahendi mentes eorum, qui ceperunt canere, uel recitare horam, ab attentione illis debita, ad cogitandum quare uenit tam tarde, & tales occasiones sunt euitandæ, per hunc textum, ut infra dicitur. *

Quinto

Quinto queritur, an sit vilis repetitio aliquorum scrupulorum, qui quasi murmurando suppleant in choro, vel extra illum principia horarum, capitulorum, & aliorum, quæ de consuetudine vnus solus dicit. Ad quæ respõdeo quod non est vilis, & minus necessaria, secundum communem opinionem, ^a immo superflua, & ita superfluitiosa, & peccatum inquietas intellectum, cum sit maius obsequium Dei audire illa deuote, humiliter, & tranquille, Quod ipsum dicere de illis qui celebrant missam solenniter cum diacono, & subdiacono, melius videlicet eis fore audire epistolam, & euangelium deuote, non dicendo illa per se, quam antea recitare, & postea indeuote audire.

45. Ex quo satis inferitur, non esse tam vile & securum, quam multi existimant (de quorum numero ipse etiam olim fui) recitare priuatim prius in domo, aut in ecclesia ea, quæ post ea canenda, vel dicenda sunt communiter in choro, eo pretextu, quod recitatio illa communis, vel cantatio sæpe sit minus attente, eo quod attentionis partem adimant partim errata aliena, partim propria, partim quod dictum ab vnis non satis auditur ab alijs, partim colloquia, aut nimis properus vnus vel alterius gressus, aut tardus ingressus, aut id genus alia.

46. Quod tamen non esse tam vile ac putatur, sed sæpenumero danosum probatur, tum per proximè dicta, ex quibus hoc corollarium inferitur. Tum quia quandatenus videntur errare putantes orationem priuatim in domo, vel cubiculo, vel cella dictam esse meliorem ea, quæ publice in communi fit in Ecclesia, quod falsum est, vt probauimus infra, ^b multis rationibus: Tum quia qui prius priuatim recitant horas, vt plurimum non curant satis circumspecte eas recitare, eo quod iterum eas sunt recitaturi, vel cantaturi, & postea eas recitantes minus attendunt eis, quod eas iam semel dixerint: Tum quia prædicta recitatio priuatim præmissa causa est, cur in choris minor sit attentio, & maior negligentia, plura colloquia, & inquietudines. Nam cum qui hoc agunt, vt plurimum sint primores, & cum existimant iam se satisfacere præcepto, liberius collo-

quantur, negotijs intendunt, silentium rumpunt, imò & omittunt aliquot versus, vel partes eorum, quod nõ facerent, nisi iam prius recitassent, suntque exemplum, vt id ipsum alij minores agant, & ita fit confusio, & perturbatio contra Concilium Tolet. ^c

47. Addo his, quod ad lucrandum distributiones quotidianas chori non sufficit dixisse horas antea, vel dicere eas postea in domo, vel ecclesia, sed oportet vt in choro cum alijs, vbi illæ lucrifunt, dicantur, vt dici possunt recitando, vel canendo cum alijs. Tum quia distributiones non dantur solum eo, quod dictum, vel canuntur horæ, sed quia dicuntur vel canuntur cum alijs in choro, vel alia parte Ecclesiæ, vbi & quemadmodum statutum est. Tum per illud singulare eiusdem Cardinalis. Caiet. ^d scilicet non satisfacere præcepto dicendi horas ad lucrandum distributiones quotidianas, Canonicos, & Prælatos, qui sunt in choro & partem dimidiam non canunt etiam si recitent submisisse, & aliā dimidiam partem audiant, ob efficaces rationes ab eo adductas. ^e Quod confirmatur illo Concilij Basiliensis. ^f Et cum psallendi gratia ibi conueniat, muta, aut clausa labia tenere non debent, sed omnes, præsertim qui maiore funguntur honore, in psalmis, hymnis, & canticis, Deo alacriter modulentur. Cõfirmatur etiam eo, quod in aliquibus ecclesijs, velut in hac Conymbribensi statutum est, vt Præfatus possit multare omnes eos, qui existentes in choro non canunt cum reliquis, quod cõsonat his, quæ dictum Concilium paulo inferius addit. * Audio tñ id, quod etiam Extra uagans Pij V. relata supra, ^g significat

c. c. in loco.
5. quæst. 4.

d. to. 1. opus.
tracta. 3. l.
17. respon.
resp. 8.

e. in d. Re-
spons. 8.
f. in sess. 21.
ti. quomodo
diu. offic.

g. c. 7. a nu-
mero 31.

statutis aliquarum Ecclesiarum lucrifieri distributiones per solam præsentiam factam in choro, etiam sine cantu & recitatione: quæ nescio qua iusta ratione iustificentur contra prædicta: Nam illa, quæ insinuat Caiet. in summa verb. Horarum, in scilicet, maiores chori non debere cantare, sed a minoribus cantata meditari, est expresse contra prædictum Concilium Basiliense, & cõtra se ipsum supra citatum. * de quo etiam infra. ^h

h. c. 11. n. 41.

48. Sexto quero, An omnes omissiones partium horarum sint æqualis culpæ, &

F an

a. S. Anton.
Palud. & b.
supra.

b. in c. 17.
num. 11.

an per suppletionē delectantur? Ad quod dico primo longe differre omittere per ignorantiam, incogitantiam, vel obliuionem, recitationem alicuius partis horarum, & omittere per negligentiam, & contemptum. Quoniam quando per ignorantiam, incogitantiam, & obliuionem omittitur, communiter non est plus quam veniale, etiā si omittatur pars notabilis, eo leuius, vel grauius, quo ignorantia, incogitantia, vel obliuio est magis, vel minus culpabilis. Et si nulla in eis fuerit culpa, nulla quoque erit in omisione, uti sentiunt S. Anton. ^a Angel. ^b & Syluester. ^c Quando vero mera negligentia omittitur pars notabilis, est mortale: Quando vero per contemptum, est mortale, etiam si pars omissa non sit mortalis, ut dixi supra. ^d

Secundo dico, diuersos esse effectus supplementi omissionis, ut enim sentit D. Anton. ^e cum communi supplementum eius, quod per ignorantiam, incogitantiam, vel obliuionem omisum fuit, regulariter excusat a peccato saltem mortali, non autem excusat eum, qui per contemptum vel veram negligentiam, saltem sine animo supplendi defectum id facit. Quoniam hic quando omisit, peccauit mortaliter ob illum contemptum vel negligentiam, & licet supplementum eum excuset a peccato nouo quod committeret, si valens supplere, non suppleret, non tamen excusatur a iam commisso per contemptum, vel per meram negligentiam sine proposito supplendi.

49 Ex quo sequitur, quod nonnunquam is, qui tenetur supplere partē omisam, non excusatur supplendo a peccato mortali, neque omittere supplere mortaliter peccat: & alius, qui supplendo excusatur a mortali, qui non suppleret mortaliter peccaret: Alius item, qui supplendo non excusatur a peccato mortifero, & si non suppleret, denuo peccaret. Exemplum primi in eo, qui per contemptum omisit aliquam partem exiguam, quæ non est notabilis. Exemplum secundi in eo, qui per ignorantiam, inaduertentiam, aut obliuionem partem notabilem omisit. Exemplum tertij in eo, qui pura negligentia omisit aliquam partem notabilem, sine proposito supplendi. Maior pars huius dicti fundatur in eo, quod

neque omisso neque non suppletio partis non notabilis citra contemptum, est peccatum mortale, ut supra, ^f dictum *sec. c. n. 43.* & 48. est, & quod peccatum mortale iam commissum sola pœnitentia, & non alijs, supplemētis deletur, quæ saltem virtualiter, non essent pœnitentia, ut tradit S. August. ^g Thom. receptus ab omnibus Catholicis contra deplorandos Lutheranos. ^h & copiosius ac resolutius tradimus in Manuali Confessi. ⁱ

Tertio dico, quod qui omittit omnes horas, vel vnam, aut aliquam partē notabilem illarum siue per contemptum, siue per obliuionem, ignorantiam, vel inaduertentiam, & eodem die ante mediam noctem recordatus fuerit illius omissionis, supplere debet quod omisit, iuxta communem, & toties peccat, quoties proposuerit & deliberarit id non agere. ut supra declaratum est. Pro hac sententia, quæ communis est, facit illa conclusio supra, ^k posita, scilicet, quod nemo recitans priuatim peccat mortaliter ob id solum, quod tardē dicat horas extra chorum, dummodo eas recitet ante mediam noctem.

50 Nam si recitatio Matutinarum & Primæ post meridiem supplendo defectum Matutinæ, nos excusat a peccato mortali, necessario sequitur nos obligari ad supplendum, cum non supplendo peccaremus, verum tamen est, quod Cardinalis a Turrecremata, & Alexandri. fuerint in ea opinione, ^l quod lapsa tanta parte dici postquam hora Matutinæ recitari non solent, non est quis obligatus ad eas recitandas magis, quam si totus dies lapsus esset, in quod allegant Vmbertum, apud quem non reperi illud. Verum in id allego pro eis, quod dixit D. Thom. ^m Indecens esse dicere. Iam lucis orto, sydere, hora Completorii, ob idque non obligari eum, qui vno die omisit suas horas, illas recitare alio. Sed ad hoc dictum Thomæ responderi potest, negando id indecens esse. Tum quia qui dicit horas extra tempus eis correspondens, non refert, neque referre debet tempus de quo hymni, vel alij versus, aut antiphonæ loquuntur, ad tempus in quo eas dicit, sed ad tempus, de quo iuxta rationem intelligendum est, ut singulariter dixit quidam Neotericus. ⁿ Tum quia si quod

g. ca. Oēs, c. Agūt, de cōsecr. d. 4. c. firmissime, quæst. 1. h. 3. p. q. 65. ar. 6. et cōs in d. 4. l. 14. i. toto ca. 1.

k. in cap. 7. num. 6.

l. in c. Prebyter. 91. d. hic nu. 5. ille art. 5.

m. quodlib. 30. art. 29.

n. Gabr. in cano. Missæ, lect. 18. column. 4.

vol. 1. 2. p. 1. 2. 3.

a. 3. par. tit.

12. c. 4. §. 5.

b. Ser. Hora

§. 16. et 17.

c. ver. Hora

quæst. 12.

d. in 4. qua

stio. nu. 43.

e. 3. p. tit. 13.

c. 4. §. 5.

si quod dicit S. Thom. verum esset, neq; immo minus posset dici Prima, antequam illucesceret, quandoquidem iuxta veritatem non diceretur, iam lucis orto sydere. Tum quod Ecclesia quolibet anno in die Natiuitatis, immo & per totam octauam dicit, Hodie natus est Saluator, & in Paschate Resurrectionis, hodie surrexit, in Ascensione, hodie ascendit, & nō propterea fallum dicit, vel indecens, quia referuntur ad alium diem similem, ante mille quingentos annos elapsum. Tum quod demitror, quomodo ipsemet D. Ant. Ang. & Sylu. dicunt pro vna parte istud esse inconueniens, & alia ex parte asserūt, quod horæ omisiss suis debitis temporibus possunt, & debent dici eodem die ante mediam noctem, & ita presupponunt posse dici hora Completorij hymnum Primæ, & Matutinae.

a quodlib.
5. art. 8.

Tum quod idem S. Thom. ^a cum toto mūdo dicit, aliqua de causa, aut aliquo bono respectu Matutinam alterius diei cū suis Laudibus posse dici vespere præcedente. & certum est multos hymnos Matutinarum, & Laudum, non minus repugnare temporis, de quo loquuntur, recitando ea hora, qua hymnus Primæ dictus hora Completorij repugnat horæ Completorij. Quando quidem hymnus Matutinarum feriat secundæ, (Somno refectis artubus, Spreto cubili surgim? & hymnus feriat tertiæ, Ales diei nuncius licet propinquam præcinit, & alij similes dicti vespere præcedenti, antequam cubemus, nō minus, immo magis repugnant temporis, in quo dicuntur, q̃ hymnus, Iam lucis orto sydere, repugnat vespere ipsius meridiei, in qua dicitur. Tum quod neque S. Thomas, nec alius quisquam eorum, qui sequuntur suum dictum, negabit ante meridiem non esse quem obligatum supplere Primam eius diei, quam necdum recitauit, neq; negabit hymnum, Iam lucis orto sydere, repugnare horæ immediate meridiem præcedenti illius diei.

51. Ex his omnibus sequitur, quod stulte duo beneficiarij quodam die latabantur: alter quia lapsus erat meridies, & alter, quia sol iam occiderat, & necdum recitabant Matutinas feriales ipsolixas, neq; aliud quicquam vsq; ad vespere, putantes iam præteritum esse tempus offi-

cij Matutini, & quod nō erat iam obligati illud dicere, sed dītaxat facere, qđ in d. seq. dicit de eo, qui omisit recitare in tēgro die. Sic. n. duplici rōne aberrabāt altera quidem, q̃ gaudebant præteritū esse tempus, in quo poterant excusari a peccato mortali, altera vero, quia minoris faciebāt mortifere Deum offendisse, ob quod æterna pœnæ rei fiebāt, quam laborem laudandi aliquantulo tempore diuinam eius Maiestatem.

52. Quarto dico, q̃ qui vno die omnes suas horas, aut vnā vel aliquam partē notabilem illarum omisit, non tenetur lapsō eo die dicere illud ipsum, quod omisit, vt determinat S. Thom. ^b quem sequuntur omnes Theologi, & ante eū, dixit Innoc. I. V. probatus ab omnibus Canonistis alibi, & a duobus Cardinalibus cū Archidiacono alio in loco. ^d Cuius dicti ratio, secundum S. Tho. est, quod ineptum, & insolens videtur dicere officium quadragesimale, tēpore Resurrectionis. Quam tamen rationem nō omnino concludere satis ostendi potest per tradita in præcedenti dicto, & quod neque ipse, neq; alius negaret posse dici passionem, & alia diuina officia quadragesimalia tēpore resurrectionis ex deuotione. Et quod omnes fatentur, q̃ si is, qui omisit officium vnus diei, vel multorum, vellet de nouo recitare, pro satisfactione bene ageret, licet ad id nō teneretur, ratio tamen vera huius dicti mihi videtur esse illa, quam sentit Petrus de Anchetano, & videlicet, quod præceptum dicendi horas, sicut & ieiunandi, tam est annexum diei, vt eo lapsō, nō possit impleri, quandoquidem non potest recitari, sicut nec ieiunari illo die, qui iam lapsus est, & consequenter non obligat, quia non est possibile impleri, & ideo non est necesse impōnere omittenti penitentiam dicendi totum officium omisum, sed aliud, quod confessarius arbitrabitur.

54. Contra hæc tamen fallit primo. Quod Confessarius videtur teneri iniungere ei, vt dicat omne officium omisum, aut agat opus aliud æque bonum. Quoniam communiter Paludan. & alij dicunt, iniungendum esse in penitentiam aliud, quod æque, vel magis placeat Deo.

b quodlib.
3. art. 29.

c in c. 1. de
celeb. miss.
d in c. Pre-
byter 91. d.

e in cap. 1.
num. 20. de
celeb. miss.

f in 4. d. 15.
q. 6. col. 7.

Secundo, quod qui tenetur recitare ratione beneficii, & non recitat, non solum offendit Deum; cui satisfacere potest per pœnitentiam arbitriariam, sed etiam homines viuos, aut mortuos, qui fundarunt beneficium, & eos, qui reditus exoluant, aut pro quibus recitare oportet, & per consequens videtur, quod sicut qui iurauit Deo dare mihi singulis diebus vnum ducatum, si mihi dare omittat integro anno, licet pœnitentia arbitriaria possit satisfacere offensi Diuinæ, illi tamen, quod mihi debet, non potest, nisi persoluat mihi tot ducatos, quot sunt dies in anno. Ipsemet enim Paludan. ^a loquendo de hoc, dicit, quod restitutionem Deo faciendam potest moderari eius vicarius, non autem homini faciendam, quæ sunt verba notata dignissima.

Ad priorem horum scrupulorum dico, non esse facile saluare Paludanum, & illius sequaces: hinc enim præsupponunt, ad veniam culpæ peccati omissionis horarum necessarium esse iniungere in pœnitentiam opera, quæ de se sint æque bona, ac illæ horæ male omissæ. & illinc significant, sufficere dare in pœnitentiam septem psalmos, aut psalteriū, aut aliud quippiam maius ei, qui omisit recitare vno die vel multis, nec satisfaciunt, qui responderit, quod eius intentio fuit dicere, quod erat necessariū dare in pœnitentiam id, quod esset æque vel magis gratum Deo, quam pronuntiatio horarum omissarum, attenta deuotione pœnitentis quamuis de se non esset tam grande, iuxta illud Hieron. ^b

b in c. non mediocriter de consecr. dist. 5. Melius est quinque psalmorum decantatio cum cordis puritate, ac serenitate, ac spiritali hilaritate, quā totius psalterij modulatio cum anxietate, & cordis tristitia, non inquam satisfacit; qui hoc responderit. Tum quia iuxta

c in c. consp. deret. §. postulat se. de pen. d. 5. d. 17. capit. 26. num. 20. veram opinionem, quam in vna parte, ^c cum Scoto, ^d & alijs multis nostris contra alios, quos ibi confutauimus, defendimus, & in alia declaramus, * in Manual. Confess. ^e non tenetur pœnitens acceptare in pœnitentiam opera magis grata Deo, quam quæ omisit facere, quia sufficit propositū ea ex se faciendi in hac vita, vel patiendi in Purgatorio.

§6 Tum quod non constar, neque con-

stare potest pœnitentem istum maiore cum deuotione recitaturum septē psalmos iniunctos in pœnitentiam, quam horas omissas, & indubitatum est, quod etiam si eas minore cum deuotione recitaret, satisfaceret pœnitentiæ necessariæ ad absolutionem culpæ, licet non forte totius pœnæ purgatorii. Tum quia quod ad satisfactionem Deo debitam attinet, considerari non debet, quid agere omisit, sed quantum in eo offenderit, quandoquidē fieri potest, vt qui minus omisit, magis offenderit. Itaq; tutius esse arbitror dicere, mentem Paludani & eius sequacium fuisse dicere vtile fore, sed non necessarium, iniungere pœnitenti, & ab eo suscipi in pœnitentiam rem æque vel magis gratam Deo, quam eadem horas omissas recitare.

Ad secundum argumentum respondeo, illud plurimum vrgere eum, qui se queretur opinionem illam communē, quæ vera erat ante Concilium Lateranense vltimum, ^f a nobis relatum, *f sup. in c. 7. num. 31.* scilicet Beneficiarios non fuisse obliga-

tos ad restitutionem fructuum beneficiorum, eo quod non pronunciarent horas, hoc enim argumento probatur obligari eos saltem ad satisfaciendum aliarum virtutum actibus, intentioni testatorum & beneficiorum, quod tamen nil vrget post dictum Concilium, quoad omittentem horarum recitationem post sex menses elapsos. Nam responderi potest, eiusmodi beneficiarium prorata temporis, quo omisit, non fecisse fructus suos, & obligari ad restitutionem eorum, non autem ad iterandum horas non pronunciatas, quorum noua pronuntiatio non liberaret a restitutione prædicta. Dixi (quo ad omittentem horarum pronuntiationem post sex menses elapsos.) Nam quoad non recitationem, ijs currentibus idem etiamnum seruandum est, quod ante Concilium præfatum, cum quantum ad hoc nihil in eo sit mutatum.

§8 Quinto dico, chorū qui errat cantando horam aliquam, aut partem eius, notabilem, nō obligari ad supplendam eā cantando, vel cōuentualiter pronunciando, sufficit enim vt singuli singulariter suppleant illum defectum, licet satius esset (si sine scandalo fieri posset) vt cantando,

*a in c. cleri
ci Sixti. 91.
d. Card. qui
dem S. Sixti
7. ar. nu. 6.
e. Alexan.
num. 7.*

tando, aut pronunciando conuentuali-
ter, quam separatiim suppleretur, iuxta
decisionem vtriusque Cardinalis, ^a in
Decreto scribentis valde singularem,
& quotidianam.

6 Sexto, quod quemadmodum pronun-
tians horas extra chorum iuxta formā
Breuiarij Romani a Cardinale Sanctę
Crucis compositi, vel alius, obtenta ad
id dispensatione, tenetur interesse cho-
ro & pronunciare siue cātare horas vna
cum eo ad lucrificandum distributio-
nes quotidianas, ita etiam si culpa sua
serius accedens, aut citius egrediens, aut
immiscens se rebus contrarijs ijs, quę
dicuntur, vel cantantur, omiserit partē
aliquam notabilem, obligatur ad omissi
suppletionem nec satisfacit dicendo ho-
ras iuxta formam prædicti Breuiarij,
vel alius cum dispensatione.

*b in ca. qui
sentit, de re
gul. iur. in
6. l. secundū
naturā. ff.
eo. adiūctis
gloss.*

60 Tum quia qui sentit emolumentū, ^b
sentire debet & onus ei annexum, & cō-
stat distributionibus, quę in choro lu-
crifunt, annexum esse onus pronuntiā-
di horas iuxta formulā Breuiarij ab eo
recepti; Tum quia dispensatio, qua per-
mittitur pronuntiatio horarum secun-
dum formulam præfatī Breuiarij, vel
alius extraordinarij cōtinet clausulam,
qua iubetur sic dispensatus in choro re-
citare horas, secundum formam ab eo
seruari solitam. Hęc autem decisio tam
singularis, & quotidiana, quam noua, li-
mitatur primo, ne procedat in omitten-
te prædicta iusta de causa, sine culpa, &
peccato, puta quia est in capitulo, vel oc-
cupatus negocijs a statutis Ecclesię pro
iusta causa habitis, etiam ad lucrifican-
dum distributiones quotidianas. Tum
quia auctores eius restringunt eam ad
committentem sua culpa errorem in ea
contentum. Tum quia cum subsistente
iusta causā non teneatur recitare, aut
cantare in choro id, quod a choro reci-
tatur, aut cantatur, non videtur obliga-
tus ad pronuntiandum quod tunc tem-
poris in choro dicitur, aut cātatur, quia
cessat ratio & causā prædictę decisio-
nis, quia cessante, debet & illa cessare, ^c
Secundo limitatur prædicta decisio ne
procedat in eo, qui taliter omisit partē
aliquam notabilem, vt nō teneatur sup-
plere ipsammet omissam, sed aliud quid
piam æquipollēs, vt cum quis in prima,

*a c. cū ces-
sante de ap-
pellat.*

vel alia horarum, omittit aliqua verba,
aut versiculos diuersorum psalmodum,
quorum singula per se quidem partem
notabilem nō constituunt, omnia vero
coniuncta sic. Tunc, n. obligatur ad sup-
plendum aliquid eis æquipollens, nō au-
tem eadem verba, & versiculos omisso
recitandum, quia id esset quidam labe-
rinthus, & magna confusio. Quare sup-
plebit dicendo vnū, duos, vel plures psal-
mos, qui contineāt tot verba, & versicu-
los, quos ipse omisit, quia pronunciat
plus, vel tantum, quantum omisit. Ter-
tio limitatur decisio prædicta, ne proce-
dat cum horarum recitatio iuxta formā
Breuiarij extraordinarij omnino, aut fe-
re conuenit cum ordinario. Non obstat,
quod videri possum alicui præsuppone-
re duo sibi repugnantia, nempe vt idem
omittat partem notabilem horę, quę
in choro pronunciat, & lucrificat di-
tributiones eius quotidianas. Respōde-
ri, n. potest, negando illa esse repugna-
tia, quia immo concurrunt in omnibus
illis, qui non accedunt ad primam vel
aliā horarum, vsq; ad versum vltimum
primi psalmi, & postea intersunt toti re-
liquę parti horę: is enim omittit partē
notabilem horę, nempe orationem Do-
minicam, & Deus in adiutorium, cum
hymno, & toto fere primo psalmo, qui
tū lucratur distributiones quotidianas.
Et fateor non æque facile hæc dici pos-
se de egrediēte ante horam absolutam,
ac de tarde veniente ad eam. Statuta
enim, quę in hoc consonant Cōcilio Ba-
siliensi, magis prohibent maturitatem
egrediendi, quam tarditatem veniēdi,
& ita permittunt, vt veniens tarde etiā
post partem notabilem lucrētur, non
ita egrediens sine licentia.

Septimo queritur, quid dicēdum sit
de his, quorum alij non recitant Ave
Maria; ante initium horarum, alij omi-
tunt Pater noster, in fine illarum?

61 Ad quam dico primo, orationē Do-
minicā in fine singularum horarum di-
ci debere, iuxta Cōc. Gerunden. ^d quod *d. c. id semp*
a multis & in his Lud. Rom. ^e commē placuit. *de*
datur. cuius verba sunt. Id semper pla- *consec. d. 5.*
cuit, vt omnibus diebus post Matutinā, *e i sing. 52.*
& Vesperas, oratio Dominica a Sacer-
dote proferatur. Et grauius ille do-
ctor Hugutius (quem manuscriptum

habeo) dicit idem fieri debere in fine cuiuslibet alius horæ, & quidē secreto, licet in ecclesia primitiua elata voce di ei soleret loco orationis, siue collectæ nostræ ætate cantari solitæ, quod obseruatum fuisse in S. Ioannis Lateranensis, vsque ad suam ætatem, Guil. Duran. & Speculator affirmat. ^a

a lib. 5. ration. & tit. de his, quæ in off. cuiuslibet horæ, col. 2.

62 Quare iure mirari licuit, quod Breuiario nouo prædicti Cardinalis S. Crucis præciperetur dici oratio Dominica cum salutatione Angelica in initio cuiuslibet horæ, quod nunquam iure communi fuit statutum, licet a multis vsu receptum: in fine vero nihil, cum pari labore dici possit in fine ac in initio, & quidem consonantius iuri, quod prudentissime, si satis expendatur, fuit institutum. Tum quia aptissimum initium horarum est, Domine labia mea aperies, & Deus in adiutorium meum intende, a Damaso Papa inuentum, vel certe auctoritate auctum Apostolica, cum fuisset a Hieronymo inuentum, auctore prædicto Guilhelmo & Spec. ^b

b lib. 5. Ratio. et tit. de his, quæ in off. cuiuslibet horæ, col. 2.

Tum quia omnium orationum præstantissima est Dominica secundum omnes, & ideo maiori cum deuotione dicenda, quam reliqua omnia, & consequenter cum mens ad orandum maxime est disposita, quod contingere videtur in fine horæ, iuxta eccles. c. 7. Melius est finis orationis, quam initium. Ob quas rationes toto tempore, quo secundum formam dicti Breuiarii pronunciaui horas, solitus sum incipere quidē ab oratione Dominica, & salutatione Angelica, iuxta præceptum eiusdem, concludendo vero illas oratione Dominica sola, iuxta prædictum Concilium Gerundense. Quod licet de rigore iuris necessarium esse non dicerem, satis tamē æquum erat & rationabile.

63 Secundo, quod longe vigilantius in hac re disposuit Sanctissimus ille Dominus. Didacus de Soufa, Archiepiscopus Bracharensis, cum breuiarium nostrum Bracharense composuit, dum postquam statuit vt initium omnium horarum sumeretur ab oratione Dominica, hæc addidit. Attento quod de iure oratio Dominica absoluta qualibet hora dici debeat ita fiat. Quia in re, meo iudicio, consentire voluit prædicto Speculatori, vbi su prædicenti eam, dici debere in initio,

& fine, licet nullus textus in corpore iuris clausus in initio dici debere probet. Breuiarium autem generale scilicet rec. Pij V. omnes horas præter completoriæ præcipit inchoari a Pater noster, & Ave Maria, & finiri per Pater noster: Completoriæ vero finiri Pater noster, Ave Maria, & Credo, per quæ ipsa præcipit incipi Maritimum & Primam, & declaratur Pater noster in fine dictum finire initio horæ sequentis, si continuo dicatur, & ordine profecto aptissimo, & grauissimo. ^{*}

Tertio, quod ex his sequitur, multos in Episcopatu Conymbricensi, & toto Archiepiscopatu Bracharensi pronuncia re aliqua, ad quæ non obligatur, & omittere alia, quæ dicere tenerentur. Plurimi enim recitant Ave Maria cum Pater noster in principio horarum: Alij commemorationē S. Sebastiani in fine quarundam horarum. Alij aliam S. Mariæ in fine aliarum, ad quæ nullo iure communi, nec regula particulari Breuiarii, aut consuetudine obligantur, omittunt autem in fine orationem Dominicam, siue Pater noster a prædicto Concilio, & nostro Breuiario dici præceptum.

Quarto, quod modo contrario ei, quæ seruare deberemus, nos habemus erga Pater noster, quod dicitur oratio Dominica, eo quod sit a Domino composita. Cum enim illa omnium sit gratissima secundum S. Cyprianum, ^d & perfectissima, vt post S. August. ad Proba. probat S. Tho. ^e receptus ab omnibus, ideoque esset a nobis attentissime, reuerentissimeque dicenda, nulla communiter maiori cum incuria, & animi laxitate, & euatione pronunciat, quam hæc in horis Canonicis. Multos, quamuis non plures quam oporteat, videas reliquum horarum Canonicarum deuote recitare, & alios aliquando psalmos Penitentiales alios, item salutationem Angelicam, aliasve aliquas præces a doctoribus tum doctis, tum indoctis compositas magna cum attentione recitare paucos tamen collatione aliorum videas dicere Pater noster ante, aut post horas Canonicas, cum ea, qua oportet, aut decet deuotione, attentione, & reuerentia. Interdum quia præcians, aut hebdomadarius incipit, Deus in adiutorium, antequam nunc,

c in Regul. de oration. Dominica.

d in ser. 6. pag. 22. e 2. 2. 9. 43. artic. 9.

aut verbis inuiter alios ad dicendum illud, imò ante finita cuiusvis generis negotiorum colloquia in medium propofita. Interdum hebdomarius tam cito eâ finit, vt antequam tu dimidium dixeris, ille totum deglutiat. Tu item deglutias reliquum dimidium, vt eum in *Deus in adiutorium*, aflequaris: Interdum hebdomarius adeo indeuote, & frequenter ridens, vel ringens exorditur, vt fatis negocij habeas in intendendo animum in ciuilitati eius, ita vt nequeas intendere orationi Dominicæ, licet fatis effer intendere ei, & per eam petere a Deo gratiam & deuotionem recte orandi, tã præcinenti, & choro, quam tibi. Interdum omittitur in fine horarum, nisi quando vna post aliam immediate dicitur. Et tunc quibusdam videtur potius dici pro initio fequentis, quam pro fine recitatæ, sed fati⁹ fuerit dicere vnũ solum Pater noster, sine orationem Dominicam fini vnus, & initio alterius inferuire, ita enim tus commune, & regula Breuiarij per cõsuetudinem antiquã interpretata esse videntur. Esto enim haud sint lapsi post nostri Breuiarij Bracharentis compositionem 40. anni ad inducendum cõsuetudinem legis Canonice derogatoriam requisiti, cum tamẽ hæc cõsuetudo non tam sit derogatoria, quam interpretatoria, cumq; regula Breuiarij cũ hac interpretatione sit recepta, videtur seruanda, per tradita a multis in diuersis locis. Imo post alios, ^a Fel. post alios, ^b & Roch. post Anto ^c Pro hac nostra interpretatione facit plurimum prædicta regula prædicti Breuiarij Pij V. qua vnum Pater noster ferunt fini vnus horæ, & principio alterius quæ immediate dicitur.

Quinto nonnullos huius patriæ eodem plane morbo, quo multi aliarũ terrarum, laborare, scilicet quod sumus deuoti in ea, quæ tantum cõsulantur, & non præcipiuntur: laxi vero, & quasi aliud agentes, in ea, quæ præcipiuntur, & non qualia qualia, sed vt in vitam æternam assequendam necessaria. Quot clericos, monachos, & monachas videas deuote, attentissime, & cum lachrymis pronuciare preces illas, *Stabat mater dolorosa, Obsecro te, o interueni, & alias nulla lege præceptas*. Qui ijdem horas Canonicas,

ad quas ordo sacer, beneficiũ, vel sacra religionis professio eos obligat, nulla fere alia cura, & studio, quã choro & mûdo satis faciendi, cũ nulla, vel parua deuotione pronunciant. Quot credũt esse admonitionem Angeli lucis illam angeli Sathanæ in Angelum lucis transformari, quam intelleximus a quibusdã viris egregie pijs bona fide quibusdam nouitjs factam, illam nepe, qua persuadet, vt ardentè appetamus quam citissime quouis modo horas canonicas finire, quo eis finitis alia deuote meditatio legamus, aut legendo meditemur, aut mē tali orationi non præceptæ intēdamus? Non pauci profecto, quia et quamplurimis eiusdē instinctu contingere solet, vt toto pectore rei cuiuspiam non obligatorie incumbentes, parũ rebus præceptis intendant, & tandẽ persuadeantur præferre accedens substantiæ, colorẽ saporĩ, cõsiliũ præcepto. Quot. n. laicos videas audientes magna cum deuotione Missam B. Mariæ Sabbato, & de quinq; plagis feria sexta, qui Dominico nõ interfunt quidem, sed cõfabulantes, & in deuote ei corpore magis, quam aĩo assĩ 67 itētes? Quare oēs, quotquot ad pronuntiandũ horas Canonicas obligamur obnixè Deum precemur, vt eo inspirante iussa eius diuina humanis, & placita totius ecclesiæ particulariũ eius membrorum cõsultis præferamus, & cõsequenter Pater noster alijs omnibus, & horas Canonicas a tota Ecclesia institutas, aut approbatas aliorũ preculis petamusq; ab eodem tantam ad recitandas oēs horas, præsertim obligatorias, deuotionẽ, qua os, lingua. ^d Mens, sensus, vigor, Cõfessionẽ personar. flāmescat igne charitas, Accēdat ardor proximos. Nemoq; credat soliloquia S. Augustini Meditationes B. Bernardi, aut hymnos Prudentij præstatiores, & aptiores, imo neq; pares esse, psalmis, & canticis diuinis illius Prophete & regis: egregijque cantorũ, & citharedi, carminumq; compositoris sublimissimi, cuius in cõponendo carmine artem mire, quidam 68 Neotericus, idemq; Illustrissimus, Cardinalis, ^e aperuit, qui vtinã eius psalmos, ita secundum vulgatam editionẽ enarrasset, ac aliam satis durã declarauit. Nĩtāmur autē illos non solum edi-

*d Sũt Verba
hymni, quæ
ad tertiam
quotidie di
cuntur.*

*e Caiet. in
cõm. psalt.
decennio cõ
fecto.*

scere, memoriaq; tenere, & cum debita pausa recitare, cōcinnoq; tono canere, sed & eos intelligere, menteq; gustando videre, quanto compositio diuini spiritus præstet compositioni humani.

69 Octauo quærentur duo, s'an satisfaciat obligationi pronuntiandi horas Canonicas is, qui recitat partem earū secundum formulam Breuiarij trium lectionū a bo me. Cardinalis S. Crucis cōpositi, aut alius extraordinarij extra chorū cū dispensatione; Aliam aut in choro secundum formā Breuiarij suæ diocesis, puta Matutinam, & laudes domi ex extra ordinario, Primam vero tertiam, & sextam in choro ex ordinario, deinde Nonam ex extraordinario, Vesperas autem & Completorium in choro ex ordinario? An itē satisfaciatis, qui sine priuilegio, aut dispensatione pronuntiandi horas secundum prædictum Breuiarium trium lectionum recitat cum Dño, seu hero suo habente priuilegium, vt vnus vel duo possint pronuntiare horas secundum iuxta formam illius Breuiarij vsque ad primam, & reliquū dicit solus, eo quod herus suus id solus pronuntiavit, vel cōtra pronuntiat primam, & sequentes cum hero, & Matutinam solus.

Ad has quæstiones dico primum, me neutram hastenus partem earum mihi persuasisse, neq; omnino dissuasisse. Secundum, quod pro indubitato habeo, quod a nonnullis in dubiū verti solet, nempe recitantem oēs vnus diei horas in choro, aut extra eū, s'm formā Breuiarij alius cuius, s'm quam licet ei recitare ratione priuilegij sui vel alieni, vel iuris cōis non obligari ad pronuntiandum vllam earum secundum formam Breuiarij sui, etsi horas diei præcedentis aut sequentis s'm eam recitet. Vnusquisque. n. dies, eo saltem durante suā propriam habet obligationē, cui nec post, nec ante illū satisfieri potest, vt supra dictum est, & decisum ab Anchar. ^a & Cosma. ^b per clara in hoc iura. Tertio dico, quod duæ quæstiones propositæ meæ sententiā, posunt redigi in vnam, scilicet, an recitans partem horarum vnus diei secundum formam vnus Breuiarij, partem vero secundum alterius, qui secundum formam vtriusque potest satisfacere, satisfaciatis recitando horas vnus partis diei

secundum formam vnus Breuiarij, & horas alterius partis secundum alterius formam. Quarto dico videri, quod satisfaciat illis diebus, in quibus secundum vtrumq; Breuiarium dicitur officiū de vno eodemque sancto, vna eademq; feria, vel Dominica, maxime si quod recitatur secundum regulam Breuiarij extraordinarij sit prolixius, quam quod secundum ordinarij. Tum quia nulla videtur esse lex nec ratio, quæ efficaciter necessario probet contrarium. Tum quia nullo iure obligatur quis ad pronuntiandum iterum vno eodemq; die eandem horam legitimè recitatam in eundem saltem finem, & est ignorantia cuiusdā superstitiosæ credere quæ obligari nullo id iure dicente, secundum Papā Stephanum, ^c & Innocentium III. ^d Dixi; in eundem finem, quia horæ debite recitate domi ad finē satisfaciendi præcepto pronuntiandi horas canonicas, secundo recitari, aut cātari debent in choro, ad finē lucrificandi distributiones, quæ ibidem earum gratia dātur. Quinto dico me mihi impræsentiarum persuasum habere, quod non satisfaciatis, si de alio recitatur in choro secundum formam Breuiarij ipsius. Omnes enim horæ diei, quæ secundum nonnullos septem, secundum alios vero, quos & nos supra sequuti sumus, octo numerantur, sunt vnum idemque officiū, immo & vna eademque oratio, ^e dictum est. & intentio iuris communis imò, & priuilegij quæ diligenter est cōsideranda, esse videtur, vt vnicum istud vnus diei officiū integre recitetur de vno, non autem dimidium eius denū, & reliquum de alio, nisi quando id habet formula Breuiarij. Habet autem, quando in Nona inclusiuè finitur officiū, in qua secundum Breuiarium Pij V. videmus finiri omnia festorum simplicium, & ferialia extra resurrectionem, & octauas, quibus cōcedi potest recitari posse Matutinam vsque ad Nonam inclusiuè, de vno secundum formam vnus Breuiarij, & vespertinam de alio secundum formam alterius, quia ratio huius dicti cessat in illis, vt palam est. Et quod potest quis de vno & eodem facto, vna & eadem Dominica, vel feria dicere partem officij secundum formam Breuiarij

c. c. cōsului-
sti. 2. q. 4.
d. cap. 2. de
trāslat. pra-
lat.

e. Et sup. in
c. 7. num. 7.

a in c. 1 de
celeb. niss.
num. 20.
b in tit. qua
liter b. r. di-
cend. sent.
Verb. syno-
pando.

nij eius, cum quo tenetur recitare, & partem secundum formam Breuiarii sui ex causis in duabus prædictis quaestioni bus insertis, quia de eodem dicit totum officium, & mutatio illa modi parua dicendi quoad partem satis iustificari ex prædictis causis secundum mentem ordinantium Breuiaria, quæ sequenda est. ^a

Nono quaeritur, an qui querunt psalmos, antiphonas, uel transferunt libros necessarios ex uno loco ad alium, uel quaerunt, & adferunt prunas ad turificandum, uel ferunt & referunt nuncia necessaria, uel egrediuntur aliquanti per foras ad recreandum spiritum fatigatum, & ideo omittunt aliquam partem horarum uel missæ, an, inquam, hi omnes peccent, & teneantur supplere? ^b
Ad hanc nouam quaestionem Respon deo primo. Quod non peccant, si non plus temporis impendant in eis agendis, quam causa ipsa requirit, quia interruptio breuis pertinet ad horam, in qua illa sit, uel finem ipsius, non est mala, modo fiat sine scandalo, ut latius dicitur. ^c Limita tamen hæc & illa iuxta dicenda infra, & prædictæ interruptiones sunt eiusmodi, si plus temporis quam sit necesse, non impendantur eis. Secundo, quod si omiſsa fuerint pauca, & minima, non sunt necessario supplenda, si autem fuerint tot uel tanta, quæ faciunt partem notabilem, uidetur supplenda sub pœna peccati mortalis, & si non fuerint tot uel tanta, quæ constituat partem notabilem, sunt tamen aliquantula quantitatatis, tenebuntur supplere sub pœna uenialis, argumento eorum, quæ supradicta sunt, & eorum quæ post Thom. ^d scripsimus in Manual. Confessi. ^e Quæ autem sint huiusmodi partes boni iuri arbitrio diffiniendū e c. 11. nu. 4. ^f quod autem non omnis interpositio etiam mala efficiat, ut hora debeat sepi ab initio dicitur infra. ^g

De causis excusandi ab horis, 42. Conclusio. tangit. Cap. XI.

- 1 Horis a dicendis qua infirmitas excusat, num. 3.
- 2 Horas dicas domi, licet non possis in choro.

- 4 Medici faciles ad excusandum ab horis.
- 5 Deo sine auctore salus male queritur.
- 6 Horas dicere excusatus excusatur audire.
- 8 Clerici ibentur horas dicere, layci audire.
- 9 Horas qui non potest totas, uel solus, ad quid tenetur. nu. 12.
- 10 Distributio non solita quæri sano non queritur aegrot.
- 11 Preceptum quod non obligat ad totū, an obliget ad partem. nu. 16.
- 11 Dispensatus a ieiunio an possit edere carnes.
- 13 Horas dicere quis nequius tenetur querere socum.
- 14 Reditus ecclesiæ differt in hoc a patrimonio.
- 14 Cæcus qui excusatur ab horis.
- 14 Horis a dicendis non omnis cæcus excusatur.
- 15 Hora partem dicendi impotentia qua excusatur.
- 17 Horarum a parte dicenda paucos omnino excusari.
- 18 Horis a dicendis quosdam inepte excusari.
- 19 Horas dicere excusatus ad quid aliud tenetur.
- 20 Beneficium capiens nesciens horas ut peccat.
- 20 Officij ignarus illud capiens ut peccat.
- 21 Culpa caret interdū qui in culpa fuit.
- 12 Beneficiū accepturus prædicat horas.
- 23 Cæcus potius partem proprij officij dicat quam cœci.
- 23 Horis a dicendis qua dispensatio excusatur.
- 24 Dispensare contra Concilium legatus non potest.
- 24 Clericatu indignus legere nesciens.
- 25 Dispensare nequit Episc. super atate.
- 25 Umberto iuris diuini, et humani doctor praeclens.
- 26 Dispensatur ut episcopus in formula horarum. nu. 29.
- 27 Horarum formam an episcopus mutare possit.
- 28 Episcopus quod lucrum turpe erat ex Breuiarijs nouis.
- 30 Breuiario trium lectionum Cardinalis S. Crucis se liceat.
- 31 Papa potest dispensare super horis, sed rix id facit.

- 30 Martinus de Rada doctor Abbas laudatus.
 32 Orare melius quam Studere.
 32 Studium maledictum, ob quod dimittitur officium.
 32 Studium non excusat ab horis.
 33 Horis a dicendis non excusat peregrinatio.
 34 Horis a dicendis quæ occupatio excusat.
 35 Author nulla ex occupatione ab horis se excusauit.
 36 Horarum a parte excusant ad eas pertinentia.
 37 Horarum partem ut debet non præuidens, quid faciet.
 38 Horarum interruptio non omnis mala.
 39 Horas Breuiarij defectu iuste omitti.
 39 Horas iuste commutari in quatuor sic dicenda.
 40 Confessarius sic commutet horas commutandas.
 41 Horis a cantandis non excusat ignorantia cantus.
 41 Canere debent Primores in thoro.

NOta vnde primo ex illis uerbis: *Toto corde debemus*, quod obligamur ad orandum, & quod non utemur; sed ex toto corde id facere debemus, sed quia de horum priore dictum est supra, quando, & qui obligentur ad orandum, præsertim per preces horarias, siue Canonicas, & de posteriore uidelicet modo orandi inferius, b dicitur: hoc in loco tractabimus causas, per quas ab horis canendis uel recitandis excusamur. Quarum prima est aduersa ualitudine, secundum Innoc. c. & alios omnes per illud Conc. Carthaginen. d Clericus qui absque corpulenti sui inæqualitate uigiliis deest, stipendijs priuatus excommunicetur. Per inæqualitatem corporis intelligitur exuberantia, & defectus humorum, in quo consistit infirmitas, secundum glossam. e Ratio huius excusationis est, quia ægrotus non potest canere, nec recitare horas, & nemo obligatur ad impossibile. f Vnde inferuntur multa corollaria particularia. Primum, non quamlibet ægitudinem præbere excusationem, cum non omnis infirmitas tollat potentiam pronunciandi horas, & secundum In-

nocent. & Hostien. & plerosque omnes illa tantum excusat, quæ ægrotanti earum pronuntiatio directe obest, notabiliter scilicet. Secundo esse aliquem morbum, quo excusamur quidem ab obligatione pronunciandi horas in ecclesia, & choro, sed non a recitandis iis domi, qualis est ille, quo quis efficitur impotens ad eundem ad ecclesiam, & non ad eas domi pronunciandum. Tertio esse morbum quo excusamur ab horarum recitatione usque ad meridiem, aut uesperas, & non toto die, qualis est febris Tertiana, aut Quartana statim a meridie cessans, ut medici docent, & probi iudicio non noceat ægrotanti illa horarum pronuntiatio. Dixi, probi, quia nonnulli tam sunt faciles in absoluen-do ægrotos ab obligatione, & legibus Ecclesiasticis, immo & ab ipsius Dei preceptis, ac si eorum ipsimet essent auctores, iuxta illud Ambr. b Contraria sunt diuina conditioni præcepta medicina, quæ a ieiunio reuocant, incubare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt, ita quod qui se medicinis dederit seipsum sibi abnegat, hæc ille. 4 Quarto illum ægrotum, qui potest ferio loqui, & alia negotia profana tractare cum suis amicis, ab horarum recitatione minime excusari, quia hoc non est illo facilius. 5 Quinto iure quem mirari posse, quod nonnulli certo scientes a solo Deo nostram dependere salutem, iuxta illud August. relatum a Gratiano. i Qui sine Salvatore salutem uult habere, non sanus, sed æger ægitudine assidua laborabit, & quod ipse uult, ut eam ab eo in obsequium eius petamus, & ad hoc, ut exoretur, & eam concedat, plurimum expedire, ut uoluntati eius satisfiat, & quod horarum debitum omisso est, ipsius uoluntati parum grata, nihilominus tamen quidam tam facile id faciunt ob quamlibet leuem febriculam, ac si hoc nescirent, neque crederent. 6 Sexto circa hoc querendum, primo. An ægrotus excusatus a dicendis horis excusetur etiam ad audiendis? Ad quod negatiue respondet Gerardus, & quia hoc potest, licet illud non possit. Tum quia sibi uidetur Host. hoc dicere; Sed contra tenendum. Tum quia id non ait Host.

g ca. de celeb. mis.

b c. contraria, de consecr. d. 5.

i 26. q. 2.

a in cap. 2. c. 6.

b in ca. 12. c. 13.

c in c. de celeb. miss. d. 91. d. in princ. c. Cler. uisum.

e in d. prim. d. 91.

f impossibile. ff. de re iur. c. ne ad impossibile, eo. in lib. 6.

de asid. o. randi. q. 4.

Hoff, sed aliud quod ante illum dixit
7. etiam Innocent. ^a quo ambro significat contrarium. Atunt enim infirmitatem excusare a pronuntiando horas, & forte ab audiendo. Tum quia iure quidem cauetur, ut horas pronuntient clerici, non autem, ut audiant; Laici uero, ut audiant, non ut pronuntient, ut singulariter notauit Palud. ^b cuius dictum restringendum est ad eos, qui per se recitant. Nam qui recitans cum alijs excusatur, tenetur ad audiendam partem ab alijs recitaram, & ita licet, qui non potest pronuntiare horas, audire uero sic, audiendo quidem eas bene agit, non audiendo tamen non peccat. Tum quia si Girardi sententia esset uera, nulli, aut paucissimi agroti excusarentur ab horis, cum paucissimi collatione aliorum inueniantur infirmi, qui eas audire non ualeant. Nam & in articulo mortis constituti leguntur Passio Domini, & alia solo auditu excipienda. Tum quia non obstat, quod audire potest, quia non obligamur ad omnia, quæ possumus, sed ad ea, quæ nobis iubentur, & non iubetur clericis auditio, sed dictio, & ita qui nequeant dicere, excusantur a dictione iusta, & non obligantur ad auditionem consultam. ^c

c 4. d. §. fi.

Septimo querendum esse secundo. An agrotus, uel alius, qui non potest dicere totas horas, teneatur dicere partem illam earum, quam potest, & si non potest dicere eas solus, & cum socio sic, teneatur dicere illas cum socio? Pro parte affirmante facit. Primo, quod ratio qua excusatur agrotus uel alius a dicendis horis est, quia non potest eas dicere ut prædictum est, quæ cessat in dimidio illarum, quod potest cum alio dicere, & causa cessante, cessat effectus. ^d

Secundo quod ualet argumentum de toto ad partem, ^e ergo sicut qui potest dicere totum, tenetur dicere totum, ita qui potest dicere partem, tenetur dicere partem.

Tertio, quod sunt multi, præsertim nobiles, & ditiores, qui cum sani sunt, rarissime dicunt soli totas horas, sed tantum dimidium, & ita non uidentur excusari a dicendo dimidium. Nam & quod solebat sanus ire ad Matutinum, & omnes alias horas, lucratur, cum est agro-

tus, omnes distributiones. Qui autem totum solebat ire ad aliquas, non nisi earum, ut colligitur ex Panorm. ^f & Dom. communiter recept. ^g

Quarto, quod qui tenetur ad faciendam aliquid, si non potest facere totum uel eo modo, quo iubetur, tenetur facere partem, uel totum, eo modo, quo potest, iuxta illud Innoc. I I l. ^h quo respondit, citatum ad certum diem tene-ri ad comparandum post illum, quā citò commode potest, si non potest comparere in illo, & qui tenetur ieiunare aliquo die, & consequenter abstinere a carnib, si potest, licet a duplici comestione, a qua non possit, & dispensatus, ut non teneatur ieiunare certo die non ceteris dispensatus ad comedendum carnes in eo, ut tradit Caiet. ⁱ

Quinto, quod præceptum ecclesie si non potest adimpleri ad totum debet adimpleri pro parte, qua potest, ut id ait, quem nos retulimus, & sequuti sumus in Man Confessi. ^k ut qui non potest ieiunare Quadragesimam totam, tenetur ieiunare partem eius, quam potest, secundum omnes, ^l & qui uouit seruare castitatem, & contrahit matrimonium, licet non possit eam seruare omnino, quia debet reddere debitum, tenetur seruare qua parte potest, & ita non exigere illud, ^m & iuramentum quod non potest seruari in totum, debet seruari quoad partem. ⁿ Ergo qui præcipitur dicere horas, tenebitur dicere partem earum, quam potest, licet non possit totas, & si non potest solus, cum socio, si eum habere potest.

Sexto, quod alioqui sequeretur, quod qui sciret memoriter dicere horas unius dici, excepta una, uel altera lectione, uel altera antiphona, aut aliqua parte notabili, puta psalmos, uel hymnos alios, & careret Breuiario, uel socio, si ne quibus non possit illos per se solum legere, uel inuenire, excusaretur a totis horis illius dici. Quod uideretur absurdum, & ita non dicendum. ^o

Pro parte uero negante facit primo, quod nullo iure canetur, quod qui non potest dicere totas horas, parte uero sic, teneatur ad dicendam illam, quam potest, ergo nec nos dicere debemus. ^p Secundo, quod si pars affirmatiua esset uera, sequeretur.

f c. 1. de cleric. agrot. g in c. 1. §. qui uero, de cleric. non re fid. lib. 6. h c. cum dilect. de dolo & contu.

i 2. 2. q 147 art. 6.

k c. 21. n. me. 22.

l in 4. d. 15.

m c. si uir, ad iur. & doc. 1. Arch. c. muniter recept. 22. d. n. c. quæ ad. §. si cum ei annot. de iur. iur.

ol. nam quod absurdum. ff. de bo. lib. c. dudum, de præb. lib. 6. p. c. consul. 2. q. 4. & c. 3. de transl. pralat.

a in c. de celeb. mis.

b in 4. d. 15 q. 5. col. 5.

d c. cum cessante, de apost. pel. l. adige re. §. quamuis. ff. de iure pat. e l. qua de tota. ff. de rei vend. c. pastoralis. §. ita si totum, de off. deleg.

sequeretur quod nullus ægrotus excusa-
retur omnino ab horis dicendis, quia nul-
lus adeo ægrotat, ut nequeat aliquam
partem earum dicere, quod est contra
omnium sententiam.

Tertio, quod omnes horæ Canonice
unius diei sunt una oratio, ut dictum
est supra, ^a & ita qui non potest dice-
re totas, uidetur excusari ab oratione il-
lius die, & consequenter a totis horis,
& a qualibet parte earum. Quarto, q
iura simpliciter, & generaliter excusant
a dicendis horis ægrotum, uel alium, q
eas dicere nequit, at ab hac excusatione
non excludunt eos, qui cum socio dice-
re possint. Quinto, q nulla iura obli-
gant ecclesiasticos ad dicendum horas
cum aliis, nisi cum tenentur adire cho-
ros, ubi alii beneficiarij conueniunt, er-
go nec nos obligare debemus. ^b Sex-
to, quod non omnis obligatus ad horas
potest alere socium, cum quo eas reci-
tat, & obligatio ad recitandum æque ui-
detur omnes tangere. ^c & ita si ali-
qui excusantur a recitando cum socio,
omnes excusabuntur a recitando cum
alio. Septimo, q aliqui omnis clerici-
cus, qui potest alere socium, teneretur
dicere horas, quod uidetur contra om-
nes, in quibus sunt recentiores omnes, ^d
qui dicunt simpliciter eatenus uisu ex-
cusari a dicendis horis. Octauo deniq;
quod Innocentius dicit, ^e hanc legem de
dicendis horis non esse infirmis im-
positam, & qui absoluitur a toto absoluitur
a parte. ^f

Hanc questionem tanti momenti, &
passim occurrentem, nescio, quare, ne-
mo pro dignitate tractauit, cuius e-
go determinationem mallem ab alio
quouis pio, & erudito audire, quam facere
rei. At quando apud neminem hactenus
factam memini uidere, dico primo, eam
13 habere duas partes. Alteram, an nō
potens dicere per se, teneatur querere
socium; cū quo alternatim dicere pos-
sit? Alteram, an qui excusatur a parte,
quam dicere nequit, excusetur a toto,
cuius partem dicere potest. Secundo
quo ad priorem partem dico, non pos-
se me mihi persuadere, quod est ex-
cusatus ab horis dicendis, qui potest cō-
mode habere socium, cum quo eas com-
mode more solito alternatim dicat, siue

ægrotet, siue sit cæcus, siue aliter impe-
ditus. Tum per argumentum primum,
tertium, quintum, & sextum pro parte
affirmante formatum. Tum quia alio-
qui sequeretur, quod habens beneficium
decem millium ducatorum, qui sanus,
uel alias non impeditus solebat dicere
horas cum suis familiaribus, excusaretur
ab eis propter tantillum oculorum
dolorem, uel lippitudinem impediēte
a lectione horarum, & inuentione dicē-
darum, quod uidetur absurdum, & ita
non dicendum. Dixi (commode) Quia
si non habent redditus ecclesiasticos, uel
patrimonij, ad quod est ordinatus, qui-
bus socio satisfacere posset, non teneretur
illud querere, ^g & etiam si habe-
ret alios redditus profanos, qui saltem
non essent prædicti patrimonij. Quia
nullo iure teneretur impendere illos in
seruitio Ecclesie, ut colligitur ex Inno-
cent. ^h quatenus habet clericum posse
alere se de redditibus ecclesiasticis, con-
seruando suos patrimoniales quib. ho-
luerit. Tertio quoad eandem partem
priorē dico, quod ex hoc inferitur, pau-
peres clericos uel uix potentes, se suste-
tare, & monachos, & monachas simpli-
ces non habentes quo socios ad recitan-
dum secum conducant, excusari a dicen-
dis horis, quas per se dicere, nequeant.
Qua ratione andrem excusare quē-
dam olim familiarem meum, & uine a-
micum, & cæcum ab obligatione dicen-
di eas, quia uix quo se sustentet habet,
quamuis eū recitantes eas cum puero
ad id instructo laudo; & ad eum alendū
aliquantula ex parte iuuu. Quarto qd
etiam inferitur id, quod Angelus, Caie-
tanus, & Syluest. & alij, nō prædictum
est, indefinitē dicunt earentem uisu ex-
cusari ab horis dicendis, intelligendum
esse tantum de illo, qui non potest dice-
re per se, neque cum socio, uel non po-
test, dicere per se, nec commode potest
habere sibi socium, qui ad dicendum
eum adiuuet. Quinto, quod etiam in-
fertur Clericos diuites profanis bonis,
& pauperes ecclesiasticis, & patrimonij
saltem in ordinationis titulum dicati,
non teneri de rigore iuris ad dicen-
dum cum socijs, si per se nequeunt, ni-
si cum aliquis gratis ei sese offerret.
Quamuis consulendum esset eis, ut so-
cium

g arg. l. ne-
pos proculo
ff. de uerbo.
fig. & c. fa-
ciat, 22. q. 2
hin c. Epif.
de præb. a
nobis exten-
so in Apolo-
gia lib. de
reditib. q. 1.
Mon. 30. nu-
me. 1.

h arg. 2. b. p. 2

a c. 7. nu. 1.

b d. c. consu-
luti, et 6.
cōsiderem
in auth. de
trien. & se-
mes. col. 3.
c c. 1. de ce-
leb. mis.

d Ang. Syl.
& Caie. in
sum. fufius
in uerb. ho-
re, uel hora-
rum.
e m. d. c. 1.
f l. si quis
cū totum,
ff. de exec.
re. ind.

cium ad tam pium opus conducerent. Sexto quoad alteram partem quæstionis dico, non excusari quem a dicendis horis propter quamlibet impotentiam dicendi partem earum. Non enim videtur excusandus ab omnibus horis diurnis, & nocturnis, quas memoriter dicere potest, eo quod propter defectum Breuarij, uel alicuius partis eius, uel propter caliginem oculorum, non potest dicere per se aliquam partem hymnorum, psalmorum, uel lectionum, quæ memoria non tenet, nec potest legere propter oculorum caliginem, aut libri defectum. Sicut non excusatur a ieiunando quadragesimam, eo quod excusetur a ieiunando aliquot dies, quibus non potest ob agilitudinem, uel aliam causam, secundum omnes. Septimo, quod etiam è contrario non potest dici non excusari quem ab horis, ex eo quod aliquam partem earum dicere possit, aliqui uix ullus infirmus, cæcus, aut aliter impeditus, qui aliquanto tempore consuevit recitare, excusaretur, quandoquidem vix ullus talis est, qui aliquam partem earum memoriter dicere nequeat. Octauo, quod impotentia dicendi maiorem partem excusat ab eis dicendis. Tum quia regulariter maior pars trahit ad se minorem. ^a Tum quia non quælibet impotentia dicendi aliquam partem excusat, per sextum dictum, nec quælibet potentia dicendi aliquam partem obligat ad dicendum, per septimum dictum. Nec iure diffinitur quæ magna, uel parua debeat esse prædicta pars, & ita relinquitur arbitrio boni iuris, ^b & non ut occurrere posse aliud aptius arbitrium. Nono, quod per hoc uidetur posse conciliari 16 bona pars eorum, quæ pro utraque parte citata sunt, & pro alijs dicendum, quod præceptum obligans ad aliquid certo modo faciendum, non obligat ad quamlibet partem eius, eo modo, quo fieri potest, faciendum, ut præceptum de ieiunando non obligat ad non comedendum 3. & 4. eum, qui iam bis comedit, & ita iam non potest in totum seruare ieiunium, secundum communem, & præceptus uenire Romam, non tenetur uenire ad medium itineris si non potest ad illam peruenire, secundum

dum mentem doctorum, & nec ut putato, qui tenetur audire Missam totâ die festo, quales sunt omnes fideles, ^d tenetur audire particulam, *Te missa est*, uel aliam similem, si reliquum non potest, sed tantum illam partem, quam verisimiliter præcipiens intendit præcipere; & in qua militat eadem ratio, quæ in toto, ut satis colligitur ex prædictis exemplis, adiunctis, illis, quæ fuerunt adducta in quinto argumento pro parte affirmatiua, & consequenter licet præceptum de horis dicendis obliget ad dicendam partem earum maiorem, si eam dicere potest, esto non posset totas, non tamen obligabit ad dicendas particulas aliquas earum, quas dicere potest, si alias totas non possit, quia præcipiens hoc non intendit, & illud sic, ob aliquos respectus, quos gratia breuitatis 17 hic explicare omitto. Decimo ex prædictis inferri, paucos eorum, qui diu horas recitare consueuerunt, excusari posse ab eis dicendis, ob defectum, uel debilitatem suorum membrorum, etiam oculorum nisi magna febris, uel grauis dolor continuus accesserit, neque ob defectum Breuarij, uel socij, qui regat illud. Pauci enim eorum sunt, qui non possint memoriter dicere maiorem partem horarum, siquidem omnes fere tales memoria tenent, uel facili negotio tenere possunt trinam orationem, cum *Domine labia mea*, & *Deus in adiut.* quod est omnium horarum initium, & inuitatorium cum psal. *Venite exultemus*, & hymnos saltem cões fere omnes omnium horarum, & bonam partem psalmorum nocturnorum, & magis psalmos laudum & multo magis psalmos cæterarum omnium horarum, bonam item partem antiphonarum, & capitulorum, præsertim cõis Sanctorum Dominicarum, & Feriarum cum precibus tam ferialibus, quàm Dominicalibus, bonam item partem orationum præsertim communis Sanctorum, & commemorationum, immo & horas B. Mariæ cum cantico Graduum, & bonam partem psalmorum penitentialium, & officij defunctorum, cum Paternoster, Ave Maria, & Credo, sæpe repetitis. Nec obstat, quod non teneant memoria penitus omnia. Quia si cut impotentia dicendi maiorem partem tollit

cin. c. cum dilect. de do. lo. & cont. dc. miss. sup. ead. d.

a argu. leg. qd maior pars. ff. de iur. i. de his que fiunt a maio. par. c. quia propter, de elec. b arg. l. i. ff. de iure delib. c. de causis, de offic. deleg.

a l. impossi-
bilita. ff. de
regu. iur. c.
nemo ad
impossi. eod.
tit. lib. 6.

tollit excusationem, ita dictio maioris
partis, quā dicere possunt, satisfacit obli-
gationi, quia soluit quod potest, & ne-
18 mo obligatur ad impossibile. ^a Vn-
decimo ridendos fuisse quosdam qui fa-
cientes iter, excusabant se ob defectum
Breuiarii ab omnibus horis, cum pos-
sent omnia præter lectiones & respon-
soria maiora, memoriter dicere, & mul-
to magis cum, quem memini excusare
se a dicendo Vespertinā, eo quod igno-
rarer Antiphonam, & orationem illius
dici propriam. Quoniam omnes præfa-
ti tenebantur de præcepto recitare oīa,
quæ poterant memoriter, & de cōsilio
pro aliis aliqua, quæ uiderentur eis ap-
tiora, substituere. Duodecimo satis ius-
tum esse rñsum illud, quod audio sæpi-
sime a Max Pontificib. & recolo datum
aliquādo in sacro Pœnitentiariæ prae-
torio petentib. dispensationem, siue abso-
lutionem ab obligatione dicendi horas,
imposito eis aliquo onere in earum cō-
pensationem, & allegantib. pro causa se-
necutem, debilitatem uisus, & capitis,
nempe quod si possunt dicere horas di-
cant, & si non possunt, non dicant. Qui-
bus subdubitantibus, & interrogantib.
an debeant dici potentes, uel impoten-
tes ad dicendum, personarum suarum
circumstantiis perpenſis, rñdendum est,
dicendos esse potentes, si maiorem par-
tem earum dicere possunt, & satisfacere
dicendo eam partem totam; quam-
uis longe tranquilliores redderentur,
19 qui hoc petunt, si certa quædam iū-
gerentur dicenda pro partib. illis incer-
tis, quas dicere possunt, & mea senten-
tia potest sancte iniungi id, quod infra ^b
dicam. Decimotertio quæstionis esse pa-
rum tractatū, an qui non possunt dice-
re horas, teneantur dicere, uel facere al-
iquid aliud loco illarum. Et arbitror
quod non de rigore præcepti iuris hu-
mani. Tum quia iussus aliquo die ieiuna-
re, si non potest per se ieiunare, non te-
netur id facere per alium, neque aliud
pro eo, secundum omnes. Tum quia nul-
lum nūc obligat impotentem dicere ho-
ras pro se, ad dicendum per alium uel
largiendum aliquā elemosynam, uel
ad aliquid aliud simile faciendum, ergo
nec nos debemus ad id obligare. ^c Di-
xi humani. Nam iure naturali diuino vñ

teneri ad aliquid huiusmodi indetermin-
atum. Quia ut diximus supra cap. 7.
numero 2. omnes qui obligantur ad ho-
ras, Canonicas iure humano tenentur
iure diuino ad aliquas preces ob quarū
tamen omissionem, quia non sunt deter-
minatæ quoad locum, neq; quoad tem-
pus, neq; quoad quantitatem, & modū
neminē auderem peccatū saltem morti
feri damnare. Ex bono tñ & æquo con-
sulerē, ut dicerēt id, qđ infra ^d scribo
20 Quartodecimo quæstionis item est
se, an peccent milites & castris armorū
ad castra lacrymarum transcutes, & be-
neſicia prius quam habeant Breuiaria,
vel discant regere illa, accipiunt, & non
dicunt horas, cauſantes, quod non pos-
sunt donec habeant Breuiaria, & noue-
rint illa regere. Ad quod rñdeo primo,
quod regulariter accipiendo ea peccāt.
Quia ut Caius I. C. ait. ^e Nemo debet
accipere officium, ad quod per inſci-
tiam non est idoneus. In quod etiam
est illud Persij.

d eod. ca. 2.

*Publicæ lex hominum, naturæque con-
tinet hoc fas.*

Vt teneat uetitos inſcitia debilis ædus.

*Diluis Helleborum, recto compeſcere
puncto.*

Nescius examen, &c. cum aliis, quæ
nos late adduximus alibi, ^f & illud
Gregorij. ^g Quisquis sacerdotium de-
siderat bene accipere, prius utres cum
eo, quod est subiturus, onere metiatur,
ut si est impar abstineat. Cui addit glo.
& illud Horat in arte poetica.

e l. idem in
ris. §. fin. ff.
ad leg. Aq.

*Sumite materiam, vestris qui scribitis
aquam.*

Viribus, &c.

21 Secundo, quod licet accipiēdo pec-
cent non recitando tamen uno, uel alte-
ro die, donec diligentia debita præſti-
ta possint habere Breuiarium uel in-
structorem, non peccāt. Quia etiam sua
culpa cadens in foueam, a qua non
potest exire, excusatur a recitando,
si careat in id necessarijs, secundum
omnes. ^h non obſtat tñ
22 Tertio sequi ex his, quod expectā-
res beneficia deberent parare sibi bre-
uiaria; & notitiam regendi ea antequā
ea acciperent ne accipiendo peccarent,
& post accepta trineri recitandi ita-
tim satisfacere inciperent. xv. Quod e-
cus,

f in prelec.
c. si quando
de refer.
g in c. non
est pñtada,
l. q. 1.

h pro quib.
facit, c. q. x
diuerſitatē
de cōces. pb.
&c. ueniēs.
de ſponſ.

b eod. cap.
m. 40.

c 2. q. 4. ca.
conſul. §. cō-
ſideremus
authen. de
trien. & ſe-
miſcol. 3.

cus, uel cœcutiens, uel aliter impeditus, qui non potest recitare totum officium diei occurrentis, sed maiorem partem eius sic uidetur consultius acturus, si recitat omnes partes, quas potest proprii officij diei, quam totum officij alterius, quod forte nouit memoriter dicere, ut aliqui norunt officium maius B. Mariæ, & officium commune sancto rum exceptis paucis.

24 Secunda causa excusans ab horarum pronuntiatione est dispensatio. Super quo dico primo, nonnullos affirmare ab Episcopo eam fieri posse, secundum Girard dicentem, quod Episcopus dispensans cum puero maiore septem annorum super beneficio simplici, dispensare etiam possit super horis canonicis, ut loco earum alias preces recitarent. Quod primo est in se falsum, & contra Archid. & utrumque Cardinalem quodam loco, ^a & contra Pannonitan. aliorumque mentem, ^b secundo præsupponit aliud falsum, scilicet quod Episcopus potest dispensare super ætate ad beneficia obtinenda requisita. Quia nec episcopi, nec legati dispensant contra concilia generalia, secundum glo. ^c communiter receptas. Et in Conc. generali ^d statutum est, ut in omnibus beneficiarijs aliqua ætatis maturitas requiratur, & alia glo. ^e a Petro Rauennate pro singulari habita, & ab omnibus recepta dicit episcopos regulariter super ætate non dispensare 3. præsupponit falsum, scilicet quod legitimus beneficiarius propter pueritiā non potest recitare, quia legere nesciēti clericalis tonsura, ^f non est conferenda, quam qui non habet incapax est beneficij, ^g & consequenter, qui beneficiū iuste possidet legere nouit, potest recitare horas, & si nescit, recitare discat 4. consequentia, quam præsupponit est falsa, quia ex eo, quod episcopus possit dispensare super ætate ad obtinendum beneficium, non sequeretur, ut ille sentit, quod posset dispensare ne recitaret horas, cum hoc non sit necessarium consequens illi. Idem, quod dixi de Episcopo quoad suum clericum dicendum est de Abbate, & Abbatissa quoad Monachum, & Monacham, secundum Vmbertum, quem duo do-

ctissimi Cardinales ^h vocant Doctorem. V. I. Diuini, & humani clarissimum.

26 Secundo dico ueram mihi nunc quoque uideri opinionē cuiusdam glossemmatarij, ⁱ quam olim quoque hoc loco tenui. Nempe Episcopum potuisse olim dispensare iusta de causa, ut subditus eius, secundum aliam formam, quam propriam sui Episcopatus, horas pronunciet. Quæ conclusio singularis erat olim, & quotidiana, pro qua facit glo. ^k quædam memorabilis, per apta id iura probans, posse Episcopos in suis Episcopatibus nouam formam pronuntiandi horas inducere, de qua dudum interrogatus a prædicto eruditissimo D. Doctore Cordona, an idem nunc sentirem, respondeo quod sic. Tum ob auctoritatem prædictarum glossarum. Tum per Concilium Lugdunense, ^l quod habet posse Episcopos noua festa in suis Episcopatibus inducere, & consequenter noua eorum officia ordinare. Tum per quoddam decretum Gregor. ^m quod clare illam probat, nisi dicatur Augustinum Episcopum, de quo ibi, non potuisse facere illa, in qua incitabatur a Gregorio, nisi auctoritas eius accessisset, sed replicari potest, nullum esse in eo uerbum, quod significet eum debere facere illa auctoritate delegata, & illa non præsumitur, nisi probetur, ⁿ & quod incitatio Papæ non facit de ordinario delegatum. ^o Tum quod Diuus Antoninus pro contrario citatus, tertia parte, titulo 13. capitulo quarto, in meo libro id non dicit, nec ex ullo eius dicto elici potest. Tum quod non obstat, quod scilicet recordat. Pius Quintus in bulla Breuiarii uideatur appellare prauam consuetudinem Episcoporum nouas formas recitandi horas inducentium: Quia non loquitur de episcopis mutantibus formas proprias suorum episcopatum, sed de mutantibus formam Ecclesiæ Romanæ, quam Ecclesiæ suæ ab initio cum cæteris acceperunt, quæ non erat tam eorum episcopatum, quam Ecclesiæ Romanæ, ut ex eius contextu colligitur. Nos autem loquimur de alijs, quæ secundum formas proprias suorum episcopatum reci-

bin c. Eleuther. 91. d.

i in tit. qualiter hor. dicēda sunt in gl. 3. sub fin. in pragma. sancti Gall.

k in cap. 1. 91. d.

l de quo in c. pronunc. de consecr. d. 3. m de quo in c. nouit. 12. d.

n c. cum in in per. de offic. deleg. l. 1. C. de mād. dat. princ. o c. licet, de offic. ord.

a in c. Eleuther. 91. d. b in c. 1. de celeb. mis.

c c. pen. de filijs presb. & c. dilect. 1. de prob. ubi multa i hoc adduximus.

d c. cum in cunctis de elect. i prim. e c. cum dilect. de elect. f c. fi. de tēpo. ord. l. 6. g cap. 2. de insti.

reci-

recitabant. Responderi etiam potest, 28 quod loquitur de episcopis abuten-
tibus potestate mutandi eo modo, quē
prædictus D. Cordona merito repro-
bat, nempe de his, qui in initio sui re-
giminis aliquantula ex parte mutāt bre-
uiaria suorum præcessorum, quo suis
impensis impressa longe maiori precio,
quam sibi consent vendant, & suos om-
nes clericos ad singula emendum
cogentes, magnam inde pecuniæ sum-
mam sibi fordide quarant. Ex quibus
infertur primo, quod nullus Episcopus
potest nunc, nec potuit a tempore publi-
cationis dicti Breuiarii Pii V. aditū post
remissionem de illo componendo, &
ædendo, a Concilio Tridentino sibi fa-
ctam, nouam formam recitandi horas
canonicas in suo episcopatu inducere.
Quia per bullam ei præpositam, sum-
ma, qua ualebat auctoritate id ueruit,
& iussit, ut omnes clerici in toto orbe
Christiano, secundum formulam in eo
positam horas canonicas recitarent, ex-
ceptis, qui per breuiaria ante 200. an-
nos composita recitabant.

Secundo infertur, quod prædictæ duæ
cōclusiones prædictarum duarum glos-
sarum erant quidem ueræ ante aditio-
nem prædicti Breuiarii Pij V. post eam
uero non, quia ante illam clerici subie-
cti Episcopis, & Archiepiscopis, tenebā-
tur recitare horas canonicas, secundū
formam ab eis præfixam, & ideo pote-
rant ipsi, & mutare suas leges, & cir-
ca eas dispensare. Nunc autem tenen-
tur omnes lege Papæ, quam inferiores

*a clem. ne
Ro. de elec.*

30 nec tollere possunt, nec limitare.^a
Infertur, & 3. per hæc cessare quæstio-
nem illam, quam in uulgari mouera-
mus, an scilicet possent Episcopi in
suis Episcopatibus inducere formam re-
citandi horas canonicas per Breuiariū
nouorum trium lectionum Cardinalis Sa-
ctę Crucis. Dicendum est enim quod
licet forte potuissent, iuxta prædicta
si tantum formas proprias recitan-
di habuissent, eam inducere ante
prædictum Breuiarium, nunc autem
omnino non possent, nisi forte in ter-
ris in quibus nondum est receptum
prædictum Breuiarium Pij Quinti, uel
nisi ab his, qui formas proprias ante
200. annos institutas habent, quas præ-

dictus Pius illibatas omisit. *

31 Quarto principaliter dico certum
esse, quod Papa potest per suam dispen-
sationem excusare quem ab horis cano-
nicis dicendis, cum illæ iure humano
sint præceptæ, & Papa possit circa om-
ne ius humanum dispensare, ^b vix ta-
men id facit. Nam & ipse, cum lite-
ris operam nauarem Tholosæ, eiusmodi
dispensationem procurauī, sed non
obtinui, & procurare desij, adductus
ab illo proposito auctoritate grauis, &
prudentis Doctoris Martini a Rada, Ab-
batis Illustris Monasterij B. Mariæ de
Oliua Regni Nauarræ, tunc Romæ
residentis, qui scripsit de me quædam,
quæ uera esse ipsa experientia didici
nempe, quod si appellerem animum ad
deuote in horis studio minus aptis im-
pedientibus, recitandum horas, non
modo tantum, uel magis studerem,
quam non recitando, oratione mentem
illustrante. sed etiam me a conuersatio-
nibus prauis, ac inutilibus auocarem
magna cum acceptione temporis studio
impartiendi. Quod ipsum sæpius con-
suli consulentibus me ad obtinendas
huiusmodi dispensationes, & quamplu-
rimis persuasi, omnibusque persuasum
esse percipio.

32 Tertia causa excusans a recitatio-
ne secundum nonnullos: quos allegat
Gerardus ^c est studere constituto uica-
rio, qui beneficio deseruiat, a quo ta-
men communis dissentit.

*c de asid.
oran. q. 6.*

Tum quod melius est ex se orare,
quam studere, uel legere, secundum
quandam, quæ solemnitas, & recepta est
glossam, ^d cui consonant alia ^e dixit.
Maledictum studium, propter quod
relinquitur diuinum officium, & Ioan.
Imol. receptus ab aliis dixit, schola-
rem teneri recitare horas per se, licet
vicarium habeat ad suo beneficio des-
eruiendum, licet non habeat alios,
quam minores ordines. Cuius contra-
rium tenuit Abbas ^f antiquus. Quod
licet defendi possent disputando, nō est
tamen consulendum, eo quod ei repu-
gnet communis theórica, & praxis ratio-
ni optimę innixa.

*d in c. licet.
8. q. 1.
e in gl. 3. c.
qualit. hor.
olum. 5. in
pra. sanc.*

33 Quarta causa, iuxta aliquos est pe-
regrinatio ad urbem relicto uicario,
qui beneficio deseruiat. Nam secun-
dum

*f in c. 1. de
celeb. mis.*

dum prædictum Abbatem, vbi supra, pro se adducentem Petrum Sampsonem, qui ratione solius beneficij teneretur recitare, satisfaciit deferuendo per alium, si iusta ex causa absens sit. Cuius tamen contrarium, ut prædixi, tenet communis. Onus enim recitandi videtur personale, ^a ibi, fructum laborum suorum, & quia eius industria fuit in id electa, vt recte declarat Albertus. ^b

34 Quinta causa est, cum superuenit aliqua occupatio subito, vel eo modo, quod non potest ei prouideri, nec omit- ti sine scandalo, vel peccato secundum Henricum Gandauensem ^c cui suffragantur Parisienses, ^d & alij, ^e vt si occurreret necessitas subita horas omittendi ad pacificandum populum rixari volentem, aut necessitas habendi concionem, quæ non nisi magno cum scandalo omit- ti potest. idem iudicarem de ap- tis confessorijs adientibus confessiones septimana sancta, aut tempore talis Iobilei, ad quod querendum oporteat quæ om- nium omnes in vna hebdomada confes- siones audire. Hi enim mea sententia, recitando horas maiores citra preces, excusarentur a minoribus, ab officio de- functorum, a cantico graduum, & a psal- mis penitentialibus. Quin, & tanta pos- set occurrere necessitas, vt merito excu- sarentur a maioribus, & a fortiore ratio- nē, satisfaceret is, qui sciens se die sequē- ti occupatissimum fore, anticiparet eas in vespera præcedente, super quo a quo- dam pio Dei seruo interrogatus fui. Quod ipsum dicerem de illo, qui præle- ctionem habere deberet illo die in con- cursu publico aliorum candidatorum, vel deberet defendere aliquam conclu- sionem, quod vt debire fieret, plurimū Republicæ, vel ipsiusmet priuatæ inter- esset, & studium in id necessarium reci- tationem officij nō compateretur. Quā- quam nos (gratia Deo) ad hunc usque diem nunquam earum recitationem an- te, vel post eiusmodi actus omisimus, ta- met si frequenter nobis occurrerunt, ne- que obgeminas in die lectiones, quas multis annis Tolosæ, & Cathacæ pri- mum, deinde Salmanticæ, & Conymbri- cæ habuimus, nec ob quaterinas toto vi- no anno in Gallia singulis diebus etiam festis, exceptis B. Mariæ Virginis, Dñi

35 nicis, & Apostolorum, habitas, licet horæ mei breuiarij duplo longiores es- sent, quam quæ a prædicto Pio V. in suo breuiario sunt præceptæ. Neque facile consuleremus alteri, qui recitando par- tem ante signatum concionandi, vel præ- legendi punctum, & partem post concio- nem vel lectionem, & partem inter stu- dendum, satisfacere posset, attēto quod sine ope diuina nihil, & cum ea omnia fieri possunt, iuxta Pauli, ad Philip. tert. Omnia possum in eo, qui me confortat, Christus.

36 Sexta causa est necessaria occupatio circa recitationem vel cantum, iuxta S. Anton. ^f ab omnibus receptum, qualis est occupatio querendi, psalmos & an- tiphas, transferendi libros necessa- rios ab vna parte ad aliam, querēdi pru- nas ad turificandum, nunciæ necessaria insinuandi, egrediendi aliquantisper ad respirandum. Omisio enim auditionis, vel recitationis officij diuini, ob has vel similes causas, neque videtur peccatū, neque suppletio necessaria. Quod ta- men locum duntaxat habere limitarem cum illa ante officium diuinū præpara- ri non potuerunt, aut ea postea facis, qui non tenebatur illa præparare, eo qd præparata non sint ab alio ad id obliga- to, quandoquidem turpitudinem sua nemi- ni prodesse debet, & non prouidere, quod oportet, peccatum est improuide- tiæ, ut sentit D. Tho. ^h

37 Ex quo infero eū, qui recitare vel cātare debet vnam lectionem, uel respo- sorium, aut aliud quidpiam in choro, & id prouidet, siue præuidet interim, dū chorus aliud recitat, vel cantat, licet for- te non canendo, vel non audiendo non peccet, & lucrētur distributiones illius horæ, non secus, ac si recitaret, vel can- taret, cum alijs, nihilominus eum obli- gari suppletæ postea totum id, quod om- misit recitare, vel canere, dum prouide- bat, siue præuidebat eam lectionem, vel responforium, si ut dixi, sciebat, vel scī- re debebat illud sui muneris futurū es- set, per quod limita dicta supra, ⁱ & dicenda infra. ^k * Insuper itē non omnē interruptionem horarū esse pec- catum, sed tantū illam, quæ negligētia, vel alia de culpa, siue ea in id iusta sit, quæ tamen cepsenda sit talis, arbitrio

G pru-

a arg. l. i. ff. de iure de- liber. ca. de causis. de offi. deleg. b ca. nemo ad impossi- bile. de re- gu iur. li. 6. prudentis viri definiendum est. ^a
 38. Septima causa est defectus Breuiarij, vel aliud rei ad recitandum necessaria, quia deest facultas recitandi, & nemo ad impossibile obligatur. ^b Exemplum de illo, qui peregre proficiscendo obli- tus est domi Breuiarium, vel postea iter faciens perdidit illud, & non potuit peruenire ad locum, ubi esset Breuiarium. De illo item, qui cum non sit latinus, & nullatenus sciat recitare, beneficium, vel ordinem sacrum suscipit, nec inue- nit socium, vel non tenetur quærere, iuxta supradicta supra ^c qui cum diri- gat, etiam si habeat Breuiarium. Cuius- modi sunt (proh dolor) hodie permul- ti milites supradicti, supra ^d qui ut victi habeant ad Ecclesiam confugiunt, & prius accepta beneficia bene, vel male sibi renunciata, & forte peius collata, quam deserant arma & militaria stipen- dia, nescientes plus recitare, quam arma ipsa plorare, & orare. Cuiusmodi sunt etiam multi pueri, quoruam humeris eo- rum parentes onas orandi per alios im- ponunt, priusquam proficere orare sciant, & eos ad id fieri legatos procurant, ante quam legationem intelligant, eamve ex- plicare valeant. Hi siquidem oēs, li- cet, ut supra ^e dictum est, peccent susci- piendo onera, & officia, quibus fungi ne- sciunt, quibusque indigni sunt. Quia ta- men tam ea acceperunt, si possunt, & in- tēdunt se ad illa idoneos reddere, & col- latio quamuis iniusta, non tamen fuit nulla, siue ipso iure inualida, non tene- rentur relinquere beneficia, nec recita- re horas canonicas, donec possent eas dicere, vel per eos stare, quo minus pos- sent. qui licet de rigore iuris non teneā- tur dicere aliquid aliud determinatum pro eis, ut dictum est supra eodem capi- tulo. 19. de consilio tamen meo ipsi, & om- nes, qui non possent dicere horas, & di- cerent tot Pater noster, & Ave Maria, & alias preces, quot arbitrio boni viri ad id sufficerent. Equidem aliquando arbi- tratus fui huiusmodi viros, aut pueros, debere tantum temporis, plus minusve, incumbere in attente dicendis Pater no- ster, Ave Maria, Credo, & Salve Regi- na, quantum insumpturi essent in re- citando omnib. horis, si eas recitare nesci- rent; addendo ter, Ego peccator semel

mane, cum supplerent Primam, Tertiā, Sextam, & Nonam, & tertio vespere, eū supplerunt Vespertinam, & Completo- riam. Quare si mihi a Max. Pontif. com- mitteretur commutatio horarum cano- nicarum in aliquid aliud, commutarem in hoc. Adde primo hæc intelligenda es- se iuxta supradicta ^f de his qui nō pos- sunt ob ignorantiam, vel alia impedimē- ta dicere, maiorem partē horarum per se, nec tenentur quærere socios, eū qui- bus dicant. Alij enim, qui tenentur quæ- rere socios, & possunt eos habere, non excusantur, nec qui possunt dicere ma- iorem partem, licet non teneantur quæ- rere socios, quia tenentur dicere saltem illam maiorem partem, ut resolutum est supra, & declaratio, qui teneantur quæ- rere socios, & quod qui propter defe- ctum Breuiarij non possunt dicere ali- quas partes, possunt tamen dicere reli- qua memoriter, vel alias, tenentur illa dicere, & quod nulli propter ignoran- tiam excusantur, nisi quousque dicant, & quod tenentur discere, quam cito cō- mode possunt, & quod non potest dispē- sari eū eis ab episcopo. ^g Quib. quoad pueros addo secundum quod Concil. Tri- dent. ^h vetuit ne illis ante decimum qua- r- tum annum beneficia conferantur. Adde tertio, quod Confessarij, quibus committeretur facultas commutandi ho- ras, quas dicere nesciunt, vel agere dice- re possunt recte, mea sententia, faceret, commutando in supradictas, quatuor orationes modo scripto dicendas, ⁱ me- ch 41. Octava causa, qua nonnulli se excu- sant a cantando in choro, & in supplica- tionib. siue processionibus, licet non a recitandis horis, est ignorantia cantus, aut vocis, in id apta defectus, aut prela- tio, qua nobilitate scientia, & gradu alijs præcellunt. Quæ tamen causa non est iusta. Tum quia qui non callet can- tum, aut aliquid aliud officio suo exer- cendo necessarium, non debet illud sus- cipere, ^k & si suscepit, tenetur requisi- ta illi discere, quod si nequeat, vel nolit addiscere, primandus est huiusmodi be- neficio vel officio, uti recte determinat Albertus, ^l & ante illum Panor. ^m & pro- bari potest per ea, quæ cæteris fufius alibi scripsi. ⁿ Tum quia satisfacit unusquisque, si

f eo c. r. no me. 24.

g co. c. nu me. 25.

h ses. 13. c. 6. de refor- matio.

i eo. nu. 36. k c. non est putada, cū glo. 1. q. 1. l. idē iuris. §. 1. ff. ad l. Aqu.

l in reg. ca. 1. q. 34. de celeb. mis. §. aliquid in q. 26. & 27.

m in c. uenerabil. de prob. n in prelec. c. si quando. de rescr. ex cept. 11.

uoce

a ad Eph. 3. voce sibi a Deo donata pro virili ei laudando inferuerit, iuxta illud Apost. ^a Secundum mensuram donationis suæ, nisi forte non esset tam absconsa, ut offenderet auditorium, & societatem. Talis enim, si eam mollire non posset, non foret tolerandus in beneficio tantum requirere. Nihil enim cum scandalo faciendum est, ^b & qui non vult, aut nō potest addiscere id, quod suo officio necessarium est, ab eo remouendus est. ^c

b c. nihil cū scandalo de prefer. c c. si. de a. ut. & qua lit. cū multis in d. prelect. & excep. per nos citatis. d in ses 21. tit. quomo. diu. off. su. pr. in ca. 4. nu. 5. e c. nos qui. & c. sequē. 40. d. & 1. 9. l. c. vilissimus. fin summ. verb. hora. rū in fine. g c. 10. nu. me. 47.

Tum quod præstantia dignitatis non excusat a cantu, quinimmo ad eum magis obligat, uti declaratum fuit in Concilio Basiliensi ^d relato. Tum quia nobilitas parum momenti habet ad excusandum quempiam ab oneribus spiritualis muneris, ut multa iura insinuant ^e licet Caeter. quodam in loco, ^f dicat quiddam contrarium prædicto Concil. Basiliensi, & si bi in alio, ut sup. ^g monuimus.

Super. cogitatu extrario tangit septem Conclusiones. Cap. XII.

- 1 Oratio absque cogitatu carnali, vel seculari fiat.
- 2 Oratio turris alta super vna terra fundanda.
- 3 Oraturus perfecte in principio agat hoc sex.
- 4 Orationem, quæ præcedere debeant, quæ non, nu. 7.
- 5 Capitula tenere ante horas quando dā. nosum.
- 6 Civile est quandoque incivilem esse.

NOta duodecimo, ex illis verbis, cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat, bene recitaturum exuere se debere omni cogitatu carnali, & seculari, & perpendendum nō solum dicere, oī cogitatione, significando, ad perfecte recitandum non iustificare, ut non peccemus, vel negotiemur tempore, quo recitemus, sed opus esse etiam, ne quicquā extrarium cogitemus. Quod egregie confirmat sex dicta Abbatis Iacobi, & Io. Cassiani in column nona, capit. quinto. 1 Primum, oratio est velut turris alta, quæ fundata in terra ascendit vsque ad cælum, ideoque ad eius ædificationem ante omnia remouenda est ab anima omnis mortua terra vitiorum, & praua

rum cogitationum, donec deueniatur ad terram, vel rupem, ut aiunt viam.

Secundo, sollicitudo rerum carnaliū generaliter abscondenda.

Tertio nullius negotij, causæve non solum cura, sed ne memoria quidem dū oratur admittenda. Deractio, vaniloquia, seu multiloquia, seurrilitates quæque similiter amputandæ. Iræ præ omnibus siue tristitiae perturbatio funditus eruenenda, concupiscentiæ carnalis, ac philargiæ noxiis fomes radicitus euellendus.

Quarto faciendæ sunt profunda humilitatis fundamenta, quæ turrim pulsaturam Cælos valeant sustinere.

Quinto superædificandæ uirtutū spiritualis structio.

Sexto ab omni discursu, atque euagatione lubrica animus inhibendus, ut ita paulatim ad contemplationem Dei, ac spiritualis intuitus incipiat sublimari. Quod enim ante orationis horam anima nostra conceperit orantibus nobis, per ingestionem recordationis occurrere solet. Quamobrem iuales orantes volumus inueniri, tales nos ante orationis tempus præstare debemus. Et ideo eo quicquid orantibus nobis nolumus, ut irrepat, ante orationem de abditis nostri pectoris extrudere festinemus. Hec ibi. Ex quibus omnes nos o patres, & fratres, clerici, & laici, monachi, & monachæ quocunque nomine, censeamur, cuiuscunque sexus, & status simus, sacri simul, & profani, maximi pariter, & minimi inferamus, quod qui egregie voluerit placere Deo sua oratione, recitatione, & cantu, non debet expectare horam id faciendi in vestibulo chori, aut Ecclesiæ portæ, vel loquutorio, intendendo negotijs, vel iocis, & minus rebus vanis, & prauis, murmurando, aut rixando, aut pacta vana, vel inhonestæ incundo.

5 Inferamus secundo, non esse vtilem, immo potius damnosam diligentiā nullorum, qui ut temporis iacturam nō faciant, procurant, ut canonici priusquā inchoent Primam, Vesperas, aut Nonā, ingrediantur Capitulum, ut interim, dū aduenit hora recitandi eas, illasque incipiunt medijs canonicis, & rationariis, expediunt aliqua negotia, & insinceptis egrediantur a Capitulo, & ingrediantur cho-

chorum. Datur enim per id occasio, vt canonici, priusquam mentes affectibus carnalibus, & secularibus in Capitulo conceptis exuantur properanter, contra hunc textum, intrent chorum cum alijs iam cepta prosequuturi.

6 Tercio silentium Ecclesiasticis non solum esse necessarium tempore diuino officiorum, sed & valde vtile paulo ante, quam inchoentur, quando ad id congregantur, & ciuile admodum esse, tunc inuilem, & solitarium esse, renuendo tempus conterere in vrbauitibus, & honesta conuersatione harum, illarumve nouitatum licet bonarum.

Quarto viris doctis, & Deum timentibus dignum esse id, quod a nonnullis fieri vidi, nimirum, quod dum recitari conueniunt, & horam vel focios expectant, & vrbauitas inuitat ad colloquiū mutuum suscitatur de quo, aut quo modo recitare debeant, referunt aliquas virtutes illius sancti, percunctantur alias, narrantes quantopere eis placeat sententia aliqua suae legendae, aut alterius officij diuini illius diei, & omni cum hu militate, & mansuetudine alios roget illius interpretationem, & si non placeat alijs, vel finitur disputatio, proferunt in medium mortes horrendae, & casus infelices, & ostendendo quantopere sit reuerendus Deus, & quātum decet ei seruire, & in horis canonicis orare, ut omnibus sit propitijs. Si vero magis arideant bona noua nonnullorum casuum bene fortunatorum & prosperorum, ea referunt, vel audiunt, commonstrando, quam bonus sit Deus, & quam vtilis illius amor, & seruitium, ut verba facientes de timore, & amore diuino, simul, & necessitate, & fructu inseruendi, laudandi, & gratias dandi, excipiat hora recitandi, & cantandi, quod tanto minore labore facient, quanto minus oportet eos affectus, & cogitatus conceptos a mentibus suis remouere.

a Ecclesi.

13.

b in 21. scilicet. illa praeparamenta, de quibus meminit tit. qualis. c in d. titu. qualiter i Prag. sanc. super ner. sancti.

Quinto denique inferemus, quae sint illa praeparamenta, de quibus meminit tit. qualis. ^a Ante orationem (inquiens) praepara animam tuam, ne sis quasi qui tentat Deum. Quod in hoc citat Concilium Basiliense ^b licet glossa. ^c aliud existimari. An haec omnia peragenda sint sub poena peccati, an spe ma-

ioris praemij infra in decimoquarto capit. dicitur.

De attentione orandi tangit 51. Conclusiones. Cap. XIII.

- 1 *Attentio orandi necessaria.*
- 2 *Anima desideria, sunt eius verba.*
- 3 *Oratio quinque producit effectus.*
- 4 *Attentio triplex, & quae praestantissima.*
- 5 *Attendit quando melius idiota, quam doctus.*
- 5 *Maiorem saepe a minori in hoc praecelli.*
- 6 *Attendere melius potest intelligens recitata.*
- Missae non intellecta, & potest bene attendere idiota.*
- 8 *Missae, quam attentionem requirat.*
- 9 *Clerici, & Monachi, quam expediat latinitas.*
- 9 *Horarum dicendarum manus precipuū, de quo grauis reddenda ratio.*
- 10 *Horas ad recitandas praecellens doctrina.*
- 11 *Oratio indeuota tertio fructu caret.*
- 11 *Canonicatus seruire cur apparet laboriosum.*
- 12 *Horas non intelligens cogitet isthac.*
- 13 *Hora initium requirit propositum attendendi.*
- 14 *Orationis attentio debet esse intenta.*
- 15 *Oratio indeliberata nil prodest, nec deliberata satisfacit sine proposito satisfaciendi.*
- 16 *Distributio non lucrifit sine animo attendendi.*
- 17 *Intentio tam actualis, quam virtualis sufficit.*
- 18 *Attendendi propositum oportet continuare, interruptum aut bisariam.*
- 19 *Canens qui, aut recitans, aut lucrans non canit &c.*
- 20 *Enagatio mentis interior sola quandoque mortalis.*
- 21 *Enagatio, quae mortalis, & carnalis, &c.*
- 22 *Horas recitando scribere legere, &c. ut mortale.*
- 23 *Iulius Caesar in scribendo, & distando mirabilis.*
- 24 *Orans cur peccat signans litteras in choro.*
- 25 *Orans loquendo, rixando, &c. in choro, ut peccat.*
- 26 *Orans precipitando festine, ut peccat.*

Hora

- 27 Hora sine proposito complendi cur non complentur.
- 28 Missam audiens sine animo satisfaciendi, &c. ut peccat.
- 29 Horas recitans immemor, an hoc, uel illud omiserit.
- 30 Missam ignorans, an hac, uel illa dixerit.
- 31 Attendere bene non est cogitare, an attendatur.
- 32 Habitus repetendi non necessaria, ut malus.
- 32 Horas iam recitans denuo recitare, ut peccatum.
- 33 Attendendi tertius modus sit in proposito.
- 34 Attendere in humanitatem Redemptoris an satis.
- 35 Christi humanitas, ut gradus in amorem diuinitatis.
- 36 Orantes multi absunt a termino, quem putant attigisse.
- 37 Exhortatio, ut bene attendamus ad hor.
- 37 Clerici, ut pro clericis habeantur optent.
- 38 Latina, ut intelligunt Hispanus, & Gal lus, & Italus.
- 39 Oratio etiam uoluntaria sine attentione mala.
- 39 Actus non est uirtuosus, si deest ei ulla circumstantia.
- 40 Orare sine attentione malum.
- 41 Orare non obligatus si oret, tenetur bene orare.
- 42 Recitando peccant multi, qui non recitantes non peccarent.
- 43 Pater noster, quod dicitur Nobilis, uel Militis.
- 44 Horas colloquendo audire multis ciuile.
- 45 Cantiones oscitanter audire quando peccatum.
- 46 Recitare consulta, & precepta non attente differre.
- 47 Recitare uesitiendo, exuendo & cetera, quis peccat.
- 48 Orabant laborantes monachi Aegyptij.
- 49 Recitans agendo impatibile non satisfacit.
- 49 Actio per qua opera externa tollitur. & 50.
- 51 Orat purius, qui externis minus intedit.

Nota decimotertio, Orationem fieri debere cum attentione. Quod ex multis partibus huius capitulli colligitur. Oper. Nauar. Tom. III.

gitur, nempe ex ea, nec quicquam tunc animus aliud, quam id solum cogitet, quod precatur, & ex illa, ad aliud propositum supra ponderata, Inuigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus & ex illa, claudatur contra aduersarium peccus, & soli Deo pateat, & ob hoc in primo notabili diximus, & probauimus hunc esse scopum, & finem principalem in quem Gratianus hoc capitulum Decreto inferuit. Secundum huius notabilis fundamentum est, de terminatio illa Concilij generalis, ^a Distincte præcipimus in uirtute sanctæ obedienciæ, ut diuinum officium nocturnum, pariter, & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiosè celebrent, pariter, & deuote. ubi glo. penult. & vltima, dicunt uerbum illud, studiosè, referri ad pronuntiationem exteriorè. Deuotè, uero ad interiorè.

Tertio huius dicti fundamentum est illud Apostoli ^b cantantes, & psallentes in cordibus uestris Domino. Super quibus uerbis dicit Hieronymus. ^c Audiant hi, quibus in ecclesia est psallendi officium Deo, non uoce, sed corde cantandum, ubi gl. ^d adiecit uersus illos dignos continuæ memoriæ.

*Non musica cordula, sed cor,
Non clamor, sed amor clamat in aure
Dei.*

Quarto fundatur hoc dictum in tribus, quæ glossa ^e quædam nostra in id al legauit, puta, S. Pauli ^f Si orem lingua, mens mea sine fructu est. S. item Augustini, quid prodest strepitus laborum, si mutum est cor? S. demum Gregorij. Animarum uerba sunt ipsa desideria, in quibus tanto quis minus clamat, quanto minus desiderat.

Quinto, fundatur in eo, quod spiritus est Deus, & eos qui adorant eum in spiritu, & ueritate oportet adorare: qui uero sine attentione orat non uidetur orare in spiritu, & Sancti Basilii dixit, Diuinum auxilium est implorandum non remissiuè, nec mente huc, uel illuc euagante, eo quod talis non solum non impetrabit, quod petit, sed etiam magis Deum irritabit. Cui etiam consonat illud Esaiæ ab ipso met domino relatum. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. ^h Per quæ omnia con-

a i s. Ser. stat esse verissimum id, quod Caieta.^a
hora. dixit. Non solum dictionem horarum, sed etiam modum dicendi attente, & deuote esse ab ecclesia præceptum.

b ad Habr. ult. Contra tamen hoc notabile, & omnia in eius confirmationem allegata facit primo, quod antea Apostolus,^b & post eum Concilium Viennense.^c vocauit horas fructum laborum, ubi glossa ait, textum illum probare sola vocali pronuntiatione horarum adimpleri præceptum recitandi, licet alio aliud volumus.

c cle. 1. de celeb. miss. Secundo facit, quod ipsi etiam sanctissimi viri interdum mentis oculos non habent defixos in id, quod recitant, dicente Dauid Psal. 35. Cor meum dereliquit me. Impossibile vero videtur, ut quis omnes suas horas recitet, mente ad alia non euagante, & nemo ad impossibile tenetur,^d & ecclesia mater non tendit suis filiis laqueos, quibus irretiatur,^e neque onera importabilia sunt imponenda. Intolerabile vero ut recitare ita attente, ut mens in alia non feratur. Et quidem memoria ab aliquibus.^f proditum est, sanctissimi quandoque virum significasse neque ipsam orationem Dominicam mēte nulla alia cogitatione distracta dici posse, quatenus promisit equum cuidam, si id ageret, cuius animum, cum eam recitaret, subire cogitatio, an daturus esset equum cum ephippio siue sella, an vero sine illo?

d l. impossi. biliu. ff. de reg. iur. et c. nemo, eod. tit. lib. 6. e ca. de seru. dnis. 27. q. 1. f c. alligat. 26. q. 7. Pro concordia horum, & aliorum complurium quæ vltro citroque in medium adduci possent, & ut diuina fretus ope, materiam hanc non modo in dies, sed & in horas occurrentem dilucidius, quam quis alius in huc diem, (& si multi, & in eo desudarunt) elucidem, dico primo, orationis tres principales & distinctos effectus esse, secundum S. Thom.^h comūiter receptum, puta, mereri, impetrare, & consolari.

g Host. in ti. de pa. §. qd sit effectus, Ser. carnis maceratio, & glo. magna, cle. 1. cū Card. et alijs de re. lib. 8. tit. 3. & Sterque Tho. 2. 2. q. 10. 11. 12. cum Palu. Gab. & alijs multis, in 4. d. 13. 3 Quibus addo quartum, quem ex tribus ab Adrianoⁱ relatis colligo, scilicet satisfacere præcepto. Addo etiam quintum, nimirum satisfacere pro pena temporaria debita peccatis venialibus vel mortalibus remissis, ut colligere licet ex traditis a Thom. & alijs omnibus in libris Magistri commentantibus. Quod quidem non obscure probatur. Nam multi merentur orando, qui non impetrant, quod petunt, sic D. Paulus^k meruit qui

dem petendo, ut lex membrorum suorum repugnans legi rationis, & stimulus carnis remoueretur a se, id tamen non impetravit. Et est diuerso, multi & quandoque in suam perniciem impetrant postulata, neque tamen merentur, quin potius peccant, sic populus Israeliticus petendo Regem peccauit, eum tamen obtinuit,^m Multi insuper neque merentur, neque impetrant, satisfaciunt nihilominus præcepto, veluti, qui in statu mortiferi peccati proferunt preces quas vouerunt, ut ab aliqua tentatione liberentur, non merentur per eas gratiam, vel gloriam, neque forte impetrant postulata, satisfaciunt tamen suis votis, ad effectum non peccandi omissione, adimplent tamen illa per infirmitatem.ⁿ

Sapienter vero etiam recitando, consolantur citra meritum, & citra impetrationem, quin, & citra adimpletionem præcepti. Exemplum esto in eo, qui deuote, & fuis lacrymis recitat tertiam partem suarum horarum, sine animo eas finiendi, & e contrario, potest quis mereri, impetrare, & præceptum adimplere, nullam percipiendo animæ consolationem, ob graues tentationes, & euagationes, quas sanctæ Ecclesiæ priorumque omnium atrocissimus hostis Sathā non semel dum recitamus inuitis nobis suggerit. Potest præterea oratio esse satisfactoria peccati, & non meritoria, secundum multos, quos alibi allego, inⁿ & infra.

4 Secundo principaliter dico, triplicem esse orationis attentionem. Prima est, qua attenditur ad verba sola, ne in ijs erretur. 2. qua attenditur ad sensum eorum 3. qua attenditur ad orationis finem, qui est Deus, & id, quod petitur, de qua re amplius infra: P Harum trium attentionum per se consideratarum secunda præstantior est prima, & tertia secunda. Tertia item communis est omnibus doctis & indoctis, quin & prima fere omnibus. Secunda vero eis duntaxat, qui intelligunt idioma, quo recitatur.

5 Ex quo sequitur primo multos idiotas & rusticos attendere melius ad Patrem nostrum, & Psalmum, quem memoriter recitant, quam aliquot alij literatissimi. Multi siquidem idiotæ volentes recitare, vel recitantes, mentem traducunt

et D. Ant. 3. p. ti. 13. c. 4. §. 8. et aliquid, 2. p. ti. 9. c. 12. §. 3. col. 2. 10. Maior, i. 4. d. 11. Ad. quodli. 9. et Vmbert. in Reg. B. Augusti. c. 24. & uterq; Card. in c. cā. tates. 92. d. h. 2. 2. q. 13. art. 4. i. quodli. 1. litera H. k. 2. ad Corinth. 12. l. ca. auda. Ser. 1. q. 1. m. in c. 14. nu. 2.

n c. 1. §. sacerdos. de pan. d. 6. & in ca. perse. tra. de pan. dist. 1. o in c. 20. p c. 21.

in illam magnam curiam cœlestem contemplant, ut Deus ille, rerum omnium opifex, in quantum Deus per se ipsum illi præsidet, & in quantum homo habens vitam reuerendissimam, ac suauissimam humanitatem, summus noster mediator est, utque innumeri Cœlicolæ, Angeli, & Sancti ei assistunt, eiusque suauissima conuersatione fruuntur, & ea contemplatione delibati, desiderioque eo migrandi affectu recitant, non ponderantes quidem verba, quæ proferunt, nec quid ea significant intelligentes. Aliquot vero literati, ea ipsa recitantes, possiderant quidem verba quæ proferunt & legunt, & mentes in eorum significata intendunt, eas tamen ad illa sublimiora non eleuando.

6 Secundo infertur magnam occasionem habere nobiles, & literatos, aliosque potentes, ac diuites humiliandi, & quadantenus se coram Deo contemnendi, & magnificandi aliquos ignobiles, indoctos, & pauperes, hinc secum reputantes, quod quandoque & vitam non sapientissime, Deus permittit obuelari oculis intellectus eorum, ne eum, & res eius diuinas contemplantur, & obscurari voluntates eorum, ne eis delectentur, & fruantur. Et illinc cernentes aliquot vetulas manibus leuatis, oculis lachrymantibus, genibus flexis, velut a sese alienatas, quas probabiliter credere possunt, patiari, & conuersari per amplissima illa cœli palatia, quod centuplo, & amplius, nobilitatem, literas, & fortunas suas præcellit.

7 Tertio sequitur, quod longe maiorem occasionem habet quis deuote recitandi preces compositas idiomate, quod nouit, quam compositas alio; puta latinus latine compositas, Græcus græce, Italus itale, Hispanus hispane, & sic de alijs, & hanc esse præcipuam rationem, cur clerici in maxima Europæ parte latine callere debeant, quia nimirum in ea clerici latine recitant. Quæ ratio mouit aliquos ad dicendum vtile fore Missas idiomate populari loci, in quo dicuntur, celebrari. Quod nisi maiora inconuenientia secum ueheret, hoc sane respectu in ijs, quæ voce sublata dicuntur, conueniens iudicaretur, id tamen non conuincit esse necessarium ad debi-

8 tam attentionem, prout nonnulli hæretici asseuerant: Sufficit enim idiotæ audiendi Missam iacere cogitatus suos in Deum, & desiderare suam gratiam, gloriam, & contemplari Missam continere realem vericorporis Christi præsentiam, esseque veram representationem vlrime Cœnæ, mortis, & passionis, quas propter nos Saluator noster perpassus fuit, quibusque redempti fuimus, qui est tertius & optimus bene attendendi modus. Sufficeret etiam, & desiderare, ut exaudiatur sacerdos ille pro cunctis orans, & sacrificans, attendere insuper ad ea, quæ dicit, & facit, licet eum neque audiant, neque intelligant, animo satisfaciendi præcepto Ecclesiæ, aut seruendi Deo.

9 Quartæ sequitur plurimum conuenire omnibus Ecclesiasticis intellectum Latini sermonis, cuius in officijs diuinis est usus. Magna item laude dignas esse sanctimonialia, quæ non solum sibi præcepta, ut idiotæ adimplent, sed etiam laborant pro sua virili, latina, & quæ recitant, intelligere, aliquot quidem arte, aliquot vero usu, discretionem, & aduertentia. Cum enim munus præcipuum, cuius a ministris ecclesiæ rationem reposcet Dominus, sit florarum recitatio, eaque esse debeat nostra maxime assidua occupatio, & ob eam nobis suppeditetur victus, honorque tribuatur, sitque requies animæ facta deuote & attente, aliter vero facta, labor, & tedium. Iustum profecto, & vtile fuerit, reputare nobis decorum id egregie facere, iustum in id conatus nostros intendere. Iustum procurare id, quod in id multum habet momenti, intelligere nimirum, quæ pronunciamus:

10 Iustum denique ad animum reuocare, nos non posse sine intellectu verborum præstare illum modum, quem optimum magnus illo prædicator, & Doctor D. Bernard in sermone decimo tertio super cantic. littera P, in hæc verba nos docuit. Immolantes hostias laudis, iungamus verbis sensum, sensui affectum, affectui exultationem, exultationi grauitatem, grauitati humilitatem, & humiliati libertatem.

11 Tertio principaliter dico, non posse quæ sine aliqua dictarum trium attentio-

num obtinere tertium fructum orationis, de quo supra, puta consolationem, & suauem animæ recreationem, secundum omnes, iuxta illud Pauli, ^a Si orē lingua, mens mea sine fructu est, est autem fructus ille suauitas illa, & manna illud, nectarque dulcissimum, quibus anima cum attentione deuota orans reficitur, iuxta expositionem D. Thom. ^b & aliorum.

Ex quo colligitur primo causa, cur præsertim ijs, qui non sunt latini, videatur tam molestum, & laboriosum se qui chorum, & de seruire canonicatui. Est enim illa, quod cum plerique in choro recitemus parua cum attentione tertriæ speciei, & secunda locum non hēat in ijs, qui arte, vel vſu non callent latinum, & prima secum ferat plus aloes, quam mellis, præcipua sibi spiritualis pars amara, aut certe insulsa remanet.

12 Sequitur secundum recitanti idiomate alieno vtile fore secum cogitare, & Deo dicere, Non intelligo mi Domine, quod pronuntio, vel audio; credo tamē me dicere, & audire magnas laudes tuas licet longe minores ijs, quas Maiestas tua meretur, & gratias tibi agere, quales potest humana infirmitas, simul peto tuam gratiam, & gloriam, cum necessarius ad eas consequendas mihi, & omnibus Christianis, præsertim vero benefactoribus meis, iuxta ordinem, & intentionem Almae matris Ecclesiæ. Exaudi me domine, & præsta ea, quæ non intelligendo verba peto. Credamus expertis, quod qui consueuerit dum recitat talia cogitare, animoque reputare suauius, hilarius, & gratus suum peraget officium, siue sit Ecclesiasticus, siue laicus. siue recitet Pater noster, & Ave Maria, siue psalmos, & hymnos, aut aliud quicquam approbatum idiomate si bi ignoto. Quod sæpius prædicandum esset populo, & Clero, ad bene, magisque efficiendum eos ad hoc, quod omnibus est factu facile, quam ad alia subtilia, quæ vt sunt paucis facilia, ita a paucioribus fiunt.

13 Quarto dico, quod et quoad alios tres effectus orationis, scilicet mereri, impetrare, & satisfacere, opus est, secundum omnes, quod in initio habeatur propositum actuale, siue expressū, vel virtuale,

siue tacitum, attendendi, & vacandi Deo, dū orauerint Nullus nactus esse posset meritorius, vel virtuosus, nisi fiat cum deliberatione, & aliquo fine debito, quādoquidem aliter non esset actus humanus, sed brutalis, vt graphice declarat D. Tho. ^c Ex quo sequitur recte dixisse 14 Palud. ^d orationi necessariam esse attentionem hoc sensu, ^e quod oratio nā sci debet ex intentione eam dicēdi Neque hallucinatus fuit statim postea dicendo, quod orationis attentio a principio debet esse intenta.

15 Ex quo sequitur primo, quod qui incipiunt recitare indeliberate, & eodem modo prosequuntur ex sola imaginatio ne, non merentur, neque impetrant, nec adimplent recitandi præceptum, quales sunt infantes, stulti, & mēte capti, carentes iudicio sufficienti ad merendū, vel demerendū, & multa recitant me moriter, vel legendo. Quales item, qui solent dormiendo surgere, iuxta gloss. Barto. & Imol. ^f vestire se, domo egredi, & ad eam redire, & recitare memoriter, quod alijs diebus vigilantes solēt, quando se vestiunt. Quales sunt etiā, qui accipiunt Breuiarium in manus, & expectantes socios sine proposito recitādi, vel satisfaciendi suo muneri, legunt in eo easdem horas, quas recitare debeant, vel earum partem. Nam licet talis mereri posset expectando virtuosē alios bene cogitando, & meditando, nō tamen recitando illas horas, quatenus canonicas, quas tenebitur denuo recitare, etiā si postea socij non adueniunt, non enim a principio habuit animum dicendi illas, neque eas dixit, vt satisfaceret suæ obligationi. ^{*} & actus agentium non operantur ultra intentionem 16 eorum, ^g Dixi sup. proposito (actuāli, vel virtuali) quia alterum eorum sufficit. Si n. quis petat, vel capiat Breuiarium cum proposito expresse satisfaciēdi huic obligationi, aut recitandi, vt dēt aut dicendi suas horas canonicas, vt pēi 17 pēt Ecclesia, sufficiens propositū hēt attendendi a principio, licet nō hēat expſsū. Amplius dico, sufficere, aio deliberato capere Breuiariū, ire ad ecclesiā, vel aliud simile facere, ita vt interrogatus quare id petat, vel faciat, vere rēderet, se id facere ad recitandū, vel satisfaciendū.

a 1. ad Cor.
vini. 14.

b ibid. & in
d. art. 14.

c 1. 2. qu. 6.
& 12.
d in 4. d. 15.
q. 5. col. 6.
e ubi supra
q. 6.

f in ca. 1. de
homicid.

g l. non ois.
ff. si cer. pe-
ta. et l. in a-
gris. ff. d. a-
quire. rer.
domin.

a cap inter
Verb. II. q.
3. pag. 16.
nu. 309
sup. in hac
ead. repe. c.
6. nu. 15.
b Maior in
4 d. 12. qu.
7.

ciendum suæ obligationi, vel debito, iuxta ea, quæ alibi, ^a latè diximus de proposito virtuali. Quæ conclusio est valde quotidiana, & me pridem consolata fuit, cum ea vidi per Parisienses, ^b in specie determinatam.

Sequitur secundo, non mereri, quin immò peccare, & non lucrari distributiones quotidianas coram Deo, ideoque in foro conscientiæ esse obligatos eas restituere, qui recitant, vel propositū habent recitandi suas horas domi, vel extra chorum, & ad illum vadunt animo non attendendi ad ea, quæ ibi dicentur, vel cantabuntur, neque vacandi Deo, saltem aliqua bona parte notabili illius. Quod ipsum dicendum est de illis, qui vadunt cum proposito attendendi aliquo dictorum modorū, verum postea mutant actualiter, vel virtualiter illud.

18. Quinto dico, quod ad merendum, impetrandum, & satisfaciendum, non solum necessarium est habere a principio propositum supradictum attendendi, & vacandi Deo, sed etiam, ne concipiat postea actualiter, vel virtualiter aliud illi contrarium, secundum omnes. Amplius dico, quod sicut duæ sunt species propositi attendendi, scilicet actualis, & virtualis, ut supra diximus, ita etiam duæ sunt species non attendendi, & consequenter, bifariam posse amitti propositum attendendi conceptum ab initio, scilicet actualiter, siue expresse, & virtualiter, siue tacite. Actuale, siue expressum propositum non attendendi habet is, qui proponit non attendere aliquo dictorum trium modorum ad id, quod recitat, quod raro contingit, nisi eis, qui iam semel recitarūt, & proponūt iterum recitare postea id ipsum, quod iam recitarunt, quæ præuentio fieri solet a multis viris pijs, qui recitant, vel canunt in choris parū Deo attētis, & de votis, & ab alijs qui recitat cū dñis, vel socijs balbutientibus, vel quia suo vitio anticipat versū, vel syncopat verba, vel alios defectus admittūt, ob quod nō liberatur a recitandi obligatione. Propositū virtuale non attendendi orōni hēt solus, & oīs ille, qui solo cogitatu se occupat in reb. ei extrarijs, & aduertit se de ijs cogitare, & qd per eiusmodi cogitatu auertitur plane ab oī attētiōe ho-

rarum, & omnia hæc animaduertendo, non procurat aium suum ab ijs reuocare, iuxta communem, vel animo deliberato se occupat in actib. exteriorib. repugnantibus oībus supradictis attentionibus recitandi, attēta saltem habilitate, & cura eius, qui ita se occupādo recitat. 19. Ex hoc dicto sequitur primo, quod aliqui recitando, & canendo, neque recitat, neque canūt, & lucrifaciēdo distributiones quotidianas corā hominibus, eas perdunt corā Deo, vna cū aīarū suarum iactura. Quod verificatur in ijs, de quibus in corollario vltimo præcedētis dicti, & etiā in his, qui a principio habent sufficiens propositum occupandi se in horis, sed postea continuando illas, mutant propositū actualiter, vel virtualiter, ut proxime dictū est. Tales, n. etiam si corā hominibus mereantur, & lucrentur, corā tñ Deo peccant, & non merentur magis, quam si non recitarēt, ēt si alijs operibus exterioribus non occupentur, secundū cōem quam tenent Palud. ^c & late probat Adr. ^d & Cajet. ^e Ioā. Maior ^f licet Hostiensis in uno loco, & S. Ant. ^h Ang. ⁱ & alij alibi contrariū teneant. Vñ in mihi cōi assentire ēt S. Th. ^k quatenus præsupponit, quod aliqui sola euagatio interior est peccatū mortale, & Syluester ēt in duob. locis, ^l videri possit alicui esse opinionis Hostiensis, in vtroque tamen, meo iudicio, concordat cum communi. Dicit enim, euagationem interiorē non esse peccatū mortale, etiam si sit deliberata, dummodo sciat, quod recitat, vel facit. Scire enim, quod dicit, & facit, est animaduertere, & videre, an erret, nec ne, & hic est vnus licet infimus trium modorum attendendi, & consequenter in effectu non dicit, nisi quod non est peccatum mortale euagatio interior deliberata, quando cum ea concurrat vna trium attentionum, licet sit minima, quod etiā tenet communis.

21. Secundò sequitur, non censerī quē mutare propositum attendendi, eo solo, quod non attendat, nisi ēt aduertat se non attendere. Sed neq; tūc, si procurat mediocriter animum retrahere Dixi, mediocriter, quia secundum Tho. in quarto distinctio. decimaquinta, quaestio. 4. articul. secundo, quaestio. quarta,

&

c i 4. d. 15.

q. 5.

d quodli. 8.

lit. G. H.

e in Ser. ho

rar §. 3.

f in 4. dist.

12.

g in c. dolē

tes. de cele

br. miss.

h 3. p. ti. 13.

c. 14.

i Verb. hora

§. 28.

k in 4. dist.

15. q. 4. ar

tic. 5. q. 4.

l in Aur.

ros. cas. 9. et

in verb. ho

ra. q. 11.

& omnes alios, magna est differentia in retrahione animi, quando vagatur, & distrahitur: Si enim adhibeatur in eo magna, aut saltem mediocris diligentia, etiam si non retrahatur, euitatur culpa mortalis, & venialis, & oratio est meritorea & satisfactoria, verum si non adhibetur ad minus mediocris, peccatur venialiter, & per consequens oratio non est meritorea, licet sit satisfactoria præcepti, uti ad aliud propositum loquendo de eadem oratione^a diximus.

*a sup. in c.
2. diximus.*

22 Tercio sequitur, quod qui accingit se ad scribendum, vel legendum aliquid diuersum ab eo, quod recitat, communiter peccat, & etiam mortaliter, si ea deliberare faciat tamdiu, quamdiu recitat partem notabilem orationis obligatorie. Scribere enim, & legere diuersum ab eo, quod recitatur, est actus exterior, qui videtur repugnare omnibus speciebus attentionis. & per consequens qui tale quid recitando facit, videtur saltem eo tempore, quo id facit, mutare virtualiter propositum attendendi, quod a principio habuit, per proximè dicta. Dixi, communiter quia interdum excusatur, ut cum necessitas id faciendi superuenit recitanti cum alio, & proponenti supplere postea, quod interim dum illud scribit, socij recitent. Dixi, si id deliberare faciat, quamdiu recitat partem notabilem. Qui enim tale quid ageret non cogitans quid agat, aut per imaginationem subitam, aut solum dum socij recitant vnum vel alterum verbum, vel versum, non esset defectus mortalis per supra^b ad aliud propositum adducta.

*b in ca. 10.
nu. 19.*

c li. 7. c. 25.

23 Non sum ignarus obijci mihi posse possibile esse quem legere, aut scribere vnam epistolam, & attendere ad horas, iuxta illud Plinij^c de Iulio Cæsare. Scribere, & audire solitum accepimus. Epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter librarijs dictare, aut si nihil aliud ageret, septenas. At ei, qui mihi hoc obiecerit, respondebo, nos omnes Ecclesiasticos non esse ea habilitate, qua fuit Iulius Cæsar, & licet essemus, non tamen adhibemus tantam curam in recitando, quantam solebat ipse scribendo dictando, vel legendo. Et quod si quis reperiretur tam diligens, & habi-

lis, ut legendo, vel scribendo aliud attenderet ad recitationem tantum, quantum esset necessarium ad euitandum peccatum mortale, talis non peccaret mortaliter, licet frequenter sic venialiter, mea sententia, ob irreuerentiam quam facit Deo, occupando se, dum ei loquitur, in alijs ab eo distrahentibus sine iusta in id causa.

24 Quarto sequitur, quod Beneficarij legentes, vel scribentes, aut subsignantes litteras, prouisiones, vel alia in choro, etiam si sint Capituli, interim dum in eo canitur, vel recitatur, bis peccant, quandoque mortaliter, aliquando venialiter. Primo quidem, quod seipfos distrahant. Deinde vero, quod a bene attendendo auertunt socios. Equidem de alijs me constantioribus, ad mentis oculos defigendum in Deum, quam ego non loquor; verum fateor, quod quando video dari meis socijs prouisionem, aut epistolam in choro subscribendam, & eos manibus pennas ad subscribendam tenentes, mentem meam distrahi, vel ad cogitandum de illo, quod pronisio continet si sciam, vel ad dubitandum, vel diuinandum quid contineat, si nesciam, vel saltem cogito de ea subscriptione, quæ me ab attentionis officio auocat.

25 Quinto sequitur iisdem duobus modis peccare eos, qui loquuntur in choro, alij quidem in aurem, alij voce subblata quæpiam a recitatione aliena, quoniam loqui, & audire ita sunt actus exteriores, sicut legere, & scribere, & æque ac illi repugnant attentioni ad recitandum, vel canendum requisitæ. Quid ergo dicemus de ringentibus, siue rixantibus, ridentibus murmurantibus, & vociferantibus? Quid nisi quod peccent quandoque mortifere, quandoque vero venialiter, & quod tempore, quo id agunt, non magis placent Deo quam si non essent in choro, imò minus quia prætermisso sine suæ orationis, qui est seruire Deo, eius hosti diabo lo seruiunt aliquando.

Sexto sequitur peccare grauiter eos, qui attendunt quidem ad verba, sed adeo festine, præcipitanter, & transcurrendo recitant, vel canunt, ut etiam si illa integre pronuncient, neque ipsi, neque

que eorum socij possint intelligere eorum significata etiam si idioma quo recitatur calleant. Tum quia licet primo modo attendant, non tamen accipiunt illum ut medium, & gradum ad consecrandum ad alios meliores attendendi modos, quandoquidem festinatio illa repugnat secundo modo, nec cum tertio concordat, saltem iuxta communem recitantium habilitatem & usum.

a *Cle.i.de*
cel. Miss.
b *sec. 2. i. tit.*
quomod. di
ui. offic.
27 Tum quia id prohibetur in Concil. Viennen. ^a in verbo transcurrente, & est festinatio, & precipitatio, quam prohibet Basilienſe, ^b in illis verbis. *Non cursim, ac festinanter.*

Septimo, sequitur verum esse id, quod non semel respondi. nimirum, quod licet non satisfaciant debito, non tamen satisfacere desinunt ob defectum attentionis illi qui cum sufficienti proposito attendendi incipiunt recitare, quod debent, & postquam inceperunt, ob uaria rum cogitationum pugnam, non dicunt tam deuote, quam cuperent, & ideo de liberant denuo recitare, etiam si tunc finiant illud cum mediocri attentione, animo tamen non se a debito exonerandi. Quod sapius contigit mihi dicenti orationes uotas, & per confessorios in penitentiam iniunctas.

28 Quod ipsum dico de eo, qui die festo audit Missam, & quia non est de die, aut quia non audit tanta deuotione, quanta cuperet, deliberat audire eam ad finem usque, sed sine animo satisfaciendi obligationi, quod est quotidianum. Neutrum enim eorum satisfacere debito constat ob defectum propositi satisfaciendi, & quod id non sit ob defectum attentionis, & propositi attendendi constat ex hoc dicto.

29 Octauo sequitur, quod qui recitat, non tenetur repetere verbum, neque uersum neque psalmum, neque lectionem, 30 quam non recordatur se dixisse, modo non recordetur se non dixisse, & credit probabiliter dixisse, neque etiam sacerdos sacrificans facere signa, aut repetere uerba, que non recordatur, an fecerit, vel dixerit, dummodo etiam non recordetur se non dixisse, vel fecisse, modo, inquam, credant probabiliter, eo quod alias soliti sint ea facere, quando sic recitant, uel celebrant, & memi-

nerint a principio, ac medio habuisse propositum actuale, siue expressum, uel virtuale, siue tacitum, in id attendendi. Tum quia qui recitat legendo, uel memoriter pronunciando unum psalmum, uel alterum, imò tres, uel quatuor contemplando omnipotentiam diuinam, qua uniuersa creauit, sapientiam, qua eadem gubernat, & bonitatem infinitam, qua uult, ut ei seruiamus, quo saluemur, quaque se nobis mirabiliter, & stupende comunicat, aut alia id genus similis nil cogitando de uerbis, quæ dicit, nec de signis quæ egit nec de eorum sensu, non potest recordari, an illa dixerit, vel fecerit, sufficientem tamen & selectam attentionem habet, etiam si animaduertit, quod aliud ab eo, quod recitat contemplatur, quandoquidem contemplatur Deum, & diuinam, quæ sunt finis de bitus orationis, & ita tertio modo, qui est optimus, ut supra eod. cap. num. 4. dictum est, attendit. Tum quia qui incipit recitare cum proposito attendendi, uno trium dictorum modorum, etiam si postea dum recitat unum uersum, psalmum, uel unam lectionem, immo uero multas, tam intentus est fabricandis, ut aiunt, in aere castris, uel modo quo studebit, uel præleget eo die, uel anno, aut quo excolet sua oliueta, & uineas, quod non adhibet mentem ei, quod recitat, nec eius significatui. Tamen si non aduertit se uagari, uel si aduertit, procurat se colligere, licet non possit, adeo, quod postea recordetur, an dixerit illa necne, satis facit, secundum omnes. Tum quia qui sensu uerborum, quæ recitat, fruitur, concipiens conceptus, quos uocant ultimos, id est rerum per uerba significatarum, minus aduertit ad eorum corticem, & minus concipit conceptus eorum, quos uocant non ultimos, qui sunt conceptus ipsorum uerborum, & non significatarum, & ita minus non scit, an ea dixerit. Præstantiorem tamen attentionem habet, quam si soli cortici uerborum intenderet, quia haberet secundi generis attentionem, quam primi generis attentioni supra diximus præstare. Tum quod qui recordatur se incepisse talem psalmum, talem lectionem, imò etiam talem horam, & uidet se ad illius finem peruenisse, legendo, vel

vel memoriter pronuntiādo aliqua, in quib. ipse cōiter errare non solet, iuste credere pōt se totū reci tasse, uti solet, & ulterius progredi, argumento eius, quod singulariter dixere Parisiē. ^a prefati. Nempe, quod qui incepit laudes minores S. Marię, & se uidet in fine psalmi, *Laudate Dominum de celis*. etiam si non recordatur dixisse ullum versum illorum psalmorum, quos dixit, iuste potest credere, se de more solito omnes dixisse. Qui optime consulunt, ut qui recte vult attendere ad horas, non se occupet in cogitando, & meditando, an attendat, nec ne. Nā, ut qui transeunt per summitatem aliquarum trabiū pontibus in aere distētarum, citius cadunt, cogitando de casu, & metuendo cadere. Ita qui recitat cogitādo de errore, & metuendo errare citius errabit.

31 Tū quia ut alibi ^b ait Caie. uelle attendere non est tam attendere, quam pro obiecto & scopo attētiōē ipsam præfigere. Tum quia, ut sapius consului, non solū, nō tenetur repetere id, quod probabiliter credit se dixisse, qui talia patitur, uerum etiam male ageret id faci-

32 ciendo, eo quod habitum, & consuetudinem concipiendi scrupulos superfluos sibi quæreret, eo item, quod iterum ea repetens, ut plurimum iterum erraret, & ob id oporteret eum tertio, & quarto repetere, qđ nō semel mihi contingit. & scio alijs cōtingere, quę uia est desipiendi, nisi relinquatur, neo etiam, quod faceret contra illud Sapien-

33 tis ^c Ne iteres uerbum in oratione tua. Confirmatur hæc, eo quod alibi ^d probamus, nimirum, quod licet iterum cōfiteri peccatum semel confessum de se sit bonum, non est tamen tale iteranti ob scrupulos superfluos, assuefaciendo se ad inquietam conscientia habendam.

33 Sexto principaliter dico, necessarium esse ei, qui primum vel secundum attendendi modum eligit, ne illum eligat animo persistendi in eo, & non transeundi ad tertium, qui melior est illis, sed eligat eum tanquam gradum ascendendi ad alium meliorem, si Deus id derit. Nam si adeo contentus foret aliquo duorum primorum, ut proponeret non procurare tertium, neque mereretur, neque satisfaceret, ut singulariter

determinauit subtilis Caietanus. ^e

34 Ex quo sequitur primo, quod qui inciperet recitare, animo attendendi ad verba, quo pronunciet, vel cantet ea incorrupte, ordinate, & distincte, putans quod ob suam imbecillitatem, vel valetudinem, qua tunc est, magis expediat eligere infimum illum modum, tanquam medium, & gradum ascendendi ad alios duos altiores, si id Deo placuerit, debito satisfaceret, non aut si eligeret eū eo aio, ut eo cōtentus, nollet ascendere per medium illius ad altiores.

35 Secūdo sequitur, veram uideri aliam non minus insignem conclusionem eiusdem Cardin. ubi supra, scilicet, quod qui dū recitat, mentem occupat in meditando amorem, mansuetudinem, suauem conuersationem, capturam, passionem, & mortem Saluatoris, & Domini nostri Iesu Christi, optime satisfacit, si hanc meditationem sumit tanquam medium, & gradum ascendendi ad contemplandam diuinitatem, & concipiendum in ea amoris affectum, qui ex ea contemplatione quasi filia nascitur. Nullū siquidem est melius medium, uel gradus ascendendi ad montem cognitionis, & fruitionis Diuinitatis altissimę, quā ipsa humanitas benedictissima Redemptoris, iuxta illud præfationis, *Vadum & visibiliter Deum cognoscimus, per hunc inuisibilem amorem rapiamur*, verum si prædicta meditatio humanitatis, & passionis, sumeretur pro fine ultimo, & non pro medio, uel gradu ascendendi ad contemplationem, & amorem Diuinitatis, non satisfaceret, Quinimo etsi eam non sumeret pro fine ultimo sed uideret se ita illi implicari, ut maiori sit impedimento, quam auxilio ascendendi ad prædictum altissimū cognitionis & fruitionis diuinitatis montem, omittere deberet eam, secundum eum, licet mea sententia mereretur, & satisfaceret præcepto, dummodo expresse non acciperet eam pro ultimo fine suę recitationis, & attentionis, etiam si non expresse acciperet eam pro medio, quia virtualiter pro medio, & non ultimo fine censendus est accipere. ^f

36 Tertio sequitur, multos (qđ ad orationem, & recitationē, attinet) multum abesse a termino, ad quem existimant

^e in 2.2. q. 83. art. 14.

^a in 4. d. 12 q. 7. col. 2.

^b 2.2. q. 4. a. 23. ar. 15.

^c Eccl. 7. d in c. f. nu me. 28. 29. ^d 30. de pen. d. 1.

^f arg. ca. 2. de re. iu. & leg. merito, ff pro socio.

se peruenisse, imò & prætergressos esse. Sunt enim quamplurimi existimantes se peruenisse ad optimum finem horarum, protinus ac eas omnes canunt, vel pronunciant bene, vel male ruminatas, bene, vel male pronunciatas, & cataras. Sunt multi qui aduertenti es prædictos esse suo modo satisfaciendi contentos, arbitrantur se longe prætergressos esse limitem bonæ recitationi sufficientem, eo quod eas cantent, & pronuncient sine errore syllabæ, vel puncti, licet non intellexerint significatum eorum, quæ dixerunt, neque eis in mentem venerit Deus, nec desiderium videndi eum visionis, neque habendi illius gratiam, neque gloriam. Alij existimant se dignos, quibus deferantur (vt aiunt) can deluxæ, eo quod peruenerint ad statum in quo dum recitant, vel canunt officiū alicuius Sancti meditando labores eius ossunduntur lacrymulis, quæ sæpe nascuntur ex hypocrisis intima inimica cōtemplationi sublimi. Quot quæso videas contentissimos, & auidissimos laudis, eo quod cecinerunt aliquam lectionem, epistolam, euangelium, siue collectam, sine vllō verbi, vel accentus errore? Cum tamen nihil prius eorū quæ dixerunt intellexerint, neque eis affulserit radius cōtemplationis Diuinæ, ob nebulas, quibus eos auiditas gloriæ, & metus ignominie humanæ obubrabit. Quocirca, o Domini patres, & fratres mihi suspiciendi, & diligendi, qui ex patrimonio Christi ratione ordinum, professionum, & beneficiorum, a Sancta Matre Ecclesia alimur, oculos in nos reflectamus, nobiscumque sæpe reputemus, eam ideo nobis, & stipendia & victum suppeditare, vt gratias agamus Deo creatori nostro, vtque matrē eius laudemus, & oremus non solū pro nobis, sed etiam pro toto populo Christiano, quam ob causam sæpe nobis longe plus honoris tribuit, quam fratribus nostris natu maioribus. Et nunquā non obuerfetur ob oculos nostros, hoc esse munus nostrum, hanc esse nostram prouinciā, & de illa bene administrata nobis esse gloriaudum, simul optemus, vt plurimū Deus, deinde homines ad illius gloriā, nos hēant pro deuotis clericis, religiosis, peculiaribusque eius mi-

nistris, & maioris faciamus, quod laudemur ob talia, quam ob vlla alia quamlibet alta nostrę gentis stemmata, gloriā, honores, & fortunās, quibus prædictos spirituales titulos prætulimus. Ideoque omni cura & studio attendamus saltem in verba, quę pronunciamus, nec anticipe mus versus, neque qui sumus vnus chori incipiamus nostros, antequā qui sunt alterius chori finiant omnino suos (qui cum primis magnus, & frequentissimus recitantiū, immo canentiū abusus est) simul abstinemus a corrumpendo, deglutiendo, inepto accentu, nimia cum festinatione pronūciando verbo, adeo, ut intelligi nequeant.

38 Præterea procuremus intelligere id quod proferimus, quamuis enim nō simus arte perfecti Latini, si tamen idio ma Italum, Hispanum, & Gallum (quod est latinum corruptum) canemus, erimus vsu saltem corrupti latini, adeo vt aliqua eorum, quæ cum debita pausa recitauerimus, aut cecinerimus, ex vsu intelligere queamus Et Deus ipse pro sua bonitate id quod in nobis est facientibus suppetias mittat, quo imperfecti cōtemplantes eū, eodēq; imperfecti fruētes in terris, perfecte uideamus eundē, eodēque perfecte fruamur in cœlis. Am.

39 Septimo dico, omnia supradicta de attentione excepto vno aut altero, nō tantum esse necessaria, vt debita, siue præcepta oratio sit bona, verum etiā vt consulta, siue quæ de cōsilio est, non sit peccatum, vt singulariter, & speciatim Caiet.^a determinat, & antea sensit Tho.^b quatenus ait, peccare oratē aīo inter oratū diuagāte, nō distinguēdo inter oratē ex pcepto, & inter oratē de consilio, & pbatur illa celebri Hier.^c auctoritate: Maledictus homo, q opus Dei negligenter facit. Probetur & illa firmissima ratione, q nullum opus cuiusquam virtutis quamlibet voluntarium est bonum, nisi concurrentibus omnibus circumstantijs necessarijs, ut^d de eadē ipsa oratione tractantes diximus. Tum quia qui voluntariē ad id nō obligatus hostio excipit aliquem, aut intercessoris munus ad aliquē magnatē gratis accipit, nō agit studiōsē, siue virtuosē, imò peccat, nisi necessarijs eo obseruauerit circūstātijs, ut recte a p̄dicto Cardina-

a 2.2.9.81.

art.13.

b in eo. art.

15.

c cap.25.

d sup. c.1.

nu.2.

a in 2.2. q. le. 2 determinatur, & ex prædictis con-
23. art. 12. stat attentionem esse vnam de circumstan-
 tijs bonæ orationi necessarijs. Tum quia
 eadem ratio quoad hoc in oratione vo-
 luntaria, quæ in obligatoria militat, er-
 go idem ius utrobique censendum.

b l. illud. ff. 40 Ratio enim cur oratio sine atten-
ad l. Aqu. tione facta non est bona, est quod ut qui
c. 1. de tran- non attendendo in id, quod dicit, allo-
slat. prala. quitur Principem, aut Magnatem, irre-
 ueretur, & offendit eum, ita a fortiori, qui
 alloquitur regem Regum, non attendens
 in id, quod dicit, eum offendit. Tum per
 illud Malachiæ. Si offeras cæcum ani-
 mal ad immolandum, nonne malum est?

c cap. 2. offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut
 si susceperit faciem tuam? Quasi dicat,
 quod quemadmodum offerēs Magnati
 alicui arietem, aut hædum cæcum er-
 rat, ita & qui aliquid Deo maculatum
 offert: Et qui orat sine attentione, rem
 maculatam offert ei: unde hac auctorita-
 te motus dixit Adu. 4 orationem, & ser-
 monem ad Deum habitum, etiam si non
 sit de præcepto, non debere tamen esse
 contemptibilem, qualis est oratio sine
 attentione.

41 Ex his sequitur primo, quod licet in
 terdum ad recitandum, aut orandum non
 obligemur, quoties tamen id fecerimus,
 42 ritè facere tenemur. Sequitur 2. Mul-
 tas canonicas, vel alia diuina officia pec-
 care, qui non peccarent non dicendo,
 aut non audiendo illa.

43 Quot ad id nõ obligati pronunciat
 horas, & loco orationis Dominica mo-
 destè dicendæ recitant illam quam in si-
 gnis ille verbi diuini præco. Thomas Illy-
 ricus solebat Tholose in Gallijs vocare
 Pater noster de Gentilhome, siue nobi-
 lis? dum Deo dicit, *Pater noster* & mox
 famulo, pasci ne sunt equi? & post, *qui es*
in cælis, subdit, est quod edatur? & dicto
sanctificetur nomen tuum, rogat, cur se de-
 mittit accipiter ille, & finito *adueniat re-*
nium tuum, confestim dicit, strigilla e-
 quum. Quot item ad id non obligati a-
 deo officiantur horas recitant, ut meri-
 to responderi eis posset eo modo, quo
 apud nostros famulus quidam suo res-
 pondit hero die quodam veneris ad fo-
 cum recitanti symbolum Apostolicum:
 Herus, n. cum officiantur, & vaga mente

peruenisset ad illa verba. *Carnis resurre-*
ctionem, quinquies, aut sexies repetijt,
carnis, carnis, famulus autem subridens
 dixit, Domine hodiernus non est dies
 carnis. Quot item bis horas recitant, &
 secunda vice, quia se putant prima, sa-
 tisfecisse, absque fere vlla attentione
 pronunciant, non animaduertentes et-
 iam secunda vice obligari ad debite re-
 citandum, esto voluntarie id faciant;
 Quamobrem raro, & ægre soleo ipse re-
 citare cum familiari, vel animo ite-
 rare horas semel pronunciatas. Quot præ-
 terea missas diebus, quibus ad id non o-
 bligantur, audiunt, nunc confabulan-
 do, nunc ridendo, & iocando, nonnun-
 quam dormitando, cum facile possent
 resistere somno, nunc oculos, immo &
 cogitatus in ea, quæ non oportet, iacien-
 do? Non ociosè dixi. *Missæ*, Nā pro re in
 urbana, vili, & abiecta (proh dolor) iam
 habetur a multis, audire attente, Pri-
 44 mam, Tertiam, Sextam, Nonā, & Cō-
 pletorium, immo & Vesperas, nisi orga-
 ni sonus accedat, & tunc non pauci eum
 audiunt in solum finem iudicandi, & di-
 cendi, o quam cœlestialiter psallit, si so-
 nus arrideat, aut quam infernaliter, si
 displiceat, in vtroque hyperbola super-
 flua vtendo. Non loquor de nobis mini-
 stris superpelliceo indutis, qui quando-
 que loquimur in aurem, quandoque vo-
 ce sublatā, quin & nonnunquam ride-
 mus tempore, quo organum pulsat suū
 versum hymni, aut Magnificat, Benedi-
 ctus, aut Nunc dimittis. Quia loquor de
 recitantibus, vel canentibus circa obli-
 gationem. Non enim eo magis in ea re
 peccamus, quam laici, quo magis, quam
 ipsi sumus obligati canere, vel audire at-
 tente per mox dicenda.

45 Quot denique audiunt conciones
 adeo negligenter, ut vel nolint intellige-
 re, quod audiunt, vel ita, ut quod vna
 excipiunt aure, altera egrediat, vel
 quod perperam, aut negligenter dictum
 sit, memorie mandant, ut postea cuius-
 piam perperam vel negligenter dicti no-
 tent concionatorem, & si quid boni de-
 sumunt, non id agunt, ut illud faciant,
 verum ut gloriam postea consequantur
 illud alibi referendo, aut ut adulterip-
 si concionatori, præsertim si Regi, vel
 Principi fuerit cum primis charus, dicē-
 tes,

tes, & quam singularis, delicata, sublimis, & propositio apta fuit illa, vel illa dicendi phrasis. Omnes quidem supradicti audientes cantantes, aut recitantes etiam citra obligationem, si faciant hoc cum attentione facere tenentur, alioquin peccant, licet communiter venialiter tantum. Non otiose in initio huius dicti septimi dixi (excepto vno, aut 46 altero) Inter orationem enim obligatoriam & voluntariam, sine ea quæ mere deuotionis ergo sit, duplex ex Neoterici colligitur differentia. Prior est, quod qui sine intentione, & eum proposito non iterandi dicit obligatoriam, peccat mortifere, sensu Thom. & exprimit Caiet. ^a & Palud. ^b Anton. ^c quia non satisfaciunt præcepto, argum. capitul. Quod præcipitur, ^d Qui vero non obligatoriam, venialiter tantum, quia non debita cum attentione dicit. Posterior differentia, quod pronuncians obligatoriam sine attentione, tenetur iterare, ^e eam, alter non item. Vterque enim tantum, & non plus ad iterandum obligatur, quantum & non plus, quam si non pronunciasset, atque ita obligatio remanet sua obligatio, alteri vero sua tantum deuotio.

47 Octauo principaliter dico, verum videtur illud D. Anto. ^f nempe illos, qui recitant vestiendo, caleando, & alijs actibus exterioribus se occupando, dignos esse reprehensione, & vix satisfacere præcepto, quia ex proposito se immiscuent actibus ab attentione auertentibus, Quæ ratio videtur concludere id esse dicendum de his quos passim videmus recitare horas, colligendo herbas, rosas, vuas, instruendo ignem, pectendo caput, manus, vel faciem lauando, penas ad scribendum aptando, & id genus alia attente agendo. Pro quo facit quod, ut ait S. Antoninus, nemo magna authoritatis æquo animo ferret, ut quis etiam super re graui alloqueretur, occupando se in huiusmodi leuioribus. Contra tamen hoc dictum Diui Antonini facit primo, quod contrarium ab omnibus fere observari videmus. Quis enim est, qui illas, vel illas preces, illa, vel illa vice non dicat, aliquid præfatorum, vel simulum faciendo? Quis quæso, non aliquando recitando se scalpit, aut ad pu-

licem pungentem manum non porrigit, non tendit oculos in viridarium, & deambulans in margine fontis, flumini, vel ripæ, non prospiciat illa, & gaudeat quod rancum per leuiam murmur laxa ciet, ut inquit Poeta a Hieronymo ^g citatus? Secundo quod fere totus mundus credit, & seruatur id, quod Caiet. ^h dixit. Non peccare recitantes dum se induunt, modo ⁱ pro viribus recitandis attendant, & quod in nonnullis religionibus statutum videtur, ut religiosi inter surgendum pronuncient horas B. Mariæ, & quod S. Dominicus dixit orationem attente a surgente de lecto pronunciatam communem, & salubrem ad resistendum peruersis cogitationibus esse medicinam. Tertio, quod Parisien. ⁱ aiunt, quem posse iuste exuendo recitare, cum non agat actum repugnantem actuali horarum attentioni. Sicut & religiosus satisfaciunt mandato vestendi ecclesiam superioris sui, licet hoc agendo intrantes eam obnixi in 48 teneant. Quarto quod iter faciens pedes, vel eques, suas horas iuste pronuciare potest, secundum Innoc. ^k receptus per omnes, & quod Ioan. Cassia. ^l (Quem Isidorus in lib. de diuinis officiis tantum facit) testatur de monachis Aegyptijs, quod occupati externis actibus orarent, & recitarent in hæc verba. Sicut nullam seime ab eis otij tempus, excipitur, ita nec in meditatione spiritali quidem finis imponitur, quin & pariter exercentes corporis animæque virtutes, exterioris hominis stipendia commolementis interioris æquant, hæc ibi, * Adde quod sacrificijs præscribuntur in Missalibus formulæ precum, quas pronunciant dum sacris vestibus se induunt, dum in medio Missæ manus lauant, dumque se in fine eius vestibus sacris exuunt. Quin & Episcopis in Pontificali præstipiuntur multi psalmi, quos dum vestibus Pontificalibus vestiunt, cum ministris recitant. * Equidem perciperem hanc adeo quotidianam, & tanti momenti quæstionem videre ab eo, qui errare non posset, decissam. Varia enim diuersis temporibus de ea mea fuit opinio, sed in præsentia arbitror, omnes conciliari posse per conclusiones sequentes. Quasi prima sit, quod omnes supra relati satisfaciunt præcepto, quoad recitandum. Tum quia

quia solus & omnis ille actus corporalis ad implementum præcepti recitandi im-
 pedit, q. repugnat, & est impatibilis cui-
 libet attentioni trium prædictarum, habi-
 litate eius qui recitat inspecta, iuxta Cō-
 munem, vt pulchre resoluit Durand. ^a
 & constat supradictos actus non esse ta-
 les, quia faciens illos potest attendere ad
 horas aliqua attentione trium supradic-
 tarum, nec D. Antoninus dicit, eos non
 adimplere præceptum, sed vix illi satis-
 facere, & vt ait Bonifacius Octauus. ^p
 quod uix fit, fieri tamen dubium non ex-
 istit. Secunda conclusio, recitans ali-
 quid ad quod non obligatur, faciendo
 aliquid prædictorum, non peccat, imò
 meretur, si utcumque ad id attendat,
 quod probant rationes contra S. Anto-
 ninum allegatæ, de quibus prædictus Ca-
 ietanus loqui videtur, de eo enim loquitur,
 qui ex sola deuotione orat. Tertia
 est non solum satisfacere præcepto, &
 non peccare eum, qui iusta de causa, v-
 na & eadem hora agendo actus prædi-
 ctos horas debitas pronunciat, verum
 etiam mereri gratiæ augmentum & glo-
 riam, si in statu gratiæ id faciat. Tū quia
 in eo non procedunt rationes pro opi-
 nione S. Antonini adductæ. Tū quia nul-
 lus Princeps egre ferret, si a subdito suo,
 vel quouis alio aliquid aliud agente, ius-
 ta de causa serio super re graui consule-
 retur, quod quotidie videmus fieri a Bō-
 bardarijs, Vitriarijs, sartorijs, sculptori-
 bus, pictoribus, & alijs id genus officia-
 rijs, quos occupatos in sui officij rebus
 libenter super rebus serijs audiunt Prin-
 cipes, immo egre ferunt, quod causa eis
 loquendi, omittant dare operam alicui
 operi celeriter absoluen-^{do}. Exemplum
 conclusionis sit in casu, quo uenit ad ali-
 quem uisitaturus, aut interrogaturus,
 vir aliquis spectatæ authoritatis, & ipse
 peruenit quasi ad finē alicuius horæ, quā
 non potest finire, & simul vt decet illum
 excipere, nisi recitet componēdo simul
 capillos, pileum, vestem, calceos, & alias
 vestes mutando, hoc casu non videbitur
 peccare, modo conetur mediocriter re-
 citationi attendere. Item si lecto, abs-
 que culpa incumbens ad celebrandam
 missam publicam hora non solita quis
 vocetur, & recitare vsque ad Primam
 inclusue, & ire ad eam celebrandam

tempore opportuno nequeat, nisi surge-
 do, vestiēdo, & calceando se, & alia in
 id præparatoria faciendo recitet, pote-
 rit id absque peccato facere, Necessitas
 etiam studendi concionaturo, præle-
 cturo, aut expedituro negotia saltem
 spiritualia, iusta causa id faciendi esse
 uidetur.

50 Quarta conclusio, Nonnullos actus
 corporales tam parum repugnare atten-
 tioni horis etiam obligatorijs debita,
 vt etiam nulla interueniente causa, si-
 ne peccato, eos faciendo recitari possit.
 Quorum de numero videtur esse lenis,
 deambulatio, itineris factio moderata
 peditis, vel equitis, collectio huius, vel
 illius herbar, prospectio in prata, hortos,
 & vireta. Quinto, quod plurimi actus a-
 deo sunt attentioni horarum contrarij,
 vt ea salua, magna difficultate fieri pos-
 sint, quos qui horas pronunciano fecerit,
 venialiter peccabit in quibus dicto
 D. Antonini ^c erit locus. Quales sunt
 surgere de lecto induere, & calceare se
 valde festinanter, magna intentione in-
 struere focū, & præparare libros. Qui au-
 tem horum actuum sit huius generis,
 vel præcedentis, certa regula tradi non
 potest, ideoque boni viri arbitrio relin-
 quendum, ^d cuius muneris erit non tā-
 tum naturam operis exterioris, sed et-
 iam modum, & habilitatem agentis co-
 siderare. Posset enim, quis induens ve-
 stem tam esse intentus recitationi præ-
 fata, vt omnino non peccaret, & con-
 tra, ita intentus esse ambulationi, aut
 profectio-ⁿⁱ, vt sic intendendo pro-
 nunciare horas esset peccatum saltem
 veniale.

51 Sexto, q. ex omnibus his sequitur,
 eo maiori laude dignam esse recitatio-
 nem, cæteris paribus, quo minori ma-
 nuum, pedum, oculorum, aliorumve sen-
 suum externa sit occupatione, vt inte-
 gra ad eam simus mente intenti, iuxta
 illud Redemptoris Matth. 6. nostri bene
 intellectum, Cum oraueris intra in cu-
 biculum tuum, & clauso ostio ora. Dixi
 (cæteris paribus) ad soluendum argumē-
 ta, quæ contra hoc fundari possunt in
 recitatione horarum canonicarum pu-
 blice, & in celebrandis alijs diuinis of-
 ficijs publicis in Ecclesia, vel subditio, vt
 litania, quæ potiora sunt priuatis, ceteris

ris paribus, licet maiorem requirant sensuum occupationem.

Nono principaliter dico, ex octo his dictis precedentibus colligi posse verum modum intelligendi hunc textum, & omnia in eius confirmationem supra citata, quæ breuitatis gratia haud specifico.

De parando ad recitandum animo tangit quinque Conclusiones.

Cap. XIV.

- 1 Recitans horas sic ad id præparet.
- 2 Recitans in statu male implet præceptum, sed gratiam non meretur.
- 3 Preparatio quæ necessaria ad implendum præceptum recitandi.
- 4 Missam maior decet preparatio, quam alias preces.
- 5 Attendere non est uelle attendere.
- 6 Attentio triplex, ad uerba, ad significata, ad Deum & Diuinam.

NOta decimoquarto. Ad horarum recitationem animi præparatione opus se; Sanctissimus enim Cyprianus in hoc textu ita dicit. Ideo sacerdos ante orationem, præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo, *Sussum corda*. Quin & antea idem apertius reliquit dictum Ecclesiastes ^a in Concilio Basiliensi ^b in idem propositum citatus. Ante orationem præpara animam tuam, ne sis quasi qui tentat Deum quæ preparatio recte fit contritione peccatorum, & eleemosynarum lagitione, ut significat Concilium Vienne ^c & apertius quarundam diocesum recitandi regulæ, quibus concordat Romana noua, scilicet Breuiarij Cardinalis S. Crucis, dum præcipit incipere horas a confessione generali, * quod non facit noua sæcl. recordatio. Pij Quinti. * Optime, præparabit se, qui seruauerit illa Abbati Isaaci, & Ioannis Cassiani supra ^d relata, ubi tamen non determinauimus, an omnia illa ita ad euitandum peccatum sint necessaria, sicut sunt ad maius præmium consequendum utilia, quod in hunc locum determinandum remissimus. Pro cuius determinatione dico primo. Necessè esse oraturo mortali peccato infecto

Oper. Nauar. Tom. III.

mundare se ab eo, saltem uera contritione, ad hoc ut oratio eius sit meritoria gratiæ, & gloriæ. Licet non ad hoc ut satisfaciatur præcepto recitandi, siue ut non peccet noue per omissionem recitationis, ut dictum est supra ^e cum

e. c. 7. nu. 1.

2 nemo in peccato mortali constitutus

sc. nihil, in-

frad. 5. ca.

charitas. 2.

de pœn. d. 2

agat, actum meritorium. ^f

3 Secundo, quod non solum ad querendam gratia, sed et ad implendum præceptum per orationem, præcedere oportet præparationem uoluntatis, & propositi actualis, aut uirtualis ei attendendi modo supradicto. ^g

g in no. 12.

num. 3. &

seq.

Tertio dico, quod ad euitandum peccatum, & satisfaciendum præcepto recitandi, sufficit ut præparemus nos ad horas, Missam, aliaq; officia diuina, per præparamenta ad id ab Ecclesia ordinata puta, *Domine labia mea aperies*, aut *Deus in adiutorium meum intende*, uel per orationem Dominicam, confessionem generalem, aut symbolum Apostolorum, secundum formulam breuiarij, secundum quod recitare uel missare debemus, adeo quidem, quod si quis mecum recitare solitus mecum ingressus cellam, uel musæum, inciperet id, & eo modo, quod & quo præcipit Breuiarij, ego autem non concepto alio proposito actuali, relicto studio secundum eiusdem formulam ipsi respondeam, præparatio ni necessariæ satisfacerem. Quæ est de cismo notabilis, & rei quotidie in choris contingenti necessaria, & ad tollendos sexcentos scrupulos eis, quib. negotijs extraneis intentis, aut dormientib. incipit, & incitat hebdomadarius, per orationem Dominicam, dicendo sublata uoce, *Pater noster*, aut, per, *Deus in adiutorium*, ut & ante nos affirmant Parisienses ^h Ex quib. omnibus sequitur, uersiculum illum, *Deus in adiutorium*, aptissimum esse horarum initium, qd cō firmatur per multa dicta Cassiani, ⁱ Abba Isaaci, ^k & orationem Dominicam esse finem conuenientem, iuxta Concilium Gerundense. ^l Per quæ confirmantur quædam superius adducta. Verum tamen est huius capituli contextum significare, maiorem attentionem, & præparationem requiri ad unam orationem quam ad aliam. Quoniam ad partem illam Missæ, quæ

h Maior, in

4. d. 12. q. 7

col. 3.

i in 1. coll.

k cap. 10.

l c. id sem-

per, de con-

secr. d. 5.

H con-

a cap. 15.

b sc. 2. l. tit.

qualit. horæ

dicen. sint

ext. chorū,

in fi.

c clem. 1. §.

ideoque, de

reliq. & ue-

ner. Sancti.

d in ca. 12.

nu. 3.

consecrationem Sancti corporis Christi continet specialiter nos admonet S. Mater Ecclesia, ut nos preparemus per illa uerba, *Sursum corda*, quod non facit ad ad alia, immo nec initium eiusdem Missæ, & S. Tho. ^a ait in ea parte Missæ animinum sacerdotis esse ualde eleuandū, licet proculdubio plurimum doceat, nō tamen arbitror esse necessarium ad euitandum peccatum, immo neque ad quæ rendam gratiam, & meriti augmentum. Licet n. orare cum attentione sub pœna peccati teneamur, non tamen hoc uel illo attentionis gradu id facere præcipimur, ut sup. ^b dictum est. Nam neque quis tenetur ad omnem attentionem si bi possibilē, ut recte dixerunt Parisienses. ^c Aduertere item debemus omnes, qui consecramus, aliud esse occupare mentem in uolēdo attendere, aut ad attendendum nos, parare, in quo se solent scrupulosi occupare, & non est attentio nec ad attendendum præparatio, sed potius euagatio, & assumere attentionem in obiectum, & scopum. Aliud est attendere, quod est aduertere, ne in uerbis erratur, quæ est prima, & infima attentio, uel eorum significata concipere, quæ est secunda & mediocris, uel Deū, & diuina contemplari, quæ est tertia, & optima attentio, ad quam inter alia, pertinet figere mentem in illius summa benignitate, qua nos tanta familiaritate, & humanitate dignos facit, ut existens in cœlo, in terram per sancta illa, & ualentissima uerba, quadantenus se demitti patiatur, quæ est consecrationis actui attentio aptissima, ut quidam doctissimus Cardinalis scilicet Caiet. ^d De qua triplici attentione sup. c. 13. dictum est.

De re a recitatione aliena, tangit tres Conclusiones. Cap. XV.

- 1 Falsum non est, quod in sensu in quo fit est uerum.
- 2 Corda in Deum esse eleuata dupliciter dicitur.
- 3 Attendere multi admonent, parum ipsi attendentes.

NOta decimoquinto, non esse falsum vel mendacium id, quod in aliquo sensu est uerum, licet in commu-

ni non sit tale. Hic enim textus in illis uerbis, dum responder plebs, *habemus ad Dominum*, significat secundum communē intelligentiam, quod omnes Missam audientes sacerdoti præsentī vere respondent, habemus corda actu eleuata ad dominū, quod est falsum. Quia pauci eorum, corda sic habent actu eleuata, est tamen uerum ita intelligendo quod sancta Mater Ecclesia, & nonnulla eius membra habēt sic eleuata, & est uerum intelligendo, quod audientes Missam habeant saltem uirtualiter corda eleuata ad dominum, si a principio actu, uel uirtute proposuerunt cum attentione Missam audire, & tale propositum in contrarium non mutarunt. Verū quia alijs duobus in locis, ^e super hac conclusione non tam materiam orationis quam aliam tangere scripsi, solū hic dicam, quod multos pios misere, piget, atque pudet audire aliquot sacrificios præfationes recitantes, aut cantantes, quorum alii adeo festiue, alii adeo oscitanter, alij adeo pomposè eas recitant, aut cantant, quod facile hic, qui ab eis promouentur leuare in Deum corda, conijcere possunt quam longe habeant ab eo sua, & quam parum leuant in eū sua, qui alios ad leuandum hortantur, saltem actu, licet credendum sit, eos saltem uirtute ita leuata habere, ut a peccato saltem mortali excusentur, per infra ^f dicenda.

De impedimento attentionis tangit
80. Concl. Cap. XVI.

- 1 Recitator uitet occasiones euagationis propriæ uel alienæ.
- 2 Attentionem horarum multum rumpit laudis amor.
- 3 Monachorum Aegyptij silentium imitatione dignum.
- 4 Recitans negligenter cum alijs bis peccat.
- 5 Recitans priuatim in choro aliud ab eo quod canitur ut peccat.
- 6 Recitare debet omissa sic tarde ueniens, uel cite exiens.
- 7 Recitans stando quod debet recitare sedendo, uel contra, ut peccat.
- 8 Horas ad dicendas in choro, qui ducit puerum ut peccat.

Reci-

*e in c. cum
super de cō
fess. & in c.
inter uerb.
11. q. 3. &
plenius in
c. humane
aures. 22.
q. 5.*

*f cap. 16.
nu. 20.*

*a 2. 2. q. 83
art. 18.*

b in not. 23.

*c maior in
4. d. 12. q.
6. col. 3.*

*d 2. 2. q. 83
art. 18. sen-
sit.*

- 9 Recitans peccat, si monitus non seruat accentus.
- 10 Accentus Gracus a latino multum differt.
- 11 Accentus, qualis uerbis extraneis proprius.
- 12 Iacobus quali accentu proferendum.
- 12 Lucia & Matthaeus quo accentu proferenda.
- 13 Accentus nouus aptus admittendus.
- 14 Recitans leuiter errando nonnihil peccat.
- 15 Recitans quis corrumpendo uerba peccet.
- 16 Crispe dicere insignis error est.
- 17 Kyrie eleison quid significet.
- 17 Salue qui bene, & qui male pronunciat.
- 18 Pater noster quibus punctis distinguendum.
- 19 Symbolum quibus punctis, & quomodo distinguendum.
- 20 Missa nec nimis festine, nec nimis tarde dicenda.
- 21 Ceremonia debent esse breuiores uno tempore quam alio.
- 22 Missae defunctorum aliquot ita festinantur dicuntur & audire pigeat.
- 23 Recitare in portis ecclesiae indecens.
- 24 Recitare cum superpelliceo tali, & tali indecorum.
- 25 Anticipare Versum quam indecens.
- 26 Pensandum in medio & in fine uersus.
- 27 Recitare alta uoce missam audiendo malum.
- 28 Sacrificiis in tota fileatur dum paratur ad Missam.
- 29 Cantando ceremonias illas aut illas sic facientes peccant.
- 30 Ignorantia sua qui in choro mouet risum peccat.
- 31 Canant qui contrapunctum ignorantes illum peccant.
- 32 Cantores cantu organi diuina canentes ut plurimum peccant.
- 33 Ingenio qui acuto pollent non otiantur.
- 34 Cantu qui plus quam re cantata mouetur ut peccat.
- 35 Cantu contrapuncti magis licet, quam organi.
- 36 Cantores Adonacharum Conymbricenses imitanda.
- 37 Cantores Musici in diuinis quomodo peccant.
- 38 Cantando & audiendo cantantes uarie peccatur.
- 39 Cantus non debet praferri concioni.
- 40 Cantus Ecclesia male ab haeticis subblatus.
- 41 Cantores qua ratione possunt effici deuoti.
- 42 Canere profana, & benedicere scommatis in diuinis malum.
- 43 Canere in diuinis tumultum bellicum peccatum.
- 44 Symbolum Apostolicum in Missa inceptum finiri debet.
- 45 Organa ecclesiae non tam Deo grata, ut uulgus putat.
- 46 Thomas Aquinas mortuus anno 1274.
- 47 Musica instrumenta scientia quarenda parum prodesse.
- 48 Organis miscere profana diuinis peccatum.
- 49 Organo psallentes in quo peccant.
- 50 Missam audiens quid maxime attendere debet.
- 51 Organi sonus prolixus hoc modo deuotius audietur.
- 52 Organi sonus in diuinis non sit nimis.
- 53 Officia diuina non sint nimis longa, nec nimis breuia.
- 54 Missa quae pars submissa & quae clare dicenda.
- 55 Missa & alia diuina officia non debent relinqui incepta.
- 56 Missa iam capta quibus de causis imperfecta relinquitur.
- 57 Missam ob quam excommunicatus non sit irregularis, nu. 58.
- 59 Excommunicati praesentia est iusta causa non finiendi missam.
- 60 Canon Missae quis, & capus omnino finiendus.
- 61 Horam captam non finire absque causa ueniale.
- 62 Hora minori de causa quam Missa relinquitur capta.
- 63 Oratio etiam uoluntaria & non debita non debet relinqui imperfecta.
- 64 Oratio sine causa non interrompenda.
- 65 Recitans exiens cito uel tarde ueniens ne peccat.
- 66 Orationum iuste rumpi ob causam ei pertinentem.
- 67 Salutare in choro obiter ut liceat.
- 68 Oratio ob quid iuste interrumpatur, et seq.
- 71 Index inter recitandum ordinare aliquid quid potest.

- 72 Oratio consulta quando non est addenda præcepta.
 73 Oratio interrupta animo iterandi eam iteranda est.
 74 Orationis dicenda obligatio non tollitur dicendo illam absque animo eam tollendi.
 75 Oratio male interrupta ut satisfaciatur.
 76 Missam qui dicit non misceat illi extranea.
 77 Officijs diuinis seruendum modeste & honeste.
 78 Exhortatio ad modestiam in diuinis seruandam.
 79 Ira Dei punit populum, quem non punit eius Rector.
 80 Chori præses corrigit in eo peccantes.

NOta decimosexto, euitandas esse occasiones ab attentione recitationis debita non auercentes. Quod colligitur ex illis uerbis, *Claudatur contra aduersarium pectus*, sed enim debite fieri nequit, nisi uitentur occasiones prædictæ, & confirmatur illo Saluatoris nostri. ^a Cum uolueris orare intra in cubiculum tuum, & ianua clausa ora: ad finem supple, ne uideas, uel audias, quod te impediat, & ne uidearis, aut audiaris, a quibus laudari cupis, quod maximum est impedimentum. Confirmatur & ipsiusmet exemplum, qui ascensus debat in montem, ^b ut oraret solus. Adde quod non solum nitare debemus causas nosmetipsos, sed etiam proximos impediētes. Cui peccato alieno consentiens peccet, ^c & causam damni dans damnum dedisse dicatur, ^d pro utroque facit testimonium Ioannis Cassianus de Monachis Aegyptiacis testatus, quod horis, in quibus ad-recitandum, & orandum multitudo eorum innumera conueniebat, tantam erat eorum silentium, ut nullus alius præter psalmi præceptorē ibi adesse uideretur, præsertim eo tempore, quo oratio sine collecta dicebatur, in quo ut ipse ait, in hæc uerba, non solum emittitur, non excreatio obstreperit, non rursus interfonat, non oscitatio somnolenta diffusis malis, & hiantibus trahitur, nulli gemitus, nulla suspitua et astantes impediuntur promuntur, nulla uox absque sacerdotis prece concludentis auditur præter eam, qui

anima accensa, & ignita non potens in fra se retinere, & quasi deuotione crepans uis fractis oris repagulis emittit. ⁴ Qui idem protinus hæc subdit. Illū uero, qui constitutus in tempore mentis cum clamore supplicat, aut aliquid horum, quæ prædiximus, ex faucibus suis emittit, aut præcipue oscitationibus præuenitur, dupliciter peccare pronunciat. Primo quod orationis suæ reus sit, quod eam, negligenter offerat Deo. Secundo quod indisciplinato strepitu alterius quoque, qui forsitan ardentius orare potuit, intercipit sensum.

⁵ Ex prædictis omnibus desumuntur multa corollaria. Primum, peccare beneficiarum, qui in choro recitat suas horas, aut earum partem tpe, quo in cōi recitatur, uel cantatur quippiam aliud. Nā ut Concilium Basiliense, ^e non solum obsequiū, quo est obnoxius, choro subtrahit, sed alios fallentes perturbat, & per consequens sumit, & dat causam auocandi se, uel alium ab orationis attentione, contra hunc textum & notabile. Ob quā eandem rationem, peccat similiter canonicus uel monachus, qui recitat quippiam præter suas horas interim dum chorus recitat uel canit, licet iam domi, uel alibi suas recitauerit.

⁶ Secunda corollarium est, quo dum qui inchoata hora uenit ad chorū, non debet statim supplere id, quod iam chorus cantauit uel recitauit, sed debet illam cum eo continuare, & ea finita, & aliis, quas postea sine intermissione cantauerit, uel recitauerit chorus, supplere illud modicum cui non interfuit. Quod ipsum dico de illo, qui post horam acceptam, aliqua ex causaregreditur, uel obdormit, regressus enim uel experfectus, debet continuare cum choro id quod restat, & horis finitis supplere defectum.

⁷ Tertio, peccare salte uenialiter beneficiarios, qui sine causa iusta, & aduertētes stant, cum sedere debeant, & qui sedent quā stare debent. Eos item, qui sedibus desertis, ad uentilum chori sese conferunt, uel prope eius portā, quo citius egrediantur officio finito, uel uel loquātur, legant, scribant, seu aliud quippiam agant. Siquidem hi omnes se ipsos, & alios perturbant, & per consequens, fu-

*e sessio. 21.
quo diuina
offic. §. am
tep.*

a Matth. 6.

*b Matt. 14.
Marc. 6.*

*c ad Ro. 1.
c. 1. de offic.
deleg.
d c. si. de in
iur. l. qui oc
cidit. §. in
hac. ff. ad l.
Aquil.*

amunt

munt vel dant occasionem distractionis, contra hunc textum. Neque (meo iudicio) iusta in id causa est, uidere oculis corporeis eleuari sanctum Sacramentum. Tum quod ab ipsis subfellijs oculis mentis illud uidere possunt. Tum, quod D. Hieronymus a glossatore, ^a quodam relatus dicebat, Ingratum est Spiritui sancto, qui cunctis obtuleris, neglecto eo ad quod teneris.

a in prag.
Sanct. Gal.
tit. quō. diu.
verb. subtr.

8 Quarto infero, peccare, eos qui sal-
tem tempore quo hora pronunciantur,
deferunt ad Ecclesiæ canes, accipitres,
& infantes, qui plorant, uel nociferan-
tur, & fatuos qui tumultus excitant.
Quoniam sunt causa suæ, uel alienæ di-
stractionis ab attentione officii Diuini.
Quod recte sensit Concilium Basilien-
se, ^b & etiam Lugdunense, ^c supra
allegatum. ^d Quid ergo dicemus de
ijs, qui eiusmodi deferunt ad cho-
rum, & de ijs, qui in illo cum infan-
tibus lusiunt, dum diuinum celebra-
tur officium.

b in d. fess
21.
c c. decet de
immu. eccl.
lib. 6.
d in c. 4.

9 Quinto, peccare eos, qui iam ab aliis certiores effecti, aut ab eruditis edocti pertinaciter seruant prauum accentum nonnullarum dictionum, licet antiquitus ita pronunciarentur. Quorum de numero sunt illi, qui hodie sequuti suam consuetudinem neterem, accentum in antepenultima distinctionis, *Laebus*, constituunt. Neq; excusari possunt, quod dicant se acceterum Græcum sequi. Quoniam in omnibus casibus et gignendi & dandi, non secus ac in nominandi, accusandi, & uocandi constituit in antepenultima, qui secundum Græcos, non nisi in certis casibus in antepenultima constitui debet. Qua ratione
11 noster Antonius Nebrisenfis complures alios sequutus, optime docet, distinctiones peregrinas reductas ad declarationem latinam, accentu latino pronuntiandas esse. Dixi supra (pertinaciter) quia qui id facerent, ut usui chori uel auditorii, in quo id faciunt, se conformet, minime iudicio meo peccarent.
12 Similiter etiam errant, & peccant, qui admoniti, accentum in penultima distinctionis, *Lucia*, cōstituant. Tum quod non est (ut putant) dictio Græca nō peregrina, sed pure latina, uti eruditiores tradunt, & usu receperunt, & quem

admodum est dictio, *Lucius*, Tum, licet foret dictio peregrina, declinatur ut latina, & in omnibus casibus ei tribuunt unum & eundem accentum, contra regulas Græcicas, & aliquot alijs casibus, neque Græcum, neque Latinū ei tribuunt. Idem dicendum de ijs, qui in litanijs ponunt accentum in prima syllaba dictionis, *Matthæo*, non aduertentes penultimam esse longam & diphthongo esse affectam. Horum omnium, qui admoniti non se emendant, peccatum non obscure comprobatur. Quia præterquam quod non dicunt id quod, & quomodo debent, perturbant & distrahant ab attentione horarum doctos, qui cum eis recitant, uel ab eis audiunt, & tanto grauius, quanto magis & plures perturbant. Neque se tutari possunt dicendo, quod pronuntiando, ut debent, perturbarent eiusmodi pronuntiationi assuefactos. Quia sine causa perturbarentur, alii uero cum ea, & horum scandalum est acceptum, & peccatum proprium, aliorum uero actiui & peccatum pronuntiationis, ut colligitur ex doctrina communis de scandalo, quam explicat uterque Thom. ^e cum communi. ^f Adr. ^g Nostri, ^h & cum hos uel illos offendere oporteat, offendat quem ratio dicat cuius uis protinus illa offensionem tolleret, non autem quem ratio excuset, cuius uis magis eam in dies adaugebit, una cum dedecore crediturum Capituli, & Cleri, quos docti auditores iudicabunt ignorantes, uel incircumspectos: Fateor nihilominus, quod cum aliqua dictio uno, & altero accentu pronuntiari potest, decens est eam pronuntiari solito, ob rationem memoratam, & quia ubi excusationi est locus, non dandum scandalum. ⁱ Neque etiam excusari possunt dicendo, accentus errorem esse paruum. Tum quia non est eiusmodi, cum significationem immutat. Tum quod licet paruitas erroris, excuset a culpa mortali, non tamen a ueniali. Tum quia quamuis per se paruus sit error, per accidens tamen ob perturbationem, & distractionem, quam parit in choro, magnus est, arg. l. si quis in hoc. C. de epis. & cler. Tum denique, quod libet error horarum quamuis exiguus

a in ca. 10.
b in 11.

per contemptum admissus, est peccatum, etiam mortale, uti sup^a traditum est, & ob alias rationes cuiusdam doctissimi, quæ licet non concludant suam propositionem, uti supra ostendimus, hanc tamen sic.

15 Sexto, inferitur peccare etiam eos, qui pronunciant corrupte dictiones, saltem si admoniti non se norrigunt. De quorum numero sunt, qui supremi Ducis nostri Iesu cognomen illud *Christus*, pronunciant sine aspiratione, cum tamen ipse in illo significationem immutet, etiam in uocatione, dum dicitur, *Criste*, quod significat plumarum conum in uertice autum, quum *Christe* unctum significat. Idque non solum in omnibus horis, sed etiam in Missa. Ex eorum quoque numero, & quidem potiore ratione, sunt 11, qui cum dicendum foret, *Kyrie eleison*, dicunt, *Kyrie leison*, efficientes unam de duabus dictionibus. & tollentes e septem syllabis unam, & magis qui dicunt *Criste leison*, quoniam adimunt unam syllabam, & unam aspirationem, quæ significationem mutat, ut recte scripserunt quidam eruditi, & ipse alibi^b dixi. in iisdem etiam, & potiori ratione, sunt, qui pronunciant, *Kysson*, & *Criston*, quandoquidem isti non solum auferunt accentum, & aspirationem, aut ponunt ubi non est opus, sed etiam syllabas adimunt. Quin vero, ut debeo, desidero, ut verba hæc tam uisitata & tanti momenti bene pronuncientur, eius rei ignaros certiores facio, *Kyrie*, esse dictionem unam, quæ significat domine, & *eleison*, seu *eleeson* cum accentu in penultima, quæ significat, Miserere, & similiter, *Christe*, esse dictionem unam idem ualentem quod unctus, uel Messia, estque cognomen Iesu, & *eleison*, seu *eleeson*, aham, quæ ut, dictum est significat Miserere.

17 Septimū corollarium, peccare quoque eos: qui licet bene seruent accentum, & bene pronuncient uerba, peccant tamen punctis distinguunt, & pausant clausulas, pronuntiatione interruptentes, ubi eis lubet, quandoquidem eo mutatur significatio, & perturbatur chorus aut socius, & similiter et adimitur intellectus eius, quod dicitur. De numero horum sunt, qui recitant, *Salve Regina*, nō

seruatis punctis, aut nonnulli seruando in una parte, alia vero in alia, ita ut eua doctissimi quique perturbentur, & difficile assequatur quid, cum quo, aut quo loquantur, cum tamen antiphona illa sit tam pia, ut facile humiliauerit, imò ad lachrymas concitarit eum, qui eam attente pronunciarit. Itaque omnes, qui illam præsertim in choro, uel cum alijs recitarint, per Deum obsecro, ut puncta bene seruent, facio nimirum, primo in *Miser cordia*, secundo in secundo *Salve*, Tertio in *Eua*, secundo in *valle*, quinto in *nostra*, sexto in *conuertere*, septimo in *ostende*, octauo in *pax*, ultimo in *fine*.

18 Ex horum quoque numero sunt multi, qui etiam dicunt, *Pater noster*, adeo male seruatis punctis, ut etiam docti illud non intelligant. Videbis nonnullos respirare in *sanctificetur*, alios in *fiat*, quosdam in *nostrum*, adeo ut iuxta suam pronuntiationem non dicant, ut nomen Dei sanctificetur, sed ut adueniat, neque ut nobis panem det, sed ut fiat, quem, possent facillime punctis aptis distinguere, & intelligendo, suas, & audientium mentem consolari, si primum punctum locarent in *calis*, secundum in *tuum*, tertium in secundo *tuum*, quartum in *terra*, quintum in *hodie*, sextum in *nostris*, septimum in *tentationem*, ultimum 19 in *fine*. Ex horum etiam numero sunt 11, qui maius symbolum, siue Credo misce, citra distinctionem unius articuli ab alio dicunt, exultantibus nonnullis, eo melius dici, quo citius, alijs uero tanto se maiore laude dignos esse, quo diutius in eo dicendo immorantur & tam hi, quam illi respirando, & pausando ubi non oportet, articulum articulo ita permisceant, ut cum sanctam fidem Catholicam confiteri deberent, eā negent plerique, quod faciebat, quod subsistebat post Deū uerum genitum non, & postea uelut periodum separatam incipiebat, factum consubstantialem patri. Consideremus, quæso, omnes istud, & sollicitè substituamus, & pausemus ubi, & ut oportet quod nunquam uti decet præstabis, nisi elaboremus addere uerbis mentem & sensum.

20 Octauum corollarium, peccare eos qui nimis festine, aut nimis tarde pronunciant

b in ca. hoc
quoque, supra ead. d.

nunciant Missam. Turbant enim & distrahunt se suosque auditores, & occasionem prebent, ut aliqui dicantur celebrare Missam venarum, alios uero doctissimus ille Episcopus Parisiensis Gulielmus cereorum consumptores uocat. Quoniam uero nonnulli mediocrem festinationem, & tarditatem uocant nimiam, dico mentorem eius rei non debere esse appetitum eam dicentis, uel audientis, sed rationem. Et quia illa distat, ne quis adeo festinus sit in loquendo, ut a semetipso uel alijs satis intelligi nequeat, neque etiam adeo tardus, ut sui obliuisci, aut alia meditari uideatur, is mihi legere uel recitare mediocri cum festinatione, & mediocri cum tarditate uidetur, qui illam eo modo pronunciat, quo si alicui Principi seculari loqueretur, uel legeret, modestus, & urbanus censeretur, fateor nihilominus, quique aliquam festinationem, aut tarditatem esse mediocrem, quæ aze-lias foret nimia. Cepisti tardæ Missam, aut coram fatigatis negotijs, uel officijs, aut iter agentibus, æquum est ea uni festinatione, quam uerborum prolatorum intellectus patitur. Facis Missam societatis sancti Sacramenti suis die & hora, aut festo die maiorem Missam, æquum est ut tardior sis, citra tamen ullam enagationem, uel distractionem. Nam & magnus aliquis Princeps gaudet iusta de causa, quam æquo & solito sibi festinantijs loqui. Ceterum ut Princeps non gaudet sibi quæ in ita festinanter loqui, ut qui dicat non intelligat, neque ita tarde, ut sui obliuisci, uel alia meditari uideatur, ita Deo non est grata festinatio, quæ impedit intelligentiam eius, quod dicitur, neque tarditas, quæ obliuionem, uel distractionem illius inducit.

22. Nono, errare etiam episcopos & alios, qui statis diebus canunt Missas, & licet habeatur concio prolixa, cum cantu organice dilatato, adeo lente thurificant, & canunt prefationem, Pater noster, & ceteras ceremonias peragunt, ac si nulla prolixitas admissa fuisset, eo quod snapte natura sint ualde tardi, sic enim diminuunt deuotionem audientium, & occasionem dant obloquendi suis ceremonijs, quæ licet sint bonæ &

sanctæ, sunt nihilominus duntaxat ceremoniæ, & inuentæ ad augendam deuotionem, & attentionem, ac proinde non tantum sunt æstimandæ, quanti finis earum, quæ propter unumquodque, & illud magis, & si plerique pluris eas faciant, & ita nunquam adeo lente sunt peragendæ, ut impediât deuotionem, & æsequutionem finis, ob quem sunt inuentæ, quin potius sunt breuiandæ, quantum patitur honestas, & disti finis consecutio deprecatur, uti dubio procul requirit prefatis diebus in prefatione, Pater noster, Benedictione, & ceteris omnibus quæ audiuntur a populo, prolixo officio, & concione precedenti iam fatigato.

Decimo, peccare quoque presbyteros, qui adeo festinanter canunt aliquas Missas, præsertim defunctorum, ut uideatur substantiatio, & irrisio bene canentium, eiusmodi enim non solum se ipsos, sed etiam audientes distrahunt, distrahunt, & deuotionem adimunt, & promouunt magis ad cogitandum de illorum incuria, quam de Deo, eiusque bonitate, qui id tolerat. Quod ipsum etiam censeo de ijs, qui adeo festinanter, & insipide officium, uel responsoria defunctorum canunt, uel recitant, quod miserendum sit eorum, qui sine misericordia pro illis animabus adeo miseris orant.

23. Undecimo, peccare Ecclesiasticos, qui sedentes uel ambulantes recitant in portis Ecclesiarum, per quas transeunt, uel ingrediuntur multi, præsertim mulieres salutationibus mutuis uacantes. Nam non modo non obserant peccata hosti, quod iubet facere hic Cyprianus, sed etiam illa iam aperta aperta faciant.

24. Duodecimo, peccare eos, qui cum superpelliceo, uel alio amictu superiori notabiliter precioso, & curioso, lacerato, spurco, male corpori aptato, uel insolito procedunt ad chorum, ad supplicationes, uel alio cum alijs recitaturi, uel cantaturi, siquidem quandoque seipsum, & semper alios perturbant, & occasionem distractionis subministrant, contra hoc nostrum notabile. Quod non obscure sentiens Concilium Basiliense, dixit: Si quis Principem seculi rogaturus habitu honesto, gestu decenti, prolatione non præcipiti, sed distincta, attenta

b Aristot. in Top. & authent. multo magis. C. de sacros. eccl. & ca. cū in cunctis, de elect.

c scilicet. 21. tit. quomodo di. ni. offic.

quoque mente, se ipsum ac uerba studeat componere, quanto diligentius in hoc sacro loco omni potentem rogaturus Deum, hæc omnia facere curabit? Intelligi nihilominus, mea sententia, hoc debet, quum uadit oraturus coram alijs, si enim solus obseratis ianuis ibi oraret, non esset istud necessarium. Ratio enim huius corollarij in tali cessat.

26 Decimotertio, grauiter peccare eos, qui recitando, uel canendo anticipant uersum, negligentes audire ultimam syllabam uersus, quem eius socij, uel alius Chorus recitat, uel canit. Nam præterquam quod audire desinunt, & causa sunt quod alij audire desinant partem horarum debitam, perturbant intellectum eius quod recitatur, & anam dant propriam, & alienam distractioni, omittendo audire finem uersus alieni, neque permittendo, ut finis proprius audiatur, qui sane est defectus intolerabilis, & satis uetatur per prohibitionem transcursum per Concil. Vienen.

27 Decimoquarto, peccare multos, qui audiunt Missam, & iuxta altare tam clare recitant, ut eos audiant sacrificiis & alij, qui cum eis Missam assistunt, quoque mente, se ipsum ac uerba studeat componere, quanto diligentius in hoc sacro loco omni potentem rogaturus Deum, hæc omnia facere curabit? Intelligi nihilominus, mea sententia, hoc debet, quum uadit oraturus coram alijs, si enim solus obseratis ianuis ibi oraret, non esset istud necessarium. Ratio enim huius corollarij in tali cessat.

28 Decimoquinto, peccare eos, qui ridet, iocantur, narrant fabulas uel historias uanas, aut clare loquuntur, & præcipue, qui rixantur in sacrificijs (quas Lufitani thesaurarias uocant) saltem tempore, quo ibi se præparant, & vestiunt se alij, quo statim celebraturi Missam egrediantur, proculdubio enim id plurimum perturbat, & distrahunt uolentem deuote celebrare.

29 Decimosexto, peccare eos, qui recitando in choro, uel coram alijs insolitas agunt caeremonias, prosternentes se in terram, uel sine modo pugno sua pectora tundentes ad, *Domine non sum dignus*, uel se colaphizantes ad *Ego peccator*, uel ad altare post consecrationem, ante cõionem, & in ea, aut in alia parte citra modum suspirantes, diutius æquo notabiliter in primo, uel secundo Memento immorantes euaginant essem dum dicit Euangelium, genua in terram usque deflectendo, quando Iesus, uel Maria profertur, polientes, & molientes notabiliter uerba. Hi siquidem omnes turbant se, & alios id ab eis fieri videntes, & auocant a debito, & aptiore cogitatu, & consequenter sua, & aliena pectora hosti adaperiunt, tantum abest ut occludant.

30 Decimosextimo, peccare eos, qui canere nescientes, tam notabiliter male canunt id, ad quod tenentur, ut alijs excitent risum, perturbationem, uel fastidium, distrahendo menses ab attentione debita. Ex quo subinfertur, eos esse obligatos ad minus tantam sibi cantus notitiam parare, ut canere ualeant id, ad quod

31 Decimoseptimo, peccare eos, qui canere nescientes, tam notabiliter male canunt id, ad quod tenentur, ut alijs excitent risum, perturbationem, uel fastidium, distrahendo menses ab attentione debita. Ex quo subinfertur, eos esse obligatos ad minus tantam sibi cantus notitiam parare, ut canere ualeant id, ad quod

32 Decimo octauo, peccare eos, qui canere nescientes, tam notabiliter male canunt id, ad quod tenentur, ut alijs excitent risum, perturbationem, uel fastidium, distrahendo menses ab attentione debita. Ex quo subinfertur, eos esse obligatos ad minus tantam sibi cantus notitiam parare, ut canere ualeant id, ad quod

c Cont. ea q̃ habetur in extranag. I Ioan. 22. de ut. & hon. cle. inter cõmunet.

a cle. 1. de celeb. mis.
b scilicet. 21. tit. quom. din. offic. §. 1.

quod tenentur, citra prouocationem ad aliquid supradictorum. Neque eos ab eo excusat iuuenilis vel senilis ætas. Tum quia nulla ætas fera est ad descendum.^a Tum quia nemo debet suscipere munus, quo nesciat fungi, & si suscepit, tenetur per conscientiam subire onus, aut discere id, sine quo non potest eo, ut par est, fungi, per multa iura,^b per quæ id alibi latius,^c probauimus.

a l. apud Iulianum, ff. de fideic. libe.

b c. nisi cū pridē, §. pro defectu, de renūc. l. idē iuris. §. 1. ff. ad l. Aq. c. non est putanda. 1. quæst. 1. c. si quando, pag. 55. de rescript. c. i. c. 1. §. caueat, de penit. d. 6.

31 Decimo octauo, peccare eos, qui vt vocem suam ostentent, & vt audiantur, non callentes arte, nec vsu cantum, quæ contrapunctum vocant, canunt illud, & vt aiunt, cantillant contra omne punctum, & omnem bonam harmoniam in diuinis officijs, alijs ridendi, alijs vero obmurmurandi ansum præbentes, & per consequens dantes, & fumentes occasionem distrahendi se ipsos, & auditores a debita attentione, contra hoc notabile. Quod ipsum dico de ijs, qui data opera tardius finiunt suum versum, aut in vltima syllaba vltra cæteros reboant, & repetendo velut quoddam echo, non solum ad supra memorata prouocant, verum etiam se ipsos, & alios impediunt, ne audiant initium versus alterius chori, quod peccatum est, & in dies immo vero in horas accidit.

32 Decimonono, peccare hodie communiter aliquot cantores, qui in horis canonicis, & Missa canunt cantum organicum. Eos item per consequens, qui eum, non adhibito remedio, ne peccetur procurant. Tum quod communiter hodie cantores, dum non canunt, fabulantur, & tantum strepitum excitant, vt totum chorum inquerent, & non modo non excitant, verum adimunt attentionem, & deuotionem officio debitam, & contemplationem Dei, rerumque Diuinarum, quin & dum canunt tam parum modestis gestibus vtuntur, vt magis eos aspicientes distrahant, quam sua melodia attrahant. Tum quia, vt augetur attentio, & deuotio propria, vel aliena permissus fuit cantus in officio diuino, vt Pontifices,^d & Sancti Doctores de terminat, Tho.^e præsertim Io. XXII.^f in hæc verba: Ideo etenim in ecclesijs Dei psalmodia cantanda præcipitur, vt fidelium deuotio excitetur. In hoc notandum, diuturnumque officium & mis-

d extra. 1. Io. 22. & vi et honeste cleric. inter commune. e 2. 2. q. 91. artic. 2. f in d. extr.

farum celebritates assidue a clero, ac populo submaturo tenore, distinctaq; gradatione cantantur, vt eadem distinctio, ne, & maturitate collibeant, & delectent, hæc ille. At is cantus organicus communiter est causa, vt non audiantur, minusque intelligantur voces, quæ canuntur, & consequenter adimit duas species supradictarum trium attentionum, præsertim apud Germanos, Flådros, & Gallos, qui vix explicant verba, asserentes solo cantu, citra vim & significationem vllam verborum, peritos cantores mouere debere auditores. Cui consequens est, hodie communiter cantum operari contrarium ei, ob quod inuentus, & in officijs diuinis permissus fuit, ac proinde frequenter esse abusum, & peccatum.^g Tum quia dant occasionem, vt fere omnes alij, qui in choro sunt, relictis suis sedilibus, ad alienas se approximēt, & multo colloquantur, iocentur, rideant, & negotientur, potissimum cum alternatiui versum vnum organa, & alterum cantores cantus organi cōcinunt. Nam cum non bene audiant, & minus intelligant id, quod canitur, cumq; non sit facile ipsis ascendere ad fastigium cōuersionis diuinæ sine verborum, quæ canuntur intellectu (qui seruiat pro scala, & gradu) descendunt ad humanā, quia intellectus potissimum acuti, quales sunt vt plurimum ecclesiasticorum, ad aliquid semper agendum sunt propensi, nequeuntque esse ociosi.

g arg. l. legata inutiliter, ff. de adimē. l. c. cap. Ad nostram, de appellat.

33 Tum quia vetitus est cantus organicus in Missa, & alijs horis canonicis per prædictum Io. XXII. in extranag. de Illustissimorum Cardinalium consilio, per multa, & magna verba neruosis innixa rationibus: Tum quod delectari, aut alium delectare velle in officijs diuinis magis cantu, quam verbis, est peccatum, vti confitetur B. Augustinus,^h in hæc verba: Cum mihi accidit, vt me 34 amplius cantus, quam res, quæ cantatur moueat, pœnaliter me peccare cōfiteor, & tunc mallem non audire cantantem. Tum quia vt sit licitus cantus in diuinis officijs duo sunt necessaria. Alterum, vt non canetur delectationis danda, vel accipiendæ gratia.

h lib. 10. cōfession.

Alterum ne canetur existimando, quod cantatum per se magis arrideat Deo,

a 2. 2. q. 91. artic. Deo, quam recitatum, ut recte probat Cardinalis Caietanus. ^a Intellego tamen horum prius de fine principali, id est, quod delectatio non debet esse finis principalis cantus. Nam si finis principalis canentis, aut cantare procurantis sit excitare deuotionem propriam, vel alienam, recte potest minus principaliter velle sibi, vel alijs audientibus aliquo bono fine placere, ubi supra, ^b ad aliud propositum diximus, & alibi, ^c probauimus.

b in not. 6. num. 32. c cap. inter

Verba, 11. q. 3. n. 280. & pag. 86. num. 390. 35 Non ab re vero in principio huius corollarij, dixi de cantu organico, contrapunctus enim qui non turbat Gregorianum, siue planum, licitus est iuxta ea, quæ ipsemet Ioan. XXII. postquam vetuisset cantum organicum, in hæc verba dixit. Per hoc autem non intendimus prohibere, quin interdum diebus festis præcipue, siue sollempnibus, in Missis, & præfatis diuinis officijs aliquæ consonantiæ, quæ melodiam sapiunt, puta octauæ, quintæ, quartæ, & huiusmodi, supra cantum ecclesiasticum simplicem proferantur; Sic tamen, ut ipsius cantus integritas illibata permaneat, & nihil ex hoc de bene memorata musica immutetur, maxime cum huiusmodi consonantiæ auditum demulceant, deuotionem protulerint, & psallentium Deo animos torpere non sinant. hæc ibi: Dixi supra, aliquot cantores, quia multi adeo modeste, deuoteque canunt, ut de Deo, deque hominibus bene mereantur, præsertim in vrbe, & maxime in capella Papæ, ad quam de cuiusque gentis artis musicæ callentissimi, & de huiusmodi callentissimis moribus probatissimi deliguntur, & tali cantu organico vntur, ut eum minime cõprehendere videantur rationes, quibus præfatus Ioan. XXII. cantum organicum prohibuit. Quæ videtur ratio germana, quare in tota vrbe non obstante dicta extranagante, vsitatur cantus organicus, qui nec auditum; nec intellectum verborum, quæ cantantur, impedit, ut postquam in urbem appuli animaduerti.

36 Istud videtur in vsu esse sanctimonialibus huius ciuitatis Conymbriens. dignis, quas vniuersus orbis imitetur, quæ ad tantò maiorem deuotionem excitant auditores, quo attentius, mode-

stius, humiliter, deuotius grauius, & conuenientius canunt vocibus diuersis, non corrupto, vel immutato puncto cantus Gregoriani. Dixi etiam in dicto principio huius corollarij, (Cõmuniter) quia aliquando cõueniunt cantores tam modesti, tam compositi, & deuoti, qui eum humilitate canunt vnum motetum, vel aliud quippiam, quod non est obligatorium, aut ita canunt obligatorium, ut æque bene, vel melius audiat, intelligatur, & moueat litera, eis sic canentibus, quam Gregorianum, & planum cantum canerent. In cuiusmodi cantu non habere locum dictum decretum præfati Ioan. XXII. dici potest. Quod tamen, ut cetera omnia, Sanctissimi D.N. iudicio submitto.

37 Vigefimum corollarium est, magnæ miserationis causam esse errores, qui hodie circa cantum tam a cantoribus, quam auditoribus in officijs diuinis fiunt; Alij enim plaris faciunt, nolle canere, quam cantata intelligere; Alij existimant cantum per se esse rem Deo valde gratam, quum tamen non sit aliud, quam cõmonia quædam ad excitandam deuotionem canentium, vel audientium inuenta. Alij, qui potius permittunt, & iubent omitti, vel abbreviari vnâ bonam concionem, quam bonum cantum. Videas quosdam, qui procurant, ut, *Kyrie, Gloria, Alleluia, & Credo*, valde prolixè canantur, qui tamen non ferunt, quod concio vnâ horam duret: 38 Sunt item, qui egrediuntur concione ad ientandum, & qui in ea dormiant, vel illam male auscultent, qui tamen iidem sunt attentissimi ad cantum, non quatenus est scala, & gradus ascendendi ad diuinâ cõtemplandû, ut oportet, sed ad pascendum suas aures quas iactant se habere valde musicas, & ut dicant, dõ qualiter ille canit. Sunt qui insunt centum, quingentos, vel mille aureos, quin & myriadem in cãtores latini sermonis ignaros, vanos, vitiosos, & satuos, & renunt dare centum alicui concionatori doctissimo, graui, virtutibusq; prædico, & valde composito, cuius tres conciones coram Deo plaris sunt, quæ aliorum totius anni cantus & garrus.

39 Atque vtinam solus nullius valoris foret, & non noceret choro, & animabus ipso-

ipforum, & canentium, & audientium, ut fileam loquacitates, gestus, & inquit tudinem, quæ Deus nōuit. Sūt qui dum canunt magnopere solliciti sunt, ne vel vnus puncti sui cantus iacturam faciāt, qui tamen nil cogitant de eo, quod can tant, nec oculos suos in Deum defigūt, imò dum cessant a cantu, fabulantur, rid dent, aut rixantur, & huc illuc ita vagan tur, ut neque satis audiant orationem, quæ collecta dicitur, neque epistolam, neque euangelium, immo nec præfatio nem, neque Pater noster, nisi duntaxat, ut respondeant sacerdoti, quod etiam facere non satis curant. Hi tamen sibi sufficere, & contenti, videntur magnum eo die obsequium Deo præstitisse, quā ne præceptū quidem de audiendo Mis sam adimpleuerint, quandoquidem nō sufficit illā ita audire, per supradicta. ^a

a in c. 13.

40 Vigesiumprimum, quod hæretici veteres nostro hoc sæculo renouati, & ab inferis reuocati, qui omnino sustule runt cantum Diuinorum officiorum, in iustissima id de causa fecerunt; Tū quia licet multi cantores modis præfatis pec cent, non tamen sunt pauci, qui debita cum reuerentia cantent. Tum quia satis erat emendare, & tollere abusus, & er rores, & defectus cantus, eo minime su blato, sufficiebat enim remouere abu sum, bono vsu relicto. Tum, quia tollere omnino cantum, esset tollere magnas commoditates ex eo manantes, ^b quas Ioan. XXII. ^c insinauit, & nos supra, ^d explicauimus.

b argu. l. f. seruū, §. 1. ff. de actio. empt. c. de mēs de pre sb. y. nō ba ptizat. c. extr. 1. de Vita & bo nestia cleri. inter cōes. d. in cap. de hymnis. su pra eadem. e. ad Eph. 6. c. ad Co los. 1.

41 Quocirca conuenientissimum foret cultui Diuino, & honori S. Matris Ec cle siæ, cantores esse modestos, deuotos, & bene compositos, & timentes offendere Deum, cuius Maiestati, & obsequio can tum suum potissimum deuouerent, nō autem gustui, oblectationi, & auditui populi, iuxta illud S. Pauli. ^e Cantan tes & psallentes in cordibus vestris Do mino. quod facile facerent Cātōres, si per opera, & beneficia Principū, & præ latorum, cognoscerent parui eos facere cantum virtute, & deuotione destitu tum, & magni eis comitatum.

42 Vigesiumsecundum, peccare illos qui ipso die Natiuitatis Redemptoris petentibus benedictionem ad dicendū suas lectiones iocosè male imprecātur,

ita ut totum chorum & populum propo cent ad risum. Peccare etiā eos, qui eo die, aut alijs canūt cantiones vulgares, & profanas, licet de se non sint inhone stæ, aut vanæ, durante officio diuino, omnia enim hæc distrahunt ab aten tione, & deuotione officio diuino debi ta, ut de se patet, & determinauit Con cilium Basiliense. ^f Et licet intentio pia celebrandi festum, & solennizandi illud extenuet peccatum, non tamē tol lit omnino illud, uti determinauit recte Cardin. Caietan. ^g loquendo de sono, & addendo, quod non solum peccant, qui hoc agunt, verum etiam qui consen tiunt, & procurant.

f in sess. 21. ritu. de his. qui in miss.

g in 2. 2. q. 91. art. 1.

43 Vigesiumtertium, parum placere Deo miscere spirituali grauitati diuini officij profanam quandam, & leuem in Gallijs inuentam cātilenam, iam nimis in Hispanijs receptam, qua fere ad viuū representantur tumultus prælij cum so nitu tympanorum, & tubarum, & toto strepitu bellico. Nam licet hæc repræ sentatio de se non sit inhonestæ, & con iuijs, recreationique seculari sit apta, inepta tamen valde est officijs diuinis quieta mente dicendis, & eorum finī, qui est erigere animas, & spiritus ad me ditandū diuina, & ad Deum super om nia diligibilia diligendum, & peccatum mortiferum, quod nos ab eo separet, su per omnia odibilia odio habendum, ad quæ parum promouet strepitus ille bel licus magis ferociens, quam leniens au dientium animos.

44 Vigesiumquartum, peccare etiā eos, qui inchoāt *Credo maius*, in missa, & non absoluunt. Tum quia id est abu sus, uti determinauit dictum Conciliū Basiliense, ^h *Credo*.

h sess. 21. de his, qui in missa nō cō plent.

45 Tum quia impediunt attentionem in partem, quæ omittitur, & sunt in causa, ut auditores se occupent in dis currendo, & imaginando causam cur non finiatur.

i in coroll. 14. huius c. k. arg. c. cū in cunctis. de elect. c. Auth. mul to magis. c. de sacros. eccles.

46 Vigesiumquintum, quod vsus or ganorum, & horum sonus non est faciē dus tanti aut verum cultum diuinum, quanti vulgus facit. Tum quia non est res per se Deo grata. Cum enim cantus ipse hominis non sit per se Deo gratus, uti supradictū est, ⁱ longe minus erit, ^k sonus organi aut fidium. Tum quia est

noua

noua cēremonia laudandi Deum in Ec-
clesia Catholica. Viuente enim S. Tho.
qui obiit anno 1274, non erat adhuc eo-
rum vsus in officijs diuinis, vt ex eius
a in 2.2.g. verbis colligitur, ^a neque in hodiernum vsq; diem coram Papa illis vtitur
91. artic. 1. Ecclesia, vt testatur Cardin. Caietan. ^b
ad 4. & nos postquam venimus in Vrbe, ab
b in ead.g. anno 76. in hunc 85. palam cernimus.

47 Tum quia Principi philosophorum
visum fuit, non conuenire scientiæ ad-
piscendæ, instrumenta musica, cuius ratio
secundum S. Thom. ^c est, quod illa
e in d.g. 91. magis mouent animum audientis ad
delectationem, quam ad aliam bonam
dispositionem Ex quo infert idem Car-
dinalis, quod si instrumenta musica ma-
gis noceant, quam prosint ad discendū
scientias humanas, minus proderunt ad
discendum diuinam, quæ interior est.

48 Tum quia multi organistæ faciunt
sonare sæpius organa cationes profanas
in Ecclesijs, immo & vanas, & quandoq;
malas: cuiusmodi sunt, quas vocant Ba-
xas, & Altas, & alias cantilenas, quas vul-
gus nouit esse turpes, absceñas, & petu-
lantes, quod palam est peccatum, præfer-
tim cum id faciunt, quando officia diui-
na fiunt, tam ob irreuerentiam, quæ lo-
co sacro fit, quam propter occasionem,
quæ præbetur, auertendi mentes ab at-
tentione rerum diuinarum, & spiritua-
lium, & ad intendendum easdem tem-
poralibus vanis, & malis.

49 Tum quia est causa, quod multis in
locis non canuntur, nec audiuntur *Credo*, & *Gloria*, a populo in festis, quibus
iubentur cani, non quidem vt pro eis
audiantur fistulæ, & harmoniæ, sed vt
animo, & ore confiteamur sanctam fi-
dem Catholicam, & vt gratias Domino
ob suum aduentum agamus Tum quia
multi organistæ, quo suam artem osten-
tent, & plene audiantur, tandiu pulsant
(cum tamen ille pulsus non sit aliud, q̃
vt ille ait, sine mente sonus) vt nonnun-
quā Missam vna hora diutius æquo pro-
trahant, quare adeo audientes lassant,
vt cum deuenitur ad id, quod plurimū
importat, puta concionem, aut contem-
plationem passionis Redemptoris, & re-
demptionis humani generis, quæ repre-
sentantur in sanctissima illa consecratio-
ne, tam sunt fastiditi, vt plus cogitēt de

egressu Ecclesiæ, quā de illis mysterijs.
Tum quia datur occasio, vt interim dū
organa sonant, qui in choro sunt collo-
quantur, iocentur, rideant, negocientur,
quandoque paulo plus cogitent de eo,
quod organa sonant, quam eorum fistu-
læ cogitant de eo, quod ipsi agunt, vel
dicunt. Tum quia cantores celebres quā-
do cum paribus organistis concurrunt,
& contendunt, vtri eorū suos versus ma-
gis protrahant. eo magis corā Deo ver-
sus, vel psalmus perit, quo magis coram
hominibus statu ventoso, & voce thea-
trica tractatur. Tum quia nec chorus re-
bus diuinis cantatis, vel pulsatis animū
intendit, vix est qui fileat.

50 Pauci enim sunt tanta in diuina in-
tentione animi, & cogitatu sublimi, vt
possint, vel saltem velint vti remedio in
id a nobis reperto: nēpe, vt interim quis
toties repetat animo, & voce submissa
versus, aut res organo, vel voce cātatas,
quoties oportuerit, ad animum in atten-
tione rei cantatæ, vel pulsatæ conti-
nendum, & interdum religiosius esset
cleuare, & figere mentem in illa cœle-
sti, quæ coram Deo sit harmonia, quam
illa Ecclesiæ organica, & musica in ter-
ra repræsentat. Si enim etiam cum ver-
sus vnus cantu organico canitur proli-
xo, videmus eos, qui in choro sunt, di-
strahi ab attentione debita eius, quod
canitur, quid sperandum est de audien-
tibus versus fistularum sonitu oblectū?

Tum quia sonus, & cantus eatenus, &
non amplius laudantur, quatenus exci-
tant deuotionem in animis audientiū,
vt colligitur ex Thom. communiter re-
cepto, ^d vel canentium, & ideo quoties
in id nō prosunt, sed potius obsunt, mo-
uendo pro deuotionis excitatione fasti-
dium, non est eis vtendum. Tum quia cō-
siderando aliqua supradictorum, dixit
Card. Caiet. ^e quod vtendo sono orga-
norum debemus esse breues, qui si con-
siderasset omnia prædicta, dixisset debe-
re nos esse breuissimos, dixisset, qđ
parū plus duraret cātus organicus, quā
planus Gregorianus congrue pausatus,
quod sancte seruari in nōnullis Cony-
mbricæ monasterijs vidi, & nunc video
idem fieri in aliquot vrbis ecclesijs. Di-
xisset (meo iudicio) bonum fore, vt sal-
tē tertius versus cantaretur cantu Gre-
goriano

d in d.g. 91.

e 2.2.g. 91.
artic. 2.

goriano plano, & deuoto per totū chorū, cum alium pulsat organum & aliū cantus organicus.

53 O si quis sibi posset persuadere religiosam diuinorum officiorum actionē non esse sitam in eorum nimia mora, vel nimia festinatione, sed in mediocri, modesta, attenta, deuota, humili, hilaris, & tranquilla. Ita vt neque mora nimia fastidiat, nec nimia festinatio debetum rei recitatæ, vel cantatæ intellectū impediat. * Quod etsi plurimi obseruent, multi tamen id minime faciunt, in quibus sunt, qui psalmos laudum tridui ante Pascha tanta cum festinatione, & aliquanta versusum anticipatione cantant, vt vix eos etiam attēti, & perdoctus auditor intellectu assequi possit. Quod contingere vidi, eo quod cantores nimiam moram, quam fecerant cantando Lamentationes Hieremiæ, & responsoria earum morosissime modulantes in primo nocturno, nimia psalmorum laudum cantus breuitate compensare voluerunt.

54 Vigessimus sextus, peccare eos, qui Missam submissam tam submisce recitant, vt circumstantes non possint audire, Gloria in excelsis, orationem, epistolam, euangelium, & reliqua, quæ non sunt secreto dicenda. Nam præterquā, quod est abusus vti declarauit Concilium Basiliens. ^a dant occasionem murmurandi, vel saltem imaginandi multa auditoribus superflua, vti sepius mihi dederūt, & consequenter sunt causa distractionis attentioni contrariæ. Id ipsum dicendū de ijs, qui verba consecrationis tanto conatu, & aspiratione ab imo pectore tracta proferunt, vt scandalo sint auditoribus. Idem eadem ratione dicendum de ijs qui sacrosancta consecratoria verba tanta mora, & tantum temporis inter ea interponēdo proferūt, vt tunc videatur ex his componere vnam orationē.

55 Vigessimus septimus, peccare item eos qui sine iusta causa missam ceptam non finiunt. Tum quia id est iure veritum, ^b vt supradixi. Tum quia præterquam, animum distractioni audientium a debita attentione officij diuini, & imaginationi rerum superfluarum, neq; sufficit, quod alius eam finiat, vti declarauit Macharius Papa, ^c quod ipsum dicendum

de omnibus alijs horis, vt insinuat Concilium Toletanum, ^d quatenus statuens de non relinquendo officio diuino imperfecto, agit de omni officio, in quo Deo domino psallitur, vel sacrificatur, & consequenter etiam de alio, quam de Missa, in qua sola sacrificatur. Dixi (sine iusta causa.) Nam cum ea potest relinqui imperfectum secundum S. Thom. ^e & alios, & dictum Concilium Toletanum insinuat. Et a fortiori tali iusta causa subsistente, qui missam inchoauit, potest iterato eam inchoare. Ego vna duntaxat vice, qua id egi, pro iusta causa habui, quod superuenit vir magnis non ininis meam Missam auditurus in die festo, cum iam ad epistolam peruenissem, & certus essem non fore aliam, quam audire posset, & ita regressus fui ad introitum.

56 Porro vna causarum, ob quas Missa cepta potest non finiri, est impotentia facti illam proseguendi, quæ in qualibet Missæ parte sacerdoti superueniens, excusat ab ea perficienda, siue proueniat ex podagra, spasmo, alienatione mentis, siue alia qualibet infirmitate.

57 Alia est memoria impotentia iuris eam dicendi superueniens. Videlicet, quia meminisse comedissem, antequam eam incepissem, vel quod erat suspensus, excommunicatus, irregularis, vel in peccato mortali, iuxta S. Thom. ^f communiter receptum, secundum quem tamen licite eam potest finire, poenitendo de peccato commisso, quantum sufficeret, esto prædicta memoria superuenisset ante consecrationem, si omitti non posset citra scandalum, quicquid dicat Paludan. ^g si tamen posset omittere citra illud, finire non deberet in tribus primis casibus, scilicet comestione, excommunicationis, & irregularitatis, licet sic in quarto peccati, concipiendo in animo penitudinem debitam, & propositum confitendi suo tempore, secundum eundem S. Thom. ^h communiter receptum, finiendo eam in dictis casibus, non incurreret irregularitatem, ob excommunicationem, vel suspensionem, secundum Angel. ⁱ & Syluest. ^k

59 Cuius opinio in hoc iustior mihi videtur, quam contraria, in quam inclinat Paludan. ^l Tertia causa non finendi

Missam,

d in d. cap. illud.

e in 3. par. q. 33. ar. 6. Palu. in 4. dist. 11. q. 1. colum. 2.

f 3. p. q. 52. ar. 6. ad 2.

g in 4. dist. 11. quæst. 1. colum. 2.

h 1. p. q. 73. artic. 6.

i in Ser. Eu. charistia. 3.

j 2. & seq. in Ser. Eu. charistia. q.

7. col. fin.

l in 4. d. 11. q. 1. col. 2.

a i sess. 22. tit. de ijs, q. in missa.

b c. nihil. 7. q. 1. & c. il. lud. supra ead. dist. c. nullus, sup. ea. dist.

Missam, est ingressus excommunicati, & denunciati pro tali, qui non vult egredi ecclesiam. Nam id si contingat ante inchoationem canonis, bene potest omitti, vt significauit Concilium Viennen.^a secus tamen si Canon esset inceptus, iuxta eandem glossam cõter receptam.

*a clem. gr. 1.
u^o. de sent.
excom. iun.
ita gloss.*

60 Veruntamen semper de hoc dubitauit, quandoquidem Canon incipit, in Te igitur, quod post. Sanctus, secreto dicimus, secundum Felyn^b & alios, Cardinal S. Sixti: & magna pars illius dicitur, antequam perueniamus ad verba consecratoria: & videtur quod de illo in termedio id ipsum sit iudicandum, quod de præcedentibus, vt, mea sententia, sentiunt S. Thom.^c Paludan.^d & communis. Determinando quid fieri debeat, quando memoria impotentia iuris superueniret ante totam consecrationem, quandoquidem in vtroque casu eadem ratio militat, ob idq; videtur illa glo.^e intelligenda, cum Canon iam est inceptus, & in ea progressum vsque ad consecrationem, quod etiam Archidiaconus, & vterque Cardinalis.^f Vbi est glo. de qua loquuntur, senserunt, quatenus aiunt gl. dicentem sacerdotem, qui Missam inceptit, non debere ab ea desistere ob ingressum excommunicati, intelligendam esse de eo, qui Missam inceptit, & ad illius communionem peruenit. Quod confirmatur ex eo, quod Innocen.³ ex quo desumpta fuit hæc limitatio, non loquitur de eo, qui Canonem inceptit, sed de eo, qui communionem inchoauit. Quarta causa est, cum post missam ceptam superuenit interdictum speciale, vel eiusmodi cessatio, vt neque valuis apertis, neque obseratis celebrari possit, vel interdictum generale, & non permitterentur valua occludi. In his enim casibus eadem ratione, qua in præcedenti, potest, & debet missam ceptam omittere, si non peruenit ad Canonem, vt dixi in tertia causa. * Quæstio autem, vt audio, nuper in Sacro Rotæ Prætorio proposita fuit, An qui cepit dicere missam, & sine causa eam reliquit imperfectam, ipso iure fuerit excommunicatus? Cuius resolutio, infra c. 21. ponetur. *

*b in c. a. So-
bis. col. 2. de
exception.*

*c in 3. p. q.
83. art. 6.
d i 4. d. 12.
q. 1. col. 2.*

*e in d. cle.
grauius.*

*f in c. sicut
Apostoli.
12. q. 4.*

*g in c. nup
desen. exc.*

dubitare de eo, in quo plerunque peccatur saltem venialiter, omittendo Primam, Tertiam, & Sextam, & alias horas ceptas cum proposito eas postea incipiendi, & finiendi. Id enim in dies, & in horas accidit ijs, qui extra ecclesiam & chorum recitant. Quod autem peccet, probatur. 62 Tum quia vt supradictum est, nullum officium diuinum inceptum omitti debet. Tum quia assuefactio inchoandi quipiam, & non finiendi est vitium instantia, & inconsummationis, iuxta S. Thom.^h S. Anton.ⁱ & alios, & per consequens, actus omittendi opera cepta sine iusta causa, sunt vitiosi. Tum quia inurbanum, & inciuile est, non finire colloquium ceptum cum Principe, & ad alia sine causa diuertere, quod facit, qui finire omittit aliquod officium diuinum. Longe maius tamen peccatum est non finire Missam, quam alias horas, & maius non finire horas ceptas cantari, vel recitari publice in choro, vel ad populum quam priuatim solitarie, vel cum socio extra chorum. In duobus enim prioribus casibus sæpius peccatur mortaliter propter scandalum.

*h 2. 2. q. 53.
art. 5.
i 2. p. tit. 5.
cap. 12.*

In tertio vero nunquam, nisi venialiter, dummodo omittantur cum proposito iterato incipiendi, & finiendi ante dici naturalis lapsus. Longe ite minor causa sufficit ad non finiendum officii priuatum, quam publicum, & minor ad omittendum officium consultum, quod sola deuotione fit, quam præceptum, & minor, meo iudicio, ad confestim incipiendum, & finiendum, quam ad omittendum ceptum, & postea ex intervallo incipiendum, & finiendum.

63 Vigessimum nonum. Ex his duobus vltimis corollarijs sequi, quod quemadmodum (vt supra, ^k diximus) multi peccant recitando aliquid, quod non est obligatorium, qui non peccant, si non recitent, eo quod sine attentione debita, vel cum defectu alius circumstantia requisita recitant, ita multi peccant omit-tendo sine causa orationem ceptam, cuius initium non erat obligatorium, & consequenter multi peccant inchoando, & non finiendo rosarium, septem psalmos, Pater noster, Ave Maria, vel aliam orationem, quam inæperunt animo eam finiendi, qui non peccassent, si eas non incoe-

*k in ca. 13.
num. 39.*

incōpessent. Res sane miserranda, & homine Christiano indigna est, quod ob colloquium cuiusvis etiam infimū, interrumpimus nostrum cum Deo cēptum, nullam præsati veniam, per, *ignosce mihi Domine*, vel aliud simile, & inchoatū cum alio quouis non auderemus interrumpere, nisi veniam præsati, vel alia ei reuerentia exhibita.

64 Trigesimum, peccatum etiam esse sine causa quippiam officio iam cēpto admiscere, quo illud interrumpas. Tum quia sine interruptione finiri debet, ut in Concilio Toletano. ^a determinatur. Tū quia quod admiscetur distrahit ab attentione debita officij diuini iam cēpti, & proinde, qui hoc agit nō claudit, imō verō aperit peccatū hosti Tum quia tam Concilium Viennense. ^b quam Basilienſe, ^c verant admixtionem rerum impertinentium cum officio diuino.

Ex hoc oritur aliud Corollarium, puta quam plurimis modis peccare, qui recitamus, cantamus, vel dicimus horas Canonicas, Massas, vel alias mentis eiaculationes, immiscēdo eis sine iusta causa, quandoque aliquas facietias, nouitates, vel negotia, aliquando ridendo, vel alios fastidio afficiendo, nonnunquam mittendo inuicem aliquod nuncium superfluum, aut quod saltem differri possit vsq; ad finem horæ. Interdum egrediēdo chorū, ut ad naturæ necessaria, vel alio vadamus, & petendo licentiam ab vno, aspiciēdo aliquem, vel caput ei nudando, aliæ eiusmodi interrumpimus officium cēptum, cum possemus egressum in finem vsq; differre, sumusque causa, & occasio, quod alij illud interrumpant, & ab attentione debita alienentur. Vtinam persuaderi posset, quantum noceat deuotioni, & attentioni Cōmunitatis, & Chori egressus vnus, & in gressus alterius, cum ignoratur, aut non præsuntur eorum causa. O quam bene hoc sibi persuasum habebant (teste Io. Cassiano.) Monachi Aegypti, quos postea imitati nonnulli in suis regulis, quas composuerunt, vel innouarunt, pro religiosis statuerunt: Ne quis ingrederetur Chorū finito primo psalmo, & nē iam existenti in officio diuino negotium aliquod, aut nunciū scripto, vel verbo proferretur, donec illud finiretur. O si per-

suaderi posset ijs, qui soliti sunt egredi ante finem officij, & se excusare, quantopere id dedecet, & turpe collegis suis videatur, & quantā displicētiā, & cogitationem superflua in mentibus proximorum eorū egressus pariat. Certus quidem sum, quod si scirent, & serio animo id reputarent, nulla id ratione agerent, nisi cum differri comode nō posset ad finem vsque, ut dixi. Et si probē aduerterent, quantā irreuerentiā sit inter recitandum loqui suis domesticis, vel familiaribus, præcipiendo eis illud, aut illud, curam illius, vel illius rei gerendo, & quam execrandum recitando. blandulis, & delicatulis verbis salutare mulieres, intrantes, egredientes, vel trāseuntes locum ubi recitatur, mallet forte sibi reſectas esse linguas, quam horas suas ita recitasse.

66 Limite tamen corollarium hoc, ne procedat, cum id, quod interſeritur, est breue, ^d aut spectat ad ipsūmet officium, ^e vel eius finem, vel salutē, ^f corporali, vel temporali, honori, vel rei familiari propriā, vel proximi conuenit, & non patitur commodam dilationem, si fiat sine scandalo alieno, & animo cōtinuandi cēptum cum eo, quod post inserta dicturus est Nam & testamētum, ^g continuē sine interpellatione fieri debent, non tamen valida esse desinunt, eo quod inter eorum principium, & finem interſeratur modicum quidpiam, vel ad id spectans, vel fuerit necessarium salutis testatoris, vel testium, ^h Eo minus tamen fieri debēt eiusmodi interruptiones, quo magis publicæ sunt horæ, & in loco magis publico dicuntur, & eo magis fieri possunt, quo magis secretē, & in loco magis priuato, & semoto fiunt.

67 Ex qua limitatione infertur primo licere recitanti salutare obiter intrātes chorū, aut secus illum transeuntes. Sunt enim actus, & opera modicæ, & bonæ occupationis. Quia eadem etiam ratione mihi licitum videtur verbum vnum, atque alterum respondere famulo suo, vel alteri, & prouiderē alij rei, vel negotio, quod ei tunc in mētem venerit, & metuit, ne illius postea obliuiscatur, aut non poterit eius curam animo depellere donec prouideat.

68 Ex eadem limitatione infertur secundo,

d arg. l. cōtinuus, in princ. ff. de verb. oblig. e arg. l. haerede palā. S. fin. ff. de testam. f arg. l. cum antiquitas. c. de testam. g l. heredes palā. S. fin. ff. de testam. h stipulatio, l. continuo, in princ. ff. de verb. oblig. h l. cū antiquitas. C. de testam.

et cap. nihil. 7. q. 1.

b Cle. 1. de celeb. Miss. c. ff. 21. tit. quom. diu. off. & ritu. qualiter hoc re dicēda.

cundo, Non facere quem malam interpositionem, qui solus recitans, & incidens in vericulum illum, Saluum me fac, quoniam defecti Sanctus, ^a quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum, vana loquuti sunt vnusquisque ad proximum suum, &c. aut in aliam nõ abhñilem sententiam, & ad animũ retuocans multitudinem, malitiam, & fedtatem suorum, & aliorum peccatorum, immoratus in eis deplorandis, etiam si feruore displicentiæ forte se ipsum cadat, aut corpore in terram prostratus, & mente erectus in cœlum, aliquāto tempore in eo versetur. Neque necesse est vt inchoet horam, sufficit enim eam cōtinuare a versu, vel sentētia, quæ ipsum ad hanc ingressiōem mouit. Sequitur etiam, quod qui recitat solus, nemine alio se vidente, & incidit in verba illa. ^b

Venite adoremus, & procidamus ante Deum, plorems coram Domino, qui fecit nos, &c. Si mētem eius subeat Maieestas, & celsitudo creatoris & vtilitas creaturæ, & perpendens, quantũ illi debeat, in terram se prosternat, dicens, Domine nõ sum dignus stare in cōspectu tuo &c. & se tantisper in eo occupat, non peccat, neque tenetur iterato dicta repetere, sufficitq; cepta prosequi. Hæc, enim spectant ad horas, aut earum finem. Ob quam eandem rationem supra, ^c diximus, quod etiam accendere cereos, quæ ritare lectiones, & psalmos, adferre prunas, & alia eiusmodi licita sunt officio diuino durante. Quæ tamen limita, vt supra limitata fuerint.

Ex eadē limitatione inferitur tertio, licitam esse interpositionem, qua opus aliquod misericordiæ spiritualis, vel corporalis facinus, cuiusmodi est dare amicum, esculentum, vel poculentum pauperi, subuenire consilio bono, doctrina, reprehensione, vel consolatione, opus eis habenti, saltem quando res non patitur commodam dilationem.

69 Ex eadē limitatione inferitur quarto, potius, vel alius medicinæ sumptionē necessariam, & vtilem, quæ commode ad finem horarum differri nequit, interpositam earum pronũciationi, minime officere, quamvis Missæ celebrationi officiat, vt aubi, ^d fusius diximus, nec in ferre necessitatem iterandi eas a capi-

te, sed pergēdi ab eo loco, ad quem peruentum erat, sicut nec in itinere litis extinguendæ gratia in cauponam ingressus, vt a quodam religioso vitæ laudatissimæ alius præcellens factũ tradit. Hæc enim omnia salutis recitantium conducunt. Quin alui exonerationem omnino necessariam etiam Missam non iniuste interrumpere si nullatenus vsque in finem differri posset, ex facto interrogatus respondi. Quin cessat in ea ratio su prædictorum. Sequitur quinto, ex eadē, non esse malam interpositionem subleuare proximum, aut iumentum eius, excipere hospitem, aut negocium aliquod afferentem, quem sine scandalo nõ posses iubere expectare, aut alia id genus pietatis opera facere, saltem si periculum esset in mora.

70 Nec videtur nimium hæc extendere ad quemuis virtutis actum, qui moram nõ patitur, & licet ad omnes actus virtutis studiositatis extendere non fuerim ausus, immo quoties interrupti pronũciationem Matutinæ, vel alius horæ, propter prælectionem faciendam, vel studium ad eam necessariam, toties finita prælectione, vel studio, eā ab initio repetij, non tamen auderem damna re illum, qui relicta hora incepta studij tunc temporis necessarij gratia, statim eo finito continuaret ceptam, & non a capite repeteret. Quin & ipse non semel recitando solus, & non assequendo satis intellectum alicuius loci scripturæ occurrentis, substitui, vt doctores in eum comminiscētes consulerem, quibus cōsultis, sine iteratione recitatorum ab eo loco horam ceptam absque vllo conscientie scrupulo sum prosequutus, quāuis hoc etiam alia ratione posset defendi, nempe, quod hæc interpositio satis pertineret ad horam, quā recitabam.

71 Nec dicerem peccare iudicem, qui dum recitat festinater, interpellatus aliquid constitueret, aut breuiter præciperet, & deinde horam ceptam continuaret. Nec damnarem, immo defendi, quamplurimos, qui diebus festiuis, dū Missa solemniter cantatur, dicunt horas debitas, dum sacerdos nil pronunciat, choro tardius cantate id, quod a sacerdote in altari breuiter dictum est, & cū ad orationem, siue collectā, epistolam, vel

a Psal. 91.

b Psal. 94.

c in c. 13.

d c. liquido de consec. dist. 2.

nel euangelium peruentum fuerit, de fi-
stant in recitando, quibus auditis conti-
nuat horam ceptam. Nec reprehensio-
ne dignum iudicarem eum, qui integrā
concionem, aut Missam interponeret,
quamuis quidem hoc ea ratione colo-
rabat, quod quia illa, & recitatio sunt
eiusdem uirtutis, quam religionem uo-
cant, dici posset interpositionem istam
quodam modo pertinere ad horas ip-
sas. Quæ tamen ratio non uidetur fir-
ma, quia ex ea sequeretur, interponi
posse omnia officia diuina, quæ a mane
in meridiem dicuntur, quod uidetur ab-
surdum, quamuis plus horum, quam a-
liorum interponi posset, sed quantum
id esse debeat, arbitrio boni uiri uide-
tur esse relinquendum. Non otiose in
calce prædictæ limitationis principalis
dixi, ita ut fiat sine scandalo alieno. Nā
si plures recitarent iunctim in choro,
aut extra eum, nihil ab uno eorum, sine
omnium consensu interponi debet. Vn-
72 de errare mihi uidentur illi, qui re-
citantes cum alijs etiam extra chorum
finitis laudibus, aut uesperis, ex deuo-
tione faciunt aliquas commemoratio-
nes, nescientes, an sociorum palato, siue
gustui sapiant. Nec minus illi, qui in-
ter horam, & horam recitantes cum a-
lijs, ultra orationem Dominicalem ne-
cessariam, dicunt horam Crucis respon-
dentem horæ dictæ, aut dicendæ, uel sa-
lutationem Angelicam, citra obligatio-
nem. Hæc enim scandalizant, & auel-
lunt confocios ab attentione magis ne-
cessaria. Seruentur itaque huiusmodi
deuotiones in ea tempora, quibus quis
recitat solus, uel cum ijs, quibus illæ pla-
ceant, alias dicat eas solus ante ceptas,
vel post finitas horas obligatorias. Non
73 etiam otiose in fine dictæ limitatio-
nis addidi, Animo continuandi cepta
cum dicendis post interpositionem. Si
quis enim ceptam horæ alicuius recita-
tionem, studiis, Missæ auditione, aliove
quouis modo impeditus intermiserit
animo non continuandi, quinimmo cū
intentione ab initio eas iterandi, per-
suasum habeo, continuando præfata ne-
quaquam eum satisfacturum. Actus
enim ultra intentionem agentis non ex-
tenditur. ^a Quo motus dicere soleo
id, quod & supra in c. 13. insinuaui nem-

Oper. Nauar. Tom. IIII.

pe eum, qui cœpit audire Missam die fe-
74 sto, aut facere sacramentalem con-
fessionem debitā, aut implere aliquod
uotum, aut pœnitentiam sibi iniunctā,
& quia Missa non est diei festi, uel quia
non facit confessionem, uel non implet
uotum, aut pœnitentiam, ut uellet, uel
alio quouis respectu, animo non satisfac-
iendi obligationi eam audit, & alia fa-
cit, teneri ad iterato eam audiendam,
& ad hæc faciendā, licet, nisi propositū
non satisfaciendi obstarer, plenissime
obligationem adimplet.

75 Secundo limitatur corollarium hoc
30. quod interpositio ex eo solo, quod
sit mala, neminem obligat ad iterandū
ab initio. Si enim fiat absque animo ha-
bendi recitata pro non recitatis, sufficit
continuatio ad hoc, ut satisfiat obliga-
tioni. Verbi gratia, inter recitandum
interponis risum aliquem dissolutum,
sermonem inhonestum, uel simile quid
quod differri commode potuerat, ma-
lam interpositionem fecisti, uerū si abs-
que proposito iterandi recitata hoc fe-
ceris, omnino obligationem adimple-
ueris, parum enim temporis, uel alte-
rius actus etiam impertinentis, & non
necessarij non annihilat, nec facit al-
lium actum, qui interponitur non conti-
nuum, ^b licet faciat uenialiter, aut mor-
tisere malum. Dixi, eo solo, quod sit
mala, quia si esset tam magna, & tam
impertinens, ut merito censeretur ho-
ræ recitationem facere adeo disconti-
nuam, ut merito dicta, & dicenda non
facerent quid vnum, impediret obliga-
tionis solutionem.

76 Trigesimum primū, peccare illos sa-
cristicos, qui inter principium, & finem
Missæ interponunt preces aliquas pecu-
liares per missale non statutas, & conse-
quenter interponentes officium defun-
ctorū ab offertorio, septem psalmos a
consecratione, & ante Communionem,
aut rñsorium aliquod, & magis eos, q
inter consecrationem hostiæ, & calicis
remorantur, inferendo, Tu Rex gloriæ
Christe, usq; ad finem, aut, Ecce agnus
Dei, &c. uel alias preces iniustas, præ-
sertim tam sublata uoce, ut a circumstā-
tib. audiantur. Tum quia illæ consecra-
tiones eiusmodi diuisionem non pa-

*bl. cōtinu.
in princ. ff.
de uerb. ob.*

*c. arg. c. ni
bil. 7. q. 1.*

ri tunc temporis liceat contenta in dictis uersibus, & precibus, uel alia similia, præsertim penitissime præsentiam realem Reuerendissimæ humanitatis D. N. Iesu Christi, quam summo amore, & bonitate ineffabili dignatur mirabiliter exhibere per sanctissimam consecratoria uerba, non tamen licet, nec decet alijs uerbis bonis, nec malis interrompere.

77 Trigesimumsecundum, quod omne recitantes, aut cantantes Missam, uel alia diuina officia, & ministrantes in choro, in ecclesia, & præsertim ad altare, & accendentes lumina, & cereos, hyssopum, aut aquam benedictam, & id genus alia portantes, maxime uero circumferentes sanctissimum Sacramentum, & alias reliquias, omnes, inquam, isti debent grauitate, modestia, humilitate, & uerecundia præluere. Tum per illud S. Isidori. ^a Non sint uagi oculis, non effrænati lingua, neque petulantia, fluídoque gestu incedant, sed pudorem & uerecundiam mentis simplici habitu, incessuque ostendant. Tum quia cum primis eorum, quæ ualde distrahunt a deuotione tam clerum, quam populum est uidere in eis prædictis uirtutibus contraria. Vix enim fieri potest, ut vulgus sit debita reuerentia, in sanctissimum Sacramentum, Reliquias Sanctorum, Crucis uexillum, aut alias imagines sanctas, quod cernit portantes, & circumferentes illa non reuereri ea, nec habere mentes, & oculos intentos in ea, immo uidet eos colloqui, iocari, uel ridere, aut iuueniliter garrere. Qui fieri potest, ut quis audiat Missam debito cum silentio quam episcopus, uel presbyter dicit in altari colloquens, & nonnunquam cum diacono, subdiacono, alijsue Ministris, & assistantibus ridens? Qui fieri potest, ut habeam omnem sensum, & cogitatum meum iniectum in Missam, & officium, quod facio, recito, canto, uel audio, si chorauli mihi, aut alii ministrantes, incedunt incompotiti, nimis festini, nunc nimis tardi, nunc respondentes præcipitanter, & alte, nunc summis, & tarde, nunc ita laxi, ut altera parte superpellicij terram verant, altera uix cingulum contegant? Quomodo toto corde diuinam con-

templer Maiestatem, dum qui tradunt mihi hyssopum, aut ampullam uinariam, hac illac circumspicientes rident & cum alijs cereos, thus & his similia portantibus colloquuntur, & nonnunquam rixantur?

Trigesimumtertium, peccare illos, quorum est corrigere, non castigando choraulos præfatos ob supradictos defectus, cum semetipsos, tum alios auertentes a debita attentione. Qui enim potest, & debet, & non corrigit, peccat, probante id late Hierony. ^b Peccant item præfecti choro, aut alijs locis, qui non habent iustam curam, non emendant uerbis ferulis, mulctis, alapis, & alijs similibus, & aptis eos, qui in aliquo præfatorum delinquant, etiam si ea sola de causa id facere omittant, ne scandalizentur, neue conquerantur de ipsis castigati, iuxta illud Hieron. ^c Ira Dei uno peccante super totum populum uenit, quando qui ei præsumunt, erga delinquentes beneuoli uideri uolunt, & uerentes peccantium linguas, ne forte qui mali de eis loquantur, sacerdotalis seueritatis immemores, uolunt complere, quod scriptum est. Peccantem coram omnibus argue, &c. Quod recte sentiens Conc. Basil. ^d sic statuit. Decanus, uel cui onus incumbit, diligenter inuigilet hincinde, ne quid inordinate fiat circumspiciens.

De occasionibus bene recitandi tangit 50. Conclus. Cap. XVI I.

- 2 Oraturus occasiones bene attendenda quarat.
- 2 Attentionem inuat prauisio recitandum, & canendorum.
- 3 Missam sic prauidens benedictus.
- 4 Ecclesiam intrans hæc facere debet.
- 5 Aquam benedictam cur in introitu Ecclesiæ ponatur.
- 6 Recita, ubi inter te, & Deum nemo trahat.
- 7 Missam celebra unde neminem uideat.
- 8 Recitans sic oculis utatur, & nuncium sitet. nu. 9.
- 10 Reges an excusentur a negocijs dum recitant.
- 11 Recitans putet se a Deo, & Angelo bono, & malo uideri.

Reci-

a c. bis igitur. 23. d.

b in c. sed il lud. 45. d.

c in eo cap.

d ses. 22. sic statuit.

- 12 Recitatio publica alijs commoda, alijs incommoda.
- 13 Recitans non iaceat diu in terram prostratus.
- 14 Ceremonia in choro una ab omnibus fiant.
- 15 Silentium in diuinis laudabile.
- 16 Sacerdos in Ecclesia sileat, & a risu abstineat.
- 17 Silentium robur ad spiritualia præstat.
- 18 Silentium Monasterii S. Crucis Conymbica laudatum.
- 19 Silentium colloquio indebito impediri certum.
- 20 Recitatio brevis, & frequens bona nihil debui prætermisso.
- 21 Recitare solum an melius, quam cum alijs.
- 22 Horas Canonicas melius cum alijs, quam a solo dici. nu. 23. 24.
- 23 Canonici, quo maioris dignitatis, eo magis choro intersint.
- 24 Choro prodest præsentia uiri magnæ auctoritatis.
- 25 Ceremonia publica quando possunt quantum priuata.
- 26 Intellectus dicti cuiusdam Redemptoris nostri.
- 27 Horas cum alijs attentius hoc respectu recitari.
- 28 Cantus qui prodest, & cur in diuinis admissus.
- 29 Exhortatio ad bene canendum, & audiendum cantum.
- 30 Organorum usus cur receptus, & quid proficit.
- 31 Organa non pulsanda principaliter ad recreandum.
- 32 Organis, & non alijs instrumentis uti licere.
- 33 Cantus Dei principalis non in cantu, nec ornatu precioso.
- 34 Cultus Dei principalis, & uerus in quo consistat.
- 35 Oratio mentalis, & uocalis, & quid uox proficit.
- 36 Oratio publica a priuata in quo differat.
- 37 Missa est officium publicum publice dicendum.
- 38 Orationis priuata non nocet, sed utilis sox.
- 39 Oratio publica eget uoce, etiam si mentalis.

- 42 Cantus uarii soni unisono attentioni commodior.
- 43 Pausa in uersiculo si nimia non sit, bona.
- 44 Tardare nimium in consecratione, Memento &c. malum.

NOta decimosextimo, procurandâ esse occasionem, & præparationem, quo magis, & melius orationi attendamus, quod colligitur ex illis ultimis uerbis, soli Deo pateat pectus, nec aduersarium tempore orationis ad se uenire patiat, & is aperit Deo pectus ad eum excipiendum, & impedit aduersarium, ne ueniat, qui orare uolens procurat occasiones, & media, quibus magis ad attendum orationi moueatur. Cui consonat illud Sapientis, ^a quem in hoc citauit Concil. Basilien. ^b Ante orationem præpara animam tuam, &c. quod supra ^c declarauimus, cum illo alio, nempe diuina officia recitare, cantare, aut audire uolentibus, non tantum uitanda esse uitia, sed etiam omnium aliarum rerum extraneos cogitatus. Ex quibus multa inferuntur corollaria.

2. Primum, sanctum quidem esse præmeditari, & præuidere recitanda, cantanda, celebranda, aut audienda, de quo, quæ, & quomodo dicendum sit, aut audiendum, iuxta supradicta. ^d Laudandi enim sunt (quia quod tenentur facere faciunt) qui prælegunt lectionem, epistolam, euangelium, præfationem, Ite missa est, & alia publice dicenda, quæ non satis nouerunt antequam dicant, ne, cum dixerint, errent. Magis autem commendandi sunt (quia plus, quam tenentur faciunt) qui uespere, aut mane in Missali integram Missam se celebrandam legunt, licet non sit eis discere necesse. Maxime uero extolendi, qui, cum eis est otium, glossam aliquam aut Commentarium latinum, uel uulgarem in Euangelium Missæ, quam dicturi sunt, prælegunt, quo eâ animo saporato sapidis illis sapidissimi D. N. Iesu Christi uerbis sapienter pronunciant. Et præter hæc prouident, an dicendum sit Gloria in excelsis, Credo, noua Præfatio, cum nouo communi cantes, an non. Quandoquidem, ut

^a Eccl. 18.
^b scilicet 21. quô
hora dicen-
sunt extra
chor.
c in c. 14.

d in d. c. 14

primi nisi id faciant, nequaquam excusare se possunt a temeritate, & impudētia audiendi dicere publice, quod nesciunt dicere priuatim, admissuri sexcentos solēcismos, & barbarismos. Ita secundi opus (ad quod non tenentur) agunt supererogationis, & sancti Consilij. Tertiū uero exhibent seruorem, quo dehiderant diuino amore igniri, uidereque se illo ignitos.

4 Secundum corollarium, Praxim, qua quidam aiunt usum fuisse D. Bernardū laude dignam esse, qua quidam utebatur, apponendo manum portæ Ecclesię chori, aut cellæ, intra quas recitare, aut audire diuinum officium statuerat, dicens, Tibi meas omnes alias curas cōmendo, donec hanc absoluerim. Cuius contrarium agimus, qui proponimus intra prædicta loca agere negotia, uel dicere, aut facere attentioni recitandum contraria, immemores ipsorum uerborum, quæ nos aqua benedicta aspergentes, ipsi Deo dicimus, asperges me Domine hyssopo, & mundabor, ^a animaduertentes debere nos idem (q̃ ille faciebat proponendo manum portæ) facere, cum aqua lustrali, siue benedicta aspergimur, & quod huius animaduersionis habendæ causā eam in ipso ecclesiæ introitu poni præcipit ecclesiā.

6 Tertium, prudentem fuisse praxim, siue practicā illius, qui recitaturus preces, aut audieturus Missam, conabatur capere locum adiunctum cancello altaris, dicens maiores nostros dicere solitos, cum esse ad orandum locum eligendum, per quem nemo inter orantem, & oratum transeat.

7 Quartum, religiosum item esse praxim eorum, qui procurant dicere missam in capellis, aut altaribus, ad quorū latera non sit talis accessus illi, quos celebrando uideant. Item illam eorum, qui præmonēt famulos, aut amicos suos sibi missanti ministraturos, ut retro, & non ante se consistant, ne se uisio eorum a debita attentione auertat.

8 Quintum, laudabilem etiam esse praxim eorum, qui fixos habent oculos corporeos in librum ex quo recitāt, aut canunt, in terram, aut Crucem Christi, aliamue imaginem positam realiter, uel imaginatā super pulpito siue fascistolio,

cum nulla, uel minima in alia diuersione, donec officium finiatur, modo non præsideāt choro, nec incumbat eis onus aliena errata corrigendi, & consequenter, quæ ab alijs sunt notandi.

Sextum, deuotioni, & attentioni congruentem esse praxim eorum, qui recitantes iter faciendo uel deambulando pedites, uel mulæ, uel equo insidentes, imaginantur unam ctucem, Crucifixū, aut aliam deuotā imaginem a se octo, uel decem remotam passibus, uel inter aures mulæ, uel equi, oculisque in eam fixis recitant.

9 Septimum dignam item intentione praxim eius, qui famulis suis mandabat ne ullum sibi recitanti referrent nuncium quod magnam celebritatem non ro desideret. Et licet quidam reprehendat Reges, & Principes, qui deuotionis ergo horas canonicas recitantes, iubent expectare negotiantes, donec eas absoluerint. Nos autem landandos potius iudicamus, modo mora illa damnum, aut scandalum nō pariat, nec murmurandi occasionem præbeat, ne tempore Republicæ gubernandi destinato recitent, nec illud ei debitum suis suffurarentur precibus, præsertim si tempus illud, quo horas canonicas dicunt detraherent ex eo, quod sibi ad decenter edendum, quiescendum, & recreandum est opportunum. Neque perdocto illi uiro credo contrariam his mentem fuisse, quicquid uerba eius significant, ut cap. seq. dicam.

11 Octauum, laude dignos esse illos, qui recitantes imaginantur Angelos suos bonos custodes, simul & Cacodæmones inimicos suos ipsos auscultantes: Illis, ut bene recitata Deo præsentent, hos uero, ut de erratis accusent. Licet melior sit illa eorum, qui imaginantur Deū ipsum præsentem, & audientem, uidentem, & reudentem, & usque syllabam notantem, & ad bene prolata remunerandum, & errata castigandum.

12 Nonum, quod quemadmodū bene agunt missando, uel recitādo secreto id quod non tenentur publice recitare hi, quos sua conditio, & appetitus sensibilibis ad desiderandum gloriā, & laudē de cunctis, quæ agunt, inclinant, ita e contrario rectē agunt recitantes, uel missan-

tes

tes coram alijs, qui adeo negligentes fenorunt, quod si secreto id facerent, deficientibus audientium calcaribus, non satis attenderent ijs, quæ dicerent, adeo saltem, quod communiter in aliquo non errarent. Cauendum tamen, ne id principaliter fiat ad complacendum auditoribus, approbationem eorum pro si ne principali habendo, sed pro adminiculo quodam imbecillitatis humanæ, & pro calcari, & incitamento ad magis attente, & uigilantius missudum, & recitandum.

13 Decimum, quod quemadmodum prostratio in terram a recitante solo, aut cum alijs ad hoc assuetis, facta aliquando prodest, ita nimium manere prostratum nocet, utpote somnum, & cogi

a de instit. canob. li. 2. cap. 7.

14 gitationes extraneas inducens. Quod grauitur Ioan. Cassian. admonuit, docens nos, ut ad exemplum insignium recitatorum monachorum Aegyptiorum, eodem momento, quo præcentor geniculatur, aut prostratur, geniculemur, & prosternamur, & si fieri possit, nec puncto prius, aut posterius, quod male seruamus, qui præ incuria, præcentore, aut preside genua flectente, stamus, & contra, eo surgente, & astante geniculamur. non absque nota nostra, & scandalo cum iusta cura id facientium.

15 Undecimum, laude, & imitatione dignos esse eos, qui ut in choro, ita in Sacristia, siue thesauraria, & alias, quando se parat ad missandum, uel missant, aut uolunt ad ministrandum eis, uel ministrant, tantum silentium seruant, ut nullum uerbum loquantur, nisi id, quod solo nutu significari nequeat. Quod tam gratum, & decorum apparet coram Deo, & hominibus, quam ingrata, & indecora est illa episcoporum cum dignitatibus, & presbyteriorum cum diaconis, uel subdiaconis eis propinquis in choro, & processionibus colloquutio, & quam indecentes interrogationes illæ, & responsiones de alijs, & ijs rebus eorum, qui se in sacratio induunt ad missandum, non in processionibus incedunt. Quid ergo dicendum de tidentibus rixantibus, & uociferantibus? quid? nisi reputent, an facerent illa in aula Regis terrenti, & an cre-

Oper. Nauar. Tom. IIII.

dant, quod tantus Rex terrenus est minor celestis, quantum mortale immortali, & creatura minor est Creatore. Quæ omnia probantur per Conc. Constantiense, & Gratianum nostrum in hæc uerba. In loco benedictionis confidentes Domini sacerdotes, nullus debet aut indiscretis uocibus perstrepere, aut quibuslibet tumultibus perturbare, nullus etiam fabulis uanis, uel risibus agi, & (quod est deterius) obstinatis, disceptationibus tamuluosas uoces effundere. Hæc ibi. Eum uero, qui responderit illum textum disponere de sacerdotibus in synodo considerantibus, quæ uerbum benedictionis exponit per uerbum synodi, ibi, & dictum Concilium Constantiense sentit. Eam, inquam, qui hoc responderit, interrogamus, an, qui in synodo consistentes tenentur seruare silentium, & supradicta teneantur eadem seruare, quando agunt diuina officia, uel ad agendum se parant: & si cultus iustitiæ est silentium, ut tradit Esaias relatus ab eodem Concilio, quanto magis erit diuinorum officiorum, præsertim Diuo Bernardo dicente in Epist. 341. silentium esse robur animæ ad spiritualia properantis: 18 O quam sancta, & religiosa apparet mihi consuetudo celeberrimi huius Conymbricæ Sanctæ Crucis monasterii, ne quis in eius sacratio loquatur, neque ullum uerbum in eo audiatur, sed quod nutus pro uerbis inseruiant. Dicant quicquid uolent illi, qui se tam habiles iactant, ut dicant se posse loqui cum alijs de negotiis, iocis, & rixis, sine ullo attentionis ad diuina debita detrimento, modo permittant nobis, qui tardioris sumus ingenij, credere contrarium. Quippe quos experientia rerum magistra docet, quod etiam cum summo silentio vix possumus concipere timorem, & reuerentiam sufficientem ad cogendos, siue colligendos nostros cogitatus, & auertendo eos a rebus extraneis, figere in Deum, & expandere in summam bonitatem suæ Maiestatis, cum qua conuersari uolumus, & conuersamur.

20 Duodecimum, memoria digna esse

I 3 illam

d in d. c. in loco in 1. gl.

e cap. 33. de quo i d. c. in loco.

*a lib. 2. c. 10**b ad probā.**c 2. 2. g. 83.**art. 14.**-et m. 3 in**-p. 133**d in 4. not.**m. 3. h. m.**hy. 4. c. 101**e Matth. 6.*

illam consuetudinem sanctorum Patrum Aegyptiacorum, relata a Cassiano,^a & a S. Augu.^b relato a Thom.^c alijsque quamplurimis approbatam, orandi scilicet parum, & frequenter, parum quidem, ut magis attente oremus, frequenter autem, ut sapius cum eo conuersemur. Quod tamen intelligendum est de orationib. uoluntariis, non de obligatorijs: hæ enim tantum horis statis, ut supra^d dictum est, fieri debent.

21 Decimum tertium, aliquot respectibus melius esse recitare quem solum, q̃ in choro, uel cum socijs. Primo quidẽ, quod occurrere uersu aliquo, qui ad diuinam contemplanda moueat, qui solus recitat, subsistere poterit, & contemplatione illa frui, & illa fructus ab eodem loco, ubi subsistit, progredi. Secundo, quia uersus, si quos cū nimia mentis euagatione dixit, poterit iterare. Tertio, quia poterit uti cæremonijs priuatis, quas sibi utiles nouerit, si a nemine videatur aut audiatur, quod recitando cum alijs facere non poterit. Quarto, quia hoc uidetur cōsulare Dominus,^e super quo multa inuenies in cathena aurea Sancti Thomæ memorabilia. Cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora

22 Patrem tuum in abscondito. Quinto, quia ubi multi una recitant, alius tussit, alius spuit, alius nimis festinat, uel anticipat uersum, alius nimium tardat, & nimium tarde finit, alius errat in uersu, alius dormit, alius nimis clara uoce, & alius nimis submissa utitur: alius sua dictione ualde sibi placens, alijs ualde displicet, alius malo utitur accentu, & est inciuilis, alius sua nimia simplicitate ad risum, & ad sui contemptum alios mouet. Omnes errare timent, & omnes uolunt recte dicere, & plerisque omnes sui erroris pudet, & recte dictis gaudent. Quæ omnia multum attentionẽ debitã impedire uidentur, suntq; in causa cur raro quis recitet in cōitate officium, corde ab extraneis cogitationibus, toroq; in Deo fixo, & q̃ nonnulli boni, & deuoti dicant prius, aut postea iterent omnia in comuni dicenda, aut dicta. Quæ item uidentur fuisse in causa, cur patres quidam cuiusdã ordinis noue instituti, singuli singularem in sui ordinis exordio suas horas canonicas recitarent. His tamen omnibus

23 non obstantibus, melius puto recitari horas canonicas in choro, & communitate, quã solitarie. Tum per mox subiicienda de cantu. Tum quia ab Apo 24 stolis ad præsentem vsque ecclesiã statũ, ab Ecclesiã Catholica id pro meliori habitum est. Tum quia etiam Monachi Aegyptij, licet multa uoluntaria priuatim, & soli pronuntiarent, ea tamẽ quæ erant præcepti, Canonis, aut regulæ in communitate recitabant. Tum quia cū multi una pronunciant, unus deuote attendit, licet alius uagetur, & si unus non curet, uel obliuiscatur, uel ignoret aliquid ad officium pertinens, alius procurat, meminit, & scit. Tum quia deuoti sua deuotione, feruenti calefaciunt frigidos, & incendunt tepidos. Quare ratione moti Parisienses,^f prudentes dixerunt, Canonicos, quo maioris sunt precij, deuotionis, & uirtutis, eo magis in calorem aliorum, & exemplũ choro interesse debere. Quare eadem ante illos Gerson dixerat de oratione, utilitatem inestimabilem choris esse frequentiam aliquot uirorum doctrina, conscientia, & uirtute insignium. Tum quia erratis alienis, quæ nobis displicent, noscimus nostra eis similia, ut illa emendemus. Tum quia per sanctam illam communionem conseruatur, & crescit bona amicitia, & charitas fratrum. Tum quia in uitis sanctorum Patrum legitur, quod oratio communitatis unius hebdomadæ liberauit eum quem peculiaris totis 14 annis non potuit, ob quod pene solum hanc conclusionem astruit Paludanus § cui suffragantur Parisienses.^h Nam & Dominus ipsemet dixit.ⁱ Si duo ex uobis aut tres conueniunt super terram in nomine meo, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a patre meo. Et sic unanimiter orabant Beata Maria, & Apostoli,^k cum eis missus fuit Spiritus sanctus, & S. Thomæ soli non apparuit,^l dominus, sed simul cum alijs existenti. Quin & multi pij uiri, qui intentione debita placendi Deo proficiscuntur ad chorũ & recitant, uel cantant in eo, aiunt se non obscure deprehendere, nullam aliam recitationem, uel cantionem horarum esse parem recitationi,

*f Maior in 5. d. 11. g. 6.**g in 4. d. 15 g. 5. col. 12.**h Maior in 4. d. 12. g. 6. col. 11.**i Matt. 18.**k Act. c. 2.**l Ioan. 20.*

citationi, uel cantioni Chori, nec sibi omnino satisfacere recitationem ullam extra chorum uel absque socijs factam. Nec in contrarium adducta quicquam obstant. Non primum; Tum quia rarissimi sunt ij, qui in eo contenta faciunt. Tum quia licet recites cum alijs, potes prosequi contemplationem diuinam, quam ex aliquo versiculo concepit absque intermissione: quandoquidem illa est optima attentionum, per supra dicta. ^a Et licet id nequeas agere cum tanta libertate, quanta recitando solus, interdum tamen id ages maiore cum sollicitudine, & etiam consolatione, eo quod uno, & eodem tempore id lucrifeceris, & horas tuas prosequutus fueris.

Ad secundum respondeo, necessariam supplementationem uersiculorum recitatorum cum distractione etiam fieri posse post recitatas horas, per super scripta. ^b

27 Ad tertium, quod cum per se optimæ sint ex ceremoniæ, quibus publice utitur Ecclesia, ob eas Deus, si te commendens in eo loco publico largietur tibi deuotionem, quam ob tuas priuatas largiretur in occulto, & forte maiorem, uel maiori cum merito, ob bonum exemplum quod das, aut accipis.

28 Ad quartum respondeo. Mentem Redemptoris, & Domini nostri in uerbis in ea adductis non fuisse, prohibere ne recitarem in publico, & alijs non audientibus, & uidentibus, sed ne sine nostre recitationis faceremus conspectum eorum & laudem, uti post Ioann. Christof. declarauerunt ibi. ^c Abulen. Caiet. & Maior. & Thom. ^d post S. August. in sermo. Dom. in monte, & alibi. Quorum declaratio etiam intelligenda est de fine principali, aut de eo, qui esset uana laus, per tradita a nobis alibi, ^e & etiam supra. ^f

29 Ad quintum, concedo frequentius, quam opus foret peccari in oratione communitatis, dum tamen mihi non negaueris, non infrequenter peccare eos, qui priuatim recitant, & eo maiore cum periculo, quo per pauciores reprehenduntur. Raro in communi recitabis sine attentione actuali saltem uerborum, priuatim uero sapius. Adeo

quod hoc argumentum non aliud conuincat, quam medelam esse defectibus orationis communitatum adhibendam, ut etiam responsio nostra concludit, ^g in cap. de emendandos esse precatone priuatim hym sup. ea dicta admissos, quorum utrumque uerissimum est.

30 Decimum quartum, religiosam fuisse institutionem B. Ambrosij, ut in Ecclesia Mediolanensi canerentur diuina officia. Cantus enim est occasio, & preparatio in magis, & melius orationi attendendum, quod alibi, ^h probauimus per sacram scripturam, ⁱ declarationes Pontificias, ^k & determinationem sacrorum, ^l Doctorum, ^m amplificando rationem illam D. Thom. ⁿ puta, quod qui canit magis, & deuotius potest attendere ad quod dicit, quoniam diutius illi immoratur, & quia secundum D. August. ^o affectus nostri diuersi magis mouentur uarietate uocum, & cantui, quam uniformitate. Ex quo inferebamus finem principalem, ob quem in diuinis officijs admissus fuit cantus, non fuisse, quod is esset per se ualde acceptus Deo, sed quod sit medium conueniens ad magis exercitandum, & augendum deuotionem cantantium, & eos audientium, sicut neque etiam uoces aliarum corporales laudibus diuinis adhibite, ex se sunt admodum bonæ, licet sic ad excitandam deuotionem laudes canentium, & eas audientium. Ex hoc subinferebamus, non esse canendum, uel audiendum tantum in ecclesia, putando eam per se Deo esse gratum, neque ad audiendam, uel dandam delectationem, uel recreationem, neque ut nos ipsos ostentemus, ut etiam supra tetigi. ^p Inferebamus etiam, non esse amplius cantandum in diuinis officijs, quam conueniat ad incitandum, & augendam deuotionem canentium, & audientium, declarando, quantus, & quanto maior, uel minor respectus haberi debeat ad deuotionem audientium, quam canentium. Ob quod nonnunquam iter facies per aliquot uicos, seu pagos, & uidens canentes eos, qui neque allebant neque sentiebant harmoniam, rogauimus canerent Missam, aut Vesperas, nisi toto plano, & uniformi, ut prouocarent magis ad risum, & leuitem sub

a in ca. 13.
nu. 4.

b in ca. 16.
nu. 1. cum
seq.

c Matth. 6.
d 2. 2. q. 83.
ar. 11. ad 3.

e in c. inter
uerb. 11. q.
3. concl. 3. a
cor. 20.
f in cap. 6.
nu. 35.

b in d. c. de
hymnis.

i Matt. 26.
relatam in
d. c. de hym
nis.

k Extrau.
l. 1. Ioan. 22.
tit. de ut. et
hon. cle. in
ter com.

l Aug. li. 9.
c. 10. conf.
c. carth.

m Tho. inter
que. 2. 2. q.
91. Thom.
Vuald. lib.
de sacram.
c. 17. c. a
lij alibi.

n 2. 2. q. 91.
art. 2. ad 5.
o lib. 10. Co
sefs.

p c. 16. corol
lar. 17. c.
18. nu. 30.
c. seq.

q in d. c. de
hymnis.

31 fannationem, quam grauem deuotionem. Nunc vero denuo etiam atque etiam rogo omnes, qui in ecclesia cātamus, & cantum audimus, ut per Deū putemus, & reputemus, nos id agere non debere principaliter ad capiendā vel dandam recreationem, uel oblectationem, sed ad mouendam, uel augendā propriam, uel alienam deuotionem animo pressius uoluendo id, quod canimus uel cantari audimus, quam recitando uolueremus. Licet enim id non intelligamus, uel quia non bene uerba capimus, aut non intelligimus; sufficit tamen ut immoremur in cogitando qđ laudamus, uel laudari audimus nostrū Creatorem, Redemptorem, & Duce. Voluamus hoc animo, & protinus uidebimus causam, ob quā sine affectu, aut saltem ualde exiguo cantamus, & audimus tantum in diuinis officijs, & quare dum canuntur Kyrie, Gloria, Credo, & alia similia, colligimur, ridemus, & negotiamur: deprehendimus enim cōfestim horum causam esse, quod non canimus, neque audimus tantum, quo excitemus, uel augeamus propriam uel alienam deuotionem, sed quo satisfaciamus legi, uel statuto ad id nos obliganti, aut mundo id a nobis expectāti. 32 Decimum quintum, Tolerari posse harmoniam organorum in diuinis officijs, ut alibi post Ioan. de Turrecrema. ^a probauimus. Nam ut recte ait Cardinalis Caiet. ^b aliqua occasio, & preparatio est ad excitandum saltem eminus deuotionem auditorij, uel populi, & alliciendum eum, ad audiendum diuina officia, a quibus ob refrigerentem in eo charitatem auocatur. Tum quia est res in uniuersa Ecclesia Christiana consuetudine recepta, & præscripta, quæ ob præfatum respectum dici potest rationabilis, ergo ualida. ^c Ex quo inferitur, non esse cantu organorum 33 utendum in diuinis officijs principaliter ad delectandum, & recreandum. Inferitur etiam non esse tam utilia, neque tam necessaria organa in Ecclesia Dei, atque uulgus putat, existimans Deo non decenter inferui, ubi ea nō sunt. Nam licet aliquantulum prosint imperfectis, & idiotis Christianis, excitando (licet ex longinquo) ad deuotio-

nem, doctis tamen, & in Christianismo solidè fundatis communiter nocent, adimendo eis intellectum uerborum, qui longe efficacius deuotionem excitaret, & adaugeget, ut optime perpendit Cardinalis Caiet. ^d Inferitur etiam ratio qđ in hodiernū usque diem non est (ut supra diximus) eorum usus coram Papa, ut idem attestatur, & nos a quindecim circiter annis, ex quo in Urbem apulimus oculis proprijs cernimus. Neque Ecclesia Christiana primis mille & trecentis annis eis usa fuit. Cum enim D. Thomas scriberet, eorum nondum erat usus, ut ipse sentit, ^e & ex eo colligit præfatus Cardinalis. Et certum est doctissimum illum iuxta ac sanctissimū uirum anno 1300. beatorum numero cooptatum fuisse a deo, de cuius diuina maiestate, rebusque diuinis tam docte, & sancte scripsit. Inferitur insuper præpostere agere, qui eis utuntur ut citius & minore cum labore celebrent Missā, onus canendi reiciētes in organistam qui breuius, quā cantu expediat Gloria in excelsis, Alleluya, Credo, Offertorium, Sanctus, agnus, & Deo gratias. Id enim agere est uti eis in finem contrarium ei, ob quem permittuntur in ecclesia, ergo est abusus. ^f Quum præsertim id sit in Monasterijs, ad quæ nullus populus ad audienda diuina officia concurrit, quāquidē, ut dictum est, duntaxat permittuntur ad excitandā deuotionem uulgi, quo magis eis afficiatur per melodiam, & solemnitatem, quam adde re yr organum. Hi uero neque habent populum, cuius deuotionem excitent, nec quem diutius retineant, neque addunt, quin potius adimunt solemnitatē citius expediendo sono ipso organico, quam cantu. Quin quique (quod non sine dolore animaduerti) magis, quam cū debita passā recitando. Inferitur prætere 34 rea illicitum uideri quibuscumque, admiscere officiis diuinis Violas, Cytharas, fistulas, lyras, tubas, tibias, & alia nō absimilia instrumenta musica, partim per supradicta, & partim, quod ob illa mixtio non est consuetudine recepta, parere uideretur mentium a debita attentione distractionem, licet (mea sententia) possent licite tolerari si neque organiste, neque instrumenta, neque id quod

d 2.2. q. 91
art. 1.

e in ea. q. 91
artic. in d.
q. 91. ar. 2. ad 5.

f ca. ad nostrā,
de ap. pel. l. 1. ff. eod.

g in c. 17.

a in cap. de
hym. supra
ead.
b 2.2. q. 91.

c c. si. de cō-
suetud.

quod illis pfallitur, neq; modus illis pfallendi illam inducerent. Quia id nec iuri naturali, nec diuino, nec humano repugnare videtur, & non est peccatum, quod non est contra legem. ^a Infertur quoque, quantopere hac in re hallucinetur vulgus, vt in alijs multis, imaginādo maximum, & principale cultum di-

35 uinum consistere in suauitatu, clauoribus subtiliter, strepitu magno, vario harmoniæ genere, ornamentorum diuersitate, auleis textilibus, eisdemque preciosis, magno ceræ sumptu, diutino ampliarum campanarum sonitu, & alijs non ab similibus rebus corporeis. Quan-

doquidem secundum Sapientes, ^b verus, & principalis cultus diuinus est interior, quod Deū anima fide firma, spe certa, & charitate seruیدا colit, & omnia supradicta solum sunt quædam cærimonie, bonæ quidem tūc, & eatenus, cum, & quatenus prædictum interiore rem prouocant, vel adaugent, & consequenter eatenus, & tunc malæ, cum diminuunt.

37 Decimum sextum, sanctam, & vtilē esse ordinationem Ecclesiæ, qua ordinatur, vt horæ canonicæ, & alia diuina officia dicantur non solum mente, & conceptu interiore, sed etiam ore, & voce exteriori. Tum quia, si cantus, & sonus sunt præparatio, & occasio ad prouocandam deuotionem, vt supra dictum est in duobus proxim. corollar. quanto magis eiusmodi vox, & loquela, quæ nobis significant, & representant id quod recitamus, vel cantamus; Tum quia id sensu magnus ille Rex, & Propheta, ^c in his verbis. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Tum quia licet verba principaliter fuerint reperta, vt declarem alijs mentis nostræ conceptus, vt docet

B. August. ^d & id non sit necessarium erga Deum, qui melius, quam nos ipsi, videt quod petimus, & imaginamur, qp

pe cui, vt ait Apostolus, ^e nuda & aperta sint omnia oculis eius, nihilominus tamen excitat, & mouet cogitatus, & affectus proprios, & alienos, ob idq; prodest multum etiam ipsimet cogitanti, ad efficacius, & ordinatius cogitandum, & immorando illi magis afficiendum, vti experientia docet. Tum quia decet,

vt creatura suis viribus tam corporis, quam mentis seruiat Creatori, vt ait S. Thom. ^f & gl. quædam singularis, quæ

38 Ex his omnibus inferuntur duæ differentiæ inter orationem publicam, & priuatam, altera, quod publica fieri debeat verbis, nec sufficeret fieri sola mente, etiam si fieret omni cū attentione mundi, secundum S. Thom. ^h & communē gloss. prædicta, ⁱ quam eleganter explicat Adrian. ^k Quin & Thomas ait Ecclesiā statuisse, quod verba orationis publica fiat adeo clara, vt ab alijs exaudiri possint, quod videtur intelligendū solum de horis publicis, quæ publice dicuntur, & de Missa, quæ suapte natura nedum est publica, sed etiam publice dicenda, vt supra, ^l dictum est. In publicis enim, quæ priuatim dicuntur, & quas quilibet seorsum dicit, sufficiunt verba secreta, vt infra, t. 11. tangetur.

39 Ad orationem autem priuatam nõ requiritur vox vlla, nec secreta, nec clara. Nam secundum oēs sufficit, vt mente sola fiat, vti determinat quædam glossa magna, ^m probata ibi per oēs. S. Tho. ⁿ & communis. Quamuis autem non sit necessaria, est tamen utilis.

40 Tum ad prouocandam, & augendam nostram deuotionem; Nam secundum B. August. ad Probam, & Bonau. ^o verbis, & alijs signis ad augendum in nobis desiderium sanctum nos ipsos, acius excitamus. Tum vt seruamus totis viribus tam mentis, quā corporis, Deo vtriusq; creatori, iuxta gl. & S. Tho. supradictos. Tum vt seruati pro vase: in quod abundantia cordis redūdet, vt Regius insinuat Propheta in illo, *Latatus est cor meū, et exultauit lingua mea.* ^p Quare valeant,

& a nemine audiantur, qui dicuntur non ne docere, quod vocalis oratio nil prodest, neque est ea vtendum, sed sola mentali nitendum, quæ profecto nouitas plane hæresis est, & omnino exterminanda, per omnia supradicta, & mox dicenda.

41 Altera differentia inter orationem publicā & priuatam est, quod publica non potes adimere verba, neque voces, etiam si impediunt deuotionem. Priuatæ vero non solum potes, verum etiam prudenter egeris, si aduertas iacturam, & ademeris ea verba, quæ illi cuitandæ sunt

a. e. qui per
cat. 23. q. 4.
Et l. Grac-
chus. C. ad
legē Iuliā,
de adulter.

b. quod late
colligas ex
extr. 10. 12.
de Vita, &
honest. cler.
inter com.
et Tho. 2. 2.
q. 91. ar. 1.
Et 2. Et ex
Caiet. ibid.

c. Psal. 49.

d. relatus i
cap. is. qui.
22. q. 1.
e. ad Hebr.
4. relatus i
c. Deus oī-
potēs, 2. g. 1.

f. 2. 2. q. 93.
art. 12.

g. clem. 1. de
reliq. Et ve-
ne sanct. co-
lum. 2. Ser-
uiculo, sed
dubatur.
h. i. d. ar. 12.
i. d. cle. 1. de
reliq. Et
vener.
k. quolibet.
8. H.

l. m. c. 16. co-
rollar. 16.
num. 54.

m. d. cle. 1.
& celeb. mis-
col. 2. Serf.
sed dubita-
tur.

n. in d. art.
12.
o. in 4. d. 12.

p. Psal. 25.

sunt necessaria, dummodo caueas fraudes inimici, qui quandoque nobis persuadet, pronunciationem verborum in pedire orationem mentalem, quò subla ta vocali, facilius nobis auferre valeat etiam illam, vti non semel (ni fallor) me decepit.

42 Decimoseptimo, Laudabile admodum esse diuersitatem cantus, & tenorum, psalmodum, Antiphonarum, Responsiorum, Capitulorum, Hymnorum, versiculorum, & orationum. Tum quia illa fouet, & renouat attentionem, sicut cibaria diuersa, vel diuersimode apparatus excitant appetitum, ita, vt longe plura edamus, & libentius, quam si vnus duntaxat cibus, & vno tantum modo apparatus exhibeatur. Tum quia quemadmodum Praefectores, & Concionatores, qui praegunt, & concionantur semper vniformi voce fastidiunt auditores, quantumvis multa, & optima dicat, ita etiam cantus, & sonus vniformis fastidit & canentem, & audientem. Tum denique quod omne vnisonum fastidit, fatigat, & prouocat somnum, adimit attentionem, & delectationem, ei, qui cantat, dicit, vel audit. Vt enim natura humana gaudeat varietate, secundum sapientes, ita nausea ei mouetur vniformitate, & auditus est omnium sensuum delatissimus, facillimus, & procliuissimus ad nauseam, vt ait Tullius. ^a Ex quo sequitur, quòd licet multis respectibus bonis, quidam religiosi (mea sententia) excellentes, dicant totum officium diuinum, & nocturnum vnisona voce, nihilominus tamen simpliciter & de se longe melius est dicere illud diuersifona, vti ordinantur. S. Ambr. & Greg. quòd testatur Speculator, ^b & seruant Ecclesiae Cathedralis, & communiter alij ordines. In cuius confirmationem adduco illud Io. Cassia. ^c Semper æquanimus qualibet fatigatio sustinetur & sine fastidio labor impenditur, si interiecta ei vicissitudo quadam, vel operis immutatio qualiscunque intercedat. Pro quo est illud hymni dominicalis, qui incipit, Aeternæ, & dicitur ad laudes. Temporum das tempora, vt alleues fastidium. 43 Decimooctauo, iustum esse pausare in medio, & in fine cuiuslibet versus, cū recitantur, vel canuntur psalmi, vt sup.

diximus, ^d & statuitur in Conc. Basili. ^e d. capit. 16. quod in bēdo fieri pausam in medio versus, a fortiori, videtur iubere, vt fiat in fine, ea ratione, quam ibi reddimus. Ratio vero pausa faciendæ est, quod ea vox refectur, & anima munitur ad melius recitandum dicenda, & eis attendendū. Non tamen mihi videtur Conciliū otiose addidisse verbo (pausas) verbū (dicendi) insinuando nō debere esse nimis magnæ, vel exiguæ durationis. Ob quòd pausa admodum magna, quàm nonnulli religiosi in fine, & medio singulorū versuum faciūt, licet aliquibus respectibus bona sit, simpliciter tñ, non mihi æque decens videtur, atque alia breuior, quæ boni regimini's chori communiter vtuntur. Ea namque mora fastidiuntur, & cruciantur auditores, dantes eis aniam obloquendi, & murmurandi. Et (vt existimo) nonnulli (vtinam non maxima pars ita canentium) fastidio afficiuntur, & replentur alijs cogitationibus, facientes, quòd impleatur scriptura illa sapientis. ^f Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguētis, id est cogitationes subeūtes nostram mentem recitantem, vel canentem, per suauitatem orationis. Quidam Cathedralis Salmanticensis magni nominis Theologiae Doctor olim dicere solebat, quòd vel ob id vnum non vellet esse religiosus ordinis, in quo ita caneretur. Ob eamque rationem nunquā nobis arrisit magna illa mora, qua nonnulli vtuntur inter cōsecrationem hostiæ, & calicis, præcipue in Missa maiore, vel alia, in qua tempore eleuationis campana pulsatur. Tum quia vel verbis consecratorijs admiscetur alia, quòd indecens, & illicitum est, vt sup. diximus. ^g Vel si non admiscantur alia, tantā mora in pronunciatione adeo paucorum verborum est nimia. Tum quia genuculantur, & orant ad sonitum campanæ, quæ pulsatur in signum eleuationis Sacramenti, casu illac transeūtes, & nausea afficiuntur, & obdormientes seiscitātur, an obdormierit sacrificiū, quid ve aliud agat? & conserunt non expectato tertio sonitu campanæ, aut eleuatione calicis.

44 Quòd ipsum quoque dicendum est de ijs, qui, Memento, nimis prolixè faciunt, & de ijs, qui nimium lente thurificant,

a i 4. Rhet.
ad Herenn.

b i ratio. lib.
5. ti. de his,
quæ in offic.
c in lib. 3. d.
inst. c. nob.
cap. 1.

g in c. 10. et
latius c. 16.
num. 76.

ficant; qui vtiā tunc nō cogitent, magis de laude, qua eos extoller populus; q̄ id agant tanta cum lenitudine, & gravitate, quam de modo, quo oratio nostra instar incensī, debeat esse odor deuotionis, vt digne sit odora, quam Angeli in conspectu diuinā Maieſtatis offerant. Id ipsum dicēdum de ijs, qui sub finem illius, quod canunt, reflectunt vocem, & tandiu retinent, vt impedimento sint, ne ipsi, vel alij audiāt principium eius, quod alius chorus incipit, qui sane testāte Io. Cassia. magis se ipsos, quam officium celebrant, vt supra dictum est.

a in ca. 16.
num. 31.

Quod circa nouem illationes ioh. Concluf. attingit. Cap. XVIII.

- 1 Ecclesiastici sunt legati, & procuratores ad Deum populi.
- 2 Clerici pro se & populo pugnant.
- 3 Canens, vel recitans reputet quid, aut cui operetur, qua, & quo vadit. n. 4.
- 5 Orare bene difficile in locis calidis, splendidis.
- 6 Nobilis doctus, & diues forte in hoc Pharisaeus.
- 7 Sellas quas ferre ad conciones, & Missas quando malum.
- 8 Sedere alie in Ecclesia, quando non malum.
- 9 Honor, an debeat ob opera de restituendis facta.
- 10 Distributionum quotidianarum ad horas inuentum bonum, licet. &c.
- 11 Occasionem peccati dāns dispositio, qua Salida.
- 12 Horas dicat sic, qui distributiones q̄rit.
- 13 Recitans excusatur ab horis, an semper excusetur a peccato.
- 14 Tentatus praeferre temporale spirituali quid agetur. 15.
- 16 Exhortatio ad eleuandam mentes recitantium.
- 17 Lucrum temporale in spirituale intentum desinit esse finis.
- 18 Orantem inuāt credere, quod Diui inuāt.
- 19 Ora pro me Martino, tam bene dicitur mortuo, quam dicebatur viuo.
- 20 Christus non timet suā gloria ob gloriam Sanctorum.
- 21 Orando Sanctos multi sapius errant.
- 22 Maria Virgo Mater multis titulis a qui

- busdam male intellectis locupletata.
- 23 Maria Virgo Mater sic, & sic pie vocari a pijs.
- 24 Sanctos non esse superstitiosē inuocandos.
- 25 Sancti minores impetrant quāpiam, qua non maiores.
- 26 Sancti nolunt honorari cum prauidicio aliorum.
- 27 Adorare calceos Sanctorum cur non malum.
- 28 Adorantur res Diuorum, & ipsi Diui.
- 29 Cerimonia Christianae, in quas mutata sunt pagana, & profuit.
- 30 Inuocatio Apollinis & Aesculapij, & mutata in S. Antonij & S. Rochi.
- 31 Inuocantur Sancti sic per, Pater noster, & Ave Maria.
- 31 Adorator rusticus male risus a Louanenſibus.
- 33 Orationes obligatorie sunt pauca collata decentibus.
- 34 Orandi, consuetudo, cum aliqui sese excipiant, optima.
- 35 Orant communiter Christiani sibi mutuo obuiantes.
- 36 Osculum manuum Serbali orationi successit.
- 37 Epistolam decet praeter oscula manuum continere preces.
- 38 Epistola breuis, qua bis oratur, sapit hypocrisim.
- 39 Reges Lusitani, & Franci non porrigunt manum presbyteris, Castellani autem olim sic.
- 40 Orandum tui, & tali tempore sine obligatone.
- 41 Mane surgere ad tria vtile.
- 42 Adrianus quos Hispanos vocabat Principes tenebrarum.
- 43 Benedicant omnes mensam, sed ex praeccepto presbyteri.
- 44 Reges, & Laycos, an deceant hora Canonica.
- 45 Reges orent saltem quantum communiter alij.
- 46 Hora Canonica de se sunt optima oratio.
- 47 Orare absolutē melius, quam studere, sed non tali, & tali.
- 48 Reges discant prius suas leges, quam politicas.
- 49 Rex Ioan. III. ob legum suarum notitiam laudatus.

- 50 *Leges Lusitania breuiores, & elegantiores alijs.*
 51 *Horas Canonicas ferè omnes dicere possunt.*
 52 *Horas Canonicas recitare Reges boni.*
 53 *Reges choreis, & ludis dediti periculo se viuunt.*
 54 *Predicator non dissuadeat alijs, quæ sunt sui officij.*
 55 *Confessarium, & el indicem perfectum multa scire oportet.*
 56 *Doctores Theologi Sorbona discebant Canones Tholosa.*
 57 *Canonista audiat Theologiam ab illius perito.*
 58 *Theologus purus regendo Rempub. errare solet.*
 59 *Iudices quidam se sua laude vituperant.*
 60 *Recitare quibus non obligatis expediat.*
 61 *Studere rebus Christi, & Maria, quando conuenit.*
 62 *Studens, an ob contemplationem debeat mutare vitam.*
 63 *Clericos a laicis superari posse meritis. &c.*
 64 *Religiosus vocans se, & non agricolam Dei seruum, an recte agat.*

EX hoc cap. & super eo cōmentis inferitur primo, quod sacris initiati, religiosi, & beneficiarij, quando nos accingimus ad recitandum, canendum, & missandum, debemus considerare nos esse legatos totius populi Christiani generatim, speciatim vero eorum, qui nos sustentant ad eos Deo conciliandum, & vt tam eis, quam nobis consequamur indulgentiam culparum, & gratiam bene agendi, & perseuerandi, vt supradictum est, ^a esse eorum custodes vt eis instar muri, & valli simus, conantes ne ira Dei eos inuadat, vti significat Ezech. c. 13. & esse milites, vt pro populo pugnantes gladio orationis resistent sententiæ, Dei, ne executioni mandetur, vti glossa quædam super Ezechiel. c. 13. & B. Th. ^b asserunt, esse, inquam, milites eius stipendijs sustentatos, non vt oculis intentis in nostras diuitias, celsus, dignitates, stemmata scientiam, litteras, & habilitatem, pluris non faciamus, superbiamus, ac vilipendendo alios, rotā, quod aiunt, pauonis expandamus, sed vt consideran-

tes nos aliorum sumptu viuere, alijs inferuire, esseque mercenarios, expendamus, & ponderemus nostram imbecillitatem, & nigredine pedum conspecta, eam expandam astringamus. Expendamus an quando ad statuta responforijs loca choro descendimus, & ab eis reuertimur in chorum, & extra eum rogamus pro defunctis, pro pace, salute, fructibus, & tranquillitate Ecclesiæ.

2 An, inquam, animis in vires collectis, & militaribus, adeo parati & strenui descendamus, & ascēdamus ad tam arduū prælium, in quo opus est vna manu protegere, & recipere amicos, & altera ferire, & prosternere hostes, & capite, ore, & clamore Deum continere, & quā dantenus (vt in aliud propositū ait Hierony.) ^c vincere aut cogere, vt aliquantisper expectet, & suspēdat suam iram, ac suę executionē sententiæ contra nos, & populum paratā, promittendo ex animo ei penitentiam, & satisfactionem, & postea eam per nos præstādo, procurādoque saltem exemplo, vt eam populus præstet. Perpēdamus præsertim, qui ampliore dignitate, & reditu ornati sumus, an nonnunquam cum frequenter dicimus, *Memento mei Deus quia ventus est vita mea.* ^d astimemus nos maioris quā dicimus, & quod non sumus vt ceteri hominum, vti de se aiebat Phariseus, quin & an tanti nos faciamus, vt vile nobis videatur dicere responforia pro hoc vel illo, qui aliquantulos nummos ob id nobis legauit, & ideo tarde ad ea venimus, & cum peruenimus, colloquimur, & ridemus, non obscure significātes magis id nos ad in faciem satisfaciendum, quod significantius Hispanus ait, parā complimento, vt faciunt aulici, quales videri volumus, & non sumus, quā ad persoluendum, vt par est, nostrum pensum, velut operarios diuinis, quales sumus, & videri esse nolumus.

3 Secunda illatio est, nostra plurimum interesse primo, quum nos ad recitandum, vel canendum accingimus, meminisse illius Pauli. ^e Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino, & ponderare verbum, *Domino*, vt cogitemus ei soli principaliter nos cātū, & recitatione nostra complacere debere. Et quāuis beatus sit is, qui neq; principaliter,

^a in c. 13. num. 37. et c. 9. nu. 2.

^b quodlibet. 7. ar. 18. in corpor. q.

^c i c. importuna. de penit. dist. 1.

^d lob. c. 7.

^e ad Hebr. 5. relati in c. cātantes. 92. distin.

paliter, neq; minus principaliter canit, vel recitat ob aliud, quā ob solum Deū, quo ei obsequium, & reuerentiam exhibeat, non in bene agere desinit, qui, præterquam quod principaliter Deo placeat, et optat minus principaliter placere hominibus, ob aliquos bonos respectus, iuxta supradicta. ^a Quin etiā hi respectus eiusmodi esse possēt, ut præstantior foret oratio facta principaliter propter Deum, & secundario ob homines, quam facta propter solum Deū, quorum de numero est respectus incitandi proximum ad amorem, & reuerentiam diuinam, & abstrahēdi eum a prauis cogitationibus, & instigādi ad suam salutem.

a c. 6. n. 12.

b arg. c. i. de
trem. et pac.
c in c. si. nu.
117. de pœ-
nit. dist. 5.

d Iob. 13.

e c. si enim,
col penit. de
pen. dist. 2.

f capit. 14.
c. 15.

g arg. c. in
capite 50. d.
adiuncto c.
1. c. c. fin.
40. d. facit
scripta sup.
c. 4. nu. 16.
c. 17.

Duo enim boni fines, ^b compatibiles, ceteris paribus, magis prosunt, quam vnus solus, uti alibi monstramus, ^c tradendo methodum facile consequendi omnes virtutes.

4 Secundo, meminisse decet qui simus, ad quē imus, & viam, qua ire debemus? qđ simus hominū ciones, iuxta illud Iob. ^d Homo natus de muliere, & c. bulla, & res vilis obnoxia innumeris pene spurcijs corpus, & animam sedantibus, ascendimus ad Deum altissimum, & adeo purissimum, ut puritas, & limpiditas humana, qua per eius gratiam & misericordiā nonnulli nitent, collata suæ diuinæ, est quædam immundities, iuxta illud Iob. c. 15. Cœli non sunt mundi in conspectu eius, neq; Ang. ^e Porro via, qua adeo infimi possumus ascendere ad sublimissimum (qui nedum cœlos, sed etiam omnem aliam altitudinem imaginabilem transcendit) est humilitas, qua descendimus in nos infimos, & agnoscimus distātiā infimi a summo, cū huiusmodi descensus sit ascensus, & cognitio distātiæ approximatio, iuxta illud Luc. ^f Qui se humiliat exaltabitur.

5 Tercio, Conuenit non eligere in Ecclesijs loca valde honorifica, & vicina altari, non uti conopæo, auleis, puluinarijs preciosis, & sellis altis, alijsve similibus rebus, cum salua dignitate persone, quam gerimus, aditari possunt. Sicut n. locus obscurus, ^g & abiectus nos ad cognoscendam nostram paruitatem, vilitatem, & abiectiōem prouocat, sic contra loca alta, & ornamenta pomposa impellunt nos ad reputandū nos magnos,

& ad nostram vilitatem, & paruitatem obliuiscendam. Phariseus ille Euangelicus prope altare corpore stabat, iactans obsequia, quæ Deo impendebat, & vilipendens Publicanum ex angulo orantē, verū procul ab eo mēte remansit, cōtra vero Publicanus procul corpore se vilipendens, propinquus ei factus fuit.

6 Faxit Deus Optim. Maxim. ut quod euenit Phariseo, non eueniat multis nobilibus, litteratis, & diuitibus, qui non contenti locis extra Chorum, & cancellos altaris constitutis, clericos, & monachos, sacerdotes, & religiosos ē suis sedibus, & locis vi, vel verecundia deturbant, ut ex locis honorabilioribus orēt. Faxit item, ne pharisei simus multi tenuiores, qui Missam audiri, nihil non facimus, ut approximemus sacrificio, donec ad ipsum vsque perueniamus, etiā si ob id quospiam ad irā prouocemus, & multos alios turbemus, non quidem ut dicenda melius intelligamus, vel deuotius audiamus, sed ne maneamus retro alios, quos despiciamus.

7 Admoneo tamen Lectorem primo, non esse nobis propositum carpēdi eos, qui deferunt sedilia, præsertim humilia & paruula parum loci occupantia ad cōciones, & Missas ē loco idoneo audiendas, neque eos, qui sedent, ubi ratione suorum graduum, dignitatum, munerum, vel officiorum eos sedere licet, & decet. Secundo, nec esse nobis mentem laudandi hypocrisim, aut pusillanimitatem nonnullorum, qui ut videantur humiles, aut ob degenerem animum eligunt loca notabiliter suis personis indecentia, & retro alios valde abiectos, & effrontes honoratiorum loca indecenter occupantes.

Tercio esse tamen mentem reprobādi ambitionem illam sese maioribus, & æqualibus præferendi, desiderium illud ventosæ auræ popularis, & incogitantia illam non considerandi, quod vbiq; est, & vbiq; audit diuina Maiestas, cui grata sunt corda tranquilla, & mediocri honore, & minore sibi debito contenta, & iugrata, seditiosa, & maiorem, quam sibi debeatur, honorem appetentia.

Quarto esse item mentē improbandi delationem illam sellarum, siue sedium per medias Ecclesiæ turbas ad audiendā

Missam,

Missam, & concionem congregatas, magna cum earum turbatione, & strepitu, & cum desiderio, vt audierit; hæc est sedes, siue sella illius, aut illius, & quod tali, aut tali loco ei paratur.

8 Quinto esse item animum admonere, quod licet non sit malum tam alto loco, ac recta ratio iubet, sedere, præsertim inuitato, & cum sedentium gratia id facienti, non tamen parum prodest stare, vel sedere in loco paulo inferiore merito, quo maiore cum sedentium gratia, tranquillius, & melius oremus, & magis placeamus Creatori. Et quod quandoquidem ob solum eius obsequiū principaliter adimus, adireq; debemus Ecclesias, diuinaq; officia, expedit eligere loca, in quibus id commodius præstare valeamus. Sexto quod non etiam intendendo improbare, vt nonnulli reprobant, voluntatem, & desiderium faciendi se inhumare in aliquo honoratiori loco ecclesiæ, vel etiam in præcipuo sacello, modo id non fiat ob vanam gloriam, aut credendo, quod orationes Ecclesiæ citius ei suffragabuntur, eo quod vicinior sit loco, vbi ea sunt, modo ite qualitas sue personæ, & bonorum Ecclesiæ relictorum eum locum mereantur consuetudine, vel statuto episcopi, aut alio priuilegio: Et ne dubites quomodo honor ille desiderari possit citra ambitionem,

& vanam gloriam, vide quæ latè alibi, ^a scribo de sex finibus, ob quorum quolibet sancte desiderari possunt honor, fama, gloria, laus, & obseruantia temporalis, & adde sanctam esse intentionem, qua honorabilis sepultura desideratur, in finem, vt sæpius aliqui videndo illam, pluries pro eo rogent, & vt celebrantes Missas crebrius eum inueniunt, vel quia id poscebat sepulti dignitas, vel ad prouocandum alios ad recordationem mortis, quin etiam ad honorandum eos, qui sui sunt generis, quo maiore recordatione incitentur ad virtutem, & mereantur esse cognati eius, qui tã honorifice fuit tumulatus. Quod ipsum dicendum videtur de ijs, qui largiuntur aliquos reditus, aut bona Ecclesijs, aut fabricant aliqua ædificia vtilia, quo nomina sua describantur, & perpetuo in Capitulis legatur, quando leguntur Kalendæ, vel coram pauperibus, cum ministratur eis ci-

bus, vt sit in amplissima illa aula celeberrimi illius hospitalis generalis nostræ Roncæuallis gloriosissimæ Virgini Mariæ dicatæ.

9 Saltem cum eiusmodi reditus vel bona donantur, aut ædificium fit de ijs, quæ non erant necessario restituenda. Eos. n. qui ea largiuntur, vel faciunt de bonis necessario restituendis pijs operibus, eo quod sit incertū quibus debeat restitui, qualia sunt multa quæ sita occidendo, vulnerando, præliando, furando, mentièdo, pèterando, adulterando, vîras exercendo, & alia id genus peccata patrando, cõstruunt Ecclesias, fundant altaria, & sacella, venientes auram popularem, acriter, & terribiliter carpit Th. Vualden. ^b amplificando dictum quoddam B. Hieronymi ab eo relatum, licet (meo iudicio) aliquantulum possit, & debeat mitigari. * Quod infra. * faciam.

10 Tertia illatio, Vtile fuisse nouum illud inuentum diuidendi oēs, vel aliquos reditus Canonicoꝝ, & Capituloꝝ in distributiones quotidianas lucrificandas duntaxat ab ijs, qui horis interfuerint, & nō alijs vt probant multa iura, ^d magnus n. est impulsus siue calcar, & causa impulsua est, vt beneficiarij diuinis officijs interfint. Contra quod tñ facit, qd mala videntur esse, quæ mali occasione præbent: quo fit, vt consuetudo præbens materiam delinquendi reprobetur, ^e & pactum idem faciens, a iureconsulto, ^f & prædictum distributionis inuentum videri pōt alicui multas præbere mali occasiones. Prima, quod anxi ex eo accipiatur, quod plerique ad eam non vadant ob solum Deum, & solum eius obsequium, & beneplacitum.

Secunda. Quod capiatur occasio prætexendi sæpius fallas excusationes, & semel ac iterum (utinam non sæpius) in eo mentiendi.

Tertia. Quod capiatur occasio, vt cō plures existiment, quod amittendo distributiones vnius horæ, liberantur a residentia in ea, ob id quæ nulla alia subsistente causa, omittunt ire ad aliquas horas, in quibus parum admodum lucrifit.

Quarta (quæ omnium periculosissima est) q̃ sæpe accipitur occasio a plerisque eundem ad Chorum magis ob quæstū eumennæ tēporalem, quam ob animæ spiritualē,

b lib. de sacram. c. 123 col. 6.

c cap. 22.

d c. 1. de cleric. nō restituend. li. 6. & clem. Et hi qui de estat. & qualita. cle. 1. de re lig. & Sen. sanct. e. c. ex parte de consuet. f. l. conueni. ff. de pact. dot.

a in c. inter Verba, 11. q. pag. 92. nu. 321. coroll. 14. & infra c. 21. & contracti^o sup. c. 6. coroll. 23. num. 35.

at c. 6. m. 13
 & alibi i re
 pet. c. inter
 Verba. 11.
 q. 3. pag. 75
 num. 185.

tualé, & vt sup. ^a diximus, peccat qui recitat, canit, sacrificat, vel orat principalis ob lucrū temporale, q̄ spirituale.

Quinta, & longe peior, quod capiant occasionem præsentes, vt gaudeant de aliorum absentia, etiam si tales, talisque vitæ & exempli sint, vt eorū præsencia choro valde vtilis esset, & ad impetrandum quod a Deo petitur, & placandum eius iram, non parum iuuaret. Pauperes vero aliquot dicendi (quod quandoque audiui) quam auarus est ille, aut ille, qui cum adeo opulentus sit, ad Matutinas, aut illas, aut illas horas venit.

11 Sed responderi potest, hoc inuentū distributionū principaliter factum fuisse in fauorem cultus diuini, ob idq; licet ex eo aliqui accipiant aliquam occasio nem peccandi, non desinit esse iustum.

b in c. fi. col.
 14. de cōsti.

Quicquid enim dicat Fel. ^b cum multis alijs citatis ab eo, tunc demum lex, & dispositio est iniusta eo solo, qd̄ præbeat occasionem peccandi, cum sit principaliter in fauorem eius, cui eam præbeat, vt iusserat Nicolaus de Vbaldis. ^c

c in lib. de
 success. ab
 itest. col. 13.
 d conf. 4. de
 constitut.

Calderinus, ^d & clarius Philippus De cius, ^e & nos dilucidius alibi, ^f probam⁹.

e conf. 2. 71.
 f in c. fi. de
 consti. & c.
 ex parte. de
 consuetu.

12 Vt itaque inuentum de se bonum & conseruans cultum diuinum, nō fiat no bis laqueus, quo nostra culpa præcipite mur ad orcū, solcite conari debemus, vt assueſciamus non consentire alicui supra memoratorum, ad quæ prædictum inuitat, inuentum, saltem ipsa parte superiori nostræ mentis, licet pars inferior, & corrupta intelligat ad ea, & prouocet superiorem sibi consentire. Quare debemus studiosè nos assueſcere, vt adeamus diuina officia ob solius Dei creatoris nostri obsequium, & vt solum seruiamus ei, & satisfaciamus rationi, q̄ hoc distat, ac obligationi, qua astringi mur ratione titularum beneficiorū nostrorum, aut certe magis ob hæc, quàm ob nummos, quos lucrificamus, & quando ob prædicta non iremus, nisi nummorum lucrum accederet, plaris faciamus seruissè Deo, & satisfacissè obligationi nostrorum titularum, quàm lucrificissè illos nummos. Nam vt supra, ^g tractādo de circumstantia finis orationis, diximus, nō video rationem, qua a peccato excusari possit recitans, canens, vel Missans, aut aliquod aliud officium diuinū

g in c. 6. nu.
 20. corol. 15.

agens magis ad lucrificandum nūmos, qui pro eo dantur, quàm ad lucrandum Paradisum, vel placendum Deo, aut satisfaciendum obligationi, & ei, quod ratio distat, nisi forte ordinaret illud lucrum in suam sustentationem, & ad magis ac melius Deo inseruiendum, quam sine illo. Qua relatione lucri in Deum efficeret, vt principalior finis esset Deus quam lucrum.

13 Circa hæc, tria quotidiana interrogati sumus, Primū, An peccet necne, q̄ cū non sit obligatus in cōscientia adire Matutinum, & alia diuina officia in ecclesia cantanda, ob iustam occupationē studendi, prælegendi, negociandi, vel aliud opus magis virtuosum, & magis necessarium agendi, ob idq; non irret, nisi rigor statuti prohiberet quicquam dari ei, qui illis non interest, licet interesse definat ob talem occupationē: verum, quia ita statutum est, proficiscitur ad officium diuinum, vbi scit minus se Deo seruiturum. Nam pro parte affirmatiua facit, quod qui omittit opus Deo gratius, ne definat quærere pecunias, videtur maioris eas, quā Dei obsequiū æstimare. Magis enim videtur æstimari, qd̄ præfertur, & prænominatur, ^h per multa, quæ cōgerit Fel. ⁱ Vnde & prius nominatus inter approbatos ab examinatore candidatorum concurrentium, videtur dignior iudicatus, quā præsumptionem euitare volentes, debent nominare in circulo spherico, ita vt nullus appareat prior nominatus. Quod colligitur ex facto narrato ab Ang. ^k Nihilominus pars negatiua videtur verior, siquod non peccat, modo vere plaris faciat obsequium, qd̄ est præstaturus Deo & satisfactionem titulo suo debitam, q̄ lucrum illud temporale, quod iuste, & facile potest facere, cum illud collatū spirituali, quod Dei obsequium consequitur, perinde se habeat, ac lutū auro collatum. ^l Ad argumentum autem pro

h l. quoties.
 ff. de v. suffi.
 & c. Mada
 to, de præb.
 lib. 6.

i in c. cū di
 lectu. de re
 script. anno
 me. 4.

k in l. gene
 raliter. §. si
 quidē. ff. de
 fideico. lib.

l arg. c. duo
 quippe. 96.
 d. & c. illud
 de maiorit.

m §. fi. 4. d.
 c. integritas
 32. q. 1.

magis

*a arg. lilli
citas §. Se-
ritas. ff. de
offi. præs. d.
b c. is qui. et
cap. tua. de
spons.*

*c cano. 10.
sess. 24. Con-
cil. Trid. de
reform.*

*d 13. dist. in
summa, &
c. 1. cum et
annot.*

e 1. Cor. 10.

f Psal. 30.

magis æstimata, vel amica, & ita in foro exteriori iudicanda esse talia, ^a nisi aliud de constaret contrarium; In foro tñ conscientia, de quo hic loquimur, veritatē præferri præsumptioni, ^b & nostra responsio expresse loquitur de illo, qui vere magis æstimat Dei obsequium, quā lucrum illud tēporale. Tertio, quod in proposito nostro non agitur, de prænomatis, sed de prælatis, & præfectis: & licet, qui nominat multos, videatur magis æstimare primo nominatum, non tñ, qui prælegit vnum, videtur illud iudicare melius, alioqui omnis, qui eligeret statum conjugalem esset iudicandus magis æstimare illum, quā cœlibatū, & censendus esset hæreticus, ^c An autem qui vere principaliter vadit ad horas ob lucrum temporale, quam spirituale, peccet mortaliter, an tantum venialiter, in fra c. 21. dicitur. *

14 Secundum est, quid acturus sit is, quem aliquando adeo tētat sensualitas, & cupiditas lucrificandi magnā distributionem diei solennis, vnius Primæ, vnius supplicationis solēnis, aut alterius actus, vt seruitium, & cultum diuinum, & adimplerem sui muneris, non possit tanti facere, quāti lucrum illud; Cui respondeo, non posse offerri eiusmodi casum, ^d quia non pōt quisquā adeo vehementer vllō genere tentationis tentari, vt nequeat pluris facere legem diuinam, & eius obseruantiam, quam id, ad quod tentatur. Quandoquidem nostra fides Catholica habet nullam esse tentationem adeo magnam, cui, ope diuina a Deo promissa, facienti, quod in se est, non possit resisti, imō & (vt ait Paulus), ^e magnū ex ea facere fructū. Quare tentatus ea tētatione, de qua in quæstione, debet iuxta illud psalmi, ^f viriliter agere, confortare cor suum, & sperare in domino.

15 Tertium, an peccet, qui ad chorum principaliter quidem vadit ob Deum, & vt suæ obligationi, & dictamini rationis satisfaciatur, non pōt tamē ita sibi imperare, q̄ non eque principaliter vadat vt lucraretur magnum aliquod lucrum distributionis propositum, ac vt seruiat Deo, ita quod iret ad Chorum, etiam si nullus omnino respectus Dei magnus, vel paruus subesset. Ad quod respondeo

id ipsum, quod proxime respondi, nimirum nō posse dari eiusmodi casum, quū non possit dari casus, quo cogamur peccare, vt dixit gl. recep. §. & pridem alibi, ^h scripti. & manifestum est ex sup. ^g dictis, omnem recitationem, cantum, & auditionem Missæ, quin & alium omnē actum virtutis, cuius finis principalis est talis vel partialis est bonum temporale, esse peccatum saltem veniale.

16 Quamobrem oportet nos oēs Ecclesiasticos vtriusq; sexus reputare nos, vt supra, ^k dixi, milites, in conseruationem nostrā, & totius sanctæ Matris Ecclesiæ electos, & scriptos, esseq; debere nō degeneres animis, quos philargia, siue auaritia deiciat, sed generosos, quos spes sancta in æthera leuet, non demittere nos ad humilia, & vana, qui ad sublimia, & solida sumus electi, meminisse nostri muneris, cuius est militare Deo altissimo propter semetipsum, & altissima quæ ab ipso speramus, gratiæ, & gloriæ, dona, & pugnare contra Infernum Plutonē intima, mala, & vana promittentem, & quæstum distributionum, stipendiorum, & quemcūq; alium temporarium non facientes maioris, quā ratio dicat, Exultemus domino, iubile-

17 mus Deo salutari nostro, præoccupemus faciem eius confitendo, & laudando ipsum quidem principaliter, non ob terrena lucra, pallidula, vagula, blādula, & nudula, sed quia est magnus Dñs & Rex magnus super omnes Deos, in cuius manu sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipse conspicit. Amen.

18 Quarta Illatio, expedire nobis plurimum quo bene oremus, firmiter credere Angelos, & oēs cœlites, præsertim vero illam omnium Diuinorū Reginā, eademq; gloriosissimam Virginem Matrem, posse nobis in cunctis opitulari. Tum quia hac ratione assuecimus, vt sepius cogitemus de ipsis, eosque magis amemus, dulciusque cum eis conuersemur, quæ magna scala est ad subleuandum mentem nostram in Deum, eumque cōtemplandum & amandū, & cum eo magna cum oblatione, & iucunditate mentium conuersandum, quæ est felicitas imperfecta quidem, sed omnium, quæ in hac vita mortali nobis contingere potest, maxima, & optima, & tam

*g 13. dist. in
summa.*

*h in c. liti-
ras. de resti-
spoliatis.*

*i in c. & no
ra. 6. & ali-
bi in c. inter
serba. 11.*

*q. 3. pag. 75
num. 356.
k in hoc eo.
c. illat. 1.*

a Aris. 10.
Ethic.

b Th. & a-
lios in 1. sē
tē. d. 1. q. 1.
4. a. 49. &
Tho. 1. 2. q.
3. per totā,
praesertim
art. si. ad 2.

c c. 1. a nu-
me. 2. 1.

& tam iuxta Ethnicos, ^a recte philoso-
phantes, quam Catholicos sancte de il-
la differentes. ^b Tum quia cum favore,
quem a Deo nobis impetrare possunt,
poterimus dirigere, erigere, & nobilita-
re nostras intentiones, & cogitatus, quo
modo nimirum deceat eum alloqui, &
orare, & cum eo negotia nostra & nobis
commendatorum agere. Tum quia in
nobis excitat fidem immortalitatis, &
aeterni praemij animarum, confirmatq;
spem, & perficit charitatem, & amorem
inter omnia membra Christi, & quod
qui impedit suā inuocationem, adimit
nobis haec commoda. Non obstat primo
dicere id, quod nonnulli haeretici, ratio-
nis, & fere omnis sensus expertes, & i-
gnari dixerunt, & dicunt, puta, Sanctis
tam a Deo ultra merita satisfactum esse,
& ita nihil mereri posse pro se, uel
impetrare pro alijs. * Tum quia postea-
quam haec Conyembre scripseramus,
Concilium nunquam satis laudatū Tri-
dentinum definiuit, (ut supra ^c dictum
fuit) quinque. Nempe Sanctos pro no-
bis orare. Nos utiher eos inuocare in
nostros ad Deum intercessores: sancte
nos ad eorum opem confugere. Nil per
hoc dignitati Christi detrahi: Haereti-
cum esse contrarium asserere. * & meri-
to quidem; quia si (ut ait Sanct. Hiero-
nym.) ij dum adhuc mortale corpus cir-
cumferunt, nec omnino carēt peccatis,
& egent alienarum precum intercessio-
ne, audiuntur orantes pro fratrib. quan-
to magis credendum est eisdem iā exu-
ta mortalitate, omnique uitae huius con-
tagione liberos posse aliquid apud Deū?
Tum quia certum est, eos cum vita non
ex misse fraternam charitatem, aut no-
stri sollicitudinem, nec dubitari eos fla-
grante desiderio optare omnes Christi
fideles saluos fieri. Tum quia cum mor-
tali corpore circumsepti rogarēt Deū
pro salute etiam infidelium, etiam eo-
rum, qui eos martyrio afficiebant: qua
ratione, & sensu dicere liceat eos nunc
cum ipsomet Deo regnātes, & ad facie-
tatem usque flamina immensa amoris,
& charitatis diuinā bibentes, postea-
quam pro eius amore mortē subierunt,
plusque apud Deum valeant, minus
praesint, minusque impetrent? Magis-
que nos sine comparatione amantes mi-

nus ament. ^d Tum quia, si sanctum &
utile erat dicere S. Martino adhuc uiuē-
ti, Ora pro me Martino, cur modo cum
19 Deo regnanti id dicere tale nō erit?
An forte crudelior est consequuta beati-
tudine, quam antea? Agrestior curialis
caelicus effectus, quam cum humano cō-
mercio fruere? Tum quia si Deus ci-
tra comparationem ditior, potentior,
magnificentior, & suorum curialium a-
mantior est omnibus Regibus huius se-
culi: Reges autem magnanimi nō so-
lum cum possunt de se benemeritis re-
ferunt gratiam, verum etiam interces-
sionem ab eis pro suis amicis factam gra-
tissime audiūt, qui fieri potest, ut Deus
Opt. Max duos in omnes, omnia qua-
cunque uult potens, nullamque inopiā
timens, non audiat suos milites emerit-
os pro suis amicis intercedentes, licet
cumulatissime eos remunerauerit? Nō
obstat secundo dicere non esse necesse
nos rogare sanctos, ut pro nobis inter-
cedant, cum immediate possimus ipsum
Deum pro nobis orare, cum iuxta Phi-
losophum, ^e frustra fiat per plura, quod
potest fieri per pauciora. Tū quia domi-
nus & Magister noster ille magnus, in
forma orandi nobis a se tradita nos do-
cuit, alios pro alijs orare, dicentes: Pa-
nem nostrum quotidianum da nobis
hodie, & dimitte nobis debita nost. &c.
Quod si Deus ipse uoluit rogari a mor-
talibus corpus mortale circumferentib.
pro alijs, ad conseruandum amorem &
charitatem inter eos, credendū est pro-
fecto magis uelle se a beatis pro nobis
rogari, quo magis eos amem^o, imitemur
& eorū consortio frui desideremus. Tū,
quia non potest non placere Deo, quod
tanti faciamus eius Maiestatem, & tam
parui nostram humilitatē, & reputātes
nos indignos, qui per nos ipsos imme-
diate ab eo bñficia postulemus, recurra-
mus ad Diuos, quos scimus ei gratissi-
mos, ut p nobis mediatores intercedāt.
Grata fuit Redēptori humilitas Archi-
synagogi, qui qđ se nō reputaret dignū,
salutē sui serui per se petere, petijt p a-
lios. Placuit ei honesta mulier obnoxia
p fluuiū sāguinis, q̄ recurrit ad fimbriā
20 uessimenti eius. Non obstat tertio,
quod timendum uideatur, ne gloria do-
mini Iesu Christi (qui sumus est inter

d cōtra Au-
thēr. multa
magis, C. 1.
sacrof. eccl.
c. c. in
cunctis, de
elect.

e rel. p glo.
pē. § si. clē.
1. de Sum.
Trinit.

Denique, & homines mediator) per tot me-
diatorum multiplicationem diminuat-
ur & obumbratur. ^a Tum quia hoc nõ
timuit, nec timet, qui uoluit, ^b ut qui
crederet in eum, opera quæ ipse facie-
bat, & maiora eis faceret, quique tot mi-
racula fecit & in dies facit in fauorem
visitantium sepulchra, reliquias, & loca
dedicata Apostolis, Martyribus, alijsque

^b Ioan. 14.

^c Clē si Do-
minum in
sanctis eius
laudare uo-
bemur, de
reliq. & ue-
ner. sãct.

^d Aut. mul-
to magis, c.
de Sacrosã.
Eccle. & c.
fi. 93. dist.

^e 2. ad Cor.
c. 1.

^f Psal. 90.

^g Io. 14.

^h Psal. 26.

ⁱ Psal. 41.

^k 1. ad Co-
rint. 1.

Diuis, præsertim suæ Sanctissimæ ma-
tri. Tum quia gloria eius non solum nõ
diminuitur, aut obumbratur, quinimmo
magnopere illustratur. ^c per rectam di-
uorum inuocationem, quandoquidem
nunquam per eam inuocantur, nisi tanq̃
serui, & amici eius. Et qui aliquem, ut
seruum, & amicum alterius inuocat, &
honorat, potius dominum inuocare, &
honorare uidetur, iuxta illud Philosophi
propter vnumquodque tale, illud magis.
^d Tum quia magni Principes multa
cõferunt alijs per alios sibi subditos be-
neficia, quo mediatores subditos hono-
rando eorum crescat honor, & gloria.

^e Quinta illatio, quod, p̃culdubio er-
rant, qui peterent gratiam, vel quidpiã
aliud, cuius Deus solus est author, a
cõsultibus non ut mediatoribus, sed ut
authoribus, & consequenter, qui pete-
rent salutem, sapientiam, gratia uel glo-
riam a Virgine matre, non ut mediatri-
ce, & impetratrice, sed ut auctrice potẽ-
te per se ea agere, & dare, instar picto-
ris, qui potest colores addere, & depin-
gere. Errarent item, qui eam in salu-
tatione illa, *Salue*. vocarent matrem mi-
sericordiæ in eo sensu, quo Apostolus ^e
vocat Deum patrem misericordiarum,
& qui in eadem vocant eam vitam, dul-
cedinem, & spem nostram in eo sensu,
quo Euangel. Io. primo vocat verbum
domini uitã. Et in eo, quo Psalmista Deo
dicit ^f *Tu es domine spes mea*, & qui di-
cendo orõnem illam vulgatã, & p̃entis-
simam, *Obsecro te Domine*, tribuerent ei
illos titulos, uia erratium, salus in te spe-
rantium, fons misericordiæ, & ueniæ, in
eo sensu, quo tribuuntur Deo, in eo quo
eius filius se vocauit viam, ^g dicens; *Ego
sum Via Veritas, & Vita*, & in quo psal-
mista de Domino dicit, ^h *Dominus illu-
minatio mea, & salus mea*, & alibi ⁱ *Si-
tuit anima mea, ad Deum fontem uitũ.*

& Apostolus ^k cum uocat patrem om-
nis consolationis, & psalmographus ^l da-
torem gratiæ, dicens. *Gratiam & gloriã
dabit dominus*. Pari modo errarẽt, si qui
peterent a S. Sebastiano, & S. Rocho, ut
præferuent eos a peste, a S. Antonio, ut
ab igne, a S. Barbara a fulmine, & ab a-
lijs Diuis alia in eo sensu, quo ea petũt
ab ipso Deo: Manifestum est enim hæc
errata esse, quamuis si qui Catholicorũ
in hoc errant, potius ignorantia, & inco-
gitantia, quam perfidia, & malitia id fa-
ciunt. Quare Parochorum, Confessorio-
rum, & concionatorum fuerit loco,
tempore ac modo aptis populum hæc
admonere.

^l Psal. 38.

²³ Quo circa omnes vtriusq; sexus glo-
riose uirgini Matri bene affecti honore
mus eam eo modo, quo ipsa uult hono-
rari, puta citra præiudicium. Sãctę fidei,
Catholicę, & honoris Dei, eiusque bene-
dictissimi filij sui, & domini nostri Iesu
Christi, & uocemus eam salutem, & ui-
tam nostram, nõ quod ipsa essentialiter
sit illa, neque quod per se eas dare pos-
sit: sed quod efficacius quam alia om-
nes purę creaturę, nobis illas impetra-
re potest. Vocemus eam Matrem, & fon-
tem misericordiæ, gratiæ, cõsolationis,
indulgentiæ, & remissionis, nõ eo quod
ab ea emanent isthęc, sed quod ex ea na-
tus fuit uerus ille Deus & homo, a quo
omnia illa manant, non quod ipsa possit
ea facere vel dare, sed quia nulla alia pu-
ra creatura potest nobis ea melius quã
ipsa impetrare ab eo, qui illa facere &
largiri potest. Dicamus ei cum Eccle-
sia, *Tu nos ab hoste protege, & hora mortis
suscipe*, in hymno, Memento salutis, eo
quod sit omnium excellentissima me-
diatrix ad ea nobis impetrandum, quod
consequitur non potuisse has petiti-
ones, & titulos sic intellectos iuste repre-
hendi a quibusdam, ^m quorum alia que-
dam errata, aut certe parum circumspe-
cẽtẽ scripta primi omnium ipsi uulgari ser-
mone Conymbricę ante circiter 30. an-
nos vulgauimus. Considerare oportet
humillimam & modestissimam Virgine
non dixisse Sanctę Elisabethę. ⁿ Me di-
cent omnes beatam, quia magna feci,
sed, Quia fecit mihi magna qui potens
est. & consequenter cogitemus nemi-
nem ei gratum futurum, uolendo ut ei
per se largiatur uel agat id, quod sibi
ipfi

^m in lib. de
modo oran-
di, pag. pen.

ⁿ Luc. c. 2.

ipſi Deus reſeruauit . Sed ſic petendo , vt tanquam gratioſiſſima mediatrix id nobis impetret , quod perlubenter faciet . Recogitare oportet , nullus alios Sanctos tantum quantum eam poſſe , & ideo a fortiſſiori nulli eorum placiturũ , vt petatur aliquid ab eo , vt authore , quod non potelt , niſi ut mediator , famulus , & aulicus ſui & noſtri omnipotentis Domini pręſtare .

24 Errant item multi petendo a Sanctis tanquam mediatoribus , adhibitis ceremonijs ſuperſtitioſis , puta per verba ſcripta in membrana Virgine , ligando eam filo a virgine ducto , vel ab ea , quę nocatur Ioanna , vel Maria , aut ponendo ea ſub ceruice ante ſolis ortum recitando cum candelis cęrę virginę , eundo , vel veniendo , dicendo , vel canendo ea toties , & non magis , vel minus , ſcribendo ea in una ſcutella , & poſtea bibendo ea deleta vino vel aceto , in ſunędo utendo aliqua vana obſeruatiã & pitięijs , quas definimus ſupra , ^a poſt S. Th.^b & alios . Fateri ęt oportet multos errare petendo ab aliquibus Sanctis aliqua , putantes ea non poſſe alios impetrare , vt plerique in hac regione petunt a S. Antonio res perditas , a S. Rocho liberationem a peſte , & alia ab alijs hic , & alibi . Non autem oportet fateri quicquid præſati dicant vbi ſupra , erroneũ eſſe credere Deum decreuiſſe aliqua beneficia præſtare interceſſione aliquorũ 25 ſanctorum quamuis minorum , in alijs quibus materijs , in quibus ei inſeruięrunt , quę non decreuit præſtare per alios licet maiores , ut in dolore dentiũ , & molarum interceſſione S. Apollonię quę ei patientiſſime inſeruijt , tolerando eius amore , ut tyranni crudeliſſimi eos euellerent , & in peſte interceſſione S. Rochi , q̃ ipſe patientiſſime perpeſſus fuit , & S. Antonij in rebus deperditis , qui naufragio velut perditus , & extra patriam ſuam delatus , & ob mutationem ſui nominis ſanctiſſimę ſemper ſe geſſit , & ei ſemper inſeruijt , & ob alios reſpectus particulares . Fateamur etiam erroneum eſſe inuocare Sanctos ſui ordinis patrię , vel officiij . Horum de numero ſunt , qui inuocant Sanctum Dominicum , contemnendo S. Franciſcum , aut contra , & qui inuocant Sanctos Hi-

ſpanos , floccipendendo Sanctos Gallos , 26 uel S. Bartolomęum , & S. Ludouicũ Regem Francię , quod fuerunt nobiles , parui faciendo S. Criſpinum , & Criſpinianum , qui fuerunt ſutores , & qui extollendo S. Ioannem Baptiſtam , depri-
munt euangeliftam , aut contra , exemplum S. Thom. qui ^c dicit præſumptionis eſſe iudicare , an Petrus fuerit ſan-
ctor Ioanne uel contra . Sancti enim nō
ſunt inuidi , nec ambitioſi , neque ſeditioſi , & factioſi , uti nos peccatores , qui eis intendentes placere & ſeruire , diſplicemus & offēdimus . Negemus tamen in tolerabilem omnino eſſe , ut quidã ſcriptor eruditus ait , ^d & dignũ , ut alij dixerunt , quod e medio tolleretur (quando citra ſeditionem poſſet) conſuetudinem adorandi calcem , & ſudarium glorioſi illius D. Thomę Archiepiſcopi Cantuarienſis , in quadam parte Anglię uigentem . Nam non ſolum vaſa , terra , cinis , aut puluis carniũ ſanctorum , verũ etiam eorum veſtimenta , & calceamenta , quib. inſeruięrunt Domino , poſſunt & debent adorari , & venerari , ceu res eorum , eadem adoratione & ueneratione , quę poſſunt & debent ipſimet , quorum illa ſunt , ut rectę dixerunt Thom. Vualdenſis , ^e Gabriel . ^f & alij alibi . Et
quamuis neque ipſe , neq. alij dixiſſent , poſſet efficaciter , & facile probari per
theorias Magiſtri , Thomę , & aliorum , ^g ſ in 3. diſt.
Ex quõ ſequitur , improbum eſſe illud
eiuſdem de calceo B. Thom. quid ine-
ptius quã adorare calcem hominis ?
Nam licet adorari non debeant calcęs
tunica . ſyndon , nec clauus , nec crux , quę
tenus ſunt quoddam cor um , pannus , te-
la conſuta , ferrum , uel lignum , poſſunt
tamen , & debent adorari , quatenus ſunt
inſtrumenta illius Sanctitatis , & Redem-
ptionis , quam nobis repręſentat , uti res
talis Sancti , uel Redemptoris , vt Thom.
in locis ſupra citatis . & alij dixerunt . Vbi
autem inueniatur quod Dominus re-
gnauit a ligno . ſiue a cruce lignę , dice-
tur infra , ^h Diſplicet item , quod iđent
dixerunt , ubi ſupra nempe ob id duota-
xat tolerandas eſſe multas ſupplicatio-
nes Chriſtianorum , quod introducęe
ſint ueluti quędam minus mala , ad tol-
lendum alia matora Paganifini . Licet
enim fatendum ſit earum introductio-

c 1. p. 9. 20
art. 4. & ad
3.

d Io. Cole-
tus reſutus
a quibusdã
in li. de mo-
do orandi.

e in lib. de
ſacramēt. c.
120.

f in 3. diſt.
13. q. 2. co-
lũ. 2. & pe-
nult.

g d. 19. li. 3.
ſent. & Th.
2. p. 9. 25. p
totã præſer-
tim , ar. 6. et
2. 2. qu. 96.
art. 4.

h cap. 23.

nem profuisse illis depellendis, negandum tamen est profuisse uti minora mala.

29 Quia immo inducta fuerunt ut magna bona, qualia ex se sunt. Et consequenter fatendum est institutionem supplicationis die Purificationis B. Marię Virginis, quam vocant Candelarum, quę sit cum facibus, & cereis accensis, multum profuisse ad tollendam illam sacrilegam consuetudinem Gentilium, currendi cum facibus accensis in honorem falsę Deę Proserpinę, quam fingunt fuisse raptam, negandum tamen est profuisse ut illi dicunt, tanquam mutationem maioris mali in minus, sed mali in bonum, qualis est de se illa deuota sup-
30 plicatio sanctissimi illius diei, quę repręsentat eam, quę facta fuit in templo Hierosolymitano a S. Symeone, S. Anna, & S. Iosepho, una cum Sanctissima virgine Matre, & supremo Redemptore. Fatendum item est, quod ad excludendam inuocationem Gentilium, Apollinis, Aesculapij, & aliorum idolorum in infirmitatibus, potuit prodesse introductio inuocationis B. Antonij, S. Rochi, & aliorum Diuorum. Negandũ tamen est profuisse (ut illi dicunt) tanquam inductionem minoris mali ad euitandum maius, sed vt inductionem boni, quod gratia, & ope diuina successe-
31 rit malo. Quod ipsum etiam est dicendum de institutione inuocationis Virginis, & Matris, per illam antiphonam, Salue Regina, quę (ut ipsi male aiunt) inuenta fuit a nautis, ad tollendam inuocationem idolorum Veneris, & geminorum Castoris, & Pollucis. Quibus est consequens, non esse verum illud eiusdem; Hęc tolerata sunt a Patribus, non quod in his esset Christiana religio, sed quod ab illis, quę commemorauimus ad hęc profecisse, magnus pietatis gradus videretur. Hęc ille. Non, inquam, id est verum, quoniam predicta tria, nempe processio diei Purificationis, & inuocatio diuorum in morbis, & cantus antiphonę, Salue Regina, actus
32 sunt sancti verę & sanctę religionis Christianę, per supra dicta. Negandũ est etiam ignorantiam esse, aut rem ridiculam, siue risu dignam, (ut ijdem dixerunt) inuocare sanctos, & sanctas ora-

tionem Dominica, vel Angelica: Nam licet eorum rō popularis sit, & primo aspectu colorata, puta: Quia absurdus quę virgini dicere, Pater noster, & Christophoro, Aue Maria gratia plena, aut S. Gregorio, Dimitte nobis debita nostra? Non est tamen apud eruditos & pios vera, intelligēdo illam, ut communiter intelligitur ab eis, qui id faciunt; Aliud enim est dicere, Pater noster, virgini Marię, referendo verba ad eam: Aliud dicere Deo in honorem eius; quod sanctę & religiosę heri potest, & vulgo agitur. Illud verò malum, & quod a nemine ne per somnium quidem fit. Aliud item est dicere Aue Maria, semel bis, vel ter S. Christophoro, referendo verba, ad quem oportet, hoc sanctum est, & passim fit, illud malum, & a nemine ni fallor agitur: Licet enim idiotę non intelligentes quid dicant, non referant actu, siue actualiter verba, ad quem oportet, virtute tamen, siue virtualiter sic. Quādoquidem interrogati de sua propria intentione dicerent eam esse referendam ad quem docti referrent.

32 Displicet item grauiter nobis subsanatio & irrisio illa, qua ijdem referunt eruditos quosdam Louanienses solitos fuisse subsannare, & ridere quendā idiotam, qui finita Missa visitabat sacella, & ante quamlibet imaginem recitabat aliquoties, Pater noster, & Aue Maria, & ijs dictis aiebat, hęc tibi S. Barbara, hęc tibi S. Roche: licet enim illud dignum risu fuisset, si (vt interpretabantur) eo fine id egisset (quod non erat verisimile) ne vllus illorum Diuorum pręriperet quod erat alterius, & ad euitandā discordiā inter eos, prudenter tamē factum erat, si (quod credibile est) agebat componendę memorię gratia, vt se admoneret quod, & in cuius honorem recitaret, ac deuotionē renouaret, quo vegetior ad residua fieret, & ut distributio illa, quę Transitus Rhetorica foret, ad transeundū finita inuocatione vnius Sancti, ad incipiendam inuocationem alterius. Quęnamadmodum nonnulli pij viri recitantes aliquas horas Canonicas, finita vna, & si recitent soli, dicunt ante captā aliam ad Primam, vel ad tertiam, vel ad aliam horam pro diuersitate horę, quā sint inchoaturi, non quidē ut doceant

b ar. l. si procurator. ff. de cond. in deb. c. i. de in reu. li. 6.

doceant Deum quam horā sint dicturi. sed ut se admonēdo de una hora in aliā transire, suam attentionem renouent.

33 Sexta illatio, quod licet noteneamur recitare horas Canonicas nisi supra me morati. ^a & quamuis neque ipsi, neque alij teneamur orare nisi temporibus ^b horis, & locis. ^c antedictis ad euitandā no uū peccatū, ad quērendū tñ maius meritum, & ad renouandā & augendā nobis memoriam, reuerentiam, & amorē Dñi nostrī, & ut perfectiores Christiani euadamus, plurimum nos decet orare, longē sepius, & pluribus locis ac temporibus: Tū ob innumera elogia, & exēpla sacrorum Euangeliorum, Actorum, & epistolarum Apostolorū, & totius veteris ac noui testamenti, quā copiosissime quidam in libellis de modo orandi collegerunt. ^d quorū aliqua supra. ^e posuimus.

34 Tum quia certū est, quod Discipuli illi ueteres, ut penē in dies ad comedendum, ita etiam ad orandum & communicandum conueniebāt. Quin & cōsuetudo inualuit, ut cum Episcopi, & alij celebres uiri cōueniebant, primus actus suscipiendi hospitio esset orare, secundus cōicare, tertius negotiari, & etiam hodie in ingressu nonnullorum monasteriorum, & domuum, primas sibi vendicat saluatio & oratio ante aliquam imaginem, aut intra sacellum portę vicinū: & Papę, Episcopi, Imperatores, & Reges in suarum Ciuitatum in augurationibus prius descendunt ad portas ecclesiarum, & prius in eis orāt, quā se ad sua hospitia, & domicilia cōferant. Et nonnulli iter agētes, (quos quandoque imitatus sum) in locis ubi sunt pransuri, uel cēnaturi, siue dormituri, solent ex mulis, uel equis siue equitaturis descendere ad portas Ecclesiarum, & missis eis per famulos ab hospitio, ingredi eas ad orandum. B. Paulus ^f discēdens Mileto, & iterū Tyro, orauit 35 in littore maris, antequam solueret, cū fratrib. tam quibuscū nauigaturus erat, q̄ cū illis a quib. discēdebat. Oēs insuper Christiani cōiter, qñ sibi sunt obui, uel coeūt, salutando sese orant dicēdo, Deus te saluet, Deus tibi salutē uel gratiam, uel letitiā impartiat, Deus te consoletur, uel Deus te conuertat, si

sit excommunicatus. Quod ipsum agunt in recessu: Et Sanc. Paulus omnes suas Epistolas inchoabat ab oratione, & multas earum eadem concludebat.

36 Cuius exemplo omnes fere Christi fideles idē agunt exceptis aliquot, p̄sertim aulicis nostrę Hispaniæ. In qua nescio quis spiritus a tempore non adeo antiquo nobis persuasit dicere, & scribere. ^g Osculor manus, imō (& si superis placet) Osculor pedes, pro Aue, Salue, uale, aut Deus reseruet, uel saluet, sustentet, & suam gratiam, aut gloriam impartiat, & malle audire semel manuum osculum, quā centies, Deus te seruet, uel beet, & plus semel pedum osculum (qui est honos soli Papę reseruatus) quā millies, Deus se sustentet & conseruet, immo sunt, qui hoc iniurię ducūt, & illud honori. Qui bus addo primum, quod ante 60. annos Galli ob hoc ridebant Tholosę Hispanos, quamuis nunc (ut audio) ceperunt eos imitari, quę tamen permutatio non est nimis religiosa, Nam licet non sit imprudentiæ (ut nonnulli tunc existimabant,) dicere, osculor tibi manus, quia sunt uerba humilitatis, & earum pronuntiatio sine fictione sit actus illius uirtutis, sapit tamen aliquid supbię & uanitatis, optare ut magis se quis tibi humiliet, quā quod Deum pro te roget. Quinimmo redolet aliquid gentilitatis, quodammodo minoris, facere opera uirtutis Patrię, uel religionis (q̄ omnium moralium est prestantissima, iux. Th. recept. ^h) quęque nos imago-

pere inclinat ad nos humiliandum coram Deo, ei que prestandum honorem, & gloriam, quā actus humilitatis, ob gloriam & honorem inde resultantes, quum tanto sint minores predictis, & actibus religionis, quanto uirtus humilitatis est inferior uirtute Patrię & Religionis. ^h

37 Addo secūdo, quod ipse cōiter corū utrūque uti soleo, incipiēdo uel finiēdo, & qñque tā incipiēdo, q̄ finiēdo epistolam meam oratione, cuius finis & colophon sit bonum aternū, & postea separatim ponendo osculū manuū, * Addo tertio, quod quia intellexi compluribus recipientibus epistolas esse fastidio illam salutationē initij epistolę, quę ne-

g 2. 2. q. 91. art. 6.

h quod colligitur ex 2. 2. q. 121. art. ad 4.

a in c. 7. nu
me. 2.
b in c. 3.
c in c. 5.

d De modo
orandi p. a.
gi. 4. usque
ad 10.
e in c. 3. nu
me. 5.

f Ap. 20.
G 21.

cessario erat legenda, a multis annis pro illa, qua breuiter solebam uti in initio epistolarum, pono illa verba dulcissima Iesus† Maria cum crucicula ea diuidente, in epistola summitate, ut eorum memoria ipse ad pie scribendum moueatur, & is ad quem datur, ad sancte ea legendum, si voluerit ea prælegere, incitetur. Et si noluerit, possit epistolam totam eis omisis sibi perlegere, quoniam illa non sunt lectori necessario legenda. *

38. Addo quarto, quod hic vsus ponendi in summitate epistolæ, Iesus† Maria pro salutatione vel oratione principij Epistolæ, maxime videtur conuenire schedulis, & epistolis breuibz, quas nobis mutuo scribimus, Quia sapit quādam hypocritism oratio addita illis in principio, & fine. Addo quinto me in hunc vsque diem non potuisse adduci ad dicendum vel scribendum osculum pedum alijs, quam Papæ, etiam Regibus, non quod si expediret honori Dei, aut uero bono proximi, non cuius oscularer, sed quia hæc reuerentia ab omni antiquitate cui plurimum deferendum est,

a c. Ecclesiast. & c. in his 11. di.

b arg. c. duo sunt. 96. d. & c. solita, de maio. & obed. c. in d. cap. duo sunt. 96. dist.

est, ^a uidetur reseruata summo Pont. 39. Addo sexto, quod Reges Lusitanie & Franciæ non porrigunt manum etiā ipsis Sacerdotibus, qui rationabilis mos est, ^b licet sic Reges Castellæ etiam ipsi Episcopis, quod reprehendunt ab Archidiacono, & Alexandrino; ^c quando saltem non sunt comites, licet meo iudicio sustineri posset quoad episcopos ratione iurisdictionis temporalis, quam exiguan, vel magnam omnes habent in Hispanijs: Quod nunc non disputo, aut determino. * Longe tamen post hæc scripta, anno 1555. cum a Lusitania in Nauarram redirem in honorem sacerdotij, negauit mihi manum osculandam Princeps illa Portugalliæ gloriosissima Donna Ioanna, quæ pro Carolo Quinto patre suo, Castellā tūc gubernabat, & etiam Carolus ille magnæ spei Princeps, qui ante circiter octo annos, cum maximo totius Hispaniæ dolore mortem obiit, Quin & Mariæ Regiæ patris eius Philippi II. quæ anno. 64. primum visū, non solum tunc etiam postea pluries in eiusdem sacerdotij honorem, suam manum Regiam osculandam mihi tradere noluit, quam

& alijs sacerdotibus, a tempore quo gubernacula Regni suscepit, negasse audio. Nam & Regina illa gloriosissima Isabella eius vxor, tam in domo natalis mei, cum eam hospitari dignata fuit quam alias semper manum suam Regiā osculandam tradere renuit.

40. Ex hoc infertur nos pro nostra virili conari debere imitari neteres christianos, patres, & maiores nostros, quorum opera fere omnia erant orationes, aut oratione cōsecrata & dedicata Deo 41. aut relata in eum. Deberemus orare saltem paucillum in lecto a somno primo experrecti. Imitari dēremus Gallos & Germanos in mane surgendi, etiam, si essemus Comites, & Duces, Reges, & Imperatores, immo, & Episcopi, & Summi Pontifices, ex emplo Ferdinandi Regis Romanorum, Caroli Quinti fratris germani, qui postea fuit Imperator, quem Proceres & alij cum facibus antelucem negotiorum ergo adibant, quamuis in Hispanijs fuisset natus, & educatus: exemplo item felic. record. Pij V. & Sanctissimi domini Nostri Gregorij Decimiertij, in hoc quoque ut in compluribus, alijs, admirabilium, memoria repetentes celebre illud dictum Philof. ^d Surgere mane conducit studio philosophiæ, corporis sanitati, & rei familiaris. & non obliuiscens illud qđ 42. bo. memor. Belgiæ decus æternum Adrianus Sextus cum esset Cardinalis, & regeret Hispanias, lepide dixisse fertur de illarum Proceribus noctu uigilantibus, & in meridiem usque dormientibus, posse scilicet eos vocari Principes tenebrarum, & non lucis. Deberemus, inquam, uti dico, mane surgere, in surgendo aliquantisper orare, & Missam audire, si id per negotia liceret antequam alijs intenderemus, non ut protinus ientemur, & bibamus, quod non nulli præfatarum gentium faciunt, & est vitium gulæ, neque ut credamus, quod audita Missa uotorum nostrorum, (quæcunque ea sint) compotes siemus, quæ est superstitio, qua utuntur pyratæ, qui grassaturi, & furtum in immerites commissuri, prius Missam audiunt, & negotium suum Deo inuerecunde commendant. Quod de more etiam faciunt larrones, qui audiendo Missam, exiit-

d li. 2. acconom.

existimant se impetraturos auxilium ab eo, qui tam exosa habet furta, & rapinas. Quæ etiam temeritate vtuntur nonnulli mercatores, & infittiores, qui vtraque manu, per fas & nefas, vndecumque & quomodocumque conquirunt bona. Deberemus orare in principio, & sine prandij & cœnæ, benedicens mensam, ad quod nos Sacerdotes tenemur, ^a li. 43 cet. (mea sententia, quæ communis est) non nisi sub pœna peccati venialis. Deberemus orare a somno meridiano, cum interdum dormierimus, & cum pulsatur ad elevationem S. Sacramenti, & ad vespas, & ad, *Aue Maria*, quod hinc vocant *Trinitates*, cum nos somno componimus, vt somnus occupet nos orantes, vel res sacras attente legentes, vel audientes, quæ cum primis est apta ad prouocandum somnum medicinali, licet id a nullo libro, vel ore medici receptum. Id ipsum deceret agere, cum audimus pulsare media nocte ad Matutinam in aliquibus ecclesiis, & in alijs hora tertia, vel quarta post eam: Ne vero cupienti istud agere desint formulæ breues orandi his temporibus congruæ, nonnullæ penentur infra ^b Nemo tamen existimet me dicere velle supradicta obligare omnes, adeo vt id non agendo peccent etiam venialiter, non enim ommissio eorum est peccatum etiam veniale, modo circa scandalum, vel aliud damnum, & vitium inconstantiæ fiat. *

Nec obstat illud Greg. ^c Qui bona agunt & meliora deliberat si ea non faciunt in conspectu Dei, cadunt, nec glossa eius, quæ habet eos saltem venialiter peccare, quæ glossa est falsa, & dictum Gregorij intelligendum est de deliberantibus, & obligantibus se ad illud, ex mente vtriusque Tho. ^d nos autem solum de proponentibus facere ista, sine obligatione voti, vel alia. *

44 Septima illatio, Bonum esse Regib. & Magnatibus recitare quotidie horas Canonicas, quod quidam negant, ^e dicentes, quod Principes si aliquid eis temporis super sit, potius deberent illud impendere in addiscendo præcepta diuina, prouer. Salomonis, apophthegmata Plutarchi, Politica, Ethica Aristot. & Oecononica, officia Ciceronis, & dialogos Platonis, quæ tractant de Republica, &

alia id genus, quàm in recitando horas Canonicas, & quod sat, superque recitat Rex, qui integris, & incorruptis viris sua negotia credit, qui sua prudètia bellum a suis Regnis auertit, qui pauperes a potentibus opprimi non sinit, qui medelam adhibet temeritati & audaciæ malignorum, cum quanta potest modica sanguinis effusione, quique sanctis legibus, & consuetudinibus suam Rempublicam fundat & instituit.

45 Circa quam quæstionem quotidiana dico, Primo, bonum fore, quod Principes orent ijs temporibus, quibus supra diximus, ^f decere omnes orare, id enim (excepta Missa) tam exiguo tempore fieri potest, vt ferè nemo negotijs publicis ita implicitus sit, vt id agere nequeat, nequicquam ijs impediens. 46 Secundo, quod hora canonicæ per se sunt omnibus modis orandi omnium, qui ab hominibus puris sunt instituti, ^g cum sint totius Ecclesiæ inuentum: & ob alias rationes, quas breuitatis ergo prætermitto. Et consequenter, quicumque tantum temporis in orando impendere possunt, quantum sufficit recitandis horis canonicis, sancte eas possunt recitare. *

47 Tertio, quod licet, ut dicit quædam glossa recepta, ^h melius sit de se orare, quam studere, vel docere, quia orare est actus virtutis Latræ, ⁱ siue religionis, quæ est uirtutum moralium prima, secundum S. Thom. ^k & discere est actus studiositatis, l. virtutis longe inferioris, melius item quam audire pariter, legere processus, discernere lites, iter facere, arare, fodere, & merere. Multis tamen, qui ex officio, statu, vel munere tenentur discere, vel studere, aut supra memorata agere, longe melius est discere vel agere ista, quam ultra id quod eis præcipitur, vel est obligatorium, orare, si alterum alteri est impatibile. Nullus enim actus quamlibet ex se bonus est Deo acceptus, quando ob illum omittitur alius magis obligatorius, ^m vt alibi ⁿ & supra dixi. *

48 Quarto, quod Rex, vel Regina, aut Princeps callens omnia, quæ requirit suus status, & expeditis omnibus negotijs, ad quæ tenetur, tantum temporis impendere potest in orando, quantum

fillat. prox. preced.

g ar. totius d. 9. 2. et cor. r. quæ diximus in c. 10. nu. 50.

h in c. licet. 8. q. 1. i Th. 2. q. 83. art. 3. k 2. 2. q. 81. art. 6. l 2. 2. quæf. 166. art. 1.

m c non est putanda. 1. q. 1. c. 1. 14. q. 6. n in prin. c. inter uerb. 1. q. 3. o in c. 10. n. 5. & seq.

recitandis horis canonicis sufficit, eas recte potest recitare alias secus. Quinto, quod non solum Princeps presertim iuuenis, ignorans, vel non intelligens leges diuinas, prius illas addiscere debet, quam recitare horas canonicas, si utrumque facere nequeant, verum etiam is, qui ignorat suas proprias ad suum statum & regimen pertinentes. Quinimo potius consulerem ei, ut disceret istas, quin & institutiones Iustiniani, una cum nonnullis decretis Pontificijs, quam Politica, vel Oeconomica Aristotelis, vel Dialogos Platonis, vel Apophthegmata sapientium, & Regum Ethnorum, quorum nonnulla aduersantur legi Euangelicæ. Licet enim hæc, quæ generalia sunt, magis placeant discendi, illa tamen sunt magis necessaria, & vtiliora, eo quod sint particularia, & quotidiana: & in materia morali, quæ sunt magis particularia, sunt ceteris paribus vtiliora, quam generalia, uti post Aristot. ^a dixit S. Thom. ^b Licet longe satius foret prius discere ista generalia, & postea illa particularia, quæ perficiunt scientiam moralem.

49 Quod mihi fecisse videtur Rex & D.N. Ioannes huius nominis III. cum primis omnium Principum quos terra colit, prudentissimus & iustissimus, qui præter illa generalia, egregie calleret etiam suas leges horum suorum Regnorum particulares, quæ (meo iudicio) sunt lucidiores, & concinniores, quam vllæ aliæ, quas legere mihi contigit (leso)gi autem tam in Hispanijs, quam in Gallis & adeo quidem eas calleret, ut quandoque ipsemet emendare curret libellos supplices a se subsignandos, monendo aliquos eos asserantes, nil sibi aliàs eos ob illum, aut illum defectum ob suas leges profuturos, nonnunquam alios, id quod petunt fieri non posse, quod quidem peruerteretur ordo iuris per suas leges Regias sanciti.

51 Sexto dico (meo iudicio) nullum Regem, Principem, Nobilem, Iudicem, Lectorem, Aduocatam, aut alium quæpiam, exceptis ad summum mercenarijs, esse adeo occupatum, qui non possit, si velit, per hoc Breviarium nouum Romanum a Cardinale S. Crucis compositum, citra damnum, publicum, vel

priuatum, recitare horas canonicas, eo modo, & temporibus, quibus supra ^c in c. 2. n. 16 me. 56. consului studiosis recitare. * Imò etiam per hoc nouum sèl. record. Pij V. quod & si sit paulo longius, est tamè grauius & lepidius. * Quinimo existimo eos, qui eo modo se occupabunt, ab alijs negotijs non necessarijs, & otiosis, ita se auersuros, ut longe plura negotia possint expedire, quam si eas non recitarèt. 52 Septimo, subinfertur de se optimū esse, ut Reges & Principes, immo & ceteri omnes recitèt horas canonicas per hæc vel alia æque succincta Breviaria, modo id non faciant tempore necessario ad agendum, discendum, vel audiendum alia, quæ iuxta suum statum, munus, vel officium dicere vel legere tenentur. Ex quo sequitur admodum periculose illorum Regum & Procerum statum, qui choreis, lufibus, venationibus, amoribus, alijsque vanis & stultis inuentis sese occupant diutius, quàm honesta recreatio postulet, in præiudicium negotiantium: Si enim occupare se in recitandis horis tali cum præiudicio peccatum est, quanto magis erit occupare se in supradictis. ^d

54 Octauo, ex hoc ipso sequi, multos concionatores, quorum puritati consciētia (vt Alexā. IV. ait cap. non solum, de reg. lib. 6.) discretionis est ratio, parum discretere interdum concionari, dum discitentibus, & docentibus leges Romanas, Canonicas, Ciuiles, quin & Theologiam scholasticam in Scholis, maximo ecclesiarum, Regum, parentum, & agnatorum suorum sumptu, dissuadent et publice grauem illum & continuum laborem noctu diuque voluendi tot, & tam grandia volumina textuum, glossarum, simulque prouocant eos, ut maiorem temporis partem infumant in contemplando vitam Redemptoris, & in meditando de Deo, & sua curia celesti, ac carcere infernali, qui tunc quandoque sacræ scripturæ repugnantiā imaginantur. Quod ipsum nituntur persuadere præsidibus, senatoribus, aduocatis, & procuratoribus. Concionatores, inquam, existimantes sufficere ad quorumlibet perspicue confessiones audiendum, ciuitates gubernandum, lites decidendum, & consulendum, scientiam tumultuario studio, & animo aliud agere par-

d ar. c. cū in
cūct. de ele.
tio. & Au.
then. multo
magis. C. &
sacrof. eccl.

partam, quum tamen perfecto iudici ad omnia occurrentia iudicanda præficiendo vix sufficiat continuum, maxime ferium, ac toto vitæ curriculo impensum studium.

55. Nec minus, & forte magis necessarium est perfecto confessorio ad audiendos omnes occurrentes exponendo, quãdoquidem tali necessaria est sciẽtia Ethica, siue moralis, & sacramentalis, cū omnibus suis accessorijis, quæ partim constat ex Theologia, partim ex sacris Canonibus, & legibus, & alijs permultis, vt alibi probamus.

a in c. 1. de
penit. d. 5. i.
§. Caueat,
num. 6.

56. Quod sapies intelligebant Magistri illi Theologiẽ Sorbonici, qui olim Doctoru insigniti Lutetiæ proficiscebantur Tholosam Canonibus operam daturi, priusquam illi cepissent Parisijs doceri, quod nũc diligentissime audio fieri.

57. Sicut e diuerso decet Canonistã ad discere aliquantam Theologiam, priusquam Canones addiscere incipiat, vel postea, aut saltem audire materias spirituales Canonica facultatis ab eas probe callentibus.

58. Argumento etiam sunt errata & grauamina frequentia quo imprudenter admittunt Theologi puri regentes Episcopatus, aut alia huiusmodi munera subeuntes quoad forũ exterius ob quæ nunc in tota Castella raro committuntur officia etia Inquisitionis puris Theologis, qui non satis norunt admonere aut interrogare penitentes de peccatis fori exterioris; Quæ tamen multa, & valde quotidiana sunt.

Exhortemur itaque, Christiane lector, & inuitemus vniuersumque, vt seruatis ante omnia præceptis Dei, & suæ Ecclesię discat, & dicat, & agat id, ad quod obligatur rone sui status, muneris, vel officij, & vocationis, vt ait Apostolus, b Agricola, ut aret, fodiat, & metat, quo se, suamque familiam alat. Sutores vt scindat & consuat, quantum suffecerit sibi, suisque sustentandis. Scholasticũ cuiusque scientiæ approbatã, ut sedulo illi inuigilet. Iudicẽ vt perlegat suos processus, & partes audiat, studeat insigniter suis legib. & constitutionibus, neq; agat quod aliqui, non aduercentes se se in eo vituperare, laudabant se apud me 59 dicendo, Qualibet nocte euoluo ali-

quã S. Scripturæ expositionẽ Hierony. vel S. Ioann. Chrysost. Delectant me epistolæ B. Hierony. Quibus responderi potest, eos si id præstent satisfaciẽtes suis officijs, & studijs necessarijs, dignos esse laude, quia bonum duplicatum melius 60 est simpliciter. Alioqui longe melius foret reuoluere sua Digesta, & Codicem suum, Bartolũ, & Paulum, suas ordinationes & instructiones. Recitemus igitur, recitemus, legamus & relegamus S. scripturas, Doctores sacros. Contemplemur aliq̃ ut vitam contemplatiuam agentes, sed nostris, non alienis impensis, ne de rapina offeramus holocaustũ. Suffuremur in id aliquid eius tẽporis, quod comedendo, dormiẽdo, & nos honeste recreando possumus insumere, nõ aut eius, quod sibi vindicare debent expeditiones litigantium, & negotiatum, & studia necessaria prelectionum, discussionis processum, instrumentorum, testimoniorum, siue depositionis testium, in quæ agenda stipendia nobis persolunt Regina, Reges, Academia, Ciuitates, & parentes. Non dehortor tamen, quin potius exhortor scholasticos cuiuscunque facultatis, vt singulis vespersabbathorum, aliqua de benedictissima illa Virg. Matre Deipara, & deq; eius excellẽtia mẽte reuoluamus, ut olim fieri Tholosa solebat: & mane festoru benedictissimi filij sui D. N. de suis miraculis. Quin & si ob id cœnam omittamus, & tẽpus cenæ ei rei impẽdamus, longepstantius & suauius erit studiũ ut antequam 62. madueret qui experiet. Non aut volo dicere q̃ Rex, Iudex, & Scholasticus, agricola, uel alius artifex, nõ sit, nec vellet deat omittere, vel cõmutare suũ munus, & se religioni addicere, aut sacerdotio initiari, si id agere uoluerit, & mutato statu cõtemplari ac meditari, quantum libuerit, & p̃ statũ asũptũ licuerit. Multa. n. supra natura bona sũt, & optima, q̃ nõ licent nec decet aliquẽ in uno statu, q̃ valde decerent aliũ in alio, immo & eundẽ in illum translatum, ut singulariter significauit magnus ille Aquin. c 2. 2. q. 32. Volo tamen dicere, quod quamdiu qui est Rex, Iudex, Scholasticus, Agricola, aut alius artifex, nõ omitat facere ea, in qua est obligatus Deo uel proximo, secundũ suũ statum, ut faciat ea, ad quæ reli-

c cap. 1. de
tenu. & pa-
ce, & Eccl.
4.

d Esa. 61. c.
non medio-
criter, de cõ
sec. dist. 5.

b 1. ad Cor.
7. & cap. 1.
28. q. 1.

e 2. 2. q. 32.
art. 6.

religiosus est obligatus secundum suum, quodque recorderetur illius Adagij, ^a *Quod p pulchre ex ornat qui dā in prin. Centuria. 1. e. hila. 2. b. c. dno sūt 12. q. 1.* Spartam natus es, ipsam orna. Nam cum ipsimet Concionatores si sunt Prelati, non permittant recitare, & contemplari suis religiosi, qui dedicati sunt vitæ contemplatiuæ, ^b omisissis ijs, ad quæ tenentur secundum eorum præcepta, & suum statum, dicentes eos magis debere vertere, coquere, & alia similia, ad quæ iuxta suum statum obligantur, facere, quam contemplari: a fortiori dicere debent, dedicatos vitæ actiuæ, ne illa ad quæ secundum suum statum obligantur, omittant facere propter ea, quæ ob suauitatem contemplationis de solo cōsilio eis conueniunt. ^c Adde præterea plurimum expedire populo Christiano, quod quemadmodum prædicti Concionatores docent, & quidē recte, multum mereri eos, qui etiam ordinariē mediocriter comedendo, bibendo, & dormiendo, etiam impensis, ^d alienis inferuiunt Deo, recitando, cantando, & contemplando quadam pia certis horis (quod multi religiosi, & nonnulli diuites faciunt) ita docerent cumulate remuneratum iri eos, qui parum præino pia, comedendo, bibendo, & dormiendo, integros dies & bonam partem noctium impendunt litterarum studio, audientiæ partium, & actioni processuum, ordinationi sententiarum, agricultura, aut alijs artibus mechanicis, arando, fodiendo, metendo, suendo, texendo, & id genus alia sexcenta faciendo, ut multi indices, scholastici, agricolæ, artificesque pauperes faciunt, suo muneri satisfaciendo, & honeste, sudore suo, sine damno & onere proximi se, familiamque suam alendo, præceptis diuinis & humanis in primis seruatis.

c. ar. 5. q. epi scopatu, 8. q. 1. ca. nifi. de renunc.

d. iuxta ea q trad. Tho. 2. 2. q. 187. art. 3.

63 Equidem nil loquor de alijs, qui oculos mentis in Deum & diuina, dum recitant, aut cantant, firmiores & fixiores habent, quam ego. De me autem dico, quod vtiā etiam ipsis festis dieb. maxime festis, quibus a quarta circiter hora post mediam noctem, vsque ad meridiem & vltra, & circiter a secunda post meridiana usque ad sextam in hac sancta ecclesia diuinis officijs intersumus, consumēdo reliquum eorum lautē edēdo, bibendo, & dormiendo, quod vtiā,

inquam, mererer coram Deo dimidiū eius, quod credo aliquos rusticos merer illis diebus sole sub ardenti, vel Borearigenti, aut pluuiā inundante mentur, serunt, sodiunt, aut pedites ab aurora in occasum iter faciunt, cauentes primum a peccando, deinde se Deo commendantes cum surgunt, cubant, cibū sumunt, cumque pulsatur ad orationē in eleuatione Sacramenti missæ maioris, ad Aue Mariā meridiana, & conspectina, eo fine quod Deus ipse iubet, rectaqueratio suadet ac dicat, ut se, familiamque suam, quam habet, aut post habiturus est senex, sine onere proximi sustentet, & pauperibus aliquid interdū eroget, præsertim si id ageret reputando, & ruminando, quod robor illud ad sic laborandum diuinum sit donum, ob idque Deo gratias iustas ageret. Nō est mihi tamen animus ex æquandī statum laicum, ecclesiastico nec opera virtuosa mechanica operibus virtuosis ecclesiasticis, quia hæc, cæteris paribus, altiora, & meliora sunt illis: quippe quæ altiori sunt virtute. Est animus tamen significandi raro esse cætera paria, primū quidem, quia ut plurimum agricolæ & artifices plus laborant & miserius ledunt, viuunt, vestiunt & dormiunt quā ecclesiastici, cum passim videas multos agricolas vix sibi panem cibarium, aquam, & capas, quibus viuificant assequi, & totas fere noctes in æstate præsertim messi, & aræ impartire. Deinde quod licet in omnibus tam illis, quā nobis deprehendatur negligentia, nostro tamen statui periculosior est, quā suo, & longe facilius peccatur saltem venialiter in nostris actibus, quam in suis. Quia cum sint altiores & delicatiores, Deique cultui proximiores, & ideo debeant esse puriores, pluribus indigent circumstantijs, quo bene fiant, quam sui.

64 Est itē animus significandi equum esse, ut eorum misereamur, ob inolerabiles labores, quos siti, fame, nuditate, frigore, & calore pressi solliciti sufferunt, ad sustentandos & impinguandos nos, & alios diuites. Misereamur, inquam, & procuremus potius cōsolari eos præfata conclusione, & alijs eam consequentibus, quam superbientes, & elati,

elati, nos eis immodeste præferre; ac plus satis nos eos despicientes suspicere, quasi nos soli finis serui Dei, immemores quod preces Publicani fuerunt exaudite, & Pharisei fastidite.

65 Constitutiones Conymbrica qua inuāt Deicultum.

66 Georgius Almeyda cum primis Illustris.

67 Lumen accensum semper teneatur ante Sacramentum.

68 Ornamenta sacra non applicanda & sibus profanis.

69 Parochi doceant Pater noster, Ave Maria, Cre do, &c.

70 Altaribus nemo incumbat.

71 Altare & oblationes non locanda laicis.

72 Cantare arte nouerint Beneficiarij.

73 Chorus non tolerat, nec excommunicat laicos.

74 Clerici non sunt quoad hoc coniugati.

75 Missam non celebret pater ministrante filio.

76 Ecclesia non tolerat cantum Gel cho- teas seculares &c.

77 Clericis Conymbricensibus quadam pe culiaria præcepta.

78 Beneficiarij non deserant thoraces, uel crepidas festas, &c.

78 Deambulantes hora Missæ Tertiæ sic pmanantur Conymbrica.

80 Visitation quodam male intellecta.

82 Peccatum non excusat multa chorij.

83 Cantores & notatores Chori errant in hoc.

84 Concilium Basiliense peperit Basili- scum.

85 Clerici Conymbrica his vicibus surgūt, & nudant caput.

86 Hebdomadarij præcinens agat hoc & hoc.

87 Prælati præcinent festis solemnioribus & duplicibus.

88 Præcentor non incipiat priusquam om- nia sint preparata.

89 Cappæ ut sumi præcipiantur, & ut non & cat.

90 Cappam non sumit ignorans cantum.

91 Cappas non sursum dignitates nisi ta libus diebus.

92 Multandus odio tacens, alte loquens.

93 Officij diuinū in legendo non seruās &c.

94 Multandus qui non ingreditur protinus chorum.

95 Cappellanus & succentor nemo sit si- mul.

96 Peregrinus presbyter non misset absque habitu decenti.

97 Thesaurarius castiget in sacristia alte loquentem.

98 Multandus qui surgit a sede ut reci- tet antiphonam.

99 Sacerdos simul egrediatur cum diaco- no & subdiacono.

100 Recitatio idiotarum non Silipen- denda.

101 Attentio triplex, & optima conuenit etiam idiotis.

102 Oratio mentalis brevis excellens.

103 Orare porta clausa quid Abbati I- saaco.

104 Oratio triplex, mentalis, uerbalis & mixta.

105 Oratio Memō sit mētalis uel mixta.

106 Oratio uocalis multorum psalmodum ut bona.

107 Oratio mentalis pura non intelligitur a Diabolo.

108 Maria uirgo & mater orabat menta- liter.

65 **C**onsequens est VIII. multas cō- stitutiones huius episcopatus, latas a Domino Georgio de Almeyda, episcopo Conymbricensi (qui cum primis Præsulum totius Hispaniæ fuit Illu- 66 stris multis nominibus, alibi ^a expres- a in repe. c. sis) laude & imitatione dignas, non lo- cū cōtingat lum alijs rationibus, quæ pro unaqua- de rescript. que earum adduci possent, sed etiā ea, in 16. caus. quod directe, uel indirecte inducūt cau- pag. 145. sam mouentem ad deuotionem, aut e- ius impedimentum uitant. Quarum de numero sunt sequentes.

67 Vigestimaprima, quæ præcipit habe- re lumen accensum diu, noctuque ante Sanctissimum Sacramentum, quod iu- re communi fancitum non reperio, ni- b c. sane. de fi cum foras deferatur, ^b Illa enim lux, coleb. miss. ut dicit Honorius III. in dicto capitulo sane. significat ibi esse candorem lu- cis æternæ, & consequenter eam uiden- c. c. uas, c. res ad deuotionem incitat. uesimēta,

68 Vigesima nona, quæ conformis iu- sup. ea. c. se ri communi, ^c statuit, ne ornamenta ec- mel Deo. d. clesie ludis secularibus seruiant, & ui- reg. in. li. 6.

rat impedimentum deuotionis, nequis hoc abusu suspectans, postea videns sacerdotem eis ad celebrandum ventē, desinat concipere reuerentiam, quam alias concepisset erga id, quod celebratur. XXXIV. qua mandatur omnibus 69 Prioribus & Parochis, vt in Quadragesima singulis Dominicis, & extra eā, semel saltem singulis mensibus doceāt Parochianos suos orationem Dominicā cum salutatione Angelica, Symbolum Apostolicū, Articulus sanctę Fidei Catholicę, Decalogum cum ecclesię pręceptis, res quidem optime pręcepta, ^a 70 sed nō æque bene seruata. XXXVII. qua prohibentur omnes, ne brachijs vel cubitis, innitantur altaribus, cum diuina officia in ecclesia celebrantur, id enim efficit, vt assistentes ea de re cogitent, & de huiusmodi irreuerentia murmurent, atque ita deuotionem debitam 71 non concipiant. LVIII. quę satis est consona iuri communi (quicquid frequentior opinio sentiat) prohibet locare laicis oblationes altaris: eiusmodi enim locatio plurimum impedit voluntatem, & deuotionem offerendi nōnullorum, qui in tales personas nollēt suas oblationes peruenire, vt iam pridem alibi dixi. ^b LX. qua pręcipitur beneficiarijs, vt ex arte cantum calleant, eius enim ignorantia deuotionem remouet, quatenus magis ipsi, & audientes eos animū intendant erratis suis, 73 quam Deo, & significatui verborum quę cantant. LXI. qua pręcipitur laicis, ne dum diuina celebrantur officia, existant, nec existere permittantur in choris, & capellis ecclesiārum, quia cōfabulatur, & deuotionē impediunt, quod nūquam æque obseruatum vidi, atq; in hac nostra Cathedrali, vbi & alia cōplura distroga quā alibi obseruari video. 74 Aduertendum tamen, quod in eo quod constitutio hęc addit iuri communi, ^c poenam excommunicationis contra laicos id facientes, & clericos illis consentientes, multi falluntur, putantes eos ipso factio incurrere excommunicationem, quod est contra collecta ex glossis communiter receptis, ^d cont. interd. eccle. * quatenus determinant uerba illa, quibus aliquid prohibetur sub pena excommunicationis, qualia in prę-

fatā constitutione ponuntur, non inducere illam ipso facto. * Deinde quod pręsumunt omnes ordine sacro non insignitos, vel beneficiarijs ecclesiasticis carentes esse laicos, cum omnes primæ tonsurę, & minorum ordinum sint clerici, ^e licet coniugati quoad hoc pro laicis videantur iudicandi, iuxta mentem Bonifacij VIII. ^f quatenus statuit, Clericum coniugatum non esse habendum pro clerico, nisi quoad priuilegium fori, & canonis, de quibus non est sessio, vel mansio in choro, vt palam est. * Quęstionis autem est, An contraeact prędictę constitutioni clerici consentientes, vel inuitantes laicum aliquem magni nominis virum, ad standum in locis supradictis? Et visum fuit in prima editione non contraire, eo quod non videbatur intentionem auctoris eius ad hunc casum extendi, & ita non esse illam extendendam. ^g sed nunc contra videtur. Tum quia verba æque conueniunt casui ac alijs. Tum quia ratio prohibendi, ne Chori attentio turbetur, magis militat in hoc, quā in alijs. Tum denique quia felic. record. Pius V. noluit mihi concedere gratiam, vt quādam magnas interesset choro monachorum contra constitutionem prohibentem, ne vllus laicus interellet choris eorum. * LXII. qua statuitur, ne patrimonij filius ministret, quod iuri communi, ^h satis consonum est, ne audientium eam debitam in Deum cōtēplationem, & deuotionem turbet cogitatio subiens mentem de fornicario coitu, 76 quo ille fuit natus. LXVIII. Iuri cōmuni, ⁱ consona qua prohibetur comesatio, tripudiatio, & cantus secularis in ecclesijs. LXIX. qua inhibetur frumentis, aliarumve rerum profanarum in ecclesijs depositio. His enim duabus constitutionibus inhibita incitant ecclesiā intrantes ad orandum, ne faciliē cogitationibus extraneis implicetur. LXX. quę consona iuri communi, ^k prohibet quādam vestiendi & calceandi genera, quę magis mouent spectantes ad suspicandum, quod qui ea deferūt plus 77 cupiunt haberi pro aulicis politis, quā pro clericis deuotis, LXXI. qua statuitur, vt singulis quidem diebus clericis barbas, & coronas tondeant, ne prębeatur

a quod est quoddā auctariū, cap. nos aut infraz, num. 4.

b in c. 2. de iudic. declarando tex. & glo. in c. Altare. 1. q. 3. & concordando opiniones contrarias.

c c. 1. de Si- ra & honestat. cler.

d c. 1. de segit. & ca. 1. de matr. cōtrahēt.

g arg. cū gl. l. tale pactū §. fin. ff. de pact.

h ar. c. 2. & 3. de fil. pręsbyt.

i c. decet. de immu. eccl. lib. 6. quod late declarauimus supra c. 9. num. 20.

k c. ut clerici, de iur. & honest. cler.

pbeatur populo occasio cogitandi, quicquam, quod diuinorum officiorum auditionem dedecet. LXXIII. quæ prohibet clericis agitare tauros, luctare, & tripudare publice, qui. n. uident eos ista facientes, non facile afficiuntur deuotione erga ea, quæ postea videant ab eis in ecclesia tractari. LXXIV. qua iubentur clerici cum superpelliceis recitare in choro, administrare sacramenta, aut dicere Missam, hoc enim inducit deuotionem. Vnde colligitur male agere huius episcopatus clericos audientes confessiones sine superpelliceis, quod procedere limitarem ad auditores confessionum laicorum, non autem clericorum. LXXIX. consona iuri communi, de quo supra, ^a ordinatur, ne iudex secularis ulli audientiam præbeat in ecclesijs, aut cœnobijs: hæc enim impedit deuotionem, & reuerentiam eis debitam.

Hæc eadem ratione fundari possunt multa capitula visitationum eiusdē bonæ. Episcopi, quorum summam, cum aliqua declaratione eorūdem hic subijciā, partim quod sunt imitatione in omnibus Ecclesijs Cathedralibus digna, partim, ut plenius per hæc huius ecclesiæ uisitationes innotescant. Quorum primū ecclesiæ nostræ beneficiaris mandat, ne circumferant pilea, soleas, crepidas, aut thoraces sectas, sub pœna amittendæ distributionis illius diei, quo id ferremus, debitæ. Secundum item statuit, ne scilicet arma in iure prohibita in ecclesias deferantur. Tertium iubet unicuique beneficiariorum sua sede modeste sedere in omnibus horis diurnis & nocturnis, sub pœna notæ, quod id non obseruauerimus. Quarto statuit, ne chororum ducentibus horis sine causa legitima, & licentia notatoris exeamus, sub pœna amissionis eius, quā illis lucrifit. Quinto præcipitur ne sub pœna omittendi id, quod pro prima datur, & oneris conscientie, deambuletur in templo, tabulario, aut antecho, dum dicitur Missa, Tertia, cum Sexta, aut Nona postea decantando. Quod ex Concilio Basiliensi. ^b uidetur extractum, ubi statuitur, quod quicunque in ecclesia beneficiarius præsertim de maioribus diuinorum tempore in ecclesia, vel foris circa ipsam deambulando, ut cū alijs colloquendo yagari vi-

sus fuerit, non solum illius horæ, sed totius præsentiam, siue distributionē diei 80 ipso facto amittat. Notandum tamen est hoc capitulum non extendi, ut nonnulli putant, ad omnes, qui Missæ, Tertiæ, aut horæ postea, dicendæ non interfuerint, verba enim capituli non cōprehendunt eos omnes, & quibus uerbale legis non conueniunt, nec eius dispositio cōuenit. ^c Sed solos illos, qui prædicto tempore in dictis locis deambulant. Tū quia est pœnale, & ideo restringendū, ^d Tum quia statutum fundatur in cōscientiæ grauatione, quod incurrit, illi, de quibus loquitur, & consequenter nō cōprehendit absentes dicta Missa & hora ob impedimentum sufficiens ad excusandum se a peccato, licet non sufficiat ad distributionem lucrificandam, ultra quam quod statutum illud uidetur excerptum ex dicto Concilio Basiliensi. ^e quod comprehendere solos eos, qui prædicto modo vagantur malū populo præbentes exemplum, manifestum est. Tū 81 quia non reperitur eadem ratio castigandi eum, qui modo prædicto sine iusta causa deambulat, & cum qui ob negotium et non sufficiens ad excusandum a peccato se absentat, quandoquidem ille & peccat, & scandalum præbet, hic vero licet peccet, non tamen præbet scandalum. Tum denique quod ex contrario sequeretur, neminem ob absentiam ē Preciosa, Missa, aut Nona, notari posse, qui non etiam amitteret distributionem Primæ, quod absurdum est, ideo non dicendum. ^f

82 Ex quibus infertur primo errare eos, qui sola amissione distributionū excusari se a peccato nō eūdi ad horas putant, nisi alia subit iusta causa excusationis: immo nec dies a statuto ad absentandū se ex horis sine amissione ulla cōcessi excusant a peccato, nisi alia iusta causa ipsi utendi subit, ut sup. § sequutus Palud. dixi. 83 Secundū infertur errare notatorē chororum, qui nō notat eū, qui tpe debito nō intrat ad Missā Tertię, aliāue horā, aut anteq̃ finiat exeundi licentiā concedit et ob negocia propria, uel amicorum, quilibet sancta, nisi ecclesiā suam concernat, uel sint talia, quæ statuta declarant esse sufficientia ad lucrandam distributionem in absentia, siue causa eorū exeat ecclesia siue

c c. indēnitatib. §. supradicta. & elec. lib. 6. l. 4. §. toties ff. de dam. infect. d. c. pana, & panit. d. 1.

e in d. sess. 21.

f. nā quod absurdū. ff. de bon. lib. ca. Dūdū. de pbe. lib. 6.

g in cap. 5. num. 15.

a in c. 5. nu. me. 20. & seq.

b sess. 21. quā iter horæ sint dicēda, intra chororum.

sive maneat in ea, modo partem notabilem dictæ Missæ, aut horæ extra chorum is impendat, quod notatu dignissimum est. Tertio inferitur quod licet secundum Conc. Basiliense, nulla sit differentia inter Missam Tertiam, & horam ea finita dicendam ex una parte, & alias postea dicendam ex altera, quoad deambulantem modo & tempore prædictis (nam ex eius præscripto totius diei distributiones amittit) secundum hoc tamen capitulum, maxima est. Qui enim alijs horis ita deambulant, earum tantummodo distributiones amittit, verum ille, qui tempore Missæ Tertiam, & horam ea absoluta recitandam deambulaverit, & harum horarum, & est Primæ lucro priuatur. 2. differt Concilium Basiliense ab hoc capitulo, quod illud castigat deambulantem in ecclesia, aut prope eam, hoc tamen in tribus locis deambulantis, scilicet in ecclesia, tabulario, aut antechoro, & consequenter non in clauistro, aut cimiterio, vel alio loco iuxta ecclesiam id facientem. Tertia differentia est, quod Concilium auferat totius diei præsentiam siue lucrum, hoc autem capitulum Primam tantum. Et quia Concilium Basiliense secundum aliquos, a peperit Basiliensem, & in sola Gallia receptum videatur, ibi in hac parte obseruari poterit, hoc autem capitulum hic, intelligendo illud iuridice, ut supra mensius quam vniquam fortasse in hunc usque diem declaratum est.

85 Sexto, capitulum dictarum visitationum materiam propositam concernentium statuit erecto corpore, & aperto capite standum, dum dicitur Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis, & orationes siue collectæ, Gloria in Excelsis Deo, Credo, Gloria Patri in Responsorijs, & Patet noster horarum nocturnarum, & diurnarum, sub pena puncti transgressori infigenda. Quod colligi potest ex Speculatore alibi dicente, quod in fine verborum euangelicorum signo S. Cru nos munire omniaque illa stando audire debemus, & speciatim reciter supradicta.

86 Septimo præcipit hebdomadario, ut ipse per se, vel per alium præcinat omnes horas diurnas & nocturnas, & primum omnium in choro ad incipiendum se exhibeat, sub pena amittendi præsentiam, siue lucrum illius horæ, si eius culpa a-

lius præcinerit, excepta Tertia, quando est descendurus ad se vestiendum, & dicendum Missam, & Sexta, aut Nona post Missam, dicenda; quibus quando missa, non tenetur choro interesse. In quibus duabus horis Mesochorus, siue Præsident choro imponit alij alicui beneficiario onus præcinendi, qui si non obedierit, amittit illius diei integræ præsentiam, siue lucrum, & nisi dictus hebdomadarius per se vel alium suo satisfaciat officio, Mesochorus, aliusve pater eius impenis alium in eius locum surrogabit, cui singulis diebus pro omnibus horis diurnis, & nocturnis, numerabuntur tot oboli pro Matutino, tot pro singulis altarum horarum, & beneficiarius ad hoc electus per Mesochorum, præcinere nolens ab alio non tenetur, donec satisfaciat.

87 Octavo præcipit, ut in festis solennibus & duplicibus, principalis dignitas præcinat, aut alia quæ proximior est illi, uel qui in id habet prærogatiuam, facto discursu per alias dignitates, & Canonicos, secundum ordinem suum, & antiquitatem, sub pena amissionis lucris istius diei.

88 Nono statuit, ne is, cuius est præcinere siue capitulare, incipiat horas, aut officium diuinum, antequam omnia necessaria preparata videat, præsertim quatuor cætores cum cappis, & sceptris suis, & omnes ministros, alianve quamuis solennitate eo die, aut festo requisitam, sub pena amissionis præsentiam istius horæ.

89 Decimo capitulum mandat, ut beneficiarij quorum sunt cappæ, templum ingrediantur antequam diuinum officium incipiatur, ad accipiendum eas cum sceptris suis: & ut loco absentium Mesochorus, seu Præsident diuinis subleuat statim aliquos ex præsentibus huic actui aptos, quorum singulis impensis absentium numerabuntur 50. oboli, decem pro primis Versibus, decem pro secundis, viginti pro Matutino, & decem pro Missa, & Processione. Et non obstante, quod incepto officio accedat is, cuius erat cappa, soluitur alteri salarium præfatum, & quod medijs Canonici, siue præbendarij, seu Tertiarij soluant pro dictis horis, pro ratione distributionum sibi competentium, medium, aut tertiam partem, ut supra dictum est.

90 Undecimo ordinat, ne Canonici cuncti ignorantes deferant cappas, et diebus sibi

a Ant. 3. p.
lit. 23. c. 1.
ante S.

b in rōnali
lib. 5. tit. de
his qua in
of cuiuslib.
diei, col. 5.

sibi deputatis, quorum tamen integrā amittēt distributionē, siue provideant de alijs, qui eorum nomine eas induāt, siue nō, vt addiscant cantum sibi necessarium, quod, si ipsimet non fecerint, providebit Mesochorus, siue Præfident diuinis de alijs salarium supradictū lucrifactoris, qui si inobedientes se exhibuerint singuli quaternorū dierū præsencia, siue lucro priuabuntur.

91 Duodecimo declarat dignitates huius ecclesie non esse obligatas ad habendum cappas, præterquam in Missis, quæ diebus Iouis, siue ferijs quintis in honorem B. Mariæ celebrantur, quibus supradicta sunt obseruanda.

92 Decimotertio, decernit omnes beneficiarios præ odio, aut iniuria sibi mutuo non colloquentes esse notandos, licet iter sint horis, donec reconciliētur.

93 Decimoquarto, statuit, notandos etiam eos, qui in sedibus suis tam alta voce in vno choro recitāt antiphonas responsorias, hymnos, aut cantica, quæ a cantoribus, aut organo decantantur, ut in altero exaudiātur, quia interturbant alios, & debitū interrumpūt silētiū.

94 Decimoquinto, ordinat signadū pūctio beneficiarium errantē in officijs diuinis, & præcipue in lectionibus, epistolis, euangelijs, & orationibus, eo quod non præuiderit recitanda, & facienda.

Decimosexto, mandat, beneficiarios ecclesiam, iam ingressos notandos esse, si statim ad initiū officij diuini chorum non intrent, immorātes usque, ad Gloria Patri, primi psalmi, quæ ea libertate nō gaudent, nisi qui sunt extra ecclesiam.

95 Decimoséptimo, statuit, ut nemo huius ecclesie esse deat capellanus simul, & Subthesaurarius, aut Succentor.

96 Decimooctauo ordinat, ne permittatur sacerdotibus extraneis celebrare, et litteras dimissorias, & licentiā sui episcopi ostendentibus et huiusmodi episcopatus, nisi cum habitu & tonsura a iure requisitis incedant propter scandalum, quod ex contrario concessio sequeretur.

97 Decimonono, prohibet thesaurario ne pmittat clericis illis, & ne beneficia rjs quidem, tam elata in sacratio uoce loqui, ut foris audiantur, aut uaniloquio & nugis se recreare, quoniam uestigio penitentiam ijs iniungat, & castiget, quod ip

se facere nequerit, indicet Præsident, ad quem ut reliquum regimē Ecclesie, ita correctio huiusmodi delinquentis pertinet, & ut dictus Thesaurarius acerbè reprehēdat pueros & puberes i dicto sacratio strepitū excitantes, aut malū exēplū præbentes, sub pœna uiginti obolorum, quoties in hoc negligēs repertus fuerit.

98 Vigesimo statuit notandos esse illos, qui suo se loco mouētes, aut recitatum antiphonam aliquam ad Magnificat, aut Nunc dimittis, in pulpito, eo quod non sunt contenti audiendo eam ab alijs decantantem.

99 Vigesimo primo præcipit, ne quis Missæ, Primæ, Tertie, aut quamuis aliā cantaturus exeat sacratio ante introitū inceptum, & ne tum quidem absque diacono & subdiacono sub pœna amissionis præsentiæ, siue distributionum duorum dierum, & quod diaconus, aut subdiaconus qui postquam ad altare accesserit, ad sacratio redierit, aut per ecclesiam deambulauerit, uel silētiū huiusmodi loco debitū impediuerit, istius diei præsencia siue lucro careat.

100 Nono, consequens est, iniuste cōtēni recitationem idiotarū a nonnullis doctoribus, dicentibus, parū prodesse ijs pronunciationē eorū, quæ non intelligūt. Tū quia concessio eo, quod illi, non possunt attendere secundo triū supradictorū modorū, possunt tū primo, qui sufficit ad satisfaciendū, quin & ad merēdū, & tertio, qui eorum præstantissimus est: Tum quia cū maior pars Christianorum linguā latinā & græcā ignoret, & orationes ecclesie his duabus linguis sint compositæ saltem in tota Europa, bona pars recitantium pronunciat, id quod nō intelligunt: quod ipsum faciūt et eas callētes, nūc cōnādo meditari utiliora, nūc fragilitate humana uagamente cogitando quoniam nolent, sine tū attentionis uirtualis omissione, & iniustum est tot Christianorum preces contemnere. Quare nullius orationes & recitationē uilipendamus, quibuscumque; et uerbis modo bonis pronunciet, & non desit ei uoluntas actualis aut uirtualis attendendi uno trium modorum supra positorum. Non definamus tamen magnificare intellectum uerborum, quibus oramus, per ibid dicta Credamus certe

absque

a de modo
orandi pag.
23.

b in ca. 13.
nu. 6. & c.
14. nu. 4. &
sequ.

c i c. 13. nu.
me. 6. & c.
14. nu. 4.
& sequ.
d in ca. 13.
num. 6.

absque verbis intellectis, vel non intellectis, non posse persolvere debitum orationis publicæ, nec etiam privatæ uoræ, aut in penitentiam iniunctæ, etiam si conciperemus mentaliter significata verborum huiusmodi orationis debitæ. Assue
102 scamus tamen orare frequentissime mentaliter & breuiter absque ullius verbi expressione, quia hunc orandi modum esse reliquorum omnium præstantissimum censebat apud Ioannem Cassianum. ^a Abbas Isaacus in hæc verba. Istud est sacrificium verum, quia sacrificium Deo spiritus contritus. Hæc salutaris oblatio, ista sunt pura libamina, istud sacrificium laudis: hæc sunt veræ & pingues hostiæ. Ista sunt holocaustomata medullata, quæ contritis & humilibus cordibus offeruntur, de hac dici potest, Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. hæc ille.

a in cell. 9.
cap. 36.

b sup. 35. p.
dict. coll. 9.
c Matt. 6.

103 Pro quo facit & illud eiusdem Abbat in capitulo præcedenti, ^b *Ingre-
di ad orandum in cubiculum*, de quo Dominus loquitur ^c esse ab omnium cogitationum suæ sollicitudinum strepitu cor nostrum penitus amouere & orare *clausa ianua*, esse cum strictis labijs, omniq; silentio. Supplicamus non nocu, sed cordium scrutatori. & orare in abscondito esse, quando corde tantum, & intenta mente petitiones nostras soli pandimus Deo, ita ut ne ipsæ quidem aduersæ potestates genus nostræ petitionis possint agnoscere.

In quibus verbis tres species orationis ab alienis cogitationibus mundas
104 constituit. Prima quæ fit verbis. Secunda quæ verbis submisso prolatis, compressis tamen labijs. Tertia quæ fit mente sola sine ullis verbis tacitis vel expressis, & hanc tertiam omnium excellentissimam constituit, uti ex ijs quæ ibi subiicit, colligitur. Quibus addo decem sequentia. * primum quidem quod facile videri potest alicui, quod hi patres effectum asstruunt id, quod diximus supra ^d nempe triplicem esse orationem. Mentalem, uerbalem, & mixtam, sed non est ita, quia solum asstruit esse duas species, scilicet puram, mentalem & mixtam ex mentali, & verbali, quæ diuiditur in eam, quæ fit verbis omnino tacitis, & eā quæ fit verbis clavis & expressis.

d ca. 1. n. m.
me. 28.

Secundo, quod non videntur damna re verbalē a mentali separatā illam, si quæ fit verbis sine cōceptione mentali eorū, quæ illa significat: illa. n. bona satisfactoria, & meritoria est, modo fiat cum attentione prima vel tertia, nam ea communis est doctis & idiotis, & ea plures vtantur quam pura mentali, & mixta; de qua, & eius merito diximus sup. ^e

e c. 13. n. 6.
f c. 14. n. 6.
mero 4. f
seq.

Tertio, quod quicquid hi patres senserint, verius putamus id, quod in additione huiusmet relectionis admonuimus nume. 10. mixtam, cæteris paribus, esse puram mentali meliorem; Tum quia duplex uinculum fortius est uno, ^f Tū quod mixta, cæteris paribus, habet quicquid mentalis, & aliquid ultra, excepto quod illa est cacademonibus ignota, quod tamen ex se non auget meritum: Tum quia mentalis cum longa est, patitur maiores euagationes, & interdum curiosas, & parum dolatas imaginationes ingerit præsertim indoctis, & nunquam vertiginem capitis cerebro debilibus parit, ut experientia, quæ rerum magistra est docet. ^g

f cap. 1. de
trem. et pa.

Quarto, uideri aliquib. posse pfatā purā mentalē ab Ecclesia p̄cipi nobis sacerdotibus. in primo, & secūdo Memēto Missæ, sed hoc nullo iure probatur, unde licet nobis in eis uti mixta, introrsū formādo aliqua uerba tacita, quod ego fere sp̄ in aliqua eorum parte facere consueui.
105 Quinto, quod illa oīno mentali, aut hæc mixta ex mentali, & verbis oīno secretis, oēs sacrifici dēremus uti, qñ nos humiliamus corā hostiā finita eius consecratione. & cum eam eleuamus, & cum nos inclinamus ante calicem consecratum, & quando illum populo ostendimus, nullis, quæ ab alijs audiri possint prolatis.

g c. Quam
sic. de elec.
libr. 6.

Sexto, quod qui ad horas Canonicas tenemur, nō satisfaceremus utēdo hæc pura mentali, ut dictū fuit supra, quia oportet uti uerbis clare, aut submisso formatis, & ita conari dēremus uti mixta, qua uerba formaremus saltē tacita, & eorū significata mēte conciperemus. Quod ipsum facere deberemus, cum dicimus uerba in id præscripta, quādo nos uestimus ornāmētis sacris ad offerendū supremū illud Altaris sacrificium Deo altissimo, cumq; ei gratias agimus, qđ nobis

nobis ei sacrificare cōcesserit, & cauere diligenter ne sola verbali vtamur, quā, ni fallor, plurimi vtuntur mente in alia vaga ea recitantes, quamuis & illa satis bona sit, modo aliqua trium attentionum insit per supradicta.

106 Septimo, quod licet non sint despicendi imo laudandi, qui vsque ad fatigationē mentis & corporis cum sola prima attentione, formando tantum cōceptus non vltimatos corticis verborum, & non cōceptus vltimatos eorum (quæ illa significant) recitant voluntarie absque obligatione has vel illas horas, hos vel illos psalmos has vel illas preces, insumēdo in id magnam diē partem, maius tamen obsequium præstarent Deo, si minuerent verba, & augerent spiritū, & detraherent cortici, & adderent medullæ. Tum quia, vt ait quidam Card.^a errant qui orationi mentali numerum orationum vocalium præferunt. Tum, quia etsi non peccent, imō & bene agāt (quicquid illē dicat, qui omīssa mentali meditatione voluntaria, recitat magnū psalmorum numerum, cum attentione tamen debita, vt præfatum est) melius tamen facerent, si mētali orationi & meditationi partem illius temporis deputarent, & verbalem minuerent, iuxta illud Hiero. ^b Melior est quinq; psalmorum decantatio cum cordis puritate & serenitate, ac spiritali hilaritate, quā totius psalterij modulatio cum anxietate cordis, atque tristitia.

Octauo, quod nisi tam prolixè orationes vocales fundentur in aliqua mentali iacta initio loco cōmentī, & fundamētī, & nisi inter tot verba, quæ citra intelligentiam dicuntur, misceantur aliquæ mentales, quæ illorum, vel aliorum sanctorum significatui respondeant, pluries quam semel, saltem venialiter peccabit, qui eas recitauerit, & non solum priuabitur aliqua parte meriti, verum etiam desolationem, lassitudinem, & acidiā referet ex eo, vnde oblectatio, leuamen & alacritas erant querenda.

107 Nōto, quod plurimum expediret nobis omnibus Christi fidelibus consuecere vti oratione purā mentali, quamuis breui, petendo sæpe sapiens gratiam a summo illo duce D. N. Iesu Christo, ad sapissime ea sine vllis verbis express-

sis, nec tacitis vtendum, gloriosum nobis ducentes ita Deum orare. vt coniurati humani generis hostes non assequatur quid petamus, nec cōsequenter suis prauis technis nobis petitorum assecutionem impediānt simul & vt enecentur displicentia, quod nostras petitiones nesciant, quas scirent, si quibus verbis etiam submisisse labris compressis formatis fierent.

108 Decimo credendum esse, frequentissime sic orasse virginem matrem, frequenter Apostolos, & nostrō quidem iudicio, multis vicibus ē centum illis, in quibus D. Bartholomæus flexis genibus nocte & die orare solebat, ita orasse, sic etiam orasse existimo sanctum illum, & senem Abbatem, qui nonnullis hospitibus suis, qui cum inuiserant, post magnum colloquium tandem, cum de oratione sermo intercessisset, dixit, Senex quidam huic orationi interest, quā tēpore, quo sermones inter nos contulimus, centum orationes peregit. O exemplum dignum quod imitemur omnes Christiani, præsertim Clerici & religiosi, exemplum, inquam, incitans, ne in mutis conuersationibus adeo colloquijs nostris præsertim recreationis & alijs parum serijs afficiamur, vt nequeamus subinde vel aliquoties obiter subleuare oculos nostræ mentis in Deum, & citra verbum vllam expresse vel tacite formatum, postulare inter alia, vt sua gratia liceat nobis transigere eam conuersationem absque mortali, vel veniali offensa, cuiusmodi orationis beneficium habitæ in cathedra prælegendo non semel mihi venit in mentem quod iam ab ea exciderat. Gratia gloriosissimæ Virgini matri, quæ nos omnes semper in hoc iuuēt. Amen.

Continens 18. conclusiones, & certas formulas orandi. Cap. XIX.

- 1 Orare qui iugiter Solet Statum eiusmodi seruari.
- 2 Deus in adiutorium est clypeus ad omnia paratus. nu. 3.
- 4 Deus in adiutorium illis, & illis conuenit.
- 5 Luxuria fugiendo, acidia resistendo vincitur.

L 6 Castus

- 6 Castus quis gratias agere debet ne cadat.
 7 Gloria sana nascens ex tempore aliorum periculosa.
 8 Victoria contra superbiam habita ut roborat eam.
 9 Gratiam Dei servaturus imploret auxilium Dei.
 10 Studenti quis finis, quae tentatio vincenda, & quis locus optandus.
 12 Studenti Sui facultati non facile transeat ad aliam.
 13 Rex Ioannes III. & Regina Catharina cur recurrant ad hunc versum.
 14 Maria Princeps Castella, & infans Portugallia deplorata.
 15 Regina Catholica Donna Isabella maxima.
 16 Cause deplorationis mortis Principis Donnae Mariae.
 17 Reges ob regna, non regna ob Reges constituta. num. 13.
 18 Regna & divitias ex se non honesta, & afflicta malis, quam bonis.
 19 Bonis hominum dona Dei, quae in iure repetit.
 20 Regi cali pareat Rex terra plus quam illi subiciat suis.
 21 Providentia divina omnia gubernat.
 22 Christi incarnatio & passio pie magno magnum solatium.
 23 Fata vel parvus nullas esse, aut esse divinum ordinem &c.
 24 Plinius impie dixit Deum homini strictricum.
 25 Deo cuncta esse aperta, ab omnibus eis, & nulli ab eo ratio reddenda.
 26 Moriantur multi iuvenes boni, ne fiant mali.
 27 Rex caueat ne fiat tyrannus, & pastor ne fiat lupus.
 28 Testamentum condendi soluntas & facultas Dei donum.
 29 Confidendum non nimis, facili principibus.
 30 Regnum de regibus ne iniuste queritur, nec Rex iniuste illud exato.
 31 Rex velit quod Deus, aut quod ille vult eum velle.
 32 Consolando Christiano magistro ob mortuum cur exempli Ethnica non nimis apta.
 33 Abrahami de filio sacrificando obedientia magnum ob mortuos solatur.

- 34 Maria mater volens id, quod abhorret, cupit, quem non soletur.
 35 Christi animus morti se deditis quem non soletur.
 36 Christus quis, & quantus, & quantumque illi data.
 37 Christiani cor modestum prosperis, & forte adversis parandum.
 38 Mors Christiani somnus, & quantumque de illa dolendum.
 39 Gratias Deo cur plus oportet pro mortuis agere, quam eos lugere.
 40 Bonorum huius seculi & futuri quantum ta disparitas.
 41 Beatitude patria indivisibile & superlativa bona.
 42 Conversatio cali & superbo conversacionem terrarum.
 43 Boni mortem consequentium contenti plato plus delectat, quam missa contristat.
 43 Christi humanitas in calos sublat, mors affigit ei boni.
 44 Deus in adiutorium frequentaturam, quam Sule.
 45 Verbis orationis praesertim sacramentalibus nil miscendum.
 46 Deus in adiutorium mentale pluribus, quam vocale convenit.
 46 Deus in adiutorium horarum initio aptissimus qui adiutur.
 48 Deus in adiutorium proferens hac cogitet.
 49 Deus in adiutorium, cur adiunctum Gloria Patri.

CONCLUSIO

VT iugiter Dei Opt. Max. recorderemur, & assueamus iugi orationi praesertim mentali, & brevis, ubicunque sumus, & quicquid agamus, citra impedimentum nostrarum actionum cuamagna consolatione, & fructu animarum bonum est ut illo versiculo Psalmographi *Psalm. 69.* Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuvandum me festina. licet secundum alium intellectum subtilem cur iustam Cardinalis, & aliquid amplius b Caiet. super ille infinet. Qui, ut aiunt S. Abbas Isidori per eo. *psalm. c lib. 12. in-* ligit omnes affectus, & passiones naturae. *Stu. ca. 23.* humanae obuenientes, estque omni ita. *colla. 10.* tui clypeus paratus adversus omnes inimicorum

micorum insultus, quod ceu rem vtile, & quod diu paulo fufius extendemus, succidendo, & fummando, quod in id duo illi peritissimi viri dixerunt, & quod Deus nobis inspirarit addendo.

2. Primo quidem, quod versus hic vtilis est contra omnia pericula, continet enim petitionem auxilij diuini, quod contra omnia potentissimu est. Prodest contra superbiam, quatenus nobis suggerit considerationem propriæ fragilitatis, & quod illa sine ope diuina subsistere nequeat. Valer contra infidelitatē, quatenus fidei vires recreat, & renouat, proponendo illum dicenti, Deum præsentem, & iuuare paratū. Idem quod inquit, ad continue postulandum auxilium a Deo, præsupponit eum semper præsentem, & petita præstare potētem. Valer aduersus inimicorum insidias, quatenus ad memoriam nostram reuocat eas, & obliuionem, qua nos diu noctuq; velut leones rugientes, ^a circundat, & iacula quæ prævidentur minus nocent, secundum Greg. Et quod ab ea nequa mus liberari, nisi eiusdem Dei Optim. Max. opitulatione.

3. Valer ad laudandum charitatis feruorem, quatenus incitat ad feruide petendum, & vt festinè adiuuet. est præterea nobis hic versiculus, vt ait Cassia. in preliis contra demones murus inexpugnabilis, lorica impenetrabilis, & clypeus munissimus iuuat eos qui tristi, & sollicito sunt animo, & cogitatione varia fatigantur, ne de sua salute desperēt: quatenus, mōstrat Deum inuocatum cōtinuē nostrā prælia cernere, & nunquam ab hominibus petentibus abesse. Immo ad exaudiendum esse præsto. Hic admonet nos, ne vlla ex parte infleamur, vel efferamur ob bonum successum spiritualem, aut prosperum statum temporalem. Quandoquidem monet nos, non solum in rebus duris, & tristibus, sed etiam in blandis & laetis necessariam esse opem diuinam, vt in his permaneamus, & ab illis nos liberemus.

4. Ad cuius præxim & vsum declarandum, subseruiunt hæc exempla desumpta est dicto Abbate, & Cassiano in hæc verba. Caltrimargit, seu gula passionē perstringor, cibos quos eremus ignorat inquiri, & in squalida solitudine inge-

runtur mihi odores Regalium ferculorum, atq; ad illorū desideria sentio me inuitum trahi, dicendum subinde mihi est, *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.* Necesse mihi est, & cupio strictioribus ieiunijs corpus macerare, ad reprimendū stimulos, & insultus carnis, sed debilitas stomachi vna cum siccitate, & compressionē alui id dissuadent, ne. smihi nocēat aultera ieiunia, vel vt ardor carnalis desiderij citra illa cesset, orare debeo, *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.* Comesturo hora statuta nausea mouet panis, & ea quæ sunt necessaria naturæ sustentandæ abhorreo, voce querula dicere debeo, *Deus in adiutorium meum intende &c.* Legēdo quæ oportet, quo spiritus meus prauis cogitationibus nō inquietetur, dolor capitis me impedit, & infestat. Hora tertiæ indormio libro, vi deor compelli anticipare, aut præuere re tempus quieti deputatū, somnus grauis non permittit me finire horas publicas, similiter clamare debeo, *Deus in adiutorium &c.* Enigilo, & expergis cor, vi deo me technis demonis noctū inquietari, suspiras orare debeo, *Deus in adiutorium &c.* Existentem adhuc in luctu vitiorum titillationes carnis me pungūt, & blandis delectationibus conantur cōpellere ad consentiendum illicitis, ne ignis hic infernalis suo feruore adurat suauēs flosculos castitatis, clamare debeo, *Deus in adiutorium &c.* Hæc ille.

5. Quibus tñ illustribus viris addo, tutius fore in hoc vltimo casu oculos intēdere in Maiestatem Diuinam, & eius potentiam (quæ super oīa sufficiens est ad me, si placuerit, iuuandum) quam in animi passionem, quam ob fragilitatem meam patior, ne cogitatione in eā intēta, magis crescat, saltem cum per petitionem auxilij aduersus titillationes carnis crescit earum imaginatio, tūc enim satius fuerit aliud cogitare, quo obliuio ni tradatur, aut minuat illa.

6. Impugnatio. n. carnis magis fugiēdo vincenda est, quā resistendo, vi tēratio

b lib. 10. de
inst. Cenob.
c 2.2.9.35.
ar. 1. ad 4.
d 1. Cor. 6.

postulando adiutorium vt fruamur, & non imitari quendam mihi notum, qui eo quod speciali beneficio Dei, quā esset iuuenis, eiusmodi impugnationibus non diuexabatur, non agnoicebat misericordiā, qua Deus utebatur erga eū, quo ob id gratias ageret, neque petebat donū perseverantiā, quin potius sibi magno opere fidens, aiebat esse facillimū seruare votum castitatis, cuius difficultatē tū postea iam senior, fortassis in penam 7 illius ingratiitudinis adeo magnā deprehendit, vt sapius non sufficeret clamare, *Deus in adiutorium Ēc.* neq; alia multa remedia queritare, excepta gratia Diuina, quā præsauerat eum, ne illicitis cōsenseret. Sed prosequamur alia exēpla prędicti S. Abbatis in hęc verba. Stimuli me irę, auarię, aut tristicię inquietant, video me penę coactum labefaciare mansuetudinem, quam vt vitam desidero seruare, ne ab ea separer, & amaritudinem irę nō concurber, magno gemitu clamare debeo, *Deus in adiutorium Ēc.* Tentat me valde superbia, vel vanagloria, & spiritus meus videns ignauiam, & teporem aliorum, adulando mihi incipit suggerere, quanto melius in 8 seruiō Deo q̄ illi. Aut quęstia iā virtute humilitatis, & simplicitatis, vici tū miditat, & duplicitatē superbię, anthypocritis quo vincā prędictā tentationē & adulationē, & ne gloria meā victorię contra superbiam habitę me grauius infelset, quā ipsamet superbia, oibus virib. clamare debeo, *Deus in adiutorium Ēc.* Excrucior innumeris & diuersis euagationibus mētis, & inquietudine cordis, neq; comprimere, neq; obligare effusos meos cogitatus, neque orare, sine impedimēto & imaginatione figurarū lasciuarum, & vanarum possum. Anima mea ita sterilis est, vt nō concipiat, neq; pariat spirituale quicquā, vel contra; Percipio mentē meam in Deum intendi, & me impetrasse in bonis cogitationibus perseverantiā, alacritatē cordis, ineffabile gaudiū spirituale, quod penę me extra me ipsum ponit. Animaduerto me adeo plenum cogitationibus spiritualibus, vt diffuā, & exundē. Reuelatę sunt mihi res admodum secretę, & hactenus mihi planē occultę, repentina illuminatione diuina. Quo me a prędictis animi eua-

gationibus vanis, & a prędicta siccitate, & sterilitate spiritus & quo hęc alia dona in me perseuerent, multa cura, & crebro clamare me oportet, *De⁹ in adiutorium Ēc.* Hęc ille. Quibus addo ista alia quotidiana.

10 Sum scholasticus. & hinc video me principaliter discere debere, quia ratio dicit, vt vnusquisq; suam officio suo nauet operam, vt ait Apostolus, ^a & vt se in sua vocatione exerceat, quo Deo seruiat, vel sibi aut proximis, literis, quas addiscit, profit. ^b Illine verō dāmon, & mundus suadent eas addiscere principaliter, vt quęram honorem, famam, gloriam, diuitias, dignitatē, siue Deo obsequium pręstetur, siue non, plurimum interest clamare, *Deus in adiutorium Ēc.* Multi sumus concursuri ad petendum laureā Baccalaureatus, Licentię, aut Doctoratus, vbi pro meritis distribuuntur loca priora, vel posteriora, vel ad assequenda beneficia ecclesiastica, aut alia brauia, iuxta qualitatem eruditionis cōferenda. Prelectiones, vel examina nobis coram iudicibus habēda sunt, video hinc me optare debere, vt iudices concipiant iustam de me opiniōnem, & debere cōtentum me esse eo titulo, loco, vel beneficio, aut brauiō iure mihi debito. Illine verō tētat me dāmon & Mundus, vt desiderem, quod indices de me concipiant maiorem iusto opiniōnem, incitant me procurare per fas & nefas, iusto honoratiorem locum, beneficium, vel brauiū, vel titulum, ne cesse est clamare *Deus in adiutorium Ēc.*

12 Video me multum temporis infumpsisse in addiscenda aliqua disciplina, & non sum illius tam peritus, quā alij mei condiscipuli, offerunt se menti meę longe magni, & continui labores addiscendę illi necessarij. Suggestit mihi dāmon milites voluptuose viuere, mercatores paruo labore ditiores fieri, quam literati magno: Iam diu do operam Theologię, & tanta iam sum ætate, vt bonus iuris peritus euadere nequeam: venit mihi in mentem, quanto sunt maiora pręmia iuris peritorū, quam Theologorum: vel contra, postquam diu dedi operam iuri, incitat me dāmon, vt studeam artibus, & Theologię, suggerendo mihi, sufficere in ijs pau-

a 1. Cor. 7.
c. 1. 21.
quest. 1.
b Bern. ser.
36. supra
Cantic.

c in proem.
Greg. c. 5.
iuris pręcepta, instituta
de iust. c.
iur.

xillum

illum scire, in iure vero plurima esse addiscenda, quod illæ exiguo labore perdiscuntur, ius autem maximo: quod illæ sunt scientiæ sanctæ, & a fraude alienæ, hoc autem fraudem, & technarum occasio, idque facit, ut auocando me ab ea disciplina, cui incubui, & in qua poteram multa discere, quibus Deo inseruirem, efficiat, ne in illa, neque in alia quicquā sciam, quo Deo seruiam: Ut igitur in his tentationibus sim constans, & ne a præcepto diuino, nec a mea vocatione, siue vacatione sine causa in id iusta discedā, per pusillanimitatem, inconstantiam, vel alios respectus, qui licet foris appareant aurei, intus tamen sunt plumbei, multa humilitas, fiducia, & conatu clamandum est mihi, *Deus in adiutorium meum intende &c.*

DIGRESSIO VNCULA CONSOLATORIA pro Regibus & Dominis nostris, super morte Principis Castellæ Donna Mariæ, quæ hoc tempore contigit.

Exemplum heu nouum & inopinitum & innumeris quidem lachrymis, sed tanto dāno imparibus ploratū, & plorādum occurrit nunc (accepto de morte Serenissimæ & Altissimæ Dōnæ Mariæ Principis Castellæ nūcio) in Regibus, & dominis nostris, Ioanne huius nominis III. & Regina Donna Catharina huius nominis Prima, coniuge sua in clyta. Ipsi. n. ab vna parte (ut sunt Christianissimi) proposuerunt ne transuersum quidē vnguem ab equitate virtutis, & mandatis Dei discedere, & mortē potius subire, quam sanctissime eius voluntati (cui suas submiserūt) saltem mortifere contraire.

14 Ab altera vident finitam vitam corporalem Serenissimæ & Celissimæ illius Principis Dōnæ Mariæ, filiæ suæ vnica, plusquam vnice multis de causis a se dilectæ. Illius, inquā vere Christianæ Christianissime in his Regnis Christianissimis, tot, tantis, tamque herocis exemplis suorum Christianissimorum parentum patruorum, & singularissimæ amitæ educatæ. Illius, quæ nata in hoc Lusitanicæ Occidentis, euecta fuit in Principem & futuram Reginam Regni Castellæ, & ei annexorum, quæ tam in

Asia, quam in Europa, & Africa, & extra eas in nouo orbe maxima sunt & amplissima imperia. Illius inquam, Dōnæ Mariæ, quæ magna virtute, maioreque indole a tenella ætate resplendens, ab omnibus prædictis Regnis tam dilecta, tantique erat habita, ut crederet se nacta esse quandam celestem plantam, quæ breui ita excreceret, ut sicut forma corporis venusta, nomine, statusque magnitudine superabat, ita valore & fructu superaret illam suam proauiam perennis memoriæ, cognomentumque Catholicæ primū adeptæ, maximam Reginam Dōnam Isabellam, cum qua eius mater prædicta Regina Donna Catharina de paritate cōtendit. Videtes ergo iidē Reges & Domini nostri, se hinc obligatos ad se conformandum voluntati Diuinæ, illinc vero insigniter tentatos ob mortem tantæ Principis, & multorum aliorum liberorū ad maledicendum fatiis, & iniuriandum Parcibus, quæ immature, & atrociter nimium itamina elegantissime ordiri cēpta ruperunt, & ad murmurandum aduersus prouidentiam diuinam & dicendum quod ille alius dixit.

a Boet. li. 1. de consol.

Omnia certo sine gubernas:

Hominum solus respicit ætus.

16 Cur tua æterna Maiestas interemit hanc innocentem in ætate adeo teneram? Cur sua morte tua immortalitas adeo diseruiat nos suos parentes, & Serenissimum Castellæ Principem nostrum generum, & consobrinnum, eiusdemque maritum, qui tantopere eā ardebat, & Cæsare suum auunculum, & focerū, & Proceres Castellæ, Nauarræ, & Aragoniæ, & alios oēs sibi subditos, qui per illam, suasque stupendas corporis & animi dotis existimabant se a plurimis molestiis subleuatum & liberatū iri? Cur tua imensa bonitas mortis infligit eis, qui illi conuiebant, separando eos a tam magna, tam suauis, tamque vera, & plusquam Regia cōuersatione, & cōstituendo eos in extrema necessitate remeandā ad nātale solū luctū, planctū & paupertatem cōfectos, vnde nuper (solum enim anno Princeps vixit) egressi erant maxima cum alacritate & opulentia? Cur tot & Regna & Domina turbantur, tot sedes dissoluantur, tot & tantæ spes, & conuentiones ytriusque sexus hominum tol-

L 3 luntur?

luntur? Cur, Domine mitissime, specie crudelitatis ostendere quibuspiam videri potes, toties nos occidendo, quia ex no-
uem filijs maribus, & duabus feminis mor-
tua ista, statum & nos relictus est superstes,
dum tot vtriusq; sexus Principes & in-
fantes filios & fratres nostros occidis? &
in his vnam incomparabilem Augustā
Imperatricem, & vnum Serenissimum
Cardinalem, vnam Sabaudie Ducē ad-
mirabile? Quo victrix ex hoc tam atro-
ci prælio euadat humana prædictorum
Regum Maiestas, proculdubio adigitur
magna necessitate recurrendi ad Diui-
nam, & magnis clamoribus, & suspirijs
dicendi, *Deus in iudicium nostrum in-
tende, &c.* & ad virginem matrem inter-
pellandum dicentes, *Monstrare esse ma-
trem, mala nostra pelle bona cuncta posce,
& nos ab hoste protege.*

SEMINARIA CONSOLATIO-
num, quibus præfatus Regias Maiestas
per apostropham in persona Christi
latius consolabimur, sint hæc.

Primo, quod considerarent diuinam
Maiestatem præsentem, omnipoten-
tem, & omnia optime gubernantem.

18 Secundo, quod is, qui omnia potest,
& omnia optime gubernat, Deus, nec fi-
liam suam præfatam Donnam Mariā,
nec se ipsius parentes, Reges, neq; alios
Monarchas principaliter creauit vt re-
gnent in terris, neq; subditos eorum vt
in eis sibi seruiant, ^a sed vt Reges bene
regendo, & subditi bene parendo, om-
nes saluentur in cælis amplissimis per-
petuo regnaturi &c.

19 Tercio, q̃ reputaret, quod status Re-
gis, potestas diuitiæ, quæ pusillitati hu-
manæ quædam magna videntur, apud
Deum, non sunt per se talia, quippe per
se sunt tantum vtilia, vel delectabilia, &
nō per se honesta. Thom. ^b licet neque
per se sint mala, quamuis affiniore sint
eis, quam bonis, ob idque Deus, licet nō
nullis amicis suis ea impertiat, complu-
ribus tamen aut nō largitur, aut eorum
commodo illa adimit, aut vt ipsi ea re-
linquant, inspirat, &c.

Quarto, q̃ honores, status, liberi, sa-
lus, & vita, quibus prædicti Reges frue-
batur, vel frui fuerant, sunt, vel fuerūt

dona ipsius, qui iure optimo poterat di-
cere illud. ^c Quid habetis quod non ac-
cepistis? & cōsequenter, quod licet ip-
si quoad alios homines, eorum, quæ ha-
beant, essent Domini, quoad Deum tū
ipsum, quadamtenus erant depositarij,
aut cōmodatarij, & ita nihil, quod suum
non esset, eis ademit, ^d & nec eis, nec
cuiquam alij iniurius fuit, iuxta illud po-
tentissimi sapientissimiq; Regis. ^e Do-
mini est terra & plenitudo eius, & il-
lud. ^f Scitote quoniam Dñs est Deus,
21 ipse fecit nos, & non ipsi nos, & il-
lud eiusdem. ^g Nos autem populus
eius, & oues pascuæ eius &c.

22 Quinto, q̃ Rex cæli est Rex Regum
terræ. ^h & Dominus vitæ, & mortis,
qui occidit, ⁱ & viuere facit, cui par est,
vt magis pareat Reges terræ, quam sub-
diti eorum illis, &c.

Sexto, q̃ alta mente perpenderet, ni-
hil, nec minimam quidem frondem mi-
nimè arbulculæ orbis moueri citra præ-
scientiam illius, ^k neque frustra sine fi-
ne ab illo præstituto &c.

23 Septimo, q̃ iustum esset, vt ipsi licet
sint patres, æquo animo ferrent illa esse
traditam morti honestissima, vt imple-
retur voluntas illius patris æterni, qui fi-
lium suum vnigenitum Opt. Max. sibiq;
cognum, quem cæli & terræ capere nō
poterant, pro salute ipsorum in terras
demit, & in angusto ventris virginalis
claustro includit, iuxta illud Eccl. *Quem
terra, pontus, æthera Colunt, adorant, prædi-
cant, Trinam regentem machinam Clau-
strum Maria bauiat.* quo sanguinis sui
precio eos de captiuitate redimeret, æ-
ternumque saluaret, nisi suæ offensæ im-
pedimento essent &c.

Octauo, quod ob nullā causam male-
dicendum sit Fatīs, nec iniuriadum Par-
cis. Quando quidem (licet fabulosa &
nimiū delusa Geniuitas secus fenserit)
aut non sunt fata, neque Parcæ, aut non
sunt aliud, quā ordo, & dispositio. ^l quā
in causis creatis, & earum effectibus ius-
tissima Dei prouidentia, potestas om-
nipotens, & voluntas sanctissima consti-
tuit, & quod ideo maledicens Fatīs, vel
iniuriaris Parcīs, aut imprudens incogi-
tante dat sine mente sonū, aut vera fi-
de caret, cuius defectu credit esse aliqd,
quod non est, aut ipsi Deo, vel ordini &
regimi-

c 1. ad Co-
r. 1. 4.

d c. 1. de de
posi. & c. 1.
de cōmod.
e Psal. 23.
f Psal. 65.

g Psal. 65.

h Apoc. 19.
i Deut. 32.

k Augu. &
Tho. 1. p. 9.
14. & me-
lius, q. 18.

a Magis, cū
alijs in 1. d.
lib. 1.

b 1. p. quæst.
art. 6.

l Tho. 1. q.
116. per to-
tū, post Au-
gu. lib. 5. de
ciuit. Dei.

regimini, quo orbem & suas creaturas, & opera gubernat, maledicit, &c.

a 1. de Con
sol. met. 5.
24 Nono, quod impia vox est illa Boe-
tio, ^a tributa. Omnia certo sine guber-
nas, hominum solos respiciis actus. Quā-
doquidem adeo omnia perpendit, vt de

b Matt. 10.

c in Proem.
lib. 7. nat.
hist.

d in lib. de
opif. Dei.

omni, vel minimo verbo otioso, ^b sit pe-
titurus rationem: Desipuit enim ingra-
tus, & infelix ille Plin. ^c quem carpit
Laetan. ^d qui dixit, Deum homini esse
vitricum, brutis vero patrem, cum eum
in tam altum finem crearet, & tanta pro-
uidentia eum gubernet, tantoque la-
bore & sumptu filij sui vnici de tyrannide
suorum inimicorum liberauit, &c.

25 Decimo, quod expendere, quā of-
fuscata nebulis passionum habeat suas
mentes qui Deum rogant, cur ex tetra-
rerum humanarum caligine hanc inno-
centem euocauit, quandoquidem ipse
est ab omnibus de omnibus rationē po-
scere, & nullius ab eo, ^e cumq; ipse so-
lus errare nequeat, ^f & nemo sine ip-
so, vel sine eius ope possit nō errare, cui
que omnia tam futura, quam praterita,
quam etiam præsencia nuda sint, & a-
perta oculis eius, ^g

e Augu. ad
Macedo. re-
latus in ca.
quāuis. de
pæn. dist. 3.
f c. a nobis
2. de sentē.
excomm.
g ad Heb. 4.
h c. nouit,
de iud. &c.
i Sap. 4. &
c. si ex bono
de pæn. d. 4.

26 Vndecimo, q̄ expēderent, quod ne-
mo aliū a Deo sciebat, an p̄dicta Prin-
ceps, quæ iuste credebatur, innocens, si
diutius superuixisset, nocēs effecta fuis-
set, & malitia mutasset eius intellectū, ^h
& culpa sua sublimissimum illum, & in-
cunctissimū statum gloriæ perennis (in
quem gratia, & beneficio Dei euectam
esse sanctē credi potest) perdidisset, &
tandem forte in tristi illo foco, & infer-
nali carcere ignominia perpetuæ sine
fine arderet, &c.

Duodecimo, q̄ agnoscerent, quanto
peius p̄dicta Princeps obijisset nocēs,
quā innocens, quāto peius annis & pec-
catis grauata, & cum indignatione Dei,
quā bonis operibus, & virtutibus orna-
ta cum eius gratia, (cum qua iuste cre-
di potest mortua) fuerit defuncta, &c.

27 Decimotercio, q̄ non esset imaginā-
dum Deum benignissimū enecare in ea
suum maritum, vel focerū, sed potius ei
gratiæ agēdæ, quod ex causa suæ diuinæ
sapientie nota, licet illis incognita, sinat
eos diutius quam eam videret, simul ro-
gare, vt illud in eorum salutem vertere
dignetur, cum ipsi & alij oēs ēt suæ Re-

giæ conditionis (quæ humana miseria
est) ignorent, an melius sibi fuisset hac
laboriosam vitā finisse ea in ætate, qua
hec suam finiuit, id eoq; cauere debere,
ne suo altissimo statu, & vita longa beni-
gne sibi concessa abutantur, ⁱ ne de pa-
storibus fiat Lupi, de Regibus tyranni,
de clementibus patribus asperi vitrici,
neve sub specie diuinā implendi volun-
tatē, propriam suam, vel sibi acceptorū,
illi contrariā impleant, neve sub vmbra
cōstituendæ pacis, & inseruiēdo Deo in-
ferat bella, & proximis iniuriuntur, &c.

Decimoquarto, q̄ exploderent a sua
mente Regia blādam duri hostis suade-
lam q̄ Regna sunt instituta p̄ eos, &
alios Reges, & familiares eis acceptos,
vt sanguisugaram instar illa exugant, &
cōtra leges æquas infestent. Quidam
dubium non est munera eorū in regno-
rum commodum, non n. Regnum propter
Regem, sed Rex propter Regnum est, pro-
tectionem, & tutelam inuenta fuisse, &c.

28 Decimoquinto, q̄ gratias agerent, q̄
Deus Opt. Max. prauidentem quem exitū
res habitura esset, præsata Principi, vt
terrenis exonerata oneribus, & spiritua-
libus adornata emblematis se corā eo si-
steret) largitus fuit voluntatem, & iudi-
cium condendit, & sancta Sacra-
mēta, quib. se armaret, ^k suscipiēdi, &c.

29 Decimosexto, alta mēte reponerēt,
q̄ Deus Opt. noluit per præsata Prin-
cipis mortem illa fœdera, quæ mille mo-
dis suggerit, ^l infringere, mōnere tan-
tē sic, vt nolint nimis confidere Principi-
bus, quia exhibet spiritus eorum, & reu-
tentur in terram suam, & in illa die pe-
ribunt omnes cogitationes eorum, &c.

30 Decimoseptimo, cognoscerēt, quod
idem Deus Opt. Max. per præsata Prin-
cipis mortem, nullam Regnis p̄dicto-
rum Regum de se, vel de illis conquerē-
di ansam præbuit, quippe qui vt scit, ^m
eos non posse de ipso iuste conqueri, &
ipsum de illis sic, ita non ignorat quan-
do, quomodo, & quare, & quanam Re-
gna populi, & priuati homines iuste cō-
queruntur de suis Regibus, & dominis
proprijs, vel alienis, & quæ iniuste. Pro-
inde vā ilis, aduersus quos sanguis &
sudor clamant ad Deum, Deus in adiu-
torium meum intende, & contra imitari
inuerecundum Cham, ⁿ facientes se

i nā potētes
potēter tor-
mēta patiē-
tur. Sap. 6.

k ca multi.
1. q. 1.

l cogito cogi-
tationes pa-
cis Hie. 29.
c Decet. 1. i
munit. eccl.
lib. 6.

m quippe, q̄
oīa nouit,
ad Hebr. 4.
o c. Deus
ōipotens. 2.
quæst. 1.

n Gen. c. 4.
torum meum intende,
& qualis.
2. quæst. 7.

a cap. oues,
2. q. 7.

de ouibus, ^a canes, facilius infamant, & condemnant Dei Vicarios tam spirituales, quam temporarios, quam ipsi eos, transgrediendi magnopere leges Dei, ipsumque grauiter offendendo, &c.

b Matth. 6.

31 Decimo octauo, semper reminiscerentur, quanta cum ratione predicti Reges genibus flexis in dies ei dicunt, fiat voluntas tua, ^b tanta etiam debent vel le conari id, quod ipse vult, vel certe quod ipsum velle norunt, quandoquidem nemo magis eos amat, quam ipse, nemo magis nouit, nec dare potest quod eis expedit, quam ipse. &c.

c c. oēs. §. ex
his. 27 q. 1.
Th. 2. 2.
q. 33. art. 8.
q. 10. ar.
tic. 8.

32 Decimonono, omisissis exemplis Ethnicorum, quæ licet celeberrime sint, & a multis etiam eruditis & Christianis in consolationem aliquorum piorum proposita, non tamen videntur Regibus tam Christianis consolandis adeo idonea, quia non fuerunt veræ, aut certe non perfectæ virtutes, sed falsæ. ^c Omisissis, inquam, Ethnicorum exemplis, proponere sibi illud illius obediētis serui Dei ³³ Abrahami, qui prius ab eo implorata ope, saltem æquipollenter, per, *Deus in adiutorium meum intende*, adeo suam voluntatem diuinæ postposuit, quod firmiter decreuit sua propria manu, suoque proprio gladio Deo sacrificare proprium filium, non qualemqualem, sed innocentissimum, sibi que gratissimum, & heredem destinatum, &c.

d quos cōsu-
rat Cate. in
fin. 3. Tom.

34 Vigesimo, quod ob oculos poneret illud aliud maius obediētissime Virginis matris, quæ magna fide, parique magnanimitate, absque spasmis (quos nonnulli, ^d fingunt) stabat iuxta crucem acerbissimam, in qua filius eius suo pretiosissimo sanguine exolvebat precium redemptionis generis humani volendo plusquam vitam, (vt Deo se conformaret) id, a quo plusquam a morte abhorrebat, mortem nimirum eiusdem filij sui quam dilectissimi, quamque diligentissimi &c.

e ad Coloss.
1.
f Ioan. c. 1.
g ad Coloss.
3.

35 Vigesimo primo, vt animis suis insingerent illud omnium maximum, & admirabile Di. N. Iesu Christi, qui cum esset ante omnia secula primo & vnigenitus, ^e in quo, & per quem omnia facta fuerunt, ^f & in quo reconditi sunt omnes thesauri, ^g sapientiæ, & scientiæ Dei, cuique data est omnis potestas in

36 cælo, & in terra, ^h quique est Rex Regum, & Dominus dominantium, ⁱ quo se sanctissimæ patris voluntati conformaret, posteaquam dixit. ^k *Pater si possibile est transeat a me calix iste*, protinus subiunxit. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis, & mox sciens id patrem velle, permisit, ^l se tradi eis, qui innumeris eum iniurijs cupiebant crudelissime interficere &c.

37 Vigesimo secundo, quod petita ope per *Deus in adiutorium meum intende*, subleuant ad Deum mentes, & considerantes se, suos seruos, & fideles, ac per dentes eius in temporalia vicarios, ^m perpendere quanto minus est id, in quo vult Deus eos sibi conformari, quam illud, in quo predictus Abrahamus, præfata Virgo mater, & præ omnibus præfatus Dominus Iesus se ipsi conformari, perpendere, inquam, hæc & ea mente volentes conarentur toto animo dicere ei, quod alius sue conditionis Rex ante perfectio corde dixerat. ⁿ *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, paratum quidem ad suscipiendum modeste prospera, & paratum ad ferendum fortiter aduersa* &c.

38 Vigesimo tertio, quod licet Deus Opt. Max. velit præfatos Reges sue voluntati iam sibi notæ se conformare, non tamen præcipit eis, ne vllatenus ob tantæ Principis & filię tam dilectæ mortē contristentur, modo id christianæ faciāt, iuxta illud Apost. ^o *De dormientibus non contristemini, sicut cetera gentes, quæ spem non habent*, quasi dicat, vobis quidem vere Christiani mors vestrorum videri debet somnus quidam, ex quo quādo forte minus putaueritis, excitabuntur, & ideo, potestis quidem iuste dolere, sed non ita vt Ethnici, qui nullam vltèrius videndi mortuos spem habent, &c.

Vigesimo quarto, quod licet diuina Maiestas permetteret predictis Regibus dolore modestū, eo quod tam cito post alios Principes & infantes, filios & fratres, adēptos, hanc quoque Principē adēmisset deberent tamen ei agere gratias, eo quod eā ipsis adeo probam, adeo in bona propensam dedisset, vt duratura diu sit eius fama, quæ sola incitare queat totā Hispaniam ad imitandum eam, Deo seruendum, & ipsos parentes eius colendum.

Vigesi-

h Mat. 28.
i Apoc. 19.
k Mat. 25.
l Mat. 26.
m c. cñ ad
Seru. &c.
n Psal. 96.
o ad Thess.
4.

39 Vigesimoquinto, quod idem Deus Opt. Max. permittit eis dē lugere me diocriter, quod tam paruo tempore tā ampla regna terrena tenuerit, modo gratias ei actū, uel uirtute agerent, quod eam ipse illis prapōsuit, permitteretq; eis dolere, quod illius præsentiā corporale eis (licet raro ea fruiuri essent) subtraxit, modo actū, uel uirtute gratias agerent pro spiritali, quam ipsi possunt credere eum fecisse illi adeo continuam, ut ea semper, & ubique eius consuetudine uti possent, &c.

40 Vigesimo sexto, quod ēt permittit idem Opt. Maxi. eis dolere, quod illa post hac non erit mediatrix inter eos, & Cæsarem, & eius filium Principem Philippum, modo non negarent ei gratias, quod transtulerit eam in locum, ubi erit mediatrix apud Imperatorem omnium Regum, & Imperatorum creatorem, & apud filium suum primo, & unigenitū immortalem, ab omnib. spirituum ordinibus adoratum, ^a quem prius quam istum alium mortalem desponderat. ^b Permitteret itē eis dolere, quod eam euocauit Pincia oppido angusto ætate calore ardentis, & hyeme frigore rigenti, subiecto negociis tetricis, horrendis morbis, siti, fami alijsque id genus sexcentis malis, modo non negarent ei gratias, quod (iuste credere possunt) transtulit eam ad amplissima regna cœlorum, quorū aliquot emblemata collatione aliorum mediocria (nempe stellæ) sunt longe maiora, ^c tota Europa, Asia, & Aphrica, in quibus non est æstus, non frigus, non tædium, nil triste, non fames, non sitis, nec dolor ullus, contra uero redundat omne gaudium, omne lætum, ^d & indicibilis de summo bono fruitio, &c.

42 Vigesimo septimo, quod idem Opt. Max. permittit eis dolere, quod prædicta Princeps subduxerit se conuersationi suarum mortalium amicarum, dum non negarent ei gratias, quod pro ea ipsi concesserit consuetudinem supremæ suæ curiæ celestis Principis Mariæ suo de nomine dictæ, & omnium, quibus illa est amicissima, Diuorum, & Diuarum, & propterea, quod eam participem fecerit admirabilis filij benedictissimi conuersationis. Super om-

nia uero quod eam compotem fecerit indicibilis, beatificæque uisionis, quæ intuetur ipsius essentiam, quam consequitur gaudium illud plenissimum, quæ nec oculus uidit, nec auris, ^e audiuit nec in cor hominis ascendit, &c.

43 Vigesimo octauo, quod pro sui Christianissimi magnitudine animi subleuantur oculos mentium, & contemplantur triumphantem prædictæ Principis in regna cœlorum ingressum (quem sancte credere poterant sibi datum) simul & ingressam cœpisse possessionem sui Regni iam inde a constitutione mundi sibi destinati, præfatarumque conuersationum cum omnium suorum desideriorum explemento, simul & illarum congratulabundam ouationem, quæ excepta fuit a suis auis, fratrib. sororibus, auunculis, alijsque cognatis, & amicis, & tota illa celesti Curia splendidissima, & quod prædicti Reges, & Domini nostri si pressius contemplarentur, non solum non contristarentur, uerum etiam iubilum lætis lacrymis magis, quā uerbis exprimendum conciperent & arriperentur desiderio feruenti, potiundi sibi in prædicta Regna introitu, & confortio suæ prædictæ Donnæ Mariæ, & aīs in uires collectis, sublataque in cœlum uoce clamaret. *Deus in adiutorium nostrum intende, Domine ad adiuuandum nos festina*, quo ad hæc summa gaudia tandem post uarios casus, & tor deservina rerum peruenimus. Amen.

Aequi, bonique consulas, Christiane lector, quod digressionem consolatoriam, quam in uulgari per apostrophem in persona Christi composuimus nunc in prædicta capita contraximus, quia tunc oportuit per eam animos prædictorum Regum, & multorum aliorū Summatū, & Infimatum prædicti Principi bene affectorū lenire, & leuare dolore. Nunc autem satius uisum fuit, redigere eam in prædicta capita, ex quibus lector, p. casus qualitate possit excipere, quæ ad consolandum lugētes mortuos sui conuenire possint. Conueniēt autē frequenter, quandoquidem in his, quib. oppugnamur malis, maxime quotidiana & infesta sunt tela mortium, parentum, filiorum, cognatorum, Domino rum, & aliorū amicorum, aduersus quæ

e 1. Cor. 2.
& Hier. 3.

a ad Heb. 1.

b cantic. 1.
ubi Bernar.
sc. 7.

c iux trad.
in 2. de cœ-
lo, & 1. Me-
raph. & tā-
git gl. cum
DD. in c. so-
lite, de ma-
ior. uerb. in
ter solem.
d Dam. de
Gaudijs pa-
rad. Tho. 1.
2 qu. 2. 3.
e 4.

præ-

præsentissimum propugnaculum nobis esse potest prædictum, *Deus in adiutorium meum intende*, nostro casui occurrenti debito modo applicatum. Nolo tamē tollere rationem tunc redditam, qua me iuste fuisse motum ad eam componendam, scripsi, fuit enim illa, quod in Nauarra natus, & in regno Castellæ splendidos honores adeptus, & iussu Cæsareo inde migrans, in admodum insignem Lusitanæ Conymbricam, in qua prædicti reges susceperunt insulas, & coronati fuerunt, eisdem in eadem inferuiui maiore honore, & honorario, quā alius hactenus inferuierit, in qua eadem ciuitate prædicta inclita Princeps nata fuerat, & tandem electa in Principem, & Reginam futuram Castellæ, & Nauarræ; Per hæc enim omnia simul coniuncta sacis concluditur, me triplici ratione lugere debuisse mortem ipsius, quæ tria prædicta Regna umbra alarum suarum protegere cæperat. Accedit, quod per eam superstitem sperabam implenda multa, quæ maxima illa Donna Isabella Augusta, & Imperatrix, amita sua uerbo, & epistola Regia nobis promiserat, quando eius, & Cæsaris iussu Salmantica Conymbricam commigrauimus, subuenire nimirum meis cognatis, quos illuc commigrando reliqueram desolatos. Accessit item, quod nunciam prædictæ mortis acerbissimæ aduenit eo tempore, quo hæc pars, in qua de uersu illo, *Deus in adiutorium*, tractatur, iam iam erat prælo submittenda, pars inquam, operis nuncupandi suæ matri Reginæ, nostræ Domine Christianissimæ, quam & Regem ipsius coniugem magnopere cupiebam ab omnib. etiam minimis quibusque seruulis eius (quorum de numero eram) adiutum iri, ut qui tanquam magni heroes suum iustum dissimulabant dolorem, omnino eum ex suis (qui uere regierant) animis expungerent alta monte contemplantis sollicitatē, qua credimus filium esse donatam, & maiorem qua speramus parētes esse olim donandos, magnopere, inquam, hoc cupiebam, multo autē magis, quod sicut Reuerendissima, eademque amenissima illa nostri Redemptoris humanitas ab oculis corporeis Virginis Matris, Apostolorum & aliorum sibi deuorum, & de-

uotatum in cælum sublata, animos eorum in eisdem sustulit, & quadantenus eis defixit, ita prædictæ Serenissimæ, eiusdemque dulcissimæ ipsorum filię in cælos sublatio esset in causa, quo ipsi, suorumque subditi mēte habitaremus in eis, obnixè interim, dum uita manebit, dumque spiritus rexerit artus, toto corde clamantes, *Deus in adiutorium nostrorum Regum*, & *nostrum intende*, quo illi sancte regendo, & nos humiliter patiendo ad tua ista cælorum amplissima, & omni ex parte felicissima regnatarem transmigremus. Amen.

Præfata tamen digressio non obstat, quo minus te & me ad moneam, eandem Lector, illa uerba S. Abbatis Isaacii, apud Io. Cassianum, commendantis usum istius uersus. *Deus in adiutorium meum intende*, quæ sunt hæc. Huius uersiculi meditatio in tuo pectore indicipta noluatur. Hunc in opere quo libet siue ministerio, uel in itinere constitutus decantare non desinas. Hunc & dormiens & resciens, & in ultimis naturæ necessitatibus meditare. Hæc uoluntatio cordis uelut formula tibi salutaris effecta, non solum illæsum ab omni demonum incursione custodiet, sed etiam cunctis te utiis terrenæ contagionis expugnans, ad illas innisibiles theorias cælestisque perducet, atque ad illum ineffabilem, ac a paucis expertum prouehet orationis ardorem. Hunc uersiculum meditati tibi somnus irrepit, donec incessabili eius exercitatione formatus etiam per soporem eundem consuecas. Hic tibi expergesto primus occurrat, iste euigilanti cogitationes anticipet uniuersas, iste de tuo consurgente cubili curuationi genium tradat, atque illinc deinceps ad omne opus, acūsque deducat: hic te omni tempore prosequatur, hunc mediteris, secundum præcepta legislatoris, sedens in domo, & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens, hunc scribes in limine, & ianuis oris tui, hunc in parietibus domus duæ, ac penitralibus tui pectoris collocabis, ita ut hæc ad orationem procumbenti sit tibi acclius decantatio, & exinde consurgenti, atque ad omnes usus uitæ necessarios incedenti fiat erecta & iugis oratio. Hæc ille.

Hanc

a lib. 12. 58.
c. 23. colla.
10. c. 10.
b psal. 99.

Hanc doctrinam duorum istorum Illustrium virorum S. Abbatis Isaaci, & eloquentis Eremitæ Ioannis Cassiani, quam uni nemo me docuit, neq; ad canones usque didici, ita libenter tibi, Christiane lector, cōico, obnixè rogans, ut id, quod ego capite iam cano in usum habere cœpi nō sine fructu, tu cum maiore iunior eam doctus ea utaris, quoniam nos Deum continuo inuocantes, & mentibus nostris representantes, quadantenus in eū transformemur in hoc sacculo per gratiam, & in futuro per gloriam. Amen. * Addo hanc doctrinam intelligendam esse de dictione, & cantatione mentali tantum, quoad actionis cantandi, & recitandi, non autem de uocali. Tum quia uocaliter dici nequit, cum aliud uocaliter dicitur, & non est consilendum quod fieri nequit. ^a Tum quia

a arg. c. nemo potest, cū ei anno. de reg. iur. lib. 6.

b in c. cū dilecti, n. 11. de rescript. c in 4. d. 13 art. 2. q. 3. c. 4.

d arg. c. reuoluerunt, de consec. d. 4. c. l. i. l. continuus, de uerb. obl.

mod. iur.

in c. d. h. in c. d. h. in c. d. h. in c. d. h.

e cap. 10. nu. 62.

f. id semper. inf. d. 4

peccaret, qui cantando uel recitando psalmum, & hymnum, euangelium, uel aliquid aliud eiusmodi, uerba præsertim sacramentalia, eis misceret uerba prædicti uersiculi, cum per nū tale debeant illa interrūpi, ut tetigit Fel. ^b & 45. diffiniuit Th. post & ante alios, ^c cōcludendo, addere quidquam uel interponere uerbis formalibus sacramentorum esse peccatum, etiam si non semper essentiam sacramenti impediunt. ^d

Ex hac conclusione sequitur primo, nō abs re magnum illud Hieronymum (ut fertur) consuluisse Pape Damaso, ut in initio cuiuslibet horæ canonice diceretur hic uersus: Quandoquidem ē in principio, medio, & fine cuiuscuq; actus tam secularis, quam ecclesiastici, corporalis, & spiritualis, magno cum

fructu dici posse prædicti Patres doceant. * Dixi, inquani posse dici mentaliter tantum in actibus, qui uoce tantum, uel qui mente & uoce fiunt, quia in alijs dici possunt etiam uocaliter, per proxime dicta. * ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} ^{sm} ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} ^{tm} ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz} ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} ^{sm} ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} ^{tm} ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

Romano sœl. rec. Pij V. ex ipsius præcepto, * & in alijs, quorum regula iubet ab alio initium sumere. In illis, n. non solum est melius, sed etiam necessariū ab illo inchoare. Quandoquidē minus bonum præceptum præferendum est meliori consulo, ut alibi diximus. ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf</}

- 61 Eleemosyna boni Domini missa per ma-
lum prodest.
62 Oratio pro sanctis omnium securissi-
ma Missa.
63 Orans pro aliis agat hac.
64 Orandum sed non pro sancto & el dam-
nato, &c.
65 Orare pro infante mortuo an liceat?
66 Facetus fuit quidam rusticus.
67 Orare pro infidelibus, & excommunica-
tis an liceat.
68 Missa cur non applicetur excommuni-
cato.
69 Orare ut liceat saltem priuatim pro eo,
qui creditur beatus.
70 Orat ut ecclesia expresse pro hereticis,
& cetera.
71 Excommunicatis non prosunt suffragia
generalia.
72 Oratio que Ecclesia fiat pro excommu-
nicato.
73 Missam applicare aliud, quam applica-
re eius orationes.
74 Excommunicato non prodest Missa, sed
mortali peccato infesto sic.
75 Oraturus pro mortuo, quem putat sal-
uum, hoc agat.
76 Orare pro inimicis sanctum, quin & in-
terdum necessarium.
77 Orare malum malis, ne male agant,
licet.
78 Orari potest omne factibile, sed non fie-
ri omne orabile.
79 Tyrannus occidi nequit a quouis pri-
uato.
80 Surdus horas non recitet cum alio.
81 Cæcus non excusatur a choro.
82 Infirmitas sufficiens ad excusandum
ab horis non est surditas, uel cecitas.
83 Horas recitans cum aliis, ut supplere
debet particulas omisissas.
84 Privilegia qua recitandi non sunt ue-
ra privilegia.
85 Recitare licet etiam sedendo iure com-
muni.
86 Privilegia qua recitandi, etiam si nihil
noui concedant, prosunt.
87 Privilegiorum compendium utile, sed
cum originali conferendum.
88 Interdictum ubi tollendum die concep-
tionis Mariæ.
89 Oratio ad supplendum defectus hora-
rum.
90 Orans pro Francorum Rege hanc qua-

rit indulgentiam.

- 91 Regibus pro duobus Christianis quid
orandum.
92 Reges an quidam Christiani teneantur
in foro Dei inire sœdus.
93 Defendere tenetur quis Remp. & Ec-
clesiam plus quam priuatim.
94 Concordiam ad honestam quos ligant
res Iudex cogere potest.
95 Regibus alienis, & suis uasallis detra-
hentes ut peccant.
96 Murmurationi contra Reges obuian-
dum.
97 Christiani sunt membra & serui unius
corporis & domini.
98 Regibus quid potius quam uictorias op-
tare debeamus.
99 Orare pro Rege suo iustum, & an ius-
tius quam pro omnibus.
100 Orare pro multis ut melius quam pro
paucis.
101 Amare amicum maioris meriti quam
amare inimicum.
102 Orare nominatim in collectis ut lici-
tum.

CONCLUSIO II.

Quod nemo orare debet, aut roga-
re Deum quicquam, existiman-
do se suis precibus flexurum eum ad
volendum aliquid, quod antea nolebat.
Tum per illud D. Gregorij, ^a obtineri
non possunt, quæ prædestinata non
sunt. Tum quia Deus immutabilis est,
testante se apud Zachariam Prophe-
tam. ^b Ego Deus & non mutor, & as-
ferente August. ^c Quod ipse solus est
immutabilis, cum neque quoad substan-
tiam mutari possit, ut alia corpora cele-
stia, neque alio modo, uti Angeli.
Tum quia ut ineffabilis illa substan-
tia, & suum esse supra modum admira-
bile, pia eius scientia, & uoluntas non
mutatur, uti ante & post alios tradidit
D. Thom. ^c Tum quia, ut impium est
dicere, Deo curæ non esse regimen infe-
riorum, aut humana omnia fato quodā
ineuitabili, aut syderum concursu, siue
(ut aiunt) constellatione, aut immuta-
bilitate prouidentie d. unæ fieri, ob id
que non prodesse orationem, ita erro-
neum est existimare ob nostras oratio-
nes mutare Deum suam uoluntate, in-
star

a 23. q. 4. c.
obtinere.

b Zac. c. 1.
c in lib. de
nat. boni.

d cap. firmi-
ter, de sum.
Trin. cū ei
annota. per
Tho. ibi, &
in 1. p. q. 9.
art. 1. & 2.
e 1. p. q. 14.
artic. 15. &
q. 19. art. 7.

star Regum, & potentum dominorum, ob preces suorum familiarium, ut tradit idem S. Doctor ^a ab omnibus receptus. At inquires, Cur dixit D. Amb. a Gratiano relatus. ^b Nouit Deus mutare sententiam, si tu noueris emendare deli-
 54 ctum, & ut dixit Hieremias, ^c relatus per Conc. Toletanum. ^d Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego poenitentiam a malo, quod cogitavi ut facerem eis. Quomodo igitur secundum hoc prodest orare, quandoquidem si Deus velit, fiet quod eum rogamus, etiam si non rogemus, & si nolit, superfluum est eum orare quicquid non est mutaturus suam uoluntatem?

Ad dictum B. Ambrosii respondeo, cum nolle dicere Deum mutare sententiam diffinitiuam de me, aut de te a creatione mundi latam licet, sic eam, quae fieri debet secundum praesentem, si nos illum immutemus, ut post Card. S. Sixti, ^e & alios complures declarauimus hoc anno super illo ipso dicto ^f S. Ambrosij, & ita etiam intelligendum est id, quod ait Hieremias, cum aliis multis sententijs S. Scripturae. Ad aliam obiectionem respondeo, utilitatem orandi non consistere in eo, ut merito, & uirtute orationis faciamus eum uelle, quod antea nolebat, sed ut det quod decreuerat nobis dare, oratione mediante, sicut mittens sementem in aliquem fundum, non facit Deum uelle in eo dare panem, quem non decreuerat dare, praenitia illa semente.

55 Ex quo sequitur primo, male, & perperam orare aliquos, & aliquas, quos uidi recitare, iubere celebrare Missas, ieiunare, & plangere ob salutem alicuius cognati infirmi, aut affligi, sperantes quod Deus mutaret uoluntatem constantissimam, & optimam.

Sequitur secundo, quod orans & rogans Deum aliquid, credere potest, quod ante mundi creationem scit Deus eum fuisse illud rogaturum, & quod im mensa sua bonitas decreuerat illud agere, aut aliud quippiam magis oranti, uel illi pro quo oratur conueniens, iuxta illud B. Bernardi. ^g Vnum indubitanter e duobus sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nouerit esse utilius.

56 Tertio, uerum esse quod post alios

dixit Adrianus. ^h Omnes quippiam a Deo postulantes debere communiter saltem uirtute uel tacite addere conditionem illam, si sua Maestas id uelit, aut illud ei gratum fuerit. & magis, quae Dei sunt, quam quae nostra, quaerere, uoluntatemque suam nostrae praepone-
 Quinimo melius foret petitionem nostram sub fine his uerbis moderari. Sed fiat uoluntas tua, uti ipsemet Redemptor suam in horto moderatus fuit, cum dixit. Pater si possibile est, transeat a me calix iste, ueruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu uis. Quot (quae?) hallucinantur in hoc? Quot recederet a desideriis suis seruientibus, si considerent illorum scopum esse debere desiderium, ut potius fiat uoluntas Dei, quam sua; dixi supra *Communiter*. Nam sine ulla conditione possumus uelle optare, & petere illud, ad quod nos praecceptum dominicum obligat, cuius est gratia, & gloria diuina, qua abstinemus a peccato mortali, ut dixit idem Adrianus, ⁱ

CONCLUSIO III.

57 Quadruplicem esse differentiam in ter orationem, & preces, quae sunt homini, & eas quae sunt Deo, ut ante & post alios recte tradit S. Tho. ^k Prima quod rogans hominem, communiter suum uotum, & necessitatem ei manifestat: qui uero rogat Deum, non uult, neque debet uelle manifestare suum desiderium, aut necessitatem, quandoquidem credere debet eum cuncta uidere, & scire. ^l

Secundo, quod orans, & regans hominem, uult, & uelle potest flectere eius animum, ut noue uelit desiderata ab oratore. Rogantes uero Deum, non debemus uelle, ut uelit noue id, quod nos optamus, uti antea dictum est. ^m Sed quod ibi diximus, puta cognoscere nostros defectus, & est flectere mentes nostras, ut cum seruire, & pietate desideremus id, quod orando speramus consequi.

Tertio, quod ut oremus homines communiter opus est aliqua praenitia familiaritate, quae nobis aditum praebet, non tamen ad orandum Deum, quia ipsamet oratio nobis familiaritatem Dei con-
 cluat, cuius efficacia ipsa mens in eum ere-

h quodl. 5.

i ubi sup.

k in comp.
 Theo. c. 257
 q. 2. q. 1.
 83. artic. 9.
 ad 5. q. 1.
 4. d. 15. q. 4.
 art. 1.
 l ad Heb. 4.
 Deus oipotens. 2. q. 1.

m in hoc c.
 conc. 2. nu-
 me. 51.

g ser. 8. de
 quadrag.

ita facit sibi adiutum, & maiore cum fiducia orat. 58 Quarto, quod multæ & continuæ petitiones fastidium pariunt hominibus. quum tamen sint Deo gratissimæ. Ex quo sequitur, quam simplex erat bona illa uetula, cuius meminit episcopus Parisiensis Guillelmus. ^a quæ ea diei, uel noctis parte, qua sibi uidebatur nemo recitare, suas preculas effundebat, existimans Deum tunc temporis nullis negotijs esse districtum, & libentius exauditurum, immemor S. Fidei Catholicæ, ^b quæ nos docet, intellectum, & auditum adeo immensum, esse, ut omnes petitiones omnium hominum, & angelorum, minus occupent auditum diuinum, quàm aqua gutta mare Oceanum, Deumque ipsum adeo magnum, & sine ullo limite omnipotentem, ut facilius sit ei largiri, & concedere, quæcunque nos omnes ab eo petimus, quam a totius orbis potentissimo dare tertiam partem monetæ, quam hic Sextilem, & alibi baiocum, vel quattrinum appellant.

CONCLUSIO IIII.

59 Quod etiam orationes peccatorum in peccato mortali existentium non solum eis prodesse possunt, sed etiam alijs tam uiuis, quàm mortuis. Tum quia sunt aliquot, quæ per se non inuitendo meritis personæ orantis, (& ut aiunt) ex opere operato suum operatur effectum, de quarum numero est Missa, secundum S. Thom. ^c & omnes. quin & oratio Dominica cum omnibus horis Canonicis, secundum aliquos, ^d ob uirtutem eis inherentem ex institutione Dei, uel ipsius Ecclesiæ uniuersalis, Quem effectum æquè operatur oratio mali, ac boni. ^e Tum, quia peccator nonnunquam orat, & recitat tanquam minister Ecclesiæ, aut instrumentum eius, qui onus recitandi ipsi iniunxit, & tunc, quia non tam perpenditur persona recitantis, quàm eius qui recitare iubet, sufficit eum, qui iubet esse bonum. Neque obstat huic 60 Gregorianum illud relatum a Gratiano. Cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora pronocatur. Nec illud Ioannis, 3 Peccatores Deus non exaudit. Ad ho-

rum enim responderi potest, iuxta doctrinam B. Thom. ^h secundum receptam sententiam. Orationem peccatoris mortifero peccato infecti, quatenus est ipse, nil prodesse alijs. Sicut nec in tercessio Legati displicentis prodest, & apud iratum, quatenus est ipse. Veruntamen sicut intercessio Legati displicentis placet quandoque ei, ad quem mittitur Legatus, quatenus est aliena, & non propria: ita oratio peccatoris, licet non placeat quatenus est eius, placeat tamen potest quatenus est alterius, puta ecclesiæ, aut alienius alterius iusti, ut in casibus supradictis. Neque necesse est adeo arctare dictum Gregorij, ut arctat quædam glossa ⁱ puta, intelligendum esse solum, quado offendens data opera eligit Legatum offenso ingratum. Ad posterius autem, uidelicet dictum Ioannis, eodem ferè modo responderi potest, quod 61 licet Deus non audit orationem peccatoris, quatenus est eius, audit tamen quatenus est alterius iusti, quem admodum elemosyna a bono domino per famulum peccatorem missa pauperi, domino prodest. Verum item est, secundum omnes, meliorem esse orationem boni, ceteris paribus, quia non solum innititur naturæ propriæ orationis, aut meritis alienis, sed etiam proprii orantis. 62 Ex his omnibus sequitur primo, quod securissima omnium orationum, quæ dicuntur pro defunctis, est Missa, quia de se plus longè operatur, quam qualibet alia, (& ut aiunt doctores) ex opere operato, non habito respectu meritorum orantis. Secundo, quod altarium magis securæ sunt Pater noster, & Aue Maria, iunctis horis Canonicis, & alijs a Sancta Matre Ecclesia institutis; quoniam (ut dixi) secundum aliquos, ^k operantur aliquid ex opere operato. Tertio, quod harum securiores sunt, quæ dicuntur a ministris Ecclesiæ, quatenus sunt illius ministri.

Quarto, quod oratio pro defunctis facta ab existente in peccato mortali, qui non est minister ecclesiæ solo proprio motu, uel alterius existentis etiã in peccato mortali, parum, aut nihil prodest.

Quinto male agere eos, qui pronocant ad sacrificium, aut aliquid sacramentum ministrandum eum, quem probabiliter

a in ratio diui.

b c. firmiter de sum. Tr. et fid. cath.

e in 4. d. 15 q. 1. art. 1. q. 3.

d Gabr. in Can. Missæ lectio. 57. col. 2.

e cap intra cath. I. q. I.

f in princip. dist. 49. g cap. 9.

h in 4. d. 45 q. 2. artic. 1. q. 3.

i in d. d. 46.

k Gabr. in Can. Missæ lectio. 57. col. 2.

habilititer putant sacrificatarum, uel ministraturum in peccato mortali, nisi fuerit ad id obligatus, aut necessarium fuerit eiusmodi sacramentum, & licet necessarium fuerit, si non erat paratus ad ministrandum illud, peccat, ut alibi dicebamus. ^a Tum quod eligit Legatum ad placandum Deum, quem scit ei displicere. Tum quia credit, quod fungendo legatione de nouo eum offenderet. Peccat etiam, qui potest, & debet, & non prohibet, secundum Adrianum. ^b

Sexto, quod licet non sit prudentia recitare alias orationes per eum, quem putat recitaturum in peccato mortali, cum posset per alium, non peccat tamen mortaliter, qui id procurat, quandoquidem neque recitans eas in peccato mortali peccat ob id mortaliter, per supradicta. ^c

Septimo, quod procurantem recitari, uel recitantem pro defunctis, aut pro alijs alio nomine, quam Ecclesie, prius penitere oportet suorum peccatorum, & conari esse in statu gratiae, ut suae, & aliorum orationes, si fuerint in peccato mortali, non sint inutiles, & effectum optato uacuae.

CONCLUSIO V.

64 Quod licet uarij uaria circa hoc sentiant secundum tamen doctrinam communiter receptam S. Thom. & aliorum ^d orandum non est pro beatis, qui fruuntur regno coelesti, neque pro damnatis, qui cruciantur in inferno, neque pro existentibus in limbo, quo relegantur, quotquot recedunt cum solo peccato originali. Cuiusmodi sunt, qui moriuntur antequam peccet mortaliter, uel consequantur gratiam omnes nimirum morientes sine baptismo ante usum rationis, siue filij fidelium, siue infidelium, nisi excipiendos quis putet eos, quos comprehendit noua quidam opinio Caietan. quam tamen non approbo, ^e nisi quatenus S. Romana Ecclesia (cui & ipse eam submisit) approbare. * Pro obstinatis denique in peccatis non tenetur quis orare, licet non sit uetitione, ut dixit S. Thom. ^f in expositione literae, enucleans dictum illud Iohannis, est peccatum ad mortem, non dico,

ut quis oret pro eo super quo alibi, & latius scripsi de declarando id, quod super eo dixit idem Cardinalis Caiet. ^h qui licet non alleget S. Thom. potuit tamen id ex eo desumpsisse. ⁱ Cuius utriusque dictum (meo iudicio) limitandum est, licet scriptum non reperiam de oratione particulari. Nam saltem ministri Ecclesiae generaliter pro omnibus Christianis orantes, neque possunt, neque debent eximere obstinatos, si non sint excommunicari.

65 Ex quo sequitur primo, errare eos, qui procurant dici, & dicunt Missas, & officia defunctorum pro infantibus, qui ante usum rationis moriuntur, existimantes illa eis profutura. Nam si rite baptizati obierunt recta in caelum emigrant, sin minus, in limbum perpetuo in eo permansuri. Non nego tamen posse aut debere causam mortis eorum peragi eiusmodi officia ad agendum Deo gratias, ut dicit S. Thom. alibi, ^k aut ut profint alijs defunctis, nempe parentibus, uel alijs uiuis, & defunctis tibi coniunctis, uel saltem disunctis, iuxta eundem, ^l & alios: ^m in quo plurimos suspicor aberrare, & in his etiam aliquot sacerdotes, qui secundo Memento Missarum, earum ualorem applicant animabus illorum infantum.

66 Secundo, quod non minus uerax, quam virbanus, fuit quidam rusticus, patris mei famulus, qui dixit cuidam Abbati, siue parochi, qui postquam sepeliisset filium quendam nonnullorum Neophitorum ex Iudaismo conuersorum, de more laudabilissimum conuersus ad illius parentes, sacerdotibus, & populo praesentibus, dicere cepisset, Oremus Deum fratres, pro infante, & illius praedecessoribus. &c. Respondit enim ipse rusticus, Domine Abbas, neque hic infans eget tuis precibus, neque illae utiles esse possunt ipsius praedecessoribus, qui in sua infidelitate mortem obierunt, ob quod planctus uersus fuit in risum. * An autem R. Gregorius peccauit orando pro Traiano in infidelitate mortuo, dicitur infra. ⁿ

CONCLUSIO VI.

67 Orari potest pro infidelibus Iudeis Mauris, & Paganis, licet quoad gratiam, & glo-

g in c. sacerdos, de pen. dist. 6. h in 5. sent. art. 3. i in 2. d. 43. in expos. littera.

k in 4. d. 4. in expos. littera. in fi. l in 4. d. 45. q. 2. art. 2. in fi. m Pan. in c. Fratrum de sepul. & facit gl. sicut non 23. q. 4.

n cap. 21.

a in c. 1. Sacerdos, nu. 5. de pen. d. 6.

b quod li. 8. q. 1. in fi. ar. gum.

c in c. 8. nu. 1. & seq.

d in 4. d. 35. q. 1. 2. et 4.

e in 3. p. q. 68. art. 11.

f in 2. d. 45.

& gloriam non proderit, nisi conuersi fuerint, iuxta S. Thom. ^a quin & pro excommunicatis oratione particulari, & priuata non autem publica, quæ dicitur pro membris Ecclesiæ, secundum eundem. Quales mihi uidentur omnes orationes Missarum & horarum Canonizarum. Ex hac conclusione sequitur primo, male agere sacerdotes, qui suscipiunt onus sacrificandi pro excommunicatis, nisi ut statim dicetur: peius uero eos, qui postea Missas dicunt, applicando earum ualorem, & orationes illis. Missa enim, & illius orationes dicuntur pro membris Ecclesiæ. Et ut passio Redemptoris nostri, non producit effectum suum, nisi in ijs, qui fide, & charitate sunt illi conglutinati, ita admirabile illud sacrificium Missæ referens atque re 68 presentans preciosissimam illam passionem, non prodest nisi fide, & charitate ei unitis ut eleganter dixit B. Tho. ^b

Limbo tamen hoc corollarium, ut non procedat in inualide, siue nulliter excommunicatis, quos iure sacerdos non reputat excommunicatos. excommunicacione ualida, pro his enim bene possunt, per ea, quæ alibi dico. ^c Limbo etiã ut tantum procedat in excommunicatis, quos credimus non pœnitere peccati, ob quod fuerunt excommunicati, p alijs namque licet orare secreto, & eis applicare missam, eiusque ualorem sub eoditione saltem actuali, si eos uere pœnituit, uel pœnitet, quamuis non publice, ut sentit Hostie. communiter receptus. ^d

Pro excommunicato, in quâ signa contritionis edente, aut in ijs moriente, ob quæ credo eum esse, aut mortuum fuisse extra peccatum mortale, ^e pro illo, n. licet et facere Missam, eique illius ualorem applicare, anteq̃ absoluat, non publicando illam pro ipso dici. Is. in coram Deo fidei & charitatis glutino unitur Ecclesiæ, licet occulte ideoq; pro eo occulte dici possunt orationes ab ecclesia institutæ pro membris illius. ^f Sicut etiam eum, quem credo saluatum, licet non in numero Sanctorum relatum, ora

re possum secreto uelut Sanctum, quamuis non publice, secundum Innoc. ^g & Communem.

Secundo sequitur, lectorem hic dubitare posse de eo, quod sæpe in dubiū

vertitur, licet semel duntaxat in cathedra proposuerim, puta quomodo in officio missæ Veneris sancti publice, & expresse oramus pro hæreticis, cum sint excommunicati iure, ^h & Bulla Cœnæ Domini, pro excommunicatis non sit orandum oratione publica? Ad quod dubium dicitur forte aliquis, illud dilui ab Hostiensense, ⁱ communiter recepto, per doctores, & eruditum Ioan. de Eriburgo, ^k quatenus ait, nos non posse specialiter orare pro excommunicatis, generaliter tamen sic. Nam & ecclesia ipso die Veneris sancto pro hæreticis orat. Ceterum id emundioris naris nro non satisfaciet, si perpenderit, quod secundum hoc posset quis applicare orationes Ecclesiæ legitimè excommunicatis generaliter, quod absurdum est. Non etiam satisfaciet ei, qui animaduertit rationem S. Thomæ. ^l pau

lo ante relatam, ^m ob quam non debet celebrari Missa pro excommunicato, cōprehendere etiam Missas generaliter dictas pro excommunicatis, sicuti eas, quæ specialiter celebrantur, quod clarum est. Denique non satisfaciet ei, qui perpenderit, quod Ecclesia non applicat sua suffragia, & adiutoria generalia, neq; illa pro sunt Christianis, excommunicatis, per diffinitionem excommunicacionis datā a Thomā, ⁿ & a nostris. ^o licet sic in peccato mortali existentibus, & excommunicatione non innodatis. Itaque alterum duorum mihi uidetur dicendum, nempe, uel quod tempore, quo ecclesia cœpit orare publice pro hæreticis in die Veneris sancto, non erant illi ipso facto excommunicati, ^p & licet postea sint, uel fuerint, remanet tamen illa oratio forte ex inaduertentia. Vel quia hoc uidetur durum, satius fuerit dicere, quod eo die sancta mater Ecclesia non solum orat publice, & in officio publico, pro membris sibi fidei uinculo cōglutinatis uti communiter solet precibus pro suis membris compositis uerum et pro exteris, & inimicis suis, siue sibi nūquā adhæserint, quales sunt Iudæi, Mauri, & Pagani, pro quibus etiam eo die orat, siue ei adhæserint, & postea ab illa defecerint, quales sunt hæretici, & Apostatæ. Non tamen hoc agit orationibus compositis pro suis membris, sed

alijs

h. c. excoica mus, de ha-ret.

i. in d. c. cū uoluntate, col. 2.

k. in summ. conf. lib. 3. titu. 3. q. 159.

l. 3. p. q. 79. art. 7.

m. sup. in ea dem concl. nu. 68.

n. in 4. d. 18 q. 1. ar. 1. o in rub. de sent. exc.

p. arg. c. corripiantur, 24. q. 3. & Tho. 2. 2. q. 83. ar. 7.

a. in 4. d. 18 q. 2. ar. 1. q. 2. ad 1. & 2. 2. q. ar. 2. ad 1.

b. in 3. p. q. 79. ar. 7.

c. in c. cum cōtingat, de rescrip. pag. 60. & seq.

d. in c. cum uoluntate, de sent. exc.

e. iux. ca. a nobis, 2. de sent. exc.

f. arg. c. a nobis, 2. de sent. exc. in c. 1. de reliq. & uener. sanc.

alijs institutis pro ijs, qui tales non sunt. Ex quo responso subinfertur primo, quod ecclesia neque orat, neque orare intendit pro excommunicatis, nec alijs infidelibus orationibus compositis ad orandum pro suis membris, nec quisquam ad eius nomen facere debet.

Secundo, quod Ecclesia interdum orat pro excommunicatis orationibus compositis ad orandum pro extrarijs, & infidelibus inimicis suis, & consequenter pro excommunicatis.

Tertio, quod eadem ipsa ratione licet nemo debeat, vel possit orare nomine Ecclesie, & velut persona publica, pro infidelibus, & excommunicatis, orationibus deputatis ad orandum pro suis membris, sed sic orationibus, quas habet illa compositas ad orandum pro infidelibus, & excommunicatis, & alijs per ipsum met orantem componendis & eligendis.

72. Verbi gratia. Non possum ego tantum sacerdos rogare pro Turca, nec pro eo, quem existimo rite excommunicatum impenitentem, ea oratione, *Omnipotens sempiterne Deus, qui dedisti nobis famulis tuis, &c.* Illa vero diei Veneris sancti, sic. *Oremus pro perfidis Iudeis, &c.* & alia sequente. Possum et alia noue composita puta. *Omnes domine creasti omnibus bene sis. omnes sumus opera manuum tuarum, pater es omnium, misere domine omnium Maiores, & Iudaeorum ac Christianorum, largireque nobis omnibus gratiam cognoscendi te, & seruendi tibi per &c. Amen.*

Et licet addendo supradicta, multa addiderim oibus, quae in hoc haecenus scripta sunt. Addo tamen etiam quarto quod quamuis nemo possit, nec debet applicare orationes Missae infidelibus, vel excommunicatis, neque earum valorem ad satisfaciendum pro eis, mea tamen sententia, potest quis celebrare Missam rogando in orationibus illius, & applicando valorem pro eis quibus Ecclesia vult, & iubet id fieri, in finem ut actum illum suum orandi, & applicandi pro eis, & pro quibus debet, suscipiat Deus pro oratione priuata, ut infidelis aliquis vel excommunicatus conuertatur.

73. Aliud enim est applicare orationes Missae, eiusque valorem vni, aliud applicare actum illum orandi, & applican-

Oper. Nauar. Tom. III.

di eidem. Ideoque ab altero, in alterum non fit illatio. ^a Eorum prius quidem fit in orationibus publicis ecclesiae, eiusque nomine, posterius vero in applicando meritum particulare orantis, & applicantis: ita quod nomine meo priuato celebrare possem Missam vnā, aut horas Canonicas recitare in finem,

ut se conuertat excommunicatus, aut Turca, non orando pro eis in orationibus Missae, aut horis Canonicis, neque applicando earum valorem eis, sed exhibendo suae Maiestatī seruitium illud, quod ei praestiti, aut praestare volo, rogando, & applicando uti debeo Missam, & horas, quo sua maiestas eos conuertat, quae singularis quotidiana, & haecenus a nemine, quod sciam, tacta, declaratio est. Per quam defenduntur illi Missarum celebratores, quos audiui dicere, pro illius, aut illius haeresiarcha, aut Principis infidelis conuersione toties Missam, totiesque psalmos penitentiales recitari.

Pro quo facit, quod pro rite excommunicatis orari potest etiam in primo momento, in quo sacerdos orat velut persona priuata secundum alios, ^b quos in hoc sequor, licet reliqua in Missa velut persona publica peragat. Facit etiam, quod id quod operatur Missa ex opere operato, & nullo habito respectu ad dicentem, non prodest quicquam ei, qui non est incorporatus ecclesiae per fidem, & charitatem, & per consequens non possumus illud applicare ei, quae non credimus esse in gratia, sicut S. Th. ^c supra relatum.

74. Non tamen inferat quisquam me intendere, quod quoad Missas paria sunt esse in peccato mortali citra excommunicationem & esse excommunicatum. Qui enim solū est in peccato mortali, & non excommunicatus, participat in orationibus, quae generaliter fiunt ab omnibus Christianis: immo & earum valor illi applicari potest, quoad effectum satisfactorium, ut prosit ei tempore, quo liber erit a peccato. Immo, & quando ei obnoxius est sicut opinionem, quae hodie receptior videtur, quam contraria S. Thom. puta, quod existenti in peccato mortali condonari potest veniale, & poena purgatorio alia peccata debita priusquam ei condonetur mortale, ut fusius alibi diximus, in capitulo primo, ^c nihil ta-

M men

*al. Papinia
nus exuli.
ff de mincr.
c. cu inter.
sub fin. de
except.*

*b Syluest. et
lo. Tab. ver.
excomm. 1.*

*c 3. p. q. 76.
art. 7.
d in hoc ipso
c. num. 68.*

*e i princip.
n. 45. et seq.
de pen. d. 6.*

men horum duorum fieri potest pro excommunicato.

75 Quinto, quod cui iniungitur, ut oret, vel orat pro defunctis quos credit in celis esse, non inepte fecerit id, quod ipse saepius feci, & facio, scilicet, credere ad meam & cognatorum, atque aliorum amicorum consolationem, quod sunt in celo, tanquam si eos viderem frui beatitudine diuina, & conuersari cum suis Sanctis, & ad effectum orandi pro eis, credere, quod sunt in Purgatorio, veluti si eos viderem adui flantibus. Nam alibi proba-

raliter amare, & includere in amore, quo prosequi debemus omnes proximos, eosque ab illo non eximere, imò & si videamus illos in necessitate extrema, amare eos particulariter, & eis benefacere in particulari, ut idem S. Doctor docet alibi. ^k Ita quod tenemur non eximere eos ab oratione generali, immo & orare pro eis particulari, si eo egerent extreme.

k 2.2. qua. 25. art. 8.

77 Nolo tamen dicere, peccatum esse orare Deum ut immittat aliqua mala, & damna temporalia, quin & mortes corporales nostris inimicis, alijsve prauis hominibus, ut peccatum agnoscant, & conuertantur, aut non tam grauiter peccet in suum bonum, vel Reipub. vel ad executionem iustitiae diuinæ, vel humanæ, quum scimus, aut non sine ratione pro certo habemus eos peccare, nobis inferendo, aut parando inferre mala aut alia faciendo. Tum quia varijs in locis scripturae sacrae id rogitur. ^l Tum quia saepe licet illis malum inferre, immo & illos interficere, iuxta iura, ob dictos respectus.

l ps. 68. ibi, Fiat mensa eorum coram ipsis in la-

78 Quicquid autem iuste fieri potest, potest etiam iuste & sancte rogari, ac peti a Deo, licet non contra, quicquid iuste possumus petere, possumus etiam agere, ut resoluebat doctus quidem Cardinalis Caietan. ^m Nam sancte potest quisquam rogare Deum, ut Princeps Turcarum moriatur, vel alius quilibet Tyrannus, ut eorum tyrannis, & peccata cessent, & Haereticarcha, ut haereses eius sopiantur, saltem quum nullum aliud re-
79 medium apparet: Licet non vnusquisque possit quemcumque Tyrannum & Haereticarcham occidere, uti determinauit Concil. Constantiense. ⁿ

ps. 118. Averte a me inimicis meis &c. et m 2.2. qua. 53. art. 8.

n in Sess. 5. tit. cōdenat.

CONCLUSIO VII.

76 Sanctum esse orare pro inimicis, uti fecit Dominus, ^f in Cruce, & S. Stephanus, cum lapidum grandinibus ob-
g. Actor. 7. fueretur, & secundum diuinam illam
b. Matib. 3. Euangelij doctrinam. ^h Orate pro persequentibus, & calūniantibus vos. Quin & tenemur non eximere eos ab oratione generali, quam. pro omnibus Christianis facimus, iuxta S. Thom. recept. ⁱ
i 2.2. q. 63. art. 8. adeo, ut qui dicit, *Pater noster*. peccaret, si de petitione illa generali, *Panem nostrum* quotidianum da nobis hoc lo-
re vellet suos inimicos. Tenemur etiam habere voluntatem orandi in particulari pro illis, si videamus id esse necessarium ad salutem animarum, ut idem ait, illa elegantī ratione, quod ut tenemur amare inimicos, ita etiam orare pro illis, & consequenter, tenemur eos gene-

CONCLUSIO VIII.

80 Quod surdus non debet dicere suas horas recitando cum alio, licet sic canēdo in choro, iuxta Parisienses. ^o Nam ut ipsi aiunt, nemo est qui videndo aperiri, vel claudi labia ijs, qui sunt surdi, vel alterius chori, non sciat quando canere, vel silere debeat. Quam conclusio-
nem, & eius fundamenta non existimo satis firma. Tum quia sunt surdi, qui audiunt, & sunt qui audiunt quidē, sed nō nisi

o M. ior. in 4. d. 12. q. 6. col. 3.

a in c. si q. aut. de pe. d. 7. n. 113.

b in rub. de ind. nu. 48.

c li. 4. agēd. cur. promo. d. in c. non existimem⁹ 13. q. 2. e i 4. d. 45.

q. 2. art. 4. in fine. f Luc. 23.

g. Actor. 7. b. Matib. 3.

i 2.2. q. 63. art. 8.

nisi voce tam stētoea, & sublata clamātes quanta cōmuniter non vtuntur chori, etiam voce sublatissima canentes, saltem cum festine canunt. Tum quia vide re solam apertionem, aut compressio nem laborum alienorum, non est au dire canentes. Dico igitur Beneficiariū nō excusari a choro, eo quod sit surdus, si ex eo, quod videt vel audit, assequitur quando canere, vel silere debeat, sed nō satisfacere canendo solum pensum sui chori, nisi audiat pensum alterius, vel saltem recitet submisit ex Breuiario, vel psalterio, per supradicta. c. 10.

81 De ceco tamen non surdo clarius est non esse excusatum a Choro, & minus a Capitulo, neque, meo iudicio, satisfaciendo audiendo pensum alterius, & sui chori, nisi canet pensum sui qua parte potest. Tum per determinationem illā singularem Cardinalis Caiet. ^a supra positam, ^b nimirum: Non satisfacere beneficiarium, qui recte audit alterius chori versum, & suum submisit recitat, nisi ceteris concinat.

82 Tum quia potest memoriæ mandare totum psalterium, & cōsequenter recitare, & cantare cum alijs. Ex hac conclusione sequitur, neque surditatem, neque cecitatem esse infirmitatem sufficientem ad lucrum faciendum distributio nes quotidianas, non eundo ad Chorū.

83 Cui addo neque his, neque illis scrupulum mouere debere, quod non audierint bene antiphonam, quam in pulpito cecinerunt cantores. Siquidem, vt recte determinauit ipsimet Parisienses, ^c recitantem, aut canentem in choro non oportet repetere, dicere, vel supplere, quod alij dixerunt, dum tussit, vel cruor ē naribus diffuit, aut quicquam decens loquitur, etiam si ob id chorum egredia tur, dummodo exiguum sit, quāuis psal mus integer. Ratione namque societa tis dictum ab vnis censetur dictum ab alijs qui mediocri cum sollicitudine di cunt, & audiunt quod decet, licet ob ali quod iustum impedimentum incidens non dicant, vel non audiant, aut nō tam recte ac vellent. Quamuis alijs semper consulere soleam, quod mihi expedies videtur, nempe sollicite consuefcere ad nihil, quod debeat audiri, pratermittē dum, & si quid pratermittatur, supple-

re illud citra impedimentum chori, & absentiam ab eo. Qui enim (vel quia tar dius ingressi, vel egressi sunt, aut dormierunt) pratermiserunt quippiam, & suppleunt illud recitando interea, dum alij canunt, non recte agunt, per supra dicta, in cap. 10.

CONCLUSIO IX.

84 Quod aliqua priuilegia concessa su per recitatione, magis videntur declara tiones iuris communis, quā priuilegia. E quibus primum sit Papæ Sixti in cō pendio priuilegiolorum fratrum, Minorum, quo indulgit fratribus Minoribus, vt psalmo aliquo supplere possint ali quos defectus paruos, quos eo, quod nō possunt bene audire, vel videre, admit tunt in choro, quandoque non teneantur repetere illud ipsum, quod omise runt. Illud enim videtur ius commune, adeo quidem, vt & sepe numero non sit necesse supplere etiam alio psalmo, vti colligitur ex supradictis, ^d & in con sequentibus.

Secundum est Papæ Innocen. VIII. De quo in d. compen. & verb. nu. 7. quo concessit, quod fratres Minores omite res aliquid ex officio diuino, possint il lud supplere vno psalmo, vel Pater nos ter, aut Ave Maria: Istud enim priuile gium, mea sententia, intelligendum est de parte non notabili, per mox dicēda: & quando tam exiguum est, quod omit titur, quod licet omitteretur cū culpā, & non suppleretur, non imponit neces sitatem repetēdi sub pœna peccati mor talis per supradicta, in c. 10.

Tertium est eiusdē Innocen. VIII. ^e qui concessit, vt Fratres professi, qui per se recitare nesciunt, nō teneantur ad id sub pœna peccati mortalis, donec illud sciunt, dum tamen agant, quod in se est, & dicant pro suo capto, & praterea di cant horas laycorum. Nam per supradic ta, in c. 10. constat, eos iure cōmuni ad plus non obligari, imo neque forte ad tantum propter obligationem, qua per hoc priuilegium obstringuntur, recitare horas laycorum.

Quartum est Alexandri VI. simile se cundo supra allegato Innocentij VIII. Quintum est Papæ Leonis X. ^f quo

M 2 concessit

a lib. 16. re
spo. 8.
Et in sūma
Serbo. Hora
rum in fin.
b cap. 10.
num. 29.

c Maior in
4. dis. 10. q.
6. col. 3.

d in proxi
ma conclu.
Et in c. 10.
num. 29.

e eo. cōpen.
Et Serbo. mu
mero 8.

f de quo in
d. cōpen. Et
Serbo. §. 16.

a c. dolentes.
de celebra.
Miss.

concessit Fratribus minoribus, ut cōseā-
tur implere mādatum Concilij genera-
lis, ^a quatenus iubet horas studiose &
deuote dici, quin & suae regulae licet fa-
tigari, vel alia de causa dicat suas horas
sedentes, aut deambulantes, aut nō pro-
nunciēt integre verba per negligentiam,
vel ignorantiam, vel suam malam pro-
nunciationem naturalem, & defectum
linguae, vel aliter, quantumcunq; dicant
imperfecte, cum distractione mētis, aut
enagatione sensuum, dum tamen id nō
faciant ex malitia. Quod etiam concessit
recitantibus admittentibus supradictos
defectos, quod nimirum non teneā-
tur repetere, quod alij imperfecte pronun-
tiant, aut quod audire nequeat ob
streptum, vel loci distantiam.

b in c. 4. nu.
13. & 14.

85 Iure enim communi possumus re-
citare horas sedentes, & deambulantes,
ut supra diximus, ^b etiam sine vlla cau-
sa, quanto magis ob fatigationē, vel aliam
causam, ob quam privilegium istud in-
dulet. Eodem quoq; iure cōmuni non
tenemur repetere horas, in quibus per
negligentiam vel ignorantiam, aut ma-
lam pronunciationem naturalem, vel de-
fectum linguae, defectus aliquos admit-
timus, vel dicendo nostrum pensum, vel
audiendo sociorū, nisi defectus efficiant
partem adeo notabilem, ut ob illam re-
peti, & reiterari debeant, uti supra pro-

c in c. 9. nu.
18. & seq.

86 datum est. ^c Non est autem (meo
iudicio) privilegium hoc intelligendū
de omitterentibus partem notabilem, in
ijs siquidem non militat eadē ratio, quae
in parte, quae nō est notabilis, per supra
dicta de his partibus, & privilegia re-
stringenda sunt, non amplianda, ^d & si
dictas, quod secundum hoc nil proderit
istud privilegium, neq; alia iam dicta, ^e
responderi tibi poterit primo, id quod
ad aliud simile supra diximus. ^f Quod
e cōtra c. m. licet huiusmodi privilegia nihil conce-
dant ultra ius, multum tamen conferūt
leg. l. si quā ad pellendum scrupulos, & ad alios effe-
do. C. 3. inof. cūs tibi dictos. Quod satis sensu compi-
fic. testam. lator horum privilegiorum, ponēdo in
fin cap. 13. margine verba illa, *pro fratribus scrupu-*

num. 57.

87 *lōsis*. Qui ut fuit mihi plurimū ob-
servandus in Christo pater, & dominus
Saluaticae, & non designatus fuit ali-
qua quae in illis scribebat, communicare,
ita credo eum æquo animo laturum, si

admonuerō lectorem, quod aliqua eo-
rum, quae sua Paternitas ibi dicit, diuer-
sa sunt a prototypis, & originalib⁹, quo
ad aliquos effectus, qui tūc temporis ei,
licet docto & circumspecto viro, non oc-
88 currerunt. Nam nisi ego dudum vi-
dissem originalia, suspensum fuisset in-
terdictum generaliter positum in hac ci-
uitate, die & octaua festi Conceptionis
Virginis Matris, quod pleriq; viri docti
responderant faciendum, & quidem be-
ne, perpenso solo eo, quod praedictus au-
ctor in suo compendio transfert, & nō
tamen viso prototypo & originali, quod
solum habet, ut supendatur in ecclesijs,
in quibus recitatur officium illius festi,
compositum a prothonotario de Noge-
rolis, quod inducitur in extrau. Sixti IV.
qui est primus in tit. de Reliquijs & Ve-
ner. Sanctior. & q. illud non recitatur in
hac ecclesia, nec eius episcopatu, & ideo
nō fuit suspensum. Itaque quando con-
sulendum fuerit super aliquo casu parti-
culari dubio, videtur perpēdendum ori-
ginale, quod is sua doctissima pruden-
tia curiosissime allegat magno cum fru-
ctu, & leuamine literatorum.

Secundo respondetur tibi, prodesse
ad tollēdum obligationem, quae religio-
si nōnunquam obstringi possunt, ad sup-
plendum sub poena peccati venialis ali-
quos defectus, qui solo peccato veniali
admittuntur. Pro hoc intellectu facit,
quod istud privilegium nō excusat a
peccato etiam veniale eum, qui admit-
tendo aliquos defectus in eo contentos
peccasset, nisi fuisset privilegiatus, solu-
enim conceditur in fauorem eius, qui
non obstantibus illis defectibus, videat-
ur satisfacere mandato Concilij gene-
ralis, & multi ei satisfaciunt peccando
venialiter, ut supra dictum est. ^h Facit
etiam, quod illud de enagatione, & di-
stractione intelligendum est, ita ut sal-
tem virtute attendat ad id quod dicit,
quod clare significat id, quod de mali-
tia addit. Quod ipsum etiam est de iure
communi, per supradicta in d. c. 13. Ex
hoc sequitur id, quod mihi semper tale
visum fuit, periculosum nimirum esse
ordinato, & ordinanti, promouere bal-
butientes ad sacros ordines, praesertim
presbyterij. Balbutientes, inquam,
impotentes ad recitandas suas hos-

g Verb. Con-
ceptio. S. ff.
Verb. inter-
dictum. 7.
S. 7.

h in c. 13.

h in c. 13.

ras absq; notabili errore, admitti. n. non debent, fm Io. Andr. communiter receptum, licet nō sit textus in id expressus, & illius ratio, quam meliorem reddidit additio, si quod qui est inhabilis ad vñū officium non debet ad illud assumi. per ea, quæ latissime scripsimus alibi, ^a satis militat in ita balbutiente, & licet facile dicant aliqui. mutum, ^b posse ingredi, & profiteri religionē, non tamen est facile defendere, posse bene exigi ab eo professionem ad chorū, ^c & ideo sententia illorum limitanda est, vt procedat in admisione, & professione ad alia officia temporalia, quæ non respiciunt chorū, neque ordines. Quandoquidem ad hæc non est idoneus.

Sextum est eiusdem Papæ, ^d qui cōcessit fratrib. Minoribus, vt omne quod in missa, & horis Canonis secreto dici debet, sufficiat dici mentaliter citra pronuntiationem vocalem. Istud etiam non est priuilegium, quatenus sufficere vilius verbi, quod audiri possit ab alio, licet sic continet sufficere dicere mentaliter absque vlla voce secreta, vel publica. supra enim conclusimus c. 10. orationem publicam requirere verba secreta, vel publica. Et quamuis in editio ne vulgari sermone facta significauim⁹, disputando defendi posse, etiam in hoc sensu non continere priuilegium, eo qd possit teneri etiam iure communi licet mentaliter tantum dicere, quæ secreto dici iubentur, quia verba videntur requiri principaliter, quo alij audiant, & quod doctrina gl. & Tho. supra citata, & ea, quæ dicta sunt in c. 10. in his, quæ secreto sunt dicenda, consulendo tamen longe verius videtur, omnem orationē publicam etiam secreto dicendam, requirere verba saltem secreto inter dentes & labia formanda. Tum quia omnes canones, & statuta brauiariorum habent, vt dicantur, & nulla, quod mente tantum concipiantur. Tum quia proprie aliud est dicere, & aliud cogitare. ^e Tū quia significant aliud esse agendum de his, quæ in primo, vel secundo. Memento sunt cōcipienda, & aliud de ijs, quæ sunt secreto dicenda. Tum quia nemo audeat asserere, qd sufficeret verba cōsecra-

toria accipere mentaliter, licet sufficit dicere secreto, ita vt nemo illa audiat. ^f

Septimū est eiusdē Papæ Leonis, qui concessit Fratribus minoribus, s. vt cū erunt infirmi, & non poterunt discernere, an labore infirmitate, quæ sufficiat excusare eos a recitatione, sufficiat dicere alios psalmos, & hymnos, vel Pater noster, & Ave Maria toties, quoties prelati, præsides, vel conuentus iudicauerit, quando medicus, si commode haberi possit, diceret, recitationem horarū fore eis noxiam. Perspicuum est, capitulum hoc non continere priuilegium, nam nihil continet contra ius, quandoquidem iure communi excusatur a recitatione ob infirmitatem omnis, qui bona fide, & sine fraude credit medico, aut alicui alteri graui viro, dicenti, quod ei recitatio noceat. Prodest tamen, vt supra dixi, ea conel. & c. ad remouendum scrupulos, & dubia conscientiarum piarum, & timidarum.

Octauū, est eiusdem Papæ Leonis, qui concessit eisdem fratribus, vt negotijs districti possent anteponere, & postponere, suas horas iure statitis, dicendo Matutinas ante mediam noctem, & aliquas horas vsque ad vespertas mane, licet negocium nō sit magnopere necessarium, si existimant, quod eas sic dicendo deuotius dicent. Quod tamen non est vere priuilegium, quia nihil continet, quod iure communi non concedatur, vt supra probauimus in c. 3.

Nonū, est eiusdem Papæ Leonis, qui concessit eisdem fratribus, vt possint officia seriarum, quæ sunt prolixiora, anticipare, & dicere diebus, quibus sunt otiosi, & officia festiua quæ sunt breuiora, reservare in eos dies, quibus credunt se fore occupatos concionibus, & confessionibus, modo id non faciant in fraudem, sed ad melius studendum, predicandum, & confessionem audiendum. Quod tamen non videtur priuilegium, quia tantundem, & amplius posse fieri iure communi supra ostensum est in dicto cap. 10.

CONCLUSIO X.

Aliqua priuilegia nonnullis a S. Sede Apostolica cōcessa super horarum reci-

M 3 tatione,

f arg. c. de-
trah. l. q. 1.
c. 1. de bapti-
g in d. S. &
Compedio.

a in rep. c. si
quādo. pag.
46. de resc.
c. i. inter
verba. 11.
q. 3. pag. 3.
num. 111.
b Bald. An
gel. immo.
cū. l. si. in l.
ex pūto. in
prim. ff. de
vulg. c. in
l. mutus. ff.
de acq. har.
c arg. c. non
est putāda.
l. q. 1. c. l.
idem iuris.
S. r. ff. ad l.
dignit. cō
pē. c. verb.
S. 17.

e arg. c. cogi-
tationis, de
pen. d. 13. l. 1.
adiūctal. si
nō conuicti.
C. de inu-
rijs.

ratione, esse vere privilegia, quorū primum est illud, quo Leo X. concessit fratribus Minoribus qui recitauerint suas horas ex libro, vt lucrifacerent indulgentiam medietatis peccatorum, quæ die, quo sic dixerint officium, perpetrarint. Nam hoc merum privilegium est. Ex quo videtur colligi, melius esse dicere horas ex libro, quā memoriter, si enim id non esset tale, non concessisset tā magnā indulgentiam illud agentū. Contra quod facit, quod ad cōtemplandum Deum, & diuinā mens recitatis memoriter videtur esse magis libera, & minus occupata, & ita paratione tertiā, quæ trium attentionum supradictarum optima est. Sed respōderi potest, quod licet hoc respectu melius sit recitare memoriter quam ex libro, alijs tamen est melius recitare ex libro, præsertim indoctis. Tum quia recitans prolixè memoriter, qualis est recitans horas Canonicas, facilius distrahitur ad extranea, quā si ex libro, præsertim si est indoctus, & non intelligit ea, quæ recitat. Tum quia nonnihil recolligitur ex lectione, quoad habendam tertiam ac infimam speciem trium attentionum supra declaratarū, in c. 13. quæ verba, & eorum ordinē respicit. Quare melius esse mihi sum expertus recitare partim legendo, partim verò memoriter. Necessitas, enim vel propositum recitandi, vel semper memoriter ad faciendū, tertium (quæ est optima) attentionem impedire solet.

89 Secundum, est illud, quod idem Papa generaliter cuius infrascriptam orationem in alicuius horæ, cum vno Pater noster, & Ave Maria pro felici statu Ecclesiæ, & suæ Sanctitatis, dicendi cōcessit remissionem omnium defectuum, quos i ea hora ex fragilitate humana admississet, & quod sufficeret dicere eā in fine multarum, vel omnium horarum si mul dictarum, aut cum aliquo inter horam, & horam intervallo modico. Oratio prædicta est hæc. Sacrosanctæ & indiuiduæ Trinitati, Crucifixi Iesu Christi D. N. humanitati, & Beatissimæ, ac gloriosissimæ Virginis Mariæ secunditati, siue integritati, & omnium Sanctorum vniuersitati sit sempiterna, laus, honor, virtus, & gloria ab omni creatura, nobis quoque remissio peccatorum, per in-

finita sæcula sæculorum, Am. Et Beata viscera Mariæ Virginis, quæ portauerunt æterni Patris filium, & beata vbera quæ lactauerunt Christum Dominum, Pater noster, Ave Maria, pro intentione supradicta. * Caueat tamē is, qui hoc privilegio vti volet, ne fiat ei occasio negligentius & laxius horas suas recitandi, concepta fiducia remissionis per prædictæ orationis dictionem habēdæ. Quod non paucis contigisse noui, ob quod a consuetudine illam semper dicendi frequenter abstinui.

90 Tertiū est, quod Regi Francorum Christianissimo concessum est ab Innocentio I V. vt querant decem dierum indulgentiā, quotquot pro eo rogarint, teste Thoma, quod credo concessum ei fuisse propter illustrissimā officia, quæ Regia illa Regum Francorū Christianissima, pijsissime ac magnificētissime olim erga S. Sedem Apostolicam præstitit. Omisissis enim ijs, quæ scriptores Gallici prodiderunt, quæ aliquibus nimia videri possent, Doctōr quidam magni nominis Hispanus, sæpius testatur, quod septem vel octo Papas sede sua Romana deturbatos, vsque ad ætatem suā suis impentis, suorumque sanguine restituerunt. Quamuis nō desint, qui dicant eos ætate nostra maiorem dare causam belli, quam pacis, neque qui alios id facere contendant. Cuius rei veritatem, quicquid hi vel illi dicant, nouit ille Rex celi regum, qui nihil ignorat, qui; non minus diligenter a Regibus terræ suorum actorum rationem exiger, quam ipsi a sibi subditis exigere solent.

91 His tamen addo, quod licet bonum sit orare Regem Regum pro Rege Francorum, & pro quibuscumque alijs Regibus Catholicis, cum Indulgentiarum privilegio, & absq; illo, non tamen id, quod communiter vulgus orat, nimirum, vt quoquomodo hostes perimant & eorū ciuitates diripiant, incendantq; sed potius, vt hostes respiciant, male ablata restituant, pro iniurijs illatis satisfaciant pacemq; piam æquis conditionibus dēt & accipiant, vt quos vnum baptisma, vna fides, & vna spes, in vna, eademque Ecclesia Romana coniungit, vna etiam charitas vinciat & in gloriam deducat æternam. Amen.

Admo-

* Admonemus te, Christiane lector, scripsisse nos hoc in loco in editione vulgari libere quidē, sed humiliter & pie, quādam de Carolo V. Imperatore gloriosissimo, eodemque Rege Catholico, & de Francisco Valesio Rege Francorum Christianissimo, eodemque fortissimo, quā iustissimo, pietissimoque illi Ioanni Lusitanie Regi, huius nominis III. eorum utrique amico, & alteri sanguine, alteri antiquo federe iuncto, adeo placuerunt, ut eius Maiestas mihi eam in id hortanti dignata sit dicere, se conaturum præstari, quod mihi maxime optandum in suis Regnis scripsi. Ea vero paulum mutata hæc erant. Primum quidem, quod debebamus Deum Opt. Max. rogare, ut non solum conseruaret Ecclesiam Christianam, quod Ecclesia semper facit per illud, Vt Donum Apostolicum, & omnes gradus Ecclesie in sancta religione conseruare digneris, quodque certum est factū iri, iuxta illud

a Luc. 22.

Luc. * Rogauit Petre, ut fides tua non deficiat, sed etiam ut eam conseruaret in libertate, & præseruaret a seruitute, ne cuiquam infideli Principi subderetur. Quod an sit futurum, non esse usque adeo certum, dixit Remundus Russus in illo suo omnibus numeris perfecto libro, quem in Carolum Molinæum pro Papa conscripsit.

Rogare, inquam, id debebamus, quia seruius morti comparatur. b

Secundo, quod debebamus rogare eundem Opt. Deum, ut prædicti duo Monarchæ sua diuina inspiratione, aliquā firmam inter se pacem inirent. Tum quia pax omnibus optanda est, iuxta illud. c Non nisi tempore pacis colitur pacis author. Tum quia illi ambo tota fere Christianam Europam in duas veluti quasdam factiones diuidebant, & eis bellantibus, tota fere illa bellabat, & eis habentibus pacem, tota fere sedabatur. Tum quia sine tali pace, nec Carolus præstare poterat, quod optabat contra infideles aduersario ei Francisco, nec contra Franciscus poterat suis imitari suos maiores, aduersante Carolo.

Tertio, quod a pleisq; omnibus totius Europæ Christiane prudentibus probabiliter timebatur, quod Turcarum Princeps vt bonam partem orbis Chri-

stiani suo Imperio subiugarat, ita & quod reliquum est eius esset subiugaturus, nisi aliqua firma pax inter eos iniretur, quoniam prudentia humana bellica dictare videbatur, non posse absque miraculo tanto tyranno a Christianis resisti, nisi eorum viribus in vnum terrarumque coniunctis,

Quarto, quod prædicti ambo sibi certo persuadere debebant, quod sua potētissima imperia adeo excreuerat, ut eorum controuersia armis sopiri nequirit, nisi tota Europa Christiana fere euerfa, & viris fortibus & fortunis exhausta, & consequenter Turcarum tyrannidi fere exposita per prædicta.

Quinto, quod eius controuersia tot erant, & tam vetusta, & tam implicitæ, & omnes fere qui possent esse iudices, & consultores, adeo alteri parti affecti, ut per iustitiae leges sine armis nequirit haberi pax prædicta, cum non posset sperari sententia vlla, quæ utrique parti adeo videretur iusta, ut ex ea eiusmodi pax oriretur, quā ambo optare assueuerant.

Sexto, quod videbatur multis (in quibus ipse eram) moraliter impossibile, ut inter eos pax firma pacto gratuito fieret, quandoquidem in vtriusque regnis utrique iuri disendo, & docendo nauans operam certo accepi, neutrum velle quicquam de petitis a se gratuito reddere, nec quicquam de his, quæ petebat remittere, sed retinere omnia posseda, quæ prætendebat esse sua, vel iuste retenta, & repetere ab altero omnia, quæ sua esse prætendebat, licet ea non possideret, & ita frequenter a sexaginta annis dixerunt multi (in quibus & ipse fui) multas, quæ inter eos frequenter intercesserunt paces, non fuisse veras paces perpetuo duraturas, sed potius inducias occasione commoda bellandi finiendas.

Quod cum ante 30. annos de quadā sollemnissima pace inter eos facta dixissem Illustrissimo illi, & prudentissimo Castellæ Gubernatori, Cardinali Dō Ioanni a Tauerā, nulli omnium, qui nostra ætate Regna pro alijs gubernarunt, secundo, & ille primum demiratus, audita ratione desijt mirari, & ante sesquianū rupta pace laudauit, me vocās præsigū.

Septimo, quod ex his omnibus inferre videbatur, non videri omnino paradoxum

b l. seruitu
tē, cū ei an
not. per glo.
c oēs. ff. de
reg. iur.
e clem. 2.
de sepult.

id, quod semel in quodam sublimi confellu proposui, nempe potuisse quempiam, qui pacis tantorū Monarcharum, & Ecclesiæ Sanctæ conuersionis satis audis esset, probabiliter opinari, eos ambos in foro cōscientiæ videri obligatos ad ineundum aliquā pacta non gratuita, siue aliquā transactionem super oib. suis cōtrouersijs, ita vt qui nollet dare vel accipere conditiones æquas, non abs re saluti animæ sue timere poterat.

Octauo, quod prædicta opinio videbatur colorari hac consideratione, quod oēs, qui possunt succurrere saluti, & libertati proximorum suorum, qui liberi essent, et priuatorum periclitanti, & nō succurrunt, peccant, saltē si non est alius qui succurrat, ^a & magis qui non succurrunt saluti patriæ, & Reip. suæ, quia magis obligantur ei, quā proximis priuatis, ^b & a fortiori, multo magis qui possent, & non succurrerent saluti, & libertati Ecclesiæ Christianæ, si periclitaretur. Et quod prædicti duo Monarchæ facta aliqua iusta transactione, quæ a Pōtif. Max. de consensu statuum Regnorū vtriusq; in Comitijs generalib. præstito, confirmaretur, & celsis muniretur, poterant ineundo aliquā firmam, & honestā pacē succurrere libertati Ecclesiæ Christianæ, quæ videbatur periclitari, & nō erant alij, qui id præstare poterāt.

Nōno, q̄ altioris indaginis erat diffinire, An summus & vnicus Christi Vicarius, vt decet poterat eos invitare, ita etiā potuisset eosdem adigere ad ineundam prædictam transactionē, si prudentia bellica Christiana indicasset eam tā sanctam, & tam necessariam, vt sine ea totius libertas Ecclēsiæ periclitaretur: Altioris inquam, erat indaginis hoc definire, quāuis deduci forte possit ex his, quæ alibi definiuimus, ^c nēpe quod iudex pōt cōpellere partes ad honeste cōcordiam super lite veteri & intricata.

Decimo, quod non est inæ paruitatis censere, An prædicta, quæ colorate videbantur dici de prædictis duob. Monarchis arte & fortitudine bellica cum primis antecessorum suorum celeberrimis, locum sibi vendicent in eorum successōribus, quamuis charitatis, professio nis, & ætatis meæ, sit malle videre inter eos aliquam pacem, quæ omnino firma

esset, inuita, & eorum animos, vires, & fortunas in quoscunque infideles profi de Catholica coniunctos, vt certemaluissimū vidisse ante 40. annos inter præfatos duos Monarchas eorum præcessores factam, quam vllum huius mundi Regnum, munus & imperium. Tū quia illa inuita principaliter ob amorem, & timorem castum & filialem Dei Optimi. Max. & odium cacodæmonis pessimi & sceleratissimi, fuisset eis corā Deo & hominibus gloriosissima, & longe vtilior, quā ea, ob quæ remittenda, vel recipienda, non fuit inuita. Tot. n. aureorum myriades in eis retinendis vel recipiendis impenderūt, quot satis, superq; fuissent ad deturbandum a sedibus (quas vi occupant) Turcas, Saracenos, & ad sua Imperia duplo magis quā sint, sancte dilatanda, & terram Sanctam Ecclesiæ Christianæ restituendam. Fuisset item vtilissima omnium eorum subditis, quo libera commertia exercentes, Regnorū necessitatibus subuenirent, & ad pauperibus erogandum ditescerent. Fuisset itē religioni conservanda commodissima. Per eam. n. effectum fuisset, ne pseudo euangelia, nec antiqua nouē, ac perperā intellecta, impune in Regnis eorum ac Imperijs cum maximo eorum dedecore, & auctoritatis Ecclesiæ Romanæ iactura defenderentur, & prædicarentur. Cui malo nisi diuina bonitas antidoto aliquo salutari ne vterius serpat, medeatur, timendum est libertati Ecclesiæ Christianæ veræ, eiusdemq; Romanæ, ne, quæ a vetere Oriente, & Africā, & bona parte Europæ iam est explosa, in nouum Orbem migret, quod ne prædicta diuina bonitas permittat, o Primates Orbis, Summates & infimates, sectuti frequētes hortatus S. D. N. hac in re, vt in cæteris, vigilatissimi, contēdamus, per Deum, singuli quiq; in suo gradu & ordine, contitione primum verā, & cōfessione integra peccatorum, deinde ieiunijs, eleemosynis, & alijs operib. pijs, vt Regibus omnibus Christianis, & toti populo Christiano veram pacem & concordiam, veramque charitatis vniōnem donare dignetur. Amen. *

Vndecimo præterea hoc eodem loco (vt redeat vnde digressa est oratio) dicebam, debere nos orare eundem Opti. Max.

a iuxt. c. nō
in inferēda
24. q. 3. cū
multis, q̄ in
cōmentario
eius adieci
mus & sū
matim re
petiuimus i
Man. conf.
c. 24. a nu
mero 15.
b arg. c. licet
denote, et l.
veluti. cum
eis annotat.
ff. de iustit.
c. iur.

c in repe. c.
nouit de lu
dic an. 96.
adiūctilla
theoria Con
cil. Agathē
sis relati in
ca. placuit
90. l. cū
re declara
ti per Fez.
et citatos ab
illo in Rub.
de tren. &
pace.

Max. ne permitteret illorum duorum, & aliorum omnium Monarcharum Cōsiliarios prouocare eos ad cecos inpetus iræ, superbiæ, & ambitionis. Quin potius eis persuadere rationes Iustitiæ, charitatis, mansuetudinis, & ueræ humilitatis, quibus agnoscerent iusta, & quā parū sine auxilio diuino possunt, & quā multū cum eo. Debere nos itē diuinæ Maiestati eius supplicare, ut sua benignitate ex aliquorum subditorum suorum animis depelleret furias illas infernales, quæ adeo eos exagitabant, ut nūquam non maledicerent, nunquam non incumberēt calūnijs, iniurijs & obrectationib; in Reges suis regib; aduersarios, & eorum subditos (quod solum utinam non succederit impediendæ paci ueræ, nobis tam necessariæ & optatæ) quæq; uix sinebant eos cognoscere peccatum esse detrahere superioribus. ^a Quoties, o bone Deus, nauans operam lite ris discendis & docendis in Academijs 94 Regnorum unius illorum, ut satisfacerem Deo, & conscientiæ meæ, restiti eis, qui cum ignari rerum Regnorum aduersariorum, laxato (ut aiunt) omnino fræno, nullo Dei timore frænati, inanimabāt Regna, alienosq; Reges & subditos eorum, adijciendo eis epitheta, quæ vel dicere pudor est. Restiti, inquam, & sæpius cum fructū, admonendo eos multa varijs generis bona multasque animi & corporis dotes, quib; Deus Optim. Max. ornauit Regna, Reges, & subditos, quib; detrahebant, & in his aliqua quib; detractū detraherentib; præcellebāt, referendo specciatim, quibus bonis & uirtutib; & gratis naturalibus & acquisitis, ut plurimum præstent Regnicolæ unius Regni, Regnicolis alterius, & cōtra, quibus uitij, & defectib; ut plurimū alij ab alijs uincerentur. Quam resitit etiam & si (teste Deo) bona fide pro iusta defensione absentium facerem, nihilominus frequenter per iniuriam audiri non solum in Gallia, q̄ essem Hispanus, ut eam, defendēdo Hispanos, sed et in Castella, q̄ essem Gallus, aut Lusitanus, eo quod defenderem Gallos & Lusitanos in eo, in quo iuste defendi debebant. Et in Nauarra, quod essem Castellanus, aut alterius gentis, eo quod contra falsam aliquorum meorum Nauarrorum opi-

nionem eos defenderem, & in quibus istum erat, ipsis præferrem.

Duodecimo, deberemus uehementer orare, ut in nostras omnium mentes ueniret, q̄ in omni gente Christiana sunt boni, meliores, & optimi, ut contra, mali, peiores, & pessimi, & illud Apost. Petri. ^b In omni gente qui facit iustitiam acceptus est Deo, & illud Pauli. ^c Non est distinctio Iudæi atque Græci. Nam idem dñs omnium, diues in omnes, qui inuocant illum. & quod rectè intelligemus illud Christi: Diligite uos inuicem, sicut dilexi uos, hoc est in illum finem, & illa ratione, in quem, & qua dilexi uos, & quod non putemus adimplere hoc præceptum, eo solo quod amore naturalis, siue amicitia, siue concupiscentiæ, amemus alios, eo quod sunt nostri cōterranei, uel cōciues, uel cognati, uel serui, uel domini, uel amicitia politica amici. Quia nullus amor huiusmodi est charitativus, de quo loquitur ibi Dominus, quē latè diffiniuimus in additione huius repetitionis, ^d & breuius in Manual. Confes. ^e nempe quod est amor, quo proximū diligimus, eo quod est capax & aptus, sicut nos, ad participandū nobiscum illā æternam beatitudinem, quam beatis diuina bonitas dare, & cōmunicare dignatur, sui ipsius uisionis, & fruitionis copiam faciēdo, & gaudio æterno & indicibili afficiendo, & optare illam ei tanquam illius capaci.

95 Ex quo facile inferas, quam stultum sit odisse, & odio habere Lusitanum, Castellanum, Gallum, Anglum, Germanū, Italum, aut alium alius cuiuslibet gentis hominem, ob defectus & uitia aliquorum eiusdem gentis, præsertim si animaduertamus ex nobis uitia promanare, iuxta illud glo. ^f Ex opē celesti sit, si quid habetur honesti, & quod omne bonum est donum diuinitus naturaliter aut supernaturaliter datum. ^g Serb. Apost. Perpendamus igitur omnes, nos esse ^h Th. 1. 2. seruos vnūs Domini, ⁱ Redemptos ab uno Redemptore, membra unius corporis Christi, quod est Sancta Romana, unica, & Catholica Ecclesia, ^j & quod uti fratres in cōlo tandem conueniemus, & per iucunde collectabimur, ideoque teneri nos mutuo diligere ea ratione, quod sumus capaces consortij

diuini

^b Act. c. 10.
^c ad Rom.
cap. 10.

^d nu. 354.
^e c. 34. n. 6.
^f 7.

^{fin} ca. si ex
bono, de pe-
nitē. d. 4. in
naturaliter aut
supernaturaliter
datum. ^g
^h Th. 1. 2.
seruos vnūs
Domini, ⁱ
Redemptos
ab uno Redem-
ptore, membra
unius corporis
Christi, quod
est Sancta Ro-
mana, unica,
& Catholica
Ecclesia, ^j
& quod uti
fratres in cōlo
tandem conueni-
emus, & per iucunde
collectabimur,
ideoque teneri
nos mutuo dili-
gere ea ratione,
quod sumus
capaces consortij
diuini

^g Luc. c. 1.
^h ad Eph.
cap. 4.
ⁱ ad Eph. 1.
^j 1. ad Co-
rinth. 12.

diuini, & quod siue simus Hispani, siue Itali, siue Galli, infelicissimi erimus, si pro diuino consortio diabolicum sortiamur, & contra, felicissimi, si eodem diuino consortio fruamur, & diabolicum euitauerimus, & perinde in conspectu Dei amplexati, & uniti, unanimi uoce, eademque perpetua laudauerimus eundem ibi aeternum. Quod ut per diuinam bonitatem assequamur, incipiamus in terris seruare illos duos senarios Hostiensis. *Spernere mundum Spernere nullum Spernere se se, Spernere se, sperni, tibi quatuor bona sunt*, & ita nullam gentem despiciere, & omnem aestimare, honorare, & ante omnia praedicto amore charitatiuo diligere, certi nos gratiores fore Deo, quo minoris nos fecerimus, eo quod simus huius uel illius gentis, uel regionis, quā quod simus omnino sui suae religionis Christianae, nil tantū cupientes, quam quod in hac Dominica quinta post Petrecosten orat Ecclesia, in omnibus & super omnia eū diligentes, pmissiones suas, quae omne desiderium superant, consequamur. Amen.

96 Ex his omnibus sequitur primo, gratius Deo fore, quod nos sacerdotes oremus Deum ut nostrorum Regum animas efficeret habitatione sua dignas, & exornatas sapientia cultu diuino, aliisque uirtutibus, magis quam uictoriis triumphis, & gloria, qua saltem parte illa essent a uirtute aliena.

Secundo, sequitur quod quando Rex aliquis Christianus bellum adornat, & parat aduersus alium Catholicum, satius foret, ut sacerdotes ipsius orarent in altari pro pace & concordia amborum, ut ita multis fieri uidi in Regnis Hispaniae, & Galliae, quam pro uictoria gloriosa sui Regis, & interfectione hostium. Non autem tamen asserere, quod quidā de modo orandi pag. 25. asseruerunt, puta, indecens esse orare pro uictoria, quicquid enim illi sentiant, iuste possumus eam petere a Deo nostro Regi, quem credimus iuste bellare. Nec obstat eius fundamentum, nimirum quandoque ambo Principes bellare iniuste. Tum quia etiam quandoque uerumque iuste bellare potest ut colligitur ex S. August. ^a & ex rationibus communis opinionis, ^b sentit Luca, 1. Pharisaei.

ibi. Quis iustus induit arma scire nefas, magno se indice quisque tueretur. Tum quia sufficit, ut quis iustam habeat causam credendi Regem suum iuste bellare, quo possit orare pro eius uictoria.

Tertio, sequitur uideri uerum, quod praedicti asserunt, scilicet, parum decere, ut orantes pro Regibus addant eis illos titulos profanos: Inuictissimus, Victoriosissimus, & Gloriosissimus: Cuius ratio, quam tamen ipsi non reddunt potest esse, quod loquentes Regibus mortalibus non adeo decet appellare subditos eorum dominos, nec ornare titulis, & epithetis gloriosis. Ergo loquentes Regi immortali de subditis eius, subdicere decet eorum titulos gloriosos unde & antiquissima Ecclesia consuetudo habet, ut petens benedictionem in choro a Praelato coram Domino Deo, dicat, *Iube Domine benedicere*, & non *Iube Domine benedicere*, ut Guilielmus docuit, ^c & Ecclesia orans Deum in die Parasceue pro Imperatore, non ornat eū ullo titulo profano, sed solo pietatis & Religionis, scilicet Christianissimi, ergo alii minus sunt talibus titulis profanis orandi.

Quarto, quod licet aliquo respectu uerum sit, quod praedicti dicunt, putari pietius esse orare pro omnibus Regibus Christianis simul quam pro nostris peculiaribus, aliis tamen respectibus aptius est quod communiter fit. Tum quia 98 licet maioris sit meriti orare pro multis, quam pro paucis, ceteris paribus, ut recte probat Adrianus, ^e melius tamen est utrinque agere, quod facit Ecclesia Catholica. Tum quia ad impetrandum aliquid alicui priuato, uel satisfaciendum pro eo, satius est orare particulariter pro eo solo, quā in genere pro eo, & liis, ut colligitur ex his, quae latius scripsit dictus Adrianus. Tum quia licet Ecclesia in qualibet Missa generaliter pro cunctis fidelibus oret, statuit tamen ut ante consecrationem prius in Memento nominasti oremus pro Papa, Episcopo, & Rege nostro. Tum quia ratio maior suadet orare pro nostro, quā pro alieno. Tum quia nobis semper uerum est opinio illa D. Tho. ^f nempe plus mereri quem amādo suum amicum, quam suum inimicum, ceteris paribus.

Licet

^a cap. quid culpāt 23. q. 1. b. Paris. in 4. d. 15. q. 20. col. pen.

^c in rat. diu. offic. lib. 5. c. 2. m. 44.

^d arg. ca. c. in cunctis, de elect. & an then. multo magis C de sacros. eccl.

^e quodlib. 8 art. 3. & in fra in II. conclus. dicetur.

^f 1. 2. q. 27. artic. 7. ubi Card. S. Six. respondet contrarijs, quae Dur. in assert. d. 30.

Licet enim difficilius sit amare inimicū quam amicum, actus tamen magis debitus, & melior est in se, amare amicum, q̄ inimicū, & bonitas actus non tam proccedit ex difficultate, quam natura, & bonitate eius. Eadem quoque ratione maioris erit meriti orare pro suo Rege & protectore, quam pro aduersario suo inimico.

100 Quinto non uideri admodū decēs ut nō ē propriū cuiusquā Magnatis siue Ecclesiastici, siue layci superiorē re cognoscētis, exprimat̄ in collecta oratione publica, siue dicatur pro infirmo, siue pro sano. Quin & ipsimet Reges religiosius uiderentur facere, si non cōsentirent, ut in sua præsētia nominib. propriis nominarentur. Tum ad tollendum orantibus occasionē adulandi, & ijs, p quibus oratur, occasionē uane gloriandi. Tum quia non oratur pro illis, quatenus sunt privati homines, Ioannes, uel Petrus, sed quatenus publico munere funguntur. Non tñ indecens esse existimoid facere, pro non recognoscentibus superiores. Nā die Parasceues Ecclesia orans pro Papa, & Imperatore, eos a nominatim exprimit, q̄uis sint præsentes, licet Conc. Constantiense^b in qua bis nominatus fuit Rex Romanorum nominē proprio non nominasset Imperatorem Sigismundum, cum orauit pro eo præsente iam iam profecturo ad Petrū de Luna pro Papa se gerentem, & Regem Aragonum super schismate, quod tunc uigebat.

Sexto, consuetudinem illam nominādi Reges, Reginā, & Principes nostros, cū tota prole Regia & suo exercitu, non esse adeo religiosum, ut aliqui arbitrantur. Tum quia noua est, & nouitates nisi sint ualde utiles, uitandæ sunt. Tum quia non ut fuisse grata ueteribus sacris doct̄orib. quorum ætate nondum cepit. Tum quia distrahēre uidetur mētes audientium Missas ad cogitandum plus de bellis, & personis nominatis, quam de Missæ mysterio, cuius contrarium faciendum est. Tum quia non uideo id fieri in Capella Papæ, neque in monasterijs, & paræcijs Urbis, & Missale nouum felle. Pij V. satis indicat non esse id ualde laudabile, cum in nullā sui parte tale quid insinuet.

- 101 Pater noster orationum prima apprimē dicenda. nu. 122.
- 102 Oratio Dominica multis respectib. deuote dicenda.
- 103 Fratres nos omnes esse credimus, sed incogitantes.
- 104 Deum in cælis qui malē contemplantur.
- 105 Deus præsens ubique licet non eius humanitas, nisi &c.
- 106 Oratio Dominica docet ordinem optandum.
- 107 Sanctificetur nomen tuum, quid sibi uelit.
- 108 Adueniat regnū tuum quid significet.
- 109 Fiat uoluntas tua quid importet.
- 110 Panem nostrum quotidianum quid significet.
- 111 Et ne nos inducas quid &c.
- 112 Sed libera nos a malo quid significet.
- 113 Christiani, ut plus intendunt rei spiritualis quam Iudæi.
- 114 Bona quibus sunt mala.
- 115 Dona 7. spiritus sancti, & beatitudines 7. continent 7. petitiones.
- 116 Peccatores orando quid impetrant.
- 117 Orare pro alijs bonis & malis licet.
- 118 Orare pro alijs, & iniurias remittere debemus.
- 119 Pater noster qui dicens non remittendo iniurias non peccat.
- 120 Oratio eo magis meritoria, quo pro pluribus fit, &c.
- 121 Orare licet alijs uerbis quam Dominicis, sed non &c.
- 122 Orare calculus precatorijs bonum, & ut melius fieri potest.
- 123 Denotio cui deest hoc agat.
- 124 Ave Maria oratio omnium ei dicatarum acceptissima Maria.
- 125 Author multis diebus, & locis Maria caput & sperat.
- 126 Roncualis laudata.
- 127 D. Maria Tauora cum suo monasterio laudata.
- 128 Ave Maria non patitur hæc auclaria.
- 129 Ave Maria quis composuerit.
- 130 Ave quid significet.
- 131 Mariam salutando non nominauit Angelus.
- 132 Maria quid significet?
- 133 Maria cur stella & mare.
- 134 Maria semper & ubique inuocanda, & imitanda.

- 136 Maria ut & quam plena gratia.
 137 Maria omnibus clargitur.
 138 Maria habuit omnes uirtutes & gratias gratis datas.
 139 Maria multum privilegiata.
 140 Maria & cum ipsa dominus.
 141 Maria benedictiones nemo explicare ualet.
 142 Maria operibus Eua contraria operatur.
 143 Maria se in flumina seruit.
 144 Maria benedicta, sed magis eius fructus.
 145 Maria impeccabilis gratia, Christus natura.
 146 Maria tam cito sancta quā concepta, sed postea sanctior facta.
 Christus conceptus tanti iudicii, quanti postea unquam fuit.
 148 Maria fructus benedictus colore, odore, & sapore.
 149 Maria stella maris, Arcton, et Aeus nauigandi.
 150 Aue Maria qua parte proprie oratio.
 151 Initium querendi cognitio defectus.
 152 Initium salutis cognitio infirmitatis.
 153 Homo bulla, & miseris plenus.
 154 Homo quot miseris subiectus nascitur num. 155. & ita natus ut superbiere potest.
 156 Homo quam facile moritur.
 157 Anacreon mortuus grano uua, & Fabius pilo lactis.
 158 Maria nemini deest.
 159 Pater noster, & Aue Maria non habent hanc uirtutem.
 160 Oratio bene fit pro temporalibus saltem tuta cum conditione.
 161 Oratio semper postulata impetrat quatuor concurrentibus.
 162 Oratur recte pro temporali sperato, sed non tanquam de fide credito.
 163 Indulgentis maximis a Papa concessis ut utendum.
 164 Papa plurimum subsistente causa indulgere potest.
 165 Pater noster dicens ut se reputat peccatorem.

CONCLUSIO XI.

a. c. 10. nu.
me. 45.

Quod sicut oratio Dominica est omnium prestantissima, ut sup.ⁿ diximus, ita decet nos eam non recita-

re, ut a multis communiter recitari solet, quoniam quo aliquid est prestantius, eo reuerentius tractandum est. ^b Veneremur equidem miseror mei in primis, deinde aliorum omnium, qui adeo negligenter, irreuerenter, & utinam non contempnim, toties usi sumus hac excellentissima oratione. Cuius tenorem primum subijciam distinctam punctis, quibus supra diximus esse distinguendum; & mox breuiter insinua bo quædam, quæ nos ad melius ea utendum incitare possunt. *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum; adueniat regnum tuum; fiat uoluntas tua sicut in cælo, & in terra: panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & demitte nobis debita nostra; sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; & ne nos inducas in tentationem; sed libera nos a malo.*

101 Primum igitur est considerare auctorem illius fuisse Creatorem, & Redemptorem nostrum, qui quatenus homo, summus est noster Aduocatus, quatenus autem Deus, summus Creator & gubernator, ad quem dirigatur oratio. Nam si nos ad deuote recitandum aliquam orationem mouet, quod composita sit a beato Augustino, Hieronymo, Thoma, aliove Dinorum aliquo, longe magis mouere nos debet ad hanc deuotissime dicendam, & recitandam, quod sit composita ab illo, qui modo indicibili est Deus & homo, cui soli placendum est, cuius manu donandum est, quicquid oratione obtinere speramus, cui quæ ut ait Cyprianus oratio magis placebit quam ea, quam ipsemet composuit?

103 Secundum reputare, quod docens nos in eius initio uocemus patrem illi, qui non minus est dominus & Iudex, quam pater, ^d monet nos, ut cum eum adimus aliquid peturi, contemplerur ipsum misericordem, gratiosum, benignum, ^e cupientem providere filiorum suorum adoptiuorum Christianorum, scilicet fidelium necessitati, & utilitati. Docens item ut appellemus patrem nostrum, admonet nos, ut cum adimus eum oraturi, actu uel uirtute pntemus nos omnes esse fratres, ^f quos ipse pro filijs adoptiuis habet, & consequenter etiam Papas, Reges, aliosque Summas

b. c. fi. et tot.
d. 95.

a. q. h. p. 2.
b. h. p. 1.
c. h. p. 1.
d. h. p. 1.

c. in serm. 6.
unde hoc c.
desumptum.

d. Matth. 6.

e. Matth. 22.

f. ad Phil. mo. c. I.

tes

tes, & Heroes hanc orationem recitantes, reputare debere, quod quilibet sint potentes, & supremi, sunt tamen fratres suorum subditorum, familiarium, & aliorum infirmatum etiam seruorum, quod sacro baptismatis fonte renati sunt, utque pari modo, qui uirtute, literis, & fortunis praestant, perpendant esse sibi fratres carentes illis, ob idque solum (etiam si nihil aliud id suaderet) deberent eas illis communicare, & non superbientes dedignari eos etiam alloqui, ut quidam faciunt etiam erga cognatos, nolentes eos cognoscere. Cuius contrarium faciendum quidem est, sed quod facilius sit docere, quam facere, inde colligitur, quod hanc sanctam doctrinam, omnes nouimus, & pauci aliorum collatione ea utuntur.

104 Tertium perpendere, quod docens nos ei dicere, *Qui es in caelis*, admonet nos suam potentiam, & ualentiam, simul & Regiam suam & regalem conuersationem, quam nobis praeparauit, ubique esse nostram patriam, ibique nobis esse habitandum, & thesaurizandum. Caneamus, tamen, ne dicentes tanto patri, *Qui es in caelis*, imaginemur eum esse in illis uti Angelos, qui cum ibi sunt non sunt hic, nec contra quando sunt hic sunt ibi. Neque imaginemur, ut quidam religiosus Conuersus imaginabatur eum eo modo magni, ut capite attingeret summum caelum, & altero pede Orientem altero Occidentem, & altera manu meridie altera uero Septentrionem. Neque (quale suspicor plerosque imaginari eum) esse tantum locatum, & contentum, in caelis: Quia est in eis tanquam eos continens. Nam sicut illud Hieremias propheta. Ego caelum, & terram impleo, intelligendum est iuxta illud Davidis Psalm. 9. Eleuata est magnificentia tua super caelos, ita non imaginemur eum includi in caelo, sed caelum concludi eo, ut post & ante alios tradit Thom. prima parte quaestione 8. Contemplemur itaque ipsum incorporatum, quatenus est Deus, sine capite, brachijs, pedibus, & sine ulla alia corporis parte simplicissimum, capitulo firmiter, de summa Trinit. glo. verb. simplex, & purissimum spiritum, qui cum partibus careat, & omnino indiuisibilis sit, ita totus est in omni loco, & in qualibet

eius parte, sicut post & ante alios Tho. Quemadmodum etiam anima rationalis, secundum August. & eundem Th. post alios, tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte: totus Deus in Ecclesia, in qua oramus, totus in coenaculo in quo edimus, totus in muliere, & 105 in dormitorio, ubi studemus, negotiamur, & dormimus, totus in itinere, per quod iter facimus, tum praesens omnibus, quae cogitamus, loquimur, & facimus, ac sumus nosmetipsi, & multo magis absque ulla proportionem. Quod perpendens dicebat Sapient. Ecclesiast. 14. Beatus uir, qui sensu cogitabit circumspeditionem Dei. plurimum enim, & plusquam dici potest prodest, considerare iugiter circumspicere nos, & omnia quae cogitamus, loquimur, & facimus, ab ipso longe, magis, quam a nobis ipsis, quo beatitudinis impedita uitemus, & quae conferunt ad eam, amplectamur. Dicimus itaque Deo. Qui es in caelis, non quod non sit in terris, sed quia ibi communiter consortes suae gloriae facit beatos, quos omnes ibi recipiet post die iudicii, ut semper ipso fruente ipsi contineant. Apocal. 22. Ex hoc tamen nemo inferat: quod quidam inferebat, nempe humanitatem benedictissimam nostri Saluatoris, quae esse ibique, non esset nisi in caelo, & in sancto sacramento, & consequenter, licet Iesus Christus uerus Deus & homo, quatenus Deus, & quoad immensam diuinitatem, sit ubique, quatenus tamen homo, & quoad humanitatem, est solum in caelo, & sancto Sacramento, quamuis non uno eodemque modo. In Sacramento namque tota humanitas, & omnes illius partes, Th. tertia parte quaestione 76. articulo tertio, & communis in quarto distinctione decima, admirabili admodum, & stupenda ratione magis, intelligibili sapientibus, quam idiotis. In caelo autem circumscriptione, & naturali modo, ubi utinam olim ipsius uultum gratiosissimum suspicientes, manus purissimas, & pedes sanctissimos, quam humillime exosculamur. Amen.

106 Quartum considerare, quod haec oratio sublimissima non modo nos docet uerba, quibus petere debemus, uerum etiam ordinem praecellente, quo id faciamus.

d 1.p.q.8.
e lib. 5. de
Trinit.
f 1.p.q.76.
art.8.

a in x. trad.
b Tho. in 1.
p. q. 53.

b Tho. 1. p.
q. 8.
c Hier. 23.

In prima namque petitione docet nos petere bonum diuinum. In secunda nostram æternam beatitudinem. In tertia rationem ad eam perueniendi principalem. In quarta rationem minus principalem. In alijs uero tribus sublationem trim impedimentorum, quibus a perueniendo in eam impedimur, quæ sunt, peccatum iam commissum, quod est principium. Tentatio, quæ nos pronocat ad committendum. Et alia mala pœnæ quæ quæque sunt occasio committendi. Luculenter enim instruit nos in primis, super omnia uelle bonum diuinum, honoremque illius optare. Deinde nostræ animæ beatitudinem æternam, & tertio gratiam, quæ est medium principale perueniendi ad eam, quarto sancta sacramenta, & sustentationem corporalem, cœu instrumenta in id instituta. Et quia oportet uitare impedimenta, quibus a tanta re assequenda impediri possumus & ea sunt tria, primum est peccatum iam commissum, secundum tentatio directa ad illud committendum, tertium malum pœnæ ad illud indirecte inducens, ideo quinto loco docentur petere sublationem peccati iam commissi, sexto petere uictoriam contra tentationem directam ad peccandum, septimo uictoriam contra tentationem indirectam peccandi, quam malum pœnæ inducit. Quæ omnia fieri in hac oratione ostenditur, eo quod in prima petitione, puta, *Satisficetur nomen tuum*, non petimus suum ¹⁰⁷ nomen, & cognomen, suamque gloriam, & famam fieri sancta (quandoquidem sanctissima sunt) sed petimus, ut sancta habeantur ab hominibus, quo ni mirum ita reuereantur, honorent, & collaudent suam Maiestatem, ut nil aliud sanctius, neque æque sanctum habeant iuxta S. August. ^a quem in hoc sequimur, & ut talis laudetur, celebretur, & glorificetur. In secunda uero, *f. 108 Adueniat regnum tuum*, in summa principaliter petimus, ut nobis beatitudinem æternam impertiat, nō enim petimus, ut sūt Maiestati noua potestas, nouaue iurisdicção adueniat, sed secundum Sanctum Cyprianum, in sermone unde hoc cap. est desumptum, quem in hoc sequimur, petimus principaliter, ut regnum gloriæ, quo perfruuntur beati,

nobis, adueniat, quod certo adueniet, si nos satis ad hæreamus ei licet etiam accessorie petamus, ut regnum gratiæ nobis adueniat, idest, quod ipse super nos regnet per gratiam, ut sensit sanct. Hieronymus, ^b & nos uiuamus sub suo æquali sumo, sanctissimoque sceptro, & imperio, & tollat, ac destruat sceptra, & imperia dæmonis, & furiarum, superbiæ, auaritiæ, iræ, luxuriæ, gulæ, accidiæ, & inuidiæ, & omnium aliorum ducum infernorum, qui nos sibi subiungunt, subiacere tentant, & illis depulis furroget, ac per moueat in nos suos duces instissimos, & æquissimos, fidem, spem, & charitatē, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, & temperantiam, & omnes eis adhaerentes, qui nos satagant continere in officio, & obedientia sui diuini regiminis. ¹⁰⁹ Porro in tertia petitione, scilicet, *Fiat uoluntas tua*, in summa petimus, ut nobis largiatur gratiam, promerendi prædictam beatitudinem, & gloriā æternam. Non enim solum petimus, in ea, ut fiat quod ei colliberit, nam uelimus nolimus, semper, & ubiq; fiet uoluntas eius, iuxta illud Esaïæ. ^c Omnis uoluntas mea fiet, sed petimus, ut faciat nos suam implere uoluntatem in terra, sicut impletur in cœlo, ^d idest, ut sicut in cœlo omnes Angeli, & Sancti charitate, & amore implent suam uoluntatem, & qd cūq; præcipit, eodem modo nos idem faciamus in terra, quod est proprium meritum gloriæ, & beatitudinis, quam in secunda petitione petimus. In quarta autem petitione, scilicet, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, secundum S. Thom. ^e in primis petimus dari nobis sanctum altaris Sacramentum, sub quo uelut omnium sublimissimo, sub intelligitur cætera, quæ sunt media, & instrumenta ad promerendam beatitudinem. Petimus itē, sed non adeo principaliter, panem corporalem, sub quo cœu præcipuo hominis alimento subintelliguntur reliqua, & alia uitæ necessaria quibus mereamur, seruando Domino. Quia principaliter petere debemus spirituale, argumenti. capit. illud, de maior. & obedi. quam corporale. Licet plerique, (& utinam non maior pars) proferens uerba illa, *Panem nostrum quotidianum*, vo

b Matth. 6.

c cap. 6.

d Card. S. Sixti, m. c. 6. Matth.

e 2. 2. q. 83. art. 9.

a de ser. do. in monte.

ta sua expressius referant in alimoniam corporalem, quam in spiritualem, sed non peccant, modo saltem uirtualiter & tacite maioris habeatur, & æstimetur spiritualis, ^a quam corporalis, & utraque optetur, & petatur tanquam donū Dei, iuxta Ioan. Chrysestom. ^b & secundum S. August. ^c & Thom. ^d ut instrumentum ad uiuendum, & seruiendum Deo, & impetrandam gratiam, quæ in tertia petitione petitur, quo promeretur beatitudinem, & gloriam, quæ petitur in secunda. Sane in quinta petitione, puta, *Et dimitte nobis, &c.* petimus principaliter sublationem impedimenti præcipui, scilicet peccati mortiferi clare, & directe impediens beatitudinem, & etiam peccati uenialis differentis illius consecutionem, iuxta illud, ^e stipendium peccati mors.

111 In sexta uero, *Et ne nos inducas in tentationem*, petimus uictoriam contra tentationem, quæ est instrumentale impedimentum, & causale, quod producit directum, & formale, puta peccatum. In septima denique, *Sed libera nos a malo*, petimus liberationem a malis poenæ corporalibus & temporalibus, quæ non-
112 nunquam nituntur suo potere auferre bona spiritualia una cum temporalibus. Ex quibus clarum euadit, hanc orationem non solum, ut diximus, nos docere, quomodo, & quibus uerbis petere debeamus, sed etiam quo ordine id faciamus, & petenda desideremus.

Quinto reputare, quod tota hæc admodum sublimis oratio nos inuitat ad habendam maiorem curam animæ, & bonorum spiritualium, quam temporalium. In quinque. n. petitionibus illius directe petuntur bona spiritualia, puta augmentum gloriæ Dei, nostræ autem beatitudo, meritum illius, 113 remissio peccatorum, & uictoria in tentatione. In sola uero quarta, & ibi minus principaliter, directe petimus temporalia, & indirecte in ultima petendo liberationem a malis poenæ, longe aliter, quam in ueteri testamento, in quo petitiones, & promissiones clarius continebant temporalia, quam spirituale, iuxta illud Poetæ. ^f

Nostra Deo primam lucem, Iudæa supernam.

Hebdomas imparit, quia prima, & maxima nostris.

Cura Dei, Hebræis uel nulla, uel ultima semper.

Confirmatur hoc quod graues aliqui doctores ^g docent quod etiam in quarta petitione non petuntur bona temporalia, neque panis, aut alimonia corporalia, asserentes in omnibus quinque petitionibus nos petere bonum Dei, non nostrum. Quæ opinio licet olim mihi arripserit, nunc tamen ea pressius expensa parum placet. Tum quia aptius est dicere, ut supra dixi, quod in sola petitione prima principaliter petimus donum Dei, licet illud minus principaliter redundet in nos. In secunda, & tertia petimus duo præcipua nostra bona, nimirum gloriam pro futuro sæculo, & meritum illius, seu gratiam pro presenti, licet etiam hæc in gloriam Dei redundent. Et quod in quarta petitione petimus instrumenta, quibus uiuendo quæramus gratiam, & gloriam, siue meritum, & beatitudinem, quorum principale est panis super substantialis Corporis domini, quo supernaturaliter uiuimus & minus principale panis quotidianus, quo corporaliter uictitamus, ut neruose colligitur ex Euangelio Matth. ^h quo docemur petere panem super substantialem, adiuncto Euangelio Lucæ, quo docemur petere panem quotidianum, ⁱ utrumque enim coniunctum docet nos petere principaliter quidem uictum spirituale, minus autem principaliter uictum corporalem, quorum utroque egemus ad quærendum meritum, & premium, gratiam, & gloriam. Causam uero cur septimam petitionem, in qua petimus liberari a malo, non posuit S. Lucas, ait Augustinus, esse, quod impleta sexta, a qua petimus, ne nos uincat tentatio, sat, superque impletur septima, in qua petimus liberari a malis, quoniam mala, quæ nobis poenæ, & damnum corporale inferunt, magis
114 bona, quam mala sunt, nisi nos precipitent in aliquas culpas, iuxta illud Apostoli ^k diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & proinde mala sunt eis bona. Cuiusmodi fuerunt Iob, & alii innumeri.

115 Sextum, animaduertere id, quod asserit idem Augustinus in sermo. de uerb. Domini, quod per has septem petitiones petuntur, etiam tacite, & effectu septem

g Card. S. A. Sixti. Matth. c. 6.

h de quo per recentiores Mat. c. 6. et Tho. in cate. na aurea. i cap. 11.

k ad Ro. 3.

a argu. c. si quis obiecit. r. 1. q. 3. b sup. Mat. c. ad proba. d 2. 2. q. 83 art. 6.

e Rom. 6.

f Baptista Mant. li. 2. de fest. c. 2.

a de quib.
Esa. 11. &
Thom. 1. 2.
g. 68.
b de quibus
Matth. 7. et
Thom. 2. 2.
g. 69.
c de quo
Thom. 2. 2.
g. 19.

petit dona Spiritus sancti, ^a quæ sunt sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis, scientiæ, pietatis, & timoris domini, & etiam septem beatitudines, ^b quæ sunt paupertatis, spiritus mansuetudinis, iustus siue ploratus, famis, & sitis spiritualium, misericordiæ, puritatis cordis, & pacis. Qui enim petit, ut diuina Maiestas talis qualis est habeatur, ^c honoretur, colatur, & glorificetur ab omnibus, satis petit dona timoris, ^c unde nascitur ille cultus, & subinde petit beatitudinem paupertatis, & humilitatis spiritus, quæ parit sanctus ille timor. Qui uero petit ut adueniat Regnū Dei & in nobis sua Maiestas regnet, satis superque petit donum pietatis, & beatitudinem mansuetudinis. Quandoquidem uolentem iubere, uel iubere, & regnare, uel regnari, māuetum esse oportet, & non iracundum. Sane, qui optat, & petit, ut fiat uoluntas Dei, satis petit donum scientiæ, quæ edocet rationem implendi eam, & beatitudinem, quæ consistit in lugendo & deplorando ea, quæ contra eius mandata sunt. Porro, qui petit panem quotidianum sanctorum sacramentorum, & nostri alimentum corporalis, quo accendamus ad agenda, quæ debemus satis petit donū fortitudinis, quod nos corroboret, & beatitudinem famis, & sitis, honorumque spiritualium, quibus desideramus, & petimus nunc panem quotidianum. Qui autem petit remissionem suorum debitorum sicut dimittit aliena, satis approbat donū consilij, & beatitudinem misericordiæ, quādoquidem uult exercere misericordiam cum proximo, & accipere id tantum medium impetrādi a Deo, quod optimum consilium est, & qui petit ne inducatur in tentationem, satis petit donum intellectus, ex quo nascitur beatitudo puritatis cordis. Quāquidē, ut bene liberetur a tentationibus, quæ nascuntur ex bonis temporalibus, opus est intelligere illorum naturam, quem qui intellexerit facile purgabit mentem suam desiderijs illius puritatem impediētib. Qui denique petit liberationem ab omnibus malis, satis petit donum sapientiæ, quā principaliter solus Deus, & res diuinæ aīe sapiunt, & consequenter beatitudinē pacis, quā ut in ea perfecta sit, oportet

esse plane immunem ab omni malo, secundum Boetium, ^d & Thom. ^e 1. 16. Ex hoc sequitur primo, uerū esse, quod supra ^f dictum est, et peccatores orando impetrare, alioqui. n. non posuisset Dominus in hac forma orandi petitionem remissionis nostrorum peccatorum. Nec solueret argumentum, qui respondere hanc orationem de sola peccatorum uenialium remissione intelligendam, quia replicari potest, eam cum generaliter loquatur, generaliter intelligendam. Sequitur secundo, licitum esse 117 orare pro alijs: pro se namque, & pro alijs orantē manifestum est, ^g alijs orare, & licet hic non probetur nobis licitum esse orare pro solis alijs, non adiungendo nos eis, neque tñ contrarium probatur, licet aliqui in id textū hinc ponderent, qui tñ non obstat: Dominus enim non præcepit, ut oraremus, ^h pro nobis, & alijs simul, quasi non foret licitū orare pro alijs solis, & pro nobis solis, sed ut nos doceret gratius esse sūe Maiestati, ut oremus pro omnibus, & nobis & alijs, tam iustis, quā peccatoribus. Nam qui de uno dicit, non negat de alio simili, iuxta doctrinam singularem Domini. ⁱ non obstat etiam dicere alios, uel bonos, uel malos esse, & quod si boni sunt, non opus sit orare pro eis, si uero mali sunt, non uidetur uelle Deus, ut pro eis oremus, iuxta illud Hierem. ^j 1. Non li orare pro populo hoc. Non inquam hoc obstat. Tum quia utiliter pro peccatoribus oratur, ut conuertantur, pro iustis uero, ut perfeuerent, & proficiant. Tum quia orationes multorum, ^k citius exaudiuntur, quā paucorum. Tum quia cōuenit, ut a multis gratiē agantur Deo, pro iustis, qui multis profunt. Tum ne extollantur, uidentes se opus habere sese minoribus. ut ait S. Thom. ^l 1. Vnde sequitur, non recte sensisse quendam parui aestimantem, quod monachi, uel sancti moniales orarent, uel non orarent pro se, quod non fecisset B. Paul. qui sapius rogauit multos, ut pro se orarent, ^m ibi adiunxit me in orationibus ad Deum, ⁿ & ibi adiuantibus, & uobis in oratione pro nobis, & alibi saepe.

118 Septimum, quod nos mouere debet ad hanc sacrosanctam orationē deuote pronuntiandam, est, quod illa nos inuitat

d 3. de cōf.
e 2. 2. q. 2.
et 3.
f inc. 3.

g ca. solita,
de maior. l.
de precio ff.
de publ. in
rem actio.

h in c. quā
lis. 25. d.

i cap. 8.

k iux illud
colle oīum
sanct. multi
plicatis in
tercess. etc.
l 2. 2. q. 83.
art. 7. ad 5.

m ad Rom.
man. 15.
n 1. ad Cor.
inth. 1.

rat non solum ad nos mutuo amandum.
& ad mutuas iniurias remittendum, sed
etiam ad orandum alios pro alijs siue
amicis, siue inimicis, ad imitandumq;
Deum, qui omnes diligit, omnibus lar-
gitur, & super omnes tam multos, quam
bonos solem suum oriri facit. ^a Quod
facile colligit, qui perpenderit doceri
nos dicere in ea, Pater noster, & nō Pa-
ter mi. & Dimitte nobis, & nō, Dimitte
mihi. Debita nostra, & nō, debira
mea. Et ne nos inducas, & nō, ne me
inducas, & libera nos, & nō libera me.
Similiter etiam qui vltra alios auctores
secum reputauerit, quod ubi textus nō
distinguit, nec nos distinguere dēmus, ^b
& quod tribus petitionibus primis peti-
mus, ut nomen eius glorificetur, non ap-
ponēdo, a me, vel ab illo, ab amico meo,
vel inimico, & ut adueniat regnū suū,
non restringendo mihi, vel illi, & ut fiat
voluntas sua, non a me, vel ab illo, sed
sicut in cælo, & in terra. Quod ipsum fa-
ciat, qui perpenderit conclusionem hanc
referri ad omnes dictas tres petitiones,
vt dixit nouus quidam auctor, ^c licet
non noue. Antea enim id scripserat Ioā-
nes Chrysostomus. ^d & consequenter si-
gnificat peti debere, ut non solum fiat
voluntas sua sicut in cælo, & in terra,
sed etiam vt nomen suum glorificetur,
& sua Maiestas regnet tam hic, quam
ibi, non quidem ita in quantitate, sed
in qualitate, sed hic per gratiam, ibi
per gloriam. ^e Ex hoc inferunt nonnulli: primo, pec-
care recitantes Pater noster, non dimit-
tendo debitorib. suis sua debita pecunia-
ria, quod non est verum. Quia secundū
Gregorium ^f receptum, non intelligi-
tur hoc de debitis pecuniarijs, sed de in-
iurijs. Ex quo inferunt alij secundo, pec-
care iniurias passos recitantes hoc, nō
condonando iniurias acceptas. Quod
sentire videtur S. Cypri. ^g & clarius Ioā-
nes Chrysostomus. ^h & dicens eiusmodi re-
citatore mētiri, cum petat sibi remitti
culpas suas, dicendo se remittere alie-
nas, & non remittendo. Quin & D. Au-
gust in Enchirid. idem dicere uidetur
de ijs, qui neque condonant, neque pa-
rati sunt condonare iniurias petentib.
ab eis illas sibi remitti, licet non alijs.
Nihilominus B. Th. ⁱ contrarium deter-

minat, quod verius videtur. Tum quia,
ut ait Aug. ubi supra. Non est tam mul-
tis tanta uirtus, ut a seipsis possint im-
petrare remissionem iniuriarum, quā
multos credendum est a Deo exaudiri
in hac oratione. Tum quia quauis clau-
d. 99. sula illa, *Sicut & nos dimittimus*, nō
uerificetur in recitante, ad hoc tamen,
ut nō mentiatur, sufficit verificari in
persona Ecclesiæ, iuxta eundem. ^k Tum
quia supra ^l diximus, quod qui sacer-
dote dicenti, *Sursum corda*, respondent,
habemus ad Dominū, nō cogitando Deū,
non mentiuntur, quandoquidem respō-
deat nomini Ecclesiæ, in qua nunquam
deest aliquis, qui id agat. * Tum deniq;
quod iniuriam passus, licet teneatur re-
mittere odium, & rancorem in iniurian-
tem conceptum, non tamen tenetur cō-
donare actionem, quam habet ad petē-
dam pœnam, uel satisfactionem hono-
ris, uel alius boni sibi adēpti, iuxta glos-
sam singularem, & receptam, ^m & Th. ⁿ
nec tenetur eum alloqui, nec signa affa-
bilitatis particularia exhibere, secundū
Thom. receptum, ^o Hoc autem tempe-
randum est, dummodo recitans hanc
orationem non eximat sibi iniurias ntes,
& inimicos a petitionibus generalibus
sue orationis. Id enim peccatum foret,
ut supra in aliud propositum dictū fuit,
& tradit vterq; Tho. ^p
120 Tertio inferunt verū esse id, qđ in
alium sine sup. p. dictum est, scilicet
paribus, meliorem esse, & maioris meri-
ti orationē, qua oratur pro multis, q̄ sit
ea, qua rogatur pro paucis. Quod ea ra-
tione cōfirmat Adria. ^q quod in mis-
sis pro defunctis, licet pro aliquo priua-
to dicantur, tamen pro cūctis animab.
orat, & nō particulariter pro hac, uel il-
la, p qua fit sacrificiū. Quæ tñ rō diluif
illa cōsideratione, q̄ in orationib. pec-
pui, quales sunt Collectæ, Secreta, &
Post cōio, pro ea sola, pro qua dñ Missa,
oratur. Et q̄ oratio quoad uim satisfac-
toriam applicata multis, non satisfaci-
t pro singulis tm, quantū satisfaceret, si
vni soli applicaretur, ut et idē ipse ait, ^r
missæ autem defunctorum præcipue di-
cūtur, p satisfactionem pœne eorū, qui de-
tinentur in purgatorio, secundum oēs.
Octauo, qđ ad hanc orationē deuotē
faciendam mouere valet, considerare,

N quod

a Matt. 5.
& cap. hac
autem. 23.
q. 4.

b leg. de pre-
cio. ff. de du-
pli. in rem
actio. c. soli-
ta, de ma-
sor. & obe.

c Caiet. in
c. 6. Matt.
d sup. Mat.
cap. 6.

e 10. mor.

f in d. ser.
6. pag. par
44. 13.
g sup. Mat.

h 2. 2. q. 83
art. 16.

2. 2. q. 83
ar. 16.
k in c. 2. n.
15.

l c. si quis
cōristatus
90. dist.

m 2. 2. q. 2.
ar. 2.
n in d. qu.
25. art. 9.

o in supra
d. a. S. & q.
p in concl.
10.

q quodli. 1.
ar. 3.

r in eodem
quodli. &
art. 6.

2. 2. q. 2.

quod licet iam in veteri, quam nono te-
flamento multis alijs verbis oratum fue-
rit, oratur, & optime orari possit, quic-
quid autem nunquam inesse oratum fuit,
& iuste orari potest, reducat ad vnam
sepe petitionem in hac sublimissima ora-
tione contentarum, nihilque, quod sub
earum aliquam non comprehendatur, po-
test recte, & iuste peti, ut asserit S. Augu-
stus. ^a & Thov. ^a & a quibusdam recen-
tioribus amplificatis. Cui addo, quod
sicut nulla verba aptiora esse possunt ad
orandum, quam verba huius orationis
composita ab ipsomet D. N. Iesu Chri-
sto, ita post illa secundum locum obti-
nent, quae desumuntur ex ipsamet sacra
scriptura: tertium autem illa, quae sunt
instituta, & approbata ab ipsa Sancta Ma-
tre ecclesiae, cuiusmodi sunt Collectae,
& orationes, & hymni veteres missarum,
& horarum canonicarum eorum, licet
secundum Specu. ^a in Ecclesia S. Ioan-
nis Lateranensis, neque in missa, ne
que in horis dicatur Collecta, neque ora-
tio, sed Pater noster, illius loco, ubi anti-
quitus fieri solebat in primitiva Eccle-
sia. Quod tamen hodie non servauit in
dicta Ecclesia: quotidie enim audimus
in ea cantari, & recitari eandem collec-
tas, quae in Ecclesia S. Petri, & alijs pa-
rochialibus orbis cantantur, & recitan-
tur. * Per oēs igitur has octo considera-
tiones, vel aliquas earum, entiamur reci-
tare hanc orationem in dies attentius, &
assuescamus non tam pronuntiare ea ver-
bo, quinque, decies, quinquagies, cen-
ties, vel milles in die, vel hebdomada,
aut mense quam mente concipere signi-
ficata verborum eius, iuxta praedictum in-
tellectum, ^d Quando vero voluerimus
eam recitare pluries continenter (quia
difficillimum est mente concipere tam
continenter omnium verborum signifi-
cata, quam continē illa ore profertur)
meditemur nunc contenta in vna
petitione, & consideranda in ea, nunc
contenta in alia, & consideranda in illa, ita
ut eorum varia meditatio continēdo
mentem, siue intellectum in ijs, quae pro-
ferimus, & ad ea pertinentibus, & cele-
faciēdo voluntate igne ex tali meditatio-
ne, iuxta psalmē Regiū, ^e exatascendi;
& utraque, tam mente, quam voluntate, uolun-
tate ex ipsis nata pascēdo, simul & exet-

cendo lingua, frequenter diuina re-
citando satisficiamus, & illis, qui consue-
lunt ea frequenter pronuntiare, & illis, qui
cōsulant multum in ea pronuntiaanda co-
templari, utroque consilio probantes.
Quadoquidē Ecclesia non praecipit, ne
que vetat dicere ea sapienter continenter,
sine aliarum interiectione, & interua-
lione. Nec curemus, quoniam nonnulli despi-
ciunt, aut certe non laudat recitationem
Pater noster, & Ave Maria per calculos
precatórios, etiam laicorū, & idiotarū,
cū cōteri ēt ipsis sacerdotib. & literatis
127 magnum fructū ex ea provenire, &
merito. Quia cum modica sing. & sapi-
dissima significata verborum Pater no-
ster, & Ave Maria, cumque illa recitan-
ti per calculos precatórios non sit opus
quaerere hunc, vel illum locum, nec mul-
tum cogitare, quid prius, quidve, potes-
tius sit dicendum, recitans per illos ea,
attentius, & sapidius potest citra defa-
tigationem intellectus, & cum oblecta-
mento voluntatis id facere, & deigendo
mentis oculos in ipsammet Virginem
matrem, & in eius innumeras gratias, &
virtutes, dum profert Ave Maria, & in-
interminam Maiestatem, & bonitatem
diuinam, & in ea quae petit, & ad ea per-
tinentia, dum profert Pater noster.
124 Inuabit in hoc reducere ad memo-
riam eos, quos vidimus sapidissime per
huiusmodi calculos obortis lachrymis
(quos oculi eorū amore, & reuerentia
Dei, eiusque matris tincti stillabant) re-
citantes. Inuabit item in id ipsum, quā
animaduertimus nos vacuos amore
actuali diuino, & deuotione, defectos
lachrymis, & deos corde, & agosq; mente,
cōsiderare propensos, immo intra nos
se Deum Opt. Max. qui verus est fons
totius boni amoris, & blanditiei, deuotio-
nis, & tranquillitatis, & maiore ani-
mi quam oris elamorem elamorem ad eum,
Deus in adiutorium meum intende, &
supra eadem conclusionē dilatarum.
supra. ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} ^{sm} ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} ^{tm} ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

a ad Probā
ab oib. rece-
pt. in 4. dist.
15.
b 2. 2. q. 88.
art. 9.

c in rōnali
lib. 4. c. 15.
num. 17.

d in 3. consi-
der. et alijs
seq.

e Ps. 38.

lectorem monendum, ut magna cū cura, & reuerentia ea recitemus, & id aliquos nostrum non fecisse ex animo peniteat. Primo quidem, quia ipsa sit grauissima, & vetustissima omnium oratio num, quas Ecclesia Christiana supedit ad gloriosissimam Virginem matrē Mariam, communem dominam, communē a seculum, refugium, immo & matrem omnium, luxa illud Baptista Maria.

a 1. Perib. post princ. Tu licet a nostro spacijs ingentibus orbe

Disiungere, sui quantum polus eleuat ignes, non

Non tamen humanos casus obliuiscitur, tuque

Nil per te genus, sigilla mortalis curae

Suscipis, & lachrymae tangunt tua, pectora

na nostrae, ubi nullo beatorum suppon

Secundo, quod ipse plus, quā aliquot 126 alij mer conditionis ei sum obliuiscit multis de causis, & in his quod in Ecclesia S. Mariae baptizatus fuit: Quod in duab. Ecclesijs B. Mariae obitui duo beneficia simplicia, quorum prouentibus literis operam dedi, donec doctoratus insignibus (licet immeritis) ornarer.

Quod beneficium a monasterio Beatae

Mariae pendens erat illud, ob quod licet

litigiosum, praedicta duo reliqui. Quod

in benedictissimam Mantem oculis de

fixos habebam, cum delapsus in fluuiū

exundantem, tam pro suffocato habitus

suauissime extractus fui. Quod die S.

Mariae suscepī habitum sacri ordinis Rō

caualis morte Rolandi & aliquot Pa-

127 rium Franciae nobilitata, & quod

in Ecclesia Sanctae Mariae omnes ordi-

nes minores, & sacros diuersis diebus su-

scepi. Quod die Sanctae Mariae in Eccle-

sia S. Mariae praefatum ordinem fui pro-

fessus; Quod in alia Ecclesia Sanctae Ma-

riae primam eiusdem submissa voce dixi,

& in alia eiusdem voce, alta cantavi. Qd

Maria uocabatur mater, quae me genuit,

quaeque me recensitum, & ab xbere

pendentem huius maxime Mariae dica-

uit. Quod Maria vocatur, & Sanctae Ma-

riae monasteriū regis & gubernat illa,

q̄ cum suo sacro Collegio in marem in

Lusitania Occidente loco naturalis pre-

questis, & in suauiter regendo, & unie-
do suo monasterio uinculo charitatiscla-
rissima. Quod Cantoria huius Ecclesiae
Cathedralis Conimb. quae dicata est S.
Mariae, huius libri componendi causa
fuit. Quod denique die S. Mariae sacro
mori opto, & in Ecclesia eius nominis
inhumari, ut ei seruiam æternū. Amē.

Tertio, quod uerus & antiquus tenor
praedictae Salutationis Angelicae est hic,
Aue Maria gratia plena, Dominus tecū,
benedictus tu in mulieribus, & benedictus
fructus ventris tui Iesus: sancta Maria ma-
ter Dei, ora pro nobis peccatoribus: Amen.

129 Ex quo tenore sequitur nō esse ge-
nuinas huius orationis partes illam,
Et tu Domine semper sis mecum. & illā,
Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus

altissimi obumbrabit tibi, & alias, quas nō
nulli magis pia inuentione, quam pru-
denti discretionē de suo addunt, quod

confirmatur ex infra proxime dicendis.

Non otiose tamen dixi supra (antiquus

tenor.) Quia consuetudo Urbis appro-

bata Breviario Romano felic. recorda-

Pij V. efficit, ut illa uerba, *Nunc & in ha-*

ra mortis nostrae, additā fini eius, sint pars

ipsius, b saltem cum fuerit pronuncian-

da in horis canonicis ab eis, qui eas pro-

nunciare tenentur.

130 Quarto, quod licet hanc Sanctissi-

simam orationem non composuerit per

se solum Deus ueluti orationem Domi-

nicam, partem tamen illius composuit

per Sanctum Gabrielem, qui, ut aliqui

sentiunt, c (quibus adhaereo) est ex or-

dine Seraphico, partem per Sanctā Eli-

sabeth, partem per Ecclesiam. Nam ver-

ba illa, *Aue gratia plena, Dominus tecū,*

Sanctus Gabriel composuit d *Be-*

nedictus fructus ventris tui, Sancta Eli-

sabeth, & illa, Benedictus tu in mulierib.

uterque. f Illa uero, *Sancta Maria &c.*

Ecclesia addidit. Quae tamen non uide-

tur fuisse recepta a Belgis etiam Pij,

qui tamen post praefatum Breviarium

Pij V ab eis receptum, tenebunt ad-

b arg. S sed
et qd prin-
cipi placuit
inst. de iure
nat. gent. et
ciu. & l. i. t.
ff. de const.
Principum.
c Origen &
Grego. quis
contrarium
tenet i 3. p.
q. 30 art. 2.
d Luc. i.
e Luc. i.
f ibidem.

obligatione pronuntiandi horas Canonicas, tenerentur ad recitandum Psalterium vel Rosarium Virginis Matris, vel aliud eiusmodi, non, inquam, audent dicere hos non satisfacere, si recitauerint illa iuxta suam antiquam consuetudinem, omissa illa particula prædicto modo inducta cum iure humano indulgentia si recepta non fuerint, vel consuetudine sint abrogata, non obligent. ^a Quæ non in hoc addo, ut non percipiam has additiones ab omnibus recipi, sed ut mentes, pias, & trepidas, siue timorosas a scrupulis liberem, a quibus eadem ratione liberandos censeo etiam Hispanos, qui particulam illam. *Nunc & in hora mortis*, ante præfatum Breuiarium minime addere solebamus.

Ex quo colligitur ratio illius, quod in fine dicti præcedentis dicebamus de additione illa. *Et tu domina, &c. & Spiritus sanctus &c.* quandoquidem verba illa, *& tu Domina sis semper mecum*, non composuit Angelus, neque S. Elisabeth, neque Ecclesia; Illa vero, quæ nonnulli addunt, *Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi*, licet composuerit Angelus non tamen huic temporis conueniunt. Significant enim, quod fiet id, quod factum est, & si mutes duo illa futura superueniet & obumbrabit in præterita, non erunt verba ab Angelo prolata: Ex hoc etiam videtur colligi, meo iudicio, saniori saluo orationibus, Pater noster, & Ave Maria non esse miscendum aliquid aliud, quam quod ab Ecclesia admixtum est. Tum quia mixturæ speciei inferioris gradus auctoritatem minuire, solet, ^b Tum quia satius esset id quod miscetur separatim dicere tanquam orationem, aut contemplationem, quam mixtum.

131 Quintum, quo moueri possumus ad hanc sanctam Salutationem deuotamente tantæ Virgini faciendam, est, quod per primum illius verbum, *Aue*, non solum dicimus ei salue, gaude, & latare, quod proprie illa dictio significat, sed etiam, quod sit absque væ, hoc est absque illa re vero dolore magis quam gaudio digna, quod compositio ex A quod est sine, & næ, quæ est interiectio doloris insinuas, præsentat. Ita quod qui dicit Virgini matri, *Aue*, non solum ait

salue, gaude, & latare, sed etiam, expers ois mali, de quo non sit magis gaudendum, quam dolendum, quia vere talis fuit. Nam nullum væ, quæ malum habuit, quod ei bonum & meritum nõ fuerit, secundum omnes. Nullum væ peccati mortalis, vel venialis, secundum omnes, neque originalis, secundum plerumque omnes, siue maiorem partem recetiorum, quibus semper adhæsi, nullum et væ repugnantia, vel contradictionis sensibilis appetitus aduersus rationem habuit, secundum Tho.^d Nunquam oculi sui se inclinarunt ad videndum, nec aures ad audiendum, nec manus, ad tangendum, neque lingua ad gustandum, neque nares ad olfaciendum, quicquam quod ratio veraret, nunquam risit, nunquam contristata est, nunquam loquuta est; vel tacuit, nisi quomodo, quare, ubi, quoniam oportuit, nec minus, vel magis, quam debuit. Erat quedam cera molliissima ad opportuna, quedam Marperisa cautes ad importuna: fuit sine væ iacturæ virginis pudoris in sui filij conceptione, sine væ lo væ doloris in partu eiusdem qui fuit sine væ corruptionis corporis sui sanctissimi: in morte, siquidem, vt mea (quæ communis est) fides habet, antequam corrumperetur, suscitauit eam, qui in ea se humanauit, & locauit in eam (in corpus redeunte anima) integram ad suam dexteram, super omnes choros Angelorum, ubi vtiham eam videamus oculis animi væ vacuis, maxima cum alacritate dicere ei, *Aue, gaude, & latare*, quæ sine ullo væ semper fuit: Amen.

132 Sextum, quod licet ille modestissimus Gabriel Archangelus, siue oburbanitatem, siue ob alia a sacris authoribus tradita, in quibus est etiam deuotissimus ei Anton.^f non salutauerit eam f. 4. p. 11. 13. nomine proprio, audet tamen Ecclesia, cap. 14. sua & nostrum quilibet id facere, siue quod etiam ipsemet in explicanda sua legatione postea idem fecit, siue quod suauitas ipsa corticis nominis nos in eam diligendā pellicit, siue quod appellatione illa facile simus memores, quantum ea egeamus, quantamque opem illa nobis ferre potest, Nomen. n. hoc, *Maria*, ut est Hebræo, vel ex Hebræo deductum, aut theore Hieronimi, aliàs sonat, stella maris,

a c. in istis,
S. 1. 4. di. &
c. 8. de cō-
suet.

b arg. ec. su-
per qu. S. si
sero duo, d
of. deleg.

c quos pter
altos pluri-
mū in hoc
laudat Pa-
risen. & in
his Maio. in
3. lib. sen. d.
3. quorū de
numero sui
sum, & gra-
tia filij eius
Theantropi
nunq̄ non
ero.
d 3. p. q. 27.
art. 5.
e in 3. dist.
13.

f 4. p. 11. 13.
cap. 14. sua
summa.

ris, alias mare amarum, ut autem est Syriacum sonat Domina. Quæ omnia ei aptissime quadrant, cum primum sit stella orta ex Iacob, ^a ut additissimus ei Bernardus ait ^b apposite eam sic syderi conferens. Sicut sine sui corruptione syderis suum emittit radium, sic absque sui latione Virgo parit filium, nec syderi radius suam minuit claritatē, nec Virgini filius suam integritatē: stella inquam, est non qualis qualem, sed maris, id est Arctos, Cynosura, uel Elicæ, quibus sicut verum mare navigantes ducuntur, sic nos mundum hunc mari simili transfrantes. Mariæ ductu ducimur, & uela damus, sic enim eam alius sibi deuotus alloquitur. ^c

^c Bapt. Mā
tua. lib. I.
par. 3.

Tu placidum terris syderis, quod liberat omnes

A pelagi feruore rates, quod luce benigna

Saturni, Martisq. graues eliminat iras. Tu nobis Elicæ, nobis Cynosura, per altum

Te ducere uela damus portus habitura secundos.

Est etiam illuminans, quippe quæ, ut ille ait, micat meritis, & illustrat exēplis. Vnde ille ad illā totius Ecclesiæ clamor *Profer lumen cæcis*, & si Apostoli erāt lux mundi, quanto magis illa longe lucetior illis? Fuit autē mare amarū, præsertim die passionis sui filij acerbissimæ, cū animā ipsius, iuxta Symeonis præfati doloris gladius pertransibat, cum stabat mater dolorosa, iuxta crucē lachrymosa, dū pēderet filius, dumque suo summo amore dulcedinē nostræ redēptionis augeret.

Quod autē sit Domina, tota testatur Ecclesia, sic eam reuerenter salutando, *Aue Regina celorum, Aue Domina Angelorum*, & rursum, *O gloriosa Domina, excelsa super sydera*. Cū igitur sit stella ductrix, lux illuminatrix, Domina præpotens, & amara pro nobis passa, consequitur nos ea plurimum egere, testante id in hæc uerba suo Bernardus ^d.

^d sup. Mis.
sus est, ho-
mil. I. col. II.
IO.

135 te intelligit in huius seculi profluvio magis inter procellas, & tempestates fluctuare, q̄ per terrā ambulare, ne auertas oculos a fulgore huius syderis, si nō uis obrui procellis, & infra. Si con surgant venti tentationum, & allidas ad rupem tribulationū, subeat animus tuum

Oper. Nauar. Tom. IIII.

stella ista, & inuoca Mariā. Si agiteris uel da superbix, ambitionis, murmurationis, uel inuidiæ, referas oculos tuos in Mariā, eaque inuoca. Si ira, uel auaritia, aut blandimenta carnis inuaserint nauiculā tuæ mentis, erige oculos in Mariā. Si magnitudine tuorū peccatorū turbatus, fæditate tuæ consciētix confusus, & stupore condemnationis horrens, incipit te absorbere barathrum tristitiæ, & abyssi desperationis, iacta cogitatum tuum in Mariam stellam tuā consolatri cem, nō recedat ab ore, nō separetur a corde, & ut impetres auxilium suæ orōnis non deseras exemplum suæ conuersationis. Hæc ille. Quatā autē opem ferre possit, in diesq; & in horas, immo & ī momēta ferat, colligitur ex illo cuiusdā: Sequēdo illā nō defecimus a recto tramite, rogādo eam nō desperamus, cogitādo in eam nō erramus, ea dūce non cadimus, umbra alarū eius protecti non timemus. Ea nostri miserta in portū optatum appellimus. Et ex illo alterius.

Ipsa est aduersis cœ in rebus asyllum. Ante preces et nec aū obsecrata fauore Donat, & ad miseros maternas explicat ulnas.

Quamobrem non solum humili, reuerenti, & deuoto animo nomine proprio eam salutemus, sed etiam omnes, qui semper acti, uel uirtute Deum Optim. Maxim. interpellamus, per *Deum in adiutorium meum intende*, ita eam eiusdem matrem, eandemque creaturarum optimam, & maximam, semper acti, uel uirtute flagitemus, per *Mariam mater gratia, mater misericordia, tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe. Amen.*

Septimum, quod nos mouere potest ad hanc salutationem deuota mente faciendam est, quod appellemus eam gratia plenam, super quo multis præter 136 missis admoneo Græcis esse *Χαριτομένη* siue charitomeni, quod sonat gratiosa, pro gratia plena, & ideo quidam interpretantur gratiosa pro gratia plena. Quamuis parui referat quo ad hoc, inter utrosque, quoniam qui uocant eam gratia plenam, nolunt dicere eam ita plenam, ac eius filiū, quem Beatus Ioannes uocauit plenam gratia: nec qui uocant eam gratiosam, uo- e Ioan. I.

a Mat. 13. cant æque gratiam, ac eius filiū, in quo pater eius æternus dixit, ^a sibi maxime complacuisse, utrique tamen reputant eam pleniorē gratia, & magis gratiosam, quam Ioannem filium suum adoptiuum, quem Euangelium ^b dilectum & gratum Iesū vocat; iuxta item utroque, plenior fuit eadem omnibus alijs Sanctis, ad melius, & altius cogitandū, loquendum, & operandum, de cuius plenitudine, ut ait Bernar. ^c omnes recipiunt, captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angeli lætitiā, tota Trinitas gloriam, deniq; 138 Dei filius carnis substantiam: Quæ eadem secundum utrosque dicere potest illud Sapientis. ^d In me omnis gratia: quia secundum eodē fuit plena gratia, quam vocant gratum facientem, quæ omnes alias gratias præcellit, ut quæ se habentem efficiat Deo gratum, & amicum. Plena gratia omnium virtutum tam Theologarum, scilicet fidei, spei, & charitatis, quam Moralium, scilicet Prudentiæ, Iustitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, cum omnibus alijs eis at tributis. Plena gratia septem donorum Spiritus sancti, quorum sup. ^e meminimus. Plena omnibus noue gratijs, quas vocant gratis datas, enumeratas ab Apostolo. ^f quæ dātur, ut alius alium ad Deū adducat. Prima vocatur fides, quæ indit omnium visibilium certitudinem. Secunda Sapientia, quæ indit rerum diuinarum cognitionem. Tertia scientia, quæ indit rerum humanarum cognitionem. Quarta, gratia sanitatum sanandi corpora per miracula. Quinta operatio uirtutum manifestandi potentiam diuinā per miracula. Sexta, prophetia prænuntiandi futura contingentia. Septima, discretio spirituum discernendi cordium secreta. Octaua, genera linguarum, noscendi idiomata. Nona, interpretatio sermonum, interpretandi sensum uerbis illorum inclusum.

139 Præterea secundum utrosque, est plena gratijs peculiaribus, priuilegio, si bi donatis, ^g per quas est mater Dei, mater omnium, porta cali, Regina misericordiæ, resuscitata ante diem Iudicij vniuersalis. Aug. Hiero. & alij recentiores, in suis sermon. de Assumptio. &

g quarum 12. ponit Anto. post alios 4. p. ti. 15. c. 20.

exaltata super omnes Angelos & Archangelos, Cherubin item & Seraphim. Quotus quisque erit igitur, qui aliquid horum animo voluens, postquam dixerit, *Aue Maria, Domine tantis & totis gratijs illustrata, non subdat alacriter, deuotē, & reuerenter, Gratia plena?*

140 Octauo, quod in ea dicimus nostrę Domine, *Dominus tecum*, non solum Dominus filius, quem uelisti carne, sed etiam dominus pater, qui filium suum fecit tuum, dominus Spiritus sanctus a quo, & cuius uirtute id actū est, omnes tres, & eorum singuli, qui non sunt nisi unus Dominus, sunt tecum. Est tecum pater exercens suam omnipotētiā, est filius ostendens suam supremā sapientiā, est Spiritus sanctus utens sua immensa bonitate, sunt omnes tres personæ equē potentes, ^h sapientes, & bonæ, faciendo in te opera potentissima, sapientissima, & optima. Tecum & ex te omnes tres composuerunt gloriosum corpus illud quod uiuerit uni soli, & secundæ personæ, sublimissimo illi filio Dei, qui uelitus carnem uentre tuo uirginali egressus fuit talis, ut neque totus foret de tua substantia, neque totus de substantia diuina. In quo sensu est intelligendum illud, quod quidam deuotus tuus famulus ⁱ tibi dicebat, scilicet, Totus ipse est filius tuus, & totus filius Dei, quia non duo filij, sed idem & unus solus amorum. Tecum sunt & fuerunt, ut magnificareris, & adeo splendidis beneficijs ornareris, ut uerē dixeris, ^k *Fecit mihi magna qui potens est*, & beatam me dicent omnes generationes. Quin & uere dicere potuisti, maximis te beneficijs ornasse, teque uocant beatissimam Christiani, Turcæ, & Mauri, siue Sarraceni, & plerique hæretici.

141 Nono, quia in ea nostram Dominam uocamus benedictam in mulieribus, cuius benedictiones neminem enarrare posse ei quidam Deuotus, ^l per illa carmina testatur.

Si fieri posset, quod arena puluis, Grunda, Vndarum gutta, rosa, gemma, lilia, flamma, Aethera, calicula, nix, grando, sexus uerger, Ventorum penna, Solacrum, pecudum genus omne,

Sylua-

h in symb. Athanasii, & c. firmiter de sū. Trin.

i Ber. hom. 3. super Mis. sus est. col. 2. & ex plicat Tho. 3. p. qu. 35. art. 5. k Luc. 2.

l Petrus co-mestor auctor hyst. eccles.

*Sylvarum rami, frondes, suum quoque penna,
Gramina, ros, stella, pisces, angues, & arista,
Et lapides, montes, conuallēs, terra, dracones,
Lingua cuncta forent, minimè depromere possent,
Qua sit, vel quāta Virgo Regina Maria,
Qua tua sit pietas, nec litera, nec dabit alas.*

Benedicta enim fuit concipiēdo sine iactura virginē pudoris benedicta, quæ nouem mētibz fuit sine vlla grauedine pręgnans, benedicta sine ulla corruptione & dolore pariens. Benedicta filia Euz olim maledicta, quæ tua benedictione maledictionem eius deleuit. 142 sti. Benedicta virgo Aue vocata, transpositis literis, Eua, Benedicta es, quæ ut nomine ita opere fuisti ei obuersa, iuxta illud cuiusdam tibi deuoti.

a Baptis.
Mant. I.
Parth.

*Gulnus Virgo, medicamina Virgo.
Contulit illa necis, dedit hæc primordia vite,
Illa tulit belli causas, hæc semina pacis,
Illa venenosa stygijs lactata Megera
Veribus gelido coceptum pectore virus
Expuit in natos, nigroq; affluta colubro,
In genus omne suum spumam cruenta
uit Auerit,
Ista saluari totam se proluit imbre.
Ne clareis fontis, sit alia pocula, dulces
Ambresca succos plenis crateribz hausit.
& se in flumina uertit
Lactea, quæ semper plenis currentia ripis.*

Omne solum lustrant.

143 Fiat ò Regina diuum, ut aliquot guttæ tot & tam vastorum fluminorū, quæ de te scaturiunt, infundantur in eos, qui hæc humiliter scribunt, & legunt, ob reuerentiam & amorem tantæ Mariæ, tantæque Virginis Matris, quæ non solum super omnes mulieres, sed etiam super omnes puros viros, & super omnes Angelos & Archangelos, Cherubim atque Seraphim est benedicta, & super benedicta. Amen.

Decimo, q in hac selectissima oratione dicimus nostræ Domine id, quod S. Elisabeth Spiritu sancto illuminata & accensa, ei dixit, f. Et benedictus fructus ventris tui, addito ab Ecclesia illo dul-

cissimo noīe, Iesus. Quare si sumus Christiani, & libenter dicimus ei, Benedicta tu in mulieribus, æquè libèter dicemus, Et benedictus fructus ventris tui Iesus, 144 ac si clarius ei diceremus, Magna & mirabilis est quidem tua benedictio benedicta Maria, longe tum maior & ad mirabilis benedictio fructus ventris tui benedictissimi Iesu. Benedicta tu, benedictus ille. At non benedictus ille, quia tu benedicta. sed tu, quia ipse, ut tibi deuotissimus quidam dicebat. Bern. 146 nedieta tu multis & magnis benedictionibus, at magis benedictus fructus tuus, qui omnes illas in eadem specie & forma, aut alia sublimiore, & longe plures habuit. Benedicta quæ nunquam peccasti, eius beneficio & gratia, sed magis benedictus ipse, qui suam et naturam peccare non potuit. Benedicta quæ prius sancta, quam nata fuisti. & tam cito sancta, quam concepta, non tamē sancta ac posteaquam nata, & prius concepta quoad corpus, quam quoad animam, prius infans sine iudicio, perfectio quam discreta cum eo, magis tamē benedictus fructus ventris tui, qui tam sanctus fuit, in ipso puncto suæ conceptionis, & iudicij tam perfecti, quod erat cum prædicabat. Nam secundum illam prophetiam Hieremiæ, Fe-mina circumdabit virum, tu circumdatū ventre tuo continuisti Iesum infantem quidem corpore, sed virum iudicio & perfectæ mente. Tu desponsata sancto illi Ioseph. ipse desponsatus sanctissimæ ecclesiæ. Tu virgo & mater quia enim genuisti. Ipse virgo, & pater, qui te, cæteraque omnia creauit, quod maius est, quàm gignere, immo & quia iam natos renasci facit aqua & Spiritu sancto, q plus est quam creare. Tu munda ut aer purificatus, & ipse mundus ut aerem purificans, iuxta illud. Candor est lucis æternæ, speculum sine macula, imago bonitatis. Tu quicquid te scire decebat sciuit, ipse nihil omnium ignorauit, velut in quo absconditi erant ab illa sua ineffabili conceptione, omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei.

148 Non minuitur tua benedictio, eo quod sua sit maior, quin potius crescit, quia tu es arbor, quæ dedisti talē fructum, qui, ut ille ait, est colore, odore, missus est.

b Bern. in hom 3. super missus est, col. 2.
c Cōis in 3. lib. scilicet. dist. 3. & Th. 3. p. q. 27.
d Bern. in epis ad Canon. Lugd. col. 2.
e Cōis re. e. tior. in li. 3. sent. dist. 5. f Th. 3. p. q. 27. art. 3. g Th. 3. p. q. 34. a. 2. ad 4. & Magis. cū cōi 3. fen. d. 13. & 14.
h Hier. c. 20.
i Luc. 1. k 6. Debita, de biga, l Th. 1. p. q. 45. Magis. cū cōi in 3. sent. d. 1. m iuxta Th. 2. 2. q. 113. art. 9.
n Sap. 4. & ca. Sane de celeb. Miss. o Th. 3. p. q. 27. a. 7. ad 3. p Ad colof. 2. q Matt. 7. r Bern. hom. 3. super missus est.

a Psal. 44.

b 1. Petr. 2.

c Cant. 1.

d Gen. 27.

e Cati. 12.

f Psal. 33.

& sapore benedictus. Colore quia speciosius forma præ filiis hominum^a in quem desiderant angeli prospicere.^b Odore tam benedictus, ut in Canticis^c sponsa diceret. Trahe me post te, curremus in odore vnguentorum morum. Et Patriarcha Jacob typice.^d Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui bene dixit Dominus. Sapore item benedictus, ut qui eum gustauit, dixerit^e fructus eius dulcis gutturi meo, & alius q dicebat,^f Gustate & videte, quia suavis est Dominus, beatus qui sperat in eo. O igitur a deo benedicta, impetra nobis fauorem ad imaginandum recte decoram pulchritudinem tanti fructus, & ad sentiendum illius suauem odorem, & gustandum sapidum saporem, quibus alia omnia illis contraria sordescant, fæteant, & amarescant, illa vero super omnia dulcescant, placeant, & vt sunt, ita sint super omnia benedicta Amen.

Vndecimo loco moueant nos ad eam deuote dicendam illa verba, quæ addit Ecclesia verbis Archangeli Gabrielis, & S. Elisabethæ, scilicet, *Sancta Maria Mater Dei*, quibus eam appellamus Sanctam Mariam, ac Matrem Dei. Ecquis non vocauerit eam sanctam, quam reputat sanctissimam? Quis non appellet Mariam, quam hæc pro sua stella maris, pro sua luce ductrice, pro sua diuina gubernatrice, cum hæc omnia, ut dictum est, significet Maria? Quis non appellet magna cum reuerentia theotocō & matrem Dei eam, quæ Deum pro sua & omnium salute ex sanguine suo purissimo, & concepit; quem in suis visceribus nouem menses a 25. Martij in 25. Decēbris portauit; quem sine dolore, non tamen sine pauperie, & frigore peperit; quem natum reuerentissime adorauit; quem pannis inuoluit, & fascijs constrinxit; quem denique suo purissimo lacte lactauit, cum a benedictis suis uberibus, eum ab arbore fructus, penderet benedictissimus?

150 Duodecimo, nos moueat in idipsum colophon & finis eius, *Ora pro nobis peccatoribus. Amen.* Tum quod hæc sola pars huius salutationis est proprie & specialiter oratio, cum illa sola sit petitio, & nihil, quod non sit petitio, sit (ut sup.^h diximus) oratio sic accepta: Par-

tes n priores potius sunt salutatio, & laudes ad conciliandam beneuolentiam, & erigendam mentem, præparandamq; viam petitioni, q proprie est oratio, q hic finis 151 cōtinet. Tū quod per eius finē (qua tenus petimus orari pro nobis) nos agno scimus egenos, quod est initium quendi aliquid, ut eius cōtrarium est cā nihil habendi, iuxta illud Bern.ⁱ Oia desunt illi, qui nihil sibi deesse putat. Tū q p eū recolimus catholicā illā veritatē auctori tate Saluatoris,^k firmatam, nepe utile nobis & necessariū esse orare. Illā item magis supra^l declaratam, f. Sanctos pro nobis orare, eorūque orationē nobis utile esse. Tū deniq; qd hoc fine agnos cimus nos peccatores, qd nostræ salutis initium est, qd et qdā Paganus asseruit,^m dicēs initium salutis est notitia peccati. 153 Cognoscamus igitur nostros defectus, considerando cum B Bern.ⁿ quod etiam si simus Papæ & Reges, sumus tñ homines, nati pauperes, nudi, & miseri. 154 Nā ut quidā Ethnicus in hæc uerba dixit^o inter omnia aīalia hominē tantū natura nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus statim & ploratū, nullūque tot animalū aliud ad lachrymas, & ad has protinus vitæ principio, Hominem ita natum (quæne feras quidē inter nos genitas) vincula excipit, & omnium mēbrorum nexus. Designamus memoriæ id, quod idem ipse protinus subiungit. Heu dementiam ab ijs 155 inijs existimantium ad superbiam se genitos: Subeat et animum nostrum id, quod idē alibi dixit. P Miseret atque pudet æstimantem, quam sit friuola animalium superbissimi origo, cum plerumque abortus causa fiat odor ac lucernarum extinctus. Hæc, inquam, Paganum 156 nos Christianos superbientes alloquentem audiamus. Tu qui corporis uiribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnū quidem eius existimas, sed parum. Tu cuius semper in victoria mens, tu qui te Deū credis, aliquo successu tumēs tantū perire potuisti, atque etiam hodie minoris potes, q tulo serpentis istius dente, aut et, ut Anacreon poeta acino uix passæ, ut Fa- 157 bius Senator prætor in lactis hau- stu uno pilo strangulatus? Hactenus ille. Memoria igitur nostros defectus, no-

stram-

i lib. 2. de
confid. En
gen. col. 5.
k Luc. cap.
18.
l in cap. 18.
m. 18.

m Senec. epi
st. 17.

n lib. 1. de
consider. ad
Euge. ccl. 6.

o Pli. lib. 7.
proem. Nas-
turalis hi-
storia.

p in eod. lib.
cap. 7.

g Tho. 3. p.

q. 35. ar. 4.

r Magis.

cum cōt in

3. dist. 4.

b in c. 1. in

me. 11.

158 stramque miseriam repetentes, & tante dominæ tantam felicitatem, tantosque felicissimos profectus ob oculos ver-
fantes humili reuerentique mente dica-
mus, Ave, salve, gaude, & lxtare Maria,
innumeris gratijs plena, cum qua miris
modis est Dominus, quæ miris modis es
benedicta, intuere nos innumeris mise-
rijs plenos, vacuos, aut certe dubijs gra-
tiæ gratum facientis, multis modis a mæ-
datis declinantes ob idque totidem ma-
ledicta merentes, intuere, inquam, inise-
ros, & ora pro nobis.

159 Ora, inquam & flagita pro nobis,
ut misereatur nostri, & super omnia bo-
na diuinam eius Maiestatem amantes,
saluemur tandem, ea semper fruituri, &
tibi gratias acturi, & seruaturi. Amen.

CONCLUSIO XIII.

160 Quod licet prædictæ duæ oratio-
nes Pater noster, & Ave Maria sint ex-
cellentes, non tñ credenda sunt omnia,
quæ illis aliquot libelli & tituli conscri-
pti maiore temeritate (ne dicam super-
stitione) quam Christiana discretione
tribuunt, nempe, quod qui toties reci-
tauerit illas, vel earum alteram illo, aut
illo die, vel loco, aut modo, erit bene for-
tunatus in contrahendo matrimonio, in
gerendo negotia sua, felicem habebit
successum, non morietur subito, non, oc-
cideretur infidioso, apparebit ei Virgo Ma-
ria, non peribit igne, vel aqua, aut ante
obitum apparebit ei Virgo Mater, & a-
lia id genus, quæ nulla scriptura authen-
tica, nec ab ullo illustri, classico aucto-
re probantur. Non tamē est nobis mens
dissuadendi cuiquam, ne has vel alias p-
ces faciat ad impetranda a Deo prædi-
cta, vel alia similia beneficia, modo finis
primarius eius tacitus, vel expressus nō
sit bonum temporale, ut sup.^a declara-
mus, & modo non credamus esse neces-
se toties, & illis aut illis diebus horis &
locis eas facere, quo illa impetrētur, ne
que qđ eas toties sic & sic recitantibus
necessario concedentur. Neque verò
malū est, imò bonū, sperare Deū nobis
elargiturum talia beneficia, si nostræ salu-
tati conferant, Quod duabus communi-
ter receptis conclusionibus confirma-
tur. 161 tur. Quarū altera est S. Augu.^b quē

sequitur Th.^c & cōis^d & glossa magna^e
Sanctæ nimirum petere nos posse a Deo
bona temporalia in genere & specie, nō
velut finem & scopū, sed ut instrumenta
& auxilium transigendi uitam tempora-
lem, & merendi vitam æternam, sub cō-
ditione tacita vel expressa, si placuerit
suz Maiestati. Adr.^f Altera est, quod
162 ē peccatores dubio procul impe-
trant postulata a Deo, quatuor concu-
rentibus, sicut petant pro se, bona inten-
tione necessaria ad suam salutē, & cum
perseuerantia debita, ut dixit S. Basilus,
relatus a Thom.^g & alijs, in hac verba,
Ideo quandoque petis, & non accipis,
quia perperā postulasti, vel infideliter,
uel leuiter, vel non consentientia tibi, uel
destitisti. Porro licet postulare scire pos-
sit, an sua oratio contineat duas harum
quatuor conditionum, puta quod petat
pro se, & bona intentione, alias ta-
men duas, scilicet, an quod petit necessa-
rium sit ad salutē suā, & an satis perseue-
ret in eo petendo, non potest scire, & cō-
sequenter, licet credere possit quod ob-
tinebit, non tamen potest certus esse,
quod sit obtenturus ea, quæ multi tituli
variarum orationum promittunt. Ex
quo inferitur idem dicendum, & potio-
re iure, de oratione, *Obscuro te, o inteme-
rata*, & de orationibus S. Brigide, & alijs
id genus, quandoquidem hæ sanctiores
sunt illis, & cæteris paribus, melius est
has quam illas dicere. Id ipsum dicendū
de reliquijs, imaginib. & nominib. quæ
plerique adferunt, credentes quod quā-
diu ea gestarint, non peribunt aqua, aut
igne, nec sine confessione, aut fulmine, ne
que peste, aut proditione. Istud. n. peti
& sperari potest a diuina bonitate, &
credi qđ largietur, concurrentib. quat-
tuor prædictis conditionib. Sed non est
credendum ut euāgelium, quod aliqui
male faciunt, quandoquidem dubitant
de duabus postremis conditionibus.
163 Videtur etiam nobis discrete uten-
dum esse indulgentijs maximis, quæ
ignorantibus causas, ob quas a summis
Pontificibus interdum concessæ ferun-
tur, vel fuerunt, nimis videntur, ut qui,
tenendo in manu, vel penes se Rosariū,
aut calculos precatorios ab eis benedi-
ctos, consequantur tantam, uel talem in-
dulgentiam.

a in c. 6. n.
15. cñ seq.

b ad Probā. 161 tur. Quarū altera est S. Augu.^b quē

164 Nam ut certus sum, Pon. Max. multum posse circa peccatorum indulgentiam, ita opinor cum plerisque omnib. necessariam in id esse iustam causam, qualis non uidetur recitatio tam paucorum orationum ad eximendam, verbi gratia, quamlibet animam earum, quæ in Purgatorio cruciantur, licet sic ad liberandum aliquam, cui pauca essent purganda, esto plura essent quam quæ orationes tales per se solæ sine indulgentia Pontificia sufficerent omnino delere. Ego quidem per eiusmodi calculos precatorios recitare soleo. Non tamen id facio, nec faciendum confido ad effectum omittendi preces, missas, & alia bona opera, pro anima eius, pro qua oratum est p. calculos, pro certo habendo, quod iam liberata sit a purgatorio, nec ad effectum non agendi poenitentia pro nostris peccatis. Ad hunc enim effectum, non uidetur mihi facile credendum, saniori iudicio saluo per ea quæ alibi la-
 tius tradidi.

a Com. de
 Indul. in §.
 in Len. de
 pen. d. 1. no-
 ta. 15, super
 gl. extrac.
 1. de penit.
 & remiss.

165 Admoneo etiam aliquos dixisse, quod quando iusti, & sancti dicunt in Pa-
 ter noster, & dimitte nobis debita nostra,
 non petunt remissionem suorum pecca-
 torum, sed alienorum, & propterea eos
 non dicere. Dimitte mihi debita mea,
 sed dimitte nobis debita nostra, qui eam-
 dem ratione dicere debebant, iustum,
 quando dicit in Ave Maria, ora pro no-
 bis peccatoribus, non dicere pro se, sed
 pro alijs. Quorum utrumque falsum est.
 Nam etiam iustus pro peccatis suis pro-
 prijs orat, & peccatorem se censere de-
 bet, quantumvis iustus sit, ut recte in Cõ-
 cilio Aphricano, ^p determinatum fuit,
 ubi statuitur, quod sit excommunicatus,
 qui secus dixerit. Quod etiam condem-
 nat, ^c eos, qui dicunt, iustum uocantem
 se peccatorem, aut petentem remissio-
 nem suorum peccatorum in oratione Do-
 minica, id agere humilitatis ergo, non
 autem quod res ita se habeat. Quis e-
 nim (ut dicebat Concilium) ferat oran-
 tem, & non hominibus, sed ipsi Domino
 mentientem, qui labijs sibi dicit, dimit-
 ti velle, & corde dicit, quæ sibi dimit-
 tantur debita, non habere?

b ca. 52. 1.
 tom. Conci-
 lior.
 c in ca. 53.
 eod. tom.

166 Pater noster, & Ave Maria non fini-
 tur ut Collectæ.

- 167 Pater Verbu duobus modis sumitur.
 168 Oratio Collecta ad omnes & singulas
 personas diuinas fieri potest.
 169 Oratio Collecta quæ per dominum, quæ
 per eundem terminetur.
 170 Oremus semper precedat Collectas,
 sed non &c.
 171 Oratio Collecta, ut & quando in fine
 breuianda.
 172 Orationes Collectæ & hymni prælegen-
 da in scholis ut olim.
 173 Hymni laudati a quibus compositi, &
 declarati.
 173 Antonius Nebriensis Sir doctissimus
 hæc fecit.
 174 Orationes Collectæ veteres pulchra ar-
 te factæ.
 175 Sacerdos non ferat Virgilium pro E-
 uangelio.
 176 Doctores qui parum callent ecclesiastica.
 177 Ferdinandus Nunez de Guzmán lau-
 datur.
 178 Oratio debita an dici queat in Missa
 debita.
 179 Orat melius quis ex formula præscri-
 pta.
 180 Forma orandi præcellens Pater no-
 ster, Ave Maria, & Salve.
 181 Exhortatio ad recitandum cum dele-
 ctatione Salve.
 182 Vallis quid, & qualis hæc, quam in-
 habitamus.
 183 Pater noster, Ave Maria, & Salve suf-
 ficientes formæ orandi.
 184 Salve cantatum ab Angelis ubi.
 185 Exhortatio ad recitandum Pater no-
 ster cum deuotione.
 186 Pater noster ut camentum, recollecta,
 & paries orationis.
 187 Horæ canonicæ debent ad consulta-
 sc se habeat.
 189 Orabit bene utens antiquis formis.
 190 Venite exultemus, antiquum & no-
 uum.
 191 Hymni Præma, Tertia, Sexta, & Nona,
 noui, licet sint antiqui.
 192 Nouitatum auiditas non tollat gustum
 antiquitatum.
 193 Barbarica nouitas explosæ.
 194 Oratio uetusta per tot ora sancta dicta
 redolet.
 195 Orationes quæ a vulgo intellectæ prosint
 & quare.

Credo,

- 196 Credo, tam latino, quam vulgari idio-
mate docere utile.
- 197 Credo, vetustas, qua meditatione no-
natur.
- 198 Pater noster, Ave Maria, Salve, &
Credo semper & ubique congrua.
- 199 Forma qua orandi statis certis horis
dici.
- 200 Crucis signum ut faciendum, cum
concordia opinionum.
- 201 Breuiarium Romanum S. Crucis an
breuement inuentum.
- 202 Te Deum, Matutina, Gloria, & Ite
missa est, Missa comites.
- 203 Breuiarium Romanum nouum S. Cru-
cis in quo ad minus emendandum.
- 204 Dispensatio sine causa nec petatur,
nec detur etiam a Papa.
- 205 Breuiarij S. Crucis forma orandi non
est canonica.
- 206 Dispensatio recitandi Romane an con-
tineat Breuiarium nouum.
- 207 Recitare per vnum Breuiarium legit
chorum vtentem alio.
- 208 Hora aliqua, ordinari deberent pro
omnibus.
- 208 Horis Breuiarij S. Crucis quid adden-
dum pro non occupatis.
- 209 Prudentia Romanorum omnium ma-
xima.
- 210 Breuiario S. Crucis utens quid, &
quando plus recitabit.
- 210 Breuiarium Pij V. multis, qua opta-
bantur satisfecit.
- 211 Breuiarium per quodlibet recitare an
sufficiat.
- 212 Recitare obligatus discere debet regu-
las in id necessarias.
- 213 Recitare vel orare iubet ius diuinum
licet non quid, aut quomodo.
- 214 Clericus ordinatus ad titulum patri-
monij ut recitabit.
- 215 Permittere ut oportet non recitantem se-
cundum regulam.
- 216 Recitat familiaris Cardinalis & Epi-
scopi, ut ipse.
- 217 Recitare secundum aliud Breuiariū
quando non est peccatum.
- 218 Legem transgredi non licet etiam cum
iusta causa, citra superioris dispen-
sationem.
- 219 Saltem quando non est manifesta, &
differri potest.

CONCLUSIO XIII.

166 **Q**uod orationes Ecclesiasticæ tā
Missæ, quam omnium aliarū
horarum Canonicarum, non terminan-
tur communiter sicut Pater noster, &
Aue Maria, In istis, enim non dicimus,
Per dominum, &c. in illis vero comuni-
ter sic, idque clarissima ratione, quod
attinet, ad Aue Maria, & illos duos fi-
nes, *Qui uiuis &c.* & *Qui tecum &c.* quan-
doquidem in illa alloquimur Dominā
nostram, quæ est pura creatura, & non
creatrix, nec creator, cui soli recte aptā-
tur predicti duo fines, *Qui uiuis, & Qui
tecum*, Quod vero ad Pater noster atti-
net, ratio est, secundum doctorem quen-
dam ætate neothericū, sed doctrina
veterem^a quod in oratione Dominica
non dirigimus verba ad solam primam
personam Sanctissimæ Trinitatis, quæ
167 est Pater, sed ad totam Trinitatem,
Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.
Nam licet dictio (Pater) capta (ut aiūt)
notionaliter, & personaliter ad discernē-
dum vnā personam diuinitatis ab al-
ijs soli primæ personæ illius cōuenit,^b b Tb. 1. p. q.
quia illa sola est, quæ ab æterno, filium
39 artic. 6.
suum æternum generat, toti tamen Tri-
nitati, & singulis illius personis conue-
sent. d. 29.
nit, si capiatur (vt dicunt) essentialiter
pro Deo quatenus est pater creatione,
iuxta illud Malachiæ. ^c Nunquid non c cap. 2.
pater vnus omnium nostrum, nunquid
non Deus vnus creauit nos? & quatenus
per adoptionem^d offert omnibus homi-
nibus gratiam filiorum adoptionis, li-
cet eam actū non recipiant, & ob alia
27.
multa, quæ scripsit Gabriel^e & in hac
e in canon.
significatione sumitur in hac oratione. Mis. lec. 64.
Verum hæc ratio non uideretur sufficiēs.
Nam etiam multas orationes & Colle-
ctas, quæ ad Sanctissimam Trinitatem
diriguntur finit Ecclesia per, *Per Chri-
stum*, vel per, *qui uiuis &c.* regnas &c. ut
illam, *Suscipe Sancta Trinitas*, quæ secun-
dum Missale soelic. recordat. Pij V. post
Offertorium dicitur, & illam, *Placeat ti-
bi Sancta Trinitas*, quæ post, *Ite Missa est*,
dicitur. *Dixi per, Per Christum*, Nam
per, *per Dominum &c. filium tuum*, uel
per, *Per Christum filium tuum*, non pos-
sunt eiusmodi orationes terminari, quia
Chri-

a Gabr. in
cano. Mis.
lec. 64. N.

b Tb. 1. p. q.
39 artic. 6.
Cōi. m. l. 1.

c cap. 2.

d Alex. Ha-
len. 4 p. qu.

e in canon.
Mis. lec. 64.

Christus, qui est secunda persona summa Trinitatis, non dicitur filius Trinitatis, sed tantum patris primæ personæ illius, ut colligitur ex Thoma communiter recep.^a Nec obstat quod oratio illa, *art. 1. & q. 32. art. 3.* *Omnipotens sempiterna Deus*, quæ in solennitate Trinitatis dicitur, hñitur per, *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum &c.* ut post Thom.^b diximus supra,^c quia licet dicatur in die vel solennitate Trinitatis, non tamen dirigitur ad ipsam Trinitatem, sed ad solum patrem primam personam eius. Itaque aptius fortè dici posset id ecclesiam facere, ne operi tanti authoris, tãque perfectio uideatur uelle aliquid addere, & ne obuiet breuitati orandi, quam ipse Christus Author eius in eadem oratione condenda prætendebat, ut contextus Euangelij^d significat, innuēs cum uoluisset dare breuem quandam formulã orandi ad petendum, quantum peti poterat, & debebat. Alias tamen orationes præsertim Collectas instituit Ecclesia, quæ nō illa promissione eiusdem Domini^e *Quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam*, omnes orationes communiter direxit ad Deum, ut dixit episcopus Miaten.^f & terminauit, nominando, & ponendo pro intercessore ac supremo mediatore, & Iesum, facta mentione Spiritus sancti.

9. & 13. & 168 Circa quod dico primo, quod sicut ca. *Quoniam*, æquales sunt Pater, Filius, & Spiritus sanctus, *h* potestate, scientia, & bonitate, quandoquidem sunt una, & eadē substantia, & unus & solus Deus; Ita nostra oratio dirigi potest singulis eorum, ob idque Ecclesia in Litanij, uti dicit, *Pater de cœlis Deus, miserere nobis*, ita quoque dicit filii Redemptor mundi *Deus miserere nobis*, & Spiritus sancte *Deus, miserere nobis*. Quod ipsum facit in pluribus hymnis, prosis, & uersibus, uelut in, *Christe qui lux es & dies*, & in *Iesu Christe fili Dei uiui, miserere nobis*, & in *Veni creator Spiritus mentes tuorum visita*, & in *Veni sancte Spiritus, reple tuorum corda filiorum*.

Secundo, quod orationes, quæ uocantur Collectæ, quasque solus sacerdos dicit, fere oēs diriguntur ad Patrem, & paucae ad totam Trinitatē paucae item ad filium, & nullæ de antiquis ad Spiritum-

sanctum, ob rationes datas a Speculatore,ⁱ Nam neque orationes festi Spiritus sancti, aut illius Octauarum diriguntur ad Spiritum sanctum, licet aliqui recentiores instituerint aliquas Missas, non uero dirigendo orationes ad suam Maiestatem, quod sine culpa fieri potuit, accedente saltem auctoritate legitima.

169 Tercio, quod ad recte terminandū orationem vel Collectam, aduertere oportet, cui dirigatur illa, & quarum personarum diuinarum mentio fiat in eadem: Nam si dirigatur ad totam Trinitatē, recte terminari potest per, *qui uiuis et regnas Deus, per omnia secula seculorū*, nulla nominata persona in fine, & conclusionē illius uti sentit Episcopus Miaten.^k Potest etiam terminari, per, *Per Christum dominum nostrum*, non facta mentione de filio: Non autem per, *Per dominum nostrū &c.* *Filium tuū &c.* ut proximè dictum est. Et si collecta dirigatur ad Patrē, terminari debet per, *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum uiuis, & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum*, ut in illa oratione Primæ, *Dominus Deus pater omnipotēs &c.* aut per, *Per Christum Dominū nostrū*, abbreviatum. Et si oratio vel Collecta dirigatur ad filium, finis esse debet, *Qui uiuis & regnas cum Deo Patre in unitate &c.* uelut in illa oratione, *Domine Iesu Christe, cui ex uoluntate Patris &c.* & in illa, *Percepit corporis &c.* quam ante communionem, & post, *Agnus*, dicimus. Quando uero dirigatur ad solum Patrē, & in principio, uel medio orationis facta fuit mentio filij, uelut in illa *Deus, qui in filij humilitate &c.* in fine addere debemus, *Eundem*, illis uerbis, *Per Dominum*, uel *Per Christum*, & si in fine orationis facta est illa mentio filij concludere debemus per, *Qui tecum uiuis & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum*, ut in illa ratione Completorii, *Visita quæsumus Domine*. Ad hoc exemplum esse aptum, secundum Breuiarium in quibus finis illius orationis est, & *lucem tuam nobis concede perpetuam*, *Dominum nostrum Iesum Christum filiū tuum*, non autem secundum Breniarum scilicet record. Pij V. secundum quod finis est. *Benedictio tua sit sēper.*

i in d. li. 4. & in tit. de orat. & alijs recentiorib. in li. de modo orandi.

k in 4. libr. tit. de orat.

per. Quare fit pro exemplo Collecta illa S. Mariæ, *Deus qui salutis æterna*, quæ dicitur in festo Circumcisionis, & illa, *Danobis*, quæ dicitur in festo S. Stephani. Dixi (quando oratio dirigitur ad solum Patrem) si enim dirigeretur ad totam Trinitatem, & mentio filij fieret in fine, concludendum esset per, *Qui uiuit & regnat cum Deo Patre*, & quando in oratione vel Collecta fit mentio Spiritus sancti quacunque in parte fiat, in fine dicere debemus, *Eiusdem Spiritus sancti*, & non simpliciter. *Spiritus sancti*, ut quando non fit illius mentio, & quando fit mentio filij & Spiritus sancti, addere debemus, *eundem*, ad *Per Dominum*, & ad *Spiritus sancti*, eiusdem. Est autem quæstio quotidiana, An cum dicuntur diuersæ Collectæ sub vna conclusione, & in vna illarum fit mentio de filio, & in alia de Spiritu sancto, conclusio fit facienda, ac si in vltima fieret de utroque, & quid si in prima fiat mentio de utroque vel de altero, & in secunda de neutro. De qua re nulla regula Missalis noui de cernit, quamuis in casibus occurrentibus, perinde concludatur, ac si nulla mentio fieret in præcedenti Collecta. Quod uideatur factum ad leuandum cura & studio missantem. Nam ratio, qua omnes illæ Collectæ habentur pro una, & concluduntur eadem conclusione, suadere videtur, perinde concludendum, ac si in vltima fieret de utroque, vel altero mentio. Quod ipse seruare soleo, paratus seruare cōtrarium, si declaretur id esse seruandum, quia ratio est anima legis. ^a Nul-

a c. Mar. 1.
et c. ult. de
regim. li. 6.

170 Quod ante omnes fere orationes & Collectas Missæ, & horas canonicas dicitur, *Oremus*, licet non *Dominus & obis*, nam etiam ante Secretam, cuius finis est initium præfationis, dicimus, *Oremus*, non immediate ante illam, ut aliqui (sed perperam) agunt, sed longe antea, scilicet Offertorium, post Euangelium, & symbolum, tunc enim dicimus unum. *Oremus*, quo dicto, non protinus dicimus orationem, sed alia agimus, quibus actis, dicimus Secretam absque alio, *Oremus*, quod est i responsum notabile ad quæstionem sæpius mihi factā, & colligitur ex Episcopo Mimari. ^b

b in Rat. li.
4. de incli-
nat. col. 2.

171 Quinto, quod quoties fere omitti-

mus, *Dominus & obis*, ante orationem, abbreviamus conclusionem illius per, *Per Christum Dominum nostrum*, loco, *Per D. N. Iesum Christum filium tuum*, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, uel per, *Qui tecum uiuit et regnat in secula seculorum*, loco, *Qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum*, vel terminando in ipso uerbo, *filium tuum*, absque, *Per Dominum*, vel *Per Christum*, vel, *Qui tecum*, ueluti dicta oratione, *Deus qui salutis æterna*. Quin et quæ oratio dirigitur ad S. Trinitatem, & uelimus concludere per, *Qui uiuit & regnat*, abbreviamus, dicendo, *Qui uiuit & regnat in secula seculorum* loco, *Qui uiuit & regnat Deus per omnia secula seculorum*, iuxta usum & consuetudinem Ecclesiarum recte gubernatarum. Dixi supra (fere) quia licet in postrema commemoratione Laudum & Vesperarum, non dicatur, *Dominus & obis*, conclusio tamen debet esse integra, uelut cum dicitur, *Dominus & obis*. Adde quod secundum morem Urbis in commemorationibus faciendis ad Vesperas, & Laudes, omittitur conclusio, præterquam in ultima, sicut secundum morem Orbis omittitur conclusio in Commemorationibus Missæ, præterquam in ultima.

Sexto dico clausulam illam, *In unitate Spiritus sancti*, quæ in conclusione Collectarum ponitur, recte (meo iudicio) exponi a Gabriele, ^c quicquid sentiat Spectator, ^d per identitatem, ita ut non dicere, quod Spiritus sanctus est unus, sed quod Filius, & Pater sunt unum cum Spiritu sancto, licet non vna eadem persona.

c in canon.
Missæ. in le
ti. 64.
d in 4. lib.
tit. de ora.

CONCLUSIO XV.

172 Quod sicut non sine magna cā, & rōne Christiani pdecessores, potissimū Hispani, & Galli introduxerūt consuetudinem prælegēdi in suis scholis incipientibus, discere latine, orationes latinas. Hymnos, & Homilias Sanctorū. Ita nunc quoque renouanda esset, saltē quod ad hymnos & orationes attinet. Tū quæ iam scholæ nostræ (imitatæ in eo magis forte quam oporteat Italicas) cū rursi & uilipen-

vilipendio eorum, velut in exilium illos ablegarunt, & professores erubescunt & horrent audire, qđ suis auditorib. hymnos & orationes prælegant. Tum quia 173 nemo eruditorum dubitat, compositionem Hymnorum veterū Ecclesię, valde sublimem esse, adeoque parū cedere Qđis Horatianis, quod ad latinitatem, & artem metricā attinet, quin & illis longe præcellere in sententijs, doctrinis, & exemplis necessarijs, puta S. Ambrosij, Prudentij, & aliorum similium qui fuerunt linguę latinę peritissimi. Tum quia multi viri, linguę latinę illustres, non sunt designari suis Commētarijs ornare hymnos Prudentij, in quibus etiam fuit Antonius Nebrisenſis, qui primus ex altera Hesperia, siue Italia, in alteram Hesperiam Occidentalem, siue Hispaniam litteras latinas feliciter ante circiter centum annos induxit, & oēs hymnos ecclesiasticos scho- 174 lijs se dignis decoravit. Tum quia compositionem orationum veterum ecclesię adeo sublimē esse dixit quidam omnium consensu Rhetoricę artis cū paucis facile princeps, vt qui eas deiecerit, merito confundi debeat. Tum, quia plerique Scholares non discunt aliā facultatem, quam latina intelligendi, & 175 loquendi, & nonnulli eorum ob eā solam censentur sacerdotio digni, & si, cum eam discunt, nil aliud eis prælegatur, quam Virgilius, Terētijs, Ovidius, alijque authores Ethnici, plus imbibēt Paganismi, quam Christianismi, & succedit illud indecens S. Hieronymi, * Sacerdotes Dei omīssis Euangelijs, & Prophetis, videmus comedias legere, amatoria Buccolicorum uersuum verba cātare, tenere Virgilium in manibus, & id quod in pueris adest causa necessitatis, crimen in iōs facere voluptatis. Tū quia, vt cecinit Horatius lib. i. epist. citatus a glo. cap. quibusdā. i. quęstio. i. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. Sic anima scholastici, quę ab infante, & puero imbibet, tota uita redolebit ea: & contra, qui impiā, & obscenā, diu eis fesebit. Adolescens nimirum, iuxta viam suam ambulans, cūm senuerit, non recedet ab ea, & quę a teneris annis imbibuntur, tenacissime hærere solent. Tū quia hæc ab ini-

tio audisse nil impedit, quo minus audiantur auctores politiores, & copiosiores, ad profundius latina discenda, in qđ vtinā assumerētur auctores Christiani, quorum selectissimorum, tā metro, q̃ prosa magna nobis superpetit copia. Tū quia quęadmodū audiēs fabulas parteculares Gętilij, ad audiēdā Metamorphosin Ouidij afficitur, in qua illę fuse præseribuntur, ita qui audit particulares aliquas sacras historias quales in hymnis & orationib. tanguntur: afficitur desiderio videndi Biblia, in quib. illę late describuntur, quod magnopere conducit scholari cuiusdis disciplinę operā nauanti, & Christiane uiuere, & mori cupienti. Tum quia hoc est in causa, quare multi (proh dolor) legum, medicinę, & Mathematicę doctores, imō & Canonum, qui solum audierunt solas materias iudiciales, & forenses, inueniunt. 176 tūpterū spiritualium quę fere ignari, ac laici, quod valde indecēs, & nocēs est, ob multa, quę hic taceo, quod non contrigit ijs, qui a teneris annis, & uelut cum lacte matricis imbibunt suauissimum succum hymnorum, orationum, historiārum, & mysteriorum in eis contentorum: Mouit me ad hoc præter supradictā, auctoritas illius eruditissimi, & cum primis totius Europę in auctorib. Gręcis, & Latinis profanis versatissimi Ferdinandi Nonnes de Guzman, professoris cathedratici Rhetoricę, & in nobilissima illa Academia Salmanticensī, ubi tanquam hæc expertus, affirmabat expedire multum religioni Christianę hymnos, & orationes ad grāmaticorum scholas more antiquo redire. Quę de re decreuit Concil. Lateran. sub Leone X. Conclusum in illa uerba quę translūi in prima editione latina huius Enchiridij in cap. 22. Miscellan. 2. i. quę postquam ueni ad urbem, & Enchiridion Hispanicę compositum latinum feci in dicto Concilio leg. & nunc reponimus ea in libellō miscellaneorum de oratione Miscel. 69.

C O N C L U S I O XVI.

178. Quod recitās horas canonicas, uel alias preces uotas, uel a cōfessario, uel alias præceptas uel consultas, eodē tē-

porē,

*a m c. sacer
dotes 37. d.
desupta ex
epist. Hiero.
incip. Beati
tudinis. 3.
tom. epist.*

181 Quem enim nō misereat, pudeat, peniteatque incogitantie sue, quā desinit cogitare, quando eam recitabat vel canebat ea quæ per verba eius significatur, cum vix vllus sit Christianus adeo duro, & insensibili corde, qui, si cogitaret significata eius verborum, cum eam recitat, vel ruminaret eam cum eam cātat, eo quod plus ad id faciendum otij habet, non sentiat multos sapores? Nonne multum saporis desert consideratio, Quod Regina proponens Cœlorum, & Domina Angelorum benignissime & gratiosissime sua nos dignetur audientia, & audire a nobis, *Salve Regina, mater Misericordia*? Cui vero cor non ardeat amore, cogitando se tam sublimi & misericordi Regine obsequium præstare dicendo ei, *Vita dulcis, & spes nostra salve? Quem non moueat ad agnoscendam suā fragilitatem, & miseria illa verba pressius trutinata, Ad te clamamus exules filij Eua, ad te suspiramus gementes & fientes in hac lachrymarum* 182 *Galle?* Quandoquidē facient eū cogitare, hunc mundū esse laboriosum, & quandam profundam vallem duob. enim tantibus collibus depressam, nempe illo alto paradisi terrestris, a quo exulamus, & longe illo altiori paradisi celestis in quem tendimus, ea lege, vt nisi eo peruenerimus, in inferni barathrum per nos ibi semper daturū intrudamur. Ecq̃s hæc secum reputans non timeat, & tremens non clamet, *Eia ergo, Advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos conuertere*. Quis non cum uehementi desiderio videndi id, cuius visionem toties precatur, dicat illa dulcissima verba, & *Iesum benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende?* Quis demum post hæc magno clamore non exclamet semel iterumque, *o clemens, o pia, o dulcis Virgo semper Maria*. Quin citra bathologiam, & inutilem repetitionem geminato feruore deuotionis, iuxta sanctam huius Ecclesiæ consuetudinem repetat, geminetque illa verba, *o clemens, o clemens, o pia, o pia, o dulcis semper Virgo Maria*.

183 Tercio quod q̃ profundius expēdo o tenorē symboli, siue Credo minoris (quod est firmissimum recte orandi, & meditandi fundamētū) sublimissimā

illā orādī formā orōnis Dñicæ, & sublimem Salutationis Angelicæ, & sapidā 184 *Salve Regina*, quā fama est olim in nostra Rōcauallē sabbathis solitam ab Angelis cantari apud quendam fontem, quē ab eo tpe in hoc præsens Angelorū fontem appellant, q̃ vt alij aiunt, S. Bernardus audiuit ab eisdē alibi cātari, q̃que alij cantionem Nauticā vocāt, eo quod nautæ præsertim naufragantes magna cū attentione animi ea utitur. Cumq; considero vastam & amplissimā contemplandi materiā, quā in his quatuor orandi formis contentā pstant, fere mihi persuadeo, eas solas sine alijs nouis (quas tamen fateor esse viles) sufficere, quādoquidē hæc facile vsui esse possunt semper, & vbique, nocte, & die, in prosperis & aduersis, in locis sacris, & profanis, & eas semel, iterum, sæpiusque repetitis, quoties opus fuerit totam homini vitā occupare posse. Et fastidio, quod repetitio eiusdem rei generat, potest facile tolli renouatione, & variatione contemplationis nunc eorum, quæ una pars repræsentat, nunc eorum, quæ alia. Nā & Abbas Isaacus, & qui eum refert Ioā. Cassia. ³ supra relati asseruerunt, posse qm ingem, & perpetuā orationē facere ex solo illo versē. *Deus in adiutorium, &c.* nunc Deum, & quæ sunt eius innumera beneficia, & eius opem, & varia opitulandi genera, nunc necessitates varias, quibus orantes, & alij premimur, meditando, quod est optimum, & sapidissimum orationi attendendi genus, modo per id præcepta non omitatur oratio, quod etiam partim ex adiectis supradictis quatuor orandi formis colligi pōt.

Quarto, quod nihil tamen his obstantibus, optima fuit Ecclesiæ ordinatio, qua pro diuersis horis diuersos psalmos, hymnos, antiphonas, capitula, responsoria, versiculos, & orationes statuit, non quidem ad minuendam deuotionem Pater noster, Ave Maria, Salve Regina, & Credo, debitam, neque, vt contemptius, & incogitantius ea pronuncientur, (quod pro dolor sæpe fit) sed quod mens recreata illa varietate eorum clare prolatorum, deuotius, & sapidius has in silentio secreto recitet, & ut linita sapore suauī, & saccareo ex harū in silentio secreto recitatione

alib. 12. de
inst. mona
cho. c. 23. et
coll. 10. c. 10

ratione potius mentali, quā uocali (ut fieri debet) concepto, reliqua omnia sapiant, & dulcescant, quod fideli commēdandum est memoriā. Quare o patres, 185 & fratres, qui recitamus horas canonicas, per Deū, petamus opem ab eo dem ad reputandū ex animo orationem Dñicam esse omnium, quas recitamus, præcipuā, ideoque illi præcipue esse attendendum, & quod non ideo iubemur illam in silentio secreto pronunciare, ut min⁹ pausatam, minusque intellectam, & ruminatā pronunciemus, sed ut tanquā rem grauiorem, maiore cū attentione, cura, & religione (augente illam silencio) omnes, & singuli totā, & singulas eius partes proferamus, licet psalm. & reliqua alternatim, uel particulatim, & dimidia 186 ta dicere sufficiat. Petamus, inquā opem ad hoc reputandum ex animo, simul, & ad perpendendum, quod illa oratio Dñica dicta in horæ principio, est cœmentum, siue fundamentum totius molis eius, & dicta in fine, testum, & colophon eā regens, & dicta in medio, paries eā sustentans. Simul consideremus, quod per nulla eorum, quæ recitamus, quicquam aliud petimus, quā quod in ea petitur, nec facimus aliud, quam uerbis specialioribus speciatim petere id, quod in ea generalioribus generatim petimus. Quod ipsum ferē cogitandum est de *Aue Maria*, quoad horas Beatæ Mariæ: Neque uero quis mihi uitio uertat, quod ferē hoc ipsum bis supra commendauimus. Nam, authore Seneca, nunquam nimis dicitur, quod nunquam satis dicitur, & utinam etiā quater repetitam esset mihi satis, ac satis, superque ad id, quod alios admonéo, faciendum. Tanta est mea, & ut suspicor, aliquorum aliorum fragilitas.

187 Quinto, quod qui tenetur recitare, uel canere horas canonicas quotidie meminisse debet eius, quod supra diximus, nempe illas, & Missam continere formas, & modos orandi omnium præstantissimos. Nam præter Patrem nostrum *Aue Maria*, *Salue Regina*, & *Credo*, continent alias orationes, lectiones, historias sacras, & formas ad laudandum, & orandum aptissimas, & quod ideo, qui eas tenetur recitare, uel cantare maioris debet eas facere, quam alias quasquā-

Oper. Nauar. Tom. IIII.

que deuotiones uolūtarias, maioremque conatum eis bene recitandis, uel canendis adhibere, quā illis, quibus catenus uti debet, quatenus sibi profunt, & opitulantur ad deuotius recitandum, uel canendum horas canonicas, uel saltem ab id faciundo non impediunt. Quinimo, si animaduenerit eas præbere aniam, & occasionem dicendi præcepta, & obligantia minore cum gustu, & attentione, & maiore præcipatione, & eo quod antea in illis se occupauit, uel postea se occupaturus est, debet eas omittere saltem diebus, uel horis, quibus talem occasionem præstarent. Quo fit, ut certiam pridem quosdam uiros pios admonuerim, non satis recte instituire discipulos suos, monendo, ut horas canonicas præceptas, quā citissime utcumque recitarent, quo sibi tempus suppeditare posset ad dicenda, & facienda cum magna pausa, magnoque temporis spacio ea, quæ ipsi illis dictabant, contemplan- da, & facienda, cum contra monere debuissent, ut illas grauitur magna cum pausa, & attentione recitarent, hæc autem cum ea sola, qua sine illarum impedimenta possent.

188 Sexto, quod non deberemus tam procurare nouas orandi formas, quā nouare nostram deuotionem, & attentionē in antiquorum ruminacione, per quam nobis fierent admodum nouæ & sapidæ. Nam cui non fient noua, *Pater noster*, *Aue Maria*, *Salue*, & *Credo*, si attendens ad eorum significatā, nunc conceperit aliquos respectus, nunc alios eorum, quos circa singulas partes earum respicere nos posset sup. significauimus, & alios, quos Spiritus sanctus pro sua benignitate suggeret ei, qui eis uti ceperit. Cui non magis renouabitur initium illud uetustissimum horæ Matutinae, Domine labia mea aperies, qui cogitans se se insufficientem ad illa, ut decet, aperiendum, præsertim ad recte laudandum Dominum, ut illa sibi ipse, qui 189 præsens est, aperiat. Cui nō fiet nouū, *Deus in adiutorium meum intende*, quoniam adiuuerit, se ob necessitatē, qua premitur, petere auxiliū a Deo, imaginando eū (uti est) præsentem, & pōdera 190 uerit magnā, qua id sibi dari petit, festinantiam? Cui non, si animum satis

O inten.

intenderit, innouabitur per inuitatoriū & illum exhortatorium psalmū, *Venite exultemus*, quo nos mutuo exhortamur, ut humiliter, & alacriter cum lachrymis amoris, & deuotionis Deum laudemus, & ab eo beneficia postulemus, præsertim in eo uersu, *Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus, coram Domino, qui fecit nos; Quia ipse est Dominus Deus noster, nos autem populus eius, & oues pascuæ eius*. Quot nouitates inueniet in huius psalmi uetustate, qui nunquam non germinat pāpinos, & botros suauissimos ei, q̄ curauerit eos decerpere? Iā uero q̄ inchoat Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, attendendo in illarū hymnis contenta, quos nouos impulsus sentiet in dies ad deuote canendū psal. sequentes? Quid autē dicet qui 191 ex animo attente conceperit ea, q̄ psalmus ille, ^a *Beati immaculati*, diuinus in Primā, Tertiam, Sextam, & Nonā, cōtinet de ipsius Dei amore, lege, æquitate, de suis uijs, semitis, iudicijs, mandatis, & præceptis, quasi ore ad os familiarissime cum ipso Deo colloquendo? Quid, inquam, dicet q̄ hæc attente conceperit? Dicet. pfecto illud octonarij septimi eiusdē psal. *Dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo*, Et illud octonarij octauī, *Ideo dilexi testimonia tua super aurum & topazion*. Quo fit, ut ob eius ad p̄dictas horas restōnē, ita ut quotidie in eis recitetur, aut cantetur, magnæ pfecto gratiæ sint agendæ sceler. Pio V. ab ijs, q̄ colloquio illo diuino, eodēq̄ suauissimo liberet, & humiliter fruuntur, quis non damnem eos, q̄ in suis Breuariis ut solis Dñicis dieb. ita diceretur, potestate in id iusta suffulti ordinauerunt. ^b Fit et ex hoc & superiorib. ut par sit Christianū exhortari lectorem, ut Deū Opt. Max. et atque 192 etiam q̄ humillimē & obnixissimē oremus, ut qui est æternus, & sine uilo principio antiquissimus, simul adeo nouus ac unquā fuit, frenet & coerceat nos stros nouitatum appetitus, ita ut nō pereat nobis sapor antiquitatis firmis radicib. nitentis, florentis, & maturos fructus ferentis, licet quibusdā, qui eam non cernunt oculis se dignis, uideatur eradicata, marcida, & infructuosa, & ut 193 dignatus fuit finire nostro sæculo

barbariem nouam, quam indocti & barbari, præsertim in Hispania in litteras antiquas inuexerant, ita digne hoc suo sancto, & æumenicoque Concilio Tridentino, ^c relegare & deportare nouitates, quas miserandi Lutherani, & alij eis peiores inuexerunt in modum maiestatem suam, suisque Diuos orandi, laudandi, eisq̄ seruendi, contrarias reuerendæ uerultari, ab ipsis Apostolis in hæc tempora per manus tot sanctorū deriuatę: Sic ut faciat nos amare, & colere formas recitandi & laudandi eum per ora innumerorum a tot sæculis sanctificatas, æstimantes (quanti par est) nouas a Catholicis compositas, non tamen tanti, ut ob has nobis se teant illæ, quæ compositæ a uiris pijs 194 mis, eisdemque ipsi amicissimis, & a mille & amplius annis conseruatæ sunt: conseruatæ inquam, illo condimento cōseruatorio fidei firmitate, spei certitudine, & charitatis melle ac faccaro, & aceto p̄nitentiæ, tot & tam piorum secum regnantium confecto, ideoq̄ longe suauius, quam florax, nardus, & muscus, redolentes ijs, qui eas oculis in diuina dehixis, mundis naribus olfaciunt.

Septimo utilissimum fore Christiano scire memoriter Pater noster, Ave Maria, Salue Regina, & Credo paruum idiomate vernaculo, Hispano nimirum 195 Hispanico, Gallo Gallico, Italo Italico, Germano Germanico. Per hoc fieri possent ei orationes mentales & uocales, ac magna pars doctrine Christianæ, cum aliqui multis ferē solum sint uocales. Prodesset et multum consuescere non solum ad eas frequenter recitandū sed etiam ad cogitandum, quam magna, quamque mira sint in eis contenta, ad consolandum se eis, quæ per se intelligit, & ad interrogandum doctiores, ea quæ per se non assequitur. Quamobrē hoc in loco sermonē Hispano edito, nō solum adiecimus tenorem symboli Apostolorum, siue credo minus latinum, sed etiam Hispanum, quod ipsum supra in suis locis fecimus de tenore, *Pater noster*, *Ave Maria*, & *Salue*, Sed quia in hoc eodem latinitate præsertim in Italia donato, ineptum esset subijcere Hispanum magis, quam Italum, uel Galum, uel alium, curam id faciendi delegamus

c Ideo post expletū hoc Conc. fit mētio de illo tāquā nondū expleto, quæppe eius institutum hoc dñum fuit i aditioe prioris Vulgari.

a Psal. 118.

b arg. c. quæ contra. d. 8.

gamus Curionibus, siue Curatis, & pastori-
bus particularibus, contenti subij-
cere sermonem latinum distinctū pun-
ctis quibus dum recitatur est distinguē-
dus (in quo non parum multi errant,) qui
est hic. *Credo in Deum, patrem omni-*
potentem, Creatorem cali, & terra, & in
Iesum Christum, filium eius unicum, do-
minum nostrum Qui conceptus est de Spi-
ritu sancto, natus ex Maria Virgine; Pas-
sus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus,
& sepultus. Descendit ad inferos, tertia
die resurrexit a mortuis; Ascendit in Cæ-
lum, sedet ad dexteram Dei Patris Omni-
potentis; Inde & venturus est iudicare vivos,
& mortuos. Credo in Spiritum sanctum, San-
ctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum,
Communione, remissione peccatorum, carnis
resurrectionem, & uitam eternam. Amen.
196 Addo, quod idiota, qui idiomate
Latino vel vulgari hoc symbolum me-
moriam tenet, operæ precii faceret dicē-
do Deo: Ego Domine firmiter hæc om-
nia credo, una cū omnibus, quæ illa con-
sequuntur, ut credit Sancta Mater Ec-
clesia Romana, nec alia mihi opus est
ratione, uel autoritate, quam quod il-
la hæc docet. Addo item, quod in dies
hoc symbolum non solum idiotæ, sed
197 etiam docto nouum fieret, & eius
uetusitas nouaretur in eo, si postea solus
memoria repeteret, & optaret scire, &
si sciri, actu consideraret, qui, & quot cō-
posuerunt rem adeo sublimem magnā,
sanctam, & compendiosam, & ex qui-
bus ipsius uerbis colligitur, quod Deus
est trinus & unus, unus in substantia, tri-
nus in personis, Pater, Filius, & Spiritus
sanctus, & sub quibus earum, & quomo-
do comprehenduntur duodecim articu-
li siue axiomata, secundum aliquos, uel
quatuordecim secundum alios, quæ sunt
bases, & principia sacrosanctæ fidei
Christianæ, & sub quibus comprehen-
duntur sex uel septem spectantes ad di-
uinitatem, & sub quib. aliæ sex septēve
ad humanitatem, & quibus dieb. ac festis
anni Sancta Mater Ecclesia illa celebrat,
& nobis suis dilectissimis filiis represen-
tat. Idemque operæ precium faceret
desiderando & conando nosse, & postea
ruminando, quando, ubi, & post quos af-
fatus & afflatus, gloriosa illa uirgo per-
manens uirgo concepit, & peperit; Vbi,

quando, quomodo, & qua in ætate ille
innocentissimus, totiusque innocentie
author, filius innocentissimæ uirginis
mortem pro nobis subiit acerbissimam.
Quæ erynnis furiaue infernalis potuit
persuadere maligno illi Præsidi Pontio
Pilato capitalem ipsius damnationem.
Quis, & quousque gestabat crucem, in
qua erat clauis confingendus, & ut ibat
cum ad illam ducebatur. Quæ uerba,
& quibus loquutus fuit in uia, quot cla-
uis, & quomodo eum confixerunt. Quā-
to, cum dolore sua mater ipsum uidit
euntem, utque gladio fuit transfixa, au-
diens istum malleorum, quibus quatiē-
bantur clauis, carnem ipsius cum ligno
confuturi. Quid, & quibus ipse tam cru-
deliter fixus cruci, adeoque afflictus tam
benigne loqui dignatus fuit, præsertim
Virgini suæ matri, quæ iuxta crucem
stabat: Ut abstinuit a maledicendo, &
malefaciendo maledicentibus, & male-
facientibus sibi, & condonauit tam di-
re ipsum tractantibus & crucifigentib.
Quid de uestibus eius actum, a quibus,
& quomodo de cruce depositus. Vbi, &
quomodo sepultus, & quando ac quō
resurrexerit, & quod primo apparuerit
suæ Matri, & id genus alia. Idem ope-
ræ precium faceret optando, & conan-
do nosse, ad quā quatuor inferiorū anima-
rum locorum descendit, & quos illinc
eduxerit. Quid sibi uolunt uerba illa,
Ad dexteram Dei patris, cum supra in
eodem capitulo, numero 113. dixerim-
us, Deum, quatenus Deus est, non
habere manum dexteram aut sinistram
& patrem naturam humanam non as-
sumpsisse, ut filius assumpsit. Quare di-
citur in hoc symbolo, *Credo in Spiritum*
sanctum, & non credo in Ecclesiam, ^{a Tho. 2.2.}
sed credo Ecclesiam, in qua Sanctorum
consistit communio. Quare & quomo-
do remittuntur peccata? Cur tanto pe-
re discruciat, & angit timor mortis, cū
certi sumus nos resurrecturos immorta-
les, nunquam amplius morituros, & id
genus alia? quo id quod per se non af-
sequitur, interroget temporibus, & ho-
ris successiuis, siue alijs negocijs nō de-
stinatis, doctores, & ut instructus pos-
tea doceat ignorantes, præsertim suam
familiam ea ignorantem, illis maxime
horis, quas præuidet impensum iti mur-

murationib. obtestationibus, fabulis,
ac historijs uanis, uel obsecris.

198 Octauo, quod quia præfata quatuor orationes *Pater noster, Ave Maria, Salue, & Credo*, quorum tenores supra scribuntur, sunt præcellentes precandi, & contemplandi formulæ, omni tēpori, loco, ætati, & sexui conuenientes, uisum fuit, cum idiomate vulgari componere mus, adijcere septem modos orandi, & precandi, miscendo his septem illas horas, quas Crucis uocant, omnib. etiam conuenientissimas, quib. ipse sæpe fo-
199 leo, cum uacat, uti nunc ad præcā dum, nunc ad contemplandum, nūc domi, nunc foris, nunc solus, nunc cum socijs, aut familiarib. Adieci, inquam, septem modos orandi, & contemplandi, rīdentes septem horis canonicis, compositis ex prædictis quatuor orationib. & horis Crucis ad hunc modum.

Ad Matutinum.

Credo, Pater noster, Ave Maria, Salue Regina.

Hymnus.

Patris sapientia, Veritas diuina.

Deus homo captus est hora matutina.

A suis discipulis cito derelictus,

A Iudeis traditus, uenditus, & afflictus.

Verf. Adoramus te Christe nocte comprehensum, & benedicimus tibi.

Resp. Quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.

Verf. Dñe exaudi orationem meam.

Resp. Et clamor meus ad te ven. Orem.

Domine Iesu Christe fili Dei uiui, pone passionem crucem, & mortem tuam inter iudicium tuum, & animas nostras nunc, & in hora mortis nostræ, & semper per largiri digneris tuis misericordiā, & gratiam, defunctis requiē, & ueniā, Ecclesia tue pacē, & concordiam, nobis quoq; peccatoribus uitā, & latitiā sempiternam Qui uiuis, & regnas cū Deo Patre in Unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula seculorum. Amen.

Ad Primam.

Credo, Pater noster, Ave Maria, Salue Regina. vt supra.

Hymnus.

Hora prima ductus est Iesus ad Pilatum.

Et a falsis testibus multum accusatus,

Colaphis percutiunt manibus ligatum.

Uultu Dei cōspūunt, lumen celi gratum.

Verf. Adoramus te Christe ductum ad Pilatum, & benedicimus tibi.

Resp. Quia per sanctam crucem, &c. Oremus.

Domine Iesu Christe, ut supra.

Ad Tertiam.

Credo, Pater noster, Ave Maria, Salue Regina, vt supra.

Hymnus.

Crucifigge clamant hora tertiarum.

Illusus induitur Geste purpurarum.

Caput eius pungitur corona spinarum,

Crucē portat humeris ad locum pænarū.

Verf. Adoramus te Christe crucem portantem, &c.

Verf. Domine exaudi &c. Oremus.

Domine Iesu Christe &c.

Ad Sextam.

Credo, Pater noster, Ave Maria, Salue Regina, vt supra.

Hymnus.

Hora Sexta dominus Iesus est Cruci con-
clauatus,

Et cum latronibus pendens deputatus,

Pra tormentis sitiens felle saturatus,

Agnus crimen diluens sic bndificatus.

Verf. Adoramus te Christe cruci conclauiatum &c.

Verf. Domine exaudi &c. Oremus.

Domine Iesu Christe &c.

Ad Nonam.

Credo, Pater noster, Ave Maria, Salue Regina, vt supra.

Hymnus.

Hora nona dominus Iesus expirauit.

Eli claman animam patri cōmendauit.

Latus eius lancea miles perforauit,

Terra tunc contremuit, & sol obscurauit.

Verf. Adoramus te Christe in cruce expirantem, &c.

Verf. Domine exaudi, &c. Oremus.

Domine Iesu Christe &c.

Ad Vesperas.

Credo, Pater noster, Ave Maria, Salue Regina, vt supra.

Hymnus.

De cruce deponitur hora Sespertina,

Fortitudo latuit in mente diuina,

Talem mortem subiit Sura medicina,

Heu corona gloria iacuit sapina.

Verf. Adoramus te Christe de cruce depositum, & benedicimus tibi &c.

Verf. Domine exaudi &c. Oremus.

Domine Iesu Christe &c.

Ad

Ad Completorium.

Credo, Pater noster, Ave Maria, Salve Regina, ut supra.

Hymnus.

Hora completorii datur sepultura;

Corpus Christi nobile, spes uita futura,

Condatur aromate, complebitur scriptura.

Iugi sit memoria, mors hec mihi cura.

Verf. Adoramus te Christe a matre sepultum, &c.

Verf. Domine exaudi &c.

Oremus.

Domine Iesu Christe, ut supra.

Et quidem arbitror, hos septem modos omnib. doctis, & indoctis inferuire posse primo ad deuote contemplandum in *Credo*, articulos fidei, qui sunt totius recte contemplationis bases firmissimæ & in *Pater noster*, septem petitiones eius, in quas omnia, quæ iuste peti possunt, reducuntur, & in *Ave Maria*, dulcia illo colloquia Virg. Matris cum magno illo Archangelo & cum B. illa Elisabeth, & multas eiusdem præcellentes tam animi, quæ corporis dotes, & in *Salve* multos titulos triumphales Virg. Matris, una cum contrariis nostræ captiuitatis, & miseriæ, & de nostra, quæ illos consequitur, uaria necessitate ad ipsam & alios Diuos confugiendi, & cum utili desiderio, quod inde nascitur, uidendi tandem Iesum Christum in coelis regnantem. Secundo inferuire possunt ad reuerenter orandum, & petendum quæcunquo conueniant saltem generaliter, inferuire, inquam, possunt illis, qui sategerint mente potius quam ore dicere illas magnificantes; & admirantes contenta in eis iuxta ea, quæ supra circa tenorem eorum considerari posse dixim⁹ & alia, quæ Spiritus sanctus id conanti, p sua benignitate inspiraturus est. Inferuiunt autem magis illis, qui principiis præmissorum modorum præmiserint, *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina*, mentaliter tantum, uel mentaliter, uel uocaliter, modo potius mente humili, & reuerenter, quam uoce temeraria id faciant. Dixi (temeraria) quia mentalis adiuta uoce opportuna, cæteris parib. soli mentali præstat, ut supra^a dictum est. Ut tñ magis inferuire possent ad prædictos effectus non callentibus latine,

Oper. Nauar. Tom. IIII.

oporteret eas in lingua tibi notam uertere. Ob quod ipse in editione uulgari in Hispanam linguam, quæ Hispanice scribenda uerti gratiaque; ob id a multis accipit. At nunc latine scribentem non decuit uertere magis in unam, quam in aliam, sed Curiones, & Confessarij possent eas suis deuotis, quibus illæ placerent, in suam linguam uersas tradere.

Admoneo denique, quod hi modò orandi multum inferuire possunt, ad tediū itineris, uel otij, & ad excusanda uaniloquia, his qui uoluerint, eis simul cum alijs uti, si unus eorum factus Choraula, siue orantium ductor, ut exponit quidam glo. ^b ad Matutinum incipiat, & dicat, *Credo*, solus & chorus, *Pater noster*, & Choraula, *Aue Maria*, & Chorus, *Salue Regina*, & omnes hymnum, *Patris sapientia*, &c. & Choraula dimidium uersuum, *Adoramus te*, &c. & *Domine exaudi*, & *Oremus*, cum Collecta, chorus alterū dimidiū uersuum. Ad primam autem Chorus incipiat, & dicat, *Credo*, & Choraula, *Pater noster*, Chorus, *Aue Maria*, & Choraula, *Salue*, & omnes hymnū, *Hora prima*, &c. & Choraula dimidium uersuum, & *Oremus*, cū Collecta, & Chorus alterum dimidium uersuum. Ad tertiā uero incipiat, & dicat solus Choraula *Credo*, Chorus, *Pater noster*, Choraula, *Aue Maria*, & Chorus, *Salue Regina*, & omnes hymnū, *Crucifige*, &c. & Choraula dimidiū uersuum, & reliqua ut supra. Ad Sextā Chorus incipiat, & dicat ut in Prima, & Choraula sequatur, ut in ea, & omnes dicant hymnū. Ad Nonā incipiat Choraula, & sequatur Chorus. Ad Vesperas contra incipiat Chorus, & sequatur Choraula. Ad Completorium incipiat Choraula, & sequatur Chorus.

Curet autē plurimum Choraula, ut non solum ipse, sed & alij dicant suas partes cū debita deuotione, & attentione, per comata, & cola pausando, & distinguendo, ut sup. distinguunt, iuxta illud Apostoli ad Ephel. 5. supra relatum, in c. cantantes 92. dist. Cantantes, & psallentes in cordibus uestris Dño, ubi ait Hiero. corde, non uoce cantandum, cui addit glo. *Non uox, sed sonus non musica cordula, sed cor. Non clamor, sed amor clamant in uoce Dei*. Quæ si procuraue-

rit Choraula, maiorem frequenter in se attentionem experietur, dicendo cum socijs, quam si solus recitaret. Quod autem dixi de predicto Choraula, quod deat curare, ut totus chorus reuerenter, attente, & pausa decenti distincte suam partem dicat, idem & magis curare debet in recitandis, & cantandis missis, & omnibus horis canonicis, quæ ut omnibus alijs dignitate præstant, ita maiore cum attentione, & reuerentia, quam

a arg. c. fin.
91. dist.

alia, dici debent. ^a 200. Nono, quod inter omnes convenit debere nos cruce nosmetipsos signare, quod Hispani uocant, *Santiguar*, siue se crucis signaculo insignire, ut Hier. ^b loquitur, & quod id fit formando crucis tribus digitis, uel tota manu, deductis a fronte in pectus, & ab altero in alterum latus, quod interdum fit nullis uerbis, ut ad *Deus in adiutorium meum*, &c. ad finem, *Gloria in excelsis*, & ad *Benedictio super nos*, Collectæ Completorii, & alias sæpe, & nunc in Missarum introitu, secundum ordinem Missalis bo. me. Pij V. Et interdum inuocata expresse Sanctissima Trinitate, per illa uerba, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, nominato patre, dum fions tangitur filio, dum pectus, & Spiritus sancto, dum ab uno ad alterum latus fit transuersio. Est autem magnæ quæstionis inter aucthores, an transuersio debeat fieri a latere sinistro in dextrum, quod glossa ^cdam, & mihi singularis, (quam quidam Cardinalis magnæ auctoritatis, ^d sequitur) sensit. An contra a dextro in sinistrum, quod Archidiaconus, & Dominicus, & alius Cardinalis dicebant. Nobis tamen magis placet glossa, cuius ego doctrina uti soleo, sicut & plurimi alij utuntur, ut & ipse Archidiaconus sentit, quamuis nec reprobem contrarium, quia neutrum eorum ullo iure diuino, nec humano inuenitur præceptum, aut uetitum, & pro utroque sunt fundamenta mediocria, quæ super eadem glossa Salmantica Auditorio dictaui.

c in c. nun-
quid, de con-
sec. d. 5.
d 10. de Tur-
recr. in c. ec-
cl. II. d.
e in d. c. ec-
clesiast.

201. Decimo, quod magnæ quæstionis est, an bona, uel mala fuerit noua ordinatio Breniarij noui Romani, ab Illustrissimo Cardinali S. Crucis facta, ad quam respondeo sequentia. Primo; Quod multis grauissimis uiris displi-

cuit. Tum quia magnam induxit nouitatem tempore, quo heretici tam multas commiscebantur. Tum quia multa magni momenti abstulit, nempe officium minus, S. Mariæ, Capitula Responsorij, uersiculos, preces, Dominus uerbis cum, & officium defunctorum, psalmos penitenciales, & Canticum graduum, quoad omnes fere dies. Tum quia contra ius ^e addidit omnibus ferijs exceptis Aduentus & Quadragesimæ, *Te Deum laudamus*, & consequenter uidetur addidisse, *Gloria in excelsis Deo*, & *Ite missa est*, in missis ferialibus: quandoquid hæc tria coniunguntur, & ibi dixi. Tum quia abstulit, *Pater noster*, quod iure in fine cuiuslibet horæ dicendum est. Tum quia abrogauit hymnos feriales horæ Matutinæ, & omnes hymnos laudum, cum tamen ij omnes essent uetustissimi, & possent poni hymni laudum in principio earum ut præcipit suos dici in principiis aliarum horarum. Tum quia perturbauit ordinem psalmorum, & eorum qui debent interesse choro aliquot temporibus, uel horis. Tum ob alia, quæ breuitatis causa omitto.

Secundo, quod his non obstantibus, probabili mihi semper uisa fuit. Tum quia fere tota sacra scriptura legitur in eo singulis annis semel. Tum quia abstulit multas leues historias ab hominibus indoctis compositas, & multas lectiones tam historiarum, quam expositionis homiliarum, adeo breues, ut periculo esset earum breuitas, quandoquidem uix singulas periodos continebant. Tum quia sustulit confusionem nascentem ex recitatione de Sanctis anticipatis & postpositis. Tum quia ademit occasionem alienandi animum a Deo, quam præbet necessitas, de quo, uel quot, & quomodo faciendæ, est commemoratio, & quærendi capitula, responsorij, uersiculos, psalmos, quin & lectiones, quæ licet ex una parte sua uarietate renouent attentionem diligentibus, & in arte recitandi versatis, alijs tamen ex alia non nihil ut plurimum nocet. Tum quia quicquid per illud recitatur est Sacra Scriptura, uel historia, uel expositio admodum grauis a grauissimis uiris composita. Tum quia literarum studioque lenamini est & auxilio,

f cont. c. ex
par cū glo.
de consu. &
c. quis ne-
sciat, II. d.
l. in reb. ff.
de legib.
g c. conf. de
celeb. mis.

b argu. d. c.
conf. cum ei
annot.
i c. id sem-
per, de conf.
d. 5.

k quod ui-
tandum est
per cap. no-
strum, & ea
quæ sup. di-
ximus in no-
tab. l. q.

lio, qñquidem recitatio student, & plus
otij sit eis ad studendum, & sapientia
cum religione coniungenda est, qm̄ al-
tera sine altera diu esse nequit, auctore
Lactantio, in lib. Instit. Tum quod non
parum subleuat concionatores, cōfessā-
rios, & alios aliarum virtutum actib. &
exercitio addictos, & occupatos. Tum
quod negari nō potest, quin aliqua ex
parte saltem parum deuotis, per uarie-
tatem in die renouatam, attentionem
augeat, & ob alia quæ prolixitatis uitā-
dæ causa præterea. Tum denique, quod
sufficit ad tollendos scrupulos his, qui
uerentur, ne per illud satisfaciunt, quod
modus recitandi est humana lege indu-
ctus, & consequenter potest per Max.
Pont. dispensationem mutari, & limita-
ri et absque peccato, qñ eam ex causa
facit, quia et facta sine ulla causa ualet
ad saluandum eum, cum quo dispensat,
a peccato, licet aliquantisper sese macu-
let eo, iuxta a nobis alibi dicta. ^a

*a in cōm. c.
non liceat.* 203 Tertio, quod longe probabilior ta-
12. q. 2. §. 3 men esset, si quoad *Te Deum, Pater no-*
nu. 8. & le ster, & hymnos laudum prouideretur,
trius in Ma. ut in additione posteriori prouisum fuit
Conf. præl. quoad antiphonas, sine quibus prima
9. nu. 11. prodierat.

204 Quarto, qđ nemo sine causa debe-
ret imperrare facultatem recitandi per
illud ad oneri suo satisfaciendum. Nam
ut post quandam Cardinalem doctissi-
mum, ^b ubi speciatim de dispensatio-
nem agit, dixi, & scripto respondi Salmā-
ticæ, dispensans, licet sit Papa, & dis-
pensatus et circa legem humanam sine
iusta causa, peccat mortaliter uel uenia-
liter, pro qualitate scandali magni, uel
parui, quod dat ijs, quibuscum uiuit, pe-
tendo uel dando dispensationem, immo
& utendo illa, non quia contrauenit le-
gi humane, quam Papa bene uel male,
quoad ^d illū laxauit, sed quia contrauenit
illi legi naturæ, qua turpis est pars, quæ
non conuenit suo uniuerso, & qua sub-
diti iubemur conformare nos in bono
ijs, quibuscum uiuimus, & ppositi non
soli debent abstinere ab eximendo si-
ne causa subditos a sua lege, sed etiam
se subdere illi, quam alijs imponunt, iux-
ta illud, Patere legem, quam tuleris, ^e
iuxta itē illud. Quod quicq; iuris in aliū
statuerit, eodem ipse utatur, ^f citra ul-

lam personarum acceptionem. ^g Quæ
maxime memoranda conclusio est, &
opportune alibi repetita. ^h

205 Quinto, q̄ qui sine dispensatione
recitat per psaltum Breuiarium nouum
prædicti Card. S. Crucis non satisfacit
obligationi recitandi horas Canonicas.
Horæ n̄ istius Breuiarij non sunt Cano-
nicæ, nec p̄ talibus etiā nūm receptæ, &
approbatæ, nisi eis, qui ad id dispensati
sunt, & ideo, qui sine illa eas dicit, non
recitat horas canonicas, immo nec suffi-
cit habere dispensationem recitandi sim-
pliciter officium Romanum, sed oportet
habere illam expresse, ad recitandū
officium Romanum nouum per præsa-
tum Breuiarium. Quinimo non suffice-
ret facultas expressa recitandi Romanū
Breuiariū nouum, ad recitandū per Bre-
uiaria prima, quæ antiphonis carēt, li-
cet nonnulli, sed male, contrafaciant, si
facultas facta fuit post additionē Breuia-
riorū habentiū illas, ut super his oibus
nō semel interrogatus rñdi, per ratios,
quas breuitatis ergo prætermitto.

206 Sexto, quod ad continuandum cū
deuotione chorū conformandum se ei
magis nocet, quā prodest recitatio ho-
rarum per hoc Breuiarium, ut supra
determinamus. Ideoq; sicut nemini cō-
sulerem, ut horas, quas cū choro est di-
cturus, dicat prius extra eum, ita recitā-
ti per hoc Breuiarium Rom. nouum cō-
sulerem, ut non curaret de illo diebus,
quibus dicturus est in choro, præterquā
quod legeret, uel audiret ab alio lectas
tres illas sectiones, quas adeo selectas
habet, tempore prandij, uel a prandio,
aut alia quapiam hora decente. Per ma-
gna siquidem esset deuotio illius, q̄ post
quā semel recitauit suas horas per hoc
Breuiarium nouum, uel aliud, posset de
uote sequi Chorū, tota die se illi con-
formando, qñquidem et alij, qui satisfa-
ciunt suę obligationi, recitando, uel ca-
nendo cum choro, non sine cura, & solli-
citudine id bene agere possint.

207 Septimo, quod æquum uidetur, ut
Concilium hoc æcumenicum Trid. iu-
beret, ut easdem horas Canonicas saltē
maiores omnes ad eas obligari recitare
mus, ob multa, q̄ in id adduci possunt,
diluendo facile ea, quæ a contraria par-
te stant, & quia horæ huius Breuiarij ui-

*g Deute. 1.
c. nouit. de
iudic.
h in nostro
Man. Conf.
prælud. 9 a
nu. 11.*

*i in cap. 10.
num. 27.*

*b l. 2. q. 96.
art. 5.
c. super c. in
sum. 9. d.*

*d c. qua con-
tra mores
8. dist.*

*e c. cum oēs
de const. di-
gna Sox. C.
de legib.
f toto tit. ff.
quod quisq;
iuris, &c.*

dentur nimium breues, quoad religio-
 sos, immo etiam quoad clericos nō stu-
 dentes, neq; in prælegendo, prædican-
 do, uel confessiones excipiendo occupa-
 tos, nec alia officia spiritualia magnæ
 209 occupationis exercentes. Quod
 meo iudicio est in causa, cur prudentia
 Romana, quæ mea snia superat alias, dif-
 ficilius in hoc dispensat cum religiosis,
 quam cum secularibus. hi enim cōter plu-
 ribus sunt negotijs districti, quam illi.
 Ideo (licet ex hac formula omnib. reci-
 tandum foret) adderet pro his, qui nō
 sunt prædictis modis occupati saltē mi-
 nus officium B. Mariæ pro certis dieb.
 & pro alijs etiam horas defunctorum,
 aut psalmos pœnitentiales, aut Canticū
 graduum, aut ad recitandum, uel canendū
 eas simul in Choro, aut extra illum se-
 paratim, ut expedientius uideretur, aut
 quo singulis horis diebus singulis ultra
 ipsas horas, audirent uel legerent ex sa-
 cra scriptura, uel alia materia spiritua-
 li, aliqua quæ mentes eorum in Deum,
 uel diuina subleuarent.

Octauo, quod iam præfata ex parte
 cessant, & ex parte illis est satisfactum
 per editionem Breuiarij noui a fcl. re-
 cor. Pio V. editi, quoad terras illas, in
 quibus præfatum Concilium Tridenti-
 num (cuius rogatu illud compositum
 fuit) receptum est, & etiam quoad alios
 omnes, eo quod Sanctissimus Dominus
 Noster præfatum Pium V. sequutus, nul-
 li penitus faciat facultatem recitan-
 di per præfatum Cardinalis Sancti Cru-
 cis Breuiarium, de quo etiam aliquid
 infra. ²

211 Nonum principale, quod est etiā,
 questionis quotidianæ. An quicunque
 tenetur recitare horas canonicas, satis-
 faciat recitando eas ex quonvis Breuiari-
 o alio, quam sui Episcopatus? Ad quā
 iam ter in Cathedra, bis ^b & extra eam
 sepe interrogatus latius rēdi, nunc autē
 tē latiore disputatione post habita bre-
 uiter respondeo primo, S. Anton. ^c &
 nonnullos alios, ^d Syluest. ^e viros do-
 ctos recentiores tenere partem affirmā-
 tem, adeo quod quidam eorū dixerit, ^f
 quod etiam qui mutat officium pro suo
 libito, dicendo hodie ex uno, cras ex alio,
 & de sancto, cum recitare debet de
 feria, non peccat mortifere, quamuis

id agat, ut dicat officium breuius, loco
 alterius prolixioris, & quod D. Anton. di-
 cens huiusmodi fraudatorem peccare
 grauitur, intelligit de peccato ueniali,
 & non mortali, licet recentiores, s. non
 satis declarant.

Secundo, dico fundamenta horum a-
 deo celebrium uirorum (meo iudicio)
 esse admodum debilia. Quidam ^h enim
 mouentur ad hoc dicendum, quia inde
 cens est, quod uir doctus, qui nouit mo-
 dum unum recitandi, alium ab indocto
 discat, omīssa prælectione, uel concio-
 ne, & quod Roma est patria cōmunis, ⁱ
 ob idque ad minus ex Romano quemli-
 212 bet posse discere. Quibus responde-
 ri potest primum, neminem esse tam
 doctum, qui quod nescit, & scire debet,
 discere non debeat ab eo, qui illud me-
 lius, ^k nouit, licet alia minus nouerit, &
 qui tenetur recitare, tenetur et recitan-
 di regulas nosse, ut determinauit quidā
 Card. ^l Deinde, quod ob id non oportet
 omittere prælectionem, uel concio-
 nem, cum horis alijs successiuis siue ua-
 cuis, & alijs negotijs non destinatis, & a
 prandio uel cena facile addisci possint.

Tertio, quod Roma est quidem commu-
 nis patria quoad alia, non tamen ad exi-
 mendum a legibus suorum Episcoporum
 eos, qui extra eam viuunt. Quarto
 quod Papa non instituit officium Ro-
 manum ut ubique & ab omnibus recita-
 dum. Alij mouentur quodam dicto Car-
 dinalis Florentini, ^m qui secundum il-
 los dicit, recitare quidem esse præcep-
 tum, non tamen recitandi modum, id est,
 Quod licet sint præcepta obligantia ad
 recitandas horas Canonicas, non tamen
 recitandas has uel illas. Ad q. responde-

213 ri potest quod licet præfatus Car-
 din. Florentinus alibi in clem. 1. q. 7. de
 celeb. mis. hoc significet, alibi in clem.
 2. not. 6. tamen se declarat, allegando
 seipsum in illo loco, & non dicit, quod il-
 li ei imponunt, sed solum, quod iure di-
 uino uel naturali tenentur clerici reci-
 tare, licet non quid uel quantum, aut
 secundum hanc uel illam regulam. Sed
 non ait nos iure humano ad illud non
 teneri, immo potius contrarium, & tex-
 tus quē allegat S. Anton. in c. conue-
 nit, infra dist. tertia, dicit quidem id q.
 ipse, nēpe aliquos recitare uno, alios ve-

g. loā. Tab.
 verb. Mora.
 nume. 10.
 & 12.
 h. Maior in
 d. q. 6.

i. l. Ro. ff. ad
 municip.

k. arg. ca. si
 habes. 2. 4. q.
 3. gl. & l. a.
 pud Iulian.
 nā ff. de fi-
 deic. lib.

l. Alex. in c.
 de his 12. d.

m. D. Ant.
 in d. §. 5. &
 Syl. i. d. q. 1.
 & Cuiet. in
 sum. Verb.
 Hor. §. 3.

a. c. 21. con-
 clus. 11.
 b. in clem. 1.
 de celebra.
 mis. & se-
 mel in c. do-
 lentes, eod.
 tit.
 c. 3. p. tit. 13.
 e. 4. §. 5.
 d. Maior in
 4. d. 12. q. 6.
 e. Hora. in
 princ. et cla.
 q. 12.
 f. Syl. & Ma-
 ior ubi sup.
 & satis Ca-
 iet. in sum.
 Verb. Hora-
 rum. §. 1.

a direct. lib.
1. tit. 8.

b c. cū nul-
lus. de tēp.

ordin. lib. 6.
c. 2. de ma-

ior. & obed.
per notat. in

c. quod sup
his, eod. tit.

d per eā q
tradit. Pan.

in cons. 47.
volum. 2.

e Io. de Li-
gna. in rep.

cle. 1. de ce-
lebr. Missa

col. 2. post
Steph. quem

sequit. Car-
d. Flor. &

Io. Imol. Bo-
nif. n. 59. &

73. ibid. di-
centes, ad ip-

sum tenuis-
se Zenz. &

Archid. Do-
minic. cum

utroq; Car-
din. in c. de

his. 2. 2. dist.
f i quodlib.

1. art. 13.
g in c. Perni-

ciosus. de ce-
lebr. Miss.

h in prag-
mat. qualiter

horæ, in glo.
2. col. 4.

i argu. eorū
quæ ad cul-

pā veniale
delendā po-

luit gl. proe-
mij lib. 6. in

uerb. Bene-
dictionem.

k cle. 2. de
celebr. Miss.

ro alio modo, sed non, quod nulli teneā-
tur recitare certo modo, quin potius ita
tuit, vt omnes feruent, id quod Ecclesia
Romana antiquitus seruabat.

214 Dico tertio, ab omnibus haberi pro-
certo opinionē eius, ^a qui dixit, quod
clericus secularis ordinatus ad titulum
sui patrimonij, non habens beneficium,
potest dicere horas secundum regulam,
& Breuiarium sibi beneplacitum, mihi
tamen non videtur vsquequaque vera.
Tum quia licet non habeat beneficium
est tamen subditus Episcopo sui domi-
cilij, & originis, adeo vt non possit ordi-
nari ab alijs sine licētia alterius illorū. ^b
Tum quia leges Synodales Episcoporum
quæ subditos eorum obligant, ^c tam
comprehendunt non habentes beneficia,
quā habentes, quoad ea, quæ illa non
cōcernunt cuiusmodi est recitare, quod
æquē pertinet ad ordinatum ordine sa-
cro sine beneficio, ac cū illo. Tum quia
iura, quæ directe vel indirecte præci-
piunt recitare hoc vel illo modo, nō di-
stinguunt inter habentem, & non habē-
tem beneficium. Tum quia multi habēt
beneficia, præsertim præstimonja, quæ
non obligant habentes illa ad recitan-
dum in societate aliorum, neque in Ec-
clesia, plusquam ordinatos ad titulum
patrimonij. ^d

Quarto dico, cōtra opinionē suprad-
ictorū tenere alios, & quidē plerosq; oēs
diuersis in locis, ^e & verius quidē. Tum
quia S. Tho. ^f quem sequitur Henric. ^g
& Cosmas, ^h ait parum referre quoad
Deum, dicere *Dixit Dominus*, vel *Lau-*
dare pueri, dummodo seruemus statuta
superiora, & ita definit dicēdum esse id,
quod statuitur. Tum quia expresse ait
Card. Alexand. peccare mortaliter eos,
qui non sequuntur formulam sui Archi-
episcopatus. Tum quia Concilium To-
tanum quod ponitur in d. c. de his, secus
facientem præcipit sex mensibus a
communione suspendi, & culpā lachry-
mis abluere, quæ ambæ sunt penitentia
culpæ mortalis, non autem venialis. ⁱ
Tum quia quædam Clem. ^k indulget
clericis familiaribus Cardinaliū, & Epi-
scoporū, vt se conformare possint eis
in modo recitandi.

216 Quod necessarium non fuisset, si
quod relati in primo dicto asserunt, ve-

rum foret. Quin & textus ille, si bene ex-
pendatur, probat ad id quamlibet cau-
sam nō sufficere, quatenus probat opor-
tuisse id indulgeri, & tamen suberat cau-
sa satis grauis, vt se familiaris conforma-
ret domino in recitando, cum certū sit
Capellanū alicuius Cardinalis, vel Epi-
scopi magnam causam habere confor-
mandi se suo modo recitandi, si cum eo
recitare debet, immo & si cum eo non
recitet, de quo etiam intelligitur Clem-
ent vt recte post alios declarauit Bo-
nifacius. ^l Illa namq; conformitas po-
test esse causa, vt sibi melius afficiatur
suis herus, quodque vno alio die re-
citet cum eo, aut cum ijs, qui cum eo re-
citant, quandoquidem in vna morantur
domo. Et non parum expedit ad conse-
rendum dubia circa id occurrētia. Tum
quia in dies impetratur a Papa privile-
gium recitandi Romanum non solū ex
hoc Breuiario nouo Cardin. S. Crucis,
quod nondum est approbatum, nisi pro
dispensatis, sed etiam ex antiquo, & fru-
stra precibus impetratur quod iure cō-
muni conceditur. ^m Tum deniq; quod
multa iura, ⁿ iubent, vt certus in hoc
modus & regula seruetur.

217 Quinto, quod non obstante quauis
responsione, & apostilla super hoc hæc-
nus a me data, resolutorie dico nunc pri-
mo, non esse peccatum mortale, neque
veniale vno vel alio die, quandoque ali-
qua de causa, quæ viro docto & iusto vi-
deretur æqua, recitare secundum aliam
regulam, vel Breuiarium, aut de vno Sā-
cto loco ferie, absente superiore, qui pos-
sit dispensare, & quod iusta mihi vide-
tur causa necessitas repēsa studendi,
concionandi, prælegendi, inuandi ad re-
citandum vno die vel altero aliquem in-
firmum, aut prælatum, vel amicum de-
cessum, immo & obliuio, & inaduerten-
tia inculpabilis, & aliæ similes per supra-
dicta ^o concl. Secundo, quod qui est de
Episcopatu, cui, nec Archiepiscopatu
cui subijcitur, est vllum Breuiarium spe-
ciale possit vt Breuiario Romano an-
tiquo, per quendam textum, ^p sic a Io.
de Lignano, ^q intellectū. Tertio, quod
cum dispensatione Papæ, quilibet pos-
set in se sumere officium, quod ei libe-
rit, aut cum dispensatione sui Episco-
pi aliud approbatum, iuxta quendam
celebrem

l in d. cle. 2.
nu. 2. et 72.

m c. 1. de re
scrip. & l. 1.
ad munici-
n c. cōuenit.
de cōf. d. 5.
c. de his, 12.
d. cle. 2. de
celebr. Miss.

o in c. 1. p. et
in hoc 19. in
fine 9.

p in c. cōue-
nit inf. d. 5.
q in d. cle.
1. col. 2.

- 18 Coadiutoria non est beneficium, sed sufficit ad ordinandum.
- 19 Regularis omnis ad chorum professus tenetur ad horas Canonicas.
- 20 Pater noster, Ave Maria, Credo, quod iure tenemur memoriter scire.
- 21 Orare an teneamur pro egente nostra oratione.
- 21 Eleemosynam dives tenetur dare pauperi, sed non cuique.
- 22 Orandum semper, ut intelligendum.
- 23 Oratio interdum mala ex sola circumstantia personae.
- 24 Orare ne licet ut fiat miraculum, quod se ne illo fieri potest.
- 25 Oratio aliqua peccatoris obstinati bona.
- 26 Oratio sine quali deuotione mala, cum discordiarum concordia.
- 26 Actus simplex non sufficit, ubi requiritur qualificatus.
- 27 Oratio etiam voluntaria sine attentione mala.
- 28 Attentio in finem orationis quando non sufficit.
- 29 Oracionem per malam ut satisfat praeccepto.
- 29 Finitis precepti non praecipitur.
- 29 Virtutis actus solus praecipitur, sed non ut virtuosus fiat.
- 30 Horas dicens sine animo satisfaciendi non satisfact.
- 31 Hora quae sine attentione & deuotione dicta iteranda.
- 32 Recitanti ita male, ut teneatur iterare, perdit fructus.
- 32 Lex penalis in utilitatem publicam, vel animae lata extenditur.
- 33 Valor orationis propriae & alienae tractatur.
- 33 Oratio triplex, viua, mortua, mortifera.
- 33 Orationis valor triplex.
- 33 Oratio viua augeat gratiam, satisfact, & impetrat tribus adiectis.
- 34 Oratio nulla in charitate facta est mortua.
- 34 Gratia & charitas non sunt idem, sed semper concurrunt.
- 35 Oratio mortua, sed bona, quia viua prodest ad haec, & alia multa.
- 35 Bona opera mortua ad quid et quae viua prosunt.
- 36 Oratio moreifera nil prodest etiam de congruo, etiam ob bonitatem mixtae, etiam de mandato bono Ecclesiae, uel alterius facta, nisi ad summum quoad effectum ex opere nascentem.
- 36 Obstretrices Aegyptia non meruerunt mercedem.
- 36 Romani quibus actibus meruerunt imperium.
- 36 Cato gloriam contemnebat.
- 36 Orationum quot Clerici perditio desit.
- 37 Oratur quid iuste pro Sancto, & an ei pro sit.
- 37 Orari an iuste possit pro anima infantis mortui iam baptizati.
- 38 Oratio pro damnatis non prodest eis, & nocet oranti.
- 39 Oratio nulla animae lumbi prodest, purgatorij uero sic fere omnes.
- 40 Ecclesiae minister ad orandum quis dicitur.
- 41 Oratio quae ex opere operato prodest, & quae tantum ex opere operantis.
- 41 Oratio aliena pro uiuis an sit utilis illis, & quid.
- 43 Oratio in quid prodest animae purgatae; & in quid non.
- 44 Oratio quo iure mortuo et uiuo prodest, etiam uia iustitiae.
- 45 Oratio nulla, excepta Christi, prodest de iustitia alij quoad gratiam.
- 46 Oratio aliter uia iustitiae, aliter uia liberalitatis prodest.
- 46 Deus quae ratione potest dici obligatus.
- 47 Oratione unius datur de liberalitate alij gratia maior merita.
- 48 Oratio pro multis, ceteris paribus, praestat orationi pro paucis.
- 48 Oratio pro amico melior, quam pro inimico, ceteris paribus.
- 48 Amare amicum de se melius, quam amare inimicum.
- 48 Oratio generalis pro multis an prosit ut singularis.
- 49 Oratio facta pro alijs quid illi, & quid facienti prosit.
- 50 Oratio pro se orante solo facta prodest alijs.
- 51 Oratio & omne aliud opus meritorium triplicem ualorem triplici hominum speciei applicandum habet, & ut id sit faciendum.
- 52 Orantium intentio in applicando ut exprimitur.
- 52 Missae in Memento quid memorandum remisit.
- 53 Communio bonorum fidelium quae ratione nititur.

- 53 *Christus caput Ecclesie.*
 54 *Ecclesia Christi corpus, Christiani eius membra.*
 55 *Excommunicatus quod maximum damnum incurrit.*
 56 *Compaternitas, & patria, quæ Christianorum optima.*
 57 *Confratres multarum fratriarum honorificarum infelices, si fratria Christiana sunt expemes.*
 58 *Deuotio quid, quot, & quæ eius causæ.*
 59 *Deuotiores cur semina, egroti, & afflicti, quam alij.*
 60 *Vota plura sunt tempore necessitatis, quam prosperitatis.*
 60 *Deuotionis impedienda occasio cur interdum scientia.*
 61 *Religiosus cur non suo nomine indignus, eo quod orationem mentalem voluntariam quotidie non agit.*
 61 *Oratio mentalis voluntaria sine praiudicio præcepta facienda.*
 62 *Deuotendi nos Deo causas, quæ sunt tres, hæc tria nominata suggerent.*
 63 *Deuotionem quæ Dei beneficia, & qui nostri defectus suggerent.*
 64 *Sacramento quo regeneramur, quo conseruamur, & quo respicimus.*
 65 *Dei castra quis pro diaboli deserit, & Deum quadantenus renuit.*

DVm contenta in præcedenti c. 19. imprimerentur, allatum est ad me ex Medina Campi id, quod super 4. lib. sentent. eleganter & elaborare cōposuit vir ille, ingenio præcellenti, & doctrina resoluta ornatus, Doctor Medina, Cathedralarius insignis Academiæ Complutensis, quem ego plurimum amo, obseruo, & colo multis de causis, & in his, quod me primo gradu literarum donauit. Quoniam igitur præfatus celeberrimus Doctor tractat in quadam parte illius libri, de oratione, de qua hic ego et tracto, proferam hic in medium nonnulla, quæ ipse tangit, & non ego, & alia quæ ambo tangimus, sed diuerso, vel contrario modo. Primo quidē orationis definitionē dedit ille, ^a uerbis longiorem, ego cap. 1. nu. 14. uero breuiorem, non tamen minus claram, nec sensu minus amplam.

Secundo, significationes huius uocis sum. 11. Oratio, ambo, ^b tractamus, ille breuius,

ego fufius, quia plura tango, & non minus diligenter.

2 Tertio, ille ait, ubi supra, ^c orationē esse actum voluntatis; ego uero, ^d esse actum intellectus, sequutus in hoc S. Th. ^e Gabriel. ^f & Communem, qua in re ille multum moratur, ego uero parum, quia parui refert quoad animæ uel corporis, uel fortunarum salutem utra opinio teneatur. Quamobrem non respondeo hic ipsius considerationibus, quæ licet subtiles, possunt tamen eneruari, aut cum nostris cōciliari per id, quod in hoc considerauit Cardinalis doctissimus Caiet. ^g dicens; Quod cum oratio sit actus rationis practicę, eamque moueat uoluntas, pōt attribui oratio utrique potentia, intellectui scilicet, & uoluntati. Intellectui quidem immediatē, uoluntati uero mediatē, & uni argumento, quod ipse postea format, satis respondet ipsemet S. Thom. ^h nec contra solutionem, quæ ex eo colligitur, replicat Medina.

3 Quarto, Ego, ⁱ dico cum S. Thom. ^k communiter recepto, orationē esse actum uirtutis Latriæ siue religionis absolute, ipse uero cum distinctione, nimirum esse quidem Latriæ eam orationem, qua petitur aliquid in Dei honorem, esse uero actum charitatis illam, in qua petitur aliquid ob amorē eius, uel proximi: non tamen ob id recedo a communi. Nam ut nullus esse actus uirtutis, qui non possit ex varijs uirtutibus nasci, ut alibi diximus, ^l (inferendo ex hoc quendam modum, ad valde compendiosē quærendas multas uirtutes) adeo quidē, quod dixit S. Thom. ^m Ieiunium, quod suapte natura palam est actum esse temperantiæ, interdum esse sacrificium, & consequenter actum Latriæ ratione finis. Qua eadem ratione oratio, licet suapte natura sit actus Latriæ, facta tamen ob amorem, quo Deum, nos, uel proximum prosequimur, sit actus charitatis ratione finis, ut subtilissime declarauit S. Tho. ⁿ

Ideo autem oratio ex suapte natura est actus Latriæ, quia rogare Deum suapte natura, si non referatur ad alium finem aliarum uirtutum, duntaxat pertinet ad Latriam, quæ incitat ad honorandum Deum. Quoniam rogare esse honorare, & rogari honorari, quatenus

^a de oratio. quæst. 1.

^b ille 1. q.

^c nos in c. 1.

^d sum. 11.

^l in c. fi. nu.

^{117.} & pan.

^{dist.} 5.

^m 2. 2. q. 85.

^{art.} 3.

ⁿ 2. 2. q. 83.

^{art.} 15.

tenuis per id significatur potestatis iuuā
di inesse rogato, & necessitatem auxilij
in esse roganti, uti nos alibi tangimus, ut
filius tradidit Cardinalis. ^a

*a in 2. 2. q.
83. art. 3.
b ipse in q.
3. nos in ca.
19. n. 56. &
160. et in c.
6 num. 35.
sub fi.*

5 Quinto, ambo, ^b sequimur frequen-
tiorē opinionem, quæ habet, posse ho-
mines licitè petere a Deo bona tempo-
ralia, siue sint corporalia, cuiusmodi sūt
vita, salus, integritas membrorum, pul-
chritudo, agilitas, siue honorabilia, ut
sunt honor, fama, & gloria, siue pecunia
ria, ut diuitiæ, dummodo illa petāt hac
adhibita conditione, si Deo placuerit,
& conferat ad suam salutē, alias secus.

*c ubi supra
num. 56. &
num. 160.*

Cui ego addidi, ^c non esse necessarium
semper exprimere hanc conditionem,
sed sufficere tacitè intelligi, quodque ea
sit intentio petenti illa, quod etiam ip-
se postea dixit. ^d

*d in q. 12.
§. 4.*

6 Sexto, ambo etiam sequimur cōmun-
nem dicentem, posse nos petere absolute
aliqua sine cōditione, sed ego solum
expressi ea, quæ Deus nobis iubet pete-
re, cuiusmodi est gratia & gloria æterna
& liberatio a peccato potissimum mor-
tali, sequutus doctissimum, eundemque
piissimum Adrianum, non tamen negā
do alia peti posse. Ipse extendit expre-
sē ad omnia, quæ de se sunt bona, qua-
lia sunt omnes virtutes, ob quod neces-
se visum fuit ei limitare suum dictū, ^e
ut non haberet locum in ijs virtutibus,
quæ sine bonis temporalibus haberi nō
possunt, de quarum numero dicit esse
liberalitatem, & magnificentiam, quas di-
cit non posse actu haberi citra bona for-
tunæ, & fortitudinem bellicam, quam in-
quit non posse acquiri citra arma & vi-
res, & castitatem coniugalem, quam di-
cit sine vxore haberi non posse. Ratio
tamen præfata huius limitationis nō vi-
detur eam concludere, quia multi non
habentes bona pecuniaria, possunt, & so-
lent sapius habere voluntatem, dandi,
quod, quando, quantum, ubi, & ut oport-
et, si eis abundarent, & multi magnis
viribus carentes, & non habentes arma,
possunt & solent velle iuste pugnare, oc-
cidere, & mori in bellis iustis in debitū
finem, & quantum oportet, si possent, &
hi actus sunt proprii liberalitatis & for-
titudinis, & cōsequenter possunt eas gi-
gnere, quia illæ sunt habitus, & habitus
generatur, & augetur ex suis actibus fre-

e q. 3. col. 3.

quentatis, ut post Arist. docet Tho. com-
muniter receptus. ^f Sed quia disputatio
hæc parum est utilis, satis fuerit hæc in-
sinuasse. Admonemus tamē Lectorem,
quod in Commentario de eleemosyna,
quem s. cōmentarij fuimus, probauimus
etiam pauperrimos teneri quandoque
de præcepto ad eleemosynam mentale,
id est ad volendum eleemosynam reale
facere, si possent. Quod ipsum dici po-
test de viro fragili, & infirmo, vidente
Rempub. in extrema necessitate defen-
sionis aduersus inuasores suos, præser-
tim infidèles, videlicet, quod teneretur
ad defensionem mentalem, hoc est volē
dum ipsum defendere si posset, quod cō-
stat esse virtutis fortitudinis actum, &
consequenter non solum possunt pau-
per, & debilis habere actum liberalita-
tis, & fortitudinis, sed etiam tenerentur
aliquando illum habere, vel inchoare.

*f 2. 2. q. 57.
ar. 3. ad iuc.
q. 55. art. 1.
c. 2.
g in c. quie-
scamus. di-
stin. 42.*

7 Septimo, ille ^h dicit, posse nos sancte
orare Deum ut occidat hæreticum, vel
alium infidelium sub conditione, si tan-
dem se non sit emendaturus, immo, &
sanctum sub conditione si diutius viuē
do damnandis sit. Quin ut & nos ipsos
occidat, si nostrē id saluti cōferat. Quod
ipsum ego, ⁱ dico breuius, & addo reso-
lutionem illam, quod quicquid fieri aut
desiderari potest, oratione peti potest,
non contra, quicquid desiderari vel pe-
ti potest, fieri potest.

*h in c. q. 3.
col. 1.*

8 Octauo, ambo, ^k dicimus, quod toti
Sanctissimæ Trinitati & singulis trium
personarum dirigi potest oratio Ille in-
sinuat quendam asserere, quod non po-
test dirigi Spiritui sancto, ego vero id
non admonui. Quia licet ab alijs non-
nullis ipsius opinionibus, ^l quarum ille
non meminit, recedam, hanc tñ non in-
ueni in eo assertam. In meo namq; libro
non aiebat ille quidam, nō posse dirigi
orationem ad Spiritum sanctum, imo di-
cebat Ecclesiam dirigere ad ipsum mul-
tis in hymnis, prosis, antiphonis, & ver-
sibus, licet nullam earū, quas vocamus
Collectas, quod antequam ille, id dixit
Speculator, ut fusius trado. ^m

*i in ca. 19.
n. 75. immo
ipse ita ora-
ui. c. 6. n. 50*

*k ipse in q.
4. §. esto, et
nos in c. 19.
num. 178.*

*l Et Sidere
est in c. 18.
nu. 23. 24.
27. & 31.
et alibi.*

9 Nono ait, ⁿ nos orare posse aīas pur-
gatorij, q̄ sunt Deo amicæ, ut eū pro no-
bis orēt, ego vero id negaui, ^o sequutus
S. Tho. & Cōem, a qua etiā nunc non re-
cedo, non quod nequeat vtrunque citra

*m in d. c. 19.
num. 168.
n in q. 4. §.
de animab.
o in cap. 1.
num. 4.*

S. Fi-

S. Fidei Catholicae præiudicium disputando defendi, sed quod non videam rationem, aut tantum, cur recedere ab itinere Regio & communi debeam. Tum ob rationes ibi adductas. Tum quia Ecclesia hæcenus nullam vnquam orationem in id instituit. Tum quia videtur inhumanum, & a misericordia alienum, imo, & quædam crudelitatem, vt quis petat auxilium ab eo, qui eo tantopere indiget, & tam excrucietur, cum ipse longe minus eget minusque patiat, cumque sciat indigentiam, necessitatem, & tormenta animarum in Purgatorio existenti multum excedere tormenta viuorum.

10 Decimo, ille dicit, ^a quod pios ac sanctos viuantes possumus orare, ego vero, ^b contra sequutus Thom contra tenentem, licet, meo iudicio, conciliari possunt eo, quod ego ibi dixi, nempe, quod viuos rogare possumus loquendo illis, vt pro nobis aut alijs intercedant apud Deum, sed id non appellari orationem a vulgo, quod ipsum S. Tho. sensit. Qui tamen illam orationem voluerit orationem appellare, vt præfatus vir doctus, non est dicendus errare, modo confiteatur alia reuerentia debere orari Diuos ambrosia illa diuinæ visionis, cum securitate nunquam ea carenti, fruentes, alia vero rogandos Sanctos viuos, qui nesciuntur etiam a se esse boni (licet sint tales) sine priuilegio speciali, & elto sint boni, quotidie possunt fieri mali, nisi fuerint in gratia confirmati, quorum nullus, aut rarus, aut certe ignotus est lege communi numerus, iuxta declarationem

Conc. Trid. post hæc scripta factam. ^c 11 Endecimo, ille ait, ^d etiam animas in Purgatorio existentes orare Deum viuientibus, ^e ego vero contra, cum S. Th. & communi sententia, a qua discedere nolui licet Gabr. ^f & alius quidam doctor neoterici (quem Medina non citat, ego sic, vt pote virum mihi peculiariter ratione admodum obseruandum, cuius virtutes, & eruditio, posteaquam illud addidit, fuerunt illustrata magno illo Escopatu Calaguritanensi, quem optime promeruit) sequatur illius opinionem, discedere, inquam nolui, quia nullus est textus, qui id probet, nec ratio, quæ nequeat facile considerationibus Thomæ solui. Quas tamen fateor parum conclu-

dere contra eum, qui nouam hanc tenere voluerit opinionem. Nam contra eum nullus est textus, nec vlla ratio, quæ necessario concludat. Quare consulerem, vt ille nouæ huic opinioni adhereret, quem magis moueret ad orandum pro animabus Purgatorij spes, quod per preces earum in illis grauissimis pœnis ad Deum emissas iuuaretur, quam mouet misericordia, & compassio, quam de illis habet, vna cum spe, quod illæ ab illo carcere liberatae, sint pro eo (sententia omnium) oraturæ. Nemo tamen existimet, eos posse cognoscere id, quod agitur in hoc mundo, vt cognoscunt beati, qui teste Gregorio, 12. Moral. quem sequitur Thom. S. Deum videntes hoc sciunt, quamuis coiecturis, & relatu aliorum, qui eo accedunt, diuinaque reuelatione, & Angelica monitione multa eorum quæ hic sunt, norint. Verum quia illa eorum magna miseria, & desiderij subueniendi eis (mea quidem sententia) plus nos mouere debet ad orandum pro illis tam afflictis, quam spes antidotalis recompensationis faciendæ ab eis, in nobis subueniendo tempore quo cruciantur, assentior opinioni D. Thom. ^h

12 Duodecimo, ambo, ⁱ dicimus peccatores orare posse. Ille tamen ait primo, quod obstinati non proprie orant. Secundo videtur in obstinatorum numero ponere oēs eos, qui peccata sua non ita agnoscunt, nec curant exire ab eis. Tertio inquit, quod his suæ preces non prosunt. Quarto, quod orando peccant. Quinto, quod nullus eis bonus, & pius potest esse affectus. Quæ omnia, meo iudicio, his sequentibus sex dictis temperanda sunt. Primum, quod obstinati orare, possunt saltem male, etiam accipiendo proprie vocabulum, orare. Nam etiā proprie acceptum significat petere rogando, quod tam facit, qui male, quam qui bene orat, vt efficaciter S. Tho. probat, ^k cuius nescio, an meminerit præf. Doct. cum hoc scripsit, quem etiam, vt credo, obliuiscit Caiet. ^l id alibi can- gens, quem supra citauimus. ^m Secundo, quod tres sunt species peccatorum, duæ supradictæ, & tertia eorum, qui proponunt exire a peccato aliquando, quamuis impresentiarum non exeant, aut suo iudicio satis exeunt, licet vere corâ Deo non

a ubi supra
g. 4. m. fi.
b in cap. 1.
num. 24.

g 1. p. q. 89.
Qd Card.
Caie. per da
ste ibi limi-
tat.

h in d. ar. 8.
ad primū.
i ipse i q. 5.
S. de mator-
ribus, nos i
c 6. n. 82. et
alijs multis
Et i c. 6. nu.
43. Et seq.

c sess. 6. c. 9.
cano. 9. 12.
Et seq.
d in ques. 1.
Ebi supra.
e capitul. 1.
num. 29.
f in canon.
Missa, lect.
35. G. P.

k in 4. dist.
15. quest.
l m. 2. 2. q.
83. art. 4.
m c. 1. n. 21.

non exeant, quorum magnus est numerus vt clare colligitur ex his, quæ communis habet opinio, ^a & ex eo, quod ipse alibi, ^b scribo, & etia ex eo, quod idem Doc. 19. conc. & locis alterius tractatus, de pœn. imò & in hoc ipso tractatu, ^c de oratione, ad aliud propositum, magnam posuit differentiam inter hos, & oblitatos. Quamobrem non ascribo obliatorum numero, nisi eos, qui sua peccata decreuerunt continuare vsque ad mortem, aut nunquam eorum pœnitere. Tertio, quod peccatoribus etiā obliatis suæ bonæ preces possunt prodesse ad omnia illa, ad quæ profunt sua bona opera ijs, qui peccato mortali sunt infecti, eadem enim ratio in vtrisque inuenitur, vt etiam ipse Medina alio in loco, ^d inquit. Quarto, quod peccatores obliati facere possunt multa opera moraliter bona, sed nō meritoria gratiæ, vel æternæ vitæ, vt Io. Chryl. ^e aperte ait in hæc verba; Non potest malus in omnibus esse malus, sed habet aliqua bona Et Hier. ^f in illa. Virutibus Romanī meruerunt imperium. Et S. Tho. ^g ab omnibus receptus concludit non solum infideles non peccare in omnibus, quæ faciunt aut dicunt, sed etiam nonnulla opera moraliter bona exercere, quanto magis fideles, licet sint obliati possunt eadem, immo maiore ratione bene orare, quia non sunt adeo mali, ac infideles, qui etiā mori in peruersa sua opinione, sectæque sunt parati. Nec obstat id, quo præfatus Doctor mouetur, videlicet obliatos nō posse habere affectum, vel desiderium pium erga Deū. Tum quia licet id verum sit, intelligendo per pium meritorium gratiæ, vel gloriæ (qualem nullus etiam alius mortiferos peccato infectus habet) non tamen est opus, vt talem affectum habeat, ad hoc vt aliquod eius opus sit moraliter bonum. Alioquin enim in peccato mortali existentes peccarent in omnibus, quæ agerent, quæ propositio falsa est, & hæretica, iuxta Cōcilium Tridentinum, ^h 12. 2. q. 83. Tum quia, si intelligas per pium bonū moraliter, vt accipi debet hoc loco (quæ admodum hoc elegantē declarat idem Card. Caiet. ⁱ quodq; sentit S. Tho. ^k 16. illius falsum est id, quo Med. mouetur Quinto, quod hoc consequitur, obliatos nō

solum posse habere aliquid pium desiderium, verum etiam multa bona opera, & colloquia. Sexto, quod Deus sæpe solet audire pro sua liberali benignitate, etiam ad bonum eorum saltem temporale, & ad omnia alia, ad quæ opera bona facta in peccato mortali prodesse possunt, ^l licet eos non pœniteat peccatorū, & sint obliati, vt exauduit Saulē, aliosque plurimos Reges peruersos populi Israelitici, & ætate nostra audit Sarracenos, Iudæos, Paganos, Turcas: Probantur hæc ex ijs, quæ sæpe dixi, ^m per communem opin. contra Adr. ⁿ sci. licet, quod ecclesiastici cū mortali peccato sunt infecti recitantes horas, nō solum denuo non peccant recitando, sed etiam præcepto recitandi satisfaciunt, q̄ ipsi ipsēmet Medina alibi affirmat. ^o Confirmatur etiā eo, quod supradixi, nempe orationem peccatoris etiam obliati prodesse etiam alteri, quando eā agit alicuius boni rogatu, aut tanquam minit̄ Ecclesiæ.

13. Decimotertio, ambo, ^p dicimus contra Cōmunem, demones, & damnatos orare posse, licet non bene. Sed ille dicit hoc verum esse capiēdo verbum hoc large pro orare, sed non proprie. Ego vero dico, quod sic, etiam capiēdo proprie: proprie enim orare & rogare dicitur non solum, qui bene orat & rogat, verum etiam qui male, vt probat efficaciter S. Thom. ^r cuius memoria fortassis Medinæ & Caietani non occurrat, vt antea dixi.

14. Decimoquarto, ille ait, ^s quod qui tenetur recitare horas canonicas, nō satisfacit præcepto Ecclesiæ, recitādo eas submis̄e inter dentes, nisi tam clare recitet vt assistentes eas audire, cessante alio impedimento, queant Cui rei, quia quotidiana est, paulo plus operis impendā. Pro ea facit primo praxis ecclesiæ Gallicanæ in illis verbis. Non in gutture, neque inter dentes, seu deglutiendo. aut sincopando &c. tit. quo. sit orand. Secundo, q̄ vt supra dixi S. Thom. ^t dicit, q̄ oratio publica non solum requirit vocem, sed etiam altam vocem. Tertio, q̄ ipse post Caiet. ^u dixi, peccare dicentes Missam adeo submis̄e, vt eam non possint audire circūstantes: Ego autem non obstantibus his, dico sufficere for-

uere

l quod olim dixim, poss gl.c. q̄ qui dā. de pan. & remiss. et in §. pen. de pœn. d. 3. & Car. in c. m. bil. de cons. d. 5. et Adr. quodl. 1. p. a gin. 11. m in cap. 6. num. 114. n quodl. 8. & postea i 1. q. sine argum. o in q. 12. §. 1. & 2. p in c. 19. n. 39. & seq. q̄ ipse in q. 6. col. pen. & fin. nos i c. 1. nu. 27. r in q. d. 15. q. 4. art. 1. quæst. 2. s q. 7. col. 1

t 2. 2. q. 83. art. 13.

u in d. art. 14. sup. in d. c. 7. n. 41.

a in 4. d. 14. b c perfectu de pen. d. 1.

c in q. 12. §. 1. & meli §. 2.

d in q. 12. §. 1.

e c. quid ergo, de pan. dist. 3. f c. omnes. 24. q. 1. g 2. 2. q. 10. art. 4.

h sess. 6. ca no. 7. et sess. 14. cano. 5. i 2. 2. q. 83. art. 14. k in d. art. 14. 15. & 16. illius quæst. 93.

mare verba intra labia, ita ut ista ipse au-
dire, vel intelligere queat, si non tenetur
dicere ita, ut populus, aut alij auditores
audiant. Tum quia id seruant doctiores
& pientiores, qui recitant audiendo Mis-
sas, aut manendo in sacellis, aut choris,
vel cubiculis, vel proficiscendo cum alijs,
ubi si tam alte, & clare recitarent, ac ip-
se dicit, alij alios impedirent, & aliorum
perturbatores censerentur, quales habet
tur quotidie, qui tam clare recitant. Tu
quia magna pars missæ, & horarum Ca-
nonicarum pronunciatur, & debet pro-
nunciari secreto, & tam submisso, ut non
audiant circumstantes. Tum quod alio-
qui innumeri sacerdotes & piji, & erudi-
ti, tenerentur restituere magnam partem
fructuum suorum beneficiorum, quia in
numeri sepius recitant submisso in
præsentia dominorum, amicorum, & alio-
rum ex virbanitate, & ciuilitate, & ad su-
giendum hypocrisis speciem. Tum quia

2.2.9.87. Card. Caiet. ^a prudenter dixit, quod
art. 12. oratio publica de præcepto quidem de-
bet esse vocalis, sed clara, & alta solum
de decencia, quæ tamē decencia cessat,
cum ad non impediendum vel offenden-
dum alterum, decentius est illam sub-
misso dicere. Tum quia cum eas pronun-
ciat ad se tantum monendi, & mente,
& corpore Deo seruiendum, sufficit, quod
formet verba, illaq; audiat & intelligat,
saltem quoad forum interius, licet quoad
exterius non posset probare se illa dixisse.
Tum denique etiam sustineri posset
disputando licet ipse non consuleret,
quod ea, quæ iubentur dici in Missa &
horis canonicis secrete, sufficiat dicere
mentaliter, ponderando quoddam pri-
uilegium a Leone Papa X. fratribus Mi-
noribus concessum, & supra, ^b in id per-
pensum Non obstant pro contraria parte
adducta. Ad primum enim responde-
ri potest, quod decretum eccl. Gallica-
næ per verba illa, Non in gutture, vel in
ter dentes, seu deglutendo, aut synco-
pando, &c. noluit significare, necesse est
se illa tam alte dicere, ut alij audire pos-
sint, sed ne dicantur in gutture, & inter
dentes, deglutendo, aut syncopando, ita
ut neque sibi ipsi pronunciet distincte.

b in ca. 19.
num. 86.

*e iux. gl. me-
morabile, i
l. ad prote-
gēdū. C. de
in lit. dand.
tuto. et gl. c.
Ind. 63. d.*

In quod ponderando illam coniunctio-
nem, seu, quæ diuidit voces, & coniungit
significata, & quod coniunctio, aut, vi-

detur capi pro, seu, cum duobus illis ge-
rundijs, deglutendo, aut syncopando, quæ
denotant verbum deglutendo, & referri
ad in gutture, & syncopando ad inter de-
tes. Pondero item quod inferius dicit:
Sed reuerenter, verbisq; distinctis per-
agat, insinuans, quod non requiritur ne-
cessario vox alta, sed euitatio confusio-
nis, & imperfectionis verborum per pro-
nunciationem distinctam, & articulata.
Ad secundum, videlicet dictum S. Tho-
respondeo, intelligendum esse de ora-
tione, quæ non solum est publica, verum
etiam publice alijs dicenda, nec sufficit
dicere etiam clare in camera, aut angu-
lo Ecclesiæ, nemine audiente. Ad tertium
videlicet dictum Caiet. ^d quem sequor, ^e
respondeo, Missam non solum esse ora-
tionem publicam, sed etiam publice co-
ram alijs, qui eam audiant, dicendam, in
cap. hoc quoque supra ead. dist. Debent
enim eam audire duo, uel vnus saltem,
si haberi potest, ut in lectione ordina-
ria alibi in eod. c. hoc quoque dixi, Ho-
ras vero canonicas dici posse priuatiim,
quando non debent dici coram alijs,
ut eas audiant.

15. Decimoquinto, ambo. ^f concordamus
contra quosdam alios, quod qui re-
cipit aliquod beneficium, consentiendo
alteri, ut referuentur omnes fructus lo-
co pensionis, tenetur dicere horas Ca-
nonicas; verum ipse se fuadat in eo, in
quo etiam olim ego me fundabam, puta
quod habet titulum, & quia per eum
stat, quo minus percipiat fructus, eo quod
consensit, ut alteri referuantur, & quod
vnus eorum tenetur recitare, sed non pen-
sionarius, ergo ipse. Ego vero me nunc
fundo etiam in alio, quod non solum ha-
bet titulum beneficiarium, sed etiam,
quia potest recipere, si velit. Nam si ve-
lit, potest per se seruare beneficium, velut
ipsius dominus, alius vero tenetur ipsi
dare tantum, quantum dandum est illi,
qui seruit, quantumcumque fuerint ipsi re-
seruari omnes, ^g fructus. Quæ tamen ra-
tio mea noua cessat in eo, qui recipit be-
neficium, consentiendo, ut Papa refer-
uet non solum fructus, sed etiam seruiti-
um, omnemque obligationem & admi-
nistrationē, & ideo antiquior ratio, cui
soli adhæret ipse, generalior videtur &
firmior. Quia vero prudentia, liberali-
tate,

d 2.2.9.83.
art. 12.
e in cap. 1.
num. 41.

f ipse in q. 7.
col. 3. nos i
c. 7. m. 30. et
sup. eo. cap.
num. 15.

*g arg. l. fru-
ctus. ff. solu-
to matrimo-
nio, & coru
q. latius ci-
tauimus in
c. grauis. de
rest. spol.*

rate, & integritate Sanctis eorundem, Max. Pont. Pij V. & Greg. XIII. nunc regnantis, prædictæ insolentes reservationes iam exularunt ab Aula, nec in ea (Deo propitio) redibunt, omitto tractare hic quædam corollaria subtilia, & paradoxæ, quæ ex eis, & prædictis antea hic intuleram.

a in d. q. 1. col. 3.

16 Decimosexto, ille dicit, ^a & quidè optime, quod is, cui commendatur beneficium, tenetur recitare pro tempore quo ei fuerit cõmendatum, ego id non attigi. Quia de eo non dubitavi, qm̃ titulum beneficiarium habet, & fructus percipere potest. Quidem, ut ait gl. recepta. ^b Commenda beneficiaria est titulus canonicus cuius contrariū p̃supponit prædictus Medina licet excusari possit, meo iudicio, intelligendo per titulum id, quod multa iura intelligunt, puta ius, ob qd̃ beneficium sit habentis illud, quale non est Commenda, præsertim cum non est perpetua.

b ca. nemo, de elec. li. 6

c in d. q. 2. col. pen.

17 Decimoseptimo, ille ait ^c obligari ad recitandum habentem Capellaniam collatiuam, quod ego speciatim non tango licet sæpius Salmantica, & hic Conymbrica idipsum rñderim, & palam est ita rñdendum. quandoquidem beneficiarius omnis potens recipere aliquos fructus ex suo beneficio ad, i. obligatus, & Capellania collatiua est beneficium Ecclesiasticum, ut ex beneficii diffinitione a nobis alibi, ^d data probari potest. At uero difficilius est determinare, quæ Capellania dicatur collatiua, & q̃ non. Ad quod respondeo, q̃ illa, quæ auctori tate Apostolica, uel ordinaria instituta est, ut sit ius spirituale consequenter, & perpetuum in se saltem quoad habentem. Nec refert an dari debeat per meram collationem, an per electionem, uel confirmationem, an præsentationē, & institutionem. Colliguntur hæc ex Calderino, ^e & ex alijs, quos recitant recentio. ^f Vnde sequitur, quod Capellania instituta a solis testatoribus, uel donatorib. citra auctoritatem Papalē, uel Episc. non sunt collatiuæ, neq; obligant suos possessores ad horas canonicas. 18 Decimooctauo, ille ait, ^g Coadiutor non esse obligatos ad recitandum diebus, quibus non suppleunt vices illorum, quorum sunt Coadiutores, quibus

d in rub. de præb.

e conf. de iure pat. fin. c. ex parte 2. de rescriptis.

g in d. q. 7. col. si.

uero suppleunt sic. Quæ conclusio videtur iusta, sed facit contra eum, quatenus præsupponit, quod Coadiutor non semper tenetur recitare. Primo quidem quod titulus Commendæ obligat ad recitandum iuxta supradicta, in præcedenti dicto, & q̃ titulus Coadiutoria non uidetur esse minor, quam titulus Commendæ, cū ē virtute illius capiatur possessio Coadiutoria, sicut uirtute tituli Commendæ, capitur possessio Cõmendæ. Secundo, quod obligatio recitandi non nascitur ex suppletionē officij alieni, sed ex titulo, & iure, quod ad id habet. Tercio, quod ratione illius percipere potest vitæ necessaria, ^h & consequenter fructus. Quarto quod ṽ posse quē ad titulum Coadiutoria ordinari. Etia contra eandem conclusionem, quatenus habet Coadiutorem esse obligatum ad qnq; recitandum, facit q̃ Coadiutoria nō est beneficium Ecclesiasticum, quia non conuenit ei definitio beneficij, quā latè alibi, in rub. de præb. tradidimus, & proxime summarie retulimus, & quod ratione unius beneficij nō debent obligari duo ad recitandum, & quod eorum alter nō habet ius in re, sed ad rem ut alibi dixi. ⁱ Per hæc omnia ṽ resol- uendum, quod Coadiutor tenetur facere omnia, & sola illa, ad quæ datus est Coadiutor, licet constituatur in totum futurus successor, & ita si datus sit Coadiutor ad dicendum omnes horas nomine alterius, tenebitur ad omnes illas, si uero ad aliquas solas ad eas duntaxat, & si solum ad canendum, ad id tantum, & si omnibus diebus, tenebitur illis, & si aliquibus, ijs solis, quia causa limitata limitatum producit effectum, in agris, digestis, de acquirendo rerum dom. cap. ad audientiam, de decim. Et forte mens præfati Medina hæc fuit, quæ singularis declaratio est. Ad diluendum autē argumenta fateor Coadiutorem nunquam teneri ad recitandum ratione beneficij, ut concludunt vltima argumenta, quandoquidem nullum beneficium, neque in titulum, neq; in Commendā habet, & licet ratione iuris, quod h̃et, possit accipere possessionē illius iuris, qd̃ est Coadiutoria, non tñ beneficij, quod est aliud ab ea, sicut & Pensionarius potest accipere possessionem iuris

h in cap. de cler. agrot. c. Gradi, de suppl. negl. pral. lib. 6. 10. And. et omnes in c. fin. de cler. agrot.

i in prælect. c. si quando de resc. pag. 59. et 60.

recipiendi pensionem, non aut benefici-
cij, super quo illa est constituta. Et quā-
uis ei debeatur sustentatio, & ordinari
possit, si sit Coadiutor, & futurus succes-
sor, non tñ ratione beneficii possesse, sed
alterius iuris, quo sustentari pōt, quale
sufficit ad ordines suscipiendos sicut et
Pensionarius perpetuus. Et et obligatio
recitandi parum, aut multum, hoc uel
illud, procedit a Coadiutoria per eum
suscepta, sicut & procederet ex uoto, vel

expa^{to}, si pilla se obligasset ad illud.
19 Decimonono ille ait, ^b religiosos,
ut tales, non obligari ad horas canoni-
cas, nihil in illius confirmationem alle-
gādo, in quo credo eum sequutum Cai-
et. ^c dicētem non reperiri textum, uel
rationem id probantem. Ego uero di-
co, ^d quod quicumq; religionem ad ser-
uiendum in choro professi sunt, ad id
obligantur, & pro ratione adduco non
illam Palud. ^e quam confutat Caiet. sed
rationem S. Ant. ^f ex quo infero, ^g po-
stea multa quotidiana.

20 Vigesimo, ille ait, ^h nos non obliga-
ri scire memoriter *Pater noster*, & *Cre-*
do, ego dico quod sic, et *Aue Maria*, sed
ipse intelligit de obligatione contenta
g in d. c. 7. sub praecepto diuino, iuxta quod tene-
mur quidem scire, quod contenta in o-
ratione Dominica petenda sunt a Deo,
sed non memoria tenere petitiones eo
ordine, quo in ea scriptae sunt: et tene-
mur scire articulos parui symboli, licet
non tenere memoria eo ordine, quo in
eo describuntur, ut recte declarant An-
gel. Syluester, & Io. Tabien. ⁱ Ego intel-

ligo de obligatione nascente ex huma-
no iure cōi, uel particulari scripto, uel
consuetudine introducto, q̄ saltem obli-
get ad peccatum ueniale, ut sentit Pa-
lud. ^k quod confirmat textus a me ibi
allegatus, ^l alia Concilia, ^m & genera-
lis consuetudo, quin, & constitutiones
synodales aliquorum Episcopatuū (ve-
lut usus Archiepiscopatus Bracharēsis)
quae in ordine 34. quae iubent, ut paro-
chi statim diebus doceant, *Pater noster*,
Credo, & *Aue Maria*.

21 Vigesimo primo, ille praesupponit, ⁿ
licet nihil in id allegat, nos obligari iure
diuino ad orandum pro nobis, & pro ijs
qui extreme, uel magnopere egent no-
stra oratione, Ego uero allego, ^o & se-

quor plerosque uiros illustres contra-
rium renetes, nisi cum non se offert al-
liud semedium. Facile tamen cuiuspiam
videri potest, nos posse conciliari, intel-
ligendo eius dictum de eo, qui commo-
de citra iacturam propria orare potest,
nostrum autem de illo, qui commode
id facere non potest. Pro quo faceret,
quod uideretur distinguere de obligatione
faciendi eleemosynam, uidelicet, quod
ei, qui necessitate extrema premitur, te-
netur eā facere, qui habet superfluum
naturae, id est ultra necessaria uitae, & ei
qui non in extrema, sed in notabili ne-
cessitate constitutus est, tenetur facere
is, qui habet superfluum non solum natu-
rae, & uitae, sed etiam personae, siue ul-
tra decentiam sui status, iuxta S. Tho. p
declaratum a Cardinali Turrecrema-
ta, ^q & defensum, ac illustratum a Ca-
ietano in tractatu quem super eo com-
posuit, de praeceptis eleemosynae, ter-
tio tomo. Sed aduertendum est, quod
non ait Tho. cum, qui habet superflua
uitae, & personae, teneri ad erogandam
eleemosynam cuilibet pauperi in ma-
gna necessitate constituto, sed quod ha-
bēs eiusmodi superflua teneretur facere
eleemosynam alicui in tali necessitate
constituto, quem rationabiliter ad id e-
legerit, ut colligitur ex praedicto Caiet-
ano, in multis locis praefati tractatus,
praesertim ex cap. tertio, & quinto, &
sic eius dictum a simili non uidetur con-
cludere, teneri nos ad orandum, p quo-
libet constituto in magna necessitate no-
strae orationis, etiam si eam absque ia-
ctura nostra facere possemus.

22 Vigesimo secundo, ille ait ^r illud E-
uangelij, *Oportet semper orare*, non esse
Christi, sed Euangelistae, & noue illud
commentatur. Ego ^s sequor eos, qui
illud commentantur uelut dictum Chri-
sti, & ut ipse non negat in se ueros esse
intellectus, quos ibi refero, & deligo,
ita fateor eius intellectum esse rationi
consonum, puta uerbum illud, semper
idem valere, quod instanter, & impor-
tune, intelligendo tamen per importu-
nitatem id, quod intelligit D. Paulus, se-
cundo ad Timoth. quarto, & declaratur
per B. Greg. in cap. si rector, sub fin. 43.
distinctione, & non ut fiat quando, ubi,
& quomodo non congruit, deficiente ali-

qua

a arg. c. qua
liter, de pa-
dis, & l. 1.
ff. de const.
pec. & l. 1.
ff. de part.
b ubi sup. q.
7. col. si.
c in summ.
Verb. horar.
S. 1.
d in c. 7. nu-
me. 4.

e in 5. d. 15
q. 5. col. 3.
f in 3. p. tit.
14. c. 5. S. 1.
g in d. c. 7.
nu. 2. & cō-
seq.
h ubi supra
q. 10.

i in suis sū-
mis, uerbo
scientia.
k in 4. d. 15
q. 5. col. 2.
l c. eos an-
tē, de cōsec.
d. 4.
m Tolet. 4.
& 9. et me-
lius Concil.
Remēf. c. 2.

n ubi supra
in prin. q. 2.

o in c. 3. nu-
me. 9.

p 2. 2. q. 32.
art. 5.

q i c. singu-
lis. 86. d.

r in d. q. 11.

s d. c. 3. nu-
me 6.

qua circumstantia: Id enim peccatum foret, ut ambo alibi tradimus. ^a

a ipse in q. 13. nos in c. 6.

b c. 6. nu. 1.

23 Vigesimo tertio, ambo tradimus, orationem multis modis fieri malam, & ego longe fusius, quam ille vigintiocto corollaris explico, ^b ipse uero breuius, quia tradit radices nudatas ramis, ego vero uestitas eis, corollaris, admodum quotidianis, quibus oblitus fui addere notabile, quod ipse adduxit, puta, orationem nonnunquam fieri malam sola circumstantia, personæ, qualis est oratio concubinarij, uel alius peccatoris publici, facta publice in Ecclesia tanquam ab eius ministro, ob scandalum, quod præbet.

24 Vigesimo quarto, ego dixi salutem esse querendam per media naturalia, & non per supernaturalia, & miracula, omittendo per incuriam naturalia. Ille uero extendit illud optime ad quæcunq; alia bona, asserens orationem fieri malam incuria, & negligentia petentis, quando per eam petit, ut Deus sibi det aliquid, & non uult uti medijs naturalibus uel alijs ad id institutis a Deo, uel hominibus, siue petat gloriam æternam, siue scientiam, siue salutem, siue alia quæuis bona.

c ipse in q. 12. nos in c. 2. nu. 42. et c. 19. nu. 59.
d ipse in d. 9. 12. §. 2.
e quodl. a. f. q. 5. §. 5.
g in d. q. 12.

23 Vigesimo quinto, ambo asserimus, cum omnib. alijs, orationem priuatam non fieri malam, eo qd oras solum sit in peccato mortali, immo neq; publicâ, & horas canonicas, licet in hoc contra teneat Adrianus, ^c & postea in quarta quæstione sine argumentis. Limitat tamen ipse hoc non habere locum in peccato obstituto, ^f neque in eo, q non abstinet, ^g nec proponit abstinere a peccato, ob magnam irreuerentiam, quam committit petendo ab eo, cui non uult obedire: Quæ quidem limitatio non uidetur nobis bona: Tum ob illa, quæ supra, ^h in aliud propositum allegauimus. Tum ob alia, per quæ, si otium supereretur, monstraremus eandem ipsam rationem, quæ locum habet in peccato re non obstinato, sed non satis penitente, etiam secundum suam conscientiam, habere locum quoad hoc in obstinato, qui neque bene, neque male peccat, ergo idem de utroq; iudicandum, ⁱ quidquid uterq; est in peccato mortali, & uterq; nouit, aut nosse debet suum

b in hoc ca. 20. nu. 12.

i l. illud, ff. ad l. Ag. c. dudum 2. de elect.

prauum statum, & q non obedit ei, a quo petit, & quem orat, & rogat. Tum quia ut defectus propositi abstinendi a peccato, ita uoluntas peccandi, & perseuerandi non repugnat uoluntati recitandi, & honorandi Deum, immo se mutuo compatiuntur, sicut actus uirtutis comparitur sibi peccatum mortale, non. n. repugnant sibi mutuo per ea, quæ tradit Tho. ^k Pro quo textus ^l adeo, ut non semel uiderim publicos concubinarjos impenitentes ex animo, & deuotissime recitare horas canonicas. Tum quia se cundum eius opinionem, innumeri sacerdores, & beneficiarij, & religiosi dephenderent innumera peccata nondum a se confessâ, & nullus infidelis posset bene petere a Deo quicquam, quod est contra communem Sanct. Thom. ^m & aliorum.

26 Vigesimo sexto, ille ait, ⁿ oratione non desinere esse bonam, uel merito orationis & feruoris, quodq; sufficit habere talem uoluntatem, quæ nos inducat ad orandum, quæ non oremus cum deuotione, & feruore. Tum quia ad implendum alia præcepta sufficit tâta uoluntas, quæ nos inducat ad agendum in

ijs iussu, licet nō sit feruens, s̄m oēs, iuxta Euangelicum illud. ^o Si uis ad uitam ingredi, serua mandata, nulla facta mentione feruoris; Tum quia ieiunans uoluntarie satisfacit præcepto ieiunandi, licet cum feruore, p̄ non ieiunet. Tum p̄ si oēs sentiant in quâ d. 12. in materia ieiunij feruore eum non amet. Nam licet scriptura, ^p præcipiat amare Deū ex toto corde, non tñ intelligendum est, q eū amemus tanto feruore, quāto possumus sed quod amemus eū solum, non amando aliud nisi propter ipsū, aut quod non amemus aliud contrarium eius amori, s̄m S. Tho. ^q Tum quia et s̄m cōmunem opinionem, ^r quam alibi, ^s tracto, sufficit, quod nobis nere displiceat peccatum ob amorem Dei super omnia amati, licet displicentia non sit intensa, & feruens, ut colligitur ex Sanct. Ioan. Christo. ^t Tum denique quod ad peccandum non est necessarius feruor, & Deus magis est ad indulgentiam, quam ad uindictam pro-

nus. ^a Contra tñ hanc conclusionem tenuit Adrianus, ^b quem cur non allegaret Medina ignoro, cum retulerit omnia panitēs. d. 1. 27 sua fundamenta, quæ & ipse supra retuli, ^c allegando eundem pro opinione, quod qui sine debita attēione orat, peccat, quamuis oratio non sit præcepta, sed cōsulta, q̄a deest ei circumstantia necessaria puta attēio debita: Ego uero, licet ibi potuissē, inferere hanc cōclusionem, eam tñ attingere nolui, eo q̄ dura mihi uideretur opinio Adriani, nec minus durum in re tam seria, & quotidiana recedere ab ea, a qua tñ nūc ferme decreueram recedere, partim, ut uitarem desolationem, quam concipio de amicorū desolatione, q̄ illius opinio in aīos eorū poterat inducere, partim ob prædicta fundamenta, & auctoritatem doctissimi huius authoris, partim quia ferē omnia Adriani argumenta luuntur respondendo, eius argumenta intelligenda esse de oratione, cui deest circumstantia aliqua necessaria. Conclusio uero Medinæ de oratione, cui nihil huiusmodi deest, licet ea non redundet deuotione, uel seruiore, quæ utilia quidem sunt, sed non necessaria, per infra dicenda, & q̄ non dicitur tepidum, qđ non feruet, si caleat, neque uoluntas, q̄ est causa operationis, dicit tepida, sed calida, licet non ferueat. Respondendo item quod illud Apocalip. ^d Vtinam calidus, aut frigidus esses, sed quia tepidus, &c. & alia id genus. non significant tepidum esse eum, qui cum seruiore non implet præcepta, sed eum, qui non implet ea, uel ita negligenter implet, cum non seruat omnes circumstantias ad bene implendum ea necessaria. Significare autem uult eum esse calidum, qui facit id, quod ei iussum est, tali amore, qualis sufficit ad implendum, licet non sit feruens. Is autem ibi dicitur frigidus, qui saltem metu implet mandata, & tepidus, qui per incuriam non implet ea, aut non cum circumstantiis debitis. Contra tamen dictum Medinam, eiusque opinionem facit Decretum cuiusdam Concilij œcumenici, ^e cui nescio cur non respondeat, nec illud ibi citet, quod tamen, ut statim postea dicam, allegauit in alia quæstione, ^f & non parum eum implicuit. In quo Decreto

expresse statuitur, ut officium deuotē dīcatur, & ut aliquid dicatur ita fieri, non sufficit ut uoluntarie fiat, si ea uoluntas non sit prompta, & feruens, quoniam, ut probat D. Tho. § receptus deuotio est uolūtas prompta submittēdi se Deo quæ prōp̄ritudo addita uoluntati actiua, nil aliud esse uidetur, q̄ intētio, & feruor eius, ergo cum uoluntate intensa, & feruida sunt dicendæ horæ, & consequenter deuotē. Præterea contextus illius Concilij tam clarē, immo clariū p̄cipit deuotionem, quam attentionem, in hæc uerba Districte præcipimus in uirtute sanctæ obedientiæ, ut diuinum officium, nocturnum pariter, & diurnū, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent, pariter, & deuote. Et ipsemet Medina per eundem textum asserit, ^h quod qui hotas præceptas recitat, sine debita attentione, peccat. Igitur etiam peccabit, qui eas dicit sine deuotione. Confirmatur hoc, quod, ut ait Cardialis Caiet. ⁱ ante illud Decretum præcepta erat recitatio horarū, ^k & quia nō recitabantur deuote, & attēte, in eo statutum fuit, ut recitarentur deuote, non autem uidentur posse deuote recitari, nisi prompte recitentur, quod sine intentione, & seruiore non vī fieri posse, ut dictum est. Nec iuuat Medinam dicere, textum illum non esse iuris diuini sed humani, & potestatem humanā non se extendere ad iussionem, uel prohibitionem actuum interiorum animæ, cogitationis, de penitentia distinctione prima, ubi late super hoc anno præterito scripsimus, cuiusmodi est deuotio. Nam ut alibi, in dicto capitulo cogitationis probamus, & ipse Medina alio in loco, ^l fatetur, hoc non esse usquequaque uerificatum, & tenendum est, saltē ut ipsemet tenet, ^m & præfatus Caiet. ⁿ Quod licet lex humana directē, & immediate nō se extēdat ad actus interiores, mediātē tñ, & ex consequenti sic, i. qđ iubēdo, uel uetādo actus exteriores mandatur etiam, & uetatur id, quod est necessarium ad interiores, ad agendum actus exteriores præceptos. Ad omnia uero fundamenta præfati Medinæ rōderi posset, quod in præceptis per eum allegatis p̄cipitur actus nudus, in hoc uero qualificatus, & cū ius quippiā requi-

g 2.2. q. 82.
art. 1.

h in d. q. 16
ar. 2. sub fi.

i in summ.
uerb. hor. 1.
k in c. 1. de
celeb. mis.

l in q. 15. §.
his tamen.
m in d. q. 15
prope fi.
n uerb. horarum. § 1.

rit cum certa qualitate, non sufficit illud sine ea. ^a

a cap. licet causam, de proba. cū ei anno. gl. me mor. & rec. in ca. norisi easti, 33. q. 5. b. Adr. in d. quodlib. 8. C. et Caiet. i sum. Hor. § quod ad 3. post med.

Pro resolutione igitur omnium p̄dictorum dicendum primo, q̄ sicut recitans sine proposito actuali, uel uirtuali sufficiente ad attendendum ad suas horas, peccat, ita eas recitans sine proposito actuali uel uirtuali dicēdi eas deuotione, ut asserunt p̄dicti. ^b Secundo, q̄ sicut ad recitandum cū debita attentione non est opus semper durante recitatione attendere, licet sic semper habere propositum actuale uel uirtuale attendendi, ut sup. clarius & fusius ceteris declaramus, ita ad deuote recitandum, nō est opus toto tpe, quo recitatur, habere deuotionem & uoluntatem promptam & feruentem, affectamq; obsequio diuino, sed sic propositum actuale, uel uirtuale eā talem habendi, puta deuotam, affectam, & promptam. Tertio, qd̄ meo, iudicio, nemo est, qui cum proposito sufficienti attendendi sufficienter incipiat, uel continuet suas horas, qui eas ēt non incipiat, uel continuet cum proposito sufficienti dicēdi eas cum deuotione satis intensa, & feruenter. Licet namque attentio spectet ad potētias cognoscendi, puta intellectum & sensum, & deuotio ad uoluntatem, secundum S. Th. ^c receptum, uelle nihilominus attendere ēt pertinere ad uoluntatem, & q̄ uult attendere, ut decet, ad horas, uult ei deferuire cum aliqua promptitudine uoluntatis, & consequenter cum deuotione aliquantum intensa. Ex quo sequitur. Quarto, q̄ cōiter solum & semper quis peccat, eo quod non recitet cum deuotione, uel proposito illius, quum peccat, eo quod non attendat, uel non habeat propositum attendēdi, quod qñ sit peccatum uel non sup. ^d clare & fuse dictum est, & quidem per hęc duo ultima dicta possemus utrumque conciliare, dicendo, quod deuotio illa, quę sufficit ad bene attendendum, sufficit etiā ad bene recitandum, nec est necessaria maior, ut ait Medina, nec sufficit minor, ut ait Adrianus.

Vigēsimoseptimo, ambo dicimus ipse ^e contra Gabrielem, quod oratio, licet non sit p̄cepta, facta sine attentione est peccatum, & consequenter, quod licet quis non teneatur orare, tamen,

Oper. Nauar. Tom. IIII.

cum orat, tenetur bene orare, quod eleganter dixit Cardinalis Caiet. ^f

28 Vigēsimooctauo, multa, & valde quotidiana, & particularia dico de intentione, & attentione horis, & orationi debitis. Ipse uero dicit pauca, & in ijs uenam declarationem, q̄ licet oēs probet, nemo tñ eam ita specificē tractauit ac ipse puta illud, quod cōiter tenetur, si sufficere, quod is qui recitat, attēdat ad uerba sola; uel ad significata eorum, uel ad Deum, qui oratur, intelligendum esse, dummodo dicens orationes p̄ceptas cogitet, quantum oportet de uerbis, ne erret, dicendo aliud uel aliter, quam quod, uel quomodo ei p̄ceptum est, & quod etiam ipse qui orat de consilio per uerba, quę ipsemet componit, tenetur aduertere, ne dicat, uerba contraria uel inepta suę intēioni, qua in re suspiror nonnullos, qui sese ualde orationi mentali dedunt, non nunquam errare.

29 Vigēsimonono, ambo dicimus, ipse ^g quod recitans suas horas, licet peccet dicendo illas, ob defectum alicuius circumstantiæ, loci, t̄pis, uel finis, alterius uel similis, non tñ tenetur eas repetere. Nā, ut ambo efficaciter probamus, ipse ^h impleti possunt mandata tam diuina q̄ humana, ad effectum euitandi nouum peccatum, citra obligationem iterum illa implēdi per opera, quę ob defectum alicuius circumstantiæ necessariæ, p̄sertim finis boni uel apti, sunt peccata. Quod ampliabam ipse ⁱ etiā ad peccata mortalia, immo mortalissima, iuxta Paritiēses, ^k qualia sunt largiri elemosynam p̄ceptam ad prouocandum in amorem illicitū, & dicere horas p̄ceptas ad prouocandū in amorē illicitum, uel in opinionem h̄reticā, & hanc esse cōem omniū opinionem dixit Iacobus Amayn. ^l Idque sentiunt Ioan. Andr. & Panorm. ^m Nunc uero omnibus addo ex hoc sequi, q̄ qui sic precando recitat non est obligatus ad restitutionem fructū, sicut esset si non recitaret, per Cōcilium Later. quod sup. ⁿ allegamus & declaramus. Nec obstat dicere, quod Ecclesia non p̄cipit nisi bona opera, adeo quod si p̄ciperet mala eius p̄ceptum non ualeret, neque obligaret, ^o nec excommunicatio ob id lata, ^p & quod per consequens, per mala non pos-

P 3 sunt

f2.2. qu. 3. art. 3.

g in qu. 16.

nos in c. 3.

in fi. et in c.

14. nu. 2. et

latius i rep.

c. in uerba,

nu. 388. pa-

g. 112.

h in d. q. 16.

nos, in rep.

uerba, nu-

me. 388.

i in d. repet.

& nu. pag.

112.

k Maior in

3. d. 27. q. 5

l in d. 4. 16.

q. 1. col. 42.

m i. c. quod

quidam, de

pen. & re-

mis.

n in c. 7. nu.

me. 31.

o c. non sem

per c. si do-

minus, cap.

Iul. 11. q. 3.

p c. uenera-

bilis. §. si, de

sent. excom.

lib. 6.

c. 2. 2. q. 82.

art. 1. & 2.

d in ca. 13.

nu. 14. &

seq.

e in qu. 13.

nos in c. 13

nu. 39.

sunt impleri eius præcepta. Rñderi. n. potest, q̄ aliud est, quod præcipitur, q̄d est actus de se bonus, aliud finis, ob quē & intentio, quæ præcipitur, quæ non præcipiuntur, ut subtiliter determinavit S. Tho. ^a a Caiet. ^b Paludano & aliis, ^c & q. 44. ad 1. & ad 8. ^b ibidem. ^c in 3. lib. sent. d. 37. q. 1. col. 3. d. in Manu. Conf. c. 11. e cap. inter Verb. 11 q. 3. f. p. in qu. 14. col. 5. nos in c. 13. nu. 16. g. in qu. 16. col. 5. nu. 6. h. c. a. si quis autem, de pæn. d. 7. i. in d. c. 13. nu. 28. k. Maior in 4. d. 11. col. 1. l. in Manu. Conf. c. 21. nu. 4. et 42. m. in q. 26. S. de 2. & S. de 3. sub finem. n. in c. dolētes, de celebra. mis. o 3. p. S. 13. c. 4. p. c. 13. nu. 14. & 18. & 20. cum seq. q. c. dolētes, de cel. mis. r c. dudum 2. de elect. l. illud. ff. ad l. Aquil. s. in 4. d. 15 q. 5.

sunt impleri eius præcepta. Rñderi. n. potest, q̄ aliud est, quod præcipitur, q̄d est actus de se bonus, aliud finis, ob quē & intentio, quæ præcipitur, quæ non præcipiuntur, ut subtiliter determinavit S. Tho. ^a a Caiet. ^b Paludano & aliis, ^c & postea per nos ^d cōiter receptus, inferēdo ex eo, q̄ licet opera quæ nobis præcipiuntur, sint actus virtutis, non tamen præcipitur, quod ea virtuosè agamus, quæ est mens & finis præcipientis, ut etiam alibi scripsimus. ^e

20 Trigesimo, ambo dicimus, ^f q̄ recitans suas horas debitas citra animum satisfaciendi suæ oblationi, causa deuotionis, recreationis, uel alia simili, nō satisfacit, & tenetur eas repetere. Ille autem addit, & obligatum ad id ēē esse eū qui nō recordatur se eas dixisse, sed hoc intelligendum est de illo, qui neque recordatur, nec ulla probabili coniectura, uel ratione ducitur ad credendū se eas dixisse, quia in dubio tenetur eligere partem tutiōrē, ^h ut multis rationibus fuisse probo, ⁱ allegando ibi, Parisiens. ^k qui antea hoc asseruerunt, & id, quod post quēdā Card. scripsi alibi, ^l de peccatis, quorum non recordatur homo, an confessus sint necne, & sufficienti coniectura credit quod sic.

21 Trigesimo primo, ille ^m multum su dat in querendo, an recitans sine attentione, & deuotione teneatur repetere necne, & tandem dicit, q̄ nō, licet obscure. Ego uero (licet optarem hanc opinionē, quæ antea fuit Host. ⁿ & Sanct. Antonii ^o esse ueram) non tñ ausus fui eam sup. ^p amplecti. Tum ob ea, quæ ibi allego: Tum quia non facit id, quod præcipit Ecclesia, quæ non solum præcipit simpliciter recitare, sed qualiscatē, ^q scilicet studiose & deuote, ut sup. diximus. Tum quia opinio cōis, quæ habet, hunc peccare mortaliter se recitandum, fundatur in eo, quod is non magis implet præceptum Ecclesiæ, q̄ si non recitaret. Non enim agit, quod illa præcipit, & per consequens, idem est iudicandum de isto, ac de non recitando. Quia par ratio, par ius parit. ^r Tum quia expresse sic determinat Palud. ^s & Gab. ^t allegando in id S. Tho. ^u & Gersonem, qui id tenet. ^x Nec obstat q̄ Medina dicat S. Tho. hoc non dicere, quia licet nō

dicat expresse, dicit tñ tacite, quatenus ait eum peccare mortaliter, sentit n. p hoc, eum non satisfacere præcepto Ecclesiæ, & consequenter quod tenetur repetere saltem donec effluxerit dies, in quo repetendo potest implere præceptū, & eo elapso agere id ad quod tenetur is, qui eas non recitauit. Idem quoque tenent expresse Parisienses, & licet autem nonnulli, quos supra ^z citauit, teneant ēē non peccare hūc Adr. ² tñ (qui expresse est nostræ opinionis) late eos confutat, & post eum breuius, sed non minus efficaciter Card. Caiet. ^b qui nō obscure hoc ipsum sentit. Porro contra rñsiones, quas Medina dat argumentis contra se factis, sunt vigentes replicæ, quas non refero existimans aduersus illas sufficere axioma iuris infra allegatum. ^c Quod cum aliquid requiritur cum qualitate, non sufficit illud sine illa, cap. licet causam, cum ei annotat. de probat. Ius autem requirit recitationē comitatam attentione & deuotione. Neque hic locum habet rñsio, quæ colligi potest ex quadā glo. ^d singulari, ob respectus, quos breuitatis gratia sileo. Saluo tñ contrariam opinionem, ut tātum solum & semper habeat locum, qñ obligatus ad recitandum non peccat magis quam uenialiter, ob defectum iustæ attentionis & deuotionis. Nostra uero cōmunis locum habeat semper, & solum, quando ob hunc defectū peccatur mortaliter. Quando uero peccatur mortaliter uel uenialiter, & quando non, clarissime colligi potest ex his, quæ duobus in locis supra dixi. ^e

32 Trigesimo secundo, ille non loquitur de restitutione fructuum, quos percipit is, qui tam male recitat, ego uero dico, ^f eum teneri ad illam non secus, ac eum, qui eas nullatenus dixit. Nec obstat q̄ lex illa Concilij Lateran. cuius tenorem pono supra ^g quæ præcipitur restituere fructus, qui horas non recitat non loquitur de male dicentibus, sed de nullatenus eas dicentibus, & q̄ est pœnalis, & consequenter non debet extendi extra proprium casum, cap. pœnæ, de pœnit. distinct. prima, l. si de interpretatione, ff. de pœnis. Non inquam hoc obstat. Tum quia est ius cōe, & compositū in utilitatem publicā, & ideo potest extendi,

in canon. missæ bec. 2. u. in 4. d. 15 q. 4. art. 1. q. 4. a 3. p. alph. 71. F. vers. orationem. y Maior in 4. d. 12 q. 7 col. pen. z in ca. 13. num. 21. a quodl. 8. b Verb. Hor. art. 3. c cod. tit. nu. me. 36.

d clem. 1. de iure patro. Verb. in hibe

e in ca. 13. nu. 2. & in c. 19. nu. 31

f in d. c. 13. nu. 2. & in c. 19 nu. 31. g cap. 7. nu. me. 32.

a l. quæd.
C. de agric.
C. celsi. 11.
b ca. sciunt
cuncti, de
elect. lib. 6.
c argu. c. ea
te. de iure
iur.
d arg. c. do-
lentes, de ce-
lebr. mis.
e in c. circa
uerb. appella-
ri, & c. is
qui & c. cō
promissari⁹
et c. procur.
f ca. sicut
de elect. lib.
6. & corro-
boratā. Pro
quib. lex. in
auth. de fil.
ante dot. in
str. nat. col-
lum. 3.
g in d. ca. 7.
nu. 32.
h Ant. in c.
fin. de conf.
Dom. in c.
de rēp. ord.
lib. 6. ubi et
Perusinus,
Perusini et
aliorū, quos
hoc anno a-
libi in c. pœ-
ne, de pœn.
d. 1. alleg.

tendi, iuxta doctrinam Bar. ^a Tum quia
est facta in salutē animarum recitantū,
& eorū, pro quib. recitant, & ita est ex-
tendenda, iuxta quandam glo. receptā, ^b
Tum quia non dī recitasse, qui sic reci-
tat, ut se ab onere recitandi non libe-
ret, ^c & recitans sic non liberatur ab o-
nere recitandi, ^d & eorū quæ paulo an-
te diximus. Tum quia ius interpretas,
vel corroborans aliud, intelligendū est
in omnib. & solis illis casib. in quibus est
ius interpretatum, iuxta gl. receptam. ^e
At c. prefatum, dolentes, factum in Cō-
cilio vniuersali, ad cuius interpretationem,
& corroborationem, vel suppletio-
nem factus fuit ille. S. Concilii Latera-
nens. ^f citatus supra ^g locum habet in
male recitate, qui tenetur iterum reci-
tare, ut dictum est, ergo & pradiū S.
habebit locum in illo. Tum quia consti-
tutio quamlibet pœnalis extenditur de
uno casu ad alium, in quo subest eadem
ratio, & includitur sub significatione sal-
tem larga uerborum constitutionis pœ-
nalis, iuxta cōem resolutionem. ^h At sic
male recitans includitur sub significa-
tione saltem lata, verb. non recitans, &
in eo subest eadem ratio, quæ in non re-
citante: ergo includitur in lege pœnali,
disponente de non recitante. Nec ob-
stat dicere, q. in utroque casu non repe-
ritur eadē ratio, eo quod non vī pecca-
re tantum recitans saltem male, quantū
nullatenus recitans. Na si res satis ex-
pendatur, inuenietur magis peccare eā
male recitas, ut remaneat obligatus ad
recitandum, quam non recitans bene,
neque male. Peccat enim omissione, &
commissione, Omissione quidem quia
censetur nō recitare; Commissione au-
tem, quia peccat sic, male recitando, nō
recitans uero solum peccat omissione,
omittendo scilicet bene recitare.

DE VALORE ORAT.

i ipse in q. 33 Trigesimo tertio, ambo, ¹ loquimur
de valore orationis propriæ & aliæ,
post Adrianū, & alios quorum omniū
in c. 19. nu.
me. 100.
k quodlib.
8. K.

tionibus, super oratione aliena.

Prima conclusio, quod tres sunt spe-

cies orationis, ¹ nimirum uita mortua,
& mortifera. Vita est, quæ sit bene siue
uirtuose, absq. ullius circumstantiæ de-
fectu, ab eo, qui est in statu gratiæ. Mora-
tua, quæ est uirtuosa quidem siue bona
moraliter, facta ab existente in pecca-
to mortali. Mortifera, quæ est mala siue
uitiosa, & peccatum, ob defectum alicu-
ius circumstantiæ. Sub hac specie inclu-
ditur illam, quæ tantum est peccatū ue-
niiale, nō quia mortem inferat, sed quia
in illam disponit, uel uitam æternam
disfert, eo quod apta nata est priuare a-
liquo tempore gloria. ^m

Secunda Conclusio, quod ad tria ua-
lere potest de iustitia oratio, ut supra, ⁿ
dictum est, uita, ad merendum gratiæ
augmentum, ad satisfaciendum pro pec-
cato, & impetrandum postulatā. Valor
tñ merendi non est ei ex sua natura ma-
gis, q. alijs bonis operibus, sed ex gratia
& charitate, in qua est orans, secundum
omnes, licet ex gratia sola nō depēdeat
magis vel minus mereri, uti bene decla-
rat Medina, ⁹ contra Ioā. Gersonem, ^p
satisfacere uero inest ei, ex eo quod
sicut promisit Saluator noster remunere
bona opera, ita promisit in satisfac-
tionem debitorum recipere bona ope-
ra, pœnalia, ut alibi ^q probamus. Ora-
tio autē est actus pœnalis, quia fatigat,
& humiliat orantē, quod Medina ait esse
contra oēm inclinationem naturālē,
cui in hoc non accedo, qñquidē virtu-
tes licet nobis non insint a natura, non
tamen sunt contra naturam, nec contra
eius inclinationem. Quinimo sunt se-
cundum naturam, & uitia sunt ei con-
traria ut recte probauit, & declarauit
S. Thom. ^r receptus, & iura ^s dicentia
homines esse pronos ad malum, intelli-
gi debent, quatenus est sensibilis, siue
sensualis, & participat cum brutis, ut
subtiliter sensit Papa Ioannes XXI I. ^t
non autem quatenus est rationalis, ut
recte dixit S. Thom. ^u neque credo a-
liud intellexisse Medina, attento, quod
eius verba sunt generalia, in utranque
partem flexibilia, itaque dici potest o-
rationem esse satisfactoriam, quia pœ-
nalis est, & humiliat hominem contra
inclinatōem sensibilem & sensualem.
Valor autē impetrandi postulatā inest
ei, ob promissiones nobis factas a Re-

arg. l. fin.

ff. de c. dim.

Et l. 1. ff. de

pub. iud.

n cap. 8. nu

me. 2.

om d. q. 17.

col. 3.

pin 3 p. al

phab. 76. de

uillore orat

tionis lite

ra &.

q in c. satis

fatio, de

pœnd. 3.

r i. 2. q. 68.

art. 1. & q.

71. art. 2.

s Genes. 8.

& c. omnis

atas, 12. q. 1

t in proam.

Clem.

u in d. q. 71

art. 2.

a Matib. 8. *Petite, & accipietis, et* *Iob. 16, et 10. c. fi.* *b* in ca. 19. *c* in ca. 16. *nu. 50. et in hoc c. 20. nu. me. 30.*

demptore multis in locis, ^a quod scilicet daturus est nobis postulatam cōcurrētib. conditionibus supradictis, ^b quibus addidit aliam, puta non omittere procu-
rare media humana instituta ad id im-
petrandū, sed hoc includitur eo ipso, q̄
dicitur quod oratio sit actus bonus, qua-
lis non esset, si istud amitteretur, per su-
pradicta, ^c ut & ipsemet Medina recte
declarauit. ^d

e in ca. 19. *nu. 161.* *f* in c. 1. in prin. nu. 46. *g* c. 9. nu. 10. *h* in 4. d. 16. *i* 2. 2. q. 83. *art. 16.*

34 Tertia Conclusio, quod oratio uiua propria semper de iustitia mereatur aug-
mentum gratiæ, & gloriam æternam,
& de iustitia satisfacit pro peccatis, qn̄
& de iustitia impetrat postulatam, con-
currentibus supradictis ^e quatuor conditio-
nibus, licet non nisi de gratia & libera-
litate, ijs non concurrentibus. Oratio
mortua non meretur gratiam de iusti-
tia, secundum omnes, nec etiam satisfacit
de iustitia, secundum opinionem S.
Thom. & eius sequacium, de quorum
numero est etiam præfatus Medina, li-
cet aliter sentiat Scotus, & eius sequa-
ces, in quibus sunt non solum Franciscana,
uerum etiam, alii, quos allego alibi, ^f
& conseq. & latius in §. sacerdos nume-
ro 27. cum seq. de pœn distinctione sex-
ta, dicendo hanc uideri ueriores, licet
opinio Thomæ sit utilior, ut dixi ^g Li-
cet autem oratio mortua moraliter bo-
na nō mereatur gratiam, nec satisfaciat
de iustitia, secundum Thom. ^h impetrat
tamen secundum omnes, non quidem
de iustitia, quæ peccatoris petentis me-
rito nitatur, sed quæ in promissione
Dei, ex misericordia promittentis a se
postulatam præstare, fundatur, secundam
eundem Thom. ⁱ

k in qu. 17. *sub fi.* *l* in cap. 16. *nu. 161.* *m* in q. 18.

Quarta Conclusio, quod mea senten-
tia, Medina, vir alioqui diligentissimus,
per incogitantiam uidetur sibi contra-
rius. Nam in una parte dixit, ^k quod
nos modo & supra ^l diximus eum com-
muni, s. quod oratio mortua impetrat
de iustitia concurrentibus certis condi-
tionibus, & in alia parte, ^m pro una eā-
rum ponit, quod dicatur cum fide, spe,
& charitate, siquidem loquendo de ora-
tione mortua, præsupponit, quod loqui-
tur de oratione non existentis in statu
gratiæ, & charitatis, & postea dicendo
cum ea cōcurrere debere fidem, spem,
& charitatem, præsupponit se loqui de

oratione existentis in statu gratiæ, & p
consequens de uiua, & non mortua, quā-
doquidem charitas & gratia sunt vnum
& idem, aut saltem earum una non re-
peritur absq; altera, secundum duas opi-
niones relatas a gl. quadam singulari in
clementina 1. §. si de sum. trin. verb. in-
formans, quarum prior licet multo tpe
uerior mihi uisā fuerit, & eā teneat Sco-
tus, ⁿ ubi multi eum sequuntur, & alij
multi, quos puto esse plures, & contra-
rios, postquam tñ in id ponderaui quan-
dam ^o semper sequor S. Tho. P qui te-
nuit secundam, quæ mihi probari uide-
tur in textu illo facto in Conc. generali.
35 Quinta conclusio, quod oratio mor-
tua, q̄ de se est bona, prodest ad multa,
sicut alia bona opera mortua, non de in-
iustitia, sed de liberalitate diuina, quorū
tria ponit S. Thom. ^q quibus addunt al-
lij neoterici ^r alia, e quibus præcipuū
est, quod ob ea Deus inspirat suis aucto-
ribus aliqua, quæ disponant & præparēt
eos ad consequendam suam gratiam gra-
tiam facientem, & amicitiam. Aliud est
euitatio noui peccati, quod omittere
tur, si oratio debita nō diceretur. Aliud
consequitio precum Sanctorum, qui ui-
dentes in Deo speculo suo purissimo
eos, qui se ipsis commendant, mouen-
tur ad rogandū pro eis, præsertim An-
gelus cultos, qui etiā aliter uidet. Aliud
cōsequitio salutis, honoris, diuitiarum,
& aliorum bonorum temporalium. Aliud
affuefactio in bonis operibus, & resiste-
tia contra malas inclinationes. Aliud
sunt effectus boni, quos oratio Domini
ca, & aliæ institutæ ab ecclesia vniuersa
li, de se, & (ut aiunt ex opere operato
pariunt, ut dixit Gerson in 3. parte al-
phab. 76. cui suffragamur, Medina, in
questione 17. columna fin. & ego post
Gabrielem, ^s

36 Sexta Cōclusio, q̄ oratio mortifera
uel mala non prodest de iustitia, nec de
liberalitate, quin potius nocet. De iusti-
tia namq; meretur, pœnam, licet in ma-
lum orātis sæpius audiat, s. m omnes.
Quibus tñ addo, eam prodesse ad satis-
faciendum de iustitia præcepto quod ad
dicendū eam obligat dicentem, per su-
pradicta in hoc c. nu. 17. contra Adria-
nū ibi allegatum, quod lib. 8. artic. 18. &
cū Aristotele in Rhet. in locis Enchim.
& B.

n in 2. d. 16
& 17.

o clem. 1. de
sum. trin. §.
fin.

p in 1. 2. q.
100. ar. 1. et
in 2. d. 26.

q in 4. d.
1. quæ sequen-
tus sunt in c.
charitas 2.

r de pen. d. 2.
et in c. sacri-
fic de cōsec.

s in d. cle.
1. §. fina. de
sum. trin. et
fide cath.

t in 4. d. 15
q. 1. ar. 3. q.
3. & 4. glo.
in c. q̄ qui-
da, de pen.

u glo. §. q̄
aut, de pœ-
nit. d. 3.

v Adr. quod
lib. 8. Sylu.
verb. chari-
tas, §. 8. &
rosa aurea

w cas. 1. Card.
in c. nihil,
de pen. d. 5.

x ubi et scrip-
simus nos,
& late dixi-
mus in d. c.

y quod quidē
& in d. §.
quod aut.

a apud glo. & B. August. ^a & Tho. ^b dico, sapius eā
 magnā cle. exaudiri a Deo in malum eā facientis,
 1. de reliq. immo & secundum Adrianum, in bonū
 & Vener. co. temporale ipsius, ob admixtam bonita-
 lum. 2. tē, quod probat primo ex eo, quod hac
 b 2. 2. q. 83. ratione meruerunt, secundum S. Grego-
 art. 16. rium, obstetrices Aegyptiē domos, quas
 eis edificauit Deus propter mendacia,
 quibus se excusant, ne occiderent fi-
 lios populi Israelitici. Secundo, probat
 ex eo quod etiam Romani suum imperi-
 um meruerunt, secundum S. August. ^c
 c lib. de ciu. ob iustitiam, quam faciebāt ex vana glo-
 Dei ca. 15. ria, licet ea mala esset, utpote malo sine
 facta. Cui tamen in hoc non accedo; Tū
 quia non videtur iustitiam diuinam de
 cere largiri cuicumque mercedem ob ope-
 ra mala punitione digna. Tū quia Deus
 non prosperauit pręfatas obstetrices ob
 mendacia, quibus liberabant infantes,
 ob quę merebantur puniri, sed ob me-
 tum, & reuerentiam, quam erga suā Ma-
 iestatem habuerunt, quę erāt opera bo-
 na, uti exprimit textus, ^d & declarat ibi
 d Exod. c. 1. dem Lyranus & recētiōres, ^e quicquid
 e Cate. in d. Adrianus, ^f dicat: Tum quia etiam Ro-
 c. 1. Exod. mani non meruerunt suum Imperium
 f in quodli. ob iustitiam, vel alia opera, quę ob ma-
 8. art. 1. lam vel vanam gloriam faciebant, sed
 ob illa, quę vna cum illis bene, siue vir-
 tuose faciebant eo fine, quod essent vir-
 tuosa, vel rationi consona, qualia infide-
 g 2. 2. q. 10. les agere posse asserit S. Tho. ^g & sentit
 art. 4. B. Hieron. ^h ut supra ⁱ dictum est. Tum
 h in c. oēs. quia ijdem Romani multo minus, mea
 28. q. 1. sententia, meruerunt illud ob religionē
 i in hoc ca. suam execrandam & cultum sacrilegū,
 20. nu. 12. quo dāmonibus tribuebant honorem
 Deo debitum. Licet vir quidam spectā-
 tæ eruditionis & pietatis, qui fuit Ca-
 thedrarius celeberrimus huius Academię, &
 amicus meus plurimum obseruandus, in
 insigni illo suo Speculo Principis Chris-
 tiani, forte mente sua in propositū prin-
 cipale eleuata, incidenter hoc dixit, ad-
 k in lib. de dendo, quod ideo imperium eis adem-
 Cui. Dei. ptum fuerit, quia cultum illum ab se ab-
 l in illo c. in dicarunt, iuxta S. August. ^k qui meo in
 lib. 5. c. 12. libro neutrum dicit. Quinimo contra-
 in princ. & rium sentit, ^l asserendo, quod non ob-
 fine. et alijs. stante hac idololatria, ob alias virtutes,
 15. et 18. et quas vanę glorię studio adducti exerce-
 satis 14. & bant, Deus ipsis beneficia illa tempora-
 16. lia largitus est, & ad id allegauit eum

Adrianus. ^m Quamuis, ut dixi, dicere *m id. quod*
 possumus, magnū illum Augustinum nō *lib. art. 1.*
 intendisse, quod in mercedem eorundē *lib. 2. q. 83.*
 operū mala, vel vana gloria factorum, *lib. 2. q. 83.*
 Deus ipsos beneficijs illis prosequēba- *lib. 2. q. 83.*
 tur seu in remunerationem eorum, quę *lib. 2. q. 83.*
 hisce admixta, bono fine actuali vel vir- *lib. 2. q. 83.*
 tuali faciebant, ut ipse significat, ⁿ ali- *n in d. c. 12.*
 quibus in verbis, præsertim vero in ijs, *post mediū*
 quibus ex Catone refert causas, ob quas *ibi, noli-*
 Respub. Romana magis superiori secu- *re &c.*
 lo quā vna florebat, & in illis Salustiani *o d. ca. 11.*
 scriptis per eundem Aug. ^o ab eo cita- *p in fi. c. 12.*
 tis quibus insinuat, quantopere vili- *& in c. 15.*
 pendebat gloriā magnus ille Cato. Idē
 sentit insuper Aug. ^p post medium, qua-
 tenus ait, quod salutem suam propriam
 postponēbant saluti Reip. quodq; vna
 de causis, cur Imperium eis Deus con-
 cessit, fuit, ut punirent alias gentes se pe-
 iores, eo quod neque ob gloriam, neque
 ob alium finem abstinēbant a malis.

Ex quo videtur inferri, nullas horas
 & orationes sacerdotum, religioforum,
 aut laycorum, dictas cū aliquo defectu
 mortali vel veniali attentionis, vel deu-
 otionis, aut alterius circumstantiæ, quic-
 quam prodesse, quia sunt peccata, nisi
 ad summum, ut ijs satisfiat præcepto re-
 citandi, quod etiam non impletur, si de-
 fectus sit mortalis ratione attentionis,
 vel deuotionis, ut supra in hoc, ^q dictū *q c. 20. n. 2,*
 est. Quod sane pro certissimo habeo in *& 3.*
 ijs, qui eas faciunt. quatenus sunt suę, li-
 cet dubitari posset pro ea parte, qua sūt
 Ecclesię, & sunt eius nomine, propter
 ea quę sup. in eod. c. diximus, & manda-
 to, nihilominus tñ videtur, quod et pro
 illa parte non profuit, nisi ad summum,
 quoad effectum, quē ex opere operato
 operantur: Tum quia omnes absolute di-
 cunt, præsertim Adrian. ^r orationē infe-
 ctam malitia, aut defectu debite bonita-
 tis, esse malam, nihilque prodesse, & nō
 distinguunt inter eam, quę dicitur no-
 mine aliquo vel proprio. Tum quia com-
 munit magis prodest, oratio eam fa-
 cienti, quam alteri: Tum quia nemo cō-
 trariū dicere potest, quin confiteatur
 vnum & idem opus esse bonum & ma-
 lum, diuersis respectibus, quale esse im-
 possibile, supra, ^s post S. Th. ^t & Cōem *s in cap. 6.*
 dictum est. Tum quia nō obstat dicere, *num. 33.*
 quod eleemosyna iusta bene fieri ab he- *t in 2. lib. d.*
 40. q. 1. art. *4. facit c. cū*
 32. q. 1. *renūciatur.*

a 3. par. Al
ph. 36. H.
de valore
orationis, co
lum. 2.

ro ei prosit, licet minister eā dando pec
cet sicut Gerfonem, ^a receptum. Herus
enim meretur, quia bene mandat, ut eā
det, & non quia minister eam male dat.
Atque ita concedi posse videtur, Ecce
siam quidem mereri bene præcipiendo,
quod recitetur vel oretur, sed non per
malam recitationem suorum ministro
rū. O conclusionem stupendam, ex qua
sequitur, quantum laboris perdamus ec
clesiasticæ, non solum nobis, sed etiā Ec
clesiæ, & quanto magis prodest vox ali
qua rauca & submissa in choro eius, qui
ut debet recitat & canit, quam centum
claræ & resonantes eorum, qui ut mini
mum venialiter peccant recitando vel
canendo. Et quā sanctum & tremendū
fuerit nuncium illud, quod de cælo vel
aere, in Ecclesia celebri Lugdunensi fer
tur intonuisse in illa verba: Solus rau
cus auditur, canentibus multis cantori
bus excellentibus cantū organicum, &
agre ferentibus, quod raucus ille senex cū
eis simul caneret. Quod quidem in cau
sa fuisse dicitur, quod in hodiernum vs
que diem non fuerit in ea vsus cantus
organici, qui quantum liceat, supra ^b di
ctum est. Aduertendum tamen, quod licet
aliquis peccet venialiter vel mortaliter,
dicendo versiculum vnum, vel psalmū,
vel aliquam partem Missæ, vel alterius
horæ, non ob id recitatio totius horæ,
aut totius Missæ erit peccatum, & nul
lus meriti, sed solū recitatio vel dictio
mala illius partis, quæ est conclusio ple
na cōsolationis & digna memoria. Quā
in vtilissimum propōsitū, monemus in
tractatu de Indulgentiis, quæ nuper ad
dimis, in §. in Leuitico, de penit. distin.

c notab. 46.

1. ^c Quare enitendum est, ut cum pri
mum aduertimus peccare nos mortali
ter vel venialiter, recitando aliquā par
tem, statim nos emendemus, ne defrau
demus Ecclesiam, & eos pro quibus re
citamus fructum nostræ orationis, quæ
si fuerit bona eis proderit, licet non pro
sit nobis ob alia nostra peccata.

DECEMETSEPTIEM

Erortemata, siue rogationes super
orationis alienæ valore.

37 Prima rogatio, quid oratio aliena
profructu iam existenti in paradiso?

Respondeo, quod nihil, quoad augmentum
gloriæ essentialis, neque quoad satisfac
tionem pro suis peccatis. Immo pecca
ret, qui quoad hæc, oraret pro eo, quem
sciret ibi esse, & oratio eius esset mala,
& peccatum. Orare enim pro Sacto, est
iniuria ei facere, ut decreuit Inn III. ^{d in c. cum}
Dixi (quoad augmentū gratiæ essentia
lis &c) Quia quoad augmentum gaudi
accidentaliter eueniens Sacto, eo quod vi
det in verbo diuino cognatos, & amicos
eius sui meminisse, & quoad honorē ip
sius apud homines amplificandum pro
desse pōt, iuxta illam orationem, quam
post ablationem manū in medio Mis
sæ ad Sanctissimam Trinitatem profert
mus, *Suscipe S. Trinitas hanc oblationem,*
quam tibi offerimus ob memoria, & infra,
Et in honorem B. Mariæ semper Virginis,
& infra, *Et omnium Sanctorum,* Et illis pro
ficiat ad honorē, nobis autem ad salutē &c.
Magis autem prodest oranti. Tum quia
non solum ei prodest ad augmentū gra
tiæ, & gloriæ essentialis, sed etiā ad hoc,
ut ipse Sanctus reddat antidota, orando
Deum pro orante per se. ^{e arg. l. si nō}
ut alibi, ^f ait Thomas, verba Collecta
rū, quæ significant nostra sacrificia, & fe
storum celebrationem prodesse illis ad
gloriā, non sunt intelligenda ita, ut signi
ficent gloriam Sanctorū crescere per il
la, sed quod nos crescimus illos glorifi
cando, sicut ex hoc quod Deum cognos
cimus vel laudamus, & sic quodammodo
do ei^g gloria in nobis crescit, nihil Deo,
sed nobis accrescit, ut singulariter idem
subdit, ^g Qui vero putat, non tamē cer
tus est, illum esse beatum, pro quo orare
vult, agat id, quod supra, ^h dixi. Ex qui
bus infertur responsio interrogationis, ^{num. 65.}
cur quidam Ecclesiæ Collectæ habent,
Prosit vel proficiat, domine huic vel illi Scto
hæc obligatio ad gloriā, Et honorem, etc.
Est enim illa, quod in ijs non orat Eccle
sia, ut honor & gloria essentialis quibus
fruitur in cælo, quoad Deum augeatur,
sed ut magis, magisque honorificetur &
glorificetur, in terra ab hominib⁹, quod
est, magnus ei fructus, ut declarat vbi
sup. ⁱ Inno. Est ne igitur peccatum ce
lebrare, aut curare celebrari Missas pro
infantibus morientibus baptizatis? Re
spondeo, quod non, quia officia illa de
functorū, quibus inhumantur, magis fiūt
ad

d in c. cum
Martha. §.
3. de celeb.
Miss. Aug.
apud Magi
strum in 4.
dist. 45.

e arg. l. si nō
fortē, §. Li
bertus ff. de
cōdi. indeb.
c. cū in offi.
de testam.
fin 4. d. 45.
q. 2. art. 2.
quæst. 4.

g ibid. dist.
quæst. 4.
h in ca. 19.

i in d. c. cū
Martha. §.
3. de celeb.
Miss.

a in d. 19. num. 65. bin 4. d. 4. in exposit. li. tera, & i. d. c. 19. n. 65. c in 4. d. 15. q. 1. col. 5. d. c. 19. n. 65. c. 22. mi- scella. 8.

ad agendas Deo gratias, quā ad orandū pro eis, vtrū, ^a dictū est, post S. Tho. ^b & ideo nulla oratio singulariter est eis applicanda, dicendo, *an. mam eius* aut, *pro animabus eorum*, vel alia similia, vt recte tradit Palud. ^c Sed quia in hoc alii quot, mea sententia, vt sup. ^d dixi, errāt, ideo videtur nobis institutam esse in vrbe formulam, quam infr. ^e subiiciemus.

E R O T E M A II.

38 Vtrum oratio aliena quicquā prodesse valeat damnatis in inferno? Resp. minime, vt sup. ^f dictum est, immo per Concilium Bracharense, ^g & alia iura probatur, qd pro morientibus in peccato mortali, & impenitentibus non est otā dum, nec eorum corpora sepelienda in loco sacro. Nonne saltem prodest quoad liberationem pœnarum, quas patiuntur pro peccatis remissis, aut condonatis, quas perpeti deberēt in Purgatorio, nisi iterato peccassent mortaliter? Resp. nequaquā, vti recte defendit præfatus Medina. ^h Quod verum mihi videtur, etiā tenendo opinionem Scoti, contra S. Th. & Communem, scilicet quod pœna debita peccato mortali, quoad culpam cōdonato, potest deleri, abolerique non condonato mortali, cui obnoxius est: quam sequutus fui alibi, ⁱ dicendo, quod licet hæc verior mihi videretur, credebam tamen vtilius fore seruare contrariā. Qui bus addo, quod orationes factæ pro damnatis, pro talibus habitis, nocent eas facientibus, peccant enim per supra allegata. Et si ignorantes eorum damnationem eas faciunt, nō quidem peccāt, sed nec prosunt eis, & nocere possunt, adaugendo eis pœnam accideriariā, si aliquo modo id nouerint, eo qd vident se adeo infelices, quod preces bonorum sua malitia sibi prodesse nequeant. Non tamen plene inutiles erunt. Proderunt, n. alijs defunctis, vt supra, ^k post S. Tho. dictū est. Quin & orans meretur sibi gratiam & gloriam, si est in statu gratiæ. Vnde non videtur absurdum, quod Medina ait, puta, ne quidem Papam ipsum posse largiri indulgentias pro damnatis, etiā quoad pœnam debitam peccatis mortali bus condonatis. In quorum omnium confirmationem sufficiat illud S. Augu-

stini: Si scirem patrem meum esse in inferno, non magis orarem pro illo, quam pro diabolo. Si enim vlla ratione ad ipsos damnatos posset peruenire vllus fructus orationum ipsorum viuorum, id non dixisset vir ille doctissimus, iuxta ac sanctissimus.

E R O T E M A III.

39 Vtrum oratio aliena possit prodesse animabus in lyombo, vel purgatorio existentibus? Resp. quod non, existentibus in lyombo, existentibus autem in purgatorio multum, ^l dummodo, vt supra, ^m dictum est, orans sit in statu gratiæ, vel eius oratio sit Missa, quæ secundum omnes ex opere operato, & de se absq; respectu meriti operantis, vel iubētis operari, virtutem habet: vel sit Pater noster vel alia oratio Ecclesiæ vniuersalis, quæ secundum aliquos, ⁿ habet virtutem & efficaciam ex opere operato, eo quod sit ab ipsomet Deo composita, vel ab Ecclesia sua dilectissima Sponsa, eo approbante, aut eas dicat rogatu, vel iussu aliquis existentis in statu gratiæ, vel sicut minister Ecclesiæ vniuersalis, quæ sic per est iusta & sancta, vt declarat recte S. Thom. ^o ex quo eliciuntur corollaria, quæ sup. ^p valde quotidiana intulimus.

E R O T E M A IIII.

40 Quis dicitur minister Ecclesiæ ad hoc vt oratio eius, quæ alias non prodesset, prosit, & valeat tanquam facta a ministro Ecclesiæ? Resp. quod est questio a nemine, quem viderim, pro dignitate tractata, & (mea sententia) sunt tales omnes religiosi professi, & etiam Nonniti, sunt omnes clerici etiam prima duntaxat tonsura insigniti; Omnes Donati, & Donatæ tam Ecclesiarum seculariū, quam regularium. ^q Quia vero de alijs, qui de horum quidem numero nō sunt, attamen recitāt orationes institutas ab Ecclesia, veluti septem psalmos, horas defunctorum, nostræ Dominiæ, aut ipsasmet horas Canonicas? Respon. quod meo iudicio, dici possunt quoad hoc ministri Ecclesiæ, si illius nomine, & tanquam compositas ab ea illas dicant, licet enim expresse supradictos solos ha-

beat

beat pro talibus, tacite tamen instituen-
do orationes illas, vt nonnulli eas cum
obligatione dicant & vt omnes volen-
tes, eas dicere possint ex deuotione, vi-
detur facere facultatem, ^a illas suo no-
mine dicendi. Quin etiam arbitror illos:
qui eas dicunt, tanquam res institutas a
S. Matre Ecclesia, dicere virtualiter no-
mine ipsius, velut suos procuratores, aut
negociorum gestores. Ediuerso vero, re-
citantes alias orationes, quæ nō sunt ab
ea institutæ, licet sint clerici, & religiosi,
non videntur eas recitare tanquā eius mi-
nistros: Erit ne ergo securius dicere Mis-
sas, quam alias orationes pro defunctis,
& orationem Dominicam, quam alias,
& institutas vel approbatas ab Ecclesia
vniuersali, quam alias, & per ministros
ipsius, quam per alios, & per bonos, quā
per malos? Resp. multo securius. ^b Orationem
enim, quæ per se ipsam prodest di-
cta per bonum ministrum Ecclesiæ, pro-
dest triplici respectu. Nimirum ob me-
ritum propriū orantis, ob meritū Eccle-
siæ, cuius nomine dicitur oratio, & ob
virtutem ei inhaerentem. Aliæ autē non
nisi duplici, aut vno solo, vel nullo.

E R O T E M A V.

41. Vtrum oratio aliena utilis sit viuus?
Resp. esse, quādo recitans, & is, pro quo
recitatur, sunt in statu gratiæ, imō, &
quando solus orans, quin & quādo vter
que est in malo statu, si orās recitat ora-
tiones, quæ habent virtutē ex opere ope-
rato, vel recitat nomine Ecclesiæ, aut ro-
gatu, vel iussu alicuius in bono statu exi-
tētis vt supra dixi in tertia rogatione,
de recitantibus, imō & quādo, ^c eas re-
citatur suo proprio nomine, licet non æ-
que, quia non de iustitia.

E R O T E M A VI.

42. Oratio aliena quoad quid prodesse
potest viuus? Resp. quod quoad omnia il-
la quoad quæ mortuis, & præterea, vt
Deus illis impertiat, vel augeat gratiā,
largiatur salutem, scientiam honorē, di-
uitias, aliaq; bona spiritalia, corpora-
lia, vel exteriora, nō via iustitiæ legatis
debitæ, sed via cuiusdam liberalitatis,
vel decentiæ, suæ diuinæ bonitatis.

E R E T E M A VII.

43. Ad quid prodest oratio aliena exi-
stentibus in purgatorio? Resp. quod pro-
dest eis primo quoad consolationem,
quā recipiunt, quando sciunt modis su-
pradictis, ^d pro se orari. Secundo ad sa-
tisfaciendū in totum vel in partem pro
pœna, ^e ad quam ibi satisfaciendā sunt
damnati. Non potest tñ prodesse, vt ibi
augeatur eis gratia vel gloria cœlestis in
paradiso, tales enim illum ingredi de-
bent, quales hinc discesserunt. ^f

E R O T E M A VIII.

44. Quali via oratio aliena prodest al-
teri viuo vel mortuo, an via iustitiæ &
obligationis, an vero solius liberalitatis
& voluntatis diuinæ? Resp. quod ad vñ
solum via iustitiæ, ad alia vero via libe-
ralitatis; Quod est illud vñ? satisfactio
pro pœna temporali sufferēda in purga-
torio tota, vel parte ob peccatum venia-
le, vel mortale condonatum debita, & in
communem dicentem, quod ita quis libe-
ratur a pœna, quam subire debet, sub-
eunte eam alio pro ipso, sicut liberatur
quis a debito soluendo illud alio. ^g Nō
obstat quod Medina, ^h dicat non repe-
riri textum id probantem in Sacra Scri-
ptura, & quod nō est efficax illatio a de-
bito ciuili ad criminale, ⁱ quia fundatur
in eo, ^k in quo fundantur indulgentiæ,
& earum concessiones, de quo per Car.
& alios, ^l & multis alijs iuribus, ^m quæ
certē præsupponunt remitti dictā pœnā
ob orationes, & bona opera aliena, qd
non esset, si manaret ex liberalitate, &
voluntate sola diuina nudata omni lege,
& obligatione, & in alijs considerationi-
bus, quas breuitatis gratia omitto.

E R O T E M A IX.

45. An Sanctus aliquis Ecclesiæ trium-
phantis, quæ est cœlestis paradisus: aut
militantis, quæ est congregatio fide-
lium viuorum mereri possit de iustitia
cōter recep. alteri, rogando Deum pro eo gratiam,
vel augmentum illius? Respond. quod
q. 1. ar. 1. 1. non, ⁿ neque etiam omnes simul, ex-
cepto Maxim. illo, & optimo Iesu Chri-
sto

not. etc. &
Apocal. 13.
ibi Bea. etc.
& Th. in 4.
dis. 35. q. 1.
art. 1.
g Th. in d.
dis. 45. q. 3.
artic. 1. q. 1.
cōter recep.
p. 1. pro quo
est lex, sol-
uendo. ff. de
neg. gest. &
l. 3. C. & sol.
h in qu. 19.
col. 12.

il. si quis id
qd. ff. de iur-
risd. o. iud.
l. 1. sub fin.
ff. de pœnis.
adiun. & c.
Odoardus.
de sol. & ti.
de cessione
bonorū. ff.
& C.
k de quo in
3. dis. 29. &
tradimus i
tract. de in-
dulg. super
§. in leuit.
de pen. d. 1.
nos. 8. n. 4.
l. in cle. 1. &
reliq. & Pa-
nor. in c. qd
aut. & c. ex
eo, de pœni.
& remiss.
m c. Aie, et
c. pro obeun-
tib. 13. q. 2.
n arg. c. 45.
Hier. ibi se
steterit Moy-
ses & c. Th.
cōter recep.
in 4. d. 45.
vel augmentum illius? Respond. quod
q. 1. ar. 1. 1.
q. 1. & 1. 2.
q. 114. ar. 5.

a argu. c. si
Apostol. de
preb. li. 6. l.
2. C. & Ser.
iur. enucl.
ibi oia no-
stra facim⁹
quibus no-
stra imparti-
mur aucto-
ritatem.

b arg. c. si qs
aut. de pœ.
d. 7. ibi tene-
certū, relin-
que incertū
& c. ad au-
ditiā, de
hom.

c Tho. in 4.
d. 45. q. 2.
art. 1. q. 3.
ad 1.
d. in hoc eo.
c. n. 9. et seq.
e. c. Aie, &
c. pro obeun-
tibus. 13. q.
2. Tho. in 4.
dis. 55. q. 2.
art. 2.
f. c. quales
25. d. & 2.
ad Cor. 5.
ibi omnes

g Tho. in 4.
d. 45. q. 2.
art. 1. q. 3.
ad 1.
d. in hoc eo.
c. n. 9. et seq.
e. c. Aie, &
c. pro obeun-
tibus. 13. q.
2. Tho. in 4.
dis. 55. q. 2.
art. 2.
f. c. quales
25. d. & 2.
ad Cor. 5.
ibi omnes

fito Domino nostro ex sua anima benedictissima, ob rationem, quam in id dat Sanct. Thom. recept. neque salutem, alacritatem, aut aliquod aliud bonum spirituale, vel corporale. Estne igitur maior virtutis via iustitiæ oratio propria quam aliena? Maioris quidem, Propria enim viua de iustitia, meretur, ^a gratiæ augmentum & gloriam, immo etiā mortua, quæ non est mortifera vel mala, de iustitia quadā nitente promissioni Dei ex misericordia factæ, de præstando, a se postulata, vt supra eodem cap. nu 124. dictum est, inperat postulata, concurrentibus conditionib. supradictis. Aliena vero de iustitia solum potest satisfacere, quod etiam nolunt omnes confiteri. Est tamen oratio aliqua propria, quæ non prodest oranti, licet eidem profit aliena, scilicet existentis in purgatorio, iuxta supradicta. ^b

E R O T E M A X.

46 An sit idem iudicium de via liberalitatis, quod de via iustitiæ? Respon. minime. Quemadmodum enim, qui fudit in vinca Regis. via iustitiæ certum quid meretur, qua via preces Reginæ non possunt ei mereri aliud tantundē, via tamen decenti liberalitatis, & magnificentiæ, potest ei plus mereri Regina vno verbo, quam ipse centum dierum operis. Ita licet via iustitiæ quisque possit magis sibi per se mereri, ^c quam per alios, via tamen decentiæ, & magnificentiæ, sæpe plus per alios, quam per se meretur. At, inquires, quomodo præsupponis Deum nobis posse debere, & obligari, cum Dominus seruo, non possit obligari, aut ei quicquam debere? ^d Respon. Deum quidem vera obligatione non obligari nobis, neque etiam alia nobis quicquam debere, sibi tamen sic ita vt ex sua diuina bonitate, & veritate adimpleat promissa, & quæ procedunt de labijs suis, non faciet irrita, ^e iuxta quam declarationem intelligendum est illud dictum celebre Bald. ^f Deum sua promissione obligari relatū a multis, & in his a Decio, ^g de probat quod puro crassius, quam oporteat a compluribus intelligi.

E R O T E M A XI.

47 Vtrum Deus det gratiam vel augmentum illis via liberalitatis, alicui nō merenti illam, vel illud de iustitia, aut aliquid plus quam meretur ob preces aliorum? Respon. esse qui dicunt, quod ob preces inspirat pro sua munificentia talia, & largitur tam efficacem opem ea acceptandi. & in effectum deducendi, vt mereatur via iustitiæ illam gratiam, vel incrementum illius pro quo alij implo-
rarunt eius benignitatem, sicut contingit aliquando, quod aliquis magnas petit a Rege nonnullos aureos pro aliquo benemerito, & Rex ei dat via munificentia aliquod munus, vel officium præclarum, quo via iustitiæ illos & plures merebitur & lucrificat. Alij in quibus D. Thom. ^h dicunt, quod licet peccatori, qui se non præparat saltem sufficere ad merendam gratiam illam, nō det Deus rogatu cuiusquam, ei tamen, qui se sufficienter præparat, dat rogatu alieno quandoque plus, quam daret absque illo. Quæ secunda opinio, quia magnificat magnificentiam diuinam, & non est contra aliquam legem suam, vt recte ostendit Medina, ⁱ gravior nobis est, & quod opinio Adtiani, ^k restringatur, & intelligatur, iuxta hanc secundam, & non tam large, quam nonnulli voluerūt male intelligere, quandoquidem fundamenta partis contrariæ optime dissoluntur ac diluuntur, eo quod ait S. Thom. ^l scilicet Deum nemini facere iniuriam, dando vni magis quam meretur, precibus suorum seruorum. Pro quo est parabola illa, Matt. c. 20. relata a glo. ^m in qua dicitur, tantundem datum fuisse, his, qui laborauerunt parum, quantum his, qui multum.

E R O T E M A XII.

48 An oratio facta pro multis sit melior & magis meritoria gratiæ, & gloriæ, quam facta pro paucis? Resp. maxime, & eo magis quo pro plurib. fit, ceteris parib. vt supra dictū est, ⁿ post Adr. ^o magis n. extendit charitas. Dixi (ceteris paribus) alias n. sæpe melior est ea, quæ fit pro paucis, vel quia fit maiore cū feruore,

^a Th. cōiter
recep. in 1.
2. q. 114. ar.
tic. 1. & in
2. d. 28. ar.
4. ad Hebr.
6. lectio. 3.
col. 2.

^b capitul. 1.
num. 134.

^c arg. 2. ad
Timoth. &
Ioan. 4.

^d arg. 1. pla
cet. ff. de ac
quir. her. l.
vix. ff. de in
dic. l. lecta.
ff. de rebus
cred.
^e Deut. 32.
et trad. Th.
in 1. 2. qua.
114. ar. 1.
ad 2.
^f in l. 1. ff.
de pact.
^g in cap. 1.
notab. 1.

^h 1. 2. qua.
411. ar. 6.
et in 4. dif.
45. ar. 1. q.
1. et in 3. d.
19. q. 1. art.
2. q. 1.

ⁱ in qu. 19.
col. 10.
^k quolib. 5.
art. 1. A.

^l in 4. d. 45
q. 1. ar. 1. q.
1. ad 4.

^m S. 2. In sp.
de iust. &
sur.

ⁿ in c. 19.
n. 96. & la
tius, n. 120.
o quodlib. 8.
art. 3.

*a Tho. 1. p.**q. 95. art. 4.**& in 2. dis.**29. art. 4.**b in qu. 20.**col. antep.**c in ca. 19.**num. 96.**d 2. 2. q. 27.**art. 7. & in**3. dist. 30.**e i d di. 36.**f in d. 10m.**7. art.**g in d. c. 19.**num. 96.**h in cap. 13.**num. 3.**i quod collis**gitur ex Sco**to quodl. 20**Paris. d. 45**q. 2. Adria.**quodl. 8. ar.**3. Inn. in c.**pen. Ne pla.**Imo. in c. si**gnificatiu, &**pb. Alex. in**c sacros. 22.**dis. Caie. de**celeb. mis. 3.**tom. q. 2. lo.**Andr. Pan.**& cōis in c.**fraternita-**tē de sepul.**& in c. Visa.**visi. ead. &**c. nō medio-**criter. infr.**dist. 5.**l c. p. 25.**num. 92.*

uore, vel maiore difficultate, quæ meri-
tū augeat. ^a Ex quo infert Med. ^b ma-
ioris meriti esse orare pro inimico, cui²
contrarium, assero ego, ^c sequutus con-
clusionem illam S. Thom. ^d defensam a
multis, ^e potissimum a Card. Caiet. ^f
scilicet melius esse amare amicum, quā
inimicum. Ex quo inferebam ego, ^g me-
lius esse orare Deum pro suo bono Re-
ge, quā pro Turca, cæteris paribus. Nun-
quid tamen tanto magis impetrat, quā-
to pro pluribus? Nunquam, quandoqui-
dem effectus merendi est alius, quā esse
actus impetrandi, & ita sunt plerq; pre-
ces optimæ, quibus quis merendo inul-
tum, non impetrat postulat, uti supra
dixi, ^h referendo effectus illius: Neque
pro multis orans quoties impetrat, om-
nibus impetrat, sed nonnunquam aliqui-
bus, vel alicui duntaxat, secundum oēs.
Admonēdi autem sumus, quod qui ora-
tione priuata rogauerit Deum pro salu-
te omnium, facta expressa mentione fi-
delium & infidelium, amicorum & ini-
micorum, non paruum accipiet animi
solatium, ob quod, & quia, secundum
omnes, eiusmodi oratio multum me-
retur, & grata est Deo, ea expedit inter-
dum uti. Dixi (priuata) quia publicæ in-
stituta ab Ecclesia pro mēbris suis non
sunt applicanda infidelibus, & excōmu-
nicatis, ut dictum est supra: Num autē
facta pro multis tantum valet, & pro-
dest singulis eorū, ac si pro singulis sin-
gula, ⁱ orationes fierent? Resp. minime;
secundum Cōmunem, ut alibi, ^k & bre-
uius in Manual. ^l fuisse offendi, determi-
nando sacerdotē non posse vna missa sa-
tisfacere vni vel pluribus, quibus debet
singulas, citra suum consensum, neq; pa-
rochus vnius loci vel populi ea, quā ei
debet, potest alteri satisfacere, nisi for-
te aliqua constitutio, aut rationabilis cō-
suetudo, vel consensus eius rei potesta-
tem ei faciat, nisi quadam ratione, quā
nonnulli (Caietan. ubi supra) ponunt,
quam hic, neque probō, neque reprobo,
referendo me ad ibi dicta.

E R O T E M A XIII.

49 An oratio facta, pro alio profit eam
facienti, necne? Respon. prodesse. Quan-
tum? Tantum, ut omne lucrū totius gra-

tia & gloria, quam de iustitia ob bonū
opus suum meretur, remaneat apud eū,
neque eam, licet velit potest alteri cō-
municare. ^m Quid igitur alteri prodest?
multum. Ei enim applicatur via liberali-
tatis valor impetrandi beneficiū a Deo
petitum, quem sua oratio habet, quin &
valor satisfaciendi pro suis peccatis, si
ei applicetur. Potestne igitur orans pro-
desse sua oratione alteri, manente apud
eum omni eo, quod illa de iustitia me-
retur? Potest, immo pene omnes pro vi-
uis orantes sibi seruant illud. Non enim
communiter intendunt communicare,
& applicare eis valorem satisfactorium,
sed valorem ipsū impetratorium, li-
cet orantes pro mortuis non solum valo-
rem impetratorium, verum etiam satisfi-
factorium cōmuniter eis applicēt. Quin
& rogantes pro viuis possunt eis appli-
care hos duos valores, licet meo iudi-
cio, communiter non faciant nisi ij, qui
dicunt certum numerum Missarum, vel
aliarum orationum, pro pitantijs vel
eleemosynis ob id datis, & acceptis.

E R O T E M A XIII.

50 An partis orationis alienius pro se
solo factæ alij participes sint, necne. Re-
spon. esse bonos & iustos, ut cæterorum
bonorum operum pro se vel alijs facto-
rum. Per quem textum? per illud Psal-
mi, ⁿ qui pene quotidie canitur ad Ter-
tiam; Participem me fac omnium ti-
mentium te, & custodientium manda-
ta tua. & per illum articulum Symboli,
Credo Sanctorum communionem, qui
iuxta B. Tho. ^o nos docet omnes, & sin-
gulos bonos participes fieri omnium, &
singulorum suorum meritum, & bo-
norum operum. Nemo tamen hinc in-
ferat, tantum valere bona opera aliena
alteri iusto, quantum illa facienti, quia
id non est verū. Vt enim declarauit sub-
tilis Doctor, ^p communiter receptus, ^q
omnis actus meritorius tres in se conti-
net valores, generalē, specialem, & me-
ritum. Generalis prodest omnibus
Ecclesiæ membris, specialis illū faciē-
ti, medius ei, cui applicatur, siue vnus,
siue multi sint, ita quod omnes iusti par-
ticipant in tertia parte valoris omnium
bonorum cuiuslibet iusti, & solus ipse
faciens

m Th. in 4.
dis. 45. q. 2.
art. 1. q. 1.
cōiter rece.

n Ps. 118. 5
4 oratorio
quod incipit,
memor esto.

o in d. 4. 45
q. 2. art. 1.
quas. 1.

p Scotus in
quodl. 20.
q in d. 4. 45
et per Adv.
quodl. 8. H.
et Gab. iest.
29. super ca
no. Missa.

faciens in altera tertia, in alia vero solus ille, vel illi, cui vel quibus illa speciatim applicatur, quam suam tertiam partem alteri applicabilem potest facies sibi soli, vel alteri, quibuscunque valet, applicare, immo & potest valorem, quem habet ad impetrandum, applicare vni, & valorem satisfactorium alij. Qui tamen dicit Missam, aliamve orationem ex obligatione tenetur applicare hanc tertiam partem illi, pro quo recitat vel dicit Missam, licet neque sibi, neque alteri applicare debeat tertiam partem, quæ est totius Ecclesiæ, & in qua coeunt omnes iusti. Et licet varent doctores, Scoti enim, ^a negat posse, Parisi & Vendel. ^b contradicunt: nihilominus iuxta id, quod mihi alibi visum fuit, ^c potest suam tertiam alteri applicare, saltim quoad virtutem impetrandi petiti, & gratiam via liberalitatis, non via iustitiæ. Quandoquidem nulla pura creatura potest illam ea via alteri mereri, uti sup. ^d dixi. Admoneo autem id, quod alibi, ^e scripsi. & sæpius respondi, intentionem eorum, qui dicimus, Missas, horas publicas, aliasve orationes pro nostris officiis, & beneficiis, pitantibus, promissis, mandatis aut precibus iustis, esse debere applicare istos tres valores, cui & quomodo debent, & licet non videatur mihi necessarium verbis exprimere hanc intentionem, esset nihilominus admodum vile ex mente Scoti. ^f Gabr. S. & Paris. ^g id agere & eo vtilius, quo sæpius fieret, præsertim in Memento, cum dicimus Missas, & in principio aliarum horarum, & orationum, his vel similibus verbis, Tu, mi domine Deus, nostri valorem huius Missæ, horarum, vel orationum, nostri quæ, cui quantum, & quomodo, & quo in gradu debeat, supplico tibi, ut propter temetipsum suppleas meam ignorantiam, incogitantiam, & defectum, suscipias partes huius, vel harum orationum debitarum alijs, eo modo, quo conscientia meæ exonerationi, & intentioni eius, qui eas dicere curat convenit, & partem mihi contingentem applices mihi, aut N. & N. & totam, vel illam, aut illam partem. Quæ expressio (quia molestia & tædio foret in cuiusque actionis initio repetere) fieri potest ineunte die, quoad omnia illo die facienda, vel ineunte hebdo-

mada, mense, vel anno, quoad omnia in eis facienda. Nā iuxta illud. ⁱ Dico ego opera mea Regi, potest quis omnia opera sua bona facienda in Deum vtilissimè referre. Quoniam vero modos ordinandi Memento Missæ, & pro quo Rege, vel Domino, ac pro quo Episcopo vel Prælato orandum sit ab exteris, vel exēptis, aut orantibus in locis exēptis, cum alijs multis peculiaribus applicationis istorum valorum scripsimus in c. penult. infra ea, in lectione ordinaria huius distinctionis, plura hic non referam, quandoquidem supradictus modus applicationis sufficit quoad id, quod de necessitate in ipso Memento dicendum est. Summatim tamen, sed fusius quam alius, tradimus in Manuali confess. latino. ^k

i Psal. 44.

k c. 25. nu. 92. & lat. a nu. 111.

E R O T E M A X V.

53 Qua ratione innititur ista cōio bonorum operum? Resp. quod illa optima, quam omniscius ille Th. ^l tangit in hæc verba: Sicut in corpore naturali operatio vnius membri cedit in bonum totius corporis, ita in corpore spirituali, scilicet Ecclesiæ, & quia oēs fideles sunt vñ corpus, & singuli alter alterius membra, bonum vnius alteri communicatur. ^m Vnde & inter alia credenda, quæ traderūt Apostoli, est, quod communio bonorum sit in Ecclesiā, & hoc est quod dicitur, *Sanctorum communionem*. Inter alia, vero membra Ecclesiæ principalis membrum est Christus quia est caput, iuxta illud Apost. ⁿ Ipsum dedit caput su per oēm Ecclesiā, quæ est corpus ipsius. Bonum ergo Christi cōicatur omnibus christianis, sicut virtus capitis omnibus membris & hæc cōicatio sit per Sacramenta, in quibus operatur virtus passionis Christi, quæ operatur ad conferendam gratiā, in remissionem peccatorum. & paulo inferius. Sciendum est et, quod non solum virtus passionis Christi, cōicatur nobis, sed etiam meritum vitæ Christi, & quicquid boni fecerunt oēs Sancti cōicatur in charitate existētibus, quia oēs vñ sunt, iuxta illud Psal. ^o Particeps ego sum oīum timētium te, & inde est, quod qui in charitate vivit, particeps est oīs boni, quod fit in toto mundo. Sed tñ specialius illis, pro quibus specialius fit

li exp. sym bo. opus. 6. sup illa parte, & dñi cōionem.

m Rom. II.

n Ephes. I.

o Psal. 118

55 fit aliquod bonum. Nam vnus potest satisfacere pro alio, sicut patet in beneficijs, ad quæ plures congregationes admittunt aliquos. Sic ergo per hanc cõio nem cõsequimur duo; vnum, s quod meritum Christi cõmunicatur oibus; aliud quod bonũ vnus cõcatur alteri. Vnde excõcati, per hoc, quod sunt extra Ecclesiã, perdunt partem oium bonorum, quæ sũt, quod est maius damnũ, quam damnum alicuius rei temporalis. Est et aliud periculum, quia constat, quod per huiusmodi suffragia impeditur diabolus, ne possit nos tentare: vnde qñ quis excluditur ab huiusmodi suffragijs, diabolus facilius vincit eum. Et inde est, qđ in primitiua Ecclesiã, cum aliquis excõmunicabatur, statim diabolus vexabat eum corporaliter. Hæc ille.

56 Ex quibus colligitur, qđ Deus Opt. Max. instituit quandam fratriã siue con fraternitatem charitatis, in qua oēs boni simul inuicem communicant sua bona spiritualia, idque non abs re, quando quidem vni soli Dño seruiunt omnes, oēs morantur in vna domo, quæ est Ecclesiã, oēs regenerantur vno fonte, oēs vna fide viuunt, & vno amore se diligunt. ^a O felicem societatem, o excellenter fratriam, siue confraternitatem, experte vitiorum, ornatam virtutibus, in qua nulla inuidia, ambitio, hypocrisis, præsumptio, vel alia actio mala, saltẽ mortifera inuenitur. In qua clerici & layci, sæculares & religiosi, diuites & pauperes, coniugati & soluti, Citramontani, & Ultramontani, Hispani & Gal li, domini & serui, heri & famuli; oēs demum accumbunt vni mensæ, oibus propinquantur ijdem cibi, licet aliquot eorum abundantius alijs, quam alijs.

57 In qua pluris fit cor confisum dolore peccatorum, quam vestis lacera, & sordide resecta, & calceus fenestratus, licet & hæc sincera mente gesta multum eam ornent, pluris præcordia charitate etiam vsq; ad inimicos extensa, quã vestes holoserica, pinnæve preciosæ solũ verrentes, quamuis & hæc cum rationi consonant eam decorent. Infelices profecto, & ignominiosi fuerimus, q in multis fratrijs, siue confraternitatibus, & societatibus honorificis descripti, immo & probatas religiones professi, quos co

ronæ rase, barbæ resectæ, vestes diuersæ tacite clamitant in ea constitutos, si ab ea sumus exclusi. Cum tñ in ea inueniantur multi milites armati, negotiatores diuites, coniugati mille curis distracti, agricolæ luis ligonib. fessi, & alij mechanici suis artib. noctes & dies exercendis dediti, immo & serui contumelijs domi norum nunquam non affecti.

E R O T E M A XVI.

58 Quo opus est vt ingressi hanc generalem oium iustorum fratriam, & confraternitatẽ, cõseruemur in ea, & vt ore mus, recitemus, & cãtemus, vt decet, & necesse est? Respo. quod sacræ deuotionis condimento. Deuotio autẽ est voluntas prompte Deo famulandi, vt docet Tho. ^b quæ, vt idẽ ibi, ^c addit, nascitur ex triplici fonte, nempe ex Deo tanquã ex causa extrinseca, iuxta illud Ambr. ^d Deus, quem vult facit religiosum, & ex meditatione diuinæ bonitatis eius, quæ est prima causa intrinseca, q̃ gignit amorem, iuxta illud psal. ^e In meditatione mea exardescet ignis, qui generat promptitudinem seruiendi ei. & ex consideratione defectuum naturæ & culpæ, quæ est altera causa intrinseca, quæ impellit recurrere ad Deũ, vt eos deleat, & suppleat, iuxta illud psalm. ^f Ad dominum

cum tribularer, clamaui &c.
59 Ex quo tertio fonte hauritur ratio, qua femina vt plurimum sunt deuotiores viris, & Ecclesiã sexum fœmineũ ap pellat deuotum. Est. n. q̃ fœminæ plus considerant fragilitatẽ, & defectus naturæ, quos habent maiores, quam viri, qui habent minores & contra, viri plus considerant vires & robur, quæ habet maior illis, quam fragilitatem, & defectum quos habent minores quã illæ, & ita fœminæ magis perpendunt necessitatem suam, quæ maior est recurrẽdi ad Deũ, quam viri, quæ est mens S. Thom. ^g Ex quo subinfero, eas fœminas, quæ sunt fragiliores, & pluribus bonis deficientes, esse plurimum deuotiores alijs, quæ minores defectus habent, & contra, eos viros, qui sunt fortiores, & bonis abundantiores, esse vt plurimum minus deuotos illis, qui sunt debiliores, & egen tiores. Hinc cernere licet multos nobis,

a ca. loquitur
24. q. 1. ad
Ephe. 4. Cũ
nc. 6. c. fir
muer, §. si
de sum. Tri
nitat.

b 2. 2. q. 82.
ar. 2. q. 2.
c ibid. ar. 3.
d super Lu
cam. c. 9.
e Psal. 38.

f Psal. 119.

g 2. 2. qua.
82. art. 2.

les, potentes, diuites, & robustos parum deuotos, quia occupati in considerando ea, quae habent, scilicet nobilitatem, potentiam, diuitias, & vires, parum perpendunt ea, quibus carent, & necessitatem quam habent ad Deum refugiendi. Hinc videas tam feminas, quam pauperes, afflictos, & aegrotos, ut plurimum esse deuotiores illis, qui non aegrotat, & affliguntur, & easdem personas tam feminas, quam mares, ut plurimum esse deuotiores tempore, quo sunt pauperes, afflicti & aegroti, quam tempore quo sunt diuites prosperi, & sani. Hinc etiam fit, ut quotidie in sacrae Penitentiariae praetorio petantur dispensationes super votis emissis in periculis magnis maris, fluminis, itineris, latronum, praeliorum naualium, & terrestrium, carcerum, & aegritudinum, ac aliorum mortis articulorum, & non super votis tempore prosperitatis emissis, quia cum in illo plus recurratur ad Deum, quam in hoc, plura vota emittuntur in illo, quam in hoc. In quod facit illud Plinii. Tunc maxime votorum locus est, quando spei nullus est. Hinc fit etiam, quod multi ignari & simplices sunt deuotiores, quam aliquot perspicaces, & erudi i. Cuiusmodi nat illud Apostoli. ^a Scientia inflat. Nō tamen ex hoc inferitur, quod sint optabiliora simplicitas ignorantia, & carentia aliorum bonorum supradictorum, quam perspicacitas, scientia, & alia bona supradicta, eo quod sunt occasio indeuotionis. Quia, ut eleganter sentit ille Aquinas, ^b haec, & omnia, alia bona per se sunt meliora, quam defectus & carentia illorum, licet per accidens abutenti eis fiant occasio indeuotionis, & aliorum malorum. Qui enim suam perspicacitatem, & scientiam, immo & nobilitatem, & potentiam, prosperitatem, sanitatem, robur, & vires, agnoscit humiliter esse dona Dei, & habere se illa ab eo, iuxta illud Apostoli. ^c Quid habes quod non accepisti? & quod est obligatus ad reddendum ei rationem de illis acceptis, nō tumescet, nec desinet agnoscere suam necessitatem, quam habet refugiendi ad Deum, immo cognoscat se habere maiorem ad id faciendum, ut illa sibi conseruet, & opituletur ad recte utendum eis, & ut eo fiat humilior, quo ad reddere Oper. Nauar. Tom. IIII.

dum de illis rationem esse obligationem, scilicet non considerata non solum non impeditur ei deuotione, immo eam augebunt, quibus interdum, & utinam non ut plurimum personae tam feminae, quam mares, perspicaces, & eruditi, & alia supradicta bona habentes, non satis considerantes a quo acceperunt illa, & quanta eius ope sit eis necesse ad conseruandum ea, & quanta ad bene utendum eis, negligant animaduertere maximam, quam habent necessitatem refugiendi ad Deum, & ita sunt parum (quam magna miseria est) deuoti. Deuotio autem, & meditatio etiam uoluntarie adeo quibusdam egregie doctis ac pijs uidentur necessaria, ut dixerint non esse suo nomine dignum illum religiosum, qui suam quotidie mentem saltem semel, omisso multiloquio orationis uoluntarie, ad huiusmodi meditationes non transfert. Quod tamen non uidetur verum. Tum quia nullo iure id probatur. Tum quia suo muneri satisfact, qui satis studiosus & deuote ea, quae sibi praecipiantur, recitat vel cantat, mentem pie & humiliter illis applicando. Tum quia consiliorum omisso non facit quem religiosi nomine indignum, ^d ut etiam in specie dixit S. Tho. ^e in hac uerba. Religiosus non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem peruenitur, sed ad illa, quae determinate sunt ei taxata secundum regulam, quam professus est, haec ille. Quibus addit Caie. quod, ex quibus colligitur contrarium huius finis. Quod non dixerim, ut retraham quinquā a tā uili meditatione (qua utinam uteremur) sed ut liberē scrupulis eos, qui aliquot dies haec omitunt, & a peccatis, quae contra conscientiam erroneam omitendo admitterent, praeseruent. Admonendo tamen, quod praefata meditatio tunc est digna laude, cum fit sine orationis praecipit prauiudicio, prauiudicat autem illi (omnium finis) cum ob eam praetermittitur, imo & mea, cum festinantius, & minus reuerenter & attentē, quam oportet, praecipit recitat, aut canit, ut post illam utique actam, ad praedictam meditationem consulam, & non praecipit accedat, ut insinuaui supra, referens quosdam noue, sed parum prudenter id docentes. Nam recte arguitur de toto ad partē, in qua est eadem ratio.

Q Cum

^a 1. ad Cor.
8. rel. i. c.
Nisi, de re-
nunc.

^b in d. 9. 82.
art. 3. ad 3.

^c 1. Cor. 4.

^d ar. c. ff. 4.
dist.
^e 2. 2. qu.
186. art. 2.

^f l. q. de tota,
ff. de rei
uend. c. Pa
stor. S. item
cū totū, &
off. deleg.

Cum ergo attentio, reuerentia, & mora bonæ orationi necessaria, sit pars eius, consequitur eum, qui eas omittit, peccare, sicut & qui totam, licet non tantum. Quando ergo tam necessaria est deuotio, & illa est haurienda ex triplici fonte, nempe Deo uti causa extrinseca, & ex duabus causis intrinsecis, scilicet meditatione bonitatis & beneficiorum eius, & consideratione defectuum naturæ, & culpe. oremus supplices ipsummet Deum Op. Max. ut suo nos dono potentissimo suæ bonitatis, suorumque erga nos beneficiorum agnitione, ac nostræ miserrimæ, defectibusque plene conditionis perpensione, suo famulatu, & seruitio approximet, adijciat, & omnino adducat. Amen.

E R O T E M A XVII.

62 Quænam pauca ex innumeris, quæ ad prædictas tres causas deuotionis pertinent possemus deligere ad eam (quæ preciosissima est Margarita) consequendam? Resp. Alij alia fore conuenientiora, mihi uero satis congrua hæc tria uideri. Primum quidem, quam supplicissime, quamque obnixissime orare, & flagitare Deum Opt. Max. ut sua nos beniginitate efficiat deuotos, siue uolentes prompte suæ Maiestati seruire. Secundum, leuare mentes nostras in eius bonitatem, & benignitatem indicibilem, qua nos amat, qua miseretur, & innumera tam particularia, quam communia beneficia præstat. Communia quidem creando, conseruando, gubernando, & a manu cæcæ demonis sanguine unigeniti filij sui proprio redimendo, & interius, exteriusque per se, & alios docendo, simul instituendo Baptismum, quo generamur, Eucharistiam, qua sustentamur, Pœnitentiam qua reparamur, & alia Sacramenta, quibus ad alia munimur, & singulis quibusque nostrum singulos Angelos tutelares, qui nos defendant, doceant, & gubernent, assignando. Particularia uero beneficia quâplurima, in quibus sunt mille bonorum in spiratio, a mille periculis corporis & animæ, præseruatio & liberatio, donorumque ac dotum animi & corporis, bonorum, & fortunarum largitio. Tertiū confi-

derare, reputare nostros naturæ culpæ, quæ defectus generales & particulares, in quibus sunt continuæ pœnæ, laboresque concatenati, quibus ob peccatum primorum parentum, & nostrum, omnes, & singuli quique in suo statu affligimur, perpensio item, & inclinatio nostre sensualitatis ad uitia Domini deuiandum, & ad bonis, quæ ab eodem suscipimus, abutendum. pugnaque carnis aduersum spiritum, & spiritus aduersus carnem, prauaque consuetudo male cogitandi, peius loquendi, & pessime agendi: & illa, qua nunquam non laboramus, instabilitas cordis, & molesta mentis euagatio, peregrinatio præterea, & exilium a conuersatione Dei, Diuorumque illa dulcissima, in quo plagis malitiæ, & liuoribus ignorantie sedati, manicisque ac compedibus quodantenus nexi, magna cum difficultate operamur decentia, imò & præceptis super omnia uero, illa insignis ingratitude, qua Deo Op. Max. intus, & foris per se, & alios recta monenti minime paremus: Quin & mortifere peccando fuimus rebelles, & hostes, a suisque pissimis castris in impiissima Luciferi transfugiendo, signisque illius blasphemis & uiuificis, relictis, huius mortifera sequendo, imò (quod uel dicere horrendum est) quodantenus, ut quidam eruditè ait cum pro Deo habere renuendo, nunc substituètes ei gastrinariam, & gulam, iuxta illud Apost. ^a quo rum Deus uenter est, nunc philargiriâ & auaritiâ, quæ iuxta eundem idolo- ^b rum seruitus, est, nunc philautiam ^b ad Gal. 5. siue vanam gloriam, per quam, iuxta eundem ^c dicentes nos sapientes, stulti ^c ad Ro. 1. mus. Denique, quod uitam hanc terrestrem, & parum duraturam, tot malis afflictam, uix volumus, nisi coacti relinquere, iuxta Cyprianum ^d nec nisi exiliter eam pro celesti, & perpetua his malis carente, & bonis omnibus, redundante, commutare. Hac triplici consideratione & reputatione satis ruminata, & prout cuique Spiritus sanctus dederit extensa, arbitror posse nos concipere magnam nostram fragilitatem, & maiorem ad refugendum ad Deum necessitatem, & maximam ipsius potentiam, & ad nos inuandum clementiam & bonitatem; & consequenter, reddere nos bene affectos ad uolendum ei prout seruire

^a ad Phi. 3.^b ad Gal. 5.^c ad Ro. 1.^d relatū a Grat. in ca. quā præpositum. 12. q. 2.

uire in timore, exultare ei cum tremore (quod est deuotum esse) & ut quam humilissime, quamque obnixissime ei supplicemus, ut nos a tot & tantis malis, & præsertim a morte perpetua liberet in hoc sæculo per suam gratiam, & in futuro per gloriam. Amen.

Tractans 47. Concordias inter Sotum & Authorem. Cap. XXI.

- 1 Ioannes a Medina laudatus.
- 2 Dominicus Sotus laudatus, qui, & author, Doctores, & Cathedralij primæ functionis Salmanticensis fuisse.
- 3 Clericos cur oportuit institui.
- 4 Horis dicendis a Deo laudando debuisse constitui tempora, horas, templa, hymnos, & psalmos.
- 5 Theologi & Canonista munera sic differunt. & 6.
- 6 Horas Canonicas esse octo, graues Doctores tradunt.
- 7 Horas aliqua de causa iuste interpolari, & omitti.
- 8 Ordinari minoribus an teneantur ad certas preces lege humana, vel consuetudine, sicut diuina ad incertas.
- 9 Præstimonium ad nil aliud quam horas obligat.
- 10 Pêso ad hor. minores S. Maria obligat.
- 11 Beneficium paruum cur pro nihilo non habendum.
- 12 Beneficium etiam fructu reseruato obligat ad horas.
- 13 Breuiarij defectus ut excusatur ab horis.
- 14 Horis a dicēdis quæ impotētia excusatur.
- 15 Cæcus & caligans ut tenetur ad horas.
- 16 Horarum pars a ministro omissa an supplenda.
- 17 Organo cantatum quomodo suppletur melius.
- 18 Infirmitas quæ sine prælato excusatur ab horis.
- 19 Horas dicat excommunicatus, irregularis, & degradatus.
- 20 Excommunicatus magis debet vitare, quam vitari.
- 21 Excommunicatus alios (quod male seruatur) euitet.
- 22 Monacha ad chorum professæ tenentur ad horas.
- 23 Monachos ad chorum professos qui potest facere conuersos, qui, nec Noui-

- 24 tij tenentur ad horas.
- 25 Religio potest institui sine choro.
- 26 Horis obligatus tenetur dicere officium S. Mariae, & quicquid suum Breuiarium omnibus præcipit.
- 27 Breuiarij prohibitio nemo iuste mutat.
- 28 Breuiarium Card. S. Crucis cur author colorat.
- 29 Maria matris hora minores ab Urbano II. præcepta.
- 30 Mariam in matre deuotio antiquissima.
- 31 Maria matri defunctæ statim dictum templum.
- 32 Maria nondum nata a paganis dictum sacellum.
- 33 Hieronymus Orosius præsul laudatus.
- 34 Clerus credat horarum onus esse sibi primum.
- 35 Horarum præposterationem non esse mortiferam.
- 36 Missam ante matutinam minime dicendam.
- 37 Missa iure communi, & dici potest post meridiem.
- 38 Horas et priuatim dicēdas in loco sacro.
- 39 attentio & deuotio proprie dicta ut differunt.
- 40 Deuotio improprie dicta & differt a proprie dicta.
- 41 attentio triplex, secundum omnes: Prima & tertia omnibus communis, sed solis doctis, sed etiam non Theologis, contra Sotum.
- 42 attentionis tertia, quæ optima est, materia propria Deus, adeo quod etiam in humanitate Christi non est omnino sistendum.
- 43 Attendenda non tam erat plebs ut putat Sotus.
- 44 Orationis quinque effectus diuersi.
- 45 attentio qualis in qualem effectum necessaria.
- 46 Oratio omnis etiam laici sine attentione mala.
- 47 attentio cur magis quam bonitas orationis exigiatur.
- 48 Oratio voluntaria mala cur non omnis mortifera.
- 49 Actus sine qualitate requisita non sufficit.
- 50 Non entis non sunt qualitates.
- 51 Lex non omnis præcepta etiam naturalia mortifera.
- 52 attentione necessaria non debemus esse contenti.

- 44 Constitutio c. Commissa, de elect. lib. 6. non includit Episcopum.
- 44 Lex interpretans terminis interpretata continetur.
- 45 Ecclesiam parochialem capiens animo certo non promouendi, tenetur restituere fructus, nisi eo mutato promouatur nu. 45. & 46. & tunc non restituet antea perceptos.
- 46 Conditione deficiente deficit dispositio.
- 47 Restituere debet fructus non promotus etiam ante sententiam.
- 47 Pena regulariter non debetur ante sententiam.
- 48 Pena quid sit definitur.
- 48 Condicio & modus diuersa.
- 49 Pena qua in foro Dei debita. nu. 54.
- 51 Beneficium parochiale capientis pena non extenditur ad capientes alia, qui tamen peccant, si non capiunt ordines eis annexos, vel laicaliter utantur.
- 52 Beneficium retinens nolens se crari an peccet.
- 53 Perso perit matrimonio, sed non Vita laica.
- 55 Ecclesia parochialis proprie non est praebenda. nu. 57.
- 55 Beneficio ipso iure priuatus non potest spoliari. nu. 57.
- 56 Beneficium capiens ut fiat presbyter, in quo dissimulis capienti pecuniam, ut aliquid faciat. nu. 57.
- 58 Resto ob horas emssas iuris humani est.
- 59 Dispensat Episcopus in hoc cum Parochotanium causa studij.
- 60 Conc. Later. iudicare fuisse circa horas partim nimis laxum, partim nimis strictum, est nimis liberum.
- 61 Intellectus. S. Statuimus. Concil. Later. sess. 9.
- 62 Concil. Lateranen. lex de omnis horis seruanda.
- 62 Concilium Lateran. suspiciendum, non despicendum.
- 63 Intellectus dicti Paludani de se absentante, ab horis.
- 64 Absentanti se principaliter ab horis hac non obstant.
- 65 Beneficiarius male uiuens an restituat fructus.

Sicut candide Lector, in prima huius libelli additione adiecimus c. 20. seu quoddam auctarium, quo quaedam pla-

cita de oratione, & horis Canonice ruditissimi, iuxta ac pessimi D. Io. a Medina, qui eodem tempore, quo ego, de illis scripsit, nostris asseritis conciliaremus. Ita in hac additione visum est addere, hoc c. 21. seu simile auctarium ad conferendum cum nostris asseritis quaedam, quae scripsit Dominicus a Soto, vir vndeque doctissimus, grauissimus, & probatissimus, Illustreque Illustrissimi Praedicatorum ordinis ornatum, posteaquam ego Salmant. (quae nos ambos, me prius, & eum posterius doctoratu insigniuit, & Cathedra primae functionis illum Theologiae, me Canonum ornaui) Conymbriam duorum Monarcharum rogatu obnixo coactus migraui: & in ea hunc libellum addidi.

In primis ergo inueniet, qui sua cum nostris contulerit, eum, omissa rei de qua tractamus, institutione, & diuisione, ante omnia vtiliter quinque magno apparatu probasse.

2. Primum quidem, decens, & necessarium fuisse instituere clerum, qui inter Deum & populum esset medius, qui quotidie populi nomine Deum laudando psalleret, quiue curaret gratiam Dei & precando, & administrando, sacramenta in populum deriuare, & vicissim gratias eiusdem nomine Maestati suae rependere: & merito, quia cum hoc munus omnium Reipub. sit maximum, & ad alta omnia certos habeat ministros deputatos, maiore profecto ratione ad hoc debuit aliquos deputatos habere.

3. Secundum, non solum debuisse institui personas, quae Deo laudes canerent, sed etiam designari tempora, dies, & horas, quando id facerent.

Tertium, oportuisse constitui loca, & templa, in quibus id fieret, vasa ite, & ornamenta administrandis sacris opportuna.

Quartum, debuisse praescribi psalmos, hymnos, orationes, & preces, per quae gloria, laus, & honor tantae Maestati deferretur, & gratiae pro humana fragilitate agerentur.

Quintum, septem horarum Canonicarum institutionem esse antiquissimam, & decentissimam, & congruentissimam. Inueniet item, qui eadem contulerit, nos contra, definitione & diuisione praemissis, horum quinque probatione pra-

alib. 5. q. 5. ar. 1. de iust. & iur.

b in c. 1. ubi definitur & diuiditur oratio, & diuiditur hora Canonica, supponit.

supponit.

supposuisse potius, quam probasse: simul dubitare poterit, quia de causa id contrahit gerit. Cui responderi potest facile, illi scilicet Theologo fuisse animum cōfundendi hæreticorum statuta, Ecclesie p̄barissima probando: Mihi vero ut Canonistæ fuisse mentem eadem Canonū regulis declarandi, extendendi, & usui Catholicorum quibus iam probata erant, accommo dandi.

Secundo, qui p̄dicta eius placita cū meis contulerit, aduertet eū nemine citato, & quasi contempnim decernere, non audiendos, qui octonarium horarum Canonicarum numerum ponunt. Nos vero multis, eisdemq; grauissimis auctoribus, qui neruosa ratione nituntur, citatis illum olim posuimus, & in hac additione lectorem admonuimus, ipsum, si satis illa perpenderit, minime ita decreturum.

Tertio, ipse magno apparatu probat, licere canticū psalmodi, horarum Canonicarum, & officiorū Ecclesiasticorum. Nos vero breuius idem facientes, latius id praxi, & vsui accommodauimus. Quia ut p̄dixi, ille ut Theologus pugnans contra hæreticos, iam probata Catholicis, probat eis. Nos vero ut Canonistæ, id iam probatum Catholicis eorum praxi accommodamus.

Quarto, conuenimus ambo, in ascedendo totum clerū persuadere sibi dēre, munus hoc horas dicendi esse ipsi p̄cipuū & genuinum. Ex quo infert ille, nulla Canonicā hora vllō genere negotij, et litteris studendi, gubernandi, p̄legendi, vel p̄dicandi, esse interpolandū.

Nos vero diximus multis de causis posse quē interpolare, & interrūpere horas Canonicas, ita ut cessante eā, non oporteat a capite repetere, sed solum ab eo loco, vbi sit interruptio aut interpolatio, imo & nonnunquam totas uno die vel altero ob negotiorum magnitudinē penitus omittere. Nec obstat quæ eum ad id mouit, ratio certe memoranda: nepe q̄ (Deo ita disponente) subtractio t̄pis ad eas dicēdas necessarij nil impedit, quominus alia negocia bene expediātur. Non, inquam, hoc obstat, quia licet ut plurimum ita se res habeat, p̄sertim in exemplis, quæ ipse subiigit, studendi, p̄legendi, p̄dicandi, &

gubernandi, frequenter tamen occurrunt aliqua ita vrgentia, ut nullatenus, vel saltem nō sine maioris p̄cepti transgressionē, bene fieri possint, sine talis temporis subtractione, qualia sunt exēpla a nobis ibi p̄posita, quæ gratia breuitatis hic non repetimus. Quin & ipse met alio in loco ait, causa infirmorū, & ob aliqua alia impedimenta interdū posse illas omitti. Admonuimus autem modū, quo absq̄e studij, & aliorum huiusmodi negotiorum iactura horæ p̄dictæ possint recitari, quodque nemo deberet dispensationem a Sede Apostolica, quæ ab eis dicendis excusaretur, impetrare. Quin & alio in loco addimus, Reges Principes, Iudices etiam laicos, imo & fere omnes artifices etiam mechanicos, sine suæ artis & officij notabili iactura eas per aliquot Breuiaria posse recitare.

Quinto, ambo dicimus, neminē rōne ordinis, qui hō est sacer, teneri ad recitandū horas Canonicas, neq; canticū Graduum, quod Breuiariū Pij V. psal. Graduales appellat. Ille aut addit, quod nulla est lex, neque consuetudo, quæ et ad Canticū Graduum obliget, & quæ neque Eps obligare p̄ot. Nos aut diximus, nullam quidem esse legem communē, quæ ad id obliget. Sed an alicubi sit huiusmodi consuetudo, dubitamus. Meminimus enim, antē circiter 70. ann. morem fuisse in Regno Nauarræ, ut insigniti quatuor minoribus, quos vulgus ibi gradus ordinum appellat, p̄satum Canticum graduum, & qui prima tonsura tantum erant insigniti, psallimus, *Miserere mei*, quotidie dicerent. Diximus et, quod esto Episcopus auctoritate sua sola nequeat huiusmodi minoribus ordinatos nolentes ad aliquid certum recitandum obligare, ut ille ait, posse tamen de eorum consensu id facere, cū iure naturali conuētiōes & pacta, quæ duorum, vel plurium cōsensu constāt, obligent ad peccatum, p̄sertim in foro conscientie.

Addidimus itē, q̄ licet p̄dicti in nullo humano iure, vel cōsuetudine teneantur dicere p̄dicta, iure tamen naturali, & diuino tenentur ad aliquas p̄ulas, vel gratias Deo Optim. Maxi. maiores, quam laici, agendas, ob beneficiū clerici

fin d. qu. 8.
ar. 3. col. 4.

g c. 16. m.
me. 51.

b ille in d.
ar. 4. col. 2.
ego in c.
7. a. n. 12. et
in Man. Cō
fess. ca. 25.
num. 96. &
108.

i ut dix. in
d. Manu. c.
25. n. 108.

k ut in di.
Manu. nu.
108. paulo
latius dixi-
mus.

l l. 1. ff. de
pact. c. 1. de
pactis obli-
gent.
m arg. c. in-
ramen. 22.
q. 5.

catus, & ordinu ab ipso acceptu, saltem dum clericali priuilegio gaudent.

Adiecimus etiam modum noui eas persoluendi, vbi nulla lege, consuetudine, vel facto sunt determinate, & obligatio predictas gratias agendi, iudicio nostro, non obligat ad plus, quam veniam, ubi non sunt determinate.

a in d. a. 3. col. 3. 9 Sexto ille ait, ^a & recte quidem, teneri ad horas Canonicas eum qui habet praestimonium, seu beneficiu quod vocant praestimoniale, Nos autem in hoc libro id non expressimus; sed satis fuit dixisse, omnem beneficiarium beneficij Ecclesiastici teneri ad eas, cum inter omnes conveniat, & efficaciter probat Pannormit. ^b eiusmodi praestimonia esse beneficia Ecclesiastica, licet nullam in eo residendi, nec in eo seruendi per se, vel alium obligationem, vel onus habeant, expressi autem id in Manu. Conf. ^c

b in cōf. 47. col. 2. 10 Septimo inter ambos conuenit, vbi supra Pensionarium non teneri ad horas Canonicas. Nos autem in hac additione addidimus nouam felic. recorda. Pij V. constitutionem, qua obligauit eos ad officium Beatæ Mariæ minus dicendum.

c i d. c. 27. nu. 108. 11 Octauo ille, ^d ait, non obligari quæ ad horas Canonicas ratione beneficij valde exigui, nos vero ^e multis nostram partem confirmando, & partis aduersæ fundamenta soluendo contradiximus.

d in d. a. 3. col. 3. e d. c. 7. nu. me. 27. Quibus nunc addo primo, quod ipsemet confiteretur beneficiu octo ducatorum obligare: quod tamen certum est non sufficere ad sustentationem habentis illud: ergo non oportet ad hanc obligationem inducendam, ut beneficiu valeat etiam exiliter sustentare beneficiarium. Secundo, quod etiam ipse ait, illud debere esse adeo exiguum, quod pro nihilo reputetur, quale tamen nullum est. Tum quia post Conc. Tridē, ^f omnis clericus etiam primæ tonsuræ tantum, habens beneficiu Ecclesiasticu quamlibet exiguum, gaudet priuilegio fori, etiam quoad crimina, quoad quæ non gaudet etiam insignitus quatuor minoribus, si beneficio careat, quod est magni momenti, & facit, ut non debeat pro nihilo reputari. Tum quia habens beneficiu etiam exiguum, licite potest sine alio patrimonio ad ordines sa-

cros promoueri, & ad quos tamen non potest sine beneficio, vel patrimonio sufficienti admitti, quod etiam est magni ponderis. Tum quia ratione qualiscunque beneficij accedit beneficiario aliquis honor, & præ eminentia, præ non habentibus simile in Ecclesia, cuius est beneficiu, & honor, est bonum præstans, quia præcellit alia pecuniaria, ^h Tum quia non potest renunciari abique superioris auctoritate, ⁱ Tum quia non deerit, qui uoluerit illud renunciatum acceptare cum onere horas recitandi, ob predictos respectus.

¹² Nono, ille ait, vbi supra, non teneri ad horas Canonicas beneficiarium, cuius fructus sunt per Papam alteri reuati, nos vero contradiximus, ^k Tum quia Papa non reseruat fructus sine consensu beneficiarij, & consequenter per eum stat, quo minus eos recipiat, cum eius consensu facta sit reseruatio. Tum quia obligatio recitandi principaliter ex titulo beneficij, quam ex perceptione fructuum descendit: per eius enim collocationem, & acceptationem ante fructuum perceptionem, beneficiarius Ecclesiæ, & Ecclesia beneficiario quadantenus dispensatur, iuxta Innocent. III. ^l Tum quia nihil iuuat eum suum illud fundamentum, scilicet, quod Papa reseruando fructus alteri, præsumitur velle absolueri illum ab onere recitandi, quoniam nullo iure talis præsumptio nititur, cum de ipsius consensu reseruet, per predicta. Tum per alia, quæ vbi supra, ^m referendo sententiam doctissimi Ioannis a Medina nostræ conformem, prædiximus. Quamuis sententia Soti seruari posset in eo, qui succedit in beneficio, cui omnes fructus, & administratio tota reseruata fuit ex præcessoris sui consensu, huiusmodi tamen reseruaciones deserunt fieri felic. recordatio Pio Quinto, & Sanctissimo Domino nostro Gregorio XIII. clauum Ecclesiæ vniuersæ tenentibus, ut ibidem adjicitur.

¹³ Decimo, ipse ⁿ carpit Paludanum, dicentem excusari quem a recitandis horis defectu Breuiarij, quia typographiæ artis beneficio facile, & vili haberi potest. Sed per facile defenditur Paludanus. Tum quia non fuit ei mens excusandi eum, qui mediocri cura potest habere

g c. Eps. & cap. tuus, de prob.

h in x. philo- soph. 4. Eth. et gl. q. 1. a. i. id iura ci. tat i. c. 1. 1. uer. mode-

12. Nono, ille ait, vbi supra, non teneri ad horas Canonicas beneficiarium, cuius fructus sunt per Papam alteri reuati, nos vero contradiximus, k Tum quia Papa non reseruat fructus sine consensu beneficiarij, & consequenter per eum stat, quo minus eos recipiat, cum eius consensu facta sit reseruatio. Tum quia obligatio recitandi principaliter ex titulo beneficij, quam ex perceptione fructuum descendit: per eius enim collocationem, & acceptationem ante fructuum perceptionem, beneficiarius Ecclesiæ, & Ecclesia beneficiario quadantenus dispensatur, iuxta Innocent. III. l Tum quia nihil iuuat eum suum illud fundamentum, scilicet, quod Papa reseruando fructus alteri, præsumitur velle absolueri illum ab onere recitandi, quoniam nullo iure talis præsumptio nititur, cum de ipsius consensu reseruet, per predicta. Tum per alia, quæ vbi supra, m referendo sententiam doctissimi Ioannis a Medina nostræ conformem, prædiximus. Quamuis sententia Soti seruari posset in eo, qui succedit in beneficio, cui omnes fructus, & administratio tota reseruata fuit ex præcessoris sui consensu, huiusmodi tamen reseruaciones deserunt fieri felic. recordatio Pio Quinto, & Sanctissimo Domino nostro Gregorio XIII. clauum Ecclesiæ vniuersæ tenentibus, ut ibidem adjicitur.

uer. mode- 12. Nono, ille ait, vbi supra, non teneri ad horas Canonicas beneficiarium, cuius fructus sunt per Papam alteri reuati, nos vero contradiximus, k Tum quia Papa non reseruat fructus sine consensu beneficiarij, & consequenter per eum stat, quo minus eos recipiat, cum eius consensu facta sit reseruatio. Tum quia obligatio recitandi principaliter ex titulo beneficij, quam ex perceptione fructuum descendit: per eius enim collocationem, & acceptationem ante fructuum perceptionem, beneficiarius Ecclesiæ, & Ecclesia beneficiario quadantenus dispensatur, iuxta Innocent. III. l Tum quia nihil iuuat eum suum illud fundamentum, scilicet, quod Papa reseruando fructus alteri, præsumitur velle absolueri illum ab onere recitandi, quoniam nullo iure talis præsumptio nititur, cum de ipsius consensu reseruet, per predicta. Tum per alia, quæ vbi supra, m referendo sententiam doctissimi Ioannis a Medina nostræ conformem, prædiximus. Quamuis sententia Soti seruari posset in eo, qui succedit in beneficio, cui omnes fructus, & administratio tota reseruata fuit ex præcessoris sui consensu, huiusmodi tamen reseruaciones deserunt fieri felic. recordatio Pio Quinto, & Sanctissimo Domino nostro Gregorio XIII. clauum Ecclesiæ vniuersæ tenentibus, ut ibidem adjicitur.

in dubij, & k in d. c. 7. nu. 30. et in c. 20. n. 15. l c. nisi cum pridē, de re nunc.

m i d. c. 10. nu. 15.

n in d. a. 3. col. 3.

habere illud, & non habet, sed tantum eum, qui cura tali adhibita, non potest habere illud saltem pro illo die, quo nō recitat horas. Tum quia, ut quis excusetur ab horis hodie dicendis, non oportet quod nec hodie, nec heri, nec nudius tertius, quartus, aut quintus potuerit querere illud, neque quod non dederit causam, ob quam hodie non potest illud habere, sed sufficit, quod toto hoc die non potest. Sicut ab excusando quem ab hodierno ieiunio, non requiritur quod hodie, heri, nudius tertius, quartus &c. non potuerit ieiunare, imō neque quod heri, vel nudius tertius nō dedit causam, cur hodie non possit, etiā si illa impotētia sua culpa ei euenerit, ^a ut supra ^b dictum fuit.

a ar. c. quia diuersitate de concess. prob. c. uenies, de spō. ful. b c. 11. nu. me. 11. c. ipse in d. ar. 3. col. 4. nos i. c. 11. nu. 13. & 14.
 14. Undecimo, ambo, ^c excusamus cæcum, aut oculis ita caligantem, ut legere non possit, ipse autem excusat illum simpliciter, nos uero cum limitatione, nisi possit illas cum socio recitare, & esset qui uellet, & posset eum iuuare gratis, aut precio, si haberet redditus ecclesiasticos sufficientes ad se alendum, & illum ad id conducendum. Obligamus item eum ad recitandum eam partem, quam memoriter tenet, & earum pars maior fuerit, licet non habeat socium, nec habere teneatur. Quod etiam ipse Sotus sub dubio forte satis affirmat.

15. Duodecimo ille excusat in specie ab interruptione horarum culpa eos, qui ex choro mittuntur ad thurificandum, quo tempore, *Magnificat*, vel *Benedictus*, ab eo canuntur. Ego uero ^d generaliter excuso ab illa culpa omnes, qui exeunt choro ad aliquid aliud officio necessarium peragendum, non tamen excuso eos a supplendo post, vel anteq̃ id fecerint, ea quæ omittunt. Ille uero sic, ea ratione, quod non tenentur memoriter illa scire, & quod satis uideatur ab eis dici, quod eis in alijs occupatis chorus omnium nomine recitat, uel cantat. Ego autem non fui ausus extendere tantum, tamen non audeam eos ob omissionem suppletionem arguere peccati, quin & rationi satis consonum uidetur id, quod ille subdit, nempe illum, qui organorum pulsu choro responderet, excusari a recitanda antiphona, vel alia parte, quam organus pulsaret, tamen

(quod ille non tangit) non audeat excusare chorum totum nec singulos eius a supplendo tacite id, quod organus pulsaret: & magis laudo modum illum suppleri, quo chorus submissa uoce & singulatim supplet singulos uersus ab organo pulsatos post singulos a se cantatos, quam illum, quo chorus supplet unico contextu, dum primus uersus ab organista psallitur, totum canticum, uel psalmum a choro, & organis vicissim canendum. eo quod attentionem & deuotionem vagandi mente, & colloquendi uerbis tollit, & valde laudabile est id quod ab hoc incitat, ^e

16. Decimotertio, ambo excusamus a recitando infirmos, ille breuius, ego uero latius. Ambo requirimus, ut infirmitas sit talis, quæ legitimam ad non recitandum pariat impedimentum. Ille autem ait, quod si manifestum est infirmitatem parere tale impedimentum, auctoritate propria potest quis horas omittere. Si autem est dubium, consilium medici, & auctoritatem Prælati esse requirendam, ut in ieiunijs, iuxta doctrinam Thomæ, ^f licet ipsum ille non citet. Mihi uero, ^g uisum fuit satis esse consilium medici, modo ille sit prudens, Deum timens, & præcepta Ecclesiæ obseruans, ob quoddam notabile Ambrosij, ^h elogium, Nullibi enim fere consuetudo cleri, exceptis ad summum monachis, habet, ut super hoc Prælati consultatur. Cum & raro, & a raris super ieiuniorum remissione consulimus Prælatos, & ex Th. ubi sup. colligitur, eiusmodi consuetudinem satis esse iustam.

17. Decimoquarto, inter ambo, ⁱ conuenit nec excommunicatum, neque irregularem, nec depositum, neq; degradatum ab horis dicendis excusari, iuxta glossam, adiuncta doctrina Archid. Cardin. Alexand. ^k Quia nemo ex improbitate sua debet reportare commodum. ^l Ille autem exprimit, & quidem recte, irregularem, depositum, & degradatum licite posse suum pensum perfoluere simul cum alijs in choro, excommunicatum autem minimè. Admoneo autem lectorem, ut typographiæ ipsius uerba in meo libro significare, excommunicatum non teneri inrequam denuncietur uitare alios, quod longe fuisse a me.

e argu. c. ex parti. de consue. & l. conuenire. ff. de pac. dotal.

f. 2. 2. q. 14. ar. 7. 4. g c. 11. nu. me. 4.

h c. contra-ria, de consue. dist. 5.

i illū in d. col. 4. & me in ca. 7. nu. 17.

k in c. p. b. dist. 28: l. l. itaq; ful. lo. ff. de fur. c. l. adiū. 1. gl. 16. q. 1.

te viri doctissimi iuxta ac piissimi, constat ex eo, quod paulo ante prædixit, excommunicatum solitarie eas dicere debere, & quod non ignoravit Canonem^a disponentem, quod excommunicatus magis tenetur ad vitandum alios, quam alij ad vitandum eum.

18 Quod (proh dolor) male servant multi ob occultam culpam a iure, vel ab homine excommunicati, & præsertim super beneficijs, quæ possident, condemnari, qui antequam denunciarentur, & per schedas, siue cedulones in valuis Ecclesiæ, & quadriuijs affixos publicentur excommunicari, non verentur illa admittre, & diuinis se ingerere, & distributiones quotidianas recipere, quin & (quod horrendum est) missare, & promissis pitantias accipere, immo & quærent, nisi eo modo, qui adijciatur inf^b.

19 Decimoquinto inter ambos, conuenit, quod monachi, & monachæ, ad chorum deputati, vel deputatæ, iam professi, vel professæ, etiam carentes ordine sacro & beneficio Ecclesiastico, tenentur ad prædicandas horas Canonicas. Ille autem late nititur confirmare contrariam sententiam Caietani (a qua tamen discedit) dicentis nulla lege, neque consuetudine, quam ipse sciatur, neque vlla efficaci ratione communem sententiam probari. Nos vero quam breuissimè eam asserimus, insinuat ex D. Antonino efficaci ratione, quam tandem ipse Sotus deligit, & potuit a nobis mutare, & mutatum fuisse satis significant allegata per eum, quæ sunt ipsa eadem, quæ nos ante omnes alios ad confirmandam rationem citauimus.

20 Decimosexto conuenit etiam inter nos, quod nec monachi nouitij, nec professi ad munia laica, vel secularia a Choro præallendi aliena, siue sint viri, siue feminae, tenentur ad prædictas horas pronuntiandas, sed tantum ad præces alias per sui ordinis regulam, & statuta sibi sub pena peccati venialis, vel mortiferi, aut alii speciali præceptas. Ipse tamen addit posse Prælatos ordinum dimouere monachos et professos ordine sacro nondum insignitos, & monachas et professas ad chorum, & spiritualia munia, ab obligatione exercendi ea, & deputare laicis munij, & consequenter absoluerè illos ab obli-

gatione pronuntiandi horas, eo quod Maxim. Pont. ab initio institutionis religionum hanc facultatem mutandi earum Præfectis concessit. Ego autem ea tunc tacui, & nunc minime probò. Tum quia nunquam alibi legisse memini, Summos Pontifices, eiusmodi potestatem præfatis Præfectis fecisse. Tum quia receptum est eos, non posse suis monachis facere facultatem transeundi ad laxiorem,

& minorem religionem,^d & constat ita tum ad laica munia professi minorem, & laxiorem esse, quam sit status ad spiritualia munia professi.^e Tum quia hoc consequeretur, monachum nondum sacro ordine insignitum ob sua demerita ab ordine perpetuo in triremes, uel in laicam, vel clericalem vitam eiecitur ab onere recitandi horas absolui. Cuius contra, si definimus, & satis colligitur ex his, quæ in tractatu de uoto paupertatis, & scripsimus Tum quia pars principalis uoti solennis proficientis ad chorum est, inseruiendi spiritualibus, & ita nide-

tur, quod cum solus Papa possit dispensare in uoto solenni, ita solus ipse possit illam partem principalem relaxare.^h Tum quia licet uiderim aliquos monachos ad laica professos in statum professorum ad chorum euectos, neminem tamen ha-

tenus uidi ex professis ad chorum ab alio, quam a Pont. Max. in ordine professorum, ad laica mutatum, nisi forte ob sua delicta, ob quæ et ab ordine penitus eiçi possit in præfato tractatu, probauimus, per quam pœnam ob delicta impositam, nullatenus credimus eum ab onere pronuntiandi horas absolui,

ut & ipse ait, nemo ex sua improbitate commodum reportare debeat,^k

Fateor tamen potuisse Pontificem Max. ab exordio religionum, imò & nunc posse facultatem prædictam iusta de causa facere, sed non credo eam habentem factam.

21 Non enim satis placet id, quod ipse religionis aliqui colatissimus insinuat, nullam religionem ad munia laica sine choro, & spirituali Dei cultu subsistentiam, institui posse, uel dēre. Tum per illud Iacob. 1. Religio munda, & immaculata apud Deum & homines hæc est: Visitare pupillos, & uiduas in tribulatione. Tum quod hac auctoritate misus, definit Thomas sanctum in uno loco,^l posse institui religionem

d. gl. in c. cū singu. §. si. Verb. Canonica, de p. b. lib. 7. & Tho. 2. 2. q. 8. arg. 8. T. 4. nor. & alij in c. licet, de regul.

e. arg. c. sil. lud. & c. solita, de maior. & obed. fe. 7. n. 20. ne dicatis. 12. q. 1. n. me. 65.

h. arg. l. quæ de tota, ff. de rei ued. c. pastor. §. item cū tonitru de off. de leg.

i. super c. nū dicatis, nū me. 67.

k. l. itaque fullo. ff. de iur. cal. legi. adiuc. gloss. 16. q. 1.

l. 1. 2. q. 188. art. 2.

a. ca. illud. de cler. ex. com. minif. singulariter.

b. c. 22. misel. 2. c. illud in d. ar. 3. col. 4. §. 6. me in d. c. 7. n. me. 4.

a ea. g. a. 3. gionem aliquam ad opera uitæ actiua tantum, & in alio, ^a quoddam etiam ad militiam armatam in proximorum defensionem ad obsequium Dei exercendam.

b illū in li. 10. g. 5. ar. 4. col. 4. & me d. c. 7. nu. 2. 22 Decimo septimo inter ambos, ^b cōuenit, clericos ordine insignitos iure naturalis, & diuino teneri quidem ad maiores preces, & laudes diuinas, quā laicos, substantiam autem, speciem, & quantitatem earum non esse iure diuino, sed tantum humano determinatā, & ideo varias apud uarios esse horarum dicendarum formulas, ut Canones censent, ^c

e c. in die, d. consec. d. 5. & c. nouit. ca. de his. c. placuit. 12. dist. d. c. 10. m. 4. Ipse autē latius spaciatur circa uarias uariarum Ecclesiarum, & ordinum horarum Canoniarum formulas, & circa obligationem, quam illæ inducunt. Ego autem, ^d breuius & generaliter concludo, quod omnes, qui præcipimur dicere horas Canonicas, tenemur ad dicenda omnia, quæ præcipit dicere forma Breuiarij, secundum quam obligamur eas dicere, & consequenter officiū Beatæ Virginis, defunctorum, Litaniarum, Psalmos Penitenciales Canticum graduum siue psalmos Graduales, & commemorationes, & trinam orationem ante Matutinum, & ante Primam, & post Completoriam, & quicquid aliud, quod illa forma præcipit esse dicendum ab omnibus generaliter, secundum eam formā recitaturis Dixi (omnibus generaliter) quia si præcipiat aliqua dicenda illis uel illis, illo, uel illo loco tantum, solū illi, & in illo loco dicentes ad ea teneantur. Dicens autem quod tenemur dicere id, quod præcipimur, intelligo sub pœna peccati mortiferi, quia non parere præcepto, mortiferum est, ^e nisi rei paruitas, uel alia causa a tanto malo excuset, iuxta ea, quæ in Manua. Conf. ^f

e §. quod præcipitur. 13. g. 1. §. fin. 4. dist. f. c. 11. resoluimus. g. ille in d. col. 2. Ego aut in c. 19. anu. 211. h in summ. uer. Horarū §. 2. i in cap. 19. nu. 211. 23 Decimo octauo, uterque § nostrum ait, non licere obligatis ad horas Canonicas deligere pro libito formulam, seu Breuiarium dicendi illas, etiam si ad titulum sui patrimonij, sine ullo beneficio sint ordine insigniti, contra Directorium, & eius sequaces. Ille uero ait, non audere contradicere omnino Caieta. ^h dicenti id licere, sed solum quoad culpam ueniale: Ego arbitror ⁱ contradicendum illi etiam quoad culpā mortalem, quoniam transgreditur præceptum, quo iubemur omnes recitare il-

las, secundum formulam Breuiarij, quā sequi præcipimur: tamen si excusaremur a culpa mortifera eum, qui uno, uel altero die, etiam sine ulla causa, id faceret, & etiam a ueniali, si qua (licet non omnino iusta) causa concurreret.

k ille in d. ar. 4. col. 3. ego c. 19. m. num. 201. 24 Decimonono uterque, ^k adduxit multa, quæ suaderent, Breuiarium boni memor. Card. S. Crucis, aut esse tollendū, aut reformandū, aut saltem in choris nullatenus iuxta eius formulam recitandum, & canendum: Et ipse quidem nulla ratione inuentionem eius colorat. Ego uero multis, quo excusarem & Pontifices Max eius formulam recitandi per frequentes dispensationes probantes, & innumeros clericos, præsertim sæculares, & in his etiam summates, (qui tanto applausu illud susceperunt, ut etiam dum deplorent ablatum) a facultate cōmutandi uetera per tot sæcula Canonibus approbata.

l ille in d. ar. 4. col. 4: & ego in c. 10. nu. 2. m in prag. sanct. Gall. in ti. quom. diuini off. uerbo. disturi. 25 Vigesimo uterque, ^l ait, & oēs, qui tenentur ad horas Canonicas, teneri ad horas minores Virg. Matris illis diebus, quibus forma Breuiarij, ex quo recitamus, præcipit dicendas. Sed ipse cū eō ait, nullo nos ad id præcepto scripto teneri: Ego autem, contra, secutus eruditissimum Cosmam Guimiel. in quadā sua gl.^m asserentem Vrb. II. cum in Concil. Claramon. bellum sacrū decerneret, præcepisse, ut singulis diebus, illē dicerentur ab eis, qui ad horas Canonicas obligantur: quas Sanct. Virginis horas minores per præfatum Card. S. Crucis Breuiarium sublatas omnino fuisse, ut merito dolet ipse Sotus (qui ad felicius sæculū, anteq̃ Pij V. Breuiar. prodiderit, mihi illud restitutas. Nemo aut suspicetur virum illum, quē nouimus Virgini Matri deuotissimum, per illa uerba, q̃ de illa subdit, Ante Breuiarium, tpa, & ordinū mendicantium institutionē, non increbuit tāta Virginis deuotio, sensisse deuotionē Christianorū in Virgin. Matrem esse nouam Nouit enim vir eruditissimus, iam inde a tempore, quo ipsā filius suus de *ἀνθρώπος* cruci affixus Ioāni commendauit, maximā fuisse oīum Chisticolarum in ipsam reuerentiā, & deuotionē, quod præter alia multa, eadēque antiquissima (q̃ breuitatis gratia

omittimus) argumenta, demonstrant luculentissima illa maxima, pulcherrimaque ubique terrarum in eius honorem dedicata templa. Quin & statim audito ipsius in celo, transitu, constructam in honorem eius in monte Carmelo Basilicam, quidam ei egregie deuotus^a his 27 versibus prodidit.

*a Bapt. Mā
su li. 2. Par*

th. Maria-

na, & serus

finē, qui oia

hac decer-

pisse & ex

Hier. Serm.

de assump.

Maria, qm

Th Vuald.

referens in

c. 133. an.

6. de sacr-

ea. asserue.

rat, excepto

eo, qd de Sa

cello ait,

In Sidua deserta domo rerū indiga virge,
Coniuge defuncto, natoq. in regna recepto,
Ducebat tristis uirā mare iacere. Et inf.
Palladie collē dederant cui nomina sylvæ
Et loca, q̄ curare magis quodā ille solebat.
Assidue tanq̄ prole uisura petebat, Et inf.
Huc igitur si quādo qes Socuūque negoti.
Tēpus erat ueniēs, curas lenibat, & ipsa,
Maiestate loci large oblectata redibat.
Propterea montana Sivi Spelæa colentes,
Audito illius fato sublime suellum
Apricis posuere iugis primi, atque quo-

tannus.
Sacra instaurantes, Hymnos, & thura fe-

rebant.

28 Quin & antequam ipsa nasceretur, dedicarunt ei Carnuti (quę Gallię Lugdunensis ciuitas celebris est) Druides sapientissimi aram, sub terram profunde cauatam, cum hoc titulo. VIRGINI PARITUR AE. Quem locum postea fideles magnificētissime ampliatum sub terra, & super terram, in amplissimam Ecclesiam Cathedralem exerunt. Sed & eruditissimus, idemque pientissimus Hieronymus Osorius, iam pridem scriptor clarissimus, nunc autē etiam Præsulatu amplo Reuerendissimus, in vna gloriosissimi Lusitanæ Regis Emanuelis, tradit ostensum fuisse Duci eius præcellenti, eidemque Comiti, & Admiralo Illustrissimo Gamæ, in Indiam cum nauium classe misso, Sacellum intra quoddam magnum templū, sub nomine Marien, religiosissime ab antiquissimo tempore a paganis cultum. Quin & mihi hæc scribenti verbo asseruit, se posteaquam illa scripsit, & typis excudi fecit, accepisse a viro erudito, fide digno ab India reuerente, quod in vetustissimis Calicutij Regni annalibus inuenitur Regem Calicutij, fuisse vnum, aut certe primarium socium trium Regum Magorum, quos ad adorandū Christum ab Oriente stella ductos fuisse, testatur, qui reuersus in suum Ca-

b Math. i.

licitium, præfatum templum, quod nūc viditur, extruxit, & intra illud præfatū sacellum & in eo Aram, ad quam per multos gradus ascenditur, in quam nullis alijs, quam adituus est aditus, & in qua est sculpta imago Augustissima Virginis Matris Mariæ suum filium vnus suis amplectentis, & summa religione a paganis cultæ. Quæ omnia sensus, suauitatis, que sua illa Ciceroniana phraſi, vir eloquentissimus, magnūque totius Lusitanæ ornamentum, & decus, propediē traditurus est aditione quam parat, secunda præfati Emanuelis vitæ, quam plurima scitu & memoratu dignissima, quæ intus & foris lectorem affatim instruant, amplectentis. Quin etiam mihi nunc hæc prælo subijcienti alla um est cuiusdam eruditi testimonium, quo affirmat Constantinum Lascarium, virū eruditione præstantem, transulisse ē Græca in latinam epistolam quandam breuem, iam ab alio antea ex Hebræa factam Græcam, qua ipsa Virgo Mater amantissimē in suam protectionem suscepit ciuitatem Mesianam, quæ a Beato Paulo Apostoloeducta ipsam adhuc viuētem per suos Legatos reuerenter uisitauerat.

Subdubitatio autem eiusdem Soti de officio defunctorum, an clerici sæculares non fruentes decimis, & beneficijs Ecclesiasticis, teneantur illud recitare, parum placet, cum absque alia curiosa indagine sit firme tenendum id, quod prædixi, nempe omnes ad horas Canonicas obligatos teneri ad dicendum omnia, quæ formula sui Breuiarij iusta superioris auctoritate compositi omnibus generaliter præcipit. Dixi (præcipit) quia ea, in quæ solum exhortatur (qualia sunt multa a multis extra chorum recitantibus in præfato Pij V. Breuiario) non sunt necessario dicenda, Nec aliud de Litanijs in Breuiarijs præceptum censendum est, quam de officio defunctorum & Beate Virginis quicquid illenitens ordini sui formula (quæ tamen excusari potest) subdubitet, cum iusto superioris præcepto parere oporteat.^d
29 Vigefimo primo cōuenit inter nos, quod horæ Canonice, quæ in choris debent dici publice, sub pena peccati mortiferi, sunt horis statim dicendæ Ille ve-

*c ar. 5. ff. 4.
dist. cum se
mil.*

*d c. 2. d. ma
10. & obe. 5.
q̄ præcipitur
24. q. 1.*

*e illud d. ar.
4. col. 5. &
me in c. 3.
uu 39.*

ro, quæ priuatim extra chorum dicuntur, sub pena venialis peccati, si absque iusta causa id fiat, quod ambo ea ratione (quam omnium ad eas recitandas obligatorum animis inculcari & validis clauis insigi percipiendum est) confirmamus, scilicet, quod hoc munus est maxime illis proprium, & ideo alijs negotijs anteferendum, nisi iusta in id causa contrarium suadeat. Ego autem id latius exemplis amplio, quauis id in horis priuate dicendis a paucis, aliorum collatione, seruari videam. Ambo ubi supra ite affirmamus, satis esse præponere, quæ postponere illas, quando alterum etiam ex causa facere oportet.

30. Vigesimo secundo cõuenit inter ambo, ^a non esse peccatum inuertere ordinem horarum iusta de causa, nempe recitare Tertiam ante Primam, Nonam ante Sextam, Completoriam ante Vesperas, & quod etiam si per negligentiam, aut incuriam, immo scienter id fieret, non esset plusquam veniale, nec induceret obligationem iterandi horam iam dictam ordine præpostero: De ordine item Missæ ad alias horas satis conuenimus, in asserendo, quod facere illam ante Primam recitatum, non est peccatum, quamuis ego addam nunquam me habentem autum fuisse id facere, neque alij, vt id faceret, consulere, & etiam ipse dicat decere multum, ut dicturus Missam post horam Primæ deputatam, antea illam recitet: Dissentimus tamẽ in eo, quod ille contra communem ait, nõ esse mortiferum, sed solum veniale, misere ante Matutinam, recitatum. Ego autem sequor opinionem communem, limitando eam, ne procedat, quando aliqua de iusta causa id fieret. Mouetur ille primo, quod nulla lege id videtur caueri. Secundo quod, Missa non est de horis Canonicis, vt dictum est sup. ^b post quamdam glo. singularem, ^c & ita nullus ordo videtur inter Missam, & horas seruandus, sed quod hæ dicantur horis sibi statis, & illa in sibi statâ. Tertio, quod si solnere nocturnum officij Sexta, aut Nona hora diei non est mortiferum, a fortiori missare ante nocturnum non erit tale. Quibus tamen non obstantibus, mihi seruanda videtur communis, nisi cum, vt ibi dixi, scandalum, vel nimia re-

tardatio Missæ, vel alia similis causa contrarium suadeat: Tum quia omnes, & etiam ipsemet Sotus, farentur consuetudine antiqua id seruari, & quod ei contraria saltem veniale fuerit peccatum. Tum quia etiam expresse sacrosancta Mater Ecclesia id nondum decreuerit, tacite tamen videtur decreuisse, partim per vniuersalem consuetudinem, cuius magna est auctoritas, & vim legis habet ut ait Imperator, ^d & neruosa ratione probat Iurisconsultus, ^e partim statuendo, ut Matutina diceretur tempore nocturno, & Missa diurno; partim maiore attentionem, & præparationem exigendo ad Missam faciendam, ut hoc ipsum Capitulum probat, ut notatur supr. ^f & ita significando, ut horæ saltem nocturnæ essent quedam eius præparatio, Nullam enim aliam præparationem præfixit faciendam. Tum quia ipsius opinio præbet occasionem valde indecenter, & indeuote recitandi nocturnum, vel matutinum officium inter diu, etiam post prandia & meridiem, quæ merito impedienda est, ^g Non obstant ea, quibus ille mouetur, non primum: Tum quia licet nulla id lege scripta caueatur, consuetudine tamen vniuersali, eademque sanctissima id seruatum est: Tum quia videtur id statutum esse tacite: Nam ordinando, vt Matutina diceretur nocte, vel mane, & Missa die, tacite uoluit, ut per Matutinam fieret ad eam præparatio, & alia proxime dicta. Ad secundum responderetur, concedendo Missam nõ esse de horis Canonicis. Sed negando consequentiam illam; Ergo nullus est inter eam, & eas ordo, si cut est negando illa. Archidiaconus Ecclesiæ Cathedralis cauens Canoniam non est de Canonicis: Ergo nullus ordo est seruandus inter illum & eos: cum in sedendo, & alijs multis sit seruandus. ^h Ad tertium responderetur, negando illam consequentiam. Quia si separatis, & inualide, ⁱ sicut & male inferret, qui sic argueret; Dicens Matutinam post prandium nõ peccat mortaliter. Ergo nec dicens Missam, ^k per quales consequentias non sunt inducendæ nouitates contra uetustam, eandemque reuerendam in tanta re consuetudinem.

31. Vigesimo tertio conuenit etiam in-

d l. 2. C. q. sit long. con. suetud.

e in l. de q. bus. ff. de legibus.

f c. 2. & 15.

g c. ex part. de consue. l. cõuenire. ff. de pac. dot.

h ar. c. eum olim: et ei anno. de re iudic.

i l. cap. ex l. ff. & min. c. ad audiendum, de decretis.

k cõtra c. li quido, & cõsec. dist. 2.

a illud in d. ar. 4. col. p. & me in c. 3. nu. 70.

b c. 3. n. 29. c. Cle. 1. de celeb. miss.

a illi in d. a. 4. col. p. et me i Ma nu. Cof. ca. 25. n. 86. & leuius sup. c. 3. nu. 42.

ter nos, ^a missas esse horis sibi statis dicendas, sed ille ait, missas solennes, siue maiores dicendas esse post tertiam dici horam in festis, & post sextam in profestis, & post nonam in ieiunijs, priuatas autem qualibet hora, præterquam ante lucana, & pomeridianam, in quibus ait sine priuilegio non esse dicendas. Nos autem aduertimus primo quandā in verbis eius repugnātiā, nempe quod Missa solēnis, & maior debeat dici post sextam in profestis, & post nonam in ieiunijs, & quod Missa priuata non possit dici post meridiem, cum palam sit horam sextam finire meridiem, & horam nonam incipere a secunda pomeridiana in vere, & a quarta in æstate, per ea, quæ late diximus supra ^b cum item constet Missas priuatas a fortiori dici posse post meridiem, si post illum dici possunt solennes: secundo, quod non obstat, quod etiam (ut in dicto Man. ^c diximus) Ioan. And. quem ipse non citat, communiter recept. ^d dicat, illicitum esse celebrare post præteritam notabiliter horam sextam, quæ finitur meridie, quia nostro iudicio, minus benedicit; Tum per proximè dicta, quæ satis efficaciter probant contrarium. Tum quia non est textus, neque ratio, quæ prohibeat ieiuno, ubi sine scandalo potest, facere eam ante Nonam: Tum quia est oblatio & sacrificium incurrentum, a sacerdote in persona Christi oblatum, & idem quod ea hora ab ipsomet Christo fuit oblatum cruentum, quod quædam prima missa fuit, ut latius alibi, in dicto capitu. solēt. probo. Tum denique quod præfatus Io. An. non ait simpliciter illicitū esse post meridiem celebrare, sed communiter esse illicitum id facere post præteritum meridiem notabiliter. Quod ea ratione dixisse uidetur, quod aliquid scandali communiter ingeritur ex celebratione tantum dilatata, sine aliqua, quæ appareat, causa, cuius hanc esse mentem colligitur ex eo, quod non damnat celebrationem, quæ statim post meridiem inciperetur, & ex eo, quod consuetudo Urbis, & Orbis habet, quod quando missa maior ob concionem, processionem, vel aliam causam durat, ut sepius durare solet, usque ad primam, & aliquando secundam pomeridianam, missæ pri-

uata dicuntur post præfationem eius finitam.

Itaque sine ullo scrupulo tenemus, nullo iure communi, neque vlla ratione efficaciter probari, missas priuatas cessante scandalo non posse a ieiuno fieri post meridiem vsque ad nonā, imò neruosa ratione contrarium suaderi, & etiam post nonam in ieiunijs, per Canones ad id aptos, quin & consuetudine esse satis receptum, unde nos semper consuluimus, quod clerici iusta & causa diebus festis iter facientes, & non potentes missare in loco, unde exeunt, nec peruenire ante meridiem, ad locum prandii destitutum, possunt in eo post meridiem missare, quo ipsi sui que familiares præcepto de audiendo Missam satisfaciāt, quod ipse frequenter sine ullo scandalo, imò magna cum ædificatione, & deuotione populi iam pransi ad id concurreris, & exemplo non omittendi Missas diebus festis etiam propter itineris faciendū necessitatem, fecisse memini.

32 Vigesimo quarto uterque nostrum ait, ^e quod horæ publicæ, cum publice dicuntur, dici debent in ecclesia, & loco sacro sub pœna peccati mortiferi. Ipse autem ait, nihil peccari dicendo eas extra locum sacrum, cum priuatim dicuntur, etiam a beneficiarijs. Nos uero ^f contra, secuti Innoc. communiter recep. & dicentem mortifere peccare beneficiarios sine iusta causa id facientes, cuius dictum efficaciter probatur per quoddam Concil. ^h quatenus præcipit eos deponi, & depositio nō fit nisi ob peccatum mortale.

Limitamus, tamen dictum eius, quatenus ait eos mortaliter peccare, ut tantum procedat, quando per contemptum, aut contra præceptum particulare prælati hoc facere omittunt, aut cū ob suā absentiam cultus diuinum damnū notabile patitur, eo quod ob id officium in Ecclesia, aut non dicitur, aut saltem nō cum debita solennitate, quia sine illo, alij eam præstare nequeunt, ut limitauit Card. Caiet. ^k & ante illum id sensu sit Syluest. ^l quorum tamen uterque ait eos graue ueniale peccare, quod ipse limito, quando sine causa id faciunt. Nā quemadmodū recitare sine causa alijs horis quam statum est peccatum ueniale,

e ille in d. ar. 4. col. fi. ego in ca. 5. nu. 11.

f in d. ca. 5. nu. 14.

g in c. 1. de celebr. Miss.

h c. fi. 92. d. i per ea, quæ notab. in c. Aposto. 85.

d. & in sū. 15. q. 8. et c. cū nō ab ho. ie, de iud.

k i sū. Ser. Horar. uers. quoad 5. l uer. horar. q. 10.

a eo. c. concordantia, 20. & 21. nu. 39. b. ar. a. simili. qd est ualidū, addū. in 2. de elec. l. illud ad l. Ag. ff.

niale, & id facere cum causa nullum, ut sup. ^a dictum est, sic arbitror quod licet recitare extra locum sacrum recitandis horis itatum est peccatum saltē ueniale, recitare tamen cum illa est nullū, ^b q̄ uero ipse ait recitantes extra ecclesiam debere habere Oratoriū aliquod ad id in sua domo deputatum, potest p̄cedere de decencia, & honestate, nō autem de p̄cepto, etiam sub pena peccati uenialis (licet in hoc ipse inclinare uideatur) quia qd nullo iure p̄cipitur, non est pro p̄cepto habendum, ^c & nullo iure p̄cipitur clericis, ut extra ecclesiam priuata Oratoria habeant, neque q̄ in eis suas horas recitent, licet illa habeant, imō fere omnium consuetudine contrarium est receptum.

c. c. cōsului. ft. 2. q. 4. c. qui peccat. 23. q. 4.

d. illū in d. li. 10. q. 5. q. 5. col. 3. d. inst. & in c. & me in c. 20. e. 2. 2. q. 82. art. 1.

33 Vigesimoquinto cōuenit inter nos, ^d q̄ attentio, & deuotio proprie dicta lōge differunt: quoniam attendere est habere animum p̄sentem, id est, q̄, ut in sua regula ait August. id uersetur in corde, qd uersatur in ore. Deuotio uero, ^e proprie dicta, ut diffinitur a Th. ^e est uoluntas tradendi se proprie Dei famulatuui, Ipse uero addit, & recte quidem, deuotionem improprie dictam esse aliam ab utraque, puta spiritali dulcedinem reficientem animam, quæ ab utraque illarum procedit. Non autem uideo cur dicat hanc uulgus appellare deuotionē, cum constet tā indoctos, quam doctos appellare deuotos eos, qui ad Deo famulandum sunt prompti, quinque attente famulantur, etiam si nesciant eos p̄fata spiritali dulcedine frui, cumque tam docti quam indocti se, aliūq; appellent Pont. Max. & alijs multis deuotos, qui tamen huiusmodi dulcedine minime fruuntur: cumque omnes, qui utramque latine callent, etiam si aliorum ignorent, nouerint, deuotionē derivari a deuotioe, quandam magnam rei dedicationem significante.

f. illū in d. ar. 5. col. 3. me in c. 13. nu. 4.

34 Vigesimo sexto cōuenit inter nos, ^f triplicem esse attentionem, qua orōni uocali attenditur. Prima ad uerba tantum, quæ est infima, altera ad eorū sensum, quæ est media, tertia ad orationis finem, quæ est optima. Ipse aut addit nō posse habere primam, qui idioma eorū, quæ recitat, non caller, & ideo clericos omnes esse debere latinos, quæ tamen

non videntur nobis satis expensa; Tum quia attentio illa principaliter consistit in aduertendo ut uerba recte, suoque ordine pronuncientur quod et idiotæ possunt facere, & passim faciunt, imō & secundum omnes, sufficienter attendunt, & utuntur attentione prima, si caueant ab errore pronuntiandi uerba, dum recitant Credo, Pater noster, Aue Maria, Salue, Rosarium, Psalterium, & Coronam Virginis matris latine, quorū uerborum significationem ignorat, aliqui bona pars Christianorum, quæ idiotarum est, quasi semper peccaret, & nūquam fere mereretur gratiam, neque indulgentias ob ea querendas, cum attentione secunda siue media uti nequeat, & tertia rarius quā oporteat, utatur, ut experientia (quæ rerum est magistra) docet, cumque is qui absque ali qua trium attentionum orat etiam uoluntarie, peccet ut mox dicetur. Tum quia sufficit clericis græce callere, quod suas horas Canonicas idiomate græco recte pronuncient, ut inf. ^h Addit item ipse secundam attentionem nō cōgrue re omnibus latinis, sed solum Theologiæ peritis, quod gratis, & contra oēs, quos ego legerim uidetur dictum. Tum quia palam est peritos iuris Philosophiæ moralis, & naturalis, & Medicinæ & aliarum artium liberalium, immo & omnes mediocriter latine callentes uerba orationum latinarum tam canonicarum, quam aliarum sine tali Theologis intelligere, posse, & modum attendēdi secundum in intelligendo uerborum significatione consistere, nec aliorum miferiorum cognitionem exigere. Tū quia eius dictum consequeretur, nullis idiotis primam, & secundam attentionem seruire posse, & solis Theologis sedam, quod absurdum est, & ita non dicendū. ⁱ *l. nam qd absurdū. ff. de bo. lib. c. dudū. de p̄ bend. l. ib. 6. k. illū d. ar. 5. col. 3. & me in dicto c. 13. a nu. me. 33.*

35 Vigesimo septimo, cōuenit et inter nos, ^k quod ut p̄fatarum triū attentionū p̄stantissima est tertia, ita suprema tertia attentionis materia, uel obiectum est ipsemet Deus, & sua Deitas, adeo q̄ non debemus, et in attentione, & cōtēplatione ipsius Reuerēdissimæ Christi humanitatis omnino subsistere, nec ultimum attendēdi finē ponere, sed potius eam facere gradū, & medium ad ascendendum in altiore attentionem ipsius Dei,

g. c. q̄ sit. de elec. lib. 6.

h. c. 22. Mi. scell. 11.

l. nam qd absurdū. ff. de bo. lib. c. dudū. de p̄ bend. l. ib. 6. k. illū d. ar. 5. col. 3. & me in dicto c. 13. a nu. me. 33.

Dei, & eius Deitatis. Ipse autem specia-
tim exprimit, plebem indoctam sæpissi-
me errare in attendendo, cum orat Di-
uos, etiam Virginem sacram, in eis que
sistendo gradum, & suæ orationis leo-
pum. Quod nobis videtur intelligendū
de illis solis, qui nec actu, seu actualiter
nec virtute, seu virtualiter illam in illis
attentionem faciunt gradum, vel me-
dium perueniendi ad attentionē in ip-
sum Deum, quales videntur esse rari,
cum fere omnes, si interrogarentur, an
attentionem, & deuotionem, quam ha-
bent ad Virginem matrem, & alios Di-
uos, tanti faciant: & eam tam ultimam
esse velint, quod ea contenti nolint al-
tius ad attentionem, & contemplatio-
nem ipsius Dei ascendere, & responde-
rent, q̄ minime. Exprimit item, & qui-
dem vere, aliud nempe, quod licet tēpo-
ralia, quæ a Deo petimus, possint esse
attentionis tertiæ obiectum, non tamē
diutius eis immorandū, ne Deū ipsum
ad ea referamus, cū nec in ipsis (quæ ma-
xime optabilia sunt) spiritualibus, uide-
licet gratia, & beatitudine æterna finis
orationis sit constituendus. Quia & ip-
sa sunt diligenda, & quærenda propter
Deū (q̄ est amoris, beneuolentiæ, & ami-
citiæ, quo diligendus est Deus) & nō
Deus propter ipsa (quod est amoris con-
cupiscentiæ, quo minimē diligendus est
Deus, ut alibi ^a fusius tradimus.) Dixi
hec eum vere dicere, quæ tamen non
satis apte dicuntur. Tum quia aliud est
attendere ad aliquid, quod est cogitare
de ipso, vel mente concipere ipsum, &
aliud constituere, vel ponere finem in il-
lo. Et in proposito ambo loquimur de
orationis attentione, & modo ad eam
attendendi: & non de orationis fine, &
de modo illum ei constituendi, & ita id
q̄d spectat ad finem, & torquet ad atten-
tionem. Tum, quia certum est maius
periculum esse in modo constituendi fi-
nem, quā in modo attendendi: cum ius-
tæ orationis iusta materia attendendi
possit esse etiam peccatum, non tamen
iustus finis etiam minus principalis ius-
tæ orationis, ut alibi, ^b tradimus. Ver-
um tñ & aptum est id, quod ex eo col-
ligitur, cauendum esse, ne adeo vehemē-
ter attendamus ad temporalia, quæ pe-
temus, ut finem principalem nostræ ora-

tionis ea faciamus, Quia nullum bonū
tēporale pōt esse iustus finis principalis
alicuius virtutis ēt minimæ, ut monstra-
uimus vbi sup. ^c quanto minus oratio-
nis, quæ est actus virtutis religionis, q̄
est omnium moralium maxima, secun-
dum Th. ^d cōiter receptum. Ex eisdem
quoque colligitur, cauendum esse, ne ul-
timum finem in gratia & gloria, quæ sūt
res creatæ, ponamus, Deum ob eas prin-
cipaliter diligendo, & colendo, & alias
eidem seruendo, quoniam solus Deus
Op. Max. est noster verus finis vltimus,
cuius gratia sunt omnia bona faciendā,
ut latius alibi ^e tradidimus. Est item ve-
rius quam oportet illud aliud, quod ip-
se insinuat, nempe multos adeo arden-
ter ea, quæ a Deo petunt, cupere, ut po-
tius Deum ad suum bonum, quam se ad
illius gloriam referant, quod nonnullis
exemplis supra ^f amplificamus.

37 Vigesimo octauo, conuenit inter
nos, & in plurimis aliis attentionem cō-
cernentibus, quæ nos fusius tractamus,
ille vero contractius, & quasi nostra (q̄
longe antea ædita ēt videre potuit) in
summam redigendo. Conuenimus au-
tem præsertim, quod ambo sequenti cō-
munem, ponimus ^h tres effectus oratio-
nis, nempe mereri, impetrare, & consola-
ri seu reficere animum. Ego vero ad-
do quartum, scilicet effectum satisfaci-
endi præcepto, & quintum satisfaciē-
di pro pœna tpali in purgatorio luen-
da, sequuntur Scot. ⁱ quæ Gabr. & Maior
sequuntur, quem etiam alibi ^k sequi-
tus fui Addo item, q̄ quem libet horū
effectuum potest producere oratio, non
producendo alios. Est enim oratio, quæ
solum operatur primum effectum, s. me-
rendi, qualis fuit illa Pau. ^l petentis su-
blationem stimuli carnis. Et est, quæ so-
lum operatur secundum, s. impetrandi,
qualis fuit illa populi Iudaici, petentis
Regē. ^m Est ēt quæ operatur tertiū effe-
ctum, s. consolandi qualis est orō uolun-
taria eius, qui mortifero peccato infe-
ctus, magna cum animi dulcedine preca-
tur Est & quæ solum operatur quartum
effectum satisfaciendi præcepto, qualis
est omnium, qui in statu mortali, & in-
terdum peccando mortaliter, vel uenia-
liter, sine refectioe illa animi recitant
horas præceptas. Est & quæ operatur
solum

^a in Cōm.
de si. hum.
act. sup. ca.
cum mini-
ster. 23. q. 4.
4. nu. 5.

^b in c. inter
verb. 11 q.
3. & in d.
c. cū mini-
ster. 23. q.
36. nu. 3. et
c. 6. nu. 12.

^c in d. c. in-
ter & scrb. et
in d. c. cum
minister, et
c. 6. sup. eo.
a nu. 11.
d 2. 2. q. 1
art. 6.

^e in d. c. cū
minister. n.
4 & 6.

^f d. cap. 6. a
nu. 16.
g illum in
d. q. 5. toto
art. 5. et me
in toto præ-
dict. ca. 13.
nu. 19.
^h ille in d.
qu. 5. col. 2.
ego in d. ca.
13. nu. 3.

ⁱ in 4. dist.
15.
^k in c. 1. in
prin. de pœ-
nit. d. 6. nu-
me. 45.
^l 2. Cor. 12.

^m Reg. 1. c.
8. c. auda-
ster, 8. q. 1.

solum quintum effectum, qualis est illa, qua bene moraliter, & voluntarie oratur Deus a mortali peccato infecto, pro venia poenae peccati condonati lue dā in purgatorio, sine praedicta consolatione animae.

38 Vigefimonono, ambo (ille quidem breuius, ege vero fufius) asserimus, aliquam praedictarum trium attentionum requiri, & sufficere ad effectum primū orationis, qui est merendi de condigno vel de congruo, & ne oratio solo attentionis defectu sit vltatenus mala, vel peccatum, & ad effectum secundum, qui est impetrandi, in hunc sensum, quod dicturus horas, uel alias orationes, siue praecipuas, siue uoluntarias, debet habere, & sufficit, quod habeat a principio propositum actuale, uel virtuale attendendi vno trium praedictorum modorum orationi vsque ad finem, licet postea in prosecutione per humanam fragilitatem vel cecodemonis infestationē, uel fomitis carnis, vel habitus in alia inclinationem, designat ei, vel alicui eius parti etiam notabili ullo modo attendere, Ego autem addo, idem esse dicendum de sufficientia, & necessitate attentionis bene orandi, quoad effectum quartum satisfaciendi praecipito, & quoad quintū satisfaciendi pro poena condonati peccati luenda in Purgatorio, quos duos effectus ego addo, & ille tacet. Ambo itē asserimus quod ad effectum tertium orationis, scilicet consolandi & reficiendi animam, non sufficit huiusmodi propositum attendendi a principio contemptum, sed requiritur, quod comitetur orationem totam secundā, vel tertia attentione attendendi consolabatur, nec reficiet animam recitantis dulcedine illa suauis, quae ex attentione, & deuotione, ut supra dictum est nascitur.

39 Trigefimo, ambo ex praedictis expressē uel tacite inferimus, orationem non solum praecipitam, sed etiam uoluntariam absque vlla trium attentionum praedictarum factam, esse malam & peccatū. Quia oratio est actus uirtutis, & nō qualis qualis, sed religionis, quae maxima est moralium, ut praedictum est, auctoritate Thoma communiter recepta, & con-

sequenter, nisi fiat eo modo, quo oportet, erit vitiosus, & malus. Quia omnis actus humanus, siue deliberatus, cui deest aliqua circumstantia requisitarum, est uitiosus, iuxta doctrinam Arist. c. 2. & 3. E. c. 2. & 3. E. inferimus itē inter uoluntariam, & praecipitam hoc distare, quod haec absque attentione facta est mortifera, quia per eam non fit satis praecipito, illa uero uenialis: Inter autem clericos, & laicos nullam esse in hoc differentiam: Quia etiam laicus, qui voto, praecipito, uel alia lege tenetur orare, uel aliquas preces facere, nisi eas attente fecerit, mortifere peccat. Quod autem dicatur propositum virtuale attendendi, quod prodest, & propositum virtuale non attendendi, quod obest, uti rem per necessarium, latius, quam ille sup. c. describimus. e. in d. c. 13. Ratio uero cur audiēs Missam, uel pronuncians horas corrupto, uel malo animo, satisfaciat praecipito de audiendo Missam, & de pronuntiando horas, non autem qui absque intentione Missam audit, uel preces praecipitas pronūciat, illa est, quod non praecipimur audire Missam, nec dicere horas meritorie, neque moraliter bene, siue uirtuose, sed sic audire, uel dicere attente, & is, cui praecipitur facere aliquid cum certa qualitate, non satis facit praecipito absque illa iuxta gloss. solemnem, & recept. c. 33. q. 1. & c. licet c. 1. de prolat. c. 1. de mul. t. 1. de Fel. et a Dec. a. f. c. 9. m. 9. h. ar. c. access. for. de reg. i. l. 6. et l. cū princip. l. ff. eo. i. in c. dolen. tes. de celebr. miss. l. in extr. de u. & ho. n. est. cler. quia

a in hoc eo. c. m. 35.

b 2. 2. q. 11. ar. 6.

a l. si ser- quia non entis non sunt qualitates, a
uū 6. i. ff. d. quamuis, quia facit, debet illud bene fa-
alt. & c. cū cere, ex lege illa generali, qua quicum-
Paul. 1. q. 1. que facit aliquem actum, debet illum
bene facere, alioqui male facit, & pec-
cat saltem venialiter. Quia nullus actus
humanus inuenitur indifferēs, siue qui
non sit bonus, vel malus in indiuiduo,

b in Manu. vt ex professio alibi b diximus, post utrū
Conf. prelu. que Th. 1. 2. q. 18. ar. 9. Sed neuter no-
7. nu. 77. strum, nec alius, quem meminerim, sol-
uit argumentum, quod contra hoc for-
mari potest, neruosum, nempe, quod li-
cet quis non præcipiatur orare, si tamē
orat, præcipitur id attente facere; & a-
deo quidem, quod alio qui peccaret, vt
habet hæc conclusio, & supra c dictum
est Ergo omnis, qui orat etiam volunta-
rie, præcipitur id attente facere, quia
nullum est peccatum, nisi quod sit contra
præceptum, d & consequenter mor-
taliter, quia contrahent præcepto, c
Solui tamen potest respondendo, quod
qui orat de præcepto, duplici præcepto
præcipitur attendere. Illo, scilicet speciali, quo
præcipitur orare, quod obligat ad mor-
tale, d. c. quod præcipitur, & illo genera-
li, quo quicumque facit aliquid, tenetur
id cum omnibus suis circumstantijs ad
bonitatem eius requisitis facere, quod
præceptum generale ex se, non concu-
rente alio speciali, non obligat ad mor-
tale. Alioqui. n. omnis actus vitiosus &
malus esset mortifer, quod est falsum, &
hæreticum. Qui autē voluntarie sine at-
tentione orat, solo prædicto præcepto ge-
nerali præcipitur attendere: Et quia hoc
tantum ad veniale obligat, solum venia-
liter peccat, quæ est solida, & memo-
randa solutio. Ex quo colligitur quoti-
dianum, & pulchrum exemplum illius
singularis conclusionis, quam singulariter
fundat Caietan. f videlicet, q sunt
aliquot leges præcepti etiam iuris na-
turalis, quæ contrahentes non irre-
trahunt mortali peccato, Talis est enim p-
dicta, quæ præcipitur, vt quicumque agit
aliquid, agat illud cum omnib. circun-
stantijs ad bonitatem actus, quem facit
requisitis quandoquidem est præceptum,
& nisi cū ea concurrat alia præceptum for-
tior, ex se nemine ad mortale obligat.
43 Trigesimo secundo, cōcordes sumus
et in eo, quod licet ad excusandum nos

a peccato, sufficiat nobis, ut supradictū
est, orōni attendere, non tū dēmus esse
hoc solo cōtēti. præsertim clerici & mo-
nachi, quib. munus, & onus orandi pro
se, proque toto populo Christiano gene-
ratim, & pro ipsos alente specialem est
maxime propriū, genuinum, & graui-
simo præcepto impositū, ut prædictum
est. Sed potius omnib. neruis conari, g sup. eo. c.
& obnixæ a Deo petere opem, quo to-
tam orationē comitemur attentione ac-
tuali, secūda, vel tertia, & anima refe-
cta suauitate inde nascente, impleamus
illud maximi feruentissimi; orōnis e-
iusdem Regis Davidis b mandatum. De
lectare in Domino, & dabit petitiones
cordi tui. Nec nos rei difficultas ab ea
dehortetur, cum ad eam hortari, impel-
lere, immo & cōpellere deat considera-
tio, & reputatio, quod si res in sese præ-
ciosissima, nobis vtilissima, & Deo An-
gelis eius, & Sanctis eius gratissima, qd
que ad eā assequendā a Marutinæ ini-
tio id petimus, & flagitamus per, Domi-
ne labia mea aperies, & ab eiusdē, & om-
niū aliarū horarū principio per Deum,
in adiutorium meum intende, & per Do-
mine ad adiuvandū me festina, quæ uti
nā initia humiliter, attēte, & reuerēter
dicta vt plurimū ad id assequendū adiuua-
re possūt, ita pietate Dei adiuuēt. Am.
44 Trigesimotertiū, ambo tractamus,
de restitutione, ad q tenetur, qui horas
præceptas non recitat. Circa qd dixi
incidenter, q decretum. Bonif. VIII. k
quo decreuit eum, qui accipit Ecclesiā
parochialē, non intendens ad sacerdo-
tiū promoueri, dēre restituere fructus
perceptos, comprehendere Episcopum.
Quod nemo videtur ante eum dixisse;
nec eum recte dicere apparet. Tum quia
Canonem pœnalem, statuentē pœnam
contra Parochum Ecclesiæ parochialis
extendit ad Episcopum regentem Epi-
scopatū, contra oīa iura statuentia ne
leges pœnales de vno casu ad aliū exten-
dantur, l Tum quia ipsemet approbat
glosā m prædicti Decreti, quæ ait, il-
li Decreto non esse locum in Ecclesiā
Collegiata Tum quia prædictum decre-
tum est quoddam auctarium alterius
Decreti Gregorij X. n cui non est lo-
cus in prælatis Ecclesiarū parochialium
Collegiatarum saltē secularium, iuxta
aliud

b Psal. 36.

c eod. cap.

d c. qui pec-
cat. 2. 3. q. 4.
e c. nā de
constit.

e c. quod p-
cipitur. 4. q.
1.

f in tract. d
oblig. pœp.
10. 1.

i ille in d.
qu. 5. art. 6.
col. 1. ego in
c. 7. nu. 31.
k c. commissi-
sa. de elect.
lib. 6.

l c. pœne. de
pan. dist. 1.
t. si de inter-
pretatione,
c. l. pœs. ff.
de panis.
m in uer. pa-
rochialis, p-
fati c. com-
missa.
n. c. licet ca-
no. de elect.
lib. 6.

*a c. Statutu
& elec. li. 6.*

*b c. quia pe
riculosum,
de sen. exc.
lib. 6.
c. auth. con-
stitutio, que
in nou. S. S.
de vers. i il-
lis colla. 3.
d. ibi oppos.
3. in cle. Sta-
tutum, Ser-
bo cōfuetu-
dine & elec.
e in c. i. do
tempo. ordi.
lib. 6.*

aliud decretum Bonifacij VIII. ^a & a fortiori non erit locus in Episcopis, qui ab eiusmodi pœnis plus, quam alij extimuntur, ^b & lex interpretans, & addens aliquid alteri legi, intelligenda & terminanda est iuxta terminos legis interpretatæ, ^c & clare sentit gloss. quam putat singul. Card. ^d Nec obstat, id quo ipse monetur, & est similis ratio. Tum quia ratio similis non sufficit ad extendendā legem penalem, per iura prædicta, immo nec eadem, nisi cōcurrat aliquid ex quibusdecim, quæ ponit Dominic. ^e vel decem, & septem, quæ ponit ibidē Philippus Francus, quorum nullum occurrat in proposito. Tum quia nec est eadē, nec similis ratio propter multas circumstantias, quæ possunt considerari in Episcopo, quas non inuenias in parochialis Ecclesiæ simplici paracho. Tum quia et non obstat, quod peius facit Episcopus accipiens Episcopatum, non intendens consecrari, quam parochus non intendens presbyterio sacriari, quia multo minora crimina iure humano acrius puniuntur, quā maiora, ut percussio clericī magis punitur iure humano, quam hæresis mentalis, quia ob illam excommunicatur quis ipso iure, ^f ob hanc autem minime, ^g & tradimus in Manuali conf. ^h & alibi sæpe. Licet iure diuino secundū mensuram fiat plagarum modus. ⁱ

46 Trigesimo quarto, ait ipse, ^k eum, qui capit ecclesiā parochialem sine proposito absoluto assumendi presbyteriū, etiam si accipiat cū proposito dubio, & conditionali assumendi illud, nisi aliud conuenientius sibi offeratur, peccare, tēneri; ad restitutionem fructuum, quia inquit decretum illud requirere, ut intēdat accipere presbyterium absolute, ad hoc, ut excusetur a peccato, & restitutione, quod tamē videtur nouum, & durum, cuius contrarium alibi, ^l tradidimus. Tum quia Petrus ab Anch. ibid. not. 6. expresse ait illud decretum intellegendum de illo, qui a principio, cum accipit ecclesiā, habet animum nō assumendi sacerdotium. Tum quia illud loquitur expresse de illo, qui fraudulenter, ut lucretur fructus anni dati ad assumendum presbyterium, accipit illum, ut expresse verba illius habent, & per ea id notant Arch. Io. Mon. Io. And. Dom.

Oper. Nauar. Tom. III.

Anch. & Peru. Tum quia ex eo sequetur, quod frater minor, cui debetur primogeniū fratre maiore sine liberis mortuo non posset acceptare sine peccato parochialem Ecclesiā cum proposito conditionali non assumendi sacerdotiū, si frater moriatur, & alioqui sic, quod etiam ipse asserit, quod consequitur, ferre oēs clericos nobiles, immo, & ignobiles totius orbis, qui sunt fratres minores, & expectantes successionem fratrum maiorum, suscipientes Ecclesias parochiales peccare, & mortificare, & in statu damnationis, manere, nec absolui posse, nisi eas resignauerint. Idemq; dicendū esse de his, qui eo animo actuali vel virtuali sunt, ut propter assequendas nuptias ditissimarum coniugum, vel donationes, amplissimas Regum, & Principum, vel aliorum cognatorum & amicorum, vel alios honorificentissimos euentus, relinquerent suas parochiales Ecclesias. Quod est durum, & contra cōsuetudinem totius Orbis Christiani generalem, & contra prædictum Anchar. ibidem, ^m decidentem contrarium in fratre minore, cui euenit successio primogenij, mortuo fratre maiore, quod & nos ubi supra, ⁿ firmauimus. Tum quia Decretum illud disponit de nullo modo intendente a principio assumere presbyterium, quia disponit de non intendente, & negatiua totum, quod post se inuenit, destruit, & contrarium eius quod sequitur ponit iuxta gloss. singul. ^o & consequenter non de intendente saltem conditionaliter, quia etiam intentio conditionalis est intentio, cum dispositio conditionalis sit etiam vera dispositio, licet non tanti effectus, quanti est absoluta, ^p & ita Decretum poenale loquens de nullo modo intendente assumere presbyterium, non debet extendi ad eum, quo aliquo modo honesto, & rationabili intendit assumere, ^q præsertim quia non est eadē, nec similis ratio in utroque, cū palā sit, longe magis peccare, qui cū absoluta intentione non se promovendi accipit, quam qui cū intentione cōditionali rationabili id facit.

Tum quia contextus ipsius in illis verbis, mutata volūtate, clare significat, agere illud de illo, qui absolute nō vult assumere presbyteriū, sed solum frui be-

R neficij

*m in d. no-
tab. 6.*

*n in d. Ma-
nuali. c. 25.
num. 118.*

*o in c. cū di-
lectus. de cō-
suetud.*

*p S. ois, in-
stit. de Ver-
obl. & ca. si
pro te, de re
script.*

*q arg. c. pe-
na. de pœn.
d. i. & l. si
de interpreta-
tione. ff. &
penis.*

*f ar. c. si q
suadere. 17.
quaest. 7.
g c. cogita-
tionis. de pe-
nit. dist. 1.
h capit 27.
num. 56.
i quæ sunt
Serba. c. 17.
Dent. & p
bantur i c.
non assera-
mus. 24.
quaest. 1.
k in d. art.
6. col. 2.
l in Manu.
Conf. c. 25.
num. 180.*

neficij redditibus, donec in minoribus tā
tum cōstitutus illud retinere poterit.
Nam vt prādictum est, loquitur tātum
de illo qui fraudulentur accipit Eccle-
siam, vt fructus anni ad prouidendū sibi
dati ex ea percipiat, & ita de illo est in-
telligendus, ex mente omnium cōmen-
tantiū ab Anch. expressa, & non de alio,
qui sine tali fraude accipit Ecclesiā,
animo saltē conditionali assumendi pre-
sbyteriū, nisi conueniat sibi aliquid, quod
videbitur sibi magis, quam Ecclesiā
conuenire. Pro quo prāter prādicta fa-
cit, quōd alioqui omnes accipientes be-
neficia etiam simplicia, quibus est anne-
xus ordo sacer, animo conditionali non
assumendi ordinem sacrum, si quid con-
uenientius sibi offeratur, peccarent, &
essent in statu damnationis, immo etiā
oēs, qui acciperent alia beneficia, quib.
nullus ordo sacer est annexus, si accipe-
rent animo relinquendi illa, & redeun-
di ad vitam laycam, si quid eis conue-
nientius offerretur. Nam licet pena di-
cti Decreti, ^a restituendi fructus non
haberet locum in istis, quia de parochia
li tantum Ecclesiā loquitur, haberet ta-
men locum quoad peccatum, quia eadē
ratio naturalis, quoad illud, militat in
istis, quā in illis. Ex quo inferitur a for-
tiore, nō fore locum illi Decreto in eo,
qui post acceptam Ecclesiā cum vo-
luntate absoluta se promouendi, inci-
pit dubitare, & fluctuare, quicquid ille
dicat, quā res frequentissima est.

*bin. d. ar. 6.
col. 3.
c. d. c. cōmis-
sa, de elect.
lib. 6.*

46 Trigesimo quinto, subdit ille, ^b cir-
ca idem Decretum Bonifacij VII. ^c
aliud nouum simile proximo dicto, nē-
pe quōd accipiens Ecclesiā parochia-
lem animo non assumendi presbyteriū,
teneatur restituere fructus perceptos du-
rante illo animo, etiam si postea illo mu-
tato assumat illud, ea ratione, quōd se-
cundum ipsum, prādictum Decretum,
quatenus habet, eum, qui voluntate mu-
tata assumpsit presbyteriū, nō teneri
ad restituendos fructus, est restringen-
dum ad fructus post voluntatem muta-
tam, & non ante perceptos, quod nō est
tenendum. Tum quia lex simpliciter &
generaliter loquens, simpliciter & gene-
raliter est intelligenda, ^d & prādictum
Decretum a cōtrario sensu simpliciter
& generaliter probat, huiusmodi volun-

*a. l. de pre-
eio. ff. de pu-
bli. in rem
act. & c. so-
lita. de ma-
nente.*

tate mutata, promotum non teneri ad
restituendum fructus perceptos. Tum
quia Archidiaconus, & omnes alij super
eodem Decreto, d. c. commissā, sentiunt
expressē contrarium dum notant ex il-
lo, fraudem quandoq; purgari, sicuti &
mora interdum purgatur, ^e & non cen-
setur purgari, si fructus temporis fran-
de durante percepti deberent restitui.
Tum denique q̄ Decretum prādictum
condemnat recipientē ecclesiā animo
non se promouendi, sub cōditione, si mu-
tata voluntate non fuerit promotus: er-
go, si mutata volūtate fuerit promotus,
deficiet conditio, sub qua obligatur re-
stituere, & consequenter obligatio resti-
tuendi, quia deficiente conditioe ces-
sat dispositio. ^f

47 Trigesimo sexto, ille ait circa idem
Decretum Bonifacij VIII. d. c. cōmissā.
q̄ accipiens Ecclesiā parochialem frau-
dulenter, animo non se promouendi ad
sacerdotium, teneatur restituere fructus
non expectata Iudicis condemnatione,
quamuis regulariter non debeat pena,
nisi sequuta illa. Pro quo est glo. sin-
gularis, ^g cui concordat, ^h licet ipse il-
la, neque istum citet, quā sententia no-
bis placet, sed non ratio: primo, quate-
nus ait illud Decretum non esse pena-
le. Tum quia id est contra mentem om-
nium super eo scriptentium. Archidia-
conus. n. cui nemo contradicit, hoc sen-
tit, dum cōrextum illius inducit ad pur-
gationem morā & penā.

48 Tum quia pena ab Augustino defi-
nitur esse lēgio puniens delictum com-
missum, ⁱ quā definitio conuenit prā-
dictæ restitutioni, vt patet. Tum q̄ ipse
met paulō inferius dicit, illud esse odio-
sum, & non extēdendum, quod nulla
ratione alia niti potest, quā q̄ sit pena-
le. Displicet secundo eius ratio, quate-
nus ait, eum, cui confertur beneficium,
cū obligatione illud vel illud faciendi,
perdere illud, & teneri ad restitutionē
fructuum perceptorum. Tum quia oē be-
neficiū datur propter officium, ^k non
tā perditur eo ipso, quod nō facit illud.
Non. n. perditur eo ipso, q̄ quis omittit
dicere horas, vel facere recitationem, vel
missā, qn̄ & quoties tenetur, per nota-
ta, ^l Tum quia inter legatum, & donatū
sub conditione ex vna parte, & donatū,
& le-

*el. interdictū.
de uer. oblig.*

*f. d. §. ois.
Inst. de uer-
bor. oblig. &
l. g. cedere
diem. ff. de
uerb. oblig.*

*g. c. fraterni-
tas. 12. q. 2.
h. Tho. 2. 2.
q. 62. ar. 4.*

*i. c. peniten-
tia. in 2. de
pen. d. 3. cui
consentunt
annotata. 2.
§. sequēs. in
stit. de act.*

*k. c. si de re
script. lib. 6.
l. d. c. si. &
toto titu. de
cler. nō res-
denti. & c.
significatū.
de prob.*

& legatū sub modo ex altera, hoc dīkat, & illa non quærantur ante consequentā conditionem; hæc verò sic ante completum modum. Tum quia donatarius, & legatarius sub modo, licet possint cōpelli ad implendum illū, non tñ ipso iure perdunt legatum, vel donatum regulariter, non adimplendo illū.^a Dupliciter ē tertio satis, quatenus ait prædictū nō intendentem promoueri, non quærere sibi fructus, licet ei concordet Philip. Franc.^b quia contra sentit Dominicus^c & quia habet titulum legitimū, sūm omnes, imò & sūm eundem Sotum, qui cum omnibus alijs affirmat, eum non indigere nouo titulo ad continuandam possessionem, & quærendū sibi fructus, si mutata voluntate fuerit promotus, & fructus quærantur legitimo domino rei,^d & ipse est legitimus dominus Ecclesiæ eo modo, quo quis dicitur dominus beneficij, quia, vt dictum est, habet legitimū titulum, & quia Decretum illud non priuat eum titulo, sed solum punit pēna restitutionis fructuum. Ratio autem, qua tenetur restituere nō expectata sententia, est illa, quod licet regulariter, non teneatur quis ad soluendum pēnam ante sententiam, sūm communem, quam tenet prædicta gl. sing.^e & S. Th.^f fallit tamen quando ipsa imponitur ipso iure, & mens imponēis est, quod debeat in foro conscientie, vt alibi, & resoluimus, & quod in casu huius Decreti mens authoris fuerit talis, colligitur satis ex ipso cōtextu, & ex eo, quod pēna priuationis, qua promotus ad Ecclesiam parochialem perdit illam per illudmet Decretum, si non fiat sacerdos intra annum, habet locum in illo foro, secundum communem doctorum mentem, vt mox dicetur.^h

50 Trigesimo septimo, ipse ait,ⁱ eum, qui accipit parochialem Ecclesiam animo non assumendi sacerdotium, teneri ad restituendum fructus perceptos, antequam mutet voluntatem, etiam si ea mutata fuerit promotus, quod nobis nō videtur tenendum. Tum quia omnes in prædictū Decretum,^k comminantes contrarium sentiunt. Tum quod gl. Archidiaconus, & oēs aiunt fraudē adhibitam in principio purgari per promotionē subsequētā. Tum denique, quod,

vt supra tactum est, illud Decretum est conditionale obligās ad restituendum, si voluntate mutata non fuerit promotus, & si promouetur, deficit conditio, & consequenter dispositio.^l Arbitror etiam, quod glossa illius Decreti, super verb. nō intendens quatenus habet eū, qui a principio bono animo accipit ecclesiam, & postea mutato animo retinet illam, teneri ad restituendū fructus perceptos post illam mutatam, non est vera. Tum, quia legem penalem extendit de vno casu ad alium. Tum quia nō est similis ratio, quicquid illa dicat. Quia longe magis peccat, qui ab initio fraudulenter accipit Ecclesiam animo non se promouendi, quam qui post eam animo mutato illam retinet. Nam ille grandem fraudem, & dolum committit hic aut nullum, vel certe non tantum, Tum quia plurimum refert, an quis absq; vilo titulo capiat possessionem beneficij, an post titulum perditum ipso iure teneat illud. Nam priore casu male, & iniuste, & incoloratē possidet, posteriore aut coloratē, vt alibi,^m tradimus, probātes efficaciter, quod amittens possessionem beneficij iuste quæsit per renunciationem, vel aliās, ipso iure non perdit colorem possessionis, quominus restitutionem petere possit, si spoliatur, licet accipiens a principio possessionē beneficij sine titulo colorato, non peteret illud si spoliatur, iuxta communem, quam tenet gloss. singul.ⁿ

51 Trigesimo octauo, ipse, o addit circa prædictum Decretum, & rectē ac vtiliter quidē, quæ ego (qa proposito meo erant extraria) non tetigi. Primum est, qd prædicti accipientes parochiales Ecclesias, non intendendo assumere sacerdotium, non solum tenentur ad restituēdos fructus, sed etiam ad relinquendas illas, vel mutandam voluntatem sub pena peccati mortiferi. Quod ideo videtur mihi rectē dictum, quod qua ratione iniustum est accipere eo animo Ecclesiam parochialem, eadem est etiam iniustum eam retinere. P Secundo, quod Decreto prædicto, q non est locus in tendentibus accipere alia beneficia, quā Ecclesias parochiales, sine animo assumendi sacerdotium, vel alios ordines, etiam si iure cōmuni, vel statuto essent

l. arg. p. a. fa. ti. S. ois m. stit. de uer. obl. & l. ce. dere di. ff. de uer. sig.

m in ropet. c. accepta. & restit. spol. oppo. 7. per totam.

n in cle. 1. de cau. pos. o. d. artic. 6. colum. 2.

p arg. c. ga nonnulli, ad iuncto c. re latū, & cle. non reside. q. d. c. cōmis. fa. S. cate- rum.

eis annexi, quod ea ratione videtur nobis iustum, quod lex pœnalis non est extra suum casum extendenda. ^a Tertio, peccare illos, qui accipiunt illa beneficia, non intendentes assumere ordines illis annexos, immo & intendentes non viuere clericaliter, licet nulli ordines sint eis annexi. Quod ea ratione fundatur, quod tam naturali, & diuino, quam humano iure, qui accipit aliquod munus, debet esse, vel certe curare, ut sit habilis ad illud exercendum. ^b Quarto, peccare item etiam mortificare illos, qui accipiunt, beneficia nullo ordine præter primam tonsuram requirunt, etiam si sint præstimonii, animo viuendi laicæ, & non clericaliter, quod nobis videtur satis probari auctoritate Concilij Vienneſis, & ratione in eo expressa.

52 Trigesimonono, addit præterea ipse d. art. 6. quintum, nempe etiam peccare mortificare licet non teneantur ad restitutionem, eos, qui capiunt, & retinent beneficia et nullo ordine præter primam tonsuram requirunt, animo transseundi ad statum conjugalem. Quod tamen nobis non videtur sufficiens ratio probari, modo eo animo accipiant, & retineant illa, ut velint eis sufficienter inseruire, viuentes clericaliter, donec uxores ducant, & eis ductis relinquere. Nullo enim iure naturali, diuino, nec humano id euinci potest, & Canones liberum concedunt eis ad coniugia transitum, modo beneficia relinquunt. ^d

53 Addit sextum de pensionariis ecclesiasticis, quod hi non peccant seculariter viuendo, & videtur præsupponere, posse illos et postquam fuerint coniugati, suas pensiones retinere, quorum posterius non est verum. Quia, ut omittam alia secundum stylum Curie, qui facit ius, et per matrimonium extinguuntur ipso iure, perinde ac vacant beneficia Ecclesiastica, super quibus constituntur, ut late tradunt recentiores. ^f

Prius autem et si forte silentari possent, eius tamen contrarium æquius videtur, præsertim postquam sæcl. recor. Pius V. § statuit, ut officium minus B. Mariæ teneatur recitare. Quin & memini videre in Hispania quandam pensionarium sub pœna excommunicationis a suo Episcopo monitum, ut tonsuram, & habitum clericalē

gestaret. Arbitror autem non perdi pensionem ipso iure propterea solum, quod non viuat clericaliter, quia nullo iure cautum video, & non est dicendum penam aliquam ipso iure incurri, nisi id iure caueatur, iuxta communem. ^h

54 Quadragesimo, addit ipse præterea d. art. 6. circa idem decretum Bonifacij VIII. ⁱ quatenus habet accipientē Ecclesiam patriarchalem ipso iure perdere illā, nisi intra annum fiat presbyter. Addit, inquam, id procedere etiam non præmonetur, ut id faciat, tenerique ad relinquendam illam absque sententia iudicis, quorum utrumque (licet sint qui posterius negent) videtur nobis iustum, non quidem per rationem ipsiusque constitutionis eo modo, quo ratio alia similis fuit paulo superius, ^k confutata. Quia negari non potest iuste, prædictum decretum in hoc esse pœnale, per ibi dicta, licet ipse noue neget illam esse pœnalē, & nouius appellet eam cōuentionalem, & ut puto, incogitater. Tum quia licet omnes doctores diuidant penam in legalem, & cōuentionalem, nemo tamen vnquam diuidit legem in pœnalem, & cōuentionalem. Tum quia si illa pœna esset cōuentionalis, conſequeretur collationem talis Ecclesiæ esse simoniacā, cum collationem beneficii omnis conuentio faciat simoniacam. ^l Vnde per textum cuiusdam decreti Inno. III. ^m in illud cōmīſcētes, concludunt non esse beneficium vacans conferendū alicui cum modo & onere aliquid facien-
di, vel dandi, quia id esset simoniacum, licet possit Episcopus cum suo capitulo beneficium vacanti imponere aliquem modum, vel onus, & postea illud sic onustum, vel modificatum, sine vlla cōuentione alicui conferre. Quamuis hæc ratio dilui posset ab eo, qui responderet id, quod dicta Commentatores aiunt, procedere quidem in conferente, qui addit modum, vel onus nouum, quod iure cōmuni, vel speciali non inest ei: non autem in eo, qui modum vel onus illi iure aliquo inherens exprimit, ut alibi, ⁿ tradimus, quia expressio eius, quod tacite inest, non inducit simoniam. ^o Sed ita respondentem replicari posset, quod eiusmodi expressio, sicut non facit collationem simoniacam, ita non facit etiā con-

uentio-

a. c. pœna. d. pœn. d. 1. et l. præses. ff. de pœn.

b. l. idem iuris. ff. ad l. Aquil. c. nō est putanda. l. 1. q. 1.

c. cle. 2. de vit. & bon. cleric.

d. c. Ioannes ca. diuersis fallacijs, de cle. coniug.

e. c. quā graui. de crim. falsi.

f. Gigas in tract. de pensionib. q. 53. nu. 3. 4. 5. g. in extr. re lata sup. c. 7. num. 32.

h. quā tenet gl. recep. c. si. d. in. pat. i. d. c. cōmīſ. sa. S. cate-rum.

k. eod. c. cōcord. 38.

l. c. quā pio. l. q. 2. m. c. 1. ut ec-clesiastica benef. sine dim. conferantur.

n. in Man. conf. c. 23. num. 101. o. c. signifi-casti, de electio. & gl. q. ibi ornat Elyn. in c. ad audiētia. 2. de rescript.

uentionalem, & consequenter nullatenus potest dici conuentionalis, quali nomine nemo ante illum eam appellauit. Ratio autem vera, & germana; & noua est illa, quam tetigimus supra cōcor. 36.

a in Manu. cōfess. c. 25. num. 118. b in com. c. fraternitas. 12. q. 2. & i rub. de pœnis & alias sape.

& reddimus alibi, ^a in hæc verba. Nec obstat, quod continenter soleam tenere, & tenui. ^b Quod pœna temporalis etiam ipso iure incurfa non debetur in fraternitas. foto conscientia, quia id non procedit, cum contrarium constat de mente legislatoris, vel cum nō imponitur proprie, vt pœna, sed vt quædam conditio, vel modus rei traditæ, vt cum testator relinquit aliquid alieni, vt quippiā faciat alias perdat legatum iuxta Panor. communiter receptū, ^c & in proposito constat ex stylo, mentem Pontificum statuentium, vt illo, vel illo casu vacet beneficium ipso iure, esse, vt peccet, qui illud ita perditum retinuerit Et quod beneficia conferantur quodammodo sub illo modo, vel conditione tacite, vel expresse, vt tetigi. ^d hæc ibi.

c super glo. Verb. adi. ciens in c. Raynaldus de testam.

d in c. nō liceat. 12. q. 2. & latius vrado in c. fraternitas. 12. q. 2. e d. arg. 6. col. 3. f in d. c. cōm. ss. de electione. in 6. g in rub. de prab.

55 Quadragesimo primo, ipse, ^e prosequens declarationem præfati decreti Bonifacii VIII, ^f dicit alia tria. Primo non semel appellat ecclesiam parochialem præbendam, quod & si forte defendi possit ea consideratione, qua nos prius diximus omne beneficium posse appellari præbendam, accepto generaliter nomine, non expedit tamen id facere, cum sine vlla utilitate non sint nouitates inducendæ. ^h Secundo ait eum, qui perdit ipso iure ecclesiam parochialem, eo quod intra annum nō est factus presbyter posse inauditum spoliari, quod nullatenus est verū, quia imò si spoliatur, ante oīa est restituendus, vt nos alibi, ⁱ late tradimus, & irrefragabiliter conuincitur per aliud decretum eiusdem Bonifacii, ^k quo expresse cauetur, beneficium, quod vacat ipso iure, per ademptionem alterius, posse qdē cōferri alteri a superiore, ad quē pertinet collatio, nō citato de tēore, nō autē tradi possessionē illius, nec tolli de ientori antequā audiat, & 56 condemnatur. Tercio, q̄ probat suū proximum dictum, comparando eum, cui confertur Ecclesia parochialis cum onere, vt fiat presbyter, ei qui capit aliquam pecuniam ab alio cum obligatio-

ne faciendi aliquid, in quo bis errat. Primo quidem, quod accipiens Ecclesiam, non accipit illam ex cōuentione, vt probatum est, accipiens autem pecuniam sic. Secundo, quatenus significat, accipiente pecuniam, vt aliquid faciat, posse compelli ad reddendam illam sine iudicis sententia, si non præstiterit illud, in quod accepit, quod omnino falsum est, cum auctoritate sua nemo possit etiam rem suam ab alio possessam recuperare. ^l Nec mirandum, quod vir Theologus doctissimus, & in his, quæ pertinet ad forum interius versatissimus, in illis quæ pertinent ad exterius, & ad ordinem iudicarium, interdum hallucinetur. *l. si quis iurata, c. de vi, & c. sape, et toto tit. de restitut. spol.*

57 Quare tria hæc ipsius dicta, ne quæ offendant temperanda sunt. Primum quidem, quod appellatione præbendæ, nec in iure Pontificio, nec in literis Apostolicis communiter cōtinetur Ecclesia parochialis, licet secundum significationem grammaticam & generalissimam comprehendere possit. Secundum autem, quod habens parochialem Ecclesiam, si non fiat presbyter intra annum, perdit eam ipso iure, ita quod tenetur relinquere illam in foro conscientie sine iudicij cōdemnatione, non potest tamen sine illa possessio ab eo auferri. Tertium quod recipiens pecuniam, vt aliquid faciat, si id non fecerit, tenetur quidem in foro conscientie reddere illam, vel soluere interesse, non expectata sententia Iudicis, sed in foro exteriori absque illa non potest ad id compelli, per prædicta.

58 Quadragesimo secundo, cōuenit inter nos, ^m quod beneficiarius omittens dicere horas, tenetur ad restitutionem fructuum eo modo, quo statuit Concilium Lateran. ⁿ a Iulio II. caputum, & a Leone X. continuatum. Discordamus autem in eo, quod ipse ait, iure naturali & diuino etiam ante dictum Concilium, fuisse obligatos ad aliquam restitutionem, ego autem sequutus Cōmunem, ^o dixi, non fuisse ad id obligatos. In quod præter ea, quæ ibi adduxi, potest ponderari verbum, *Statuimus*, in dicto Concilio positum, quod est argumentū & signū inductionis iuris noui. Nec argumenta per eū adducta probant plura ea, quæ Card. & alij, sententiam contrariam Cōi tenentes adduxerunt.

l. si quis iurata, c. de vi, & c. sape, et toto tit. de restitut. spol.

milli in d. ar. 3. col. 3. et me i. c. 7. supra. eod. n in sess. 2. Statutum. o in d. c. 1. de celebr. Missa. p in x. glo. cōiter rece. in c. si litigantes, & off. ord. lib. 6. Verb. statui mus, & c. Et lite pendente eo. li. & c. si de prescrip. in eo. Verbo.

Est & pro nobis irrefragabile argumen-
tum, quod etiam post Concilium non
tenentur restituere quicquam propter
omissionem semestrem a beneficio ac-
cepto, a quo non excusarentur si in re na-
turali, & diuino fuissent ad id obligati,
vt palam est.

a d. art. 3.
col. 3.

b d. c. cōmis-
sa. Si ceteris
de elec. li. 6.
c. c. cum ex
eo, de elect.
lib. 6.

d in d. c. cū
ex eo, Verb.
Episcopi.

e in c. cum
olim qu. 8.
de maiorit.
& Rebuss.
in Praxi he-
nestic. de de-
uolu. n. 64.
f d. art. 6.
column. 4.
g ca. Maio-
res, 24. q. 1.
h c. 6. n. 32.

59 Quadragesimotertio, ipse, ^a ait cir-
ca prædictum Decretū Bonifacij VII. ^b
quod idem Bonifacius, ^c statuit, vt Epi-
scopi possent dispensare cum accipien-
te Ecclesiam parochialem causa studij,
ne teneatur promoueri ad presbyteriū
vsque ad septennium, modo intra an-
num promoueat ad Subdiaconatum,
& quidem recte, sed id quod subijcit,
nempe nunc temporis quacunque de
causa dispensari, non est intelligendum
de dispensatione Episcopi, sed Papæ.
Episcopi enim solum possunt dispensa-
re ex causa studij, quia hoc solum per-
mittitur eis, quod non possunt alij infe-
riores, vt glossa recepta, ^d determi-
nat. Quamuis Vicarius generalis Epi-
scopi, & capitulum Sede vacante id pos-
sint, quia eandem iurisdictionem, quam
Episcopus habet, exercet, vt notat Fel. ^e
60 Quadragesimoquarto addit ipse, ^f
tria. Primum, quod nimia relaxatio fuit
illa, qua Concilium liberat a restitutio-
ne, non dicentes in primo semestri ab
acceptatione beneficii, quod ego veritus
fuisse dicere. Tum quia Concilium
generale, cuius omnia statuta sunt su-
plicienda id edixit. ^g Tū quia id ipsum
placuit sæcl. rec. Pio V. vt ex sua Extra-
uaganti, quæ incipit, *Ex proximo*, su-
pra, ^h relata constat. Tum quia cum
nec iure naturali, nec diuino debeat
restitutio omnium fructuum, etiam se-
cundum ipsum Sotum, potuit Con-
cilium modificare obligationem resti-
tuendi quam noue inducebat. Secun-
dum, quod addit, est, nimis arctasse be-
neficiarios ad restituendum pro rata ob
horas omittas post sex menses, quia obli-
ganit eos ad id etiam si vno, vel altero
die eas omitterent. Quod nimium libe-
re videtur dictum, ob easdem rationes,
ob quas idem Pius declarauit, quod
etiam vnā horam omittentes teneā-
tur restituere pro rata, nec abs re, quon-
iam etiam secundum ipsum Sotū pec-
cat mortifere, & consequenter perdit

gratiam, & regnum cœlette, & qui per-
dit quod est plus, nō debet mirari quod
perdat id quod est minus. ⁱ

61 Tertium quod verba Concilij, vt ia-
cent, minime sunt intelligibilia, & ideo
loco verbi, post, reponendum esse ait,
per, ita quod sit sensus, restitutionem
esse debitam ob horas omittas ante &
post sex menses, sed omittas post sex, pri-
uationem a beneficio faciendam. Quæ
profecto nullatenus sunt admittenda.
Ad cuius rei confirmationem, quia est
maximi momenti, & in foro concien-
tiæ quotidianum, subiiciam primum to-
tum tenorem prædicti S. statuius, vt
est in Concilio, & vt ipse eum refert, cuius
partem, quia proposito meo non in-
seruiebat, omisi supra, ^k referre, & mox
monstrabo planum, verum, & commu-
nem intellectum eius esse illum, qui tu-
pra, ^l positus est. Tenor prædicti Con-
cilij est hic. *Statuimus, & ordinamus,*
quod quilibet habens beneficium cum cura
vel sine cura, si post sex menses ab obten-
to beneficio, diuinum officium non dixerit,
legitimo impedimento cessante, beneficio-
rum suorum fructus non faciat suos pro
rata omissionis officij & temporis, sed eos
tantum inuisitè perceptos in fabricas Ec-
clesiarum huiusmodi beneficiorum, vel
pauperum elemosynas erogare teneatur.
Si vero ultra dictum tempus in simili ne-
gligentia contumaciter permanserit, legiti-
ma monitione precedente, beneficium ipso
priuetur, cum propter officium detur bene-
ficium. Intelligatur autem officium omitti-
tere quoad hoc, quod est beneficium priuari
posse, qui per quindecim dies illud bis sal-
tem non dixerit.

62 En tenor Concilij, cuius verba sunt
clara & facile intelligibilia, habet enim
duas partes: secūda ibi, *Si vero*, & prio-
ris quidem sensus directus clarus est sic,
quod beneficiarius omittens horas post
sex menses ne faciat fructus suos pro ra-
ta temporis omissioni, & teneatur restitue-
re illos. Indirectus autem sensus, quia
contrario colligitur, est, quod beneficia-
rius omittens horas intra primos sex
menses faciat fructus suos, & non teneatur
restituere. Posterioris autem partis
sensus est, quod beneficiarius omittens
horas post sex menses contumaciter, mo-
nitus vt eas dicat, & non dixerit, saltem

i arg. c. cui
plus, de re-
gu. iur. li. 6.

k in d. c. 7.
num. 33.

l d. c. 7. nu.
33. & i Ma-
nual. cōfessi.
c. 25. n. 122.

bis intra quindecim dies ipso beneficio priuatur. Cui modo intelligendi fauent verba illa prædictæ extrauagantis Pij V. simulque tollunt errorem eorum, qui putant sentisse Concilium, non peccare illos, qui omittunt horas intra primos sex menses. Verba, inquam, illa, *Item ille qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligatur se ad misisse.* Hæc enim verba clarissime sonant, beneficiarium, qui absque legitimo impedimento, primis sex mensibus omiserit horas, grauius quidem peccare, sed non teneri ad restitutionem, ut palam est.

a d. art. 6. Quadragesimoquinto ipse addit, a
col. 5. statum prædicti Concilij Lateranen-
b d. §. sta- tis, b hodie non obligare. Nos autem
nimus, ses- eius dictum damnari a prædicto Pio V.
sione 9. in sua Extrauagante supra, c diximus.
c d. cap. 7. Addit & alia quædam quæ quadante-
num. 32. nus eleuare, & extenuare videri possunt

auctoritatem & grauitatem præfati Concilij, nisi ea pie, pro magna illius viri in Deum pietate, & notissima in Concilia, & sanctam Sedem Apostolicam obseruantia molliantur, puta, quod Concilium illud fuit nimis prolixum, & contineat quædam, quæ non sunt tanti momenti, & partim nimis laxum, & partim nimis rigidum, & quod restitutio non sit iubenda vno vel altero die horas omittenti, cum tamen etiam omittenti vnâ solam vnus diei sit iubenda per declarationem Pij V. supra. d Et quod per Bullas Cruciatæ, quæ dant facultatem absoluedi ab horis male recitatis, huiusmodi omittens possit liberari. Quod nullatenus est dicendum, quia Bullæ illæ faciunt quidem facultatem absoluedi a peccato malæ recitationis, non autem ab obligatione restituendi ob peccatum incursum, & quod ægre ferre videtur, quod compositio super huiusmodi restitutione, quam dicit iure naturali & diuino fieri posse cum Episcopis, fieri debet cum Papa post illud Concilium, cum tamen illud eam sibi non reseruet, nec facile dici debeat, iure naturali & diuino tantum attentio, eam fieri posse cum Episcopis: cum etiam vix fieri possit cum Papa, nisi iusta de causa quidam defendant, Et quod ab vna par-

te appellat omissionem horarum vnus vel alterius diei, paruam negligentiam, & minutas indignas ad quas Concilium respiceret, & ab altera mortiferam Dei offensam, quæ etiam ob vitam conseruandam non est admittenda. e

63 Quadragesimosexto vterque nostrum, f tangit illud singulare dictum Paludani. § supra latius relatum, quod in summa habet, statutum Ecclesiæ, ut absens ab horis certis diebus vel horis, lucretur distributiones, non excusare eum, qui abest ut otietur ludat, aut alijs rebus vanis, aut malis intendat, licet in foro exteriori nõ debeat ei detrahi sua portio. Quod ego dictum simpliciter se quor, ille verò videtur refellere. concludens in hæc verba. Vbi non est manifesta statuti peruersitas, quicunque choro iuxta tenorem institutionum suæ Ecclesiæ inseruiens, bona fide, & conscientia, fructus facit suos, neque ad vllam restitutionem tenetur. Sed contra eum facit, quod videtur secum pugnare, quatenus in sensu directo ait, quod prædicta suæ conclusionis verba sonant, & in sensu indirecto a contrario, quod si iniustitia statuti est manifesta, vel bona fide, & bona conscientia non credit illud esse iustum, tenetur restituere. At manifesta videtur iniustitia statuti, si intelligatur dictare, quod absentia causa otian di, aut vanè vel malè versandi excusat, non potest bona fide, & bona conscientia credere illud statutum esse iustum in illo sensu. Ergo sensus directus & in directus suæ conclusionis sibi mutuo repugnant. Quare amplectenda videtur Paludani conclusio, inimo & a concionatoribus inculcanda. Quia nec ipse Sotus negat eos peccare, nec Paludanus, & ego dicimus eos cogi posse restituere in foro exteriori.

64 Addo autem quiddam, quod plurimos consolari & saluare potest, nempe, quod qui principaliter accipit diem, hebdomadam, mensem, vel menses statuto cõcessos ad peregrinandum, ad visendos cognatos vel amicos, vel ad alia iusta negotia successiva, etiam intra ciuitatem, vbi est Ecclesiæ, vno vel multis diebus gerenda, non peccat, nec tenetur restituere illa, quæ secundum formam statuti lucratur absens ab ho-

ris, licet multis horis, in quibus horæ dicuntur in choro, ipse intendat ludis, vel alijs rebus vanis, vel malis. Tum quia quod principaliter intenditur est atten-

a l. si quis nec causis ff. de rebus credi. cum multis sibi p. dd. p. fertum Taf. c. cogestis & multis alijs, p. nos adductis in com. c. c. u. minist. 23. q. 5. & sup. c. 6. a. n. 14. b. in 4. dist. 15. q. 5. c. illu. in d. ar. 6. col. fi. & me in d. Man. c. 25. num. 123. d. i. Verb. cle. ric. 8. §. 5. e. in 4. de resitut.

dendum, ^a & dies, & menses prædicti accipiuntur principaliter ad iustas occupationes. Tum quia nec minus principaliter ut plurimum accipiuntur ad illa vana, & mala, licet illa incidant, & occurrant intendenti principaliter bonis & iustis negocijs. His tamen est, consequens; quod qui principaliter ad hæc vana & mala acciperet prædictos dies, peccaret, quidem coram Deo, & in foro conscientia restituere teneretur, licet in foro exteriori sua portio non posset ei denegari, ut ait Paludan. ubi supra. ^b

65 Quadragesimoseptimo, conuenit inter nos, ^c contra Angelum, ^d & Adrianum, ^e quod beneficiarius vitam malam & corruptam viuens, non tenetur restituere fructus sui beneficii, modo suas horas præceptas recitet eo modo quo præcepto eas dicendi satisfaciatur. Sed ille tribuit hanc opinionem

Adriano, dicens, nullum eam colorem habere, licet sic forsan apud quospiam Iuriconsultos, qui ex sancto zelo potius, quam ratione consulta philosophantur. Nos autem tribueramus eam ante ipsum Angelo a Clauasio. ^f Qui duo, & si Theologiam & leges egregie calluerint, plus tamen illam, quam has coluerint, & ille hanc nostram (quæ vera est) opinionem, sibi solide more Theologorum tribuit. Nos vero antea de more nostro, quo sua quibusque reddimus, eam tribueramus Summæ Rossellæ & Syluest. ^g & ille munit eam aliquot rationibus ex longinquo petitis. Nos vero ex ipso iurium fonte hausitis. Primo quidem, quod nullibi ipso iure ponitur hæc pœna clerico male viuenti. Et quæ pœna expresso iure non ponitur, non est dicenda ipso iure posita. ^h Deinde quod ille ⁱ Statuimus, id approbat irrefragabiliter, quatenus habet beneficiarium, qui suas horas recitare omittit, non teneri ad restituendum, quod primis sex mensibus a consequatione beneficii accipit, & manifestum est illum male, & in statu malo vixisse.

66 Orationi tributorum multa elogia morderanda.

67 Oratione non Virtus, sed actio virtutis prima moralium.

68 Virtutum omnium princeps charitas; licet prima fides.

68 Intellectus illius, Non est inuentus similis illi, &c.

68 Maxima qua ratione minora minimis.

69 Oratio Ariste, large, & largissime sumitur.

66 **Q**uadragesimooctauo loco adijcitur prædictis concordijs inter dicta præfati Medinæ & Auctoris supra relatis alia quadragesimooctaua, quæ conciliat multorum pietissimorum scriptorum elogia de oratione cum desecrata classicorum Authorum doctrina: sunt enim primo quidam, qui eam frequentissime appellant virtutem; cum tamen illa non sit virtus, sed actus virtutis, ut post, & ante alios classicos auctores tradit S. Thom. recep. ⁱ

Secundo sunt, qui affirmant orationem tanta operari, & tantæ altitudinis esse, ut videri possint ei primatum virtutum concedere, quod non est dicendum. Tum quia, ut prædictum est, ipsa non est virtus, sed actus virtutis, quam Græci latrām, & Latini appellant religionem: quia licet religio, cuius ipsa est actus, sit omnium virtutum moralium maxima, ut tradit S. Thom. recep. ^k inter omnes tamen conuenit, quod est minor

Theologis, fide scilicet, spe, & charitate, quæ præcellunt omnes morales, quorum de numero est religio, ut præsupponit S. Tho. ^l Tum quia non solum est falsum, sed & hæreticum, tribuere primatum virtutum orationi & religioni, imo & fidei, & spei; quia illum habet charitas, per illud, ^m Nunc autem manent fides, spes, charitas, maior autem horum est charitas, relatum a S. Tho. quodam loco, ⁿ per quod ipsum in alio ^o concludit, charitatem esse omnium virtutum maximam: quod multis eisdemque elegantibus verbis confirmat Prosperus relatus a Gratiano, ^p subiiciens, Apostolum ^q eam excellentiorem viam appellare. Nec obstat, quod ipsemet S. Thom. ^r dicat, fidem per se esse primam

i in 4. libr.

sen. d. 15. q.

4. art. 1. &

2. 2. q. 83.

art. 3.

k in 2. 2. q.

81. art. 6.

l. 1. 2. q. 61.

per tota &

post & ante

alios i 3.

dis. 23. q. 1.

art. 4. q. 3.

m 1. ad Co-

rinth. 12.

n d. qu. 61.

art. 4.

o 2. 2. q. 23.

art. 6.

p In c. cha-

ritas. 2. de

pœn. dist. 2.

q 1. ad Co-

rinth. 13.

r In 2. 2. q.

4. ar. pen-

nam

fin d. verb. clericus, 8. §. 5.

g i Verb. clericus, q. 24.

hiux. gl. q. putatur singular. in c. fin. de iure patron.

a *ibidem.*

mam inter uirtutes, intelligēdo per uirtutes, Caiet. ^a auctore tam Theologas, quam morales. Non inquam, id obstat, quia multa sunt priora, quæ tamen sunt minora, & imperfectiora, ut embrio est prior, sed minor, & imperfectior se ipso posteriore anima rationali aucto: & fides informis frequenter est prior, sed semper minor, & imperfectior se ipsa formata, & ut ipsemet S. Tho. colligit. ^b

b *ibidem in eod. art.*

Quare & omnia piorum dicta, quibus eam appellant uirtutem intelligenda sunt per tropum, & figuram Metonymiam, qua effectum pro causa, uel contra causam pro effectu frequenter accipimus. Et ea quibus illam alijs omnib. præferre uidentur, excusanda sunt per hyperbolem, aut accipiendo dicta simpliciter pro dictis secundum quid, ut illud desumptum ex Ecclesiastico. ^c

c *cap. 14.*

Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi, cuiuslibet sancto Confessori applicat Ecclesia, intelligendum est secundum quid, siue quod quemlibet alium sanctum ei collatum aliqua ex parte excedit: sicut & in simili S. Thom. ^d

d *2. 2. qu.*

161. ar. 2.

e *ad Phi. 2.*

exponens illud Apostoli. ^e *Superiores sebi inuicem. Vos inuicem arbitrantur,* ait posse quemlibet etiam maximum arbitrari se aliqua ex parte a quolibet si-

bi collato superari, quod utinam honestam vere arbitraremur, quam multi significamus.

69 Tertio sunt etiam, qui dicant orationem esse actionem, siue actum sed talem, qui complectatur omnes actiones uitæ contemplatiuæ, puta fidei, spei, & charitatis, & religionis, quæ consistunt in credendo, & meditando Deum, & sperando, & confidendo in eo amando eum super omnia, & fruendo eo iucunde, tranquille, & pacifice, honorando item laudando, benedicens, & quomodolibet alias eum colendo, quod intelligendum est de oratione non assumendo eam specialiter, siue stricte, ut communiter accipiunt Auctores de oratione disputantes, sed generaliter, siue large, ut supra diximus.

Quarto sunt, qui omnem bonam, & in Deum directam actionem uocant orationem: quorum dicta intelligenda sunt de oratione generalissime siue largissime sumpta, quæ iuxta etiam sup. ^f *in d. ca. 1. nu. 8.* posita comprehendit omnem bonam actionem. Omitto gratia breuitatis alia aliorum pie quidem dicta, sed per aliquam figuram in sensum verum, & delectatum instar præfatorum redigenda.

MISCELLANEA

CENTVM DE ORATIONE,

Præsertim de Psalterio, & Rosario Virginis matris
Mariæ: & de institutione recta oratorum,
& actis quibusdam eorum, & de
pertinentibus ad illa.

MISCELLANEVM PRIMVM
de Psalterio, & Rosario Virginis
matris Mariæ.

1. *Rosarium B. Mariæ genus orandi nunquam satis laudatum.*
1. *Mariæ virginis matris memoria eo magis utilis, quo magis continetur.*
2. *Psalterij B. Mariæ inuentor S. Dominicus, renouator Alanus, nu. 3. approbator Sixtus, nu. 4. prædicator uniuersus Prædicatorum ordo, nu. 5.*

P R I M V M Miscellaneum, & alia 31. sequentia resoluēt multa, quæ de Psalterio, & Rosario B. Mariæ virginis, genere orandi nunquam satis laudato, in dies interrogamur in reuerentiam, & honorem eiusdem, & vilitatem ei deuotorum, qui hæc dignabuntur legere, & meam saltem illam quæ de ipsius magis continuata memoria spero prouenturâ, suus ut magis magis in nostro figatur pectore uultus, imitando gloriosum Athanasium, qui scripturus vitam S. Ant. eo solo id sibi ingenti lucro deputabat, quod id facturum esset eum diutius memorem Antonij.

2. Primum igitur fuerit, a quo habuit originem hoc genus orandi. Ad quod respondit frater Albertus de Castellano, uir pius & eruditus Illustrissimi ordinis Prædicatorum professor in eo libro, quem super Rosario præfato copiosum scripsit, pagina 10 id quod habet recepta sententia, nempe quod gloriosus ille B. Dominicus Patriarcha & institutor Illustrissimi ordinis Prædicatorum circiter annum M. CC. inspirante ipsamet Virg. Matre tradidit genus hoc, (quod tunc nouum fuit) orandi & precandi per 150. Ave Mariæ, & 15. Pater noster, quod appellauit Psalterium Domine nostræ, eo quod sicut Psalterium Dauidicum constat ex centum & quinquaginta Psalmis, ita & hoc genus orandi constat ex centum & quinquaginta Ave Mariæ. Et quod licet a principio prædicante ipso Dominico, & fratribus eius fuisset feruide acceptum, postea tamen tepide cœpit exerceri & fere omitti. Sed anno 1460 ipsamet Virgo replendissima apparuit in rupe Britanniæ P. Alano fratri eiusdem Ordinis, & egregio doctore, egregieque sibi deuoto, simul adhortata fuit, ut magna cura, & studio per suam suorumque fratrum prædicationem ad illud denuo Orbem Christianum adhortaretur: quia non de fuerunt, qui renouationi nouæ illius non

ni orandi inuenti detraherent, Franciscus Dux Britannæ, & Margarita eius vxor, aliqui multi supplicarunt obnixè Sixto IIII. qui tunc Ecclesiæ præerat vniuersæ, ut ad gloriam Dei, & Virginis Mariæ autoritate Apostolica illud approbaret, quod lubentissime anno insequenti 1479. fecit, & indulgentijs auxiliteris suis Apostolicis, quarum Archetipum seu exemplar authenticum est insertum inter priuilegia ordini præfato concessa, & typis authenticè excusa, fol. 163. cuius pars nostro proposito conueniens sic habet, *Sixtus Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, & 4. infra omisso præmio, in quo se ait obnixè rogatum a Francisco Duce Britannæ, & Donna Margarita sua vxore, & alijs multis fidelibus, ut approbaret genus illud orandi, quod appellatur Psalterium B. Mariæ cõstans ex 150. Ave Maria, & 15. Pater noster, quindecim decadibus illorũ præiunctis, hæc fere uerba subiungit; Nos igitur deuotionem præfatorum Ducum, & aliorum præfatorum fidelium commendantes, eorum precibus inclinati psalterium siue modum orandi prædictum autoritate Apostolica tenore præsentium approbamus, & infra. Et ut omnes & singuli Christi fideles, ad deuotionis opera, & prædicto modo orandum, eo feruentius inducantur, quo ex eo maiora præmia sperauerint, omnibus & singulis Christi fidelibus, præsentibus & futuris ubicunque degentibus, qui quinquaginta Ave Maria præfati psalterij modo præfati eis adiunctis dixerint, concedimus quinq; annos, & totidem quadragenas indulgentiarum, & infra. Datũ Rome apud S. Petrum anno incarnationis 1479. Per quas patet primo, Sixtum nullam fecisse mentionem de Rosario, ut quidam significat; sed de psalt. & 50. Ave Maria, & quinque Pater noster, modo prædicto eis adiunctis, quæ sunt tertia pars psalterij. Secundo patet, quod idem minus caute significant, immo & exprimunt, quod ipse concessit indulgentiam præfatam his qui dicent Rosarium, uel partem eius per se, uel per alios, cum neq; verbo, Rosarium, fuerit usus; nec ullam mentionem de recitatione per alium fecerit. Tertio, quod per præfatam indulgentiam concessit omnibus Christi fide-*

libus, & consequenter etiam ijs, qui non sunt confratres præfate confratrię, de quibus neque de illa ulla mentionem facit.

5. Addo, quod bona pars eorum, quæ Albertus ait, approbatur a sæcl. record. Pio V. in quadam sua extrauaganti, ^a in qua exordio pio præmissa hæc fere uerba subdit, *Beatus Dominicus Spiritus sancto, ut creditur, afflatus, imitatusq; patres antiquos, qui diuinam opem per suffragia sanctorum implorarunt cum Albigensium hæresis in partes Galliarũ & Italiae misere grassaretur, leuans in calum oculos, & montem illũ gloriosæ Virginis Mariæ (de quo sine humanis manibus absisus est lapis ille, qui ligno percussus gratiarũ aquas affluenter produxit) recipiens; modum facilem, & omnibus peruium, ac admodum pium orandi, & precandi Deum Rosarium seu Psalterium eiusdem B. Mariæ Virginis nuncupatum, excogitauit, excogitatum per affectus suos diuulgauit, et eo diuulgato, & a nonnullis accepto, ceperunt Christi fideles in alios viros repente mutari, hæc ibi. Quorum postremum, a pientissimo Pio, pientissime dictũ efficit; ne adeo mirari debeamus, quod multi idiora etiam rustici & pastores, hoc genus orandi nunquam satis laudatum frequentantes sint quam optime Deo, diuinis & cælestibus affecti, Virginiq; Mariæ familiares & deditissimi: cum antea essent fere alieni & exotici.*

MISCELLANEVM II. DE EODem Psalterio, & Rosario.

I Psalterium B. Mariæ a quo Rosarium appellatum.

SECUNDUM fuerit, a quo cœpit præfatum psalterium appellari Rosariũ. Ad quod respondetur non uideri dicendum sic esse appellatum a suo inuettore sanctissimo Dominico. Tum quia nõ inuenitur ullus classicus author, qui hoc asserat, & de non existentibus & non ap parentibus idem est indicandum. ^b Tũ quia constat ex præfatis literis præfati Sixti IIII. fuisse appellatũ ab eo simpliciter psalterium, sine ulla mentione Rosarij, etiam post institutam confratriam Rosarij, quoniam hæc fuit institu-

a qua incipit consueuerint, & habetur in lia. Const. ipsius, fol. 244.

b l. duo sunt Titij. ff. de testa. tit. c. sacerdos, cũ glo. de offic. ord.

ra anno 1476. ut patet ex literis Alexandri legati in Miscellaneo sequenti referendis, & approbatio præfati generis orandi per psalterium B. Mariæ fuit facta per Sixtum anno 1479. ut patet ex literis eius proxime relatis; ita quod prius Pontifices Maximi usi fuerunt nomine psalterij, quam Rosarij. Constat autem psalterium appellari Rosarium non quid ex literis Sixti III. qui primus Maximorum Pontificum hoc genus orandi approbavit; sed ex literis Alexandri legati in sequenti Miscellaneo referendis, qui primus confratriam Rosarij confirmavit, idem etiam colligitur ex statutis primis præfatae confratriæ infra relatis, in quibus sæpe ponitur psalterium siue Rosarium, quod ipsum sit in literis Clem. VII. & Pauli III. in quibus tamen prius appellatur psalterium quam Rosarium, per quod significatur nomen psalterij esse originarium, & sic antiquius & dignius, quam nomen Rosarium: quia quæ præponuntur censentur digniora: & ita nomen, *Rosarium*, videtur ascititium & vulgari usu inductum, quemadmodum etiam a multis in multis terris appellatur corona, ut infra dicemus.

a l. quoties
ff. de S. i. f.
c. quorum-
dam de e-
lect. lib. 6.

MISCELLANEVM III. DE
eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Psalterium B. Mariæ cur Rosarium appellatum.
- 2 Rosaria, & rose aureæ cur quidam libri dicti.
- 3 Corona quid, & cur sic dicta.
- 4 Mariam matrem solis 63. annis Sixisse incertum.

Tertium fuerit, qua ratione præfatum psalterium appellatum est Rosarium. Respondetur, quod nemo quæ viderim eam reddi: sed reddi potest duplex. Altera quod sicut Rosarium continet multitudinem fructuum gignentium rosas suauolentes ac se tractatam consolantes, & lætificantes, ita præfatum psalterium continet multitudinem orationum Dominicarum, & salutationum Angelicarum, quæ frequenter repetite miram suauolentiam, suauemque lætitiā pariunt illis, qui eis sic repetitis

patrem misericordiarum, & Virginem Matrem, quæ præsentis, attentæ, humiliter, & deuota mente alloquuntur, salutant, & orant. Altera ratio est illa, qua quidam opera sua nuncupant Rosaria, ut Archidiaconus suam expositionem in Decretum, & alij alia sua, rosas, & aureas rosas; quia in eis contenta sunt præcipua & pulcherrima eorum, quæ in illa materia traduntur, sicut rosa est præcipua & pulcherrima florum. Nam psalterium hoc continet potissimas orandi formas, cum oratio Dominica sit omnium potissima, secundum S. Thom. receptum, & saluatio Angelica omnium ad virginem Matrem directarum gratiosissima, ut dictum est. Ratio autem quare multi præfatum psalterium ceperunt vocare coronam, forte fuit, quod præsentat circulum 63. annorum, quibus ab aliquibus pie creditur gloriosissimam illam omnium Reginam, & matrem, totum suæ sanctissimæ uitæ curriculum peregrisse: & consequenter repræsentat flores & omnium annorum sancte in hoc mundo post Christi filij Dei, & sui annos actorum: non tamen est certum eam solis 63. annis uixisse, nec id meminit Baptista Mant. qui uitæ eius carmine pio, & heroico tribus libris magna curia & studio scripsit.

b 2. 2. 9. 83.
art. 9. & in
7. opusc.
c c. 19. nu.
195. En-
chi. de orat.

MISCELLANEVM IIII. DE
eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Confratria uerbum unde deductum.
- 2 Collegia communiter illicita.
- 3 Confratria Rosarij, cum sit pia, & confirmata.
- 4 Rosarij confratria ubi, & a quo instituta.
- 5 Confratria Rosarij Bulla confirmatoria.
- 6 Mariæ festorum maximum simpliciter quod.
- 6 Rosarium recitare per se melius, quam per alium.

Quartum fuerit, quando, & ubi cepit confraternitas præfata celebrari Rosarij. Ad quod Respondeo primo, quod proprius uocari potest confratria quam cōfraternitas, uerbo deducto a græco φρατρία, phratría & non a latino

latino confraternitas secundum Bu-
a in l. 1. pa de eum, eo quod *φράτρια* phratia di-
gi. 4. ff. de citur græcis conuenticus, seu conuenticu
offic. q̄stor. lum, quorundam iisdem sacris utentiū,
 & quasi de uno puteo uiuentium: a uer-
 bo enim *φρέαρ* phrear, quod significat
 puteum, deducitur *φρατρια* phratia &
φρατορες phratores quasi combibē-
 res, & simul edentes: sed repugnat ei,
 quod ipsemet scribit uerbum 'confrat-
 ria per f. latinū; uerba uero illa *φρά-
 τρια* & *φρέαρ* & *φρατορες* per *φ* græ-
 cum, siue *ph*, aspiratum. Quare assenti-
 mur ei dicenti, confratria, uerbum sele-
 ctius esse quam cōfraternitas, uel eo no-
 mine quod est breuius, & ideo infra eo
 utemur, sed dissentimus ei quatenus ne-
 gat deduci a uerbo frater: puto enim
 ab eodem uerbo deduci fraternitas, &
 & confratria, ut sentit Archidiaconus,
 & sodales confratriæ aptius dici contra-
 ttes, quā phratores licet ipse contra sen-
 tiant. Tum quod sodales collegiorum, p-
 fanorum posse dici fratres ait Caius.
 Tum quod uarijs nominibus appellantur
 congregationes particulares aliquo-
 rum coeuntium ad conuiuendum, ne-
 goriandum, uel aliquid aliud agendum,
 scilicet collegium & corpus ut in rubrica
 de Collegijs illicitis, societas, quo
 se noue appellauit noua eademque illu-
 strissima religio societatis Iesu, & so-
 dalitium, conuenticulum, & in actis
 Apostolorum 3. collegia Alexandrino-
 rum & Cyrenensium, & quorūdam alia-
 rum nationum appellantur synagoga.
 Vnde sicut hæc cōfratria recte appella-
 ri potest collegium corpus, societas, cō-
 uenticus & conuenticulum, ita e contra-
 rio ille congregationes, quæ appellantur
 collegia, corpora, & c. possent appel-
 lari confratriæ, & sodales eorum fratres
 aut confratres, quod probatur ex lege
 Solonis uerbo fratres, quam refert Caius.
 Non obstat his, quod regulariter
 omnia collegia particularia sunt illicita,
 quæ sūta recepta Bartholi est: id
 fallit in collegijs eorū qui causa reli-
 gionis coeunt, iuxta Martianum, & in
 ob negotiationē, uel aliā iustā rōnē
 in aliquē bonū finē coeunt, iuxta mentē
 Solonis, & Caij eum referentis.

Frequens autem quæstio est, an hu-
 iusmodi confratriæ licite possint facere

sibi statuta sine superioris autoritate.
 Ad quam uidetur, q̄ sic, modo nihil in
 eis q̄ publicæ legi obuiet statuitur, qd̄
 expresse definit Caius, cur ergo tan-
 topere procurata fuit cōfirmatio hui?
 nunquam satis laudatæ confratriæ? Rū-
 deo id factum parim quo maioris esset
 auctoritatis, partim ob qdā eius sta-
 tuta, de quibus quispiam dubitare pos-
 set. An sine Papæ, uel legati authorita-
 te fieri possent, ut infra dicitur.
 Secundo Rūdo directe ad ipsam q̄-
 stionē, esse receptā sniam, q̄ anno 1476
 quidā egregius doctor prouincialis eius-
 dem Ordinis nomine Iacob. Spenger,
 cū esset prior celeberrimi Monasterij præ-
 dicatorum celeberrimæ Urbis Colonię
 Agrippinæ, instituit solennem & gna-
 lem oib. Christianis utriusq; sexus cō-
 fratriæ Rosarij Domina nōstræ q̄buldā
 statutis super ingressu, & obligatione
 confratrum adiectis, q̄ præfatus Alexan-
 der legatus, ad instantiam Imperatoris
 Friderici III. & eius vxoris Augustę cō-
 firmauit, quas præfatus Albertus
 in præfato lib. pag. 15. in Italum ser-
 monem uertit, & quatenus nostro pro-
 positō inseruiunt, sic habent.

Alexander Episcopus Foroluieni. cum
 potestate legati de latere in totam Germa-
 niam missus, & infra omisso proæmio
 eleganti & pio, quo suadet, nos nihil
 non debere gloriosissimæ Virgini matri
 Mariæ sic fere ait, Nos deuotione, qua
 mus erga præfatā Virginem matrem moti,
 Imperatoris Federici III. & vxoris eius
 Augustæ precib. inclinati, autoritate Apo-
 stolica confirmamus præfatam confratriā.
 Et insuper omnib. & singulis confratribus
 eius centū dierum indulgentiam in singu-
 lis festis principalib. præfata Virg. Matris
 scilicet Annūciatōis, Visitationis, Assump-
 tionis, Natiuitatis & Purificat. et quolibet
 vice, qua per se uel per alium recitauerint
 Rosariū B. Mariæ Virg. quod cōstat ex 50.
 Ave Mariæ, & quinq; Pater noster, lege-
 rint, uel legere fecerint, uel interfuerint cā-
 tui Antiphona, Salue Reg. dieb. sabbathis,
 & alijs festis, in quibus fratres Predicato-
 res eam ad altare Rosarij concinunt, pro
 qualibet uice, qua hoc fecerint 40. dies de
 penitentij: sibi miūctis relaxamus in Domi-
 no, & infra. Dat. Colonia anno 1476.

Circa

n d. l. ff.

o argu. c. 1.
 & 2. de cō-
 fir. util.
 p in tribus
 Miscel. p. x.
 seq.

6 Circa quarum literarū tenorem aduertendum primo, quod non ideo præfatus legatus nominauit prius festum Annunciationis, quam Assumptionis, quod sit maius illo simpliciter, cum secundum glo. celebrem, & receptiorē festum Assumptionis sit maximum omnium festorum B. Mariæ virginis; sed quia est maximum secundum qd, hoc est quoad præfatam confratriam: quia per eius statutum octauum infra scriptum, fuit electum illud pro maximo quoad quædam in illo facienda. Secundo aduertendum, quod præfatus Legatus non parificat geneliiter recitationē Psalterij, uel Rosario per alium factam, recitationi per se factæ, licet id asserat præfatus Albertus; sed tantum quoad effectum quærendi prædictam indulgentiam 40. dierum a se concessam; & ita præfatæ literæ probant, quod confratres præfati satisfaciunt suæ obligationi dicendi singulis hebdomadis singula psalt. dicenda, dicendo illa per alios, ut infra probabimus. ^b

a ca. alma
mater. ver
bo assumpt.
de sens. ex-
com.

b in Miscel
lan. 7.

MISCELLANEVM V. DE EO-
dem Psalterio, & Rosario.

- 1 Statuta confratriæ Rosarij quis prodidit.
- 2 Alberto Castellano cur magis in hoc credendum.
- 3 Psalterij tertia parti quid primum indulsit Sixtus Quartus.

Circa statuta prima præfatæ confratriæ dico primo, non licuisse mihi legere, quæ sint illa, in aliqua, quæ authentica esset scriptura, licet mediocrē in id adhibuerim diligentiam tam in Vrbe, quam Venetijs.

Secundo, quod præfatus Albertus prodidit illa pagina 19. libri præfati, quæ ante circiter 70. annos edidit idiomate Italo super Rosario compositum, & approbatum & laudatum, primum a Venetiarum Patriarcha, & Dalmatæ eiusdem ordinis uiro. Deinde ab hæreticæ prauitatis inquisitore etiam eiusdem Ordinis professione; cui Alberto comagis credendum videtur, quod in re adeo peculiari tam illustis ordinis tanto patriarcha, & tanto inquisitore, eiusdem ordinis uiris approbantibus ante tot an-

nos, sine ulla ullius qui postea scripserit contradictione testatus fuit habuisse illa ex originalibus Colonia, ubi confratria præfata fuit instituta.

Tertio, quod fieri non potest, ut omnia undecim, quæ ipse ponit pro primis statutis præfatæ confratriæ fuerint eius prima, quæ præfatus Alexander legatus continuauit. Tum, quia quartum non habet, quod institutor confratriæ statuit contentum in eo, sed quod declarat id esse uerum eo quod præfatus legatus confirmator id dixerit in literis suis. Tum quia confirmatum præcedit confirmationem, sicut materia (ut ita dicam) materiam: ergo confirmationem Legati debuit præcedere statutum per eam confirmatum; & ita non est de primis statutis, si ex literis Legati descendit: quia causa efficiens & materialis præcedit effectum, ut colligitur ex Arist. & citatis ab eo, in 2. Physicorū & a S. Thoma in eius expositione. Tum quia nonum declarat Sixtus IIII. concessisse quasdam indulgentias præfatæ confratriæ, & constat ipsum concessisse illas tribus saltem annis post eam institutam & confirmatam; nam concessit anno 1479. ut patet ex literis eius supra relatis, & præfata confratria fuit confirmata anno 1476. ut constat ex tenore confirmationis relato in Miscell. 4. Tum quia decimum & undecimum, declarant indulgentias concessas ab Innoc. VII. & Leone X. quos constat longe institutam, & confirmatam præfatam confratriam fuisse in maximos Pontifices electos.

Quarto dico, parum referre an dicatur prima, an posteriora, modo vere, & legitime fuerint facta, & iuridice intelligantur, arg. eorum quæ habentur, & notantur in titulis C. de nouo codice facien. & de Iustinian. codice confirm. & de emendatio. Codicis D. Iustinian. Quare eorum omnium tenorem cum aliqua declaratione in eis contentorum infra subiiciemus.

MISCELLANEVM VI. DE EO-
dem Psalterio, & Rosario.

- 1 Confratria Rosarij omnibus patet gratis.
- 2 Grati datum, & exaltum ut diuersa.

Sim.

c toto tit. de
confr. util.
uel inutil.

d in Miscel
lan. 1.

2. *Simonia non est omnis datio pro spirituali.*
 4. *Confratria pro ingressu sit detur aliquid an licitum.*

Primum statutorum prefatorum continet, quod omnes Christiani viri & femine, cuiusque ætatis, conditionis, status & ordinis, possint hanc confratriam ingredi, & faciant se scribi ab aliquo fratre eiusdem ordinis quem ad id specialiter ad scribendum confratres Reuerendissimi generalis, aut suus provincia lis designauerit: & quod nemo sit obligatus pro ingressu, uel in inscriptione ququam dare, nec ullus possit quicquam pro eo petere.

Circa hoc statutum dubitant quidam primo; an hanc confratriam ingressuri liceat, cum ingrediuntur, & scribuntur aliquid gratis in eleemosynam dare, & fratri scribenti, uel monasterio in quo scribitur, aliquid sic gratis datum accipere, nec abs re: quia etiam nos, qui unum aureum in eleemosynam curauimus dari cum primum fecimus nos scribi, serupulum concepimus, posteaquam legimus quidam scripta typis excusa continentia, quod nihil potest recipi ab intrantibus prefatam confratriam. Sed proculdubio tenendum est id licere. Tum quia statutum non habet, quod nemo possit accipere, sed quod non possit petere, siue exigere, & aliud est gratis datum accipere, & aliud exactum dare, & exigere, ut annotauit quædam gl. ^a per legem allegatam in ea, ^b & ideo prohibito illorum altero non censetur prohibitum alterum, ut probant quædam responsa quorundam maximorum pontificum. ^c Vnde legislator vtrumque prohibet expressè, quum neutrum vult permittere, ^d & ita prefatum statutum intelligendum est, de exigente & exacto expressè, aut saltem tacite. Non obstat his decisio illa Francisci de Ripa, & multa quæ ipse citat in tractatu de peste tertia parte in principio, num. 109. & sequenti, nempe quod elegeris non licet quidquam accipere pro sepultura, etiam gratis etiam sponte datum, et post illatum mortuum, etiam ratione consuetudinis, eo quod sit simoniacum accipere aliquid etiam gratis, & sponte præstante pro re spirituali: &

per Bart. ^e per glo. quidam determinat Notarium prohibitum accipere aliquid non posse capere sponte datum. Non inquam obstat illa. Tum quia id, quod prefatus Franciscus nititur defendere est contra sententiam Panormitani receptam. Tum quia est contra Concilium Trident. sess. 24. de reformatione capit. 14. quod satis continet, ualere consuetudinem, immo & statutum, ut pro noua receptione alicuius in beneficium ecclesiæ soluat aliquid in usus pios conuertendum. Tum quia aliud est accipere uel dare aliquid pro re, uel actu spirituali tanquam precium, uel finem principalem eius, quod nullatenus licet, de quo citata per eum intelliguntur; aliud est, accipere uel dare pro sustentatione, uel stipendio, uel eleemosyna, siue pitancia ministrorum eam rem uel actum agentium; quod licet secundum sententiam, receptam, & inrefragabili iure probatam, & per prefatum Concilium Trident. & multas determinationes glossarum, Doctorum, Adrianum, Caiet. & aliorum citatas a nobis in Manuali Confessoriorum. ^h Tum quia illud Bartholi, quo ipse nititur, loquuntur de prohibito accipere, ut notabiliter pro more annotauit Decius, non uero loquimur de prohibito petere, ut prædictum est: & iura communia, quæ prohibent accipere aliquid temporale pro spirituali loquuntur, ut diximus, de accipiente pro precio ipsius, uel pro causa principali, & non de accipiente pro sustentatione, uel pro eleemosyna, uel alia causa minus principali incitativa, etiam si esset talis sine qua id non daretur, qualis est receptio distributionum quæ interessentibus horis dantur, iuxta quandam glossam celebrem, ^k & alia multa quæ ubi supra citamus.

Dubitant secundo aliqui, an sit necessarium, ut uolens ingredi adeat personaliter monasterium, & faciat quædam alia, quæ dicit prefatus Albertus. ^l Vnde cum ea in Urbe legissem, dubitauimus an essem confrater prefate confratriæ; licet bis in ea me scribi fecissem, semel in Hispania, & iterum in Urbe: quia neutra uice adiuui personaliter monasteria, in quibus erant fratres ad cribendum deputati: super quo mihi consulenti quidam reuerendus religiosus ad scribendum

a ca. exigit.
 Ser. exige-
 re, de censu-
 bus, lib. 6.
 bl. fideic. S.
 si rem. ff. de
 leg. 3.
 c. c. de Eulo-
 gij. 18. d. c.
 dilect. 2. de
 simo.
 d. c. Statutu
 S. in super,
 de resc. li. 6.
 c. d. c. exi-
 git.

el. inuitus,
 § quicque
 ff. de reg.
 iur. per glo.
 ibid.
 f. c. cum M.
 du. 25. de
 const. & in
 c. ad A. post.
 c. c. lac. de
 simo.
 g in c. dile-
 ctus 2. et c.
 ad Aposto-
 licam, de
 simo.
 h c. 23. nu.
 100.
 i in d. S. q.
 cuique.
 k qua ultri-
 ma est c. 1.
 de cle. non
 resid. lib. 6.
 l in d. libro
 super Rosa-
 rio pag. 31.

dum confratres Commissarius respondit; q̄ praxis scribendi non seruat ea, & quidem iure; quia id nulla lege diuina, naturali, neque positia, nec ulla humana, comuni, nec particulari requiritur, & id quod nulla tali lege requiritur, nõ obligat, ut Stephanus Papa, ^a & Iustinianus ^b sentiunt.

a c. cõsului
f. 12. q. 4.

b in Auth.

de trien. et

sem. S. con-

sed. colla. 3.

c ca. si quis

despicit. 42

dist.

Dubatur tertio, an ualeat statutum confratriæ, ne quis intret eam, nisi certum quid soluat. Ad quod respondet Archid. ^c ut intelligit eum Ludouicus Rom. singulari 358. quod negative conceptum, puta nemo ingrediatur nisi tantum soluat, non ualet; affirmatiue autem conceptum qui tantum soluerit, ingrediatur ualet, sed uerius uidetur utroque casu ualere, si quod soluendum est cessurum est in usus pios, & neutro, si cessurum est in profanos. Tum quia, si satis res perpendatur, nulla, aut certe parua differentia realis est inter illa, cum quomocumq; fuerit conceptum, ope retur, ut soluens ingrediatur, & non soluens non ingrediatur. Tum quia ratio principalis, quæ contra utrumque facit uidetur esse, quod sapit simoniam, quæ per adducta contra Ripam circa primũ dubium concludit contra utrumque, si quod soluendum est sit in usus profanos cessurum, & contra neutrum, si sit cessurum in usus pios. Quo fit, ut arbitrer illicite esse illud statutum, & dignum quod deleteretur, iuxta Conc. Trident. ^d cuiusdam confratriæ, quam ipse noui primorum cuiusdam terræ, ut ingressurus eam exhibeat omnibus confratrib. die suæ receptionis vnum opiparum conuiuium.

d in d. ses.
24. c. 14. de
refor.

tur psalterium, & tertia pars eius scilicet 150. Aue Masia, & quinque Pater noster, appellatur Rosario.

1 Circa hoc statutum aduertendum primo quod posterior pars eius ponderanda est ad quæstionem infra in Miscellaneo 19. disputandam, quid in hac materia appellatione Rosarij contineatur. Secundo aduertendum, quod parum in ridice quidam ex eius priori parte uidentur colligere & significare, prædictos confratres, cum egrotant, uel alias iuste impediuntur a dicendis per semetipsos suis psalterijs singulis hebdomadis teneri ad dicendum ea saltem per alios. Tum qui tantum, immo plus obligat præceptum Ecclesiæ de dicendis horis canonicis, quam præceptum hoc confratriæ de dicendo psalterio: attamen qui præcepto Ecclesiæ uniuersæ tenentur ad recitandum horas canonicas ita excusantur iusta infirmitate, & legitimo impedimento ab eis dicendis, ut non teneantur eas dicere, secundum omnes, neque per se audire, ut alibi ^e contra Girardum diximus. Ergo a fortiori excusabuntur præfati confratres a dicendis suis psalterijs, etiam per alium, saltem quoad fruendum communicatione bonorum confratriæ. Tum quia si tenerentur dicere, quum egrotant, non satisfacerent dicendo per alios, quia ut infra in Miscellaneo 14. efficaciter probatur, regulariter qui tenetur facere, aut dicere aliquid non satisfacit faciendo uel dicendo per alium. An autem quoad fruendum indulgentijs sit necessarium dicere illud per se, uel sufficiat dicere per alium, mox dicetur. ^f

e in Enchi-
rid. de Or.
c. 11. nu. 6.

f in d. Mi-
scel. 14.

MISCELLANEVM VII. DE eodem Psalterio, & Rosario.

I Confratres Rosarij an morbo excusentur ab eo dicendo, & non peccent non recitando illud.

Secundum præfatorum statutorum continet, quod vnusquisque confratrum qualibet hebdomada teneatur ad recitandum unum psalterium integrum constans ex 150. Aue Maria, & 15. Pater noster, declarando q̄ congeries 150. Aue Maria, & 15. Pater noster, appella-

MISCELLANEVM VIII. DE eodem Psalterio, & Rosario.

I Confratres Rosarij ut peccant non dicentes psalt.

I Conscientia legem frangens peccat.

Tertium præfatorum statutorum continet, quod nullatenus peccat prædicti confratres non dicendo illa præfata psalteria per negligentiam, occupationem, uel obliuionem: sed solum per dunt participationem omnium bonorum, quæ sunt a confratribus in toto orbe Chri.

a arg. c. fin.
de prescr. c.
per tuas. el
2. de simo.

b arg. ca. cū
in cūctis. de
elect. & au
then. multo
magis. C. d
sacros. eccl.

Christiano pro hebdomadis, quibus recitare omiserit: quod quidem prouide factum fuit ad tollendos scrupulos, quibus multi omittentium, qui hoc ignorant, anguntur, imo eorum aliquot peccant, contra legem sue conscientie eo quod credunt se peccare, ^a quod ipsum videtur dicendum de confratribus non implentibus statutum 7. & 8. de interesse certis Missis defunctorum, & diei Annunciationis cum candelis cereis: quia debitum dicendi Psalterium est maius, quā debitum interessendi illis Missis: & ita minus obligant hæc q̄ illud, & cōsequenter minus peccant hi, q̄ illi. ^b

MISCELLANEVM IX. DE EO-
dem Psalterio, & Rosario.

- 1 Causa efficiens, & materialis præcedit effectum.
- 2 Opera propria cur regulariter plus profunt & nocent, quam aliena.
- 3 Bona opera vnius quātū profunt alteri.

Quartum præfatorum statutorū declaratur, quod recitans præfatū psalterium per alium, tantum lucratur, quātum si per se recitaret illud, & quod id clare colligitur ex præfatis litteris præfati Alexandri legati. Circa hoc statutum aduertendum primo, q̄ vt prædixi in principio Miscell. nec hoc nec quædam alia videntur esse de primis statutis præfata confratris per rationes irrefragabiles ibi positas.

Aduertendum secundo, quod ex litteris prædicti Alexandri relatis in hoc statuto non colligitur id, quod in eo imponitur ei, vt patet ex tenore litterarum eius relatarum supra, ^c in quibus, vt fu per eis annotauimus, solū dicitur quod ad querendam indulgentiam 40. dierū a se concessam confratribus recitantibus partem tertiam psalterij, sufficit illam per alium recitare. ex quo per nullam bonam consequentiam infertur, q̄ recitatio psalterij facta per alium generaliter tantū valet, quantum recitatio propria; sed solum a summum q̄ tantum valet quoad effectum, de quo ibi agitur: scilicet ad querendam illam indulgentiam 40. dierum.

Tertio aduertendum, quod præfatus Oper. Nauar. Tom. III.

Legatus non potuisset, etiam si voluisset statuere generaliter, vt tantum valeret recitare psalterium præfatum per aliū, ac per se ipsum, licet potuisset statuere, vt tantum valeret quoad effectum querendi quam ipse concedebat indulgentiam, eo quod quamuis liceat vnicuique imponere modū rei sue a iure non improbatum, per multa iura: ^d non tamen potest imponere modum a iure improbatum, per eadem iura a contrario sensu. At iuri naturali, diuino, & humano est contrarium dicere, quod facta bona vel mala per alios (cæteris paribus) tantum generaliter profunt, vel noceant, quantum facta propria, licet quoad aliquos particulares effectus id faciat, tum per illud Ezechielis ^e a multis, & in his ab Augustino relatum, ^f Anima quæ peccauerit ipsa morietur. & per leges Imperiales, quæ vetant filios, & uxores pro patribus, & maritis puniri, ^g tum per illud Apocalyp. ^h Opera enim illorum sequuntur illos. & per illud ad Galatas 6. Quæ seminauerit homo hæc & metet. Per quæ & alia pro cōtraria parte citata cōcludit D. Thom. ⁱ quod licet opera aliena possint alteri prodesse, præsupponit tamen quod non tantum profunt, quantum sua, quod nos alibi ^k magis declarauimus: licet enim profint alij quoad effectum expiatorium, siue satisfactorium penæ debitæ, etiam de iustitia & condigno, cum debita intentione facientes opus applicatur alteri; non tamen profunt quoad effectum meritorij augmenti gratiæ, saltem de iustitia & de condigno, neque quoad effectum preuatiuium a peccato futuro; quandoquidem vt vtiliter Richardus, & Bonauentura aiunt, ^l Ieiunium alterius non disponit quem ad seruandum melius castitatem, neque oratio alterius afficit & asfigit mentem alterius Deo, ne vagetur ad vana. pro quibus facit, quod licet iuxta præfationem quadragesimalem proprium ieiunium vitia comprimat, mentem eleuet, virtutes largiatur & premia. non tamen ea facit alienum. Tum denique, quod licet factum alienum frequenter reputetur proprium, vt factum mandatarij reputatur factum mandantis, ^m non tamen est vere factum, sed tantum fuisse, vt annotat glo. recep. ⁿ

d. in tradi-
tionib. ff. de
pactis. c. & e
rum. cū gl.
de cod. app.

e Ezec. 18.

f. c. i. itaq;
I. q. 4.

g. tototit. C.

h. ne filius p

Quæ seminauerit homo hæc & metet. Per

uor p ma

rito.

b Apoc. 14.

i. i. 4. li. sen.

dis. 45. q. 2.

art. 1.

k. in Enchi.

siue Man.

de oratione

c. 20 n. 49.

& 50.

l. in q. d. 15.

m. c. mulie-

res. de sent.

exc. c. q. per

aliū. de reg.

tur. li. cum

multis alijs

per gl. illo-

rum citat.

n. d. c. qui p

aliū. Ser.

perinde.

S Vnde

a c. sicut di Vnde regulariter propria facta plus
gnū. S. r. cū profunt, vel nocent quam aliena: adeo
seq. de hom. quod regulariter excommunicatio lata
b Cle. 1. de contra facientem, non includit consule
cōf. et affn. tem vel mandantem, ^b quod in Manua-
iuncta glo. li Confessoriorum ^c tradimus, & meri-
c c. 27. nu. to, quia dispositio in casu vero non ex-
dl. 3. §. hac tenditur ad casum fictum, ^d vt etiam re-
Verb. ff. de petemus in Misc. 14. Per quæ omnia vi-
neg. gestis detur dicendum, quod hoc statutum nō
ubi Barth. est de primis statutis prædictæ confrat-
& cōmunis triæ, sed quod insertum fuit eis ab ali-
ibi notant. quo fratre pio, qui pietate iurispruden-
 tiam superante, arbitratus fuit hanc ex-
 tensionem vtilem fore, cum tamen nec
 causa pietatis, nec humilitatis, sita vero

e c. primū. recedendum, fm S. August. ^e & Ildo-
22. q. 2. rum, ^f & Tho. receptum, ^g & proprius
sc. cū humi Bedam, ^h dicentem non esse relinquen-
litas. 22. dam veritatem etiam ob scandalum.

g. 2. q. 110. MISCELLANEVM X. DE EO-
art. 3. dem Psalterio, & Rosario.

hinc c. q. scā
daliz. aue-
rit. de regu.
iur.

- 1 Verbum statuto, ius nouum indicat, & declarat antiquum.
- 2 Statutum etiam declaratorium est statutum.

Q Vintum præfatorum statutorum declarat, quod mortuus, quem aliquis in psalto libro scribit, & pro eo singulis hebdomadis dixerit præfatū psalterium, gaudebit fructu præfatæ confratriæ. Circa hoc, & sequens statutum dubitari potest etiam; An sint de primis statutis confratriæ: videri enim potest cuiuspiam quod non. Tum quia illa prima inducebant aliquid iuris noui, quod hæc non inducunt: quia non vtuntur verbo, statuimus, quod est indicium iuris noui: sed verbo declaramus, quod est indicium iuris antiqui, iuxta quandam gloss. receptam. ⁱ Tum quia nomen diuersitas arguit rerum diuersitatem. ^k

Sed contra dicendum est. Tum quia necessarium fuit constituere siue decernere, vt aliorum bona communicarentur alijs, ad hoc vt prodesse eis: siue tali applicatione non prodesse, saltem tantum, vt circa septimum sequens statutum mox dixerit. Tum quia argumentis oppositis responderi potest, primo quod non omne statutum est no-

ui iuris inductorium, cum pleraque sint antiqui declaratoria. ^l Secundo, quod licet non inducat nouam communicationem bonorum, de qua in eo; inducit tñ nouam probationem eius: vt. nifi ius eius habet, præfatæ confratria instituta fuit, vt bonorum confratrum communicatio fieret, & ita simul, ac in eam consenserunt illi, quorū consensus requirebatur, & sufficiebat. quod constitutum fuit saltem tacite, vt illa communicatio heret, sed oportuit facere statutū, quo probaretur eā esse factam; sicut in simili frequentior resolutio habet, quod non sit de substantia & essentia legis, gratiæ, vel priuilegij scriptura, est tñ de necessitate probationis saltem facilius eorum, vt post Bald. ^m & Cardinale in proemio Clementinarum, & Panormit. ⁿ tradit ibi late Felynus & latius Decius. ^o

MISCELLANEVM XI. DE EO-
 dem Psalterio, & Rosario.

- 1 Confratrum & sociorum non omnia bona communicari.
- 2 Communicatio qualium bonorum inter iustos sit.
- 3 Communio bonorum Suius iustorum quid, & qua via proficit alteri.
- 4 Communicatio bonorum spiritualium specialis sit a priuato, prælati, Papa: sed varia ratione.
- 5 Indulgentiæ & communicatio bonorum se differunt.
- 6 Papa est summus Ecclesia bonorum ad ministrator.
- 7 Communicari an possint merita præterita, & futura.
- 8 Communicare sibi quis sua merita ad quid potest.
- 9 Communicari merita Monachi, an eo inuito possint.
- 10 Communicatio bonorum confratriæ ad quid, & an mortuis proficit.
- 11 Communicari an possint bona pœnitentia præcepta.

SEXTUM præfatorum statutorum declarat oēs confratres esse participes omnium bonorum, quæ sunt ab oibus confratribus & cōsforibus præfatæ cōfratriæ per oēm Orbem dispersis. Circa hoc statutum quæritur primo, an sit de primis

l c. vlt. & cō
stit. et extr.
Enā sanctā
de maior. et
obed.

m l. huma-
nū. sub fin.
C. de legib.
n in rub. de
constit.
o nu. 11. &
12. prioris
lectionis.

i cle. si. ver.
statuimus.
de rescript.
k l. si idem.
C. de codic.

primis præfatæ confratriæ statutis. Ad quod proxime circa quintum satis responsum est, quod sic.

Secundo quæritur, an cōicatio bonorum de qua in hoc statuto esset facta, et si non fuisset id expressum in institutio ne præfatæ confratriæ? Ad q̄ respōdeo q̄ non. Tum quia prædicta cōfratria est quædam societas, vt dictum est in Miscellaneo 2. Et in societate nō veniunt, nisi bona expressa. Quia sancte contra

hi potest aliqua cōfratria in honorē virginis matris, vel alicuius alius diui ad faciendum tantum celebrari vnam, vel alteram, vel plures Missas sui officij, vno vel pluribus diebus, vel ad alendas aliquas orphanas, vel visitandas aliquas ægrotas, aut sepeliendas aliquot morientes: Vlpianus enim sic respondit, ^b Societas potest contrahi & omnium bonorū, & quorundam, vel vnus tantum, & alibi ait: Societatem simpliciter contractā intelligi tantum de his, quæ proueniūt ex quæstu, & non de alijs bonis. Ex quo infertur bene consuluisse illum, qui respondit quosdam confratres quarūdā confratriarum B. Lucie, & B. Sebastiani non cōicare sibi mutuo omnia bona spiritualia: sed solum illa, quæ certis diebus faciebant conueniendo ad aliquot Missas audiendas, & erogandas aliquot eleemosynas cœcis & contagiosa ægritudine laborantibus: quoniam illa sola promiserunt, & ad nihil aliud se obligarunt statuto, nec promissione particulari, & nullo iure communi ad aliud tenebantur, & cessante lege obligante cessat obligatio, ^d quod ipsum responderi posse arbitror de multis vrbis & orbis confratrijs, quarum statutis nō sit huiusmodi communicatio, quam communicatio nem vniuersalem ipse tanto magis suspicio, quanto minus memini legere per aliarum confratriarum statuta esse similem factam.

Tertio quæritur, an fuerit necessariū facere cōicationem, de qua in hoc statuto, adeo q̄ nisi expresse facta esset non fuisset subintellecta ex eo solo, quod esset confratria pia: videtur enim potest cui piam q̄ non: quia cōicatio bonorum in gratia & charitate factorum ipso iure, siue ipso facto, sine communicatione alia particulari communicantur omnibus iu

stis gratia & charitate ornatis: adeo quidem, quod vt ait Sanct. Thomas, ^e relatus a nobis. ^f Omnis qui incipit esse

gratus Deo gratia gratum faciente, incipit esse particeps omnium bonorum, quæ in toto mundo sunt. & merito: quia est articulus fidei explicatus in symbolo Apostolorum esse sanctorum communionem, & probatur per illud, Particeps ego sum omnium timentium te. ^g Psal. 118.

Sed contra dicendum est, tū per proximē dicta in quæstione præcedenti. Tū quia cōicatio hæc fit etiam quoad valorem satisfactorium de iustitia, & de cōdigno, vt infra dicam, quoad quem non fit cōicatio bonorum operum sanctorū ipso iure sine aliqua particulari applicatione, sicut eundem S. Thom. receptum, ^h alioqui enim, vt ait Palud. eius doctrinā sequutus, sequeretur, quod omnis peccator eo ipso quod fieret iustus, esset absoluitus ab omni pœna, suis peccatis quoad culpam condonatis debita, quia ad soluēdas huiusmodi pœnas infinitus meritum thesaurus est in Ecclesia, cum in eo sit repositus etiam valor meritōū Christi, quæ fuerūt infinita vt habet extrau. Clem. vj. ⁱ & ita si ipso facto applicaretur ad soluēdas pœnas, quas iusti debent ipso facto, etiam ipsi absoluerentur ab eis, ^k quod est falsum & hæreticum contra sacram scripturam, & definitionem Conc. Trident. ^l Quæ omnia confirmantur ex eo, quod dupliciter potest bonum spirituale vnus communicari alteri, vt luculenter de more docuit S. Tho receptus vbi supra. ^m Primo quidem in quantum est expiatiuum. Secundo in quantum est meritōrium, & sentit quod communicatum primo modo, plus prodest alteri q̄ facienti: communicatum autem secundo modo plus prodest facienti, quam ei pro quo fit, & merito: quia vt mox dicemus, quatenus est meritōrium prodest facienti ad merendum de iustitia, siue de condigno augmentum gratiæ: quatenus autem expiatiuum & satisfactorium nō prodest alteri, pro quo fit quoad gratiam de condigno merendā, sed solum quoad condonationē pœnæ pro peccato condonato debite per viam cuiusdam recompensationis, quod non prodest facienti, adeo quidē, quod nihil prodest ei, si pœna

e Opusc. 6. col. 24.

f c. 20. nu. 58. & seg. Enchir. de oratio.

g Psal. 118.

h In 4. dist. 45. q. 2. ar. 1. q. 4.

i in extrau. & nigenitus. de pœnit. et remissionis. k 2. Mach. cap 12. l Sess. 25. in decreto de indulgent. m in 4. sen. d. 45. q. 2. art. 1. q. 4.

a l. 3. §. 1. & l. coiri. ff. pro socio.

b l. societas. ff. pro soc.

c l. coiri. co.

d S. fi. 4. d. c. q̄ p̄cipi. iur. l. 4. q. 1.

debet is pro quo fit requirit totum valorem operis boni cōcātī, vt qui soluit alicui centum pro alio 100 ei debente, non satisfacit quicquam pro se debente totidem eidem, vt colligitur ex Innocent. III. ^a & ex iureconsulto Vlpian. ^h

ac. cate. de iure iuran. b in l. 1. ff. de solution.

3 Quarto queritur illi, quod lector hoc loco merito nosse desideret; nēpe, quid proficit cōiō illa mutua bonorum sancto rū, quæ ipso iure, siue ipso facto fit. Ad q̄ respondeo, id quod latius respōdi su pra proxime, nempe quod non prodest ad querendam viā iustitiæ & de condigno gratiam neque augmentū eius, neque salutem, alacritatem, aut aliquod aliud bonum spirituale vel temporale,

c. cap. 13.

d i 4. d. 45.

g. 2. ar. 1. g.

1. & 1. 2. g.

114 ar. 6.

& 8.

e d. artic. 6.

& 8.

per illud Hierem. ^c *Si steterint Moyses, & Samuel coram me non est anima mea ad populum istum* declaratū a S. Tho. ^d cōter recepto, & alijs; sed sic ad querendum illa de liberalitate, & merito (quod vocant) de congruo, vt præfatus S. Thom. docet: ^e quia licet quilibet exstens in gratia possit de iustitia, & condigno mereri sibi augmentum eius, nemo tñ potest de condigno mereri alteri eā, nec augmentū eius, excepto vno Christo, vt idem S. Tho. declarat in præfato art 6. & 8. Ne quis tñ ex hoc inferat parum prodesse cōcātionem orationum, & aliorum meritum, quoad vim merendi, quando quidem nihil prodest ad merendum de iustitia, cōsideret ea quæ conclusimus, ^f nempe quod plerumque maiora impetrantur per viā liberalitatis, & congruitatis quam iustitiæ: qui. n. fodit in vinea Regis, viā iustitiæ certum quid meretur, quā viā preces Reginæ non possunt mereri aliud tantumdem: viā tñ decenti liberalitatis, & magnificentiæ potest ei plus mereri Regina vno verbo, quam ille cētum dierum operis: ita licet viā iustitiæ quisq; possit magis sibi per se mereri, quam per alios; viā tamen decentiæ, & magnificentiæ, sæpe plus per alios quam per se meretur.

f in d. Enchir. de oratio. in c. 19. num. 46.

Quinto querat hic aliquis, quid prodest cōmunicatio præfata specialis quo ad vim merendi, cum quoad id de congruo generaliter sit facta ipso iure, vt prædictum est, & per cōmunicatiōē non additur vis merendi de iustitia, & de condigno? Ad q̄ respondeo, q̄ prodest ad hoc, vt magis debeat de con-

gruo, vt singulariter sensit S. Tho. ^g relatus a nobis, ^h & merito: quia licet nullum meritum de congruo qualibet magnum perueniat ad gradum meriti de condigno quoad rationem debiti, aliud tñ alio est maioris gradus ratione personæ, modi, temporis, loci, & iustitiæ rogātis & merentis, sicut enim preces maioris ceteris paribus, magis merentur de congruo apud rogatum, quā preces minoris, & multiplicata, magis quam simplices, & seruientes ac obnixæ magis quā tepida vel laxa, & quæ specialiter pro vno, plusquam quæ generaliter pro omnibus, ita intercessionēs & merita sanctorum & iustorum apud Deū alia sunt maioris meriti de congruo, quā alia ad querendū bona illi, pro quo rogant, vel bona opera faciunt, & consequenter cōmunicatio generalis, quæ ipso iure fit bonorū iustorum, licet multū proficit de congruo, plus tñ prodest, quando additur ei specialis cōcātio quo fit, vt maxime fit illa desideranda, & per consequens maximi facienda cōmunicatio præfata confratrum, qua tot orationes, & merita tot confratrum, & in his tot millium religiosorum selectorum speciatim, quamuis non singularim cuique confratri applicentur.

Sexto queritur, a quo possit huiusmodi cōmunicatio fieri? Respondeo, quod a quolibet priuato, quoad bona opera sua, & a quolibet prælato spirituali cuiuslibet congregationis spiritualis; quo ad bona spiritualia communia ipsius, & a Pontifice Maximo quoad bona communia totius Ecclesiæ vniuersæ, vt eleganter de more determinat Angelicus Doctor. ⁱ Cuius definitio quoad priuatū, probatur per determinationem eiusdem receptam, ^k quod licet vnus non possit conteri vel confiteri pro altero, iuxta illud Psalmi, ^l *Reddet unicuique iuxta opera sua*, potest tñ satisfacere pro altero quoad poenā temporariam peccato condonato debitam, iuxta illud Apostol. ad Galatas, ^m *Alter alterius onera portate*, ob rationem diuersitatis, ab eodem S. Tho. redditam, sicut etiam in iudicio humano alter pro altero debitum soluere potest. ⁿ Quoad prælatos autē congregationū probatur primo per illa multa, quæ Thom. ^o *Vvalden* attulit ad proban-

g in d. opus. 6. col. 24. h in Enchir. siue Man. de oratione c. 20. n. 54.

i in 4. sent. d. 20. art. 3. & 4. kin d. dist. 20. q. 1. artic. 2. l psal. 61.

m Gala. 6. n in 1. Quibus modis toll. oblig. princip. o lib. de sacram. c. 94.

probandum quod Paulus, Ioannes, & Iudas Apostoli, & Timotheus, & Siluanus cōicarunt specialiter suas orationes, sua que bona opera quibusdam particularibus Christianis sibi amicioribus, & consequenter quod pessime dixit Vuycleff non posse prælatos religionum dare sibi deuotis chartas fraternitatis, quib. suas orationes, & alia bona opera cōicāt eis. Secundo, probatur eo, quod prælati habent administrationem omnium bonorum cōium suæ congregationis, iuxta

*a c. nullam
18. q. 2.
b super eod.
ca. nullam.*

Decretum Pelagij, ^a cū multis quæ ei nuper adiecimus in comment. de regularib. ^b quatenus habent totam bonorū Monasterij administrationē esse penes Abbatē. Nec obstat quod Pelagius ibi loquitur de Abbatibus, qui sunt prælati congregationum regularium non habentium quicquam proprium, neque in cōmuni bona diuisa a bonis Abbatis, & consequenter non probat idem esse dicendum de Episcopis, & alijs prælatis congregationum secularium habentium propria, neque de Abbatibus habentibus bona diuisa a bonis suorum conuētuum, qui non possunt administrare, nisi sola bona sibi deputata: ^c non inquam hoc obstat: quia responderi potest primo, quod possunt facere saltem de consensu suorum capitulorum & conuentuum. Secundo, quo Capitula & conuentus siue congregationes ecclesiarum, siue secularium, siue regularium, non adeo curant, nec curarunt de administratione, ⁴ ne eorum bonorum spiritualium, ex quibus non redeunt redditus pecuniarij, nec honorarij, honoris, famæ, & gloriæ, saltem singulis eorum. Et ideo prælati quæsiuerunt hanc facultatē sibi solis consuetudine, & præscriptione ordinaria 40. annorum, ^d aut saltem extraordinaria immemoriali, siue tanti temporis, de cuius initio non est memoria. ^e Non etiam obstat, quod hanc doctrinā Thomæ videtur consequi, quod prælati inferiores Episcopis, possunt concedere indulgentias contra Canonem Concilij generalis, ^f & contra receptam sententiam, ^g vt tradimus in comment. de indulgentijs. ^h Non inquam hoc obstat; quamuis urgeat; quia ipsemet vigilantissimus Thom. ⁱ respondit duplici nomine hanc communicationem non esse

*c. edoceri.
de refr. cū
ei adnot.
d. c. de quar
ta. c. ad au
res. de præ
scrip. & au
thē. quas a
ctiones. C. 3.
sacrof. eccl.
e c. super q.
busdam. de
verb. sign. l.
hoc iure. §.
4. dult⁹ aque
ff. de acqui.
squitid. &
asti.*

*in c. accedentib. de
exces. plato.
g in c. quod
aut. et c. cū
ex eo de pe.
et remissio.
h super §. i
Leuit. de pe.
nit. dist. 1.
notab. 31.
i in d. lib. 4.
q. 20. ar. 3.
et 4.*

indulgentiam. Altero quod per eā non tollitur obligatio adimplendi penitentias iniunctas. Altero, quod non sit de thesauro Ecclesiæ inexhausto siue indeficiente, vt ipse ait, siue immenso & infinito, vt Clemens VI. loquitur. ^k Sed quia hæc duæ rationes visæ sunt, vt opinor, debiles Soto, ^l ideo ipse reddit tertiam, scilicet quod Papa & episcopi communiant Ecclesiæ virtute iurisdictionis, & absolutionis, prælati vero communicant virtute alterius potestatis; contra quam tñ neruose replicari potest de indulgentia quæ aīe purgatorij conceditur per viam suffragij, & non per viam iurisdictionis, & absolutionis. Ideo reddenda vñ quarta noua, sed vera (quā forte sensit S. Th. vbi supra, dum dicit indulgentiam concedi de thesauro Ecclesiæ) nēpe q. Papa, & Episcopi, per suas indulgentias cōicant bona & merita et præterita Christi, & sanctorum in Ecclesiæ thesauro iam reposita; Prælati vero bona, & merita futura sua & suarū congregationum nondum in thesauro præfato reposita, nec reponenda quidem, si receptis ad fraternitatem fuerint necessaria pro soluendis penis debitīs suis peccatis quoad culpā condonatis q. lōge minus est, cum quælibet persona et priuata id facere possit, quoad sua merita futura.

*k in d. extr.
vniuentus.
l lib. 4. sent.
d. 21. q. 1.
art. 4.*

Definitio autem præfata S. Tho. quo ad Pontificem Maximū probatur ex ratione, quod ipse habet summam administrationem omnium bonorum Ecclesiæ vniuersæ, iuxta determinationē Concilij Lateran. ^m & pars bonorum Ecclesiæ vniuersalis est thesaurus ille infinitus meritorum Christi, & aliorum sanctorum paratus ad soluendam omnē penam debitam iustis pro peccatis eis condonatis per iustā & rationabilem ipsius dispensationē, & applicationem, quæ pietissime a tempore Apostolorum in hunc diem facta est, & sit iuxta definitionem Concilij Tridentini, ⁿ in decreto de indulgentijs, & aliorum decretorum, ante illud frequenter æditorum, ^o & alia quæ nos in comment. de indulgentijs notab. 7. adiecimus.

*m sess. 9. §.
et cū oīum.*

Septimo quæritur, an persona priuata possit communicare alteri sua bona præterita, sicut potest futura? Respondet quod non. Tum quia non potest

*n sess. 25.
o c. quod au
tē. et c. cum
ex eo. de pæ
nit. et rem.
de. 1. de rel.
et Gener. et
extr. i. cum
seq. de pæn.
et remiss.*

a l quoties
ff. de rei & e
dicat.

b l. vendicā
tem. ff. de
eiusd.

quis iuste donare vni, quod iam donauit alteri; ^a nec retinere quod vendidit alteri. ^b Ergo neque qui valorem bonorum suorum vni dedit, poterit alteri dare. At quicumque facit aliquod bonum opus, si non facit illud pro alio, videtur valorē eius applicare sibi, quatenus eo indiget, & si facit pro alio videtur applicare illud ei quatenus eget, & si neutri est necessarius in totum vel in partem, totum vel partem eius, quæ non est necessaria ipsis, videtur velle reponere in thesauro generali Ecclesiæ prædicto. Ergo non potest illum applicare deuotio alteri.

5 Ex quo infertur, iure potius militari, quam canonico quendam meum auum virū militarem fratri suo fortissimo militi in prælio occiso donasse meritum ieuniorum sabathorum septem annorū, quæ in honorem Virginis matris proxime antea ieiunauerat cui rei similia illo tempore ab alijs quoque suæ conditionis viris potius bona fide, quam erudita ratione facta fuisse accepimus.

An autem prælati inferiores episcopis possint per chartas fraternitatis communicare sibi deuotis benemerita præterita? Respondeo quod non; tum per proximam rationem. Tum quia prælati & congregationes dantes chartas huiusmodi communicationis sibi deuotis sola futura bona communicant, vt satis patet ex his, quas videre est apud Thomā Vualden, ^c qui ponit substantiam forme chartæ fraternitatis Carmelitarum, & Carthusianorum.

6 Arbitror autem (licet apud neminē legere meminerim) quod hæc duo responsa sunt limitanda, vt solum procedant quoad effectum satisfaciendi de iustitia, & de condigno; & non quoad effectum merendi vel satisfaciendi de congruo. Tum quia etiam personæ priuatæ præsentamus Deo Opt. Maximo merita Christi, diuorum, & iustorum viuentium; & obsecramus eum per illa, vt nos iuuat ad conterendum & confitendum peccata nostra, & vt cōdonet penas pro eis condonatis debitas, & multa alia nobis cōuenientia, tam temporalia, quam spiritualia. Tum aliquot prælati, & congregationes solent aliquādo omnia merita sui ordinis, etiam præterita præsen-

tare Deo ad placandum irā eius, si quā contra suum regem, vel regnum, vel patrimonium, aut aliquem alium maximum amicum conceperit, in quod facit illud 7 principium psalmi, ^d *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* per quod iuxta aptissimum intellectum quem Iamfenius sequitur, Salomon representat merita patris sui Dauid ad obtinendum, quod optabat, & paulo post expressius, *Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.* Huc etiam pertinet illud serui Abraham, quærentis uxorem Isaac, ^e *Domine Deus, domini mei Abraham & illud Iacobi, ^f Deus patris mei Isaac.* in quibus merita præterita Domini & patris tacite ad obtinendum optata representantur. eodem etiam spectat representatio incarnationis, aduentus, passionis, & resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, quam post litanias facit Ecclesia ad impetrandum misericordiam, gratiam, pacem &c. representatio item meritum viuorum, quam frequentissime facit in collectis eorum.

Octauo quaritur, an possit quis sibi ipse communicare bona præterita quoad valorem satisfactorium de iustitia, & de condigno, pro eis debitum, ita quod profint ei ad luendam penā, quam debet, vel debebit pro peccatis commissis post illa bona opera, & iusta penitentia condonatis, verbi gratia; Quidam gratia Dei gratum faciente ornatus, & perseuerans in ea multo tempore, fecit multa opera bona, quorum valore satisfactorio saltem toto eguit, & postea peccauit mortifere, ac sufficienter penitet quoad remissionem culpæ, sed non quoad remissionem totius penæ, quaritur an præstatum valorem proximum bonorum operum, quo antea non indiguit, possit accipere, & applicare sibi pro solutione penæ, quā pro peccato illo noue commissio, noueque condonatio debetur? Ad quod respondeo, quod nō: quia iam illa merita quoad illum valorem satisfactorium sunt reposita in Ecclesiæ thesauro, cuius dispensatio nō pertinet ad eum, sed ad alium, scilicet Papam, & Episcopos vt prædictum est, sicut & qui multa bona perfecta donatione donauit iam Ecclesiæ, non potest quicquam de

illis

e in præfatio
lib. de sacra
ment. c. 94.

illis autoritate sua capere, etiā si egeat
a c. nonerit
io. 9. 1. &
c. sunt qui
opes. 17. 9.
4. & c. pre-
terea. de iu-
re patron.
b iux. c. no-
bis. de iure
patron.
c Psal. 138.
d Psal. 118.

illis: ^a licet si esset patronus & pauper,
 posset aliquam sustentationem petere,
 sed non propria autoritate capere. ^b
 Eodem aut modo quo limitata sunt duo
 proxima responsa hoc quoque limitan-
 dum est, scilicet solum procedat quoad ef-
 fectum satisfaciendi de iustitia, & de cō-
 digno, & non ad effectum merendi vel
 satisfaciendi de congruo, ut colligere li-
 cet ex citatis ibi. ^c *Nonne qui oderunt*
te Domine ederam &c & multis verbis
 psalmi, *Beati immaculati*. ^d in quib⁹ Da-
 uid præsentrare videtur quædam acta sua
 bona, ut obtineat alia optata.
 9. Nono quæritur, an platus possit ora-
 tiones & benemerita singulorū suarū con-
 gregationis applicare alijs, nolentibus
 ipsis? Ad quod respondeo primo, quod
 non, si est cōgregatio secularis: quia pos-
 sunt habere proprium, non solum iuriū
 spiritualium, sed etiam temporalium. ^e
 & nemo dēt re sua sine culpa priuari. ^f
 Secundo, quod etiam non potest sal-
 tem sine magna causa: licet cōgregatio
 sit regularis, si ipsi indigent suorum me-
 ritorum valore: quia prælatus habent po-
 testatem in ædificationem, & non in de-
 structionem, sicut Apostolum. ^g Destruere
 autem, & non ædificare videretur cō-
 municare benemerita vnius Monachi
 cō inuito, & eis egente: siquidem chari-
 tas debet esse bene ordinata, iuxta illud
 Canticorum ^h *Ordinavit in me charita-*
tem. Et charitas bene ordinata incipit a
 seipso iuxta illud Imperatoris: ⁱ *Crude-*
litas quædam est, ut aqua nata in vno agro
ficiente illo rigetur alius.

Tertio, quod potest quoad eam par-
 tem, qua ipsi non indigent, & quæ repo-
 nenda esset in thesauro Ecclesiæ, si præ-
 latus eam nō communicaret alijs. Tum
 ob eas rationes quib. supradiximus præ-
 latus posse merita suarū congregationis
 alijs applicare. Tum quia ipsi religiosi
 possent illa communicare alijs, si præla-
 tus non iuberet, ut alijs communicaren-
 tur. Cum. n. ut prædictū est post S. Th. ^k
 alius pro alio satisfacere potest, & nul-
 lo iure naturali, diuino nec humano vi-
 dentur Monachi ab hac facultate seclu-
 si, saltem non cōtradiciente prælato: quā
 licet religiosi sint incapaces dominij &
 possessionis bonorum pecuniariorum;

capaces tamen sunt bonorum spiritua-
 lium, qualia sunt virtutes, scientiæ, imo
 & benchia sibi canonice collata. Imo
 etiam bonorum temporalium honora-
 riorum, qualia sunt honor, fama, gloria,
 magisterium, doctoratus, & similia, ut
 tradimus in commentario de regulari-
 bus, ^l post S. Thom. & alios ibi citatos.

Quarto, quod si occurreret aliqua grā-
 dis causa succurrendi alicui de Mona-
 chio, merito per applicationem omni-
 um bonorum spiritualium alteri cō-
 municabilium, quæ singulares Mona-
 chi possent alijs cōmunicare, posset præ-
 latus iuste iubere, ut omnes religiosi ap-
 plicarent sua omnia opera bona vno vel
 altero die, aut alio tempore illi magna
 necessitate oppresso: quia huiusmodi
 iussio esset edificatio, & non destructio,
 argumento multorum iurium, ^m quibus
 probatur voluntatem Monachi a iusto
 arbitrio prælati pendere, Dixi alteri cō-
 municabilium; quia valor meritorum,
 quoad querendam de iustitia, siue de
 condigno gratiam non est communi-
 cabilis, nec ab illo prælato benemerenti
 tolli vel impediri potest, ut supra di-
 ctum est.

Decimo quæritur, an per præfatam
 communicationem præfatæ confratriæ
 communicentur oia bona, quoad vtrā-
 que vim, siue valorem satisfaciendi &
 merendi, siue impetrandi. Ad quod re-
 spondeo primo, certum esse quod non
 communicantur quoad valorem meren-
 di de iustitia & de condigno gratiam,
 vel aliud bonum spirituale, vel tempo-
 rale: quia quoad hoc sunt incommuni-
 cabilia, cum nemo alijs a Christo pos-
 sit ea de condigno alijs mereri, ut di-
 ctum est supra in eodem Miscell. post
 S. Thom. & alios ibi citatos.

Secundo, certum etiam videri cōmu-
 nicari ea quoad omnia illa, quoad quæ
 generaliter ipso iure cōmunicantur om-
 nia iustorum merita inter ipsos, iuxta
 illum articulum, *Sanctorum communio-*
nem, declaratum a S. Thom. ⁿ & quod
 hæc communicatio specialis efficit, ut
 magis prodest, quam generaliter commu-
 nicata prodesset, ut dictum est supra in
 eodem Miscellaneo.

Tertio, certum etiam videri, quod cō-
 municantur quoad vtrumque valorem,
 S 4 quem

l super c. nō
dicatis. 12.
q. 2. m. 33.

m c. quorū
dam. c. reli-
giosus. de
elect. lib 6.

e ca. nolo. c.
habeat. 12.
quæst. 1.
f c. sine cul-
pa. de regu-
lar. lib 6.

g l. ad Co-
rimb. 10.

h Cantico-
rum. 2. c.
i l. 2. C. de
seru. & aq.

k in 4. dif-
20. q. 1. art.
2.

n In opuscu-
lo 6. col. 24.

quem habent ad merendum & satisfaciendum de congruo. Nec obstat, quod videri posset cupiam de cōmunicatio-
ne quoad valorem satisfaciendi de con-
digno; quia vt prædixi, non comuni-
cantur quoad valorem merendi de con-
digno, cui similis videtur valor satisfac-
iendi de condigno, & de similibus idē

& quod votum & iuramentū non obli-
gant minus, quam præceptum Confessa-
rij, imo magis; quia iure diuino obligat.^h
At certum est posse quem bonorū ope-
rum vororum, vel iuratorum valorem sa-
tisfactorium alijs applicare.

*h c. non est.
de voto, &
c. quāto. de
iur. iurando.
cum gloss.
i. c. eate. de
iur. iur. l. i.
ff. de solut.
k. c. quod se
mel. de reg.
iur. lib. 6.*

Nec obstat, quod pretio quo soluitur
vnum debitum, non soluitur aliud,ⁱ &
per illam regulam iuris. *Quod semel pla-
cet, amplius displicere nequit.*^k At con-
fessarius de præcepto imponens aliquid
pro pœnitentia peccati confessi, videtur
applicare illud pro solutione pœnæ de-
bitæ peccato sibi confessio. ergo non pōt
confessus postea illud alij applicare, non
inquam hoc obstat: quia solum probat
non posse ipsum applicare illud quoad
valorem necessarium ad soluendam pœ-
nam debitam suis peccatis, pro quibus
expresse, vel tacite pœnitentia est im-
posita, & ita valorem, vel partem eius,
quæ in id non esset necessaria posset ma-
tri applicare: & opposita loquuntur de
valore operum non applicatorū ex præ-
cepto, saltē tacito alicui alio debito sol-
uendo, & nostra responsio de valore ope-
rum, qui ex præcepto etiam tacito non
non est alij debito applicandus.

Non obstat et dicere, quod ex hoc se-
queretur, q̄ nullus confessus absolutus
posset vilius operis sui boni valorē alijs
applicare: cum fere oēs confessarij im-
ponant sibi confessi oīa bona, quæ fece-
runt in penitentia peccatorum sibi con-
fessorum, iuxta ea quæ tradimus in Ma-
nual. conf. ^l Non inquam hoc obstat:
quia confessarius non videtur præcipiē-
do, sed cōsulendo, vt ibi dixi, oīa illa bo-
na opera pro penitentia imponere; ita
quod obligetur confessus ad applican-
dum oīa illa pœnæ peccatis ei confessis
debitæ: sed quod illa quæ voluerit ap-
plicare profuit ei tanquam pro peniten-
tia imposita: & ita potest aliquid illorū
alijs applicare, etiam si confessus applica-
uerit ea oīa peccatis confessis: quia con-
siliū eo solo, quod acceptatur non fit
præceptum ad implendum illud, licet
enim quis acceptet consiliū de audiē-
do Missam die profecto, vel de intran-
da religione, non tamen tenetur de præ-
cepto ad illa faciēda, iuxta tradita per
Gratianum,^m & specialius alibi per Ar-
chidiaconum,ⁿ post S. Thom.^o

l. c. 26. n. 12.

*m §. ff. 4. d.
c. q̄ præcipi-
tur. l. 4. q. 1.
n c. q̄ bona.
17. q. 1.
o 2. 2. q. 88.
art. 1.*

*a c. dudū.
2. de elect.
l. illud. ff.
ad l. aquil.
b c. solita. de
maioritate
& obed. l. 1. d.
pretio. ff. de
publi. in re
act.
c in d. opus.
6. col. 24.
d in Enchi-
rid. sine Ma-
ria. d. orat.
et horis ca-
noni. c. 20.
num. 55.*

*e c. aīa de-
functorū. c.
qui obliga-
tiones. et al-
ia Maria
13. q. 2.*

*f in Enchi-
rid. de orat.
c. 20. n. 51.
g i 4. d. 45.*

indicatur,^a non inquam ibi obstat Tum
quia communicatio fit generaliter: & di-
ligenda.^b Tum quia S. Thomas id vide-
tur sentire, ^c relatus a nobis ad verbū
alibi ^d in illis verbis, *Nam vnus potest
satisfacere pro alio, sicut patet in beneficijs,
ad quæ plures congregationes admittunt
aliquos.* Tum quia negari potest esse si-
milis quoad hoc mereri de condigno, &
satisfacere de condigno: quoniam illud
non potest alius pro alio facere, hoc autē
sic, vt supra proxime dictum est, post
S. Tho. & alios. Arbitror autem cōcatio-
nem præfatam quoad valorem satisfac-
iendi de condigno non extendi ad illū
valorem, quo eget is, qui facit illa; sed
tantum ad illum qui reponēdus esset in
Ecclesiæ thesauro, si alij non comuni-
caretur, per ea quæ proxime dicta sunt
10 Vndecimo queritur, an huiusmodi
cōcatio possit fieri patientibus in pur-
gatorio. Ad quod rñdeo, quod sic. Tum
quia per quintū statutum huius confrat-
ritæ id fit illi, quem aliquis viuus facit
scribi in præfato libro, obligando se ad
recitandum psalterium singulis hebdo-
madis. Tum quod, sententia S. Tho. re-
cepta, & catholica habet suffragia viuo-
rū prodesse mortuis, quæ probatur per
multa decreta a Gratiano relata. ^f Tū
quia vna quævis persona etiam priuata
potest sua bona quoad valorem satisfa-
ctorium, etiam de condigno communi-
care illis, vt prædictum est.

11 Duodecimo queritur, quid sit rñ-
dendum cuidam nunc querētī, an valo-
rem satisfactorium operum in pœniten-
tiam sibi a Cōfessario iniunctorū possit
iuste applicare suæ matri defunctæ. Ap-
paret, n. quod sic illa ratione, quod valo-
rē satisfactorium operū, quæ quis obli-
gatur facere, pōt applicare alijs pro par-
te ad eū pertinente, vt diximus alibi, ^g
de valore partis Missæ ad Missantē per-
tinentē, sequenti Maiorem & Vuendel. §

Decimotertio queritur, an in applicatione uota vel iurata illius, qui applicauit bona sua opera unius mensis, uel anni alicui defuncto, includantur bona opera in poenitentia sibi a Confessario intra illud tempus imponentia? & uideatur quod non. Tum quia in obligatione generali non includuntur ea, quæ quasi uersimiliter non obligasset. Tum quia, non potuisset iuste, etiam si uoluisset, per prædicta, nisi facultate sibi ad id faciendum a Confessario facta: per eam enim fieret, ut impositio poenitentię esset quidem præceptum quoad implendam illam; non autem quoad applicandum valorem illius poenæ debitæ pro peccatis ei confessis, nisi ad summum illam partem, quæ non esset necessaria illi defuncto: quia uoluntas legislatoris qualis est in eo casu Confessarij, est attendenda. ^b

a l. obligat. ff. de pign.

b l. i. ff. de cōst. princ. § sed quod princ. placui. inst. de iur. nat. gē. tū, & cū.

MISCELLANEVM XII. DE eodem Psalterio, & Rosario.

1 Anniversaria quot, & quando pro his confratribus mortuis decenda.

Septimum præfatorum statutorum præfatae confratriæ continet, ut quatuor diebus proxime sequentibus quatuor festa B. Mariæ principalia scilicet; Purificationis, Annunciationis, Assumptionis, & Natiuitatis sicut quatuor anniuersalia in omnibus Monasterijs prædicatorum pro confratribus iam mortuis, quibus interesse debent omnes confratres, cum singulis candelis cereis, si facultatem ad id habent. Circa hoc nil occurrit addendum, sed optandum quod, ut est piissimum, & tanto ordine dignum institutum, ab internisque confratribus eiusdem ordinis, & religiosis pro sua parte seruatum, ita simili cura & studio externi confratres exequerentur.

MISCELLANEVM XIII. DE eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Festum Annunciationis ut maximum huic confratria.
- 2 Annunciationis in festo multas Virgines pauperes in monasterio Romæ super Minervam dotari.

Octauum præfatorum statutorum continet, quod festorum omnium Virginis matris maximum est, quoad præfatum confratriam festum Annunciationis, & ideo in illo die conuenire debent ad Missam omnes confratres cum candelis cereis in Monasterijs Prædicatorum Rosarij.

Cuius statuti prior pars colligebatur ex literis præfati Alexandri supra re-latis, quatenus dant primum locum festo Annunciationis B. Mariæ, nominando quatuor festa eius principalia, quibus addidimus, quod nec mens, illius, nec huius statuti fuit dicere festum Annunciationis esse simpliciter maximum festorum Virginis matris, sed secundum quid, scilicet quoad hæc confratriam: quia festum Assumptionis est simpliciter maximum eorum, iuxta glossam quandam memorabilem & receptam. ^d

c in Miscel. lan. 4.

d cap. alma mater, Ser bo assumpt. de sent. ex-com. lib. 6.

2 Altera uero pars huius statuti, quæ obligat omnes confratres ad audiendam Missam, cum candelis cereis in præfato Annunciationis festo, tam male seruatur aliquot in locis, quam dignū est seruatu in omnibus, quandoquidem pauci collatione aliorum præfatae Missę interfuerant solæ mulieres pauperiores ferant spirulas siue globos, uel libretos ex cera torta conglobata, uel præsertim potentioribus parum (proh dolor) de huiusmodi candelarum delatione curantibus; quamuis in Vrbe Orbis capite celeberrime hoc festum in celeberrimo monasterio S. Mariæ supra Minervam celebretur, interessente illi Põntifici Max. cum maxima pompa, multis Virginibus pauperibus (quæ hoc anno fuerunt 93.) noue dotatis, in processione longo ordine, confratribus eas grauibuscum eisdemque primoribus matronisducentibus.

MISCELLANEVM XIII. DE eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Indulgentia multa dicētibuscum Rosarium concessa.
- 2 Indulgentia Sixti includit poenitentiam non iniunctam, sed non querit eam dicens pro alium psalterium.

Indul.

3. Indulgentia quæ Alexandri tollit pœnitentiam iniunctam.

3. Indulgentia potest inferior Papa pœnitentiam non iniunctam.

Nonum præfatorum statutorum declarat, quod diuersi Pontifices Maximi & alij ecclesiarum prælati, concesserunt multas indulgentias recitantibus Rosarium & psalterium prædictum. In primis, quod Sixtus Papa IIII. concessit indulgentiam quindecim annorum, & toridem quadragenarum recitantibus præfatum psalterium pro qualibet vice, quæ id fecerint.

Circa hoc aduertendum primo, quod supra, irrefragabiliter probatum fuit, quod hoc statutum, & duo sequentia non potuerunt esse de primis statutis huius præcellentis confratriæ. Deinde aduertendum, quod Sixtus IIII. non concessit formaliter indulgentiam 15. annorum, & 14. quadragenarum recitantibus psalterium, sed quinque annos, & quinque quadragenas recitantibus. quinquaginta Aue Maria cum quinque Pater noster, quibus æquiualeat id fecerit: nam si quis quoties recitat quinquaginta Aue Maria, cum quinque Pater noster, quærit indulgentiam quinque annorum, & quinque quadragenarum, & qui recitat psalterium, ter recitat illa: consequens est eum quod recitat psalterium quæsiturum indulgentiam quindecim annorum, & 15. quadragenarum.

Tertio aduertendum, quod prædictus Sixtus concessit præfatum indulgentiam recitanti præfata quinquaginta Aue Maria, & quinque Pater noster, nulla facta mentione de recitatione per alium faciendâ. Ex quo inferitur non querere illam eum qui recitat illa per alium, per late citata supra in Miscell. 9. & præterea quia concessio indulgentiæ est restringenda, ^b quod in specie dixit antiqua gl. recepta, & quod ad hoc citamus in Cômmentario de indulgentijs, ^d & quod per citata in d. Miscell. 9. regulariter non fit extensio de vero casu ad fictum, & factum per alium non est vere factum per se, sed fictum, & quod canon excôicans facientem aliquid non censetur in dubio excôicare mandantem, rogantem, aut consulentem. Ex quo rur-

sus inferitur præfatos confratres non satisfacere obligationi suæ recitandi singula psalteria singulis hebdomadis, recitando illa per alios, sed oportere recitare illa per semetipsos.

Quarto aduertendum, quod Sixtus concessit præfata indulgentiam omnibus, & singulis recitantibus prædicta quinquaginta Aue Maria, cum quinque Pater noster, siue tertiam partem psalterij, & non solum quærant illam confratres præfate confratriæ, sed etiam quilibet alij. Nullam enim de præfata confratriâ, nec de confratribus eius, neque de Rosario mentionem fecit.

Quinto aduertendum, quod præfatus Sixtus concessit prædictam indulgentiam quinque annorum, & quinque quadragenarum nulla mentione facta de iniuncta pœnitentia. Et ita quærant illam qui recitant ea, etiam si nulla pœnitentia talis fuerit eis a confessarijs iniuncta, iuxta ea quæ cõtra Caietanum probamus in d. Comment. de indulgentijs, & quod ipsum est dicendum de illa indulgentia centum dierum, quæ solis præfatis confratribus concessit præfatus Alex. legatus in confirmatione prædictæ confratriæ, pro singulis quinque festorum principum Virginis matris: non autem de illa quadraginta dierum, quam concessit recitantibus tertiam partem psalterij (quam uocat Rosario) quia concessit eam cum adiectione de iniunctis pœnitentijs, ut habet literarum eius tenor relatus supra. Nec obstat ei quod prædictum est de indulgentia centum dierum, quod Caiet. tenuit, nullum inferiorem Papa posse concedere indulgentias pœnitentiarum non iniunctarum: quoniam neruose probauimus alibi, ^b contrarium esse uerum.

MISCELLANEVM XV. DE EO
dem Psalterio, & Rosario.

1 Indulgentia plenaria semel in uita, & semel in morte confratribus Rosarij concessa.

2 Gratia de substantiâ non est scriptura.

Decimum præfatorum statutorum declarat Innoc. VIII. anno 1404. uia uocis oraculo concessisse indulgentiam

c sup. §. in
Leuit. de pœ
nit. d. 1. no.
11. nu. 7.

f Miscel. 4.
g in tract. 2
de ind. c. 7.

h i præd. cõ
ment. de in
dulg. no. 11.
nu. 7.

a in Miscel
lan. 13.

b arg. e. por
ro, de priui
leg.
c in reg. 56
Innoc. IIII.
Cancella.
d sup. §. in
Leuit. de pœ
nit. d. 1. no.
ta. 2. nu. 7.

tiam plenaria, semel in vita, & semel in morte scriptis in p̄dicta confratritia. Circa hoc dico primo id, quod de nono dictū est, nempe probatum esse sup. ^a nō potuisse hoc esse de primis præfatæ cōfratritiæ præcellentis statutis. Secundo, q̄ est magni faciendā, quia est plenaria, & non restricta ad pœnitentias iniunctas, & consequenter quicquid dicat p̄fatus Caiet. ^b tollit oēm pœnam p̄ peccatis confessis debitam, & que tolli potuit per pœnitentiam a Confessariis iniunctā, & quæ debite iniungi potuisset, ut efficaciter alibi ^c pbamus. Tertio, q̄ dubitari p̄t an fuerit, & maneat suspensio per bullam, q̄ fœl. recor. Greg. XIII. paulo ante annum Iobeleum 75. suspendit oēs indulgentias plenarias, ut si maneat suspensā, remedium adhibeatur opportunū quo suspensio illa reuocetur. Et quidem arbitror primo, illā fuisse suspensionem, saltē quoad loca, & terras extra Urbem posita per prædictam Bullā, per ea quæ illi ad uerbum relatæ, adiecit. ^d Secundo, q̄ illa suspensio non fuit reuocata per lapsum anni Iobelei, neq; per ullā reuocationem ḡnalem p̄ ea, quæ super eadem diximus ^e tractata re cum Renerend. Datario super dubijs quæ antea circiter 25. annos nos Conymbricæ scripseramus in eod. Comment. ^f super simili suspensione in Iulio III. facta ob Iobeleum anno 1550. Tertio, q̄ procuranda esset præfatæ suspensionis sublatio, quoad dictam indulgentiam plenariam si nondum est obteenta. Non obstat, quod non uideatur super huiusmodi gratia expeditæ literæ, quia ad ualorem gratiæ sunt necessariae literæ, ut multis iuribus probatur, ^g & alijs quæ late tradūt post Archidiaconū, ^h & Panormitan. ⁱ Felynus, & Decius. ^k Nec quicquam obstat replicatio, quod literæ licet nō sint de substantia gratiæ Papæ, sunt tñ de C. de leg. b. substantia probationis eius, secundum Baldum a multis receptum. ^l Tum quia id modificari & negari potest, quod facit Dec. ^m Tum quia quoad Deum cuius oculis omnia sunt nuda, & aperta, iuxta Apostolum ⁿ relatum ab Euaristo, ^o non est necessaria ulla probatio, neque quoad forum conscientiæ iuxta glossam receptam. P

MISCELLANEVM XVI. DE eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Stationes Romanas Et dedit Leo x. Rosario.
- 2 Rosarium Et fere proprium Dominicānis.

Vndecimum & ultimum præfatorū statutorum, q̄ Leo X. cōcessit p̄fatis cōfratrib, totius orbis Christiani confratritiarum in Dñicanorum ecclesijs fundatarū, ut uisitando quinque altaria uel quinquies unū. uel plura ubi desunt quinque, & qualibet uice recitādo quinquies Pater noster, & quinquies Aue Maria, quærant oēs indulgentias, quas quærunt qui personaliter vadunt ad stationes Rom. Circa hoc dicendum primo, quod non est de primis statutis huius cōfratritiæ per supradicta ^q Deinde, q̄ est magni faciendā gratia in eo contenta, sed quod ea solum possunt frui, q̄ sunt confratres cōfratritiæ Rosarij in ecclesijs fratrum Dominicānorum fundatæ, quia id sonant eius uerba, a quibus non est recedendum, nisi aliud aliunde constet, ^r & merito huiusmodi restrictio facta uidetur quum ipsorum Patriarcha sanctissimus fuerit huius generis orandi author, & persuasor, & eius ordo renouatur, & confirmatur, immo, & cōfratritiæ institutor, & curiosissimus, constantissimusque amplificator.

q in Miscel lan. 5.

r l. non aliter. ff. de le. 3. c. ex literis de spōs.

MISCELLANEVM XVII. DE eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Rosarij decendi obligationi satisfis dicendū diuersis horis.

Extra præfatā vndecim statuta habetur in præfato lib. priuilegiōrū Illustris. Ordinis Prædicatorum Authetico, ^s confirmatio q̄dam fœl. rec. Pauli III. qua confirmat declarationem Clementis, ^t q̄ licet forte ad quærendas indulgentias confratrib. præfatæ cōfratritiæ prædictum psalterium recitanti bus concessas, requireretur fm tenore literarum Sixti IIII. super hoc expeditarum, ut uno die, & una uice deberent illud integrum recitare sufficeret quod

s fol. 206. t qua in eo li. o. 205. ponitur.

una hebdomada, & pluribus vicib. dicerent illud, accipiendo diem pro hebdomada, & vicem pro vicib. Per quod plurimum confirmatur opinio illa, q̄ tenuimus in Enchiridio sue Manu, de oratione c. 10. nu. 37. scilicet eum, q̄ debet recitare psalterium, uel Rosarium satisfacere obligationi suæ recitando illa in diuersis diebus, uel horis illius temporis, intra quod tenetur illa recitare. Addidit insuper præfatus Paulus duos annos uere indulgentiæ confratribus illud inregum in una hebdomada recitantibus.

MISCELLANEVM XVIII. DE
eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Rosario, quæ dedit Pius V. quanti momenti.
- 2 Donari potest pio Collegio, etiam sine in sinuatione.
- 3 Articulus mortis duplex, & hic intelligitur de uero, nu. 4.

Quod scilicet recor. Pius V. concessit quædam alia præfata confratriæ. Primum quidem confirmauit, & inno- uauit oēs gratias præfate confratriæ concessas Secundum q̄ confratribus eius, qui qualibet hebdomada totū psalterium recitauerit septem annos, & totidem quadragenas de iniunctis eis pœnitentiis relaxauit. Tertium quod confratriæ prædictæ possint capere, & petere omnia quamlibet magna sibi donata, & relicta, & ea in usus pios præfate confratriæ impendere absque alia ullius licentia. Quod fuit utilissimum ob multam, præsertim propter indulgentiā plenariam semel in uita, & semel in morte querendam uiuæ uocis oraculo ab Innoc. VIII. concessa de qua alioqui non satis constaret; quod in paucis nostra ætate est utile: quia paucis nunc ab ullis iniunguntur penitentiæ annorum, & quadragenarum, & per pœnitentiā in iudicariū nihil remittitur eis de iniungē per Leuit. dis. i. de his, quas debuisset, uel potuisset de penit. d. ser. Confessarius iniungere sibi communi 1. no. 31. n. nem opinione alibi probatam, ^a quod 38. & not. tamen potius est iuris communis declaratio, quam noua gratia, cum iure communi liceat omni collegio pio relinque

re in morte, ^b & nullo tali quis ueretur inter uiuos donare; cumque nulla donatio ad opera pia facta requirat in sinuationem secundum Bart. cōiter receptum. ^c Quartum, quod et confirmauit, & innoauit gratias, & indulgentias concessas alijs utentibus hoc genere orandi nunquam satis laudato, etiam non sint confratres, ut colligitur ex sua extrauag. ^d Quintum, concessit plenariam indulgentiam, & remissionem omnium peccatorum omnib. & singulis, cōfratrum prædictam in Dñicanorum ecclesijs rite institutam ingrediētib. qui prima uice, qua descripti fuerint sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum in aliqua ecclesia seu Capella dictæ cōfratriæ perceperint, & unam saltē quinquagenam Rosarij recitauerint, & pro S. matris Ecclesiæ tranquillitate orauerint, quæ maxima gratia est. Sextum, concessit similem indulgentiam, & remissionem omnium peccatorum oībus præfatis confratribus, qui in mortis articulo cōstituti, salutaris penitentiæ, & uiaci Sacramento muniti fuerint.

3 Circa quod dubitari potest: An hæc gratia expiret & consumetur prima uice, qua mortis articulus euenierit, & confrater confessus communicauerit: nam pro parte affirmate facit, quod articulus mortis non solum dicitur euenire, quando ex ægritudine illa, qua laborat, moritur, sed etiam cum tantum laborat, ut probabiliter timeatur moriturus, ut diximus alibi, & post D. Antoninum, Felynum, & alios, quos ibi citauimus, & Angelum a Clauasio, ^b ante quos omnes resoluit Panormitanus: ¹ q̄ toties q̄s in mortis articulo inuenitur, quoties probabiliter timeatur moriturus, ut quia est in procinctu nauigandi, uel præliandi, uel quotidiana febrī vexatur, &c. quæ sunt exempla Iurisconsultorū, ^k & ita per absolutionē in articulo mortis præsumpto factam consumitur gratia, nisi aliud exprimat, ut ibi diximus, & in præfata Bulla Pij V. non exprimitur aliud, & sic per primam absolutionem in articulo mortis præsumpto facta expirat, & præfati S. Antoninus & Felynus, quos sequuti sumus concludunt indulgentiam concessam pro articulo mortis expirare p abso.

b l. i. adiun-
da gl. rece.
C. d. sacros.
eccl. colleg.
C. de her. in
stit. cum ei
annotatis.
cl. si q̄s ar-
gentum. Sa-
sancimus.
C. de don.
d. qua inci-
pit, consue-
uerunt, &
ponitur in
solumine
const. eius
fol. 244.
e Et colligi-
tur ex ver.
& insuper
eiusd. ext.
f ut ex d.
uer. et insio
per colligi-
tur.

g in cōmēt.
de indul. su-
per S. in Le-
uit. de pan.
d. 1. not. 30.
nu. 3. & in
Man. Conf.
c. 26. nu. 31
h in summ.
uer. mors.
i in c. pasto-
ralis. S. de
offic. ord.
k l. i. 3. &
seg. ff. de do-
natio. can.
mor.

a in d. cōm.
de ind. su-
per Leuit. dis. i. de his, quas debuisset, uel potuisset de penit. d. ser. Confessarius iniungere sibi communi 1. no. 31. n. nem opinione alibi probatam, ^a quod 38. & not. tamen potius est iuris communis declaratio, quam noua gratia, cum iure communi liceat omni collegio pio relinque

absolutionem factam in articulo præsumptio mortis, ita quod postea in uero non potest prodesse, nisi aliud in ipsa indulgentia exprimitur. Quia rōne hoc mihi primo aspectu uisum fuit dicendū de hac indulg. sed re uitiis ppēsa vř dicendū cōtrarium. Tum qā præfata Bulla Pij non requirit ullum ministerium 4 confessorii uel alius, quo hæc indulgentia concedatur, sed ipsemet eam p illo tempore concedit. ^a Tum quia, licet cum Pontif. Maximus concedit facultatem absoluedi in articulo mortis, recte præsumatur habere mentem, ut possit absolui in articulo mortis præsumpto, ne si non absolueretur gratia fieret frustranea, & q per primam absolutionē in eo factam expirat gratia, ut præfati patres dixerunt, & quos nos sequimur per quanda legem solennē, ^b cū tñ ipsemet sine ullius alius ministerio concedit indulgentiā pro articulo mortis, uidetur profecto intelligere de articulo veræ mortis, & non tantū præsumptæ: cum intentio eius sit ut is cui facit illam gratiā mundus ab hoc mundo immundo exeat: qualis alias non exiret, saltem uirtute illius gratiæ, si antea euenisset ei aliquis articulus mortis præsumptus, in quo confessus communicasset, & intentio disponentis in primis est attendenda. ^c Tum quia nihil obstat prædicta lex, ^d quatenus probat gratias in dubio de prima uice intelligendas: quia cōcedimus illud. Sed negamus gratiam hanc ulla uice applicare in illo articulo mortis psumptæ, sed manere integram pro articulo mortis ueræ. Tum quia regulariter stipulatio, legatum, fideicommissum, & alia quę sunt pro tpe mortis, intelliguntur de tempore veræ mortis, & non tñ præsumptę uel fictę. Et mors civilis non æquiparatur mortis, nisi in casib. a iure expressis ut duæ glossę celebres & approbatę ref. placuit. solnerunt. Tum denq; q at Felynus, § 16. q. 1. c. Antoninus & alij patres, & ipsemet loquuntur de indulgentia, quę conceditur quotidie pluribus a Papa per uiam specialis indulti, quod in articulo mortis per idoneum confessorem, quę elegerint possint authoritate Apostolici indulti absolui plenarie. Et ideo dixerunt indulgentiam huiusmodi habere locū

in articulo mortis psumptæ, & per absolutionem factam in eo spirare, quia loquebantur de gratia, per quam sola nõ conceditur indulgentia, sed cum ministerio confessorii, uel alius absoluentis, & poterat esse frustranea ægrotō, si absolutio non fieret in illo mortis dubiæ articulo: in nostro autem casu conceditur indulgentia sine ullius alius ministerio, & non potest esse frustranea, quia adueniente uerę mortis articulo ipso iure quæritur. Quare intranda, & suscipienda est hæc cōfratria, etiam ob hæc solam gratiam, quæ tam felicem confratribus eius (si Sacramentis Penitentię, & Eucharistię, muniti moriatur) finem promittit. Septimum concessit omnibus etiam non confratribus, qui in festo Resurrectionis; Annunciationis, & Assumptionis B. Mariæ sanctissimum Eucharistię sacramentum sumpserint, & tertiam partem præfatam Rosarij recitauerint, indulgentiam decem annorum, & totidem quadragenarum. Circa quod etiam aduertendum, quod in hac concessione nulla sit mentio de iniunctis pœnitentijs, & ita est ualde utilis: quia ut prædiximus (quicquid dicat præfatus Caietanus, ^h) tollit omnem pœnam pro peccatis confessis debitam, quæ tolli potuit per pœnitentiam a Confessarijs iniunctam, & quæ debita iniungi potuisset, ut efficaciter alibi ⁱ probamus.

MISCELLANEVM XIX. DE
eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Totum & pars non ut numero, ita specie & nomine distant.
- 2 Coronam nullus classicus author uocat Rosarium.
- 3 Rosarij appellatione simplici quid Genat in dubio.
- 4 Obligatio in dubio quod minus est continet.
- 4 Vouens sextarium quod minus est det.
- 5 Verba ut capienda, & ad promendum concepta data.

AN appellatione Rosarij simpliciter prolati debeat intelligi sola illa congeries ex 150. Ave Mariæ, & 15. Pater noster, constans (quæ appellantur psalte.

a ut colligitur ex illo uer. concedimus.

b l. boues §. hoc ser. ff. de uer. sig.

c l. in cond. de cond. & demō. c. f. de præb. d l. boues §. hoc sermo ff. de uerb. sign.

e l. si q. cū morietur. ff. quando, dies le. ced. & c. de res. l. 6. f. c. placuit. § 16. q. 1. c. Antoninus & alij patres, & ipsemet loquuntur de indulgentia, quę conceditur quotidie pluribus a Papa per uiam specialis indulti, quod in articulo mortis per idoneum confessorem, quę elegerint possint authoritate Apostolici indulti absolui plenarie. Et ideo dixerunt indulgentiam huiusmodi habere locū

hinc 2. trac. de indulg. cap. 7.

i in cōmen. de indulg. not. II. nu. 6. et II.

psalterium) an ét præfata congeries ex 63. Aue Mariæ, & 7. Pater noster, an uero congeries illa cōstans ex 50. Aue Mariæ, & 5. Pater noster, quæ appellatur tertia pars psalterij. Et quidem pro asserentibus, quod sola prima congeries, siue totum psalterium ueniat, appellatione Rosarii simpliciter prolata, facit primo, quod constet ex prædicti Legati literis primam congeriem, siue totum psalterium appellari Rosarium saltem vulgariter, & non uideatur cōstare idem de alijs.

2. Secundo quod ex eisdem constat, quod tertia eius pars, siue congeries, quæ constat ex 50. Aue Mariæ, & 5. Pater noster, appellatur tertia pars psalterij, & Rosarium, & pars & totum non sunt idem.

a l. si quis cum totū. ff. de excep. rei iud.

Tertio, quod vñ aliquibus solam primam congeriem, siue totum Rosarium appellari vulgariter Rosarium, & non alias. Pro his autē qui aiunt secundam congeriem dici etiam Rosarium, facit, quod vulgus Romanum, licet appellet eam peculiarius Coronam B. Mariæ, tamen etiam appellat Rosarium.

bin Miscel. 7. sup. rela le.

Pro asserentibus, autē quod præfata tertia congeries constans ex 50. Aue Mariæ, & quinque pater noster, proprius appellatur Rosarium facit primo, quod statuto secundo præfata confratritas expressim cauetur, quod congeries prima omnium 150. Aue Mariæ, & 15. Pater noster, appellatur psalterium, & tertia congeries 50. Aue Mariæ, & quinque Pater noster appellatur Rosarium. Secundo, quod præfatus Alexander in suis præfatis literis, dum confratribus concedit præfatam indulgentiam addit hæc uerba. *Quacumque vice per se dixerint Rosarium B. Virginis, quod constat ex 50. Aue Mariæ, & quinque Pater noster.* clare docens, quod præfata tertia congeries dñe proprie Rosarium. Tertio facit, quod prædicta confratritas non appellatur confratritas psalterij, sed rosarij: & si appellatione Rosarij solum intelligeretur psalterium tantum, iustius appellatur confratritas psalterij, cum illud nomen sit antiquius & dignius, & inditum ab ipsomet auctore ut prædictum est. Quarto, quod uerba intelligenda sunt, ut cōius intelliguntur. At ut a fide dignis audio, apud Germanos, Belgas, in quorum terris

e ca. ex literis, de spō. l. tabeo. ff. de supell. le gat.

præfata confratritas instituta fuit, & apud Francos eis uicinos, & etiam Hispanos Francis finitimos, tertia pars psalterij appellatur Rosarium, in Italia etiam quod habeat in manu præfatam tertiam congeriem interrogatus quid habeat in eandem, quod Rosarium. Ergo, &c. Quinto, quod aliquot Pontifices maximi (cū appellatione Rosarij uolunt solum significare totum psalterium) adiiciunt uerbo Rosarium illud adiectiuum totū non obscure significantes, quod per uerbum Rosarium simpliciter prolatum intelligeretur etiam aliquid aliud nisi adiceretur uerbum totum. Sexto denique, quod uerba in dubio sunt proprie intelligenda, & ut communiter sonant per iura dicti quarti argumenti. At per statuta confratritæ prædictæ, & per literas Legati, qui eas confirmauit, cōstat tertiam partem psalterij appellari proprie Rosarium, & per quantum argumentum, quod tota uel maior pars orbis Christiani appellat illam Rosarium efficaciter profecto probat tertiam partem psalt. uenire appellatione Rosarij.

d l. non alter. ff. de leg. 3.

Et quidem, mea sententia, salua saniori opinio hæc tertia uidetur uerior, tū ob fundamenta eius. Tum quod aliarum fundamenta nihil obstant: ad ea enim respondetur concedendo, quod totum psalterium appellatur Rosarium non quidem nomine originario ab auctore suo indito: sed a vulgo ei postea imposito: negando tamen quod hoc consequatur tertiam psalterij partem non appellari Rosarium. Tum quod, ex eo quod aliquod prædium dicatur, fundus non sequitur, quod pars eius non sit fundus: immo pars fundi præsertim separata a toto dicitur fundus. Et qui agnoscit partem legati, totum agnoscere. Tum quod, sicut vulgus totū psalterium appellauit Rosarium: ita potuit appellare tertiam partem psalterij separatam: immo & expressim statuta præfata confratritæ sunt sic appellata. Tum quod licet pars, & totum non sint idem numero, frequenter tamen sunt idem specie uel genere, & eodem nomine appellatiuo nominantur, ut Petrus, & Ioannes sunt idem specie, & uterque appellatur homo, & tota regis iurisdic. & pars eius dñe iurisdic. & cū eadem

o l. plane. S. i. de leg. 1. l. locus. ff. de iur. sig. cū gl. itis præfata confratritæ sunt sic appellata. Tum quod licet pars, & totum non sint idem numero, frequenter tamen sunt idem specie uel genere, & eodem nomine appellatiuo nominantur, ut Petrus, & Ioannes sunt idem specie, & uterque appellatur homo, & tota regis iurisdic. & pars eius dñe iurisdic. & cū eadem

a l. qua de tota. ff. de rei uend. c. pastor. S. iñ cum totum de offic. deleg.
eadem ratio dicitur, id quod dicitur de toto dicitur et de parte. ^a Et qua ratio ne totum psalterium dicitur Rosarium eadem potest dici tertia pars eius, ut palam est dependenti duplici ratione supradictam, qua psalterium potuit appellari a vulgo Rosarium. Quæ tñ conclusio limitanda videtur primo, ut procedat qñ illi uerbo Rosarium adiungitur totum, ^b tunc n. intelligendum est de toto psalterio, & non parte eius. Tum quia fundi pars non dicitur totus fundus. Tū quia ita interpretanda est dispositio, si fieri potest, ut nihil superfluat, qñ Clemens III. significat, ^c & nisi hoc diceremus illud uerbum totū superfluum, cū adiungitur illi uerbo Rosarium Limitanda est et secundo, non procedere in terris, in quibus solum totum psalterium appellatur Rosarium, & non pars eius. Tum quod uerba sunt intelligenda secundum consuetudinem regionis in qua proferuntur, ut ait Vlpianus, ^d & loquentis, ut ipse ait, & alij iureconsulti alibi. ^e Tū argumento eorum, quæ alibi diximus, ^f videlicet quod appellatione Aue Maria, in terris, in quibus solet dici cum illa particula, *Sancta Maria*, & cum illa *Nunc erit in hora mortis nostræ*, uenit illud Aue Maria, quod cum illis dicitur, & non illud, quod absque illis dicitur: licet in alijs terris ueniret quod sine illis dicitur. *Dixi in terris in quibus solum totum psalterium appellatur Rosarium*, quia in quibus sola tertia pars psalterij appellatur Rosariū, uel tam illa, q̄ totum psalterium, illa ueniret appellatione Rosarij in dispositione obligatoria, quia in dubio obligatio interpretanda est de re, ^g uel summa minore per regulas iuris, ^h nam et numis legatis exiliores debentur, ⁱ & notum de soluendo sextarij tritici de solutione sextarij minoris intelligitur. ^j Limitanda est tertio præfata conclusio, ut procedat, cum res est dubia; non aut cum aliunde contrarium constat (in certis enim, non est locus coniecturis) ^k constaret autem satis aliunde contrarium, si qui uouet, uel iurat, uel imponit pœnitentiam de dicendo Rosario esset de regione, in qua solum psalt siue congeries 150 Aue Maria, & 15. Pater noster, appellatur Rosarium: tum per limitatione præcedentē,

& eius fundamenta. Tum quia cum uerba sint inuenta ad exprimendum concepta loquentis, ^l cumque is qui est de regione, in qua solum totum psalteriū appellatur Rosarium, non uidetur concipere per uerbum Rosarium nisi psalterium totum, necessario intelligenda essent uota, iuramenta quæ ipse fecerit, & pœnitentiæ, quas ipse imposuerit, uel acceptauerit de toto psalterio.

Ex quibus sequitur primo, quod satisfaciunt suæ obligationi dicendo præfata tertiam partem, qui ad dicendum Rosarium est simpliciter obligatus statuto voto, pœnitentia, pacto, testamento, promissione, uel alia ratione per præfata conclusionem, & eius fundamenta. Dixi simpliciter: quia si teneretur cū adhesionē ad totum oportere dicere totum psalterium, per prædicta in prima limitatione. Item si huiusmodi obligatus esset de terra, in qua solum totum psalterium appellatur Rosarium, & non tertia pars eius, uel esset persona, quæ nunquam consuevit appellare Rosarium tertiam partem psalterij, teneatur ad dicendum totum, per secundam limitationem. Si autem occurreret, quod consuetudo personæ loquentis, quæ iurat, uouet, promittit, uel statuit dicere Rosarium simpliciter sit contraria consuetudini regionis, attendenda potius esset consuetudo personæ loquentis, quā regionis, secundum Vlpianum, ^m quod clarius dixit Iulianus, ⁿ ubi hoc annotauit Accursius: Quid autem dicendum de Papa concedente indulgentiam dicenti Rosarium simpliciter? & quidem uidetur in dubio intelligendum de tertia parte psalterij. Tum quia Pontifici Max. uidetur in dubio, præcessorum uestigia sequi. ^o At primus omnium Pontificum Maximorum, qui concessit indulgentiam uentri hoc genere orandi, qui fuit Sixtus III. concessit recitanti tertiam partem psalterij. Legatus item eius qui præfata contrafratris confirmauit, qui omnium primus concessit indulgentiam contrafratribus eius, concessit illam recitanti tertiam partem psalterij, ut constat ex utriusque literis supra relatis, ^p & ita satis præsumi potest, quod successores eorum concedentes indulgentiam simpliciter dicenti Rosarium.

l. S. ne quis 2. q. 2.

m. d. l. num mis legatis de leg. 3. n. l. si seru plurium. S. ff. de legat. 1.

o. cap. ff. de clā. de sp. c. Seruum de iure iur.

p. Sixti qui-dem Misc. 1. Legati uero Miscel. lan. 2.

Rosa-

Rosarium, intelligent de Rosario, quod est tertia pars prædicta. Tum per rationes supra pro conclusione adductas. Tum quia passim deferuntur Pontificibus Maximis psalteria integra, & tertiæ partes eius separatæ, & coronæ prædictæ constantes ex 53. Ave Maria, ut benedicat ea, ut concedat indulgentiam recitantibus per ea. Et pro comperto habetur, quod recitantes per illas tertias partes, quarunt illam indulgentiam, quamvis etiam posset attendi consuetudo suæ sanctitatis in appellando, uel non appellando tertiā partem psalterii Rosarium.

Secundo sequitur, quod cum apud nullum classicum authorem, neq; apud præfatum patrem Albertum, qui ex præfesso copiose Italo sermone de Rosario scripsit inueniatur, congeriem præfatā secundam (quæ constat ex 63. Ave Maria, & 7. Pater noster) appellari psalterium, neque Rosarium, neque tertiā partem psalterij, dicendum est illam in dubio appellatione Rosarij nullatenus venire.

Tertio sequitur, quod qui tenetur dicere psalterium, non satisfaceret dicendo tertiā partem eius, neque dicendo congeriem illam 63. Ave Maria, & 7. Pater noster, quam multi uocant coronā: qui uero teneretur ad huiusmodi coronam expresse, non satisfaceret dicendo tertiā partem psalterij; sed sic dicendo psalterium, sicut qui diceret huiusmodi coronam satis faceret obligationi dicendi tertiā partē psalterij, quia sub maiori summa continetur minor, non contra sub minore maior. ^a

MISCELLANEVM XX. DE
eodem Psalterio, & Rosario.

I. *Mysteria significata per Psalterium esse quindecim, quinq; gaudiosa, quinque dolorosa, nu. 2. & quinque gloriosa, num. 3.*

QVod mysteria (quæ fm receptam sententiam significant illa quindecim decades psalterij siue integri Rosarii) sunt quindecim; quorum quinque prima gaudiosa, siue gaudij plena. Secunda quinque dolorosa. Tertia quinque glorio-

sa. Et quinque quidem gaudiosorum, primum est salutatio illa mirabilis, qua Gabriel Archangelus eā mirabiliter conceptam natam, in templo educatam, & sponsatam, salutauit, matrem Dei & hominis mirabiliore continuo futuram. Secundum salutatio illa suauissima, qua ipsa plena, *θεωπάρτω* siue Deo homine, salutauit Elisabeth ipsius maximo percurso plena. Tertium iucundissimus partus Virgineus, quo ipsa Virgo Mater peperit Saluatorem. Quartum, præsentatio illa singularis, qua filiū Dei & suū præsentauit in templo, maxima cū consolatione S. Symeonis, Annæ, & aliorum, qui præsentés fuerunt. Quintum, inuentio illa indicabili gaudio plena, qua filium duodenum, tri-duo perditum, inuenit in templo inter Doctores sedentem, interrogantem, & respondentem.

Quinque autem secunda dolorosa dñr ab aliquibus (& quidem satis recte) esse sudor sanguineus in horto effusus, flagellatio ad columnam, coronatio spinosa, portatio Crucis, & crucifixio crudelissima: quia tñ hæc quinque immediate, & formaliter non sunt actus Virginis matris filij sui Domini nostri Iesu Christi: item quia ante 60. annos legimus quidam metra cuiusdam celeberrimi concionatoris Dominicani, qui versu Hispano significat 15. mysteria significata per quindecim psalterij esse quindecim actus ipsius uirginis, introducendo illam sic nos exhortantem: *Rezaad contemplando y contemplando rezad, los quinz autos de mi uida*. paulo aptius forte dici posset primum dolorosum esse illud uale ultimum, quod (ut quidam deuoti contemplantur) sibi Matri dilectissimæ filius dilectissimus dixit, quum com meatum siue licentiam abeundi ultima uice Hierosolimam passurus ibi acerbissimam passionem a Bethania petijt. Secundum uidere filium durissime spinis coronatum portare crucem; quem tam audierat in horto sanguine sudasse, moxque dure captum, durius ad columnam flagellatum fuisse. Tertium cernere eum crudelissime crucifigi, & audire ictus malleorum, quibus clauis trabales affigentes cruci pedes, & manus feriebantur. Quartum cernere eundem crucifixum in altum leuari, & pen-

a l. 1. S. f.
stipulanti,
ff. de verb.
oblig. c. plus
c. cui licet,
de reg. iur.
lib. 6.

& pendere in cruce, pendentemque se matrem dolorosam stantem iuxta eam Ioanni condolenti condolentissime cōmendari. Quantum suscipere cum singultibus in gremio a cruce depositum, & sepultura parandum, illum quem toties susceperat cum maximo gaudio laudandum & fouendum, quod Hispani quintam angustiam uocant.

Quinque autem gloriosorum primū fuit, uidere cum summo gaudio filium potentissime suscitatum a mortuis, ipsum primam omnium uisitantem. Secundum uidere eundem mirabiliter ascendentem in celos. Tertium suscipere cum toto comitatu suo Spiritum paracletum, sub figura linguarum ignearum de celo missum. Quartum uidere se a filio, & eius Apostolis in transitu suo uisitatam, tota cōlesti Curia comitante in celos assumi. Quintum cernere se super omnes choros Angelorum, uti omnium eorum, & nostram reginā potentissimam, & Matrem misericordiosissimam constitui.

MISCELLANEVM XXI. DE
eod. Psalterio, & Rosario.

1. *Mysteria signata per Psalterium, an meditata.*
2. *Finis precepti non precipitur.*

AN obligatus recitare psalteriū uel Rosarium, suæ obligationi satisfaciat recitatio illud absque meditatione præfatorum 15. mysteriorum? Et pro parte quidem negante, quod non satisfacit facit primo, quod finis est potior medio, secundum Pomponium. ^a Ex cuius dicto colligit Bartholus, cū quid est propter aliud, consideratur id propter quod est, & tradit S. Thonias. ^b At præfatus S. Dominicus hoc genus oradi ad hoc inuenisse dicitur, ut illo utentes, reuocarent in memoriam uitam & actus gloriosissimæ Virg. Mariæ: ergo intentio eius nō satisfacit, qui absque tali meditatione recitat illud. Secundo, quod id uidentur significare multa, quæ typis excusa, de modo dicendi Rosariū circumferuntur. Tertio, quod præfat. Albertus ubi supra ^c significat non solum prædicta 15. mysteria, sed et oia fere q̄

Oper. Nauar. Tom. II. III.

Christus, & Mater eius in hac uita mortali gesserunt, quæ ipse pie certe & erudite per circiter 185. contemplationes, psequitur, inter recitandum illud esse meditanda, asserens ^d quod præfatū psalteriū siue Rosariū debet dici cōtemplando præfata 15. mysteria, subiungendo præfata 165. contemplationes distinctas per totidem numeros appositas singulas earum singulis Pater noster, & singulis Aue Maria, ut inter dicendum illa fiant.

Sed contra dicendum uidetur. Tum quia nostræ orationes uidentur esse magis præceptæ, quam horæ canonicæ, ^e præsertim illi, qui ratione ordinis sacri religionis, beneficii, & uoti tenerentur ad eas recitandas, de qua re alibi ^f diximus, & cōuenit inter omnes præceptas esse horas Canonicas, ad eleuandā mentem in Deū, eiusdēque res diuinas contemplandū. ^g At qui uinctus est ad dicendum eas, satisfacit præcepto dicendi eas, recitando cum aliqua triū attentionū alibi ^h declararū, etsi nihil de Deo uel diuinis meditaretur secundū mentem oīum, ergo et qui tenetur ad recitandum psalterium, uel Rosarium suæ obligationi satisficeret, si recitaret illud absque ulla præfatorum mysteriorum meditatione; modo id cum aliquotium attentionum faceret. Tum quia consuetudo est optima legum interps. ⁱ

At consuetudo & praxis recitantū psalteriū uel Rosarium adeo hanc partem amplexa est, ut uix unus de mille recitantibus illud, inueniatur, qui contempletur ea omnia, quæ præfatus Albertus de siderare uidetur, uix unū de centū, præsertim idiotarum, maxime puerorum & puellarum, q̄ oia prædicta 15. mysteria meditetur singula quaque uice, q̄ illud recitat; imo & uix decē de quinquaginta, qui dimidium illorum meditetur: quous arbitrer, multos et idiotas, rusticos, et pueros, & puellas aliqua, uel aliquot eorum et actu Deo id inspirate solere meditari, oēs tñ obligatur ad proferendum uerba Pater noster, & Aue Maria, & attendendū actū siue actualiter, uirtute siue uirtualiter ad uerba præfata, uel ad significata eorū, uel ad Deū ipsū quem orat, uel ad Virg. Matrē, quam saluant & orat, uel alia diuina, quæ illis æquipolet, iuxta declarationē attentionis de-

T bita

d In n. 30.

e Extraua.
1. 10. 22. de
Si. & bon.
cleri. inter
cōmunes.
f in Ench.
de Orat. c. 7
g c. dolētes.
de cel. misf.

h in Enchi.
de Orat. c.
13. nu. 4.

i c. cum di
lectus. de
cōsue. l. mi
nime. ff. de
leg.

a l. est non
sint. S. per
ueniamus.
ff. de au. &
arg. leg.
b 1. 2. q. 1.
ar. 1. & 3.
c q. 2. a. 1.

e in d. li-
bello super
Ros. serm.
Italo.

bite ubi supra positam. Tum quia nullus, aut rarus facit, fecit, aut faciet id quod præfatus Albertus significat, cum uix toto unius diei dimidio, posset quis unum psalterium recitare omnia illa de bita cum reuerentia meditando, & de huiusmodi raris non constituuntur leges, ut Pomponius & Celsus aiunt. ^a

a in l. 3. &
4. ff. de legib.

Tum quia qui tot extraria meditaretnr vix satis attenderet uerbis, quæ pfert, concipiendo conceptus eorum, quos uocant non ultimos, & minus significata eorum per conceptus, quos vocant ultimos. Tum quia prædictus Albertus mea sententia non intendit illud quicquid significet in locis prædictis sed potius allicere lectorem ut (cum per ortum id licuerit) meditetur illa, nõ qui dem una vice omnia, sed una hæc, & alia illa, & alia alia. Quod licet quibusdã aslueris subtilia, & alta prædicare, uideri possit reptile ac humile, quia tamen est quotidianum, & omnibus fere necessarium, dignum profecto esset, quod in cõcionibus sæpe inculcetur loco quorundam subtiliorum & subtiliorum, q̃ a paucis intellecta pauciorib. prosunt,

Non obstant in contrarium citata: ad primum enim responderi potest, qđ licet pro comperto habeatur Patriarcham illum gloriosum Dominicum uirginẽ Matre id inspirante statuisse præfatum Psalterium, & illud genus orandi omnibus utilissimum; nõ tamen uideo authentica documenta, quibus probetur intendisse reuocare magis memoriã præfatorum mysteriorum per hoc genus orandi, quam per horas Canonicas, sed potius uoluisse incitare omnes etiã idiotas cuiuscunque sexus, ætatis, & ordinis essent, ad contemplandum & amandum Deum & Virginem Matrem, & meditanda eorum mysteria per orationes omnibus communes, ad quæ cõttemplanda uiri Ecclesiastici, & doctiores incitabuntur per horas canonicas, & alias sacras scripturas, & consequenter, quod uir prudentissimus iuxta ac piissimus non requisivit maiorem attentionẽ, & contemplationem ad suũ psalteriũ recitandũ a rusticis & pastoribus, & pueris & puellis, & alijs idiotis, quã nouerat requiri ad pronuntiandas horas canonicas, etiã a litteratis & per doctis

uiris, Secundo responderi potest, quod finis præcepti, qui est alius a re pcepta, non censetur præceptum, seu non est in præcepto, ut tradit S. Thomas recept. ^b quem ^c quoque citauimus in Manuali Confessariorum, & ita licet finis dicti psalterium esset contemplatio præfatorum mysteriorum, non tamen ideo esset præceptum, ut eius recitatio: cum aliud sit contemplatio præfata, & aliud recitatio ut palam est.

b l. 2. q. 100.
ar. 9.
c c. 13. m. 1.

2. Ad secundum respondetur, qđ scripta in eo citata significant quidẽ aliqua ex parte prædictorum mysteriorum contemplationem esse præceptam, sed non clare, & ita intelligenda sunt potius de fine intento ab statuente, quam de re ipsa præcepta; sicut & in tertio præcepto Decalogi præcipitur abstinere ab operib. mechanicis & seruilibus, ut intendamus contemplationi & fruitioni Dei, non tamen hæ præcipiuntur sicut illa abstentio, ut docet idem S. Th. ^d

d l. 2. q. 122.
art. 4.

MISCELLANEVM XXII. DE EODEM Psalterio, & Rosario.

1. *Attentio & intentio, dicturi psalterium, qualis esse debeat.*
2. *Voluntas non fertur in incognitum.*

AN posito quoad satisfaciendũ obli gationi dicendi psalterium siue Rosario non sit necessarium meditari actu præfata 15. mysteria inter dicendum illud, sit tamen necessarium saltẽ ab initio habere intentionem actualem, uel uirtualem meditandi illa, inter dicendum quidem primas decades, quinque gaudiofa, & inter dicendum secundas decades, quinque dolorosa, & inter dicendum tertias, quinque gloriosa, licet postea ob fragilitatem id nõ faciat; sicut diximus alibi, ^e quod obligatus ad horas Canonicas debet a principio habere actu, uel uirtute intentionem attendendi debite ad eas, licet postea ob mētis instabilitatẽ non attendat. Cuius q̃stionis partem affirmantẽ satis exprimunt quædã scripta impressa, de modo dicendi Rosario, ob quod multi confratres qui dixerũt sua psalteria sine intentione huiusmodi anguntur scrupulis.

e in ench. d.
orat. in c. a.
13. m. 13.

Sed contrarium uidetur uerius. Tũ quia

quia nullo iure, nec statuto præfatę confratrię id cauetur, nec ex vlla scriptura authentica colligitur, quod prædictus Patriarcha inuentor psalterij, vel renouator illius inuenti, vel institutor præfatę confratrię iusserit præfatam meditationem; imò neque quoad finem meditandi præfatam mysteria id facerent. sed tantum vt hoc genere orandi (quod est per se optimum) vterentur omnes, etiam idiotę & senes, & puellę, & pueri quorum de omnium iustitiis, fragilitate, & imperitiis vix vllus prudens tantā tantarum rerum contemplationem sperare potest, & nulli est indicenda obligatio sine lege obligante. ^a Tum quia

a ca. legatur. 2. 4. qu. 2. c. quod p. cipitur. 14. q. 1. b in proxi. Miscell. c in ench. 8. orat. ca. 20. nu. 29.

d c. cū dilectus. de cō. fuet l. mini me. ff. de le ga.

non tenetur quis habere intentionem agendi id, q̃ non tenetur agere vt palam est. Tum quia licet intentio & finis præfati Patriarchę, inuentoris præfati psalterij, vel renouatoris eiusdem fuisset, ut per eiusmodi psalterij recitationem veniret ad prædictorum mysteriorum meditationem: non tamē ob hoc censeretur illam præcepisse: quia finis præcepti non est in præcepto, vt dixi supra, ^b post S. Thomam receptū in multis locis alibi ^c citatis. Tum quia consuetudo est optima legū interps: ^d at maior pars, imo fere omnes recitantes psalterium vel Rosario recitant illa sine tanta, & tam variā meditatione, & sine intentione eam hñdi. ergo scđm eam intelligēda est lex de recitādo illa.

e in Misc. 20.

Resoluendo igitur concludo primo, sanctum quidem & utile valde censendum, q̃ vnusquisque huius præcellentis confratrię cōfrater, imo & omnis Christianus nouerit omnia mysteria, quę proponit contemplanda præfatus Albertus per centum sexaginta quinque contemplationes, sexferim præfata quindecim principalia: & q̃ eorū quinque appellantur gaudiosa, quinque dolorosa, & quinque gloriosa, ut prædictum est, ^e & singulatim nosse illa, & frequenter meditari etiam non dicendo psalterium, vel Rosario.

re in genere, quatenus sunt de fide ad salutem necessaria, quia tenentur in genere credere, quicquid Ecclesia Romana credit, ut testantur Lucius, ^f Hieronymus, ^g & clarius Athanasius in symbolo suo. Dixi regulariter: quia sacras & Canonicas litteras docti tenentur saltem substantiā eorū scire, licet non oēs, qđ appellētur gaudiosa, dolorosa, vel gloriosa. ² Tertio, quod cū voluntas non feratur in incognitū, secundum Aug. ^h & Papi- nianum, ⁱ bene dicturus psalterium nō tenetur habere intentionem meditandi prædicta mysteria in specie, & in indiui duo præsertim partita per præfatas decades, cum non teneatur ea specialiter, vt prædictum est, nosse.

f c. a recta: 24. q. 1. g c. hac est fides. ead. cau. & qu.

h 13. de Tri nit. Dei. i l. cū aquiliana. ff. de transact.

Quarto, quod recitaturus bene prædictum psalterium, vel Rosario, tenetur hēre propositum actuale, vel virtuale, debite attendendi ad Pater noster, & Ave Maria, quę pronuntiabit, sicut & bene & pronuntiaturus horas Canonicas, vel alias pces dēt hēre propositū bene attendendi ad ea quę pronūciat: & quod sicut bene pronuntiatur horas Canonicas sufficit attendere una trium attentionum alibi ^k declaratarum, puta ad verba, vel significata horū, uel ad Deū & diuinā: ita bene pronuntiatur psalteriū uel rosariū sufficit una aliarū.

k in d. Ench. de orat. c. 13. a n. 4.

Quinto, quod et si statutum esset, ut ad præfatū finē recitaretur Rosario, & consequenter quod in principio hēret propositum recitandi illud ad illum finem, satis tñ esset ut dicturus illud haberet generalem uoluntatem dicendi bene, & ad debitum finē illud, sicut & Parisienses ubi supra citati significarūt non oportere clericū ad bene recitādū horas Canonicas hēre propositū actuale vel virtuale, particulari hoc, uel illo modo, in hunc vel illum finem dicendi suas horas; sed satis esse quod accipiat Breuiariū cū proposito actuali, vel virtuali generali satisfaciendi suo debito, vel dicendi suas horas debitas ad finē quem intendit Ecclesia, & statim dicere illas sine alio proposito particulari hoc vel illo modo, aut in hūc uel illū finē attēdēdi: & eadē rōne vñ idē de accipiēte psalteriū uel Rosariū, cū proposito actuali vel virtuali generali recitādi illud ad finē ab illius auctore pstitūtū.

Sexto denique concluso, quod recitans Psalterium vel Rosariū ob amorē, uel laudem Dei, & suæ Mariæ Virg. vel ut placeat eis, uel ad satisfaciendū obligationi confratris Rosarij, sufficiente sine uestit suam recitationem, ad hoc ut sit bona, & uestita circumstantia finis debiti. Quod expresse sensit Paulus III, in confirmatione cuiusdam declarationis supra^a proposita, licet uestita alia circumstantia particulari posset esse melior, per ea quæ alibi^b scripsimus de boni operis sine apto. Per quæ satis conciliari possunt, in utramq; partem adducta, & conteri scrupuli, quib. nonnulli confratres anguntur.

minus attēte recitat, quæ tū uaria meditatione necessario diminuit attētionē ad uerba & significata tā orōnis Dñicæ, q̃ salutationis Angelicæ. Tū quia nō iuuat dicere, quod maior bonitas meditatorū p̃tēt, & p̃minet bonitati contentorū in orōnibus recitatis, qm̃ contēta in Pater noster, & Aue Maria, sunt cū primis optima, p̃terea Rosario intrinseca, quorū meditatio cæteris parib. est aptior, q̃ meditatio extrinsecorum, iuxta mentē Hermog.^c Tū quia nimīū occupat mētē in cogitando de ordine, numero & applicatione præfatorū mysteriorū ad numerū & ordinē præfatorū Pater noster, & Aue Maria, quæ debitam attētionē attenuant, iuxta illud. *pluribus intentus minor est ad singula sensus.* Tum quia nimium uidetur parare mētes præsertim fragiles, ad euagationem, & capitis uertiginem. Ob quæ nō fui ego ausus consilium hunc modū recitandi cuiusdam mēte debili ad utendū eo parato, si cū ei cōsultuissim, sed aliū infrascriptū faciliore, & mea snia gratiorem Deo & eius Mari, mētique recitantis ameniore. Dixi paucis, quia eruditis, & in contemplan- dis diuinis valde exercitatis, & forti & robusto animo donatis id securius consiliū posset, eiusmodi aut personæ collatione aliarū, q̃ Rosar. utūtur, sūt paucæ.

e in l. 1. de stat. homi. per quā & multa alia probat Ias. in rubr. de asti. continuos, & cā iunctos esse debere titulos.

MISCELLANEVM XXIII. DE EO.
Psalterio, & Rosario.

- 1 Rosariū dicenti an utile hoc meditari.
- 2 Oratio attentior cæteris paribus melior.
- 3 Intrinseca extrinsecis præponenda.

ANposito, quod non sit necessariū ad satisfaciendū obligationi recitandi psalterium, siue Rosarium integrum, meditari prædicta 15. mysteria inter dicendum illud, neque ab initio recitationis intendere meditari illa in specie inter recitandum illud, sit tamē utile, & consulēdum alicui ut id faciat? Ad quod respondeo primo, quod non, nisi paucis eo modo quo aliqui consulant, nempe quod quinque gaudiosa meditetur inter dicendum primas quinque decades, & quinque dolorosa inter dicendum secundas quinque decades, & quinque gloriosa inter dicendū tertias quinque decades. Tum quia id nimium uidetur operosum, & onerosum, præsertim idiotis, iusticiis, mulieribus, pueris, & puellis, quorum magna copia scribitur in præfata confratria: & huius

MISCELLANEVM XXIII. DE
eodem Psalterio, & Rosario.

- 1 Rosarij dicendi modi qui mali, peiores, & pessimi, & qui boni, meliores, & optimi.
- 2 Rosarij dicendi modus qui authori aptior.
- 3 Amor & reuerentia actualis inuuant attētionem.
- 4 Rosarij dicendi modus hic septem de causis præstat.

QUod sicut habetur pro constituto per proxime dicta, q̃ obligatus ad pronuntiandum psalteriū uel Rosariū potest id facere bene, melius, & optime, ita per alia potest constitui, posse quem recitare illa male, peius, & pessime. Male quidē uenialiter tantū peccando ob defectum attētionis debite quod uereor esse frequētissimū uel ob finem

a in Misc.

17.

b c. cū mi-

nister. 23.

q. 5. nu. 37.

c Matt. 13.

relat in c. a.

alligāt. 21

q. 7.

d c. qui bo-

na. 17. q. 1.

ubi late Ar

chid. c. nos

nonimus.

ca. c. q. 1.

Alligant onera importabilia. Tum quia consulenda sunt meliora, & non minus bona. ^d at Rosariū attentius recitatum cæteris paribus est melius, q̃ recitatum minus attēte. Et qđ cū tā varia distractione recitatur sepe aut ut plurimū,

finem ineptum, vt cum pro fine principali præfiguntur bona temporalia, quod est vereor esse frequens per ea quæ alibi^a diximus, vel ob finem venialiter malum, puta laudem, vel gloriam vanam, quod est, non semel contingit præsertim pueris & puellis ad nimis faciendâ laudem, & gloriam humanam a parentibus animatis contra doctrinam Augusti.^b alibi, ^c a nobis relati. Peius autem cum mortaliter peccando recitant, ut cum id sit propter finem mortaliter malum, vt scilicet moriaturis cui sperant succedere in beneficio vel hæreditate, aut vt meliori aliqua voluptate potiuntur. Pessime autem cum in sacrilegam aliquam superstitionem, qua præsertim expressæ Cacodæmoni exhibetur diuinus honor, id faciunt iuxta mentem S. Thome recepti.^d Quibus consequens est quod vt oportet fugere malos dicendi Rosarij modos, & plus quo fuerint peiores, ita decet complecti bonos, & quærere meliores. Quare hic scribam unum modum, qui post septuagesimum meæ peregrinationis annum præ alijs (quos antea fueram expertus) placuit; & quo etiam nunc nonagesimum primum annum agens, cum per otium licet, vt or, usurus eodem (ut puto) dum vita manebit, saltem interdicens vnam de tribus tertij psalterij, quando omnes tres eodem die recitauero; is autem consistit in faciendâ tria, quæ subiiciam, ut is cui placuerit possit ea uti. Primum præconci pere breuiter, & quasi in instanti, & momento temporis sine vllis verbis in principio Pater noster, Deum vti patrem, & uti omnium semper, & vbique præsentem, & se nihilum & indignum audire dignantem, & cum continuo, alloqui humiliter verbis ipsius Pater noster, tanquam Patrē nostrū, formando quoad eius fieri poterit solos cōceptus, quos vocant non ultimos, & ultimos eorum, sine tamen reflexione, quod eos cōcipit vel non concipit, sicut solet alium magnum principem uerbis a se compositis, vel occurrentibus humiliter alloqui. In quod plurimum iuuabit actualis amor, & reuerentia in ipsum Deū, qui oratur, eo quod valde retinet mentem, ne in extrinseca uagetur. Dixi supra sine reflexione &c. quia illa fati-

gat mentē, vt experientia docet, & nocent attēioni scdm Parisien. ^e imo nō est attentio, sed obiectum attentionis secundum Caiet.

e cit in En
ch. de Orat.
c.13. n.13.

Secundum uero faciendū, est præconci pere breuiter, & quasi in instanti; in initio Ave Maria, nullis verbis formatis Virginem Matrem aliquem de prædictis factibus^f agentem, seque indignum videre dignantem: & continuo alloqui eam verbis Ave Maria, seruando circa illa quæ dixi seruanda esse circa uerba Pater noster, ut alloqui solet aliam magnam principem uerbis a se compositis vel occurrentibus. Iuuabit etiam in hoc ualde actualis in eam amor, & reuerentia, quæ ualde retinet mentē, ne in extrinseca uagetur, ut prædixi.

f Misc. 10.

3 Tertiū concipere in fine cuiuslibet decadis, quasi recreando animū, & dicere fixis oculis mentis in ipsā Virgine Matrem, ut dictū est imaginatā, infra scripta. In fine quædæ primæ decadis hæc. Decies millies benedicat te Virgo mater gloriosa Maria oēs Angeli, Archangeli, & uirtutes, Principatus, Potestates, & Dominationes, Throni, Cherubini, & Seraphini, cum quib. speramus te aliquādo cernere, colereque in cælo. Amen.

In fine secundæ decadis hæc, Vigies millies benedicat te Virgo Mater gloriosa, Adam, Eua, Elias, Enoch, Patriarchæ, Prophete, Innocentes, Baptista, & omnes alij sancti ueteris testamenti, cum quibus speramus te aliquādo cernere, colereque in cælo. Amen.

In fine uero tertiæ decadis hæc, Trigies millies benedicant te Virgo Mater gloriosa, Petrus, & Paulus; & omnes Apostoli, Ioannes, & omnes Euangeliste, Stephanus & omnes discipuli Domini, Sebastianus & omnes Martyres gloriosi, cum quib. speramus te aliquādo cernere, colereque in cælo. Amen.

In fine quartæ decadis hæc, Quadragies millies benedicant te oēs Sancti Confessores, Syluester, Gregorius, Ambrosius, & Augustinus, Hieronymus, Isidorus, Martinus, & Nicolaus, Benedictus, Bernardus, Dominicus, & Franciscus, & omnes alij Episcopi, Doctores, Monachi, & Heremite, Virgines, Vidui, & coniugati, cum quib. speramus te aliquādo cernere, colereque in cælo. Amen.

In fine decadis quintæ hæc, Quinquagies millies benedicent te Virgo Mater gloriosa, Anna mater tua, ambæ Mariæ forores tuæ, Magdalena cum amicissimis tuis Martha & Marcella, & amicæ, servæque tuæ Agnes, Cæcilia, Agatha, Lucia, Catharina, & omnes aliæ sanctæ Martyres, Virgines, Viduæ, atque coniugate, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in cælo, Amen.

Is tamen cui nimium videretur operosum tot nomina propria mente concipere possent tacere illa (quod ego aliquando faciebam) & loco illorum ponere tantum appellatiua generalia, quæ omnia propria comprehendant, puta in fine primæ decadis potest pro omnibus nominibus propriis, novem Chorum Angelorum ponere appellatiuum illud generale, Omnes sancti Angeli Dei. Et in fine secundæ pro omnibus nominibus propriis supra positis, ponere illud appellatiuum, Omnes sancti & sanctæ veteris testamenti. Et in fine tertiæ pro propriis suprapositis illa appellatiua, Omnes Apostoli, Euangelistæ, discipuli Domini, Martyres. Et in fine quartæ pro propriis nominibus supra expressis illa appellatiua, Omnes sancti Confessores, Episcopi, Doctores, Monachi, Eremitæ, Virgines, Vidui, & coniugati. Et in fine quintæ decadis, pro propriis supra expressis illa generalia, Oes sanctæ Martyres, Virgines, Viduæ, & coniugate. Is item qui voluerit plures nominare potest illorum nomina propria addere, quæ ego in fine quintæ decadis soleo facere, & qui voluerit exprimere alios pro supra expressis potest hæc in illa mutare.

4. Hic modus recitandi Rosarium placuit mihi præ alijs. Primo quidem, quod inter dicendum Pater noster, proponit Deum ipsum præsentem, & audire dignantem, & inter dicendum Ave Maria, Matrem eius benigne audientem. Deinde, quod adigit, & fere cogit attendere ad verba suæ intentionis, & significata eorum, quæ maxime spiritualia sunt & suavia. Tertio, quod conseruat memoriam decadam Ave Maria, iam dictarum, dum in fine primæ decadis meminit decem primorum Ave Maria, & in fine secundæ decadis viginti, & in fine tertiæ triginta, & in fine quar-

tæ quadraginta, & in fine quintæ quinquaginta, quibus expletur tertia pars psalterij, & reperendo eadem in alijs duabus tertijs, si omnes tres simul vna vice recitauerit meminerit omnes decades. Quarto, quod sine vlllo impedimento attendendi ad ea quæ recitat, excitat fidem, qua figat oculos in omniū Matrem, mouet charitatem qua roget cœlestis patriæ ciues, vt eam benedicat, augetque spem, qua speret actu eā cernere, colereque in cælo. Quinto, quod etiam præfatus Albertus ubi supra, ait contemplandam esse per multas contemplationes inter dicendum tertiā partem psalterij illam indicibilem Angelorum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, & omnium sanctorum & sanctarum gloriam; quod sine vlllo impedimento attendendi ad recitanda fieri potest hoc modo recitandi illa: cum tamen illo suo vix fieri queat sine magno. Sexto, quod effectu nulla fere fiat inter decadem, & decadem interruptio: cum interposita sint pauca, & non auertant, imo conuertant mentem orantem ad Virginem Matrem, quam salutat, orat, & adorat. Septimo denique, quod licet hæc interiecta alicui ab initio videri possint insipida, visitata tamen adeo fient sapida, quæ discentium somnum, nec dormire permittent precantem; quamuis vulgo dicatur recitationem Rosarii: sicut & aliarum precum uniformium parere somnum: quia imaginatio, quod tanta princeps auscultat, & recordatio supernæ patriæ, & desiderium, quod tot & tanti ciues illius eam benedicant, & spes actualis cernendi, & colendi eam in illa (quod hic interiecta continent) mentem intentam, & cor mundum faciūt, & intenta supplicatio (ut ait Prudentius^b) cor mundum dormire uetat. Ne quis autem putet me oleum, & operam in his monendis perdere, consideret quod utilissimum esset, nosse modos, ac quibus æquo labore, æquoque tempore ac studio, potest quis longè plus mereri, & satisfacere, quam faciendo idem alio modo etiam bono. Et reuocet ad memoriam id, quod probauimus per quandā extrauagantem, nempe quod per easdē preces uno modo dictas potest que-

re

^b In Hym. laudib. ser. 3. deputata. ^c Quæ est secunda. & panit. & remiss. declarata a nobis in cōm. de indul. no. tab. 7.

rere plus de una; & eadem indulgentia concessa, quam per easdem preces alio modo etiam bono factas: & quod preces vno modo etiam bono factæ, non sunt tam grandis causa indulgentiæ concedendæ, & querendæ, quam sunt eadem preces, optimo & heroico modo factæ, ut vtiliter alibi^a declarauimus: & quod plurimæ in dies indulgentiæ ob

a in d. cõ. de Indul. not. II. & 25. alius 4. post Innoc. & alios multos ibi relat.

MISCELLANEVM XXV. DE EOD.
Psalterio & Rosario.

- 1 *Pater noster dicturus nomen Dei quale præconcepit.*
- 2 *Oratio quauis Deo directæ sic multum inuatur.*
- 3 *Nomen Dei quale præconcepit orans eum.*
- 4 *Oratio breuis omnibus omni loco, & tempore apta.*

Quod non solum ad deuote, ac sapi de dicendas quindecim orationes Dominicas contentas in psalterio, & rosario præfatis, sed etiam ad maiore cū merito pronunciandas illas, & alias præceptas per regulas horarum Canonicarum, vel in penitentiam impositas, vel voto, aut alia ratione debitas, aut consulas, imò & ad proferendum quamcumque orationem ad Deum immediate directam, quales sunt quæ appellantur Collectæ, & ad contrahendam familiaritatem cum Deo, imitando Diuam Catharinam, cui fuit ab Angelo dictum, *Quia concipis alto corde Deum concessisti consortia Diuina.*^b proderit multum cōsuelscere ad præconciendi in earum initijs alta mente aliquod nomen nientale Dei, ad quem illa dirigitur, nō quidem tale quod clare, & perfecte repræsentet eum nobis: quia non potest tale in statu viæ, nec in patria absque lumine gloriæ^c concipi, de quali nomine cognoscendi Deum, vti est, intelligitur illud Dionysij, *Nullum esse nomen Dei.* & illud Salomonis, *Quod nomen eius,* & *nomen filij eius, si nosti.* neque uniuocum, quod omnino eadem ratione, & conceptu conueniat ei, & suis creaturis, ut luculenter de more S. Tho.^f pro-

b Baptista li. I. Parr. 2

c S. Th. I. p. 9. 12.

d c. I. de diuinis noib. e Prou 30. cap.

f I. p. 9. 13. art. 5.

bat sed nec conuenit concipere penitus æquiuocum sed analogum, quod per prius de ipso, quam de creaturis prædicatur, vt declarat idem S. Thomas ubi supra, & quale noster intellectus iuxta illud Paul.^h *Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur,* intelligere potest, nempe per habitudinem, & relationem creaturarum ad creatorem, & earū perfectionū imperfectarū ad perfectiones eius perfectissimas, quæ eminenter, indicibiliter, & infinite continent, & superant eas, iuxta Dionysium, ¹ & S. Thomam^k receptum, *Quale in primis est iuxta eundem, ¹ illud nomen, qui est, eo quod sit ens primum, quod a se tantum est, & omnibus dat esse. Quale item est causa prima, eo quod a nullo causata, siue p̄dusta omnia causet, siue producat. quale motor primus, eo quod immotus in se permanens, omnia mouet. Quale Deus, eo quod nullius cura & prouisione indigens, omnia curat, & omnibus prouidet. quale æternum, & eo quod principio, sineque carens, oīum est principium & finis. Quale omnipotens, iuxta illud, ^m *Omnipotens est nomen eius. eo quod omnia potens, omnia facit, & regit, de quo est illud elegans tristicion.*ⁿ*

g ar. 5. & 6.

h Ad Rom. c. I. diuini

i d. c. I.

k li. I. sent. d. 3. & 1. p.

l d. g. 13. ar. 11. per

Exod.

m Exod. c. 15.

n Bapt. Mā

rua. 5. Par. 1.

Quicquid habet phlegethon, quicquid caua viscera terre,

Quicquid inest pelago, quicquid secus aera penmis,

Condidit, & solum totum hoc opus ipse gubernat.

Quale trinus & vnus, & alia multa in complexa, vel complexa ei soli conuenientia, & in his illud existens, siue manens in omnibus, & ubique, eo quod in eis existat, & maneat ut declarat S. Thomas^o per potentiam præsentiam, & essentiam tanquam in omnibus habes potestatem, omnia cernens, & in omnibus manens essentialiter, essentialiter eis indens & conseruans, quod vti est de nominibus eius facilioribus conceptu: ita uideretur esse de utilioribus eorum non solum ad orandum: sed etiam ad totam vitam recte agendam, iuxta illud Sapientis, *Beatus uir qui in iustitia meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei.* Quare vtile valde fuerit in præfatarum orationum Dominicarum initijs

o p. I. q. 8. ar. 2. 3.

p Eccl. c. I. 4

per verbum Pater noster, concipere aliquod præfatorum nominum Dei, præsertim illud Complexum, Omnipotēs, & vbiq; præsens, & considerando eū omnipotentem & præsentem, & nos (vt ait Prudentius) ^a diebus ac noctibus, æstusque nostros a luce prima in vesp̄um prospicientem, humiliter ac deuote alloquendo, reliqua præfata orationis Dominicæ pronunciare.

Ad quærendam autem nobis præfatam consuetudinem, & habitum, faciliè præconciendi præfata nomina, & conciliandam cum ipso Deo tanquam cum Patre nostro familiaritatem omnib; omni modo deliberandam, ad magnumq; opere pretium parui labore faciendū, valde utile fuerit, dicere Deo frequenter contenta in meditatione, & oratione insequenti per ipsa verba eius, vel alia plura, vel pauciora quæ dicenti occurrerent, eandem sententiam continētia, quam meditationem & orationem a maioribus nostris olim accepimus, dignam quæ frequentet fiat, in memoriā quinque Christi plagarum, & in gratias beneficiorum a Deo acceptorum, scilicet.

Omnipotens ubique manens Deus noster, gratias ago tibi, primo quod deisti mihi esse. Pater noster. (quod totum est attente recitandum.) Secundo, quod dedisti esse non quale quales, sed ad imaginem, & similitudinem tuā, & tua Mariæ statur, cognitionis, & fructus capax. Pater noster. Tercio, quod tam care precio sissimo Christi sanguine me redemisti. Pater noster. Quarto, quod Angelum adeo magnum sapientem, & potentem in cussodem, directorem, & protectorem mihi deputasti. Pater noster. Quinto, quod non solum mihi das hanc vitam temporariam, & eius alimentis, sed etiam vitam & gloriam æternam, de tua misericordia sperare concedis. Pater noster.

MISCELLANEVM XXVI. DE Eodem Psalterio, & Rosario.

I Aue Maria dicturus hoc præconciat.

2 Oratio quauis ad S. Mariam directam hoc multum augeat.

3 Oratio trina ad Virginem Matrem directæ.

Quod sicut ad attentius, amēnius, & cum maiore merito pronuntiandas 15. orationes Dominicas totius psalterij Virginis Matris, vel quinque tertie partis eiusdem, plurimum, ut proxime dictum est, prodest in earum inijs præconcipere aliquod nomē Dei mentale, soli ei conueniens, ita supra modum proderit, ad deuote, iucunde, maioreque cum merito proferenda omnia Aue Maria, siue salutationes Angelicas eiusdem psalterij, siue Rosarij; imo & ad pronuntiandum deuote quam libet aliam ad ipsam immediate directam, qualis est Salue Regina, Aue sanctissima. Obsecro te. & id genus alia, plurimum inquam proderit præmeditari præfata 15. mysteria, vel acta eiusdē Virginis Matris, gaudiosa, dolorosa, & gloriosa, non quidem omnia vna vice, neque eadem omni tempore & loco; sed alia alijs vicibus, & alijs temporib; & interdum plura, & interdum pauciora, & interdum vnum tantum, pro animi varia, & maiore vel minore uirtute, siue vi, habitu, vel dispositione, & pro varietate temporum festorum, & feriarum; & quod feria secunda, tertia, & sabbatho præmeditemur gaudiosa, vel aliquod vel aliqua ex illis; diebus autē festis ea, quæ magis conueniunt illis. At quia hæc uix possunt præstari, vel feruari, nisi ab eruditis, & amplissima Virgo Mater non inspirauit suo charissimo Dominico præfatum psalteriū siue Rosarium nec renouationem eius suo charo Alano pro solis eruditis; sed etiam, imo forte magis pro idiotis & illiteratis, ac simplicibus, quia item præfata confratria præfati Rosarij, non solum fuit instituta a præfato Iacobo, provinciali pro eruditis prædictis, sed etiam pro omnibus vtriusque sexus, & cuiuslibet conditionis, status, & ordinis, totius orbis Christiani, ideo videtur consulendum idiotis, & promiscuo vulgo, ut initio salutationum Angelicarum psalterij, vel Rosarij, vel aliarum orationum, ad Virginem Matrem immediate directarum imaginentur eam humili, reuerenti, & deuota mente solitariam, aut vni agentem

a. Baptista
li. 1. parthe
nica Maria
ne.

tem nempe audientem salutationē mirabilem ab Angelo tam humiliter, & reuerenter factam: aut fouentem suum & altissimi filium infantem in ulnis, & summo amore sic tractantem, quod, ut quidam eius deuotus ait. ^a

*Conspiciens oculis oculos, præcordia stāmis
Dulcib. urebat, teneros amplexibus artus
Stringebat lachrymans, rosea dabat oscu-
la fronti.*

Aut in cælis regnantem, & benignissime nos audire dignantem, iuxta illud eiusdem.

*Tu licet a nostro spatijs ingentibus orbe,
Disiungere suos quantū polus eleuat ignes,
Non tamen humanos casus oblita, tuūque
Nil pertasta genus: uigili mortalia cura
Suscipis, & lachryma tangunt tua pectora
nostra.*

Ad quærendam autem consuetudinem, siue facile imaginandi eandē Virginem Matrem solitariam, aut aliquē trium præfatorum actorum agentem, & ad familiaritatem cum ea contrahendam multum proderit ter in die, mane, meridie, & uespere, cum ad id campana inuitat, eam imaginari solitariam, aut aliquem horum trium agentem, & humiliter, & reuerenter tres eius partes in quibus tria mira facta sunt, salutare subsequenti forma, quam olim a maioribus nostris præfatis tribus horis faciendam accepimus.

O Gloriosissima Regina misericordia saluto uenerabile templum uteri tui, in quo requieuit Dominus meus. Ave Maria dicendum totum attente.

O gloriosissima Regina misericordia saluto cor Virgineum tuum, quod purissimū fuit ab omni contagione peccati. Ave Maria

O gloriosissima Regina misericordia saluto nobilissimam animam tuam, quæ ornata fuit omnibus pretiosis ornamentis donorum, uirtutum, & gratiarum. Ave Maria.

MISCELLANEVM XXVII. DE
eod. Psalterio, & Rosario.

1. Rosarium debitum ob plures causas pluries dicendum.
2. Hore ob plures causas debite an pluries dicenda, & 3.

AN obligatus dicere psalterium, vel Rosarium pluribus de causis satisfaciatur semel dicendo illud uerbi gratia, tenetur quis dicere illud, quia est confrater confratris Rosarij, uel quia per commutationem uoti, castitatis, religionis, uel alius imposita est ei recitatio illius, & quia nouit recitare illud, & quia est ei a sede Apostolica concessum ut recitando illud, quærat indulgentias illo die statas, aut quaspiam alias: qualis nuper concessa fuit dicentibus illud per quosdam calculos præcatorios a S. D. N. benedictis pro perseuerantia in fide, & liberatione a captiuitate Regine multis nominibus, & in his exemplo constantia fidei incliyæ, gloriosissimæque Mariæ Scotiæ: an inquam satisfaciant præfatis omnibus obligationibus, dicendo illud semel tantum? Et quidem pro parte affirmante facit primo, quod obligatus ad dicendas horas Canonicas ratione duorum beneficiorum, ob quorum quolibet tenetur ad illas, satisfacit dicendo eas semel tantum, ut infra dicemus. ^b Obligatus item ratione plurium

b in Miscel.
60.

secundo, quod cum festum B. Mariæ incidit in quadragesima satisfacimus præcepto de ieiunando in uigilia eius, & in quadragesima semel tantum ieiunando: præcepto item de ieiunando quatuor temporibus incidentibus in quadragesima satisfacimus, per eadem ieiunia, quibus implemus præceptum de ieiunando quadragesimæ. Et Franciscani per idem ieiunium satisfaciunt non solum præcepto Ecclesiæ: sed etiā suæ regulæ ieiunando semel ferijs sextis quadragesimæ.

c in Ench.
de orat. ca.
7. nu. 3.

Quibus tamen non obstantibus uerior uidetur pars negans, scilicet quod non satisfacit. Tū quia solutio facta pro una obligatione non tollit aliam, ut probat VI pia responsum, ^d & solutio facta uni non tollit obligationem, quæ soluēs tenetur alteri. ^e Tū quia bona satisfactoria facta pro aliquo, non satisfaciunt pro alio, & pro ipso faciēte, ut sentit S. Tho. in uno loco,

d l. r. ff. de
solut.
e c. ea te. de
iureiur.

a in 4. d. 15. loco, ^a & exprimit in alio. ^b Tum quia secundum receptiorem sententiam, mis-
sa dicta vel facta pro multis non prodest
eorum singulis tantum, quantum si pro
eorum singulis singulariter diceretur,
ut alibi ^c tradimus post alios utrobique;
citatos.

consec. d. 5. 3 Non obstant opposita, ad prius enim
respondetur, quod illud non tam de stri-
cto iure, & ratione generali procedit,
quam de quadam æquitate, & ratione
speciali, scilicet quod plura beneficia
iuste collata vni habentur pro vno, quia
pro iusta vnius sustentatione conferun-
tur; & quod ordo, & religio, quæ etiam
per se obligant ad horas, videntur redu-
ci ad eandem causam, quam inducit be-
neficium, eo quod beneficium datur, pro-
pter officium, & officium requirit susten-
tationem, quam præstat beneficium; &
ita non est extendendum ad nostrum ca-
sum, in quo diuersæ omnino sunt causæ
dicendi Rosarium. Vnde, ut supradictum
est, qui voto, pacto, vel aliquo speciali
onere deberet bis dicere horas non sa-
tisfaceret semel dicendo, ut passim con-
tingit in Tricendij mortuorum Hispani-
æ, quæ trecenta clausa vocant.

Ad posterius autem respondetur, quod
etiam illud contingit ex ratione illa spe-
ciali, quod non potest bis quis in eodẽ
die ieiunare, quod non contingit in no-
stro casu, in quo quis potest pluries die
Rosarium recitare: & illa quæ speciali
ratione statuuntur non debent extendi
ad alia, saltem ea in quibus illa non in-
ueniuntur, tanquam a iure communẽ exor-
bitantia. Caueamus igitur, ne qui sumus
confratres huius præcellentis cõfratriæ
putemus una & eadem recitatione psal-
terij vel Rosarij satisfacere obligationi
eius, & alijs quæ ex voto, pœnitentia, pa-
cto, vel ob indulgentiam querendâ de-
scendit, in quo arbitror non paucos errare.

MISCELLANÆVM XXVIII. DE EO dem Psalterio, & Rosario.

1 Rosario a dicendo rarissime morbus ex-
cusat, & eo excusatus non querit in-
dulgentiã, licet bonis confratria gau-
deat, & nu. 2.

3 Ducis Guisui constantia egregia in reci-
tando Rosarium.

AN posito, quod confrater huius cõ-
fratriæ morbo, vel alio legitimo
impedimento impeditus dicere psalte-
rium in hebdomada, excusetur etiam a
dicendo illud per aliud, ad effectũ fru-
di communicatione bonorum spiritua-
lium totius confratriæ, ut sup. dictum
fuit, quæstionis tamen subtilis est an e-
tiam excusetur, quo ad effectum fru-
di indulgentijs concessis dicentibus il-
lud, ut perinde eas consequatur, ac si re-
citaret illud. Et re altius pensata, vide-
tur dicendum primo, quod rarissime oc-
currit cuiquam iustum impedimentũ
recitandi hoc psalterium intra vnã
hebdomadam, cum possit illud dicere
faciendo tres partes dicendas tribus die-
bus, cumque etiam perditis calculis pre-
catorijs possit dicere per digitos, cum-
que memoria teneantur omnia dicenda.

Secundo quod non consequitur eas;
si per se non dixerit, licet sit impedi-
tus: quia indulgentia concessa facienti
aliquid, non queritur ab eo, qui non fa-
cit illud, etiam si a faciendo eo, iusto im-
pedimento arceatur, ut late alibi ^c pro-
bamus, arg. extra. Vnigenitus. ^f Et si fa-
ceret dicere illud per alium, nisi aliud
aliunde appareat, ut probatum est sup.

Tertio quod exhortandi sunt, ut il-
lud per semetipsos dicant, nec se ullo
impedimento morbi excusent, simul a-
nimandi ea spe certa, quod eorum co-
natibus aderit pietissima Virgo ma-
riæ, ut fertur adfuisse ad eo illi illustri-
simo, fortissimoque Duci Guisui, qui li-
cet esset laicus coniugatus, & miles stre-
nuus, cum ciuitatem Mediomatricum
ab potentissimo exercitu obsessam ab
hinc circiter 33. annis defenderet, quo
libet die sub auroram de strato surgens,
tanta constantia, & fiducia ante omnia
recitabat Rosarium, siue tertiam par-
tem prædicti psalterij, ut ob nullum stre-
pitum, vel tumultum bellicum, nec ob
vllam rebus gerendis curã ab eo finien-
do desisteret, quod a quodam nostro Hi-
spa. captiuo eius fide digno accepimus,

MISCELLANÆVM XXIX. de eo- dem Psalterio, & Rosario.

1 Confrater non implens onus an gratijs
gaudeat.

2 Conditio, & modus multum differunt.
Sunt

d in Miscel.
6. & 7.

e in comm.
de Indulge.
super §. in
leuit. de pe-
ni. dis. 1. no.
19. nu. 1.
f de pen. &
remis. et a-
liorũ ibi ci-
tator. et bre-
uius in d.
cõm. no. 12.
nu. 50.
g in d. Mis.
4. et 7.

Sunt & aliæ quæstiones d præfatis, & alijs confratribus quotidiane, a nemine quem legerim tractatæ. Prima est illa, quæ me olim torfit, an confratres cuiusdam celeberrimæ confratriæ, quibus erant concessæ multæ gratiæ puta, eligendi confessorium, comedendi oua, & lacticia in diebus ieiuniorum, audiendi diuina officia tempore interditi, & quærendi indulgentias plurimas, & in his aliquas plenarias iniuncto confratribus onere dicendi semel in hebdomada quinque Pater noster, & totidem Ave Maria: & audiendi quasdam in anno missas, & interessendi quibuscumque supplicationibus & congregationibus. An inquam confratres illius, qui absque iusta causa desinebant subire & implere omnia prædicta, sed tantum aliqua, vel forte nulla, possent iuste vti præfatis gratijs? Nam pro parte negante uigebat illud Aposto. ^a *Qui non laborat non manducet.* & illud elogium naturale. *Commodus q sentis iungas onus emolumentis.*^b

Pro parte vero affirmante premebat, quod pauci omnia illa onera toto anno implebant, & durū videbatur eos omnes excludere a gratijs tam quotidianis, quibus sine scrupulo utebantur, & quod clerici & religiosi apostatæ gaudent priuilegijs Canonis, & fori. ^c licet non recitent horas, nec gestent suū habitum, & quod beneficiarius non perdit suum beneficium, quamuis nō resideat, nec suum iuste faciat officium, licet ob hoc illud detur, ^d nec colligendi illius redditus, licet teneatur ad restitutionem iuxta alibi ^e dicta. Denique quod licet acceptum sub conditione propria non quærat, nisi ea impleta, ^f acceptum tamen sub modo, qui aliquando appellatur conditio, licet improprie s regulariter quæritur ante modum impletum. ^h ob quæ, & alia quædam in hanc inclinaui partem, inquam etiam nunc inclino per eadem, & ad opposita responderi posset, quod probant quidē illos confratres obligatos fuisse ad subeunda onera suæ confratriæ, & peccasse non subeundo illa absque iusta causâ, nisi statuta liberaissent eos a peccato, ut 3. statutum huius sanctæ confratriæ liberat, ut diximus in 8. miscellan. non tamen propterea perdidisse illas gratias,

sicut & præfati clerici, religiosi, & beneficiarij peccant quidem non recitando, non gestando suum habitum, vel nō residendo, sed non propterea perdunt ipso iure beneficia, & gratias ordini, & religioni concessas.

MISCELLANEVM. XXX. DE EOD.

Psalterio, & Rosario.

1 Indulgentiam quærit faciens quod illa requirit.

2 Culpa carens non meretur penam.

Quæstio huic affinis est, An indulgentiam plenariam præfatam semel in uita, & semel in morte ab Innocen. viij. concessam, quærat is confrater qui aliquot hebdomadis, mensibus, uel annis, dixit psalterium, & aliis non? Ad quā breuiter dico quod sic, tum per dicta in proxima quæstione. Tum quod q dicit illud aliquot hebdomadis, & aliquot non, licet perdat communicationem bonorum confratriæ illarum hebdomadarum, quibus non recitat illud; non tamen perdit participium illarum, quibus recitat. Tum quia indulgentia fuit ab Innoc. viij. concessa his, qui legitime scriberentur in confratria, nihil addito de recitatione psalterij, & ita videtur sufficere, quod scribatur quis in illa, & obliget se ad seruanda statuta eius; quoniam sicut non quærunť indulgentiam, qui non faciunt opus, ob quod illa conceditur, ita quærunť eam, qui faciunt id, quod ob illa conceditur, & sola scriptio cum vera voluntate implendi statuta, est bonum opus, ob quod indulgentia potest concedi ex mente omnium. ⁱ Tum quia ommissio recitationis psalterij non est peccatum confratri eā omittenti per tertium statutum suprà relatum, & non videtur tantæ indulgentiæ iactura multandus, qui nihil peccauit. ^l Tum quia qui contrariam partem teneret, cogeretur concedere, qd solus ille lucraretur illam, qui omnibus hebdomadis uitæ suæ, a tempore scriptonis recitaret psalterium: nam quæ ratione requirerentur aliquot recitationes, eadem requirerentur omnes, quod nemo concedet.

MISCEL.

a 1. ad Corin. 9.

b ca. cū em de pñe. ubi

gl. cle. 1. de censibus, l.

scdm natu

ra. ff. de reg. iur.

c ca. si quis suadente.

17. q. 4.

d c. si. de re scr. lib 6.

e in Euch. de orat. ca. 7.

f § oñ. in sti. de uer. obl. c. si pro te. de rescr. lib. 6.

g ca. uerū. de cond. ap pos.

h l. ea leg. C. de cond. ob cam. l. 1.

per locū a spec. C. de cond. q sub. mod.

i ca. cū em e. et c quod aut. de pñe. et remis. l. in Mis. 8. l. arg. c. 2. & const.

MISCELLANEVM XXXI. DE EO-
dem Psalterio, & Rosario.

I Gratiarum partem querit, qui partem
requistorum facit.

O Ccurrit etiam alia quæstio his af-
finis, scilicet, an confrater huius
confratriæ recitans qualibet hebdoma-
da psalterium, & non faciens alia ad q̄
obligatur, fruatur omnibus gratijs con-
fratribus concessis? Ad quam responde-
tur quod sic, exceptis his, quæ sunt in
illis actibus, quibus debet interesse, &
sine iusta causa non interest: quales sūt
missa diei Annunciationis, & aliæ præ-
fatorum anniuersariorum: quia ratio
particularis suadet, ut non gaudeat his,
licet generaliter alijs gaudeat & conse-
quenter fruatur indulgentijs concessis
ob recitationem psalterij, imo & indul-
gentia præfata plenaria, iuxta dicta in
precedenti miscellaneo, & indulgentia
centum dierum concessa quolibet quin-
que festorum prædictorum. ^a

Occurrit etiam alia quæstio, scilicet
an e contrario faciens omnia alia, & nō
recitans psalterium qualibet hebdoma-
da fruatur eisdem? Ad quam respon-
detur, quod fruatur gratijs, quæ dātur
pro actibus, quibus interfuerit, non au-
tem alijs: quia licet non recitans psalte-
rium debitum non peccet, perdit tamē
communicationem bonorum aliorum
confratrum, quæ faciunt in illis actibus,
quos ipse deberet facere, & non facit,
ut habet tertium statutum. ^b Ex quibus
infertur. Confratres præfatos frui gra-
tiji aliquorum bonorum aliorum Con-
fratrum, & aliquorum non.

MISCELLANEVM XXXII. & Sct.
de eod. Psalterio, & Rosario.

I Rosario, vel psalterium constans ex
certo numero, alternisq; Pater no-
ster, & Ave Maria, qui obligatur,
vel de consilio vult dicere, & satis-
facit proposito alternatim cum al-
io, &el diuersis horis diei per partes
dicendo.

2 Psalterium, vel Rosario dicere al-
ternatim cum alio, &el diuersis ho-
ris diei ut utile.

3 Orandi modus utilis expectanti alios ad
aliquid agendum.

4 Pater noster, & Ave Maria, quinque
dicendi cum alijs modus utilis.

A Dmoneo postremo Candidum, &
in eandem gloriosissimam virgi-
nem matrem pium, ac deuotum lecto-
rem, tenuisse me in Enchiridio, siue Ma-
nuali de Oratione duas conclusiones
nouas, & mea sententia valde vtilis. Al-
teram ^c scilicet, posse quem vtiliter tā
ad excusandum se a peccato, si votum,
vel præceptum ad id vrgeret, quam ad
plus merendum, si absque debito volū-
tarie id faceret, suo proposito satisfacere
dicendo aliquem certum numerum
Aue Maria, uel Pater noster. qualem
habent coronæ psalterium, vel Rosariū
Virginis matris, recitando illa cum al-
io alternatim eo modo, quo ego fre-
quentissime solitus sum facere iter faci-
ciens, & interdum domi manens, uel
ad stationes iens cum familiarib. meis,
& alijs socijs & amicis. Ita quod omnes
dicamus simul orationes Dominicas,
& alternatim orationes siue Salutatio-
nes Angelicas. Alteram Conclusionē
posui vbi supra, ^d scilicet, eum qui de-

c in ca. 10.
nu. 21.

d in eo. cap.
10. nu. 37.

bet recitare aliquo die psalterium, uel
Rosarium recitando illud eadem die,
sed diuersis horis eiusdem diei ex hone-
sta aliqua causa interruptis, perinde me-
reri & satisfacere, ac si unico contextu
sine vlla interruptione illud perficeret.
Ex quibus duabus Conclusionibus in
prædictis numeris efficaciter proba-
tis infertur, priorem esse valde uti-
lem multis conuenientibus ad inter fa-
ciendum, vel deambulandum in currib.
vel equis, vel pedibus, ut solent heri
cum familiaribus suis, vel ad venandū,
putandum vites, vel aliquid aliud ora-
tioni compatibile agendum ad hoc, ut
recitent ea uigilantijs, & deuotius, &
ad impediendas mentis euagationes, &
alia uaniloquia eorum qui cessarent a
recitando, si non recitarent cum alijs al-
ternatim. Alteram item esse commodā
plurimis, qui multū temporis perdunt
euntes ad ecclesiam, vel congregatio-
nes, & expectantes socios ad horas di-
cendas, vel expedienda negotia, vel ex-
pectantes audientias Magnatum, Iudi-
cum,

a in Mis. 3.
in litter. A-
lex. leg. a.

b in Mis. 8.
relat.

cum; Aduocatorum, uel aliorum amico-
rum occupatorum, nihil agunt, nec re-
citant prædicta, putantes non posse illa
finire antequam congregatio adunetur
aut audientia præbeatur, aut alia, quæ
sperant occupatio veniat, & credunt quod
nihil proderit eis partem eorum dicere
ad effectum, ut censeantur dixisse illa;
etiam si post illas occupationes super-
uenientes ea perficiant. Qui si putarent
posse recte dicere aliquam, vel aliquas
decades psalterij, vel Rosarij ad effec-
tum, ut dicendo postea alias censerent
perficere illas, libenter dicerent tunc
illas, & lubentius post illas occupa-
tiones alias restantes: Admoneo ite, quen-
dam egregium uirum re ac fama erudi-
tum consuluisse quibusdam Confratri-
bus, qui statuto confratriæ obligabatur
dicere quinquies Pater noster, & quin-
quies Ave Maria, qualibet hebdomada
posse illa dicere alternatim, pronuncia-
do dimidium, & audiendo alterum di-
midium, ut dicuntur in Choris psalmi
& aliarum preces, & idem posse dici de re-
citatione Psalterij D N Iesu Christi,
quod constet ex triginta tribus Ave Ma-
ria, & quinque Pater noster, & de coro-
na uirginis matribus, & alijs similibus,
quæ complures magna cum euagatio-
ne mentis, somnolentia & parua deuotio-
ne, & minore attentione solent reci-
tare cum singulatim singuli ea separa-
tim recitant. Hactenus de miscellaneis
modum orandi per psalterium, & Ro-
sarium gloriosis. Virg Mariæ tangenti-
bus; nunc uero de institutione recta
oratorum, & actis quibusdam eorum.

MISCELLANEVM XXXIII.

De Oratione.

- 2 Orationis integra doctrina ut personas orantium, & modo eas eligendi comprehendit.
- 2 Persona prius, quam eius actus consideranda.
- 3 Confessarij bona pars cultorū sine a Dñi.
- 4 Beneficia omnia Et requirant tot qualitates uero: Episcopatus. 7. & 8.
- 5 Episcopo quot, & quæ qualitates requirantur secundum Paulum.
- 6 Doctoratum qualem requirat episcopatus, & qualem alia beneficia.

8 Episcopo promouendo plus requirit Tridentinum, quam Paulus.

Hoc Trigesimumtertium miscellaneum, & fere alia consequentia continent doctrinam de uitandis peccatis quæ in modis deligendi ministros ad munera orandi admitti solent: partim quia id facere rogamur: partim quia in Enchiridio de oratione hanc partem omisimus & nonnullis uidetur ad integram de oratione doctrinam pertinere, ut per eam noscatur quis, & quo fine, ac modo munere orandi appetere, & petere iuste possit, simul quo fine, quoque modo deligere, promouereque debeant hi, ad quos ea res pertinet, iuxta illud Caij^a iuriconsul. *Quæsiturus de testamenti valore in primis debet querere de persona, an testamenti factorem habuerit.* partim quia Confessarijs (quibus tamquam præcipuis vineæ Domini cultoribus operam nostram libenter impartimur) multa dubia quotidiana occurrunt circa huiusmodi sortidas munera appetitiones, petitiones, & competitiones, electiones & promotiones.

Quæritur igitur in hoc 33. Miscell. an ea omnia, quæ Paulus ille diuinus in Epistola ad Timotheum^b & ad Titum^c requirit i aliquo ad hoc, ut sit dignus uel idoneus Episcopo, requirantur ad hoc ut quis sit dignus siue idoneus alio beneficio ecclesiastico inferiore curato uel simplici: ad quod rñdeo primo quonem esse nouam, & eius partem negatiuā procul dubio uideri verā uulgo, & appetentibus beneficiis, præsertim magis ob redditus eorū, quam ob officia spiritualia eis annexa, Pro quibus facit, quod Paulus de requisitis tantū ad episcopatum statuit: & multa specialia statuuntur per Canonem^d pro habentibus. Episcopatus, quæ non conueniunt habentibus alia beneficia, & quæ illa quæ requirit Paulus ad Episcopatum uidentur esse nimium multa, ad hoc ut requiratur ad alia beneficia Ecclesiastica inferiora Paulus. n. ad Timotheum. sic ait, Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, ornatum, in 6. & alij prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non uinolentum, non percussorem, sed modestū non litigiosū, nō cupidū sed suæ domus bene

a in l. si quis
de testam.

b I. ad Timotheum.
c. 3.
c ad Titum,
c. 1.

d c. quorūdam.
23. d. c.
legim⁹. 93.
d. c. quāto
de consuet.
c. quia periculo-
sum. de
sen. excom.

a cap. I. ad Titum. bene prepositum, quæ ipsa in sententia eisdem ferme uerbis reperit ad Titum, ^a Per quæ uidetur ad Episcopatum requiri Doctoratus, & scientia docendi sanã doctrinam, & respondendi contradicentibus ei. at constat non esse necessarium Doctoratum, nec tantam scientiam ad alia beneficia.

b in S. nunc aut. sub ca. unum or. vii. 25. d. Contraria tamen pars affirmatiua uidetur uerior: tum quia Gratianus ille in hac re uersatissimus præfata duo dicta Pauli citat in quodam loco, ^b & in eorum declaratione, quam per multas distinctiones prosequitur, uidetur extendere illa ad omnes clericos ad beneficia promouendos, in aliquot summis siue principijs earum, ^c tum quod Alexander III. in Concilio Lateranen. sic ait, ^d *Et 37. et 3. In cunctis sacris ordinibus, & Ecclesiasticis ministerijs sunt astatu maturitas, gradus cum in uita morum, & litterarum scientia, incunctis. de quirenda.*

e 26. d. per tot. & tot. ti. 2. de big. c. 1. de uit. & honest. f. sess. 22. c. 2. de refor. In quibus pondera uerbum cunctis ministerijs: & quod tria illa comprehendunt fere omnia, quæ requirit Paulus in d. epistola; si satis perpendantur, excepta forte bigamia, a qua immunem debere esse episcopum ipse statuit per illa uerba, *unius uxoris uirum*. a qua etiam omnes ordinandos, & promouendos esse debere alienos multis canonib. cauetur. ^e Nec obstat, quod uidetur requirere quod sit Doctor ad episcopatû, *2. de big. c. 1.* & quod in Concilio Tridentino ^f noue statutum sit, ut sit Doctor, Magister, uel Licentiatus in Theologia, uel iure Casu. *f. sess. 22. c. 2. de refor.* nonico: aut saltem habeat publicum testimonium alicui Academiæ de sufficienti ad Episcopatum eruditione, non inquam hæc obstant: quia Paulus non requirit gradum Doctoratus, siue munus illud Mineruale, quod in Academicis donantur qui doctores constituuntur, sed quod sit tanta doctrina, quanta est ad Episcopatû recte gerendû necessaria. Et Alexand. III. etiam requirit tantam litterarum scientiam ad omnia beneficia, quanta est ad illa bene gerenda necessaria, ad hoc ut illorum collatio sit bene facta: licet non quoad hoc, ut sit ualida: & ita in effectu talem doctoratum siue scientiam requirit ad illorum singula, qualis ad ea regendum est necessaria, ut Innoc. & oēs alij significant

declarando eius dictum, & consequenter ex d. Pauli colligitur quidem maiorem scientiã requiri ad episcopatû, quam ad alia, sed non, quod non requiratur ad alia; scientia ad ea regenda idonea: immo potius colligitur contrariû si bene perpendatur. Non obstat etiam præfatum Concil. Trid. quod ad episcopatum requirit testimonium de sufficienti litteraturæ publicum, quod non requiritur ad alia omnia beneficia: quia nos loquimur de requisitis a Paulo, & non de requisitis a posterioribus eius. Quare resoluendum uidetur, quod omnia quæ requirit Paulus ad Episcopatum, ut quis Episcopatu sit dignus & idoneus, requiruntur etiam ad hoc, ut quis sit dignus & idoneus ad alia beneficia, sed nõ adeo magna, & eiusdem eminentiæ. & consequenter neminem esse dignû beneficio, cui non insit puritas a uitijs, & ornatus uirtutum, quas episcopatus requirit, saltem in gradu inferiori. quod maxime ponderandum arbitror ab omnibus beneficia cupientibus.

MISCELLANEVM XXXIV.

- 1 Beneficio indignus an sit omnis peccato mortifero infectus.
- 2 Gratia gratum faciente carens, an iuste promouetur.
- 3 Gratia, & charitas idem, uel simul semper sunt.
- 4 Boni licet desint non est promouendus malus.
- 4 Peccato in mortifero status septuplex.
- 5 Beneficij promissio facta peccatori quauale.
- 6 Peccata venialia, nec mortifera emendata non obsunt promouendo.
- 7 Gregorius xij. etiam in hoc magnum exemplum.
- 8 Beneficium quarenti oratio apta.

M Agnæ, & quotidianæ, parumque pro dignitate tractatæ quæstionis est, An præter prædicta requiratur, quod promouendi ad beneficia sint in statu gratiæ, ita quod omnis peccato mortifero infectus sit adeo indignus eis ut patiens sic promoueri, & cum scienter promouens peccet? Cuius partem affirmatiuam uidentur asserere Caietan.

a in 2.2.g. & Sot.nam Caiet.^a sic ait, Nota quod homines comparationes eligibilium ad Ecclesia-
 63.ar.2. stica misteria presupponunt bonitatem ab-
 solute, hoc est esse bonum & iustum, hoc est
 quantum humana fragilitas concedit per-
 sonam illam esse in gratia Dei. Vnde qui
 manifeste tenet esse concubinam, vel in alio pec-
 cato mortali creditur versari, extra latus
 dinem eligibilium seu promouendorum est.
 Propterea in litera dicitur, quod interdum
 minus boni, & non dicitur quod mali præ-
 ferantur melioribus. hæc Caiet. Sotus au-
 tem^b requirit in promouendo ad bene-
 ficiū, ut in eo sanguis Christi feruescat,
 & eius amor in ardeat, & insit ei cha-
 5 & in pri. ritas. At constat quod charitas nūquā
 concl.6. est sine gratia gratum faciente, licet nō
 sit eadem, secundum Thomam, c quem
 c 1.2. quas. defendit Caiet. a. quemque soleo sequi
 110. art.3. postquam satis perpendi quamdam Cle-
 & 4. mentinam, quæ est prima de summi Tri-
 nitate. d Et idem Sot. alibi^e sic ait, Ne-
 mō sine charitate potest simpliciter dici bo-
 nus. & paulo inferius, Primum idonei-
 tatis fundamentum debet esse bonitas si-
 ue probitas, sine qua nemo potest esse ad
 spiritualia beneficia idoneus. quorum ut-
 terque nititur doctrina Sancti Thomæ. f
 d S. fin. ubi qui alibi ait, charitatem efficere quem bo-
 bona gloss. num, aut meliorem simpliciter. & paulo
 uerb. infor- mās gratia. inferius significat, Eligendum debere pol-
 e li. 10. q.2. lere sanctitate, non tamen excedere alios
 art.3. illa, si alijs donis est aptior ad funge-
 f 2.2. q.185. ndum munere, ad quod eligitur. Adde, qd
 a.3. & quo Caietan. S vt prædictum est ponderat,
 lib.6. art.9. q. S. Tho dixit quidem minus bonum in
 g i d. q. 63. terdum eligi posse, non tamen indignū
 art.2. siue prauum. Et Albertus probatus ab
 h in sū. uer. Angelo, h ait mortifere peccare illum
 Accep. S. 6. qui confert beneficiū malo, etsi deficiat
 i c si celeb. ministris. Sed & Panormitanus, i ait exi-
 de cle. exc. stentem in peccato mortali non posse
 minis. n. 6. eligi, ubi & alibi^k resoluendo addit,
 k in c. sicut Collationem factam existente in peccato
 nostris. & in graui mortali, non ualere, quod et glossa
 reur. nu. 3. Ioan. tenet. l Idem Sentit Frederic. m
 l c. 1. 98 d. m Conf. 50. dicens, Collationem periuro factam non
 n c. 2. de re ualere. quem & alios multos ad hoc ci-
 scrip. nu. 4. tat Felinus. n Pro quibus primo faciunt
 o c. Aposto. multa capitula, quæ citat Gratianus o
 & alia mul- ter, fornicator, & fur, si post promotionem
 ta præserti. conuincantur, debent deici.
 c. quicunq. p c. cū in cū
 81. d. & S. d. is. & electi.

Secundo facit illud supra citatum P

Alexandri. In cunctis ministerijs Ecclesia-
 sticis requiritur aetatis maturitas, & mor-
 tualis grauitas. peccatum enim mortiferum
 repugnat charitati, sine qua nulli perfe-
 cti mores, nec ulla uirtus uera, uel saltē
 quæ plene uirtutis rationem habeat est
 secundum S. Thomam, q iuxta declara-
 tionem Caiet. r & illud Apostoli. s Opor-
 tet Episcopum esse irreprehensibilem. & il-
 lud eiusdem ad Titum, t Oportet Episco-
 pum esse sine crimine. idest peccato mor-
 tifero secundū Aug. relatiū a Gratian. u
 Tertio facit, quod duo illa Apostoli
 dicta Gratian citat, x & in eorum de-
 claratione, quam per multas distinctio-
 nes profequitur, uidetur, y extēdere ad
 omnes in Ecclesiastica munera pro-
 mouendos.

Quarto facit noue, & neruose, quod
 promoti ad beneficia sunt intercessores
 & legati populi ad Deum, pro eius gra-
 tia impetranda, & peccatorum uenia,
 ut alibi, z post secundum S. Thomam a
 diximus, & tales intercessores non de-
 bent esse inimici Dei: quia secundum
 Gregorium in Pastoralis, relatum a Gra-
 tia. in summa, b Cum is qui displicet ad
 intercedendum mittitur, irati animus ad
 deteriora pronocatur. at constat omnem
 peccato mortifero quamlibet paruo in-
 fectum esse inimicum Dei. c Ergo mor-
 tifero peccato infectus non est dignus
 beneficio.

Contraria tamen pars uidetur uul-
 go gratior. Tum quia alioqui sequere-
 tur multos promotores, & promotos
 peccasse, peccareque mortifere multa
 peccata, de quibus pauci se accusant.
 Tum quia promotio criminosa ualet, ni-
 si cum crimen inducit irregularitatem,
 vel inhabilitatem specialem iuxta Theo-
 riam communem in praxi receptam, &
 a Fel. d & a citatis ab eo fundatam. Tū
 quia alioqui sequeretur promouendos
 oportere se perinde præparare ad bene-
 ficia acceptanda, ac ad suscipiēda sacra-
 menta, præterquam Eucharistiæ, (ad
 quod requiritur non solum contritio, ut
 ad alia, sed et confessio, iuxta quamdam
 glo. singularē, e in Canonem a Concil.
 Trid. f redactam.) Quod & si certe o-
 ptandū & consulendum esset, uulgo tñ
 non uidetur necessarium. Tum quia præ-
 fatus Alex. & Conc. Later. nō statuerūt
 promo-

q 2.2. q. 23.

art. 7.

r ibid.

s 1. ad Tim.

c 3.

t Ad Titū

c. 1.

u S. nūc au

re. d. 25. col.

2.

x in dict. S.

nūc autem.

y ut dictū

est sup.

z in Ench.

de orat. ca.

18. n. 1. &

c. 21. nu. 3.

a 3. p. q. 22.

a. 1. & 4. et

q. 26. ar. 1.

b 49. dist. in

arg. cap. ipsi

1. q. 1. & c.

conuenior.

23. q. 8. tra

dit Th. quo

lib. 8. ar. 6.

c lac. 2. &

cap. 1. S. de

fleat. de pa

nit. d. 5. &

c. defleat. &

reg. sur.

d in c. 2. de

rescr. nu. 4.

e c. de boie.

de celebra.

Miss.

f Can. ult.

sess. 13.

promouendum debere esse in statu gratiæ, sed debere habere morum grauitatem, quæ non videtur quocunque peccato mortali tolli. Tum denique, quod nec S. Tho. nec Augu. nec alij interpretes epistolarum Pauli, videtur requirere statum gratiæ in Episcopo, quando eligitur, vel confirmatur, vel ei confertur episcopatus, licet cum consecratur (quia tunc Sacramentum ordinis, & Eucharistiæ accipit) aut cum celebrat debeat procurare, vt in eo statu inueniatur.

Pro resolutione, & concordia omnium supra pro vtraque parte citatorum videtur dicendum primo, quod sex modis contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi. Primo quidem, cū est infectus mortifero peccato inducente ipso iure irregularitatem, vel aliam specialem inhabilitatem ad beneficia, de quo dicendum est, quod non solum peccat mortifere acceptando beneficiū ad quod est inhabilis, siue peccatum sit notorium, siue famosum, siue occultū, sed etiam promotio est ipso iure nulla, & indiget nouo titulo, adempta prius inhabilitate ad habendum illud. ^a

Secundo contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi, quod nō inducit quidem irregularitatem, vel aliam inhabilitatem specialem ipso iure: sed est notorium & depositione dignū, ex quo est dicendum idem, quod est dictum de priore, quia per notorietatem huiusmodi criminis induci: ut irregularitas, ^b de qua vtiliter & compendiosè scriptum in Manu. Conf. ^c

Tertio contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi, quod non inducit ipso iure inhabilitatem, nec est dignum depositione, sed est notorium, vel famosum, de quo dicendum quod acceptando beneficiū peccat mortifere & non valet promotio: quia illa fit contra Concilium Lateranense, ^d & collationes factæ contra illud sunt ipso iure nullæ, ut satis probatur in eodem, ubi ^e Panorm. communiter receptus id annotauit. Quod tamen arbitror limitandū, ut solum procedat in crimine graui, vel ita qualificato infamia iuris scandalo, diutina continuatione, vel alia qualitate, propter quod iudicis arbitrio veniret deponendus, saltem a beneficio, iux

ta pulchre notata per Panor. ^f

Quarto, contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi, quod tamē non inducit ipso iure inhabilitatem ad beneficia, nec est notorium, vel famosum, licet sit probabile, de quo dicendū, q̄ si sciens se in tali statu esse acceptat, mortifere peccat, præsertim si esset in affectu continuandi peccatum, per præcitata pro parte affirmatiua questionis quæ probant idem esse dicendum etiā si non habeat affectum continuandi peccatum modo non penitet eum: iā perpetrati; sed promotio tenet ipso iure, nec indiget nouo titulo: quia non videtur facta contra Concilium præfatum Lateranense, cum per peccata huiusmodi occulta non uideatur tolli grauitas morum per illud necessario requisita: cumque S. Thomas in præfata epist. ad Titū sic dicat, *Non uult dicere Apostolus, quod qui mortaliter peccat post baptismum non possit eligi; sed quod eligendus non esset infamis.*

Quinto, contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi qui ignorat probabiliter se in eo esse, propterea quod confessus est, vel contriuit peccata sua modo, suo iudicio, sufficienti; licet vere coram Deo non fuerit talis, de quo dicendum, q̄ non peccat acceptando, & valet promotio: quia nullus qui semel mortifere peccauit potest certo scire, nisi per diuinam reuelationem, se esse dignum amore Dei, & gratia eius ornatum, ut post Iobū, ^g & Ecclesiasticum ^h declarauit Concil. Trid. ⁱ

6. Sexto, quod contingere potest promouendum esse in statu peccati mortiferi occulto, & non inducentis ipso iure inhabilitatē: sed non penitet eius; quia nō meminit, uel non aduertit se esse in tali statu. Neq; nouit, qđ ad acceptandum beneficiū requiritur tanta puritas. & propter hanc ignorantia & incogitantia non agit penitentia, quam ageret, saltē mentale, si hæc nosset vel aduerteret. de hoc videtur satis æque posse dici quod non peccat, saltem mortifere acceptando non præmissa penitentia: quia ignorantia & incogitantia, quæ est causa transgressionis legis excusat a peccato saltem mortifero, qn̄ ipsa non est peccatum, secundum Thomam cōmuniter receptum.

f in c. at si clerici. a. nu. me. 33. de iud.

a d. c. cū in cultis. cap. si celebr. de cleric. exco. minist. cū annotat. ei per Inn. ibi. & c. cū notis. de concess. præb. b arg. c. si. t. temp. ordi. c. c. 25. nu. 73. & cap. 27. n. 248.

d rel. in d. c. cū in cultis. e in §. fi.

g Iob c. 9. h c. 9. i sē. 6. c. 9. & Can. 26. & 23. k 1. 2. q. 6. a. 8. & qu. 76. ar. 4. l in dist. §. nunc autē. 25. dist.

1.2. q.6.
art. 8. et q.
76. art. 4.

bin d. c. S.
nunc autē.
25. dist.

ca. de his.
50. dist.
d. c. si de tē-
por. ord.

ceptum. ^a Aduertendum tñ primo, q non ociose dixi, de existente in statu peccati mortiferi, quia peccata uenialia et notoria, uel famosa, non sufficiunt ad faciendum, quem indignum beneficium, ita ut peccet mortifere acceptans beneficium eo infectus, ut late probat Gratianus ^b auctoritate Angulitini, Hieronymi, & aliorum. Aduertendum secundum, quod non sufficeret ad prædicta fuisse aliquo mortali crimine infectum uel infamatum, si iusta pœnitentia & emendatio subsequatur essent, ut eleganter determinat Rabanus, ^c nisi crimen induceret inhabilitatem, uel impediret executionem ordinis ipso iure post pœnitentiam per quoddam rñsum Gregorii. ^d Vnde nō abs re uidimus sancte promotum fuisse quandam egregium uirum p̄sentatum ad episcopatum, contra quē fuit obiectum crimen ante decem annos commissum, (quod erat quidē graue, sed non inducens inhabilitatem, nec impediens executionem post pœnitentiam) eo quod iusta pœnitentia, & emendatio subsequatur fuissent.

Ex quibus colligitur primo rō, quæ fœl. recor. Greg. XIII. iuxta suū nomen in regendo suo grege uigilātissimus, magno promotorum omnium exemplo, iubeat, ut beneficiorum collationes a se faciendas præcederet informatio morū sufficiens promouendurum in terris eorum, uerbo in Vrbe facta.

Secundo, valde præposterum esse maxima cura, & sollicitudine per se & alios per fas & uesas q̄rere beneficia, & parū curare de cōtritione, & minus de Cōfessione culparum morti ferarum, quod a multis ubique fieri uidemus.

Tertio, saluberrimū antidoton fore uolēti acceptare p̄sentationem, electionem, collationem, uel aliam quamlibet prouisionem beneficii sibi faciendam præmittere confessionis Sacramentalis, aut certe contritionis, per illum modū breuem, quem nos alibi ^e ponimus, orationem nempe.

Confiteor tibi domine oīpotens & misericors Deus, q̄ ego N. peccatum peccavi, et pœnitet me illius, & omnī aliorum mortiferum, quæ unquam admisi ob amorē, quo te super omnia diligenda, diligere, & tuas offensiones mortiferas super omnia odio habeo.

Oper. Nauar. Tom. IIII.

benda odisse debeo, & propono, tua ope, nūquam ea iterare, nec alia mortifera committere, & tempore debito ea confiteri præmissa speciali, quæ in id fuerit necessaria, de restatione; oroque suumissime, ut secūdum magnam misericordiam tuam miseraris mei, quo beneficium hoc digne ualeā acceptare, & siam apud te intercessor populi tui utnunque acceptus. Amen.

MISCELLANÆVM XXXV.

- 1 Beneficium indigno conferens, uel procurans, ut ei conferatur, peccat mortifere, etiam si sit Papa, nisi &c.
- 2 Papa non est dominus, sed summus dispensator beneficiorum, & omnium reddituum eorum.
- 3 Greg. XIII. ab his monstribus abhorret.
- 3 Papa scienter conferens indigno quando dispensat.
- 3 Papam & pralatos urgendo ad conferendum qui peccant.

Q VOD omnis qui sciens uel debens scire, pmouet indignum, uel procurat ut promoueatur ad beneficiū Ecclesiasticum, peccat mortifere, ^f et si esset Pontifex Max. fm Caiet. ^g cuius dictum magnopere amplificat Sotus, ^h quorum uterque id colligit ex S. Th. ⁱ dicente pralatos non esse dominos sed dispensatores beneficiorum Ecclesiasticorum, quæ uerba ponderans Caiet. sic ait, Nota, quod prælatus Ecclesiasticus nō est dominus, ut ministeria Ecclesiastica possit dare pro libito, sed dispensator, & sub nomine Ecclesiastici prælati clauditur etiam Papa, ut patet per auctoritatem Pauli allatam in litera, ad probandum intentum: est namque Christi minister, & dispensator ministeriorum Dei, quæ confirmat Sotus ^k ubi supra per alia, & in his per illud Pauli ad Corinthios, ^l Sic nos existimet homo tanquam ministros pen. ^m Christi, et dispensatores ministeriorum Dei, & per illud Lucæ, Quis putas est fidelis seruus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam? Ex quibus colligit Papam iure diuino esse dispensatorem, & non dominum horum spiritalium. Quam conclusionem maxime deberent perpendere summates, & alii multi intercedentes apud Pontifi-

ca. grane,
de prob.
g in 2. 2. q.
63. art. 2.
h in li. 3. de
iust. et iur.
q. 6. art. 2.
i in d. ar. 2.

k col. 4. et
pen.
l i. c.

e In Manu.
conf. cap. I.
nu. 25.

cem Max. & alios inferiores prelatos, ne nimis obnixæ, & importune beneficia peteret, p suis amicis & familiarib. ut quidā petaces faciunt, qui & semel, & iterū sancte repulsi, non cessant a molestiādo per se, & alios donec obtineant, nec a detrahēdo, si non obtinuerint reputātes secum p̄motores nullam Deo de beneficiorū dispensatione reddituros rōnem. Id aut q Caiet & Sotus dicunt, q Papa non sit dñs beneficiorum,

a in cōm. de spol. super ut, exponendo quandam glo. b dicentē, c. non liceat q in beneficiis Papæ est pro ratione vo 12. q. 2. §. 3 3 luras. Ex qua Dominicus, & quidā nu. 4. §. 6. alij insulerant quēdam monstra, quæ ibi refero (a quibus scilicet record. Gregor. XIII. qui erat totius iuris callentissimus magno totius orbis exemplo dum vixit abhorruit, quæque S. D. N. Sixtus V. feliciter regnās eum imitatus abominatur, ibidem tñ efficaciter probō, eum etsi non sit dominus beneficiorum ecclesiasticorum, esse tamen summum, & immediatū Dei dispensatōrē omnium eorum, & redituum ipsorum, qd nemo alius habeat dispensationem etiam partis eorum, nisi ab eo immediate, uel mediate acceptam.

Addo tñ primo, q prædicta extensio Caiet & Soti limitanda est, ne procedat, qñ indignitas esset eiusmodi, quam ipse, qua maxima est potestate, abolere posset, qualis est defectus natalium vel irregularitas, iuxta Innocentium, c aut alia similis iure humano inducta: adeo q quīs expresse non dispensaret, tñ taci te uideretur id facere, p̄mouendo scien ter. Quæ recepta conclusio est, & probatur p aliquot leges, d & traditur a Fel. e

e ca. nisi cū priu. de re nunc. c. c. q quis expresse non dispensaret, tñ taci te uideretur id facere, p̄mouendo scien ter. Quæ recepta conclusio est, & probatur p aliquot leges, d & traditur a Fel. e

27. nu. 191 Nolo tamen dicere, q Papa non peccaret dispensando sic tacite, uel expresse, sine iusta causa, sed quod valeret actus licet ipse peccaret, quod ubi supra magis declarauī, & sentit Innoc. f

ff. de re iur. c. si quis do, de resc. fc. innotuit de elect.

MISCELLANEVM XXXVI.

- 1 Beneficium quale, a quo, & ob quid in se appetitur.
- 2 Beneficium laicus ut iuste appetit.
- 3 Spiritualia ordinare in temporaria quæ le peccatum.
- 3 Beneficium curatum ut appeti potest.

Questio est an liceat cuiquam petere, uel saltem appetere beneficia Ecclesiastica? Pro parte. n. negante facit, quod appetere superiorem locum spiritualem uidetur esse peccatum, & in Augustinum 8 dicentem, quod locus superior, licet bene rogatur, indeceter tamen appetitur. Pro parte uero affirmāre stat usus totius Orbis Christiani desiderari beneficia non solum parua, sed etiam media & maxima.

Pro cuius resolutione dico primo, q ei, qui non est dignus beneficio, ob aliquē defectū iuris naturalis, diuini, nec licet appetere illud pro tpe, quo fuerit eo indignus. Tum quia desideraret rem non suam indebito modo habere, quod contra præceptum decimum Decalogi h relatum a glo. i quadam. Tum quia non licet cuiquam desiderare officium, uel munus pro tempore, quo eo iuste fungi non potest, uel nescit secundum Caim I. C. & Gregoriū l, & illum Horatij relatum a quadam glo.

Sumite materiā uestris qui scribates equā Virib. & uersate diu, quid ferre recusent, Quid ualeant humeri, & illud Persij.

Publica lex hominum, naturæque continet hoc fas,

Vt tenent uictitos inscitia debilis actus.

Dico pro tpe quo est indignus: nam p tpe, quo post suppletionem uel defectū nē defectus fuerit dignus effectus, perinde potest desiderare, ac dignus pro tē pore præsentī, sicut potest quis etiam iuste desiderare habere rem alienam p tēpore, quo iusto modo fuerit facta sua.

Secundo dico, q quilibet clericus alioqui dignus potest licite appetere in genere beneficium ad se sustentandum in statu clericali: quia secundum Apostolum m relatum ab Innoc. III. n

Qui altari seruit de altari uiuere debet.

Tertio dico, quod quilibet clericus potest desiderare, et in specie hoc uel illud beneficium simplex, ad cui seruandū se iuste iudicat idoneum: quia nullo iure, nec ulla efficaci ratione id prohibetur: nam Augustinus pro contraria parte citatus, non intelligitur de beneficio simplicī. Oportet autem quod principaliter desideret illud ob officium spirituale iniunctum ei, quam ob redditus temporarios, alioqui enim peccaret, quia

g in ca. qui episc. 8. q. 1.

h Exod. 20. i c. quid m oib. 32. q. 7.

k l idem iuris. ff. ad l. Aqu.

l c. non est putanda. l.

q. 1.

m 1. ad Corinth. 9.

n c. cum secundum, de e

præb.

a.c. f. de re script. lib. 6.
b. ad Ro. 13.
c. de maior. & obed. d. in auth. de hare. & falc. §. nihil inord.
 cum beneficium detur, ppter officiū, ^a & consequenter officiū sit finis beneficii; & redditum eius peruerteret ordinem, uolendo principaliter hos quam illud, & ita peccaret contra illud Apostoli, ^b relatum in extrauag. Vnam sanctam; ^c Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. & illud Iustiniani, ^d Nil debet esse inordinatum. Ex quo facile inferas plurimos debere refrenare, dolare, aut reformare suas beneficiorum appetitiones, & retentiones: quia plurimi appetunt & retinent principaliter beneficia ob redditus tparios eorum, q̄ ob officia spiritualia eis adiuncta, & adeo quidem, ut sint qui nullatenus ob ea illa desiderant nec retineant. Quamuis arbitrer eos ob hoc solū non peccare mortifere, si illa quæ ob ea de præcepto debent uelint facere & faciunt, sed t̄m uenialiter, at grauitur infra dicendu. Quod t̄men ualde fucundum est, cum nullum peccatum ē leue ueniale sit, committendum propter uolum bonum tparium, iuxta mentem cuiusdā glōssæ, ^e quæ satis elicitur ex quodam elogio Augusti. ^f & ex quadam Decretali Alexandri III. Et si qui tantopere anhelant ad beneficiū, s̄ suas appetitiones, & retentiones, refrenarent, dolarent, aut reformarent iuxta prædicta, tranquillius uiuerent, & assuescerent finem ponere curis.

Quarto dico, quod laycus nō potest iuste desiderare beneficium pro tēpore quo laycus fuerit; imō neq; clericatum, ut illo mediante adipiscatur redditus beneficii, quib. sustentaretur, quia ut subtiliter de more ait Caiet ^h qui hoc facit refert bonum spirituale, s̄ clericatum tanquam mediū ab bonum tparium, q̄ ait esse illicitum, & mortiferum pp̄ iniuriā magnā, q̄ facit rei spirituali, ordinando illa ad bona tparia tanquā ad finem, & subdit orbem esse plenum laycis id facientib. Quam cōclusionem arbitror uerissimā quatenus habet eos peccare, non tamen credo eam ueram quatenus habet eos peccare mortifere. Tum quia terribilis est, eo q̄ damnat innumeris, & obligat ad confitendā innumera peccata mortifera saltem mentalia & uocalia, nondum confessa. Tum quia falsum v̄ fundamētum eius, q̄ ordinare spiritualia ad tparia, nulla alia

malitia addita sit peccatum mortiferū: quū ut alibi probamus, ^k contra Angelum, ^k pro Syluestro, ^l & pro auctore postillæ eiusdem Angeli, misare & alia spiritualia, & quæ sunt specialiter ordinata in gloriam Dei facere, & principaliter ob gloriam humanam non est peccatum mortale, nec illud ullo iure, uel efficaciter ratione, pbat Caiet ^m quod peruersio ordinis, quasi spiritualia ordinantur ad tparia sit mortifera, licet sit peccatum. Tum quia certum est, ac a nobis late probatum tam alib., ⁿ q̄ alibi, ^o q̄ tparia possunt esse finis minus principalis cuiuslibet uirtutis: & ita potest laycus & iuste sine peccato desiderare clericatum principaliter ad habenda tēporalia suę sustentationi honeste necessaria, quanto magis beneficium, q̄ inter spiritualia numeratur? ^p Quare concludendum v̄ licere layco uelle suum statum in clericalem mutare principaliter ad seruendum Deo, & minus principaliter ad quarendum modo licito beneficium & redditus eius ad se sustentandū. Non tamen desiderare clericatum principaliter ob beneficiū, & redditus eius, saltem non referendo illa in obsequiū Dei, & ad seruiciū suę Maiestati. Dixi saltem non referendo illa in obsequiū Dei, quia si faceret illud, desinerent esse finis principalis, q̄ ut alibi diximus, q̄ relatio finis alicuius operis in aliud efficit ut ille relatus non sit principalis, & ita h̄mōi desiderium cū tali relatione non solū non esset mortale, sed neq; ueniale. Quæ omnia sunt ualde notanda, quia quotidiana, & a nemine, quod sciam resoluta.

3 Quinto dico (licet contrariū cōiter doceatur) q̄ licitum est clerico digno aliqua ecclesiā parochiali appetere illatū per proxime dicta. Tum quia q̄ desinit aliquid esse iustum, v̄ desinit tale esse illud, sine quo id consistere nequit, ^r immo & illud, sine quo id commode consistere, nequit, ut pulchre determinat Aret. ^s per quādam leges in hoc aptissimas, ^t quæ frequenter in hoc cōmēdat Dec. ^u & alibi sepe cōtra quādam glō. ^x At sacrosanctum Conc. Trident. statuit, quod omnes ecclesiā parochiales conferantur per concursū cādidatorū, siue oppositorū, siue compe-

V 2 titorum,

i in com. c. cum minister. 23. q. 5. nu. 64. & infra repete mus.
k in sum. uerb. uana gloria.
l ibidem. m i uer. na nagloria. n in Manu. c. 5. nu. 15. o d. c. cū minister. 23. q. 5. nu. 9.
p c. dilecto, de prob.

q in Enchi. de orat. c. 6. nu. 15 & d. c. cum minister. nu. 9. & 36. cum alijs seq. r l. 2. ff. de iuris d. om. iud. c. prate rea, de offi. deleg.

s in c. de test. s̄ b. col. 3. de test. t l. pen. ff. p & usufr. l. qui cinque, §. si ei quē. ff. de inst. act. u c. ut debi t̄ de appell. nu. 24. & c. paterca, de offi. deleg. nu. 6. x in c. solet de sent. excom. lib. 6.

e c. si aliquid 22. q. 4. fca. 1. & c. ne quis. 2. q. 1. & cap. super eo. de usur.

b d. 2. 2. q. 185. ar. 1.

titorum, qui moribus, & sciētia fuerint inuenti digniores, q̄ non posset esse iustum, nisi etiam esset iustum non solum illas appetere & competere, cum illud absque hoc nequeat esse iustum. Quæ definitio conciliatoris profecto satis v̄get ad dicendum illum, qui dignus esset, posse iuste desiderare episcopatum principalius ut prosit, quam ut præsit: *a ca. 18. de refer. se. 24* cum etiam potuisset Concilium^a statueret ut episcopatus omnes, uel alicuius provincie conferrentur per concursum. Dixi principalius, ut prosit, quam ut præsit, quia neque huiusmodi ecclesia, neque episcopatus, neque ullum aliud beneficium spirituale, potest a quo quam appeti principalius, neque æque principaliter ut præsit, honoretur, & habeat redditus, quam ut prosit: siquidem esset actus inordinatus, quo temporaria fierent finis principalis spiritualium, quod nullatenus licet, ut alibi diximus.^b

b in c. cum minister. 23 g. 5. nu. 39. et alibi saepe

MISCELLANEVM XXXVII.

- 1 Episcopatus male appetitur etiam a digno, nisi in duob. casibus secundum communem, a qua infra receditur.
- 2 Episcopatum nullus appetit iuste ullo casu principaliter ut præsit.
- 3 Episcopatus tria continet, unum ut finem, alia ut media.
- 4 Episcopatum appetere ob temporaria cur non est mortiferum.
- 5 Finis principalis actus rei spiritualis nequit esse temporarius.
- 5 Episcopatum appetere ob Deum, & spiritualia tantum, uel principalius ob illa, & minus principaliter ob temporaria non est malum.
- 6 Reserri potest in Deum omne, quod non est peccatum.
- 6 Bonum omne ob se tantum, uel ob se, & alia, uel ob alia tantum optabile.
- 7 Bonum honorarium tam, uel plus appeti potest, quam pecuniarium.
- 8 Bona honoraria, & pecuniaria appetere ob se tantum malum possunt autem appeti ob alia, sicut & contemni.
- 9 Verbum uideri fictionem uel presumptionem significat.
- 10 Appetitum superioris loci esse peccatum sic intellige.

- 11 Episcopatus appetitus non est ita per se malus, ut mendacium.
- 11 Presumptio contraria veritati cessat in foro Dei.
- 12 Appetitus episcopatus, & altioris loci ita licitus, uel illicitus, ut appetitus laudis, & honoris, & alius rei utilis.
- 13 Appetitus quis minus principalis licet, & non principalis.
- 13 Beneficium ob quid licet optare principaliter.
- 14 Episcopatus iuste optari potest, sed iustus renuit.

AN liceat et clerico digno Episcopatu appetere illum? & cōter tenetur quod non per illud Augustini, *c in d. c. qui episc. 8. q. 1.* Superior locus, licet bene rogatur, indecenter tamen appetitur. In quo se fundat et S. Thom. cōter receptus, *d in d. 2. q. 1. 185. art. 1.* nisi in duobus casibus. Prior est, qñ & ubi necessitas ecclesie id requirit, ut idem Augustin. exprimit. *e in d. c. qui episcop. f Esai. c. 6. g in d. c. in script.* posterior cum charitas a Deo inspirata in id mouet, iuxta illud Esaiæ, *f Ecce ego mitte me.* relatum a Gregorio, *g* sed quia inspiratio potest esse a bono & malo spiritu, non debet illi credere, nisi aliquo supernaturali signo id sibi innotescat, ut satis sentit S. Th. & notabiliter declarat Caiet. *h in d. ar. 2.* Pro quo facit, quod inspiratio & missio interior non est credenda, nisi miraculo, uel sacre scripture testimonio comprobetur, s̄m Innoc. III. *i in c. cū ex in iuncto, de hæreticis.* Quæ tamē limitationes et sublimitandæ sunt, ut solum procedant in ijs, qui desiderant episcopatum principaliter, ut prosint siue ut faciāt opera & officia episcopalia, quia nunq̄ licet illum appetere principaliter ut p̄sint, siue ut habeant celsitudinē gradus, aut honorē, aut redditus t̄parios, quia non licet spiritualia ordinare ad t̄paria, tanq̄ ad finem eorum, ut prædictū est, *k in Misc. præced. l. ad Tr. 3. m in d. ca. qui episc.* Tum quia illud Apōst. *l Qui episcopatum desiderat bonum opus desiderat.* relatum ab August. *m* significat qđ qui bene desiderat episcopatum, precipue desiderat ad operandum opera incumbētia episcopatu, id est ut proximis prosit. Tria enim inueniuntur in episcopatu secundum Sanct. Thomam emundissime de more sic fere loquētē, In episcopatu tria possunt considerari, quorum unum est principale, & finale, scilicet episcopalis

a Io. 8. c. palis operatio, per quā utilitati proximorū intenditur secundum illud, ^a *pascite oues meas.* Alterū autē est altitudo gradus, quā episcopus super alios constituitur, secundum illud *Mat. 23.* ^b *fidelis seruus & prudens, quē constituit Dominus super familiam suā.* Tertium autē est, quod consequenter se habet ad ista, scilicet reuerentia, & honor & sufficientia temporalium, secundum illud ad *Timoth.* ^c *Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur,* & mox in summa determinat, quod appetere siue desiderare Episcopatum propter honorē, reuerentiā, & sufficientiā temperariā, & bona temporaria, manifeste est uitiosum, & pertinet ad ambitionē & avaritiā, appetere autē propter celsitudinem gradus esse presumptuosum, appetere autē propter operationē, ut pro sit proximis esse quidē per se laudabile, sed quia habet consuetudinē celsitudinē gradus, & ob eam debetur honor, et reuerentia, videtur presumptuosus, & ideo cessare necessitate, et inspiratione diuina nō licet illū appetere, et propter operationem ut pro sit.

e 1. ad Tim.

4. Circa quā aduertendum primum, quod licet omnes tres praefati modi appetendi dicantur illiciti a S. Tho. extra duos praedictos casus, nullus tamen eorum dicitur esse mortifer ab eo.

Secundo, quod Caiet. ait primum eorū esse mortiferum, eo quod per eum appetitur episcopatus tāquam medium ad bona temporalia ut finem, & ita continet peruersionem ordinis, quem habent bona temporalia ad episcopatum, & curam animarum, quae sunt spiritualia, eo quod haec quae debent esse finis, efficiunt medium ad illa quae debent esse medium. Cuius conclusio, quae etiam tenuit alibi ^d semper in hunc diem nobis placuit, sed nunc dī splicet eisdem rationibus quibus supra, ^e displicuit illa eiusdem, quae tenuit laicum peccare mortaliter desiderando clericatum ob beneficium, & redditus eius. Secundo, quod ipsemet fatetur alios modos appetendi non esse mortiferos; attamen quidquid ipse subtiliter certe de more disputat etiam in eis perueritur ordo, licet non tantum quantum in hoc. Tertio, quod sequeretur ex sua conclusione plenior esse orbem hominū peccatoribus clericis, quam laicis desiderantibus clericatum ob beneficia; quibus ipse dixit orbem esse plenum, &

Oper. Nauar. Tom. III.

horret animus damnare peccati mortiferi tot animas non solum clericorum, sed etiam laycorum, etiam militum, & mercatorum, quorum plurimi vellent habere Pontificatum Maximum, uel alios magnos, opulentos, & excellentes propter celsitudinem gradus, uel reuerentiā & honorem, & bona pecuniaria ad eos pertinentia. Quarto, quia hominū appetitus nullam iniustitiam continet, in eo qui alias esset dignus, si modo actu uel uirtute, eo sit animo, quod uelit eiusmodi omnibus bonis ita uti, & ita subire onera eis incumbenda ut Canones praecipiunt. Quinto, quod qui dignus est ecclesia parochiali iuste potest eā appetere, petere, & competere, ut dictum est sup. ^f *fin Miscel.* iuxta Canonem Conc. Trid. ^g *et si res preced.* satis perpendatur similis ratio est de episcopatu per ibi dicta: tum quod multae sunt parochiales ecclesiae maiorum reddituū quā aliquot episcopatus, tum quod idem Concilium potuisset statuere, quod aliquot Episcopatus, uel aliquot alicuius provinciae cōferrentur pro concursu & cōpetentiā. Ergo non est appetentia eius iure naturali, uel diuino prohibita, si eam circumstantia iusti finis perficiendi pro ximo adornet, quam appetentia ecclesiae parochialis. Per quae, credo ideo S. Thomam nullum trium praefatorum modorum dixisse mortiferum: quia nullū eorum putauit esse talem, licet unus eorum uisus fuisset manifeste uitiosus.

Tertio aduertendum est, quod communis opinio, quae habet appetere episcopatum esse peccatum saltem ueniale; proculdubio est uera, cum appetitur propter se tantum, uel principaliter, quatenus habet celsitudinē loci, aut honorem, aut alia bona temporalia, quia ut probatur alibi ^h late, & retulimus alibi ⁱ post Adrianum vi. nullum bonum temporale potest esse finis principalis alicuius actus uirtutis, adeo quod omnis actio, cuius finis principalis est bonum temporale est uitiosa. At Episcopatus quatenus insuit ei celsitudo, honor, & alia bona temporalia eius, est quiddam bonum temporarium, ergo non potest esse finis principalis alicuius bonae actionis, nec consequenter alicuius boni appetitus: & ita appetitio eius propter se tantum, uel

*h in d. c. in-
ter uer. con-
clu. 5. n. 14.
et resoluti^o
in d. c. cum
miser,*

*nu. 39.
i in Enchi-
de orat. c. 6.
nu. 7. et 19.*

V 3 aequē

*dient. c. 12.
art. 4.
e in Miscel
lan. preced.*

æque principaliter propter se, ac propter officium spirituale, est uiuifica.

Quarto aduertendum, q̄ appetitus Episcopatus, & eorum quæ ille cōtinet non propter se tantum, nec principaliter pp se & illud, sed principaliter propter Deum, & proximum ad seruendum illi, & p̄ficiendum huic, & minus principaliter propter honorem & tēporaria, quæ insunt ei, nullum v̄ esse peccatum; immo meritum, si alia circumstantiæ in id necessariae adsint. Primo quidem, q̄ omne quod non est peccatum, est referibile, & dirigibile, in Deum, ut sentit Apostolus, dū ait, *Omnia in gloriam*

a 1. 2. q. 8. *Dei facite*, & tradit Caiet. in uno loco. ^a
ar. 3. & clarior
ius 1. 2. q. 100. ar. ult.

b in cōm. c. cum minister. nu. 4. Secundo, q̄ ut alibi probamus, ^b omne bonum est appetibile, uel propter se tñ, quale est Deus solus Opt. Max. vel ppter se, & aliud: qualia sunt bona honesta, & delectabilia, uel propter aliud tantum, qualia sunt bona honoraria, & alia temporaria, quæ dñr utilia, quia non sunt propter se, sed ppter aliud tñ amabilia. At Episcopatus quatenus continet p̄dicta, est quoddam bonum, ergo licebit illū appetere saltē ppter aliud.

7 Tertio, q̄ bona honoraria tam sunt appetibilia, q̄ bona pecuniaria; immo plus, quia sunt maiora bona, ut nos in quodam loco ^c latissime probamus, & resolutius alibi. ^d Et ideo ut ibi dixim⁹ post Caiet. ^e sicut appetitus pecuniæ ppter finem bonum est bonus, ita etiam appetitus gloriæ, honoris, & famæ propter finem aptum, erit bonus, quia ratio ne appetitus Episcopatus, & loci altioris propter finem iustum erit bonus. Non enim appetitus famæ, & aliorum bonorum honorariorum est de se maior, nec bonus: quia ut ait Tho. ^f iuste possunt appeti & contemni, ut latius alibi ^g retulimus. Et contra sicut appetitus pecuniæ propter ipsam tantum est malus, quia est de appetibilib. propter aliud tantum ut p̄dictum est, ita appetitus gloriæ, laudis, & honoris, & consequenter loci altioris propter se ipsum, erit malus, ut definit Thomas, ^h & consequenter appetitus Episcopatus

propter alium iustum finem erit bonus & propter seipsum tantum, erit malus: & per consequens appetitus eius, ut pro sit erit bonus, si alia circumstantiæ in id necessariae aderint.

Quarto, q̄ nisi hæc pars teneatur, im possibile est defendere, quod oēs contentur, scilicet ei qui est dignus beneficio simplici etiam grandi, licet appetere illud, ut pro sit, nec etiā defendi posse uidetur id quod cogimur omnes confiteri per Conc. Tridentinum, scilicet licere ecclesiæ parochialem appetere, petere, & competere.

Quinto, q̄ hoc non uidetur esse contra mentem S. Thom. quia non dicit ille ⁱ expresse, quod appetere Episcopatū ad proficiendum proximo sit p̄sumptuosum, sed tantum uideri esse p̄sumptuosum, i. p̄sumi esse p̄sumptuosum; nam uerbum uideri non significat ueritatem affirmatiue, sed fictionem, uel p̄sumptionē s̄m Bart. receptū, ^k & ita S. Thom. uoluit dicere, quod per locum a communiter accidentibus p̄sumitur quis p̄sumptuose uel ambitiose petere Episcopatum. Sed si quis dixisset ei esse aliquem dignum Episcopatu, qui uere coram Deo desiderat illum propter Deum, & ut pro sit, & nullatenus ut p̄sistat, & discescat, respondisset coram Deo non peccare.

Sexto, quod nec etiam uidetur cōtra mentem Augustini, ^l quia per supradicta, necessario restringendum est dictū eius supra citatum ^m ad appetitum inordinatum, quo locus superior appetitur propter se tantum, uel propter celsitudinem, honorem, & reditus eius tantum, uel principalis propter se & hæc, quam ut pro sit, aut æque principaliter propter se & hæc, ac ut pro sit: non enim est extendendum ad appetitum ordinatum, quo altitudo loci ordinate appetitur. Nec est dicendum, quod B. Augustinus uoluit dicere quod appetitus altioris loci est supapte natura inordinatus & malus; ita quod talis altitudo nec ppter se, nec propter aliud, neque principaliter, neque minus principaliter potest recte appeti; sicut nec mendacium nec fornicatio, recte appeti possunt, iuxta eundem Augustinum, ⁿ non inquam est hoc dicendum; tum quia ipsemet receptus

in d. ar. 1.

k l. si is qui pro emptore ff. de usu cap.

l c. 1. & c. a. nequis. 22. q. 2. c. mere trices. 32. q. 4. adiunct. c. ita ne. 32. q. 5. m c. qui epi scop. 8. q. 1.

n c. 1. & c. nequis. 22. q. 2. c. mere trices. 32. q. 4. adiunct. c. ita ne. 32. q. 5.

*a c. qui epi-
scop. 8. q. 1.* ceptus a S. Tho. & ab alijs fatetur licere
appetere epiſcopatum ob neceſſitatē,^a
qđ profecto nō eſſet uerum; ſi eius ap-
petitus eſſet ſuapte natura malus; ut
ſunt mendacium & fornicatio ſecundū

eundemet ipſum. Tum quia eiufmo-
di appetitus non eſt ita ſuapte natura
malus; ut nulla circumſtantia poſſit fie-
ri bonus, cum ut prędictum eſt circum-
ſtantiæ neceſſitatis poſſit fieri talis. Tum
quia licet qui huiufmodi appetitum ha-
bet, per locum a frequenter accidenti-
bus aliqualiſter pręſumatur duci ambi-
tione, uel cupiditate, uel quod principa-
lius, uel æque, principaliter appetit, ut
pręſit, ac ut proſit: ſi tamē coram Deo
principaliter uere appetit; ut proſit, qđ
ut pręſit, non peccat coram eo: quia ei

b ad Hebr.

4. & c. De

oip. 2. q. 1.

c. c. is qui c.

tua de ſpſ.

omnia ſunt nuda & aperta,^b & coram
eo & in foro conſcientiæ ceſſat pręſum-
ptio, quæ ueritati repugnat ſm oēs.^c
Tum quia ſi pręſatum elogium Augu-
ſtini tam latē intelligeretur ſequeret, qđ
oēs fere Reges, Duces, Comites, & qui-
uis alii cuiuslibet ordinis homines, tam

ſpirituales, quam ſeculares eſſent in pec-
cato, cum fere omnes cupiant habere
12 uel retinere locum aliquo modo al-
tiorē iuſte quæſitum, uel quærendū,
ſecundum conditionem ſuam. Tum quā
licet appetitus loci ſuperioris ſit illicitus,

cum appetitur tantum, uel principa-
liter eo, qđ eſt ſuperior, quia eſt uanitas
quedam, ſicut appetitus laudis tantum,
uel principaliter eo quod eſt laus dicitur
uanitas, & illicitus: ita ē. ſicut ap-
petitus laudis relatē ad iuſtum finem,
dicendus eſt licitus; ita appetitus altio-
ris loci, relatē ad iuſtum finem dicen-
dus eſt licitus, & conſequenter quam-
uis appetitus epiſcopatus, eo ſolo uel
principaliter, quod eſt locus ſuperior
ſit uanus & illicitus, appetitus tamen
eiufdem principaliter quatenus eſt gra-
tus Deo, & utilis proximo erit ordina-
tus & licitus. Tum quia multa licet ap-
13 petere minus principaliter, appetē
do alia principaliter, quæ non liceret
principaliter: nam quamuis non li-
ceat amare Deum principaliter ppter
nos uel propter ſalutem, honorem, & alia
bona temporaria noſtraliter tamen
amare ipſum principaliter propter ip-
ſum, & minus principaliter ppter nos,

& pręſata bona temporaria iuxta illud
pſalmi,^d *Inclinaui cor meum ad custo-*
diendas iuſtificationes tuas propter retri-
butionem. Sic licet ire principaliter ad
horas propter Deū, & minus principaliter
ppter diſtributiones, iuxta glo. vlti-
mam,^e & alia multa quæ alibi ſcripſi-
mus,^f ſic licet nullus poſſit licite appe-
tere beneficiū principaliter ppter reditū,
eſt ſi eo dignus, quilibet tñ talis licite
potēſt appetere beneficium quo eſt di-
gnus, principaliter ut ſeruiat Deo, & p-
ſit, proximo, & minus principaliter ut ha-
beat reditus quib. ſe ſuſtinent, eſt bene-
ficiū ſit curatum, ut ſupra diximus.^g
Tum quia pauciſſimi ſunt collatione al-
liorum, qui deſiderant habere uel reti-
nere ſpiritalia, nullatenus deſiderādo,
ſaltē minus principaliter tparia eius an-
nexa, iuxta illud, *Virtutem quis amplecti*
tur unam, premia ſi tollas, & illud, Honor
alit artes. & ita ſi non liceret ullo mō, ē
minus principaliter deſiderare ceſtitu-
dinem, honorem, & diuitias epiſcopa-
tus, uix ullus eſſet, qui etiam cauſa ne-
ceſſitatis acciperet uel retineret epiſco-
patum. Tum denique ad hanc partem
tuendam urget, quod uidemus quam
plūrimos cupiētes epiſcopatus, & Chri-
ſtianæ charitatīs vī eſſe uelle ſaluare a
pręſato ſaltē illos pios, & eruditos, qui
principaliter cupiūt eos, ut proſint, quā
ut pręſint. Quamuis profecto longe lau-
dabilius eſſet, eos (ceſſante iuſta neceſſi-
tate, & inſpiratione ſupernaturali) nul-
latenus eum appetere, & minus petere,
& minime muneribus, obſequijs, impor-
tunisque precibus, ne dicam precio
per ſe, perque alios iura promouendū
habentes, ſlagitare.

d Pſal. 118

e cap. 2. de

cle. non re-

ſid. lib. 6.

f m. c. cū mi

niſter. 23.

g. 5. nu. 30.

g in Miſcel

lan. præced.

MISCELLANEVM XXXVIII.

- 1 Beneficium non conferens digniori, cur mortifere peccat.
- 2 Iuſtitia duplex diſtributiuā & commu-
tatiuā ſeruanda, & nu. 5.
- 3 Beneficiū collatio iniuſta interdū ualet.
- 4 Beneficium etiam ſimplex dandum di-
gniori.
- 5 Beneficio in conferendo duplex iuſti-
tia ſeruanda.
- 6 Impedimento ſuo ſublato, non tollitur
alterum.

7 Beneficium resignans, ut detur minus digno, ut peccat.

8 Beneficium dari potest minus digno, quando maior pietas, misericordia, uel utilitas rei Christianæ ex eo insurgens aequat uel superat maiorem dignitatem cum aliquot exemplis.

16. q. 7. 9 Beneficij collatorem mouere possunt minus principaliter ad conferendum huic, uel illi merita publica parentum, &c.

a in c. licet, 8. q. 1. c. monasterium.

16. q. 7. 10 Beneficij collatorem mouere possunt minus principaliter ad conferendum huic, uel illi merita publica parentum, &c.

185. art. 3. & quolib. 6. q. 9.

c. c. metrop. 63. d.

d. d. c. licet. ea firma ratione qua id tenet S. Thom. e ca. graue. ubi supra. b nempe quod hmoi promotio fit contra iustitiam distributiuam, f d. lib. 3. q. qua prælatus tenetur conferre illam dignioribus sicut Leonem Papam, & secundum Hieronymum. d & colligitur ex libro Ethicorum, & alijs fundamentis, q nos pridem alibi c addidimus, & post addidit Sotus. f Quam S. Thom. doctrinam sequuntur cõter non solum Theologi, sed etiam Canonistæ quicquid significauer. benefi. cet Sotus, ut monstrat Decius s. defendendo Panormitanum eam tenentem q. 6. ar. 2. et ab argumētis Philippi Franci, h & Prælib. 10. q. 2. positi contradicentium, peccat inquam ar. 3. de ius. non solum utcumq; sed mortifere regulariter, ut Caiet. b & Sot. k exprimunt, l 2. 2. q. 63. & licet S. Thom. id non expresserit, taci te tñ id eum intellexisse colligit Sotus, m in ead. 2. 2. q. 59. iusmodi promotionem esse contra iustitiam distributiuam, & in alio m asserit n c. cum nobis, c. cum dilect. de electione. & ca. monasterium 16. q. 7. & non tanquam bene sine peccato factas, ut S. Tho. ipse responderet. o q. multa q. 2. ut quæ fieri non debent, facta tenent, p cap. 1. de ut matrimonium contractum contra interdictum Ecclesiæ, p & contractum contra simplex votum castitatis, q Dixi regulariter, quia fallit primo, cum eligitur dignus de gremio Ecclesiæ posthabito digniore extraneo, ut colligitur ex quodam decreto Cælestini, i & idem r c. nullus, uidetur dicendum cum eligitur indignus, alienigena digniore, licet

non sit paræcus siue parochianus ecclesiæ, cuius est beneficium per quandam legem Cæsaream. s.

Fallit secundo, cū per statuta, uel fundationem debetur beneficium clericis alicuius loci, uel cognationis: quia tunc tantum est promouendus eorum dignissimus, si quis eorum reperitur dignius: nam indignum nunquam est eligendus, t in Miscell. lan. 34.

ut in d. q. 6. ar. 2. col. 8.

4 Fallit tertio in beneficijs simplicibus, quoad culpā mortalem: quia licet peccet promotor uenialiter, postponendo digniorem, non tñ mortifere sicut Caiet. s & Sot. y Quod mea sententia, nulla firma ratione nititur, & refelli vñ duplici neruosa. Altera est, quod ambo z secuti S. Thom. fatentur ideo promotionem digni posthabito digniore esse peccatum: quia continet acceptionem personæ, q est peccatum contra iustitiam distributiuam, & sicut Sot. etiam contra iustitiā commutatiuam. At peccata cõtra iustitiā siue distributiuam, siue commutatiuam sunt mortifera sicut eisdem, & alibi tradit Thom. receptus. a Altera est, q ratio præcipua, qua promotio ad episcopatum, uel aliud beneficium curatum postposito digniore dñr mortifera est, sicut eisdem, quod fit per acceptionem personæ contra iustitias prædictas. At promotio ad alia simplicia beneficia facta posthabito digniore est contra easdem, ut efficaciter & late probat præfatus Sotus. b Ergo & illa erit mortifera, nec prodest eis rñdere, quod promotio ad simplicia male facta, non est adeo dannosa, ac est facta ad curata: nam ut peccatum factum contra iustitiam sit mortiferum sufficit, ut per illud inferatur damnum notabile, ut alibi late monstramus, c licet non inferat maximum, non enim definit esse mortiferum furum unius scuti, eo q non sit tam grande, ac furtum mille scutorum, & palam est per promotionem ad simplicia posse fieri notabile damnum Ecclesiæ cui prouideretur, & digniori qui posthabetur; immo & aliquando multo maius, quam per promotionem ad aliquod curatum. Damnosior enim reputatur communiter promotio mala ad Archidiaconatum Tole-

sl. in Eccl. C. de episc. & cler.

t in Miscell. lan. 34.

u in d. q. 6. ar. 2. col. 8.

x ientac. 12 ad 4.

y in d. q. 2. sub fi.

z Caiet. in d. q. 63. art. 2. Sot. in d. q. 6. ar. 2.

a in 2. 2. q. 67. art. 4.

b in d. lib. 3 q. 6. ar. 6.

c in Manu. c. 17. nu. 3.

Toletan. cui nulla imminet cura, & est reditus viginti millium, & amplius scutorum, & Canonicatus eiusdem Ecclesiæ reditus duorum millium scutorum, & aliorum innumerorum beneficiorum simplicium, præsertim habentium suffragium in gubernatione regiminis bonorum Ecclesiarum, quam promotio ad curatum alicuius plebeculæ decet, vel viginti pauperum sue parochianorum. Quavis enim regimen animarum etiam paucarum præstet regimini bonorum et multorum, ^a facilius tamen est supplere defectum regiminis tam paucarum animarum, quam defectum regiminis multorum bonorum temporariorum, & saltem non potest negari notabile damnum inueniri posse in seruitio beneficii simplicis, quod sufficit, ut prædictum est ad constituendum peccatum mortiferum.

Præterea prædicta limitatio nullatenus procedere potest, quando promotor iurat promouere digniorem, ut secundum statuta Gallicana iuratur a Canonicis, quando electio pertinet ad eos, ^b & ut plurimum solent iurare etiam examinatos concurrentium ad ecclesias parochiales iuxta statutum Concilij Tridentini, ^c & concurrentium ad beneficia patrimonialia; imo & Canonici suffragatur concurrentibus ad Canonicatus doctorales institutos per Concilium Tridentinum, ^d & per alia priuilegia, & statuta eorum particularia.

Fallit quarto prædicta conclusio, quando dignitas siue idoneitas maior dignioris parum excederet dignitatem minus digni: quia ut proxime dixi post S. Th. ^e exiguitas damni efficit ut iniustitia non sit mortifera, & idem eadem ratione putaret quispiam dicendum cum beneficium esset huiusmodi, quod parum plus prodesset Ecclesiæ conferre digniori, quam minus digno; ut quia beneficium est institutum ad canendum, & minus dignus concurrens cum digniore æque bene cantat ac dignior.

Sed contrarium videtur verius; quia licet eo casu iustitia commutativa, quæ consistit in quantum beneficium est quodam stipendium, quod confertur ob onus & laborem cantandi, parum læderetur, iustitia tamen distributiva, quæ consistit in hoc, quod ad munera publica dignio

res assumantur, multum læderetur, & magna fieret iniuria digniori: fingamus, quod concurrunt duo ad portionem, vel præbendam institutam ad canendum, & uterque calleat æque cantum. at alter superat alterum egregia eruditione Theologiæ, Canonum, vel artium liberalium, & sit insignitus gradu Doctoratus, vel licentiaturæ, non ne magna iniuria fieret huic si postponeretur illi, qui solum cantum calleat? Non igitur sufficit ad excusandum conferentem a peccato, quod parum obstat Ecclesiæ violando iustitiam commutativam; sed oportet quod etiam parum obstat digniori postposito, violando iustitiam distributivam, quoniam non sufficit tollere alterum impedimentum, quando duo concurrunt.

Quare non crederem id licere, nisi haberet consentiente digniore, vel consentientibus dignioribus; cum eorum tamen consensu sic, iuxta illam regulam, ² scienti & consentienti non fit iniuria neque dolus. Quamvis arbitrator non sufficere consensum illorum quando notabiliter plus prodesset Ecclesiæ promotio dignioris: quæ eorum consensum non potest illius iuri publico nocere; licet si non solum consentirent, sed etiam renuerent accipere beneficium, & ad id compelli non possent, licite minus digno daretur, quia tunc non fieret iniuria dignioribus. ^h Quinto fallit, cum dignior non potest haberi, quia ut ait Caietanus, ⁱ Sicut extra latitudinem eligibilium sunt indigni, ita extra illam sunt qui non possunt haberi. Cuius dictum arbitrator habere locum etiam cum haberi potest dignior: sed magna cum difficultate: quia non videtur loquutus de possibilitate logica, sed tantum morali & ciuili. ^k

Sexto, videtur aliquibus fallere in resignatoribus, qui sine vlla consideratione dignitatis maioris sua beneficia renunciant in fauorem suorum cognatorum, vel amicorum, pro quibus facit, quod illi non sunt promotores, neque conferunt beneficia quæ resignant, sed tantum eis renunciant in manibus eorum, ad quos spectat ea conferre, vel renunciationem admittere. ^l Contrarium tamen tenet Sorus, ^m & merito quidem: quoniam etsi non sunt collatores, neque conferant beneficia sua, sunt tamen

causa

a c. præcipimus 12. q. 1.

b in titu. de electio. §. Et cum humana Verfic. Ego. N. 2. c. c. 18. de re for. sess. 24.

d c. 8. de re for. sess. 24.

e in d. 9. 9. art. 4.

f c. ex tua. riu. de autor. & s. pallij et l. si domus. ff. de ser. Urban. præd. §. assertis. inst. de nuptijs. g c. scienti. de reg. iur. lib. 6.

h c. si diligenti. de for. competent. l. sus pub. ff. de passis.

i in d. q. 63. ar. 2. not. 4. k arg. l. Ne pos Proculo ff. de Verb. sig. c. faciat. 12. q. 2.

l arg. c. admonet. & c. quod in dybys. de renu. & gl. cle. 1. de renu. & c. cle. 1. de re r. permur. m li. 3. q. 6. ar. 2. sub ff. d. ius. & ius.

a c. fi. de in
iurijs. l. qui
occidit. ff.
ad l. aquil.
b cap. 1. ad
Rom. c. 1. de
off. deleg.

causa cōferendi ea suis cognatis, vel ami-
cis minus dignis, & qui causam damni
dat, damnum dedisse videtur. ^a Et non
solum, qui est causa peccati, sed etiā qui
consentit in illo peccat secundum Apo-
stolum. ^b Quam Soti conclusionem, &
(qua illa nititur) rationem consequitur
gravius peccare Prælatos admittentes
huiusmodi renunciations in favorem
cognatorum & amicorum minus digno-
rum, quam ipsi regnatores. Cōsequitur
etiā non solum resignatores, & admit-
tentes resignationes, sed etiā omnes
alios parentes, cognatos, heros, & ami-
cos, ea recta vel indirecta via etiā si-
ne vilo pretio, & simonia procurantes,
peccare mortifere. quod si cōcedas, quis
saluus erit? cum passim ab omnibus, &
vbique gentium hæc fiant, aut certe pro-
curentur, vel optentur, aut approbentur.
Quare præfata conclusio Soti limitan-
da videtur primo saltem in permutatio-
ne beneficiorum candido animo facta,
cum iustitia commutativa nitatur, iux-
ta quoddam cap. ^c Dixi *candido animo*

c c. eū olim.
de rerū per
mutat. et c.
I. & cle. 1.
eo. tit. lib. 6.

facta; quoniam auderem excusare a pec-
cato permutationes & renunciations
illas, quibus aliquot senes eruditi, & exē-
plares viri renunciant causa permuta-
tionis, magna & pingua beneficia cum
paruis nepotum, cognatorum, vel ami-
corum suorum exiguæ virtutis & erudi-
tionis, ea causa principaliter moti, ne
ipsis senectute deficiētibus, sua pingua
beneficia extra suam familiam, & suos
amicos alijs conferantur. tum quia prin-
cipalis causa, & finis dispositionis spiri-
tualis nō debet esse res temporaria per
supra tradita: ^d imo per alibi ^e dicta,
quandam simoniam sapit. Dixi *ea sola*
causa principaliter moti; quia si principa-
liter mouerentur spe probabili, quod re-
signatarij studebunt virtuti & litteris ad
obsequiū Deo, & minus principaliter,
vt eos & cognatis eorū paupertate, aut
calamitate oppressos, leuēt, consolentur,
& in virtutis officijs cōtineant, iuuā-
do parentes, aut alios cognatos pro sua
conditione pauperes, & locando sorores
vel alias cognatas pro sua cōditione pau-
peres, satis tolerari posse videtur propter
limitationem sequentem: nempe,
quod secundo limitanda videtur præfa-
ta cōclusio Soti ne procedat in resigna-

tore, qui resignat beneficium ea mente,
vt detur alicui suo cognato, vel extra-
neo tam digno quam est ipse, ommissis di-
gnioribus; cum enim posset ipsēmet re-
tinere nulli videtur iniurius, q̄ procu-
ret vt illud conferatur ei, qui est æque
dignus ac ipse: nam qui doctor potest le-
gere per substitutum, satisfacit substi-
tuendo æque peritum, vt tenet Barth.
communiter receptus. ^f

Limitari posse videtur conclusio præ-
dicta principalis, nempe non licere cō-
ferre minus digno postposito digniore,
quando in minus digno concurrunt ali-
qua pietatis, misericordiæ, vel vtilitatis
publicæ, quæ conficiunt iustam causam
arbitrio boni viri, vt præferatur dignio-
ri, etiam si non efficiant eum digniore.
tum quod bona pars virorum prudentū
laudaret Papam, qui mortuo in Curia
quopiam de S. Sed. Apost. & de republ.
Christiana egregie benemerito (qui sui
beneficij retribuis parentes, fratres, vel
sorores pro sua conditione pauperes ad
honeste viuendum, vel ad discendas bo-
nas artes aiebat) conferret illud benefi-
cium fratri eius, digno quidē eo, sed mi-
nus multis alijs extraneis, principaliter
quidem, vt inferuieret Deo, minus prin-
cipaliter autē eo quod probabiliter spe-
ratur id ipsum, quod frater faciebat, fa-
cturum. tum quod nemo damnat colla-
tiones beneficiorum, quas nōnunquam
Maximi Pontifices, & alij faciunt ad pre-
ces obnixas Monarcharum, & aliorum
summatū postpositis dignioribus, prin-
cipaliter quidem vt Collatarij seruiant
Deo, minus principaliter autem, vt con-
seruent vel augeant voluntatem rogan-
tium ad cultum Sed. Apostolicæ, fideiq;
reipub. Christianæ augmentum, vel ad
aliquam pacem publicam iustandam. tū
quod supra diximus, quod Papa iuste
potest etiā post Concil. Tridentinum
dispensare, vt quis habeat plura benefi-
cia, quorum vnū sibi sufficiat, eo quod
habeat parētes, fratres, sorores, neptes,
vel alias cognatas pauperes, quos eum
oporteat alere, collocare, vel in aliquā
viam salutis æternæ dirigere. tum deni-
que quod ratio quare collatio fieri de-
beat digniori, est, quia maior inde vti-
litas & decor Ecclesiæ, & rei Christianæ
insurgit. Ergo eadem ratione, si ali-
quo

fl. nemo. ff.
de duobus
reis.

d in Misc.
proximo. &
loci ibi ci-
tatis.

e In Manu.
conf. c. 23.
num. 99. &
100.

f l. 1. de
off. deleg.

a l. non pos-
sunt. ff. de
legib. c. da-
dum 2. de
elect.

quo iusto respectu maior utilitas & de-
cor Ecclesiæ, & rei Christianæ insurge-
ret ex eo, quod aliquo casu collatio fiat
minus digno, poterit illi fieri iuste, ar-
gumeto a simili quod valet, ^a præsuppo-
sita enim dignitate siue idoneitate per-
sonæ collatarij tam maior dignitas. quā
maior pietas, misericordia & maior vti-
litas rei Christianæ accedunt vti quidā
cumuli perfectionis, & ita potest in vno
casu alius maioris pōderis esse q̄ alius.

9 Tum quod memini laudatā fuisse in
quadam parçcia præsentationem vnus
populi, qua minus dignum ætate, lite-
ris, & virtute præsentavit, prætermis-
s aliquanto dignioribus, eo quod erat fra-
ter præmortui, & filius patris optime de
Ecclesiā, & populo meritum, & erat
bonæ indolis, & longe pauperior, & ali-
quāto genere honestior illis. tum quod
merita publica parentum, fratrum, pa-
truorum & auunculorum posse hanc le-
gem de digniore præferendo mitigare,
plurimum facit commendatio illa, qua
quidam Pontifices maximi (in quibus
teste Platina, ^b fuit ille doctiss. iuxta ac
pijssimus Pius II.) iamiani morituri cō-
mendarunt sacrosancto Cardinaliū Col-
legio nepotes, & cognatos aliquot suos
orphanos destitutos, & pro sua cōditio-
ne pauperes, quo qui eligeretur Papa
iuuaret eos beneficijs. Commendatio
enim illa parum prodesset, nisi confer-
re possent eis (si essent digni) beneficia
prætermis-
s aliquando dignioribus, ut palam est.
Dixi supra præsupposita dignitate siue
idoneitate: quia licet interdum minus
dignus literis & moribus præferatur ob
aliquas alias qualitates digniori, & me-
liori, nunquam tamen indignus, & ma-
lus debet præferri digno & bono, ut di-
ctum est supra, ^c post vtrumque Tho. ^d

c i Misc. 35.
d 2.2. q. 63.
art. 2.

MISCELLANEVM XXXIX.

- 1 Beneficij collatarius an peccet quoties
collator, & contra
- 2 Beneficium qui dat vel accipit, princi-
paliter sit præsens, peccat.
- 3 Beneficium collatum accipere sit me-
lius quam appetere.
- 4 Consentiens actui peccati non omnis
peccat.
- 5 Eleemosyna male data, ut bene capiat.

- 6 Beneficia dantes & capientes hac dola-
re debent.
- 7 Beneficium dare indigno, et dare minus
digno, & dare digno sine inepto, vt
sunt peccata inæqualia.
- 8 Beneficij iuste obtenti retentio sine ine-
pro mala.
- 9 Actus sit malus non solum sine malo:
sed etiam inepto.
- 10 Finis principalis boni actus nihil tem-
porale esse.

Q uod quotidianæ quæstionis est,
an quoties peccat promouens ma-
le, eo quod promoueat minus dignum
posthabito digniore, vel ob aliam cau-
sam, toties etiam promotus peccet, &
econtrario, An quoties peccat promo-
tus peccet etiam promotor? Nam pro
parte affirmante facit primo, quod con-
sentiens peccato peccat, secundum Pau-
lum ad Roman. ^e

Secundo, quod petere, & appetere si-
bi quod debetur alteri, videtur esse con-
tra præceptum Decalogi ^f decimum,
Non concupisces rem alienam. relatū in
quadam glo. ^g Conferri item vni, quod
est conferendum alteri est contra iusti-
tiam, quæ reddit vnicuique quod suum
est, ^h & vtrumque horum videtur inter-
uenire, quoties promotor confert bene-
ficiū minus digno illud acceptanti.
2 Sed contra dicendum est. Tum quia
fieri potest, ut superior promoueat ali-
quem suum cognatum, vel amicum, quē
credit esse minus dignum alio, & tamen
ipse promotus iuste ignoret: & ita pro-
motor peccat, ob malam conscientiam,
& promotus excusatur ob iustam igno-
rantiam. ⁱ Tum quia fieri potest, quod
promotor conferat beneficiū amico vel
cognato principaliter vt præsens, siue ob
honore, & reditus, & promotus dignus
acceptet principaliter vt pro sit proximo,
& obsequatur Deo: & ita promotor
peccabit ob inordinatum finem, & pro-
motus excusabitur ob ordinatum per su-
pra dicta. ^k Tum quia promotus nulli
videtur esse iniurius acceptando bona
fide munus a superiore collatū, sine vl-
la sua petitione formali vel æquipollen-
ti iniusta præcedente: quia non quoties
4 est peccatum petere vel appetere lo-
cum superiorem, est peccatum sponte
oblatum

e ad Ro. 1.
& ca. notū.
2. q. 2. c. 1.
de off. dele.
f Exod. 20.
g c. qd adul-
terio graui⁹
32. q. 7.
h l. iustitia.
ff. de iur. &
in re. §. 1. in
stit. eod. tit.

i c. 2. de con-
stit. c. Apo-
stolica. de
cle. excom.
ministr.

k in duob.
misc. proxi-
mis.

*a. c. qui episcopus
tum. 8. q. 1.
b. c. in scrip-
turis ead.
c. 2. q. 9.
c. 2. q. 1.
185. art. 1.
ad tertium.
d. c. 1. de off.
delegat.
e. arg. c. fin.
de iniur.*

oblatum accipere: nam secundum com-
munem semper peccatur a petentibus
Episcopatus, non tamen ab accipientibus
Episcopatus, ut sentit Augustinus, ^a &
Gregorius, ^b & exprimit Thom. ^c Dixi
bona fide; quia si promouendus videtur,
quod promotor ob cognitionem, vel ami-
citiam confert ei pingue beneficium, post
posito scienter digniore, & id sibi pla-
ceret non excusabitur a peccato; cum con-
sentiat peccanti, ^d & iniuriam facit, ^e
sciens eum peccare. Dixi etiam æquipol-
lenti: quia frequenter non sunt petiti-
ones formales, & directæ, sed æquipollen-
tes, & indirectæ. Tum quia etiam econ-
trario frequenter promotus peccat ac-
ceptando beneficium principaliter, vel
vel æque principaliter propter honorem,
& reditus, & ut præsit, & non promotor
conferendo illud principaliter ob obse-
quium Dei, & ut proficiat. Tum quia fre-
quenter superior, falsa informatione il-
lius, qui est promouendus, vel alius pro
eo promouet eum credens esse dignio-
rem alijs, & ipse promotus scit contra-
rium, & tacet, & ita promotorem excu-
sat iusta ignorantia, & promotum accu-
sat mala conscientia per iura prædicta.
4. Ad prius oppositum respondetur, quod
non omnis qui consentit actui, qui est
peccatum, peccat, sed solum qui consen-
tit ei, quem scit esse peccatum, & con-
sentit in eo quatenus esse peccatum: &
consequenter non qui iuste ignorat il-
lum esse peccatum, vel consentit in eo,
alia ratione, quam quia est peccatum.
Verbi gratia consensio donationi rei fur-
tiuæ, ignorans eam esse furtiuam, vel
sciens illam esse furtiuam; sed non ea ra-
tione qua est peccatum, sed alia puta,
ut seruent illam domino suo non pec-
co, quia priori casu ignoro illum pec-
care, & ita non consentio in peccato. ^f In
posteriore vero consensio quidem actui
donandi sciens illud esse peccatum, sed
non illa ratione, qua est peccatum; & ita
non pecco: sicut sancte et consentimus per-
cussioni Christi, quatenus fuit actus pa-
tientiae ipsius indicibilis, licet detestetur
eam quatenus fuit actio incredulo-
rum detestabilissima, iuxta illud gl. 3.
Actio displicuit, passio grata fuit. sic pro-
motor ignorans conferentem beneficiū
peccare, potest collationem acceptare

sine peccato; imo & sciens conferentem
peccare ob malum animū: quia confert
ei principaliter ut præsit, & non ut pro-
ficiat, potest acceptare illam, quatenus est
donatio beneficij ea mēte ut proficiat prin-
cipaliter. Sicut & pauper potest consen-
tire largitioni elemosynæ, quatenus
est sua subuentio, non consentiendo ei,
quatenus est actus vanæ gloriæ, ob quā
credit sibi esse largiri.

Ad posterius oppositum respondetur
concedendo quidem, quod aliquādo &
utinam non frequenter in collatione be-
neficij cōcurrat inordinata cupiditas be-
neficij alteri debiti, cum iniuncta faciē-
tis eam vni, cum deberet fieri alteri; sed
negamus id semper contingere, cum fre-
quenter cōtingat collatorem inique, vel
iniquo animo conferre, & promotum
æque, æquoque animo collationem ac-
ceptare, & contra promouendos inique
vel iniquo animo collationes petere, &
collatores æque æquoque animo eas fa-
cere, per supra dicta.

Ex quibus facile inferas, plurimos
promotores peccare non solum confe-
rendo beneficia indignis, & dignis post
habitis dignioribus, sed etiam malo vel
inepto fine conferendo illa: & eōtrario
plurimos promotos peccare, non solum
appetendo, petendo, & acceptando be-
neficia quibus non sunt digni, vel scien-
tes, quod per eas sit iniuria dignioribus
sed etiam appetendo & acceptando ea
malo, vano, vel inepto fine; & ideo ne-
cessarium esse multis promouendis, &
promotis, refrenare, dolare, aut certe
mutare suas beneficiorū appetitione s
petitiones, & acceptationes. Multos itē
promotores oportere reformare, vel
mutare suas voluntates promouendi, &
conferendi, non solum eas, quibus volū
promouere indignos, vel dignos post ha-
bitis dignioribus, sed etiam eas quibus
cupiunt promouere vel promouent ma-
lo, vano, vel inepto fine, siue principa-
lius promouendo ob honorem, & redi-
tus, siue ut præsent, quam ad obsequium
Dei, & ut proficiat, vel æque principaliter
ut præsent, ac ut proficiat.

Aduertendum autem plurimū, quod
non parum refert inter peccatum, quod
cōmittitur in promouendo indignos ex
vna parte, vel dignos posthabitis dignio-
ribus

*f. l. si quis p
errorē. ff. de
iurisd. om-
niū iudicū.
ca. quāuis,
28. dist.
g. c. 1. de cō-
secr. Eccl.
lib. 6.*

ribus ex altera, quia licet utrūq; sit mortiferum per supradicta, quod in committitur admittendo conferendo digno posthabito digniore, non reddit promotionem nullam, vt supra dictū est, ^a peccatum vero quod committitur conferendo indigno frequentissime reddit collationem nullam, per ea quæ infra dicemus, & supra tetigimus.

a Misc. 38.

bi Misc. 34.

7 Aduertendum item, quod inter peccatum quod admittitur in conferendo indigno, vel minus digno, posthabito digniore ex vna parte, & peccatum quod committitur conferendo digno, vano vel inepto fine, siue principalis ob temporaria, quam ob spiritualia, vel æque principaliter ob vtraque ex altera, plurimum differt: quia hoc tantum est veniale licet graue, dummodo eo animo conferatur, vt debeat facere omnia quæ beneficium de præcepto requirit; illud aut mortiferum per supradicta. ^c Quod ipsum dicendum est de acceptatione beneficij ab indigno facta ex vna parte, & acceptatione vano, vel inepto fine, a digno facta ex altera: quia hoc est veniale dummodo acceptet animo implēdi omnia quæcumque beneficium acceptatum de præcepto requirit, & illud mortale per supradicta.

c Misc. 37.
e in Miscel. 34.

d c. cū minister. 23. q. 5. adiunctis illis q̄ ei nuper adieci-
mus.
e c. 4. de diuini nomi.
f 1. 2. q. 7. art. 1. & 7.
19. art. 4. q. dist. 38.
h c. iter & c.
i 116. q. 3. cōclu. 5. nu. 3.
et in Ench. de Oratione
c. 6. n. 2. & c. cum minister. 23. q. 5. nu. 2. i in quolib. 10. litera B. & C.

8 An autem retentio beneficij iuste acceptati fiat illicita eo, quod principalis retineatur propter honorem & redditus, siue vt præsit, quam propter officij spirituale, siue vt profit, quæstio noua est. Cui tamē nuper respondimus, quod sic, per illam regulam Topicam, Cuius finis malus est ipsum quoque malum est. & quia nullus actus, cui deest aliqua circumstantia, ad bonitatem requisita, qualis est circumstantia, ^d finis boni, & apti, est bonus, iuxta illud Dionysij, ^e Bonum con-
stat ex integra causa. & tradit Thom. ^f & tradunt omnes lib. 3. sent. 8. & vt alibi cōclusimus ^h post alios præsertim Adrianum VI. ⁱ quod ad bonitatem actus, non solū requiritur quod finis eius principalis sit bonus, sed etiam quod sit aptus, ita quod sit maius bonū illo, quod ad ipsum ordinatur: adeo quod nullum bonum temporariū pōt esse finis aptus cuiuspiam actus virtutis nec rei spiritualis, cum hac parte præcellant omnia bona temporaria: & adeo quidem, vt Ca-

ietanus, ^k afferat mortiferum peccatum esse, facere finem rei spiritualis bonum temporarium, cuius tamen contrarium firmis rationibus supra ^l tenuimus, asserentes esse quidem peccatum graue, sed tantum veniale.

k 2. 2. q. 1. 185. art. 1.
l Misc. 37.

MISCELLANEVM XL.

- 1 Beneficium an iuste competat minus dignus cum digniore.
- 2 Confessorij multum rem Christianam augent.
- 3 Beneficia competunt per duplicem cōcursum, quorum alterum nullus, aut rarus seruat.
- 4 Beneficij collator quare non dicitur liberalis.
- 5 Rex Philippus II. hac in re laude dignissimus.
- 6 Concurrenti seu opponendi ad beneficia duo modi.
- 7 Beneficium qui composuit duobus modis potest esse indignus.
- 8 Beneficij collatio quo litterarum, & vel morum defectu nulla.
- 9 Iuri ad rem per concursum quæsitio non derogat Papa.
- 10 Beneficij competitor minus dignus, quis peccat.
- 11 Episcoporum in concurrentes fraus magna.
- 12 Beneficij competitor minus dignus an, & quomodo potest excusari a peccato concurrente cum digniore. & 13.
- 12 Competitorum excusatio communis an excuset.
- 14 Competitores, vt graue, grauius, et grauissime, peccant.
- 15 Competitorum intercessores qui grauiter peccant.
- 16 Competitor imponens, vel reuelans crimen, vt peccat.

Quod quæstio quotidiana in prætorio præsertim diuino est, de Candidatis siue concurrentibus, & competitoribus ad quærendas ecclesias parochiales iuxta præfatum decretum Concilij Tridentini, ^m & ad alia officia vel munera, quibus est orandi onus annexum, qualia sunt oīa beneficia Ecclesiastica, quales capellanix, & si non sint beneficia, quales Cantoria, siue officia canēdi psallendi.

m c. 18. de refor. ses. 14.

psallendi, & organa Ecclesiastica pullan-
di, & id genus alia; quæ tunc inquam quo-
tidiana est de præfatis muneribus oran-
di, an qui sunt minus digni eis, possint
absque peccato competere illa, & in are-
nam suæ concursus examinationis de-
scendere cum alijs se dignioribus.

Ad quam quætionem dico primo,
quod illa est satis similis illi quotidiane
quæ passim occurrit confessarijs in Aca-
demijs, & collegijs studiorum, ubi gym-
nasia, & collegia per concursum candi-
datorum deliguntur suffragijs doctorum
scholasticorum, vel collegarum, patro-
norum, examinatorum, vel aliorum ad
quos ea res pertinet, quæ de re quadam
diximus alibi, & præsertim in Manuali
Confessariorum. ^a

a. c. 17. a. n.

*69. præfer-
tim nu. 73.*

¶ 74.

b. lib. 3. q. 6.

ars. 2. col. 7.

¶ ult. de in-

stit. & iur.

c. libro 10.

Secundo, quod circa hæc tot fui an-
tequam in urbem appellerem interro-
gatus, & tot posteaquam in eam appuli,
ut vix iusto libello eis satisfieri possit.
Quia tamen multi viri prudentissimi
(in quibus est Sotus ubi supra; ^b maxi-
me vero Reverendissimus in Christo
pater Episcopus Rossensis, Ioannes
Leslæus, Illustrissimo genere prognat-
us, omnigenaque eruditione clarus, in
libro, quem de gestis Rerum Scotorum
pietate, prudētia, & modestia refertum,
dictionisque politie nitentē nuper edi-
dit) ^c arbitrantur propter neglectum
curæ animarum hæreses, & alia multa
mala evenisse orbi Christiano, ex eo quod
prælati desierunt habere in distributio-
ne beneficiorum iustam meritum ratio-
nem, subijciam pauca generalia, per
quæ confessarij animarum salutem ze-
lantes (quibus, tanquam rem Christiana-
nam maxime promouentibus inferuire
percipio) facilius possint admonere ali-
quos sibi contentes; quæ in hac re ad-
mittuntur peccata.

Tertio, quod competitores eiusdem
beneficij, Cathedralæ, vel muneris ab eru-
ditoribus appellatur candidati, eo quod
olim candida veste amicti poscebant suf-
fragia, et dicuntur ambientes, eo quod
circumbat suffragatores: Vulgo autem
in urbe vocantur concurrentes, & in Hi-
spania cōpetentes, & oppositores. Actus
autem competendi dicitur vulgo con-
cursus in urbe, & alibi competentia, &
oppositio. Est aut (licet a nemine quod

meminerim legi expressum) duplex Al-
ter qui a iure naturali & diuino dicta-
tur, alter qui a iure humano communi
vel particulari præscribitur. Concursum
qui a iure naturali & diuino dictatur,
requirit, ut distributor aliquanto tem-
pore arbitrio boni viri determinando de-
beat ante, & post vacationem delibera-
re de personis, quibus debeat illa distri-
buere, & non statim ac sciverit illa va-
care, vel se posse illa cōferre, nec primo
aut alteri roganti, absque alia considera-
tione illa distribuere. quod probatur illo
iure naturali, quo dicitur eum qui te-
netur facere aliquid bene, teneri præ-
mittere id, sine quo id bene facere ne-
quit: sicut & qui potest facere aliquid,
potest facere id, sine quo illud fieri ne-
quit. ^d At palam est, distributorem be-
nificiorum, vel aliorum munerum publi-
corum non posse illa bene ut plurimum
distribuere, quibus conuenit, nisi præ-
missa deliberatione aliqua de personis,
quibus sunt distribuenda. Quod autem
iure diuino idem fieri debeat, satis visus
est sentire Paulus, ^e cum Timotheo sic
præcipit, *Ne cui cito manum imponas*, ^f
nam exponens id S. Thom. ^g sic inquit.
*Agit de promotione, & monet, quod sicut
non debet cito puniri; ita non debet cito pro-
moueri. Facit etiam quod ipsemet Paulus
subdit pro ratione sui dicti, Neque
communicaueris peccatis alienis.* Quod
exponens idem Thomas sic ait, *Quia si
inordinate promoueas, & ex hoc contingat
peccatū eis, vel plebi, hoc tibi imputabitur.*

Ex quibus inferitur primo, quod illa
conclusio recepta, & probata, ^h cui sa-
tis cōcordant Concordata Ecclesiæ Gal-
licanæ, ⁱ quod Collatores beneficiorum
exercent liberalitatem, non quidem in
conferendo, quia tenentur conferre: sed
in cui vel quibus conferendo: quia pos-
sunt illa quibus volunt conferre, non est
intelligenda (ut multi collatores intelli-
gunt) scilicet quod possunt conferre il-
la, sine peccato quibus, quando, & quo-
modo eis libet, cognatis, familiaribus,
& amicis, dignis, & non dignis, & digno-
ribus, & minus dignis, & subito cum va-
cauerint, & maxime primis vacationis
monentibus, & rogantibus, etiam diplo-
mate visis: sed intelligenda est, quod col-
lationes factæ dignis, erunt quidem va-

lidæ,

*d. l. 2. ff. de
iurisd. om.
iud. c. præte-
rea de offic.
deleg.*

*e. 1. ad Tim.
c. 5. relatus
in c. 1. 25. d.
et in c. quid
est. 78. d. et
c. cū nobis.
de electio.*

f. in d. c. 5.

*g. in c. rela-
ti. ad iud. c.
gl. de prob.
h. §. 1. ut de
collat.*

lida, sed conferrentes peccant, si non de liberant, quantum debent prius de personis, quib⁹ illa beneficia sint distribuenda, & qui sunt digniores, & magis non conferendo ea illis, etiam si tardius, vel nullatenus illa peterent, quod a nullo Episcoporum satis seruati memini audire toto tempore quo in Hispanijs & Gallijs degi, nisi a duobus tantum, qui non conferebant beneficia petentibus, neque rogantibus, nisi scirent eos esse digniores alijs clericis suorum episcopatu, sed ipsi rogabant eos, qui sudabant in Academicis virtutibus & literis (quorum catalogum in libris suis scriptum habebat, cum informatione, quam quotannis de vita & stipendijs eorum per fideles amicos faciebant) ut vellent accipere illa beneficia, & ad iuuandum se in pascendis gregibus sibi commissis, quam citius possent venire.

Secundo, quod hinc videtur habuisse originem illud privilegiu^m Ecclesie Gallicane, quod omnes ordinarij Collatores tenentur conferre graduatis & nominatis in Academicis omnia beneficia vacantia in quatuor mensibus scilicet, Aprilis, Iulio, Octobri, & Ianuario: cum enim collatores conferrent pro libito suo beneficia omnia, quibus volebat, oportuit inuenire viam, qua saltem pars tertia eorum conferretur eruditis, & in Academicis versatis. Et quamuis nulla glossarum concordatorum, nec aliorum statutorum prefata Ecclesie, vnde illa fuerunt desumpta, animaduertent, admonendi tamen sunt omnes ordinarij Galliarum, quod non possunt alias duas tertias beneficiorum conferre pro libito, secundum prædicta iure naturali & diuino fundata.

Tertio, quod merito hac in re plurimum laudatur Rex Catholicus Philippus II. qui presentaturus ad beneficia sui iuris patronatus vacantia nunquam, vel rarissime primos nunciates vacationem beneficiorum, & se presentari ad ea rogantes, statim presentat, sed prædictum ius naturale, & diuinum obseruando expectat alios competentes, quo queat deligere digniores & aptiores.

5 Alter concursus, qui iure humano communi, vel particulari statuitur est quem superior debet ordinare habita vacationis notitia, præfigendo certum diem in

tra quem possint & debeant venire qui volunt, ad competendum illa, ea lege, ut præuia examinatione conferantur dignioribus, qualis est ille Concilii Tridentini, ^a iubentis eum fieri modo in eo præscripto, circa prouisionem ecclesiarum parochialium. Quales sunt etiam illæ, quæ debent fieri per statuta particularia id iubentia. In quorum utroque concursu solent admitti multa peccata, quædam per concurrentes, quædam per examinatores, & illos coram quibus fit concursus, quædam per promotores siue collatores & alios ius in re, vel ad re, vel ius implorandi officium iudicis tradere valentes. De quorum primis tantum dicam in hoc Miscellaneo.

Quarto, quod inter hos duos modos concurrendi magna est differentia a nemine quod sciam expresse perpenſa: in modo enim priore beneficium vacans, licet debeat vni ex competentibus vel digniori non tamen adeo, ut ita illi afficiatur siue debeat, ut collatio illius alij digno etiam iniuste facta non valeat, per supradicta: ^b quia ei nihil iuris in re, nec ad rem quaeritur. In posteriore autem ita afficitur siue debeat vni ex his, qui se intra terminum præfixum, iuxta tenorem edicti propositi, concurrunt, ut non possit illud conferri alteri postea venienti, etiam si fuerit dignissimus.

Quinto, quod qui petunt vel competunt beneficia per concursum, tantum & plus peccant concurrente & competente, quam facerent appetendo, de quibus dictum est supra: ^d cum competitio, appetitionem includat, & ei aliquid addat.

Sexto, quod multum refert, an indigentia sit talis quæ reddat collationem non solum malam, sed etiam ipso iure nullam, an vero talis, quæ reddat ipsam quidem malam, sed non iure nullam: quia priore casu peccat, & mortifere quidem petendo beneficium, & plus accipiendo, & retinendo, & tenetur ad relinquendum illud, & restituendos fructus acceptos; ^e posteriore autem peccat quidem petendo, & accipiendo: non tamen retinendo, si rectificare voluerit suum appetitum, & intentionem, & facere omnia quæ debet, ut dignus eo efficiatur, nec tenetur restituere fructus per ea quæ notat Innocentius communiter receptus, ^f & Panor. g.

Septimo,

a Sess. 24.
cap. 18.

b In Misc.
34. & 35

c arg. cle. 1.
de concess. p. b.
i prim. et s.
secus adiun
ita gl. verb.
intra mēse.
d In Misc.
36.

e c. 1. de reg.
iur. li. 6. et c.
sa. p. c. gra.
uis. de rest.
spol. & nota
ta in illis.
f c. cum no-
stris. de con-
cess. praben.
g c. Genera-
bilis. de p. b.

Septimo, quod indignitas illa reddit promotionem nullam ipso iure, quæ de scendit ex aliquo defectu illorum, quæ Alexander III. in Concilio Lateranensi, ^a requisivit ad beneficia suscipienda, nempe ætatis maturitas, grauitas morum, literarum scientia, & natiuitas legitima: prouiso enim facta alicui patienti alicuius horum defectuum, est ipso iure nulla; vt satis decernit ipsemet Alexander, ^b declaratus a Panor. ibidem, & a Belyno, & citatis ab eo. ^c Per defectum autem literaturæ nō debet intelligi defectus scientiæ competentis, sed torius literaturæ: ita quod nesciat legere, per quædam iura in hoc apta: ^d licet enim defectus scientiæ sufficientis reddat collationem iniustam, non tamē reddit nullam, si non reddit prorsus amulum, siue illiteratum. & per defectum morum grauitatis non debet intelligi omne peccatum mortiferum, quod inducit defectū gratiæ gratum facientis, sed solum illud, quod est graue, quodque comitatur et defectus bonæ famæ seu infamia, vel (vt ita dicam) notorietas, per supra dicta, ^e vel sit tale per quod inducatur irregularitas, excommunicatio, suspensio, vel alia inhabilitas specialis ad beneficium. Vnde indignitas resultans ex mortali occulto quamlibet graui non impediēte executionem post pœnitentiam, neque inducentem irregularitatem, vel inhabilitatem specialem, non reddit collationē nullam. & consequenter non est nulla, licet sit iniusta collatio facta appetenti, vel petenti beneficium principaliter ob temporaria bona, vel ad otiaudum, vel sine proposito actuali, vel virtuali dicēdi, vel sufficiēdi ea ad quæ beneficium de præcepto obligat. Per quæ, & superius ^f tradita longe clarius, quam alibi resoluitur questio illa grauissima; An collatio facta criminosa valeat, quā Fel. & citati per eū s. multū confundūt. ^g Octauo, quod ex his colligitur ratio respondēdi ad quæstiones graues occurrentes de indignis, qui per cōcursum expressum inducunt iure humano consequuntur beneficia: nam si indignitas fuerit primi generis, non dabit eis Papa remedium retinēdi illa, etiam quoad forum conscientiæ tantū: quia non vult præiudicare iuri ad rem quæsito per cō-

cursum suis competitoribus, nisi consensirent illi facti de præfato defectu certiores, ^h vt sepe respondimus, si autem est secundi generis dabit pro sua benignitate, saltem ex causa iusta remediū oportunæ dispensationis. Dixi supra eodem Miscell. de his, qui per cōcursum expressum iure humano inducunt, &c. quia hoc non haberet locum in conlequitis per cōcursum tacitum, siue iure naturali seruandum, cum per illum nullum penitus ius quærat concurrentibus, vt prædictum est. ⁱ

10. Nono, quod etiam videtur peccare mortifere minus dignus concurrēdo in cōcursum cum eo, qui est notorie, vel manifeste dignior ipso, prosequendo saltē cōcursum vsque ad examinationis vel suffragationis finem, vt satis mihi videtur sensisse Caietanus. ^k Tum quia videtur dare causam peccati mortifere examinatos vel suffragatoribus. vel collatori, nocendo notabiliter Competenti, quod est mortiferum, secundum mentem Beati Pauli. ^l Tum quia lædit notabiliter digniorem, etiam si beneficium assequatur obligando eum ad faciendū aliquot impensas, & dandas propinas, quæ examinatos, vel alijs de more, vel statuto eis debentur, quod est mortiferum, iuxta mentem Augustini. ^m Dixi contra notorie, vel manifeste digniorē: quia concurrere cum alio digniore, sine dolo, & mēdacio, quo detrahat, vel alias noceat ei, quem putat esse digniorē ea consideratione, quod forte aliquo respectu honesto putauit superior se esse digniorem. vel æque dignum, posset iuste concurrere in vtroque modo concurrēdi supradicto, vt notabiliter dixit Caietanus, ⁿ quia vt ait Paulus iurisconsultus, ^o non tenetur quis suum ius dubiū dimittere indiscussum. Dixi animo prosequendi cōcursum vsque ad finem Tum quia ratio peccati mortiferi cessaret, si antequam damnum notabile inferretur digniori a prosecutione desisteret, ^p nō etiam, vt nobis videtur peccaret prosequendo vsque in finem, quando id faceret, eo sine vt obuiaret fraudi, qua quidam prælati post Concilium Tridentinum feruntur vsi ad conferendum ecclesias parochiales suis amicis parū inhabilibus, faciendo sequentia.

b arg. c. super eo. & off. dele. et reg. cæcel. de nō prauidican do in. q. s. i. q. s. i. o.

i in 4. dist.

k in sum. verb. beneficii.

l c. 1. ad Ro. c. notū. 2. q. 1. cap. 1. de off. deleg.

m ca. pena. 14. q. 5. tra. datur in Ma. nua. conf. c. 17. post pri.

n in d. sum. verb. beneficii. ar. 2. o in l. illud. ff. de petie. hared. et ibi gl. not. p arg. c. cū cessante. de appellat.

Primum vocando, & rogando aliquot amicos suos dignissimos, ut cōcurrerēt ob finē quo aliqui mediocriter, sed minus digni eis, & digniores aliis suis amicis nollent concurrere frustra cū illis dignissimis Secundo consulendo prafatis ecclesiis cōferrent, ne frustra concurrerent contra tam manifeste dignos. Tercio admitendo clam suos amicos parum habiles, ad concursum sub finem termini ad cōcurrendum pfixi. Quarto, rogando post lapsum prafati termini illos dignissimos, ut desisterent a progressu concursus, quo nullo alio concurrente, leui examine pramisso amicis parum dignis ecclesiis cōferrent, in hunc inquam finem, iuste posset minus dignus probabili liter id suspicans cū dignissimo quoq; concurrere, quia hominum malitijs, ut ait Iuriscōsultus, ^a obuiare licet.

12 Decimo, q̄ quotidiana quæstio est, An cōpetens, qui se agnoscit minus dignum alijs cōcurrentib; excusetur a peccato, eo quod id faciat, non ut manifeste digniori prapōnatur, sed ut possit al legare se iam alias concurrisse, uel concurrisse cum uiro adeo digno, quod ei aliquādo posset esse honori, & ēt cōmodo, uel ne habeatur minoris, ut postpōnatur alijs, q̄ non sunt digniores ipso, & uolunt concurrere ut in alio concursu allegare possint, se iam alias concurrisse, & nō obtinuisse: ideoq; debere alijs, qui nunquā concurrerunt prafari.

Ad hanc quæstionem omiſsa longa disputatione, quæ super ea texti posset, rīdetur breuiter negatiue, scilicet quod non excusatur. Tum quia non licet querere honorem, uel cōmodum cum iniuria proximi, exemplo Gregorij, ^b tum p̄ illud Ambrosij, ^c nihil facias commendandi tui causā, quom̄ alius fiat. Tum deniq; q̄ propter nullum honorem uel cōmodum est peccādū, iuxta illud Matthæi. ^d Quid prodest homini totum mundum lucrari, si anima sua detrimentum patitur. relatum ^e alibi: posset tamen hīc uir pius excusari, si cum se in albo competitorum scribit, protestetur nolle conferri beneficium cum praiudicio N. quem agnoscit se digniorem, quodq; nullū suffragium sibi petit ex his, qui illi uellēt suffragari, quodq; libenter discederet a competentia, si alij

sibi æquales ab ea discedere uellent, quodq; si munus cōpetitum est adiudicandum ei, qui haberet suffragia plura, nollit, ut ullus, qui suffragaturus esset p̄fato N. si ipse non concurreret suffragaretur sibi, quodq; damnum impensurū, quod illi digniori eueniret, eo, quod ipse concurreret, est paratus restituere. Per has enim protestationes satis uidentur cessare causæ, ob quas suus concurrendi actus fieret sine peccato. ^f

14 Vndecimo, q̄ huiusmodi competitores peccant ēt sola mente desiderando expresse, uel tacite, ut prapōnantur alijs ēt dignioribus, grauius autem qui non sola mente sed ēt uerbo, uel scripto per se obnixissime & absolute rogāt suffragatores, uel promotores, ut eos prapōnant: grauiſſime uero qui procurāt, ut aliquot alij magnates, ut potentiores, uel multum ualentes grauiā, & amicitia apud suffragatores idē per se, uel per nuncios, aut literas faciāt, q̄ plane ualde illicitū est, nisi forte illis, qui se nouerunt esse alijs suis competitoribus euidenter digniores. Sola n. illa rogatio modesta (qua in concursib; siue op̄positionib; meis olim Salmaticæ ad munerā Cathedralrum utebar, & utendum esse publice, ac priuatim docebam) lice re mihi v̄r nempe quod serena mente, meritis omniū competitorum libatis, si mea indicarent maiora, uel paria, mihi gratificarentur, q̄ ceteris parib; gratificationi est locus. Vt episcopus, cum patronus laycus uariando duos æque idoneos ad beneficium ei prapōnat, potest alteri eorum gratificare, & utrū eorū uoluerit instituire. ¹ Quare grauius errant q̄ obnixè rogāt, & flagitant non solum Monarchas, summates, & medio cres, sed ēt infimates, & interdum impudicissimas fēminas, ut sine ulla modificatione rogent promotores eis conferant beneficia, Cathedras uel alia id genus munera, uel ad ea non nihil iuris prapōneant, agnoscentes coram Deo competitores earum esse longe digniores, siue concursus & competentia debeat fieri expresse iure humano siue tacite iure naturali, & diuino. Quantum uero erent huiusmodi rogati, & intercessores exequendo rogata, ipsi uiderint; mihi enim certū est eos grauius pecca

farg. ca. c. cessante de appel. et le. adigere. §. quāuis. ff. de iurepar. g. in c. cum aut, de iur. pat. ubi id annotat lo. Andr. cōt. rece. a. p. a. c. ab alijs ibi, c. a. c. a. Roco de iurepa. Serbo honorificum, q. 17.

a in l. i. sun doff. de rei uend.

b c. ecce 99 dist. c. in c. si q. uero 11. 9. 3. d. cap. 16.

e in c. Mart. ib. de Sim.

re, non solum in legem diuinā, & Christianam, sed et in illam ethnicam de rationis naturalis fonte deductā, qua Cicerō ethnicus

a lib. 1. de amicis. ait, *Cauterō nō amicis turpia, & inhonesta rogemus, ne ne pro illis rogati faciamus*, certū item multos eorū incidere in obligationem restituendi dāna q̄ digniorib; & ecclesijs intulerunt, iuxta ea quę alibi diximus.

b in Mann. conf. ca. 17. Duodecimo, q̄ manifestius peccat, num. 69. & qui competitorib; falsa crimina, uel falsos defectus imponit, uel occulta illegitime reuelat, quo minus beneficia uel alia cōpetita munera, aliquā tibi conuenientia consequantur, grauius aut q̄ minis, & terrorib; a competēdo illā, uel a prosequendo competentia, uel obcursum tam exēptū arcet, & impediunt: neq; a peccato hypoeris sunt ali enī q̄ falsas tibi uirtutes, aut falsa gesta sua aut parentum, & cognatorū suorum dolo narrant, quo suffragatorib; aut collatoribus digniores falso appareant & cōsequenter munera cōpetita male assequantur. Hi enī oēs non solum peccant supra dicta facientes, sed et si cōpetita consequantur munera, tenentur ad restitutionē, quia contra leges iustitię specialis peccando assequuntur, iuxta ea,

c in Mann. conf. ca. 17. nu. 69. q̄ alibi scribimus. Illi uero, qui collatoribus, uel suffragatorib; offerunt munera principaliter ob habenda eorū suffragia, & uota sine consensu ad obtinenda beneficia requisita, plus peccant plusq; tenentur ad restitutionē. Quippe qui simonia admittunt, aut q̄ pe-

d in c. sunt nonnulli. 1. q. 1. & tractata in prefato Mann. c. 23. num. 100. & seq. e qua est prima de sentent. exc. in ext. comm. 1. fin. comm. 2. ius est si id apud sanctam sedem Apost. fiat incurrunt penas illas grauiissimas extraneantis Bonif. VIII. c. innouate per fœl. record. Greg. XIII. per extraneantem ab ipso, quam nos iusto cōmentario nuper donauimus.

MISCELLANEVM XII.

Beneficij cōpetitores admittēs ut peccata. 2. Competitorum, & eximinatorum peccata. Beneficij cōpetitores admittēs ut peccata. 2. Competitorum, & eximinatorum peccata.

QUOD examinatores competitorū, & qui potestatem ad exāmen admittendi habēt frequenter, & grauius peccant. Primum quidē admittendo ad exāmen eos, quos iure nō deberent ad-

mittere, uel contra, non admittendo eos, qui iure deberent admitti, q̄ aliqui factum in Vrbe accepi ex falsa cōpetitorū suggestionē, & informationē potius, q̄ intentionis admittitum, (quę plimenda est sancta prauitate. Quare valde cauendū est ne facile inuidis & ei fauentib; credatur, iuxta canones in hoc aptos. Ad q̄ restitutionem teneantur hī oī admittentes uel excludentes. potest ex ij, quę alibi diximus colligi.

Secundo solent examinatores peccare, cōdicando per se, uel per alios amicis examinandis puncta q̄ interrogabuntur ut pramōniti superent alios non pramōnitos, contra q̄ prudenter in Episcopatu Palentino cautum est, ne ullus examinatorum (ante quā intra conclauē conueniant oēs) nouerit, quę sint interrogandi, sed calu, uel ab iustante aliquo aperitur liber Sententiarū Theologis, & Decretalium Canonistis, & Logicę Aristotilis Artistis, & Hieronymi, uel Cypriani, uel alius similis humanistis, ut ex tpe super eo loco, qui contingerit rīdeant, q̄ aliquando memini dicere fœl. record. Greg. XIII. esse adeo necessarium, qd̄ aliq̄ timere posset eruditissimus quisque Canonista concurrere cum scolasticis eiusdem facultatis anniculo, cum possent deligi puncta insueta tractari, ad quę non posset ex tpe ullus eruditissimus, uel mediocriter rīdere: Anniculus aut pramōnitus posset copiose satisfacere, quod aliq̄ factum esse in urbe a fide digno accepimus. Sunt & lata contra hoc periculum tam imminens, in dicto Episcopatu Palentino statuta, quę gratia breuitatis non refero.

Tertio, peccare solent prefati examinatores illis modis, quib; alij iudices q̄ non parent Innoc. III. sic iubenti, *Cauent Ecclesiastici iudices, & prudentes attendant uel nil uendicet odium, uel fauor asserpet, timor exulet, pramium, aut expectatio pramij iustitiam non auertat, sed statueram gestent in manibus, lances appendant a quo libramine.*

MISCELLANEVM XIII.

Beneficij collator, & patronus peccant grauius promouendo sine concursu formali, & grauius cum eo.

Episco-

2. *Episcopi ambientes alios episcopatus, ut cognatos, & familiares promoueat, quam grauer peccant.*
3. *Patronus, qui nolit esse, ut uitaret, peccatum.*
4. *Confessarii hoc penitentes admonent.*

a in Miscel
lan.

QUOD collatores, & alij promotores, praesertim patroni, qui sine cōcurſu formalis promouēt beneficia, solent peccare passim promouendo ad ea indignos, aut certe minus dignos per acceptionem personae, ob cognationem familiaritatem, amicitiam, aut munera data, uel promissa, iuxta supradicta. Quod cum adeo splendidiu uitium sit, ut et ipsi promotores id cōſcieantur, iure quod miretur paucissimos, & ut ille ait raros nantes in gurgite ualto esse, qui ab eo abſtineant, tam uerum est illud Hieronymi, *Esse quibus confessa uita placet*, quo fit, ut non defuit, qui dicere audeant, iustius beneficia Ecclesiastica distribui per reges, & magnates laicos, quam per ordinarios, & patronos inferiores, quorum aliquot nouimus, eo praecipue nomine reliquit suos Episcopatus, & procurasse habere alios, ad quos libera multorum beneficiorum collatio pertinebat, ut per ea possent suis cognatis, & familiaribus prouidere, idque secerunt, cum magna suorum familiarium laude, sed cum magno uituperio illorum piorum, & eruditorum, qui ab una parte nouerant ex Th. communiter recepto, huiusmodi cognatos, & familiares posse iuste alijs praeferi, quum sunt digniores, uel certe pares eis, & ab altera parte sciebant ex facto plurimos esse in Episcopatibus, quos ambierunt, longe digniores cognatis, & familiaribus eorum, & conſequenter inferebant, eos uoluisse querere nouos episcopatus, eo praecipue, ut antiqua peccata sola mente concepta nouis operibus exequerentur, & animum peccandi in quo diu permauerant, diutius continuarent. Quare praetorum confessariis curae maxime debet esse adhortari eos, ut ab hac iniustitia (qua leduntur Ecclesiae, quia populi scandalizantur, quaque nomini eorum maxime detrahitur) omnino abſtineant, & doleant non abſtinuisse, cum proposito firmo semper, & ubique, (nō ob-

b in 2. 2. g.
68. art. 2.

stantib. cognatorum, & amicorum precibus) canones sacros de hac re decernentes seruandi, & docendi nos opere, ut Deum in omnib. & super omnia diligētes, ad pmissiones eius, quae omne desiderium superant currere, anhela reque debeamus Amen Est mihi egregius in uerbo amicus (prudētia senior, quā annis) nomine Pontius a Seua, qui capellaniam quandā copiose dotaturus noluit sibi, suisque heredibus ius praesentandi Capellanum reseruare, ne posteris suis peccandi occasionem praeberet, eo quod non erat per absolutiones, condonationes, & dispensationes, quas pro patronis, & promotoribus in hac re peccantibus impetrare solent, plurima in praesentando, promouendisque peccata comitti. Ideoque raro exemplo ius praesentandi reseruare fecit cuidam selectissimorum sacerdotum collegio.

4. Secundo grauius peccant promotores, qui cōcurſum formalem promouēt, procurando multis modis, ut ab examinatore inducentur digniores, qui sibi sunt acceptiores, grauiſſime autem, & cum magno scandalo praeposendo eos, quos examinatores postposuerunt, dando magnam diu litigandi causam, quiter, quaterque uidentur peccare Procurando primo minuire honorem unius iniuste per examinatores, deinde procurando augere honorem alterius iniuste per eisdem. Tercio iniustis conferendo minus dignis. Quarto, praebendo causam litigandi, & fouendo multo tempore lites iniustas. Quare horum omnium confessariis magnae curae debet esse, admonere illos non solum, ut eos peniteat peccasse, sed etiam, ut meminerint restitutionis ad quam tenentur, iuxta ea, quae alibi diximus.

MISCELLANEVM XLIIII.

1. *Beneficium ob simplex an quis cogatur ad ordines maiores, & an accipiens illud teneatur habere animum capiendi eos.*
2. *Beneficium simplex plura, quam ordines minores requirit.*
3. *Confessarii admonent hoc penitentes.*
3. *Quid maior & promotorum, quantum scientiam requirunt.*

conf. ca. 17.
nu. 69.

AN beneficiarij et simpliciū beneficiariorum, possint cōpelli ab Episcopo, ad suscipiendos ordines sacros, per suspensionem, uel priuationē suorum beneficiorum? Ad quod rōdeo, q̄ id serio disputauit magnus ille Magister Gratianus, ² & determinationem eius subobscuram obscurionem reddit glo. Ioannis in summa illius distinctionis, referēdo multas opiniones, sed additio Bartholomæi ^b resoluit p. Decr. Alex. III. ^c nempe q̄ potest cogi, qm̄ utilitas, uel necessitas id suadet, non autem alias.

Cui addo, quod nec est qm̄ adeſt necessitas potest cogi, si qua de causa iusta excusari potest, ut ex eadem Decretali Alexandri III. colligitur. ^d Addo secundo, quod potest cogi ad assumendū ordinē annexum beneficio, ^e licet nulla suadeat necessitas uel utilitas, per penas a iure constitutas, uel arbitrio iudicis imponenda. Addo tertio, q̄ non potest cogi etiam necessitate suadente, si statuto, uel fundatione esset beneficiū immune ab omni onere alio, quā pronūciandi horas Canonicas, quale vñ præstimonium, uel portio præstimonialis, fm̄ Panor. ^f receptum. Addo quarto q̄ resolutio Bartholomæi procedit etiā in beneficijs, quib. nullus ordo de iure annectitur. Quod consequitur, omnem q̄ accipit beneficiū et simplex debere habere animum actualē, uel virtualē accipiendi ordines maiores in casu necessitatis uel utilitatis. Arbitror autē q̄ ad salutē animæ capientis illud sufficit, q̄ habeat animū disjunctiū accipiēdi ordines sacros in illo casu necessitatis, aut sponte dimittendi beneficiū, ^g auctori tate superioris: qm̄ iura supra citata statuunt beneficiarium cogi posse (necessitate id existente) ad superiores ordines per priuationē, uel suspensionem beneficij satis significant nō posse cogi absolute, sed conditionaliter, nisi sponte uelit dimittere. Quod multum notandum est cōfessarijs, ad absoluendū eos, qui capiunt uel retinent beneficia simplicia, sine animo et virtuali accipiendi ordines sacros, quorum non est paruus numerus. Addo quinto, q̄ non subtiliter quidam eruditissimus arguebat, qd̄ ad obtinendū beneficiū etiam simplex videbatur requiri maior sufficiētia, q̄

ad primam tonsuram, immo & quam ad quatuor minores ordines, quia potest compelli ad maiores ordines suscipiendos, si necessitas uel utilitas id exegerit. Quæ tñ argumentatio non concludit necessario, quia non potest cogi absolute ad ordines maiores, sed condicionaliter nisi beneficium uoluerit dimittere, ut prædictum est. Pro quo tñ fortius urget quedam glo. solemnis, ^h quæ habet, oportere beneficio donandum scire legere, cantare, & construere, quū tñ ad primam tonsuram suscipiendam videatur iure antiquo sufficere q̄ sciat legere, q̄ significat Bonifac. VIII. ⁱ Innuens maiorem infantem, immo & minorem si a parentibus tradatur religioni posse prima tonsura insigniri, & glo. quidam ^k innuit Canones ^l prohibentes literatos ordinari, intelligendos esse de ignorantib. prorsus literas, & ita de necessitibus omnino legere.

Non obstat, q̄ Concil. Trid. ^m plus requirit in hæc uerba. *Prima tonsura nō intuentur, qui sacramentum confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quiq̄ legere & scribere nesciant, & de quibus probabilis coniectura non sit, eos non secularis iudicij fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent, hac uita genus elegerisse.* Quæ inquam non obstat, quia ultra omnia requisita a Concilio ad primam tonsurā, requiritur scientia construendi ad beneficium per dictam glossam. ⁿ

MISCELLANEVM XLIIII.

1 Beneficium simplex capiens sine animo seruiendi peccat.

2 Beneficium capiens animo relinquendi illud, an peccet.

AN clericus quamlibet dignus uolens, petens, uel accipiens beneficium etiam simplex animo nunquam inferuiendi Ecclesiæ, sed tantum fructibus eius fruendi peccet?

Ad q̄ dicendum primo est proculdubio peccare. Tum quia tenetur inferui-
re Ecclesiæ recitando saltē horas Canonicas ut dictū est alibi. ^o Tum quia et c. in Enchi. tenetur habere animum inferuiendi in
his, ad quæ de præcepto obligatur rōne

illius

b cle. i. uer. reputamus de conc. p. b.

i c. fi. de tē. po. ord. li. 6.

k c. pricipi mus. 24. d.

l d. c. pricipimus, et c. illiteratos.

m 23. d. & c. fi. de temp.

ord. lib. 6.

n ses. 23. c. 2. de refor.

n d. cle. i. de cōfess. prab.

a per totam

d. 7. q. 4. in cu

ius princip.

duo ca. pro

parte negā

te adduxit

& mox plu

ra pro affir

mante & f

que ad s.

serum.

b in fi. d. gl.

c c. queris,

de at. ut. &

qualit.

d d. c. q̄ris.

e per c. cum

in cunctis.

s si. de ele.

& ca. licet

canon. c. cō

mis. eod. tit.

lib. 6. et cle.

ut bi. q. de

at. et qua

lit. cum eis

annotat.

f conf. 47.

uol. 2.

g iuxta ca.

quod in du

bis, & ca.

admonet.

illius beneficijs, qualis est præfata hora-
rum Canonicarum pronüciatio, qualis
itē est residentia personalis, quam iure
cōi attento omne beneficium requirit,^a
licet de consuetudine, uel statuto mul-
ta eā non exigant, iuxta glossam solen-
nē receptam,^b qualis item est scientia
constituendi iuxta aliā glo. solemnem,^c
qualia item sunt alia, quæ iure, uel con-
suetudine particulari exiguntur, licet nō
peccent, non habendo animū inferuendi
in ijs ad quæ nō tenentur nisi de con-
silio.^d Et cōsequenter accipiens præsti-
monium,^e sine animo inferuendi Eccle-
siæ in alijs quā recitandis horis. Canonici
non peccat, cum ad nil aliud, quam
ad dicendas eas obligetur de præcepto.

2. Secūdo maioris & magis quotidianę
q̄stionis esse, an peccet qui capit benefi-
cium aīo postea relinquendi illud, &
mutandi statū clericalem in coniugale.
Ad q̄ rñdet Sotus,^f relatus a nobis
alibi,^g q̄ sic etiam mortifere, licet non
teneatur ad restitutionē fructuū: sicut ta-
li animo recipiens Ecclesiā parochia-
lem. Cuius tñ opinio subdura uisa fuit
nobis per ibidem adducta. Sed concilia-
ri possumus intelligendo illam de illis,
qui animo absoluto mutandi sic statum
clericalem accipiūt beneficia, nostram
uero de illis qui nō certo, & absoluto a-
nimo mutandi, sed conditionali, si ali-
quid suo proposito cōuenientius super-
ueniat, id faciunt, cum proposito tamē
actuali uel uirtuali faciendi omnia, quę
beneficium de præcepto requirit, dum
illud tenuerint.

Tertio dico, q̄ omnis qui accipit be-
neficium qualibet simplex debet habe-
re animū actualem, uel uirtualem saltē
disiunctiue, accipiendi ordines sacros, si
necessitas Ecclesię illud exegerit, uel re-
nunciandi beneficio ratione cuius iube-
retur ordinari, quia per resolutionem
p̄cedentis Miscellaneū tenetur de præce-
pto accipere ordinem sacrum, cum illi
Ecclesię fuerit necessarium, aut renun-
ciare illud cum auctoritate superioris.

MISCELLANEVM XLV.

1. Pensionarius beneficalis, an debeat cle-
ricè uiuere.
2. Ordinandus ēt prima tonsura, dēc habe-
re Oper. Nauar. Tom. IIII.

re animū uiuendi clericaliter.

3. Papa intendit ut uiuat clericis, cui
dat pensionem.
3. Aliter qui non seruit, de illo non uiuat.
4. Actus inordinatus omnis est peccatum.
5. Pensionem uel beneficium accipere ani-
mo certo nō uiuendi clericè malum,
non autem accipere cum hoc dubio.
6. Pensionarius quis uiuens laice tenetur
restituere accepta.

AN uolens, petens, uel accipiens pen-
sionē super beneficio Ecclesiasti-
co sine aīo uiuendi clericè, sine clerica-
liter peccet? Cuius partē negantē vī te-
nere Sotus,^h relatus a nobis alibi,ⁱ qua-
tenus ait, q̄ pensionarius non tenetur
ad uiuendum clericaliter. Pro quo faci-
cit primo, q̄ multi procurant sibi pen-
siones hōmī, ad finem congerendi ali-
quas pecunias ex eis, per quas, & per ha-
bendas ex redemptione illarum, ditati,
uel aucti, possint procurare uxore bene do-
tatas. Multi ēt procurant eas. ad finem
extinguendi eas statim, aut paulo pos-
tea, quam eas tenuerint per redemp-
tionem earum factam ab eis, qui eas sol-
uere tenebuntur, immo aliquot ea in-
tentione animi eas querunt a Pontifice
Maximo, ut obtineant dispensationes
quib. liceat eas, post uxores ductas reti-
nere, qui tamen non uiuentur ullam de
huiusmodi peccatis facere poenitentiam
& durum uidetur eos hæc damnare,
contra morem assuetum,^k

Secundo, q̄ is actus nulla ex parte vi-
detur esse inordinatus, neque illicitus,
quia licet clerico prima tonsura uelle
petere, & accipere huiusmodi pensio-
nem, & eam auctoritate Papæ anticipa-
ta solutione extinguere, iuxta stylū Cu-
riæ, qui facit ius,^l licet item post eam
relictam laicaliter uiuere.^m

2. Sed pro parte affirmante faciunt pri-
mo illa quæ contra prædictum Sotum
ibidem adduximus.ⁿ Secundo, quod
non licet appetere, nec petere, nec acci-
pere primam tonsuram, nisi uolenti cle-
ricaliter uiuere, ut Concilium^o Tri-
dentinum significauit per illa uerba, Ne
prima tonsura intendant nisi qui (ut Deo
fidelem cultum præstent) hoc uite genus
elexerint. Ergo a fortiori non potest q̄s
appetere, petere, uel accipere pensionem

X 3 huius-

huiusmodi, ^a quæ primâ tonsurâ adeo
a arg. auth. prærequirit, ut non debeat eam non ha-
multo ma- 3 benti constitui. ^b Tertiò, quod inten-
gis. C. de sa- tio & mens. Papa illam constituens est
crof. eccl. c. iuuare pensionarium, ad se cõmodius su-
cum in cur- stentandũ in statu, quẽ suscipit, clerica-
dis, de elec- li, q̃ colligitur ex uerbis suæ bullæ, qui-
b arg. c. pen- bus eum appellat clericum, & illis, & cõ
c. ult. 12. modus, te sustentare possit, certum est. n.
q. 1. & c. di Papam nisi aliud exprimat non præsu-
uer sis fulla mi uelle constituere pensionem ad su-
cys, de cler. stentandũ eum in statu militari, uel con-
coniug. iugali, uel alio clericali contrariò, uel
extraneo, cum beneficiâ ecclesiastica &
fructus corũ sint instituta ad cultũ Dei

c. lib. 3. de & statum clericalem sustentandũ, adeo
iust. & iu. q̃ Sotus non leui ratione dubitauit in
q. 6. art. 2. quodã loco, ^c an Papa possit iuste hu-
sub fi. iusmodi pensiones constituere ad alios
d. 1. ad Co- fines, quos nos mox dicemus, eum id ius-
rim. c. 19. ta de cã posse. Quarto q̃a sicut qui alta-
e in c. cum ri seruit de altari uiuere debet, s̃m Apo-
secun. de p- stolũ, ^d relatu ab Innoc. III. ^e ita qui
ben. & c. 1. non inseruit altari non debet de illo ui-
3 q. 1. uere iuxta Dionys. Papam, ^f & illud
fc. 1. col. 2. glossæ. ^g Comoda quæ sentis, iungas onus
13. q. 1. emulmentis. Quinto, quod ut alibi ^h di-
g. citatur a- ctum est, Pius Viadicir pensionarijs o-
gl. 2. prafa- nus dicendi officium paruum B. Mariæ.
ti, c. cum se Per quod non obscure significauit huius-
cundum, et modi pensiones constitui ad clericale
probatũ per officium exercendum. Sexto quod inor-
l. 1. §. pro 2. dinatus est omnis actus, qui ad finem
C. de cad. debitum non ordinatur, ⁱ ob defectum
tolle. circũstantiæ finis debiti, qui reddit a-
b. in Enchi- ctum inordinatum. Et omnis actus in-
sine Manu. ordinatus est peccatum ut alibi ^k pos-
de orat. c. 7. Thomam ^l tradimus.

Pro huius (quæ ualde quotidiana est) ^m
nu. 25. quæstionis resolutione dico, primo, Põ-
i. c. cum mi- tionem quidẽ Maximum pro sua plena
nister. 23. & absoluta potestate, posse (quicquid du-
q. 5. cum mul- biter Sotus) iusta de causa constituere
tis ei p. nos pensionem super fructibus beneficij ec-
aduersis. clesiastici layco ad uiuendũ honeste,
k in Man. & decenter pro sua cõditione. Tum q̃a
conf. pralu. est summus oĩum reddituum Ecclesiasti-
1. nu. 9. corũ dispensator a Christo immediate
l. 2. q. 71. constitutus, iuxta Declarationem Con-
art. 7. cil. Lateran. sub Leone X. finiti. ⁿ Tum
m. f. 9. §. q̃a licet eius Sanctitas teneatur illa
c. cum fru- potestate uti ad ædificationem, & non
n. ad Corin ad destructionem, ^o satis uitur ea ad
th. c. 10. ædificationem cum aliquam pensionẽ

constituat layco iusta de causa, puda, q̃t
est ualde benemeritus de Christiana ec-
clesiã, pugnando pro fide Catholica, uel
agendo negotia pro pietate, libertate,
uel utilitate ecclesiastica, aut tanta pau-
pertate, uel membrorum debilitate p̃s-
sus, ut sit ualde dignus eleemolyna, q̃
ex his quæ superfluant ministris eccle-
siasticis debet fieri pauperibus, uel pijs
operib. ^o Tum quia non obstat, quali-
qui Pont. Max. qui constituisse dicitur
aliquas p̃siones aliquib. laycis male au-
dierunt, & q̃ scilicet record. Greg. X I I I.
& eum imitatus S. D. N. Sixtus V. iusteli-
citer regnans bene audiunt, eo q̃ ab hui-
iusmodi pensionum constitutione om-
nino abstinerunt, & abstinent Non itẽ
hoc obstat, quia ideo aliqui male audie-
runt, q̃ illi aliquas pensiones constitu-
runt sine iusta causa, laicis diuitibus, &
potentib. precibus coram, & aliquorũ
regum obnix coactis, & ob eas audie-
runt male, & non ob iuste constitutas.
Et præfatus Greg. quẽ imitatus S. D. N.
non ideo abstinent ab eiusmodi pensio-
nũ constitutione, quia illa ex se mala sit,
sed quia id non potest facere de pote-
estate ordinaria, & non uult uti absolu-
ta, & quia melius est eas cõstituere cle-
ricis, uel monachis egenis, quorũ (grã-
tia Deo) magna copia in Ecclesia Chri-
stiana est, & ne aperiatũ ostium lay-
eis rapiendi sibi fructus Ecclesiasticos,
persuas, & suorum principum preces
importunas.

Dico secundo, Pont. Max. de sua po-
testate absoluta, & iusta de causa s̃t pos-
se constituere clerico in minorib. con-
stituto, pensionem cum clausula, ne te-
neatur clericus uiuere, si nũt pradiũ
est, potest eam constituere layco, afor-
tiori uĩ posse constituere clerico in mi-
noribus constituto, cum liberum sit ei
non uti eis, nec clericaliter uiuere, si no-
luerit eorũ priuilegijs gaudere.

Dico tertio, quod pensionarius lay-
cus, cui iam pridẽ constituta fuit hui-
iusmodi pensio, uel cui nunc constitue-
retur tanq̃ layco, non teneretur clerica-
liter uiuere, quia cõter non licet lay-
cum uita clerica, sicut nec clericum ui-
ta layca. ^q Adde tamen, quod Papa in
dubio non præsumitur eam constituere
cum facultate uiuendi layce: tũ
per

p. c. 10. c. di-
uersis fulla
cys, de cler.
coniug.

q. cle. 2. de
uita & bon
nest. cler.

per Argumenta pro parte affirmante supra formata. Tum quia Papa in dubio non vñ uti plenitudine potestatis, iuxta dictum Innoc. ^a receptum, quem sequitur Panor. ^b & Felyn. ^c Et de potestate ordinaria non debet cōstitui pēsis clerico, nisi ut in statu clericali commodius uiuat per argumenta præfata.

Quarto, q̄ ex proximo dicto sequitur, quod si clerico minorum ordinum, constitueretur pensio, tanquam layco ex iusta causa non teneretur clericali ter uiuere, quia eadem ratio idem iuris suadet in hoc, quod layconam & clericus, qui est patronus ratione patrimonii pro layco patrono iudicatur, ut sentit Innoc. ^d & de suis boni patrimonialib. potest disponere, ut laicus. ^e Quinto, q̄ uolens petens, aut acceptans pensionem (de qua loquimur) clericalem, animo non clerice uiuendi, saltem tpe quo illam tenuerit ab alio quā a Papa, uel Papa non intendente de potestate absoluta constituere illi eam tūquam layco, ex aliqua iusta causa, grati ter peccat. Tum quia uolens, petens, aut acceptans beneficium quamlibet simplex, animo non uiuendi clerice, saltem tpe quo illud tenuerit, grauiter peccat, ut post Sot. dixi ^f alibi. Et quod ad hoc nulla vñ differentia inter tale beneficium simplex & hmōi pensionē clericalem per prædictū. Dixi ab alio quā a Papa, quoniam aliis a Papa non potest eam in tanquam layco constituere. Dixi uel a Papa non intendente, &c. quia Papa non intendit id facere, nisi exprimat, ut prædictum est.

Sexto, q̄ sicut acceptans beneficium animo certo & determinato, q̄ non perseverabit in statu clericali peccat, ut alibi ^g post Sot. diximus: ita uolens, petens, uel accipiens pensionem clericalem cū simili animo certo, & determinato non perseverandi in statu clericali peccat, per rationes paulo ante ^h & alibi ⁱ adductas, Dixi certo & determinato animo non perseverandi in statu clericali, quia in ea sum opinione, contra Sotum, quod clericus acceptans beneficium animo uiuendi clerice, & subeundi onera eius, quæ de præcepto inuincunt illi tempore quo illud tenuerit, & cū incerto, & conditionali, quod non inuitabit statū,

nisi superueniat casus, in quo prudenti consilio illud facere deceat, non peccat. ^k in d. Enchir. de ora. c. 21. n. 45. Pro quibus facit, q̄ sicut alibi ^k tenuimus cum Soto, peccat ille qui accipit ecclesiam parochialem cum animo certo & absoluto non assumendi sacerdotium, ita tenuimus contra eum, quod non peccat, qui accipit eam cum prædicto animo incerto, & conditionali sumendi illud, nisi superueniat aliquid ob quod sine offensa Dei magis conuenire sibi uideatur.

Septimo, quod licet accipiens pensionem sine ullo animo uiuendi clericali ter, peccet: non tñ tenetur ad restitutionē fructuum perceptorum, si alias illa sibi canonicē constituitur, & officiū B. Mariæ paruum recitauerit toto tpe quo pensionem tenuerit, & fructus in suos honestos, uel pios usus impenderit uel seruauerit: nam ut alibi ^l tenuimus cum Soto eī qui accipit aliquod beneficium Ecclesiasticū aliud ab ecclesia parochiali sine ullo animo perseverandi in clericali, peccat quidē, sed si alias ei canonicē conferatur, non tenetur ad restitutionē fructus perceptos, quia hmōi obligatio restituendi specialiter imponitur a Bonifacio ^m ei tñ, qui ecclesiā parochialem, sine ullo animo accipiens, di presbyteriū assumit. Dixi modo officiū paruum B. Mariæ recitauerit, pp̄ extrauagantem Pij V. ⁿ Dixi, & fructus in suos usus honestos, uel pios impendit, uel seruet, quia ut alibi ^o probamus ita pensionarius tenetur ad bene impendendum fructus ex sua pensione perceptos sub pœna restitutionis, ac beneficiarius ex suo beneficio perceptos.

Octauo, q̄ hæc consequitur, peccare quidem, sed non teneri ad restitutionē pensionum acceptarum eos, qui procurant quærere sibi, sine animo certo, uel conditionali præfato seruendi Deo in statu Ecclesiastico ad hoc, ut congerant aliquot pecunias ex ijs, uel earum redemptione, cum quibus possint ducere uxores bene dotatas, uel ut possint ijs frui, etiam postillas ductas de gratia Pontificis Maximi specialiter consequitur etiam fuisse reformationem maximam olande dignam, qua f. l. record. Gregorius XII. renouauit equitibus Sancto rum Petri & Pauli facultatem retinē-

a cap. innotuit, de electio. nu. 5. b in cap. ad hac de re script. c. c. l. col. 8. c. c. quia in ecclesiis de constit. col. 15. d. c. cum dilectus, q̄ ad hoc putat uerū sing. Pan. ibi. e. aliq̄ alibi, de iure patr. e. c. quia nos de test. c. 1. 12. q. 3.

f Misc. proximo. 45. nu. 5. g in Man. de or. c. 11. n. 45.

g in Enchir. de ora. c. 21. nu. 52.

h in eodem Misc. i in Enchir. de ora. c. 21. nu. 45.

lin Enchir. de ora. c. 21. nu. 52.

m c. cōmis. S. car. de elect. lib. 6.

n. rel. a. nō bis in præd. Enchir. de orat. cap. 7. nu. 31. o in cōmen. de redditib. Eccl. super c. 6. q. 1. monit. 130.

p. c. 1. q. 1. c. 1. q. 1. c. 1. q. 1. c. 1. q. 1.

di pensiones Ecclesiasticas; post uxores
ductas, quas consequuti fuerent ante illas
ducendas.

MISCELLANEA VM XLVI.

1. Beneficium, uel pensionem conferens,
uel procurans conferri, & constitui
nolenti clerico Siuere ut peccat.

2. Papa summus est Ecclesiasticorum fru-
ctuum dispensator.

3. Pensionem cur Gregorius XIII. non con-
stitutit laicis.

4. Voluntas non fertur in incognitum.

5. Actus agentium limitantur ad metem
eorum.

6. Clericatus & Monachismus periculose
relinquuntur.

7. Clericatus non accipiendus ob redditus
principaliter.

A non conferens beneficium simplex,
uel constituens pensionem ei, quæ
nouit non esse perseveraturum in cleri-
catu uel Monachatu peccat? & quid de
procurante, consulente & fauente? Rñ-
deo ad primam partem questionis, qd
peccat, si conferens uel constituens est
inferior Papa. Tum quia facit actum in-
ordinatum contra illud Iustiniani: *Ni-*

hæc & fidei. h. inordinatum, & contra illud Apostoli,

S. nihil. Quæ a Deo sunt ordinata sunt, tum quia

bad Ro 13. 2. consentit peccanti accipienti illa, qui

vel. in extr. ut prædictum est peccat, & consentiens

in nam san. peccato peccat fm Apostolum. 1. Dixi

sta. de ma. inferior Papa, quia ipse pro summa, q.

ior. & obed. habet in dispensandis ecclesiæ redditib.

e. ad Ro. 1. potestate, ut in Conc. Lateran. declara-

& c. 1. de of. tum fuit. y. solum posset inuitu pau-

fic. deleg. pertatis & pietatis constituere huius-

d. sef. 9. & c. modi pensiones præfatis clericis hō in-

ca. fructuū, tendentibus in clericali perseverare,

rela. a nobis sed et laicis pauperibus, ut supra dixi-

ad pulchrum. mus. 1. quo tamen ultimo, ut prædixi-

in cōment. mus magna piaque cum prudentia, &

e. nō liceat. constantia fœl. record. Greg. XII. absti-

12. q. 2. §. 9. nuit, ne laicis aperiret osium inuaden-

nu. 2. per preces importunas Ecclesiasticos

id præstauerit, & ex certa scientia eam
constituerit ut prædiximus. Tum per
ibi dicta. Tum quia uoluntas non fer-
tur in incognitum fm Augustinum. 8
Tum quia actus agentis non extendi-
tur ultra intentionem eius. Et Papa
non nouit animū inordinatum pensio-
nem sic petentis, nec habuit intentionem
sustentandi eum in statu clericali
contrario.

Ad secundā uero partem questionis
rñdeo id ipsum, quod dictum est de cō-
ferente & constituente, immo & de ap-
petente & accipiente, esse dicendum
de procurante, consulente, & fauente:
quia consentiunt aliquo nouem modo
rum consentiendi, quos alibi 1. explica-
mus, & consentiens, ut prædictum est,
peccat ut faciens. Quos omnes admo-
nemus quod eos, qui post beneficia sus-
ceptra, & pensiones super eis acceptatas,
statum Ecclesiasticum in laicum muta-
bant appellari solebant in Hispania an-
te septuaginta annos, *Rastræ epistolas*,
hoc est abijcientes & trahentes per ter-
ram officium ecclesiasticū, sicut et Mo-
nachi etiam nouitij absq; causā habitū
religionis susceptum reiicientes, appel-
lantur etiam nunc vulgo, *Monies renega-*

dōs, id est Monachi qui Monachismum

abegarunt, quodque tunc pro adagio

erat *A los rastra epistolas, nendrua ma-*

les senturus, id est, uitam Ecclesiasticā

susceptam deserenti infortunia eue-

nient. Quæ quibusdam non sine meia-

nimi dolore euenisse obseruauit.

Quare et atq; etiam monendi, rogā-

di, orandi & flagitandi sunt laici, ne fiat

clerici principaliter ut discedant, & cle-

rici minorib; initiati, ne appetant be-

neficia uel pensiones super eis principa-

liter, at redditib; eorum ditati uel aucti,

uitam Ecclesiasticam in secularē com-

mutent. Parentes item, cognauit heri &

dñi eorum, ne quos filios, cognatos, aut

ministros suos ad id incitent, eiq; opitu-

lentur, uel faueant, tum euent pecca-

rum, a quo tanq̃ a facie colubri fugien-

dum esse docet ecclesiasticus, tum ne

dum bonam fortunam mala uia quæri-

tant, infortunia reperiant, & ne in mor-

borum & in utriusque hominis uitæ di-

scriminū Scyllam incidant, dum unius

pauperici uolunt uitare Charybdin.

f in Miscel.

prac.

g lib. 1. d.

trinit.

h. non om-

nib. ff. de re

bis cred. c.

fi. de præbe

i in Mann.

conf. ca. 11.

nu. 12. & c.

17. nu. 17.

k ad Ro. c.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

1. c. notum,

2. q. 1. nu. 1.

MISCELLANEA DE ORATIONE. XVII. 1. 1.

1. Hæretici excommunicati notorie cur non citandi.

2. Extravagantiis Martini V. ad euitan-

3. Lex usu non recepta non ligat.

4. Hæreticum dominare, & denunciare

5. Excommunicandi potestas iure diuino

6. Excommunicandi potestas iure diuino

7. Excommunicandi potestas iure diuino

8. Excommunicandi potestas iure diuino

9. Excommunicandi potestas iure diuino

10. Excommunicandi potestas iure diuino

11. Excommunicandi potestas iure diuino

12. Excommunicandi potestas iure diuino

13. Excommunicandi potestas iure diuino

14. Excommunicandi potestas iure diuino

15. Excommunicandi potestas iure diuino

16. Excommunicandi potestas iure diuino

17. Excommunicandi potestas iure diuino

18. Excommunicandi potestas iure diuino

19. Excommunicandi potestas iure diuino

20. Excommunicandi potestas iure diuino

21. Excommunicandi potestas iure diuino

22. Excommunicandi potestas iure diuino

23. Excommunicandi potestas iure diuino

24. Excommunicandi potestas iure diuino

25. Excommunicandi potestas iure diuino

26. Excommunicandi potestas iure diuino

27. Excommunicandi potestas iure diuino

28. Excommunicandi potestas iure diuino

29. Excommunicandi potestas iure diuino

30. Excommunicandi potestas iure diuino

31. Excommunicandi potestas iure diuino

32. Excommunicandi potestas iure diuino

33. Excommunicandi potestas iure diuino

34. Excommunicandi potestas iure diuino

35. Excommunicandi potestas iure diuino

36. Excommunicandi potestas iure diuino

37. Excommunicandi potestas iure diuino

38. Excommunicandi potestas iure diuino

39. Excommunicandi potestas iure diuino

40. Excommunicandi potestas iure diuino

41. Excommunicandi potestas iure diuino

42. Excommunicandi potestas iure diuino

43. Excommunicandi potestas iure diuino

44. Excommunicandi potestas iure diuino

45. Excommunicandi potestas iure diuino

46. Excommunicandi potestas iure diuino

47. Excommunicandi potestas iure diuino

48. Excommunicandi potestas iure diuino

49. Excommunicandi potestas iure diuino

50. Excommunicandi potestas iure diuino

vsus non recepit prædictam extensionem,

& lex vsu non recepta non ligat.

Admonemus secundo, quod licet nō

teneamur vitare hæreticos notorios, nō

si fuerint denunciati, videtur tñ Soto fuf

ficere, vt tñ declarati, vel denunciati

hæretici per Iudicem, eo quod denun-

ciatus hæreticus videtur et denunciatus

excommunicatus, quod & si quādam ve-

latis dilata-

ritatis speciem habeat, non tamen vide-

tur de rigore iuris verum. Tum quia nō

est formaliter vt palam est, idem. Tum

quia multi ignorant hæreticos esse ipso

iure excommunicatos: & ita licet sit ius

notorium, non est tamen notorium

facti: & ideo præsupposita præcedenti

conclusionē, quam ipse quoq; tenet, nē-

pe quod nō sufficit quem esse notorium

hæreticum, vt debeat citari, tutius vi-

detur dici non sufficere quem esse de-

nunciatum hæreticum, vt euitetur, nisi

expresse denunciatur excommunicatus:

nō enim recte fit a separatist illatio, præ-

sertim in penis, m̄ saltem quando nō est

in vtroque omnino eadem ratio, n̄ qua

lis non est in hoc casu per prædicta.

Admonemus tertio, visum fuisse cui-

dā viro cum primis erudito, cauē-

dum esse ab alia conclusionē præfati So-

ti, nempe parochum excommunica-

tum occulte licite posse conferre sacra-

menta suis paræcis, siue parochianis, qui

bus iure tenetur conferre, motus ea ra-

tione quod creditor potest ab excom-

municato suum debitum petere, & ille

ipsi absque vllō peccato soluere, p̄ &

quod prædicta Extravagans ad euitan-

da nihil fauet excommunicatis: & quod

faueret eis si non possent ad id compelli

parochi, & quod concessa paræcis fa-

cultate sumendi sacramenta a parochis

excommunicatis non denunciatis, vide-

tur per quandam consequentiā q̄ con-

ceditur parochis ministrare illa suis pa-

ræcis. Cauendum, inquam, aiebat il-

le ab hac conclusionē. Tum quia vide-

tur noua, & a nullo Theologo & Cano-

nista saltem exerte asserta. Tum quia si

ea esset vera, Extravagans prædicta plu-

rimum faueret excommunicatis non

Utra illa omnia, quæ alibi de nō

orando pro excommunicatis scri-

pimus, & quod excommunicatus tene-

tur orare, admonemus primo, quod in

Manuali Confel. insinuauimus qua ra-

tione possunt excusari a peccato quidā

Monarchæ, & alij Principes, & priuati

homines, etiā Ecclesiastici, qui permit-

tunt Legatos, vel alios manifestos hære-

ticos inuolare secti in ecclesias, & eis præ-

sentibus orant, & Missas audiunt, vel faci-

unt, licet notorij hæretici sint, & conse-

quenter notorie excommunicati, li-

cet item extravagans, Ad euitandam

quam referimus in d. Manuali Confel.

excommunicatos denunciatos & noto-

rios æquiparet. Ratio enim insinuata

ibi est, quod non tenemur vitare nisi du-

plex genus excommunicatorum, videli-

cet denunciatorum specialiter, & per-

cussorum clericorum notoriorum, quod

etiam post nos tenuit Sotus. Non suf-

ficit tamen illa eius ratio, qua dicit Mar-

tinum V. & Concil. Constantiense, non

iussisse euitare omnes notorios excom-

municatos, sed solum illos, qui essent ta-

les ob percussione clericorum noto-

riorum: & quod non est curandum de exte-

riore, quam fecit Conc. Basiliense & re-

ceptum per Bituricense, non inquam

sufficit hæc ratio, quia Concil. Latera-

nense, contra quod nihil potest obij-

ci) eandem extensionem nouissime ex-

pressè facit. Est ergo alia ratio, quam ibi

reddimus, quamque ipse innuit, quod

S. leges.

mi. & Car.

Alex. adno-

ficere, vt tñ

denunciati

rat, & gl. re

hæretici per

Iudicem, eo

quod denun-

ciatus hære-

ticus videtur

et denunciatus

excommuni-

catus, quod &

si quādam ve-

latis dilata-

ritatis speciem

habeat, non

tamen vide-

tur de rigore

iuris verum.

Tum quia nō

est formaliter

vt palam est,

idem. Tum

quia multi

ignorant hæ-

reticos esse

ipso iure

excommunicatos:

& ita licet sit

iuris notorium,

non est tamen

notorium

facti: & ideo

præsupposita

præcedenti

conclusionē,

quam ipse quoq;

tenet, nē-

pe quod nō

sufficit quem

esse notorium

hæreticum,

vt debeat

citari, tutius

videtur dici

non sufficere

quem esse

denunciatum

hæreticum,

vt euitetur,

nisi expresse

denunciatur

excommunicatus:

nō enim recte

fit a separatist

illatio, præ-

sertim in

penis, m̄

saltem quando

nō est in

vtrouque

omnino eadem

ratio, n̄

qua lis non

est in hoc

casu per

prædicta.

Admonemus

tertio, visum

fuisse cui-

dā viro cum

primis erudito,

cauē-

dum esse ab

alia conclusionē

præfati So-

ti, nempe

parochum

excommunica-

tum occulte

licite posse

conferre sacra-

menta suis

paræcis, siue

parochianis,

qui bus iure

tenetur con-

ferre, motus

ea ratione

quod credi-

tor potest ab

excommuni-

cato suum

debitum pe-

tere, & ille

ipsi absque

vllō peccato

soluere, p̄

& quod præ-

dicta Extrava-

gans ad euitan-

da nihil fauet

excommunicatis:

& quod fau-

eretur eis si

non possent

ad id compelli

parochi, &

quod concessa

paræcis fa-

cultate sumendi

sacramenta

a parochis

excommuni-

catis non

denunciatis,

videtur per

quandam con-

sequentiā q̄

conceditur

parochis

ministrare

illa suis pa-

ræcis. Cau-

endum, in-

quam, aie-

bat ille ab

hac conclu-

sionē. Tum

quia vide-

tur noua,

Questionis est quotidiana; an con-
iectus in carcerem ob heresim dei
beati admitti ad audiendam Missam, &
ad alias orationes; quæ intra carcerem
dicuntur. Pro parte namque negante fa-
cit vsus communis Inquisitorum Hispa-
niæ, qui nō permittunt hæreticis a se ca-
pris audire Missas, nec sacram confessioni-
nē facere, nec sacram eorionem sumere.

Secundo, quod Deodatus in quadam
epistola Decretali, ^a quam in hoc mihi
pro sua singulari humanitate citauit fœ-
lic. recor. Pius V. ait. *symoniacum pendem-
te accusatione; non debere admittendum
admitti.* & alia (vt apparet) ratione, quā
quæ ipso iure est suspensus, vt colligitur
ex glieiusdem. Ergo nec hæreticus, quia
est ipso iure excommunicatus. ^b

Tertio faciunt mille iura, quibus iu-
bemur vitare quos scimus maiore exco-
municatione excommunicatos, non solum
ab oratione, sed etiam ab omni hu-
mana conuersatione. Si iubemur, in quā
vitare non solum quos scimus excommu-
nicatos; sed etiam, quos fama prædicat
esse tales. ^c At coniecti in carcerem ob
heresim sciuntur excommunicati, vel fa-
ma prædicat eos esse tales. ergo tene-
mur eos vitare. ^d

Pro parte vero affirmatē facit, quod
in præcedenti miscellaneo conclusimus
hæreticos etiam notorios non esse vitan-
dos, antequam denuncientur. Deinde;
quod multi cōiiciuntur in carceres ob
alia multa delicta excommunicationem
annexam habentia; quales sunt symo-

niaci in ordine & beneficio; & quales itē
clericorum perversiores etiam occultis, &
& crimina bulla Cœnæ Domini prohi-
bita perpetrantes, qui etiam si sint pre-
sbyterici dæ, modo non sint notorii, nō
reijciuntur tamen ab illis. Tertio, quod
posuit extrauag. Martini V. ad euitanda,
non tenemur vitare illos excommuni-
catos præterquam denunciatos, & noto-
rios clericorum percussores, quorum de
numero non sunt prædicti ob heresim
capti. Quarto, quod non parum videtur
expedire expeditioni iustæ causarū vi-
olata; huiusmodi ob eas capti, si non reij-
cerentur ab orationibus, & sacramētis,
facilius confiterentur ea, quæ confiteri
deberent, contritione peccatorū eos ad
id impellente. Quinto, quod in vrbe vi-

dimus quendam maximum. Primam
causā hæreticos captum ad sacras cōfes-
siones admitti, & ad recitandas horas Ca-
nonicas cum alijs, & ad conuersandum
cum multis; & constat facilius debere
quam admitti ad audiendas missas, quā
sacramentum confessionis. Excommu-
nicatus enim excommunicatione mino-
ri, excluditur a sacramenti penitentię
participatione passiva, quæ in sola per-
ceptione consistit, & non tamen ab au-
diendo Missam, & alias orationes, vt ali-
bi. ^e tradimus, secuti Dominus. & Fua-
cum contra Archid. ^f per quā & alia
semper mihi visum est, præfatos hære-
ticos, accusatos, vel inquisitos non esse iu-
re communia Missa, nec ab alijs oratio-
nibus, & sacramentis excludendos, pluri-
quā alios accusatos, & inquisitos ab alia
crimina, excommunicationem annexam
habentia, salua tamen censura & aucto-
ritate prædictorum. Reuerendissimi morū
Inquisitorum, qui ad id alijs mihi occul-
tis rationibus moueri possunt. Dixi
re communia; nam iure specialis, & stylo
vt audio, vt bis, inquisiti, & capti hære-
ticos causā non admittuntur ad sacramē-
ta, nec sacramentalia, per quod multum
restringitur præfata extrauag. Martini V.
ad euitanda, per Concilium Lateranen-
sub Leone X. finitum confirmata. ^g

Ad primum oppositorum responde-
mus, præfatum vsum Inquisitorum iure
quidem aliquo priuilegij, vel consuetu-
dinis speciali, vel alia ratione mihi igno-
tis defendi posse, iure autem solo com-
muni attento minime.

Ad secundū respondeo, quod Deoda-
tus ^k non agit de excommunicato, sed
de symoniaci, qui suo tempore nō erat
ipso iure excommunicatus, sed tantum
suspensus; nec loquitur de quolibet symo-
niaco, sed de famoso, qui propter infā-
miam poterat suspendi ab administra-
tione beneficii, iuxta Canones. ^l

Ad tertium, quod iura in eo citata pro-
cedunt secundum tempora, quæ præcel-
serunt Conc. Constantiense in quo Mar-
tinus V. prædictam extrauag. Ad euitan-
da scandala. addidit, post quam non tene-
mur vitare nisi duplicis generis excom-
municatos, vt prædictum est. ^m Equi-
dem salua S.D.N. & me prudentiorum
sententia, e re Christiana existimo, pro-
uidere,

a qua refer-
tur in c. ac-
cusatū de
simon.

b. c. excōica-
mus. de hæ-
ret. c. I. Bul-
la cœnæ.

c. c. excōica-
tio, c. cū ex-
cōicato. c. ad
mensā. 11.
q. 3. c. nup.
cum multis
alijs. de sen-
excomm.
d. c. illud. de
cler. excomm.
minif.

e. extr. 2. de
simon.
f. cap. si quis
suadete. 17.
quest. 4.

g. c. si celeb.
de cle. exc.
minif.
h. c. 27. Ma-
nu. Conf.
num. 24.
i in c. is cui
de sent. ex-
com. lib. 6.

l. imp. 2. a
b. c. c. c. c. c.
I. q. 3. m. q.
c. d. c. c. c. c.

k in d. c. ar-
cusatū. de
simonia.

l. c. presbiter
c. f. malafra
ma. 2. q. 4.
m in prace.
d. Miscell.

uidere, vt qui causa fidei violata conijciuntur in carceres; donec damnentur; perinde ad sacramentorum & diuinorum participium admitteretur, ac alij ob crimina in Bulla Cene Domini prohibita capti. Tum quia multi eorum, sicut & aliorum; omnino absoluntur, vel leui poena purgationis, vel alia citra declaratione, quod inciderint in hæresim, multantur. Tum quia tardius vt plurimum expediuntur sacrosanctæ Inquisitionis causæ, & dura res est tādū arcere Christianum quem nescimus esse excommunicatum, & a communione sacramentorum, quibus spiritualiter viuimus, nutrīmur, & munimur cōtra hostes nostros; Dæmonem, Mundum, & Carnem, qui etiam sacris armatos frequētissime vincunt, & triumphāt. Tum denique, quod Sacrosanctæ eademque pijsimæ mater nostra Ecclesiæ imitata Christum suū sponsū (cuius diuinitatis natura clemens est, & pia) ^a promptor esse debet & est ad miserendum, quam ad puniendum, & docet melius esse reddere rationem de misericordia, quam de iudicio; iuxta illud Iacobi. ^b *Super exultat misericordia iudicium.*

Quibus tamen non obstantibus aliqua ratione mihi occulta, contrarium potest esse vtilius, & seruari, & statui; sicuti ante præfaram extrauagan ad euitanda iure antiquissimo statutum erat, & seruabatur.

MISCELLANEA VM XLIX.

1 Communio sacra damnatis Si datur in Verbo.

Questionis est quotidiana, an damniati ad mortem corporalem, & sacram communionem petentes, debeant ab ea excludi. A parte enim affirmante stat Concil. Viennense, quatenus grauiissime prohibet, ne vltimo supplicio puniendis denegetur sacramentū poenitentiae, si petierint illud. Cui addit glossa idem dicendum de sacra Cōione, quæ illis pro viatico datur, argumento respōsi Inno. III. ^a quo respondit, *Non esse reuerentiam remissam gaudium viaticum quibus morientibus conceditur penitentia Sacramentum.* quod cōtra nu. 23. munis tenet, præsertim Bonifacius. ^c

Pro parte autem negante facit totius Hispaniæ, Galliæque vsus, quo seruatur contrarium, adeo vt auctore Roberto Gaguino, & Ludouicus Luxemburgensis, Commemtabilis Franciæ damnatus ad mortem, & religioso confessus, non potuit obtinere, vt sibi viaticum ministraretur, sed audita missa, & pane benedicto (vt solet in ea regione diebus Dominicis benedici) per eum assumpto statim ei ducto, in tabulatum caput amputatum fuit. Deinde, q̄ irreuerentia quædam videretur fieri sacramēto, si factus Summi Regis hospes statim occideretur, antequam corrumpatur species panis, sub qua nānet verum corpus eius, donec illa durat, secundū S. Th. recep. ^g vnde & Hostiensis, qui tenens priorem partem, ait, ob reuerentiam tanti hospitis, executionem mortis esse in alium diem differendam. Qua ratione abolenda valde videtur consuetudo quarundā regionum, in quibus ait prædictus Bonifacius, parari Missam in via, qua duccendus est damnatus ad patibulum, vt viatico ibi sumpto religiosius & animosius obeat mortem.

Est tamen cōsuetudo vrbis digna maxima Maximorum Pont. prudentia, quæ orbis imitari deberet, vt damnato ad mortem denuncietur sententiā post mediam noctem, vt liceat ei confiteri, & communicare ante quatuor horas, quam ducatur ad mortem, & (si liberit,) etiam testari, vt iam corrupta tantō temporis spacio panis specie, sine vlla irreuerentia sacramenti cum magno eius fructu moriatur semper victurus. Amen.

MISCELLANEA VM L.

1 Dei ad laudem principaliter inducta in obducere principaliter ad laudem propriam, an sit mortiferum.

2 Contemnit non semper Scire, qui Sidelitur contemnere.

Questionis etiam grauis est, & quotidiana, an communicatio, qua quis communicat cum alijs orando, prædicando, missando, vel agendo, quemlibet alium actum principaliter in honorem, & cultum Dei institutum sit mortifera, si fiat principaliter in laudem & gloriam

fi Sita Lu donici xi.

g in 3. par. q. 76. art. 8.

b Sibi sup.

a c. quia diuinitatis. i. pen. dist. 1.

b Iacob. 2.

c clem. 1. de pæ. & rem.

d in c. quod in te. de pæ. & remiss.

e in d. cle. ceditur penitentia Sacramentum. quod cōtra nu. 23.

riam humanam: Partem enim affirmati-
uam asserit Angelus, ^a & ante illum
Abulenti, ^b quorum auctoritatem iam
inde ab adolescentia mea magnifeci. Pro
quibus facit primo illud Aug. ^c *Divina*
Scriptura principaliter ordinatur ad hono-
rem Dei, in quo Deus contemnitur, si prin-
cipaliter ad alterius honorem ordinetur.
Secundo, q^d D. Antoni. ^d definit, pec-
care mortaliter eū, qui ēt alioqui bene-
meritis, vult assumere, vel assumit ma-
gisteriū in sacra Theologia ob honore,
& immunitatem illud consequentes.

Tertio, q^d symonia est peccatū mor-
tale, ^e & qui spiritualia facit propter
laudem & honorem, videtur symoniam
admittere, cum auctore Gregorio, ^f sy-
moniam admittat, qui munus a lingua
pro spirituali accipit, vt Adrianus ali-
bi ^g late tradit.

Partem vero negantem tenuit egre-
gia, & resoluta eruditione Sylu. ^h sub-
dens, totū pene clerū esse in malo statu,
si Angeli conclusio esset vera. Pro quo
facit resolutio, quam tangit ipse, & pri-
dē nos explicauimus alibi, desumpta ex
B. Tho. ^k nepe, quod appetitus, uel amor
laudis, uel gloria ex se neq; est bonus, neq;
malus, sicut nec appetitus, uel amor a'i-
rū bonorum temporalū: & quod, quāuis
appetitus, & amor laudis, & gloria uana
sit semper malus salte uenialiter, tunc ta-
men solum est mortifer, cum in ea cōstitui-
tur ultimus finis, uel appetitur de aliqua
re notabilem irreuerentiam Dei, uel nota-
bilem iniustitiam proximi continente. Et
constat posse quem orare, cantare, mis-
sare, prädicare, vti sacra veste, vel aliqd
aliud huiusmodi facere, ad laudem, vel
gloriā suam principaliter, non ponendo
in eo vltimum finem, & non resultante
ex eo notabili irreuerentia Deo, nec no-
tabili iniustitia proximo. Vnde Author
possillā Angeli hanc partem tenet sub-
dens, nec ipsum Angelum sensisse cōtra-
rium, quod ei Syluester imponit, eo qd
per principaliter facere in gloriam suā,
intellexit facere ponendo in eo finē vl-
timum. Equidem, vt gaudeo authorem
possillā in hac esse opinione, ita inge-
nue fateor Angelum contrarium sensisse;
nam clare sentit differentiam in hoc
inter eū, qui principaliter agit in gloriā
Dei, & inter eum qui facit principaliter

in gloriam suam ea quæ nō sunt institu-
ta principaliter in gloriam Dei. & secū-
dum intellectum Authoris possillā nō
esset in hoc differentia; quia vterq; pec-
caret mortaliter, siquidem constituere
vltimū finem in alio q^d Deo est mortale
peccatum; sē oēs, vt alibi ^l latius dixit.

Ad primum autem argumentū pro
Angelo supra formatū, quod est autho-
ritas Augustini in eo citata, prefata pos-
silla tacite responderet, quod verbū prin-
cipaliter, in ea secundo loco positū idē
valet, quod vltimum finem in eo consti-
tuere, quod non videtur satis apte dictū,
tum per proximā confutationem. Tum
quod passim in finem principalem acci-
pius multa, quorum nullū nisi raris-
sime facimus vltimum, vt alibi ^m mon-
stramus. Sed neque sufficienter respon-
dere videntur, qui dicunt Augustinum
solum loqui de sacra Scriptura, non aut
de alijs ad laudem Dei principaliter in-
stitutis: quia eadem ratio idem suadet
dicēdū de omnibus, quod ipse de sacra
Scriptura dicit. Quare nos alibi, ⁿ aliter
respondimus, & nunc respondemus, qd
Augustinus noluit significare, q^d omnis
qui ordinat Scripturam sacra instituta
ad honorem Dei in suum honorem, cō-
temnit verē Deum, & ita peccat mortu-
z fere: sed quod adeo parum reuerenter
eā tractat, q^d videri possit contēnere, si-
cut in simili quēdam glo. solennis, ^o dixit;
quod transgrediens legem sine causa,
videtur transgredi ex contēptu: & sicut
aliqui, quos refero in Manu. Conf. ^p di-
cunt ex contemptu peccare, qui ex con-
suetudine peccant: cum tū longe aliud
sit ex contemptu vero peccare, quam ex
cōsuetudine, vel sine causa, vt colligitur
ex vtroq; Tho. ^q & Archid. ^r & Dom. ^s
quicquid Fel inuoluat alibi. ^t Ita quod
mens pijsimi Augustini nō fuit dicere,
quod qui sacram Scripturam datam ad
honorem Dei ordinat in honorem suū
contemnit Deum, sed quod tam parum
reueretur Deum, vt videri possit con-
temnere illum; tamen, quod si vere non
contemnit, nō admittat peccatum mor-
tiferum, sed graue veniale.

Ad secūdum pro Angelo adductum,
scilicet definitionem illam D. Antoni-
ni, quod mortifere peccat, qui etiam be-
nemeritis assumit gradum Theologiae

a in verb.
Doct. q. 4.

bin. c. tuam
de at. &
qualit.

c. cap. 23. a
101. Ser. 10.

Man. Conf.
d. quolib. 9.

litera H. ad
litteram O.

ob honorem, & immunitatem illum co-
sequentes, respondetur, non esse verum,
vt Syluester alibi ^a recte tradidit.

Ad tertium respondetur, quod mu-
nus a lingua tum demum facit actum si
moniacum, cum datur vel accipitur in
pretium, non autem alias, vt ante om-
nes dixit Innoc. ^b & nos alibi ^c resoluim-
us. Per hanc ipsam responsum non tol-
luntur Et illa, quæ ex Adriano, ^d pro An-
gelo adduci posse supra fuit insinuat.

MISCELLANEVM I. I.

- 1 Dei vnus, & Trinitatis cognitio, amor,
fructio, & adoratio qualis bona, &
qualis mala.
- 2 Papam videre, & videre Papam, vt dis-
ferunt.
- 3 Deum trinum nosse, & nosse Deum tri-
num, & differunt.
- 4 Deum verum trinum, siue trinus est,
personaliter multi infideles cognos-
cunt, qui tamē non cognoscunt Deū
trinum, siue quatenus est trinus per-
sonaliter.
- 5 Deus verus nequit cognosci, nec amari
nec orari, nec adorari, quin cognosca-
tur, ametur, oretur, et adoretur id quod
est summa Trinitas, vel eius persona.
- 6 Deus verus sancte cognosci, amari, ora-
ri, & adorari potest ab aliquo in qua-
tum est vnus substantialiter, licet
non cognoscatur, ametur, oretur, nec
adoretur ab eodem ut est trinus per-
sonaliter.
- 7 Fruitione eadem est fruendū Deo, sum-
ma Trinitate, & personis eius, & li-
cet beatus intuens essentiam Dei non
possit frui ea, non fruendo actu perso-
narum omnibus Trinitatis: potest tamen
intueri sancte frui actu essentia non
fruendo actu personarum Trinitatis, &
eccontrario, modo virtualiter fruatur eis.
- 8 Fructio Dei propria quid est.
- 9 Fruitionem Dei propriam præcedit sal-
tem natura cognitio, & amor eiusdē.
- 10 Dei unitate fruendum sine actuali me-
moria personarum Trinitatis, vel ecō-
trario singularis consolatio.

Qua si cum est, quid responderi po-
tuit ei, qui (perlecta decimaquar-
ta quaestione quam super primā distin-

ctionem lib. i. sent. tractat acutissimus
Ioan. Maior.) interrogauit quendā eru-
ditū, qualis cognitio, amor, fructio, ora-
tio, & adoratio (quibus fere semper co-
municamus cum Deo opt. Max. & mise-
ricordissimo, & tota summa Trinitate,
& tribus personis diuinis eius, patre sci-
licet, filio, & Spiritui sancto) sit bona &
qualis mala. Ad quod respondemus
prædictum uirum eruditum responde-
re potuisse. Primo verum quidem esse,
secundum puram & desecratam dialecti-
cam (quæ a Petro Hispano in suis sum-
mulis traditur, sub tit. de appell. id quod
2 colligitur ex præfato Io. Maiore, vbi
supra, scilicet aliud esse affirmare, Pe-
trus Papam vidit, & P. equum album vi-
dit ab vna parte, & P. vidit Papam, & P.
vidit equum album ab altera, quoniam
ad verificandū duo priora sufficiunt quod
viderit aliquem hominem qui est, vel
fuit Papa, & aliquem equū, qui est, vel
fuit albus. Ad verificandū aut duo po-
steriora requiritur, quod viderit aliquē ho-
minem, qui tempore, quo vidit eū, erat
Papa, & aliquem equum qui tempore,
quo vidit eum, erat albus, & etiam iur-
isperiti sentiunt, dum aiunt, qualitate
verbi intelligendam esse secundum tem-
pus verbi, & consequenter aliud esse
Deum personaliter trinum cognoscere,
vel amare, & aliud cognoscere, vel ama-
re Deum personaliter trinum: quia ad
verificandū prius sufficit cognoscere
Deum, qui vere est trinus personaliter,
licet non cognoscat illud sub conceptu
Trinitatis, vel personarum. Ad verifican-
dum autem posterius requiritur, vt co-
gnoscat Deum concipiendū cum tri-
num personaliter.

3 Secundo, quod præfatus eruditus potuit
respondere planius, omittis præfatis argu-
tīs logicalibus sequendo doctrinā pla-
nam S. Tho. ^f & Scoti, & etiā Io. Maror. ^g
& cōis aliorum ibidem, quod nemo potest
cognoscere, vel concipere Deum verū,
quin cognoscat, vel concipiat id, quod
est vera, & summa Trinitas, & tres eius
personæ realiter distinctæ: quia sunt vna,
& eadem res, & eadem substantia, pōt
tamen cognoscere & concipere Deum,
inquātum, & ea ratione qua est primus
motor, prima causa, & vnus Deus, nō co-
gnosendo, nec concipiendū eū esse tri-
num

e l. in deli-
ctis. §. 1. ff.
de noxa. act.

fm li. 1. sen.
dist. 1. q. 1.
art. 2.

num vel Trinitate, & tres personæ realiter distinctas, quia vnū & idem pōt cognosci, & concipi in quantum, & ea ratione, qua dicitur vno nomine, non cognoscendo alia ratione, & in quantum dicitur alio diuerso. Pōtēst. n. Petrus, qui vere est homo, & sapiēs, & filius regis cognosci, & concipi ab alio ea ratione tantū, qua est homo, non concipiēdo eum ea ratione, siue in quantum est sapiēs, vel filius regis: & ita qui cognosceret, & conciperet eū, q̄ est homo, licet ignoraret, quod est sapiēs, & filius regis, consequenter tñ conciperet quendam, qui vere est homo, & sapiēs, & filius regis.

4 Tertiō, q̄ potuit respondere id, q̄ Maior ait, scilicet multos philosophos cognouisse, concepsisse & amasse, vt & nūc cognoscunt, concipiunt, & amāt Iudæi, Mahumetani, & Ariani, Deum vnū verū essentialiter, qui vere est trinus personaliter, quia cognoscūt, concipiunt, & amant eundem Deum, quē orthodoxi cognoscimus, & concipimus, qui vere est vnus essentialiter, & trinus personaliter, licet non cognoscant, concipiunt, & amēt eum ea ratione, qua est trinus personaliter. & quod his est etiam consequens Christianis orthodoxos, qui cognoscimus, concipimus, & amamus, Deum nō s̄ strū verē vnū in essentia, siue essentialiter, & trinum in personis, siue personaliter, quamvis non possimus cognoscere, concipere, & amare illum vnū essentialiter, quin cognoscamus, concipiamus, & amemus eum, qui est trinus personaliter, possumus tamen cognoscere, concipere, & amare eum in quantum, siue ea ratione, qua est vnus essentialiter, non concipiēdo actu eum esse trinum personaliter.

6 Quarto, quod idem quod potuit respondere præfatus eruditus de cognitione, & amore, potuit respondere de oratione, quia in ea concludit eadem ratio: & ita licet non possimus orare vnā personam diuinam, quin oremus saltem virtualiter alias, neque dirigere orationem nostrā ad vnā personam, quin aliquatenus salte virtualiter dirigamus ad alias (quia omnes sunt vnā & eadem summa res) possumus tamen orare vnā personam, & dirigere orationem nostrā ad illam, non concipiēdo actu alias perso-

nas, nec dirigēdo actu orationē nostrā ad illas, in quantum alie sunt. Vnde Ecclesia ipsa orthodoxa tota dirigit vt plurimum orationes, quas vocamus collectas, ad Patrem obsecrando in calce per filium, cum speciali mentione Spiritus sancti, docens per hoc posse nos orare vnā summā Trinitatē personam, siue conceptione actuali aliarū duarū vnū & orare vnā obsecrando eā per aliam: & ita separatim oramus, Pater de cælis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mūdi Deus, miserere nobis. Spiritus sancte Deus, miserere nobis, & coniunctim, Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis.

7 Quinto, quod id quod potuit respondere de cognitione, amore, & oratione, potuit respondere de adoratione, quia idem in ea concludit earum ratio. Imo & idē potuit etiam respondere de fruitione. Tū quia licet vna sola fruitione, & non pluribus, debeamus frui Deo, & tribus personis vt determinat S. Tho.^a cōiter receptus, ea ratione quod obiectum fruitionis, q̄ est summa Dei bonitas, vnū tantum est in omnibus personis: adeo quod s̄m Scotus, non potest comprehensor siue beatus frui essentia diuina, quā intuitiue videt, quin actu fruatur etiā tribus personis eiusdem essentia, quas et intuitiue videt: & quod s̄m eundem licet nec viator possit ordinate frui vnā persona, quin fruatur alia, fruitione saltē virtuali, hoc est tali quē sit proxima dispositio fruendi alia, si distincte illa conciperet, potest tñ secundum eosdem & oēs, idem viator frui vnā persona, quā actualiter concipit, siue fruitione actuali alterius, q̄ distincte non concipit: sicut et potest cognoscere, & amare, vt supra dictum est.

8 Tum quia fruitio proprie dicta s̄m S. Tho.^a est actus voluntatis potentie appetitiue, & nō intellectiue, & illa quē est bene ordinata, solum est vltimi finis habitū vel habendi: & frui ordinate est inherere amore vltimo fini, q̄ est Deus, propter ipsum, & non pōt concipi sine cognitione, & amore præiūis, s̄m eundem.

9 Per quā illa eadem quē dicta sunt de cognitione, & amore Dei vnus essentia liter, & trini personaliter, dicenda sunt de fruitione, quæ ex præiūa cognitione, & amore procedit: nec multū refert, an teneamus fruitionē potius consistere in amore,

a 1.3. q. 11. art. 1.

b in d. dist. 1. q. 2. art. 4.

cubi supra.

amore, quam delectatione, cum sequacibus Scoti, An potius in delectatione quam in amore cum sequacibus S. Tho. quod Caietan. ibidem defendit, quia se cundū utroq; procedit ex cognitione, & amore præcedentibus saltem nature.

10 Sexto, quod præfatus eruditus respōdere potuisset, non debere quemquam scrupulis peccati angī, eo quod Apostolorum acta legendo, & Aduetum Spiritus sancti memoria repetendo frequenter Spiritus sancto fructus est, nullis de patre, aut filio actuali amore, & fructio ne conceptis: neque qui frequentissime passionis Christi misteria repētes Christum secundum personam Trinitatis ardentissime amauit, & ea fructus & delectatus est, sine vlla cognitione, siue conceptione actuali, & speciali Patris, vel Spiritus sancti: sufficit enim eis, ad hoc, ut eorum fructiones actuales essent bonæ, quod habuissent virtuales, quibus virtualiter parati erāt ad actualiter fruēdum, si memoria ad id necessaria occurrisset. Quæ eadem ratione non est, cur scrupulis angantur, qui meminere frequētissime se mente cōcepisse, amasse, orasse, & adorasse Deum vnum, & eodē fructos fuisse, sine actuali memoria Trinitatis, vel alicuius eius personæ non cōcipiendo, amando, & orando actū Deū ut vnum, vel e contrario fruendo actualiter summa Trinitate, vel aliqua eius persona, non fruendo actū eius vnitate, modo non defuerit eis virtualis, & proxima illa, de qua loquitur Scotus, dispositis idem faciendi erga illas, si memoria earum ad id sufficiens succurrisset.

MISCELLANÆVM LII.

- 1 Ecclesia an recte fundetur de rebus male acquisitis.
- 2 Eleemosyna an de re aliena recte fiat.
- 3 Patronus an fiat ecclesia de rebus male acquisitis.
- 4 Religio moralium virtutum maxima.
- 4 Misericordia quadatenus maxima virtutum.
- 4 Iustitia est maxima virtutū Cardinal.
- 5 Virtutum opera non fiant principaliter ob temporaria.
- 6 Incertorum in opera pia q̄ restitutio pia.
- 7 Meretrices, & excommunicatus vi quæ-

runt ius patronatus.

- 8 Restituenda necessario duplicia, de quibus fit eleemosyna, et ius patronatus.

AN recte quidam, in quibus etiā fuit Thomas Vualdenſis^a citatus a nobis alibi^b carpant eos, qui ecclesias, sacella, missas, vel alias preces construunt, aut fundant, de rebus male quæſitis cōmunicando sua bona male quæſita sed eo quod incertum est quibus sunt reddēda, necessario pijs operibus, vel pauperibus, debent restitui, qualia sunt multa quæſita occidendo, vulnerando, militando, furando, mentiando, peierando, adulterando, viſuras clare aut simulate exercendo, vel fumos vendendo. Et quidem pro eis facit primo, quod ipſemet Dominus reprobare videtur apud Matth.^c se pulchra, & monumenta prophetarum, quæ Iudæi ambitioſe ædificabant, iuxta Hieronymi ſenſum.^d Secundo, q̄ gloriam de peccatis quærere, peccatum est vana gloria.^e Tertio, quod iniuſtum est de re aliena fructum quærere, quod facere videntur qui gloriam, & laudē quærunt, de re aliena male quæſita, & necessario restituenda, quæ niſi male retineri non poteſt.^f Quarto, quod peccat qui eleemoſynam de rebus illicitis quæſitis largitur, ut ait Greg.^g confirmans id illo Prouerb.^h *Hostia impiorum abominabiles ſunt Domino, quæ offeruntur ex ſcelere.* & illo alio, *Honora Deum de tuis iuſtis laboribus, & nō alienis.* & illo Eccl.^k *Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperis, idem eſt ac ſi occideret filium in conſpectu patris.* At qui cōſtruit & fundat p̄dicta de rebus necessario reſtituēdis, id facit de reb. alienis. Ergo grauiffime peccat. Quinto, q̄ qui de rebus alienis vel reſtitutioni ſubiectis facit p̄dicta nō quærit ius patronatus, iuxta quandam ſolennē gl.^l vti late cōcludit Lambert.^m poſt quam retulit omnia, quæ Rochus a Curte, Paulus de Citta, ea de re ſcripſerunt: nam ut Aug. relatus a Gratianoⁿ ait, non licet furari a diuite etiam auaro ad erogandum pauperibus. At ij, de quibus loquimur, ædificatores & fundatores nihil non agunt, ut fiant patroni, & præſentatores miniſtrorum præſatorum operum, ergo grauiffime peccant ea in illum finem facientes.

Contra

a in lib. de sacramē. c. 213. in antiq. impres. b in Enchirid. de orat. ca. 18. num 9.

c cap. 23.

d Super eo. c. tom. 9.

e c. quā sit graue crimen, cū malefecerit gloriari. de excessib. pral. farg. c. ecce 99. dist.

g in ca. non est putanda. 1. q. 1.

h Prouerb. cap. 21.

i Prouerb. cap. 3.

k Eccles. c. 34.

l c. non est putanda. 1.

m quæst. 1.

n in tract. de iure pat.

tro. l. 1. p. 1.

q. 8. art. 12.

n in c. forte

14. q. 5.

4. Contra tamen præfatos ita carpen-
tes facit primo, q̄ facere prædicta ope-
ra pia in honorem Dei est actus, siue o-
pus religionis, ^a & religio est Maxima

a scdm mē
tē S.Th. 2. uirtutum Moralium. ^b Largiri etiā pau-
2. q. 81. a. peribus ea quæ nesciuntur, quibus sunt
1. q. 10. ti. restituenda, eleemosyna quædā est. ^c
de eccl. adi. Eleemosyna uero est actus siue opus vir-
f. c. & ne- tutis Misericordiæ. ^d Misericordia ue-
mo. cū mul- ro quadatenus maxima earum uirtu-
tis alijs de tum, quæ sunt ad proximum. ^e Restitue-
cōsec. di. 1. re item male quæ sita est actus Iustitiæ, ^f
b scdm cū Iustitia uero est maxima uirtutum Car-
dē S.Th. in 5 dinalium. ^g At prædicti hæc tantum
d. q. 81. a. 1. quatuor uidentur facere, ergo laudari
c. c. tria. c. merentur & non vituperari: quia quam-
c. due. 45. uis non liceat facere opera uirtutum prin-
dist. cipaliter ob bona temporalia, ut alibi
d scdm cū diximus; ^h licet tamen facere illa prin-
dē S.Th. 2. cipaliter propter iustum, finem, & mi-
2. q. 30. per nus principaliter propter temporalia,
totam. & consequenter propter laudem & glo-
e secundū riam non uanam, sed solidam, i. in ali-
eund. 2. 2. quem iustum finem relatum, ut ē ubi
q. 30. ar. 4. supra, ⁱ & in locis ibi citatis diximus.
f secundū Pro resolutione dicendum primo, q̄
eūd. S.Th. prædicti recte carpunt eos qui prædicta
g. 62. ar. 1. contruunt, uel fundant, ad gloriam &
g S.Tho. 2. laudem uanam, uel sumptu superfluo, &
2. q. 58. ar- rei piæ inutili, ad quandam iactantiam
tic. ult. humanam, uel ad renouandam memo-
h in Ench. riam delictorum suorum, uel ad iudicā-
de ora. c. 6. dum modum expiandi illa, mente inci-
i in d. c. 6. tandi alios ad similia, proposita suo exē-
nu. 11. plo uenia cum laude coniuncta, q̄ pro-
bare uidentur rationes pro eis allatæ.

Secundo, quod non merentur carpi,
qui prædicta faciunt principaliter in ho-
norem & gloriam Dei, & salutem ani-
marum suarum, absque superfluo sum-
ptu, & absque superstitione & curiosita-
te, & in exemplo restitutionis, etiam si
uelint ex eiusmodi actis minus princi-
paliter querere sibi aliquam laudem, &
honorem, in iustum finem relatiuā & nil
peccat, qui penitentiam publicā ob pu-
blicum delictum agit principaliter ad
placandum Deum Op. Max. licet minus
principaliter intendat sibi recuperare
bonum nomen, q̄ ante illud habuit, &
de bono penitentia in bonum finem
laudari. ^k

Tertio, quod difficilius est rādere ad
duo argumēta ultima pro prædictis carpe-
Oper. Nauar. Tom. IIII.

tibus, quæ ipsi omiserunt, formata. nā
licet facile sit defendere, quod meretrix
& excōicatus iuste possunt largiri eleemo-
synā, & querere sibi ius patronatus, qm̄
eā faciunt de reb. suis ēt turpiter quæsi-
tis, modo nō sint necessario restituēdas,
ut hēt cōis opinio, q̄ Rochus, ^l & post
eū Lambert. ^m defendūt: difficile tñ est
defendere, quod licet ēt honesta p̄long
& non excōicato facere eleemosynā, &
querere ius patronatus per res alienas
necessario restituēdas; adeo qdē, ut præ-
dictus Lambert. argumentorū pondere
p̄sūs, negatiuā partē tēnerit, sed mea
sentia non satis acriter. Aliud n. est simpli-
citer dicere, quod non licet de reb. alie-
nis necessario alijs restituendis facere
eleemosynam, uel alia opera pia, contra
voluntatem eorū, quibus illa sunt resti-
tuenda, quod palā est illicitū, ⁿ & aliud
de reb. restituendis alijs elargiri eleemo-
synam illi sine, quib. sunt restituēdas; uel
impendere in pia opera ipsi placita, qdē
palā est licitū. Vnde qui male quæsiuit
aliena, & tenetur ea restituere alijs, qui
sciūt, uel sciri possunt, non pōt quidē
largiri eleemosynam, uel facere alia o-
pera pia cū p̄iudicio eorū. At qui hēt
illicite quæ sita, quæ nō sunt necessario
restituenda dominis antiquis ignotis,
qui neque heredes eorū quēnt sciri q̄
sint, & ideo necessario sūt restituenda
Christo, uel pijs ipsius operib. sacre pōt
facere eleemosynā pauperib. & pijs alijs
operib. impēdere: quia illā eleemosynā
facit illis quib. iuste poterat restituere,
cū incertū sint ijs, a quib. fuerint erepta.
& ita licet declaratio Lambert. sit uera,
quoad res necessario restituēdas eis, qui
uel quorum heredes reperiri possunt;
nō tñ est uera quoad res, quæ necessario
quidē sunt restituēdas, sed nō Dñis anti-
qs, nec heredib. eorū: quæ nequā inueni-
ri, sed Chro & operib. pijs. Et qdē, q̄ tra-
ctamus, p̄ponitur de fundarib. prædicta
de his reb. & non de fundaub. de illis.

Gravius tñ quam prædicta argumē-
ta, obstat, quod ius patronatus non iust
queri nisi ob largitionē bonorum pro-
priorū, ut colligitur ex responso Gelasio
Papæ. ^o & ex Concil. Tolentino, p̄relatis
a Gratiāno. Sed responderi pōt, quod
huiusmodi fundatores non parum ui-
dentur dare de suo, uere penitendo,

Y plene

in c. a. cum
alijs 50. d.

l de in pa-
tr. uerb. cō-
petēs. q. 3.
m in co tit.
1. p. 1. li. 8.
q. ar. 10.

n ca. ante.
de iur. iur.

ad m. 1. d.
an. d. 1. c. 1.
3. d. m. 1. c. 1.

o. c. pie mē
tis. 16. q. 7.
p. canone-
rin. 10. q. 1.

k arg. c. 1.
de pen. c.
remis. c. c.

plene restituendo, & provide & sollicitè curando, ut adificia & fundationes predicta fiant vtiliter, & in utilem & sanctum finem: & quod non refugiendo ad sacrosanctam sedem Apostolicam, & Cōmissarios Cruciatuorum, qui condonare solent aliquam partem huiusmodi bonorum incertorū, uolentibus restituere alia in pia opera, a sede prædicta destinanda: & ita videntur dare quodammodo suam partē illam, quæ per compositionē eis condonata fuisset. Facit, q̄ qui nimis emungit elicit sanguinem, & quod parū præiudicij sit per hoc oneribus pijs fundatis, & quod animandi sunt ad restitutionem hi, qui citra illā salui fieri nequeunt. Huiusmodi autē fundatoribus consulerem, ut impetrarent, quoad forum cōscientiæ gratiā iurispatronatus, vel quod aliquid ultra necessario restituenda prædictis foundationib. de his, quæ sua omnino sunt, impenderent, quamuis non arbitror id omnino esse necessarium.

MISCELLANEVM LIII.

- 1 Sepeliendis paruulis baptizatis quæ officia sunt apta.
- 2 Parochi qui errant sepeliēdo paruulos.
- 2 Officiū sepeliēdis paruulos at longū.
- 3 Sepeliendi sunt amentes ut paruuli.
- 3 Paruuli qui sunt in hoc proposito.

Quoniam multi parochi, siue Curiones, & alij sepelientes paruulos iā baptizatos, errāt, ut diximus. ^b cōicādo & applicando rñforia, missas, & alias preces ab Ecclesia pro defunctis institutas, specialiter ea in suffragiū aiarum eorū, admonemus eos primo id nō licere, ut ibidē diximus, quāuis liceat ea dicere in laudem Dei, & gratiarū actiōnem, ut docuit S. Thom. applicādo ea defunctis propinquis eorum, uel quibus Dei iudicio potius sunt applicanda.

Secundo admonemus, institutum esse in Vrbe officium pro talibus paruulis sepeliēdis dignissimū, quo totus Orbis utatur, quod fit hoc ordine.

Cum paruulus extrahitur e domo dicitur Antiphona.

Sis nomen domini benedictū. Vers. Ex

hoc nunc et & s̄que in saculum & post eam psal. Laudate pueri dominum. & alij psalmi, si fuerint necessarii ad continuandas preces, usque ad ecclesiam, singulicū gloria patri. & cet.

Cum peruentum fuerit ad Ecclesiam repetitur Antiphona præfata.

Sit nomen domini benedictum.

V. Hic accipiet benedictionem a Domino.

R. Et misericordiam a Deo salutari suo.

Kyrie eleysōn, Christe ele. kyrie elei. Pater noster.

V. Et ne nos inducas in tentationem.

R. Sed libera nos a malo.

V. Me autem propter innocentiam suscepisti.

R. Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

V. Domine exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te ueniat.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Omnipotens & mitissime Deus, qui oīs bus paruulis renatis fonte baptis-
matis, dum migrant a sæculo, sine ullis eorum meritis, uitam illico largiris æternam, sicut animæ huius paruuli, uel paruula credimus te fecisse, fac nos quæsumus, per intercessionem beatæ Mariæ semper Virginis, & omnium electorum tuorum, hic purificatis tibi mentibus sumulari, & in paradiso beatissimu paruulis perenniter sociari per Christum dominum nostrum, Amen.

Antiph. Iuvenes, & virgines, senes cū iunioribus, laudate Dominum de celis.

Psal. Laudate dominum de celis, cum gloria patri. kyrie eleysōn. Christe eleysōn. kyrie eleysōn. Pater noster.

V. Sumite paruulos venire ad me.

R. Talium enim est regnum celorum.

V. Domine exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te ueniat.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Omnipotens sempiternus Deus, sanctæ puritatis amator, qui animam huius paruuli, uel paruula, ad celorum regnum hodie misericorditer uocare dignatus es, digneris etiam ita nobiscum misericorditer agere, & meritis tuæ sanctissimæ passio-

passionis, in eodem regno nos cum omnib.
sanctis & electis tuis semper facias con-
gaudere. Qui vivis & regnas, cum Deo
patre in unitate spiritus, &c. Antiph. Be-
ne dicite dominum.

Canticum trium puerorum.
Benedicite omnia opera Domini Domino.
& Antiph. Benedicite Dom. omnes electi
eius, agite diem latitiae & confitemini illi.
R. Amen.

Oremus.

DEus qui miro ordine angelorum mi-
nistria, hominumque dispersas,
concede propitius, ut quibus tibi ministran-
tibus in celo semper assistitur, ab his in ter-
ra vita nostra muniat. Per Dominum no-
strum Iesum Christum &c.

V. Benedicamus domino.

R. Deo gratias. Et fidelium anime per
misericordiam, &c.

3 Tertio admonemus, idem esse facien-
dum in sepeliendo quoscunque bapti-
zatos, qui fuerunt semper amentes, &
iudicii ad peccandum sufficientes exper-
tes, quia eadem ratio, idem ius suadet
in eis: cum non peccauerint, nec pec-
care potuerint plusquam parvuli.

Quarto admonemus, hæc omnia in-
telligenda esse de parvulis, & amentib.
quos certum est non habuisse usum ra-
tionis ad peccandum sufficientem: si en-
nim dubitaretur, faciendum esset offi-
cinum ordinarium mortuorum, ea mente,
ut sit animabus eorum in suffragium, si
eo egerint, alioqui animab. eorum, qui-
bus Dei iudicio sunt potius applicanda.

MISCELLANEVM LIIII.

1 Beneficium Principis late interpretan-
dum.

1 Concessio facta diuersis, ut diuersa su-
mitur.

2 Aue Maria a Belgis, & Hispanis ut di-
citur.

QUOD ad quæstionem, quam nuper
interrogatus fui, a quodâ egre-
gie erudito, an Belgis non solentibus de
more suo antiquo addere salutationi
Angelicæ Aue Maria, illam particulam
finalem, Sancta Maria, &c. sufficiat ad lu-
crificandas indulgentias concessas. Pa-
pa pronuntiantib. Rosarium, Psalteriū,

vel Coronam Virgin. matris dicere A-
ue Maria illa, quibus ea constant absq;
illa particula?

1 Respondeo sufficere. Primum, quod
beneficia Principum latissime sunt in-
terpretanda. 2 Deinde, quod uerba con-
cedentis debent intelligi secundum cō-
ditionem personæ, cui fit concessio per
quandam solennem legem, 3 ex qua id
colligit ibi Bart. & probat quatenus ha-
bet concessionem equitij factam Auri-
gæ aliter intelligendam, quam factā e-
xercenti equos in ludis Circensibus, p
quam multi multas quæstiones particu-
lares deciderunt. 4 Cum ergo mos anti-
quus quarundam prouinciarum (in qui-
bus, ut audio, est bona pars Belgicæ) sit
non addere salutationi Angelicæ, siue
Aue Maria, illam particulam, Sancta Ma-
ria &c. concessio indulgentiæ dicitur cer-
ta que Aue Maria, intelligenda est quo
ad incolentes eas de Aue Maria, ab eis
dici solito, quāuis quoad eos, qui sunt ea-
rum prouinciarum, in quibus additur il-
la particula, teneantur dicere cum illa:
Qua ratione respondi, etiam Hispanos
saltem laicos, quibus non est mos adde-
re Salutationi Angelicæ illa uerba, nūc
& in hora mortis nostræ. lucrificaturos in
dulgentias recitando sine illis, præseri-
ptum numerum Aue Maria. Dixi, saltē
laicos, quia Ecclesiastici obligati ad ho-
ras Canonicas, secundum formulā Bre-
uiarij scil. record. Pij V. fore debent il-
la addere, sicut tenentur id facere, cum
horas Canonicas dicunt, quia in formu-
la earum dicendarum iubetur dici, A-
ue Maria illis uerbis adiunctis, quanquā
de rigore iuris contrarium seruari pos-
sit, donec consuetudo amplior contra-
ria introducta fuerit.

MISCELLANEVM LV.

1 Crucis a ligno regnaturum Christum,
ubi David expressit.

2 Crux quare imperium Christi super hu-
meros eius.

ID quod a iuuentute mea merito desi-
deravi scire, nempe ubi nā Rex ille
sapientissimus, idēque prophetarū quo
ad mysteria Christi, certissimus David
cecinerit illud carmē, quod ei uniuersa

Y 2 Ecce-

a l. illud ff.
ad l. Ag. c.
dudum 2.
de elect.

b argu. c. si
quis aut de
penit. d. 7.
ibi Tene cer-
tum, & re-
linque i cer-
tū. & c. ad
audient iā
de homic.

c l. 3. ff. de
const. p. inc.
c. quamuis.
de ph. lib. 6.
d. l. plenum
§. equitij ff.
de usu &
habit.

e in quibus
sunt Ludo.
Rom. And.
Sicul. & Fe-
lin. citati in
Apost. Bar-
tho.

Ecclesia tribuit in illo hymni, *Vexilla*,
a Theodoro compositi.

Impleta sunt quae concinit.

David fidelis carmine.

Dicens in nationibus.

Regnavit a ligno Deus. cum in nullo
suorum psalmorum id invenire possem
ipse Christus ab illo regnans, pro sua in
termina benignitate dignatus fuit doce
re me. 84. annum in Vrbe (ubi omnia
sciuntur) agentem per Rutilium Ben-
zonum, sapientia & moribus magis, q̃
annis canū, qui super hoc a me rogatus
rēdit illud in ps. 95. Cuius initium est
Cantate. inveniri ibi. secundū trans-
lationem psalterij Romani, q̃ in hodie-
rū diem Ecclesia sancti Petri vaticana
servat, pro eo quod vulgarior editio ha-
bet, *Dicite in nationibus quia dominus re-
gnavit.* habet illa, *Dicite in nationibus
dominus regnavit a ligno* quam transla-
tionem valde suscipiendam esse conten-
dit ipse Rutilius, & recte quidem, mea
sentia. Tum quia gloriosus Docto. S. Aug.
ea sola translatione sine ullius alius me-
tione in eiusdē psalmi expositione uti-
tur, desumens ex eo nervosum cōtra Iu-
dæos argumentū, pro Christi regno glo-
rioso, exordium a ligno Crucis ignomi-
nioso sumente. Tum quia Iustinus Mar-
tyr, in oratione ad Antoninum Pium,
circa mediū ea utitur, desumēs ex eo p̃-
clarū testimoniū edificacionis domus
Dei, populi, s. Christiani & regni Chri-
sti, qui idem Iustinus, a testatur, mali-
tia Iudæorū illa verba, *a ligno*, fuisse in-
blata. Tū quia idē fulcitur autoritate
Tertullij, qui in summa ait, per illa ver-
ba psalmi p̃fati, *Dominus regnavit a li-
gno*, non significari quidem, Regē ali-
quē Iudæorū lignarium regnasse, vel re-
gnaturū, sed qui mortē in ligno usq̃. ad
se ab orbe cōdito regnatē, in ligno quo
que vinceret, & ea per passionē & mortē
victa & triūphata, erat gloriosissime re-
gnaturus; & quod ideo apud Esaiā, c̃ di-
ctū fuit, *Imperium eius super humerum
eius*, quia insigne imperij sui erat futu-
rum lignum humeris eius portandum,
quod novus Rex novo modo, non di-
demate capitis, nō scepro manu gesta-
to, sed cruce lignea humeris portata e-
rat designatus. Postremo quod Cypr.
ait, d̃ montē Sion ligni sacri, Regnū est

se sanctitate iustificatum, dicente Da-
vid, *Annunciate Regnum Dei in gentibus
quia dominus regnavit a ligno.* Suspicia-
mus igitur, adoremus, & oremus Chri-
stum in ligno morte sua mortem de-
struentem, & ab eo vita reparata glorio-
se in omnes gentes regnatem, ut nos
quoque in illo peccatis mortui, & per il-
lud iustitiæ vivificati, tam felici Regi
ab eo regnanti vivamus eternum. Amē.

MISCELLANEVM IVI.

- 1 Ecclesiam ingressus adoret Eucharistia.
non sedeat tergo verso ad eam fugiat.
risus non deambulet, nihil, quod tur-
bet divina, faciat, nihil obscenū sub
gravi penā loquatur, non permittat
tur quis intra eam mendicare.
- 2 Mendicans, Vel ei dans intra ecclesiā,
an peccet.
- 2 Ecclesia defunctorum tumbis non occu-
pentur.
- 3 Missis pro novis quicquam dari, vetent
ordinarij.
- 3 Dispensatio, Sit quid pro Missa nova de-
tur, quae scandalosa.
- 4 Eleemosyna ne imperetur & etandum, et
an ha sint eiusmodi. nu. 5.
- 6 Missam novam cur auctor extra patriā
secreto dixit.
- 7 Missis pro novis pauci multum iusse lur-
giuntur.

Quod licet in Ench. de oratio, c̃ la-
te fuerimus cōmenti super qua-
dam parte Concil. Lugdun. de cultu
Ecclesiae, & modo in eā intrandi & orā-
di, omisit mustanem addere illa nova, q̃
illi addidit fael. record. Pius V. Pri-
mū, Ecclesiam ingressi genibus flexis San-
ct. Sacramentum adorent. Secundū, Cese-
sent in eis risus immoderati, & alia qua-
cūq. divinum officiū perturbare possunt.
Tertium, Nullus intra Ecclesias deambu-
lare audeat, siue presumat, dum celebran-
tur sacra Missarum mysteria, & alia divi-
na officia. Per q̃ de abulationem grauitate
Scholastici, p̃faterim Hispani, tēpore
Vesperarū multum peccabant mea aeta-
te Tholofae, in illa Ecclesia Monasterij
Dominicanor. cum primis totius sui or-
dinis reformatissimi, ad quā Doctores
cum bona parte Scholasticor. ibant ad
sacra

a in lib. de
ueris. Chri-
stiana Re-
liq.

b lib. 3. ad-
uersus Mar-
cionem.

c Esa. 7.

d in opusc.
de montib.
Sion, et Sio.

c c. 5. a nu.
22. usq̃. in
finem.
f qua hētur
in c. decet.
de imm. Ec-
cle. lib. 6.
g in sua ex-
tra. que in
cipit q̃ pra-
mum posita
inter const.
eius pag. 9.

ſacra feſtiuis diebus audienda, & in qua eſt ſepulchrum glorioſum glorioſiſſimi Thom. Aquinatis, in loco ædito, ad qm per multos gradus ab utraque parte magna, cum deuotione aſcenditur, ſito: cuius ſolius reuerentia, ſatis dehortari poterat a tali deambulatione, ſi mens non læua fuiſſet, Quartum, *Nemo dum celebrantur diuina, aut prædicatur, uociſcitur, aut uerſo iergo ad Sanctiſſimum Sacramentum irreuerenter ſedeat.* Quintum, *Qui aliquid, quod ſcandalum generet, aut diuina perturbet officia facere præſumpſerit, penam ꝛ. ducatorum incurrat.* Et quamuis culpam uideri poſſit, præfatam penam: ipſo iure incurri, uerius tamen, & æquius eſt nec eam, nec aliquam aliam infra poſitam deberi ante ſententiam, tam per illa quæ ſequuntur uerbum, incurrun, in hac clauſula, quæ per alia uerba futuri temporis, quæ ponuntur in alijs: quod gratia breuitatis latius non explico. Sextum, *Qui in Eccleſiis cum mulierib. impudicis ſiue etiã honeſtis, colloquium ſcurrile habuerit, aut alios inhoneſtos atq. fecerit, Viginti quinque ducator. penã incurrat, et carceris ꝑ mēſe.* Hæc uerba, carceris per meſem, faciūt ad præfatam concluſionem, quod pene huius extrauag. non incurruntur ipſo iure. Septimum, *Qui in eccleſiis, obſcanis et inhoneſtis uerbis, aut ſignis uſus fuerit, aut alia ſæda colloquia cum perſonis quibuſcunq. habuerit decem aureorum penã mulſcetur, aut alias corporaliter puniatur.* Hæc uerba futuri temporis iuuant id quod de penã prædiximus. Octauum, *Capitula, Rectores, Vicarij, Sacriſta Oſtiani, & alij eccleſiarũ cuſtodes, præſatos omnes in eccleſiis delinquentes admonent & in eis uetita fieri non permittant, uel ſaltem ipſis Ordinarijs, uel officialib. noſtris puniendos deferant: quod ſi facere neglexerint, penã duorũ aureorũ uice quæ libet incurrant.* Nonum, *Præſati, Capitula, Rectores, Vicarij, etc. pauperes mendicantes, ſeu eleemoſynas petētes ꝑ Eccleſias tēpore Miſſarũ, prædicationũ, aliorũque diuinor. officiorũ, ire non ſnāt, ſed eis ad ſaluas Eccleſiarũ ſtare ſciant ſub penã duorum aureorũ, Capitulis inſt. gē. la, pro quolibet uice, niſi eos eiſci curauerint, & parochis dimidiũ au. ei, Religioſis quoque Clauſtralib. ſiue Regularib. ꝑcipimus in uirtute Oper. Nauar. Tom. III.*

ſancta obedientia, ut in eccleſiis ſuis deputent aliquem, qui tales deſciat, & ſi negligentes fuerint, grauiffime ab Ordinario corripiantur, quod ſi illi purere recuſauerint grauiffimas panas incurrent, & pro qualitate perſonarũ etiam corporaliter punientur arbitrio noſtro, ſiue ſuperiorũ ſuorũ.

2. Ponderanda primo uerba futuri tps harũ clauſularũ pro præſata concluſione de penã, quod ipſo iure non incurrat. Secũdo aduertendũ, qđ nō prohibetur pauperes nec rogari dare, & ita uirtute huius conſtitutionis neutri eorum peccant, quicquid aliqui etiam eruditi dixerint; quãuis ui legis naturalis & diuinæ utrique peccarent, ſi turbaret audientes & dicentes diuina, etiam mortaliter, ſi turbatio eēt notabilis; Decimũ, *Ne in eccleſiis aliquid indecens relinquatur, iſdem provideant ut caſſe oēs, & depoſita ſeu alia cadauerum conditoria ſuper terram exiſtentia omnino amoueantur, et defunctorum corpora in tumbis profundis infra terram collocentur.* Quamuis hoc (quod recte fuit decentiſſimum) ante fuiſſet ſtatutum, ut in ipſamet extrauagante dicitur, quia tamen nullo iure Decreti, Decretalium, Sexti, & Clementinarum ſpeciatiim inuenitur ſtatutum, ideo inter nouam repono.

Addimus et, quod Conc. Trid. ^a circa hæc noue & ſpeciatiim ſtatuit, primũ in hæc uerba, *Ordinarij locorum epiſcopi ea omnia prohibere, atque e medio tollere ſedulo curent, ac teneantur, quæ uel auaritia idolorum ſeruiſtus, uel irreuerentia (quæ ab impietate uix ſeiuncta eſſe poſteſt) uel ſuperſtitio, uera pietatis falſa imitatrix, induxit.* Atque ut multa paucis comprehendantur, in primis quod ad auaritiã pertinet, cuius ſui generis mercedum conditiones, patia, & quicquid pro Miſſis nouis celebrandis datur. Quo ſancto ſtatuto aliquot Ordinarij, non ſine magno ſcandalo turpiter utuntur, dum ſub grauib. penis interdiciunt dari quæquam Miſſas nouas cātantib. ultra quid certum, niſi a certo genere cognatorũ: attamen in fauorẽ quorundam poteũorũ illud interdictũ relaxāt, non ſine magno ſcandalo tenuiorũ clericorũ, & cognatorũ eorũ, quos ob uerecundia humanã inuitatos ad Miſſas nouas eorũ, oportet dare multũ, cum tamẽ nō rece-

a ſeſ. 22. in Decr. de obſerua. & euitan.

perint, nec recipere sperent vllum antidotum. Secundum in hæc verba, *Ordinarij interdiciant importunas, atque illiberales eleemosynarum exactiones potius quàm postulationes, aliaque huiusmodi, quæ a si moniaca labe, uel certe a turpi quæstus non longe absint.*

Animaduertant ergo primo, reuerendissimi Ordinarij, An debeant prohibere consuetudinem, quæ a paucis annis cœpit in Vrbe irrepere, ut Concionator in medio concionis hortetur auditorium ad eleemosynam statim coram omnibus faciendam, bona paula ad id facta, cum aliqui ob id omittant audire concionem, & aliquot ob magnam verecundiam, & non diuinum amorem largiuntur eleemosynam aliquam, uel certe maiorem quam vellent, contra illud Apostoli. *de hac ipsa re decernentis.*

a 2. ad Corinthios. 9.

Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.

Secundo animaduertant iidem Ordinarij, an debeant prohibere morem quo multi Hispaniæ parochi, & (ut puto) etiam aliarum prouinciarum, in Litanij, & aliquot festis solennibus de more regionis, solent in medio uel fine Missæ publicæ hortari, ut promittant aliquid in honorem illius sancti, cuius solennia celebrantur, uel in aliquod opus pium, idque publice coram omnibus faciant, excipiente notario quid, & quantum quisque promiserit, ita ut nemo non cogatur aliquid promittere, & omnes plusquam possint, uel uelint, ob uerecundiam uel ambitionem promittant.

Tertio animaduertant, an debeant prohibere morem, quo quæstores aliquorum pietatis nomine celeberrimorum locorum, ostiatim eleemosynam quæsiuri faciunt, ut se comitentur Parochi, uel Primores locorum, ob causam simulatam demonstrandi eis domus, quæ possunt eleemosynam facere, cum tamē vera causa tales comites suscipiendi sit, ut presentibus eis, non possint dare, uel non plus dare: quam alias darent. An item idem debeant facere circa morem eligendi aliquos viros primores, ad petendam eleemosynam pro aliquibus pauperibus, ut ob reuerentiam, & uerecundiam illorum plus largiantur petiti siue

rogati, quam ob Dei amorem: quanquā enim memini me decidere alibi non peccare quem largiendo eleemosynam maiorem, eo quod magnus est qui petit eam quā largiretur illimet, pro quo petitur, uel si minor esset, qui nomine eius peteret, modo principaliter totam eleemosynam largiatur propter Deum uel misericordiam veram, licet minus principaliter id faciat etiam propter reuerentiam petentis, uel presentiam populi uel spectantium. Non auderē tamen facile saluare ab omni peccato eos qui saltem sine magna causa procurant ut sic petatur eleemosyna, prebēdo magnam occasionem largiendi eam, principalius uel æque principaliter propter uerecundiam, uel ambitionem, uel amorem, & honorem petentium uel spectantium, quam propter Deum & veram misericordiam. Gregaria enim persona primorum spectantium, & petentium presentia turbata, non leuat ut plurimum mentem ad Deum, ita ut dicat ei, Hoc principaliter facio propter amorem & honorem tuum Domine, licet non fecissem, si a quo, uel modo, quo rogor non rogaret: imo ut a multis intellexi plurimi præsertim iuuenes, rustici, & pauperiores petita largiuntur nulla de Deo concepta memoria, neque ulla in corde concepta misericordia, principalius ut placeant petentibus uel spectantibus, quam ut subueniant miseris, uel Deum honorent; dolentes frequenter quod id fecerint. quod in causa fuit, ut primam meam Missam dicerem extra patriam, quando & ubi non audiretur ab alijs, quæ a patre meo, & duobus fratribus, ægre forentibus populo patriæ, & multis cognatis, & amicis, qui de more gentis ante Concil. Trident. Missas nouas præsertim nobilium magna ambitione & largitione decorabant, Præuidebam enim multos daturus, plusquam commode possent, & multos plusquam vellent, & multos plus, ut placeret mihi, & cognatis meis, quam Deo, & virginī matri: cuius Missam eram celebraturus, & nullos uel paucissimos, qui tam ordinata uoluntate id facerent (cum non essem pauper) ut saltem uenialiter in largiendo non peccarent. Quod ipsum ut facerent, aliquibus Missam no-

b in comm.
c. inter uerba II. q. 3.
concl. 5. nu
me. 36. &
in c. cum mi
nist. 23.
q. 5. nu. 72.
& 73.

nam cantaturis eleemosynam non egen-
tibus consului.

MISCELLANEVM LVII.

- 1 Oratio mentalis cum operibus siue uer-
bali, an sufficiat.
- 2 Oratio mentalis uerbis aucta ut prae-
statur.
- 3 Orationi uitali omnia tribuere, hereti-
cum.
- 3 Orans alio modo quam praecepto, non sa-
tisfacit.
- 4 Oratio mentalis duplex, nota & ignota
demoni.
- 5 Oratio pure mentalis etiam mali, diu
durare potest.
- 5 Beatitude uera imperfecta qua?
- 6 Contemplatiui ab hac superbia caueant.

NVnquid liceat Christiano asserere
sufficere ad salutem opera, & me-
tis concepta sine oratione uerbali, & qd
de hac parum sit curandum ei qui me-
ditationi, & operibus praeceptis, & con-
sultis, absque ullis uerbis iustam operā
nauat? Cui quaest. satis respondi in En-
chiridio de oratione in duobus locis cō-
iunctis, dum altero, ^a probaui uerba plu-
rimum iuuare ad bene orandum: & in
altero ^b orationem mistam ex mentali
& uocali ceteris paribus, soli mentali pre-
stare, declarando quādam ad hęc per-
tinentia, & in his quod oratio priuata
& uoluntaria, hoc est non praecepta, nō
ita indiget uerbis, ut per solas animi cō-
ceptiones bene fieri nequeat, oratio ta-
men publica, & priuata praecepta indi-
get uerbis publice, uel secretae prolatis,

Quibus addo primo, hoc limitandū
esse, quando mens praeipientis uera uel
praesumpta fuisset, ut sufficeret menta-
lis. ^c Secundo addo limitandum etiam
esse hoc in non ualentibus loqui; quia
uel non tenerentur ad agendum oratio-
nem praeceptam, aut recte praesumen-
dum esset mentem praeipientis nō fuisse
se ligare illos ad uocalem. ^d Tertio ad-
do, quod per rumores a regione quadā
Catholica delatos uereor, ne quidam
mentali orationi (suadente Angelo ma-
lo in bonum transformato, plus satis de-
ferentes, contemnunt uocalem, sicuti
quidam haeretici omnia tribuentes in-

teriori puritati, exteriora non solum sa-
cramentalia, sed etiam sacramenta, eo-
dem authore contemnunt.

3 Sicut etiam e contrario Haereticus
ille Vuitcleff mentalem orationem con-
temnens, orationi uitali, hoc est operi
& actioni exteriori omnia tribuenda ef-
se docebat, quam neruoso apparatu Th.
Vuald. confutauit. ^e Quare addo quār-
to, debere nos abstinere ab his extre-
mis opinionibus, quae per defectum uel
excessum a Sacrorum, & Classicorum au-
thorum uia Regia deuiant, & credere
omnem orationem debitis cum circun-
stantijs actam, esse laudandam, siue sit
mentalis, siue uocalis, siue mista, & non
sufficere solam mentalem, cum praeci-
pitur uocalis, nec contra solam uocalem,
cum praecipitur mentalis: & quod mul-
tae uocales sine mentalibus actu ei re-
spondentibus sunt bonae, modo atten-
tio uirtutis eas comitetur, ut in Enchi-
ridio de oratione probauimus. ^f

4 Addo quinto, duas uideri orationis
mentalis species. Altera, quae sola men-
tis conceptione sine ullo uerbo linguae
officio formato fit. Altera, quae fit for-
matis uerbis sibi respondentibus, adeo
secreto, ut a nemine audiri possint: qua
lis uidetur fuisse illa Annae matris Sa-
muelis, de qua scriptura ait, & quod dū
corde precaretur Deum tantum labia
moueabantur, uox penitus non audieba-
tur. Quarum prior Angelo & demoni
est de se occulta, posterior uero mini-
me: quia corporali actu efficitur, iuxta
doctrinam S. Thomae, ^h subtiliter a
Caietano auctam.

5 Et prior quidem sublimior uidetur,
posterior uero planior, & prioris quidē
usus animum uiriliorē requirere ui-
detur (praesertim si diuturna fuerit, &
circa multa concipiatur) quam poste-
rior. Mistra fere omnes securius uti pos-
se puto. Quo forte fit, ut non memine-
rim legere apud ullum classicum autho-
rem, qui expresse diceret id, quod ali-
qui, ut audio, gregarij homines autu-
mant; nempe esse multos, qui una & al-
tera hora orationem mentalem nullis
uerbis etiam secreto prolatis, ordinate
cōtinuant. Addo sexto, me tamen non
negare, id fieri posse. Tum quia beati-
tudo uera imperfecta uia consistit in

Y 4 cogni-

a cap. 17. a
nu. 37.
b cap. 18. a
nu. 104.

c argu. l. in
conditionib.
ff. de cond.
& demon.
& glo. sing.
l. tale pactū
& fin. ff. de
pact. & c. su-
per literis.
de rescr.
d arg. c. ne-
mo ad im-
possibile obli-
gatur. de re.
jur. lib. 6.

f c. 13. n. 17.

g l. Reg. 10.

h l. p. q. 57.
nr. 4.

cognitione, quæ non est intuitiva & perpetua; sed sic iuncta cum fruitione ut post & ante alios præsupponit S. Tho. ^a *i. 2. q. 5. ar. 4.* & nos alibi ^b latius repetiimus, quæ videntur hi, qui gratia Deo mente concipiunt Deum Opt. Max. & ei attributa, & substantias beatas, cum eis attributis, diligentes eum propter se, & substantias beatas propter ipsum, ita ut tota Sāctissima Trinitas veniat ad eos; & mansionem apud eos faciat. ^c Hi enim Deo mentaliter tantum fruenter diu in huiusmodi contemplatione sine ulla verborum immorari possunt. Tum quia etiam ex Philosophi doctrina ^d colligitur hoc ipsum fieri posse etiam per eos, qui gratia Dei gratum faciente nō sunt ornati, attentis, eis quæ illi adijcit Th. ^e *in d. 11. 10. ethic. & 2. 2. q. 182. ar. 2. sic. 2.* maxime hi qui præfata beatitudine imperfecta gratiæ suæ viæ frui, mortifera culpa (quæ humana fragilitas est) ceiderunt. Hi enim habitibus acquisitis adiuti licet gratiam amiserint, id facilius præfata possunt. Tum quia aliqui scire possent quis absque particulari revelatione, se in gratiæ statu esse contra illud Eccl. ^f *Eccl. 9.* Nemo scit an sit amore dignus, & illud, *Eccl. 9. si fuero simplex hoc ne scit anima mea.* ^g & contra Concil. Trident. ^h Addo septimo, quod qui ad hūc gradum peruenenerit, multum a superbia iaculis sibi cauere debet, ne ob hæc Sanctæ contemplationis & fruitionis donata, elatus, sese alijs ita præferat, ac si nosset se Dei seruum & alios diaboli esse. Addo octauo, cauere quoque debere præfatos, ne se melioris & maioris meriti credant, quam alios, qui eiusmodi oratione mentali, & contemplatione nō utuntur: sed seruatis Dei præceptis impendunt totos dies suæ vacationis, vel uocationis officijs, uel artibus liberalibus, uel mechanicis, actu, vel uirtute, in Deum, vel alium finem bonum & aptū relatis. Tum quia, ut ait Innocent. ⁱ licet vita contemplatiua sit magis secreta quā actiua; hæc uero est fructuosior illa. Tū quia, ut eleganter de morē resoluit B. ille Aquinas, ^k *Licet uita contemplatiua simpliciter sit melior, & ceteris paribus maioris meriti: secundum quid tamen frequenter contingit, ut uita actiua sit melior, & maioris meriti quam contemplatiua.*

- 1 Orare pro damnatis quod liceat, triplex argumentum.
- 2 Leges alia miraculorum, alia naturali mitum.
- 3 Traiano pro damnato orans Gregorius non peccauit.
- 4 Gregorius non orauit, ut Traianus recta iret in calum.
- 5 F. Alphonsus Ciacon laudatus.
- 6 Resuscitati qui fuerunt omnes salui facti uerisimile.
- 7 Gregorius non peccauit orando pro sepe liendo in Eccl.
- 8 Gregorius non agrotauit ob peccatum orandi.
- 9 Orare pro damnatis refrigerio peccatum.

Aliqua occurrunt contra id, quod diximus alibi, ^l nempe non licere communicare orationes, & suffragia mortuis damnatis, ut saluentur: & contra illa, quibus id fulcitur, scilicet, illud Iob, *In inferno nulla est redemptio*, & illud, ^m *si ceciderit lignum ad Austrum, siue ad Aquilonem ibi erit.* quo innititur & illud Greg. ⁿ *Qualis quisque hinc egreditur, talis in iudicio apparebit.* Occurrit, inquit primo, quod Helias, & Heliseus orauerunt pro mortuis, qui uidebantur damnati, ut resuscitarentur, quos par est credere fuisse postea saluatos. Secundo, quod multi infideles in sua infidelitate mortui, fuerunt resuscitati a D. N. Iesu Christo, & ab Apost. & B. Martino, & alijs multis sanctis, quos par est credere in malo statu prima uice obiisse, & in bono secunda. Tertio, quod historia a plerisque omnibus recepta tradit, Traianū Imperatorem B. Gregocij precibus ab inferni cruciatibus fuisse ereptum.

2 Ad quæ responderi potest primo, uerum esse id quod supra dictum est, scilicet non licere orare pro mortuis dānatīs ut saluentur attento iure ordinario, & lege communis; sed fallere illud, quoties iure speciali conceditur a Deo contrariū: potest. n. o. ipotens & misericors Deus gratiam particularem, quibus sibi placuerit, multo & sine proportionē liberius facere, quam legislator humanus suam legem relaxare, ^o & ita frequenter

l in Enchi. de orat. ca. 19. nu. 65.

m Eccl. capit. 11. n in c. quælis. 25. dist.

o l. princeps. de leg. & c. proposuit. & concess. p. b.

frequentē fecit gratiam aliquibus ui-
uis ut liceret eis orare pro mortuis, dā
natis, & rursus damnatis, ut ad uitā mi-
raculo reuocati postea saluarentur ex
mente S. Thom. ^a ante quem fufius de-
uerit. qu. 6. scribens D. Aug. ^b idē sensit in hęc ver-
ba, *Alij itaque sunt humanarum limites*
in lib. de rerum, alia diuinarum signa uirtutum,
cura p̄mor alia sunt qua mirabiliter fiunt, quamuis
suis agen- natura. Deus adsit ut sit, & miraculis na-
da, to. 4. ca- tura non desit.

a in trat. de
uerit. qu. 6.
ar. 6. ad 4.
b in lib. de
cura p̄mor
suis agen-
da, to. 4. ca-
pit. 16.

3 Secundo, quod nullam ipse maiorem
difficultatem inuenio in defendēdo Bea-
tissimo Gregorio a peccato, eo qđ ora-
uit pro æterna salute Traiani, q̄ in de-
fendendis Prophetis, Apostolis, & alijs
sanctis a peccato, eo qđ orauerint Deū
pro resurrectione illorum mortuorū, quos
credebant nō credere debant in morti-
feri peccati statu mortuos fuisse, & con-
sequenter perpetuo damnatos: quia qua
facilitate S. Thomas ^c dissoluit argumē-
tum a se formatum ex orationibus præ-
dictorum pro resurrectione mortuorū
infidelium contra conclusionem illam
Catholicam, scilicet, suffragia uiuorū
non prodesse damnatis, eadem pōt dis-
solui argumentū desumptū ex oratione
B. Gregorij pro Traiano defuncto facta
ut & ipsemet respondit ^d in hęc verba,
De facto Traiani hoc modo potest proba-
biliter estimari, quod precibus B. Gregorij
ad uitam fuerit reuocatus, & ibi gratiam
consequutus sit, per quam remissionem
peccatorum habuit, & per consequens, im-
munitatem a p̄na, sicut etiam apparet in
omnibus illis, qui fuerunt a mortuis mira-
culose suscitati: quorum plures constat ido-
lolatras & damnatos fuisse, de omnibus
enim similiter dici oportet, quod non erant
in inferno finaliter deputati, sed secundū
presentem iustitiam propriorum merito-
rum, secundum autem superiores causas,
quib; p̄euidēbantur ad uitam reuocandi,
erat de eis aliter disponendum.

4 Tercio hæc consequi primo, qđ Gre-
gorius non orauit, ut Traianus damna-
tus recta sine baptismo, penitentia, &
gratia saluaretur, sed simpliciter, ut salu-
aretur. Deus autē misericors de modo
saluandi prouidit, suscitando eum ad ui-
tā, in qua ea, quæ ad salutē erant neces-
saria, faceret, ut ait S. Th. Nec obstat, qđ
nemo Historicorum de resurrect. Tra-

iani, neq; de penitentia, baptismo uel
gratia vī testari, licet pleriq; oēs de ip-
sius saluatione testētur. Tū quia argu-
mentū ab auctoritate negatiua non ua-
let. Tū quia oīscius & omni pietate re-
splēdens Aquinas sequutus alios id scri-
psit, Tū quia reuictio siue resurrectio il-
la potuit eē secreta. Tū quia, p̄supposita
hīstoria de Traiani saluatione cōtexta
nil uī posse dici, quod pauciores leges
& regulas diuinas limitet: nā per hunc
dicendū modū solū limitatur lex, q̄ di-
ctat nullam esse in inferno redēptionē:
per alios autē modos dicēdi nō solū limi-
tatur illa, sed ēt illa, quæ dicāuit nemi-
nē sine fide, ^e sine baptismo, ^f sine gra-
tia gratū faciēte, & charitate, ^g sine pe-
nitētia peccati mortiferi saluandū: ^h &
a regula, q̄ minime fieri p̄t, dēt recedi. ⁱ
5 Secundo hæc eadem consequi, uerā
esse de oratione Gregorij pro Traiano,
& de saluatione ipsius historiam, quam
dudum copiose, eleganter, & neruose
probauit F. Alfonsus Ciacon, uir pieta-
tis, nobilitate & eruditione insignis in li-
bro, quem ea de sola re stylo ædedit
elaborato.

Tercio, iuste eum recedere a Domi-
nico Soto uiro alioqui sui ordinis erudi-
tissimo qui ^k dixit illam sibi esse duris-
simam creditū, & iustius a Melchiore
Cano, uiro eiusdem ordinis ingenio a-
cri, & stylo facundo prædito, qui ^l plane
illam, & nimis audacter negauit.

Quarto, par esse credere omnes eos,
qui miraculo Prophetarum, Apostolo-
rum, & aliorum diuorum reuixerint, sal-
uos tandem euasisse.

Quinto, non audiendum Abulen. ui-
rū alioqui doctissimū, & egregie piū,
dicentem ^m S. Gregor. in orādo pro Tra-
iano, quē credebatur esse dānatū, morti-
fere peccasse. Tū quia non est uerissimū
de Deum iustissimum concessurū fuis-
se tā insignem gratiam tā insigniter in
ea petenda peccanti. ⁿ Tum quia tā fa-
cile saluari pōt ipse, ac alij prophetae &
Apost. & alij sancti, qui rogauerūt Deū
pro resurrectione illorum, quos crede-
bāt esse dānatos, eo quod sciebāt illos
idololatriæ, & alijs peccatis grauib; in
sectos mortem obijisse. Nec obstat dice-
re, quod illi non rogarūt, ut damnati re-
cta saluarentur, sed ut ad uitā repora-

e Heb. 11.
f Mar. ult.
g 1. Cor. 18.
h c. chari-
tas. 2. de pa-
nit. dist. 2.
i c. firmis-
me. 15. q. 1.
c. oīs. de con-
sec. dist. 4.
l. l. p̄cipi-
mus: C. da
appel. gl. in
l. oīs definiti-
o, ff. de re-
gu. iur. & i
rub. eo. titu.
lib. 6.
k in li 1 sen-
tē. d. 45. q.
2. art. 2.
l. li. 1. loco
rum Theo-
logic.

m in 4. lib.
Reg. q. 57.

n ar c. quia
nō est uerise
mile cū es
ad not. de p̄
sump.

*a cum quid
de reg. iur.
lib. 6.*

iam reuocaretur, & postea si facerent ea quæ salutis æternæ consequendæ sufficerent, saluarentur. Non inquam, hoc obstat. Tum quia, quod vna via prohibetur, alia non est concedendum. ^a Tum quia petendo vt suscitarentur, satis directe petebant, ut aliqua gratia fieret damnato, & aliqua in inferno redemptio. Tum quia vt dictum est supra, non petijt Gregorius a Deo ut Traianus recta ex inferno in paradysum duceretur, sed simpliciter, siue generaliter, ut saluaretur: quod erat intelligendum eo modo, quo multi alij damnati sua infinita bonitate, salui facti fuerunt, per reductionem ad vitam temporalem: sermo enim generalis non comprehendit delictum, quando intelligi potest de eo, quod non est delictum. ^b Tum quia par est credere.

b l. si procurator. ff. de cond. inde. c. 1. de iure iur. lib. 6.

Deum Opt. inspirasse Grego. voluntatem id petendi sicut & alijs sanctis inspirauit voluntatem petendi aliorum damnatorum resurrectionem, & licet regulariter mortificare peccet, qui transgreditur, vel transgredi proponit præceptum, ^c non tamen peccat imo bene meretur, quando inspirante vel iubente Domino vult facere vel facit, id quod alias esset contra diuinum præceptum, ut Abraham, qui voluit filium suum occidere, ^d & Sampson occidit se & Philistæos demoliedo domum ^e quos nullatenus peccasse, sed bene meritos fuisse definit August. ^f relatus a Gratiano. ^g

*d Gen. c. 28
e Iud. c. 16.
f In li. de ciuit. Dei.
g in c. si non licet. 23.
q. 5.*

Sexto, non esse tantæ operæ saluare Gregorium a peccato, eo quod orauit Deum finita consecratione ecclesiæ S. Andreæ in cliuo Scauri, ut quicumque in circuitu eius deligeret sepeliri, saluaretur dummodo fidem tenuisset Christianam: quia oratio illa non fuit pro aliquo damnato, sed ad summum pro aliquo damnando, nisi deligeret se ibi sepeliri sed neque fuit mens orantis, ut si cum sola fide informi absq; gratia gratum faciente moreretur, fieret saluus, sed ut nemini ex Christianis daretur ibi sepeliri, qui non esset saluus futurus.

Septimo, non videri verum id, quod subiicit Abulensis, & aliquot alij affirmant, ob has petitiones fuisse punitum a Deo Gregorium dolore stomachi, & pedum. Tum quia historia verior (quæ est diaconorum Ioannis & Petri) non ha-

bet, quod in penam peccati pro Traiani anima orando admissi, fuerit stomachi, & pedum dolore punitus, sed quod non esset liberandus ab illo, eo quod anima illa, & animabus eorum, qui eligerent sepulturam in præfatum circuitu ecclesiæ S. Andreæ, orauit, quorum verba non habent eum peccasse, neque punitum fuisse, sed potius voluisse Dominum per illum dolorem ipsum in humilitatis uirtute continere, contra tentationem superbiam vel xenodochiam, quæ de tam magnarum petitionum concessione facile nasci poterat. Tum quia ante illas petitiones patiebatur illum, ut ipsimet testantur, & pijsimus Deus non solum solet immittere multas infirmitates & labores suis seruis & amicis ob multas alias causas, quam peccatorum, ^h & interdum ne ob dona sibi diuinitus data superbiant iuxta illud Pauli, ⁱ Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi Angelus Sathana, qui collaphizet me.

*h c. non omnis. 5. q. 5.
i 2. ad Cor. c. 12.*

Octauo, summopere cauendum esse, ne oremus Deum pro salute, siue saluatione, uel leuamine, aut refrigerio ullo eorum, quos scimus, vel formiter credimus esse damnatos, etiam amicorum, cognatorum & parentum nostrorum. Tum quia non licet aliquid horum facere pro diabolo damnato, & quo ad hoc damnati pares sunt diabolis, iuxta illud Augu. Si scirem patrem meum esse damnatum, non orarem pro eo plusquam pro diabolo. Tum quia non minus oderunt nos illi, quam diabolus, quia utrique omni charitate carent, & odio redundant, iuxta dictum. ^k in eis nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Tum quia id prohibitum est. ^l

*k Iob. 10.
l ca. pro abeuntib. 13.
q. 2. & cap. placuit 23.
q. 5. glos. re cep. in c. ex parte. de se*

MISCELLANEVM LIX.

- 1 Distributiones quotidiana an remitti possint.
- 2 Distributio etiam iam perita hodie remitti nequit.
- 3 Dolus futurus non remittitur Et præteritus.
- 4 Distributio restituta an possit reddi restituenti.
- 5 Remittere proprie aliud quam donare.
- 5 Remittit facilius quis quam donat.

6 Distribri-

6 *Distributiones, quæ non accrescunt interefferentibus.*

AN eis, qui non interfunt horis canonicis, vel alijs quibuscunque precibus pro quibus præstitutæ sunt quotidianæ distributiones interefferentibus distribuendæ, possint tuta conscientia recipere, & retinere sibi eas, consentientibus illis, quibus iure ob absentiam eorum accrescebant. A parte namque affirmante uidetur stare primo quædā

a. c. 1. *Serb. suas. de cle. non resid. lib. 6.*

b. c. *peccatū uerb. restituitur. de reg. iur. li. 6.*
c. c. *Seniēs. de testib. d. c. statutu. de res. lib. 6.*
c. *exigit. de censib. eod. lib.*

e. arg. c. *præfenti. S. l. ca. de prob. lib. 6.*
f. *in re mādā. C. de mandato. l. sed etsi. S. de consuet. ff. de pet. ha. red.*

g. *in d. c. 1. de cler. non resid. lib. 6.*
h. c. *si diligē. tr. de so. cōp. l. ius publicum. ff. de pacti. l. conueni. r. ff. de pac. dot. c. ex parte. de consuet.*

glo. memorabilis, ^a quæ habet, ualere remissionem distributionum male perceptarum factam ab eis, quibus accrescebant. Secundo, quod qui tenetur ad restitutionē alicuius rei absoluitur ab obligatione, remittente illam illo, ad quem illa spectabat, iuxta quandam agram glof. solennem receptam: ^b & merito quia remittens donare uidetur. ^c Tertio faciunt aliquot iura quibus specialiter uetatur fieri remissio, ^d & consensu quenter regulariter ualet. ^e Quarto denique, quod potest quis de sua re ad libitum disponere, ^f ergo & is, cui accrescit distributio, potest illam donare cui uolet, & consequenter remittere illam sibi debenti.

Pro parte uero negante facit primo, quod distributionum perditio principaliter statuta est in fauorem publicū cuius diuini, ut sentit Bonifacius, ^g & consensus priuatorum ius publicum tollere non potest. ^h ergo cōsensus eorū quibus accrescitur non potest eis prodesse. Secundo, quod materia delinquendi est tollenda, ⁱ & si consensus eorum, quibus distributiones accrescerēt, sufficeret facile fieri, ut omnes in absentia perciperent illas. facile enim consentiret unus Canonicus, ne alius perdat in absentia, ut alius consentiat ne ipse perdat cum abfuerit, & ita omnes delinquerent. Tertio, quod uidetur hoc expressum in Concil. Tridē. ^k ibi, *Distributiones vero qui statim horis interfuerint recipiant, reliqui quauis collusionē, aut remissione ex-*

clusa, his careant. 2 Pro concordia horum arbitror dicendum primo, non posse Canonicos vel clericos statuere, neque pacisci de remittendis distributionibus in futurum per dendis ob argumenta pro parte negan-

te formata. Nec obstat glo. solennis super pra pro altera parte citata, ^l quia non ait posse conuenire, ut distributiones perdendæ remittantur, sed solū, quod is, cui iam ipso iure accreuerunt, possit eas remittere, id est consentire, & pacisci ne is, qui eas perdidit teneatur ei restituere, quæ longe sunt diuersa: sicut & aliud est pacisci, ut doli futurus remittatur, quod non licet, & aliud ut præteritus remittatur, quod licet: ^m quia remissio doli futuri dat occasionem delinquendi, non autem remissio doli iam præteriti, ut post alios Iason declarat. ⁿ

Secundo, quod nulla collusionē, machinationes uel dolosa inuentione effici potest, ut non teneatur restituere distributiones, qui eas non interefferendo diuinis percepit. ^o Tum quia eadē ratio suadet hoc, quod prius dictum est. ergo idem dici debet de hoc q. de illo. Tum quia prædictum Conc. Trid. expressim de collusionē id definit.

Tertio idem uideri dicendum post Concil. Trid. de remissione illarum antequam restituantur: quia perinde uetat remissionem ac collusionē, ut palam est, ac consequenter dicendū, glossam prædictam solennem ^p esse sublatam per prædictum Concilium: nam ratio, quæ se fundauit glossa ad asserendum quod erat locus remissioni, fuit, quod illa non erat prohibita, quæ tamen hodie prohibita est.

Quarto, quod maioris questionis est, An prædictas distributiones iam restitutas possint ij quibus accreuerant, & quibus restitutæ sunt, reddere restituētibus, ita quod maneant sibi ac si iuste lucrati fuissent, & arbitror, id fieri non posse, si restitutio fieret cum pacto de donando postea restituta; quoniam effectus idem est, ac si non restitueret, eo quod rem uidetur habere qui actionem habet, ^q & quia qui sic soluit ut recipiat non liberatur. ^r

Quinto, quod qui bona fide, sine dolo & fraude restituit distributiones male partas, eis, quibus accreuerunt, & postea illi libere sine dolo, metu, & alia coactione ex charitate, & beneficentia redderent eas restituētibus, præsertim intuitu paupertatis, vel pietatis, ualeret

l. *sest. 24. cap. 2. de cleric. non res. si. uer. suas. lib. 6.*

m. l. *si unus. S. si illud. ff. de pacti.*

n. *in d. S. illud.*

o. ar. l. *illud. ff. ad l. Aq. c. dudū. in 2. de electio.*

p. d. c. *1. uer. suas. d. cle. non resid.*

q. l. *qui actio. cū gl. et ei adnot. ff. de reg. iur. r. l. qui sic. ff. de solu.*

a ca. qua a iure de regu. iur. li. 6. b l. Iulian. ubi hoc notat Bar. ff. de cond. & demonst. & Dec. in l. si quis obligat. ff. de reg. iur. nu. me. 7. c in l. si duo ff. de verb. oblig. d l. si ego. ff. ad Vel. leia. e in c. Statutu. S. si qd aut. de re. script. lib. 6.

leret illa redditio. Tum quia iura, quæ prohibent remitti debitum, sunt exorbitantia a iure regulari, per argumeta pro parte affirmante formata, & ideo non sunt extendenda ^a ad donationem rei iam restitutæ & solutæ: quia & si largo modo paria sunt remittere & dare, proprie tamen differunt: ^b nam facilius quis remittit, quam donat, ut ait Bart. ^c Vnde mulieri conceditur donatio, non fideiussio: quia non est tam facilis ad donandum, quam ad fideiubendum. ^d Tum denique quod glossa quædam singularis ^e communiter recepta hoc tenet expresse.

Quæritur autem nunc a nobis post hæc scripta, antequam excuderentur, a quadam ualde illustri Ecclesia Cathedrali, quomodo conciliari potest antinomia illa, quæ uidetur esse inter cap. 3. de reformat. sess. 21. Concilij Triden. & cap. 3. sess. 2. eiusdem Concilij, quatenus, in hoc decernitur, aliquas distributiones quotidianas amittas ab absentibus. applicari debere fabricæ aut alij loco pio. In illo vero decernitur omnes distributiones amittas ab absentibus accrescere presentibus & interessentibus. 6. Ad quod respondeo idem, quod alibi respondi, nempe, quod hoc posterius loquitur tantum de distributionibus extraordinarijs, quæ de redditibus particularibus dignitatum, personatum, & officiorum constituuntur lucrificandæ ab eis solis, qui habent ea, impendendo officia diuina eis per episcopos designati. Illud autem de distributionibus ordinarijs, quæ constituuntur de fructibus communibus lucrificandæ a facientibus communiter officia diuina, & ideo hæc extraordinariæ merito non accrescunt alijs, quibus aliæ ordinariæ distributiones accrescunt, quoniam illæ de communibus fructibus constituuntur pro officijs communiter ab omnibus faciendis, hæc uero de fructibus particularibus præfatarum dignitatum, personatum, & officiorum pro officijs a solis habentibus ea faciendis. Pro quo facit quod etiam ante Concil. Trid. in multis ecclesijs erant quædam distributionis extraordinariæ pro habentibus aliquas dignitates, personatus, vel officia, qui personaliter facerent aliqua diuina officia,

puta Missas maiores certorum dierum, ut haberent lucrum vnus scuti, aut maius, aut minus: ita quod si ea personaliter subirent, lucrarentur illud, alioqui amitterent, & illud lucrum amissum non accrescebat Canonici interessentibus Missæ. Facit etiam, quod multis persuaderi posse videtur, quod si quispiam constitueret in suis bonis onus reale dandi unum, duo, uel plura scuta Decano, vel Archidiacono ecclesiæ, qui tali, vel tali die Missam diceret, uel matutinam, uel uespertinam inchoaret, & alias non, non accresceret illud alijs Canonici, qui Missæ illi, vel matutinæ interessent.

MISCELLANEVM LX.

- 1 Horas an teneatur bis dicere, cui sunt duo beneficia.
- 1 Beneficia plura habens quoad horas hæc reputet.
- 2 Beneficia plura non obligare ad recitandum horas pluries in die, non tam quædam iure fundatur, ac eius contrarium.
- 3 Natura lex est, ut qui commodum sentit, sentiat & onus.
- 4 Beneficium duplex male tantum duplices horas requirit.
- 5 Laudes bis Deo debite bis sunt soluendæ.
- 6 Horas binas tricendia his annis requirunt.
- 7 Officia duo tenens duorum uicem geris.
- 8 Dispensatio ad hæc tantum accessoria extenditur.
- 9 Beneficia duo fiunt unum quoad hoc.
- 10 Beneficia quæ plura quam duo teneri possunt.
- 11 Dispensatio ultra iustam causam ut requiritur.
- 11 Dispensatio & consuetudo ut paris potentia.
- 12 Beneficij pluralitas de se mala ut fit iusta.
- 13 Confessarius pluralis in beneficijs hoc faciat.
- 14 Beneficia plura procurare alij ut peccatum.
- 15 Horas triplices, & alia bona triplicia debet, qui tria beneficia habet.

Miscellaneum igitur sexagesimum est an communicatio plurium beneficiorum inducat obligationem dicendi pluries in die horas canonicas, quod propositurus attentum te velim esse Christiane lector, ad reputandum quam improba vexet Brynnis eos, qui per fas & nefas, per se & per alios quaerunt, ac requirunt sese multis onerare beneficiis ecclesiasticis cum fuerint, qui dubitarunt, An habes duo beneficia Ecclesiastica, ut neatur quotidie bis horas Canonicas pronuntiare, & consequenter qui tria, ter, & qui quatuor, quater &c. Et quamquam non sim ignarus, nonnullos me oleum (quod aiunt) & operam perdere iudicatos, eo quod proponam quoniam tam vulgo indubiam, quam totius orbis Christiani in usu pro parte negante est resoluta. Ego autem non parum operam oleum fastidium me existimo, si per argumenta, quae contra illud ulum, & parte negantem per illud resoluta occurrunt monstraveris eam non esse adeo expedita, ut merito non debeant qui habent illa pensare, an iuste teneant, & qui iuste tenent gratias agere mitissima S. Matri Ecclesiae Romae eo quod a tanta obligatione dissimulando ipsos absoluerit, & parare se ad tanto de uotius & attentius ad suum solvendum pensum, quo magis ad id ob plura quam ob unum teneantur.

2. Questionem hanc ante nos movet S. ille Thomas, & post eum Io. a Ligna, & postea Albertus de Ferrarijs, & postea Probus, quorum nullus pro dicta parte negante (quam habentibus plura beneficia tam indubia videtur) vllum fere aliud fundamentum affert, quam quod consuetudo Ecclesiae id habet. Contra tamem illa pro parte affirmante adduci possunt aliqua vix dissolubilia. Primum quidem, quod legis naturalis est ille senarius, *Commoda qui sentis iungas oras emolumentis*. Et vnum quodque beneficium habet onus pronuntiandi quotidie horas Canonicas, ut alibi dictum est, & consequenter, duo beneficia duo onera, & tria tria. Si in duobus conferantur, bis diceretur horae ab eis, & tria tria tribus, &c. ergo etiam si duo vni conferantur, ille debet dicere bis, & si tria conferantur uni, ter, &c. Secundum, quod non est ferendus, qui commodum

sumit, & onus ferre recusat. 8. Tertio, quod quidam duobus creditoribus dena daret, nisi essent correi credendi, non satisfaceret, si ambobus decem solveret, secundum oes. Quarto, quod si quis duo sacella, siue capellanas, quibus singulas Missas dicendi onus esset iniunctum, acciperet non satisfaceret dicendo unam tantum, ergo neque duo beneficia, quorum cuiuslibet est iniunctum onus dicendi horas Canonicas satisfaciit dicendo unam tantum. Quinto, quod ob aliqua horum argumentorum praefatus Albertus dixit, usum huius sculi hec servare, sed nescire se, an usus futurus id servet, significat nolle, ut quidquam se ob eas dicta absolutum putet, a pluralitate recitationis qui habet plura beneficia Sexto, quod Hugo a S. Victo, relatus a praedicto Io. de Ligna dixit, *Accipe beneficium, redde servitium, siue supplicium*, & quod nullo, quod meminerrim, expresso iure pars haec approbatur. Sed neque S. Tho. neque alij, ut dixi, aliud quam consuetudinem pro ea fundanda adducunt, nec meo iudicio argumentis, quae contra se faciunt satisfaciunt, nam qui altius rident, sunt ipse S. Th. & Lignus ad verbum referens. Quod autem non satisfaciunt argumentis, colligitur ex ipsis verbis S. Th. collatis & applicatis argumentis contra formati, verba enim S. Thomae sunt haec, *Supposito, quod aliquis sit licite prebendarius in duobus ecclesijs, scilicet ex dispensatione, considerandum est, quod ille qui in aliqua ecclesia sit prebendarius accepit, duobus obligatur, scilicet Deo, ut ei debitas laudes exolvat, pro eius beneficijs, & Ecclesiae, de qua accipit sumptus, ea vero, quae ad ecclesiam pertinet subiacent dispensationi Praelatorum Ecclesiae, & ideo hoc debetur quod dicit Ecclesia debet exolvere secundum quod statutum est. Vel per se ipsum, si sit prebenda quae requirit residentiam, vel per Vicarium, si hoc sufficiat secundum Ecclesiam statum, ac consuetudinem, sed debetur quod debet Deo per se ipsum debet exolvere. Non refert autem quantum ad Deum, quibus psalmis aut hymnis Deum laudet, ut puta utrum dicat in vesperis, Dixit Dominus, vel, Laudate pueri Dominum, nisi quantum ad hoc, quod homo debet sequi maiorum traditiones, et quia laudes Deo debet quasi unus homo, sufficit, quod semel dicat officium secundum consuetudinem aliam.*

7. nu. 3.
g. l. unica.
§. prosequendo.
C. de causa
duc. toll.
h. ar. c. ea te
de iure iur.
cu. ei anno.
i. ar. a simili
li. quod est
ualidum c. m
ter ceteras.
de reser. Co
c. constitutus.
de app.
k. ubi sup. do
q. 9.

a. i. quol. 1.
ar. 13.
b. de hor. canon. q. 9.
c. in suolib.
de hor. canon. nu. 30.
d. in addit.
glos. Cosma
Guimiel. in
tit. qualiter
hora dicitur.
uer. teneantur.
e. l. secundum
naturam. ff.
de reg. iur.
ele. l. de ceteris
lib. 1.
f. in Enchir.
de orat. ca.

alicuius ecclesiarum, quarum est clericus.
 Per quæ tamen non soluuntur argumē-
 ta. Tum quia non saluant illum qui iniū-
 ste recipit plura beneficia, quatenus ha-
 bent, *supposito quod quis sit licite praben-*
datus in duabus ecclesiis. Tum quia conti-
 net eum qui habet duo beneficia in dua-
 bus ecclesijs obligari Deo & Ecclesiæ;
 Deo quidem, ut ei exoluat laudes debi-
 tas pro eius beneficijs, Ecclesiæ uero,
 ut præstet ei ea, quæ debet secundum
 statuta, sed per hoc non soluuntur argu-
 menta, imo fortificantur, quatenus ha-
 bent, eum teneri ad soluendum debitas
 laudes Deo pro beneficijs suis. At pro
 quolibet beneficio debet horas Canoni-
 cas Deo. ergo debet dicere laudes du-
 plicatas. Tū quia dicere, quod laudes de-
 bitas Deo; per se debet ei exoluere. & de-
 bita Ecclesiæ possit soluere per alium;
 non satisfacit: quia etiam Ecclesiæ per
 se tenetur satisfacere, quoad ea, quæ p-
 sonale officiū requirunt, & si duplex of-
 ficiū personale debet Ecclesiæ, utrum-
 que præstare debet. Tū quia qui dupli-
 catas laudes Deo debet, non satisfacit
 soluendo simplices. Qui enim uoto, uel
 penitentia tenetur ad horas Canonicas,
 ultra debitas ratione ordinis vel benefi-
 cij, non satisfaceret dicendo eas semel
 in die, secundum omnium mentē, quam
 praxis quotidiana Hispaniæ exprimit
 in eis, qui intra ecclesiæ inclusi, ex lega-
 to, uel ordinatione testamenti dicunt,
 triginta Missas triginta diebus cōtinuis,
 cum obligatione geminandi horas cano-
 uicas. Tum quia dicere, quod non refert
 quantum ad Deū, quibus psalmis & him-
 nis Deum laudet, &c. nō satisfacit; quia
 plurimum refert, an psalmi uel hymni
 debeant duplicari, uel triplicari: & argu-
 menta contendunt debere duplicari of-
 ficiū, & solutio tendit ad dicendū, quod
 non adeo referat quale officiū dicatur:
 quod non pertinet ad propositum. Tum
 quia non uidetur iuridicum dicere, qđ
 debēs laudes Deo ob duo beneficia, eas
 dē ut unus; quia imo vř debere ut duo:
 nam licet regulariter nō possit quis fun-
 gi duplici officio, cum tamē fungitur,
 duorū vicem tenet, ut ait Lucius III.^d
 & Iuriscōsultus, ut cum quis iure p-
 prio & procuratorio habet duas uoces
 in electione, ^d Tum quia uidens circum-

speciissimus Thomas hæc non satis fir-
 ma esse, statim (omissa responsione for-
 mali ad argumenta) se vertit ad dicen-
 dum cuius beneficij officium eligere de-
 beat, qđ optime definit: & ita solum vide-
 tur niti generali consuetudine, quam so-
 lā pro decisione quæstionis allegauit.
 Adde, quod ē solutio quā addunt uer-
 bis S. Thom. Ioan. a Lignano, & Albert.
 de Ferr. parū momenti est, uidelicet,
 quod consuetudo uel dispensatio effi-
 ciens licitam beneficiorum pluralitatē,
 efficit et licitam omissionem horarum
 aliarū ab his, ad quas obligat unum eor-
 um, eo quod dispensatio extenditur ad
 accessoria, per quamdam glo. solennē.
 Ideo enim parū momenti est, quia tū-
 dem dispensatio extenditur ad acces-
 soria, qñ sine illis consistere non potest
 id, super quo dispensatur, ut dispensatio
 Papæ ad duo residendam personālē re-
 quientia, extenditur ad nō residendū in
 utroque: quia sine hoc accessorio, nō po-
 test consistere principale, quod est exē-
 plum illius glof. At dispensatio ad duo
 & consuetudo retinendi duo, potest cō-
 sistere cum obligatione recitandi horas
 bis, imo & ter in uno eodemque die. A-
 ptius autem responderi posset, quod cō-
 suetudo & dispensatio iusta obtinendi
 duo, uidetur quadatenus facere ex eis
 vnum, ob necessitatem, pietatem, uel uti-
 litatem, per quam iustificatur dispen-
 satio uel consuetudo ad hunc effectum,
 ut tantum teneatur dicere unas horas,
 quod forte sensit D. Th. in illis uerbis,
obligatur ut unus.

Ex prædictis inferitur primo eum, qui
 habet plura beneficia debere secū repu-
 tare, quam difficile sustentari pōt, ut nō
 teneatur pluries qđ semel dicere horas
 Canonicas in die, & cōsequenter conari
 ad supplendum deuotione & atten-
 tione id, qđ iteratio adderet, secundum
 D. Thom. & alios prædictos solum illū
 excusare a geminatione horarum, qui
 per dispensationem uel consuetudinem
 iustam ea retinet.
 10. Quis at dicatur iniuste obtinere plu-
 ra, alibi resoluiimus: in hæc uerba (qđ iō
 non grauior repetere, qđ ut ait Seneca,
Nunquam nimis dicitur, quod nunquam f in Manu.
satis dicitur. Is peccat retinendo plura be-
neficia qui habet plura beneficia diuise in a. nu. 125.

a. c. singula
89. d. c. l.
nemo. C. de
asseß.
b in c. ex lit

titulum, quorum unum suo statui decen-
ti sufficit, vel sine dispensatione, vel con-
suetudine usita, iuxta quandam glo. sin-

*a in c. du-
gularum. 2
receptam a Panor & Commu-
dum 2. de m.
& ab alijs, quos cito uno loco; c. pro
elec.
b. ibid.*

*c in rep. ca.
ad hac. de
preb.*

*d. c. conque-
rent. d. cler.
non resid.*

*e cap. unio.
10. q. 3. ca.
c. uenisset.*

*f. de rest. spol.
1. eam re. de
at. & qual.*

*g. c. extir-
pan. S. q. ue-
ro. de preb.*

*h. c. nemo. de
elec. lib. 6.*

*i in c. cu in
sem. 44. d.
h in reg. de
insur. ref. g.*

*q. 13.
11. Ex quo duo collige, posse quem iu-
ste tenere duo beneficia simplicia, non
requirunt residentiam personalem, quo-
rum alterum non sufficiat, absque vlla di-
spensatione, quæ ante hoc conciliū fuit
communis opinio, 1 & quod conciliū
non prohibet retentionem plurium e-
tiam requirunt residentiam personalem per
iustā dispensationē. Dixi, abs-
que dispensatione: quia non sufficit ha-
bere iustā causā ea obtinendi. atten-
to solo iure naturæ, & diuino, sine disp-
satione iuris positui id prohibentis, iux-
ta S. Tho. 20 Dixi, aut consuetudine in-
sta; quia tantum, licet non plus valerēt
illa, quā tum dispensatio, iuxta eundē, 2
quia utraque potest iuri humano dero-
gare, & neutra naturali vel diuino. 3*

*l in c. cu in
dudū & c.
extirpanda.*

*S. q. uero.
de preb.*

*m in quoli.
9. art. 15.
n. ibid.*

*o ca. si. cum
ibi late no-
tat. de con-
suet.*

12 Porro iusta causa tenēdi plura, &
consequenter dispensandi, & consuetu-
dinem circa id inducendi, est secundum
eundem, circumstantia eiusmodi, quæ
sufficiat ad tollendum deformitatem, q̄
multitudo beneficiorū præ se fert. Plura
liquidē beneficia tenere (ut ille ait) nec

adeo suapte natura est malū, ut per nul-
lam circumstantia iustificari possit: ut for-
nicatio, & alia id genus uitia: neq; adeo
indifferens ut sine aliqua circumstantia
iustificante liceat; ut habere duo p̄dia
vel domos, ut vbi supra diximus. Talis

est circumstantia persona eius, cui attē-
ta sua qualitate non sufficit unum bene-
ficio ad honeste decenterque viuē-
dū. Talis itē tanta prudentia, sagacitas
& industria altius, ut speretur plus eis
quibus præest, profuturus etiam ab-
sens, quam communiter alius præsens;
& potius accipit propter utilitatem be-
neficiorum, aut subditorum, quam pro-
prium, iuxta Innoc. 4 recep. Talis est e-
tiam defectus aliorum idoneorum iux-
ta Hosti. 2 Talis insuper notabilis animi
uirtus, nobilitatis & scientia: 3 quamuis
hec causa videatur includi sub primā
& tertiam: quoniam ideo cum nobili &
graduato dispensari posse videtur, 4 qa
eius honesta sustentatio pluribus quam
alterius indiget, & eruditio plus prodes-
se potest, ut alibi diximus, 5 Talis etiā
visa fuit Cardin. 7 intentio tenentis plu-
ra beneficia, non ad splendidiorem ui-
ctum, vestitum, & famulatam, & alia ei-
usmodi; sed ad largius erogandum in
pauperes, & opera pia; retentis sibi tan-
tum ad uitam decentem necessarijs: in-
tentio (inquam) talis cum vera eius e-
xecutione, 8

13 Quare confessarius non debet absol-
vere habentem plura beneficia, nisi sal-
tem concurrat aliqua prædictarum, vel
alia similis circumstantia. 9 Dixi, saltē,
Tum quia nun sufficit qualibet illarum
sine dispensatione iuris humani. Tum
quia ultima circumstantia Cardinalis
licet ante prædictū Conciliū susten-
tari utenque poterat, post illud tamen
non potest, cum illud absolute prohi-
beat habere plura beneficia etiam com-
patibilia ultra id vel ea, quæ sufficiunt
honestæ, atque decenti sustentationi, iux-
ta prædictā glo. sing. 2 Hæc ibi: quod po-
stremum iterum infra tangetur.

14 Quibus addo primo, non solū pec-
care, qui querunt & petunt inordinate
sibi plura beneficia, sed etiam cognatos
amicos, & heros siue dominos, qui eis in
hoc fauent, ut in specie ubi supra Pari-
sienſes notauerunt, 2 & comprobatur

*p c. 23. Ma-
nu. n. 1. ibi.
non iustifi-
cabilis.*

*q c. cū iam
dudū. n. 4.
de preb.*

*r ca. graue.
col. 2. eo. tit.
s d. cap. de
multa.*

*t d. cap. de
multa.*

*u d. capi. de
multa.*

*x i. de gra-
tia. d. ref. c.*

*y iux. mēte
Maio. i. 14.
d. 24. ar. 6.
& nos in
Man. Conf.*

*ca. 25. nu-
me. 129.*

*z d. c. dudū
de elect.*

*a in 4. lib.
sen. d. 24. q.
41. col. 4.*

*b Rom. 1. re
lat in c. 1. d
off. deleg.*

per

per illud Pauli. *Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt.* Quod fuit in causa, ut frequenter rogatus in urbe ab aliquot amicis meis quos ego valde observabam, & quibus non minus inseruire cupiebam, non fecerim rogata, nempe, ut Sancti. Domin. Nost. uel reuerend. eius Datarium orarem, ut quibusdam habentibus beneficia, iuberent conferri alia cum prioribus retinenda.

Secundo addo, per nullum canonem, nec per ullam opinionem doctorum excusari habentem plura beneficia a recitando pluries quolibet die horas Canonicas, si non retinet illa iuste: quia Thomas & prædicti solum excusant eos, qui per iustam consuetudinem, vel dispensationem retinent plura, & non alios. Tertio, his esse consequens, quod quicumque tenet alia beneficia præter unum quod ei sufficiat, tenetur ad recitandas pluries quotidie horas Canonicas: & ita non solum peccat retinendo illa superflua sine dispensatione legitima, sed etiam non recitando quotidie pluries horas Canonicas, & quod non solum tenetur restituere fructus eorum, quæ iniuste detinet, eo quod iniuste detinet, sed etiam eo quod non recitat horas, quas ob ea recitare deberet.

Quod expresse definiuit magnus ille præfatus Guilielmus episcopus Parisiensis, ^a relatus & probatus a Dionysio Cartusiano ^b in hæc verba. *Quemadmodum, quot secula unusquisque tenet tot debet inde seruitia, sic quot præbendas vel beneficia unusquisque detinet, tot debet inde ecclesiastica seruitia, hoc est, tot paria horarum, & aliarum huiusmodi.* & idem Guilielmus, ^c probatus ab eodem Dionysio ^d in hæc verba. *Qui non sinit operari dupliciter non manducet, vel tripliciter. Dupliciter uel tripliciter manducant, qui tres habent præbendas, debent ergo operari tripliciter, tria paria horarum dicendo. Et omnia bona alia triplicando, hoc est uigilando tripliciter, ieiunando tripliciter &c. Et subdit, nemo sibi uellet serui comedente quantum tres, & operam solum quantum unus.* Cuius tamen dicta licet ipse non restringat, videtur restringenda ad tenenda plura iniuste vel ultra sufficientiam vel sufficientiam per prædicta docti. S. Th.

MISCELLANEVM LXI.

1. Beneficium minus habens, & petens maius hoc faciat.
2. Papa datus habenti solum sufficiens aliud non dispensat.
3. Beneficia iustius quam solebant dantur in Curia.
4. Matthæus Contarellus nulli Datariorum secundus.
5. Hippolytus Aldobrandinus Datarius laudatus.

EVM, qui habet unum beneficium, non sit ei sufficiens; non debere petere aliud sibi sufficiens nisi cum intentione relinquendi prius, habita pacifica possessione secundi, etiam si aliqui iure, vel consuetudine, vel dispensatione essent compatibilia: quia omne beneficium sufficiens alicui est incompatibile quoad illum, cuius alij beneficium quamlibet simplici, & de iure compatibili, ad effectum, ut non possit retinere illud cum sufficienti absque culpa mortali per prædictam glossam singularem canonizatum a Concilio Trid. ^f Cui adde, primo admonendos esse impetrantes plura beneficia, etiam a Papa non dispensari cum eis, ut retineat plura quam debent, licet expriment in sua petitione alia multa, quæ habent. Tum quia nunquam, vel rarissime Sanctiss. Dominus noster, & sgl. recor. Pius V. dispensarunt expresse contra præfatum Canonem Concilij Tridentini, ut quisquæ retineret alia ultra illud vel illa, quæ suo statui decenti sufficiant. Tum quia nec tacite id fecerunt per quoddam singulare decretum Bonifac. VIII. Sibi, ^g in ca. non cum vero tibi (non obstante quod aliud bene pot. de præfatum beneficium obtinere noscitur) a sede præbendam. lib. 6. Ita de aliquo beneficio providere cõtingit, per hoc secum (ut primum beneficium cum secundo retinere ualeas) non intelligitur dispensatum. Hoc. n. solum præfata operatur expressio, quod factum tibi gratia neqat subreptitia iudicio. hæc ibi Per quæ palam est decipi eum, qui post acceptam aliquam dignitatem, quæ iudicio prudētis, & timentis Deum, est sibi ad deceter uiuendum sufficiens, nihil non agit, ut sibi aliquot alia simplicia, quibus assuetus uiuat,

^a In tracta. de coll. beneficiorum.
^b In tracta. contra pluralitatem beneficiorum, ar. 1.
^c In suo sacerdotio.
^d ubi supra coll. 9.

^e d. c. dudum.
^f in 2.
^g f. 24. c. 7. de reformatione.

a ea. 17. de refor. sessio. 24. Concil. Trident.
vinat, conferantur, putans quod Papa relaxat ei Canonē illum singularem, ^a quo quilibet vetatur habere aliquod beneficium ultra vnum sufficiens.

3 Addo secūdo, quod gratia Deo, cum alia multa, tum maxime beneficiorum Ecclesiasticorū distributio, iustius, cautius, & sanctius, fuit facta in Vrbe, clauū Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ tenente fœlic. record. Gregorio XIII. & sit nunc tenente illum iustissimo D. N. Sixto V. quam forte vnquam a Gregorio I. vsq; ad eos facta fuerit. Nec quis miretur, aliquot præsertim vltimontanos obtinuisse, & retinuisse plura beneficia, etiã tria, & quatuor, quorum singula, vel bina assatim sufficerent sibi decenter alendis: quia id non euenit culpa conferentis, sed collatariorum importuna, & falsa suggestione: nam de fœl. recor. Gregorij XIII. maxima prudentia valde illustris, & Reuerendiss. D. Mattheus Côtarellos quo in datariatus munere fungendo iustior, constantior, & recti tenacior non fuit alter, quem nostra nouerit ætas, quiq; ob id, & alia sua maxima merita Illustriss. Cardineæ dignitate fuit ab eodem sublimatus, non facile credebatur suo tempore petentibus plura beneficia, affirmando illa, quæ habebant non sufficere sibi, quo iuxta suarum personarum qualitatem decet viuiere possent, imo prius quam illa sua Sanctitas cōferret ipse, (vt certo audio) interdum testimonijs ex partibus allatis, interdum in ipsa vrbe acceptis, & frequenter antequam de vacatione nuncius veniret, se informabat, & informationes iniuste magnitudinis libro scribi faciebat, & ad Sanctitatem suam suo tempore referebat non solum ea, quæ ad vitam, & mores pertinebant, sed etiam ea quæ erant ætate, gente, & quibus erga S. Sedem Apost. & alias ecclesias, & pia loca, & Rempub. Christianam officijs, & alijs circumstantijs ad hoc propositum pertinentibus, quem in præsentia deprouidentia simili S. D. N. iustissimi ferrur hac in re imitari valde Illustris, idemq; Reuerendissimus eius Datarius nouus D. Hippolytus Aldobrandinus pietate, prudentia, iustitia, & eruditione similis illi, quos, & præfatum Sanctissimum D. N. fœlicissime regnantem D. N. Ie-

sus pro sua infinitate quam diutissime seruet incolumes. Amen.

MISCELLANEVM LXII.

- 1 Beneficium quod sufficiens cur definitum difficile.
- 2 Beneficia plura male tenens nō Deum, sed seipsum decipit.
- 3 Beneficium quod sufficiens definitum Parisiis, sed efficaciter improbatum numero 4.
- 5 Beneficium sufficiens est, quod prudens arbitratum tale.
- 5 Determinat indeterminatum uir bonus.
- 6 Nobilitatis gradus plures sunt.
- 6 Literatura gradus plures.
- 7 Sufficiat quantum clerico simplex, duplo, & triplo.
- 8 Beneficium sufficiens ad uiuendum honeste, vel sine penuria, non sufficit ad uiuendum commode, vel decenter.
- 9 Beneficiarius iudicet quantum sibi sufficiat ex eo, quod daret aliq, ut sibi similem aleret.

CONSULTATIONIS quotidianæ, magniq; momenti est, quod beneficium Ecclesiasticum dicatur: ta sufficiens, vt vltra illud aliud etiam simplex, & alias cōpatibile iuste retineri nequeat? Ad quā sæpius consultus respondere renui. Tum quia nulli vel pauci eorum, qui se pluralitati beneficiorum implicāt (quæ magna fragilitas est) sunt, qui non putent plura mereri, quam mereantur, & pluribus egere quam egeant. Tum quia qui ad eam respondent patres, adeo parum quantitatem sufficere definierunt, & adeo magnam necessariam esse sibi, qui ea de re consulant, persuadent, vt difficile sit medium iustum, quod consulentibus ardeat, inuenire.

Cui addo primo, q̄ pro re cōpertissima est constituendum peccare mortaliter, & in statu dānationis viuere, quicumque retinet saltem sine iusta causa & dispensatione Apost. aliquod beneficiū vltra illud, vel illa, q̄ ad honeste viuendum sibi sunt necessaria. Tu quia hoc tenuit gl. celeberrima, ^b recepta a plerisq; oibus Classicis authoribus ibi, & fere vbi que, quorū nomen elaturam lenādi te- dij gratia, vt rem parum necessariā mini-

b. dūdum.

de elect.

me refero. Tum quod prædictum Concilium eius tenorem in Canonam grauiſſimum reduxit ^a in hæc verba.

*a in d. seſſ.
24. de re-
for. c. 17.*

2 Quoniam multum impia cupiditatis affectu, se ipsos non Deum decipientes, ea qua bene constituta sunt, varijs artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere, nõ erubescunt, Sancta Synodus debuit inter ceteros ecclesiæ disciplinam restituere, cupens, præfati decreta, quod in quibusvis personis, quocumque titulo, etiam Cardinalatus honore fulgeant mandari observari, statuit, ut in posterum, unum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur, quod qui deſi ad vitam eius, cui confertur sustentam non sufficiat, liceat ubi omnis aliud simplex sufficiens, dummodo Strangus, personalem respiciat, non requiratur, eidem conferre.

Cuius canonis tenor a prædicta glossa sententia hoc differt quod Canon futurum tantum beneficiorum pluralitatem expresse prohibet; Glossa vero est omnium seculorum præterita, quod et non obscure sentit Concilium ^b in illis verbis, Cum Ecclesiasticus ordo pervertitur, quando vnus plurimum beneficium occupat, clem. ordo, sancto sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duobus ecclesiis consistere. Per quæ testatur id etiã antea multis Canonibus fuisse prohibitum, & præfatum autem a Io. XXII. ^d qui paucissimis verbis vnde cum argumetur ex vnde cum malis pluralitatem consequentibus, contra eam infirmat. Quorum septem lare persequitur Ludolphus Saxo, & admiscens multa ex Bernardo, & alijs terrorem incutientia.

*b In initio
eiusdem. c.
17.*

*c c. gesta. 72
d. c. vno. §.
sedet hoc.*

*io. q. 3. 2. 1.
q. 1. per. 10.
tū. c. eā te.
de arat. &*

*qualit. c. q.
in tantū. c.
ratio nulla.*

*c. referente.
& c. de mul.
tu. de præb.*

*d. i. extrau.
execrabilis.
e. In vita*

*Christi.
fin. tract. de
plural. bene-*

*fic.
g. i. l. p. vita
Christi. cā.
68.*

h. i. l. Apū.

3 Secundo addo, quod multi idemque grauiſſimi Patres, super beneficij sufficientia interrogati responderunt, beneficium valoris quindecim librarum Parisiensium esse sufficiens. Dionysius enim Carthus. ^f & ante eum Ludolphus, ^g & ante vtrumque quidam magnus Doctor Illustrissimi ordinis Prædicatorum, (quæ præfatus Dionysius ait genere, virtute, eruditione, & experientia, clarissimum) testatur ^h in hæc verba, Volo, ut quicumque hæc legerit sciat me anno ab incarnatione Domini 1208. fuisse Parisiensium Episcopum, qui in theologia iam reuerat, conuocationem fecit in fratribus Prædicatorum capitulo omnium magistrorum, proposita qua-

stione de pluralitate beneficiorum, solerti & valde longa disputatione probatum est, duo beneficia, dummodo unum ualeret 15. Parisiensium libras cum anime salute non posse teneri. Hæc determinauit prædictus Episcopus, & frater Hugo ordinis Prædicatorum, postmodum Ro. Cu. Cardina. is, hoc frater Guerricus, frater Joannes de Repulla fratrum Ordinis Minorum, & alij quã plures Magistri Theologia determinauerunt etiam in scholis proprijs. Qui & præfati ultra alia multa, quæ proxime dicta cõfirmant, adducunt illud memorabile prædicti Gulielmi Parisiensis, nempe quod cum nosset quendam Cancellarium Parisiensem solitum defendere mordicus pluralitatem beneficiorum esse licitam, in mortis agone cõstitutus, maxima quæ in eum erat charitate, visitauit, & summo perere rogauit, ut illam suam opinionem, quam ante tres annos generalis congregatio omnium magistrorum unanimiter, excepto ipso & altero, damnaret, & omnia sua beneficia excepto vno resignaret, ne cum tanto damnationis periculo ab hoc seculo migraret: qui tamen noluit acquiescere, dicens se mox expecturum, vtra opinio esset verior. Qui miſerissimus post paucos a sua morte dies apparuit prædicto Episcopo, & dixit se damnatum esse perpetuo propter tria, quorum vnum erat pluralitas beneficiorum, quæ ultra sufficientiam retinuit. Facit, quod Concil. Trid. ⁱ statuit, ne quis ratione beneficij ad sacros ordines promoueat, nisi illud sibi ad viuendum honeste sufficiat, per quod significat oẽ beneficium sufficiens ad ordinem sacrum, esse sufficiens ad honeste viuendum. At videtur, quod tempore Patrum præfatorum sufficebat beneficium 15. librarum ad ordinem sacrum: ergo etiam ad honeste viuendum, & consequenter erat sufficiens: sed & nunc, si omne, quod est sufficiens ad ordinem sacrum, dicatur sufficiens ad hoc, quod cum illo non possit aliud tenere, profecto oẽ beneficium valoris annui 30. vel 40. scutorum aureorum est sufficiens; quia omne tale habetur pro sufficiens ad ordinem sacrum.

4 Tercio addo, quod quãuis nimis cuiusdam audacie quibusdam Confessarijs visus fuerit recedere a sententia, in qua sunt tot, & tanti patres, tanta Academia,

*i Sess. 21. c.
2. de reſor.*

demia, & tantus Episcopus, & tam insignes religiosi, a quibus in theoria nulli vel pauci expresse recedunt, proculdubio tamen in praxi videntur tenenda sequentia. Primum, beneficium sufficiens, vt hic accipitur, non recte definitur esse beneficium 15. librarum Parisien. Tum quia experientia (que rerum magistra

a.c. quā sit. de ele. l. 6. est) ^a monstrat contrarium. Tum quia id, quod sufficit vni, non sufficit cuilibet alij: quia sufficientia attenditur secundum dignitatem & qualitatē personæ,

b in c. 1. 21. q. 1. & c. cū adeo & resc. c. 1. de sta. mon. lib. 6. cui est prouidendum, vt dixit glossa recepta. ^b Tum quod glossa ^c in verbo penuria, ait, non sufficere ad comode viuendum Canonico Bononiensi centum florenos. Tum quod Bald. cui nemo contradicit, ^d ait beneficium non esse sufficiens nobili, nisi ex eius fructibus possit alere vnum equum sine equitatura. Cui satis consonat Iureconsultus. ^e Tū quia

d in c. cum adeo. col. ff. de rescript. e in l. idēq. § idem La beo. ff. mād. f in l. societas § Socie tas § Socie cio. viri iustelitterati æquantur nobilibus, iuxta glossam notabilem, ^f pro qua est cōcilium generale, quatenus ^g ex æquat nobilibus litteratos, & habet vtrosque posse habere plura beneficia etiam in cōpatibilia per Papæ dispensationem, que videntur iustificari eo, quod pluribus indigent ipsi quam alij, & Io. XXII. qui in extrau. pr. alijs execratur plurales, ^h Cardina libus tamen & filijs Regum multum in hoc defert.

g in c. de mul. ta. de prob. h in extrau. execrabilis. Ioā. xxij. de prob. 6 Per quæ, & alia multa efficaciter probatur primo, non esse tenendum beneficium 15 librarum Paris. fuisse unicuique sufficiens, vt hic sumitur, tempore quo patres præfati id definierunt anno 1208. Imo neque hodie infimo cuiquam. Secundo, satis bene definiuit posse beneficium sufficiens esse id quod vir prudēs, & bonus arbitrabitur esse tale, per regulam illam, ⁱ quod determinatio eorum, que indeterminate a iure statuuntur, relinquatur tali viro bono seu iudici.

i l. 1. ff. de iur. de lib. & c. de causis. de off. dele. Tercio, certū esse quod eiusmodi vir definiturus id, in casibus occurrentibus, deberet circumspicere cōditiones, & qualitates personarum, de quarum pluralitate agitur, & quod non oē, quod ignobili sufficit, est sufficiens nobili. & egregie litterato, & aliquo gradu litterario insignito: & cum nobilitatis, & litteraturæ enim sint multi gradus, vt colligitur ex regul. Cancellarij, quatenus in se-

cunda parte agit de vno genere nobilium, & m. tertia de alio, & huic præfert illud. colligitur item ex glossa eiusdē, ^k quatenus ponit quatuor vel quinque genera nobilium; præsertim in Hispania: & nō omne, quod sufficit nobili gradus inferioris, sufficit Ulultrissimo, & Regis filio, vel fratri, quin & litteraturæ distinctio colligitur ex eadem regula. ^m Circumspicienda etiam esset virtus animi egregia, litteratura magna sine vllo gradu magistrali, doct oralis, vel alio minor uali, ⁿ & merita erga S. Sed. Apost. vel aliam ecclesiam particularem, aut ipsam Rempub. Christianam, & id genus alia. Et an beneficium sit sitū extra vias, an in via, vt annouit glo. P & An beneficia rursus sit complexionis delicatæ: ^o mos item hominum honestorū regionis, in qua situm est beneficium, ^p & charitas vel vilitas victus, siue esus, potus, vestitus, & habitationis, & medicinæ. ^q

^r Quarto addo, quod quia millies interrogatus a Confessarijs & beneficiarijs, quod beneficium deberent censere coram Deo ita sufficiens, vt non debeat cū illo aliud retineri? Respondi, esse id mihi difficile, & ideo me fere semper excusauī; & quia ipsi solent replicare, quis erat eis satisfactorius, si ego post tam longam ætatem, & tam longa & continuata studia non audebam id facere? ideo nunc sequutus mentem regulæ prædictæ cancellariæ, ^t & multorum eruditissimorum virorum, audeo quadatenus delineare hanc sufficientiam, dicendo quod vt beneficium dicatur sufficiens alicui clerico quamlibet simplici & sano, requiritur vt valeat ad minus tantum quantum est necessarium ad alendum mediocriter siue modeste se, & vnum ministrū, & vnum coquum focarium, ^u & ad conducendam habitationē sibi necessariā. ^x

Vt autem dicatur sufficiens nobili etiam inferioris gradus, & Magistro Theologiæ, & doctori iurium mediocri litteraturæ oportet, vt valeat tantum quantum requiritur ad alendum se & duos ministros, & vnam equitaturam, & vnum coquum focarium, & ad conducendam habitationem digniorem ea qua eget clericus simplex. ^y Ad hoc autem vt sit sufficiens nobili mediocrius ordinis, puta filio vel fratri Baronum, & Vicecomitū,

k. Slt. regu larū glossa. l in 3. par. m in p. 1. & q. ad iunctis qua glossa sibi adijcit.

n de quo se quitur glossa. sup. in 3. p. o in d. c. 1. 21. q. 1. & r. necessitate. p. c. non cogantur 42. dist.

q arg. c. q. f. quis. 41. d. vel vilitas victus, siue esus, potus, vestitus, & habitationis, & medicinæ. s tra. 8. dist. r iuxta. Bar. in l. legatari. ff. de alim. & ciba leg. s qua est & l. tima glossa. de prerogati uis expecta tiuarum.

t arg. c. 1. de vita & bonest. cler. et c. oino. 31. d.

u arg. d. l. le gatis. ff. de alim. & ciba legat. x arg. p. l. 1. iur. & p. dist. d. Bal. i. c. cū adeo. col. ff. de rescript. & l. idēq. § idēq. labeo. ff. m. i. dat.

y impræcedent. Misci

vel magistro & doctore præcellenti, det esse tanti valoris, ut possint alere se, & vnum coquum, & vnam equitaturam, & quatuor ministros, & conducere habitationem digniorem ea, qua eget clericus nobilis & literatus ordinis inferioris. Ut autem sit sufficiens nobili, puta filio vel fratri Ducis Marchionis, vel Comitis mediocris, valeat tantum quantum est necessarium, ad alendum se & duas equitaturas, & octo ministros, & vnum coquum, & conducendum habitationem splendidiorem ea, qua eget præfatus nobilis medio-
cris ordinis. Prouinciā autem definiē-
di sufficiens beneficium quoad filios & fratres Regū, Principū, & Ducum, Marchionum & Comitum maximi ordinis, illis relinquo, quorum imagines (ut Per-
sius ait) *lumbunt hadera sequaces.* & qui res aulicas Christi philosophia rectas me-
lius quam ego nouerint.

Contra tamen hanc nostram dilinea-
tionem, & quod illa nimium sit benefi-
ciarijs fauorabilis urget, quod ut supra
ponderatum est Concilium Trident.
non obscure definiuit omne beneficium
sufficiens ad ordinem sacrum sufficere
ad victum honestum. At omne benefi-
cium valoris quinquaginta aureorum
habetur communiter pro sufficienti ad
ordinem sacrum: ergo cum beneficio
huiusmodi valoris non potest teneri ho-
die aliud.

Accedit, quod præfata definitio Pari-
senfium forte fuit in causa, cur hoc sen-
serit præfatum Concilium. Et quamuis
argumentum hoc multum profecto vr-
geat, videtur tamen posse dilui, ponen-
do differentiam inter posse viuere ho-
neste, & posse viuere decenter: & quod il-
lud dicatur sufficere ad viuendum ho-
neste, quod sufficit ad viuendum ita, ut non
cogatur mendicare, nec possit dici de il-
lo illud Hieronymi, *«Mendicat in pla-
teis infelix clericus.* Ad decenter autem
uiuendum requiratur id quod prælinea-
tum est. Pro quo facit glossa solennis,
quatenus habet aliud esse posse viuere
sine penuria, & aliud posse viuere com-
mode; & quatenus ait sufficere Canoni-
co Bononiensi ad viuendum sine penu-
ria vigintiquinque florenos, ad viuendū
autem commode non etiam centum, &
illam glossam sequuntur ibi Domini-

cus, & Francus, & Panomitan. quicquid
contra illam murmure Decius.

Quinto addo, quod ex prædictis sequi-
tur, maioris valoris esse debere benefi-
cium sufficiens regionis, in qua sunt ali-
menta cara, quam illius, in qua vilius
emuntur, & maioris illius, in qua sunt ca-
rissima, quam illius in qua sunt cara, &
minoris illius regionis, in qua vilissimo
pretio venduntur, quā illius in qua vili.

Admoneo autem piū lectorem, quod
mea sententia, ois beneficiarius volēs re-
cte iudicare, quot scutis annuis egeat v-
num quodque genus prædictorū clerico-
rum, ad se cum sibi præscriptis necessarijs
alendum, potest multum ad id inuari, re-
putando secū, quot scuta daret ipse ali-
cui, ut victum honestum & necessarium
vnius anni administraret cuiuspiam suæ co-
ditionis & ordinis, ad quem decenter
alendum obligaretur ex aliqua vlti-
ma voluntate, vel contractu, aut suo fi-
lio vel fratri, ex pietate paterna, vel
cognationis.

MISCELLANEVM IIII.

- 1 Dispensatio quæ prodest plurali.
- 2 Beneficia plura habere quale malum.

Questionis vtrū magne, an dispensatio
Pape super beneficiorū pluralita-
te post Conc. Trid. sit necessaria vel vti-
lis. Pro parte nāq; negante facit primo,
quod nemo vel rarus (quod ipse scia) for-
petit nunc illam a S. D. N. nec petiuit a
foel. recor. Pio V. Secundo, quod præfatu
Cōcilium omnino vetat, ne quis duas
Cathedrales ecclesias, nec vnam cathedra-
lem, & alteram parochialem, nec duas
parochiales simul, neq; alia duo benefi-
cia incompatibilia, vel alias residentia
personalem requirentia retineat, & ex-
presse concessit facultatem accipiendi, qui-
& retinendi plura, modo vnum nō suffi-
ciat, & alia sint simplicia, non requiren-
tia residentia personalem, quod nul-
lo iure anteriori fuit expressum, licet
sit consuetudine inductum, ut comuni-
ter docetur. Sed contrariū est verum.
Tum quia etiā hodie iuste iusta de cau-
sa potest S. D. N. dispensare super digni-
tate, personatu, & officio, quæ fecit
improbabilia generale Concilium: quia
nulla

a Sess. 21. c.
3. de refor.
b c legimus
93. dist.

c c. 1. Ver-
b. penuria. de
statu. regul.
lib. 6.
in c. 1. de in-
fir. & c. po-
stulasti. de
rescrip.
d in c. perue-
nit. 2. de ap-
pell.

e Sess. 7. c. 2.
& 4. de re-
for. & sess.
24. c. 17. eo.
f In c. cōque
Cōcilium
g c. de cler-
ficis. de cler-
ficis. de re-
f. lib. 6. &
eod. tit.
h g. c. de mul-
ta. de preb.
& extraua.
I Io. xxij.

nulla parte Conc. Trid. id vetatur. Tum quia vidimus dispensationem a Pio V. factam viro perdocto, & optimo ad retinendas duas ecclesias parochiales fere contiguas, quarum mentia poterat ei di midium victus ministrare. Et ita etiam hodie iuste S. D. N. iusta de causa posset similem dispensationem facere, ^a quamvis sanctius abtineat ab eiusmodi gratia, quæ si inciperet dari possent timeri dissipationes pro dispensationibus, vt ante prædictum Concilium inueniebantur.

2. Ex quibus inferitur, quæ plurimos mortifere peccare, & manere in statu damnationis, eo quod sine dispensatione receperint & retineant plura beneficia, quorum vnum sibi sufficeret: quia transgrediuntur Canonem præfati Concilij, a cuius transgressione possent per Papæ dispensationem iustam excusari.

MISCELLANEVM LXIII.

I Dispensatio Papæ an omnem transgressionem excuset.

Non est parua questionis, an sicut quis excusaretur a peccato transgressionis præfati Canonis per Papæ dispensationem, ita etiam excusari posset ab omni alia transgressione legis naturalis, diuinæ ac humanæ. Pro parte namque negante stat id quod supra ex S. Tho. dictum est, nempe quod actus habendi plura beneficia, licet non sit de se rā malus, vt per nullam circumstantiam possit fieri bonus, sicut actus fornicandi, & id genus alia; est tamen de se malus, nisi aliqua circumstantia sufficiente iustificetur, & ita licet malitia prouentens ex transgressione præfati Canonis, & aliorum multorum, quibus prohibetur, ne quis habeat plura beneficia, quorum vnum sufficiat, tollatur per Papæ dispensationem manere tamen videtur malitia illa præfata naturalis, quæ de se inheret illi. A parte tamen affirmante stat; quod potest concurrere aliqua circumstantia, ratio, & causa iusta, per quam tollatur malitia illa inherens ei ex lege, vel ratione naturali, vel diuina, vt dixit S. Thomas. Quo casu nulla remaneret malitia, cum illa transgressionis Canonis, &

legis humanæ esset sublata per Papæ dispensationem. Illa vero legis & rationis naturalis per circumstantiam, & causam iustam. Propter quas duas rationes respondendum est ad questionem præfatā, quod Papæ dispensatio ex sua sola voluntate sine aliqua iusta causa procedens, excusaret quidem a malitia transgressionis prædicti Canonis, non autem ab alia fractionis legis naturalis vel diuinæ: manās tamen ex sua voluntate & ex circumstantia & causa iusta, tolleretur vitæque.

MISCELLANEVM LXV.

I Beneficia plura habendi actum sola insufficientia iustificat sine dispensatione, cum illa vero etiam alia.

Vtilis autem, & notabilis questio nis est, an aliqua circumstantia, vel causa iusta dispensandi circa pluralitatem beneficiorum possit occurrere, præter insufficientiam beneficii? Ad quam respondetur affirmatiue per supradicta: ibi enim expressimus aliquas ultra insufficientiam. Quibus forte addi potest circumstantia inducendi parentibus, fororibus, & nepotibus extratribus vel fororibus, maxime innuptis & nuptis. Illa vero quam ex Cardinali posuimus ibi, & in Manuali, vnde translata est scilicet, an sit reprobata per Concil. Trid. dabitur potest, eo maxime, quod ego ibi dixi opinionem eius non posse post prædictum Concilium sustentari, eo quod ille absolute prohibeat habere plura beneficia et compatibilia, ultra id vel ea, quæ sufficiunt honeste atque decetè sustentationi. Nihilominus tamen videtur, quod possit defendi, non quidem in illum sensum, quod post Concilium liceat tenere plura (quorum vnū sufficiat sine dispensatione) quamlibet essent simplicia, nõ requiruntia residentiam personalem, & quantumlibet abstinere ab impendendo suis vlibus ultra redditus beneficij sufficientis, & quantumlibet recte & plene impenderet aliorum redditus in solos pauperes, & vsus pios, sed in hunc sensum, quod illa circumstantia & causa sufficeret ad hoc, vt dispensatio Papæ ob eam facta non solū excusaret a malitia transgressionis prædicti Canonis Conc. Trid.

c Misc. 62.
uum. 12.

f. c. 25. n. 128.

sed etiā ab alia malitia, quæ de se inest beneficiorum pluralitati. Itaque circumstantia insufficientiæ sine dispensatione iustificat aliquam pluralitatem, cum ea vero etiam alias tam proxime, quam supra relatas.

MISCELLANEVM LVI.

1 Indulgentia data pro oratione non sunt reuocata, data vero & danda pro eleemosyna sic.

2 Orationis una super eleemosynam prærogatiua.

3 Quæstorum nomen, & usus, & officium sublatum.

4 Indulgentia qua non parit temporale, ut langueat.

5 Quæstoribus sublati an quæri possit ostiatum.

6 Lex generalis, etiam odiosa comprehendit omnes species, etiam si in alia ratio maior inueniatur.

7 Lex naturalis maior humana, nequit ab ea tolli.

8 Mendicantem esse, & non licere ei mendicare, repugnant.

9 Lex generalis stringitur alia lege, & ratione.

Quod fœl. recor. Pius V. maiorem quamdam prærogatiuam fecit orationi, quā eleemosynæ, nempe quod non reuocauit indulgentias concessas orantibus pro salute Ecclesiæ, pro Regibus, aut alijs Christianis, & dicentibus, aut legentibus illas, aut illas preces, & orationes: reuocauit tamen omnes, & singulas concessas porrigentibus manus adiutrices, siue eleemosynas in fabricas, vel alia quæcumque opera pia, in amplissima forma, per quamdam suam extraiugam, a ea potissimum de causa, quod nonnulli videbatur fieri turpis de indulgentijs quæstus.

2 Quæ eadē causa videtur mouisse Sacrum Concilium Trid. ^b ad abolendum quæstos, & nomen eorum, qui ad publicandas indulgentias, & quæredas eleemosynas ratione earum a fidelibus dandas antea a varijs pijs locis & personis mitti solebant, in hæc verba. Sancta Synodus statuit, ut in quibuscunque Chri-

stiana religionis locis quæstorum nomen, atque usus penitus aboleatur, nec ad officium huiusmodi exercendum ullatenus admittantur. Non obstantibus priuilegijs ecclesijs, monasterijs, hospitalibus, pijs locis, & quibuscunque gradus, status, & dignitatis personis concessis, aut consuetudinibus etiam immemorabilibus.

3 Quibus addo primo, quod reuocatio prædicta Pij V. videtur esse in causa, cur parū sit in vsu clausula illa præfati Concilij, quæ prædicta eius verba consequitur, videlicet, Indulgentias uero, aut alias spirituales gratias (quibus non adeo Christi fideles decet priuari) deinceps per Ordinarios locorum adhibitis duobus de Capitulo, debitis temporibus populo publicandas esse decreuit, quibus etiam eleemosynas, atque oblata sibi charitatis subsidia, nulla prorsus mercede accepta fideliter colligendi facultas datur. Cum ergo hodie huiusmodi clausulæ non sit locus in indulgentiis concessis porrigentibus manus adiutrices, per prædictam extraiugam, cumque ex publicatione aliarum ipsis impetrantibus plus laboris, & damni, quam utilitatis & quæstus proueniat, facile (quæ fragilitas humana est) cessat cura publicandi indulgentiam quæ nihil temporale parit. Secundo addo in gratiam personarum orationi deuotarum, & locorum religioni dicatorum, dubitatum fuisse ante 40. annos in Hispania; an Canonici, & ministri Illustr. monasterij, & hospitalis generalis Roncualis Virgini matri sacræ regni Nauarre, vertici Pyrenæi montis infessæ possint petere ostiatum eleemosynas non oblatæ bulla Cruciatæ, quæ quæstos oēs a quærendis eleemosynis arcebat. Nuper item magnam ortam fuisse quæstionem in eadem Hispania, an Cōmendatarijs, & ministris D. Antonij liceret eleemosynas de more suo antiquo quærere non obitate prædicto decreto Concil. Trident. ^c Et quidem potissimum eorum, quod contra vtriusq; monasterij ministros facit, est, quod omnis lex generalis generaliter est intelligenda, ^d etiam maior ratio in vna specie, quam in alia inueniatur. ^e Ita quod etiam lex odiosa & pœnalis comprehendit oēs species, quæ sub propria verborum legis significatione continentur; ^f & quod prædictum

c qua incipit
et si domini
aditū anno
1566.

b In sess. 21.
c. 9. & refer.

c in d. c. 9.
de refer. sess.
fo. 21.
d c. solita &
maiorit. &
obed. & l. 1.
§. & generaliter.
ff. & l. præsta.
e l. 1. §. q
aut. ff. de
ale. luf. &
aleat et post
& ante alios
tradit Dec.
consil. 669.
num. 3.
f l. cū lege.
ff. de testa.
ubi hoc an-
not. Aret. re
cept. sepisti-
me a recen-
riorib. & in
his a Decio
i l. factum.
§. in pana-
lib. n. 12. de
reg. iur. et ali
bi sape, &
Alc. in rub.
de ser. sign.
sub si. i. pag.

ad c. 9. sess. dictum Concilium^a tollit generaliter, & vniuersaliter oēs quæstores: & negari non potest, Ministros prædictorum monasteriorum, quærentes a pijs fidelibus elemosynas, ex propria significatione vocabuli vere dici quæstores, cum vere prædictis Monast. pro se & pauperibus, & ægrotis ad eos confugientibus quærat mendicatio & petendo elemosynas.

6 Potissima vero eorum, quæ pro religiosis, & ministris prædictis faciūt sunt hæc. Primum quidem, quod inferior nō potest, nec in dubio intendit tollere legem superioris, ^b & consequenter, nec lex humana legem naturalem & diuinā, quæ est superior illa, ^c & lex naturalis & diuina permittit, & interdum præcipit quærere mendicatio egētibz, ægrotis, & sanis, qui aliter, quam mendicatio viuere non possunt. ^d At præfata Monasteria, religiosi, ministri & ægroti ad eos confugientes, & eis inferuientes nō habent unde alant se, & ægrotos, & sanos ad se, & sua hospitalia confugientes, nisi mendicando a pijs fidelibus quærat. ergo non fuit intentio Concilij condentis legem humanā, ^e tollere naturalem, & diuinam, se superiorem.

7 Secundum, quod nihil absurdū est ad mittendum, ^f & secundum contrariam partem admittendum esset grande absurdum, nempe, quod nulli religiosi mēdicantes possent mendicare. quod videtur quiddam absurdum, & quædam in obiecto repugnantia, ^g videlicet quod sint mendicantes, & non liceat eis mendicare. Quod autem admittendum esset hoc absurdum, patet ex eo, quod tā vere & proprie dicuntur oēs illi quære suis monasterijs, aut ordini in cōi, aut sanctæ Sedi Apost. (quod dixerim propter Franciscanos, qui non possunt quærere bona sibi etiā in cōi, ^h sed bene sanctæ Sedi Apostolicæ, ⁱ) quam prædicti Religiosi Rōneualis, & S. Antonij quærunť suis Monasterijs, vt palam est, quia cum sint veri religiosi, non possunt quærere, nec habere quicquam nisi in comuni. ^k ergo si prædicti ordines Mendicantes possunt ostiatim mendicare, non obstant prædicto Decreto, poterunt etiam idem facere præfati religiosi, & ministri Ronceualis, & Diui Antonij.

8 Tertium, quod lex naturalis & diui-

na non solū permittit, vt egentes, & qui non possunt alias quærere victum, quærant sibi per semetipsos, mendicando ostiatim, sed etiam, vt quærant per alios pios ad id substitutos; imo & vt alij spōte sua in id oblati, aut publica auctoritate deputati id faciant pro eisdem, qui per se ipsos mendicare nequeūt, vel modestè erubescūt, vt habet praxis & vñs totius populi Christiani, quatenus alij quærunt pro pauperibus in suis domibus ægrotantibus, alij pro sanis, quibus pudor est egere, & mendicare, ^l & alij ^m *ca. expromonialibus & alijs personis in carceres, vel alia loca contextis & inclusis, c. considerāsim ostiatim, publice, & priuatim mendicant: imo & nonnunquam concionatores ex ipsis suggestis, & communiter prædicti religiosi Ronceualis, & S. Antonij uon solum poterunt per semetipsos mēdicare, sed etiam substituere & nominare, & in socios & fratres accipere aliquos pios, qui id pie, & fideliter faciant.*

Quartum, quod ex legibus & Canonibus, ^m pro quorum roboratione aditum fuit præfatum decretum Concilij, ⁿ colligitur ratio, quæ illud capitulum limitat, procedere solum in quæstoribus, qui quærunt elemosynas prædicando, vel publicando indulgentias, præsertim cōcessas porrigētibus manus adiutrices pijs locis, quorum sunt quæstores, & pro quibus petunt; eadem colligitur inquit, ex eo quod illæ leges ponuntur in titulo de pœnitentijs & remission. & in capitulis, quæ tractant de indulgentijs, & de vsu vel abusu quæstorum in eis publicandis. Colligitur etiam ex fine eiusdem decreti, ^o quatenus prohibet publicari indulgentias per Quæstores, & permittit earum publicationem per deputatos in id ab Ordinarijs.

Quintum, quod nō obstat potissimū contrariæ partis argumentum suprafor-matum. Tum quia licet lex generalis generaliter sit regulariter intelligenda, vt probat argumentum præfatum, fallit tamen quando per aliam legem limitatur lex generalis, vel excipitur aliquis casus ab ea, iuxta gloss. recept. ^p siue lex excipiens & limitans legem generalem præcedat eam, siue sequatur. ^q At in casu

*a c. Ipsi sunt
canones. 9.
g. 3. & l. 1.
ff. de const.
Princip.
b d. c. & de
creti noui.*

proposito Bulla Pij III. facta ante publicationem Concilij, & alia facta post publicationem eius, quæ vim habent, ^a excipit a dispositione prefata, ^b querentes eleemosynas pro Commendatarijs, hospitalibus, & agrotis S. Antonij, & ita non habebit locum in eis. & ratio eadē, quæ mouit Pium ad declarandum illud Decretum non habere locum in religiosis & ministris D. Antonij, mouere debet ad declarandum, non habere locum in Canonicis & ministris Ronceuallis, in quo neque in alijs aliorum locorum piorum, qui ostiatim sine indulgentiarū publicatione querunt, vel querere volūt. Tum quia conclusio prefata, *Lex generalis generaliter est intelligenda*, fallit et in ea specia, quæ per rationem alterius legis excipitur ab illa, vt annotauit Bal. receptus. ^c At in casibus propositis reperiuntur tres leges, naturalis, diuina, & humana, tractæ in tribus argumentis pro hac parte formatis; ex quibus colliguntur tres efficaces rationes ad limitandam prædictam cruciatam, & prædictū Concilium, ^d quibus Quæstiones a quærendo arcentur ne sit locus eis, qui quæserunt ostiatim eleemosynas sine ulla indulgentiarū publicatione; ergo non comprehendunt Canonicos Ronceuallis, nec Commendatarios S. Antonij querentes ostiatim eleemosynas pro se, suisque hospitalibus, & agrotis vel sanctis in illis recipientis; & ita ante paucos menses obtinuit declarari quoad Commendatarios, & ministros D. Antonij, D. Bernardinus de Palatijs, S. Antonij Oleti Regni Nauarræ Commendatarios, idemque viri religionis prudentia, & comoda temperantia & modestia clarus, quæ causam nuper ad S. Sedem Apost. detulit, & obtinuit.

MISCELLANEVM LXVI.

- 1 Dominus vobiscum unde assumptum, & quid significat.
- 2 Et cum spiritu tuo unde sumptum, & quid significat.
- 3 Salutamus, & resalutamus cur frigide in hris.
- 3 Dominus vobiscum solus presbyter non excommunicatus dicit, dicit autem etiam cum solus, aut cum solo tantum recitat. num. 4.

- 5 Missa presente vno tantum dici potest.
- 6 Ecclesia minister respondendo personam eius gerit.
- 6 Sacerdos in Ecclesiam saluat, & ab ea resalutatur.

- 7 Salutatio septuplex in missa quid significat.

QUOD circa illam solennem, quæ in Missa & horis Canonicis fit, salutationem, puta Dominus vobiscum occurrit aliquot dubia. Primum, vnde sit de sumpta, quod ex S. Isidoro, ^e & Alcuino ^f respondetur, quod ex Ruth, ^g vbi legitur, sic Boaz salutasse messorum suos & ex Paralipom. ^h vbi legitur. Prophetam Azariam eisdem verbis salutasse Asa Regem, cum exercitu suo, sicut & Angelus singulariter salutans Gedeonem ⁱ dixit, Dominus tecum. Quod ipsum fecit Gabriel gloriosissimam Virginem, eademque duorum omnium Reginam Mariam salutando in numero singulari, Dominus tecum.

Secundum dubium, quid per illa verba sacerdos sibi velit? Ad quod ex mente doctissimi illius Gulielmi Durandi, Episcopi Mimatensis cognomento speculatoris, ^k responderi potest, velle, vt salutati sint attentis, & ita maneat in eis Dominus, vt eius meminerint, eodemque fruantur.

2. Tertium, quid sibi velit resalutatio illa saluatorum, *Et cum spiritu tuo* desumpta ex Paulo? ^l Ad quod respondetur breuius, quam a Mimatensi, velle, vt salutanti eadem ipsa fiant, quæ ipse salutatis fieri desiderat.

Quartum, cur ergo cum sacerdotes missamus, & recitamus, tam parum attenti his verbis salutamus, & a salutatis tantum oscitantur resalutamus, vt pauci, aliorum collatione, quicquam horum recogitemus, & vix verborum ipsorum corticem apprehendamus? Respond. id esse in causa videri, quod neutri minimum actu cogitamus de Deo & mina ei actuali amore inhaeremus, & parum nostram miseriam, & necessitatem ad eum confugiendi recogitamus, nec plus satis ipsius interminam potentiam, & misericordiam admiramur; iuxta ea, quæ de deuotione, & fontibus eius alibi tradidimus. ^m

Quare

*e De offic.
ecclesiasti.
f de diu. off.
g Ruth. c. 2.
h c. 15. li. 2.*

*i iudicium.
cap. 56.*

*k lib. 4 Res.
tion. diuin.
off. c. 14.*

*l 1. ad Tim.
vli.*

*m In Ench.
l. de orat. c.
20. a n. 58.*

Quare o patres & fratres, qui salutamus, & resalutamur, omnes conueniamus, & de id, quod uersamus ore, & non agamus id frigide, ac ut aliud egen tes, sed seruido aut certe calido affectu concipientes uere id mere, quod eupe re ore profiteamur.

Quintum, an salutatio prefata fieri possit in horis ab alijs quam a presbyteris? Respondetur non posse; adeo quod nec Diaconus debet ea uti, nisi eum can tat euangelium, uel cereum paschale be nedicit; ut prefatus Mimatensis ait. Quanquam non memini legere Cano nem ullum, quod id etiam subdiacono uetetur, sed cum generalis Ecclesie usus ita obseruet, non est ab ea discedendum, licet aliqui dixerint, posse illam facere omnes, qui horas tenentur recitare Ca nonicas, sed eis, prefato Gulielmo tes tante, generalis mundi usus repugnat.

Sextum, an presbyter excoicatus, qui ut alibi dictum est, ad horas Canoni cas tenetur, possit ea iuste uti? Respon detur non posse, secundum Host. & Col mani, & Albertum.

Septimum, an presbyter, & Episco pus, cum soli recitant, debeant uti prefa ta salutatione? Ad quod frequentius responderi uis non debere, ut Mimatensis Albertus, & Cosmas significat. Pro quibus facit primo, quod pluralis loquutio, & si duobus contenta sit, duo tamen saltem requiritur; & ita inepta est salutio per illud uerbum, plurale; *Dominus uobiscum*, nisi salutati saltem essent duo. Secundo facit, quod So lther Papa ea ratione probat Missam non esse faciendam, nisi saltem duobus presentibus, quia missans salutatio per; *Dominus uobiscum*, presupponit saltem adesse duos.

Contraria tamen opinio nobis uerior, & sanctior uidetur. Tum quod genera lis omnium usus habet, quod presbyter missans coram uno solo ministro, uel re citans eum uno solo socio utitur hac sa lutatione; *Dominus uobiscum*, non ob de test. tras tante, quod sit pluralis loquutio que ut sit apta, requirit saltem duos. Tum quod qua ratione non deberent dicere, *Do minus uobiscum*, eadem deberent absti nere a dicendo in medio Missae; *Orate fratres*, cum et sit uerbum pluralis nu

meri, sicut & *uobiscum*, a quo tamen ne mo abstinet. Tum quod, ut ait glo. me morabilis, Sacerdos cum salutat per; *Dominus uobiscum*, non solum uidetur salutare praesentes, uel praesentem, sed et Ecclesia totam, & maxime particula rem, cui deseruit, cuiusque beneficio meretur. Tum quia graue onus, & uix sine aliquo peccato, & multa cura esse explicabile presbiteris, & Episcopis recitantibus, nunc solis, nunc cum socio, nunc cum choro toties, & ita frequenter salutatio nem mutare. Tum quod fœl. record. Pij V. Breuiarium nullibi hanc uariatio nem praecipit, immo significat, quod q ratione sui ordinis potest iuste dicere; *Dominus uobiscum*, dicat illud semper, siue in choro, siue extra eum, & siue solus, siue cum socio uel socijs recitat, im mo in formula gratias agendi post mis sam, quas fere omnes agimus soli, ponitur *Dominus uobiscum*.

Non obstant opposita, non primum, cui respondeo concedendo pluralem lo quutionem duos saltem requirere; ne gando tamen non adesse duos et cum soli recitamus: adest enim ecclesia, qua totam, uel partem eius salutamus. Ad fm scilicet decretum Sotheris Papae ruden tur, quod secundum S Thom illud est intelligendum de Missa soleniter dicta, & non de priuata, sed ratio textus ita concludit in hac, ut in illa. Paludanus autem respondet, illud esse consuetudine abrogatum, & recte quidem: nam ubique gentium missatur cum uno solo ministro, immo glossa illius satis concedit inclusum presbyterum, & non poten te habere ullum ministrum, posse solum missare, salutando Eccl. in persona sua, & resalutando se in persona Ecclesiae, cui tamen non assentior. Tertio altius responderi potest ex mente eiusd. S. Tho. insinuantis ministrum gerere personam Ecclesiae: & ideo ex persona illius plu raliter respondere, & pluraliter salutari.

Ex quibus inferitur, recte facturos nos presbyteros, si cum missando & re citando salutamus, non solum intenda mus salutare ministrum uel alios praesentes, sed etiam ipsam Ecclesiam totam, & praesertim partem eius, cui peculiari ter seruimus, & resalutationem, qua nos ministri salutant, accipiamus non

a c. fi. de cō
suet. l. 2.
C. que sit lō
ga cōsuet.

b in d. Enc.
de or. c. 21
c in c. illud
de cler. exc.
minist.
d in gl. not.
Prag. titulo
cliter sint
hora dicen.
da ext. cho
rum uerb.
tenentur.
e in c. 1. de
cel. Missur.
g. 1. 2.
fin rat. diu.
offic. lib. 4.
c. 14.
g in d. g. 12.
h in d. gl. su
per uerb. te
neantur.

i c. pluralis,
de reg. iur.
lib. 6. l. ubi
numerus. ff.
de test. tras
lat. i §. ubi
nu. 4. q. 3.
k in d. cap.
hoc quoz.

lin 3. p. q.
83. artic 5.
ad 12.

tantum ut factam nomine suo solo, sed etiam ut factam nomine ecclesiæ, & predictæ partis eius, quod non parum animi consolatur. Placet enim Deo plurimum oratio communis, & communica per alibi dicta, ^a diximus supra, quod respondentes Missanti, & consequenter Choralum agentis uidetur respondere non solum nomine suo, sed etiam Ecclesiæ, siue cū rident Amen, ^b siue cum respondent, habemus ad Dominum, ut in c. quando ^c siue cum respondent, Et cum spiritu tuo. Non autem est mihi mens dicendi errare illos qui suam salutationem solo actu ad solum presentes referunt, nec eos qui salutationem solo actu admittunt, tanquam solo ministro factam, quia uirtute siue virtualiter referunt eam ad omnes, ad quos referre debent, secundum intentionem sanctæ matris Ecclesiæ, quod puto omnes facere, licet alios expressius, quam alios. Si enim interrogarentur, an salutarent presentes, & eorum resalutationem admittant eo modo, quo debent, secundum intentionem Ecclesiæ sanctæ, responderent, quod sic.

Octauum dubium, quid teneatur dicere loco præfatæ salutationis, cum recitant horas, qui non debent ea uti. Respond. quod debent dicere, Domine exaudi, &c. Quæ substitutio adeo uidetur grata fuisse Cardinali S. Crucis, cū suum breuiarium composuit, ut uideatur uoluisse, ut ne etiam presbyteri dicerent in horis, Dominus uobiscum, quo solo nomine uidebatur ab antiquo instituto nimis exorbitare.

Arbitror autem, quod cum in aliquo Breuiario occurrit (ut semper occurrit ad preces dominicales, & feriales Breuiarij Pij V.) locus, in quo dicendus est uersiculus, Domine exaudi. ante uersiculum, Dominus uobiscum, tunc quia non possunt iuste dicere hunc, non tenentur duplicare illum, ut intellexi quosdam facere. Tum quia uidetur, quod illa batologia sit aliena a mente condentis Breuiarium, & ita rejicienda. ^d Tum quia licet, Pater noster, dicendum sit ante, & post quamlibet horam, tamen cum duæ simul dicuntur, non duplicatur, sed quæ finit horam præcedere, seruitur principio sequentis, ut diximus in enchir. de oratio. ^e

Prætermitto autem alia quædam dubia, quæ non adeo spectant praxim, quæ sunt, cur, & quoties Episcopus interdum pro, Dominus uobiscum, substituit, Pax uobis, & cur missam septies salutat, & cur solum quinque se uerit ad populum, & quomodo uersiones significant dona Spiritus sancti, ad expellenda septem uicia mortalitatis siue Cardin. &c. quæ uideri possunt apud Archidiaconum, ^f & apud Mimatensem. ^g

f in d. c. hoo
quoque.

MISCELLANEVM LXVIIII.

g in d. c. 14
lib. 3. Ratio.
diuin. offic.

- 1 Romana deuotio in uisitandas ecclesias mira.
- 2 Deuotionis tanta Romana qua causa.
- 2 Romam magna mole conditam Petrus, & Paulus effecere maximam.
- 3 Romani etiam ante Hieronymum deuotissimi.

Quod & si in Enchiridio de oratione. ^h utcumque licet breuiter fastidierim mihi querenti quid, & quod duplex sit deuotio, & unde haurienda, & per quæ prouocanda, & quid docti, & quid vulgus uocant deuotionem, nullatenus tamen haftenus satisfacere potui mihi admiranti, quid sit in causa, cur Gens Romana, quam condere (ut ille ait) tantæ molis fuit, tanta tamque assidua & indefessa deuotione, præ cæteris gentibus, quas mihi uidere licuit, sit in Deum, Diuosque omnes colendos, stultasque peccatorum condonationes, & indulgentias querendas. Admiranti, inquam, & querenti iam inde ab anno 1567. quo in Vbem appuli, eo quod uiderem omnes utriusque sexus, cuiuscunque ætatis, conditionis, fortunæ, gradus, & ordinis, tam summatas, quam in firmates, & mediocres, miro quodam spiritu afflatos rara honestate, & modestia adire, & circumire nunc quatuor, nunc septem, nunc nouem ecclesias 16. circiter miliarium, circuitu confecto, nunc singulas quasque, præsertim tota Quadragesima, & toto Paschatis festo in id ab antiquissimo tempore destinatas, & in eis quam humillime, mira deuotione Deum Opt. Max. diuosque omnes, eorumque omnium Reginam, eandemque Dei matrem, & virginem gloriosissimam.

h c. 10. nu.
58. cap. 21.
nu. 33.

d arg. c. super
per lit. de re
script. & c.
intelligētia,
de uer. sig.
e in ca. 19.
num. 20.

rissimam Mariam supplicissime adora-
re, orare, sacrificijs, ac alijs diuinis offi-
cijs etiam interdum cum uitæ periculo
ex confluentium frequentia imminente
interesse: & quod cum itationes sint
frequentissime, immo in tota Quadra-
gesima, & festo Paschatis continuæ, tot,
& cum tanto deuotionis seruiore singu-
lis quibusque diebus aduent eas ac h. to-
to anno alia itatio non esset. adeunda,
neque alia indulgentia querenda. Quo
nomine & multis alijs, multo alia (grā-
tia Deo) mihi fuit, & est Roma uisa, q̃
2. audita. Forte tamen dici potest esse
in causa primo, quod Petrus & Paulus
Iudices seculi, vera mundi lumina sua
in ea corpora gloriosa deposuerunt; in
nouissimo die gloriosissime resumēda;
de quibus Nicolaus Pont. Maxi. 2 sic ait.
*Isti sunt, per quos Euangelium Roma re-
a in c. sun- splenduit. Isti sunt, qui una die pro meri-
damēta, de to, uno loco pro gloria sub uno persecuto-
elec. lib. 6. re pro parili uirtute compassi, urbem ip-
sam glorioso cruore martyrij Christo Do-
mino consecrarunt. Isti sunt, qui illam in
hanc gloriam prouexerunt, et gens sancta,
populus electus, ciuitas sacerdotalis, &
Regia per sacram B. Petri sedem caput to-
tius orbis effecta.*

Deinde, quod licet multæ sint in or-
be Christiano sedes Pontificales, quarū
multo pfecti per sua martyria fidei Chri-
stianæ firma testimonia præstituerint,
nulla tamen est, in qua tot, & tam in-
signes, atque in hac id fecerint, quando-
quidem fere omnes, quotquot ei ante
Syluestrum præfuerunt, martyrij coro-
nam meruerunt, & qui eam non fuerūt
consequuti, magnapassi, tñ firma cōfēs-
sione illum munierunt, ut uel quadan-
tenus martyres fuisse non immerito di-
ci possint.

Tertio, quod in nulla urbe tot, & tā
insignes utriusque sexus martyres (in
quibus sunt Laurentius & Sebastianus,
& Ioannes, & Paulus, Agnes, & Ceci-
lia,) & tot, & tam insignes Confesso-
res, & Virgines (in quibus sunt Sylue-
ster, & Gregorius, Petronilla, & Prae-
xedes) palmas, & laureolas, ac in hac
meruerunt.

Quarto, q̃ iam inde ab Apostolis
gens Romana eiusmodi deuotionis so-
bria ebrietate inebriata est testante id

Hieronymo^b in hæc uerba. *Romana ple-
bis laudatur fides. Vbi alibi tanto studio, b in prolo.
& frequentia ad ecclesias, & ad martyrum lib. 2. ad
sepulchra concurrunt, ubi sic ad similitu- Galat.
dinem celestis tonitruum Amen reboat? &
uacua idolorum templa quatuntur? Non
quod aliam habeant Romani fidem, nisi
hæc, quam omnes Christi ecclesia, sed quod
deuotio in eis maior sit, & ad credendum
simplicitas, quæ non latuerunt Thom.
Vuald eam magnifice magnificiētem. c c. cap. 128.
Quare o principes, & ciues Romani, nu. 4. de sa-
quos mater Roma genuit & adoptauit, crament.
pergite, & perseuerate in conseruanda
tantæ deuotionis margarita, & nos ex-
teri nostræ sanctæ matricis Urbis exem-
plum sequuti eadem querere, seruare,
& (si qua parte fieri potest) augere con-
nemur, quo utrique ad brauiū, in quod
uos contenditis, peruenire mereamur
æternum. Amen.*

MISCELLANEVM LXIX.

I. Scholis Latinitatis qua spiritalia resti-
tuenda.

QVod in Concilio Lateranensi sub
Leone X. finito^d est contextus *d sess. 9. in
singularis pro conclusione inserta præ- bulla refor.
fatio Enchiridio de reduc. ad latinita. col. 9.*
tis scholas hymnis, & alijs spiritalibus
quem ideo non meminī^e cum primū *e in ca. 19.
ab hinc circiter 40. annis illud Enchi- nu. 177.*
ridion de oratione, sermone Hispano
componerem, sed postea cum illud an-
no 1575. latinitate hic in urbe donare
eius mentionem ibi^f feci, & illius teno *fin d. c. 19.
rem huc scribendum remisi: nec mirū, nu. 172.*
quod antea non uidissem; quoniā pau-
ca de actis eius in academias Hispani-
cas deuenerunt, neque in hunc diē mul-
ta in eis seculantur: immo mirati fuerunt
multi Salmantici, cum ipse prodidisse
duo, & quorum alterum præcipit bene- *g scilicet §.
ficiarijs non recitantibus horas testitue statumimus,
re fructus. Alterum persancte, & gra- et §. ad abo-
uiter punit blasphemos. Quæ ipse ex- lentiam.*
cerpsi ex nona sessione hinc illuc absq;
alijs sessionibus missas. Pars autē, quæ
præfatam reductionem præcipit in hæc
uerba textitur. *Cum omnis aetas ab ado-
lescentia prona sit ad malum, & a teneris
assuescieri ad bonum magni sit operis, et ef-
fectus,*

fectus, statimur, & ordinamus, ut magistri scholarum, & præceptores pueros suos, siue adolescentes, nedum in Grammatica, & Rhetorica, & cæteris huiusmodi erudire, & instruere debeant, uerum etiam docere teneantur ea, quæ ad religionem pertinent, ut sunt præcepta diuina, articuli fidei, sacri hymni, & psalmi, ac Sanctorum uita, diebusque festiuitatibus nihil aliud eos docere possint, quam res ad religionem, & bonos mores pertinentes, eosque in illis instituere, hortari, et cogere in quantum possint, teneantur, ut nedum ad missas, sed etiam ad uesperas, diuinæ officii audierda ad ecclesias accedant, & similiter ad prædicationes, & sermones audiendos impellant, nihilque contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat, eis legere possint, quæ in re egregiam profecto laudem meriti sunt, & in dies merentur patres Illustrissimi ordinis Societatis Iesu, quæ scholis literarum scholas pietatis adiungentes, non solum quæ præfatum Concilium decreuit, et antequam scirent ea fuisse ab illo decreta, seruare in Hispania a principio foundationis suorum Collegiorum studiose caperunt, & studiose seruant, sed etiam postea addiderunt alia suo magisterio digna contenta breuissime in libello de his, quæ facere debent, qui in scholis suis discere uolunt, digna certe, quæ etiam in omnibus aliorum scholis seruarentur, in quibus est fidei Catholice, & in sanctam Sed, Apost. deuotionis pura, simplex, & firma Mæssio, confessio sacra mentis tua Parentum, & seniorum reuerentia, in cibo, potu, uerbis, uestib. & actibus abstinentia, sobrietas, & modestia, iustus suorum studiorum finis, iugisq; memoria præsentia Dei; & quæ ab eo tanquam patre lumen omnis sapientiæ lux in eos est diffusura. Per quæ studiorum pietatis & literarum coniunctione maximam orbi Christiano, præsertim circa pueros & adolescentes utilitate importauit, & importat, sicut contra paulo antea orbi Gallico indicibile dānum inuexerunt docēdis eisdem; qui in quasdam Galliarum Aquitanæ scholas impietatis Lutheranam, & rudimenta Grammatices coniunctim eosdem docuerunt, quoniam Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.

a lac. I. &
Ecc. I.

MISCELLANÆVM LXXX.
1. Vespera quadragesimæ uenerunt priuatim ante cœnam dicenda.

2. Nona in ieiunijs, an ante cœnam dicenda.

3. Intellectus & solent de consec. dist. 11.

4. Lex noua uerterem declarans, secundum hancam intelligenda.

V illum est quibuldam, ut audio, durum illud, quod asserimus in Enchiridio de oratione, scilicet uesperas iuste posse in Quadragesima etiam in ferijs postcœnam priuatum dici, primo, quod Breuiarium Romanum tam antiquum, quam nouum habet uesperas dicendas illis diebus ante cœnam, si ne ulla exceptione. Secundo, quod consuetudo id uidetur seruare. Tercio, quod Concilium Cabilonæ a Gratiano citatum uerbis præfatis, quam breuiaria id statuit ibi, scilicet, nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerunt, quam uesperarum celebraretur officium.

2. Quibus tamen non obstantibus tenenda est præfata conclusio. Tum quia, ut ait Caiet. non est de necessitate officij, nec de necessitate ieiunij, ut clericus dicat uesperas in Quadragesima, nec in alijs ieiunijs Nonam ante cœnam. Et alibi ait primo non esse de præcepto, sed consilio, dicere uesperas ante cœnam, & paulo post dixit, quod sicut in ieiunijs quatuor Temporum non est necesse dicere Nonam ante cœnam, quāuis iure communi id videatur statutum ut colligitur ex S. Tho. sic non est necesse in Quadragesima dicere uesperas ante cœnam. Tum quia ego eius de terminationem (cū ante circiter 50 annos præfatum solent Salmanticæ prælegerem) iuste declarauit, & limitari ne procederet in uesperis publice dicendis, sed tantum in eis, quæ priuatim dicuntur; Pro qua declaratione ponderaui contextum illius cap. in illis uerbis continentibus rationem decidendi, uidelicet, Concurrendum est enim ad Mæssus, & auditis missis, & uesperarum officiis ad cœnam accedendum, per quæ apparet Concilium loqui de uesperis concurrente

b c. 3. n. 42.

c inc. solent, de consec. d. 1.

d in summo. uerb. ieiunij, pag. 1.

e 2. 2. quæst. 147. art. 7.

fin d. ar. 7. & ex S. in ieiun. subd. c. solent.

currente populo dicendis, & non de alijs de quibus locutum fuisse Caietanū conijciebam ex illis uerbis eius, quæ po-

a in d. uer. sui ubi supra. ^a *An autem antequam co-*
ieiun. §. 1. medat dixerit clericus Nonam aut vesp-
ram ad officij magis quam ieiunij hora re-
fert ad neutrius tamē spectat necessitatē.

b in d. c. 3. Tum quia ubi supra ^b tenui mediam o-
nu. 41. pintonem, mouendo eam ibi ^c probari,
c in d. c. so- si bene ponderetur textus, videlicet Ve-
lent. speras, quæ publice dicendæ sunt in Ec-
clesia, dici debere de præcepto ante cœ-
nam, priuatas uero tantum de consilio,
& eodem modo vñ limitādas Angelus
dicens, prædictum c. solent loqui de p-
fectione siue consilio, & non de præcep-

d in summ. to, & idem quod ego, tenet Syluest. ^c ad
Serb. ieiun- dens ita tenere Doctores. Tum quia p
num. §. 2. proxime dictum responderetur ad ter-
Serb. hora. tium argumentum, desumptum ex di-
q. 9. cto cap. solent. nempe quod habeat lo-
cum in Vesperis publice dicendis, non
autem in alijs.

Ad primum autem desumptū ex Bre-
uiarijs Roma. rñdeo illud deduci ex di-
cto Concilio, ^f esseque quandam admo-
4 nitionem, uel innoationem ipsius,
p quod totus orbis Christianus Vesper-
as publicas ante cœnam canit, uel re-
citāt, & lex noua innouans, uel decla-
rans antiquam, intelligenda, ampliāda,
& limitanda est, ut illa, iuxta glo. re-

f d. c. solēt. cept. ^g quam dixit singularem Car. ^h &
uer. cōsuet. pro qua est textus Iustiniani. ⁱ

Ad fm vero rñdeo primo, uariam ef-
fectu consuetudinem, quæ ut multi dicunt
in auct. cō Vesperas ēt priuatim ante cœnam, ita
stet. quæ in
nou. §. un-
de, uerf. in
illis coll. 3.

& multi post eam, ut & in ieiunijs mul-
ti dicunt Nonam ante cœnam, & multi
post eam. Secundo, quod qui dicunt an-
te cœnam videntur de consilio id agere
& probabile est Angel. Syuestrū, & Cai-
et viros insignes ita dixisse, qñ eas an-
te cœnā dicebat, cum ipsi in ea fuissent
opinione, ut possent iuste dici post cœ-
nam, q̄ ego semper secutus sum quoad
Vesperas priuatas (licet n. eas etiam pri-
uatim ante cœnam soleam dicere, nisi
aliqua causa iusta interueniente, ea ta-
men mēte id soleo facere, quod putem
id consuli magis quam præcipi) non autem
quoad publicas, de quib. prædictū
Concilium, ut supra declaratum est, præ-
cipit, ut ante cœnam dicantur.

MISCELLANEVM LXXI.

1 Pater noster, ut licite alicubi non dici-
tur post Vesperas.

QUOD contra aliqua eorū, quæ in
Enchiridio de oratio. ^k satis co-
piose dicta sunt de necessitate dicendi
orationem dominicam, siue Pater no-
ster, in horis canonicis, uidetur obser-
uantia illustrissimarum ecclesiarum vr-
bis: ibi enim dictum est, in fine omniū
horarum, præsertim uespertinarum, de-
bere dici Pater noster, & in prædictis
ecclesijs non dicitur post uespertinam,
quando immediate dicitur Completo-
rium, ut fere semper dicit, neque in fi-
ne alicuius horæ, si dicenda sit immedia-
te alia non dicitur pro fine illius, sed p
principio immediate dicendæ. Pro qua
obseruantia facit Rubrica initiorū Ter-
tiæ, Sextæ, & Nonæ, quæ iubent dice-
re Pater noster, & Aue Maria, pro ini-
tio illarum, & non aidentur dici pro fi-
ne præcedentis. Contra uero illam fa-
ciunt ea, quæ in Miscell. 73. adducen-
tur, saluando prædictam obseruantiam
iure speciali,

MISCELLANEVM LXXII.

1 Marcellus Francolinus laudatus omit-
titur.

2 Indefinita, et particularis ad ueritatem
idem requirunt.

ADmoneo pium lectorem, q̄ reco-
gniturus Miscellaneū proximū p-
cedens legi ea, quæ scribit D. Doctor
Mar. Francolinus, quem ego pietatis, e-
ruditionis, & facundiæ nomine laudare
soleo in cap. 28. lib. de temp. horarum,
vbi admonuit lectorem uideri sibi me
fuisse falsa relatione deceptum, quate-
nus in illo Miscellaneo dixi obseruantia
quarundam Illustrissimarum ecclesia-
rum Urbis aduersari eis, quæ antea scri-
pseram in Enchiridio de orat. ^l de ne-
cessitate dicendi orationem dominicam
in horarum canonicarum principio, &
fine. A qua præmonitione meo iudicio
uir prouidentissimus abstinuisse, si præ-
nosset id obiter non fuisse factum, quia
rogatu

rogatu meo uir quidam pietate, doctri-
na, & dignitate clarissimus, meique di-
ligentissimus legit prædictum Enchiri-
dion, cuius impressio iam fere ad cal-
cem peruenerat, ut ea quæ me admo-
neret ipsum offendisse saltem sub finem
vel in indice eius dolata gratiora fieret.
Qui notauit decem Antinomias, qua-
rum una fuit, quod obseruantia aliqua-
rum ecclesiarum Illustrissimarum Vr-
bis aduersabatur ijs, quæ ubi supra scri-
psi, quod certe uerissimum erat: nam
notissimum erat, & est, & ab ipso met
Francolino magno apparatu defendit-
tur, orationem dominicam nunquam
in prædictis ecclesijs dici post uesper-
nam quando immediate post eam di-
cenda est Completoria, & id quidem
iuste fieri. Nos autem^a dicimus eam
semper iure communi dicendam post
uespertinam, neque iuste illam posse o-
mitti, quæ negari non potest sibi aliquo
modo aduersari, cum fere sint contradi-
ctoria, quorum oppositio est omnium
quatuor oppositionum maxima secun-
dum Aristot. Petrum Hispanum, & om-
nes Dialecticos, quod etiam sensit glo.
singul.^b Præterea obseruantia prædicta-
rum Illustrissimarum ecclesiarum ha-
bet, ne dicatur pater noster, pro fine a-
liarum horarum, quando immediate a-
lia hora sequitur, sed pro initio sequen-
tis cum Aue Maria, quod etiam ipse met
Francol. defendit, & nos ubi supra dixi-
mus illud post omnes horas esse dicen-
dum, quæ etiam aliquo modo sibi ad-
uersantur. Ergo uerum est, quod mihi
retulit uir illeptentissimus, & ueracissi-
mus indefinire, & non uniuersaliter ob-
seruantiam præfatarum ecclesiarum uide-
ri dictis meis aduersariam. Ad cuius in-
definitam ueritatem, sicut & ad particu-
larē ueritatem sufficit, ut aliqua earum
obseruantia sit alicui dicto meo ad-
uersaria, iuxta glo. memorabilem, c^c nō
enim ille retulit, nec ego refero illam
retulisse, quod omnis obseruantia præ-
fatarum ecclesiarum in dicendis horis
erat omnibus dictis meis contraria; sed
indefinite obseruantiam, siue aliquam
obseruantiam præfatarum ecclesiarum
esse aliquibus dictis mei aduersariam,
siue oppositam aliquo genere opposi-
tionis.

a in præfa-
ta c. 10.

b in c. cum
dilectus, de
consuet.

c in c. ut cir-
ca, de elect.
lib. 6.

MISCELLANEVM LXXIII.

- 1 Pater noster quo iure post uesperas omit-
titur.
- 2 Generaliter dispositum generaliter com-
plendum.
- 2 Subrogatum sequi naturam eius, cui
subrogatur.
- 3 Pater noster olim ut elata uoce dice-
batur.
- 4 Reglari a iure sola iuris exceptione
discedi.
- 5 Pater noster omisio post Uesperas unde
orta.
- 5 Pater noster omnium orationum perfe-
ctissima.
- 6 Pater noster ut in fine Senius hora, &
initio alterius dicendum.

Quod præfatus D. doctor Francoli-
nus defendit magno apparatu ob-
seruantiam præfatarum Illustrissimarum
ecclesiarum Urbis in omittendo Pater
noster, post uespertinam iure cōi esse iu-
stam, quam nos quoq; tuemur, sed iure
speciali. Quod enim iure cōi non de-
beat defendi facit primo, q^d Concil. Ge-
rund. statuit, illud semper esse dicen-
dum post uespertinam, in hæc uerba,
Id semper placuit obseruari, ut omnib. die-
bus post matutinas, & Uesperas oratio Do-
minica a Sacerdote proferatur, cap. id sem-
per, de consec. dist. 5. quo generaliter sta-
tuitur, ut in fine uespertinæ semper di-
ceretur Pater noster, non excipiendo ca-
sus, in quibus immediate dicitur Com-
pletoria: & ita generaliter est intellige-
dum. d^o Secundo, quod q^d Pius V. c^o Ita-
tuit eam esse dicendam post omnes ho-
ras non excipiendo ullas uesperas. Ter-
tio, quod subrogatum sapit naturam ei-
us, cui subrogatur. f^o At si elata uoce
dicendum esset Pater noster, in fine ue-
spertinarum, sicut olim in primitiua Ec-
clesia dici solebat loco collectæ usque
ad ætatem Gullielmi Durandi, qui re-
statuit id uidisse obseruari in ecclesia
sancti Ioan. Lateran. quem s^o ad hoc ci-
tauimus, non deberet omitti. ergo neq;
Pater noster, secreto dicendum, q^d sub-
rogatur illi, est omittendum iure cōi.
Quarto, qd nullo iure communi per-
mittitur illi omisio contra prædictum

d argu l. de
precio cū si
milib. ff. de
pub. in rem
act.

e in rub. de
ora. domini
f. c. 1. ut lite.
pend. l. si cū
qui s. qui
iniuriarum
ff. si quis
cautio.
g in Ench.
de or. c. 10.
nu. 62.

Con-

Concil. Gerund. Ergo standum est illi ^a

^a arg. c. con
fuluisti. 2.
9. 4.

^b iuxta gl. re
cept. in lo. is
definitio. ff.
de reg. iur.
cui similis
est in rubr.
eo. tit. lib. 6.
c. in l. 1. ff.
eod.
d. de quo in
c. dolentes,
de cel. mis.
et in cle. 1.
eo. tit. et ali
bi sape.

^c l. prae
cipimus. C. de
appel.

Per illud quod sanctorum patrum docu-
mento sancitum non est supersticiosa ad-
inventione non est praesumendum. Quinto,
quia non est discendum a regula,
nisi exceptio iure, uel efficaci ratione
proberetur, ^b & Iarius tradit post alios a
se allegatos Decius. ^c At nullo iure
communi inuenitur discessio ab illa re-
gula Gerundensis Concilij. Ergo ab
ea non est discendum iure commu-
ni. Sexto, quod praefata omisio Pa-
ter noster, contra praefatum Concil Ge-
rund. potius prouenisse uidetur ex leui
desiderio abbreviandi uesperas, quam
ex alia ulla graui deuotione, quod mul-
tum iuri communi aduersatur. Septi-
mo, quod oratio dominica est omnium
praestantissima, & omnium perfectissi-
ma, ut post sanctum Cyprianum, & al-
ios catholicos in Dominum nostrum
Iesum Christum eius summum aucto-
rem pios & deuotos tradit Sanct. Tho.
quem retulimus in Enchiridio de ora-
tione, capitulo decimo, num. 63. & ideo
non est dicendum, quod eodem iure co-
muni, quo inculcatur omnibus horis
in principio, medio, uel fine, & nonnun-
quam in illis omnibus, sit absque alio iu-
re communi, uel alia efficaci ratione
suo loco mouendum sine aliqua graui
causa. Octauo, quod a lege antiqua
non est discendum, nisi quatenus le-
ge noua cogimur. ^c At iure commu-
ni antiquo tenemur dicere Pater no-
ster, post uespertinam, ergo non debet
mus discedere ab illo iure communi, ni-
si alio iure nouo ad id cogente. Nono
denique, quod Pius V. in regul. gene-
rali de orat. domi. statuit in haec uerba,
*Finitis horis dicitur similiter secreto Pater
noster, tantum dicto uersu fidelium anima.*
Per quod ego semper haec dixi, &
post hac, donec aliud clarius statua-
tur, dicam Pater noster, in fine cuius-
libet horae, licet immediate pro fine di-
ctae, & in principio dicendae dico Pater
noster, adiuncto Ave Maria, excepta ve-
spertina, in qua dico Pater noster, pro
fine illius, & pro principio completo-
riae alterum Pater noster, post Iube
Domine, & breuem lectionem, & uers.
Adiutorium.

MISCELLANEVM LXXII II.

- 1 Legi contrarium quia tollerantia fir-
matur.
- 2 Argumentum a contrario nihil ualeat
contra ius expressum.
- 3 Lex antiqua usque ad nouam seruata,
qua non seruanda.
- 4 Legis contrauentionem hac quatuor ex-
cusant.

QUOD conclusioni in praecedenti
Miscellaneo efficaciter probata
non obstat praedicta obseruantia praedi-
ctarum Illustrissimarum ecclesiarum,
quam tuemur, & seruandam esse cense-
mus: non quidem iure communi solo
attento, sed iure speciali. Tum quia iu-
stificari potest expresso, uel tacito con-
sensu, uel priuilegio Pontificis Maximi,
quod colligitur ex patientia adiuncta,
cum potentia facile prohibendi eam,
per ea quae leguntur & notantur alibi. ^f
Tum quia excusari potest, si a princi-
pio regulam illam non receperunt Ecce-
sia praefata in sensu, quo ego illam rece-
pi, & seruo: quia lex humana etiam ius-
ta, si non est recepta, non ligat iuxta
Gratia, ^g & glo. recept. & singularem ^h
late dilatam ibidem a Felino, & li-
cet sit recepta quoad unam partem non
obligat quoad aliam, quoad quam non
est recepta.

2 Secundo non obstat regula illa spe-
cialis Pij V. quae ponitur in fine uespe-
rarum Sabbati sancti, *Post fidelium ani-
ma, & Pater noster, sic terminatur officium,
ubi alia non sequitur hora.* Tum quia in
sensu directo facit pro nobis, quatenus
habet, quod uesperae terminantur per
fidelium, & Pater noster. Tum quia, ni-
hil obstat argumentum a contrario sen-
su, quod aliquo modo inde sumi potest,
quia licet huiusmodi argumentum sit
iure alias fortissimum, ⁱ nihil tamen ua-
let cum sumitur contra ius expressum,
iuxta glossam memorabilem, & recep-
tam, ^k adeo quod glossa singularis & re-
cepta ^l habet ualere statutum, quo ca-
uetur, ne quis accipiat pro usura plus-
quam unum pro decem: eo quod non
censetur disponere argumento a contra-
rio sensu, quod possit accipere unum pro
decem,

^f in c. quod
circa de co
sanguin. &
affinit. iun-
cta gl. & in
c. cum iam
dudum, de
prob.
^g in §. leges
4. dist.
^h in c. 1. de
treug. &
pace.

ⁱ l. 1. ff. de of-
fic. eius cui
mand. est.
^k & c. cu apo-
stol. de his
qua sunt a
prae.
^l qua ult.
est c. signifi-
fic. deleg.
l. clem. 1. de
sur.

decem, quia contrarium exprimitur in iure, ^a & ita cū iure dici debeat Pater noster, post uespertinam, & omnes alias c. plerique. horas iuxta Concil. Gerund. ^b adiunctis Scholiis. Archid. communiter recepti: cumq; regula Breuiarij generalis præfata de oratione dominica idem habeat, non potest dici quod sit locus præfato argumento a contrario sensu.

3 Tercio non obstat consideratio illa præfati Francolini, quæ vñ ei noua, qua limitat theoriā illam exceptam, ^c scilicet ab antiqua lege non esse discedendum nisi quatenus per nouā cogimur discedere, ut non procedat in lege adeo ueteri, quod iam erat ante præfatam legem nouam, aliquando antiquata, uel limitata. Tum quod nemo unquam illam intellexit de lege iam antiquata ante nouam legem, sed de antiqua, quæ tempore legis nouæ uiget. Tum quia lex recitanti per Breuiarium nouum Pij Quinti, non fuit data soli Vrbi tantum, in cuius ecclesiis non cōsueuit dici Pater noster, post uespertinam, quando Completoria dicenda est immediate, sed toti orbī Christiano, cuius, ut ipse arbitror, bona pars usque ad præfatum Pium V. seruabat præfatum Concilium Gerund. ut in fine Vespertinæ semper diceretur Pater noster, non excipiendo casus, in quibus immediate dicitur Completoria: & ita generaliter est intelligendū, ut prædiximus. Quare concludimus præfatam obseruantiam præfatarum illustrissimarum ecclesiarum esse quidē seruandam, ut predictum est a iure specialī, sed non attento solo iure communi, quam semper ab octoginta annis ipse seruauit, & seruo, & seruabo ope diuina, dum uita manebit, saltem cum solus, uel cum alijs meæ opinionis socijs uesperam pronunciauerō, quamque uidi in Hispanijs, & ut opinor etiam in Gallijs seruari, etiam post uesperas solennes, & eandem seruandam esse consuluimus, & consulimus etiam post nouissimum Pij V. Breuiarium, exceptis eis, quos priuilegium expressum, uel tacitum, uel consuetudo, uel receptio noua sic limitata excusat. Quæ quatuor, uel aliquot eorum excusare Illustrissimarum ecclesiarum Romanarum Beneficiarios, & eos, qui ab initio præfati no-

ui Breuiarij imitati sunt illos, credimus quia prædicta illa quatuor sunt optimi legum interpretes. ^d

MISCELLANEVM LXXV.

I Hora dicenda secundum obseruationem ecclesiæ suæ.

Q uod circa hæc oritur quæstio generalis, & quotidiana, An obseruantia præfatarum ecclesiarum Illustrissimarum excuset a dicendo toties Pater noster, alios clericos dicentes singulariter suas horas extra choras earum, uel extra Urbem, uel ultra montes. Pro parte enim affirmante facit solenne illud cap. ^e quatenus probat inferiores debere sequi ordinem iudicandi Papæ, per quod ibi Bal. fuit illud Petametrum. *A bone maiori discat arare minor.*

Pro parte uero negante facit, quod præscriptio, priuilegium, & alia iura specialia non extenduntur ultra illa, quibus sunt concessa, uel speciali iure quæ sita. ^f Equidem arbitror in præsentia excusare omnes Clericos Urbis, qui exemplum præfatarum ecclesiarum bonæ fide sequuti illud omittunt, præsertim illos qui præfatas regulas ita intellexerunt, & iudicarunt esse obseruandas, ac præfatæ ecclesiæ obseruant; non autem eos, qui eas, ut ego intelligo, & uero communis iuris rigore mea sententia sunt intelligenda, intellexerūt a principio, & eas iuxta illum intellectum obseruare cœperunt, nisi scandalum committātum sociorum eos excusaret. ^g Quæ ratione si præ dixi ^h me seruaturum id, quod seruo, dum solus, uel cum meæ opinionis socijs recitauerō: quoniam recitare debet quis iuxta obseruantiam ecclesiæ, ratione cuius beneficii recitare tenetur per tradita a nobis in Enchirid. de oratio. ⁱ

MISCELLANEVM LXXVI.

I Missas solo iure communi attento licite posse dici post meridiem sine ulla scdalo, uel præiudicio alterius, & sine ulla alia circumstantia, uel lege in repugnante, & 6.

2 Missa dicenda hora debita quæ.

Missas

d c. cum di
lecti. de con
suet. cum ei
concordan-
tibus.

e in causis
de re iud.

f arg. c. odia
de reg. iur.
lib. 6. & ca.
auditis de
prescr.

g arg. c. ni-
hil, de præ-
script.
h Misc. 74.
nu. 3.

i c. 19. nu-
me. 211.

c ex l. præci-
pim. C. de
appel. et his
similib.

3. Missas aliquas dici posse post meridiem iure communi expresso. *id est*
 2. Actus per se bonus semper, & ubique fit bene, nisi &c. *id est*
 5. Missa quædam prima, & eueruentia ab ipso fons Christo post meridiem facta.
 5. Regis Ioannis III. Lusitanie, de hora missæ responsum. *id est*
 6. Missam ceptam ante meridiem post illum finiri posse omnes fatentur.

Quod prædictus D. Doctor M. Francolinus magno apparatu extendit cap. 41. lib. 1. de temp. horarum in impugnando opinionem quandam meam, quam tenui contra Dominici Sotum in Enchirid. de oratio. scilicet, Missas in fte celebrari posse vsque ad horam nonam, in quo adducit multa erudite quidem, & eleganter, in quibus me immo-ritis laudibus pro suo in me animi candore extollit, ob quod gratias habeo, & ego potius ob publicam utilitatem, quæ ex meis opusculis ab eo laudatis prouenire potest, quam ob meam, quæ mihi adeo feni sarcosagoq; proximo parum commodare potest. Cui respondeo præmum, me nō dixisse, ut ille putauit, simpliciter, & absolute eas vsque ad horam nonam dici posse: sed quodd solo iure cōmuni attento, cessante scandalo, & suadente aliqua honesta causa id fieri potest. Per quas declarationes soluntur omnia, quæ ipse contra me adducit fundamenta, in cōsuetudinibus, & statutis, & cōstitutionibus, & foundationibus particularibus, vel generalibus extra corpus iuris communis vagantibus.

Secundo, quod mea opinio irrefragabiliter probatur ea firma ratione, quod nullo iure naturali, neque diuino super naturaliter dato, nec villo Canone humano, saltem ante Concilium Tridenti, contrarium inuenitur prohibitum, & vtrūq; meum Enchirid. de oratione, & Confessariorum fuerunt cōposita sermone Hispano antequam prædictum Concil. Trident. confirmaretur: immo & longè antequam cogeretur. Cui ad redundantiam iuste respondeo in Enchirid. de oratio. scilicet, quod illud solum habet, Missas horis debitis esse dicendas, quod ego salua melius sentientis reuerentia intelligo de horis iure.

Oper. Nauar. Tom. III.

communi attento debitis. De quibus sunt horæ pomeridianæ, in quibus iure communi dici posse aio, & etiam horam Gallicantus in nocte Natalis Domini.

Tertio, quod iure communi expresso probatur, posse prædictas Missas dici vsque ad horam nonam: Sabbatho sancto iure communi in crepusculo noctis dicebatur, in cuius memoriam etiam hodie vbique cereis incensis dicitur cū oratione, *Deus qui hanc sanctissimam noctem.* Tū quod in ordinationibus magis generalibus, quæ incipiunt in Sabbatho, & finiunt in Dominica, satis probatur, & in quadagesima in qua Christiani maxime seruiunt Christo, sicut non est etenandū ante vespertas, ita post nonam dicitur Missa iure cōmuni, imo etiam in ieiunijs quatuor temporum, quod ipsemet Francolinus fatetur.

Quarto, quod omnis actio siue actus suapte natura bonus semper, & ubique fieri potest bene, nisi aliqua circumstantia, vel lex repugnet, iuxta illud præfationis, *Dignum & iustum est tibi semper, & ubique gratias agere.* At Missa non solum est actus suapte natura bonus, sed etiam optimus, per quem ex instituto D. N. Iesu Christi offertur Deo patri corpus, & sanguis ipsius sub specie panis & vini translatorum in illa. Neque est nomen noue inuentum quicquid delirant noui heretici, sed deductum ex Hæbreo & Caldeo Missach. f. q. oblationem spontaneam significat, ut pie ac erudite tradit eruditissimus Demochares. Ergo illa semper & ubique fieri potest, nisi aliqua circumstantia, vel lex repugnet. Sed attento iure communi nulla circumstantia, neque lex communiter repugnat, ut ipsa dicatur, vel fiat a ieiunio vsque ad nonam. Ergo licite potest fieri vsque ad illam.

Quinto, quod ipsemet Missæ author Dominus Noster Iesus fecit primam oblationem spontaneam sui Corporis, & sanguinis (quæ prima quædam missa cruenta dici potest) hora nona. Ergo etiam Missa incruenta, quam facit sacerdos desumpta persona eius potest fieri illa hora quod scio quandam Regem potentissimum eundemque vere Christianissimum, nempe Ioannem

c. c. nocte sã
 Aa. de consecra. di. 1.

d. in ca. q. n. parib. 75.
 d. relato ad hoc a Gratiano sub c. solent. de cōsec. dist. 1.
 est habetur in §. in ieiunijs sub d. solent.

f. Deut. 16.
 g. c. 1. de sacrific. missæ.

Aa huius

f. 1. g. n. d.
 id est. r. u. sh.
 u. n. d. c. q.
 id est. sh. 11.

u. cap. 21.
 num. 31.

u. c. 1. m. 3.

b. c. 3. m. 43.

huius nominis III. Lusitanie; multisq; alijs regnis illis annexis imperatorem respondisse cuidam opinionem Francolini duriuscule, absq; vlla limitatione asserenti: quam tamen ipse Francolinus cum aliqua limitatione proponit.

Sexto, quod ipsemet Sotus etiam de buisset facere: nam asserit Missam solennem; & maiorem debere dici post Sextam in profectis; & post nonam in ieiunijs. Cui consequens est etiam Missam priuatam dici posse post meridiem in profectis; & in ieiunijs, cum Sexta hora finiatur merides; & hora nona multo tardior sit meridies; & maiori quadā ratione possit dici priuata, quā solennis.

Septimo, quod etiam Ioan. Andreas, cui maxime innititur opinio Francolinij, concedit posse dici Missam post meridiem, dummodo non longe post eam incipiat: Quinetiam & omnes consentunt posse Missam fieri post meridiem, modo incipiat ante illum, etiā si duret vna hora & amplius. Quinetiam vbi que fere terrarum Missæ solennissimæ dilatæ cum concionibus solennissimis durant aliquando vna hora, aliquando sexquihora post meridiem; & duratibus illis dicuntur priuatæ in Capellis, & inceptæ post consecrationem in solennibus factam finiuntur post eas, nemine id eas faciētibz vitio vertente. Quinetiam in consecrationibus Regi finiuntur longe post meridiem, quamvis (proh. dolor) in Europa solis vnus nostra ætate consecratur. Per quæ omnia, mea sententia (quam S. D. N. & cuius melius sentiri subijcio) tenendum est in hac re, quod solo in re naturali, & diuino supernaturaliter lato, & Canonico in corpore iuris clauso attrōto sicite possunt dici Missæ priuatæ vsque ad horam nonam cessante omni scādalo, & omni præiudicio alterius, & nulla alia circumstantia repugnante, neq; iusta alia lege extante; & aliqua causā, quæ videatur honestā suadente, qualem puto esse illam interfacientium, qui comode non potuerunt audire Missam in loco vnde recesserāt, neque peruenire ante meridiem ad locum prandii destinatum, dicāt Missam post meridiem ante prandium sine scādalo cum ædificatione populi iam præparati, qua monetur quam sit faciendā di-

ctio, vel auditio Missæ die festo. Illam item causam, qua multi Parochi protestant Sabbatho sancto missam ultra meridiem, eo quod non possunt audire ante illum reconciliationes eorum, qui ob honestam causam communicare cupiunt, & ob alias causas præfatis similes, quæ relinquuntur arbitrio viri prudentis & iudicis.

MISCELLANEVM LXXVII.

Horas B. Marianæ non solum consuetudo, sed lex papalis induxit.

QVod in Enchiridio de oratio. f. vii sunt aliquibus dicere oēs, qui tenentur ad dicendas horas Canonicas, tenentur etiam ad dicendas horas minores Virginis Mariæ, ex præcepto Urbani II. Facit non solum formula recitandi Breuiarii Pij V. sed etiam omnium breuiariorum, saltem clericorum secularium, quæ mihi legere licuit, iuxta quorū formam plurimis diebus non dicuntur horæ Virginis Mariæ Ad quod responderet primo, quod desunt ibi, hæc verba: Præcepto antiquo, vt in erratis ponitur, ita vt sit sensus, quod non solū vsu & consuetudine dicebantur olim horæ B. Virginis, vbi citati putarunt, sed et ex præcepto Urbani II. Pontificis Max. & non quod hodie omnes, qui sunt obligati ad horas canonicas, obligantur ad dicendas illas; qm̄ sicut multa præcepta generalia etiam Max. Pontificum etiā in Concilijs generalibus edita, quæ oēs & omni tempore obligabant quādo edita fuerunt, nunc non obligant, vt tunc: quoniam postea per alios suos Canones & statuta, & privilegia, & consuetudines rationabiles præscriptas immutantur sublatæ, vel limitatæ, ita illud præceptum Urbani in varijs terris variè limitatum fuit etiam ante præfatum Breuiarium per consuetudines rationabiles non dēdi eas, quibusdam diebus, & partibus anni imo & sublatum fuit per dispensationes, quæ solebant dari ad recitandum Breuiarium Cardinalis S. Crucis, imo etiam per præfatum Breuiarium Pij V. sublata est obligatio dicendi eas de præcepto extra chorū, quamvis prouide, ac pie inducta sit exhortatio ad eas dicendum,

b arg. l. i. ff. de iur. deli. c. c. de caus. sis. de offic. deleg.

c. c. 10. n. 3.

d in illo me. 3.

et. n. 2. d.

endum, cum indulgentiarum largitione, licet, ut audio, Cistercienses, & aliquot alij religiosi etiam hodie, quotidie dicant eas. Ita quod sensus illorum verborum est non solum vñ, & consuetudine fuisse indicatas B. Mariæ virginis omnibus obligatis ad dicendas horas canonicas, sed etiam antiquo præcepto Papæ Virani, quod tamen postea multis modis limitatum fuit, & est vt prædicatur, & limitationes eius, quæ non sunt abrogatæ, seruandæ sunt.

MISCELLANEVM LXXVIII.

1. *Missans solenniter an debeat secreto dicere epistolam, &c.*
 2. *Cantat a ab alijs non esse necesse dici secreto ab alijs.*

QUOD quibusdam videtur esse necessarium, vt dicens missam cantantem cum Diacono, & subdiacono dicat per se epistolam, & euangelium secreto, antequam cantentur. Eius contrarium diximus esse verius in Enchiridio de oratione, & nunc idem affirmamus. Tū quia nullo canone in corpore iuris clauso præcipitur missanti solenniter cū diacono, & subdiacono recitare secreto epistolam, vel euangelium quæ ipsi cantant, & vt Stephanus Papa dixit, *Quod sanctorum patrum decreto sancitum non est superflitiose adinventione non est presumendum* id est non est dicendum aliquē ad aliquid esse obligatū nisi id iure naturali vel humano caueatur. Tum quod non memini legere aliquod ordinariū Missæ, quo id præcipitur: nec missale nouū sel. rec. Pij V. id habet: licet enim habeat Missantē oſculari debere librū Euangelij sibi ad id delatum, non tamē habet vt in eo relegat Euangelium. Tum quia licet consuetudo Missantium frequentior habeat licere tanquā quid vtile dicere secreto epistolam & euangelium, quæ cantantur: non tñ habet, id esse illicitū, cum multa sint consuetudines, quæ non sint præcepta. Tum quia consuetudo omnium, qui Missas dicunt, diebus quibus Christi passio cantatur ab alijs quam a sacerdote, habet nō recitare in Missarum solennia passionem illam cantandam vel cantatam, neque qui cantat

eam cum alijs, dicit secreto partes illas, quas alij canunt, nec in die Parasceues, & Sabbatho Sācto apud multos legit secreto sacerdos lectiones, quas subdiaconus, & chorus cantant, nec hebdomadarius lectiones nocturnorum cantatas tenetur, nec consuevit secreto dicere. Tū quia decus officiorum diuinorum consistit in seruando ordine, quē statuit Ecclesia: vt quædam dicat solus sacerdos, quædam solus populus, vel chorus nomine ipsius, quædam subdiaconus, & quædam diaconus; ita quod dedecus & confusio esset, vt sacerdos secreta diceret omnia quæ dicit chorus, & iure fuit reprehensus quidam, qui cantato *Suscepit corda* secreto, dicebat *Habemus ad Dominum*, quod chorus cantabat, & cantato *Gratias agamus, &c.* subdebat *Dignū est iustum est.* & B. Gregorius decreuit ne subdiaconus vel diaconus altari assistens caneret psalmos, vel alia ad se non spectantia. Tum denique, quod audio in Illustriss. Prædicatorū ordine qui missat sic non recitat secreto Euangelium a Diacono cantandum, vel cantatum. Tum quia, licet quid alijs vñ veniat ne sciam, mihi autem vtrumq; modum diuersis vicibus expertō vsu venisse scio, quod grauius, & attētius rem gero, quod tunc audio ea, & non prælego secreto, quam quociens primum prælego secreto, & postea audio cātata, eo quod spes magis attendendi ad cantanda diminuit attentionem, & deuotionē prælectionis secretæ (quæ vt plurimum tumultuarie fieri solet) & e contrario fiducia prælectæ lectionis diminuit attentionem, & deuotionem ad cātata. Tum quod hac ratione in Enchiridio de oratione, dixi experimento probari, recitationem secretam vespèrarum canendarum solere efficere, vt frigide attendatur, tam secreta recitatis quam cantatis, quod fuit in causa, vt ante 40. annos a consuetudine prælegendi illas secreto abstinerim: quamvis certum sit vtrumque bene fieri posse.

MISCELLANEVM LXXIX.

1. *Cantus distributioni lucranda, an necessarius.*
 2. *Maiores chori non excusantur a cantu.*

Aa 2 Qui-

a capit. 10.
num. 44.

b in c. cōsuetudinis 2. q.

3.

c S. f. 4. di.
c. q. præcipi
sur. 14. q. 1.e capit. 10.
num. 46.

Quibusdam placet id, quod fit in aliquibus ecclesiis insignibus, scilicet quod aliqui habentes dignitates in eis lucratur distributiones quotidianas in choro, et si non cantant canenda ceteris alii, modo secrete sibi versum dicant: non tamen id non esse iustum diximus in Eucharistia de oratione. Tum per ea, quae ibi scriptum est. *Tu 47. & ca.* quia non quod fit, sed quod fieri debet est. *11. nu. 42.* attendendum, ut in hac ipsa specie psalms cle. 1. de lodi habetur in Conc. Viennensi. *Tu cel. miss. &* quia huiusmodi consuetudo subtili & extranea. 1. *ficaci ratione* reprobatur a Caietano in *lo. xxij. de alio loco.* Tum quia licet ipsemet Caietanus in quodam loco statuat eam de ele. defendere, id tamen facit potius ductus compasse passione ea ventium, quam illo vero iustitiae re co, ut ex eius verbis colligitur. *Tu 47. & ca.* quia id, per quod nititur illam defendere, id summa res, quod maiores chori debent contemplari, & non cantare ea, quae cantantur a minoribus, est falsum & efficaci ratio ne ab ipso met alibi confutatur. Tum etiam. *Soltim.* quia id nullo iure confirmatur, nec propterea. *fc. consilium.* quia repugnat ei totius Ecclesiae Hispanae, & Gallicanae consuetudo, & ratio illa quae habetur in statutis Gallicanis in titulo, Quomodo divina officia sunt dicenda, scilicet, *Cum psallendi gratia ibi conveniant, mutua & clausula habita tenere non debet, sed omnes praesentem, qui maiore sunt gantur honore in psalmis hymnis & canticis Deo ulioriter modulentur.* Quare, meo iudicio non potest defendi praefata consuetudo ecclesiarum praedictarum, nisi privilegio S. Sedis Apostolicae, vel statuto ab ea confirmato, vel consuetudine rationabili legimine praescripta: quavis sic illis, quantenus ad quod per illa tollitur est iuris humani, nam quatenus est iuris naturalis, vel divini, eo quod est inductum per contra dictum, vel ultimam voluntatem, non potest defendi per illa, nisi iusta causa niterentur, iuxta mentem da. 25. q. 2. Urbani Papae, & eodem sententiam. *h* Non obstat praefata contra Caietanum adductis, id quod pro eo potest allegari (licet ipse non alleget) ex S. Tho. scilicet 2. 2. q. 91. licet, quod maiores Ecclesiae non debent insistere cantui. Tum quia non loquitur de maioribus chori, sed maioribus Ecclesiae. Tum quia ex ratione ipsiusmet colligitur, voluisse dicere, quod praefata

maiores non debent officium maiorum assumere, ne autem ab officio praedicandi: non autem voluit dicere, quod maiores Ecclesiae habentes beneficium, vel officia, quibus cantus est annexus, non debeant cantare: nam etiam Cardinalis, qui coram Papa die solenni missat, cantat eam, & idem facit, cum aliud officium cantandum ei committitur. *q. 1. in 2. q. 91. & in 2. q. 91. & in 2. q. 91.*

I Deuotioni augenda cur servit cantus.

Quari autem potest, an iusta causa esset omittendi cantum versum propter contemplationem in eis contentorum, quod videtur sentire Caietanus ubi supra. Sed ipse contra puto. Tum quia cantus officiorum diuinorum inuentus fuit ad augendam deuotionem & contemplationem in eis contentorum, ut post S. Thom. late diximus alibi, & testatur Io. XXII. Tum quia experientia rerum magistra contra, quod minus bene contemplari potest quis contenta in versu, quem secrete dicat, socijs eum cantantibus quam cantando eum cum illis. At Caietanus non excusat maiores chori, a recitando secreto suum versum, & ita non potest dicere causam iustam omittendi cantum sui versum, esse contemplationem maiorem in eo contentorum. Tum quia, ut diximus alibi, post S. Thom. mora, quae fit in cantu, auget occasionem contemplandi, & consequenter festinatio eam dimittit: quia quod operatur propositum in proposito, operatur oppositum in opposito: Ergo cunctatio, quae cum maiori mora fit maiorem occasione contemplandi praebet, quae recitatio contra breuius fit, praesertim diuisa attentione in sua secretam recitationem, & in audientum cantum, quem non potest non audire, & c.

MISCELLANEA V. LXXXI.

Maria quae ratione creaturarum maxime laudanda dicitur potest.

Quod in prima editione nostri Eucharistiae de oratione, ut in emendatione impressoris notatur, deest verbum, sedio-

*k. i. summa
verb. horarum
S. fin.
l. 2. q. 91.
art. 2.
in Enchir.
de orat. ca.
17. num. 4.
in d. extr.
de orat. ca.
bon. cler. in
ter comm.
o ca. quae sit
de ele. l. 6.
p. 1. in
p. in enchir.
de orat. ca.
17. nu. 30.
q. 2. q. 91.
ar. 2. ad 5.
r. L. & si co
tra. ff. de
vul. & cap.
sciend. 8.
qua sit.
S. ut ait Th.
ubi supra.*

sediose, post illa verba, erroneū esse san-
dis sui ordinis, patria, & officij. Quod ē
ex verbis immediate sequentibus colli-
gitur. & quod in cap. 19. ^a vbi legitur,
Creaturā optimā esse Virginem matrē.
melius legeretur, Creaturarum purarū
optimā. vt etiā erratis Impressoris fuit
notatum: quamvis etiā si non legeretur
expresse, ita tñ subintelligendum es-
set, vt subintelligitur etiā in Breuario
prefati Pij V. & in S. Io. Chrysostomo
relato ibi. ^b Hac sola B. Maria, celum ac
terram amplitudine superauit, & paulo in-
ferius, Non denique aliud quippiam inter
Maria leſſ. creatas res, vesibiles aut inuisibiles, maius
aut excellentius inueniri poteſt. intelligē-
dum enim est de rebus creatis puris, si-
ue quæ non sunt ipsi Deo illa mirabili
vniōe hypostatica vnitæ, vt etiā eo-
dem modo intelligendum est illud Eu-
thimij apud Metaphrasten, relatū ab
Aloyſio Lippomano, ^c Hac demū peperit,
et est propria, & ereg, Deipara, & altior, et
superior quauis re creatā, tā quæ sub aspe-
ctum cadit, quam quæ non cadit. Simili-
ter & quædam alia Bernardi, ^d præſer-
tim illum, Super omnē exaltata est crea-
turam. & illud, Nec in terris locus dignior
Steri Virginis templo, nec in calis regali
bus solia. Cuiusmodi loquendi ratio de-
sumi poteſt ex ijs, quæ tradit S. Thom.^e
ſiquid licet palam ſit, animam & huma-
nitatem Chriſti eſſe creaturas, longissi-
me quoad dona gratuita præcellere Vir-
gini Matri: quia tamen ita sunt ineffabi-
li modo vnitæ ſecundæ perſonæ diuinæ
increate, quod illa dicitur homo ſimpli-
citer, licet non creatura, niſi cum adie-
ctione ſecundum illas; excedunt tñ a deo
aliā omnem purā creaturā, vt dicēs
Mariā eſſe maximam rerum creatarū,
merito videri debeat dicere eā eſſe
maximā tātum purarum creaturarū,
quibus tam longe præſtant illæ ita crea-
tori ſummo vnitæ, vt quadantenus dicā-
tur deificatæ, & extra omnem aliarum
creaturarum aleam ſepoſitæ.

MISCELLANEVM LXXXII.

I. Oratione an dicatur credo.

ſc. 4. nu. 9. **Q**uod illud præſati Enchir. ^f de cre-
do minori, ſ. quod credo non eſt
Oper. Nauar. Tom. III.

oratio. & illud eiſdem Enchirid. ^g quo
innuitur eſſe orationem, & formā oran-
di, conciliantur ſic, quod in priori loco
expreſſe dicitur, quod non eſt oratio ca-
piendo verbū oratio proprie, pro peti-
tione: in poſteriore vero loco, ſi ſatis
perpendatur, nō ponitur inter ſolas for-
mas orandi, ſed inter formas orandi, &
contēplandi, & cōtat Credo eſſe formā
optimam contēplandi, imo & neceſſā-
rium totius bonæ contēplationis fun-
damentum, iuxta illud Auguſt. ^h Vbi ſa-
na fides non eſt non poteſt eſſe iuſtitia. &
breuitatis & claritatis cauſa, vt vno ver-
bo cōplecterer quatuor formas præcādi
& contēplandi vſus fui verbo Orationis,
in ſignificatione generali, qua ſignifi-
cat nō ſolum petitionē, ſed oēm actum
cogitandi, nreditandi de Deo, & contē-
plandi diuina: vt frequentiffime ſolere
accipi dixi alibi, ⁱ & omnium apertiffi-
me breuiſſime docet eruditiffimus idē-
que piſſimus Petrus Caniſius, ^k ma-
gnū Illuſtriſſimæ Societatis Jeſu decus,
& ornamentum.

MISCELLANEVM LXXXIII.

1. Pater noſter, Ave Maria, Credo, & Sal-
ue, lingua vulgari donanda.
2. Biblia vulgaria quibus permittenda.

Quod ſunt, qui contra illud dictum
prefati noſtri Enchir. ^l videlicet
expedire, vt Pater noſter, Ave Maria,
Credo, & Salue, fideliter verſa permit-
terentur aliquibus non callentibus lin-
guā latinā, vt melius intelligerent, &
contēplarentur contenta in eis, contra
inquā hoc ſunt qui opponant. Primo, q
Italia non vtitur huiusmodi verſionib.
Deinde, quod ſcel. rec. Pius V. vetuit v-
ſus horarū B. Mariæ Virginis in linguā
vernaculam verſarum. Ad quæ reſpōde-
tur primo, negādō quod illorū quatuor
verſione non vtitur Italia, cum etiā Ro-
mæ, quæ caput eſt eius, ac totius Orbis
Chriſtiani permittatur verſi, & typis ex-
cudi. Tū quia, ex eo qd aliquid nō fiat in
Italia, vel alibi, non ſequitur nō poſſe in-
ſte fieri alibi, vel in ea; neq; ex eo qd ali-
quid fiat in ea vel alibi, inferatur id iuſte
fieri poſſe in ea, vel alibi: quia illa ſunt di-
uerſa, & a diuerſis nō ſi illatio, ^m & quæ
multa

g ca. 16. nu.
199.

h c. ſbi. 24.
q. 1. & art.
c. cum Pau-
lus. 1. q. 1.

i in c. 1. nu.
8. enchir. de
oratio.
k i ſumma
doct. Chriſti.
tit. de tripli-
ci genere bo-
norum ope-
rum. q. 7.

l in ca. 19.
num. 199.

m l. Papi-
nians. ſſ. d
min. et c. ad
audiētiam.
de decim.

multa bona non sunt in Italia, vel alia regione, quæ iuste fieri possunt, & contra multa mala, quæ iuste fieri non possunt; ut palam est. Secundo, quod illud est officium Virginis Mariæ, & alius Pater noster, Ave Mariæ, & Credo, & Salve. & Pius V. non vetuit hæc quatuor haberi versâ in Vernaculam linguam, neq; omnia contenta in officio Virginis Mariæ in linguam vulgarem versâ, sed tantum officium ipsum, ut patet in sua extrava-ganti. ^a Tertio, quod causa prohibendi, nepe, q̄ erant multa superstitiosa, cōposita ex capite impressorū, non haber locum in his quatuor, & cessante causa debet cessare effectus. ^b Quarto, quod in tota Ecclesia Hispana cū magno fructu puerorū id permittitur ab Ordinarijs, & inquisitoribus ex versione Dominici Soti viri eruditissimi iuxta ac piissimi, ac aliorum eruditorum, & in latissimis Indiæ Regnis hæc quatuor, & alia multa doctrinæ Christianæ in suam linguā vernaculam versâ, cū magno fructu docentur. & ante circiter 35. annos quidā Cantaber pius, & doctus magna cum approbatione summi Regis Catholici Cōcilij, parique utilitate Christianissimi provinciarū, quæ lingua vasconica (quæ remotissima est a Latīna, Itala, Hispana, & Galla) in finibus Hispaniæ, & Galliæ ad Oceanum vtuntur, hæc quatuor, & totam summam doctrinæ Christianæ vertit in linguam Vasconicam simul & docuit, quod vixit ante quingentos & mille annos factum fuisset: & quantum profuerit summa doctrinæ Christianæ a præfato Canisio composita, & in varias vulgares linguas versâ ex ædicto ² Cæsaris Ferdinandi, cum primis omnium Cæsarem Christianissimum colligere licet. Quinto, q̄ per regulam quartâ indicis librorum prohibitorum Concil. Trid. a sēl. rec. Pio III. confirmati possunt aliquibus certo modo qualificatis, etiam tota Biblia in vulgarem sermonē versâ ab Episcopo, vel inquisitorib. permitti. Sexto, q̄ bona pars causæ, quare, ut aliquot pœnitentiarij Romani, & alij quot aliarum gentium confessorij testātur, magna pars rusticorum & pastorum quarundā regionum mōtanarum paulo plusquā ethnici de pertinentibus ad doctrinā intelligunt, est quod contenti te-

nere illa memoriter, ut Plinaci humana verba edocui, non ediscunt quicquā horum in suam linguam verbum, & ita parum vel nihil de illis intelligunt; & minus eis afficiuntur, quia ut ait Augustinus ^c *Nihil volutum, quod non prius cognitum.* Denique, quod nullo iure naturali, diuino, vel humano id prohibetur: ergo non est dicendum esse prohibitum. ^d

edib. 13. de Trinit. 1.

d. c. cōsului sit. 2. q. 4.

MISCELLANEVM LXXXIIII.

1. *Missa præparatio quæ præcepta, & quæ scribitur.*

2. *Exordia nimium longa vitanda.*

QUOD minus recte visum est quibusdam non esse rectum, & iustum id quod diximus in præfato Enchir. ^e scilicet voluisse, dicendo Ecclesiam vniuersalem non videri præcepisse aliquā præparationem ad missandum præter eam quæ ponit in ordinario missæ, reprobare vel despiciere præparationes, quas aliquot missalia continent, & alias quib. de uotiores ante missam vti videtur. Tum quia aliud est dicere reprobādas, vel de spiciendas esse præparationes apas, quibus præfati deuotiores vtuntur, vel quas Missalia doctè cōposita suadent, (quod ipse nullatenus aio) & aliud est dicere Ecclesiam non præcepisse missantibus aliam præparationem quam in Ordinario Missæ contentā, quod ego aio, & quidem recte. Tum quia nullam talem præcipit in suo Missali sēl. rec. Pius V. nec vllō iure cōi in corpore iuris clauso id præcipitur. Tum quia in nullo alio Missali legere inemini præceptum de vllā tali præparatione faciendā, imo bona pars Sacrificorum ante Missale præfati Pij V. omittebat psalmū *Iudica me Deus.* quem Ordinarium Missæ Romanū ante confessionē generalem dicendū proponebat. Tum quia vtentes præparationibus apas, præsertim breuibus verbis conceptione interiore redundantibus adeo imitari iam inde a mea Missa prima percipui, ut post aliquot annos cepissem vti quadam breui, quæ mihi paucis meam humilitatem, & diuinā sublimitatem representabat; in hæc verba.

Fragilitatis, tenuitatis, & omnimodæ penuria mea consideratione, Meis Statibus et omni-

e in ca. 27. num. 18.

a. quæ incipit superni. edit. anno 1575. b. c. cū cessante. de appell. l. adigere. S. quāuis. ff. de iure patronat.

amigena Virtutis tua o mi Deus Omnipotens cōtemplatione, fac me animo collecto, & tremebundo ad mensam dīstīmi D N. Iesu Christi accedere, ut timor tue offensio- nis abigat a me spiritū elationis, & amor honoris, & laudis tue expellata me appeti- tū honoris, & glorie proprie, quo fiat ut ad mirabile Sacrificium uite offerā tibi ad lau- dem & gloria nominis tui, ad Scitulationem quoq; nostram, & totius tue S. Ecclesie.
 2 Amen Dixi supra præsertim breui- bus: quia nimis longa parū placent. Tū quia eis sit, ut animus in attēdendo præ- paratoriæ orationi lassatus minus atten- te priores partes missæ legat, aut profe- rat, & minus deuote misteria consecra- tionis, quæ maiorem attentionem, & de- uotionem requirūt iuxta tradita in præ- dicto Enchir. de orat.^a peragat, quod mi- hi non semel euenisse ingenue fateor, venissēq; in mentē præcepta illa Rheto- rum quæ nimis lōga exordia reprobāt, ne dicatur oratio creuit in caput, ut ha- betur in li. 2. c. 2. Maca. *Stultū est ante hi- storiam effluere, in ipsa aut historia succingi.*

a c. 2. m. 3.

MISCELLANEVM LXXXV.

- 1 Horas, omittens miles, uel puer qui non peccat, nec restituit.
- 2 Episcopus non intendens consecrari cur non restituit, ut parochus nolens ordinari.
- 3 Pœnia maiore interdum puniatur cri- men minus.

b capit. 11.
num. 38.

AN satis caute dictū fuerit in præd. nostro Enchiridio de oratio.^b non solum peccare, sed et teneri restituere fructus illos beneficiis, qui docti & scientes recitare, & digni beneficijs, quæ suscipiunt, nō recitant horas canonicas, non aut quosdā milites, & quosdā alios ignorantes, & nescientes recitare, qui ob hoc nō recitant eas: quāuis nō sint satis digni beneficijs donec addiscant: contra h. illud facit primo, qd hi ter videntur pec- care, nēpe indigne acceptādo beneficia; & indigne retinendo illa, & negligendo dicere horas, ille autē non nisi semel, s. negligendo dicere horas. At qui magis peccat, magis est puniendus iuxta illud,^c asseramus. Pro mensura delicti debet esse plagarū mo- dus. Secūdo, qd qui possidet beneficiū si-

c Deute. c.
25. & c. nō
asseramus.
24. q. 1.

ne canonico titulo, nō facit fructus eius suos, & tenetur restituere illos, iuxta sa- cros Canones,^d & p̄fati milites & alij nescientes recitare horas, non vñr habe- re canonicos titulos suorum beneficio- rum; quia vñr peccare acceptando illa, ignorantes ea quæ requiruntur ad iuste seruendum eis, in quibus est sciētia re- cītandi, quæ ipsi carent, cū oīs qui vñtur munere, quo vñr nescit, peccet, iuxta doctrinam Caij Iuriscōsulti^e cō- firmata a B. Gregorio.^f Tercio, qd vñr- que tam hi, quam illi omittūt dicere ho- ras Canonicas, & vñrque tenentur dice- re illas, cum possunt, & ita vñrque com- mittunt idem peccatum, ob quod per- duntur fructus, iuxta Concilium nouis- simum Laceranensē, 8 & extrau. Pij V. quæ incipit, ex proximo.^h Quam anti- nomiani siue oppositiōe clare dilu- rus, præsuppono primum, quod non oīs collatio beneficii iniusta est ipso iure in- ualida: illa enim, quæ sit capaci ab habē- te potestatem conferendi, cum defectu alicuius circumstantiæ finis debiti, siue iuste intentionis, temporis, loci, vel sciē- tiæ sufficientis, ad iuste & sancte regē- dum beneficiū sibi collatum, modo sciat legere & construere valida est, secundū receptam sententiam: i sicut & multe sunt excommunicationes iniuste quæ tamen ipso iure valent,^k imo etiā mul- tæ absolutiones iniuste valent.^l

Secundo præsuppono, qd non oīs indi- gnitas reddit collationem ipso iure nul- lam, cum solum regulariter eam talem reddat illa quadruplex, qd ex celebri de- creto Alexandri colligitur,^m scilicet de festis nataliū, ætatis, literarū, scientiæ, & morum honestatis: imo neq; semper dux posteriores, nam tertia, s. defectus sciētiae literarum, tum demum reddit nullam quando efficit quem penitus il- literatum, ita quod nesciat legere, ut de creuit Gelasius cum gl. sua.ⁿ Cui satis concordat Bonifacius^o quamuis. n. qui non habet scientiā sufficientem admini- strandi beneficiū aliquod, sit indignus eo ad hoc, quod peccet acceptādo illud peniura supradicta: p̄ non tñ regulariter ad hoc, quod collatio ei facta nō valeat: nam Innoc. q̄ receptus ab omnibus ait, posse valde beneficiū conferri ei, qui non habet sufficientē scientiam eorum,

d c. 1. de re-
gu. iur. li. 5.
cū citatis a
gl. in Verb.
obtinere. &
c. gravis. de
rest. spol. cū
citatis a gl.
eius.
e in li. dē in-
ris. ff. ad l.
Aquil.
f in c. serie
pauis. 8.
q. 1.
g S. statum-
mus. scilicet 9.
h relata in
præd. enchir.
i n. 30. & in
Mancos. c.
25. n. 121.

i in c. cū in
cunctis. de
elect. & gl.
cl. 5. de con-
cess. prob.
k ca. 1. r. 1.
quest. 3.
l c. venera-
bilibus. 5.
Sbi. de sen-
excom. li. 6.
m in c. cum
in cunctis.
de elect.

n c. illiterato-
ros. 36. dist.
o c. fi. de tē-
po. ord. li. 6.
p d. hīdem
uris. ad l.
aquil. & d.
c. in scriptu-
ris. 8. q. 1.
q d. c. eorum
cunctis.

quæ requiruntur ad illud regendū, modo sit spes quod ea discet. Et licet omne crimē, quod inducit defectum grauitati morum, faciat, quem indignū benefici ad hoc vt illud acceptas peccet, vt infra vtiliter, & efficaciter probabitur: non tñ efficit collationem nullam, nisi talis sit quod inducat irregularitatem, censuram, aut aliam inhabilitatem specialem: quæ erit luculenta resolutio eorum, quæ alibi^a satis cōfundunt Felyn. & citati ab ipso, tractantes illam questionem, an collatio facta criminosa valeat.

Tertio præsuppono, quod beneficiarius non tenetur ad renunciandū beneficium, eo solo, quod nesciat oīa quæ illud requirit, modo sciat legere & cōstruere, vt prædictum est, & præsupponit Panor. recep. ^b dicens quod tenetur quiddē discere illa, sed non renunciare illud, si discere pōt, & id intendit facere.

Quarto præsuppono, quod nonnulla minora crimina lege humana grauiori pena, quam maiora puniuntur, iuxta Claudianum iuriscōsultum, ^c & iuxta receptā sententiam, ^d quæ habet. Ne minem excōmunicari ipso iure ob solā heresim mentalem, vel odium Dei mē tale, quæ sunt maxima crimina, vt tradit S. l. h. ^e & maiora multis alijs, ob quæ ipso iure incurritur excommunicatio, vt palam est, cum ob percussione clericī etiam leuē incurratur. ^f

Quinto præsuppono, quod miles vel alius nesciēs recitare, licet peccet acceptando beneficium, non tñ peccat omitendo dicere horas durante impotentia dicendi eas ob ignorantiam, & defectū directōris, & instructōris, pro tempore quo non potest discere modum recitandi, nec habere instructōrē: nemo enim ad impossibile obligatur, & quo fit, vt in firmus & quīvis alius, qui ob defectum Breuiarij, vel inclusionem in carcerem, vel alia impedimenta non potest recitare, excusatur a peccato omissionis horarum, secundum omnes, ^h etiam si per suam culpā incidit in eisternam, vel conijcitur in carcerem, aut capius a latronibus vel hostibus tenetur vinētus in montibus vel desertis, vbi non sunt Breuiaria: & consequenter qui nescit recitare, nec potest habere directōrem, non obli-

gatur dicere, durante illa impotentia, & adhibito sufficienti conatu ad discendum, excusatur a peccato omissionis earum non dicendo illas.

Quibus præsuppositis ad primam antinomiā, siue oppositum rīdeo, negando quod huiusmodi miles, vel alius nesciēs dicere horas ter peccat, quia per quintum præsuppositū constat, quod nō peccat omitendo horas durante impotentia dicendi eas, cum iusto conatu discendi modū recitandi neque peccat retinendo beneficiū si vult, & pōt discere illa, quæ illud requirit per tertium præsuppositum. Ad 2. respondeo concedendo quiddē, quod qui possidet beneficiū sine canonico titulo tenetur relinquere fructus: negando tñ quod oīs qui male acceptat collationē beneficij careat canonico titulo, per præsuppositū primum, & secundum. Ad tertium concedo, quod vtrique relati in argumento omittunt horas, & quod vtrique tenentur ad dicendas eas, cum possunt: negando tamen quod præfati milites, & ignorantes recitare possint dicere, sicut alij qui sciunt id: & consequenter negando, quod peccet sicut ibi omitendo dicere illas, cui est consequens, quod non tenentur ad restituendos fructus: quoniam pœna restitutionis imponitur pro solo peccato negligentie dicendi horas: & ita non ligat alio modo peccantem, cum a separatis non fiat illatio, ^k nec pœna de vno casu ad alium debeant extendi. ^l

MISCELLANEVM LXXXVI.

2. Missam inceptam iniuste relinquens an sit excommunicatus. ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z
3. Panamula propterea incurratur, nisi iure id caueatur.
3. Excommunicationi minori non aquatur peccatum mortale.

QVod duos concionatores celeberrimi, idemque doctissimi, & mihi maxime suspiciendi, cum nostrum Enchiridion de oratione nuper editum legere dignitati essent, & incidissent in quēdam locum, ^m vbi tanguntur multa de relinquentibus officia cœpta imperfecta, aduerterunt ibidem ⁿ me mouisse illā questionē, quæ paulo ante in sacro

Rotæ

kl. Papinianus. ff. de minor.

l. c. p. d. pan. dis. l. l. facti. S. in pan. lib. ff. de reg. iur.

m. cap. 10. num. 55. c.

a in c. 31.

Rotæ Prætorio inciderat, an relinques
missam imperfectam absq; rationabili
causa, sit ipso iure excommunicatus, &
eius solutionem remisisse in alium locū
eiusdē Enchiridij, ^a in quo non inueni-
runt: quia non potuit tunc commodē
ibi tractari. Quare hortari fuerunt, ut
eam soluerem cum aliis duab. in duo-
bus Miscellaneis proxime sequentibus
soluendis. Nunc igitur eam soluturus
dico primo, quod quidam patroni cau-
sarum putauerunt eum incurrisse excōi-
cationem maiorem: alij quod minore.

b in c. nihil.

7. q. 1.

c. 1. c. nullus
de consecr.
dist. 1.
d in d. c. ni-
hil.

e c. 1. de sen-
ten. excom.

f 2. Corin.
c. 11. in rel.
in ca. quid
est, de con-
secr. d. 1.
g in c. nihil,
c. c. nullus

h in Mann.
conf. ca. 27.
nu. 49.
i iux. gl. so-
len. & re-
cept. c. fi. de
iurep.

k in reg in
panis de re
guar. li. 6.
l d. c. nullus

Nos autē ex tempore respondimus neu-
tra incurrisse. Secundo dico facere pro
illis, Primum Concilium Toletanum, ^b
quatenus habet, quod huiusmodi deser-
tor officij excommunicationis senten-
tiam sustinebit. Secundo decretum Ma-
charii Papæ, ^c quatenus statuit, ut hu-
iusmodi Clericus a sacro corpore, & san-
guine Domini sit suspensus. Per quod
Archid. dixit ^d incurrire excommunica-
tionem minorem. Tercio quod excom-
municatio minor uidetur incurri octo
uel nouem casibus, quos alibi ^e refert In-
nocen. quorum unus est, quando incur-
ritur peccatum mortale, per quod quis
a sacra communione corporis Domini
excluditur, iuxta Paulum Apost. ^f At q.
absque iusta causa relinquit Missam im-
perfectam uidetur peccare mortaliter,
per præfata capitula ^g.
2. Quibus tñ non obstantibus, rñsum
meum extemporarium uidetur mihi
uerum. Tum quia non memini aliquem
eorum, qui collegerunt casus, in quibus
iure ipso incurritur excommunicatio vl-
lam de hoc fecisse mentionem, neque
ego qui post alios ordine longo collegi
eos ^h ullam talem feci. Tum quia non
est dicendum aliquam penam ipso iure
incurri, nisi cum id exprimitur iure, ⁱ &
nullum videtur in toto corpore iuris cō-
munis tale ius inueniri. Tum quia ver-
ba illa præfati Concilii Toletan. *Senten-
tiam excommunicationis sustinebit.* Ni-
hil urget: sunt uerba futuri temporis, q.
nō important pœnā ipso iure impositā
nisi alia uerba id significantia ijs adiu-
gantur, iuxta quandā glossā solemnē,
& receptā, ^k Tum quia minus obstat
elogium Macharii præfatum ^l quia nullā
de excōicatione mentionem facit, sed

solum de suspensione, & non ab omni-
bus actib; spiritualibus, sed solum a cor-
pore & sanguine Dñi, q. non sufficit ad
inducendam excōicationem maiorem,
immo nec ad producendam substantiā
excommunicationis minoris, quæ non
solum repellit a communione sacra-
menti Eucharistie, sed et ab omni participa-
tione passiuā omnium aliorum Sacra-
mentorum. ^m Tum quia non obstat di-
ctum Archidiaconi, qm nihil pro suo di-
cto allegat: nihil præfati decretum Ma-
charii, q. tñ nihil probat, eo q. ut prædi-
xi, nullam de ulla excōicatione mentio-
nem facit. Et suspensio a sacramento
Eucharistie, de qua loquitur, non suffi-
cit, ut dictum est, ad substantiam excōi-
municationis minoris. Tum quia nihil
obstat dictum Innoc. ⁿ scilicet quod in
octo casibus incurritur excōicatione par-
tim, q. non est hic unus eorum, partim
q. in illis quos ibi enumerat, excepto v-
no uel altero, non incurritur uera excōi-
municatio minor, ut alibi ^o diximus,
& colligitur ex iurib; per eum citatis, q.
suum dictum non probant: partim q.
in illis ponit peccatum mortale, quod
palam est non esse excommunicationē,
cum illa sit causa huius, & hæc pœnā il-
lius, nec corquent, ^p ut alibi diximus,
neque (licet aliqui contra putauerint).
Panor. exarguit peccatum mortale ex-
cōicationis minori, si satis perpeditur: q.
censet, n. (ut supra ^r retulimus) collatio-
nē beneficij factam aliquo peccato mor-
tifero infecto ualere, cum tamen facta
excommunicato minori excommunica-
tione non ualeat. ^s

MISCELLANEVM LXXXVII.

1 Misens quando ab Euangelio in introi-
tum redire potest.

D Varum questionum (quarum de-
cisionem præfari duo clarissimi
Concionatores dixerunt fore utilem
ad quorundam scrupulos tollendos)
est, An liceat Misanti, qui iam Euan-
gelium dixit, redire ad introitum e-
ius, ut qui post illum superuenerunt
possent eam integram audire, ne expe-
ctando aliam, quæ usque ad finem illius
non

non est incipienda, & tedio afficiantur, vel suarum operarū, uel aliarum bonarum actionum iacturam faciant. Cuius partem negantem, quod id non liceat, suadere possent iura citata. ^a in Miscel. c. ut illud, præcedenti, quatenus habent officia. 7. q. 1. Et c. diuina esse dicenda perfecte, & non re- ut illud, de linguēda inchoata, & illud Salomonis, ^b conf. d. 1. Non iteres uerbum in oratione tua, & b. Ecclesiast. quod inter alia uitia ponitur uicium in c. 7. B. consumationis. ^c

ac nihil, et

c. ut illud,

7. q. 1. Et c.

ut illud, de

conf. d. 1.

Non iteres uerbum in oratione tua, &

b. Ecclesiast.

c. 7. B.

c. in summa.

Sirt. Et ui-

tiorū, to. 2.

ab eruditis.

Franc. Pe-

raldo illus.

ord. predic.

composita.

de off. de.

de orat. c. 10

nu. 48. et c.

f. arg. c. 16

nu. 55.

e arg. l. 1. ff.

de in del. b.

et c. de cau.

de off. dele.

Partem uero affirmantem persuadet Sirt. Et ui- illa, quæ alibi probauimus, ^d scilicet tiorū, to. 2. multis de causis posse quem orationem ab eruditis. cœptam relinquere, & recitare, multis Franc. Pe- item de causis etiam Missam, immo de raldo illus. bere relinqui imperfectam. Quare ui- ord. predic. detur tenendum licere id facere iusta de causa. Et quia qualis sit illa non est d in Enchi. a iure determinata, uiri boni arbitrio de orat. c. 10 definienda est. ^e Et ita tales & tot per- nu. 48. et c. sonæ, & tam occupata negotiis publi- 11. Et c. 16 cis, aut priuatis, & tali die superuenire possent post introitum Missæ, quod e arg. l. 1. ff. de in del. b. decenter qui missat redire posset ad in- et c. de cau. troitum a iam dicta, Gloria in excelsis, de off. dele. & interdu a dicta epistola, & nonnun- quam a dicto Euangelio. Ego enim au- derem redire ad illum si quis princeps magna committatus familia iter faciens & diuertens ad ecclesiam iuxta iter pos- sitam, in qua ego missarem id rogare ut facerem, Tot etiam & tales opera- rij, sollicitatores uel negotiatores super uenire possent, quod rogantibus ijs san- cte morem gerere posset sacerdos; ne deuotio illorum tarditate alterius Mis- sæ frigesceret, neue operarum suarum iacturam facerent. Tum quia nulla lege uidetur prohibitum, ne huiusmodi reiteratio iusta de causa fiat. ^f Et licitum est iterare idem uerbum in eadem oratione iusta de causa, ut in Euange- lijs sape ^g legimus, Amen amen dico Vo- bis, & in psalmis ^h fiat, fiat. Et in Pau- loli, ⁱ Abba pater. Tum quia per hanc re- trodictionem non relinquitur officium imperfectum, immo magis uidetur per- fici, ut palam est.

f. arg. c. 1. de

bapt. et c. ec-

clesia de cō-

secr. d. 1.

g. 10. c. 6. Et

bis, & in psalmis

h. fiat, fiat. Et in Pau-

loli, i. Abba pater.

Tum quia per hanc re-

troditionem non relinquitur officium

imperfectum, immo magis uidetur per-

fici, ut palam est.

i. Paulus ad

Roma. 8. Et

ad Gal. 4.

M I S C E L L A N E U M LXXXVII.

I. Missæ quas quidam siccas appellant ut licite.

AN liceat dicere Missas, quas quidam appellant siccas, saltē in nauibus, in quib non liceat dicere integrā ob periculum effusionis Sanguinis Domini? Ad quam responderet primo, nomen hoc esse nouum, & in nullo contex- tu Iuris Canonici, nec in ullo cōmento eius cuiusquam ordinarij, & classici au- thoris quod sciam inueniri. Secundo, q̄ eo nomine usus fuit Gulielmus Episcopus Mimatenſis siue speculator, ^k sen- tiens in summa Missam siccam appella- ri eam quæ continet omnia, cōtēta in Missa integra, excepta consecratione Corporis, & Sanguinis Domini, cum a- liquot aliis ad eam pertinentib. Et qđ interdum dicitur a Sacerdote omnibus sacris uestib. induto & interdum omiſſa Casula, & retenta stola alba, & alijs, & interdum cū stola, & solo superpellicio.

k in ratio-
nali diuin.
offic. lib. 4.
c. 1. nu. 23.

Tertio, quod pro parte affirmatiua quæſtionis, quod liceat huiusmodi Mis- sas siccas dicere facit primo, quod nul- la lege naturali, neque diuina, neque hu- mana id uetari uidetur. Deinde, quod mali nihil hoc continet, licet enim Sa- cerdoti uestire se omnibus sacris uesti- bus ad aliqua pia, siue cōsecratione cor- poris, & sanguinis Dñi faciendā, nepe ad Litāias siue supplicationes, & ad oleum sacrum cōsecrandum, & ad as- stendum interdum in Capella Papæ, & aliqua id genus alia.

Pro parte autem negatiua facit pri- mo, q̄ quandam simulationem inutilem præ se ferre uidetur, cum uidetur esse quædam imago, & figura inutilis rei sci- licet Missæ, quæ non est, quod non li- cet facere. ^l Deinde, quod audimus nonnullos scandalizari, & offendi, eo quod uidetur per eas detrahi Maieſta- ti summi, & augustissimi nostræ Reli- gionis sacrificij, & nihil quod absque peccato potest omitti, est cum scanda- lo faciendum. ^m

l ca. utilem
simulat. 22
q. 2. Et not.
per Th. 2. 2.
q. 111. ar. 1.

Tertio, quod uidetur sapere quan- dam superstitionem, cum sine ulla figu- ra Missæ, & sine ullis presbyterio pprijs tam utiliter dici possint omnia, q̄ in ijs leguntur, ac cū illa, & illis, & ita uidentur superflua, & quædam religio sup- modū seruata, & cōsequenter superſtitio, cum illa definiatur a S. Tho. recepto, ⁿ esse religio supra modum seruata.

m c. 2. de no
oper. nunc.
c. nihil, de
prescr.n. 2. 2. q. 92.
art. 1.

Quarto

a in Enchi.
de or. c. 11.
nu. 1. & 13
seq.
b in 4. lib. c.
5. num. 23.
de orat. di-
uin. offic.

c ubi sup.

d c non li-
cet, 16. q. 5.
e in Enchi.
& mel. c. nō
obseruetis
26. q. 7. tra-
di. 5 Th 2. 2.
q. 92. art. 1.
de or. c. 10.
nu. 1. & 15
& seq.

Quarto, quod non licet interpolare Missam integram interponendo inter partes eius extranea, ut alibi probamus, ^a & aliquot sacerdotes (ut præfatus Gulielmus ^b ait) dicunt missam integram unius officij ab introitu usque ad offertorium, & postea duplicem fecerem, duplicem communionem, & post communionem. Et aliquot, ut ipsi uidimus, post ultimam collectam Missæ integræ ante *Ite missa est*, & benedicamus, vel benedictionem, incipiunt Missam siccam, & ambas concludunt per *Ite missa est*, uel eandem benedictionem. Et aliquot post illam ante Euangelium Ioannis, uel aliud secundum regulas Missalis Pij V. in fine dicendum. Quorum primos detestatur expresse præfatus Gulielm. ^c & ratio hæc quarta alios reprobat.

Quarto principaliter dicendum pro concordia horum, & resolutione questionis, licere de se præfatas Missas siccas dicere, ut probant argumenta priora pro parte affirmante adducta modo fiant sine scandalo, & sine superstitione & interpolatione, ut probant argumenta posteriora pro parte negatæ adducta. Dixi *sine scandalo*, quia cum illo non liceret per prædicta. Scandalum autem contingeret, si diceretur coram aliquibus, qui putarent sacerdotē dicere duas Missas integras, uel si dicendo siccam post integram præsumeretur uelle obligare ad audiendam siccam obligati ad audientiam integræ. Quod in per leuem monitionem tolli posset. Dixi *sine superstitione*, quia cum illa nil licet. ^d Dixi *& sine interpolatione integræ Missæ*, quia non liceret cum ea, ut alibi ^e probamus.

MISCELLANÆVM LXXXIX.

- 1 Missa sicca non est incipienda post missam integram nondum omnino finitam.
- 2 Missa sicca in litanijis ad loca lōginqua sic inferi solita.
- 3 Missa sicca celebrandi modus & ordo.

EX præcedēti Miscell. inferitur primo, non licere post missam integrā dictam incipere siccam ante *Ite missa est*, & Benedicamus, nec ante benedi-

ctionem integræ missæ, nec ante Euangelium Ioan. uel aliud, q̄ iuxta ordinationem Missalis esset dicendum, ut prædictum est, in quo nōnullos errare uidi-
mus. Secūdo inferitur, licitum esse id q̄ saepe, cū essem puer uidi fieri in Litanijis, siue supplicationib. q̄ ad pia loca lōginqua fiebant, nēpe q̄ inter eundem, ne orationi remissio, & interpolatio fieret, interponbat Missa sicca a sacerdote, induto superpellicio, stola superposita, nunc Missa Virg. matris, nūc alius di-
ui, q̄ clerici memoriter dicere uel cantare nouerant, quæq; populi prosequētis deuotionē incitaret, & cōseruaret.
3 Tercio inferitur uera esse illa quæ de modo dicēdi Missam siccam hēt liber sacerdotalis (a Leo X. (ut aiunt) probatus, quē nobis monstrauit R. in Christo pater F. Paulus Cōstabilis sacri Palatij Magist. multis nob. mihi suspiciēdus, Cuius uerba de ordine dicēdi Missam siccam statim post integrā sunt hæc,
*Data benedictione post Missam celebratā, & Euangelio S. Ioannis lecto, celebrans deponit casulam, & omnibus alijs paramētis retentis stans in cornu Epistolæ, Versus ad altare detecto capite legit absolute ex Missali introitum alterius Missæ, Gloria in excelsis Deo, si illud in prima Missa nō dixit, et secunde Missæ conueniat, alioquin ipsum prætermittit, idem obseruati de Credo in unum Deum, subiungit absolute prætermisiss Vers. Dominus uobiscum, & Oremus, Orationem, Epistolam, Graduale, Alleluia, uel tractum, Euangelium, quod incipit, sequentia, uel initium S. Euangelij prætermisiss Dominus uobiscum, Offertorio, cōmunionem. Et similiter omisiss ver. Dominus uobiscum, & oremus absolute subiungit post communionem omnia intelligibilib. uoce legens, & sic ibi absque alia cerimonia officium ipsum terminat, tum secreta seu competenti uoce Antiphon. puero-
rum, &c. Deponit omnia paramenta, prout superius post missam ordinariam dictum est. hæc ibi.*

MISCELLANÆVM XC.

- 1 Missa sicca loco fluctuante dicendi modus.
- 2 Missa in sicca, ut omittenda illa, quæ sacramentum præsupponunt.

Ex

a Vbi sup. i
d. tract. ca-
pit. 35.

EX præmissis duobus Miscellaneis quarto insertur, etiam vera esse quæ idem liber sacerdotalis continet de missa sicca in mari, & fluminibus celebrari solita, in hæc verba. In loco fluctuanti, ut in mari et fluminibus celebrare non licet alicui. Conuenit tamen in mari pro populorum deuotione absque cōsecratione, Missa (quæ sicca uocant) dici per sacerdotem hoc ordine; In loco nauis Ecclesio la nuncupato, parata est mensa, supra quæ ponitur mappa munda, etiam non benedicta, & in medio partis posterioris eiusdem mensæ Crux, ac hinc & inde in cornib. posteriorib. ipsius mensæ duo candelabra cū duobus candelis ardentibus collocantur, Vbi sacerdos Missam huiusmodi dicturus, ante dictam mensam stans, accipit superpellicium, & desuper stolam ab humeris dependentem, quam transuersat ante pectus, per modum Crucis, & cingulo eā firmat. Vel secundum alios, omnibus paramentis sacerdotilib. indutus ordine superius dicto omisso sola planeta siue casula, qua non igitur. Sicque paratus stans ante mensam prædictam facit confessionem cum interessentibus dicens, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. inuoco &c. pro ut habetur supra in principio Missæ, & sequæ ad orationem Oremus te Domine ut per meritum &c. exclusæ, ascendit ad mensam, & omisso illius osculo, stans in cornu Epistolæ legit illius introitum. h. yrie eleison. Gloria in excelsis Deo, si est dicendum; Dominus Sobiscum, non vertendo se ad populum, Oremus, & orationem ordinariam, deinde si placet & dici conueniat facit & nā. Vel duas commemorationes, legit Epistolā, Graduale, Alleluia, si est dicendum. Vel tractum, portat librum ad cornu Euangelij; dicit in medio mensæ, Munda &c. Dominus sit in corde &c. Deinde ante librum Dominus Sobiscum. Sequentia &c. signant de librum & se in fronte, ore, & pectore. finito Euangelio osculatur textum. dicit Credo: si dies & officij requirit, Dominus Sobiscum, non vertendo se ad populum Oremus, Offertoriū, Præfationē, sanctus, &c. Oremus præceptis salutaribus moniti, &c. Pater noster. Agnus Dei, & dat osculum pacis, si altas officij illius dies quod legit conueniat, reuertitur cū libro ad cornu Epistolæ; dicit cōionem in eodē loco, Dominus Sobiscum non vertendo se ad populum, post cōio

nē, & cōmemorationes, si prius fecit ibidē, Dominus Sobiscum, & prius &c. ite Missa est, Vel benedicamus prout conuenit, aut re quiescat in pace, si legit pro defunctis. Que dicto ibidē se vertit ad populum, & ibi more solito benedicit, si non legit pro defunctis. Pro quib. si legit, benedictionē huiusmodi prætermittit. Tū dicit, Dominus Sobiscum, et signans seipsum in fronte, ore, & pectore cōtinuat initium sancti Euangelij secundū Ioannem, in principio &c. Et sup. Quos finit vestes sacras quas recepit ibidē deponit. Oia præmissa in huiusmodi Missa dicuntur &c. intelligibilib; ita quod ad omnib. illis interessentibus audiuntur hæc ibi.

Circa quæ tamen aduertendum est, quod non videtur dicenda post cōio, quando in ea fit mentio de oblatione, sacrificio, vel sacramento oblato, vel percepto, qualis est post cōio, quæ in Missa. Dñicæ primæ Aduentus, & in alijs multis pro Papa dicitur. f. Hæc nos quasumus Domine perceptis Sacramenti. Qualis item illa post cōio vnius Confessoris, Refecti cibo, potuque celesti. & alia multa in quibus eorum verba præsupponunt factam esse consecrationē Sacramenti, uel illud perceptum, aut oblatum; quæ in Missa sicca non sunt. Et ita qui eas dicerent mentiri viderentur, quod nulla de eā facere licet. ^b Addendū item, quod præfatus Gulielmus ait ^c posse dici etiam. Pax Domini sit semper uobiscum. Quod ea ratione asseri potest, quod illa verba modo non fiant super calicem, nec præsupponunt consecrationem factam; nec Sacramentum perceptum, sicut præfata post communiones.

MISCELLANÆVM XCI.

- 1 Missa sicca cur, quando, & quomodo coram infirmo dicenda.
- 2 Missa ut maxima reuerentia exhibenda.
- 2 Sacramentum eucharistia omnium maximum maxima operans.

QVINTO etiam insertur vera item esse illa quæ continet præfatus liber de modo dicendi Missam siccam coram infirmo vel alio (quam varijs de causis dici posse præsupponit) i hæc verba, Si aliquando accedat, quod quis infirmus

b. c. l. 22. g.
2. c. sup. eo.
de & sur.
c. l. 4. ca. 1.
n. 23. Rōn.
diu. off.

d. in d. trac.
4. ca. 36.

mus, uel alius uelit Missam audire, ubi non est sacerdos ad missam celebrandum dispositus, quia ipse eadem die celebrant, sed ex alia legitima causa, poterit Sacerdos in ecclesia, uel alio loco conuenienti, ut praemittitur huiusmodi missam legere in omnibus, & per omnia pro ut superius de missa nauali dictum est, & non in ea sacramenta ostendere; etiam si illud in ecclesia ibidem in loco suo sacro habeat paratum, propter periculum ostensionis, ad laudem Saluatoris nostri.

2. Circa quod etiam aduertendum, quod ratio quae redditur in praefatis uerbis, cur non debeat offendi uerum sacramentum, non uidetur satis apta, & efficax, & uidetur posse reddi hac aptior, quod quaedam irreuerentia uidetur fieri tanto Sacramento educendo illud ex custodia ex leui causa, & tpe, & modo insolito: a quali omni irreuerentia, omni que specie eius, eo magis nos oportet fugere circa tangentia missam, quod illa magis omnia alia diuina officia praecellit, & maiorem deuotionem saltem de consilio requirit, ut diximus alibi, quodq; ut habet concilium Viennense, *In illa conficitur Sacramentum matris precellum, & memoriale mirabile, ac stupendum, dilectabile, suauitissimum, ac super omnia preciosum. Quodque, ut alibi ait angelicus Doctor, (de totidem bene meritis) omnium sacramentorum est maximum. Quodque, ut idem alibi ait, omnium miraculorum, a Christo factorum est maximum. Quodque nulum sacramentum est eo salubrius, eoque purgatius peccata, uirtutes augentur, & mens omnium spiritualium charismatum abundantia impinguatur. Per cuius uitam memoriam enigmaticam, ex parte obscuram uiae, sed ueram, eandemque firmam fide sustulit, perque uisum eius cernuis, venerabundique animis frequentatum, ad omnino claram patrie intuitum eiusdem perueniamus, Amen.*

MISCELLANEVM XCII.

1. Indulgentiam ad querendam formam seruanda.

2. Oratio trium dierum quae melior oratio ne unius diei.

2. Forma non suppletur per equipollens, & num. 4.

3. Conditio implenda in forma specifica.

4. Plus non continet minus, cum ratio est diuersa.

5. Oratio, & elemosyna semel facta, quae ualeant pro ter factis.

5. Statutum uidetur, quod statuens rogatus statueret.

Interrogatus, an indulgentia Iobelica concessa a fel. record. Greg. XIII. ut efficacius imploraremus diuinam clementiam, quae bellum Flandricum in gloriam suam, in augmentum fidei catholicae, & Romanae est, pacem tranquillitatemque totius Ecclesiae Christianae uereret, quaereretur ei, qui uno solo die praefata clementia Deum tantum oraret, quantum tribus diebus teneretur orare. Respondeo primo, hanc quaestionem esse similem illi, quam me ante triiduum dignatus fuit quidam summus Illustriss. cui multis nominibus plurimum debeo, interrogare, si An praefata indulgentiam quaereret is, qui uno solo die largiretur elemosynam tantam, quanta facta tribus diebus, sufficeret ad eam querendam. Secundo respondeo utraque quaestionem esse quotidianam, quippe quae occurrit in omnibus fere Iobelis in quibus, sicut in hoc conceditur indulgentia Iobelica contritis & confessis, qui quarta, & sexta feriis, nec non die sabbati ieiunauerint, & orationes deuote habuerint, & elemosynas potest, iuxta suam deuotionem largiti fuerint. Tercio, quod pro utriusque parte affirmante facit primo, quod non refert quid de equipollentibus fiat, & oratio & elemosyna facta uno die eiusdem quantitas, cuius sunt facta tribus diebus uidetur sibi mutuo equipollere. Secundo facit, quod qui soluit plus uidetur soluere minus, sicut promittens plus uidetur promittere minus. At qui soluit ante diem uidetur soluere plus, sicut qui petit ante diem, uidetur petere plus, quam sibi debetur. Ergo orationes habitae, & elemosynae factae, saltem primo die tantae magnitudinis, quantae tribus diebus factae sufficerent, non solum satis, sed etiam plus quam satis satisfaciunt.

Sed contrarium tenendum est. Tum quia seruanda est forma data ad indulgentiam querendam: adeo quod non queritur illa, nec ulla pars eius, nisi compleatur totum, quod indulgens ad eam

per supra^m adducta. Secundo respondetur, quod illi regulæ, non refert quid de æquipollentibus fiat, non est locus in dispositione conditionali, & alijs in quibus aliquid pro forma traditur, uel ratio diueritatis aliud suadet. Et in proposito oratio & eleemosyna tribus diebus faciendæ, pro conditione & forma querendi Iobeleum traditur. Et ratio est diuersa, quia maioris meriti est ter tribus diebus orare, & eleemosynam facere, quam una tantum die.

m in argu. penult. pro hac parte adducto.

Ad secundum respondetur, quod illa regula, *Plus continet in se minus*, fallit in his quæ sunt de forma, & conditione substantiali, iuxta quandam gl.^{am} & doctores ibi, neque cum est ratio diuersa, ut notauit Decius post alios. ⁹ Et in casu proposito agitur de implendis ijs, quæ dantur pro forma & conditione querendi Iobeleum, & non militat eadem ratio in implendis ijs semel quæ militat in implendis ter, ut prædictum est.

n in c. plus de reg. iur. lib. 6. per c. cui de non sacerdotali de prob. eo. lib.

Ex quo inferitur primo, quam uilissimum fore, ut parochi, & Concionatores huiusmodi Iobelea promulgantes monerent præfata tria tribus diebus in eo expressis esse faciendæ: quoniam scio multos, partim per negligentiam, partim per incogitantiam omittere orationes, & eleemosynas usque ad Sabbatum.

o in reg. nõ debet, sub fi. de reg. iur.

Quamuis aliquando uisum fuerit nobis id, quod, & nunc uidetur probabile, scilicet quod, qui per probabilem ignorantiam, obliuionem, uel incogitantiam, siue inaduertentiam, absque alia culpa, & negligentia omitteret orare, & eleemosynam facere usque ad Sabbatum, & tunc haberet orationem, & faceret eleemosynam notabiliter maiorem, quam tribus diebus facere tenebatur, ex quadam æquitate, & tacita indulgentis intentione quereretur illam; quia rem, quæ culpa caret in damnum uocare nõ conuenit. ¹ Et quia quadam glossa singularis, & recept. ¹ dixit pro tacite statuto habendum id quod uerisimiliter statutum fuisset, si ab statuerente questum fuisset, & uerisimile est Papam, si de hoc casu interrogatus fuisset, ita pro sua maxima pietate, & æquitate responsurum.

p c. 2 de cõstit. q. l. tale pandum. S. fin. ff. de pac.

a in cõmẽt. de indulgẽtijs, not. 15. ti^b Clementis VI. I. At forma querendi hoc Iobeleum habet, quod tribus diebus habeantur orationes, & fiant eleemosynæ Ergo non sufficit una die habere & facere illas. Tum quia concessio indulgentiæ restrictè intelligenda est, quod in specie dixit quedam gl. recepta, quam ad hoc alibi citamus. ^d Tum quia dispositio copulatiua ad sui ueritatem requirit, ut omnes eius partes sint veræ. ^e Ergo ad hoc ut quis dicatur largitus esse eleemosynam Quarta festiua, Sexta, & Sabbato, non sufficit ut largiatur una, uel duabus illarum. Tum quia, licet id quod est dandum, uel faciendū aliquo tempore possit fieri ante illud, quā tempus est adiectum in fauorem debitoris, ^f a. non tamen potest id fieri, quum est adiectum in fauorem alterius, ^g ut & nos post alios in hac ipsa materia orationis alibi^h tradimus, asserentes quod poenitens iussus ad recitandos Psalmos poenitenciales septies, septem hebdomadis, non satisfacit dicendo illos septies in una hebdomada si tempus non fuit adiectum in fauorem eius, ut leuius eos recitare posset, sed in fauorem animæ suæ ut maiore tempore desisteret peccata. Et in casu proposito uideri potest onus de faciendo eleemosynam tribus diebus, adiectum esse ut diutius & pluries bene operaretur. Tum quia conditio debet impleri in forma specifica, & non in æquipollentibus, quia & efficit, ut positum sub ea censetur esse de forma substantiali actus, secundum Baldum, ^k quem inter alios sequitur Felynus, ^l Tum denique, quod nemo diceret sufficere ieiunare uno solo die tam austere proferendo cenam in noctem, & tunc solum parum panis, & aque sumendo, quod esset tanti & maioris meriti, quā trium dierum ieiunium opipare sexta hora cœnantis. Ad primum oppositorum responderi potest primo, negando quod æquipollentia facere prædicta uno die, uel tribus

MISCELLANEVM XCIII.

1. Absolutio a reſeruatīs facta per Confefſarium, uirtute Iobelai electum, an ualeat ſi reliqua ad querendum illud requiſita non ſint.
2. Conſiteri bis idem peccatum nemo cogitur.
3. Absolutio Sacramentalis non debet eſſe conditionalis.
4. Confeſſio facta excommunicato, quā non ualeat.

Circa idem Iobelam, q̄ in proximo Miscellaneo meminimus, occurrat altera quaestio noua grauior, quā praecedens cuidam Confessario perpio, perdocto, perque celebri Concionatori de quodam, qui firmiter proponēs quæ rere illud die Dominica ſequenti, cum animo firmo faciendū omnia ad querendū Iobelum requiſita uere cōtritus confeſſus fuit feria ſecunda generaliter omnia totius uitæ ſuæ peccata, ēē reſeruata, a quibus fuit abſolutus a Confessario, uirtute Iobelai electo, qui poſtquā ieiunauit feria quarta, non curauit ieiunare, nec orare, nec largiri eleemoſynā feria ſexta, & ſabbato, neq; cōiccare die Dominica, An Confeſſio reſeruatorum, & abſolutio ab eis facta ualeant? ita q̄ nō obligetur iterum illa conſiteri, neq; eorum abſolutionem aliam querere? Et quidem pro parte negaſte facit primo, quod ut ſupra dictum eſt, ^a nulla indulgentia, nec pars eius, quæritur alicui antequam faciat omnia, quæ requiruntur ad eam querendam; etiam ſi bona partem eius fecerit, per quamdam extrauagantem Clementis VI. ^b alibi a nobis ad uerbum relatam, ^c ex qua id eſthaciter collegimus, ^d & alijs fundamentis muniuimus.

Secundo, quod intentio S. D. N. uideatur eſſe, ut Confessarius abſoluat a reſeruatīs ſub conditione, ſi fecerit requiſita ad Iobelam querendum; & actus agentis non operantur ultra intentionem eius, ^e

Tertio facit, quod alioquin daretur occasio fraudis, quā quis poſſit uirtute Iobelai abſolui ab omnibus cenſuris reſeruatīs S. Sedi Apoſtolicæ, nil curan-

do de Iobelæo querendo: poſſet enim quis conſiteri, & abſolui feria ſecunda uel tertia hebdomadæ, in cuius Dominica ſequente per ſacram communionem querendum eſt Iobelam, & nihil præterea curaret de Iobelæo querendo, & ita maneret abſolutus a reſeruatīs, antequam communicaret, aut ullam orationem, aut eleemoſynam faceret, quod uideretur abſurdum, & ita nō dicendum. ^f

Quibus tñ non obſtantibus, pars affirmatiua, nēpe quod abſolutio ualeat, & confeſſio non ſit iteranda tenenda eſt. Tum quia qui ſemel conſitetur legitime peccata ſua, & abſolutur, non tenetur illa iterum conſiteri iure naturali, nec diuino, nec canonico cōi; immo nulla lege humana poſſet conſtitui, ut quis abſq; conſenſu ſuo obligetur ad conſitendum bis idem peccatū, ut poſt S. Tho. ^g & alios, ^h alibi tradidimus. At is, de quo quæritur legitime fuit ſemel confeſſus peccata reſeruata, & legitime abſolutus. Ergo non tenetur iterum conſiteri. Tum quia præſatus poenitens, ſi feciſſet omnia ad Iobelam querendū requiſita, uel obiret mortem ante diem Dominicam iudicaretur abſolutus, etiā quoad reſeruata, & non per aliam abſolutionem. Ergo illa abſolutio fuit ualida, etiam quod ad reſeruata. Tum quia S. D. N. requirit ieiunium, & eleemoſynam, & orationem, tanquam præambula Iobelai, ad confeſſionem, & abſolutionem peccatorum. At ieiunium, oratio, & eleemoſyna facta ualent, etiā nō confeſſo Iobelæo. Ergo etiam confeſſio & abſolutio reſeruatorum ualebunt eo non confeſſo. ^k

Ad primū argumentum in oppoſitū formatum rñdeur, q̄ procedit a ſeparatīs, & ideo non ualeat. ^l Aliud enim eſt indulgentia querenda, de qua ſumitur argumentum; aliud confeſſio legitima, quæ eſt quoddam præambulum, ad eā querendam requiſita, & poteſt, immo debet eſſe legitima.

Ad ſecundum aut̄ argumentum rñdeur, negando intentionem Papæ fuiſſe concedere Confessarijs eligendis poteſtatem abſoluendi ſub conditione, ſi facerent omnia requiſita ad querendum Iobelam, & non alias. Tum quia nihil

*f. l. nam qd
abſurdum.
ff. de bon. li
ber. c. d. d. d.
de præb. li. 6*

*g in quolib.
1. ar. 12.
hin 4. ſent.
diſt. 17.
i. c. fratres,
num. 39. de
pæn d. 3. &
c. ſi. nu. 11.
de pæn d. 6.
& in Man.
conſ. cap. 9.
nu. 1.*

*k. arg. l. il-
lud. ff. ad l.
Agu. c. Au-
dum, el. 2.
de elect.
ll. Papin. ff.
de minorib.*

*a in Miſcel.
præced.
b qua inci-
pit unigeni-
tus, de pan.
& reſeruat.
ter continu-
nos.
c in cōmēt.
ſuper S. in
Leuit. de pe-
nit. d. 1. no-
ta. 12.
d. mor. 15.
e l. non om-
nis. ff. de re
bus cred. c.
ſi. de præb.*

tale habetur in Bulla, immo per eam fit potestas absoluendi absolute. Tum quia, nullum mandatum generale exte ditur ad delicta. ^a At confessorius, qui absoluit sacramentaliter sub conditio ne rei futura delinquit, quia absolutio de iur. iur. esset incerta, & in pendentia, ut post san ctum Antonium tradidimus pridem, ^b & postea: ^c ergo non fuit intentio S. Sanctitatis, ut confessorii absoluerent conditionaliter.

4 Ad tertium ridetur negando, quod per hoc daretur occasio delinquend & fraudandi fructum Iobelei illis, qui nol lent aliud, quam absolutionem a refer uatis: quia nos loquimur de illo, qui ue re contritus, & cum proposito firmo querendi Iobeleum, & faciendi omnia in id requisita, legitime confitetur. Et q tali fraude uteretur non esset legitime confessus, nec absoluit a reueruatis, ne que a non reueruatis, quia confessio sua non esset integra, eo quod peccatum il lud animo fraudandi admissum taceret, sicut in simili tradidimus alibi, ^d quod licet confessio ab excommunicato fa cta, & absolutio ei dara ualeant, si igno rat, uel non aduertit se esse excommu nicatum. neque excommunicato non li cere suscipere sacramentum, non tamé ualent, si fiant ei hoc scienti, & aduer tenti: quia non pœnitent, nec confitetur integre, eo quod non pœnitent cum pec cati, quod in hoc committit, nec confite tur illud.

MISCELLANEUM XCIII.

1 Iobeleum hoc, ut impotens ieiunare, querat.

2 Iobeleum impediens facere, ut querat.

Post præcedens Miscellaneum præ lo mandatum tria quotidiana inter rogat a quodam sacerdote admodum Reuerendo, primum an præfatum Iobe leum quæserit messor, uel alius ope rarius, qui operando non potuit ieiuna re tribus diebus in bullis Iobelei præ scriptis, cætera tamen omnia requisita impleuit. Ad quod primum rñdeo, q pro parte negatiua, scilicet, quod non quæserit, facit primo quod qui de duo bus propositis alterum concedit, alteru

negare uidetur. ^e At bulla huius Iobe lei excusat expresse ab obligatione lar giendi elemosynam illum, qui eam facere nequit: nihil autem ait de non po tente ieiunare. Ergo uidetur illum no excusare. Secundo, quod (ut in proximo Miscellaneo probauimus) non qua rit quis indulgentiam, qui omnia quæ ad eam querendam requiruntur, non implet, & si ex impedimento aliquid eorum omittat, ut alibi ^f probamus per extrauagantem, Vnigenitus, Ter tio, quod non dicitur impeditus, qui po test tollere impedimentum, ^g at messor, & alius operarius, licet non posset ieiunare operando, potest tamen id facere non operando, & ita potest tollere impedimentum ieiunij, ac consequen ter ieiunare.

Pro parte autem affirmatiua facit pri mo, quod fortius, aut saltem æque obli gat quem ad ieiunandum præceptu ec clesiæ, ac Bulla hæc: & operarius qui ob iustam necessitatem operatur opus, quod operando ieiunare nequit excusa tur a ieiunio Ecclesiæ præcepto, ut post alios tradimus. ^h Ergo etiam excusabi tur a ieiunio huius Bullæ. Secundo, qd de similibus idem est iudicandum, ut impotens facere elemosynam, excusa tur ab ea facienda per ipsammet Bulla. Ergo etiam potes ieiunare excusabitur a ieiunij, cum quoad hoc illa dub sit similia. Tertio, quod licet non querat in dubio indulgentiam is, qui non implet omnia ad eam querendam requisi ta, etiam si ob impedimentum iustum omittat: querit tamen quando expref se excusatur ab eis faciendis iuste impe ditus, ut præfatus Extrauagans Vnigeni tus ⁱ probat, & nos alibi ^j annotauimus & præfatus Greg. XIII. expresse conce dit, ^m ut impediti morbo, uel alio iusto impedimēto facere requisita ad hæc indulgentiam, querant eam faciendo, p illis alia, in quæ Confessorij cōmutaue rint illa, & in clavis non est locus conie cturis. ⁿ Itaq; ad quæstionem proposi tam resolute dicendum est, q messor, uel alius operarius, de quo queritur ^o, pro pter iustam necessitatem alendi, & sustentandi se, uel uxorem, aut familiam suam, quæ tenetur alere, omisit ieiuna re præfatos dies, sed fecit alia, in quæ

e. od. nonne de psumpt. l. cu prator. ff. de iud.

f. in cōmēt. de indulg. not. 19. nu. 3. & 4. per extrauag. unigenit. de pan. & remiss. inserta ibi not. 12. g. arg. c. fin. de elec. & c. cōmiss. eod. tit. lib. 6.

h. in Manus. conf. ca. 21. nu. 16. i. l. illud. ff. ad l. Aqu. c. dudum 2 de ele.

k. de pœnit. & remiss. l. in præfato not. 19. m. in Bulla præfati Iobelai uerba cos qui morbo.

n. l. cōmēt. s. cum sta. de Ser. obl.

Con.

Confessarius suus illa ieiunia ei commutavit, quæ fuit indulgentia, & non alias.

Ad primū oppositorum rñdemus, quod illud vulgātū qui de uno dicit, de alio negare videtur, intelligendū est de alio dissimili, & nō de alio simili: ut singulariter annotavit Dñicus. ^a Ad secundū respondeo, quod assumptum in eo intelligēdum est in casu dubio, & nō in claro, ut proxime dictum fuit. Ad tertium quod nostra rñsio agit de operario operante propter iustam necessitatem, qui licet potētia siue possibilitate logica dicatur posse ieiunare, possibilitate tñ morali inde dicitur non posse ieiunare, ^b

Inter impotentē autem ieiunare, & inter impotentē largiri eleemosynam, videtur quoad hoc Iobelaū id interest, q̄ ille non querit illud, nisi faciat id, in quod Cōfessarius ieiunū cōmutaverit, hic autē sic, quoniā solum potētē largiri eleemosynam obligat ad illam, & ita impotens non tenetur ad eā, nec consequenter ad aliud in quod illa cōmutetur: ad ieiunium autē obligat omnes, ad quod (ut supra dictum est) non excusaret impedimentum etiam iustū, nisi in Bulla exprimeretur. Exprimitur autem, ut excuset, dummodo fiat id in quod a confessario commutabitur, & ita id est faciendum.

MISCELLANEVM XCV.

- 1 Iobelaum hoc an quærat confessus mane Dominica.
- 2 Legem servare videtur servans finem eius, licet medium statutum nō principaliter propter se, sed propter finē non servet.

Secundū quod me præfatus admodum Reuerendus Confessarius in proximo miscell. citatus interrogavit, est, an prædictam indulgentiam Iobelæam quæserit is, qui non fuit cōfessus intra hebdomadam vsque ad mane Dominicæ, in qua debet communicare; tūc autem sic & postea communicavit, & antea cætera omnia per bullam requisita adimplevit. Ad quod respondetur primo, quod p̄ parte negante facit primo, quod bulla requirit, ut confessio fiat in hebdomada præcedente Dominicam

communione, & is non fuit intra illam confessus, ac consequenter non implevit omnia requisita per Bullam. Quod tamen oportet facere ad indulgentiam quærendum, ut supra dictum est. ^c

Secundo, quod multo melius est confiteri ante præfatas orationes eleemosynas & ieiunia requisita, quam postea; cū illa facta in statu gratiæ, sint multo gratiora Deo, & habiliora ad obtinendum id, propter quod Iobelaum conceditur & Confessio sacramentalis, actu peracta, est de præcipuis medijs ad illum statum quærendum, secundum omnes, per multa alibi a nobis tradita. ^d

2 Pars tamen affirmatiua, scilicet quod is, de quo queritur, cōfessus fuerit præfata indulgentiā videtur tenēda. Tū quia is, qui servat finem, ad quē aliquid non propter se principaliter, sed propter illum finē, tanquā medium constituitur, satis videtur servare constitutum, licet illud non faciat, ut Panor. colligit ex quodam canone Concilij generalis, ^e quem sequitur ibi Aretinus; & late confirmat Felinus, & licet Decius contra id argumentetur: tandem tamē ait saluari posse dictum Panormitani quoad forum conscientiæ, ut procedat iuxta illud dictum Innocent. celeberrimum in alio canone ^f eiusdem Concilij, videlicet quod electio prælati facta non servata forma, & solennitate iure humano statuta, valet quo ad forum cōscientiæ; si iuxta ius naturale maior pars vere consensit in electum. Et in casu nostro agimus de re fori conscientiæ, & in quo iubetur fieri confessio iuxta hebdomadā nō principaliter propter ipsā, sed ad finem iuste sumēdi Eucharistiā, quam non licet sumere et̄ verissime cōtrito, non præmissa confessione actuali peccati mortiferi, iuxta quandam gloss. singularē & redactam in canonem a Concil. Trid. ^h Ergo satis servat ordinē Bullæ, qui ante communionem tempore apto habendam fuerit confessus. Tum quia nemo negabit sufficere cōfiteri ferria Quinta, Sexta, & Sabbato et̄ in eius nocte, una quarta horæ ante dimidiatā noctem, & darum videbitur ei, qui hoc confitebitur, negare, quod satisfaciatur, quæ una quarta horæ post eam dimidiatam confiteretur: & quā rōne defendi po-

*c in duobus
prox. Misc.*

*d in Manu.
Conf. c. 1. et
2. & c. 22.
anu. 33.*

*e in ult. no.
c. quoniam
cōtra. de p-
bation.*

*f. c. quia pro
pter. de ele
ction.*

*g c. de hoīe
de celebra.
mis.
h in canon.
11. f. 13.*

test, sufficere confiteri una quarta horę post dimidiatam noctem, eadem potest defendi sufficere confiteri post unā horam, & tres, & quatuor, & plures, dūmodo id fiat ante communionem oportuno tempore fumendam. ^a Tum quia falsum est dicere intentionis præfati Gregorij XIII. fuisse obligare ad confitendum ante ieiunia, orationes, & eleemosynas faciendas: alioqui enim non sufficeret confiteri, etiam intra hebdomadā feria Quinta, & Sexta, & minus Sab-
bato post illa facta, quod est absurdum, & contra omnium praxim. Ergo non est dicendum. ^b Et ita vidimus consultum, & servatum in Hispanijs ante quadraginta ann. in casu Iobelei huic similis.

Ad opposita responderi potest, quod satis confitetur intra hebdomadam præcedentem, quo ad hunc effectum, qui confitetur mane Dominicę ante Communionem per rationes prædictas, cum confessio requiratur non principaliter propter se, sed tanquam medium ad finem iuste sumendi sacramentū Eucharistię: ad quod sufficit confessio mane Dominicę ante illius sumptionem facta.

MISCELLANEVM XCVI.

1 Iobeleum hoc an quarat, qui processioni non interest.

AD tertium quæsitum, quod me interrogavit Confessarius in Miscellaneo 89 relatum, scilicet, an præfatam indulgentiam iobeleam querat is, qui omnia implevit, præterquam quod supplicationibus, siue processionibus in bulla fieri iussis non interfuit, respondendo affirmativę, quod sic: quia non est necesse interesse supplicationibus, siue processionibus per bullam haberi iussis: nam licet præfatus Gregorius XIII. iusserit eas fieri, & desideraverit, ut frequentissimo comitatu fierent: non tamē præcepit, ut omnes iobeleum quæsituri interessent eis, sed solum, ut ad eas invitarentur, & inuitatio, hortatio, & rogatio non inducunt præceptum, sed consilium tantum faciendi ea in quę invitantur, & rogantur. ^c

MISCELLANEVM XCVII.

- 1 Beneficium an liceat acceptare ut scienti recitare.*
- 1 Beneficium licebat olim pueris acceptare, nunc autem minime.*
- 2 Munus per se exercendum non capiat nesciens illud exercere.*
- 3 Beneficium non quaritur per collationem, ante acceptionem.*

ANte paucos dies interrogati, An liceat ei, qui non callet artem, siue modum recitandi legitime horas canonicas, suscipere beneficium Ecclesiasticum, & competere illud cum alijs competentibus, & concurrentibus, quū per concursum est conferendum? Respondemus, quod a parte affirmante stat primo, quod olim ante sacrum Concilium Trident. ^d passim conferebantur beneficia simplicia pueris infantiam, siue ætatem septem annor. egressis, qui nesciebant recitare illas, imo ignorabāt quot, & quę essent illę. Secundo, quod vsus ille non erat Canonico iuri contrarius, imo consentaneus iuxta resolutionem communem Panorm. & aliorum, ^e pro qua est per locum ab speciali regula Cancellarię Innoc. VIII. quatenus specialiter requirit ætatem quatuordecim annorum ad canonicatum ecclesię cathedralis & decem annorum ad Canonicatum ecclesię Collegiatę, adiuncta glossa, quę definit rationes portiones, & præbendas, quę non essent Canonicales, posse cōferri maiori septem annorū, non obstante illa regula. quę ad solos Canonicatus præscribit illa tpa: immo, q̄ mortuo Papa (quia per eius mortem cessant regulę Cancellarię per prœmum earū) posset Ordinarius cōferre prædictos canonicatus maiorib. septem annor. Tertio, quod etiam post præfatū Concilium frequenter conferuntur beneficia ēt indoctis, qui vix unquā acceperunt in manibus breuiaria. Quarto, quod etiam Magisterium, Doctoratus, & alia munera Minervalia conferuntur ijs, qui vix salutarunt a limine facultates illas quarū docendarū præfata munera conferuntur eis. Quinto, q̄ ēt officia Romana scriptorū, & quædā alia tā

Eccle-

a ar. l. illud cū similib. ff. ad l. 1. q. 9.

b l. nā quod absurdū ff. de bon. lib.

d ca. 6. sess. 23.

e in c. super inordinata. de præb. ca. indecor. de at. & qu. et ca. ex eo. de elec. lib. 6. f. quę est 17. Cancell.

c §. si. 4. diff. & ca. quod precipitur. 14. q. 9.

Ecclesiastica, q̄ secularia ubique gentiū dantur viris Bullas Apostol. nescientib. scribere, & nescientib. illa exercere. Sexto, quod tam circa spūalia, quam temporalia videntur abrogata leges illæ, quibus vetamur fungi muneribus, quorum exercitium ignoramus. Septimo, quod accipiens beneficium nō videtur teneri ad recitandas præfatas horas intra primū semestre, cum nec per Concilium Later. ^a nec per Pium V. in Extrauag. ^b ex proximo Lateranen cogāt beneficiarios omittentes illas primo semestri restituere fructus illius temporis.

a. f. 9. §. Statuimus.
b. rela. a nobis in ench. de orat. c. 7.

Quibus tamen non obstantibus contrarium est dicendum. Tum quia lex naturalis, diuina, & humana hēt, ne q̄s suscipiat munus, exercendū statim necessario p̄ semetipsū, qđ nescit exercere: q̄a vult se obligare ad impossibile, cum ad faciendū aliquid bene requiratur potestas, & scientiā, ^c & est per se notum Tū quia id præsupponit Gregor. ^d in quodā cap. cuius glossa ^e citat illud Horat. ^f Sumite materā vestris, qui scribitis aquā Viribus, & versate diu, quid ferre, &c. Cul concordat Caius Iuriconsultus, & illud A. Persij. ^h

c. c. cū super de of. deleg. d. c. non est putanda. 1. q. 1.

e. in d. c. nō ost. putad.

f. Horat. in arte poetic.

g. i. l. idē in ris. ff. ad l. Aquil.

h. per si saty. ra 5.

i. Clē 1. de Magistris.

Publica lex hominum, natureq. cōtinet hoc fas. Ut teneat netitos inscitia debilis actus. Diluui eleborum, certo comescere puncto. Nescius ex amē, uetat hoc natura medelli. Nāim si poscat sibi peronatus arator. Lucifera rudis, exclamet Melicerta perisse, Frontem de rebus.

Tum quia glossa quēdam singularis ⁱ re recepta, ait peccare qui indignus accipit honorē Magisterij, uel Doctoratus.

Ad opposita vero pro parte affirmante adducta rīderi pōt, ad duo quidem priora, q̄ procedūt a separatis, & ita inualide: ^k aliud n. est acceptari beneficium a puero, quōd antiqua iura pmittebāt, aliud est acceptari bñficiū ab ignorāte recitare, quōd nulla lege permittitur: multi. n. pueri sciūt recitare, quorū de numero ēt ipse sui, q̄ a nono etatis meę anno (in quo mihi quoddā bñficiolū simplex collatū fuit) eas in hunc usq; 95. (gratia Deo) recito. Sed sctissime prudentissimeq; p̄fatū Conciliū prouidit, ne ullū bñficiū q̄libet simplex ulli puero ante decimumquartum annū cōferatur, quandoquidem adeo difficile

k. l. Papin. ff. de mino.

est puero bene recitare, ut nulla in re videar mihi adeo senī, & exercitato, ēt nunc frequentius peccare, quam in eis non bene recitandis. Et uix ne ullius rei magis pōnitur quam acceptasse beneficium in tam puerili etate.

Ad tertium, & quartum rīdetur, nō qđ fit, sed qđ fieri dēt esse faciendū. ^l

Ad quintū, q̄ officia scriptorū, & quēdam alia similia tā ecclesiast q̄ secularia non hnt onus exercēdi ea per semetipsū, sed per se, uel per aliū ad id idoneū: bñficia uero hnt onus dicendi præfatas horas per ipsosmet bñficiarios secundū omnes per alibi a nobis tradita. ^m

l. l. nemo. C. de sct. & m. terlog. omn. iudic. & c. cām quē de elect.

m. in enchir. sive Mannu. de Orat. ca. 7.

Ad sextū rīdetur, q̄ lex p̄fata, q̄ uetat ne quis fungatur munere hntē onus, q̄ statim & necessarium est subeundū per ipsūmet suscipiēte illud, si nescit eo fungi, non solum est humana, sed etiā naturalis, & diuina per suprad. & ideo nullo usū abrogari pōt: quamuis. n. lege, consuetudine, uel dispōsitione fieri possit, q̄ quis accipiat munus cum onere, q̄ per se subire nequit, cū facultate illud exercēdi per aliū, non tñ fieri p̄t, ut quis iuste accipiat munus cum onere necessario exercendi per semetipsū, si nescit per se illud exercere quia cum hęc sibi repugnent, non possent simul licere. ^o & ut p̄dictū est, bñficia habent annexum onus recitandi horas canonicas statim, & necessario subeundū per ipsosmet beneficiarios.

n. c. q̄ cōtra. d. d. c. fi. cū a dno. ei per oēs. de consuet.

o. l. ubi repugn. ff. de re. gu. iu. & c. sollicitudin. de appel.

Ad septimū rīdetur, q̄ etiā ut duo priora procedit a separatis, & ita male: P̄ aliud. n. est non teneri ad restituendū fructus, q̄ allegata in eo assūmunt aliud non teneri ad recitandum, q̄ in eo cōcluditur. Et p̄fatus Pius expressē terminat in præfata Extrauag. quōd omittens horas in primo semestre, licet non teneatur restituere fructus: grauiter tamen peccat, per quod mense proximo quandam ab hoc errore auertimus.

p. l. Papin. ff. de mino. rib. c. ad audient. de de cim.

Limitanda tamen est hęc conclusio ita, ut non includat eos, qui tali sunt ingenio & taliter sciūt legere, & talē Magistrorum, uel sociorum opportunitate in hnt quod probabiliter credunt, quod poterunt legitime recitare statim post acceptatum bñficiū sibi collatum, & proponunt firmiter hoc facere simul ac illud acceptauerint, quia fundamenta

eius nihil contra eos concludunt. Memini autem consuliſſe pridem cuidam, vt beneficij collati ſibi acceptionem diſſerret, quantum iuſte poſſet, vt interrim diſceret recitare, & quædam alia facere ad ſanctæ acceptandum illud conuenientia; cum enim per ſolam collationem collatoris non quaratur ius collatorio ante ſuam acceptionem, ^a non erat obligatus ad recitandum ante illa, & ea iuſte potuit ſine vilius iniuria in illo caſu diſſerre, quod ipſum eſt hodie cõſulere alijs ſimilis conditionis clericis.

*a iux. ea q̃
legũtur &
notatur ca.
accedens. ſi
prab. & c. ſi
tibi. eo. titu.
lib. 6.*

MISCELLANEVM XCVIII.

- 1 Horarum pronunciatio mala hæc damnata importat.
- 2 Præcepti, dicendi horas quis eas maledicens ſatisfacit.

QVoniam quidam vir Deo deuotus mihi maxime amicus interrogauit me, quomodo poſſet mouere ſe ad deuotæ orandum, operæ præciũ me facturum arbitror, ſi accepta ex contentis in Miscellaneo proxi. occasione omnes nos beneficiarios (præſertim recitandis horis canonicis nouitios, & eos qui ſunt beneficiarij, antequam nouerint recitare illas, & plus, ſorte, potius ob fructus, & reditus eorum, quam ob dicenda, & facienda officia diuina eis adiuncta, quarunt & accipiunt) admonero tria in his tribus poſtremis miſcellaneis, quibus nos incitemur ad bene fructuoſeque pronunciandas horas canonicas (genus orandi omnium optimum) nobis, ac omnibus ordine ſacro initiatis, religioneque ſacra obuinctis, munus maxime commendatum, præcipuum, ^b & præceptum. Primum eſt frequenter, & ſerio conſiderare, habereq; alta mente reſpoſitum, quot, & quanta mala incurrimus, qui male recitamus horas canonicas. Primo quidem, quod multum magnam partem fructus, laboris, temporis, & verborũ, quæ inſumimus in recitando perdimus. Secundo, quod nõ ſatisfacimus præcepto de dicendis illis, q. pronunciamus illas ſine propoſito actuali, ſue expreſſo, aut virtuali ſue tacito debite illis attendendi, & ſatisfaciendi obligationi, vt alibi ^c probamus, decla-

rando quod propoſitũ dicatur huiusmodi actuale, vel virtuale. Neque qui incipimus eas pronunciare cũ tali propoſito, ſed in proſequutione mutamus illud actũ, ſue expreſſe, aut virtute, ſue, tacite. quod quando contingit eſt alibi ^d explicamus. Prætera, qđ qui hæc duo, vel alterum horum facimus perdimus fructus beneficiorum, pro rata temporis, quo id facimus. Quarto, quod amittimus gratiam Dei, aut omittimus querere illam, quam bene recitando potuiſſemus cõſequi, quæ perditio multo maior eſt, quam perditio totius mundi, vt teſtatur Dominus, apud Matth. ^e Quinto, quod nouum peccatum mortiferũ, quod eſt omnium malorum maximũ, incurrimus, vt alibi ^f declarauimus. Sexto, quod eſt cũ notabile partem illarum omittimus hæc mala incurrimus, quale multi, qui ſunt in recitando nouitij frequenter omittere ſolent. Septimo, quod qui pronunciamus horas in ſtatu peccati mortiferi, etiam ſi eas bene moraliter pronunciauerimus, perdimus tamẽ, aut certe omittimus querere gratiam Dei, quam vel cuius argumentum quæ ſuiſſemus, ſi eas in ſtatu gratiæ pronunciaſſemus, ut alibi ^h latius tradimus poſt S. Th. ⁱ & alios ibi relatos. Quare meminiſſe dẽmus oẽs tantum fere nos dẽre curare ut eas pronũciamus in ſtatu gr̃e quantum bñ ac integre, ne tã pulchrũ lucrũ amittamus. Octauo, q. q. eas peccando venialiter pronũciamus, eſt in ſtatu gr̃e Dei id fecerimus, tantũ tñ gratiæ Dei gr̃ere omittimus, quantum ſi in ſtatu peccati mortiferi eas pronũciaremus, vt alibi declarauimus. ^k Nono, qđ a fortiori p̃dictam gr̃am gr̃ere omittimus, qui eas mortaliter peccando, pronũciamus: quis tam hi, q̃ illi q̃ venialiter peccando id facimus, ſatisfacimus p̃cepto de dicendis horis, & a nono peccato omiſſionis illarũ excuſamur, ſi nullo alio reſpectu eas peruerſe dicamus per alibi trad. ^l

*d in Ench.
de orat. ca.
13. nu. 18.*

*e relat. in c.
Matth. de ſi
mon.
fc. ita ne. et
c. tolerabi-
lius 32. q.
5.*

*g d. ench. de
orat. ca. 10.
nu. 45.*

*h in ench.
de ora. c. 8.
i 1.2. q. 83.
ar. 15.*

*k in d. c. 8.
nu. 1.*

*l in ench. ſi-
ue Man. de
orat. & ho.
Cano. ca. 8.
& latius c.
20. n. 29.*

MISCELLANEVM XCIX.

- 1 Horas Canonicas qui ſapienter p̃ſallit.
- 2 Orans ſapienter quæ lucra facit.

Secundum autem de tribus, quæ in proximo Miſc. admonuimus poſſe nos

*b p̃ adduſta
in ench. ſue
Manua. de
Orat. c. 13.
nu. 9.*

*c in d. En-
ch. de orat.
c. 13. n. 13.
& ſeq.*

a Dau. ps. 46. *b* Aug. Tho. Tur. Crem. Tilelm Rai- nerij Sny- gedani et alior. recēt. *c* gl. c. cāta- tes. 92. *d* in ench. d. Orat. c. 13. *e* in ench. c. 3. *f* et c. 5. et 10. *g* i d. Enchi. de Orat. ca. 21. *h* nu. 33. *i* ps. 36. *k* ps. 38. *l* ad hunc. expo sit. Thomā.

nos inuitari ad bene dicendum horas canonicas, est iuxta monita Prophete ^a sapienter psallere, & pronūciare. Psallit autem sapienter ille (secundum varias expositiones ^b) qui psallit intelligen- ter, discretē, deuote, sapide & grate. In- telligenter autem psallit, qui non ore tā- tum, sed etiam mente id facit, iuxta il- lud cuiusdam glossæ. ^c

Non musica cordula, sed cor, Nō clamor: sed amor clamat i aure Dei Suffultum auctoritate Apostolj, Hiero- nymi, Gregorij, & aliorum, quos alibi ^d ad id citamus. Discrete vero psallit, qui ordine, tempore, & loco ab Ecclesia sta- turis id facit, vt alibi ^e significamus. De- uote autem, qui uoluntate famulandi, & placendi Deo id facit, iuxta alibi di- cta. ^f Sapide vero is, cui sua sapit ora- tio, hoc est quē delectat memoria Dei, & diuinorum quæ pronūciat iuxta il- lud, *Delectare in Domino, & dabit tibi pe- titiones cordis tui.* ^g & illud psalmi. ^h *In meditatione mea exardescet ignis.* nempe amoris, & sanctæ voluptatis ex eo nascē- tis. Porro ille psallit grate, cuius oratio Deo sapit, & est ei grata, id est facta in statu gratiæ, bene moraliter absque vl- lius circūstantiæ ad bonitatem actus necessariæ defectu & excessu, iuxta ea quæ alibi ⁱ diximus.

Admoneamur igitur hunc modū pro- nūciandi, & psallēdi horas Canonicas, quo auertamus a nobis damna eorum, qui (ut ait Aug. ^k) absque intellectu, vt equus & mulus, ore solo psallunt, & dāt (ut quidam ait) sine mente sonum, vel quæ est peius, cum alicuius circūstantiæ defectu, vel excessu peccādo venialiter, vel (quod est horrendum) offendendo mortaliter, simul ut queramus gran- dia illa lucra gratiæ gratum facientis, charitatis, amoris diuini, & serenitatis mentis, eiusdemque consolationis, vo- luptatis, & gaudij, ea vt plurimum con- sequentium.

MISCELLANEVM C.

1. *Horas ad sapienter pronūciandū & uia sua faciles.*

1. *Pater noster, & Ave Maria, dicendi at- tenta consuetudo quam utilis.*

2. *Deus in adiutoriū, Gloria patri, & Sal- Oper. Nauar. Tom. IIII.*

ue dicēdi attente cōsuetudo q̃ utilis.

3. *Psalmos quis sapienter, & quis inspie- ter psallit.*

4. *Horas dicere obligatis quid præcipuum reputandum.*

Tertium de tribus quæ nos ad deuote recitandū monere posse diximus in miscell. 93. est consuefcere ad pronū- ciandum quotidie vnum Pater. noster. mane, & vnum Ave Maria. vesp̄ri, mo- do sequenti.

Dicturus mane Pater noster præcon- cipiat mente iuxta supradicta, ^l mente reuerenti & humili Deum omnipoten- tem, ubique præsentē, & preces n̄ras v- biq; audire dignantē: & cōtinuo reuerē- ter, & amāter alloquatur eū uti præsen- tē & benigne auscultatē verbis unius Pa- ter noster. attendens solū ad eius verba, vel ad eorū significata, uel ad ipsummet Deum sic conceptū, sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit.

Dicturus autē uesp̄ri Ave Maria, ima- ginetur gloriosis. Virg. Matrem angeli- cā salutationē audientem, aut puerū Ie- sum in vlnis reuerēter, & amāter gestan- tem, aut in celis gloriosiss. regnantē, aut aliquid aliud de supradict. ^m agentē, & 36. preces nostras audire dignatē, & con- tinuo eā ita imaginatā verbis unius A- ue Maria. reuerenter, & amāter alloqua- tur, attendēdo solū ad ipsā candē: & ad psatorū verbor. significata, sine mētis ad alia euagatione, quo ad ei⁹ fieri poterit.

2. Et cum aliquanto tempore hæc fece- rit consuetudinemque facile id facien- di quæserit, nitatur aliquanto alio tem- pore alloqui quotidie mane semel Deū præconceptum, ut omnipotentem, ubi- que præsentē & nostras preces audire dignanrem per verba illius vetriculi (ali- bi ⁿ a nobis ualde dilataui) *Deus in adiu- torium meum intende, Domine ad adiu- uandum me festina,* & per uerba illa alte- rius nunquam non reuerēdi, & nō suspi- ciendi, ^o *Gloria patri, & filio, & sp̄ri- tui sancto.* attendens solū ad eū, a quo pe- tit adiutoriū, & cui gloriam impendit, & ad significata verborum, quib. id facit sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit. Vesp̄ri autē salutē & oret piissimam Virginem Matrē, (vt sup. dictum est imaginatā) uerbis totius Sal-

ue Regina, vel saltē harum duarū partium, *Salve Regina. Muer misericordia, Gaude, dulced. & spes nostra salve. Et Iesum benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende.* attendēs solum ad eam ipsam, & significata verborū, quib. ea salutat, & orat, sine mētis ad alia euagatione, quo ad ei⁹ fieri poterit.

Qua duplici cōsuetudine, qui nos inuenerimus, hęc saltē seqntia seqmur Pri^{mū}, quod non tantū offendimus Deum Opt. max. eiusq. pietissimam Virg. Matrem quantū olim offendebamus quāda pronuntiando prædicta. Quæ cū intelligentiū, attētiū, reuerētiū, deuotiūque, quā alia multa pronuntiari debuissent, minus tñ intelligenter, minus attentē, minusq. reuerēter, & deuotē, magisque festinē, quā illa alia quasi concēptim pronuntiabamus; & consequenter saltē venialiter peccando, quæ maxima iactura erat per p̄dicta.

a in Misc.

53.

Secundū, quod modestius, grauius, intelligentius & reuerentius inchoabimus, & finiemus præfatas horas. Canonicas, cū illæ fere oēs per prædicta quatuor incipiatur, aut finiatur, quod merito facere debemus: quia cū illa sint genus oratiōum humanitū inuentorū optimū, dignissimæ sūt, quæ intra & extra ecclesijs optime incipiatur & finiatur, siue cantentur, siue absque cantu pronūciantur, vt alibi latius tradimus.

b In ench.

Orat. ca. 13.

Tertium, quod assueti ad p̄dicta quatuor, modo p̄fato dicendum, facile nos assuefaciemus ad pronuntiandas et̄ alias orōnes ad ipsum Deum, ipsaq. Virgin. Matrē directas sapiētē, hoc est intelligēt, discretē, deuotē, sapide, & grate: quarum multas olim insapiētēs aliq. pronūciare solebamus, & vtiā et̄ nunc saltem aliquas non ita pronūciaremus.

3. Quartum, quod sapientiū psallemus, & pronūciabimus psalmos Dauidicos, præsertim illum suauissimū, *Beati immaculati.*

c q. est 118.

q. quod dicitur

Prima, Ter

tia, Sexta

& Nona di

usus per

multo oti

marios iſer.

per cuius totam seriē ipsum Deum Opt. Max. alloquimur, quemque beatissimū, idēq. eruditissimū Patriarcha noster Aug. triginta duabus cōcionibus ornauit, quiq. quatuor horis quotidie diuinitus in vndecim octonarios verbum suū duplicatos inseruit, sapientius inquam cantabimus, & pronūciabimus, quā ipse & multi aliq. solebamus eos oli

cantare & pronūciare: quod & nunc idē facere videmus aliquos, qui sine vlla pausa in medio verbi, & cum rara in fine illorum, & cū frequēti eorundē anticipatione, incipēdo sequentē ante finē præcedentis, tanta cum illorū cōfusione & militione, tantaq. festinatia, vt qui pronūciat sequentē non possit intelligere finē præcedentis nec cōtra qui pronūciat præcedentē initiū sequentis, qui est omnium cantantium & recitantium abusus maximus, & frequentissimus. & qui mea sententia mortifera culpa non vacat, dignusq. vitē mēdetur vbique, quod et̄ alibi

d In ench.

de Orat. ca.

16. nu. 25.

& seq. &

17. nu. 43.

monuimus. Videmus aut̄ hunc abusum præsertim in Sexta, & Nona, quæ post Missam maiorem tandē finitā cantantur, & in Completorij, quæ immediate post nesperas sollemnissime cantatas properantissime canuntur, & vtiā oēs imitaremur multos religiosos, præsertim Illustrissimū Ordinis Prædicatorum, q. magno studio faciunt id quod ordinatio quædam ecclesiæ Gallicanæ fieri iussit in ecclesijs Cathedralib. & Collegiatis, nempe, *Vt laudes diuina per singulas horas non cursim, ac festinanter, sed tractim, et cum pausa decenti, præsertim in medio cuiuslibet Serficuli (debitam faciendū inter solenne & feriale officium differentiam) reuerenter ab omnibus persoluantur.* Qui

e in ti. Qua

modo diui.

off. sint ce-

lebr.

4. bus nos alibi, adieci^mus id quod præfati Religiosi faciunt, nempe præfatam pausam fortiori ratione quam ibi explicabimus, in fine cuiuslibet versiculi faciendā, ad gloriam summæ Trinitatis, eiusdemque indiuiduæ Unitatis, quæ, intercedente illa omniū diuorum Regina, omniumq. ei gratissima parthenomitrī, dignetur persuadere nobis omnibus ad horas Canonicas dicendās obuiat^{is} munus eas pronūciandās esse nobis præcipuum, grauit^{er} commendatū, districtēque præceptum, ideoque maxima cura, & studio exercendum, nullasq. opes, nullum earum magnificum usum, nec vllam generis claritatem tantæ utilitatī, gratiæ, & gloriæ solidæ nobis apud Deum, & homines ei charos fore, quantæ functionem eius sanctē, ac iugiter in finem usque viæ continuatam. Amen.

f in ench.

de Orat. ca.

16. a. n. 25.

& c. 17. nu.

me. 43.

MISCELLANEVM Vlt.

Ad Illustrem admodum D. Bernardum de Ezpeleta Illustris. Ordinis Hospitalis S. Ioa. Hierosolimitani militem eidem addictissimum.

- 1 Don Bernardo ab Ezpelata quid pro & l. timo miscellaneo mittitur.
- 2 Dom. Anna ab Ezpeleta laudata quid dicant olim Author.
- 3 Franciscus, & Hieronymus ab Azpilcueta Societatis Iesu laudati.
- 4 Surgenti a lecto, & redeunti sero ad illud quid sitile dictum.
- 5 Fides prima virtutum, licet charitas sit prima earum.
- 6 Fidem catholicam, & explicitam requirit salus aeterna.
- 6 Crux quae, qualis, & sit reuerenter facienda.
- 7 De², & Trinitas non imaginandi corporei.
- 8 Gratias agat quisque pro se, ac tota Eccl.
- 9 Deus Verus, unus, solus, immensus, ubique manens, omnia cernens.
- 9 Trinitatis personarum processio spiritalis, non corporea.
- 9 Anima nostra, & est imago Dei unius, & trini.
- 10 Contritio peccatorum in redeundo ad lectum utilissima.
- 11 Articuli fidei ante sonum & concipiendi.
- 12 Orandi formulae consueae ut caute proponi consuetis attendenda.
- 13 Cruce se signando ut tria christianorum genera peccant.
- 14 Deum per visibilia nosse licet, sed non credere.
- 15 Imaginū Iesus qualis, & ad quid licit^o.
- 16 Dei, & Trinitatis figura corporea quo sine licet.
- 17 Imago corporea & spiritualis quo sine permittitur.
- 18 Imaginari Deū corporeū quā peccatū.

Recognoscenti mihi vltimū huius libelli Miscellaneū occurrerunt duo (vir admodū Illustris D. Bernarde) quib. moneor ad mutandū illud in quēdam codicillū subiectum. Alterū est relectio binarum litterarum, quib. mihi nuper significasti, non solum te, sed etiā aliquot cōmilites tuos desiderare, ut mittam ad vos oīa opuscula mea, quae

iā pridem edita, & typis excusa, nūc auditis me noue recognita, emēdata, & aucta denuo vulgare velle. Alterū est, quod nunc tandem recordatus sum ante circiter 50 ann. scripsisse me quoddā auctarium satis longum in Enchir. de oratio, sermone Hispano in inclita Conimbritensi Lusitanor. academia, in quo stategimus describere quādam vtilē praxim theoriae orōnis longe, lateq; in tractatasse, idque dicasse tuae illi valde Illustri, eidēque religiosissimae Dōnē Annae de Ezpeleta magnae amicae tuae p. obbatissae exemplarissimae vitē in celeberrimo sanctē Clare Albiēsi monasterio agētī, quam longe antea (spereis nuptijs honestis, q. in Nauarra Regine Cathari. Nauarra honorifice inferuenti tibi offerebatur) videramus transuente Tholosa Galliarum vrbe celeberrima in p̄fatū monasteriū (o ium vt fama ferebat tunc reformatissimū, & Nauarra nobilitatis germinib. florētissimū) vbi mortē subijt sanctissimā diuinæ maiestati vigilatissime seruiens in terra peregrina, vt antea inferuierat in sua p̄pria. Pro quo (quia non pōt illud in p̄sentia mitti cū alijs, cum nondū sit latinitate donatū) decreui mittere vnū ex eo fragmentū quasi quendā codicillū huius nostrae recognitionis operum nostrorū antea typis excusorum vltimum, in quo aetate mea duorū & nonaginta annorū ad mōnente iam vltimū peregrinationis meae diem instare, rogo te, ac p̄te oēs cognatos nostros, tam eos qui vt nos peregrinantur, quam qui ut indigē patriā sua fruūtur, ut constantime sequamini pietatē maiorum uestrorum, & qua parte poteritis (officijs status uestri saluis) imitemini vestigia maiorū uestrorū, p̄sertim illius celeberrimi, iuxta ac pietissimi magni patris tui Fracisci a Xa-3 uierre, & Azpilcueta, qui fuit vnus de vndecim primis Illustrissimi ordinis Societat. Iesu, qui aetate nostra Iaponē & Quinas Christianā legē ab Apostolo Th. olim eis p̄dicatā uti legatus sacrae Sed. Apostol. & Regis Lusitaniae, o ium quos terra nō tēpore coluit facile christianissimi Ioa. III. renouare obnixissime conatus fuit, & fratribus tui germani Hiero ab Ezpeleta, qui eiusdē patris nostri uestigia sequutus gloriosū pietatis

ris exemplum apud eosdē tribuere fertur obsequendo diligenter ordini suo. 4 præfato Illustrissimo, cuius præcepta, acta, & erga eum honorem, & reuerentiam obnix nobis commendo, precautus, vt donec aptior alia formula orandi in surgendo mane a lecto, & redeundo fero ad illud vobis occurrat; utamini hac, quam ex præfato auctario decerptā in hoc ultimum miscellaneum nouum pro veterē vltimo mutatum in hanc, quæ sequitur, formam tradimus.

5 Quoniā scdm Apost. ad Hebr. ij, Impossibile est placere Deo sine fide, quæ prima est oīum virtutum, secundum S. Tho. ^a licet charitas sit maxima, & summa earum, secundum eundem S. Thom. ^b Quam fidem quicumque vult saluus esse ante omnia debet habere, iuxta Symbolum Athanasij. ^c & non solū implicatam, quam includit illa generalis, qua creditur quicquid Ecclesia catholica Romana credit, sed etiam explicatam quoad mysteria Incarnationis Christi, & Trinitatis ab Ecclesia solenniter celebrata post tempus gratiæ, & euangelij prædicati, ^d & puram ab omni falsitate: nam fidei non potest subesse falsum: quia nitens primæ, & infallibili veritati perficit intellectum, secundum S. Th. ^e ideo in prædicto auctario tradidimus prædictæ præcellenti Proabbatis pauca, quibus saltem ex parte poterat suæ, & fororum suarum fidei explicationem falsis imaginationibus defecare, quibus nonnulli suam fucant. Ex illis enim poterat elici signū sanctę Crucis, quod de more a fronte in pectus, & ab vno latere in alterum nos signamus, esse reuerenter & absque falsa imaginatione faciendum, vt colligitur ex B. Hieron. ^f & Rabano, ^g & Stephano Papa, ^h quod habuisse ortum etiam ex veterē testamento docet glossa memorabilis, ⁱ & recepta. ^j Reuerenter quidem, & non vt multi offitantes, quasi aliud agētes faciunt quiddam diuersum ab ea, qua vt ait præfatus Rab. ubi supra signamur, cū baptizamur, vt apostata diabolus per illā cognoscat suū illud vas prius factū esse alienū, quæ crux fieri dēt sine falsis imaginationibus, quibus multi eā fucant, imaginantes Patrē, filium, & Spiritū sanctum, veluti tres hoīes cō-

munes corporeos Patrē, filium, & nepotem, aut tres alios viros sese mutuo differētes, cū deberent concipere tres personas spiritualissimas, & nullatenus corporeas, immensas, siue infinitæ magnitudinis, diuinitas quidē personaliter, sed vnus & eiusdem indiuiduæ substantiæ.

Primum igitur surgens mane a lecto signet se ter signo sanctę crucis, pronuntiando verba illa sanctissima. In nomine Patris, et Filij, et Spiritus, modo præfato.

Secundo dicat, Gratias ago tibi Domine Deus Opt. Max. pro custodia huius nobis, & pro vniuersis beneficijs, quibus tota Ecclesiā, & me minimā eius particulā donas. Et quod nos sis, & facis firmiter credere, & simpliciter cōfiteri, ^k qđ tu es solus Verus Deus, & vnus, vnus omnium vnica tū maximā, ^l & totus in orbe toto, & totus in qualibet eius parte, ^m uti aīa nostra tota est in corpore, & tota in qualibet eius parte. Et quod a nihilo includeris, sed includis oīa interminis, super oēs celos, infinite eternus, ⁿ ubiq. manēs per eternā, p̄sentia, et potentia oīo simplex, & incorporeus sine ulla partibus, sine ullo accidente, oīa cernēs, ^o et nō solū desuper, sed et desubter, et de itus, ac de lateribus, nos, et cūctos actus nostros prospiciēs a luce primā, & sperā.

Tertio addat, Supplico tibi humillime Deus opt. max. et intercedēte beata Virgi. Mariæ, cū Angelo meo custode, et cū alijs oībus Angelis, et sanctis tuis, tua nos hodie salues, virtute, ut in ea ad nullum decline mus peccatū, per Christum D.N. qui uiuit, et regnat eternum Amen.

Quarto, si uacat, nitatur dicere vnū Pr. noster, & vnā Aue Maria, formando cōceptus nō solū nō ultimos verborū, sed et ultimos, siue significata eorū.

Sero autem rediens ad lectum primum signet se ter signo sanctę Crucis, eo modo, quo mane.

Secundo dicat. Gratias ago tibi Deus Opt. max. pro beneficijs hodie a tota Ecclesiā christiana, et a me minimā eius parte acceptis, & quod dedisti nobis credere, qđ sicut tu es solus vnus, et Verus Deus substantialiter, ita es vnus personaliter, Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Pater generans, Filius nascēs, et Spiritus sanctus ab utroq. procedens, non quidem in stat generationis, et processions corporalis, sed in stat illius spiritualis, qua aīa nostra intellectuālis, quæ cūq. nūllā

a 2.2.q.2.
art.7.
b 2.2.q.23.
art.6.
c in Symbolo quicumque nūll.

d Th. 2.2.q. 2. a.7. & 8.

e 2.2. q. 1. ar. 3.

f in c. eccle.asticarū.
11. dist. 4.
g in cap. potest. de consec. dist. 4.
h in c. non quid de consec. d. 5.
i in d. c. ecclesiasticarū.

k c. firmiter. de sum. Trin.
l S. Th. 1. p. q. 11. art. 2. m ibid. Th. 1. p. q. 8. a. 2. n psal. 8. & ad Ephe. 3. S. Th. & 3. p. q. 57. a. 4. o idem S. Th. in d. q. 8. 1. p. ar. 3. p præfato c. q ad Hebr. q ad Hebr. 4. & cap. Deus oīpo. tens. 2 q. 1. r in hymno laudum 5. ferie. s iuxta mē tē c. dolentes. de cele.

3. nu. 20. *en sit ena in substantia, est in quodammodo
a ut latius tria. potes reminisci, intelligere, et amare.^a
traditur in Et qd tu solus unus et trinus creasti oia,
nostro Ma. et solus das, et dabis gr̃am, et gloria atern.*

*Conf. pral. Tercio dicat, in manus tuas Dom com
3. nu. 20. mendo sp̃m meū, et nocte quietam, sinēq.
perfectum concede nobis domine Deus oī-
potens, cum contritione omnium peccatorū
nostrorum, maxime mortalium. Amen.*

11. Quarto si uacat, & somnus non im-
pedire satagat pronunciare unum Pater
noster, & vnā Aue Maria, sicut mane,
& hanc partem, *Credo in Dominū nostrū
Iesum Christū filiū Dei, qui cōceptus est
de Spiritū sancto, natus ex Maria Virgine,
Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mor-
tuis, et sepultus. Descendit ad inferos, ter-
tia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad
celos. Sedet ad dexterā Dei Patris oīpotē-
tis. Inde uēurus ē iudicare uiuos, et mort.*

12. Addo tandem omnibus prädicis,
nisū fuisse nonnullis satis esse docere
quid, & quantum mane, & sero facien-
dum, vel dicendum sit, quam docere for-
mulas verborum, quibus illa sunt facien-
da & oranda, ea rōne quod deuotius, at
tentius, & flagrantius cupit, ut plurimū,
& dicitis, qui uerbis ex tempore conce-
ptis ea facit vel dicit, quam quæ pronun-
tiantur memoriter nullis conceptib. mē-
te formatis de significatis eorum, quos
vltimos vocant, neque de ipsius uer-
bis, quos non vltimos, quod (proh dol-
lor) passim mihi, & meis similibus in ho-
ras canonicas memoriter, & oscitanter
recitantibus contingit. Admoneo tamē
lectorem, quod licet eruditus, & diligen-
tibus hoc vtile valde futurum sit, rudio-
ribus tamen, & tardioribus nonnunquā
male cessurum: nam mihi (cum ob hanc
causam olim uti omīssim formulis orā-
di sero, & mane, quas adhuc infans a pa-
rētib. meis edidiceram, persuasus uti
lius fore vti uerbis ex tempore conce-
ptis, & a Deo uel Angelo meo immis-
sis, quam alijs uerbis antea compositis, &
memoriæ mandatis) male cessit: quia
dimisi antiquas sepe negligendo concipi-
pere nouas, & sic oēs omittebam. Quod
fuit in causa, ut iam a multo tēpore pu-
tauerim utilius mihi esse uti supradic-
tis formulis, uel alijs eis æquipollentib. præ-
fertim cū ea sint talia, quorū apta uerbo
rū formulā non potest quilibet facile ex

tēpore concipere, qualia sunt aliqua,
quorum formulas sup. nos expressimus.

Ex prädicis inferitur primo, bonam
partem Christianorum frequenter pec-
care, cum se salutifera cruce signat, ima-
ginando primam personam Trinitatis
scilicet & Spiritū sanctum, esse duas per-
sonas corporeas, sicut secunda persona
scilicet filius, qui quoad humanitatem
est corporeus, iuxta illud Athanasij, *Per-
fectus Deus, perfectus homo ex anima ra-
tionalis, & humana carne subsistens.* b in Symbo.

Secundo, etiam bonam partem chri-
stianorum peccare, imaginando Deū ip-
sum unum, & maxime unum, in sua sub-
stantia, & primum in personis ita resi-
dere in cōlo, & inde gubernare omnia
non perse immediate, sed per Angelos,
& Archangelos suos, ut P. pa. residens
Romæ, & Imperator in Germania, &
alij Reges in suis regnis, & solij regali-
bus residentes gubernant omnia sua re-
gna, & Dominia non perse, sed per suos
legatos, nuncios, & actores.

Tercio, tantum & magis errare, qui
putant summam & sanctissimam Trini-
tatem præfatarum personarum diuina-
rum esse femineam, ut nomen ipsum
est fœmineum, ut multis modis tota ge-
nate nostra cognouimus partim ex con-
uersatione multorum rudiorum, par-
tim ex confessionibus aliquorum præ-
nitentium; imo & semel ex nutibus cu-
iusdam frequentissimi Auditorij Tho-
mæ Illirici Franciscani concionatoris ce-
leberrimi, & omnium quos ego unquā
alibi audiui, feruentissimi, & efficacissi-
mi euangelicæ doctrinæ persuasoris
Tholose (quæ Galliarum urbium mul-
tis nominibus primis annūmeratur) fa-
ctum uidimus, cum quodam die Trini-
tatis sacro uenisset ad prædicandum
de sanctissima Trinitate, & interrogas-
set Auditorium quod erat frequentissi-
mum, quam nam putarent esse illam, &
an putarent esse aliquam purissimam,
& sanctissimam mulierem, uel uirginē
sacram, quæ proxima Deo assisteret, &
rogauit de more suo solito, ut nutu re-
sponderent auditores. Cui bona pars eo-
rum inclinando capita respondit, ita se
putare. Quod fuit in cā, ut elatissimo
clamore exclamaret contra negligentia
tā Academiæ (quæ ibi est celeberrima)

quam

quam parlantēti (quod est oīum Galliarum sedm) quam Concionatorum egrigiorum, qui mane diebus fectis in omnibus parochijs, & a pradio in tredecim saltem monasterijs prædicare meo tempore solēbāt, qđ tāta vrbs, tāta eruditio ne, & tātis Doctorib. & Concionatorib. frequēs, tā grandi laboraret circa oīum articulorum fidei maximos ignorātia.

a cap. 1 ad Rom. in lib. 1. sent. d. 3. et idem S. Th. 1. p. qu. 32. et 9. 93. e cum caput. et ca. 33. 9. 5. et ex c. illi aia d. panit. d. 2. et qu. 32. et eis q. ibi annotauimus, et aptius, ac latius tradidimus in manu. nostro confess. prel. 3. numero. 16. et seq. d. l. Papin. de minorib. et c. ad au dientiā de decim. et iux. adiū et gl. in c. uenerab. et confec. d. 3. et in ca. si canonici. et off. 1. d. lib. 6. et S. Tho. et alios lib. 3. sent. d. 9. et idē S. T.

14. Nec obstat, quod Magister Sniarū post B. Aug. & alios antiquiores Docto. & S. Th. cum oībus recentiorib. ^b & alij alibi, docent in oī creatura, et corporali reperiri aliquod uestigiū Dei, p quod in aliquālē Deitatis, & Trinitatis cognitio nē perueniri possit. Quod ipsum et colligitur ex multis capitulis. ^c Nō inquit hæc obstat: quia aliud est adduci quē ad cognoscēda, & colēda aliqua inuisibilia & incorporea, vt per qđam uestigia, & quāsdā imagines, & similitudines qđ p. bāt licere pīata obfacula & aliud est credere Deū, vel diuinas personas esse uisibiles & corporeas, quod negat formula prædicta, & a separatīs non fit illa tio ^d

15. Inferitur & quarto Concionatorum, & parochorū munus esse docere populū, quod quis licitū & sanctū sit, hēre imagines, & similitudines Angelorū & aīarum sactarū, quas colit, & adorat Ecclesia adoratione dulci, vel hypdulia ^e ad perueniēdum per eas in debitam cognitionē eorum ad melius orandū, & adorandū eas, non tñ licet eas hēre ad effectū credendi aliq̄ eis diuinitatē & sanctitatē inesse, ^f quatenus sūt quēdā lignēæ ferreæ, argētēæ, vel aureæ, neque quoad effectū credendi quod Angeli, & sancti, quos representant, sint res corporeæ, quales sunt ipsæ imagines: & ita non recte facere, qui credit eas esse corporeas.

16. Quinto, licitū quidē esse, ac sanctū hēre effigiem & imaginem Dei pīs in figura cuiusdā grauissimi viri, qualē vidit Isayas propheta sedentem super solium excelsum, & eleuatū, ^g & Ezech. ^h & Io. Euāg. in multis locis sup. Apoc. & c. de Purg. et hēre effigie columbæ, ut pingit Ecclesia iter pīem senē, & illum crucifixum, ⁱ f ut in præquæ representent Spiritum sanctū, qualē vidit Ioan. Bapt. ^j non quidē ad significandū, quod Pater, & Spiritus sanctus sint talis figuræ, vel res corporeales, sed ad significandū id quod hī in Corollar. 7. & ita non est licitū credere, Patrē ipsū & Spiritū sanctū esse similes illis corporeis, visibiles, & tāgibiles oculis, & manibus corporeis, quā sunt res incorporeæ, spiritualissimæ, & inuisibilissimæ, iux. illud ^k Regisculorum, immortalium ^l *inuisibili soli Deo, &c* & ab oī effigie, figura, & accidente alienissimæ, vt formula pīdicta cōtinet, & docet Cōc. generale. ¹ Sexto, recte dixisse S. Th. ^m quod imaginū nīus triplici de cā seruatur ab Ecclesia Chriīana, scilicet ad erudiendos illiteratos, qui literis doceri nequeūt, & ad conseruandam memoriā sanctorum, & ad excitandam deuotionem erga illos, inuendo non seruari ad significandū eas esse eiūdem figuræ & qualitatis, cuius sunt iniagines.

17. Septimo, quod nō intēdit Ecclesia significare per imaginē grauē Dei patris vllā figuram, uel qualitatem corpoream eius, sed essentiam diuinā incorporalē esse infinita sapiētia, prudentia, & omni genā virtute præditam; uel certe uentem eis non quidem vt accidentibus inherētib. ei, sed tanquam summis rebus, quæ realiter sunt ipsamet substantia inuisibilis Dei.

18. Octauo, quod oēs imaginationes cōtra formulā pīdictā cōceptæ sunt per se illicitæ, sacrilegæ, & hereticæ, & aliquot inurentes excoīcationes ipso iure, & aliquot mortificæ, & nō excoīcantes, & aliquot tñ ueniales. Dixi, per se: qm̄ per accidēs ob ignorantia iustam, uel aliquā aliā circumstantiam possiūt culpa excusari. Quæ omnia, ne nimis crescat hoc miscellaneum, remitto colligenda ex fine præludij primi ⁿ Manuali nostri Confess.

RELECTIO

IN CAP. SI QUANDO.

DE RESCRIPTIS.

Præfatio.

QUONIAM multi huius Curie amplissimæ uiri, eruditi, & studiosi cupiunt, ut typis excudatur hæc Præfatio, quas nos ante circiter quadraginta ann. habuimus in inelyta Lusitaniæ Conimbricensi Academia, super cap. si quando, & c. cum contingat de rescript. occasione cuiusdā magnæ causæ beneficiariæ, quæ tunc occurrerat, decreuimus eis morem gerere, implorata prius Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ, cui omnia subijcio; immo & cuiuslibet alius melius me sentientis, exoptata censura. Quoniam item ob aliquas causas nonnullis uiris, pietate, prudentia, & eruditione clarissimis, in quibus est Reuerendissimus in Christo Pater R. Sixtus Fabri Lucensis, Illustrissimi Ordinis Prædicatorum, Magister Sacri Palatii, visum est gratus fore Deo Optim. Maxim. ut tacitis nominibus litigantium, & dignitatis, super qua liguabatur, id fieret, abstulimus illa, & quædam alia ad veritatem doctrinæ parum pertinentia, quibusdam alijs, quæ utiliora sunt, eis substitutus.

Thema, seu Casus.

VIDAM. A. Canonicus Ecclesie cathedralis B. renuntiavit suam Canoniam in fauorem patris C. qui tunc erat infans, reseruato sibi accessu, & regressu, & contra pater dicti C. renuntiavit quandam Cantoriam, & Canonicatum alterius Ecclesie Cathedralis D. in fauorem prefati A. reseruato etiam accessu, & regressu prefato patri dicti C. Mortuo autem post multos annos prefato A. quidam E. accepit prædictam Cantoriam, & cepit possessionem, sed vacantem per eius obitum, virtute cuiusdam indulti Reginalis a Papa concessi. Quare prefatus C. qui iam erat Archidiaconus alterius Ecclesie, petiit prefatam Cantoriam a predicto E. virtute dicti regressus & accessus sibi a Papa concessi cum hac clausula. Quod in casum non solutionis pensionis esset priuatus prædictis Cantoria, & Canonicatu: & quod tunc ad dicto A. cedente, vel decedente: seu Cantoria, & Canicatu, & præbenda D. huiusmodi quouis modo vacantibus, etiam apud Sedem, &c. Non obstantibus, &c. Et si horum expressos, &c. Quorum tenores haberentur pro expressis, &c. Quibus sic stantibus quasita sunt duo a predicto Doctore Martino ab Azpilcueta Nauarro, qui tunc regebat cathedram primariae theologiae in inelyta Lusitania Academia Conimbricensi. Alterum est, an exceptiones, quæ opponebantur contra C. & suum regressum,

grossum, essent legitima. Alterum, an causam nullitatis, qua opponerentur contra executorem predicti C. & eius censuras, essent efficaces. Qui quidem Doctor, quia tunc interpretabatur titulum de rescriptis, ne fraudaret auditores interpretatione illius, primum quæsitum disputavit super cap. si quando. quasi quoddam auctarium eius, & secundum super cap. cum contingat. ut alterum etiam auctarium eius, allegando bona fide pro Strogo litigante, qua videbantur alleganda: & suam pro parte, qua sibi videbatur Senior, sententiam pronuntiando.

P R A E L U D I U M I.

S V M M A R I U M.

- 1 Rescriptum ad lites surreptitium regulariter ipso iure validum: ad beneficium vero non, nec executorium ipsius deputatio.
- 2 Rescriptum ad beneficia sine speciali mandato valet.

DISPUTATURVS igitur prius quæsitum, nempe, An exceptiones oppositæ ab E. contra C. & accessum, vel regressum eius sint legitima, præmittendū erit primum sub quo genere rescriptorum eę litteræ accessus, & regressus sint constituendæ. Et certum est primum, inter rescripta ad beneficia constituendas esse, qua parte facultatem ad præfata Cantoriam accedendi, cum vacaret, continent: quoniam non fuerunt datæ principaliter, ad lites definiendas ac dirimendas; sed ad assequendum beneficium, ut palam est.

1 Ex quo inferitur primum, eas ipso iure nullas esse si sint surreptitiæ. Siquidem licet rescriptum ad lites surreptitium, non sit regulariter ob id ipso iure nullum, secundum gl. a quam communis sequitur: tamen rescriptum ad obtinenda beneficia, regulariter ipso iure nullum est, si surreptitium fuerit, secundum præfatam c. ab omnibus receptam. Adeo quod deputatio quoque executorum, & iudicium illi accessoria, licet sit quoddam rescriptum ad lites, est ipso iure inutilis, & latius nos trademus.

2 Secundo inferitur, non posse contra litteras has opponi, esse impetratas sine speciali mandato præfati C. licet vere ita uideantur impetratæ, quoniam tempore impetrationis nondum erat C. septennis, quia licet rescriptum ad lites, sine mandato speciali impetratum regulariter non valeat iure communi. non autem rescriptum ad beneficium, secundum gl. quam Card. ibi putat singularem, quæ tamen similem habet, quas Corfet. i & Fel. k & Pan. cū Rauenate, & Andre. Sica. i ad sidera extollit.

- 3 Rescriptum an dici possit executorium, etiam si nemo alius a Papa sit collator, uel compulso.
- 4 Mandatum de providenda triplex.

PRæmittendum secundo, quod ex litteræ non sunt constituendæ inter rescripta monitoria, neque præceptorum, neque executoria. Siquidem si hoc, de quo nos agimus, rescriptum sub harum aliqua specie contineri posset, maxime contineretur sub executorio. Quod tamen non videtur dici posse: quia in eo non dantur executores ad providendum, neque compellendum, a quorum deputatione rescriptum appellatur executorium, secundum omnium mentem. Nisi diceret, ipsummet Romanum Pontificem qui confert hunc accessum, & multas litteras haberi pro titulo & collatione, earum executores esse: quod in simili casu de ipsomet Leone commendante quædam beneficia sub certâ conditione dici posse, ait Guillelmus Cassad. Episcopus Algarensis, vir non minus eruditione, quam dignitate illustris.

4 Pro quo ultra rationem, quam ipse adfert, facit, quod rescriptum ad beneficia, per quod ius tantum ad rem queritur, in prædicta tantum tria genera diuiditur, iuxta doctrinam egregiam Panormit. n ubi & in c. constitutus. late satis, superque tradit Compostellanus. Pro qua diuisione mihi est textus iuris optimus, tamen probe illam comprobet c. dilectus. p

Sed responderi posse videtur, illam diuisionem trimembrem non comprehendere omnia rescripta, quæ ad beneficia dantur: sed solum ea, quæ sunt mandata de pro-

vbi Panormi
& Dec. in
ult. notab.
hoc adnota
runt: & in
c. ceterum.
col. 2. supra
eo. & latius
Fel. d. c. ad
audientiam.
col. 12. uers.
fallit scđo,
n. 19. et col.

15. & 16.
nu. 20.
e in c. cū cō
singat. infr.
eod.

f. c. nonnulli,
§. sunt, &
aliq. in f. eod.
& ibi dicem^o
an Stylus
Curie i hoc
a iure scri
pro differat.
g. i. c. ad au
res. in f. eod.
h. in p. citat.
c. nonnulli §.
sunt et aliq.
i. in uer. m. a
datum.

k. in praed.
§. sunt, &
aliq. col. 8.
l. in d. c. ad
aures.
m. in decis.
3. de prob.
nu. 24.

n. i. c. m. a. d. a
tū, & c. c. a.
p. tit. in f. eod.
o in c. c. ex in
sinuatione,
in f. eod.
p. 3. de p. b.

a in cap. ad
audientiam.
2. de rescr.
b ibi, & ubi
que.
c gl. c. ad au
dientiam. 2. de
rescr.
d c. constitu
tus. in f. eod.

a. gl. c. gra-
tiosè, qdam
hoc tit. li. 6.
b. in e. f. col.
3. inf. de in
di.
c. iux. gl. 2.
Concor. tit.
de referen.
d. f. 25. c.
9. uer. infu-
per. in De-
er. de refor.
e. c. 1. de con-
ces. prab.
Reg. Cūcel.
20. q. scite
ac. pulchrè
dclarat De
ci. cōf. 398.
incip. in cā.
f. deci. 857.
Vrba. col. 2.
me 5.
quæ in no-
uè rub. est
10. de con-
ces. prab. in
antiq. p. 13.
ff. qui. & a
quib. & l.
cum iia. de
opi leg. et l.
unum in fa-
milia. ff. de
leg. 2.
g. cōf. 58. nu-
me 5.
h. in dec. 3.
nu. 6. de pre-
bend.
i. §. duob. ff.
de leg. 2. in
4. op. 3. par.
nu. 10.
k. l. a testa-
ore. ff. de
cond. & de
mon. & ibi
Bar. & a-
lij. et in l. ab
tore. ff. de
empr. ubi est
Barto. ff. de
pac. cum si
milib.

prouidendo: quorū de numero non sūt
regressus; neq; accessus; neque illæ, quæ
cum futura cōcessione succedūt coad-
iutoria. Hæc. n. non sunt mandata de p-
uaidendo, sed puisiones conditionales;
quas solus Papa facere p̄t, iux. glo. ^a q̄ a
multis probata, & putata singularis, & in
his a Fel. ^b hēt, eum solum posse confer-
re bñficiū sub condōne ad tps, & diem:
quīs id raro in regno Franciæ facit, ^c
Parui tñ refert, an appellent executoriē
nec ne: q̄a de solo noīe v̄t q̄o, q̄ pertina-
cib. est relinquenda, iux. gl. rub. Infortia-
ti. * Post q̄, & post hæc scripta n̄ra con-
stitutum fuit a sacro. Cōc. Tr. ^d necubi
accessus, aut regressus ad bñficiū ec-
clesiasticū concedantur; neq; coadiuto-
riæ cum futura successione; etiam de
consensu principalis, præterquam in
quodam casu, ibi expresso. *

P R A E L V D I V M III.

- 5 Papa solus sub conditione, ad tempus,
& in diem confert.
6 Expectatiua omnis est gratia condi-
tionalis.
7 Accessum & expectatiuam ad diem cō-
ditionis trahi, & ante illam impletā
solum ius ad rem dare.

PRæmittendum tertio, quod ex litte-
ræ constituendæ sunt sub genere re-
scripti condōnalis. Tū quia nō p̄t dici
mandatū de prouidēdo, ut dictū est, er-
go prouisiōe cōtinet, & nō puram, qm̄
bñficiū uiuētis nemini pure Papa con-
fert. ^c ergo conditionalem prouisiōe
cōtinent. Tū quia oīs gratia expecta-
tiua bñficij d̄r conditionalis, sc̄dm Dō-
minos Rotæ, & alia iura ^f per quæ iura
idem ēt tenet Old & Cassad. ^h Quam-
uis ad p̄cat l. 3. & ei similia r̄nderi pos-
set id, quod Bar. r̄ndet in l. Mæuius. ⁱ
Quod aut sit condōnale, ēt contextu ip-
soru litterarū pater. sic. n. hēt, si illa, &
illa non fecerit, ac ēt, eo decedēte uel cedē-
te, uel quouis modo uacante. quos ablati
uos absolutos cōstat inducere cōdōnē. ^k
Ex quo in fertur, diem datæ huius p-
uisiōis ad diē condōnis adimplere tra-
hi: non autem contra, diem conditionis
adimplere ad diem datæ. Id. n. omnibus
expectatiuis est cōc. Quod annotauit

glo. memoratu digna, ^l & late probat
Cassad. ^m Sine quia substantiam suā pl^o
capit ex conditionis existentia, quā ex
alio iuxta doctrinam Card. ⁿ & Imo. ^o de concess.
Sine quia extremū, ad qd̄ retrorahen-
da erat condō, non erat habile, attento
tpe datæ, qm̄ tunc beneficium sub con-
ditione collatū alterius uiuētis erat arg.
eorū, quæ in simili asseruat Decius. ^p

P R A E L V D I V M IIII.

- 8 Accessus, noua uox, etiam iurisperitis
quid significet, et apud quos inueniat.

PRæmittendum quarto, quod hē lit-
teræ, nouo noīe Curie Rom. appel-
lantur litteræ accessus: & gr̄a in eis con-
tehta simpliciter accessus Inter. n. nouē
modos, quib. ius ad bñficiū, non tñ in eis
siue ius ad rē, & non ius in re queritur,
8 quos non minore cū utilitate, quam
diligenter scripti Ludou. Gomef. Sarn-
lis Eps, & Prætorij Rotæ Auditor, uir
utique doctissimus, ut eius opera testan-
tur, in reg. de non tollen. iure quæsito,
vnus est ille, quod uocant accessum, qm̄
Papa concedit alicui litteras tales, per
quas ex tpe datæ facit collationē alicui
certi bñficij condōnalem, si talis, aut ta-
lis casus contigerit, permitteudo, ut ea-
rum auctoritate liceat ei sine alia colla-
tione nouā possessionē capere, illius con-
dōne adimplera. Quod nomen accessus
in hac significatione, tamen nō memi-
ni, me legisse in aliquo capite totius cor-
poris iuris, inuenio tñ in quadā regula
Cancell. S. D. N. diuina prouidētia Pau-
li, huius noīs Papæ III. publicata 30. O-
ctob. ann. 1534. In alia item eiusdē pu-
blicata in Cancell. 2. Aug. 1536. Quam-
uis itē ordinariē scribentū neminē me
minerim ea uoce in hac significatione
vsum fuisse: sic tñ utitur ea Gomef. ^q iux-
ta Cassad. item ^r Pro qua significatione
oium, quæ meminerim, maxime facit c.
non aut. ^s in illis uerbis. Et non succede-
ret in cathedrā Episcopo; sed accederet. lu-
per quo mox aliquid dicam.

P R A E L V D I V M V.

- 9 Accessio renunciatione nihil iuris in re
uacare.

Reges-

10 Regressus & coadiutorias ius tantum ad rem tribuere.

10 Intellectus communis cap. non autem. 7. q. 1. reprobatur.

a. c. maiori. c. tua. d. p. in cuius gl. not superio- re anno rō- nē reddeba- mus memo- rabilem. b. § ex condi- tionali. Inst. de Ger. ob. l. cedere diē. ff. de Ger. si. ca. si prote. de resc. li. 6. & cle. 1. in prin. de con- cess. prob.

c. i. prac. loc. d. in cōf. 70.

e. c. non aut. 7. q. 1.

f. in c. quon- tiā. de off. ord. g. in illo con- si. 70. h. col. 5.

Pramittendum quinto, quod ex lite-
ra adnumeratę sunt rescriptis ad be-
neficiā, per quā ius ad rem quæritur, &
non iure. Tū q̄ duo simul in vno benefi-
cīo ius iure hēre nequeūt. Cū ergo A.
ius in re hēret in pfata Cantoria, conse-
quens est dicto C. non potuisse cōpete-
re ius in re in ea, illo viuentē, sed tñ ad
rē. Tum quod ei dētur aliquid sub con-
dōne, non dī ei debitum ante conditio-
nē pacificatā, sed solū spes debitū iri. ^b
at supra est conclusum, hunc accessum,
siue litteras eā continentes gratiā, pro-
uisionem continere conditionalem. Er-
go propositum. Tum quod si C. huic ac-
cessui ante mortem prefati A. renun-
ciaasset, uel ante illius mortē obijisset, ni-
hil iuris ex persona ipsius, quo ad præ-
fatam Cantoriam vacasset, ut palā est,
ergo nihil iuris in ea per hunc accessum
ante mortem A. fuit illi quæsitum.

10 Tum denique, quod per regressum,
& p̄ coadiutorias cū futura successione
ēt de consensu concessas, solum ius ad
rem quæritur, & non in re, scdm̄ præal-
leg. Gomez & Guillermin, ^c & clare sa-
tis sentit Chadin. ^d neque est illius, qui
contrariā affirmet. nā neque sustentari
posset, nisi concederemus fieri hodie cū
quolibet trīniali hoīe, quod cū solo Au-
gust. memoratur esse factū in singulari
cap. quod vī habere Aug. per indulgen-
tiam Apost. fuisse factū Ep̄m eiusdē Ep̄a-
tus, cuius erat Valerius, viuentē illo, &
cōsentiente, secundū eōdem intellectum
Panor. ^f putantis illud in hoc singulare,
& secundum Card. ^g Qui tamen intel-
ligendi modus non satis missi arrisit ab
eo tpe, quo legi apud Possidoniu, in uita
S. Aug. ^h id sine Rom. Pont. dispensa-
tione factum fuisse, & postquam legi, il-
lum verbo, & scripto docuisse magnum
Augustinum, id fieri non debuisse.

Ex quo breuiter inferitur, quam sine
mente sonum dent, qui adserunt, præ-
fatum E. tollere bn̄ficiū prædicto C. qđ
diu fuit ipsius: eum tñ, neq; eius fuerit,
neq; prædicti E. ante mortē A. Haften⁹
de plud. nūc exceptiones discutiamus.

1 Clausula, non obstantibus, &c. etiam si
esset talis, &c. quorum tenores, &c.
tollit necessitatem inferendi tenorem
contrariorum.

2 Etiam si caueatur in illis contrarium.
2 Etiam secundum contrariam opinionē,
quādo id in lege poneretur, vel stylus
Curia haberet quod constat habere.

i inf. eod.

k ar. c. fi. de

sen. exc. li. 6

& clem. du

dum. § nos

etenim. de

sep. & eorū

q̄tradit Bar

to. in l. si gr.

in prin. ff. de

leg. 3. et An

to. in c. 1. su.

eo. & Pan.

in c. cum in

stantia. de

consibus.

l. in l. oēs. C.

de presc. 30.

uel 40. an.

m in consl.

11. 3. solu.

col. 3. & in

cōf. 121. So-

lu. 4. col. 1.

esse mentio de verbo ad Verbum, quorum

n in c. 1. de

tenores & volumus haberi pro expressis. Per

quam clausulam tollitur necessitas illa

tenorum contrariorum inferendi, per

textum, quem in hoc singulare puta-

runt ibi Bal. & Ang. ponderando verbū,

speciatim, ac nominatim, quem etiam

eisdem verbis cōmendat Iason^m aptus

in hoc tex.ⁿ Et mea sn̄ia omnium sapūf

simus tex. in extrauag. rem non nouā.^o

quam opinionem tenet Feder. p̄ habita

super casu, quem sequitur Io. ab Ana. q̄

dicens, hanc esse cōem opinionem. Se-

Prima Exceptio, quā materia c. non-
nulli, ⁱ conuenit, quā præfatum E. a-
liqui niti arbitrantur, est, quod indultū
præfatum Reginali, cui E. innititur, de
rogare uidetur omnib. rescriptis sibi cō-
trarijs, propter multas, & fortissimas
clausulas, quibus munitur. ^k

1 Neq; obstat huic exceptioni, quod a-
liquos audio respondere: si præfati C. ac-
cessui non posse derogari, nisi totus il-
lius tenor de verbo ad verbū exp̄sse re-
scripto derogatio infereretur, quia id
in eo expresse cauetur, qui tñ indulto
reginali non inseritur. nō inquam hoc
obstat: quoniā inter alias clausulas, qui-
bus p̄dictū indultū munitur, est et illa.
Non obstantibus contrarijs quibuscunque,
etiam si essent talia, de quibus facienda
esset mentio de verbo ad Verbum, quorum
tenores & volumus haberi pro expressis. Per
quam clausulam tollitur necessitas illa
tenorum contrariorum inferendi, per
textum, quem in hoc singulare puta-

runt ibi Bal. & Ang. ponderando verbū,
speciatim, ac nominatim, ⁱ quem etiam
eisdem verbis cōmendat Iason^m aptus
in hoc tex.ⁿ Et mea sn̄ia omnium sapūf
simus tex. in extrauag. rem non nouā.^o
quam opinionem tenet Feder. p̄ habita
super casu, quem sequitur Io. ab Ana. q̄
dicens, hanc esse cōem opinionem. Se-
quūtur et hi, quos reulit Fel. ^l & latius
Iason⁹ Eandem etiā sequitur Probus ^l
Quæ procedit et per clausulam hanc,
per quam non expressa pro expressis ha-
bentur, quod Collectarius solus exp̄s-
sit ^m quamuis Bald. Collectarium refe-
rens, & probans ibidem satis hoc etiam
fenserit: non tamen ita plane, ut ille a-
perit, vterque tamen concludit, volente
Papa, ut tenor obstatum habeatur pro
scripto de verbo ad verbum, nulla sub-
stantia rescripto noceret: quia contra li-
bertatem plenitudinis potestatis Papæ
nihil statui potest. Nec in eo habet lo-

cum

a l. sed & si quis. §. quia sit. ff. si quis caus.
b in l. i. C. quia imp. in tr. pup. & uid.
c conf. 2. de priu.
d conf. 53. e in illo con sil. i. 21. uolu. 4.
f in C. accedentes. de p. scrip. col. 3. g in loc. supra citat.
h i cōf. 110. nu. 52. p. 2. i in illo con sil. i. 21.
k in lib. de benef. p. 3. q. 14.
l in loc. supra citat.
m in prop. reg. Cancell. q. 6.
n in c. quā graui. & cri mi. fals.

cum dispositio^a & secundum hoc iudicatum uidisse ait Alb. a Rosate^b ubi, licet in hoc Cynum reprobet, non tamē ait, eum mentiri, saltim in meo lib. licet Fel id imponat ei, & quamuis multi, & in his Cald. contrariam partem tueantur^c & Card.^d dominus Gregorius. & multi alij, quos refert Ias.^e & Felin.^f & quamuis uterque illorum hanc partē teneat, & Curtius Iunior dubitet,^g Fel. tamen uir cautus ait, eam non procedere, quando derogatio fieret per viā legis, & quando stylus Curie contrariū haberet. Quod verbum non satis expen dit Iasonⁱ licet Fel. allegando, multa ex eo mutuatus fuerit. Sed neque Io. a Selua, licet subtilissime hanc cōclusionem cū omnium dictis tractauerit.^k At contrarium habere stylum Curie testatur Collectarius, & Probus^l & Gomefius^m dixit in prætorio Rotæ semper teneri cō sil. 2. Antonij a Butrio, qui iuxta conclusionem hanc consuluit id, quod etiā nos consulimus frequenter post horum editionem, eo maxime moti, quod stylus Curie facit iusⁿ & quod contraria opinio plenitudini libertatis Papæ derogaret, ut ait Collectarius. Alia tamen ratione exceptio hæc tollitur: quia Reginale indultum exceptit regressus, accessus, & de consensu coadiutorias; & litteræ C. ut in præludijs est dictum, accessus quandam concedere videntur: qui si est ualidus per hunc indultum non tollitur quia expresse in eo excipitur. Vnde, si factis omnes calluissent ius, quod per huiusmodi litteras prætendi potest; accessum nouo nomine Curie Romanæ uocari, non credidissent, præfatū E. hac, quæ friuola est, nisi exceptione.

- 1 Clausula uni accessoria non refertur ad alia.
- 2 Etiam, hac vox implicat, & ampliatur.
- 3 Clausula; Quouis alio modo uacante, quos modos includit.

Secunda Exceptio, quæ tangit materiam c. 2.º est, q. accessus is concessus fuit C. in penam non solutæ pensionis, & non simpliciter, & quod casus ille pensionis non solutæ contigit. Pro qua exceptione facit, quod omnia rescripta ad beneficia restringenda sunt, &

non amplianda, P cum similibus, & quæ clausula, quæ alioqui deberet ad multa referri, quando tamen in eritur alicui cap. tāquam illius accessorium, non debet ad alia referri, & secundum unum intellectum, & Panormi. declarat^r tradit Bar.^s quem sequitur Alex.^t & est recepta conclusio.

2 Sed neque hæc exceptio obest præfatō C. Tum quia illa coniunctio, Ac, copulatiua diuersitatem denotat eorum casuum, quos coniungit,^u nisi quando ratio aliqua earum, de quib^x diximus, aliud suadet: qualis tamen hic nulla cōcurrit. Tum quia dictio, Etiam, implicatiua est, & ampliatiua. ^v tradit, & Marianus, præter alios, ^z quæ dictio, etiā, in his litteris ponitur post illam, Ac, ut uides, & ita denotat alium esse casum, ac magis dubium eū, qui sequitur, & cōsequenter non esse illū, qui supra est relat^{us}, uacationis ob pensionē non solutā.

3 Tum quia in concessione prædicti accessus² additur illa uniuersalis Quouis modo vacet. per quam omnis modus uacationis intelligitur, scđm gl. memorabilem^a modo uacatio ex persona contingit expressa secundum Lapum, Dominic. & Perusin.^b & Rot.^c Adeo ut defunctus uerisimilis notitiæ mortis renunciātis nō oblit impetrationi per renunciationē factæ, qñ additur. illa uniuersalis, Vel alio quouis modo vacet.^d quamuis contra frequenter pronunciatum esse testatur Gomefius.^e de quo in præsentia, tanquam dere proposita extraria non pronuncio, quia tamen audio in hac re meam desiderari sententiam, dico, utraq^{ue} partem disputanti probabilem, iudicanti uero eligendam esse illam, quā maior pars Auditorum Rotæ delegit, auctore Gomefio ubi supra, nempe nocere defectum uerisimilis notitiæ, per ea, quæ ille citat, & quia nō debet plus prodesse expressio uacationis per obitum generaliter per clausulam generalem, Quouis modo vacet, facta, quā specialis, quæ exprimitur uacatio per obitum, quæ tamen non prodest antequam tempus sufficiens ad uerisimilem notitiam labatur, per regulam præfatam de uerisimili notitia. Per quæ quidem omnia apparet modus dissoluendi ea, quibus hæc exceptio niuitur.

q c. cū dile. di. de don. rim c. 2. requiris. de appell.
s in l. fin. ff. de reb. dub. t in l. si id cū eo §. si ff. de iurij. om iud.
u iux. gl. ce lebre in ru br. ff. de iur. & fact. ign. x in c. 2. supra eod.
y l. et. ff. de mino. cl. e. religio. & ibi Card. n. i. de procur. & cl. i. de testam ubi Card. nu. i. & Cle. i. §. in quib. de suppl. negl. pral. ubi et Card.
z de uisita. fo. 2. col. 3. a in c. susce ptū. de resc. l. 6. in uerb. expresse.
b ibid.
c dec. 27. in nouis, q. in nou. rubr. & de sequen. str. fruct. d scđm glo. Prag. s. c. t. de coll. in uerb. facien das. in fi. & Selu. de benef. 3. p. qu. 96.
e in q. 3. super per illa regu. de uerisimili. no.

a sup. eod.

p c. quis. de prob. lib. 6.

Clau-

- 1 *Clausula*; Sicut asseritur, & Sicut asseris, differunt, num. 2.
- 2 *Accessum*, et regressum ob solam renunciationem dari.
- 3 *Causa gratie impulsiva* qua uitiatur.
- 4 *Titulus canonicus*, & coloratus non a quoque probandi.

a inf. eod.

Tertia exceptio, quæ tangit materiam c. postulat. ^a est, quod præfatus C. affirmavit Leoni Papæ, se habere Apostolicam prouisionem huius cantorie, qñ has litteras sibi concessit. lic enim habet ipse litteræ post principium. *Tu, cui alias, ut asseris, de canonicatu, & præbenda, ac cantoria ecclesia D. tunc certo modo vacante, Apostolica auctoritate prouideri concessum fuerat, cõcessionis gratia huiusmodi litteris Apostolicis desuper non concessis, per certum procuratorem tuum ad id a te specialiter constitutum, in manib. nostris sponte, & libere cesseris, & reliq. Is aut C. non ostendit huiusmodi prouisionem ullam, quod tñ est necessarium. quia primo non attestatur Papa, eã prouisionem ei fuisse factam, sed eũ asserere, sibi alias fuisse prouisũ, siue p- uideri concessum, Et pöderandũ est, quod non ait: Sicut asseritur, sed Sicut asseris, & ita ei probandi onus incumbit,*

b in decis. 74. nota qd ubi. in antiq. & decis. 723. nota quod si in eis dẽ, q citant Fel. in casura. ut. de probationib. n. 1. q in nou. rub. est 77. tit. de prob. in antiq. et altera dec. fall. 60. & 74. in nouis. rubr. eo. tit. de prob. facit l. ei q di. cis. ff. de probationib. et c. in presentia, eo. tit.

secundum Rotam. ^b Secundo, quod stylus Curie hẽt raro, vel nunquã ullũ alicui concedere regressum, vel accessum, nisi renuncianti alicui titulo cano uico, uel colorato, uel ei, quẽ ad hoc renuncians nominat, ut Rege aliquo, aut patrono grauitur instate, qd palã iã est omnib. q aliqua ex parte Romana negotia huius generis callẽt. Tertio facit, qd oẽ, id, quod expsũ mouere potuit Principẽ ad facilius concedendũ gratiam, eã efficit subreptitiã si non est uerũ, quod exprimitur, ẽt si non contineat cãm finalem, sed tñ impulsuã, per tex. oium iuris optimũ ^c ibi. *Non tam de leui concessissemus.* ut ibidem annotauit Panorm. communiter recep. & Dec. ^d

Neque obstat, quod Decius, sibi contrarium affirmat ^e in eo qd de impulsiva causa diximus, motus ad id per c. dudum. ^f quoniam primo hæc, de qua loquimur, prouiso, & eius renuciatio causã finalis huius accessus fuerunt, intelligendo saltim per cãm finale

id, quod Dec. ^g intelligit, illud, si quod est cã, ut Papa soleat concedere, uel negare, quod alias non concessisset, uel negasset. Secundo, quod opinio cõis præstantior uidetur, & irrefragabiliter probatur per illud c. in illis uerbis, *Non tam de leui concessissemus*, quibus solutio Decij non satisfacit. Neq; illius opinionẽ probat præcitatum c. dudum in illis uerbis. *Nihilominus, concessissemus* per eum ponderatis, quæ satis expensa pro communi opinione faciunt, quoniam qui maiori cum difficultate ac morositate concedit nõ nihilominus, immo aliqua parte minus concedit, iuxta illud gl. ^h *Qui cito dat, bis dat.* ⁱ & illud Seneca, *Nihil carius emitur, quam quod precibus impetratur.* Facit c. & si quæ. ^k coniuncta gl. ^l cum citatis ab ea. Et in casu illius c. dudum tam facile concessisset Papa secundam gratiam, facta mentione de potestate Legato data, sicuti non facta. Unde illud c. solum probat ad summum, q taciturnitas causæ illius impulsivæ, q expressa, neq; principem retraxisset a concedendo, neq; difficiliore notabiliter reddidisset, non officit gratiæ, quod cõis fatetur cum Innoc ^m & Rota ⁿ Sicut expressio illius causæ impulsivæ, q neque Principem mouet ad concedendum, neq; ad notabiliter facilius id faciendũ officit gratiæ. Per quã considerationem utraq; opinio conciliatur, ut scõis intelligatur de impulsiva notabiliter mouente: Decij uero considero de ea, q non mouet, notabiliter, quod arbitrio iudicis relinquĩt, ^o At expsio huius prouisionis, & illius renunciationis, siue cãm finale huius accessus fuisse dicas, siue impulsuã, penitus mouit Principem ad concedendũ, quod stylus Curie probat, uel certe ad facilius multo, & notabiliter concedendũ, quod nemo negare potest Cui plane consequens est, gratiam hanc subreptitiã fuisse, & per cõsequens ipso iure nullam, iuxta ea, quæ in principio Præludior, num. 1. diximus.

Non obstat etiam, si quis dicat, eam renunciationem factã fuisse, litteris non expeditis: quia id solum probat, non tenei præfatum C. ad probandum illum titulum per litteras tũc expeditas: quod etiam nos fatemur.

4 Nõ itẽ obstat, quod Papa pfato C. cõcedit

c in c. postulat. inf. eo. d in c. cum cessante. de appell. n. 2. e in præcit. ca. postulat. Hi. col. 9. f de prob. lib. 6. g in d. c. postulat.

h c. 1. de donat. i & c. 1. de plus petitionib. k de simon. l uerbo non petenti.

m in c. i. no. str. sub. ff. de rescrip. n dec. 350. in antiq. q est 70 in li. de prob. in nouis. rub.

o iux. l. 1. ff. de iur. deliber. & c. de caus. de off. deleg.

cedit accessum ad cantoriā, & canoniā prædictas, cum clausula, *Etiā si ad illas nullum conuincium ius competierit*. quoniam id solum probat præfatum C. nō teneri ad probandum se habuisse ius uerū & canonicū ante has literas a sede Apostolica impetratū, & nos fatemur. At ex hoc non inferitur, non teneri eum ad probandum, sibi fuisse titulū coloratum a sede Apost. impetratum. Sicut, & petens restitūonem beneficii tenetur probare titulum aliquem coloratum, sūm glo. singularem, frequentius in scholis, & ab

a in cle. 1. de cau. poss. et propriet.

b in c. 1. de reg. iu. li. 6.

- 1 *Simonia est renunciare beneficio, ut alius renunciaret suo.*
- 2 *Simonia est ois renunciatio beneficii cum conditione, mō, uel pacto, quāuis non ea sit eo aīo, ut illi, uel illi detur.*
- 3 *Simonia sola realis excōdicat, et annullat*
- 4 *Simoniatorum Deum timentium consolatio non parua.*
- 4 *Simonia in ordine, & beneficio monstrū horrendum.*
- 5 *Simoniacus realis circa beneficia. & ordinis excōdicatus, & si celebrat irregularis; nec quarit ius in beneficio, possessionem, nec fructus, nec spoliatus restituitur, nec regula de irrenunciabili possessione gaudet.*
- 6 *Simonia ab utroque non completa hac mala non facit.*

c 2. inf. eod.

Quarta exceptio, quæ materiæ cap sedes & cap. ad audiētiā cū C si quam habet ante hunc accessum B. impetratam, uideri potest cum labe simoniæ impetrata. Verisimile namque uidetur, patrem dicti C. & A. uoluisse quidem, sed non potuisse impetrare accessum, aut regressum pro C. filio ad præfatas cantoriā, & canoniā, quæ erant patris dicti C. sicut impetravit regressum pro A. ad canoniā Ecclesiæ cathedralis B. in cuius tunc fauorē renunciavit pater p̄fati C. uel quia C. nondum erat proximus septēnio, uel quia Papa noluit alij, quā renuncianti

concedere illam. Quamobrē inter eos conuentum fuisse, quod sæpe fieri, credere par est, ut patet quidem dicti C. cōfentiret, regressum fieri præfato A. & ipse A. idem faceret præfato C. cū id faciendi opportunitas occurreret quā cōuentione facta, patrem dicti C. uirū, ut fama fert dexterum impetrasse illi prædictam cantoriā, & canonicatum, quasi certo modo uacantes, in hoc solū, ut dū illi, quali quali tit. C. in fauorem A. renunciaret, consentiente A. Papa, illi cōcederet regressum, uel saltim accessum.

1 Quæ si, ut præmittuntur, facta fuerunt, primo constat simoniæ labem in hoc negotio intercessisse. Simoniacum etenim est renunciare te beneficio tuo in alicuius fauorem, ut is suo renunciet in alterius fauorem, Quod post alios in Ench. Conf. latius probamus.

2 Ex quibus quidem colligitur, omnē sacerdotij, siue beneficii ecclesiastici renunciationem cum conditione, modo, uel pacto factam illicitam ac simoniacā esse. Tamen in renuncatione sola intentione animi facta, ut illi uel illi detur, locum non habere, latius, & clarius, quā hactenus alius, explicauimus anno superioriori in illo c. dilecto. post gl. singulārē,

Felin. § & S. Anton. quī clarius alijs loquitur quibus nouissime, adieciimus quædam in præfato Ench. Conf. 1. at cōstat, collationem per simoniam factam esse inutilem ipso iure, iuxta extrauag. Pau. Ergo legitima uidetur exceptio.

3 Cæterum, ut fideliter pro utraq; parte, quemadmodum initio sumus polliciti, dicamus quod maxime commendamus, quodque singularissimum est, nullam, si simoniam, neq; mentalē, neq; cōuentionalē, si modo alioq. non fuit realis, inducere tituli priuationem ipso facto, neque sniam excōicationis infligere, neq; a prædicta extrauaganti Pauli comprehendī, scđm interpretationem Curie Romanæ, quā prætorium Rotæ iā pridē sequi testat̄ Guillelmus Castaldor. 1. ponderando illam extrauagantem ubi rōdet multis, quæ citantur aduersā parre, cui fere omnes Scriptores adherent: ipse tamen libenter ab eis discedo, & præcitato Guillelmo accessu, dicēti hanc interpretationē a tēpore cōditoris uideri natā pp. piculū anido.

Cc marū,

marum, q̄ contraria inducit, q̄ dura di-
mis est, & ita animab. valde periculosa,
per q̄. pro dolor innumeri excōicati iu-
dicandi erant, & utulis suorū benefico-
rum vacui. Quā quidē decisiōe, ut do-
leo, tardius, q̄ uellē, vulgarā fuisse a Cas-
sadoro uiso Rom. rerum peritissimo,
ita gaudeo, eam affirmari ēt a Gomefio
viro uaria eruditione illustri, in illa q̄ō-
ne utilissima, q̄ duodecimo loco dispu-
tauit super regula de triennali possesso-
re. Nec parum lator, q̄ ipse quoq; arbi-
tror, cā ppria consolationis multorum
Deum ex animo timentū, quos partim
scio partim audio grauissimis scrupulis
angi, tum ob titulorum suorū nullita-
tē, tum ob excōicationem, tum ob irre-
gularitatem, per celebrationem diuino-
rū contractā, tum ob fructuū percepto-
rū restōem. Quæ tñ omnia cessant, s̄m
hāc auream decisiōem, a pijs oib. mea
snia, laudandā ob ea fundamenta, & cō-
tritorum solutiones, q̄ prædictos Cassa-
dor. ^a diligenter, ac docte scripsit. Qua-
re oēs Christi fideles ēt atque etiam de-
hortor primū ab omni simonia circa or-
dines, & beneficia, præsertim cōmitten-
da, tanq̄ ab horrendo quodam monstro
siue illa sit mentalis tñ, siue mentalis
& conuēntionalis, siue etiā realis, p̄ ea
quæ leguntur, & uisuntur in c. tanta. ^b
Eos autem quib. vel per ignorantia non
probabilē, siue uincibilem, ut Theologi
loquantur, cupiditatem, ambitionem,
uel alia humanam fragilitatem, uel etiā
malitia ea inquinari, pollui uel contingit
circa ordines, uel beneficia, hortor ut
circumspiciant nū ad dationem, uel re-
ceptionē rerum promissarum fuerit, p̄-
cessum. Quo casu sciant sniam excōica-
tionis incurrisse, & si ante absolutionē
celebrauerint, irregularitatem cōtraxis-
se a summo solū Pontifice deletibilem, &
nihil iuris in beneficijs, quæ per ea adep-
ti sunt, quæsiisse, & ad fructus restituē-
dos obligatos esse, per prauitatem secū-
dam Pauli extrauagantem, ^c quæ plane
cōis est omnium interpretatio. Immo
neq; possessionē illorū unquā habuisse
adeo ut ēt spoliati restitui nō deberent
d q. 33. est
in reg. In-
soc. IIII. gaudere. Quæ tria postrema nos pridē
Salmaticæ consulimus, & ideo postea
exhilarati, confirmatiq; fuimus legen-

tes apud eundem Cassador. ^e ea proba-
ri summo illi Rotæ Prætorio, q̄ ēt Go-
mesius ibi testatur. Si autē ad promiss-
orum dationem, & receptionem nō est
processum, sed sola mente conceptum
est propositum de cōmittenda simonia,
uel ēt ad uerba, pacta, & conuentionē
deuentum, peniteat quidem ex animo,
q̄ Deum mortifere offenderint, at non
angantur scrupulis excōicationis, non
item irregularitatis, non tituli nullita-
tis, non restituendorū perceptorum fru-
ctuum necessitatis. Quib. consequens
utique v̄, eos regula de triennali posses-
sore gaudere, q̄ in calce præfata q̄ōnis
12. dubitans sentire v̄ Gomefius, quā-
uis late contrarium teneat in q̄ōnis cor-
pore. Cuius tamen rationes per ea, quæ
in fine sentit, facile, mea sententia, dis-
solui possunt, diligenter expensā ratio-
ne illius regulæ, qua parte de simonia lo-
quitur, quæ in huiusmodi locum sibi uin-
dicare non uidetur.

4 Veruntū per hanc conclusionē p̄fatus
C. iunari non pōt, si uera sunt, q̄ pro ue-
risimilib. supra narrantur, qm̄ inter pa-
trē eius, & prædictū A. non solum mē-
talis & conuentionalis simonia interces-
sisse v̄, sed ēt realis. Etenim deuentum
fuisse v̄ ad dationē promissorum, cum
uterq; renunciauerit beneficijs, in q̄b. re-
gressus constituedus erat, & uterq; re-
gressui, uel accessui consensit, & super
ijs omnib. litera fuerunt expeditæ.

Neq; obstat id, q̄ ipse alias in hoc lo-
co respondit, nempe prædictam conclu-
sionem Cassador. intelligendā esse de
datione, uel receptione pecuniæ, siue
rei temporalis: ita ut donec ad illam p̄-
ueniatur, non censeatur incurfa excom-
municatio, neque pœna priuationis ti-
tuli iure ipso: licet peruentum fuerit ad
rei spiritualis traditionem. Ad quod fa-
cit, quod s̄m prædictam illorum senten-
tiam; titulus beneficij obtenti per si-
moniam conuentionalem non est ipso
iure nullus, propter hanc conclusionē.
Ergo illa non solum de simonia con-
uentionali tantum, sed etiam de illa, per
quam ad rei spiritualis traditionem de-
uentum est intelligitur. Non inquam,
hoc obstat, tum q̄ sine rei t̄p̄alis tradi-
tione, & promissione pōt interuenire si-
monia, ēt realis, ut paulo ante significa-
uimus,

*e in dec. 2.
de simon.*

*a in præfa-
ta dec. 5.*

*b inf. de si-
mon. c. si.
1. q. 7.*

*c tit. de si-
mon.*

ac. 23. nu-
me. 100.

uimus, allegando latius tacta in Enchi.
Confess. a Tum quia tunc demū simo-
nia conuentionalis, et cum traditione rei
spiritualis non facit simoniam realem,
cum ab altera parte tantum est facta tra-
ditio rei spiritualis: non autem cum ab utra-
traque. Licet. n. couetio simoniaca qua
promittit vnus renunciare beneficiū
suum in fauorem alterius, ut ille renun-
ciet suum in eius fauorem, non fiat realis
ex eo tñ q̄ alter renunciat beneficium
in fauorem alterius, quia non est com-
pleta ab utraq; parte: sit tñ realis, si et
ab altera parte idem fiat: quia ab utra-
que parte erit completa, & hoc iure sa-
cræ Pœnitentiæ prætorium utitur.

- 1 Gratia, cuius causa fuit impetratio nul-
la dolo ad id facta, eo tacito, est nulla.
- 2 Beneficiū uiuentis impetratio, quam pec-
catum.
- 3 Beneficiū amici impetratio, quæ videtur
dolosa.
- 3 Accessus, &c. ob solam renunciationem
dantur.
- 4 Dispenſatio transferēs monachum, quæ
nulla.
- 5 Dispenſationes ad contrahendum mul-
ta nulla.

Quinta exceptio est, q̄ C vñ tacu-
ſe in impetratione huius accessus
veritatem quandā, q̄ si expressisset, ne-
quaquam illū ei Papa concessisset, si q̄
1 fraudulenter ipse uel alius pro eo a
Papa impetrauit præfatam Cantoriam,
ſciens ſe nihil iuris impetrare, ſed ſolū
parare ſibi mediū quoddā, per q̄ Papa
deceptus penſionē, & accessum prædi-
ctos concederet. ſi enim hanc ueritatem
Papæ expreſſiſſet, non utiq; obtinuisset
ab illo prædicta, uel non tam facile.

b l. itaque
ſullo, ff. de
furt. c. 1. de
poſt. p̄lat.
c c. 1. de con-
ceſſ. p̄ab. cō.
reg. c. c. 20.
et alijs mul-
tis, quæ ci-
tat Dec con-
ſil. 398. in
cauſa.
o 3. except.
nu. 3.

Primo quidē, q̄ nemo dēt ex ſua ini-
quitate commodum reportare^b iniquū
eſt beneficia, quæ ſcis eſſe uiuētium im-
petrate,^c ſed C. aut eius pater prædictā
Cantoriam, cum ſciret ad alium ſpecta-
re impetrauit. Ergo propter illum titu-
lum non conceſſiſſet ei Papa, quod ipſe
abſque illo nō donaret. Verū abſq; illo
nō dediſſet ei penſionē, & accessum, uel
certe non tam facile, per ea, quæ dicta
ſunt^d ergo propoſitum eſt uerum.

Secundo, q̄ pater C. & præfatus A.

erant amici maximo neceſſitatis in uin-
culo coniunctiſſimi. Quod conſtat ex renū-
ciationib. mutuis, quas uterq; in alte-
rius fauorem ſecit, etiam conſentiendo
conceſſioni reſreſſum. Quod magnū
argū, & ſignum eſt amicitia, & fiducia.
at nō eſt amici impetrare ſibi beneficio
q̄ alius poſſidet, ut ſuū. ^e Imō ut audio
in hoc regno inimicus habetur, q̄ bene-
ficiū alterius uiuētis impetrat, quaſi cer-
to modo uacans. Ergo non eſt ueroſimi-
le, patrem prædicti C. impetraſſe Cantor-
iam hanc, & canonicatum, q̄ A poſſi-
debat, & quæ obtinuerat per renuncia-
tionē eiufdē patris, q̄ ex bullis A. aper-
te ſatis, ſuperque cōſtat, ſine conſenſu
ipſius A. Præfatum autē A. conſtat, im-
petitioni tali non fuiſſe conſenſurum,
niſi ad eum finē fieret, ut C. impetratio
ni illi renuncianti cōſentiret accessum
p̄ reſreſſu, quem pater eius renunciātū
conſenſurus fuerat. Et ita dolosē vñ
facta hmoi impetratio: dolus autē, & fra-
nemini patrocinari debent. ^f Ergo li-
cet prædictus C. oftendat hmoi proui-
ſionem, quia tñ nunquā oftendit, hmoi
fraudem Papæ fuiſſe narratam, ſemper
ipſius literæ ſubreptitiæ erūt, & nulla.

c arg. mul-
torū parag.
c. 1. 13. q. 2.

ſc. ſedes A
poſt inſ. eo.
c. c. ex te-
nore, de for
comp.

Tertio q̄ Papa hunc accessum ei cū
penſione non conceſſiſſet, aut certē nō
facile, ſi huius ueritatis conſcius fuiſſet
Ergo conceſſio inutilis fuit. g.

g c. poſtul.
inſ. eod.
h c. uerita-
tis, de iure
iur. c. c. 1.
de poſt. p̄l.
i Matib. 10
k relatum
in c. ex me-
rit. 6. q. 1.
l in ca. 1. de
poſt. p̄lat.

Quarto, q̄ Papa ſimplicitatis eſt ami-
cus, ^h & nouit illud Euangelicum ⁱ *Esto
te ſimplices ſicut columba*. ^k Ergo apud
eum non plus, ſed minus poterit dolus,
quam ſimplicitas: Quod ſatis ipſemet
teſtatur ^l at ſi pater prædicti C. & præ-
fatus A. ſimplicitiſſimis animis, & candi-
dis petiſſent a Papa, ut dicto C. conce-
deret penſionem cum accessu ad præfa-
tam Cantoriam de cōſenſu A. eius poſ-
ſeſſoris, nullatenus ſine renunciatione
annuiſſet, quod ex Curia pater tylo, &
ſupra eſt dictum. Ergo ſi ſciuiſſet, eos
per dolosam impetrationem beneficij
uiuentis, & eius allegationem querere
penſionem illam cum accessu, minime
illa ei conceſſiſſet.

4 Quinto q̄ alias conſulimus, diſpen-
ſationē Papæ per q̄ ſua Sanctitas reli-
gioſum ordinis Mendicantiū, uel alte-
rius transferret in canonicorum regula-
rium: eo quod habitu ſui ordinis omiſ-

fo, apostata factus incedebat, subreptitiam, & penitus inutilem esse, si habitū ille suum in hunc finem tantum omisit ut per hoc Papæ moueret clementiam, & hanc fraudem minime detexit. ^a Pro quo facit illud singulare dictum Augustini. ^b *Non est danda uia seruis domini, & facilius potest eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores.* Per q, & alia multa non possum sine stomacho scribere in quosdam, qui sibi Romanas res scire uidentur eo, qd q Romanæ sunt, sciunt, cum tñ causas quaræ fiunt minime norint. Quorum, aliqui consulti a religiosis de modo impetradi facili, quo liceat eis mutare ordinem, & habitum, rñdēt, oportere illos prius habitū temere relinquere, apostatas fieri, & excoicationes incurrere grauissimas. Alij uero consulti, quō impetrabunt dispensationē contrahendi matrimonium in secundo gradu æquali lineæ, uel tertio, rñdēt si prius matrimonium facto contraxerint, & consummauerint. Contra quod nuper Sacros. Conc. Trid. ^c statuit, ut non dispenseretur in matrimonio scienter contracto in gradu prohibito, si contrahentes illud consummare ausi fuerint, ea, ut credimus, rōne, qd multi consummabāt, quo facilius eū eis dispensaretur. Alia item id genus similia multa rñdēt, parum considerātes, qd ijs casib. non solum oportebit mentionem facere omissionis habitus, & contracti male matrimonij scienter, sed et fraudis, qua grauius peccando sunt usi, ut benignior in eos esset Rom. Pontif. Alioquin enim hmoi indulgentiæ, & dispensationes ipso iure inutiles erunt, apud Deū quidem, qui omnia nouit, & in foro conscientie simpliciter, apud homines aut tñ si, & quatenus ea fraus probari potest, in iudicio si quidē humano de non existētib. & nō apparētib. idē iudicam⁹. ^d

Sexto, qd nisi teneamus hanc de qua loquimur, expressionē esse necessariam, paratur uia, ut quicunq; uoluerint, facillime cuiunque uolet regressum concedat, qd pensionē Dicam. n. ei, cui uoluerō constituere pensionem, Impetramus beneficium a Sede Apost. tanquā certo aliquo modo uacans, & postea recuncia illud mihi, reseruata pensionē aliqua accessu, cui ego consentiam. Per

quæ unq; oia probatur, qd accessus fuerit, & est subreptitius, ac consequēter ipso iure nullus. Quod si C. contendat ea, quæ supra pro uerisimilibus narrata fuerunt, nō posse probari, meminerit ipse, aut certe illi, qui eius partes suscipiant, omnia esse nuda, & aperta Deo, qui digna factis rependet. Meminerimus item nos omnes illud Euag. ^e *Quid prodest homini, si mundum conuersum luere e. Matt. 16. c. relat. in c. Meutha⁹ de de sim.* anima uero sua detrimentū patiatur.

- 1 Expectatiua perditur quasito alio incom patibili.
- 2 Ius ad rem facilius, quā in re perditur.
- 3 Renunciatio iuris ad rem, ut sit facilius quam iuris, in re.
- 4 Ius semel extinctum non reuiuiscit, extincta extinguendi causa.
- 5 Intellectus clem. gratia de rescript.

Sexta Exceptio, quæ seruit. c. in nostra, & c. ad audientiam, inf. eod. est, qd C. postquā habuit hunc accessum, & antequā locus esset illi, obtinuit, & nūc possidet Archidiaconatum Ecclesiæ B. quem constat esse dignitatem in Ecclesiā Metropolitana. Constat item Cantoriam, de qua contēditur, Ecclesiæ D. esse dignitatem, quod in literis pñctū accessum cōtinētib. asseritur illis uerbis. *Ad cantoriam, qua inibi dignitas, non tamen maior post Pontificalem existit.* Constat autē duas dignitates esse incompatibiles, adeo ut per ademptionē secundæ prior perdatur ipso iure, c. de multa, de præb. & extrauag. exco. Ioā. 22. constat itē eum, qui habet gratiam ad beneficium uacaturū, si acceperit aliud, qd eū iure retineri nequit, gratia illi renunciare uideri. Casus illi singularis in clem. gratiæ, de rescript. Cuius uerba sunt quæ sequuntur. *Gratia ut de dignitate, uel beneficio cur. ito tibi prouideatur, renunciare uideris, si ante ademptionem eiusdem, aliud beneficium pacifice assequaris, quod simul de iure cum dignitate, uel beneficio, uirtute dictæ gratiæ debita retinere non posses.* Cuius summa secundum Ioan. And. & communem est. *Expectans beneficium perdit gratiam, si consequitur, aliud quod cum illo, quod expectat de iure tenere non potest.* Quod pro cedit, etia si sim beneficium per ordinarij

a arg. c. postul. c. eorū, qua ibi traduntur, inf. eo. et eorum, qd sup. in excep. 3. nu. 3. adduximus.

b ad Aucl. episc. 76. re latum in c. legi. 15. q. 1.

c scilicet 24. c. 5 de ref. mat.

d l. duo sūt Titij. ff. de test. tut. c. ca. sacerdos de off. ord.

dignitatem, vel beneficium curatū obtēta: non sic in mandato generali ad quęcunque beneficia. Quia qñ mandatū est gñale ad quęcunque; beneficij, poterit uacare aliquod beneficij simplex, quod si mulcū alio de iure poterit retineri, & ideo per allequitionē beneficij, ēt curati, talis mandatarius suę gratię renūciare non vī. Denique pro nostra conclusionē facit, q. Cald. ^a & Card. ^b cōter accepti, tenent unum modū, quo expirant literę beneficiales, esse adeptionē beneficij repugnantis, & imparibilis cum beneficio expectato. Quod ipsum ēt tenet Pet. ab Anch. ^c Cosmas, ^d Petrus item Rebus. ^e Qui etiam in tractatu nominationis, ait ita finiri literas beneficiarias renunciatione tacita, sicut expressa. ^f Per quam tacitam ēt comprehendit adeptionem imparibilis. Idē §. qđ si qđ, tradit etiam Matthæus Pacus, de mandatis Apostolicis. ^h

tia ac doli capax non est talis nature naturalis, & diuino a beneficio repellitur, Qui ois, cui beneficium ecclesiasticum donatur, constituitur legatus, & deprecator, siue intercessor inter hoīes mortales, & Deū immortalē, ad deprecandas ab eo culpas, quas passim contra sanctā eius maiestatem, quę nunq̃ non accipimus, iuxta mentem Alexand. I. ⁱ in illis verbis memoriam dignissimis, *Sacerdote, pro populo interpellam, & peccata populi comedunt, quia suis precib. & oblationib. ea delent, atque consumunt.* Et iuxta mentem Grariani ^k ibi. *Qui ordinatur intercessores pro populo ad Deum paratur.* Et est text. antiquior, ^l ibi, *Si repropitiaret delicta populi, & m̄ ibi Ut offerret dona, & sacrificia pro peccatis.* Et hoc est officium propter, quod dicitur dari beneficij. ^m Nam & post hæc scripta probauimus in Enchi. de orat. ⁿ de cens, & necessarium fuisse insinuere eorum, qui inter Deum, & populum esse mediator, quique quotidie populi nomine Deum laudando pfallere, & gratiam Dei, & precando, & sacrosancta sacramenta ministrando in populum deuiare, & vicissim gratias eiusdem nomine suę maiestati rependere curaret. Id quod postea P. nernsius confirmamus. ^o At omnis, qui prudentię, ac doli nō est capax, iure ipso nature ineptus omnino est officio eiusmodi, iux. illud Per sij ethnici, quod utinam alta mente verfaremus omnes orthodoxi, saltem Deo dicati.

Publica lex hominum, natura que continet hoc fas.

Ut teneat vetitos rescitia debilis actus.

Nam & contra iura natura: erat, ignariū penitus herbarum fieri pharmacopolam, iuxta illud eiusdem.

Diluis helieborum certo comescere, pūsto Nescius exaruit.

Contra item eadem iura est, agricolam qui neque polum Arcticum, hoc est, Septentrionalem, neque Antarcticum, hoc est, Meridionalem nouit: neque regiones terrę, aut tractus maris uidit, nauis gubernacula suscipere, iuxta illud eiusdem.

Nauem si poscat sibi peronatus arator Luciferi rudis, exclamat Melicerta perisse Frontem de rebus.

a in repe. c. mandatum col. 4. Serf. circa materia infeo. b ibi. q. 1. c consil. 52. circumspēct. col. 2. d in Prag. tit. de colla. §. qđ si qđ, Verb. temp. e in concor.

- 1 Beneficij Ecclesiastici nō est capax prudentie, incapax.
- 2 Beneficiarij officium magnum, & quoddam iure nature nemo, quam non nouit artem exerceat.
- 3 Beneficia puero conferre, existente adulto idcirco malum.
- 4 Beneficij collatione facta prodigo supplicari posse.
- 5 Infans præsuntur imprudens, doli minime capax.
- 6 Infans stipulari nequit, potius quia iudicio caret, quam loquelā.
- 7 Loquuntur, qui sine iudicio, non loquuntur ut furcosus, & infans.
- 8 Infans legitimari potest, sed non consentire illi.
- 9 Legitimationi cito non contradicens, consentit.
- 10 Fine prohibito, quę media censcantur prohibita.
- 11 Infanti concedi expectatiua, est contra iura, sed non natura.
- 12 Expectanti capacitas, quando tempore data habenda.
- 13 Infanti, ut censetur defectus iudicij sublatas.

Sextima Exceptio, quę huius c si qñ, materiam tangit est, quod beneficij conferri non potest ei, qui pruden-

in Epist. 2 episc. per diuersas reg. const. vel in cap. p. sacerdot. 1. q. 1. m. princ. 49 d. l. ad Hebr. c. 2.

m cap. 7. n in c. si hoc tit. lib. 6. oc 2. m. 2.

p in ca. 22. eiusdē Enchir. Miscel. lan. 61.

a in summ.
Verb. benef.
§. beneficiū
demū eccle
siasticū,
uer. cōferre
autem.
b in c. super
in ord. n. de
prab.

c ex ses. c. 6.
in Decr. de
resor. c. 6.
d in c. cum
adco. nu. 10
de rescrip.
e num. 4
f quaest. 88.

g §. pupi. in
st. r. de inu-
til. stip.

h ibi. nu. 8.
i in princ. l.
1. ff. de uer.
oblig.
k ff. eod.
l iux l. fan-
cinus. C. de
Senatus cōs.
Treb. h. ibet
noce. carere
furiosum.

4 At maiore rōne contra ius naturale fuerit discretione, ac prudentia carenti tantā imponere, pūnciam. Pro quo facit illud Tho. a Vio, ^a quod ē anno superiore ^b citabā, videlicet non solū inexcusabile, sed intolerabile uideri, q̄ exstiterit adultis idoneis beneficiis ecclesiastica pueris cōferatur, pp̄ hoc minus intercedēdi ad Deum eis annexū. Quod utinā tanto affectu a praelatis ætatis nostræ in usu acciperetur, quanto cum animi iudicio uero ille hoc dixit. Hoc nostrum desiderium post aiginti annos placuisse Sacrosancto Concilio Tridentino constat, ^c quod ita inquit, Nullas prima consensu rōtatiū aut ē in minorib. ordinibus constitutus ante decimum quartum annum beneficium possit obtinere. Deniq; facit, quod Bal. ^d & Fe lyn. eū sequuntur ^e & Steph. ad Capell. Thol. ^f satis affirmarūt supplicari possē se a collatione Papæ conferentis ēt scienter beneficium ecclesiasticū infanti, furioso, uel ei, cui bonis interdictum est. Cuius decisionis rō nulla reddi pōt efficax: nisi illa, quod, si hi iure diuino naturali, sup̄ quo Papa non facile dispensat, sunt ad illud habendū inepti pp̄ discretionis & prudentiæ defectū. ex quib. oib. habemus iurē naturæ ineptum esse beneficio; q̄ prudentia caret. At C. nō erat prudens, & doli capax, quo tpe is accessus fuit ei concessus. Nam, ut in literis illam continentib. asseritur nondū erat septenis, sed solum in septimo anno, uel circa ætatis suæ cōstitutus, & constat, infāntē iure p̄sumi non esse prudentem, neque doli capacem, ut ait quidā lex in his uerbis. ^g Nam infans, & qui infantie proximus est non multum a furioso distat, quia huiusmodi ætatis pupilli nullum habent intellectum. Et quamuis per uerba, quæ postea subsequuntur significetur pupillū proximum infantie posse sibi stipulari, tñ de infante contra dicit, q̄ glo. ibi recepta tenet, m declarat Ang. ^h & affirmat cōis opinio, attestantib. id Socino, & Ias. ⁱ & probatur p l. 1. & l. mulier. ^k Cuius potior ratio est, quod caret consensu, & iudicio, q̄ loquela, cum passim iudeas infantes fantes, & loquentes. Nisi dicas eum non loqui, qui sine discretione, ac iudicio loquitur, ^l Quod ibi Bal. nu. r. adnotauit.

quodque vñ in causa esse, cur non legis apud Iuriconsultos, infans si fari pōt, si cut pupillus, si fari pōt? ^m Facit q̄ licet fm̄ receptam sententiam infans legitimari possit tñ legitimatiōis confenire nequit fm̄ Azonem ⁿ quod alij aut non requiri ut Bar. ^o Alij uero requirūt, sed sufficere ratificationem. ^p Et tradit Salyc. ^q & Dec. allegans alios ^r addidit quæ illam ratificationē colligi, cum primum infans grandior effectus eam rescierit, neque contraxerit per glo. singu. ^s Quasi diceret intra infantie tempora id efficere non posse.

Ex quib. iterū habes præsumi iure, infāntē prudentia carere. Quod si coniungas cum eo, quod superius est probatū, scilicet prudentia carentem, iure naturali diuini beneficij incapacem esse, facile colligas, præfatam C. tempore, quo is accessus fuit ei concessus, iure nature ad Cantoriam præfatam inhabilem fuisse: quandoquidem infans erat.

Huic tñ exceptioni duo vñr maxime rñderi posse. Alterū ē, dicere per dicta probari quidē non posse infanti, neque alij prudentia oīno carenti, conferri beneficium purē; ita ut ius in illo quatur perfectum: sed non probari, quod non sub conditione conferri; ita ut ius tñ quoddam ad rem, & quædam spes illud tempore, quo fuerit habilis habendi ea acquiratur: & quod per hunc accessum non ius in re, sed ad rem huiusmodi fuit præfatio C. quæsitum.

Alterum est, q̄ Papa sciebat C. fuisse infāntē, quo tpe is accessus ei concessus fuit, & ita ius illud dispensare. ^t Et utraque ratione facit, quod sufficit, impetratem habilem tempore, quo impletur conditio, & beneficium acquiritur, licet tempore impetratæ prouisionis cōditionalis, uel mandati de prouidendo sit inhabilis. ^u

6 Contra tamen rñsonem priorem facit trita illa regula. Quod sine prohibito, omnia media, per quæ a t̄ illum perueniunt, censentur prohibita, ^x & est aptus ad propositum casus in cap. tuæ, & l. oratio. præcatis, l. q̄ sponsalia non pñt inter illas personas contrahi, inter quas matrimonium est prohibitum. Ergo neq; poterit expectatiua, quæ sponsalib. est similis ei, qui non est beneficij capax, & cum

m l. pup. ff. de acq. uel amit. hare. n in summ. de emācip. liber.

o in l. inbe- mus, eius- dem, tit.

p auct. quib. mod. nat. ef- fic. §. & ge- neraliter.

q in præc. l. inbeamus. r consil. 55. col. 4.

s in l. adop- tionib. verb. non contra- dicendo. ff.

de adop. t l. quidā consulebat, in fin. ff. de re iud. & l. idē Vlp. §. 1. de excus. tu

to. cum alijs quæ conge- runt Fel. et Dec. in ca. ad hac. inf.

eod. & in c. cū inter, de except.

u ca. eicus, fm̄ cōem in tellectū. de præb. li. 6. et decis. Rota

857. in an- tiq. & Oldr. conf. 57. & Cassador. in decisio. 3. de præb.

x c. tuæ, de proc. nam de cōst. et l. oratio. ff. de spons.

quo coniugium spirituale non contrahi
tur, concedi. Et licet rñderi possit, illā
C. si rector regulā tunc demum pcedere, cum in re
prouincia. prohibita, & mediū ad eā perueniendi
b. conf. 194. eadem rō prohibendi militat, non autē
cōsideratis qñ diuersa sñ Cynum, quē sequitur Sa
serb. colū. lyc. ^a & Alexan. ^b Quod est in causa q
pen. & fin. multis iurib. sit locus in matrimonijs, q
lib. 2. bus tamen non est in sponsalib. Et
c. iux. c. 1. §. quis, in quā, hoc rñderi possit replicari
1. de spons. tñ ē poterit, q in proposito nostro ea
imp. lib. 6. l. de ratio vñ militare in expectatiua, &
folet. ff. de puisione pura Defectus etenim pru
dentia, ac iudicij non solum impedire
infal. si qs vñ ius in re, sed et ius ad rem in spiritua
officiū. ff. de lib. beneficijs. Cuius rei argumentum
rit. nap. et l. vñ esse, q nūq̄ furiosus concedit expe
præsidijs, de statutiū Rom. pontifex, sed neq; infan
reb. cred. & ti anniculo, ut arbitror, unq̄ concessit.
gl. sing. cle. Pro qua replica facit, q licet multa iu
1. de consan. loquentia de matrimonio non cōpre
hendant sponsalia: tñ cap. dilectus. ^d q
uerb. contra iuncta gloss. habet, amentem non posse
here. Et tra contrahere matrimonium, sponsalia cō
dit Bald. in tinet, secundum glo. ^e
l. pen. §. do 7 Quamuis autem sic replicari possit
tere. in si. ff. nihilominus tñ ut potius, q sentio, q id
nequis eum q cām C amici iuuat, dicam, uerius ui
qui ius, & deri infantem prudentia carentē, & nō
præcit. l. uni dum clericatu insignitū, nō esse natura
ca. col. fin. li iure incapacē expectatiuā ad benefi
Ser. & per cium ecclesiasticū habendum tpe, quo
hos determi ad id satis prudens erit. Et iō posse illi
natur. C. si cōcedi, per indulgentiā, & dispensatio
rector pro. nē a Pōtifice de potestatis plenitudine.
uincia. Videtur tñ secundō nūq̄ id Rom. Pon
d de spons. tific. concessisse alicui, nisi forte aliqua
e Ser. con. de maxima causa, & alicuius maximi ui
sensu. ca. 1. ri filio. Qm̄ primo, licet id non sit con
de spons. h. tra rōnem naturālē oīno necessariō in
6. et satis rē ferentem, illud esse malum ex solis legis
tit gl. in d. c. naturæ principiis: est tñ contra rōnem
dilect. quib. naturalem ferē id concludentē. Secūdo
nemo cōtra quia id cōtra legē humanam, eandemq;
dicit. 8 sanctam est. Qm̄ sñ iura cōia expe
far. c. propo. ctatiua ad beneficium ecclesiasticum nō
sunt, de cōc. conceditur nisi clerico. ^s At infans iu
f. h. et l. prin. re communi ab omni ordine, etiā pri
ceps. ff. de mæ tonsuræ arceatur. ^h Facit regula can
legib. cell. ⁱ quæ habet, eandem ætatē esse ne
g. c. cū adeo cessariam ad impetrandam expectati
de rescri. q uam pro Canonica ecclesiæ cathedra
de expecta. lis, quæ requiritur ad habendum illam.
uina loquū Facit etiam, q sñ cōem sententiam, qñ

subreptio cōmittitur in impetratione,
nō solum tps collationis, sed et datæ ex
pectatiuæ consideramus, quo ad capaci
tatem, ^k sñ cōem intelligendi modū,
quem probat Pan. ^l & alij quos refert,
& sequitur Fel. ^m & Ludouicus copio
sius ⁿ & Matthæus Pacus. ^o At infans
ad quācunque beneficia est inhabilis, &
ideo etiam si in genere impetret literas
ad beneficium uacaturum, subreptionē
committit. Ergo in expectatiua ei con
cessa data est consideranda, quo ad ca
pacitatem, quanto magis cum in specie
aliquam dignitatem impetrat, sicut præ
fatus C. qui accessum expectatiuum im
petrauit ad præfaram Cantoriam; cui
magnum regendi spiritualia onus ineli
bit, quo casu secundum omnes attendi
tur etiam tempus datæ quoad capaci
tatem. Ex quibus liquido colligitur cō
tra ius humanum saltem esse expecta
tiuum concedere infanti. Tercio ui
detur Pont. Max. cum præfato C. hunc
accessum concessit, quia sciebat eum es
se infantem, & nondum clericatu insigni
tū, dispensasse cū eo super ætate, ac cle
ricatu. Quia sñ ea, quæ dixi defectus
hic non est iuris naturis, ac diuini, sed
humani. Et quando princeps supremus
efficit aliquē actum scienter contra ius
suum humanum, vñ in eo dispensare, p
ea, quæ supra in secunda respōsione da
ta contra exceptionem hanc citabam.
Videtur tñ præsidium hoc prodesse qui
dem posse præfato C. quo ad defectum
ætatis & clericatus, non autem quo ad
defectum iudicij naturalis, de quo non
meminit Papa: immo, ut in sequenti
Exceptione dicā, contrarium præsuppo
nit, & de multis impeditis, alio sub
blato, alia manent. P Et ita inferri ui
detur, hanc exceptionem concludere
aduersus præfatum C. nisi probet se,
aduersus præfatum C. nisi probet se,
cum infans esset, præter communem
infantum legem, & consuetudinem,
infantem fuisse, hoc est, discrete loquen
tem: aut certe nisi probetur, eum lon
ge plus tunc, quam alios infantes sibi
æquales sapuisse.

Frāc. c. 2. de
inst. et c. ex
lit. de transf.
he. si. de tē.
po. ord. li. 6.
i. 17. cū glo.
sub fi.
k. c. si eorē
po. de rescri.
lib. 6.
l. c. dilectus.
2. de prob.
m in c. cam
te. inf. eod.
col. pen.
n in illa ele
ganti differ
tatione, de
mā. d. Apof.
fol. 22. & se
quentib. dñ
3. 4. & 5. so
lutionē ex
plicat.
o in 4. p. de
mā. d. Apof.
au. 48.

p l si domus
ff. de serui
tutib. & ba
cum infans
norū, præd.
infantum
rū, de aut.
& usu. pal.

- 1 Proxima causam finalem, & mentem
disponentis indicant.
- 2 Prudentiam anticipatam in infante, iux
autis indicata.

in his autem litteris, non affirmat Papas; sed ait, sibi affirmatum esse. Ait enim fide dignorum testimonio id accepisse.

7 Et in specie, quod verba huiusmodi proœmialia Papæ impetrantem laudantis non probent, tenuit antea nos Franciscus Nazarius a Ripa, vir utique doctissimus: ^a

8 Non obstat secundo, si dicas, Probū b tractasse illam clausulam, quæ quotidie in litteris ponitur Apostolicis, scilicet:

Vita, ac morum honestas, aliæque laudabiles probitatis, & virtutum merita super quibus apud nos fide digno commendaris testimonio, nos inducunt, ut tibi reddamus ad gratiam liberales. Et deinde num. 23. dixisse non teneri exequutorem ad verificanda illa in illo proœmio contenta: immo neque volentes probare contrarium audire debere. Quod ante ipsum Albericus affirmavit in dictione, Vita.

& Compostellanus, c quod etiam Petrus Rebus. vir adamussim doctus asseruit. d Non inquam, hoc obstat: quoniam fateor, per huiusmodi proœmia, neq; per illam clausulam, si est idoneus, vel: Si est virtutis studiosus. quod est forius, non dari formam vllam procedendi exequuto ri, neque præstari ei necessitatē vllam inquirendi, vel verificandi contenta in proœmijs, vel sub talibus conditionibus per verba de præsentis conceptis, per doctrinam illam Innoc. communiter receptam, e & gl. magnā. f Quamvis secus res habeat, quando per verba temporis futuri huiusmodi; Si repereris idoneum si virtutis studiosum inuenieris, & id genus alia. g Quorum ratio illa est, quod priore casu instructionem continent, non conditionem, posteriore vero gratiam efficiunt cōditionalem.

10. Quod palam Alber. in illo verbo, vitā docet, & Panorm. communiter receptus, h & alij, quos retulit Felyn. i verific. tertia conclusio. Sed aliud est dicere non teneri exequutorem ad purificanda prius, quam conferat, contenta in proœmijs, & huiusmodi cōditionibus de præfenti; neque teneri ad admittendā probationem contrariam; aliud est dicere, illa nō debere esse vera. Prius fatemur, cum his, quæ allegantur in argumento. Posterius autem negamus, per superioris adducta.

11 Neque placet, quod Petrus Rebus. ait in præcitato loco, solum ad ornatum ea verba in proœmijs poni. Tū quia nullo auctore id protulit, nec videtur potuisse proferre decenter. Tum quia ipsimet Pont. Max. aiunt se moueri ad faciendas gratias per contenta in illis proœmijs, quod tamē falsum esset, si ad solum ponerneretur ornatum. Tum, quod omnia præallegata de proœmijs destruunt ipsius dictum. Quibus addi possent ea, quæ Romanus scribit, k & Alexand. l cum eo; quod etiam tradit Ias. m & Gomeſius, n quæ tamen veluti parum necessaria omitto.

12 Tum quia contra illum facit, quod Papa transgrediendo suas leges sine vlla causa, peccat, o quod non solum ad honestatem, sed etiam ad iustitiam referendum esse, Dominicus ibi iuste dixit. Nā quod habetur in l. princeps. p Principem solum esse suis legibus, verū est, quoad vim coactiuam: non autem quoad vim directiuam: vt tradit S. Thom. q Verum item est quod ad potestatem tollendi eamto tam, vel partem, vel relaxandi eam quo ad aliquem cum oportuerit, non autem quo ad alias.

13 Nam licet relaxatio sine causa facta, teneret, peccaret tamen eam faciendū, secundum eundem S. Tho. vbi sup. Non tam quia suam legem transgreditur, quantum quia contrahent illi legi naturali. p. tere legem quam ipse iubetis. quam rem subtiliter, & eruditē de more iunior Thom. ibidem tractat, quam etiam nos latē olim Salmantica ibidē, dum decreti interpretandi munere fungēremur, confirmauimus. Quamquam Card. Alex. and. sibi quodammodo contrarius aliud dicere videri potest ibidē. Cum ergo in dubio princeps nō sit præsumendus peccare, sicut neque quiuus alius, r & data veritate eorum, quæ in proœmijs litterarum Apostolicarum, Se des Apostolica ponit, peccatum eorum excusetur, tam qua parte suas leges transgrediuntur, quam qua parte ipsi ab incogitantia excusant, consequens est proœmia oportere verā esse, vt gratia valeat.

14 Neque obstat tertio, quod Innoc. s dixit, peccatum impetrantis non efficere gratiam subrepticam. Neque quod Panorm. dixit, t collationem beneficij ab

k cōs. 180. si admittim.

l cōs. 42. col. 5. li. 1. et cōs. 55. i pri. eolib.

m in l. si p. a. tho. quo p. nam, sub fi. C. de pact. n in q. 1. de annali pos. seffore.

o p. ca. iust. est Principē suis obtepe. rare legib.

p ff. d. legib. q. 1. 2. q. 96 art. 5. ad 3.

r l. merito, ff. pro socio. regul. es. l. de reg. iur.

s in c. propo. suit. de concess. praben. nu. 3. & 4. t in c. si. de præsumpt.

ab executore Papæ indigno factam, valere, quamvis collatio ab ordinario facta eo casu inutilis esset. Non, inquam, hæc obstant. nam fateor cum Innoc. non omne peccatum impetrantis gratiam reddere subreptitiâ, sed ex eo non sequitur proemia, quibus Papa nititur, nõ debere esse vera. Fieri enim potest, me vnum, vel alterum, vel plura commississe peccata, & nihilominus morum honestate, & virtutum meritis ornatũ esse. Siue quia virtutes non sunt connexæ, siue quia non ad illum sensum, vt quis nõ possit multarum virtutum opera efficere, aliorum vitiorum opera exercendo, iuxta ea, quæ latè alibi declaramus. ^a

*a in c. fra-
tres nu. 92.
de pen. d. 5.
b in illo c. fi.
c in c. 1. sub
fi. de re iud.
d illo c. fi.
e col. 9. et 10
f col. 20. tit.
de proben.
g in cons. 4.
de accusat.*

Quod autem Panorm. ^b dixit, cotrexissè videtur, ^c quod etiam Felyns. ^d adnotauit, duobus validis argumentis ipsius dictum merito destruendo, ^e pro quorum omnium confirmatione facit consilium Cald. ^f Quod serè ad verbum reperitur, ^g vbi determinat, impetratio nem mandati de prouidendo ab eo, qui criminis infamia laborat, esse nullam, & per consequentiam prouisionem illius virtute obtenant.

Denique pro hoc facit, quod etiam ipse Petrus Rebuffus, qui maxime, sed breuissimè contra nostram exceptionem allegauit præfatus C. potest, subdit proemia vera esse debere, saltè quo ad hoc, vt eorum falsitas non reddat impetrantem inhabilem ad gratiam, quæ sit ei, at proegium harum literarum, & illa verba. *Praemissorum indiciorum intuitu*, tale quid continent, vt eo existente falso, in habilis fuisset præfatus C. ad hanc gratiam, per ea, quæ supra ^h adduximus.

*h in dist. 7.
Exceptione
num. 3.*

Cum ergo habeamus primâ causam huius accessus concedendi finalem, vel certè talè, quæ magnopere Papâ ad eũ concedendum mouit, fuisse indicia virtutis, quæ in præfato C. adhuc infante resplenderunt. Cumq̃ue habeamus illa indicia nihil aliud esse potuisse, quâ prudentiam quandam, quæ Dei benignitate, atque bonitate præuenit ætatem. Cumq̃; habeamus huiusmodi indicia, & prudentiam præsumi abesse homini in illa ætate, consequens planè videtur, eum teneri ad ea probanda, & quod nulla est p̃dicto C. ab hac exceptione euasio, nisi clara eorum probatio, quæ ra-

men adeo quibusdam videtur difficilis, vt contrariorum indiciorum ostensio per quam videatur facilis.

1 *Expectatiua dicentis se scholasticum, cum non sit, nulla.*

Nona Exceptio, quæ materiam e. postulati infr. eo tangit, est, quod præfatus C. in prædictis litteris vocatur scholaris, & ita oportet, eum datæ litterarum tempore talem fuisse. Determinatio est Speculatoris, ¹ quem probat ibi Ioan. Andr. in additio & Panorm. ^k quod ratio manifesta probat. Quoniam vt in illo c. fi. ait Panorm. facilius obtinetur gratia qualitate illa expressa, p̃ ea, quæ notat Innocen. ^l & omne expressum, quo tacito gratia non fuisset obtenta, saltem ita faciliter, reddit has litteras vitiosas. ^m Facit quod Felyns ibi affirmat contra Dominum Antonium, ⁿ scilicet gratiam ad aliquod beneficium habendum impetratam subreptitiâ esse, si falso dixit impetrator, illud beneficium a se fuisse donatum. Quod verum quidem est, non tamen id ibi dixit Dominus Antonius, sed longe aliud, scilicet, gratiam impetrantis secundum beneficium non esse subreptitiâ ex eo, quod falso dixerit primum, quod habebat, a se fuisse fundatum, quoniam hoc superuacaneè additũ fuit, nec quidquid videtur mouisse principem ad facilius concedendum. Cuius etiam decisionis ratio pro præfato C. facit, si satis expendatur, quando quidem expressio illa, quod scholas iam frequentabat, nõ fuit superuacanea, immo multũ mouit principem ad hanc gratiam concedendam. Quapropter ab hac exceptione non potest dictus C. liberari, nisi se probet discere iam in scholis cepisse, tempore datæ huius accessus.

*in tit. de re
script. p̃sen-
tatio. S rone
aut iperrã-
tis, vers. sed
ibi scribit.
k in cap. fi.
col. 1. de præ-
sumption.
l in c. cū in
cunctis. de
elect.
m d. c. postu-
lasti. cū ibi
adnot. atis p̃
Hosti. Pan.
c. cōm, c. cō
allegata in
4. Exceptio.
num. 3.
n in c. litte-
re. de dila-
tioni. col. 2.*

- 1 *Mente captum esse quem septem modis probatur.*
- 2 *Papa non intendit conferre beneficium bonis interdito.*
- 3 *Papa solus dispensat, hoc ipso, quod sciens contrarius agit.*
- 3 *Clausula supplens defectus, non extenditur ad naturales.*
- 4 *In natura nulla dispensatio, siue indulgentia.*

dulgentia humana, tollit.

- 4 Furoris exceptio electo i Papā obijcitur.
- 5 Furiosus, & mente captus pares.
- 5 Mente captus genus furiosus, & demēs quietus eius species.
- 6 Furor vel demētia, & impedit effectum expectatiua.
- 6 Capacitas beneficii quo tempore adesse debet.
- 7 Conditionis impleta tempore habilitas acquisituri requiritur.
- 8 Electus cum eligitur, & confirmatur, debet esse habilis.
- 9 Excommunicatus acceptat beneficium quod ei conferri nequit.
- 9 Excommunicatus solum querit titulum quo ad regulam de triennali.
- 20 Mandatum de providendo perditur ob irregularitatem.
- 10 Ius ad rem, sed non in re perditur per inhabilitatem sequentem.
- 11 Expectatiua ob quam inhabilitatem perditur.
- 11 Expectatiua per matrimonium, sed non sponsalia perditur.

a conf. 3. li.

7. & cōf. 54

lib. 1. nu. 3.

b in Sūtēsu

riof. instit.

q. b. non est

permis. face

re testam.

c in cōf. 86.

num. 7.

d arg. oīa-

ui gradus.

ff. Unde co-

gnati, et tra-

dunt Alex.

& Dec. in erat effectum, mente captus, & demens

prædictis cō erat. Primo enim publica id habet fama

filij.

quod sufficit ad probandum, quem esse

e. c. 1. §. si ve

furiosum vel mente captum, fm Alex. ^a

ro. de cle. a-

post Bal. quem refert, & sequitur, ^b

cu- grotan. l. 6.

ius lētio in illo §. deest meo libro. Ale-

f in d. conf.

xandrum sequitur Decius etiam. ^c

Secundo, quod C. apud cognatos suos ha-

betur mēte captus, quod sufficit ad pro-

bādum ipsum esse talem. ^d Tercio, quia

b conf. 448.

dicitur nescire exprimere quod velit di-

cere, quod sufficit. ^e Vbi hoc adnotant

is tota. n. 2

Domin. & Perusinus, & Alex. ^f Quar-

to, quia dicitur non habere memoriam

ordinatam, sed cōfusam, quod sufficit. ^g k illo cōf. ibi, Qui non sit sana mentis, & memoriā 122. col. 1. habeat ordinatam, quod ibi Dom. & Peru l in l. si cū finus adnotarunt, & tradit Dec. ^h quam quam arbitror non quamcunque malā memoriæ ordinationem ad hoc sufficere, sed notabiliter confusam. Per quod tolli posse videtur scrupulus Alexandrij, sicut neque omnis ingenij hebetudo, & tarditas mēte captum arguit, quod Decius affirmavit. ^k At præfatus C. memoria notabiliter multum dicitur esse confusa, & inordinata: par quoque mentis hebetudo fertur ei esse. Igitur propositum Quinto, quod C. minus apte rationes, & verba sui sermonis concinare dicitur, quod arguit, quem esse fatuum & mente captum. Legimus in Esau, fatuus fatua loquitur 93. d. quod gl. r. ibi adnotauit expressa, & recepta. Sexto, q. qui eius curam gerunt, absconditum eum tenent, & nullum ferē ad colloquium ipsius admittunt, quod est veluti continere illū in carcere, quod Alex. ^l aiebat, sufficere ad probandam demētiā. immo, & quotquot admittuntur, vt audio, etiam amicissimi de illius mentis inopia testantur. Facit, quod tempore multo hac de causa non permittebatur præfatus C. interesse Ecclesiæ B capitulo, cuius erat Canonicus Septimo, quod datus est ei bonorum curator, quod sufficit ad probandum, ipsum esse mente captum, quod in specie tradit Philippus Corneus, ^m & Dec. ⁿ Verumtamen est Papam dispensare videri, quoties aliquem scienter contra humana iura promouet, secundum Innoc. ^o & Bart. ^p licet in inferiori contra sit dicendum, nisi cum cause cognitione procedat, vel verbis vtatur dispensatorijs, per id, quod adnotauit ipsemet Innoc. in capitulo veniens de filijs presbyterorum Quod ita declarat Hostien. quem ibi sequitur Panor. ^q & idem Bart. vbi supra. quod communitur receptum est. Vt etiam receptum videtur collationem beneficii factam a Papa mente capto, vel furioso, non valere, saltem si Papa nesciebat illum defectum, secundum Bald. ^r cum illa firma ratione, quod non videtur tollerere, quando saltem nescit eos, iuxta dictum Innocen. ^s quem sequitur Fel. ^t Facit & dictum Hostien. ^u communiter transact.

ter

a ibi. Et i. c. ter recepti, ^a scilicet clausulā, *Supplentes*
Cenoman. oēm defectum. nō purgare tales defectus.
sem. 65. d. et Et gl memorabilis, ^b dixit, in ius natu-
alib. i. sape. rae nullam cadere dispensationē huma-
bi. prim. d. 5. nā. Quam ibi olim late probabamus, in-
c. 12. q. 100. telligendo de vera dispensatione. iuxta
art. 8. S. Tho. ^c & Io. Maior. ^d at cōtra ius na-
d. in 3. l. sē. turæ est, quod beneficium cōferatur fu-
d. 37. q. 10. riolo, extante saltē natura, quæ nunc est
e. in except. beneficiorū ecclesiasticorū, per ea, quæ
7. a. num. 1. supra, ^e citauimus. vltra quæ facit c. in-
f. de ata. & decorum. ^f ibi, *Discretionē præmiante,*
g. qualitat. Et quod quamvis electioni in Papam a
g. per alioet duabus Cardinaliū partibus nulla exce-
de electio. ptio possit opponi: ^g exceptio tamen fu-
h. ibid. n. 28. roris opponi potest. ^h in Anton. ^a Pan.
i. l. sed & si quicūque. ⁱ Et alijs posterioribus receptū. Nam quo
g. quicūque. ad propositum, & alia ei similia, de illo
S. agitur. ff. qui suæ mentis cōpos non est, proinde
ad l. Aquil. indicamus, ac de quadrupede. ⁱ Ideo Bo-
k. in cle. 1. d. nifac. ^k doctē dixit, collationem benefi-
h. 2. n. 5. cij, furioso factam pro infecta haberi.
l. 1. 2. & ibi ^l Et ne dicas aliud esse in furioso, aliud
Bald. C. de in mente capto, considera, quæso, q̄ me-
cur. furiosi, te captus, & furiosus exequantur. ^m Nā
vel prodigi. mente captus est genus ad eū, qui pati-
et est tex. cō tur senam, & veluti rabida dementiam,
iunct. glo. in & ad eū qui quietam patitur mētis alie-
serbo, extra nationem. vt declarat Bal. ^m & eleganter
mentē, c. si- tradit Philippus Corneus. ⁿ
cut. de reg. Cum ergo habeamus hæcenus, pri-
rex. i. n. d. g. mo præfatū C videri mente captū fuisse
in §. prate- se tēpore, quo dicta Catoria vacauit. Se-
rea. inst. q. b. cundo paria esse quæ mente captū esse,
non est per. vel furiosum. Tertio, furiosum incapacē
facere test. omnino esse beneficiorū, restat ostende-
et § furiosi. re quarto, sufficere ad excludendum ac-
inst. d. cura. cessum C. qd̄ ille huiusmodi dementiā
& §. atque patiebatur tēpore vacationis prædictæ
hac de o. cu Cantoria, et si antea non laborasset illa,
rator. auth. quod facile fiet per sequētia. Primo, q̄a
et q. se res quo ad capacitātē impetrantis & habili-
tas. obliga tatē, tēpore acquisitionis beneficij atten-
min. obliga ditur. ^o Deinde, quod cōis opinio (quæ
his hēre per habet, q̄ qñ in impetratione committi-
hibēt. col. 6. tur subreptio, tempus datæ attendendū
quē i hoc di est quoad capacitātē, & habilitatē, ^p non
cit. in. Bal. intelligit tempus collationis nō esse
in l. sed & attendendū, sed quod tunc non suffi-
mitiles. § 3. cit habilitatē cū collatione concurrere,
aut. ff. de ex nisi etiam cum impetratione concurrisset,
cusationib. licet alias satis esset tpe collationis
tutor. tradit habilitatē adesse, qd̄ clare sentit Pan. ^q
alex. cōf. 3. 7 Tertio, q̄ in conditionali dispositio-
ad q̄setum. ne. ^r 2. l. 7. qd̄

ne tempore conditionis adimpletæ ha-
 bilitas requiritur, ^r at gratia omnis ex-
 pectatoria beneficij conditionalis est, vt
 supra, ^s dictum fuit cum Rota, ^t & cum
 Castlodo. ^u Quarto, quod Oldrad. ^x
 & Ioan. Andr. affirmant, valorem be-
 neficij qui tempore collationis erat, at-
 tendendum, & non qui tempore datæ,
 cum quæritur, an beneficium sub expe-
 ctatiua comprehendatur. Faciunt item
 8 multa, q̄ attingit Castlad. ^y Quinto,
 facit, q̄ vt electus cōfirmari possit, vel p̄-
 sentatus institui, nō solum oportet ipsū
 tpe electionis, vel p̄sentationis habile
 fuisse. ^z Sed et tpe cōfirmationis, vel cō-
 stitucionis, argumento eorū, q̄ hñr in c.
 sup his, ^a & est textus in hoc memora-
 bilis in c. vt circa, ^b in illis verbis: *Nisi*
aliquid postea emerferit. quibus gl. addit,
 vt si de nouo homicidiū cōmiserit. Apt̄
 in idē textus in alio c. ^c qd̄ hñr repellē-
 dū esse electū, qui positiones contrarias
 super electionis negotio post iuramen-
 tū p̄stitū est confessus. ecce, q̄ repellit a
 confirmatione electus p̄p̄ peritiū post
 electionē, & ante confirmationē admis-
 sum. Ad do ap̄tissimū in hoc textū in ca-
 nulli. ^d qd̄ in illis verbis *Nisi ex superue-*
mentibus, p̄bat facilius opponi posse cō-
 tra electū crimina, & defectus, quæ post
 electionē superuenerunt, q̄ quæ illa p̄-
 uenerunt. Facit sexto, q̄ qui disputat, an
 q̄s tpe electionis, vel p̄sentationis de-
 beat esse idoneus, nullatenus dubitat, ne
 que disputat, an tpe confirmationis, vel
 institutionis habilis esse deat, habētes il-
 lud pro indubitato: eo q̄ tunc ius in re
 quirit. ^e Facit septimo, qd̄ cōis hñr opinio
 excōicātū posse acceptare beneficij sub
 suā expectatiuā cadēs. ^f Attū illud acce-
 ptatum
 in iisdem verbis. Satis est. r. *Leum qui post.* ff. de condi-
 tionib. & demon. *Intervenierit.* ff. de leg. p̄stā l. si de-
 portati. in prin. ff. de dele. 3. l. nō oportet. ff. de lega. 2.
 selectus in hoc rex. l. si alienū. §. 1. ff. de har. inst. & §.
 in extraneis. inst. de heredū qual. l. si cognatis. ff. de
 reb. du. s. in pralud. n. 6. t. in dec. 857. Urbanus i. antiq.
 u. dec. 3. do p̄b. x. conf. 58. qd̄. y. in dec. 3. de p̄b. 2. c. audū
 1. de elec. a. de accus. b. de elect. li. 6. ^g Alioquin c. m. c. si. do
 iurreu. li. 6. d. de elect. li. 6. e. vt patet ex his, q̄ scribuntur
 in c. audū. de ele. & in c. super his. de acc. & alijs c. pro-
 xime allegatis. s. et hñr in dec. & l. Rota in antiq. q̄ i. non.
 rub. est 4. de sen. exc. & in dec. 126. q̄ in non. rub. est 8.
 de sen. exc. nota, q̄ excōicatus.

m. c. postula pratu nō pōt ei cōferri añ absolūtiōē.^a
str. de cler. Adeo quidē, vt Petrus vir doctissimus,
excō. mini. determinauerit^b eum non gaudere pri
tradit Rot. i uilegio de trien. poss. qui titulo excom
dec. 33. no municationis tempore quæsitō benefici
ta, q. excōi- nio possēdit. quæ tamen determinatio
cato. m. eis- nobis non videtur vera, per ea, quæ do
dem. antiq. ctissimē, ac peritissimē tradit Gomef.^c
que in nou. Quoniam licet huiusmodi excommuni
rub. est. 5. de cat^o careat titulo colorato, quo ad alios
sen. excom. iuris communis effectus: non tamen ca
b. in titu. de ret quoad effectum illius regulæ. Et ita
pacif. posses. licet quoad propositū eius determinatio
205. Petri nō sit vera: planē tñ seruit nostro.
c. super illa 10 Denique octauo est decisio expref
regu. q. 27. sa eiusdem Pet. Rebuff.^d quatenus ibi
Et 28. ait eisdem modis finiri mandata, quib.
d. in cōcord. nominationes. Et postea, ^e sic ait. *Quar*
de mandat. to finitur nominatio, quando nominatus,
Apost. Ser. vel graduatus efficitur inhabilis, & vel irre
pssequētes. gularis, quia etiam sic perditur mandatū.
e. in trac. de quod ipsum tradit antea Petrus ab An
nominat. q. charan.^f qui ait, tertiu modum finien
fi. in Ser. 4. ti mandatū esse, si persona inhabi
f. consil. 58. lis fiat, aut indigna. quod ante illum sen
Circūscript. tit Io. And.^g & ante illum Inno.^h quā
g. in ca. inter uis ille de illo mandatario agat, qui tē
dilectos. col. pore impetrationis irregularis erat. sed
4. de excess. Io. And. id non aperit, & merito, meo iu
prala. dicio. Quia si impetrās irregularis erat
hibid. nu. 5. tempore impetrationis mandati, gratia
i. arg. c. si eo fuisse subreptitia, & nulla a principio.ⁱ
tempore. hoc Non obstat c. scripsit, & c. cū percussio.
tit. l. 6. cum duobus c. seqq.^k quæ habent pro
k. 7. q. 1. Et pter ægritudinem, vel irregularitatem,
c. si. de cler. sine culpa superuenientem beneficiario,
agrot. non perdere illum suum beneficiū, neq;
 debere illo priuari, quin & de amentia
 superuenienti casus est in c. 1. de cler.
 11 ægrot li. 6 Non inquā, hæc obstant,
 quoniam solum procedunt in eo, cui ius
 in re quæsitum erat in beneficio, nō aut
 in eo, cui tātum ius ad rem, ac spes quæ
 dam, qualis per hūc accessum, si aliqui
 validus fuerat, fuisset præfatio C. quæsi
 ta, vt sup.^l diximus. Sicut in simili ægri
 tudo, vel furor superueniens matrimo
 nio contracto, & perfecto, non dissoluit
 illud,^m sponsalia vero quibus ius ad rē
 adfirmatur, per superuenientiam lepræ,
 furoris, & id genus aliorum dissolun
 tur.ⁿ Itaque videtur haberi pro com
 perto per inhabilitatem superuenientē,
 si perpetua est, & indebilis, expirare ex

pectatiuæ gratiam, per eam vero quæ tē
 poralis est, saltem sopiri, & inefficacem
 reddi pro eo tempore, quo inhabilitas
 illa durat, quæ nostro proposito suffi
 ciunt. Quoniam inhabilitas, quæ præfa
 to C. obijciitur, perpetua est, vel si non
 est perpetua inerat in ei, quo tēpore is
 accessus suum erat. sortiturus effectum.
 12 Vtile tamen admodum, ac quotidiana
 num dubium esse arbitror. In illa inhabi
 litate temporali de medio sublata re
 uincat expectatiua. Et puto primo nō
 reuiscere, quando per illam inhabili
 tatem renunciatio tacita expectatiuæ re
 sultat, per illam clem. gratia de rescript.
 vbi habes pulchrum exemplum, quale
 potest dari etiā in matrimonio per ver
 ba de præsentī contracto, secundum gl.
 mihi singul.^o quam ibi Io. And. Domi.
 & Perusinus cum communi sequuntur:
 quamuis non sit idem de sponalibus, se
 cundum Rot. P. Potest etiam poni ex
 plū, in quolibet alio actū clericatui om
 nino contrario, quod Cald.^q & Card.^r
 cum And. Sicul.^s affirmare videtur. Se
 cundo, vero puto, per inhabilitatem tē
 poralem superuenientem, si est delebi
 lis facile, qualis est excommunicatio, vel
 suspensio, non penitus perimi expecta
 tiuæ gratiam, sed tantum sopiri, & dor
 mire, illa durante, quo ad collationem,
 quamuis non quoad acceptationem ar
 gumentum eorum, quæ clare colliguntur
 ex illis decisionibus præallegatis. Terti
 o, puto maius dubium esse de irregu
 laritate alia, per quam non inducitur re
 gulariter tacita beneficij renunciatio,
 neque eius perditio ipso iure, secundum
 Inno. ab omnibus receptum,^u pro quo
 est casus in c. clericis.^x & in præsentia
 puto perdi. Primō, propter prædictorū
 auctoritatem. Secundo, propter decisio
 nem gl. memorabilis,^y relata, si ius ad
 beneficium per beneficij cuiusq; illi re
 pugnantis adeptionē perdi, cum tamen
 ius in beneficio non perdat per quā
 cunque talem, vt ibi latius diximus, &
 latius tradidimus,^z anno superiore. Ter
 tio, propter illa cōsilia Cal sup.^a relata,
 13 Quarto, q. Andr. Ant. Car. & Imo.^b
 definierūt, eum, qui adhuc sperat, & pe
 tit aliquid iuris spiritualis, si antequam
 illud perfectē assequatur inhabilis fiat,
 etiam ob morbum corporalē, repellē
 dum

o. c. x. Ser.
clericis. d.
cler. coniu-
gat. l. 6.
p. dec. 26. q.
in nouiss. ru
bric. est. l. d.
cler. coniug.
si impetret
in nouis.
q. colum. 4.
r. quæst. 1.
s. in c. man-
datū. inf. eo.
t. l. 5. l. i. an
tiquioribus,
Et 129. quæ
est in nouis.
rub. 8. d. sē.
exc. i. antiq.
Et 363. quæ
est i. nouis.
rub. 5. in an
tiquis.
u. in c. c. nō
stris. de con
cess. prab.
x. ne cle. 5.
l. mona. Et
c. rlt. de cle
ric. egrot. cū
ei adnot.
y. cle. gratia
de resc. sup.
ius in excep. 6.
num. 1.
z. in c. refe
rente. de ph.
a. in 8. exce
ptio. nu. 15.
b. i. c. ex par
te. de cler.
agrotan.
dum

l. in pralu.
dys. nu. 6.
m. c. quoniā.
de coniugio
leproso. l. pa
tre furioso.
ff. de his. q.
su. sui, vel
alie. iur.
n. c. quē ad
modū. de iu
re iur.

am esse. Quæ ratione affirmant illud mirabile, selectū & cōsecratum in Episcopum, & nondum consecratum repelli posse ab Episcopatu, si ante consecrationem fiat inhabilis. Et quamvis Pan. solus non audeat penitus hoc affirmare de illo confirmato, qui sine culpa incurrit inhabilitatem, affirmat tamen de illo, qui sua culpa in eam incidit. Si ergo tanta gravitate ac eruditione, patres aut si sunt dicere hoc de confirmato, cui iā

a. c. transmissum, cū ibi adnotatis d. elec. & c. per his, de accus. b. except. 6. num. 2. c. i. c. si pauper, de prebend. l. 6. d. c. 2. iūsto c. constitutus de concess. preb.

est ius in re quæsitum, ^a ea ratione, q̄ adhuc restat ei aliquid quæredum, quis audebit dicere nō esse repellendum eū, qui solum ius ad rem habet per expectatiam quæsitum? Cum primo ius ad rem leuius, quam ius in re tollatur, vt sup. b. est dictum, & tradit Io. Mona. & post eū Probus, qui alios citat. ^c Et secūdo, ius per expectatiam quæsitum non fit tam fauorabile, ac ius per electionem habitum immo tanto magis odiosum, & extraordinarium, quanto specialior est illa, & magis ad ius in re accedens. ^d

14 Quare omnibus habentibus expectatias, qui in aliquam irregularitatem, vel inhabilitatem obtinēdi beneficia inciderunt, etiam atque etiam consulo, vt quando impetraverint dispensationem super irregularitatem, meminerint quoque suarum expectatiuarum, & quatenus opus est, earum petant reuagationem, quod videor mihi vidisse pridem factum in quadam dispensatione super irregularitate homicidij ē Curia delata. Quod si non fecerint, quamvis alia via beneficia illis sperare, ac habere liceat eis: difficile tamen fuerit eos per illas expectatias aliqua cōsequi, per prædicta, quæ nullibi sic videas discussa. Ex quibus omnib. facile quis inferat, quam nerosa sit hæc exceptio decima & quā inenitabilis contra præfatum C.

- 6 Scientia sine prudentia non sufficit beneficiarij.
- 7 Ius ad rem electi, ut maius iure expectantis.
- 7 Ius accessus, & regressus maius iure expectatiua.
- 8 Prudentia infantilis suppletio non supplet uirilem.
- 9 Aetate maior nonnunquam est iudicio minor dignus restitutione, sed non beneficio.
- 10 Causarum quarum, una cessante, non cessat effectus.
- 10 Virtus puerilis indigna est dignitate uirili.

Vndecimam Exceptionem opposituri præfatur veniam Summarum, tum sacrorum, tum profanorum, si qua in illa, & in aliquot alijs sequētib. protulerimus, quæ illorum minus circumspectam in ordinandis clericis, & distribuendis sacerdotijs curam, ne dicam, sordidiam, arguerint. Præfatur item veniam mediocriam, & infimam, si qua retexerimus, ob quæ merito verecūdia suffundantur multi, qui litteras parui æstimantes, alij nobilitate, alij diuitijs, alij potentia, & fauore, nonnulli etiam arte Pelasga, & fraude nituntur ad cumulanda sibi cum parua, tum vero magna, & summa sacerdotia, Deum enim Opt. Max. Iesum, cuius illa sunt patrimonium, testamur, nulla nos inuidia maiorum, nullo aequalium odio, nullo minorum contemptu ad id moueri, sed volentes nolētes veritatis defendendæ necessitate ad id trahi, operæ pretium arbitantes, si obiter occasionem dederimus, quo Summates bonorum communis omnium domini Christi distributores mali, fiant boni, segnes gnaui, & boni se meliores. Mediocres vero, & infimates superbi fiamus modesti, & impudentia, & improbitas nostra, generosæ verecundiæ cedat.

1 Vndecima igitur Exceptio, quæ tangit materiam e. cū adeo. inf. eo. illa est, quod in oib. litteris ad beneficia datis, vel expresse ponitur, vel subintelligitur conditio illa, si dignus est is, cui datur. ^c Et ideo clausula hæc expressa, non efficit, gratiam conditionalem, neq; suspendit, Quia potius est quædam instructio,

e. d. ca. cum adeo, comū d. gl. si. que ait clausula hanc, et si nō exprimitur, subintelligi, sicut illa. Si preces & veritate 2. supra. eo.

- 1 Rescripto ad beneficia inest clausula. Si est dignus instruens.
- 2 Beneficio inhabile est quintuplex hominum genus.
- 3 Beneficium plus prudentia, quam meritis, vel peccatum requirit.
- 4 Cantoria conimbricensi quæ, quanta, & qualia incumbunt.
- 5 Beneficiarij prudentia arbitrio iudicis metiendæ.

ctio, quam conditio: secundum Inno. receptum, ^a ergo in his litteris præfati C. quibus illi sit facultas, vt cedente, vel de cedente A libere præfatam Cantoriam accipiat, subintelligendâ est clausula illa, *Si dignus illa fuerit*. At is inuenitur ea indignus propter quinque, videlicet, amertiam, imprudentiam omnimodam, prudentiæ iustæ defectum, omnimodam litterarum ignorantiam, & scientiam illarum minus sufficientem, quorum primum in Exceptione præcedenti est tractatum, & duo postrema in sequentibus tractabuntur: Est ergo indignus secundo propter omnimodum prudentiæ defectum. Quoniam ille fugat omnimodam

qualis discretio, de qua in c. ois vtriusq; sexus. de pœn. & remissi. sufficit ad hoc, ⁴ sed quedâ maior. Tertio probat hoc illud c. quatenus ait, propter discretionis defectum non esse pueris committendos personatus, at pueri discretionem habent, vt plurimum sufficientem ad offendendum, etiam capitaliter Deum, ^h ibi. *Ad annos discretionis peruenient*, adiuncta omnium Doctorum interpretatione. Sed quid omitto verba illa Gratiani aurea, videlicet, *oportet ordinandum esse prudentem*. Quod contra eos notandum est, qui sub nomine simplicitatis excusant stultitiam sacerdotum. Ergo licet præfatus C. non esset oino amens, sed haberet qualemque prudentiam, & ita quamuis non esset omnino virtutis, & bonorum morum expertus, sed haberet aliquatulas virtutes pueriles valde, & infirmas indignus haberi deberet prædicta Cantoria, quam qui recte recturus est, virtutem non qualemque, sed virilem profecto, & constantem habere oportet, & non qualemque prudentiam, sed egregiam, quoniam regimen omnium officiorum diuinorum, tam intra, quam extra chorum incumbit ei, quo ad quæ omnia et Decano ipsi ecclesiæ præest. Ille namq; regit chorum, ille silentium indicit, ille cantum componit, ille risus cohibet, & colloquia. Ille curat, ne quis in psallendo nimium festinet, vel tardet, ne versus alter ante alterius finem incipiat. Ipse cappas. & scepra partitur, & alia id genus multa facit. Immo & Decano absente, ille præest cap. & negotijs in eo tractandis, quæ sunt adeo multa, & magna, vt eis proponendis, & aliorum sententijs, vt par est, colligendis, & resoluendis, vix ambidexter sufficiat. Quin & qn Decanus adest, ille post eum primus in omnibus negotijs fert sententiam, quæ omnia, nisi vir prudens, & grauis, facere profecto nequeat sine aliorum scandalo, vel diuina offensa.

⁵ Quanta vero prudentia in hoc sit opus, iudicis arbitrio est relinquendum, vt eleganter determinabat An Sicul. ^k quæ admodum, & quanta scientia sit in quouis beneficio necessaria, secundum eundem ibidem, & Bonifac. ^l vt infra dicemus. At nemo, etiam amicissimis dicti C. est qui quamuis neget eum esse pe-

nitus

a in c. si de psumpt. & gl. oib. recepta in cle. 1. de off. dele.

b per c. cum in cunctis. de electio. c. c. fi. 41. d. d. in 1. 2. q. 58. art. 4. el. sed et. fi. igitur. ff. ad l. Aq. & l. humana. tit. C. de im. puber. & alij. substit.

f. c. a collatione. de ap. pel. l. 6. c. cu. in eccles. de pb. eo. lib. l. iij. ff. & vul.

g de at. & qualitat.

3 Tertio, indignus est dicta Cantoria C. propter prudentiæ sufficientis defectum quonia non omnis prudentia, quæ sufficit ad peccandum, vel bene de Deo in aliquo casu demerendum est idonea beneficio ecclesiastico, habenti præsertim annexum regimen aliquod spirituale, ac temporale, quale Cantoria prædicta habet, casus est in cap. ex ratione, & quod habet pueros, etiam illos quibus per indulgentiam licet habere ecclesias, non posse tamen habere illarum administrationem. Casus est item aptior, in cap. indecorum eo. tit. Primo, inquantum habet indecorum esse, vt hi regant ecclesias, qui se regere non nouerunt. Et quous aliquis habeat prudentiam peccandi, vel bene coram Deo agendi, non continuo sequitur habere illum prudentiam, se ac ecclesiam regendi. Secundo probat illud c. hoc, quatenus ait, eos esse ad regimen ecclesiarum eligendos, qui discretionem præcipient. Non ergo qualis

h Et habetur in ca. 1. & 2. de de. lic. pueror. & in præd. c. o. omnis. i qua sunt initium. dist. 36.

k in cōf. 34. præclare. n. 39. fol. 2. l. in cle. 1. de at. & de qualitat.

nitus amentem, arbitretur idoneam eū habere prudentiam ad ea, quæ prædicta sunt subeundum, disponendum, & ordinandum. Ergo ex capite defectus sufficientis prudentiæ, est etiam præfata Cantoria indignus, præsertim quod nulla spes est iam maioris prudentiæ querendæ propter ætatem senectuti propriorem, quam adolescentiæ, ut palam est intuenti rem satis, & contemplanti.

Postremo non omitamus hic duo, huic rei accommodatissima. Alterū est illud singulare exordium Gratiani 39. dist. quod habet primo sacerdotibus regimen tpaliū habentibus non solum literarum scientiam, sed etiam negotiorum seculariū peritiā esse necessariā. Secundo habet, quendam in Episcopū electū a B. Gregorio pp ipsius simplicitatem fuisse repulsum, quod mox probat subiectis uerbis B. Gregorius. ^a Ponderamus, uiri ornatissimi, ibi esse casum nostro proposito accommodatissimū, si quod aliqui amici præfati C. aiunt, non est ille omnino amens, sed simplicissimus. Audi enim illum Episcopum a B. Gregorio nō pro amentia, nō pro ignorantia, non pro malicia, sed pro simplicitate nimia fuisse repulsum, & ponderamus fuisse repulsum ab electione iam de illo facta, & ita post ius ad rem in dignitate quæsitum. Quid potuit accommodatius nostro proposito scribi? Cum præsertim ius ad rem per electionem quæsitum firmitus, sit longius, ac nobilius iure ad rem per expectatiuam gratiæ quæsito. ^b Quamuis fatear ius ad rem per accessum regressum, & coadiutoriam de consensu, cum futura successione quæsitum fortius esse multo, quā ius ad rem per alios modos expectandi habitum, per ea quæ tradit Gomefius. ^c Et ne dicas illum textum de episcopo agere, allego cap. episcoporum. ^d quod in illis uerbis. *Propter simpliciores naturam*, secundum glo. & cōem probat etiā ab archidiaconatu repellendum quem propter simplicitatem. Et ne rursus dicas illos textus agere de illo, qui eam simplicitatem habebat, quando fuit electus, & ita quando ius ei ad rem querendum erat, considera primo, quod C. maiorem simplicitatem habebat, quando is accessus fuit ei concessus. Secundo

considera, quod ille textus non aperit, an simplicitas præuenisset, an consequuta esset electionem. Tertio considera, quod licet ei, qui prudentissimus tempore electionis erat, superuenisset eiusmodi simplicitas ob aliquam forte ægritudinem, uel percussione, quod frequens est, fuisset a confirmatione repulsus, ac si electionem præuenisset, secundum ea, quæ supra ^e citauimus.

8 Et ne forte insites, Papam super illa simplicitate dispensasse, considera primo, forte illum hoc facere non potuisse. Quia contra ius esset naturæ, per ea quæ superius ^f insinuauimus. Secundo considera, eum quo ad summum dispensasse, quidem quoad expectatiuam querendam in infantili ætate. Dispensasse item quo ad tenendam hanc dignitatē in puerili ætate, ut si eo existente, in ea dies accessus cessisset, & conditio adimpleta fuisset, sufficisset illi adesse prudentiam puerilem alijs cōem. Qm̄ expresse disponit, ut eo casu, prædictā cantoriam C. in ea ætate acquireret, quæ dispensatio licere potuit pp spem futuræ quæ se habere Papa cum hanc gratiam faceret, fatebatur, iuxta dictum singulare Innoc. 8 quo ad uirilem autem ætatem nullatenus dispensauit, immo contrariūclare in suis literis significat, cum dicit, se gratiam illam ideo facere præfato C. etiam tunc infanti, quia relatione fide dignorum accepit, talia iudicia futuræ virtutis in eius infantili ætate apparere, ut merito speraret eum in uirum egregium euasurum. Cum igitur ipso tempore acquirendæ huius dignitatis, & quando dies accessus cessit, & conditio impleta fuit, aut amens fuerit inuentus, aut certe simplicissimus, & sine prudentia dignitatis necessaria, & spe, eam iam post hac consequendi, consequens est cum eo adeo non esse super hac inhabilitate dispensatum, ut clare constet habilitatem contrariam in hoc tempus requisitam fuisse ac speratā Pont. Max. accessus huius auctore. Et facit, quæ permissum ad tempus, post illud uidetur prohibitum, l. mancipiorum. ff. de opt. leg. cap. 1. de concess. præb.

9 Alterū uero, quod supra dicebā nostro negotio maxime posse accommodari est, quod quamuis iuris præsumptione nulla

*em 10. ex-
cept. nu. 6.*

*f in 10. ex-
cept. nu. 3. et
except. 7. nu
me. 5.*

*g in c. cū in
cunct. de e-
lect. uerbo,
scientia.*

*a in cap. de
Petro.*

*b ut collige
re est ex c. si
elect. l. 6. &
adnotat ei
per Io. An.
& alios de
ren. elec. &
Rotamdec.
492. q. in no
u. rub. est
6. de elec. q.
incipit, licet
coniunct. q.
dixit Dom.
in c. q. sit de
elect. l. 6. et
Io. And. in
c. si postquā
de præb. &
Fel. in c. in
nostra, col.
28. de resc.
c. in q. 1. su-
per regula
de non toll.
iure quasi.
d. 74. dist.*

fit infanti prudentia, puero uerò tantū puerilis, ^a minori 35. annis maior, sed fragilis, ^b maiori uero perfecta, ^c quādoque tñ res contrario se modo habet. Sūt enim aliqui maiores quidem 25. annis, si numeres annos iudicio tñ pueri ac infantia proximi, etiam si non sint omnino amentes, ut experientia nos passim docet, & Ludouicus Rom. cum Alexan. monet ^d dum aiunt, eum mutum, qui nil intelligit, infanti, æquiparari, eū uero, qui aliquid pupillo, eum autē, qui perfecte, maiori. Quib. ibi Bart. Soc. uir ingenio acri, ^e addit eum, qui per apoplexiam intellectu adeo lasso esset, ut merito iudicium eius ta fragile ac minus iudicari deberet, perinde restitue dum si decipiatur, ac si minor esset. Ex quib. facile colligas, eū maiorem qui non magis ualet intellectu, q̄ pueri ualere solent impuberes, nō esse idoneū ad dignitates, quibus pueri ob indicii paruitatē sunt indigni. Duo enim sunt in pueris defectus, ob quos dignitatib. sunt indigni, ætatis, & ac iudicij. ^f Et iō si crescat quidem puer annis, non autē prudentia, & ita corpore fiat magno, manente animo paruo, exiit quidem alterum defectum, fatatis, alterum tamen scilicet iudicij, seā desert, & ideo semper manet indignus. Quoniam quando alicuius effectus duplex est causa principalis, una cessante, non cessat alia ^g si uerūq̄ latius olim scripsimus, post Deium. ^h Facit quod defectus iudicij maior est, quam ætatis, iuxta illud Sapientia. ⁱ *Cani autem sunt sensus hominis,* ^k facit, quod sicut sine ullo iudicio, & prudentia, nulla omnino uirtus haberi potest, iuxta S. Thom. superius relatum: ita sine iudicio, & prudentia, mediocri saltem, nulla uirtus uirtus acquiri, ^l & ita neque attingi morum illa grauitas, quam requirit prædictum cap. cum in cunctis. Virtus. n. si qua quaratur cum talis iudicij paruitate, puerilis erit, quæ nō est idonea dignitatib. Ecclesiasticis, ut pulchre ait Thom. a Vio, in verb. beneficium, pagina fina. Cum ergo præfatus C. quamuis sciat utcumq; legere, nescit tamen latine, & sic includi uidetur illo cap. illiterato. Nam Hungario quem manuscriptum habeo illo uerbo, *illiteratos*, addit penitus, uel parum scientes, & consequentia eius uerba

munerum ob defectum prudentiæ mediocris.

1 *Illiteratus, ut homicida indignior beneficio.*

D Vodecima Exceptio, quod ēt uidetur prædictus C. indignus præfata Cantoria propter omnimodæ scientiæ defectum. Nam primo, ut quidā aiunt, nescit legere, siue quod discere non potuerit, siue quod oblitus postea fuerit ob ægitudines animi, & corporis, quib. humana fragilitas nonnunquam, etiam sine peccato, frangitur, quod si uerū est illiteratorum numero computari debet quib. non posse beneficia, neq; ordines conferri, satis probate, illiteratos. ^m Est enim irregularis secundum Alua. ⁿ & affirmat Innoc. receptus ab omnibus ^o qui ait, illiteratum minus habilem esse beneficio, & dignitati, quam homicidam. Quoniam in homicidam cadit ius beneficii, saltem ante homicidium quæsitū, in illiteratum autem nullum. Quod nouē, sed uere intelligo de illo qui nunq̄ didicit literas, de illo etenim, qui eas didicisset, & post quæsitum beneficium omnino oblitus esset, aliud dicendum arbitror. Quoniam is non est deterior furioso, quem supra P. probauimus, non perdere beneficium ante furorē quæsitum. ^p

- 1 *Illiteratus inscius literarum, & imperitus quis.*
- 2 *Beneficio indignus qui nescit legere, & construere, nu. 3*
- 4 *Illiteratos, et literatos, quos appellat Galia, & Hispania.*
- 5 *Felini lector monetur.*
- 6 *Literatus aliud, in alia materia dicitur & quid olim, & quid nunc in materia ordinanorum.*
- 7 *Beneficiū collatio facta ignaro latine lingue, an nulla.*

D Eci materia exceptio est, quod prædictus C. quamuis sciat utcumq; legere, nescit tamen latine, & sic includi uidetur illo cap. illiterato. Nam Hungario quem manuscriptum habeo illo uerbo, *illiteratos*, addit penitus, uel parum scientes, & consequentia eius uerba

m 36. d. &
c. si. de rēp.
ordinando.
lib. 6.
n lib. 1. de
plantu. Ec
les. art. 48.
o in c. cū no
stri, de con
ces. præben.
ubi colū. 1.
laudat^o ab
omnib.
p in 10. ex
cept. nu. 6.
q per c. scri
psit. 7. q. 1.
et c. indicas
3. q. 9. & c.
1. de cler. &
gros. lib. 6.

ba significant, per parum scientes inelligit eos, qui licet aliquantulū latine sciāt non tamen competenter. Post illa enim verba, penitus, uel parum scientes, subiicit immediate hæc alia. *Sed alia literatura exigitur ad promotionem Episcopi, alia ad promotionē presbyteri, alia ad promotionem aliorum.* Per quæ verba non obscure significat per uerbum, parum scientes, non intellexisse illos solos, qui legere vulgariter norunt, sed etiā qui latine callent, sed non competenter. Archidiaconi etiam tametsi non ita expresse, ac Hugutio loquatur, tñ idem, quod ille sentire videtur. Dominicus etiam ait per uerbum illud illiteratos, intelligi eos, qui penitus, sunt illiterati, uel mediocribus. carent literis, ac constat eum q latine aliquantulum non calleret mediocribus carere literis. Immo, & glo. illius cap. hoc ipsum sentit, dum illi uerbo illiteratos, addit penitus, & mox subiicit: Sufficit tamen mediocris scientia. Idem sentit etiam Card. Alexand. ibi dum gl. approbat, quatenus ex ea colligitur solutio ad contrarium, quod ex c. cum nobis de elect. formari posset: Concordat etiam Card. S. Sisti, cum sentit illiteratum omnino dici, qui non nouit aliquid 2. literarum sacrarum. Facit, quod Card. Alex. 2. ait eum non esse penitus illiteratum, qui Grammaticam, quidem nō didicit, sed ex usu loquitur perfecte literaliter. Per quæ utique uerba uidetur sentire uir doctus, eum illiteratum dici, qui neque usu, neq; arte calleret Grammaticam. Facit illud c. celeberrimum, cum in cunctis de elect. *Cum in cunctis Ecclesiarum ministerijs literarum scientia sit necessaria, & non uidetur credendum Concilium uniuersale ibi de scientia literarum uulgariam, sed de peritiā, uel intelligentia literarum sacrarum, quibus in ministerijs Ecclesiasticis utimur.* Facit, quod Bart. 6. dixit, eum, qui legere vulgariter nouit: sed non calleret latine, literarum dici imperitum, quanquā Felyn. 6. aliud ei imponit, quod etiam ibi Decius ante nos animaduertit. Facit, quod uerba secundum communem consuetudinem sunt intelligenda, 4. at communis usus habet, eum clericum appellari idiotam, & illiteratum, qui nūquam latine didicit. Facit illud c. illite-

ratos, dunt ait illiteratos corpore uitiatis ea ratione æquari, quia literis carens, sacris non potest esse aptus officijs. Ergo illiteratus est, qui caret literis sacris, at qui nulla ex parte literas sacras intelligit in eo idiomate scriptas, in quo Ecclesia utitur, quamuis ea legere literaliter nouerit, literis sacris carere dicitur. Facit cap. penitentes, 6. quod pro illiterato, ponit inscium literum, qui uidetur idem esse, qui imperitus literarū, qualis dicitur esse, qui latine non nouit 3. secundum Bar. f. Facit quod nemo q f in precit. nescit legere, construere, ac cantare, habet sufficientem scientiam ad beneficium obtinendum, per text. coniunct. glo. 1. 8. quam Car. in princ. Panorm. & glem. 1. de Imola sequuntur, & licet mitius loquitur Dominus, 1. duo tamen dixit in illis esse necessaria, & addit in partibus quidem Gallicanis pluri fieri cantum: in alijs autem constructionem latinam. Sed Dominicus non probat ullo textu, uel naturali ratio ne cantum cum lectione sufficere, quamuis lectionem, & constructionem arbitrer sufficere, ne quis illiteratus dicatur per prædicta, & post dicenda. Denique allego aliud ca. 1. q 1 c. si de at. te, & qual. habet, quendam ab Episcopatu iam que fito tanquam illiteratum repulsum fuisse, eo quod non didicit Grammaticam, & par est credere, qui electus fuit in Episcopum scivisse saltem legere, ac scribere vulgariter Confirmatur per id, quod ibi ait Ioan. Andr. quem eleganter exponit Card. 4. qui ambo cum Antonio a Butrio sequuntur Ioannem de Deo de terminantem, Episcopum, qui Grammaticam ignorat, usu tamen perfecte loquitur, non esse ab episcopatu semouendum, quia non est omnino illiteratus. Per quod clare sentiunt, illum illiteratum omnino esse, qui neque usu neque arte Grammaticam nouit, & ne dicas, eo per usum perfecte loquentem intelligere illum, qui legit, & profert uerba latina, licet ea non intelligat, audi, quæso Card. in illo cap. finali, in hæc uerba loquentem; Dico, quod præmissa procedunt, intelligendo, quod literaliter loquitur, cum intellectu, ita quod potest intelligere scripturas, secus si ex consuetudine loqueretur, nō tamen sciret intelligere ut de quibusdam dicitur compositum, talis

e 50 dist.

f in precit. auth. sed no noiure. C. si cert. pet. glem. 1. de concess. p. b. b i c. si p. au per de p. b. lib. 6.

1 c. si de at. te, & qual. k in c. si. de at. & qua. lit.

am c. sedulo, 38. dist. col. 2.

bin authet. sed nouo iure. C. si cer. per. c in c. susci. tus, in fra eo. nu. 10. d. ca. ex lit. de spons. & l. Labeo ait, ff. de supel. lectili. leg.

a in lib. de pacific poss. nu. 213.
b nu. 214.
 enim non potest literatus. Petrus etiam Rebuffus, ^a ait Episcopum, de quo agit cap. h. de ætat & qualiter penitus illiteratus fuisse, eo quod nesciebat latine. Et ^b definit, illiteratus esse, quando nullas scit literas, aut modicas, utpote qui scit legere, & scribere sermone vulgari, allegat

c in authet. sed nouo iure C. si cer. petat.

d in summ. c. de prud.

e iux. ca. cū non ab hoīe de iud.

f in ses. 23. c. 6. de res.

g in precis. c. suscitatur, nu. 10.

4 Bart. ^c Postremo facit, quod vulgus Gallicanum literatos laycos, & neminem appellat clericum, nisi eum, qui latine callet, uel discit, & hunc loquendi vulgarem modum, etiam Petrus de Sansone, quem habeo calamo exaratum, ^d se qui uidetur, & etiam glo. c. illiteratos, si debito suo pondere perpendatur in ea parte, qua querit. Quid si penitus laycus ordinetur. Nam primo in idioma Theutonico Glossatoris ea phrasis satis in usu est, ut audio, multis. Secundo, questio illa non esset ad propositum nisi per laycum intelligeret literatum. Cuius consuetudinis introducenda ratio illa uidetur fuisse, quod fere omnes latine callentes olim ante Concil. Trid. fiebant clerici saltem primæ tonsuræ, propter privilegium fori, quo eximebantur a pœnis criminum fori secularis, ^e quod per præfatum Conc. Trid. sublatum est quoad eos, qui carent Ordine sacro, & beneficio, & quibusdam alijs qualitatibus, ^f & omnes clerici debent latine calere. Adde demum, quod Hispanum vulgare non appellat literatum eum, qui literas Latinas, uel Græcas non didicit.

5 Contra tamen hoc facit primo, quod Fely. § illiteratum, ait, dici qui legere nescit, peritum autem literarum, qui solum scit legere, & scribere. Secundo, quod quotidie uideas ab Episcopis ordinari pueros, qui legere utuntur; sciunt, licet nullatenus latine calleant. Tertio, quod etiam quotidie uidemus huiusmodi pueris beneficia conferri; & durum uidetur collationes huiusmodi omnes ipso iure nullas, & inuvalidas esse quasi factas illiteratis.

Ad horum primum respondeo, primo, Felynum dum omnia colligit, nonnunquam aliud pro alio dicere, quod in allegato, namque decimo, facit, & cum ille solius Bartoli dicto nitatur, quod Bartolus pro hac parte sit, ut supra ^h est dictum nihil Felyni auctoritas in hoc

obstat. Senundo respondeo, quod ad eam materiam, quam ibi Felynus tractat appellari posse literatum eum, qui legere scit, & scribere vulgariter, loquitur, non materia proferendi sententiam in scriptis, quæ si sermone vulgari scripta est, poterit plane in scriptis per eum, qui vulgariter scit legere, & scribere proferri Et ita intelligi poterit, § similiter ⁱ ubi ⁱ de excus. Ioan. Faber uidetur sentire illam differentiam, quam Felynus tribuit Bartolo, & loquitur in eadem materia proferenda sententia in scriptis. Pro quo facit quod uerba secundum subiectam materiam sunt intelligenda ^k Et ita in materia scientia literarum vulgarium, qui non uult illas literas, literatus appellari potest. In materia scientia literarum sacrarum respectu diuinorum officiorum literatus dicitur, qui nouit idioma, in quo sacris literis utitur in diuinis officijs Ecclesiæ. Et ita qui nouit latine apud Latinos, qui Græce apud Græcos. In materia uero, ubi de iurisperita agitur, literatus dicitur qui iura nouit, qui autem ea ignorat illiteratus. In quo sensu uidetur cepisse Fel. ^l dum ait illiteratus ^l illo c. scitum aduocatum esse non posse, licet Pa ^l scitatus, nu. me. 11.

Facit quædam lex, ⁿ quam totam singulatim appellauit Paulus ibidem; quæ tamen aliud singulare, quod ibi neque ipse, neque alij aduerterunt, probat, scilicet appellatione literatorum, quo ad consulendum ea, quæ ad testamenta pertinent, intelligi legum peritos, ut patet in uerbis, sancimus, & uer. in illis quo ad subscribendum autem in testamentis per literatum, & literatum peritum intelligi scribendi peritum; etiam si neque leges calleat, neque Grammaticam, ut colligitur ex uersiculo ita tamen, cum sequent. Facit etiam § similiter, in tit. de excusat. tuto. Quamuis ergo in alijs materijs alijs modis uerbum illiteratus capiatur in materia tamen clericorum ordinandorum, & promouendorum, & ubi agitur de literarum sacrarum scientia, quo ad diuina officia, pro eo accipi uidetur, qui neque usu, neque arte nouit idioma illud, in quo sunt scriptæ sacræ literæ in officiis diuinis pronuntiandæ.

Ad

Ad secundum respondeo, concedendo aliquot Episcopos plusquā par est faciles ad ordine insigniendū latine non callentes esse, ac male facere. Vnde sūt alij laude p̄lara digni, q̄ neminem clericatū insigniunt ēt latine callentem, an teq̄ ipse, uel parentes eius iurent credere illum ad sacerdotēs adscensurum. Nam quāte rogo impudentia est ordinis, tanto sacramento adeo abuti, ut sine ullo defectu, p̄ce, uel precio nitentes oēs insigniantur? quorū plurimi in nullo diuinum cultū eo sunt usuri, praterq̄ in peccandi priuilegium, & p̄nā vitandā asyllum. Quare nuper post 20. & plures annos ab horum editione Sanctum Conc. Trident. sancte statuit, ^a in hac verba. *Prima tonsura non initientur, qui sacramentum confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere, & scribere nesciant, & de quibus probabilis coniectura non sit, sed eos non secularis iudicij fugienti fraude, sed ut Deo fideliem cultum præstent, hoc uita genus elegisse.* Per quod sufficit nunc, & requiritur, ut prima tonsura initiandus sciat legere, scribere, & fidei rudimenta. Minoribus autem initiandis plus est necessum per aliud cap. ^b quod sic incipit. *Ad minores ordines promouendi bonum a Parocho, & a magistro scholæ, in qua educantur, testimonium habeant.* Et per cap. vndecimū, cuius initium est. *Minores ordines q̄, qui saltem latinam linguam intelligant per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis uideretur, conseruantur.* Per quæ, meo iudicio, non datur Episcopis arbitrium quo ad linguæ latinæ intellectum, sed tantum quo ad interstitia temporum seruanda, uel non seruanda.

Ad tertium rideo, concedendo collationes beneficiorum factas eis, qui nū penitus latine callent fm̄ hanc conclusionē, quæ præfata iure antiquo scripto ualde consentanea est, per fundamenta eius sup̄ascripta; iuri tamen non scripto siue consuetudini, & praxi tam antiquæ, q̄ nouæ, tam Urbis, quam Orbis v̄ obuiare. Et pro ea fuit primo, quod ut argumentum habet ubique gentium Christianorū Pōtificēs insigniunt primam tonsurā scientes aliquantū legere

& scribere, & eisdem prima tonsura insignitis cōfrunt sacerdotia, siue beneficia saltem simplicia, neq; audiui vnquā, aliquam talem collationem fuisse iudicatā inualidā, eo solo, q̄ omnis, cui fuit collatum nesciret Latine, vel Græce, modo sciret legere. Secundo nemo se facit, q̄ negari non p̄t, eum, qui sciret legere, scire literas, & appellari posse literarum aliquarum scientē, & consequenter non esse illiteratum, siue non literatum, cum negatiua illa, Non, totam affirmatiuam sequentem destruat, & contrarium eius ponat. ^c Et consequenter si aliquo modo est literatus, non potest dici nullatenus literatus, nec consequenter non literatus, siue illiteratus, cum ei æquipolleat.

Tertio facit, q̄ p̄fatum c. 4. præcitari Conc. Trid. ^d ad primam tonsuram non requirit, nisi ut sciat legere, & scribere, & fidei rudimenta.

Quarto deniq; quod cum quamplurimi susceperint beneficia nesciētes Græce, neque Latine, nullis tamen audim⁹ infundū esse a confessorijs suis, ut ob hanc solam causam ea dimittere, quod tamen iniungendum erat, si collationes eis factæ non ualuisse. ^e Ob quæ arbitror dicendum, quod etiam in materia beneficiorum dicendus est literatus qui scit legere, præsertim si scit scribere, de consuetudine, & praxi antiqua, & iure nouo scripto Sacrosancti Concilii Trident. licet antiquo scripto contrarium videatur verius, per prædicta: cui consequens est dictum C. si sciret legere, & scribere, esse reponendum in numero literatorum.

1. *Scientia sufficiens beneficio, quo respectu censenda.*
2. *Beneficium non potest querere qui quassum nequit retinere.*
3. *Beneficium impedit furor procedens, non sequens.*

Decimaquarta Exceptio, quod præfatus C. quamuis sciret legere, & scribere, & aliquantū sciret latine, non tamen habet sufficientem scientiam, neque spem ullam illius consequendæ. Is enim dicitur idoneam beneficio scientia habere, qui sufficiens est,

a in c. cum in cunctis de elect.
b in cap. per tuas. 1. de si mon.
c in cōf. 34. praclare. nu. 39.
d in cle. 1. de arat. & qualis.
e in c. 1. 36. nist.
f 1. 2. q. 76. art. 2.
g in rub. de sum. Trin. nu. 6.
h arg. l. 1. ff. de in delib. & c. de causis, de of. de leg. i ubi sup.
k in 12. except. nu. 4.
l c. quemadmodum de iur. retur.
m l. si unus. Spactus ne peteret. ff. de pac. cū multis allatis ibi per rec. n ad Apof. de reg. iur. l. patre furioso. ff. de his, qui sunt sui, uel alie. in. Sibi 20. si milia copiosius aggregabat las. o. linuitus. §. cui damus. ff. de reg. iur. cū late annotatis ibi per Dec. l. 1. ff. de su. persic.

attenta illius dignitate, loco & ordine secundum Innoc³ quem ibi oēs ad Deum usque inclusive in hoc sequuntur, & Fely. ^b & And. Sicul. ^c & Card. Imo, & Bonif. ^d Hugutio, Archid. cum Dine. & uterq; Card. ^e q̄t omnes Rap sodi, & Summistæ probant. Sed & S. Thom. ^f ab omnib. receptus sic ait. *Omnes tenentur scire communiter ea, quæ sunt fidei, et diuina, & alia iuris præcepta, singulis autem ea quæ ad eorum statum, uel officium spectant.* Cum quo satis concordat post Innoc. Panor. ^g Quæ autem sit scientia sufficiens, arbitrio iudicis relinquitur, ^h & in specie tradunt Andr. Sicul. & Bonif. ⁱ At nemo, qui præfatum C. satis nouit, arbitratu eum sciam habere sufficientem prædictæ Cantorię regendę, attentis præsertim, quæ Innoc. ait esse attendenda, nempe quod primo illa est dignitas secunda post Pontificale. Secundo, q̄ ad eam pertinet chori, & oīum diuinorum officiorū regimen, ut ^k diximus. Tertio, q̄ si ita est, non in qualiquali opido, sed in urbe D. quæ adeo in Lusitania p̄minet, ut in illa eius Reges coronantur, & Academiā contineat florentissimam doctissimam omnigena scientia uiris resplendentem. Et adeo quidam aiunt, et amici eius, & fautores non esse illi sciam idoneam placet Cantorię gubernadę, ut palā faciantur eum hac cā finul, ac ea obrinuerit, in alterius fauorem illi esse cessurum. Quo in loco, Deū immortalem, quis animo tēperet ab illo? *O curuæ in terris anima, & celestium inanes.* Contra eiusmodi fautores, & cōsultores adeo affectum humano, adeo carni seruientes, ut cū æstiment idoneum ad quarendum sacerdotium, quem omnino censent inhabilem ad id post acquisitionē retinendum? Nonne turpius ei jecitur, q̄ nō admittitur hospes? ^l Nōne facilius res producta conseruatur, q̄ fiat? ^m Nonne plurima fieri prohibentur, quæ facta tenent? ⁿ Nonne cui damus actionem, a fortiori datur exceptio? ^o Sed qd extraria citamus? Nonne excoꝛcatio impedit acquisitionem beneficij? ^p Quæ tñ non tollit acquisitū, licet fructuum perceptionē impediāt. ^q Homicidium ante beneficiū acquisitū eius acquisitionē ipso iure uitiāt, nō tñ ipso iure ab acquisito deijcit, secū

dum Panor. & communem, f. & Felyn, qui alios citat. ^r Furor item, & apencia ³ impedit acquisitionem sacerdotij, ut supra, ^t probamus, non tñ deijcit a quæsitō, ^u unde merito glo. ^x reprobatuꝛ p̄ Dominic. & Alex. ibi eo, quod dixisset eum, qui iam promotus est repelli propter lepram superuenientē, & abbatem ēt si fiat inutilis, quam ēt cōis reprehendit. ^y Si ergo, viri aliqui perspicacissimi, eum indignum censeris, q̄ hanc cantoriam posteaquam quæserit, retineat: qui tam præpostere iudicatis eū dignum quo ei quæratuꝛ?

I. Beneficij collatio idoneam scientiam nō habenti, an nulla, & nō conferens, & u cap. 1. de collatorijs peccent, & an ad alium deuoluatur faciendā.

D Ecima quinta exceptio, quod non profunt p̄fato C. nouem, quæ contra tres proximas exceptiones possunt adduci ad probandum, q̄ licet defectus prudentiæ, ac scientiæ efficiat, ut beneficium non debeat conferri ei, qui patitur illum: non tñ collationē factam reddit ipso iure nullam. Primū est, q̄ ut ipse paulo ante allegabam, multa fieri non debent, quæ tñ facta tenent. ² Et quod p̄fati C. accessus collationem continet a Papa sub illa conditione factam: Si p̄fatus A. non soluerit, &c. uel si cesserit, uel decesserit, &c. Et ideo implera conditione per ipsius mortem, collatio fuit purificata, & ita consummata, & perfecta, & consequenter licet fieri non debuisse, facta tamen ualet. Secundum est, quod Innoc. in illo cap. cum in cunctis, de elect. dixit, beneficium conferri posse illi, cui non est scientia sufficiens, si tamen est docilis, & speratur illam consequuturus. Tertium, quod speciale v̄t in illiterato, quod collatio illi facta non valeat, s̄m Innoc. ³ Quantum, quod collatio beneficij ab exequutore gratiæ facta indigno tenet etiam quando ab ordinario facta non teneret, secundum Panor. ⁴ Quintum, quod passim uideas collationes beneficiorum uiris, & pueris non tantum scientia sufficiente, carentibus: sed etiam omnino ignaris literarum saltem Latinarum, & Græcarum fieri, & pro ualidis haberi. Sextum

p ca. postul. de cler. exc. ministr.

q c. past. §. serum, de appel.

r in c. cum nostris, de cons. præb.

s in c. in qui sit. de accusat.

t in 10. except. nu. 3.

u cap. 1. de cler. agrot. lib 6. c. mī cas 3 q. 9.

x 7. qu. 1. in sum.

y c. tua, & c. si de cler. agrot.

z præcit. c. ad Apof. de regular.

a in c. cum nostris, de cōf. præb.

b in c. fi. de præsump.

quod

*aca. nisi de
renu. S. pro
defectu.*

quod quodam cap.³ habet Episcopum
posse cedere Episcopatu ob scientiæ de
fectum. Ergo Episcopatus potest perti
nere ad aliquem non satis scientem, cui
consequens est prouisionem Episcopa
tus tali fieri non debere quidem: sed fa
ctam tenere. Septimum, quod aliud b
habet repellendum esse ab episcopatu
eum, qui non didicit grammaticam, &
ita præsupponit fuisse adeptum, quoniã
priuatio præsupponit habitum. Octa
uum est, quod sicut scientia literatum,
ita etiam morum honestas requiritur
in promouendo ad beneficium, prædi
cto cap. cum in cunctis de elect. immo
tanto magis, quanto uita bona doctrinæ
bonæ præstat, quod ipsummet cap. cum
cunctis, in princip. significat, dum prius
de morum honestate, quam de literarum
scientia meminit. At defectus morum
honestatis non uitiat ipso iure collatio
nem, licet talis sit qui efficiat quem
beneficio indignum. Omnis enim cõ
stitutus in crimine mortali, ut inimicus
est Christi, ita indignus est stipendiis
de illius patrimonio lumendis, ut erudi
te de more Sanctus Thomas, cui nemo
contradixit, sentiebat, c quod diligen
ter adnotauit ibi Cardin. S. Sixti, & ita
indignus est beneficio, quod est pars
patrimonij Christi, f non tamen regu
lariter est nulla collatio existenti in pec
cato mortali facta, quod satis probat,
capitulum sicut, g quod ibi glo. memo
rabilis adnotauit, & latè tradidit Fel. h
Non uero est, quod Felyn. in dicto capitu
lo secundo, de rescript. sequutus Ioan.
Andr. in capitulo auditis, de electio. &
Domine. in capitulo in scripturis octa
ua quæstione prima, dixit c. c. in cun
ctis, prædicto non probari electionem
de criminoso factam non ualere, sed e
ligentes priuari potestate eligendi. Quæ
originaria consideratio fuit Compessel
lani in cap. considerauimus, de elect. co
lumna quarta, uersic. item quod sit nul
la licet Felyn. id non dicat, hæc tamen,
ut dixi, non profunt ei, per ea, quæ in se
quenti Exceptione soluemus.

*a. c. si. de a.
tat. & qua
lit.*

*c. l. decem,
ff. de uerb.
obl. c. ad dis
soluendum.*

*d. c. tolle, &
c. si. n. de pa
nit. d. 2.
e in 2. 2. q.
63. art. 2.*

*f. c. cum ex
eo. de elect.
lib. 6. & ca.
cum secun
dum Apost.
col. tit.
g. 2. de iure
iur.
h. c. 2. sup.
eod. col. 2 et
latius in c.
dilect. col. 3
& 4. de ex
cept.*

- 3 Beneficij collator tenetur de dño, quod indignus præstat.
- 4 Officiu nullum sine iusta scientia ius se capitur.
- 5 Ecclesiam & irris literatis, non a suis feratis indigere.
- 6 Scientiam, & prudentiam simul requirit beneficium.
- 7 Scientiæ defectus impedit colorem tituli, nisi quo ab hoc.
- 8 Scientia parua cum spe iusta, ut sufficit.
- 9 Concilium contra generale, nec Episcopus, nec Legatus dispensat.
- 10 Beneficij collatio digniori faciendã.
- 11 Illiterati, & minus scientis tituli, ut deferunt.
- 12 Collatio ab ordinario, & exequutore, ut aquantur, nu. 13.

Decimasexta Exceptio est, quod ad quatuor argumenta de nouem factis in proxima exceptione pro præfato C. contra tres Exceptiones scilicet duodecimam, decimamtertiam, & decimamquartam optime responderi pót.

1 Ad primum quidem, quod scientiæ necessariæ defectus non solum efficit, ut conferens, & recipiens beneficium peccent: sed etiam collationem reddit ipso iure nullam. Primo per textum irrefragabilem, i qui habet eum, qui confert beneficium, uel ad illud eligit scienter indignum, ob ætatis, morum, scientiæ, uel natalium defectum, priuari pro ea uice conferendi, uel eligendi potestate, & collationem, uel electionem ad alium deuolui. In quibus uerbis pōdera disiunctiuam, uel, quæ clare demonstrat unum illorum quatuor defectuum sufficere, quo illi dispositioni sit locus, argumen. capituli inter ceteras, & eorum, quæ latè ibi diximus supra eodem. Pondera secundo, collationem & electionem patienti aliquem ex illis quatuor defectibus factas, ad alium deuolui. At quomodo collatio, uel electio ad alium deuolueretur faciendã si facta teneret, licet fieri non debuisset? Quare non immerito ibi hoc tenet Pānormit. columna penultima, & sentiūt Ioan. Andr. & Cardin. ibidem, dum a iunt illi s. finali non esse locum in alijs defectibus, sed solum in illis quatuor

*i in c. cum
in cunct. S.
fi. de elect.*

- 1 Scientia non emimens, sed sufficiens sufficit in promouendo.
- 2 Conferens indigno plus peccat, quam eum eligens.

a de elect.

prædictis. Facit secundo cap. cum nobis, quod habet eum, qui fuit electus, non esse repellendum ob defectum scientie, quia licet non haberet eminentem, habebat tamen competentem, per quæ verba non obscure significat electionem non fuisse ualituræ, si non habuisset scientiam competentem. Tertio facit, capitulum de electo, quod habet electionem eius, qui tempore quo eligebatur, defectum ætatis, uel scientiæ patiebatur, in utilem esse ipso iure. Per quem ibi Panor. b argumento a fortiiori, concludit collationem nescienti necessariam factam, esse ipso iure nullam, quoniam plus peccat collator: quippe qui ius in re, & ita plus iuris transfert, quam elector, qui ius ad rem, & ideo minus dat. c Quarto, est text. d quod habet non solum euiden-

c secundum
Rot. dec. pe.
in nouis, &
ea, qua la-
ti. cit. Fel.
c. cū Bertol.
d re in col.
1. & 2.

din c. si for-
te, de elect.
lib. 6. ad in-
tra glo.
e clem. 1. de
at. et qua
lit.

f l. si seruus
S. Proclus.
ff. ad l. Ag.
cū alijs al-
leg. ibi per
gl. in uerb.
habuisset.

g l. q. 2.

tem, sed etiam non euidenstem scientiæ defectum, reddere inutilem electionem. Quinto est casus in una clem. e quæ re nouans iura antea super hoc constituta grauitur iubet, ne cui minus idoneo scientia, moribus, uel ætate conferantur sacerdotia. ubi glo. t. quærit. Quid de parum sciente? Et se remittit ad ea, quæ post Innoc. Host. & Compstost. scripsit in d. c. cum in cunctis Glossæ tamen ad didit Petr. ab Anch. parum scienti, qui speratur profecturus, cõferri posse, alioquin nullo modo, immo & in ultimo notabili subdidit, uerbum prælati omnibus memorandum, & terribile, nempe non solum peccare prælatos, qui beneficia indignis conferunt, sed etiam tene-ri de damno, perinde ac magistratus, qui tutores minus idoneos dant pupillis. Quod etiam Cosmas non relato eo, assermat in proem. Prag. indignorum, quæ mali ministri electo culpa est f. ubi etiam post glo. t. tenet peccare illum, qui suscipit officium aliquod, ad quod sua scientia non sufficit, quod ante illum Innoc. eum uniuersa turba Commentantium affirmat in cap. cum in cunctis, de elect. & glo. putata sing. quæ est 3. clem. 2. de mag. verb. honorem. pro quib. text. est omnium forte iuris optimus in cap. nõ est putanda § ubi glo. citat illa Horatii carmina pulchra, omnique promouendo semper memoranda.

Summa materiam, uestris qui scribi-
tis, equam

scribis, & uertere dicit, qui ferre uol-
ent, & uertere dicit, qui ferre uol-

Quid ualeant humeri.

Aeque hac facit, sed generalius. §. n. lide iuris. b Quin Fel. a autus est sequi glo. b quæ sibi uisa est dicere capite pueni- dum esse qui indignum in episcopum promouerit, quod tamen mihi non satis aperte illa gl. dicit. Facit c. cum ex eo. 5. quod coniuncta glo. Ioan. Monach. ha- bet Ecclesiam indigere uiris literatis, non autem alicuius ferratis. Et Pius II. re- ferente Platina, m dicebat, Episcopum indoctum asino esse comparandum. Quæ omnia in hoc allego, ut persuadeam ue- rum esse illud Leonis Papæ, scientiæ de- fectum in clericis neque dignum excu- satione, neque ueniam. n quæ tota pro- bat hanc conclusionem, sicut & distin- ctio sequens 39. probat non sufficere clerico regimen aliquod saltim habenti scientiam, nisi etiam habeat rerum agē- darum prudentiam, officio suo necessa- riam de quo o supra egimus. Facit, & il- lud Prophe. Quia tu scientiam re- pulisti, repella te ne sacerdotio fungaris mihi, quod non solum de literarum omnimoda ignorantia, sed etiam de mi- nus sufficienti scientia, intelligendum esse, omnes sentire uidentur.

Et adeo quidem collatio facta non habenti sufficientem scientiam est nul- la, ut neque coloratum titulum possi- dendum præstet, quod clare sentit Pe- trus Rebus. q coniungendo ea, quæ antea dixit. Immo quod amplius est, sentit huiusmodi clericum, qui triennio possedit beneficium, non gaudere regu- la de triennali possessore. Quorum duo- rum, prius uerum arbitror esse in peni- tus illiterato, qui legere, & scribere ne- scit, per ea, quæ ait Innoc. receptus s & multa, quæ supra t adduximus. Non au- tem arbitror procedere in eo, qui qua- lem qualem scientiam habet, licet non sufficientem, Collatio. n. huic facta licet non teneret, coloratum tamen titulum præstaret, per ea quæ de colorato titu- lo tradunt Panarm. & alij in capit. cum nostris, & Cosmas in Pragmat. titu- de pacifi. pōt. uerb. coloratum, quoniam is aliquo modo capax est, adiuncta, sci- licet spe literati profectus, ut mox di- cam, illiteratus autem minime, per ea, quæ

hff. ad l. A.
quid
in presenti
c. 7.
l. qui cū
uno. ff. de re
mil.
l. de ele. li. 6
minuita ip
sius. pag. pe
nult.

n. c. si in las
cis. 38. d.

o in except.
13. num. 2.
c. 3.
p. Ofca. 4.

q in illi li-
bello de pa-
cif. poss. nu.
213.
r num. 172
uersic. 4.
non pcedit.
s in c. cū no-
stris, de con-
ces. prob.
t in except.
13. d. nu. 2.
c. 3.

*a in excep.
13. nu. 3.*

*b in regula
illa de tri
nali poss. q.
27. c. 28.*

*c in praci
tato c. cum
in cunctis
de elect.
d in cle. 1.
de conces.
praben.
e in d. c. 1.
36. dist.
f ibi. quaz;
tertia est i
c. cū dile
ctus, de ele
g. quapen.
est. c. dile
ctus. 1. de
prab. facti
gl. c. pen. 3
fil. presbyt.
h in c. non
nulli. inf.
eod. col. 3.
c. 4.*

*i in inscrip.
c. 1. de iud.
k in d. c. di
lectus.
l i illo c. cū
in cunctis.
m i allega
to c. 1. 36.
dist.
n in citata
elem. 1. de
praben.
o in c. 1. de
Sup. Trin.*

que supra, & diximus. Posteriùs vera, si
cuiusmodi possessorem si possederit trien
nio non gaudere regula de trienali pos
sessore, arbitror esse falsum in non peni
tus illitterato, clericatu tamen insigni
to, ea consideratione singulari, quam su
pra fecimus de excommunicato, post Go
mesium, ^b nempe multos gaudere regu
la de trienali possessore, qui tamen pos
sederunt sine titulo colorato, adeo ut si
intra triennium spoliati fuissent, nō de
bitissent restitui.

8 Ad secundum autem argumentū de
nouem prædictis, respondetur primo, il
lud Inn. dictū in secundo argumento ci
tatum, sparum scienti, sed spem maio
ris profectus litterarij præferenti, ac
monstranti posse conferri beneficium,
intelligendum esse per indulgentiam, &
dispensationem, non autem per ius cō
mune, secundum Hostien. ^c quem Ioan.
And. & Pan. cum cōi sequuntur ibi. quē
etiam Imo. cum Bonif. probat. ^d & Do
min. cum Alex. ^e quod ut frequentius
receptum est, ita videtur mihi non pro
bari fundamēto aliquo solido, immo vi
detur quod aut Episcopus, sine dispensa
tione id facere potest, aut non et cum il
la, quoniam Episcopus dispensare cōtra
illud Concilium nequit, iuxta gl. me
morabilem, quæ singularis est Rauenna
ti, ^f immo neque Legatus contra Con
cilium dispensat, secundum gl. a multis
putatam singularem, ^g quæ conclusio cōi
ter recepta est, per ea, q. Fel. tradit, ^h &
Frācisus a Ripa, ⁱ cum alijs, quæ latius
adduximus anno superiore, ^k ubi est
apertissim^o in hoc textus, quare vero arbi
tror parum scienti, & spem discendi præ
ferenti, posse conferri beneficium si
ne dispensatione, quo ad hoc saltem ut
collatio facta ei teneat. Moueor primo,
quod Inno. nihil de dispensatione me
minit, ^l neque Hugutio, & Anch. ^m ne
que Petrus de Anch. ⁿ & quamuis idē
Innoc. meminerit dispensationem, ^o ta
men ibi non agit de illo minus docto,
qui spem præferat maioris doctrinæ af
sequendæ, de quo nos agimus, sed so
lum de minus docto simpliciter, de quo
non agimus. Secundū moueor, quod, ut
arbitror visum Innocentio dici posse,
scientiam qualemqualem cum spe veri
simili perueniendi ad iustam posse di

ei sufficientem, argumento eorum quæ
probant frequenter id, quod propē est,
adesse videri. ^p Faciūt & illa multa, quæ
congerit Felyn. ^q dum conatur proba
re ea, quæ ad aliquod officium sunt de
stinata, in eo esse videri.
10 Tertiū moueor, quod licet hoc fun
damentum non omnino concludat, ta
men attentō, q. interpretatio illa Inno
centiana vsu vbique terrarum recepta
est, sine vlla dispensatione, iam a tempo
re immemoriali, ut video, & audio, acci
piēda utique videtur, & sequenda, ^r quo
ad effectum salte iudicandi collationem
validam, quamquam peccat, qui post po
sito eo, qui actū haberet scientiam ido
neam, conferret ei, qui habet illam par
tim actū, partim spe, ceteris paribus, eo
quod digniori sit conferendum benefi
cium, secū dū illa, quæ late scripsimus, ^s
anno superiore post Tho. a Vio, qui om
niū diligentissime scripsit, ^t & nuper in
Miscelian. de Oratio, ^u satis superque
abundē tradidimus. Et facit quod colle
ctarius, ^v ait Episcopus posse promo
uere ad ordines minores huiusmodi pa
rū scientes, & spē prædictam mōstrantes
nulla de dispensatione facta mentione.
11 Quod autem promouendos ad or
dines minores latine scire oporteat, ita
tuit idem Concil. Tridentinum, ^z ubi
etiā præfati Collectarij sententia vix
approbasse in hæc verba. *Minores ordi
nes ijs, qui saltem latinam linguā intelli
gunt, per temporū intersitiaz, nisi aliud Epi
scopo expedire magis videatur, conferantur.*
Et paulo post, ^{aa} hinc. scilicet a maio
ribus ordinibus. *Ad altiores gradus, & sa
cratissima mysteria sit ingressus, nemo cū
iniuriatur, quem non scientia spes maiorib.
Ordinibus dignum ostendat.* Et ita licet
regulariter collatio beneficij, minus ido
neam scientiam habenti facta sit iniu
sta, & ipso iure nulla, fallit tñ, quando il
la sit scientiam aliquantulum habētis, &
spem maioris, & sufficientis profectus
præferenti, per fundamenta proxima,
quibus defendimus prædictum dictū In
nocentij posse procedere in re commu
ni sine dispensatione, & per fundamen
ta, quibus supra Exceptione decimater
tia, num. 2. & 3. defendimus cum, qui
scit legere, & scribere non esse de nume
ro omnino illiteratorum.

*p. l. lect. aff.
si cert. per.
l. præs. ff.
de procur.
l. pen. ff. de
milit. test.
l. si quis cū
sciret. ff. p
empt. l. itē
legato ff. de
leg. 3.
q. m. c. cum
adeo. ifr. eo.
r arg. c. cū
dilectus. de
consu. l. mi
nime. ff. de
lega.
s. i. c. graue.
de preben.
t. i. lentacu
lo 12. ar. 4.
u. Misc. 44.
num. 86. et
sequen.
x in praci
tato c. gra
ue. ver. su
spendatur.
de preb.
y sess. 23. c.
11 decreto
de reforma
tione*

Quare

Quare responderetur secundo, quod præfatus C. neque habet idoneam scientiã, neq; illius, neq; spem vllam maioris profectus litterarij præbet, & ideo illo Innocentij dicto iuuari nequit.

Ad tertium argumētum, de quatuor prædictis responderetur, quod omnino il literatus, tãcũt incapax tituli beneficij, quam infans, vt Innocentius supra relatio dixit. ^a Et adeo, quod vt dixit Petrus Rebus ^b nullum ei penitus colorẽ canonici tituli quærat, quo saltem restitutionem petere possit, cum tamen collatio, licet alias nulla sit, regulariter colorem possidendi præstare possit, iuxta doctrinam Petri Anch. ^c per ea, quæ supra diximus, temperando bonam partẽ rigidæ opinionis prædicti Rebusii.

Ad quartum verò argumentũ respondetur, Innoc. non dixisse, ^d valere collationẽ beneficij ab exequutore indigno factam, casu, quo ab ordinario facta non valeret; quamvis Pan. Quia (vt videre est in principio illius ca. vbi solum hoc tangit) tantum dixit provisionẽ ab exequutore minus digno factam valere antequam verificet illam conditionẽ, *Si est dignus*, rescripto insertam, quia, inquit, iurisdictionem habet ante illam conditionem purificatam, in nulla tñ re confert, neque comparat delegatum cũ ordinario: immo, si recte ratio eius perpendatur, idem videtur sentire de ordinario, qui etiam habet iurisdictionem.

12 Valebit ergo collatio beneficij ab exequutore facta minus idoneo, quãdo etiam facta eidem ab ordinario valeret vt quia erat constitutus in aliquo peccato mortali, quod tamen nõ impediẽbat beneficij receptionem, de quo infra fusius dicemus. Vnde ipsemet Pan. qui putauit (sed certẽ incautẽ) dixisse hoc Innoc. ^e postea contrarium tenuit, ^f corrigendo ea, quæ ibi dixerat. Felynus item cõtra illum tenet in illo c. finali duobus validis argumentis eum confutans, vt et supra, & retulimus ad aliud propositum. Immo singulariter piẽ ac eruditẽ Pan. ipse dixit, ^h collationem beneficij per litteras Apostolicas factam aplo iure nullam, quoties Papa non scripserit, si sciuisset veritatẽ. At si Papa sciuisset præfatum C. prudentia, & literatura omni no carere, vel certe puerilem valde ha-

bere, & nullatenus idoneam præfatã Cãtorie Ecclesiæ D. regendã, nullam item spem maioris prudentiæ, vel literaturæ præse ferre, non contulisset illam ei.

- 1 Beneficiorum collatoribus horrenda sententia.
- 2 Intellectus § pro defectu. c. nisi. de renũ.
- 3 Intellectus c. si. de at. & qual.
- 4 Excommunicatus minor, & manens in mortali differunt.
- 5 Scientiæ, & morum defectus quo ad beneficiã, vt æquantur.
- 5 Scientia eminens non requiritur, nec atar, & honestas maxima. num. 6.
- 5 Beneficio quærando non sufficit omnis honestas Deo gratia; neque contra, quæ sufficit illiquærando est Deo gratia.
- 6 Beneficij collationem qualis morum defectus inuãlidat.
- 6 Beneficiarius, qui morum honestate debita caret.
- 7 Peccatum omne mortale non tollit morum honestatem.
- 8 Crimina, quæ irregularitatem gignant, remissiũt.
- 8 Irregularis ob infamiam admissam non fit nouẽ irregularis.
- 9 Beneficio quis infamis inhabilis.
- 10 Intellectus § si. cum in cunctis. de elect.
- 10 Collatio facta indigno nulla est, & de uoluntur ad alium.

Decima septima Exceptio colligi potest, ex resolutione aliorũ quinque argumentorum formatorum pro præfato C. in Exceptiõne decima quinta.

1 Ad quintum quidem, cõcedenda, ali quos prælatos conferre quidem beneficia pueris, & illiteratis, & parum scientibus, nunc pretio, nunc carne, nunc ignorantia, nunc diabolo tuadente, sed male facere. Alios item eruditos Deum timẽtes, & magis, quæ Christi sunt, quã suã quærẽtes, ab huiusmodi collationibus perinde abhorrere, ac a facie colubri, quippe qui nouerunt illud Leonis Papæ Primo. ⁱ *miramur, & indigni quibuslibet, & longẽ extra faciem totale meritũ cõstituti gubernatores Ecclesiæ, credatur, &c.* Cui cõsonat illud Ecclesiæ Gallicanæ. ^k *Qui doctores, vel negligenter, ac timore Domini postposito in re tam graui se gesserint, sicut uiciores sunt in causa malorum pa-*

storum,

ⁱ epist. 85.
ad Epõs Africanos, re latũ c. miramur. 61.
dist.
^k in titu. de electi. §. & quoniam.

a in c. cum nostris. & cõces. p. b. i. pri. b in irat. & pacific. poss. nu. 213. & sequen.
c in regu. 1. d in d. c. fi. & præsump. lib 6.

e in illo c. fi. f in c. 1. de re iudi. sub finem.
g in except. 10. nu. 2. & sequen.
h in illo c. 1.

florum, ita principes sunt penarum, quas ipsi mali pastores in districto Dei iudicio patientur. Quibus Glossennatarius eruditissimus ibidem addebat. Horrenda, & timenda sententia hac est, ad quam, amatores, sigillanter attendant electores, & collatores beneficiorum.

Ad sextum autem respondeo, præallegatum §. pro defectu, intelligi posse de cessione facti, non iuris. Pro quo intellectu facit, quod Card. ibi ait in casu illius §. ob sciæ defectum, de quo ille loquitur, potuisse deijci Episcopum, etiā iniunctum. Et ita nihil necesse esse dicere, illum §. agere de illo, cui valida fuit de Episcopatu facta prouisio. Secundo item intelligi posse præcitatum §. de illo, qui parum sciebat, sed spem sufficiens sciendi præbebat tempore, quo prouisus Episcopatus, vel electio, & confirmatio de illo sibi fuit facta. Tertiò, potest intelligi de illo, qui satis quidem sciebat, cum fieret Eps, sed postea vel morbo, vel alio casu ignorantiam incurrit eorum, quæ suo erant officio necessaria, & ita parum nostro proposito congruit.

3. Ad septimum verò respondetur, c. si de æta. & qual. intelligendum esse eisdem duobus modis prioribus, quibus paulo superius dicebamus intelligendum esse §. pro defectu, non autem tertio modo, quia eo casu iniunctus deijci nequit.

4. Ad octauum respondetur, concedendum, quod morum honestas necessaria quidem est in promouendo, sicut & litterarum scientia, adeo quod collatio facta lethali peccato infecto, non est valida, sicut Panor. per illum text. qui probat ad iust. gl. Ioan. collationem factam excommunicato minori excommunicatione non valere, quam tñ opinionem nos alias ibi late probauimus. 5. Contra quam etiam tenuit Ioan. Maior, nimium tamen carpens Panor. & dicendo eius dictum esse quoddam somnium, quod certe non dixisset, si satis perpenderit ea, quæ nos hic olim, & nuper in Miscellaneis de orat. perpendifimus. Licet enim nō omnis collatio & electio reddantur ipso iure nulla propter quæcūq; peccata mortalia collataris, etiam grauius, quod Cöpostellanus omnium clarissimè, dixit, redditur tñ aliquando ipso iure nulla propter aliqua infra scripta, non enim redditur

nulla regulariter. Primo, quando peccata sunt occulta, licet sint grauiora.

Secundo, quando peccata lethalia sunt leniora, licet sint publica, argumento à contrario sensu.

1. Tertiò, quoniam peccata illa transierunt, & facta iā penitentia peccator in eis nō perseverat, habita indulgentia, & dispensationes, qua parte opus esset. Quorum ratio illa est, quod quem admodum supra diximus, Cöcilium noluit, inducere necessitatem scientiæ eminentis in promouendo, ad hoc ut pro motio ipso iure teneat, sed satis esse nō omnino carere litteratura, & spēs maioris profectus præferere, ita noluit inducere necessitatem honestatis morum heroicorum, & eminentium, ut promotio teneat, sed sufficientem, hoc est ne omnino morum honestas desit, & spēs mediocrium attingendorum præferatur.

Sicut etiam ætatis maturitatem Concilium illud exigit, non tamen eminentē, & perfectissimā, sed quæ mediocris sit, vel ad mediocrem tendat, attenta beneficiorum qualitate, puta triginta annorum completorum in Epātu, viginti quinque inceptorum in dignitatibus, & curā animarum annexam habentibus, in alijs 6 autem minorem. Sicut item licet amicitia diuina, & morū honestas Deo grata, quæ sola charitate infusa constat, quocumque peccato capitali quamlibet momentaneo, & paruo, pereat oīno, (quæ nostra miseria est) ut tradidit S. Thomas tamen, ipse, & aliæ virtutes acquirere non pereunt, et propter multa grauiora mortifera peccata, ut eleganter affirmat, & probat idem S. Thom. cōiter recept.

2. Et e contrario non oīs, qui habet gratiam Deo morum honestatem, habet beneficiis necessaria. Multi enim sunt irregulares ob peccata, & excommunicati, qui tñ per contritionem sunt grati Deo, & carent tamen, ut mox dicam, morum honestate ad hoc necessaria.

7. Peccatum aut mortiferum, ob quod collatio, vel electio redditur ipso iure nulla, est primo, peccatum ob quod Ecclesia censuit, quem ipso iure irregulāre ex natura criminis, sicut Cöpostellanus, ubi latè de hoc scripsimus. Et alia multa sunt talia crimina, quæ videas in c. ni-

l. ca. fin. de temp. ordi.

m per c. cō in cunctis. de elect.

n. 1. 2. q. 7. l.

art. 4. c. 2.

2. q. 24. art.

10. c. 3. p.

q. 87. art. 1.

c. in 3. sen.

dis. 17. q. 2.

art. 4. q. 4.

o. 5. c. 14.

et cano. 28.

p. c. dixi. de

pan. dist. 1.

q. in practica

to c. confide

ramus.

r. c. 1. de ho

micid. c. mi

nor. 50. dis.

c. §. 1. de

consecr. d. 1.

si cum

*de §. 1. de
venunc.
b in verbo.
duntaxat.
c in lib. de
Plactu Ec-
clesia, li. 1.
art. 48.
d in lib. de
irregu. reg.
50.
e in li. de ir-
regularit.
f c. 27. a. n.
191 & seq.*

si cum pridem, ^a per gl. ^b & oēs scriben-
tes ibi, & per eruditum Aluarū, ^c & per
Rapsodos, & Similtas in suis locis, & p
Nicolaū Plonium (sed frigide) ^d quod
prius, & grauius tractauit Gundisalvus
a Villad. vir vtiq; doctus & grauis, ^e qui
bus oib. diligentius, vtilius, copiosius si-
mul, & compendiosius longo tempore
post horum editionem tradidimus nos
in Enchirid. Confessi. ^f

Secundum peccatū, q̄ reddit collatio
nē nullam, est id, quod est notorium iu-
ris, vel facti, depositione dignū, s. fin. de
temporibus ordinan, quod quis admittit,
et peracta pōnitentia non pōt celebra-
re ante dispensationē, neq; promoueri.
Quia licet tales notorie criminosi nō
sint irregulares irregularitate, quā solū
crimen inducit, sunt tamen ea quam in-
famia criminis gignit, v. communis do-
ctorum opinio affirmat, ^g & prædictus
Gundisalvus, ^h & præstantius doctissi-
mus, itidēque diligentissimus Cosmas, ⁱ
Et vt oēs ij sunt irregulares, ita nec cele-
brare possunt, neq; promoueri ante di-
spensationē Papæ, vt ait Gūdisalvus, vel
ante dispensationem Epī in adulterio,
& minoribus criminibus, vt ait Cosmas.
Immo ij celebrant, nouam contrahunt
irregularitatem, secundum eosdē & Pa-
nor. & cōem. ^k Sed Inno. & quidam alij
clamant ibidem quo ad hoc posterius,
& in ijs Imola, ^l quibus libenter subscri-
bo. Tum quia cōis cogitur ponere disse-
rentiam inter irregularem posteriōrē,
& priorem, quam oēs fatentur, vt Cos-
mas vbi supra tradit. Tū quia ratio Imo-
lensis, qui sequitur Inno. firmissima est.
Et Petrus Rauennas in quodā dicto ex-
trauag. ^m ait, cōem tenere, qui propter
defectum esset irregularis, non incurre-
re nouam irregularitatem, celebrandō
ante dispensationem, quod ex stylo Cu-
riæ depachendi, ait, quæ cum dispensat
super defectū, non solet dispensare super
tali noua irregularitate, quod ante illū
fuit testatus Innoc. ⁿ Tum ob firmissi-
mam rationem, quam nos addimus di-
cto Enchirid. Confessi. ^o *omnis res, illa*
^p Tertiū, est peccatum coniunctum
cum infamia, hoc est, cum quis de præ-
dictis criminibus, siue suapte natura, siue
ob infamiam irregularitatem produ-
cētibus est apud probos, & graues viros

infamatus. ^p Et quamquā facile disputā
do teneri hoc possit, & libenter id affir-
marē, si etatis nræ mores corruptissimi
mūdiciei paterentur: In libentissi-
mē contrariæ opinionī accedo, limitan-
do illam Cald. ^q & alijs modis, vt scilicet
latio facta infami infamia facti tantum,
& non iuris, valeat quidem regulariter
ipso iure, nisi in quatuor casib. Primus,
qn illa infamia ex notorio peccato gra-
ui nasceretur, iuxta proximē dicta. Secū-
dus, qn de perseuerantia quoque in tali
crimine est infamatus, & probatur verē
crimen admissum fuisse. Hanc. n. tripli-
cem infamiam cum criminis veritate con-
currentem, arbitror inducere sufficien-
tē morum defectum, quo nulla redda-
tur collatio beneficij facta huiusmodi in-
famato, argumento eorū, quæ ait Inno. ^r
& Panor. ^s quō casu procedunt quæ rigi-
diora dixit Io. à Selua. Tertiū quando
talis infamatus esset iā accusatus, & lis
super crimine penderet. ^t Quātō qn
collatio fieret virtute mandati Apostoli-
ci, secundum Cald. ^u qui casus extendi
pōt ad collationem factam per Romanū
Pontificē, & Legatū eius, nulla de hac
infamia mentione facta. Quia primo, il-
li semper super morum, ac vitæ honesta-
tem se fundant, ad conferenda sacerdo-
tia, vt eorum proximitas demonstrat. Se-
cūdo, quia hoc est quid tale, quod ex-
preßum merito retraheret concedentē
a concedenda gratia beneficiaria: ergo
si taceat, gratia redditur surreptitia, quin
& arbitror Legatū mentionē non suffice-
re. ^v Quamuis aut præfatus C. non pa-
tietur defectum honestatis morū ob ali-
quod crimen a se admissum, patitur tñ
defectū iudicii, & prudētiae, sine qua nul-
la virtus moralis consistere potest, vt di-
ctum est supra. ^w post S. Thomā d. 1.
to. Ad nonum respondeo, Compostella
num. 10. And. Domin. & Felin. argumē-
to citatos (quod maxime demiror) nō
satis diligenter perpendisse illud c. cum
in cunctis, in §. si dum aiunt, ibi nō dici
electionem, vel collationem indigno fa-
ctam, esse ipso iure nullam, sed solū po-
testate eligendi priuari eos, qui sciēter
id fecerint. Nam ibi aperte dicitur, pote-
statem illam eligendi, vel conferēdi ad
aliū pro illa vice deuolui, si ponderas
dictionem, Tunc ibi positam, quam gl.
ponde-

*g in præcita
to c. fin.
h in præcita
to li. de irre-
gula. col. 9.
& 10.
i tit. de con-
cubinarijs,
verb. inha-
biles.
k in p̄cit. c.
si celebr. de
cler. ministr.
l in c. 1. col.
4. de iudic.*

*m quod pon-
tetur in Al-
phabeto au-
reo fol. 186.
In scis.*

*n in d. c. si
celebrat.
o capis. 27.
num. 193.*

*r in c. inter
de exceß. pl.
num. 4.
s in c. si de
re iud.
t 32 p. q. 3.
u 10. et 11.
v positio c.
ops. de accu-
s. m. d. cōf.
x m. d. 2. p̄rab.
& cōf. 4.
de accusa-
tione. 22.
y. gl. c. si
de har. li. 6.
cōter. rece-
z m. 11. ex-
cept. nu. 2.
a. 1. 2. q. 58.
art. 4.*

a c. cū Vin
toniēsis. de
electio.

ponderauit, & pro sua expositione citauit, ^a optime probans illam. Quò ergo deuoluatur, si collatio, vel electio, vt supra inducēba, ualuisse? Et ne dicās, cō intelligere potestatem illā deuolui ad aliū posteaquā illa collatio per sententiam fuerit cassata, considera primo, quod raro, aut nunquam vlla prouiso haberet effectū, si hoc modo intelligeretur. Quā antequam prouisus tribus sententijs cōdemnaretur, renunciaret iuri suo in manibus Romani Pontificis in fauorem alius cuius, quod facile ipse admitteret, cum id in nullius, quā collatoris cederet præiudicium, quod ipse parui facere solet, vt palam est. Secundo considera, quod textus ait, pro illa vice, iuxta pōderationē, paulo ante factam, & cōem intelligēdi modum: cum tñ si collatio tenuisset, & oporteret priuationē fieri, iam nō esset illa vacatio, sed alia noua, immo & alterius generis, si priuationē, si alia per obitū contigisset. Innocentius item receptus ab omnib. in hoc ibi, collationē in casu illius s. esse nullam, tenet expresse, ^b eo quod pōna perendi potestatem eligendi, & conferendi pro illa vice, nō nascitur ex eo, q̄ collatio fit indigno, sed quia scienter fit illi: quod clare probatur in c. innotuit, & in cap. Cum Vintonienfis de elect. & in c. perpetuo. ^c ita vt nullitas collationis ex indignitate collatoris, & pōna ex delicto collatoris nascatur.

bin c. inter
dilectos. de
exces pral.
n. 4. conf. 3.

ce. 1st. li. 6.

- 1 Doctoris dictum secundum ea, quae alle-
gat, intelligendum.
- 2 Canonicum literatum esse oportere.
- 3 Peccata multa in conferendis, et retinen-
dis beneficiis.
- 4 Beneficium sumens, & tenens sine ius-
tu scientia, sit peccat.
- 5 Collatio illiterato facta, an quasitis li-
teris reuincat.
- 6 Beneficium nondum capiens sciente, &
inhabilis.
- 7 Intrusionis a Sicio quae iuris ignorantia
excusat.
- 8 Scientia discenda nulla aetas fera.

DE cima octaua Exceptio colligi potest ex solutione aliorum trium argumentorum quae pro praefato C. contra praedictum E. & aliqua superius dicta adducta fuerunt.

Primum quod Rot.^d vř dicere ad beneficium, cui non imminet cura, promoueri poſſe oīno illitteratum, qđ fortē verū eſſe dixit Gomeſius.^c Secundum, qđ ſi hæc concluſio vera eſſet, multa beneficia bona fide poſſeſſa vacarent, multo ad reſtitutionē fruclū tenerentur, multo lites iuſte moueri poſſent: peccarent itē Epi permittentes beneficia poſſideri per illiteratos, quæ nimirum videntur alpera, & ſcandalum præſeferre.^f Tertiu eſt, qđ præfatam concluſionē conſequerēt in peccato mortali manere Canonicos, & alios beneficiatos, qui nihil ſaltē latine ſciunt. Alios itē, quorū munus liaturam exigit altiore illa, qđ hnt: neq; ſaluari poſſe, niſi ſuis Canonijs, & beneficijs renūciēt, qui ſermo durus vř. 1. Ad quorum primum rñdeo primo, deciſionem illam Rotæ plus facere pro præſatis concluſionibus, quā contra illas. Tum quia expreſſe habet, illitterato non poſſe beneficium conſerri, & quod cum illitterato nō poteſt Episcopus diſpenſare, & quod hoc eſt certū in beneficio curato, & et non curato, qđ requirit induſtriam, & conſilium, vt Canonici Eccleſiæ Cathedralis, quæ oīa faciunt cum præſatis concluſionibus, quæ agunt de præſatā Cantoria, quæ multo amplioſiorem induſtriam requirit, quā Canonici. Quod autem vř dicere Rota pro præſato C. cōtinetur in illis verbis.

d i dec. 312
not. q cler.
qua i none
rubr. est 13
de praben.
in antiqu.
e in lib. Ex-
pectatiuarū
num. 89.

fcōtra c. ni-
hil cum scā
dalo. de prae
scri. & c. 2.
de nou. ope.
nunc. & c.
18. Matth.

g in allega-
to cap. 2. de
institur.
h in l. nō sc
lū. §. uerba
liber. ff. de
lib. legat.
i in c. cū nū
cūs. & testi.

Vide

Vnde debet vocari in capitulo, & Epō con-
sulere, de ijs qua fiunt a prel. sine consen-
c. capite, nouis. & c. quanto Et paulo post.
Canonici debent scire litteras, & seruire

a 81. dist. c. Deo in Ordinibus suis, & in officiis. ^a Go-
meius aut affirmavit, sed cum nota du-
bitationis, scilicet, Forte, loquutus est.
& minus quam Rota dicere voluit. Cū
igitur Holtissem approbet Rota, & Ro-
tam Gomeius, & Holtiensis pro nostra
sit conclusione totus, consequens est nec
Rotam, nec Gomeium contra nos esse,
& quando contra nos sentiret Gome-
ius, id obiter, & velut aliud agens sen-
tit, & alij multi supra relati nobiscū ex
professo sentiūt, in quibus est grauis scri-
ptor Aluarus, ^b dicens illiteratum esse
penitus irregularem, & cum eo dispen-
sare non posse Episcopum, in quod citat
c in c. dile-
ctus. de tri-
bus ordin.

b de Plāctu
Eccl. lib. 1.
art. 48.
c in c. dile-
ctus. de tri-
bus ordin.

d in c. cum
iamdudum
de prabem.

e ad Galat.
cap. 1.

f per c. non
est putāda.
sub si. l. q. 1.

Innocent. ^c
3 Ad secundum respondeo, conceden-
do illa oīa esse vera, quæ argumentum
infer, quæ quamuis dura videantur in-
doctis, blanda tamē, & pia eruditis sunt
visa. Propter quæ ac similia grauissimum
fit illud Innoc. III. ^d Multa per patien-
tiam tolerari, quæ si in iudicio deduce-
rentur, iustitia id exigente, cassarentur
post eamquam improbe petentium impor-
tunitas, & nimia illa conferentium libe-
ralitas ne dicam prodigalitas ætatis ad
ordines, & ad beneficia terminos confu-
dit, & pro scientia preces & pretium, &
pro morum honestate nobilitatem, fa-
uorem, potentiam, & diuitias substituit.
4 Ad tertium ægre respondeo, Dum n.
omnibus per omnia placere cum Apo-
stolo vellem, vereor ne multis in hoc di-
spliceam, sed quia ipsemet Apostolus
ait, ^e Si adhuc hominibus placerem, Chri-
sti seruus non essem. Et Actorum 5. doce-
mur oportere magis obedire Deo, quā
hominib. concedo primo peccare, om-
nes beneficiarios, qui petierunt benefi-
cia, immo, & qui collata sibi absque pe-
titione sua acceptarunt, non habentes
vllam litteraturam, vel habentes quidē
aliquam, sed non sufficientem, nec præ-
seferentes spem maioris profectus per
illud c. ^f citius verba sunt. Quisquis ergo
sacerdotium non ad elationis pompam, sed
ad utilitatē adipisci desiderat, prius vires
suis cū eo quod est subiturus onere metra-
tur, & si est impar, abstineat, & ad id cū

metu, etiam cui se sufficere existimat, acce-
dat, ^g quæ omnium vna est conclusio, ^g facit l. idē
quæ laus comprobare posset ex ijs, ^h iuris. §. i. ff.
quæ ^h scriptimus. ad l. Aqu.

Secundo, dico eum beneficiarium, qui ^h in prim. ex
litteraturā suo beneficium sufficientem nō
hēt, teneri ad eam sibi querendā quam-
primum sibi cōmodē potest, quod si nō
fecerit, peccat, determinatio est singu-
laris Panor. ⁱ cōter recepta, quam nos
cum alijs tractauimus, ^k cum de scien-
tia confessario necessaria agimus, & nu-
per in Miscellaneis de Oratione. ^l fin. de prab.
5 Tertio, dico teneri posse collationē ^k i prabita
illitterato factam, quæ nulla est a princi-
pio, si litteras ille adducat, & qui contu-
lit ei beneficium in sua voluntate perse-
ueret reuincere, tacita quadam colla-
tione veluti repetita, argumento eo-
rum, quæ Pan. scribit, ^m de collatione fa-
cta ab Epō ante deuolutionem potesta-
tis, ea post ad ipsum deuoluta, & eorum
quæ laus ibi scribit Fel. nu. 36. quod ta-
men limito, qñ ab initio bona fide bene-
ficiarius illud acceptasset, & possessionē
eius adeptus fuisset. Nam si scies, & pru-
dens collationem sibi factam non vale-
re, consensisset ei, virtuteque illius possi-
dere cōpisset, vitium intrusionis cōtra-
xisse videri potest, sū ea, quæ Panorm.
dixit, ⁿ & ea quæ Fel. tradit, ^o quæ nos
profundius, & resolutius tradidisse arbi-
tramur. ^p Et quamquam ignorantia
iuris, vt plurimum non excusat. ^q Quā-
do tamen paruulus esset huiusmodi il-
literatus, vel maior, sed rusticus, aut cū
virosum grauium, & doctorum auctori-
tate id accepisset, satis eum arbitror ex-
cusari posse a penīs intrusionis, hēt col-
latio nulla maneat argumento eorum, ^r
quæ in dictis iuribus adnotantur, ^s

8 Quarto, dico ex ijs inferri remediū
salutis animarum huiusmodi Canonico-
rum, & beneficiariorum, vt scilicet addi-
scant ea, quæ suis beneficijs bene regē-
dis sunt necessaria. Neque verecunden-
tur id facere, considerantes illud magni
& grauissimi nostri patris Aug. ^t Senex
n. a iuvene, & Epō tot annorum a collega, ^u in c. si ha-
nec dū anniculo paratus sum doceri. Et il-
lus Senecæ: Nulla ætas seua est ad discen-
dum. Et vsq; ad 88. annos, vt ait gl. ^v per
tex. illū sing. in l. apud Iulianum. ^w Quæ
hēt Pomponium Iuriconsultū peritillū
derc. liber.

num 88. annum agentem, memorē fuisse illius sentētiæ: *Et si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc discere Sellem.* Quod summa cum laude multos fecisse legimus, & facere vidimus, sua foresq; ut facerent nonnullis fuimus. Quin & scimus clarissimum virum, eundemque providentissimum Ep̃m Zamorensē D. Ioannem Emmanuelem Zamoræ & Tauri, & alij sui Episcopatus oppidis ad id opportunis ante paucos annos coegisse parochos, capite iam canos, & qui sexagesimum agēbant annum, ad discendas litteras latinas, quas vel nonnunquā didicerant, vel parū in eis processerant.

EPILOGVS HVIVS ETSEX
præcedentium Exceptionum.

Cum ergo gratia beneficiaria (salte tacite) contineat illam clausulam: Si est dignus ea is, cui fit, cumque dignitas illa maximē deat adesse tpe quo gratia sortitura est effectum: Curusq; præfatus C. tpe illo Cantoria in sua gratia contenta, non esset dignus tum pp amētiā, tum propter omnimodum prudentiā, vel certē necessariā spei illam querendi defectum, consequens profecto est, nihil ei per has litteras questū esse. Consequens item; cum, vel (quia res, quam non satis capit, parum eū monet) procuratores, & fautores ipsius, qui rem probē percipiunt, dum per eas aliquid ipsi questum esse contendunt, Deum Optimum Maximum grauitèr offendere, menteque alta reuoluere debere illud Poete.

*Si genus humanum et mortalia temnit
tis arma;*

*At sperare Deum memorem fundi, atque
nefandi.*

- 1 Beneficij incapax maior xxx. annis curatorem habens.
- 2 Papa raro dispensat directè super scientia & honestate.
- 3 Furiosus, & maior curatorem habens exaquantur.
- 4 Beneficia cur non quarit maior curatorem habens, alia vero sic.
- 5 Beneficium requirit potētiā propriam ei seruiendi.

Decimanona Exceptio, quæ tam ca. Duolitur, quam c. cū adeo ius eod, tangit est, quod C. maior est 30. annis, & tpe quo suus accessus sortiturus erat effectum, curatorem habebat bonorū suorum, pridem a iudice illi datum, at maior 25. annis bonorum suorum curatorem habens indignus est oī beneficio Ecclesiastico, præsentim eo, cui regimen aliquod inest, et si longē minus, q̃ præfatæ Cantoria infuerit Primo, per l. in quaestione, a quæ habet patri dementi, furēti, vel prodigo non esse committendam filij gubernationem. Per quam Bald. ait prodigo, & bonis interdicto, non esse committenda Ecclesiæ gubernacula. Secundo, per c. indecorum, ibi: *Indecorum est, quod hi debeant Ecclesias regere qui non nouerunt gubernare seipsos.*

Et ne dicas contrariū probare c. præcedens, quod incipit, ex rōne, habetque pueros, qui se regere nesciunt, posse saltem per dispensationem Ecclesias tenere. Considera primò, quod Papa in casu illius c. dispensauit salte tacite, ut pueri tenerent dignitates, quas iam saltem malè possidebant, sed nō ut administrarent eas per se, sed per alios. Considera secundò, nullam esse præfatio C. dispensationem eiusmodi, quo ad aetatem virilem, licet quo ad puerilem fuisset, quæ parte Papa voluit locum fore accessui, etiam in puerili ætate, si condō, sub qua dabatur, impleta fuisset Considera tertio raro, aut nūquam Romanum Pont. super defectu morum, & sciētiæ, ac prudentiæ principaliter, & directè dispensa re, quamuis indirectè id sæpè faciat, dispensando super gradu, & ætate, ac per quandam consequentiam indirectè pp spem futuræ, & quicquid cū alijs faciat, cum præfatio C. saltem id non fecit. Tertiò, pro hac exceptione facit l. Fulcinius, d quæ post quædam de furioso statuta hæc verba subiicit idemq; in prodigo dicendum, caterisq; qui curatori ōpe iuuantur. Quarto, quod huiusmodi maior curatorem habens cui bonis interdicitum est, æquiparatur furioso, furiosi, cuius verba sunt: *Furiosi, & eius, cui bonis interdicitum est, nulla voluntas est.* Quintò, quod Bald. S ab alijs receptus sensit non posse Papam saltem, potēstāte ordinaria indulgere, ac dispensare, adeo. n. 10.

a §. minores. C. de sententiā pass. b. in citato c. cū adeo. c. de aetate & qual.

d §. plane. ff. ex quib. caus. in poss. eat. e ff. de reg. iur.

f Similitex tu. in pradi. l. 1. C. de curat. fur. & i. ximus. Au. then. ut hi q. se res min. oblig. habet perhib. g in c. cum adeo. n. 10.

vt beneficium Ecclesiasticum conferat ei, cui bonis interdictum est, quia id contra ius natura vñ esse, per ea, quæ ad-
a in princ. except. 7. duximus. Idem quod Bald. tenet, etiam
b in c. i. hoc nostro cap. num. 7. expressè Fel.^b & Pet. Rebuff.^c qui in-
c in lib. de pacifi. poss. d in addit. 4 ter triginta genera personarum ad benefi-
ad Capell. Tholos. dec. 488. cia Ecclesiastica inhabilium. secundum
 locum dedit ei, qui cum maior sit, curatoris
 ope iuuatur. idè et tenet Steph. Aufr.^d
 Contra Exceptionem tñ hanc, facit,
 quod licet maior, curatorè hñs, & is cui
 bonis interdictum est, regulariter exæque-
 tur furioso per prædicta, non tñ quo ad
 petendum acquisitionem, quia non prohibetur sibi
 e. l. is cui. in acquirere.^e Nam quia respectu acquisi-
 tionis prodigus pupillo æquiparatur, nõ
 potest quidem obligari sine tutoris au-
 ti condici.^f Et oritate, & tamen sibi acquireret.
 quoniam. Ver. 5 Ad hoc respondeo primò, quo ad pro-
 positum nostrum sufficere, quod maior
 curatorem habens æquiparetur pupillo
 quandoquidem hæc, de qua loquimur
 in Catoria, pupillo conferri nequit sine di-
 spensatione. Ergo neq; tali maiori, nec
 per consequentem præfati C. qui nul-
 lam talem dispensationem, vt sup. § ta-
 l. pupillus. tum est, habet. Secundò rñde, prædi-
 cta procedere quidem in contractibus,
 non autem in beneficijs Ecclesiasticis.
 Ratio diuersitatis illa sit, quod quæ sita
 per contractus, curator administrat, quæ
 sita verò beneficia regere, ac illis infer-
 re non est curatoris, sed prefati ipsius
 acquirētis onus & munus. Vt enim quis
 idoneus dicatur beneficio inferuendo,
 non sufficit potētia id faciendi per aliū,
 sed necessaria est potentia propria,^h &
 quod ibi annotauit Panor. de præb. Vbi
 nos id anno superiore dilatabamus.

- 1 Regula Cancellaria reuocatiua gratiarum tenor.
- 2 Accessus expectatiua quadam, & cuius inuentum.
- 3 Accessus quadam collatio, cōditionalis.
- 4 Expectatiuarum reuocatiuum omne ius ad rem tollere.
- 5 Alternatiuam ordinariarum coadiutoriam tollere.
- 6 Accessus & regressus non esse in fauore parēs.
- 7 Accessus coadiutoria inferior est fauore.
- 8 Statutum in Smo exequutorum, quando includit alterum.

- 9 Papa falso imponitur venditio beneficij, quamuis id posset.
- 10 Privilegium pretio concessum, vt sine causa irreuocabile.
- 11 Consuetudo tacite intelligi etiam in hoc.
- 12 Causa qua requiritur, non presumitur in Principe.
- 13 Privilegium concessum pretio, quod reuocari potest.
- 14 Beneficijs in Ecclesiasticis, vt quod libet liceat Papa.
- 15 Accessum habenti consilium vtile.

Vigesima Exceptio, quæ materiam
 c. i. & c. mandatum huius tituli tã-
 git, illa est, quod is præfati C. accessus
 expressè videtur esse reuocatus per regu-
 lam Cancellariæ vñdecimā (quæ forte
 per errorē pro decima fuit excussa)
 Sanctissimi Domini nostri, D. Pauli III.
 Ecclesiæ Christianæ nunc feliciter præ-
 sidentis. Cuius similem oñum Romano-
 rum Pontificum primus olim fecit Bo-
 nifacius VIII. licet non adeo fortem vt
 Paulus.ⁱ Cui etiam similis, sed non æ-
 què fortis est illa Innoc. VIII.^k Regu-
 lare Pauli verba hæc sunt, Item reuocauit
 quascunq; expectatiuas, & collationes,
 mutationes, ac reuadationes, & exten-
 siones, eas quomodolibet concernentes,
 etiā si qui per eas in Canonicos sub ex-
 pectatione præbendæ, vel portionum
 creati, aut recepti fuissent Necnò alias,
 quæ super quibus per Cancellariā Apo-
 stolicam litteræ in forma solita expedi-
 re consueuerunt. Reseruatiōes etiā mē-
 tales, ac si non emanassent, de quibusuis
 etiam Patriarchalibus, Metropolitanis,
 & alijs Cathedralibus Ecclesijs, ac Mona-
 sterijs, & beneficijs vacaturis, cum pro-
 uisionib. & commendis, alijsque dispo-
 sitionib. seu de promouendo & commē-
 dādo, aliasque disponendo mandatis, &
 extensionibus inde secutis Nec non ab
 que consensu coadiutorias, seu coadiu-
 torum deputationes, etiam cum succes-
 sione per dictum Clementem, & alios
 Roman. Pontific. suos prædecessores in
 fauorem quoruncunque, & quibuscun-
 que, etiam S. R. E. Cardinalibus, & sub
 quibusuis verborum formis, etiam Mo-
 tu proprio, & de Apostol. potestatis ple-
 nitudine, seu Consistorialiter concessas
 factas, ac facultates nominandi, refer-
 uandi,

i de quatra
 stat. c. fi. de
 cōcess. præb.
 lib. 6.
 k in regula
 Cancell. 10.

nandi, conferendi, commendandi, & alias disponendi, quæ ab eisdem prædecessoribus emanarunt, illarumque vigore factas nominationes, & reservationes. Quo ad ea, in quibus nondum uere, non aut per decretum in illis appositum sunt sortitæ effectum. Nec alicui quascunque declarationes, aut præseruatiuas, vel ex tunc, put ex die reuocationis huiusmodi restitutiuas, & reuocatiuas clausulas, vel adiectiones, etiã si in illis decretum esset, illas ex tunc effectum sortitas esse, & ius in re quæsitum fore aduersus reuocationem huiusmodi in aliquo suffragari: ac tenores & formas omnium prædecessorum pro expressis habere voluit.) Hactenus regula. In qua pondero primum uerbum expectatiuas, quarum de numero hæc gratiam esse constat ^a & ultra ibi allegata probatur in regula eiusdem Pauli III. reuocatoria, quæ publicata fuit 11. Decembris 1535. quæ dum gratias expectatiuas, reuocat, excipit accessum. at exceptio de regula esse debet per ea multa, quæ citat Decius. ^b

a ex præludij, nu. 8.

b in reg. 1. ff. de reg. iur. 3. Et si dicas ibi non solum poni uerbum expectatiuas, sed etiam addi alias gratias, considera quod in nostra quoque de lit. non reuocatoria additur: Cum alijs dispositionibus, quod generalius est quam uerbum gratia. Præterea, constat accessum esse gratiam, & non talem, per quam statim datur ius, & accipitur, sed in futurum spectatur accipi, ergo merito dicitur expectatiua, ^c

c ar. c. si de coe. pref. lib. 6.

d in præludij, nu. 5.

Nisi dicas ex usu communi Curia uerbum restringi ad eas gratias, quæ non habent speciale, ac elegans nomen, qualem habent accessus, regressus, & coadiutoria. Sed obstat huic considerationi, quod hoc nomen accessus, nouum est, ut sup. ^d dictum fuit, & ideo difficile fuerit hoc colligere ex tñli usu communi. Præterea, ut mox dicam, in alijs regulis uerba illa excipi ab appellatione generali, saltem gratiarum in alijs in quam, regulis Pauli. qui primus oñium uerba hoc nomine usus in eis, sicut & suo tpe primum ea uoce uti cepit, ni fallor, iurisperiti scriptores. Ideo communis usus non uidetur hic allegari posse. ^e Secundo, pondera dictionem illam, quæque, quæ ampliat uerbum, cui adijcitur ad illa, quæ simpliciter prolata non cõ-

Oper. Nauar. Tom. III.

prehenderet, ^e Tertiò, pondera uerbum, collationes, quarum de numero est accessus, quippe qui est quædam condicionalis collatio, ut in plurijs est probatum. Pondera quartò, exceptionem illam, Nec non alias, quam super quibus, &c. quod excipiendo illas uerba includere omnes alias. Quia exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. ^f Quarto, pondera uerbum, Alijs dispositionibus, quod adiectum uerbo, expectatiuas, comprehendere accessum in indiuiduo sentit Cassiodorus. Quauis dici possit uerbum, Cum pro uisionibus, in illa regula positum adiectio nã esse illius uerbi, Reservationes, superius positi tantum, & non aliorum. Sexto, pondera uerbum, Necnon absque consensu coadiutorias, &c. Per quod reuocat et coadiutorias, quæ sine consensu, et cõ futura successione concessæ fuerunt. Septimo, pondera, quod excipit coadiutorias de consensu concessas, non tñ excipit accessus. Octauò, pondera illa uerba, Sub quibus uis uerborum formis, &c. usque in finem. Per quæ oēs clausulas gratiarum expectatiuarum, & coferuatiuas, & præseruatiuas tollit copiose, quia tenores oñium, & formas pro expressis hære uoluit, quod sufficit per ea, quæ latè ^b diximus.

4. Secundo principaliter per hac exceptionem facit c. si. de concess. p. b. Quod de simili reuocatoria regulæ, immo multo minus efficacis effectum agit, & declarat reuocari per eam oē ius ad rem in beneficijs per litter. Apostol. quæsitum, quantumque iuri in re fuerit propinquum, modo ad illud non sit penitus peruentum. at per accessum prædictum ante illam reuocatoriam non fuit ius in re quæsitum, ut palam est, & in præludij ¹ fuit probatum.

Tertiò, facit, quod per hac reuocatoriam censet reuocata ois dispositio collationis beneficij uacantis non attingens, et si sit collatio beneficij uacaturi per uerbum, Collationes, ibi positum. per quod id tenent oēs in illo c. si. etiam si beneficium uacasset iam, & acceptatum fuisset, secundum oēs ibidem immo & hiam iudicatorum fuisset illud beneficium acceptanti dedit, secundum Petrum, & Perusinum ibi, immo & si collatio beneficij iam uacantis fuisset facta, sed nondum per collatariu acceptata, secundum Io. And. Lap. Dñic. & Perusinum ^k at per huc accessum an Pauli reuocatoria

Ee quæ

e secundum gl. in uerb. quauis, cle. 1. de resu. Facit gl. cle. men. 2. uer. de quouis. de elect. & gl. cle. si. uerb. quouis. de sen. excom. fl. quæsitum. § denique. ff. de fund. instrum. c. quonia. de conu. le. prof. c. domus 32. q. 7. in dec. uni. ca de pact.

b in 1. exce. nu. 2.

i nu. 7.

quæ multis annis præcessit præfati A. mortem, non fuit peruenit, nisi ad collationem beneficii vacaturi ergo reuocatus videtur per illam.

Quarto, principaliter pro hac exceptione facit, quod qñ Ro. Pon. non uult in huiusmodi reuocatorijs accessum col- prehendi, solet illum nominatum exci- pere, quod patet in regulis eiusdē Do. Pauli Nam in ea, quæ publicata fuit 11. die Decembris 1535. per quam gratias omnes expectatiuas a se concessas reuo- cavit, excipit accessum, & regressum, & de consensu coadiutorias. In ea item re uocatoria, quæ publicata fuit 22. Angu- 1536. idem facit. Cum igitur in hac re uocatoria solum exceperit unum ex il- lis tribus, nempe coadiutorias de cōsen- su beneficiarij concessas, consequens vi- detur eum noluisse accessum excipere, quæ uñius inclusio, alterius uñ exclusio.

*a l. cum pra-
tor ff. de iu-
dic. c. nōne.
de præsum.
b in titu. de
pactis.*

Quinto, principaliter pro cōclusionē hac facit decisio illa singularis doctissi- mi Casladori^b s. per alternatiuā conce- ssā ordinario quo ad sex menses, tolli co- adiutorias, quæ cum futura successione dātur, quamuis nulla de illis mētio fiat.

Contra tamen hanc exceptionem fa- cit primò, quod eam consequeretur, idē esse dicendum de omni regressu antē il- lam reuocatoriam a prædecessorib. Do. Pauli concessio, quia par videtur ratio i- illo accessu, ergo eodē iure sunt consen- da, quod tamen subdūm uidetur.

*c l. illud. ff.
ad legē Ag.
ca. inter
ceteras. de
rescri.*

Secundo facit, quod casus exceptus a regula per rationis paritatem ad alium extenditur. ^d at in reuocatoria prædi- cta Dom. Pauli excipitur coadiutoria de consensu concessa. Ergo pari, vel maiori ratione accessus, & regressus vi- debuntur excepti.

*dilectā. cū
multis, quæ
ibi cit. Dec.
de confirm.
nrl.*

Tertio facit, quod statutum in vno corquatorum extenditur ad aliud. ^e at regressus, accessus, & de consensu co- adiutorie in hac materia videtur ex- am- quata: quod satis uidetur colligi ex dua- bus regulis Do. Pauli, quas in quinto ar- gumento pro exceptione formato supra citauimus.

*e c. transla.
de consti. l.
si quis ser-
uo. C. de fur-
tis. adiuncta
glos. ca. mi-
ramur. de
seruis nō or*

Quarto facit, quod in his accessibus, ut fertur, cōpositio interuenit, & si gra- tis quandoque cōceduntur, id fit respec- tu laborum, & meritorum anteceden- tium. Ergo quandam contractus vim hē

re videntur, ut Bald. ait^f id quod prin- ceps concedit percepto pretio, dicitur contractus venditionis & non priuile- gium, etiā si utatur verbo, indulgemus. Et idem dicit Bal de illo, pro quo prin- ceps habuisset aliquam dationem, vel fa- ctum, quod habent commensurationē patris. cum re concessa, contractum autē prin- ceps non potest reuocare. ^g quæ ibi ab- hinc biennium scripsimus post Aret. Fe- lin. & Decium.

Quinto facit, quod priuilegium etiā subdito concessum pretio, vel re, quæ p- tio æquipolleat recepta: immo & id qd ob remunerationem conceditur, reuo- cari non potest, secundum ea, quæ post Aret. Fel. allegat.

6 Ad horum primum respondeo, negā- do ex nostra cōclusionē inferri, quod per regulam prædictam, regressus ante illam concessi, censentur reuocati; alia est enim, & longe maior ratio, quæ re- gressus non reuocetur. Quia primo, re- gressus est reditus quidam in ius pristi- num, cui maxime fauemus. ^h Secundo, quod regressus causam habet de præte- rito: accessus autem minime. Tertio, qd per regressum non sic præiudicat præ- decessor Papa successori suo: quoniam solum concedit ius, quod olim habebat is, qui ei renunciauit, quod etiam tem- pore successoris habuisset, etiam si nil prædecessor disposuisset.

7 Ad secundum respondeo, primò con- cedendo unum casum exceptum a lege ad alium similem extendi: negando ta- men illam reuocatoriam esse legem: sed quia illud cap. ^k reuocatoriam appellat constitutionem, & omnis cōstitutio lex quædam est, ^l ideo & regulæ Cancellariæ dicuntur leges saltem temporariæ, ut gloss. & Gomes. tradunt. ^m Securius est respondere secundum, negando ratio- nem eandem militare in accessu ad illū conseruandū, quæ militat in coadiuto- ria. Qm per coadiutoriā cultus augetur diuinus, & illius suppletur defectus. & graue præiudicium fieret ecclesiæ il- larum sublatio, quoniam licet aliquot nomine tantum sint coadiutoriæ multæ tamen sunt re, ac nomine viles, & ne- cessariæ: cū tamen accessus & contrario sint fere oēs alterius generis, ut palā est.

8 Ad tertium rñdeo, negando illa tria in iure

*dinan. glo.
memorabi-
lis in ca. si
postquam.
de elec. li. 6.
f in l. quis e-
patris.
pen. ver. hoc
scias. C. En
de lib.
g c. 1. de pro
bat. cū alijs
multis.*

*h in c. nouit.
de iud. n. 8.
c. ab exor-
dio. 35. d. l.
s. unus. S.
past⁹ ne pe-
teret. ff. de
pactis. cum
multis alijs
qua in hoc
cōgerit Fel.
in c. cū oēs.
nu. 8. de cō-
stitut. & in
c. cum acces-
sissent. n. 5.
cod. titu. &
Caslad. in
spe loquens
de regressu,
tradit in de
cis. 1. de pa-
ctis.*

*k c. si. de cō-
ces. præben.
l. c. lex. 1. d.
m in eadē
proe.
n c. quoniā
in plerisque
de off. ord. c.
fin. de cler.
agro. c. indi-
cas. 3 q. 9. c.
scripsit. cū
trib. seq. 7.
1. que. 1. de
cler. agrot.
lib. 6.*

iure æquiparari: qm̄ in nullo cap. totius corporis iuris ea tria inuenias: & quis in aliquot regulis nouis ex æquo de illis disponatur, non tñ ex hoc sequitur, illa esse, vt plurimum cõarquata. & ad hoc, vt statutum in uno æquiparatorũ h̄eat locum in altero, non sufficit ea in aliquo adæquari, sed oportet regulariter exæquata esse, fm̄ Ang. ^a & Dec. ^b quam non oportet ea ita exæquari, ut nulla inter illa differentia inueniatur, secundum Franc. Aret. ^c Addo quod Casador. hoc in his terminis vñ sentire. ^d

a in §. ius ciuile. n. 20. vers. tertio fallit. de iur. nat. gent. & ciu.

b in c. translat. de cõst. c. in l. ex factis, nota. 6. ff. de vulg. d. in dec. 1. de pactis.

9 Ad quartum & quintũ simul rñdeo, primo concedendo regulariter non posset principem sine causa reuocare suum contractum neque priuilegium ob pretiũ, vel remunerationẽ concessũ, at neq. primo tale p̄tium interuenire i his, vel sic benemerita ita considerari, ut gratiam faciant transire in vim contractus: qm̄ hoc consequeretur Papam vendere beneficia, quæ dato quod sine vitio posset, quod tñ multi, & in his Caletan. negant, de quo nunc nil pronuncio, tamen Sedem Apostolicam parum decet id audire. Quare malim dicere pecunias illas non in pretium gratiæ, sed in quandam Sedis Apostolicæ dignitatis honestam sustentationem de more pio accipi. Secundo dico, regulam illam limitandam esse in priuilegio, per quod ius perfectum, & irreuocabile acquisitũ est, secus si ius reuocabile, secundũ Aret. ^c quem sequitur Fel. ^f & uterq. ponit exemplum in materia nostra, ^g Facit id quod ait Bar. ^h cõter receptus, l. eum qui donauit alicui cum pacto, post certum tempus res sit ecclesiæ, post se remittere illud pactũ in iudiciũ ecclesiæ, saltẽ si nil in hoc illa egit, qm̄, ut ibi ait Imolens. illa id quod nostrum, ⁱ Verbo obl. irreuocabiliter intelligitur, non autem de illo, quod reuocabiliter.

e i. c. nouit. de iudic. f. ibid. n. 8. g. in c. 1. cum ibi ad not. de concess. p̄b. li. 6. h. in l. qui Rom. §. Flauius. ff. de verb. obl. i. de reg. iur. ff. de illo, q. nostrũ est. k. ca. cũ m. sue gratia, sue pretio impetrat, ea condõne saltem tacite impetrare, ut si in fi. C. de fide iuss. l. quod si nolit. §. qui assidua ff. de adl. edict.

11 Tertiũ rñdeo, eum qui accessum, & alias gratias expectatiuas a Rom. Pont. h̄. ca. cũ m. sue gratia, sue pretio impetrat, ea condõne saltem tacite impetrare, ut si in vita concedentis non habuerit effectum, postea per successorem possint reuocari. Qm̄ oēs Pontif. post Bonif. VIII. eiusmodi reuocationes facere consueverunt statim post suã promotionẽ, & quæ cõsueuerunt fieri tacite intelliguntur, ^k

& iõ si quicquam dñi huic proueniat, imputet sibi qui debuit id prauidisse, 12 Quarto rñdeo, Principem Rom. ex iusta causa posse reuocare contractum, & priuilegium pretio concessum, Et secundum communem opinionem p̄sumitur princeps in dubio facere cum cã quando facit aliquid, quod sine illa non potest, ut tradit Cyn. ^m & Panor. ⁿ Hec tamen solutio non uidetur firma. Nam, ut in illo cap. ad hęc, dicemus, illa opinio communis non uidetur vera, per ea quæ Fel. & Decius tradunt contra Panor. ^o & Dec. contra eundem. ^p 13 Quinto respondeo, pecuniam, quã Rom. Pontifex propter huiusmodi accessus accipit, ad suam personam sustentandam accipere, veluti redditus quoddam suo tempore prouenientes. Et quãuis per eam obligetur ipse ad seruandũ illos, dum uiuit, non tamen ideo successor ad id tenetur, ^q Et hæc uidetur ratio germana, quare in hac reuocatoria Paulus non excipit accessus, & in reuocatorijs alijs posterioribus excipit. Quoniam in hac reuocat prædecessorũ gratias, in alijs verò suas, & magis tenetur ad seruandas suas, quam alienas propter compositionem secum factam. Et quia per huiusmodi accessus, & compositiones prædecessorum quoddam p̄iudicium fit successoribus, dum, collationes eorum tempore uacaturas, & pecunias eorum tempore recipiendas illi priuerunt, & p̄occuparunt. Quare merito eos successores reuocare possunt. 14 Sexto, ac postremo, quod artẽ pendendum existimo, quod argm̄ hoc nil aduersum præfatum E. cõcludit, vel euincit, nõ potuisse Papã per illã reuocatoriã accessib. derogare, quod tamẽ nullus iurisperitus, mea sententia, dicere audeat. Nam si expresse, accessus sustulisset, sicut & coadiutorias sine consensu concessas, nemo diceret, eos non fuisse sublatos propter rationes præstatas. & quia materia est beneficiaria, in qua Papæ secundum communem quodlibet licet, & quem uoluerit sine ulla cã suo beneficio priuare, per multa, quæ tradebat Fel. ^r quamuis nos in contraria soleamus esse opinione secuti Cardin. ^s in qua etiam nunc perstamus, quoad beneficia iam quesita, quamuis quo

l. arg. l. Lucius. ff. de e. iur. d. i. & l. item si Gerbertum. ff. de rei sen. Geru. quæ late traduntur in c. quæ in ecclesiis. de con. sit. & in c. 1. de probat. per Fel. & Dec. & alios per eos citat. alibi in l. si. C. si cõtra ius, uel utilit. n. i. d. c. quæ in ecclesiis. & in c. ad hac. inf. eod. o. in illo c. q. in ecclesiis. p. in d. c. ad hac. & in c. cum inter. de excep. q. arg. eorũ quæ in c. 1. de solut. no. tantur, & in cap. si. ne pral. Sices suas, & in l. defuncta. ff. de test. & quemadmodum. r. in c. quæ in ecclesiis. de con. sit. nu. 39. s. in consil. 141. Sanctissimus dominus noster. ster.

ad expectatiuas, & alias gratias beneficiorum querendorum, omnino noue (quod addo propter regressus, per quos solum restituitur ius antiquum) quæ, ut semper fuerunt iuri exosæ, ita nonnunquam Deo displicent, nunquam a comuni discesimus, neque nunc discedimus, immo arbitramur erudito cui-libet uisum iri iustius, posse Romanū Pontificem tollere accessus a suis prædecessoribus concessos, quam alias generaliter expectatiuas, quoniam primo ratio pecuniæ a prædecessore accepta sibi non obstat, per quintam solutionem, & secundò illi maius mortis alienæ captandæ uotum inducitur, unde ecclesia Gallicana etiā regressus nullatenus admittit, quasi peccatorum quedam fomenta & aiarum scandala, quæ & nos seruari olim uidimus, dum in Academia Tholosana, multis nominibus nobis suspiciens prælegebamus, & Pet Rebus, testatur. Ut ergo, semel finiam, & quod sentio libere dicam, iuri consonantius uis, per eā reuocatoriam, regressus quidem non reuocari: quia iure antiquo, & in eò redditu fauorabili nituntur. Non item coadiutoriæ de consensu concessæ, quia ille per se uolens expulsi, accessus aut reuocari, nisi stylus Curie aliud hæat; quod certe mihi nec unde constat, neque arbitror constituisse rerum Romanarum peritissimò Cassad. Quare et atque etiā huius accessus consulo, ut si quando antequam illi sortiantur effectum Romanorum Pontificum, qui eos concessit moriatur, cōseruationem illorum a successore requiratur, quos intra annū morti sue proximū cōcessisset. Quoniam illi per regulam, quæ decima est Pauli, & duodecima Innocentii, conseruantur. Nuper autem longo tempore post hæc edita uetuit Conc. Trid. c. oēs accessus, regressus, & coadiutorias cum futura successione in hæc uerba, Cum in beneficijs ecclesiasticis ea, quæ hereditaria successione imaginem referunt, sacris consensionibus sint odiosa, & Patri decretis contraria, nemini in posterū accessus, aut regressus, et de consensu, ad beneficium ecclesiasticum cuiuscunque qualitatis concedatur, & hactenus concessi suspendantur, extendantur, aut transferantur. Et paulo infra: In coadiutorijs quoque cum futura successione idē post hæc obseruetur, ne

nemini in quibuscunque beneficijs ecclesiasticis permittatur, nisi certo casu cū certa forma ibi expressa, per quod decretum tollitur necessitas utendi consilio nostro prædonec contra illud incipiat dispensari, quod utinam nunquam fiat. Addam tamen aliqua huic pertinentia in auctario quod in sequentis exceptionis fine adijcio.

- 1 Clementina de tantis successione tenor.
- 2 Intellectus c. ad extirpandas de fili. presbyterorum.
- 3 Lex ut futura tantum, & non præterita respicit.
- 4 Ratio quæ de præterito legem efficit declaratoriam.
- 5 Lex etiam antiqui iuris declaratoria, quæ sola futura comprehendit.
- 6 Accessus per compositionem solere dari. num. 7.
- 8 Lex non respicit futura, cum inuolueret præterita. num. 9.
- 10 Legitimitas primogeniti non tollit ius secundo genito quasitum. numero 11.
- 12 Religionis ingressus mariti, ut non præiudicat uxori.
- 13 Testamentum ante nouam legem perferum ualet, etiam, &c.
- 14 Appellatio ut non suspendit effectum futurum excommunicationis.
- 15 Beneficium ob causam dimissum, ea non sequuta, reddendum.
- 16 Princeps non præiudicat tertio, etiam per legem communem.
- 17 Lege habita pro infecta non tolli ius ante quasitum.
- 18 Actio de dolo datur in permittentem incipere, & non perficere.
- 19 Intellectus communis cap. 2. de concess. prob. lib. 6. nu. 20 & 21.
- 22 Conditionalis debitum perit per incapacitatem.
- 23 Intellectus regula factum legitima. de reg. iur. lib. 6.
- 24 Ius ad beneficium per inhabilitatē perditur. nu. 25.
- 26 Expectatiua generalis ante clementiam de filiis presbyterorum. ad qua non prodest.
- 27 Accessus plus iuris confert, quam expectatiua.
- 28 Expectatiua omnis conditionalis semel, multa bis.

Acces-

ar. c. 2. in
do c. acce-
des. & c. co-
stit. de con-
cess. prob.

in gl. 2. ii.
de rescript.
Concor.

ses. 27. c.
7. de rescript.

- 29 Accessus & regressus non tollitur, ut alia expectatiua. nu. 30.
- 31 Clementina prefata filijs ante illam natis nocet.
- 32 Adeundi potestatem alias ius per se subsistens, alia non.
- 33 Accessurus non habet plus iura quam heres, nu. 34.
- 35 Praiudicium primarium, non secundarium attendendum.
- 36 Causam immediatam, non mediatam considerandam.
- 37 Alciatus laudat^o paulo post omittitur.
- 38 Praiudicium terij pragmatij a Principe non impedit.
- 39 Praiudicium secundarium quod.
- 40 Intellectus clementine & hi qui. de etat. & qual. num. 40. & illius glo. 5. num. 41.
- 41 Lex noua simpliciter loquens, & nō extenditur ad praterita.
- 42 Regulam sine probatione, necessario non esse limitandam.
- 43 Lex noua non includit praterita, etiam quo ad futuros effectus, si de re ipsa, & nō de & su, aut exequutione loquatur, nu. 45.
- 46 Lex puniens extendentem repraesentat, punit prateritas.
- 47 Lex ut bannitus centum soluat, quo a banno eximatur, includit antea bannitum, licet antea potuisset eximi nō soluendo.
- 48 Lex formam procedendi, & ferendi sententiam inducens, includit lites prateritas, quia parte non sunt finita.
- 49 Lex ut maritus lucretur medietatem dotis, comprehendit dotes prateritas uxorum post illam mortuarū. n. 50.
- 51 Lex noua de & su rei, qua non includit & sum prateritum.
- 52 Lex, ne qua famina vestes sericas vestiat, vel ne succedat dotata, prateritas includit etiam eas, quibus delata fuit hereditas, sed non adita.
- 53 Lex, Detur tantum capienti, & praesentanti bannitum, includit eum qui ante legem captum, post eam praesentat. num. 54.
- 55 Lex, ne querela bannitorum audiantur, comprehendit eum, qui accusationem persequens bannitur.
- 56 Lex, ne quis triticum exportet quem includit.

- 57 Lex, ne quis agat aconomum includis prius factum.
- 58 Lex, ne famina succedat includit iam natas.
- 59 Legitima patris viuientis filio quasi debita.
- 60 Ius succedendi patri aliud a iure filiationis nu. 61.
- 62 Verba; Nullo modo, & Nullo tempore, ut pregnantia.
- 63 Lex dē re pterita, & de & su eius diuersa.
- 64 Lex dans modum et ordinem quos includat nu. 65. & 66.
- 67 Accessus praebulum iuri in re quarendo.
- 68 Ius in re quarendum non est accessorium iuri ad rem.
- 69 Lex non includit exequutionem rei praterita, cum illa est accessoria, & cum finis, & ratio legis ei non congruunt num. 70.
- 71 Lex noua includit futurum, perficiens prateritum.

Vigesima prima Exceptio, quae materiam c. i. sup. eo. & huius c. tangit, est quod praefatus C. est filius illegitimus cuiusdam uiri magno in pretio cum apud suos, tum apud Romanos habiti, qui ante praefatum A. praecessorem praefati E. hanc de qua contendimus cātoriam obtinuit, & in fauorem eius resignauit. Et constitutio Clem. VII. extat, quae filios illegitimos excludit a successione in beneficijs parentum, tā mediata, quā immediata, in haec uerba.

Clem VII. &c. Sanē postquam felic. record. Alex. Papa III. praedecessor noster filios praesertim sacerdotum in ecclesijs paternis succedere prohibuerat, easque nihilominus media intercedente persona filios ipsos habere disposuerat, cum passim sacerdotes, ut ecclesijs suis filij eorum potuerunt satagentes, in Alexandri praedecessoris huiusmodi dispositione cōfisi, ecclesias suas, quas ad eorum peruenire filios constituebant in fauore personarum, quae ecclesias ipsas, et illarum possessione non habita, in ipsorum resignantium filios exornatione genitos illico mox resignare, ipsique filij ecclesias ipsas dispensatione super natalium defectu, quem ex dictis sacerdotibus resignantibus genti patiebatur (et pa-

tris nomine expresso) obtemperare, consequi ha-
 berent consueverint, profecto perniciosum
 semper & abominabile, ad gravem diu-
 nae maiestatis offensam tendere, videlicet
 quod ipsi presbyteri eorum crimem, quod e-
 rat occultum, non sine turpitudine, ob inor-
 dinatum spuriorum filiorum amorem, de-
 cipere non erubescunt, iudicamus. Pro-
 ptereaque ubi tempus (quod omnia palam
 facit) & presentium ratio, quid insuturū
 sit cauendum admonet, merito admo-
 nemur, ut ad tollendum huiusmodi abusum,
 necessarium arbitrati sumus eiusdem Ale-
 xandri praedecessoris canonem corrigere,
 potius quam talia cum tanto hominū scan-
 dalo tolerare. Habita igitur super his cum
 venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Car-
 dinalibus matura deliberatione, de eorum
 consilio, & unanimi consensu auctoritate
 Apostolica tenore praesentium statuimus,
 & ordinamus, quod de cetero filij presby-
 terorum ex fornicatione nati, ecclesias cat-
 hedrales, etiam Metropolitanas, ac mona-
 steria, quibus eorum patres praesuerunt, ac
 seu illa, & illas dignitates, etiam maiores
 & principales, personatus, administrationes,
 & officia, etiam curata, & electiva, &
 alia quaecunque beneficia ecclesiastica cum
 cura, & sine cura secularia, & quorum-
 vis ordinum regularia, quae presbyteri, &
 clerici, & religiosi eorum putres in titu-
 lum, vel commendam, aut administrationem,
 seu ut alij p. p. petuo & nra aliquan-
 do obimuerunt, nullo unquam tempore quo
 quomodo obtinere possint, nec cum eis su-
 per hoc dispensare intendimus. Et si quas
 dispensationes per nos concedi contigerit,
 tanquam praecipuum, & contra me-
 tem nostram concessas eis nullatenus sus-
 fragari, talesque dispensationes nostris vo-
 lumus exulare temporibus. Et quod nobis
 licere non patimur, nostris successoribus in-
 dicamus, non obstante praefati Alexan-
 dri praedecessoris, & alijs constitutionib.
 & ordinationibus Apostolicis, ceterisque
 contrarijs quibuscunque. Haec Clemens.
 De qua constitutione aliqua non omni-
 no contemnenda superiore anno ³ quo
 ad alia proposita differuimus, quo ad p-
 sens vero praesuppono, Clem. hanc post
 huius, qualis qualis accessus concessio-
 nem, fuisse editam. Quoniam accessus
 a Leone X. fuit concessus, clementina
 verum haec a Clemente VII. Est ergo

nunc dubium plusquam mediocre, in
 quo libentius audirem alios differetes,
 & pronunciantes: quam differere, ac
 sententiam ferre, nisi me necessitas co-
 geret, scilicet, an clementina haec obstat
 praefato C. quo minus per hunc acces-
 sum succedere in hac Cantoria possit;
 si is alioqui valuisset, neque reuocatus
 foret: Et pro parte quidem negatiua
 multa faciunt.

3 Quorum primum est, quod lex non
 extenditur ad praeterita, ^b quod proce-
 dit etiam, quando ratio legis antecessit
 set legem: quia per hoc prohibitio legis
 non trahitur retro ad tempus anteceden-
 dens, sed solum ad futurum, secundum
 Bald. ^c & Sal. ^d quos sequitur Felin. ^e
 Quae ampliatio maxime inferuit nostro
 proposito: quoniam ratio praedictae cle-
 mentinae illius prohibitionem praeces-
 sit, ut ex ipsius proemio satis colligitur.
 Neque illi obstat gl. memorabilis f
 communiter recepta, quae habet illi cle-
 mentinae locum esse in praeteritis, quon-
 iam ratio illius aequè praeterita respici-
 cit, ac futura; quam etiam Fel. ipse ^g cō-
 mendat. Pro qua etiam facit, quod Bar-
 to. ^h ait, legem, quae annullat actum ex-
 tendi ad praeterita, quando causa annul-
 lans suberat de praeterito: non, inquam,
 hoc obstat.

4 Quoniam primò, ut Felinus ait ⁱ al-
 liud est declarare, & interpretari ius an-
 tiquum iam conditum, & aliud moueri
 ex ratione, per quam lex non declara-
 tur, sed assumitur pro fundamento legis
 nouae condendae. Haec tamen solutio
 non videtur satisfacere, quoniam solum
 procedit quando certum est legem, quae
 conditur, esse nouam: at gl. praedicta
 cum communi probat, legem praesumē-
 dam esse declaratoriam, quando ratio-
 ne antiqua, quae ita cōcernit praeterita,
 sicut futura nititur. Quare secundo rō-
 deo, ampliationem hanc procedere in
 ea ratione, quae sola sine nouo statuto
 non concludit necessario seruandum ef-
 se, quod lege noua statuitur, illa vero
 gl. in ea ratione, quae necessariò con-
 cludit, & sola sine lege noua conuincet,
 id quod, per eam statuitur esse seruand-
 um, etiam si nouè non statueretur. De
 qua duplici ratione profundius, vt ar-
 bitramur, alijs, anno superiore, in c. ra-
 tio

b c. fi. de cō-
 stat. l. leges.
 2 c. de leg.
 & l. de & su-
 ris. C. de &
 su. c. an triē-
 niū. 31. dis-
 c. proposui-
 sti 82. dist.
 c. no 6.

d col. 1. in l.
 testiu. C. de
 testib. per il-
 lum tex.
 e in c. fi. de
 const.

f clem. 1. de
 concess. pbe.
 uerb. conse-
 mus.

g colu. 7. il-
 lius c. ult.
 h in l. oēs po-
 puli. n. 44.
 ff. de iustit.
 & iur.
 i in prin. il-
 lius c.

tio nulla. de praben. egimus. Sed hac huius ampliationis resolutio applicata huic clem. videtur concludere, illam ad præterita extendendam esse, quoniam ratio, qua ea nititur, concludit quod in illa statutum est, seruandum fuisse, etiã si ea nunquam prodijisset.

5 Quoniam testatur procemium eius, perniciosum semper & abominabile, ac in grauem diuinæ maiestatis offensam tetendisse contrarium eius, quod hic ita tuitur, & ita fuisse peccatum, & per consequentionem non faciendum. Quare

tertio, sed clarius & tutius respondeo, glossam^a procedere in dubio, quando scilicet non apparet aliunde, legem illam tantum futura respicere, vt in casu illius clem. 1. At per hanc, de qua loquimur, ipsam clem. clare aperitur non esse illi locum nisi in futuris, verba enim eius sunt, *Statuimus, & ordinamus, quod de cætero, &c.* quæ dictio efficit, vt constitutio etiam antiqui iuris declaratoria, in qua ponitur, sola futura respi-

ciat,^b tradunt Imolen.^c post Anto. & Fel.^d & Bart.^e Ratio est in promptu, quoniam in certis non est locus coniecturis. Nam & dictum Bartoli sup. pro de cætero illa glossa citatum in lege, quæ non se cõponit ad futurum procedit, loquitur enim in illo articulo Bart. de lege, quæ nec se ad præterita extendit, neque ad futura contrahit. Cum ergo is accessus præcesserit, hanc clem. non videtur tolli ab illa, quæ se expressè ad futura contrahat, licet ratio eius eam præcessisset, & talis fuisset, quæ sola sine hac lege cõcluderet esse malum, & prohibitum, qd ipse prohibet, & denique licet iuris declaratoria esset, & non inductoria noui.

6 Secundo principaliter, pro hac parte negatiua, scilicet hunc accessum non fuisse per illam clementinam superuenientem sublatum, facit quod quando accessus conceduntur, compositio quædam pecuniaria interuenit, penam Romano Pontifici aliqua pecunia soluitur, vel si gratis conceditur, id sit ob remunerationem laborum, & aliorum quibus de Sede Apostolica bene meriti sunt hi, quibus conceduntur, quod testatur Cassador. & experientia docet.

Et ita concessio accessuum, quandã nim contractus habet, per ea, quæ citata

fuerunt in quinto argumento contra exceptionem præcedentem supra^a forma to, at contractum suum non potest princeps sine iusta causa tollere,¹ ergo neque Clemens accessus antea concessos.

Tertio facit, quod inter præstatum C. & præstatum A. transactio quedam facta fuit, qua C. renunciauit iuri, quod se habere prætendebat in præfata Cantoria, ut A. consentiret accessui per Papam concedendo. Et ne dicas, hanc transactionem illicitam fuisse, considera, auctore Papa, eam factam esse, nec id simoniacum iure naturali, vel diuino esse, sed tantum positiuo, & humano, per ea multa, quæ anno superiore^k scripsim⁹, at Papa contractus inter partes factos nõ solet tollere, arg. per locum ab speciali clem. dudum.

7 Quarto, principaliter facit cap. detestanda.^m ubi videtur esse casus pro hac parte adiuncta quadam determinatione Imolensis, quam refert, & sequitur Dominic.ⁿ Capitulum enim illud reprobat promissiones omnes conferendi beneficia, & Imol. tenet intelligendum esse tantum de promissionibus faciendis, & non factis, dato quod factæ nondum suum sortitæ fuissent effectum, ergo pari modo clementina hæc, quæ tollit omnem succedendi modum filijs illegitimis in beneficia paterna intelligi debet de modis succedendi concedendi, & non concessis.

8 Quinto facit, quod lex noua non cõprehendit futura, quando ea comprehendendo inuolueret præterita ad quæ non extenditur. Patin casu proposito aliquid inuenitur præteritum, nempe concessio accessus, aliquid futurum, nõ pe illius executio. & clem. hæc non potest executionem illam futuram tangere, nisi etiam ipsius accessus concessio nem præteritam inuoluat, ergo eius executionem non tanger.

9 Sexto facit, quod lex noua non respicit effectus etiam futuros actus præteriti, & perfecti.^q In cap. præallegato enim^r constitutum fuit, ut inter canonicos maior ordine in confidendo minor præferretur, etiam si posterius esset receptus, & in citato cap. fin. declaratum est illud cap. non habere locum in iam receptis, sed in recipiendis tantum, mus.

a illius clem.
1. de cõcess.
præb.

b per text.
oium opti.
c. 1. commun.
ita glo. uer.
de cætero d
lib 6. Text.
tus ei est a-
ptus, in. fi.
de sponsul.
duor.
c. col. 6.
d. colu. 7. in
illo c. fi.
e. p. all. loes
popu n. 43.
ff. de iustit.
c. iur.
f. l. cõtinuus
S. cū ita, ff.
de uer. obl.

g in dec. 1.
de pact.

b nu. 5.

i. c. 1. de pro
bationib.

k in c. dile-
cto. de pñ.
l. si de se-
puls.

m de con-
cess. pñ. li. 6.
n ibi. col. 3.
sub fi.

o arg. c. su-
per eo. 1. de
appel. & est
gl. mem. q
secunda est
cle. 1. de te-
stā. q. Car-
di. Panor. l-
mo. & Ra-
uenn. ibi, &
Cõset. i. sin-
gu. Ser. lex.
& Felin. in
præcit. c. fi.
col. 12. pro
sing. cõmen-
darūt. et ap-
probarunt.
q pulchre
declarant
Domi. in c.
ex antiq. co-
lu. 4. Ser. 3.
54. dist.

p c. fi. de cõ-
m. sti. conuic.
cap. starui-
mus. de ma-
i. o. & obed.
q. c. statui-
mus.

& non alia ratione; quam quia concessio, licet effectus quidam futurus sit, est tamen actus præteriti, & perfecti scilicet receptionis antea actus. ⁴

10. Septimò, faciunt decisiones aliquot doctorum particulares casui proposito similes. Quarum prima sit Io. Andr. ^b s. per legitimationem primogeniti non tollitur primogenitura; quæ situm secundo legitime nato.

11. Secunda sit Feder. ^c s. Clementinæ exiui de ver. sign. quæ fratres minores declarauit esse inhabiles, qui deputantur testamentorum executores, non extendi ad exequutores ante illam constitutionem deputatos.

Tertia est determinatio, quæ Bartolo tribuitur, quamque ipse tangit ^d s. quod statutum, ne feminae succedant, non extenditur ad feminas, quibus iam est delata hæreditas, licet nondum diuisa.

Quarta est Imo. ^e quam sequitur Fel. ^f s. quod lex noua de lucrifacienda medietate dotis vxoris præmortue, non extenditur ad dotem vxoris ante illam legem ductæ & post eam mortuæ.

12. Quinta est Pan. ^g s. nouum religionis ingressum mariti non præiudicare uxori; quo minus replicare possit de marito adulterio, antea perpetrato aduersus ipsum de adulterio uxoris expiciet.

Sexta est Bald. communiter recepti ^h s. quod testamentum factum ante legem, quæ nouam testandi formam inducit, valet, licet in eo condendo non fuerit illa forma seruata. Quam decisione ideo tribuo doctoribus, quia licet Iason ¹ & alij multa alibi dicant in illa lege, de hoc esse casum, tamen non videtur esse, quoniam citata li. iubemus non probat hanc conclusionem, nisi de forma inducta per legem, quæ se contrahit, & arctat ad futura tantum negocia, conclusio uero doctorum comprehendit etiam legem, simpliciter inducentem formam sine ulla mentione præteritorum, & futurorum. Per quam considerationem certum mihi est, testamentum ante illam legem conditum, valiturum fuisse, & si post illam poruisset illud testator mutare, & non multo tasset. Quinimmo arbitror verius esse, quod Paulus Castr. ait ^k quam quod Angel per posteriores magis receptus, in autentico, ut nouæ constitutiones post

alios duos mens quæ insinuata fuerint, obtineant. § prouinciatus tener, si testantur ante legem nouam, testandi formam inducentem, quæ non se contraheret expressè ad futura, factum valiturum esse, si testator post illam moriatur, & cum posset renouare illud testamentum, non renouet quamuis Iason ibi, & Fel. ¹ sequatur Angel. Cuius opinionem adeo non probat citatum Authenticum, ^m ut videatur probare contrarium clare, quicquid Angelus nimium subtilem se præstans rem obnubilet, quod quia nunc demonstrare extrarium est omitto, quæ opinio Pauli satis uidetur fuisse Petri. ⁿ

14. Septima est Pan. ^o videlicet, quod quemadmodum appellatio non suspendit excommunicationem latam, & sic actum præteritum, & ideo non suspendit eius denunciationem, & sic actum futurum omnino illi annexum, sic, & Lex noua non suspendit actum futurum omnino præterito annexum, & ab eo depédet.

Octaua sit Fel. qui ^p contra Petr. de Anch. ^q determinat, statutum, ne femina masculis extantibus succedant, non extendi ad bona, quæ ante illud præfate, ac filijs suis quæsierat, quam Fel. decisione sequitur Io. Crot. ^r

15. Nona sit Io. An. ^s & Pet. ab Anch. ^t s. legem nouam, quæ uetat frumentum a territorio extrahi non comprehendere illum qui cepit extrahere, & ob aliud quod impedimentum non extraxit.

Decima sit Iacobi Butrigarii, quem refert & sequitur Pet. ab Anch. ^u s. de legato fratribus ante clementinam dudum facto, non deberi quartam parcho etiam si qui legauit post illam clementinam, mortuus fuisset.

Octauo principaliter pro C. facit, quæ res quæ culpa caret, in damnum uocari non conuenit, ^x at in nulla ipse fuit culpa, quare is accessus sibi pereat.

16. Nono principaliter facit, quod qui licite renunciat alicui beneficio ob aliquam causam, ea non sequitur a debere habere regressum ad illud, ^y at præfatus C. præfata Cantorix olim renunciauit in fauorem A. licite, quia Papa consentiente illa de causa, ut ei concederet accessus Ergo si accessus is non sortitur effectum, habebit saltem regressum ad ius illud pristinum, cui renunciauit.

Decimo

as. facit li. iubemus. C. de test. a. quæ admo. test. ord. & l. te. sit. C. de test. sub. et c. ante triennium. 32. dist. b. in Mercus. reg. sine culpa. l. 6. col. 13. uers. ad solutionem. c. in consil. 294. factum tale. d. in l. oēs potest. ff. de iust. & iur. in qu. 5. princ. nu. 42. e. in c. fin. de consil. col. 7. f. ibi. col. 2. g. in c. de. n. iens. de cō. uers. cōiug. nu. 7. h. in p. ita. l. iubemus. C. de test. a. & quæ ad. test. ord. i. ibi nu. 10. k. in p. p. all. l. iubemus.

lin. c. si. col. 3. de cōstit. m. in d. s. p. uinciar. sub. pr. citato. n. in c. 2. de consil. col. 1. sub. fi. o. in c. pasto. §. uerū. de app. nu. 2. p. in c. si. de consil. col. 3. q. consil. 26. col. si.

r. in repet. l. oēs populi. ff. de iust. & iur. n. 37. in uers. limitata. s. uer. incur. rere.

t. col. 2. in c. de cōstit. u. in repe. c. 1. de cōst. charta parua 50. col. 3. uers. sub. i. cio. x. c. 2. de cōst. i. reg. sine culpa. l. 6.

y. ff. & C. de cōd. cau. da. & caus. nō se. per. to. in c. si. bene. fic. de prob. li. 6. c. cum uniuerso. de rer. permu. cū adnot. in c. 1. eod. tit. l. 6.

Decimo facit, quod princeps per suā legem nemini præsumitur præiudicare, neque alicui ius suum tollere, ^a quæ quævis de rescriptis privilegijs, & alijs dispositionibus priuatis loquantur, tñ et in legibus communibus habere locum testatur Card. ^b quem etiam Anan. ^c 17 quitur numero quarto Card. n. ibi declarans eruditissime de more glo. singulare in verbo, *Pro insecto*, ^c ait, Ro. Pontif. in his quæ sunt iuris positiui, pos se quidem facta ita pro insectis habere, ut non solum habeantur insecta ex tempore quo illa quassat, sed etiam ex tempore quo facta fuerunt. Id tamē intelligendum esse quatenus id interij præiudicium non redundaret. Decius et ^d Pro qua conclusione facit c. 2. & c. fin. de constitutionibus, quæ ideo nolunt constitutiones ad probabiliter ignorantes, & actus præteritos extendi, ne cui sine culpa fiat præiudicium, ergo lex principis in dubio nemini præiudicat. At si dicamus per hanc clementinam accessum præfati C. & alias expectatiuas, quæ filij spurij eo tempore ad ecclesias paternas habebant, fuisse sublatas, multis præiudicaret. igitur id non est dicendum. 18 Vndecimo facit, quod præfatus C. impensas fecit, hunc accessum obtinendo in re pertinente ad Papam, de consensu ipsius. Ergo uel accessus debet illi esse firmus, uel Papa tenetur actione doli. ^e quæ habet secundum Bart. & communem cum teneri de dolo, qui opus ceptum in re sua, in alterius utilitatem non permittit ei finire.

Pro contraria tamen parte. s. quod per hunc accessum præfatus C. præfatā Cantoriam obtinere nequeat, obstante illa clementina, facient sequentia. Primo, quod hæc clementina statuit, ut pſbyterorum filij nullo unquam tempore quoquomodo beneficia, quibus sui patres præfuerunt obtinere possint, at præfatus C. filius illegitimus est eius, qui præfatæ Cantoriæ olim præfuit. Ergo illam nullo unquam tempore, neque villo modo obtinere potuit, uel potest post clementinam illam promulgatam: at uirtute illius accessus antea concessi ea acquirere est aliquo modo obtinere. Igitur neque illius uirtute obtinere potest.

19 Secundo, pro hac parte uidetur ca-

sus in capitulo detestanda: ^f adiuncta illi opinione Arch. communiter recepta. Quassat enim ille textus promissiones omnes beneficiorum vacaturorum, etiā illas, quæ ante illud cap. licebat. & Archid. ait quassatas censeri etiam illas, quæ ante illud cap. fuerunt factæ. Cuius opinionem sequitur ibi latissime Io. Monachus, quamuis incaute Perusinus, siue Francus contrarium imponat ei. Eandem sequitur late Ioan. Andr. ibidē quod ipsum etiam breuiter Guillelm. a monte Lauduno tenet. Satis etiam late idem probat Petrus ab Anch. qui cū Perusinū breuissime tangente opinionem Ioan. And. amplexus uidetur. Probus etiam s. dñi eum nullatenus in hoc impugnare, probare uidetur. Solus Imolensis relatus, & probatus a Dominico ibi contrarium dixit, secundum iuris rigorem esse uerius, quamuis crederet in praxi seruandam esse opinionem Arch. & communem, & perpendamus hanc decisionem esse omnium quæ allegari possunt nostro casui simillimam. Sicut enim in nostro casu agitur de beneficio vacaturo, ita in illo, & sicut ibi promissio erat cum die incerto, scilicet cum facultas se obtulerit conferendi, ita & in casu nostro, cum scilicet cederet, uel de cederet præfatus A. Et sicut ibi dies omnino incertus gratiam efficiebat conditionalem, secundum omnes ibidem, ita & in casu nostro, ut in præludijs est dictum. Et sicut ibi antequam dies incertus certificaretur, & sic ante impletam conditionem primam, antequam beneficium promissum vacaret, superuenit cap. illud reprobans promissiones, per quas ius ad uacatura tribuebatur: ita & in casu nostro antequam dies incertus huius gratiæ eueniret, & ita ante conditionem adimpletam superuenit clementina prædicta, quæ prohibuit filios illegitimos in patrum beneficia ullo modo succedere. Neque ulla occurrit euasio, nisi a cōi cū Imol. discedas; quod tñ nō esse faciendum in solutione quarti argumenti pro præfato C. facti clare ostendā, uel nil pro illo facere illud argū demōstrabo. Vel nisi cū Imol. quis dicat illā constitutionē satis se ad prærita expresse extendere, quod Arch. & Guillelm. inuenerūt, & ipse in medio iudicib. relinquo rē, a me nul.

f de concess. preb. li. 6.

g in addit. Io. Monac.

*al. 2. §. me
rito & §. si
quis a prin
cipe. ff. ne
quid in loco
publico, uel
itinere fiat.
c. quamuis.
de rescri. li.
6. ca. super
eo. de offic.
deleg
b in c. ad pe
nitentem. de
accusat. op.
po. 5.
c. clem. 1. de
immu. eccl.
d in c. si. de
const. col. 3.
e clarus
nu. 13. in ea
dem est opi
nione.*

*e l. si cum
mibi. ff. de
dolo.*

nullatenus mouendam, si tam litigatorem, quam æquum consultorem agerẽ. Cum Felinus & alij omnes recentiores ut indiligenter decisionem Imolenſis communi contrariam tractant, ita parum olfecerint.

21 Tercio principaliter faciunt illa multa, quæ Io. Monachus vir ingenij a cumine, variaque doctrina præcellens, & Io. And. cum Petro ab Anch. ad cõfirmandum conclusionem tactam in ſecũdo arg. adduxerunt.

22 Quorum de numero est primum, quod debitum conditionale, uel incertum oĩno diem continens perit, si superueniat impedimentum, conditione pendente, uel antequam dies eueniat: quod tamen intelligo in vltimis uoluntatibus, ^b & etiam in contractibus quoad obligationes perficiendas. ^c Secundo, quod dies conditionis adimpletæ tunc demum re trotrahitur, quando pendente conditione non superuenit aliquid, quod illius dispositionis conditionalis effectum impediatur. ^d Tercio, quod si legatarius ante conditionem impletam moriatur, uel alioqui fiat incapax, nil quæritur ei, neque quicquam transmittit ad successores. ^e & idem si pendente conditione seruus fiat. ^f Cum ergo accessus is condõnalis hic, cum oĩno in incertũ diẽ cõcessus fuerit, cum impedimentum pendente conditione, ac ante diem certificatum euenierit, & ideo retrotrahi nequeat, cum denique habens illum legatario in hoc exæquetur, ut Oldr. receptus affirmat: ^g cum antequam dies cederet, factus sit præfatus C. incapax, sequitur per illam præfatam Cantoriam obtinere non posse.

23 Quarto principaliter facit, quod l. 1. 68. ad t. cet regulariter factum legitime non per h regulam ferat, quamuis ad eum casum veniat, vñ etiam l. 6. l. de incipere non posset, ^h tamen illud procedit, quando actus fuit perfectus & §. 1. ff. eo. c. consummatus, secus est si actus non est neque; furioſus consummatus. Quia tunc destruiſus. 32 q. 7. tur, quando deuenerit ad casum, a quo in c. pen. de eo choari non potest. ⁱ Verba enim illius legis pro parte, quam Ioan. Monacho. ^k cum Ioan. And. & Petro citat, ea sunt; si. l. adopti. pro parte domini seruitutem acquiri non posse uulgo traditur. Et ideo si quis sumpti. in prin. dum habens, uiam stipuletur, & partem

fundi sui postea alienet, corrumpit stipulam l. patre fur. tionem in eum casum deducendo, a quo ff. de his qui stipulatio incipere non possit. Hæc illa. Si sunt sui, uel tamen iam semel quæſita, & constituta alie. tu. l. 1. fuerat seruitus quamuis stipulator mortuus, duos heredes reliquisset, seruitus tamen iam perfectè acquisita non perisset. ^l Sic igitur in casu nostro prouisio conditionalis, & sub omnino incertum diem facta, & nondum perfecta, sed pendens quam is continet accessus, perijt, cum antequam perficeretur ad tempus huius clementinæ peruenit, a quo iam incipere non poterat.

24 Quinto facit, quod ius omne ad rem ad aliquod beneficium acquisitum perditur, si inhabilitas, uel irregularitas superueniat illud habenti, antequam ius in re perfectum consequatur per illa multa quæ supra ^m late adduximus. At præfatus C. longe antequam ius in præfata Cantoria perfectum quæſiſſet, factus est per hanc clem. inhabilis, ergo si quod ad rem ius habuit, perdidit.

25 Sexto facit, quod inhabilitas superueniens potentior est ad tollendum ius ad rem, & eius perfectionem impediendam, quam e contrario ius illud ad rem ad inhabilitatem, ne superueniat, arcent dam. Exemplum primum in hærede, qui licet tempore testamenti facti, & mortis testatoris reperiatuſ ad hereditatẽ ad eandem habilis, & multo maius ius ad rem habeat, & multo id ius in re propinquius, quam qui habet accessum, & beneficium nondum mortui: si tamẽ ante aditam hereditatem deportetur, perdit ius ad rem, illud antea sibi quæſitũ, nõ contra per illud ius a deportationis inhabilitate, quo ad illam hereditatem præſeruatur: ⁿ Exemplum secundo in legatario conditionali, nam is perdit suam spem, si pendente conditione moriatur aut deportetur, & durante deportatione dies cesserit, uel conditio impleta fuerit. ^o & constat tantum, immo plus iuris esse legatario conditionali in legato post testatoris mortem, quàm habenti expectatiuam, uel accessum ante mortem eius, in cuius beneficium est successurus, uel accessurus. Ergo, & si habens expectatiuam, uel accessum fiat incapax ante quam dies cedat; eadem immo maiore ratione perdit ius ad rem, quod

a in præcit.

c. 2.

b l. interci-

dit. ff. de cõ-

dit. & dem.

c l. quoties

§. 1. ff. de no-

ua. cum ad

notat. ei per

Bar.

d ar. l. bono

rum. ff. rem

rat. haberi.

e ca. si pro

te. hoc titu.

l. 6.

e l. 1. §. fin

aut aliq. d.

C. de cadu.

coll. l. si ita

legatus. §. il

li si Solet.

ff. de leg. 1.

f l. interdi-

cit. ff. de cõ-

dit & dem.

cum r. solu.

Alb. ac Bar.

to. ei adie-

ctus.

g in cõf. 58.

quidam. &

168. ad t.

h regula fe

rum l. 6. l.

i amb. quis.

§. 1. ff. eo. c.

neq; furio-

ſus. 32 q. 7.

c. pen. de eo

qui cog. con

ſang. uxor.

ſu. l. adopti.

ſu. l. adopti.

ſu. l. adopti.

ſu. l. adopti.

ſu. l. adopti.

ſu. l. adopti.

quod habebat, vel faltem durante illo impedimento non poterit illud ad ius in re transferre. Exemplum tertium in contrahibus fit, de illo, qui obligationē conditionalem in puram nonauit, & pēdente conditione deportatus fuerit. Nā si, durante de portatione, conditio adimpleatur, non cenſebitur obligatio noua ta. ^a Per quā omnia vides ius illud ad rem, & ſpem habitum iri, per illam incapacitatē ſuperuenientem tolli, non contra per illud ius ab incapacitate præſeruari habentem illud.

26 Septimo, pro exceptione noſtra facit, quod nemo diceret eum, qui expectatiuam generalem ad primum beneficium vacaturum, quod duxerit acceptā dum, ante illam clementinam habuiſſet, poſſe acceptare beneficiū, quod patris eius mediate fuerat, ſi poſt illā clementinam vacaſſet. Et non alia ratione, quam quia per illam clementinam factus fuerit inhabilis ad illud non obſtante, quam prius habuit expectatiua. ergo inhabilitas per illam clementinam inducā efficit, ne ius ad rem ante habitum, in ius in re tranſire poſſit.

27 Et ne dicas primo, per acceſſum ius ad rem fuiſſe quaſitum, per expectatiuam generalem autem minime, ſecundum Gomeſ. ^b

28 Conſidera primo, per eius fundamēta id non probari. Nam primum, ſcilicet decifio Aegydi ^c non agit de expectatiua pura, ſed conditionali, uel quia omnis expectatiua eſt conditionalis gratia, ut ait ipſe ^d & clare ſentit Oldta. ^e Vigilantius dico Aegidium non agere de expectatiua, quē una tantū condōne oib. expectatiui ſcōi ſuſpēditur, ſed de expectatiua, quā præter illā habet aliā, ſcilicet ſi per ſolertem indaginem inuentus fuerit idoneus, vel diuini, uel humani iuris peritus, uel aliam ſimilem. Is enim ante hanc conditionem extrinſecā purificatam non habet ius in re, neque ad rem, ut ait Aegidius: argumentum autem noſtrum in illa expectatiua, quā uno generali modo eſt conditionalis, fundatur. Non probat etiam ſecundū, ratio videlicet illa quod non ſolum mā datum de prouidendo, ſed neque alius titulus de futuro eſt habilis ad producendum, ſiue cauſandum ius in re. Nā hæc

ratio æquē in acceſſu concludit, ac in alio mandato, niſi qua parte acceſſus continet collationem ſaltem conditionalē. Non probat etiam tertium, ſcilicet Aegidij ^f quoniam illa ſolum probat per mandatum de prouidendo ius in re non quaeri.

¶ Conſidera ſecundo, quod aptius in hoc allegari potuit gloſ. ordinaria ^g quæ ait, per mandatum de prouidendo nullius quaeri expectanti, ſed ſolum officium iudicis ab eo implorari poſſe. Quæ etiam in iure ad rem procedere dicebat Pan. ^h Vbi tamen ſecuti Hoſtiens. Imol. & Andr. Sicul. contrarium multis comprobauimus, & concluſimus omnibus expectantibus aliquid iuris ad rem quaeri ad beneficia ſuis expectatiuiſ cōprehenſa, quamuis alijs fortius, & affectiuum, alijs debilius & non affectiuum.

Conſidera tertio, quod neq; Panor. mit neque communis negat per gratiā, quæ beneficium in ea contentum afficit, quaeri ius ad rem. & ita in ea ſaltem procedet argumentum. Nam nemo, ut credo dicere audeat per eiſmodi gratiam generalem, etiam affectiuam ante illam clementinam obtentam, quē ſuccedere poſſe in beneficio a patre mediate obtento. Ergo per illam clementinā etiam Iuri ad rem fuit derogatum.

29 Et ne ſecundo ſolus argum. reſpondendo, aliud eſſe in acceſſu, qui penitus perit, ſi non ſit ei locus in beneficio illo particulari, ad quod datur, aliud in expectatiua, quæ in alijs quoque beneficijs ſuum poteſt fortiri effectum, argumento eius, quod eleganter Gomeſius determinat ⁱ ſcilicet per prouiſionem Papæ cum clauſula. Modo non ſit alteri ius quaſitum, tolli quidem ius per expectatiuam generalem habitum, non autem quod acquiſitum eſt per acceſſum, uel reſreſſum. Cuius rationem ſenſit paulo prius numero trigefimo ſcilicet, quod in altero caſu irreparabile damnum ſit, cum in alio beneficio verificari poſſit, in alio vero non. Ne igitur, inquam hoc reſpondeas, conſidera quarto, quod nolo ipſe dicere, ius per hunc acceſſum acquiſitum, & aliud per aliam expectatiuam generalem, æqualia eſſe in omnibus: ſed ſolum in hoc, quod vtrumque eſt ius ad futurum, & per neutrum eſt ius

f 563. con- cluſio quod gratia.

g in ca. ue- niens de re- num. cui ſi- milis eſt in c. litter. de reſcrip.

h in citat. c. litter. & alijs locis, q̄ ibi huius anni initio citauimus.

i in q. 1. Re- gula de nō toll. iur. q̄ ſi. nu. 40.

a l. quoties, §. i. ff. de no- uis.

b in q. 1. de non toll. iur. re quaſito, pag. 9. uer. quarto modo, nu. 33. c. 667. audi- tor de pura- tus. d. in decif. 358. accep- e conſil. 58. qdā, & con- ſil. 68. ad 1. & in plu- nu. 6. eſt di- ctum.

in re questum. Et ideo cum incapacitas inducta per illam clementinam iuri expectantiæ generalis præiudicet, sequitur non posse dici per eam ideo non præiudicari accessui, quia ex eo iam ius quoddam ad rem conditionale questum erat illum habenti, quod nostro proposito sufficit. Nulla enim alia ratio reddi potest, quare clementina illa non præiudicet præfato C. quo ad hunc accessum, nisi quia per illum iuri alterius ad rem questum non fuit derogatum.

30 Septimo facit, quod tenentem partem aduersam oportet confiteri eum, cui ante illam clementinam tanquam proximo cognato, debebatur aliquod beneficium, iuxta notata per Domini. recep. ^a quod pater eius mediate, ac ante illam clementinam obtinuerat, posse post illam obtinere, quod tamen nullus eruditus, ut arbitror, consulere audeat.

31 Octauo facit, quod facilius tollitur id, quod privilegio competit, quam quod iure communi, ^b sed filius presbyteri ante illam clementinam natus, perdit per eam facultatem a iure communi sibi collatam, ut patri posset mediate succedere, ^c nemo enim, ut arbitror, contrarium dicat, immo id ad vnguem post illam clementinam seruatur. Et ne dicas aliud esse in accedendi facultate, speciatim ad certum beneficium concessa, aliud in facultate iure communi generatim concessa, considera, quod licet quo ad alia proposita diuersa in eis sit ratio, tamen quo ad nostrum propositum, facultatem, scilicet succedendi una videtur esse. Nam primo utrique ante illam clementinam questita erat facultas succedendi in his beneficijs. Secundo neuter admisit culpam quare sua facultate priuetur. Tercio uterque præcessit illam clementinam. Quarto neuter habebat vllum ius in re ante illam. Quinto, utriusque beneficium uacauit, post illam. Sexto, verba clementinæ vtrunque comprehendunt. Quare igitur alter efficitur incapax, & perdit facultatem acquirendi iure communi sibi obuenientem, alter vero perseuerat capax, & non perdit facultatem acquirendi iure minus fauorabili, & tanto exsistere, quanto specialiore sibi competentem.

32 Et ne dicas facultatem illam succe

dendi ad beneficium patris mediate generalem, non esse vllum ius per se subfistens, sicut neque potestas adeundi hereditatem, quam quilibet capax habet generaliter absque respectu alicuius hereditatis, presentis, vel speratæ secundum Bartol. communiter receptum. ^d Ne, inquam, hoc dicas, considera, quod etiam potestas adeundi hereditatem, quam habet hæres institutus viuo testatore, non est ius aliquod, neque spes apud 33 probata lege, secundum eundem Bartol. ^e & constat, eum qui habet accessum ante mortem eius cui est accessurus, non habere plus iuris, quam hæres institutus, per easque in præludijs, numero septimo, dicta fuerunt. Quoniam quemadmodum testator testamentum suum renouare potest, ita & Papa, quem concessit accessum. Et quemadmodum hæres ante testatorem moriens nil transmittit, ita neque is accessor si præmoria tur ei cui est accessurus, ut palam est. Ergo lex, cuius verba comprehendunt filium presbyteri tam habentem accessum, quam non habentem, cum nulli vllum ius, uiuentibus beneficiarijs competit, vtrunque etiam quo ad sententiam complectitur, licet alteri maior spes sit, quam alteri, quia plus, vel minus non mutant speciem, ut Philosophus ait, & Iuriconsultus probat. ^f Et non solum vniuersalis qualis est hæc clem. sed etiam indefinita omnia, quæ sunt eiusdem rationis comprehendit, licet alia sit alia melior, & maior. ^g

34 Nono pro hac parte facit argumentum a sufficienti partium enumeratione, quod est fortissimum. ^h Aut enim præfatus C. vult succedere in hac Cantoria patri mediate per legem communem, vel per dispensationem, eligat vtrum maluerit. Per legem communem non potest. Quoniam lex posterior derogat priori. ⁱ & ita hæc derogat Alexandrinæ, de qua in cap. ad extirpandas, de fil presbyt. qua parte illa continet filios presbyterorum succedere posse mediate in beneficijs paternis: vnde post illam clementinam, nulla est lex communis, per quam liceat filio presbyteri succedere mediate in beneficio paterno. Et go præfatus C. non licet iam per illam legem Alexandrinam succedere in hac

Can.

a in c. cū in ecclesia de prob. li. 6.

b l. eius militis, §. si militis missus ff. de milit. testam.

c iuxta c. ad extirpandas de fil. presb.

d in l. i. pōt nu. 3. ff. de acq. hered.

e in citat. l. i. pōt, nu. 9.

f in l. fin. ff. de fund. in struct.

g gl. celeb. c. ut circa de elect. lib. 6.

h c. si n. de pan. dist. 2. uer. eligat. & in instit. de obl. qua ex quasi contract. nasc. in princ.

i c. i. de consuet. lib. 6. l. non est novum, ff. de legat.

a. tex. iunc. gl. si in c. q. uis de pac. libr. 6. q. ad tria ibi putant singularem Frā c. & Geor. in col. 22. et 23. rep. illius, probat quoque ad tex. relata. b in c. cum M. nu. 29. de const. et in c. humilis. nu. 4. de maio. et ob. & in c. exhibita. n. 1. de iud. & i c. cū sit generale. n. 9. et in c. si diligēt. n. 32. de fo. comp. & in c. quā uis. n. 16. & re iud. & i c. 1. n. 1. & c. illa. n. 2. sub si. de accusat. c. ff. de re iud. cū multis ibi per Hippol. adductis. d. ff. de fur. l. flum. §. si. ff. de dā. infec. & l. 1. §. deniq. ff. de ag. plu. arc. & l. si q. nec causā. ff. si cer.

Cantoriam. Non item per dispensationē, quia nullā talem habet expressam, sed neque tacitam. quoniam ex nulla parte litterarū accessus colligi potest. Papam sciuisse præfatum C. fuisse filiū eius, qui hanc Cantoriam unquam tenuisset. Ergo nulla uia in eā succedere post illam cle. potuit, at ante illā non successit, ut ex præludijs constat, ergo propositum. 35 Decimò facit, q. præiudiciū per solā consequutionem, & nō principaliter contingens non habetur in considerōne, ^a & quādam glossa habet iuramentum filie renunciantis bonis paternis non censi alijs præiudiciū inferre, quā uis filijs eius præiudicet, eo quia illud præiudiciū per quādam consequutionē, & non principaliter fit, in quo illa cōmuniter recepta est ibi, & a Fel. ^b Facit glo in l. de uno quoque. ^c Facit l. uerum 2. ^d Tradit etiam Panor. ^e & Fel. ^f quem citat, & sequitur Curt. iū. §. Quin & Gomesius ^h affirmat. regulam illam non habere locum in iure alterius, qd in consequutionē tollitur, sed solū in eo 36 q. principaliter tangitur. Immo ⁱ ait anno 1538. in prætorio Rotæ pronūciatū fuisse Panitētiariā Sacram posse tollere ius quæsitum alicui pp incursum p iurijs, ^k quia illud ius non est principale negotij, sed secundario obueniens: at in omnibus hominum actis causa immediata, non autem mediata & secundaria, & per occasionem inducta attenditur, secundum Compostell. ^l & Fel. ^m & est glo celebris. ⁿ cum alijs, q. Dec. ^o tradit. Nam, & cām naturalem, non accidentalem considerādam esse probatur. in l. qui hēt. Pat per hanc, de qua differuimus clementinam Clemēs VII. principaliter uoluit munditier sacerdotali, & honori calibus, ne ille male audiret & male audiendo populi scandalo esset, consulere, ac constitutionem Alexandri nā, quę rei contrarię occasio erat, tollere Per cuius sublationem, & contrarię constitutionis (quę sanctissima est) inductionem, neque præfato C. neque ulli alij fit principaliter, & immediatē præiudiciū, sed solum per quādam consequutionem, de quo nulla est habēda cura per prædicta.

Vt tamen nil taceam, quod præfatū C. iuuat ad hoc pro illo responderi pos-

set, primo negando cum Ludou. Rom. 9 & Dec. ^p quod quando agitur de præiudicio tertij, non solum consideratur, quod principaliter fit, sed etiam quod in consequentiam, & secundario, quod ea ratione Rom probat, quoniam alioqui nulla gratia Papę diceretur alteri præiudicatiua, cū omnes principaliter fauorem eorum, quibus conceduntur, respiciant.

37 Contra tñ hanc solutionem replica ri potest, primo, quod horum opinio cōtra cōem est. Secundo, quod licet uera esset, tamen solum procederet, quando illud ius cui per quādam sequelam derogatur, iam inerat tempore gratię alteri factę. secundum Gomesium ^q at præfatus C. non habebat ius in præfata Cantoria ante illam clem. & ius conditionale, ac ad rem non uidetur sufficere, secundum Gomesij mentem, quoniam loquitur in materia illius l. pecuniam, & illius decisio, quę communiter recepta est Bart. ^r scilicet posse me renunciare obligationi cōditionali, qua tēnetur mihi Titius, ut conueniatur a Caio ratione pure, qua tenebatur antea, quam illo consentiente, mihi sub conditione obligaretur. Sed pro præfato C. facit, quod Alciatus uaria, & absoluta doctrina, pari que prudentia, & circūspeditione vir approbans decisionem Barto prædictam ^s ait, præiudiciū quod per quādam sequelam contingit attendendum esse, quando id a lege habitum est, uel ab homine, ipsius habentis contemplatione. Cuius si dictum referas ad materiam, in qua loquitur, uidetur comprehendere etiam ius conditionale, at præfato C. ius hoc competeat tempore quo illa clementina facta fuit, & sui contemplatione concessum erat. Ergo attendendū est, ne etiam per sequelam tollatur.

Contra tñ hanc solutionem, quę satis exquisita est, replicari et pōt, primo, Alciatum id non exprimere. Secundo nullā enī legē, uel rōnem, quę id concludat, citare Nā Bal. quę citat ^t de iure in re q̄sito loquitur, Aegid. itē qui ad hoc citari possēt ^y de iure in re q̄sito agit. 38 Tertio, q. licet id esset uerum, cum agitur de derogando alterius iure per pacta, uel gratias principum particula res, non autē quando ageretur de deroga-

pet. & illa multa, q. al legat more suo ibi las. e in cōf. 85. illud nu. 5. fin rub. de treu. & p. a. & in c. q. in c. si. nu. 46. g in cōf. 1. nu. 21. h in q. 3. re. gu. de non toll. ius. q. sita i ibi nu. 9. k nigore l. si. q. maior. C. de trāsa. l. in c. cū in cūctis. de ex. l. col. 4. m in c. soluta. de maio. & obed. n in c. de cetero. d. hom. o in c. si. in prim. de con. fir. uil. uel inut. & in rub. C. qui adm. col. 3. p. ff. d. tutel. q. cōf. 176. ista sūt. col. pen. r in l. pecu. q. ff. de reb. cred. nu. 6. s in illa q. 3. pag. 3. t in l. post dotē. opp. 2. ff. solu. mat. u in ea l. pecuniam. x in q. 7. l. postq. C. de pactis. y i dec. 74. termini.

gatione iuris per legem generalem, & publicam corrigentem aliam, quæ suapte natura est talis, vt per sequelam ingrata debeat esse aliquibus, & spei & facultatis iam quæsitæ derogatiua. Quoniam si vt legem quam colligit, tollit, ita etiam spes commodi ex illa lege sperata tollitur, si nondum ad rem ipsam peruentum fuerit. Quod probat capit. non debet. ^a cum multis alijs, quæ in proximo argumento adducamus. Pro quo facit primò, quòd illud dictū, quòd non uidetur princeps præiudicare alteri, accipiendum est de alio præiudicio, quam de cogitato per ipsum, vt eruditè de more determinat per multa Dec. ^b post glo. & Panorm. ^c & alios multos, quos ibi refert. Secundo facit, quòd clementina hæc habet in fine clausulā derogatoriam, quorumcunque contrariorum, quæ in lege saltem generali posita omnia tollit, secundum Ioan. And. ^d & excef. prel. sentit Bar. ^e & Card. ^f & Fel. ^g

^h in consil. 113. col. 2. ⁱ in c. cū o-
lim de pri-
uileg.
d in c. 1. de
excef. prel.
col. 3. l. 6.
Quarto, contra illam doctrinam Al-
ciati est decisio Bartoli communiter re-
cepta ^h scilicet qui donauit alicui rem ea
lege, vt post certum diem quæreretur
ecclesiæ, posse remittere modo donata-
rio sine respectu præiudicij ecclesiæ, cu-
iⁱus tamen contemplatione ille fuit adie-
ctus, si saltem illa in hoc nihil egit.

39 Quintò, cōtra solutiones prædictas
replicari potest, quod vera resolutio in
hac materia sit, quòd præiudicium ter-
tij secundarium attenditur, quando ac-
tus suapte natura in illud immediatè
tendit, licet propositum, & intentio cō-
cedentis in aliud tendat. Verbi gratia,
in casu Ludou. Raman ⁱ Papa cum de-
rogat conclusioni factæ in casu princi-
paliter quidem id facit, vt faueat alteri
partij, quia illa derogatio suapte natu-
ra in præiudicium alterius partis tēdit,
attenditur illud, & habet locum regula
de non tollend. iur. alter. quæsit. Item si
Papa conferat, mihi beneficium tuum,
licet id faciat principaliter, ut faueat
mihi, tuum tamen præiudicium atten-
ditur, quia licet attenta animi eius intē-
tione mediatum, & secundarium sit il-
lud præiudicium, attenta tamen ipsius
actus natura, immediatum, & principa-
le est. Quæ resolutio noua probatur ef-
se uera per illam aliam resolutionem, q̃

olim ^k post Panorm. tradidimus, scili-
cet, quòd errans, & culposus non tene-
tur de his, quæ proueniunt ex sua cul-
pa, nisi quando immediatè proueniunt
ex ea, vel ad illa specialiter ordinatur.

Pro quo facit illud c. quod putauit sin-
gul. Ias. ^l vbi. ^m Gomeſius plurimos ci-
tat, sed non Petrum, & Perusinum, qui
doctè de hoc dixerunt ⁿ quod facit etiā
Gundissaluuſ a Villadie. ^o Cum igitur
hæc Clementina immediatè ac princi-
paliter ad tollendam cōstitutionem A-
lexandrinam tendat, cum suapte natura
specialiter non ordinetur ad tollendū
hunc, vel illum accessum, neque alias ex-
pectatiuas, cum etiam si nulla talia fuif-
sent illo tempore concessa, nihilominus
profuissent, cum item omnia contraria
tollat, cum per accidens, & occasionaliter
cum eo concurrat, cumque sit ius quod-
dam cōditionale, ac multis modis amif-
sibile, conſequens uidetur per hanc cle-
mentinam sublata fuisse.

42 Vndecimo, faciunt decisiones parti-
culares variæ variorum auctorum. Qua-
rum prima sit glo. multis putata fing. ^p
scilicet cōstitutionem illam, quæ prohi-
bet dicere sententiam, vel dare vocē
canonicis, qui saltem subdiaconus non
fuerit, comprehendere etiam canonicos
ante illam clementinam creatos, & ita
noua constitutio comprehendit futuros
effectus actus præteriti. Hæc tamen de-
cisio, quæ multis, & et mihi primo aspe-
ctu visa est pro nobis facere, quamque
magni faciunt oēs ibid. & Fel. ^q parum,
meo iudicio, pro nobis facit, quia illa cle-
mentina expresse ad canonicos antea crea-
tos se extendit, loquitur, n. de his, qui
sunt mancipati, vel mancipabuntur offi-
cijs diuinis. Quia ratione et parum facit
pro Fel. ac alijs multis eam commendā-
tibus ad hoc, q̃ noua constitutio cōpre-
hendit effectus futuros actus præteriti.
Quoniam illi loquuntur de cōstitutio-
ne, quæ simpliciter statuit, nō se ad præ-
terita extendendo, cum tamen illa cle-
mentina se ad præterita respectu effe-
ctuum futurorum expresse protendat.

Secunda decisio fit eiusdem glo. quæ
41 secundum Felin. ^r & alios alibi pro-
bat unam limitationem illius regulæ,
quæ habet, nouam legem non extendi,
ad præterita, ut fallat quādo actus præ-
teritus

^k in c. quia
diuersitatē.
de concessi-
prab.

^l S. rursus
col. 5. insti-
de actio.
m nu. 15.
n in c. fi. de
homici. l. 6.
o de irregu-
col. 206

^p quæ 5. est
clem. ut bi
qui. de sta.
& qual.

^q in c. fi. co-
lu. 11. de cō-
stit.

^r in d. c. fi.
nu. 11.

teritus suam perfectionem a facto futuro expectat. Circa quam decisionem, q̄ multis videri potuit pro nobis facere, dico primo eam non elici efficaciter ex illa gl. quia primo, ut paulo ante dicebā, loquitur in lege, quæ expresse ad præterita. Iad canonicos ante creatos se extendit, cum tamen decisio prædicta, & Fel. cum alijs ea vtenibus de leg. ad præterita expresse non se extendente loquitur. Secundo, quia illa glo. non loquitur de re imperfecta, neque suam perfectionem a facto futuro expectante, sed potius omnino perfecta quæ parit effectus futuros. Loquitur. n. de canonico iam plene prælato, & canonici plene collata quæ facultatem ferendi sententiā, vel vocem in cap. dandi parit. Dico secundo decisionem, & limitationem illā, meo iudicio, et in se falsam esse, si inteligo eam de actu consummato, nondum tamen suum effectum sortito, de quo videntur communiter doctores eā intel

a gl. memo 43 ligere. Primo, quia nulla lege probatur, & a regula non est recedendum sine probatione necessaria: *Secundo*, quia Bart. receptus ab alijs *b* ait ad rem perfectam ratione formæ non extendi legem novam simpliciter latam quod est eo. Bart. in Pan. *c* cum quo transeunt omnes, affirmat. Tertiò dico decisionis huius falsitatem nil nostro proposito obesse. Quoniam ex falsitate illius solum sequitur huic accessum non fuisse derogatam hæc clementinam, si solum venisset accessus, & expectatiuas super beneficijs paternis concedi, quia quoad formam perfectus nondum sortitus erat illum. quod nos non negamus, sicut & supra confessi sumus legem novam, quæ irritat testamentum sine certa forma confecta, non extendi ad ea, quæ ante illam fuere perfecta, licet testantes illi legi superuixerint, & reficiendi opportunitatem habuerint per l. iubemus. *d* quidquid Ang. probatus a recentioribus parum expendit decisionem Bar. prædictam communiter esse receptam dixerit. *e*

44 Tertia decisio sit eiusdem glos. quæ secundum Card. ibi, & Fel. *f* singulariter probat constitutionem novā comprehendere id quod iam præteritū est respectu futurorum effectū, licet non

respectu præteritorum quando est utrumque productivum. Super qua decisione dico primo, eam ibi non probari, quia, ut prædixi, glo. loquitur de illa clementina, quæ se ad præterita extendit, decisio uero doctorum de alia, ut patet ex eorum commentarijs, in quibus alia limitatione uideas hanc positam, & non alia, quando lex se ad præterita extendit. Dico secundo, illam sic absolute intellectam etiam uideri falsam, quia primo nullo iure probatur, nam quæ iura in id citantur, non disponunt de re præterita, sed de usu, exercitiis, executione, uel ordinatione futura rei præterite, quæ longe esse diuersa satis clare colligitur ex doctrina Bart. *g* & clarius ex resolutione Ant. *h* & Imol. *i* & Panor. *k* & Dominici cum Alex. *l* Et non est limitanda regula sine probatione necessaria per prædicta *m* Dico tertiò contrarium probatur in cap. per tuas. *n* iuxta inductionem factam in argumento præfato D. supra formato. Dico quartò eius falsitate nil contra nos inferri: quia nos non contendimus constitutionem de aliqua re, vel actu simpliciter loquentem extendendam esse ad rem, vel actum præteritum ratione futuri effectus, sed legem agentem de usu, & executione alicuius rei, vel actus futura comprehendere usum, & executionem futuram rei præteritæ. Defendimus enim legem prohibentem quancunque, & qualemcunque futuram successionem, comprehendere successionem futuram etiam si quis eam prætendat ratione rei præteritæ, scilicet accessus, vel alius expectatiuas antea concessæ, quod longe diuersum est. hoc enim non est extendere legem ad præterita, illud autem sic, ut mox magis apparebit.

45 Quarta decisio sit glos. memorabilis, iuncto tex. *o* quæ singular. probat constitutionem prohibentem usum, & exercitium futurum alicuius rei, vel actus, comprehendere etiam usum, & exercitium rei præteritæ. Nam clementina illa 2. prohibet usum vestium virgatarū, uel partitarum clericis, & ait glos. illam comprehendere usum vestium antea factarum, de qua decisione, dico primū illam esse verā. Quoniam ut gl. ipsa subtilissime subjicit per hoc dictū nō extendimus

g in d. l. oēs: nu. 44.

h in c. si. nu. me. 15. Ser.

3. casu. i n. 13. Ser.

3. casu. k nu. 11.

l in cap. ex. antiq. 54. d.

m in 2. dec. n de maior.

o obed. iun. c. fin. de constit.

p in d. l. oēs: nu. 44.

q in d. l. oēs: nu. 44.

r in d. l. oēs: nu. 44.

s in d. l. oēs: nu. 44.

t in d. l. oēs: nu. 44.

u in d. l. oēs: nu. 44.

v in d. l. oēs: nu. 44.

w in d. l. oēs: nu. 44.

x in d. l. oēs: nu. 44.

y in d. l. oēs: nu. 44.

z in d. l. oēs: nu. 44.

aa in d. l. oēs: nu. 44.

ab in d. l. oēs: nu. 44.

ac in d. l. oēs: nu. 44.

ad in d. l. oēs: nu. 44.

dimus illam constitutionem ad præterita: sed intelligimus eam in vsu rei futuro, de quo loquitur, aliud enim est res ipsa præterita, aliud vsus eius futurus. Rē ipsam, ut præterita est, & illius vsum præteritū, illa clementina nō tangit, sed tantū vsum futurū. Dico secundo illam cōiter recipi nam eam probant ibidem Card. & Pan. & impen se commendat Imol. & Ant. cum And Sic. Fel. & Dec. ^a

a in d. c. fi.

*b in d. c. ex
antiqu.*

*c in ca. fi. de
const. colu.*

11.

Tertio dico illam glos. & decisionem, quæ ex ea elicitur male applicari a Felin. ^c limitationi ipsius quintæ, quam constituit ex decisione prima supra relata. Quarto dico hanc decisionem nostram proportionem maxime iuuare. Quoniam ut illa glos. loquitur de lege, quæ nullam de præteritis mentionem facit, ita & nostra clementina, & ut illa loquitur de vsu futuro, ita & hæc de successione futura. Cum ergo illa dicat, clementinam illam comprehendere vsum futurum rei præteritæ, ita & clementina nostra comprehendit futuram successionem ratione rei præteritæ, & ita futuram successionem, ad quam præfatus C. ratione accessus præteriti adspirat.

*d quæ po-
stremæ est,
c. 1. d. inu.
lib. 6.*

46 Quinta decisio, quæ corroborat quartam sit glo recepta per oēs, ^d quæ ait tex. illum, qui excommunicat concedentes, vel extendentes pignorationes, vel reprefalias ad clericos, comprehendere eos, qui antea concessas extendunt, & ita comprehendit vsum futurum rei præteritæ.

*e clem. 1. de
testam.*

Sexta, quæ confirmat et quartam, sit gl sing. vnius clem. ^e f. quod clem illa precipiens exequutorib. testamentarijs, et religiosis exemptis, ut rationem de sui officij gestione, & exequutione ordinarijs reddant, includit exequutionem, & gestionem futuram, licet non præteritam, ut in solutione argumenti quinti præfati C. dicam. Et ita vides constitutionem de gestione simpliciter loquentem, includere gestionem, & ita vsum, & exercitium rei præteritæ, officij scilicet exequendi antea suscepti. Ad idem allegant Domin. & Card. Alex. ^f post Ant. ^g glo. ^h quæ tamen nil facit, quoniam agit de lege, quæ expresse ad religiosos, qui antea transierunt, se ipsam extendit.

*fin c. ex an-
tiquis. 54.
dist.*

*g in c. fi. de
const.*

Septima sit decisio Ioan. And. ⁱ f. ca.

illud fin. statuens formam confirmandi electiones, comprehendere confirmationes electionum præteritarum, quia licet electiones sint præteritæ, non tamen vsus earum, & confirmatio de qua illud agit sic in proposito, licet accessus sit præteritus, successio tamen per eum facienda futura est.

*h in uer. trā
suerint. cle
ment. 1. de
reg.
i in ca. fi. de
elec. lib. 6.
col. 1.*

47 Octaua decisio sit Guill. de Suza, & Jacobi de Are. quem Cy. ^k in hæc uerba refert. Statutum vetus continebat, quod banniti eximerentur de banno, solutis 50. libris, postea superuenit nouum statutum, quo cautum est, ut eximantur de banno, solutis centum libris. Accidit quod quidam bannitus ante statutum nouum solebat exire de banno, dicebatur sibi, quod solueret centum libras. Dicebat ipse, Ego non debeo soluere, nisi quinquaginta De hac questione fuit controuersa Pa dua apud Doctores illius temporis. Et terminatum fuit per Culler. de Suza & Iaco de Aren. Parm. quod soluere debebat centum libras Quia statutum non dat formam futuris bannitis, sed futuris exemptionibus bannitorum, & sic futuris liberationibus, sibi debet seruari lex noua; sic leg. li. 6.

*k in l. 2. de
legib.*

48 Nona sit decisio Archid. qui ^l secutus Guill. de Suza præceptorem suū dixit legem nouam, quæ formam procedendi, & pronuntiandi inducit, comprehendere lites præteritas: qua parte processus adhuc est futurus, licet non qua parte præteritus. Idem glos. ^m recepta per omnes ibi, & vbiq; & Petrum ab Anch. ⁿ quod ipsum Bartol. ^o receptus ab omnibus ibi, & a Domin. & Alexand. ^p & ab Ant. & Panor. ^q & alijs, quos referunt ibi Fel. ^r & Dec. ^s

*l in c. deli-
berat. de of-
ficio. leg. li. 6.
sub fi.
m. c. licet ca
non. de ele.
l. in Verbi
de catero.
n in repe. c.
1. de const.
q. 13. fo. par
no 51 col. 1.
o in d. l. oēs
pop. ff. de in
sti. & iur. 5.
q. princ.
p in c. ex an-
tiq. 54 dist.
q in c. fi. de
const.
r col. 10.
s penult.
t in l. oēs po
pu. ff. de in
sti. & iur.
nu. 47.
u n. 63. sua
repet.
x n. 83. sua
repet.*

49 Decima sit decisio Bart. ^t scilicet statutum noue factum, ut medietatem dotis vxoris præmortuæ maritus lucretur comprehendere etiam dotem uxoris ante illud statutū acceptæ, si ea post illud moriatur. Quod ipsum tenet ibi Rayn. de Forliu. ^u Io item Baptista de S. Seuer. ^x & Petrus ab Ancharan. cons. centum vigesimo quinto, visis, colum. fin. Immo, & communis Legistarum transit cum Bart. teste Imo. in illo c. fin. numero decimotertio.

Contra tamen illam decisionem Bartol. tenet ipse in dicto capit. fin. de constitutione. colum. penul. uerf. sed aduerte quem

a in repe. l. oēs populi. n. 73. ff. de iust. & in. b in d. & ff. col. 2. & 3.

quem sequutus est Fel. ibi col. 3. & Dec. col. fi. & Io. Crotus, ^a quatuor rationibus, quas licet veluti nouas re ferat, sunt tamen partim Imol. partim Fel. ^b

50 Non tamen arbitror discedendum à Bart. cum quo omnes ante Imo. ipso teste, transferunt. Quia primò si à Bart. in hac conclusione discedas, oportebit te pari ratione discedere in præcedenti conclusione, quod quamuis Dec. faciat col. pen. Imol. tamen non audet id penitus facere, licet tentarit, col. 5. Fel. ite, & Crotus Bart. sequuntur. Secundò, quod quinque decisiones præcedentes eis repugnant, parum nulli satisfaciunt. Tertiò, quod ratio illa viua glossi. ^c supra citatæ qua Bar. & prædictæ decisiones nituntur, destruit eorum sententiam. quoniam dicere, qd Bart. ait, non est legem ad præterita extendere, sed futura comprehendere. Quartò facit, qd si sequamur Imo. qui primus à Barto. defecit, & qui fuit in causa, vt Fel. Dec. & Crotus deficerent, oportebit nos dicere nulla præterita intra legem nouam includi, nisi aliquod verbum præteritum tempus sapiens in ea ponatur. id. n. ipse ait, nu. 14. quod tamen visum est absurdum, etiam Fel. ^d

d in illo c. fin. col. 13. Vers. demum.

Quintò, qd innouarentur multa olim recepta per prædictos, vt ipsemet Fel. fatetur ibid. Sextò, est casus contra eum in c. cum tu. de vsur. adiuncto ei c. quoniam eo. ti. Nam in illo c. quoniam, statutum simpliciter fuit, vt vsurarij manisset, tali, & tali modo cogenter restituere vsuras, nulla de præteritis mentione facta, & nullo verbo, quod tempus præteritū saperet inserto, & in illo c. cū tu. declaratur locum fuisse statutis, in c. quoniam. Et in vsuris ante illud extortis. Vides ergo legem restitutionem vsurarum futurarum tangentem, extendi ad restitutionem vsurarum præteritarum, & ita ad vsum, & exercitium rei præteritæ. Septimo, & quidem neruose, quod si omnia quæ Imol. ait, vera essent, sequeretur, canonem, si quis suadente. 17. q. 4. non comprehendisse homines ante illū natos, sequeretur legē huius, ac Castellæ Regnorum, ne quis infideat mulæ, non includere illos, qui ante illam infidere solebant, immo neq; mulas, & homines ante illā natos, & lex de non exportando frumento, vel vendendo extra

Oper. Nauar. Tom. IIII.

ciuitatē, & territorium, non comprehendere frumentū an illam legē coactum, & alia id genus sexcenta. qd ridicula sunt, & Io. Imo. viro aliquo grauissimo indigna. 51 Non obstat fundamēta eius. s. quod ex contractu dotis quesitum fuit ius hæredib. vxoris, & ita statutum illud nouū non debet eis præiudicare. Nam primò ius, qd futurus heres sperat in bonis viuentis, nō est cōsiderabile, vt diximus, ^e post Bart. ^f Secundò illud ius vñ secundariū, & ita locum habent quæ diximus in nono argu. Tertiò præiudiciū illud est præcogitatum ab statuti illius conditore, & ita locū habet quæ tradit Dec. ^g & tacta fuerunt in illo argum. 9. si conditor statuti, & legis nouæ habuit potestatem præiudicandi cū causa. Quarto rñdeo qd si talis cōtractus sup. dote fuisset initus, vt ex illo irrevocabiliter dos deberetur alicui post mortem vxoris, etiam sine alia vlla voluntate vltima, & alia lege, tunc non esset locus decisione Bart. Quia tunc alia ratio, quā quia dos erat præterita, impedit nouæ legis vigorem ad illam extendi, obligatio nempe quesita irrevocabiliter per illum contractū. Non otiosè autem dixi, irrevocabiliter, & ita vt etiam sine alia vltima voluntate, ac lege deberetur, propter ea, quæ in solutione argumenti dicam. Ad alia verò tria fundamēta, quæ Io. Crotus adducebat ex Fel. fontibus hausta, gratia breuitatis, quia leuiora sunt, speciatim non respondeo.

e in 8. arg. fin. l. is pot. n. 4. & 9. ff. de acq. har.

g in cōf. 113.

52 Vndecima sit Bal. ^h scilicet statutū vetans mulieribus, ne deferant sericas vestes, includere vestes iam factas.

h in l. oēs populi. ff. de iust. & in nu. 14. ver. sed an.

Duodecima eiusdem ibidem, scilicet statutum. ne filia dotata succedat, concludere filias ante illud dotatas, quod ipsum dixit. ⁱ

i in l. illam. C. de donat. k in d. l. oēs num. 42.

Decimatertia sit Bart. ^k scilicet statutum ne fœmīe succedant, extendit ad præteritas, quæ nondum cum fratribus diuiserunt hereditatem. Quæ decisio satis continet id, quod decisiones dictæ præcedentes; imò & quiddam maius scilicet comprehendere filias fœminas, etiam si pater ante statutum obiisset mortem; nondum tamen illæ recepissent portionem suam: quamuis contrarium ei imponat Imo. ^l & teneat Bal. l. illam. C. de collat.

l in illo ca. fin. num. 14.

a in d. c. fi. 53 Decima quarta sit Fel. ^a scilicet, ita
col. 11. ratum ut tantum detur capienti, & præ
sentari bannitum, dandum esse illi, qui
bannitum ante statutum capiat, & post
illud præsentavit.

b in repe. d. 54 Decima quinta sit Croti, ^b si statutū
l. oēs populi quod tantum detur præsentanti banni-
num 68. tum, dandum esse illi, qui cepit ante il-
lud, sed post id præsentavit, quas duas
decisiones. ideo tribuo diuersis, qm̄ ut
vides, diuerse sunt: tribuo aut̄ illis, & nō
cōluta scri Bald. cui eas ipsi tribuūt, ^c quia illud nō
ptā. §. ff. dicit ipse, sed diuersum, qd̄ est dec. seq.
de legat. 2.

Decima sexta, si statutū de eo, qui ce-
perit bannitum, extendi ad eum, qui an-
tea caprum præsentavit. Neque ad id di-
cendum, p̄ ea ratione mouetur Bal. qua
illi Patres significant, sed alia, quæ parū
eorum proposito, & nostro seruit. Om-
nes tamen tres decisiones probant, statu-
tū de vsu aliquo, & exercitio loquēs,
extendi ad vsū rei etiam præteritæ,
quod est nostram propositum.

d in l. Vra- 55 Decima septima sit Ang. ^a si ante
nus. ff. de statuto, ne querela bannitorum audian-
fideius. col. tur, accusator em, qui pendente accusa-
2. & in l. 1. tionis bannitur, non debere amplius au-
col. 2. C. de diui. Qm̄, ut ille doct̄e de more ait, inha-
his qui ac- bilitas illa superueniens ante rem perfe-
cus. nō poss. ctam repellit eum, postquā ad illum casum,
vnde incipere non poterat, perue-
nit. Sed hæc decisio licet magnore inuēt
propositum, quatenus probat, ius in-
choatum perdi propter inhabilitatem
superuenientem; nō tamen de legis ex-
tensione continet.

e in c. si. nu. 56 Decima octava sit Ant. ^c si legem:
19. de const. Ne quis triticum ex territorio exportet
illum qui ante legem cepit extrahere,
nondum tamen extraxisset, comprehen-
dere, quod ante illum Host. neque per
eum, neque per alium, ibi relatus sen-
sit, ^f infra dicemus.

f in c. 2. de 57 Decima nona decisio sit To. Andr. §
const. ut in solut. 7. arg. communiter recepta ibi, quæ habet cō-
solut. 7. arg. stitutionem illam prohibentem electio-
dec. 9. d. C. nem ante confirmationem administratio-
g in c. aua- nem ecclesiæ gerat, etiam tanquam pro-
ritia. Ser. ge- curator, comprehendere illum electum,
nere, de ele- qui antequam eligeretur, tanquam pro-
ctio. lib. 6. curator, vel œconomus administrabat,
quæ decisio nostrum propositū magno-
pere confirmat. Nam sicut illud canari-
tæ, de gestione futura loquitur, & cle-

mentina nostra de futura successione,
& sicut hæc non extenditur ad præteri-
ta expressè, ita nec illud, & sicut hæc ali-
quantum est prejudicialis, ita & illud, &
sicut illud est prohibitivum, ita hæc im-
mo illud de vsu actus iam effectum forti-
ri agit, nos autem de vsu actus nondum
effectum assequuti. Cum ergo illud cō-
prehendat futurū vsū rei penitus per-
fectæ: œconomix videlicet, & procura-
tionis consummatarum, & suum effe-
ctū fortitarum, ante illud c. ita, immo à
fortiori, nostra clem. cōprehendit vsū
futurum rei præteritæ nondum perfe-
ctæ, vel saltem effectum nondum forti-
tæ. scilicet accessus ad beneficium præ-
dicti A. tunc viuentis.

58 Vigesima sit Lauri, ^b si statutum ne
fœmina succedat extantibus masculis,
ad filias iam natas extendi. cui satis cō-
sonat decisiones 12. & 13. supra relatæ,
quæ decisio tanto magis nostram propo-
sitionem adiuuat, quanto verius, & rece-
ptius est illud statutū filias excludi, etiā
quoad legitimam, secundum Alexand. ¹
qui multos alios in hoc citat, quem se-
quit Ias. ^k quāvis subdubitat prius. ¹
59 Ratio vero quare nos hæc decisio
multum iuuat, illa est, quod filia simul
ac nata fuit quasi debita saltem cepit ef-
fe in bonis paternis legitima, ^m quæ re-
cepta est opinio apud scribentes in præ-
dictis locis, & Ias. ⁿ & Roder. ^o immo,
Bar. communiter receptus, & tenet ius,
quod filius suus habet in bonis patris
esse distinctū a filiatione. Immo & Bar.
& Are. & alij excepto Iafone, in ea sunt
opinione in illa lege. ut ius succedendi,
quod filius habet in bonis patris sit ius
considerabile, ac spes a iure probata. Et
quamuis Iason ibi contrarium teneat,
multa loca citando, in quibus Bar. aliud
sentit, quam dissensionē magis esse ver-
balem, quā realem, facile si vacaret, ostē-
derem. At vtunque res habeat, negari
non potest tātum iuris favore dignius,
habere filium suum ad legitimam in bo-
nis patris habendam, viuētē patre, quā
præfatū C. viuētē præfato A. ad hanc
Cantoriam habebat, tempore huius cle-
mentinæ. Cum ergo lex simplex, ne fœ-
mina succedat excludat filias iā natas.
quare te rogo, præfatum C. accessum
habētē ad Cantoriam paternam non
exclu-

b in trac. de
success. ma-
scul. exclu-

sem. 2. par.
num. 12.

i in cōf. 68.

circa pmiss.

sum. nu. 6.

k in l. si qm̄.

§. & gene-

raliter. C. d.

inoff. testa.

l. in authen.

no. ff. num.

71. cod. ut.

m l. sed qu.

ff. pro socio

ibi. Quasi

debita, et l.

fi. §. si aut̄

ibi. Quasi

debita. C. d.

cur fur. &

glos. putata

sing. 1. l. 3.

C. de in. &

fact. ign. q̄

similem tū

habet in l. si

duo. ff. de

acq. hered.

n in l. si pōt

n. 2. 3. ff. de

acq. hered.

q in l. qm̄ in

priorib. C. d.

inoff. testa.

col. 9.

p in d. l. is

potest.

excludet hæc clementina, non simplex, sed multissima illis verbis. *Nullo in quâ tempore, & Nullo modo succedat?* Magis autem multo faciet hæc decisio pro nobis, si teneamus cum Bar. ^a filias hoc casu excludi etiam a delata, sed nondum adita eis hereditate.

61 Duodecimo principaliter, pro nostra parte facit radix illa omnium prædictarum viginti decisionum, nempe resolutio Ant. circumspectissimi viri, ^b laudati a Domin. & Alex. ^c consona satis Bar. communiter recep. ^d quem Petrus ab Anch. aliorum dictis illustrat. ^e Facit, inquam, resolutio illa, legem novam inducentem aliquid, etiam se ad præterita non extendentem, quæ de actis, & factis ipsis loquitur, non comprehendere acta, & facta præterita perfecta quoad suam formam. Eam aut, quæ de usu, exercitio, & executione actus iam facti loquitur, non comprehendere quidem usum, exercitium, & executionem actus, & facti præteriti, si ea quoque iam sunt præterita, futura vero sic, siue sint actorum, & factorum futurorum, & præsentium, siue præteritorum. at de hæc, lex est inducens aliquid novi de successio-nibus in paterna beneficia. Ergo non comprehendit præteritas, comprehendit aut futuras, etiam si illa executiones actorum & factorum præteritorum fuerint, cum non de illis factis, & actis, sed de illorum executione loquatur. Cum ergo successio, quam præfatus C. in præfata Cantoriam futura esset tempore Clementis, comprehenditur ab hac eius lege, licet illa successio sit usus, exercitium, vel executio actus præteriti. quâvis si de accessibus, vel expectatiis concedentis, vel non, locuta fuisset, non comprehendisset hunc accessum.

62 Quia id de quo locuta fuisset, iam præteritum esset, præsertim quod verba huius clementinæ prægnantia valde sunt, & vniuersaliter distribuentia, scilicet. *Filij presbyterorum, nullo inquam tempore, & nullo modo in patrum beneficiis succedant.* quæ verba omnem succedendi modum continent, etiam extraordinarium, argum. gloss. singul. ^f quæ habet per illa verba excludi etiam modum dispensatorium, arg. item gl. memorab. & eorum quæ tradit Panorm. ^h & illo-

rum multorum, quæ allegant Felyn. & Dec. ⁱ Quibus addo illud Decij, ^k comitem Palatinum, cui est petestas legitimandi quoscunque spurios etiam infantes legitimare posse. Quod ante illud dicitur dixisse Alex. in quodam consilio non excusso, & ante illum Bald. ^l Cum igitur modus succedendi per accessum aliquis modus sit saltè extraordinarius, consequitur illum esse sublatum.

63 Et ne primo respondeas huic argumento 12. a resolutione Anto. discessisse Fel. ^m confidero primo Fel. non esse contrarium Antonio, immo illi subscibere, Fel. enim ait constitutionem de aliquo actu, vel facto præterito loquentem non extendi ad futuros effectus, quod nos et sequuti sumus. ⁿ Ant. autem ait, legem quæ de aliquo loquitur, comprehendere futura, etiam si ea sint executio, vel usus rerum præeritarum, quod non est Fel. dicto aduersum, sed lōge diuersum. Considera secundum eundem Fel. ^o cum communi tenere, legem noua, quæ ordinem, & modum causarum agendarum respicit includere lites, & causas super rebus præteritis mouendas, immo & iam pendentes pro ea parte, quæ futura sunt. Quod nulla rōne defendi potest, nisi quia modus ille, de quo loquitur futurus est, & est quædam executio, licet actus præteriti, & cepti. Fateor, quod Imolenfis, ^p tentauit, ^q recedere a communi, quo ad lites pendentes, & ad affirmantem postea Andr. Sic. & Decius propter verbum, Examinari, positum in illo principio, quod tamen de pendens per appellationem loquitur, & verbum, Examinari, quo ad merita causæ referri potest. Per quod facile communem, & Felyn. contra prædictos sustentens, quamuis propositio nostra sufficiat id, quod omnes tenent, scilicet legem modum inducentem extendi ad lites super rebus præteritis futuras.

64 Considera tertio eundem Fel. ^r tenere quiddam maius, scilicet legem nouam, etiam de facto aliquo, vel actu loquentem comprehendere actum, & factum antiquum, quando suam perfectionem, & complementum ab actu futuro expectat quod ante illum Pan. & Card. & Imol. adnotarunt, ^s quod ipsum pro quarta conclusione posuit Crotus, ^t

Ff 2 quæ

i in c. sedes. de rescript. k conf. 26. col. 3.

l i cōf. 204. sup I. 2. li.

mibi in col. 2. ampli. 4.

n i II. arg. decis. 1.

o in eod. c. fallent. 4. num. 10.

p per princ. auth. Et citi & appe. cog. collat. 8. q in d. c. fi.

r ibi. fall. 5.

s in cle. Et hi qui. de ata. et qua. t in rep. leg. oēs. nu. 78. ff. de iustit. & iur.

a sup. in de cisa. 3. relat.

b in c. fi. n. 15. de cōst. c. ex antiquis. 54. d. d in tōe spoli. ff. de iust. & iu. in q. 5. prin. num. 44. e in c. 1. q 13. prin. de constit.

f in clem. Et hi qui. ner. nullo modo. de etat. & qual. g in clem. 1. Ver. quâvis de re iudic. h conf. ult. Solum. 1.

quæ Fel. fallentia clare concludit clem. nostrâ inclusuram fuisse hunc accessum, etiam si de accessu egisset, quonia in perfectionem suam a facto futuro expectabat. Quod tamen ego, etiam si magno pere pro meo proposito facit, non concederem per ea, quæ ^a dixi supra.

a in 2. dec.

inserta 11.

argum.

b colu. 13.

Ver. Puto.

c in arg. 11.

dec. 14.

d in arg. 13.

Confidera quarto eundem Fel. ^b carpere Imo. qua parte ab Anton. discedit. Contra quæ nos quoq; supra pro Bart. ^c pugnauimus, & ni fallor, vicimus.

66 Decimotertio principaliter facit, q illa resolutio Ant. ^d pro fundamento al sumpta, legem de usu, & executione loquentem comprehendere vsum, & executionem rei præteritæ, duobus solis casibus fallit secundum eundem communiter receptum, quorum neutri est locus in casu nostro. Prior enim illorū est, quando executio est omnino necessaria rei præteritæ, vt augmentum portionis præbendæ ad eam iam quæsitā, ^e huic autem casui non est locus in proposito, quoniam successio non est sic accessui connexa, & illi accessoria.

67 Nam primò illa successio non accedit accessui, immo e contrario accessus quoddam præambulum ad illam. Et ita quoddam accessorium antecedit, vt ius patronatus ad beneficium fm S. Tho. ^f quod pridem explicamus. ^g Secundò illa successio non est omnino coniuncta accessui. Qm per illam nouum ius, si in re queritur accessu ius ad rem habenti, & sexcentis modis accessus euanesce re potest antequam ad successionē perueniatur, q sufficit, vt nō dicatur ei omnino annexi, & accedere, ^h qui probat ea de causâ præbendæ acquisitionē non esse omnino annexam, & accessoriā Canonice collationi, & iuri ad eam, quæ sit. Immo adeo esse diuisam, & p se subsistentem, vt sub nouam legem reuocantem expectatiuas includatur, quod in illo c. si. probatur, & adnotatur ab oibus. Et ita vides vni ē duobus casibus non esse hic locum. Quod autem alteri non sit probatur, alter enim casus, in quo secundum Ant. & comunem lex noua de usu agens, & executione, non comprehendit vsum rei præteritæ, est quando finis & ratio legis nouæ non habet locum in eo Exemplum est in gloss. sing. ⁱ determinante illam clementinam, quæ iubet

f l. 2. q. 100

art. 4.

g in c. quan

to. de iud.

h d. c. fin. 9.

pen. de con

cess. præb.

i clem. 1. de

testam.

exequutoribus testamentorum rationē de sua executione reddere locorū ordinarijs, nō inclusisse rationes antea nō redditas de præteritis exequutionibus, cum tamen id quidā vsus, & executio sit rei præteritæ, officij videlicet iam commissi. Et ratio fm gloss. ibi, quia Papa id iussit, vt colligitur ex textu, ne male administrarent exequutores, quæ ratio, & finis cessabat respectu præteritarū executionum; cum ille iam essent bene, vel male factæ. Huic tamen casui nō esse locum in nostro proposito, luce clarius constabit ei, qui perpenderit rationē principalem huius clem. condendæ illā fuisse, ne per hōi successiones memoria præteriti delicti renouaretur, & scandalum populo fieret, dum in mente ei veniunt peccata eorum, quos in hoc magnis redditibus, & magno sudore sustentat, vt sint mediatores, & intercessores ad Deū pro suis delictis, ^k quæ rō, vt vides, locū vendicat in proposta succensione. Ergo & lex noua illā includet. 70 Decimoquintò facit, q lex noua includit illa futura ius nouum in sacerdotijs conferentia, quibus verba ipsius conueniunt, quāuis ea sint talia, quorū initia, & iura præambula præcesserint. Et adeo illa includit, vt et illorum præambula, & iura ad rem tollat. Casus est clarus in illo, ^l ibi. n. lex noua expectatiuas reuocans, extenditur et ad expectatiuas præbendarum, quarum iam Canonice collatæ fuerunt, & quarum ratione iam distributiones quotidianas recipere ceperunt. Immo vt ^m oīdīmus, extēditur et ad præbendam iam vacantē, & quæ iā iudicata fuit esse debita expectati. Immo & illā, quæ iā collata fuit, sed nondū per expectantē acceptata. Quare igitur hæc noua clem. non extendit ad successionē futurā in præfata Cantoria, licet præambulū quoddam, & præparatoriū ius ad rē prorsum valde ac magis remotū præcesserit? Confirmatur hoc per illam teoriā receptā, quæ hēt præterita, quorū perfectio a re futura pender, cōprehendi sub ea lege, quæ de illa futura loquitur, qd mea sententia singulariter probatur in illo c. ⁿ inducēdo illud eo mō, quo sup. ^o inducebamus. Probāt & i. c. tu. adiucto ei c. qm in plerisq; ^p inducēdo illā eo mō, quo ^q adduximus. **II. decisi.**

k 49. dis. in prin. ca. ipse sacerdotes. l. 7. 1.

l c. si. de concess. p. b. li. 6.

m in Exceptione. 13.

n c. si. de concess. p. b. li. 6. o in hoc & pcedēti arg. p de vsur. q in argu. II. decisi.

Affir.

a in illo ca.
fin. col. 11.
Vers. fallit.
b in illa l.
oēs. n. 7. in
Ver. limita.
c in cle. Et
qui. col. 4.
de etat. Et
qual. Et in
cle. 1. col. 1.
de test. qui
Et in d. cle.
Et hi. Card.
col. 2.

Affirmat illam etiam Fel. ^a & Crot. ^b
qui per errorem typographorum est po-
litus pro ampliatur, vt subsequencia de
monstrant. Idem satis affirmavit Imo. ^c
dixit legem nouam extendi ad effectus
futuros rerum præteritarum, quod & si
forte omnino verum non sit, vt supra tã-
gebam, & in effectibus rerum præterita-
rum, & suum effectum iam fortitarum:
tamen verissimum est de effectibus re-
rum præteritarum è futuris adhuc pen-
dentium. Cum igitur is accessus initium
quoddam, & ante anibulum sit ad succe-
dendum in præfatam Cantoriam, cũq;
solum sit ius quoddam ad rem præpara-
torium ad illam, cum perfectio a futuro
euentu pendeat, cumque successio hæc
futuris quidam effectus rei nõdum per-
fectæ, ac consummatæ suumque effectũ
fortitæ sit, quare lex de successione,
quamuis in vniuersum loquens, hanc
non comprehendet?

CONFUTATIO

Contrariorum.

- 1 Contractus Vim, qua compositio, & qua gratia pretio concessa non habet.
- 1 Gratiam expectatam, libere a successore concedentis reuocari.
- 1 Contractus ex iusta causa tolli a Principe.
- 2 Compositio accessuum non transit ad successorem.
- 3 Intellectus c. 2. de cõcess. præb. expeditur.
- 4 Lex noua qua includit futurum inuolvens præteritum, & num. 6.
- 5 Adus consummatio, qua exequutio eius.
- 6 Successio in pbenã vt accedit canonica.
- 7 Legitimatio primogeniti præiudicat secundo genito, tribus concurrentibus, & 8.
- 8 Lex correctoria quæ fauorabilis.
- 9 Legē correctoria extendit ratio expressa.
- 10 Legitimatio, extante legitimo, quam exosa, & 12.
- 12 Religionis ingressus cui iuri quasito non nocet & 13.
- 14 Lex noua ne fãmilia in emphyteusim succedat, vt includit filias iam natas, cum concordantia opinionum.
- 15 Emphyteusim pro se, ac liberis qua noua lex includit.
- 16 Intellectus regula, sine culpa, lib. 6.
- 19 Legis per dispositionem, damnum datum non refertur.

Oper. Nauar. Tom. III.

- 18 Ius quarendi modum ciuilem facile a Principe tolli.
- 18 Accessus, modus quarendi ciuilis, non ius quasitum est, & num. 19.
- 19 Ius privilegiũ facile a principe tolli.
- 20 Regressus ad ius pristinum dari, cum in id æquitas suadet.
- 21 Principem præiudicare nolle quando verum, & quando non.
- 22 Præiudicium præcogitatum, quando videtur facere princeps.

Non obstant præfati C fundamēta. Non primum: nam, vt ego cõtēdo, constitutionem simpliciter loquentem non extendi ad præterita, ita eum oportet concedere successionem, quam nos sub hanc clem. includi concludimus, nõ esse præteritam, sed futuram, quamuis quædam exequutio, & quidam vsus rei præteritæ sit. qđ nil obstat, quominus sub legē nouã cadat, ^d probauimus. Ad secundũ rñdetur primo, qđ cõpositio nes, quæ apud Sedē Apost. hunt applica- do aliqua temporaria per viam eleemo- synæ, ad aliqua opera pia, non sunt per viam cõtractus, & pretij rerum spiritua- lum: sed per viam cuiusdam penitentiæ, & gratiarum actionũ. quæ impleta nul- lam aliam obligationem inducunt inter cõponentem, & compositum, quam alia obsequia, & elemosyna, per quæ non intenditur obligatio, sed potius deobligatio, siue exoneratio, & meritũ. Secun- do, qđ ex iusta causa pōt Papa suo cõtra- ctui contrahere, quanto magis tollere prædecessoris compositionem, ob eas iu- stas, & magnas causas, quibus Clemens ad hanc sanctissimã clem. concedendam motus fuit. Tertio, quod illa cõpositio personam Papæ respicit, nõ successoris. Quarto, qđ hoc argumentum aut probat Papam non potuisse hunc accessum reuocare, aut non probat non reuocasse, quorum prius nemo concedat, cum ma- teria sit beneficalis, & agitur de iure ad rem ad vacatura reuocando quæ om- nia latius in solutione prædicti quarti argumenti probantur, & explicantur.

2. Ad tertium rñdeo credere me quidē eiusmodi transactionem siue composi- tionem de qua sit argumentũ, inter præ- fatum A & patrē C. interuenisse. nego- tũ eam Papæ auctoritate firmatã fuisse.

Ff 3 Quo.

Quoniam nulla ex parte litterarum colligi potest eam sciuisse, vel olfecisse Papam. Quare hoc argumentum violentius retortum fuit in præfatum C. ^a

a in except.

4.

3 Ad quartum respondeo, primò communem opinionem esse contra Imol. & Dom. quorum & Fel. auctoritate sola nititur argumentum, vt late ostensum fuit in arg. 2 pro nostra parte factò. Secundo, qd si opinio Imo. teneatur, nil primò seruius determinatio proposito Fel. ^b neque proposito præfati C. Quoniam, vt videre est apud Dominic. cuius relatione hoc Fel. & alij constituit, ea ratione principaliter ait Imol. per illud c. nò fuisse quaslatas promissiones beneficiorum antea licite factas, quia illud c. nò simpliciter quaslat promissiones, sed cū adiectione faciendæ. Et ita solum probat constitutionem ad rem futuram se contrahentem, & restringentem non extendi ad præterita, quod Fel. ibi non tractat. non autem probat legem simpliciter de aliqua re factam ad eius futuros effectus non extendi, quo Fel. ibi tam serio contendit. Minus item proposito nostro nocet illa determinatio, nos enim contendimus legem de re futura loquentem extendi ad ea. si iam est præterita, quod habet Imolæ determinatio, sed legem de re futura loquentem, includere rem illam futuram, licet ea sit vsus, & executio quædam actus, vel facti præteriti. Non. n. proposuimus defendere hanc clemētīnam, quæ de futura successione loquitur, extendi ad successiones iam factas, sed tantum ad faciendas, quamuis illæ sint executiones quædam rerum præteritarū, qd nihil cōe habet cū Imo. decisione. Facit (quæ consideratio serio perpēdenda vñ) quod Im. Do. & Fel. qui contra cōmunem tenent, orē plenò concederent illi c. 2. locum esse in promissionibus futuris beneficiorum præteritorum, in promissionibus item faciēdis post illud c. ab eis, quib. Papa ptatē promittēdi antea dedisset, qd nostro proposito est accommodatissimum. Nā vtrobique agitur de re futura, si in nostro de successione futura, in illo de faciēda promissione, & vtrobique futura res, de qua agitur, est quædam executio rei præteritæ. in nostro quidem accessus dati, in illo verò facultatis promittēdi antea

b in c. si. de constitut.

c. l. 1. de iur. iud. c. l. 1. de iur. iud. c. l. 1. de iur. iud.

factæ. Quare igit lex de promissione futura loquēs cōprehēdit illā, & lex de futura successione agēs hanc nò includet.

4 Ad quintum rñdeo, primò negando per illam gl. ^c probari simpliciter, legē nouam nō comprehendere futura, qm̄ illa cōprehēdendo præterita inuolueret, neq; Fel. ^d neque Card. & Imo. in loco proprio, id tam generaliter colligūt. Sed neq; Crot. ^e licet generalius, quam illi colligat. Card. enim, ^f solum colligit, qd ait gl. scilicet rationem illam reddendam, non includi sub legē nouā de reddenda ratione factā, quæ reddi nequit, nisi ratio quoque præteritorum reddatur. Imol. verò colligit actum futurū inseparabilem a præterito nò includi sub lege noua, Pan. verò, ^g & Fel. ^h colligūt futura, quæ oīno præteritis sunt cōnexa, & accessoria, & nullo modo separata, nò includi sub lege noua. Crotus autē gesta futura cōnexa gestis præteritis sub lege noua non comprehendit, quarū nulla cōclusio proposito nostro nocet. Quia per adducta in tribus argumentis ultimis pro nostra parte supra formatis illæ omnes intelligendæ sunt. Primò, de præteritis consummatis, qualis non erat accessus. Secūdo, intelligendæ sunt de futuris, quæ nò sunt veluti executiones, & vsus quidam præteritorum, qualis tū est hæc successio respectu accessus. Qm̄ confirmationem actus & illius in suum effectum reductionē, executionē esse illius. probat cle. 1. de testam. in illis verbis. *Ad executionem cuiuslibet & iura voluntatis.* Vbi hoc Card. not. 4. colligit & affirmat. Tertiò, intelligendæ sunt de futuris inseparabiliter accessorijs, quod non esse in proposito nostro, late monstratum est in argumentis illis tribus, & præsertim in 14. ⁱ Nam tam vel magis annexa est successio in præbendam Canonice collatæ, qd successio in hanc Cantoria accessui ad illā dato, at successio illa in præbendam non est oīdo, & inseparabiliter accessoria, & annexa Canonice, qm̄ nò est adeo accessoria & annexa, ac portionis augm̄ Canonice debitū. Si qui dem illa cadit sub regulam reuocatoria expectatiuarum, vt ^k diximus, & probat illud cap. ^l augmentum portionis præbendalis minime, vt probat illud idem cap. ^m Ex quo, & sequētib. facile ac singulari-

c. cle. 1. de testam.

d. i. illo c. si.

e in præcitate l. oēs. nu. 79. ff. de iust. & iur. f. in illa cle. 1. col. 2.

g in c. præstoral. §. servū. h in præall. c. si. col. 12. de constit.

i per c. si. de concess. præben. lib. 6.

k in 14. Exceptione. l in illo §. pen. hoc aut. m vers. sic. f. autem.

quentem, sed futura trahi etiam si illa succellio sit exequutio quadam præteritorum imperfectorum.

14. Ad septimam respõsio clara colligitur ex arg. 14. pro nostra parte factõ.

Ad octauam rñdeo primum negando illam decisionem Felini: qm̃ determina-
tio Per ab Anch. ¶ uera uñ in quo casu ille consuluit Nam ut in 1. & 2. col. clare ostendit, loquitur de illo, qui & si nõ specificẽ, æquipollẽter tñ accipiens emphyteusim, pro se ac liberis suis, usus fuit accipere pro eis, tanquam pro hæredibus, ita ut nõ plus iuris filiis ad emphyteusim quæreretur, q̃ esset ad cetera bona. Cum igitur lex noua excludẽs filias ab hæreditate, comprehendat iam natas, comprehendit quoq; lex noua excludens eas a tali emphyteusi, argum. eorum quæ nota Bar. b Bal. c Ludou. d Bart. e inde Ripa. f Secundo rñdeo, cõcedẽdo illam decisionẽ Fe ini ueram esse, qm̃ per illam stipulationem, & cõtractum partis illa emphyteusis irreuocabiliter debita esset liberis, sine ulla lege alia, & ultima uoluntate tacita, uel expressa ad id necessaria. Sed tunc illa nõ obstat nostro proposito. Qm̃ primo nos loquimur de re alteri debita per literas beneficiarias, quæ non contractib; sed ultimis uoluntatibus æquantur, & tradit Old. h & Cassador. i quamuis alicuius Gomesius dubitarit: Felini uero decisiõ de re debita per contractum. Secundo nos agimus de re debita irreuocabiliter. Tertio nos agimus de re quæ debetur mediante aliqua lege, scilicet illa, quæ filios presbyterorum facit habiles ad beneficia paterna mediate obtenta, illa uero de re debita per solum contractum si ne alia lege, quæ speciatim faciat habiles, & ideo non est mirum, qm̃ in nostro casu sublata lege, cuius uirtute debebatur Cantoria, desinat esse debita, ibi uero non desinat, quia nulla lex mediate, scilicet quæ saltẽ speciatim dẽbatur, est sublata. Et quo inferitur, qm̃ si talis esset emphyteusis a patre pro se, ac liberis recepta, in qua pater filijs piudicaret, qualis qm̃ fuerit, colligitur ex Ang. k & Bald. l & Ioan. Fab. m & Alex. n Lex noua inhabiles faceret filias ad succedendum in ea illis profecto præiudicaret, & ita opinioniones concordari possent contrariæ.

Ad Nonã rñdeo negando illã decisiõnẽ esse ueram, & q. 10. And. sic illa scripserit Qm̃ per l. Caesar. o quam allegat, apparet eum idem uoluisse dicere, q. Host. ibi ante dixerat, Host. autem non illud, sed contrarium dixit, q. sup. p. re-
tulimus, & idem quod ille tenet ibi Cardin. q. & Ant. r cui consentit Felynus.

Ad decimã rñdeo, negando illã decisionem Iacobi, tum quia nullo textu, nec ratione probatur necessaria, tum quia Petrus ipse nõ satisfacit decisioni Ric. Malumb. quam in oppositum allegat in hæc uerba. De illo cuius obligatio habet causam ante nouam legem, incipit tamen exequutio, & effectus in tempus nouæ legis secundum totum tempus de illa iudicamus. Tum quia resolutiones cõter receptæ in hac materia sunt contra illam opinionem, & fundamẽta Iacobi, ut ex tribus argumentis postremis, & ex undecimo apparet.

16. Ad octauum fundamentum principale rñdeo primo, conclusioni illi. Ne mo sine sua culpa damnatum putetur addẽdum esse, uel sine causa, iuxta illam regulam lib. 6. Sine culpa, missi subit causa, non est aliquis puniendus, & est cõis resolutio glo. ac omnium aliorum in cap. 2. de constitutionibus in c. antiqua, de priuilegiis, cap. renouantes 22. dist. hæc autem elementina maxima de causa condita est, ut ex eius præmio monstratur.

17. Et ne dicas rescindendũ esse dñm ei qui ex causa illud passus est Em Archid. receptum, s. Considera illud Archid. receptum, s. Considera illud damnatum fieret per viã legis generalis quod Alex. testatur, & probat t ubi allegat illud pulcherrimum Bartoli u scilicet ciuitatem non posse quidem auferre alicuius suum, singulariter præcipiendo uni homini, uel quibusdam hominibus, sed id generaliter faciendo statuta posse, s. intelligendo ibi per uerbum Lex statutum, ut ibidem ipsemet Bart. intelligit, & in casu proposito, de damno per uiam legis incursio agimus.

18. Secundo respondeo, conclusionẽ illã intelligendam esse de damno rerum quæ statim, non de modo grediendi, præsertim ciuili. Qm̃ is sine culpa tolli potest a principe, & sine causa, antea saltem, quam dominium quæratur,

off. de pub. & uelleg.

p. in 11. ar. & dec. 18.

q. quest. 1. r in cap. si. col. si. de cõstitutionib.

s in cap. per principale,

9. q. 3. pro quo text. &

ibi Bald. in l. ferui. C. q.

bus ex cau. fer. pro pr.

lib. accip.

2 in cõf. 190 lib. 3. consi.

18.

u in l. tot. 2, ff. de pollic.

x ut l. Senator. S. si constat. ff.

cõia pñor.

& l. Antiochensiu. ff.

de priuile. cred. facit l.

Luc. S. si. ff. de munic. & de inco-

ut uenientibus ab intestato ius adeundi secundum Felyn. ^a Vnde legitur in modo simpliciter spurium, etiam sine causa potest tale ius tollere princeps, quia non est quasi tum dominium. At is accessus est mo-

19 Tertio rñdeo intelligendam esse illa conclusionem de alio damno ab illo,

q̄ ex sublatione priuilegij obuenerit: qm̄ illud sine ulla causa potest a principe tolli, fm̄ glo. fi. cap. decet, ^b quam sin-

gulariter menti tenendam dixit ibi Francus, & commendat Dec. ^c & is accessus priuilegium quoddam expectatiuum est, ut cōstat. Quarto (quod longe aliud est) forte dici potest tā patri p̄f bytero, quam filio culpam esse regulariter, filium patri succedere, q̄ tñ nunc ne queri affirmo, neg; nego, satis tñ innuit nuper Conc. Trid. ^d quod in calce huius prælectionis latè tractabimus.

20 Ad nonum principale rñdeo, concedendo conclusionem in argumento assumptā uerā esse, quoties æqtas illa, de qua in c. fi. beneficia, ^e & cap. cum uniuersorum, ^f locum sibi satis vendicat, quam tñ in proposito nō uendicare possem multis modis ostendere, sed nō est necessarium. Qm̄ non contendimus in præsentia, præfatum C. ad ius, si q̄ ante habebat regredi nō posse, sed solum uirtute huius accessus accedere non ualere, quæ longe sunt diuersa.

21 Ad decimum rñsio multiplex colligitur ex decimo argumento pro nostra parte facto, & replicis illius solutionib. adiectis. Prima, q̄ hic de præiudicio secundario iuris ad rem agimus, in opposito aut de primario & iuris in re. Secundo, q̄ oppositio in præiudicio non præcogitato a principe, pcedit, nostra uero conclusio in præiudicio a principe præcogitato, q̄ colligere licet ex ei⁹ uerbis tā uniuersaliter distributis. Nullo unquam tpe: ac nullo modo possint obtinere, & ex clausula derogatoria. Quorumcūque contrariorū, quam finis clementinæ continet, cū is accessus contrarius sit p̄dictis uerbis, nullo modo, & cap. quandoquidem eum unum ē modis succedendi multis, esse constat.

22 Tertia, q̄ oppositio in alio piudican di modo procedit, nostra uero conclusio

in præiudicio per uia legis. Ad q̄ ultra in illo argum. ro. adducta faciunt, quæ diximus in solutione arg. 8. Et ad replicationem, qua probare contēdis neque per uiam legis principem uideri uelle alij præiudicare, rñdeo id, esse uerum in iure quæsitio, non aut in quærendo, q̄ speciatim adnotabat Felyn. ^g allegando ad id Panor. ^h Quarta q̄ expresse constat ex uoluntate principis, eū derogat contrariis quibuscunq; ut præfatum est in secunda fol. quæ omnia roboratur ex eo, quod sumus in materia beneficiaria & agimus de derogando non iuri quæsitio sed q̄rendo, exoso valde & exorbitanti, & ita uidetur concurrere potentia, cum uoluntate, tum tacita, tum expressa, etiam si nulla causa subesset, quāto magis subsistente maxima.

Ad undecimum satis, superque fuerit admonuisse illa, quæ in solutione ad primum argumentum, & in præcedenti exceptione in responsione ad quintum supra diximus, unde multiplex responsio colligi potest.

EPILOGVS.

E Cce candide Lector, articulū bonæ fide disputatum, quē, qm̄ nūa uoce corā auditorio vndecunq; doctissimū di sputaui, anceps quidē remanē, p̄missis fundamentis animum uolentem nolentem in diuersa trahentib. ut nunc omnibus ad uium discusis in fauorem clementinæ, contra præfati C. accessum p̄ nunciandum esse tenuitati nostræ v̄ salua quæ iustior fuerit sentia. Summi p̄sertim illius Rotæ Prætorij, cuius ego semper auctoritatem primam fm̄ ipsam Sedis Apostolicæ & duxi, & suspexi.

Cæterum interpretatio huius cap. Si qm̄ hic nos admonebat, primo, ut paucis breuiter monstraremus, quot & q̄ causæ de ijs exceptionibus colligi possint, ob quas iuste ac sancte liceat exequendis sedis Apostolicæ mandatis abstinere, donec illa denuo causa cognita rescribat. Admonebat nos, & secundo postrema hac exceptio discutere. An liceat presbytero et Papa cōsentiente, si lrum suū in beneficio suo sibi substituere. Admonebat & tertio eadē exceptio tractare. An episcopus uigile super suū gregem

gregem curā gerens, teneatur super fede re prouisioni Apostolica, per q̄ filius in beneficio patris ē, expressis verbis substituitur. Et q̄n non teneretur. An saltē id ei res uelut dignissima liceret. Admonebat & quarto disputare. An episcopis hæc dissimulantib reges, penes quos ecclesiarū protectio est, ob tales causas, opponere se aliquo modo possent, & an id esset regia dignitate se maiores, Deoq; gratiores facere, multa item alia monebat, quæ tñ oia in præsentia omitto. Quia licet interpretationi c. accommodatissima sint, extraria tñ sunt causæ, ob q̄ prælectio hæc suscepta fuit Pri- mū aut horum ordinario commēto huius cap. Deodante, inferam. Alia alibi, & forte in c. cū adeo, ^a tractabo. Quædam aut alia multo germanius ad hanc prælectionē, q̄ ad illam habitam super c. cum contingat, pertinētia, quæ addideramus sinī illius, transferimus huc.

et inf. eod.

A V C T A R I V M huius prælectionis.

- 1 Filius clerici nothus incapax beneficij patris, & omnium, quæ sita sunt ubi patres fuerunt beneficiarj.
- 2 Clem. Clementis VII. extensa per Concil. Trident.
- 3 Filij legitimi an perdidierint accessus regressus, & coadiutorias ante Concil. Trident. habitas.
- 4 Accessus, & regressus non præbent ius in re, sed ad rem tantum, & nu. 5.
- 5 Regressus accessus, & coadiutoria omnes ante Conc. Trid. habitas, an per illud perierint.
- 6 Concordanda iura, & cōcordantur duo c. Conc. Trid. nu. 7.
- 7 Lex posterior limitatur nonnunquam per priorem.
- 8 Negatiua regula, quando affirmatiua cedit.
- 9 Quæ sita facilius conseruari, quam qua rendas.
- 10 Regressus, & accessus habentibus consulitur.
- 11 Filij nothi an teneantur relinquere beneficia paterna habita ante Conc. patrib. iam mortuis.
- 12 Causam finalem præmia docent.
- 13 Expectatiua q̄ explosa per Conc. Trid.

- 14 Reseruatiōes, quæ sublata.
- 15 Parochialium ecclesiarum reseruatiō sublata.
- 16 Reseruatiō, par mandatis de prouidendo sublata.
- 17 Cūs ad sacatura cōcessas expirasse.
- 18 Regressus non reuocari, gratijs generatim reuocatis.
- 19 Regressus transferri, concedi, & extendi, diuersa.
- 20 Data piccola quid Romanis.
- 21 Gratia concessa per datas piccolas an sint perfecta.
- 22 Beneficium datum per datam piccolam, an uacet per mortem.
- 23 Fructus beneficij per datam piccolam datio cuius.
- 24 Gratia an semper per solam signaturam perficiatur.
- 25 Renunciandi an semper sit necessarius nouus titulus.
- 26 Renunciatiōis publicanda, menses unde incipiunt.
- 27 Stilo curia, quæ supplicatio signata habetur pro non signata.

Primum est id, q̄ hī in Conc. Trid. cui interfuere aliquot Doctores doctissimi, qui has prælectiones Conimbriæ a nobis audierunt ^b in hæc uerba *Ve paterna incontinētia memoria a locis Deo consecratis, quos maxime puritas sanctitatis quæ decet, longissime arceatur, non liceat filijs clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in ecclesijs, ubi eorum patres beneficium aliquod ecclesiasticū habent, aut habuerunt quodcunq; et dissimile beneficium obtinere, nec in dictis ecclesijs quouq; ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentes eorū obtinēt, uel alias obtinuerūt habere Quod si in præfenti pater, & filius in eadem ecclesia beneficia obtinere reperiantur, cogatur filius suum beneficium rescicare, aut cum alio permutare extra ecclesiā in triū mensium spatium, alias ipso iure eo priuatus existat, et super ijs quacunque dispensatio subreptitia censatur.* Hæc ibi.

b in ses. 25.
c. 15. de re-
form.

3 Super quo decreto mirabili, aduertē dum primo de filijs clericorū legitimis nil penitus ibi edici, & ita illi quemadmodum ante hac poterāt esse beneficia rij in ecclesijs, in quibus eorum patres fuerunt, immo & succedere illis media-
te in

te in suis beneficiis iuxta ea. ad extirpan

a de fil. pre das, & c. literas ^a ita & nunc. ^b

shyr.

b arg. l. pre

cipimus. C.

de appel.

Aduertendum secundum, quod quoadmodum illa Cle. VII. cuius tenore inferui mus initio exceptionis 21. extendit inhabilitatem filiorum clericorum illegitimorum iure cōi antiquo inductam; ita hoc decretum ampliat inhabilitatem per illam clem. extensam. Iure namque antiquo uetitū fuit, ne filius beneficiarij et legitimus succederet immediate patri suo in aliquo beneficio, per c. ad extirpandas, c. ex tua, ^c poterat autē succedere

c de fil. pre
shyr.

mediate, clementina uero prædicta statuit, ne filius illegitimus clericij succederet in beneficio patris immediate, neque mediate, poterat tñ habere beneficiū aliud, saltē dissimile, in ecclesia in qua pater habebat aliud, licet nō posset esse cōprebendatarius ut ita dixerim, neque cōcanonicus parri, ^d hoc autē decretum facit eū prorsus inhabile ad obtinendum aliquod beneficium in ecclesia, ubi pater hēt uel habuit illud, uel aliud simile aut dissimile. Inhabile, inquam non solū ad obtinendum, sed et ad retinendū antea obtentum, adeoque cogitur illud aut relinquere aut permutare, saltē si pater uiuit beneficiarius in eadē. Quæ res satis certe dura fuit, sed digna tanto Concilio decoris ecclesiæ cupitissimo.

d c. cū deco
rem, et c. ad
ad abolēda
de fil. presb.

5 Secundum, est quæstio, quæ post cōcilij publicationem fui sæpe rogatus: Nā filij clericorū illegitimi, qui accessus, & regressus, & de cōsensu coadiutorias habēt, possint per eas assequi ea beneficia, quæ mediate, uel immediate fuerunt patrum eorū, aut sita sunt in illis ecclesiis, in quibus patres eorum habēt, uel habuerūt beneficia aliqua Cui duo rñdeo. Alterum durā quidē uideri partem negatiuā, per quæ tor expectantes sua spe magno labore, ac sumptu quæstia frustrantur, iustam tñ esse illam sol. decreti tenore attento. Primo quidē, quia per illud uentantur obtinere aliqua beneficia in illis ecclesiis, in quibus patres eorum illa, uel alia obtinent aut obtinuerūt. At per supradicta ^e constat eos, qui accessus, regressus, uel coadiutorias hēt, nō habere beneficia, nec ius ullum in eis, sed solum ad ea, & ita si qua beneficia, per eos modos consequantur, dicentur illa querere, quod palam ueratur per

hoc decretum. Deinde faciunt ea omnia, quæ in Exceptione ro. pro parte prefati C. adduximus. ^f

6 Non obstat, quod ipsummet Conciliū, statuit, ut accessus regressus, & coadiutoria de consensu ante illud expedita, uel saltem extensa durent. Quā limitandum est illud procedere in omnib. legitime natis, & et illegitime ex alijs, quā clericis, & et in natis ex clericis, quod per eos non p̄tendunt adipisci beneficia in ecclesijs, in quibus patres eorum habēt uel habuerunt beneficia similia, uel dissimilia eis, quæ illi sperant, alioqui duo illa decreta, uidelicet c. 7. & 15. sibi mutuo contradicerent, quod nullatenus est dicendum, immo sint concordanda. ^h

7 Nec obstat dicere, quod concordari possunt, intelligendo illa ita, ut c. 7. limitet 15. & non cōtra quod 15. limitet septimum. Sic, ut dicimus, illegitimos filios non posse succedere in beneficijs ecclesiarum, in quibus patres fuere beneficiarij, ut hēt cap. 15. nisi per accessus, & regressus, & coadiutorias, ut c. 7. Non obstat, inquam, hoc. Tum quia satis est legem priorē per posteriorem limitare, quæ cōtra, posteriorem, per priorem, quāuis nonnunquā contra fiat, ⁱ cuius exemplū celeberrimum hēmus in auth. offerat, ^k quæ est posterior, quæ l. sciendum ^l attamen iuxta glossas earum ab omnib. receptas præd. l. sciendum, limitat p̄stat. authent. offeratur. Tum quia eadem rō, quæ per suauit, ut illegitimis prohiberentur p̄dicta beneficia per alios modos querere, persuadet et ut prohibeantur idem facere per p̄dictos tres modos, & tātō magis, quo ij tres modi solent esse plus procurati, quam alij, & plus carnis, & sanguinis olere. Tertio, quod regula affirmatiua cedit negatiuæ, quā cum illa cōcurrit, ^m quæ hoc ibi adnotauit Barr. At d. c. 7. continet regulam affirmatiuā, saltē effectū, uidelicet accessus, regressus, & coadiutorias iam datas & extensas ualere, prædictum uero c. 15. negatiuā, uidelicet, quod filij clericorum illegitimi non obtineant beneficia in ecclesijs, in quibus patres eorū sunt, uel fuerunt beneficiarij, nec obstat, quod Ias. ⁿ contradicit Bar. in illa theoria quæ Decius ^o eam probat, & est uera saltē quæ negatiua est specialior, P & in casu nostro negatiua

f nu. 10. n. f.
ad fi.
g in ea. ses.
c. 7.

hiux. ca. cū
expedit, d.
elect. li. 6. et
l. 1. C. de in
offic. dotib.

i iux. l. sed
& postero
re. ff. de le-
gib.
k C. de litis
contest.
l. ff. qui sa-
uif. cog.

m l. 3. §. li-
berti. ff. de
suspect. iur.

n in l. 1. §.
ueteres. ff. d.
acq. pos.
o in c. pasto-
ralis. nu. 5.
p arg. c. ge-
neris per spe-
ciem. de re-
gu. iur. li. 6.

est

e in pralu.
nu. 7.

est specialior. Quam lex, quæ respicit personas specialior est, quæ respicit casus. Item Bal^a quæ sequitur Dec.^b illa est specialior, quæ utilitatē evidentiorē cōtinet, Item Bar.^c illa itē in qua maior rō est specialior, quæ utilitatē evidentiorē cōtinet, Item Bal.^d quos sequitur Dec.^e at regula d.c. 15. est negatiua, & euiden-
tiorē utilitatē, & decorem, & maiorem
5. Et in c. at specialitatis rationē cōtinere uidetur.

*a in l. 1. q. 3
ff. de offic. cō
sul.*

*b in regula
in toto ff. de
reg. iur. nu.*

*c in c. at
si clerici, de
iud. nu. 15.*

*d in l. hac
col. 3.*

*e in extrau.
ad reprime
dā. uers. nō
obstantibus
col. 2.*

*f in l. hac
consulti si
ma, col. 1.*

*g qui test.
fac. pos.
e in d. l. in
toto.*

*h quemad
modum, de
iureiur.*

*i in l. hac
col. 1.*

*k in l. hac
col. 1.*

*l in l. hac
col. 1.*

*m in l. hac
col. 1.*

*n in l. hac
col. 1.*

*o in l. hac
col. 1.*

*p in l. hac
col. 1.*

*q in l. hac
col. 1.*

*r in l. hac
col. 1.*

*s in l. hac
col. 1.*

*t in l. hac
col. 1.*

*u in l. hac
col. 1.*

*v in l. hac
col. 1.*

*w in l. hac
col. 1.*

*x in l. hac
col. 1.*

*y in l. hac
col. 1.*

*z in l. hac
col. 1.*

gitur cā si. i in illis verb. Vt paternæ in-
cōtinētæ memoria a locis cōsecratis lō
gissime arceat. At cōstat memoria illa
refricari quoties cernit fili^o esse bene-
ficiari^o in illa ecclesia, ubi pater habuit
beneficiū, et si iā ille mortē obīisset. Se-
cundo fundatur in illis uerbis, nec in il-
lis ecclesiis, si in qb. patres eorū fuerunt
beneficiarij quoqūo ministrare, & ita ve-
tat eos et in habitis iā beneficijs mini-
strare, nā q. obtinere neqrent, prius di-
xit, & ita illa uerba essent supflua, nisi
hoc significarent, q. non est dicendum, k
& pondera, q. in illis uerbis nō disponit
de re pterita, sed d. usu rei pteritæ, q. est
futurus, & ita possunt hanc partē funda-
re oīa argumenta, q. supra in Exceptio-
ne postrema pro parte E fuere adducta.

*i l. fin. ff. de
her. inst. c.
quia prop-
ter, de elec.*

*k c. si Papa
de priuil. li.
6. Et l. si qm
C. de i. nōss.
testam*

Tertio, q. illegitimus nō pōt obtinere
posthac bñficiū in ecclesia, in qua p̄ ha-
buit, et post 10. & 30. annos a morte illi^o
elapsos, at rō proōmii, p. q. ibi hoc dispo-
nit, magis cōclūsit in casu nostro, q. in il-
lo. Quarto, q. illius capituli cōtextus si
gnificare v̄r, nō satisfieri ei si pater relin-
queret, uel permutaret beneficiū suū, ut
filius retineret suū, qm incōtinētæ pa-
ternæ memoria remanet. Ergo nō suffi-
cit et patrē esse mortuū. Et q. hęc pars
grauiorib. fuleris nitatur, & de rigore iu-
ris sit uerior, æquum tñ v̄r, ut S. D. N. di-
spensaret expresse, vel dissimulādo cum
eis ob multitudinem, quæ soler esse cau-
sa relaxandi rigorē, l. quod audio cep-
tum fuisse a Pjo III. erga nonnullos.

13 Quartū est explosa esse hodie p Cō-
cil. Trid. oīa mandata de prouidendo ex-
pectatiuas, reservationes mentales, &
oēs alias gratias ad vacatura, & indulta
ad alienas ecclesias, m in hęc uerba, .
Decernit S. Synodus, mādāta de prouiden-
do, & gratias, quæ expectatiua dicuntur, ne-
mini amplius et Collegijs, & tñuersitatibus
Senatib. & alijs singularib. personis, et sub
noīe indulti, aut ad certā summā, uel alia
quouis colore cōcedi, nec hactenus cōcessis,
cuiquam uti licere. Sed nec reservationes
mētales, nec alia quacumque gratia ad ua-
catura, nec indulta ad alienas ecclesias,
uel monasteria alicui, etiam ex S. R. E.
Cardinalibus, concedantur, & hactenus
concessa abrogata esse censentur. Hęc ibi.
14 Ex quib. uerbis in primis colligo, nō
esse sublatas omnes reservationes, sed
solas

*l. c. ut consti-
tueret. 50.
d. & c. com-
messationes
d. 44.*

*m ses. 24. c.
19. de ref.*

a lib. 6.

solas mentales, & ita et nunc durare reservationē c. 2. de pb. & alias in corpore iuris clausas Imò & alias, quas per regulas Cancell. vel alias dispositiones ipsę Summus Potif. pro summa sua potestate fecerit, quia qti unum negat, aliud concedere videtur^b concilium solum uetuit reservationes mentales. Ergo alia permixta uidentur.

b l. cum pra
tor. ff. de iu
dic. c. qua-
lis. 15. d.

c sess. 24. c.
18. de ref.

15. Addo tñ uideri, q oēs Ecclesię parochiales sint ab oī reservatione expēta per alterū decretum eiusdem Conc. Trid. c. per q statutū est ut oīs ecclesię parochialis per uia oppositionis, conferratur quocumq; vacet, huc, ut hēt litera d. c. 18. (per obitum uel signationem, et in curia, seu aliter quomodocumque cōtigerit, etiam si ipsa parochialis ecclesię reservata, uel affecta fuerit generali ter, uel specialiter, etiam uigore indul ti, seu priuilegiū in fauorem Sanctę Romanę Ecclesię Cardinalium seu Abbatum, uel capitulorum.) Hęc ibi.

16. Arbitror et esse sublatas oēs reservationes illas, q fieri solēt de beneficijs vacaturis in fauorē aliquorū particulariū pserim cum clausula, Vt ex nunc p tunc conferatur. Qm, & si uerbum reservationes mentales positū in illo ca. non comprehendat eas, cōprehendit tñ uerbum gratiæ ad uacatura. Et cōstat eius modi reservationē esse tantā uel maiorem gratiā ad uacaturam, q mādata de prouidendo, uel expectatiuas, per ea q utiliter scribit Ludouicus Gomef. d.

d q 4. super
regula de
impet. bene.
Siuen.
e cap. 19.
f cap. 19.

17. Quintū est ex eisdē uerbis eiusdē c. colligi, q per decretum illud f non solū impediuntur futurę gratiæ, sed etiam iam factę, ac presentes tolluntur, cuius iustitia fundari pōt ualde per ea quę in 13. Except. tractata sunt, & contra, plurimum illa per hoc roborari.

g sess. 25.
c. 7. de ref.

18. Sextum principale est ex prædicto Concilio colligi argū ualidum ad pbandum, q per sublationē quorumcūq; mandatorum de prouidendo expectatiuarū, & oīum aliarum gratiarum ad uacatura beneficia, non uidentur reuocari regressus, accessus, & de consensu coadiutorię, saltē de stilo curiæ, nisi id exprimitur expresse in eiusmodi reuocatione Qm post prædictum decretū, qd plenissime prohibuit mandata de prouidēdo, & oēs alias grās ad uacatura^h po

steaⁱ speciatim, prohibuit cōcessionē accessus, regressus, & de consensu coadiutoriarū, per illa uerba, q fini except. 8. at texuimus, q non fecisset si prior illa, phibitio ad id suffecisset. Deinde, q pñctum Conc. non solū uetuit dari mandata de prouidendo, & alias gratias ad futura, sed et antea data reuocauit, ut patet p fragmentum sup. proxime in hoc Auctario scriptū, accessus autē regressus, & coadiutorias de consensu ante datas non reuocauit, sed tñ uetuit ea in futurū cōcedi, q palam est ex illis uerbis. Nec hactenus concessi suspendantur, quę uideas in fragmento, q sup. inseruimus.

19. Neq; obstat, q ibi dī, quod non trāferatur. Qm aliud est translatio, per q alteri ius nouum quæritur, aliud conseruatio iuris iam quesiti, q per hoc decretum non tollitur. Non obstat et illa uerba. Nec extendatur, qm illa non reuocāt iā concessa, & expedita per consensum apud notariū Cancellarię, uel Camerā pstitum, & extensum, sed solum concessa, qb. consensus qdē fuit in dorso supplicationis signata, sed breuiter, sic N. tali die consensit, q supplicationē cum consensu breuiter in tergo posito, appellanti Romani datā piccolā, seu parua. Ex quo sequitur peritisse oēs accessus regressus, & coadiutorias, q concessa qdē erāt p hñdī cōcessionē, siue datas piccolas seu paruas, in quarū dorso, ut p dixi, scribitur breuiter cōsensu eius ad quē pertinet, nōdum tñ est datus, & extensus corā notario Cancellarię, q res multas, quas multi ordiebantur telas, reordita est. Verbum. n. illud. Non extendatur, k significat. q consensus illi breuiter in dorso supplicationum signatarū præstiti, & scripti, nequeant extendi coram prædictis notarijs & p consequēs expediri, quia sine illa extensione id nequit fieri, & ita illa gratiæ perierunt.

Admoneo tñ lectorem, q licet hęc p dicta uera essent tpe quo scribebantur, qa nondū erat edita extrau. Pij V. q incipit, Ro. Pont. prouid. post eam tñ non sunt uera. Qm illa reuocauit oēs regressus, accessus, & coadiutoria et de consensu, q non essent integraliter expedita, et si consensus eorum esset extensus, imò et si literę iā essent deductę in Plumbariam, ad Summatore, q didicimus posteaquam

k in d. c. 7.
positum.

h in prædi-
ctis sess. 24.
c. 19.

At equam ad curiam uenimus, ut nidi-
mus deductū in praxim in coadiutoria
data de consensu ad priora cum Papi-
nensem, cui non fuit datus locus quam-
uis reperta fuerit plumbata in Plumba-
ria, & quia Papa prouidit rem, & ordi-
narius alteri, magna lis agitur super ua-
lore prouisionis illius.

20 Septimum est, ex his inferri ad illas
grauas quæstiones, q̄ me frequenter ac
grauiter torserunt, quorū prima, & radi-
calis est. An gratia ille concessa per p̄di-
ctas signaturas piccolas, seu paruas, sint
gratiæ perfectæ anteq̄ extendatur ille
consensus breuiter præstitus. Secunda,
21 An si Ioan. misit mandatū Romā ad
ad renunciandū beneficium suum apud
Sed. Apost. in fauorem Petri, & procura-
tor, super ea re impetrauit signaturā, &
datam piccolam, & anteq̄ extēdatur cō-
sensus coram aliquo ex notarijs p̄fatis
moriatur Petrus, beneficium uacet per
22 mortē Petri. Tertia: An hoc p̄ximo
casu fructus beneficij pertineant ad hæ-
redes Petri, an cedant Ioanni. Quarta.

An p̄dictus Ioannes possit hoc casu in-
stare tenere, & administrare beneficium
post mortē Petri sine alio nouo titulo.
23 Et pro altera quidē parte; nepe gra-
tia esse perfectā, & vacare beneficium
p̄ mortē Petri, & fructus ad eius hære-
des pertinere, & cum, qui dedit manda-
tū, non possit illud beneficium tanq̄ suū
possidere, facit, q̄ gratiam per solam si-
gnaturā perficitur iuxta dictū origina-
le Archid. ^a adeo quod mortuo impe-
trante post gratiā signatā d̄r beneficiū
uacare per eius mortem, ^b tradit Bilsne
dictū sequutus Archid. ^c & Rot. ^d per p̄-
dictū originale dictū Archid. ^e qd̄
Fel. & Dec. allegantes alios sequuntur f
at in p̄dictis quæstionib; præsupponitur
gratiam fuisse signatā, & consensum
fuisse breuiter præstitum. Ergo. Secundo
facit, q̄ licet hominibus constare non
possit consensum a procuratore fuisse p̄-
stitum, nec tñ præstitus fuit, & scriptus
licet breuiter in tergo supplicationis si-
gnatæ: ergo pro uacantis habendū erit,
salte quoad forum consciētiz, & quoad
Deum, qui omnia nouit, & ita neces-
sarius est nouus titulus, quo redire ua-

leat ad illud, q̄a per renunciationem p-
ditur titulus, ^h & sine titulo beneficium
ecclesiasticum teneri non potest. ⁱ

24 Pro altera uero parte facit primo
p̄fatum c. 7. q̄ adeo gradem differentiā
ponit inter gratiā, quib; nondum est p̄sti-
tus consensus, extensus, licet sit præsti-
tus breuius, & inter eā quidē est præsti-
tū extensus, ut has nō renouauerit, & illas
sic Secundo, facit qd̄ stilius curiæ, ut au-
dio, seruat, ne post tot menses lapsos ab
habita signatura illa piccola, seu parua
possit extendi consensus ille breuiter p̄-
stitus, & ita post eos nō prodest, quidq̄,
nec consensus ille in dorso supplicatio-
nis breuiter p̄stitus extendi potest, adeo
quod oportet procuratorem iterum cō-
sentire quo res expeditur, q̄ signū est,
eam esse mentem Papæ, ac officarij e-
ius ut in eū statū res redeat, in quo an-
te illā signaturā paruum erat. Tercio fa-
26 cit, q̄ sex illi menses Regular, de pu-
bli. resignant. non currunt a tpe signatæ
supplicationis, sed solum a tpe consen-
sus extensi, ut per multa concludit Gome-
k. Quarto, q̄ prædictus Gomef. uir
cum primis in hac re doctus, & practi-
cus id in d. q. 7. ait p̄ hæc uerba, Resigna-
tio ante consensum præstitū per resignan-
tē, & resignatariū est informis & sine
effectū, & ab ea quilibet ante consensum
præstitū recedere potest. Et quod uir ille
loquatur de supplicatione signata, habē-
re consensum breuiter in dorso præsti-
tum, patet per illa uerba, paulo inferius
posita. Et licet supplicatio resignationis
consensum a tergo contineret, nihilominus
per illum supplicatio firmiter fieri non
potest, &c. Quinto, q̄ usus eorum, q̄ nego-
tia Romana tractant, habet id, q̄ supra
dixi, dicere Gome. nempe quod putant
penitere posse illos, qui habent signatu-
ras, siue supplicationes signatas post cō-
sensum breuiter præstitū, & scriptū in
dorsis earum, donec consensus coram
notario Cancellariæ, uel Camera extē-
datur. Qui usus scitus, & diu a S. S. Apo-
stol. toleratus pro lege debet seruari. ¹
Contra quod scio fuisse pronunciatum
in Hispania, posteaquam ego ueni Ro-
mam, anno 1567. quia pauci prædicta
ibi antea sciebant.

b. c. quā pe-
riculosum.
7. q. 1. quæ-
ritur. §. si
sēditor. ff.
de adi. edic.
i. c. 1. de re-
gu. iur. li. 6.
c. 1. de eo q̄
mit. in pos.

k. in d. reg.
q. 7.

l. iux. c. quā
grani. de
crim. & ca.
ex lit. de cō
sit. cū eis
adnotatis.

R E L E C T I O

IN CAP. CVM CONTINGAT.

DE RESCRIPTIS.

RAELECTVRI, & tractaturi in hoc cap. cum contingat, secundum quæsitum elicitum ex argumen- to in principio p- lectionis capit. si quando supra eodem, ut ibidem promissimus, scilicet: An causæ nullitatis, quæ opponebantur ab E. contra exequutoris censuras, essent efficaces: & alia quædam valde quotidiana in censurarum, & exequutorum materia: & circa remedia, quæ ad uersus exequutiones inordinatas adhiberi possunt, dicimus, nomine Iesu inuocato.

P R I M A C A V S A nullitatis.

S V M M A R I V M.

- 1 Executorum deputatio gratia nulla, ut nulla late.
- 2 Exceptio peremptoria, quæ non solum gratiam, sed etiam literas perimit, ante litem cõtestatam opponi potest.
- 3 Rescriptum-surreptitium ad literas regulariter ualet.
- 4 Sigillorum gratia, & iustitia chordæ sic differunt.
- 5 Felynum intelligendo. Ludou. Roma. lapsus.
- 6 Exceptio in uim dilatoria opposita quæ post in uim peremptoria opponi po-

test, non admittitur, nisi &c.

- 7 Rescriptum ipso iure a principio nullū, uel post tale factum, paria esse quoad faciendū.

QUOD autem hæc causa nullitatis, prima scilicet, quod gratia accessus C. inutilis, & nulla fuit a principio ipso iure, uel saltim postea ipso iure euauit, licet a principio ualisset, sit efficax, probatur ea firma ratione, quod latissime probauimus in nonnullis exceptionibus præfatæ relectionis cap. si quando gratiam præfati accessus fuisse ipso iure nullam, & in Exceptione 17. & 18. quod effecta fuisset nulla ante præfati executoris pcessum, etiam si a principio fuisset ualida. At quando gratia est nulla ipso iure, ipso quoque iure dato executoris, & eorū iurisdictio nulla & inutilis est. Primo quidem per selectissimum in hoc text. in cap. constitutus, supra eodem, quod habet irritū decernendum esse quicquid factum est per literas executorias gratiæ subreptitiæ. Similis fere text in cap. ad audiendam. ^a Secundo per cap. si super gratia, ^b quod habet, deputationem executorum, & iudicium gratiæ Apostolicæ esse illi accessoriam, & ideo illorum iurisditionem p mortem concedentis, et re integrā, nō reuocari, sicut nec ipsam gratiam, cui consequens uidetur, quod ea existente nulla, uel reuocata, ipsa quoque iurisdictio reuocata uideatur, vel

^a 2. co. tit.
^b de offic. de
leg. lib. 6.

al. cū prin-
cipalis, ff.
de reg. iur.
c. c. accessi-
riū eo. tit. li.
6. cū simili-
bus. Specia-
lius facit a-
pius in hoc
tex. quod et
ait ibi Do.
per illū. col.
1. ver. sed po-
ne. ca. super
eo. de p. b. li.
6. et cle. per
litteras. de
p. b. conūcta
ei gl. in ver.
ecclesiasticus.
b in c. care-
rum. col. 2.
c. ibi col. 3.
de rescript.
d in d. c. con-
stitutus. in
vlt. not.
e in cōf. 330
circa primū
col. 3.
f in c. ex li-
teris. de off.
deleg.
g cōf. 81. p.
pcessus. n. 2.
h i c. ad au-
dientia. inf.
eod. nu. 14.
i ibi. col. 12.
c. 16.
k i c. 1. ver.
obtentū. de
litis contest.
lib. 6.
l per c. si ad.
et c. plerūq.
sup. eod.
m in d. c. ca-
terū. c. i d.
c. ad audien-
tiam.
n in d. c. au-
dientia. col.
11. c. dua

vel nulla. Tertio facit, quod accessorium sequitur naturam sui principalis. ^a Et hanc cōclusionem tenet in specie Pan. ^b quem sequitur Deci. ^c Et idem tenet vterque, ^d idem & Rom. ^e allegans inter alia, c. cum dilecta. de resti. & Inn. ^f quæ non tam apta sunt, sicut superiora. Quoniam illa non agunt de executoribus grariarum, sed de alijs iudicibus delegatis Idem tenet Oldrad. ^g Idem late Panor. ^h quem sequitur Fel. ⁱ Facit et memorabilis glo. ^k quæ recepta dixit exceptionem peremptoriam, quæ perimit gratiam, & litteras, & ante litem cōtestatam opponi posse, quam gl. Perus. ^l & cōmunis intelligit de exceptione subreptionis gratiæ, per quam illa corrumpitur, & cum ea litteræ delegatoriæ ad eam exequendam datæ.

3 Non obstat primò, quod regulariter rescriptū ad lites subreptitum ipso iure valet, ^m & communis affirmat. ⁿ Quoniam illa regula fallit in multis casibus relatis per Fel. ^o quibus nos addidimus vnum, ^p quod cum probat secundū Bal. quod satis sentit Panor. ^q Et horum. de numero est is de quo loquimur casus secundum prædictos omnes.

4 Non obstat secundò dicere, quod in casu nostro in alijs litteris cōtineatur gratia, in illis nempe, quarum plumbeum sigillū de chordulis sericis pendet, in alijs autem executores in illis videlicet, quarum plumbeū sigillum de chordulis canabris pendet, & ob id in hoc casu iudicium datio non videtur accessoria gratiæ sicut quando in eisdem litteris fit gratia & deputatio iudicum, quod etiā est frequens Non, inquam, hoc obstat. Quoniam idem est dicendum quādo gratia, & iudicium deputatio separatim sūt in duabus chartis, quod dicimus qñ sunt coniunctim in vna. Quia primò eadem est ratio, non enim desinit esse accessoria exequutorum deputatio ipsi gratiæ, eo quod fiat in alia papyro, vel membrana. quod euidenter apparet ex illo c. si si per gratia de off. dele. quod certum est habere locum etiam, qñ iudices separatim in alijs dantur litteris, tam propter rationem in eo expressam, quæ vtrique casui æque apta est. Cui tñ c. non esset locus in eiusmodi litteris exequutorijs, ni

si essent gratiæ accessoriæ. Secundo, quia etiam in hoc casu, qñ exequutores separatim dantur, eorum deputationem esse nullam, si gratia est nulla, tenet Card. ^p Nam, vt ille inquit, et si dentur separatim à gratia, sunt tamen quasi præparatoriæ gratiæ, & sic de eis idem iuris, quod de gratia est. ^q

Non obstat tertio, determinatio Cōpost. ^r dicentis processum factum per lites super beneficio subreptitiū impetratas validum esse, nisi opponatur exceptio. Qm non loquitur de litteris gratiæ exequutorijs, de quibus agimus, sed de litteris ad lites impetratas super beneficio, Hec. n. sunt verba. Compostell. *Vi si ego dicam Papa me canonicè electū in prapositum, Impetravi iudices cōtra M. tacita priori commissione M. valebit processus per meas luterar habitus. si contra eas non excipiat, quia mea littera non erant benesiciales.* Hactenus Compost. quem sic etiam intelligit Card. in loco præcitato. Et hoc ipsum ait Lud. Rom. ^s

5 Et demoror, Fel. virum alioqui diligentem, ^t dixisse non satis aperite Rom. an loquatur de subreptione cōmissa in litteris exequutorijs, an gratiosis, Qm Romanus in hæc verba loquitur, *Cū index, seu exequutor deputatur vñ cū concessione gratiæ subreptitiæ, quemadmodum subreptio ipso facto vitiat gratiam. d. c. ad audientiam. 2. c. 2. de fl. presby. lib. 6. cum similibus etia Sitiat iudicis, seu executoris dationem sibi annexam.* Hæc ille. Fateor autem, verum esse quod Felyn. ait, scilicet litteras executorias gratiæ accessorias, etiam si sint subreptitiæ valere, modo gratia ipsa non fuerit subreptitiæ. Sed hæc decisio non conuenit nostro proposito, in quo dicimus gratiam ipsam, qua concedebatur accessus, fuisse subreptitiā, & ipso iure nullam, & per cōsecutionē litteras executorias etiam separatim datæ.

6 Non obstat quartò, q litteræ delegatoriæ ex intervallo post gratiā ad eius executionē datæ ob gratiæ subreptionē ipso facto nō vitiantur, fm Lud. Rom. in illo cōf. 330. quia, vt ille ait, possent dici litteræ ad lites, quo casu procedit fm eā determinatio Inn. in c. 1. de lit. cōtell. li. 6. si quod cū quis impetrat gratiā subreptitiā, & postea executorē, vt in pos-

bus sequen-
o in c. cū or-
dine. su. co.
p. n. 2. c. 3.
ibidem.

q in d. c. ad
audientiam.
col. 6. vers.
septima est
opinio.
r arg. quā
to. de iudic.

s in c. super
litteris. col.
3. vers. qua-
ritur primo.
t in cōf. 330
circa primū
column. 3.
u in illo ca.
ad audien-
tiam. col. fi.

sessionem inducat, tunc non impeditur litis ingressus per oppositionē subreptionis. Non inquit, hoc obstat, quia primo eodē die in nostro casu executores fuerūt deputati, quo gratia facta fuit, ut lit teræ ipsę clamant, & Lud. Rom. de executoribus alio die datis agit, similiter & Inn. Auditi enim in verbis eius proximē citaris, verbum Postea, quod interval lum denotat secundum gl. memorabilia, ^a & alia multa, quæ citat Corset. ^b

*a in l. passa
cōuenta. ff.
de contrab.
empt. Verb.
postea.
b in sing. in
eo. verb. po
stea.*

*c in illo c. 1.
de litis con
testat li. 6.
d c. si super
de off. dele
gat. lib. 6.
e de fide in
strum. c. in
ter dilectos.
S. ceterum.*

Secundō non obstat, eo quod etiā quan do postea ex intervallo deputantur, idē esse dicendum dixit Host. ^c quoniam, ut ille inquit, ex quo gratia prima prin cipalis fuit subreptitia, litteræ execu toriæ, quæ sunt illi accessoriæ, ^d debent subreptitia iudicari, ut accessorium se quatur naturam principalis, ^e & Host. sequitur Archid. quorum opinione ap probant Io. Monach. Io. And. Petrus ab Anch. Dom. Pernf. & Probibid. & aiunt esse tenendam, quando statim potest de exceptione liquere, quorum si confide ratio satis expēdatur, facile videbuntur cuius erudito approbare dictum Host. simpliciter, quoniā neq; hæc exceptio, neq; alia quælibet quæ in vim dilatorie proponitur & est eius naturæ, ut postea iterum in vim peremptorie ad merita causæ opponi possit, est admittenda in vim dilatorie, nisi opponens se offerat eā incontinenti probaturum, videlicet intra modicū tempus arbitrarium, & in tra illud eam probet clarē, & liquidē se cundum Petrum ab Anch. ^f At contra litteras præfati C. allegatur subreptio, quæ per litteras ipsas fundatur, allegatur item litterarum renunciatio ex acce ptione Archidiaconatus alterius Eccle siæ notoriare saltans. Et ideo nō solum hæc exceptio concludit nullitatem litte rarum, sed etiā ante litis ingressum ad mittēda est, & in casu proposito nullatenus potest hæc causa nullitatis evitari.

Non obstat quindō dicere q̄ hæc cau sa non haberet locū, si accessus is a prin cipio valuisset, quamvis postea modo aliquo periisset. Qm̄ primō negamus, eū a principio valuisse. Deinde paria esse rescriptū, per quod proceditur, a princi pio fuisse ipso iure nullū, vel postea ipso iure expiralle, vel reuocatum fuisse quo ad ea, quæ post illam reuocationē,

& exceptionem sunt. Quia primō eadē est omnino ratio. Secundō, casus vide tur esse in c. ex litteris, cum eo, quod ibi ait Inno. ^g quod satis colligitur ex his, quæ ait Panor. ^h & clarius ex his, quæ Fel. scripsit, ⁱ ubi agit de reuocatione re scripti per mortem concedentis, re inte gra facta, quæ ipso iure fit. & ver. octaua restrict. ubi agit de reuocatione iurisdic tionis per sententiam, quæ etiam ipso iure fit. Et quod, gratia peremptoria, exe cutorum quoque illius datio perempta sit in specie tener Petrus Rebuffus. ^k Facit quod gl. regulæ Cancell. Iulij II. ^l dixit, finita prærogatiua descriptorum, censeri quoque finitam prærogatiuam eorum, qui eam instar descriptorū ha bebant. Est denique gl. expressa, & me morabilis, quam ipsi non meminerunt, & quæ ibi recepta est ^m

*g de of. del.
h in c. audi
ta, col. pen.
i in d. c. ca
terū col. 18
Verb. septi
ma restrict.
k in Conc.
for. lit. exec.
Verb. in oib.
per oia.
l i Slt. par.
facie 7.*

*m i c. si cle
ricus, verb.
extincta. de
prob. lib. 6.*

Hanc autem primam nullitatis cau sam contra censuras E. latas allegari nō posse, palam est, cum in confesso sit in dultum Reginale validum esse, magnos que iam partus alijs peperisse.

- 1 Exequutor mixtus sedis Apostolica de bet esse canonicus.
- 2 Accessori, vt non licet, quod principali Vetatur.
- 3 Exequutor merus etiam Papa potest esse non canonicus.
- 4 Exequutorum sedis Apostolicæ insolentia, et dedecus eius.
- 5 Exequutor omnis iudex sit qualifica tus, & num. 6.
- 7 Intellectus clausula Ceterum, litterarum Apostolicarum.
- 7 Clausula Ceterum, ad varia relata varia operatur.
- 9 Verba eadem ad diuersa relata diuerse intelligenda.
- 10 Priuilegium Episcopo, & presbytero da tum, vt intelligendum.
- 11 Clausula Ceterum, etiam laicos aliquos facit subdelegatos.
- 12 Consuetudo nequit induci contra decre tum irritans.
- 13 Notorie idoneus non est examinandus.
- 14 Clausula Vocatis vocandis, subintelligitur in omnibus commissionibus, quas cum cognitione causa oportet expedire.
- 15 Renunciari non potest c. Statutum. de rescr.

*f conf. 372.
pro declara
tione. col. 1.*

refer. lib. 6. quoad qualitates personarum delegandarum.

- 16 Exequutorem, qui non habet qualitates cap. statutum, non posse iurisdictione sciri, etiam quando illi in actu non est necessaria.
- 17 Actus non necessaria male adhibita non obstant.
- 18 Exequutoris meri iudicialis actus, ut fortior.
- 19 Exequutor omnis gratia cur semper qualificatus.
- 20 Exequutori merito non conuenit clausula Contradictores.
- 21 Exequutor merus nullus potest excōicare.
- 22 Exequutor nullus apud Fracos excōicat.
- 23 Exequutorum in narranda qualitate, qua causa mittitur.
- 24 Articulus causa, non iurisdictionis, cuius delegabilis.
- 25 Excōicatio, ut est meri, vel in xti iperij.
- 26 Excommunicare parochus cur iure communi non potest.
- 27 Pena pecunie a impositionem iurisdictionis esset.
- 28 Iurisdictione qui carent, non possunt penam adicere.
- 29 Penam pecuniariam imponere qualis iurisdictionis est.

a de refer.

lib. 6.

b § quia vero circa me

dñ. de offi. delegat.

c ibi. col. 2.

d in c. de ca-

tero. de re

iud. col. 2.

e illa dñs

Pio. nu. 4 ff

de re iud.

f. cons. 103

sub fin.

g 370. ex

hoc. in nou.

qua in nou.

rub. est 30

de refer. in

nou. et dec.

393. not. ex

hoc. i. antiq.

qua i. nou.

rub. est 32.

de refer. in

antiquis.

h i. dec. 126

Secunda causa nullitatis, quod prædictus iudex præfatus Cassetus suscepit partes mixti executoris, cum non haberet dignitatem, nec esset canonicus ecclesiæ cathedralis, quod facere non potuit. Primo per statutum in prin. ^a Nam executor mixtus verus iudex est, sicut gl. 1. c. pañtoralis. ^b quia omnes ibi sequuntur, & sing. putant Card. ^c & ordinariam. Pan. ^d Et idem tenet Bar. ^e quæ cōis oium est opinio. Secundò, quod in specie huiusmodi executor mixtum ad beneficia debere habere qualitates aliorum delegatorum Sedis Apoll. tenet Card. ^f & est decis. Rotæ, ^g quæ habent facta per eum executoris gratiæ, qui non haberet illas qualitates, ipso iure nulla esse, per clausulam decreti irritantis positam in fine illius cap. statutum.

2. Tertiò, ratio illa necessaria, quam tangit Aegid. ^h quod illud statutum simpliciter loquitur de omnibus causis, & nullus est in corpore iuris text. nec ratio necessaria, quæ contrarium probet.

Neque iuuat dicere, quod Oldr. Rota, Guiller. & aliquot alij responderunt, scilicet, quod aliud sit dicendum de causis, quoniam principaliter committuntur, aliud quando accessorie ad gratiam, eo quod multa per accessionem conceditur, quæ principaliter non concederentur, ¹ & quia accessorium sequitur naturam principalis. Non, inquam, hoc obstat: quoniam primò illud non satis asseuerant prædicti auctores. Secundò, quia tunc licet aliquid per accessionem, quod principaliter vetatur, quando alia ratio militat, cum accessorie conceditur, & alia quando principaliter. at in nostro casu eadem est utrobique ratio. Quoniam siue per accessionem ad gratiam, siue principaliter de causa auctoritate Apostolica cognoscis, utrobique es iudex, utrobique; Sedè Apostolica representans, utrobique; quid feceris iniuste, vel indecenter in opprobrium eius cedit, & iniuriam. Tertiò, quod & accessorium demum sequitur naturam sui principalis, quando eadem ratio militat in eo, quæ in principali, & alioqui nõ, ^k quod bellissime Imo. adnotauit. ^l Quarto principaliter facit decis. Rotæ, ^m quæ primò habet stilum Curie habere, ut nemo deputetur executor gratiæ, nisi dignitatem habeat, vel canoniæ ecclesiæ cathedralis, quæ item habet secundum cap. illud statutum. non habere locum in subdelegatis, quibus non committitur, nisi nudum ministerium, scilicet collatio, & inductio in possessionem, quoniam illa, ut ibi dicitur, sine ulla causæ cognitione fieri possunt: per quæ verba clarè innuitur, illi cap. statutum. locum esse, etiam in subexecutoribus, qui cum causæ cognitione procedunt, etiam si sint subexecutores gratiæ, qui est nostre casus.

Quinto facit, quod ait Aegidius, conclus. 126. in executor, qui determinat esse locum principalem, pro cap. statutum. in executor deputato ad confirmationem electionis.

Sextò facit extrauagans Sedes Apostolica, ⁿ quæ iuncta gloss. Zenzelini, ^o clarè sentit in executoribus, & subexecutoribus gratiarum, esse locum d. c. statutum. alioquin. si superflua erat declaratio illius extrauag. quoad executores, & subexecutores huiusmodi, ut palam est.

Gg 2 Septimò

i. c. super eo, de prob. lib. 6. c. dudum, col. 4. de electio.

h ca. debito res. c. c. conting. de iureiur. c. quæ pacti, d. pact. li. 6. et c. licet. d. in reu. eo. lib. l. in illo. de bitores. n. 4. m 369. i. no uis, q. in no uer. rub. est 29. de ref. in nou. si in coi. et in antiq. est 31. eo tit. de rescrip.

n Io. 22. de concess. p. o. uer. id per timebit.

4 Septimò facit, quòd eadem ratio militat in his executoribus causæ cognitione assumptibus, quæ in alijs iudicibus, quoniã non minus dedecoris, immo magis est Sedi Apost. per hominẽ vili habitum, vel fũilem eam representari, dum de eius gratia, & beneficio forte maximorum reddituum cognoscitur, quam cum de alia causã, quæ fortẽ super re minoris momenti committitur.

Octauò facit, quod datur occasio maleuolis detrahendi Papæ per nimium multa, quæ aliquot gratiarum beneficia lium executores honoris sui, & mali exẽpli prodigi cecis oculis efficiunt, quæ dignitate, vel canonica ecclesiæ cathedralis ornatu nullatenus facerent. Et rō principij d. cap. statutum, est, secundum Hosliensem, quem sequitur ibi Archid. col. 2. & post eum alij, ne Sedes Apost. notetur dum delegatus eius aliquid iniustum agit.

Nonò facit illa Rotæ decisio, rarò citata, ^a quæ habet eum executorem meum, qui non habet canoniam, vel dignitatem, & sententiam est executus, non posse liquidationem fructuum facere, quoniã illa sine iurisdictione fieri non potest.

5 Decimò facit, quod Curia Romana quoad personas seruat c. statutum, in executoribus gratiarum, secundum Ioan. Andr. ^b & Collector decisionum Rotæ antiquarum, in dec. 545. testatur, Penitentiarium, & omnes de Cancellaria respondisse sibi, quod non deputarent executores super gratijs, nisi personas tales, quales requirit c. statutum. At stilus Cællariæ ius facit, ^c & nulla huius stili ratio idonea reddi potest, nisi quod executores gratiarum possunt, sibi assumere partes iudicis, & habent iurisdictionem, & possunt fulminare sententias, &c. iuxta gl. clem. iudices. de off. deleg. cum notatis per Innoc. in c. dudum. de præsump. Eadẽ ergo ratione oportebit sub executore mixtum, qui iurisdictione vtitur ecclesiastica, habere qualitates, quas capitulum statutum, requirit.

6 Vndecimò facit speciatim quoad nostrum casum, quod licet res controuertatur quando executor voluntarie partes iudicis assumit, tamen omnium ferẽ vna sententia, quam tenent Dom. Anch.

& Perusin. ^d habet esse necessariũ, quod in executor gratiarum, prædictæ qualitates cõcurrant, quoties ille in suo processu tenetur assumere partes iudicis. at in casu nostro is executor tenebatur illas assumere, vt in causã sequenti apparebit. Ergo, saltem in casu proposito, non poterit is subexecutor sine qualitatibus prædictis procedere.

Neque obstat, si dicas suam communem opinionem procedere, quando ex forma mandati tenet partes iudicis assumere, vt quia ponitur clausula. Vocatis vocandis, quia primo eadem est ratio, quando alio ex capite ad id arctatur. Secundo quia illa clausula tacitè intelligitur quoad illos casus, in quibus oportet cum causæ cognitione procedere. Tertiò, quod hoc expressè sentit Rota, ^e quam Steph. sequitur, ^f quæ, vt supra dictum est, habet, eũ, qui sententiam est subexecutor, non posse liquidare fructus, nisi habeat qualitates d. c. statutum, & non alia ratione, nisi quia licet non sit ibi posita clausula. Vocatis vocandis, tamen tacitè intelligitur quoad hunc articulum, ergo propositum.

Duodecimò facit, quòd Collectarius vir vtique doctissimus, & expertissimus, qui materiam hanc attentius perpedit, quàm alij, pro nostra conclusione simpliciter est, ^g decisio item Cape. Thol. ^h etiam additio eius id sentit.

Decimò tertio facit, quod Rota, ⁱ hæc ferẽ verba habet Executor gratiæ non potest mandare subexecutoribus, nisi sit persona habilis, iuxta cap. statutum. de res. lib. 6. potestatem cognoscendi, seu assumendi iudicis officium, quamuis nudum ministerium simplici presbyro, seu curato de mandare valeat.

Decimò quarto ad redundantiã adde, quod Gomesius vir eruditissimus, quod ipsius opera testantur, in libro de mandat. de prou. num. 136. ait, quòd quando beneficium est plenum, & ab alio occupatur, non potest sine causæ cognitione procedi, & in executoribus, qui eo casu procedunt, habet locum cap. statutum. tam quo ad personas, quam quo ad loca, & mox hæc verba subiicit. Et idem est in subexecutore, cui non potest committi aliquid, quod requirat causæ cognitionem cum potestate assumen-

d in d. c. statutum. §. in nullo.

e i illa dec. 403 i non. f in q. 12. Cape. Thol. an Enum.

a quæ in nouis est 403 dubitatur, q in nou. rub. est 31. in nouis. de res.

b in d. c. statutum. §. in nullo. super Verb. ciuet, in fin.

c. c. ex l. teoris, de const. & c. in causis, de re iud. & c. q. graui. de crimin. de ful.

g in c. propositus f cocef. prab. & l. tuis in c. qd de his, de sē ten. ex com. h 203. in c. & bis suis. i in dec. 99. nota qd executor, i anti quis, quæ in non rub. est 1. de off. deleg. i antiq.

di, officium iudicis, nisi sit qualificatus, & ita conclusit Rota de mense Noueb. 1537. in Sena Abulensi coram B. P. D. Ioan. Mochedano Haetenus Gomescius.

7 Non obstat stilus Curie, sicut quem in processibus, quos fulminatos appellant, tamen sententiarum, quia gratiarum per clausulam. Ceterum in eis contentam deputantur subexecutores, non solum constituti in dignitate, & canonici, sed etiam omnes alij clerici et primae tunc iure, imo & notarii, & tabelliones quicunque. Non, inquam, is stilus obstat, immo potius pro nobis facit. Primo in quantum ex eo colligitur nulla esse in hoc differentiam inter subexecutores gratiarum, & sententiarum, quoniam quidem in omnibus eundem habet tenore illa clausula. At omnium consensus constat, per illam quoad ea, quae iurisdictionis sunt, non posse deputari subexecutores sententiarum, nisi qualificados, quoad alia tamen sic, cui consequens est idem dicendum esse in subsecutoribus gratiarum. Secundum rideo, quod in illa deputatione deputantur habentes dignitates, & canonicas, cum non habentibus, & ideo ita debet intelligi, ut ea, quibus expeditis nudum ministerium sufficit, possint expediti tam a qualificatis, quam ab alijs, qualis est collatio, & inductio in possessionem nullo contradicente. Ea vero, quibus expedit iurisdictionis exercitium, per qualificatos tantum, qualia sunt exceptionum, admissio cum super illis pronuntiatione, qualis item monitio, & excommunicationis prolatio.

9 Pro qua declaratione facit primo textus ille celebris, qui probat eadem verba ad diuersos relata, diuerso modo secundum diuersam eorum conditionem, intelligenda. Probat. n. quod legatus equitij vlti duobus, quorum alter auriga est, & alter solitus certare in ludis Circensibus, hic poterit equus vti in ludis, ille vero non, nisi in rebus aurigae aptis. Facit secundum, quod ibi dicit Bal. legatio lectio uxori, intelligi de viduali sicut qualitate suae personae. Ex cuius cunctis, quo sequitur, quod legatis duobus lectis uxore de constituto, & alteri alterius conditionis, diuersos eis lectos esse tradendos.

10 Facit tertio lex militaria. Per quam, & quod ibi Bald. ait, probat, quod si Papa concedat privilegium Episcopo, & alteri presbytero, ut tunc interdici missae vacent Oper. Nauar. Tom. III.

leant, poterit Episcopus cum insignibus pontificabilibus, non autem alius presbyter. Faciunt quae scribit Fel. & Andr. Sicul. Facit quarto, cle. exiui. quae habet, fratres Minores iuratos seruare Regulam B. Francisci, teneri seruare consilia pro consilijs, & precepta pro preceptis Facit quinto, quod nisi sic illam clausula interpretemur, oportebit concedere tabellionem laicum posse assumere iurisdictionis articulum, quoniam quibuscunque notarijs, & tabellionibus sit subcommissio, per quae verba etiam tabelliones laici intelligi tenet Felyn. & Guill. & satis sentit Rota.

11 Et ne respondeas debiliter me inferre, quoniam laicus incapax est iurisdictionis ecclesiasticae, considera etiam clericum simplicem inhabilem esse delegationis Apostolicae, quamuis non tamen ac laicus. Facit sexto pro hac necessaria, & iuri consonatissima interpretatione dec. Rotae, quae habet executionem quidem executorialium Romae latorum quo ad ea, quae sunt nudum ministerium, posse fieri per quoscunque in illa clausula, & aliorum contentum, liquidationem tamen fructuum, & ea, quae sine causa cognitione fieri nequeunt non posse, quae clarius interpretatio potest esse? Et hoc ipsum sentit Rota, si satis perpendatur.

12 Non obstat secundum principaliter conclusioni nostrae, consuetudo, quam aliqui dicunt alicubi vigere, quoniam cap. statutum. continet decretum irritans, ut patet in §. fin. contra quod nulla consuetudo induci potest, per illud dictum Archidiaconi Ioan. And. Domin. Perilino, & omnibus recepti. Facit quod Rochus, tradit.

13 Non obstat tertio decisio Rotae, quae habet omnes, vel maiorem partem dominorum Rotae iudicasse processum cuiusdam executoris carentis qualitatibus cap. statutum valuisse. Nam, ut collector ibi ait in fine. Domini Rotae mortui fuerunt quadam aequitate, quia primo notoria erat idoneitas super qua fuit processus factus neque pars eam negabat, ut collector ibi testatur, eorum. 2. qui notorie dignus erat, non debet examinari & nullis. 24. dist. Secundum, Cancellaria dedit executori quem impetrans putabat esse idoneum. Tertio erat clericus pauper, neque ullus fuit contradicitor, qui in

clare. nu. 4. & conf. 30. scribitur, nu. 5. in c. 39. clementis. nu. 9. i. lib. e. col. 3. de verb. sign. fin. c. fin. de praesum. col. penult. in gl. extra. Sed. Apost. verb. executor inter cōes. de off. delegat. h. i. dec. 369. in nou. q. in nou. rub. c. 29. de resc. in nouis. i. 403. in nou. q. in nou. rubric. est 31. de resc. in nouis. h. i. dec. 369. in nou. qua in nou. rub. est 29. de resc. c. 392. i. antiqua. est 31. de resc. Rota ite i. dec. 99. qua nunc est i. de off. de leg. nota quod exec. in antiqu. cuius? Verba sup. rescribimus, hoc expressius tenet. in c. cū de benefic. de prob. lib. 6. in c. si. de cons. fol. 24. col. 2. n. 7. de resc. utriusque antiquior.

alijs casibus, vt plurimum, non concurrunt, in nostro autem nullatenus. Secundo respondeo cōtra illam decisionē Rotæ, sex alias esse, quas supra citauimus tres quidem in nouis, & tres in antiquis. Tertio, respondeo eandem decisionem sentire contrarium esse seruandum, quando aequitas prædicta cessaret: quoniam in postremis verbis, ad decisiones duas se remittit, quæ cōtrarium tenent. Eodem modo responderi potest, ad decisio 7. ^a quæ de eodem negotio per eandem ferè verba loquitur.

14 Non obstat, quarto, q̄ recetior quidam vir aliqui doctissimus in c. statutū. ^b ait, illam decisionem Rotæ 565. procedere, quando a principio executores gratiæ non deputantur cum clausula: *Vocatis Vocandis*. quia primò ibi cogitandum ait super suis dictis. Secundò, q̄ in omnibus executorū deputationibus subintelligit clausula: *Vocatis Vocandis*, quoad ea, in quibus eum cause cognitione procedere vel debent, vel volent, iuxta ea, quæ in sequenti nullitatis causa dicemus, & iuxta ea quæ ipsemet dixit, ^c & ita omnes tacite, vel expresse cum illa clausula dari videntur. ^d Tertio respon- deo, quòd trepidatio illius viri docti, & aliorum, qui clausulam illam, *Caterum*, inspiciunt, manat ex eo fonte, quod nō satis aduertunt, quòd nos aduertimus, & in tract. 8. scilicet verba eadem ad diuersos diuersos conditionis homines relata, diuerso modo intelligenda esse. Quarto respon- deo ipsummet, ^e pro vobis determinat se, quòd cogitandum in illo c. statutum.

Reliquerat, vt superius est dictum. Nō obstat quintò auctoritas aliquot scriptorum Nam Oldrad. ^f licet attenta priori solutione, quam dat obiectioni secundæ, id videatur sentire, attenta tamen posteriori solutione, eademque vltima, contrarium videtur tenere. Sed neque contra nos est Petrus Rebuff. ^g qui ait, stilum Curie pro nobis esse. Sed etiam dictum Fel. ^h ad meros exequutores referri potest, ne contradicat his, quæ dixi alibi. ⁱ Sed & illa gl. Guil. de Monte Lauduno, ^k quæ dedit occasi- nē tenendi contrariam partem aliquib. non obstat. Qm̄ primo ait, se quidē cer- nere id fieri, at quo iure fiat, nō videre. Secundo, q̄ ratio principalis, qua nititur

vir aliqui doctissimus, falsa est ait, nō exequutorū non habentium qualitates dicti c. statutum processum valere, quia pars contra quam proceditur, cōsentit, & pars contra quam imperatur referi- ptum, renunciare potest, cap. statutum. 15. Hoc enim falsum est, quoad qualita- tes personarum delegandarum, licet ve- rum sit, quoad loca, in quibus est cogno- scendū, quòd expresse affirmat gl. rece- pta ab omnibus, ^l quia illud principiū non tam in partium fauorem, quam se- dis Apost. honorem constitutum fuit. 16 Non obstat sextò illa Petri, Dom. & Peru. opinio, quam sequuntur Steph. ^m & aliquot alij, si quòd quamuis exequu- tores gratiarū debeant hēre qualitates cap. statutum, aut super sedere negotio, quando partes iudicis assumere tene- tur, non tamē quando sponte, ac volun- tatiē assumūt. Pro quibus facit illa theo- ria, quæ habet; Quæ non sunt actui ne- cessariæ, si adhibeantur inuuliter, regu- lariter eum non vitare. 17 Inter cuius theoriæ multa exēpla hoc quoque posuit Fel. ⁿ vnde Inno. ^o dixit instrumentum habens aliqui ne- cessariæ, quo sit authenticum, non vitia- ri eo, quòd sigillum habeat corruptum, vel illud amiserit. Facit item, quòd eo- rum propositū non est negare, quòd ma- le facit executor qualitatibus illis carēs, vtendo iurisdictione et eo casu, quò il- la non est necessaria, sed quò actus sic perfectus valeat per theoriam supradic- tã. Non inquam opinio prædicta obstat nobis. Quia primò in nostro casu neces- sariū erat partes iudicis assumere, vt in sequenti nullitatis causa ostendam. Se- cundo, q̄ nos nō disputamus hic, an act⁹, qui sine vllō iurisdictionis vsu factus va- leret, pereat, & inutilis omnino fiat, si per iurisdictionis usurpationē illicitam con- ficiatur, sed solum contendimus, actum illum, qui sine iurisdictione confici non pōt, fieri non posse a commissario Papæ non habente qualitates, c. statutū. Ter- tio iō non obstat, quia illa theoria Fel. qua vī opinio p̄dicta probari, malè huic proposito applicatur, qm̄ processus indi- cialis licet frequēter non sit necessarius in exequutore, nō tñ est superfluous, & inu- tilis. Qm̄, vt eleganter ait Inno. ^p actus, quē executor iudicialiter facit, nisi ap- pellatur

*lin prin. il-
lius c. Verb.
cōmittatur*

*m ad Cap.
Thol. decis.
103.*

*n in c. cū or
di. n. 3. sup.
eod pro qua
est tex. in l.*

*i. i prin. C.
re Saxo. acti.*

*et l. 3. ff. de
militari te-*

*sta et c. bo-
la non est ne-*

*cessaria, sed
quò actus sic*

*perfectus valeat
per theoriam
supradictã.*

*Non inquam
opinio prædic-
ta obstat nobis.*

*Quia primò
in nostro casu
necessariū erat*

*partes iudicis
assumere, vt
in sequenti nul-*

litate causa os-

*tendam. Se-
cundo, q̄ nos
nō disputamus*

*hic, an act⁹, qui
sine vllō iurisdic-*

*tionis vsu factus
valeret, pereat,
& inutilis omni-*

*no fiat, si per
iurisdictionis usur-*

*pationē illicitam
conficiatur, sed
solum contendimus,*

*actum illum, qui
sine iurisdictione
confici non pōt,*

*fieri non posse
a commissario
Papæ non habente*

qualitates, c. sta-

*tutū. Tertio iō
non obstat, quia
illa theoria Fel.*

qua vī opinio p̄dic-

*ta probari, malè
huic proposito
applicatur, qm̄
processus indi-*

cialis licet frequē-

ter non sit neces-

sarius in exequu-

to, nō tñ est su-

perfluous, & in-

*utilis. Qm̄, vt
eleganter ait In-*

*no. actus, quē
executor iudicia-*

*liter facit, nisi
appellatur*

a cōf. 140.
redēptorib.
col. 2.

b coroll. 9.
in 4. nul
litati causa

pelletur intra iō. dies, præiudicat, nō autē actus extra iudicialis, quem sequitur et Car. 4. Quartō idēd non obstat illa opinio, quia necessario restringēda est, procedere tū in eo actu, qui valuisse ēt sine vllō iurisdictionis vſu, qualis est collatio, vel in possessionem rei vacuę missio, citata parte aduersa ex superabundāti, non autē procedit in actu, qui ex iurisdictionis vſu pender, qualis est excommunicatio, vel penę impositio, quę sine iurisdictione fieri non posse, efficaciter probabitur infra. b

19 Ex his inferitur primō rō stili Curia, quę habet quidē, vt executores gratiarum non deputentur, nisi qui habent qualitates per c. statutū requisitas sub-executores vero sic Qm idem stilus habet, vt executores statim faciāt processum, quem vocant fulminatū, in quo quę excoicationes, suspēiones, & interdicta proferuntur, & hęc fieri non possunt sine iurisdictione, & ea vti nequeunt, nisi qui habet illas qualitates, ideo tales deputantur executores. At quia processus fulminatio multa, & fere omnia sūt, alia, quę iurisdictionem non exigunt, & quandoque mora multū posset obesse ad acquirendam possessionem, si oporteret adire habentes Canonias, vel dignitates, ideo tam eis quā alijs quibus cunque etiam laicis tabellionis executio committitur, sic tamen intelligēda, vt vnicuique videantur commissa, quarum ille fuerit capax, non autē alia.

20 Secundo inferitur eum, qui non hēt dignitatem, vel canoniam non posse vti clausula illa. Contradictores ecclesiastica censura, cōpellendo, quamvis notam facere, & intimare possit excoicationē in processu fulminato contētam sub eadem dilatione, quā in eo continetur, quia hoc est mere subexequi vices executoris principalis, illud autē agere iudicē, & 21 vti iurisdictione Et quod excoicare non possit executor Apostolicus, saltem in specie, ac nominatim, si nō habet illas qualitates, affirmat Collec. c. qui rō de hanc altius oibus perpendisse videtur, & inuestigasse, vt ex ipsius scriptis ibi 22 apparet. Facit, q. 16 in regno Fracię nō excoicēant meri executores, quia nō permittuntur assumere partes iudicis, etiam si sint in dignitate constituti, vt

testatur Petrus Rebuff. d. quod tamen an iure fiat, non dicitur in presenti. 23 Tertiō inferitur rō, quare Anch dixit, c. non esse locum illi c. in executoribus gratiarū, qm solum de meris intelligebat, & illis qui non assumerent partes iudicis aut n. ad eos non pertinere citare, sed solum insinuare, & notificare, ex qua facile colligas, eum si fuisset interrogatus quid de executoribus, qui vel debent, vel volunt iurisdictionem assumere, respondurum fuisse in eis locum si bi vendicare Hanc Archid. sententiam malē intellectā, & clausulam, Caterum, peius perpēsam in causa fuisse arbitror, quare aliquot Doctores in hac materia, vel errarunt, vel se confuderunt. 24 Quartō inferitur manifestā rō, quare articulus causę, qui sine iurisdictione pōt expediri, delegator non habenti qualitates, d. c. statutum, iuxta gloss. f

Quintō inferitur, huic, de quo loquimur, subexecutore non potuisse partes iudicis in casu proposito, in quo maxime id erat necessum, assumere, quas tū assumpsit. Quia primō is iudici prefati E iussit, vt a causā huius cognitione se abstineret intra tres dies sub excoicationis, & quingentorum ducatorū pœna ferendo illam in scriptis, si nō pareret. sub quā etiam pœna tam capitulo, quam prefato E quādam alia iussit. At cōstat ea nō posse fieri, nisi per iudicē, vt mox in sequ. corollario, ac postea in quarta nullitatis cā dicā Ergo q. hęc fecit executor partes iudicis assumere tenuit.

25 Sextō inferitur, huic subexecutorē nemo Ep̄s. non potuisse ferre excoicationē, & alias censuras, quas parū modestē tulit, quia ipse non erat capax iurisdictionis contētiosę, per predictā, & excoicare, ad iurisdictionē pertinet contētiosam, quia primo non dēt sine causę cognitione ferri, & fertur in inuitū, immo est meri imperij fm Inn. 1. & Spec. 1. & Panorm. 26 Neq; obstat, qd Ias. 1. dixerit, eam esse simplicis iurisdictionis, qm fertur ad partis instantiā, tum quia id primō nil nobis obstat, quia satis est proposito nō sro excoicationē ad iurisdictionē saltē simplicē pertinere, tum quia magnis viribus consueat Ias. ibi doctissimus Gaspar col. 39. concludēs tunc esse saltē

d in Cone.
rit. de form.
lit. execut.
verb. cōtra
dictores.
c in c. stat.
tū. col. 10.

fm prin. il
lius verbo.
causę. & in
s. nullo.
Ger. vices.

g 2. q. 1. ca.
nemo Ep̄s.
h c. trāsmis
sam. d. ele.
iti d iuris.
oium iudi.
vers. fm ca
mo non dēt sine causę cognitione ferri,
nones. n. 24
k in c. quod
sedē. de off.
ord. col. fi. et
dos. nu. 10.
eod. tit.
ll. imperiū
ff de iurisf.
omn. iudic.
col. 14.

mixti imperij. Scđo, q̄ excoicatio ad iurisdictionē pertinet cōtēctiosā, facit qđ iura dicunt tñ a iudicibz excoicatioē esse ferendā, ^a Tertio facit, q̄ Panor. ^b concludit, non posse parochū simplicē excoicare, nisi consuetudine, q̄ sit iurisdictionē ad iudiciū, qđ ē tenuit gl. memorabilis, ^c q̄ vtrūque Car. probat. & idē tenet S. Th. cū cōi, & p̄sertim Palud. ^d & hoc non alia ratione, nisi quia iure communi nullam habet iurisdictionem parochus.

28 Septimō inferit hunc subexecutorē non potuisse iubere alicui quidquā sub quingentorū ducatorū fisco Aposto. applicadōrū pena, quia is nō poterat assumere iudicis partes, at pene pecuniarie impositio ad iurisdictionē p̄tinet. Quā primo, licet controuertat an illa sit meri, an mixti imperij, vel simplicis iurisdictionis, oīum tñ vna est conclusio, eā ad iurisdictionē pertinere, & non posse imponi, nisi ab illa habente, iuxta illud Inn. ^e In hęc verba loquentis. Alie vniuersitates nō possunt panā adijcere suo statuto, cū nullam iurisdictionē habeant ipsae vniuersitates, & penas imponere p̄tineat ad iurisdictionē. In hoc autē sequitur oēs f. teste Fel. ^g & Ias. ^h Quia pena pecuniaria impositio p̄p̄ delictū ad eum tñ p̄tinet, qui hēt iurisdictionē, qm̄ p̄tinet ad merū imperiū sexti gradus vt lūculenter resoluit p̄dictus D. Gaspar. ⁱ quauis, vt his subdit, cū pena est applicanda parti, officio nobili ad mixtū imperiū p̄tineat, & qm̄ est applicanda parti officio mercenatio, ad simplicē iurisdictionē. Cum igit merus executor nullū habeat imperiū, nullā habeat iurisdictionē, sed nuda facti executionē, cōsequens est, eū posse quidē penas illius iudicis, qui eum deputauit notas facere, & acimpositas esse, intimare, & quas autē nō adijcere. Vnde si eam adijcit, aut nil agit, aut partes iudicis assumere conuincitur. Cum igitur is partes iudicis assumere nequeat p̄p̄ defectum qualitātū c. statutū, consequens est in oēm euentū eius censuras, & penas, & totū processū, quatenus illas tulit, esse ipso iure nullas.

Hanc autē fm̄ nullitatis causam non obesse censuris p̄p̄ p̄dicto C. latis, palam est, quoniam, qui eas tulit, & si non habet quantam sui generis splendor, &

animi candor meretur dignitatem, habet tamen Decanatuū, quae prima est post Pontificale dignitas in Ecclesia Siluenis, & alium Archidiaconatum, quae satis, superque sunt per d. cap. statutum.

Hanc nullitatis causam ideo tam late, & minutim in honorē, & decus sanctae Sed. Apost. discussi, quod toto tpe, quo Salmanticae p̄legi, & quo etiam Conimbrice, donec p̄dicta causa occurrisset grauissimē, & in magnū dedecus eiusdē sanctae Sedis in tota ferē Hispania, & maxime in Lusitania, circa hoc errabatur, & magna scandala oriebantur, quae graua Deis, post hanc p̄lectionē a multis auida lecta, cessare ceperunt, intellecta germanē, ac plene clausula p̄dicta, clausula Caterum, quae litteris exequutorialibus, & processibz, gratiarum fulminatis passim apponitur, & a nullis, vel paucis, neq; a me ipso ante hanc p̄lectionem satis intelligebatur.

- 1 Exequutor, gratia quando tenetur agere iudicem.
- 2 Beneficium possessum confertur, sed non traditur sine cognitione.
- 3 Possessor bis vocandus anteq̄ expellatur.
- 4 Exequutor, si non potest tradere beneficium possessum.
- 5 Excommunicatio lata in possessorem ab exequutore, quae nulla.
- 6 Exequutionem per abruptam sine cognitione contra possessorem factam, perditur eius pro quo facta fuit.

Tertia nullitatis causa est, q̄ is assertus iudex processit vt merus exequutor, cōtra eū, qui possidebat, sine vlla causae cognitione, quod non potuit facere. Qm̄ licet exequutores, & sub exequutores gratiarum Apostolicarū, possint plurimū, si velint, sine causae cognitione procedere, fm̄ gl. magnā, ^k & glo. Zenzelini, ^l & glo. quae latius loquitur Guiller. ^m quod est originale dictū Innoc. ⁿ, quando tñ exequi volunt contra eū, qui est in possessione, tenentur assumere partes iudicis, & procedere cum causae cognitione. Pro qua exceptio, ne primō vt tex. ille celebris, ^o quod hēt beneficium vacans ab aliquo possessum, posset in c. licet se quidē conferri ab ordinario, non vocato possessore, possessionem tñ non possit

l. circa mediu clea. de offic. deleg. l. in extran. Sed. Apost. 10. 12. de cōces. p̄b. i. Ser. exequutor. m. in ca. extra. & eod. Ser. de off. deleg. n. in c. si. de p̄sumpt. in c. p̄posuit. de cōces. p̄b. o. in c. licet Episcop. de p̄bab. l. 6.

posse tolli ab eo, antequam audiat. Si ergo ordinarius, cuius potestas fauorabilis est, & amplianda, iuxta gl. solemnē & recept. ^a hoc non potest facere, multo minus delegatus, cuius potestas odio fa est, & restringenda. ^b Quæ ratio est Card. ^c Secundo facit, qd non est principis propositum, ut quis a possessione amoueatur sine causæ cognitione. ^d Tercio facit, quod hæc conclusio in specie est Innocen. ^e qui hæc, quæ sequuntur, ait, c. conf. 103. Exequutorem quidem non solum de beneficio iure, ac facto uacante providere possumus, uel provideri mandare; sed etiam de vacante iure tantum, sed antequam possessionem tradat, lebere summam possessionem. ^f Idem tenet Innoc. ^g cuius verba sunt. Cum mandatur, quod etiam in de re iud. l. cōpescat, dicimus quod male fecit iste exequutor, quia licet possit prebendam conferre non uocatis his, quorum interest, tamen nullo modo debet auferre possessionem alicui, nisi uocato, & conuicto possessore. nec et alia statum possessionis mutare. C. si per uim, uel alio modo. l. si. nisi primo collationem fecisset partibus uocatis, & cum causæ cognitione, quia tunc non esset opus magna causæ cognitione in danda possessione. Hactenus Innocen. quem audis dicere exequutorem non solum non posse tollere possessionem, sed neq; illius statum mutare. Audis item eum dicere, et post latam sententiam citandum esse possessorem, antequam illa exequutio mandetur. Audi nunc eundem Innoc. ^h in hæc uerba loquentem. Exequutor Papa merus sine ulla cognitione nō posset alicui, etiam partibus, uim inferre, nec de possessione aliquam partium extrahere. Et paulo inferius subdit. Immo plus uidetur, quod si uiator, siue merus exequutor inueniat rem, uel ecclesiam, cuius possessionem dare debet, sine ulla presentis possessore, ita quod sine ulla uolentia dare potest possessionem, tamen eā dare non debet nisi ille, qui eā tenet de facto primo eā resignet, uel serbo, uel auctoritate iudicis

inde pellatur, & sic intelliguntur decreta præallegata & quia diuersitatem e. cum no stris, & c. literas. Quam conclusionem Innoc. sequitur Oldr. ⁱ qui prædictis ea uerba addit. Et ideo sententia excommunicat omnis et nominatim in eū, qui est in possessione lata non tenuit, cum exequutores non habuerint in eum potestatem, nisi indebite contradiceret. Ipse autem nolens possessionem sine cognitione dimittere, non indebite contradixit, ut notans In noc. Host. Ioan. And. Cald. & Archid. ^k Hæc Oldr. quem audis dicere censuras etiam nominatim in possidentem latas non tenere. Idem tenet ipsemet Oldr. ^l alibi cuius uerba sunt. Quamuis merus exequutor possit ad collationem procedere par re non uocata, tamen ad nussionem in possessionem non procederet, nisi parte uocata. ^m Et paulo inferius. Nunquam autem siue possessor colorem habeat possidentem siue non amoueatur a sua possessione sine causæ cognitione. ⁿ Idem consiliuit Cardin. ^o Cui consentit etiam Imol. ^p Dicens glo. clementinæ illius, quæ habet exequutorem non teneri ad partes iudicis assumendas procedere, quando possessio est uacua uel tantum ad collationem uult procedere, secus autem si etiam possessionem ab alio occupatam uelit tradere. Idem Petrus ab Anchi. ^q qui prædictis addit, eum in cuius fauorem talis exequutio sine causæ cognitione fieret, priuari omni iure suo. Hoc tenet & Felyn. ^r affirmans exequutorem gratiæ debere assumere partes iudicis, & prætermittere merā exequutionem quoties alius est in possessione, etiam si sit iniustus detentor, uel intrusus, uel et priuatus ipso iure, ubi allegat e. Cald. q. in conf. 4. de dilat. affirmat hoc de illicito possessore, & intruso, nec conclusio hæc habet ulli contradicentem. Nam & Vitalis in lib. clausularum, clausula 31. si tibi constitit. col. 2. pulcherrime sic loquitur. Exequutor in conferendo non tenetur citare partem, ut dicit Archid. in capit. ordinarijs, de offic. ordin. sed in amouendo a possessione sic, ut in capitulo licet, de præbend. lib. 6. sicut prætor non citato possessore confer bonorū possessionem decretalē, ut notatur in l. 4. § penult. ff. de bono, posses. s. tamen bonorum possessionē corporalem

a cle. 2. de
effi. ord.

b c. ad hæc,
c. nonnulli,
in prin. §. 1.

c. de res. scr. &
ca. p. & G.

d de of. deleg.

e conf. 103.

f casus super
quo. nu. 21.

g d. si. C. si p
vacante iure tantum, sed antequam possumus, uel alicuius possessionem tradat, lebere summam possessionem.

h forem. audire. Et si misenerit eum male de cau. pos.

i & propriet.

j e in c. propo

k fuit, col. 2.

l di. nem. dimittere exequutor, quas saretur de cōces. p. b.

m quod fieret per cap. cum nostris, & cap. li f de conces.

n teras. Idem tenet Innoc. §. cuius verba sunt. Cum mandatur, quod etiam in de re iud. l.

o cōpescat, dicimus quod male fecit iste exequutor, quia licet possit prebendam conferre non uocatis his, quorum interest, tamen nullo modo debet auferre possessionem alicui, nisi uocato, & conuicto possessore. nec et alia statum possessionis mutare. C. si per uim, uel alio modo. l. si. nisi primo collationem fecisset partibus uocatis, & cum causæ cognitione, quia tunc non esset opus magna causæ cognitione in danda possessione. Hactenus Innocen. quem audis dicere exequutorem non solum non posse tollere possessionem, sed neq; illius statum mutare. Audis item eum dicere, et post latam sententiam citandum esse possessorem, antequam illa exequutio mandetur. Audi nunc eundem Innoc. ^h in hæc uerba loquentem. Exequutor Papa merus sine ulla cognitione nō posset alicui, etiam partibus, uim inferre, nec de possessione aliquam partium extrahere. Et paulo inferius subdit. Immo plus uidetur, quod si uiator, siue merus exequutor inueniat rem, uel ecclesiam, cuius possessionem dare debet, sine ulla presentis possessore, ita quod sine ulla uolentia dare potest possessionem, tamen eā dare non debet nisi ille, qui eā tenet de facto primo eā resignet, uel serbo, uel auctoritate iudicis

p si. si super.

q in c. de cō

r cef. preb. li.

s 6. col. 2.

t in c. cum

uim. 2. de

v priuileg. nu. 2

i conf. 8. r. p

j pcessus, nu. me. 7.

k de cōces.

l preb. c. quia in cū. l. 6.

m l. conf. 227.

n de toto nu. me. 3.

o in extra

p de preb. c. li. r. 6.

q n. 16. q. 4

r uolumus.

s o conf. 63.

t nu. 2. & ex

u preb. c. re

v conf. 75. in

w iudicis assumendas procedere, quando possessio est uacua uel tantum ad collationem uult procedere, secus autem si etiam possessionem ab alio occupatam uelit tradere. Idem Petrus ab Anchi. ^q qui prædictis addit, eum in cuius fauorem talis exequutio sine causæ cognitione fieret, priuari omni iure suo. Hoc tenet & Felyn. ^r affirmans exequutorem gratiæ debere assumere partes iudicis, & prætermittere merā exequutionem quoties alius est in possessione, etiam si sit iniustus detentor, uel intrusus, uel et priuatus ipso iure, ubi allegat e. Cald. q. in conf. 4. de dilat. affirmat hoc de illicito possessore, & intruso, nec conclusio hæc habet ulli contradicentem. Nam & Vitalis in lib. clausularum, clausula 31. si tibi constitit. col. 2. pulcherrime sic loquitur. Exequutor in conferendo non tenetur citare partem, ut dicit Archid. in capit. ordinarijs, de offic. ordin. sed in amouendo a possessione sic, ut in capitulo licet, de præbend. lib. 6. sicut prætor non citato possessore confer bonorū possessionem decretalē, ut notatur in l. 4. § penult. ff. de bono, posses. s. tamen bonorum possessionē corporalem

x nu. 4. & in

y tenet et in

z conf. 103. ca

aa sus. p. quo

ab nu. 21. et in

ac clem. 1. q. 9.

ad de of. deleg.

ae pibi, nu. 38

af sus. p. nu. me. 47.

ag q. conf. 240

ah per prædi

ai ctas, nu. 3.

aj r per l. mē

ak minerit. C. unde si. idē sentit cō

al sil. 274. ad

am declaratio

an nem.

ao s. c. si. col. 7.

ap de psump.

a in l. 1. C. quoru bono Facit l. edi tho §. 1. C. de editio di ui Adr. toll. b in c. 1. de concef. pra-ben. lib. 6.

ralem non dat, nisi citato bonorum possessore, ut plene notatur. ^a Deniq; hanc conclusionem in specie tenuerunt Host. Archid. Io. And. Dom. & Perus. Innoc. ibi secuti. ^b

- 1 Exequutor merus terminum figere non potest ad excommunicandum noua excommunicatione cum, qui non paruerit.
- 2 Dilatio citatoria, & deliberatoria non requirunt contrarium.
- 3 Ordinarius in casu huius cap. cum contingat terminum praefigit ad sibi parvendum, non autem ad puniendum non parentem.

Quarta causa nullitatis est, quod praedictus subexequutor assertus excessit fines executionis suae, dum terminum, siue dilationem 15. horarum praefixit, excommunicando ex tunc non parentem. Quia is merus exequutor erat, & procedebat ipse, id proteitans ac dicens, se uiam merae executionis eligere, ut ex eius inuitis praeceptis appareat at huiusmodi terminum praefigere non ad meram, sed ad mixtam executionem, quae cum iurisdictione fieri debet pertinet, quia concessio, uel denegatio dilationis cum causae cognitione debet fieri. ^c Scio praefatum C. respondere posse, iura haec intelligenda esse de dilatio- ne, quae datur ad testes producendos, & alia, quae ad causam pertinent instruen- dam, non autem de citatoria secundum Innocent. hic nu. 4. quem Ioann. Andr. Imol. & communis sequuntur. Et gl. in verb. praecipimus, commendata per Fel- lyn. in fi. sentit nonnunquam terminum praefigi etiam ab eo, qui nulla iurisdictione utitur, & Innoc. ^d ait. dilationes ci- tatorias, & deliberatorias sine causae co- gnitione dari posse, & haec dilatio 15. ho- rarum deliberatoria posse dici videtur. Sed ne uideatur praefatus C. per hanc respon- sionem satisfacere, considera ad- uersarium eius E. non agere de simplici huius termini praefixione, sed de illa, quae praefigitur ad effectum excommunicandi, & alia poena graui pecuniaria mulctan- di non parentem, ex tempore dilatio- nis concessae excommunicando, & con- demnando illum, si non pareret intra il-

lam dilationem, quae si consideres, facile di- ces eum iurisdictione uti uoluisse. Quam- doquidem sententia excommunicatio- nis sine iurisdictione ferri non potest, ut tenet Panor. ^e & supra late compro- batum est.

3 Ex quo infertur, quod licet, quoad alios effectus alij, qui non sunt iudices, terminum praefigere possint, ad effectum tamen indigendi noua excommunicatione, nemo potest terminum praefigere nisi iudex. Pro quo facit, quod Host. in praesenti, quem Io. And. Imolenfis, & commu- nis sequuntur, ait, quod licet in casu nostri cap. ordinarius iubere possit iudici- bus delegatis, & partib. ut ei exhibeant literas, super quibus concertatur, & licet illi, si non paruerint, inobedientiae crimen incurrant, non tamen eos ob hoc po- terit excommunicare, uel aliter castigare, quia extra iudicialiter procedit, & sine iurisdictione. Facit ad hoc, quod merus ex- equutor in quantum huiusmodi, et de sa- cto contradicentem non excommuni- cat, secundum Petrum Rebuff. ^f

- 1 Dilatio nimium breuis grauat, quae autem sit eiusmodi arbitrio iudicis relinquitur.
- 2 Exequutor nimium festinus grauat, etiam si sit merus.
- 3 Excommunicationem precedat canonica monitio, & ea qualis est.
- 4 Excommunicatio pro futura culpa non requirit monitionem, quae uero pro praeterita sic etiam si ea fuerit notoria.
- 5 Excommunicatio, quae pro culpa futura fieri dicitur.
- 6 Excommunicatio sine monitione lata futura iniusta quidem est, sed ualida si a delegato feratur.
- 7 Sententia delegati non ideo nulla, quia iniusta.
- 8 Excommunicatio delegati sine monitione lata nulla, cum potestate excommuni- candi, cum ea restrictione dele- gata fuit.
- 9 Executorium mandatum in uim cita- tionis resolui tunc, quando in eo permittitur parti delegatio, & de- fensio.

Quinta causa nullitatis est, quod is sub- exequutor quando notificauit E. literas

e c. si sacer- dos, nu. 10. de offic. ord. fin. 2. cau- sa nullita- tis, corol. 6.

g in Conc. ti- tu. de for. li- ter. execut. in gl. contra- dictores.

c l. 1. C. de dilat. Ap- tior text. in l. a procede- re. C. eod. 3. q. 3. c. in- ducit. S. pa- cium.

d in c. prate- rea, de dil. in princ.

litteras suas assertas nimis breuem terminum præfixit. Qm̃ solum 15. horas, p termino peremptorio præstituit, & non cuiuscunque diei, sed dominici. Nam licet monitio antea fuisset facta, litterarũ tamen copia, & exemplũ, quæ cum monitione subexecutori tradi iubebat, die dñico fuerint tradita, neq; quæcunque hora illius, sed ante meridiem, instante decima, post eaquam præfatus E non solum misit, sed et sacrosanctissimum altaris Sacramentum, licet indignis manib; de more Societatis, siue Confratrie ipsius in publica supplicatione, siue processione portauit, neq; quocunque loco sed prope chorum Ecclesiæ, cum descenderet ad concionem publicam, & missã maiorem audiendam. Quis te rogo adeo feras, uel ferreus est, & ab humanitate alienus, qui non arbitretur, hunc terminum homini fens, & lasso nimis breuem esse, ad legendas litteras Apostolicas, tã gratiosas, q̃ executorias, & processum super his fulminatũ, & eorum omnium exemplar, siue copiam cum exemplari conferendum, & deinde deliberandum, an relinquere debeat nec ne possessionẽ talis Cantoriæ, uiginti & eo amplius diebus pacifice continuatam? Cum interim oporteret eũ prandere, & parum quiescere, & doctum aliquem in propria causa consulere, quamuis ipse pro mediocriter docto haberetur, nequid temere, uel contra se, uel contra præfatũ C. ageret. At quæ dilatio sit nimis breuis arbitrio boni iuri relinquitur, fm̃ Innoc. receptum per omnes. ^a Facit, quod executor principalis constituit spaciũ sex dierum in clausula, Ceterum, processus fulminati ad ea q̃ sunt multo minora, ut palam est eam legenti. Tertio facit, q̃ executor semeris nimium festinas grauat, secundum Innoc. ^b Quarto facit, quod excommunicationem debet canonica monitio præcedere. ^c Canonica uero monitionem quæ excommunicationem præcedere debet, inter uallum aliquot dierum continere oportet, ^d ubi Ioann. Andr. Domin. Perusin. addunt, illud debere esse saltem duorum. ^e

Non obstat primo dicere, q̃ illud fallit, qm̃ facti necessitas aliter illud suadet moderandũ, ut finis illius. c. cõtinet. Nã

tunc et sine ulla monitione præcedere excommunicationis ferri posset, fm̃ Holt. ^f quem sequitur Dom. 8 & est gl. memorabilis, q̃ sequitur Io. And. Do. Perus. ^h Non, inquam, iuuat hoc dicere, qm̃ hic nullum periculum erat in mora. tam. n. præfatus E. prædictam Cantoriam multo tpe continuo possedit, siue bene, siue male, unde duorum dierum possessio ulterior nihil iuris demebat præfato C. neque addebatur præfato E. quocunque interdicto agendum esset, ut palam est cuique uel mediocriter docto.

4 Non obstat secundo rñdere, quod capitula illa, sacro, & constitutione, ¹ qua i de senset. parte monitionem exigunt, non habent locum qm̃ excommunicatio pro futuris culpis profertur, fm̃ Innoc. ^k quem ne scio, quare non citauit ibi Fely. qui hoc tenet, ^l cum tamen ad hoc non sine laude citet Io. And. ^m Non inq̃, hoc obstat. Qm̃ in casu proposito pro præterita culpa excommunicatio ferebatur, ea, si de causa, quod præfatus E. possidendo Cantoriam, molestabat præfatũ C. & ita monebat, ut desisteret a molestatione præterita. Et si urgeas, non desistere a molestatione præterita quiddam futurum esse, rñdeo si hoc modo culpam futurã consideres oportebit, te dicere omnem excommunicationem pro futura culpa ferri. Nemo n. pro delicto præterito debet excommunicari, nisi moneatur prius desistere, & non desistat, secundum gloriosam memorabilem, & receptam ⁿ etiam si delictum notorium esset, quo eleganter concludit Panormit. ^o quem Perus. & Præposit. cum Decio pulcherrime respondent illi textui sequuntur. Tunc ergo dicitur ferri excommunicatio pro culpa futura, quando nondum illa præcessit, & quando non moneatur quis desistere ab ea culpa, quam iam admisit, uel admittit, sed fertur ob eam, que omnino futura est, culpam. Vt quando qui aliquod debitum contrahit, consentit, ut eum iudex ab eo tempore excommunicet, nisi intra illum, uel illum terminum soluerit, iuxta mentem Innocenti. ^p Aliud exemplum quotidianum ponit Lapus. ^q

6 Ex quibus omnib; colligitur nimis breuem terminum præfixum fuisse præfato E. a subexecutore præfati C. fateor

tamen

fig. c. r. de offic. deleg. lib. 6.

gibi. nu. 4. b. m. c. i. uer bo. temerarius, de i. et. exc. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

in d. c. r. de excom. lib. 6.

tamen ex hoc solo capite cēsuras ab eo latas non posse iudicari nullas. Quā licet excommunicatio ferri non debeat, nisi canonica, & competente monitione prāmiffa, si tamen feratur, teneri, licet iniusta sit. ^a

Neque obstat primo dicere, quod licet regulariter sententia excommunicationis sine competente monitione lata, teneat, tamen fallit, quando illa fertur a delegato, secundum decisio. Rotæ, ^b quam sequitur Felyn. ^c & ante illum Nicol. Mil. ^d Non inquam, hoc obstat, quoniam illa opin. Dom. Fely. non videtur tenenda, quia primo nullum habet firmum fundamentum. Nam si qd haberet, maxime esset illud Card. Otto- nis, quod Hostien. & aliquot alij approbant, ^e scilicet sententiam omnis iudicis delegati, aut iustam esse, aut nullam eo quod intentio delegantis sit, ut recte ac rite procedatur, illud autem Otto- nis dictum ab omnibus ferè iam explo- ditur, ut post Card. Panorm. & Imolen- nos quoq; anno superiore tradidimus, ^f ut ibi potest uidere, qui uolet. Et ita cō- trariam sententiam decisioni Rotæ præ- dictæ affirmat Collegior. ^g Et tenet Pa- norm. post Innocenc. ^h & Lud. Rom. ⁱ quod ipsum etiam sibi contrarius tenet Felyn. ^k & Dec. ^l

Non obstat secundo dicere, quod opinio illa Rotæ ^m vera uidetur, quando delegata fuisset potestas excommunicandi sic restricta, ut monitione præuia id faceret. Quia tunc nulla esset, tanquam contra formam delegationis lata, ⁿ iuxta declarationem Dom. ^o non inquam, hoc obstat. Quoniam neque executori- bus gratiæ huius Papa, neque executori subexecutoribus eam clausulam, & restrictionem adiecit, ut literis desuper confectis patet, quibus consequens est hanc solam nullitatis causam non sufficere, quo excommunicatio, & censu- ræ ab hoc subexecutore late, sint nul- læ. Quamquam si ei adiunxeris illam fuisse latam in monitorio executorio si i cons. 354. ^p ne causæ cognitione, & sine clausula iu- stificatiua, si te senseris grauatum, & s. sitam. col. 2. ^q satis, superque sufficiat ad conclu- dendum censuras has esse nullas, sufficit ta- men ad probandum, quod per eiusmodi monitionis canonicæ omissionem, &

termini breuissimi oppositionem, præ- fatus E. fuit grauatus, & per consecutio- nem, iuste ab eo potuit appellare. Cum ergo, ut in sequenti causa dicemus, ap- pellauerit ante excommunicationē, & alias censuras, consequitur irrefragabiliter eas esse inuitiles, & nullas. ^r

Hæc autem nullitas non potest alle- gari contra censuras pro præfato E. la- tas, quoniam, & si iudex ipsius eundem terminum 15. horarum præfixit, tamen primo iustam causam id faciendi habuit, cum prius subexecutor præfati C. ad e- ius instantiam fecisset, & quod quisque iuris in rubeo, & nigro, iuxta illud sapientis ^s sent. excō- tis. ^t Patere legem, quam tuleris. ^u Se- cundo, quod suum monitorium pœna- le iudex præfati E. temperauit, dicens in fine se partes mixti executoris susce- pturum, si quam iustam defensionem intra illum terminum allegare uellet. Per quod in nim simplicis citationis re- soluebatur, iuxta glossas suas receptas quarum utraque multis putatur singu- laris. ^v Facit tertia, quæ est postrema lex, ea quidem, quam dixit sing. An- gel. ^w & eam appellauit optimam Pa- normitan. ^x quæ conclusio communis est. Nam, & ultra alios, illam tenent Bartol. ^y Bald. ^z dominus Iacobus, An- gel. & Ioann. Imol. ^{aa} Innocent in cap. finali de coha. cler. & mul. sentit Bald. in rubrica C. comminationes, & epi- stola. Salycetus in lege prima eodem ti- tulo, quod tamen temperamentum is subexecutor suo monitio pœnali mi- nime adiecit. ^{ab}

Tertio ideo non potest allegari hæc nullitas contra censuras pro præfato E. latas, quia a monitorio iud. præfati C. prædictus E. non appellauit, ut in se- quenti causa dicemus. ^{ac}

1. Excommunicatio, post appellationem in- nam lata, ipsa tunc nulla

2. Executor grauatum Apostol. quam- uis in contradiçores appellatione re- mota pro edat, non tamen eius sub- executor.

3. Delegatus cum clausula. Appellatio ne remota, non potest subdelega- re cum illa, & quadam ratio ger- mania.

4. Obseruatio termini citatorij, non est in- sta

lin e repre- hensibilis, col 2. eo tit. m in decif. 139. n arg. c. cū dilect. de re- ser. & c. Pri- sanis, de re- sit. spol. o in c. Rom. §. sed nec ius num 3. de excō. lib. 6. p c. cū oēs de consti- q Et altera est glo. f. c. ex par. 1. de Verb. sig al- tera est 3. s de pupil- lar. l. memi- nisse. ff. de operis noui nunc. r C. si man- cip. ita fue- alien. ut nō man. i in illo §. meminisse. i in c. exhi- bita, de iud. u in l. 1. C. de exec. rei iud. x in l. 2. C. de episcop. aud. in ver- uenio ad- uerbale, & in l. actione C. de trans- facti. in uer- sariis. y in d. §. me- minisse. z in d. §. me- minisse. aa in d. §. me- minisse. ab in d. §. me- minisse. ac in d. §. me- minisse.

fla causa appellandi ei, qui intra terminum coram iudice comparare potest.

- 5 *Monitorium penale non grauat, si cum audientia detur, donec exceptiones opposita reijcientur cum exemplo.*
- 6 *Citatus exceptionem declinatoriam allegat, nisi sit notoria.*
- 7 *Appellatio scripta debet offerri, ut in scriptis dicatur facta.*
- 8 *Sententia, qua in scriptis dicitur ferri.*
- 9 *Appellatio coram iudice facienda, aut ei legitime intimanda.*
- 10 *Appellationis intimatio per quem fieri possit.*
- 11 *Appellatio intimata per partem, in quo fortior alia.*
- 12 *Appellationis intimatio facienda intra tempus appellandi, & nu. 13.*
- 14 *Appellatio ab excommunicatione, ut noluit, sed non suspendit.*

Sexta nullitatis causa est, q̄ intra illas 15. horas præfatus E. appellauit ab illo penali monitorio in scriptis, expressis causis aliquot iustis, & in his, q̄ nimum breuem terminum præfixerat. Cum igitur ex his q̄ superius in p̄xima causa scripsimus, constet per illam nimum breuis dilationis præfixionem, fuisse præfatum E. grauatum, constabit et illud iuste appellasse. Ergo censuræ postea late, ipso iure sunt nullæ.^a

a c. p̄tus de sent. excom. c. cum cōtingat, de offic. deleg. ca. solet, de sent. excom. lib. 6.

Non obstat id, quod audio dixisse aliquos sciolos, hunc subexecutorem cum clausula, Appellatione remota procedere. Quia in literis executoriis dicitur. Contradictores appellatione postposita compellendo, & ideo non potuisse ab illo appellari, nec eum de appellatione curare debuisse. Non inquam, hoc obstat, quia primo crassus error est putare hunc subexecutorem, appellatione remota, procedere, quoniam licet clausula prædicta Contradictores appellat. post po. &c. & in literis executoriis Panæ ponatur, & ideo executores ipsi principales in literis nominati, quibus causa immediate a Papa delegatur possint, appellatione remota, procedere, non tamen ponitur illa clausula in literis subdelegatoris ipsius executoris principalis, ut palam est processum fulminatuum introspicienti, & merito, quia neque iuste

poni potuit. Quoniam is cui a principe causa delegatur, appellatione remota, licet illam possit alteri subdelegare non tñ potest cum clausula appellatione remota. Casus est putatus sing. in c. super quaest. ^b qui tamen similem habet in eodem cap. ^c ubi post alios Panorm. ^d ab omnib. receptus id adnotauit. Et hæc est ratio memorabilis, qua re in dicta clausula. Cæterum, solum dicitur sub-executoribus, ne permittant præfatum C. per aliquem indebite molestari, nulla facta mentione de appellatione postposita uel remota.

b §. nos autem, de offic. deleg. c. in §. si vero d in 2. not.

Hæc autem causa non potest allegari contra censuras pro præfato E. latas. Quin in primis præfatus C. non habuit hanc iustam appellandi causam, tum quia ut in quinta causa dicebam, iudex præfati E. iuste abbreviauit terminum suæ monitionis penalis, tum quia dato, qd non abbreviauerit iuste, tamen per clausulam, qua pollicebatur se auditurum iustas exceptiones resolvebat in uim simplicis citationis, ut ibi est dictum. Et ab breuiatio quamlibet breuis termini, & peremptorii si est citatorius, non est iusta causa appellandi, qñ saltem intra illum citatus commode cōparere potest coram citante fm Anton. Panormit. & Imol. in c. 1. de dilat. Et præfatus C. potuit commodissime in casu nostro comparere coram iudice præfati E. citante intra 15. horas. Qm̄ uterque in eodē loco morabatur, & iudex copiam sui faciebat continuam. Tum, q̄ per monitoriū penale, cum audientia, & facultate allegandi, quæ uolet, non dicitur quis grauari fm Pan. ^c & ideo nō potest immediate appellari, sed prius debent exceptiones opponi, & illæ reiici, fm Probū in c. 2. de constitutione lib. 6. col. 2. quæ omnia sentit latius Io. Lupus. in tract. de benefic. vacan. §. fi.

e in cap. esse parte 1. de verbo sign. col. fi. & in c. 1. num. 6. de cau. pos.

Ex quo inferitur uerum esse id, quod alias sæpe Salmanticæ rīdi nempe misere peccare, ac in excommunicationē incidere, qui a monitorijs illius Academicæ Conseruatoris per eiusmodi clausulas iustificatis appellant simul ac eis notificantur, & deinde mittunt appellationem ad eum dicentes, se non subesse illius iurisdictioni. Errant n. quia per solam citationem nemo grauatur. Imò licet

a l. si quis
ex alien. ff.
de iud. l. 2.
ff. si quis in
ius uoca. nō
ierit.
biux. gl. re
cepta. et me
morabile in
c. si episc. 3.
q. 2. & alias
q. q. quas
in c. cū ordi
nō sup. eod.
allegauit.
c. cōtra c. ut
debitus de
appel. et cle
ment. appel
landi eo. ti.
d. contr. c.
1. de appel.
lib. 6.
e in l. a sen
tentia. §. 1.
ff. de appel.
f in cap. si
de re iudic.
lib. 6.
g quæ 2. est
in ill. c. fi.
h cle. 1. de
appel. ibi. co
rā ipsi sub
gl. hoc ad no
tauit. & as
firmat Do.
Rote decif.
366. si ap
pelletur. in
nouis. q. in
noua rubr.
est 2. de ap
pel in nou.
in ca. cum
olim. col. 1.
de dol. &
contum.
h in c. 1. col.
3 de appel
pro quæ est
tex. ibi & i
c. appel. eod.
git. lib. 6. &

licet habeat exceptiones fori declinato
rias comparere tñ debet ad allegandum
eas per se, uel procuratorem, ^a nisi no
torium sit citatū subesse citanti, uel a
lias citationem esse nullā. ^b Hæc autem
nullitatis causa non potest contra censu
ras pro præfato E. latas allegari, quia
præfatus C. non appellauit cum debita
forma, solum. n. uerbo dixit, se ante oīa
sedem Apostolicam appellare. Quod
cum legissem, fateor me non potuisse
rīsum continere, considerans primo,
q. a citatione iudicis sic appellabat cō
tra p̄dicta. Deinde, q. sine ullius causæ
insertione id faciebat, cum appellaret
ab interlocutoria. ^c Tercio, q. uerbo si
ne scriptis appellabat. ^d Putauit. n. ut ar
bitror, eius patronus, in quo et alios et
doctos uidi errantes, appellationem in
scriptis censeri factam si quis coram no
tario dicat se appellare, & roget eum, ut
id scribat, cum tñ id longe alienissimū
a uero sit, iuxta sentiam Aug. cōiter re
ceptum ^e ubi concludit, q. ut quis dica
tur appellare in scriptis debet offerre li
bellum continentem scriptam, nec suffi
cit, q. quis uiua uoce appellet, licet in
continenti faciat eam scribi per nota
rium, et cum expressione causarum gra
uaminum. Immo s̄m eum, eporter adde
re uerba. In is scriptis, q. tamen non es
se necessarium affirmat Imo. ibi cōiter
in hoc contra Aug. receptus. Facit, qd̄
sententiam definitiuam non d̄r in scri
ptis ferre, qui eam uerbo fert, & latam
statim scribit, uel dum eā fert, facit in
scriptis per notariū redigi s̄m omnes, ^f
Aliud. n. est aliquid in scriptis fieri, aliud
factū in scriptis redigi, s̄m gl. recepta. §.
10 Quinto ideo hæc nullitatis causa
contra censuras pro præfato E. latas nō
potest allegari, quia si qua præfati C. in
scriptis reperiatur appellatio, non re
peritur tñ facta coram iudice, q. tñ est
necessarium, qñ copia iudicis haberi po
test, ^h quæ communis opinio est, quam
tenet Innoc. relatus ibi a Bal. ⁱ Innoc.
Imol. Perus. & Dec. ^k Arbitror tñ cum
Dec. ^l valere appellationē sine præsen
tia iudicis, si post modum ipsi iudici no
tificetur, modo illa notificatio fiat intra
tempus debitum, per ea, quæ Specula.
scribit ^m hoc etiam ait C. neque appel
lauit in præsentia iudicis præfati E ne

que appellationem in absentia eius in
repositam intimaui ei, intra terminum
in l. 1. §. si
præfixum per monitorium pœnale ad
qñ appe sit.
incurrendas censuras. Ergo inuitabili
l in c. sugge
ter incidit in eas.
stū de appe.
11 Non obstat his, quod appellatio p̄sa
m in tit. de
ti C. ad noticiam iudicis aliquo modo ve
appellat. §.
nisset intra decēdium a die notificatio
qualiter, co
nis monitorij, post lapsum termini in
lum. 1. & Ser
eo præfixi. Qm̄ primo illa non inuenie
sic. hoc etiā.
tur iudici notificata. Secundo, quod qñ
inueniretur ab aliquo intimata, non tñ
a parte, neq. ab ullo ipsius procuratore
q. tamen v. necessarium. Quia protest a
tio et denunciatio regulariter per par
tem, uel procuratorem facienda est s̄m
Bar. ⁿ & Felyn. ^o & in specie Rot. ^p ha
bet non ualere intimationem appella
n in l. nō so
tionis ab alio, quam a procuratore fa
lum. §. mor
ctam, licet contrarium ei tribuat Ripa
te, nu. 33. ff.
in c. cum M de constitu. nu. 133. & idē
de ope. noui
nunc.
tenet Archid. in capit. si quis præpo
o in c. cum
stera §o distinctione. Quæ respon
M. de cōst.
sio licet sustentabilis sit, tñ contraria o
nu 43.
pinio consonantior est illi, quam paulo
p dec 12. no
ante cum Speculatore, & Decio tenebā
tu. q. ubi. in
quæ; singulariter per hoc ampliatur, ^{ant q. que}
ut. si non solum sufficiat appellare in iu
in noue ru
dicis absentia modo notificatio fiat ei
bric. est 29.
tpe debito, sed q. etiā sufficiat eam no
de appel. in
tificationem fieri iudici per quemcum
antiquis.
que, siue per partem, siue per procurato
rem, siue per negotiorum gestorem, si
ue per quemuis alium Pro qua v̄r. glo.
sing. in clem. causam, de elect. receptā
ibi per oēs in uerbo. plena sub finē. quæ
habet sufficere noticiam appellationis
fieri parti appellatæ per amicum ipsius.
Quod ipsum tenet per illam commen
datam And. Sic. ^q Est & pro eadem o.
pin. decif. Rotæ ¹ & eandem tenet Ri
nu. 26. et in
pa ² & Alecius in l. de testat. sub finē, ^{c. mandati}
pag 15. ff. de uerborum significatione, ^{nu 19. inf.}
& ante illos Cardin. Alexandrinus pro
eodem.
fundius certe, quam illi in d. cap. si quis
r 127. Sa
præpostera, quamquam omnia, quæ gl.
Rot. & Card. citant in extraiudiciali ap
que in nouis
pellatione loquuntur, q. nemo recentio
ue rubr. est
rum animaduertit, Teneri tñ posse v̄r
18. de app.
idem esse in iudiciali, tum ob eandem
in nouis.
rationem, tum ob c. si duobus, de appel
sin d. c. cū
lat. quod nemo in hoc allegat quodque
M. nu. 133.
probare uidetur etiam tum sufficere
illius scientiam ad iudicem peruenisse
se

se quomodolibet, quamuis aliter non in
timetur ei.

13 Quare hac rñsione omiffa, fecundo
rñdeo, q̄ licet ad ualorē appellationis
fufficiat eius interposita sciam intra de
cendium ad iudicem peruenisse, iudex
tñ non tenetur ap̄cedendo desistere,
donec pars id petierit, q̄ eleganter de
terminare vñ Dec. ^a quod tamen vide
tur saltem tacite petere is, qui per se,
uel procuratorem itimāt appellationē,
non autem is qui hoc negligit facere.

Cum ergo iudici p̄fati E. neque ante
decendium, neq; post illud appellatio il
la fuerit ullatenus a p̄fato C. per se,
uel suum procuratorem intimata pot
uit iudex non obitare, scientia illius
aliū de habita procedere. Tertio rñdeo,
q̄ sicut fñi opinionem minus commu
nem p̄fato C. fauorabiliorem, quam
supra in gratiam ueritatis contra p̄fa
tum E. tenuimus, licet sufficiat appel
lare in absentia iudicis, tamen notifi
catio fieri debet intra tempus debitū. f.
intra decendium, ut ualeat, ita ē oport
et fieri huius suæ appellationis noti
tiam uenire debuisse ad iudicis E. noti
tiam, intra tempus illud, in quo appel
lare oportebat ad euitandas censuras.

Cum ergo ad euitandas illas oportuit
14 ante lapsum termini monitorij ap
pellare, ita etiam probare oportet ap
pellationis in absentia eius interpositæ
notitiam ad eum intra idem tempus p
uenisse, nec sufficere probare illius noti
tiam intra decendium ad eum perue
nisse. Quare licet reperiatur appellatio
intimata intra decendium, & ita ualida
esset censenda, quo ad iurisdictionis de
uolutionem, si legitima foret, non tamē
suspendet censuras. Quia non reperi
tur intimata, & per consecutionem nec
facta ante eas incurfas, sed postea, sicut
appellatio interposita a sententia ex
communicationis deuoluit quidem iur
isdictionem, si est legitima, non tamen
suspendit excommunicationem, quæ
post lapsum terminum, conditione
tam adimpleta, reperitur lata ante
appellationem ^b quibus perspicuum
c. is cui §. est multis nominibus hanc nullitatis
causam censuris a iudice E. latis nil
nocere ^c.

in illo c. f.
duob. nu. 14

b per ea, q̄
leguntur, et
colliguntur
in c. p̄fate
rea 2. §. ap.
c. in c. ad
reprimēdā,
de of. ord. et
in c. cū ap
tingat, de
of. deleg. c.
is cui §. est
f. de senten.
exc. lib. 6.

- 1 Delegatus in quot solos expressos iudi
cat.
- 2 Clausula Contradictores &c. quos com
prehendat.
- 3 Contradictor, an dicatur possessor iure
se defendens.
- 4 Executor per clausulam Contradicto
res quos iudicare potest.
- 5 Excommunicatio executoris in contra
dictorem iuris lata nulla.
- 6 Possessor non tenetur relinquere posses
sum iudicasse.
- 7 Ius suum indiscussum nullus possessor
relinquere tenetur.
- 8 Iure suo utens nemini est iniurius.
- 9 Iudex, qui extrajudicialiter procedit,
quo casu iudicialiter procedere de
bet, facto uidetur partem expoliare.
- 10 Iudici non procedenti rite resisti potest
perinde ac parti.
- 11 Iudex incompetens etiam, rite procedēs
ut spoliat.
- 12 Iudicis ob processum indebitū, ut pars
tenetur.
- 13 Iudex cum molestatur pars instans mo
lestare uidetur.

Septima nullitatis causa est, q̄ is sub
executor nulla iurisdictionem habe
bat super p̄fatum E. neq; habere po
tuit, et si partes iudicis assumere uolui
set, & qualitates necessarias ad eas assu
mendas habuisset. Quoniam delegatus
in nullos alios habet iurisdictionem, q̄
in delegatorio rescripto expressos nomi
natum, uel per clausulam generalem. c.
At p̄fatus E. non exprimitur nomina
tim in literis exequutorijs, neque in sub
exequutorijs, ut palam est eas inspicien
ti, neque generatim per aliquam clau
sulam in eis contentam. Si enim per
aliquam exprimeretur, maxime esset
in clausula. Contradictores auctoritate
Apostolica compellendo posita in literis
exequutorijs, uel illa. Non permitten
tes cum ab aliquo indebite molestari, po
sita in literis subexequutorijs, at facile
monstrabimus per illas p̄dictum E. non
comprehendi. Qm̄ is nil aliud fecit, ne
que facit, q̄ possessionem huius Cantor
iæ per titulum uerē canonicū, uel cer
te ab eo pro tali non immerito habitū,
& ut aiunt, coloratū apprehendere & il
lam 20. & amplius dieb. sine ulla inter
ruptione

c. c. p. & G.
offic. deleg.
in ca. sedes
Apost. et c.
pastoralis.
§. quoniam
sup. eod.

a in c. pro il-
lorum uer-
bo contradi-
ctores, de
prob.
b in l. seruū
§. hac uerb.
ff. de acqu.
har. in uer-
bo, absti-
neat.
c in cōmēt.
illius cap.
d in c. audi-
ta. de rest.
spol.
e in fi. uerb.
modeft.
f in cap. in
present. de
prob. col. 1.
fin ca. cām
qua. col. 11.
§. seq. & r.
non ostente
de refer.
g in c. Ray-
naldus, col.
123. de tes-
t. & conf. 12.
scribit, col.
8. conf. 59.
clementiſti-
mi, col. 5. &
seq. uol. &
conf. 38. pre-
clare, col. 5.
in. 2. Sol. ac
conf. 44. il-
lud afferā.
col. 2. & cō-
fi. 56. a Io-
ue, col. 5. li.
3 & cōf. 4.
illud, col. 1.
10. & conf.
40. clemen-
tiſſimum
col. 17 §. no-
lum.

ruptione continuare, cantando, missan-
do, procedendo, capitulis interessendo
& nonnunquam ut cantor illius præsi-
dendo, sine ulla ullius contradictione
uerbali, uel reali, episcopo, clero, & po-
pulo oib. consentientibus, & illi (quæ
illorum humanitas fuit) congratulatio-
semper priuatim, ac publice, pollicitus,
q̃ & nunc facit, cedere penitus, & omni
no gratuito huic Cantorie, quum pri-
mum præfatus C. ostēderet pro se talia
quib. uir bonus, eruditus, & æquus mo-
ueri debeat ad credendum ius ei esse in
illa, Immo & semper est pollicitus con-
sentire, ut aliquam annuam pensionem
constituat ei Papa, casu quo nil iuris ha-
buerit ad Christianam. Inter ipsos am-
bos, & amborum amicos charitatem nu-
triendam, & seruandam, interim tū
dicit, se nolle iuri suo, neq; possessioni
q̃ sic continuauit, cedere sine causæ co-
gnitione. Petit item, ut discernatur, ut-
rum iudex præfati C. an suus debeat
cognoscere de cā, cū uterq; se gerat pro
subdelegato in illa Allegat itē possessio
nē suā multis de causis possessioni præ-
fati C. pferendā. Videamus ergo nunc, an,
is, q̃ hæc facit, & dicit, & petit, dicatur
cōtradictor, put illud uerbū accipitur
in illa clausula: *Contradictores, &c.* in
rescriptis apponi solita, uel dicatur in-
debitè molestare, in hoc n. puncto est to-
ta. Et quod is non debeat dici talis con-
tradictor, probatur primo per gloss. ab
omnib. laudatam, & multis putatam sin-
gularem, ^a quæ habet per uerbum, con-
tradictor, in hac clausula poni consue-
tū, illum tū intelligi, qui de facto solum
contradicit, non autem de iure, quæ si-
milem vñ habere. ^b Cuius gl. conclusio-
nem possem confirmare multis alijs de-
cisionib. similibus, quas anno proxime
lapso ^c scripsimus. & quas scribunt Pa-
norm. ^d & Ant. Corl. ^e Felyn. & Dec. ^f
Felyn. ^g And. Sic. ^h Quæ tamen ne ré-
clamam allegationum turba turbemus,
omitto, sed adduco in specie aliqua, q̃
tam conclusioni illius glossæ, quam toti
huic nullitatis causæ opitulentur. Et
4 primum uerba ipsius Innoc. in illo
capitulo pro illorum numero quarto.
*Credimus, inquit, quod executores per hæc
clausulam. Contradictores, &c. omnes cō-
tradictores possunt compescere, et quoscun-*

*que extraneos, dummodo de facto contra-
dicant, nō de iure, quia sententia lata in il-
los, qui de iure cōtradiciunt, non tenet, cum
nullam habeant in eos iurisdictionem. Ha-*
ctenus Innoc. quem sequitur Pet. nu. 9.
sed latius Imolentis, nu. 4. qui secutus
Antonium declarat Card. quatenus ibi
sensit, non debere quidem executorem
uirtute illius clausulæ aliquem contra-
dicentem iure excōdicare, at tū si quem
nominatim excommunicare, excōdica-
tionem ipso iure ualituram esse. Ait. n.
5 Imol. post Anto. Hoc dictum intelligē-
dum esse de executore, qui excommunica-
uit, nominatim aliquam partem in referi-
pro expressarum speciatim, uel per clausu-
lam generalē, de quam c. pastoralis. §. r.
supra eod. Nā si non comprehenditur per a-
liam, quā istam. Contradictores, &c. nullā
esse ipso iure suā, si talis iure contradi-
cat, quia in talem non hēt iurisdictionē. Et
per consecutionem sententia tunc lata ex
defectu iurisdictionis non ualet, argumen-
to eorum, quæ habentur supra de officio de
leg. capitulo significantibus, & de officio
iurica cap. sua, & in l. finali C. si a non com-
petenti iudice. Hoc Imol. Audi nunc
Innoc. in cap. 1. de concess. præben. lib. 6.
doctē, ac utiliter de more, nu. 5. in hæc
uerba loquentem. *Per hunc autem mo-
dum prouidetur contra executores pluri-
mum, quorum quilibet fulminat senten-
tiam excommunicationis. Quia iuste
ab eis appellari potest, nisi primo quis-
que probet de iure suo, uel coram ordina-
rio, uel coram delegato executore, uel
forte non tenet sententia excommunica-
tionis. Quia cum executor, de quo actum
est non habeat iurisdictionem super hunc
possessorem, nisi indebitè contradicat, quia
in ipsum non habet expressam iurisdictionem,
& ipse non indebitè contradicit, no-
lendo dare possessionem sine cognitione.*
Ergo nec excommunicare potest eum.
Hactenus Innocen. quem ibi sequuntur
Host. Arch. Ioann. Andr. Pet. Domin. &
Perus. Verba Dominici, cum quo alij
conueniunt, hæc sunt. *Vnde possessor,
nolendo sine causæ cognitione possessionem
dimittere, non indebitè cōtradicit. Et pau-
lo post allegat Archid. dicentem, quod
executor primo debet intentionem suam
fundare, nec in contradicentem etiam faci-
lis pœnam inferre, antequam appareat
ipsum*

a. de off. de- leg. c. 1.
b. consil. 81.
processus,
nu. 7.
c. in 3. caus.
nullitatis.

ipsum contradicteorem esse in culpa, tur- bando suam potestatem; ² contradicteorem autem iuris punire non potest. Hactenus Domini. Neque grauior iterum hic scribere verba Oldrad. ^b quæ ^c ad aliud propositū retuli ea sunt. Et ideo sententia excommunicationis etiam nominatim in possessionem lata, non tenuit, cum executores non habuerint in eum potestatem, nisi indebite contradiceret. Ipse autem nolens possessionem sine cognitione dimittere, non indebite contradixit, ut *l. m. Host. Ioann. Cald. & Arch.* ^d Hæc Old.

d. ext. decō
ces. prob. c.
quia in cum
his, lib. 6.
e. ff. de peti.
hæred.

7 Pro his omnibus facit, q. nullus possessor tenetur ius suum in defensum, temere relinquere. Verba sunt *l. illud. vbi* hoc glo. & Bart. adnot. ^c q. ad hoc commendat ibidem *bis Bald.* & meti figenda ait Ang. inferes ex ea, nō dici possessorē eo q. possessionem ante liquidationē nōlit relinquere, q. ipsum dixit antea Albericus ibi, ex ea inferens, eum, qui iustam causam litigandi hēt, non esse in impensis condemnandum. Et nullus videtur dolo facere, qui iure suo vitur. ^f Nemini enim facit iniuriam, qui suo iure vitur, ^g Cum igitur præfatus E multis diebus hanc Cantoriam possederit, cum iustam habeat causam credē, eam nullatenus ad præfatum E perti- nere, cum multas exceptiones habeat tā aduersus possessionem pro illo apprehēsam, quam aduersus ius eius, cum se paratum præbeat ad discutiendum illa siue in iudicio, siue extra illud, virorum doctōrum arbitrio, quare, te rogo, contradicteor factio tantum, non iure, & indebite molestans dicitur.

f. l. nullus.
ff. de reg. iur.
g. c. cū eccle-
sia, de elect.
l. iniuriar.
§ 1 ff. de in-
iur.

9 Hæc autem causa nullitatis non obstat censuris pro præfato E. latis. Quoniam licet in litteris subexecutorijs iudicis non comprehendantur præfatus C. & eius sub executor nominatim, neque per clauſulam illam generale, Quodam alios ^h comprehenduntur tamen, quia factis contradicunt, & indebite præfatum E. molestant, quibus enim casib. extrajudicialiter iudex procedit, debēs procedere iudicialiter, & cum causę cognitione de facto, & indebite procedit, & de facto, & indebite partem molestat. Casus est memorabilis c. conquerente ⁱ q. habet, cum qui per iudicem sine iuris ordine spoliatur, perinde possit de spo-

b. de quæm
c. p. s. in
s. quoniam
& in o. se-
des, sup. co.

lio agere, ac si per partem fuisset spoliatus. Quod ibi adnotauit Panor. ^k & per ^k col. 2. illud c. affirmauit Bart. ^l Vnde Panor. ^l in *l. sequi-* ro receptus ab alijs ^m in hæc verba colli- *tur. § si fun-* git ⁿ Tene menti, quod factum iudicis nō *dū. ff. de v-* rite procedentis equiparatur facto priua- *sur.* ti. Vnde sicut potest peti restitutio, & ^o *agri-* m in c. cum possessione contra spoliationem factā per pri- *cā de off. do-* uatum, etiam contra spoliationem factam leg. *n. in 4. not.* auctoritate iudicis rite non procedentiū. Vnde posset iudici hoc casu de facto restitui, sicut & priuato. Hæc Panor.

i. de restit.
spol.

11 Facit, quod glof. illa ^o multis pu- *o c. presen-* tata singular. quæ habet spoliatum a iu- *tiū 7, q. 1.* dice non posse agere de spolio, limita- tur procedere, quando iudex ordine in ris seruato id facit, secundum Panor. & Fel. & Dec. ^p qui alios citat, de refer. Fa- *p in d. c. cū* cit, quando iudex incompetens, qui et- *cā, & Fel.* ziam ordine iuris seruato, aufert posses- *in c. dilect.* sionem alicui, v. ipsum spoliare, & pe- *col. 1.* rinde atque pars ipsa spoliatus tenetur, vt clare sentit ^q Panor. & clarius post glo. *q in illo 4.* postremam, ^r & clarius Petrus ab An- *notab.* char. ^s Cum igitur is subexecutor sine *r in c. cām* illo iuris ordine extrajudicialiter tan- *matrim. de* quam merus executor conatus fuerit, & *off. deleg.* conetur auferre possessionem præfato *s conf. 148* E antequam audiret eum. Cum item, *ad pāstā.* ut per superiora patet, neque sit, neque possit esse iudex competens, consequitur ipsum de facto contradicere, ac indebite molestare præfatum E.

12 Et ne dicas, hanc rationem conclu- dere quidem, contra subexecutorem non autem contra præfatum C. conside- ra primo facientes, & consentientes ea- dem pena dignos esse, ^t considera secū- do, quod subexecutor hoc facere cona- batur, & conatur ad instantiā præfati C. & ideo factū iudicis pro facto partis hē- tur. Vñ in specie, & doctissime Petr. ab Anch. ^u determinauit spoliatū per iudi- cē incompetētē ad instantiā partis posse agere de spolio cōtra ipsam partē. Sed & Bart. ab alijs receptus dicebat. ^x neq. iudicē, neque illius præceptū iniustum excusare p. a uiolentia, quod multis ibi cōfirmat *Ias. 7* Facit, q. ^y dixit Petr. ab Anch. paria eē petere a iudice incompetēti, ut maderet alicui possessori, q. soluat, ac si vn² priuat² pcepisset, pcuratori meo, i qm nō hēt i² imperādī, q. nō traderet mihi rē, q. possidet noie meo. Cum igitur

H h tur

tur prafatus, C. peteret a iudice in com-
peteri, ut sub grauibus penis iuberet di-
cto c. ne prafatum E. in poffeffione ad-
mitteret, & sub eisdem ipfi E. ut ab ea
exiret, fequitur eunt factio contradixif-
fe, & indebite moleftaffe, ac per confe-
quutionem comprehendit sub claufula e-
xequutoris indult; *Contradictoris, &c.*
& sub claufula subexeutoris, non per-
mittentes eum indebite moleftari.

1 Iudicis praeceptum sine claufula iustifi-
cante, ut nullum.

2 Excommunicatio monitorij sine claufu-
la iustificante, ut nullum.

3 Citatio iure naturali facienda, & eam
nec princeps tollit.

4 Executio cum claufula iustificante in-
cipitur.

Continua causa est, quod is subexe-
cutor incipit ab executione. De
dit. n. monitorium penale grauissimum
contra capitulum, ut intra 15. horas trade-
ret prafato C. poffeffionem, qua prae-
dictus B. tenebat, & ut ab illa deficeret si
ne ulla claufula iustificatiua, & audien-
tia permissiua, & processus iudicis inci-
pientis ab executione ipso iure nullus
est. Vbi expresse Bar. adnot. praeceptum
de faciendo aliquid a iudice factum an-
te latam sententiam sine claufula iustificati-
ua, si te senseris grauatam &c. esse ipso
iure nullum. Facit totus titulus C. com-
mina. epif. & maxime l. iudex. per quam
Bart. ibi ait, mandatum iudicis de mit-
tendo aliquem in poffeffione, non prae-
cedente causa cognitione, non ualere.
Et Bal. dixit excoicationem lata con-
tra non parentem eiusmodi mandato esse
nullam. Ante quos Inn. & Oldra. &
d. conf. 81. Domi. cuius uerba in proxima nullita-
tis causa retulimus, id expresse dicunt.
Decitem. secutus in hoc Bal. praal-
leg. nam Inno. & clare ait, eiusmodi mo-
nitiones per clausulam audientiae pro-
missiuam non iustificatas contra eum, qui
excusationem habet iniustas, & nullas esse
neque uim citationis habere, & in cap.
cum uenissent. uerba haec scripsit:
Vel dic melius talia mandata, quae non fi-
unt cum causa cognitione, sed ex abrupto,
rest. nu. 8. non tenere. Sim sententia definitiua, uel
i. ar. C. com inter locutoria, & ideo non transire in rem

iudicantem, etiam si non appellatur, quia minat. epi-
coclusionem tenuit Io. Lupus uir doctus. *Sto. l. 3. & penult.*
simus, & Hispania rarum decus. Pro-
bus item & pro hac coclusionem textus k. in lib. de
est secundum intellectum Iacobi cōi. benef. uac.
ter ibi receptum. Per quem, & aliquot in curia. S.
alia dixit ibi Iason. ut plurimum tene-
ri praeceptum exequitum factum si l. in c. 2. de
ne causa cognitione, ac sine claufula in
stificatiua esse ipso iure nullum, & pos-
se sperni, nec eum, qui non paret illi in
panam ullam incidere praeceptum. Deni-
que facit ratio illa, quam nescio quare
ubi decre-
nemo praedictorum tetigit, scilicet qd
fundamentum totius iudicij est citatio
off. procons.
unius S. & unius. Adeo, ut iure na-
tura facienda sit, & ideo neque a prin-
cipe tolli posse. Quod omnium pre-
stantissime probat Ioan. Monac. & si
ne fundamento nihil consistere potest
ar. qui ab executorio mandato sine clau-
sula illa iustificatiua, si te senseris gra-
uatam, &c. incipit, sine citatione proce-
dit. Ergo ipsius processus est nullus, &
omnino inutilis.

4 Ex quibus inferitur, quod supra scilicet
quod licet excoicatione sine monitio-
ne lata, regulariter valeat, fallit tamen id,
quod illa fertur in monitorio aliquo exe-
cutorio sine causa cognitione, ac si
ne claufula iustificatiua, si te senseris, &
c. uenies, &c. lato. Quoniam tunc sicut ipsum
monitorium est ipso iure nullum, ita eius
accessoria excommunicatio, erit nullum.
Cum igitur is subexequutor ab exe-
cutione inceperit, cum monitorium penale
grauissimum fecerit, cum nulla audientiam
permissiuam, promissiuam uel clausula illi
adiecerit, cum denique nulla citatio, qua
iure naturae fieri precipitur, praeserit, con-
sequitur tamen illud, quam censuras oēs in
eo contentas esse ipso iure nulla.

Haec tamen nullitatis ea non potest contra
censuras pro praefato E. latas, allegari. Quoniam
licet iudex eius, qui eas tulit, a precepto exe-
cutorio incepisset, addidit clausula iu-
stificatiua, per quam, ut supra in proxima ca-
nullitatis dicebam, resoluit in uim simpli-
ciscitationis. Et quia recepta coclusionem
posse iudice incipere a precepto exequu-
torio, per illam clausulam temperat, semillas
tres glo. recep. & alia, quae super eis oēs Do-
ctores allegant, & per ea, quae Bart. & Ias.
Io. Lupus, & Probus tradunt.

- 1 Scandalum nemini dandum.
- 2 Executor merus multa debet audire, & hac facere.

Nona causa nullitatis est, quod is executor clanculum processit, neque nocte neque interdictum sui ullam copiam faciens, fugiens a civitate simul ac madata dabat, abscondensque se in villa, ne quidquam coram se diceretur, quod nullatenus ei facere licuit. Tunc quia id, in quodda Sed. Apost. ac Regia protectio nis dedecus redundabat, immo & in iniuria ordinis sacri presbyteratus, quo se insignitum aiebat. Tunc quia executor, etiam merus, licet non debeat uti iurisdic tione, debet tamen extrajudicialiter infor mationem executioni suae contenien tem a partibus, & ab alijs assumere, ut dominus Antonius dicit in hac verba: Licet a mere exequutore excludatur iurisdic tio, quando non assumit partes iudicis non tamen excluditur ab eo extrajudicialis infor matio. Debet ergo a partibus se super illo dubio informare, & exceptiones subve ntionem continentes admittere, & tunc

a in c. con aut ex informatione redditor certus perli sultat. 3 of. teras, & det exequi, aut redditur dubius, deleg. & in c. quia pro quod iudicis partes in hoc assumat: Sed hoc elect. & in die habet practica pessima, qd si nulla essent c. 1. ut cecel. clausula. Si est ita: Si est dignus, procedunt benef. & l. Selo levato, & non audiunt aliquid a par tibus: nec se informant cum partibus. Hec b. contrail. Ang. Io. 3. Qui male agit odit lucem, ut c. scand. a. manifestentur opera eius, quia in Deo non loq. de praes. i. sunt facta. Quod et insinuat in se & contra il lud: Va illi, lucem, clandestinas electiones re pbari, per que sca. & noctu, & clandestine facta de malo su dala venit. specta esse. Tunc quia predicto mo proce Math. 18. dere non solum erat peccare simpliciter, sed quia id fiebat in insigni civitate, in te ro. col. 2. signi Academia ornata omnib. schola deretud. et ficiis, pferim iuri opera dantib. partim in c. pastor. nidentib. partim execrationibus, erat sca. S. quia uti d. dilazare populi. Tunc quia multa ro. de of. de possunt allegari, quae ipse teneatur audi leg. & in c. re, iuxta ea, quae colligit Fel. Et praesa fi. de praes. tus subexecutor fugiens, & se abscondes pion. a nu. neque usquam sui copiam faciens, facti 22. i. 29. tatem allegandi ea partu contra iusti

tiam abstulit: At omnis iniustitiae actus peccatum mortale est, secundum S. Th. receptum. d

d 2. 2. q. 59.

Hanc tamen solam nullitatis causam, ar. 4.

si nil aliud intervenisset, non arbitror reddidisse acta, & cesuras huius subexequitoris ipso iure nullas, quamvis pla ne concludat, eam gravasse praefatu. B. ostendisse Deum illi, quem ma hibus tra ctat, dignum esse qui castigaretur. Conclu dit ite, appellationem, quae propter hoc ab eo interponeretur, iustam esse. Cum ergo illa interposita fuerit ante lapsum recusationis termini monitorio inserti, ut postea di ca, consequens est, ipsius cesuras esse nullas.

e l. apertissi mi conun sta gloss. in uer libellu. C. de iud. et gl. in uerb. & Host. Pa nor. & oes in c. quonia

- 1 Recusatio in scriptis, & causa expressa de probat. non qualivquali, sed iusta, est facien da iure Pontificio.
- 2 Recusandi causa immediata una, nempe suspicio.
- 3 Amicitia recusandi causa arbitraria.
- 4 Recusandi causa iusta est alienigena rat. ff. ad quando delegatus, & altera pars sunt indigena.
- 6 Exequutorum, qui modum excedit recu sari posse.
- 7 Recusari posse in una causa, qui grava ut in alia.
- 8 Index accipiens plus ab una parte, quam altera remocabilis.
- 9 Exequutor merus, qui recusari potest, & qui non.
- 10 Recusatio proposita, ut annullat pcesu.

de probat. gl. in prael leg. l. aper tissimi. & i l. quia pote ff. ad Treb. & in l. item si su spectis. ff. de procura. in gl. 1. & glo. Verb. cora, in cap. 2. re quis. de appel. 2 nu. 26. h. c. iter mo nastrium.

Decima causa illa est, quod is subexecutor post iustam, & iuste interpositam regulationem processit, cum tunc omnia, quae oportuit in recusando eo fuerint obser vata. Nam primo eum recusavit praefatus E. non uerbo tamen, sed scriptis, eo nempe libello, in quo et appellavit, quod requiritur. Secundo, recusavit eum causa recusandi expressa. Quia licet iure Caesar eo id non sit necessarium, sed sufficiat di cere iudicem esse recusanti suspectum dummodo iuret se calumnia causa non recusare, secundum glo. receptam in illa lege apertissimi. ubi post alios hoc tradit Isidorus iure tamen Pontificio re cusans, tenetur causam recusandi expri mere. Terrio quod eum non quali quali, sed iusta causa recusavit. Quia primo recusavit eum ex eo, quod comitatus

de re iud. e. cu spectali, & c. secun do requirit, de app. & de app. & de spec. de recus. S. qualiter. vers. si po situm, ff. de legitima, & appli. 6. & ibi Io. And. c. Dom. c. ab arbit. de off. deleg. li. 6. & ibi Io. And. de Do.

fuit præfatum C. venierem a patria sua huc quindecim fere dieb. in itinere uti eius capellanus, illius impensis victitās, & tum q̄ hic intra hospitii diuersatus fuit. Immo & intra illud partē suorum monitoriorum decreuit, quin & cum actis hic factis in uillam quandā hospitris sui se, ut in ea lateret, recipere, victus ei ē domo præfati C. quotidie mittebatur, quæ omnia iustam recusandi cām præbere cōstat ex eo, q̄ recusandi causa immediata est suspicio, q̄ non recte iudicabit iudex, secundum Spec. recept. ^a at constat merito præfatum E. suspicari potuisse huiusmodi iudicem non esse recte iudicaturum.

3. Secundo ideo recusauit eum iusta de ca ex eo quod is nimium familiaris, & amicus erat p̄fati C. quæ iusta est cā recusandi, ^b Tradunt Io. And. Dom. & Perus. ^c Amicitiam. n. quamquam esse in hoc oporteat, arbitrio iudicis relinquendū v̄r, ^d Nam & arbitrio iudicis relinquitur, q̄ amicitia repellat testem, secundum Petr. ^e quem Bart. ibi refert, sequitur, & pulcherrime defendit Saly. ab argu. Bal. & a l. sciendum. ^f

4. Tercio, recusauit eum iuste eo quod C. eiusdem patriæ, atque ciuitatis sunt, & in eadem patria ambo longe ab hac ciuitate tempore huius processus morabantur, quod sufficit ad recusationem, quia extra patriam conterranei plus debito se diligere solent, secundū Io. An. & Dom. ^g & Spec. ^h & Pan. cum Fel. & cōi. ⁱ Præsertim in hoc casu, in quo ambo, ut comites, immo q̄ peius est, ut heirus, & familiaris simul, ut dictum est, a patria sua huc quindecim fere dieb. iter producentes, ad hoc ipsum negotiū venerunt. Quarto, ideo recusauit eum iuste quod processus contra exterum fiebat, & origine quidem alienigenā, quod et amici præfati C. an considerate ei exprobrarint, quod ad recusationem sufficere ait Ant. ^k Quod verum esse in iudice delegato, affirmat Pan. ibi ^l dicens id probari per c. st. inuimus. ^m qui habet actore, q̄ ipse, & reus sunt diuersarum diæceson, non posse impetrare iudicē in sua diæcesi, vel ciuitate. Quinto facit q̄ iudex nimium alteri parti fauēs recusa-ri pōt, ⁿ ubi Ant. & Pan. q̄ q̄n sit, iudex arbitretur, secundum Anto. & Imo. ibi-

dem. At quis te rogo, iudex eum quida-
ter, & sui copiam nusquam præstat alte-
ri parti, quo magis alteri fauere, non ar-
bitratur, eū nimium alteri fauore, & p-
sonam accipere contra iura diuina, & hu-
mana contenta in c. in iudicis. ^o
6. Sexto recusauit eum iuste, eo quod
excedebat iustum modū exequendi, &
ait Steph. ^p exequutore, qui modum
excedit in exequendo, et si esset datus de
consensu partiū posse recusari. ^q quita-
men rex mihi conclusionē illam nō pro-
bat. Aliud enim esse posse appellare ab
exequutore, et consensu ambarum par-
tium dato, si modum excedat, quod ille
§ probat, aliud eum posse recusare, qd
Stephanus dicebat. Cuius tamen obclu-
sio rōne alia fundatur, nempe, quod qui
me grauauit in vno, merito dici potest
suspectus in alio. Casus est c. ad hæc,
1. & c. proposuit. ^r quæ habent eum, qui
appellauit a iudice in vna causa, posse il-
lum in alia causa recusare. Fundatur &
per c. conquirente. ^s quod habet posse
quem recusare iudicē, qui extrajudiciali-
liter grauauit, si postea iudicialiter pro-
cedere voluerit. Cū igitur is subexequi-
tor extrajudicialiter procedendo, ut me-
rus exequutor eo casu, quo vt iudex, p-
cedere debeat in primo ipso monitorio
iudici p̄fati E. misso grauauerit eū con-
sequēs est potuisse ab eo recusari po-
stea, q̄n capitulo acipit E. p̄cepta fecit
iuri non parum contraria. Septimò po-
tuit iuste recusari ex eo quod is sub-
exequutor non solū cōiuxit subexequi-
tori, sed & eius impēis uenit ex patria
sua, & mansit hic, & rediit iterū in priam
suā nil ab E. recepto, neque uero sui et
iudicandi copia, & vel vlli eius procurato-
ri facta, & ita plus ab una parte, quam
ab alia suscepit. ^t
9. Nō obstat huic causæ nullitatis dice-
re, q̄ merus exequutor recusari non pos-
set, ^u q̄n illud verū est i exequutore illo
qui grauare non pōt, nisi manifeste de
grauamine apparet, eo q̄ ei merū factū
committitur, non aut de illo, q̄ grauare
pōt, & cui aliquid arbitrij ultra nudum
factum mandatur, secundum Perus. Pre-
pos. & Dec. & communem ^x & Panor. ^y
Vñ & exequutor testamētarius recusa-
tur, secundū Spec. ^z Pro qua rñsione ca-
sus est, quem hic magnopere commēdat

a §. nos au- Ant. in illo c. super quæstionum. ^a Vbi
tem. m. 14. colligit exequutorem purum sine ulla
iurisdictione datum recusari posse, nisi
de partium detur consensu. Et subiicit
quendam canonistam in allegationib.
contra illū casum scripsisse, qui tamen
quieuit cum Ant. et illum. §. obieciſſet.
Cum ergo is subexequutor non esset de
consensu E. acceptus, cum pergeret face-
re talia, in quibus magnopere eum gra-
uare posset, cum excommunicandi po-
testatem sibi exequutionis meræ fines
excedentem vsurparet cum tunc iuste re-
cusandi causæ adessent, nonne iure me-
rito potuit recusari? Immo, ni me ue-
ritatis amor fallit, castigari, qui utinam
cordis contritione, ac famæ aliorum, q̃,
la sit reſtitutionis ita sese castiget, ne tan-
to grauius diuino iudicio puniatur, quā
to minus illi, quos læſit, apud homines
eum accusabunt.

10. Contat ergo ex prædictis proces-
sum huius subexequutoris post iustam
recusationem iuste interpositam esse fa-
ctum, cui consequens est omnino illum
esse nullum, etiam si ab eo non fuisset
appellatum quoniam frequentior vide-
tur sententia Doctorum dicentium, pro-
cessum post recusationem factum, etiā
iure Canonico esse ipso iure nullum,
quod tenet glo. n. c. quoties ^b & Holt. ^c
spec. 3. q. cum quo videtur transire Ioan. And. &
Bart. ^d & Bald. ^e & Petr. cum Dom. ^f
& Dom. ^g & ibi Card. Alex. ^h & Salyc. ⁱ
ponderans in hoc ibi gloſ. in verb. exe-
cutore, & Lapis ^k & Alex. ^l Panorm.
item & Præpos. in hanc opinionem in-
clinat, dummodo recusatio non sit ma-
nifeste friuola, & recusator non cum pa-
reant amplius coram recusato. Hanc opi-
nionem Panorm. nos quoque cum ter-
tio, & postremo illum titulum de appe-
lacione, n. 5. Salmantica interpretaremur, tenuimus
deleg. n. 5. cum alia limitatione, scilicet non proce-
dat qñ probabilis esset coniectura mali-
tiæ recusantis, ^m Quam pridem ibi pon-
derabamus satis sentire illud singulare,
quod ab omnibus ibi tribuitur Innocen-
tio, si non esse admittendam exceptio-
nē, qñ est coniectura, quod malitiosē p-
ponitur, cum multis alijs, quibus id ibi
confirmamus. Pro qua opinione (ut mi-
hi videtur cōi) maxime facit, iudex, ⁿ
secundū Alex. & Card. Alex. vbi supra

facit, & quod iure Cæsareo id esse clarū
fere oēs fatentur. Facit & quod consue-
tudo huius regni illi uideatur consenti-
re, ^o quamuis Tholose cum primo illū
interpretati fuimus, Ant. Card. Imo. &
Dec ibi suscripsimus, qui cū aliquot a-
lijs contrarium tenēt ^p quorū opinionē
sequitur, & ait cōem ibi Perus. ^q Et ve-
rum quidē ait, si solos eos qui in illud c.
scribunt, numeres, non tñ si alios oēs re-
censeas. Cum igitur præfatus E. post il-
lam recusationem nunquam coram illo
subexequutore ad litigandū comparue-
rit, cum recusatio neque manifeste fri-
uola, neque malitiosē proposita sit, con-
stat post eam acta corruere, præsertim,
quod appellatio quoq; adiecta fuit quo-
facta una est omnium sententia proces-
sum postea factum nullum esse.

Hæc autem nullitatis causa proces-
sui iudicis E. nil nocet, q̃a siue præfato
C. fuisset, siue non fuisset causa recusan-
di iusta, eum tamen non recusauit ali-
quatenus, & iudex etiam recusable an-
tequam recusetur, ualide procedit. ^r

1. Processus etiam contumacia punitiuis
iudicis scientis, vel dubitantis se
non habere iurisdictionem nullus,
quamuis non sciens eam elidibilem
esse.

2. Scire, & scire debere paria, scire item,
& scire posse.

3. Habere, & habere debere paria, item ha-
bere, & habere posse.

4. Dubitare, uel dubitare debere pa-
ria.

Vndecima causa nullitatis illa est,
quod is exequutor sciens se non
habere iurisdictionem super E. in eum
tulit prædictas censuras, qm cuiuslibet
iudicis scientis se non habere iurisdic-
tionem, processus, etiam ad contuma-
ciam puniendam, & censurarum ad pu-
niendū latio sunt ipso iure nulla, et si a-
licuius iurisdictionem color adsit, quā-
uis alias regulariter sit ualidus. Casus
est multis putatus singular. in c. si duo-
bus. ^a ubi hoc Pan. receptus a postero-
ribus omnibus, tam in notabilibus, quā
postea nume. 14. commend. Quo fit, ut
licer uerum sit id, quod ait Stephanus
Tholosanus Doctor utiq; doctissimus, ^u

seum de quo notum est, iurisdictionem non habere, vel ipse scit illud non posse iudicare, tamen inepte id pro causa reculationis ponit. Secundo facit, quod Panorm. ibidem utrobique tenet idem la iudice, qui habet quidem iurisdictionem, sed scit illam facile esse elidibile. Cui tamen fundamento minime nitor, quoniam illam ampliationem, ut quid præfatum C. iuvans taceam, ter ibi reiecimus, secuti Perusinum. Præposit. & Dec. per eorum fundamenta, & quod aliqui processus cuiuslibet iudicis, qui scit se recusari posse, nullus esset etiam ante reculationem propositam, quod contra omnes est.

2. Nec ei prodesset dicere, aliud esse iudicem recusari posse, aliud iurisdictionem elidibilem habere, quoniam primo quoad propositum parum differunt. Immo potentior videtur recusatio, quia exceptio, quia, ut in præcedenti causa dicebam, processus factus post reculationem probabiliter factam nullus est, etiam si non appelleretur, secundum communem cum tamen secundum eandem processus factus post exceptionem declinatoriam valeat, nisi appelleretur, ut habetur in cap. super litteris, supra eodem & per Innoc. ^a & Bar. ^b Secundo, quod consequeretur processum cuiuslibet iudicis delegati, qui sciret antea datum alium, de quo in suo rescripto nulla fit mentio, vel datum alium post eum in rescripto, quod de suo mentione facit sufficientem, futurum nullum ante ullam exceptionem oppositam, quod etiam est contra sententias receptas. ^c

a in c. l. de dilat. b in l. 2. ff. si quis in suis vocat.

c in c. cate rñ, & alibi, ut ibi tradit post alios Fel. m. me. 17. d. u. l. n. l. ff. de cond. & de monstr. pro quæ facit, ca. sciscita- tus, sup. eo. & c. prudētia in prin. de of. deleg.

Quare tertio, pro præfata causa nullitatis facit, quod processus iudicis non solum scientis se non habere iurisdictionem, sed etiam dubitantis an habeat, nec ne, est nullus, & inutilis, iux. doctrinam Bar. receptam. ^d Tradit Præposit. post Bal. ^e Petr. ab Anch. ^f Alex. & ar. is subexequutor sciebat se non habere iurisdictionem ullam in vllum, præsertim in E. qui nec in rescripto erat nominatus, neque factis contradicebat, ut in 2. causa monstratum fuit. Præterea, post libellum appellationis ab E. illi oblatum non potuit saltem non dubitare de illa. Ergo processus eius etiam si fuisset con-

3. Quarto facit, quod paria sunt, quem scire, vel scire debere, quo ad ea saltem quæ sibi nocent, per tex. memorabilem ubi Bar. & omnes posteriores hoc adnotarunt. ^h sicut & etiam paria sunt scire, & scire posse de facili, secundum Bald. ⁱ Sicut & paria sunt habere, & habere debere, ut in notabili q. Bart. dicit ^k sicut & paria sunt habere, & habere posse, ut in notabili questione tradit Ange. ^l Vbi ait Bar. ipso audiente hoc dixisse, & ita iudicatum fuisse, *e in c. cum speciali, de app. col. 13. f in c. sane.*

4. Quibus consequens est paria esse dubitare, vel dubitare debere, ^m Cum igitur subexequutor vel sciret, vel deberet scire, aut certe dubitaret, vel dubitare deberet, an ullam super E. iurisdictionem haberet, & non modo ad puniendam contumaciam non comparentis, sed in causa principali, iubendo E. ut possessionem relinquere, clausis, quod aiunt, oculis processerit, consequens est eius processum, & censuras esse inutiles. *1. d. of. dele. g in l. si finit. a. S. iulia. ff. de dā. in fest. b in l. quod te. ff. si cer. pet. per tex. in l. si duo, de acq. har. Fa cit tex. in l. qui contra. ubi Bal. C. de incest. nupt. & in c. 2. cā glo. de temp. or di lib. 6. k in l. pe. S. cum ita. de au. & ar. l. l in l. ut re nunt. S. pe titū. de pe tit. hared. l ar. eorum. q not. & le. in l. & tre. ff. de acqu. har. & c. il lud. de ele. exc. minif. n ibi. n. 14. o in c. 2. de dilat. & in reg. scientia lib. 6. p num. 12.*

Quinto facit, quod processus ignorantis omnino se non habere iurisdictionem, licet qua parte punitivus est contumacie, valeat, per illud c. si duob. & alia multa ibi citata, per recentiores præsertim, qua tamen parte fit super principali, non valet; cessante prorogatione saltem secundum Panorm. ⁿ communiter receptum, post Inno. ^o quæ ab aliquot oppositionib. defendit. ^p Hanc autem nullitatis causam contra censuras pro E. latas non habere locum, ex eo primò constat, quod nulla prædictarum rationum tangit eius iudicem. Secundo, quod censure ipsius contumacie præfati C. punitivem principaliter respiciunt, non causam principalem. Quoniam, ut supra in sexta causa est dictum, in monitorio cum clausula iustificatiua decreto fuerunt late. Tertio, quod licet sciret, vel scire deberet, suam iurisdictionem elidi posse, quod tamen profecto negamus, vel recusari posse, quod non determinamus, tamen donec exceptio opponeretur, vel appellaretur, vel recusatio probabilis proponere procedere potuit, ut patet per ea, quæ in secundo fundamento pro præfato C. contra Panorm. & præfatum E. allegabamus.

1 Feriato die in honorem Dei factus processus etiam parte consentiente, etiam super beneficijs regulariter nullus, num. 2.

3 Intellectus gl. Summa 15. q. 4.

Duodecima causa est, quod is subexequutor sententiam, qua E suique iudicem declarauit excommunicatos, in die ad honorem Dei feriato tulit, at omnis processus die in honorem Dei feriato factus, e iam ex vtriusque partis consensu, præterquam quod capitalem offensam inuoluit, ipso iure nullus est, nisi necessitas, uel pietas aliud sua deat. In casu autem nostro impietas ei hoc, non pietas suauit, & necessitas non procedendi, sed abstinendi, & super sedē di ei omnino inerat, ut per superiores omnes causas palam est.

2 Neque obstat, quod scilicet quidam, ut audio, responderūt illi non esse locum in causis beneficiarijs spiritualibus, moti fortassis per glossam, quæ habet, in causis matrimonialibus, & electionibus posse illis diebus procedi. Sed contrarium est verum, primo per cle. sæpe. adiuncta clem. dispendiosam. in clem. enim dispendiosam, habetur in causis matrimonialibus, & beneficiarijs posse procedi summarie. Et in clem. illa sæpe statuitur posse procedi in diebus ob necessitates hominum seruatis, clare innuens feriatum ad honorem Dei non posse. Quæ inductio efficax est, præsupponendo saltem id, quod omnes fatentur, clementinæ, sæpe locum esse in causis contentis, in clem. dispendiosam. Secundo per glossam, memorabilem illius clem. quæ per illam clem. clare ita decidit, & illam glossam sequuntur ibi Paulus Card. Imol. & Georg. Tertio facit, quod totius orbis Christiani consuetudo, quæ optima legum interpretis est, id habet.

Neque obstat prædicta glossa. Quoniam primo responderi potest, illam procedere in electionis causa, quando nondum est beneficio prouisum: in casu autem nostro iam erat prouisio facta. Et quamuis E. minus quam par est dicto beneficio administrando idoneus esset, non sperabatur tamen longe melius per præfatum C. regendum, ut supra deduximus copiosè. Secundo respondeo,

quod illa glossa, limitanda est procedere in ferijs, ob hominum necessitatem inductis, ut eam intelligit Specul. Cum igitur is subexequutor illam declarationem die feriato, & neruis animi omnibus colendo tulerit, consequitur eam nullam esse.

1 Rescriptum secundum præstat priori tribus concurrentibus.

2 Rescriptum ipso iure reuocatum interdum reuocare.

3 Penitus, & nullatenus priuant ipso iure.

4 Nullatenus, & penitus ipso iure disponent.

5 Nullum a principio, ut interdum uiuiscatur.

6 Penitus, & nullatenus quando non disponit ipso iure.

7 Nihil, & inutile aquiri eadem ratio id suadet.

Decimatertia causa est, quod C. citatus a iudice E. prius excepit contra illum allegando se habere aliud rescriptum, quam illud suo iudici præsentaret. Nam monitorium iudicis E. clausula iustificatiua, & audientia permissiua temperatum fuit, & ideo uim citationis habebat, secundum ea, quæ late prædiximus. Et præfatus C. per illud monitus respondit, non esse iudicē eum, qui citabat, immo se habere alium delegatum, quo tempore, nondum suo iudici suum præsentauit rescriptum, at communis conclusio est, quod secundum rescriptum, etiam de priori non facies mentionem præualet illi, quando tria concurrunt, scilicet prior præsentatio, prior citatio, & prior citati exceptio, quæ fiat præsentatio prioris rescripti, per c. ut debitus honor. secundum communem intelligendi modum, quem sequuntur ibi Panor. Imo. Pernf. Prepos. & Decius quem etiam probant Pan. Imo. Fel. Dec. & Ripa.

2 Et ne dicas, illam conclusionem procedere, quando utrunque rescriptum est speciale, considera, quod conclusio procedit, etiam quando rescriptum primo præsentatum erat generale, licet secundo præsentatum esset speciale, per glossam, receptam communiter, ut Imol. ibi te-

H h 4 statur,

a c. fi. de ferijs.

b c. fi. de ferijs.

c in Summa 15 q. 4.

d de uerb. sign.

e de ind.

f in princ. uer. necessitates hominum.

g col. 70.

h Summa 15 q. 4.

i in præf. c. si quando. Excep. 10. & 11. k ut deser. §. 2 nu. 9.

l i causa 5.

m de appell.

n in c. 1 supra pra cod.

*a in c. pasto
ral. § quo
nia uerba
neruatur.
sup. eo.
bin uer. pe
nitentia enor
natur. adia
et gl. in l. si
qui aduoc.
Verb. peni
tus arcean
tur. C. a po
stu. q. puta
tur sing. ab
Ant. Corf. i
sing. uer. pe
nitentia q. ue
simile her i
e. Romana,
in gl. antep
de ser. exc.
lib. 6. Et est
alia 3. in c.
1. in gl. si. d
postu. plat.
li. 6. q. i hoc
ponderauit
Dō. i illo c.
Rō. sub si. et
facit gl. pu
rata sing. i
auth. si qua
mulier. C.
ad Vellei. q
de uer. nul
luten. agit.
Et alia et
putata sig.
in clem. 1.
uer. nulla
tenus de se
quest. poss.
Et fruct. Fa
cit Et alia
puta sing. i
cle. ut hi q
uer. nullo
modo. d. ar.
Et qual.
in c. cate.
de rescript.
d. iux. ca. si
aut. et c. ple*

statutur, multisque putatam sing. ^a Ex qua
inferebam primo, aliud sublimius ho
die, cum illam prelectione primaria in
terpretarer, nempe per huiusmodi præ
sentationem priorem, subexequutis a
lijs duobus superscriptis, etiam rescrip
tum ipso iure renouatum, & extinctum
reuiuere. Siquidem rescriptum genera
le renouatur ipso iure per speciale po
sterius, quod probat ille §. ^b attamen,
ut dixi, communis habet, etiam illud re
uiuiscere præsentatione priore, cōse
quutis alijs, de quib. in illo c. ut debitus.

Ex quo rursus inferebam, æque ferē
difficile eē hoc defendere, ac illud And.
Sicul. & Compost. ^c scilicet rescriptum
subreptitium ipso quidem iure nullum
esse, attamen per negligentiam, aut do
lum alterius. ^d reuiuiscere. Ex quo ter
tio, inferebatur, dignum esse, quod me
moriam teneatur esse illud Imo. ^e nempe
quod ab initio est nullum aliquando re
uiuiscere, non quidem tractu temporis
non item solo priuari hominis facto, sed
principe id per suam legem in euentum
aliquem uiuificante, uel suscitante, ^f
Quandoquidem Princeps, & præsertim
ecclesiæ uniuersæ, in his, quæ iuris sunt,
de nihilo aliquid efficere potest, & qd
extinctum est suscitare, cum sexcentis
alijs quæ de ipsius potestate Fel. & Deci
us ^h citantur. Per quæ uideas erudite
confutari responsiones aliquot quæ pro
præfatio C. penitus poterant ad argumē
tum dari, quauis etiam responderi pos
set per illa uerba, penitus enervari, non
induci renouationem generalem, ipso
iure propter alia iura, quæ aliud decla
rant, quod sentire uoluit. ⁱ

Ex quibus quarto infero, quod quam
uis rescriptum præfati C. prius impetra
tum, & specialius esset quam rescriptū
E & quamuis in rescripto E nulla de re
scripto præfati C. mentio heretur, cum
tamen illud prius iudici fuerit præsentā
tū, & prius ille citaret, & C. prius contra
illud exceperit, quam suum iudici suo
præsentaret, consequens est suum iudi
cem uirtute illius procedere nō posse.
⁷ Sed neq; negare p̄ rescriptū E. prius
fuisse p̄sentatū, tū quia ex actis utriusq;
id apparebit, tum quia is cui p̄ntatum
fuit non habet qualitates c. statutum. ^k
& ita non poterat esse index delegatus

Sed. Apost. per lausissime adducta in se
cunda cā, & ideo par fuit illi, & nulli p̄
tasse. Paria n sunt nihil, & inuile, quan
do saltem eadem est rō, ut in p̄posito. ^l
his q̄ fuit a

Hanc autem causam nihil officere cē
suris pro E latis, ipsamet palam facit. ^m
ca. col. pen.

1 Appellatio ab in. erlocutoria. inscriptis, f iux. ca. s̄
Et causa speciatim incerta faciendū
est, nec sufficit per relationem ad a
12. q. 2.
ita, quamuis sic per relationem ad g l. r. C. de
certum actorū partem, præsertim ad rei ux. act.
aliam appellationem. ⁿ c. tātā q. fil.

2 Terminis notificationis alicuius scripti sint le. c. q̄
ra non currit donec copia illius authē
tica tradatur si fuerit petita. ^o l. 6. c. b. y. f. c.

3 Notificatus alicui scripturam aliquā de p̄b. eo. li.
referat secum illius copiam, quam li. gl. i. c. cū ad
lico tradat ei, si, quod prudentis est monaste. de
facere, illam petat. ^p sta. monac.

4 Appellari potest ab actu nullo, q. et a
men appellatio nō cōfirmat. u. 6. Et 7. ^q h in c. 1. de
constitutio.

5 Excommunicationis a sententia p̄re
lata, quæ appellatio interponitur, non
suspendit illam, quæ autem in diem,
uel sub conditione fertur, sic. ^r l. c. 2. d. trā
sl. pl. col. 3.

Decimaquarta causa est, quæ sola fa
tis superq; sufficit, quo cēsuræ p̄
dictæ inutiles sint omnino, & inanes, s̄
ff. qd cuius
quod excommunicatio, & aliæ cēsuræ
post appellationem latæ sunt ipso iure
nullæ, ^u Et hæ cēsuras is subexequu
tor tollit post duas appellationes legiti
mas, legitime interpositas. Nam primò
illæ fuerunt in scriptis factæ, iuxta id
quod requiritur in appellatione a gra
ue tenore, uamine, uel ab interlocutoria. ^v Secūdo
causa probabilis fuit in eis expressa, iux
ta id, quod in appellatione ab interlocu
toria requiritur, c. ut debitus. ^w Et non tā
tum una fuit expressa, sed multæ. Nam
prior bonam partem oīum causarum p̄
didatū cōtinet Posterior quintā, quæ
illi deerat, & oēs prioris, saltem per rela
tionē ad illam, quod sufficit, quoniam li.
cet expressio causæ per relationē ad a
cta generatim non sufficiat in appella
tione ab interlocutoria, l. m. Can. & Ro
ta. ^x Per relationem tū ad certā partem
actorū facta sufficit quod Bal. cōiter re
ceptus sing. ait ^y quem sequitur Perusius. ^z l. 6.

Neque o de app.
p in cle. appel. q. 4. de appel. q. dec. 7. si appellatur, in no
uis, quæ in noue rubricatis est 2. de app. in dec. 470 quæ
in noue rub. est 44. de app. in antiqu. r l. minorib. C. de
his, quib. ut indig. col. 2. 3 in c. cōsultis. 2. de app. n. 1.

2. Neque obstat, quod Dec. ^a contra-
 rium tenuerit. Nam primo ad eius argu-
 menta responderi facile potest, sed
 non est necesse, quod ad casum nostrum,
 quoniam primo præfatus E. in appellatione
 posteriore non se retulit ad acta, neque
 ad certam actorum partem, unde grauamē
 erat colligendum sed ad suam appella-
 tionis prioris libellum, ubi nominati
 grauamina exprimebantur. quod neque
 Dec. negasset sufficere, quia id fuit ap-
 pellationis appellationi cumulare. nec
 refert in qua illarum causa exprimentur,
 neque oportet omnes esse veras, & legi-
 timas, sed sufficit unam eam illam decisi.
 3. Tercio, appellatio fuit intra terminum
 appositam, quoniam terminus notificationis ali-
 cuius monitorij non currit, donec copia
 illius detur authentica, si petatur,
 ut per præfatum E. fuit petita. ^c quod
 quilibet prudens facere debet, dum ei
 quidquam tale intimatur, secundum glo-
 sam in illo uerbo, petita, sicut, & pruden-
 tis est, cum aliqui scripturam alieni est no-
 tificaturus, portare secum copiam, & illi-
 cuius copiam petenti tradat. Quod, quia præfatus
 C. uci procurator ipsius non præuiderat,
 parum hac parte suam causam proue-
 xit, & ut ex actis patet prior appellatio
 ante copiam traditionem facta fuit, & po-
 sterior ante tres horas post illius traditio-
 nem. 4. Non obstat dicere, quod non fuit coram
 iudice appellatum. Non primo licet coram
 iudice appellatum sit, ut supra dicebatur
 id tamen fallit quoniam copia illius haberi nequit.
 & tradit Aegid. ^f in hæc uerba: Si post
 sententiam iudex se absente a loco iudi-
 cij, sufficit appellari coram persona authen-
 tica, nec tenetur alibi iudicem querere ad
 appellationem intimandam. ^g Et ad apostolos
 petendos. ^h Sed sufficit adire iudicem ad
 quem. Idem ait Rot. ⁱ quæ addit suffice-
 re coram Notario cause appellare quoniam
 index abest, adeo ut non oporteat eum
 adire absentem, et si possit, & sciat ubi
 sit intra decendum ad appellandum, ne-
 que ad petendum apostolos intra 30. ⁱ
 Cassid. item ^k testatur anno 1519. fuis-
 se in prætorio Rotæ iudicatum. nil no-
 uisse cuidam, qui appellauerat biduo an-
 te cursum decendij coram honesta per-
 sona, quito iudice a quo, & non inuen-
 to, de appell. ^l nec crauerat postea redire ad ipsam pro
 sunt quor. apostolis, nec probare quod fuisset in

monitorio impeditus, quod est singularis
 simum, & quotidianum. quod & iur. doctus
 diligenter, & erudite confirmat. contra-
 ria consuetudo, quod ipsi sum et repetit po-
 stea. ^m Cuiusmodi is subexequitor dilige-
 tissime quibus fuisset, cum lateret ipse, cum
 nusquam sui copia faceret, cum non solum coram
 Notario causæ & in domo, in qua ille di-
 uersatus fuit, sed et coram Vicario Epi. præ-
 fatus E. appellauerit, protestatus se illi
 inuenire non posse, ut acta testatur, conse-
 quens est coram quibus oportebat appellatum fuisse.
 5. Non obstat primo, quod a mero exe-
 quutore non appellatur, ⁿ Non inquam, hoc
 obstat, quoniam licet id verum sit regulariter,
 fallit tamen si exequutor modum excedat cano-
 nicum, ut illud c. quod ad consultationem,
 sub si. & c. super quoniam, ^o aperiunt.
 sicut et a correctione quidem non appella-
 tur, ^p a correctione tamen excessiua hoc, ut
 alias late ^q post Panor. & Dec. diximus.
 Immo nulla est in mundo, in qua non
 possit appellari ab excessu modi, secun-
 dum Bal. ^r addentem, ideo ubique
 proceditur iuste appellari posse. Cum ergo
 is exequutor non tantum uno modo ex-
 cessisset, sed mille a modo discessisset
 canonico, ut per superiora patet, appel-
 lari potuit ab eo. ^s
 6. Non obstat secundo, quod acta per ipsam
 absque appellatione ulla plurimis de cau-
 sis supra relatis inutilia erant, & uana, quoniam
 constat ab actu nullo appellari posse, ^t
 Et non solum expresse a finis, quod nulla est, ap-
 pellat, sed et, si appellatio simpliciter inter-
 posita sit, nullitas includit. ^u Per appella-
 tionem tamen quæ interponitur a sen-
 tentia nulla, actus non confirmatur. ^v
 7. Non obstat tertio dicere, quod is sub
 exequutor appellatione remota proce-
 deret, quoniam id falsum esse, ac cras-
 sam iuris ignorantiam id allegantium
 arguere, supra in sexta causa late mon-
 stratum est.
 8. Non obstat quarto, quod ab excom-
 municationis sententia non potest ap-
 pellari, saltem quoad effectum suspen-
 dendi, ^x quoniam id uerum est, quan-
 do illa fertur pure, secus autem quan-
 do, in diem, uel sub conditione, nisi
 hoc, uel illud feceris, secundum Palu-
 danum, in quarto distinctione decima-
 octaua, questione prima, columna ter-
 tia, versicul. sexta, conclusio. & ante
 illum

2. questio.
 o. S. no. au.
 tem. de off.
 deleg.
 p. c. ad no-
 stram. de ap-
 pel. ca. licet.
 de off. ord.
 q. in d. c. ad
 nostram. &
 c. reprehensibilis.
 & c. de priore.
 de appel.
 r. c. licet. de
 off. ord.
 s. c. dilecto.
 ubi Innoc.
 Panor. &
 alijs. de app.
 exhib. ubi
 Panor. in 4.
 not. de iud.
 & l. si expis-
 sim. ff. de ap-
 pel. q. 8. & se-
 quitur Perus.
 in illo. c. di-
 lecto. 7. qu.
 l. q. d. mu-
 li. ubi Bal.
 & Flori. ff.
 sum. erc. l. l.
 Carme. pia.
 ubi Bar. ff.
 de iur. pat.
 u. l. expisim.
 uer. unde si
 quis. ff. de ap-
 pel. & glof.
 Bar. & Bal.
 ibi. n. 13. in
 l. i. c. quod
 do. pro. non
 est necesset
 prosequitur
 Perus. in illo
 c. dilecto. q. 8.
 & c. p. u. s. o. S.
 uer. de ap-
 pel. c. u. s. o. S.
 f. de sen-
 t. lib. 6.

a in illo c. is
cui. S. fi.

b in c. pra-
tere. 2. de
appel.

illum Io. And. quem sequuntur omnes^a ibi Perusi. & ibi addit, ab excommunicatione huiusmodi conditionali posse appellari semper ante dici, vel conditio nis euentum, etiam post decedendum a lata sententia, quod ipsum communis opinio, quam Dec. ibi contra Panormit. defendit, affirmat^b & praefatus E. intra quindecim horas, in monitorio contentas, & ante adimpleretur conditione bis appellauit in forma debita.

Hanc autem causam nil nocere censuris pro E. latis, in praedicta sexta causa late monstratum est.

- 1 Appellatio non suspendit excommunicationem sed sic declarationem.
- 2 Appellari a pena legis non potest, a declaratione uero sic.
- 3 Appellatio non suspendit denunciationem futuram.
- 4 Appellatio a declaratoria excommunicationis incurta, non efficit illam nullam, at denunciationem, aggrauationem simul, & interdictum, sequentia sic.

Decimaquinta causa est, quod a sententia declaratoria illa, qua is sub exequutor declarauit E. cum iudice suo incurrisse excommunicationem illico fuit appellatum, ea de causa, quod non solum die in honorem Dei feriato, in ir reuerentiam Virginis Matris, cui sacer erat, fuisset lata, sed etiam post duas appellationes legitimas, legitime interpositas, ut ex actis palam est: at constet, quod licet appellatio ab excommunicatione interposita non suspendat eam, ^c Imo ea non obstante potest denunciari populo excommunicatus, ^d appellatio tamen interposita a declaratione, qua quis declaratur excommunicatus, illius declaratoriae sententiae effectum suspendit.

2 Quoniam primo licet a pena legis non possit appellari, ^e a declaratione tamen, quod quis in eam inciderit, appellari potest per gloss. putatam fing. ^f quia omnes sequuntur ibidem, & commendat Ludou. Roman. ^g & Fel. ^h & Card. ⁱ & Panorm. cum Perus. & Dec. ^k

3 Secundo, quod expresse Cardin. post Lud. in dicta questio vndecima, nostram conclusionem ex proximo argumento in

specie infert dicens, sententiam declaratoriam qua quis declaratur excommunicationem incurrisse, suspendi per appellationem interpositam a tali declaratione, adeo, ut non debeat uitari. quod dictum tribuit Lap. & putat singul. ac uile praxi, quod etiam plurimum commendat Fel. ^l & Dec. ^m & ante omnes sentit Ioan. And. ⁿ

Tertio facit specialius, quod quoad propositum nostrum, in quo de declaratione incurtionis poenae excommunicationis agitur Card. ^o expresse tam in declaratione poenae ab homine, quam a lege infligtae agit. Et Perusi. ^p in hec verba loquitur. Si appellatur a declaratoria, uel pronuntiatione iudicis, qua pronuntiat, uel declarat, aliquem incurrisse excommunicationem latam ab homine. uel a iure, talis sententia declaratoria bene suspenditur per appellationem. ^q Fel. item id expresse habet. ^r Et facit quod eadem; immo maior ratio militat in declaratione incurtionis poenae ab homine infligtae, a qua ipsa posset appellari, quam in declaratione incurtionis poenae legis, in qua ipsa non posset appellari. ^s

4 Quarto facit quod licet appellatio interposita ab excommunicatione non impediatur denunciationem, ^t appellatio tamen a declaratoria excommunicationis incurta impedit denunciationem faciendam, secundum Lap. Card. Fel. Decium & Perus. ^u

Quinto facit conclusio illa longe pulcherrima, quam nemo recentiorum animaduertit, quam tamen Card. ^v per verbum, forte, & Bonifac. ^x post Lap. asseruerat, nempe maioris uirtutis esse appellationem a declaratoria quoad uitam euitationem eius, qui declaratus est excommunicatus, quam appellationem precedentem excommunicationem, quoniam haec solum efficit, ut non deat uitari in extrajudicialibus, appellatio uero a declaratione interposita efficit, ut non vitetur appellans, etiam in iudicialibus. Rationem diuersitatis ponit ibi Bonifacius concludentem quam hic breuitatis causa non explico.

Fateor autem, quod haec causa non concludit quidem excommunicationem in E. ab hoc subexequutore latam esse nullam, concludit tamen illam non fuisse popu-

f in c. cupi-
tes. S. insu-
per. uer. pri-
uatus. de
elect. lib. 6.
g sing. 2. 13.
a pana.
b c Rodulph.
col. pen. de
rescri.
i in cle. 1.
S. si quis.
q. 1. de se-
quest. pos.
k in c. per-
uenit. 1. de
app. & Pa-
nor. in c. su-
per ijs. de
accu. c. 1. fi.
l in illa col.
pen.
m in illo c.
peruenit.
col. 2.
n in illo S.
uerum, uer-
bo, denun-
ciare.
o in illa q.
11.
p i c. is cui.
S. fi. de sen.
exc. lib. 6.
q in illa col.
pen.
r per dict. n.
l. si qua po-
na. ff. de
uer. oblig.
s c. pastor.
lis. S. uerum.
de appel.
i in locis p-
citatis.
u in illa q.
11.
x in ea. cle.
& eo. S. si
quis. de se-
quest. pos-
se.

populo denunciandam, neque per con-
sequutionem E. uitrandum, Concludit
item reaggrauationem illam, & interdi-
ctum ecclesiasticum post illam latum ef-
se inutile quod proposito E. in præsenti-
a sufficit, quoniam solum contendit-
ur, an uitari debeat E. & an interdictum
hoc, cui certe aqua, & igni interdican-
dum erat, seruandum sit. Hæc autem
causa non potest contra censuras E. la-
tas allegari. Quandoquidem nulla hu-
iusmodi appellatio a declaratione fa-
cta per iudicem E. interposita fuit a
præfato C.

- 1 Brachium saculare inuocant delegatus, & subdelegatus Papa, etiam non requisito Ordinario, & num. 4.
- 2 Clausula, Inuocato, si opus fuerit, brachio seculari, tacite mæst litteris Papa.
- 3 Brachium saculare inuocat Inquisitor iure communi.
- 5 Brachium saculare contra quæ appellantem dandum.
- 6 Index ecclesiasticus aliter inuocat sacularem, quam contra secularis ecclesiasticum.
- 7 Intellectus c. pastor. § quia uero. de off. delegati.
- 8 Brachium saculare impartitionis de nul-
litate sententia cognoscit, sicut exequ-
tor mixtus.
- 9 Brachium saculare, cum ab utraq; par-
te petitur, quid fieret.
- 10 Intellectus c. cum contingat. singulari-
ter ampliatur.

a in c. signi-
ficasti. n. 3.
de off. deleg.
b per c. ad-
ministrato-
res. 23. q. 5.
c in consil.
163. super
in 1. dub.

PRIMUM remedium, quod ex præce-
dētibus inferitur est, quod iudex
præfatus brachij secularis auxilium, tā
contra præfatum C. quam iudicem eius
implorat, quoniam communis est sen-
tentia, delegatum a Papa id implorare
posse, quam tenet Innoc. ^a receptus ibi
a communi, in qua sunt Panorm. Imol.
Felin. & Dec. ^b & eum tenet etiam ibi
b per c. ad-
ministrato-
res. 23. q. 5.
c in consil.
163. super
in 1. dub.

Archid. & Fed. ^c & Dom. post Lap. ^d &
Oldra. ^e & Panorm. ^f Castren. post Al-
ber. ^g quod etiam in exequutione pro-
cedere expressit Old. ^h Nā ut Imo. ait. ⁱ
Si hoc ordinarius potest, ^k multo fortius de
legatus, qui est illo maior in causa sibi de
legatus. Et licet quandoque in rescripto a-

diatur clausula, inuocato ad hoc auxi-
lio brachij secularis, si opus fuerit, illud d. in c. ut. of-
est ad superabundantem cautelam. Sicut sic. §. deni-
in materia c. mandatum. ^m de stilo curie que, uers. ⁿ
interdum exprimuntur clausula, quæ sua-
delegatus.
pte natura insunt. Hæc Imol. ^o de har. li. 6.

Non obstat primò illud c. ut officiū. ⁿ e conf. 89.
cui non respondit Panorm. ^o qua parte
ibi specialiter conceditur inquisitorib. circa fi-
hæreseos. ut brachium saculare implorare possint. Et ita uidetur ius regulare
esse in contrarium, Non, inquam, hoc
obstat, quoniam subtiliter de more De
ci. respondet, tex. ibi non fundari in ra-
tione speciali, sed in regula communi, fit delegat.
scilicet ut habeat potestatem exequen-
di ea, quæ sibi commissa sunt. Et ista ra-
tio generaliter habet locum in quoli-
bet delegat. ^p Et hoc etiam patet ibi,
quia conceditur facultas compescen-
di contradictores censura ecclesiasti-
ca, quod etiam conceditur alijs dele-
gatis. ^q xib. finem.

4 Non obstat secundò, delegatum de-
bere prius ad ordinarium ecclesiasti-
cum, quam ad brachium saculare recur-
rere, secundum Cardin. ^r quem sequi-
tur Decius, ^s & fidel. us Felinus ab eo
non relatus ^t Cardin. enim non ait sim-
pliciter quod ei tribuit Dec. sed q. hæc
exequutio est facienda in possess. laico-
rum. & tunc debet requirere auxilium
secularis per uiam simplicis requisitio-
nis, hoc est, quod exequutio committa-
tur simpliciter eis, si uerò in rebus eccle-
siasticis est facienda exequutio, tunc si
Ordinarius, & si nec ille potens, inuo-
cet brachium saculare, & sic sunt tres
gradus Primus per seipsum. Secundus
per ordinarium ecclesiasticum. Tertius
per brachium saculare. Non, inquam,
hoc obstat, quoniam primo, quod illi
non aduertunt, Fede. ^u per pulchras ra-
tiones contrarium tenet, dicens posse
quidem, si uult, delegatum Papæ prius
ad ecclesiasticum Ordinarium, quā ad
sacularem recurrere, non tamen teneri
si noluerit. Secundo, non obstat hæc op-
positio, quoniam iudex E. Ordinarium
requisiuit ad abundantem cautelam. ^v
5 Non obstat tertio, quod iudex, a quo
appellatum est, non potest brachium
saculare inuocare, appellatione pen-
dente,

de of. deleg.
n §. deniq;
tur simpli-
ter eis, si
uerò in re-
bus eccle-
siasticis est
facienda
exequutio,
tunc si
Ordinarius,
& si nec
ille potens,
inuo-
cet brachi-
um sacula-
re, & sic
sunt tres
gradus
Primus
per seipsum.
Secundus
per ordinari-
um ecclesiasti-
cum. Tertius
per brachi-
um sacula-
re. Non, in-
quam, hoc
obstat, quon-
iam primo,
quod illi
non aduertunt,
Fede. ^u per
pulchras ra-
tiones contra-
rium tenet,
dicens posse
quidem, si
uult, delegatum
Papæ prius
ad ecclesiasti-
cum Ordinari-
um, quā ad
sacularem re-
currere, non
tamen teneri
si noluerit.
Secundo, non
obstat hæc op-
positio, quon-
iam iudex E.
Ordinarium
requisiuit ad
abundantem
cautelam. ^v
5 Non obstat
tertio, quod
iudex, a quo
appellatum est,
non potest
brachium
saculare inu-
ocare, appella-
tione pen-
dente,

a in l. epa- dente, secundum Alber.^a & Panor. Cā-
le. *Gerf. sed* strenf.^b & Oldra^c propter illam regu-
circa hoc q- lam, quæ habet pendente appellatione
ro. nihil innouandum.^c & idem Decius,^f

b ibi i fi. C. Non, inquam, hoc obstat, quoniam id li-
ditandum est procedere, quando ap-
pellatur a definitiua, vel ab interlocuto

c in cōf. 89. ria cum causā probabili, de qua non cō-
sup. alleg. stare esse falsam, & appellatur in for-
d l. i. in pri. ma, & tempore debitis: at C. neque ap-
ff. nil inno. uat appellat. neque uera, neque intra debi-
pend. tum tempus, quod ex actis appareat.

e in illo c. f. Non obstat quarto, quod ipse quoq;
gnifi. col. 2. C. contra E. idem auxilium implorare

po terit, quoniam ostendetur eius inuo-
cationem cum censuris antea latis, &
toto processu nulla esse ac inutilia, inuo-
cationem vero iudicis E. cum toto pro-
cessu ualidam fuisse.

6 Neque obstat huic responsioni repli-
catio, quod non est regis cognoscere,
an inuocatio huius auxilij sit iusta, nec
ne, argu. cuiusd. cap.^f qui singulariter
habet, exequutorem teneri ad exeque-
dam sententiam, quam scit esse iniustā.

Argumento item eius quod singul. ait
Innoc. s receptus ibi communiter, sci-
licet inter iudicem ecclesiasticum, & se-
cularem illam esse differentiam, quod
secularis tenetur iuuare ecclesiasticū
non ostensa illi sententiæ iniustitia, eccle-
siaisticus autem non tenetur suis censu-
ris iuuare secularem, nisi præmissa pri-
us canonica monitione, secundum Innoc.
receptum^h & monita & audita parte,
siquid allegare voluerit, secundum Im-
mol.ⁱ quamuis aliud tutius tribuat ei
Panormit.

Non obstat, inquam, horū prius. Ad
quod respondeo primò, quod licet exe-
quutor non possit cognoscere de iusti-
tia, vel iniustitia sententiæ: potest tamē
de nullitate, ut glo. ipsius. §. quia verò.
post principium ait, quam ad id notat
Imol. qui^k & Pan.^l cum communi hoc
tener, & ab omnibus esse receptum te-
statur Fel.^m at E non solum allegat, in-
uocationem brachij secularis, si eam fe-
cerit is exequutor, fore iniustam, sed e-
tiam omnino nullam.

Secundo respondeo, quod ille §. quia
vero loquitur de exequutione, ait iu-
dex a quo petitur auxilium a iudice ec-
clesiastico non est ipsius exequutor, sed
par eius, secundum Innoc. ab omnibus
receptumⁿ par inquam, quoad hoc, q- uis
simpliciter iudex ecclesiasticus sit
maior secundum Imolen.^o quamuis ve-
rius videatur, neq; quo ad hoc esse om-
ninò par, sed quodammodo.

Tertiò respondeo, quod ille §. loquitur
de mandato facto cum causā cogni-
tione, & sententia præcedente, ut clarè
colligitur ex illis verbis. Exequutio sen-
tentiæ ordinario demandatur. Et ita intel-
ligit glo. r. p. quæ rationem decidendi
attingit, cum qua omnes transeunt, at is
subexequutor extra iudicialiter tanquā
merus exequutor processit, nulla prius
per eum, vel alium super hoc sententia
lata, vel causæ cognitione habita. Et in
specie, quod iudex secularis non teneat
ur obedire ecclesiastico, quando man-
dat ei extra iudicialiter aliquid, quod ip-
se scit esse iniustum, affirmat Innoc.^q
receptus ab omnibus præsertim ab An-
ton. Card. Panormit. & Imol. at is sub-
exequutor, ut iam dicebam, extra iudicia-
liter processit. Ergo princeps, qui uide-
ret eius mandatum esse iniustum, non
teneretur ei parere.

7 Quarto respondeo, quod iudex secu-

laris non tenetur impartiri suum auxi-
lium ad exequendam sententiam, etiā
interlocutoriam, a qua est appellatū in
forma, & tempore debitis, nisi forte per
processum, uel saltem aliunde ostende-
tur appellandi causam esse falsam, per
ea, quæ alibi diximus. Ultra quæ facit,
quod in specie ac fortiori casu Io. An.
Anton. Card. Panor. & Imol. determi-
nant^f scilicet non teneri iudicem secu-

larē ad impartiendum brachiū suū
ecclesiastico contra illum, qui præten-
dens se exemptum, appellauit ab epi-
scopi uisitatione ex causā probabili, qui
casus ideo fortior est, quoniam in eo ius
commune contra causam appellantis e-

rat, adeo, ut huiusmodi exemptus non
deberet absolui ad cautelam, nisi aliqua
liter probata prius exemptione, secun-
dum Innoc.^g quem sequitur Rot.^h & 308. si q^s qⁱ
Dom. quem sequitur Perus.ⁱ

8 Ad posterius respondeo, verum esse
regulariter illud Innocentij in argumē-
to assumptum, scilicet iudicem secula-
rem teneri ecclesiasticum iuuare, quā-

do
do

s in c. solet.
de sen. exc.
lib. 6.
t. dec. 234.
si restit. ex
deum Innoc.^g quem sequitur Rot.^h & 308. si q^s qⁱ
Dom. quem sequitur Perus.ⁱ

est. 6. de se.
exc. in nou.
u. nu. 10. in
d. c. solet.

do

do cum causæ cognitione procedit, nulla illi facta fide de iustitia sententiæ, vel processus ecclesiastici: sed fallere id in aliquot casibus, quorum vnus est, quando nullitas opponitur, ut pulchre Imol. dixit^a quoniam, ut ipsemet paulo ante affirmavit, iudex secularis cognoscere potest de sententia iudicis, brachium seculare petentis, tantum saltem quantum alius exequutor: quoniam eius auxilium non ut inferioris, qualis exequutor, sed quodammodo paris petitur, ut in argumenti prioris solutione dicebam. Verum in eadem solutione dictum est exequutorem posse de sententiæ nullitate cognoscere, exequutorem inquam, mixtum, de quo loquimur in solutione horum duorum argumentorum. & de quo loquitur §. quia vero. cum glossis, c. pastoralis. ^b supra cit. & declaratus.

9 Ex prædictis inferitur primò, qd cum iudex E. petierit auxilium a Rege regale, & præfatus C. idem fecerit, allegabit E. coram Rege inuocationem pro C. factam, non solum iniustam, sed nullam multis nominibus esse, cumque præfatus C. idē contra processum iudicis E. fecerit, Regia maiestas quo suum auxilium ea de re informet, faciet præsentari utriusque iudicis processum. Et quia factū pro C. reperiet clare iniustū, & nullū esse, factū verū pro E. validum, adiuvabit partes E. favore regio, iubendo talia legitime, quæ sufficiant, vt C. cum suo iudice ab hac molestatione cesset, 10 arg. huius cap. cum contingat, & eorum, quæ Imol. ait scilicet iudicem secularem, a quo petitur auxilium ab ecclesiastico, non posse quidem cognoscere de sententia illius ad effectum eam infringendi, posse tamen ad finem se informandi, an impartiri debeat, nec ne suum auxilium; quæ singularis ampliatio est huius capit.

- 1 Actum nullum non esse actum.
- 2 Sententiam nullam, non esse sententiā.
- 3 Excommunicatio nulla, non est excommunicatio, nec timenda.
- 4 Excommunicatio nulla, non ligat, publicata nullitate.
- 5 Excommunicatus celebrans irregularis priuandus etiam episcopatu.
- 6 Excoicatus post appellationem, quā pu-

- 7 Irregularis sine dolo, & contemptu nemo fit.
- 8 Excommunicatus nulliter, etiam denūciatus non vitandus.
- 9 Excommunicati inualide electio & valida, non fit infirma, licet deferatur appellatio.
- 10 Excommunicatio nulla ob appellationem, ea deserta non reuiuiscit.
- 11 Excommunicato nulliter collatio facta ualida.
- 12 Intellectus c. solet. §. si de sent. excommunicatio.
- 13 Excommunicatus nulliter non vitandus, etiam præcipiente prelato.
- 14 Intellectus c. 1. 11. q. 3.
- 15 Excommunicatio iniusta timenda, sed non nulla.
- 16 Scandalum pusillorum vitandum, sed non Pharisæorum.
- 17 Bona mentis est agnoscere culpam, ubi non est.
- 18 Conscientiam octo de causis fieri erroneam.
- 19 Tutum, & non tutius tenemur eligere.
- 20 Excommunicatus post appellationē vitare debet, & vitari, si scitur esse iniusta.
- 21 Excommunicatus post appellationem a iudice precedente, appellatione remota, quando vitandus.
- 22 Scandalum ob pusillorum non esse prætermittendum præcepta ob scandalum de malitia nascens, non etiam opera consilij.
- 23 Censuras falsas pro veris colere non esse viros pios, nec doctos.
- 24 Conscientia puritati discretionis iudicium deesse non debere.
- 25 Excommunicatus nulliter qui peccat, vitando.
- 26 Excommunicatus vitari non debet, licet excommunicatio non sit notorie nulla, si putatur talis.
- 27 Notorium, & manifestum diuersa iurispræsentis.
- 28 Excommunicatus magis debet vitare, quam vitari.
- 29 Excommunicatus nulliter non vitandus ante iudicium.
- 30 Excommunicatum nulliter qui vitantes peccant.

- 30 *Doctus insignis scientia, & conscientia dictum.*
31 *Excommunicato, & denunciato etiam Episcopo qui iuste communicat.*
32 *Excommunicato nulliter nullus fructus subtrahi, iniuste autem excommunicato subtrahit, non restitui aperiuntur.*
33 *Excommunicare qui non potest principalem minus participantem cum eo poterit.*
34 *Excommunicatio in participantes, quae nulla.*
35 *Excommunicatio quae fundatur in alia cadit, ea cadente.*

36 Excommunicatio exequutoris in particeps raro valet.

37 Interdictum quoddam pro cessatione,
ut observatum.

38 Interdictum, q^{uo}d speciale, &el generale.

39 Excommunicatio, & interdictū, ut no-
ue differunt.

40 Interdictum, quod matrix Ecclesie feruat, seruandum esse ab omnibus religiosis; etiam si nullum sit, non tamē a secularibus.

41 Exequutoris censuras nullas posse a ual
uis refigi.

42 Iudicis mandatum nullum, neque ac-
cusat, neque excusat.

43 Iniuriarum, & alijs modis teneri ex-
communicantem iniuste.

44 *Excōmunicatus nō est persona honesta.*

a regu. non
præstat. li.
6. cum alijs
ibi per glof.
cit. & late
per Fel. con
gestis in c.
extenore .
sup. eod.
b l. ficut. ff.
de op. liber.
C l. non du
bium C. de
legib.
c l. 2. §. I.
ff. quemad.
test. aper.
d l. nō puta
uit. §. non
quavis. ff.
de bon. pos.
cōtra tabu.
e l. 4. §. con
dēnātū. ff.
de re iudic.
f cle. pāst.
§. igniur
Eod. tit.
g q̄ i. c. l.
fi. ff. de na.
& extraor.
cognit.
h in c. cui
enī. II. q. 3.
i in c. nō de
bet. q. cau.
et. q.
k in c. I. ea

Secundum remedium, quod auctori-
tate nititur ordinaria, quodque de
prædictis causis colligitur, est ne prædi-
ctus E. & suus iudex timeant censuras in
se lasas quas licite nihili facere possunt.
primò quidem, quia regula iuris est ge-
neralis, non prestare impedimentum,
quod iure non sortitur effectum. ^a
Secundò specialius facit, quod actus
extrajudicialis nullus, non dicitur ac-
tus. ^b & testamentum nullum abusive
testis dicitur, ^c & exhereditatio non ri-
te facta, non est exhereditatio. ^d
2. Tertiò specialius facit, quod senten-
tia nulla, non est appellanda sententia,
neque parit effectus sententiæ, ^e & si-
cut iuris caret effectus, sic & auctoritate
& noie rei iudicatis careere debet: nec
nomen sententiæ habere meretur. ^f Et
qui tulit sniam nullam, non facit litem

suam, secundum gl. memorabilem. §

3. Quartò, in individuo facit, quod sen-
tentiam excommunicationis, quæ ali-
qua de causa est nulla, timendam nõ ef-
se Gelafius Papa definiebat. ^h & ante
illum Greg. ⁱ Non debet (inquit) ⁱ *is pre-*
^{nam} *sustinere canonicam, in cuius damna-*
^{tionem} *non est canonica prolata sententia.*
Idipsum etiam in specie tenet ante om-
nes glof. & Hugut. post eum Do. & ver-
que. Card. ^k & Archid. ^l Host. item ^m
S. Thomas item ille omniscius ⁿ quem
omnes ad vnum secuti sunt ibi, præser-
tim Paluda. Theologorum omnium in
hac re doctissimus. ^o & B. Antoninus,
quem omnes Rapsodi. & Summistæ se-
quuntur P. Panor. ^p quæ omni vna
est opinio.

4. Quindō facit, quod excomunicatus nulliter, & denunciatus publice non tenetur abstinere a diuinis, neque ab alia hominum legitima communione, modo nullitatis causa publicata fuerit, secundum Palud.^m in hæc verba loquentem. Qui nulliter excommunicatus publice excommunicatus denunciatur, ita exaduerso ipso publicæ causam, quando sententia non ualet, puta appellatione, uel aliam iustam causam, quo facto amplius non est scandalum pusillorum, sed Pharisæorum, unde non est contemnendum.¹ Que ipsamet uerba retulit, & probat B. Ant.^s sic; & Maior^r dicebat Quod sicut superiorum oppressiones non sunt leges obligatorie, sic nec eorum excommunicationes nullæ. In specie item, quod excoicatio lata in eum, qui iure contradicit uirtute clausulæ; Contradictores, &c. non fit timenda, neque curanda, tradunt Innoc.³ Oldr. Archid. Ioan. And. Domi. & Perus.¹ & alij, quos citauimus¹ quibus addo Card. Alex.¹ 5. Sexto, faciunt aliorum alix particulares definitiones. Quorū prima sit tex.¹ x. qui memorab. est, secundū Imol. Perus.¹ Prepos. & Dec. ad hoc, quod licet excommunicatus ingerens se diuinis incurrat ipso facto irregularitatem, a qua solus Papa absoluit.² & licet irregularis possit priuari oib. bñficijs³ a deo, ut et Episcopo irregularitatis ueniat deponēdus ab episcopo,⁴ tñ qui excoicatus post appellōnem legitimā non tenetur desistere a diuinis, nec si celebrat diuina, nullam uir-

regularitatem incurrit, nec ullatenus in
6. q. 2. d. est. Hét. n. ille tex. hec uerba:
*Prædictum presbyterum pro eo, quod post
excoicationem contra appellationem factâ
diuina cantauit, nullatenus inquieres. sed
ad eundem statum reducas omnia, i quo
erant tempore appellationis emissâ.* q. lo-
cum habere in omnibus casibus, in qui-
bus excommunicatio nulla est, quos feri-
bit, gl. sing. ^a affirmant oēs prædicti.

a in c. pra-
senti. de sē.
exc. lib. 6.
b & pen. c.
folet. de sē.
exc. li. 6.

Secunda decisio sit gl. sing. ^b quæ
habet, eum, qui appellauit ante excoica-
tionem, ex quo de sua confidit appella-
tione, secure celebrare, quam gl. oēs
ibi probât, quæ in eis uerbis. *Ex quo de
sua appellat. one confidit*, singulariter sc-
rit, quod clarius Perus & Prob. explicât,
7. nempe eum, qui bona fide credit, suâ
appellationem valere, & ea fiducia du-
ctus nūstauit, non esse iudicandum irre-
gularem, licet postea apparuerit, & iudi-
catum fuerit eam non fuisse legitimam,
neque tenuisse. Pro qua singularissima,
& quotidiana cōclusionē facit illud me-
morabile Panor. ^c Irregularitatem pe-
nam esse contemptus. & ideo eum, qui
nesciens se esse excoicatum celebrauit,
non esse irregularem, quod pculdubio
verum est de ignorante probabiliter, &
de non contemneute uere, nec interpre-
tatiue, ^d facit & illud sing. Do. ^e Irregu-
laritatem absque dolo minime contra-
hi, quod etiam de dolo uero, uel inter-
pretatiuo intelligere. ^f per quæ omnia
non semel multos in terris multis cō-
solatus sum sacerdotes, in foro pseruim
conscientiæ. Non otiose autem glo. illa
dixit. *Ex quo de sua confidit appellatio-
ne*, neque ipse otiose huic decisioni ad-
didi ea uerba, *bona fide*. Nam si qs nos-
set, uel nosse deberet appellationē suâ,
uel cām minus iustā, uel minime uerā,
ac repugnante conscientia, uerbo pro-
nunciaret se illi fidere, is profecto irregu-
laritatem eoram Deo contraheret, etiā
si forte per falsas probationes, aut mali-
tiam, uel imperitiam iudicis declarare-
tur, appellatio legitima, per eandē glo.
& alia supra citata, inducta quæ a contra-
rio sensu, quæ in re, bone Deus, quot mi-
sere, ac quoties errant? quis efferat, q-
ue satis debeat?

Tertia decisio ca. dilectis. ^g quæ hêt,
sanius fecisse canonicos Senonenses, q

Decano suo communicarunt in diuinis
faciendis, non obstante, quod is denun-
ciatus esset excommunicatus ab Archie-
piscopo, quin post appellationem exco-
municatus fuerat. Verba textus subij-
ciam, quia sunt accommodatissima no-
stro casui. *Senon. tamen canonicos, qui
saniori ducti consilio communicauerunt
eidem, ut appellationi ad nos interposita
magis, quam denunciationi ab Archieps-
facta deferrent, inculpabiles iudicamus.*
Quod infr. ^h magis confirmabitur, sed
interim perpende, lector uerbi inculpa-
biles, uerbum item, saniori consilio, per-
pende, quod excoicatus iudex ordinari
erat, perpende quod ob unam tantum
causam excommunicatio allegabatur nul-
la, attamen, ait tex. *sanius fecisse non ui-
tando Decanum, quam sit. uido. quanto
minus in causa nostra iudex erat E. ob
censuras in eū latas a subdelegato, mul-
tis de causis supradicte ipso inire nullas.*

9. Quarta decisio est gl. sing. in c. sa-
pe. ⁱ quam ibi cōis probat, nempe elec-
tionem illius qui post appellationē le-
gitimā fuit excoicatus, ualidam esse, ac
canonicam, neque illam uitiari, etiani si
appellatio per negligentiam deferatur.
10. Quinta sit tex. sing. ^k quod hêt ex-
coicatum post appellationem tunc de-
nunciari posse, ac in extrajudicialibus
uitari quando appellationē per negli-
gentiam intra tempus debitum prole-
qui neglexit: sed neque tunc in perpetu-
um uique ad absolutionē esse uitandū,
sed tantum donec docuerit, quod post
appellōnem ltimam excoicatus fuit.

11. Sexta sit Domin. a S. Gemmiano
scilicet collationem beneficij factā ei,
qui post appellationē excommunicatus
fuerat, ualidam esse, ac canonicam,
nisi aliud canonicum obstat.

12. Pro quo est glo. illa sing. præcitata
in illo c. sepe tex. item sing. in illo c. fo-
let. sub finem. quod habet excoicatum
post appellationem, neque in electiōi-
bus, neque postulationibus esse uitandū,
ubi uerbum electio, generaliter
sumptum tam actiue, quam passiue ac-
cipiendū dixit ubi sup. Dom. affirmans
et quæ sup. de irregularitate diximus.

13. Septima sit Pan. ^m dū n sic loquitur,
*Ultimo nota ex fine litera, quod denuncia-
tioni superioris denunciantis aliquem ex-*

990. 3. m. a.
c. 1. 1. 1.
d. 1. 1. 1.
h in illat. 9.
c. 10.

1. 1. 1. 1. 1.
i de appell.
Verb. sua.
c. 1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.
k in c. licet
desen. exc.
lib. 6.

1. 1. 1. 1. 1.
l in conf. il-
lo putcherri-
mo 99. sup.

1. 1. 1. 1. 1.
m in d. c. di-
lectis.

1. 1. 1. 1. 1.
n col. 4.

cōicatum, & vitandum, non est obtemperandum, si probabiliter constat veritatem esse in contrarium, ut puta quia excommunicatus est, post appellationem legitimam. Ex quo not. quod non tenentur subditi obtemperare prelati denuncianti excommunicationem post appellationem vitandum, Haftenus ille.

in c. eurg. 11. q. 3. b sub fi. illa sione 9. Octaua sit Archid. ^a cuius verba referam inf. ^b

OPPOSITIONES

contra hoc remedium.

SVnt tamen, vt audio, quidam tamen si pauci, quorum alij trepidant timore, vbi (quod Psaltes ait ^c) non est timor. Alij vero, q̄ ait Dñs. ^d decimant rutam. & mentam, & deglutiunt camelum, quos leuit scrupulus angit, vel potius se angit simulat. Pro his primò facit, q̄ snia pastoris iusta, uel iniusta timenda est, vel tenenda, secundum alia litteram, ut Hugu ibi ait ^e Secdo, quod nihil cum scádalo est faciendū, ^f Tertio, quod in specie Palu. ^g dixit, excoicationem nullam pp pœnam quidē non esse timendam, sed propter culpam sic. & ita in occulto non esse seruandam: in publico autem ratione scandali esse cultodiendam. Quarto, quod bonarū mentium est ibi etiam agnoscere culpā, ubi culpa non est, secundum Aug. ^h Quinto, quod Innoc. ⁱ ait, tutius esse vitare excommunicatum, etiam nulliter, in familiari conuersatione. Sexto facit, quod quando notum est appellationem, quæ excommunicationem præcessit illegitimam esse, vitandus est excommunicatus, licet ille excommunicationem prætendat esse nullam. Septimò, quod Panor. ^k secutus Abbatem determinat eū qui post appellationem excommunicatur a iudice procedente appellatione remota, vitandum esse.

^l Ad horum primum respondeo, primo q̄ Greg. ¹ loquitur de sententia pastoris, vt ibi adnotauit Alex. quia si pastor nō esset, qui excommunicat, hoc est, potestatem, & iurisdictionem, excoican di non haberet, eius sententia nullatenus esset tenenda, siue timenda, ut idem Alex. ibidē affirmat, at is subexequitor non erat pastor nec iudex; quippe cuius

rescriptū erat ipso iure nullū, vel ipso iure reuocatum, vt in prima cā nullitatis fuit monstratum, & incapax alioqui iurisdictionis sed Apostol. delegatus, vt in secunda cā demonstratur, & procedebat contra contradicentem iure p clausulam. Indebite molestātes, &c. Secūdo rideo, illud Greg. agere de snia pastoris iniusta, ex animo, iusta, vero ex ordine, ac causa, sentit Gratia. ^m quāuis idē dicendum sit de omni snia iniusta ex cā, & ordine, quando ita est iniusta, ut tamen non sit nulla, secundum oēs ibi, & vbiq̄, in quibus est Hugut. ⁿ sic in. quiens. Hoc cap. intelligitur de sententia iniusta ex animo, uel ex causa, non autem ex ordine. Tunc enim non esset timenda, & el tenenda, quia ipso iure nulla esset. Palud. autem duas super hoc conclusiones ponit in hæc verba quoad propositum. Excoicatio licet sit iniusta, est tamen timenda, si sic esset iniusta, quod nō est nulla, sed solum annullanda, siue sit iniusta ex parte excoicati, qui est innoens in illo facto, siue ex parte excoicantis, qui ex odio, aut per gratiam, uel sordes tulit excommunicationem, siue ex ordine, quia per falsos testes, aut sine monitione, uel scriptis. Si uero sic est iniusta, quia est ipso iure nulla, quamuis aliquando, quod nihil est, in se habeat ligamen iuris, ut matrimoniu de facto contrahitū, & sponsalia causant publicā honestatis iustitiam, quando fuerunt nulla aliter, quā per defectum consensus: non tamen in proposito: vnde propter penā iuris timenda non est, quia secundū ueritatem nullam penam iuris incurrit qui sententiam, quā nulla est, non custodit. Haftenus Palud. Aduertendum tamen hoc dictum Palud. quatenus habet impedimentum publicæ honestatis, induci ex sponsalibus nullis alia de cā, quam defectus consensu esse quidē verū iure antiquo, sed esse sublatū per conc. Tr. ^o 16. Ad 2m & tertium respondeo, cōcedendo nihil esse agendū cum scandalo pusillorum, & p consecutionē seruandā esse in publico excommunicationē nullam, si nullitatis illius cā est occulta, donec publicetur, non autē si est publice nota, vel posteaquā publicata fuerit. Tunc enim, ut Palud. & Ant. in arg. vlt pro collarario facto relati pdixerunt, non est scandalum pusillorū, sed Phariseorum.

Cum

m i c. Eps

S. si ergo.

11. q. 3.

n in illo c.

c Pf. 13.

d Luc. 11.

e c. 1. 11. q.

3.

f c. nihil de

præscr. c. 2.

de oper. no-

ui. num.

g in 4. dist.

18. q. 1. col.

3.

h in c. ad e-

ius 5. dist.

i in c. f. leo.

de sen. exc.

lib. 6.

k in ca. pa-

stor. in pri-

num. 9.

l in illo c.

1. 11. q. 3.

o. sc. 24. c.

3. de refor.

matrimon.

Cum igitur E. in cathedra lectione primaria multas prædicationum nullitatis causas disputauerit publice, cum easdē scriptas Episcopo Conimbricensi, ac alijs multis tradiderit, cū appellationem suam coram Vicario Episcopi intinuerit multo antequam hæc censura fereretur; cum ea nota fecerit Capitulo Ecclesiæ B. cum suus iudex episcopo, & capitulo Ecclesiæ B. auctoritate Sedis Apostol. iusserit, ne censuras has feruerit, neque præfatum E. in diuinis, uel alijs uident, consequens est, cum non seruando illas non præbere scandalum, nisi Phariseorū, quod Paludanus (cuius auctoritate hinc argumentum) definit non timendum esse, immo fortiter continentendum, iuxta illam optimi Iesu elogium: *Smite illos, quia ceciderunt*, Paludanus autem Diuus Ant. & alij omnes probant.

17 Ad quartum ex his, quæ Salmanticæ olim^a diximus respondeo primo, non sentire Aug. bonæ mentis esse credere aliquid esse peccatum, quod non est, quia immo id itale mentis esset, auctore Diuo Anton.^b quod ante illum sensit Io. Gerson^c quam altitiam arbitror esse in causa, quare multi grauiter peccet. Quoniam qui contra conscientiam, & erroneam facit peccat,^d quod alibi,^e late tractauimus. Secundo dico, non sentire illum bonæ mentis esse dicere aliquid peccatum, quod tamen non sit. Quia mentiretur, & peccaret, iuxta.

Cum humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris ea. cum humilitatis. Tercio dico, illum sanctissimum uirum sentire potuisse bonæ mētis esse cognoscere se in genere peccatorem, etiam si nesciat quo genere peccati, secundū gl. 5. Quarto dico, eum etiam sentire potuisse, quod bonæ mētis sit cognoscere culpam, id est trepidare ob timorem culpæ incurse, ubi ratio trepidandi iusta est, non quidem, ut iudicet peccatum esse, quod tale non est, sed uirtutis amore, quæ res est sollicita, iuxta illud. *Res est sollicita plena timoris amoris*, secundum Maior.^b quæ tamen expositiones, salua tantorum auctorum pacelicer sint, non satis uidentur germanæ. Quare sexto dico, Augustinū

in illis uerbis sentire, quod quotidie experimur confellarij, & alij de dubijs conscientie consulti, nempe agnoscere culpam, ubi culpa non est, esse quidem mentis bonæ, hoc est mentis ad bonitatem propense, non tamen in quantum huiusmodi esse bonam: immo malam ob defectum rationis indicantis bonum esse malum, & album nigrum. Sic mihi uidetur intellexisse Ioā. Gers. in loco præcitato, dum inter octo causas, ob quas conscientia sit erronea, postremam facit puritatem cordis, & humilitatem, confirmando id per hoc Augustini dictum.

19 Ad quintum respondeo primo illud dictum Innocentij, intelligendum esse de illa conuersatione familiari, quæ non est excommunicato præiudicialis, ut ipsemet ibidem cum omnibus affirmat, at præfatus E. non petit, neque contendit, ut prædicti canonici admittant eum ad colloquia familiaria, quæ tamen suauia sint, & utilia, suauiora tamen multo ueriora, & utiliora intra suum habet museum, sed solum petit, & contendit se admitti ad diuinæ obsequia, in Ecclesiâ omnium domino faciendâ, & iuxta suæ Cantorie munus regendâ. Ex quibus illi uitari, non solum est honoris suo, & ecclesiæ auctoritati detrahere, sed etiam animæ ipsius detrimentum facere. Secundo respondeo, Innocent. non dicere malum esse familiariter conuersari cum excommunicato nulliter, sed tutius esse non conuersari. Per quod comparatum præsupponitur tutum esse conuersari, lege ubi autem, ff. de uerborum obligatione. Non enim tenebimur eligere tutius, sed satis est eligere tutum, quod altius, ni fallor, omnibus, quoad utrumque forum tractauimus alibi.^a Ego autem addo Innoc. ætate nostra, ut colloquia hominum fere sunt omnia corruptissima, tutius esse conuersationes uiuorum, etiam non excommunicatorum familiares uicere, & mortuorum querere, & cum Psalt. ponere ori custodiam, & ostium circumstantiæ labijs, 20 Ad sextum respondeo, concedendo nitendum esse excommunicatum, quando notum est appellationem esse illegitimam, non autem quando constat,

a in illo ca.
ad eius 5.
dist.

b in 1. p. tit.
3. ca. 10. §.
10. col. 5.
c 2. par. de
nat. & qua
lit. consue.
alph. 29 li.
tera. q.

d c. p. tuas.
e. 1. de sim.
in cap. si
quis autē,
de pen. d. 7.
f 22. q. 2.

g in illo ca.
ad eius, &
latus in c.
cum humi.
litate.

h in 4. d. 27
q. 2. col. 4.

i in c. si q.
autem, de
pen. d. 7. a
nu. 24. u.
que ad 47.

eam esse legitimam, uel dubiam, quod ipsemet Innoc. cum omnibus ibi dixit. At appellationem p̄fati E non solum non constat esse illegitimam, immo constat eam multis nominibus esse, ut ita dicam, legitimissimā, licet quoad propositum p̄fens sufficerent esse dubiam, & ita fateor, argū hoc neruose, vrgere. q̄ p̄fatus C. uitari debeat non obstante appellatione, q̄ se tactat interposuisse, qui uix ullum eruditum inuenias, qui iudicet, illam interpositam esse congruo loco, & tempore, ac in debita forma, ut in 6. caus. nullita. ostendimus.

*a in illo ca.
pastoralis,
de appel. in
princ.*

21 Ad septimum respōdeo, primo Abbatem ^a non dicere id, quod ei Panor. imponit nihil enim ea de re Abb. loquitur usque ad § uerum, ibi autem nō agit de illo, qui ante excommunicationem appellauit, sed de illo, qui post eā, uel ab ipsa iam lata, qui casus longē a nostro, ut uides, differt Secundo dico illam conclusionē Panor. procedere tunc demū, q̄n qui appellauit, non expresse causam appellandi a iure probatam, licet forte alias legitima esset. Alioqui n. appellatio recipienda esset et si non esset ita iure approbata, ut deberet admitti, et non obstante appellationis remotione, s̄m eundem, & com. quidquid ibi Dec cui respondemus ibidem super gl. 1. moneat. & ita excommunicatio lata, neque ligat, neque timenda esset magis, quā si non procederet appellatio remota Vnde illam maximam Cancellariam Pinciesem siue Vallisoleti uideas, aliquando iubere scholastico Salmanti censū, qui appellatione remota procedit absolueret aliquos a se post appellationē excōicatos, aliquando uero minime, quoniam nonnulli appellant cum causa iure probata, nonnulli uero sine tali: at in casu nostro multas de causis expresse iure probatis appellatum fuit, ut ex 4. 5. 6. 7. & aliis causis nullitatis supra scriptis palam est. Tercio dico, illam conclusionē Panor. nil nostrum casum tangere, quoniam, ille de iudice cum clausula, appellatione remota procedente, loquitur, is autem executor non procedebat cum illa clausula, licet executor principalis potuisset, quod clare in 14. causa nullitatis ostensum est.

22 Ex predictis inferitur primo rectē

fecisse p̄fatum E. non abstinendo a diuinis audiendis, & faciendis. Quoniam primo nulli, uel certe paucissimi, & hi quidem partis aduersæ ultra aras, q̄ aiunt, amici crediderunt cēsuras has uoluisse, posteaquam p̄fatus E publice eas uanas esse, ac nullas disputando affirmauit, & ita ratio scandali, ob quam aliquando cēsurā, quæ nulla est, seruari debet, cessabat, & per consecutionem obseruantia quoque illarum cessare debebat. ^b Secundo, quod nemo debet ea quæ sunt de necessitate salutis, opera p̄cepta omittere propter alterius scandalum passium, ^c tradit Sanct. Tho. ^d receptus ab omnibus, & in his ab Adriano. ^e Nam indecens est, suum crimen alienis commodis impendere ^f licet non suo, nec uult Deus tali lucro, tale damnum compensari, ^g & ordinata charitate quisque teneatur propriam salutem p̄ferre saluti proximi. ^h At p̄fatus E. ad diuina audienda, & aliquando facienda p̄cepto adstringitur. ⁱ Tercio facit, quod neque opera consilij sunt p̄termittenda propter scandalū, quod ex malitia oritur, id enim Pharisæorum appellant, quod contemnendū esse habetur in Euangel. ^k Neque etiā propter scandalum ex ignorantia, uel in firmitate procedens, quod pusillorum vocatur, si post redditam rationem, quare id iuste fiat, perduret, quoniam iam uidetur, malitosum, secundum S. Tho. ^l ab omnibus receptum.

23 Secundo inferitur, p̄fatum E. non erudite facturum, si ob has cēsuras a diuinis et his, ad quæ consilio tm̄ tenebatur, abstineret, si per abtinentiam illā crederetur ipse putare se esse excōicatum. Quia Christiani omnes, p̄sertim doctores, bono exemplo debent esse alij, ^m iuxta illud Redemptoris. ⁿ Exemplum dedi nobis, &c. At p̄fatus E. decretorum doctor, & Cathedralis perpetuus, & in facili cano primarius Academicæ, tam fl̄ orētis, malum de se populo exemplum exhibuisset, si magnificisset excōicationem, quo a diuinis cessaret, non autem quo a possessione, ob q̄ illa fuit lata, discedere, id enim fuisset reuereō cēsuras easdem maxime continere, q̄ uero fecit, fuit honorem cēsuris ueris debitum, falsis non deferre, & honorem

*b arg. c. cū
cessante, de
appel. c. l.
a ligere. S.
quāuis ff.
de iur. pat.
c. c. quis can
daliz. auo
rit, de reg.
iur. ca. 2 de
noui. oper.
nunc.*

*d 2.2 q. 43
art. 7.*

*e quodli. 1.
art. 2. lit. 1.*

*f 46 dist.
g 33. q. 5. s̄
dicat.*

*h l. p̄fates.
C. de serui.*

*l. aqua. c.
si non licet*

*23. q. 5.
i ca. missas,
de consecr.*

*d. 1. c. dolen
tes, de ce
leb. miss.*

*k M. ut. 15.
l. in d. ar. 15.*

*m c. qualis.
8. q. 1. c. no
lo. 12. q. 1.*

*l. in d. ar. 15.
c. c. p̄ficien
tibus. 11. q. 3*

n Ioan. 13.

norem lucis, Angelo debitum, Sathanæ in eum se transformanti negare, & Deū falsum pro uero non colore, quæ pia sunt, & necessaria. ²

Dum uitant stultitia in contraria currunt.

24 Tercio infertur quiddam longe alie num ab opinione quorundam, qui puras quidem conscientias habent, sine tñ iusto rationis iudicio ^b scilicet duplici no mine prædictum E. male facturum esse nunc, si ob has cēsurarū vmbra sua possessione, quod aliqn in in mentem ei venit discederet. Primo, q̄ contra conscientiam cum malo exemplo, & sua in iusta infamia fateri videretur hactenus

se fuisse excōdicatum, & ita peccaret. ^c Secundo, qd̄ consentire videretur ad p̄tioni possessioni præfati C. quam sine peccato adipisci eum non posse, certū est, multis de causis ^d supra fuisse, satisq; disputatis, at consentientes peccato peccare, Paulus ait, ^e & Pontif. Rom. eum fin. c. notū. ^f

25 Quarto infertur intellectus uerus illius Angeli a Clauasio, & qui quinde cim casib. paulo ante relatis, quibus excōdicatio est ipso iure nulla quorū. n. po nit, gl. sing. post Io. Mon. ^h subiicit hæc verba. In oib. prædictis casib. sententia ex communicationis nullo modo est timenda nec quo ad Deum, nec quo ad ecclesiam, quando notorie constat de aliquo ipso, sed quando non constaret, tunc quoad eccle siam esset timenda, & ipsam contemnens peccaret mortaliter, & posset excōdicari.

Hoc enim dictum eius quatenus de no torio loquitur, non debet intelligi eo modo, quo notorium capitur in ca. ue stra, ⁱ & ut ibi definit Ant. ^k nec item, ut accipitur in cap. si. de temp. ord. sed in genere pro eo, quod est manifestum, hoc est secundum Panorm. ^l per clamo sam insinuationem, certo auctore præ cedente patefactum, alioqui Angelus contrarius esset Palud. & Beato Anto. immo, & Roma. Pontificibus, & aliis su pracitatis in 4. argumento pro reme dio factio, & in solutione 2. & 3. argu mentorum, quæ contra illud formauit, quod non est credendum.

26 Quinto infertur pluresculum uigilan tiæ desiderari posse in Prierate uiro ali qui mea sententia uigilantissimo, ^m qui

relatis, & probatis uerbis Paludani, su pra in hoc remedio relatis, subiicit hoc Angel. dictum ad uerbum eo non ci tato, neque aliter uerbis eius tempe ratis, quæ tamen erudito, & in mate ria notorij exercitato, contraria merito uideri possunt. Diligentior mihi vñ Ga briel uir oim cōsensu doctissimus, q̄ ⁿ in 4. d. 18 alius omnibus in hæc uerba loquitur. q. 2. col. 1. 1.

Si uero ex communicatio fuerit nulla ob de fectum iurisdictionis super excōmunicatū simpliciter, uel in illo casu, quo fertur excō municatio, uel quia fertur post appellatio nem legitime interpositam, uel ob alium defectum, propter quem ipso iure est irrita tunc non oportet eam timere, nec pro excō municato gerere, uitando communionem sacramentorum, & hominum, quoniam 27 q̄ non est, non oportet timere, sed dum sententia est nulla, tam non est excommu nicatio, neque quo ad Deum, neq; quo ad Ecclesiam, & ergo non est timenda quo ad Deum, quia nulla culpa, nec quo ad eccle siam, quia secundum ueritatem nullam sententiam incurrit, qui sententiam, quæ nulla est, non custodi, timenda tamē est non sententia, sed scandalum populi sul garis, nescientis sententiam esse nullam. Unde si aliquis publice excommunicatur, & denunciatur nulliter, ex aduerso publi cet sufficienter ipse causam, propter quam sententia est irrita, quo facto non pareat sententia, & si aliquis tunc scandalizetur, non est scandalum pusillorum, secun dum reg. Christi. ^o contemnendum, attamen nō tenetur eam seruare in occulto an te scandalis sedationem, sed neque in occulto, neq; in publica coram sapientib. quib. nota est nullitas sua, tenetur eā obseruare. Hactenus ille, cuius & aliorum senten tias curiosius retuli, quo res est magis quotidiana, & nonnulla conciliatione auctorum indigebat.

28 Sexto infertur, non teneri alios ad uitandum E. immo posse cum eo iuste, ac sancte communicare, tam in diuinis, q̄ in alijs extra iudicialibus, qm̄ excom municatus, quod pauci (proh dolor) sātis aduertunt magis peccant non uitando alios, quam alii, qui saltem nondum sunt participare illi prohibiti, de quib. ^p per text. mox dicam, non uitando ipsum, ^p at ip. in ca. illud se E. cōdicando alijs non peccat. Ergo ne de cler. exc. que alij communionem ipsius non ui-

31 peritos supra citauimus. Archidiaconum etiam sic ait. *Quamuis sit credendum alicui ordinario denunciati aliquem excommunicatum, ut in hoc cap. cura. infra, & c. de b. Et extra de treug. et pac. c. 1.* Si autem scias pro certo denunciatum ante excommunicationem appellasse, secus, & pro certo potes illi communicare, extra de appel. c. dilectis, in fi. nam ipse denunciatus potest se ingerere communioni, & diuini. Haftenus Archid. ante quem Innoc. c. ait excommunicatum post appellationem non esse a diuinis ejciendum, immo posse alios canonicos secum cum illo celebrare, d. etiam antequam dict. cap. solet. ederet. cuius sententia in hac uerba retulit ibi Hostien. c. Si quis primo appellaret, & postea excommunicaretur, talis nec denunciandus esset. argum. infra de sentent. excommunicationis. capit. per tuus, nec essent sibi sua beneficia subrahenda, cum & ipse non debeat se pro excommunicato gerere, & ministri prabendarum, tanquam mercenarii possint ei communicare, vnde decima quaestio non tertia, quoniam multos, infra de sentent. excommunicationis. capitulo inter alia. secundum D. N. quoniam immortalis hodie, & si in iudicijs euerter, in diuinis tamen officijs, & fortius in omnibus alijs, quae aguntur extra iudicium, non uitatur. f. Haftenus Host. quem Io. And. & Dom. Ant. ad uerbum sequuntur. Petrus ite Card. Imol. Perus. & Praepos. probant. Canonici ergo praedicti, qui uoluerunt communicare praefato E. post tantopere publicas causas nullitatis praefatarum cesurarum, uel alia sacram scripturam, uel alios sacros canones proferant, aut tot, & tantarum scripturarum, & interpretum auctoritatis mole succumbant. Quibus addo, quod E. nec in iudicialibus non debuit utari propter ea, quae de declaratione excommunicati, secundum 15. causam nullitatis scripsimus, quod tanquam rem per obliuionem hic in prior editione omissem, sub finem praelectionis monuimus.

g in d. s. ue
rum, sub fi-
nem.

32 Decimo inferitur, nullos beneficio-
rum fructus subtrahi praefato B. ob hanc
excommunicationem posse, quod Inno-
cent. ab alijs receptus affirmauit, qui
minimo subleget, etiam cum, qui excom-
municatus fuit ualide, sed iniuste, con-
fulto de iniustitia recuperatum esse

Oper. Manar. Tomi. III.

fructus omnes, qui excommunicationis
tempore obuenerunt. Ex quibus duob.
dictis inferitur, uerum esse id, quod E. se-
natui ecclesiae B. dicebat, nempe id sta-
tutum, quod aliqui eorum allegabant
se habere, ut ecclesiae beneficiarius ex-
communicaretur, siue bene, siue male,
uitaretur a diuinis, at confito postea,
quod male fuisse excommunicatus, integre
illa sua praebetur praebenda cum omni-
bus distributionibus. quotidianis, intelli-
gendum esse necessario de illo, qui licet
iniuste, tamen ualde fuisse excommunica-
tus, non autem de illo, qui nulliter, praesertim
post appellationem. Primo, quia hoc iuri
communi consonat. Secundo, quod non
solum canonici ecclesiae B. sed neque tota
ecclesia Lusitanie, id statueret potuisset,
quoniam id esset statnere contra d. c. solet,
quod nemo facere potest praeter Rom. Pont. h. Sed neque illi patres
tam crassum statutum monstrare praesato
E. potuerunt, immo per ea, quae tunc
exhibita fuerunt, coniectum fuit cano-
nicos olim ecclesiae B. non fuisse prudentia,
& eruditione inferiores, quam praesentes,
tamen temporaria illa literis discendis:
multo, quam praesentia, infelicia fuissent.

33 Vndecimo inferitur, non esse timendam
ullatenus excommunicationem, quae
is subexequitur in participantes tulit. Primo
propter oes fere nullitatis causas sup.
deductas, & quod is subexequitur nullam
unquam iurisdictionem habuit super E.
ut supra demonstrauimus. Ergo minus in
participantes cum illo. Et ultra omnia praecitata,
dicebat peritissimus Bonifac. executorem
merum non habere iurisdictionem neque
in principales, neque in rebelles. Secundo,
quia dato, (quod constanter negamus)
quod habuisset ille iurisdictionem nullam
super E. tamen per reuocationem, &
appellationes legitimas deuoluta fuit
illa ad superiorem. Tertio, quod et si
iurisdictionem non fuisset ab eo in su-
periore deuoluta tamen excoicatione ab
eo lata contra participantes excommuni-
cantis a se nulla erat ipso iure, nisi
nominatim prius illi monerentur, &
ita his, qui generaliter tantum fuerunt
moniti, nil timendum est. Quarto, quod
legatus iudex, quod parum etiam aliquot

h. c. quod si
per his, de
maior. cum
ei late per
omnes, pra
sertim Imo
& Fel. ad
notatis.

in 1. 2. &
causa nulli-
tatis.

k arg. auth.
multo magis
C. de sa-
crof. eccles.
& cle. si do-
minum, de
reliq. & ue-
ner.

l in cle. ar-
chiepisc. de
priuil. nu-
me. 57.

m arg. c. ut
debitus, de
appel. c. non
solum eod.
tit. lib. 6.

n text. sing.
in c. statui-
mus de ser.
exc. lib. 6.

*in c. rogo
11. q.*

*b. c. p. & G.
de of. deleg.
c. in d. c. sta
tuimus, sub
finem.*

*d. in illo c.
statuimus.*

*e. c. cū Pau
lus 1. q. 1. c.
veniens, de
presb. nō b.
piz. l. in te
stam. ff. de
cond. & de
monst.*

docti, aduertunt, non habet potestatem excommunicandi participantes cum excommunicatis a se s^m Archid. ^a quia, ut uir doctus ait, delegatus non recipit a delegante iurisdictionem, nisi super expressis in rescripto, ^b at participantes in eo non exprimuntur, & quamuis idem Archid. contrarium teneat, ^c in Domini. & Perus. ibidem priorem opinionem probat, pp eius neruosum fundamentum, nisi qñ ex participatione ita induresceret excoicatus, ut ob id iurisdictione delegati turbaretur, & locus esset, cap. 1. de offic. deleg. quo casu tenenda est opinio, quam tenet idem Archid. ^d at in casu proposito, is subexecutor, prius monuit quosdam paucos nominatim, & prius in eos tulit excommunicationem, quam cum E. participarent, immo, & prius quam copia esset eis cū eo participandi. Ergo & prohibitio illa, & poena ei apposta a non suo iudice facta fuit, & per consequentem nulla.

35 Quinto, q excommunicatio lata in participantes cum E. super excommunicatione ipsius E. & super necessitate illum uitandi fundatur, ut ex literis patet. At E. nullatenus fuit excommunicatus, neque pro tali habendus, ut per superiora palam est, ergo, & ipsa carere debet. ^e

Sexto facit, quod delegatus tunc deum habet iurisdictionem in personas non expressas in rescripto, quando illa iurisdictione suam indebite impediūt, iuxta ea, quæ in capitulo primo, & capitulo ex literis, de offic. deleg. traduntur: at qui communicat in extrajudicialibus ei, qui post appellationem probabiliter interposita, uel alias nulliter est excommunicatus, sancte, ac lege sacra id permittente, communicat, etiam si centies sit denunciatus, capitulo dilectis sub finem, de appellat. cap. solet eodem tit libro sexto, quod supra late monstratum est. Qua uia ergo delegatus in participantes contra E. qui post appellationem fuit excommunicatus, & multis alijs de causis prætendit id nulliter fuisse factum, ullam iurisdictionem habet?

Septimo facit, quod licet regulariter excommunicatio siue monitione canonica facta, etiam a delegato, valida sit, li

cet iniulta, ut late supra ^f scripsimus, fallit tamen id, quando quis excommunicat participantes excommunicatis a se, quia tunc oportet, eam esse canonicam, ut in d. cap. statuimus, hoc est, ut aliquot dierum continuatorum interval la contineat, quod c. constitutione, eiusdem tit. aperit, & adnotauit glo. illius ver. seruatis, & clare colliges id ex forma, quam Perus. ibi ponit, ad chartas contra participantes dandas, adnotauit & glo. s. & ibi Felyn. ^h Est enim hoc casu speciale, non solum in hoc, quod exco municatione siue monitione lata nulla sit, sed etiam in eo, quod lata sine canonica non teneat.

36 Ex quibus infertur primo ratas esse executorum excoicationes contra participantes latas, quæ uere ualeant, quoniam rari sunt qui seruent.

Infertur secundo, q pauci aduertūt, iniulte, uel certe frustra chartas contra participantes excoicatis illico post exco municationem a iudicibus dari, quando re id exigente per horas proceditur ad interdictum ponendum, satiusque ac iustius esse tunc post interdictum latum, crescente contumacia, & excommunicato indurescente, contra participantes canonicè procedere, quæ meo iudicio nouissima sunt, & iuri diuino, & humano consonantissima, grandeq; conscientiarum scrupulos adimentia.

Hæc sunt in causa, quare iure demitor quenda huius Academiæ doctorem omnium consensu doctum, & amicū cum E. in communicando ei scrupulū habere, non quidem quod E. esset excommunicatus, sed quod ipse nominatim ne illi participaret, monitus fuit, & iussus, excusat tamen eum, quod in legum Lustanarum, & Casarearum arena exercitator est, q in sacrorum, præsertim omnino spiritualium canonum, & quod uir Dei timēs nimium tribuat illi Aug. Bonarum mentium, &c. supra in confutatione contrariorum huius re medij uarie declarato.

37 Duodecimo infertur, interdium hoc a prædicto subexecutore in conimbricam latum nullum omnino fuisse, ac nullatenus timendum propter omnes illas fere quindecim nullitatis causas, ob quas dicimus excoicationem in E. latā

neque

*f. in s. mil.
causi*

*g. ca. sacro,
de sent. exco.
h. col. 1. &
in c. cum sit
Romana, ca
lum. pen. da
appel.*

neque valuisse, neque timeri debere, at nusquam non habent, similes, quod a iuribus sua labra lactucas. Nam tanta religione hoc interdictum inualidum receptum fuit, donec aliquot pij, & eruditi huius academici viri, diuino cultui condolentes, non tam rogati, quam rogantes consilio suo de cessatione interdicti effecerunt generale, & id quidem iure optimo, nam quāvis Cald. receptus ab omnibus^a dixisset, pro speciali interdicto habendum id, per quod ecclesia omnes alicuius ciuitatis uel prouinciae interdicuntur, & is subexequutor in omnibus ecclesijs Conimbricensibus interdictum posuisset, tamen Cald. dictum intelligendum est in dubio, quādo simpliciter interdiciuntur ecclesiae, non exprimendo, quod sit interdictum generale, at is subexequutor clare dixit, sapius id repetēdo, se generale interdictum in illis ecclesijs ponere, at in certis non est locus cōiecturis,^b quamuis fatendum sit, hunc subexequutorem ita hoc, sicut & alia omnia confudisse, ut res primo aspectu dubitationem prae se tulerit.

O P P O S I T I O.

FVerunt autem, qui demirarentur, quare praefatus E. excommunicationem in se latam nihil pendebat, quippe quod nihil erat, interdictum autem religiose a monachis obseruandum esse docebat, quibus tamen & facile satisfactum fuit; nempe in hac re excommunicationem, & interdictum longe differre, quoniam interdictum siue ualeat, siue omnino sit nullum seruandum est ab omnibus religiosis, tam exemptis, quam non exemptis, quando seruatur ab ecclesia matrice, per text. singul. in clementi na prima, de sentent. excommunic. non autem excommunicatio, quae differentia non uidetur in mentem uenisse Io. Andr. & Petr. qui nouem alias differentia in capitulo primo, de sentent. excommunicat. libro sexto, diligenter collegerunt, neque Dom. & Perus. qui decimam addiderunt.

40 Non tamen otiose dixi religiosis alij, n. clerici seculares non tenentur in interdictum, quod est, seruare, etiam si matrix ecclesia illud seruet, per can-

dem clement. i. coniuncta glo. religiosi, quae hoc expresse adnotauit, & ut ab omnibus recepta est ibi, ita singulariter memoriae mandanda, secundum Rauen. quod docet etiam Beatus Antonius^c in 3. parte tit. 56. Quos fit, ut laude dignus sit quidam huiusmodi ciuitatis parochus uir uita integra, cōsecratio. 9. prima iuris pontificij laurea a nobis insignitus, cui diuina facienti parum curae, ut audio, fuit hoc trimestri a diuinis ullos dimittere, quoniam optime nouerat hoc interdictum nullum esse, ac ideo neque ab eo seruandum, quamuis a matrice seruaretur ecclesia, quod tñ multi, & etiam perdocti, uel ut si applicarent, non animaduertent.

41 Duodecimo inferitur, literas huius subexequutoris ualuis affixas impune religii, ac lacerari a quolibet potuisse, neque ob id in ullam censuram, uel poenam casurum fuisse: si saltem id sine vi, ac scandalo clam fecisset. Quoniam primo illae literae non erant iudicis alicuius, sed solum hominis priuati, ut per superiora patet. Secundo, quod extra suam potestatem ius dicenti impune non paretur.^e

42 Tercio, quod mandatum iudicis nullum non excusat, secundum Bart. ut plurimum receptum, & ergo a fortiori neminem accusat.^h Postremo, quod is nullam habuit iurisdictionem in eos, quos excommunicauit, ergo minus in eos, qui illas excommunicationes nullas lacerassent.^h

43 Decimotercio inferitur, subexequutorem hunc excommunicando iniuste, etiam si non excommunicasset nulliter in multos laqueos incidisse. Nam primo se, quam in quos eas eas tulit, ligauit, & dehonestauit.ⁱ Nam ut eleganter Hieronymus dicebat, ^k interdum contingit, ut ille, qui foras mittitur, intus sit, & ille foris, qui intus uidetur retineri. Secundo in sacrilegium incidit. Tercio, actione iniuriarum tenetur^m est tamen aptus in hoc c. illud eadē caus. & q. 3. ubi magnus ille Augustinus ait. Si quisquā fidelium fuerit anathematizatus iniuste, potius ei oberte qui facit, quam qui hanc patitur iniuriam, quod uerbum iniuriam ponderat ibi glo. & addit ei. Potest ergo agere contra excommunicatorem

c in 3. parte tit. 56.

d Verbo ex cōsecratio. 9. casu 47.

e l. si. ff. de iurisd. om.

ind. c. 2. de cons. lib. 6.

f in lausite, m. si. de ac

quir. pos.

g arg. b. fauorabil. ff. de reg. iur. &

ex comm. iura. lib. 6.

h arg. auth. multo magis c. de sa

crofa. eccl. cle. si domi

nus, de re. lig. & uen. sanctorum.

i iuxta ca. qua Grat.

aut i. si habes, sub fi.

24 q. 3. & probatur in

4. c. seq.

k in c. si q. non recto,

caus. & q. l. non in p

petuū ead. caus. & q.

m secundū glo. 2. illius

c. nō in per petuū, qua

citāt tex. in ca. temera

riū 11. q. 3.

a in lib. de ecclesia interdict. col. 7.

b l. cōtinu. § cum ita. ff. de uerb. oblig.

actione iniuriarum, quæ glossa definitio maxime procedit contra hunc quem do lo id fecisse conuincunt eius latio, & eius copie denegatio, de quibus supra ^a & quod ibi adnotat Bald. ^b cum iurisdictionis usurpatione, & confirmatis adiuncta ⁴⁴ tur hac ratione. Quoniam qui denunciat, aliquem excommunicatum esse ^c de in se implicite uocat eum inhonestum, quater d. mat. et excommunicatus non est persona honesta, ff. de rista, secundum Soc. ^d & sentit Anton. ^e tu nupt. Quinto incidit in obligationem soluendi omne damnum, & interesse eis, quos ¹⁰ de qua in ¹² 7. & excommunicauit, cap. sacro. de sentent. nullitatis. Cumque aduersus excommunicatorem de d. conf. 45. iniusta excommunicatione constiterit, excommunicator condemnatur ad interesse ¹⁰ e in c. confli excommunicato, alias nihilominus, si cul tatus. col. 2. pe qualitas postulauerit, superioris arbitrio et c. cum di puniendus, cum non sit leuis culpa tantâ dectus de penam infligere in fonte. Hæc ibi. Neque purg. can. illam error probabilis, qui tam multis modis sine colore errant, excusare potest. ^f In eisdem laqueos incidisse præfatum C. ac illius procuratores, & consultores facile probet, qui huic negotio applicauerit, glo. & quæ ibi Panor. in reg. igno rantia, li. 6. & Decius scribunt in capitulo primo de offic. deleg.

- 1 Interdicti huius tollendi remedium penitudo.
- 2 Peccatum mortale esse omnem iniustitiam actum.
- 3 Excommunicato communicans, in crimine, ob quod est excommunicatus in eandem incidit excommunicationem maiorem.
- 4 Penitudo remedium suapte natura efficax ad tollendas lites hominum iustitio inefficax.
- 5 Christianos aliquot parum Christianos.
- 6 Confessarios parum doctos, & liberos, si tum occasiones esse.

Tertium remedium fuerit penitudo, quam huic exequutori, præfatio C. simul, & procuratoribus, ac fauorab. eius quadragesima hæc suadebit sanctissima. Oportebit enim eos peccatum ire omnium suorum peccato-

rum capitalium, quo integra confiteatur, & providi ad coram agni, & stolis albis candidi accedant. Sæ per prædicta constat, harum lationem iniustam, & nullam fuisse. Omnis autem actus iniustitiam peccatum est capitale regulariter, secundum S. Thom. receptum. Cum ergo has censuras omnes prædicti uel tulerint, uel ut ferrentur, petierint, cõsuluerint, fauerint, uel ministri fuerint, consequens est, eos capitaliter peccasse, immo, & censuras a iudice præfati E. in præfatum C. latas incurrisse.

3 Quoniam quod prohi dolor, pauci aduertunt, oes, qui excoicato communicant in crimine, propter quod est excommunicatus, consulendo, fauendo, uel aliter adiuuando in eandem incidunt excoicationem cap. nuper, de sent. excoicatio. quod in hoc allegauit glo. ca. si concubina, eodem tit. ubi similis, & pulchre declarat B. Anton. 3. parte titulo 24 c. 35. Fateor tñ, hoc remedium quod omnium debebat esse Christiano efficacimum, fragillimum haberi: dum multi uix uideantur credere animæ immortalitatem: dum honorem pro Deo colimus: dum diuitijs uelut idolis seruimus: dum temporaria pluris facimus, quam æterna, dum solo fere nomine Christiani sumus, & Christi humilitatem, & modestiam ore pleno laudantes, factis penę omnino negamus, dum denique corporis morbos, & eius mortem exhorrescentes animæ Christi sanguine hoc passionis tempore redemptæ, neque ægritudines sentimus, neque mortem eius omnium pessimam, maximeque tremendam timeamus. Cuius rei bonæ partis causa sunt confessorij parum liberi, minusque docti, quibus persuasa est nimia facilitas absoluendi, & condonandi peccata.

- 1 Ordinarius non tenetur seruare censuras nullas.
- 3 Ordinarius resistit delegato contra dispositionem & statutum, procedenti, immo, & quomodolibet per actum nullum grauati, data ei de facti notietate informatione.
- 3 Ordinarius multa potest circa appellationem ad Sed. Apost. interpositam.
- 4 Appellatione de facta ad Sed. Apost. non cognoscit ordinarius, & nu. 5.

Quar.

g ca. oes de penit. & re mis. & ca. sunt plures de pen d. 3 facit l. quã diu. C. de di str pign. h 2. 2. q. 59 art. 4.

Quartum remedium efficax quidē, ac facile contra harum censurarum, presertim interdicti, effectum est, vt Renerendis. D. Episcopus ecclesiæ B. & ecclesiæ suæ senatus siue capituli per quam colendum eas inspicerent, & inspiciendas eruditioribus huius academix, ac alijs viris commendarent, & cū viderent nullam eis inesse virtutem, nullatenus seruarent, quod facere possunt.

Quoniam primò exequuntur non teneantur exequi sententiam, quam ei constat esse nullam. ^a

Secundò per tex. nostrum in hoc clarissimum, qui habet non teneri ordinarium ad parendum censuris, quas videtur latas ad delegato, cuius delegationi alia præiudicat.

Tertiò, quod qui scit, excommunicatum, antequam excommunicaretur, appellasse, non tenetur vitare. ^b

Quartò facit, q. præfatus E. in quem hæc sententiæ principaliter lata sunt, non tenet eas (vt supra late monstrauimus) seruare ergo minus tenebit ordinariū. ^c

Quintò, quod Io. And. Dom. & Perus. aiunt, ^d posse ordinarium resistere delegato contra dispoñem illius in c. grauanti, q. commendat ibi Perus. ad materiā c. si uiduisti, de offi. leg. at is subexecutor cōtra decisionem illius c. electus iudex sine qualitatibus requisitis ab illo grauatur E. sexcentis modis, ergo non solum non tenetur ei obedire, sed etiam potest obuiare ordinarius.

Sextò, q. determinatio hæc præcedēs Io. Andr. extendenda videtur etiam ad quemcunque alium casum, in quo delegatus per actum nullū aliquem grauatur. ratio n. qua ille fundatur, nullitas actus ex notorietate facti resultat est. ^e

Septimò facit ille vers. si vero, qui habet, Archiepiscopi declarare posse, non esse excommunicatum cum suffraganeis subditis, de quo notorie constat, antequam excommunicaretur appellasse ad Papam.

Octauò facit c. significauit, cum ei ad notatis de offi. ord. & glo. singul. in c. fin. de rescript. & quod ibi Ioan. And. cum alijs omnibus determinat.

3 Nonò facit, quod ordinarius potest cognoscere de appellatione ad Papam interpositam, nō solum incidenter, quo

ad reuocationem eorū, qui post appellationem attentata fuerunt, & quo ad faciliorem exitum, & sed etiam principaliter, quando scādalum aliquidum minet, & non facilis est ad Papam recursus ad effectum ei obuiandi, licet communis ibi dicat intellectum Host. dicti c. constitutus. non esse nimis litteræ geramanum, tamen non negat in se verum, immo Panor. (quidquid ei Prepos. imponat) eum ad vsum commendat. Pro quo facit lex illa sing. si hominem. Immo etiam non existente scandalo ad effectum instruendi causam, & eam instruatam remittendi, posset ordinarius saltem alius a iudice a quo cognoscere de appellatione ad Papam interposita, per illud c. constitutus, secundum intellectū Ant. qui licet Panormi displiceat, defenditur tamen a Decio.

4 Cum ergo in casu proposito notorie constet ex processu, & euentia etiā facti præfatum C. Archidiaconatum quēdam incompatibilem post assertum, nec cessum adeptum esse, ac per consecrationem accessui renunçiasse, cum constet, hunc subexecutorem presbyterum simplicem esse, qualitatibusque ad delegationem Apostolicam necessarijs carere, ac sine causā cognitione contra possidentem processisset, ac post, & contra reuelationē, & appellationes legitimas excommunicasse, denunciassē, cōtra participantes processisse, ac interdixisse, cū hæc non paruo omni scandalo sint populo, & damno, cum ob bella hoc tempore difficillimus sit ad Sed. Apostol. recursus, cumque assumptio cognitionis, & absolutionis ad cautelam ad faciliorem expeditionem causæ tenderent, cōsequitur, ordinarium multo plura posse, quā ea, quæ præfatus E. petit, cuius modesta petitioni suffecisset, ne tam vanis censuris, tam solide obediretur, & ne vitandum euitaretur, quo sit, vt merito præfatus E. conqueri possit non de ipso præfule integerrimo, qui rem ad suos relegauit officarios, sed de alijs, qui in causa fuerunt, ne id fieret, non quod ipse E. de illis benemerito malè vellet, sed vel quod alij magis prosint, vel nimium sint scrupulosi, vel quod in rem non satis penetrare voluerint, quoniam et iuris informationem, & verbo, & scripto

sc. cū teneatur, & app. g. c. 2. de m. tri. contr. tra interd. eccl. gl. in c. si a iudice. de app. li. 6. h. c. constit. de app. sectū dum intellet. Ant. Hostiē. quē sequit. Arct. i. c. at. st. §. 2. adul. terijs, col. 3. de iudic.

iff. mandati, & gl. fin. in c. tēpora penitendinis 26. q. 8.

scribi. exprimit, & clare significat, dū aliter c. sollicitudine. ver. si vero de appell.

ab Oblatam parui fecerint, magni facere alias soliti, etiam in grauissimis rebus eius sententiā, & iuris allegationes. 5. Quæstionis tamen quotidianæ fuerint. An ordinarius, cui diuersi delegati contraria exequenda præcipiunt, nec de præceptorum nullitate ex rescriptorum tenore satis clare colligitur, quia forte de subreptione, quæ aduersus rescripta obijcitur, vel de alia nullitate nõ potest non visis processibus satis constare, an quemadmodum ordinarius præcipere potest delegatis, vt sibi exhibeant rescripta per hoc c. sic etiam possit præcipere illis, vt exhibeant processus.

Et verius videtur posse. Primo, quia eadem in hoc casu ratio militat. Secundo, quod id consuetudo, quæ legum est optima, interpretes habet.

Non obstat, quod huius c. decisio à iure communi exorbitat, & ideo non sic extendenda, quia primò negari potest hoc c. exorbitare à iure communi, quoniam antiqua iuris ratione, & non noua niti videtur. Secundo, quod etiam exorbitantia extenduntur ad similes casus. b

a reg. quæ à iure lib. 6.

b per tex. in c. cū dilecta de confirm. & il. cū multis per Dec. ibi adductis & l. his solis. c. de reuoc. don. ad inuncta glof.

- 1 Legatus de latere de appellatione ad Papam, vt cognoscit.
- 2 Legati potestas ordinaria partim, et partim extra ordinaria.

Quintum remedium, quod auctoritate nititur ordinaria, & extraordinaria, est, vt Reuerend. Dom. D. Aloysius Lippomanus Sed. Apost. in vniuersam Lulitaniā cum potestate Legati de Latere Illustriss. Legatus appellationem ad Sed. Apost. interpositā recipiat, & de illa cognoscat, quod facere potest etiam iure communi, licet aliqui facile, vt audio, contradixerint. Primo tanquā quiuis alius ordinari, iuxta ea, quæ sub finem remedij præcedentis diximus. Secundo tanquam legatus a Latere, cui ex priuilegio competit speciali, vt de appellatione ad Sed. Apost. interposita cognoscere possit, quo eam instruat, & instructam ad Papam remittat. Casus est memorabilis, & sing. in c. constitutus. de ap. pel secundum cōmunem quam ibi Pau. Imo. Perus. & Præpos. sequuntur, & ante illos affirmavit Spec. quod non solum potest per se facere, sed etiam fa-

ciendum alij committere, vt est ad litteram tex. in illo cap. constitutus.

Et ne dicas, D. Aloysium nõ esse legatum a latere, quia soli Cardinales sunt legati a latere, quorum de numero non est ille, considera, quia paria sunt, quem esse legatum Cardinalem, & Legatum a latere, ac Legatum cum potestate Legati de latere datum vt pulchrè determinauit Dec. Tertiò, quod S. D. N. D. Paulus Papa huius nominis Tertius, ob eius illustria ornamenta potestatem ei augustiorem multo dedit in multis, quā sit legatorum a latere, in quibus est, vt audio, potestas cognoscendi, & finiendi causas ad Sed. Apost. per appellationem vel alias delatas. Potestatem autē eius partim ordinariam esse, ac partim extra ordinariam constat ex multis iuribus, ibi a Card. sentit, illius iurisdictionē, licet ordinaria sit, extraordinario tamē modo inductam esse, quam tamen magis extraordinariam faciunt clausulæ de more multæ, quæ ipsum maiorem legato efficiunt.

d conf. 149. col. si. & fact. l. i. test. ff. de condi. & demonst.

e c. 1. de off. lega. iuncto c. 2. & si. eo. tit. lib. 6. & cle. 2. de off. ord. & glo. putat. sing. glo. pen. cle. 2. & off. ord. f. qu. 17. & Pan. in c. ceterū. de iudic. col. 5.

- 1 Absolutio ad cautelam non impeditur propter exceptionem manifesta offensæ, quando excommunicatio allegatur nulla ob iurisdictionis defectum, siue manifestum, siue dubium.
- 2 Interdictū speciale tollitur ad cautelā.
- 3 Interdictū generale non relaxatur ad cautelā, sed simpliciter sic data cautione de parendo iuri, etiam antequā de causa nullitatis constet.
- 4 Vna de re qui dicit, de alia negat, si est dissimilis, non si similis.
- 5 Huiusmodi dictio dispositionem ad omnia præcedentia refert.
- 6 Censuras tolli, & non tolli parum refert partis, pro qua lata sunt, si appellatio pendet.
- 7 Excommunicationem aliquando reddit fortiores denunciatio, quo casu appellatio ab excommunicatione lata denunciationem suspendit.
- 8 Appellationem ab excommunicatione lata suspendere hodie potestatem denūciandi in his, quæ non sunt notoria saltem probabilissimum.
- 9 Libello in eodem nullitate, & iniquitate sententia accumulari.
- 10 Excommunicatio & nulla, & iniusta simpli-

de lega. 6. nunc ostendit. n. 36. versic. 33.

- simpliciter declaratur, peti posse.*
- 11 Appellatio per nullitatem sententiae iustificatur, quando ab habente eam de finitima, & etiam quando ab interlocutoria, si ex causa illam annullante expressa fiat.
- 12 Auctor correctioni Sedis Apost. Legatus eius, & cuiusvis rectio eo sentiendi omnia subiecit.

Sextum remedium est iudicis delegati particularis super hoc a Sed. Apostol. impetratio, vel in illo summae auctoritatis praetorio Rotae, vel extra illud in partibus, de quo nemini est dubium.

Modus medendi his duobus remedijs huic vulnere tam iniuste illato, vel tetrato duplex esse videtur. Alter est, vt statim citato praefato C. ante omnia petat praefatus E. absolutioe ad cautelam ab excommunicatione hac inuili, iuxta formam c. cu contingat, & alijs, ^a ad off. de leg. c. Apost. allegando praedictas omnes, & singulas de excepti. nullitatis causas. ^b Non obstat primo, q. poterit praefatus de appel. c. C. obijcere manifestam offensam, iuxta cum deside illud c. soler, quoniam primo illud non res. §. 1. & est verum, quando allegatur excommunicatio nulla ex iurisdictionis defectu, c. venerabilis, de sen. exco. c. soler, et ibi adnotata p. Io. Andr. ab oib. ibid. re. ceptis de se. excom. li. 6. b. i. dec. 327. ^c Non obstat ibi per oēs, at de iurisdictionis defectu huius subexco. matoris manifeste constat. Tum quia ipse protestatus fuit, procedere, vt merus executor, quē nulla iurisdictione vti posse, probatum est supra. ^d Tū quia carebat qualitatibus requisitis ad iurisdictionis delegati capacitatem, iuxta illa, quae late, ^e deduxi b. i. dec. 327. ^f Non obstat ibi per oēs, at de iurisdictionis defectu huius subexco. matoris manifeste constat. Tum quia ipse protestatus fuit, procedere, vt merus executor, quē nulla iurisdictione vti posse, probatum est supra. ^g Tū quia carebat qualitatibus requisitis ad iurisdictionis delegati capacitatem, iuxta illa, quae late, ^h deduxi b. i. dec. 327. ⁱ Non obstat ibi per oēs, at de iurisdictionis defectu huius subexco. matoris manifeste constat. Tum quia ipse protestatus fuit, procedere, vt merus executor, quē nulla iurisdictione vti posse, probatum est supra. ^k Tū quia carebat qualitatibus requisitis ad iurisdictionis delegati capacitatem, iuxta illa, quae late, ^l deduxi b. i. dec. 327.

manifeste, aut est dubium. Primo casu, nō potest peti huiusmodi absolutio ex defectu iurisdictionis, cum de ea constet manifeste. Nec secundo, cum tunc de nullitate excommunicationis constet manifeste. Tertio, scilicet casu, est locus huiusmodi petitioni. Haec Rota, ante quam idem tunc lūm, ^m quē sequitur Io. Andr. q. 1. ab omnibus alijs probatur, at in casu nostro licet quis proterius neget, manifeste constare de huius subexco. matoris iurisdictionis defectu, negare tamen non poterit, salte dubium esse primo aspectu, ergo nō est locus exceptioni manifestae offensae. Tertio, ideo non est locus huic exceptioni, quia nullahic fuit offensae manifestae, imo nec dubia, vt patet per exceptiones in c. si quando. supra eodem disputans, & est deductū in tertia causa nullitatis. 2. Non obstat secundo, quod interdictum generale non potest ad cautelam relaxari, per text. singul. in c. praesenti §. Et per consequentem licet praefatus E. ad cautelam absoluitur, non tamen ob id interdictum tollitur. Non, inquit hoc obstat, quoniam primo, si diceretur hoc esse interdictum speciale, non esset locus illi capitulo secundum Io. Monach. quē Io. Andr. Dom. & Perus. cum communi contra Archid. sequuntur, & Rot. ⁿ & Fel. ^o & Cald. ^p sed nō est speciale, quia similitudinem potius, quam specialitatem habet. Ideo secundo respondeo, q. concedendo generale interdictum regulariter non esse quidem relaxandum ad cautelam, sed fallere quādo petitur, simpliciter ad instantiam partis ob cuius culam positum dicitur, praestita cautione de parendo iuri, quia tunc datur, etiam antequam de iustitia vel nullitate constet, secundum Rot. ^q quae habet hoc casum locum esse, cum contingat de officio deleg. idem etiam habet decis. Rotae, ^r & idem tenuit Dom. ^s & Perus. in prin. Pro quibus videtur casus in c. qua frōte, de appel. inducendo eo modo quo Rot. ^t inducebat scilicet, quod ibi fuit quæsitum de absolutione excommunicationis, & interdicti, & licet de absolutione sola excommunicationis respondeatur, ex sufficienti rationis paritate videtur etiam de interdicto respondisse. Per quam inductionem respondetur ei. l. illud. ad dem, & contra hanc conclusionem aliter indu.

æ c. nōne. de
p̄sump. & l.
cū prator ff.
de iudic.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

b. i. c. qualis.
25. d. & gl.
f. c. tibi ab
sentis. de p̄b.
lib. 6.

c. in d. c. apo
stolic. nu. 3.
d. in c. cū cō
ting. de off.
deleg.

e. Em gl. Ser
bo. h. m. i. in
p̄mōio sex
ti. et in c. ne
mo. de elec.
cod. lib.

f. c. i. de s̄c̄.
excom. l. 6.
g. c. i. de his
qua Si. eo. l.

h. in c. p̄sto
ralis. nu. 1.
de appell.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

o. l. m. i.
o. l. m. i.

inducto, scilicet, quod qui de vno dicit, de alio negare videtur, ^a & ibi de abso-
lutione interdicti, & excommunicationis interrogatus Papa, solum de abso-
lutione excommunicationis respondit. Nā
respondere potest eum, qui de vno di-
cit, tunc de alio negare videtur; quando
illud aliud est dissimile, non quando si-
mile, secundum Dom. ^b Secundo facit,
illud idem c. qua fronte inductū, vt per
f. c. tibi ab-
sentis. de p̄b.
lib. 6.
Huiusmodi sententiam, in fine illius
cap. qua fronte, posita, attendo, quod di-
ctio, huiusmodi, refert dispositionem ad
omnia præcedentia, ^c & quod illud
cap. tam de interdicto, quam de excō-
municatione prius agit. Tercio facit, qđ
excommunicatio, & interdictum quoad
ferendi modum æquiparantur, ^d & etiā
quo ad modum tollendi, & specialiter
diuersificantur in modo tollendi ad cau-
telam, per illud cap. præsentis. Ergo quo
ad simplicem relaxationem non est po-
nenda differentia. ^e Quarto facit, qđ parum, vel nil refert
eius pro quo censura feruntur eas tol-
li, vel non tolli, quando appellatio, de
qua est cognoscendum; est interposita,
secundum Inn. ^f affirmantem eum, pro
quo aliquis excommunicatus fuit, & ab
excōmunicatione iam lata appellauit,
non posse iuste appellare a iudice, si is
nollet eum denunciare, cuius rationem
in hæc verba subiicit, vir eruditissimus.
Non interest, inquit, eius pro quo excōm-
unicatus est, quod denuncietur, cum certum
sit, quod hic excommunicatus non est cogen-
dus, & soluit. ^g quam determinationem
omnes ibi sequuntur, expressius autem
Host. Ioan. And. & Imo. quam Perus. &
Præpos. licet illi etiam expressius, quam
Panor. cui sub finem in meo libro, pro
non denunciet, est denunciet.
Et ne demiteris hoc Inn. dictū, con-
sidera illud sing. scilicet eo, qui post ex-
communicationem appellauit, non pos-
se denunciari, quando per denunciatio-
nem excommunicatio fortior redditur
vt contingit in casu c. tua. ^h in quo abso-
lutio, quæ ante denunciationem ordina-
rii competit, post eā Papæ reservatur,

secundum Perusinum, ^k qui hanc deter-
minationem tribuit Imolen. nulli alte-
ri eam tribuenti, cum tamen originaria
fuerit D. Ant. nu. 11. Nam licet ille pro
sua modestia eam Io. And. tribuat, ille
tamen id non dixit, sed rationem illud
affirmandi posteris præbuit, dum ani-
maduertit in casu illius cap. tua. denun-
tiationem augere ligamentum excom-
municationis, & ita rationem, propter
quam in §. verum. statutum fuit, vt non
obstante appellatione consequata, excō-
municatus denunciaretur, cessat.
Ex quibus inferri videtur quiddam
notissimum, nempe hodie post illa ex-
trauag. ad euitanda, quæ habet, neminē
vitandum, nisi denunciatum, cuius tenō-
rem, & alia quædam grauiā super ea du-
bia alibi, ^l tractauimus, non posse denū-
ciari eum, qui ante denunciationem, &
post excommunicationem saltem in his
quæ non sunt notoria, appellauit. quan-
doquidem hodie maximas vires recipit
excommunicationis per denunciationem.
Aliter autem his remedijs medendi
modus fuerit, vt petat dictus E. declara-
ri, appellationes a se factas legitimas es-
se, ac iustas, has autem huius subexecu-
toris censuras nullas esse, iniustas, & ini-
quas, quæ accumulatio licet contraria
implicare videatur, fieri tamen potest,
quia nemo prohibetur vti pluribus de-
fensionibus, ^m etiam contrarijs, secun-
dum gloss. ibi. ⁿ at appellatio defensio
est, ^o poterit ergo peti censuras decla-
rari nullas, & iniustas, nam & admitti-
tur libellus, in quo quis dicit sententiā
nullam, vel petit restitutionem in integ-
rum, ca. constitutus, vbi Panor. de rest.
in int. per illum tex. & idem Panorm. ^p
& non solum conditionaliter, sed etiam
simpliciter peti pōt declarari eas nul-
las, & iniustas secundum Innoc. expressi-
te, ^q sicut & exceptiones contrarie sim-
pliciter opponi possunt. Et in dubio op-
positæ videntur dissonantiæ, vt Innoc. ^r
ait, vt si vnum nō poterit probare, aliud
probet, quod maxime ait Panor. nemo
randum, ibid. nu. 24. Nam, & reus exci-
pere potest, quod soluit, & quod in te-
stamento liberatus sit, vt notat Bar. ^s
Ad hoc autem, vt appellatio præfa-
ta E. iudicetur legitima, & iusta, sufficet
probare monitoria pœnalis huius sub-
exequu-

h. in illo §.
Seru. sub fi.

l. in ca. 1. §.
laboret. de
pan. dist. 6.

m. reg. nemo
plurib. li. 7.
n. per tex. in
c. 1. 13. q. 2.
o. l. nemo
ex his, ff. de
except.

o. l. 1. ff. de
app. & c. si
gnificauer.
de except.

p. in c. cum
olim. col. 2.
de priuil.

q. in illo c. di-
lecto. nu. 2.
r. in c. audi-
tis, de reser.
num. 2.

s. in l. 1. C. d.
fal. caus. a-
dict. l. in 2.
opposit.

a iuxta ea multa, quæ adduxim⁹ in 14. caus. nullit. b in c. dilecto. num. 7. de appell. c in l. 1. C. sen ex bre. reci. d in l. fi. expressim, in 3. q. & in l. si et proponis. 1. C. q. d. & quando indic. e alle. 107. alias 116. appell. a nullitate. f nu. 3. in illo c. dilecto

exequitoris fuisse nulla; quia primo a sententia nulla appellari potest. ^a Nam licet non sit necessarium, tamen est utile, quia saltem causam ad superiorem deuoluit. secundum Panorm. communiter receptum ibi a Perusin. quest. 7. & alijs, ^b & Bald. ^c & Bartol. ^d Lap. ^e Secundo, quia ad iustificandam appellationem a definitiua interpositam, sufficit probare sententiam esse nullam secundum Innocent. in illo cap. dilectos. ab omnibus receptum, ut mandata illa penalia de relinquenda possessione vim habebant definitiua super possessorio late, ut supra est dictum.

Secundo, quod ad iustificandam appellationem, etiam ab interlocutoria; satis est probare illam esse nullam ex causis, in appellatione expressis, secundum quod satis sensit Innocent. ^f & ex alijs 116. presse affirmant Pan. nu. 7. Perus. q. 17. cum omnibus alijs. ^g

12 Ne autem res diutius differatur, praesentetur statim processus a subexecutore factus, una cum protectione prefenti cum ea, quam super negotio principali in cap. si quando supra eo. habuimus.

mus, quo promptius, ea, quæ ad occurrentium dubiorum dissolutionem pertinent, inueniantur ab Illustrissimo, & Reuerendis. Dom. Legato. Cuius candida lina omnia in his duabus prelectionibus dicta subijcio non solum qua parte Sedis Apostol. (quæ una est omnium magistra veracissima) personam agit, sed etiam qua parte recondita eruditione, quam mox commentarij ipsius in Genesim iamam edendi palam facient, alijs eminet, subijcio item cuiusvis, quæ iustior fuerit, sententiæ protestatus nulla mihi parte illa placitura, nisi quia veritati, & bonitati consonuerint. Dixi.

Exiit ita memoria admonere in corrolario nono secundi remedij ea, quæ in causa 15. scripsimus de appellatione a declaratione penæ censurarum incurse interposita, per quæ palam est, praefatum E. neque in iudicialibus, neque extrajudicialibus vitari posse, quoniam ut ibi probatum est, quo ad dubitationem impediendam maioris virtutis, est appellatio a declaratione censuræ incurse, quam a censura ferenda.

COMMENTARIVS

VTILIS IN RVBRICAM

DE IVDICIIS.

S V M M A R I V M.

- 1 *Author quid noue addit repetitioni cap. nouit, de iudic.*
- 2 *Iudicialis strepitus aliquantulum caelestium memoriam saluendus.*
- 3 *Continuationis huius tituli ratio multiplex, & quæ stilior.*
- 4 *Argumentum de preparatorio ad preparatum non valere simpliciter, & ut potest valere num. 7.*
- 5 *Matrimonia, quæ non valeant, & sponsalia sic hodie.*
- 6 *Adulterio vxor perdit dotem, sed non eius preparatorij, quæ licet sint peccata mortifera, non aquætur illi n. 8. licet ex eis cum alijs circumstantijs præsumatur illud num. 9.*
- 10 *Dos prior vxori, quam secundum vallo.*
- 11 *Iudex preparatorij quis sit iudex causa preparata.*
- 12 *Iuramenti ratione quædo quis nouum seruitur forum, & 13.*

M VICTORVM rogatu edituro mihi noue hic in Vrbe anno 1575 repetitionem in c. nouit. de iudic. iam pridè anno 1548. editam Conimbricæ, visum fuit sequi morem Antiquiorè, qui cum reperebant aliquod c. cuiuspiam tituli, præmittebant nonnulla super ipsius rubricæ ad eiusdem declarationem pertinentia, & ideo prælusimus aliqua super hanc rubricam, sub qua situm est præfatum cap. nouit. desumpta ex illis mul-

tis, quæ disputaueram personam Gymnastæ, qualis tunc eram, agendo, prælegendo illà in prædicta Conimbrica anno 1538. quæ nemini dicaui. Nunc autem recognituri tam ea, quæ tunc prælusimus, quam præfatam totam repetitionem multa emendando, addendo, demendo, & mutando redigimus primò in epilogum, & summam ea, quæ de iudicio, prout sumitur pro processu iudiciali post alios in eadem rubricâ fusi eodem anno scripsimus, quæ nondum sunt edita, adiectis tamen aliquot, quibus mès quadantenus ad celestia moueatur pro persona censoris, siue pœnitentiarij minimi, quam præfato anno 1575. agebamus, & nunc agimus.

2 Secundo addemus multa de iudicio, prout sumitur pro actu iudicandi, quibus pius lector præmoneatur ea, quæ de iudicii est doctrina nò solum doceri, quælis debeat esse ordo processus iudicialis externi, sed etiam qualis esse debeat trāquilla animi cuiuslibet determinatio, & definitio, quod est auctarium dignū, ni fallor, quod omnes tam interni, quā externi fori Iudices, & tam priuata, quā publica auctoritate iudicantes semper præ oculis habeamus.

3 Primum igitur redigendum est in epilogum, quod Decius in vtraque lectione, & Ripa erudite, & subtiliter, & laboriosè quidem, sed parum vtiliter videntur de ratione continuandi, & subordnandi hunc titulum præcedentibus disputare, & planius, ac vtilius tironibus præsertim est dicere, quod ratio, quæ Greg. motus fuit ponere hunc titulum

in principio huius libri; est, quod totum hoc volumen Decretalium digessit in quinque libros, quorum materias de signant illa quinque verba illius Senatorij antiqui.

Index, iudicium, clerus, sponsalia, crimen.

Quorum primum, scilicet Index, designat, quod in primo principaliter tractatur de personis Iudicum, & de pertinentibus ad eos, & secundum, scilicet Iudicium, quod tractatur principaliter in secundo de iudicijs, siue processibus Iudicum, siue pertinentibus ad ea. Tertium verò, scilicet Clerus, quod in tertio principaliter agit de clericis, & ad eos pertinentibus. Quartum autem, scilicet Sponsalia, quod in quarto tractatur principaliter de sponsalibus, & matrimonijs, & ad ea pertinentibus. Quintum denique scilicet Crimen significat, quod in quinto principaliter agitur de criminibus, & ea tangentibus, & ita in principio secundi Libri præmittit titulum generalem de iudicijs.

a quemadmodum de iure reur.
g. clem. 1. cū omnium posterorum, quod valet argumentum de preparatorijs ad præparata, quam excerptum ex illa continuatio. 1. de refor. ne Io. And. videlicet, Suprad. Tum est de matr. adiū preparatorijs Iudiciorum, nunc de ipsis Iudicijs quæ nos de ijs est videndum. non est efficax, quandoquidem innumera sunt preparatoria, de quibus non dicuntur verè illa, quæ c. 22. n. 25. de preparatis: Nam sponsalia præparat c. 25. n. 144. melius ad v. pal. est cum consanguinea, vel religiosa, non ex toto titu. de s. cōmunicatur, vt qui cōtrahit illud, b & hodie valent sponsalia absente Parocho contracta, non tamen matrimonium, iuxta Concil. Trident. c. Et probatio est preparatoria ad sententiam, non tamē transit in rem iudicatam, sicut illa, & nō est necesse appellare ab illa, sicut a sententia, nec est exequenda, sicut sententia. d. Prima item consura præparat ad ordines maiores, sed non est ordo sacer sicut illi. e. Ius item patronatus non est beneficium ecclesiasticum, potestque cadere in laicum, & potest donari, & legari, f non autem beneficium, g & alia innumera. Quare illud Barth. h quod procurator constitutus ad preparatoria, tenetur defendere dominum in præpara-

tis, alio quidem textu, vel alia ratione est verum non tamen illa, quod idem sit iudicandum de preparatorijs, & præparatis, vnde, & ipse ibidem asserit, procuratorem primæ causæ non teneri ad defendendum causam appellationis, licet prima sit preparatoria ad secundam.

6 Tertium, quod minus infertur illud Bald. i nempe quod sicut mulier priuatur dote propter adulterium, k ita etiā debeat priuari propterea, quod passa sit manus alterius ad mamillam, argum. a preparatorijs ad præparatum.

7 Tum quia licet inter preparatoria, & præparata debeat, aut possit esse aliqua subordinatio, conuenientia, aut tamen tanta, vt de vtriusque eadem dici queant, præsertim quādo necessario nō esse infertur, vt in casu proposito non enim necessario infertur, tetigit mamillas, igitur habuit rem cum illa.

8 Tum quia longè maius est peccatum adulterium, quam passio manus in mamillas, vt colligitur ex S. Thom. i dum ponit differetiam inter castitatem, quæ est circa ipsum actum carnalem, & inter pudicitiam, quæ versatur circa alloquia tactus, & oscula turpia, & melius alibi, m quatenus ait alloquia, tactus, & oscula, sua natura, siue absolutè confiderata, vt ait ibi Caie nō esse peccata mortalia: Tum, quia alioqui etiam propter visum, alloquium, vel solius manus tactum libidinosum, deberet perdere, quia etiam hæc sunt peccata mortalia, & preparatoria adulterij. n tradit S. Thom. o

quod tamen nemo dicat Tum, quia perna non debet extendi de vno casu ad alium, p præsertim ipso iure imposita, q saltem quando non est eadem ratio. vt hic per præfata, immo neq; quando est eadem ratio, nisi interuenerit aliquid aliud de illis, quæ Domini, & Franc. ponunt, r & nuper posuimus clarius, s per quod soluntur rationes, quibus Ripa hic adhæret Bald. Tum, quia §. 1. quib. mod. feud. amitt. qui loquitur de feudatario ponente manus ad mamillas vxoris domini, non rectè arguitur ad vxorē, quæ patitur illam impositionem. Parim, quod reuerentia, feudatarij maior debeat esse ad dominum, cui vassallus est per iuramentum solenne affectus, & dono feudi obstrictus, quam vxoris

ad

i in c. tua. p. procu. i ver. qd si absq; carnali copula.

k c. plerūq; infr. de don. inter virū, & vxor.

l 2. 2. q. 151. art. 4.

m q. 154. art. 4.

n c. nec solo 32. q. 5. o i d. q. 154 art. 4.

p c. pana. de pen. dist. 1. q. glo. solen. c. fin. de iur. patron. r in c. de tē por ord. li. 6 s in c. inter pretatio. de pen. dist. 1. a num. 3.

a Genes. 2. ad maritum, quæ creata est ei sociâ.
 10. Partim, q. feudum, quod perditur, minus sit illius, quam dos vxoris, quia non est nisi quo ad vile dominium. Tñ, quia si excommunicatio ferretur ipso iure in eum, qui adulteraretur, qui prædicta impudica faceret abstinere se à copula, non esset excommunicatus. Tum, quia licet ex his actibus impudicis colligatur aliqua præsumptio, non tamen illa est præsumptio iuris, & de iure, contra quam nō admittitur probatio, & ita probato contrario, non iudicaretur adultera, nec cōsequenter priuata dote. Quare resolendum est primo, dicto Baldi non esse locum in foro conscientie. Secundo neque in foro exteriori probato contrario, quo cessat præsumptio. Tertiò, quod neque esset locus illi, etiam nō probato contrario, in solo tactu mammillarum, immo nec in solo osculo, nisi probarentur aliquæ alia circumstantiæ loci, temporis, vel personarum, ex quibus presumenda esset adulterij rea, quo casu non perderet dotem ex eo solo, q. passa est tangi, vel osculari, sed quia probatur, & iudicatur esse adultera.

11. Quartum, quod non inferitur etiam ex prædicta cōtinuatione, quod index Ecclesiasticus aditus ab aliquo, pro absolutione a iuramento a se præstito, ad effectum agendi aduersus contractum, quem iurauit, fiat index super ipso contractu, si alias non erat competens ad cognoscendum de illo, quia, vt prædixi, coherentia præparatorij ad preparatum, non est tanta, vt quicquid dicitur de altero, sit de altero dicendum, nec cōsequenter efficit, vt index ecclesiasticus ex eo solo quod est Index præparatorij, fiat Index præparati, vt contra Bald. tenuit Cast. *b* quem sequitur, & cōfirmat Decius hic, quē in prædicto anno 1548. sequenti confutauimus Bald. ea ratione, qua Ripa hic defendit cōmunem. Tum quia illud Baldi, *c* scilicet, Index causæ præparatoriæ debet esse præparatæ, restringendum est, quando esset competens præparatæ, etiam si nō cognouisset de præparatoria, de tali enim loquitur illa lex ordinarij, in qua ipse se fundat.

d c. fi. de foro cope. l. 6. Tum, quia cap. *d* quod habet cognitionem de iuramento spectare ad iudicem ecclesiasticum, etiam inter laicos,

restringendum est ad casus, in quibus agitur de obseruantia iuramenti, & ad cogendum iurantem seruare illud, non autem cum pretenditur contrarium. Procederet etiam dictum Baldi, cum iudex absolvens esset competens in materia, in qua Ecclesiasticus esset competens alia ratione, quam iuramenti, qualis est vsurarium, sacrilegij, &c. Tum, quia Alexand. II. *e* noluit cognoscere de spolio partis in præiudicium iurisdictionis regis Angliæ, licet cognosceret de legitimitate eius. Tum denique, quod nullo iure, neque illa efficaci ratione probatur, quod iudex incompetens super vna causa, fiat competens in illa eo solo, q. cognouit de præparatorijs ad illam, immo videtur casus in contrarium, *f* & hæc partem seruat vsus, & praxis Hispaniæ, & etiam Galliæ, & decisio Tholof. *g* de finit. iudicem ecclesiasticum, qui cognouit de legato pio, non posse cognoscere de interese, & qd multi authores classici citati per Dec. & Ripam id tenent, quod ipsum etiam post nos tenuerunt 13 dicissimus iuxta, ac piissimos Didacus a Leyda, siue Conarruuias *h* tamen si plus rationibus præfatis, quam auctoritati omnium præfatorum fidam.

e in c. cām
quæ, qui fil.
sint legit.

f in l. 1. C.
ad exhib.
g decis. 51.

h lib. 1. & ar.
resol. ca. 4.
num. 8.

14. Iudicium significat quindecim, sed nullum eorum originario significatu.

15. Iudicium pro discussione, siue processu iudiciali definitur sic paulo cautius.

16. Iudicium inquisitionis proprie dicitur iudicium, & quolibet aliud etiam ante litem contestatam.

17. Iudicium est duplex ordinarium, & extra ordinarium, quorum utrumque hactenus non definitum sic definiti potest.

18. Iudicium inquisitionis, absolute extra ordinarium, secundum quid ordinarium.

19. Iudiciorum aliud spirituale, aliud temporale, & utrumque definitio.

20. Ius patronatus est spirituale, & non annexum spirituali.

21. Annexum alicui non est idem, quod illud in specie, sed potest esse in genere.

22. Disputatur male, an hoc sit illud, prius quam sciatur quid sit illud.

23. Spiritus malus significat, & ideo spiritus malus, malignus.

*a in hoc eo-
dē tit. li. 6.
b ff. de iud.
lin trib. in-
fra de pro-
cur. c. ex li-
teris.
c ff. de pro-
cur. l. q. de-
betur. ff. ad
Trebl. l. 1. 2.
respon.
d inf. eod. c.
decernim⁹.
e inf. eo. c.
quanto.
f 2. q. 6. c. a
iudicib qui
sat. f. d. cog.
l. arbitro, d
of. del. li. 6.
c. ab arbitr.
g C. de sa-
cro. eccl. l. 1
c. & ca licet,
de sepult.
lib. 6.
h C. de ord.
iud. l. q. inf.
qui fil. sint
legi. ca. per
uenerabil. f.
S. rōnibus.
i ff. de iud.
l. cum pra-
tor, inf. de
pb. c. graue.
k de of. de-
le. c. de cau-
sis, de appe-
c. si duobus
circa fin. de
prescript. c.
fi ff. deleg.
3. l. qui con-
cubina. S.
si heres iux-
ta illud Ec-
cles. 18. ca.
l C. de iud.
l. propter an-
dum. S. i. c.
venerabilis
inf. eod.*

24 Spirituale definire non facile, sed defi-
nitur sic quoad propositum.
25 Dona Dei, non omnia esse spiritualia,
& quae talia.
26 Sacramentalia, & beneficia, quae ratio-
ne sunt spiritualia, eadem est, & ius
patronatus.
27 Spiritualia quadam alijs spiritualibus
spiritualiora, & ideo alijs alia an-
nexa.
28 Sicut non omnia spiritualia.
29 Spiritualibus cur dicantur annexa be-
neficia, & ius patronatus.
30 Iudiciorum aliud criminale, aliud ciui-
le, aliud mixtum, & omnium definitio,
& m. 34.
31 Iudicium ad remouendum quem ab
officio, criminale est.
32 Intellectus cap. per tuas, de simo.
33 Crimina non semper omnino extingui-
tur morte.
34 Causa criminalis quare interdum So-
catur pecuniaria.
35 Pars criminalis quare interdum uoca-
tur ciuile.
36 Pars pecuniaria legalis, uel conuentio-
nalis applicanda.

Q Vintum, quod haec uox, iudi-
cium, quidecim Iurisperitis si-
gnificat secundum Ioannem Monachū^a
contenta ijs tribus senarijs.
Actio, lis, author, forus, arbiter, ultima
uolle;
Quaestio, discre. sen. instans discussio
posse.
Pernicies, pœna, processus iudicialis.
Hoc est significat actionem, ^b Li-
tem, ^c Authoritatem, ^d Forum, ^e
Arbitrium; ^f arbiter enim dicitur
Iudex. Ergo & arbitrium dicitur iu-
diciū, ^g ultimam uoluntatem, ^h
Quaestionem, ⁱ Discretionem; ^j Sen-
tentiam, ^k ibi. Ante iudicium iustitiam
tibi para Instantiam; ^l Discussionem. ^m
Posse, uel potentiam. ⁿ Perniciem iux-
ta illud Apostoli, ^o ibi, iudiciū, id est
perniciem, sibi manducat, & bibit, ^p Po-
enam. ^q Qui occiderit reus erit iudicio, id
est poenae, sicut ^r ibi, in resurrectionem
iudicij, hoc est poenae aeternae. Proces-
sum iudiciale. ^s Antiqui quoque non
Addo tamen omnibus, quod uerbum
iudicium, nihil horum significat secun-

dum suam propriissimam, & originariā
significationem, ut infra num. 39. mon-
strabitur. Dixi originariā, quia secun-
dum propriam etiam illa satis proprie
significat. Porro iudiciū, prout signi-
ficat discussionem, uel processum iu-
dicialem, ut hic sumitur, definitur esse
actus trium personarum, iudicis, acto-
ris & rei, in discutendo contendentiū,
uel contendere parantium, in qua defi-
nitione uerbum, actus, uidetur accipi
singulariter, uel collectivē pro uno, uel
multis actis momentaneis, uel successi-
uis praefatarum trium personarum, ut
accipi potest iuxta doct. Bar. in l. si plu-
ribus, sub finem de legat. 2. & uerbum,
trium, pro triplicis generis, & uerbum,
personarum, ut comprehendat etia per-
sonas fictas, quoniam in iudicijs inquisi-
tionis, & denunciationis, & alijs, quae ex
officio fiunt, pro actore, uel accusatore,
interuenit fama, uel notorietas, aut Rei
pub. utilitas, ut colligitur, ex cap. super
ijs, & cap. inquisitionis, de accusat. im-
mo, & pro reo interuenit damnum pub-
licum, sicut, & pro actore utilitas publi-
ca in iudicio inquisitionis generalis, ^b
Dixi, in discutendo, pro, in iudicio, &
ponit communis, & pro in loco iudi-
cij quod ponit Decius, & Ripa, ne defi-
nitum in definitione repetatur. Addi-
di, uel contendere parantium, ad com-
prehendendum principium iudicij, qd
est citatio. ^c & libelli oblationem, recu-
sationes, interrogationes, confessiones,
probatōes, & alia quae passim fiunt an-
te litem contestatam. Per quas exposi-
tiones longe planius, breuius, & utilius
16 quam ab alijs potest defendi defini-
tio communis, ex qua infertur, qd iudi-
cium, inquisitionis, uel denunciationis
est proprie iudiciū, & qd iudiciū nō
solum inuenitur post litē contestatam,
sed et ante illā, licet integrius post illā,
sed integritas, & magnitudo non mutat
speciem, ^d & licet multa liceant post li-
tem contestatā, quae non licent antea, ^e
& e contrario, multa licet antea, qd non li-
cent post ^f & licet ob id quoad quēdā
Iudiciū dicatur incipere a litis cōtesta-
tione, ^g unde & multae cautiones, & p-
toriae stipulationes praestite antelitē cō-
testatam, proprie dñr iudiciales, ^h &
quidem oia, qd fiunt coram iudice ad cō-

*m ut hic, &
C. & ff. eod.
tit. & infra
de verb. sig.
c. forus, in
princ.
n ff. de iud.
l. iudiciū
solu. si po-
testas iudi-
candi.
o l. ad Co-
rinth. 11.
p sic exponi-
tur 4. sent.
4. 9. in fi.
q Matt. 14.
r Ioan. 3.
s inf. eo. c. 1.
t c. de ex-
cept. lib. 6.
in princ.*

*t quae fit iux-
ta l. cōgruit
ff. de offic. p-
sid. & c. 1.
de offic. iud.
ord.*

*u S. si. inst.
de pan. tēp.
litig.*

*x l. si ff. de
fund. inst.
y c. quoniam
frequentem.
ut lite non
contest.
z l. post li-
tem ff. de
procu.*

*a l. ubi cap-
tum. ff. de
iud.
b l. 1. & 2.
ff. de praesi-
pub.*

rendendum, immo, & ad concordandū, ad incipiendam litem, uel ad impediendum eius initium dicuntur esse iudiciū uel aliqua pars eius, unde recte Dec. ^a quem sequitur Ripa discedit a Signor. de Homod. ^b quatenus determinauit, non posse fieri præceptum de soluendo minori 25. tanquam confesso in iudicio ante litem contestatam, et si illud fecisset post octodecim annos, & stante statuto, ut minor 25. annis modo sit maior octodecim habeat legitimam personam standi in iudicio.

18 Sextum, quod diuiditur iudiciū prius in ordinariū, & extraordinariū. Quia autem Innoc. communiter recept. tenuit, ^c Iudicium inquisitionis dici extraordinarium, & alibi ^d a multis etiam recept. tenet esse ordinariū, & super eo relato hic per Panormit. magna tempestas orta est inter omnes posteriores, non est facile ita definire membra huius diuisionis, ut non remaneat aliquot scrupuli, quo factum esse suspicor, ut ne mo illorum uideatur ausus ullum illorum definire. Arbitror autem posse de finiri iudicium ordinariū, esse iudiciū in quo proceditur mediāte actione, uel

mediū, & finem, & in principio inquisitionis, sine accusatione uera proceditur, dicto capitulo qualiter, quod est contra corticem reg. ¹ In secunda parte, scilicet in medio, testes recipiuntur lite non contestata, ^k ut lite non contestat. in ultima parte, scilicet in fine, non imponitur poena determinata a iure, ^{no.} sed condemnatio alteratur, & arbitrio Iudicis poena imponitur, capitulo inquisitionis, infra de accusat. licet possit dici secundum quid ordinariū, quatenus etiam non interueniat in eo accusator uerus, interuenit tamen fictus, scilicet infamia, uel aliquid ei aequipollens, ut prædictum est, quale dicit esse Innoc. ¹

Secundo infertur, iudicia super beneficijs, usuris, matrimonijs, & decimis esse ordinaria, licet in eis procedatur simpliciter, & de plano, sine figura, & strepitu iudicii, ^m & ita in multis contra ordinem causarum, uel iudiciorum plenariorum, clement. sæpe, de uerborum signific. quia in eis proceditur mediante actione uera nata ex aliquo iusto, uel colorato titulo, uel ex lege diuina, uel canonica.

Tertio, quod iudicium per uiam denunciationis, uel officii iudicis sine actione, uel accusatione contextum, est extraordinarium, quia proceditur sine actione, uel accusatione uera.

Quarto, quod statutum loquens de iudicio ordinario, non habet locū in iudicio inquisitionis, & alijs præfatis, ut tenuit Pan. hic communiter recept.

Septimum principale, quod iudicium secundo diuiditur in iudicium spirituale 20 le, in quo tractatur de rebus spiritualibus, capitulo exhibita, infra eodē & in temporale, in quo tractatur de temporalibus, capitulo venerabilis, infra eodem, an autem iudicium in quo tractatur de iure patronatus dicatur spirituale, an temporale, an mixtum, uidetur pendere ab illa quæst. An ius patronatus sit spirituale, temporale, an mixtum? in qua post longam eandemque eruditam concertationem Doctorum, præsertim Decij, & Ripæ, tenui olim communem opinionem, uidelicet, non esse spirituale, sed annexum spirituali.

Qua in re nunc addo primo, quod ratio

*a in 2. lect.
nu. 3. sub fi.
b in consil.
263. incip.
statuto ciui
tatis. Med.*

*c in c. cū oporteat, de accusat.
d in cap. di lect. de sct. excom.*

*e in princ. insti. de act.
f in rub. ff. & C. de actio. iunct.
g l. pecunia verbū §. p. secutionis,
ff. de verb. sig. l. cum si li. ff. si cer. pet. & in l. si cui leg. in fi. in princ. ff. de cond. et dem. in l. 1. §. si soler ff. de exer. gl. in caus. se, la 2. in princ. ff. de minor.
h in l. 2. ff. de sur.*

lin d. c. dilecto, de sent. excom.

m clem. 2. de iud.

*i l. resc. §. si quis accusator ff. de munc. et ho
k c. quoniā §. sunt, et alij, infra.*

tio Decij, quæ olim firma uisa fuit, nunc non uidetur firma. ratio enim est illa, quod nullum annexum est idipsum, quod id cui annectitur, sicut nec simile est idem cum eo, cui assimilatur, ^a & ius patronatus est annexum spiritualibus. ^b Ratio autem quare non est firma, est, quod licet nihil sit idipsum, quod est id cui simile est, in specie, siue in indiuiduo, potest tamen esse idem in genere, si quod enim est simile Ioanni, non est idem, quod Ioannes in specie, potest tamen esse idem in genere, ut si quod est simile Ioanni, sit alius homo. Virtutes item infusæ similes sunt septem donis Spiritus sancti, & ita non sunt eadem, quæ illa in specie & indiuiduo, sunt tamen eadem in genere, quia sunt spiritualia, ut illa. sic quauis ius patronatus sit simile, & annexum rei spirituali, & non sit in specie, & indiuiduo idem quod illa res spiritualis, potest tamen esse idem in genere, scilicet spirituale.

21. Secundo addo, quod magna incogitantia præfati Doctores, & ego disputauimus. An ius patronatus sit spirituale necne? non præmissa, & constituta prius definitione rei spiritualis, sicut & eadē incogitantia tractauimus omnes. An iudicium inquisitionis sit ordinarium, uel extraordinarium, non præmissa, & constituta prius definitione, uel quiditate iudicii ordinarii, uel extraordinarii, quomodo enim quis probare potest aliud quid esse, uel non esse tale, uel tale nisi præsupposito quale sit illud, & an sit, an non sit homo? & consequenter, an sit spirituale, nisi præsupposito quid sit spirituale.

22. Tercio, quod ideo hoc uidetur contigisse, quia ut nuper dixi in nostro Manuali. Confessio, latinitate donato, post Maiorem non est facile definire quid sit spirituale, cuius ratio, licet eam ipse non reddat potest esse, quod cum spirituale, siue spiritale dicatur omne, quod pertinet ad spiritum, spiritus autem proprie dicatur halitus, siue flatus, iuxta illud. ^c Spiritus meus attenuabitur, & per translationem, nunc anima, ^d Tradidit spiritum. Nunc uentum. ^e Tanquam aduenientis spiritus uehementis, nunc omne incorporatum, iuxta illud. ^f Spiritus est Deus, nunc omnis inuisibilis

substantia, ut ait Sanctus Thomas. ⁱ necesse est ut spirituale quoque multipliciter dicatur.

25. Quarto, quod in d. Man ubi supra, ea de re in hæc uerba scripsimus. Omisso

Stilo, quo in Vulgari hoc in loco dicitur. ^g sumus, sequitur Ioan. Andr. Panorm. & communem ^h adiungit. quia Sanctus Thomas. & communis ait. ⁱ Spirituale, ut huc pertinet, & communiter accipitur in iure Pontificio, definitur potest esse donum supernaturale a Deo datum ad animarum salutem, uel quid institutum supernaturaliter ad eam efficiendam, uel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data ad conficiendum illa, uel annexa eis. Quæ definitio facile colligi potest multis iuribus ^m & Dur. ⁿ & ex s. ^o Thom. ^o Dixi, donum Dei pro genere, quia omne spirituale est donum Dei non contra, omne donum Dei est spirituale: ¹ & c. quæ nati omnia bona temporalia sunt donum Dei, iuxta illud Apostoli. ^p quid habes quod non accepisti? & illud princip. Augustini. quomodo oportet. Maxima dona Dei sunt a superna collata clementia, sacerdotum, & imperium. Dixi, supernaturaliter ad includendum spiritualia per essentiam, & excludendum dona naturalia. Dixi ad salutem animarum, ad excludendum insignia, seu arma dotes, & uirtutes Regibus, & principibus aliquot & alijs in alium finem, quam salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi, & aliquid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam ad includendum spirituale per causam qualia sunt sacramenta, quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam ut dictum est. ^q Dixi uel ab Ecclesia potestate

supernaturali sibi data, ad includenda spiritualia statuta, ut loquuntur Ioan. Andr. & Panorm. ^r siue facta, & constituta ab Ecclesia, qualia sunt sacramenta, & eis annexa ab eadem instituta, quibus sacramenta, consecratio, & benedictio ecclesia uel altaris, uasorum, ornamentorum aqua baptismalis, uel benedictio, Eucharistia, Catechismus, ius patronatus, beneficia, collationes, præsentationes, renuntiationes, & id genus alia. hæc ibi.

27. Quinto addo ex hac definitione in ferri primo, quod aliqua spiritualia sint alijs spiritualibus, spiritualiora, illa enim quæ sunt per essentiam talia, uel a solo

i 1. p. q. 41.

art. 3. ad 4.

k in c. con-

sulere, de si-

mon.

l 4. d. 25.

m ex c. gra-

tia & c. qui

studet, 1. q.

1. & c. quæ

p 1. q. 2.

n d. 25. q. 1

02. 2. q. 100.

art. 3. & 4.

p 1. ad Co-

cordant. 4.

q c. 22. nu.

1. & 2.

r in c. cōsu-

lere, de si-

mon.

a iuxta l. q.

Nervus iur.

gl. ff. de pos.

& c. capitu-

lū s. crucis

iunct. gl. de

re ser.

b c. quanto

inf. eo. & c.

de iure inf.

de iure p.

c c. 23. nu-

me. 99.

d in 4. d. 25

q. 1. col. 2.

e Job. 17.

f Ioan. 19.

g Actu 1.

h Ioan. 4.

Deo immediate creata, uel instituta, ut sunt gratia gratum faciens septem dona Spiritus sancti, & gratia quas gratis datas appellat, & potestas Ecclesiastica supernaturaliter primum a Christo data, ut diximus.

29 Secundo inferitur, quod non omne sacrum est spirituale, ut hic accipitur, bona enim mobilia, & immobilia ecclesiastica, sunt sacra, iuxta S. Tho. recep. quæ tamen non sunt spiritualia, quia de finitio ei non conuenit, nam licet deditur ad sustentationem spiritualium, ut ait Sanctus Thomas ubi supra, non tamen per benedictionem sacri constitutum, quæ de sola potestate supernaturali, & spirituali resoluimus, quamuis dedicatio illa satis possit dici spiritualis.

Tertio inferitur, quod altius, & rectius loquutus est Antonius, quam Panorm. & nos omnes posteritatis, qui eum sequuti sumus, nempe quod iurisdictionis est spirituale origine, quia per præfatam definitionem constat, quod non humana, & naturalis, sed diuina, & supernaturalis, potestate a Christo, Petro, & Ecclesiæ tradita, inuentum, & creatum est. Et hæc ratione irrefragabili confirmatur, quod nec Panormitan. nec Aretin. nec Fely. nec Dec. nec ulli alij catholici negare possimus, sacramentalia instituta ab Ecclesiâ, potestate illa diuinitus ei a Christo data, esse spiritualia, & nulla ratione alia sunt talia, quam quia in salutem animarum sunt constituta ab Ecclesiâ, potestate præfata supernaturali. Cum ergo negare non possumus beneficia Ecclesiastica; & ius conferendi, ac præsentandi, jesse ad illa inuenta, & instituta ab Ecclesiâ, eadē potestate supernaturali, qua alia sacramentalia, consequens est nec possenōs inficiari esse spiritualia, sicut illa. Nec quicquam obstat, quod hæc dicantur annexa spiritualibus antecedenter, uel dependenter, ut dicit Sanctus Thom. in dicto articulo quarto, quia nil repugnat, ut unum, & idem sit spirituale, & annexum alteri spirituali, sicut nec repugnat commune, & idem esse temporale, & annexum alteri temporali, multo n. Ecclesiæ spirituales sunt annexæ Ecclesijs Cathedralibus, & alijs collegiatis regula-

ribus, & beneficia ecclesiastica secundum omnes sunt iura spiritualia, immo etiam præbenda, quæ saltem est Canonici annexa. At ipsemet S. Th. recept. ab omnibus in dicto articulo quarto dixit, beneficia Ecclesiastica esse annexa spiritualibus dependenter, sicut iurisdictionis est annexum antecedenter, ergo nihil definit esse spirituale eo solo, quod sit annexum spirituali, quod supra, numero uigesimo primo, clarius probauimus. Ratio autem quare beneficia Ecclesiastica, monachatus, religiones, & alia sacramentalia dicantur annexa spiritualibus, illa est, quod sunt inuenta, & statuta ab Ecclesiâ ad paranda, conservanda, & exercenda alia illis spiritualiora, quæ sunt supra dictum est. Cum ergo per superiora constet iurisdictionis esse spirituale, licet sit annexum alijs spiritualioribus, consequitur iudicium de illo habendum, uel habitum esse spirituale, quæ est solutio questionis propositæ.

3. Octauum principale, quod iudicium tertio diuiditur in criminale, & civile, quæ erudit, & curiose definit hic Ripa, discedens tamen multum a communi modo loquendi, a quo non discedendo uidetur definiri posse, iudicium criminale esse iudicium, in quo agitur principaliter de crimine, & principaliter ad utilitatem publicam. Quæ definitio satis colligitur ex quadam glossa tertie digests de sep. viol. & Bar. Bald. & alijs in eam scribentibus, ex Panormit. & omnibus alijs hic, & alijs locis citatis per Dec. & Ripam. Dixi, principaliter, ad excludenda iudicia, in quibus incidenter, & obiter tantum agitur de crimine, ut cum agitur de crimine uia exceptionis, capitulorum super ijs, de accusat. & cum fideus petit aliquam bona sibi competentia ratione aliquius criminis, non tamen agendo principaliter de illo puniendo. Per quas duas declarationes cessat necessitas recedendi a communi modo loquendi, ut Ripa recedit. Dixi etiam, principaliter ad utilitatem publicam, ad excludenda iudicia in quibus de crimine agitur quidem principaliter, sed ad utilitatem priuatam, ut cum agitur

e c. extirpā
de §. qui uo
ro, de prob.
c. super eod.
ut. lib. 6.
f. per c. dile
ctos, de prob.
q. in hoc re
putat. sing.
Pan. ibid. et
Fel. in c. c. n.
M. de consti.
col. 7. Et a
lij alibi.

g. ut colligi
tur ex l. i.
ff. de iure fi
sci.

agitur ciuilitate de furto, ad duplum, uel quadruplū parti applicandum. Iudiciū autem ciuile est iudiciū, in quo non agitur de crimine saltem principaliter ad utilitatem priuatam.

Ex quibus inferitur primo id, qđ Ant. a But. dixit hic, quod finis iudicij criminalis est utilitas publica, finis autem ciuilis utilitas priuata.

a l. 3. ff. de sep. uol.

Secundo, quod quādam glo. ^a quate-
tenus habet, quod cum pœna etiam pe-
cuniaria applicanda est fisco iudiciū
est criminale, cum uero parti, ciuile, est
intelligenda de iudicio in quo agitur
principaliter de crimine: nam si agere-
tur ad pœnam ex contractu partium,
uel alia de causa, quam criminis princi-
paliter intentu applicandam fisco, ut fre-
quenter accidit, non esset iudiciū crimi-
nale, quia non agitur de crimine,
principaliter.

32 Tercio, quod iudiciū, in quo agi-
tur ad remotionem ab officio publico
est criminale, quia agitur de crimine prin-
cipaliter, & principaliter ad utilitatem
publicam. ^b Nec obstat c. per tuas, de fi-
mon. quatenus uidetur probare, quod
cum agitur ad remotionem. Abbatis ab
administratione, causa est ciuilis, nō crimi-
nalis, quia uere id ibi non probatur,
non. n. habet simpliciter, ibi non fuisse
actum criminaliter, sed cum adiectione
non fuisse actum criminaliter ita, ut de-
poneretur ab ordine, quod ideo dicitur
ibi ciuilitate agi, quia non agebatur ad
pœnam naturalem, & summam, ad quā
poterat agi ut ibi dicit Pan. Ex qua tñ
expositione non est inferendum, quod
iudiciū definit esse criminale ex eo so-
lo, quod non agatur in eo ad pœnā na-
turalem, & maximā crimini de quo agi-
tur debitam: iudicia n. in quibus proce-
ditur per inquisitionem ad castiganda
delicta, criminalia sunt, in eis tamen re-
gulariter non imponitur pœna maxima
crimini debita, sed arbitraria, ^c sed so-
lum inferitur, qđ aliqñ dñ ciuilitate agi-
eo, quod non agatur ad maximam pœ-
nam crimini debitam, licet proprie crimi-
naliter agatur, quem intellectum om-
nium, quos plurimos hic reddit Ripa,
arbitror esse germanissimum. Nec ob-
stat, quod aliqui sentiant contrarium,
& quod Decius uideatur uariare ^d ma-
Oper. Nauar. Tom. III.

b c. efficaciter probat l. 3. §. pœna ff. de crim. stello.

c c. inquisitionis, de accus.

d in 1. et 2. l. est. c. qm.

gis enim causa disputandi, & ostentan-
di acumina ingeniorum, quam solida de
finitione uidentur id facere.

34 Quarto, quod uidetur posse dari iu-
diciū mixtum, id est tale, quod sit crimi-
nale simul, illud scilicet in quo agi-
tur de crimine principaliter tam ad pri-
uam, quā publicam utilitatem, exem-
plum est in lege, ^e quam Dec. in hoc ci-
tat, ^f in quo quis agit populari actione
aduersus eum, qui aperuisset testamen-
tum occisi, antequā de familia quæstio
haberetur, in quo dimidiū pœnæ, quæ
est 100. aureorum applicatur parti, &
dimidiū fisco, illi enim iudicio conue-
nit utraque definitio, criminalis quidē,
quia agitur de crimine principaliter. &
principaliter ad publicam utilitatem:
ciuilis autem, quia licet agatur princi-
paliter de crimine, agitur tamen etiam
principaliter ad utilitatem priuatam,
quod sufficit.

35 Quinto, quod nil obstat præfatis q-
dam lex, ^g quatenus uocat causam pec-
cuniariam illam in qua pœna applicatur
fisco, quia aliud est dicere pecuniariam
causam non extinguī morte relinquen-
tis, quod ibi probatur, & aliud dicere
non esse criminalem: nam licet regula-
riter crimina extinguantur morte quo
ad alias pœnas, quoad tamen pœnam bo-
norum, quæ ob illud ipso iure confiscan-
tur, non extinguuntur, ^h & ita ibi ap-
pellatur causa pecuniaria, quia ad pœ-
nam pecuniariam agebatur, & quia il-
la erat applicata fisco, dicitur causa
criminalis, & non ciuilis, per præ-
dicta.

Sexto inferitur uerus intellectus ca-
pituli, item cum quis, ⁱ scilicet quod
non significat criminaliter agi eo quod
de crimine excipitur, sed quod per ex-
ceptionem criminis non repellitur agēs
de spolio.

36 Septimo inferitur intellectus ue-
rus authent. sed hodie. ^k scilicet, quod
per illa uerba, in causa criminali, uel pe-
cuniaria, non significat causam, in qua
pecunia applicatur fisco esse ciuilem,
sed potius quod est duplex causa crimi-
nalis, altera in qua imponitur sola pœna
pecuniaria, altera, in qua etiam pœna
corporalis

37 Octauo inferitur id quod pulchre de

K k 3 more

e l. Cornel. §. fi. fff. ad Sil. de iud.

g l. Caius, ff. ad Sila.

h l. ex iudiciis, ff. de accusat. Et gl. l. 1. C. ne ex delict. de funt.

i inf. de res. spol.

k C. de episc. & cle.

more Decius ait Salyc. dicere ^a quod glo. & iura abutuntur his uocabulis secundum diuersam considerationem, nā poena pecuniaria, quæ fisco applicatur, potest dici ciuilibis, habito respectu ad poenam corporalem, & remotio ab administratione, respectu depositionis ab ordine. ^b

^b ut in d.c. per tuas. 38 Nonum principale, quod illa cōclusio, quam post Panorm. & alios late declarat Dec in secunda lege scilicet, qđ poena legalis est applicanda fisco, intelligenda est in dubio, quia si lex aliud exprimat, illud est seruandum, quia in certis non est locus coniecturis, ^c exprimere autem potest lex dupliciter, si expresse, uel tacite. Expresse quidem, cum habet, cui quomodo, & quota pars, an tota sit applicanda. Tacite uero, si lex inducit accusationem, uidetur in dubio poenam applicare fisco, & si inducit actionē, uel dicat, iudicium dabo, uidetur applicare parti, quia cum accusatio tendat ad utilitatem publicam, & actio ad priuatam, iuxta glo recept. ^d inducēdo accusationem, uidetur tacite poenā applicare fisco, & inducēdo actionem parti, cum item poena apponitur ad resarciendum interesse, uel damnum datum, puta, ut soluat duplum, triplum, quadruplum, &c. uidetur uelle applicare parti damnum passē, quia ex sine pretenso conicitur mens praetendēdis.

^e l. cōtinu^o. §. cum ita, ff. de uerbo. obl.

^d in prin. in flit. de act.

^e l. fin. ff. de her. inst. & c. cōstat, cū gl. i. q. i. fin. l. si quis maior. 17. not. C. de transact. g. c. contra. flus, de reg. iur. li. 6. l. 1. §. si conuenierit. ff. de pos.

39 Iudicium originaliter significat actū, quo iudex ius dicit, & alia figurate.

40 Iudicium plus pertinet ad uirtutem iustitiae, quam prudentia.

40 Iustitia est uirtus, & habitus ex actibus ius reddendi, uel reddere uolendi frequentatis ingentis.

40 Confessarij quid iudices, & eos constituentes monere debeant.

41 Iudices, qui dant, uel confirmant, quas

in eis uirtutes requirant.

42 Iudicare non licere heresis est Valdensium.

42 Iudicare nolite, ut intelligatur.

43 Index indicans in mortali, qui mortaliter peccat, & qui uenialiter.

43 Iudicium pro actu iudicantis quintuplex scientia, & cetera, prima quatuor incompatibilia, quantum alijs compatibile.

43 Scientia quid.

43 Fides siue credulitas quid.

43 Opinio siue suspicio quid.

43 Dubitatio quid.

43 Strupulus quid.

44 Iudicio cuiusuis generis potest peccari, & mereri.

44 Iudicium de re, a iudicio de persona sic differt.

44 Suspicio frequentius de malo, sed frequenter etiam de bono habetur.

45 Suspicio leuis grauis, & uehemens datur.

45 Abiurare de leui, & uehementi, ut disferunt.

46 Suspiciari male de altero sine ulla causa, uel grauius, quam ea requirit, peccatum.

46 Suspicantium triplex genus hominum peccare.

46 Suspiciosi cur sint senes.

46 Suspicio sola cur peccatum.

47 Suspicio non omnis mala, nec omnis mala mortifera.

48 Suspicio nulla de malo, quā non firmiter creditur, est mortifera, nisi aliud notabile malum efficiat, & quanta firmitas in id requiratur.

49 Credentes ea, quā alij praiudicantia narrant nouas res scribentes, siue Menantes, & alij scribentes ad Urbem an peccent mortifere.

50 Scientia una certior alia.

50 Fides siue credulitas una certior alia.

50 Suspicio, siue opinio una maior, & uehementior alia.

50 Fi dei siue credulitati cui inest uirtualiter, licet non actualiter aliqua haesitatio.

51 Iudicem, qui ex suspicione condemnat, peccare mortaliter quomodo intelligendum, quoad interlocutorias, praesertim capturas, torture, &c.

52 Iudicandum ad aliquem recte malum extra-

extra iudicialiter, quid requiratur.

- 52 *Credendum non esse uni, etiam legali, de malo tertij.*
 52 *Fama non creditur etiam semiplene in criminalibus.*
 52 *Historia sacra omnino creditur, alijs non nisi, &c.*

HAtenus de primo scilicet epilogo eorum, q̄ olim de iudicio sumpto p processu iudiciali scripseramus. Nūc uero facturus ē in auctarium, s. pmissum de iudicio sumpto pro actu iudicandi, dico primum, quod nescio quare nulli tot in hanc rubricam scribentū uenit in mentem, quod uerbum iudiciū non significat ita proprie, & originaliter discussionem, uel processum iudicialē, pro quo hic, ut supra dixi, sumitur 39 nēpe aliquid aliud ex quindecim, quæ supra, num. 14. diximus significare, sed figurate per translationem, synecdochē, metonymiam, & alias figuras, nam iudicium deducitur a iudico, id est ius dico exerceo, uel decerno, & ita pprie & originaliter significat dictionem iuris id est, actum iudicis, quatenus est Iudex, & dicit, siue decernit ius inter litigantes, ^a hinc est, quod minus improprie, quam quindecim prædicta uidetur significare omnem existimationem, & opinionem, siue actum, quo quicquam, ab alio, quam a iudice definitur, uel determinatur, ut in illo Virgilij. ^b Iudicium Peridis manet alta mente repositum, & in illo Cicero. ^c Gloriam, quam nemo iudicio meo est consecutus.

40 Secundum, quod iudicium, prout est actus iudicis, potius procedit a uirtute iustitiæ, quam uirtute prudentiæ. Nec obstat, quod secundū Philosophū in 1. Ethic. vnusquisque bene iudicat, q̄ cognoscit, & quod sic iudicium ad uim cognoscitiuā pertinere uideatur, uis autem cognoscitiua per prudentiam perficitur, quia respondet S. Tho. ubi sup. ^d in hæc uerba. *In omnibus ad rectum iudicium duo requiruntur, quorum unum est ipsa uirtus proferens iudicium, & sic iudicium est actus rationis, dicere enim, uel de finire aliquid rationis est, aliud autem est dispositio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad recte iudicandum, & sic in ijs, quæ pertinent ad iustitiā, iudicium proce-*

dit ex iustitiā, sicut, & in q̄s, quæ ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine. Sic ergo iudicium est quidam actus iustitiæ, sicut inclinantis ad recte iudicandum, prudentiæ autē sicut iudiciū proferentis, unde, & synesis ad prudentiā pertinet, dicitur bene iudicatiua, ut supra ^e habitū est. hæc ille, e 2. 2. q. 51 art. 3.

Quo fit primo, ut confessarij uehementer debeant exhortari Monarchas, & iura Monarcharum habentes (qui sunt primi iudices) & alios inferiores etiā pedaneos, tam ecclesiasticos, quam seculares, ut assuescant unicuique suum ius seruare, & reddere, aut uelle reddere, cum casus occurrerit, cum S. Thoma ne mine in hoc reprehensus affirmet iudicium rectum magis inniti uirtuti iustitiæ, quam uirtuti prudentiæ, cumque constet, quod iustitia quia est habitus, & ueluti consuetudo quædam per frequentiam reddendi, & uolendi reddere cuique suum ius, queratur, ut colligitur ex S. Tho. ^f

41 Fitque secundo quod illi, qui nominant, deligunt confirmant, uel constituent Iudices, & magistratus, duas uirtutes in primis desiderare debent in illis nempe prudentiam, & iustitiā, & magis hanc, q̄ illam, iuxta illud consilium Iethro datum Moyse, Exod. 18. per illa uerba, *Provide uiros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit ueritas, & qui oderint auaritiā, in quibus uerbum, sapientes, ad prudentiam, & cætera ad iustitiā & alias, uirtutes ei contributas, religionem, & liberalitatem referuntur, ut latius hoc probat Imperator. g*

Fitque tertio non abs re difficile fuisse mihi aliquā respondere uiro pio interroganti me. An posset absoluerē quædam dominū, qui constituerat Iudices uiros, quos nouerat auaros, iniquos & concutere cōsuetos, antequam firme proponeret cum primū posset, reuocare illos? An item posset absoluerē tales magistratus sine proposito sua munera relinquendi?

42 Tertium, quod hæresis Valdensium est, ut latius refert Cast. ^h dicere, nō esse licitum aliquem indicare condemnādo saltem ad penam fundantes eam in illo. ⁱ Nolite iudicare. & in illo Pauli. ^k Tu qui es, qui iudicas seruum alienum? quibus uidentur et cōfentire Luthera

f 1. 2. q. 51.
ar. 2. ad iudic.
q. 55. art. 1.

g authēt. ut
iudic. sine
quoquo sus
fr. §. 1.

h in lib. con
tra oēs hæ
reses, uerbo
Iudex.

i Matth. 7.
k ad Ro. 14

ni, dicentes non esse puniendos hæreticos, & unumquemque suæ conscientie libertati relinquentum. Quod autem hoc sit hæresis, ex eo patet, quod est contra illam sacram scripturam. ^a *Iudices,*

a Dent. 16. b Act. 15. *Et magistratus constituit, &c.* Et quod ^b Ananiam, & Saphira Petrus morte dā-

c ad Ro. 13. nauit, & quod Paulus ^c de potestate sublimior ait. *Dei minister est iudex in ira*

ei, qui male agit. Nec quicquam obstat eorum fundamenta, illa enim intelliguntur de eo, qui iudicat sine potestate, vel sine iusta prohibitione, vel sine iusta lege, & ratione, non autem de eo, qui iudicat his tribus interuenientibus, ut colligitur ex S. Tho. ^d quatenus habet secundum probata esse iudicandum. An autem omnis, qui mortali peccato infectus

d in d. q. 60 artic. 2. & ex l. illicitas iudicat, uel condemnat alium, peccet, & an mortaliter, quæstionis quotidiana

S. ueritas, ff. de of. pras. est, & quidē S. Tho. in uno loco ^e tenet partem affirmatiuam, scilicet quod peccat et

e in 4. d. 19 q. 2. art. 2. & fin. 2. 2. q. 60. artic. 2. mortaliter, sed in alio loco ^f tenet contrarium, eo quod, ut Caiet. ibi ait, plenius ibi deliberauit, & resoluendum est

ad 3. quod index et ecclesiasticus non peccat saltem mortaliter eo solo, quod infectus mortali iudicat, uel gubernat ea, quæ sunt iurisdictionis, peccat autem ministrando

ea, quæ sunt ordinis, & sacramentalis actionis, per rationes allatas a Caiet. ^g Vterque tamen Thomas innuit peccare saltem uenialiter infectum mortali, nisi humiliter id secundum inclinationem uirtutis iustitiæ faciat, quæ sunt valde notanda, contra eos qui mortali culpa infecti superbe, iracunde, & quasi vindicantes, & dominantes potius, quam iura dicentes, iudicant.

g in d. ar. 2. & in 3. p. q. 64. art. 6. Quartum, quod iudicium qua parte significat generaliter omnem existimationem, & determinationem, diuiditur pri-

h in c. si quis autem. 2. de pen. d. 7 nu. 9. & in not. stro Man. cō-

fes. c. 27. nu. me. 279. mo in iudicium scientie, siue euidentie fidei, siue credulitatis, opinionis, & dubitationis, immo & secundum aliquos, in scrupulosum, ut colligitur ex ijs, quæ definitimus alibi ^h sic scire est ueritatē uisui

per d. 7 nu. 9. & in not. stro Man. cō-

fes. c. 27. nu. me. 279. perceptam in mente retinere, ⁱ Per uisum autem in hoc proposito, intelligendus est omnis sensus, quod sentit Bart. ^k

per d. 7 nu. 9. & in not. stro Man. cō-

fes. c. 27. nu. me. 279. ab omnibus receptus. Ego autem, intelligo etiam uisum interiorē animæ, siue ille fiat per argumentationem scientificam, & demonstratiuā, quæ scire facit, ^l

per d. 7 nu. 9. & in not. stro Man. cō-

fes. c. 27. nu. me. 279. ut docet Ari. recep. in libris posteriorū, siue id fiat per notitiam intuitiuā, nē-

per d. 7 nu. 9. & in not. stro Man. cō-

fes. c. 27. nu. me. 279. te sola sine sensu perceptam, quales beati de Deo suo habent, qualem damnati de sua pœna, qualem, & anima carcerē hoc inclusiua de se, suisque multis actis, secundum ea, quæ omnes tradunt in prologo sententiarum. Credere autem est firmiter adherere alicui iudicio, non eo quod uidit, sed ob aliorum relationem secundum Bar. sentit glo. ^m cui tamen definitioni addendum est per proxime dicta. Neque ideo adheret, quod argumentatione demonstratiua, uel mentis intuitu a uisu corporeo, & aliis sensibus semotis percepti. Opinari uero est adherere uni parti contradictionis, non tamen firmiter, sed cum formidine, ne pars altera sit uera. ⁿ Dubitare uero, est animum applicare ad plura, & nihil inde eligere iuxta glo. ^o quæ dubitationem appellat titubationem. Adde, quod aliud est scrupulus, est enim habere argumentum, uel apparentiam aliquam contra id quod uel scit, uel credit, opinatur, uel dubitat, secundum mentem Cancellarij Parisiensis, ^p & tradit Adrian. ^q

per d. 7 nu. 9. & in not. stro Man. cō-

fes. c. 27. nu. me. 279. Ex quibus infertur primo scientiam, & fidem siue credulitatem conuenire in eo, quod utraque est certa, & firma, sine ulla uacillatione. Differunt tamen, quod scientia est clara, quippe quæ ex uisu, uel alio mentis intuitu manat, & ita est clara, fides autem obscura quippe quæ ex auditu est, quod eleganter explicat S. Paulus ^r cum ait, *Videmus nunc per speculum, & in enigmate, tunc autem facie ad faciem,* quasi diceret uir Spiritu Dei plenus in hoc seculo fidem siue credulitatem habemus, certam quidem notitiam, sed obscuram, tunc autem in alio seculo scientiam habebimus eorum, quæ nunc credimus, quia tunc uidebimus, quæ nunc audimus, ut recte ait Gregorius, facit capitulum in domo, pen. distinctione quarta iuncta glo. septima, quæ citat illud Gregor. *Fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum.*

per d. 7 nu. 9. & in not. stro Man. cō-

fes. c. 27. nu. me. 279. Secundo infertur, quod credulitas, & opinio conueniunt in eo quod utraque obscura est, at differunt, quia fides, siue credulitas certitudine habet, & firmitatem opinio,

ut docet Ari. recep. in libris posteriorū, siue id fiat per notitiam intuitiuā, nē te sola sine sensu perceptam, quales beati de Deo suo habent, qualem damnati de sua pœna, qualem, & anima carcerē hoc inclusiua de se, suisque multis actis, secundum ea, quæ omnes tradunt in prologo sententiarum. Credere autem est firmiter adherere alicui iudicio, non eo quod uidit, sed ob aliorum relationem secundum Bar. sentit glo. ^m cui tamen definitioni addendum est per proxime dicta. Neque ideo adheret, quod argumentatione demonstratiua, uel mentis intuitu a uisu corporeo, & aliis sensibus semotis percepti. Opinari uero est adherere uni parti contradictionis, non tamen firmiter, sed cum formidine, ne pars altera sit uera. ⁿ Dubitare uero, est animum applicare ad plura, & nihil inde eligere iuxta glo. ^o quæ dubitationem appellat titubationem. Adde, quod aliud est scrupulus, est enim habere argumentum, uel apparentiam aliquam contra id quod uel scit, uel credit, opinatur, uel dubitat, secundum mentem Cancellarij Parisiensis, ^p & tradit Adrian. ^q

Ex quibus infertur primo scientiam, & fidem siue credulitatem conuenire in eo, quod utraque est certa, & firma, sine ulla uacillatione. Differunt tamen, quod scientia est clara, quippe quæ ex uisu, uel alio mentis intuitu manat, & ita est clara, fides autem obscura quippe quæ ex auditu est, quod eleganter explicat S. Paulus ^r cum ait, *Videmus nunc per speculum, & in enigmate, tunc autem facie ad faciem,* quasi diceret uir Spiritu Dei plenus in hoc seculo fidem siue credulitatem habemus, certam quidem notitiam, sed obscuram, tunc autem in alio seculo scientiam habebimus eorum, quæ nunc credimus, quia tunc uidebimus, quæ nunc audimus, ut recte ait Gregorius, facit capitulum in domo, pen. distinctione quarta iuncta glo. septima, quæ citat illud Gregor. *Fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum.*

Secundo infertur, quod credulitas, & opinio conueniunt in eo quod utraque obscura est, at differunt, quia fides, siue credulitas certitudine habet, & firmitatem opinio,

m in d. §. antep.

n facit glo. prad. & gl. in l. si duo, §. p. uti poss. tradit Bar. l. admonend. ff. de iur. iur. n. 21.

o gl. recept. in l. de statu. ff. de test. facit i rub. ff. de iuris, & fact. ign. p. in titu. de gu. moral. q. est primus 2. p. operis eius col. 2. q. quolib. 2. fol. 28. pag. 2. r c. firmiter de sum. tri s l. ad Corint. 13.

a in illo nu
mero 21.
b in l. 3. S.
eiusdem ff.
de testibus.
c in lib. de
mendacio,
col. 1.

opinio vero incertitudinem, & inirmi-
tatem, quod docet Bart. ^a & probare vi-
detur quidam textus, ^b in illis verbis,
*Quid cui credas, aut parum probisum opi-
neris.* & noster Pater Aug. ^c docet, Opi-
nio vero, & dubitatio conueniunt qui-
dem in vacillatione, & infirmitate, diffe-
runt aut, quod opinio magis adhæret vni
parti, & alteri, dubitatio vero minime.

Tertio inferitur hæc quatuor sibi mu-
tuo esse contraria, neque in eodem pos-
se consistere subiecto. Scrupulum autem,
quia non est iudicium, sed potius appa-
rentia, & argumentum, contra iudiciū,
vel pro iudicio concurrere posse cum
quolibet eorum quatuor, quod magis
apparebit ex his, quæ in primo dicto
infra ponentur.

Quarto inferitur, quod scitur, vel cre-
ditur certum esse, quoad scientem, vel
credentem, quod vero in opinione sola
est, vel dubitatione, incertum. scrupu-
lum autem neque tollere, neque adde-
re certitudinem, vel incertitudinem,
sed solum sollicitare mentem, quo vel iudi-
cium conceptum exuat, vel nouū induat.

44 Quintū principale, quod circa om-
ne præfatum genus iudicij, siue sciētiæ,
siue fidei, siue credulitatis, siue suspicio-
nis, siue opinionis, siue dubitationis, si-
ue scrupulositatis, potest inueniri culpa
& meritum. circa omnem enim tale de-
liberate conceptum potest inueniri ordi-
natio integra, & aliqua inordinatio si-
nis, modi, vel alius circumstantia in con-
cipiendo, vel non concipiendo illud, &
omnis actus deliberatus in specie, & in
diuiduo est bonus, aut malus, iuxta sen-
tentiam S. Thom. ^d quem sequimur, &

defendimus in nostro Manu. Confess. ^e
Et consequenter, quicumque aliqua le-
ge iusta tenetur aliquod horum quinque;
aliquo modo concipere de bono, vel
malo, & non concipit eo modo, peccat,
& contra, quicumque tenetur ad non co-
ncipiendum saltem aliquo modo aliquod
eorum, & concipit eo modo, peccat. Di-
xi circa omne iudicium inueniri posse
peccatum, & meritum, & non omne iu-
dicium esse tale, quia cum peccatum ad
voluntatem referatur, & iudicium ad
intellectum, & rationem, nullum iudi-
cium proprie est peccatum, saltem elici-
tum, sed tantum imperatum certo mo-

do, quem subtiliter declarat S. Thom. ^f

Notandum autem, quod aliud est iu-
dicium de re, vel actu per se considera-
tis, aliud de persona, prout est author
eius, secundum vtrumque Thom. ^g nā
aliud est, credere aliquid esse malum,
aliud, credere esse malum eum, qui fa-
cit illud, hoc enim dicitur iudicium de
persona, illud vero iudicium de re, vel
actu, a persona facto, vt vterque Thom.
vbi supra distinguit, & quod nullum ho-
rum quinque conceptum de solo actu
ipso, est peccatum saltem mortiferum,
nisi cum est de rebus fidei, vel morum
necessario credendorum, & asserendo-
rum, quia tunc potest esse hæresis, vel
infidelitas, quæ sunt cum primis magna
peccata, secundum S. Tho. ^h quia eius-
modi iudicium saltem per se non est cō-
tra charitatem Dei, neque proximi, vt
significauit Sanct. Thom. ⁱ & exempli-
ficauit Caiet. ibidem in eo, qui videt
agentem equum & horā malam illi im-
precantem, licet falsè credat illam im-
precationem esse mortalem, non tamen
ob id peccabit mortaliter, nisi credat
imprecantem peccare mortaliter, quia
iudicando tantum de re nemini nocet,
iudicando tamen de persona sic. Iudi-
cium item scientiæ communiter nō est
peccatum, quia sufficientem causam ha-
bet sic iudicandi. Vnde qui vidit aliquē
authoritate propria occidentem, furan-
tem, vel adulterantem, iuste iudicat eū
malè facere, quia videt eum facere il-
la, quæ sunt mala, & licet nesciat ani-
mum malum, tamen iuste potest præsu-
mere illum in dubio in delictis, cap. 1.
de præsumpt.

45 Sextum principale, quod iudicium
suspicionis, vt frequentius accipitur de
malo, est species opinionis, & potest de
finiri esse opinio, qua quis opinatur ali-
quid mali circa certitudinem, ^k ibi. Ne
mo debet suspicionibus damnari, ^l ibi. ff. de pen.
Nisi aliquibus suspicionibus urgeantur, ^m l. c. l. ff.
vt dicit Tullius relatus a Sanct. Tho. ⁿ de quæst.
Dixi, vt frequentius accipitur, quia se-
cundum propriam significationem in-
cludit etiam suspicionem de bono. Tū,
quia etiam datur suspicio boni, vel de
bono, vt in illo Cæsaris, lib. 8. belli Gal-
lici, Cum consilium hostium fuga causā
initium suspicaretur, & Cice. ad att. li. 7.

pro

d 1. 2. q. 18.
art. 8. & 9.
e prelu. 7.
num. 25.

f 1. 2. q. 17.
ff. de test. ar-
tic. 1. & 6.
g 2. 2. q. 60
art. 4. ad 2
h 2. 2. q. 10.
art. 3. & 9.
i 1. 1. art. 1.
in d. q. 60.
art. 4.
k l. absentē.
l c. l. ff. de pen.
m de quæst.
n 1. d. q. 60.
art. 3.
o 1. 1. art. 1.
p 1. 1. art. 1.

pro opinione tam boni, quam mali videtur accepisse in illis verbis: *Scribe non modo si quid scieris, aut audieris, sed etiam si quid suspicabere*. Tum quod suspicio boni, & de bono potest esse peccatum, sicut suspicio mali, & de malo, peccaret enim qui Iudex, collator, præsentator, vel institutor beneficij iudicaret aliquem dignum beneficio pp suspicionem leuē bonitatis eius ad effectum illud ei adiudicandi, sicut & qui iudicaret aliquem in dignum eo propter leuem malitiæ suspicionem, ad effectum illo eum priuandi, ^a quamuis fatear frequentius suspicionem mali esse malam, quam suspicionem boni, quia regulariter quis debet præsumi bonus. ^b Sed quia non debet quis præsumi regulariter ad munera subeunda idoneus, frequenter etiam suspicio bona de habilitate alicuius ad illa, potest esse mala. Non dixi tamen leuē opinio, vt dixerunt Cicero, & S. Thom. sed simpliciter opinio, quia non solum est peccatum, vt mox diceretur, iudicare ob opinionem grauē, & vehementem, ^c quæ tamen non pertingit ad iustam certitudinis, siue credulitatis metam, varij. n. gradus sunt suspensionis, vt mox dicam, & quotidiana Inquisitorum fidei praxis non iudicat hæreticos suspectos leuiter de hæresi, neque suspectos vehementer. c. litteras, de præsump. sed cogit illos ad abiurandum de leui, hos autem ad abiurandum de vehementi, cum tam impari exitu, quod suspectus leuiter de hæresi, & abiurans eam, si recidat non habetur pro relapso, licet aliquanto grauius puniri debeat, abiurans autem ob vehementem sic. ^d

a. arg. c. 2. de reg. iur. & l. merito ff. pro socio, & c. quiescamus. 42 dist. & 100 tit. de cler. peregr. b. d. c. 2. de reg. iur. & d. l. merito. c. d. l. absente ff. de pen. & d. l. ff. de q. et ca. litteras, de præsum.

d. c. accusatus in prin. de har. li. 6. e. l. q. de tota in ff. de rei vend. c. par. floralis S. ite cū totū de off. dele.

46 Septimum. principale, quod non solum est peccatum credere quemquā esse malum absque sufficienti in id probatione, sed etiam suspicari, siue opinari quem esse malum grauius, vel vehementius, quam argumenta in id habita exigunt, quia quæ ratio est de toto ad totū, eadem est de parte ad partem. ^e Quæ ergo ratione peccat, qui credit, & damnat ob causam ad solum suspicandū sufficientem, etiam peccabit, qui grauius, vel vehementius suspicatur, siue opinatur ob causam, quæ ad solum suspicandum leuiter sufficit, & eadem ratione, qui suspicatur etiā leuiter sine vlla cau-

sa iusta suspicandi. Quo fit vt recte de more, dictum sit a S. Thom. ^f tria genere hominum suspicantium peccare. Primum quidem eorum, qui suspicatur de quoquam malum, eo solo, quod ipsi mali sunt, iuxta illud. ^g *In sua stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat*. Ij enim sine vlla iusta causa suspicandi malè suspicantur. Secundum est eorum, qui suspicantur malū ex hoc, quod aliquis malè afficitur ad alterum, cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut irascitur, vel inuidet ei, ex leuibus signis opinatur mala de ipso, quia vnusquisque facilliter credit, quod appetit, quoniam etiam isti sine iusta causa suspicantur malum. Tertium autem est eorum, qui ob magnam, quam habent, de aliorum defectibus experientiam, facilius, quam par sit suspicantur malum, quales sunt senes, quos Philosophus dicit, ^h quod sunt maximè suspiciosi, quia multoties experti sunt aliorum defectus, non enim est iusta causa suspicandi de aliquo malum, eo quod aliquis eiusdem conditionis experti fuerimus malos, cum lege naturali, diuina, & humana teneamur credere esse bonum illum, ad quem iudicandū esse malum, vel habendum de malo suspectum, iusta probatione caremus. iuxta illud Euang. ⁱ *Estote misericordes*. expositū in hunc sensum a Beda. ^k Quamquam grauius peccant priora duo genera hominum, quam hoc tertium, quia hoc eo solo peccat, quod non ducitur iusta probatione: illa vero, quia non solum destituuntur iusta probatione, sed etiam, quia peruerso affectu in id adiguntur. Ratio autē germana, quare peccatum est eiusmodi suspensiones sine causa in id sufficiente concipi, tangitur a S. Tho. ^l per illa verba. *Ex hoc ipso, quod aliquis malam opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebite contemnit ipsum, & ideo iniuriatur ei*.

47 Octauum, quod nō omnis suspicio est peccatum, nec omnis, quæ est peccatum, est mortifera. suspicio enim de bonitate alicuius, vt plurimum, nō est peccatum eo solo, quod sine iusta ratione concipiatur, quia per eam nō fit iniuria ei, de quo illa concipitur ob quam suspicio de malitia est peccatū. Dixi, vt plurimum, quia peccatū est, aut certe causa

f. Sbi supra art. 3.

g. Eccl. 10.

h. i. 2. Rhet.

i. Luc. 6.

k. in reg. 2. de reg. iur.

l. in d. ar. 3.

a c. q. 7. su-
spectis. 3. q.
5. c. ad hac.
de resc. c. in
finuante, &
ca. suspicio-
nis de of. de
leg. & mil-
le aliis.
b in l. de re-
cusat. testiū
et alii alibi.

c 1. Cor. 4.

sa peccati, quoties est causa committen-
di aliquod munus indigno eo, q. de ei⁹
bonitate, & habilitate melior (quā par-
sit) opinio habeatur, suspicio itē de ma-
litiā non est peccatum, quando ob iudi-
cia in id sufficientia concipitur: vnde iu-
ste, & sancte in plurimis causis recusantur
nunc iudices, nunc testes, nunc No-
tarij, & alij similes, ^a vt latē post Spec-
tit. de recusat. tradunt recentiores, & in
ijs Francus in c. postremo. de appella. &
Aufrelius. ^b Dixi, in id sufficientia, quia
qui cōcipit maiorem, quam indicia exi-
gunt, peccat, non quidem, quia suspica-
tur, sed quia plus, quam causa suspicādi
exigit, suspicatur. Dixi etiam, quod non
omnis suspicio etiam mala est morti-
ferē mala, iuxta S. Tho. qui vbi supra sic
ait. Est autem triplex gradus suspicionis.
Primus quidem gradus est, Si homo ex le-
uibus indicijs de bonitate alicuius dubita-
re incipiat, & hoc est Seniale, & leue pecca-
tum, pertinet enim ad tentationem huma-
nam, sine qua vitia ista non ducitur, Si ha-
beretur in gl. super illud. ^c Nolite ante tem-
pus iudicare. Secundus gradus est, cū ali-
quis pro certo malitiā alterius aestimat ex
leuibus indicijs, & hoc si sit de aliquo gra-
ui, est peccatum mortale, in quantum non
est sine contemptu proximi, Sēde glo. ibid.
subdit. Si ergo suspensiones vitare non possu-
mus, quia homines sumus, iudicia id est de
finitiuas, firmasque sententias cōtinere de-
bemus. Tertiū gradus est, cum aliquis iu-
dex ex suspicione procedit ad aliquem con-
dēnandū, & hoc dire ēte ad iniustitiā per-
tinet, vnde est peccatum mortale. hāc ibi.
48 Non iū principale, quod prāfatis ver-
bis S. Thom. adiicit ibidem Caiet. tres
declarationes, quarum prima est, quod
sub primo gradu suspicionis, quā solum
est venialis, non solum debent locari su-
spiciones, per quas dubitare incipit q. s.
de bonitate proximi, vt exprimit S. Th.
sed etiam illā, per quas incipit male opi-
nari de illo, & etiam illā, per quas sic
opinatur, & perseuerat in opinando, ci-
tra tamen iudicium, siue definitionem,
qua pro certa eius habet malitiam.

Secundo, addit aliquid maximi mo-
menti & satis impliciū, videlicet, quod
qui crederet aliquod graue malum de
proximo, ita quod si interrogaret semet
ipsum, an videretur illud sibi verum, re-

sponderet affirmatiuē, & si interrogare-
tur, an ita certū sibi videretur, quia ēt
posset esse falsum responderet, quod for-
tē falsum est, non peccaret mortiferē,
esto id ita sibi videretur.

Tertiū, q. in tertio gradu debent loca-
ri solā suspensiones, per quas Iudices for-
ri externi iudicant, aliquid pro malo,
quos certum est mortaliter peccare. Ha-
rum trium declarationum prima est fir-
ma, & vtilis, firma quidem, quia nisi per
illa verba S. Th. quā dicit de primo gra-
du suspensionis, incipit dubitare, inclu-
datur etiam, & suspicans, & opinans, ta-
cuisset videretur oēm suspensionem, cum
dubitatio, ppriē accepta differat ab opi-
nitione, quā est genus ad illam, per defini-
tionem prædictam, cum tamen certū
sit S. Thom. principaliter de suspicione,
quam de dubitatione proprie dicta age-
re, vt patet per gl. quam citat. Vtilis aut
est, quod ea colligitur, neminem pec-
care mortaliter ex eo, quod circa fidē,
siue credulitatem opinetur malum de
proximo, siue sufficere probatione, quē
est quotidianissima conclusio, limitāda
tamen, ne procedat, quando is, qui ma-
le suspicatur, vel opinatur, per eam mo-
uetur ad volendum, vel faciendum ali-
qua iniusta notabilia, vt cum Iudex per
suspicionem, siue opinionem, siue suffi-
cientibus indicijs conceptam, facit reū
torqueri, vel interrogari super crimine,
vel ad respondendum iuramento præ-
stito, adigit, vel alius, qui non est Iudex,
ob talem suspensionē malē de proximo
conceptam abiicit, vel impedit eum ab
officio, vel beneficio, vel aliqua alia vti-
li conditione, vel etiam abiicit a domo
sua dehonestatum, huiusmodi. n. siue
Iudices, siue priuati peccarent mortali-
ter sic suspicando, vel saltem nolendo
agere, vel agendo illa mala, quia volunt
facere, vel faciunt contra 5. præceptum
Decalogi, ^d per quod ois iniuria perso-
nalis prohibetur, ^e vel contra præceptū
7. eiusdem Decalogi, per quod omnis il-
licita damnificatio prohibetur. ^f

Decimum, quod secunda declaratio
Caiet. est magni momenti, sed dubia. Pri-
mō quidem, quia videtur implicare cō-
tradictionē, quatenus præsupponit, pos-
se quem credere aliquid, & simul habe-
re hesitationem, & formidinem de con-
trario,

d Exod. 20.
e 23. q. 1. et
ead. caus. q.
5. i. pri. iux-
ta declara-
tionē eius i
nostro Ma-
nuā. cōf. ius
princ. c. 15.
f c. penale.
14. q. 5. &
latius in p-
fatio Man. i
prim. ca. 17.

trario, nam qui credit aliquid, pro certo habet illud, & si quam hæitationem habet, id non credit, sed solum opinatur, ut palam est per definitiones credendi, & opinandi sup. num. 43. positas.

Deinde, q̄ ex illa sequeretur, q̄ non peccaret mortifere, qui certo aliquid peccatū graue alterius crederet absque sufficiens probatione, nisi adeo firmiter crederet, ut condemnaret eum, si causæ illius Index esset absque ulteriori probatione: requirit enim, quod ita credat, ut nullus ulli dubitationi sit locus, & q̄ quoad ipsum sit quædā definitio, & sententia definitiua extra tribunal lata, q̄ videtur falsum, eo q̄ ex eo inferretur, q̄ vix vllus vnquā mortifere peccaret credendo crimina proximorum sine probatione legitima, quia raro vllus reperit, qui tam firma fide aliquid graue crimē credit, ut si interrogaretur, an iuberet occidere, vel deponere, vel alia tam grādi præna plectere illum absque maiore audientia, quanta esset plectendus, si per processum ritē factum inueniretur id fecisse: responderet affirmatiuē.

Tertiō, quod S. Tho. non videtur requirere tantum certitudinis gradū, ad peccandum mortaliter, quantum requirere videtur Caiet. Verba. n̄ eius sunt, *Qui ex leuibus iudicijs malitiam alterius pro certo æstimat in re graui, peccat mortaliter.* At non solū dicitur quis certo æstimare aliquid esse verum, qui ideo certo credit, quod sine ulteriori inquisitione cōdemnaret illum, si esset Index, sed etiam qui credit illud absq; formidine alterius partis, per supra dictam definitionem fidei, siue credulitatis, & differentiam inter eam, & opinionem.

Quartō, quod S. Anton. (quem Ang. & Sil in suis locis sequuntur) ait, ^{a in 2. p. tit.} ^{3. c. 8. §. 1.} declarando præfatum secundum gradum S. Tho. quod qui videt hominem bonæ famæ, vel quem ignorat cuius conditionis sit, loquentem cum muliere, quam non cognoscit in loco honesto, & modo modesto, & firmiter in mentē æstimat eos loqui de turpibus, vel intēctione præua, ut inducat ad malum, cum hoc agere sit mortale, tale iudicium erit illi peccatum mortale. Similiter si quis videns hominem comedentem pluries, vel hora prima in die, quo est ieiunium Ecce

siæ, ut in Quadragesima & cum non cognoscat eum, nec sciat motuum eius ad comedendum, firmiter in animo credit, quod peccet mortaliter, & quod transfregiatur præceptum Ecclesiæ, peccaret ipse iudicis mortaliter, quia potest habere legitimam causam non ieiunandi. Similiter cum quis ex eo, quod aliquis non conuersatur domesticè, cum aliquo, ut prius, vel ostendit aliquam irā ad eum, pro certo credat, quod habeat odium mortale ad illū, mortaliter peccat, in quibus exemplis, & alijs, quæ postea subiicit, non requirit aliud, quam firmam credulitatem. At talis est quæcūq; fides, siue credulitas concepta, si ne formidine partis cōtrariæ. Ergo, &c.

Quintō, q̄ (ut p̄ præfata patet) aliud est scire, aliud credere, aliud opinari, siue suspicari, aliud dubitare, aliud sculpulum habere, & si dixerimus secundū gradum S. Tho. restringi ad fidē, & credulitatem tantæ certitudinis, quantum requirere videtur Caiet. consequeretur circumspectissimum virum nihil docuisse de iudicio fidei, & credulitatis firmæ generaliter, sed solum de illo, quod est tantæ certitudinis, quod habens illud, si esset iudex, siue ulteriori inquisitione damnaret illum, & ita per eius doctrinā non posse rñderi ad quæstionem illam frequentissimā, an q̄ ob leuia indicia firmiter credit suum proximum adulteratum, vel furatum esse, vel occidisse, peccet mortaliter? Cuius tñ decisio v̄ omnium aliarū in hac materia maximē necessaria Ad quam s̄m Caiet. v̄ esse respondendum negatiue, nisi tanta firmitate crederet, quod si esset iudex, absq; inquisitione ulteriori eum dānaret, s̄m autē illum, qui diceret s̄m verba S. Tho. sufficere, q̄ certo credat, contrarium dicendum esse Pro declaratione tamē Caiet. facit, q̄ nisi illa esset vera, sequeretur peccare mortaliter oēs, qui credūt esse vera noua, quæ de peccatis mortiferis Regū, Principum, & aliorū summatum, & infimatum referuntur per Nouellarios, quos Menantes vocant & per alios, qui scribūt epistolas, vel alias per se nuncios referūt tanquam certa audientibus, & legentibus. quod et consequetur quam plurimos et, eruditos, pios, & religiosos, & frequenter confitentes habere

bere multa millia peccatorum mortali-
um nondum confessa, quotus, n. quisq;
in Vrbe degens est, qui sic non credat
multa malefacta, vel maledicta plurimo-
rū, quæ in dies, hebdomadas, & menses
scribuntur ad eam, vel referuntur in ea
ex tota Italia, Hispania, Gallia, Germa-
nia, & Turcis, immo, & qui non referat
ea frequentissimè, tanquā certa socijs, fa-
miliaribus, & amicis, & alijs? quotus itē
est qui degens extra Urbem non credit,
vel pro certis non habet multa, quæ sibi
ab Vrbe scribuntur, vel ab alijs sibi rescri-
pta ei referuntur? quæq; ipse pro certis
non referat alijs, præsertim sibi, vel ter
confirmetur? ad quæ tñ credēda, & pro
certis habenda, non præcessit probatio
legitima, qualis non est nisi quæ publi-
cis instrumentis, aut testibus iuratis hñ,^a
& tñ pauci sunt, quos eiusmodi creduli-
tatum tanquā mortalium peccatorū pe-
niteat, & pauciores, qui eas constent.
Nec quicquā prodest rñdere, qd dictum
S. Tho intelligatur de his, qui credunt,
& pro certo habent aliqua mala audita
ad effectum castigandi, vel volendica-
stigare illorum auctores, & non de illis,
qui credunt, vel habent pro certis ad so-
lum effectum cedendi, & discurrendi, &
cognoscendi, quæ geruntur in Vrbe, &
orbe, partim ad recreandum animi, par-
tim ad prudentiā sibi quærendū, qd ple-
riq; oēs faciunt, vtētes eiusmodi rerum
nouarū relationibus, vt alijs historijs nō
authenticis, in quibus ēt passim legim⁹
multa facta, & dicta mortifera, quæ pas-
sim ab ijs, alijs instrumentis, & testibus
oculatis credimus, non quidem ad casti-
gandum, vel volendum castigare autho-
res eorū, sed ad quærendam rerū gesta-
rū notitiā, qua recreemus animos, &
nobis prudentiā in tēpus opportunum
comparemus, non inquam hoc quicquā
prodest defensionī dicti S. Tho. quia ip-
somet teste, ^b vt malitia huiusmodi cre-
dulitatis sit mortifera, non requirit esse
eū castigandi, vel volendi castigare, sed
sufficit leuitas credendi sine iusta pro-
batione malum graue proximi, qd solum
faciendo, & habendo illum pro ita ma-
lo, est grauitè iniurius illi, & sit trans-
gressor 8 præcepti, quo prohibetur oīs
infamatio malè concepta, vel malè pro-
lata proximi iuxta declarationem posi-

tam in nostro Manual. Confess. cap. 18.
50 Restat itaq; cōtrarietas inter dictū
S. Tho D. Anc. & sequaciū ex vna parte,
& inter declarationem Caiet. ex altera,
in eo, qd S. Th. dicit sufficere, vt quis pec-
cet mortaliter, qd credat pro certo aliqd
graue malum de proximo ex leuib indi-
cijs, & Caiet. ait non sufficere solam cre-
dulitatem, nisi sit tanta, qd interrogatus a
se, vel ab alio rñderet, quod hēt pro in-
dubitato, ita qd putet non esse locū dubi-
tationi. Restat item cōtrarietas in ipso-
met dicto Caiet. quatenus habet qd non
sufficit credere, nisi habeat pro indubi-
tato, & quod tunc vñ habere pro indubi-
tato, qñ nullam habet hæsitationem, ne
que formidinem de contrario, nam om-
nis, qui vere credit sine hæsitatione, &
incertitudine, putat id esse verum, &
si hæsitat, non credit, sed tantum opi-
natur, per præfata definitione fidei, &
opinionis.

Equidem libenter audirem aliquem,
qui hunc nodum nunquā non se offeren-
tem enodaret, nec video alium soluendi
modū, nisi ponendo diuersos gradus fi-
dei, siue credulitatis, & certitudinis,
quales dari posse probatur. Tum, ex eo,
qd ēt dantur diuersi gradus suspicionis,
& opinionis, siue præsumptionis, vide-
licet levis, vehemens, maior, minor, vt
præfatum est. ^c Tum, quod etiam dan-
tur diuersi gradus scientiæ, quia firmior
videtur esse scientia, quam intuitiua no-
titia animi, vel ratio syllogistica mathe-
matica producit, quam illa, quæ per in-
tuitiuam notitiā sensus habetur, cum
sæpe per præstigia sensus decipiatur, vt
contigit in Magis Pharaonis, ^d & Si-
mone Mago. Tum, quod gradus fidei,
siue credulitatis habitus per præsum-
ptiones etiam sufficientes ad damnan-
dum, minor est, quam gradus fidei, siue
credulitatis habitus per legitima te-
stium dicta, nam Iudex per præsumptio-
nem de crimine conuictum, credit fe-
cisse aliud, ad eum aliqua pena extraor-
dinaria condemnandum, non autem ad
condemnandum pena mortis, auctore
Innocent. recep. ab omnibus, ^e inducen-
do eo modo, quo in illo c. quia verissimi-
le inducebat Innocent. per illā præsum-
ptionem, de qua in illo c. afferre credit
Salomon filium non esse illius mulieris,

quæ

ac. 2. de pro-
bat. cum ei
annos.

c. d. nu. 45.

d. Exod. c. 7.
& Act. 8.

Et in cod. ar.
ad 3.

e. in c. quia
verissimile.
de præsum.
facit c. affer-
te. eo. tit.

quæ petebat eum diuidi, esse autem illius, quæ rogabat eum non dinidi, credit, inquam hoc ad effectum alteri ex illis adiudicandi filium, non aut ad damnum mortis illam, quæ suffurata fuit matri filium. Tum, quod per summariâ informationem credit Iudex sententiâ super matrimonio latâ iniquam fuisse, ad effectum admittendi partem ad agendum, non aut ad effectum pro illo pronuntiandi.^a Tum, quod interdum fides, siue credulitas vxoris de aliquo impedimento matrimonij alicuius gradus, sufficit ad arcendum eam a debito exigendo, & non a reddendo, & fides maioris gradus sufficit ad vtrumque, per tex. ling.^b quæ late per multa in hoc propositum apta declaramus.^c Tum denique, quod de hoc est casus in c. cū sanctâ.^d Per qđ præsuppositū, & probatū possunt hæc antinomix in hunc modum conciliari, videlicet, qđ non ois fides, neq; credulitas cuiuscūq; gradus certitudinis, et hæsitacione carens, & excedens oēm latitudinē opinionis, sufficiat ad efficiendam eā mortiferam, sed aliqua certi gradus sic, & ad definiendum cuius gradus hæc esse debeat, dicamus, qđ duplex est fides seu credulitas, siue hæsitacione. Altera quæ neque actu, siue actualiter, neq; virtute, siue virtualiter hēt hæsitacionē, ita quod si interrogaretur, an haberet illud malum pro penitus indubitato? rñderet qđ sic, & hæc sufficit ad eam faciendam mortiferā. Altera, quæ licet non habeat actu, siue actualiter, habet tñ virtute, siue virtualiter, ita quod si interrogaret, an haberet penitus pro indubitato? responderet, quod non, & qđ fortē falsum est, & hæc non sufficit, & de hac intelligantur declaratio Caiet. & ea, quæ pro illo adducta sunt. Dīctum vero S. Tho. & D. Antonini, & sequacium, ac ea, quæ pro illis adducta sunt, de priori.

Ex quibus infertur primò, qđ verbū, firmiter, positum supra in tribus primis exemplis S. Antonini intelligendum est de firmitate, quæ nec actualiter, nec actu, neque virtute continet hæsitacionem, & formidinem, tametsi verba eius solam firmitatem requirant.

Secundò infertur qđ desiderari potest maior cautela exemplificandi in quarto exēplo S. Ant. ^c de monacho, qui vidēs

alterū monachū comedere hora tertiā, suspicatus fuit eū peccare, non. n. debet intelligi de vera suspicione, siue opinio ne, et secundum opinionem S. Tho. neque de credulitate quacūque, secundū Caiet. quem sequimur, sed firma, modo prædicto. Et idem in quinto exēplo, de muliere deuotissima, quæ de duob. fratribus, qui eam visitant, post eorum abscessum suspicata fuit mala de discursu eorum, eo quod essent iuuenes, non enim debet intelligi de vera suspicione, et secundum S. Tho. nec de qualibet credulitate, sed firma præfata modo secundum Caiet. quem defendimus.

§ 1. Vndecimum principale, qđ citra tertium gradum suspicionum S. Tho. videlicet, qđ Iudex ex suspicione condemnās aliquem, peccat mortaliter, quia id directe ad iniustitiam pertinet, & tertiā declarationē Caiet. qđ in illo gradu est locanda omnis sententiā Iudicis condemnationis, quæ per vim coactiuā fit, insurgit dubium quotidianum, quia aut loquuntur de sententiā, & cōdemnatione definitiuā tantum, vel etiam interlocutoria, si de definitiuā tantum, diminute loquuntur, omittendo innumeras interlocutorias, quibus Iudices malè iubent rapi ob crimina aliquos, & peius, retineri, & interrogari de occultis, & iuramento præstito respondere interrogatis, & pessimè torqueri, & alia id genus iniuriarum pati. ^f Si aut intelligantur de oī condemnatione, & sententiā etiā interlocutoria, videntur falsè loqui, quia frequentissimè Iudices iuste conijciunt in carceres, & detinent in eis reos, immo & torquent propter solas suspensiones, & præsumptiones, & semiplenas probationes, vt per eadem iura probatur. Ad quod tamen dubium respondēri potest, eos loqui de oī sententiā tam definitiuā, quam interlocutoria, & quod mens eorum est dicere, peccare mortaliter oēs Iudices, qui citra legitimam probationē definitiuē de malo cōdemnāt, & qui citra sufficientem ad id suspensionē, præsumptionem, vel causam interlocutoriē capi, detineri interrogari, torqueri, vel id genus alia iniuste in reos pronunciat.

Ex quo infertur primo, multos Iudices mortiferè peccare leuiter iubentes capi aliquos citra vllam necessitatē, infamiam,

f. cōtra l. ff. C. de exhib. Et trans. re. Et l. fi. C. de custod. reor. Et l. de minore, §. tormenta, et l. fin. ff. de q.

a. c. latr. Et quod ibi ait Innoc. de re iudic.

b. c. fi. de secund. nups. Et c. inquisitionis. de sent. excom. c. inc. si. ant. de pen. d. 7. ante, Et post num. 112. d. de pa. d. 2.

c. sub fi. d. §. posito.

famiam, & suspicionem legitimam, nūc ob odium, licet veniale, nūc ob vindictam, nūc ob rusticitatem, quā in se, vel suos est vñsus, nūc ob subitam iram, nūc ob liberum rei responsum, nūc vt illis, vel illis placeat, sicut Herodes, ^a apprehendit Petrum, vt placeret Iudæis, non considerantes quanta ignominia inurūt captos, pñsertim si sunt viri virtute, eruditione, nobilitate, & et diuitijs insignes pñsertim per officium sanctæ Inquisitionis, quos quamlibet honorifice solutos semper aliqua infamia facti comitatur, neque perpendentes. q̄ ad restitutionem famæ sic lætæ teneantur, quia qui causam damni dat, &c. ^b

Secundo è contrario peccare eos, qui prece, vel pretio, amore, vel odio nō capiunt, non retinent, nō interrogant, aut non torquent habentes indicia in id sufficientia, cū contrariorum eadē sit rō. ^c 52. Duodecimum, q̄ questio est frequē tissima super oīb tribus pñfatis S. Tho. dictis a nemine, quod sciam, satis resoluta, videlicet, pñsuppositum, quod non est peccatum, immo aliquando meritū, suspicio, siue opinio leuis, vel grauis, q̄ in primo gradu locatur, quorū probabilitate per argumenta in id sufficientia concipitur, neque credulitas firma, quæ in secundo gradu locatur, si per indicia, vel probationes in id sufficientia concipitur, neque condemnationis Iudicis definitiua, vel interlocutoria, si per probationes legitimas feratur, vt vterq; Tho. vbi supra definiuit, questio est inquam grauis, quæ argumēta, indicia, & probationes erunt sufficientia ad excusandum a malitia suspicionem primi gradus, & credulitatē secundi, & condemnationē iudicalem tertij gradus? Cui tñ respon detur primò facilius, quoad condemnationem iudicalem tertij gradus, s. quod requiritur plena probatio iudicialis, q̄ aut sit illa, colligitur ex Bal. ^d & ita qui condemnat eū, qui nō est plene, & legaliter cōuictus, saltē fm materiā subiectam, peccat mortifere, ^e sicut, & cōtra, qui absoluit plene cōuictum. Secundo, q̄ difficilior est responsio, quoad suspensiones extraiudiciales primi gradus, quā nō est lege definitū, & ideo vñ relinquē dum arbitrio boni viri, vel confessarij. ^f Tertio, quod idē ratione videtur dicen-

dū de credulitate firma secundi gradus.

Suboritur autē questio, quā probatio nem, vel pñsumptionem indicabit vir bonus, & prudēs, & confessarius, sufficiētē ad iuste concipiendum talē suspensionē, vel credulitatem firmā? Et certum est nō requiri ad suspensionē quamlibet grandē plenam probationē, quia ad minorē effectū minor causa sufficit. ^g At iudicium suspensionis extraiudicialis lōgē minus est iudicio condemnationis iudicialis, vt palam est. Idem est dicendū de credulitate firma extraiudiciali, tum ratione pñfata, tum quia alioqui semper fere effectū peccatū mortale, cum rarissimē concipiatur per plenas probationes, puta duos testes legitimos, & citata parte iuratos, vel pñsumptiones violentas legitimē, ac iuridice probatas, raro enim qui scribunt ad Vrbem, vel ab Vrbe in alias partes iurati, quæ scribunt afferunt, & sapē sunt singulares, & non semper omni exceptione maiores, hiltoriarum item scriptores non sunt omnes iurati, nec a suspensione alieni, & oī exceptione maiores, & nemo audebit definire, peccare mortaliter oēs, qui credunt firmiter malum aliquod factū, vel dictū ab eis scriptū, vel proditū. Nec proderit rñdere, q̄ sufficiat relatio, vel epistola, vel historia alicuius viri fide digni, eo quod dictum vnus talis iustā credulitatem inducit, iuxta gl. recep. & quæ singularis putatur, ^h & vulgaris hominū praxis hēt credere epistolæ alicuius talis viri ad Vrbē, vel ex ea scribentis, adeo, q̄ qui impetrat beneficium alicuius tanq̄ vacans per mortem eius, de qua recepit literas a partibus missas, non dicetur impetrator beneficij viuentis, neque incidet in pñas, ⁱ licet id non fuerit verū, iuxta latē tradita per Gomes. ^k non in quā hoc prodest, quia illa gl. est limitanda, ne procedat in ijs, quæ tertio pñiudicant, iuxta aliam gl. memor. ^l pro qua est text. ap̄tiss. ^m vbi habetur hæc verba. Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed et is, qui aurem cito criminibus præpostera præbet, & S. Tho. ⁿ sic ait. De quolibet presumendū est bonum, nisi appareat contrarium, dummodo non serget in periculum solū. ^o alterius, quia tunc adhibenda est cautela, n in 2. 2. q. 70. ar. tic. 3. Satisfacit etiam secundo dicere, quod fa

g c. 2. de flo. presb. lib. 6. adiunctio c. de multa. de prob.

b in l. Titio fundus ff. de cōd. et dem.

ic. 1. de cōcess. prob. k in q. 3. re gul. de im per. benefi cia Sinen. l in c. si q s profert. sed et is, qui aurem cito criminibus præpostera præbet. 50. dist. m in c. non solū. 11. q. 3. n in 2. 2. q. 70. ar. tic. 3. ad 2.

a Añ. 12.

b c. fide in iur. l. qui oc cidit. ff. ad l. Aquil. & latius tradit mus i cōm. c. inter ver ba. 1. 1. q. 3. concl. 6. nu. 16. & in no stro Mun. conf. ca. 18. num. 42. c. sciendum. 8. q. 1. l. & si contra tabulas. ff. de Sulgar.

d in l. admo nendi. in 1. q. ff. de iure iur. & alijs relatis ibi p las. & per Dec. i rub. de probatio. nu. 12. & b nos quoq; latius scripsimus. e arg. c. 1. de re ind. l. 6. f l. 1. ff. de iur. delib. c. de caus. de off. deleg.

*a in c. fi. de
appel.*

*b in l. de mi
nore. §. plu
rimum. ff.
de quast.*

*c c. mala, c.
frustra, &
c. quo iure.
sub fi. 8. d.
d. c. 18. n. 9.*

e sup. n. 45.

ma sufficiet ad excusandum. Tum, quia fama non probat et semiplene in criminalibus, quamvis sic in civilibus secundum gl frequentius recepit. ^a Tum, quia fama nec in criminalibus, nec in civilibus probat, nisi legitime fuerit probata vt not. Bart. ^b & raro probatur, quia, vt ipsemet ait, oportet, vt duo testes deponent de illa, & non qualiter qualiter, nec simpliciter, quod est vox, & fama publica de illa, sed reddita ratione, quod audierint a maiori parte populi, vel vniuersitatis, vbi fama illa est, quo fit, vt de mirer ostantiam, qua quidam patroni causarum informant Iudices, probatam esse pro sua intentione famam, eo quod duo testes sue partis dixerunt esse famam, & publicam vocem in tali loco, nulla, que dictum eorum concludat, adiecta ratione.

Non etiam satisfacit tertio dicere, quod vsus communis hominum habet credere huiusmodi rationibus, & scriptis, quia vsus, vel consuetudo contra legem naturalem, & diuinam, nihil valet, & corrupte la quædam est, ^c & credere malum de proximo sine sufficienti probatione contra legem naturalem, & diuinam sub octauo precepto contenta est, vt colligit ex declaratione posita in nostro Man. conf. ^d

Resoluendo igitur omnia, dico primo, quod fides, siue credulitas, & suspicio, siue opinio de bonitate morum etiam personarum per se non sunt mala, nisi cum concipiuntur ad considerandum indigno, vel minus digno, quod conferendum esset indigno, vel digniori, vt dictum est. ^e Dixi de bonitate morum, quia frequentius possunt esse peccata, dum concipiuntur de bonitate, siue idoneitate sententiarum, artium, & aliorum, quæ munera obeunda requirunt, vt ibidem dictum est.

Secundo dico, quod præfata duo concepta de malitia personarum proximi sunt bona, si concipiuntur ex causis in id sufficientibus, & mala si concipiuntur sine vllis causis, vel ad id non sufficientibus, cum hac tamen differentia, quod suspicio, siue opinio manens intra latitudinem suspicionis, siue opinionis hoc est cum formidine, & hesitatione contrarij non sunt mortifera, vt dictum est supra num. 47. credulitas autem sic, imo de facto est, quod ius tantæ firmitatis, quod si habens eam a se, vel ab alio interrogaret,

an haberet personam pro indubitato malam, vere responderet, quod sic, non autem si responderet, quod non, sed quod fortè non est verum, eo quod talis, etsi non habeat æqualiter hesitationem, & formidinem contrariæ partis, habet tamen virtutem, siue virtualiter, & tacite illam, per supra dicta num. 47.

Tertio dico, quod ad habendam præfatæ firmitatis credulitatem, non requiritur euidencia, siue scientia, quæ clarior, & regulariter certior est illa, imo est contraria illi, & expellit eam. ^f Nec sufficit dictum vnius viri etiam legalis, præsertim non iurati, vel non deponentis de visu, vt probatum est supra num. 52. Non sufficit et fama nec vsus communis ita credendi, per dicta supra num. 52. Sufficit tamen testimonium historiarum sacrarum, quia in illa nihil est falsum, ^g Sufficeret etiam bulla authentica Papæ, vel Cæsaris, & etiam sententia, quæ in rem iudicatam transisset. ^h Sufficeret etiam iuramentum publicum legitime confectum, originale, vel exemplum cum solennitate bita ex eo transumptum, ⁱ sufficeret ite fama in antiquis, hoc est, quæ ante centum annos cotigerunt, secundum Inn. ^k quem post alios declarat Dec. ^l Sufficeret et, vt arbitror, testimonium duorum testimonium communiter pro idoneis habitorum, & iuratorum, ^m licet non citata parte id fecerit, quia illud magis pertinet ad solennitatem fori exterioris, quam ad informationem interioris. ⁿ

Quarto dico, quod Christiana prudentia est audire, legere, & scribere cautè malefacta, & maledicta, & nunquam concipere suspensiones, & credulitates maiores, quæ argumenta exigunt, & nunquam, aut certè rarissime concipere credulitatem tantæ firmitatis, vt personam habeat pro delinquente indubitata, ita quod nec actu, nec virtute de illo hæster, quibus multa in duodecimo d. principali adda.

Quarto dico, quod Christiana prudentia est audire, legere, & scribere cautè malefacta, & maledicta, & nunquam concipere suspensiones, & credulitates maiores, quæ argumenta exigunt, & nunquam, aut certè rarissime concipere credulitatem tantæ firmitatis, vt personam habeat pro delinquente indubitata, ita quod nec actu, nec virtute de illo hæster, quibus multa in duodecimo d. principali adda.

53 Iudices cogentes respondere reos per torturam, vel iuramentum, vel sine illis, absque præiis & sufficientibus in id mactis, grauer peccare.

53 Reuelare sua mala occulta, nemo sollo iure tenetur, sed sic celare.

54 Lege naturali, diuina, & humana a scandalizando prohibemur.

- 54 Lege naturali, diuina & humana a detrahendo prohibemur.
- 54 Detrahit quicumque se, vel alium inordinat infamat.
- 55 Peccat qui peccanti consentit.
- 55 Detrahit & audies detrahentem, sic iudex sine infamia inquirens.
- 55 Lege naturali, & diuina potest quis se defendere, & negare arma contra se.
- 55 Accusatore non probante, reum absolui debere legis videtur naturæ.
- 56 Peccatum etiam scitum non obiciat episcopus, nisi probet.
- 56 Fama conferuatio utilior Republica, quam punitio criminis secreti.
- 56 Tortura quædam est iuramentum, & a neutro incipiendum.
- 56 Consuetudo interrogandi sine iudicijs, si est corruptela.
- 56 Reum non posse cogi sine iudicijs nouæ argumenta persuadent, & nu. 57.
- 58 Interrogari, quare potest reus in notarijs, & famosis.
- 58 Infamia qualis ad interrogandum reum requiritur.
- 58 Iudicia qualia ad reum interrogandum requisita.
- 58 Iudicium facit vnus testis deponens de crimine, sed non de iudicijs.
- 59 Iudicia, vel infamia intimanda reo, & teneatur respondere.
- 59 Reum non esse interrogandum ante iudicia duplex ratio.
- 59 Obediendum magis Deo, quàm homini.
- 60 Positio, qua crimen concluditur, est criminalis.
- 60 Positio non respondens, quid censetur eum fateri.
- 61 Intellectus triplex e. quidam. 5. q. 1.
- 61 Infamans tenetur se infamare si alias non possit famam restituere.
- 61 Interrogatio non debet precedere inquisitionem contra Angelum.
- 61 Intellectus 5. debet e. qualiter, & quando. 2. de accus.
- 61 Iudicium de occultis plus & etatur, eo quod sunt occulta peccata, quàm quod sint occulti peccatores.
- 62 Religiosum contra infamatum, vel confisum de uno crimine, inquirens praelatus de alio, cuius non est infamatus, grauiter peccat.
- 62 Regula standum, donec probatur ex ceptio.

- 63 Peccator in vno defleat, quod omnium factus est reus, & intelligendum.
- 64 Interrogari quando quis potest de alio crimine ob aliud confessum.
- 64 Intellectus, si a Barbaris. l. non omnis. c. in c. qual. & quando 2.
- 64 Peccata suos Authores teneant.
- 64 Charitate sine vera facta nil ad vitam æternam prodesse.
- 65 Constitutio Eccl. est, ut ligat ecclesia quoad censuras, & nu. 66.
- 65 Argumentum a requisito ad inquirendum, ad requisitum, ad torquendum, & valet.
- 67 Occultum per se differt in hoc, ab occulto per accidens.
- 67 Hæreticus mente tantum non est excommunicatus.

DEcimum tertium principale grauius ter mea finis, errare iudices, ut iam pridè scripsi^a qui per torturam, uel iuramentum, quod quædam tortura est, pñtū, immo & absque illis, non probatis eorū ipsi prius iudicijs in id sufficientib. interrogant, & cōpellunt partes ad rēdendū super criminib. occultis. b Vnde in spē tenuerūt Aret. c & Card. Alexan. d Iul. Clarus e Hippol. f neminē de suis criminib. sine iudicijs hmōi prauis interrogari posse, quod infra scriptis argumētis adeo alius munimus, ut et si prelati, & alij plerique contradicerent, a quouis tñ Chriano afferendum esset. Quorum primū est, quod lege naturali, & diuina sumus oēs liberi, & immunes ab onere pñdendi crimina nostra secreta in foro exteriori. § iux. illud Io. Chrysost. h Non dico tibi, ut prodas te, i. peccatum tuum secretum publices, secundū glo. i At priuilegium Dei vtpote superioris non pōt tolli ab hoīe uti inferiore, k ergo nemo potest ab ullo iudice humano cogi ad publicanda sua secreta delicta.

Secundum, quod non solum pñata lege naturali, & diuina sumus liberi ab hoc onere prodendi nos, & publicandi crimina nostra secreta, sed etiam grauatōne illa tacendi sub pœna peccati arg. pñati elogij S. Ioan. Chrysost. secundū alium intelligendi modum, l quatenus hēt peccare, qui famam suam negligit, quāto magis qui dissipat, quod post alios affirmat S. Ant. m & sentit Caiet. n

LI dicen-

dicentes peccare eos, qui seipso infamant, etiam si metu tormentorum id faciant, ita quod etiam tormenta, & cruciatus non excusant propalantem ob ea sua crimina secreta. Ergo nullus iudex humanus, cum legi naturali, & diuina subdatur, potest iuste iubere cuiquam, ut se, siue sua peccata prodatur.

Tertium, quod lege naturali, & Euangelica gelica veramur scandalizare proximum, & cum peccare publice, vel publice se peccasse sit scandalizare, ut colligitur ex S. Th. consequitur Euangelica lege nos vetari a publicando peccato secreto, & consequenter neminem posse ab illo homine ad illud cogi.

Quartum, quod eadem lege naturali, & diuina est verum detrahere, & infamia re alium, quia precepta Decalogi sunt a plebe, & leges naturales & diuina secundum S. Th. recep. Et detrahere est contra preceptum octauum Decalogi, nam per illud, ut nos post alios tradidimus in nostro Manu. Confess. ex mente S. Th. recepti, & melius Alexand. Halen. principaliter prohibetur latio falsi testis, & veri cælatio, & secundario omnis significatio inordinata verborum, si gnorum, & factorum, quæ fit mentiendo, inhonorando, susurrando, deridendo, maledicendo, & detrahendo. Detrahunt autem, ut ibidem probamus non solum dicitur, qui falsum crimen imponit, vel est causa imponendi, sed etiam, qui crimen secretum alterius, vel proprium citra ordinem iuris detegit, vel est causa ut detegatur. Ergo lege naturali, & diuina vetantur Iudices infamare, vel prestare causam infamandi. Cum ergo interrogare, & cogere reum ad respondendum de suis criminibus occultis, non seruat iuris ordine, sit dare proximo causam infamandi, immo cogere illum ad se infamandum, consequitur lege naturali, & diuina eos ab hoc faciendo arceri, & consequenter nullatenus posse id iuste facere.

Quintum, quod lex illa naturalis, & diuina, digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt. vetat, ne curemus, neque procuremus, ut alij peccent, imo neque consentiamus illis peccantibus. At qui interrogat reum de crimine secreto, & cogit eum rendere de il

lo, non solum consentit peccato, quod ipse faceret in famando se, praesertim si esset persona publica, sed etiam curat, & procurat, ut peccet, immo cogit peccare, ergo lege naturæ, & diuina debet iudex ab hoc faciendo abstinere.

Sextum, quod audiens detrahere, detrahitor, & peccat assentiendo vel non resistendo, ut praefati tradunt. post Bernar. relata S. Th. Ergo a fortiori qui cogit proximum ad peccata sua secreta reuelandum per interrogacionem citra iuris ordinem factam, dicitur deo detrudere, & consequenter legi naturæ, & diuinæ contraire. Vnde ibi & an in iust. l. ius rea latius intulimus, quod peccat, qui inquit specialiter, vel per viam inquisitionis specialis procedit contra aliquem, nulla praecedente infamia, quæ intendit ledere famam illius, aut ledit, aut dat causam lesioni inordinatam, contra iura, quæ prohibent specialiter pro cedi per viam inquisitionis contra aliquem, iusta infamia non praeniam.

Septimum, quod lex naturalis & diuina praebet hominibus facultatem defendendi se non solum corporaliter, sed etiam civiliter, & consequenter facit ei libertatem, ne teneatur impugnanti se arma sua, vel de domo sua prestare, quod Iurisconsultus, & Imperator graue est. Ex qua lege, & naturali facultate descendit illa lex. Qui accusare solent, probatio ibi. Nimis habere debent, & illa. Actor non probante, absoluitur reus. & illud. Nemo ut aduersa ante iudicium cogitur, de suo iure respondere. & quod in nulla legum, quæ sunt illius, sit fit vlla mentio de interrogatione rei super crimine.

Octauum argumentum, quod adeo vetamur lege naturali, & diuina, ne inquiramus iniquitatem in domo aliena, & ut bona fama proximi seruetur, quod etiam Episcopus non potest obijcere suo clerico crimen, quod scit eum commississe, si non potest illud probare per textum, & eruditissimus, idemque Pont. Max. Innoc. III. expressè ait, non posset a Prelato inquiri contra clericum, etiam si duo, vel tres testes de visu id ei dixerunt, si nulla infamia laborer, longe enim utilius censet Ecclesia Christiana seruare bonam famam clerici, qui delinquit, quam punire delictum, dissipando eius famam,

me 93. m 2.2. qu. 73. ar. 18. n. ind. c. 18. nu. 58. in rep. d. c. inter uer. 1. q. 3. con. clu. 6. n. 15. p. ca. super his c. qua liter et quæ nes citra iuris ordinem factas, dicitur deo detrudere, & consequenter legi naturæ, & diuinæ contraire. Vnde ibi & an in iust. l. ius rea latius intulimus, quod peccat, qui inquit specialiter, vel per viam inquisitionis specialis procedit contra aliquem, nulla praecedente infamia, quæ intendit ledere famam illius, aut ledit, aut dat causam lesioni inordinatam, contra iura, quæ prohibent specialiter pro cedi per viam inquisitionis contra aliquem, iusta infamia non praeniam. P. de q. ibi. Nō det initium probatiōis de domo rei sumere acerbator. t in l. nimis sentit Iurisconsultus, & Imperator graue est. C. de testib. Qui accusare solent, probatio ibi. Nimis habere debent, & illa. Actor non probante, absoluitur reus. & illud. Nemo ut aduersa ante iudicium cogitur, de suo iure respondere. & quod in nulla legum, quæ sunt illius, sit fit vlla mentio de interrogatione rei super crimine. rñ. per qua ipsi negotiū fiat. n C. de edē. x c. si s. ff. de iurei. y l. i. s. iter rogat. ff. de iterrog. at. 2. Prox. 2. q. 2. in c. pla. tiam si duo, vel tres testes de visu id ei dixerunt, si nulla infamia laborer, longe enim utilius censet Ecclesia Christiana seruare bonam famam clerici, qui delinquit, quam punire delictum, dissipando eius famam, sit. de accu. mam,

mam, plus enim nocet exemplum delin-
quendi, quod ex delicto reuelato per pu-
nitionem præbatur, quã condonatio de-
licti secreti præteriti facta penitenti, ^a
quod multi Iudices parum consideran-
tes nihil non agunt, quo per fas, vel per
nefas crimina vera, vel falsa, iuste, vel in-
iuste sciuntur, & puniuntur quo sibi fa-
mam crudelis quæstoris acquirant, ^b ob
quorum fortè peccata permittit Dñs
vt in quibusdam terris eo plura delin-
quantur, quo plura malè puniuntur.

Nonum, est, quod, ratio naturalis di-
ctat, ne a tortura incipiatur, ^c At iura-
mentum de dicenda veritate, quod iudex
interrogaturus reū subire cogit, est
tortura spūalis, vt probat Pan. ^d & Ma-
ria. ^e & adeo quidem, quod multi repe-
riuntur confessi ob reuerentiam iura-
menti, quod non fuerunt ob tormenta
confessi, vt tradimus ^f & S. Thom. rece-
pt. ^g ait, non posse quem cogi ad iura-
mentum dicendi veritatem super oc-
culto crimine. Ergo non debet iudex in-
terrogare reū, iuramento ei delato
antequam habeat plenam, vel saltem se-
mi plenam de culpa notitiam. Por. quæ
omnia probatur non solum esse veram
præfatam propositionem, sed vsum illi
contrarium, sicubi esset merito dicen-
dum esse corruptelam, ea firma ratione,
quod omnis vsus, & consuetudo contra
iuri legi naturæ, vel diuinæ, vel consue-
tibus necessario ex illis, est appellanda
corruptela, ^h Et per præfata constat ta-
lem vsum esse non solum contra unam,
sed contra multas leges naturales, &
diuinas, vel contra necessarium ex illis
consequentia.

Decimum quartum principale, quod
contra omnia præfata faciunt octo argu-
menta, quæ male intellecta aliquos
parum præfata perpendentes in contra-
riam partem inclinauerunt Primum, ex q̃
d am lege ⁱ quæ habet, Iudicem vbicū
que posse interrogare partes. Secundū,
quod Inno recept tenet ^k quod reus te-
netur respondere, & confiteri veritatem
Iudici super crimine notorio, vel famo-
so interroganti. Et quod eadē rō vñ mili-
tari in alijs ratio enim quare tenetur re-
spondere illis est, quia tenetur parere
superiori, capit. secundo, de maior. At
etiam in occultis Iudex interrogans est

superior. Ergo &c. Tertium ex alia le-
ge ^l quatenus significat fuisse interroga-
tum, an plura beneficia curata possidet
set. Quartum ex alia, ^m quatenus ha-
bet quandam fuisse confessum simoniã
admisisse, & eius mediatorem fuisse.

Quintum, ex alia ⁿ quatenus significat
posse quem cogi ad iurandum super re
petita. Sextum, ex alia ^o quatenus
habet reum iustum a Iudice respondere
haberi pro confessio, nisi responderit.

Septimum ex alia, ^p quatenus ex Gre-
gorio, præcepit, vt qui famoso libello
secreto publicato Castorij famam læ-
sit, proderet se ad ei satisfaciendum.

Octauum, quod Ange. Aret. sic dixit, ^q in tract.
Iudex debet animaduertere, quod ante
quam faciat inquisitionem, interroget
reum, super quo intendit inquirere con-
tra eum, alias si primo formaretur in-
quisitio, & postea interrogaret, non
valeret. ^r

Quæ tamen argumenta non obstant,
ad primum, enim responderetur, quod d.
lex ^s non habet locum in criminalibus,
ut dixit ibidem Bald. ^t allegans in id In-
noc. ^u qui idem repetit alibi ^v curus mē
tem sequuta glos. celeb. & recept. ^y di-
xit, non teneri quem ad respondendum
positioni criminali, nec alicui ciuili, ex
qua necessario concluderetur crimen,
quæ communis est sententia. ^z

Ad secundum responderetur, conce-
dendo reum teneri ad respondeendum,
& confitendum Iudici veritatem in no-
torijs, & famosis, ut dicit Innocen. ^z ne
gando tamen, quod idem teneatur in a-
lijs facere, & quod eadem ratio idē sua-
deat in illis, ratio enim quare in noto-
rijs, & famosis tenetur respondere, est,

quod interrogando de illis, interrogat
de aliquo modo sibi notis, & secundum
ordinem iuris, ut eleganter de more ait
S. Tho. ³ in hæc uerba. Nemo tenetur iu-
dici omnem veritatem confiteri, sed illam
solum, quam ab eo potest & debet require-
re iudex, secundum ordinem iuris, puta,
cum præcessit insania super aliquo crimi-
ne, vel aliqua expressa indicia apparuerint,
vel etiam cum præcessit probatio semple-
na. Quod ipsum repetit alibi in quæ-
stio. septuagesima, articulo primo, quã
doctrinam commendans Catetan in di-
cta quæstio septuagesima nona, art. 1. & 2.

addit primo hæc verba, *Non sufficiunt qualisqualis infamia, nec frequens vox discolorum, sed frequens vox talis, et apud probos, et promidos viros, reddatur persona de tali crimine rationabiliter suspecta, hæc ille.* Pro quo tali crimine rationabiliter suspecta, hæc ille. *est casus, i.* Secundo addit hæc, *Non sufficiunt in-qualiter, dicta qualia qualia, sed tantum perfecta, et quando. indicium enim dupliciter sumi potest. Primo in iuncto. cōter et frequenter vsu, signa indicia voca gl. de accu. mus. Alio modo proprie, et iurista indicij nomine utuntur, et sic sumitur in proposito, et distinguitur in indicium perfectum, et imperfectum, adeo ut multi testes singulares, nisi aliquis eorum sit omni exceptione maior, non faciunt apud eos emni perfectum indicium, et solum ad indicium requiri duos testes. hæc ille. Pro postremo quorum est doctrina Barto. communi-ter recep. in hæc verba. Illud quod dicitur q. nu. 7. xi, quod unus testis faciat indicium, est verum de uno teste, qui testificatur de maleficio, sed indicio quodam, dicens, Ipse fuit tali nocte repertus in loco ibi facinus, quod si fuit factum furtum, istud indicium debet probare per duos testes, nec sufficit probare per unum, facit ad hoc sup. hæc ille. l. si. C. fami. 59 Tertio, addit hæc alia. *Author scilicet S. Tho. dicit indicia non qualiacunque, sed manifestia, quod ad tria referri intelligitur. Primo ad factum cuius est indicium, ita quod manifeste iudicent tale factum. Secundo ad personam, ita quod manifestent, quod ipse perpetraverit tale facinus, nam sicut procedens infamia de crimine, intelligitur de crimine huius persona, ita quod persona sit diffamata de crimine, ita in iudicijs oportet, ut indicia persona criminosa appareant. Tertio ad processum, ita quod indicia huiusmodi manifestentur reo, et sciat se esse in tali articulo constitutum, quod tenetur obedire iudici precipienti, et extorquenti veritatem. hæc ibi.* id est ob omni iuramento.*

Quarto, addit hæc. *Nec indicia, nec infamia procedens obligant reum ad respondendum, si quid rationabile contra illa obiciat.*

Quinto addit in summa, ista ratio iuris naturalis, et diuini, quia reus non debet interrogari de occultis, est illa, quod potestas publica, quæ scientia publica dicitur, non potest dici occulta. Pro quo faciunt omnia iura probantia, quod iudices, qui utuntur publica potestate, non debent indicare secundum suam sci-

tiam priuatam, sed secundum publicam quam allegata, et probata inducunt, Ergo iudex non potest interrogare, neque cogere ad respondendum reum, nisi præuia probatio ad id sufficiente, in acta publica valide, et rite deducta, et ita soli præcedente notorietate, vel saltem infamia legitima, aut indicijs ei equipollentibus. Quam rationem prius tetigit S. Th. ibi. *Prælati non est iudex iudiciorum occultorum, sed solus Deus. Unde non habet potestatem precipiendi aliquid super oculis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspensiones, in quibus casibus potest prælati precipere eodem modo, sicut et iudex secularis. Vel Ecclesiasticus, potest exigere iuramentum de veritate dicenda. hæc ibi.*

Quibus duobus addo, quod potest reddi & alia ratio non minus firma, nec minus apta, desumpta ex eo, quod subdicius non tenetur obedire præcepto superioris hominis, contra privilegium, vel præceptum superioris Dei, et privilegio Dei, ut supradictum est, liberamur ab onere detegendi delicta nostra, immo & iubemur tegere illa, nisi ob aliquam iustam utilitatem, Quæ ratio confirmatur eo, quod in simili ait S. Thom. recep. ab omnibus in dicta secunda secunda, quaestio trigesima tertiam, articulo septimo, ad quintum. *Prælati non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud Act. 5. Obedire oportet Deo magis, quem hominibus, et ideo quando Prælati precipit, et sibi dicatur, quod quis sciverit corrigendum, intelligendum est præceptum sanæ, salvo ordine fraternæ correctionis, siue præceptum communiter fiat ad aliquem specialiter, sed si Prælati expresse præcipiet contra hunc ordinem, a Domino institutum, et ipse peccaret precipiens, et esobediens, quasi contra Domini præceptum agens, unde non esset ei obediendum. hæc ille.*

Sexto colligitur ex præfata confirmatione Sancti Thomæ, quod iudex non habet potestatem cogendi reum ad iurandum de veritate dicenda, nisi infamia, vel semiplena probatio præcesserit, ut præmissum est in notio fundamento nostræ conclusionis. Per quæ satisfactum est secundo.

et illicitas.
S. Veritas.
ff. de pñd.
et causid.
cet. 3. q. 7. c.
pastoralis.
S. quia vero.
de off. de leg.

f. 2. 2. q. 33.
art. 7. ad 5.

g. c. si dñr.
et c. tulia.
I. 1. q. 3. et
trad. S. Tho.
2. 2. q. 33.
art. 7.

60 Ad tertium argumentum respondent aliqui, quod tenere duas ecclesias curatas non sonat directe crimē, & ideo interrogatus de illo non censetur interrogari de crimine, quam tamen solutio nem efficaciter Inn. confutat in hęc uerba: *Sicut non tenetur respondere, an sis criminofus, sic nec illis pofit omnibus, per quas peruenitur ad illud.* Ex quib. clare colligitur id, quod ait glo. ^a quod sicut nemo tenetur respondere positioni criminali, ita nec illi, ex qua infertur crimen. Quare melius respondet ibidem ipse met Innoc. quod fuit notorium, vel famosum eas tenuisse eum, qui fuit interrogatus, nos autem loquimur de crimine occulto, si non notorio, nec famoso, nec semipleno probato per prox. dicta.

a in c. 2. de
confef. li. 6.

b c. cum fu
per. de con-
fefs.

c l. Papi. ff.
de minor.
d. c. ult. S. v.
ti. de iure-
in.

e c. 2. de con
fefs. lib. 6.

f ibid.

g in d. c. qui
dā 5. q. 1.

h in d. q. 69.
art. 1. c. 2.
i in d. ca. 2.
de conf.

k i 4. d. 15.
q. 4. ar. 1.
l. 2. 2. q. 7. 2.

Ad quartum respondetur, quod illud ^b non probat ibi quem fuisse interrogatum, & iussu respondere super si monia, sed aliud, scilicet fuisse quem eā confessum, & ita non infertur ex hoc illud, cum a diuersis non fiat illatio. ^c

Ad quintum respondetur, id quod ad primum, nempe in illo c. ^d loqui in ciuilibus, imo, & quod loquitur quando est præsumptio faciens aliquam semiplenam probationem.

Ad sextum, quod illud cap. ^e non loquitur de quolibet qui iussus respondere positioni, non respondet, sed qui absque rationabili causa respondere recusat, qualis non est qui recusat, eo quod positio sit criminalis, vt gloss. recepta. ^f dicit, & supra late monstratum est.

61 Ad septimum respondet primo glossa, quod loquitur de occulto criminoso criminis manifesti, contra quam faciūt deducta in responsione ad secundū, ideo respondetur secundo, quod Gregor. ^g non præcipit simpliciter alicui, vt reuelaret suum delictum secretum, sed distūctue, vt reuelaret, vel faceret alia, de quibus ibi, vt ait Caiet. ^h

Tertio responderi potest germanius, vt olim respondimus ⁱ illud ca. agere de illo, qui læsit famam alterius, quam nō poterat rescare, nisi reuelando, & infamando se, quo casu tenetur se prodere, quia lædens famam alterius, si non potest rescare illam, nisi infamando seipsum, & testando se male illum infamasse, tenetur id facere secundum Scot. ^k

Oper. Nauar. Tom. IIII.

& secundum doctrinam Caiet. ^l

Ad octauam respondeo, mirari me primum, quod Ang. uir aliqui doctissimi dixerit illud. Deinde, quod nec August. nec Hieronym. in additionibus eius repugnaverint illi ibidem. Tertio, quod nec Angel. nec ipsi perpenderint, quod S. debet. ^m quem Ang. pro se citat nihil disponit de interrogatione, sed solum de faciendo copia inquisito capitulum, de quibus est inquirendum, verba enim eius hæc sunt. *Debet igitur esse præsens is, contra quem facienda est inquisitio, nisi se per contumaciam absentauerit, & exponenda sunt illi capitula, de quibus fuerit inquirendum.* Super quo Pat. norm. ibi receperunt. An valeat processus capitulis non traditis. Et respondet valere, si non petatur copia, & nec ille, nec ullus alius ait quicquam de interrogatione faciēda ibi disponi. Quarto miror, quod dicat, quod non valet processus, si præponat inquisitionem, & postea interroget, cuius contrarium ille S. docet, dicens, ante omnia esse dandam inquisito capitulum, super quibus contra illum inquirendum est, copiam. Sed de his amplius dicemus infra. ⁿ

62 Decimum quintum principale, quod ex præfatis omnib. infertur primò fallam esse opinionem, & malam praxim eorū, qui censent interrogari posse quem de crimine, cuius non est infamatus, nec ullis indiciis in id sufficientibus notatus. eo quod sit de alio crimine infamatus, immo & conuictus: quæ Card. Caietan. declarando quædam uerba S. Tho. affirmat. ^o in hæc uerba. *Nec est verum id, quod quidam scripserunt, scilicet, quod diffamatus de uno crimine possit inquiri de alijs, quia hoc manifeste contra decretalem. extr. de accusat. cap. Inquisitionis ubi habentur hæc uerba: Inquisitio debet solummodo fieri super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt, & tantum Decretalis illa exigit præcedentem infamiam super aliquo crimine, quod si duo vel tres iurati affirmant aliquem crimen aliquod eisdem uidentibus commisisse, de quo aliqua non laborat infamia, non est contra eum propterea inquirendum.* Et paulò inferius. *Nec ratio quæ illos mouit, quia non pp occultationē peccatis, sed pp occultationē peccatoris prohibet*

ar. 6. ad 3.
c. i paruis
opus c. li. 17.
resp. 14. re-
ius que nō
hēt i par
uis opus
eius. tom. 1.
trac. ult. n.
5. relat. per
nos per re-
petit. d. c. in
fetto, nisi se per contumaciam absentauerit. uer. 11.
rit. & exponenda sunt illi capitula, de quibus fuerit inquirendum. Super quo Pat. norm. ibi receperunt. An valeat processus capitulis non traditis. Et respondet valere, si non petatur copia, & nec ille, nec ullus alius ait quicquam de interrogatione faciēda ibi disponi. Quarto miror, quod dicat, quod non valet processus, si præponat inquisitionem, & postea interroget, cuius contrarium ille S. docet, dicens, ante omnia esse dandam inquisito capitulum, super quibus contra illum inquirendum est, copiam. Sed de his amplius dicemus infra. ⁿ

n in 20. di.
sta. nu. 79.
o 2. 2. q. 69.
art. 1.

homo de occultis iudicare, concludit intentionem eorum, quia falsum est, quod iudiciū de occultis sit prohibitum, non propter occultationem peccati, imo quia peccatum est occultum, ideo exemptum est ab inquisitione humana, & iudicio humano, quoniam omnia iudicia humana ad publicam potestatem, scientiamque spectant. Et mox subdit, Caveant ergo sua, & subditorum suorum conscientia. Prælati illorum religiosorum, qui diffamato de vno præcipiunt inquirere de alijs, de quibus non tenentur obedire. Nec excusantur Prælati huiusmodi ex eo, quod inquirunt de aliquo, de quo fuit aliqua suspicio aliquando, oportet enim infamiam, seu clamorosa in sinuationem præcedere, & non simplicem suspicionem, ut dictum est. Et concordat Caiet. Ang. de maleficijs. ^a Hipp. Marfil. ^b

a in Ser. f. ma public. b in l. repe. tit. nu. 91. ff. de qua. c. consil. 52. uol. 3. d in c. inter. Verba. 11. q. 3. conclu. 6 nu. 15. & in Manua. nost. Confes. c. 18. n. 41. e l. i. l. m. ritus. l. fi. ff. de q. leg. si. cut. C. de fals. fin. l. ois de finitio. ff. de reg. iur. & in rub. eo. titu. lib. 6. g l. Papin. ff. de mino. b ubi supr.

& hoc Alex. pro certo præsupponit, ^c quod nos quoque asseruimus pridem. ^d Et merito quidem, quoniam iura generaliter, & absolute ponunt pro regula, non esse quem interrogandum, neque torquendum ob aliquod crimen, nisi præcedant indicia, ^e Ergo standum est illi. Tum, quia nullibi excipitur is casus, & ita standum est regulæ iuris, glo. recep. ^f Tum, quia a separat non fit illatio, & consequenter, eo quod quis sit infamatus, imò & confessus, & conuictus de vno crimine, non est infamatus de alio. Ergo si de illo interrogetur, sine indicijs præcedentibus, male de illo interrogatur.

Secundo infertur, quod ratio quare quis interrogari potest de crimine cuius est infamatus, vel ut ita dicam, indicatus, est, quia iam illud aliquo modo est Iudici notum, ut S. Thom. a posteris receptus affirmat. ^h At infamatio, vel confessio de vno crimine non facit aliud separatum ab illo notum Iudici, immo tantæ probatione opus est ei ad condemnandum illum, ac si non esset infamatus de alio, alioquin enim sequeretur, quod licet ille interrogatus, vel tortus pernegaret illud, condemnandus esset, si superueniret semiplena probatio, puta vnius testis attestatio, coniungendo illam cum probatione resultante ex eo, quod commisit aliud, quod nemo unquam dixit, nec vlla ratione dicere potest.

Tertio, quod ex contrario sequeretur, quod peccans vnum peccatū suspec-

ctus esset de omni alio peccato mundi. Et quod qui probatus esset fornicatus, censeretur suspectus de crimine læste maiestatis diuinæ, & humanæ, peccati nefandi, homicidij, blasphemie furti, rapinæ &c. & quod posset de omnibus illis interrogari, & ad torturam poni, quod profecto nullus iuriconsultus etiā Ethnicus diceret, quanto minus Christianus id facere debet?

Quarto, quod etiam ex contrario sequeretur, quod omnes Christiani possent indicare, siue suspicari omnes fere nostros proximos esse hæreticos, proditores, blasphemos, fures, & latrones, eo quod probabiliter credimus omnes fere illos, si iam sunt adulteri, aliquod peccatum admisisse, iuxta illud. ⁱ Septies in die cadit iustus. ^k quod glossa est de peccato mortali certo modo intelligi possit, adiuncto illo Iob 9. Si simplex fuero, ait, adiuncto illo Iob 9. Si simplex fuero, hoc nescit anima mea. ^l quod neminem puto ausurum concedere, consequenter item rarissime quenkam præsumendum esse bonum, ^m quia rarissimus est, quin probabiliter credi possit aliquo genere peccati peccasse, quin & illa lex merito probat, quod dominus rei communis, qui vitur ea in suam propriam utilitatem, licet male faciat, non tamē sit de furto suspectus. Quare proculdubio tenenda est hæc opinio ab omni iudice, præsertim Christiano.

63 Neque obstat, quod aliqui contradicant, & in ijs (quod certe doleo) Cardin. ⁿ & Dec. ^o Tum, quod nulla ratio ne id probant. Tum, quod non obstat quoddam cap. ^p quatenus habet illud Iacob. Qui peccat in uno factus est omnium reus. quo quidam recentiores mouent, partim quod irreuerenter significat Iacobum illum fratrem Domini, & illi charissimum, tam alienum a charitate, & humanitate fuisse, ut voluerit docere, iudicare non posse omnium criminum reum, quemcunque uideremus in aliquod eorum incidisse, partim, quod nec glossa eius etiam in tertio intellectu tale quicquam dicit, asserit enim effectum, quod in primo intellectu dixit, nempe amissa charitate per vnum peccatum mortale, cetera nihil prodesse ad vitam æternam consequendam, ^q non autem quod iudicare debeamus, vel iuste

i. Prov. 14. k. relat. m. c. septies. de pan. dist. 3. l. relat. in c. fi. de purg. canon.

m. contra l. merito. ff. pro soc. et c. 2. de reg. iur.

n. in c. 45. o in c. 3. lo. co. col. fi. de prob. p. c. deflent. de reg. iur.

q. c. nihil. de c. fecer. d. 5.

a Matt. 7.
b 1. Cor. 4.

e per p̄fata
nu. 47.
d §. a Bar-
baris. ff. de
re milit.

iuste possimus proximos nostros oīum peccatorum esse reos, eo quod eos sciamus in aliquod incidisse contra illud. ^a Nolite iudicare, et non iudicabimini. & illud. ^b Nolite ante tempus iudicare. quā non solum habent locum in iudicio definitiue condemnandi, sed etiam in iudicio suspicandi. ^c

64 Non obitat etiam l. non omnes. d quatenus habet, Militem restitutum ab hostibus esse præsumendum non fuisse captum ab eis, si antea erat emanfor, seignis, negligens suorum, aut extra contubernia agens Tum quia non loquitur de occulto ipsius facto, sed de manifesto, quamuis modus faciendi fuisset dubius. Tum, quia crimen, ob quod ibi pre sumitur modus faciendi factum nouum esse malum, est indicium illius mali modi, emanforem enim, vel negligentem suorum quem fuisse, est indicium ad interpretandum in malam partem eius, apud hostes mansionem & ita §. ille ad summum probat, quod confessus de crimine aliquo quod est indicium alterius, potest de eo interrogari, quod & verissimum est, nam qui confitetur, vel cōiūctur se ingressum alienam domum noctu per tectum, vel fenestram, interrogari potest de furto, quod constat illa nocte in ea factum esse, non quia confessus deo crimine possit de quolibet alio interrogari, sed quia confessus de vno crimine, quod est præparatoriū alius potest interrogari de illo, eo quod est indicium ad illud. Non obstat etiam qd Hyppol. ^e & Boss. ^f & relati ab eis, dicunt contrarium posse defendi in crimine furti propter eius frequentiam, & in hominibus malæ vitæ. Tum, quia omni iusta ratione deficit, nisi cum vnum furtum esset consequens, vel pparatoriū alterius, vel vna pars malæ vitæ pparatoria, vel consequens alterius partis malæ vitæ, propter præfatam intellectum præfati §. a barbaris Tum quia consequere tur presbyterum confessum, vel cōiūctum de negligentia aliqua in celebrando commissa, posse interrogari, & torqueri super omnibus furtis in ciuitate perpetratis, & furem confessum, vel cōiūctum de furto, de omnibus blasphemijs, sortilegijs, & iniurijs, quæ frequenter sunt in illa ciuitate, vel eius terri-

rio, quod profecto non solum est contra legem humanam, sed etiam naturalem, qua vetatur puniri vnus pro alio, & ne pœna legis suos transgressores egrediat. ^g Unde in quodam c. sic legitur. *Decata suos auctores tenere debent, nec pœna est ulterius proirahenda, quam delictu* ^h *Gracna est ulterius proirahenda, quam delictu* ⁱ *cb. C. ad l. fuerit in excedente repetitum, & quæ ue-* ^j *Int. d. adul. tat querere iniquitatem in domo aliena cō. q. siuit. de tra cap. 14. Prouerbi. Non obitat quorū-* ^k *his q. fuit a dam iudicum vñs. Tum quia irrationa-* ^l *malis. par. c. bilis, vt auctores etiam contrariæ partis fatentur, licet illud non probent, sed p-* ^m *batur ea firma ratione, quod sit contra leges naturales, & diuinas supra tactas, vel necessario eas consequentia, qualē esse corruptelam supra ⁿ probauimus.* Tum, quod originem trahit a Iudicibus ^o *hnu. 56. gloripetis, & famam bene, vel male puniendi omnia delicta omnibus neruis quærentibus, quo sibi munera commit-* ^p *tantur criminalia.*

Decimum sextum principale posse uideri cuiuspiam, quod & mihi aliquando ^q *contra l. visum fuit, Caietanum in proximo di-* ^r *respicēdū ff. de pen. cto bis fuisse lapsum. Primò quidem in* ^s *ducendo cap. inquisitionis. k ad proban-* ^t *dam præcedentis dicti conclusionem, k de accus eo quod arguit a textu requirente ali-* ^u *65, quid ad inquirendum, ad requisitio-* ^v *nem eiusdem, ad torquendum, & inter-* ^w *rogandum, & quod non aduertit, ibidē probari cōtrarium, nam, ut ipsemet ait,* ^x *ille textus probat, quod nec dictum v-* ^y *nus testis, nec duorum, nec trium suffi-* ^z *cit ad inquirendum, & tamen constat di-* ^{aa} *ctum vnus testis integri, & omni exee-* ^{ab} *ptione maioris sufficere ad torturam, l. 1. l. ma-* ^{ac} *iuxta præfatam gl. recep. & sing. l. iest.*

Secundo, quod expresse ait, occulta peccata esse exempta ab inquisitione, & ^{ad} *ocordi. c. l. iudicio humano, quod uidetur cōtra iu-* ^{ae} *cog. ff. de of. ra^m quæ probant Episc. & Præsidē pos-* ^{af} *se, & debere inquirere generaliter de* ^{ag} *criminibus sibi occultis & glos. singul. & uerum, de* ^{ah} *celeb. n quæ per illum text. & alios plu-* ^{ai} *rimos probat, quod constitutio Ecclesiæ* ^{aj} *oīus. gl. 24. militantis ligat crimen omnino occult-* ^{ak} *q. in sum. tum, quo ad pœnas suspensionis, & ex-* ^{al} *co. in c. cog. communicationis, & quod hæreticus oc-* ^{am} *tat. de pan. cultus est excommunicatus, o quod &* ^{an} *diff. 1. ipsemet Caieta. faretur. P & ita Eccle-* ^{ao} *p in 2. 2. 9. sia nō solum potest inquirere de occult-* ^{ap} *11. ar. 3. & tis, sed & illa punire, & præcipere super* ^{aq} *q. 63. ar. 3.*

a nu. 55. illis. Per quod periclitari videtur tota
b iux. c. eru machina eorum, quæ dicta sunt supra
bescant. 32. fundata super exemptione occultorum
d. & c. con- a iudicio humano. ^b

sulisti. 2. q. Quoad primum tamen lapsum respō
4. ab. citat. deri potest, negando, quod non bene ar
 guat a requisito ad inquirendum, ad re
 quisitum ad torquendum, vel interrogā
 dum, & ad argumentum primum respō
 detur, tum demum sufficere dictum v
 nius testis ad torquendum, cum illud
 fuerit legitime coram Iudice competi
 ti depositum, & intimatum, siue osten
 sum parti, & ab ea non contradicendum, ut

e in c. 1. de
postu. præ-
lat. nu. 5.

expressè ait Inn. ^c & tale dictum taliter
 depositum, & taliter intimatum parti,
 inducit infamiam, uel certè maiorem ef
 fectum, quàm illa, & ita sicut ad inquire
 dum requiritur infamia, ita ad torquen
 dum, vel interrogandum requiritur il
 la, vel aliquid æquipollens illi, vel ma
 ius illa, nec præfata Decretalis inquisi
 tionis obstat, quia illa loquitur de dictis
 testium priuatis, & extrajudicialibus, &
 non legitime parte citata depositis, vel
 non intimatis parti, quæ nec sufficiunt
 ad inquirendum, nec ad torturam. Per quæ
 Caiet. excusatur, & nodus valde implici
 tus, & non ab omnibus Iudicibus rectè
 intellectus, explanatur.

d 2. 2. q. 33.
ar. 7. ad 5.
enu. 58.

Quoad secundum autem lapsum res
 pōderi potest primò, idem ferè quod
 ipse dixit dixisse S. Tho. ^d per verba su
 præ ^e recitata. Dixi, ferè, quia Caiet. di
 cit occultata esse exempta a cognitione,
 & iudicio humano. S. Thomas autem
 solum ait. Prælatum non esse Iudicem
 occultorum, sed solum Deum, & ita
 non posse super occultis quicquam præ
 cipere, pro quo sunt capitula præcita

f erubescant. 66 ta, ^f Secundò, quod negari non po
32. dist. & test, Iudicem posse per vias iuridicas
consulisti. peruenire ad eorum cognitionem, quæ
2. q. 4. a principio sibi fuerunt occulta, ^g nec
g ut probat hoc volunt negare præfati patres. Ter
c. 1. de offi tiò, quod non potest etiam negari ob oc
di. & l. con- culta peccata incurrere quem penas ab
gruit. ff. de Ecclesiastica lege ipso iure impositas,
off. præf. præsertim excommunicationis, suspens
 ionis, interdicti, irregularitatis, & simi
 lium, quod et ipsemet Caieta late fateb

h 2. 2. d. qu.
11. art. 3. &
62. ar. 3.

itur. ^h Quartò, quod mens eorum est di
 cere, quod non pōt Index humanus, spe
 cialiter inquirere ex officio contra ali

quem, nec specialiter præcipere aliquid
 super occulto crimine, nisi præuia infam
 ia, vel indicijs illi æquipollentibus, li
 cet per viam accusationis, vel denuncia
 tionis sequuta rebellione possit cogno
 scere de illo, ⁱ & ita debent temperari
 67 verba illa Caiet. Occulta sunt exem
 pta ab inquisitione, & iudicio humano.

Quinto, quod etiam eorum mens est di
 cere quod occultum est duplex, alterū
 per se, alterum per accidens. Occultum
 per se est id, quod suapte natura non est
 probabile, qualia sunt omnes interiores
 hominis actus, quorum solus Deus, qui
 scrutatur corda, & renes, est cognitor. ^k
 Alterum est occultum per accidens, &
 eo quod accidit illud tam clam fieri, ^k
 quod nemo de illo testari possit, & sen
 tiant, quod occultum per se non subia
 cet ulli cognitioni, neque legi humane, ^k
 & ita nullus eius pænæ subijcitur. ^k

Quo fit, ut hæreticus mente tatum, qualibet
 perfectus, & pertinax fuerit, non est ip
 so iure excommunicatus, nisi verbo, vel
 scripto ita illam expresserit, quod sua
 pte natura probari possit, licet per acci
 dens contingat, ut a nemine audiat
 vel videatur, ut post & ante alios late Cai
 et. ^m expressit. Per quæ excusatur Caiet.
 & declaratur S. Th. & fundamentum om
 nium, quæ dicta sunt a nu. 53. monst
 rat firmissimum.

68 Iudiciorum aliud competens, aliud &
 surpatum, & quid sitrumque.

68 Iurisdictionis circa usurpationem &
 rarios varie peccare, & rarios penitere,
 rariores confiteri, & restituere, & non
 nullos censuræ Bullæ can. incurre.

68 Iudicium, ut & surpās peccat, ita & pars
 id procurans.

69 Iudices laici olim sententias Episcopo
 rum suis præferebant, nunc contra
 suas solas laudant.

69 Hæresum causas omnino spirituales tra
 xisse ad pratoria profana parum pro
 fuisse videtur.

69 Principibus laicis consulere, ut extor
 queant quantum possunt potestatem
 super spiritualibus, non est tam sti
 le, quam putatur.

70 S. Ludovicus Rex Fran. potestatem su
 per spiritualibus sibi a Papa datam
 respuit.

- 70 Carolus Magnus, & Ludouicus ius eligendi Papam sibi concessum sponte renunciauere.
- 70 Confessarij, consultores, & palpones Principum in hoc sibi prouideant.
- 71 Iudiciorum aliud iustum, aliud iniustum, & utriusque definitio.
- 71 Aequitas, siue epycia quid, & an sit circa legem naturalem.
- 71 Iustitia generaliter sumpta est genus, ad iustitiam stricte pro bono, & equo sumptam.
- 72 Aequitas, an duplex, limitans, & extendens cum nouissima quadam consideratione.
- 72 Aequitas, siue epycia, an excludat omnes casus, in quibus ratio legis deficit, licet eam illis absque peccato seruari possit.
- 73 Ratio legis, mens, & anima eius.
- 73 Milites prohibiti emere praedia, ubi militant, possunt emere domus.
- 74 Actus agentium non operatur ultra mentem eorum.
- 74 Causa finali tota cessante, cessat lex.
- 75 Ratio tota legislatoris est tota causa finalis legis.
- 75 Causa probabiliter putata iusta non ieiunandi excusat a mortali, etiam si uere non sit talis.
- 75 Legem implet, qui mentem eius seruat, & infringit, qui ea omissa, & uerba illius seruat.
- 75 Lex iuxta limites suarationis etiam contra iecta limitanda est.
- 76 Virtutis non cuiuslibet actus necessarius.
- 76 Fornicationis prohibenda tota ratio non cessat bonae prolis educatione.

Decimumseptimum principale, quod iudicium proprie sumptum pro dictione iuris, vel determinatione Iudicis, ut supra diximus sumi, diuiditur secundum in iudicium competens, & in iudicium usurpatum. Competens est, quod fertur ab eo, qui potestatem ad id facit dum iuridicam habet. Usurpatum est, quod fertur ab eo, cui non est potestas illud ferendi, secundum mentem S. Th. & nostro- rum omnium in quo non solum peccat iudex ea sublimi ratione, quod reddit S. Th. in d. ar. 6. sed et illa plana, quia usurpat illicite officium alienum, & ois usurpatio illici-

ta est contra 7. preceptum, & qua in re multos mea aetate grauiter peccare intellexi, alios quidem, qui iurisdictionem civilem usque ad certam summam habebant, ad maiorem eam extendere conantes, alios, qui tantum civilem integram habebant ei criminali adungere, cupientes, alios, qui aliquam istarum habebant ad certum genus hominum, militum, uel laicorum, aut aliorum, & ad certum territorium contra etiam, ad alias trahentes, alios uigore litterarum conseruatoriarum super causis in eis non contentis precedentes, alios autem delegatos ad certum genus causarum, puta haereticum, rapinarum, & latrociniorum, de alijs quoque criminibus cognoscentes, quibus & nonnullos uocantes personaliter ad respondendum super genere criminum, de quibus est eis cognitio, nullo eis tali obiecto interrogantes, super alijs, ne iudicium eorum refugerent, uerentes maiorum criminum obiectum, quod omnium paucos uidi penitere, pauciores confiteri, & paucissimos uel nullos restituere sine lite, non solum possessioni mala fide tempore ad praescribendum legitimum, sed & nondum possessioni dimidio illius temporis. Et non solum peccat Iudex, sed et pars, uel aduocatus, qui scienter ad id prouocant aduersarium nolentem, uel uolentem, sed consentire non uolentem, quia ratione multi, tam clerici, quam laici uidentur peccare, & aliquando censuras Bullae Contra Dominum incurrere, qui procurantes aliquando per se, ut Iudices saeculares, quibus casibus id eis non licet, cognoscere de litteris Apostolicis, & aliquando per suppositas personas ita ut probari non possit, quasi putantes se non nideri a Deo, nec cognitiones, techniques, & artes suas Diuina maiestati esse notas, contra primum nota repe. c. nouit & late illi adiecta, in se eod. Quo fit, ut confessarij grauiter reprehendere debeant, tam ecclesiasticos, quam laicos, tam ordinarios, quam delegatos, qui iurisdictionem suam extra suum territorium, & potestatem sibi a lege, uel homine limitatam, ampliare conantur, bis peccantes, & quod alienum officium usurpant, & quod territorium, uel potestatem alterius minuunt contra praefatum 7. preceptum, & nostra aetate Iudices laici, plus quam ecclesiastici frequentare unum, Immo & aliquando

c. 2. q. 6. art. 6.
d. in l. etiam
qui. & l. ff.
& tot. ti. ff.
& c. de iur.
om. iur. & c.
2. de consti.
li. 6. & c. se
a non comp.
iud. per tot.
e iux. c. pen.
nale. 14. q.
5. & nostra
eius declar.
ationem in c.
17. Manua.
nostro Com.
fess.

f. arg. l. si q.
p. errore. &
l. cu. qdam
puell. & eis
annos. ff. de
iuris d. om.
iud. c. nolite
11. q. 1. &
l. si diliget.
de fo. comp.
& qd. no. so.
lu. facietes,
sed & c. o. f. e.
tietes, & c.
ad Ro. 2. &
c. 1. de offic.
deleg.

89 in penas bullæ Cenæ Domini incidere, in eas præferim, quæ ponuntur in ea parte nouissimæ bullæ, quam transcripsimus in nostro Manual. Confessi. ^a in quo, sicut in alijs multis, iure quis miretur tantam in hoc mundo periculo rerum vicissitudinem, cum enim, ^b fortissimi iuxta, ac sanctissimi Imperat Theodosius, & Carolus Magnus olim statuisserunt, ut quicumque litem habens, siue pitor fuerit, siue reus, siue in initio litis, siue decursis temporum curriculis, siue cum negotium peroratur, siue cum iā cæperit promi sententia si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis Antistitis, illico sine aliqua dubitatione (etiam si pars alia refragaretur) ad Episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigeretur, hodie contra nihil non agunt aliqui eorum similes, quo causæ quamlibet ecclesiasticæ in cognitionem eorū veniant, iactantes sua iudicia & contemnentes ecclesiastica, magno timore se solos sapere putantes, adeo quidem, ut in aliquot regnis, etiam causas hæresū, quæ omnino spirituales sunt, & a iurisdictione laica omnino exemptæ, ^c quodam subtili colore læsæ maiestatis humanæ ad Iudices laicos traxerint, quod et si piissima intentione, & ad efficaciorum extirpationem factū fuisse certo credamus, malum tamen exitum habuisse ideo suspicamur, quod tanto magis pullularunt in eis hæreses, quo grauius, & diligentius fuerunt a laica potestate punitæ, tam displicere uidetur Deo, ut rerum ordo confundatur, dum vnicuique sua iurisdictione non seruantur. ^d Quare non possum mihi omnino persuadere tātum, quantum putant prodesse principibus laicis illos, qui consulunt, ut quantam maximam possunt potestatem in personas spirituales, & spirituales, quacunque arte, & importunitate querant, cum forte expediat eis, aliqua eius, quam habent parte leuari, per ea quæ eleganter dicit Remundus Rufus ^e grauius carpens Molinæ ita scribentem. *Ius etiam pleno iure conferendi, vel electionem confirmandi, seu ratam habendi, spectat ad politum, & externā disciplinam Ecclesiasticam quæ pars est potestatis Regiæ. Carpit enim sic. Non dubium est, quin pro singularibus in Sedem Apo-*

solicam, totumque sacrum ordinem meritis, ius eligendi, confirmandi, dandique sacerdotia omnia, & quodcumque Molinæ Solet, consequi potuisse, scilicet Reges Francorum, sed nunquam se his rebus, immiscere salutis eorum putarunt. B. oymardus Diuum Ludouicum Regem Francorum hæc Legato suo Roma reuerso dixisse scribit. Quod mandata mea diligenter curaueris, rem gratam fecisti, & laudo diligentiam tuam, quod vero præter mandata diplomata ista a Pontifice deportasti quibus dandorum Ecclesijs Episcoporum mihi potestas sit, nec agnosco, nec postulo, intelligo enim satis quanto cum salutis discrimine, cui tu parum consulere videris, ego ista susciperem, eaque diplomata in igne coniecit. In quod facit & illud confine huic proposito Caroli Magni, & Ludouici, quo renunciauerunt iuri eligendi summum Pontificem concessum præfato Carolo s cui nescio qui Regum nunc facile cederent, si ei idem esset concessum. Nec ista ea mente insinuo, ut non putem multa super spiritualibus sanctæ Pontifices summos concessisse, & concedere posse Regibus, & Principibus laicis, neque quod aliquando id Reipub. Christianæ non expediat, modo id in solum, vel saltem primarium finem penitus prouidendi rei ecclesiasticæ procuraretur, sed quia vereor illos non tam in illum finem consulere, quam ut maiore copiam habeant ad remuneranda sua & aliorum obsequia temporalia rebus spiritualibus, ad ampliandam potestatem laicam minuendamque libertatem Ecclesiasticam, obuiandi reuerenter Lai- ce, quoties ei aliquid contra eos minus caute consulitur.

71 Decimum octauum principale, quod iudicium, prout sumitur pro actu iudicandi tertio diuiditur in iudicium iustum, & iniustum. iustum est, quod secū dum leges iustas fertur: iniustum autē, quod non secundum leges iustas fertur, intelligendo per leges tam humanas, & consuetudines præscriptas, quam diuinas, & naturales, ^h & quo ad leges quidem naturales, & diuinas, per se patet; quo ad leges autem humanas probatur ea pulchra ratione, quam decerpit Sanctus Thomas, ⁱ ex illo Beati Augustini ^k in istis temporalibus legibus quamquam bo-

mines

a c. 57. nu-
me. 69.

b ut expresse
hæc nouit.
inf. eo.

c ut in q. 1.
tionis s. pro
hibemus, de
hæres. lib. 6.

d c. perue-
nit. l. 1. q. 1.

e in lib. de
Pont. Max.
contra Mo-
lip. 479.

f contentio
in c. sacror.
s. ex his cō
stitutionib.
63. dist.
g in c. Adr.
ead. dist.

h iux. c. con-
suetudo. 1.
d. c. si de
cōsue. & l.
1. c. qua sit
lon. consue.
i. 2. 2. q. 60.
ar. 5.

k in cap. in
illis. 4. dist.

a & ar. l. 1. d. mines iudicent, cum eas instituunt, tamen
 q. b. ff. de le- cum fuerint institute, & firmata, non li-
 gib. & d. c. cebat iudici de istis iudicare, sed secundū
 cōsuetud. o. ipsas quod ipsum eadem ratione dicen-
 dum est de consuetudine rationabili, &
 i. dist. praescripta, ^a Dixi, iustas, quia iniuste
 b. c. mala. c. non sunt leges, nec consuetudines, sed
 frustra. ca. corruptelæ, ^b de quibus ait Ilias. ^c
 quō iure. ^d Va qui condunt leges iniustas, & scriben-
 e. lsa. c. 10. tes iniustitiam scripserunt. Aduertendū
 tamen, quod qui iudicat secundum men-
 tem legislatoris, & ut ille iudicaret si ab
 eo quæsitum fuisset, aliter quam uerba
 legis sonant, non iudicat iniuste, nec pec-
 d. in d. ar. 5. cat, vt egregie ait S. Thom. ^d & ante il-
 e in l. tale lum glori recepta & putata sing. ^e in hęc
 pactū. S. si. verba, id est de iure seruandum, licet non
 ff. de pac. sit statutum, quod scripsit est statutum
 fut. C. de in. fuisse, si hoc quæsitum fuisset, ^f hæc illa,
 of. dona. l. si quod ipsum docet S. Thomas, etiam ^g
 tot. as. & if. dicens. Id fieri per epicheiā, uel rectius
 de uerb. o. epijciā, quæ Latinis est æquitas, ^h &
 blig. l. eum appellatur etiam bonum, & æquum ⁱ
 S. l. immo bonum, æquum, & æquum bonū,
 g. 2. 2. ques. vt latè docet Budæ. ^k post Arist. ^l Quæ
 120. art. 1. æquitas definiri potest esse iustitia red-
 b. ut probat dens ius contra, vel præter uerba legis,
 l. 1. C. de le. Dixi, iustitia, pro genere, quæ accipien-
 gib. & l. pla do iustitia generaliter pro uirtute, q̄
 euit. C. de inclinat ad reddendum ius, vel iustum
 indic. absolute, est genus ad æquitatem, quia
 in l. 1. ff. ^f omnis æquitas est iustitia. nec contra,
 iust. & iur. omnis iustitia, quæ reddit ius est æqui-
 k. ibi. tas, illa enim quæ reddit ius secundum
 l. lib. 5. Eth. uerba legis est iustitia, ^m & tamen non
 sub fi. est æquitas, ut colligitur ex S. Thom. ⁿ
 m. ca. iudi- Dixi, præter, vel contra uerba legis, pro
 ces. 3. q. 7. differentia qua differt a iustitia legali
 n. d. q. 120. stricte sumpta, quæ reddit tantum ius
 art. 1. & p. secundum uerba legis, Exemplum de
 batur per quitate, quæ ^o dicitur, non reddere gla-
 l. 1. C. de le- dium deponenti, si furens repetat, contra
 gib. uerba legis iubentis reddere depofi-
 o. iux. cane tum, ^p Dixi legis, sine additione ciui-
 quis. 2. 3. q. lis, vel naturalis, quia quicquid alij di-
 2. cant, circa vtrunque potest haberi, nam
 p. l. 1. & tot. licet lex ipsa naturalis, id est a natura di-
 tit. ff. de pos. ctata, in se non egeat equitate, ut est lex
 tamen uerbis humanis cōcepta per uer-
 ba generalia, frequenter indiget illa. Ra-
 tio enim quare æquitas dirigit circa le-
 gem, est, quod uerba legis aliquan-
 do includunt aliquos contra sententiā,
 & mentem Authoris, vt explicat S. Tho-

mas, ^r & Budæus post alios. At tam ver-
 ba legis humanæ continentis legem na-
 turalem, quam uerba legis ciuilib, frequen-
 ter comprehendunt plures, quam mens
 Authoris eius. Exempla legis ciuilib pos-
 sunt esse ferè omnes regulæ iuris, quæ
 præter vnā, ^s omnes patiuntur exce-
 ptionem aliquam, exempla uero legis
 naturalis possunt esse multæ leges conti-
 nentes præcepta Decalogi, quæ omnia
 sunt naturalia, secundum Sanctum Tho-
 mā ^t quale est præceptum de neminem
 occidendo, quod per humana uerba ge-
 neraliter conceptum contra mentem
 Authoris includit homicidam morte di-
 gnum, ^u tale est etiam præceptum de
 honorando parentes, quos patriam ex-
 pugnantes licet filijs occidere, ^x Et li-
 cet possit dici, quod non omnes exce-
 ptiones legum ciuilib, & naturalium
 nitantur bono, & æquo siue æquitate,
 eo respectu, quod etiam per se reperian-
 tur scriptæ, & statutæ, possunt tamen
 etiam dici bonum, & æquum eo res-
 pectu, quod per illas supplentur aliæ le-
 ges generales.

71. An autem æquitas, siue bonum, &
 æquum duplex sit, altera limitans, qua
 excluduntur casus non inclusi, altera
 extendens, qua includuntur casus non inclu-
 si, quando pulchra est, cuius partem af-
 firmantes quidam recentiores haud vul-
 gari eruditione satis nōne tenent, pro
 quibus facit quædam lex ^y quatenus ha-
 bet edictum Prætoris imponens pōnā
 corruptenti illud in albo propositum,
 suppleendum esse per extensionem men-
 tis authoris, licet uerba deficiāt, ad cor-
 ruptentem, cum proponeretur, vel an-
 tequam proponeretur. Facit & alia ^z
 quatenus habet legem quæ matrem pri-
 uat a successione filiorum impuberum
 intestatorum, eo quod non petijt tuto-
 res, ex sententia Authoris extendi ad v-
 nā rem, quæ non petijt curatores eisdē,
 licet uerba deficiant. Adde, quod ægor
 videtur emendatio per extensionem,
 quam emendatio per restitutionem,
 quia, ^a legislator includens plures uer-
 bis, quam mente, ut plurimum pruden-
 ter, siue aduertenter id facit, statuit e-
 nim prout pluribus conuenit, sciens nō
 posse conuenire omnibus, includens au-
 te pauciores, imprudenter, & inaduer-
 tenter

q. in d. ques.
 120.
 r. in l. 1. ff.
 de iust. &
 in.
 s. de qua in
 ca. licet. de
 reg.
 r. l. 2. q. 99.
 a. 2. & in 2.
 2. q. 122.
 u. c. ille gla-
 diū portat.
 25. q. 5.
 x. l. mini-
 me. ff. de re
 li. & sumpt.
 fun.

y. l. si qui
 id quod. ff.
 de iurisd.

z. & l. 1. S.
 si mater. ff.
 ad Tertull.

a. ut collige-
 tur ex l. con-
 stitui. & 3.
 seq. ff. de le-
 gib. & me-
 lius ex Apo-
 st. ubi sup.

tenter illud facere videtur, eo quod tunc non occurrerunt illa menti. At æquius est succurrere ignoranter, quam sciēter deficienter, arg. iurium vulgariū.

a in d. li. 5. Eth.

b in Comm. eius neque in d. q. 120. nec alibi.

Contra quæ tamen facit, quod Aristot. ^a solum ponit epīciam, ad dirigendam legem deficientem propter vniuersale, & nil meminit de deficientē, ppter particulare, nec Thomas ^b id videtur meminisse, quæ tamen cum prius fuisse Aristotelis studio um nemo ignorat, Casetanus item vir maxime Aristotelicus definiens æquitatem, ait quod est directio legis, vbi deficit propter vniuersale, & subdit quod causa, ut æquitas habeat locum, non est quæcunque, sed sola illa, quod propter vniuersale deficit, & videtur nouissimum dicere locum æquitati, quando propter nimium particulare deficit.

c in x. l. non possunt. ff. de leg.

d in c. 1. de temp. ordi. lib. 6.

e in c. pena, de p. a. d. 1.

Nec obstat, quod leges, & Doctores multi frequentissime extendunt legem particularem de uno casu ad alium similem, ^c quia nulla est lex, quæ dicat illam extensionem fieri ex æquitate, siue epīcia, sed ex rationis identitate. Non obstat etiam d. l. si quis id quod, quia dici potest, quod illa suppletio non fit per epīciam, siue æquitatem, sed ex rationis identitate, iuxta gl. sing. & ei annot. per Dom. & Fran. ^d Sed quia ^e dicissimus a præd. glo. sing. quatenus habet legem poenalem extendi ad alium casum ob solam identitatem rationis, satius responderi potest ad præfat. l. si quis id, quod ratio de rumpente edictum iam fixum ad rumpentem illud, cū figitur, non esset, quod eadem ratio militat in vtroque casu, sed quod verisimiliter creditur mentem Prætoris illud figere iubentis fuisse ut in vtroque casu esset locus edicto. Ad præd. §. si mater responderi potest, quod lex ipsa expresse extendit eam per eandem rationem, & Aristot. ^f qui ad hoc allegatur, non ponit epīciam per extensionem, licet asserat legislatorem interdum volentem interdum inuitum deficere, quorum vtrumque potest contingere deficienti per vniuersale, ut palam est. Quare argumenta, quæ præfatus vir doctissimus contra communem adducit, euitari possidentur.

f 1. Rethor. c. 12.

Sed ultra ea vrger primo, quod subti-

liter & nouissime dici possit, quod utrūque emendatio fiat propter vniuersale, altera quidem quæ excludit inclusum in sensu directo verborum, altera verò, quæ includit exclusū in sensu contrario verborum, quia legislator ferens aliquā legem, unum videtur directe, & contrarium indirecē a contrario sensu, ob quod dicitur argumentum a contrario sensu in iure fortissimum, §. ut in d. l. si quis id quod Prætor ponēs certam penam corrumptenti edictum in albo propositum, videtur a contrario sensu statuisse, ne illa imponatur alijs, & ita emendatio illa per extensionem, quod imponatur corrumptenti, cum proponeretur, vel antequā proponatur, potest dici emendatio legis peccantis p vniuersale, & lex priuans matrem a successione filiorum, si non petat tutores filijs impuberibus, p contrarium sensum statuere videtur, ne priuetur mater, eo quod nō petat aliud, & emendatio quod etiam non petens curatores eisdem priuetur, potest respicere defectum per vniuersale.

Secundo magis vrger cap. cum delicta ^h quod commendat ibi Pan. & mentem tenendum esse dixit ⁱ & singulare ^k & melius de iure secundum eundem ^l & Anton. Corset. ^m quod probat legem, qua statuitur, quod testes, de quorum morte timetur possint accipi lite non contestata, ⁿ extendi ad renouationē, priuilegiū nimia vetustate consumptorum, idque fieri eiusdem æquitatis similitudine, & ita per epīciam, cum epīcia, & equitas sint idē, ut præfatū est.

Tertio, quod illudmet cap. & alia citata ibi per Decium probant casum exceptum a regula extendi ad alium similem per æquitatem, siue epīciam, & palam est, per illam extensionem non emendari legem deficientem per vniuersale, sed deficientem per particulare, ergo epīcia, siue æquitas inuenitur in emendatione legis deficientis per particulare, sicut in emendatione legis deficientis per vniuersale.

Quarto denique facit, & illa neruosa ratio, quod vbi eadem est ratio, idem ius cēferi debet, ^o At emendatio legis per limitationem, & emendatio legis per extensionem eadem ratione, scilicet mente Authoris nituntur.

g l. 1. Siquis mandatu. ff. de of. eius cui mand. est iurisdic. c. c. Apolo. lica. de his qua si a prela. sine consens. c. i. b de conf. util. i in c. cu in iure. de electio. k And. Simul in c. iurauit colu. 18. de probatio. l in c. si colu. g. de off. deleg. m in singu. uerb. exclu. niux. §. quoniam multa. c. §. hoc vero. Auth. de testib. coll. 7. rel. in c. quoniam frequenter in princ. ut lit. non cōfess. o l. illud. ff. ad l. Ag. cū concord.

ergo eodem iure est vtraque censenda.
 73 Decimum nonum principale, quod
 ficit proxime præcedentia sunt subtilia, ita insignis, & utilis qđ, est, an æquitas, siue bonum excludat a lege generali
 ter statuentes oēs casus, in quibus deficit ratio legis; Ad quam respondet Caietan.^a quod non, quem sequitur Sotus.^b nisi quando non potest seruari illa absque alio peccato. Primo quidem quod S. Tho.^c videtur ita sentire. Secundo, c in 3 sent. quod æquitas est virtus, & consequenter actus eius est necessarius. At non est necessarium discedere a lege, nisi quando peccaretur non discedendo. Ergo æquitas non subtrahit a lege, nisi ea quæ non possent recte fieri seruando legem. Tertio, quod alioqui teneretur posse dari aliquam fornicationem licitam, eo quod ratio prohibendi eam est proliis educationis, quæ ab aliquibus diuitibus fornicarijs equè bene, immo & melius fieri posset, quam ab aliquibus coniugatis pauperibus quod tamen est fallum post S. Tho.^d Contra quos tamen facit, quod ratio legis est animal legis, secundum Dyn.^e cui tribuunt hoc Bald.^f & alij, quos refert & sequitur Fel.^g licet ille solum dicat, quod est mens, sed mens & anima eadem res diuerso nomine dicta est, vt ex Isidoro diximus.^h pro quo vltra per eum citata facit cap. Marchio.ⁱ ibi. *Euangelium non est in Verborum folijs, sed in radice rationis.* At anima animalis deficiente, deficit animal, ergo ratione legis deficiente deficit lex.
 Secundo facit alia lex,^k quatenus probat, quod lex imponens poenam patrono adigenti libertum ad iurandū, quod non tollet filios, non includit patronum adigentem castratum tali iuramento, quia cessat in eo ratio legis, scilicet ne impediatur multiplicatio hominum, quæ est utilis Reipub. At patronus potest seruare legem illam in castrato sine aliquo peccato, & malo. ergo casus in quo deficit ratio legis eximitur a lege, etiam si absque aliquo peccato, & malo possit in eodem seruari.

Tertio facit alia.^l Lex. n. milites 1. habet, prohiberi militibus, ne comparent prædia in Prouincia, in qua militant, & lex milites 2. habet posse illos comparare domos, quia ratio prohibendi, ne cō-

parent prædia, est, ne agrorum colendorum curam eos distrahat a curanda militia, quæ cessat in comparanda domo. At sine vilo peccato potest seruari lex illa de non emendis prædijs, non emendo domum. Ergo &c.

74 Quarto, quod actus agentium non operantur vltra intentionem, & mentem eorum.^m At mens, & voluntas legislatoris non est comprehendere illa in quæ non extenditur ratio, quæ mouit enim principaliter ad legem faciendam. Ergo etiam lex non extenditur ad illa, etiam si sine peccato i illis lex illa seruari posset.

Quinto, quod causa saltem finali cessante cessat effectus.ⁿ At ratio legis videtur causa finalis, cur eam facit legislator, Ergo intentio eius non est comprehendere casum, in quo illa cessat, etiam si absque peccato in eo seruari possit facit & lex alia.^o quatenus habet, eam qđ testator instituerat heredem successuam ei, qui mutato testamento instituit alium, ea ratione, quod crediderat eā esse mortuam, cum non esset, quia ratio mutationis cessauit, & tamen mutatio poterat fieri, & seruari absque peccato, quia instituta erat extranea.

Sexto facit c. quoniam contra. P. quatenus probat, legem factam principaliter ad aliquē finē, illo cessante nō ligare, quod ibi Panor. 9 cum posteris oib. ponderauit, adducendo illud Archid.^p scilicet non peccare illum, qui non seruauit ieiuniū ab Ecclesia indictum, si ratio indictionis in eo cesset. Sed & S. Thomas^q affirmat eum, qui habet causam indubitatam non ieiunandi, excusari, a ieiunando sine vlla dispensatione, vbi etiam ipsemet Caieta. fatetur excusari mortali peccato eum, qui putans bonæ fide habere se rationabilem causam nō ieiunandi, non ieiunat, etiam si vere nō esset causa sufficiens. At qui videt clarè cessare rationem legis in casu sibi occurrente, rationabilem habet causam credendi eum in illo ab ea non ligari. Vnde & Decius in dicto capit. quoniam, potest etiam aliqua opponit contra determinationem Panormitan. resoluit eius dictum habere locum in foro conscientie, & quando ratio legis exprimitur 75 in ipsa. Sed rogo eum, quare sit verum in foro conscientie, & nō in exteriori,

a in d. quas.
120.

b in li. de iur.
sti. & iure.
c in 3 sent.
d. 37. qu. 1.
e in 4.

d in 3. contra
Gentiles c. 122.
e in c. fi. de
reg. iur. li. 6.
f in l. si quis
seruo. C. de
furt.

g in c. tua.
nu. 3. de iur.
reuer.

h in plud. 3.
nu. 2. Ma-
nu. nostri
Conf.

i 1. q. 1.
k l. adigere
c. quis. ff. de
iur. patr.

l 1. milites.
1. adi. l. 2.
in prin. ff. de
re milit.

m l. non ois
ff. si cer. per.
c. si de pb. et
c. cum in il-
lis, il. 1. eod.
in lib. 6.

n c. cum ces-
sante, de ap-
pel. cum es-
tat. a. gl. &
omnib. ibi

o l. fin. ff. de
har. insti.

p de proba-
tion.

q in 81. no.
x in ca. Sti-
pa. 76. dist.

s 2. 2. quas.
147. ar. 3.

riori, cum eius determinatio in hoc casu non fundetur super presumptione, sed super ueritate præsupposita, quo casu idem est indicandum in utroque fo-

a iux. nota. ro, ^a Rogo item eum, quare non habeat locum, quando unica ratione nõ ex-

*in c. i. qua*pressa nititur lex, cum illa habeatur pro
de sponsal. expressa, ^b Rogo item eum, & omnes al-

*b iux. gl. fin*ios, cur non habeat locum, quando es-
*ml. quis. C.*sunt plures rationes legis, & constaret
*de fidei cõ.*de omnium illarum cessatione, quod q-

*in d. reg.*uõ nostra præsupponit? Quare certo
*gl. d. i. i.*credo legem non ligare subditum in fo-

*in c. i. i.*ro conscientie, eo casu, quo constaret il-

*in c. i. i.*li omnem rationem legis illius cessare,
*in c. i. i.*neque in foro exteriori, si in eo foro idẽ

*in c. i. i.*constaret, quod multi alij, quos Fel. ^c
*in c. i. i.*citatur sentit, & præfatus Dyn. ^d ait, ad

*in c. i. i.*implere legem eũ, qui adimpler eam se-
*in c. i. i.*cundum sententiam eius, licet nõ adim-

*in c. i. i.*pleat secundum verba, sicut & contra in-
*in c. i. i.*fringit illam, qui infringit secundũ sen-

*in c. i. i.*tentiam, licet non infringat secundũ uer-
*in c. i. i.*ba. Quin & Panor. ^e concludit per illũ

*in c. i. i.*textum, & capitulum meminimus. ^f q̃
*in c. i. i.*ubicunque ius aliquid statuit, cãm non

*in c. i. i.*exprimens, si possumus coniecturare ra-
*in c. i. i.*tionem naturalem illius dispositionis,

*in c. i. i.*dẽmus ad limites illius rationis, seu cau-
*in c. i. i.*sẽ dispositionem generalem restrin-
*in c. i. i.*gere, & illam dispositionem seruare, ut ra-

*in c. i. i.*tio naturalis interpretata militet, in qd̃
*in c. i. i.*ipsum ci at rex. opt. ^g & potuisset cita-

*in c. i. i.*re textum vulgatum, sed ad propositum
*in c. i. i.*apertissimum ^h quatenus probat, legatum

in quo tota legis ratio deficit, deuiare
a legis fine, quia illam metimur per ip-
sam totam rationem, quæ principaliter
eum mouit ad legem ferendam. Cõcor-
dat item alibi ^k quatenus ait, excludi a
lege ieiunij eum, qui manifestam cau-
sam non habet ieiunandi, licet eius uer-
bis includatur.

Ad secundum respondeo, negando il-
lam consequentiam, æquitas est uirtus.
ergo. eius actus est necessarius, nam uir-
ginitas est uirtus, secundum S. Thom. re-
ceptum. ^l & tamen eius actus nõ est ne-
cessarius, sed uoluntarius. ^m

Ad tertium negatur sequela, quia ra-
tio prohibendæ fornicationis, non so-
lum est euitatio educationis prauæ pro-
lis, sed etiam abusus corporis, & semini-
nis, iuxta illud Apost. ⁿ Abstinentis uos
a fornicatione, ut sciatur unusquisque uestru-
m suum possidere in sanctificatione, &
honore non in passionis desiderio.

Ad alia omnia, quæ possunt contra
hoc adduci, responderi potest, q̃ loquũ-
tur in casibus, in quibus solum deficit
pars rationis, & non tota, uel tota ratio
impulsiva, sed non finalis, uel apparet
alicunde mentem legislatoris fuisse am-
pliores ratione, quæ ad id mouit,
quamuis talis ratio impulsiva esset, &
non finalis per ea, quæ adduximus
alibi. ^o

77 Iudicium inordinatum est iniustum, li-
cet alius esset aptum.

77 Rite factum est recte factum, & con-
tra.

77 Iudex inquirens specialiter sine insa-
mia, ut peccat.

77 Infamia causam præbens infamare cen-
setur, & peccat.

78 Præcepta Decalogi etiam monarchas li-
gant.

78 Iudicia extrajudicialia non sufficiunt
ad inquirendum.

79 Inquisitionis a Vera doctrina multos in
theoria, & praxi aberrare.

79 Inquisitio regulariter utroque iure pro-
hibita, & eisdem casibus utroque per-
missa.

79 Iudex procedit ex officio ad utilitatem
publicam.

79 Crimina puniri interest Reipublicæ.

80 Legem contra diuinam & naturam esse
dam-

k in d. 2. 2.
q. 2. 47. a. 3.

l 2. 2. quæst.
152. ar. 3.
m c. integri-
tas. 32. q. 1.

n 1. ad Thes-
sal. 4.

o in comm.
c. cū inuis.
23. q. 5. a
nume. 37.

i in loco cit.
in arg.

- damnare, sine accusante vero & el fto, & nu. 82.
- 80 Iudex est iustitia animata de causa a-
liorum in duorum cognoscens.
- 81 Legem naturalem, & diuinam de non
infamando, & non scandalizando
nemo potest tollere, nec Princeps ul-
lus sine iusta causa minuire, & el
limitare.
- 81 Criminis occultus dissimulatio utilior,
quam punitio sine querela.
- 81 Legi naturali, & diuina strumque sus
eque subijcitur.
- 82 Accusator fictus est infamia, euidentia,
& cetera.
- 82 Inimatio clamorosa, & infamis res di-
uerse sunt.
- 82 Infamia, vel suspicio quanta esse quoad
hoc debeat, Iudex arbitratur.
- 82 Appellari potest a Iudice male arbitra-
te aliquid esse infamiam.
- 82 Carceri non facile mancipandos esse
omnes, praesertim honoratos.
- 83 Appellatur cur a mandato de capien-
do, etiam post Conc. Trid.
- 84 Lex naturalis immutabilis, limitari ta-
men potest ex iusta causa. nu. 89.
- 84 Inquiri non poterat sine infamia de cri-
mine laesa maiestatis ante extrauaga-
tem ad reprimendum.
- 85 Inquisitio quae fit super electo, posula-
to, & el presentato ad ordines, uel bo-
nificium, non est exceptio regulae de
non condemnando sine accusatore, nec
generalis inquisitio, nec ulla inquisi-
tio, quae fit ad utilitatem priuatum et
miserabilium personarum, uel piorum ope-
rum, nec ulla inquisitio facta ex officio.
- 86 Inquisitio ob quam delicti confessionem
fieri possit.
- 86 Confessio delicti iniuste torti non sufficit
ad inquirendum, licet incidenter fa-
cta sufficiat.
- 86 Crimen causam principalem contingens
aliter quam non contingens puniri
potest.
- 87 Inquiri potest specialiter super crimine
occulto per generalem inquisitionem
detecto, nisi inquirens sic protestetur.
num. 88.
- 87 Inquirenti generaliter, occulta non de-
bet reuelari, sed reuelata castigantur.
- 87 Inquisitionem male ceptam confessio in-
quisiti facit validam.

- 88 Inquisitio specialis criminis occultus non
permittitur ob solam eius atrocitatem,
nec requirit partium prauidicium.
- 88 Inquisitio criminalis fit de crimine ma-
nifesto criminis occultus, sed genera-
lis de ipso criminoso.
- 89 Inquirendi nouum casum potest indu-
cere. Monarcha iusta de causa, &
non sine illa.
- 90 Inquisitionis commissio etiam a Princi-
pe simpliciter facta non tollit neces-
sitatem infamiae & el alicuius et aequi-
pollentis.
- 90 Rescriptum in dubio ita interpretandum,
ut consonet iuri communi, etiam tras-
ferendo clausulas.
- 90 Principe inferior non potest etiam cum
causa limitare legem naturalem.
- 90 Principe committenti inquisitionem, &
asserenti sibi constare de infamia, an
sit credendum?
- 90 Inquisitionis commissio, an motu proprio,
an aliter fiat, nil quoad hoc referre.
- 91 Inquisiturus specialiter priusquam proce-
dat de infamia, & el alio ei aequipollen-
ti, debet se informare, alioquin peccat
mortifere coram Deo, licet processus
ob socordiam inquisiti nil opponentis
valeat in foro externo.
- 91 Inquiri non potest etiam contra regula-
res sine infamia, uel alio ei aequi-
pollenti.
- 91 Crimine in omni atroci non potest sine
infamia inquiri.
- 91 Inquirere non potest Iudex eo solo, quod
non praesumatur calumniari.
- 91 Infamia orta post capturam non sufficit,
licet antea nata non amittat uim
probandi.

Vigesimum principale, quod non so-
lum illud iudicium dicitur iniu-
stum quod est iniquum, siue contra iustitiam
& aequitatem, sed etiam quod est inordi-
narum, siue contra iuris ordinem datum.
Tum quia utrunque contra leges fer-
tur, ^a Tum quia frequentius incurritur
nullitas iudicij ob omissionem formam, uel
solennitatem iuris, quam ob omissionem,
uel uiolatam aequitatem, uel iustitiam
partibus convenientem, ^b Tum quia li-
cet frequentior sententia sit eorum, qui
putant rite factum a recte facto eo dis-
ferre quod hoc ad ius, & iustitiam refe-
ratur,

a. c. cu dile
And. refer.
c. pruden-
tiam de of.
deleg.
b. per mot. in
c. 1. de re iu-
di. & l. 1. ff.
de app. ad-
iunct. l. pro-
lata. C. de
sent. & l. 1.
& 2. C. qn
pronoc. non
est necess.

a ut colligi
tur per tra-
dita a las.
Et citat. ab
illo in lin-
ste ff. de ac-
qu. posses. et
in l. lecta ff.
si cer. pet.
b i l. hec ver-
ba in stipu-
latio. ff. de
ver. sign.
c 48. loco.
d ex 6. con-
clus. c. inter
verb. 11. q.
3. nu. 579.
e 2.2. q. 59.
art. 4.
f ut cōcl. 6.
g extra tra-
cta ex
mult. ibi cō-
probatur, et
summam
dixi i c. 18.
Manua. no-
stri Conf.
g c. sunt qui
dā. 25. q. 1.
h nu. 56.
i c. inquisi-
tra de accu-
s. de rōn. re-
gim. memb.
2. q. 6. Vers.
at vero. Et
clarus pau-
lo post in
Vers. 3. dub.
l. 2.2. q. 60.
art. 4.
m in ead. 2.
2. q. 69. ar-
tic. 2.
n l. Papi. ff.
de minor.
o nu. 96.
p in d. cōm-
c. inter ver.

ratur, illud vero ad solennitatem, iuste
tamen, uel bene factum utrunque inclu-
dit, secundum eosdem, ^a Tum denique
quod uerior uidetur resolutio eruditissi-
mi Alciati probantis ^b autoritate do-
ctissimorum Latinorum, differentiā pre-
fatam non esse uetam, & nimia subtili-
te laborare, & consequenter non rite fa-
cta esse non recte facta, & è contrario.

Ex quib infertur, esse uerum id, qd ^c
inferebam ^d nempe mortifere peccare
iudices peccatum detractionis, siue infa-
mationis, qui inordinate sine prauia in-
famia, uel alio ei æquipollenti inquirūt
specialiter contra aliquem. Tum quia
per prædicta iniuste faciunt, & omnis in-
iustitia est peccatum mortiferum, secū-
dum S. Tho. recep. ^e Tum quia qui reue-
lat, uel est causa, uel occasio propinqua
3. nu. 579. reuelandi peccatum secretum alterius,
e 2.2. q. 59. contra iuris ordinem est detractor. &
art. 4. transgressor 8. præcepti Decalogi, ^f &
f ut cōcl. 6. præfati Iudices id faciunt.

78 Tum quia præceptum illud 8. Deca-
logi omnes et summates ligat, quia est
lex diuina quam et Papa tenetur usque
ad sanguinem defendere, ^g Tum quia
nec indicia, saltem extraiudicialia suffi-
ciunt ad illud, sicut supradictum est, ^h
u. irrefragabiliter probat quidam tex-
tus ⁱ quatenus habet, non sufficere ad
id etiam dictum vnus, nec duorum, nec
trium testimonium extraiudicialiter apud
p. latum de crimine testantium, licet ali-
quot nostrorum, & Sotus ^k & Caieta. ^l
contra senserint Partim eo q fragiliter
intulerunt illud ex dictis S. Tho. ^m quia
k de rōn. re-
gim. memb.
2. q. 6. Vers.
at vero. Et
clarus pau-
lo post in
Vers. 3. dub.
l. 2.2. q. 60.
art. 4.
m in ead. 2.
2. q. 69. ar-
tic. 2.
n l. Papi. ff.
de minor.
o nu. 96.
p in d. cōm-
c. inter ver.

dicialia, nam indicia iudicialiter proba-
ta sufficere possent, quia æquipollerent
infamiae per infra dicenda ^o in quibus
forte posset saluari Caiet. sed difficilius
Sotus, qui negat semiplenam probatio-
nem in id sufficere.

Vigesimum primum principale, quod
quia multi, mea sententia, in theoria,
& praxi peccant grauius circa hanc in-
79 quisiitionis materiam in utroque fo-
ro, subijcio pauca ex multis, quæ alias
scripsi. ^p

Primum quidem, quod quatuor sunt
opiniones sup illa questione, an, & quā-
do liceat per inquisitionem procedere
in criminalibus? Prima glossarum, ^q quæ
aiunt, regulariter non licere. Secunda
est Bartoli ^r qui ait regulariter permit-
ti. Tertia, quod est permilla iure cano-
nico, & prohibita iure ciuili, quæ est Bal-
di ^s communiter recepti ut colligitur ex
Dec. ^t & erudito Alciato. ^u Quarta, qd
nulla est inter utrunque ius in hoc dif-
ferentia, quam tenet Salic. ^x quem se-
quitur Aret. ^y

79 Et hæc coniuncta primæ, est omni-
no tenenda, ita ut dicamus, quod inqui-
sitio regulariter est prohibita utroque
iure, & quibus casibus licet iure Pontifi-
cio, licet, & Cæsareo, & è contrario. Tu-
quia licet parum, aut nihil referat esse-
ctū tenere opinionem glossarum, uel
Bartoli, uel communem, eo quod em
omnes in eisdem casibus, & non pluri-
bus, uel paucioribus est licita, uel prohi-
bita inquisitio; cogunt tamen recedere
ab illa ratione dubitandi, & decidendi,
cur possit, uel non possit inquiri super
criminibus, quas demior a nemine us-
que ad nos ^z satis fuisse consideratas. ra-
tio. n. mouens, quod in omnibus et oc-
cultis possit procedi per inquisitionem,
est illa validissima, quod Iudex potest
ex officio procedere, siue inquirere in
omnibus, quæ respiciunt utilitatem pu-
blicam, secundum omnes, ^a & tradit Bar-
tol. ab omnibus recep. ^b At criminū pu-
nitio principaliter pertinet ad utilita-
tem publicam, lege ita uulneratus ff ad
legem Aquiliam, cap. ut famæ, de sen-
tent. excommunic. Ergo &c. Ratio au-
tem cur in nullis criminibus occultis in-
quiri possit, est illa, quæ glossæ præfata
nituntur, s. q nemo sine accusatore est
dam-

serm. Hisp.
cōposito, pro
serm. a co-
rol. 62. con-
clu. 6.

q c. de ma-
nifesta. 2.
q. 1. c. 1. ut
Eccl. benef.
Inst. de pu-
blic. iudi. in
prim. Et l. tu

tor. S. pre-
rea. ff. de su-
spe. tut. et l.
rescriptio. S.
si q. ff. de
muner. Et
honor.

r in l. si ma-
ritus. S. si
ante, nu. 3.
ff. de adul.

s in c. 1. de
offordinar.
i hic, nu. 7.

u in c. cū o-
poceat, Et
multo alit⁹
in c. quali-
ter 2. n. 52.
Et sequ. de
accus.

x in d. l. ea
quidē. C. de
accusat.

y in d. cap.
qualiter, nu-
me. 67.

z in d. c. in-
ter verb.

a arg. leg. eō
gruit. de ofi-
ciis.

b in l. 4. S.
hoc autē ff.
de dā infec.

c l. ita uul-
neratus. ff.
ad l. Aq. c.
ut fama de
sen. excom.

a 2.2.q.67
artic. 3.
b in 5. Ethic.

dānāndus, cuius rationē assignat S. Th.^a in hac verba. *Iudex est interpret iustitiae, unde sicut Philosophus dicit^b homines ad iudicem confugiunt, sicut ad quandam iustitiā animatam, iustitia autem, sicut supra dictum est, nō est ad se ipsam, sed ad alterū, & ideo oportet, qd iudex inter aliquos duos iudicet, quod quidem fit, cum unus est actor, et alius est reus, & ideo in criminibus nō pot aliquem iudicio condemnare iudex, nisi habeat a eusatore, secundum illud Actū 15. Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur praesentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat ad ablucendū crimina, quae ei obicitur hac ille, qui in responsi. ad tert. sentit qd lege naturali vetatur, ne quis sine accusatore vero, vel ficto, qui est notorietas, infamia, vel aliud ei aequipollens, damnetur.*

Ratio autē huius rationis est triplex. Prima illa neruosiſſima, quod lege Dei naturali, & diuina praecēpti 8. Decalogi praecipitur, ne quis inordinate detrahat siue infamet, vel sit causa propinqua ita detrahendi, vel infamandi proximū, vt^c late tradidimus, & breuiter in Manual. nostro Confessi. repetimus,^d & multa ratione probat Sotus.^e Et cū nullus inferior possit legē superioris tollere, vel minuire,^f & consequenter nullus iudex etiam Monarcha possit legem praefatam Dei de non infamando tollere, nec saltem sine iusta causa minuire, cū quae qui inquirat super occulto crimine, infamet, vel det causam infamandi, consequitur nullum hominem posse inquirere, nec saltem sine iusta causa dare facultatem inquirendi super illis.

Secunda, qd etiam lege Dei scandalizatio prohibetur, & tradit S. Thom.^h At publicatio peccati occulti est scandalizatio,ⁱ quatenus probant famam peccati scandalizare, & tradit Caiet.^k Ergo publicatio peccati occulti lege Dei prohibetur. Ergo nullus Deo subiectus potest illam tollere, vel eam saltem sine iusta causa minuire.

Tertia, qd licet regulariter utilis sit Reipublice criminum punitio, fallit tamen quando sunt occulta, & non est accusator verus, vel fictus, tunc enim utilior est Reipub. quiesca conseruatio famae, & honoris suorum subditorum, quā

punitio, qua turbatur Respublica, & illi priuatur bonis suis maximis, quae sunt fama, & honor.^l Dixi quando non est accusator verus, vel fictus: quia cum est talis, oportet reddere ius vere, vel fide accusanti, vel querelanti, alioqui turbaretur Respublica, quae est ratio vere germana cur cum accusatore, notorietate, infamia vel re illi aequipollente instante possit procedi, & inquiri sine violatione legis naturalis, & diuinae, est & solutio argumenti pro contraria parte adducti. Per quas rationes palam concluditur opinio praefata glossarum, s. quod regulariter prohibetur inquisitio in criminibus occultis. & quarta opinio, qd nulla est in hoc differentia inter vtrumque ius cum vtrumque aequi subiciatur legi naturali, & diuinae, cui lex praefata de non inquirendo in occultis nititur, sicut & illa. *Nemo sine accusatore damnetur.* qui ponitur in legibus, & capitulis, quorum sunt praefata glossi.

82. Ex quibus infertur primo praefata legem de non damnando sine accusatore vero, vel ficto, siue de non inquirendo sine infamia, vel alio ei aequipollente, esse naturalem, & diuinam, quamuis vt diximus alibi.¹ Sotus vbi supra his non perperis contra tenuerit. Accusator autem fictus est infamia, & a fortiori euidentia vel notorietas, rebellio ite denuntiati, qua denunciationem fecerit, & amanter corripientē non vult audire,² sūm mente S. Tho. vbi supra, quibus quoad hoc aequipollent intimatio frequens, & suspicio populi, vel vniuersitatis, qd pro veritate circumstantiarum, varie arbitratus fuerit bonus Iudex, sūm mentem Innoc.^o Salic. p vbi ait. *Diffamatio non semper debet esse vniformis, quā quandoque maior, quandoque minor, nam si periculum sit instans, sine multa diffamatione potest procedi.* q inuatiō autem clamorosa, & infamia non sunt idem, cū ponantur pro diuersis, ³ ibi, *Per clamorem, & famam.* & ⁴ alibi. *Per publicam famam, aut intimationem frequentem.* quod ea ratione Aleiat. probauit, ⁵ quod inuatiō est expositio criminis Iudici facta, iuxta Archidia ⁶ licet contra quod idem sint, putet Sotus, ⁷ & ante illum Pān. & Anan. in d. c. qualiter col. 2. quod vtiliter declarans Salic. vbi sup. sic dicit,

l iuxta c. 47.
Eccl. et Pro
uerb. c. 22.
et Philosoph.
4. Ethic.

m in d. c. inter
ter Verba.
concl. 6. corol. 50.
n iuxta c. si
peccauerit.
2. q. 1. et c.
nouit. de iudic.
o m c. cum
accu. cōter,
p in d. l. ea
quod d. col. 9
q d. cap.
qualiter et
ibi no. Ioan.
And. c. licet
He li. extra
de simo.
r in d. c. qua
liter, et qn.
s i d. c. licet
Heli. d. sim.
t in d. c. 1.
de offi. ord.
num. 61.
u in c. quia
plerique de
offi. ord. li. 6.
x ibi supra
mēb. 2. q. 6.

c in d. cōcl.
6. d. c. inter
Verba.
d in ca. 18.
e de ratione
tegedi secr.
mēb. 1. q. 2.
f c. l. n. Ro.
ma. de elec.
g c. 18. Mat
thae. et c. 2.
de nou. ope.
nunc,
h 2.2. q. 43.
art. 1. et 2.
i arg. c. phy.
ter si a ple.
be, et ca. si
mala. 2. q. 3.
k 2.2. q. 74
art. 2.

Hic aduertendum, quod clamor iste esse de
beat de diffamatione. Et ideo Iudex de ista
diffamatione debet inquirere a Vicinis, &
alijs scire debentibus & diffamatione repe-
ta, debet inquisitione formare, vt extra de
accus. inquisitionis. hæc ille. Cui addo,
posse a iudice male arbitrate aliquem
rumorem esse infamiam, vel æquipolle-
re infamix, ad inquirendum iuste appel-
lari. Tum, quia pōt famā bonam cōtra-
riam probare, & eā, quæ ei obijcitur ef-
fesse a maleuolis ortā, vel alia ratione non
fatis qualificatā, iuxta gl. recep. ^a Tum,
quia a relictis arbitrio Iudicis iuste si
male arbitretur, appellari potest, iuxta
gl. a plerisque omnibus receptam, ^b & a
multis putatam singularem, licet ha-
beat similem.

83 Secundo, ex præfatis rationibus de
cidenti infertur, quanta circumspectio-
ne dēnt vti Iudices et supremi in inqui-
rendo, vel mandando inquireri, ne faciāt,
quo propter propria peccata castigētur,
dum aliena castigare nimis anhelāt, qñ
quidem non lege humana tantum, sed
naturali, & diuina contenta in 8. præcep-
to Decalogi vetatur, ne quis proximū
infamet, vel sit causa propinqua infamā-
di. Qua eadem ratione dēnt abstinere
a coniungendo in carcerem, præsertim vi-
ros honoratos, & de fuga non suspectos
donec iustam informationem de crimine
habeant, quamuis illam eo nesciente
suscipere possint, & mandatum de vo-
cando personaliter, vel etiam de capien-
do dare iuxta doctrinam Salic. ^c & late
tradita per Hyppol. ^d dummodo id eo
proposito actuali, vel virtuali faciant, vt
appellationem iusta de causa interposi-
tam admittant, si eam iussus capi, vel iā
captus interponat, vt Bal. determinat, ^e
quia grauāmen illatum per illam inter-
locutoriam de capiendo, non potest sat-
is reparari per definitiuam, quo casu et
iure Cæsareo appellatur, ^f & et iure no-
uo Conc. Trid. ^g licet derogauerit anti-
quæ Canonibus permittentibus appel-
lare, & in criminalibus ab alijs interlo-
cutorij, quorum grauāmen per senten-
tiam definitiuam, vel per finem causæ
reparari potest.

Vigesimum fm principale, q̄ contra
præfatas rationes, & illata ex eis præfer-
am, quod lex de non damnando sine ac-

cusatore vero, vel ficto, quo quarta opi-
nio nritur, est naturalis facit neruose
primo, q̄ tot casus excipiuntur ab ea in
quibus licet inquirere, vt Bart. ^h fece-
rit regula de illis, & casus in quibus non
liceat posuerit pro exceptionibus, vt su-
pra dictum est, quod non videtur posse
contingere vlli legi naturali diuinæ, quæ
immutabilis est. ⁱ

84 Secundo, q̄ nulla lex naturalis, vel
supernaturalis Dei, per hoies pōt tolli,
nec limitari, siue circa eam dispensari,
ea dispensatione vera, qua quispiā exi-
mitur ab illa, sub qua alias includere-
tur, fm S. Tho. ^k Ergo nullus casus po-
tuit excipi ab ea si esset naturalis diui-
na per Imperatores, neq; per Papas, q̄-
to minus tot, quot videantur Bar. & le-
quacibus eius constituere regulam con-
trariam? Tertio, q̄ sequeretur non po-
tuissē per Federicum Imperatorem fie-
ri extrauag. ad reprimendum, per quam
noue statuit, posse inquireri super crimi-
ne læsæ maiestatis, quæ, vt dixit ibi Bar.
est ius adeo nouum, q̄ ante illud et iure
Canonico non poterat super eo sine in-
famia procedi. Quarto, q̄ audiuius se-
pē Monarchas committere causas inquit-
sitionis, nulla infamia præcedente, qui
peccarent, si præfata lex esset naturalis
diuina, q̄ dicere videtur absurdum, &
quoddam veluti sacrilegij crimen. ^l

85 Ad horum primum rndeo, negādo,
quod inueniātur tot casus a præfatis le-
gibus excepti, quot cōiter putantur, ille
n quem Pan cum Alex & cōi ponit, ^m
de inquisitione vitæ electi ad confirmā-
dam, vel cassandam electionem eius, ⁿ
ineptē excipitur ab ea, illa n. habet, vt
nemo sine accusatore dānetur, & in hoc
nō agit de damnatione electi, neque de
castigando eo, sed solum de non dando
ei, quod non debetur, vel non auferēdo,
quod debetur. Id ipsum est dicendū de
illo casu excepto a Speculatore quo in-
quiritur de postulatione ad aliquam Ec-
clesiam, an sit admittenda? vel de præ-
sentato ad aliquem ordinem an sit or-
dinandus? & eadem ratione de præsen-
tato ad aliquod beneficiū, an sit institue-
ndus? non n. agitur in illis casibus de dā-
nandis, vel castigandis criminibus. Ca-
sus item, in quo proceditur ad generali-
ter inquirendum, ^o ineptē excipitur a

præfata

*h in d. l. re-
scripto.*

*i eius natu-
rale. i. d. c. q̄
5. d. in 1. c. q̄
sed iura
quidē natu-
ralia, Insti.
de iure nat.
gent. & civ.
k in 5. sent.
dis. 37. q. 1.
art. 4.*

*l arg. c. si q̄
suadēre. §.
cōiter. 17.
qua st. 4.
m in d. c. 1.
de offic. ord.
n iuxta c. mi-
bil. de elec.*

*o iuxta l. com-
gruit. ff. de
offi. præf. &
c. 2. de offi.
ordin.*

*a i. d. c. qua
liter, & qñ,
et secundo.
b in c. super
ijs Verb. ar-
bitrio. de ac-
cusat.*

*e i l. nullus.
C. de exhib.
reis.
d in prax.
sri. in §. con-
stare. & ali-
bi sape.
e in l. si cle.
C. de Episc.
audien.
f l. 2. C. de
app. nō rec.
g Sess. 13. c.
1. de refor.*

præfata regula, quia per generalē inquisitionem nemo dānatur, nec fit ad dammandum, vel ad decidendum, sed solum ad inueniendum, & præparandum, adeo quod p̄ testes acceptos in illa nemo pōt dānari, & postea speciali inquisitione, nisi repetantur, s̄m plerōq; oēs, in quibus sunt Bal. ^a & Aret. ^b immo is, & alij

præfati oēs calus potius cōtinentur sub illa regula, quæ hēt, *Possē Iudicem procedere ex officio in ijs, quæ ad Utilitatem publicam pertinent.* Calus itē alij excepti p̄ Ang. Aret. ^c in quibus inquiritur ad priuatam utilitatem, s̄ suspiciōne tutoris, ^d & an sit talis tutor idoneus, ^e vel de executorib. publicis, an in tributis exigēdis excedunt, ^f & an vsuræ exigantur, ^g nō sunt verē exceptiones præfate regulæ. *Ne quis sine accusatore vero, vel falso damnetur* quia non agitur in illis criminaliter, nec de crimine ad dammandum principaliter, & iō potius sunt fallentiæ alterius regulæ. *Ne iudex ex officio ad utilitatem priuatam procedat.* ^h Qua eadem rōne casus inquirendi in utilitatem priuatam miserabilium personarum, & piorum operum, qui sunt permissi, s̄m Bar. & Alex. ⁱ quicquid Imol. ibi dicat, non sūt casus excepti ab illa regula. *Ne quis damnetur sine accusatore.* de qua tractamus, sed ab illa altera. *Ne iudex ex officio ad utilitatem priuatam procedat.* quamvis teneri possit etiā in his satis procedi ad utilitatem publicam, cum pietas ad illā pertineat. Ille itē casus, quē incaute ponit Bart cum cōi, ^k pro casu excepto, videlicet, cum Iudex ex officio ad puniendum procedit, non est talis. Tum, quia, vt recte aduertit Sotus vbi supra nō est ei locus, nisi cū ob infamiam, vel notorietatē Iudex procedit, & ita non proceditur in eo, sine accusatore vero, vel ficto. Tum, quia alioqui oīa crimina tam occulta, quā publica possent puniri per viam inquisitionis, quod est contra totū vtrumque ius, & oēs quatuor præfatas

opiniones, q̄ miror, neque a Bart. neq; ab alijs vigilantissimis viris eum pro ex cepto ponentib. animaduersum. Eadem m̄ cap si. de ratione nō debet ēt dici casus exceptus tēp. or. c. sec. ille, in quo Iudex ex off. pōt punire cōfitemtem principaliter aliquod delictū, de cohabit. cuius alias nō erat infamatus, ^l quia cōfessio iudicialis inducit notoriū iuris. ^m

Admoneo tñ id, quod pridem, ⁿ admonebam, quod limitatio illa utilis, quod tidiana Soti, ^o nempe, quod hoc nō procedat in cōfessione facta coram paucis, vel coram Prælato incogitanter, vel in aliqua epistola secreta, quam superior aperuit, sed tantum in facta corā multis. primo non procedit in confessione iudiciali, quæ etiam coram paucis puta solo Iudice, & notario facta, inducit notorium iuris, vt dictū est, neq; id quod illa præsupponit, videlicet confessionē extraiudicalem coram multis factā sufficere est verū, nisi qñ ex illa cōfessione insurrexit fama populi, viciniae, vel collegij, sed tunc non inquireret Iudex tantū ob confessionem, quantum ob infamiam ex illa natam Rectē autē limitari potest ne procedat in confessione timore tormentorum facta, s̄m Barr. ^p & clarius Alex. Imo, ad Bar. ^q modo sic confessus reuocet confessionem, tanquam timore factam, iuxta Anch. ^r Ex quo colligitur idē dicendum de confessione facta sine tormentis, præcedente tamē iniusta captura. Eadē quoque ratione non est censendus casus exceptus ille, in quo Iudex potest ex officio cōsentientem incidenter aliquod delictum, cuius alias nō erat diffamatus, punire in eadē tela iudicii, vel saltem noua texta, secundum sententiam recep. ^s quia etiam in eo in teruenit notorietas, quæ est accusator fictus. Admoneo tñ præfatum Sotum limitare hoc, vt solum procedat in confessione alicui circumstantiæ criminis, de quo agitur, vt si procedente indice contra concubinarium, constiterit concubina esse monacham, sed non videtur in hoc sequendus. Tum, quia est cōtra plerōque omnes vtriusque iuris Interpretes. ^t Tum, quia sunt textus expressi, ^u quod crimen probatum in iudicio etiā ciuili, potest officio Iudicis criminaliter puniri. Tum, quia notorietas iuris, quæ est fictus accusator, habet locum in casu limitationis. Tum, quia differentia illa magna in castigando delictum patet factum incidenter contingens crimē principale, de quo agitur, & in castigando non contingens illud, non est, quam significat ipse, sed quod si contingit illud, siue grauet, siue releuet, siue neutrum faciat, potest castigari in eodem

M m 2 iudicio,

n in d. repe.

o de rat. te-
gend. mēb.
2. q. 6. pag.
15.

p in l. pen.
ff de q.
q in l. qui in
aliena, S.
Celsus. ff. de
acq. hered.
r cons. 2. q. in
cip. C. si in-
quisitione.

s in d. S. si
publico, per
quod l. eni-
tandi. C. de
cōd. ob turp.
can. & l. pe.
C. si aduer.
libe.

t in d. S. si
publico. &
c. 2. de conf.
& in c. 2. de
ordin. cogn.
& alibi.
u in d. l. qd
euitandi &
d. l. pen. C.
si aduers. li
bert.

iudicio, non autem si non contingit illud: nam tunc opus est ordini nouam te-
lam iudicij ex officio, vt tam antiqui,

*a in c. 2. de
cōfess. c. 2. de
ord. cog. &
i c. 1. de ex
cep. in c. per
inquisitionē
87 lem inquisitionem ei constat, non
delict. d. §.
si publico.
b in rep. pra
fati c. 2. de
confess.
c iux. ca. 1.
in prm. iun
cto §. sane.
de cēs. li. 6.
l. 4. §. 1. ff.
ad l. iul. pe
cul. & l. iul.
fi. s. i. m. C.
de offi. Pres.
provin.
d in l. si sa
cantia. C. d.
bon. vacan.
lib. 10.
e i d. l. 2. §.
si publico.
ff. de adult.
f arg. d. c. 2.
sub fi. de or
din. cogn.
g l. congruit
ff. de off. pra
sid. ca. 1. de
offi. ordin.
h c. qualiter
& qñ. 1. de
accus. 1.
i ubi supra,
mēb. 3. q. 1.
pag. 8.
k c. 1. de ac
cusat. lib. 6.*

quam recentiores docent, ^a quod pri-
dem, ^b late declarauimus. Eadem rōne
etiā male excipitur a prefata lege casus
ille, quo iudex inquit particulariter cō-
tra quem super crimine, quod per gñā-
87 lem inquisitionem ei constat, non
quod putemus recte docere Sotum vbi
supra post Ang. ^d hoc nō licere, nisi alia
ratione super eo inquiri possit, qui in
hoc non est sequēdus. Tum, quia oēs in
theoria, & praxi contra seruant, post
Bart. ^c Tum, quia, vt proxime dictum
est; cum sufficiat detectio criminis in
iudicio incidenter facta, a fortiori suf-
ficeret facta ex proposito generaliter in-
quirentis. ^f

Nō obstat, quod inquisitio generalis
fit ad tranquillandam Rempub. punien-
do mala, quibus turbatur, ^g & quod cri-
mina pecunia non perturbāt illam, quia
licet non perturbent, donec iudicialiter
noscantur perturbarent tamen postea,
si non punirentur, prābendo materiam
delinquendi eis, ad quos detectio, & im-
punitas alicuius illorum perueniret.

Non obstat etiam, q̄ nullus testis in-
terrogatus per generalem inquisitionē
teneatur, nec licite potest detegere oc-
culto, ^h quia, licet ille beneficeret tacē-
do, & peccet male detegendo, ex quo
tamē bene, vel male deducta sunt in pu-
blicam iudicis noticiam, ille teneatur ad
castigandum ea per inquisitionem par-
ticularem Tum, quod ipsemet Sotus, ⁱ
tenuit, sufficere noticiam iudicalem ha-
bitam per confessionem male torti, ad
hoc, vt iudex alias a torquente inquirat
contra detectum Tum, quia quidam tex-
tus, ^k probat confessionem ante infā-
miam iudicialiter interrogati supplere
infamiae defectum, & efficere proces-
sum inquisitionis validum.

88 Opinio tamen Ang. & Soti, quæ de
pia mente manauit, seruari posset, quan-
do visitator, vel inquisitor generalis in
principio protestaretur, vt ego in dua-
bus visitationibus celeberrimorum Mo-
nasteriorum protestatus fui, nempe nol-
le me scire ab eis occulta, sed solum no-
toria, & famosa, & q̄ habiturus essem
pro non detecto, quicquid occultum mi

hi detegeretur, quam professio cautela
iudicio piam, & tranquillitati publicæ,
quæ per reuelationem secretorum non
vno nomine turbatur, accommodam Est
autē ratio, cur male excipitur, quod co-
gnitio illa iudicialis habita per genera-
lem inquisitionē, habet vim notorietatis,
vel infamiae, quæ est accusator fictus.

Eadem etiam ratione male excipien-
tur illi casus, quos Spec. ^l S. Anton. ^m & l. titu. de in-
alij alibi ponunt, de criminibus in iudi-
cio admissis, quale est testis, falsum de-
ponentis, ⁿ quale calumniatoris, ^o aut
præuicatoris, & tergiversatoris, ^p quo
rum excipiendorum rationē ait Sotus, ^q
nihil id in adducto nō esse atrocitatem
eorum, vt Iuristæ putant, sed quia sunt
partibus perniciofa. Quia in re bis vide-
tur peccare. Primo, quod putat Iuristas
eam rationē excipiendi reddere, quod
non faciunt, quia aut tacent, vt Specu-
lator, aut dicunt excipi eo, quod nullū
offendunt Iudicem coram quo fiunt, &
non eo, quod sint in sese atrocia, quod
palam colligitur ex eo, q̄ ipsemet Bar.
pro diuerso casu ponit crimen læsæ ma-
iestatis asserens ante illam extrauagan-
non potuisse inquiri de illo specialiter,
etiam iure Canonico, & constat illud
esse atrocissimum.

Nec obstat lex quædam, ^s quæ non
habet inquiri posse in illo crimine, sed
torqueri posse pro illo præhabita fem-
plena probatione. Non obstat alia, ^t
quatenus habet, posse inquiri contra in-
iurios erga Clericos diuina officia cele-
brantes, quia tum demum id fieri potest
quando notorietas, vel infamia interue-
nit, vt intelligit Ang. Perusin. ^u quem se-
quitur alter Ang. ^x Secundo peccat, eo
quod limitat ad crimina partibus præ-
iudicialibus illis, quale est iuramen-
tum falsum pro soluendo reo inquisito,
quod prodest illi, & non nocet alteri
pari, cum eam non habeat, ob quam
tamen potest a iudice castigari per in-
quisitionem.

Eadem rōne male excipitur casus il-
le, in quo iudex procedit contra confor-
tes detectos iudicialiter a reo, & ille, in
quo inquirunt de crimine notorio, vel fa-
moso delinquentis oculi, in quo inquiri
pōt primum specialiter de illo, an sit
perpe.

perpetratum. Deinde generaliter a quo sit perpetratum, secundum Inn. ^a in theoria, & praxi recep. quia in eo nõ proceditur sine accusatore vero, vel ficto, puta notorietate iudiciali, vel extraiudiciali.

Non obstat, q̄ Caiet. ^b & Sot. ^c simpliciter dicant, q̄ super crimine notorio, cuius author est occultus, non pōt inquiri contra illum, quia verū est specialiter, sed falsum generaliter, nam, vt dixit Inn. vbi sup. potest specialiter inquiri de crimine notorio, quod dñ factum, an sit factum, contra authorem vero occultum non, interrogando specialiter, an Ioannes, vel Petrus illud perpetraverunt, sed sic interrogando generaliter, si scit, quis illud fecerit. per quod omnes pridem conciliaui ^d

d in d. Com ment. c. iter verba, cōcl. 6. corol. 50.
89 Per quæ omnia confirmatur responsio ad primum argumentum, videlicet qua negavi esse tot casus exceptos ab illa lege, quos cōiter putantur. Ad secundum aut respondetur, concedendo quidem legē superioris non posse tolli per inferiorem, nec consequenter legem naturalem, vel diuinam per vllum hominem, negando tñ, quod non possit iusta de causa limitari eo modo, quo oēs do cent, ^e posse Principē ex iusta causa priuare subditum dominio rei suæ contra voluntatem eius, licet id vetetur præcepto 7. Decalogi, & statuere nouū casum in quo iuste possit occidi, licet id 5. præcepto eiusdē Decalogi prohibeatur, & consequenter ex iusta causa possunt Papa, vel Imperator inducere novos casus, in quibus inquiri possit specialiter sine accusatore vero, vel ficto.

Ex quibus inferitur primo responsio ad tertium, & quartum, quā graua breuitatis non explico.

Secundo inferitur, licere Monarchis iusta de causa inducere lege sua, vel commissione casum nouū, in quo inquiratur specialiter cōtra aliquem sine infamia, vel alio ei æquipollenti, vt Imperator Fredericus in prædicta extrauag. ad reprimendum. ob causas in ea expressas, induxit casum criminis læsæ maiestatis, nõ aut eis licere facere id sine iusta causa, immo peccare illos mortiferē, nõ solum priuatiu detegendo peccata subditorū occulta, & infamando eos, vt & ceteri peccent, sed et statuendo, & cōmit-

tendo sine iusta causa, vt sine infamia circa ea procedatur, eo quod transgrediuntur legē sui superioris, cui tenentur obedire, sicut nos peccamus non obediēdo ipsi, ^f quidquid Doctores de placebo Domino eis blandiantur.

90 Tertio inferitur, quod commissarius simpliciter deputatus a Principe supremo ad inquirendum, tenetur prius cognoscere de infamia, licet contra dicat Bal. ^g Tum, quia rescriptū in dubio dēt interpretari, vt conformet iuri cōi, iuxta gl. celeb. ^h etiam per translationem clausularum, ⁱ præsertim cum continetur naturalē, vel diuinum, quale est, de quo hic agimus, quod non pōt rescribēs sine causa limitare. Tum, quia Salicetus dixit, ^k & ante illum, Bal quem ille nõ citat, ^l vbi Inn. de iureiur. quod et statuto, vt super quolibet crimine liceret inquirere, non tñ licet, nisi præcedente infamia, & id seruat consuetudo vbiq̄ terrarum recepta, secundum Io. Fab. ^m & merito, quia inferior Principe statutorum author non pōt limitare legē naturæ, et cum causa, per illa multa, quæ tradit in hoc Fel. ⁿ & quod statutū dēt interpretari, sū ius cōe, quoad fieri potest, ^o licet, ^p vbi dñ est, Princeps supremus id possit. Tum, quia dicto Bald. responderet Alex. ^q probatus a Dec. ^r de here limitari, vt tantum procedat, quando exprimitur in commissione cōtare Principi de fama, sed quod nec illa expressio sufficiat, verius vñ nobis qm̄, vt diximus alibi, ^s illa vñ longe verior sententia, quam tentauit Fel. ^t & firmavit Dec. ^u & nos confirmamus, ^v per illum textum in id singularem, & noue indutū, quod principi asserenti iusta de causa facere aliquid, quando ea requiritur, vt illud iuste possit facere, non creditur, nisi aliunde appareat. ^x

Nec obstat, quod et Innocentius idē sentiat, quod Alex. ^y in vno loco dicat, Si non fiat mentio in litteris de aliquo denunciante, sed tantum dictum sit. Ad audientiam nostram peruenit, tunc poterit procedere sine aliqua inquisitione fame, quia nec ipsi, nec alij animaduertent in proposito agi de limitanda lege naturali, & ideo necessariam esse iustam causam ad committendum inquisitionem sine infamia.

fc. 2. de ma
ior.

g in l. null^o.

c. ad l. iul.
maiestatis.

h in c. para-
tus 22. q. 2.

i c. cām quē
de rescrip.

k in d. l. ea
quidē. n. 44

l in l. 4. §.
hoc aut iu-
dicū ff. de
dam. infec.

m in ca. ad
nostram.

n in d. l. ea
quidem.

o id. c. quæ
in ecclesi-
arū. de cōst.

p in d. l. ea
quidem.

q in c. si serui.
C. de noxal.

r in c. si dilect^o
de consuet.

s in c. si 179
in cā Anglo-
rum. lib. 2.

t in c. si 170
q cons. 1. 20.

u in c. si non
liceat. 12. q.

v in c. si 2. n. 8.

w in c. si 2. n. 8.

x in c. si 2. n. 8.

y in c. si 2. n. 8.

z in c. si 2. n. 8.

aa in c. si 2. n. 8.

ab in c. si 2. n. 8.

ac in c. si 2. n. 8.

ad in c. si 2. n. 8.

ae in c. si 2. n. 8.

af in c. si 2. n. 8.

ag in c. si 2. n. 8.

- 92 Inquiri potest ad impedienda crimina sine accusatore, etiam ficto.
 92 Legi naturalis fortiori cedit minus fortis, & consequenter legi de seruanda vitæ, lex de seruanda fama.
 93 Hæreseos in crimine inquiritur specialiter sine accusatore etiam ficto, non tamen sine aliqua suspitione.
 94 Inquiri potest sine infamia, etiā in crimine læsæ maiestatis humanae.
 95 Denunciatio qualis ad inquirendum sufficiens.
 95 Denuncianti etiam officiali testanti de infamia, non esse credendum.
 96 Inquiritur quando ob suspitionem iuris habitam pro infamia.
 96 Suspicio qualis potest a iudice haberi pro infamia ad inquirendum.
 96 Iudiciū ob iudicialia qua ratione inquiri potest.

Vigesimum tertium principale est in quo queritur, an sit vllus casus exceptus a præfata lege, de non damnando sine accusatore vero vel ficto. Ad quā respondeo affirmatiuē.

92 Primus quidē casus est, in quo agit ad impedienda, & evitanda mala futura, præsertim, animarum, & tollendam occasionem illorum: in illo enim potest sine vilo accusatore etiam ficto infamiam, vel ei æquipollentis procedi, secundum mentem Innoc. recep. ^a quæ colligitur a contrario sensu ex illis suis verbis, *delictum contra* Pro quo facit, quod clericus potest apprehendi a laico, ad obviandum delicto futuro secundum Pan communiter recep. ^b & q̄ ad eundem finem admittitur correctio fraterna, secundum omnes, ^c & fortius, quod, vt diximus alibi, ^d oēs etiam priuati tenemur aliorum mortem, & periculum, si possumus, vitare, iuxta. ^e *Eripe illos, qui ducuntur ad mortem.* ^f facit, & fortissime, q̄ lex illa naturalis de non infamando, contenta in d. præcepto 8. illo casu non habet locum, quoniam occurrit cum illa lege alia ē naturalis, videlicet, *Eripe illos, qui ducuntur ad mortem.* quæ fortior est lege illa de non detegendo occulto, & per ea, q̄ laici tradimus alibi, ^g constat, concurrentibus duabus naturæ legibus, contraria in aliquo casu distantibus standum esse illi, quæ fortior est, fortiorem autē

esse legem de seruanda alicuius spiritali, vel temporali vita, quam lege de seruanda fama, ex eo, vel maxime constat, q̄ sicut bona famæ bonis fortunæ præstant, ita bona famæ a bonis corporis excelluntur. ^h

93 Secundus casus est hæreseos, & Apostasiæ in quibus sine accusatore vero, vel ficto, etiam infamiam specialiter potest inquiri. ⁱ

Aduertendum tamen primo, q̄ non potest procedi, nisi aliqua suspitione præcedente, ^k quin, & meo cōsil. nemo nisi timeatur fuga, ob solam suspitionem capietur, ob magnum famæ detrimentum, quod inde saltē de facto nascitur, quod etiam sanctæ Inquisitionis officium seruauit in Hispanijs.

Secundo, q̄ ille adijcimus, ea ratione probat posse inquiri specialiter contra aliquem non præcedente infamia, q̄ verbum dissidentes, in eo positum secundum Io. And. cōiter recep. includit non solum dissidentes a fide, sed etiam cōiunctione honesta: puta si sunt laici non professi, & portant habitum regularem, vel quia non visitant Ecclesias, non audiunt verbum Dei, vel nō colunt diē Dominicam, forte colētes Sabbathum, vel clara luce non comedunt, vel abhorrent panis esum, in die dormiunt, vel nocte vigilat, vel vadunt nudi per totum corpus, vel partem corporis, puta in pedibus, vel similia.

Tertio, quod ratio quare in crimine hæreseos possit contra aliquem specialiter inquiri sine accusatore, & infamia, videtur esse, quia recidit in primum casum præfatum de vitando, & impediendo peccata futura, eo quod per cōtagionem, & infectionem illius perducuntur, & transeunt in alios, nam hæresis serpit, vt Cancer, quippe, quæ pestifera est.

94 Tertius casus est, criminis læsæ maiestatis humanæ, in quo secundum Bar. ^m ante illam etiam iure canonico non poterat procedi per inquisitionē, sine infamia, vel notorietate, sed post eam sic. Contra quem sic argui potest, quod aut præfata extrauag. agit de crimine læsæ maiestatis occulto nondum perpetrato, sed ad perpetrandum parato, vel perpetrato, & continuato, vel cuius iteratio, vel renouatio iure timeri potest, & hic

hl. in seruo rñ. ff. de p. cōiunctis, q̄ tradit gl. in l. pen. S. ad crimē ff. de pub. iud. & melius i. l. seruū. publicæ. ff. de proc. et c. S. nēs de acc. i. c. ex cōiunctis. S. adijcimus, de her. l. apostata. rñ. C. de apost. et l. nul. l. C. ad l. iul. maie. k. Et ex c. v. off. de her. lib. 6. satis clare colligitur Io. And. Do. & Frā. ibi. Aret. in d. c. qualiter, nu. 66.

l. c. vt inquisitionis, de her. lib. 6. m. d. extr. ad reprīmē dum super verbo, inquisitionis.

casus pertinet et ad primum, de obuiandis delictis futuris, in quem finem semper licuit inquirere, ut dictum est: aut de iam patrato, sed omnino sospito, ita quod nullus timor est iterationis, vel renouationis & hoc casu, vel nulla est notorietas, nec infamia, nec suspicio alicuius particularis criminis lesæ maiestatis humanæ, & sic non potest habere locum inquisitioni particularis, ut palam est, aut est suspicio de aliquo crimine particulari, & et de eius Authore, & hoc casu locus erat et ante illam, quia, & super alio crimine licebat inquirere cum suspitione, quod a iudice pro sufficienti haberetur, ut dicitur infra, nu. 69. aut est aliqua suspicio de crimine, & nulla de Authore, & hoc casu locus erat et ante illam inquisitioni specialis super crimine, cuius facti suspicio erat habita pro sufficienti. Quoad Authorem autem omnino occultum nulli specialis versus locus est nunc. Ergo nihil noui versus illa induxisse. Ad quod tamen responderi potest, præfatam extram, ad reprimendum, nihil noui induxisse quoad casum in quo crimen erat perpetrandum, neque quoad perpetratum, casu quo nulla suspicio esset de crimine, nec Authore, neque quo esset aliqua suspicio populi, vel vniuersitatis, de vtroque, vel de altero, sed solum, quando internueneret aliqua suspicio iudicis, vel alicuius particularis, vel aliquorum particularium. Volo dicere, quod ante illam extram poterat inquiri specialiter de præfato crimine nondum patrato, quoad obuiandum eius perpetrationi, quoad patratum vero non, esto, quod aliquis particularis, vel aliqui particulares scirent, vel suspicarentur de tali crimine, & nunciarentur hoc iudici, post illam autem sic. Adde tamen, quod non sufficit suspicio resultans ex eo solo, quod sit facti suspensæ, vel de genere suspectorum. Item Ang. ^b quæ sequitur Bossius. ^c Sed quia ex hoc sequitur, quod potest Imperator facere facultatem alicui reuelandi peccatum secretum, & infamandi alium, vrgent argumenta supra nu. 83. posita, ad probandum contrarium, quibus respondendum est, ut ibi.

95 Quartus casus ponitur contra ille, in quo proceditur per denunciationem, quod tamen exceptio inepta versus, quia, aut intelligitur de denunciatione Evangelica, ^d & ineptè excipitur. Tamen, quia rebellio illa,

quoniam audit Ecclesiam, est accusator factus, ut ex S. Tho. ^e declarauimus, & ita non proceditur sine accusatore vero, vel ficto. Tamen, quia per illam non interdictur peccati punitio, sed peccatoris emendatio, aut intelligitur de denunciatione iudiciali priuata, & ineptè excipitur, quia per illam non datur denunciatum pena criminis, sed suum interesse denunciati restituitur, aut intelligitur de Canonica, & idè, quia per eam non intenditur punitio criminis, sed solum illius cessatio. ^f Si autem intelligatur de denunciatione iudiciali publica, quam aliqui Denunciam vocant, non est casus diuersus a casu procedendi per infamiam, vel notorietatem, quæ sunt accusatores facti, siue nuntiatio fiat per officialem publicum, siue per quemvis alium, quia illa non debet fieri, neque admitti, nisi super notorijs, vel famosjs, ^g quod et præfatus Sotus determinat de ratione teger. ^h & consequenter non procedit sine accusatore vero, vel ficto. Addit tamen rectè idè Sotus, quod Iudex non debet credere nuncianti, etsi sit officialis, quod crimen sit famosum, vel notorium, nisi aliter ei probauerit, & merito quia alioquin quilibet officialis et vilissimus, posset efficere, ut quis et innocentissimus, & honoratissimus in cultodia, & carcerem conjiceretur, & impune grauissimè de facto infamaretur, quod est absurdum, & idè cauendum. ⁱ Aduertendum tamen dici posse, quod licet, ut proceditur per denunciationem Evangelicam, aut iudicalem priuatam, aut Canonicam, non agatur ad punctionem delicti, si tamen per illas vias illud manifestum fiat Iudici, poterit ille ex officio per viam inquisitionis procedere, oritur, siue texta noua tela iudicij, & punire illud, quæ ad modum posset, si id iudicialiter cõstaret ei per confessionem incidere coram eo factam, vel per gñalem inquisitionem, ut sup. dictum est sed tunc non procederet sine accusatore vero vel ficto, qui erat notorietas, vel infamia resultans ex illa probatione iudiciali.

96 Quintus casus est, quo inquiritur de morte domini contra seruos, ^k & contra nauis nauis submersæ. ^l Sed nec hic satis cautè excipitur, quia in eo cum accusatore factum neque infamia, vel illi expolletur suspicio legis per eam habita pro sufficienti, procedit, nam licet nulla infamia hominum particularis sit contra præfatos nauitas, vel seruos, est tamen quædam legis suspicio, quæ habet pro

e sup. n. 81.

f per not. in d. ca. nouit. inf. eodem.

g per d. l. e. a quidè. C. de acc. em. l. a tã per Bud. in l. ab acc.

h. nunciato res. ff. ad Senatusc. Turpi. Sibi etiã idè probat.

i tenet gl. Strobiq; recep. p. Doct. Si aut Sal.

id. d. l. ea qui dem, col. 4. b m. b. 2. q. 5. in prin.

il. nã quod absurdum. ff. de bon. l. c. dudum. de prob. l. 6.

k iux. l. i. in prin. c. de occisorij. ff. ad Syll.

l iux. l. quatiens. C. de naufrag. l. ii.

a per d. c. in quistionis. de acc. c. ei cõcordat. b in l. pen. C. de capt. c de crimi. les. maiest. num. 116.

d de qua in c. nouit. infra eodem.

a in d. l. ea,
quidē, col. 9

a in c. cum
oporteat, de
accus.
c ubi supra
col. 9.

d in l. ff.
de quæst.
e ubi sup. in
Ser. sum. 3.
col. 2.
fl. Papim. ff.
de mino. c.
ad audien-
tiam, de de-
ci.
g supra nu-
me. 65.

pro æquipollenti infamiae, contra eos, ut pulchre declarat Salyc. ^a Eadem est ratio de casu, in quo sine integra infamia, a iudice tñ pro sufficiente habita p ceditur, ut aliquando procedi posse determinat Innoc. dilatatus per Ant. Abb. & maxime Aret. ^b secundum quos Iudicis arbitrio relinquatur, quanta debeat esse illa, quod pulchre explicat Salyc. ^c Admoneo tamen, ut in d. comm. admonui, quod famam non supplet suspicio populi, uel uniuersitatis, cuius opinio fama desideratur, nec aliud sentiunt In noc & præfati, quāquam aliqui recetiores, aliud incaute putarunt, uolo dicere quod licet non requiratur fama integra populi, semper tamen requiritur suspicio populi probata, ita quod non sufficiat suspicio Iudicis, uel alius particularis ad hoc, ut Iudex, etiam aliquando arbitretur illam suspensionem dignam, q suppleat famam. Nec ob. quod Barto. ^d (quem Aug. in fauorē Ang. ^e allegat) dixit sufficere indicia ad torquendum, quia non sequitur ex hoc sufficere illa ad inquirendum, cum longe aliud sit, & a diuersis non fiat illatio ^f uel certe intelligi potest de indicijs iudicialibus, si ne iudicialiter probatis, quæ quatenus pariunt quandam iuris notorietatē, possent pro infamia, & sisto accusatore haberi, ut ^g saluando Caiet. diximus.

97 Henricus de Moerendael Authori gra-
tus, & commodus moritur.

97 Iudices multet nimium suo arbitrio & iu-
tur, præsertim in pænis, & num. 98.

99 Iudex potest ex causa iusta augere, uel
leuare pænam, sed non alias.

99 Causa augendi, uel minuendi pænam
duplex intrinseca, & extrinseca.

99 Misericordia altera iusta, altera in-
iusta.

99 Christi actio nostra instructio, sed non
ad hoc.

100 Princeps cur nequit pro libito remitte-
re pænam, ut Deus ipse.

101 Iudices rogantium pro reis absolu-
endi stultos peccare.

102 Indicare aliqua esse iusta ea ratione
præcipue, quod expediunt, multorum
causa malorum.

102 Indicaturus iuste deliberet prius, an li-
ceat, & debeat, quam expediat.

103 Pax Christianismo ob qua peccata par-
ui habita forte negatur.

103 Iustitiam qui facit omnis honorandus
quia Deo acceptus.

103 Duces duo tantum orbis cuius omni-
bus, & solis bonis præest alter, & ma-
lis alter.

105 Bellum ex utraque parte pro iusto fra-
quenter haberi.

105 Orari quid debeat in hostes.

V Iglesimoquarto loco illaturo mihi
ex definitione præfata iusti iudi-
cii sup. ^h posita grauitur a multis Iudi-
cib. nostra ætate errari suo sensui, & ar-
bitrio plus satis in criminū punitione
indulgentibus occurrunt lachrimæ, trā
quillū turbatur ociū, stupet ingenū du-
ra, & in sperata morte mei Henrici de
Moerendael Traiectensis, nobili de gēte
p gnati, iuuenis, q morib. ambiguū ma-
ior an ingenio, q mihi a manib. a pedib.
ab oculis, a studiis, a sacris precib. & ab
honestis, iucundaq; consuetudine con-
primis omnium, quos in octogesimū sm
ætatis meæ annum mihi iugis, utilis, &
dulcis amicus, cui & si raptō a Deo, ne
sanctū eius malitū mutaret intelle-
ctū, & congratulari debeā, absentia tñ
eius, quē pro literarum mearū h ære-
de funus habeo, æquo animo uix ferrē,
nisi me pietas & obediētia, qua in Deū
esse debeo, merito cogeret meam sensi-
blem, & rebellē uoluntatem suā iustissi-
mæ subdere. Hoc non fato, non fortuna
cæca, sed diuina prouidentia in finem si-
bi notum dispositio præpeditus, pstatam
illationē non dilatabo quanto concepe-
rā, sed tantum dicam primo, peccare
multos Iudices, dum plus satis suo sen-
sui, & arbitrio indulgentes, transgrediū-
tur illud. ⁱ Nemo in actionibus uel iudicijs
ecclesiæ suo sensui, sed eorū, si canonum au-
thoritate ducatur. & illud S. Ambr. ^k Bo-
nus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & pro
posito domestica uoluntatis, sed iuxta le-
ges, & iura pronūciat, istaturis iuris obte-
perat, nō indulget propria uolūtati, nihil p-
paratū, & meditatū de domo desert, sed
sicut audit ita indicat, & sicut se habet na-
tura, decernit, obsequitur legib. non aduer-
satur, examinat causa merita, non mutat.
& reliqua. & contra, ^l quatenus ha-
bent, quod Iudex Ecclesiasticus, qui
contra

h num. 71.

i c. l. de con-
e c. iudices
3. q. 7.

l c. 2. de re
iud. lib. 6.

contra iustitiam, & conscientia in gra-
nomen alicuius partis per gratiam, uel
per sordes, idest precium secundum Ar-
chid ibidem, quicquam fecerit, incur-
rit suspensionem annalem, & irregula-
ritatem, si ea durante se diuinis inges-
serit, quam uereor multos incaute in-
nasce. i prin.
currere, quæ constitutio licet quoad
b Deut. 19, has pœnas Iudices sæculares non liget
e relati in c. ligat tamen quoad pœnam peccati mor-
est iniusta tiferi, & allati damni restitutionem,
misericordia ut coligitur ex eius proœmio, quod le-
23. q. 4. ge naturali, & diuina omnes Iudices e-
d contra c. 98 tiam laycos ligante nititur. Secun-
illa, & cap. do, quod iure quis miretur paucos col-
ira. 11. q. 3. latione aliorum esse Iudices etiam in-
el. fin. C. de feriores, etiam sæculares, qui cum pœ-
pen. iud. q. nas ipsas a iure communi, uel particu-
male iud. lari statutas sine augmento, uel dimi-
f respicien- nutione criminosis imponat, alij quidē
dū. ff. de pa. per ignorantiam, & imprudentiam, ^a
g. c. de ma- alij per misericordiam, contra scriptu-
rior. & obed. rā. ^b Non misereberis illius, &c. ^c alii
l. ueluti ff. per odium, & iram augment, ^d alij, aut
de iustit. & prece, uel precio, ^e alij ob inanem
iur. gloriam nimia clementiæ, uel seue-
h. l. 1. §. sin- ritatis, contra illam philosophicam
autē. ff. ad legem. ^f Respicendum est iudicanti,
Turp. & d. ne quid aut durius, aut remissius consti-
c. 1. de cōst. tuat, quam causa deposcit, nec enim, aut
i. l. q. ergo, §. seueritatis, aut clementiæ gloria affectam-
pœna graui da est, sed propenso iudicio, prout quæque
or. ff. de his, res postulat, statuendum est, & omnes
qui not. inf. contra illam legem, & præcepta supe-
& l. et si se- riorum, ^g & contra leges, quibus tenen-
uerior. C. eo. tur omnes inferiores imponere penam
tit. & l. aut a iure statutam. ^h
facta. §. si. ff. 99 Tertiō, quod non excusat eos di-
de pa. trāf- cere, quod iudex potest penam augere,
lata i c. aut & diminuere. ⁱ Non inquam hoc eos
facta, de pa. protegit, quoniam id procedit, quan-
nit, d. 1. do subest iusta causa id faciendi, & non
k in d. §. pa alias, ut tradunt gloss recept. ^k Cau-
na grauior, sa, inquam, uel intrinseca, quæ uerē
& in d. l. et auget, uel minuit delictum, puta mi-
si seuerior. nor etas, & discretionis paruitas, ^l &
l. auxiliū, ignorantia, capitulo sicut dignum de ho-
§. in delictis micid. uel extrinseca, puta notabile
ff. de min. obsequium Reipub. præstitum, ^m per
m l. non ois, quem aliquando putauit posse diminui
§. si uer. qui pœnam uere pœnitenti ob egregia in
tras fugit. ff. Rempubl. merita non solum propria
de re mil. sed etiam parentum, immo & fratrum.
n Iacob. c. 2 Non etiam prodest, quod a Iacobo, ⁿ

misericordia maxime commendatur,
neque quod Christi actio est nostra in-
structio, capitulo significasti, de ele-
ctio, & quod Christus per pœnitentiam
remittit peccata, ^o neque quod remis-
sio pœnæ videatur nulli nocere, & ali-
cui prodesse, quod non uidetur pecca-
tum ^p non inquam etiam hæc profunt.
Tum quia Iacob. laudat misericordiam
iustam, qualis non est illa, qua utitur
Iudex contra legem sui superioris, ut
ait Sanct. Ambrosi. in dicto capitulo est
iniusta misericordia. Tum quia ut ait
Sanct. Thom. ^q alia ratio est de Chri-
sto Deo, qui est super omnia, & con-
tra quem principaliter delinquitur, &
aliud de iudice inferiori, qui est subie-
ctus legibus, nec contra eum principa-
liter delinquitur. Tum, quia ut idem
Sanct. Thom. ibidem, subdit, & probatur
optime in d. cap. est iniusta, remissio in-
iusta pœnæ nocet Reipub. cuius interest
crimina puniri. ^r

100 Quarto, quod ex eo qd de Deo di-
ctum est, non est inferendum Monar-
chas pro suo libito iniuste pœnas reis
remittere posse. Tum, quia non sunt
omino liberi ut ille, quippe qui subiecti
sunt eius legibus, naturali, & diuinæ, ^s
immo, & suis proprijs, quoad uim di-
rectiuam, licet non quoad uim coacti-
uam, secundum sanctum Thomam, re-
cept. ^t Tum quia licet possent remitte-
re iuste pœnas utendo clementia, quæ
est uirtus mouens ad remittendum ius-
ta de ratione pœnas legales, ut tradit
Sanct. Thom. ^u sicut per epyciam tem-
peratur ex æquo, & bono rigor legum
scriptarum, ut dictum est supra nume-
ro 71. non tamen pro libito, & libera
uoluntate possent id iuste facere in foro
Dei, cui subiiciuntur, licet facta sepe te-
neant, etiam quoad forum interius, ut
utiliter præ alijs alibi declarasse mihi
videor. ^v

101 Quinto, ex his inferri etiam Mo-
narchas posse grauissime peccare con-
donando delicta, præsertim absque cō-
sensu eorum, quos illa offenderunt, ro-
gantes item eos, ut id faciant, & alios
iudices, ut absque iusta causa pœnas a
iure statutas remittant. Vnde Postdo-
nius in uita patris nostri August. folio
quinto, pagina prima, innuit eum ab
hoc

o c. magna,
cap. dixi. de
pan. d. 1.
p arg. c. de-
nique. 14. q.
5. & c. ult.
de possu.

q 2. 2. q. 67
art. 4. ad 2.

r c. si fama
desent. exc.
& l. ita uul-
neratus. ff.
ad leg. Ag.
s c. sunt qui
dam, 15. q.
1. c. quo iu-
re. 8. d.
t 1. 2. q. 96.
ar. 5. & pro-
batur per c.
cum ois, de
const. & an
not. ei pser-
tim per De-
cium.

u 2. 2. quæf.
155. art. 2.

x in Cōmē.
de spolijs, su-
per c. non li-
ceat. 12. q. 2
§ 3. nu. 8.

hoc abstinuisse, & raro, & nō sine causa rogare solitum seculares potestates, quo reos absoluerent, quem imitati non semel negauimus literas pœnarum deprecatorias ad quosdam nobis amicisimos Iudices. Qua in re multi summatē, & infimates grauitē peccant, obnixē rogantes, ut sui iuste uel iniuste absoluantur, cum id sit uelle, & rogare, ut iudices peccent, Quæ maxime non solum iudicium, sed etiam aliorum Confessarijs sunt memoranda. Sexto loco 102 aliquot alia me addere uolentem interrupit febris a nonnullis pro ultima in me atropi catapulta æstimata a qua iam liber id tantum admonebo, quod non leuis fomes est furiarum, quæ iam pridem orbem Christianum uexant, iudicare multa esse, iusta, eo præcipue, q̃ nobis, aut nostris amicis, uel heris, quibus a consilijs, & ministerijs sumus expediant, cum semper meminisse oporteat, in extrajudicialiter iudicando, & deliberando tria per ordinem esse cōsideranda, secundum Innocent. in cap. magnæ, de uoto, nempe, *An liceat secundum æquitatem, an deceat secundum honestatem, an expediat secundum utilitatem*. Ita quod si non liceat, uel deceat, non est ultra progrediendum, esto expediat, si autem liceat, tunc demum de liberando, an expediat. Qua in re grauitē Deum offendimus, qui pro affectu potius, quam pro ratione iustum iudicamus quicquid nobis, uel prædictis expedire uidemus, idque, quod peius est, ædenter fieri cupimus, & consulimus, & in id opitulamur. Equidem, ut alia taceam, uidi mea ætate, tam in Hispanijs, quam in Gallijs plurimos et eruditos, & egregie pios sibi, & suæ genti, suisque Regibus, & dominis adeo affectos, ut nil dubitarent in fauorem eorum, nonnulla falsa, & iniusta pro ueris, & iustis, & multa incomperta pro compertis asserere, utque illis ea euenerent, uehementer cupere, & ad opitulandum pro uirili paratos se præstare, & quamlibet iuste contradicentibus uehementer irasci. Vidi etiam, & prohodolore, uideo, vnus Monarchiæ, & gentis homines aliarum Monarchiarum, & gentium subditos, eo solo quod illius, uel illius gentis sint, odisse, turpisque notæ

nominibus appellare. Et adeo quidem ut ab hinc circiter quadraginta annos in Enchiridio de oratione " scripserimus uereri nos, ne Deus Optimus Maximus negaret Christianismo pacem ob ea sola peccata, quæ subditi Cæsaris in Francum, & subditos eius, & contra subditi huius in illam, & subditos eius male uolendo, conuiciando, & dira imprecando, peccabant, parū considerantes illud Pau. ^b *Si inuicem morderis. Vide te ne ab inuicem consumemini*. nec illud Pet. ^c *In omni gente qui facit iustitiam acceptus est Deo*. Neque quod duo tantum sunt Duces nempe Christus Rex Regum, ^d cuius signa omnes, & soli, cuiuscunque sint gentis, boni sequuntur, & Beemoth Caodæmonum Princeps, cuius meminit scriptura, ^e cuius signa omnes, & soli cuiuscunque gentis mali mortali peccato infesti, sequuntur. Quæ si considerarem facile iudicare mus multos nostræ gentis esse peiores aliquot aliarum gentium, & aliquot illarum meliores aliquot nostræ, & ita neminem eo solo, quod sit illius, uel illius gentis oderimus concionantes, & confessarij persuadere, simul detererere ab orando Deum, cum vulgo, ut quo quo modo hostes perimantur, & eorū ciuitates diripiantur, incendanturque, sed potius, ut respiciant, male ablata restituat, pro iniurijs illatis satisfaciant, pacemque piam æquis conditionibus dent, & accipiant, ut quos vnum baptisma, una fides, & una spes in una, eademque Ecclesia Romana coniungit, una etiam charitas uinciat, & in gloriā deducat æternam. Amen.

- 104 Confessarius quem bellantem, & bellum indicentem absoluet.
- 105 Iustum bellum quot requirat, & iniusta inter se ut differunt.
- 106 Lex iustitia obligat restituere, non lex charitatis, &c.
- 107 Rex quos debet consulere in bello indicendo.
- 108 Milites quos excusat ignorantia iniustitie belli.
- 109 Irregularitate de nata ex homicidio quedam pulchra.
- 110 Ioannes Fachinetus de Nuce præsul laudatus.

a Super eis
quando de
consecr.d.1.
not.19.nu-
me.91.

bad Gal.5.

c Act.10.re
lat. in ead
decorem, de
inst.

d Iob 42. et
c. principiu
de pan.d.2.

111 *Christoph. a capite Fontium Genera-
lis Minorum laudatus.*

VT fatissiat Typographo nolenti,
quod vlla paginæ maneant albæ,
queritur circa ea, quæ proxime de bello,
& discordia sunt tacta, an Confessarij
absolvere possint indifferenter indicentes bella,
& bellantes, nisi destiterint, & satisfecerint? Pro cuius
resolutione præsuppono primo, quod bellum iustum
duo requirit, secundum Innocent. receptum^a nempe, ut indicatur
a non recognoscen- te superiore, & quod sub sit causa iusta indicendi,
puta ultio iniuriarum, vel repetitio rerum ablatarum,
ut colligitur ex Sancti Augustini.^b aut religionis,^c aut sui,
suorumque defensione.^c Quod est verum de bello accepto proprie, ut ait
Innocent. in dicto capitulo olim, numero octavo,
sive spiritualiter de bello, quod fit pro Republ. in non subditos,
nam ad iustitiam eius, quod fit pro re privata,
vel publica in subditos, sufficit potestas legitima
iuris naturalis, divini, vel humani ad id faciendum,
quale est bellum, quo quis se, vel sua iuste defendit
cum moderamine inculpatae tutelæ,^e quale item est id, quod iudex inferior
indicit damnatis a se iuxta leges sui territorij,^f
vel faciendo facultatem occidendi licitori damnatum
a se, vel capiendi delinquentem, & percutiendi,
& occidendi eum, si resistit. Quibus addit
tertium requisitum sanctus Thom.^g videlicet rectam
intentionem ad promouendum bonum, vel utan-
dum malum.

105 Secundo præsuppono, quod multum refert,
an bellum sit iniustum ex defectu duarum priorum
causarum, an ex defectu tertiæ, scilicet, recte intentionis,
nam si est iniustum ex aliqua illarum, indicens,
& bellans non solum peccant mortifere, sed etiam tenentur
damna data restituere, si autem solum est iniustum
ex defectu recte intentionis, peccant quidem etiam
mortifere, sed non tenentur restituere, si bellum
alioqui fuerit iustum, ut utiliter annotavit Caietan.
in dicto articulo primo. Vnde licitor occidens mala
intentione hominem iuste damnatum

a iudice, licet peccet, non tamen tenetur ad restituendum vestes occisi, quas ex officio lucratur, ut idem ibidem dicitur, cuius, quæ quotidiana est, decisio. Caietan. ratio, quam ille non reddit, illa est, quod illa sola peccata quæ sunt contra leges iustitiæ spiritualis, obligant peccantem, ad restituendum, non autem illa, quæ solum violant leges charitatis, & aliarum virtutum, ut diximus.^h Et qui bellans peccat ob solam malam intentionem animi, non peccat contra leges iustitiæ spiritualis, quæ versatur spiritualiter circa actus exteriores, & in reddendo debitum æquale.

106 Quibus præsuppositis, respondeo ad questionem primo, quod confessarius non potest iuste absolvere indicentem bellum iniustum defectu autoritatis, vel iustæ causæ, nec bellantem in eo, nisi destiterit, & damna restituerit, vel nisi iusta ignorantia excusetur, quia uenia non datur nisi correctio, nec nisi restituerit, capitulum peccatum eodem titulo, nec ignorantia, nisi iusta excusat.ⁱ Dixi, iniustum defectu autoritatis vel causæ, quia si est iniustum solo defectu rectæ intentionis, sufficit etiam rectificare, per dicta in secundo præsupposito. Secundo, quod superior indicens bellum non excusatur eo solo, quod credat esse iustum, ut exerte eruditissimus Franc. a Victoria in relect. de iure belli, numero vigesimo secundo, ait, quia ut ille probat, oportet eum diligenter examinare iustitiam belli, audiendo rationes aduersarij, & cum eo æqua offerente conveniendo, consulis in id uiris probis, & sapientibus, & ab odio, ira, & cupiditate liberis. Tercio, quod, ut idem ibi ait, Senatores, & alij subditi ad deliberandum de bello uocati, non excusantur, nisi diligenter iustitiam belli expendat, & suas sententias libere dicant. Tum, quia, ut ipse sentit, periculum esset Reipubl. ut solus Rex, qui potest errare, id definiat. Tum quia, ut ait Innocent. receptus,^m habens uoce in capitulo non solum potest, sed tenetur contradicere alijs, qui iniusta decernunt. Quarto, quod nec præfati subditi maiores, nec alij minores scientes bellum indi-

h in trac. de red. eccl. q. 2. monit. 7. post Alex. Hale. Adr. & alios ibi citatos, & et in c. inter uerba. 11. q. 3. concl. 6 nu. 7. 14. & in Man. nostro conf. c. 24. nu. 7. i ut copiose colligitur ex p. dicto trac. de redd. & p. dicta Apologia. qu. 2. mon. 1. & 2. k. c. uenia. de regu. iur. lib. 6. l. 1. qu. 4. S. notandum, & c. ignorantia, cum ei notatis, de re. iur. lib. 6.

m in c. 1. nu. me. 4. de his que fiunt a ma. par c.

a in c. olim, st. de restit. spol.

b in lib. 8. q. rel. a Gratia. in c. Dominus minus, 23. q. 2. c. cap. omni, 23. q. 8. d. cap. circa, ead. causa, & q.

e iuxta d. c. olim, & l. 1. C. unde uisus, in f. in f. de dispositionis, ca. 1. de homic. lib. 6. §. 2. 2. q. 40. art. 1.

*a ubi supra
nu. 22.
b in 4. d. 15
q. 15 col. 6.
c 7.
c cap. fin. de
prescr.*

d 23. q. 1.

*e cap. 1. ad
Ro. & c. 1.
de of. deleg.*

f ubi supra.

*g per prædi-
ctū c. quid
culpatur.
h 2 2 qua.
104. art. 5.
i quodlib. 2
q. 2.*

iudictum esse iniustum, excusantur a peccato, & restitutione, si navenet ei opera ut exerte definit præfatus a Victoria, & ante illum Ioan Maior^b & probatur eo, q. contraueniens conscientie peccat.^c

Quinto, quod alij subditi minores, excusantur, credendo bellum a suo superiore iudictum esse iustum, quia non tenentur ad discutendas causas iustitiæ belli a superiore iudicti, per rationes, quas idem a Victoria subdit. Pro quibus est casus in cap. quid culpatur, quatenus habet, quod subditus iubente superiore potest recte bellare, si non est ei certum id, quod iubet, esse contra legem Dei, licet non sit certum esse secundum eius legem, per quem contextum probatur etiam id, quod supra dictum est subditum, qui sciat bellum iudictum a superiore esse iniustum, non excusari a peccato, si eū, iuvet, q. q. peccanti, cōsentit & opitulatur cōsequenter peccat.^e Quod ipsum ait dicendum idem a Victoria de his, qui per ignorantiam affectatam, vel crassam ignorant iniustitiā belli, & credunt esse iustum, alioqui, n. subditi Regum infidelium pugnantes contra nos excusarentur, & milites crucifigentes Christum Pilato suo superiore iubente, & populus Iudeorum, qui per suavis a maiorib. clamabat: Tolle, Tolle, crucifige, &c. fuissent excusati, quod est contra omnium sententiam.

107 Sexto ex his inferri illud quotidianum Ioan Maior. scilicet, non excusari eos, qui militant Principi alieno, iniusta causa belli, quia cessat in eo ratio obedientiæ, quæ excusat subditum ab obediendo in dubio, & trad. S. Tho.ⁿ

Inter prædictum tamen a Victoria, & Adr.ⁱ uidetur dissensio quotidiana de subdito dubitante de iustitia belli a suo superiore iudicti, & bellante. Adr. enim ait, peccare: quia non solum peccat faciens contra conscientiam certam, sed etiam contra conscientiam dubiam, capitulo siquis autem 2. de pœnit. distinctione septima adiunctis multis, quæ a num 81 adducimus: a Victoria uero dicit, non peccare eo, quod licet dubitet de iustitia belli, certus est tamen, quod debet in dubio superiori obedire. Nobis uidetur difficile posse quem dubitare de iustitia præcepti superioris, & nō

dubitare de obedientia ei debita quoad illud. Quare arbitramur Confessariū debere dicere eiusmodi subdito, ut deponat dubietatem de iniustitia belli, credendo esse iustum, eo quod nescit, nec tenetur scire esse iniustum, & potest probabiliter credere esse iustum propter autoritatem superioris, & id credēdo iuste bellare per supradicta.

Septimo, quod circa dicta præfati a Victoria dubitari potest, q. in aliquot locis præsupponit non licere occidere iuste pugnantes, & alibi in num 32. concedit, quod licet non possit esse bellum iustum ex utraque parte seclusa ignorantia probabili, per eam tñ fieri potest, q. sit uere iustum quoad unam partem, & probabiliter credat esse tale, quoad alteram, quo casu utriusque exercitus iuste pugnat, & utrique licet alterius milites iuste occidere. Quare arbitror dicta uiri unde quaq. doctissimi, ita concilianda esse, ut nō liceat occidi iuste pugnantes ab his, qui sciunt, uel debēt scire eos iuste pugnare, sed sic ab eis, q. nesciunt eos iuste pugnare, immo probabiliter credunt eos iniuste id facere.

Octavo, q. est differentia posita supra inter bellum iniustum ratione defectus iustæ causæ uel autoritatis, siue potestatis, & inter iniustum ex defectu recte intentionis, & ratione reddita pro illa, si q. defectus rectæ intentionis non facit actum esse contra legē iustitiæ, sed contra leges alterius uirtutis, inferitur primo, q. sicut bellū iniustum solo defectu rectæ intentionis in bellando nō obligat ad restitutionē, ita nec bellū iniustum defectu aliarum circumstantiarum, modo ad sint potestas, & causa legitima bellandi. Tum, quia cum defectus rectæ intentionis non faciat, ut actus sit contra leges iustitiæ specialis, minus id facient aliæ circumstantiæ præposita potestate, & causa legitima, quia circumstantia finis est potior alijs, iuxta S. Tho. recep.^k Tum, quia defectus circumstantiæ personæ ad iuste bellandum, non efficit, ut quis bellans in bello alioqui iusto incurrat eam irregularitatem quam incurreret, si bellum alioqui esset iniustum.^l At præfatum c. pœn. probat clericum, cui ob circumstantiam personæ non licet pugnare manu propria etiam

*k in 1. 2. q.
7. art. 4. &
q. 18. art. 4.
& 6.
l. ut probat
c. pœn. de ho-
mic. indu-
ctū sic. Cer-
tum est, q.
ois bellans,
& fauens
bello iusto
sit irregularis,
si quis
occidatur
in eo, & ab
alio, & et si
ipse non p-
cusserit, ut
ait Innocēt.
recep. in d.
c. pœn. per c.
sicut dignū
§. si. eo. tit.*

in bello iusto, non incurrere irregularitatem si bellum erat contra infideles in nades, licet multi occidantur, & ipse pugnet manu propria, & percutiat aliquos, modo neminem occidat, & non alia ratione, quam quia licet bellum esset iniustum ob circumstantiam persone, 108 erat tamen iustum ex causa, & legibus iustitiæ specialibus, ergo propositum. Quæ inductio uis fuit placere admodum Illustri, eidemque eruditissimo, integerrimoque viro, D. Ioan. Fachinetto de Nuce, Neocastrensi Præfui Reuerendissimo multisque nominibus mihi suspiciendo, cum eam coram D. eius Reuerendissima in quendam scopum collimasset, qui paulo post hæc scripta assumptus fuit in Patriarcham Constantinopolitanum, & nuper exaltatus ad supremum Illustr. Cardin. collegium in magnum ornamentum eius, & gloriam S. D. N. Gregor. XII. qui assumpsit eum cum magno totius urbis, & ut credimus, orbis consensu.

109 Secundo inferitur conclusio maximi poderis, & quotidiana, nempe, quod homicidium uoluntarium factum auctoritate legitima, & iusta de causa, non parit irregularitatem indispensabilem, ^a licet sit iniustum defectu rectæ intentionis uel alicuius alius circumstantiæ, personæ, loci, temporis, modi, &c. præfatum enim cap. pœnit. probat iustam causam occidendi concurrentem auctoritate legitima id faciendi, plurimum excusare ab irregularitate opitulante occidere etiam iniuste ob circumstantiam persone adeo quidem, quod per opitulationem etiam percutiendo, eam non incurrat. Deinde, quod per superius dicta probatur huiusmodi homicidium non esse iniustum legibus iustitiæ specialis, nec obligare ad restitutionem. Tertio, quod sicut non contrahitur irregularitas, nisi in casibus expressis a iure, ^b ita a simili uidetur, quod irregularitas indispensable non contrahitur, nisi in casibus expressis a iure. At nullo iure exprimitur irregularitatem indispensablem oriri ex homicidio iniusto ob defectum circumstantiæ finis personæ, uel alius, modo auctoritas, & iusta causa occidendi subsint. Postremo, quod tam facile, & gratiose fæ. record. Pius V. di-

spensabat cum multis presbyteris constitutis in sacris etiam religiosis, qui in illa felicitissima contra Turcas habita victoria anno 1571. occiderunt aliquos eorum, ea ratione, quod licet contra leges suorum ordinum, & religionum peccassent manibus proprijs occidendo, & ita incurrissent irregularitatem, ^c non tamen incurrerunt præfatum indispensablem, quia suberat auctoritas, & causa legitima. Quem in hoc imitatur S. D. N. Greg. XII. dispensando sæpe cum his, qui in bellis iustis hæreticos, uel alios occiderunt.

Tertio inferitur recte responsum esse subdiacono, qui iudicem criminalem agens, recte quoad leges iustitiæ specialis condemnauit quosdam ad mortem, incurrisse quidem irregularitatem, sed non præfatum indispensablem, quia licet occidisset iniuste ob circumstantiam personæ, non tamen ob defectum auctoritatis, uel causæ iuste occidendi.

Quarto, quod qui inuasus non potest aliter uitare, occidit inuasorem, mala intentione, & ad uindictam, sed alias cum moderamine inculpatæ tutelæ, licet peccet mortifere, non tamen incurrit irregularitatem, neque obligationem ad restituendum damnum: quia non occidit illum contra leges iustitiæ specialis, immo secundum illas. ^d Quibus consequens est, eum qui iniuit inuasum occidentem inuasorem, qui aliter non potuit mortem euadere, non fuisse factum irregularē, si ipse non occidit eum etiam si percussit, ^e neque si ipse occidisset, incurrisset præfata irregularitatem indispensablem, licet sic dispensabilem. ^f

Quinto, recte responsum fuisse illi, qui comitatus fuit lictores missos a prætore ad capiendum, & occidendum banitos, quod nullam incurrat irregularitatem, si proprijs manibus non occidit, neque indispensablem, si proprijs manibus id fecit, etiam si clericus fuerit, quia non occidit iniuste ob defectum auctoritatis, uel causæ, sed ob circumstantiam personæ, & ita non contra leges iustitiæ specialis, sed alias charitatis, uel sui ordinis. Quæ omnia sunt addenda nostro Man. Conf. 8

Tanta de Iudicijs usurpatis, iniustis, & inordinatis prolocutus, moneo lectorem,

a de qua in
c. Maio. 10.
d. c. 5. de
ref. s. 25.
Conc. Trid.

b c. is qui de
sent. excom.
lib. 6.

d l. ut uim.
ff. de iust. et
i. adiunct.
e l. 1. de ho-
mi c. leg. 1
C. unde ui.
per d. ca.
pa. de hom.
f arg. gl. sin
gul. cle. 1. &
homicid.

g c. 27. n. n.
me. 220.

rem, operæ se precium facturum, si legerit aureum de fidei maiorum defensione librum, quem nuper edidit Pientissimus, idemque eruditissimus, & Generalis Illustrissimi ordinis Franciscanorum, Pater in Christo Reuerend. Christophorus a Capite Fontium, in quo perspicue demonstrat, plurimos circa iudicium de fide Catholica nostri temporis hæreticorum abusus. Primo usurpando sibi iudicium. Secundo male recusando Præsules, & Inquisitores. Tertio rîndendo, & maledictis incessendo Pontificem Maximum Leonem X. in id ab eisdem sponte delectum. Quarto detrahendo Parisiensi & Louanienti Academicis, ad quas a Leone impudenter appellarunt. Quinto eleuando auctoritatem Conciliorum Oecumenicorum, & aliorum, posteaquam se illis carituros promiserunt. Sexto recurrendo ad Casarem, & alios Principes laycos, quibus uetatur. Septimo renuendo bonam partem eorum tanquam incompe-

tentem, eo solo quod eos condemnauit. Octauo, ad se solos, solumque suum iudicium recurrendo, dum solum populum a se deceptum, & solam scripturam sacram solo suo proprio modo intellectam, omnibus omnium antiquorum interpretum reiectis scholijs, iudicem faciant. Nono, q̃ iudicant, & iudicare procurant inauditis catholicis, nulla eis se defendendi copia facta. Decimo q̃ inflammant Iudices, quos serenos esse oportet, contra Catholicos, imponendo eis multa, quæ cane peius, & Angue oderunt. Vndecimo, q̃ iudicibus in id a se delectis duo contraria persuadent, nempe, quod sufficiat sibi ad hoc iudicium cognitio linguarum, uel lectio alicuius eorum libelli, uel auditio concionis, & quod non suffecerit in id tota doctrina Pontificum, Conciliorum, Academicarum, & eorum, qui a 1500. anno. & amplius innumerorum Doct. sacrorum & scholastic. floruerunt, & alia, quæ dulcius inde colligas.

R E L E C T I O

CAP. NOVIT. DE IUDIC.

NON MINVS SVBLIMIS, QVAM CELEBRIS, PRO-
nunciata ann. 1548. ætatis Authoris 55. coram frequentissi-
mo, eruditissimo, ac maxime illustri Auditorio
in inclyta Lusitanæ Conimbrica.

P R A E F A T I O.

DE more huius no-
stræ, (quæ mire
flore) Academię
relecturus iterũ
unum è capitulis
quæ superiori an-
no in hoc titu. de
iudic. interpreta-
bamur: elegi, amplissime Rector, Pa-
tres, & Senatores grauíssimi, magnificen-
tissima, & cuiusque ordinis ornatissi-
ma Concio, cap. hoc Nouit. de iudicijs,
multis nominibus celebre, stylo alio,
quam solito relegendum: cum enim
nunquam ante hæc, neque in Gallijs,
neque in Hispanijs plures, quam singu-
los scopos singulis relectionibus pronũ-
ciandis præfixerim: huic tamen, ob ua-
rietatem rerum disputandarum, varios
præstitui, senexque nouo utar stylo,
qui tum demum fœlix erit, si tu, o opti-
me Iesu, idemq; maxime θεοδύπορε,
rem tuam orlo, prosperos præstiteris
successus, præstiteris noscere hoc caput
quod omnia te nosse, nihilq; latere iam
pridem clamat. Quod te præstaturum
haud dubito, si tuã mater illa una θεο-
τοκος, illa una παρθενομήτηρ, illa om-
nium unum commune asyllum Maria
cum Petro, & Paulo, quibus hic dies fa-
cer est, nobis te in hoc conciliarit: quã

ut de more faciat, supplex oro, & flagi-
to. Qua ope fore spero, ne post 18. au-
thorum excessu, q̃ ipsis immortalẽ glo-
riam pepererunt commentaria, nostra
hæc licet humiliora, cuiquam uidean-
tur superuacanea, & quib actum (quod
aiunt) solum agatur, tamen agnoscã,
quanto intervallo alij eorũ, in alijs me
superent, & meminerim unum eorum
Andræã Siculum uirum omnium cõsen-
su omnigena eruditione clarum, affir-
mare, hoc cap. esse famosum, quotidiana-
num, & elegans, egereq; ad sui enuclea-
tionem summo, & excelso Doctore, &
in utraq; censura facile princeps: immo
& ut nobis uideatur diuinarum legum
mediocriter saltem perito.

Dicturus autem de rebus summis, ijs-
demque summe controuersis, iam non
tam ut disputem, quod iunior faciebã,
quam ut ueluti pronunciem, testatum
esse uolo, (quod nunquam non soleo fa-
cere, etiam cum sermo futurus est de
rebus humilibus, ijsdemque extra con-
trouersiam positis) ea me uidelicet mē-
te dicturum, ut nolim uel transuersum
(ut aiunt) unguem secedere a Romana
(quæ una est omnium magistra) Eccle-
sia, neque ab huius Academiæ, ac ue-
stra, quæ grauissima est, censura.

NOTABILE I. SUPER
exordio, scilicet.

Nouit ille, qui nihil ignorat.

S Y M M A R I V M.

- 1 Deū oīa nosse quadruplici iure pbatur.
- 2 Fratrum minorum templa, cur pre se
ferre debeant pauperum.
- 3 Natura naturans Deus.
- 4 Dei conspectum nemo fugere potest; nec
latet eum etiam cogitans. nu. 5.
- 6 Scientia Dei non ponit necessitatem fu-
turorum.
- 7 Deus est sua ipsa rerum omniū notitia.
- 8 Dei scientiam non augeri, nec varia-
rium. 9.
- 9 Dei scientiam parum meminit quis.
n. 10. & 11.
- 12 Dei scientiam meminisse saluberrimū.
- 13 Frustra petit, quæ quis intus habet.
- 14 Interrogans nō videtur fateri, nisi, &c.
- 15 Peccata quæ ratione Deo abscondita.
- 16 Deus scituit olim, quod nunc nescit, &
quomodo Deus intelligit, quod Deus
non intelligit. num. 22.
- 17 Scire more humano, et scire more diuino
- 18 Interrogare, ut discas, & ut alius di-
scat, diuersa.
- 19 Scire secundum presentem iustitiam,
& scire secundum aternam, & seq.
- 22 Scit Christus ut homo, & ut Deus.

T quanquā ex supradictis
18. cōmentantibus soli
sex, & ij quidē leuiter te-
tigerint hoc exordium,
f. lo. And. Pet. ab Ancha.
Antonius a Butr. Panor.

And. Sicul. & Decius, ipse tamē altius id
tractandum duxi, quo etiam intra iudi-
ciorum strepitibus, contemplantes illam
interminam Dei scientiā maiore amo-
re, ac timore id, quod apud Prudērium
est recolamus Speculator adest desuper,
qui nos diebus omnibus actus q̄ nostris pro-
spicit a luce prima in uesperum.

1 Ergo sex prædictorum mentem se-
quutus colligo primò, Deum oīa nosse,
quod iure Pontificio, Cæsareo, ac diui-
no, tam supernaturali quā naturali, de-
monstratur. Primò quidem Pontificio,
eo quod Innoc. III. hic sentiens de Deo
ait, nihil eū ignorare, qui idem alibi, ^a

Oper. Nauar. Tom. IIII.

dixit, ipsum, nec fallere, nec falli posse,
quodque Vrbani, ^b appellat, eum se-
cretorum cognitiorē. & Euaristus, om-
nia nuda, & aperta esse oculis eius pro-
nunciat, ^c & S. August. ^d ait ipsum nec
fallere qualitate peccati, nec peccatis
affectum. sed & Nicolaus II. ^e appellat
Deum infallibilem, & omnia scientem.

2 Quæ ratione Concilium Viennense
determinauit, ^f fratribus Minoribus nō
debere esse ampla templa, nec nimium
multa, vel nimium preciosa ornamenta
quibus Deo seruiant, nec esse cur illa il-
li curent, quando Deus etiam abscondi-
torum est cognitor, & potius respicit
animum, quam manum.

3 Secundo, id ipsum ostendo iure Cæ-
sareo, eo q̄ Paulus Iureconsultus, ^g ait,
in natura omnia certa esse, naturam au-
tem, de qua ille agit, dicebat glo. ^h esse
naturam naturantem, hoc est, Deum ip-
sum, & omnia scire, quia mille anni an-
te oculos suos, tanquam dies hesterni,
quæ præterijt, & ⁱ ait Iustinianus, a pro-
uidētia diuina totius mundi elementa
processisse, & in orbe terrarum disposi-
ta esse. nouit ergo illa Deus, quia nihil
voluit vel dispositum, quin prius cog-
nitum, secundum S. Augustinum, glof-
item per iocum (vt ipse credo) narrat, ^k
de illo Græco, qui nutu disputaturus
cū Romano, manum leuauit apertam,
inuens, omnia esse Deo aperta.

4 Tertio idem probatur iure Diuino
supernaturali dato, eo, quod ^l Deus di-
citur scientiarum Dominus, & cui præ-
parantur cogitationes & cap. 16 Ipse di-
citur intueri etiam corda. & Apud Pau-
lum ad Hebr. 4. Nulla creatura est inui-
sibilis ipsi, omnia enim nuda, & aperta
sunt oculis eius. Et prophetarum claris-
simus, ^m alloquens Deum, aiebat, Quo
ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fu-
giam? Si ascendero in celum, tu illic es, si
descendero in infernum, ades. Cui allu-
dens glof. c. & venit, de pœnit. distin. 1.
meminit illud,

Quo fugis Encelade, quasunque accef-
seris oras,

Sub Ioue semper eris, bene sic si uiue-
re queris.

5 Quarto id ipsum probatur iure natu-
rali eo, q̄ Thales apud Laertium, inter-
rogatus, an lateret Deum iniuste agens,

N n respon.

b in c. erube-
scat. 32. di.

c in c. Deus
oipotens. 1.
quæst. 1.

d c. Deus q̄-
do. 24. q. 3.

e in c. fun-
damēta. 5.

f in c. de
elect. lib. 6.

g in c. exi-
ui. de verb.

h sign. § quā-
uis.

i in l. sed et
si restitua-
tur. S. si. ff.

k de iud.

l bl. respicien-
dum. ff. si
cert. pet.

m i. l. in prin.

n C. de reie.
iur. enucl.

o in l. 2. S.

p i. ff. de orig.
iur.

q I. Reg. c. 2

r Psal. 138.

a in c. nobis
2. de sent.
excomm.

respondit, nec cogitans quidem. & Aristoteles li. de bona fortuna. *Deus* (inquit) *videre presentia, praterita, & futura.* Homerus item. *θεοὶ δὲ πάντα εἰδότες, δι' ὅμνια sciunt.* Sed & apud Maronem Ilioeus monebat Carthaginenses.

Si genus humanum, & mortalia tenuit arma.

At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.

Facit & illud celebre. *Deus est, cuius centrum ubiq; est, & circumferentia nusquā.*

Quinto confirmatur eo, quod Deus nouit etiam futura contingentia, & nō solum in suis causis, sed etiam in seiphs, iuxta illud. *Qui finxit singulatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum, & hominum, quorū opera maximē sunt contingentia, quippe quæ manant a libero arbitrio.* Et quod maxime admirandum est, ita illa cognoscit, vt sua præscientia non efficiat illa necessaria, sed pura contingentia maneant iuxta Magistrum sent. & alios, ^d & S. Thom. ^e

6. Sexto probatur, eo, quod Deus Opt. Max. non solum habet omnium notitiā, immo est ipsa sui, & omnium vna simplicissima notitia, hoc est n. Deo esse, q. sapientem esse, secundum S. Aug. ^f nam quicquid in Deo est, Deus ipse tantum est, & vbi gl. singularis ait, in Deo neq; esse compositionem illam, quæ est partis ad partem, nec illā, quæ formæ ad subiectū, nec illam, quæ generis ad speciem.

8. Ex quibus inferitur primo, illud Petri Lombogardi scholasticorum theologorum ducis, & auge, ^h scilicet diuinā scientiam, nec augeri quidem, nec minui, sicut nec sua ipsa essentia augetur vel minuitur.

9. Secundo inferitur, illam, quam demiramur, Dei omni scientiā itabilem esse, atque manentem, nullaque ex parte variari, docente Iacobo, ⁱ *Apud Deum non est transmutatio, neq; vicissitudinis obumbratio* quod etiam ad eius scientiam pertinere ostendit S. Thom. ^k

10. Tercio inferitur, incogitantī illam nostram Christianorum, quia multa peccata secreto peccamus, minime publice illa peccaturi, ad quandam impietatis speciem, vel certe pietatis nonnullam obliuionem quodammodo accedere, qui enim credimus firmiter, & simplici

ter cōitemur, oīa ēt additissima, quæq; nuda esse Deo, & aperta, qua fronte oculte plus, quā palā audent peccare?

11. Quarto inferitur, opera pretium facturum eum, qui meditabitur illud Ecclesiasti c. 2. 3. *Omnis homo, qui transgreditur, dicens, quis me videt? tenebra circumdāt, & parietes cooperiunt me, & non intelligit, quod oīa videt oculus Dei, nec cognouit quoniam oculi Domini Sole ipso lucidiores sunt, circūspicientes oēs vias hominū, & eorū corda intuentes, hic in plateis ciuitatis* ^l *Indicabitur, et quasi pullus equi nus fugabitur, & erit dedecus oībus hominibus, eo quod non intellexerit timorē Dei.*

12. Quinto inferitur, esse saluberrimum nobis sepe versare mēte, illud patris nostri Augustini in lxx regulæ, c. 8. nēpe. *Nec putare debet, qui peccat se non videri, cum hoc facit, videtur n. omn. no, et a quib. se videri non arbitrat. Sed & si lateat, et action. S. I. a nemine hominum videatur, quid faciat de illo de super inspectore, quæ latere nihil potest, an deo putandus est nō videri, quia tanto videt patientius, quanto sapientius.*

13. Contra tamē hoc notabile, ac omnia ex eo illata faciunt quatuor. Primum, q. Geneseos, 18. ca. narratur, dixisse Dñm Abrahamo, *Descendam, & videbo an cla morē, qui venit ad me opere compleuerint, an non est ita, sicut sciam.* Ecce, quod descendit, vt videat, & sciat, ergo ante nesciebat, frustra enim laboras, si quæ petis, intus habes. ^m

14. Secūdo, facit, q. qui interrogat, ignorare videtur interrogata, vnde Bar. ⁿ ait interrogationem fieri ad certificationē, & ideo non videri fateri, quisquis interrogat, s. m. eundem, ^o & Pan. ^p quicquid gl. & Archid. dixerint, ^q & Ant. ^r quorum opinio posset procedere in interrogatione facta interroganti, ^s vel cum sit per dictionem, quæ rei veritatem præsupponat, vt est illa, nonne? ^t At multis sacræ paginæ locis legimus, Deū interrogasse simpliciter non præcedente interrogatione, nec dictione, nonne, adiūta, interrogauit. n. Adamum. ^u *Vbi est? & paulo inferius Enam? Quare hoc fecisti?* quæ respondit, *Serpens decepit me.* ^x & ^y interrogat Cainum, *Vbi est Abel frater tuus?* Et rursū, *Quid fecisti?* ^z & ^a *Quid audio de te, redde rationem Sillicionis tua.* quod itē hī in d. c. qualiter. & ^b in

terrogat

terrogat

terrogat

terrogat

terrogat

terrogat

terrogat

terrogat

terrogat

terrogat

Odisea. 4.

psal. 37.

c. si. n. S. li. ber. n. arbi. trij. de pæn. dist. 2. d. li. i. d. 38 e. i. p. tr. q. 14. art. 13. f. lib. 7. de Trinit.

g. c. produ. ctior. de pæ. d. 3. probat. i. c. firmiter. Verbo sim. plex. de sū. ma Trin. b. in lib. 1. dist. 39.

i. c. sua epi. stol. cathol.

k. 1. par. q. 14. ar. 15.

l. & i. c. De. oipotēs. 2. q. 1. & c. qua. liter. 2. de accus. m. c. exami. nata. de iu. dic. Inst. de se videri non arbitrat. Sed & si lateat, et action. S. I. a nemine hominum videatur, quid faciat de illo de super inspectore, quæ latere nihil potest, an deo putandus est nō videri, quia tanto videt patientius, quanto sapientius. 13. Contra tamē hoc notabile, ac omnia ex eo illata faciunt quatuor. Primum, q. Geneseos, 18. ca. narratur, dixisse Dñm Abrahamo, Descendam, & videbo an cla morē, qui venit ad me opere compleuerint, an non est ita, sicut sciam. Ecce, quod descendit, vt videat, & sciat, ergo ante nesciebat, frustra enim laboras, si quæ petis, intus habes. 14. Secūdo, facit, q. qui interrogat, ignorare videtur interrogata, vnde Bar. ait interrogationem fieri ad certificationē, & ideo non videri fateri, quisquis interrogat, s. m. eundem, & Pan. quicquid gl. & Archid. dixerint, & Ant. quorum opinio posset procedere in interrogatione facta interroganti, vel cum sit per dictionem, quæ rei veritatem præsupponat, vt est illa, nonne? At multis sacræ paginæ locis legimus, Deū interrogasse simpliciter non præcedente interrogatione, nec dictione, nonne, adiūta, interrogauit. n. Adamum. Vbi est? & paulo inferius Enam? Quare hoc fecisti? quæ respondit, Serpens decepit me. & y interrogat Cainum, Vbi est Abel frater tuus? Et rursū, Quid fecisti? & a Quid audio de te, redde rationem Sillicionis tua. quod itē hī in d. c. qualiter. & b in

interrogat Dominus discipulos; *Quem dicunt homines esse filium hominis?* & adulteram mulierem interrogat, ^a interrogat & ^b Philippum, *Vnde ememus panes, & manducare hi?* Et alibi sæpe, quod longum esset referre, quomodo ergo omnia nota sunt Deo?

^c *Psal. 1.* 15. Tercio facit illud psalmi. ^c *Novit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.* quippe quod ignorat Dñs, & illud ^d *Prouer. 4.* *Vias, quæ a dextris sunt novit Dominus.* peruerse autem sunt, quæ a sinistris assilunt, & ^e *comminatus est Dominus dicturum se prauis hominibus, etiam eis, qui ipsius nomine eiecerunt demonia, vel futura prænuñciarunt, se minime nosse illos.* ^f & ^g *Virginibus fatuis respondetur a sponso, nempe a Deo, Ne scio vos.* & in *psal. 1.* ^h *scribitur, De absconditis tuis adimpletus est & ceterorum quæ abscondita interpretatur ibi Augustinus, esse peccata.* & alibi. ⁱ *Alta, hoc est superba, Deus a longe, siue è longinquo, & ita confuso quodam modo cognoscere significatur.*

^k *Esai. 38.* 16. Quarto, quia multa prænuñciauit Deus per prophetas, quæ non euenerunt, quæle est illud *Esa. 1.* ^k *Dispone domui tue Ezechia, quia morieris, & non viues qui tamē 15. annis postea vixit.* quale illud *Ione. 1.* ^l *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuerietur.* quæ tamen non fuit subuersa etiam post 100. annos, sed & timet Daniel. ^m *c. 9.* & apud Hieron. ^m *ne adimpleatur instauratio populi Israel, quam Hieremias prænuñciauit c. 29.* At cur timeret alter propheta, ne quod alter prænuñciaret euenerit, si verum est, Deum neque falli, nec fallere posse, & præscire omnia, & eā instauracionem reuelasse?

ⁿ *ili. 83. q.* & Augustinus ait. ⁿ *Neque quicquam extra se Deus intuetur.* quo significari videtur, Deum sese solum, & non alia cognoscere, & Ambros. ait. ^o *Nam dominus scit mutare sententiam, si tu vis emendare Sententiam, cui consentit Concil. Toletanum. P. 22. q. 4.* At sententiæ mutatio scientiæ varietatem arguere videtur. Magister item, ^q *9. dixit, quod ante mundum creatum sciebat Deus illum creandum, ante Christum natum ipsam nasciturum, quæ tñ hodie nescit, quippe quæ falsa sunt, & falsa sciari nequeunt,* ^r deniq; ^s *S. Th. ait non esse hanc concedendam. Quicquid Deus*

ante hac sciuit, & hodie scit. & Nominatum princeps, ingenio vir acerrimo, ^t *in centilogio suo, in conclus. 83a* quod nunc non scit, neque vnquam sciuit, & hoc sine mutatione aliqua sui, vel alicuius alterius. Maius est paradoxum illud eiusdem, ^u *Deū intelligere aliquid, u in eod. libello. conclus. 41.* quod Deus non intelligit. Scire Deum aliquid, quod Deus non scit. Et Deum ignorare aliquid, quod Deus non ignorat.

His quatuor nubeculis, veluti obtenebratur splendidissima illa veritas, Deum oīa nosse, in quibus dispellendis, latus aperiebatur dicendi campus, sed ne vos, emunctissima nare viros, plus satis remoret, neque vos tædio afficiat per diuisionum, & perque distinctionum syrtes impedita oratio, consilium fuit, solutionum tantum seminaria iacere magis quam explicare.

17. Ad primum igitur respōdeo, aliud esse nosse more humano, de quo loquitur citata in eo, aliud nosse more diuino, vt Thom. a Vio annotauit, ^x *de quo nostrum notabile intelligitur.* ^y

18. Ad sē rñdeo, aliud esse interrogare, vt discat interrogans, quod nunquā fecit Deus omniscius, aliud interrogare, vt interrogatus discat, aut agnoscat, aut vt alia inde vtilitas nascatur, qđ frequenter fecisse illum, argumentum probat, nec nostrum notabile negat, vt distinxit doctus Abulen. ^z *pro quo primus omnium (ni fallor) expendo id, quod annotauit Gratia.* ^a

19. Ad tertiū rñdeo, aliud esse nosse simul, & approbare aliqua, qđ erga oīa nō facere Deum probat argumentū, aliud ea tantū nosse, siue probes, siue non, de quo loquitur notab. nostrum, iuxta Caliodorum, ^b & Petrum Lombard. ^c

20. Ad quarti principiū, & dictū S. Ambros. rñdeo, aliud esse scire res in suis causis naturalibus, vel meritis humanis, sē præsentem iustitiam, de quo intelligenda sunt citata in argumento: aliud eas scire, secundum æternam præscientiam, de quo nostrum notabile, vt colligitur ex S. Thom. ^d *pro quo duo mihi sunt textus singulares, in hoc vix vnquam allegati.* ^e

21. Ad dictā Magistri, & S. Tho. rñdeo aliud esse res, quæ sciuntur a Deo mutari, & elogia, quæ de ipsiſ dicuntur, modo

^x in ca. 18. Genes.
^y vt in simili cōter dñ in c. oīs. de pen. et rem. cū ei adnot.
^z Matth. c. 16. q. 19.
^a in c. fi. in fine. 26. q. 5 in hoc mihi singulari.
^b psal. 16.
^c in 1. sent. dist. 36.
^d 2. 2. q. 171 art. 6.
^e in c. peccatū. § eorum in c. in domo. de pē. dist. 4.

do esse vera, modo falsa, quod eorū dicta probant, aliud eum, qui scit illa mutari, secundum S. Thom. ^a quod Deo repugnare nostrū notabile præsupponit. 22 Ad reliqua rñdeo; aliud esse Christum Θεὸν ὡς πατὸρ, siue Deū, & hoīem, quatenus est Deus scire oīa, quod habet nostrum notabile, aliud eum quatenus est homo nescire aliqua, puta illa, quæ non sunt in potentia creaturæ, sed solius Deī, quæ sunt infinita, & nesciuntur ab eius anima benedictissima, secundum multos, in quibus est S. Tho. ^b vel saltem non sciuntur actu intuitiue, ac distincte, s̄m alios, & ita multa quæ scit Deus, & Christus in quantum Deus nescit ea in quantum homo, vel non ita, ut ille, vel saltem potest ea nescire, iuxta ea, quæ traduntur ab antiquioribus, & recentioribus, ^c & S. Tho. vbi supra, & alijs alibi. quod probant quædam citata in hoc argumento 4. de quo non agit nostrum notabile, & aliud scire aliquid stricte, hoc est noscere esse verum, q̄ non conuenit nisi compositis, & veris, de quo quædam in argumento citata intelliguntur, aliud scire large, hoc est, simpliciter nosse, siue sit simplex, siue non, siue compositum verum, siue non, quod omnibus etiam falsis, & simplicibus est commune, iuxta Nominalium principem, ^d de quo nostrum notabile agit.

NOTABILE II. COLLECTVM
ex eodem exordio, scilicet.

Nouit ille, qui nihil ignorat.

- 1 Creatura nulla omnia scit.
- 2 Aetas nulla fera ad descendum.
- 3 S. Paulus scit Hispanias.
- 4 Discere conuenit etiam in fossam pedem habenti.
- 5 Scit nemo an sit amore, vel odio dignus.
- 6 Socrates cur sapiens iudicatus.
- 7 Aristoteles summus in oī. scientia vir.
- 8 Marcus Varro incredibilis lector, & scriptor.
- 9 Futurus nec homo, nec Angelus in sese nouit, neque cordis cogitatus, si nolit cogitans, num. 10. & 11.
- 12 Discere non licet a quolibet.
- 13 Consulere demones sapit hæresim q̄dā.
- 14 Librū fabulosū legere q̄b. petitiū. n. 15.

- 16 Astrologi qui fugandi.
- 17 Sciri potest quem ad malum inclinari, non tamen, &c.
- 18 Astrologia non est prohibita, cōtra Philippum Decium.
- 19 Anima Christi oīa nouit, etiam præterita, & futura, n. 20 et possibilis, quæ nō sunt, nec erunt, nec fuerunt, n. 21. & ita oīa quæ Deus, licet non aquè perfecte, num. 22.
- 23 Iudicium præcedit cognitio.
- 24 Noscere faciens aliquando, noscere dicitur.
- 24 Demones ut prænunciant futura.
- 25 Prophetiam habet damō, & quo distat a propheta Dei. n. 27. & quos cogitatus sciat. 28.
- 26 Sibylle prænunciarunt, & an saluati.
- 29 Vita hominis militia, & qui duces eius.
- 30 Angelorū familiaritas, quid præfigit.
- 32 Dæmon nunquam prodest, nisi & obstat.

EX hoc eodem exordio colligitur p̄ locum ab speciali rursus, nullā creaturam omnia scire, quod etiam testimonijs iuris Canonici, & Cæsarei, & diuinitam naturaliter, quam supernaturaliter dati cōfirmari potest. Et primo quidem Innocētius III. pro epitheto Creatoris summi Dei proprio, & peculiari posuit hic, nihil ignorans.

2 Ergo nulli creaturæ id conuenit, q̄d enim est proprium alieuius, nō cōmunicatur alteri, sed illi soli conuenit. ^e Tū, quia S. August. tot annorum Ep̄s aiebat se paratum discere a collega et anniculo, ^f vbi gl sequuta Senecam ait, nullā ætatem feram esse ad discendū, & S. Hieronymus, & testatur etiam Moysen Ep̄orum exemplar, solitum fuisse discere in tabernaculo Dñi indefinenter a Deo legendo diuinas scripturas, q̄ postea populum doceret, & ita nec Moyses, nec Episcopi omnia sciebant, qui tamē præsumuntur omnium aliorum sciētissimi, quippe quorum labia dicuntur custodire scientiam, & ex quorum ore legis interpretatio quærenda est. ^h Tum, quia Beatus Paulus, quamuis spiritu Dei plenus, falsus fuit, cum ⁱ se visurum Hispanos credidit, ^k tamen Faber Statius pul. in cōtraria sit opinione cū S. Iñdoro, & aliquot alijs, ^l q̄ magna est Hispaniarū gloria, & Ecclesiā errare posse, ^m in d. c. 15.

a in c. a no- ac falli, dicit in quoda c. exceptis^a his, q
bis. 2. de sen sunt mori, & fidei^b Cū ergo nec Ecclē
ten. excom. sia, nec Episcopi, nec Sancti sciant, oia,
b c. maiores consequens fuerit, neminem illa scire.

24. q. 1. Secundo, idem probatur testimonijs
cl. 2. § sed iuris Cæsarei, nam vna lex, c singulari-
neque. C. de ter hēt, posse plures maiores, & doctio
veter. sur. res errare in eo, quod vni minori, & in-
enuel. doctiori reuelatur, & omnium habere
d in § si qd memoriam, & in nullo errare diuinita-
habet. tis, & non mortalitatis esse, & Iulianus
optabat discere etiam altero pede iam

el. apud Iu in fossam incluso, c quæ palam præsup-
lian. ff. de fi ponunt nullam creaturam omnia scire.
deicom. lib. 4 Tertio idem cōfirmatur testimonio
f. 1. Reg. 2. c. diuino supernaturaliter dato Tū quia^f

g relatus in gificatur neminem, preter ipsum oia
c. in scriptu nosse. Et Hieremias, s respondit. A. a. a.
ris. 8. q. 1. Domine nescio loqui, quia puer ego sum. h
b Hier. c. 1. Tum quia, quæ humana miseria est, ne-
mo nouit, an sit amore Dei dignus iux-
i c. 9. Eccl. ta ecclesiasticū, i quod paulo post, hæc
verba habet. Nescit homo suum finem, sed
fecit pisces capiuntur hamo, & aues la-
queo comprehenduntur, capiuntur homi-
nes in tempore malo.

5 Dubitauit hic quidam, cur dixerim
hic solum nescire quæ, an sit amore Dei
k in prædi- dignus, cum tamen ibi, b dicatur, homi-
tio c. 9. nem, nescire, vtrum amore an odio di-
gnus sit: huic rīderetur, ideo id factū esse,
quia facile quis scire pōt se odio Dei di-
gnum, cum possit quis scire se mortali
peccato infectū, quod qui scit, consequē-
ter nouit se odio Dei dignum, cum per
quodlibet peccatum mortiferum incur-
ratur illud dicente Iacobo, i Quicumque

l Iacob. 2. offendit in S. no. factus est omnium reus. &
m 2. 2. q. 24 tradit S. Tho. post & ante alios, m & ad-
art. 12. de hinc desumi inuitabile telum cōtra
nouellos hæreticos, dicentes posse quæ
habere certitudinē infallibilem de ita-
tu suo in gratia Dei n

n cōtra quos nuper Cōc. 6 Quarto idipsum probatur testimo-
nio diuino naturaliter indito: Socrates
Trid. protu- enim vnus Apollinis oraculo iudicatus
lit cano. 16 sapiens, hoc vnum se scire assererat, qd
et 16. sess. 6. nihil sciret, ideoque se interpretabatur
sapientem, iudicatum ab Apolline, q
quamuis omnium rerum ignorantiam
ceteris haberet cōm, eo nomine tamē
illos superabat, q suam inscientiam agno-
olib. 8. c. 6. 7 sceret. Etiam Aristoteles (quē Plin. o

Oper. Nauar. Tom. IIII.

appellauit summum in omni scientia vi-
rum) confessus est, p sic, intellectum no-
strum se habere ad naturæ manifestissi-
ma, sicut oculos noctuæ se habet ad lu-
8 cem diei. Et M Varro (qui auctore
Terentiano, tanta legit, vt aliquid ei va-
casse scribere miremur, & tā multa scri-
psit, vt vix quicquam ei vacasse legere
credamus) dicebat omnia scire impossi-
bile, pauca vero minime laudabile. Et

Horatius, i nec scire fas est omnia. q Carminū
9 Quinto probatur, eo quod neque ho-
li. 4. O. de 4. mo, neque Angelus nouit futura in sese,
quia hoc proprium Dei est, iuxta illud
Isaie. i Annunciate nobis Sententia, & i Isa. 41.
sciemus quod dī estis. & Ecclesi. i scribi-
tur, multam esse afflictionem hominis,
qui præterita ignorat, & futura nullo po-
telt scire nuncio. Dixi, in sese, quia in
suis causis possunt cognoscere aliqua ex il-
lis etiam ab homine, vt docebat S. Th. i 1. par. q. 8.

multo magis ab Angelo nūm eundem. u art. 4.
10 Sexto probatur, eo quod multa sunt
etiam præsentia, quæ non modo nesciū-
tur ab Angelo, & homine, i nec sciri
possunt ordinariē ab eis, s cogitationes
mentis, & affectus illius, qui nolit ea sci-
ri ab aliqua creatura, nec prodit illa ver-
bo, gestu, vel alio signo, est enim & hoc
Deo proprium, iuxta Hieremiam. c. 17.

Prauum est cor hominis, & inscrutable,
& quis cognoscit illud? Ego Dominus sru-
ans corda, & probans renes, s docuit S. x & c. text. ad
Tho. i quamuis S. Augustinus dubital-
litera est i
11 se videtur. 2 Dixi, cogitationes, & c. sciendum
affectus eius, qui nolit ea sciri ab alio, 26 q. 3.

nam cogitatus, & voluntas illius qui
vult ea patere Angelo, videri possūt ab
ipso, & cognosci, vt sentit idem 8. Tho. 2
Dixi etiam, nec prodit illa verbo ali-
quo, & c. quia non solum Angelus, sed
etiam homo cognoscere potest cogita-
tus, & affectus alterius, cum per aliqua
signa vel affectus prodūt, iuxta illud,
Intima p mores cognoscimus exteriores. b s p. uonū
& illud. Frons est an immutabilis index. instu. de re
& illud. Inaequalitas corporis inaequalita-
rum diuiss.
tem indicat mentis. c & illud Ecclesi. 9. c 41. d. c. s.
Amictus corporis, & risus hominis enun-
ciant de illo.

Septimo probatur eo, quod nec exte-
riora etiam quæ sunt, dum absūt, in-
tueri homo potest, nec Angelus ipse,
nisi sit eis satis propinquus, secundum

a 2. li. in q. 16. *sup. sen.*
 b in 2. lib. *senten. d. 4.*
 c 2. 2. q. 167 *art. 1.*
 d in 2. 2. q. 95. *art. 4.*
 e iuxta c. accusatus. §. *sanct. de heret. li. 6.*
 f in rub. de heret.

Guil. Ocā. ^a quem sequitur Gabriel. ^b quicquid vterque Thom. senserit q. 47. 12 Octauo probatur eo, quod non solum ignoramus multa, sed etiam veramur, ne a quoniam illa discamus, non enim licet vlla discere a cecodemonibus, iuxta illud Deuteron. c. 18. *Non inueniatur in te, qui arolos sciscitetur, aut pyones consulet.* Huc tendit omnes nouem leges. C. de maleficijs, & mathem. huc tota quaestio. 2. & 5. cauli. 26 huc totus titulus de sortilegijs. hoc appellauit curiositatem S. Thom. ^c & superstitionem ^d Imo est crimen haereseos, siue superstitionis sapiens manifestum haerem, consilium demonum super futuris, adeo, vt de illo cognoscere possit Inquisitor haereticae prauitatis, ^e secundum Oldradum cons. 210. quem sequitur Fel. ^f quod limitandum videtur procedere, de consilium super futuris supernaturalibus, vel alijs casu contingentibus, vel a libero arbitrio pendentibus, iuxta ea, quae notat vterque Thom. in locis praelatis.

g in l. lecta. nu. 12. ff. *cert. pet. & alibi saepe.*
 h in l. pater *Seuer. ff. de eod. et dem.*

Inferitur ex his primò, nimis hyperbolicum esse illum titulum frequentatum Iasoni, & Bald. qui nihil ignorauit. Secundò inferitur nimium superbire illos, qui se idoneos putant ad respondendum de quolibet in ampla materia, qualis fuit ille, quem narrat Paul. Castr. ^h ad quaestionem Baldi obmutuisse.

14 Tercio inferitur, stultum esse occupari lectione librorum fabulorum, & inutilium, qualia quae Amadis, quae Splanidianus, quae Renaldus inscribuntur, quia iuxta Varronem apud S. Anton. ⁱ sunt quaedam, quae eradenda essent ex animo scientis, quia vera inferendi locum occupant. Et S. Thom. ^k determinauit, curiositatis peccatum incurere, qui per studium minus vtile retrahuntur a studio, 15 quod eis ex necessitate incumbit, quales sunt (meo iudicio) quidam nostrae aetatis Episcopi, & Parochi, qui humanioribus literis, & Astronomia, Cosmographia & Geographia delectati, literas sacras, canonicas, & ciuiles veluti fastidiunt, in quos inuehitur S. Hieronymus, ^l sic dicens. *Sacerdotes Dei omnis Euangelij, & prophetis videmus fabulas et trasferunt legere, amatoria, Bucolicorum Versuum verba cantare, tenere Vergilium in manibus, & id, quod pueris adest causa necessi-*

l in epistola cuius caput est Beatus dimis. pag. mediocri. 5. *et trasferunt legere, amatoria, Bucolicorum Versuum verba cantare, tenere Vergilium in manibus, & id, quod pueris adest causa necessi-*

tatis, crimen in se facere voluptatis.

16 Quarto inferitur fugandos esse veluti homines pestilentes Astrologos illos, qui per Astronomiam se iactant praeuicere posse futura supernaturalia, quoniam illa per causas naturales nequeunt praesciri, vt docet Tho. de Vio. ^m qualia vñr, quod talis propheta tali tempore, tali nascetur regione. Quo fit, vt videantur comburendi libelli, in quibus per astrorum motus praenunciatur Antichristus, quidam mixtus, quidam merus propheta, quidam mixtus optimus, & alia id genus neniaram, quae a Deo quidem Opt. reuelari possunt, sed per Astronomiam praesciri nequaquam.

Quinto inferitur, fugandos item esse illos, qui praenunciant certo futura quaedam, quae merè contingenter accidunt, quae praesertim a libero pendente arbitrio qualia sunt ille erit diues, ille inueniet thesaurum, hic morietur in aquis, hic traiecius pectora ferro, is in Venerem patris erit, is castus, & cetera id genus alia. Quamuis enim per astrum sciri possit ad quae quis inclinatur, & frequentius quae oporteat inclinationes, & appetentias nostras sequamur, tñ praenunciari non potest id, ad quod inclinamur certo futurum iuxta illud vulgatum, *Vir sapiens dominabitur astris*, nec scire possunt demones an illa certo sint euentura per ea, quae supra diximus, & multo min⁹ Astrologi.

17 Non tamen assensior Decio hic dicenti, Astrologiam esse prohibitam, neque hoc dicunt Io. And. Pan. & Anan. ⁿ quibus id ille tribuit, imò contrariū affirmant, & etiam praesupponit S. Tho. ^o 2. 2. q. 95. Et aliud est, hanc sciam abire in defuetudinem apud Christianos, quod ait Gratianus, P & aliud eam esse prohibitam, quod nos negamus. Quamuis fateamur peccare illos, qui credunt per hanc scientiam praenosci posse, aut praenunciari aliqua supernaturalia, vel naturalia certo futura, imò neque aliquid contingens per accidens, vt praedictum est, & latè docet vterque Thom. ^q

18 Contra tamen haec oia facit primò, quod aia Christi creatura est, & tamen oia nosse videtur. Tum, quia in illa sunt oēs thesauri scientiae, & sapientiae Dei, ^r & plena fuit gratia, & veritate. ^s Quae veritas ad scientiam refertur, fm Aug. ^t

Tum

m 2. 2. q. 95. ar. 4. col. 6. sui cometi.

n in c. 2. de sortileg. o 2. 2. q. 95. art. 5.

p in §. his ita. 26. q. 2.

q in d. ar. 5.

r c. 2. ad Coloss.

s Ioan. 1.

t 13. de Trinitate.

Tum quia Christus qua parte est homo iudicaturus est viuos, & mortuos, & red dicitur singulari secundum opera sua, tam

a c. firmiter reprobis, quā electis. ^a Ergo nouit oīa *si fi. & Sum.* opera hominum, & bona, & praterita, *Trin. et fil.* & præsentia, & futura, cū eorum circum *et hī 10. 5.* stantijs, quæ peiora, vel meliora, aut mi *et Ab. 10.* nus mala, vel minus bona efficiunt ipsa.

^b 19 Quandoquidem cognitio præcedit iudicium, ^b & optimus omnium iuris *re. ff. & ind.* text. in extrau. quia quorundam, ^c & iux *c de verbo.* ta Aristotelem, cæcus malè iudicat de *fig. 10. 22.* coloribus. Cū ergo ipse iudicaturus sit omnia bona & mala, qua parte est hō, oportet ēt, vt qua parte hō est, nouerit illa cum suis omnibus circumstantijs. Tū

d Apoc. 5. quia in Apocalypsi dicitur, ^d *Dignus est* agnus accipere diuinitatem, & scientiam, scilicet omnium cognitionem, fm glo. ibidem, quod discipulos credidisse pater ex illo Ioan. ^e *Nunc scimus quod om*

e Ioan. 16. *nia scis,* non enim loquebantur illi quoad diuinitatem, qm̄ multo ante didicerant Deum nihil latere. Et Petrus, ^f ait, *Dom ne tu omnia noscis.* Tū quia Petrus

f Ioan. & lti. Lombardus dixit, ^g illam benedicti ssimam animam tantam scientiam accepisse creatam, quantam Deus potuit illi conferre. Qui idem definiuit animam Christi omnia scire, quæ Deus scit, quā

g in 3. lib. *sent. d. 13.* *cap. 6.* uis non oīa possit, quæ ille. Quæ confirmat ex eo, qd ei datus sit spiritus sapientie sine mensura. At si quædam sciret, quædam nesciret, ad mensuram datus esset Item ex eo, quod nihil scit aliquis, quod eius anima ignorat, sed Christus secundum omnes omnia scit. Ergo & anima ipsius omnia nouit. Tum, quia etiā

h in 3. par. *q. 10. art. 2.* ^h animam Christi sciuisse omnia præsentia, praterita, & futura per scientiam, quam hēt in verbo beatificam. Sed & ⁱ asserit animam illam verè reuerendissimam omnia præter essentiam diuinam fuisse, etiā per scientiam inditam, vel infusam, quamuis alter scripserit, ^k mouetur inter

i q. seq. ar. 2 ^k *alta, per illud Esa. 1.* *Repleuit eum spiritu* *l Esaie. 11.* *sapientia, & intellectu, spiritu scientia,* *m in eodem* *et consiliū.* Vnde etiam, ^m docuit per illud Marci, ⁿ *De die autem illo nemo scit,*

n Marc. 14 *neque Angelus in calo, neque filius hominis, nisi pater non esse intelligendum, illum diem ignorum fuisse animæ Christi*

21 sti, sed quod nō faciebat alios cognoscere illud, sicut econtrario dicitur incipere Deus cognoscere, qm̄ illud alios facit nosse, iuxta illud Gen. ^o *Nunc cognouit, quod timeas dominum.* id est, nunc feci cognoscere. Tum, quia Scotus iunior, & nomine maior, ^p sequitur, & strenuè propugnat opinionem magistrī prætamt, dicens illam animam scire oīa, nō solū praterita, præsentia, & futura, sed & possibilia, vel factibilia quæcunque. ^q 22 Quod esse probabile dixerunt ibi Paris. nouissimi, nec Gabriel attulit aliquid, quod hæc refellat.

^q 23 Secundo contra præcitata pro notabili nostro facit, c. sciendum, ^q quatenus probat, multa futura prænunciata olim fuisse, ac nunc ēt prænunciari a cæcodaemonibus, & in scriptura, ^r quidam appellantur Prophetæ Baal. & ita vī aliqua prophetia a demonibus esse, quod fatetur S. Tho. ^s Ergo dæmon futura nunciare pōt, igitur & scire. Sic Sybillæ multa de Christo prænunciarunt, secundum S. Augustinum, & Lactantium. Sic Balaā quamuis Propheta esset dæmonum, secundum vnam gl. nu. 22. prænunciauit tamen illud *Orietur stella ex Iacob,* & cōsurget Virgo de Israel. nu. 14. Sunt & qui dicant se vidisse homines, qui cogitatus aliorum palam facerent. Ergo sunt creaturæ, quæ cogitatus sciunt, & futuros euentus, quod contra prædicta est.

^o *Gene. 21.*

^p *in illa distin. 13.*

^q 26. q. 3.

^r *Regum 8.*

^s 2. 2. q. 172 *art. 5.*

^t *D. Tho. 3.*

^u *par. q. 10.*

^v *art. 2.*

^w *art. 2.*

^x *art. 2.*

^y *art. 2.*

^z *art. 2.*

obliuiscamur multis nos erratis a Christo desciscere, ^a at quo maxime morū puerilitate descimus, & transgimus infidelitatem esse, S. Tho. ^b Cui proxima est hæc (quā insectamur) cacodæmonia familiaritas, quia est superfluitio contraria religioni, q̄ maxima uirtutum moralium est, S. Tho. ^c Veniant hæc in mentem, veniant pudeatq; Christi (sub quo militare cæpiamus) vexillum deferere, uos Reges præsertim & summates, qui odio impotentī ferimini in uestros milites, non solū transfugas & proditores, sed et in emanfores. ^d Pudeat cū illo iūgere amicitias, illum habere familiarē, qui ut Christi, qui ut totius generis humani hostis est antiquissimus, ita & truculentissimus. ^e Pudeat ^f percutere fædus cum morte, & facere pactū cum Inferno. Expendamus nobiscū dæmonem in hac uita societate, initium esse quoddā æternæ dānationis, & (quæ perpetua est) inferorū cohabitationis quæadmodū contra, cōuersatio cū Angelis, & Sanctis his, quib. interdū apparent, initium quoddā est futuræ felicitatis, & (quæ in cælis futura est) perpetuæ cohabitationis Expendamus nobiscū illud S. August. cap. *Qui sine Salvatore salutem sult habere, & sine uera sapientia assumat prudentem se fieri posse, non sanus sed ager, non prudens sed stultus, in agru domæ assiduū laborauit, et in caccitate noxia stultus, & demens permanebit.* ^g Expendamus cacodæmones diuini honoris auidissimos, nil non agere, quo pro Dijs habeantur. ^h Cuius rei testis est locupletissimus, radiū delusi, & q̄ in hunc vsque diē deluditur Genilitas. Non dubitemus toties illis uideri tribui diuinum honorē, quoties curamus ab illis discedere futura, quorū præsciētia soli Deo est peculiaris. Non dubitemus nos toties dare dexterās ipsis quoties cupimus aliq̄d ab eis discere, uel per sciam, (quā hnt de his, q̄ nobis sunt secreta.) uel absentiā iuari, uel op̄a medicari, uterq; Tho. ⁱ Quid per Deū prodest, ^k remotissimas gētes fidei Christianæ subigere, imperiū Christianū extendere op̄a p̄ uirili strenuā summatis. (q̄ hæc curat) impedere, si nos iterim, & nostros Principes tenebrarū tyrānidi inquieta curiositate, ac petilētū sup̄stitione subijci

mus, aut certe subijci patimur impune, non sine magno inirmorum scandalo? At inquires, res dulcissima est mens sana in corpore sano. ^l corpus fidele in senectia, lōge pulcherrimū alij eruditio ne præminere maxime uero e Repub. scire quid cū suis procerib. secreto moliat̄ hostis, quid amicus, quid Lusitanus, aut Castellanus, quid Gall^o, aut Italus, & Germanus, quid deest nostro, uel hostiū exercitui absenti. Fateor quidem hoc, dū illa illis contingant modis, quos ^m Deus probat, quos uigilans prudentia, parque diligentia inuenit. At ⁿ O curua in terras aia, & caelestis imanes. Potest ne mortalib. quicq̄ dulce, pulchrū, uel cōmodum uenire a cacodæmone hoste uersuto, mille ad nocendū ipsis uias habēt, ^o & totidem alias quærēt? qui a ruina suā principio conatur omnibus modis humanū genus euertēre, & perturbare? qui dolet, & erubescit charitatē, q̄ in cælo nequit seruare, homines lutea materia in terra tenere? qui humanū intellectū nō pōt, quemadmodum Angelus bonus, illuminare S. Th^o sed tñ obtenebrare? qui mendax est, & pater mendacij? qui si aliquando quidpiā uel dicat, uel faciat, quo suis cultoribus uel parum commodet, non tñ id facit ut p̄lit, sed ut grauissime aliquo mēdacio postea (illi fide habita) obstat? ^p Si cauendi est ab inimico reconciliatio, q̄ qd de inimico prorsus irreconciliabili? Iā q̄ prodesset fortunis, nec obesset unq̄ illis (q̄ prorsus cōtra est) quid prodest homini totū mūdū lucrari, cum animæ suæ detrimento? ^q Vbi est illā charitas, qua Deum plusquam nos diligere tene mur. ^r Si Deū Opt. Max. pro dno ducimus, ubi est icsus timor? ^s Si p̄ patre, ubi ipsis amor? Absint a nobis hæc remedia, quæ ipsis morbis sunt grauiora. ^t Absint a nobis Leonina sciētia, cū eo præsertim, qui tanq̄ Leo rugiens circuit qurens quē deuoret. ^u Quod bellum iam inde a baptismo indiximus illi perpetuum, geramus grauius, geramus, & strenue, alta mente uersantes illud Pauli paulo immutatum. ^v Quid nos separabit a charitate Christi? Quid nos faciet deferere crucis vexillum, in quo uincēdū? Quid nos faciet ad signa fūne tta perfidi hostis per familiaritatē trans fugere?

a ca. ois de
pen. d. 1.
b 2. 2. q. 10.
ars. 3.

c 2. 2. q. 81.
art. 6.

d l. 3. §. e-
mansor, ad
iunctis seq
ff. de re mil.
e c. vifs. 18
q. 2.
f q̄ est apud
Esa. 28. c.

g 26. q. 2.

h c. sciendū
28. q. 2.

i 2. 2. q. 75.
art. 4.
k cap. nhl
prodest, de
consec. d. 6.

l Pers. Sa-
ty. 3.

m Pers. Sa-
ty. 3.

n c. uifs 16
q. 2.

o 2. 2. q. 172
art. 5.

q Athanas.
apud S. Th.
2. 2. q. 75.
art. 4.
r c. acusato
res. 1. 4. q. 5
v c. Matth.
de simo. &
Matth. 16.
s c. charitas
est de pan.
dist. 2.
t Malac. 1.
u l. si nō fue
rini S. Ari.
ff. pro soci.
x 1. Pet. 5.

y ad Ro. 1.

fugere? An tribulatio, an angustia, an nuditas, an periculum? Decernamus ope diuina, exequi ea quæ insequuntur, scilicet quod neque mors neque uita, neque Angeli, neque futura, neque creatura aliqua nos separet charitate Dei, quæ in Christo Iesu Domino nostro. Amen.

Inter alia, Christiane Lector, quæ me ad hæc duo notabilia dilatanda, & ad proximam exhortationem faciendam mouerunt, fuerunt quidam, qui quo tempore hanc relectionem Conymbricæ cōposui, & pronunciani, frequentabāt Curia Ioannis huius nominis Tertij, nō solum Lusitanæ, sed et totius orbis Christiani Regū cū primis, religiosissimi prouidentissimi, & iustissimi in q̄ sibi subditos amore paterno, & Regia magnificētia benignissimi, & iactantes se Altrologos, euentus futuros prænuñciabant, consilia, dicta, & facta in provincijs longissime remotis, denunciabant, fures, & furta, secreta indicabant, & plagas aliquas & morbos sine medicinis curabāt, quos ante mensem post hanc relectionem in eiusdem Regis Curia publicatam, inde abiisse accepimus, utinam & in Vrbe aliqui ob eam æditam respiscant. Et quoniam ab egregijs confessarijs audio, nonnullos esse in Vrbe, & in uicinis provincijs, qui cacodæmonum opera in prædicta quatuor utuntur, & plurimi, præsertim fœminæ, multiplici superstitione sibi uictum quæritant, etiam atq; etiam rogo, & flagito omnes cuiuslibet ordinis confessarios, ut occasione oblata, doceant sibi confitentes, illas bases, quas in Manual. nostro Confess. ^a posuimus. Prima, quod ut uirtus religionis est maxima uirtutum moralium, ita uirtutum, superstitionis ei contrarium in suo genere est uitiorum illis contrariorum pessimum. Secunda, ^b quod duplex est modus innocandi dæmonem, unum expressus, alius uero tacitus. Expressus est quo aperte uocatur, uel innocatur dæmon, uel fit aliquid, quod creditur opera ipsius dæmonis perficiendum. Tacitus autem est, quo aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec uirtute sua naturali, neque ex diuina, aut Ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, uel quando huiusmodi causæ tan-

quam necessariæ adiunguntur alijs, quæ possunt talem effectum producere, ut primo uti uerbis sacris hac conditione, ut sint scripta in illa, uel illa materia, uel tali tempore, aut hora, & alijs huiusmodi, quæ neque ad diuinum cultum neque eius honorem, neque ad rectam rationem pertinent. Secundo ad iungere re causis naturalibus aliquos characteres, uim significandi non habentes, qui ad dæmones illos probe intelligētes referuntur, uel sunt nomina ignota quæ eo ipso, quod sunt talia, tacite ad eos referuntur. Ut tertio uti causis naturalibus ad effectum supernaturalem, ueluti ad agnoscendas hominum arcanas cogitationes, uel ad subito medendum. Ut quarto uti uerbis sacris ad inanem effectum, sicut ad mouendum annulum supra filum, uel ad uoluendum cribrum, quæ quidem non uerba sacra, sed ipse diabolus mouet, ut illis uerbis honorē sibi faciat exhiberi. Ut quinto miscere falsa, ueluti dicendo Christum habuisse febres. Quibus additur, ^c qui breuia aliqua, (ut uulgo uocant, uel coniu rationes, uel nomina collo appensa gestant, nisi hæc quatuor conditiones concurrant. Prima, quod sint nomina cognita, & intellecta, & sancta, ueluti ex Euangelio, & scriptura sacra, aut aliquo uiro sancto desumpta. Secunda, quod in eis nullus alius character, aut signum, præter Christi crucem, aut aliud sacrum contineatur. Tertia, quod in eis nihil sit falsi, aut uani, aut ad innocantem dæmonum pertineans. Quarta, quod nullam constituat spem in modo scribendi, uel ligandi, neque in eo quod in membrana, ut uocant uirgine, aut cum Sol oritur, uel quando legitur Euangelium cōscribantur, uel quod debeat tot filis ligari, & a puella uirgine, aut quod a nemine videatur, & alia similia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, uel institutum a Deo, uel ab Ecclesia deseruiūt, secundum S. Anton. ^d

NOTABILE III. COLLIGITUR ex his uerbis.

Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Regis Francorum perturbare, aut minue-

c num. 34.

d 2. par. tit. 12. ca. 1. §. 13. arg. c. nō licet 26. q. 6.

a c. 11. num. 20.

b num. 21.

minuere intendamus, cum ipse iurisdictionem nostram, nec uelit, nec debeat impedire.

- 1 Potestas summa layca, an sit penes Papam.
- 2 Papa iudicat subditos imperij, eo uacante, & in 149. casibus remissive.
- 3 Papa transtulit imperium, super quo multa potest, & deponit Reges, numero 5.
- 4 Papa soli, & Imperator Luna similis, idem num. 25.
- 6 Reges Hispani, & Galli subiacerunt imperio.
- 7 Imperij ortus quando.
- 8 Christus dominus & uersorum etiam quatenus homo, & caput omnium hominum, num. 10 Et omnium Angelorum, num. 11. Et iudex uiuorum, & mortuorum, num. 11. contra Anton. Ro sel nu 66.
- 9 Christi monarchia incipit a natiuitate eius.
- 12 Papa successor Petri, & Vicarius Christi, &c.
- 13 Benedicere qui maior benedictio.
- 14 Ecclesia militans instat triumphantis.
- 15 Rationes gubernandi optima quot, & quæ.
- 16 Ars altioris finis iudicat de fine inferioris.
- 17 Anima ut finis corporis, ita temporalium spiritualia.
- 18 Commisso uno, committi ea sine quibus commode, &c.
- 19 Extrauag. unam sanctam 8. modis inducta pro communi.
- 20 Hier. Bald. nonnulli tribuit aliena, & sequent.
- 21 Negligentia conseruandi bona peccatum mortale.
- 23 Christus discreuit officia utriusque potestatis.
- 24 Papa urbis Roma summam potestatem laycam habet.
- 26 Clemens V. in gratiam Francia declarauit extrauag. unam sanctam.
- 27 Papa Ioannis humilitas in scribendo.
- 28 Sacerdotium, et Imperium maxima dona Dei, ut differunt, & 26.
- 30 Ludouicus legem tulit contra tenentes partem contrariam.
- 32 Reges Hispania exempti ab imperio

hec, & illa facerent.

- 33 Reges Hebraorum primi electi a Deo, non a Sacerdotibus.
- 34 Reges Hebraorum non suberant Sacerdotibus in profinis.
- 35 Reges olim præsuerunt Sacerdotibus in rebus saculi, & sequi licet hodie secus.
- 37 Comes palatinus non legitimat filium suum.
- 39 Papa a quibus abstinere debet, secundum S. Petrum.
- 40 Romulus discreuit sacra a prophetis.
- 42 Moyses Aaron commisit sacra.

Tertio ex prædictis uerbis colligitur, supremam iurisdictionem mere laycam non uideri esse penes Romanum Pontificem, quod ut alij glaudiatorio, ut aiunt gladio affirmant, sic alij mordicus, & in ostreæ morem negant, inter quos.

Longaniam fecit discordia litem.

Asimilemque iugloris, quæ Gordius olim. Nexuit, atque Iouis Phrygiæ suspēdit ad aras.

Quamobrem primo utriusque opinionis fundamēta, quasdam uelut acies, in campum educemus. Deinde uirtute illarum expensa notabile nostrum faciemus in erroribus manifestioribus utriusque partis fautorum alienum, & multis declarationibus, & illationibus illud illustrabimus, monstrando eas, in summa, & effectu, si satis perpendantur parum inter se differre. Pro communi opinione quadruplici de gente milites deligemus, nempe de Canonica, Cæsarea, Diuina super naturali, & naturali. Et primo quidem de canonica hoc cap. quod semper, & ubique pro aduersa parte citatur, nunc primum a nobis, pro communi expenditur, in eo quod Innocentius III. non dixit se non posse, uel non debere perturbare, uel minuere iurisdictionē Regis Francorum, sed non intendere id facere, cum tamē de rege dicat, cū nec nelle, nec debere impedire suam iurisdictionē, ac si clarius dixisset, Regis iurisdictionē ego nolo impedire, ille uero, neq; uult, neq; potest, & ita innuit posse, si uellet, nam qui ē duobus si bi propositis alterum negat, alterum faueri uidetur. ^a At uelle, & posse diuersa esse ponit. ^b Et utrumque habuit hic ob oculos Innoc. III.

a ca. qualis
25. d. l. cum
prator. ff. de
iudicijs.
b c. fiscita-
tus, de resc.
c. cum sup
de offic. del.
l. multū in
terest. C. si
quis alteri,
vel sibi.

Secun-

*a cle. pasto-
ralis § fin.
de re iud. et
extra uag. 1
n sede uac-
cant.
b ca licet, c.
ex tenore,
inf. tit. proxi-
mo.
c c. significā-
tib. de of. de
leg. c. ex par-
te, inf. tit.
proxi. cum
utrobq; an
notatis per
Innoc.
d in c. 1. de
homic. lib. 6
e c. per ue-
nerabile. §.
vñib. q. fil.
sint legit.*

*fin summa
tituli proxi-
mi. §. ex pre-
missis.
g in d. c. li-
cet.
h in titu de
cōpet. §. 1.*

*i ca. tibi 63.
d. cle. 1. de
iureiur.*

2 Secundo pro communi facit, quod uacante imperio, Papa iudicat illius subiectos, ^a cum item laycus Iudex est negligens, ^b cum item actor est persona miserabilis actu, & habitu, qualis est pauper, aut uidua diues oppressa, ^c & etiam persona miserabilis habitu, & si non actu, ut uidua diues non oppressa, potest ualidum impetrare rescriptum, antequam Iudex laycus, rescipere negligat, licet eo non possit uti donec ille nelexerit, capitulo ex tenore, cum resolutione Panorm ibi, & aliorum in dicto capitulo licet, & dicto capitulo significatibus, cum item aliquid arduum occurrat, Papa prouidet circa illud, ut mire fecit, ^d contra occidentes, uel mandantes occidere per assassinos, cum item aliquid maxime ambiguum occurrat, ipse declarat. ^e Quare fuit olim illud, nondum penitus adhuc lucidarum dubium de quibus quartis deprehēdis a filio herede instituto, eodemque restituere gratum, quod definiuit Ecclesiā Romanā princeps in capitulo Raynuthius, & capitulo Raynaldus, de testam. At nulla ratio apta, & quæ mentem faciet serenē, reddi posse uidetur, cur Papa his casibus laycos iudicare possit, cur circa illos prouidere, nisi quia laicam, eandemque supremam potestatem habeat, saltem habitu, quasi ensem intra uaginam recoditum, quem prædictis casibus, & aliis similibus ueluti coactus euaginet, siue exerat. Ergo propositum. Simili modo possent inducti alii similes casus, in quibus Ecclesia cognoscit inter laycos, quorum 36. colligit Host. ^f & 43. Marianus, § & 149. Stephanus de potesta. Eccles. super layc. & horum multos Spec. ^h

Tertio Papa transtulit Imperium a Græcis ad Germanos anno a nato Salvatore 776. secundum glo. singula. & receptam in capitulo venerabilem, de electio. Ipse dedit potētem eligendi Imperatorem illis septem Germaniæ magnatibus, qui recensentur a glo. in capitulo ad apostolicā, sub finem, de re iudic. libro 6. Ipse cognoscit de Imperatoris electione, confirmanda ne sit, an cassanda. Ipse confirmat aut cassat eam, prout iustum fuerit, dicto capitulo venerabilem. Ipse iurat Imperator fidelitatem. ⁱ Ipse cōfirmatum, & coronatum Imperatorem

iustis causis deponit, ^k quod continet sententia, qua Innocent. I I I I. deposuit Federicum I I. Hæc autem, & alia id genus facere superioris est, & eius qui super eum, qui talia patitur, iurisdictionem habet. ^l At eam non haberet, nisi suprema potestas layca penes eum esset. Ergo propositum.

4 Quarto, quod potestas Papalis auro, Imperatoria uero plumbo cōparatur, ^m Et quod Papa solis instar est orbis, Imperator autem instar lune. ⁿ At luna, quod lumen habet a sole recipit. Ergo, & Imperator, quam potestatem habet, a Papā dicitur habere.

Quinto, quod Nicolaus Papa id expresse ait ^o in illis uerbis. *Christus Petro aterna Vita clauigero, iura terreni simul, & celestis Imperij commisit*, quid clarius dici potuit? Et alibi, *P ait. Hæc in mandatis datus, & spiritali simul et tem porali gladio, malignos illos insequatur*, si gladius uterque apud Papam nō est, quorsum Nicolaus hoc mandat Episcopis Galliæ?

Sexto, ne dicas aliud esse de Regibus aliud de Imperatore, probō Reges, qui bus non imperat, Imperator, Papæ subesse. Tum, quia Zacharias Papa de posuit Childericum Regem Fræcorū, ^q & Innocent. III. in Conc. Lugdunensi dedit coadiutorem Regi Lusitanorū. ^r Tum, quia nemo potest libertatem sibi querere ab obedientia, & illi annexis, sibi debita, nisi se alteri subdendo ^s ne mini enim licet esse *ἀνεξάρτος*, siue sine capite. ^t At Reges Christiani omnes etiam Hispani, & Galli subditi fuerunt Imperatori. ^u Ergo, uel adhuc illi subijciuntur, uel alteri non illi, ut ipsi mordicus asseuerant, nec alii, quam Papæ, ergo illi subiacent. Tum, quia Innoc. ^x dicebat, Regem Francorum, qui dicitur ibi non subesse Imperatori, subiectum esse Papæ, qui idem ^y ad Papam, arebat, recurrendum esse, quando non alius superior, & Hostien. quem Ioann. And. & Anton. secuti sunt, affirmant, in dicto capitulo per venerabilem, Reges Franciæ, Hispaniæ, & Angliæ peccare, si non cognoscant superiorem, aut Imperatorem, aut Papam, quia non potuerunt vsu capere libertatē ab Imperio, nisi se alteri subdendo. Is idē dixit. ^z A Re

gibus

k. d. c. ad apostolicā. de re iud. li. 6. l. ar. c. inferior. 21. d. c. cū inferior. de maior. c. cū ex iniuria. de hæretic. & totius tituli, de cōfr. scilicet, uel inuiti. m in c. duo sunt 96. d. n. c. solita, de maior. o in c. 1. 22. dist. p i. c. authoritatem. 15 q. 6. q. ca. alius, 25 q. 6. r. c. grandi, de supplen. negli. pral. lib. 6. s. c. accedentes, ca. cum non liceat, c. cū ex officio, de pfer. t. c. nulla, cū glo. 93. d. u. c. uolum. 11. q. 1. & l. in Lusitania. ff. de censu. x in ca. per uenerabile, qui fil. sine legit. y in c. licet ex suscepto de foro com peten. z in c. cum lo. de fi. instru. uerb. ad nostrā.

gibus non agnoscentibus superiorem in temporalibus ad Papam appellari posse quem sequitur Panorm. ^a At hæc non possunt constare, nisi Reges, quibus nõ imperat Imperator, subint Papæ. Ergo illi subint, & non possunt ei subesse in temporalibus, nisi suprema potestas layca sit penes eum, ergo communis opinio est uera.

Septimo idem probatur lege Cæsarea, eo quo lex, bene a Zenone ^b pbat. Imperatorem suscipere infulas, id est diademata, iuxta glo. fin. illius, seu coronam, iuxta Alber. ^c & non ab alio, quam a Papa, & quod l. omnes dies ^d probat, tunc demum imperium oriri, quando Imperator coronatur. Ergo a Papa cū corona sumit Imperium. Et ita, uel tacite fatetur illud habere a Papa. Imò expressim legibus Papæ, & per consecu-

tionem potestati eius legislatiue, agno- scit Imperator se, suisque subiicere, ^e & horum nulla ratio alia, quæ apta sit, reddi posse uidetur, quam, quia suprema potestas layca est penes Papam. Ergo propositum.

Octauo, idem probatur sacris literis eo, quod Christus non solum quatenus uerus Deus est, & fuit Dominus uniuer- sorum, ^f Domini est terra, & plenitudo or- bis terrarum, & uniuerſi, qui habitant in eo, ^g sed etiam quatenus perfectus ho- mo.

Tum quia illi dicitur. Dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ, ^h illi reges cum in- fulis oblaturus esse munera, illum do- minaturum esse a mari usque ad mare prænuntiaturum est. ⁱ Quod aliqua sal- tem ex parte impletum est, quando a

Magis fuit adoratus. ^k Ille rex regum, & dominus dominantium. ^l Sed quid mendicamus? illi data est potestas om- nis, & in cælo, & in terra, ^m quod ad hu- manitatem referendum esse D. Hiero- nym. & Augustin. testantur, quia quo

ad diuinitatem indubitatum erat, ele- ganter refert, & sequitur doctissimus ille Aquinas, ⁿ qui duobus sequenti- bus ostendit a Natiuitate Christi eius monarchiam etiam quoad temporalia

cepisse. Quod plerique omnes se- quuntur, & in his Hostiens. ^o & An- tonin. ^p Iacobus Almaynus ^q rationem in hoc adducens neruossimam, & per

natiuitatem intelligens conceptionem illam in utero uirginis matris terque, quaterque mirabilem. ^r Adde, quod ille etiam quatenus homo, est caput su- ro per omnem Ecclesiam, ad Ephe- sios 1. & caput omnium, etiam qui na- tiuitatem ipsius præcesserunt, siue sint uniti per gloriam, siue per gratiam, siue per fidem tantum, siue sint quando- que uiuendi, siue nunquam, dum mo- do sint ad id in potentiam, ita, ut om- nes homines huiusmodi ipsius membra

mistica sint, ut docet Sanct. Tho. ^s Adde quo magis demiremur, magisque obtupeſcamus, ille est caput om- nium Angelorum, nam hoc nomine ministrarunt ei, ^t est caput omnis prin- cipatus, & potestatis, ^u & positus ad dexteram patris in cælestib. super om- nem potestatem, & principatum, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus, ^x quæ omnia

conuenire Christo Iesu, non solum qua parte est Deus, sed etiam qua parte ho- mo, docuit magnus ille Thom. recep- tus, tertia parte quæstione octaua arti- culo quarto. Ille denique Sanctus San- ctorum, constitutus est iudex uiuorum & mortuorum, Actorum decimo. Et ne putes hoc ad eum pertinere solum,

quatenus est Deus, audi illud, Ioann. quinto capitulo. Potestatem dedit ei iu- dicium facere, quia filius hominis est. Per quod ita concludit post alios sacros au- thores, sacer, & ipse Thom. communi- ter receptus, prima parte quæstione 59. articulo secundo. Erat igitur, & est Christus, etiam quatenus homo, mon- archa, totius orbis, etiam in tempo- ralibus. At Papa successor est Petri,

& Christi Vicarius, iuxta textum in hoc omnium iuris aptissimum, in ca- pitulo licet, de translatio. prælati. illi dictum est. Quodcumque ligaueris su- per terram, &c. ^x Factum ab ipso cen- setur factum a Deo, non enim puri hominis, sed uicem Dei gerit in ter- ris, capitulo quanto de translatio. præ- lat. expresse, & omnium iuris in hoc optimo, ex quo ibi Host. infert, idem est se tribunal eius, quod Christi & gl. sing.

ibidem, ideo neminem illi dicere pos- se.

Idem, ideo neminem illi dicere pos- se.

Idem, ideo neminem illi dicere pos- se.

Idem, ideo neminem illi dicere pos- se.

Idem, ideo neminem illi dicere pos- se.

Idem, ideo neminem illi dicere pos- se.

Idem, ideo neminem illi dicere pos- se.

Idem, ideo neminem illi dicere pos- se.

r pro quo fa-
cit l. quæ in
utero, ff. de
statu hom.

s 3. par. q. 8.
art. 3.

t Matth. 4.
u ad Colof.
2. & ad E-
phes. 1.

x ad Eph. 1

y Matt. 16
transfertur
in c. quod-
cunque 24.
q. 1. & in c.
a nobis, 2.
de sent. ex-
com.

le.

a in c. expo-
ſita, de ar-
bitris, & in
c. si duob. S.
1. de appel.

b C. de qua-
dri. præſer.

c col. 7. ibi.
d C. de fe-
rijs comun.
Ea glo. fin.
uerb. ortus.

e in authet.
de monach.
S. si uero re-
linquens, et
auth. quæ o-
porteret episc.

S. 1. collat. 1
& auth. ut
Cleri. apud
proprios E-
pis. cap. S. si.

col. 6. in au-
thent. de ec-
cles. titu. in
prin. coll. 9.

Psalm. 23.
g. c. quo in-
re 8. d.

h Psalm. 2.
i Psalm. 71.

k Matth. 2.
& Apoc. 19.

m Io. ult. c.
n de regim.
prin. lib. 3.

o in c. q. su-
per his, col.
4. de not.

p 3. p. tit. 3.
c. 2. col. 5.
q de Poteſt.
Papa, ca. 8.
col. 6.

*a in probem.
elem.*

se. *Cur ita facit?* & quidem Anglicus relatus per glo. f. ^a ad ostendendam amplissimā Romani Pontificis potestatem sic Papam alloquebatur.

Papa stupor mundi, qui maxime rerum.

Nec Deus es, nec homo quasi neuter inter utrumque.

*b in ea. serv.
pens, de pa.
nit. d. 1.
c in c. de cō
stit.*

& alibi glo. sing. ^b dixit perinde sacrilegium committere qui Papæ mentitur, ac qui Deo, quia eius uices gerit. Cum igitur Christus utramque potestatem habuerit, & in utraque sibi tam magnifice substituerit Petrum, habuit ergo & utramque Petrus, habet ergo & hodie utramque Paulus III. successor eius. Et uerum erit illud Innoc. III. ^c ab omni bus receptum, *Papa Christi Vicario creatura subiecta est.*

*d ad Heb. 7
e c. deniq;
21. d.*

13 Non facit, quod qui benedicit maior est illo, qui benedicitur, ^d & maior non potest coargui a minore, iuxta illud, *Seniorem ne increpaueris.* ^e faciunt diuersa iura, ^f quæ fundantur in facto illius pessimi Cham, qui se maiorem, nempe patrem irrisit, & patet & per multa, quæ congerit Grat. ^h At Imperatorem, & omnes alios Reges Papa benedicit. Papa cum opus est coarguit. Ergo maior est illis.

*g Gen. 9.
h c. plerum
que. 2. q. 7.*

Decimo facit, quod Saul primus Hebræorum Rex a sacerdote Domini, scilicet samuele unctus fuit, ⁱ secundus item, scilicet Dauid, ^k quem etiam nam propheta grauissime reprehendit, ^l & Hieremias constituitur super gentes, & regna, ut euellat, & dissipet, ædificet, plantet, ^m & si quid difficile & ambiguum incidit, iubetur Hebræorum populus ad sacerdotes Leuitici generis, & indicem, qui pro tempore fuerit accurrere. ⁿ Quis ergo neget sacerdotibus subijci omnes, etiam laycos, etiam principes supremos?

*i 1. Reg. 10.
k eod. lib.
cap. 16.*

14 Undecimo facit, quod Ecclesia militans instar triumphantis est constituta, iuxta illud Apocal. ^o *Vidi Hierusalem sanctam nouam descendentem de caelo*, hoc est, Ecclesiam militantem ueluti exemplatam a triumphante, iuxta glo. singular. clement. ad nostram, ver. Ecclesie, de hæretic. & ita est una, sicut & triumphans, iuxta illud, *Vna est columba mea.* ^p Quod de Ecclesia militante intelligit Hier. ^q Ergo, sicut in

triumphante unus est omnium princeps, ita, & in militante unus erit omnium monarcha. Confirmatur hoc ex eo, quod unus corporis unum caput esse oportet, alioqui, monstrum dicitur, ^r *c. quonia* Ergo, & unus Ecclesie unum caput sit oportet, & non est aliud, quam Papa. Ergo propositum.

Duodecimo, idem probatur ratione naturali, eo quod optimum optima decet, ^s sicut, & pessimum pessima consequuntur. ^t At rationum gubernandi (quæ tres sunt, Aristocratia, scilicet, 8. q. i. ue optimatum, Democratia, siue popularis, & Monarchia uiuus, siue regalis, optima est Monarchia, siue regalis, secundum Aristotelem, ^u & omnium legislatorum optimus, & maximus fuit Christus. Ergo optima ratione gubernandi suam Rempubicam Christianam instituit. Et ita unus est totius Ecclesie, siue Reipublice Christiane princeps, & non alius quam Papa. Ergo ipse.

Decimotertio faciunt alie tres rationes naturales, quod nemo dat, quod non habet, neque non habet, quod dat, ^x Et quod maior potest, id quod minor, ^y & quod cui plus licet, licet etiam quod est minus. ^z At Papa dedit potestatem eligendi, & faciendi Imperatorem Papa dat potestatem gubernandi temporalia, iuxta citata in tertio argumento, & ipse gubernat spiritualia maiora utrique temporalibus, capitulo illud, de maior. & est maior Imperatore, poterit ergo Papa gubernare temporalia.

36 Decimoquarto facit illa ratio naturalis, quæ dicitur, eius esse iudicare de medijs, cuius est iudicare de fine, ^a ut medicine ars, cuius finis est sanitas, iudicat de medijs sanitatis, capit. tua, de homicid. & ars militaris, cuius finis est uictoria, iudicat de equestri, q. ad illam est necessaria, & equestri iudicat de frenata tua, & generaliter, ut Aristoteles primo Ethicorum docet, in omnibus artibus, & potestatibus ordinatis, illa cuius finis est altior, & potentior, præcipere debet, & dirigere illa, quorum finis inferior est, & ordinatur ad illum finem altiorum, ut ars architecti, cuius finis est ipsa domus tota, præcipit, & dirigit artes illas aliorum artificum, quarum finis est inferior, subordinatus

*r c. quonia
in plerisque
de of. ord. l.
non sunt li
berti, ff. de
stat. hoium.
s ca. uilij
mus. 1. q. 1.
c. licet. 8. q. i.
l. ff. de cō
stit. princi
pum.
t. c. illud 8.
q. 1. c. princi
pum, de pe
nit. d. 2.
u. 5. Ethic.
e. Politic.
pro quo est
c. in apibus
7. q. 1.
x c. q. antē,
de iure pat.
l. si emuer
sa. C. de leg.
y cap. illud
95. d. ca. hi
storia. 33.
q. 2.
z. c. cui pl⁹,
de reg. iur.
lib. 6. l. non
debet. ff. eo.
a l. de qua
re. ff. de mu
dicijs. l. ora
tio. ff. de spō
sal.*

ordinatus illi altiori fini, quales sunt artes lapidicidarum, & lignicidarum, & id genus aliarum. At certum est potestatis Papæ finem esse felicitatem æternam, & omnes in illam dirigere, & potestas secularis quoddam medium est tendendi in eum iuxta illud, ^a *Sape regnum celeste proficit per terrenum.* ^b Ergo ad Papam pertinet potestatem sæcularem indicare, quod eleganter exprefit Henricus a Gandauo.

17 Decimoquinto, facit illa ratio naturalis, quod sicut corpus est propter animam, ita temporalia sunt propter spiritualia. Et ut finis corporis est anima, ita finis temporalium sunt spiritualia, & per consequentem potestas temporalis est propter spirituales, atque ideo potestas spiritualis indicat de temporalibus, & dirigit illam, ueluti medium quo tenditur in suum finem.

18 Decimosexto facit illa ratio naturalis, quæ dicitur, commissio uno, censuræ commissi illa, sine quibus id expediri non potest, ^d immo etiam illa, sine quibus id expediri quidem potest, sed non commode, ^c per quod pulchre reprobat Aretin. in capitulo de testibus, gloss. singul. quæ secunda est, capitulo soler, de sententia excommunicat. lib. 6. sicut etiam pulcherrime ait Bar. ^f quod commissio arbitrio super statu pacifico Reipublicæ, censuræ data potestas compellendi ad concordiam ciues etiâ particulares.

19 Postremo hæc opinio uidetur definita pro uera in extrauagan. unam sanctam, de maioritate & obedientia. Primo quidem quatenus habet subesse Romano Pontifici, omni humanæ creaturæ esse de necessitate salutis. Secundo quatenus prope medium ait, *Qui potestatem Petri temporalem gladium esse negat, male uerbum attendit Domini proferentis.* Conuertere gladium tuum in uaginam. Tercio ibi rursum, *Vterque est in potestate Ecclesiæ, spiritualis gladius, & materialis.* Quarto ibi, *Oportet gladium sub gladio esse, & temporalem authoritatem spirituali subiacere potestati.* Quinto ibi, *Lex diuinitatis est, infima per media in suprema reduci.* Sexto ibi, *Non ergo secundum ordinem uniuersi omnia aque immediate, sed infi-*

ma per media, inferiora per superiora in ordinem rediguntur. Septimo ibi, *Spiritualis potestas terrenam habet instituere, & iudicare, si bona non est.* Octauo ibi, *Spiritualis indicat omnia, quis ergo Catholicus negat apud Romanum Pontificem esse utramque potestatem, alteram in actu, alteram saltem in habitu?*

Hæc sunt amplissima, & ornatissima Concio fulcra illa, quibus hæc sententia communis annitens, regina ueluti quædam magna stipante caterua, incedit, quam mille sequuntur non (ut ille ait) oreades, sed insigni auctoritate doctores. Quorum de numero sunt Innocent. hic cum Hostiens. gloss. & Ioann. Andr. quos Petrus ab Anchar. Anton. a Butrig. Panormitan. Imola. Andr. Sycul. Felyn. & Dec. sequuntur, gloss. item Hostiens. Panormitan. Præposit. & communis in capitulo causam quæ, qui filij sint. Anch. & Cardin. Alexandr. & Alexand. ^h Oldr. ⁱ Bartol. item ^k innuens contrarium esse hæresim, & quasi ob id hæreseos fuisse damnatum Dantem Florentinum, poetam alioqui celeberrimum, Barto. item eleganter in extrauagan. ad reprimendam in uer. totius orbis. Paul. Castr. ^l Augustin. Anchon. ^m Sanct. Antonin. ⁿ Prieras ^o Ioann. Selestadien. ^p nouiss. 20 sine Hieronym. Balb. Episcopus Consens. uir uaria lectione, & eruditione insignis, in libro de coronatio. Imperatoris ad Carolum V. qui nunc feliciter imperat, non semel hanc tenet, quamuis frequenter in contrariam inclinet, quam nescio, an in diligentia lapsus imposuit Bartol. in prædictis locis, cum tamen Anton. a Rosellis ^q ægreferat, & lugeat, illum adhæsisse huic, quam nunc fundauimus, conclusioni peratori communi. Idipsum imposuit idem Hic cum ad ueronymi. Innoc. in dicto capitulo licet, ^r in sum. ti. se ait, Imperatorem suum Imperium de appel. ^s habere a Papa. Idipsum imposuit etiâ Archidiacon. ^t in quorum nullo, de hac conclusionem ullum uerbum fecit. Eandem imponit etiam Ho. ^u qui nusquam est, & alibi ^v ubi aliquid ad hanc rem pertinet dicens, communio potius amplectitur, si satis perpèdatur, sicut & illam amplexus fuit in summa. ^w Deni-

que

a cap. prim. cept. 22. q. 5. b facit c. regu, ead. cau. sa, & q. c. uides, ea. cau. sa. q. 6. c quolib. 7. tit. 23.

d l. 2. ff. de iurisd. omn. ca. praterea de of. deleg. e l. pen. ff. uisus l. qui cunque, §. si ei qui ad uendendum, ff. de instit. fin. l. ambrosia, nu. 27. ff. de decre. ab ordine faciendis.

g in ca. qm 20. dist. h in c. cu ad uer. 26 d. i cons. 81. k in l. 1. §. p fides, ff. de requir. reit. l. in l. ne am bigitur, ff. de legib. m de potest. Eccles. n 3. par. ti. 26. cap. 14. §. 17. o Serb. pa. qu. 10. §. 11. p in quadri uio. l. par. col. 1. q in trac. de potest. Im perator. co. lum. 15. r in c. duo, & c. si Im quam nunc fundauimus, conclusioni peratori communi. Idipsum imposuit idem Hic cum ad ueronymi. Innoc. in dicto capitulo licet, s in sum. ti. se ait, Imperatorem suum Imperium de appel. s habere a Papa. Idipsum imposuit etiâ Archidiacon. t in quorum nullo, de hac conclusionem ullum uerbum fecit. Eandem imponit etiam Ho. u qui nusquam est, & alibi v ubi aliquid ad hanc rem pertinet dicens, communio potius amplectitur, si satis perpèdatur, sicut & illam amplexus fuit in summa. w Deni-

que hanc esse opinio. communem affirmant Panor. Innoc. & Imol. ^a
a in cap. si duob. §. de niq. de ap- pel.

CONTRARIÆ OPINIONIS
 fundamenta.

H Vius tamen conclusionis frequen-
 tius receptæ gloriam multa inter-
 turbant, & adeo quidem, ut me quoque
 ipsum, qui olim ab ea stabam, pridem
 in contrariam, uel potius diuersam ui-
 sua traxerint, quæ etiam desumuntur
 ex ratione Canonica, Cæsarea, Diuina,
 supernaturali, & naturali.

Et primo quidem ex Canonica deli-
 gitur hoc capit. multipliciter in hoc ex-
 pensum. Primo quatenus author eius
 Innocent. III. de suprema laica pote-
 estate Francorum inquit, illam esse Re-
 gis illorum, non obscure innuens, eam
 ad se non pertinere. Secundò uero,
 22 quatenus inquit, non esse sui propo-
 siti illam perturbare, cum tamen id ne-
 quiuisset omittere, si ad Papam illa spe-
 ctasset, quia negligentia conferuandi
 res Ecclesiæ suæ, peccatū est prælato, ^b

*b c. in cano-
 nib. 16. q. 1.
 c. irrefragabi-
 li, de offic.
 ordin.*

*c in c. dictū
 81. dist.*

& non quale quale peccatum, sed mortifi-
 ceterum, si est magna, secundum gloss.
 multis singula. in capitulo ea, quæ de of-
 fic. Archid. immo, & dignum, propter
 quod quis deponatur ab officio, secundum
 gloss. etiam multis singu. ^c Terrio
 uero quatenus innuit, ita se habere
 Papam ad Francorum Regis iurisdic-
 tionem, ac Rex ad iurisdictionem ip-
 sius. At constat iurisdictionem Pa-
 pæ nullatenus spectare ad Regem. Ergo
 nec illa, quæ Regis est pertinet ad
 Papam: Quod autem Innoc. loquatur
 de suprema laica potestate, patet: nam
 ipsemet asseruit in capitulo per uenera-
 bilem, qui filii sunt legitimi, Fracorum
 Regem, (de cuius iurisdictione, &
 potestate hic agitur) nemini esse sub-
 iectum. Quarto, quatenus probat nō
 potuisse ullo modo Papam cognoscere
 de hac causa, si fuerat fundata cōtra Re-
 gem Franciæ ordinaria uia, sed solum
 extraordinaria, scilicet denunciationis
 eo, quod allegabatur peccare mortaliter
 non restituendo illud feudum Anglo.
 At si superior eius fuisset, potuisset
 cognoscere aliquo modo de hac cau-
 sa, etiam si fuerat feudalis, etiam ordi-

narie, qm̄ cum inter dominum & subdū-
 tum est contentio de feudo, non cogno-
 scit dominus, sed ordinarius si non sunt
 pares curiæ, ^d immo, & si sint pares cu-
 riæ: si tamē illi sunt suspecti, ordinarius trouer. seu
 cognoscit, secundum Bal. ^e & Præpo. ^f di apud pa-
 Cum igitur Innoc. III. præsupponat res curiæ et
 hic nullo alio modo, quam ratione pec-
 cati posse cognoscere de hac causa, cla-
 re præsupponit nullo modo esse suum
 ordinarium, ^g
per Freder.

Secundo facit, quod S. Augu. § iura
 humana ideo ait iura temporalium im-
 peratorum esse, quia Deus per Impera-
 tores, & rectores sæculi ipsa iura huma-
 na distribuit humano generi. Audis, nō
 Papam, sed Deum per Imperatorem iura
 humana humano generi distribuere?
 Neque aliud sentit Greg. Nazianz. ^h Cy-
 prianus item ⁱ sic loquitur: Mediator iure S. d.
 Dei, & hominum homo Christus Iesus, sic
 & hominum potestatis officia discreuit, ut im-
 peratores pro æterna Vita Pontificibus indi-
 carent, & rursus Pontifices pro tempora-
 lium tantummodo cuius, Imperatorum le-
 gibus uterentur. Audis Christum dis-
 creuisse utriusq; potestatis officia? Au-
 dis Papam egere Imperatore quoad bo-
 na temporalia? Audiamus nunc Nico-
 laum idem repetentem, ^k & addentē.
 Postquam ad uerum, scilicet Christum
 uentum fuit, nec Imperatores iura Ponti-
 ficis arripuisse, nec Pontifices iura Impera-
 torum usurpasse, an non clare distinguit
 utriusque iura?

Tertio facit, q̄ Gelasius Papa ita im-
 peratorem alloquitur. ^l Duo sunt qui-
 pe Imperator Augustus, quibus principaliter sunt
 ter hic mundus regitur, auctoritas sacra
 Pontificum, & regalis potestas. Audis
 24. uerbum duo? Adde, q̄ ex cap. Con-
 stantinus ^m colligitur, per donationem
 Constantini conuenire Papæ supremā
 in urbe Roma laicam iurisdictionem, &
 non ex suo summo Pontificatu, omitto
 capitulum nos si competenter, ⁿ quod nō
 solitum in hoc allegari habet duas ef-
 fectus personas, quibus mundus iuste regi-
 tur, regalem scilicet, & sacerdotalem
 & sicut reges præsumunt in causis sæculi,
 ita sacerdotes in causis Dei. Et paulo
 post habet quod sicut Ozias a Domi-
 no percussus est, quia sacerdotum offi-
 cia usurpare, non licuit, sic sacerdoti-
 bus,

bus, & prophetis regum officia usurpare non licuit. Quid clarius potuit, dici in huius partis confirmationem?

Quarto facit, quod S. Ambrosius^a dixit, ad Imperatores palatia, ad sacerdotis pertinere Ecclesias. Et Innoc. III.^b Papam Soli, & Imperatorem Lunæ con-
25 fert, sed Luna non fuit per Solem facta, nec a Sole dependet, immo diuerso deferitur in cælo, quia deferitur in primo, cum tamen Sol deferatur in quarto. Ergo nec Imperator fit a Papa, nec dependet ab eo.

Quinto, quod Honor III.^c præsupponit, se quidem idoneum iudicem ad cognoscendum de natalibus Regine Cypræ, ad cognoscendum vero de successione, non ipsum, sed Regem Francorum existeret competentem. Et Alex. III.^d respondit, ad Regem, & non ad Ecclesiam pertinere de possessionibus cognoscere, & addidit, Ne uideamur detrudere iuri Regis Anglorum, qui ipsarum iudiciū ad se asserti seruire. Audis iurisdictionem aliquam esse, quæ ad Regem Anglorum, & non ad Papam pertinet? Idem
23. Alex.^e declarat, extra terras Ecclesiæ, non posse ad ipsum appellari a iudice civili, nulla inter supremam, & inferiorem facta differentia. Quin & glo. sing.^f tenet ab Imperatore ad Papam non posse appellari, quod totus seruat Christianissimus.

Sexto faciunt multa, quorum prætereo inductionem, & Referam tamen extraneam meruit, per quam clem. in gratiam regni, & regis Francorum declarauit, nullum eis fieri præiudiciū per extraneam illam extraneam, supra in ultimo fundamento alterius partis relatam, & octupliciter pro parte contraria indutam.

Septimo, idem probatur ratione Cæsarea qua Imperator dominus dicitur mundi, Non est igitur Papa dominus mundi, cum duo inolitum nequeant esse domini, Adde, quod Papa Ioannes scribens Iustiniano præposuit, nomen illius suo, cum tamen Iustiniano scribens Papæ contra fecerit, ut habetur in inscriptionibus, quod non uideatur fuisse facturus Papa, si superior fuisset Imperatore in omnibus temporalibus, quam spiritualibus, quia indi-

sereta uideri potuit illa modestia.

Octauo facit, quod Cæsar^o ait, Imperium traditum esse a cælesti maiestate Imperatori.

Idem in prin. Auth. P testatur, maxima dona Dei a superna clementia donata esse Sacerdotium, & Imperium, illud quidem diuinis ministrans, hoc autem humanis præsidens, & utraque uno eodemque principio procedentia humanam exornare uitam, quid clarius dici potuit? Audis utrumque donum a superna clementia collatum? Audis, utrumque ex uno eodæque principio manare? Non igitur alterum ab altero. Idem alibi^q dixit, Imperium a sacerdotio parum differre, quod nequit intelligi quoad dignitatem, & perfectionem, cum tanto sit Imperio sacerdotium sublimius, quanto aurum plumbo. Ergo intelligendū est quoad origine, eo quod utrumque manat a Deo immediate, quod est propositio nostra. Idem alibi^r dicit Imperium a Deo de cælo institutum, suprema ergo potestas laica non nascitur ex ecclesiastica nec penes ecclesiæ principem est.

Nono facit id, quod refert Alber.^t scilicet Ludouicum a Bauaria cum electoribus condidisse legem quandam relatum ab ipso ibi ad uerbum, quæ de clarabat potestatem Imperatoriam esse immediate a Deo, & incurrere crimen læsæ maiestatis, quicumque diceret electum in Imperatorem ante coronationem non esse uerum Imperatorem, vel non posse administrare Imperium, quam legem Albericus ait iustam visam fuisse tunc multis prælatis, & eruditis uiris Romæ, ubi tunc ipse agebat. Facit, & epistola Philippi Regis Francorum, cognomento Pulchri, ad Bonifacium Octauum conditorem prædictæ extrauagant unam sanctam, qua negat Franciam, eiusque regem in temporalibus subijci Papæ, quod & satis innuit prædictæ extrauagant meruit, de priuilegio leg. allegata in argumen præcedenti. Facit, quod omnes Hispaniæ reges, qui se credunt nemini subiaccere in temporalibus, iuxta gloss. multis singulis in cap. Adrian sexagesimatercia, distinction. quæ tamen habet similem in cap. it. & si necesse, de dona. inter uir & vx.

n argu. c. cū
humilitatis
causa men-
tis, si an-
rea nō eras
peccator
mētiendo ef-
ficieris. 22.
ab q. 2.
o in l. i. c.
de vet. iur.
enuecl.
p quo oportet
episcopus. col. 1.
q in Auth.
de nō alien.
§ sancimus
col. 2.
r c. duo sūt.
96. dist.
s i auth. de
instr. fide. et
cau. § quia
igitur. col. 6.
t in l. bene a
Zenone, C.
de quadr. p
scri. nu. 16.
o o
eger.

egerrime ferunt se uocari subiectos, & (ut cum uulgo loquar) uasallos Papæ in temporalibus. Quis enim eorum ferat subditum suū a seipso ad Papam appellanti? Quis eorum pareat Papæ iubēti, ne in illa, uel illa causa prophana cognoscat? Quis eius legitimationem quo ad successionem temporalem in suis regulis recipiat? Quis legib. eius cōtrariis suis, extra spirituales. & ad spiritualia ordinatam materiā pareat? Qui ē horū regnicolæ audiant æquo aio suos reges subesse Papæ in tpalibus? At uel oportet opinionē cōm paulo aliter declarare, uel fateri, & reges præfatos, & eorum subditos perseuerare in peccato mortali. & confessarios eorum non posse illos absoluerē citra sacrilegij crimen, quod durum esset concedere.

Decimo sacris litteris, siue iure diuino supernaturali, hoc ipsum demonstratur, nam Saul rex primus Hebræorum 33 a Deo fuit electus, & factus, non a sacerdote: licet per sacerdotem illa electio fuit publicata, & unctio ministeria liter celebrata, ^a & legitur Samuelem dixisse Sauli. *Vnxit te Deus super hereditatem suam.* & iterum. *Vnxit te Deus in principem.* & paulo inferius. *Certe uide tis quem elegit Dominus.* Dauid item secundus Hebræorum Rex non fuit electus a Samuele, sed a Deo. ^b

34 Vndecimo etiam sacris litteris probatur eo, quod nunquam in eis legitur Saulem, uel Dauidem, uel ullum alium Hebræorum Regem subiacuisse quoad temporalia sacerdotibus, nec ei obediisse in illis, saltem qua parte sacerdotes erant, quamuis qua parte nuncij erant Dei, obedire tenerentur, sed illud non erat obedire sacerdotibus, sed Deo arg. plurimum iurium & legis cuiusdam ^c per quam singulariter probatur, etiam directam actionem quærī alicui per liberā personam, quando illa interuenit, ut nūcjs, immo alibi ^d habetur singulariter, 35 Dauidem præfuisse sacerdotibus in causis secularibus, subiecisse uero illis in causis Dei, & ^e propheta Natā appellat Dauidem dominum suū per illa uerba, *Domine mi Rex,* & per illa. *A domino meo Rege,* & per ea, *Mibi non iudicasti seruo tuo.*

Duodecimo facit, quod etiam in E-

uangelio Saluator noster iubet reddi ea quæ sunt Cæsaris, Cæsari, quæ sūt Dei, ^{m c. 2. de c} Deo. ^f Imo quod maius est, tributum ^{fib.} soluit illi pro se, & pro Petro. ^g

Decimo tertio facit, quod illa duo luminaria totius orbis Christiani, Petrus, & Paulus Apostolorum principes, quibus hic dies sacer est, id manifeste uidetur docuisse, Petrus quidem ^h iubet omnibus, Christianis, obedire Regibus, ⁱ etiam ethnicis, quales tunc omnes erant. Paulus uero ⁱ præcipit, ut omnis anima sublimiorib. potestatib. subdita sit, quos constat non cepisse quicquam a Petro, quippe qui essent ethnici sed a Deo ipso uel a populis, qui eam ab eo acceperunt, iuxta illud. *Omnis potestas Deo est.* ^{ad Rom. 13.} Idem item Paulus ^k ait. *nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus,* q. uero maxime militare Deo debet, Papa est. ^m Ergo non debet esse penes eum potestas mēre laica omnium secularium.

Decimo quarto rōne naturali id ipsū ostenditur, eo q. illa suadet singula officia singulis esse committēda personis. ⁿ Et ideo excepta necessitate, nemo debet esse carnalis simul & spiritualis eiusdē, nec Comes Palarinus proprium legitimat filium secundum glōf. sing. ^p quam sequitur Anchar. ^q Ant. a Rosellis ^r Io. ab Anan. ^s quāuis contra tēuerit Bal. ^t 38 & Bologninus ^u At monarchia spiritualis siue summum sacerdotiū, & summum imperium, siue secularis Monarchia, duo sunt munera distincta, & non quomodocunque, sed ut aurum, & plūbūm, ^x immo, & ut duo luminaria diuersis presidentia, ^y & ut duo dona maxima Dei, ^z Ergo non sunt committenda vni, aut certe melius committuntur duobus. At Dei opera sunt perfectissima, ^a Ergo illa duo non vni, sed duobus fuere a Christo summo Deo commissa.

Decimo quinto, facit illud ab h. c. e. ratione naturali manans, scilicet. *Qui ad utrumque festinat neutrum bene pergit.* & illud. *Pluribus intentus minor est ad singulas sensus* & illud *Psalterium cum cithara male concordat.* ^c Decimo sexto facit ratio canonica mixta naturali, ob quam in cap. te quidem vndecima quæstio, prima, Petrus, sic alloquitur Clementē de inatū Papā. ^{cler. cōing.}

Oportet

a 1. Reg. 10. cap.

b 1. Reg. 16.

c c. cum ali

quib. de re-

fer. lib 6. c.

hi. qui. de

prob. col. lib.

l. q. aut. S.

fin. cū l. seq.

ff. de const.

pec.

d in c. nos si

cōpetenter,

S. sed notan

dū, 2. q. 7.

e 3. Reg. 1.

f Matt. 22.

c. cōuenior.

23. q. 8.

g Matt. 17.

Exc. tributū

23. q. 8.

h in 1. epist.

c. 2. qui re-

latus in c. so-

lita. de ma-

nor. & obed.

i ad Ro. 13.

& ad Titū

3. relat. in

c. cōuenior.

23. q. 8. &

Oportet summo te studio niti, Clemens, ut omnes vita huius occupationes obijcias, ne fideiussor existas, nec advocatus, neque in illa alia occupatione mundialis officij prorsus inveniatur, ne præsocatus præsensibus hominum curis, non possit verbo Dei uacare. In quibus verbis pondero primo illud, omnes uitę huius occupationes, per quas certum est intelligi seculares. Secundo illud, ne fideiussor existas. Tertio illud, ne in ulla pror. us. Quarto illud, ne præsocatus præsensibus hominũ curis. Quinto illud, non possis verbo Dei uacare, constat enim, & id quidem palam, eum, qui summam, præsertim omnium Christianorum, potestatem laicam habet, non posse præcepta hæc seruare. Ergo videntur hæc duo munera secum pugnare, ut quidam male dixerūt, aut certe magis conuenire, ut illa diuersę debeant personę. Quod subiicit illi cano in illis verbis, *Hæc uero opera, quę tibi minus congruere diximus, exhibeant vacantes laici*, audis minus congruere?

40 Adde, quod Romulus Romanorum ille rex primus legem naturę solam doctus, instituit sacra, & qui illa perageret sacerdotes a se distinctos, Marco Varro ne, Dionysio Halicarnasseo, & Antonin. Coccio testibus prospiciens vir prudens se non posse Imperio simul, & Sacerdotio facere satis, & quod post illum ea in melius reformauit eius successor Numa Pompilius solam item legem naturę doctus. Sed & Moyses Hebręorum dux ille primus, & optimus, ratus etiam non posse ab uno temporalia, & sacra omnia iuste curari, Aaroni hæc, illa sibi curanda partitus est.

Postremo, ut finiamus in ratione potestatis, a qua etiam incæpimus, facit, & nervos id quidem una decretal^a quatenus de rege Francorum, ait, neminem eum superiore in temporalibus recognoscere. Quod certe non dixisset, si ipsemet, qui dicebat fuisset illius superior in illis. Secundo facit, quatenus de rege ipso verba illa subdit. *Nostre iurisdictioni subijcere se potuit*. Nonne apertę indicat eum non esse iurisdictionis Papę quoad temporalia sine subiectione voluntaria? audis enim, potuit, & non debuit. Tertio facit, quatenus probat, Regem Francię posse legitimare subdi-

tos suos quoad temporalia, sine ullius alius consensu. Quod facere non posset, si Papam recognosceret superiorem, ut etiam ipsemet Papa ibidę palā probat.

Hęc sunt amplissima, & ornatissima Concio, alia pedamenta, quibus suprema potestas laica suum caput extollit, & se a Deo ipso ortam probare nititur, quod iure facere posse affirmat Ioānes Theuton. vir undequaque doctissimus^b Franciscus item a Zabarellis Cardinal. Flor.^c & Bal.^d parum memor Bart. cōtrarium tenentis, dixit omnes legistas tenere pro maxima, Imperatorem Romanorum neminem habere in temporalibus superiorem. Idem Ioannes Parisiensis theologus ordinis Prædicatorum doctor antiquus^e quem sequitur Alber.^f hoc idem sentit Cosmas^g & Iacobus Almay.^h Idem Ioannes Maiorⁱ idē Antonius a Rosellis.^k

Per prædicta, posteaque dicenda credimus non esse assentendum his qui dicunt potestatem supremam laicam omnium non solum habitu, sed etiam actu esse penes Papam, neque alijs affirmantibus potestatem laicam supremam adeo repugnare supremę ecclesiasticę, ut ambe simul in una, & eadem persona concurrere nequeant, neque alijs, qui dicunt, ecclesiasticam nullatenus ad temporalia neque his, qui affirmant, duas prædictas, easdemque summās potestates, ecclesiasticam nempe, ac laicam nō posse concurrere in eadem persona, imo affirmamus etiam nunc, & iuste, cōcurrere in Pontificibus Romanis, qui qua parte sunt Pontifices summi, summam ecclesiasticam habent, qua vero sunt reges supremi Urbis Romanę, ac multarum aliarum terrarum summam laicam habent in eisdem terris.

Arbitramur autem, sub debita censura, primo, quod potestas regia, sine ordine ad spiritalia, siue mere laica suprema, qua totus quoad temporalia, & corporalia regitur orbis, est potestas generi humano ab exordio rationali creaturę indita, iuxta principium quintę dist. ad gubernandum illud secundum rationem naturalem, in finem quæreudi, & conseruandi uirtutes morales, quę uiribus naturaliter inditis absque gratia gratum faciente quæri possunt.

a c. per uenerabi. qui fi. sim le. 1.

b in scholijs.
c. quoniam.
10. dist. in c. sentit in c. 1. 22. dist. ia ca. cū ad Verum. 90. dist.
e in præsent. ti cap.
d in rub. Di gest. col. 2.
e in lib. de pte Papa lis, et Imper. fin l. cūctos uu. 9. et 20. C. de sum. Trin. et in l. bene a Zenone, C. de quadr. præscrip. n. 16. g in proam. congregatio Gallicana. h in libr. de pte Papa. i in 4. d. 24. qu. 3. et super Matt. c. 16. k do pte Imper. colu. 15.

Secundo, quod potestas noua ecclesiastica suprema, quia tota ecclesia Christiana in nouo testamento regitur, est potestas spiritualis supernaturalis data Petro, & successoribus eius a Christo ad regendum, & dirigendum eam directe in supernaturalibus, quoad finem supernaturalis supremum & ultimum, per rationem supernaturalem, quae directe solum amplectitur supernaturalia, indirecte vero, siue in ordine ad supernaturalia, et omnia naturalia quatenus sunt necessaria ad consequutionem finis supernaturalis, ob quem sunt instituta. Ita quod ut dixit Franciscus a Victoria. ^a Papa in ordine ad supernaturalia habet amplissimam potestatem supra omnem temporalem, quia ut patet quoniam, & quantum necesse est ad finem supernaturalem, & potest non solum omnia, quae possunt principes seculares, sed & facere nouos principes, & tollere alios, & imperia diuidere, & pleraque alia adeo, quod verum dici possit illud Iulianus Caesari. ^b Papa habet supremam potestatem in temporalibus, et non habet supremam potestatem in temporalibus, affirmatiue: negatio uero est vera directe, seu secundum seipsa temporalia haec ille.

Tertio, quod haec duae potestates differunt specie. Tum quia altera, scilicet mere laica est naturalis, & alia supernaturalis. Tum quia illa fuit naturaliter data primum toti generi humano, congregationibus, & populis eius. Deinde per electionem diuinam, vel humanam, siue successionem, uel alios modos legitimos in Reges Regulos, vel Respublicas, & alios translata: haec uero supernaturaliter data fuit a Christo incarnato, & passio, Petro, & successoribus eius. Tum quia sicut aurum superat plumbum altitudine suae quidditatis, seu essentiae, & Sol Lunam, ita potestas ecclesiastica superat mere laicam suam essentiam, & eminentiam, & eminenter continet eam, sicut perfectio auri eminenter continet perfectionem plumbi, & Sol perfectionem Lunae, & Deus ipse perfectionem omnium creaturarum, iuxta S. Thomam communiter receptum licet differat ab eis infinitate, plusquam genere, & specie, ^d Tum quia ferè idem sentit haec opinio, quod S. Thomas, & communis, nisi quod haec ait, Laicam potestatem eminenter, & virtualiter contineri in ecclesiastica,

illa uero contineri habitu, quod confirmatur eo, quod quicquid potest Papa facere, statuere, & iubere secundum alteram praedictarum opinionum, potest etiam secundum alteram, ut, per solutiones ad argumenta in contrarias partes adducta patebit.

OCTOGINTA COROLLARIA,
quibus declarantur multi errores manifesti tenentium utramque partem huius questionis, & definitum, diuidentiumque potestatem, & eas declarantium, & solutiones argumentorum communis, & aliorum.

- 41 Bartoli error grauis.
- 42 Haeresis quid, & qui haeretici.
- 42 Pertinax quis dicitur.
- 43 Haeticum non esse notabile nostrum, nec eius contrarium.
- 44 Canones non esse sibi contrarios, nec pares sacris litteris.
- 45 Canones posse in hoc citari, licet leges nequirent.
- 46 Papam quatenus Papa in his, quae sunt fidei non errare.
- 47 Papa licet de sua propria causa cognoscere.
- 48 Papa inferior cognoscit de causa Ecclesiae suae, & seq.
- 52 Baldi duo errores, & seq.
- 53 Andreas Alciatus iuriconsultus laudatus.
- 54 Lusitano parer India, quae non paruit Romano.
- 55 Papa est maior Imperatore simpliciter, & is illo secundum quid, & seq.
- 57 Humilitatis, siue modestiae documentum.
- 58 Aluariz Pelagii error, & seq.
- 60 Dominium non perit peccato mortali, nec fundatur in charitate. 61 nec perditur paganismo 62.
- 63 Christus nullis abstulit sua regna, & est condominus eorum.
- 65 Antonii a Rosella quatuor errores, & 67. 68. & 76.
- 69 Christus ab aeterno fuit, sed non fuit homo ab aeterno et seq.
- 71 Christus non fuit legitime subiectus Pilato.
- 72 Superior peccans in loco inferioris, non subest illi,

- 73 *Casus Augustus Christi Vicarius.*
 74 *Deus omnia facit, aut permittit.*
 75 *Papa nulli se pot. subdere iudicandū.*
 76 *Potestas ecclesiastica nō repugnat laica.*
 77 *Moses habuit utramque potestatem summam & seq.*
 78 *Concilium æcumenicum non conuocat Imperator.*

PRO cuius resolutionis defensione, declaratione, ac argumentorū pro vtraque parte formatorum cōcordia infero primo, errare Bart.^a dum significare videtur hæreticam esse, quam elegimus, opinionem, & ob id quasi damnatum fuisse Dantem Flor. poetam celeberrimum, & qui eam affirmant hæreticos. Tum, quia hæresis esse dogma puerum fidei Christianæ contrariū, ^b Hæc autem opinio licet falsa esset, non esset tamen eiusmodi Tum quia eius contradictoria, neque sacris litteris cōtinetur, neque ab ecclesia determinata est. Tū quia, non est hæreticus, qui hæresim sine pertinacia tenet, ^c pertinaciter vero is aliquid tenet, qui adeo affirmat impudenter, ut sit irrenocabilis, indocilis, & obstinatus, secundum gl.^d vel certe, qui non credit illud, quod scit esse fidei Christianæ, ut præclare declarat Tho. a Vio, ^e vel ut ipse, addo, quod esse fidei debet scire. Quales non sunt, qui hanc opinionem tenent, uel tenuerunt, quippe, qui parati sunt, & fuerunt corrigi, nec sciunt, vel scire debuerunt, id esse cōtra fidem catholicam: Tum, quia Parisiensis schola nullatenus esset passa, ut sui doctores hanc partem libellis editis defenderent, si putassent illam hæreticam, quod tamen non solū passa est, & patitur quotidie, sed etiam uidetur ea comprobare. Neque putet aliquis idē, quod Bart. tenere Durandum ^f quoniā licet id uideri posset negligentius eam legenti, tamē longe aliud ait, ut ^g dicā. Secundo errare Ant. a Rosell. ^h quatenus ait, hæreticum esse, & insanum te 43 nere communem opinionē contrariam nostri notabilis, & hoc peius errat, quam Bart. meo iudicio, quod multo magis q̄ ille, affirmat, nā, & asseuerat illud, quod ille non facit. Is error eisdem fere fundamentis, quibus præcedens confutari potest.

Oper. Nauar. Tom. II II.

Tertio errat (ut pace eius loquar) p̄di ctus Hieronymus Balbus, cum ⁱ ait le. ⁱ in pag. 26. ges in hanc conclusionem sibi ubique prædic. lib. 44 constare, canones uero diuersis, & de coronas. inter se male cohærentibus sententijs 44 conflictari. Tum quia nulla est inter canones non abrogatos contrarietas, iuxta progenium Gregorianum. Tum, quia fidem abrogat Romanorum Pont. decre tis, ^k quanquam fateor, non esse accipiē ^k contr. c. f. da illa ueluti scripturas sacras, quicqd Romanorū. legatur in cap in canonicis, ^l quoniā 19. dist. fragmentum illud corrupte desumpsit l. ea dist. Gratianus, ut uidere est in Architypo apud S. Aug. ^m quod latius monuimus, ^m in l. 2. de cum illud c. Salmanticæ interpretare doct. Chri. mur. Nec obstant ea, quæ præfatum Hie ron. mouere potuerunt, nam, Deo duce, belle nos conciliabimus canones, qui il li uidentur compugnare.

Quarto, errare eundem Hiero. ⁿ qua ⁿ in ca. pag. tenus ait, nec ius canonicum, nec ciuile 26. le satis uirum, uel firmitatis habere ad dirimendam hanc quæstionem, eo q̄ non est credendum plus uoci mortuæ, quam uiuæ, ^o & q̄ Papa & Imperator, ^o l. in exer. qui hodie uiuunt, non admitterentur te cendis. C. & ftes in hoc negocio ne in sua causa testi fide instr. ficarentur, ^p Ergo nec uoces mortuæ p contra l. prædecessorū suorum admittendæ sūt. nullus ff de Hæc enim sententia utcumque tolerare testib. tur quoad ius ciuile, & ipsius authores, iuxta ea, quæ notat Oldra. ^q quo ad fa. q consil. 69. cros tñ canones, eorumq̄; authores mi nus mihi uidetur modesta, quoniā pri mo, principalis fidei declarandæ pote stas penes Romanum Pontif. est secun dum Hierony. ^r Deinde quod Innocen. r in ca. hac IIII. (quo, ipso Hierony. teste, ^s nemo est fides. & syncerius incorruptiusque sacrorū c. quoniā nonum fontes referauit,) ^t pronuncia. Serus oriēs. uit, temerarium eum, qui negaret adhi 24. q. 1. bendam esse fidem his sacris canonib. s pag. 18. postremo meminis se debuerat se ordi in ca. licet nis vsq̄ Dominicani, & S. Thom. Domi ex sus. epro. nicanor. duceim. (cuius doctrinam in cē de so. comp. lum usque non iniuria extollit ipse,) in u 2. 2. q. 11. illa esse opinione ^u ut putet, Papā qua art. 2. 46 parte Papa est, in his, q̄ fidei iuxta er rare non posse. quod diligēter annota x qui in c. f. uit ibi Th. a Vio. reprobas per hoc Pa. gnificasti. & nor. ^x dicebat, dictū unius priuati, p̄se elect. redū esse dicto Papæ, si ethicaci nitere y 3. p. 11. 22. rōne. S. Th. etiam sequitur diuinus Ant. Y c. 6. §. 18.

O o 3 At

a in l. I. S. præfides. ff. de requir. rois.

b iux. c. hac est fides. 24. q. 1. & gl. si eadē que memo rabilē elem.

1. de her. q̄ commēdat Pan. in tra ctu. de con cil. Basil. in 2. dub.

c ele. i. iun. dta. glos. in verb. perti naciter. de & sur. & cle. 1. S. porro. iux. gl. Ser. pertinacia, de sum. Tri nit.

d in d. S. por ro.

e 2. 2. q. 21. art. 2.

f de iur. ec cl. q. 1. colu.

g in 6. nota.

h ubi sup. f. 7. col. 4.

At constat omnes canones vniuersales editos fuisse a Ro. Pont. quatenus sunt, vel fuerunt Papæ, vel eorum autoritate. Ergo secundum opinionem S. Thomæ, non potuerunt, Romani Pontif. in hoc errare, neque secundum aliam, tam facile, vt ipse innuit. Adde quod uirum episcopum, & aliqui perdoctum non debuerunt mouere illa fragilia, immo falsa fundamenta, nam secundum receptam priorem sententiam licet Papæ, & cuilibet alij principi non agnoscenti superiorem in sua propria causa, siue patrimonij, siue delicti ius dicere, ^a quanto magis in causa suarum dignitatum, 48 in qua etiam inferior, nisi alias recusetur, iudex est competens, iuxta glo. celebrem. ^b communiter receptam ^c per 49 Panorm. & alios, quos retulimus ibi 50 post Dec. ^d & Ias. ^e licet item etiam 51 inferioribus prelatis regulariter reificari in causis suarum ecclesiarum. ^f 52 Quinto infero errare Bal. ^g quatenus ait, Imperatorem esse vniuersalem omnium Christianorum dominum, & Ecclesiâ iuris esse Imperij, quia Imperator ab Ecclesia suscepit insignia, & Ecclesia non generat, sed conseruat Imperiû. Errat inquam, eo quod multi sunt Christiani, ad quorum vsque terras nunquâ se protendit Imperium Romanum, quâ ob quidem nec Scythia, nec Sarmatia, 53 nec vltra Euphratem vniuersus oriens illi vnquam paruit. Quod etiam doctissimus, & nedum vtriusque iuris, sed etiam historiæ callentissimus Andr. Al. 54 ciat. dixit. ^h Neque India, quæ hodie Lusitano parer Imperio, paruit vnquâ Romano. Tum, quia ratio Baldi potius probat contrarium, quam propositum. Tum quia contra Bal est c. conuenior. ⁱ quatenus habet ad Imperatores palatia pertinere, ad sacerdotes ecclesias. Tum, quia laicis, quamuis religiosis non est data facultas vlla imperandi quicquam in ecclesiasticis, immo necessitas manet eos obsequendi, ^k vbi Panor receptus ab alijs extendit hoc ad Reges, & Imperatores, pro quo est text. in specie opt. ^l 55 Sexto errat in hac materia idê Baldus cum ait, Romanum Pontif. re & nomine maiorem Cæsare, secundum quid, contra vero Cæsarem simpliciter maiorem esse, quam Papæ, quia (inquit)

Cæsar imperat iure in vniuersa ditio-
ne, quæ ascendente videt, & descen-
dente Solem, & quæ est ex vtroq; la-
tere, scilicet meridie, & septentrione,
O temeritatem tanto viro indignam.
O posterorum, qui hoc non reprehendunt, oscitantiam Nonne maior est, qui
melioribus præest? ⁿ Nonne Papa saltem
spiritualibus omnibus omnium cō-
sensu præfectus est? ^o At spiritualia me-
liora, & maiora sunt temporalibus, ^p
Nonne maior est, qui benedicit, quam
qui benedicitur? ^q Nam longius latius-
que patet imperium Papæ, quam Impera-
toris. ^r Non certum est quoniam ille al-
legat Auth. ^s non probare id, quod ille
ait, sed tantum Cæsarem imperare his
omnibus, qui sceptris eius obediunt in
ditione, quæ solem videt orientem &c.
Nonne Papa Sol quidam est, & Impera-
tor Luna quædam? ^t Et papatus, siue vi-
cariatus ille summi Dei summus, tanto
est altior Imperio, quanto plumbum au-
rum, ^u Nonne a Constantino vsque ad
translationem imperij, Constantinopo-
litanus Imperator subiucit Papæ plate
S. Tho. ^x Et a translatio Imperio ad Ger-
manos in hunc vsque diem Papæ pedes
exosculantur Imperatores prostrati. ^y
Nonne cum crimina hoc exegerint Im-
peratorem Papa deponit? ^z & habet iu-
risdictionem saltem spiritualem in eû? ^a
Nonne Imperator est filius Ecclesiæ cui
tamen præest Papa? ^b Vnde ergo ista
vox Balde; Imperator simpliciter mai-
or est Papa, quamquam secundû quid
Papa est maior Imperatore? Absit hoc,
absit ab ore tuo Christiano, qui potius,
& prorsus contra παλιωδαι, siue recan-
ta: Papa simpliciter maior est quocun-
que Imperatore quocunque Rege, quan-
56 quam secundum quid, & quoad ali-
qua Imperatores, & Reges maiores sūt
57 ipso, nec mirum: nam vno saltē Chri-
sto excepto, nemo est adeo felix, nec a-
deo diuorum munere diues, qui nō pos-
sit iuste arbitrari, & credere in quolibet
alio, quamlibet abiecto, esse aliquid di-
nini muneris, quo præcellat ipsum, &
ratione cuius non possit eum sibi arbi-
trari superiorem, vt in materia mode-
stie modestissimus ipse Thom. definit
vtilissime. ^c ita interpretans illud. ^d In
humilitate superiores sibi iniicē arbitrares.

l in c. tua. 2
decimis.
m in rub. ff.
veteris. co-
lum. 2.

n Anto. de
defens. ciu.
S. nos igitur.
col. 1.
o c. cuncta.
9. q. 3.

p c. illud, de
maio.

q Ad Heb.
7. & c. deni-
que. 21. dis.
r In in c.

1. de const.

s ut oēs obe-
diunt. S. hac
consideran-
tes, coll. 5.

t c. solite, de
maior.

u c. duo iur.

96. dist.

x li. 1. de re
gi. princ.

y in pontifi-
cali, de coro-

na. impera-

z c. ad Apo-
stolica. de

re iud. li. 6.

a c. hoc ipso
nouit.

b c. si Impe-
rator. 96. d.

c 2. 2. q. 16.

d In art. 3.

Septi.

58 Septimò, infertur errare videri Aluarum Pelagium virū alioquin authori-
a in lib. de ^{taus} apud eruditos non contemnēdā, ^a
placū eccl. qui in nostra materia potestatem Papæ
lib. 1. ar. 13 ampliāns, ait ^b idololātras, & paganos
b in litte. d. nullam vnquam habuisse iurisdictionē,
 & ideo regna illorum omnia pertinere
 ad Ecclesiā Christianā, & per con-
 sequentionem ad Papam, qui præfectus
 est illi. Mouetur per illud ^c *Iusti tulerunt*
e Sap. 10. ^d *Satis re-* spolia impiorum. ^d Mouetur & illo
d Satis re- ^e *latur in c.* A gente in gentem regnum transfertur pro
quo iure 8. ^f *pter iniustitias.* Qui error in causa forte
dist. & in c. fuit, vt multi nostra ætate in orbe nouo
fi de reb. 3. suis dominij sunt spoliati.
 59 Sed hæc conclusio periculosa vide-
 tur. Primum quidem, quòd nullo iure
 probatur. Deinde, quod ex illa, & eius
 fundamentis infertur, per peccatū mor-
 tis edēdos. ^g *Mat. 21.* ^h *Ecc. 9.* ⁱ *f in desen-*
^j *forio pacis.* 60 itan. Ad hæc, quod dominium, & iu-
 risdictionē non fundantur in charitate,
b in 4. dist. vt concludunt prædicti, alioqui Dauid
15. q. 3. ^k *10.* ^l *lum. 10.* ^m *de quo 2.*
Reg. 10. ⁿ *Reg. 10.* ^o *Reg. 10.* ^p *Reg. 10.* ^q *Reg. 10.* ^r *Reg. 10.* ^s *Reg. 10.* ^t *Reg. 10.* ^u *Reg. 10.* ^v *Reg. 10.* ^w *Reg. 10.* ^x *Reg. 10.* ^y *Reg. 10.* ^z *Reg. 10.* ^{aa} *Reg. 10.* ^{ab} *Reg. 10.* ^{ac} *Reg. 10.* ^{ad} *Reg. 10.* ^{ae} *Reg. 10.* ^{af} *Reg. 10.* ^{ag} *Reg. 10.* ^{ah} *Reg. 10.* ^{ai} *Reg. 10.* ^{aj} *Reg. 10.* ^{ak} *Reg. 10.* ^{al} *Reg. 10.* ^{am} *Reg. 10.* ^{an} *Reg. 10.* ^{ao} *Reg. 10.* ^{ap} *Reg. 10.* ^{aq} *Reg. 10.* ^{ar} *Reg. 10.* ^{as} *Reg. 10.* ^{at} *Reg. 10.* ^{au} *Reg. 10.* ^{av} *Reg. 10.* ^{aw} *Reg. 10.* ^{ax} *Reg. 10.* ^{ay} *Reg. 10.* ^{az} *Reg. 10.* ^{ba} *Reg. 10.* ^{bb} *Reg. 10.* ^{bc} *Reg. 10.* ^{bd} *Reg. 10.* ^{be} *Reg. 10.* ^{bf} *Reg. 10.* ^{bg} *Reg. 10.* ^{bh} *Reg. 10.* ^{bi} *Reg. 10.* ^{bj} *Reg. 10.* ^{bk} *Reg. 10.* ^{bl} *Reg. 10.* ^{bm} *Reg. 10.* ^{bn} *Reg. 10.* ^{bo} *Reg. 10.* ^{bp} *Reg. 10.* ^{bq} *Reg. 10.* ^{br} *Reg. 10.* ^{bs} *Reg. 10.* ^{bt} *Reg. 10.* ^{bu} *Reg. 10.* ^{bv} *Reg. 10.* ^{bw} *Reg. 10.* ^{bx} *Reg. 10.* ^{by} *Reg. 10.* ^{bz} *Reg. 10.* ^{ca} *Reg. 10.* ^{cb} *Reg. 10.* ^{cc} *Reg. 10.* ^{cd} *Reg. 10.* ^{ce} *Reg. 10.* ^{cf} *Reg. 10.* ^{cg} *Reg. 10.* ^{ch} *Reg. 10.* ^{ci} *Reg. 10.* ^{cj} *Reg. 10.* ^{ck} *Reg. 10.* ^{cl} *Reg. 10.* ^{cm} *Reg. 10.* ^{cn} *Reg. 10.* ^{co} *Reg. 10.* ^{cp} *Reg. 10.* ^{cq} *Reg. 10.* ^{cr} *Reg. 10.* ^{cs} *Reg. 10.* ^{ct} *Reg. 10.* ^{cu} *Reg. 10.* ^{cv} *Reg. 10.* ^{cw} *Reg. 10.* ^{cx} *Reg. 10.* ^{cy} *Reg. 10.* ^{cz} *Reg. 10.* ^{da} *Reg. 10.* ^{db} *Reg. 10.* ^{dc} *Reg. 10.* ^{dd} *Reg. 10.* ^{de} *Reg. 10.* ^{df} *Reg. 10.* ^{dg} *Reg. 10.* ^{dh} *Reg. 10.* ^{di} *Reg. 10.* ^{dj} *Reg. 10.* ^{dk} *Reg. 10.* ^{dl} *Reg. 10.* ^{dm} *Reg. 10.* ^{dn} *Reg. 10.* ^{do} *Reg. 10.* ^{dp} *Reg. 10.* ^{dq} *Reg. 10.* ^{dr} *Reg. 10.* ^{ds} *Reg. 10.* ^{dt} *Reg. 10.* ^{du} *Reg. 10.* ^{dv} *Reg. 10.* ^{dw} *Reg. 10.* ^{dx} *Reg. 10.* ^{dy} *Reg. 10.* ^{dz} *Reg. 10.* ^{ea} *Reg. 10.* ^{eb} *Reg. 10.* ^{ec} *Reg. 10.* ^{ed} *Reg. 10.* ^{ee} *Reg. 10.* ^{ef} *Reg. 10.* ^{eg} *Reg. 10.* ^{eh} *Reg. 10.* ^{ei} *Reg. 10.* ^{ej} *Reg. 10.* ^{ek} *Reg. 10.* ^{el} *Reg. 10.* ^{em} *Reg. 10.* ^{en} *Reg. 10.* ^{eo} *Reg. 10.* ^{ep} *Reg. 10.* ^{eq} *Reg. 10.* ^{er} *Reg. 10.* ^{es} *Reg. 10.* ^{et} *Reg. 10.* ^{eu} *Reg. 10.* ^{ev} *Reg. 10.* ^{ew} *Reg. 10.* ^{ex} *Reg. 10.* ^{ey} *Reg. 10.* ^{ez} *Reg. 10.* ^{fa} *Reg. 10.* ^{fb} *Reg. 10.* ^{fc} *Reg. 10.* ^{fd} *Reg. 10.* ^{fe} *Reg. 10.* ^{ff} *Reg. 10.* ^{fg} *Reg. 10.* ^{fh} *Reg. 10.* ^{fi} *Reg. 10.* ^{fj} *Reg. 10.* ^{fk} *Reg. 10.* ^{fl} *Reg. 10.* ^{fm} *Reg. 10.* ^{fn} *Reg. 10.* ^{fo} *Reg. 10.* ^{fp} *Reg. 10.* ^{fq} *Reg. 10.* ^{fr} *Reg. 10.* ^{fs} *Reg. 10.* ^{ft} *Reg. 10.* ^{fu} *Reg. 10.* ^{fv} *Reg. 10.* ^{fw} *Reg. 10.* ^{fx} *Reg. 10.* ^{fy} *Reg. 10.* ^{fz} *Reg. 10.* ^{ga} *Reg. 10.* ^{gb} *Reg. 10.* ^{gc} *Reg. 10.* ^{gd} *Reg. 10.* ^{ge} *Reg. 10.* ^{gf} *Reg. 10.* ^{gg} *Reg. 10.* ^{gh} *Reg. 10.* ^{gi} *Reg. 10.* ^{gj} *Reg. 10.* ^{gk} *Reg. 10.* ^{gl} *Reg. 10.* ^{gm} *Reg. 10.* ^{gn} *Reg. 10.* ^{go} *Reg. 10.* ^{gp} *Reg. 10.* ^{gq} *Reg. 10.* ^{gr} *Reg. 10.* ^{gs} *Reg. 10.* ^{gt} *Reg. 10.* ^{gu} *Reg. 10.* ^{gv} *Reg. 10.* ^{gw} *Reg. 10.* ^{gx} *Reg. 10.* ^{gy} *Reg. 10.* ^{gz} *Reg. 10.* ^{ha} *Reg. 10.* ^{hb} *Reg. 10.* ^{hc} *Reg. 10.* ^{hd} *Reg. 10.* ^{he} *Reg. 10.* ^{hf} *Reg. 10.* ^{hg} *Reg. 10.* ^{hh} *Reg. 10.* ^{hi} *Reg. 10.* ^{hj} *Reg. 10.* ^{hk} *Reg. 10.* ^{hl} *Reg. 10.* ^{hm} *Reg. 10.* ^{hn} *Reg. 10.* ^{ho} *Reg. 10.* ^{hp} *Reg. 10.* ^{hq} *Reg. 10.* ^{hr} *Reg. 10.* ^{hs} *Reg. 10.* ^{ht} *Reg. 10.* ^{hu} *Reg. 10.* ^{hv} *Reg. 10.* ^{hw} *Reg. 10.* ^{hx} *Reg. 10.* ^{hy} *Reg. 10.* ^{hz} *Reg. 10.* ^{ia} *Reg. 10.* ^{ib} *Reg. 10.* ^{ic} *Reg. 10.* ^{id} *Reg. 10.* ^{ie} *Reg. 10.* ^{if} *Reg. 10.* ^{ig} *Reg. 10.* ^{ih} *Reg. 10.* ⁱⁱ *Reg. 10.* ^{ij} *Reg. 10.* ^{ik} *Reg. 10.* ^{il} *Reg. 10.* ^{im} *Reg. 10.* ⁱⁿ *Reg. 10.* ^{io} *Reg. 10.* ^{ip} *Reg. 10.* ^{iq} *Reg. 10.* ^{ir} *Reg. 10.* ^{is} *Reg. 10.* ^{it} *Reg. 10.* ^{iu} *Reg. 10.* ^{iv} *Reg. 10.* ^{iw} *Reg. 10.* ^{ix} *Reg. 10.* ^{iy} *Reg. 10.* ^{iz} *Reg. 10.* ^{ja} *Reg. 10.* ^{jb} *Reg. 10.* ^{jc} *Reg. 10.* ^{jd} *Reg. 10.* ^{je} *Reg. 10.* ^{jf} *Reg. 10.* ^{jj} *Reg. 10.* ^{jk} *Reg. 10.* ^{jl} *Reg. 10.* ^{jm} *Reg. 10.* ^{jn} *Reg. 10.* ^{jo} *Reg. 10.* ^{jp} *Reg. 10.* ^{jq} *Reg. 10.* ^{jr} *Reg. 10.* ^{js} *Reg. 10.* ^{jt} *Reg. 10.* ^{ju} *Reg. 10.* ^{jv} *Reg. 10.* ^{jw} *Reg. 10.* ^{jx} *Reg. 10.* ^{ky} *Reg. 10.* ^{kz} *Reg. 10.* ^{la} *Reg. 10.* ^{lb} *Reg. 10.* ^{lc} *Reg. 10.* ^{ld} *Reg. 10.* ^{le} *Reg. 10.* ^{lf} *Reg. 10.* ^{lg} *Reg. 10.* ^{lh} *Reg. 10.* ^{li} *Reg. 10.* ^{lj} *Reg. 10.* ^{lk} *Reg. 10.* ^{ll} *Reg. 10.* ^{lm} *Reg. 10.* ^{ln} *Reg. 10.* ^{lo} *Reg. 10.* ^{lp} *Reg. 10.* ^{lq} *Reg. 10.* ^{lr} *Reg. 10.* ^{ls} *Reg. 10.* ^{lt} *Reg. 10.* ^{lu} *Reg. 10.* ^{lv} *Reg. 10.* ^{lw} *Reg. 10.* ^{lx} *Reg. 10.* ^{ly} *Reg. 10.* ^{lz} *Reg. 10.* ^{ma} *Reg. 10.* ^{mb} *Reg. 10.* ^{mc} *Reg. 10.* ^{md} *Reg. 10.* ^{me} *Reg. 10.* ^{mf} *Reg. 10.* ^{mg} *Reg. 10.* ^{mh} *Reg. 10.* ^{mi} *Reg. 10.* ^{mj} *Reg. 10.* ^{mk} *Reg. 10.* ^{ml} *Reg. 10.* ^{mm} *Reg. 10.* ^{mn} *Reg. 10.* ^{mo} *Reg. 10.* ^{mp} *Reg. 10.* ^{mq} *Reg. 10.* ^{mr} *Reg. 10.* ^{ms} *Reg. 10.* ^{mt} *Reg. 10.* ^{mu} *Reg. 10.* ^{mv} *Reg. 10.* ^{mw} *Reg. 10.* ^{mx} *Reg. 10.* ^{my} *Reg. 10.* ^{mz} *Reg. 10.* ^{na} *Reg. 10.* ^{nb} *Reg. 10.* ^{nc} *Reg. 10.* nd *Reg. 10.* ^{ne} *Reg. 10.* ^{nf} *Reg. 10.* ^{ng} *Reg. 10.* ^{nh} *Reg. 10.* ⁿⁱ *Reg. 10.* ^{nj} *Reg. 10.* ^{nk} *Reg. 10.* ^{nl} *Reg. 10.* ^{nm} *Reg. 10.* ⁿⁿ *Reg. 10.* ^{no} *Reg. 10.* ^{np} *Reg. 10.* ^{nq} *Reg. 10.* ^{nr} *Reg. 10.* ^{ns} *Reg. 10.* ^{nt} *Reg. 10.* ^{nu} *Reg. 10.* ^{nv} *Reg. 10.* ^{nw} *Reg. 10.* ^{nx} *Reg. 10.* ^{ny} *Reg. 10.* ^{nz} *Reg. 10.* ^{oa} *Reg. 10.* ^{ob} *Reg. 10.* ^{oc} *Reg. 10.* ^{od} *Reg. 10.* ^{oe} *Reg. 10.* ^{of} *Reg. 10.* ^{og} *Reg. 10.* ^{oh} *Reg. 10.* ^{oi} *Reg. 10.* ^{oj} *Reg. 10.* ^{ok} *Reg. 10.* ^{ol} *Reg. 10.* ^{om} *Reg. 10.* ^{on} *Reg. 10.* ^{oo} *Reg. 10.* ^{op} *Reg. 10.* ^{oq} *Reg. 10.* ^{or} *Reg. 10.* ^{os} *Reg. 10.* ^{ot} *Reg. 10.* ^{ou} *Reg. 10.* ^{ov} *Reg. 10.* ^{ow} *Reg. 10.* ^{ox} *Reg. 10.* ^{oy} *Reg. 10.* ^{oz} *Reg. 10.* ^{pa} *Reg. 10.* ^{pb} *Reg. 10.* ^{pc} *Reg. 10.* ^{pd} *Reg. 10.* ^{pe} *Reg. 10.* ^{pf} *Reg. 10.* ^{pg} *Reg. 10.* ^{ph} *Reg. 10.* ^{pi} *Reg. 10.* ^{pj} *Reg. 10.* ^{pk} *Reg. 10.* ^{pl} *Reg. 10.* ^{pm} *Reg. 10.* ^{pn} *Reg. 10.* ^{po} *Reg. 10.* ^{pp} *Reg. 10.* ^{pq} *Reg. 10.* ^{pr} *Reg. 10.* ^{ps} *Reg. 10.* ^{pt} *Reg. 10.* ^{pu} *Reg. 10.* ^{pv} *Reg. 10.* ^{pw} *Reg. 10.* ^{px} *Reg. 10.* ^{py} *Reg. 10.* ^{pz} *Reg. 10.* ^{qa} *Reg. 10.* ^{qb} *Reg. 10.* ^{qc} *Reg. 10.* ^{qd} *Reg. 10.* ^{qe} *Reg. 10.* ^{qf} *Reg. 10.* ^{qg} *Reg. 10.* ^{qh} *Reg. 10.* ^{qi} *Reg. 10.* ^{qj} *Reg. 10.* ^{qk} *Reg. 10.* ^{ql} *Reg. 10.* ^{qm} *Reg. 10.* ^{qn} *Reg. 10.* ^{qo} *Reg. 10.* ^{qp} *Reg. 10.* ^{qq} *Reg. 10.* ^{qr} *Reg. 10.* ^{qs} *Reg. 10.* ^{qt} *Reg. 10.* ^{qu} *Reg. 10.* ^{qv} *Reg. 10.* ^{qw} *Reg. 10.* ^{qx} *Reg. 10.* ^{qy} *Reg. 10.* ^{qz} *Reg. 10.* ^{ra} *Reg. 10.* ^{rb} *Reg. 10.* ^{rc} *Reg. 10.* rd *Reg. 10.* ^{re} *Reg. 10.* ^{rf} *Reg. 10.* ^{rg} *Reg. 10.* ^{rh} *Reg. 10.* ^{ri} *Reg. 10.* ^{rj} *Reg. 10.* ^{rk} *Reg. 10.* ^{rl} *Reg. 10.* ^{rm} *Reg. 10.* ^{rn} *Reg. 10.* ^{ro} *Reg. 10.* ^{rp} *Reg. 10.* ^{rq} *Reg. 10.* ^{rr} *Reg. 10.* ^{rs} *Reg. 10.* ^{rt} *Reg. 10.* ^{ru} *Reg. 10.* ^{rv} *Reg. 10.* ^{rw} *Reg. 10.* ^{rx} *Reg. 10.* ^{ry} *Reg. 10.* ^{rz} *Reg. 10.* ^{sa} *Reg. 10.* ^{sb} *Reg. 10.* ^{sc} *Reg. 10.* ^{sd} *Reg. 10.* ^{se} *Reg. 10.* ^{sf} *Reg. 10.* ^{sg} *Reg. 10.* ^{sh} *Reg. 10.* ^{si} *Reg. 10.* ^{sj} *Reg. 10.* ^{sk} *Reg. 10.* ^{sl} *Reg. 10.* ^{sm} *Reg. 10.* ^{sn} *Reg. 10.* ^{so} *Reg. 10.* ^{sp} *Reg. 10.* ^{sq} *Reg. 10.* ^{sr} *Reg. 10.* ^{ss} *Reg. 10.* st *Reg. 10.* ^{su} *Reg. 10.* ^{sv} *Reg. 10.* ^{sw} *Reg. 10.* ^{sx} *Reg. 10.* ^{sy} *Reg. 10.* ^{sz} *Reg. 10.* ^{ta} *Reg. 10.* ^{tb} *Reg. 10.* ^{tc} *Reg. 10.* ^{td} *Reg. 10.* ^{te} *Reg. 10.* ^{tf} *Reg. 10.* ^{tg} *Reg. 10.* th *Reg. 10.* ^{ti} *Reg. 10.* ^{tj} *Reg. 10.* ^{tk} *Reg. 10.* ^{tl} *Reg. 10.* ^{tm} *Reg. 10.* ^{tn} *Reg. 10.* ^{to} *Reg. 10.* ^{tp} *Reg. 10.* ^{tq} *Reg. 10.* ^{tr} *Reg. 10.* ^{ts} *Reg. 10.* ^{tt} *Reg. 10.* ^{tu} *Reg. 10.* ^{tv} *Reg. 10.* ^{tw} *Reg. 10.* ^{tx} *Reg. 10.* ^{ty} *Reg. 10.* ^{tz} *Reg. 10.* ^{ua} *Reg. 10.* ^{ub} *Reg. 10.* ^{uc} *Reg. 10.* ^{ud} *Reg. 10.* ^{ue} *Reg. 10.* ^{uf} *Reg. 10.* ^{ug} *Reg. 10.* ^{uh} *Reg. 10.* ^{ui} *Reg. 10.* ^{uj} *Reg. 10.* ^{uk} *Reg. 10.* ^{ul} *Reg. 10.* ^{um} *Reg. 10.* ^{un} *Reg. 10.* ^{uo} *Reg. 10.* ^{up} *Reg. 10.* ^{uq} *Reg. 10.* ^{ur} *Reg. 10.* ^{us} *Reg. 10.* ^{ut} *Reg. 10.* ^{uu} *Reg. 10.* ^{uv} *Reg. 10.* ^{uw} *Reg. 10.* ^{ux} *Reg. 10.* ^{uy} *Reg. 10.* ^{uz} *Reg. 10.* ^{va} *Reg. 10.* ^{vb} *Reg. 10.* ^{vc} *Reg. 10.* ^{vd} *Reg. 10.* ^{ve} *Reg. 10.* ^{vf} *Reg. 10.* ^{vg} *Reg. 10.* ^{vh} *Reg. 10.* ^{vi} *Reg. 10.* ^{vj} *Reg. 10.* ^{vk} *Reg. 10.* ^{vl} *Reg. 10.* ^{vm} *Reg. 10.* ^{vn} *Reg. 10.* ^{vo} *Reg. 10.* ^{vp} *Reg. 10.* ^{vq} *Reg. 10.* ^{vr} *Reg. 10.* ^{vs} *Reg. 10.* ^{vt} *Reg. 10.* ^{vu} *Reg. 10.* ^{vv} *Reg. 10.* ^{vw} *Reg. 10.* ^{vx} *Reg. 10.* ^{vy} *Reg. 10.* ^{vz} *Reg. 10.* ^{wa} *Reg. 10.* ^{wb} *Reg. 10.* ^{wc} *Reg. 10.* ^{wd} *Reg. 10.* ^{we} *Reg. 10.* ^{wf} *Reg. 10.* ^{wg} *Reg. 10.* ^{wh} *Reg. 10.* ^{wi} *Reg. 10.* ^{wj} *Reg. 10.* ^{wk} *Reg. 10.* ^{wl} *Reg. 10.* ^{wm} *Reg. 10.* ^{wn} *Reg. 10.* ^{wo} *Reg. 10.* ^{wp} *Reg. 10.* ^{wq} *Reg. 10.* ^{wr} *Reg. 10.* ^{ws} *Reg. 10.* ^{wt} *Reg. 10.* ^{wu} *Reg. 10.* ^{wv} *Reg. 10.* ^{ww} *Reg. 10.* ^{wx} *Reg. 10.* ^{wy} *Reg. 10.* ^{wz} *Reg. 10.* ^{xa} *Reg. 10.* ^{xb} *Reg. 10.* ^{xc} *Reg. 10.* ^{xd} *Reg. 10.* ^{xe} *Reg. 10.* ^{xf} *Reg. 10.* ^{xg} *Reg. 10.* ^{xh} *Reg. 10.* ^{xi} *Reg. 10.* ^{xj} *Reg. 10.* ^{xk} *Reg. 10.* ^{xl} *Reg. 10.* ^{xm} *Reg. 10.* ^{xn} *Reg. 10.* ^{xo} *Reg. 10.* ^{xp} *Reg. 10.* ^{xq} *Reg. 10.* ^{xr} *Reg. 10.* ^{xs} *Reg. 10.* ^{xt} *Reg. 10.* ^{xu} *Reg. 10.* ^{xv} *Reg. 10.* ^{xw} *Reg. 10.* ^{xy} *Reg. 10.* ^{xz} *Reg. 10.* ^{ya} *Reg. 10.* ^{yb} *Reg. 10.* ^{yc} *Reg. 10.* ^{yd} *Reg. 10.* ^{ye} *Reg. 10.* ^{yf} *Reg. 10.* ^{yg} *Reg. 10.* ^{yh} *Reg. 10.* ^{yi} *Reg. 10.* ^{yj} *Reg. 10.* ^{yk} *Reg. 10.* ^{yl} *Reg. 10.* ^{ym} *Reg. 10.* ^{yn} *Reg. 10.* ^{yo} *Reg. 10.* ^{yp} *Reg. 10.* ^{yq} *Reg. 10.* ^{yr} *Reg. 10.* ^{ys} *Reg. 10.* ^{yt} *Reg. 10.* ^{yu} *Reg. 10.* ^{yv} *Reg. 10.* ^{yw} *Reg. 10.* ^{yx} *Reg. 10.* ^{yy} *Reg. 10.* ^{yz} *Reg. 10.* ^{za} *Reg. 10.* ^{zb} *Reg. 10.* ^{zc} *Reg. 10.* ^{zd} *Reg. 10.* ^{ze} *Reg. 10.* ^{zf} *Reg. 10.* ^{zg} *Reg. 10.* ^{zh} *Reg. 10.* ^{zi} *Reg. 10.* ^{zj} *Reg. 10.* ^{zk}

a 6. p. q. 16.
ari. 9.

b. ad Hebr.
ulr.
c. 3. lib. sent.
dist. 11.

d eo. lib. col.
24.

e fo. 12. col.
3.

fc. inferior.
21. dist. &
c. cum infe-
rior. de ma-
ior.

g c. 1. de ra-
pto.

b in c. cum
inferior. de
ma. o.

i in Mercu-
regu. cui li-
cet. de reg.

iu. lib. 6.

k lib. 3. ca-
pit. 8.

l. l. est rece-
ptum. ff. de
iurisd. omni.

iud. q. 1. glo.
sing. ibi ex-
tendit et ad

Imperat. &
gl. c. in syno-
do uerb. A-

post. 93. dif-
& glo. 1. c.

nemo 9 q.
3. & in pro

am. 6. her.

& uterque Th. ^a non solum asserit, esse
falsam illā, *Christus incēpit esse*, sed etiā
illam demonstrato Christo: *ipse homo in-
cēpit esse*, iuxta illud. ^b *Iesus Christus he-
ri, & hodie, ipse. & in secula*. Quod etiam
communiter tenetur ^c ubi Iacobus ait,
hanc falsam *Christus aliquādo non fuit*,
& Ioannes Maior illam, *Christus incē-
pit esse*. Quamquam vera est illa; *Christus
non fuit ab eterno homo*, & illa; *Christus cō-
pit esse homo* & illa. *Christus quatenus ho-
mo non fuit ab eterno*. In quo sensu credi
derim præfatū Ant. virum alioqui piū;
intellexisse, operā prætium tamen visū
est præmonuisse lectorem.

70 Undecimō infertur, q̄ errat, meo
iudicio, idē Ant. quatenus ^d tenuit, Pila-
tum habuisse iurisdōnem ordinariam,
& potestatem legitimam iudicandi Chri-
stum. Et postea iterum dixit Pilatum

71 Tiberij Cæsaris præsidem potestātē
72 habuisse coactiuam super Christum.

quod mihi videtur falsum. Tum, quia in
ferior non habet potestatem in superio-
rem, ^e etiam si delinquit in territorio

sui inferioris, secundum glof. 3. & sing. S
communiter receptam ibi, & a Panor. &
Fel. ^f Quod pulchre probat Io. And. ^g

At Christus etiam quatenus homo supe-
rior erat Tiberio Cæsare, cuius Pilatus
erat præf. Ergo, &c. Tum, quia S. Tho.

in illo lib. de regimine princ. ^h cōcludit.
Octauianum Augustum Christi uices

gessisse in temporalib. licet ipse id non
intelligeret, sicut & Cayphas propheta-
uit, non intelligens, se id facere.

Non obstat, q̄ superior volens possit
iudicari ab inferiori, si ipsemet consen-
tiat, ^k Tum, quia non constat de tali

Christi consensu, immo verō magis de
disensu, cum ^l illi dicenti. *Nescis, quia po-
testatem habeo dimittere te, & crucifigere*

te? respondit. *Non haberes potestatem ad
uersum illam, nisi tibi datum esset de su-
per innuens ipsum non iuridicā, sed quā-
dam permissiuam potestatem habere.* ^m

74 non enim colligitur ex illis verbis,
Christus quatenus homo erat consen-
sisse in iurisdictionem Pilati, sed permi-
sisse quatenus Deus, nec repugnasse qua-
tenus homo. Tum, quia non videtur de
cuisse, Christū Θεάνθρωπον, siue Deū,
& hominem consentire, ut homuncio

peccator, & impius potestatem habuiss-

set in illum legitimam vitæ præferant,
& necis, quia & communis conclusio, *Seruus ex-*

cui magis ad hæreo, quam Panormitan. *tendunt ad*

Feli. & alij relati per ipsum sequuntur ⁿ *Papā. perc,*

75 tenent, non decere, neque licere, ut *nos si incō-*

Rom. Pont. subijciat se iudicandum ali- *petenter. 2.*

cui laico contra prædictas glof. licet ^o *g. 7.*

eas iure maiores, sed communiter re- *m. 10. c. 19.*

probatas, asseruerit Decius ibid. *n. iux, c. nec*

76 Duodecimo infertur, errare huc du- *mirum. 25,*

bic grauitur eundem Anton. qui ^p asse- *q. 5. ibi, Oia*

rit, insanum, & hæreticum esse dicere, *aut sunt*

quod administratio vniuersalis rerum *aut Deus in*

temporalium, possit esse apud Romanū *isto iudicio*

Pontificem, aut apud aliquem alium in *fuit, aut fie-*

sacris ordinibus constitutum. Tum, quia *ripermittit.*

possibile ac verum est id, quod ipse ap- *o in c. Eccle-*

pellat impossibile, ac insanum, & adeo *sia. de con-*

quidem verum & possibile, ut ita sit fa- *stit.*

ctum a Constantini donatione in hunc *p. c. Constā*

usque diem, quo tempore summa pote- *Sedem Imperialem reliquit, & Petro suc-*

tas laica exercitata est a Romano Pon- *cessoribusque suis profuturam concessit. sin. & cap.*

tif summam potestatem ecclesiasticam *fundamen-*

habente, tam Romæ, quam in alijs mul- *ta. de elect.*

tis terris donatis ab eo Ecclesiæ, ^q ibi, *lib. 6. & c.*

sedem Imperialem reliquit, & Petro suc- *futura. 12.*

cessoribusque suis profuturam concessit. *q. 1.*

Quam donationem valuisse, communis *q. c. ego Lu-*

opinio tenet cum glo. ^r & late Cardin. *dou. 63. dif-*

Alex. ^s Quod etiam tenet ipse Anton. *& glof. in*

quoad rerum dominium, licet quoad iu- *clēm. Roma-*

risdictionem, & imperium supremum *ni. § porro.*

id neget, motus quibusdam argumentis *non potest bonam doctōrum partem*

fatis leuibus ad probandum Accursum *Christianorum id asseuerare, idque ser-*

illam differentiam sentientem. ^t Tum, *uatū esse circiter mille annis. Tum,*

quia dato, quod esset falsum, non tamē *quia effrontis, & verē insani hominis*

foret insanum, quando quidem negari *fuit, appellare hæreticum, & insanum*

non potest bonam doctōrum partem *id, quod omnes Papæ mille annis serua-*

Christianorum id asseuerare, idque ser- *uerunt, quod bona pars iurisperitorum*

uatū esse circiter mille annis. Tum, *probat, quod Ecclesia adeo non damna-*

quia effrontis, & verē insani hominis *uit, ut credatur damnatura contrarium,*

fuit, appellare hæreticum, & insanum *si ea de re pronunciaretur. Tum, quia*

id, quod omnes Papæ mille annis serua- *illæ duæ potestates ipsa rei natura non*

uerunt, quod bona pars iurisperitorum *x de pote-*

probat, quod Ecclesia adeo non damna- *stia. Eccle-*

uit, ut credatur damnatura contrarium, *sia. 6.*

si ea de re pronunciaretur. Tum, quia *col. 9.*

illæ duæ potestates ipsa rei natura non *x col. 3.*

repugnant sibi mutuo, ut dilucidē mon- *gnaret aliud rerum dominium.*

strat Iacobus Almagnus, ^u qui etiam ^x *77 Tum, quia Moyses potestatem hāc*

probat, fratri Minori non repugnare su- *viā.*

prem iurisdictionem, quamuis repu- *gna-*

gnaret aliud rerum dominium.

a *St constat* urranque habuit, ^a Machabæi etiam v-
ex Exodo. tranque habuerunt simul & exercuerunt,
 fuerunt enim populi Israelitici duces
b *ut ex 1. et* supremi, & sacerdotes maximi, ^b Tū,
2. Machab. quia licet falsum esset, quod ille appel-
 lat hæreticum, longe tamen esset ab hæ-
 resi, propter ea, quæ dicta sunt in co-
 rollariis. 1. & 2.
c *fo. 12. co-* 78 Decimo tertio inferitur, non satis do-
lu. 4. latum esse illud eiusdem. ^c Imperato-
 rem maiorem esse Papa hæretico, eo
 quod, ut ipse ait, quilibet catholicus ma-
 ior est tali Pontifice, iuxta glossam: quæ a
 plerisque putatur singulæ. ^d quæ tamen
d *in c. Acha-* non est ita simpliciter intelligenda, sed
rius. 2. 4. 9. 1. data prius incorrigibilitate, quod probat
f *in c. nunc* antem. 21. ^e Incorrigibilem autem Papam il-
 lum appello, qui post binam monitionem
g *in c. si Pa-* recidit in hæresim ut subtiliter de mo-
pe. 40. dist. pæ. 40. dist. ergo est conclusio prædicti Anton.
g *1. 10. tit. 1.* tantum procedat in Papa, qui post bi-
cap. 23. nam monitionem perseveraret hæreticus,
 non autem in alio; nam potestas Ec-
 clesiæ suprema non fundatur super cha-
 ritate, neque etiā super fide, ita, ut his
 quoquomodo perditis perdatur, & illa
 ipso iure, ut satis probat prædictus Ia-
 cob. ^h & Thoma Vio ⁱ latissime iuxta, ac
 acerrime iura enim humana imponen-
 tia pœnam excommunicationis, uel pri-
 uationis bonorum ipso iure hæreticis,
 non ligant Ro. Pont. quippe qui supe-
 rior est illis. ^k
 Decimo quarto, errare uideri eundem
 Anto, dum ^l asserit, Concilium œcume-
 nicum si coadunandum esset aliquo
 casu principaliter ob temporalia, conuo-
 candum esse ab Imperatore, & non a
 Papa. Tum, quia nunquam eiusmodi cō-
 uocatio facta est, & res nouæ, ut pluri-
 mum, in re præsertim adeo ardua discor-
 diam generant, ^m Tum quia per infe-
 rius dicenda patebit, potestatem eccle-
 siasticam extendi ad temporalia eo casu,
 quo ingrueret necessitas conuocandi
 tale Concilium. Tum, quia cōtra An-
 ton. faciunt multa iura, cap. mandasti.
 2. quæst. quinta, cap. si Imperator. 96. di-
 stinct. & §. hinc etiam 7. distinct. & alia,
 quæ citat Aluarus de planctu Ecclesiæ.
 lib. primo, artic. 22.

POTESTAS GENERALITER QUID.

- 80 Potestas generaliter quid. & est duplex
& seq.
- 81 Potestas Ecclesiæ definitio perspecta, et
cui data sit principaliter, an Ecclesiæ,
an Petro, & seqq.
- 85 Potestatis laicæ definitio, quæ necessa-
ria communitati. & seq.
- 87 Natura non deest in necessariis, &c.
- 89 Potestas ecclesiastica a laica differt se-
cundum quatuor causas.
- 90 Potestas laica antiquior Ecclesiastica,
& latius 92.
- 90 Finis utriusque iuris diuersus, saltem
immediatus & seq. 169.
- 92 Potestas Ecclesiæ, quæ nunc est, nō fuit
ante Christum natum.
- 93 Matrimonium post Christi aduentum
cepit esse Sacramentum.
- 94 Potestas ecclesiastica. & laica contra-
rio modo progressæ.
- 95 Intellectus legis ex hoc iure. ff. de iust. &
iure.
- 95 Potestas ecclesiastica quatenus exten-
ditur ad temporalia 96.
- 97 Finem ad aliquem inductum secundū
illum ordinandum.
- 98 Ecclesiæ coercionem habet.
- 99 Papa cur Reges deponere potest, & de
ponentibus consentire. 100. & cur co-
adiutores dare. 106. & cur Sacans
Imperium regere, 107. & cur Federi-
cum deposuit. 108.
- 101 Reges an propter regna, & c. è contra-
rio Regna propter Reges.
- 102 D. Petrus Pachecus Cardin. laudatus.
- 103 D. Franciscus a Mendoza laudatus.
- 104 D. Didacus ab Alba Episcopus lau-
datus.
- 105 Menas de Saa Conimbric. laudatus.
- 109 Papa potest quædam maxima, & non
quædam minima, & c. cur de quocun-
q; peccato mortifero cognoscit. & 111.
- 112 Intellectus regis cui licet, lib. 6.
- 113 Naturali iure uetatur, & permittitur
quandoque homicidium.
- 114 Dux est sibi duce carens, & c.
- 115 Naturalem providentiam non tollit
lex Imperialis.
- 116 Reges Hispania quæ ratione exempti.
- 117 Reges Nauarra, & Legionis aliorum
Hispania cur primi.

- 118 Potestas laica non fuit una instituta
soli orbi, sicut una ecclesiastica,
119 Potestatem laicam nulla communitas
a se abdicare potest.
120 Concedere aliquid, & transferre dis-
ferunt.
121 Clerus cur non statuit contra leges su-
perioris.

impotentia, pro re contraria vi, siue vi-
ribus assumitur, & per consequentem
potentia, quæ est illi contraria pro vi, &
viribus. Facit & illud Maronis.

Nate mea vires mea magna potentia solus.

81 Facit, quod potestas, & potentia ab
eodem verbo possum, deducuntur. Qua
mobrem pro resolutione dico primo,
has duas voces, potestas, & potentia, e-
iusdem significationis esse, & cum gene-
ratim capiuntur comprehendere vim, si
ne vires, tam supernaturaliter datas, q̃
naturales, & acquisitas; siue iuris siue fa-
cti, quæ Græcis significat δύναμις: id
enim verbum (vt tradunt eruditi) com-
prehendit virtutes, imperium, magistra-
tum, vim, robur, & fortitudinem, immo
& q̃ nondum est actus, sed esse potest, vt
semen δύναμις magna est arbor, & qui
petit a fideiussores δύναμις a reo pe-
tit, ^b quæ olim in lib. meo pro δύναμις h. l. aduer-
habebat, etenim. ^{h. l. aduer-}
^{sus. ff. de re}
^{cep. arbi.}

Decimo sexto dico, quod potestas, si-
ue potentia sic accepta, definiri potest,
esse facultas propinqua ad aliquid agen-
dum, vel faciendum. Dixi, propinqua,
ad excludendum remotam, qualem ha-
bet lignum ad calefaciendum, ante-
quam calefiat, lignum autem incensu, aut
calidum dicitur habere potentiam, vel
potestatem calefaciendi, quia facultatē
propinquam illud faciendi habet. Sic
dominus potestatem dandi seruum pro
noxâ, cum habet facultatem illius exhi-
bendi, ¹ Et potestas pro facultate po-
nitur, in leg. Celsus, ^k Quæ omnia opor-
tuit cōfirmat lex. ptatis. ¹ In hæc verba, ^l ff. de noxa.
Potestatis Verbo, plura significantur, in ^l ff. de Ser.
persona magistratum, imperium, in per-
sona liberorum, patria potestas, in perso-
na domini, serui dominum, at cum agimus
de noxa deditione, copia, & facultas.

Quibus quatuor significationibus, aliā
addit ibi lex ipsa, & alias ibidem Doctis-
simus Aleazar, quas desumpsisse potuit
ex Francisco Paui. qui copiose de hoc
agit, quæ tamen omnes sub prædicta ^{m in princ.}
definitione continentur, excepta vna, ^{tract. de of.}
vel altera, quam habet figuratiue, & ita ^{et potest. c.}
in materia nostra verbum, potestas, ac-
cipi pro eo tantum, quod Græci appel-
lant ἐξουσίαν, id est pro autoritate, ac ^{n corol. 7.}
facultate iuris comprehendente etiam ^{et 20.}
iurisdictionem tam voluntariam, quam
con-

æ est in ru-
br. de off. &
pot. iud. de-
leg. nu. 19.

b contra gl.
pen. l. 1. de
except.

c est in c. 1.
de constit.
nu. 31.
d. l. qd̃ Ser-
uius. ff. de
cond. caus.
dat. et caus.
non seq.
e per l. suus
quoq; S. pu-
ro. ff. de ha-
red. instit.

f de iudicijs
S. sequitur
in princ.
g de refer.

Decimoquinto infertur parum cau-
te laudata esse a posteris duo di-
cta quæ circa significatum verbi, pote-
stas, de quo hic agimus, dixit Bald. quo-
rum alterum, quod ipse quoque semel
olim laudauit, ^a quatenus ponens diffe-
rentiam inter officium, & potestatem,
dixit, potestatem nihil aliud esse, quam
posse, dicique in abstracto, veluti albo-
do. Officium autem in concreto, velut
album, hoc enim parū laudis meretur.
Tum, quia parum lucis affert. Tū, quia
in summa idem per idem declarat, ^b Tū
quia, vt mox dicam, potestas rectè defi-
nitur esse facultas propinqua faciēdi ali-
quid, officium autem, id quod facere cō-
uenit alicui ratione personæ quam ge-
rit. Et ita potius differunt, ut potentia,
& actus, quam vt abstractum, & concre-
tum Alterum ^c scilicet laudis esse poten-
tiam, aliud potestatem. Quia esse (inqt)
in potentia nondum est ens, sed ens an-
te ipsum. ^d Sed potestas est ens, & sic
ex parte potest, &c. Tum quia id obscu-
rum nimis est iurisperitis. Tum quod
falsum videtur per quandam l. ^e ubi po-
testas pro potentia sæpe ponitur. Tum
quod in illa leg. quod Seruius allegata
per ipsum non ponitur verbum poten-
tia, neque verbum, potestas. Tum quod
ratio eius, & inductio solum probat, dif-
ferentiam inter esse in actu, & esse in po-
tentia. Ex quo non sequitur eius conclu-
sio. Tum denique, quod ipsemet Bald.
subdit, non significari aliud in rescripto
principis per plenitudinem potentiæ,
quam per plenitudinem potestatis. Fa-
teor tamen Priscianum dixisse potentiā
quidem ad dominationem referri, pote-
statem verò ad vim, quod tamen nihil
Bald adiunuat, neque videtur vsquequa-
que verum: nam in illo Lucani.

Omniſq; potestas impatiens consortis erit,
Relato a Speculatore ^f potestas pro do-
minatione sumitur, & in ea, suscitatus. S

contentiosam. Potestas autem sic accepta duplex est; ecclesiastica scilicet, & laica, quas infra corollar. 17. & 20. definimus, & non omnino, ni fallor, indiligenter.

POTESTAS DVPLEX

Ecclesiastica, & laica, & quid

Ecclesiastica.

Decimoseptimò potestas ecclesiastica generaliter accepta, bene definitur, quod est potestas a Christo instituta immediate, & supernaturaliter, ad gubernandos fideles secundum legem euangelicam in supernaturalibus, & quatenus ad illa est opus etiam in naturalibus. Quæ definitio longe uidetur melior, quam illa illius doctissimi, ac piecissimi Ioan. Gerlsonensis^a & etiam quæ altera eiusdem^b licet cautius loquatur, & eius bonitas ex eo apparet, quod constat ex genere, & differentia sufficienti, habet enim pro genere verbum, potestas, quod continet ecclesiasticam, & laicam, reliqua pro differentia: Addidi enim a Christo, ad significandum causam eius efficientem, & ad excludendam potestatem ab homine puro, vel a Deo ante Christum incarnatum, institutam. Addidi supernaturaliter, & immediate, ad excludendum eam, quæ mediate, vel naturaliter est a Deo instituta. Dixi, ad gubernandum secundum leges euangelicas, &c. ad declarandum qualis debeat esse illius usus, & ad excludendas alias potestates, quæ competunt per gratiam gratum facientem, prophetiâ, dona Spiritus Sancti, & alia supernaturalia, quæ non dantur principaliter ad gubernandum alios, sed potius ad perficiendum ipsosmet, vel docendum alios, & monendum. Dixi in supernaturalibus, ad significandum, materiam principaliter huic potestati subiectam esse illa, quæ supernaturaliter sunt data, vel danda fidelibus. Dixi, & quatenus &c. ad ostendendum, quod indirectè, & per quandam

83 Decimooctauo, quæ sextuplex est potestas ecclesiastica, secundum Io. Parisi & Petrum Alliacensem. Prima est ordinis, quæ essentialiter nihil aliud est, quàm ipse character ordinis, & fuit instituta a Christo secundum communem in cæna, quando dixit Apostolis; *Hoc facite in meam commemorationem*, id est accipite potestatem hoc faciendi, hoc est consecrandi. Secunda est potestas administrandi sacramenta populo, & præcipuè sacramentum poenitentiae, quæ secundum communem fuit instituta in die, quo insufflauit Apostolis, dicens, *Accipite spiritum sanctum quorum remisistis peccata.* &c.^d Ad hanc spectat potestas baptizandi: licet enim omnes possint baptizare instante necessitate, soli tamen sacerdotes possunt ex officio, & S. Th. receptus. Idem dicendum de potestate catechizandi, & exorcizandi baptizandos. S. Sanctus Thomas^h Tertia potestas est iurisdictionis in foro exteriori, id est potestas ius dicendi, corrigendi, & inferendi poenam in contumaces etiam inuitos, & fuit tradita Apostolis per verba illa in hoc c. relata; *Si peccauerint, &c.* quatenus habet: *Dic ecclesie, & si eam non audierit sit tibi tamquam ethnicus & publicanus.* cum illis alijs, quæ sequuntur in Euangelio, licet hic non referantur, uidelicet: *Quicumque solueritis & ligaueritis, &c.* per illa enim verba institutam esse potestatem Papalem, traditam vero Petro per illa, *Pasce oues meas.*^k magnis uiribus contendit Iacob. Almaynus^l Quarta est potestas instituendi ministros, distribuendi beneficia, & dignitates ecclesiasticas, quæ quicquid dicat Occam, data fuisse uidetur, secundum communem per illa uerba; *Pasce oues meas.*^m nam ad officium pascendi non solum spectat audire confessiones, & ministrare sacramentum poenitentiae, sed etiam instituere alios super determinatas regiones, & populos ad eos pascendos, & erudiendos in necessarijs ad salutem. Quinta potestas est Apostolatus, seu prædicandi quæ contulit Apostolis Christusⁿ in illis uerbis, *Ite predicate Euangelium omni creatura.* Sexta potestas, quæ oritur ex supra dictis, est potestas accipiendi, & etiam exigendi a subditis temporalia uictui,

d Ioan. 20.

e c. constat. de consecr. dist. 4.

f 3. p. q. 57. art. 2.

g cap. catechismi, et c. sacerdotes.

ead. dist. h 3. p. q. 71.

ar. 4.

i Matt. 18.

k Ioan. 20.

l de auth. eccles. c. 2.

col. pen.

m Io. & c.

n Matt. & Mar. c. ult.

a 1. ad Co- & vestitui necessaria, de qua Paulus ^a ¶
rint. 9. instituit Christus, cum dixit. *Dignus est*
b Luc. 10. operarius mercede sua. ^b secundum eos,
quos sequitur Iacobus: quamuis nobis
potius videatur hæc potestas a lege na-
turæ descendere, quam a Christi noua
institutione: illa enim lex, *Dignus est*
mercenarius mercede sua. legis naturæ co-
c in c. 1. & rollarium est, vt latius alibi ^c scripsimus
e. cum secū quamuis verum sit, hanc potestatem
dum. de pb. præcedentibus accessoriæ esse, & ita
dici posse a Christo accessoriè saltem
institutam.

Quibus addo primo has omnes pote-
states reduci posse ad duas, scilicet ad
potestatem ordinis, & iurisdictionis, qe
quid Iacobus Almaynus, & prædicti do-
ceant; nam prima est potestas ordinis,
& aliarum quatuor omnes pertinent ad po-
testatem iurisdictionis, aut contentiosæ,
aut voluntariæ, aut fori exterioris, aut
interioris. ^d Potestas vero accipiendi,
d vt collige & exigendi victui necessaria, non vide-
re est ex c. tur potestas ecclesiastica principaliter,
Nouit. cum sed accessorie tantum: quia non est prin-
ei annot. de cipaliter noue a Christo instituta, sed
off. leg. & c. descendens a lege naturæ, quæ dicitur
ois. de pæ. et mercenarium dignum mercede, sua, ut
remi. & a- prædiximus.
lijs multis
locis.

Deinde addo, exactiorem videri diui-
sionem Ioan. Gersonensis diuidentis po-
testatem ecclesiasticam, vbi supra, in
duas tantum species, ordinis scilicet, &
iurisdictionis. Nos tamen hic de sola
potestate ecclesiastica iurisdictionis fori
exterioris, & contentiosi tantum age-
mus, imitantes in hoc omnes præces-
sores nostros.

Postremo addo omnes, & singulas qn
que potestates ecclesiasticas prædictas
prioris cōtineri sub definitiones præce-
denti corollario data: immo & sextam
accessorie sicut, & accessoriè est potestas
ecclesiastica.

Decimo nono infertur cautè positiū
esse in definitione potestatis ecclesiasti-
cæ uerbum, instituta, loco illorum ver-
borum, collata Apostolis, & c. positorū
per Ioan. Gerson, vbi supra. Tum, quia
longe aliud est instituire aliquam pote-
statem, & aliud illam conferre, ac trade-
re alicui, vt doctè docebat Durandus ^e
e de iurisd. & Heruæus ^f tum ne me oporteret defi-
Ecclef. col. nire, cui principalis illa fuerit a Chri-
2 & 3.
f d pot. Pap.
col. 3.

sto collata, an ecclesiæ toti; an verò ipse
Petro. Quod non est cōsiliū facere in
præsentia propter illam maximam di-
scordiam Romanorum, & Parisiensium,
illi enim tenent Petro, & successoribus
datam esse, hanc potestatem, atque ideo
Papam Concilio esse superiorem. ijue-
ro, quibus Gerson adhæret, totam da-
tam esse toti Ecclesiæ, licet exercendam
per vnum; atque ideo in aliquot saltem
casibus Concilium esse supra Papam.
Quarum illa scilicet Romanorum vide-
tur placuisse S. Thom. & Thom. a Vio, ^h
g 2. 2. q. 11.
a. 2. & 3. et
q. 1. ar. ult.
& in 4. di-
stin. 19. q.
1.
h in eisdem
art. & par-
uis opus. to-
mo 1. & in
apolog. 2. p.
c. 1. & in 2.
par. c. 9.
i in c. signifi-
casti. de e-
lectio. & in
tract. super
Conc. Basi-
lien.
conf. 15.
l in c. 10. su
per Mart.
m in lib. 1.
de regi. prin-
cip. c. 14.
n Genes. 1.
& 2.
b ca. prae-
rea. de off.
deleg. 2. ff.
de iur. omni.
iud. & alia
cit. in ul. ar
gu. cōtra no-
rabile supra
formato.

POTESTAS LAICA QUID.

Vigesimo, quod potestas laica recte
definitur, esse potestas naturali-
ter a Deo immediate data mortalium
communitati ad sese gubernandum in
rebus naturalibus, vt bene beateque ui-
uant secundum rationem naturalem.

Quæ definitio conuenit menti prædi-
ctorum, & Sancti Thomæ, ^m & ideo
est bona, quia in ea ponitur verb. pote-
stas pro genere: reliqua vero, pro differ-
rentia, quæ laica ptas differt ab eccle-
siastica, ut ex declaratione definitionis
potestatis ecclesiasticæ supra coroll. 17.
positæ patet. Et probatur primo per om-
nia fere argumenta pro notabili nostro
supra formata. Secundo probatur, quod
altissimus humilia respiciens homini cō-
dito iussit multiplicationem ⁿ & per cō-
sequutionem voluit esse hominum con-
gregationem ^o. At qui uult aliquod,
creditur etiam uelle illa, sine quibus id
esse nequit. ^o

80 Et nulla communitas, sine potesta-
te gubernandi, præcipiendi, leges insti-
tuendi

a. Prov. 14.
b. in c. 3. 89.
d. in prin. et
paulo post.

tuendi, & iudicandi, regi potest, saltē be-
ne, iuxta illud, *Vbi non est gubernator, dis-*
spatur populus. ^a & tex. mihi singularis-
simum ^b ibi; *Neque enim sinitur alia*
potest ratione constare, quam si eiusmodi
magnus eum differentia ordo servaret. Er-
go a principio per quamdam saltem con-
sequutionem concessit Deus humano
generi eam, de qua loquimur, iudi-
candi, & gubernandi potestatem. ^c
Tertio probatur eo, quod Deus fecit ho-
minem animal rationale politicum, se-
cundum Aristotelem, & Sanctum Tho-
mam. ^d At hominum societas, sine tali
potestate conservari, & augeri non po-
terat. Quarto facit, q. potestas, se vitā,
corpusque tuendi cum moderamine in-
culpatae tutelae a Deo naturaliter, & im-
mediate data est homini singulari, teste
Cicerone ^e An autem eodem modo, licet
non eodem tempore hæc duæ imme-
diate potestates fuerint a Deo datæ di-
ceretur postea ^f & diximus alibi. ^g Ergo
pari ratione potestas necessaria ad socie-
tatem hominum conservandam data est
ei naturaliter, & immediate. Quinto,
quod modo aliquo data est mortalibus
hæc iurisdictio, quæ usque ad occiden-
dos homines protenditur, ^h Et non le-
gitur nec potest assignari alius, quā præ-
dictus, ut aiunt Inn. & post eum Holt. &
Io. And. ⁱ Ergo ista est vera laicæ pote-
statis origo.

c. 1. Polit. li.
1. c. 2. & 4.
de regi. pri.
& facit ca.
monachi. &
sta. mo. ibi.
V. soli, etc.
& leg. ex
hoc iure. ff.
de iusti. &
iure.
d. off. 1. & 1.
ut iur. ff. d.
iust. & iu.
e in corol.
49.
fin. c. olim.
de rest. spo.
c. delicto. de
sen. exc. li. 6
g. c. non so-
lum. c. non
est crude-
lis, cū mul-
tis præc. &
seq. 23. 7. 5.
h. in c. quod
super his d.
not.
i. 3. de aia.
k. c. 5. col. 3.
ubi sup.

87. Confirmatur hæc oīa, per illud Ari-
sto. ⁱ *Natura non deest in necessarijs, nec*
abundat in superfluis. Itaque ut dixit Io.
Parisi ordinis Dominica. ^k potestas lai-
ca prædicta immediate a Deo est, sic sci-
licet, q. Deus indidit hominibus ratio-
nem naturalem: per quam concluditur
esse indita hominibus talis potestas pro-
pter bonum regimen eorum, ut ait Du-
randus ubi supra, quæ sit. sub finem.
Quod ipsum etiam Heruæus, Io. Gerf.
& Iacob, tradunt.

POTESTAS ECCLESIASTICA,
& laica ut differunt.

Vigesimo primò, potestatem eccle-
siasticam, & laicam differre a se-
mutuo penes causam materiale, for-
male, & finalem, & quodammodo pe-
nes efficientem, penes efficientem qui-

dem, quia, ut ex definitionibus eorum,
datis in duobus corollarijs proximis ap-
paret, potestas laica data fuit humano
generi a Deo puro nondum homine fa-
cto ab exordio mundi: potestas vero ec-
clesiastica noua a Deo facto homine. ^l
Penes materiale uero, quia laica dire-
cto data est ad gubernandum naturalia:
Ecclesiastica uero directè ad regendum
supernaturalia. Penes autem finalem,
quia ecclesiastica finis est status super-
naturalis in hoc sæculo per gratiam, in
altero per gloriam æternam; finis autē
laicæ status naturalis, uita nempe bo-
na, & beata, hoc est uirtuosa, quam fa-
ciunt virtutes morales duce naturali ra-
tione, sine gratia gratum faciente, quæ
sibiles. Penes autem formale, quia eccle-
siastica principaliter dirigit, secundum
legem supernaturalem, euangelicam vi-
delicet regulam, laica uero secundum
legem, & rationem naturalem.

89. Vigesimo secundo, antiquiorem esse
potestatem laicam, quam ecclesiasticā,
saltem eam, quæ post Christum regitur
Ecclesia Christiana. Siquidem illa natu-
raliter ab exordio ciuitatum caput, ut
clare monstrat S. Thomas ^m & clarius o-
stenditur eo, quod quæ naturaliter dan-
tur ab exordio eorum, quibus dantur
competunt. ⁿ & tradit Io. Parisi. ^o Hæc
autem, scilicet ecclesiastica, super natu-
raliter caput a Christo nato, immo, &
passio, nempe a tempore, quo dixit Pe-
tro, *Pasce oues meas.* ^p ut colligitur etiā
ex eodem secundum unam opinionem,
uel ab eo tempore, quo ^q dixit. *Dicec-*
clesia. &c. secundum alteram, ut sentit
S. Thom. ^r uel a tempore quo Dominus
dixit illa uerba. *Tibi dabo, &c.* ^s ut tangā
in corol. quint. Itaque laica præit eccle-
siasticam etate, ac tempore, & è contra-
rio ecclesiastica laicam dignitate, ac ex-
cellentia. Adde alias differentias infra
coroll. 18.

l. in l. 1. c. 4.
de reg. prin.
m. 5. dist. in
prin.
n. de pot. Re-
gia, & Pa-
tro. pal. c. 5.
o. lo. 20. et
in c. solita.
de maior.
p. Matt. c. 18
q. de regim.
prin. c. 10.
r. Math. 16.

Vigesimo tertio, inferitur uerum el-
se id, quod gloss. secund. capit cum con-
tingat. de iureiurando circa medium
sentit, & est receptum a Calder. & Pa-
normita in proœmio Gregorij, & pro-
funde a Sancto Thoma, in libro primo
de regim. princ. capit decimoquarto, sci-
licet, alium esse legum secularium fi-
go nem, & alium legum canonicarum,
idque

idque noua illa ratione probari, quod leges seculares producuntur, & manant a potestate laica, & naturali; leges vero canonice ab ecclesiastica, & supernatu-

a c. 1. & c. trāslato. de const. iund. l. oēs popu. ff. de iust. & i. l. si. C. de legib. cū ei annot. b c. 1. §. hoc aut. q. feud. dat. poss. in usib. feudor. & ca. licet ex quadā. de testib. & tradit Bal. in l. 1. ff. de Senator.
 rali, ^a Cum igitur potestatis ecclesiasticæ finis sit uita æterna supernaturalis, illa erit, & finis legum ab ipsa manantiū. Cum item finis potestatis laicæ sit uita bona, beata, & quæta temporalis mortaliū, illa erit, & finis legum ab ipsa emanantiū: liquidem effectus esse non potest altior sua causa, ^b Quod & prædictos auctores, nescio an meminisset, & perpenderit satis Fortunius noster vir aliqui eruditissimus in principio libri de ultimo fine utriusque iuris: dum contra omnes eundem utriusque iuris finem esse contendebat, quod de fine immediato. 91 & principali non videtur propter prædicta concedendum, quanquam de mediato, minus principali concedi possit, neque denegant glo. & prædicti.

e cap. dixit Sarr. 32. q. 4. ibi. Pana criminis est tpe legis est quæ crimē inhibuerat. facit c. 2. & fi. de const. d. in 4. dist. 1. *
 Vigesimo quarto inferitur potestatem Ecclesiasticam, quam Papa, & Ecclesia sub Euangelio habent, nunquam ante 92 Christi sanctorum sancti aduentum fuisse in illa, quoniam primo ab ipso noue fuit inducta illa, ut prædictum est, & effectus nequit præcedere suas causas, ^c Vnde septem sacramenta nouæ legis 1-deo dicimus post Christi aduentum coepisse, nec antea fuisse, quia Christus illa instituit, iuxta frequentiore sententiā doctorum ^d relata a nobis in Manuali nostro confes. ^e quam pro fide catholica esse tenendam definiuit præfatum Concil. Trid. ^f relatum ibidem a nobis. Adeo, ut etiam matrimonium, qua parte est sacramentum, post Christum natum cæpit, iuxta plerosque omnes. ^g Deinde, quod id probat text. sing. ^h ibi, *Post*

g in 4. lib. sent. d. 26. h in cap. ita dñs. 19. dist. fin. & in c. in nouo stam. 2. dist. li. 1. c. 14.
 Christum dominum a Petro cepit sacerdotis talis ordo. Postremo, quod hoc corollarium præsupponit Aquinas, ⁱ hoc Ioan. Pari. Durandus, Hernæus, & Thomas a dñs. 19. dist. Vio ^h hoc Ioan. Gerson, Ioan. Maior, Iacobus, & Communis, inter enim prædictos, & plerosque alios omnes patres conuenit, potestatem hanc, qua post Christi regnum regitur Ecclesia, a Christo fuisse noue inductam.

k l. 1. to opus de auctori. Papa. ca. 1.
 94 Vigesimo quinto inferitur Ecclesiasticam potestatem, & laicam natas, & progressas, & aut saltem exhibitas mor-

talibus contrario modo. Ecclesiastica enim supernaturalis, supernaturali modo suscipiens tota simul, & perfecta prodijt in Papam, & ab eo progrediens per media, Patriarchas scilicet primates, & archiepiscopos, & episcopos, descendit ad infima, nempe alios prælatos inferiores, & iuxta Leonem ^l & Anacletum ^m Laica uerò, quia naturalis est, naturali modo ab imperfecto, & minimo incipiens prodijisse dici potest in domo, & pago, per ea quæ in fine huius corollarij dicam, & paulū crescens per media, scilicet oppida, & ciuitates, ascendisse ad summa, & perfecta, scilicet regnum multarum ciuitatum; & imperium regnorum. Idque illa consideratione probatur, quod orbe condito primum fuit vna sola domus, deinde aliæ seiunctæ, & quia homo est animal sociale, nec pōt omnia vitæ necessaria sibi cum solis domesticis parare, ex multis domibus coniunctis, coactus fuit pagus ad aptius conueniendum, postea ex multis pagis coacta ciuitas, ad bene ac per se sufficienter conuiendum, quæ postea dicta sunt regna singularum ciuitatum, quando sibi Reges fecerunt, qui eas, & ciues regerent. Creuerunt, cum aut ex his paruis regnis constituta sunt magna multorum ciuitatum, & cum ex multis magnis conflatum est Imperium. Dum autem una ciuitas tantum, vel multæ seiunctæ fuerunt, singulæ in singulares homines, hanc ditionem, & iurisdictionem habebant, donec electione, vel alias concessa fuit, vel acquisita illa vni personæ singulari. Quæ omnia colliguntur non ex vno loco, sed multis in vnum collatis, videlicet Aristot. & Sancto Thoma, ⁿ ex Cicerone ^o ex Innoc. qui illa sua sapientia & alio qua loquutus fuit alta quem ad verbum sequitur ibi Host. & Ioan. And quorum dicta transcripsit S. Anto. ^p ex Sancto Thoma item ^q ex Io. Paris. Durando, Gerf. & Iacob. qui nihil horum allegant.

95 Pro qua consideratione, & rerum successione pondero nouissimè legem in hoc singularissimam, ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. ubi ordine retrogrado prædictorum progressus memorantur, habet enim lex. Ex hoc iure, scilicet naturalis inducta sunt bella, discreta gentes,

& in apolo. 1. p. c. 1. & 2. par. ca. 9.

l in d. c. ita dñs. 9. dist. m in d. c. in nouo. & l. d.

n 1. 3. & 4. Polit.

o in proem. Rethor. Genter.

p in c. quod super his. de voto.

q 3. p. tit. 3. c. 2. col. 5.

r de regim. prin. lib. 7.

c. 14. & lib. 3. c. 5.

con-

condita regna, agris termini positi, adificia collata. Certum est enim ante bella fuisse gentes, quæ bella facerent, & antequam gentes essent, condita aliqua regna, quæ, ut tradit Aristot. ^a quælibet ciuitas capit habere suum regem, eum enim regem vocamus, cui summa regiminis commissa est in rebus humanis, secundum S. Tho. ^b Et ante condita regna fuerunt collata ædificia in vnum multa, & factæ domus singulæ ^c vnde in Genesi narratur Noam sententiam grauem tulisse aduersus nepotem suum filium Chanaan. Per quod & illud quod narratur infra, scilicet ^d Abrahamo fuisse in sua domo 318. vernaculos expeditos, defendi forte posset id, quod sup. ^e significo, scilicet etiam in domo ampla, quæ nulli ciuitati, neque regi subesset, inueniri potuisset regiam potestatem, quoniam cum Communis hanc potestatem cuiuslibet ciuitati tribuat, & domus illi Abrahami instar esset ciuitatis, egeretque non solum potestatem patrisfamilias, quatenus erat domus sed etiam potestatem publicam, quatenus erat vna communitas, merito facile videri posset fuisse illi hæc potestas, Quamuis non sim nescius Arist. ^f contrarium sentire, dum capit eos, qui putant domum magnam instar paruæ ciuitatis esse, & ciuitatem paruam instar domus magnæ, eos item, qui putant patrisfamilias, & regis eandem esse potestatem. Sed responderi forte posset, quod Noas, & Abrahamus alia ratione dici potuerunt patresfamilias, & alia reges, 96 Vigesimo sexto infertur, potestatem prædictam ecclesiasticam principaliter, & directe sola supernaturalia, & spiritualia respicere, temporalia verò non, nisi secundario, siue per consecutionem & accessorie. Et ita toties, & tantum hanc potestatem ad temporalia extendi, quoties, & quantum Euangelij, & aliorum supernaturalium, spiritualium conseruandorum, vel consequendorum, aut non impediendorum ratio id exigit. Huius corollarij prior pars probatur illis 14. argumentis pro notabili nostro supra formatis. Posterior verò monstratur primo, alijs decem septem, contra illud ab initio adductis.

97 Secundò, quòd, quæ ad aliquem finem sunt instituta, secundum ea, quæ il-

le exigit, ordinantur, extenduntur, & contrahuntur, & quod in hoc allegauit Archid. ^h docet Bar. ⁱ nam & iuxta finem, & rationem legis extenditur illa, velli-
mitatur, ^k At potestas hæc supernaturalis, de qua loquimur, ecclesiastica instituta est ad regenda supernaturalia, & ad dirigendos mortales in vltimum finem, qui est vita æterna, ut patet ex definitione ^l præmissa. Ergo tantum se ad temporalia extendet, quantum ratio supernaturalium exigit, & non ultra.

Tertiò probatur hoc per varia S. Thomæ dicta, quæ secundum hæc intelligi possunt: ait enim. ^m Sacerdotio regali Papæ omnes Christianos, & eorum reges subditos esse, nam sentit eatenus subditos, quatenus illa supernaturalia possident. Hoc idem sentit ⁿ cum ait, Potestatem Papæ transcendere omne dominium, præsupposito quod, sicut Christus intendit, pro utilitate gregis agatur, sic item intelligendum, quod paulo ante ^o dicebat, potestatem hanc Romani Pontificis, non esse referendam quoad spiritualia tantum, quia quod corporale est, & temporale, ex spirituali perpetuo dependet, sicut operatio corporis ex virtute animæ, & potestatem, sic etiam id quod clarius explicat vir illa eruditione, ac pietate cum primis suspiciendus ^p dum per principium Malachia: concludit, Christi dominium ordinari ad salutem animæ, & spiritualia bona, licet a temporalibus non excludantur eo modo, quo ad spiritualia ordinantur. Expende quæso illa verba, eo modo quo ad spiritualia ordinantur, nam illo, & non alio modo suprema hæc Papæ patriæ patris potestas extenditur ad illa. Huc tedit quod ait infra ^q quamuis enim Christus temporaliter esset dominus orbis, directe tamen ad vitam spiritualem, hunc suum ordinauit principatum, iuxta illud ^r Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant. Huc pertinet id, quod ait in cap. decimotertio, sub finem, scilicet Christum non delegasse suam omnem potestatem Petro. Vnde par est credere, illam illi commississe totam & solam, quæ necessaria erat ad finem supernaturalem consequendum toti Ecclesiæ: ac partibus eius. Huc pertinet illud eiu sde, secunda secundæ, quæstio 40. articulo 2.

1. Polit.

bd. ca. 14.

e faciunt c. 1. 2. & 4. Genesios, adiu. 5. f. 6. d. & iun. 8. & 9. d. c. 14. Genesios. e in prim. huius coroll.

f 2. Polit. ca. 1.

g c. prod. e. 23. q. 5.

b in c. si peccauerit. 2. q. 1.

in l. ambrosiana. nu. 17.

18. & 19. ff. de decre.

ibi ordin. facien.

k l. adigere § quis, ff. de iur. pat. cap. meminim.

iunc. c. sug. gestu, de ap. pell. c. u. his.

qualitate cõgerit Fel. in c. u. a. de in. reu. & sub. tuler Dec.

in c. 2. requir. de app. l. in coroll.

17. in li. 1. de regim. prim. cip. c. 14.

n li. 6. c. 10. o in eo. cap. p lib. 3. c. 12.

q eo. lib. ca. pit. 15.

r Ioan. 10.

Omnis persona, & el ars, uel uirtus, ad quam pertinet finis habet disponere de his, quæ sunt ad finem. Bella autem carnalia populo fidei sunt referenda ad spirituale hominum diuinum, cui clerici deputantur. Et ideo ad clericos pertinet, disponere, & inducere alios ad bellandum bella iusta.

a in fi. 2. li. senten. Ad hæc restringendum est illud eiusdem^a scilicet, Spirituali potestati sacularem coniungi in Papa, qui utriusque potestatis apicem tenet, scilicet spiritualis, & sacularis, hoc illo disponente, qui est rex, & sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnum eius non corrumpetur. Nolim tamen contendere cum eo, qui contenderit S. Thomam diuersæ opinionis fuisse, & magis inclinasse in Communem, quam nostram.

98 Vigesimo sexto infertur errare Marfilium a Padua, qui in suo pacis defensorio, omnem coercionem, & iurisdictionem aufert Ecclesiæ, quod etiam prædictus Iacobus damnabat.^b Tum, quia iurisdictione, quæ coercionem non habet, frustranea est, ^c Tum, quia nisi iurisdictionem, & coercionem haberet, parum potens esset ad inducendum finem, quem sponsus ipsius Christus optimus maximus prætendit.^d

b in d. li. c. 2. col. 3. c. ca. ex litt. de of. deleg. 99 Vigesimo septimo colligitur ratio, quare Papa deponere potest reges adeo negligentes in regendis regnis suis, ut ob id populus Dei subditus illis, retrahatur a consequenda uita æterna, cum delicta ipsius non castigantur, boni scandalizantur, siue offenduntur, vnicuique suum ius non redditur. est enim illa, quæ talis depositio est necessaria in eo regno ad tollenda impedimenta uitæ æternæ consequendæ, quo sensu simili, & germano non accipi potest illud, cap alius. ^e

e 15. q. 6. Colligitur item ratio, quare Papam, quando cum autoritate ipsius populus audet deponere regem, potius deceret deponētibz consentire, quam deponere, quod glossa solemnis^f sensit, quia tunc non est necessaria depositio, sed consensus in depositione iuxta eorum opinionem, qui putant regna non esse inducta propter reges, sed reges propter regna. Et ideo regna esse regibus suis priora, immo & superiora casibus illis, quibus reges potestate sibi concessa abuterentur

ad eorum destructionem, uel ad finem contrarium illius, ad quem regna illa se ipsis regibus concesserunt, uel cōcedere debuerunt, quod tamen breuitatis gratia aliter, uel proben, nec extendo latius. Tamen si fatis memini Iacob Almayn dicere. ^g Regnum non esse regis, sed communitatis, & ipsam regiam potestatem iure naturali esse ipsius communitatis, & non Regis, ob idque non posse communitatem ab se penitus illam abdicare. Neque oblitus fuerim felicitis illius diei, quo id in longe frequentissimo studiosorum, & eruditorum conuentu, non sine magno applausu defendimus Salmanticæ in illis præ alijs conclusionibus quas super cap. quæ in ecclesia cap. unde const. anno 1528. defendimus primas omnium, quas unquam cathedralium defendere ibi ceperunt ex instituto Illustriss. D. D. Petri Pacheci, tunc uisitatoris, & reformatoris illius Academiæ uigilantissimi, nunc autem Episcopi Mentisæ, siue Gienens. & Cardin. sacrosancti Romanæ Ecclesiæ Illustrissimi. in quas tela, quæ scithicis calibum durata caminis, non tamen lernæ insecta ueneno torsi erunt Illustr. D. D. 103 Franciscus a Mendoza, & Bobadilla, Gracæ, ac Latine callentissimus, & iuris diuini, ac humani ualde peritus, tunc illius Academiæ Præfectura, quæ magistrorum scholarum uocant, illustris. 104 stris, nunc autem episcopatu Carenensi, & sacrosancti Rom. Ecclesiæ Cardinalitica dignitate longe Illustr. Et D. D. Didacus ab Alba tunc cathedralis iuris pontificij doctissimus, post autem Episcopus Asturicensis, nunc uero, ut audio, translatus in Abulensem, super Illustr. Mostestissimus item Mædesius de Saia in hac inclyta Conymbrica nobilissima familia ortus tunc insignis collegij Archiepi Toletani collega p̄doctus, nunc uero Senatoria dignitate clariss. cū aliquot alijs fauore ac Mecænate D. D. Frac. a Nauarra regia stirpe illustrissimo, tunc Roncenallis rerū ibi cū humanitas, tū diuinitus gestarū gloriæ inclyte, Præfecto insigni, nunc autem episcopo Pacensi, quæ Reuerendis ac iuris diuini, & humani ap̄prime docto, animi uerò calore, ac osu uirtutum conuentu cū paucis principe, qui ann. 1562. mēse Aprilis migravit ad Domi-

g in ci. 5. co. lu. 11. de sap. prima potest. Eccl. ec. latius in 8. q. 1. per q. 1.

f in d. ca. alius.

Dominum Valentinus Archipræsul. ló.
ge desideratissimus.

106 Vigesimo octavo inferitur rō, quare potest Papa dare coadiutores Regib. aut consentire, & authoritatem imperitari regnis id cupientibus, & citra consensum Christi uicarij, non audientib.^a qui tñ non permittitur id facere cū uno subito laico regū, qui prodigeret, fureret uel esset minor annis, non præcedente saltē negligētia secularis iudicis, est enim ratio, qā illud est necessarium ad uitā bonam, & uirtuosam, sū rationem naturalem, quæ rursus necessaria est ad supernaturalem, hoc autem non item.

107 Vigesimo nono inferitur rō uera, & noua, quare statutū fuit, ut Imperatore mortuo, Imperiū regatur a Papa, ^b cū alijs principibus, & alia regna eorū principibus, & regibus mortuis non regantur ab eo, est, n. illa, q̄ Imperator non relinquit aliquem successorem, qui populos sibi subiectos regat, & periculum est ne rectore subtracto populus labat in uitia, & scandala, quib. a uita æterna impediatur, & elongetur. Alii uero fere oēs Reges, & Principes successores, uel superiores, q̄ id supplere possunt, relinquunt, & aliquot alij, qui per electionē populi assumuntur per suorū regnorū statuta relinquunt aliquot, uel aliquos uelut quosdam interreges, qui sua regna Christiane regant, donec electio successoris fiat, q̄ intra parū tps fieri, ut pluri mū solet, & adeo non est opus Papæ regimine, quīs si quod esset, in quo eius regimen adeo esset necessarium ad supernam uitam, ac est in regendo Imperio Germanico uacante, posset illud, perinde ac Imperium Romanum per suum Legatū regere. Et ita non poscit idē in illis ratio consequendæ, uel non impediendæ uitæ æternæ, quod in Imperio.

108 Trigésimo inferitur ratio uera, quare Federicū Imperatorē potuit depocere Innoc. III. ^c est n. illa, q̄ multa crimina spiritualia admisit, per uirū uidelicet, sacrilegia, & hæresim, quib. cleurum Neapolitanam afflixit, quæque directo tangebant supernaturalia, uiolabantque ea, quæ directo fuere commissæ Petro, qualia si commississet alius etiā alijs regi subditus, potuisset iure ab illo deponi, & castigari.^d

Oper Nauar. Tom. III.

109 Trigésimo primo inferitur Pontificem Romanū eundemq; summum, aliquot maxima statuere posse inter laicos ēt in temporalibus, & aliquot minima non posse, statuit. n. Papa, ut quicunque occideret, uel occidi maderet aliquem Christianum per assassinos, hæc, & illa grauiſſima patiatur, ^e & tñ non permitteretur statuere, regulariter saltē, ut hac, uel illa pœna castigetur fur, uel alius, qui committeret contra solas naturæ leges in terris sibi non subiectis, quo ad temporalia. Nec obstat regula, cui licet plus licet utique q̄ est minus, quia illi regulæ non est locus, nisi cum maior uel saltē par ratio inuenitur in minori, ac quam in maiori, ut sentit glo. recepta regulæ eiusdem, & exprimit alia gl. ^f At opprobrium Christianorum, & grauiſſimum animarum eorum, qui subito occidebātur, periculum, (quæ sunt impedimenta uitæ æternæ supernaturalis) effecerūt, ut potestas, & iurisdicctio Papæ extenderetur ad illam grauiſſimam prouisionem, ^g quæ ratio cessat in alio minore casu.

Trigésimo secundo inferitur, uerū esse sextū notabile infra tractandum, sū summum eundemq; Romanum Pontificem posse quemlibet ēt laicum corripere, ratione cuiuscunque peccati mortiferi, siue illud committatur cōtra leges supernaturales, siue committatur circa contractus, siue circa alia prohibita, ut latius in eo declarabitur.

112 Trigésimo tertio inferitur etiam lege naturali, etiam lege ciuili, & gentiū, humana seclusa, quamlibet ciuitatem, iurisdicctiōē, & potestatem habere super singulos illius ciuitatis. Quod ultra prædicta probat primo illa irrefragabilis ratio, s̄ quod præceptum de non occidendo, homine iuris naturalis diuini est, sū omnes, ^h sed a lege diuina nemo potest excipere casum aliquem, nisi Deus ipse, qui condidit illam legem, quia illud uere est dispensare in lege naturali, & diuina. Quod fieri nequit ab homine iuxta glo. prima, memorabilem, ⁱ & communem sententiam, ^k & S. Tho. ^l & Innoc. cōiter receptū. ^m Ergo si qua est lex, quæ in aliquo casu permittat occidere hominem, oportet illam legem esse diuinā, siue naturalem, siue

Pp aliam

*à iux. c. grā
di, de supp.
negl. prala.
lib. 6.*

*b c. licet ex
suscepto, de
foro comp.*

*e ut legitur
in c. i. de ho
mic. lib. 6.*

*f c. 1. de tor
neamentis.*

*g d. ca. i. de
homi. lib. 6.*

*c iux. ca. ad
Apostolicæ,
de re iudic.
lib. 6.*

*d argu. c. cū
sit, & et an
notatorum,
de for. cōp.*

*h c. 4. Gen.
Exod. 20. et
Matth. 26.
i in summa
dist. 5.*

*k in lib. 3.
sent. d. 37.
l 1. 2. q. 100.
m inc. q. 40
in ecclesia
rum, de con
stit.*

aliam ex tempore datam. At hæc de qua loquimur, ditio, & potestas extēdit se usque ad hominis occisionem inclusi uē,^a ita ut cum necesse est pro quieto statu congregationis, siue communitatis tollere aliquem euita, id fieri potest mediante ista potestate publica. Ergo qui instituit illam, per quam ~~in~~ cui-libet communitati licet, Deus est, & non purus homo: sed Deus fecit illam legem ante legem gratiæ, & scripturæ Moysæ, iam inde ab exordio communitatis, & congregationis hominum. Ergo propositum.

114 Secundo facit pro hac illatione illud singulare dictum Bald.^b scilicet, quod quando populi non habent lumen, & suffragium Imperatoris, oportet, quod ipsi sibi ipsi sint lumen, & qui non habet ducē ipse est sibi met dux. Et ita licet aliqua gens non habeat dncem, neq; regē per humanam prouisionem, nihilominus habet a natura naturante, quæ est Deus potestatem se ducendi, & regendi, & illuminandi. Per quæ uerba clare sensit uir doctus, quod si quæ gentes reperirentur in unū congregatæ, illæ seclusa omni dispositione humana haberēt ab ipso Deo immediate potestatem regendi se, & faciendi ea, sine quibus non possent bene uiuere in communitate, quæ potestas est hæc, de qua loquimur iurisdictionis laycæ.

115 Facit item id, quod Bald. ait ibidē, scilicet. Legem Imperialem non posse tollere prouidentias naturales. Facit & illud singularissimum eiusdem Bal.^c scilicet. Si non est spes, quod superior defendat ciuitatem, uel non est in apparatu id faciendi, potest se ciuitas subdere alteri, & etiam per consecutionem accipere unum regem cui se subdat, & hoc conceditur iure naturalis, Vnde (inquit) hodie multa regna sunt exempta ab Imperio, quod uidetur sensisse glo. noue in hoc mihi expensa, & singularis,^d quatenus habet reges Hispaniæ a faucibus hostium eam eruisse, sentiens ideo non esse illos subiectos Imperio, ut dicam.^e

116 Trigesimoquarto infertur, Reges, & regna Hispaniæ iuste se potuisse ab Imperio Romano eximere, et si aliquādo illi subiecta fuissent, quod colligitur ex proxime dictis, & ex annalib. Hispaniæ, quibus probatur, eam subactam

fuisse armis Saracenorū, a quorum tyrannide non Imperatorum uirtute, & auxilio, sed diuina, & sua propria sese Hispani in libertatem asseruerunt. Et duæ primæ gentes, q̄ id facere cōperunt, nē 117 pe Nauarri, & Legionenses suos sibi reges constituerūt, unde alij omnes Hispaniæ propagati, idemq; exemplum secuti mira fortitudine, parique prudentia, & rei militaris peritia, omnia regna huius orbis Hispani ē manib. Saraceno rū eripuerunt, in qua re Lusitani ultimi situ, non uno respectu fuere primi. Nauarri qdē autoritate ad id summi Potēstatis accedente, ac formam ungendi præscribente, Enecum, nona Vegorra, quæ Galliæ regio est, ut Raphael Volateranus deceptus ab alijs scribit, sed a Vigurio, q̄ domus Nauaræ antiqua est: Legionenses uero, Pelagiū. Et ita, iuxta prædicta elogia Baldi, fundata per superiora, q̄ optime eximere se potuerūt ab Imperio, non obstatib. illis, quæ supermodum torserunt Fel. & citatos ab eo^f licet n. contra legem diuinam supernaturaliter a Christo datam, sit aliquem Christianum eximi omnino ab Ecclesiastica iurisdictione, quæ penes Papā est, contra nullam tñ legē diuinam, nec naturaliter, nec supernaturaliter productā est, ut unus, aut alter, & alij mi Reges exēpti sint ab imperio Romano, uel alio tpali, & ab omni alia potestate layca, cum ob corollarium præcedēs. Tum, quia ante Christum natum pluri- 118 mi fuere, qui neq; suberant, neque subesse tenebātur alicui potestati seculari, nec postea est instituta a Christo uel la potestas mere layca directe omnia cōplectens. Tum, quia ante illum natum non suberant oēs et̄ vni sacerdoti, ut

fin ca. cum nobis, col. 5. de præf.

g in corollar. 59.

h in corollar. 60. et 61

i ut colligitur ex corollar. 21. et 22. et alijs

119 Trigesimoquinto infertur, nullam cōitatē posse abdicare se ita penitus ab iurisdictione sibi naturali lege indita, ut nullo casu eā resumere possit Primo quia nulla singularis persona pot renuanciare pote-

a c. non solum, et c. nō est 23. q. 4. c. 1. de homi cid. lib. 6.

b tit. de alio dijs.

c in c. 1. col. 2. 2. sup. eo.

d c. Adri- nō 2. 65. d.

e in corollar. 63.

potestati se defendendi, fm glo. sing.^a quæ satis probatur. ^b Ergo a fortiori nulla cõitas publica poterit ita renũcia re p̃dictæ iurisdictioni datæ lege naturæ ad sui defensionem publicã, q̃nquidem utraq; est cõcessa lege naturali, & magis necessaria, & uilius est defensio publica, q̃ priuata. ^c Deinde quod quædam ll. ^d habet Populum Romanũ concessisse iurisdictionem Imperatori, & non in eum transulisse. Quam differentiam uigilantissimus Accursius sensit. ^e Postremo, q̃ Baldus citatus ^f dicebat ^g agens de hac p̃tate, non posse Imperiali lege tolli prouidẽtias naturales. Non obstat, q̃ multi populi videntur carere omnino iurisdictione, ^h quia non carent omnino iurisdictione, sed eius usu, habent n. illam saltem in habitu, licet careant actu. Et ideo quoties incideret casus, in quo populorum gubernationi non prouideretur, per eos, quib. electione, hæreditate, uel alias concessus est usus iurisdictionis, poterunt ipsi ea uti, ut clare docuit Bald. ⁱ & clarius, his tñ non adductis, Iac Almaynus. ^k

^l Trigesimosexto infertur ratio uera, & noua, quare clerus non potest statuere quidquam cõtra superioris legẽ ¹ populus autẽ sic contra legem Imperatoris, ^m est. n. illa, q̃ populus laicus, licet concesserit Imperatoribus aut Regibus usum, & exercitium iurisdictionis, quæ sibi naturaliter cõpetebat, retinuit tñ sibi habitum illius, & radicem, & ita facile p̃t reuerti quoad usum eius ad suã naturã pristinã. ⁿ Clerus autem nullam penitus habet iurisdictionẽ Ecclesiasticam, nisi q̃ a superiore accipit, & quia ab illo non accipit facultatem statuendi contra legem suam, ideo non potest aliquatenus contra illam statuere.

SOLVTIO XVII. ARGVMENTORUM CONTRARIA PARTIS.

¹²² Argumentum a contrario sensu non ualet, &c.

¹²³ Potestatis Ecclesiæ extendenda ad laicos capita pauca, & resoluta.

¹²⁴ Papa cur potuit Imperium transferre.

¹²⁵ Potestas Ecclesiastica, & layca cur solũ, & luna comparantur.

- 126 Intellectus c. 1. 21. distin. & aliorum multorum, & 128.
- 127 Reges minus subiectos Papa, quam Imperatores.
- 129 Papa coronat Imperatorem potestate humanitus accepta.
- 130 Christus non concessit Petro totam suam potestatem.
- 131 Benedictio productiua potestatis regni lis non pertinet ad Papã diuinitus.
- 132 Regum Hebraorum Sndiones an, & quõ regalem potestatem produxere.
- 133 Ratio noua cur c. Raynuitius, & c. Raynaldus ligent etiam laicos.
- 134 Ecclesia militans, qui instar triumphantis.
- 135 Christus monarchiam optimam instituit.
- 136 Ecclesia monarchiã non impedit suscepio multorum a Deo immediata.
- 137 Ratio noua cur Papa potuit transferre imperium.
- 138 Intellectus nouus extraua. unam sanctam de maiori.
- 139 Ecclesia una semper fuit, sed nõ unus summus sacerdos.
- 140 Ratio noua cur nequeant esse duo Papæ, licet duo Imperatores sic.

Trigesimoseptimo infertur solutio primi argumenti pro priore, ac cõmuni opinione superioris per nos facti, scilicet contentum huius cap. in uerbo intendimus, a contrario sensu significare, posse Papam, si uellet, miscere se his, quæ sunt iurisdictionis Regis Francorũ quoniam argumentum a contrario sensu nullas uires habet quando assumitur ad probandum contrarium eius, quod alio iure claro statuitur. ^o

¹²³ Trigesimooctauo infertur solutio ^o iux. c. a nobis, il 2. de secundi argum. f. quod fatendum sit potestatem Ecclesiasticam in casibus in eo gl. c. significatis, & alijs, quos referunt cognosce. casti, de foro re inter laicos, eo quod ea, de quib. cognoscit, sunt supernaturaliter instituta multis alijs uel reuelata, quales sunt articuli fidei, & per Fely. et qualia sacramenta, aut eis annexa, & nos ei adiepernaturalem declarat, cum essent obfcura sola lege naturali atteota, qualis est prohibitio vsurarum. Aut inest aliquid sup̃naturaliter institutum, quales sunt personæ, & res ecclesiasticæ.

Aut cognitio illa est necessaria, ut aliqui consequantur vitam æternam. Aut ad tollenda impedimenta illa consequendi, qualis est gubernatio Imperij vacantis, & datio curatoris alicuius regis, & similia. Aut cognitio, & iurisdicctio competit ei per donationem Imperatorum, Regum, & aliorum principum, vel inferiorum laicorum, vel per emptionem permutationem, uel aliam iustā rōnem, ueluti consuetudinem, ultimam uoluntatem, & præscriptionem, fatendum in quā hoc est, sed negandum, q̄ competat præfata cognitio, & iurisdicctio Papæ ea ratione sola, q̄ aliqua potestas laica formaliter, actu, uel habitu sit in ipso Romano Pontifice, quatenus solum est Pontifex, & q̄ illa magna, & suprema, q̄ habet in plerisq; terris competit ei, quatenus est dominus, & Rex per donationē Imperatorum, & Regum, & non ea ratione, qua est pontifex. ^a

a iux. c. Cōstantinus, 96. d. & aliorum Imperatorum, & Regū analogis.

124 Trigesimononon inferitur solutio tertij argu. l. quod ratio quare Papa potuit transferre Imperium a Græcis in Latinos, fuit illud maximum impedimentū supernaturalis beatitudinis consequendæ, & aliorum supernaturalium in Ecclesia Christiana exercendorum, quod oriebatur fidelibus ex infidelitate, & defectione Græcorum Imperatorum ab Ecclesia Romana, & consensus eorum, qui suberant imperio fidelium, hoc inquam impedimentum effecit, ut potestas prædicta ecclesiastica extendere-
tur ad transferendum Imperium, & ad ponendas in illa translatione leges, per quas satis cōsultum esset Ecclesiæ Christianæ, & fidelium salutis æternæ, & supernaturalium exercitio in quibus fuit illa, per q̄ constitutum fuit ad quos pertineret electio Imperatoris, & ad quē confirmatio, & ad quem cognitio, uacante Imperio, & id genus alia, hoc inquam impedimentum effecit, ut suprema Ecclesiastica potestas præfatam translationem facere potuisset, & non eo, quod potestas Imperialis actu, uel habitu esset penes Romanum Pontificem, antequam translatio illa fieret.

125 Quadragesimo inferitur solutio quartij argum. scilicet fatendum esse excellentiorem esse potestatem Ecclesiasticam laica, sicut aurum excellentius est plum-

bo, non aut hanc illi in esse, sicut nec auro inest plumbum, & ecclesiastica quidē comparata soli, & laicam lunæ nō ideo quod laica suam uim accipiat ab Ecclesiastica, sicut a sole accipit luna, sed quia est minus perfecta, & longe inferior in se, quam illa.

126 Quadragesimoprimo, inferitur solutio 5. arg fundati illis uerbis. ^b *Christus Petro aeterna uita clausero iura terreni simul, & celestis imperij commisit nēpe, q̄ sicut p uerbū, celestis imperij, nō intelligitur Paradisus, & Ecclesia triūphans, ita per uerbū, terreni, non esse intelligendā potestatem laicā, sed per regnū celeste intelligendos esse bonos, & per terrenū malos. Vel per regnū celeste eos, q̄ celesti cōversationi deduntur, quales sunt psonæ ecclesiasticæ, & per terrenū, eorū qui terrenis reb. curandis animum intēdunt, quales sunt laici. Vel germani^o per uerbū iura, intelligendam esse potestatem ecclesiasticā, siue spirituale, & sensum esse, Petro data esse iura regni celestis, & terreni. i. potestatem spirituale tū super Imperatore, ac alijs oib. laicis, q̄ super prælatis Ecclesiæ, ac oibus alijs clericis. Quæ potestas spiritualis extenditur et ad omnia t̄palia, quatenus id est necessarium ad salutē mortalium spirituale. Inferitur et solutio. & intellectus mandati eiusdem Nic. ^c per quod mandabat quibuscumq; ut spirituali simul, & terribilitatem, porali gladio malignos insequerentur: intelligendum. n. est illud, quod ait de materiali gladio, per inuocationem eius in adiutorium gladij spiritualis, ^d uel quia ex cōsuetudine, donatione, uel privilegio Imperatorum, uel Regum compete-
bat Ecclesiæ iurisdicctio temporalis in eis terris, de quibus loquitur.*

b c. l. 21. d.

c i. illo 5. argu. assumpti ex ca. au thoritatem, 15. q. 6. d iux. ca. 1. & ei anno-tata. de off. ordin.

e iuxta ea q̄ habetur in d. c. uenera-

bilem, de e-

lect. et cle.

Romani, de

iureiu. et ex

qua dixim^o

supra in co

roll. 8. et 9.

et 10.

f. c. alius 15

q. 6. et c. grā

di, de sup-

plend. negl.

lib. 6.

127 Quadragesimosecundo inferitur solutio 9. argu. l. idem quidē esse dicendū de alijs regib. q̄ dictum est de Imperatore, quantum ad hoc, q̄ sicut aliorum regum potestas non est penes Papā ex diuina instōne, ita nec Imperatoris, quis super imperio multa cōpetant Papæ, p̄ leges humanas in translatione imperij de consensu populi fidelium, in quos translata potestas fuit eligendi. ^e Vnde 128 colligi pōt intellectus uerus quorū dā c. ^f citatorū in arg. Intellectus itē uerus oīum illorum, quæ a doct̄orib. tū in

d. argum,

d. argum. 6. tum alibi citantur , quæ sonant potestatem Regum non agnoscendum superiorem esse penes Papam, intelligi enim debent esse penes Papam quantum ad hoc, q. potest iubere usum eius, quatenus ratio consequendæ uitæ supernaturalis, gratiæ, aut gloriæ id exigit, & quod etiam ipsemet Papa eis negligenter potest facere id, q. ipse poterat quoties, & quatenus ratio illa uitæ supernaturalis cōsequendæ id postulat.

Quadragesimotertio infertur, falsum esse illud dictum doctorum relatorum in d. 6. argum. s. nullos Reges potuisse usucapere, siue præscribere libertatem uel alias sese eximere ab Imperio, nisi sese subdendo Papæ quoad temporalia quoniam nulla ratione, uel iure id efficaciter comprobatur, & per supradicta palam confutatur, & apertus est nouus modus, quo reges ab Imperio sese poruerunt eximere. ^a

a in corollar. 33.

129 Quadragesimoquarto infertur solutio 7. Argum. s. Imperatorem quidem suscipere insulas, & coronam a Romano Pontifice, sed non ex diuina institutione, & ratione solius potestatis tradite ei a Christo, sed humana constitutione apposita in translatione Imperij ut supra ^b tangebamus.

b in 37. illatio. & solutione secundæ arg.

130 Quadragesimoprimo infertur solutio 8. argum. s. Christum quidem, & uniuersalem monarchiam fuisse, etiam quoad temporalia, non tamen concessisse Petro totam potestatem suam, quā habebat, et quatenus homo erat omnium potentissimus, quia non transiit in eum neque concessit ei ullam potestatem laicam directe respicientem naturalia, ut prædictum est, immo neque omnem ecclesiasticam etiam spiritualem, non. n. potestatem illam excellentiæ faciendi miracula, instituendi sacramenta, & dandi sine sacramento effectum sacramenti, & id genus alia, ut pulchre docet S. Thom. Neque ullus unquam contrarium asseruit, & ita non sequitur, hoc potuit Christus quatenus homo. Ergo & potest Papa quatenus eius uicarius.

c in sic. 10. li. 3. de reg. princ.

131 Quadragesimosexto infertur solutio 9. argum. s. quod potestas illa ita benedicendi, uel ungendi Reges, ut per eam solam quis fiat Rex, non inest Papæ, quatenus Papa est sola lege diuina Oper. Nauar. Tom. IIII.

inspecta, licet benedictio alia simplex non traditiua potestatis regalis competit ei hoc respectu.

132 Quadragesimoseptimo infertur solutio eorum, quæ non pauca congeruntur in 10. argum. s. unctiones illas primorum Regum Hebræorum factas quidem fuisse a sacerdotibus, sed si & quatenus saltem erant regalis potestatis traditiuæ, non fuisse factas uirtute potestatis ordinariæ, quam habebant quatenus erant sacerdotes, sed uirtute potestatis in id a Deo delegatæ, quatenus tanquam ministri Dei speciatim ab eo in hoc deputati id fecerunt, ut in argum. 9. pro nostra conclusione addu- **133** cto probatur. Id item quod in argum. 10 tangitur in re graui, & multum dubia recurrendum ad Sacerdotes Leuitici generis, &c. solum concludere uidetur, Ecclesiasticam potestatem extendi ad temporalia, quatenus ratio salutis æternæ id postulat, quod nunquā negauimus, cum n. questio aliqua, etiā tm temporalia tangens ambigua est, & ideo graui scandala, & lites, ac discordias parit inter Christianos, necessaria est eius solutio ad tollenda impedimenta salutis æternæ. ^d

d Quæ ratio fuit de ceteris illis questionibus, de quibus in cap. Raynuius, & Raynal. de testat. & in c. si pater eod. 11 lib. 6.

134 Quadragesimooctauo infertur solutio 11. arg. Ecclesiam quidem militan- tem instar habere triumphantis in multis, non autem in omnibus, alioqui essent in hac quoque oīno beati, sicut in illa, & nulla esset hic edēdi, uel bibēdi necessitas, sicut neque in illa. Quare satis est in hac esse vnū summū Principem tantū in spiritualibus, tantæ ac talis potestatis, cui omnis secularis potestas subdatur, & quæa uti possit etiam circa temporalia, cum ratio salutis æternæ id poposcerit uel ad iubendum alijs secularibus monarchis, ut sua potestate utantur, aut ad faciendum ea, quæ ipsi facere neglexerint, cum salutis æternæ impedimento euidenti.

135 Quadragesimonono infertur solutio 12. arg. s. Christum Opt. Max. legislatorem optimam rationem gubernandi instituisse monarchiam, s. quoad spiritualia, quæ se ad temporalia quoque extendat, cum ubi, quando, cur, & quatenus ratio spiritualium, & supernaturalium id exigit, non autē instituisse, nec oport-

tuisse institueret, ut suus ille unicus Vicarius ad saluandas totius orbis hominum animas relictus, omnium regum potestatem ordinariam, etiam quoad temporalia haberet. Tum ne spirituum, & aeternorum oblitus, curis se il-
aux. c. te q. d. 11. q. 1.

ligaret secularibus, & perituris, ^a Tum 136 quia uera monarchia Ecclesiae non requirit, ut ei subditi nullam potestatem suscipiant immediate a Deo, & ut omnia ueniant eis per manus ipsius Vicarii quod sit eius monarchia, quoniam si hoc requireretur, non esset uera monarchia in Ecclesia, nec Papa uerus monarchia, etiam si utramque summam potestatem Ecclesiasticam, & laycam haberet, etiam quoad actum, quoniam alia multa suscipiunt Christiani a Deo immediate, nempe gratiam gratum facientem, uirtutes infusas, inspirationes bonas, dona Spiritus sancti, gratias gratis datas, & id genus alia multa, quae non transeunt per manus Papae, neque officiorum eius, quorum tamen suscepcio fortius deberet corrumpere monarchiam Papae, quam suscepcio potestatis temporalis. Si quidem illa sunt spiritualia, haec uero temporalia, & monarchia haec magis est spiritualis, quam temporalis, etiam secundum eos, qui tenent utramque potestatem esse penes Papam, ut patet per illa multa dicta S. Tho. citata supra. ^b

b in corollar. 26.

137 Quinquagesimo, infertur solutio 13. argum. scilicet translationem illam Imperij valde necessariam fuisse illo tempore ad salutem spiritualem populorum Christianorum, & ideo Roman. Pontificis auctoritatem ad id pertigisse per quandam consecutionem, quae tamen non pertingit ad alia minora, quoniam tum potest minora qui maiora potest, ut habet argumentum, tum eadem ratio, uel maior est faciendi minora, quam maiora, ut supra ^c probaui, quod in hac re non contingit, cum longe maior ratio suadeat, ut Vicarius Christi omnium hominum Saluatoris possit spiritualia, quae directe respiciunt supernaturalia, & aeternam salutem eorum, quam temporalia, quae ad id non pertinent, nisi indirecte, & cum sic pertinuerint, poterit se ad illa extendere.

c in corollar. 16.

Quinquagesimo primo, infertur solu-

tio 14. argum. scilicet potestatem ecclesiasticam posse quidem iudicare de medijs salutis aeternae, quam ipsa praesupponit, quatenus ad eam est necessarium, quod concedimus, non autem quatenus ad eam non est necessarium, quod est id, quod negamus.

Quinquagesimo secundo infertur solutio 15. argum. scilicet, quod nihil aliud concludit, quam 14. & eodem modo soluitur, quo illud mutatis mutandis. Quae gratia breuitatis non explico.

138 Quinquagesimo tertio infertur solutio 16. argum. & extrauag. unam sanctam. Bonifac. VIII. ^d & omnium in ea contentorum, scilicet spirituales potestatem extendi ad omnia, quae sunt necessaria ad salutem hominum, ^e quod omnia contenta in d. extrauag. debent reduci ad hoc, quod potestas spiritualis sublimior est temporalis, ut aurum plumbo, & quod haec subest illi adeo, ut cum ratio supernaturalium id exegerit, poterit, imperare ei opportuna, & eam, si opus erit, censura ecclesiastica cogere ad faciendum ea, immo & facere ea quae secularis facturus erat eo nolente facere quatenus ratio illa supernaturalium poscit, & non amplius. ^f

139 Quinquagesimo quarto, Ecclesiam Catholicam unam quidem esse, fuisse, ac fore ab exordio in finem usque mundum, dictam capisse ab Abelo propter ipsius innocentiam, ut post Gregorium, ^g declarat Aluarus Pelag. ^h non tamen semper habuisse unum summum monarcham, penes quem esset summa sacerdotalis, seu ecclesiastica potestas omnium fidelium, alij enim in alijs, aut domibus, aut ciuitatibus, aut gentibus fuerunt sacerdotes, neque omnes uni summo suberant. Quot satis affirmat S. Tho. ⁱ neque enim usque ad Christi aduentum necesse fuit omnes omnium gentium fideles ulli uni subesse sacerdoti, etiam, Hebraeorum, quorum leges quatenus non erant naturales, nullas alias gentes quam Hebraeam obligabant, ut colligitur ex Dionys. ^k & tradit S. Th. recep. ^l

140 Quinquagesimo quinto infertur ratio soluendi argumentum illud, quod aliqui in confesso doctissimorum uiro- rum per me propositum remanet insolutum: impugnaturus, n. gl. sing. ^m quatenus

d de maior. & obed.

e iuxta ea, quae i corol. 31. 32. & 33. dicta sunt.

f quod satis significa- ut extrau. meruit, de primil. Cle- men. V.

g in ho. 20 super Mat. hin li. 1. de planct. Ec- cles. 36. & melius art. 63. sub lite ra H. col. 2. i lib. de reg. princ. c. 14.

h c. 9. Cal. Hierarch. l. 1. 2. q. 98 art. 5. m c. non au- te, 7. q. 1.

a in lib. de
eccl. potest.
c. 5.
b in 4. d. 24
q. 3.

c ibi in cap.
qm 48. d.

tenus habet, non posse fieri, q̄ duo es-
sent Papæ eodem tempore, etiam ex vr-
gentissima causa, vt Iacob Almy, deter-
minat, ^a quicquid sentiat Io. Maior. ^b
impugnaturus (inquam) hæc, sic argu-
mentabar. In omni eo, q̄ lege naturali,
diuina, uel supernaturali uetum est,
potest ob necessitatem dispensari, si ubi
eam alia circa id inuenitur in sacris li-
teris dispensatum, iuxta id, q̄ sentit gl.
memorabilis, & clarius exprimit Card.
Alexand. ^c At ante legem nouam, cum
vetus adhuc uigeret, multi erant sum-
mi sacerdotes non agnoscentes alios su-
periores. Ergo & nunc post nouam mul-
ti tales poterunt esse saltem per dispen-
sationem ob causam iustam. Ex proxi-
me enim prædictis inferitur modus solu-
endi hoc argum. scilicet, quod nunquā
ante legem euangelicam fuit talis sum-
mus pontificatus, qualis nunc est, & ita
non potuit antequam esset, ob ullam ne-
cessitatem, uel utilitatem relaxari lex
diuina de unico summo pontificatu Pe-
tro, & successoribus eius commisso, ne-
que postea, quam cepit, unquam est re-
laxata, cui consequens est, ut neque nūc
relaxari queat. Qua eadem ratione ne-
que duo Papæ possunt præesse Papatui
licet possint esse duo Imperatores eius-
dem Imperij, & duo supremi Reges ei-
usdem regni, quia nulla unquam lege
diuina, neque naturaliter, neque super-
naturaliter data, neque ante, neq; post
Euangelium statutum fuit, ut una tan-
tū esset monarchia, & unus tantum mo-
narcha toti orbi quo ad temporalia.

- 141 Potestati humana nullum hominem
subijci temerarium.
- 141 Potestas Ecclesiastica potest quæriri, et
teneri absque charitate.
- 142 Potestas ecclesiastica solo iure diuino
non perit fide perempta,
- 142 Papatu non perditur ob hæresim ip-
so iure, licet sic Episcopatui.
- 143 Potestatis Ecclesiastica capax est lay-
cus iure diuino, sed non humano,
femina uero Ecclesiastica etiam hu-
mano.
- 144 Potestas layca iuris dicendi, ut est a
Deo immediate data.
- 145 Potestas ecclesiastica, & laica, ut con-
ue niunt & differunt, & seq.

- 1147 Reges pauci a Deo solo imm ediate
facti, & seq.
- 148 Regiam potestatem esse contra iurana-
tura insana est.
- 149 Regem unum non posse regere plura ro-
gna stultum dictu.
- 150 Regem unum regere plura regna quo-
ad quid utile.
- 151 Noas ante Nembroth fuit Rex iustus.
- 151 Lipomanus Aloysius legatus cum
primis landatus.
- 152 Monarchia quatuor celeberrima, an
fuerint iniusta.
- 153 Imperium laicum nullo iure diuino
debet esse unicum orbi.
- 154 Cainus non uidetur fuisse unicus or-
bis dominus.
- 155 Regis apum unitas non arguit Regis
orbis unitatem.
- 156 Imperator falso dicitur mundi domi-
nus etiam de iure, & seq.
- 156 Orbis totus, & Romanus, & Hispa-
nus, &c. differunt.
- 157 Nabuchodonosor figurate dicitur Rex
regum.
- 158 Imperatorem omnia iniuste quassisse,
uel tenere falsum.
- 158 Imperator nec fit, nec desinit esse do-
minus per omnes strages belli.
- 159 Reges nō omnes per bella iniusta sunt
exempti ab Imperio.
- 160 Regum tituli false præsentis facies, &
pestes orbi.
- 161 Hispanias nunquam iuste subfuisse Ro-
manis probabile.
- 161 Romanis, qui Hispani mordicus resti-
terunt.
- 162 Regē unū totius orbis fieri posse hodie,
a sola maiore parte eius, non est uerū
licet olim potuisset id contingere.
- 163 Potestas Ecclesiastica quando possit
Christianos oēs ad faciendum unum
Ducem cogere, qui omnium eorum
toti exercitui imperaret.
- 164 Potestas Ecclesiastica cur plus potest
creare Ducem totius Christianismi,
quam maior pars eius.
- 165 Ciuitatis unius libera in quo poten-
tior, quam maior pars multarum.
- 166 Rex cur non potest eximere suos a se,
& suo regno.
- 167 Regi subditi tam liberi sunt, ac subdi-
ti libere ciuitatis.
- 168 Monarchia optima regendi forma.

169 Rex educatus regie ab ortu, cur aptior quam alius.

169 Rex Ioannes II I. & Catharina I. qua in re praeclunt.

a in corol-
lar. 18.

b per cle ad
nostram in
ser. 3. de ha
ret.

c ut habet
post ses. 45.

d c. 9. Eccl.

e in c. 3. de
potest. eccl.

fc. ueniens,
de presb. nō
baptiz.

Quinquagesimo sexto inferitur, te-
merarios, & insanos esse illos,
qui negant ullos homines ulli potestati
subijci. Tum, quia id est contra ius na-
turale, & omnia creata supra. ^a Tum quia
haereticum est id asserere, etiā de Chri-
stianis etiam iustis. ^b

Quinquagesimo septimo falsum esse
id, quod tenebre pauperes Lugdunen-
ses, & Valden. renocatum a Ioan. Viclef,
& condemnatum a Concil. Constant. ^c
scilicet potestatem ecclesiasticam ita iu-
re diuino fudari in charitate, ut nemo
eam habere possit, nisi charitatem quo-
que habeat, & sit in statu gratiae gratū
Deo facientis, quoniam nemo scit se a-
more dignum, ^d & ita consequeretur,
neminem scire se esse uerum episcopū,
uel parochum. Quae ratio licet videatur
Iacobo Almayno ^e euidenter erro-
rem praedictum confutare, non tamen
satis confutat, quoniam etiam retenta
opinione contraria cōmuni, nemo uere
scit, se esse episcopum, uel parochum,
quia nescit se uere baptizatum, nec ha-
bere characterem baptismalem, cum il-
le nequeat haberi, sine debita intentio-
ne baptizantis, quae a baptizato scire
nequit, & sine illo nequit esse Episcopus
neque presbyter. ^f Fortius igitur facit,
quod secundum eorum opinionem, q
caderet a gratia gratum faciente, cade-
ret quoque ipso iure ab episcopatu, &
quolibet alio beneficio iurisdictionem
habente, & ita sine noua promotione nō
posset esse episcopus, uel parochus, qd
est absurdum. Ex quo inferitur, fortius
errare Bohemos, qui dicebant, non so-
lum Deo gratum, sed etiam ab ipso p-
destinatum esse oportere illum, qui ali-
cuius potestatis ecclesiasticae futurus,
sit particeps.

142 Quinquagesimo octauo inferitur er-
rare illos ē, qui putant potestatem Ecce-
siasticā ita fundari iure diuino in fide,
ut ea carens, carere quoque; necessario di-
catur hac potestate, qm̄ primo nullo iu-
re diuino est inducta poena priuationis
ipso iure ob haeresim, ante binam saltē

monitionē, ut eleganter probat Tho a
Vio, ^g & latius dixi ^h deinde, q Papa hē
reticus nō incidit in poenam cōtra ha-
reticos ab ecclesia statutā. ⁱ Postremo,
q neq; alij plati inferiores perdūt suas
dignitates ob haeresim cōceptā, & omni
no occultā. Quae cōis est opinio Theo-
logorū, & probatur arg. a contrario sen-
su in quodā cap. ^k in illis uerbis. Qui ha-
resim nouā ex corde suo finxit, ex quo eam
predicare capit, neminē damnare potuit. ^l
143 Quare uerius vī, hanc potestatem
fundari in characterē baptismali, ^m q
ēt tenuit praedictus Iacob. a quo tñ dis-
sentio, quatenus in probatione huius cō-
clusionis p̄supponitur, incapacē esse hu-
ius iurisdictionis iure diuino eū, qui nō
est clericus. Tum, qā ēt fœmina religio-
sa est capax eius ⁿ Tum, quia ēt laycus
ut p̄t ecclesiastica iurisdictione per cō-
missionem specialem Papae, ^o quamuis
uerum sit, laicum esse incapacem illius
iure humano. ^p

144 Quinquagesimo nono falsam uide-
ri differentia illam Iacobi Almayni, ^q
q̄ inter potestatem Ecclesiasticā, & lay-
cam ponit, uidelicet, q hēc nunquā fuit
regulariter, & immediate a Deo instituta
licet per rōnem naturalem esset debita
illa uero immediate fuit a Christo insti-
tuta. Tū quia rō, ex qua illā differentia
deducit, non concludit eam, sed aliud
lōge diuersam, si potestatem laycam to-
tam non fuisse a Deo ulli datam, pote-
statem autem ecclesiasticam sic. Quod
& uerum est, quia nusquam regulari-
ter iussit Deus, ut uni, uel pluribus
his, uel illis quoad potestatem laycam
pareretur, cum tamen specialiter de
potestate Ecclesiastica statuisset Chri-
stus, ut uni Petro parerent omnes. ^r
Tum, quia potestatem laycam debere
communitati hominum lege, ac ratio-
ne naturali non inferi, eam non esse a
Deo immediate datam, immo potius
concludit contrarium, nam potestas e-
dendi de omnibus rebus, siue suis, siue
alienis, inferioribus tñ natura humana
ad conseruandā uita propriat pe neces-
sitate extrema cuiuslibet est debita lege
naturae, ^s non tñ ob id definit dici data
cuiuslibet immediate a Deo. potestas itē
defendendi se ab alio iniurio inua-
fore, & etiam occidendi eum, si aliter
defendi

g i c. 23. so.
1. trac. 2. de
auth. Pap. et
Concilij.
hin c. nunc
aut 22. de
i arg. c. i. cū
eis annota-
tis de cōsti-
tutis de cōsti-
ff. de legi.
q tradidi-
mus latius
supra corol-
lar. 13.
k in c. audi-
uimus, 24.
q 5.
l arg c. 1. ue-
niēs, de p̄sb.
non bapt.
m c. dilectā
de excess. pl.
n ca prater
adūcta gl.
cōter recep-
ta, uer. duci
bus 32. d. et
annotatis i
gl. ca. 2. de
iud.
o c. bene q.
dem 96. d.
q d. c. 2. de
iud. cū alijs
q not. sūt.
p in lib. de
potest. eccl.
c. 1. col. 3.
q lo. 20. q
c. solita, de
maior.

r c. discipulis,
de con-
secr. d. 5. c. si
propter ne-
cessitatem de
fur. cum eis
annotatis.

a l. vt Sim.
ff. de iust.
& iur.

b i sac. de
iur. eccles.

c in 20. cor.

d i corol. 18

e citati i d.
corol. 19.

defendi nequeat, debita est cuiilibet, lege naturali, ^a non tamen ex eo infer tur, eam non esse datam immediate a Deo; imo potius contrarium Tū, quia Durandus, cuius doctrinam sequitur in hoc potissime idem Iacobus, ^b non ponit hanc Iacobi differentiam, sed eam, quam ipse supra posui. Ioan. etiam Parisiensis cuius doctrinam plurimum sequitur ille, quod nos, ait expresse, vt dixi supra. ^c

145 Verius itaque fuerit dicere primo vtrunque harum potestatum conuenire in hoc, q̄ vtraque est data immediate a Deo, & quod neutra hodie quaratur ali cui ita ex immediata largitione Dei, vt nullum hominum ministerium praequiratur, quoniam praeuenire debet electio, vel successio. Differre autem in eo, quod laica data est naturaliter & generaliter ita, quod nihil speciatim de illius creatione, vel de illius alicui traditione cautum fuerit, saltem in generis humani, & illius creationis principio, licet posita de potestate cōmunitatis Hebræorum sic. Ecclesiastica vero data est supernaturaliter, & specialiter, ita, quod speciatim de ipsius creatione, & traditione Petro quoad totam & alijs quoad aliquas partes cautum fuerit, vt praedictum est. ^d Esse item aliam differentiam singularem inter has duas potestates, scilicet licet vtraque hodie quaratur, & accipitur a Deo mediate, longe tamen mediatus laica, quam ecclesiastica. Laica enim accipitur mediante electione cōmunitatis expressa, vel tacita, qua quod suum erat, alij cōcessit, vel mediante successione in tali electione fundata. 146 Potestas vero Ecclesiastica, licet etiam accipitur mediante electione ecclesiae, vel Cardinalium eam representantium, non tamen accipitur tanquam res aliqua quæ sita fuerit, vt ipsius Ecclesiae, secundum opinionem Parisiensem, Gerson, scilicet, & aliorum multorum sic, secundum enim eos potestas hæc Papalis data fuit Ecclesiae in Persona Petri, & etiam Papa mortuo est in illa, & esset in Concilio Oecumenico legitime congregato, quod magnis viribus cōtendit confutare Tho. a Vio, & magnis defendere Iacobus, & Ioan. Maior. ^e

147 Sexagesimo infertur, non videri ve

rum id, quod quidam eruditi non dixerunt, si non solum cōitates, sed etiam Reges suam potestatem capere a Deo immediate, quoniam primo nemo negare potest regiam potestatem fuisse ante Reges in ipsa hominum conuentionum cōmunitate quippe quam tanquam a lege naturæ ortam, vt est recepta opinio, & probata supra corol. 21. ab exordio mundi, vel cōitates, oportuit eppisse, ^f cum tamen Reges postea ceperint esse Deinde; quod Reges sunt aut electione, aut successione, & ita mediante aliqua re creata. Præterea quicquid aliorum Reges, & aliquot alij potestate regia vntes, a Deo ipso immediate fuerint instituti, aut electi, vt Saul, Dauid, & ante illos Moyses, & ita licet electi, & instituti immediate a Deo, ab ipso acceperint immediate potestatem regiam, alij tamē, quorum de numero sunt, & fuerunt ferre oēs, mediante aliqua causa secunda, vel signo, eam a Deo accipiunt. Præterea, quod licet Petr⁹ immediate a Christo suscepisset papalem potestatem, alij tamen successores mediante electione Ecclesiae, vel Cardinalium, eam in hoc representatium, suscipiunt, & etiam eam opinionem Romanorum tactā supra, ^h quamuis secundum eos Papa non suscipiat suam potestatem ab Ecclesia, quæ eligit eum, sed a Deo. Ergo a fortiori et alij Reges, qui non fuere immediate a Deo instituti, & electi, mediate suscipiunt suam potestatem a Deo. Postremo, quod aliud est potestatem regiam immediate esse a Deo creatam, & aliud eam immediate illi, aut illi homini esse traditam, illud non verū fuit, & est semper, & vbiq̄, hoc aut raro, vt ex Durand. & Io. Parisi vbi supra colligitur. Nō obstat illud. ⁱ Per me Reges regnant, &c. relatum in l. inter claras. ^k Ois potestas a Deo est. qm̄ ad summum solum probant potestatem regiam creatā esse immediate a Deo non aut ab eo immediate illi, aut illi homini datā. Per Deum quidē regnant Reges ætatis nostræ, quia regnāt per potestatem, q̄ habent ab ipso immediate creatam, sed mediate acceptam, successione scilicet vt fere omnes Reges Christiani, aut electione, vt Imperator, & aliquot alij.

148 Sexagesimo primo inferi, insanire illos, qui dicunt regna, & regiam dignitatem,

g. c. licet de
sitanda. de
elect. cle. ne
Rom. eo. tit.
c. c. sibi pe
riculū eod.
tit. lib. 6.
h. coroll. 19.
c. 20.

i. Sap. 8.
k. C. d. sum.
Tri. & illud
ad Ro. 13.

f. s. distin. in
tū Reges postea ceperint esse Deinde; princip.

tem, ac potestatem esse contra iura naturæ, quoniam primo per superiora palam est, iure ipso naturæ vnicuique ciuitati esse potestatem regna gubernandi suos ciues ad bonum commune, & illā ciuitatē iure naturæ non prohiberi exercere eam per alium. At regnum nihil aliud est, quā ciuitas, aut prouincia gubernata per vnum ad bonum cōmune,

a lib. 1. c. 14

de regi.

b in 3. & 4.

Polit.

c c. potest. de

reg. iur. li. 6

Deinde, quod potest quis per alium facere, id quod per se ipsum potest. ^c Et per superiora constat, iure naturæ solo attento ciuitatem ipsam posse per se ipsam vti potestate regia. Ad hæc, quod rationum gubernandi (quæ tres sunt) optima est monarchia, siue regalis, idest gubernatio per vnum, vt in argumento 12. contra notabile factio probabam. postremo, quod id, quod est contra ius naturale, nullo tēpore aut loco potuit esse laudabile, aut iustum. ^d At Apostolus cōmendar Melchisedech regem Salem, & Iosephus approbauit regnum Pharaonis, cum procuracionem regni ipsius acceperat, ^e Iacob item, cum regionem Gessem incolendam ab eo acceperat, ^f Daniel item, qui præfecturā suscepit a Nabuchodonosoro. ^g Sunt & alia sexcenta sacre scripturæ loca, in quibus, vel duces, vel iudices, vel reges constituuntur, aut laudantur ab ipso Deo omnipotente, vt videre est in libro Exodi, Iudic. Regum, & Machabæorum, vel ab Apostolis coluntur, iubenturque coli, ^h

d 5. dist. in

princip.

e Gen. 41.

f Gen. 47.

g Daniel. 7.

h 1. Petr. 2.

& ad Rom.

13. & ali

bi sepe.

149 Sexagesimo secundo inferitur, stultam etiam videri eorum opinionē, qui dicunt licite quidem fieri posse, vt alius in alia ciuitate regnet, non tñ vt vnus multis in ciuitatibus, & prouincijs regnet, & imperet, immo contra naturæ leges esse, vt Rex, & dominus noster regnet in tota Lusitania, Carolus V. quatenus Rex in reliqua Hispania, & quatenus imperator in Germania, Henricus II. in Gallia, & alij in alijs magnis prouincijs, quoniam primo hæc regna, & imperia oīa sunt approbata per Ecclesiam vniuersam, ⁱ immo, & eorum aliquot per Deum Optimum Maximum supernaturaliter, vt hoc florentissimum Lusitanix per quinque Christi signata diuo Alphonsō huius nominis, & omnium regum Lusitanorum primo diu-

i c Genera-

bilē, de ele.

c. cū longe.

63. d. c. grā

di, de suppl.

neglig. plat

lib. 6. c. per

venerabilē.

qui fil. sint

leg.

nitus, quæ diuina clementia fuit ostensa, & in insignia regia insigni pietate in æternum suscepta. Regnum item Franciæ per tria Lilia in insignia Regalia, & per ampullam sanctam in sacrā vñctionem Clodouæo primo Regū Christianorum Franciæ celsitus demissa. Deinde quod licet non desint aliquot respectus ob quos satius esset vnamquamque ciuitatem a suo peculiari rege gubernari, non tamen illi concludunt malū esse multas per vnum regi, quia multe sunt causæ, ob quas longe vtilius est multas ciuitates sibi mutuo esse annexas, subdiq; vni regimini, siue Aristocratix, siue Democratix, siue Monarchiæ, quā plurib.

150 Quorum de numero sunt, quod facilius sese tueri potuerunt ab hoste cōmuni eo, q̄ fortior est virtus vnita seipsa disperfa, secundum Ari. & quod audientius, & apertius facient iusticiam oppressis, maleficos punient, aliena tenentes ad restituendū cogent, & ne capiant arceant, seditiones, & factiones extinguet Quod palam faciunt factiones Castellane tam longe, lateque olim ardent sub magno Regum Catholicorum, & Caroli V. imperio extinctæ. Factiones item Nauarræ in sese pridem crudelissime saeuientes, nunc vero sub eodem Carolo intermortuæ. Adde, quod Saul, & Dauid diuinitus præfecti fuere toti Hebræorum genti, per multas, varias, & magnas ciuitates, & prouincias disperfæ. Postremo, quod nulla lege naturaliter lata veratur coniunctio duarū, vel plurium ciuitatum, quo minus electione, aut successionē vni regimini, & vni rectori se cōi consensu subijciant.

151 Non obstat primo, quod Nembroth primo Rex post diluuium descendens per lineā reprobari Cham, dicatur fuisse tyrannus, & per tyrannidem vsurpasse potestatem Regiam, quæ post diluuiū videtur fuisse penes Noam, & successores eius, per lineam Sem approbati, iuxta communem intellectum. ^k Non (in-

k c. 10. Gen.

super

super Genesim composuit doctissimus, idemque pientissimus vir Aloysius Lipomanus, nunc Episcopus Veronenfis Reuerendissimus, qui ante paucos annos Legatus e Sede Apostoli. in nostra Lusitaniam missus, tanta pietate, ac iustitia vere liberali, tanta morum sanctimonia, & eruditione admirabili resplenduit, ut merito haberi debeat omnium qui nostra aetate a Sede Apostolica fuere legati, cum paucis princeps. Sed quia communis opinio contra tenet, ^a responde-
^a ut colligi-
^a ut ex eadē
^a cathe-
^a S. fi. 6. d. 3.

152 Non obstat 2. quod Augu. significat, ^b & Duran. ubi supra explicat, quatuor celeberrima omnium imperia, primum Assyriorum, & Chaldeorum, secundum Medorum, & Persarum, tertium Græcorum, quartum Romanorum, per violentiam cepisse, non (inquam) hoc obstat. Tum, quia illi non negat, aliqua alia iustum habuisse exordium, tum ob ea, quæ priori argumento respondebā.
 153 Sexagesimotertio infertur errare communem, quæ a plerisque omnibus citatis per Io. Igneum accepta est, quatenus putat iure diuino vnum esse oportere Imperium laicum totius orbis, si-

cut, & vnum est imperium Ecclesiasticum, quia primo id nullo iure diuino supernaturaliter dato, siue reuelato probatur. Deinde nulla naturali ratione id concludi potest, immo Ioan. Parisien-
^c ubi supra
^c 3. col. ult.
^d in Polit.
^d maxime li.
^d 7. cap. 4.

154 Adde quod nusquam id ab orbe condito videtur contigisse, nisi forte donec Cainus filius primogenitus Adami ciuitatem conderet, ^e ex eo enim videtur colligi iam inde cepisse varia regna, quia attestantibus multis authoribus relatis ibi per doctissimum Aloysium in prædicta cathe-
^e in 4. de ci-
^e uit. Dei.

155 Sexagesimo quarto infertur errare innumeros, qui putant conclusioni præcedentis corollarij obstare c. in apibus, 7. q. 1. in illis verbis. *In apibus unus est Rex, & grues unam sequuntur.* Tum quia eorum sensus non est, omnium apium mundi vnum esse regem, & vnus agminis grueum vnā ducem Et ita nullatenus probant omnibus hominibus vnum debere imperare, ac præesse, sed ad summum solum probant, vni ciuitati, vel genti vnum debere præesse. Tum, quia in archetypo, & originali, ⁸ non legitur. *2. in epist. In apibus non est Rex, sed, in apibus principes sunt.* qd pro nobis facere palā est. ⁸ in epist. S. Hierony. ad Rustic.
 156 Errare item innumeros, qui ideo putant, Imperatorem Romanorum es-

se dominum, & regem totius mundi, & orbis terrarum, quod Imperator Antoninus, ^a dixisset, *Ego dominus mundi*. Primo quidem ob ea, quæ Galli contra dicentes adducunt. Deinde, quod Scholias Augustinus nouus, sed doctus, idē que Hispanus, & Imperatori, qui nunc

imperat Carolo Augult. subditus, ^b stultum esse, ait affirmare Imperatorē Romanum ius habere in totum orbem terrarum, cuius nunquam fuit dominus, & iam amisit. Tertio, quod non est sentien-

dum adeo sensu caruisse Imperatorem Antoninum, vt per illa verba, *Ego dominus mundi*, sentiret, se dominum totius orbis terrarum, qui nec illi, nec ulli præcessorum eius vnquam paruisset vel dimidiatus. Quarto, quod dici pōt vsum fuisse hyperbole, aut synecdoche, sensisseque non de toto mundo, & orbe, sed solum Romano, hoc est, de illo, quod ex mundo, & orbe terrarum Romanis parebat. Pro qua expositione facit, quod S. Augult. ^c appellat orbem Romanum id, quod Hispani, & Lucanus de Cæsare transitorio ex Hispania in Galliam, & in de in Græciam ait.

Vitricæ Aquilas alium laturus in orbem.

157 Qui modus intelligendi aptior, ni fallor, videbitur cuilibet erudito, quam illi, quos Io. Igneus vbi supra edidit. Er rare item Bart. in extratrag. ad reprimendam verbo, totius orbis, & plerisque omnes illum sequutos quatenus per illum tex. & illud Daniel 2. c. ad Nabuchodonosorum, scilicet, *Tu Rex regum es, & Deus Caliregnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia, in quibus habitant filij hominum, &c.* dixerūt Imperatorem esse dominum totius orbis iure, licet non facto, tum per proxime dicta. Tum, quia glossa illius c. 2. habet, Danielem id dixisse Nabuchodonosoro, per figuram hyperbolē. siue transcensum veri manifestum, vt Maro in illo, *Ferit astra clamor*. vel per synecdochen ex toto intelligendo partem, vt idem poeta intellexit in illo.

Ingens a vertice pontus in puppim ferit.

158 Sexagesimo quinto infertur errare Scholiassem S. Augustini præcitatū in corollario præcedenti, quatenus, ^d verbis quidem politis, sensu tamen non satis dolato, dixit, Imperatorem Romano

rum ius non habere in ea, quorum auctoritas quando fuit dominus, & iam amisit, quia quo iure quæsierat amisit strage, scilicet hominum & bellicis furijs, his enim verbis significat primum omnia, quæ Romanus Imperator hēt male quæsitā esse, maleque possessā, quod tamē est falsum. Primum quidem, quia eius consequens esset, Carolum V. Christianis, peccatorum ire donec restitueret oīa, quæ habet, quatenus est Imperator, ^e quod tamen falsum est, neque vlls diceret. De inde, quod Romani multa bellis iustis suo imperio adiecerunt, sicut & nunc Lusitani apud Indos nō pauca suo adiiciunt. Tertio, quod multi eorum, quos vi sibi ab initio subiecerunt, vere ac libere, & sponte coram Deo in eorum cōsenserunt imperiū, vt ex ipso Lino colligitur. Quod sufficere ad hoc, vt male occupata iuste possint teneri expresse determinauit Ioan. Parisiē. f. quod nos quoque infr. § tenuimus. ^h Facit, quod multi, qui Romanum imperium rexerūt in catalogum sanctorum relati sunt, vt Carolus Magnus, & D. Ludou. Præterea quod consensu totius populi Germaniæ & autoritate Rom. Pont. translātū est Imperium a Græcis in Germanos, c. ve nerabilium, de election. & Ecclesia tota probat, & fouet Imperatores. ⁱ

159 Eisdem verbis secundo idem Scholias significat, vere perdere imperatorem, & desinere esse iuris eius quicquid ab alijs strage hominū, & bellicis furijs ei adimitur, quod etiam palam falsum est. Tum, quia pari ratione idem dicere oportebit de regibus Hispaniæ, Galliæ, ac aliarum gentium, & per cōsequutionem daretur occasio maxima, & pessima bellis augendis. ^k Tum, quia idest contra omnia iura, rationes, & sententias patrum de bello iusto & iniusto loquentium. ^l

Eisdem verbis tertio significat idem Scholiassem, omnes reges earum prouinciarum, quæ quandoque Romanorum fuerunt sola hominum strage, ac bellicis furijs esse ab Imperio exēptos, quod tamen non est verū, tum ob ea, quæ Cosmas in proemio pragmat. sanct. & Ioan. Igneus vbi supra, & alij aliarum gentiū Iurisperiti tradunt in fauorem Francorum, Venetorum, & aliorum quorundam

e arg. cap. se res aliena. 14 q. 6. reg. peccatum. lib. 6.

f de potest. reg. & Pa. p. c. 5, g m 59. cor. h arg. c. ad id. de spons.

i c. tibi domi no 63. dist. cle. Roma. p. in reur.

k contra l. cōueniri. ff. de pact. dot. & c. ex parte, de con.

l in 4. li. sen ten d. 15. & in ca. sicut. 2. de iur. iur. & ali. bis ap.

e in d. c. 5.

d in d. c. 25 lib. 5. de ciuitate Dei.

dam potentatuum Tum, quia certū est, quod Hispaniæ Reges alijs titulis, eisdemque sanctissimis sese exemere, vt supra declarabam, si tamen vnquam iure fuerunt Romanis subiecti, de quo in corollar. sequen,

160 Tum, quia Roma ipsa, quæ caput erat imperij, cum multis alijs Italiæ terris non frage hominum, & bellicis furij exempta fuit, sed donatione Constantini, Caroli Magni, Astulphi & aliorum iusta, & sancta de causâ facta, omiſſa opionione contraria, vti temeraria, ne dicam sacrilega, & impia. Quam cōſeque retur omnes Christi Vicarios, qui a Cōstantini tempore præſuerunt Ecclesiæ Romanæ in peccatis continuis vixiſſe, eū tamen conſtet Sylueſtrum, & alios plurimos in Sanctorū Catalogo relatos.

Plus satis tamen verum arbitror id, quod idem Scholiales ſubdit ibidem, ſcilicet. *Accendit Principes iſtis ſectis titulis, eosq; aliud nihil eſſe, quam ſaves orbis terrarum, peſtesq; totius generis humani* tameſi parum modeſte videatur dicere, quod in hac culpa eſt impia, & indocta Iuriſconſultorum argutatio: cum licet indocta ſit, non tamen dici debet impia, per prædicta in coroll. 1. neque nominari argutatio, tot & tantorum patrum argumentatio; cui neque vllus vſque ad nos plane ſatisfecisse videatur.

a arg. c. ſi 161 Sexageſimoſexto, inferitur iuſtum alien. 14 g. eſſe, vt arbitror, dicere Hispaniam totam nunquam iure ſubiectam fuiſſe Romanis: quoniam primo nullum iuſtum titulū haſtenus me legere memini, quo C. ſi p. vrm. Regia Hispaniarum poteſtas Romanorum ceſſerit imperio. Deinde, quod vñ do. l. autho. lencia, ſtrages hominum, & bellicæ ſuriæ, quibus ſubiecta fuiſſe videtur rerū et arg. coroll. dominijs quærendis, longe plus obſunt, q̄ ſcribit In- quam proſunt. 3 Tertio, quod & ſi alio- noc. in c. qđ quot Hispaniæ populi legatur forte cō ſup his. de ſenſiſſe poſtea, vt Romanorum impe- ſolo, recep. ri ſubeſſent, pauci tamen id fecerunt, ibi per oēs, & pauciores ſpontē conſenſerunt. pau- c. Pan. in ciſſimi autem, & fortē nulli voluntate c. Generabi regum, quibus ſuberant. Poſtremō, q̄ lē. de elect. pertinaciſſimē quoad eius fieri potuit, Alber. i. l. 1. repugnauerunt Romanis, præſertim Vi- C. de Sum. riato Duce Luſitani, & natura loci mu- Tri. et alios niti Nauarri, ac Cantabri, qui ſum, & alibi. totius Hispaniæ antiquum idioma (qđ

nunc appellant Vaſconicum) in hunc vſque diem ſeruant, nec vnquam admiſerunt Romanum, admittente illud tota reliqua Hispania, ſimul & Gallia. Ad de, quod gloſſa in hoc mihi ſingularis expreſſe id ſentit. b

b i c. Adria nus. 63. diſ.

162 Sexageſimo ſeptimo inferitur non eſſe verum id, quod quidam valde eruditi noue dixerunt, poſſe maiorem partem hominum orbis terrarum etiam in uita minore deligere ſibi vnum Regē, vel Imperatorem, qui omnibus eis imperet, quoniam primo id nullo iure fundatur. Deinde, quod falſo imaginari videntur, eſſe aliquam ſummam poteſtatem laicam, cui totum orbem terrarum ſubijci oporteat, vt ſupra in coroll. 25. eſt dictum. Tertio, quod conſequutio illa, qua illi vtuntur, non eſt neceſſaria, ſcilicet, aliquando maior pars hominū orbis, etiam reuente minore potuit ſibi deligere vnum, qui omnibus imperaret. Ergo etiam nunc idem facere po teſt, quoniam non eſt eadem ratio, eo quod lege naturæ vnicuique ciuitati cō petit poteſtas, & neceſſitas ſe ſuaque re gendi, vel authoritate aliquiſ, aut maioris partis, vel aliquorum a parte maiori electorum, & ita, ſi quando contingit olim ſolam vnam ciuitatem omnium hominum fuiſſe, certum eſt, maiorem partem illius potuiſſe deligere vnum, qui omnibus imperaret, eo quod mi nor pars ciuitatis ſubelt. toti ciuitati, & per conſequationem parti maiori: At nunc quando plurimæ, ac innumeræ ſunt ciuitates in orbe terrarum conſtitutæ, quibus ſingulis ſunt ſingulæ hu iuſmodi poteſtates ſeparatæ, quarumq; aliæ non ſubſunt alijs, nec minor pars maiori, nec maior pars earum, neque regum, vel rectorum earum poteſt diligere aliquem, qui alias nolentes conue nire in electione inuitas regant. Quam uis verum ſit, q̄ ſi omnes ciuitates or bis, & earum reges, & rectores, quorum intereſſet conuenirent, vt vnus aliquis omnium Reſtor, Rex, aut Imperator deligeretur, iſ eſſet verus Reſtor, Rex, aut Imperator quem maior pars delige ret. Quarto facit, q̄ conſclusionem hanc nouam conſequeretur, maiorem partem totius Galliæ deligere poſſe vnum aliquē, qui toti Galliæ imperaret, at per conſe-

c argu. l. qđ maior pars. ff. ad muni cip.

consequutionē tollerē Sabaudō, si quid iuris in Sabaudos, vel Allobroges hēt: Duci Lothoringiæ suum principatum, Carolo V. Brabantiam, & alias prouincias cis Germaniam intra Gallias constitutas Cōsequeretur etiam maiorem partem totius Hispaniæ deligere posse vnum aliquem, qui totam eam regat; & per consequutionem ad manum esse reliquæ Hispaniæ priuare Lusitaniam bel li, pacisque artibus florentissimam suo rege maximo, & optimo. Consequeretur etiam maiorem Italiæ partem posse deligere vnum aliquem, qui toti dominetur, & item facile inuentum iri modum, quo vel Sedes Apostolica, vel Rex Apuliæ suis deturbentur sedibus, vel Veneri, & alij potentatus sua denu dentur gloria. Consequeretur deinde orbis terrarum turbatio, & cōfusio quā maxima. Quinimmo consequeretur, q̃ maior pars Regum maioris partis orbis posset deligere vnum, cui omnes subia cerent, & quod vnus Rex maioris partis alicuius prouinciæ posset occupare minorem partem eo ipso, quod statueret, vt tota vni pareretur, quoniam tota potestatis omnium ciuitatum, variorum reg norum consistit penes Reges eorū, & potestatis maioris partis prouinciæ pe nes ipsius solum regem, & ita si ciuita tum maior pars id posset, posset quo que, vel vnus Rex, vel pars maior regum earū.

163 Sexagesimo octauo infertur, non esse verum etiam id, quod prædicti eru diti nonne dixerunt, scilicet maiore par tem Christianorum posse deligere vñ Regem, qui omnibus Christianis impe raret, etiam multa parte minore, pro pter illa ipsa, quibus præcedens corolla rium probauimus. Quāuis fateor Chri stianos omnes cogi posse a Romano Pō tifice summo Christi Vicario ad deligē dum vnum aliquem communis belli, & totius exercitus ducem, quando hostis aliquis nominis Christiani ita vrgeret, vt verisimile esset, non posse aliter de fendi Rempublicam Christianam, quo niam summi Christi summi Vicarij po testas extenditur ad tēporalia illa, que per alium nequeunt fieri, vbi salus ani marum Christianorū id exigit, vt dictū est.^a At tale esset hmoi ducis cōstitutio.

164 Non obstat huic corollario, q̃ sal tem, quando huiusmodi ducis belli con stitutio non sufficeret, sed oporteret, vt ille constitueretur Rex vniuersi Chri stianismi, tunc posset Rom Pontif. talē Regem creare. Non (inquam) hoc ob stat. Tum, quia non infertur ex hoc, ma iorem potestatem Christianorum inui ta minore, posse id facere quoniam alia est ratio de summo Christi Vicario, qui superior est omnibus in spiritualibus, & temporalibus ad spiritualia necessarijs, vt dictū est supra, ^b alia de maiore parte Christianorum, cuius potestati non subiectus minor, quæ suam particulare iurisdictionem diuisam a potestate mai oris partis habet. Tum, quia nusquā da bitor casus, in quo commodius sit bello gerēdo in hostes nominis Christiani de ponere reges antiquos inuitos, & consti tuere vnum nouum, quam eis suo iure, ac regendi autoritate seruata, consti tuere nouum aliquem Imperatorem, & ducem exercitus communis, qm hoc facile ferri & posset, & solet, illud ve rō adeo difficile, vt par sit credere mul tos Reges Christianos se, ac suos prius dedituros hosti nominis Christiani, quā pati sua gloria, & auiti priuari regnis, vt recentia exempla confirmant.

Quamquam non dubito, nisi hoc scā dalum immineret, commodius esse toti Respub. Christianæ ad se tuendum a potentissimo Turcarum Principe, vt to ta vni subderetur.

Non obstat etiam, q̃ vna est omniū Christianorum Respublica, iuxta illud Apostoli, ^c Omnes vñ corpus sumus. c 1. ad Co rinth. 12. quoniam id verum est, quoad spiritua lia, non autem quoad temporalia, vt se pe supra est dictum.

165 Non obstat etiam, quod in liberis ciuitatibus, qualis est Florentia, maior pars videtur posse eligere sibi Regem, qui omnibus, etiam minori parti inuitæ imperet, quoniam talium ciuitatum ci ues omnes vni seculari potestati subia cent, & ideo volente nolente minore parte, modo legitime fuerit vocata, po test maior pars statuere, quicquid pos set tota, immo quod maior pars statuit, videtur statuere tota. At diuersæ ciuita tes liberæ, diuersa regna, diuersi poten tatus, & diuersa Imperia diuersas habēt pote-

b in resolu. disputatio n 5, corol lar. 30.

a in corol lar. 25.

potestates, & nulla earum subiacer alij, nec minor pars maiori, & ideo nulla tenetur stare electioni alterius, neque minor pars earum electioni maioris. ^a

a ar. l. ff. de iurisd. om. iud. & ca. 2. de const. lib. 6.

166 Sexagesimo nono infertur nullum regem adeo liberare posse suum regnū, & suos regnicolas, vt non teneatur parere sibi, neque vllis magistratibus a se, vel a sua republica cōstitutis Tum, quia id esset contra illam legē naturā, vt pa-

b l. veluti, ff. de iust. & iure.

rentibus, & patriæ obediamus. ^b Tum, quia respublica ipsa priusquam regem haberet, non potuisset statuere, ne sui ciues teneretur parere sibi, aut suis magistratibus, quoniam illud esset abdicare se a tali potestate, quam tamen veluti lege naturæ sibi insitam ab se abdicare nequit, iuxta ea, quæ supra diximus. ^c

c in coroll. 21. & 26.

At reges eandem habent potestatem, quam respublicæ ante ipsos habebant. Ergo idē est dicendū de illis, ac de illa. ^d

d arg. c. Ecclēsiast. 2. Vt lite pēd. §. fuerat in stit. de acti.

167 Septuagesimo infertur parum cautos videri eos, qui aiunt non tam liberos esse homines regnorum parentium Regibus, quā ciues liberarum ciuitatum, quæ nulli regi parent. Primo quidem, quia eiusdem naturæ, & speciei est potestas, quæ Reges regunt, & potestas, quæ liberæ ciuitates sese gubernant, vt per prædicta palam est, nā licet modus regiminis respublicæ sit diuersus, puta Aristocraticus, Democraticus, & Monarchicus, potestas tamen gubernandi vna, & eadem est, secundum Aristotelē receptū in Politicis, siue ergo quis regatur per vnum Regem, siue per plures optimates, siue per totum populum, eidem potestati est subiectus, & æquē liber, vel æquē seruus. Deinde facit, quod parere multis non est minor, immo maior seruitus, quā parere vni. ^e At ciues liberæ ciuitatis parent multis, nēpe toti populo, si regatur Democratia, aut eius optimatibus, si Aristocratia, multis inquam saltem collectiue, & vt facientibus, collegium, licet non vt singulis. Regnicolæ vero vni tantum Regi parent.

e arg. ca. 1. 21. quæst. 1.

168 Præterea omnium philosophorum recte docentium vna est sententia, Monarchiam, siue vnus regimen, melius esse Democratia, siue populari gubernatione, & Aristocratia, siue optimatum regimine. Facit, qd ciues liberarum ciuitatum oportet parere vni edicto pre-

toris, qui frequentissimè, minore beneuolentia, & charitate, maiore vero sauitia, & libidine regit, quā rex, qui, vt plurimum, ab incunabilis bene ad regnandum educatus, satis noscit modum & artem vnumquemque iuxta sui ordinis gradum ad se admittendi, & alloquēdi, & ita, vt oportet, respondendi, iubendi, & rogandi, vt omnibus placere possit, & omnibus velle prodesse, ac nemini nocere, quippe, qui omnes pro filiis ducit, & se magis patriæ patrem, quā dominum arbitratratus, paterno affectu subditos prosequitur.

169 Cuius rei præclarissimum, & rarissimum exēplar sunt, inuictissimus Rex, heros, & dominus noster Ioannes huius nominis III. & Catharina eius vxor Augusta heroiſſa, & domina nostra huius nominis Prima, qui qua parte possunt imitantes illam infinitam, & inimitabilem Dei benignitatem, qua in altis habitans, humilia respicit in cēlo, & in terra, omnes sibi subditos tam in Aphrica, & Asia, quā in Europa, vt filios amāt, omnibus gaudentibus congaudendo, omnibusque dolentibus condolendo, consulendo, & opitulando, & nihil non agūt, quo filius eorum vnigenitus princeps, & dominus noster Ioānes pro summa, quā de se iam præbet, expectatione, non minus sit eis heres morum Christianissimorū, quā regnorum amplissimorum.

An autem mortales, quatenus sunt Christiani, subiaceant potestati Ecclesiasticæ, & non quatenus homines tantū, vel ciues, profundius, ni fallor, quā hactenus alibi, trademus infra. ^f

f i6. notab & funda mentis eius et solution. contrarior.

- 1 Correctionis fraterna definitio aptior quā Alberti, & aliorum.
- 2 Correctionem fraternam iure diuino preceptam.
- 3 Correctionis fraterna multa & bi tractet Author.

Quarto principaliter colligi possūt duo ex hoc cap. Alterum est definitio correctionis fraternæ, s. quod est admonitio fratris nec peccet, neue maneat in peccato, ex charitate facta: ex verbis enim illis, corripe illum, colligitur, esse admonitio fratris, ex verbis autem,

tem,

tem, peccauerit, & si te audierit, si te non audierit, eam fieri ne peccet, neve maneat in peccato, ex verbis vero, frater, & lucratus es eam, ex charitate procedere. Verbum enim frater, charitatē significat, & amorem. ^a Verbum item, lucratus es, beneficentiam denotat, quā constat actum esse charitatis, secundum S. Tho. receptum. ^b Quæ definitio verbis aptioribus videtur compacta, quam aliæ Alberti. & reliquorum, ^b licet eodem fere sensu constet.

2 Alterum, quod colligitur est, diuinitus, hoc est, iure diuino præceptum esse hanc correctionem fraternam, quæ recepta sententia est tam Panorm. & aliorum in hoc e. quam Archid. & aliorum, ^d & Richard ac aliorum. ^e Abulen. & aliorum. ^f S. Thom. ^g & Adrian. ^h Neque Innocen. hic contrarium sentit, licet id ei Panorm. imponat, nu. 35. verba enim eius, nu. 1. hæc sunt. *Ad istam denunciationem non credimus aliquem teneri, nisi sicut tenetur ad alia opera charitatis, nisi sit talis, ad quem ratione officij, & curæ hic pertineret.* Per quæ verba palam significat, teneri nos ad eā, sicut & ad alia charitatis opera, ad quæ constat nos frequenter teneri. ⁱ Colligitur autem hæc sententia ex hoc cap. quatenus in eo. Innocent. III. significat, licet non exprimat, Dominum id præcipere in Euangelio, & adeo quidem, ut etiam ipsemet summus Ecclesiæ monarcha eo teneretur, cum subdit; *Quomodo diuinum possumus in exaudire mandatum?* Secundo colligitur, eo quod verba Euangelij in text. citata, quæ desumuntur ex cap. 18. Matthæi, sunt imperatiui modi, quæ suapte natura, ut plurimum imperium, & præceptum designant. ^k Quibus etiam concordant illa Paul. ^l *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes*

3 Multas alias horum duorum confirmationes, & non paucas oppositiones, & solutiones cum 30 corollarijs, plurima quotidiana, tam scholasticas disputationes, quam vtriusque fori iudicia respicientia continentibus alibi, ^m vna cū 5. notabili gratia breuitatis reseruo, ut 6. notab. admittere possit hæc relect.

1 Denunciationem ad Evangelicam certo ordine perueniendum.

2 Denunciationis definitio omnium, aptissima & 3.

4 Denunciationis multa vbi tractet Auth.

NOto quinto altera duo, prius est, quod certo ordine perueniendum est ad denunciationem, eo nempe, quod primo fiat fraterna, & secreta correctio deinde testium adhibitio, postremo denuntiatio. Colligitur autem hoc ex illo verbo, *Corripe, & si non te audierit, adhibe vnum, aut duos testes, & ex iterato, si non te audierit.* & illo *Dic Ecclesiæ.*

2 Alterum, quod colligitur ex illis verbis, dic Ecclesiæ, adiunctis aliquot alijs, contentis in hoc cap. est, quod denuntiatio canonica est delatio criminis ad iudicē, sine legitima inscriptione ad penitentiam, vel restitutionem eius, quod crimen exigit, vel ad remotionem officij, quo crimina cessent, vel ad hæc omnia, vel aliquot ex his. Quæ definitio videtur omnium hæcenus datarum aptissima, nam delatio est genus: siquidem omnis denuntiatio est delatio, non contra, est. n. delatio, quæ est quædam prouocatio ad amicitiam, puta delatio Itudij, & laboris apud Ciceronem ad Trebatium, & est delatio mandatorum apud eundem pro Sylla, & est delatio in censum. ⁿ Ad dicitur, criminis, ad differentiam delationum rerum prædictarum, & aliarum multarum. Additur ad iudicem, quo differat a detractione, & murmuratione, quam late definiuimus alibi, ^o & susuratione, ac alijs, quæ in alios fines hūt, ut diximus in Manuali nostro conf. c. 18. Additur, sine inscriptione legitima, quo differat ab accusatione, quæ sine illa non constat. ^p Additur ad penitentiam, propter denunciationem euangelicam puram, & vel ad restitutionem, quam illa exigit, propter iudicalem puram, & vel ad remotionem officij propter canonicam puram, vel ad hæc oia, aut aliquot ex his, ad comprehendendam mixtam.

4 Multa vero alia, quib. hæc duo confirmamus, & non pauca eis opposita, quæ soluius cum plurimis corollarijs, multa quotidiana, vtilia, & noua continentibus alibi, ^p reseruamus, sicut etiā quartum notabile in idipsum supra reseruauimus. Quippe quæ singulas iustas repetitiones pene continent.

I Eccle-

a Et i. c. cau-
sam, q. sup.
eo. late post
Panorm. dixi-
mus, & in
corol. 6. no-
tabilis seq.
latius tan-
gemus.
b in 2. 2. q.
31.
c in 4. d. 19
& aliorum
alibi.
d i. c. si pec-
cauerit. 2.
quæst. 1.
e in 4. d. 19
f Mat. c. 18.
g 2. 2. q. 33.
h art. 2.
i 4. de cor-
rectio. fra-
terna, et a-
liorū alibi.
j iux. princi-
piū, & duo
capp. priora
42. d. et tra-
dita per S.
Tho. in hoc
recept. 2. 2.
q. 32. ar. 5.
k cle. exini.
col. 3. vers.
nos itaque.
de Verb. sig.
l 1 ad Thes-
sal. 5.
m in cōmēt.
c. si pecca-
uerit. 2. q. 1.

m l. forma.
ff. de censib.

n in repet.
c. inter Ser-
ba. 11. q. 3.
conclus. 6.

o l. libellorū
ff. de accus.
trāslata in
§. libellorū.
2. quæst. 8.

p in prædi-
ctum cōm.
d. c. si pecca-
uerit. 2. q. 1.

- 1 Ecclesiastica potestas, ut extenditur ad cognoscendum de omni peccato mortali omnium Christianorum.
- 2 Corripi qui potest, potest, & denunciari.
- 3 Corripi potest omnis Christianus tam Ecclesiasticus, quam laicus, immo & infidelis.
- 4 Ambrosius de Theodosii peccato mere prophano cognouit.
- 5 Christianus, omnis quatenus Christianus, an sit fori ecclesiae, & l. 5. & 18.
- 6 Clerici quare subiecti Ecclesiastica iurisdictioni.
- 7 Christianus non solum homo, sed etiam quiddam supernaturale est.
- 8 Character baptismalis quis, et quam ne necessarius ad Sacramenta.
- 9 Ecclesiastica potestas, an cognoscat de quolibet Christiano quatenus Christianus est.
- 10 Cognitio de aliquo an sit iustum, an peccatum mortale, differt.
- 11 Peccatum, an quid sit tam est spiritus, quam an sit iuramentum.
- 12 Ratio cap. quacunq; & cap. uolumus l. 9. 1.
- 13 Christiani utrique subsunt potestati, sed diuersimode.
- 14 Finis consideratio cuius erit, eius, & medijs, & l. 5.

Sexto principaliter colligitur hanc, de qua loquimur potestatem Ecclesiasticam, quæ^a definita fuit, extendi ad cognoscendum de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici, & ad compellendum eum per censuram ecclesiasticam, quo ab eo discedat. Colligitur autem primo ex illis uerbis, sed intendimus decernere de peccato, cuius ad ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus, & debemus. Perpende, obsecro, uerbum, de peccato simpliciter prolatum, & uerbum, quemlibet, quod plaue, perinde continet laicum, ac clericum.

Secundo colligitur ex illis uerbis. Nullus qui sit sane mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet, de quocumque mortali peccato corripere quemlibet Christianum. In quibus uerbis etiam perpende uerba illa, quemlibet Christianum. Et ne dicat per hæc uerba so-

Oper. Nauar. Tom. III.

lum probari, eam extendi quoad correctionem, quæ sine ulla iurisdictione a quolibet et priuato fieri potest, ut supra^b tenebam, & alibi^c tracto, Perpende illa, quæ sequuntur, nempe. Et si correctionem contempserit per distinctionem ecclesiasticam coercere. Perpende item illa superiora, Dic ecclesia, quorūm, si ei diceretur, si ipsa non posset cognoscere, & castigare? Perpende etiam illa. Et si eam non audieris, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus.

Tertio colligitur ex uers. sed forsā, qui cum uers. ceterum, probat hanc potestatem etiam extendi ad peccata lethalia regum, etiam non recognoscendum Imperatorem. Quoniam probat eam extendi ad peccata Regis Franciæ, quem non agnoscere superiorem ipsemet Innocentius III. author huius cap. affirmat.^d

Quarto colligitur ex uers. Licet autem hoc modo procedere ualeamus super quolibet criminali peccato, ut peccatorem renocemus a uitio ad uirtutem, ab errore ad ueritatem, in quibus perpende uerbum, quolibet criminali peccato, & uerbum peccatorem, quæ nemo negare potest intelligi etiam de layco, maxime cum perea inferre uelit, posse ipsum cognoscere de peccato Regis Franciæ utiq; laico, ad instantiam Regis Angliæ etiam laici.

Quinto probatur sub finem, quatenus in eo Innocentius iubet, ut Francus pacem, aut inducias cum Anglo reformet, aut saltem humiliter patiat, ut quidam Abbas, & Archiepiscopus Bituricensis de plano cognoscant, utrum iusta sit quærimonia, quam contra eum proponit coram Ecclesia Rex Anglorum, uel eius exceptio sit legitima, quam contra eum per suas literas duxit exprimendam.

2 Sexto facit, quod omnis, qui corripitur potest correctione fraterna euangelica, potest etiam denunciari Ecclesiæ, si correptus non corrigatur, & per uiam denunciationis castigari, ut necessario colligitur ex ipso textu Euangelij, citato in hoc c. nouit, quatenus habet, omnem illum, qui fratrem corripientem non audierit, esse denunciandum Ecclesiæ, ac ab ea, si ei recte monenti non

b in 4. not.
c in comēt.
d si peccauerit. 2. q. 1

d in ca. per uenerabile, qui fil. sunt legi.

e Matt. 18.

Qq paruerit

a in. corollari. 17. textus not.

paruerit castigandum. At omnis Christianus tam laicus, etiam Rex, & Imperator, quam Ecclesiasticus, etiam Episcopus, & ipsemet Papa, immo & infideles corripui possunt, secundum communem opinionem Theologorum, & canonum, licet Panormit. & Decius quoad infideles aliter sentiant, ut late monstrabamus supra.

a in 5. not. q. cōmē. c. si peccauerit, sup. explicā dum referuauimus.

b c. duo sūt 96. d. adiun- cto ca. apud Thessaloni- cā, 11. q. 1. c. p. 2. tit. 9. c. 9. §. 3.

4. Septimo facit, quod S. Ambrosius Episcopus Mediolanensis palam prohibuit ingressum ecclesiæ Theodosio illi multis nominibus magno Imperatori, eo quod nondum eum poenituisse tanti sanguinis tot innocentium hominum apud Thessalonicam crudeliter effusi, & late narrat D. Antonius in summa Historiali, & non alia ratione id fecit, quia ecclesiastica potestas etiam Episcopalis, uel Archiepiscopalis, qualis erat potestas Ambrosij, potest procedere contra quemlibet laicum sui episcopatus, et Imperatorem etiam super crimine mere prophano, quale fuit illud Theodosij ad cogendum eum poenitere. Ergo uerum est notabile propositum.

Octauo facit præcipua conclusio nostri cap. quæ habet, recte a laico laicum a rege, scilicet Angliæ, regem Francorum per uiam denunciationis conuentum fuisse coram Ecclesiastica potestate, quod ea ratione a summo Pontifice defenditur in ipso textu, quod de omni peccato mortali contra quemlibet Christianum potest cognoscere potestas Ecclesiastica ad prædictum effectum.

Nono facit, quod omnis Christianus quatenus Christianus pertinet ad forum Ecclesiæ, etiam quoad actiones mere ciuiles, & causas, in quibus non disputatur de peccato, ut affirmat Durandus, & Io. de Turrecremata quorum si mihi auctoritatem, quæ grauis est, parui facias, ea ratione noua suppleo id, quod ipsi omittunt, quod omnes fatentur, clericos, ideo iure diuino esse subiectos iurisdictioni ecclesiasticæ, quia præter humanitatem, qua sunt homines, sunt insigniti charactere clericali spirituali. At omnis Christianus baptizatus præter humanitatem, qua est homo, est insignitus baptismo spirituali, per quem regenerari dicitur, & signari signo milicie Christi, quod signum, caracte-

rem uocat Augustinus, qui imprimatur in anima, secundum Sancti Thomæ ab aliis receptum. Et est potestas spiritualis passiuæ ad recipiendum cultum diuinum necessaria, secundum eundem non naturalis, secundum eundem, & Caiet. & indelebilis, quemadmodum, & character ordinis, per quem Christiani dicuntur genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, & facti Deo regnum, & sacerdotes, per quippe qui ante baptismum unguntur oleo benedicto, & post baptismum chrismate, sine quo nemo est habilis ad suscipiendam alia sacramenta. Ergo tantum, aut plus differt quis factus Christianus a se nondum Christiano, quantum Christianus factus clericus præsertim minorum ordinum, a se nondum clerico, & per consecrationem uerum uidetur, id quod aiunt Durand. & Ioann. a Turrecre. scilicet licet omnem Christianum, quatenus est Christianus, esse subiectum iurisdictioni ecclesiasticæ, & per consecrationem, qui eam habet, posse cognoscere de illo, quatenus est talis, quod per hanc breuem argumentationem conuincitur uidetur omnium spiritualium, & supernaturaliter datorum cognitionem pertinere ad potestatem ecclesiasticam. At Christianus quatenus est Christianus, est quid spirituale, & supernaturale, per proxime dicta. Ergo cognitio de eo, quatenus est talis, pertinet ad potestatem ecclesiasticam.

20. Decimo facit, quod aliud uidetur cognoscere, an hoc, uel illud sit iustum, & æquum, iniustum, & iniquum, quod pertinet ad naturalem rationem, & leges secundum eam factas. Aliud an sit peccatum mortiferum extinguens gratiam gratum Deo facientem, quæ uita est aia, aut meritum in gratiam, reducens, quod pertinet ad legem euangelicam, & leges, secundum eam factas. Et ita quauis iudex laicus cognoscere debeat inter laicos de contractu, uoluntate ultima, uel alio actu, iustum an sit, an iniustum, æquum an iniquum, quia id pertinet ad potestatem naturaliter datam, & leges secundum eam factas, non tamen ex hoc sequitur non posse potestatem ecclesiasticam cognoscere de tali contractu, uoluntate ultima, uel actu,

i in c. q. qui dā, uer. sed forte. 1. q. 1. c. c. displicet, ppe me dium, 2. q. 4. c. c. quē admodū, ea dē caus. q. 7. c. c. q. d. de consecr. d. 4. k 3. p. 9. 63. art. 1. l ibi. art. 2. m ibidem. n ca. licite, 23 q. 7. o 1. Pet. 2. p Apoc. 1. q. c. 1. §. quia uero, d. sac. 8. n. r c. neniens de presb. nō bapt.

s iuxta c. ecclesie. de consuet. etc. bene quidem, 96. d. et ea q. dicta sūt in corol. 18. not. 3.

d de iurisd. eccl. col. par ua 18. e in c. cum ad uerū col. 6. 90. dist. f iux. text. cū glo. sing. c. si Imperator 96. d. g Ioan. 6. h 2. ad Cor. ius. 1.

2^{tu}, an sit peccatum mortiferum animam gratiæ uita priuans, an uero meritum eam conseruans, aut augens, quia hoc pertinet ad potestatem supernaturalem, & leges per, & secundum eam factas.

Vndecimo facit, qd̄ quæstio, an hoc uel illud iuramentum liget, an hic, uel ille contractus sit usurarius, an hoc, uel illud sit hæreticum, pertinet ad iurisdictionem ecclesiasticam, immo ad eam solam, secundum fere omnes tam legū rī quam canonum peritos. At eadem omnino ratio est de quæstione, an hoc uel illud sit peccatum mortiferum, immo forte maior, quoniam hæc directio tangunt mortem animæ supernaturalē, quæ est priuatio gratiæ in hoc sæculo, & gloriæ in altero, & per consequentiam uitam animæ supernaturalē, quæ est uita gratiæ in hoc sæculo, & uita gloriæ in altero, quæ constat non esse minus supernaturaliā, quam illa, immo magis. Ergo quæstio, an aliquid sit peccatum mortale, & an aliquis maneat in peccato mortali necne, ad ecclesiasticā potestatem pertinebit, immo ad eam solam, arg eorum, quæ in definitionibus utriusque potestatis diximus. ^a

12. Duodecimo facit, quod illud Theodosii, & Caroli relatum in hoc c. & scriptum antea, ^b quo dabatur facultas cui libet litiganti siue actori, siue reo relinquendi iudicem secularem, coram quo litigabat in quacunque parte litis, nulla ratione alia uidebatur nisi quā qd̄ omniū Christianus, quatenus est Christianus, iure diuino supernaturaliter uideatur subijci potestati Ecclesiasticæ super quocunque actu etiam profano. Ergo a fortiori, super quocunque peccato mortali, aliam tamen rationem infra reddemus.

Decimotertio facit, quod omnis anima potestati uis sublimioribus subdita est eo, quod a Deo ordinata sunt, inter Christianos autem duplex est potestas, spiritalis, siue ecclesiastica, & temporalis, seu secularis, & utraq; est a Deo, secundum modum supra ^d expositum, & ideo, ut Durandus ait, ^e utrique potestati subijciuntur Christiani, sed aliter, & 13. aliter, quia potestati temporali, uel seculari subijciuntur nō quatenus sunt Chri-

stiani, quia ille potest esse, immo est, & fuit etiam inter eos, qui non sunt, nec fuerunt Christiani, sed solum subijciuntur illi quatenus sunt homines tantum, uel ciues. Potestati autem spiritali, & Ecclesiasticæ subijciuntur, ut Christiani, & fideles, tāquam ei, quæ fundata est supra fidem, & firmam petram, super qua se fundaturum Ecclesiæ dixit Dominus, ^f *f. Matt. 16.* secundum Durand.

14. Decimoquarto facit, quod cuius est iudicare de fine, eius est iudicare de ijs, quæ debent ordinari ad illum. Tum per illa multa, quæ adduximus sup. ^g Tum *g in 16. arg.* quia ratio eorum, quæ ordinantur ad finem sumitur ex fine, intendens enim aliquem bonum finem eligere debet ea, quæ sunt congrua fini assequendo, & tollere illa, quæ id impediunt. Verbi gratia, Medici, cuius est iudicare de sanitate corporis, etiam erit iudicare de ijs, quæ conseruant eam, ut illi applicentur, & de his, quæ impediunt eam, ut tollantur. At omnes actiones Christianorum debent ordinari in salutem animæ, & ad consequendam uitam æternam tanquā in finem ultimum secundum fidem catholicam, uel quorum est iudicare de salute animæ, ac uita æterna, puta prælatorum curam, & regimen animarum habentium, Papæ, uidelicet, Archiepiscoporum, & Episcoporum est iudicare de medijs, quibus ea queritur, uel perditur. At tales sunt omnia Christianorū peccata lethalia in quacunque materia illa fiant, siue contra fidei articulos, & sacramenta, siue contra bonos mores, siue fiant peccando in seipsum, siue in proximum, siue uerbo, siue facto, siue quocunque alio modo. Ergo ad ipsos pertinebit etiam de cognitionibus illis, saltem tanquam de talibus.

Postremo facit, aliud ca. ^h cuius uerba sunt. *Quacunque contentiones inter Christianos oriuntur, ad Ecclesiam deferantur, & ab ecclesiasticis uiris terminentur, & si obedire noluerint, quousque obediunt, a liminibus Ecclesiæ excludantur.* ⁱ *l. fi. c. ubi in rem ast. exerceri de bet. c. cū sit. de foro cōp. l. c. si clerici, de foro comp.*

Q9 2. Secun-

a in coroll.
17. et 20. et
ca. ecclesiæ
S. Mariæ, de
const. et ca.
bene quidē,
66. dist.
b in c. quacunque,
c. uolumus
11. q. 1.

a ad Rom.
13. & c. omni.
de cōsib.
d in 3. not.
corollar. 21
et 50.
e ubi supra
col. parum-
la 16.

h c. quacunque,
11. q. 1.
i l. fi. c. ubi
in rem ast.
exerceri de
bet. c. cū sit.
de foro cōp.
l. c. si clerici,
de foro comp.

Secundo, quod notabile hoc uidetur consequi, omnes causas fori secularis posse trahi ad ecclesiasticum, cum fere oēs illæ, siue tangerent ultimas uoluntates siue contractus, siue delicta; & iudicia super peccatis mortiferis uideantur; quippe quæ mouentur super iniustitia, quam constat suapte natura esse peccatum lethale, secundum S. Tho. receptum. ^a

Terrium, quod uidetur ex eo consequi, omnia crimina esse uel spiritualia, uel misti fori, & nulla omnino secularia, & prophana. Quandoquidem de omnibus potest ecclesiasticus adiri, secundum hoc notabile, & ipsius fundamentum. Quod tamen consequens est contra omnium scripta. ^b

Quartò, quod cum una, & eadem res non debeat diuerso iure censi, & durū uidetur, quod Christianus, quatenus homo, & ciuis, censendus, & iudicandus sit per secularem, & quatenus Christianus per Ecclesiasticum.

Quinto, & grauius, quod etiam ex eo consequeretur nullum Christianum ob ullum delictum, uel maleficium occidi, membro uel mutilari posse. Tum, quia secundum nouum fundamentum huius notabilis, omnis Christianus, quatenus huiusmodi, est rei supernaturalis, & spiritualis, & per consequentem, quæ ratio inuenitur in clerico, ne id ei fiat, eadem uis inuenitur in laico Christiano.

Sexto, quod consequeretur, quod et clerici, quatenus sunt homines, & ciues, subijceretur potestati seculari, & layce sicut quatenus sunt Christiani, & clerici subijciuntur spirituali ecclesiasticæ. Quod tamen est falsum. ^d

16 Christianismus an nimis amplietur Durandus, & seq.

18 Christianus super eodem conueniri potest, ut ciuis, & ut Christianus.

19 Christianus cur super omnibus peccatis non conuenit Ecclesia, & seq.

22 Ecclesia non intendit fraudi, nec arrogantiæ, sed simplicitati, neminem de amare, & omnes leuare cupit.

23 Crimen cur dicitur misti fori ecclesiæ. Scilicet, & laici.

24 Iure diuerso, ut idem censi potest.

25 Potestas ecclesiastica, ut mitigat lay-

eam secum concurrentem.

26 Episcopo duci, cur non liceat omnia, quæ ducit, & seq.

27 Christianismus cur non eximit a laico, ut clericatus.

28 Spirituale uno respectu, & duplici ad hoc parit.

29 Clerici non tantum humano iure, sed et diuino sunt exempti.

30 Christianismus cur non eximit tantum quantum clericatus.

31 Hæresis non est dicere laicum conueniendum coram laico.

32 Hæreticus uidetur, qui negat ecclesiam posse de omni mortali noscere.

33 Ecclesia cognoscit contra laicos de mortali non notorio.

34 Christianus quando dicatur conueniri ut Christianus.

35 Spiritualia multa esse Christianis, & infidelibus communia, & 40.

36 Christianus omnis in quo sensu potest sociari super omni ab Ecclesia.

37 Peccata diuisio in mere ecclesiasticum, mere laicum, & mistum, & definitio eorum certius, quam habemus tradita.

38 Peccata mere ecclesiastica, et solum ecclesiastica, ut dixerunt, & 39.

40 Peccata diuisio in mere ecclesiasticum, & laicum utris.

41 Ratio multarum questionum profundarum ex predictis sumenda, quo explicanda remittitur, & seq.

Ad primum harum oppositionum respondendum esset, secundum mentem Durand. ^e quod Christianus quatenus est Christianus, in omnibus est fori Ecclesiastici, & quatenus ciuis, & homo, fori secularis, & quod sic, singulariter posset intelligi illud singulare cap. quæcunque ^f relatum ad uerbum in ultimo huius notabilis fundamento.

Et per consecutionem non trahi Christianum extra suum forum, eo quod trahatur ad forum ecclesiasticum. Neque per id principium secularium iurisdictionem impediri, secundum eum, eo quod actor id uolens potest reum trahere ad iudicem secularem, qui tunc cognoscet, licet, si mallet, posset eum trahere ad ecclesiasticum, qui etiam tunc cognoscet, quia ut inquit, actoris est reum

utro uolet uocare, modo non uocet simul ad utrumque, & ita noue intelligi posse per quod. cap. 2. quatenus habet Christū Petro clauigero terreni simul, & celestis imperij iura cōmisisse: Quia & b addit eum, qui hoc priuilegium ecclesie Romae detrahit, in haresim labi, & hareticum esse dicendum.

Hæc tamen sententia Durandi duramini uidetur, saluo Ecclesie Romanæ iudicio. Primo quidem quatenus sentit, contrarium tenentes, hæreticos esse, quod falsum est, tum per supra dicta. 6. Tum, quia omnes Reges Christiani cum omnibus fere suis subditis essent hæretici. Deinde, quod capitulum illud quæcumque 4. palea est. Tertio, quod secundum eius sententiam, iurisdicatio laica plus satis minueretur, & conseruaretur, licet non omnino impediretur, neque tolleretur, ut palam est, quod ipse dicat. Quarto, quod capitulo illi, 6. belle satisfactum est supra. 7.

Postremo, quod nullibi eam uideo seruari, licet enim ipse dicat Ecclesia hoc iure liberius usam esse in regno Francie tanquam, ut ipse ait, Christianissimum, & cuius Reges fuerunt deuoti Ecclesie ab eo tempore, quo cœperunt esse Christiani, nostra tamen ætate id nullam in illo regno seruatur, neque arbitror unquam fuisse seruatum. Licet irem in regno Nauaræ, antequam uideretur Castelle, latius, quam in alijs Hispanie regnis, extenderetur ecclesiastica iurisdicatio, non tamen pertingebat ad metas usque Durandi, si quod omnes fideles super omnibus conueniretur coram eo, uolente id actore, nunc autem in suam cocleam redijt.

18 Respondeo igitur secundo, ad hanc primam oppositionem, concedendo quidem, quod omnis, qui conuenitur ut Christianus, in foro Ecclesiastico est conueniendus, sed quod tunc domum conuenitur, ut Christianus super peccato mortifero, quando conuenitur super peccatis, tangentibus Christianissimum, & mortem, uel uitam animæ spiritualem, temporariam, & æternam, per Christum promissam, & negando, quod Christianus cum super hoc conuenitur coram Ecclesiastico, non trahitur extra suum forum, quia fo-

rum seculare nullius forum est, quoad hoc. Et quod fallitur Durandus quatenus ait, omnem Christianum esse utriusque fori quoad omnia, & actoris esse optionem eum conueniendi coram quo Iudice maluerit, Ecclesiastico, scilicet, uel seculari. Tum propter ea, ob quæ dixi superius, eius sententiam uideri duram. Tum, quod quia facilitate defendi potest id, quod ille præsupponit, nempe Christianos non esse exemptos a foro layco, eadem quod defendi potest, eos conueniendos esse in eo, cum conueniuntur super alijs, quam tangentibus Christianissimum eo modo, quo dictum est, quia tunc uidentur conueniri, ut homines, uel ciues, & non ut Christiani, ut paulo post dicam.

19 Ad 2. oppositionem respondeo, quod licet omnes fere causæ, quæ uertuntur coram iudicibus tam secularibus, quam Ecclesiasticis uertantur super iniustitia, quæ suapte natura est peccatum lethale, ut argumentum probat, non tamen uertuntur super ea, quatenus est peccatum lethale occidens animam & priuans eam uita diuinæ gratiæ, sed quatenus est iniustitia quædam, & iniquitas contra rationem naturalem, & leges per eam constitutas admittit.

20 Contra tamen hanc responsionem facit, quod si eam actores id uolentes possent trahere reos, saltem indirecte, super omnibus causis ad forum ecclesiasticum, quia ita possent concipere libellos peritorios, ut concluderent eos peccate, & in peccanto, perseverare. Qui enim emit equum, potest in suo libello scribere uenditorem non tradidisse equum ei, quando, & ubi tenebatur, & ita peccasse, perseverare in peccando, quia neque tunc, ut oportet tradit. Et qui commutauit, & qui commodauit, dicere potest reum peccasse, quia non restituit mutuum, nec commodatum, ubi, & quando tenebatur, nec nunc restituit, & sic de alijs.

Ad hoc rideret forte quis ex mente Host. scilicet, quod tunc demum potest adiri hac uia iudex ecclesiasticus inter laycos, cum deest remedium coram iudice layco, uel quia nō uult, uel quia non potest iusticiam super eo facere, non autem alias. Sed contra hoc facit primo, quod

Q9 3 alia

a ca. 1. 22. dist. b in col. 19.

e in 3. not. corol. 1.

d 11 q. 1.

e 1. 22. d. fin 3. nota. corol. 41.

g in presen. c. col. 3.

a c. ex tenore c. licet ex suscepto de foro comp.

alia ratione, quā peccati, s. recta uia potest adiri ecclesiasticus data negligētia, vel impotentia iudicis laici. ¹ Cum ergo uia adeundi ratione peccati sit alia, illa poterit adiri ecclesiasticus ēt absq; negligentia, & impotentia iudicis laici. Deinde, q̄ expresse hēt hoc cap. potestatem ecclesiasticam posse cognoscere de quocunque peccato mortali cuiuscunq; Christiani. Ergo etiā de illo, super quo potestas layca uult, & potest facere iustitiam. Tertiō, quod illa ratione concluditur de lethali peccato layci posse cognosci ab Ecclesiastico, quia peccatum lethale, quatenus est tale, spirituale qd. dam est, mortem, & uitam spiritualem animæ tangens, & quod sola lege super naturali cognoscitur esse, uel nō esse tale. At hæc eadem ratio tam militat in his, quæ castigat secularis, ac in alijs. Ergo super omnib. poterit conueniri Christianus laicus coram eccl.

Hæc argumentatio adeo difficilis semper mihi uisa est, ut nunquam ausus fuero proponere illam e cathedra. Quippe cuius solutio nulla idonea in hunc usque diem, quo me prælum virginitatis gloriōssimæ natiuitatis puigilio uidetur occurrere, scilicet, quod actor quidem conueniri potest hoc modo reum indirecte coram ecclesiastico iudice super quocunque peccato lethali, & iudex ipse de illo cognoscere, nisi reus excipiat. Reum autem excipere posse, non quidē quod iudex ecclesiasticus non est competens ad cognoscendū de tali causa tali modo propoſita, sed quod actor malitiosē, dolo, ac fraude uidetur eum trahere ad forum ecclesiasticum, omisso seculari, cuius iudicio se ait paratū stare. Et hæc exceptionē admittere tenebitur ecclesiasticus, eo qđ sacrosancta mater Ecclesia fraudem, dolum plurimum odit, non uult uideri arrogans, quippe quæ simplex columna est, & simplicitate columbæ cum suo sponſo laudat, nec est alieni usurpatrix, nec vexare vllum cupit, quæ omnes seruare desiderat. At qui potest directe conueniri laicum Christianum corā laico iudice, super aliquo, tanquam ciuē, & hominem, & sperat, uel sperare dētius suum sibi ab eo reddendū,

dū, & conueniri indirecte illuc eorā ecclesiastico, merito ut potius simulare se querere q̄ vere uelle ea, quæ sunt Christi, s. ut conuētum penitear peccati, quō mortuus iacet, & satisfactio conueniente, Deo fiat gratus. Vt (inquam) hoc simulare, cum potius credatur uelle principaliter suam satisfactionē, & ita merito p̄sumitur id facere animo fraudandī potestatem laicā, aut reum artib. exquisitis vexandi. Et si ecclesia non admitteret eiusmodi exceptionem, arrogans uideretur, & alieni cupidā, & potius uelle q̄rere potentiam, q̄ facere iustitiā. Et iō merito non admittit talem actorem, cum tñ admittat alios, qui destituti remedio in foro seculari, ad ecclesiasticū recurrunt. Qua noua ratione illa Host. & Io. And. a quibus nemo recedit, antiqua doctrina defenditur, q̄ ēt satis sensisse ut Innoc. 8. Pro qua consideratio ne faciunt illa multa, quæ de malitiose excipiente post Fely. & Dec diximus, ² 23. Ad 3. oppositionē rñdeo, q̄ ad hoc, ut crimen dicatur mitti fori, non sufficit, nec oportet, ut supra illo possit adiri utriusq; fori iudex aliqua uia, directa, uel indirecta rōe peccati lethalis, uel cuiusdā iniustitiæ, & siue possit declinari p̄ cōuentū, siue nō, sed oportet, q̄ possit adiri directa ea ratione, qua est crimen, non habito respectu, q̄ sit lethale tollēs uitam animæ spiritualem, laycus quidē inter laicos, ecclesiasticus inter ecclesiasticos. Et ideo quamuis super omni crimine, quatenus est peccatum lethale, possit adiri ecclesiasticus indirecte, salua exceptione, quod speratur iustitia in foro seculari, non tamen ideo consequitur omne illud esse misti fori. 24. Ad quartam rñdeo, regulā illam, q̄ in l. i. c. de habet, eandem rem non esse diuerso iurē censendam, intelligendam esse attento uno, & eodem respectu, non autem attentis diuersis, & faciunt omnia iura probantia unum, & idem uno respectu consideratum differre a se considerato altero. Quare non est mirum quod unus, & idem, cum est conueniendus, ut homo, conueniri debeat coram layco, cum autem conueniendus est ut Christianus, conueniri debeat coram ecclesiastico.

g num. 14.

him cap. in p̄sentia, de proba. & in repe. c. accepta, de rest. spol. oppos. 3. in ca. post electionem, de concess. prob.

k. ut est casus in l. si quis ad perferendum, s. i. ff. de furto. l. i. col. ligatur ex 3. oppos. Bal. in l. i. c. de fernis fug. & Aret. cō sil. 110. col. 4. & gl. ca. 2. q. 7. c. i. de of. deleg. l. c. a collatione, de ap. pel. lib. 6. et l. si quando C. de app.

b. c. sedes, et c. ex tenore, de rest. c. 2. de ope noui nunc. c. c. loquitur 24. q. 1. d. c. ex merito, 5. q. 1. e. c. si filius, de rest. & c. si. 17. q. 4. c. ex tenore de foro cōp. f. c. si de dolo, & c. contum. cap. ut debitus, de appel.

Ad

Ad quintum, eandemque nouam op-
positionē dico primo, posse concedi nul-
lum Christianum conuētum, quatenus
est Christianus, posse iuberi iuste occi-
di, uel mutilari membro ab aliquo iudi-
ce, eo quod, quatenus est talis, non pos-
set conueniri coram layco. Et potestas
ecclesiastica, coram qua conueniri pos-
set, non extenditur ad occisionem, uel
25 mutilationem membri alicuius, ut
colligi vī ex illo Pauli. ^a *Oportet Episcopū
sine crimine esse, non uiolentum, non per-
cussorem.* Ex quo id colligit S. Thom. ^b
adeo quidem, ut dicat et episcopū, uel
alium prælaturū, qui una cum ecclesia-
stica potestate habet etiam laicam, quia
26 forte est Dux, Marchio, uel comes,
nō posse iungere per se occidere aliquē,
uel militare, etiam quatenus esset Dux,
Marchio, uel Comes, quoniam, ut er-
dite ait Thom. de Viol. ibidem potestas
ecclesiastica modificat laicam in una, &
eadem persona secum concurrente, ita,
ut quatenus; dedecet Prælaturū, dede-
ceat Marchionem, qui simul est Præla-
tus, Marchio, nimirum digniori trahen-
te ad se minus dignum. ^d Cui uir doct⁹
consequens facit, nō licere his, qui sunt
prælati simul, & domini uacare uenatio-
nibus, & alijs prohibitis clericis, & præl-
atis, Secundo dico, non esse conceden-
dum Christianum non posse iuste iube-
ri occidi a laico iudice, cum coram eo,
ut homo, uel ciuis, conuenitur, quia so-
lus Christianismus non eximit quem a
iurisdictione laica, licet clericus addi-
tus Christianismo sic, ut in oppositione
sequenti dicam.

27 Ad sextam eandemque difficilem
oppositionem respondeo, primo facile
quem forte dīcturū clarum esse ratio-
nem, quare Christiani laici, ut homines
& ciues possunt conueniri coram laicis
iudicibus, perinde, ac si nō essent Chri-
stiani, clerici autem non item: nempe,
quod clerici duplicem qualitatem spi-
ritualem, & supernaturalem habent,
Christianismi, scilicet, & clericatus, lai-
ci uero Christiani unum tantum, scili-
cet Christianismum, & duo uincula for-
tiora sunt uno.

28 At contra rationem hanc facit, qđ
satis est aliquid esse uno tantum nomi-
ne spirituale, immo & spiritualium an-

nexum, quo non subsit potestati laycæ,
sed soli ecclesiasticæ. Ergo nihil re-
fert, quoad hoc, an uno, uel duplici no-
mine aliquid dicatur spirituale. Cum
igitur Christianus omnis sit quiddam
spirituale, saltem eo uno nomine, quod
impressum characterem baptismi ha-
bet, & per baptismum est regeneratus,
siue denuo natus spiritualiter. & ut late
probatum fuit in nouo fundamento no-
stri notabilis, cōsequitur, perinde uide-
ri eum exemptum a iurisdictione laica
eo uno nomine, quo est spiritualis, &
per cōsequutionem, quod aut nullus
Christianus potest conueniri coram lai-
co, ut homo & ciuis, aut quod etiam po-
terit clericus, ut talis.

29 Secundo uideri potest alicui respon-
deri posse, concedendo, qđ attento iure
diuino solo idem esset dicendum de cle-
ricis, & alijs Christianis, & sic quod et
clerici, cum conueniuntur, ut homines,
uel ciues, hoc est, super his, quę sunt eis
communis cum alijs hominibus, etiam
non Christianis, possent conueniri co-
ram laico, sed quod iure humano indu-
cta sit hæc diuersitas, per quam non om-
nes Christiani, sed soli clerici & mo-
nachi sunt exempti a potestate laica,
& quoad ea, quę illis sunt communia cū
eis, qui nō sunt Christiani, puta tempo-
ralia, & id quidem ob multas, & iustas
causas, ob quas merito eximi potuerūt
etiam a solo Rom. Pontif. perpendente
id conuenire regimini, & saluti anima-
rum fidelium, ob uarios respectus.

30 Pro qua responsione faciunt ea, quę
citatur Stephan. ^b & Guill. Bened. ^c
quatenus concludunt, clericos conueni-
ri posse coram Iudicibus laycis super
actionibus ciuilibus realibus puta rei
uendicationibus, & hypothecis, & ali-
quot personalibus. Contra quam tamē
responsionem secundam facit, quod p-
fati Stephanus, & Benedictus præsup-
ponunt, non posse conueniri clericos
coram iudicibus laicis super omnibus
personalibus, nec super criminalibus, et-
iam alioquin profanis iuxta capit. cle-
rici, sup. eodem, & capitulo primo de cle-
ric. coniug. libro sexto. faciunt etiam ar-
gumenta illa Marfilij relata, sed non
satis absoluta per Iacobum Almayn. ^k
Fortius facit replicatio proxima contra

f c. eccl. de
const. & c.
quanto, de
iudic.

g Ioan. 6.

h in decis.
capel. 126.
& 167.
i in repetit.
c. Ray. uer.
& uxorem
noīe Adela-
siam, a nu.
126. usque
ad 350. de
testam.

k in lib. de
pote. eccl.
c. 8. & 9.

a 1. ad Tim.
ca. 3. relato
in princ. di-
stin. 45.
b 2. 2. q. 64.
art. 4.

e de quo est
casus in ca.
si ne cle. uel
mona. lib. 6.
ibi debet, &
possunt.

d c. quod in
dubijs, de cō-
secr. eccl. l. 1
iuncta glo.
ff. de uerb.
oblig.

e capit. 1. de
treug. et pa-
ce, auth. ita
que. C. com-
munia de
succes.

solutionem primam huius oppositionis factam faciunt, & illa quæ in cap. clericici, & pro hac parte adduximus. Facit denique, quod communis opinio tam sacerdotum, quam Pontificiarum legum peritorum post glossam singul. adiuncto textu huius qua non videtur recedendum contrarium teneri. Quare tertio responsio deo nouissime, quod ratio quare iura clerici baptismi non eximit a potestate laici iudicis Christiani, clericatus autem sic est, quod ille non est suapte natura distinctius, & discretius ab alijs Christianis, immo cõgregatiuis, iuxta illud Apostoli. *Non est distinctio iudei, & Græci, & iuxta illud eiusdem. Omnes in Christo unum corpus*, clericatus uero, & monachatus sunt res distinctiue, iuxta illud S. Hieronymi. *Duo sunt generis Christianorum, alterum clericorum, & Deo deuotum, scilicet monachorum, alterum laicorum, illud contemplationi, & spiritualibus deutorum, & hoc secularibus negotijs intentorum.* Quæ solutio uidetur omnino uerissima tam praxi, quàm theoriæ, licet opponi possent quædam, quæ in altera editione hic subiecti, facile tamen solubilia.

COROLLARIA.

EX prædictis tamen inferuntur multa corollaria. Primum, quod clericici, & monachi iure diuino sunt exempti a potestate laica in causis criminalibus, & spiritualibus, & annexis eis ratione clericatus, & monachatus, iuxta glossam solennem tam a Theologis, quam a Iurisperitis communiter receptam, licet concedi possit in feudalibus, & aliquibus actionibus realibus, & personalibus iure tantum humano Pontificali, aut Imperiali, & Regali esse illos exemptos per rationes prædictorum Stephani, & Benedicti.

31 Secundum corollarium, quod cap. hoc efficiter probat potestatem ecclesiasticam cognoscere posse de quocumque peccato lethali cuiuslibet Christiani, quatenus, id est peccatum lethale, ad penitentiam, & non solum hoc capit sed etiam Euangelio, & multis nominis, ac firmis rationibus id niti, existendūq; uerum modum intelligendi huc

textum aperiri, & Christianum omnem duobus modis considerari posse, scilicet quatenus est Christianus, & quatenus est Christianus, & homo, uel ciuis, & cum quatenus est Christianus, habere aliquid supernaturale, & id quatenus conueniendus est ut Christianus, conueniendum esse coram Ecclesiastico nisi conuentio illa præsumatur malitiosa, non tamen ob id omnem Christianum esse fore ecclesiasticum quo ad omnia, quod Durand. & Ioan. a Turce remanet inuicem, & minus esse hæreticos, qui hoc tenent, & ferunt, cum de numero eorum sint fere omnes: immo plus satis incautos fuisse, qui eos hæreticos in simularunt.

32 Tertium corollarium, quod ex existenti colligitur uera ratio, quare non semper de quolibet peccato lethali, siue mortali, etiam quatenus est lethale, cognoscit Ecclesia, cum tamen eius potestas ad id extendatur, immo admittat, admittereque debeat exceptionem declinatoriam fori.

33 Quartum corollarium inferri hæreticum uideri contrarium nostri notabimus modo supradictis modificatis, scilicet potestatem ecclesiasticam non posse cognoscere de quocumque peccato lethali, an sit tale, uel non, & an quis perseueret in eo, uel non ad effectum reuocandi peccatorē a nitro ad uitam, & ab errore ad ueritatem, saltem per uiam de nunciationis Euangelicæ. Tum quia id est clare contra Euangelium, & contra hoc, & inductiones claras ex Euangelio, & iure naturali ei adiuncto in fundamentis nostri notabilis formatas.

5 Quintum corollarium, uerum esse partim id quod ait Durandus, ubi supra, columna decima octaua, scilicet, eum qui tollit Ecclesie priuilegium, cognoscendi de actibus Christianorum, in hæresim labi, & hæreticum esse. Verum enim est, si restringatur ad actus, qui allegantur esse peccata lethalia, siue mortalia, quatenus sunt talia, & uerbum, cognoscere, ad cognitionem per uiam denunciationis euangelicæ, uel effectum cogendi ad subeundam penitentiam, quamuis generaliter, ut ille accipit, acceptum falsum sit, per dicta in sexta oppositione,

Sextum

fin c. si imperator 96. dist.

ad Rom. c. 3. d. ibid. c. 12. & ad Corint. c. 12.

e relatu in c. duosunt, 32. q. 1.

g Matt. 18.

34. Sextum corollarium, quod videtur limitandum illud Carlerij relatum, & probatum a Iac. Almayno, scilicet, quod aliter iudicem ecclesiasticum non posse cogere laicum ad soluendum debitum, quando certum est, quod ipse debet illud, vel ad cedendum bonis, est errare in materia clauium, videtur enim limitandum, ut procedat, quando ecclesiasticus via denunciationis aditur, & debitor non est paratus stare iudicio fori sui laici, aut deest Index laicus, aut non vult, aut non potest statuere id eo casu, eo quod secundum leges, quas ipse tenetur custodire, toleranda est illa inaequalitas, ut satis colligitur ex eodem Iacobo. Quae duo dicta Dufadi, Carlerij, & Almayni memorabilia duco latera Regis claudere tibus, ne dum plus satis placere pergunt Regi terreno, displiceant celesti, & detrahant clauibus Petri, & Ecclesiae potestati acceptae ab ipso met Christo domino Deo nostro.

35. Septimum corollarium, inferri notabile nostrum non solum intelligendum de peccato notorio, & peccatore notorie in peccato iacete, sed etiam de alio quocunque peccato, quod probari potest esse tale, & de quolibet peccatore, qui probari potest taliter iacere. Tum, quia text. nosse indistincte & generaliter, immo vniuersaliter loquitur de quocunque peccato, & quolibet peccatore. Tum, quia in specie id declarat seruandum in peccato, quod non erat notorium, & in peccatore, qui non perseuerabat in notorio. Si quidem id declarat seruandum in quodam peccato Regis Franciae, quod non fuisse notorium peccatum, licet forte factum, quod dicebatur peccatum, esset notorium, neque Regem notorio in peccato exstitisse, contat ex illis verbis fere postremis. De plano cognoscant, & iurum iustis querimoniam, quam contra eum ponit coram Ecclesia Rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quae contra eum per suas nobis litteras duxit exprimendam.

36. Octauum corollarium, Christianum tum videri conueniri, ut Christianum, cum conuenitur de inducibus, aut reuelatis supernaturaliter per Deum Opt. Max. vel eius Ecclesiam, quatenus talia sunt, vel super connexis eorum, aut alijs, quae secundum legem supernaturalem iudica-

da sunt, vel ex ea eruntur. Dixi, de inducibus supernaturaliter, ad excludendum inducta naturaliter, & includendum plurima inducta diuinitus, quorum in veteri Testamento maxima copia erat, in nouo vero sunt omnia septem sacramentalia. Dixi, reuelatis, ob articulos fidei, & alia quam purima in utroque testamento reuelata. Dixi, per Deum Optimum Maximum ad excludenda reuelata per ea codemones, & artes eorum magicas, esdemque damnatas. Dixi, vel eius Ecclesiam, ob sacramentalia, & alia per eum in diuinum cultum instituta. Addidi, quatenus talia sunt, quia qui super eis alio respectu extrinseco conueniretur, non videretur conueniri, ut Christianus, puta, qui conueniretur super Bibliorum libro, aut alio continente sacras litteras, empto, vel vendito, quo tradere illum cogere, vel soluere pretium eius. Et qui conueniretur, eo quod dixit vel scripsit haec verba, Deus est trinus & vnus. Addidi vel super accessorijs, quia illa sequuntur naturam sui principalis. Ad didi, vel alijs, quae secundum legem supernaturalem iudicanda sunt, ob peccata lethalia, siue mortalia, quae an sint talia, & quatenus sunt talia per legem supernaturalem sunt iudicanda, ob haereses item, iuramenta, & id genus alia, quae per eandem legem iudicari debent. Ad didi, vel ex ea eruntur, ob multa, quae licet expresse, ac speciatim non sint ab ipso Deo inducta, vel reuelata, eruntur tamen, & fluunt per necessariam confectionem ex inducibus, vel reuelatis speciatim in eis lege, ac sacris litteris. Quale potest dici praecipuum de confessione sacramentali, & auriculari, & ea, quae nos quoque alibi scripsimus.

37. Nonum corollarium, Christianum non conueniri, ut Christianum, cum conuenitur super actionibus ciuilibus realibus, neque cum super personalibus, immo neque cum super delictis communibus, eo solo respectu, quo delicta sunt, ut clare colligitur ex corol. praecedenti. Inferitur item non satis dolatum videri id, quod ait Guillem. Ocam, Nulla tantum esse spiritualia, quae religioni Christianae sunt propria, & in nulla secta alia sunt reperta, nec ad legem naturae sunt spectantia, quonia multa sunt spiritualia, quae non sunt propria

o c. accessoriu, de reg. iur. lib. 6.

d in sum. & pan. dist. 5.

e in priore parte dialog. li. 6. c. 8.

pria

pria religioni Christianæ, puta illa, quæ sunt communia Christianis, & Iudæis, scilicet, decimarum perceptio, & Messiam promissum fuisse de semine Abraham, Prophetas veteris Testamenti spiritu Dei afflatos prædixisse futura, & id genus alia multa, quoniā & aliqua sunt communia cum Saracenis, puta vnum tantum Deum, esse omnia scientem, omnia gubernantem, mundum fuisse creatum, Moysen Deo acceptum, & Iesum Christum eo acceptiorem. Nonnulla et cum paganis, & recte philosophantibus puta, vnum tantum Deum esse, animas esse immortales, esseque veras materiæ formas, & non solum motrices, ² & alia non pauca.

*a iux. cle. 1.
de summa
Trinit.
h 11. q. 1.*

38 Decimum corollarium, inferri verum intellectum c quæcunque, ^b non esse, quod omnes Christiani, siue conueniantur, vt Christiani ad sensum præmissum, siue non, possint conueniri super omnibus actionibus coram ecclesiastico iudice, vt Duran. & Ioan. a Turrecrem. ^c dixerunt, sed quod tunc demum conueniuntur vt Christiani ad sensum prædictum, & ita non solum respondendi potest illi c. vt sup. 6. oppositionem significamus, esse paleā, vt in scriptio demonstrat, & Iacob. Almay. affirmat, sed q etiam esset granum, vt res in eo contenta insinuat, nihil obstat. Inferitur etiam, quod ratio statuendi c. quæcunque. & c. volumus, ^d quatenus eorum tenor in hoc c. recitatur, non fuit, quod Christiani sint res spiritali charactere insigniti, sed quod eo tempore tanta erat Iudicum ecclesiasticorum sinceritas iudicandi, vt Imperatores illorum conditores arbitrati fuerint e republica esse, vt omnes lites volente alterutro litigantium finirentur per Iudices ecclesiasticos, quia illa capitula non solum faciebant facultatem actoribus conueniendi reos coram ecclesiastico, vt dixerunt Duran. & prædictus Ioannes, sed etiā reis, etiam post litem ceptam, contestatam, & ferè finitam, petendi, vt processus, & definitio qua parte nondum erant facta, remitteretur a seculari ad ecclesiasticum.

d 11. q. 11.

*e c. nos iter.
de purg. ca
noni.
f in sum. de
foro compe.
col. 3.
g in additi.
h tit. de cõp.
iudi. addit.
in Mar-
garit. verb.
Papa. Sero
sc. 22.
i in Dial. 3.*

39 Vndecimum corollarium, alia esse peccata, vel crimina mere spiritalia, siue ecclesiastica, alia mere secularia, alia mixti fori, quæ definire tentarunt, sed

imperfecte, gl ^e Gofred. f Bal. s Spec. h
Guillelmus Ocam, ⁱ & post Card. Pan.
Aret. ^k & Iacobus Almaynus.

Multo tamen perfectius definiris dicendo, peccatum, seu crimen mere secularare, siue laicum esse peccatum, quod sola lege seculari est veritum, qualis videtur in hoc Regno. delatio ensis longitudinis maioris, quam quinque palmorum, & asportatio tritici, & quarundam aliarum mercium extra Regnum.

Peccatum autem mere ecclesiasticum esse peccatum, quod sola lege supernaturali cepit esse veritum, vel sola pontificia est prohibitum. Posui peccatū, pro genere, & ad excludenda multa, quæ ceperant esse olim peccata lege supernaturali ceremoniali, vel iudiciali veteris Testamenti, nunc autem non sunt. ^m Dixi, sola lege supernaturali, ad excludendum mere secularia, & mista, quæ non ceperunt vetari sola lege supernaturali. Dixi, cepit esse, & nō est, ob multa, quæ hodie sunt delicta etiam secundum leges seculares, & nihilominus sunt mere ecclesiastica, qualia sunt peccata hæreseos, & apostasie, quæ tam seculari, quam humana, quam supernaturali, & pontificia, sunt prohibita, ⁿ & id genus alia multa. Dixi, vel sola pontificia est prohibitum, ad includendum peccata transgressionum ieiuniorum, & aliorum præceptorum humanorum Ecclesie. ^o Non autē dixi hic, cepit esse, sicut superius, quia in ea sum opinione, vt credam mixti fori esse delicta, quæ ceperunt quidem esse talia lege pontificia, sed nunc verita sunt etiam seculari, vel Romana, vel alia condita per eum, qui potestatem eam condendi habuit legitimam.

40 Peccatum vero mixti fori est peccatum lege naturali simul & ciuili, siue seculari, vel pontificia, simul & laica veritum. Dixi, lege naturali simul & ciuili, ad comprehendendum omnia peccata, per legem naturalem, & ciuilem verita, siue sint et per supernaturalem, vel pontificiam prohibita, siue nō. Qualia sunt omnia peccata commissa contra præcepta Decalogi, ^p & ad excludendum ea, quæ verita quidem sunt in lege naturæ, sed permissa seculari, qualis est fornicatio simplex. ^q Dixi, pontificia simul & laica, ad includendum illa, quæ nec naturaliter,

*par. li. 6. c. 8
et 2. p. li. 6.
c. 97. col. 1.
qui liber ho
die prohibi
tus est. i. In
dice Pij iij.
classe 2.
et in c. cum
sit. de foro
com. n. 30.
l de potest.
Papa. c. 10.
col. 7.
m s. fi. 6. d.
et ca. 1. de
puriss. post
partum.
n per tit. inf.
de heret. et
de apost. et
et de here.
C. et tit. 2.
lib. 5. ordin.
regi.
o de quib. i
tit. de obser.
ieiun. et in
c. missas. de
consec. d. 1.
et tit. de fe
rijs.
p de quo
Exo. 20. et
c. qd in oib.
ad ista gl.
32. q. 7.
quæ ea, q
habetur in
c. meretrix.
42. q. 4. et
alijs locis al
legatis, per
gl. clem. ad
nostrum. de
her. ver. nō
ē. et S. Th.
2. 2. q. 154.
ar. 2. et in
4. d. 33. q. 1
et 10. And.
in merc. re
gu. sine cul
pa. lib. 6.*

turali,

a. c. quad. 2.
35. q. 2.
b. tit. 13. §. 2
lib. 4. ord.
c. §. duorū.
Insti. de nu
prijs.
d. in d. c. cū
fit. nu. 31.

e. in d. c. cū
fit. nu. 32.
f. de quibus
in tit. de im
muni. eccle
siarū. et 17.
g. 4. per to
tū. et 2. 2. q.
99. c. cū sit
de foro cōp.
& alibi sa
pe.
h. c. v. in qui
sitionis. §.
prohibemus
de her. li. 6.
i. in c. cum
sit. de foro
competen.

turali, nec supernaturali lege vetantur, sed humana, ecclesiastica, & civili sic, qualis est delatio armorū nocturna post certum signum per vtrunque potestatem multis in locis prohibita, qualis item satis dici potest in hoc Regno, contractus matrimonij intra 3. & 4. gradum, immo & in secundo in linea aequali, quæ nulla lege naturali, neque supernaturali etiā veteris Testamenti vetatur attamē prohibetur lege canonicas, & lege seculari regia, quamvis in 2. gradu non prohibeatur lege Romana. Nec referre arbitror an prius lege pontificia, quam civili, vel prius civili, quam pontificia cœperit prohiberi, modo vtraque se ad id extendente sit prohibitum, quidquid sine ratione sufficienti dixerit Panor. d.

Peccatum autem ecclesiasticum, sed non mere, est peccatum in sese quidem lege alia vetitum, sed sola pōtificia prohiberi ceptum, saltem quoad circumstantiam loci, temporis, personæ, vel aliquā aliam. Posui peccatum, pro genere, reliqua verō pro differentia, qua excluduntur alia tria genera prædicta, scilicet mere secularia, mere ecclesiastica, & mixta fori, quoniam, si satis rem expendas, nullum eorum inuenies, quod alia lege sit vetitum, & sola Pōtificia cœperit prohiberi. Dixi autem, ceptum prohiberi, & non est, quoniam ad hoc, vt sit ecclesiasticum, non tamē mere, satis videtur, quod cœpit esse tale lege pontificia, & quoad hoc posset sustineri doctrina Panorm. c. si absque violatione verborum, & mētis eius ad id restringi posset. Exempla huius membri sunt omnia sacrilegia, siue sint talia ratione temporis, siue ratione loci, siue personæ, siue alia, sūt transgressionēs ieiuniorum, & festorum, & id genus aliorum.

Huius, exactæ resolutionis illa est quotidiana utilitas, quod de peccato mere ecclesiastico solus ecclesiasticus cognoscit, & iudicat etiam inter laicos, & de mere seculari solus secularis, & de mixto vterque ecclesiasticus quidem contra ecclesiasticos; laicus contra laicos regulariter. De ecclesiastico vero non merito cognoscit ecclesiasticus etiam inter laicos, saltem quatenus tale est secundum communem omnium, glossæ, & aliorum sententiam. h.

41. Duodecimum coroll latum hic aperiri campum inferendi multa profunda & quotidiana. Quorum de numero primum est ratio, quare, & an vere peccatum usuræ, quod est prohibitum lege naturæ secundum communem, vt tangit Pan. i. & latius tradit vterque Thom. k. & communis, l. mere tamen ecclesiasticum dicitur quoad quæstiones iuris, secundum eandem communem, m. cum tamen homicidium misti fori ponantur. Secundo infertur ratio determinandi, an licet id olim fuisset verum, secundum leges Romanas, quæ permittebant eas, hodie tamen aliud sit dicendum, secundum alias omnium fere Regum Christianorum, quibus illæ prohibentur, & eas exercentes castigantur. Tercio infertur ratio, quare omne peccatum (vt nouiores quidam vocant) erroris, vel oppositionis, quo quis male iudicat illud, aut illud esse, vel non esse peccatum, in omni materia, est mere spirituale, vel ecclesiasticum. Peccatum autem (quod idē vocant vendicationis) quo quis sibi, vel alij male vendicat, vel querit honorem voluptatem, fortunas, vel aliquid aliud non item. Quarto ratio, quare, & an vere dicat Communis de quæstione etiā facti quorundam, etiam mere Ecclesiasticorum non posse cognoscere secularem, puta, an quis sit ordinatus, nec ne a tali Episcopo, etiam omiſsa discussione iuris; an ordinatio sit legitima, nec ne. De quæstione vero facti quorundam etiam mere ecclesiasticorū sic, puta an iurauerit nec ne omiſsa disputatione recte, an secus id fecerit. Quinto ratio, quare, & an vere dicatur principem secularem non posse castigare hæreticum, si ne præuia cognitione Iudicis Ecclesiastici, vbi nullum est dubium, an sit hæreticum id, quod accusatus dicitur fecisse, vel dixisse, neque id ipse negat, sed solum an id fecerit, dixerit ve nec ne. Sexto ratio cur, & an recte fecerit Rex Franciæ Franciscus, cū ante paucos annos statuit, videlicet quiscumque aliquid ex 20. & amplius dogmatibus quorundam Germanorum ab illa celeberrima Parisiorum Academia dānatis in suis Regnis prædicaret, doceret, affirmare, vel, censuræ committere crimē iestis maiestatis humanæ, ac perinde contra eū (quis.

in rub. de
usur.
k. 2. 2. q. 78
artic. 1.
l. in 4. d. 15.
m. in d. c. cū
sit. & in la
Titia. ff. sol.
matr. & in
l. quoties.
C. de iudic.
& cle. dispē
diosam. de
iudic.

(quisquis ille esset,) procederent Iudices seculares, ac contra proditores, rebelles, & perduelles sui Regni Septimoratio cur, & an recte potuit fieri lex 49. Tauri in Regno Castellæ, qua filij clandestinè contrahentes exheredari possunt a parentibus; de quo post alios etiã doctissimus Didacus a Couarruias. ^a *in Epito.* 4. 2. p. c. 6. *Octauo* ratio determinandi alia multa, quæ hactenus habeo quidem rudia, & informia, sed Deo Opt. Max. fauente, ^b vulgabo formata, & formosa.

a in Epito.
4. 2. p. c. 6.
b cū relatio
ne c. tuam
de ord. cog.

- 42 Ecclesia cognoscit contra laicum decipientem citra dimidium.
- 43 Peccat mortifere decipiens citra dimidium commutando.
- 44 Iustitia commutativa requirit aequalitatem & aequalis commutatio. 49.
- 45 Deceptor citra dimidium cur mortifere peccet, & seq.
- 46 Virtutis a medio recedens omnis peccat. & seq.
- 47 Contractus non gratuitus peccatū est, in quo non seruatur aequalitas. et 65.
- 48 Iure nature & etatur locupletatio cum aliena iactura.
- 49 Deceptio in contrahendo cur dī licita.
- 50 Decipiens qui contrahendo peccat, et seq.
- 51 Donare quis videatur contrahendū, & sequen.
- 51 Donare non videtur omnis qui malè emit, vel vendit, & seq.
- 52 Decipisse qui rescit peccat, si non rescit. & 67.
- 53 Emēs bona fide cur peccat, si superueniente mala non rescit, & non qui praescriptum bona fide retinet. & 69.
- 54 Restituere debet decipiens citra dimidium. & 71.
- 55 Decipiens ultra dimidium, debet restituere & seq; ad iustum, & non sufficit restituere & seq; ad medium.
- 56 Vsurpatio aliena rei omnis est peccatum. & seq.
- 57 Restituti alieni cur dicta cessatio a peccato.
- 58 Restituere debens semper peccati, donec id faciat.
- 59 Præcepta negativa semper, & pro semper obligant. & seq.
- 60 Ecclesia cur magis procedit contra deceptorem citra dimidium, & c. et seq.
- 61 Vsuram permissam lege civilis, cur iubet Ecclesia restituere.

c 2. 2. q. 77.
ar. & i quo
liber. 2. art.
10. & in 4.
dis. 15. q. 3.
artic. 2. Sbi
Gabr. ait q.
10. col. 9. ni

- 62 Creditor an debeat donare debitori, vel illum denunciare. & seq.
- 63 Ecclesiam adiri posse contra deceptorem citra dimidium, etiam directo, si non denunciare.
- 64 Mercator etiam astutus decipiens tenetur restituere.
- 65 Vsuræ lege permissa cur non tam laudat quā deceptio citra dimidium permissa.
- 66 Deceptio citra dimidium, & sicut lucrari 30. pro 100.
- 67 Deceptio citra dimidium, & plures animas, quam Vsuræ perdat.

hil esse i hoc
dubij quis
nō desint q
dubitē, sed
non & opi-
nor ibi.
d 4. p. tit 1.
c. 16. §. 3.
e in verbo.
emptio.
f de contra
di. 3. p. q. 7.
g in c. in ci-
ui. de vsur.

Decimotertio infertur illud corollarium, quod me notabili huic 6. inferturum dixi ante octo menses, cum late responderem pro domino D. Io. Soarez præfule nostro reuerendissimo, eodemque Comite valde illustri, multisq; nominibus mihi suspiciendo, deceptum 42 a laico grauiter citra dimidium iustipretij, posse viā denunciationis Euangelicæ iudicialis, vel mistæ, adire Iudicem ecclesiasticum, vt illum deceptorē, aut læsorē moneat. & si opus fuerit per censuram ecclesiasticam cogat ad pœnitentiam illius peccati, ac per cōsequutionem ad restituendum decepto tantum, quantum, sēcū legem Euangelicam opus est ad hoc, vt illa inæqualitas desinat esse peccatum, saltem mortiferum.

43 Hoc corollarium probaturus, præsuppono primo, peccare mortifere, quicumque contrahendo decipit alium notabiliter, etiam citra dimidium iustipretij, quod affirmavit S. Tho. Quod etiā tenet D. Anton. receptus a Clauasio, Siluest. Tabien. ac alijs rapsodis, siue sūmmitis, & Conrad & Innoc. quem Ant. Pan. & Io. ab Anan ibi sequuntur, & Anton & Pan. Petrus ab Anch. facit gl. memorabilis, recepta vbiq; per omnes. Salic. & Fortu. & Barth. Veronen. Anton. Bursens. & recentiores. D. Bernard. facit gloss. putata singul. quæ habet hoc non licere bono viro, per quam, eam appellans singul. hoc ipsum tenet Bal.

44 Et ne quis soli authoritate docentū niti nos existimet, probamus id primò per illud principium iuris naturalis, Ne facito alijs, quod fieri non vis. relatum in princ. Decret.

b in c. quia
plerique. de
immu. eccl.
num. 12.
i ibid. q. 9.
k i reg. pec
catū. d. reg.
iur. lib. 6. n.
13. et 14. et
Pan. in c. 1.
de emptio.
l i §. hoc ius
10 q. 2. Ver
bo. plus.
m in auth.
ad hac. C. d.
vsur. q. 21.
n de sili. fi.
illa tit. 17.
o de simul.
contract. in
2. præsupp.
primi casus
col. 2. & 3.
p in c. cū di
lecti. de em
prio. nu. 21.
q in repe. l.
2. C. de re
scind. vend.
r serm. 35.
art. 1. & 2
s l. semper i
conuentioni
bus. ff. de re
gul. iur.
t in c. cum
causis. de te
stibus. in fi.

ad Thess.

4.

Deinde per illud Apostoli. *⁹* Nequis supergrediatur, & circumueniat fratrem suum in negotio; vindex est enim de his omnibus Deus. In quo pondera verb. supergrediatur, & verbum vindex.

quid. 9. 77.

cind. d. 15.

Tertio illa ratione, quā sentit S. Th. ^b & alij, ^c scilicet, quod fundamentum iustitiæ commutariæ, quæ cōsistit in emptione, & venditione, ac alijs commutationibus, est æqualitas pretij, & mercis, vel aliarum rerum commutandarum, nā vt Arist. ^d tradit, emptio, & venditio, & eadem ratione omnis alia commutatio introducta est pro cōmuni utilitate ambarum partium, quarū altera re alterius indiget. Quod autem pro cōi duorum utilitate inductum est, non debet esse grauius alteri, quā alteri, vt esset si pretiū excederet valorē mercis, aut eō contrario. Ergo præfata æqualitate nō seruata, cōtractus erit iniustus, cū alter eorū plus debito recipiat, alter verō min⁹.

d. 1. Politicorum.

Quarto, quod q̄ emit aliquid ab aliō minore pretio, quam sit iustum, aliquid recipit non gratuito a vidente, pro quo nihil ei dat partem scilicet illam rei, sine qua residuum eius valeat tantū quantum est datum pretium. Ergo emptio talis iniusta est.

Quinto cōuincit aduersariū quālibet offendentem, & procacem, q̄ omnis qui credens vel debens credere recedit a medio virtutis, siue per excessum, siue per defectum etiam solo humano, ac iure naturali attento, peccat, & facit actum vitij alterius extremi virtutis, relicta ea in medio, quia virtus in eo cōsistit secundū Aristot. ^e & S. Thom. ^f

e. 2. Ethic. f. l. 2. q. 18.

quæst. 64.

Quod cōsequitur, peccare omnem illum, qui credens, vel credere debens, recedit a medio iustitiæ (quæ virtus est clarissima) siue id faciat per excessum, siue per defectum, facere quæ actum iniustitiæ, quæ est vitium contrarium virtutis iustitiæ. Quod rursus cōsequitur omnem illum, qui credens, vel debens credere recedit a proportionē quadam æqualitatis in commutationibus peccare, admittere q̄ actū cū alterius extremi virtutis iustitiæ q̄ in tali proportionē consistit, secundū Aristot. ^g & S. Thom. ^h receptum ab omnibus, saltem quoad ea quæ faciunt ad propositum nostrum.

g. 5. Ethic. h. 2. 2. q. 18.

art. 10.

⁹ Ex quo tertio sequitur, eum qui cō

trahit aliter, quā gratuito, & sciens, vel debens scire, non seruat proportionem æqualitatis, actum iniustitiæ, quod graue vitium est, admittere, ac per cōsequentiā peccare. Cum ergo omnis, qui credit, vel debet credere rem, quam emit, pluris valere, quam sit pretiū, quocumque emit, credat, vel debeat credere se recedere a medio iustitiæ, cōsequitur eum peccare. Ex quo necessario quarto sequitur, omnem contractum non gratuitum, per quem res credita, vel debita credi esse certi valoris commutatur pro re credita, vel debita credi maioris valoris, vel eō contrario esse peccatum. Ex quo inferitur etiam necessario verū esse doctrinam illam, quā Scot. tenet, ⁱ & quam esse cōmunem inter alios ait Conrad. ^k & Iacobus Almaynus, ^l scilicet omnem emptionem, & venditionem, in quā maius, vel minus pretium, quam sit iustum interuenit, esse peccatum, cum tali tamen differentia, q̄ quando excessus est paruus ultra latitudinem omnem iusti pretij, est peccatum veniale, quando verō notabilis etiam citra dimidium iusti pretij, est lethale, huc mortale, sed tale, quod leges ciuiles non puniunt, immo tolerant, quando vero excederet etiam dimidium adeo est grande peccatum lethale, vt intolerabile sit, etiam fm leges ipsas ciuiles; & potestatis prophætiæ.

Sicut

Sicut Lupanaria, secundum S. August. in sermo. de ordine, & ingurgitationes ante Quadragesimam in Quinquagesima, secundum S. Greg. ^a vt S. Thom. recepit ab omnibus tradidit, ^b & nos ^b in d. g. 77 latius explicauimus. ^c An autem, & quantum toleretur in lege canonica, postea dicemus, declarando illa que Pan. dixit, ^d per alia ipsiusmet dicta.

50 Non obstat etiam, p And. Sic ait, ^e se consuluisset contrarium tam in hoc precepto, quam in sequ. ^f citans in id Inn. Ant. & Pan. ^g & Bald. ^h non (inquam) obstat dictum eius. Tum, quia fundat se super præallegatis, c. & legib. quibus est rñsum. Tum, quia Innocentius non dixit d. c. quia, id, quod est impossibile Bald. & And. Sic aliud n. est dicere illi, qui per illicitam negotiationem quæsiuit aliud, quod non tenetur restituere, consulendum esse, vt id pauperibus distribuatur, quod ille ait, ⁱ aliud dicere non teneri emptorem, vel venditor rem ad restituendum id, in quo citra dimidium iusti pretij proximum læsit, vel decepit. quod ipse non dicit Multis. n. alijs de causis, quam defectu iusti pretij potest esse illicita negotiatio, puta ex circumstantia personæ, temporis, loci, verborum superfluatorum, & alijs id genus. ^k Secundo q. ipsemet Innocentius contrarium videtur tenere. ^l & expressus Panor. quicquid imponat ei Andr. Sicul. Tertio q. etiam ipsemet Andr. dixit, ^m Ioan. ab Anan. quem magnopere laudat, consuluisset contrarium eius, qd ipse responderat, cuius tandem opinioni cedere videtur. Adde, q. in casu Andree Siculi nō fuit simplex emptio, sed permitta cum donatione, vt etiam ipsemet ait. ⁿ Quarto, q. ipsemet Andreas Siculus nihil aliud affirmat, quam id, quod Salic. ^o ille autem in effectu dicit, primo peccare eum, qui emit rē minus, quam valet ab eo, qui ignorat eā pluris valere, & contrario eū, qui vendit rem pluris, quam valeat ei, qui putat eam tanti valere. Peccare secundo illum, qui rem vendit carius, quam valeat ei, qui scit, quidem verum eius valorem sed pressus aliqua necessitate, vel famis, alia emit carius, quō tali necessitati succurrat. Peccare tertio illum, qui emit vilis iusto ab eo, qui scit quidem verum

pretiū, sed necessitate pressus vendit rē vilis alias non venditurus. Peccare quarto qui quouomodo mendacijs, vel alia fraude mouet alium ad vendendum sibi rem vilis, & emendam carius. Non peccare autem in alio quinto casu, quādo scilicet, tam emptor, quam venditor nouerunt iustum pretium mercis, & nulla necessitate premiente vllum illorum, venditor sponte sua, cessante omni fraude, dolo, & mendacio vendit vilis, quā valet, aut emptor emat semper carius, quā valet, hoc enim casu videri potest emptor donare id, quod illi detrahit. ^p Quinto perpendendum est, p Salic. viri quique doctissimi non audent asserere etiam hoc casu postremo non peccari, sed solum ait id videri, saluo meliori consilio Sexto perpendendum est et, quod Andreas Siculus, ^q vix audent discedere etiam in hoc casu ab opinione Ioan. ab Anan. & merito. Tum, quia vendere rem vilis, vel carius emere, nō est donare, sed male contrahere, & rem dānosam facere, vt ait Fabianus de Monte, ^r & Pantaleo. ^s tribuentes id Bal. ^t vbi tamen nil tale ait, sed alibi. ^u Tum, quia in dubio nemo præsumitur donare. ^x Et quod alioqui nō esset locus prædictæ l. 2. quatenus habet, contrahenti lēso vltra dimidium iusti pretij succurrēdum esse, cum quilibet præsumatur scire vires patrimonij sui. ^y

Quibus tamen non obstantibus verū videtur id, quod Salic. ait, quoniam contrarium prædictæ determinationi Bald. affirmat idem Bald. ^z dicens remedium illius l. 2. cessare in eo, qui sciens verum pretium mercis suæ, vendidit eam pretio minore dimidio iusti. Cui concordat Bart. & Paul. & Pantaleo latē in colum. 21. & proculdubio tenendum est, quando in ea concurrerent omnia, quæ in quinto casu Saliceti concurrunt, quoniam concurrentia omnium illorum factis coniecturæ inducere videtur ad præsumendum animum donandi eius, qui tam sponte patitur talem inæqualitatem.

Septimo, perpendendum Calderinum, ^a etiam hunc casum non concessisse expressē, licet aliqui eum facile illi forte non satis perlecto imponant, etiā alios concessisse, vt videre est apud eū. ^b Perpendendum postremo, Petrum ab

p arg. l. Cā panus. ff. de oper. liber. p l. cuius errorum. ff. de reg. iur. q. in d. c. 1.

r de empt. q. princ. 8. num. 20.

s in l. 2. C. de rescind. vend. di. col. 22.

t in l. si qd don. ff. de cōtrahē. emp.

u in rub. C. de cōtrahē. empt. col. 4.

x l. cum de indebito. ff. de probat.

y l. quisquis C. eo tit. de rescind. uēd.

z in d. l. 2. num. 8.

a in d. c. na uiganti. de sur.

b oppos. 3. q. 8.

Anchar.

*ai reg. pec-
catu. de re.
gu. iur. li. 6.*

Auchat. ² idem in effectu, quod Salic. tenuisse, ut patet nu. 29. licet aliqui parum caute illi contrarium imponant, ut etiam tangam in confirmat. vltima nostri corollarij.

Ex quibus omnibus colligitur, peccare vendentem mercem carius, quam valeat ei, qui credit rem valere tanti, vel scienti quidem, sed aliam ob causam, quam donationis, danti pretium maius iusto. Peccare & e contrario ementem notabiliter vilius, quam merx valet, ab eo, qui putat eam non valere, pluris, vel scit quidem valere, sed ob aliam causam, quam donationis vendit rem vilius. ⁵² Addo his, quod non solum mortaliter peccat is, qui scienter notabiliter ledit, aut decipit proximum sic contrahendo contra legem diuinam, sed etiam qui bona fide putant se iuste contrahere, id fecit, si postea cognita veritate id, in quo illum lasset, ei non restituat. Quia communis est conclusio tam Scoti recepti ab omnibus, ^b quam D. Anton. ^c recepta Clauas Sylu. Caiet. Tabies. & alijs rapsodis, quam etiam tenent Anton. & Pan. ^d & Conradus, ^e & Adrianus, ^f & omnino tenenda. Tum, quia tutior. Tum, quia communis. Tum, quia omnes rationes, quae probant praecedens praesuppositum, si dextere huic applicetur, eam quoque; enuncunt Tum, quia deceptio reipsa, & dolo laequipatur, nisi quoad ea, in quibus iura expresse ponunt differentiam, & nullibi inuenies expressum illa non equiparari quoad effectum obligandi quem ad restituendum lasso, id in quo lasset superueniente scientia.

⁵³ Non obstat, quod contrarium teneat Franciscus Aret. ^h quem Ant. Burges. ⁱ sequitur, eo quod non occurrat ei solutio fundamenti Aret. Tum, quia est doctrina noua, & animarum saluti periculosa, & occasionem tribuens delinquendi, ut palam est, & ideo minime admitenda. ^k Tum, quia parum caute fundata, eo solo, quod si praescriptio bona fide completa laedens notabiliter proximum excusat a restituendo vsu capientem, siue praescribentem, cui mala fides superuenit post eam impletam, ^l communiter recepta etiam emptio, vel venditio bona fide completa, licet notabiliter laedat proximum, debet excusare emen-

tem, vel vendentem a restituendo, parum caute (inquam) fundat suam opinionem Aretinus, quia quae ille putat similia, longe dissimilia sunt, nam vsucapio, siue praescriptio est quidam modus acquirendi non solum toleratus, & impunitus, sed etiam approbatus, & factus actus virtutis, siue virtuosus a lege tam canonica, quam ciuili. At emptio laesiva est contra dimidium iusti pretij nulla lege neque ciuili, nec canonica approbatur, neque permittitur tanquam actus bonus, & virtuosus, sed solum relinquitur impunitus, ut praescriptio cum mala fide a lege Caesarum. Quod nescio, quare non animaduertent illi duo viri alioqui oculatissimi Franciscus Aretin. & Ant. Burgensis. Per quod adeo soluitur eorum fundamentum, ut eo vtentes in theatro doctorum merito possent risui haberi, praesertim, si quis assentiretur Conrado dicenti, ^m in fine quintae conclusionis, non posse id, quod ipsi aiunt, statui legibus humanis, tam longe abesse, ut id sit statutum canonicis, quorum verus intellectus in fine patebit.

⁴⁴ Secundo principaliter praesuppono, huiusmodi decipientem, & laedentem non solum peccare lethaliter contrahendo, sed etiam teneri ad restitutionem, ut expresse affirmat S. Thom. ⁿ & D. Ant. ^o & Scotus, ^p ubi post alios Gabriel. ^q dicebat, hanc esse communem opinionem. Et idem tenet Pan. ^r & Barth. Veronensis, ^s & Antonius Burgensis, & fere omnes supradicti. Quod probatur primo ex eo, quod omnis iniustitia, & inaequalitas commutationum reducenda est in forum animae ad iustam aequalitatem, argum. fundamentorum pro primo praesupposito adductorum.

⁵⁵ Deinde, quod deceptus ultra dimidium iusti pretij teneretur restituere rem vel totum illud, quod deest iusto pretio nec satisfacit restituendo id, per quod pretium crescit ultra dimidium, semel Cyn. cõter recep. ^t & hoc non alia ratione, quam quod contractus aliter non reducitur ad iustitiam debitam. Ergo etiam decipiens citra dimidium iusti pretij tenebitur ad refarciendum illud usque ad iustum, ⁵⁶ Postremo, quod omnis damnificatio, re tentio, & vsurpatio rei alienae prohibetur precepto, de non furando, & est peccatum, ^u quod

*m in lib. de
contractibus.
quasi. 57.*

*n in d. 2. 2.
q. 77. ar. 1.
ad 1.*

*o id 2. par
te, tit. 1. c. 16.
§. 3. col. 4.*

*p in d. 15
quasi 2.
q. 10. co-
lum. 19.*

*r in d. c. q. a
pleriq. q. 9.
s in trac. de
simu. p. p. p.
2. col. 2.*

*t in d. 1. 2.
c. de rescin
den. uendi.
quasi. 8.*

*u c. penale.
14. quasi. 6.*

*b in d. 15.
quasi. 2.
c 2. p. tit. 1.
c. 16. §. 3.
d in c. quia
plerique. q.
9. de immu
nit. ecclesi.
e de contra
ctib. q. 1. co-
lum. 2.
f in fi. 3. ar.
q. 1. quol. 6.
g l. si quis
cu aliter. ff.
de Ser. obl.
ubi hoc cõis
post Paul. i
1. not. affir-
mat.
h in c. cum
causa. de te
stibus.
i in c. cu
lect.
k arg. c. ex
parte. de co-
suetud. l. cõ
ueniri. ff. de
pact. dotat.
l. iuxta. gl. c.
vigilanti. de
praescript.*

a reg. pecca
sum. lib. 6.
c. si res alie
na. 14. q. 6.

quod non tollitur, nisi restituatur ablatum. ⁴ At retentio rei emptæ pretio non tabiliter minore iusto contra voluntatem liberam donandi venditoris, est dānificatio, retentio, vel vsurpatio rei alienæ contra voluntatem liberam domini. Ergo peccatum inde resultans non tollitur, nisi per restitutionem.

Neque obstat ea, quæ contraaria parte citari possunt, quoniam eodem fere modo resoluntur, ac illa, quæ contra priuam præsuppositionem adducta resoluuntur.

b 2. 2. q. 62.
art. fin.
c in 4. d. 15.
d de pen. §.
fin. col. pen.
Vers. quid si
nullam.
e in reg. pec
catū. col. 1.
de reg. iur.
lib. 6.

57 Tertio principaliter suppono eos oēs, qui tenentur ad aliquid restituendum, & id statim, aut quā citissime possunt non faciunt, inuita parte, peccare nouo peccato, & pſeuerare in antiquo. Quæ conclusio est vtriusque Thom. ^b Scoti, & omnium aliorum, & Host. in summa. ^d & Petri ab Anchar. ^e Quare doctissimus Adrianus orsus restitu tionis materiam eam appellat cessationem a peccato, & postea col. 3. semper & continuo ait obligatum ad restituendum, peccare mortaliter quandiu detinet alienum inuito domino, etiam si nō concipiat propositum non restituendi, quia satis est ad peccandū, detinere alienum, & non restituere, licet non concipiat propositum non restituendi, quæ omnia etiam alij sentiunt. Hæc cōs om nium conclusio, etiam si nemo eā affirmaret, efficaciter tamen probaretur, eo quod vt ait S. Thom. ^f videtur ratio om nium restituendorum. ^g

fin d. art. fi.
ead. qu.
g arg. c. fin.
14. q. 6.
b Leuit. 19.
i c. sape de
rest. spol.

58 At quod debetur mercenario statim est restituendum, iuxta illud scripture. ^d Non mirabitur opus mercenarij tu apud te & sue ad mane. Deinde probatur, eo quod parum differunt quoad peccatum accipere, vel detinere alienum inuito domino. ⁱ At qui capit alienum inuito domino semper, & continuo peccat.

k 2. 2. q. 33.
art. 1.
l in c. si pec
cauerit. 2.
qu. 1. & ab
Arch. in sū
ma. de pen.
distin. 5.

59 Ergo, & qui detinet. Postremò, quod præceptum de restituendo, licet sit affirmatiuum, includit tamen in se illud negatiuum, quo iubemur non detinere alienū. Et præcepta negatiua semper & pro cæperit. 2. semper, hoc est, quolibet tempore obli gant, secundum doctrinam S. Thom. ^k recepta ab omnibus, & in his ab Arch. & vtroq; Card. At præceptum de restituendo est negatiuum, quā parte iu-

bet, non retinere. Ergo semper, & pro se per obligat, ac per consequentem qui rem restituendam inuito dño detinet in dies, & horas, apponit iniquitatē super iniquitatem (vt verbis Platini vtat. ^m 60 Præsuppositis ergo his tribus, scilicet quod huiusmodi deceptor peccat mortaliter, & quod tenetur ad restituendum, & tandiu pſeuerat in peccato, quandiu detinet alienum, probonū hoc nostrum corollarium. 13. scilicet huiusmodi, de quo agimus emptorē, & venditorē etiam si sit laicus, cogi posse ab ecclesiastico iudice, per viam saltē denunciationis Enā gelicæ ad satisfaciendum læso. Et primò quidem, ac irrefragabiliter sic Ecclesiastica potestas cognoscere potest via denunciationis de quocunq; peccato mortali cuiuscuq; Christiani, & puri laici, ad effectum cogendi eum per censuras ecclesiasticas ad penitendum, vt habet nostrum hoc 6. notabile, tam sacris literis, quam rationibus naturalibus, & Pontificijs satis superq; fundatum. At hæc de qua loquimur, deceptio, & lesio notabilis, siue grauis, siue fiat a laico, siue a clerico, est peccatū lethale, siue mortale, vt hēt primum præsuppositū supra probatū. Ergo ecclesiastica potestas poterit de eo cognoscere ad effectum cogendi decipientem ad penitendum, & per consequentem ad restituendū, &c.

Nec obstat huic argumento respōdere, concedo Ecclesiam posse cognoscere de tali læsione tale via, in talem finem, & effectum, etiā contra laicum, si is conuentus non excipiat, obijciendo, actori conuenienti malitiam, conuentum tñ si vult, eam illi obijcere posse, & excipere, vt ipseniet rōne noua confitebar in solutione oppositionis secunda, non in 61. quam obstat hæc responso, quia irrefragabiliter replicari potest, quod huiusmodi exceptio malitiæ tunc demum habet locum, quā contra talem læsionē proditum est a civili remedium, per quod illa læsionis iniquitas ad equitatem reduci potest in foro seculari, vt in 2. oppositione prædixi. At quando tale remedium non est proditum, tunc siue vilius eiusmodi exceptionis impedimento coram iudice ecclesiastico, potest trahi salte hac via, de qua loquimur denūciatio nis finem. ⁿ quæ sequitur in ost. col. 2. & lo.

m Cōfirmā
tur hæc oia
per l. in oib.
obligationi
bus. ff. de re
gu. iur. quā
in hoc citat
Ricard. in d.
dist. 15. ar.
5. q. 4.

n in hoc. ca.
nouit. m. 4.

a et col. 2.

b nu. 48.

e in extra-
mag. ad ve-
primendā .
uer. denun-
ciationem .
col. 1.

d in progm.

Greg. n. 26.

in c. qua

in ecclesiā

de constit.

num. 8.

e C. de pra-

scrip. 30. uel

40. annor.

fin illo c. fi.

num. 22. de

prescrip.

g col. 6. uer.

ex hoc infer-

tur.

h l. eos. C. de

esur.

i e. quid di-

cam. 14. q.

4 & 13. q.

3. per totū

& c. quia in

omnibus. de

usur. & cle

men. 1. e. ti.

k in reg. pec-

tatum. col.

1. de regu.

lur. lib. 6.

l ut uidere

est in ti. 30.

li. 4. prescri-

pti ord. Lusita.

adiuncta. l.

2. C. de re-

scin. uen. &

annot. in c.

cum dilecti.

& in ca. cū

cā. de emp.

& uend.

m datū Mat

th. 16. infer-

& Io. And. ^a & clarius Petrus ab Anch.
num. 14. Quod ipsum dicunt Ant. Car-
di. & Io. And. & Panor. ^b neque est ul-
lus, qui eis ibi contradicat, licet sint, qui
non tangant. Et est cōmunis opinio ap-
probata per Barto. ^c quem sequitur Fe-
ly. ^d Pro quibus de multis, quæ adduci
possent, sufficit cap. si de præscript ad
iunctā sicut. & l. omnes ^e per quæ pro-
batur legibus ciuilibus non esse prodi-
tum remedium contra vsum capientem,
siue præscribentem cum mala fide. Et
ideo procedi posse ab Ecclesiā et contra
laicum, saltem per uiam denunciacionis,
vt copiose scribit Panor. ^f & Io. Imol. ^g
Sic etiam quia contra usurarios, saltem
vsque ad certam quantitatem non erat
proditum remedium a lege Romana,
quæ illas permittebat, ^h poterant in du-
bio trahi etiam laici ad iudicem eccle-
siasticum, maxime per uiam denuncia-
tionis, quo panitere ac per consecutio-
nem restituere cogentur usuras extor-
tas, ⁱ Alia sunt id genus multa, quæ cō-
gerit Petrus ab Anchor. ^k Cum ergo le-
gis, & deceptio, de qua loquimur, sit pec-
catum lethale, quando est notabilis dis-
paritas pretij, & mercis, ut probatū est
in primo præsupposito, & super eo nul-
lum est remedium agendi coram iudi-
ce seculari, neque secundum leges Im-
periales. neque secundum regias, licet
hæ copiosius, quam illa subueniant, ^l
necessario consequitur posse laicum re-
currere super eo ad iudicem ecclesiasti-
cum etiam contra laicum.

62 Secundo, & quidem neruossimè li-
cet nouè facit, quod eiusmodi venditor
læsus, non solum pōt recurrere ad Iudi-
cem ecclesiasticum, sed etiam videtur
teneri, uel ad remittendum debitum,
uel ad repetendum sub pœna peccati,
quia omnis christianus tenetur corripe-
re proximum, quem videt perseveran-
tem in aliquo peccato lethali, & si se-
mel, ac iterum monitus non se emen-
dauit, tenerur eum denunciare eccle-
siæ, iuxta præceptum Domini, de nos
mutuo corripiendo, ^m & ni fallor, uti-
lius ad vsum, & profundius ad dispu-
tum per nos ⁿ superius collectis, & ali-
bi, ^o reseruatis. At omnis uenditor hu-
iusmodi, qui vendidit rem emptori cre-
denti, vel credere debenti eam multo

pluris valere, vñ eum non solū peccasse
lethaliter, siue mortaliter, ^p sed et per-
seuerare in eo, non restituendo, ^q Ergo
vel debet ei donare, qd debet, uel eum
monere semel ac iterum, & si nō fuerit
auditus, denūciare illius peccatū, & per-
seuerantiam, Ecclesiæ, maxime quia is
ueuditor magis, quā alij tenetur ad hæc
monitionem, & denunciationē Tū, quia
certius nouit peccatū eius, & perseuerā-
tiam, q̄ alij. Tum, quia alij forte putant
eū libere, ac gratis donasse emptori eā
partem, quæ pretij merx superabat. Tum,
quia in ipsum peccat emptor non solum;
sicut in alios nocendo ei spiritualiter
malo exēplo, sed et temporaliter dāni-
ficando, ut palā est. Et qñ sunt multi, q
possunt corripere, ille primo loco ad id
tenet, q magis est ad id obligatus, iuxta
cōm sniam in locis prædictis receptā,
quauis durum uideatur cogere credi-
torem ad donandum, uel denunciādū.

63 Tertio facit, q hanc conclusionem
sentiant oēs, qui affirmant peccare le-
thaliter huiusmodi deceptorem, vel læ-
sorem, affirmant aut id fere oēs, ut in
primo præsupposito est dictum. Quod
ideo videntur non expressisse, quia do-
ctissimis, eisdemque pientissimis uiris
superfluum videbatur id exprimere,
clamante Euangelio, clamantibus Con-
cilijs, & Rom. Pont. clamantibus Augu-
stino, Hieronymo, Ambrosio, Gregor.
cum omnibus, tam nouis, quam anti-
quis doctoribus, omnes, qui perseuerāt
in peccato lethali corripī posse, ac debe-
re, & si correpti non se correxerint, de-
nūciari Ecclesiæ, & eam non solum pos-
se, sed etiam debere censura ecclesiasti-
ca castigare, si denunciati, ac blāde mo-
niti se non emendauerint. Nō desunt au-
tem qui etiam hoc expresserint, id. n. fa-
cit Iacobus Almaynus doctorum etatis
suæ Parisiensem cum primis doctis, ne-
dicam doctissimus ^r non obstantibus le-
gibus, & capitulis contra hoc facientib.
gōne, q̄ ue-
quæ ibi citat. Idem reperit, & clarius a-
libi ^s & Panor. canonum interpretum fa-
cile princeps, ^t exp̄sse ait laicū posse cō-
ueniri in foro ecclesiastico super hac læ-
sione, & pondera ipsum sentire, quod
non solum via denunciacionis, sed, &
alia recta, & directā potest hoc fieri, &
alibi ^u præsupponit, contra talem ledē-

tū huic c. &
c. si peccauit
rit. 2. q. 1. et
declaratum
vtrōq. ac
in 4. sentē.
d. 19. & per
utruq. Tho.
2. 2. q. 33.
n in 4. et 5.
notab.

o cōm d. c. si
peccauerit.
p iux. dictū
in t. presup.
q iux. dictū
in 1. & 3.
præsupposit.

r in predi-
cā d. 15. q.
2. col. 52.
s in libr. de
aut. ecclef.
col. penult.
gōne, q̄ ue-
periarū no
cāt, col. 12.
t. de inciui-
ta. de usur.
num. 6.
u in c. cum
& cā. de test.
nu. 4.

re posse procedi in foro contentioso canonico, quando peccat. Grauiſſimus item author Io. ab Anania² de huiusmodi deceptione ait, se indubitanter credere hoc non licere in foro aīe, consciētiæ, & sic nec in foro canonico. In quib. verbis pondera verbum, foro canonico, & infra^b subiicit euenti rem pluris, q̄ valet, non solū dari in foro canonico officium Iudicis, ad repetendum solutū, sed etiam, immo multo magis, ad solutionem impediendam, ^c Cald. ēē^d expresse dicit in foro canonico posse agi contra illum, qui sciens iustum rei pretium minoris emit ab eo, q̄ credebatur non ualere pluris, contra eum item qui carius vendit ei, qui credebatur re ualere tanti. Nec enim, inquit, est credendum, qđ ius canonicū, quod a Spiritu sancto processit, ^e decipientem, vel dolum approbaret. Idē tenet Petrus ab Anchar.^f quatenus ^g concludit in effectu tunc de mum licere prædictam lēſionem citra dimidium iusti pretij, sine ullo remedio, cum uterque tam emptor, quam venditor, scit illud, & interuenit præsumptio libere donandi excessum, non autē cum sit ob aliquā causam, quæ tollat præsumptionem liberæ voluntatis donandi, puta ob famem suam, vel familię suę aut vt se, vel suos, redimat a captiuitate, vel ut vicinum rixosum a viciniā tollat, vel ob aliam similem, quia tūc læsus etiam citra dimidium posset petere, saltem in foro canonico, vt illa inæqualitas ad æquitatem reducat. Idem tenet etiam expresse Dominicus Sotus vir eruditione singulari.^h

64 Quarto facit, q̄ nullum mouere debet id, q̄ ait Pantaleo.ⁱ scilicet Bald. dicere^k mercatores vendētes sagacibus, & astutis non posse conueniri per denunciationem Euangelicam. Tū, quia Bald. nihil ibi ait de tali denunciatione, nec de astutis, & sagacibus. Tum, quia Innocentius ille auctoritate mouetur, non ait illud. Tum, quia ratio, quæ in nostro libro tam antiquo, quā nouo, mouet Bald. ad dicendum, mercatores carius, quam par est, vendentes, non teneri ad restitutionem, falsa est, scilicet, quia inquit, accusatio debet sequi sensum, nō est peccatum iure naturæ, nā multa sunt peccata, quæ comprehendere nequeunt etiam

indirecte sensibus. Et peccatum carnis vendendi, comprehendere pot saltem indirecte sensu, & nec ipse, nec alius pot negare peccatum læſoris ultra dimidiū iusti pretij posse in iudicio etiam seculari deduci, quod tamen non potest aliter e adere in sensum, quā posset peccatum læſionis citra dimidium. Ex scriptis autem Andr. Sicul. conijcio vitiatum esse Bald. & pro, accusatio debet sequi sensum, legendum esse, cum acquisitio habeat consensum, sed etiam secundū hanc litteram est inepta, nam etiam vltrę habent consensum, & tamen sunt contra legem naturę, secundum Th. recept.^l Denique ideo neminem debet mouere in contrarium illud Pantaleonis dictum, quia id verum est in eius terminis, cum scilicet, venditio fit sagacibus, & astutis, & ita scientibus valorem iustum, & saltem tacite donantibus, ut in fine primi præsuppositi dicebam. Addo, quod Pantaleo nobiscum sentit, siquidem aperte iudicat succurrendum esse taliter læso, si non esset astutus, neque sagax, & quia id nulla ratione alia defendi posset, quā quia eiusmodi personæ non uidentur læse causa donandi, seu facilitatis, consequitur locum esse denunciationi ubicūque læso talis alia de causa, quam donandi, contingeret.

Quinto facit, eum, qui adeo saxeus est, ut hac non mouerint, terreat saltem illud doctissimi Carlerij probatum a Taeco. Almay.^m Quod asserere Iudicem ecclesiasticum, non posse cogere laicū ad soluendum debitum, quod certificari potest, vel ad cedendum bonis, est errare in materia clauium. Terreat item hæresim esse contrarium huius 6. notab. vt in d. corol. 2. habetur, & ex notabili nostro necessario inferri hoc nostrum corollarium, & per consequentem illius contrarium, aut hæresim esse, aut eam manifestē sapere.

65 Postremò flectat in hoc maiestatem, clementiam, & benignitatem regiam, eiusque proceres, quod uitium hoc carius quam par est, uendendi egentibus, & uilius iusto emendi ab eisdem, præsertim immobilia tam durum substitutū, & ut carius agit uitij fænerandi, q̄ latius hodie hoc regnat, quam olim illud, crudelius sequit in pauperes, occultius illorum sanguini-

l. 2. 2. q. 68.
art. I. ad 30.

m de potestate eccl. e. 11. q. sup. in corol. 2. huius notab. a nobis limitatum.

sanguinem fugit, & in extremam paupertatem, desperationemque miseris addigit. & efficacius animas plurium diuitiū æternis cruciatibus obligat. Regnat (in quā) latius, quia imperat non solum Lusitanie toti, & Castellæ, sed et relique Hispaniæ, ac Galliæ simul, & toti reliquo christiani orbi, unde scenerandi uicium exultat. Quod autem crudelius sequat ex eo colligitur, quod per huiusmodi emptiones, venditiones, & locationes citra dimidium iniquitas, nostra ætate frequenter a cuiusvis ordinis diuitibus, lucri sunt annua triginta, & eo amplius pro centum, cum tamen per vsuras antiquas solum possent lucri fieri pro centum quatuor ab illustribus, sex ab alijs, qui non essent mercatores, octo a mercatoribus terra, C. de usur. & duodecim mari, ^a Quod autem per scdm illam huiusmodi contractus aliquando p. cen nouam earum tum lucri sunt 30. patet ex eo, quod passim demque ue 66 videas prædium valens ducentis erā interpre mi centum, & uno, & mox illud uocari tationē Her venditori 30. & pluribus annuis, cum læ molari Bar sione citra dimidium iusti pretij: quā ex bari relatā, prædio valente ducentis satis apte cul to redeunt, ut plurimum, ad recte colen tem plures, quam 20. & ideo locatio fa Bar. Socin. cta 30., & aliquot pluribus non excedit in l. 3. §. si. dimidium iusti pretij, Quod autem occul ff. ad l. Fal tius pauperum sanguine fugat, colligat cid. quē se quitur Al tiæ, iulij; contractus, veluti ex insidijs cia. lib. 3. di aggre diens, plus torquet eos, & plas exi spunct. c. 3. git ab eis Qd autem animas plurium diui om. ssa ex tum efficacius æternis cruciatibus obli post. glo. l. get eo fit palam, quod eo periculosior dici ceteris mis. tur morbus, quo est ignotior & occul ff. de uerb. tion, & minus medicis, medicinisque pa oblig. & a 67 tet. Si ergo usuru uicium appellatur lijs, quos vorago animas deuorans, & facultates oēs efficaci exhauriens, ^b ob idque omnibus legib. ter confuta et ciuilibus Regū Christianorum oium bat Paulus exploditur, quare hoc nitiū inique com Castr. in d. mutandi tam palam substitutū, & uica l. 3. §. fin. rium eius, & peius eo non exploditur, & b cap. 1. de tanquā pestis atarum, & fortunarū non usur. lib. 6. vitatur, non fugatur, non confunditur?

CONFUTATIO CONTRARIORVM
præfati corollarij.

68 Noua non omnia reprobata, immo mul ta laudanda.

- 68 Denunciatio et angelica, ut nouū Chri sti inuentum, indelebile.
- 69 Denunciatio cur non minuit laicam potestatem.
- 70 Fora in duo quis trahi dicatur.
- 70 Foro in utroque quādoque quis puni t.
- 71 Homicida punitus a seculari, ut potest puniri ab ecclesia.
- 72 Deceptio citra dimidium toleratur, sed non approbatur.
- 73 Decipiens ultra dimidium satisfacit supplendo usque ad iustum.
- 74 Argumentum a contrario sensu nihil probat, si est id expressum iure.
- 75 Vsucapio bene perfecta cur non rescin ditur, ut deceptio.
- 76 Pax duplex bona, qua colenda est, & mala, qua destruenda.
- 77 Deceptio notoria datur, sed non oportet eam esse talem, ut noscat Ecclesia.
- 78 Lites malas tollendas, bonas fouendas.
- 79 Decipientem contra citra dimidiū qua remedia non det Ecclesia contra lai cum, & qua sic etiam directo.
- 80 Decipiens an teneatur restituere rem cum fructibus.
- 81 Lege aliqua seculari prouidendū, quo deceptio minus sciat.
- 82 Decipientes contra citra dimidium cur lites caute mouendas.
- 82 Decipientes citra dimidium quo se iare tueri possunt.

Confirmato nostro, quod iustū, san ctum, & reipublicæ utilissimū est, corollario, cætra desiderantium potius, quam probantium contrarium euertamus. quod ut aptius fiat quā maximū illi colligere possunt exercitium in acie producamus. Colligere possent primò, nouitates esse fugiendas, & hoc nouum & insolitum esse. Secundò iurisdictionē regiam hoc modo maxime diminutum iri. Tertiò per hoc dari uiam, qua omnes causæ fori secularis trahantur, trahive possint ad ecclesiasticum. Quartò consequi hoc, eundem reum trahi posse ad duo fora super eodem peccato, & utrobique puniri. Quinto tam canonicas c. nepe ca. quam ciuiles leges scilicet, obuiare huic cū dilecti, corollario, ^c Sextò usucapiones, & præ & c. cū cā. scriptiones bona fide completas non ui de emp. & deri permissiores, quam huiusmodi em l. 2. C. de re puones, & uenditiones, & cōstare illas sem. uend.

etiam in foro conscientie seruandas, secundum Communem. Septimò diuites multos deturbatum iri quiete sua, & suis quæ iniquè emerunt prædijs, si corollariū hoc teneatur. Octauò non posse notorium esse hoc peccatum, nec per consecutionem spectare ad ecclesiasticū. Nonò multas lites nocere reipublicæ, & hoc corollariū plurimas pariturū.

Ecce totum, qui contra nos confici potest exercitum, quem tamen quis vel mediocriter doctus timeat? Quis nō eū 68 sorti animo excipiat, & fuget? Ad primum igitur horum respondeo, primo negando, noua oīa esse reprobanda, ut negandum est, nisi reprobare uelis plurima, quæ Rex, & dominus noster Ioannes huius nominis III. pro maxima sua sapientia, & religione in hæc sua regna inuexit nouissima, sed optima. Nisi etiā uelis reprobare Euangelium Christi Sāctissimum, quod renouauit, & declarauit innumera, quorum de numero fuit potestas, & necessitas, de qua agimus corripendi fratrem, ac denunciandi eū

a Matt. 18.

*b c. quis ne
sciat 11. di
stin. c. cū cō
fuer. de con
fuer.*

*c l. sancimus. C. ad
l. Iul. repe.
transplata
in c. sancimus. l. q.
7.*

d in 4. not.

*e argu. c. fi.
de consuet.
c. c. sunt
quidā. 25.
q. 1.*

Ecclēsiæ, si se non emendaret, ^a Deinde respondeo cōcedendo nouitates quidem inutiles, & contra sacras Scripturas, & sacros canones non esse inducendas, ^b negando tamen hanc esse talem. Tum quia plurimum cōfert animarum salutis, quæ oib. rebus anteponēda est, ^c plurimum pauperum utilitati, & indēnitati, ad quam hortatur nos Psalmus ille regius. *Beatus uir, qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala libera bit eum Dominus.* Tum, quia tam longe abest, ut hoc sit contra canones, aut sacras litteras, ut de illarū medio sit habitum. Tertio respondeo, hoc non esse nouum, sed antiquum institutū, non cuius uis Regis, vel Imperatoris, sed Regis regum, & domini dominantium Christi Iesu, domini Dei nostri, ut ^d supra monstrabam, tale inquam, institutum, quod nulla humana lege scripta, & nullo usu, nec abusu tolli potest. ^e

& ea, quæ tetigimus sup. ^f quia hoc negotium spūale est terminandū nō legibus humanis, non et sola naturali, sed supernaturali diuinitus in utroque testō, maximè uero nouo reuelata. Tū, quia licet ecclesiastica potestas huius rei cognitionem omittat, nihilo magis tñ eā regia capere potest, quandoquidem secundū eius leges regias huiusmodi emptiones impunes sunt, & tolerantur, sicut fm leges Imperiales, ut in 2. arg. ^p nostra conclusione factio monstrabatur.

Ad tertium negamus ullam causam fori secularis trahi ob hoc ad ecclesiasticū cū ut late in 2. opposit. solut. diximus.

Ad quartum rñdeo primò, negando ex hoc corol. inferri posse quæ ad duo fora trahi super eodē peccato, & utrobique 70 puniri, quia id, de quo loquimur peccatum, falsū, & deceptio citra dimidiū, nō est crimē ciuile, nec super eo quis in foro seculari puniri p̄t, ut palā est. secundò rñdeo non esse contra iura, ut unus, & idē sup eodē crimine ad duo fora trahatur, qñ illud ob varios respectus esset varij fori, nam castigatus a laico Iudice ob uulnus illatum in ecclesia, quatenus erat solū uulnus, & crimen laicum, castigari pōt ab ecclesiastico, quatenus est sacrilegium, fm Cōem, secundum q̄ abfolutus, vel castigatus in altero foro castigari pōt etiam iterum in altero regulariter, qñ ob varios respectus crimen est utriusque fori, ut uidere est apud Fel. &

citatos ab eo ^g Adde quod nemo negabit eum, qui occidisset aliquē, & ob id punitus esset et iustē, citra mortem tñ, a Iudice seculari, peccati aut nō peniteret, imo diceret placere sibi plurimū id fecisse, posse corripī fraterna correctione, & si nō se correxerit, denūciari ecclesiæ, & si ab ea monitū nō peniteret, ob cōtumaciā excoicari, qm secularis Iudex puniuit eū ob homicidium, quatenus illud erat crimē ciuile offendens proximū, & reipublicā, Ecclesiasticus aut quatenus offēnsiū Dei, & impeditiū uitæ æternæ, & quatenus adhuc durat per impenitentiam illam, & contumaciā impediētē uitam spiritualem, & æternam, quod lex ciuilis, nec curat, nec punit, nisi in aliā proximi offēsam extendatur. Quamquā hæc ad redū datā dicūtur, cū id, de quo agimus peccatum,

*f in coroll.
7. huius no.
6 & in coroll.
14. not.
3.*

*g in cap. de
his. de accusat.
nu. 13.*

catum, non fit crimen mere sæculare ,
nec mixti fori, & ita nec punibile, secū-
dum leges ciuiles, sed solum secundum
diuinas, & secundum ecclesiasticas .

72 Ad quintum, quod multis vñ Achil-
les, mihi aut nix Therites rñdeo , q̄ le-

*a l. 2. C. de
rescm. uen.
et c. cum di-
lect. et c. cū
caus. de em-
ptio.*

ges illæ & cap. ^a nihil penitus obstant.
Non primo lex illa 2. non enim appro-
bat tanquā iustam emptionē , & vendi-
tionē cū tali læsione factā, sed tolerat eo
modo, quo p̄scriptioes cum mala fide
introducitas author Codicis, in quo illa
lex sita est, tolerabat, non dando vllā a-
ctionē, uel remediū ciuile læso, imo tol-
lendo qđ alijs per legem ipsam ciuilem
cōpesere poterat. Quæ est snia S. Th. &
fere omnium Theologor. & canonū peri-
torum, ut dictū extitit in fine primi p̄-
suppositi, non tñ tollit remedium denū-
ciationis euāgelicæ, qđ euangelica, & di-
uina lex ei tribuit, ut supradictū est , q̄ a
noluit tollere, nec si maxime uoluisset,
potuisset, ^b sicut etiam, secundum cōem
opinionem pro pacto nudo leges illius
libri non dant ullū remedium, neq; ul-
lam actionē regulariter, ^c non tamē tol-
lunt, nec tollere potuerunt obligationē,
& remedium a lege diuina inductā. ^d
C. de pact. 13 Minus obstant prædicta. ^e Tū, quia
nihil plus saltem faciunt contra nos, q̄
lex illa 2. ^f & ita pari facilitate, qua illa
refelli possunt. Tū, quia illa duo c nihil
statuunt de emptione, uel uenditione fa-
cta pretio minore iusto citra dimidiū,
sed de facta minore ultra dimidiū, ut pa-
lā ex eorū lectiōe patet. Tū, quia c. cū
dilecti, non disponit, sed solū declarat,
& declarat id, quod nihil facit ad propo-
sitū, si iniquam esse sniam, per q̄ condē-
natur emptor rei minore pretio ultra
dimidiū ad restituendā rem simplici-
ter, quia dēt condemnari alternatiue ad
hoc, uel si malit ad supplendū iustum p̄-
titiū, quid te rogo hēt hoc contra nos? Tū
quia imo illud c. singulariter probat no-
strā conclusionē, quatenus hēt illa uerba,
Salua quæstione canonici super deceptione.
quæ generaliter pmittunt remediū sup
deceptione, nō distinguēdo inter decep-
tionē ultra uel citra dimidiū. Neque
plus obstat, d cū cā. Tum quia non loq-
uitur de emptione, uel uenditione facta pre-
tio minore iusto citra dimidiū, sed de
minore ultra dimidiū. Tū, quia nihil

noui disponit, sed solū hēt ciues illos Vi-
terbienses, qui rem ecclesiæ emerūt mi-
noris vltra dimidiū teneri alternatiue,
uel ad restituendā rē emptā, uel ad sup-
plendū iustū p̄titiū. in quo te rogo, est hoc
contra nostrā conclusionē? Et ne dicas
eatenus cōtra nos facere, quatenus in-
nuat a cōtrario sensu, q̄ si nō cōstitisset
de læsione vltra dimidiū, nō condemnas-
set eos, cōsidera primo, q̄ non colligitur
hoc tā amplam ex illo, contrario sensu,
sed solum, q̄ non cōdemnasset eos in il-
lo iudicio, in quo agebatur remedio il-
lius l. 2. quod non competere læso citra
dimidiū plane fatentur, sed negamus
74 cum nō posse vti remedio legis natu-
ralis, & euangelicæ. Considero secundō,
q̄ argumētum a contrario sensu ineffi-
cax est, cum desumitur ad probandū id,
cuius contrariū est expressum in iure, ^g

*g c. a nobis
2. de sentē,
exc. et glos.
cōter rece-
pta in c. si-
gnificasti. &
foro comp.
h in c. 1. de
empti. et in
reg. lo. uple-
tari nō dēt
quis cū a-
liena iactū.*

At contrarium est expressum in iure ^h
imo etiam in d. c. cum dilecti, inducō,
ut paulo ante inducebā. Considera ter-
tio, q̄ licet lege humana non esset exp̄s-
sum contrariū, est tñ lege naturali. ⁱ Cō-
sidera quarto, qđ author illius decreta-
lis, neque per somniū cogitauit tollere
remediū legis Euangelicæ, per cuiusmo-
di argū ^a contrario sensu, quod aliquā-
do quidem fortissimum est, ^k In propo-
sito autem per omnes has consideratio-
nes fragillimum, & risu pēnē dignum.

75 Ad sextum nego usucapiones, & p̄e-
scriptiones, bona fide completas non cō-
se permissiones, q̄ emptiones iniquæ ci-
tra dimidiū, ut diximus supra in fine p̄e-
suppositi, illæ, n. non solū permittuntur
ab utroque iure, sed ēt approbantur tan-
quā modi iusti, sancti, & utiles quæren-
di dñiū, emptio uerō iniqua citra di-
midiū permittitur a sola lege ciuili, per
missione tñ tolerantia, denegādo reme-
diū ciuile taliter læso, non aut permissi-
one approhationis, & laudationis, ut
ex mēte fere oīum dictum fuit in primo
p̄supposito, a iure uerō pontificio neu-
tro modo permittitur, nisi quis per aua-
rorum somnia putet cōstitui iura ponti-
ficia, Et licet concederemus (quod ipse
nunq̄ faciam) ēt per iura canonica per-
mitti huiusmodi læsionē eo modo per-
missionis tolerantia, quo permittitur
iure Cæsareo, ita. si q̄ denegat læso re-
media iuris humani, & canonici, certe

*de reg. iur.
lib. 6.
i l. iure na-
tura equū
est neminē
cū aliena iura fieri
locupletio-
rē. ff. de reg.
iuris.*

*k ut ait l. 1.
ff. de of. eius
cui mand.
est iurisdic.*

nullatenus cōcedi pōt, per eam tolli remedium legis euangelicæ. Itaque dato, q̄ sic læsus neque actionē, neque officiū Iudicis (quod pro actione solet dari) hēret, certe hēbit denunciationis remediū inductum ab ipso Christo summo legislatore indelebile per ullam puri hominis legē, siue Cæsaream, siue Canonicā.

76 Ad septimum respondeo, concedēdo aliquot diuitib. hoc displiciturū, & pacem aliquorum auarorum turbatum iri, dummodo vicissim fateare, quamplurimis pauperibus oppressis (quorum sanguis diuitum labris suctus in cœlum clamat) placitūrum, dum item fateare esse pacem bonā, & pacem malam, cum

a 2. 2. q. 29.

ar. 2. ad 3.

b Io. 14.

c Matt. 10.

S. Th. recep. ^a & pacem quidem bonā, quæ cum uirtutib. est, seruandam, colendam, & suscipiendā, iuxta illud Christi, *Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis*, ^b Pacem autem, quæ cū uitis est, (qualis in nostro casu cum auaritia) uiolandam, & deturbandam esse, iuxta illud eiusdem. ^c *Non ueni mittere pacem, sed gladium.*

77 Ad octauum respondeo primo negando, q̄ nunq̄ possit esse notoria huiusmodi læsio, esset n. si quis campū notorie ualentem 20 milibus, quē multi uel lent emere, venderet notorie 10 milib. protestatus se id facere, sine aīo quicq̄ donandi. Deinde rīdeo negando id, qd̄ presupponit argumentum, s̄ oporsere crimen esse notoriū, ut de illo iudex ecclesiasticus ad effectum, de quo agimus uidelicet penitentiā cognoscere possit inter laicos Tum, quia id nunq̄ inuenitur cautum. Tum, quia contrarium probatur ēt in casu ipso huius ca. ut latius habetur sup. ^d & oēs scribentes post In

gnoscere etiam ad effectum puniendi.

78 Ad ultimum concedo, litium uitiosum, & ex auaritia, uel fraude nascentium motū nocere reipub. modo tū quoque uicissim fateare, summum in rebus bonum esse iustitiā colere, sua cuiq̄ iura tribuere, cum Gregor. ^k & expedire Reipubl. criminum punitionem. ^l & saluti animarum peccatūrum necessariā ^m

1 de potest. eccle. super laicis, casu 30.

k in c. factu li. 12. q. 1.

l. l. tra. uul. neratus. ff.

ad l. Aqu. c. ut fama. de sen. exc.

m c. firmis. s. 15. q. 1.

1.

Cū ergo lites hæ, quæ coram Episcopo nostro Reuerendissimo super hoc articulo mouentur, non sint uitiosæ, nō fraudulentæ non filix auaritiæ, sed misericordiæ, ac pietatis, cum per eas pauperes leuentur, eorum oppressores arceantur, animæ captiue redimantur, & qualitas sancta in commutationibus introducatur, laudandæ sunt, & fouendæ, immo & qua parte fieri pōt, iuuandæ.

79 Concludamus ergo primo, non esse locū remedio ⁿ contra huiusmodi emētes, uel uendentes cum læsione notabili citra tamen dimidium iusti pretij, nō item dari regulariter contra eos actionē neque officiū Iudicis, neque ullum aliud remedium per leges Cæsareas neque in his regnis per regias, & ideo eos non peccare in hoc peccatum ullum sæculare, uel mīli fori, iuxta definitiōnes eorum supra ^o traditas, nihilominus peccare tñ eos contra legē Dei non solum scienter ita contrahendo, sed et post contractum ita ignoranter factū nō reducendo illum ad æqualitatem iustā. Et ideo et si sint laici corripī posse, debereque correctione fraterna, & si corrupti non se emendauerint, denunciari Ecclesiæ potestati, quæ si se blande mouentem non audierint, poterit per censuram ecclesiasticam eos cōpellere principaliter ad penitendum, & per consequentem ad satisfaciendū parti læsæ, iuxta regulas denunciationis Euāgelicę iudicialis, uel mīstæ, ut dictum est.

n l. 2. C. de rescm. ued.

o in coroll. 11. huius notab.

Concludamus secundum, menti iuris Pontificij, & sanctitati eius conuenire id, quod Pan. & Io. ab Anan. supra relati cum aliquot alijs putant, s̄ recta uia, & sine ambagibus via denunciationis euangelicæ competere officiū Iudicis contra huiusmodi contractores in foro ecclesiastico, qñ, & quoties nullum remedium præstat eis sæculare.

Concludamus & tertio, tolerari quidem

d eod. not.

coroll. 3.

e in d. Ex

trauag. ad

reprimēdā.

uerb. denū-

ciationem.

f in c. cum

fit. nu. 19. §

for. comp.

g in c. si de

sepul.

h in d. c. cū

fit. de fo. cō-

pet.

noc. hic, & Bar. ^e & palam colligitur ex citatis pet Fel. ^f Tum, quia non est speciale in notorijs, ut Iudex ecclesiasticus possit cognoscere de his, per uiam denūciationis ad effectum pœnitendi, sed q̄ possit procedere et̄ via recta ad effectū puniendi, ut declarat Panor. ^g per illū tex. in hoc memorabilem, qui loquitur de homicidio, dum modo statim cōmissor notorio crimine non acceleret ad id ecclesiasticus, sed spectet negligentiam laici, ut limitauit Feli. ^h & Stephan. ⁱ tunc. n. quia Iudex laicus merito negligens dicitur, poterit ecclesiasticus co-

dem posse illum, qui negarit tale officium competere in tales contractores (quis mea sententia inique opinentur) non tamen cum, qui uiam denunciationis euangelicæ omnino negaret, quippe qui clauibus Ecclesiæ derogare uideretur.

80. Decimoquarto inferitur, laicum, qui contrahendo ultra dimidium dñ proximum læsisse, ob idque peccasse, ac quia, nō restituit in peccato perseuerare, trahi quidem posse hac ratione ad ecclesiasticum Iudicem, non tamen ita efficaciter, ac qui citra dimidium iusti pretij, sed notabiliter fertur id fecisse, quoniam hoc posteriore casu nullatenus poterit

a in 1. oppo- sit. sup. eod. not. nu. 18. l. 2. b quando nolens supplere pretiū rē ipsam cogitur restituere, teneatur id facere cum fructibus & an idem sit in omni restitutione iure debita, & non gratiosa, tractauit doctissimus Doctor Emanuel a Costa in illo cum primis subtili,

c l. Gallus. §. Et quid si tantū in 2. p. nu. 71. Et consequ. ff. de lib. et posthu.
 81. Decimoquinto consequitur tandem sapientissime, ac christianissime suæ rei publicæ consulturum Regem, & dominum nostrum, si aliqua lege, sua religio, & sapientia digna, occurrerit huic pesti tam diræ in animas diuitum, & pauperum patrimoniola seuienti, quæ lata, & a uiris integris executioni mandata leuaretur ecclesiastica potestas necessitate occurrendi ei, ne grassaretur inter laicos, & laici laica potestate acriter ab hoc nitro arcerentur. A quo & omnibus alijs utinam diuina ope adeo abhorreamus omnes tam laici, quam clerici, ut exemplo diuorum Cornelij, & Cypriani (quib. hic dies sacer est) malimus decies mortem corporū oppetere tpeariam, quam cupiam illorum uel consentiendo aiarum commereri æternam. Amen.

82. Admonemus autem Lectorem lites prædictas ad rescindendas uenditiones, uel emptiones ob iniustitiam, quæ insurgit ex eo, quod illæ sint factæ pluris, uel minoris, quā ualent citra dimidium iusti pretij non esse leuiter mouendas, ut post hanc relectionem editam admonimus in Manu. nostro Conf. ^d Tum, *d c. 23. nu. me. 85.* quia non solum oportet probare rē emptam, uel alias commutatam tempore contractus tanto pluris, aut minoris ualuisse in illa regione, iuxta cōem restitutionem, sed et tanto pluris, aut minoris ualuisse in illo loco, & tempore, & modo vendendi, quando, ubi, & quomodo uendita fuit. Et quod etiam emptor, qui prætenderet rem non esse emptam pretio minore iusto probare poterit anno illo, tempore, & loco homines laborasse caritate annonæ, bello, uel peste, aut alia simili calamitate, ob quæ fuit tunc abundantia uendentium res uenales eiusdem qualitatis, cuius erat emptæ, & penuria pecuniarum, & emptorum, ob quod uenditores rogabant emptores, quægre emebant. Quo probato probaret rem emptam multo minoris ualuisse, quam alio tempore, uel loco, ut tradimus ibidem. ^e Tum, quia etiam uenditor, qui prætenderet rem non esse uenditam pretio maiore iusto, posset probare prædicta contrario modo se habuisse & ideo non sunt consulende huiusmodi lites. Tum, quia sunt periculose. Tū, quia nemo facile condemnare debet in iudicio, uel extra eos, contra quos intenduntur, præsertim si damnum passus sciebat se illud pati, & erat talis persona, quæ illam, uel eius partem donare poterat, & sponte absque uī, metu, & graui necessitate id passus est, eo quod potest indicari uoluisse illud damnum donare, secundum Petrum ab Anchor. ^f quæ post Salicetum § defendimus sup. ^h

e d. cap. 23. nu. 78.

f in c. peccata. de reg. iur. li. 6. nu. me. 22. arg.

l. quisquis. C. de resc. send. adiū.

l. quod quis sciens. ff. de cond. indeb.

g in authē. sed hoc. C. de Esur. 4.

21.

h eod. nota. bi. nu. 61.

RELECTIO

IN CAP. ACCEPTA

DE RESTIT. SPOLIAT.

Composita, & pronunciata anno 1548. coram Illustri
Auditorio in inclita Lusitaniæ Conymbricensi
Academia, & Romæ anno 1585. reco-
gnita emendata, & aucta.

PRAEFATIO, ET PROPOSITIO DICENDORVM.

a Quæ sunt
magni pre-
tj, ut mon-
stramus in
rep. c. inter
Ser. 11. g. 3.
b Lux illud
fortuna a
stuaris, for-
tuna Euri-
pus chilias
3. centu. 6.
c Chilias. 1.
centu. 2.
d Matt. 10
Et 24. Et c.
miradum
de par. d. 2.
e Ez. ch. 1.
Et c. penna
ta, Et c. non
reuerteretur

ICEAT mihi,
Rector integerri-
me, Patres Cōscri-
pti, & uiri cuius-
que ordinis orna-
tissimi, primum
gratias agere Pre-
suli nostro Reue-
rendissimo, eidemque Comiti longē
Illustri, ac uiro musis, & gratijs, præser-
tim ecclesiastice illustrissimo, quod sua
præsentia amplissima hanc sui cantoris
relectionem obscuram alioqui, & humi-
lem illustrare dignatur, & sublimare. Li-
ceat item præfari, quod multa me ab a-
ctione hac publica retrahebant. Quo-
rum de numero est famæ, ac gloriæ^a pe-
riculum, sine ulla spe augmenti earum.
c Chilias. 1. Lassa iam ætas actiones eiusmodi æ-
gre ferens, Timor æstuaris Fortunæ,^b
neque mihi in sexcentis, quæ de me spe
Et aculis exhibui, tum in Hispanijs, tum
in Gallijs tempore, & ætate varijs, arri-
sit, nunc iure, ac more suo irrideat. Opi-
nio item nonnullorum iudicantium, me
debere iam alijs, quod aiunt, lampadā
tradere.^c Plura verò, eademque firmio-
ra iam contrariam me flexerunt senten-

tiam, nempe, quod Dominus apud Mat-
thæum^d admonet, solum cum coronan-
dum, qui in finem usque perseueraue-
rit, & quod illa illustris Ezechielis^e ani-
malia pennata minime reuertebantur, *g* Chilias. 1.
& quod Alexander huius nominis Ter-
tius respondisse, traditur^f episcopo Lō
donienſi: Curas & labores pastores de-
ponere ob senectutem percipienti, in-
decens esse, prius soluere militiæ uincū
lum quam cedat victori aduersitas præ-
liorum. Nam & sæcularibus litteris Mā-
drabuli^g nomine ridetur is, in quo non
respondent ultima primis. Et est pe-
ior se puero senex,^h nec curat, ut ei tan-
dem cygnea cantioⁱ contingat. Sed &
auctore philosophorum Periparetico-
rum principe,^k Magnanimi est plu-
rimi facere uirtutem, quàm famam &
gloriam, Quin & fortiter fugere debe-
mus, ne senes simus^l exemplum igna-
uiæ, ac somnolentiæ, qui fauore diuino
iuuenes fuimus quale quale strenuita-
tis, ac uigilantiæ. Neque fungenti mu-
nere suo in re longē pulcherrima, Aca-
demix, præsertim Florentissimæ legi-
bus ad id adactō,^m timenda est Fortu-
na, quàm constantes credimus non esse,
adim. leg.

a iuxta de-
clarationē
Th. 3 li. con-
tra gent. c.
92. et c. 93.
b iuxta illud
Apost. ad
Ro. 8. diligē-
tibus Deum
omnia coo-
perantur in
bonum.
c c. firmiter
desum. Tr.
d Alludit
ad illa, quae
de hoc Ser-
su late dixit
in Enchir.
de Orat. si-
ne repet. c.
quando de
consec. d. 1.
c. 19.

ut fabulantur, Deam cœcam, sed tuā
istam, sapientissime Deus, diuinam pro-
uidentiam, occultis de causis humana
versantem. Neque minus metuamus e-
uentus eius quamlibet uarios, & aduer-
sos etiam hos, quibus fama & gloria, im-
mo & ipsa uita priuamur, nobis profu-
turos, modo ex animo diligamus te, b
Optim. Maxim. trinum & unum. c Quē
etiam, atque etiam oro, ut propter te-
metipsum precibus illius longe gloriosē
Virginis Mariæ, ac gloriosorum Aposto-
lorum tuorum Petri, & Pauli, d quibus
hic dies sacer est in adiutorium meum
intendas, idque festines domine face-
re. Amen.

Iterum ergo ex academia instituto
prælecturus unum aliquor ex capitulis,
quæ superiore anno interpretabamur,
elegi hoc non minus utile, quam diffici-
le, cuius initium est: *Accepta*, de restit.
spoliati. At primum omnium omnia,
quæ dicam non solum Romanæ, quæ
una est omnium magistra, Ecclesiæ cen-
suræ, sed etiam uestræ, Domini, & pa-
tres grauissimi emendatissimæ limæ su-
bicio, nihil aliud ipse probaturus, quā
quod uos cum illa probaueritis. Princi-
pio igitur diuisa littera, fictoque casu
totius repetitionis, & λογόμαχίαι sco-
pum, & ἀνακεφαλαίω in sinuabimus.
Deinde adducemus eius confirmationes,
infirmas ab infirmis segregando.
Tertio decem difficiles oppositiones sin-
gulas singulatim, quo fuerint ordine, p-
positæ, dissoluemus, ut si id eis constaret, il-
lam ei restituerent. Quo cognito re-
sponsum fuit ei ab aduersario, id ei non
debere prodesse, eo quod sponte abiur-
rasset eandem coram Eboracensi Ar-

chiepiscopo Apostolicæ Sedis Legato.
Iudices dubitarunt, audienda ne esset
hæc obiectio ante restitutionem? Nec
abs re quoniam pro spoliato scriptū e-
rat, spoliatum ante omnia esse restituē-
dum, contra uero ipsum allegabatur ce-
denti suo iuri, non esse ad id regressum.
Quamobrem eundem Alexandrū con-
sulerunt. Qui respondit audiendū fuisse
illam obiectionem, & adeo quidem,
ut ea probata, conquerenti silentiū im-
poni debuisset. Littera sic habet.

ACCEPTA QVAESTIONE P. CLERICI,
quod Violenter fuerat ecclesia spoliatus,
Vobis dedimus in mandatis, Et si hoc
constaret, eam sibi restitui faceretis.
Quo cognito, responsum est ab aduersa-
rio, id non debere proficere, eo quod spon-
tanea uoluntate coram Eboracensi Ar-
chiepiscopo Apost. Sede Leg. præscriptam
ecclesiam abiurasset, Et infra. Manda-
mus, quatenus si uobis constiterit, quod
præfatus P. nullo metu, & si coactus,
sed spontanee prælibatam ecclesiam ta-
liter abiurauerit, ei super hoc perpetuū
silentium imponatis.

SYMMARIUM.

- 1 Restitutionem petenti obstat spontanea abiuratio.
- 2 Suum cuique pulchrum.
- 3 Oratio clamor aptiori sibi præstet.
- 4 Exceptio renunciationis etiam spontanea, non impedit restitutionem.
- 5 Exceptio peremptoria proponi potest post probationem intentionis actoris, nisi, &c.
- 6 Summa cōmunis præstat Panormitana.
- 7 Nouitas multa commendat, non tamen scripta.

DIVISIO, ET CASVS.

Capitulum hoc duas partes habet.
Prior consuluit, posterior ibi: *Man-
damus*, respondet. Casus, super quo fa-
cta fuit, is erat. Quidam clericus P. no-
mine conquestus fuit Alexandro huius
nominis Terrio, se sua ecclesia uolenter
fuisse spoliatum. Ille mandauit quibus-
dam iudicibus, ut si id eis constaret, il-
lam ei restituerent. Quo cognito re-
sponsum fuit ei ab aduersario, id ei non
debere prodesse, eo quod sponte abiur-
rasset eandem coram Eboracensi Ar-

EX hac casus fictione, quæ commu-
nis est, colligit Ioan. Andr. quem
Bald. Anton. Petr. ab Anchar. Card. &
Ioan. Imol. sequuntur, petenti restitutio-
nem ecclesiæ, ob stare exceptionem spon-
taneæ abiurationis, &c. At Panor. quem
sequitur Petrus Rauenn. aliud colligit,
scilicet petentem restitutionem benefi-
cij non audiri, etiam si spoliatio-
nem probet, si probatur illud beneficium prius
resignasse. Et Panorm. eo forte, quod

iuxta

a Chilia. 1.
centu. 2.

iuxta prouerbum. ^a *Suum cuique pulchrum*, laudat hanc suam sum mā, quod pinguior sit communi. Qui licet non aperiat, qua parte sit pinguior, uerum tamen est, quod ait Primo quod pinguiore, ac crassiore Minerua composita sit, & quod plurimum uerborum non adeo eleganti structura luxuriat, quo tamen noie nulli erudito fuerit laudabilior.

Quia licet auditori rudi, ac crasso, eo magis interdum arideat oratio quo fusior est, & clamorior, etiam si forte, sit, ut Maro ait, *Sine mente sonus*, ad in iudicandis prælectionibus, quod cathedras, & gradus aliquos nanciscendos sunt, frequentissimum videmus, theatro tamen eruditorum, cæteris paribus eo placidior est, quo aptior, penitior, & salua perspicuitate necessaria, est breuior.

Quo nomine Salustius præcipuus Historiographorum habetur a multis, in quibus vñ esse noster Gratianus, qui singulariter id sensit. ^b Pinguior est itē summa Pan qua parte comprehendit exceptionem renunciationis non iuratæ, at hac parte non congruit uerbis text. qui tantum agit de abiuratione, & ita de sola receptione renunciationis iuratæ. Sed neque eius decidendi rōni, immo neq; veritati, ut in solutione septimæ oppositionis monstrabimus, tam longè abest, ut debuerit illico a principio, pro scopo

c Chilia. 3.
centu. 9.

quodam & ἀναγκαζαλωσαι proponi. ^c Pinguior itē vñ, quatenus aperit, hac exceptionem opponi posse, etiam post probatum spolum. at ē hoc nomine parū laudis hēt, tum, quia id non colligitur efficaciter ex textu, quoniam uerba illa. *Qui cognito*, unde id excerpendum erat, planius referuntur ad commissio- nis, & mandati Papæ notitiam, quam ad spolij probationem, ut palam est, tum quia hoc lippis, & tonforibus patet, attento iure communi, secundum quod exceptio peremptoria æque proponi potest post intentionē actoris propositam, & probatā, ac post propositam tm. ^d adeo quod gl. memorabilis ^e diceret, factum esse prius exceptionis peremptoria proponere, quam actor probet suā intentionem Tū, quia hæc ampliatio Panor. parum est utilis hodie, quia non est ei locus ubi, & qñ iudex aliqua iusta de cā terminū ad id præfigit, qd pōt, fm

d iuxta c. de
testib. cum
gl. si. recep.
de testib.
e Clē sape.
S. & quia.
verbo. par-
tes. de uer.
sign.

eundem Pan Fel. Dec. & comm. ^f quid quid Georgius, & alij sentiunt? Non itē, cū intentioni actoris directe est contraria, ut ipsemet Pan. annotauit ^h Non item fm iura particularia horū regnorum, ⁱ Nec secundū iura regia Castellæ. Nemo neque scdm vsum, & consuetudine, quæ fere ubique contrariū induxit. Ex quib. inferitur primō cōem summam præstare summæ Pan. Secundo licere demirari fortunā eius in nouandis ac mutandis antiquis. Qm, ut plurimum illæ nitidiores, breuiiores, & contextui aptiores sunt, quam summa ipsius, recētorib. tñ interpretibus posthabentur, & a typographis litteris rubeis donantur. Eo inq; magis demirari licet quod quamuis iuxta prouerbum. *Plerique cōmendat nouitas*, in scriptis tamen antiquitas gratiam, nouitas, inuidiā conciliare solet. Quod ægre ferens Flaccus aiebat. *Indignor quidquam reprehendi, non quia crasse compositum. ille pēde reputetur, seu quia nuper.* Hactenus de procemijs, & prima nostræ actionis parte.

f in c. pasto-
ralis. de ex-
cep.

g in d. S. &
quia.

h hic in 3.
notab.

i ut patet
l. 3. Ordin.

tit. 15. S. E

quando oreo

Et titu. 30.

S. 1.

kli. 3. Ord.

nat. tit. 8. l.

1.

1. *Exceptiones multe admittuntur contra petitorio agentem, qua non contra possessorio.*
2. *Lex generalis restringitur quando.*
3. *Electi abiuranti suam electionē obstat abiuratio.*
4. *Argumentum a contrario multis modis solui.*
5. *Cedere cogitur, qui facultatem id faciendi petiit.*
6. *Exceptio spontanea renunciationis an obstat.*
7. *Rota auctoritas magna sed non firma.*
8. *Spoliatur nemo, qui non possidet.*
9. *Restitutionem beneficij petens repellitur, obiecto defectu notorie proprietatis.*
10. *Abiurare ecclesiam quid.*

CONFIRMATIO DVPLEX summæ principalis,

Secundā expediturus partem, primū præmittit tria priora notabilia Pan- tum, quia contra eorū primum late, cum cōtenuimus ^l cuius ibi ppria ^l in c. in lit- sedes est. tū, quia 2. & 3. parū ad hoc ca. ter. inf. eod. pertinet. Deinde considero multa i mul- tis locis citari pro conclusione cōi sum- mario,

a in 4. not. niaria, quam ipse quoque Panorm. colligit^a scilicet: *Petenti restitutionem ecclesie, ob stare exceptionem spontanea abiurationis*, quorum tamen pauca sunt satis firma. Et omnium quidem firmissimum est hoc cap. quatenus habet, hūc P. petiisse restitutionem ecclesie, qua se aiebat spoliatum, & disponit negandam ēt fuisse illam, si aduersarius probaret, eū illam sponte abiurasse.

b. de renun. Secundo ad hoc allegatur cap. super hoc. ^b quatenus habet, ei, qui beneficiū reposcit ob stare exceptionem spontanea abiurationis. Sed hoc facile dilui posset respondendo, illud c. agere de re poscente beneficium quoad proprietatem, ^c non autem ad nostram conclusio nem de re poscente quoad possessionē, & ideo non inferri efficaciter ex illo, quia multæ exceptiones opponi possunt contra agentem super proprietate, quæ non admittuntur contra agentem super spolio. ^d Et licet replicari possit, illud capitulum generaliter agere de re poscente beneficium, quod non minus cōprehendit agentē super possessorio, quam super proprietate, & multi, ut ibi aiunt Inn. & Pan. illam decretalem intellexerunt in agente super possessorio, 2 hæc tamen replicatio non est insolubilis, tū q̃a frequētissime legē generaliter loquentem restringimus, ne procedat in aliquot speciebus ipsius, in quib. non est eadem ratio, ut latius hoc anno diximus ^e post Cardin. & Pan. ibi declarando gloss. celebrem ^f & constat non esse eandem rationem admittendi exceptionem contra agentem possessorio, ac contra agentē petitorio, p̃ prædicta.

c secundū gl. eiusc. Tercio ad hoc ipsum allegatur c. ad aures, ^g quatenus probat, ei, qui etiam ad populi clamorem renūciavit electioni suæ, ac iuravit, se non fore Prelatum illius ecclesie, ad quam electus erat, ob stare illā abiurationē, ne illi præficiatur. Sed & hoc dilui potest primo, si respon deatur, illud quoque de agente petitorio agere, quoniam qui solum electus est, non pōt agere possessorio, quippe qui ne que hēt ius in re ^h neque potest capere possessionem ante confirmationem, ⁱ Dilui pōt ēt rñdendo, illud c. non dicere hoc in sensu directo, quāuis iuxta gl. fin. eius innuat a contrario, quatenus ha

bet, eum, qui renūciavit electioni sue, præfici posse, nisi iuramento, uel fide p̃stita eam abiurauerit. Et constat argumentum a contrario sensu multis modis tolli, sicut pridem diximus cum glo. ^k quorum unus est, respondendo contrariū eius, ad qđ inducitur, esse in iure exp̃sum, ^l qđ in nro p̃posito cōtingit.

Quartō facit c. ad audientiam, ^m qđ hēt, ei, qui grauissimum regis metu iurauit renūciare ecclesie suam, & renūciavit, non ob stare illā abiurationē, quominus petere posset, eo qđ non iuravit, se non petiturū, sed se renūciaturū. & ita innuit, quod si iurasset, se non repetiturū, obstitisset ei. At hoc quoque arg. qđ a contrario sensu desumit, æque ac proximū p̃cedens fundamentū tolli p̃t.

Quinto allegatur c. ex transmissa cū c. in præsentia, ⁿ quæ probant, renūciationē simplicem, etiam non iuratam ob stare renūciantī, ergo fortius obtabit iurata. Sed hoc fundamentū facile tollitur, quoniam illa duo capita loquuntur de repellēdo eo, qui agebat petitorio, hoc uero de repellēdo illo, q̃ agebat possessorio, cōtra qm̃ nō admittitur tot exceptiones, quot cōtra illū, ut p̃dictū est.

Sexto facit c. quidam, ^o qua parte hēt eum, qui petijt, & obtinuit licentiā cedendi, cogendū esse ad cedendū, ergo a fortiori, is qui iā cessit, cogendus est in cessione iam facta perdurare. Sed neq; hoc argumentum quidquam cōcludit, quoniam is, qui obtinuit licentiā cedendi, non cogitur cedere negando restitutionem, si spoliaretur, & ita neq; cōcludit, eum qui cessit per denegationē restitutionis cogendū esse stare illi cessionī, sed alio modo, quod nemo negat.

6 Septimo facit decisio illius omnīū totius orbis Christiani prætorij celeberrimi Rotæ ^p & habet agentē de spolio obijci posse renūciationem spontaneam, in quod inducit hoc capit. notum, & dictum Innoc. 4. quod extendit decisio. 62. ^q per hoc c. & dictum eiusdem Innoc. ^r ad exceptionem renūciationis causā permutationis factæ. Quibus addi trigesimoquingagesimo secundo, quæ in noue rubr. est 4. de renunc. in nou. Si opponatur id procedere etiam in renūciatione solū in manib. superioris facta, sine alia illius admisiōe, nunc.

Cui

d c. 2. & fi. & ord. cogn. & c. in litt. inf. eo.

e in pen. gl. c. ad nostrā 3. d. iure iu. de elect. lib. 6. uerb. aliorum. b. de his, qua ui.

biux. decis. pen. Rota in nou. q̃ in rubr. est 6. de election. a-

lias 192. iux. c. auaritia. de electio. lib. 6. & c. signifi. casti. de so. comp. l. c. a nobis 2. de sent. excom. m. eiusdē tit. de his, qua ui. met.

n de renun.

o de renun.

p 216. in antiq. qua rñ nou. rub. est 5. de renūc. qua incipit. Nota quod existenti. &c. q̃ in gl. 2. c. cū super. de cā possess. r qua in nou. ue rubr. est 2. de rerum permut. hoc, de renun.

Cui consentiunt decisio. 2. Guliel. Cas-
a in tit. de sad. ^a & 3. Bernardi Visneti in antiquo
renunc. ribus, quod autem neque firmum esse,
b in 7. oppo neque verum infra ^b monstrabitur. Ad
sitione. idem facit decis. 401. in nouis, ^c quate-
c qua in no nus habet, agentis de spolio obstaré pa-
ne rubr. est ctum, & iuramentum de non petendo
13. de rest. restitutionem, pro quo est glo. singu. ^d
spoliat. Quod ampliat Rota ^c procedere in eo,
d in c. ex in qui post spoliū renunciant petitioni
sinuatione. restitutionis cum iuramento.
de procu. 7 At hoc fundamentum, quod soli au-
e. dec. 428. thoritati illius pratorij nititur, facile
Nota quod tollitur, respondendo eius autoritatē
si spoliatus magnam quidem esse, ac maiorem, quā
qua in na- aliorum doctorum, ceteris paribus, non
ue rubr. est tamen necessariam, secundum Domi. ^f
91. dist. probatum a Felin. ^g quod communiter
fin c. duob. ibi, & ubique receptum est.
de rescript. 8 Octauo facit, quod is qui non priua-
l 6. col. 5. tur possessione, non potest agere de spo-
g in c. 2. de lio, licet priuetur detentatione. ^h Et tra-
rescript. col. ditur per omnes ⁱ at qui post renuncia-
pen. tionem expellitur a beneficio, non spo-
h l. 1. §. de j. liatur possessione, licet forte priuetur
citur. ff. de detentatione, quia per renunciationem
ui & ui ar beneficii in manibus superioris factam
mat. perditur proprietatis, & possessio benefi-
i in c. cū ue cij secundum Innoc. ^k communiter re-
nissent. inf. ceptum. ^l Sed & hoc fundamentum di-
eod. luitur negando, perdi semper possessio-
k in c. super nem per renunciationem proprietatis
hoc de renū etiam in superioris manibus factam, &
cia. num. 5. ab eo admissam, ut in solutione septi-
l ar. l. si q. mæ oppositionis noue apparebit.
us, §. disse- 9 Nono facit, quod defectus notorius
rentias, ff. d proprietatis repellit quem a petitione
acqu. poss. restitutionis beneficii. ^m quæ commu-
n c. quoniam nis opinio est recepta per Rotam. ⁿ De
& c. cōstitu- ciatio inducit defectum notorium pro-
tutus, de fi. prietatis, ut Panor. ^o aiebat, sed neque
presb. prietatis est firmum, quoniam non om-
n in decis. nes renunciationes, immo neque maior
14. in nou. pars earum inducunt defectum notoriū
quo i nouē proprietatis, ut in primæ, & septime op-
rubr. est 2. positionis solutione monstrabitur.
o hic & in 10 Decimo ergo, & postremo fundo
c. pracedet. cam illa noua, ac insolubili ratione, qđ
 omne iuramentum promissorium, quod
 sine interitu salutis æternæ seruari po-
 test, est seruandum, P etiam de non pe-
 tendo, & non contrahendo actui per-
 reitur. ca. si se facto. Q & iuramentum de non repe-

tendo ecclesiam, etiam metu renuncia-
 tam est huiusmodi, ergo illud est seruā-
 dum, ut abiurare ecclesiam, nihil aliud
 est, quam renunciare illam, & iurare se
 non repetiturum eam, quod non ob-
 scure significat hoc cap. & cap. cum in-
 ter, ^r ubi Ioan. Imo. id adnotauit ^s ergo
 hæc abiuratio seruanda est, ac per con-
 secutionem petenti restitutionem ec-
 clesiam obstat. Quæ est nostra conclusio,
 & scopus satis confirmatus præsidio pri-
 mi, & postremi fundamenti, reliquis ob-
 suam infirmitatem dimissis, quod face-
 re promissimus in hac secunda parte.
 Transeamus igitur ad tertiam.

- 1 Renunciatio beneficii metu facta ualet.
- 2 Iura non esse trahenda ad gratiam.
- 3 Renunciatio beneficii etiam facta in om-
nibus priuati, nonnunquam tollit
possessionem, licet non tollat proprie-
tatem.
- 4 Renunciationes hodie pauca inducunt
notorium defectum proprietatis.
- 5 Renuncians proprietatem beneficii, non
renunciat semper eius possessionem.
Et qua ratione uideretur renunciare
illam, eadem quoque uideretur re-
nunciare remedium illam recupere-
randi.
- 6 Interdicta licet sint personales actio-
nes, tamen cum competunt ad bene-
ficia causam proprietates quodam-
modo habent annexam.
- 7 Renuncianti post spoliū, & petenti
restitutionem non opponitur renun-
ciatio, sed pactum de non petendo, re-
stitutionem fit.
- 8 Spoliatus auctoritate superioris quando
non restituitur.
- 9 Exceptio omnis, & sola quæ respicit pos-
sessionem admittitur contra petentem
restitutionem.
- 10 Restitutionem petenti obijcitur pactum
de non petendo, & iuramentum de
non molestando.
- 11 Exceptio renunciationis, etiam in iura
non admittitur contra spoliatum, cū
malitiosè presumitur proponi, donec
restitutio fiat.
- 12 Malitia facilius presumitur contra ex-
pientem aduersus agentem posses-
sorio, quam petitorio.
- 13 Exceptio renunciationis, quæ presum-
ptione

aliqud. 1. &
c. si aliquid
11. 2. 2. q. 4.
q. c. cū con-
tingat. d. in
reuer. & c.
quāuis, de
pac. lib. 6.
r de renūc.
sin 2. nota.
& in c. p.
per hoc. col.
3. eod. tit.

prione iuris, & de iure presumitur
consta, nō admittitur cōtra spoliatū.

14 Presumitur aliquis presumptione iuris, & de iure usque ad certum tempus, & non post illud.

15 Sententiarum trium conformium executio non impeditur per restitutionem in integrum, etiam ecclesia, vel minoris.

OPPOSITIO DECUPLEX contra principalem summam.

IN hac tertia parte admonebimus decem oppositiones, totidem veluti arietes, & bombardas muris huius conclusionis, quibus concussa, aut cadet, aut certe nutabat. Harum tres priores ex gl. 1. huius ca. decerpemus, quarum prima fundatur in c. præcedenti, quod quasi ex diametro huic contradicit, quatenus habet cōtra petentem restitutionem ecclesiæ, nō admitti exceptionem: renunciationis, etiam iurata. Secundo fundatur in c. cum venissent. ^a in cuius casu non fuit admittā contra Archidiaconū quendam eius abiuratio, qua dicebatur abiurasse quādam iurā, in quorum possessione se defendi petebat, antequā in ea defendi iuberetur. Tertia fundatur in c. post electionem. ^b In cuius casu, cui dam agenti interdicto adipiscendæ ad nouam possessionem querendam fuit obiecta renunciatio, & abiuratio, qui tamen non obstante illa, neque admittā illius probatione, inductus fuit in possessionem nouam, ergo fortiore ratione agens de recuperanda possessione, est ad antiquam restituendus, cum interdictū vnde vi maiora privilegia habeat, quam interdictum adipiscendæ, ut cum glo. c. diximus.

Quarta extra gl. fundatur in c. ad aureas ^d qua parte in sensu directo habet, ei, qui est electus ad aliquā ecclesiam non obstat renūciationem iuris p electionē ei quaesiti, quo minus præficiat illi.

Quinta fundatur in eo, qd hęc cōclusio innuit, aliud esse dicēdū de renūciatione meticulosa, & aliud de spontanea. At eadē oīno rō militare vī in vtraque, quia vtraque valet ipso iure, & per vtrāque perditur titulus, & vere vavāt beneficiū, scdm cōm opinionē, quam tenet

Rotā. ^c Licet contrarium ei tribuat Petrus Rebuff. in libello de pacificis possessione. dum more suo plus animū intēdit ad cumulandum, & tangendū, quā ad perpendendum, ac dirigendū. Quod ipsum ante Rotam tenuit glo. sing. ^f quam sequitur Panor. cum cōi ibi, & idem Panor. ^g vbi eam dixit singularem Rauen nas, & ante oēs id affirmavit Innocen. ^h pro quo putatur esse tex singularis per locum ab speciali. ⁱ Cū igitur eadē rō militet in renūciatione metu facta, quæ in sponte, consequens erit aut exceptionē renūciationis spontaneæ, non obstatu tam petenti restitutionem, aut obstatu ram etiam exceptionem renūciationis metu factæ, cuius contrarium innuit c. hoc, & conclusio eius summaria.

Sexta fundatur in supradicto c. ad aureas ^k qua parte a contrario sensu probat ei, qui electus est ad aliquā ecclesiam ob stare renūciationē iuris per electionem quaesiti iurata, & si metu sit facta, cuius contrarium innuit hoc c. & cōclusio ex eo collecta, & confirmatur ea conclusione ab omnibus recepta, nempe iuramentum quamlibet iusto metu factū ligare, ^l quod latē ibi anno præsentū confirmauimus.

Septima, quod exceptio renūciationis etiam iniurata admittitur contra agentem ^m etiam contra agentem super spolio secundum Rotam. ⁿ cuius cōtrariū nostra conclusio significat a contrario sensu quatenus de iurata loquitur.

Octaua, quod qui consequitur secundum beneficium incompatible, non solum videtur perdere prius, ^o sed etiam illi renunciare, ^p attamen ei agenti de spolio prioris, etiam facto post adeptionem secundi, non obstat exceptio huiusmodi denunciationis, ^q etiam si iurasset retinere secundum, iuxta mentem omnium, licet nemo id exprimat, at is cum iuramento uidetur renūciasse.

Nona, quod contra agentem de spolio non admittitur regulariter exceptio defectus proprietatis. ^r etiam in materia beneficiaria. cap. in litteris. infra eodem. etiam si probatio ex continenti offeratur, ut late diximus super glo. singul. cap. primi supra eodem at exceptio renūciationis, nulla ratione alia videtur admitti, quā quia concludit defectū

e in nouis
374. quæ in
no. rubr. est
5. de renūci.
f cap. super
hoc. de renūciatio.
g in c. præcedenti col.
pen. & in sta
c. 2. de his,
quæ. Imo. in
c. ad aureas.
eo. tit.
h in c. ad aureas
dientiam &
his quæ ui.
i in clem. 2.
§. ne. de pa
nis.
k de his quæ
ui.
l per c. si de
ro & c. uen
rum. de iur
reitur.
m c. ex tran
missis, et c.
in præsentia.
de renunc.
n 216. in
antiq. quæ
est in noue
rubric. 6. de
renunc.
o per clem.
gratis, de re
scrip.
p per c. licet
2. de prab.
q l. 1. §. qui
s. me. ff. de
ui. & ui ar
ma. Facit l.
si de ui. ff. &
iud. l. si qd
ad se fundū
C. ad l. l. ul.
de ui.

a de instit.

b de conce.
prab.

c c. i. supra
eodem.

d de hi s. q
ui. met.

proprietas, ergo non poterit illa opponi contra agentē super spolio. Confirmatur hoc ex eo, quod nulla ratio reddi posse videtur quare defectus proprietatis contingens per renunciationem opponi possit potiusquā defectus proprietatis alia de causa contingens. Cum igitur defectus proprietatis contingens alia de causa, non possit opponi talem restitutionem petenti cōsequens erit, neque contra contentionem ex renunciatione opponi posse.

Decima, quod si ulla ratio efficax dari potest, quare contra agentem de spolio admittatur exceptio renunciationis maxime illa esset, quod per eam concluditur defectus proprietatis notorius, ut Panorm. ^a aiebat, at hoc duplici nomine refellitur. Alterum est, quod multae sunt renunciationes, quae neque sunt notoriae, neque talem defectum notorium inducunt, ut postea probabo. Alterum, quod falsum videtur defectum notorium proprietatis repellere agentem super spolio, tum, quia ius commune, quod est contra ipsum nō repellit. ^b tum, quia in cap. porro. ^c videtur probari, petenti restitutionem mariti non obstat consanguinitatem, quae inter eos esset notoria, per quam tamen notorie concludi videtur, mulieri deesse ius in proprietate. Haecenus de oppositionum propositione.

OPPOSITIONIS PRIMAE decem solutiones.

Nunc tua Deus Opt. Max. ope, ostendamus, hanc nostram conclusionem his 10. oppositionibus quasi totidem duris machinis, concussam, instat cautis Marpesiae medijs in fluctibus stātis, tremere quidem videri posse, non tñ loco motieri. Primā igitur oppositionē, eandemque cum primis grandē, quae iustā concordiam inter hoc c. & praecedens petit, nona data tollemus, si primum ostēderimus nullam, quae iusta sit, haecenus unquam fuisse datā, qđ ut faciamus incipiamus a prima, qđ dedit gl. i. huius cap. sub fi. & glo. c. ad aures, ^d scilicet, quod c. praecedens continet dispensationem, hoc 2. vero, & conclusio nostra iustitia. Quae tñ rñso cōiter reprobatur hic, & per Pa-

nor. ^e & merito, tum quia fugiendū sūt intellectus deducentes iura contra suā naturam ad gratiam, secundū Io. And. recept. ^f iuxta glo. quae multis putatur singularis ^g quae tamen similem habet ^h tum quia illud c. ita intellectum, superuacaneum esset contra proxiimum huius libri, tum quia ex nullo illius contextus verbo colligi potest, illud continere grām. Secundā ergo concordiam posuit glo. 2. c. praecedentis, scilicet, quod hoc, & nostra conclusio intelligantur de exceptione renunciationis sponte factae, quae obstat petenti restitutionē, illud vero de coacta, q̄ non obstat Cui tñ solutioni repugnat contextus illius, qui expresse habet, in casu illius, obiectam fuisse renunciationē spontaneā sicut, & in huius, ad q̄ tñ probādā nō fuit ibi admittus, hic aut sic, quod palā colligit ex verbis illius ca. ⁱ Testes alterius parus de iuramento, et renunciatione sponte facta, antequam restitutus fuerit, non admittas.

Tertia concordia ē et ponitur ab ead. gl. illius c. scilicet, hoc intelligendū esse de renunciatione facta in manib. superioris, illud vero de facta in manib. alterius, quam concordiam tandem tenet Pan. ^j Contra quam tamen facit primō, qđ ipsemet eam reprobauit ibidem ^k Se cundo, quod nullatenus congruit illi capitulo, cuius nullo verbo directe aut indirecte significatur, renunciationem, de qua illud loquitur fuisse facta corā alio quā coram superiore. Tertiō, qđ huius c. decisio non fundatur in eo, quod renunciatio esset facta coram superiore, licet narrando casum incidenter de illo meminerit Et ex verbis narratis legislatoris non desumitur argumentum secundum glo. ^l nisi in eis fundetur decisio legis, scđm Io. Imol. ^m Quarto, qđ si hęc concordia iusta esset, inepta foret vtrique rō decidendi huius ca. reddita per ipsummet Panor. ⁿ Altera enim illarum est, quod ideo hic exceptio renunciationis contra agentem de spolio admittitur, quia per renunciationē perditur possessio, at tam per renunciationē in manib. superioris, quam in manib. alterius factam perditur illa, scđm Inn. ^o receptum communiter per Anton. & alios utrobique, & per Panorm. in dicto capit. super hoc. per Bernard. Bisne-

*e in c. praeco
denti. nu. 3.
fi. c. ex parte.
sub fi. de
testib.
g in c. con-
sultationi.
de tēp. ord.
h i. c. ex tua
de fil presb.
c. c. exhibi-
ta. de homi.
pro quibus
tex. in c. ex
multa. de
voto.*

*a hic in 4.
notab.*

*b c. licet. 2.
de prob. l. 6.
c. de dinori.*

*i ibid. n. 10.
Se paulo an-
te, nu. 8.*

*a de his,
qua vi.*

*o in c. super
hoc, c. in c.
quod in du-
bys. de re-
nunciatio.*

*in dec. 3.
eiusdē titu.
in antiq.
b in 2. diu.
21. in antiq.
c in 7. oppo-
sit. solution.*

tūm^a & Guillelm. Cass.^b ergo vel illa ratio decidendi est inepta, vel nihil refert quoad hoc, an renunciatio fiat in superioris, vel alterius manibus, quod late probabimus.^c Quod autem altera ratio decidendi Panorm. esset inepta, si hæc concordia foret iusta, ex eo patet, quod secundum illam, ideo petentem restitutionem repellit exceptio renūciationis, quia renunciatio inducit notorium defectum proprietatis, at dari potest renūciatio facta coram superiore, quæ tñ non sit notoria, ut palā est. Quoniam licet teneamus facta in iudicio haberi pro notorijs, ^d renunciatio tamen potest fieri, immo ut plurimum fit corā superioribus extrajudicialiter, & dieb. nonnunquā feriatis, & rara est, quæ Romæ, vel alibi fiat in iudicio. Quinto facit, quia secundum hanc cōcordiam rō in illo c. expressā, si quod non est verisimile, quod sponte iuri suo renunciauerit, qui renūciauit spoliatus, nō cōgruit decisi. eiusd. Sexto, quod scdm hanc cōcordiam non referret, an quis renūciasset post, uel ante spoliū, sed solum an in manib. superioris, uel alterius, quod tñ contra tenorē illius cap. est. Quarta cōcordiā ēc ea glo. posuit, si quod ibi tantū possessorio agebatur, hic uero petitorio simul, & possessorio, sed hæc rñsio ppterquam quod diuinat, nimium restringit hoc capit. & reddit inutile. Quoniam notissimum erat per cap. super hoc. ^e & alia multa iura contra agentem petitorio, posse opponi exceptionem renūciationis.

Quintam, in quam communis inclinatur, posuit etiam eadem glo. scilicet, qd hoc c. loquitur de renūciatione facta ante spoliū, illud uero de facta post illud, cuius diuersitatis rōnem ait, illā esse, quod per factam post spoliū sola proprietates perditur, quia illi soli renunciasset uidetur renunciāns, cum solam illam haberet, per factā uero ante spoliū, proprietates, & possessio amittitur, quia utrāque habebat ipse, qui renunciabat. Quæ quidē ratio belle confirmatur per illam quotidianam decisionem Lapi, qui ^f dixit & non esse locum in eo, qui post spoliationem quidem renūciauit, sed ante illam dedit mandatum ad renunciandum. Quoniam is animus uidetur ha-

buisse renunciādi tam proprietatem, q̃ possessionem. Quādoquidem utrunque habebat tempore, quo dedit mādātum ad renunciandum.

5 Contra tamen hanc rationem diuersitatis facit primo, quod fallum est, renūciantem beneficium eo ipso priuari eius possessione, ut ^h monstrabimus. Secundo, quod si quis renūciat proprietatem beneficii, uidetur renūciare etiam possessionem, ut ipsi aiunt, eo, quod hæc, uide illa esse nequit, ⁱ fortiore ratione uidebitur renūciare remedium recuperandi possessionem, cum nullus debeat restituere ad beneficium, antea q̃ monstrat titulum saltem coloratum secundum glo. illā ueniam, & cōiter receptam ^k & ea, quæ late adduximus in c. in litteris. ^l Neque obstat id, quod ^m dixit Imol. post Inn. ⁿ & Clem. 1. & interdicitum esse actionem personale, ^o quamuis in rem scriptā. Quoniam quædam sunt, quæ causam proprietatis habent annexam, p̃ qualia sunt aliquo modo ea, q̃ pro beneficijs ecclesiasticis dantur, de quib. loquimur, quæ ex titulo beneficii pendunt, quo ad restitutionem saltē ipsius beneficii, & in eo fundantur, adeo, ut per ea sine titulis nihil possit recuperari, secundum cōem, ergo subla- to fundamento, ipsum quoque sub moueri uidetur, ^q Quamuis quoad restitutionem fructuum, & aliorum damnorū, sine illo, & esse, & dari possit.

Secundo facit, quod si hæc ratio apta esset, illa quam reddit c. præcedens impertinens, & inepta foret. Nam ratio, quare tex ait, renūciationem post spoliationem factam non esse admittendā, est, quia non uidetur is sponte renūciare, at si renunciāns beneficium, qñ est spoliatus non renūciat nisi proprietatē, & possessionē adhuc retinet, ut tenet glo. cum cōi quod (te rogo) agit, quod illa renūciatio præsumatur coacta, cū licet præsumeretur uoluntaria, idem esset dicendum. Tertio facit, q̃ decisio illa Rotæ ^r quam uoluit citare Panorm. ^s longe aliud sentit, dum ait ideo oppositi pactum de non petendo restitutionē uel iuramentum de non molestando cōtra petentem restitutionem post spoliū factum, non autem renunciatio beneficii, quia, licet non sit uerisimile, aliquid

*hin solut. 7.
oppositiois.*

i. arg. c. si q̃ obierit, l. 1. q. 3. ca. quo iure. 8. dist. 1. cū qui. 8. si libertus. ff. de iurei. l. clem. 1. & cau. poss. l. inf. eod. m. in c. præcedenti. n. in c. super hoc. d. renū. o. l. 1. d. si. ff. de interdic. p. l. 2. §. quidam. ff. de interd. q. arg. ca. cū Paul. 1. q. 1.

*d. iux. ca. fi.
de tēp. ordi.
c. ca. fi. de
coh. ub. ler.
c. c. cū oī.
cū eis anno
tat. de uer.
sign.*

e. de renūc.

*fin allegat.
24.
g. ca. præce-
denti.*

*r. decis. 403.
quæ in nou.
rub. est 18.
in nouis.
s. in col. p̃.
c. præcedēti.*

eorum

eorum prima fronte sponte factum esse, in minus verisimile est de renunciatione, quippe quæ magis est præiudicialis, quoniam tollit proprietatem, quæ maioris æstimatur, quam possessio. ^a Diximus, post spoliū factum, quia factum ante non valet, quippe quod daretur occasio delinquendi, ut singulariter dixit Panor. mit. ^b

contra agentem interdicto, unde vi, & petentem restitutionem, ois illa, & sola exceptio, quæ respicit possessionem admittitur, ut post Bal & Panor. tradidimus. ^l in c. i. supra eod. at replicatio non efficit, quo minus exceptio respiciat, vel non respiciat possessio nem, admittenda quoque erit, quando replicatur de illo. Secundo contra Imol. facit, quod eadem ratione sequere tur, quod non posset opponi et factum de non petendo restitutionem, nec iuramentum de non molestando spoliatis post spoliū factum quod est contra illa, quæ in fine 7. confirmationis adduximus.

11 Nonam ultra omnes addimus nos, scilicet quod c. præcedens loquitur, quando exceptio renunciationis etiam iurata, opponitur malitiosè, causa differendi restitutionem quod præsumitur eo ipso, quod renunciatio facta post spoliū, obijcitur, quæ solutio vera quidem est in se, quoniam quando est aliqua coniectura, quod renunciatio malitiosè proponitur ad impediendum restitutionem, non est admittenda, anteaquam illa fiat, ^m quod in solutione tertiæ oppositionis latius attingemus. Contra tamen hanc concordiam facit primo, quod et contra agentem petitorio non debet admitti exceptio, quæ iure præsumitur opponi malitiosè per gloss. singul. & dictum Innoc. celeberrimum ⁿ dilatum per nos, post Dec. ^o Et aliquid speciale videtur in producere cap. præcedens in materia spolij, quod tamen non videtur facere secundum hunc intelligendi modum. Secundo facit, quod parum convenit illa ratio decidendi illius cap: scilicet, quod spoliatus non videtur sponte renunciare, quæ non videtur fundari in malitia excipientis, sed in metu præsumpto renunciantis.

12 Ad horum prius responderi potest ex his, quæ in fine tertiæ oppositionis scribimus, scilicet, quod in materia spolij est speciale, ut ex minore contextura præsumatur malitia, quam in materia petitorij. Ad secundum responderi potest, quod ex illo metu præsumpto, nascitur præsumptio malitiæ illius, quæ est causa immediata repellendi exceptionem eiusmodi, licet metus, tanquam huius malitiæ præsumendæ mater, sit causa mediata illius repulsionis

l in c. i. supra eod.

m per c. post elect de concess. probat.

n in illo ca. post elect. o in c. licet de probat.

a l. i. C. si de momet. possessio.

b in c. prac.

nu. 10. per leg si unus.

S pacta. ff.

de pact. cu

fuit concor.

c ff. de acq.

poss. & glo.

illa singul.

nusquā nō

laudata c.

presentiū.

7. q. 1. quā

nos quoque

ornauimus

in prelect.

c. cum con

tingat. in 7.

cā nul. pag.

152. de res

scrip.

d c. presen

tiū. 7. q. 1.

e per c. con

querente, et

ea multa, q

citauimus

infra eod.

fin princ. c.

praced.

g cap. super

hoc. & renū.

h c. ex insi

natione. &

procu.

i c. quo iure

8. dist.

k in c. prac.

Sextam concordiam Innoc. & Host. hic addiderunt, quod in hoc c. spoliatio facta fuit auctoritate publica Ordinarij, in præcedenti, vero priuata. pro quibus facit l. iuste. ^c quæ tamen concordia refellitur, tum quia diuinare uidetur, tum, quia nec hoc, neque titulu c. se super hoc fundant, tum quia tunc demum spoliatio auctoritate ordinaria non compellitur interdictum unde vi, iuxta prædictā gloss. singul. ^d Ordinarius id facit cum causæ cognitione, & ordine iuris seruato, non autem cum aliter eijcitur, ^e de quo modo eiectio loquuntur Innoc. & Hostien. quoniam agunt de illa auctoritate, qua in ipso beneficij titulo iubere solet Ordinarius clericis omnibus, & notarijs, ut institutum per eum inducant in possessionem. Agunt enim de illo, cui prouidit Ordinarius accepta renunciatione, & iubet ei dari possessionem, sine alia renunciationis citatione.

Septimam terigit Anto. ^f scilicet quod ibi opponebatur exceptio non verisimilis contra petentem restitutionem, puta, quod spoliatus renunciaisset sponte. sed & hæc facile refellitur, tum quod etiam in hoc cap. allegabatur exceptio spontanea renunciationis beneficij, quæ non est verisimilis. & tamen admissa fuit, tum quia sequeretur, quod contra agentem possessorio nulla exceptio esset admittenda ante restitutionem, quæ non esset uerisimilis, quod contra ut nullo iure probatur, ita uidetur reprobari omnifere iure, quo permittitur aliqua exceptio opponi contra petentem illā, qualis est excommunicatio, ^h qualis hærensis ⁱ qualia alia multa.

Octauam superaddidit Ioan. Imol. ^k scilicet, quod tex. hic loquitur, quando contra exceptionem renunciationis spoliatus non replicatur, eā fuisse factā post spoliū, illud vero quādo id replicabatur. Contra tamē hanc rationem facit, quod

& secundum hunc intelligendi modum est hic text. singul. ad id, quod magis explicabitur infra.^a

*a sub finem
predicta. 3.
oppos.*

Decimo loco etiam ultra omnes nomine, ac verè respondeo, hoc c. & nostram conclusionem intelligendam esse de exceptione renunciationis spontaneæ talis, de qua nulla est præsumptio iuris, & de iure, q. sit metu facta, illud vero capitulum de illa, de qua est præsumptio iuris, & de iure, saltem quo ad restitutionem fiat, quod est metu facta, qualis est restitutio facta post spoliū, quod singul. riter in cap. præcedenti probatur.

13. Pro quo facit, primò, q. c. præcedēs clare sentit differentiam, inter renunciationem factam ante spoliū, & factā post, nec potest dari alia commodior, quam hæc. Secundò facit, q. non est tanta ratio, quare tali præsumptione iuris, & de iure, contra quam non admittitur probatio, renunciatio facta ante spoliū præsumatur in dubio sponte facta, quanta est quare præsumat facta post spoliū.

14. Quia in hac, duæ præsumptiones iuris concurrunt, ne videatur spontanea, altera, quia nemo præsumitur sponte renunciare beneficio, quo sustentatur, quodq. multis sumptibus, & laboribus forte acquisit. Altera, quod videtur ex desperatione recuperandi ius suum id facere, arbitrans se non fore potentē ad recuperandum, quod non potuit seruare, cum facilius sit seruare, quā amissum recuperare. Nam duo vincula fortiora sunt vno. Ecce mireris aliquid præsumi præsumptione iuris, & de iure ad aliquod vsq. tēpus, & non post illud, perpende etiam de re iud. quatenus præsumit, præsumptione iuris, & de iure pro valore trium sententiarū conformium, donec executioni mēdentur, & nō post.

15. Perpende itē dec. illam quotidianā Rotæ, quā prodidit Gulielmus Cassad. si neque minori, neq. ecclesiæ concedenda restitutio ē in integrum cōtra tres sententias cōformes, donec executioni dentur. Et ita præsumit præsumptione iuris & de iure pro illis donec executio fiat, & non post eam factam. Illa vero, q. contra solutionē hanc replicari possent de rationis vnitāte, quoad hoc, inter renunciationē spontaneā, & coactam, quatenus vtraque valet, soluentur infra.

Oper. Nauar. Tom. III.

S V M M A R I V M.

1. Abiuratio aque admittenda aduersus agentem interdicto. Unde Si, & agentem retinenda.
2. Sententia super possessione qua ratione quandoque interlocutoria, quandoq. dicitur definitiva.
3. Exceptionis Si habens remedium non repellit agentem, cum proponitur per Si am actionis.
4. Renunciatio per Si am actionis proposita non repellit agentem super spolio.
5. Agenti per Si am attentatorum, licet opponitur defectus notorios proprietatis, non tamen defectus coloris tituli, neque abiuratio spontanea, nū. 6.
7. Abiuratio ante possessionem adeptum facta, non potest opponi agenti super ea.
8. Qui dat aliquid, sit quidpiam eo maius sibi debitum recipiat, timens ne alioqui totum perdat, repetere potest.
9. Agenti super restitutione iurium beneficii non obstat eius renunciatio, quod tamen quando sit verum in 7. opposi. tractatur.
10. Petenti restitutionem beneficii nō obstat renunciatio, quia non obstante, renuncians insistit beneficio renunciato.

OPPOSITIONIS II. SOLV.

Intendamus nunc animos in 2. oppositionem, quæ iustam perit concordiam inter cap. hoc, & cap. cum venissent. de instir. quatenus in illius casu, nō fuit admissa contra quendam Archidiaconum abiuratio ei opposita, qua dicebatur ab iurasse iura quædam, in quorum possessione se defendi petebat, donec defendi iuberetur. Hanc difficultatem conata fuit soluere gloss. nostra. primò, quod ibi agebatur possessorio, sed hæc solutio refellitur, eo quod hic quoque possessorio agebatur, vt in prima oppositione, dum 4. concordiam refellebamus probabamus, attamen obstitit excep. agentis. Secundo respondet, q. ibi renunciatio fuit personalis, id est præiudicans soli personæ renunciantis, & nō eius dignitati, quæ etiam inepta est, tum, quia hic quoque personalis erat, tum, quia nihil refert quoad hoc, an personalis sit, an realis, cū in vtroque, quoad hoc eadem inueniatur ratio. Quoniā ceteris si pari-

*f i s. oppos.
& quaten?
vtraque iu
ratæ est, &
hic in 6.*

paribus) æque per utramque amittitur possessio, vel per neutram, vt infra dicitur. Et amissio, vel non acquisitio possessionis oriens ex renunciatione est potissima causa, & ratio quare illius exceptio obstat, vel non obstat agenti possessorio, vt postea monstrabitur.

a in d. c. cū nissent. in verb. abiurasse. Tercio responderet gl. 3. quod ibi agebatur interdicto retinendæ, & ad tuendam possessione habitam, aduersus quæ admittitur exceptio abiurationis, quæ solutio inepta est duplici nomine. Primo, quia, vt esset apta, oportebat concedere eam admitti contra agentem interdicto vnde vi, & de recuperanda possessione perdita, quod tamen negat ipsa eadem glo. statim subiiciens, eiusmodi exceptionem non obstat etiam agenti interdicto vnde vi. *b* Secundo, quia i. vtrumq; est falsum. Nam contra agentem interdicto vnde vi, admittitur abiuratio spontanea, vt est indubitatum per hoc cap. & omnino eadem ratione admittenda est contra agentem interdicto retinendæ, vt colligi potest per ea q̄ infra, *c* dicuntur. Hanc oppositionem nescio quare noster auriga doctissimus ille, ac Reuerendissimus Archiepiscopus Panor noluit tractare, nisi forte, vt hæc quoque sicut pleræque alias huius cap. difficultates dissimularet, mittendo lectorem ad ea, quæ in cap. precedenti dixerat, sed minus sufficiencia. Quare 4.

c in solut. 6. oppositio. respondemus sequuti mentem Card. *d* & Imol. col. 6. quæ vt hic, ita ibi fuit admissa exceptio abiurationis, contra Archid. & quod non prius fuit super tuendo in possessione Archidiaconum definitiue pronunciatum, quam probatio illius exceptionismitteret, vel prius Papa ibi fuisset interlocutus, ne lite pendente, donec super exceptione probationes fierent, quidquam contra possessionem, quam prætendebat Archid. nouaretur. Hæc tamē solutio, quæ iam bis in cursu prælectionis placuit, alius nunc perpensa displicet. Quia eam confundit verlic. Nos igitur, illius cap. Primo quatenus probat, fuisse pronunciatum, Archidiaconum non esse tuendum in plena possessione libertatum Archidiaconatus. Sic enim habet littera. Nos igitur interlocuti fuimus, Archidiaconum in plena libertatum eiusdem Archidiaconatus

possessione tuendum esse. Quam pronunciationem constat esse definitiuam possessorij. Neq; inuat Cardinalem verbū, Interlocuti fuimus. per quod significari videtur, sententiam illam non tuius definitiuam super possessione, sed alia interlocutoriā, tum; quia verbū. Plena possessione, in ea positū repugnat huic intellectui. Tum, quia constat, sententiam super possessorio vno respectu dici interlocutoriā, eo. si quod post eam alia plenior speratur, nimirum super proprietate, licet alio respectu dicatur definitiuā eo scilicet, quod totum negotium possessorij definit. ob quod a glo. singu. *c* appellatur, quasi definitiuā, & magis aliter, vt aiebat Domi. f. Secundo prædictus verlic. Nos igitur, confundit hanc solutionem, quatenus probat, illam sententiam fuisse latam, antequam Archiepiscopus aduersarius Archidiaconi admittetur ad probandam abiurationem illarum libertatum Archidiacono oppositam. quatenus item probat non fuisse prius admissum Archiepiscopū ad probandam illam abiurationem, quam ad probandum quiddam aliud, cuius probatio non debuit admitti, antequam ferretur sententia super possessione, nepe, quod concessio illorum iurū ab Archiepiscopis facta Archidiaconis, fuit personalis. Habet. n. littera. Archidiaconum tuendum esse donec probatum fuerit legitime ex aduerso, libertates ipsas Archidiaconis personaliter fuisse concessas, & vel donec legitime probatum fuerit eisdem libertates Archidiaconum abiurasse. Tercio confundit prædictam solutionem prædictus verlic. Nos igitur quatenus probat, q̄ sententia, quæ post illam interlocutoriā tuitiuam possessione sperabatur, futura erat super sola proprietate, & nō super possessione. Habet. n. paulo post littera. Si ergo alterutrum ipsorum fuerit legitime probatum Archidiacono super libertatibus ipsis, si neutrum, Archiepiscopo sententium imponatur. Cum tamen secundū intellectum Card. & Io. Imol. post illam interlocutoriā, speranda erat sententia super possessorio, & ante illius probationem poterat Archiepiscopus probare abiurationem.

3 Quinta igitur vera, & noua concordia sit, hoc c. agere de abiuratione opposita

e c. consultationibus. de offic. deleg. f. i. §. definitiua. 2. q. 6.

fit per viam exceptionis, illud aut per viam actionis. Nam ex ipsius c. contextu clare colligitur, qđ Archiepiscopus, qui abiurationē allegabat, erat auctor, & petebat quādam iura, quibus utebatur Archidiaconus dicens illa ad se pertinere, ac fuisse renunciata, & abiurata per Archidiaconum, & ita is erat reus, & negabat intentionem Archiepiscopi. Nec obstat, qđ ex illa sententia, quā interlocutoriam Papa appellat, clare colligitur, Archidiaconum petiisse defendi se in possessione illorum, ne lite pendente super proprietate turbaretur in sua possessione, & ne quidquam contra ipsum innouaretur. Quoniam ex nulla parte illius ca. colligitur, qđ contra illam petitionem vlla renunciatio, vel abiuratio fuisset obiecta per viam exceptionis & constat, remedium per viam actionis, in iudicium deductum, etiam si habeat vim repulsionis, nō sufficere ad repellendum, si etiam per viam exceptionis non opponatur, arg. cuiusdam cap. a quatenus probat, spoliū per viā actionis deductum non repellere agentē de spolio, quem tamen repelleret per viā exceptionis propositum. Non etiam obstat, qđ videmur diuinare, eo quod contextus illius c. non habet, non fuisse oppositam abiurationē per viam exceptionis, quia sufficit, quod non habeat fuisse oppositam, cum quod non probatur factum, præsumatur non esse factum. ^b

4 Ex hac concordia colligitur limitatio memorabilis huius cap. scilicet vt non procedat quando abiuratio per viā actionis opponeretur. Sexta, eademque noua concordia fit, quod illud c. cum venissent, agit de abiuratione opposita agenti remedio attentatorum, seu officio iudicis descendente ex edicto, vt lite pendente nihil inouerur, hoc vero c. de abiuratione opposita agenti interdicto vnde vi. Quē confirmatur primo ex eo, quod contra agentem interdicto vnde vi, multa possent obijci, quæ contra agentem remedio attentatorum non possunt, præsertim in materia beneficiorum, vt manifeste colligitur ex Inno. & late declarat Rot. ^d & Iacius Panon. & alij, vbi latissime Perus. in d. cap. bonæ. Nam vt cetera prætermittam, quoad propositum nostrū,

est illud singulare, qđ contra agentē viā attentorum, non potest obijci defectus tituli colorati, qui tñ potest contra agentem vnde vi, vel alio remedio possessorio, sñ plerosque omnes. Secundo confirmatur hæc concordia, quod licet etiā agentem remedio attentatorum repellat defectus notorius proprietatis, quāuis non defectus colorati tituli, vt tradit Rota, ^e tamen in casu illius c. cum venissent, non erat talis defectus notorius proprietatis, vt palam est. Terio facit, quod licet ibi ageretur remedio attentatorum, per quod nouata lite, vel appellatione pendente, reuocaretur in pristinum statum, agebatur tamen, ne quid lite, vel appellatione pendente nouaretur, quod fauorabilius videtur, cū proprii iura tueantur quem in possessione iam habita, quā restituat ad habendam. ^f Quarto facit, quod quemadmodum supra, ^g diximus, ideo contra agentem de spolio non possit obijci renunciacionem iuratam post illud factā, quia præsumitur malitiosē id heri, donec restitutio fiat, ita posset dici malitiosē videri eum opponere obiectionem, qui ob eam vult innouare, lite pendente, vel innouata, ne reuocentur defendere. 6 Secundum quam concordiam est ibi text. sing. a nemine perpensus, probans, contra agentem remedio attentatorum non esse admittendam abiurationem spontaneā, præsertim cum ageretur, ne aliquid innouaretur. Quæ est exquisitissima conclusio, & nouissima pulcherrima huius capituli decisio.

Septima concordia eademque noua, & singularis fit, qđ ille text. loquitur de abiuratione, quam dicebatur fecisse Archidiaconus, antequam adipisceretur possessionem Archidiaconatus timore impedimenti adipiscendi eam, vt clare constat ex versic. Inter alia. & ita perinde præsumitur præsumptione iuris, & de iure coacta quoad inderetur defendi, sicut abiuratio, quæ allegatur facta post spoliū, de qua supra, ^h dictum est. Ita, quod eodem modo possit conciliari hoc capit. cum venissent, sicut cum c. præcedenti, & ita ibi fit text. sing. a nemine vnquam perpensus.

7 Quod sicut abiuratio, quæ allegatur facta post spoliū, nō obstat petenti re-

stitutio-

e illa decis.
14. sive 2. i
nou. rubr. &
restit. spol.

f arg. princ.
c. queadmo
dū de iura
iur. & corū
q̄ habentur
i. l. Senus. §.
pactū ne pe
teret. ff. de
pactis, & l.
patre furro
so ff. de his,
qui sunt sui
g in 10. con
cordia 1. op
positionis.

h in 10. con
cordia 1. dis
ficultatis.

a arg. c. fin.
de ord. cog.

b c. cū in iu
re peritus. &
offic. deleg.
c. l. 1. C. de
mand. prim.

c in c. dile
cte. de ma
rio & obe. et
ca. bone de
appel. & c.
cum teneamur.
de pñ.
d in dec. 14.
in nou. que
in nou. rub.
est 2. de re
stit. spol.

Abiurationem, ita neq; abiuratio facta ante adeptam possessionem ob timorē ipsius impediendæ, quæ noua, & singularis est, confirmariq; posset ex eo, quod dans aliquod, vt aliud maius sibi debitu adpiscatur, repetere potest. Immo, & remittens partē debiti nato debitori, vt reliquum soluat, repetere potest illud per prædictam conditionem, sicut Alex. & Ias. in d. l. fin. allegantes in hoc Iac de Aren. qui in meo lib. super illa l. nō scripsit, & promittens operas, dum manu mittitur, ei, qui eum tenebatur manumittere, metu promittere videtur secū dum Bald per illum text. neq; abs re. qm̄ qui aliquid mali eligit, quo maius vitet, iusto timore id elegisse videtur, & latius p̄ nos anno præfati tradita, d. en. definitionē iusti metus declararem. O cūta concordia noua item sit, qd̄ illud c. non agit, de renunciatione beneficii, sed aliorū iurium, & libertatū pertinentium ad beneficium, hoc vero ad renunciationē beneficii, quæ longe differunt, cū per hanc perdat, sicut commun. titulus, & color tituli, quo carenti non fit restitutio beneficii, non autem per renunciationē aliorum iurium pertinentium ad beneficium, cuius tituli ratione possidentur. Quod verum arbitror in renunciatione saltem non iurata, cum contrarium nusquam probetur, & ita limitatur hoc c. ne procedat in renunciatione saltem non iurata iurium pertinentium ad beneficia Ecclesiastica, quæ memorabilis consideratio est.

10 Nona item, & noua concordia sit, qd̄ illud c. agit de renunciatione, propter quam non desinit insistere rei renunciatæ renunciāns, hic autem de renunciatione propter q̄ desinit insistere rei renunciatæ, inter quas est maxima differentia. Quia tunc demum obstat exceptio renunciationis agenti possessorio, cum per eam perditur possessio, & illa occupatur ab alio ante quam renunciās eam iterum accipiat, vt in 7. oppositione clare ostendimus an licet quis renūciat proprietatem alicuius rei, non videtur propterea renuciare possessionem, quando saltem non desinit propterea insistere ipsi rei renunciātæ, vt Alexan. post Imol. cum communi ibi resoluit, & pro eis esset casus singul. in d. c. cum

venissent. iuxta hunc intelligendū modum, saltem in se verissimum, quo singulariter limitatur hoc cap.

- 1 Exceptio tractata ante sententiam corā vno iudice, non potest coram eodem post illam iterum tractari.
- 2 Exceptio renunciationis cuius tituli nō repellit agentem super spolio ratione duorum titulorum.
- 3 Titulus pluribus eiusdem beneficii niti quis potest, non solum defendendo, sed etiam agendo.
- 4 Tituli saltem colorati defectum obijcere potest agenti adpiscendæ quilibet clericus ecclesiæ, cuius est illud.
- 5 Sententia, quæ indicatur, vt titulus agentis suum sortiat effectum, & videtur lata super interdicto adpiscendæ, non recuperanda.
- 6 Abiuratio, quæ obstat agenti adpiscendæ, obstat agenti recuperandæ.
- 7 Abiuratio non admittitur etiam contra agentem adpiscendæ, cum conijctur multos esse oppositi.
- 8 Malitia oppositis in c. post electionem, de concess. præbend. unde conijciebatur noua.
- 9 Malitia leuius præsumitur contra opponentem abiurationem aduersus agentem possessorio quam petitorio.
- 10 Multa noua collecta ex c. post electionem, de concess. præbend.

OPPOSITIONIS III. SOL.

EN Patres grauissimi, secū dum arietem exceptū, vertat ergo suas notæ λογομαχία vires in 3. oppositionē quæ petit concordiam inter hoc c. & c. post electionē, s̄ quatenus hēt. cuidam agentis interdicto, ad cuiusdam beneficii possessionem querendam, fuisse obiectam renunciationem, & abiurationē, quæ tamen non obstitit, quo minus in possessionem petita induceretur. Quā difficultatem repellere conat gl. hic, & ibi in verb. resignationem, & in gl. fin. respondit, illud agere de abiuratione obiecta, sed non probata, hoc verò de obiecta, & probata, & ideo obstitisse, nō autem ibi. Quæ solutio verba quidem est in se. Quoniam paria sunt, non allegare, & allegare, & non probare.

g de concess. præbend.

b iuxta gl. c. 2. de consuet. lib. 6. arg. l. duo sunt Titij ff. de testat. tut. & ca. si sacerdos de officio ordinis.

At

al. fi. & l. 2. ff. de cod. ob. surp. caus.

b in l. 2. nu. C. de oper. liber. c iuxta l. me. ff. de eo. quod met. caus. d in c. si & e. ro. & iuretu.

c iuxta d. gl. sing. cle. r. de cau. poss.

f iuxta gl. f. sing. in l. si quis & i. §. quando saltem non desinit propterea insistere ipsi rei renunciātæ, vt Alexan. ff. de acqu. possessio.

At hæc concordia non congruit, immo repugnat illius capituli contextui, qui sic habet in versic. fin. *Exinde l. adepta possessione, si super renunciatione, vel ab iur. rat. one, vel aliquo promissorum aliquis valeat, & velie aduersus se quidquam proponere, ordine poterit iudicario experiri.* Ex quo clare colligitur post illam sententiam pro illa potuisse tractari de renunciatione, vel ab iur. rat. one illa, & per consecutionem non fuisse admissam ante illam, neque terminum ad eam probandam præfixum. Alioqui enim post sententiam, non fuisset ad illud discutendum admissus. ² Neque iuvat hanc concordiam responsio Ioan. Imol. ^b quæ & si fortè in sese vera sit, cerre tamen apta non est.

1. Secundam concordiam ponit prædicta gl. in verbo, Resignationem, s. quod ibi petens possessionem duabus confirmationibus, siue titulis nitebatur, & sola vnus, s. prioris confirmationis renunciatio obijciebatur, hic autè petens possessionem nitebatur soli vni titulo cuius renunciatio opponebatur. Quæ tñ solutio est litteræ conformis. Qm̄ ille, cui fuit obiecta renunciatio ibi, & cuius obiectione non obtinuit in possessione, non nitebatur nisi vni titulo, sed alter, qui renunciationē obijciebat, & succubuit, nitebatur duobus, vt palam ex contextu illius cap. colligitur. Quod de miror, nō fuisse animaduertum a Io. Imol. diligentissimo alioqui glossarum interprete. Hæc autè solutio, quamuis non sit conformis contextui, vera tamē in se videtur. Et ex ea colligitur, sing. declaratio huius textus, scilicet, tunc demum a repetenda possessione per viā spoliū repellī spoliū obiectū renunciationis, cum soli vni titulo, cuius renūciatio allegatur, nititur, secus cum duobus titulis, & vnus tantum renunciatio opponitur, quæ est longe memorabilis.

3. conc. usio Colligitur item alia sing. scilicet, quod potest quis obtinere varios titulos super eodē beneficio, & defendere se ratione illorum in quod dicitur Panorm. illum textum singul. est tamen ei similis, & illud tenet Lap. alleg. si. Cald. ^d Decius, ^e vbi olim tenuimus, hanc conclusionem extendendam esse etiam ad agentem, vt, si quis possit

agere super beneficio & petere illud ratione multorum titularum. Quod satis arridet Lapo in d. alleg. dum sentit c. vt quis duas, ^f non procedere in eo, cui est ius querendum, sed tantum in eo, cui est ius querendum, & clarius hoc placuit Cald. ^g Et quamuis Fel. de hoc dubitet in vno loco, ^h id tamen affirmat alibi. ⁱ

Tertiam concordiam ponit gl. ^k scilicet, quod ibi obiecta fuit exceptio renūciationis ab eo, cuius non intererat eā opponere, quoniam sua institutio non erat canonica, quippe quæ de beneficio viuientis esset facta, hic autè fuit obiecta ab eo, cuius intererat, quam solutionem satis esse amicam litteræ ait Pan. ibidem, & eam Io. Imo. probat. Quæ tamen profecto frigida nobis videtur, tū, quia dubium erat, quando opposuit ille renunciationem, an sua institutio de beneficio viuientis, vel vacante facta esset, ipse enim de vacante libi factam eā contendebat, duos in hoc producent titulos, & ita prætendebat, suum esse beneficium, ac sua plurimum interesse, ne aliter possessionē adipisceretur. Tum, quia non solum is, qui allegat beneficium esse suum, sed etiam quilibet clericus ecclesiæ, cuius est beneficium, potest obijcere defectum tituli ei, qui possessionē eius tentat adipisci, ne beneficia tradantur non habentibus veram, vel saltē apparentem institutionem canonicam, vt est casus singul. in c. ex parte. de concess. præben. adiuncto dicto Innoc. probato. per Imol. ^l Facit c. accedens. ^m Et propius ea, quæ habentur pro Innocent. glo. & omnes alibi. ⁿ

4. Quartam concordiam sensit gl. si. illius cap. quatenus probat, actum fuisse ibi interdicto possessionis, & intelligit recuperandæ, quia pro suo dicto allegauit cap. follicitæ, præcedens hoc, quem intellectum reprobat quidem Panorm. ibidem, quatenus non conuenit littere, sed sentit in se verū esse, & Imo. sup. gl. ^o expressè ait, verū esse in se, licet dicat non conuenire litteræ. At nobis vt primū falsum esse in se, qm̄ ex illo sequitur agentem interdicto vnde vi. seu de recuperanda possessione beneficii ecclesiastici non posse repellī ab iurationis exceptione, quod palam est contra hunc textum, & cōmunem omnium opinionem.

f de electio. lib. 6.

g in cons. 7. h c. inter di lectos. de si de instru. i in c. in nostra. col. 2. de rescript. k illius c. in illo verb. Re signationē, ibi, imo, etc. gl. si. ibi. nel ideo &c.

l ibid. n. 8. m de accus. c. 1. de eo, q. mitti. i poss. caus. rei ser uand. &c. n. de reg. in. lib. 6. cū an nota. in eis. n in c. cum olim. de testib. et in c. cū ecclesiastica. de except. &c. si quis preb. terorū. de rebus eccles. o in verb. re signationē. num. 4.

Neque obstat cap. 2. supra eodem, cui nititur illa glo. nam illi in prima oppositione latere respondimus deinde ineptū esse hunc intellectum constat, tum quia nec vnde apparet, ut ibi ait Innoc. in fine, eum, contra quem opponebatur renunciatio, habuisse vnam antea possessionem, tum, quia constat, eum non fuisse ad eam admissum, eo, quia Papa ibi solum pronunciauit, ut institutio illi agenti facta sortiretur effectum, id est ut virtute illius apprehenderetur possessio. Et si actū fuisset recuperandæ pronūciasset, ut ei possessio restitueretur. ^a

a arg. c. licet. de sim. c. qualiter. Et quando 2. de accus.

5 Quinta concordia, quam Pan. & Io. Imol. ibi probant, est, si quod ibi agebatur possessorio adipiscendæ, quod habet privilegium ne exceptio requirens altiore indaginem ei obstat. Contra quæ facit, quod interdictū recuperandæ maiora privilegia habet, quam interdictū adipiscendæ, per glo. cap. 1. & alia, quæ ibi diximus supra eodem, & contra agentem interdicto recuperandæ in beneficiis admittitur abiuratio spontanea, per hoc c. secundum omnes, ergo etiam contra agentem interdicto adipiscendæ, per glo. c. 1. & alia, quæ ibi diximus supra eodem, & contra agentem interdicto recuperandæ in beneficiis admittitur abiuratio spontanea, per hoc c. secundum omnes: ergo etiam contra agentem interdicto adipiscendæ. Facit item, quod contra interdictū adipiscendæ admittitur exceptio nullitatis tituli, capit. cum olim. de caus. possession. ergo a fortiori defectus eiusdem, qui concluditur ex renunciatione.

7 Sexta igitur, quæ Innocentij est quæque aliqua ex parte sensit glo. si. ibi per illa verba. *Et ideo. Et. fit.* quod illud cap. agit de abiuratione calumniosè, ac malitiosè, hoc est causa differendi possessionis ademptionem obiecta, hoc autè de ea, quæ sine malitia obijciebatur. Cōtra quam tamen concordiam facit primo, quod ex nulla parte illius c. colligi potest, allegationem illam fuisse malitiosam, & in dubio non est presumenda malitia, neque dolus, ^b secundo, quod ille text. aliquid speciale continere videtur contra opponentem aliquid agenti super possess. At etiam opponens aliquid malitiosè contra agentem petitorio re-

b l. merito. ff. pro soc. c. esote miserecordes. de reg. iur.

pellitur, ut etiam Innoc. ipse singularissime ibi dixit, probatus per omnes ibidem, & multos alios quod poss. & ultra Decium retulimus. ^c Tercio, quod sicunde oriretur præsumptio malitiæ, maxime, ut ait ibidem Inn. quem sequitur Imo. col. 4. oriretur ex eo, quod non est verisimile, quem sponte renunciaret suo beneficio. ^d Sed hoc videtur falsum, tum quia hoc cōsequeretur, malitiosam quod præsumendam esse omnem allegationem pacti de non petendo remissionem, & donationem, quoniam etiam in dubio nemo presumitur donare, nec iactare bona sua. ^e Neque dicas aliud esse, cum agitur plenarie super proprietate, aliud cum summarie super possessione, tum, quia in hoc nostro c. super possessorio agebatur, & tamen renunciationis obiectio non fuit reiecta, tanquā malitiosa, tum, quia pactum de nō agendo interdicto vnde vi non præsumitur malitiosè opponi contra eum, qui eo agit. ^f

c in c. licet de probatio.

d c. sup. hoc. de renūcia.

e l. cum de indebito. ff. de probat.

f l. si & nus. §. p. ubi, q. turp. ff. de pact. et Rot. in dec. 410. in nouis, q. in noue rub. est 18. de restit. spol.

Defendendo tamen hanc solutionē, quæ nobis videtur omnium verissima simul, & vtilissima, respondeo ad horum primum, quod illa malitiæ allegationis præsumptio, nascebatur ex multis coniecturis simul coniunctis primò, quod allegabatur renunciatio beneficij, secundo, quod allegabatur ab eo, qui nitebatur titulo longe posteriori. & habito a non potente illum conferre iure communi, tertio, quod per consecutionem allegabatur ab eo, qui secundum ius commune præsumebatur intrusus: quartò, quod hoc faciebat contra eum, qui nitebatur titulo ordinarij, quintò, quod allegabat contra agentem interdicto adipiscendæ possessionis. sextò, quod allegabatur renunciatio, sive pendente facta.

Ad secundum concedimus, neque dolum, neque malitiam in dubio præsumi, at negamus esse dubium, cum tales coniecturæ sufficientes concurrunt, quales ibi concurrisse, in solutione proximi argumenti præcedentis, iam dicebamus.

Ad tertium concedimus aliquid peculiare, & speciale significari ibi circa exceptionē abiurationis opposita agenti possessorio, sed negamus id cōfiteri in eo, quod malitiosè obiecta non admittatur contra illum, quoniam non esset admittenda, etiam contra agentem petitorio,

torio, si præsumeretur taliter opposita, sed in eo, quod minor præsumptio malitiæ, sufficit ad repellendam oppositionem obiectam agenti possessorio, quâ obiectam agenti petitorio. In hoc enim casu sufficit levis, in illo necessaria est vehemens ut singularissime dixit ibidē Innocentius. Pro cuius nos dicto allegamus text singularē. ^a Nam contra agentem possessorio recuperandæ nō potest opponi exceptio renūciationis post spoliū factā, quia vehemens præsumptio est eam malitiosē opponi, ut habet cap. præcedens. contra vero agentem petitorio sic, ut satis probat cap. illud, super hoc, quia levis est illa, quæ ibi præsumi potest malitia. Ad quartum concedo cōsiderationem illam Innocentii probatam per Imol. non esse veram, ut argumentum conuincit, sed nihil ex eo contra nos colligitur, ut palam est.

Ex hoc intellectu postremo, eodemque vero, & apta colliguntur sequentia. Primo, in illo cap. post electionem H. qui obtinuit egisse possessorio. Secundo, illud possessorium non fuisse recuperandæ. Tertio, malè dicere glo. ibidem, verbo, confirmari, illum H. egisse etiam petitorio, quod Panormit. quoque, & Imol. ibidem damnarunt, licet eam Cardin. probasset ibidem, & Cald. consil. 7. de election. Quarto, obiectio nem, quæ vehementer præsumitur malitiosē opponi, non esse admittendam etiam contra agentem petitorio. Quinto minorem præsumptionem malitiæ sufficere ad repellendam obiectio nem oppositam agenti possessorio, quam agēti petitorio. Sexto, renūciationis obiectio nem non esse admittendam contra agentem possessorio, quando præsumitur malitiosē opponi. Septimo non ex eo solo præsumi malitiam, quod allegatur renūciatio beneficii etiam contra agentem possessorio. Octauo multas fuisse ibi coniecturas, unde illa præsumptio nascebatur. Nono facilius præsumi malitiam contra eum qui opponit agenti possessorio, quam contra eum, qui opponit agenti petitorio.

1 Renūciatio spontanea, & meticulosa non sunt paris effectus.

OPPOSITIONIS III. SOL.

IAm ter hoste fugato, Patres amplissimi, oratio animosior effecta trophæis, facili negotio tollet quartam oppositionem, quæ iustam petit concordiam inter hoc cap. & c. ad aures. de his, quæ vi. qua parte habet renūciationem iuris per electionem quæ sit, non ob stare electio. Nam respondere possum, illud cap. agere de renūciatione ad terrorem populi, & ita metu facta, quod palam colligitur ex illo cap. ibi. *Ad terrorem laicorum renūciavit, & paulo post, Renūciatio ad terrorem laicorum facta* Nostri vero conclusio de renūciatione sponte facta, quod palam colligitur ex illis verbis. *Si Verbis constiterit, quod presens P. nullo metu, sed vi coactus, sed sponte prelibatam ecclesiam taliter abiuravit.* Pro qua solutione facit cap. præcedens, qua parte definit renūciationem post spoliū factā non esse admittendam contra agētem interdicto unde vi. ad possessionem beneficii recuperandam, quia præsumitur metu facta, a fortiori ergo non ob erit, si constet metu esse factam, qua ratione autem defendi possit hæc differentia, monstrabit quintæ, quæ sequitur, oppositionis solutio.

- 1 Renūciationem metu factam non valere, quæ ratio potissimum olim persuasit auctori, & quæ capitula.
- 2 Renūciationem metu factam valere, sed non valere plurimum refert, contra Decium.
- 3 Fortunius laudatus.
- 4 Electio metu facta ipso iure nulla.
- 5 Electio solum dicitur ius, ad rem.
- 6 Matrimonium tam spirituale, quā carnale metu contractum, nihil valere.
- 7 Verbum, decernimus, ius nouum significare.
- 8 Intellectus clem. 2. §. sane, de penis.
- 9 Peccant magis ceteris paribus, qui bis peccant quam qui semel.
- 10 Intellectus Verborum c. super hoc. & c. ad audientiam, de his, quæ vi. & clem. 2. de penis, inter se collatorum.
- 11 Iuramentum meticulosum valet, nisi cum interpretatiua super actu aliquo nullo secundum communem, quæ an sit vera, alibi disputatur.

- 12 Renunciatio contra quare non impedit restitutionem, etiam in casu, quo spontanea impediret.
- 13 Renuncianti metu beneficium non restituitur illud, ante rescissionem renunciationis saltem tacitam.
- 14 Intellectus ca. ad aures, de his, quæ visitificans intellectum novum huius cap. & c. præcedentis.
- 15 Iudicem, qui iubet restitui beneficium ei, qui renunciavit illud, eo quod metu renunciasset, tacite rescindere renunciationem.
- 16 Dolor peccatorum prius natura, licet non tpe sit contritio, quæ remittat peccata.
- 17 Restitutionem beneficii metu renunciati petens, tacite videtur petere renunciationis rescissionem.
- 18 Restitutionem beneficii petere posse quæ aliquando, licet constitatur nullum se titulum cum peti habere.
- 19 Renunciatio non omnis tollit possessionem.
- 20 Renunciatio etiam metu beneficium, non potest & eius fructibus, donec expressè, vel tacite restituatur. Et ideo nec tenetur dicere preces horarias, n. 22. Neque oratione sacro insigniri ob titulum illius beneficii, num. 22.
- 23 Electionem metu factam nullam esse, cur non concludit, renunciationem quoque nullam esse.

OPPOSITIONIS V. SOLV.

Renunciationem metu factam tenere.

AD quintam ergo oppositionem transeamus, quæ vno, & eodem impetu fertur in text. nostrum, & solutionem primæ, & quartæ oppositionis, quatenus præsupponunt differentiam inter renunciationem beneficii coactam, & voluntariam. Fertur, inquam, eo tacito validissimo, quod eadem ratio omnino militare videtur in renunciatione metu facta quæ in spontanea. Quoniam utraq; tenet, & per utramque perditur beneficium ipso iure, & consequenter per utramque perditur titulus, & color eius, per ea, quæ in propositione huius quintæ oppositionis, & aliorum vna cum prima citavimus, ergo renunciatio, quæ est, vel præsumitur metu facta, obest petenti restitutionem, cum constet, sponte fa-

ctam obesse, quod est contra hunc textum & prædictas duas solutiones.

R hæc oppositio adeo nobis visa est gravis in hunc diem, ab eo, quo primum eam Salmanticæ movimus, ut ad eam solvendam necessarium putaverimus negare communem illam, de valore renunciationis meticulousam opinionem, receptam ab his, quos, ^a retulimus & tenere contrariam, scilicet renunciationem metu factam non esse validam, & per eam non vacare ipso iure beneficium, ad quam tenendam movebamur, primo necessitate solvendi hanc oppositionem cui aliter satisfieri non posse videbatur, deinde, quod licet nemo hac ratione utatur, multi tamen sunt in prædicta opinione, s. Rota, ^b in novis, dicens, renunciationem metu factam non valere ipso iure, neque per illam perdi beneficium, licet renuncians possit agere, ut rescindatur illa renunciatio. Et alibi, ^c in novis, atq; ^d in dec. 403 renunciationem factam in manibus Episcopi ordinarii ad deliberandum fratrem de carcere, in quo aliqui mortui fuissent, non valere. Idem tenuit Ant. ^e in d. i. c. ad as quod etiam inclinavit Inno. ^f & Host. ^g res. de his, qui expresse dicit, renunciationem beneficii voluntariam, & liberam esse debere, alias non valere. Decius etiam satis inclinavit in hanc opinionem, ^h dum ait, nullam esse huiusmodi renunciationem, aut reuocandam.

2 Quamvis non satis caute loqui videri possit in d. consil. dum ait, parum reciat. ⁱ quæ ferre, an nulla, an reuocanda, cum plurimum referat. Quod non obscure demonstrant tot decisiones Rotæ super ea re factæ, ac aliquot corollaria infra deducenda. In ea, etiam opinione est For-

3 tunius totius Cantabrię, ac omnium, qui linguam suserimus Valconicam clarissimum decus, qui moribus ambigui maior, an ingenio fuerit, ^b at eius opinio parum nobis commodat, quia secundum eum, et alia omnia metu facta sunt ipso iure nulla canonica æquitate attentata.

Omisit tamen Doctorum sententias, quæ negari possunt, quæque frequenter plus turbant, quam illustrent veritatem, & frequenter ingenia, præsertim acutiora, tum discentium, tum docentium confundunt: singulariter, & irrefragabiliter mihi videbat tertio loco, facere hoc capitulum,

a i huius 6. oppositionis propositione.

b dec. 374, quæ in novis. rubr. est 5. de renun.

c i dec. 403 quæ in novis.

d i c. ad as rubr. est 7. de renun.

e i c. ad as quæ si. q. 6. de renun.

f res. de his, c. super hoc de renun.

g ibid. & in c. super hoc de renun.

h in summ. tit. de renun.

i quæ ferre, an nulla, an reuocanda, cum plurimum referat.

g in c. 2. de rescrip. n. 4. & c. 209. col. 2.

h in lib. de sct. si illat. l. n. 260. et consequent.

pitulum quatenus a cōtrario sensu probat, tantam differentiam inter coactā, & spontaneam renunciationem, ut per coactam nō impediat restitutio; per spontaneam autem sic. Quē tñ differentia stare non possit, si metu facta ualeret qm̄ etiam per eam impediretur restitutio; quia per eam quoque non minus perderetur titulus, & omnis color eius, & possessio, quam per spontaneam. Et carenti titulo uero, uel colorato, non est restituendum beneficium Ecclesia-

a secundum Ricum.

Quarto facit cap. præcedens, quod in glo. illā uni cam, & a to to mūdo re ceptam, cle. 1. de caus pos. re restitutionem, sed neque illam, quæ præsumeretur metu facta. Ratio n. quare ibi renunciatio non impediuit restituentem expressa in textu illa est, scilicet, quia non est uerisimile, quod sponte ius suum renunciauerit, qui renunciat spoliat, ergo renunciatio, quæ præsumitur metu facta non impedit restitutionem. Horum duorum capitulorum inductionibus hanc opinionem non solum persuasimus auditorio nostro Salmanticæ ab hinc circiter tresdecim annis, cum in hoc titu. interpretando concurreremus illi magno, doctissimo, nec minus pio uiro, cognomento Montemaior, cathedram primariæ functionis magna cum laude, tūc regenti, sed etiam auditorio ipsius. Neq; fuit ullus, quem sciam, qui in illa, uel alia academia huic inductioni satisfaceret. Quare idem tenuimus etiam anno superiori, cum hoc idem cap. ordinarie in hac florentissima prælegeremus.

Quinto pro eadem facit cap. ad aures, de his, quæ ui quatenus probat, renuncianti metu ius sibi per electionem quæsitum non obstat illam renunciationem, quominus illi ecclesiæ præficiatur. Sexto capitulum ad audientiam, eodem titulo de his, quæ ui. quatenus loquens de renunciatione beneficii metu facta, ait, eam robore firmitatis carere debere. Septimo facit una clem. b quatenus habet renunciationem factam a coniecto in carcerem, donec id faciat, nullius esse momenti, & eadē ratio, ut de omni alia, quæ iusto metu extor-

quetur. Octauo facit, q. electio metu facta, est ipso iure nulla, iuxta tex. pulcher rimū, c. & glo. memorabilem, d nonnullis putatam singularem, & iuxta cap. in nomine domini, c. & iuxta ea, quæ tradit Innoc. f ergo etiam renunciatio. Tum, quia contrariorum eadem est disciplina, iuxta late tradita per Aretinū, 6 & nouiores. 8 Tum, quia in electione agitur de iure quærēdo, & in renunciatione de quæsito perdendo, quod disticius fit. h Nono, quod matrimonium carnale metu contractum, ipso iure est nullum, cap. cum locum, & cap. ueniens de spons. & etiam spirituale. Nā ingressus religionis factus per metum, non tenet, i ergo & diuortium, & dissolutio tam carnalis, quam spiritualis metu facta, nulla erit. Quæ ea, quæ requiruntur ad actus compositionem, uidentur requiri etiam ad eius depositionem. k

His tñ non obstantibus re alius excogitata, cōtrariam, quæ communis est, opinionē amplectimur, & tenemus, renunciationem beneficii metu factam ipso iure valere. Primum, quia cōis est, & eam affirmauerunt Dom. Rotæ, & alij q multi, quos retulimus sup. l Deinde, q. in c. Ab. & in c. ad audientiam, de his, q. vi. agitur de renunciatione beneficii metu grauitissimo facta, in qua tñ nihil speciale inducunt, neq; declarant, immo ex regula generali omnium aliorum metu factorum respondetur, esse in irritum reuocanda, ut habet capit. Abbas, uel quod robore firmitatis debent carere, ut habet capitul. ad audientiam, & ita præsupponunt ibidem de illa, ac alijs metu factis regulariter esse iudicandū, cum ergo metu facta regulariter teneant, licet rescindi possint, secundum communem sententiam de qua hoc an non nihil dixi m consequi uidetur secundum eandem dicendum, renunciationem quoque beneficii metu factam ualidam quidem, licet rescindendam. Hoc eodem fere modo induci potest dist. capitulum si uero, attento principio, quod de omni refutante ius suum metu, loquitur, & perpenso fine, qui de renunciatione beneficii agit. Tercio facit una clem. n quatenus innuit, aliquid noui per eū induci super renunciatione beneficii facta metu

c. c. ubi periculū. §. ceterum de electione lib. 6. d. q. 4. est, c. bona. 1. de electione. c. 23. d. c. ca. 1. c. c. si quis pecunia. 79. dist. fin. ca. q. si cut de electione rub. ff. de acq. pos. harg. l. patre furioso, de his, qui sunt sui, uel alie, & ca. dilectus, de spons. c. 1. de his, quæ ui. k argu. h. si ut proponis. c. de nupt. et c. de gradatio. de pen. lib. 6. l. i huius §. difficultatis propositione nu. 7. m in c. si uero, de iur. et latius in d. c. Abbas. ab hinc 27. annis in illa clarissima. Tolofati academia. n cle. 2. de penis in So. sane.

metu ab ecclesiastico detento per laycos, donec eam faceret, tum, quia habet verbum, decernimus, quod suapte natura iuris noui inductionem significat,

*a qu arm
prima est i
c. 1. de scilicet
exc. lib. 6. Se
cunda in cle
ment fin. de
atai. & qua
lit. Tertia i
cle. 1. de cau
sa pos. Quar
ta in cle. 2.
de appellat.
Quinta in
cle. per lite
ras, de pro
ba. Sexta in
cle. 2. de
reb. eccles.
non alien.
b in d. lib. 1.
Ultimo fi. il
lat. 2. l. nu.
290 & con
sequentib.*

Tum quia exprimit illa nullius esse omnino momenti, non obsequa innuens secundum iura quidem aliqua esse alicuius, licet rescindi possit secundum autem illud, nullius omnino. 9 Neque obstat replicatio Fortunij, scilicet eundem casum esse illi clem. & illorum duorum capitulorum, Abbas, & eadem uerba in effectu. Quæ res mouit, ipsum ad dicendum doctores aberrare a ueritate, & falsos esse in hoc antiquos. Non, inquam, hæc obstant, quoniam primo non est idem casus. Nam illa clem. non loquitur, ut ille putauit, de omni renunciatione metu potestatis secularis facta, sicut illa duo alia cap. prædicta satis loqui uidentur, sed solum de facta per detentionem potestatis secularis, quoad eam faciat, quod differt a superiori, tanquam species a genere, siquidẽ omnis renunciatio, per detentionẽ violentam potestatis secularis, quoad ea fieret facta, est renunciatio facta metu potestatis secularis, non tamen contra, omnis renunciatio facta metu potestatis secularis, est renunciatio facta metu potestatis secularis, est renunciatio facta per detentionem potestatis secularis, quoad illa heret. Secundo nõ est eadem ratio specialitatis, quoniam ratio specialitatis illius clem. assignata p. Panorm. c. non est ea, quam tribuit ei Fortunius, scilicet quod metu potestatis secularis est facta, sed quia per detentionem potestatis secularis, quoad resignaret, est facta. Quam non esse eandem ex proxime dictis constat. Et quia maior quædam audacia, & libertatis ecclesiasticæ offensio est, detinere clericum quoad renunciet, quod idem est ac ipsum in carcerem priuatum, uel publicum conicere, quam alio genere metus ad id faciendum cogere, quia eo casu bis peccatur, scilicet detinendo, siue in carcere coniciendo, & in cogendo metu ad renunciandum, in alio uero secundo, scilicet metu cogendo, & ceteris paribus, quod maior est numerus delictorum maior est offensio. d Tertio nõ

sunt eadem uerba. Quoniam in dicto §. sane ponuntur illa uerba: Nullius omnino decernimus esse firmitatis, quæ palam significant actus nullitatem, in cap. autem Abbas illa: Metu facta debere in irritum reuocari, quæ potius sonant actum ualere, quam non ualere, cum id, quod non est, nequeat reuocari, uel irritari, in cap. autem ad audientiam, ponuntur illa uerba, metu facta carere debere robore firmitatis, quæ longe minus significant, quam illa: Nullius sint firmitatis. Quoniam uerba illa: Debere carere robore, etiam secundum significationem propriam congruere possunt carentiæ, & priuationi faciendæ per sententiam, cum tamen illa uerba, nullius esse firmitatis, soli actus nullitati conuenire queant, secundum saltem propriam significationem, argum. capitulo ad aures, cum ei annotatis de rescript. Cum ergo uerba cap. super hoc proprie actui ualido congruant, uerba uero illius clementini proprie inualido, & uerba cap. ad audientiam utrique, consequitur, nõ esse eadem uerba, etiam illorum trium capitulorum.

Quarto principaliter facit, quod licet regulariter iuramentum metu cogente factum, sit ualidum secundum communem. f Fallit tamen quando interponitur super actum nullo, & a iure reprobato, g secundum Vincentium relatum, & ualde laudatum per Panorm. h communiter receptum, ut ait Franc. i & Felyn. k at iuramentum interpositum super renunciatione beneficii metu facta, in d. quã ualeat dicto cap. si uero, ergo illa non est nulla. Quæ argumentatio neruosa, si uero, est, nisi negetur illa Vincentij opinio, quã tractauimus hoc anno. l Quin to facit, quod iuramentum de non repetendo beneficiũ metu renunciatum ualeat, m at si renunciatio non ualere, tale iuramentum illicitum esset, quoniam in effectu esset iuramentum de non inferuendo beneficio suo, quod est contra iura, n & per consequentiam non ualeret. o Sexto facit, quod si renunciatio non ualeret, sequeretur, eum, qui metu renunciasset teneri ad pronuncias preces horarias, etiam si nunquam illud recuperaret, quoniam uere habet beneficium ecclesiasticum, & omnis,

*el nã & si
ff. de inu
storp. &
irri. & c. ad
dissoluẽdũ,
de despons.
impub.*

*ff per c. uerũ
de in iur.*

*g per c. cum
contingat,
de iure iur.*

*h c. quam
uis pactum
de pact. lib.*

*6, et c. licet
eod. lib. &
auth. sacra
ment. pub.*

*C. si aduer
uend.*

*h in c. cũ cõ
tingat, col. 2
in d. quã
uis, col. 4.*

*k in ca. 2. et
c. si uero, de
iure iur.*

*l in c. si ue
ro de iure
iur.*

*m d. c. si ue
ro de iure
iur.*

*n scilicet c.
relatum, et
c. conquerẽ
te de cler.*

*o Reg. Non
est obligato
rium, de re
gul. in 6.*

qui

*c in c. Abb.
de his, qua
ui. col. fi.*

*d c. 1. de pæ
nit. d. 5. ubi
latus scrip
simus, & fa
cit cap. 1. de
trẽug. et pæ
ce & auth.
de functo. C.
ad senatus
consul. Ter
tull.*

ac fin. 92.
dist.

b enchir. de
orat. siue re

pet. e. quan
do nota. 7.

nu. 2. Et ci
sequerib. de

cōsecr. d. 1.

c. i. solutio
ne 3. Et 4.

d. c. ego solis
9. dist.

qui illud habet, tenetur ad id facien-
dum, ^a iuxta latius tradita per nos, ^b
quod tamen uidetur absurdum. Sep-
timo, facit etiam, quod sequeretur eum,
qui metu renunciavit beneficio suo, pos-
se absque alio patrimonio, & beneficio
ordine sacro insigniri, quod non uide-
tur concedendum.

Non obstant illa nouem, ob quæ mul-
to tempore contrariæ adhæsimus opi-
nioni. Ad quorum primum responde-
mus negando, quod eadem ratio mili-
tet in renunciatione coacta, quæ in spō-
tanea ad impediendam restitutionem,
dato, & concessio, quod renunciatio co-
acta sit ualida, per ea, ^c q̄ mox dicemus.
Ad secundū, quod Doctorum auctorita-
te nritur, respondeo. Primum, eam nō
esse necessariam. ^d Deinde, quod mul-
to plures sunt in contraria, & commu-
ni, quam sustentamus opinione. Ad ter-
tium, & quartum quæ fundantur in
hoc cap. & præcedenti, quorum ha-
ctenus solutio idonea mihi nusquā oc-
13 currit, respondeo, concedendo per
hæc duo capitula significari illam gran-
dem differentiam inter renunciationē
spontaneam, & coactam, scilicet, quod
spontanea quandoque, saltem impediatur
restitutionem possessionis beneficii, qđ
quando contingat, dicemus in opposi-
tione, septima non autem coacta etiam
his casibus quibus impediret spōtanea,
negando tamen huius differentię ratio-
nem, & causam esse, quod altera sit ua-
lida, & altera inualida, & nulla, sed secū-
dum aliam longe diuersam, scilicet qđ
spontanea rescindi nequeat, coacta ue-
ro sic. Et consequenter concedendo, re-
14 nuncianti metu beneficiū non esse
restituendum illud, ante rescissionem
talis renunciationis metu factæ. At ne-
gando, quod in casibus horum duorum
capitulorum restitutio debuerit fieri,
aut facta fuerit immediate ante rescis-
sionem renunciationis tacitam, uel ex-
pressam. Nam in hoc cap. solum indire-
cte, & a contrario sensu probatur, re-
nunciantem metu non esse negandam re-
stitutionem. An autem illa immediate
ante renunciationis metu factæ rescis-
sionem, an post debeat fieri, non expri-
mit, & ita per alia iura potest intelligi,
eam esse faciendam post renunciationis

rescissionem. In cap. præcedenti etiā
solum probatur, contra eum, qui spolia-
tus renunciavit, non esse admittendos
testes, ad probandam renunciationem
fuisse spontaneam, antequam restitu-
atur, quia præsumptione iuris, & de iure,
præsumebatur coactæ facta, quoad resti-
tutio fieret. An autem hæc fieri debeat
ante rescissionem, an postea, nihil ape-
rit, & æque apte potest intelligi de fa-
cienda post rescissionem renunciatio-
nis, ac de facienda ante, ergo ut alijs iu-
ribus concordet, intelligendum erit, de
facienda post eam rescissam, quæ est sin-
gularis, uera & noua declaratio.

15 Quæ quidem responsio pulchre cō-
firmatur per c. ad aures, de his, quæ nū-
quatenus habet eum, qui metu renūcia-
uit electioni de se factæ posse præbui il-
li ecclesiæ, non obstante illa renuncia-
tione, etiam ex iure antiquo, secundū Ab-
batem, & Panormi. communiter proba-
tos. At intelligendum est illud secun-
dum eosdem, facta restitutione aduer-
sus illam renunciationem, quæ plane ex
positio est, quam simillima nostræ. Ex
quibus inferitur primo, solutio quinti
contrarij fundati in dicto cap. ad aures,
scilicet quod ibi non dicitur renuncia-
tionem electionis non tenere, sed sim-
pliciter, eam non ob stare, quo minus is,
qui metu renunciavit præfici possit ec-
clesiæ, ad cuius regimen fuerat electus,
quod duobus modis intelligi potest. Pri-
mo quidem secundum Innoc. ex nouo
iure, scilicet electione noua querendo.
Secundo, & aptius etiam ex antiquo,
sed ut prædictum est, secundum Abb.
quem sequitur Panormi. ^e prius facta
restitutione aduersus illam renuncia-
tionem metu extortam, quæ posterior
solutio germanior est contextu eius. Ne-
que obstat, quod Fortunius noster ^f dam-
nauerit hanc solutionem, dicens prædi-
ctam subauditionem non fieri ex men-
te illius cap. tum, quia id negari potest,
tum quia satis est, qđ non fiat contra me-
tem eius, & fiat secundum aliorum iu-
rium mentem. ^g

Secundo inferitur, iudicē, corā quo est
obiecta renunciatio petēti restōnem be-
nificij, postq̄ probatum fuerit, eā metu
factam, prius debere illam rescindere,
q̄ restitutionem faciat, uel fieri iubeat.

Tertio

e ibi. nu. 2.

fin d. lib. de
ultim. ff. de in-
lat. 23. nu-
me. 391.

g arg. c. cū
expediat, ff.
elect. lib. 6.
l. i. ff. de in-
offic. don.

16 Tertio infertur iudicem, qui beneficium restituit metu renuncianti, non obstante renunciatione, quia metu facta erat, uideri illam tacite, ac prius saltem natura rescindere, & renuncianti, ius quod renunciavit, reddere, quasi quoddam necessarium praeambulum, & antecedes ad restitutionem faciendam. Nam in his duobus cap. praesupponitur recte iudicare iudicem, qui spoliato iubet restitui beneficium, non obstante renunciatione metu facta. At id per superius dicta non esset recte factum, nisi tacite per quandam consecutionem rescindere uideretur illam, tanquam quoddam praeambulum ad restitutionem necessariam, eo quod uolens aliquid, uidetur uelle id, sine quo illud consistere nequit. ^a Sic & Deus condonaturus peccatum mortale propter dolorem peccatoris, prius natura licet non tempore facit eum contritum. ^b Et is cui debetur hereditas ex testamento, & ab intestato, acceptando eam, tanquam legitimam, & delatam ab intestato prius natura, licet non tempore uidetur renunciare illam tanquam delatam ex testamento, quia acceptatio legitima praesupponit delegationem ab intestato, cui non est locus, donec fuerit delationi ex testamento. ^c Et iudex condemnans aliquem ad restituendam rem alicui eam petenti, tanquam suam, tacite ac prius natura uidetur declarare illam esse eius secundum Bart. ^d quod communiter receptum esse testatur Ias. ^e

17 Quarto infertur, eum, qui petit a iudice restitutionem beneficij, non obstante renunciatione metu facta, uideri petere tacite, ac prius natura rescissionem illius renunciationis. Quoniam sententia iudicis conformis esse debet libello, ac petitioni partis, saltem tacite. ^f Immo fatuus est iudex, qui super non petitis pronunciat, & at iudex, a quo petitur restitutio beneficij, non obstante renunciatione meritoriosa, potest prius illam rescindere, immo uidetur id facere tacite, si iubeat illud restituere, per dicta in proximo corollario, ergo qui talem restitutionem petit, uidetur quoque petere talis renunciationis rescissionem, nec mirum. Nam qui agens petitione hereditatis, uel rei uendicatione petit

restitutionem rei uidetur petere ut iudex pronunciet ipsum heredem, uel dominum, quoniam hoc est antecedes necessarium, secundum Bart. ^h quem ibi ad id commendat Anton. ⁱ quatenus sentit eum, qui petit iura episcopalia, uideri tacite petere rescissionem contractus, eorum petitione impedire potest quasi praeambulum, & antecedes necessarium, ergo, & is, qui petit restitui sibi beneficium, non obstante renunciatione meritoriosa, merito uidebitur petere illius rescissionem, tanquam praeambulum, & antecedes quoddam necessarium.

18 Quinto infertur, posse quem petere nonnunquam restitutionem beneficij, licet careat titulo, & id confiteatur, modo speret sibi competiturum per restitutionem iuris praeteriti, tempore quo restitutione facienda erit sibi. In praesentem casu, qui spoliatus post renunciationem metu factam petit restitutionem, non habet titulum. Quoniam illi perdidit per illam renunciationem, immo, & tacite fatentur se carere illo. Atamen restitutionem petere potest, eo quod ipso facto rescissa renunciatione restituetur ei titulus ille pristinus, sine alia noua collatione. ^k Quod confirmatur alia singulari decisione Dom de sancto Geminia. ^l scilicet, eum, cum quo dispensatur super beneficio, absque canonico titulo per eum obtento, possit suam collationem antiquam, sine alia noue facta continuare.

19 Sexto infertur, non perdi possessionem beneficij per omnem renunciationem, per quam perditur eius proprietates, capitulum enim hoc praesupponit, posse quem spoliari post renunciationem metu factam, & ob id petere restitutionem, super quo multa utilia, & nunquam satis exerta, & aperta prodemus inf. ^m

20 Septimo infertur, eum, qui beneficium metu renunciavit non posse iuste, ac cum bona conscientia tenere illud, & eius fructibus uti, nisi tacite, uel expresse id ei conferatur, aut restitatur, etiam si a possessione ipsius aliter non discessisset, neque deiectus esset, quoniam nullum titulum habet, quippe qui per renunciationem perdidit omnem illum, quem habebat, iuxta hanc communem a nobis sustentatam sententiam, & beneficium

h in d. l. ex diverso, ff. de rei uedi. nu. 2. & gl. sing. quae est postrema c. constitutus, de relig. do. in princ. i num. 25.

k per c. Abbas, de his, qui in ser. restituas u. nuer/a, ubi hoc expresse coll. gut. Pan. not. 2. q. ipsum facit in c. ex parte, inf. eo. col. 6. & in c. si uero, de iure iur. ult. not. quem ibi sequitur. Fel. in 7. oppositionis absolutione.

al. 2. ff. de iurisd. omn. iud. c. praeterea, de offic. deleg. b. secundum glo. 1. & ea, quae latius ibi diximus in c. diximus c. conuerti mini, de penit. d. 1. c. ut pulchre probat l. illud, ff. de acquir. her. d. in l. ex diverso, nu. 2. ff. de rei ued. e in § omnium instit. de actio. nu. me. 140. ff. licet He li, de simon. c. qualiter, & qñ 2. de accus. gl. fi. C. de fideic. liber.

*a. c. i. de reg.
iur. lib. 6.*

cum sine titulo canonico non potest licite teneri. ^a Arbitraremur autem foro consentienti satisfactum iri, si iudex com petens, etiam parte non citata, rescinderet renunciationem si, & quatenus metu facta esset, & renunciantem ad ius pristinum restitueret, per ea, quæ diximus. ^b

*bin 5. corol
lar.*

21 Octavo infertur, eum, qui metu renunciauit beneficium non teneri ad pronuntiandas preces horarias, siue horas canonicas, si sola ratione illius beneficii renunciati ad id tenebatur, quia iam non habet beneficium nec sufficit ei esse debitum, alioqui enim præsentatus ante institutionem, & electus ante confirmationem, teneretur ad eas, quod nemo concedit.

22 Nono infertur, eiusmodi renunciantem non posse ordine sacro insigniri ad titulum illius beneficii, quia nullum talem habet. Nec obstat, quod qui actionem habet, rem uidetur habere. ^c Quia illud est improprie, ut sonat verbum uidetur, & latius ibi declaratur Deci.

*c. reg. qui a
ctione, ff. de
reg. iur.*

Ad sextum, & septimum satis abundans responsio colligitur ex solutione replicationis factæ supra, contra tertium nostræ conclusionis fundamentum.

23 Ad octauum respondeo negando, similitudinem quoad hoc inter electionem, & renunciationem, tum quia electio quandam libertatem hoc, uel illud optandi præ se fert, cui longe plus repugnat metus, quam renunciationi, cui ut ualeat, sufficit regulariter consensus renunciantis, tum quia coactio ad eligendum proximus magis repugnat utilitati publicæ, quam coactio ad renunciandum, tum ob alias dissimilitudines, quæ facile reddi possunt.

Ad nonum respondemus negando consequentiam a contractu matrimonio, & ingressu religionis, ad renunciationem beneficii, tum, quia non infertur ex eis etiam ad eorundem renunciationem, nam illa consensu partium contrahuntur, quo tamen non dissoluntur, tum quia in illis contrahendis non solum libertas simpliciter, sed plena exigitur, propter maximam, quam contrahens subit captiuitatem, quæ non exigitur in renunciatione be-

neficii, probante illam superiore, per quam plerumque excutitur seruitus, & libertas queritur. ^d

*d. iux. ea, q
habentur in
c. 1. & c. ni
si de renuc.*

Tenentes igitur communem opinionem quæ habet, renunciationem coactam ualere, respondemus directo ad quintam oppositionem id, quod ex solutione primi, tertij, & quarti fundamenti pro nostra antiqua opinione adductorum facile colligi potest, nempe, falsum esse, quod eadem ratione impedire debeat restitutionem renunciationi coactæ, qua spontanea, dato, quod utraque ualeat. Quoniam coacta licet ualeat, est tamen rescindibilis, & cum rescissa fuerit, nihil impedit, spontanea uero ualeat, & nequit rescindi. Quod si forte urgeas, ergo saltem donec coacta rescindatur, perinde impedit ac spontanea, lubenter concedemus, intelligendo tamen sufficere illam tacitam, de qua in solutione tertij, & quarti fundamenti est dictum. Hactenus de oppositione quinta.

- 1 Iuramentum aque obstat agenti possessorio, ac agenti petitorio, & agenti super iure quasito, nu. 3.
- 2 Electio ius ad rem tantum queritur.
- 4 Iurans metu renunciare aliquid, potest id renunciatum repetere.
- 5 Iuramentum confirmans renunciationem beneficii uidetur factum post perditam possessionem, tenendo eam commun. eam perdi per renunciationem solam.
- 6 Renunciatio beneficii metu iurata obstat, & non obstat agenti possessorio, obstante absolute, non obstat post eam.
- 7 Renunciatio metu facta, & metu iurata duplici nomine obstat, etiam agenti possessorio, & ita duo sunt faciendæ quo minus obstat.
- 8 Restitutionem petens non obstante renunciatione meticulosa, facile petit rescissionem illius, qui autem idem petit, non obstante iuramento meticuloso, non uidetur tacite eius absolutio nem petere.
- 9 Intellectus cap. si uero, de iureiur.
- 10 Iuramentum de non petenda absolute ne illicitum, sed non in uniuersum.

OPPOSITIONIS VI. SOL.

AD sextam ergo transeamus, oppositionem, quæ petit concordiam inter hoc capit & conclusionem prædictam summariam ex una parte, quatenus probant, beneficij renunciationem meticulosam etiam iurata nō obstat petenti restitutionem, & ex altera inter ca. ad aures, de his quæ ui, quatenus probat, beneficij renunciationem meticulosam, quæ iurata est obstat reposcēti illud, & confirmationem eius, quæ habet iuramentum, etiam metu factum, si licite seruari potest, esse seruandum. ^a Quod speciatim probat, abiurationem beneficij meticulosam obstatre reposcēti illud.

a c. si uero,
de iureiur.

Hanc oppositionem soluimus proxime ex mente glo. illud cap. ad aures scilicet, illud de agente petitorio loqui, nostrum autem cap. cui concordat præcedens, de agente possessorio. Et constat multa opponi posse contra agentem petitorio, quæ contra agentem possessorio non possunt. ^b At hæc solutio refellitur, primo, quod iuramentum de non agendo super spolio iam facto, ita obstat agenti possessorio, sicut iuramentū de non agendo super petitorio, ^c & Innoc. ^d Spec. ^e Rotæ ^f receptæ per Panorm. ^g & communiter alibi ab aliis. Secundo refellitur, quod eadem omnino ratio est, cur repelli debeat agens possessorio ac agens petitorio, quia neutri licet contrauenire iuramento licito, etiam si sit metu præstitum. ^h

b c. 2. & fi.
de ord. cog.

c iux. gl. ca.
ex insinuatione,
de pcurat.

d in cap. super
hoc, de renunc.

e de pet. &
pos. §. si. & ver
fic. 15. dec.

f dec. 401.
que in noue
rubr. est 18.
de restit. spol.

g in c. præcedenti,
nu. 16 h c. si uero,
& c. uerum de iureiur.

Secundo respondebat quidam ex auditoribus nostris perdoctus, quod in c. præcedenti iudex ex officio procedebat ut ipse dixit ponderando illa uerba. *Solite perquirere cures*, & ita iuramentū partis non poterat opponi iudici, quod non iurauit, in cap. uero ad aures, procedebat ad instantiam partis, cui suum iuramentum merito opponitur, sed hæc responsio non est satis firma. Quia primo licet secundum eos, quos sequebamur ibi uerum sit in casu cap. præcedenti, iudicem processisse ex officio quoad inquisitionem temporis, in quo renunciavit, an scilicet renunciaffet ante, uel post spoliationem, qui fuit vnus articulus in

cidens, nemo tamen negat ibi non fuisse processum ad instantiā, & petitionem partis in principale, scilicet restitutionis petitione, quod facile colligitur ex illis uerbis. *Sed testes H. quibus intendit, &c.* Et ideo cum petendo, suo iuramento contraueniret, merito debuit a petitione principali, & per consecutionem ab omni alio incidenti repelli arg. regule, accessorium, de regu. iuris lib. 6. secundo contra hanc solutionem facit, quod decisio illius cap. non fundatur in eo, quod iudex ex officio suo procedebat, sed quia non uidetur renunciassē sponte, qui spoliatus renunciavit, ut expressius illius contextus habet, Tertio contra eandem facit, quod hoc nostrum cap. item in hoc significat, quod præcedens, ut palam est in hoc actum fuisse ad partis instantiam & petitionem.

2. Tertio respondemus, quod in dicto cap. ad aures, agitur de eo, qui renunciavit electionem, & ita solum ius ad rem, ⁱ & ita ius querendum, hic uero de illo, qui renunciavit ius in re iam quæsitum, quod difficilius tollitur, ^k sed etiam hæc solutio refellitur, tum, quia siue de iure querendo agatur, siue de quæsito, nemo debet contra suum iuramentum admitti. ^l

i iuxta dec.
pen. Rotæ in
nouis, q. 6.
i noue rub.
de elect. an
alias 49. cō
muniter re
cepiam, qd
qd gl. sing.
dicat in c. 5
63. dist.

4. Quarto respondebat alius Auditor noster, quod in cap. præcedenti, qui renunciavit, non iurauerat seruare renunciationē, & ita non reperere, sed renunciare, quod postea fecit, ut contingit in in c. ad audientiam, de his, quæ vi. Pro quo ponderabat, quod in dicto capit. 2. prius de iureiurando, quam de renunciatione meminit, neque ait renunciationem iuramento firmatam fuisse, cum tamen in dicto capitulo ad aures, de renunciatione iuramento firmata agatur, sed neque hoc placet, tum, quia illa uerba illius cap. *Testes alterius partis de iuramento, & renunciatione facta non admittas*, satis aperte significant textum agere de renunciatione iurata, tum quia cap. hoc nostrum de iurata renunciatione agit, attamen hoc idem, quod præcedens significat.

k arg. l. seruus. C. de pactis, con iuncta l. si. C. de acqu. pos. l. 3. C. de heredit. instit. cum his, quæ ait glo. & congerit Dec. i d. l. seruus num. 8. l. c. si uero, de iureiur. & c. debito res, eo. tit.

Quinto, respondebant Panormit. & Ioan. Imo in illo capitulo ad aures, qd ibi iurauit antequam spoliaretur, & ita iuramentum extendebatur etiam ad possessionem,

sessionem, quam iurans habebat, in cap. precedenti renuntiavit, & iuravit spoliatus, & ita non uidebatur comprehendendi possessio, quam tunc non habebat, & tamen solutio tollitur. Primo per ea, quae supra in prima oppositione, contra quamtam concordiam inter capitulum praecedens & hoc nostrum, adduximus, deinde, quod illud capitulum habet locum etiam in electo nondum confirmato, ut etiam ipsi sentiunt, ^a & ita in eo, qui 5 non possidebat. Postremo, quod iuramentum de non repetendo beneficium renunciatum post renunciationem fit et si paulo post & ita post possessionis amissionem tenendo cum communi per di eam, per ipsam solam renunciationem licet nos aliter dicamus in oppo. sequenti, at haec tria capitula de iuramento non repetendi beneficium renunciatum agunt, ergo intelligenda veniunt de iuramento non repetendi facto post possessionis amissionem.

6 Sexto ergo respondemus id, quod in cap. ad aures, significatur, scilicet, obstat renunciationem etiam metu factam, si iurata sit repetenti beneficium, intelligendum esse ante habitam a iuramento absolutionem, id autem quod significatur, scilicet, talem renunciationem iuram non obstat, si metu est facta, intelligendum esse post habitam absolutionem. Quae interpretatio simul iuat, & iuuatur per aliam ei simillimam, quae supra in quinta oppositionis solutione defendendo cum communi, renunciationem beneficij metu factam tenere diximus, id quod habent hoc capitulum, & praecedens, scilicet, talem renunciationem factam, non obstat petenti restitutionem, intelligendum esse obstat prius tacita, uel expressa restitutione quoniam ante illam, nec expresse neque tacite obtentam obstat. Ex qua duplici interpretatione colligitur noua, & singularis conclusio, scilicet, duo esse necessaria, quo non obstat renunciatio meticolosa iurata petenti restitutionem beneficij, quibus casibus obstatet spontanea, scilicet absolutio a iuramento, ne iuramentum obstat, & recessio renunciationis, ne renunciatio obstat, sed unum tantum esse necessarium, cum sola renunciatio meticolosa,

sine iuramento interuenit, scilicet renunciationis rescissionem. Vnum iteum tantum, cum solum iuramentum meticolosum de non repetendo, interuenit, & 8 absolutionem ab eo. Arbitramur autem, quod licet petens restitutionem, non obstante renunciatione metu facta recte petat, immo tacite uideatur petere rescissionem illius renunciationis, & iudex iubens restitutionem fieri, non obstante renunciatione metu facta, tacite uideatur illam rescindere, per latius dicta in quinta oppositionis absolutione. num 15, & sequent. eum tamen qui petit restitutionem beneficij, quam iuravit non petere, siue addat non obstante quod id metu iurasset, siue non, peccare nec uideri tacite petere, absolutionem, immo potius uideri transgredi iuramentum illud metu factum. Quoniam ante habitam absolutionem contrauenit suo iuramento, quod non licet, iuxta capitula praedicta, uerum, & si uero de iure iur cuius uerum intellectum hinc colligas, quatenus magna cum trepidatione responderetur ibi ad quaesitum. Perinde enim est, quod ibi dicitur, ac si diceret, beneficium non potest petere, qui 9 abiurauit illud metu, ante absolutionem, quia id esset contrauenire iuramento. Potest autem petere absolutionem, quia id praeter iuramentum est. Adde tamen, eiusmodi renunciantem posse petere absolutionem, etiam si iurasset id non facere, quia tale iuramentum illicitum est, secundum Felyn. ^b Posset & septimo dicere quis, hoc cap. non agere de renunciatione iurata, sed de abiuratione, quod uerbum uidetur significare, etiam aliud, quam renunciationem cum iuramento, ut apud Plinium in prologo, *Abiuratus* significat ualde coniunctus. Et apud Maronem. *Abiurata* quae rapina, appellantur contra ius erepta. Et apud Plautum *abiurare*, est creditum cum iuramento negare. Et ita non mirum, quod hic significet simpliciter renunciare. Haec tamen concordia non placet. Tum quia cap. praecedens de renunciatione iurata loquitur, & tanta difficultatis est conciliare solum illud cap. cum cap. ad aures, sicut hoc, & illud. Tum, quia ultra ea, quae in 6. oppositis solutione adduximus ad probandum iuris

*b in c. consti-
tutus de re
scrip. nu. 9.
& in ca. 1.
nu. 4. de in
reuer. & in
c. praeterea,
1. nu. 19. de
sponsal. arg.
illius dicti
sing. Ricar-
di in 4. dist.
38. arg. q. 3.
scilicet uo-
tum, de di-
spensatione
noti non pe-
tenda mini-
me ualere.
Quod tamen
ut restringi-
tur per ip-
sum, & d.
Fel. restrin-
gendum est,
q in d. c. la-
tius dicebū.*

*a in gl. 1. il-
lius cap.*

iuris canonici peritis, abiurationem, significare renunciationem iurata in materia renunciationis, est casus optimus id irrefragabiliter probans in d. c. si uero, de iureiur.

- 1 Renunciatio spontanea beneficii obstat agenti super proprietate tantum, uel super petitorio, & possessorio simul, secundum omnes.
- 2 Et etiam agenti super possessorio tantum, secundum Commun. nu. 2.
- 3 Quia tamen non est tenenda, nu. 3.
- 4 Restitutionem petentem repellit pactum de non petendo illam, factum post spolium.
- 5 Per solam renunciationem non inducitur defectus notorius proprietatis ob duas causas.
- 6 Renunciatio beneficii, qua ratione uideatur respicere possessionem eius.
- 7 Renunciavit, qui beneficium in fauore sui si spoliatur a tertio restituitur.
- 8 Possidere possumus iuste quoad unum, & iniuste quoad alium. Sed non possumus possidere quoad unum, quin etiam quoad alium possideamus iniuste, uel iniuste.
- 9 Renuncians beneficium, & nihilominus insisterens ei, possidere uidetur illud, & si spoliatur agit de spolio, maxime si diu incubat, nu. 13.
- 10 Renuncians dominium, an, & quando renunciat possessionem, & quod hoc die pauci renunciantes beneficia per hoc solum eorum possessiones perdunt, nu. 11.
- 11 Renuncians beneficium, etiam animo perdendi possessionem, & antequam ea occupetur a b alio, rediens ad eam, possidere uidetur, cum ampliacione utili.
- 12 Cassador, siue Cassiadorus secum pugnantia, ubi uideatur dicere.
- 13 Occasionem delinquendi non esse danda.
- 14 Posseio aque continuari, aut noue apprehendi potest uirtute tituli renunciati, ac alterius ipso iure ob aliquam causam perdit.
- 15 Posseio beneficii, sine titulo quari non potest.
- 16 Posseio beneficii queritur, & continuatur uirtute tituli perdit ipso iure.
- 17 Posseio rei non transfertur in alium

per clausulam constituti ab eo, qui eam non possidet, sed possessio beneficii sic ab eo, qui post renunciationem insistit.

- 20 Restitutionem beneficii petenti non obstat plus, ceteris parib. renunciationem, quam aliam perditionem tituli.
- 21 Renunciatio (etiam quibus casibus obstat restitutionem, petenti aliam) nulla ratione obstat.
- 22 Renunciatio non omnis admissa a superiore tollit possessionem. Et e contrario, aliqua in manibus eius, qui non est superior tollit eam, nu. 23.
- 24 Rota decis 352. defenditur in uno articulo, & refellitur in tribus.
- 25 Renuncians beneficium extra manus superioris, an egeat nouo titulo.
- 26 Collatori datum tempus ad conferendum, quando curat a die renunciationis factae extra manus superioris.
- 27 Beneficium collatum a Papa eodem die duob. in quorum fauorem fuit renunciatum coram notario Cancellaria, debetur ei, cum clausula gratificationis fuit collatum, licet postea in eius fauorem fuisset renunciatum.
- 28 Renunciatio beneficiarii non facit ipsum perdi ecclesiam, donec illi superior consentiat.
- 29 Renuncians beneficium etiam in manibus superioris, sine nouo titulo, redit ad illud antequam admittatur, aut reprobetur.
- 30 Renunciationis admissio frequenter pertinet ad alium, quam beneficii collatio.
- 31 Renunciationis admissio a Prelato facta longe aliud est, quam dimissio a iurisdictione.
- 32 Renunciatio facta in manibus privati, & approbata post sex menses, praesumitur, uel fingitur fuisse approbata ab initio.
- 33 Renuncianti beneficium in manibus eius, qui eam admittere nequit, licet non perdat illud saepe perdit possessionem, & ob id repellitur a petitione restitutionis ipsius, nu. 34.
- 35 Intellectus c. Quod in dubiis, de renunciat nouus Petri Rebuffi reiectus.
- 36 Denu uerbum, quid significet, & reificari in actu Scribali contra Petrum Rebuffum.

Renun-

- 37 Renunciatio realis, & Verbalis dis-
ferentia noua.
- 38 Beneficium dimittens, iuxta c. si bene-
ficii. de prab. lib. 6. nec proprietatem,
nec possessionem perdit.
- 39 Possessionem sub conditione relictā, vel
traditam, nec perdit, nec quari ante il-
lam impletam.
- 40 Conditionem exprimi posse in spiritua-
libus, quomodo?
- 41 Acceptatio beneficii indebiti non tollit
ius iterum accipiendi debitum, quia
tacite conditionalis est.
- 42 Gometius reiectus.
- 43 Possessio civilis dat ius libere redeūdi
etiam vi ad rem possessam. nu. 48.
- 44 Libere quid fieri potest.
- 45 Intellectus c. si beneficia, quoad vnum
& quoad alium. num. 46. & quoad
aliud. nu. 47. & qualis redditus con-
sulendus sic dimittenti. num. 49.
- 50 Beneficium dimittens iuxta c. si bene-
ficii. de prab. lib. 6. quomodo gaudet
regula de trienniali possesso.

- 51 Tempus regulae de trienniali. continuū
esse oportet.
- 52 Possessio civilis non interrumpitur, cū
ex continenti quaritur naturalis.
- 53 Beneficium dimittere factū solum, aut
verbis, & factū in casu c. si beneficia.
paria esse, noue.
- 54 Regula de trienniali, quoad d. c. si bene-
ficii, rō declaratio, & defensio noua.
- 55 Possessionem beneficii nō perdit, per sen-
tentiam priuatam.
- 56 Ioan. Bertachin. nonnunquam pro luce
tenebras obducit.

OPPOSITIONIS VII. SOL.
tractans, an, & quatenus renunciatio
obstet petenti restitutionem, cum
multis contra, & præter communem.

AD septimam oppositionē, quæ fun-
datur in c. ex transmissa, & in ca. in
præsentia. de renunciatio quatenus pro-
bant, exceptionem renunciationis spon-
taneæ, etiam non iuratæ, admitti contra
agentem super beneficio, cuius contra-
rium videtur innuere hoc ca. responde-
mus. primo illud esse verum quando op-
ponitur agenti super petitorio, ac posses-
sorio simul, vt ibi palam probatur.

1 Neque immerito, quoniam renuncia-
Oper. Nauar. Tom. III.

ti iura sua, non est dandus ad ea regres-
sus.^a Sed hoc nihil obstat nostro c. quod
loquitur de agente tantum possessorio
recuperandæ, contra quem non admit-
tuntur ea omnia, quæ solent contra agē-
tem petitorio.^b Respondeo secundo cō-
cedendo secundum opinionem com-
munem, verum esse illud etiam quando
agitur super possessorio tantum, etiam
recuperandæ.

3 Contra quam tamen communem vi-
detur tenendum primo, quod renuncia-
tio tituli solum defectum eius, & ita so-
lus proprietatis, inducit,^d & sic solum
videtur repellere petentem illam, & nō
petentem possessionē, quia illa nihil ha-
bet commune cum ea.^e Secundo, quod
conclusio cōmunis prædicta nullius tex-
tus verbis probari videtur. Nam præci-
pua iura, quæ ad eam fundandam citan-
tur, sunt hoc c. & præcedēs, vt videre est
in prædictis dec. at verba horum capitu-
lorum hoc non probant, quia non agitur
de renunciatione sola simplici, sed de iu-
rata. Neque responderi potest eandem vi-
deri rationem de vtraque, quoniam con-
stat longe aliam esse. Nam et solum iu-
rumentum absque renunciatione, suffi-
ceret ad impediendam restitutionē, iux-
ta gl. lingu. & receptam,^f quæ habet, et
pactum de non petendo ad id sufficere.

4 Quod etiam tenet decisio Rotæ,^g
vt supra^h dictum est. Tercio quod nul-
la efficaci ratione videtur fundari posse
solæ. n. tres redduntur, quarum tñ nulla
est efficax. Nam prima, scilicet quod per eam
perditur ipso facto beneficium. Quoniā
et ob alia multa crimina, actiones, & ne-
gligētiās, perditur beneficiū ipso facto,ⁱ
Quæ tñ spoliato petenti restitutionem
5 obijci nequeunt.^k Non etiam satisfacit
ratio secunda, scilicet quod per renuncia-
tionem perditur notorie titulus, & col-
lor eius, partim quod licet renunciatio
esset notoria, nō ideo esset defectus pro-
prietatis notorius, quia potuit post re-
nunciationem aliū quæsiisse titulum, vel
causari renunciationē esse nullam, ob si-
moniam, vel aliquā aliam causam, partim
quod in r. oppositionis solutione proba-
uimus, multas, immo fere oēs renuncia-
tiones fieri occultas, aut certe non no-
torie, & per consecutionem nō posse in-
ducere vacationem beneficii notoriam.

uis, quas col-
legit Guill.
Casad. n. 4
de rest. spol.
et dec. Cap.
tem petitorio.
Thol. q. 493
An agentis.
& ibi eius
additio, &
idē Inn. coi-
ter recep. in
c. super hoc.
de renunc.
n. 1. & 2. et
clarius in p
cedenti sup.
eo & clari
in hoc c. rece-
tus per lo.
Andr. Pan.
& Imol. Et
Gomet. in re-
gula. de triē-
nali. q. 24.
pag. 2. et ali
bi sepe.
d arg. c. quā
periculosū.
7. q. 1.
e l. naturali
ter. §. nihil
cōf. ff. de ac-
quir. poss.
fin. c. ex in-
sinuatione.
de procura.
g dec. 401.
in nou. q. in
noue rubri.
est 18. de re-
stituti. spol.
h in 6. oppo-
sition. solut.
i licet canō.
ca. cōmissa.
de cle. lib. 6.
c. eū, qui de
pb. eod. libr.
k iuxta ca.
itē cū quis.
infr. col. &
ca. quala-
tius ibi dixi-
mus.

Quas tamen obijci posse restitutionem petenti tenet communis, nullum ponēs discrimen, inter renunciationem notoriam, & aliam modo sit spontanea Non satisfacit et tertia frequentius recepta, si quod oīs exceptio respiciens possessio nem potest opponi contra petentem re stitutionem, vt copiosius diximus in c. in litteris, infra eod. per renunciationē non solum perditur proprietas, sed et possessio beneficii, & iō exceptio renun ciationis respicere videtur possessionē, & spoliū, adeo, vt qui eā opponit spo liato repetenti beneficium, tacite siue virtualiter, ait, quod non possidebat il lud, sed solum detinebat, quādo ab eius possessione fuit expulsus. Hæc autem ra tio, licet colorata sit, & ei nitatur Inn. hic, & in præallegatis locis, cum quasi oibus supra citatis, & licet nemo aliqd ei opponat, destruitur tamen Primū eo quod hoc consequeretur, non com petere remedium restitutorium ei, qui renunciauit beneficium in fauorem ali cuius, & spoliatur a tertio, quod durum esset, & cuius cōtrarium ait Gulielmus Cassad. ^a definitum fuisse in illo celebri prætorio Rotæ, & sanctissimē quidem, quod tamen ita definiti non potuissent, si per renunciationem perdere ur pos sessio. Qm̄ illud non dat non possidēt. ^b

7 Neque obstat id, quod nos alias re spondebamus, si decisionem illam proce dere in renūciatione admissa Romæ in fauorem certæ personæ, cum illa clausu la consueta apponi in curia, scilicet. *In fauorem talis persona, & non aliter, nec alius.* Per quam constat renunciāti nō fuisse animum relinquendi nec benefi cium, nec possessionem, eius, nisi quate nus essent acquirenda illi, in cuius fauorem renunciauit, & propterea, tertium non posse obijcere illi spoliato renun ciationem, quæ quoad illum non fuit fa cta. Non inquam hoc obest, qm̄ replica ri poterit, ex hoc consequi posse quem possidere beneficium, quoad vnum, nō possidendo illud quoad alium, quod ab

8 furdum videtur. Nam, quamuis inue niamus quē possidere iuste quoad vnū, & iniuste quoad alium, adeo, vt spolia tus ab vno possit agere de spolio, & spo liatus ab alio, non Qualis est violentus possessor, qui iniuste possidet quoad spo

liatum, contra quē non restituitur, si ex continētī spoliatur ab eod. ^c Quoad tñ alios iuste possidet, & spoliatus ab eis, pōt agere prædicto interdicto. ^d Quāuis, inquam, hoc inueniamus, non tñ in uenimus posse, quem possidere quoad vnum, qui non possideat quoad aliū iu ste, aut iniuste. Quarto contra prædi ctam eōdem conclusionē, simul, & contra prædictam rationē facit, quod renūciās beneficium sponte, si postea incubuerit illi vsq; adeo dicitur illud possidere, vt spoliatus ab aliquo recte possit de spo lio agere non obstantē renunciatione, fm̄ Innoc. ^e quod ipsum tenet Cald. ^f & expressius Anto. ^g ergo renunciatio etiam præcedens spoliationem, non cō cludit, spoliatum non possidisse tempo re, quo fuit spoliatus.

10 Quinto et tam contra conclusionē, quam contra prædictam 3. rationē, facit, quod renunciāns dominiū alicuius rei, non renunciat possessionem, nisi eā quo que velit renunciare. ^h Neque eo ipso, quod quis vult perdere dominium, vult et perdere possessionem, fm̄ gl. sing. il liusmet. § vbi licet multa super hoc in uoluāt Bar. Paul. Imo Alex. & Arer. sua conuersus in viscera dextra, illa tñ vī ve rior resolutio, quam Alex. post Imo. po fuit ibidē. Nempe, quod volens perdere dominium, & possessionem rei, vtrumq; perdit, volens autē perdere possessionē, tñ illam, & non dominium, volens autē perdere dominium tantum, neutrum eo rum, & in dubio, eum, qui vult perdere dominiū, velle quoq; perdere possessio nē, nisi qm̄ non obstante voluntate per dendi dominiū, insitit ipsi rei, nā tunc vī nolle perdere possessionem, neq; per

11 dit illam. Cum igitur pleriq; oēs ho die renuncient beneficia sua per procu ratores, & ipsi insistant eorū possessio ni, per se, vel alios, donec Bullæ, vel ti tuli eorum, quibus voluerunt illa cōfer ri, sibi intimentur, consequens est, eos non perdere possessiones suas, per renū ciationes illas. Et quod qm̄ possessio per ditur propter renunciationem, ideo di catur perdi, quia renunciāns vī habere animū perdēdi expresse, vt dixit Old. ⁱ & Io. And. in addi. Spec. ^k Rot. ^l si ergo, vel per protestationem expresse, vel insistentiam rei, vel aliam coniecturam

c. iuxta l. 3. §. cū igitur. ff. de vi, & si arma & c. si. de ord. cogn. dl. 1. §. qui vi a me. ff. de vi, & si arma.

e. in c. super hoc, n. 5 post principiu, et clarius pau lo post, ver. 1. tē post. de renuncia. f. in conf. 4. de renunc. g. i. si. huius c. & præcedentis. h. l. si q. si. §. differen tia ff. de ac quir. poss.

i. conf. 227. Denoto. k. §. fin. & addit. 4. l. in dec. 16. in nouis, q. in nou. rub. est 3. de re stit. spol.

conitet

a. in 4. dec. de rest. spol.

b. l. 1. §. deij citur. ff. de vi, & si ar mat. c. con sultationib. de off. dele.

a arg. ca. cū
necessarie de
appell.

constet de animo cōtrario retinendi eā,
non perdetur, ^a & ne dicas, quod secun-
dum hanc resolutionem cōem, renun-
cians beneficium, & nolens perdere pos-
sessionem, nō perderet dominium eius,
cuius tñ contrariū nos præsūponimus,
considera quoad hoc, aliud esse in bene-
ficiis ecclesiasticis, aliud in alijs reb pro-
phanis. Beneficiorum n. dominū renun-
ciari nō pōt, etiam simul cum possessio-
ne, et ab eo, qui id maxime vellet, sine
superioris auctoritate, ^b in prophanis au-
tē contra. ^c Et ita non est mirum, quod
cum superioris auctoritate perdere pos-
sit dominū beneficij, et si possessionem
perdere nolit, sicut & prophanorum do-
minium auctoritate principis ad id ac-
cedere perdit, non perdit possessionem,
vt cū quidpiā donatur, aut vendit eccl. ^d

b ca. admo.
net. & cap.
quod in du-
bys, de renū-
ciatio.
c l. 2. ff. pro
derelicto.
d l. fin. C. de
sacrof. eccl.
e notatur
in c. 2. de cō-
sue. & late
per recentio-
res in l. quo-
ties. C. de
res vend. &
alibi saepe.
f in d. c. su-
per hoc. nu.
5. & rsi. Itē
post.
g per l. 1. §.
de iur. ff.
de vi, & vi
armat.
h in c. prae-
dicti. nu. 7.

12 Sexto, et contra praxatam cōclusio-
nem, & rationem facit, id quod expre-
se tenet Inno. ^e scilicet cum, qui per re-
nunciationem perdit possessionē benefi-
cij, si antequā occupetur ab alio, redeat
ad ipsum, incipere iterū possidere, adeo
vt si spoliaretur, agere posset de spolio.
Quam singularem doctrinā sequuti dñi
Rotæ, tria singularia dixerunt, ^f sc. pos-
sessoris beneficij, qui in prin. vel in me-
dio litis renunciat litī, & causæ, ac bene-
ficio, de quo agitur, condemnandum es-
se in fructibus per eū perceptis, nisi con-
fiteretur se demisisse ipsum realiter posses-
sionē, & si tali possessione spoliaretur, resti-
tui debere, neq; actorem posse apprehē-
dere, sine executoris auctoritate posses-
sionem illam ab eo detentam. Neq; ob-
stat quod in prædicta decisiōe hñ, taliter
renunciantem perdere possessionē iuris,
licet incubat possessioni facti realiter.
Quñ eorum propositū non fuit dī-
cere, eum solum detinere beneficiū sic
renunciatum, & non possidere, quia cō-
tinenter subiiciunt, eum restituendum
esse si spoliaretur, quod palam falsū ef-
fet, si solum detineret, quia nudo deten-
tatori defecto non datur interdictū vn-
de vi, secundum communem § Illud et
dictum Innoc. secutus Pan. dixit ^h eum,
qui renunciauit beneficiū, si postea
diu detinuit illud, & spoliatur, restitui
debere, non obstante renunciatione.

13 Neque obstat, quod ipsemet Panor.
ait ibidem, petenti restitutionem bene-

ficij, obstat renunciationem iudicialē,
vel aliam notoriam, quia, vt ipsemet ait
ea ratione tunc obstat, quia inducit de-
fectum notoriū proprietatis, & non ea,
quod concludat, eum nō possidere post
renunciationem, per quam vir doctissī-
mus satis significat, tertiam rationem su-
pradictam parū firmam esse. Neq; aliud
14 sentit Anton. ⁱ Neque obstat, quod
Cassad. ^k affirmare videtur, dictum præ-
fatum Inno. non habere locum in bene-
ficialibus, sed in prophanis tantum, tū,
quia Inno expresse de renunciatione, ac
possessione beneficiorum agit ibidem,
vt palam est, tum, quia Cassad. in illa de-
cisiōe rei difficultate superatus, non se-
mel videbitur secum pugnare illi, qui at-
tēte, ac defixis in eius dicta oculis, illam
decisiōnem perlegerit.

Septimo facit, quod conclusio, quam
impugnamus, nempe spoliatum oēm re-
pelli a restitutione per renunciationem
spontaneam præcedentem, si vera esset,
occasionem daret spoliandi plurimos,
qui sua beneficia renunciant Romæ, vel
alibi longe a loco vbi ea sita sunt, nō de-
serentes tamen propterea eorum posses-
siones. Nam consicij illarum renunciatio-
num possent eas possessiones vacantes
occupare, vel notas facere alijs, quorum
interesset eas capere per litteras auten-
ticas, quibus constaret, eos renunciasse
illa, quibusq; per consequentem agen-
tes de spolio repelli possent, quæ occa-
sio nullatenus, danda est: ^l ergo neque
illa conclusio tenenda.

16 Octauo facit, quod nulla ratione,
neque textu probari pōt, non posse quē
continquare antiquam, vel querere no-
uam possessionem beneficij iuste, vel in-
iuste, virtute tituli perditū per renū-
tiationem, ac virtute perditū ipso iure, ob
aliquam aliam causam, puta crimen, ne-
gligentiam, vel actionem aliam.

17 Quia si aliqua, maxime illa, quod si
ne titulo colorato non pōt queri posses-
sio, iuxta gl. sing. ^m & ea, quæ copiosē tra-
didimus contra Panor. ⁿ At illa ratione
non probatur hoc Quoniam ceteris pa-
ribus, titulus, coloratus canonicus per
renunciationem perditus, tam colora-
tus est, quam titulus coloratus, & forte
non canonicus perditus ipso iure, per
adeptionem alterius incompatibilis. ^o

Tt 2 vel

i in c. in lit-
teris. n. 27.
cōtūctis eis,
qua dixit,
n. 26. infra
eodem.
k in 4. dec.
de rest. spol.
num. 4.

l. arg. l. con-
ueniri. ff. de
pactis, dota.
c. ex parte.
de consuet.

m cle. 1. de
caus. posses.
n in c. in lit-
teris. inf. eo.

o iuxta. c. de
multa, de
prabend.

a iux. ca. li-
cet canon. et
ca. commiss.
de elect. lib.
6. & c. item
cū quis. inf.
eodem.

b arg. ca. li-
cet. 2. de pō.
lib. 6. & tra-
dit Rot. in
dec. 5. de re-
stit. spol. in
antiquiorib.
quā late se-
quitur Fel.
i c. cū olim.
col. 8. de re
iudic.
c in c. litte-
ras. de con-
cess. preb.
d in 10. op-
posit. solut.
e Reg. Can.
cel. 34. &
probatur in
c. cū venis-
set infr. eod.
l. m. & nū in
relectum.
f per l. quā
vis. §. 1. & b.
Ang. & A-
lex. ff. de ac-
quir. poss. et
tradit Dec.
in reg. cōtra-
ctus. ff. de
reg. iur.
g pro hac ci-
tat. in 4. &
6. fundam.

vel negligentiam assumendi presbyte-
rium: " ergo sicut perditio tituli ipso iu-
re contingens alia de causa, quam renū-
ciationis non facit quem inhabilem, &
incapacem possessionis nouæ, vel anti-
quæ, ita neq; perditio per renunciatio-
nem. at titulus coloratus canonicus
ipso iure perditus per ademptionem alte-
rius incompatibilis, vel aliam similem
causam satis habet coloris ad continuā-
dam antiquam possessionem, & quæren-
dam nouam, ^b est text. singul. ^c quem
cum d.c. licet infra paulo amplius ape-
riemus. ^d Facit, qd renuncians suum
beneficium & remansens in eius posses-
sione, potest constituere se nomine alte-
rius possidere, ac ita trāsferre in alium
possessionem, secundum gl singularem, ^e
at qui non possidet, non potest per clau-
sulam constituti, transferre in alium pos-
sessionem, ^f ergo qui renunciavit bene-
ficiū animo retinendi possessionem,
possidet illud. ergo etiam titulus colo-
ratus, & canonicus renunciatus, satis co-
loris ad id habebit.

Concludamus ergo contra commu-
nem opinionem, exceptionem renun-
ciationis beneficii, etiam spontaneæ, ac
præcedentis spoliū, non obitare petē-
ti restitutionē, nisi quando facta fuit ani-
mo vero, vel præsumpto perdendi quo-
que possessionem, vel induceret noto-
rium defectum iuris. Quam plane con-
clusionem saltem tacite tenuit etiam ip-
sa communis, quatenus probat, duo illa
dicta Innoc. ^g ex quibus hæc necessario
fluit, & eam affirmat Pan. (quo multum
laxator) in disputatio. Titus. col. 9.

20 Ex qua conclusione, & fundamenti
eius inferitur, exceptionē renunciatio-
nis, cæteris paribus, primo non plus ob-
stare petenti restitutionem beneficii,
quam aliam perditionis tituli ipso iure
contingens, quoniam eadem ratio mi-
litar in omnibus. Nam omnis actus, per
quem ipso iure perditur titulus bene-
ficii, factus animo vero, vel præsumpto,
perdendi quoque possessionem, facit eā
perdi, sicut actus renunciationis. Et si-
cut alij actus, quibus perditur titulus ip-
so iure non tollunt possessionem, si fiat
sine tali animo vero, vel præsumpto per-
dendi possessionem, ita neque renun-
ciatio, vt ex prædictis plane inferitur.

quamvis negari non possit illa differen-
tia, quod actus renunciacione frequen-
tius huius animo perpendi quoque, pos-
sessionem, quam alij actus, per quos ip-
so iure perduntur tituli beneficiarij.

21 Secundo inferitur non vna, & eadē
ratione, omnem exceptionem renunci-
ationis impedire restitutionis petitionē,
sed aliam alia. Nam illa, quam comita-
tur iuramentum de non petenda illa, vt
contingit in casu nostri textus, ideo im-
pedit, quia iuramentum licitum seruā-
dum est, c. si vero. de iureiur. Illa verò,
quæ est notoria, ideo quia inducit defe-
ctum notorium proprietatis eam peten-
tis, quem conitat in his spiritualibus im-
pedire restitutionem, ^h illa aut, quæ in-
ducit possessionis amissionē, ideo quia
non censetur spoliari, vt restitutionem
petere possit, ⁱ & per ea, quæ in rubri-
ca supra eod. laus diximus, illa verò,
quæ iurata est, quæq; inducit possessio-
nis amissionem duplici ratione, quia sci-
licet iuramentum est seruandum & quia
non censetur spoliatus. Illa demum, quæ
iurata est, quæq; inducit amissionē pos-
sessionis, & notorium defectum, tripli-
ci ratione, duabus scilicet præcedenti-
bus, & propter notorium iuris defectū.
Quæ resolutio vti noua, ita illustrat ma-
teriam hæcenus confusam, & nō solum
tenebrosam, sed etiam tenebrosam, &
per eam soluitur etiam nona oppositio,
& vna pars decimæ, vt ibi dicemus.

22 Tercio inferitur, aliquam renun-
ciationem in manibus superioris factam,
obstare restitutionem petenti, illam sci-
licet quæ extra iudicium occulte, vel
saltem, non notorie ita fieret in mani-
bus superioris, vt non induceret defe-
ctum proprietatis notorium iuxta ea,
quæ Pan in c. præcedenti sentit num. 7.
& Anton. in cap. In litteri. num. 27. ne-
que amissionem possessionis, iux. citata
supra numero decimo, neq; vallata iu-
ramento non petendi restitutionem. Et
quoniam vt plurimum ita sunt hodie
renunciaciones, consequitur, hodie
vt plurimum non perdi possessionem,
per renunciacionem etiam admissam a
superiore.

23 Quarto inferitur, dari posse renun-
ciationem beneficii non admissam a su-
periore maiore effectus, quoad hoc, &
aliam

h iux. c. qm
& c. consti-
tutus. de fil.
presbyt.
i per leg. 1.
§. de iur. iur.
ff. de vi. &
vi armat.

alia admissam. Quoniam dari potest re nunciatio a superiore admissa, quæ non impediatur restitutionem, ut in corollario præcedenti probatum est. Et dari potest alia non admissa, quæ impediatur eam, puta, quæ heret in manibus notarij, vel alterius non habentis admittendi potestatem, animo discedendi a possessione, & perdendi eam. Per talem enim renunciationem, licet non perderetur ipso iure titulus, & proprietates illius, ^a perderetur tamen possessio per resolutionem verior. Im. & Alex. ^b sup. in 4. fundamēto pro nostra conclusione formato relatā.

24 Quinto inferitur, defendi posse aliquo casu decisionem Rotæ, ^c quatenus habet, perentem restitutionem beneficij, repelli posse per renunciationem in manibus superioris, quoniam per tale aliquando perditur possessio renunciantis, & ideo, si antequam eam noue apprehendat, illa occupetur ab alio, non competit ei remedium restitutionis. Quāuis videatur nobis nō posse illam defendi, quatenus habet per talem renunciationem non admissam non solum possessionē semper perdi, sed etiam proprietatem ea ratione, quod admissio Prælati non sit nisi quædam absolutio, siue dimissio a sua iurisdictione, & quod per eam non confertur, nec auferitur ius, siue titulus in beneficio, & quod renunciantis opus est noua collatione ad regredendum in illud. Pro qua decisione, & illius rationibus, allego ipsam glo. a nemine in hoc citatam, & mihi sing. quam hoc nomine donauit ibi Petrus Rauennas, & Pan. dixit, se illam nescire alibi. ^d

25 quæ habet, eum, qui renunciat beneficio extra manus superioris adeo perdere illud quo ad se, ut redire nequeat ad administrationem eius, absq; 26 superioris consensu. Allego item de cis Rotæ 1. de electio. in antiquioribus quatenus habet semestre datum ad conferendum Prælati, ^e currere a die cessionis beneficij factæ in manibus priuati, si ea post illud tempus probetur a superiore, & illam decisionem etiam Casador. probare videtur. ^f

Quæ quamuis pro illa decis. 325. faciunt, tamen non videtur defendi posse. Nam primo decisio Rotæ Bernardi Bifreti, ^g & clare determinare videtur per Oper. Nauar. Tom. III.

renunciationem beneficij, quam non est consecuta admissio petita a renunciantē, illud non perdi. Secundo, quod eadē ratio est de renunciantione facta in manibus priuati, & de facta in manibus superioris, antequā ab eo admittatur, quia ut vtraque valet in præiudiciū renunciantis, ita neutra in præiudiciū superioris, ^h & eis annotata, at secundum nullum, perditur proprietates beneficij per renunciationem factam in manibus priuati, ergo neque per factam in superioris ab eo non admissam.

27 Tertiū, quod auctore prædicto Casador. ⁱ nuper iudicauit Rota, quendā canonicatum fuisse illius, in cuius fauorem posterior renunciatu fuerat a quodam Cardinali coram notario Cancellariæ de more, per schedulam manu propria subscriptam. Et collatus fuit ei a Papa cum clausula gratificationis eodē die, quod alteri, in cuius fauorem prius idem Cardinalis per similem schedulam renunciauerat, illum ipsum coram eodē notario, eo quod per neutram illarum renunciantionum Cardinalis desierat esset canonicus, donec fuit admissa a Papa. Et quia vtraque eodem die fuit admissa & vtrique eodem die collatus canonicatus, merito anteposendus fuerat is, cui gratificatio facta fuit, cui tamen non fuisset locus si per priorem renunciantionem nondum admissam vacasset canonicatus, ut palam est.

29 Quarto facit, qd nullo iure probatur non posse renunciantē post renunciantionē beneficij in manibus superioris factā antequā admissio fiat, redire ad illud, & administrare in eo sine nouo titulo, cū, ut Gofred. receptus ab oib. ^k dixit, non perdat beneficiarius ecclesiam per renunciantionē eius, nisi auctoritas superioris ad id accedat, quod oēs sentiunt. ^l

Quinto facit quod alioqui consequeretur, posse quem per renunciantionem perdere suum titulum, non solum quo ad se, sed et quo ad beneficiū, volēte, nolente superiore. Quia nolente, volēte illo, pōt subditus præsentare schedulam continentem renunciantionem, antequā ille satis aduertat in ea contineri. Pōt itē dicere ei illa verba. *In manibus tuis beneficium tale renuncio*, antequam ille satis intelligat, quid velit dicere.

T t 3 Sexto

a per ea, q̄ leguntur, et notantur i c. q̄ in du-
bis, & c. ad
monet. de
renunc.
b i d. l. si q̄
si s. differe
tia. ff. de ac
quir. poss.
c 25 2. si op
ponatur in
nouis, quæ
in nou rub.
est de renū.

d gl. quæ se
cunda est,
c. quod Dei
timorē. de
statu mona
chorum.

e per c. 2. de
concess. p̄b.
f in 4. dec.
Rotæ. tit. de
renuncia.
g qua 4. est
in tit. de re-
nunc. in anti
quioribus.

h iuxta ca.
quod in du-
bis, & c. ad
monet. de
renun.

i in d. dec.
2. de renū.

k in tit. de
renū. col. 2.

l in d. c. ad-
monet, et c.
quod in du-
bis. de ren.

29 Sexto facit, quod is, qui taliter renūciavit sana conscientia, possit redire ad illud beneficium si superior reprobaret illam, secundum mentem omnium, neque domini Rotæ, qui in illam decisio, concurrerunt, id negassent. At reprobatio, quia superior non vult admittere renunciationem, non est noui tituli concessio, quoniam frequentissime alius est is, ad quem pertinet admissio, vel reprobatio renunciationis, & alius is, ad quem collatio. ^a Ergo etiam ante reprobationem renunciationis durat titulus, & per consecutionem vacatio beneficii, quæ est effectus renunciationis ab admissione, vel ratificatione superioris nascitur, & non a sola renunciatione renunciantis in manibus eius.

31 Postremo, quia palam falsum est, id quod assumit Rota pro fundamento, ne per admissionem Prælati non esse aliud, quam absolutionem quandam, & dimissionem beneficiarii a iurisdictione sua, tum, quia palam est per eam admissionem clericum non eximi a dimittentis iurisdictione, quamvis onere illi inseruiendi liberetur, tum, quia per admissionem, & exemptionem illius a sua iurisdictione, non perderetur beneficium, alioqui familiares Pape, & alij exempti a iurisdictione ordinariorum, perderet beneficia, quæ in eorum territorijs haberent, quo nihil absurdius.

Non obstant ea, quæ nos citauimus pro Rota. Non primo glossa singularis illius c. quod Dei timorem, quæ, ut nullo iure suum probat dictum, ita iure reprobatur ibidem a Pan. Non item illa decisio Rotæ. i. de electione, antiquioribus, tum, quia dubia est, & facile negari potest, tum, quia loquitur de renunciatione facta in manibus priuati, & ita vel non probat, quod per renunciationem factam in manibus superioris, nondum ab eo admissam, vacet beneficium, vel probat etiam vacare per factam in manibus priuati, quod æque est contra aduersarium, ac contra nos, tum, quia dici potest in casu illius decisionis, non ideo a tempore renunciationis computari, cursum temporis conferendi, quia per solam illam vacet ab eo tempore, sed quia propter ratificationem factam post semestrem lapsum, præsumitur, aut fingitur

superior, quoad præiudicium tantum suum a principio ratam habuisse clā falltem, & in fraudem superioris sui tacuisse, vel quod in pœnam superioris, qui tāto tempore neglexit probare, vel reprobare renunciationem, quam post semestrem postea probauit, perinde iudicetur de illa renunciatione, ac si a tempore renunciationis vacasset, ad effectum deuoluendi collationem ad superiorem ipsius superioris, qui eam tandiu probare neglexit. Quæ clarior responsio est, quam illa Cassadori. ^b

32 Ex quibus duabus solutionibus duæ singulares conclusiones colligi possunt. Altera est, quod licet regulariter facta non præsumantur, nisi probentur, ^c fallit tamen in approbatione renunciationis factæ in manibus priuati, quoad superioris præiudicium. Quia illa præsumitur facta a tempore renunciationis, si eam approbavit post tempus concessum ad conferendum. Altera est, quod licet regulariter beneficium non censeatur vacare per renunciationem factam in manibus priuati, fallit tamen quādo illa approbatur post sex menses a superiore. Quia tunc censetur vacare a tempore cessionis in præiudicium saltem ipsius approbantis, licet subtilius dici possit, non vacare tunc beneficium ob renunciationem factam in manibus priuati, sed potius ob approbationem superioris præsumptam, vel a lege in pœnam ipsius factam.

33 Sexto principaliter inferri, dari posse aliquam renunciationem factam in manibus non superioris, cuius exceptio obflet, petenti restitutionē. Quia licet non possit dari aliqua talis, quæ inducat defectum notorii proprietatis, immo neque non notorium, quia illa nequit relinqui, sine superioris auctoritate, ^d & late proximo corollario probatum fuit, potest tñ dari aliqua, per qua perdatur possessio, illa scilicet, quæ fieret animo perdendi proprietatem, & possessionē simul, vel possessionem tantum. ^e Pōt itē dari vallata iuramento de non petēdo illius restitutionē: ergo propositum. ^f

34 Non obstat decisio illa singulari Bernardi Bisneti, ^g affirmantis, eum, qui sic cedit posse agere, & beneficium repetere ab intruso. Nec etiam illa singula-

b in dec. 1. de renunc. num. 6.

c l. in bello. §. facta. ff. de capti. & c. cū in iure de off. dele.

d c. qđ i du bijs, & c. ad monet. de renuncia. e iux. citata supra in hac ea. opposit. nu. 10. f per citata in 6. opposi. nu. 6. & 7. g dec. 3. & 4. de renun.

*a in c. in no
stra.col. 34.
de rescript.
b in dec. 1.
do renunc.*

ris Fel. ^a scilicet, necesse esse facere me-
tionem de beneficio taliter renunciato
in impetratione alterius. Neque illa sin-
gularissima Gulielm. Cassador. ^p scilicet,
non obstat cessionem fuisse factam, ni-
si admissa fuerit per habentem potesta-
tem, etiam si fiat coram notario Cancel-
larie, aut Camere Apostolicæ deputa-
to ad recipiendos consensu cessionum
& resignationum, quia licet habeant po-
testatem recipiendi eas, non tamen ad-
mittendi, non, inquam hæc obstant, quo-
niam solum probant, non perdi proprie-
tatem beneficij, per talem renunciatio-
nem, ex quo non infertur, non perdi pos-
sionem, cuius solius perditio præce-
dens præsentem spoliū sufficit ad impe-
diendam restitutionē, per supradicta. ^c

*e in hac ip-
sa oppositio
ne num. 6.*

*d in tracta.
de pacif. pos-
sess. nu. 149.*

35 Septimo infertur, non esse nimium
ē republica illum intellectum cap. quod in
dubijs. de renunciatio. quem Petrus
Rebuffus, ^a ait ad se vsque iacuisse fe-
pultum, secundum quē probat resigna-
tionem beneficij in manu laici, verbo
simul, & re factam valere, factam vero
verbis tantum minime, tum quia neutra
valet, si non probetur a superiore,
& vtrique valet, si ab ipso probetur, tū
quia ex nullo verbo illius cap. hoc colli-
gas, tum quia omnem resignationem in
manu laici factam illius contextus ait
esse nullam, per illa verba. *Licet resigna-
tio talium facta laico nullam obtineat fir-
mitatem.* tum quia verbū, denuo, quod
ipse ponderat ad significandum priorē
partem illius cap. agere de renunciatio-
ne re, ac verbis facta, nihil facit, quoniā
optime verificatur in eo, qui solis ver-
bis renunciat in manu laici, & ab eo ite-

*e l. cū prior.
ff. de distrac.
pign. & l. 1.
C. de error.
calc. ex qua
facile collig-
as, denuo
fieri etiā qđ
solis verbis
tractatur.
fl. minime.
ff. de legib.
cum Gulga-
tis.*

36 rum verbo accipit. Quid enim aliud
sonat, denuo, quam rursus, & de nouo, ^c
tum denique, quia intellectus recepti
non sunt mutandi, nisi ratio aliqua, vel
C. de error. virgens tex. nos ad id moueat, ^f quod cer-
te hic non contingit.

37 Octauo infertur, alterum aptius di-
scrimen quam prædictum Petri Rebuff.
inter dimissionem verbalem simul, &
realem beneficij, & verbalem tatum in
manibus laici factam, scilicet, quod per
hanc nō videatur perdi possessio, vt plu-
rimum, per illam vero sic. quoniam ex
supradictis colligitur, per solam renun-
tiationem verbalem, etiam in manibus

superioris factā, in dubio non perdi pos-
sionem, donec resignans desinat incū-
bere illi, per renunciationem vero ver-
balem, & realem etiam in manibus lai-
ci factam sic. Cum enim per illam desi-
nat illi insistere, videtur velle perdere
illam, & ita perdit, quia cōstat posse hoc
facere, sine auctoritate superioris.

38 Nondū videri potest cuiuspiam inferri
quiddam mirabile. scum, qui dimittit
prius beneficiū ob posterius, quod proba-
biliter putat sibi esse quæsitum, non
perdere proprietatem, neque possessio-
nem prioris dimissi, nisi sit ei quæsitum
illud alterum, quod clare dixit Rota, ^s
tum quia actus agentium non operan-
39 tur. vltra eorum animum. ^h tum quā
dominium, vel possessio sub conditione
relicta, vel tradita, nec perdit, nec quæ-
ritur, nisi cōditione impleta. ⁱ quod ibi
cum glo. latius probauimus, quidquid
ibi Inno quem Panbr. sequitur, dixisset
contra sententiam in prædictis legibus
probatam, & receptam, & contra se, ^k
probatum ibi quantum ad hoc per alios
40 & talis dimissio tacite saltem est cō-
ditionalis. tum quia nihil videretur per-
dere, si expressa sub ea conditione relin-
queret, quod fieri posset, eo quod etiā
in spiritualibus cōditio, quæ tacite inest
exprimi pōt, eo saltem oīno modo quo
41 inest, ^l tum quia acceptio beneficij
indebiti expectati non tollit ius iterum
acceptandi sibi debitum, iuxta doctrinā
communiter receptam, ^m quia tacite in-
telligitur fieri sub conditione, si benefi-
cium erat ei debitum, nec refert an illa
cōditio exprimat, & protestatio fiat,
nec ne, secundum commune ibidem.
Quod etiam tenet Cassador. ⁿ & id om-
nes apostolici expectantes cum clausu-
la acceptandi, quod volent intra men-
sem passim seruant.

42 Quod non ignorans Gomezius, ne-
scio an rei difficultate, an Felini aucto-
ritate superatus, ^o concludit cum Do-
min. ^p & Fel. ^q acceptionem sub con-
ditione factā minime valere, a quo du-
plici nomine fugiendum est. Et quod
praxis probata Romę vbique contrariū
seruat, & quod cōditio tacite inhæres,
etiā in spiritualibus exprimi potest eo
modo penitus, quo inest Sicut ergo ac-
ceptatio beneficij expectati videtur fa-

*g i dec. 101
in antiquis,
q in nou. ru-
bric. est 7.
de rest. spol.
h l. non ois.
ff. de rebus
cred. l. in a-
gris. ff. de ac-
quir. rerum
domin.
i l. si me in
vacuam. l.
quis. S. I.
ff. de acqui-
pos. c. olim
1. de restit.
spoliat.
k in c. inter
caser. de pō.
l. iux. gl. me-
morabile c.
significasti.
de elect. &
c. ad audiē-
tiā. 2. de re-
script. & a-
lias citatas
per nos i c.
olim 1. inf.
ead cōterq;
receptas.
min c. cum
i multis. de
rescr. lib. 6.
n in dec. 9.
n. 4. de con-
cess. praben-
o in d. c. cū
in multis,
num. 102.
pin c. 2. col.
3. de elect.
lib. 6.
q in ca. cum
cōtingat. co-
lum. pen. de
rescript.*

ita sub conditione, & si quatenus acceptanti debitum est, & non refert an exprimitur, vel non exprimitur ea, & neutro casu quidquam præiudicatur acceptanti, si conditio non sit vera, ita videtur quod dimissio vnus beneficij facta ob aliud acceptum, iuxta d. capitulū si beneficia tacite sit sub conditione, si ei est quæsitum secundum. Nec refert an tacite, vel expresse fiat, & per consequentem neutro casu quidquam illi præiudicatur, si conditio non sit vera, cui consequens est nostra illatio, scilicet, quod nec possessionem, saltem civilem, nec proprietatem.

Quæ quatuor fundamēta licet vrgeāt, non tamen concludunt illationem, tum quia is, qui habet animū querendi possessionem simpliciter secundi, ob quod dimittit prius, qualem habet is, de quo loquimur, vt postea, ^a dicemus, videtur etiam habere animū relinquenti possessionem prioris, licet non proprietatem etiam si exprimeret conditionem tacite inherentem, eo modo quo inest, per quod soluuntur primum, & tertium. Secundum autem tollitur concedendo defectum quidem conditionis, quæ tacite non inest, impedire assequutionem, vel amissionem possessionis, non autem defectum eius, quæ tacite inest, ^b dicemus.

Ad quartū autem respondeo concedendo quidem illa, quæ assumuntur in eo de acceptante, procedere quoad proprietatem, non autem quoad possessionem, vt ^c apparebit.

Quare dicimus hanc 9. illationē non inferri efficaciter ex supradictis, sed esse veram ea ratione, quod Roma. Pont. magna æquitate motus induxit p. illud cap. si beneficia. fictiōnem, quæ dimissor prioris de quo ibi, videatur semper posse dedisse, ac nunquam recessisse a priori, saltem ad effectum, deinde ad illud redeundi, ac si nunquam discessisset quod ibi senserunt Arch. Ioan. Andr. & Anchar. & Rot. ^d & Collectarius, ^e & per consequentem fingitur, non reliquisse possessionem, sicut vere non reliquit proprietatem, & consequenter alter, qui illud accepit, fingitur nunquam quæsisse possessionem ad effectum saltem prohibendi liberum redditum illi dimissori, sicut vere nunquam quæsiuit proprietatem,

tum, quia illud cap. si beneficia, habet, huiusmodi dimittentem libere posse redire ad prius beneficium, non obstantē collatione alteri facta, vt habet verfic. *Statuimus*. Immo & non obstantē assignatione alteri facta, vt ex priori parte colligitur, quod verbum ad possessionem refert finis cap. pro illorum de præbend. at non posset libere redire nisi retineret, aut fingeretur retinere possessionem suam saltem civilem, ratione cuius posset, si opus esset pellere etiam vi eius occupatorem, & possessorem naturalē. ^f Cum is dicatur libere aliquid posse, quod potest non obstante reclamatione, ac contradictione alterius, per Extrau. in hoc mihi sing. de empr. 45. & gloss. putatam sing. 8. tum, quia illud cap. si beneficia. præsupponit, illum redditum libere fieri posse etiam post hebdomadam, mensem, annum, & tantum tempus, cuius parua pars esset plus satis nouè prouiso ad capiendam possessionem. Quoniam, ait posse redire postea quam certior fuerit effectus nihil iuris sibi quæsitum fuisse in secundo, quod nec facile, nec cito contingere solet. Et nouè prouiso, quam cito possunt, etiam videntes diplomate, curare solent, apprehendere possessionem beneficiorum sibi collatorum. Ergo luce clarius præsupponit, redire posse ipsum libere ad suum prius, etiam si ab alio eius possessio sit occupata, quod tamen facere non posset, nisi civilem saltem retineret possessionem.

Postremo, quod absurdum, & iniquū esset, vt qui tam pie, ac æque relinqueret alteri secundum, certior factus id esse suum, oporteret per longam litem recuperare possessionē prioris tam pie relictū, ergo non est affirmandum. ^h An autem cap. illud, si beneficia. extendatur ad dimittentem causa permutationis, non disputamus in præsentia. Quia super ipsomet cap. bis, olim, & postea in dicto capitu. inter cetera. de præbend. disputauimus.

46. Decimò inferitur ratio clara, quare huiusmodi dimissor propria auctoritate potest redire ad illud suum beneficium prius, vt dicit Archidia. ibidem, scilicet, quia possidet civiliter, saltem donec volens redire repellatur. ⁱ

Quod

fiuxit notata in l. clā possidere. §. qui ad nūm. dimas. & l. sequenti ff. de acq. poss. §. in verbo, libere, etc. dudum. de sepul.

b. l. nā quod absurdum. ff. de bonis liber. c. dudum. de præb. lib. 6.

i. iux. l. sed & si nolit, cū sine legis præcedentis ff. de acqui. possessio.

a in coroll. 14.

b in d. coroll. lar. 14.

c in d. coroll. lar. 14.

d in ea. dec. 101. i. antiquæ in nouē rub. est 7. de rest. spol. e in c. Relat. nu. 6. de cle. nō ref.

Quod procedit non solum si a nemine esset occupatum, ut oēs ibi affirmat, sed etiam quando esset, ut uidetur sensisse Arch. probatus a Io. And. & Petro ab Anch ibidem, tum, quia nihil in hoc distinguit, quia ea ratione ad id mouetur, quod uidetur non diuertisse, nec recessisse ab eo. Quamuis Dom. & Perus. ita distinxerint secuti Collectorem^a nō satis, ut puto assecutum prædicta, quæ altius eis doctissimus ille Archid. & Rot. ipsa tota, excepto Collectore, perpendant.

a dec. Rotæ
101. in antiquis. quæ
in noue rub.
est 7. de re
stit. spol.

b in d. ca si
beneficia,
col. si.
c de prob.
lib. 6.

d l. si quis i
tantum. C.
unde ui.
e per ea, q
leguntur, &
annotantur
in tex. et gl.
d. S. qui ad
nūdinas, &
pulchre an-
notauit Io.
Imol. in c. o
lim, nu. 6. i
fra eod.

f de prob.
lib. 6.

Vndecimo infertur nerosa ratio eius, q singulariter, sed fragiliter fundatum dixit Probus^b eiusmodi reuerentem ad suum beneficium non incidere in pœnam, c. eum qui^c licet auctoritate propria recipiat illud ab alio occupatum, & ut adhibita. Ratio enim concludens illa est, quod possidens aliquid ciuilitur, cum primum sciuerit id tenere, uel possideri naturaliter ab alio impune potest alium ui depellere, si sponte nolit cedere. Non. n. incurreret pœnam legis, d qui peregre profectus perderet possessionem naturalem suæ domus, quam alius eo abeunte occupasset, & postea rediens eam sibi, sine alia iudicis auctoritate ui reciperet.^e

Duodecimo infertur ei, qui ita dimiserit beneficium longe utilius esse clam aut etiā ui auctoritate propria, aut iudicis, sine cognitione procedentis possessionem eius capere, aut continuare, nō solum, si adhuc uacat, sed etiam si sit iā occupatum ab alio, qui nolit eam sibi sponte dimittere, modo id commode facere possit, quem expectare, ut iudex, occupatore uocato, cum causæ cognitio ne eam sibi restituat, tum quia tardissime restitutiones hæ sunt hodie, tum, quia non est cur timeat pœnam c. eum, qui^f ut prædictum est, tum, quia contra illum occupatorem, si petat restitutionem, potest excipere se non spoliassè eum, sed potius causasse, ne spoliaretur ab eo sua possessione, saltem ciuili, quam ueram licet per fictionem, quæ sitam habet, quod facile faciet, probato coram iudice non esse sibi ius quæsitum in secundo, & ob id illud omisisse, ac ad suum prius rediisse, quæ longe quotidiana sunt.

Decimotertio infertur ratio efficax illius decisio. singularis Petri Rebuffi^g scilicet, eum qui triennio possedit beneficium pacifice coniuncto tpe, quo illud possedit, antequam ob aliud dimitteret, cum tempore possedit posteaquā redijt ad illud^h gaudere regula de trienniali possessore, quoniam per prædicta fingitur non amisisse possessionem, saltem ciuilem. Pro illatione facit illud Collectarij,ⁱ scilicet volenti redire ita in suū prius beneficium, non posse referri quæstionem ullam defectus iuris, etiam q, ut ille ait, fingitur non mutatus. Facit, q talis acceptio secundi per ignorantia probabile facta, & reditus ad prius nihil ei præiudicat, ut illud ipsum c. hēt.

g in titu. de
pacific. pos.
nu. 143.

h iux. d. c. si
beneficia.

i in c. rela-
tū, de cler.
non resid.
num. 6.

Non obstat primo, quod triennium illud debet esse continuum, ut late tradit Gomet.^k quoniam per prædicta appareret esse continuum saltem ficte, quia ciuilis possessio eius, q ex cōtinenti postquam sciuit alium occupasse naturalem recuperat illam, non censetur interrumpi, ut diximus,^l post Ioann. Imol.^m At is, qui recuperat naturalem, aut ui, aut sponte ab occupatore beneficij a se dimissi, cum primum nouit sibi non esse quæsitum secundum, ex cōtinenti vř eam recuperare, quia tunc primum nouit se per fictionem ueram ciuilem possessionem habere, per prædicta.ⁿ

k super re-
gu. de trien-
nal. pos. q.
16. & q. 20
& 46.
l in c. olim,
inf eod.
m num. 6.

Non obstat secundo, q prædictus Petrus Rebuff ait ubi supra stricto iure ueriores esse contrariam sententiam, tū quia hanc nostram appellat æquiores, tum quia eius fundamēta tolluntur per considerationem possessionis fictæ cōtinuatæ, tum q, & ipse tandem nu. 148. sentit hanc nostram opinionē seruandā in eo, q dimisisset prius re tū, & non uerbis, & æque facile est idem defendere in dimittente uerbis, & facto, ac in dimittente tū facto, quia utroque casu per dimissionem prioris perditur possessio eius, & per dimissionem posterioris fingitur non perditā per supradicta, tum quia æquitas illa illius cap. si beneficia, nullum uidetur recipere rigorem aduersus tam sancte dimittentē. Primo prius, ne duo beneficia habeat, deinde posterius, ne alienum occupet, argum. uers. ne talis, & uers. statuimus illius cap.

n in corol-
lar. 9.

54 Decimoquarto infertur mirabilis differentia inter possessionem, & inter dimissionem, & acceptionem quoad proprietatem, quia per eas sub conditione tacito actui inhaerente facta, quaeritur & perditur possessio, siue illa exprimitur, siue taceatur, & siue uerificetur, siue non, ut utiliter iuxta, ac singulariter colligitur ex quadam decicilio-
a dec. 158. ne Rotae, ^a quae determinat eum, qui quida*m* an- accepit possessionem alicuius beneficii *triquis*, quae sub conditione expressa, si ei deberetur *in noue ru* q*m* saluo iure alterius, & n*on* aliter, & post *bric. est* 19. eam acceptam spoliatur, restituendum *de rest. spol.* esse, antequam aduersarius admittatur ad probandum, illud beneficium n*on* fuisse ipsi debitum, & ita non fuisse adimplendam conditionem sub qua inductus & admissus fuit in possessione. Proprietas uero non perditur, nec quaeritur per tales admissiones, vel acceptiones conditionales, nisi purificentur per ea, quae dicta sunt in illatione nona.

Decimoquinto infertur, non esse ue-
b in l. quo- rum, q*ui* ait Bald. ^b quem sequitur Ioan.
ties. C. de Bertha. ^c scilicet perdi possessione*m* be-
rei uen. n. 6 neficij ecclesiastici per sententiam pri-
c i uer. pos 55 uatiam contra possessorem latam.
ses. nu. 28. Neque id ait Innoc. quem ipsi citant. ^d
d in c. cum Sed neq*ue* ipse Bald. ad ait. ^e Neq*ue* Ang. ^f
nostris, de licet id eis in illis locis tribuat praedict*o*
conces. sp. Berthachi. ^g immo nec ut arbitror ipse
e in l. i. sub met Bald. ^h uoluit dicere, quod dixit,
fi. c. coia u- sed id quod ait Innoc. ⁱ scilicet in iuri-
trius q. iud. bus incorporalibus, uti nihil corpora-
Et l. tradi- 56 le attingitur, quales sunt electiones,
tionib. sub & iurisdictiones, per sententiam priua-
fi. de pact. tiam, saltem illam, per quam imponi-
f in l. ex hoc tur silentium, adimi possessionem uict*o*
iure sub fi. & qua*er*i uincenti, tum quia pro suo diff-
de iust. et c*on*to Bal. allegat Innoc. ^k tum quia Bal.
tur. in alijs duobus praedictis locis, & Ang. ^l
g ubi sup. ex hoc iure in hoc casu loquuntur, tum
h in d. l. quo quia Innoc. ^m expresse contrarium in-
ties. possessione beneficii in hec verba, Si au-
i in d. ca. cu tem talia sunt incorporalia ubi aliquid
nostris, co- c*on*porale attingitur, ut in praebenda, posses-
lum. 3. sor condemnatus non prohibetur per aduer-
k in illo c. sarium exercere ut prius, &c. Et non est
l in d. leg. uerisimile Bald. qui in alijs locis recte
m in d. ca. cu intellexit Innoc. in eo loco perperam in-
nostris. tellexisse, sed potius excidisse, illi uerbu*m*
 beneficii, pro uerbo iuris incorporalis
 nihil corporale attingentis. Ob quae

57 obiter admonemus lectorem, Ioan. Berthac. virum aliqui perdoctum, & laboriosissimum, & qui suo illo indice plurimum lucis attulit iuris peritis, non nihil tenebrarum frequenter obducere, dum sicut in hoc loco auctorum sententias parum fideliter colligit, & negligenter expendit, quo uitio, ut plurimum laborare video nostros, qui allegationum copia, & auctorum nomenclatura potius, quam iudicio, & perpendiculo, gloriam sibi comparant.

- 1 *Αντιλογία*, siue oppositio difficilis.
- 2 Possessionem prioris beneficii non perdit quis eo ipso, quod eius dominium perdat, per acceptionem alterius, uel alio modo, & nu. 19.
- 3 Renunciatio, uel alia beneficii amissio, si ne animo perdendi possessionem praesumitur fieri, quoties post eam facta, insistitur.
- 4 Renunciare non uidetur prius, qui adipiscitur posterius, sed priuatur illo.
- 5 Clericus contrahens cum corrupta, uel diu se enormibus miscens, an renunciet privilegio clericali, & qui delinquit, uel contrahit in alieno territorio, an prouoget.
- 6 Titulus coloratus quoad unum effectum, & non quoad alium.
- 7 Intellectus clem. Gratia, de rescrip.
- 8 Argumentum a iure querendo ad quae situm, non ualere.
- 9 Beneficio ipso iure perdito per non promotionem, incumbens per triennium, gaudet regula de triennali possessore & etiam quilibet alius quoquomodo id perdens nu. 10.
- 11 Disputatio quaestionis nouae super breuib*us* ad capiendam possessionem de more solitis concedi episcopis.
- 12 Clausula resolutiua breuib*us* de more inferi solita tenor.
- 13 Extra. Inimica tenor, & causa finalis expressa, & nu. 14. & tacita. nu. 39. & 40.
- 16 Papa dum quid sult esse infectum irritat consequentia illud.
- 17 Renunciatio intra tempus legitimum non publicata quando nulla.
- 18 Possessori non audito, sua possessio non tollenda, etiam si dominium perdidit ante declarationem. nu. 20.

- 21 Dubius de iurisdictione sua non iudicat.
- 22 Exorbitantia non extendi ad similes causas quando, &c.
- 23 Litera Apostolica qua, & constitutione praeferentem terminum ad eas expediendas, restringendam esse.
- 24 Felini lapsus insignis.
- 25 Gomez & indiligentia, & lapsus communis illius & Felini.
- 26 Posessio cum sola supplicatione signata praeferens restituenda.
- 27 Supplicatio signata sufficit ab absolvendum reum, & probat quoad quid, nu. 28. non autem quoad quid 29.
- 30 Dispensationes signatas, etiam literis non expeditis prodesse in totum in conscientia foro, in exteriori vero tantum quoad quid.
- 31 Administrare possunt etiam hodie sine literis aliquot Praelati, & Praelate.
- 32 Extravaganti, iniuncta, poenam exigere praesumptionem, & malam fidem praesumentem. Qua lex punit, non punit simpliciter transgredientem, nu. 33.
- 34 Ordinatus inordinate, ipso iure hodie suspensus est, & si ante suspensionis sublationem celebrat irregularis cum quotidiana, & noua limitatione, nu. 35.
- 36 Gomez & lapsus circa extravagan. iniuncta.
- 37 Vacationem inducitur per breuia Praelatis concedi solita ad possessionem capiendam, nouam esse.
- 38 Posessio an capiatur nomine prouisi, uel nomine Camera Apostolica plurimum referre in materia extravag. iniuncta.
- 39 Literarum expeditio quando includit earum ostensionem.
- 40 Clausula habentem rem pro infecta quanto maioris uirtutis, quam qua casat.
- 41 Praelati gesta intra sex menses breuiter, ualere, licet nunquam expediat literas.
- 41 Regula Cancellariae 18. & 35. pulchra et noua declaratio Et quod noua illarum habet clausulam, qua rem pro infecta habeat contra Gomez, nu. 45.

OPPOSITIONIS VIII. SOL

Octaue oppositionis dilutio etiam ex praedictis inferitur. Si quidem illa fundabatur in cap. licet^a quatenus a 2. de praebend. lib. 6. secundum intellectum receptum habet eum, qui per adeptionem beneficii posterioris, eiusdemque incompatibilis, perdit prius ipso iure, ^b illud renuntiare uideri, ^c non tamen ob id perdere ^b iux. ca. de multa de p expelli, antequam audiatur, & iudicetur esse pellendus, immo posse agere de c iux. clem. spolio, & restituendum esse, si aliter spoliaretur. Cuius contrarium innuit hoc rescrip. cap. Primo quatenus probare uerum, per renuntiationem spontaneam perdit possessionem, & ideo eius restitutionem petentem repelli posse per eam. Secundo quatenus suadere uideatur, per amissionem tituli beneficii iure ipso incursum perdit possessionem, eo quod illa in beneficio sine titulo, saltem colorato, haberi nequit, ^d & per talem amissionem ^d arg. gl. sin tituli perditur color eius, secundum Pa gu. clem. 1. normit. receptum. ^e Hae ^e *αυτιλογία*, si de cau. pos. ue contradictio, & oppositio gemina, ^e in c. cum cet non semel a nobis fuerit in hac, & nostris, de Salmaticensi Academia in consensu eruditionis praeclararum virorum publice obiecta, nunquam tamen satis soluta fuit. Quae tamen per dicta in praecedenti oppositione facile tollitur. Posterior quidem pars negando, perdit possessionem beneficii per amissionem tituli eius et iure ipso incursum, immo neque perdit colorem eius, quoad effectum saltem continuandi possessionem, uel eam noue querendi, per ea, quae diximus supra ^f & ^f in praecedenti oppos. itea glo. non relato eo, dixerunt. ^g Te num. 10. non uocato, eum, qui perdidit ipso iure ^g in d. ca. li. beneficium prius per acceptionem posterioris non perdere eius possessionem & dici titulo possidentem, licet iniusto. Quibus glo. illa singulariter in fine de suo addidit, dispositionem illius decretalis, & praedicta omnia dicta de eo, qui perdit ipso iure prius beneficium, per adeptionem posterioris, procedere etiam in alio, qui ipso iure perdit beneficium, prior autem pars huius oppositionis tollitur. respondendo, dominium beneficii ^h capissi.

sapissime perdi posse, & perdi ipso iure non perdita possessione, non solum per negligentiam, delictum, acceptionem alterius incompatibilis, & alias actiones sed etiam per expressam renunciationem modo ea fiat sine animo amittendi possessionem. Vt praesumitur fieri, quoties beneficiarius non obstat illa negligentia, acceptione, delicto, uel renunciatione per se, uel per alium insitit illius beneficii, possessioni, ob ea quae dicta fuerunt. ^a Et ita quis, sine praedictio ueritatis, concederemus per adeptionem posterioris incompatibilis uideri quem renunciare prius, in quia id facit, sine animo amittendi possessionem, cum non desistat per se, uel alium insistere priori, non amittit eius possessionem, ad hunc saltem effectum possessionem satis colorandi Diximus sine ueritatis praedictio, quoniam nobis uerius uidetur, eum, qui tale posterius beneficium acceptat non renunciare prius sed perdere potius, & priuari a iure, & pati poenam illam a lege inflatam. Tum quia c. de multa, & extrauagans, execrabilis, expresse habent talem ipso iure priuari, & non habent, uideri renunciare. Tum quia non renunciet expresse, sed neque tacite saltem frequenter, cum non habeat, nisi perraro animu id faciendi tacitum, immo retinendi utrumque, ut per eadem iura patet. Tum quia si non relinquatur prius, perdit et posterius, uel per suam secundum tempus, ^b iuxta glo memorabilem, ^c secundum tempus hodiernum extrauag. execrabilis. At si uideretur renunciare, non incurreret illam poenam. Quoniam per renunciationem liberatur ab illa, ut per dicta Extrauagans habet, et uerbalem secundum tempus. ^d Quamuis non hodie. ^e Tum quia uerius est, clericum, qui contrahit cum corrupta, non renunciare priuilegio clericali, quia non potest, ^f sed priuari eo. ^g Tum quia sicut alias dicebamus, ^h clericus, qui diu se ingessit enormibus, dimisso habitu, & totura clericali, perdit quidem ipso iure priuilegium clericale, sine alia monitione, sicut Ioan. And. & communem ibi, uel saltem post trinam monitionem, secundum Pan. ibidem, non tamen eo perdit, quod uideatur illi renunciare, quod frequenter nec uult facere, neque si maxime uellet, posset,

sed perdit per poenam legis, quam merito, uolens, nolens incurrat. Tum quia, ut ⁱ dicebamus, clericum, qui contrahit uel delinquit in territorio Episcopi alieni, eius iurisdictioni subijci quoad ea, sed non per prouocationem expressam, quam nec facit, neque facere potest, siue consensu sui episcopi. ^k Neque fortiori ratione per tacitam, quam non in intentione saltem frequenter facere, neque si maxime intendere posset, cum nequeant illa esse maioris potentiae, quam expressa, ^l sed per dispositionem legis, quae eum uolentem nolentem ob factum suum subijcit alieno Episcopo.

6 Ex quibus infertur primo intellectus unius clem. ^m quatenus habet, renunciare uideri suae gratiae, quae expectat unum beneficium, eum, qui alterum illi repugnans accipit, sicut in illam clem. ⁿ utiliter ampliuimus ad multa, & in his non uisime ad accessus, & regressus quotidianos, ita nunc subtiliter illam, & omnia per nos ibi supradicta declaramus, intelligenda esse non de uera renunciatione expressa, neque tacita, sed de perditione iuris illius ad rem, quae uim renunciationis habet quoad illum effectum amittendi, de quo loquitur. Quod auctor illius constitutionis satis intellexisse creditur, eo quod non dicit *Renuncians*, sed *Renunciare* uideris, quod improprietatem designat. ^o

7 Secundo infertur enervatio argumenti primo aspectu neruosi cuiusdam aduocati, Melchioris relati per Gomet. Per quatenus ex d. clem. Gratia sumebat argumentum ad probandum, renunciare prius beneficium curatum, qui accipit alterum illi simile. Quae tamen argumentatio duobus modis enervatur, tum, quia, ut praedictum est negari potest illam clem. agere de renunciatione, sed de priuatione iuris, quae quoad effectum perdedi illi aequatur, tum, quia non sequitur renunciare expectatiua, & iuri ad rem, ergo & prouisioni, ac iuri in re, Quoniam hoc non potest renunciari, nisi in manibus superioris, illud autem sic ut ibi ^q dicebamus.

8 Tertio infertur destructio illius illationis, quam ille Melchior faciebat, scilicet si qui accipit posterius, uidetur renunciare prius, ergo perdit eius possessionem ciuilem, & naturalem, quoniam ex suo ante-

i in c. dilecti, de foro comp. declarando ea, qui Pan scribit ibi not. k c. significasti illo ti.

l ar. notatorum in c. qui tacet, et c. is qui tacet, & cap. scienti, de reg. iur. li. 6. m cle. gratia de rescr. n in praelec. c. si qui excep. 6. nu. 1. de rescr.

o iuxta l. 1. §. 1. de iur. se adiuncta glo. uerb. uideor, ff. de iur. & iur. ar. mat. p in re. de iur. ali. pos. §. q. 10.

q in d. nu. d. c. si quando.

*a in opposi-
tione praec-
dente, nu. 9
& alijs 4.
seq.*

b c. de multa de praeb. c. extrauag. execrabilis, Ioan. 22. §. qui uero, Verb. ipso iure priuari, uel ipso iure. d c. de multa, ut glo. illius 2. docet. e secundum, §. qui uero, praedicta extrauag. f c. si diligenti, de foro comp. g per c. 1. de big. lib. 6. h in c. perpe dimus, de sent. exc.

antecedenti concessio non sequitur sua conclusio, quandoquidem non per omnem renunciationem perditur possessio prædicta proxime in hac, & præcedenti oppositione.

9 Quinto inferitur, facilis defensio illius conclusionis, quotidianæ, ac aureæ, quam Gomecius uir uaria lectione, & rara eruditione clarissimus, ait ^a post multa placuisse prætorio Rotæ, quam nos quoque ante operum eius editionē affirmamus. ^b Conclusionis, inquam illius, scilicet, qui triennio possedit ecclesiā parochialem, sine presbyterio pacifice, posteaquam debuit ad presbyterium promoueri, uti post beneficio illius regulæ de triennali possessore, & eam repellere contra se agentem. Quoniam non obstat illa priuatio iuris, quominus insitens beneficio et ipso iure perdit, dicatur illud possidere per triennium, si tanto tempore incubuit ei, per prædicta.

10 Quinto inferitur, idem esse dicendum de illo, qui contra dispositionem capituli de multis, tenuit per triennium, uel ^c utrumque pacifice per triennium, & de quolibet alio qui beneficium perdit ipso iure siue propter uolentiam, ^d siue ob non solutionem pensionis, uel dimidiatorum fructuum, quæ dimidiata annuatim uocant, siue ob aliquid aliud quoad sufficeret iure cōi, uel particulari, & nihilominus ei per triennium insisteret. Quoniam hi omnes pari ratione ea se regula defendere possunt longe efficacius per ea, quæ a nobis in hac oppositione, & præcedenti sunt adducta, quam ea, quæ adducit Gomez. ibi rei difficultate superatus, non semel ueluti labans. Quibus consequens est, idem dicendum de renunciantem, modo is, & prædicti alii legent titulos nouos, uel dispensationes sufficientes, licet eas non probent, ut

Cardin. sentit, ^e & Cosmas, ^f uel saltem non conteantur defectum proprietatis. Alioqui enim ille defectus efficere notorius per confessionem illam iudicialē, & ita cum constaret, eum mala fide, & contra conscientiam tenere, merito non debet gaudere beneficio illius regulæ, iuxta ea, quæ tradit Petrus Rebusus, ^g & longe satius esset eo nō gaudere, quam mentiri, argum. cap. Mattheus, de simon.

11 Diximus etiam satis coloratum quoad hunc effectum. Nam quoad effectus illos, de quibus tractatur in cap. cum nostris, & c. literis, de concess. præb. forte non est, ut ^h iterum tangemus.

12 Sexto inferitur, decisio illius questionis, quæ anno superiore occurrit, cum in alijs, tum in hac tua ecclesia Conimbricensi, Reuerendissime Præsul, ac Comes longe illustri. Quam prædicta ne publica proponere, ac rei difficultatem ostendere coram auditorio doctissimo, & ad id uocato, coegit me rumor sparsus, quod in regis, & domini nostri ac tui, qui eius eras confessorius, gratiā, Capitulum tuum multis nominibus egregium simularet dubietatem, quæ nō erat, quo minus pronuntiaret sedem uacare. Quæstio, inquam, plurimum controuersa, simul & noua fuit. An capitulum iure debeat, an saltem possit episcopo contradicente administrare episcopatum, tanquam sedes uacet, quod si tera prouisorie non ostendantur intra sex menses a die datæ breuis Apostolici, de more concedi soliti ad capiendam possessionem Episcopis apud sedem Apostolicam prouisis, cum clausula illa: *Volumus autem, quod intra sex menses a data præsentium computandos, literas Apostolicas super prouisione, & præfati ne huiusmodi sub plumbis in totum expedire, & iura Camera Apostolorum, propterea debite persolvere omnino teneantur. Alioquin, si sex mensibus elapsis prouisio, & præfatio prædicta nullæ sint, & esse censeantur.*

Fuerunt uiri eruditione clari, cui hic, tū alibi, qui dicerent posse debere; Capitulum id facere æq; ac faciebat ante illius breuis presentationem. Pro quibus ipse si ita primo colligebamus. Nullus Episcopus, aut superior Prælati, neque ullus Abbas, uel Prior, quod Abbati aquatur, potest administrare dignitatem illam, ad quam promotus est apud Sedem Apostolicam, neque recipi a Cap. sine illius literis, neque cum illis, nisi prius ostensis. At in nostro casu Episcopus nō habebat literas expeditas, & si habebat non ostendebat: ergo neque ipse administrare poterat, neque capitulum, ut id faceret, permittere, & per consecutionem per Capitulum, & non per Episcopum tali casu debet Episcopatus administrari,

Secun-

hinc oppositio. 10.

i per extra uag. iniunct. de elect. quæ citauit Pan. in c. no stris, & ca. qualiter, de elect. & in c. in nostra de rescr. & meliore mū di appella uit Nicol. Boer. in lib. de leg. præ lud. 5. col. 3

a in d. q. 10

b arg. eorū, quæ ait gl. illius regu la quæ est 33. col. 8. & pen.

c contra ex tra uag. ex crabilis to am. 32. d. iuxta c. eū qui, de præ ben. lib. 6.

e in c. cum nostris, de concess. p. b. g. 12. fin statutis ecclesie Gallica. de pacif. poss. in gl. 1. col. 5. & 8. g in titu. de pacif. poss. nu. 22.

a. c. super lit. teris. de re. scrip. c. si de prob. & ca. cū in illis. §. i. eod. tit. lib. 6.

Secundo argumentabamur, q̄ intentio Romani Pont. cōcedentis gratiam, est attendenda. ^a At intentio Papæ, qui eiusmodi breue cōcedit, est eo casu, quo non expedirentur litteræ intra sex menses, inducere eandem vacationem, quæ fuit ante illud breue cōcessum, & in illa non potuisset Capitulum recipere Episcopum neque obedire illi, sine litterarum ostensione, ergo neque in hac.

b. iux. c. q̄a propt. de electio. & l. si. ff. de hered. bus institu. et tradit. Go. me. in regu. de annali. poss. q. i.

14 Tercio, quod causa si. & principalis illius extrauag. expressa est, ne is haberetur Episcopus, de quo dubitaretur, an esset, vt patet ex proœmio ipsius, vnde illa colligi solet, ^b at lapsis sex mētibz, meritō dubitari potest sit Episcopus, nec ne: ergo necessaria erit litterarum ostensio, vt Episcopo Capitulum pareat.

15 Quarto, quod causa fin. tacita illius extrau. fuit, ne iura Cameræ Apostolicæ fraudarentur, vel nimium deferrentur, suscep. Episcopis, sine litteris, at si post hos sex menses in breui contentos, Episcopus posset continuare possessionem antea receptam, & Capitulum ei obedire, sine litterarum expeditarum ostensione, perinde cōsequeretur fraus iurium cameræ Apostolicæ, ac si ab initio per solam signaturam reciperetur.

c. iux. gl. fin. gul. icle. i. verb. pro in. festis. de cē. sibus.

Quinto formabamus argumentum, quod nōnullis apprimè eruditis fuit insolubile, scilicet, quod in materia, vbi agitur, de receptione, & obedientia Episcoporum, per litteras expeditas, intelligimus litteras expeditas, & Capitulo ostensas, per d. extrau. iniunctæ. at breue, per quod Episcopo mandatur dari possessio, loquitur de receptione, ac obedientia Episcopi, ergo per expeditionē litterarum, quam exigit intra sex menses, intelligenda est expeditio cum ostensione earum.

d. in quibus est Car. cū Pan. et l. mo. ibi. & Pan. in cons. 84. i. & l. Fel. i. c. i. col. 7. et i. c. fi. col. 3. & q. 4. de cō. sti. & m. c. caterū. col. pen. de resc.

16 Sexto facit, quod cū Romanus Pontifex ea, quæ iuris sunt positiui vult haberi pro nullis, & infectis, non solum ea ipsa, quæ vult haberi pro talibus annihilatur, sed etiam facta virtute illorum, celebrata a multis, ^d at Romanus Pontifex per huiusmodi breue non solum vult Episcopos, quibus illud concedit, priuari episcopatibus suis, vel ipsos vacare, si litteras intra sex menses non expediterunt, sed etiam vult prouisiones, & præfectiones prædictas nullas esse, ac

tales censi, ergo prouisio, & præfectio prædictæ, immo, & possessio earum virtute accepta, & alia omnia inde secuta 17 erunt nulla. Cōfirmatur hoc per regulam Cancellariæ 34. quatenus habet, renūciationem eius, qui post eam factā in manibus Papæ sex menses, vel in manibus ordinarij vnūm vixit, & in possessione moritur, habendam esse pro nulla, at per illam annihilationē perinde perit illa renūciatio, & vacatio inde manās, cum possessione virtute illius accepta, ac si nunquam fuisset facta, ergo etiam per annihilationem prouisionis, & præfectionis per huiusmodi breuia inductā perinde pereunt illæ, ac si nunquam factæ fuissent; at si nunquā illæ factæ fuissent necessaria esset ostensio litterarū, ergo etiam si factæ fuerint. Confirmatur hoc per regulam Cancellariæ 18 de infirmo resignate inductam eodem modo quo regula prædicta 34.

His tñ non obstantibus contrariū infertur ex prædictis id, quod etiam tunc visum fuit nobis iuri consonantius, Capitulum neque debuisset, ne potuisset administrare hunc episcopatum, Reuerendissime Præsul, nō consentiente, immo cōtradicēte ac administrare volēte.

18 Primo, q̄ nemo potest, neque debet inuitus a possessione sua, præsertim legitime quæsitā, repellī, nisi auditus, & damnatus, ^e et si dñs rei possessæ ipso iure illud dominium perdat, & illa sit beneficium ecclesiasticum. ^f At Episcopus in casu proposito quæsiuit, & non quomodo docunque, sed legitime possessionē per breue prædictum, ergo nec potuit, nec debuit inuitus ea priuari, antequam audiretur, & damnaretur.

19 Secūdo facit, quod nemo perdit possessionem rei, et si sit beneficium ecclesiasticum, propterea tantum, quod perdat titulum eius etiam ipso iure, ob aliquam negligentiam, delictum, aut aliam actionem, nisi animus verus, vel præsumptus perdendi eam intercesserit, vbi cōclusum est, ergo licet ob negligentiam expediendi litteras Apostolicas Episcopum perdidisset episcopatū, quoad proprietatē, non tamen iō perdidisset quoad possessionem, cū non fuerit ei animus perdendi eā, ergo non vacabat quoad eam episcopatus, ac per consequentiam nō pote-

ec. l. 2. q. 1. c. 2. de caus. poss. & pro. priet.

scilicet. i. 2. de pñ. lib. 6.

cum multis alijs, q̄ nos

ad aliud p. positū copio

se citauim⁹ in prelec. c.

cū cōtingat de resc. i. 3.

caus. nulli. t. num. 2.

g ioppo. 7.

poterat Capitulum absq; magna præsumptione specie decernere eum vacare, & tanquam vacantem administrare.

Tertio, qđ ea, quæ ipso iure perdunt, tolli non possunt a possessore antequam per iudicē competentē declarentur esse perdita. ^a At in nostro casu non fuit declaratum per vllum iudicē, episcopatū ipso iure perditum esse, ergo nō potuit is tolli ab eo, qui eum tenebat, etiam si vere vacasset per prædictam negligentiam expediendi litteras intra sex menses.

Quarto, quod nemo pot iudicare in causa sua. ^b Nemo item potest iudicare suum superiorē. ^c Nemo itē dubius de iurisdiccione sua pot iudicare. iuxta doctrinam Bar. ^d & Pet. ab Anch. & Fel. ^e & gl. sing. ^f at hoc casu causa erat Capituli, & Capitulum erat inferior, iudicando saltē ratione possessionis, in qua erat Episcopus, & dubitabat de iurisdiccione, quia dubitabat de vacatione, ergo neque poterat pellere eum, sine cognatione, neq; cognoscere, an esset pellendus, ergo non potuit declarare, episcopatum perditum fuisse, esseque in se deuolutam eius administrationem.

Quinto facit, quod dispositio conditionalis non hēt effectum ante conditio nem impletam, ^g neq; virtute illius potest iudicari aliquid prius, quam cōstet illam esse impletam, ^h at prædictū breue est cōditionale, quatenus inducit vacationem. Inducit n. eam sub illa conditione. Si non expediatur littera intra sex menses: ergo nihil poterit fieri per illud, donec constet, eas non fuisse expeditas intra illos. at hoc in ipso fine mensium constare nullatenus poterit, tū quia fieri potuit, vt penultimo, vel ultimo die illorū expeditæ fuissent Romę, tum quia danda erat aliqua dilatio allegati eas esse expeditas, eo quod multis de causis terra, marique contingentibus fieri potest, vt litteræ Romæ cōfectæ intra sex menses non possint ostendi Conimbricæ, etiam intra 12.

Sexto facit, quod dispositio a iure cōi exorbitans non est extendenda, ⁱ præsertim cum non continet materiam iuris, sed aliquid contra vel præter ius secundum Pan. ^k quem sequitur in notabili casu Gomez. ^l præsertim si etiā sit pēnalis. ^m & maxime ad eum casum, in

quo non esset eadem ratio. at extrauag. illa iniunctæ. exorbitat a iure communi, continet pēnā, disponit in materia, quæ est contra, vel præter ius, & in casu alio a nostro, & in quo maior ratio suadet de citionem illius extrauag. Exorbitat, inquam, a iure communi. Quia illud hēt, quæ probari posse facta per testes, ac per instrumenta, ⁿ extrauag. autem prædicta disponit prouisionem episcopatū, & cæterarum dignitatum non posse probari, nisi per instrumenta immo neque 23 per omnia instrumenta, sed tantum per litteras Apostolicas expeditas, quales solæ bulla munitæ dicuntur, ^o & tradit Fel. ^p & Gome. ^q & ante illos gl. regula Cancel. continet pēnā, immo multas pēnas, & cōtra multos, vt ex eius lectione palam est, disponit de casu alio a nostro. Nam disponit de prima, & noua receptione Episcoporum, & quorūdam aliorum, in quo maior ratio suadet, de citionem illius extrauagantis, quam in cōtinuata receptione antiqua, ^r ergo nō erit ad eam extendenda. Et in specie, quæ ois cōstitutio, & regula Cancellariæ requirens scripturam ad probandum sit stringenda, & non extendenda affirmat Rota. ^s Et quod illa ipsa extrauagans, iniunctæ, sit restringenda, speciatim ait gl. verb. præsumat.

Postremo confirmo hæc per gl. mihi singul. eiusdem extrauag. quæ in verbo recipiant, ait ostensionem litterarū esse quidem necessariam a principio, cum possessio capitur non autem postea.

Ad primum ergo fundamentum in contrariū adductum rēdeo, illam extrauag. inducere nouas pēnas, & agere de receptione prima, & noua, in nostro autem casu agi de receptione antiqua cōtinuanda, & de non repellendo iā recepto, & ita esse diuersum, sed in quo non est eadem ratio, quæ in illa, vt palā est, & ideo non esse ad hunc extendendam, per dicta in penultimo fundamento.

24 Ex hac solutione, & duobus postremis fundamentis pro nostra opinione factis, inferitur primo lapsus fuisse Fel.

ac cū em legor, de heret. lib. 6. & l. eius, qui debitor. in princ. ff. de iure fisci. b l. i. C. ne quis in sua causa dicat c. l. 4. q. 4. c. cum inferior. & maior et obed. et c. inferior 21. dist. d in l. multū interest. ff. de cond. & demonst. e per illum text. in c. 2. de off. dele. fin. ca. sape. verb. peremptoria. de ap pell. g c. si pro te de resc. li. 6. l. cedere diē ff. de verb. signific. h arg. l. duo sunt Titij ff. de test. tut. i c. quæ a iure de reg. iuris. lib. 6. k in cap. ad audientia, de cler. non residen. l in reg. de triennal. q. 10. pag. 10. m c. pēna. de pē. d. 1.

n l. in exer. c. l. is. C. de fide instrum.

o c. licet c. q. grau. de crimin. fal. p in c. ex dilecti, col. fi. de simon. q in reg. de nō iud. iux. for. q. 1. pag. 3 reg. 69. r arg. c. quæ admodū. de iure iuran.

s i dec. 522. q in nou. rubric. est 27. de resc. in nou. q in id citat Rip. in rub. de cōst. n. 50. et li. 2. respons. c. 1.

t i c. veniens col. 2. de accus. & in c. ne Dei. col. 2. de simon.

ritas in hunc diem multos fallit, ac multo plures fortes fefellisset, nisi nos olim abhinc uiginti duobus annis, in academia Catharcenti a doctissimo doctore Antonio de Petrutia quem aliquando prælegentem audiuius, cuius insignis repetitio extat^a cum ambo super eodē casu consuleremur moniti multa eius consilia reddita secundum illud dictum Fel reiecta fuisse a senatu Parlamento Tholose residenti, postea Salmantica idipsum non semel auditorium nostrū monuissimus, quod & in hac Academia frequenter fecimus, neq; immerito. Quā illa extrauagans est exorbitas & pœnalis, & solum disponit de Episcopis, & Abbatibus, ac prioribus qui loco eorum sunt, & æquantur. Neque est eadem ratio in alijs beneficijs minoribus, quæ in illis maiorib. propter maius periculum^b Quod etiam tenuit Blasius Tholosanus Doctor (quem præceptorē habuimus^c) Fel. autem, ut arbitror, falsus fuit summario Ioann. Franc. Pauini, illius, & aliorum extrauagan. proditoris.

25 Secundo infertur indiligentia quædam Gometij viri alioqui diligentissimi, qui^d sequutus Fel. ^e dixit, eum, qui accipit possessionem alicuius beneficii literis non expeditis, perdere omne ius quod habet, licet supplicationem habeat signatam, in qua re ambo bis peccant. Primo quod illam extrauag. extendunt ad beneficia in ea contenta, deinde quod præsumunt eos, qui contra dispositionem illius possessionē capiunt perdere ius sibi competens, quod nusq; habet illa extrauag. quam in hoc citat Gomez. neq; regula 25. Cancellariæ, q̄ in id citat Fel. ut palā ex eorum contextu constat. Neque est uerum, nisi cum uiolenter accipitur possessio, quo casu etiam si literis expeditis id fieret, perderetur ius.^f

26 Tertiō infertur, longe rectius esse illud Cassad. § scilicet regulariter restituendam beneficij possessionem ei, qui eam cum sola signata supplicatione accepit, per illam extrauag. iniunctā, induciā per locum ab speciali, ac si clarius diceret, illam extrauag. seruandam quidem esse in casib. in ea contentis, non esse autē extendendam ad alios, & ita

non esse restituendū eum, qui spoliaretur possessione, & q̄ sine literis expeditis & ostensis caperet in dignitatibus contentis in illa extrauag. alios autem qui aliorum beneficiorum possessionem caperent sic. Facit q̄ signata supplicatio gratiam perfectam continet, & tribuit ius^h adeo, ut etiam si Papa signans statim moreretur, nihilominus duraret gratia, & per mortem eius eius, cui facta esset, censeretur uacare beneficiū, secundum Rot. ⁱ & tradunt recentiores.^k

27. Quarto infertur, uerū esse illud, q̄ singulariter dixit Cassad. nempe, absolueudū esse in petitorio eū, qui ostendit solam supplicationem signatam, per q̄ constat non esse ius actori, et si una, uel altera sententia esset pro actore lata, nō obstante regula Cancell. 25. de non iudicando s̄m formā supplicationis Ex quo 28 subinfert, solā supplicationem signatā facere fidē, quoad possessorij, & etiā quoad petitorium ad absolueudum tantum reum, quæ conclusio noua, & mirabilis est.

Quinto infertur illud Ioan. Milis^m scilicet prouisum a Papa ante cōfectas literas, non habere canonicum titulum 29 intelligendū esse quoad hoc solum ut literis non expeditis non possit iudicari canonicus, non autē quoad alia, ut idem Cassad. utiliter declarauitⁿ quē sequit Gometius^o memor erroris Fel. & non sui superius relati, licet Io. Mil. simpliciter sequatur glo illius reg. & Felyn. ^p Quod fuit dictum Rot. ^q Pro corrol facit id, quod sæpe contra multos consului, etiam ante Cassadori & Gomezij operum editionem. ^r Nempe solam supplicationem signatam, quæ dispensationem ad duo compatibilia continet, quoad forum conscientie sufficere sine literis expeditis, immo & quoad forum exterius, quando in eo non agitur de illis incompatibilibus, sed de alio tertio, immo & si de illis ageretur modo ante sententiam literæ expeditæ præsentaretur. Quæ pulchre declarat procedere Gomez. in dicta questione quinta non obstante regula 53. quæ habet, dispensationem non suffragari, nisi literis expeditis. Quoniam illa de suffragio, uel auxilio iudiciali est intelligenda,

h.c. institutionis, 25. q. 2. & cle. du. dñ. S. nos. n. aduēta gl. in uerbo. uerbo. de sepult. tradit Bal. in l. si. C. de legat. Pan. in ca. nostri, de elect. & c. i. nostra, de refer.

i in decisio. 882. not. q. ubi gratia, quæ i. noue rub. est 87.

de refer. in antiquis.

k in rub. de const.

l in decis. 2. de re iud.

m in reper. Verb. gratia

Apostolica.

n in d. dec. 8. de restit. spol.

o in d. regu. 25. q. 5.

p in c. s̄ficiatus, de re

ser. nu. 23. q. in decisio.

458. in nouis, quæ in noue rub. ē

20. de concess. præb.

r per glo. in hoc aptam

reg. Canc. 13. & aptio

rē regu. 53.

a in l. 2. ff. de iur.

b arg. c. ubi periculum, de elec. l. 6 c. in addit. Guliel. de Mōte Lugd. in reg. 2. de regul. iur. lib. 6. d in reg. de nō iud. iuxta formam suppl. q. 1. e in d. c. ueniens.

f per c. eum qui de præben. lib. 6. g in dec. 8. de rest. sp.

genda, & non de quolibet, sed de eo, qd est necessarium ad finem principale ipsius per prædicta: Quod non solum in dispensatione duorum incompatibilium, sed etiam in qualibet alia dispensatione, pari ratione dicendum est, quo plurimorum animos scrupulosos confirmare potes. Quamvis idem Gome. parum sibi constans postea ^a aliter, sed frigide loquatur.

a in qu. 9. eiusd. reg.

H

Sexto inferitur, eū qui eligeretur unanimiter a Capiulo, (essetque immediate Papæ subiectus) simul & a Curia Romana longe remotus, recipi posse a Capitulo, & administrare etiam hodie, litteris non expeditis super electionis confirmatione, tum quia etiam nullatenus confirmata electione recipi posset, & administrare. ^b tum, quia illa extrauagans non debet extendi, ut prædictū est, ultra ea, quæ continet, & solum continet prohibitionē apprehendendæ possessionis, & administrandæ dignitatis vir tute promotionis. Apostolicæ, ergo non extenditur ad apprehensionem possessionis, uirtute alius medijs legitimis, quales hēt huiusmodi electus, tum, quia Odra. ^c determinat, Archiepiscopus Brach. nostrum primatē, qui est immediate Sedis Apostolicæ subiectus, distans a Romana curia, ultra 30. dietas, ad magnā instantiam sui Capituli, & propter Ecclesiæ nā necessitatem urgentē, nondū obiecta confirmatione a Sede Apostolica, administrando, & bonorum Ecclesiæ administrationi se immiscendo, non incurrere pœnas illius extrauag. Quod etiam annotauit Io. Fran. ^d

Septimo inferitur, illam extrauagantem non comprehendere illos, qui electi Capitulis confirmantur ab alijs inferioribus a Papa. Illi n. post suas electiones confirmatas poterunt administrare, ac recipi sine litteris Apostolicis, ut Io. Monach. aiebat. ^e Quoniam illa de solis apud sedem Apostolicam promotis disponit, & non est ad alias per prædicta extendenda.

Octauo inferitur, quod licet uero prius arbitremur, illa extrauagantē locū uēdicare sibi ēt in Abbatissis, qm̄ genus masculinū cōcipit femininū, p̄sentum in dispositione legali. ^f Quod plerq; oēs affirmare testat Dec. ^g ēt i materia odio

sa, & pœnali, secundum Cyn. post Odo. fred. ^h & Alberi. ⁱ & alia, q̄ ubi supra citat Dec. tñ Abbatissæ electę possent recipi, & administrare sine litteris Sedis Apostolicę, uel alijs, ^j per prædicta duos proxima corollaria, q̄ resert quotidiana. ^k per illum 32. Nono inferitur, eū, qui bona fide, sine dolo non aduertens id sibi nō licere, administrauit, non incurrere pœnas illius. Quoniam illa extrauag. solū punit præsumētē, ac temerarium, ut declarat gl. eius ^m & dispositio puniens alit̄ 33. quid præsumētē non comprehendit eum, qui id bona fide ignorat, aut imprudens, sine inanimaduertens facit, secundum Cardin. singulariter. ⁿ Per qd̄ aliqua dixi alibi ^o & multa in multis casib. rōdi. Quorū unū quotidianum est, nō esse ipso iure irregulares, pextrau. Papæ Pij, ^p qui ante ltimam aratē, uel ex 34. tra ipa iuris, uel sine litteris dimissorij, ordine sacro insigniti in eo ministrant bona fide, sine dolo, sibi licere putātes, eo qd̄ illa extrauag. solos ministrare præsumētes noue efficit irregulares. Nā iure interiori, neq; ita ministrātes essent irregulares, neq; p illā inordinatā ordinationē, essent ipso iure suspēsi, sed suspēdendi, ^q Per qd̄ plurimi, ignorātes illā extrauagantē rōdere solent, nō effici irregulares ēt eos, qui dolo ac sci ēter in illis tribus casibus inordinate ordinati administrant. Nec mirum, quoniam omnes, qui ad hunc diem commenti sunt in illud capit. ac alia ei similia in eo errarunt, credentes, ita ordine insignitos, non esse ipso iure suspēsos, sed per iudicem suspēdendos.

Quod ipsum fecere Theologi. ^r & r i 4. d. 24. Maio. ibi quæstio prima, parui facit peccatum, quod incurrerent celebrando sic ordinati. Quod ante illum dixit Diuus Antonin. ^s Et uera quidem esset eorum sententia, attentis legibus in corpore iuris clausis, non tamen attendita illa extrauag. quam curauimus nobis Roma deferri, posteaquam illam extrare didicimus ex Villad. ^t Longe uero falsa attendita illa, postquam non solum grauiter peccat, qui sic ordinatus ante absolutionem a suspensionē celebrat, sed etiā incipit irregularitātē a solo Papa debeatē, nisi, ut prædixi, bona fide putans, id sibi licere, ac alioq; nō facturus;

Vu id

c cōf. 6. posito sine præiudicio.

d in gl. si illius extrauag.

e i gl. illius extrauag. f l. i. ff. de consi. pecu. l. 3. in prim. ff. de nego. gest. g in reg. 2. nu. 108. ff. de reg. iur.

h in l. quicunque. C. de seruis fugit.

i per illum tex. in l. si quis id, qd̄. ff. de iurif. omn. iud. l. iuxta formam c. in demnitate. de elec. lib. 6.

m in uerbo præsumat. n i clem. 3. de priuile. q. 39.

o in c. 2. de iudi. p qua incipit cum ex sacrorum.

q per c. uel non est cōpos. de tēpo. ordin.

r i 4. d. 24. t 3. p. i. t 4. c. 16.

s in tracta. de irregul. §. 10.

id faceret. Tunc etenim non uideretur eam incurrere propter verbum præsum pserint, in ea positum, & doctrinam Cardin. prædictam quoad forum præsertim conscientię, neque quoad forum exteri-
 us, si probabilis apparere posset ignorantia. Quæ conclusio firma nobis uide-
 tur in eo, qui non solum bona fide mi-
 nistravit in ordine sacro quo sic insigni-
 tus fuit, sed etiam bona fide illum susce-
 pit putans id sibi licere. Maius autem
 dubium fuerit, an idem dici possit de il-
 lo, qui temerariè quidem suscepit ordi-
 nem, sed bona fide facta pœnitentia il-
 lius malæ suspensionis, putans id iam si-
 bi licere, in eo ministravit. Quod in
 hunc diem affirmare non ausi fuimus
 hunc autem, salua eruditorum senten-
 tia, uidetur, posse affirmari, tum quia pe-
 na hæc irregularitatis solum imponitur
 ei, qui præsumpserit ministrare, qm̄ ei,
 qui inordinatur, alia pœna suspensionis
 non ponderatur præsumptio, in imponē-
 da uero irregularitate sic, tum quia fre-
 quenter bona fides excusat ab irregula-
 ritate, quæ tamen non excusat ab excō-
 municatione, iuxta glo. sing. ^a quæ hēt,
 eum, qui bona fide putans se iustam ha-
 bere appellandi causam appellat, & post
 appellationem excommunicatus cele-
 brauit, fidens suæ appellationis, esse qui-
 dem excommunicatus, si declaratur ma-
 le appellasse, non esse tamen irregula-
 rem, tum, quia Panor. ^b dicebat, irreg-
 ularitatem pœnam esse contemptus,
 & ideo, eum, qui nescit se excommuni-
 catum, si celebrat, non esse irregularem.
 Quod proculdubio verum est de eo,
 qui probabiliter id ignorat, tum, quia
 Domi. ^c dixit irregularitatem non con-
 trahi sine dolo, ut latius alibi scripsi. ^d
 Decimo infertur, verum uideri quod
 ait glo. prædictæ extrauag. eam fallere
 in eo, qui prouisus a Papa ob eius obi-
 tum non potest litteras expedire, nisi
 post multum temporis: is enim qui ob
 hoc administraret, uel susciperetur sine
 litteris, non diceretur præsumere, ne-
 que per consequentem incurreret pœ-
 nam eius per prædicta.

Vndecimò infertur, iustè me nuper
 rñdisse cuidam Abbati, eum non inci-
 disse in pœnas illius extrauag. quoad fo-
 rū pserum conscientię, eo quod bona fi-

de putans sibi licere, administrauit ali-
 quot pauca, eademque satis obscura ne-
 goriola abbatiæ, quæ illi collata erat per
 supplicationem Papæ signatam.

Duodecimo infertur, tute itē me rñ-
 disse Capitulo insigni huius ecclesię, nō
 oportuisse timere pœnas illius extraua-
 g. eo quod nō pronūciasset, sedē uacare in
 casu prædicto, licet iuste possem id pro-
 nunciare. Qm̄ tantæ rei dubietas exime-
 bat eos a vitio præsumptionis, sine qua
 illius pœnæ nō incurrūt, ut pñdū est.

36 Decimotertio infertur, parū caute
 dixisse Gomez, ^e per illam extrauag. re-
 probari decissionem Ludouici Roma. ^f
 scilicet, constitutionē, uel regulā de ex-
 pediendis litteris intra certum tempus,
 non includere epātus, tum, quia uera, ui-
 detur, & eam probat Feli. ^g tum, quia il-
 la extrauag. nihil contra illā facit. Qm̄
 speciatim agit de Episcopis, & superio-
 ribus, & ideo licet comprehendat eos,
 & tractet de litterarum expeditione, nō
 tamē probat generaliter constitutionē,
 & regulam tractantem de litterarū ex-
 peditione, cōprehendere eos, sed solum
 eam, quæ speciatim disponit de illis, tū,
 quia illa extrauagans non agit de tem-
 pore aliquo ad expediendas litteras pñti-
 tuto, sed de necessitate illas expediendi
 quo possesse capi possit, & dignitas ad-
 ministrari. Hacten⁹ de solutione 1 argu.

37 Decimoquarto infertur solu. 2 arg.
 f. quod per clausulam in eo tactā indu-
 citur quidē mentio ipso iure, sed non il-
 la, quæ primo erat, sed noua, tū, quia pœ-
 nalis dispositio ita interpretanda est in
 dubio, ut quā minimū pœnæ cōtineat, ^h
 & secundum hanc interpretationē mi-
 nus pœnæ continet hæc dispositio pœna-
 lis tum, quia æque apte, immo aptius in-
 telligi potest, ut vacatio, q̄ inducit intel-
 ligatur incipere a fine sex mensium, quā
 a die concessionis breuis, tum, quia non
 hēt breue, prouisionē, & præfectionem
 hēri p infectis. Quod maioris uirtutis
 erat, q̄ annihilatio, ⁱ tū, quia neq; dispo-
 nit, ut sint nullæ, & censeantur esse ta-
 les ex tunc, s. a die prouisionis, & præfe-
 ctionis, sed quod sex mensibus elapsis, cē-
 seantur nullæ, si intra illos non expediā-
 tur litteræ, nō obscure adiungens, annihila-
 tionē lapsui sex mēsum, ^k ac per con-
 sequentem significans, inducere nouam

*ein d. reg. 2
 nō iud. iux.
 form. 7. q. 9.
 si cōf. 348.
 col. 2.
 g in c. eam
 te, de reser.
 col. 3.*

*h ar. l. si de
 interpreta-
 tione. ff. de
 pœnis, &
 aliorū nul-
 garium.*

*i iux. gl. fin.
 cle. 1. de im-
 mun. eccle.
 k argu. l. in
 delictis. S. si
 extraneus.
 ff. de nox.*

vaca-

*a quæ pen.
 est c. solet.
 de sent. ex-
 com. l. 6.*

*b in c. passo-
 ralis. §. Se-
 rum. de ap-
 pel. col. 4.*

*c i c. is cui.
 §. 1. not. 1.
 de sent. ex-
 com. l. 6.
 d in c. cum
 cōtingat. de
 reser. rem.
 2. num. 7.*

vacationem contingentē per negligentiam capediendi litteras, & non continuationem vacationis antiquæ, argumento eorum, quæ infra dicuntur. ^a

*a in ill. 21.
et 22.*

38 Decimo quintò inferitur illi extrau. locum esse in eo, in cuius fauorem possessio esset accepta, non tamen eius nomine, sed Cameræ Apostolicæ, usque ad certum tempus, vel donec illi prouisus esset, quod frequenter fit. Is enim non posset accipere possessionem, neque ad ministrare in dignitate contenta in illa extrauag. uirtute solius supplicationis fingnata, sine litteris expeditis, & Capitulo ostensis. Quia eo casu ageretur de receptione noua illius, & de possessione noue illi querenda, licet de antiqua Cameræ Apostolicæ quæ sita, quod nuper cuidam illustri genere uiro respondimus percipientes respondere contrarium, quod ei longe gratus fuisset.

39 Decimosexto inferitur, solutio tertij argumenti, scilicet causam finalem illius extrauag. non esse, ne is, de quo dubitatur, an sit, habeatur Prælatus, sed ne, qui nō est, recipiatur noue in Prælatum, ut ex proœmio illius colligitur, quæ causa cessat in eo, qui fuit semel legitime receptus, ut palam est.

40 Decimoseptimo inferitur, solutio 4. argumenti, scilicet non esse causam finalem, sed impulsiuam illius extra illā, ne iura Cameræ Apostolicæ soluenda fraudentur, aut certe non esse verum, quod æque illa fraudarentur per antiquæ redemptionis continuationem, ac per nouam. Quoniam uero simile est Sedem Apostolicam ita suæ Cameræ cauturam, cum eiusmodi breui concederet ad accipiendam nouam possessionē, ut in illius consequenti continuatione, nō possit eque, atq; antea sua iura fraudari.

41 Decimo octauo inferitur, solutio 5. argumenti, scilicet in omni quidem materia, ubi agitur de noua receptione, & obedientia Prælatorum in illa extrau. contentorum, per litteras expeditas, intelligi de expeditis, & ostensis eis, qui eos recepturi sunt, at in casu horum breuium non agi de noua receptione Prælatorū, sed de eis expellendis, uel retinendis.

Decimo nono inferitur, solutio 6. arg. eiusdemque plurimū urgentis. scilicet aliud esse decernere, ut aliquid heatur pro in

42 secto, quod prædictum breue nō facit, aliud cassare aliqd, & annihilare, & decernere nullū in aliquē euentum, quod prædictū breue hēt, ut singulariter annotauit Panor. ^b Quod probant sing. duæ glo. coniunctæ, scilicet glo. ling. clem. 1. c. quæ recepta per omnes, adiuncto tex. probat, omnes effectus, etiam productos alicuius dispositionis, censi reuocatos, cum statuitur, ut illa habeatur pro infecta, & gl. memorabilis. c. debet. ^d quæ probat, reuocata, & annihilata constitutione, non censi reuocatos effectus ab ea iam productos.

43 Vigesimo inferitur, omnia facta per Prælatos post acceptam possessionē uirtute talium breuium intra sex menses datos eis ad expediendas litteras, esse, ac mansura iri ualida, etiam si nunquam eas expediant. Quoniam, ut ex prædictis colligitur, prouisiones illorum Prælatorum non decernuntur infectæ, & a sua origine nullæ, sed annihilantur per illorum sex mensium lapsum, cui consequens est, ordinationes, litteras dimissiones, uisitaciones, processus iudiciales, sententias, fructuum locationes, & alia id genus omnia per ipsos intra illos sex menses facta, ualida mansura iri, quod longe memorabile est, ac a nemine, quod meminim, factum.

Vigesimo primo inferitur solutio ultimi arg. quod in regula Cancellar. 16. & 34. fundabatur, scilicet illarum regularū clausulas tacitas, uel expressas minus irritantes esse, quam illa, per quam res habetur pro infecta, plus tamen quā illa, quæ simpliciter causat actum, eo quod aliquos effectus iam productos a renūciatione, ante eius cassationē, causat, qd nō facit simplex cassatio, non aut oēs quod facit illa, quæ hēt pro infecta prædicta, nā si is cui collatio beneficii facta est, p infirmū resignationē, ante 20. dierū lapsum, & infirmū mortē, accepta illius possessione, celebrarit, oblationes suscepit, cōsulerit, uel pntauerit in beneficio ad collationē ipsius spectās, uel aliud id genus aliquid fecerit, oē id ualebit, et si postea mortuo renūciatē intra 20. dies cassetur renūciatio, per q ipse habuit tit. ^c Et ita uidēs, nō oēs effectus pductos ab illa renūciatione, q per illā regulā cassatur, tolli; tolli aut quales.

b in c. quæ in ecclesiariū, de cōst. not. 4. & in fi. c. non debet, de consan. et affi. c. de immu. eccle.

d de cōsan. in verbo, de cetero.

e ar. regule, secundum leg. tim. de re. iur. li. 6.

Nam collatio uirtute illius renunciatio-
nis facta, possessio item quaesita cassa-
tur, quae est memorabilis, eadēque quo-
tidiana illius regulae declaratio, neque
per gl. illius, neque Gometium, neque
aliquem alium, quem meminerimus, in
hunc diem tacta. Gratia breuitatis omi-
timus monstrare, idem esse dicendū cir-
ca cassationem renunciationis, inductā
per reg. Cancel. 34. eo. quod non fuerit
illa intra debitum tempus publicata. l.
45. Vigesimo secundo infertur, nō satis
caute dixisse Gometium, qui obiter ta-
men, & aliud agens sentit renūciatio-
nem eiusmodi resignantis, & intra 20.
dies morientis, pro infecta haberi. id e-
46. nim neque illa regula dicit, neq; est
verum, tum, quia in proxima illatione
monstrauimus, non annihilare illam re-
gulam omnes effectus productos ab illa
renunciatione, quod tamen faceret, si
eam haberet pro infecta, per praedicta,
tum quia ipsemet paulo superius dixit,
uacationem illam, quam illa regula fingit
uenire per mortem infirmi renun-
ciantis, qui moritur intra 20. dies, non
esse ueram, sed fictam, ergo prima resi-
gnatio non habetur pro omnino infe-
cta, quoniam operatur ut uacatio, quae
alioqui uera contingeret per mortem,
non contingat nisi ficta, tum, quia ipse-
met paulo inferius, ait beneficium ita
uacans per mortem infirmi, qui familia-
ris esset alicuius Card non comprehen-
sum iri sub regula de impetrantib. per
obitum familiarium Cardinalium, &
ita fateatur oportet, eiusmodi renuncia-
tionis effectum aliquem perdurare, con-
secuta eius cessatione, ac per consecutio-
nem non haberi eum pro infecta. Quan-
quam hanc eius posteriorem decisionē,
& si non reprobemus, certe in prae-
sentia non approbamus, sicut nec contendi-
mus cum illo qui dixerit, Gometium in-
tellexisse, illam renunciationem haben-
dam pro infecta quo ad quid non quo
ad omnia, modo confiteatur, non satis
apte in id allegasse glo illam sing.^b

OPPOSITIONIS IX. SOLVTIO.

AD nonam oppositionē rēdemus, ne-
gando, exceptionē renūciationis
nulla rōne alia impedire restōnem, quā
quia inducit defectum proprietatis, im-
mo dicimus, per eā non impediri restō-
nem, cū nihil aliud, q̄ defectum propriet-
tis inducit, at quia plerunq; inducit defe-
ctū notoriū, p̄prietatis, uel amissionem
possessionis, uel hēt uinculū iuri non re-
petēdi, & nonnūq; oīa p̄dicta, uel ali-
qua ex illis, iō exceptio renūciationis ali-
qñ non impedit restōnem & aliquando
sic, & qñ impedit, nunc impedit alia rō-
ne, nunc alia, & aliqñ duab. & interdum
tribus, ut clare resolutum fuit supra. ^c c in solu. 7.
oppo. n. 21.

- 1 Intellectus e. licet. 2. de preb. lib. 6. nu. 6.
10. & 31.
- 2 Restitutio non competit oī male expulso.
- 3 Restitutionem quādoque impedit excep-
tio defectus dispensationis. n. 14 et 19.
- 4 Possessio, quae non coloratur, quae coloratur
& uaria. nu. 23.
- 5 Restitutionem impedit reservatio. Quan-
do nu. 44. et seq.
- 6 Posses. colorata non perdit colorem, per-
dito titulo, & nu. 12.
- 8 Possessio, nec color eius perditur super re-
nunciatione.
- 11 Spoliatus priori beneficio ipso iure per-
dito restituit, nō ostēsa dispensatione.
- 15 Intellectus e. constitutus. et c. quoniam.
de fil. presb. discussus. et nu. 17.
- 16 Possessionem beneficij non impedit ius
commune contrarium.
- 18 Beneficium patris nunquam datur im-
mediate filio, &c.
- 20 Didacus Conarum laudatus.
- 21 Intellectus e. ad decimas. huius tit. l. 6.
- 22 Restituitur beneficiū perditū per c. de
mult. 2. nō aut perditū per extran. exe-
crabilis, idē, nu. 31. & quare nu. 32.
- 24 Possessio, quae parit restitutionē, non sem-
per annihilat prouisionem illam ta-
centem, neque ē contrario.
- 25 Annalis possessio quid pariat, & quid
triēnalis uolēta, nō uolēta nu. 28.
- 26 Intellectus reg. de annali possessore, &
regula de triēnali. nu. 27.
- 28 Simoniacus quando restituendus.
- 29 Spoliatus litigioso beneficio quando,
& quare non restitui.

Bene-

a. in ill. re-
gu. 18. de in-
fir. resignau-
re. q. 30. col.
2. alleg. illā
gl. clem. 1. d.
in mu. eccl.

b. cle. 1. de
immu. eccl.

- 1 Renunciationis beneficij exceptio aliquā-
do impedit restitutionem, aliquando
non, & quando impedit, nunc alia, et
nunc alia ratione id facit.

- 30 Beneficium reservatum quousque tale manet, & litigiosum non esse tale.
- 32 Beneficium vacans per c. de multa, reventum ultra tempus extranea execrabilis non est reservatum, licet, &c.
- 33 Beneficia vacantia per promotionem ad alia restituentia, nec reservata regulariter, nisi sit Papalis, nu. 34.
- 35 Guliel. Cass. laudatus.
- 36 Reservatio obstat restitutioni, & quare contra Aret.
- 37 Intellectus capituli si eo tempore. de electio lib. 6.
- 38 Reservatio impedit possessionis affectum, licet non inducat notorium iuris defectum, num. 39. Et restitutionem etiam non probata ex continentis, nu. 40. Et etiam generalis est odiosa. Et quinque axiomata singularia de illa, nu. 43. 44. 45. & 46.

OPPOSITIONIS decimæ solutio.

AD decimam oppositionem, quatenus fundatur in eo, quod nulla ratio alia reddi potest quare petenti beneficij restitutionem obstat renuntiatio, nisi quia per eam inducitur notorius defectus proprietatis, rñderi pōt per dicta ^a i corol. 2. ^b solu. 7. opp. scilicet id falsum esse. Quoniam possunt reddi etiam alia duæ ibi relatæ, & paulo superius probatæ. Quatenus autem proponit, falsum esse, quod defectus notorius proprietatis impediat restitutionem beneficij ecclesiastici, per e portio, de divortijs. respondemus negando in casu illius cap. intervenisse defectum notorium proprietatis, ut novè, latè, simul & clare demonstramus. ^b Quatenus autem adducitur probatio ex c. licet, quare parte probat eum, qui adeptus est beneficium curam animarum habens annexam, nō posse pelli ab altero, quod prius habebat simile illi, antequam audiat, licet adeo credatur illo ipso iure priuatus, ut Episcopus conferre possit alteri etiam eo non vocato, non obscure significans, restituendum eum esse, si ab eo pellatur non auditus, cum tamen contra ipsum restitutionem petentem sit ius commune. ^d

^d Ad hanc oppositionem rñdemus. Primum meminisse nos bis negare in pu-

Oper. Nauar. Tom. IIII.

blica disputatione ex eo capitulo colligi, eum, contra quem est ius cōe, restituendum esse. Dicebamus n. ibi nō probari, restituendū esse ante omnia eū, qui post adeptionem secūdi spoliatur priore, quia ibi solum dñr, malefactorū Ep̃m, qui eum sine causæ cognitione possessione talis beneficij priuaverit, at ex eo non infertur, eum ante omnia esse restituendum.

2 Quoniam multis male expulsis non competit restitutio ante omnia, tum, quia qui sine ullo titulo te ui expelleret a beneficio, quod tu quoque sine titulo detines, & illud sibi acciperet, male quidem faceret, & duplici nomine, nempe, quod sine titulo id tenet.

Et quod uim tibi facit attamen non restitueris, si tuam possessionem nullo titulo iustificare, siue colorare possis, iuxta gloss. sing. recepat. Quod in hac ipsa specie singulariter decidit Rota in antiquis ^b tum quia male fecerit iudex, qui causa cognita contra iustitiam, aliquem sua possessione priuaverit. At ille priuatus, nisi appellatione uel alio iuris remedio sibi prospexerit, per restitutionem iuari non poterit iuxta gl. singul. ^k & iux. ea, quæ in c. conquerere. ^l latius diximus. Ex quo infertur, eos, qui dicunt in casu illius capituli licet, non competere restitutionem male priuato possessione, non dicere aperte contra illud cap. sicut incaute dixit Aeneas ^m immo quod non solum hoc non sit aperte contra illud capit. neque contra ullum aliud, sed quod sit uerum, facit.

Primo illa determinatio Vincentij, quem sequuntur Anton. Aretin. Felin. & clarius omnibus Panormitanus, column. penultim. in cap. ex parte, sub finem, de foro competenti. scilicet, quod contra rescriptum impetratum ab spoliato altera ex duabus dignitatibus, quas tenebat super spolio illius, expressa ea causa, quod dispensationem haberet eas tenendi, potest opponi exceptio defectus dispensationis per niam subreptionis, licet tangat proprietatem eo quod illa causa non expressa non fuisset illi concessum rescriptum etiam super spolio.

Ex quo Pan. ibidem column. penultima, pro indubitato colligit, nec refellit

a de fil. p̄f. ab illo, spoliatum altera ex duabus dignitatibus, etiam si spoliatur a priuato, non esse restituendum, nisi facta fide, saltem quali, quali de dispensatione. *b hoc tit. l. 6.*

c 371. No. 12. Secundo faciunt, & neruose quidem cap. constitutus, & cap. quoniam ^a qua parte probant, eum spoliatum, contra quem est ius commune, non esse restituendum, probant enim, filium presb. spoliatum beneficio paterno non esse restituendum, quia ius commune uetat talem successionem.

d in extra. uig. execrabilis, l. 22. Tercio facit cap. ad decimas. ^b quod e de concess. habet, spoliatum decimis, quas contra ius commune tenebat, non restitui antef. *cum no stris. eo. tit. de concess. preb.*

g in c. licet. 2. col. 2. de preb. lib. 6. Quarto facit decisio illa sing. Rotæ ^c quæ habet spoliatum altero duorum beneficiorum incompatibilium, quæ ultra tempus statutum ^d tenuit, non debere ante omnia restitui, eo quod apparet talia beneficia non posse iure teneri.

e in conf. 86. col. f. h in c. in no stra. de rescrip. corol. 36. in prin. in conf. 499. in prin. misf. fa. k. c. si bi. cōtra quas. Et si lite pend. l. 6. Quinto facit c. litteras. ^e qua parte probat, possessionem præbend. prioris eius, quæ alteram similem accipit in eadem ecclesia, non esse coloratam. dum ait, impetrationem illius ualidam fuisse, etiam non facta de illa possessione ultra mentionem, quæ tamen non fuisset ualida, si fuisset colorata cum de possessione colorata meminisse oporteat. ^f Et quæ talis possessio non sit colorata, affirmat etiam Domi. ^g iure cassante colorem tituli, secundum eundem utrobique. Id ipsum affirmat Feli. ^h post alios quos ibi refert, præsertim Rom. ⁱ qui uitiōse ibi citatur.

l in decis. 429. Nota nūquid. in antiq. qua in nou. rub. est 17. de rest. spol. & Bisnet. e. ti. m 16. in no uis, qua in noua rub. est 3. de rest. spol. & prædicta 4. Bisnet. eo. ti. n cōcl. 536. in possessorio. Sexto facit, quod non restitui is, qui cum titulo ordinarij, accepta possessione beneficij, super quo litigabatur, non auditus, nec uocatus expellitur mandato executoris, uirtute sententiæ late sue per possessionem, eo quod contra ipsum est ius commune, scilicet ^k ut singulari ter, ac utiliter determinat Rota. ^l

5 Septimo facit, quod reservatio beneficij cum decreto irritanti facta non solum inicit collationem beneficij, sed etiam possessionem, secundum decisionem, Rotæ ^m & Aegidium ⁿ & Anton. Corset. ^o & Panorm. ^p & tradit Aeneas de Falco. ^q & Ro. ^r at beneficia incompatibilia, quæ tenentur contra extrauag. execrabilis, ^s non solum vacant ipso iure,

sed etiam uidentur reservata, ^t ergo spoliato altero illorum non competit o in trac. de restitutio ante omnia, neque per consecutionem ei, contra quem ius cōe facit. *prate, ac ex cell. regia. que 70. in 42. limita. illius regu la.*

Contra tamen hunc modum intelligendi prædictum capit. ^u & quod in casu illius c. pulsus 2. suo beneficio antequam audiat, ante omnia sit restituendus, omnia urgent. *p in c. in lit 6. Primum, quod in penul. notab. illius ter. col. pen. 6. Doim. colligit, possessionem nemini esse inf. cod. ubi se auferendam, nisi discussio iure possid. d. ximus. q in trac. 2. litterarum Apostolicarum, qui uocatos possessiones beneficiorum, & paratos ad referu. q. 4. allegendum sua iura, non curant audire, sed illico mittunt impetrantes in possessionem eorum. Cui addit Perusin. ^x r in d. conf. possessionem sic fine ordine iudiciario, 499. in præ & ita de facto datam, reuocandam esse missa cōsul. tatione. fine ordine item iudiciario. iuxta gloss. memorabilem. ^y quæ a plurimis putatur sing. similem habet ^z etiam, sine citatione, secundum Innoc. ^a per quæ pro Sero, eius indubitate præsupponit restitutioni ante omnia locum esse in illius cap. casu. ^b uag. Id etiam clare præsupponit Deci. ^b & u licet 2. de Aeneas de Falcon. ^c idem præsupponit *prab. lib. 6. Oldrad. 4. relatus; & probatus ab addi. x ibid. 3. no 4. decis. Rotæ ^c Cuius consilij uerba nō citato auctore probauit, & posuit Ioan. y l. minor. And. ^f Idem Anton. ^g & Panorm. ^h nō S. 6. ff. de c. tamen Alexandrinus ⁱ licet eum quidā uidit. in hoc citent. Id ipsum præsupponit cū z in c. Pri. multis alijs citatis per se Felyn. ^k & Nicolaus Milis ^l & Guillel. Castad ^m & in l. 1. 7. Secundum quod pro hac communi verb. in fir. sententia, omnia doctorum auctoritate est, quod possessio semel quæ sita titulo de fer. colorato, non perdit colorem per solam a in c. quæ priuationem iuris non notoriam, ut larelam. de te; probatum extitit in oppositione præ elect. cedenti ⁿ & est sententia Archid. ^o alle b in consil. gantis in hoc casu cap. litteras. ^p ubi ait, 191. in cau hoc fa. col. pen. c in trac. reseruat in quæst. 4. effect. 41. d conf. 277. e decis. 16. in nouis, qua in noue rub. est 3. de restitut. spol. f in addit. Specul. de petit. c. possessio. S. fin. g in cap. præcedenti. col. fin. h in cap. litteris. nu. 29. inf. cod. i in cap. quo iure. colum. 3. distinct. 8. k in cap. cum olim. col. 8. de re iud. l in repert. uerb. beneficii quo quis. m in dec. de rest. spol. n. 7. & dec. 14 super reg. Cæc. n. 7. n an c. uig. quæ 20. o in d. c. licet uer. con ferre. p de concess. preb.**

hoc manifeste probari, quatenus habet eum, qui habet unam præbendam in aliqua ecclesia, & nanciscitur dignitatē simul, & præb. in eadem, perdere quidē ipso iure priorem præbendam, quoad titulum, non autem quoad possessionem. Habet enim ille tex. eiusmodi præbendam uacare quidem iure, non autem facto, & quod possessio nō perdat per dicto titulo, per sententiam iuris, neque per sententiam hominis ante executionem affirmat ultra prædictos in oppos. præcedenti Anton. ^a dicens, hanc esse causam, quare in casu d. c. licet non potest tolli possessio primato, ante uacationem. Quod ipsum tenuit late Oldrad. ^b & Ioan. And. ^c & additio. 4. Rot. ^d & talem possessionem esse coloratam affirmat Card. ^e

8 Tertium, quod etiam per renunciatio nem expressam, etiam in manibus superioris factam, & admissam non perditur possessio, nisi inducat clarum defectum iuris, aut vere, vel præsumptione id fiat animo perdendi etiam possessionē, per ea, quæ late, & ac efficaciter comprobamus in solut. 7. opposit.

Quantum, quod intentio Rom Pont. in illo, c. licet, uidetur fuisse declarare, non solum Episcopum malefactorum, qui sine causæ cognitione expulerit pri^o possidentem, sed etiam expulso^r compenturum remedium restitutorium.

9 Quintum, quod contraria conclusio aperiret uiam spolijs multis, grauib. delictis & seditiosis scandalis ^f quod in simili ponderabat Cassador. ^g Multas itē grauissimas lites suscitaret contra c. finem litibus, de dolo & contu.

10 Videtur ergo dicendum Primo uerum ac germanum sensum prædicti c. licet esse quod non solum peccat, & male facit Episcopus, qui tollit possessionem prioris beneficii, curam animarum habentis alicui, secundo simile adepti, nō audito, neque uocato, sed quod etiam ille esset restituendus.

Secundo, quod est restituendus sine ulla dubitatione, si demonstret dispensationem ad duo incompatibilia, per solam supplicationem signatam. Quoniā illa sola, sine litteris aliter expeditis sufficit ad iustificandum titulum tantum, quantum satis est ad restitutionem fa-

ciendam ut sup. ^h tractauimus, & seruat prætorium Rotæ, ut præ omnibus attestatur Guillel. Cassador. ⁱ respondens ad regulas Cancellariæ contrarium innuere, ut ^k respondimus ad aliud propositū.

11 Tertio, quod restituendus est, etiā si solum alleget, & non probet, dispensationem, uel aliam causam specialem, ob quam possent illa duo simul teneri, ^l eo quia defectus dispensationis, uel alterius causæ similis, causam proprietatis tangit, & non possessionis, & ita sine illius discussione restitutio est faciēda. ^m tum quia ratio, quare ipse non debuit priuari, possessione antequam vocaretur, fuit, quia potuit sibi competere ius in illo beneficio. Cum ergo etiam post spoliū possit ei competere illud, & ostendat aliunde colorē tituli, cuius uirtute petit restitutionem, reponēduserit in illo statu ratione pari, ⁿ tum, quia per 12 dito titulo beneficii per sententiam iuris, non perditur color possidendi, ut in 2. fundamento pro hac parte adducto est ostensum, & omnes pro hac parte supra citati hoc sentiunt.

Quarto dico, eum restituendum, etiā si nihil causæ iustæ retinendi ea alleget, modo nō fateatur, se illam sine ulla causa iusta tenere, sed dicat sufficere sibi titulum coloratum quoad restitutionem, & cum de proprietate agatur, ostensurū se causam iustam ea retinendi, quod eisdem rationibus, quibus præcedens dictū confirmari potest.

Ex his quatuor dictis, & sex fundamētis pro hac parte adductis infertur. Pri^o solutio primi fundamenti pro altera 3. ra parte adducti, scilicet decisionē illam Vincen. & coroll. Panormit. ex ea illatum, relata in eo, non vindicare sibi locum in duabus dignitatibus retentis, contra dispositionem capituli de multa. ^o modo non ultra tempus extrauag. execrabilis. ^p nam tunc esset locus dicēdis mox. ^q

14 Secundo infertur, solutio secūdi argum. scilicet restituendum esse quando que aliquem antequam demonstret dispensationem licet id quod sibi petit restitui contra ins aliquod commune reuissset, antequam spoliaretur, & tenebit postea quam fuerit restitutus, & ita restringenda esse aliquo modo capit.

h in oppo. 8. a nu. 25. usque ad 30. in dec. 8. rest. spol. k in d. oppo sit. 8.

l qualis est illa ca. du. dñ. 2. de elect. c. si per eo. c. c. si tibi cōces. de pñ. lib 6. m c. 1. sup. eo.

n ar. l. illud. ff. ad l. Ag.

o de præb. p 10. xxij. q in illat. 7.

a in c. prære. col. fi.

b in d. conf. 227.

c in addit. Spec. §. fi.

d in dec. 16. 8 qua i noue rubr. est 3. de rest. spo. in nouis. e in c. cū no stris. de con. cef. præb. q. 6. c. 18.

f contra legē conuenire. ff. de pa. dor. c. c. ex parte. de cō. fuet.

g in dec. 1. nu. 6. de rest. spol.

a de filiis presb. illa duo constitutus & quoniam ^a quatenus contrarium probare uidentur, unde glo. eiusdem capituli constitutus, dixit illud procedere, quando agitur petitorio, siue super proprietate, vel secundum alios petitorio simul, & possessorio. Sed hæc limitatio non congruit prædicto cap. quoniam ^b quod palam de solo possessorio agit, quatenus habet, clericum, qui est notorie filius eius, qui immediate fuit beneficiarius alicuius Ecclesiæ, posse ab illa expelli sine testibus, & sine ulla cognitione causæ, & nullum ei ob id pari remedium restitutorium, per quod ante omnia restituatur. Quare secundo quidam dixerunt, restringenda esse illa ad casus, in quibus ius commune a principio repugnat titu. spoliati, dictum uero cap. licet, cum his, quæ supra adduximus ad alios, in quibus a principio nihil repugnat titulo sed post ademptionem possessionis cepit repugnare.

b eiusd. tit. 16 Sed etiam hoc refellitur, tum quia repugnantia iuris communis non impedit possessionis assecutionem, ut probat quoddam c. ^c quatenus habet, fieri posse beneficium regulare seculare, & è contrario pro prescriptionem, quam constat non currere sine possessione. cap. ^d tñ, quia ex hoc responso sequeretur, clericum secularem spoliatum beneficio regulari, uel contrario, regulare spoliatum secularem, uel minorem 25. ann. spoliatum beneficio curam animarum habente, uel canonicum ecclesiæ cathedra lis, qui nondum haberet 4. annum completum, pulsum a canonicatu non esse ante omnia restituendum licet titulo iustificaret, siue coloraret possessionem, nisi etiam dispensationem prius probaret.

c c. cum de ã beneficio. de pñ. lib. 6. Quod est contra decis. Rotæ. ^e Et contra Panor. receptum ^f ubi latius, diximus, & alienum ab omnium doctorum doctrina, & praxi.

d c. sine posses. de reg. iur. lib. 6. 17 Tercio igitur nouè, sed vere respondo, illa duo capitula esse limitanda procedere in casibus, in quibus quis petit restitutionem contra tale ius commune, cui nunquam, uel perrato, solet Papa derogare, quale est edictum, de quo agunt, scilicet, ne filii presbyterorum succedat patribus immediate, cui nunquam in hunc diem est derogatum.

e dec. 114. Nota, quod ubi reg. canon. in antiq. qua nouè i rubr. est 9. de rest. spo. f in c. in l. teris. inf. eo. col. 8. 18 Qm etsi multa beneficia patrum ui-

deamus uenire ad filios, neque uideamus, ullam aliam inter illos mediam, nullum tñ uenit immediate. Quoniam patres solent renunciare primò in fauorè amicorum, quib. fidant, quiq; postea non expeditis litteris ut sumptus uirtutis uirtute solius signaturæ, renunciant in fauorè filiorum eorum, & ita mediate, & non immediate succedunt patribus suis filij. Capitulum uero licet, & supra dicta procedunt in casibus, quibus contra petentem restitutionem, est tale ius commune, cui facile Papa derogat, sicut in simili id, quod sine permissione Principis fieri non potest, dicitur impossibile, eum id non est solitum fieri ab eo, & non autem, si est solitum. ^h Quod olim Salmantice latius tractauimus post alios, ^k & Adria ^l quoad matrimonium a consanguineis contractum sub conditione, si Papa dispensauerit. Quod nunc noua eademque, ni fallor, uera consideratio, ne, quæ omnes rem controuertentes conciliasse, illustrassemus, nisi uestra, longe 20 illustrius concilio, humanitate nimium abuteremur, & ni doctissimus Did. Co-uarruias Doctor Salmanticensis nuper summam, sed diligenter id attigisset ^m qui, quæ modestia eius fuit, non erubuit donare nos præceptoris nomine, memor potius illius temporis, quo potuit doceri, quam huius, quo docere, & nisi propediem edere, diuina ope, pararemus commentaria ordinaria totius huius tituli, in quorum ea parte, qua interpretatur c. litteras. ⁿ id inferimus.

Tercio inferitur solutio tertij argumenti pro contraria parte adducti, scilicet, 21 licet, restringendum esse c. ad dec. 21 mas. ^o ad tale ius commune, quale est illud, de quo loquitur Quod scilicet non solum faciat contra petentem restitutionem, sed etiam pro negante illam, qui communis intelligendi modus est tam glo. ^p & doctorum ^q quam Panor. ^r Iason cum Communi ^s & sensit Dec. in quodam consilio ^t per illud dicebat, non esse restituentam spoliato possessionem, cum manifeste constet proprietatem pertinere ad spoliantem, cuius glo. intellectum diuersas super ea opiniones conciliando, intellectum item glossæ. antepeduliti, & effectum quo ad hoc, defectus proprietatis notorij, cum intellectu ca. porro.

g p. l. apud l. ul. alias, idem l. ul. S. cõstat. ff. de leg. 1.

h per l. inter cidit. ff. de cond. & demonst. c. l. quidam ff. de reb. dub. i. m. c. super eo. de cond. appof.

k ibi. c. in d. S. cõstat. 20 illustrius concilio, humanitate nimium abuteremur, & ni doctissimus Did. Co-uarruias Doctor Salmanticensis nuper summam, sed diligenter id attigisset

m in 2. p. c. 3. sua, tñ utilis, tum doctæ in 4. lib. Epito. n inf. eod. o huius tit. lib. 6.

p in uer. c. d. dem cler. r ibid.

q in c. in l. teris. c. c. i. c. u. quis. inf. eo. c. in disp. Titius, nu. 7.

s in l. naturaliter. S. ni bil cõ. ff. de acquir. pos. nu. 47.

t cons. 449. Visis duob. quatenus num. 20.

porro. & cap. significasti. de dinort. & capitu. si constiterit. de accus. non omnino indiligenter tractamus in cap. in litteris infra eodem.

22 Quarto inferitur solutio 4. argumēti, scilicet quod aliud est petere restitutionem beneficii obtenti contra cap. de multa. solum, quod nos dicimus iniustū, aliud petere restitutionem beneficii re-tenti ultra tempus extrauagātis, execra-bilis, ^a quod Rota dixit iniustū. Nā priore est locus restitutioni, ut ^c dice-bamus, quia nihil aliud obstat eam pe-tenti, quam quod ius commune est con-tra ipsum, posteriore vero non est locus restitutioni, quia non solum ius commu-ne est, contra ipsum, sed etiam reserua-tio, qua munita decreto irritanti bene-ficium sic retentum reseruati dispositio-ni Papæ, ut habet illa extrauagan. ^d Et inter alia, quæ obstant petenti restitu-tionem beneficii est reseruatō Papalis, ut tradunt Pan. & alij citati in ultimo argumento pro priore parte adducto. Quod latius ^e ubi illud soluemus, dicā.

23 Quinto inferitur solutio 5. argumēti scilicet possessionem prioris præben-de ipsi iureuacantis per adeptionem se-cundæ, satus coloris habere quoad unū effectum, non autem quoad alium. Ha-bet quidem quoad petendam restitutio-nem, si ea spoliaretur, iuxta d. capitulū licet. 2. non habet tamen quoad impe-diendum ualorem prouisionis Papalis, quæ nullam de illa faceret mentionem, iuxta illud cap. litteras. ^f Non enim ha-bet tantum coloris quo ad hoc, quātum exigit e. cum nostris. ^g cum ibi late not.

per omnes, & per Cosin. ^h & Gomz. ⁱ 24 Et ne hoc mireris, considera primo, quod etiam e contrario datur possessio, aut certe detentatio, quæ non parit fru-ctum remedij restitutorij spoliato, parit tamen fructum anniihilationis prouiso-nis habitæ a Papa, non facta de illa mē-tione, nempe, possessio annalis bene-ficii reseruati virtute tituli ordinarij ac-cepta. Illa enim spoliatus non est ante omnia restituendus, ut ^k dicam, annih-lat tamen prouisionem habitam a Pa-pa, non facta de illa mentione, per ordi-nationem quandam Papalem descriptā in Cancellaria & relata in decisio. Ro-tæ ^l de qua frigide agit Aeneas de Fal-

con. ^m & satis confusē Felyn. ⁿ quorum ^o q. est 33. 26 dicta facile illustrabis, si dixeris, eā p. in ead. ro-ordinationem non solum confirmari ho-gul. q. 8. die, per regul. Cancell. de annali posses-sio. ^o sed etiam extendi ad omnem a-nu. 8. liam detentionem annalem, siue sit ue-ra possessio cum titulo colorato acce-^p reg. de ann. pto, siue nuda detentatio beneficii re-^q poss. q. 64. seruati, de qua loquitur ordinatio il-s in reg. de la, siue alterius. ut facile colligas ex-trien. q. 11. Gomez. ^p ^q rub. sup.

27 Considera secundō inueniri posses-sionem, quæ quoad unum parit reme-dium restitutorium, & non quoad aliū, iuxta ea quæ supra diximus. ^q Conside-ra tertio, quod possessio quesita per spo-liationem, siue uiolentia, parit fructum ^r eo. tract. de clar. d. ob- & 3. Si pro regulæ de annali possessore, ut singulari ^s scurā dec. Rotæ 417 in ^t nouis col. 2. liationem, siue uiolentia, parit fructum ^u & 3. Si pro regulæ de annali possessore, ut singulari ^v spensio, quæ ter ait Gomet. ^w non tamen parit fructū ^x est 10. de reg. de trienn. ut latē concludit idem ^y cau. pos. & ^z noue rub. fit, siue ulla uiolentia, & an, si quid tale ^{aa} propri. & d. inuenitur, definitur esse id, quod con-tingit, siue uiolentia quoad naturalem ^{bb} Dom. & Pe possessionem, non tamen quoad ciui-rusi. in c. eū 28 lem. ^{cc} Considera quarto, quod posses-sio simoniaci, cui non obstat notorius iu-li. 6. & alio ris defectus, parit fructum remedij re-^{dd} rum alibi. stitutorij spoliato, iuxta ea, quæ ^{ee} unde huius fra^x non tamen parit fructum regulæ ^{ff} subtilis dif de triennali, ut exprimitur in ipsamer-ferentia & ferentia & reg. & latius tractat Gomet. ^{gg} ritas pēdet, uis differentia, quam ponit inter mani-^{hh} licet id non festum, & non manifestum, parum pla-animaduert ceat, nisi per non manifestum intelligas-ⁱⁱ tat Gome. eum, qui non potest probari simonia-^{jj} u in c. item-cus, qua tamē expositione, insipida red-^{kk} cum quis. ditur illa differentia cuius erudito. ^{ll} x eod. resol-

29 Sexto inferitur solutio sexta argumēti, scilicet ei, qui apprehendit benefi-cium litigiosum uirtute tituli ordina-^{mm} y ibi q. 12. rij, negandam quidem restitutionem, ⁿⁿ 2. iux. inten-tionē tacitā sed non ideo solum, quia quaecunque ^{oo} illius c. si hi ius commune est contra illum sed quia ^{pp} cōtra quos, tale. quod habet clausulam decreti irri-^{qq} li. pen. lib. 6. tantis expresse tales titulos, & etia pos-sessionem, saltem tacitē. ^{rr} ut decl. dec. illa Ro. 429.

Aliter respondebat, & adeo colora-rē, quidam perdoctus uir, ut multis do-ctis satisfaceret, scilicet, quod benefi-cium litigiosum est reseruatum Papæ, per cap. primū, & secundū, ut lit. pen-dent. & ideo nihilo plus querit posses-sionem eius prouisus ab ordinario, quā posses-

a To. 22.

b in illa de-cis. 375. No-ta, quod ubi in nouis, a-lia incipit, Fuit dubi-tatum. de procu. in no-uis, q. 6. in noue rubr. est 27.

c in 1. illat. d. in §. qui-
uero. ver si.
qua omnia,
& singula.
e in 7. illat.
f de conces.
præb.
g de conces.
præb.

h in statu.
Eccl. Galli-cane. tit. de pacif. poss. in uerbo, colo-ratum.
i in regu. de trienn. q. 27.
l. dec. 783.
m de refer.

n in anti. que
in noue ru-br. est 78.
Dic, quod ordin. Papa-lis.
o de refer.

p de refer. 11. sub fi.
q. 4. effectus.
r in c. in no-stra. de re-fer. coroll.
36. ver. ter-tio nota.

Nota nun-quid. in an-tiq. qua in noue rubr. est 60. eo. ti. & 4. Bisne in de rest. sp.

possessionem alterius alio modo referuati. Quæ tamen solutio minime placet, tum, quia nulla uerba illorū capsonant reservationem, tum, quia beneficium semel referuatum, semper manet referuatum, etiamsi cesset causa cur fuit referuatum, secundum decis. Rotæ^a & cuius hæc sunt uerba. Beneficia collectorum, vel subcollectorum semel referuata, licet desierint esse collectores, & officium eorum cesset, semper manent referuata nec aliquis de eis disponere potest, præterquam Papa, propter decretum Papæ, quia semel fuerunt affecta, quæ affectio nunquam tollitur, nisi per collationē Papæ postea subsequatā. Cum ergo beneficia litigiosa finita lite, desinant esse referuata, & conferri possint per ordinarios, secundum omnes, cōsequitur ea non esse referuata, licet eorū collatio, lite pendente, inhibeat cū decreto irritante expresse prouisiones, & tacite et possessiones, ut prædiximus. Septimò inferitur, solutio septima, argumenti, scilicet quod d. c. licet, & nostra conclusio uerificantur. Primo in suo casu, si in beneficio priori animarum cura operamitteretur, quod uacat ipso iure per adaptionem posterioris similis iuxta c. de multis, anteque retineatur ultra tēps contentum in Extrau. execrabilis. c. quoniam constat id non esse, ob id referuatum: argū autem in solis referuatis uiget. Secundo, uerificatur rōne in oibus dignitatibus, & officijs: quæ per adaptionem similium uacant uirtute illius c. de multis, nec retinentur ultra tēps d. Extrau. Tertio, in oib. prædictis beneficijs sic vacantibus, licet retineantur ultra illud commune tēps, qm̄ per hoc non censentur referuata. Nam per § qui uero^d cita. in arg. nō referuantur beneficia priora, quæ per 1. de elect. adaptionem posteriorū uacant uirtute d. c. de multa sed solū posteriora, quæ uacant uirtute illius Extrau. pp̄ retētio nem indebitā priorū tanto tempore. c. Quarto uerificatur in beneficijs uacantibus ipso iure, per adaptionem episcopatus, f. quæ et non sunt referuata, nisi per promotio fiat per Papam, ut dicemus. § Quinto, in beneficijs simplicibus uacantibus, per adaptionem alterius uniformis sub eo tēcto, h. et si secundum uniformem sit annexum alteri difformi eiusdem ecclesiæ, i. Quinto in alijs multis

casibus, quibus beneficia priora uacant ipso iure, per adaptionem posterioris iure, statuto, priuilegio, aut consuetudine id dictante, non incidentia per hoc in reservationum retia.

Octauo inferitur, non esse locū d. c. licet, & nostrę conclusioni, quatenus habent, spoliatum priori beneficio uacanti per adaptionē posterioris restituendū esse in posterioribus, quæ propter nimis longā retentionē priorū, uacant uirtute d. Extrau. execrabilis, quia illa sunt referuata, d. §. qui uero, neque pari ratione in his, quæ uacant per promotionem Rom. Pont. quia et sunt referuata per Extrau. in hoc singulare^k siue pronuncietur a Papa uacare illa a tpe promotionis, ut de more fieri solet in promotionibus: Epatus, & alias superiores dignitates, siue postea uacant decurso tpe ad id canonib. præstituto, ¹ Qm̄ oblatio possessionis quæ sita in beneficijs referuatis auctoritate ordinaria, non producit restitutionem, ut citat^m probant: & ita semper fuisse obseruatum in illo celeberrimo prætorio Ro. æ testat^r Collectorⁿ & tunc etiam obseruari affirmat Guliel. Cassad. vnus, qui fuit ex auctoritate ditorib. illius, nō tam epali dignitate, quam absoluta iuris peritia longe illos 36 lustris^o & merito: tum, quia decretū Papæ reservationi appositum ne dum inficit titulum, sed et possessionem, p̄ secundum quæ decretum Papæ efficit, ut possessio beneficij contra eā obtenta, careat omni iuris effectu: ita sit potius detentatio nuda & iniusta, q̄ possessio, iuxta Rotæ sensum^q tum, quia per dictam reservationē v̄r constare clare defectus iuris petenti restitutionem, qui fortius excludit petentē eam in materia beneficiaria, q̄ defectus tituli colorat, r. Aret. tamen^r contrarium tenet, & respondet his duobus fundamentis. 37 Priori quidē, quod c. si eo tpe^t quatenus hēt, quæ reservationem sequuntur carere effectu, licet electio quæ præcedit eam ualeat, intelligendū esse de his, quæ sine electione, quæ sequuntur, consistere nequeunt, qualis est confirmatio, & translatio ueri iuris in illo beneficio: non autem de alijs, quæ sine illa consistere possunt, qualis est possessio, q̄ potest hēri in beneficio, sine uero iure.

præbend.
l. iux. c. cum
in cūctis. §.
cū uero. uel
iux. cap. de
multa. de
p̄b. adiunc.
c. si tibi con
cess. eo. ti. li.
6. cū simi
lib. ut singu
lariuer de
clarat Cas
sad. in dec.
2. de const.
m in illo 7.
arg.
n. in decisi.
16. m nouis
qua in nou.
rubr. est 3.
cod. tit.
n. in decisi. 1.
huius titu.
p arg. eorū,
qua legun
tur, & nota
tur in c. ut
nostrum. de
app. & c. si
eo tēpore. de
elect. lib. 6.
q̄ in decisi.
16. maxi
me in add.
qua in no
ue rubr. est
3. de restit.
spol. in nou.
r iux. decisi.
14. Rotæ in
nouis. Fuit
dubitatu. q̄
in noue ru
br. est 2. de
restit. spol.
s in leg. na
turaliter. §.
nihil cō. ff.
de acq. pos
sess. col. ult.
t de elect. li
br. 6.

a in l. rem, qua, ff. de acq. pos. q. 9 b iux. ca. si motu prop. de prob. li. 6 c. clem. si Rom. Pont. eo. tit. c. iux. c. cū 38 Sed hæc rñsio tollitur a Bart. Soc. ^a ea ratione, quod licet quaratur possessio beneficij reservati, ut dicit Aret. nõ tamen cum iuris effectu: sed quia secundum mentem Rotæ ubi supra, ac communẽ opinionẽ, falsum est id, quod ait Soci. scilicet quærri possessionem beneficij reservati. Aliter & efficacius respondemus id, quod ait Aret. sine iure quærri possessionem, verum esse in profanis, & etiam in his, intelligendo de iure colorata. Hoc. n. necessarium est, per supradicta: & reservatio non solum efficit, ut collatio ordinarij consecuta sit nulla, & inutilis: sed quod etiam sit colore vacua; & per consecutionem etiam ad possessionem querendam inutilis.

Spec. tit. de execut. rei iudic. e in addit. except. S. d. vers. sed an reus. fin c. super biteris. de re scri. & in c. pastoralis. de exce. & alibi. g. secundũ dec. Rotæ 7. Nota quod ibi, qua in noue rubr. est 2. de appell. & 56. nota quod ubi aliquis qua i noue rubr. est 3. Et lis pend. Incipit, si lite pend. & 471. Nota si, q. in noue rubr. est 4. De confis. & 16. qua in noue rubr. est 3 de rest. spo. in nouis. b. ar. c. 2. de transl. prel. § considere mus. Auth. 39 Secundo fundamento respondet Aret. negando, q. per reservationem constaret notorie de non iure agentis: quia potest esse subrepticia, & id ei opponi potest, & obijci defectus intentionis cedentis; licet esset munita clausula, motu proprio, ^b potest item opponi falsitas, etiam post sententiam. ^c Et ita multis modis impediri, ne rem notoriam efficiat, sicut etiam instrumentum negatum non facit rem notoriam, secundum Baldum receptum. ^d

Hæc tamen responsio tollitur, prius per fundamentum, q. solum efficaciter fundat cõem opinionem. Deinde q. hæc reservationis solum excluderet reservationes occultas, non autem notorias, neque illas, contra quas nihil coloratum opponeretur, iuxta ea, quæ in simili de instrumento notat Io. And. ^e & alij. ^f

40 Octauo inferitur, reservationis exceptionẽ impedire restitutionem, et si nõ probetur ex continenti, dummodo intra tẽpus competens id fiat. Quia hæc exceptio directo respicit possessionẽ, & per eam negatur in effectu saltem spoliũ. ^g Et nullo iure cauetur, hanc deberi citius probari, quam alias eiusdem naturæ, respicientes ipsum possessorium. ergo non est affirmandum. ^h Non obstat, quod contrarij determinauit Rotæ ⁱ quam simpliciter sequitur Aeneas, ^k Pro quibus, licet ipsi id non dicant, uideri potest facere, quod ea ratione reservationis impedit restitutionem quod defectum iuris spoliati efficit notorium,

secundum Socyn. ^l Ac per notorium iuris defectum non impeditur restitutio, nisi probetur id ex continenti secundum ^m Pau receptum. ⁿ Non inquam, hoc obstat, tum quia ratio principalis, & peculiaris quare reservatio impedit restitutionem non est illa, quam putauit Soci. sed alia, scilicet quod non solum inficit titulum ordinarij, sed etiam possessionẽ iurisdictionis illius acceptam, ut habent prædictæ decisio, & affirmat Cass. ^o Arbitramur tamen, quod si reservatio parum verisimilis opponeretur spoliato, nec ex continenti offerretur probatio, facile præsumi posset malitiosa, obidque repelli, iuxta ea quæ diximus sup. ^p duplici coniectura in id cõcurrente, scilicet quod exceptio opposita agenti de spolio facilius præsumitur malitiosa, quam opposita agenti super petitorio, ut late diximus sup. ^q Et quod res cum primis odiosa, uideatur reservationi, duab rationib. iuxta glo. memorab. ^r Quam non solum arbitror procedere in speciali reservatione, sed et generali, ^s vt clarè sentit Castador. ^t licet cõtrarium dicat Aeneas, immemor illius glo. in lib. reservat. ^u quo casu saluari posset illa decisio Rotæ. ^v

43 Nonõ inferitur, reservationem beneficiorum in octo mensib. Papæ uacantium, impedire restitutionẽ eorum, qui ab ordinarijs de illis prouisi, possessionemque assecuti, ac spoliati, se petunt restitui, quod nuper determinauit Rotæ, auctore Cassad. ^x Nec obstat, primo, quod testante eodem, quatuor auditores, quorum de num uideatur ipse fuisse, contrarium senserunt Quia septẽ ei, quod dicimus subscripserunt. Nõ obstat secundo, quod collector ^y dixit, reservationem quidem specialem certi beneficij obstat petenti restitutionem: non tamen generale: qualis est illa octo mensium, de qua nostra illatio agit. Nõ inquam, id obstat: tum quia non affirmat illud: tum, quia non ait non fuisse seruatum idem in generali, quod in speciali: tum, quia nulla ratio efficax differentia quo ad hoc inter illas posset reddi, quod facile monstraremus, ni nos amor finis ab eo reuocaret: tum quia licet generalis non tam notorium efficiat defectum iuris spoliati, ac specialis, non minus

de trien. & semis. col. 3. i dec. 275 Nota quod ubi in anno qua i noue rubr. est 11. de rest. spol. k in l. de re seruat q. 4. efficit. 11. in d. l. re q. 9. Vers. Sed tu considera. ff. de acq. poss. m in c. literis. col. 20. inf. eod. n in 1. dec. d refer. n. 5. o in 3. opp. n 7. 8. et 9. p in opposit. nu. 9. q c. present. u. Verb. finitur. de offic. deleg. li. 6. r ar. c. mandatu. de re peruenit. 11. q. 1. s in dec. 3. referu. n. 5. t in 2. plu. u dec. 275. petenti se re sit. quæ in noue rubr. est 12. de rest. spol. x in dec. 1. huius tit. y prædicta dec. 16. qua in noue rubr. est 3 de rest. spol.

a in d. decisio. 1. huius tit.

minus tamen inficit possessionem, cum æqualis potentie decretum irritans habeat utrumque: tum, quia Cassador. ^a ait, maiorem partem auditorum Rotæ affirmasse, nullam esse in hoc differentiationem inter generalem, & specialem.

Obstat tamen tertio omnium fortissimi illa, cui, ut ex Cassador colligo, non 44 potuit tota Rota satisfacere, decisio singularis, & quotidiana, scilicet quod illud decretum irritans, quod in expectatiuis inferitur, non adeo inficit possessionem a prouiso, auctoritate ordinaria in beneficio expectato, acceptam, ut expectans, eum spolians, cogitur ante omnia ei restituere possessionem. Quod quotidie fieri videmus; quodq; p. indubitato habere Rotam præsupponit idem Cassador. Cur ergo decretum irritans in reservationibus inficiat possessionem? Obstat etiam quarto alia singularis decisio, s. quod decretum irritans de more inferi solitum prouisioni Papali super beneficio vacanti non irritat possessionem, auctoritate ordinaria acceptam, etiam post datam illius: quod quotidie accidit, & pro indubitato habere Rotam præsupponit Cassad. ^b Quod nõ omnino nili habeas, candide Lector, ob idque facile obliuiscere tot canonum antinomias, noue nos supra conciliasse, quoque ingenium exerceas, dum edimus comm. c. in litteris. ^c illuc meam de hac

b in 2. decisio. huius tit.

c inf. eod.

duplici antinomia relego sententiam. Utque id utilius facias, adiicimus tria axiomata, quæ uix ullus negat.

46 Primum reservationem, quo specia-
lior est, & certius corpus beneficii respi-
cit, eo in hoc esse potentior, quod as-
seruauit Collector decisio. Rotæ no-
uarum. ^d

d sub st. 16.

Secundum reservationem, ac decre-
tum irritans in accessibus, regressibus,
& coadiutorijs hodie opponi solita, in-
ficere non solum collationes contra il-
la factas, sed etiam possessiones uirtute
illarum apprehensas, adeo ut spoliato,
q. uirtute coactionis ordinariæ posses-
sionem accepisset, agenti de spolio resti-
tutio sit neganda, ut singulariter deci-
dit Cassador. ^e

qua in nou. rubr. est 3. hoc titu.

Tertium, reservationem, quo notior
est, eo, esse in hoc validiorem, & ita re-
seruationem c. 2. de præb. ^f omnium va-
lidissimam uideri. Quod Collector il-
lius decis. 16. ^g subindicauit, & Socy. rei
difficultate superatus ^h ueluti labans sa-
tis affirmauit. Quæ tria consequitur,
aliud scilicet dubitari posse, cur harum
alia alię in hoc præstet cum fieri possit,
ut per nullam earum inducatur defectus
iuris notorius spoliantis, & omnibus in-
sit decretum irritans? Dubitari quoque
posse, qua in re alia alijs præstet, si per
omnes restitutio impeditur. Sed iam
plus satis prata bibere, Dixi.

e in 2. decisio. huius titu.

f lib. 6.

g qua in nou. rubr. est 3. eod. titu. h in d. l. rem. que. q. 9.

R E L E C T I O

CAP. ITA QVORVNDAM

D E I V D A E I S.

In qua de rebus ad Sarracenos deferri prohibitis, & censuris ob id latis non segniter disputatur.

Composita Conymbrica in frequentissimo auditorio pronunciata.

P R A E F A T I O.

RECVTVRVS imperium Regis, & Domini nostri Ioannis III. qui in gratiam illustri Collegij Societatis I E S V, mihi suorum gymnastarum minimo imperauit, ut pro relectione, quam de more Academiae habere debebam in aliquod cap. tituli de rescript. quem toto hoc anno perlegi, conarer enucleare materiam capit. Ita quorundam. de Iudæis. Principio Relector integerrime, Patres grauissimi, uiri cuiusque ordinis ornatissimi, nostrum summum Dominum, & Duce[m] Iesum Christum Θεοδύποτον ex animo imploro, ut me pro eius exercitui contra Satanae copias muniendo dicturum sua, quæ immensa est, benignitate respiciat, & confirmet, illius quæ calorum est Regina præpotens, παρθενότητος Gloriosissimæ MARIÆ, ac Beatissimorum Principum Apostolorum Petri, & Pauli, quibus hic dies sacer est, precibus ad id flexus. Deinde uos omnes uehementer etiam, atque etiam oro, ne de terra deserta,

inuia, & inaquosa vberiores, selectiores, dulcioresque fructus, quam ea ferre potest, expectetis; neque enim pos sunt terræ omnes omnia ferre; Curaturus autem sedulo, uel breuitate insolita, sed grata, vobis placere: omnia, quæ dixerō Ecclesiæ Romanæ, quæ suprema est, censura, & vestra, quæ grauissima, & candida est, limæ submitto.

Ordinem autem alium, quam solitum seruans, primum pronunciato Capituli contextu, summam in eo contentorum nouam, noueque collectam primo notabili excutiam: Deinde litteræ ordinem de more prælectionum secutus, alia noua notabilia noue soluam. Postremo nouam, & necessariam septem glossatarum huius canonis glossam adiungam; in gratiam, & gloriam eorum, quorum op[er]e semel imploratam iterum imploro.

Amen.

THEMA, SEV CASVS.

Alexander III. cum patribus in Concilio Lateran. a se coactis ægre ferēs, quod Christiani in Christianos Sarracenos opem ferrent, primo duplicem abusum proponit: deinde triplicem in abutentes pœnam subiicit in hæc verba.

Ita quorundam animos occupauit saua cupiditas, ut qui gloriantur nomine Christiano Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferant galearum; & paues, aut etiam superiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Christianos arma eis, & necessaria subministrant. Sunt etiam, qui pro cupiditate sua in galeis, & piraticis Sarracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exerceant. Tales igitur ab ecclesiastica communione praeclusos, & excommunicatione subiectos, rerum suarum per Principes catholicos, & consules ciuitatum priuatione multari, & capientium fieri seruos censemus. Præcipimus etiā, ut per Ecclesias maritimarum urbium crebra, & solennis in eos excommunicatio proferatur.

NOTABILE PRIMVM DE SVMMA principaliter contentorum in hoc c.

SVMMARIVM.

- 1 *Arma, & alia necessaria ad impugnandum christianos subministrantes, et naues eorum piraticas gubernantes excommunicati sunt, & rebus suis priuandi, & capientium fiunt serui.*
- 2 *Summa huius capitis, quæ apta, et bona.*
- 3 *Impugnare non dēt quis id quo fruitur.*
- 4 *Summa huius capitis non probatur, nisi duobus ex octo pro ea adductis. & 5.*
- 5 *Bulla Cæna Domini ad hoc tenor.*
- 6 *Capitulum hoc prohibet aliquid sed solum tacite.*
- 7 *Legi non solum Pontificia, Cæsarea, atque Regia, sed etiam Naturali Dina contraaria esse hic testata.*
- 8 *Bellum præ patriâ, & religione iuris natura.*
- 9 *Lex Decalogi, lex natura.*

10 *Legem hanc quatenus Papa est, solus Papa, quatenus alterius Monarcha, solus ille, quatenus Dei, nemo alias ab eo tollit.*

11 *Capitulum hoc pœnam adiecit.*

12 *Capitulum hoc respectu pœna, quam adiecit, est nouum.*

13 *Licentia Ducum, an & quando excuset, & num. 14.*

15 *Exemptus per Papam etiam iniuste, tutus.*

Primum ergo, iuxta ordinem prædictum noue colligo, hanc summā sub hac littera principaliter contentorum, 1 nempe, Subministrantes Sarracenis arma, & alia necessaria ad impugnandos Christianos, & naues eorum piraticas gubernantes, excommunicati sunt, & rebus suis priuandi, & capientium fiunt serui. Bonitas autem, & aptitudo huius summae constat ex eo, quod sicut in arithmeticeis, omnis summa maior, collecta ex alijs minoribus probatur bona, & apta, si quatuor concurrant, scilicet quod colligatur ex illis, quod clare, quod breuiter, quod omnia, & sola in eis contenta contineat. Ita in commentarijs iurium omnis summa, siue summarius legis, uel capitis est aptum, & bonum, si ex eo colligitur, si clare, si breuiter, si oīa, & sola principaliter in eo contenta, contineat, at hæc summa huiusmodi est. Primo enim tota colligitur ex hoc c. Nam quoad illam partem, Subministrantes arma, & alia necessaria ad impugnandos christianos, colligitur ex illo uersiculo. *Dum ad impugnandos Christianos arma, & necessaria subministrant. Quoad illam uero, gubernantes naues piraticas Sarracenorum, colligitur ex uersiculo, Sunt etiam. Quoad illam, excommunicati sunt, ex illis uerbis, excommunicationi subiectos esse censemus. Quoad illam reb. suis priuandi, ex illis, rerum suarum per Principes catholicos, et Consules ciuitatum priuatione multari. Quoad ultimam uero, si capientium fiunt serui, ex illis. Et capientium fieri seruos. Quod autem omnia & sola, de quib. principaliter hoc c. loquitur, contineat, constat, quia nihil principaliter continetur in eo, quod non contineat summa, neque è contrario. Nam, & deferentes arma, ferrū, & lignamina. galea-*

galearum in contextu expressi , de numero sunt subministrantium arma, uel necessaria ad impugnandos Christianos. Et per uersiculum *fi Præcipimus* , &c. non mandatur ferri noua excubatio , sed hic lata innouari, ut postea dicem⁹.

Quod autē hæc summa clare, & breuiter prædicta demonstret, palam est. Veritas autem huius summæ comprobatur, primo per hoc cap. modo supra dicto ponderatum .

Secundo, & alijs modis infra scriptis confirmatur quidem , sed quoad totum eius ambitum non probatur efficaciter nisi per hoc cap. & cap. ad liberandum, infra eod. nam secundus modus est ratio tacta in tex. quæ in hanc formam re 3 digi potest. Nemo debet id, ex quo fructum consequitur impugnare . ^a At omnis Christianus, ex Christianismo, & Christianis indicibilem utilitatem recipit . ^c Ergo nullus Christianus debet Christianos impugnare, neque per consecutionem Sarracenos eos impugnantes iuuare. Sed hic modus non probat hanc totam summam irrefragabiliter . Quoniam licet concludat malum esse Christianum in Christianos, & Sarracenos iuuare, non tamen probat eum in triplici pœna de qua hic, puniendum esse .

Tertius modus est, quod lege Cæsarea prohibitum est, ne quis arma vlla hostibus vendat, sub pœna capitis, & re rum priuatione . ^c Immo, & ne uendat Barbaris alijs cuiuscunque gentis, quod ^d expresse sentit Azo, & uerba clara illius l. 2. quamuis glossa, & Salyc. incogitantur forte ibi, & aliquot alij alibi, ad hostes eam restringant. At constat omnes Sarracenos, hostes esse Christianis, & Imperio Roma. ^e Sed & hic modus non probat totam summam prædictam sed tantum quoad pœnam priuationis rerum .

Quartus modus est capituli significatio, quatenus habet, nulla alia de causa, quam redimendi Christianos captiuos, deferri posse ad Sarracenos ea, quæ hic prohibentur, immo, neque illa de causâ tempore belli, secundum multos, de quo postea dicemus, sed neque hic modus totam probat, ut dicitur . ^g

Quintus, & cap. quod olim, ^h secundum communem intelligendi modum, probat etiam alias merces, quam hic prohibitas, non posse ad Sarracenos deferri tempore belli, etiam si pactæ sint in aliquod usque tēpus induciæ. ⁱ Sed & hæc duo argumenta proxima non probant totam summam, nisi quoad excommunicationem ad summum .

Sextus modus est, per cap. ad liberandum. ^k in illis uerbis. *Excommunicamus, & anathematizamus illos falsos, & impios Christianos, qui contra ipsum Christum, et populum Christianum Sarracenis arma, ferrum, et lignamina deferunt galearum.* Eos etiam, qui eis Galeas uendunt, uel naues, quique in piraticis Sarracenorum nauibus curam gubernationis exercent, uel machinis, uel quibuslibet alijs aliquod ejdem impendunt consilium, uel auxilium in dispendium terra sanctæ. Per quæ uerba uidetur probari summam quoad pœnam excommunicationis, quoad alias uero probatur per ea, quæ sequuntur. *Eosq; rerum suarum priuatione mulctari, & capientium fieri seruos censemus.* Qui modus sextus sicut, & primus efficaciter, probat præfatam totam summam.

Septimus, & extrauag. Clem. V. multa de Iudæis, non solum horum, sed etiam omnium aliorum victualium, ut eius uerbo utar, delationem in Alexandriam, vel terras Aegypti, prohibet sub prædictis tribus, & alijs nouis pœnis. Quod ipsum est, quoad Regnū Granatæ sub ejisdem pœnis prohibet Io. 12. ^l Sed quia harum Extrauagantium prior localis est, quippe quæ non prohibet nisi delationem in terris Aegypti, posterior autem localis, & temporalis, quippe quæ tantum delationem in regnum Granatæ usque ad triennium prohibebat, licet plura, quæ hic canon prohibent, non tamen quoad tot tempora, terras, & gentes prohibent, & ideo non probant efficaciter nostram totam summam.

Octauus est processus bullæ, quam Cænæ Domini appellat, relictus ad uerbum a Dino Anton. ^m Cuius clausula huc pertinet relata ab Ang. & Caiet. ⁿ illud est. *Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis, quibus* ^o *Chri-*

*i d. c. signifi-
cauit sub fi.
infra eod.*

k infra eo.

*l in Extra-
ua. de Iud.*

*m 3. par. ti.
24. c. 72.
n & bis sup.*

*a 19. d. c. 1.
& 4. q. 3. §.
si quis testi-
bus. c. 1. §.
cuius. 3. q.
8. l. sed et si
ideo ff. solu.
matri. c. ex
eo. cum gl.
de reg. iur.
lib. 6. Facit
l. quoniam.
C. de here.
& l. in are-
nam. C. de
uossi test.
c. cum mul-
ta 85. dist.
b c. 1. §. fi.
de sum. Tri-
mi. c. firmis
sime. c. sine
penitentia.
de cōse. d. 4.
c. leg. 2. C.
qua res ex-
portari non
debeant.
d in sum. a.
e l. fi. & ibi
Bald. C. de
capr. et Bar.
in l. hostes
col. 3. ff. eo.
& Are. per
illum text.
in auct. na-
uigia. C. de
fieri.
f inf. eod.
in fi. modi
seq.*

Christianos impugnant. Quamuis secundum relationem Antonini non sit id verbum, *Turris*, nec uerbum, & alijs *Christi nominis inimicis*, quæ per recentiores Pontifices post Diuum Antoninum addita esse credi par est. Sed neque clausula hæc probat totam summam prædictam. Tum, quod solum punit deferentes, cum summa nostra puniat etiam subministrantes, & gubernantes. Tum, quia non punit, nisi sententia excommunicationis, & summa continet etiam aliam duplicem poenam. Qua eadem ratione non probat eam totam etiam nouus modus, qui colligi potest ex clausula, quam suæ Bullæ Cœnæ Domini, sanctissimus D.N. Gregorius XIII. in hæc verba infert. *Excommunicamus omnes illos qui equos, arma, ferrum, filum ferri, stannum, & chalybem, omniaque alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, cannabem, funes, tam ex ipso cannabe, quam ex quacunque alia materia, & ipsam materiã, aliaque prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis, quibus Christianos impugnant.* Nec non illos, qui per se, uel alium seu alios de rebus Christiana reipubl. statum concernentibus, in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas, & Christiana Religionis inimicos certiores faciunt, illisque ad id consilium auxilium, uel fauorem quemodolibet præstant. Ac qui se deris, nec nõ eius sacri belli contra ipsos Turcas iniiti, prosecutionem directæ, uel indirectæ, secreta, uel publice, impedire, uel perturbare præsumunt. Non obstantibus quibuscumque privilegijs, quibuscumque Principibus siue priuatis concessis. Quare restat facere quidẽ omnia præfata p summam nostram, tamen illam totã probari per hoc c. & c. ad liberandam. infra eod.

Hanc tamen summam multa uidentur impugnare. Primum quod eam totam ipsam quatenus præsupponit hic multa verari, cum tamen per nullam eius partem Concilium quidquam uentuerit, sed solum dixerit reprehendendos esse illos, qui de nomine Christiano gloriantes in eo relata faciunt. Alia undecima, quibus singulas partes huius summarij singulatim impugnabam, huic primæ adiecti, cum hanc relationem expo-

nuntiarem, ut eo æquior, collectior, ac vehementior esset oratio, eoque tenacius in attentione contineret auditorẽ longioris temporis calore æstuantem, quo minus ab uno scopo diuerteret, nunc autem arbitratus utilius, & gratius fore Lectori, si huius solius primæ solutione notabile hoc clausero, aliaque per alia notabilia, iuxta ordinem contextus distincte collecta, quibus partes nostri summarij clarescent, digessero, id facere constitui.

Ad hoc igitur primum oppositum, quod totam summam imperit, ut in eo contentorum prohibitionis auctor, origo, & genus appareant, dico primo, negari non posse, quod Concilium prohibuerit in hoc cap aliqua Quoniam Clemens III. singulariter, & expressè id in hæc uerba testatur. *Licet hoc fuerit in Concilio Lateranensi distributum,*

vbigo. recepta^d addit, in cap ita quorundam.^e Secundo dico, nullam hic fuisse prohibitionem expressam, fuisse tamen tacitam, resultantem ex eo quod penæ grauissimæ contra facientes contenta in eo fuerint statuta: Cuius simile factum fuit in diuersis capit^d & legibus, quæ penam sine ulla expressa prohibitione inducunt Tertio dico ea, quæ 8 prohibentur per hoc cap antea fuisse prohibita per leges Cæsareas, & generalius quidem. Quoniam vinum, oleum, & omnia alia lignamina, quæ hic non prohibentur, uetantur. ^e Immo & arida, secundum gloss. Albericum & Salicetum^f id quod antea dixerat Azo^g prohibetur etiam eos, ferro ut acuatur subiicienda. ^h & omnia ad apparatus bellicũ pertinentia, ⁱ per quam iubentur capite puniri, & bonis priuari, qui talia Barbaris deferunt: per quam Bal. & Salic. ibi dixerunt, proditorẽ esse, qui armis hostes, siue ad se defendendum, siue ad nos offendendum muniant. Per quam et dicit ibidem Bald filium cuiusdam domini Geri de Passis fuisse ob id Florentiæ damnatum Hæc eadem grauitur, & prouidẽ prohibita sunt et per leges regias huius Florentissimi Regni, titu. 81. libro quinto, ordin. Quarto dico, hæc eadem non solum iure Pontificio, Cæsareo, & Regio uideri prohibita, sed etiam diuino, scilicet naturali, &

scilicet

in c. quod olim. inf. eo.

b. in uerb. Lateranẽ. c. sup. eod.

d. c. si quis suadente. 17. q. 4. l. si quis id qd. ff. de iurif. om. iud. l. si quis in tanta. C. unde ur. in l. q. f. quis C. ad l. lul. mar. e. per l. i. C. quæ res expor. nõ deb. f. ibid.

g. in sum. h. l. cotẽ. ff. de publ. ar. naues fabricandi. l. fin. C. de pænis. i. leg. 2. C. q. res expor. non.

saltem quoad aliquod tēpus, & locum, primo quidem, quia secundum aliquod tempus, & locum, illa iubet pugnare pro patria, pro religione, ac parentibus & per consecutionem prohibet eos impugnare. ^a Adeo quideo, ut pro patria, 10 & religione pugnandum sit, etiam contra patrem. ^b Deinde quod contra præceptum de non occidendo, & nō furando facit, qui iniuste bellanti opitulatur, ^c quæ constat esse præcepta naturalia, secundum sanctum Thomam receptum, ^d & qui Sarracenos contra Christianos iuvat iniuste bellantibus opitulatur, quoniam Sarracenorum aduersus nos bellū, quod saltem in Africa, Syria, & tota Europa geritur iniustum est, secundum omnes, ergo contra illa præcepta facit, qui eos in id iuvat. Postremo quod crimen hic uetitum, est sacrilegium admissum contra principatum Christianum, opem ferendo inimicis Christi, ut diligenter annotauit Thomas de Vio, quod nemo non uidet esse contra primum primæ tabulæ præceptum, quod est naturale. ^e Dixi saltem quoad aliquod tempus, & locum, quia eatenus tantum existimo hæc uetita esse lege diuina naturali, quatenus obuiant præcepto primo Decalogi de colendo Deo, & Christo Iesu Domino Deo nostro, uel præcepto quarto, de colendis parentibus, sub quo est etiam patriæ & patris patriæ cultus, uel quinto, de non occidendo, uel septimo, de non furando, uel decimo, de non inordinatē rem alienam desiderando, quibus obuiant etiam hi, qui ea facientes adiuuant. ^f

Ex quib. infertur primo, cum qui adijcit pœnam prohibitis, uideri quoque illa prohibere, quandoquidem Concilium hoc adijciens pœnam facienti ea, quæ prius fuere prohibita, uidetur prohibere per primum dictum. Quod facit ad id quod alibi in capitulo tuam, de ordin. cognit. disputabam, scilicet reges seculares, uel non posse prohibitionibus super matrimonijs, & aliis spiritualibus ab Ecclesia factis pœnam addere, aut posse etiam illa prohibere. Quod an, & quatenus uerum sit, ibi determinamus.

12. Secundo infertur Concilium hic

nihil noue saltem expresse prohibuisse, sed tantum antea prohibitis pœnam nouam adieciisse, & ita partim continere ius antiquū naturale uel positiuū diuinum, & Cæsareum, partim nouum. Antiquum quidem quoad prohibitionem, nouum uero, quoad pœnam saltē excommunicationis, & seruitutis.

13. Tercio, posse quidem Papam Cæsarem, & alios Monarchas, & iura Monarcharum habētes, singulos quosque suos subditos in hoc peccantes a pœnis suarum legum iuste eximere. ^g A pœnis uero legum aliorum non posse. ^h Et ita Papam subditos sibi, tamquam regi, posse ab omni pœna seculari, & ecclesiastica liberare, subditos autem aliorum Monarcharum ab ecclesiastica posse a seculari non posse: alios uero Monarchas posse liberare suos a seculari pœna, a positis uero in hoc cap. non posse.

Quarto neque Papam, neque alios Monarchas singulos, nec omnes simul eximere posse quem a prohibitione hac quatenus est diuina naturalis, saltem sine iusta causa.

Quinto hinc hauriendas esse decisiones illarum quæstionum confessoriarum, nempe an milites Africæ limites propugnantes, uel alij negociatores, huc mercatores, cum licentia suorum Ducum, & Præsectorum, immo & ipsius Regis huic capitulo contraueniētes, peccent lethaliter: an sint in statu damnationis, si habent propositum iterum id faciendi? an absolui possint si ne proposito firmo nunquam id iterandi, an censuras processus Cænæ Domini incurrant? consequens enim est prædictis id, quod ex facto respondi, nempe eos peccare, in statu damnationis esse, non posse absolui, censurasque prædictas incurrere, nisi Rex, aut Dux eius ea de causa id permitteret, quæ sufficeret ad efficiendum actum licitum, attento iure naturæ.

Sexto scopum, & finem, & intentionem huius prohibitionis esse, ne quis inimicos Crucis Christi contra Christianum principatum iunet, & ne quis faciat ea, quibus in his, quæ ad prælium, & pugnam pertinent, potentia Sarracenorum contra Christianos crescat.

g arg. c. pro posuit, de cō ces. præb. l. Princeps. ff. de leg.

h arg. l. fin. ff. de iur. s. omn. iud. et c. 2. de consuet. lib. 6. et eorum, quæ late in rep. c. nouit. de iudic. in 3.

14. Quinto hinc hauriendas esse decisiones illarum quæstionum confessoriarum, nempe an milites Africæ limites propugnantes, uel alij negociatores, huc mercatores, cum licentia suorum Ducum, & Præsectorum, immo & ipsius Regis huic capitulo contraueniētes, peccent lethaliter: an sint in statu damnationis, si habent propositum iterum id faciendi? an absolui possint si ne proposito firmo nunquam id iterandi, an censuras processus Cænæ Domini incurrant? consequens enim est prædictis id, quod ex facto respondi, nempe eos peccare, in statu damnationis esse, non posse absolui, censurasque prædictas incurrere, nisi Rex, aut Dux eius ea de causa id permitteret, quæ sufficeret ad efficiendum actum licitum, attento iure naturæ.

17. ac alijs multis scripsimus.

i arg. c. sūt quidā 25. q. 1. c. inferior 21. d. ca. cū inferior, de maior. et obedi. & eorū q̄ late tradūt in c. quæ in c. ecclesiasticum, de const.

a. l. ueluti, iuncta gl. ff. de iust. & iu. cōtur receptas, & de clarata ibi per oēs, præsertim per nostrum be no fortunato ingenio Fortunatum b. iux. text. sing. in l. minime. ff. de religion. & sumpt. fin. c. arg. c. noli c. quid culpat, c. militare, 23. q. 2. c. pœna les 14 q. 4 d. 1. 2. quæst. 100 art. 1. e. l. ueluti erga Deum relig. ff. de iust. & iu.

f arg. c. 1. ad Ro. c. notum 2. q. 1. c. a. 1. de of. deleg. & l. iurum ff. ad l. Pompe. de par.

15 Septimo non ligari hoc canone illos qui a sede Apost. facultatem habent deferendi ad Sarracenos hic prohibita, quæcunque sint illa, & quocumque tempore deferant, & quacunque de causa, & quælibet iſrmi facultas ab alijs fuerit facta, modo facultatis metas non excedat argu. prædictorum, & ita Venetos, Genuenses, & alios, de quibus Diuus Antoninus & alii testatur habere a sede Apostolica facultatem deferendi merces aliquas in certas terras, & intra certum tempus liberari ab his pœnis, si facultatis metas non excedunt, a peccato tamen minime, si absque rationabili causa fuerit eis facta, quoad tempus, & locum, secundum quæ præceptis decalogi est contraria.

NOTABILE II. DE CUPIDITATE huius cap. quod sit auaritia, & sauitia peior, quam crudelitas, & quare errant, qui omne cupiditatem damnant.

1 Cupiditas genus ad malam, & bonam, & cupiditas mala genus ad omnem inordinatam, & hoc pro auaritia sumitur, nu. 2.

2 Auaritia curidolorum seruitus, cur ca, cur hic sana, nu. 4.

3 Crudelitas, & sauitia duo uitia distincta, & differunt.

6 Auaritia huius cap tui etiam esse sauitiam.

7 Actum unius uiri fieri alterius, sicut unus uirtutis fit alterius.

8 Circumstantiam hoc cap. ueritatem necessario confitendam.

9 Cupiditas multiplex bona, qualis est etiam habendi tantum, quo statum mutet.

10 Magnanimitatis, & humilitatis munerera.

11 Cupere quos honores licet religiosis.

a ut in c. bonorum 47. d. 2. et in c. quia radix de pan. d. 2. b ad R. 15 c ad Phil. 1. d c. cupientes de elec. li. 6. Clem. cupientes de pœnis.

Secundo principaliter colligo, quod licet uerbum cupiditas, generatim sumptum, frequentius solam malam, & inordinatam, siue immoderatam significet, interdum tamen solum moderatam, iuxta illud Apostoli. Cupiditatem habens ueniendi ad nos, & illud eiusdem. Testis est mihi Deus, quomodo cupiam nos esse in uisceribus Iesu Christi,

In hoc tamen cap. pro mala, & inordinata, siue immoderata capitur. Licet ite cupiditas mala, & immoderata genus sit ad omne malum desiderium, & malum amorem gloriæ, uoluptatis, diuitiarum, & cuiuslibet alterius rei, hic tamen pro cupiditate immoderata bonorum pecuniariorum, hoc est pro auaritia sumitur, sicut, & in dict. ca. bonorum. Licet item cupiditas hæc immoderata, & inordinata nonnunquam dicatur idolorum seruitus, capit. auaritia, de præb. (non eo, quod sit idolatria sed quod, si cut illa subiicit quæ creaturæ ad eam pro Deo colenda, ita hæc subiicit creaturæ ad eam concupiscendam) nonnunquam cecitas, eo quod iudicium obte nebrat. Hic tamen dicitur sæua, hoc est fera, & bestialis, & ita peior quæ crudelis, secundum mentem S. Thom. nā crudelis, ut ille ibidem, & art. præcedenti ait, est qui excedit puniendo culpam ratione culpæ, sauius autem, qui sine culpæ respectu ob utilitatem, uel delectationem suam cruciat, & Christianus qui Sarracenos iuuat contra suum caput, quod Christianus est, & contra eiusdem membra, & quibus etiam ipse unum est sine ullo culpæ respectu ob utilitatem, uel delectationem suam tendit ad cruciandam, ideo merito sauius, ferus, & bestialis est.

Ex quibus infertur primo, actum auaritiæ, quæ est uitium liberalitati oppositum de quo in hoc text. etiam esse actum sauitiæ, quæ est uitium pietatis crudelitatis clementiæ oppositum, secundum S. Thom. Secundo infertur, actum qui secundum suum obiectum pertinet ad unum uitium, secundum finem pertinet ad aliud, ut ad usum quotidianum confessionum applicando uti liter, diximus alibi. Sicut & actus unius uirtutis potest fieri alterius, ut ad quærendam uirtutis modum compendiosum modo strauimus alibi. Tertio ei, qui peccatum auaritiæ, de quo in hoc text. peccatum uirtutis non sufficeret cōfiteri illud siue circumstantia, hoc cap. prohibita. Quarto infertur parum circumspecte agere concionatores, & monitores quosdam qui omnem cupiditatem reprehendunt, tum per prædicta, tum quia omnis ordinata, & moderata, siue ea sit gloriæ, siue

siue laudis, & famæ, est laudabilis. ^a

^a ut late monstrauimus in rep. c. inter uerba 11. q. 3. cōcl. 5. nu. 25. et breuius postea in c. cū mīnistēr 25. q. num. 60. et 65. et i Manual. conf. c. 23. nu. 9. b 2. 2. quæst. 129 art. 1. et 2. c 2. 2. quæst. 161. art. 1. ad 3. d 2. 2. quæst. 118. art. 1. e c. est probanda. 86. d. et Tho. 2. 2. q. 117. art. 1. f in d. q. 114 art. 1. g Mart. 19. c. non dicitis. 12. q. 1. i iux. ca. ad abolendam de heret. in prin. et glo. in c. ueniēs, de transac. et oēs i rub. de spons. et 4. dist. 26. Tum, quia magnanimitas, quæ nos ad 9 honores magnos rationabiliter subeundos confirmat, & impellit uirtus egregia est secundum Aristot. 4. Ethic. & Sanct. Thom. ^b Tum, quia uirtus demissionis animi (quam humilitatem appellamus) solum nos retrahit, ne in magnos honores, præter rationem anhelamus, & tendamus, non autem, ut nullatenus eos cupiamus, secundum Sanct. Thom. ^c Tum, quia naturaliter homines bona utilia cupiunt, & ideo moderate ratur amor pecuniæ non est peccatum secundum eundem Sanct. Thom. ^d Tum quia liberalitas nō retrahit nos a quærendis, & seruandis his, quibus nos, & nostri egemus ^e Immo licitum est desiderare, & cupere plura, quam tuum statum deceant, ad hoc, ut te, tuosque a necessitate utendi arte mechanica eripias, quo altiorum uirtutum operibus incumbas, secundum Thom. de Vio. ^f Immo, & ut ad altiores statum, & aliorum gubernationem, ad quem natura te idoneum fecit, ascendas, ut idē ibidem singularissime probat. Tum, quia licet sit consilium Christi, distribuere omnia, quæ quis habet, pauperibus, & non tamen est præceptum. Et ideo licet melius sit cæteris paribus rationabiliter omnia propter Deum contemnere, & relinquere, non est tamen peccatum aliqua moderate appetere, querere, ac retinere, immo meriti, si nationabiliter id fiat, utrumque probat Sanct. Thom. ^h Sicut & melius quidem est seruare uirginitatem, quam accipere coniugem, capitulo integritas 32. quæstione prima, non tamen ideo peccatum est accipere coniugem, immo matrimonium unum de septem sacramentis est. ⁱ Cuius contrarium hæresim esse definiuit Concilium Tridentinum, sessio. 24. can. pri. quem transcripsimus in Manual. Confession capitulo 22. numero 20. & 30. Tum denique, quod etiam religiosi, qui sæculum renunciarunt, licite possunt appetere, & petere honores uirtuti debitos, & honores ecclesiasticos, quales sunt, honor presbyterij, & honor magisterij, secundum utrumque Thomam in 2. 2. q. 186. artic. 7.

NOTABILE III. QVOD LICET Christiano gloriari nomine Christiano, immo, & quod necesse sit, nonnunquam, & quatenus, & quando coram Sarracenis, Lutheranis, & alijs infidelibus, id faciendo, uel se alium simulando in Bullam cæna Domini incidat.

- 1 Gloriari se nomine Christiano licere.
- 2 Et quando, & quatenus sit necesse.

Tertio principaliter colligō ex uerbo gloriantur, licere Christiano gloriari nomine Christiano, quoniam, & id ei esse necesse significat ecclesia Christiana, cum nonnullas Missas ita exorditur. Nos autem gloriari oportet in Cruce Domini nostri Iesu Christi. Quod desumptum uidetur ex illo Pauli ad Galat. 6. Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi. An autem 2 & quatenus alijs nominibus id liceat an item, & quatenus oporteat Christianum coram Lutheranis, Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis se profiteri Christianum, & nullatenus uti uelo lineo, uel alio signo Sarraceno, an item, & quando, qui talia facit incidat in censuras bullæ Cæna domini, & id genus alia quotidiana, ad glo. 2. de mitto, ne nimium a summarij nostri finibus diuertam.

NOTABILE IIII. DE VERBO, Sarracenis, quos comprehendat, unde dicatur, & an hæreticos, & alios infideles contineat.

I Sarracenorum appellatione, an oēs infideles contineantur, tres opiniones reseruantur, & relinquuntur nu. 2. quarta ponitur nu. 7. continetur fautores, nu. 9. Turca, nu. 9. & Sarraceni, solo Christi odio pugnantes, num. 10. & apostata quidam, nu. 11. & quidam Christiani, n. 12. Non aut Sarraceni iuste bellantes, num. 13. nisi, &c. nec Christianis subiecti nisi, &c. nu. 14. nec Sarraceni nos iniurantes, nu. 15. nec hi, quibuscum non est causa bellandi, nisi, &c. nu. 26. nec Iudei, num. 17. nec hæretici, nu. 19. nec pagani, nu. 21. nisi, &c. nu. 22.

Xx 2 Sarra-

- 3 Sarracenus, uerb. originarie populos post Nababæos Arabia significat.
- 4 Sarracenorum defectionis ab Imperio Romano occasio, et eorum prosper successus, num. 5. Et cades nobilissima, num. 6.
- 18 Iudæis ubique seruis nusquam est sceptrum.
- 20 Hæresis infidelitatum pessima.
- 23 Lusitanus quis uendens Goa equos Sarracenis uitat has celsuras, Et ut Christianus, qui nuper cum Armeniis inuit Regem Persarum contra Turcam nu. 24. et Gallus, qui Aenobarbo a se uocato facit, si saltem, Et c. nu. 25.
- 26 Bulla Cæna, Et hoc c. ut ennuentur.
- 27 Franciscus Regi faciens an uoluerit hoc caput.
- 28 Regem in dubio presumendum bene agere.
- 29 Bellare habitus qui dicatur, Et quanta prudentia hic opus, Et quid regibus consulendum.

Quarto principaliter noto uerbum *Sarracenis*, in initio textus appositum, & uerbum, *Sarracenorum*, postea repetitum, ex quibus colligi uidetur nostra summa quatenus innuit, hoc capitulo omnes illos comprehendere, qui hic uerita quibuscumque; Sarracenis subintitulant, & non alios, qui ea alijs infidelibus deferunt. Pro quo facit, quod cap. significauit, & caput, quod olim, & cap ad liberandum. ^d Extrauagan. item copiosius, ^b & extrauag. Multa, ^c quib. corroboratur, & extenditur hæc prohibitio, de solis, & omnib. feretibus opem Sarracenis agunt. Circa quod tñ, occurrit difficultas illa primo, quod eadem ratio uidetur esse de omnib. alijs infidelibus: ergo & idem ius erit. ^d De inde, quod clausula bullæ Cænæ Domini ^e supra relata, comprehendit omnes, quos opem ferūt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis. Tertio quod peior est infidelites Iudæorum, quam Sarracenorum, & infidelitas hæreticorum peior utraque, secundum Sanct. Thom. ^f Quarto, quod uerbum, *Sarracenis*, non capitur in hoc capitulo, prout est nomen gentis, sed prout est nomen sectæ Mahometicæ, & ita uidetur significare omnes malas, & reprobas se-

ctas tenentes. Quinto, quodd multi Sarraceni sunt Christianorum amici, qui ut Christianos frequenter iuuant contra alios infideles, uel fideles iniuste eos inuadentes: ita iustum uidetur, ut antidora suscipientes iuuentur & ipsi ab eisdem Christianis contra infideles alios, uel etiam infideles iniuste illos inuadentes. ^g

In solutione huius difficultatis, (quæ mihi magna est) quæque inquit, qui ueniant in hac materia appellatione, *Sarracenorum*, tres opiniones inuenio.

1. Prima Syluestri Prietatis uiri profecto iudicio ad resoluendum dexterrimo ^h sentientis hoc uerbo, *Sarracenis*, comprehendere omnes Sarracenos, quibuscum rex aliquis Christianus uel aliqua prouincia Christiana bellum gerit; Sarracenos item eos, qui eis fauent. Secunda est Anton. Petr. & Ioann. ab Ana, ⁱ & Caietan. ^k quæ uidetur communis, scilicet quod uerbi, *Sarracenis*, omnes infideles uidentur includi. Pro quibus facit id, quod contra prædictū notab. citabamus. Tertium uidetur sentire, & linatio regia, ^l quæ innuere uidetur, ^m Mauros comprehendere.

Quia ponit uerbum, *mauros*, & mox subdit uerbum, *ditos in fideis*, sed nulla istarum definitionum uidetur satis exacta. Primo enim contra Syluestri definitionem facit, quod uerita in hoc cap. etiam tempore pacis non possunt deferri Sarracenis, secundum resolutionem suam ibidem, & communem Doctorum in cap. significauit, & in cap. quod olim, infra eodem, ergo etiam Sarraceni, quibuscum non est Christianis ullum bellum, comprehenduntur. Deinde contra id, quod significat ordinatio regia facit, quod uerbum, *Sarracenis*, siue sit nomen gentis, siue nomen sectæ, multos alios, quam Mauros, hoc est ex Mauritania oriundos, includit. Tertio contra sententiam magis communem facit, quod eam consequeretur, omnes Christianos, qui abhinc circiter quindecim annis uerita in hoc cap. in Angliam, & in aliquot prouincias Germaniæ superioris detulerunt, in hunc canonem incidisse. Quia ab eo tempore rex Angliæ, & aliquot principes Germaniæ declarati fuerunt hæretici

g argu. l. si non sortem § Liber. ff. de cod. ind. Et ca. cū in of. de test.

h in uer. ex cōscriptio. 7. casu 21. i notabilib. c. ad liberā dam. k ubi supra Ser. ex cōscriptio. caus. 30 pag. 2. Et 3. l. tit. 81. lib. 5. ord.

a inf. eod. b de Iudæis Io. 22. c cle. 5. de Iudæis.

d cap. 2. de transl. pla. l. illud. ff. de i. Aqu. e in 8. confirmatione summarij.

f 2. 2. q. 10. art. 6.

ci a Paulo I I I. consequeretur item, q̄ Armenij, qui biennio lapsō regi Persarum contra principem Turcarum hostem Christianorum sequissimum, opem tulerunt, in hanc eandem excommunicationem inciderunt. Galli item qui ab hinc sex annos Aeneobarbo, sue Barbarossæ duci Turcarum Principis in auxilium suum uenienti opem tulerunt. Cæsar itē, qui regem Tuneti Sarracenum contra tyrannum itidem Sarracenum armis restituit. Immo & Rex, & dominus noster Lusitanorū, qui Regi Fecensi cōtra alios Reges Sarracenorum fauisse dicitur, & etiam nunc apud Indos alijs Sarracenis contra alios Sarracenos fauere auditur. Quarto ergo loco, ut aliter eam resoluam, admoneo primo originario uerbū Sarraceni, significatu, significari populos Arabiæ post Nabathæos, Plinio auctore² dictos a Sarraca, eiusdem Arabiæ vrbe, non a Sara uxore Abrahami, quo se iactant, uel illo argumento, quod a Sara Sarani dici debuissent, & non Sarraceni, sicut ciues Sarre Sydoniæ urbis, Sarani suat dicti. Eam tamen Mahomettus ansam amplexus uanissimæ genti persuasit, eos solos omnium mortalium legitimis esse diuinæ professionis successores. Admoneo quoque secundo causam, & originem defectionis huius gentis a Romano Imperio, Ecclesiæque Romana hanc, quæ sequitur, fuisse: *Ex ea Sarracenorum gente delecta militum manus Heraclio Imperatori Christiano militabat, quando ille Regem Persarum Cosdroem Paganum Siccit, & cepit, cumque stipendium peteret, ad quem ea res pertinebat, subiratus respondit. Vix est unde Græco, & Romano militi soluatur, & hæc canum parba tam impudenter efflagitat stipendium. Ad quā uocem ira succensi ab Heraclio, & Romano Imperio defecerunt, & in Syria aucti Damascus occuparunt, & inde aucto ex his, qui domi remanserant, exercitu Aegyptum ingressi facile ea terra potiti sunt, vicinorum Arabum comitatu, & auxilijs adiuti. Qui deinde Machometi signentis imbuti, Persas bello petitis uicerunt. Deinde Antiochia nobilissima urbe capta Hierosolymis potiti diuexata Rhodo, & Sicilia, totam Africam, & Libiam ad Oceanum usque suis opibus, & perfidia adiecerunt.*

Oper. Nauar. Tom. I III

runt. Quin & Hispanias oēs, præter Cantabros, & Astures occuparunt. Immo & Gallias aggressi, Burdegalaque, Prædausque direptis, usque ad ligerim fluium occuparunt, reliqua omnia occupaturi, ni Caro 6 lus Martellus magna uirtute occurrisset, & quadragesima millia militum ex eis obruncasset. Paulo Aemilio eruditissimo, fidelique auctore. Admoneo, tertio, his successibus factum esse, ut hoc nomen Sarraceni quod a principio nomen fuit gentis, nunc sit, immo & tempore huius cap iam ceperit esse nomen sectæ Mahometicæ deditorum.

7 His igitur, præmonitis difficultatem prædictam resoluturus dico, illo uerbo, *Sarracenis*, in hoc cap. posito cōprehendi Mahometicæ pfidiæ sectatores oēs, & solos qui Christianæ ecclesiæ res occupant uel impugnant actū, uel habitū, & fautores eorū quatenus tales sint. Dixi, Mahometicæ perfidiæ sectatore, qm̄ uerbū hoc *Sarracenis*, in hoc cap. positum, ut præmonui, licet a sua origine nomen gentis fuisset, antequam tñ hoc c. & ea, ad liberandam, inf. eod. constituerunt, iam cepit esse nomen sectæ, & ad hunc usque diem tale perseverat. Dixi, oēs, ad includendum non solum eos, qui Syriam, in qua terra sancta, uestigijs summi ducis nostri Iesu Christi ornata, sita est, incolunt, sed & Aegyptum, Libiam, Mauritaniam, & residuū maris nostri tractū, usque ad Oceanū in Africa occupant. Assyria item, Arabia, & Mesopotamiam in Asia; Græciam, quoque & alia (proh dolor) multa, quæ Christianorum fuerunt in Europa tenent. Dixi autem, solos ad excludēdos alios infideles, quorum specialiorē mentionem paulo post faciemus. Dixi, qui Christianæ Ecclesiæ res occupant, & c. ad excludendum eos, qui id non agunt. Dixi, habitū, ad comprehendendum eos qui res Christianas actu quidē non impugnant, tñ impugnant, si possent, odio Christianismi. Dixi, fautores eorum ad comprehendendum oēs, qui prædictis Sarracenis fauēt & opitulantur, quod nemo alius (quā sciam) tetigit. Nam Syluester, qui solus uideri potest id tetigisse, non ait illud de fautoribus simpliciter, sed Sarracenis Sarracenorum bellantium fautoribus, uerum autem uidetur, quia satis

*a ar. l. is qui
opem, & l.
in furti. §.
ope. ff. & fur.
& §. inter-
dum. Insti.
de obli. qua
ex delict.
nasc.*

*b iux. tex. et
gl. singu. c. i
22. dist.*

*c c. ad men-
sam, & ca.
aud. deni-
que 11. q. 3*

*d relata in
8. confir. no
tab. 1.*

opis fert Sarracenis contra Christianos
qui fert opem eis, qui Sarracenis cōtra
Christianos bellātes opitulatur. ^a Addi
di, quatenus sunt tales, ad excludendū
eos, qui iuvant Sarracenos prædictos
alio iusto respō. ^a

9 Ex qua resolutione ifertur primo, cō-
prehendi Turcas, Tum, quia et si, ut a-
iunt aliquid inter eos, & alios Sarrace-
nos distat, tamen omnes sunt Mahome-
ticæ perfidiæ sectatores, & generali no-
mine dicuntur Sarraceni, licet hi sunt
Sarraceni Turcæ, & alij Sarraceni Ara-
bes, & alij Sarraceni Mauri, Aegyptii,
Africani, Persæ, & alii alio nomine spe-
ciali appellentur. Sicut, & omnes in
Christum credētes generali uoce Chri-
stiani dicuntur, ^b & licet alij sint Chri-
stiani Romani, alij Græci, alij Hispa-
ni, alij Galli, & alij alio nomine spe-
ciali dicti. Tum quia ipsi Turcæ occu-
pāt nunc Syriam, ubi terra sancta est,
facit capitulum ad liberandū terram
sanctam infra eodem ibi. *In spendium
terra sancta.*

10 Secundo infertur comprehendī om-
nes Sarracenos principales, & fautores
eorum, quibuscunque est bellum Chri-
stianis ob Christianismum, licet nulla
quæ fuerint Ecclesiæ Christianæ, occu-
pēt quales uidetur aliquot in Indiis, &
insulis Indici, & Persici maris, quia con-
stat eos esse Sarracenos, & impugnare
Christianismum, quæ res maxime Chri-
stianæ Ecclesiæ peculiaris est, & quæ
maxime ab alijs omnibus distat. ^c Non
obstat, quod cap. ad liberandam, infra
eodem ob occupantes terram sanctam,
uel occupare uolentes, principaliter cō-
stitutum uidetur, ut ex illis eius uerbis.

*In spendium terra sancta, & ex Conci-
lio generali, vnde desumptum est, satis
colligitur. Tum, quia principium illius
capituli simpliciter excommunicat om-
nes deferentes arma Sarracenis, contra
Christum, & populum Christianum, &
tales sunt Sarraceni, qui odio Christia-
nismi cum Christianis pugnant, etiam si
nihil aliarum rerum eorum detineant,
detinere uelint. Tum, quia illa uerba
huius capituli ad impugnandos Chri-
stianos, omnes eos impugnantes com-
prehendunt. Tum quia uerba processus
Cenæ Domini ^d omnes nominis Chri-*

stiani inimicos includunt. At constat,
Sarracenos impugnātes Christianos ob
Christianismum, esse tāti noīs inimicos.
11 Terio infertur comprehendī etiam
apostatas perfidos, qui Glaucum Home-
ricum insigniter stupidū imitati, Chri-
stianismum pro Sarracismo, hoc est,
χρῦσα χαλκείων, aurea pro greis cō-
mutarunt. Hi enim licet baptismo re-
nati fuerint, & in Hispania, Gallia, uel a-
lia Christianorum terra, & non in Ara-
bia orti, Sarraceni tamen sunt, prout
nomen Sarracenus, nomen est sectæ,
non gentis, ut prædictum est.

12 Quarto infertur, comprehendī etiā
Christianos in terris Sarracenorum de
licentia suorum Regum negotiantes.
Tum, quia satis uidetur deferre Sarrace-
nis quoad mentem huius capituli, &
sui similibus, qui desert subiectis eorū,
e quorum manibus, cum uolent, ea Sar-
raceni habere possunt. Tum, quia per
hoc potentia Regum Sarracenorum
crescit, eo enim quis maior, & potēti-
or est, quo maioribus, & potentib. præest
Tum quia satis tradit Sarracenis, qui
tradit Christianis negotiatoribus, mox
ea illis uendituris, & tradituris. ^e Quod
tamen, mea sententia, non procedit in
Christianis ibi habitantibus, & uolenti-
bus tenere arma abscondita, quo ea in
Sarracenorum perniciem, cum oppor-
tunum fuerit, exerant, stringant. In
his enim & uerba, & ratio huius capitu-
li cessant.

Quinto infertur solutio illius quæ-
stionis, quam ex facto interrogabar.
An in huius canonis, & processus Cen-
næ Domini censuras inciderit, qui pro-
hibita uendit non Sarracenis, sed Iudæis,
& Christianis apostatis, Sarraceno-
rum terras habitantibus, & Christianis
ibi negotiantibus? Respondendum. ⁿ
uidetur, per prædicta, incidisse.

Sexto infertur, etiam solutio illius
quæstionis, quam ex facto interroga-
bar. An qui Christianis Constantinopo-
lim, & alias Græciæ urbes, oppida,
& rura habitantibus venderunt arma,
quo ea occulta in perniciem Sar-
racenorum haberent, inciderint in
hanc excommunicationem? Respon-
dendum enim uidetur per prædicta,
non incidisse.

Septimo

*e authē. de
defenso. ci-
uit. § nos i-
gitur. col. 3.
f arg. l. q. sic
soluit. ff. de
sol.*

13 Septimo inferitur, non comprehendi Sarracenos, quib. bellum iniustum est contra Christianos, & neque occupant, neq; occupare curant res Ecclesiæ Christianæ, neque pugnant odio religionis, sed ob aliam causam. Quales forte sunt aliquot nunc apud Iudæos, qui pugnant aduersus Christianos, non ob religionem, sed ob terras, quas ipsi putant male a nostris occupatas. Qui si bellum iniustum aduersus nos facerent, & religionis causam non immiscerent, non putarum profecto comprehendere, quia huius canonis mens est eneruare potentiam Sarracenorum, iniuste contra nos pugnantium, ut ex omnium scriptis satis colligitur. Si autem iniustum bellum facerent, putarem ipsos includi: quoniam bello iniuste suscepto, quo aliqua ex parte illud iustificetur, religionis causam miscere solent, & incipere odio nostræ religionis, & amore suæ perfidiæ pugnare.

14 Octauo inferitur, non comprehendi Sarracenos in terra Christianorum, sub potestate Regum eorum degentes, etiam si sint prohibiti habere eiusmodi arma, & alia ad apparatus bellicum pertinentia. Tum, quia in eis cessat ratio principalis huius prohibitionis, ergo & ipsa prohibitio. Tum & neruosius, quia hi, licet Mahometicæ perfidiæ sectatores sint, non tamen occupant res Christianas, neque impugnant eas actu, uel habitu, quod requiritur, ut hic includantur, per resolutionem præmissam. Excipio tamen eos, qui probabiliter præsumerentur hic uetita emere, quærere vel accipere ad deferendum alijs Sarracenis, extra Christianorum imperia degentibus, uel ad seruandum abscondita, in Christianorum perniciem proferenda, cum exercitus Sarracenicus nos inuaderet, eiusmodi enim, saltem habitu, res Christianas impugnant.

15 Nono inferitur, non comprehendi Sarracenos, qui impugnant alios Sarracenos contra Christianos pugnantes, nos contra illos defendunt, adiuvant uel immo neque Sarracenos, qui casibus licitis, a Christianis rogati iuste illos defenderent, uel iuuarent contra alios Christianos suas terras inuadentes, uel iniuste illas occupantes. Tum, quia causa finalis huius capituli, cessat, saltem

quoad ea, quæ post bellum illud expletum contra nos vsui esse non possent. Tum, & neruosius, quia eiusmodi Sarraceni, licet alio respectu sint inimici Christianorum, & res ecclesiæ occupent, uel impugnent, hoc tamen, quo Christianos contra alios infideles iuuant, uel infideles contra Christianos iniuste bellantes impugnant, non sunt tales. Quamuis semper, quoad eius fieri potest, curare debet princeps vsurus Sarracenorum auxilio, ne illis ea tradat, quæ illo bello expleto contra Christianos vsui esse possint, qualia sunt arma.

16 Decimo inferitur, non comprehendi etiam Sarracenos, quibuscum est pax Christianis, quique non fauent aliis cum Christianis belligerantibus, & inter quos & Christianos nulla est iusta causa bellandi, quales sunt multi, ut audio nunc circum terras Indiæ Lusitano Imperio parentes, inter quos & Christianos nunquam ob religionem, neque ob aliam causam fuit bellum. Hi etenim, licet Mahometicæ perfidiæ sectatores sint, res tamen Christianas neque occupant, neque actu, uel habitu impugnant. Excipit tamen illos, qui sciuntur, probabiliter uel creduntur ea esse mente, ut primo quoque tempore, data eis ad id potentia, & opportunitate, suis sedibus expellant Christianos, eo præsertim, quod Christiani sint, quoniam huiusmodi Sarraceni, etsi actu non impugnant res Christianas, habitu tamen id faciunt, & per consecutionem sunt Sarraceni, de quibus hoc cap. loquitur, per resolutionem præmissam.

17 Undecimo inferitur, non comprehendi Iudæos, quatenus Iudæi sunt, quia non sunt Mahometicæ perfidiæ, quia quatenus subiecti Sarracenis, comprehendere possent, puta, si habitarent terras subiectas Sarracenis hic comprehensis. Quos tamen arbitror comprehendere per processum Cane Domini. Quoniam etsi non sint Sarraceni, neque Turcæ, sunt tamen inimici nominis Christi, & adeo quidem, ut si pro uoluntate nocendi nobis esset eis potentia, multo grauius quam illi nomen illud quod super omne nomen est, in se festarent. In quo tamen eius in-

al. adigere
S. quauis,
ff. de in. pa.
tro. c. sugge-
stum, & c.
meminim?
de appel. cū
annotatis i
illis p. Pa-
nor. et Dec.

b. in x. Oldr.
conf. 71. nū-
quid, & re-
solutionem
cōem in c. a.
ad liberan-
dū, inf. cod.

finita bonitas quam optime nobis con-
suluit, dum eis se, lucemque suam aper-
tā renuentibus, ademit potentiam, vir-
tutem, & animum, perpetuamque seruitu-
tē, ac ignominie apud omnes gentes eos
addixit. Iuxta enim prædictionem Ia-
cob Genes cap. fina. adeo ablatum est
eis septimum, & regia potestas, post ueri
Messiæ Christi Sacrosanctissimum ad-
uentum, ut nusquam postea apud eos
sit uel fuerit. Nam ullam eorum gentē
esse clausam inter montes, Gog, & Ma-
gog, & tempore Antichristi ei sit adhuc
sura, vanissimum esse constat, etiā at-
testatione Iudæorum, qui id maxime
explorauerunt. Neque. n. illud significa-
uit Io. Apoc. 20. & liber illud continens
Apocryphus est, & a Hier. & ab omni-
bus alijs reiectus.

19 Duodecimo inferitur, non compre-
hendi per cap. hoc, neque alia iura cō-
munia, hæreticos Sarracenis non subdi-
tos, quia non sunt Sarraceni, immo ne-
que p. processum bullæ prædictæ, quia
non sunt Turcæ, neque nominis Chri-
stiani inimici: Quoniam, etsi Romanæ
Ecclesiæ non obsequantur: uenerantur
tamen nomen Christi: neque est omni-
no par ratio de illis, ac de Sarracenis:
quoniam, etsi peior est eorum infideli-
tas, quam Sarracenorum, & plus pec-
cent, quam Sarraceni: iuxta doctrinam
prædictam, & receptam Thom. 2 non ta-
men sunt inimici nominis Christi, sicut
& illi: & ita neque sub uerbis horum
capitulum, neque prædicti processus cō-
prehenduntur. Hæc tamen dixerim de
hæreticis: nam de apostatis dictum est
in corollario tertio.

21 Decimotertio inferitur, nō compre-
hendi Paganos: tum, quia non sunt Ma-
hometicæ sectæ: neque per consecutio-
nem Sarraceni: & ita uerba horum ca-
pitulum eis non conueniunt, & qui-
bus uerba legis non cōueniunt, ipsa lex
eos non comprehendit. ^b Tum, quia nō
inuenitur in eis eadē ratio, quæ in Sar-
racenis prædictis, ut palam est: tum
quia cum ipsi credant pluralitatem
deorum, credere quoque possunt no-
stram sanctam legem, alias multas ef-
se sanctas; quod multi faciunt, licet
suam quoque credant bonam, intelli-
go autem hanc illationem de illis Pa-

ganis, quibuscum nec est, neque fuit
ullum bellum Christianis, qui que nos
odio non habent, eo quod simus Chri-
stiani; quinimmo humane nos susci-
piunt, & nobiscum contrahunt. Illi
enim, qui Christianos odio haberent,
eo quod sint Christiani, licet non com-
prehendantur sub hoc capitulum neque
sub capitu. ad liberandam, & capitulo
quod olim, & capitulo significauit, in-
fra eodem, & minus sub extrauagant,
copiosus, de Iudæis. Ioan. 2. & sub ex-
trauag. multa, clementina quinta eodē
titulo, inter communes, comprehen-
duntur tamen, mea sententia, sub præ-
dicta clausula Cegnæ Domini: quæ non
solum Sarracenos, Turcas: sed etiam
omnes Christiani nominis inimicos cō-
prehendit, at cōstat tales Paganos Chri-
stiani nominis esse inimicos.

23 Decimoquarto inferitur, solutio
quæstionis illius, quam etiam ex facto
interrogabar. An Christiani Goam,
vel alias Indiæ ciuitates inhabitantes,
& de terris quorundam Sarracenorum
equos indomitos, aut inualidos, aut
macrosgentes, eoque postea iam dis-
ciplinatos, aut pingues, aut robu-
stos effectos alijs Sarracenis uendunt,
in prædictas censuras incidant? Re-
spondendum enim uidetur, per prædi-
cta, incidere, nisi illi Sarraceni nullum
cum Christianis bellum, neque iustam
causam bellandi, etiam secundum opi-
nionem eorum haberent, neque habuis-
sent, neque odio haberent Christianos:
eo quod sint Christiani, neque fauerēt
alijs cum Christianis belligerantibus,
neque eo animo esse crederentur, ut
quam primum eorum ad id potentia
sufficeret, Christianos de suis sedibus
expellant. Nontamen eos, mea senten-
tia, excusat, quod equos, quos alijs Sar-
racenis uendunt, ab alijs emunt: Tum,
quia uendunt eos preciosiores: tum,
quia prius eos in terras Christianorum
agunt, & eorum potestati subijciunt, &
contextus huius cap. non patitur, ut res
prohibita, etiam si de terris Sarracenis
ad Christianos sit delata, ad eas inte-
rum reportetur.

Decimoquinto inferitur, solutio illi-
quæstionis ex facto, ppositæ: An Christia-
nis Armeniis Regis Persarum, cū Tur-
carum

a 2.2. q. 10.
art. 6.

bl 4. §. so-
ties, ubi Bar-
to. & Paul.
ff. de dam.
infect. & c.
indemnita-
tib. §. supra
dicta, q. in
hoc est iuris
optimū de
elect. lib. 6.

causas Principe Christianorum hoste
famillimo, proximis annis pugnanti, opē
tulit, in has censuras inciderint? Respon
dendum enim videtur, non incidisse il
lum, neque alios Armenos.

24 Decimosexto infertur, etiam solu
tio illius, quę in factō est: An qui Anglo
iam pridem ab Ecclesia non sine Catho
licorum grandi dolore, & iactura, decla
rato hæretico, Galliam Catholicam as
surgentem, vel etiam intra regnum suū sese
continenti, hæc prohibita vendiderint,
& vendunt, in has censuras inciderint?
Respondendum enim videtur, non inci
disse. Quod ipsum arbitror dicendum
esse de his, qui Lutheranis, & alijs no
bilissimæ, sed miserandæ Germaniæ hæ
reticis talia detulerunt.

25 Decimoseptimo solutio item illius,
quæ ex factō proponitur: An qui Aeno
barbo, siue Barbarossæ classis Turcicæ
duci Gallo in sui defensionem vocato,
& intra portum Tholonensem agenti,
aliqua de prohibitis hic dedit, feceritve
in has censuras inciderit? Responden
dum enim est, non incidisse, si saltem in
casu, qui bona fide videbatur ei permis
sus, fuisset vocatus, & si non tradidit ei
arma, triremes, aut alia, quæ expleto il
lo bello essent contra Christianos vsui
futura. An autē ille casus fuerit de per
missis, viderint illi, qui in eo consulue
runt, tamen si arbitrer credere posse con
fessarium, cui non constaret cōtrarium,
eum fuisse de permissis, vel qui bona fi
de putaretur permissus, quoad effe
ctum absoluendi pœnitentem, cui de
hac re esset scrupulus, ob tanti regni
tantam auctoritatem, pietatem, & eru
ditionem.

26 Decimo octavo infertur, conveni
re, ac differre plurimum bullam Cœnæ
Domini, & hoc cap. & cap. ad liberan
dam infra eodem. Convenire quidem,
quā vtraque comprehendit Sarracenos,
& Turcas, differre autem, quia hæc non
comprehendunt vltos Iudæos, vel Paga
nos, illa vero sic eos, qui sunt Christi
ani nominis inimici. Et ita bullam Cœ
næ Domini hac parte latiore esse ho
rum cap. dispositione, sicut e contrario
alia ex parte latior est hæc, quam illæ,
vt in notab. 8. infra latius dicemus.

27 Decimo nono infertur, satis recte

me respondisse illi grandi quæstioni,
quam me Roncamuallem nostram Vir
gini mari sacræ viuentem, interroga
uit magnus quidam Hispanus, cū Rex
Galliarum Franciscus ante paucos an
nos quatuor exercitibus quatuor partes
imperij Cæsaris, nempe Rusilionem,
Nauarram, Brabantiam & Lucembur
gum infestaret, cumque scriptis aliquot
doctorum virorum bellum illud Gallo
turcicum diceretur. Quæstio enim erat,
an in Regem Galliæ, cuiusque regnum
eadem libertate, ac ferocia Cæsariani
pugnare possent, ac in Turcas, & eorum
terras, an item hic capitalis esset locus
contra vendentes eo tempore arma, &
alia hic vetita Gallo, eo quod ille esset
Turcis fœdere coniunctus, videreturq;
multis illo in Cæsarem maximo appa
tu bellico Turcicis rebus plurimum fa
uere, quippe quo a persequendis Turcis
Cæsarem diuerteret, & opes extenua
ret. Respondi enim ipse, ex factō vsu
ori, ^a & ex tenore fœderis a Gallo cum
Turca isti pendere solutionem. Nam si
fœdus contineret, vt Gallus Turcæ faue
ret, etiam eo respectu, quo Turca Chri
stiani nominis est inimicus, vel in per
niciem iniustam alicuius principis Chri
stiani, præsertim quatenus Christianus
esset, vel contra dispositionem, & prohi
bitionem huius c. & ei concordantium,
idem de eo, quod de ipso Turca iudi
cium esse, per prædicta. Si autem fœdus
tantum haberet, vt neuter eorum al
terum bello infestaret, causa religionis
(quatenus erat necessarium) excepta
vel quod Turca defenderet Gallum in
iuste inuasum a Christianis, & vicissim
Gallus Turcam iniuste inuasum a Sarra
cenis, longe aliud esse dicendum de eo,
quam de Turca, licet iniuste alia de cau
sa bellaret.

28 In dubio autem, donec aliud con
staret, non esse credendum tanti re
gni tantum Regem, tale fœdus cum
Turca inisse, vt se, suosque omnes in
tam fœdam ignominiam, tamque fœ
das censuras conjiceret. ^b etiam si ta
lia indicia haberentur, quæ sufficerent
ad iuste credendum, eum mouisse bel
lum iniustum, orbique Christiano dam
nosum, & odiosum.

Nec displicuit illi magnati eq̃ssimo no
stra

*al. si ex pla
gis. §. in cli
no. ff. ad l.
Aquil.*

*b. arg. ca. 1.
de reg. iur.
c. l. merito.
ff. pro soc. et
c. 1. 40. dif.*

stra hæc æqua responsio, neque ulli debet ea displicere, ne cogatur confiteri, Lusitanos, Italos, Helueticos, Germanos, & alios omnes, qui ei fauissent, vel aliqua hic vetita subministrassent, in has censuras incurrisse, quod ipse certe nec de Castellanis confiteri auderem. 29 Vigesimo infertur, eum dicendum habitu impugnare Christianos, qui eo animo est, ut primo quoque tempore nacta potentia, & opportunitate impugnandi eos, id faciat, absque alia iusta causa, quam quia sunt alterius religionis, ideoque magna rei publicæ prudētia, parique animi virtute, ergaque Deum religione opus esse illi, qui arbitraturus est, an ille, aut ille Sarracenorum, aut Paganorum Rex, qui nulla Ecclesiæ Christianæ bona occupat, neque actum impugnat, dicendus sit tamen impugnare habitu. Nam neque quilibet timor vanus ad id iudicandum sufficere debet, neque certitudo belli mouendi est necessaria. Pauciora item signa sufficere arbitror, ad iudicandum animum bellandi habitualesse regi Sarracenorum, etiam si nunquam cum Christianis bellum gesserit, quam iudicandum eiusmodi animum inesse Regi Paganorum, cum quo Christianis nunquam fuit bellum, quales multos esse audio, apud Brassilenses. Eo quod Sarracenorum bona pars tota est in impugnando Christianismo, & facilius iuste timeri potest bellum ab homine sectæ tam infensæ Christianismo, quam a Pagano longe ad amicitias Christianorum aptiore, ut palam est. In dubio autem arbitrandum esse iudicarem, potius inesse animum habitualesse pugnandi, quam contrarium. Quin et si a consilijs regum Christianorum essem, obnixè eos etiam orarem, ne permitterent suis, ut vlla arma, aut vltos equos, aut vlla nauigia in delictis vllis extra dominia Christianorum degentibus subministrarent, immo nec artem ea fingendi docerent. Quoniam omnes timere possunt, ne adepti in id potentia, & opportunitate eis impugnent Christianos, volentes eos pedetentim fidei Christianæ, immo & suo imperio subijcere. Et quamuis hoc magis expedire, magisque e re Christiana esse putem, non tamen arbitror esse necessarium, nisi id, quod superius dixi se-

cundum iuris rigorem, neque secundum iuris necessariam æquitatem.

NOTABILE V. QUID APPELLATIONE armorum hic, & alibi contineatur, cum nouis, & iuri consonantibus corollarijs.

- 1 Arma etiam proprie omnium artium instrumenta, hic autem pro solis bellicis accipitur. num. 2. quorum varia species, & inuectores. nu. 3.
- 4 Arma bellica esse arma defendendi, etiam proprie, contra Ang. & luf. & etiam fustes, & lapides contra eosdem, & alios. num. 5. non autem cultellum paruum. num. 6.
- 7 Arma non esse aliquando lapides, intentionis defectu, & non significationis, cum intellectu nouo gl. clem. 1. de statu monach. num. 9.
- 8 Beneficium cur non semper curata includit.
- 10 Arma bellica noue definita, qualia nulli homini a natura data num. 11. & noue diuiduntur. num. 13.
- 12 Intellectus nouus. l. Armorum. de Verbor. signific.
- 14 Arma non esse omnia nocentia, nec semper in id fabricata. num. 15. esse præsumpta, & non præsumpta num. 16.
- 17 Arma cur in alijs statuta aliud significant, & latius nu. 21. cur hic interdum lapides, & interdum non n. 19. & idem de lignis. num. 20.
- 18 Intellectus. l. 1. & ibi Bar. ff. ad l. luf. de Si public. & S. fi. Auth. de armis.
- 22 Arma non esse arcem, neque irremem, neque equum, & ideo rusticum posse nutrire, & agere equum, licet arma deferre nequeat. num. 24.
- 25 Et quæ sunt quoad c. resolutiue, & cultellum non esse, nisi intentio, &c.
- 25 Postliminio in armis locum non esse.
- 26 Armorum materias prout huiusmodi, non esse arma, neque equos, et mulos, & ideo, &c. num. 27. neque securæ, rastra, &c. & ideo, &c. num. 28.

Q Vinto principaliter colligo ex verbo, arma, partem illam summarij nostri, quæ habet, veritum esse Christianis, ne quæ Sarracenis arma subministrant. Circa quod occurrit illa difficultas,

a arg. prin. & c. non pti. la. & c. conuenior. 23. q. 6. & gl. l. Nepos Proculo. ff. de verb. sign. bl. Armorum ff. de verb. sign. l. 3. in prin. & sic armis. ff. de vi. & si armat. §. sed ex constituta. Instit. de in terdict. et §. ne lex Inl. Instit. de pu bli. iudi. c. 1. Georg. d. 1. Aeneid. 5. Aeneid. fin prim. & in c. conuenior. 23. q. 8 gl. l. 1. §. magistri. ff. de exercitor. h. eal. l. 1. §. non autem. i. 2. Reg. l. 7. c. 56. natur. hist. l. i §. si. Autben. de armis. colla. 6 m lib 20. no etum atti. cap. 20. n lib. 4. de re milit. ff. de verbor. sign. p Instit. de in ter. & l. 3. §. armis. ff. de vi arma. q i §. ex ma leficijs. m. 12 et 13. Instit. de actio. ribid. n. 83.

tas, quod hoc consequeretur, nulla vllarum artium instrumenta posse a Christianis eis deferri, quia omnia illa appellatione armorum continentur. ^a Neq; lapides, aut fustes. Quoniam eorum appellatione continentur. ^b Quod tamen esse falsum vsus cōtrarius dē significare. 1 Ad soluendam hanc difficultatē, quæ plus quam mediocris est, quæque summas prædictam quoad verbum arma imperit, & inquit, quid eo nomine contineatur, dico primum, armorum appellatione large sed proprie sumpta, contineri omnia omnium artium instrumenta, vt agriculturæ, iuxta illud Maronis. ^c Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma. Et artis pictoriæ iuxta illud eiusdem. ^d Tum Cererem corruptam Sulis, cerealiaque arma expediunt. id est instrumenta, quibus ad pictoriū opus vtimur, vt pilis, mola, vanno, cribro. Et artis nauticæ instrumenta, iuxta illud eiusdem. ^e Colligere arma iubet v. id. i. que incumbere remis. Et artis studendi, iuxta illud Plinij Cuius arma erant, non senabulum, & lancea, sed stylus, & pugillares. Et lacrymæ, & orationes arma dicuntur clerico rum, ^f & instrumenta nauium, ^g dicuntur armamenta, & armatur naus, cum 2 instruitur. ^h In hac autem materia, & similibus non ita late accipitur verbum Arma, sed tantum pro instrumentis artis militaris, & ita pro armis bellicis iuxta illud. ⁱ Quomodo perierunt arma bellica? Quæ varia sunt, quorum in uentores scribit Plin. ^k & species plurimas Iustin. ^l Gellius, ^m & Veget. ⁿ

4 Secundo dico, quod appellatione armorum etiam ad bellica restricta continentur arma defensionis causa parata, etiam proprie, vt Alberic ait in l. armorum, ^o quæ id irrefragabiliter probat in hæc verba: *Armorum appellatio non sit. que tantum scuta, & gladios, & galeas significat, sed etiam fustes, & lapides.* Cui similis est in §. sed ex cōstitutionibus. P 4 Probatur, inquam, irrefragabiliter, quia Jurisconsultus agens de propria verbo de significatione ait armorum appellatione significari scutum, & galea, quæ constat esse defensionis causa parata. Non obstat, quod contrarium tenuit Angel. ^q & eum sequatur Ias. ^r Non inquam id obstat, quia ratio, quare appel

latione armorum non veniunt ibi defensoria, non est, quia non sunt proprie arma, sed quia defuit intentio animi legislatoris ad comprehendendum ea. Quod conicitur ex materia legis, quæ agit de vi publica, quæ non infertur armis defensionis, sed offensiuus, vt palam est Itaque in hoc. c. etiam defensionis tantum causa parata prohibetur, quoniam verba, & ratio eius habent in eis locum. ^s

5 Tertio dico, appellatione sic stricta armorum bellicorum comprehendere etiam proprie lapides, & fustes, vt Fel. ait hic, & Alciat. ^t quæ id irrefragabiliter probat quatenus agens de propria verborum significatione, habet, armorum appellatione significari fustes, & lapides, quod ipsum habet etiam alia leges ei similes supra citate. Non autem probat ponderatio verbi, continetur, a Fel. indiligenter facta, quia tale verbum in illa lege non est, contrarium tamen tenent etiam in hoc Angel. & Ias. vbi supra, & Roma. ^u & Corneus. ^x Et Ang. quidem, & Iason mouentur, per gl. singula ^y quatenus habet, quod clement. illa excommunicans monachos intra monasterij septa arma tenentes, non includit eos, qui lapides, & fustes tenent. Ludouicus autē mouetur per quendam §. ^z quatenus prohibens priuatis, ne fabricentur arma, non prohibet fabricari cultellos minores, quorum vsus non est in prælijs. Vbi glo. singul. annotauit cultellos ad parandas pennas non esse arma.

6 Cuius ratio illa videtur, quod in aliū vsum, quam bellicum principaliter sunt ficti & effecti. at lapides, & fustes non sunt principaliter in bellicum vsum ficti, vel effecti, vt palam est, ergo neque hæc erunt magis arma, quam prædicti cultelli.

Quarto facit lex omne, ^a quæ habet eum, qui lapide comilitonem vulnerauit, a militia reiiciendum, qui vero gladio, capite puniendum.

7 Hæc tamen non obstant. Non primū. Quia glo. illa dicēs, lapides, & fustes ibi non contineri appellatione armorum, non se fundat in defectu significationis propriæ verbi, sed in defectu intentionis mentis constituentis. Postea enim quam affirmauit, appellatione armorū, lapides, & fustes contineri, subdit. Non

& seq. arg. eius, qd ait Bar. in l. 1. ff. ad l. l. l. de pub. sig. ex illa prohibens haberi arma, nō prohibet arma defensionis causa parata. ^s Et est probat l. 2. C. quæ res expor. nō deb. in d. l. armorum.

u in d. l. 1. §. occisorū. ff. ad Syllan. x conf. 199. num. 4. y clem. 1. §. quia vero. Verb. arma, de statu monachor. z §. fin. Autben. de armis. coll. 6.

a §. si quis comilitonē. ff. de re mil.

puto tamen auctorem sic latissime intellexisse: per quod palam sentit non significationem verbi, sed intentionem auctoris defuisse. Sicut in simili appellatione beneficij proprie omnia beneficia, etiã dignitates, & quibus cura animarum inest, continentur, exceptis gratijs, & expectatiuis, in quibus non desinunt contineri ex defectu significationis, sed intentionis animi, scribentis, volentis sola simplicia comprehendere, ^a vt latius diximus alibi, ^b & post Dec. anno superiore, ^c in intentionis autem defectum colligere potuit illa gl. vel ex vfu loquendi vulgario re, quo videtur vsus ibi Papa: vel ex conditione personarum de quibus agitur, nempe monachorum, quibus, quæ arma vulgus appellat, grãdi dedecori sunt in cella, cum tamen nec paruo sint lapides, & baculus aliquis, in aliud aliquod opus vtiles. Ad secundum respondebit illat. 7. Ad tertium dico, non probare lapides non esse arma, sed non esse gladium, quod nemo negat.

10 Quinto dico, arma bellica nusquã, quod sciam, esse satis recte definita, posse autem, mea sententia, recte definiri, esse arma ficta principaliter ad præliandum eis, quatenus talia sunt, vel in id ante conflictum assumpta. Dixi, arma, pro genere, quoniam omnia arma bellica, sunt arma, non contra, omnia arma sunt bellica. Quia omnium artium instrumenta dicuntur arma, per prædicta, cum tñ sola militaris artis dicantur arma bellica. Dixi, ficta principaliter ad præliandum, ad excludendum ligones, rastro, secures, & id genus alia in alios vsus, quam prælij principaliter parata. Dixi, eis ad excludendum loca, vnde præliamur, de quibus in corol. 11 Dixi, quatenus talia sunt, quia nonnunquam alio respectu considerata non sunt arma bellica, vt corollarium 5. demonstrat Dixi, vel in id assumpta ad includendum ligones, rastro, secures, lapides, scipiones, martellos, & alia ad præliandum assumpta, licet simpliciter in alios vsus fuerint comparata. Ea enim, & si absolute sine intentionis ea desumentis consideratione non sunt arma bellica, sunt tamen ea perpenſa. Addidi, ante conflictum, quia si rixa subito coorta, alterũ percussit, vel duro frusto panis, vel

ænophoro, vrceoloue, quem ad alium vsũ in manibus habebat, non dicitur armis percussisse, secundũ Ang. recep. ^d 11 Ex quibus infertur primo, arma bellica nulla videri esse data homini a sola natura, cœlorum rege. Quoniam nihil a natura, quæ Deus est etiam cœlos gubernas, & omnia natura (vt vtar verbis gloss.) ^e videtur ei datum, quo principaliter aliam offendat, seu seipsum defendat. Quod vtinam terrarum Reges, saltem christiani, satis animaduertent, quo a bellis horrendis abstinentes, pacẽ placidam semper amplecterentur. Quod pulchre in paramia: Dulce bellum inexpertis, tractatur.

12 Secundo infertur, legem illam armorum, de verborum sign. & omnes similes habentes, lapides esse arma, noue, ac singulariter intelligendas esse, lapidibus ad prælium arte paratis, quales sunt pilæ lapideæ aptæ, vt a bombardis emittantur, vel de lapidibus ad nocendum assumptis.

13 Tertio infertur, arma bellica propriè dicta, diuidi primo in offensionis causa parata, & in defensionis causa parata. Secundo in arma, quæ sunt bellica intentione animi fabricantis tantũ. Quæ definiri possunt esse arma bellica in prælium principaliter facta, & in arma, quæ sunt bellica, intentione animi ea assumentis tantum, quæ definiri possunt, esse arma bellica in prælium assumpta, licet in alium vsũ principaliter facta, & in arma, quæ sunt bellica, tam intentione animi fabricantis, quam assumentis, quæ definiri possunt, esse arma bellica in prælium principaliter facta, & assumpta.

14 Quarto infertur ratio reprobandi eos, qui satis oſcitanter dixerunt, omnia & sola, quæ nocere possunt, posse propriè appellari arma, reprobatum enim hoc ex prædicta. Primo quidem quia frustum durum panis, ænophorum, & alia multa, antequam ad nocendum assumantur, sunt de numero eorum, quæ nocere possunt, & tamen non sunt arma, secundum Ang. receptum. ^f Secundo reprobatum, eo quod arma defensoria, quæ neque intentione fabricantis, neque intentione assumentis nocere possunt, sunt arma bellica.

*d in l. si pig
nore. §. si
re. ff. de fur.
& in l. ar
matos. ff. ad
l. lul. de vi
publ.
et respiciē
dum. ff. de
rebus cred.*

*fin d. l. si pi
gnore. §. si
re. ff. de fur.
& l. i. §. ar
matos. ff. ad
l. lul. de vi
publ*

13 Quinto inferitur, fieri posse, vt quæ admodum ea, quæ intentione fabricantis non sunt arma bellica, intentione assumptis sunt arma bellica, ita etiam ea, quæ sunt arma bellica, intentione fabricantis, quandoque fiant non bellica, intentione assumptis ea, adeo quidem, vt desinant comprehendi sub statuto prohibente illa deferri. Verbi gratia, lanceæ, vel enses ligati in fasciculo, quem mulio suis mulis, aut calo humeris ex alio oppido in aliud portat, vel baïulat, nõ dicentur arma, quoad illud statutum. Nec pugio paruus acutus amici, quo monachus intra cellam suam deficiente alio calculo, pennam ad scribendum aptat, quoad prædictam clement. Neque ensis, quo quispiam deficientibus alijs gladiolis, ad panem, & carnes secandas vititur. Neq; pugio, siue paruus puer, qui de alia in aliam domum arma mutat, dicitur ea deferre, quoad illud statutum. Quorum ea vna ratio est, quod his casibus, illa arma non considerantur vt arma, sed vt quædam res aliæ.

16 Sexto inferitur, probari posse, esse arma bellica, quæ non præsumuntur talia, & non esse arma bellica, quæ præsumuntur talia; & ita nonnunquam dicenti, aliqua esse arma, incumbere probationem, & nonnunquam neganti. si enim constet, me detulisse enses, & contendã, illos non fuisse tunc mihi arma, oportet me id probare. Et si constet me detulisse lapides, & contendam, eos non fuisse tunc mihi arma, aduersario incubit probatio, quod fuerunt. Quæ enim principaliter in prælium parata sunt, præsumuntur deferenti fuisse arma, nisi contrariũ probet. Et e contrario ea, quæ principaliter non sunt ad præliandum facta, non præsumuntur arma fuisse deferenti, nisi probentur talia.

17 Septimò inferitur, quod verbum, arma, prolatum in materia, in qua solum agitur de offendendo, sola offensoria, & non defensoria comprehendit.

18 Qui est germanus intellectus doctrinæ Bar.^a Prolatum item in materia, in qua solum agitur de armis bellicis ex intentione fabricantis, sola facta principaliter ad prælium dici arma, & non alia. Qui est germanus intellectus². §. si Auth. de armis. col. 6. prolatum autem in ma-

teria vtrique congrua qualis est nostra, vtraque comprehendit.

19 Octauo inferitur, in huius c. & bullæ Censæ Dñi censuras incurrere eos, qui lapides, & alia, quæ nocere, vel defendere possunt, licet non sint principaliter in hoc parata, Sarracenis subministrant, vt illis in prælijs ad offensionẽ, vel defensionẽ contra Christianos vtant, non aut illos, qui in alios vsus bona fide deferant, et si forte Sarraceni casu aliquo eis in prælio, contra mentem deferentiu vtantur, vt latius ex 10. notab. colligas.

20 Nono inferitur, multa esse, quorum ad Sarracenos delatio malo animo facta, hoc c. includerentur, eadem sine tali animo effecta non includantur. Inter tem, & ratio defendendi Priorem dicentem, quod delatio lapidum ad ædificandum, & lignorum ad ignem fouendum, non est hic prohibita.

21 Decimo inferitur ratio, quare verbũ arma, in alio statuto continet solũ offensoria in alio vero et defensoria, & in alio sola in prælium fabricata, in alio vero et in prælium assumpta. Est enim ratio diuersitatis, varietas finis disponẽtis. finis enim statuentis, ne arma extra regnum, vel ciuitatẽ deferantur, est, ne ciuitati, vel regno defint arma, quibus hostes a finibus suis prælio arceant, vel ne hostibus detur copia, eorum, quibus ciuitatem vel regnũ imperant. Et quia in hũc finem, tam arma causa defensionis, quã offensionis parata sunt necessaria, ideo vtraque tali statuto videbuntur contineri.

^b Finis autem statuentis, ne quis arma, quibus vim faciat domi habeat, est, ne vis publica vlli fiat. Et quia ea vis armis offensionis causa paratis, sit, principaliter, ideo tale statutum alia non cõtinebit iuxta doctrinam Barto. ^c Finis statuentis, ne quis arma sine eius permisso fabricetur, est, ne arma, quæ sunt bellica intentione, fabricantis, pœnes priuatos sint auctoritate priuata, ideo sub eo continebuntur omnia arma, quæ sub fabricationis forma in præliũ destinata, tam defensoria, quam offensoria, non autem cultellus ad aptandas pennas, vel ad panem, vel carnes scindendas. Non item vlla alia, quæ sola intentione assumptis sunt arma bellica. ^d Ex qua cõsideratione multæ q̃stiones quotidianæ solũ.

biuxta l. 2. C. quæ res expo. nõ de. & iuxta hoc c. & c. ad liberandũ in fra eod. c. in l. i. ff. ad l. iul. de si publ.

a in l. i. ff. ad l. iul. de vi publ.

d iuxta. S. ff. Auth. de armis. coll. 6. cũ sua glo. singul.

solui possunt, & multa multorum dicta probari, reprobari, & conciliari, quod breuitatis gratia non prosequor.

22 Vndecimo inferri, arcē, ex qua nos, & illam propugnamus, triremes, e quib. pugnamus, & equos, cum quib. præliamur, non esse arma bellica. Quoniam licet in prælum, principaliter, aut ficta, aut assumpta, & id genus omnia, per resolutionem prædictam dicantur arma, non tamen sunt assumpta ad prælandum eis, sed ad prælandum ex eis, vel cum eis. Non enim præliamur arce, neque nauibus, neq; equis, sed ex eis, vel cum eis, hoc est, adiuti eis, & ita per illā particulam, eis, adiectam definitioni excluduntur a numero armorum. Facit pro corollario hoc capitulum ad liberandā, infra eod. quatenus post excommunicationem deferentium arma Sarracenis, excommunicando vendentes naues eisdem, non obscure significat, nauem nō contineri appellatione armorum. Facit etiam processus Cenæ Domini, quatenus excommunicationi deferentium arma addit excommunicationem deferentium equos. Quod antea fecit Extraua-

25 gās multa de Iudæ. Facit quartō lex sing.^a quæ habet, nauem longam, & onerariam in bello amissam, si recuperetur, ad pristinum dominum postliminio reditum iri, equum item, arma vero non item, igitur neque nauis, neque equus unde, vel cum quibus pugnamus sunt arma. Facit item, quod licet iure communi Romano nemo priuatus possit facere arma, vel vendere, ^b & tradit 24 Bart. ^c & glo. ^d communiter recepta, immo neque regulariter portare iure Codicis, ^e nullo tamen iure prohibetur priuatus nutrire, vendere, vel agere equum.

25 Duodecimo inferitur resolutio totius huius difficultatis, scilicet per verbum, arma, in huius contextu positum prohiberi sola, & omnia arma bellica, tam defensionis, quam offensionis causa parata, quæ sua fabricatio, vel intentio animi deferentis actu, vel virtute, in prælum destinat, quo tota hæc difficultas resoluitur.

Decimotertio inferitur, non incidere in has censuras, propter delationem armorū eos, qui deferret Sarracenis scal-

pella, sine cultellos paruolos ad aptandas pennas, neque alios cultros fictos ad scindendum panem, quorum in prælum non est usus, quoniam nō sunt arma per prædicta. Qui tamen talia deferrent dolo malo, vel sine dolo malo, lata tamen culpa per incogitantiam, tantam gladio lorum copiam deferendo, ut vir quilibet prudens vereri posset, quod eos in talia arma conflarent ad impugnandū Christianos, in hunc canonē inciderent, non quia arma deferrent, sed quia vtilia ad bellum contra Christianos malo animo vero, vel virtuali, subministrarent, iuxta resolutionem, & definitionem necessarium ad impugnandos Christianos positam, supra. ^f

26 Decimoquarto inferitur, deferentes ferrum, vel aliam quamcunque armorū materiam, prout armorum est materia, non incidere in has censuras, eo quod videantur deferre arma, quia non deferunt arma. Quoniam materia armorum quatenus est materia, quia si quis ferrū afferat, vel tradat, quo ipsomet ferro in secto pugnetur, de numero eorum erit, iuxta dicta supra in 4 dicto. Dixi, etiam eos non incidere, eo quod deferant arma, quoniam qui deferunt ferrum, incidunt, eo quod deferunt ferrum, quod expresse hic vetatur, & in notab. sequenti dicitur. Eos autem, qui deferunt materiam aliam armorum, tunc demum incident, si ea mala mente actuali, vel virtuali, ut ex eis arma contra Christianos faciant, deferunt, & alias non iuxta dicenda. ^g

27 Decimoquinto inferitur, eos, qui deferunt equos, vel mulos grandes, quib. Sarraceni egent ad portandum in bello commeatum, non incidere in has censuras, eo quod deferant arma, ut quidam contēdebat, quia non sunt arma, per prædicta, sed eos, qui deferunt equos, incidere in censuras bullæ Cenæ Domini, quia ibi specialiter excommunicantur. Eos autem qui mulos, & mulas, nisi mala mente actuali, vel virtuali deferant ad bellum contra Christianos, per dicēda infra, ^h & quæ super clausula Cenæ Domini extra repetitionem dicam. ^h

28 Decimosexto, eos item, qui secures, rastra, ligones, perticas, & id genus alia rustica, vel aliarum mechanicarum artium

*fin 4. dist.
notab. 10.*

*g in 4. dist.
notab. 10.*

*h in d. notab.
bil. 10.*

*a 2. ff. de
capt. et post
limin.*

*b auth. de ar
mis, coll. 6.
c in l. 1. ad
l. Iul. de Si
publ.
d in rubr.
de fabr. li-
bro 11.
e l. 1. C. de
armorū Cf.
lib. 11.*

rium instrumenta: etiam ex ferro confecta deferunt ad Sarracenos, non incidere in has censuras, eo quod arma deferant, quia hæc nullo modo sunt arma, neque intentione fabricantis, neque intentione assumptis: nisi ea mente deferantur, ut eis Christianos impugnent, vel se defendant ab eis: quoniam tunc essent arma intentione subministrantis, vel assumptis. An autem alio nomine, quam quia deferant arma, incidant in has censuras? Respondeo incidere, si ea mala mente actuali, vel virtuali subministrant Sarracenis ad impugnandos Christianos, vel se defendendum ab eis, faciendo fossam, vallum, murum, vel alia in praelium, vel bellum opportuna. Quia subministrant necessaria, vel vitia ad impugnandos Christianos, eo animo malo actuali, vel virtuali, ut eos impugnent. ^a

^a iuxta resolutionem ponendam in 4. dicto, notabil. 10.

NOTABILE VI. QVOD DELATIO ferri ad Sarracenos prohibita est sed non ob hoc alia armorum materia, licet ob aliud sic, &c.

- 1 Ferri delatio ad Sarracenos prohibita tam infecti, quam facti num. 2. Et quid infectum, contra Sylvest. num. 3. Sed ob hoc alia armorum materia non, num. 5. nec clauiculi, gladioli, &c. num. 12. nisi &c. num. 13.
- 4 Aurum, vel argentum infectum, & factum quid. Et neutrum hic specialiter prohiberi, num. 9. nec materiam ferri, num. 10. Sed generaliter sic, si mala mente, &c. num. 11.
- 6 Lex penalis de uno frequenti ad aliorum extenditur, cum est eadem ratio, alias non, num. 7.
- 8 Ferri delatio peior, quam alterius materia.

SEXTO principaliter noto verbum, *ferrum*, ad hoc, quod delatio ad Sarracenos est hic vetita. Id ipsum probatur in capitulo ad liberandam infra eodem, & in d. extra, multa, & in clausula processus Cene Domini, ubi idem verbum constanter reperitur. Ferrum intelligo factum, vel infectum, ^b quod etiam Angel. a Clauasio ubi supra dixit. Per ferrum autem infectum, non recte intellexit Sylvest. venam ferri, siue terram, ex

qua ferrum conficitur. Quoniam sicut per argentum infectum, & per aurum infectum intelligimus argentum, vel aurum, ex quo nihil est formatum, & adeo quidem ut vas argenteum fractum non dicatur argentum factum. ^d Ita & per ferrum infectum Imperator, ^e intellexit ferrum, ex quo nihil aliud formatum esset. Quod meo iudicio, recte intellexit Ang. dum in hæc verba scripsit: Per ferrum factum intelligi ferrum tantum, per quod possent pugnare, vel se munire, quia brocheta, & similia non credo, sunt sub ipso comprehensa. Caietanum autem vir eruditione, & acrimonia ingenij spectabilis, cui hactenus assensu, videtur nunc mihi perpendenti penitus eius dicta secum pugnare. Quia primò sentit verbo, ferrum, posito in d. processu, præcipuam materiam armorum comprehendere significans aliam materiam armorum non contineri: & qua ratione ibi non continetur Deinde ait, per verbum, prohibita, positum in d. clausula, comprehendere omnem materiam primariam, & secundariam armorum. Quod nequit esse verum, nisi ea hic, & in d. cap. ad liberandam, esset prohibita. Quia verbum, prohibita, illius clausule solum intelligitur, de prohibitis in his capitulis simpliciter, id est, quoad omne tempus, & locum prohibitis: ergo secundum illa, secundaria materia hic prohibetur, & non nisi per verbum, ferrum: ergo contraria sentit ibi vir doctissimus, scilicet per verbum, ferrum, intelligi omnem materiam, omnium armorum, & tantum primariam, & præcipuam eorum, quæ sunt contraria.

5 Quare cum mente Ang. concordas, & paulo clarius loquens, dico per ferrum intelligi omne ferrum, tam factum, quam infectum; & solum illud. Per factum intelligendo ferrum, ex quo aliquid fabricatum est: per infectum vero, ferrum ipsum in massa, vel lamina extensum, vel conglobatum, & non vena ferri, neque alia materia armorum. Primò quidem, quia una solum armorum materia, scilicet ferrum hic prohibetur. Secundo quod hæc constitutio est penalis, & penalissima, & ideo restringenda. ^f Nec iuvat respondere id, quod ipse alias respondebam, scilicet, quod hic exprimitur ferrum,

^c l. cum aurum. l. si non sunt. S. argento facti. & leg. Quintus. ff. de tuis. S. cum aurum. e in d. l. 2.

^f l. interpretacione. ff. de pan. dist. 1.

^b per l. 2. C. quæ res expor. non deb.

rum, tanquam frequentissima armorum materia; & quod constitutio pœnalis loquens de vno, eo quod id frequentius contingit, non excludit aliud, in quo est eadem ratio, sed rarius accidit iuxta gl.

a cle. 1. Ser. Præsides. de rescript.

sing. & receptam. ^a Non, inquam, iuuat hæc responsio, quoniam non est eadem ratio de ferro, & alia armorum materia, siue q̄ hæc sit eorū præcipua, siue quod nequeant tam dura arma fieri ex alia, siue quod alia armorum materia, magis abundabant Sarraceni tempore huius Concilij saltem, quam hac, quæ eorum præcipua est. Tercio Moueor, quod hic, & in d. c. ad liberandam. & in d. Extrau. & in d. processu continenter exprimitur ferrum. Et quamuis iam inde a Marti-

b secundum glo. clem. 1. de iud. c. secundum Cardin. & Anan. in c. quod olim infra eod.

no Quinto quotannis fulminetur ter, ^b vel saltem semel, nostra ætate, ^c nunquam tamen vllus Roma. Pont. adiecit ei, vel aliam materiam. Facit etiā quod S. D. N. Greg. XIII. in præfata clausula adiecit verba illa flammum chalybem, omniaque metallorum genera, quod nō fuisset necesse, si per ferrum intelligere tur omnis materia armorum.

8. Quarto facit, quod licet peccatum sit subministrare Sarracenis aliam materiā armorum, non tamen est tam grande, ac ministrare ferrum, vt palam est. Postremo, quod omnia iura expriment, ferrum, non obstante, quod exprimat arma, & e contrario, satis clare per id si gnificando, quod appellatione armorum non venisset ferrum, neque appellatione ferri, arma, ex alia saltem materia, quam ex ferro facta, at certe tanta, & maior ratio suaderet, vt appellatione armorum veniret in tali materia ferrum, & alia materia armorum, quam quod appellatione ferri veniret alia materia ab eo diuersa, vel terra vnde ferrum cō flatur, ergo nihil tale veniet. Facit, quod appellatione lignaminum galearum, vt in notab. sequenti dicemus, non comprehenditur omnis galearum materia, sed solum lignea.

Concludo igitur, appellatione ferri comprehendi hic, & in processu Cænæ Domini, & alijs iuribus præcatis, omne, & solum ferrum factum, vel infectum, quatenus est mediate, vel immediate vtile bello, declarando verbum, infectum, vt supra, & consequenter clausulam San-

ctissimi D. N. fuisse necessariam, & circumspectam, dum extendit prohibitionem ferri, ad prohibitionē flammæ, chalybis, & omnium aliorum metallorum.

9. Ex quo infertur primo, non comprehendendi hic argentum, neque aurum, neque cuprum, neque aurichalcum, neque flammum, neque plumbum, neque vllum aliud metallum, neque fraxini, neque coryli, neque arbores hastis, & clypeis ligneis fingendis aptæ, non item vena ferri, seu terra, quæ in ferrum conflatur. Quoniam nihil horum est ferrum factum, vel infectum.

10. Secundo infertur, eos, qui hæc, & id genus alia mediate, vel immediate bello vtilia Sarracenis deferunt, non incidere in censuras bullæ Cœnæ Domini, propter prohibitionem ferri in eo factam, immo neque propter verbum, prohibita, nisi cum ea mēte formali, vel virtuali deferunt, vt eis in bello contra Christianos vtantur, tunc autem sic iuxta infra dicenda. ^d

11. Tercio infertur, neq; etiam eos, qui deferunt Sarracenis clauiculus, quos, vt opinor, Ang. appellat, brochetos, & scapella, seu gladiolos ad pennas aptandas, & cultellos, & diuersi generis fibulas ferreas, & id genus alia, nō incidere in prædictas censuras. Quoniam etsi sunt ferrum factum, non tamen sunt ferrum mediate, vel immediate vtile bello, quippe etsi suapte natura mediate vtilia sint bello, non tamen sunt secundum prudentis viri iudicium.

12. Quia non est credendum, Sarracenos eis esse in bello vsuros: nisi tantam multitudinem eorum quis deferret, vt vir prudens merito vereri posset, ne eis in vera arma conlatis, in bello vterentur. Tunc enim ob intentionem malam virtutalem inciderent, licet formalis abesset, iuxta infra dicenda. ^e

NOTABILE VII. QVOD VERBA illa, lignamina galearum, barbara sint, & quid contineant, cum multis non declaratis.

1. Barbaris Serbis sape Ro. Pont. vti, & ius Pontificij magna ex parte Gothicum, n. 7. & cur. nu. 5 præsertim hic, nu. 9. nō tamen abuti sacra scriptura. n. 12.

2. Ligna.

d in 4. d. notabil. 10. & corolla. 10. eiusdem.

e in prædicto not. 10. 4. dicto, & corolla. 10.

- 2 Lignamen, pro ligno barbarum, & pro lignamina, male noue repositum, ligamina, nu. 2. & impudenter, nu. 4.
- 4 Latine callens non puet omnia latine scripta callere.
- 5 Galea, pro specie naui barbarā, & suis, se, triremes, quinquereemes, imo duodecim, & quindecim, & ordinum, 12, 20, 30, & 50, nu. 6 & Galeas ad bellum aptiores, ubi, & quare, num. 15.
- 10 And. Alciatus miraculum nostre etatis literarum magna cum iactura literarum mortuus.
- 12 Lignaminum latior prohibitio in Bulla Cana, quam hic, & circa sub eis contenta doctores longe uarios esse, licet parum attente idem sentiant, nu. 13. & resolutio per plura dicta, nu. 14.
- 16 Galearum materiam omnē neque hic, neque in processu Cana Domini prohiberi, & ita nec stupam picem, &c. nu. 17 nisi, &c. num. 18. galeas autem sic, hic, & ibi num. 20. & naues in processu, & in c. ad liberandam infra eodem, num. 22. & ligna fraxinea, & c. rylea, & similia, & alia trunca, ubi, & ad quem locum, & per qua iura prohibita, nu. 19.
- 19 Intellectus declarationis Gregor. I X. nu. 2.
- 21 Materia uetita, uetatur factum ex ea, non contra.
- 23 Ligna fraxinea & corylea ob longa, & similia, & alia trunca ubi, & ad quem locum, & per qua iura prohibita.

Septimo principaliter noto uerba illa lignamina galearum, ex quibus duo colligo, alterum quidem extra materiam principalem capit, alterum, ero intra eam, Id, quod extra eam colligo est, Romanos Pontifices frequenter dictiones barbaras, & ex vulgari sermone desumptas sermoni suo latino miscere solere. Hæc. n. duo uerba, lignamina galearum, barbara sunt, quamuis enim uerbum lignum plane Latinum sit, unde fit, ligneus, & ligneolus, pro eo, quod ad lignum pertinet, & lignife, pro loco, ubi ligna seruantur ad comburendum, & ligniolus, pro eo, quod duritiem ligni refert, & lignari, pro ire ad secanda, vel de portanda ligna: unde lignatio, & ligna-

Oper. Nauar. Tom. III.

tor, lignamen transquam uidetur esse apud emendate loquentes. Apud tamē Alex. hic, & Innoc. in cap. 3. & Cle. 5. & in processu annuo diei Cana Dñi, & in cōmentarijs omnium recentiorum passim vsurpatur pro materia lignea, Galeis fabricandis idonea. Quamuis quidā libri noue excusi, plignamina hēant ligamina, quos qui emendauit; latinitati quidem uerborum consuluit, cum ligamen pro ligamento, uel ligatura, apud Columellam sit, menti tñ Concilii non fatiscit. Quoniam ea non fuit, exprimere ea, quib. ligantur galeæ, sed materiam, ex qua fiunt, ligna, i. que uoce barbara dixit lignamina, ut etiam satis constat ex Platina in fine uita Alexand. III. qui præfuit Concilio, in quo hæc statuta fuere. Facit, quod eodem uerbo usus fuit Clem. 1. Eodem itē utuntur omnes Roma. Pont. in bulla Cana Domini. Quæ arguunt impudentiæ suis se mutare illud, & temeritatis ubique iam hodie grassantes eorum, qui adamussim putant, se omnes facultates callere, simul ac uerborum, quibus scriptæ sunt, significationem callere, & satis putant rem sermoni, quam sermonem rei cedere. Licet item uerb. galea, penul. breui plane latinum sit, cum pro capitis munimento accipitur iuxta illud Plinij. Galeam, gladium, et hastam Lacedæmoni inuenere, unde galeare, pro galeam induere, & galeatus, pro galea indutus uerbum tamen galea, pro eo genere naui, quod remis agitur quales sunt biremes, triremes, quadriremes & quinquereemes, siue duodecim ordinum, quales habuit Alexander magnus, uel 6 quindecim, quales Ptolomæus Soter uel triginta quales Demetrius Antigoni, uel quadraginta, quales Ptolomæus Philadelph. uel quinquaginta ordinu, quales Ptolomæus Philopater auctore Plin lib. 7. capitu. 59 Nullibi, inquam uerbum galea, pro his apud emendate loquentes inuenitur. Quamuis gloss. singu. cap. ad Apostolicæ, de re iudic. lib. sexto in uerb. in galeis, de re iudic. scripserit illum uer. Armo caput galea, pelagus, percurro galea, quo docuit eam differentiā inter id, quod illa uox significat penul. breui, & inter id, quod penul. longa.

a in c. ad li
berandam,
infra eod.
bin Extra-
uag. multa
de Iuda.

c in Extra-
uag. 1. de
iud.

d contra c.
intelligētia,
q parum ip
si ueneren-
tar, de uer.
sign. nu. 23
e lib. 7. ca.
pit. 56.

Est igitur satis luto plus satis certum Romanos Pontifi. suas constitutiones Latine compositas dictionibus barbaris, & Gothicis resperisse. Et adeo q. 8. dē, ut nō erubuerit Laurentius Vala dicere in proœmio lib. 3. Elegantius Pontificium siue canonicum ex maxima parte Gothicum esse. Quod tamen verum non est. Causa verò, quare aliquæ ex parte tale sit, illa uidetur esse, q. 8. postquam Gothi, & vandali semel iterumque Italiam inuadentes Romam ceperant, ut imperium eorum, ita linguam quoque victi acceperunt, & quod sanctissimi patres orōnis perspicuitati, quæ maxima dēt inesse legi, ^a magis q. ornatui, & puritati tribuere nolerunt. Adde, quod in proposito nostro peculiaris interuenit ratio utendi illa uoce barbara, galearum, quia uix inuenias aliam solam Latinam, quæ sola, & omnia quæ illa, significet, etsi sciam esse uocē, nauis longe, & uocem, triremis, & id genus alias. Quod est in causa, ut ipse quoque eo uti decreuerim, præsertim quod loquendum sit, ut plures, & sentiendum, ut pauci, secundum Aristotelem. ^b Sic, & Iuriconsulti, quos tanto pere laudat ibidem ipse Laurentius, multa uulgari loquendi consuetudini tribuerunt. Nam, & exorcizare, pro cā taminibus mederi, ^c & liberum, pro filium numero singulari, ^d dixerunt, & denaria neutro genere, & alia plurima. ^e quæ ^e admonuit Andr. Alciat. qui non sine magna omnium literarum iactura, hoc anno e uita decessit, uir dignissimus, qui omnium studiosorum, & peritorum lacrimis defleatur, & pijs precibus adiuuetur. Quippe quem Deus Optim. Maxim. pro miraculo eo nomine, nostro sæculo dedit, quod tam absolutam Græci, Latiniq. sermonis cognitionem cum tam absoluta iuris utriusque prudentia, totius historię lectione, & memoria coniunxerit, ut etiam omnium harum facultatum summates multa summa ab eo nōne admonitos, doctosque esse fateantur. Vti nam eius consuetudine, & colloquio ita fruar in cælis, ac eius iudicium, eruditionem, studium suscipio, & ueneror in terris. Amen.

11. Addo tamen primo, quod licet ut-

cumq. ferri possint, qui bona fide, etiā plus satis dictioni Roman. Pont. detraxerunt, quo meliora lectoribus persuadeant, illi tamen, qui hoc faciunt, ut leges pontificiæ, eademque sacrosanctæ cum auctores earum cōtempui habeantur, nullatenus sunt tolerandi, ^f f. cap. nulli Grauiissime item reprehendendi, qui audent dicere Rom. Pont. abud. sacra scriptura in suis canonibus quod subtiliter de more refellit Thomas de Vio, ^g ut in repe cap. in Leuitico ^h dicimus.

12. Alterum, quod ad materiam huius cap. colligo ex prædictis uerbis, est, delationem lignaminum galearum ad Saracenos prohiberi. Quod ipsum repetitur in cap. ad liberandam, infra eodem & in d. Extrauag. multa. In processu autem Can. Domini non additur uerbu galearum, sed simpliciter prohibetur delatio lignaminum, & ideo recte ait Ang. a Clausio ⁱ per illam clausulam

comprehendi quæcunq. ligna, per quæ naues, galeæ, aut aliæ machinæ bellicæ possent fieri ad impugnandū Christianos, uel defendendum se ab eis, nō autem alia, quæ solum igni fouendo, vel alicui alij simili actioni a bellicis re

13. motæ essent idonea. Syluester autem, qui parum attento lectori uideri potest concordare cum eo, ait, per uerba huius cap. comprehendi omnia lignamina, uel ligna quæ ait Ange. contineri sub clausula dicti processus, qd tamen longe diuersum est a dicto Ange. Nam hic ponitur uerbum, lignamina. cum determinatione galearum, ibi autem absolute. Quod autem Syluest. id sentiat, patet, quia non refert tenorem prædicti processus, sed solum huius cap. & c. ad liberandam, & licet et referat tenorem Extrauag. multa, ubi hoc uerbum etiam ponitur absolute, sicut in d. processu, tamen illa Extrauag. est localis, & ideo ex illa non potest elici probatio quo ad omnia loca, ut ille elicit, Gl. uero in Extrauag. Copiosus, ^k sentit, per illud uerbum simpliciter prolatum ut ibi fertur, solum includi ea, ex quibus Galeæ, & alia nauigia fieri possunt. Caiet. autem ubi supra sentit, per uerbum lignamina, tantum prohiberi materiā Galearum, & Nauium præcipuam: quoniam ea sola per illud uerbum prohiberi ait

ind.

a c. erit autem lex. 4. dist.

b Topic. c. 2.

c in l. 1. ff. de uarijs, et extraordin. cogn. d in l. ius cognitioni. ff. de pact. e in fi. li. 4. de uerb. sig.

f cap. nulli fas, & ca. ff. Romanorum. 19 dist. g in q. ult. lib. 20. et 7. quæst. h de panit. dist. 1.

i in uerb. ex cōcatio. 5. § 1.

k de iud. 10. 22. in uerb. lignamina.

in d. processu. Materiam autem secundariam, s. vela, & fartias, ut eius verbo utar, & alia prohiberi, per uerbum, alia prohibita, positum in illo processu.

Ipse uero arbitratus aliquando, omnes hos patres fere idem dicere, omnes probabam: nunc autem attentius rem perpendens, dico primo. Angelum recte dicere, eo quod licet nemo animaduertit, in processu simpliciter prohibentur deferri lignamina, sine ulla mentione galearum: at constat, ligna extruendis alijs machinis bellicis, quam Galeis, uel Nauibus esse lignamina, ergo omnia illa prohibetur. Facit, quod per detractionem uerbi galearum, quod restringebat uerbum lignamina, uideatur cap. hoc ampliatur per illum processum.

Dico secundo, labi Glossi. prædictam Extrauagan. copiosus, quatenus uerbū, lignamina, simpliciter prolaturum restringit ad ligna Galearum, & nauigiorum tantum.

Dico tertio, labi etiam Syluest. quatenus putauit, dispositionem dictæ clausulæ dicti processus; cum palam sit, uerbū, lignamina, simpliciter prolaturum, ut in d. clausula profertur, esse genus ad uerbum, lignamina galearum in text. nostro positum: cum omnia lignamina galearum sint lignamina: non tamen contra omnia lignamina sint lignamina galearum.

Dico quarto per dispositionem huius cap. comprehendī sola ligna extruendis galeis, siue nauibus longis, quas uulgari sermone *galeris* appellamus idonea. Tum quia non omnis nauis est galea, ut hoc & cap. ad liberandam, infra eodem, probant. Tum quod si conciliū de lignis cuiuslibet nauis fabricandæ aptis intelligere uoluisset, dixisset utique lignamina nauium, expresso nomine generis, quo postea infra est usus, dum ait:

Nauium praticarum. Tum, quia postea Concilium Generale, eisdem uerbis est usum: Et postea cum hanc dispositionem uoluisset Cle. V. ampliare quoad terras Aegypti, ut etiam ampliaret quoad hoc, sicut, & quoad alios quos alia, abstulit uerbum, galearum.

Tum quia, ut prædixi, ideo uoce illa barbara galearum usum est Concilium, quod non occurrebat alia latina, quæ omnia, &

sola, quæ illa barbara significat, satis perspicue saltē exprimeret: cum tñ si omnia nauigia, uel naues comprehendere uoluisset, multæ tales Latine occurrissent. Tum, quod non est eadem ratio de lignaminibus uel lignis galeis fabricandis aptis, & de alijs. Cum galeæ ad bellum nauale in mari Mediterraneo, in quo f. 14. lo tempore huius Concilij Christiani cum Sarracenis pugnabant, aptiores sint, quæ naues onerariæ, immo earum usus primarius ad alia sit, & ideo dispositio penalī de una specie non includet aliam, etiam si sub significatione larga continerentur. Tum quod audio, Aphricanis esse quidem copiam lignorum ad fabricandas naues paruas aptorum: nō autem ad faciendas longas, & galeas. Tum denique, quod in not. præcedenti diximus, per prohibitionem ferri non prohiberi omnem armorum materiam: sed feream tantum.

Dico 5. labi etiā Caiet. quatenus sentit, per uerbū, lignamina, positum in clausula processus, solum includi lignamina galearum, & nauium, & non aliarū machinarum bellicarum ad offendendum, uel defendendum aptarum: quatenus item putat, per uerbum, prohibita, positū in illa clausula processus Cænæ Domini, intelligi omnem aliam galearum, & nauium secundariam materiam, s. uela fartias, &c. Quia si talis materia secundaria per uerbum, lignamina, simpliciter ibi positum non includitur, minus includetur per uerbum, lignamina galearum positum hic, & in d. c. ad liberandam, quod est minus generale. Et si per hæc uerba, lignamina galearum, hic, & ibi posita, non comprehenduntur, & per consequens non dñr prohibita per hæc capit. Et cum uerbum, prohibita, positū in d. clausula referatur ad prohibita in his, consequitur, quod si per uerbum, lignamina galearum, non comprehenduntur, neque comprehenduntur per uerbum prohibita.

16. Concludo igitur sexto quod per uerbū lignamina galearum, positum hic, & in d. c. ad liberandam, solum prohibentur ligna galeis fabricandis apta, per clausulam autem processus Cænæ Domini prædictam omnia ligna apta quibuscunque machinis bellicis struendis ad offenden-

dim, uel defendendū mari, terrae: non autem alia materia armorum, galearum, uel nauium secundaria. **18** Ex quo inferitur primo, non inuideri in censurā horum capitulūm eos, qui stupam, canapem, picem, filā, & clauiculos deferunt Sarracenis. Quia, licet ad adificationem galearum, & nauium pertineant, sint, & quædam eorum secundaria: non tamen sunt lignamina. In tellico in hoc nisi ea mente formalī, uel uirtuali deferantur, ut sint eis materia secundaria earū, quib. postea impugnent Christianos. At tunc non incident, propterea, quod prohibeantur per hæc uerba, lignamina galearum: sed quæ generatim hic, & in cæd liberandam, statuitur, ut omnis quicquid, quæ sunt mediare, uel immediate uti in bello faciendū contra Christianos hac mente deferat Sarracenis, si excommunicatus; ut in 10. not. late dicitur.

Secundo inferitur ex hoc iuriconsonantissimam fuisse declarationem illam, qua fertur Greg. IX. declarasse, non incidere in censuras horum capitulum eum, qui contenta in coroll. preced. ad Sarracenos deferret, nisi malo animo contra Christianos, uel in perniciem Terræ sanctæ deferret. Fuit in mens dicere illorū delationē sine malo, uo non esse prohibitam specialiter in his capp. sed generaliter, scilicet malo animo ferretur, ut & omnium aliorum ad bellum mediate, uel immediate ut illum delationem, hoc animo formalit. uel uirtualit esse pōhibitam in d. notario demonstrabimus q

20. Tertio inferunt, eos qui galeas defe-
runt Sarraeenis, esse excommunicatos,
tam per hoc & dicitur etiam liberandam, q̃
per clausulam dicitur protestus. Quia qui
defert galeam, lignamina galeas deferit
& non qualiacunque, sed lignamina li-
gata in galeam, & conspecta, quo modo
nulliora sunt, quam soluta & impacta.
Tunc quod licet prohibito eo, quod ex
aliqua materia fit, non censetur prohi-
bita materia: ut prohibitis armis, non
censetur prohibita armorum materia:
si nihil aliud prohibitionis extensum
interveniat, ut per predicta in quinto,
& sexto notab. probatur, prohibita ta-
men materia rei aliorum artificialis, eo
sine, ne ipsa res habeatur, censetur res

ipsa prohibita, & a fortiori. *Quia propter quod unumquodque tale, nullum magis,* ^a *& eleganter determinat Peri ab.* Anch. ^b Tum quia qui galeam, & ligna mina galeæ differ, lignamina deferunt argumentum ab inferiori ad suum superius affirmative, quam validissimum est, secū dū Bald. receptū. ^c Ergo erit excōica tus, per d. clausula, quæ excommunicat deferentes lignamina, sine additione.

22 Quarto infertur, et deferentes na-
ues esse excōicatos: sed non per hoc ē,
sed per d. d. ad liberandam, & per d. clau-
sulam. Per d. c. quidē, ad liberandam,
quatenus vedentes excōicat, & licet e-
cōicato deferente nō uideatur excōica-
tus solum uendens, ut hoc ē, cum illo
coniunctū probat, et ē contrariū excōi-
cato uendente nauem Saracenis, ne de-
feratur eis, a fortiori vī excōicatus de-
ferens, sicut in corol. precedenti dice-
bā, q. licet prohibita aliqua fabricet,
ipsius materia nō uideatur prohibita, si
aliud non interueniat: tñ prohibita ma-
teria alicuius rei, ne res ipsa habeatur, a
fortiori vī ipsa res prohibita, q. autem
per d. clausula excōicentur, patet. Quia
illa, excommunicat deferentes ligna-
mina, et q. naues deferunt lignamina quo-
que naui; quib. compacta est, deferret;
quia ex lignis iuel ligna inibus constat
illa, et excōicans deferentes materia
certa rei, a fortiori vī excommunicare
deferentem ipsam rem ex ea factā, iuxta
preditā, et illam determinationem Pe-
tri. c. At clausula predicta excommuni-
cat deferentem lignamina, ergo.

23. Quāto inferius, de cetero illius qua-
tionis: An quēdam monibz Cantabri-
cis inter plurima ligna tēnea igni fo-
rendo am apta, multas fraxinos, & cory-
los proceras teretēsq; sed indolatas, vix-
que dimidiati pedem crassas, & idoneas
in tam igni soluendo, & fabricandis ha-
stis, & lanceis, non tamen naubis, & re-
tulit Alexandriam Aegypti, incidisset
in censuras huius canonis, processisset;
Cena Domini? Respondendum enī
est primo, & indubie incidisse in cen-
suras Extrāq; olim. Nicolai III infra
in not. fo. col. 1. relate: & in Extrā-
q; multa de Iudæ. ratione omnium li-
gnorū illorū, tam truncorū, quā
aliorū. Quia ille ferunt in oēs Chri-

a authenti.
multo ma-
gis. C. de sa-
crof. eccl. cū
cunctis, de
elect.

b in c. ad li-
berandum,
infra eod.
col. 1.

c in l. conuē-
ticula. C. de
ep. s. & cle.

d. l. inter si
pulantem,
§. sacram,
ff. de verb.
oblig.
e in d. c. ad
liberandam
col. I.

[Faint bleed-through from reverse side]

stianos deferentes quascunq; merces, siue bellicas, siue alias in Alexandria & alias terras Aegypti. Dico secundo, q; si ad alia loca Sultani, v^t Turcæ detulisset et incidisset in censuras dictæ Extrag. olim. ^a Dico tertio, non fuisse eum incursum censuras huius canonis, & d. cap. ad liberandam, si ad alia loca aliorum principum Sarracenorum detulisset, ratione lignorum truncorum, & rebus bellicis inutilium, immo neque ratione aliorum, si mens mala tam virtualis, quam formalis iuuandi eos contra Christianos defuisset. Quia non de ferebat arma, neque ferrum, neque lignamina galearum specialiter hic, & in d. c. ad liberandam, prohibita, neque alia bello utilia mala mente, q; requiritur, ut dicantur generatim prohibita hic, & in d. c. ad liberandam. ^b Dico quarto, eum incidisse in censuras processus Cænæ Dñi, & in eisdem incursurum fuisse, ad quoscunq; Sarracenos detulisset, non ratione lignorum truncorum, ex quibus arma lignea effici potuerunt, & ab bella inutili, sed ratione aliorum. Quoniam etsi non detulit ferrum, neque arma, neque lignamina galearum detulit tñ lignamina, ex quib. arma fieri poterant, & processus Cænæ Domini generaliter excōicat deferētes lignamina sine additione galearum, ut supra dictum est, & declaratum.

NOTABILE VIII. QVI DICANTUR subministrantes, uel deferentes prohibita Saracenis, & quid inter illa distet, cū multis quotidianis ex eo illatis.

- 1 Deferre, & subministrare, an sit idem.
- 2 Arma, & necessaria subministrantium definitio, & declaratio, nu. 3.
- 4 Intellectus quatuor illius Apostoli: De his quæ foris sunt, nihil ad nos.
- 5 Infideles non continentur hic, & cur, num. 6. & quæ lege, & a quo puniuntur, num. 7.
- 8 Excommunicationis solus Christianus, capax.
- 9 Excommunicatur nemo lege, nisi lethalliter peccans.
- 10 Mens mala actualis, & virtualis.
- 11 Excommunicationem impedit inter-

Oper. Nauar. Tom. IIII.

dum id, quod non intendit peccatum lethale.

- 12 Delatio reuictorum, a delatione aliorum differt, & etiam a subministratione eorundem, & a uenditione, nu. 13.
- 14 Intellectus nouus huius cap. & c. ad liberandam, nu. 15.
- 16 Subministrare genus ad deferre, & definitur, num. 2. & continet, numero 17. permittere extrahi de portu, num. 18.
- 19 Agi portari, ferri, ut differunt secundum Iurisconsultos.
- 20 Lex pænalis de stricto significato, ad large significata extenditur quando.
- 21 Deferunt qui in aliud delata tradunt etiam donando, num. 22. & permutando, num. 23. & cooperando, num. 24. non autē portando de una terra Sarracena ad aliam, nisi, & c. nu. 27. neque portando Sarracenos ipsos armatos, num. 28. nec qui deferunt, & non tradunt, nu. 29.
- 25 Ignorantia, quæ excusatur, & quæ necessitas, nu. 26. & quæ paruitas, nu. 30. & quæ gratitudo, nu. 31.
- 32 Excommunicatio hæc non semper seruatur.
- 33 Excommunicationem hanc incurrit transfuga, & arcem, oppidum, uel speculatum tradens, et se dedens, et arma perdens, quando num. 34.

Octauo principaliter noto uerbū, deferant, ex quo dux difficultates uidentur colligi aduersus summan nostrā. Altera quidē, q; est nimis ampla, eo q; includit oēs subministrātes hic uerita Sarracenis, cum tñ contextus huius c. solos deferentes, uideatur includere. qui multo pauciores sunt, q; subministrantes. Quia uidentes tñ non uidēt deferre, ut singulariter approbat cap. ad liberandam, & quos tñ nemo dicat nō subministrare. Altera uero, q; summa includere uis ēt infideles deferentes, cum tñ contextus hic solos Christianos includere uideatur. Tum, quia de his, qui foris sunt nihil ad nos. ^a Tum quia illi excommunicari nequeūt cum non sint Christiani, ^c tradit Dom. receptus. ^f Et per hoc cap. excommunicantur ei contranientes.

Ad soluendas has duas difficultates,

Yy 3 quæ

c in se eodem
seruatur. Eos
etiam.

d. 1. ad Co-
rinth. 5. cap.
multi 2. q.
1. c. gaude-
mus, de di-
uor.

e. o. ois Chri-
stianus. II.
q. 3.

fin c. Romæ
na § fin. de
sent. excō.
lib. 6.

quæ prædictam nostram summam, quoad uerbum subministrantes, impetunt, inquiruntque quos comprehendat, quodque inter illud, & uerbum, deferentes, distet, dico, nos non parum super hoc cogitasse, ac tandem multa, quæ in hoc scribebamus in hanc breuem definitionem resoluissse, scilicet, hoc uerbo contineri Christianos solos, & omnes, qui lethali ter peccant in deferendo hic speciatim uetita Sarracenis quacunque id mente faciant, uel subministrando mala mente actuali, uel uirtuali, ut talia tradantur illis ad Christianos impugnandos, si timor mortis, captiuitatis, uel cruciatus eos non excusat. Dixi Christianos solos, quoniam arbitror alios etiam principibus Christianis subiectos & inter Christianos degentes non contineri. Non quidem propter illud Apostoli, ^a *De his, qui foris sunt nihil ad nos, quia id intelligendum est, quoad excommunicationem eos directe, secundum Calder.* ^b quod satis sentit Sancti Thomæ, ^c uel quoad puniendum eos alia pena spiritali, secundum Dominum, ^d uel quoad compellendum eos ad susceptionem fidei Christianæ, secundum Aluar. ^e uel quoad cogendum eos seruare leges contrarias suis, quas uere, uel falso prætendunt se diuinitus accepisse, & non sunt naturalibus contrariæ, ut nobis uidemur singulariter colligere ex c. gaudemus. ^f Non item illa ratione, quod non dicantur proprie subministrare, & ita desit significatio uerborum huius capituli. neque ideo, quod ecclesia habeat potestatem, quoad hunc casum in infideles legibus Christianis subditos, sicut in puros laicos, sed quia deest intentio mentis, Concilii eos includendi. Quod deprehenditur primum ex eo, quod intentio auctoris ex proximo deprehenditur. ^g Et proximum huius capituli indicat, Concilium non fuisse mentem comprehendendi alios, quam Christianos. Deinde, quod prima, & naturalissima poenarum huius capituli est excommunicatio, cuius non est capax nisi Christianus ^h ubi Dominus. receptus id adnotauit de sententia excommunicatio. libro sexto. Po stremit, quod multo in hoc graui? Christiani, quam infideles peccant, ut postea dicemus, & ideo poena contra Christia-

nos imposita, non uidetur extendenda ad infideles, ⁱ ipsi tamen infideles subiecti Catholicis, qui hæc prohibita fecerint, poterunt puniri a Cæsare in suis terris, ^k à Rege nostro, & alijs Regibus poenis legum suarum in suis, iuxta ea, quæ Calder. ^l tangit, & Felyn. ^m Et Roman. Pontifici non solum quatenus est Rex poterit sibi subditos poenis prædictæ leg. 2. punire, sed etiam quatenus Papa est suos omnes omnium Regum, ratione sacrilegij, quod aduersus Christianum principatum admittunt, ut in primi oppositi solutione tangebam, argumentorum, quæ Calder. ubi supra dicebat. Dixi omnes, ut tamen summates, quæ infimates, & tam qui Asiam, uel Africam, quam qui Europam colunt, comprehenderemus. Diximus qui lethali ter peccant. Quoniam non arbitramur hic contineri, qui in hoc faciendo non peccant, uel non saltem lethali ter Non quidem ideo, quod proprie non dicantur subministrare, & ita desit uerborum huius cap. significatio, sed quia deest intentione mentis ad comprehendendum. Quod colligitur ex eo, quod nemo incidit excommunicationem maiorem generaliter a iure latam, nisi ob peccatum lethale, ⁿ & affirmat Palud. ^o Ad P. & nos latius tradidimus. ^p Et Concilium hic infligit excommunicationem ipso iure eis, quos comprehendere uoluit. Dixi in deferendo hic uetita specialiter Sarracenis ad comprehendendum deferentes illa, quacunque mente id faciant, & siue per seipsos, siue per alios, cap. significauit infra eod. ubi Panor. in notab. 4. ab alijs receptus id annotauit, & nos latius ibi trademus, & est similis tex. in cap. quod olim, infra eod. Dixi ro uel id faciendo ut mala mente, &c. ad comprehendendum omnes, qui quoquomodo curant mala mente actuali, uel uirtuali, ut aliqua utilia bello perueniant ad Sarracenos, quibus nos impugnarent, uel sese a nobis defendat, iuxta dicenda in nono argum. Addidi & timore mortis captiuitatis, uel corporis cruciatus, non excusantur a lethali peccato; a censura uero sic, ^r secundum cōem, & uerū intellectū. Tamen si Fortunio ^s nō aliter illū tex. intellexerit, de quo ^t iterum, atque iterum dicemus.

i arg. leg. in interpretatione, ff. de pan. et c. poena, de pan. dist. 2. k. panis in ductis per d. l. 2. C. q. res expor. non deb. l. in d. conf. fl. 2. m in c. 1. li. m. 5. de consti. et in c. Iudæi, 2. infra eod.

n ca. nemo 11. q. 3. o in d. 4. 18 q. 1. art. 2. p in 4. de clarib. q. 3. q in repe. c. inter uerba 11. q. 3. con. conclus. 6. c. rolla. 21. et postea i Manu. Conf. la. tinitate do nato. c. 27. nu. 9. r argu. c. si uero 1. uer. sic. neque ille, de sent. excom. s in lib. de ult. fin. illa 21. uersic. Quarto infero. t i corol. 13. et in d. c. significauit.

12 Ex quibus inferitur primo, grandem differentiam esse inter delationem veterum specialiter ex una parte, & inter aliam subministrationem eorundem, & delationem uel subministrationem aliorum ex altera. Primo quidem, quia delatio specialiter uetitorum, quacunque mente fiat, inducit excommunicationem, delatio uero sic. Cuius ratio clarior in decimo notab. reddetur.

13 Secundo inferitur, uendentes galeas & naues Sarracenis, sine mente mala actuali, uel uirtuali, non incidere excommunicationem per hoc c. quia non deferunt uerita specialiter hic, neque faciunt mala mente aliquid, quo ad impugnandos Christianos aliqua eis perueniāt, incidere tamen, per cap. ad liberandam, infra eod. quoad prohibitionem specialem huius cap. scilicet delationis galearum singulariter, extendit ad uenditionem galearum. & nauium, ut ibi, & not. 10. infra eod. tangemus.

14 Tertio inferitur, prohibitionem generalem cap. ad liberandam, infra eodē, non esse generaliore, quam sit generalis huius: quia impensio consilij, uel auxilij machinis, uel quibuslibet in aliis in dispendium Terræ sanctæ, quod uidetur illud capiti. addere, sub prædicta subministratione comprehenditur: quamuis specialis prohibitio illius cap. sit generalior, qua parte specialiter prohibet uenditionem galearum, & nauium Sarracenis, cum ea hic non prohibeantur specialiter.

15 Quarto uerū, & germanum intellectum illius cap. ad liberandam, in uerbi. *Eos etiam, esse, quo ad illa, dictio: etiam,* quæ ampliatiua, & implicatiua est, ^a non ampliat hoc cap. quoad prohibitionem generalem: neque implicat super uerbo, subministrant, huius cap. sed ampliat prohibitionem specialem huius cap. in illo, paulo superius repetitā: & tantum super illa implicat. Sic enim habet: *Excommunicauimus omnes deferentes arma ferrum, et lignamina galearum, & mox subdit: Eos etiam, qui galeas eis uendunt, et naues, quod refertur ad uerba præcedentia illius cap. quæ continet prohibitionem specialem huius, & addit ei aliam specialem prohibitionem.*

16 Quinto inferitur, appellatione subministrantium comprehendī nō solum deferentes, baiulantes, portantes, agentes, ducentes, trahentes, sed etiā quoslibet quouomodo prædicta mala mente facientes, ut illa ad Sarracenos perueniant, argum. eorum, quæ Alber. ait, ^b non obstant differentia, quam Iuriscōsultus docuit, ^c inter ferri, portari, & agi. Tum, quia nimis propriam, nimium que subtilem eam dixit ibidem uir doctissimus Aleiat quia contextus huius cap. non solum habet. deferentes, sed etiam subministrantes, q̄ est uerbum valde generale, ut ex Marco Tullio, Cæsare, Quintiliano, Columella, & alijs colligi potest, & etiam ex leg. 1. si seruus extero, ubi dans nummos dicitur subministrare, & fama consentiens subministrat præsumptionem, cap. præterea, de testibus, & qui alit alique, necessaria ei subministrat. ^d

18 Sexto inferitur, appellatione subministrantium, comprehendī uendentes, permutantes, donantes, & quouis alio titulo ea in Sarracenos transferentes. Qm̄ quicunque hæc faciunt, subministrant, & in oibus una est ratio, & ideo licet late, & improprie tantum diceretur 19 tur subministrare, tñ comprehenduntur. Qm̄ tunc etiam lex penalī de uno casu ad alium extenditur, s̄m Ant. in cap. si. de consuet. receptum a Dom. & Perus. ^e & ab alijs alibi cōmuniter.

Septimo inferitur, comprehendī sub hoc uerb. et eos, qui permittunt subministrantes, & per cōsecutionem sub generali prohibitionē huius cap. eos, q̄ permittunt talia de suis terris, portibus, uel ciuitatibus extrahi, ut deferantur Sarracenis. Quoniam hi mala mente actuali, uel uirtuali subministrant, saltem per alios, quod sufficit, cap. significauit, & ca. q̄ olim, infra eod. Facit etiā Extrauag. multa de Iudæis, æque excōicans permittentes hæc extrahere de portibus suis, ac deferentes, & mittentes. Et defendi posset, quod licet illa extrauagans sit quoad alia localis, non tamen est quo ad hoc.

21 Octauo recte dicere Syluest. incidere in hunc canonem, q̄ ad sui tuitionem deferat ad Sarracenos arma, & postea eis ob pecuniā uendit. Cui consequens est,

b rubr. C. q̄ res expor. non deb. c in l ferri, ff de uerbo. sign.

d c. 4. de co habit. cler. c. c. fin. de mag. c. ca. Episc. c. c. cum secundū de præbend.

e in c. 1. de tempr. ord. lib. 6.

a iux. l. etiā ff. de min et cle. religiosus, de procuratorib. c. cle. 1. de res. et ubi que Card. nu. 1.

recte quoque ex facto nos respondisse ; hoc ipsum esse dicendum de his, qui alia qua hic specialiter prohibita in suis, suarumque nauium ornamentum, vel tutamentum deferunt, & postea illa, vel eorum aliqua vendunt, vel donant, quoniam negari non potest, omnes hos detulisse Sarracenis hic prohibita specialiter.

Nono inferitur, recte nos respondisse, etiam incidere in hanc excommunicationem Christianos, medicos, chirurgos, legatos, & alios, qui sufficienti ad id facultate muniti adeunt Sarracenorum principes suis armis ornati, 22. & postea vel rogati, vel aliquo munere donati ab eis, ob gratitudinem ea ipsis donant: nisi rei paruitas, & temporis, loci, vel personarum circumstantia eos a peccato lethali excusaret. ut paulo post dicemus; quia negari non potest, eos detulisse Sarracenis prohibita hic specialiter.

23. Decimo permutantes arma, etiam pro armis incidere in hunc canonem, quia etiam id est deferre. Et non refert, quo titulo eis arma deferantur, ut eis muniantur, modo eis tradantur: nisi permutatio ita fieret pro alijs armis a rei bellicæ experto, ut certus esset, se iuxta adagium accipere χρυσέα χαλκίον aurea pro creis, siue meliora, & utiliora pro peioribus, vel inutilibus, ut respondimus interrogati de specie, in qua miles prudens equum omnino indisciplinabilem, & sessori perniciosum, pro disciplinabili, & sessori parenti, neque aliqua ex parte suo peiori permittit. In ea item specie, in qua Christianus arma sua parum apta pro armis Sarraceni aptissimis, soluta Sarraceno pecunia pro maiore valore iusta commutauit: hoc enim non est tam deferre, quam tollere arma Sarracenis.

24. Undecimo inferitur, incidere in hunc canonem etiam adiuvantes, & cooperantes ad deferendum, vel subministrandum eo modo, quo deferentes, vel subministrantes quoniam deferre, vel subministrare dici possunt, & per consecutionem etiam nautæ iuvantes ad agendum naves in quibus hic vetita specialiter, vel generaliter portantur, modo neque ignorantia, neque mali animi defectus excuset eos plus, quam deferentes, &

subministrantes principales, quod videatur procedere etiam si non esset alia nauis, in qua nautæ illi mercedem lucrarentur.

25. Duodecimo, inferitur, alios, qui ignanter talia portant, incidere in hunc canonem, & alios non. Quia fieri potest, ut alij faciant illud ignorantia facti, ut qui nesciunt, nec scire tenentur, ac talia deferant, uel ad talia deferendum iuuent, aliquos etiam paruulos, vel rusticiores posset ignorantia iuris excusare, alios uero non. Et ita alij lethaliter peccarent, & per consecutionem inciderent in excommunicationem, alij uero non, iuxta secundam parriculam prædictæ resolutionis, Qui tamen ignorantes talia prohibita ad Sarracenos detulerunt, & cum rescirent illa prohibita, vendiderunt, committunt in hunc canonem. Quia non tam delationem, quam traditionem eorum Sarracenis prohibere uoluit, ut palam est.

26. Decimo tertio inferitur, eos, qui fame, uel ui adacti contra uoluntatem suam perirent, talia uetita tradiderunt, non esse excommunicatos: tum quia pro redemptione captiui christiani id licet, ut dicam: tum quia non uideatur peccare præferentes legem naturæ de se conferendo legi humanæ, de non deferendo arma Sarracenis, quatenus humana est; immo neque quatenus naturæ, quia non tam immediata, vel propinqua primis principis eius est, ac illa, ut dicam. Tum, quia licet peccarent mortaliter, tamen pia mater Ecclesia non uidetur eos uelle excommunicare. Licet grauius obftet, cap. factis. nisi respondeatur, illud agere de his, quæ per se mala sunt, uel de communicante in his, quæ per se mala sunt. Nos autem de his, quæ non ex se, sed ob finem sunt mala, de quo paulo latius in dicto capitulo significauit, dicemus.

27. Decimo quarto inferitur, portantes hic uetita de una terra Sarracenorum ad aliam, non incidere in hunc canonem, secundum declarationem Gregor. Nonni in Extrauagant, Postulasti, quem Angel. & Syluest. referunt, quæ, quia nihil noui inducebat, sed solum declarabat, non fuit subalta per procemium libr. 6. Ratio eius fuisse uidetur, quod

a iux. ea, q habetur in c. ignorantia de reg. iur. lib. 6. & §. notandum, i. q. 4. & l. 2. et l. cum quis. C. de iur. et fact. ignor.

b in d. c. significauit.

c in d. c. significauit.

d argu. c. si uero i. de sent. exc. e. de his, qui ui.

quod mens huius est, fuit impedire, ne de rebus christianorum aduersus eos muniretur potentia Sarracenorum, per supradicta. Id tamen limitandum nobis videtur, vt procedat, quando eiusmodi translatio ita fit aduersus alios Sarracenos, vel in alios fines, quod per ea non fiant Sarraceni formidabiliores christiani, neque munitiores: alioqui secus, vt si deportaret arma ex vna ciuitate, quæ neque christianos impetit, neque ab eis impetitur bello ad aliam, quæ vel impetit christianos, vel ab eis impetitur. Tunc etenim, si mala mente actuali, vel virtuali id facerent, incurrerent, etsi non tanquam deferentes hic specialiter vetita, saltem tanquam auxilia ferentes, & subministrantes necessaria, contra istud. 28. Decimo quinto infertur, ipsum quoque dicendum esse de his, qui portant ipsos Sarracenos cum suis armis, licet id quoque; indistinctè licere dixerit Sylu. 29. Sicut etiam Ang. vbi supra, indistinctè, ac vere dixerit non esse excommunicatos, qui arma, ac vetita detulerunt qui dem ad Sarracenos, sed poenitentia ducti ea eis non tradiderunt, imò reportarunt, quia verba subministrationis cum effectu videntur intelligenda, vbi latè diximus. Licet contra dicendum sit de his, qui ea detulerunt, vendiderunt, & tradiderunt, licet postea poenitentia ducti ea redemissent, & reportassent, quia hoc casu perfectum delictum ob poenitentiam non desinit esse perfectum. 30. Decimo sexto inferitur, non incidere in hunc canonem eos, qui parum de his Sarracenis ministrant, quia, qui non peccant lethaliter, non incurrunt in eum, per secundam particulam nostræ resolutionis, at contrauentionem præcepti etiam diuini excusat a lethali culpa imperfectio actus, & paruitas rei, secundum art. 5. & 6. S. Thomam receptum, vt paruitas rei furim sublata, secundum eundem receptum, & paruitas vindictæ, secundum f. qu. 158. eundem. Pro quibus omnibus soleo ponderare text. in c. vnum. 3. g. fin. 25. 31. Decimo septimo legatum, redemptionem captiuorum, vel alium quemlibet apud principem aliquem Sarracenorum aliquor negotia iusta gerentem, qui ei ob rem bene gestam, vnum pugio- nem, vnum arcum, vel aliud id ge-

nus aliquod armorum donaret; non incidere in hunc canonem, nisi forte id probabiliter præsumeretur futurum in causa, vt alia illius generis arma, vel ibi fabricarentur, vel aliunde quærentur, quoniam paruitas rei donatæ efficit, ne ob id damnum notabile christiano exercitui fieret, neque notabile augmentum Sarraceno accederet. & per consecutionem, nec lethalis offensa admitteretur.

32. Decimo octauo infertur, non inferri excommunicationem reservatam Papæ omni casu, in quo virtute horum duorum cap. excommunicatio incurritur. Non enim in casibus, quibus ob aliam causam, quam delationis hic prohibitorum, incurritur, vt cum glo. fin. dicemus. Quæ est quotidiana, & consolantissima conclusio.

33. Decimo nono transfugas, qui cum suis armis ex exercitu christianorum ad Sarracenicum transeunt, incidere in hunc canonem.

Vigesimo infertur, dec. illarum questionum quotidianarum, scilicet an qui Sarracenis speculam, arcem, vel oppidum munium armis tradit, vel traditionem consuluit, vel iuuat ad illud, incidat in hunc canonem? Et quid de illo, qui perdidit arma, ita vt perditio illa fuerit causa, vt ad Sarracenos ea venirent, cum arma non nisi turpiter perdant. b l. 2. ff. de capt.

34. Et quid de his, qui flagrante prælio dedunt, vel relictis armis fugiunt. Et quid de captis, & victis, qui se cum suis armis, ne occiderent, dederunt Sarracenis? Respondendum enim est, incidere in censuras, virtute specialis, vel generalis prohibitionis, eos omnes qui hæc faciundo lethaliter peccarunt, nisi mortis, captiuitatis, vel cruciatus ad id iustus metus eos excuset, iuxta supradicta. & dicenda.

Vigesimo primo rectè nos respondisse, quod non incidit in hanc censuram ille nobilitatis Lusitanie adolescens, qui cum sibi Sarracenum transfodienti lancea decidisset e manu dextera, brachio sagitta transfixo debilitata, nec posset eam nisi descenderet ab equo, recuperare, neque sine periculo mortis posset ab eo descendere, propter inimicos Sarracenos instantes, eam reliquit.

ad contra. c. ad liber. in. dam. inf. eo.

b §. hac uer. ba. de par. dist. 1.

c l. qui, ea mente. ff. de furtis. c. 1. de psumpt. cum eis an. notatis.

d 1. 2. g. 88. art. 5. & 6. S. Thomam receptum, vt paruitas rei furim sublata, secundum eundem receptum, & paruitas vindictæ, secundum f. qu. 158. eundem. Pro quibus omnibus soleo ponderare text. in c. vnum. 3. g. fin. 25.

g. fin. 25. 31. Decimo septimo legatum, redemptionem captiuorum, vel alium quemlibet apud principem aliquem Sarracenorum aliquor negotia iusta gerentem, qui ei ob rem bene gestam, vnum pu- gionem, vnum arcum, vel aliud id ge-

b l. 2. ff. de capt.

i ind. ca. si. significauit. inf. ead.

NOTABILE IX. QVOD PLUS
peccant Christiani iuuando Sarracenos,
quam illi faciendo, & quare, &c.

- 1 Christianus Sarracenos iuuans plus peccat, quam ipsi, & quare.
- 2 Consentiens quando plus, & quando minus peccat.
- 3 Excommunicatus est, qui iuuat quandoque, licet non qui facit, & au semper num. 4.

Nono principaliter noto illa verba: pares, aut superiores. ad hoc, quod non solum tantum, sed etiam plus peccat Christiani, qui arma Sarracenis subministrat, quam ipsi Sarraceni, qui Christianos impugnant.

2 Contra quod facit primò resolutio, vnus gloss. ^a quatenus per illos ver. ^a gl. i. c. i. de off. dele. Consensus spernit, suadet iuuat, atque tuetur,

Hic minus, hicque minus: hic aqualiter, hic plus.

Resoluere videtur omnem quidem consentientem peccanti peccare, sed eum, qui consentit negligendo impedire peccatum, & eum, qui consentit suadendo, vt committat, minus peccare, quam qui facit, eum autem, qui consentit iuuando, tantundem; eum vero, qui tuendo id, quod factum est, esse peccatum plus: at qui Christianus Sarraceno subministrat arma solum videtur consentire, præstare

3 do opem, quod ad summum reducitur ad suasionem, vel adiutorium & non ad tuitionem iustitiæ belli eorum contra Christianos, ergo non peccat plus.

Secundò facit, quod licet regulariter, qui iuuat delinquentem in ipso actu de linquendi, æque peccet, ac qui illud facit, non tamen qui per actum remotum eum iuuat: & ideo neque est tantum puniendus, quantum qui facit, neque quantum qui per actum propinquum iuuat.

^b in l. i. c. secundum Bald. ^b communiter recept. ad leg. iul. pecu. Tercio facit, quod Christianus comitans, & iuuans Sarracenos bellantes contra Christianos, non videtur plus peccare, quam ipsi, at is magis videtur delinquere, quam Christianus vnus, aut alterumensem illis vendens: ergo is non videtur plus peccare, imo neque tantum quantum ipsi. Sed responderi potest ad

primum, resolutionem quidem illius gl. veram esse, quando cetera sunt paria, non autem quando disparia, puta, cum, vt ait Bart. communiter receptus, ^c alia qualitates, propter quas augeatur delictum, iuuentur plus in iuuante, quàm in faciente, Verbi gratia, Petrus filius Martini iuuat Ioannem, vt patrem suum Martinum occidat, certum est, Petrum, adiutorem plus peccare, plusque puniendum esse, quam Ioannem occidentem. Quoniam hic solum homicidium committit & in solam legem Corn. de sicar. incit, ille verò Petrus parricidium admittit, & pœna parricidij est puniendus, vt ex prædicta doctrina Barto. ^d expresse infert Salicet. ^e Et ita contingit in proposito, quoniam in Christiano iuuante Sarracenum in bello contra Christianos inuenitur qualitas Christianismi, quæ eius delictum plurimum aggrauat, efficit enim, vt dicatur pugnare contra suum caput, quod est Christus, ^f & tradit S. Thom. ^g & contra suam matrem, quæ est Ecclesia, ^h & contra fratres membra eiusdem corporis, cuius est ipse. ⁱ Ad secundum nego Christianum, qui Sarracenum iuuat, contra Christianum in ipso bello, non peccare plus, quam ipsum Sarracenum, ob rationem proxime dictam.

4 Ex quibus infertur primò, frequenter contingere, vt is, qui iuuat, incidat in excommunicationem, in qua non incidit is, qui iuuatur. In casu enim huius cap. Christianus adiuuans Sarracenos, deferendo eis arma, quibus Christianos impugnent, excommunicatur, cum tamen ipse Sarracenus non excommunicetur. Is item, qui scit Petrum esse clericum, & Ioannem id ignoratem adiuuat, quo Petrum percutiat, incidit in excommunicationem, quam Ioannes non incurrit, & alijs mille casibus, quod plurimum est omnibus, præsertim confessorijs, & consultoribus attendendum.

Ex quo secundo inferri videri potest alicui, quod quibus casibus faciens incurrit excommunicationem, eisdem quoque consentiens eandem incurrat. Quæ est quæstio, quam hic nos determinaturos nuper promissimus, cum quasdam declarationes Manuali Confessoriorum, libro perutiles adijceremus, quam tamē, ne nimium crescat hæc relectio, ad c. signifi-

c in l. is, qui opē, n. i. ff. de furt.

d in d. l. is, qui opē. ff. de furt.

e in l. i. c. & rap. Virg. col. fi. vers. pro ecōtra.

f ad Eph. 2. g 3. p. q. 8. artic. 1.

h c. fi. de for. comp. ca. 1. 12. dist.

i 1. ad Cor. 12. & c. sin gul. 89. dist.

gnificauit. infra eodem mittimus, quam
que postea in præfato Manuali Latinitate
donato resoluimus, sub c. 27. n. 51.

NOTABILE X. QVOD SVBMINISTRANS
necessaria Sarracenis ad impu-
gnandos Christianos incidit in c. & que
sunt illa, cum vna, & viginti illatio-
nibus.

- 1 Necessaria ad impugnandos christianos
subministrans Sarracenis, excommu-
nicatur, & que sunt illa, secundum
multos, num. 3. & que secundum au-
torem, num. 4. & probantur nu. 1. 1.
confutantur contraria num. 12.
- 2 Necessariū tripliciter iuris peritis sumi.
- 3 Bellum, & praliū, & differunt.
- 6 Animus Scire malus quis, & qui equi-
pollenters, & quod est triplex. nu. 10.
- 7 Scire, & scire debere paria.
- 8 Actus expressi factus ob aliquem finē,
vel tendens in illum. & lata culpa
non consideratum, pares, & quid est
actum redire in suam formam. nu. 9.
- 13 Intellectus c. quod olim, in eod.
- 14 Ratio necessario concludens lex est, nec
refert, an sit immediata, vel non, dū
modo concludat, num. 15.
- 16 Prohibita hic duplicia generaliter, &
specialiter, & desinuntur. num. 17.
& numerantur. num. 18. & quare
diuersē prohibita. num. 24 & in quo
differunt. num. 26.
- 19 Intellectus c. ita quorundam, & c. ad
liberandam, & in quo conueniunt, et
differunt inter se, & in quo ab Extra-
uag. Multa. num. 20. & in quo Ex-
trauag. Copiosus. ab illa. num. 21. &
in quo illa profuit. num. 20. & in quo
clausula processus Cane Domini ab
omnibus num. 13.
- 25 Prohibita que presumuntur mala men-
te facta, & qua non.
- 28 Presumptionem, quod mala mēte sunt
delata illa, aut illa, vel non, non esse
iuris, & de iure, que desinunt n. 28.
- 29 Ferrum deferre Sarracenis sponte quā
do non malum.
- 30 Prohibita alia simpliciter, alia secundū
locum, alia secundum tempus, et non
omnia specialiter prohibita esse simpli-
citer. nu. 32. & tantum prohibita sim-
pliciter appellari prohibita. num. 33.

31 Extrauag. olim cuius creditur esse.

34 Tale secundum quid, non fit simplici-
ter tale.

35 Generis appellatio species omnes pro-
prie continet.

36 Prohibitorum diuisio non est analoga.
Cur ergo tantum prohibita simplici-
ter talia? num. 38.

38 Excommunicationem bulla Cene non
incurrit, qui alias merces, quā belli-
cas Sarracenis desert, nisi mala men-
te, num. 40 neque Scedentes galeas,
vel naues, num. 41.

39 Intellectus non clausula bulla Cane.

42 Excommunicatus est deferens arma
Sarracenis habentibus satis eorum, et
tradens arcem, turrim, speculum, &
quamuis aliam fabricam malo ani-
mo. nu. 43. & tradens com meatum,
& ad illum pertinentia, Et talia.
num. 44.

45 Et qui calcem, & lapides quando.

46 Aegyptus, & alia terra Sultani, & Tur-
ca hodie quo ad hoc exaquate.

DECIMO principaliter noto illa ver-
ba : impugnandos, &c. ad illā par-
tem summæ nostræ, scilicet, quod sub-
ministrantes Sarracenis, necessaria ad
impugnandos christianos incidunt in
hūc canonem. Contra quod facit, quod
per hoc videtur cap. hoc partim nimium
contrahi, partim nimium extendi. Con-
trahi quidem nimium, quatenus signifi-
cat non esse prohibitam subministratio-
nem prædictorum cū ea Sarracenis non
sunt necessaria. Nimium autem exten-
di, quatenus significat, hanc prohibiti-
onem extendi ad omnia, quæ bello geren-
do sunt necessaria, & per consecutionē
ad com meatum, & ad omnia pertinentia
ad illum, scilicet frumentum, hor-
deum, carnes, lignamina, & id genus
alia, quæ ad belli com meatum sunt ne-
cessaria: quod tamen falsum esse, asse-
re videtur communis.

Ad hanc difficultatem dico primum,
nos plurimum super hoc fluctuasē, &
considerasē in primis, quod neque hic,
nec alibi satis exacte nostra sententia,
traditum est, quæ sint ea, quæ hoc ca-
put prohibet.

2 Secundò considerasē, quod neces-
sarium ad aliquid faciendum tripliciter
iurisper-

a §. ante.
Inst. deleg.
Et l. ff. de
iur. cod.
b in 2.2. q.
32. art. 6.
c in ca. non
fatis. 86. di.
d l. Gallus.
ff. de liber.
et posthum.
ad iusta gl.
3. Et doctri-
na Bar. Bal.
Pau. Alex.
Et l. ff. sol.
matri. ad i-
sta gl. pba-
ta per Bar.
q̄ verbis, ne-
cessariū ex-
ponit p̄ Sti-
le, Et l. i. ff.
de off. p̄fect.
prat. ad iun-
ta glo. que
verbum ne-
cesse expo-
nit per Sti-
le, Et c. ne-
cessariū. 11.
g. 1. adiun-
ta glo. que
illud verb.
necessaria,
exponit per
Stilis, Et ho-
ne sta.
f in uerbo.
Excōicatio.
5. casu. 21.
§. 4.
g in eod. uer-
bo. cas. 20.
h in uerbo.
Excōicatio.
7. casu. 21.
col. 2. Et ite-
rum, col. 3.
i in uerbo.
Excōicatio.
6. §. 4.

iuris peritis dicitur. Primo quidem id, si ne quo id fieri non potest: qualis est hæc redit institutio respectu testamenti. ^a Qualis item est certa pars bonorum alienus, sine qua ipse vivere non potest, quod S. Tho. ^b receptus ab utroq; Car. ^c appellat necessarium vitæ. Secundo modo id dicitur necessarium ad aliquid faciendum, sine quo res quidem fieri potest, sed non ut oportet, qualis est institutio posthumorum, secundum Gal cōsiliū respectu testamenti, ^d qualis est item ea pars bonorum alienius, sine qua vivere quidem potest sed nō decenter, quod S. Thom. ^e & uterque Card. ubi supra appellant, necessarium status. Tertiō modo id, qd̄ utile est, & cōueniens. ^e 3 Quibus tribus modis arbitramur capi verbum necessarium, in hoc cap. & summa nostra positum: & ita comprehendere non solum illa, sine quibus Sarraceni non possunt contra christianos præliari, sed etiam ea, sine quibus non possent commodè id facere: immo & ea, quæ ad id eis sunt, aut possunt esse utilia. Tertiō cōsideramus quatuor patres omnium diligētissimè hoc tractasse, scilicet Angel. ^f Et Thom. de Vio illis satis consentientem, ^g & Syluest. ^h & Io. Tabienf. ⁱ Quorum duo posteriores sentiunt omnia illa, & sola, quæ directè, vel indirectè pertinent ad bellum, & esse hic prohibita. Angel. autem sentit, prohibitam esse hic omnem, & solam delationem omnium, quibus possunt Christiani impugnari: vel ipsi infideles, ne impugnentur a Christianis, muniri. Quorum tamen resolutio non videtur sufficiens: primò quidem, quia hic non solum delatio necessariorum, ut Ang. ait, sed etiā subministratio, quæ longe latius patet, ut prædictum est, in 7. notab. prohibetur. Deinde, quod non omnia, quæ immediate ad bellum pertinent, hic prohibentur, ut Syluest. er, & Tabienf. aiunt, Frumētum enim, hordeum, & alia, quæ ad comæatum exercitus, vel præsidij pertinent, hic non prohibentur, secundum eosdem: & tamen immediate pertinent ad bellum: adeo quod etiam pecunia dicatur neruus belli a Veget. de re mili. Postremò, quod multa hic prohibentur, quæ immediate non pertinet ad bellum. Ferrum enim infectum, robo-

ra vasta, abietes altæ fabricandis nauibus aptæ, antequam dolentur, non pertinet immediate ad bellum, neque prælium, quorū delatio hic expresse prohibetur. 4 Quarto dicimus in prælectione quadam, & cum hanc relectionem pronunciamus, paulò exactius nos ista necessaria definisse, partim sequenti Host. a nemine relatum, ^k partim sequenti Host. a nemine relatum, ^k quatenus sentit: hic prohiberi ea, quæ suapte natura sunt ad bellum apta. Sed quia postea succurrerunt fundamēta, quibus ea definitio subuertebatur, aliam magna intentione animi scripsimus: quam tamen, quia etiam suberata esse vidimus hodie Beati Bartholomæi, cui dies hic sacer est, ut putamus nobis beneficio (licet de me male merito) omisissis omnibus illis resoluimus: quod necessaria, de quibus hic, definiri possunt, esse utilia immediate, vel mediātè ad prælium, vel bellum specialiter prohibita deferri Sarracenis, vel malo animo inuandū eos cōtra Christianos expressè, vel tacito, siue æquipollenti subministrata. Diximus, utilia pro genere, ut includeremus necessaria trium graduum. ^l Diximus, ad prælium, vel bellum: quia secundum Vallam lib. 4. bellum latius patet, quam prælium: prælium enim est certamen ipsum armorum, quod vulgus appellat, batalia, bellum autem totum tempus, quo milites in militia degunt expectantes prælium, quod vulgus appellat, guerra. Et ad bellum multa immediate sunt necessaria, quæ non sunt ad prælium. Diximus itē, bellum, vel prælium generatim: quia non refert, an ipsi nos impetant bello, an a nobis impetiti sese defendant, secundum omnes. Diximus immediate, vel mediātè, ad includenda arma, equos comæatus, & alia, quibus immediate bellantes, & præliantes, vtuntur in prælio, & bello: & ad includendum ferrum, ligna, sulphur, & alia, quibus in aliam formam mutantur, in eisdem vtuntur. Addidimus specialiter prohibita, ad includendum arma, ferrum, & lignamina galearum. Addidimus autem vel subministrata malo animo, &c ad excludendum ea, quæ sine vilo malo animo subministrantur. Adieciimus tamen vero, propter animum, siue expressè, ac formaliter malū. Adieciimus, tacitè, vel æquipollenti propter

k in princ.
ca qd̄ olim.
infra eod.

l de quibus
supr. nu. 2.

pter animum malum, non formaliter, sed tacite vel æquipollenter, quia de equi-
 pollentibus idem est iudicium, & mēs
 a leg. fin. ff. vera, siue formalis, & æquipollens, siue
 mand. u. c. virtualis exaquantur, vt intentio for-
 dudum. 2. malis dicendi officium diuinum, vel cō-
 de electio. scelerandi, vel absoluerandi, & intentio vir-
 tualis, eadem faciendi, iuxta ea, quæ la-
 b. siue repe. tradidimus in Enchiridio de orat. c. 6.
 c. quando de 6. Animum vere malū appello animum,
 consecr. d. 1. quo quis verē, & expressē eo sine aliqua
 notab. 13. m. subministrat Sarracenis, vti ea sint eis
 12. & seq. vni ad prælium, bellumve contra Chri-
 stianos, tunc tacitū verē, sed virtualiter, seu
 nu. 41 facit æquipollentem eum, quō quis vere qui
 c. gratū de dem, & expressē non subministrat in
 offi. deleg. 1. hunc malum finem, sed in alium forte
 pro hare. ff. bonum, sed virtualiter siue æquipollen-
 de acq. ha- ter sit, vt cum quis subministrat Sarracenis
 reddit. regul. aliquā obliuiscitur, quo se, suamq;
 g. tacet. li. 6. familiam honeste sustentet, & nullatenus,
 vt eos adiuuet. Attamen arrens omni-
 bus locis, temporis, rei personarū, & alijs circumstantijs, putat, quod ipse
 7. quando venturū in bello contra Chri-
 stianos, aut certē non putat putare ta-
 men debet quā paria, & æquipollentia
 c. l. quod mi- sunt, & si enī certū non verē, certē vir-
 bi. ff. si cer- tualiter, & æquipollenter ad bellum
 per. ubi iust. necessaria subministrat. & quā al-
 l. g. cū alio, 8. Na paria sunt, vt quis faciat aliquid
 ff. de reg. iur. in aliquem finem, aut q. faciat in alium
 ubi glo. me- sed videat, vel videre debeat, & lata cul-
 morabilis, li. pa videre desinat suum opus tendere in
 cer. illius nō & illum. Tunc enim, vt si pē loquimur
 meminere Thom. a Vio, actus redit in naturam siue
 ibi Dec qui forma, hoc est, perinde est malus, ac si
 alia in hoc finem illum malum fieret, vt cū quis
 facientia do- detrahit hūc animo sed ad finem pro-
 ceter. ximi forte ex loquacitate, venialiter tā-
 tum peccat, quia non nisi materialiter
 d. 2. 2. q. 73. detrahit, nisi videat, vel videre deat, qd
 ar. 2. & pro notabiliter laeditur fama proximi ex ea
 batur per materiali detractione. Quia tunc redit
 princ. 83. d. actus in naturam siue fame, dum non cu-
 & c. pascet. rat eum faciens in tanta proximi læsio.
 86. d. & c. ne cauere, vt in verbis Detractionis dixit il-
 quante, de le. & eruitur ex D. Thom. Et latius
 sent. excom. tradidimus nos alibi, in definitione
 e in repet. c. detractionis, & duobus coroll. sequenti-
 bus. Neque putes nos per animum ma-
 11. q. 3. con- lum æquipollentem, intelligere malum
 cluso. 6. præsumptum, quia hos longe inter se

differre monstrabimus in coroll. 13. &
 10. ita triplex potest esse huiusmodi ani-
 mus malus, scilicet verus, præsumptus,
 & æquipollens. Sicut in finit. triplex do-
 lus colligitur ex Bar. communiter rece-
 pto, scilicet dolus verus, qui latissima
 culpa est, secundum eundem, & dolus
 præsumptus, qui est latior culpa, secun-
 dum eundem, & dolus æquipollenter,
 quia lata culpa dolo æquatur, secundum
 eundem. Et ita est æquipollenter do-
 lus, & regulariter idem de eo, ac dolo
 iudicatur, vt ibidem, & in locis per po-
 stillas eius citatis habetur.
 11. Ex hac definitione inferimus, primò
 quod per illa verba, necessaria ad impu-
 gnandos christianos, intelliguntur om-
 nia specialiter iure prohibita, ne des-
 rantur Sarracenis, & omnia, quæ media-
 te, vel immediate sunt utilia ad bellum,
 ea mente delata, vt sint eis utilia in bel-
 lo contra christianos gerendo. Quod
 probatur primò per hoc cap. in verbis,
 ex quibus hoc notab. colligitur, scilicet,
 Dum ad impugnandos christianos arma,
 & necessaria subministrant. Per quæ sa-
 tis aperte Concilium includit omnia, ut
 lia Sarracenis ad impugnandos Chri-
 stianos, hoc sine vero, vel æquipollenti
 subministrata. Quoniam omnia illa sunt
 utilia ad impugnandos christianos, vt
 palam est; ergo & necessaria, persequen-
 dum dictum supra eod.
 Deinde ponderamus verfic. Tales,
 qui excommunicare videtur omnes, de
 quibus antea est loquutus; rat antea lo-
 quutus fuit de ferentibus arma, ferrum,
 & lignamina galearum, & de submini-
 strantibus naues, & c. ergo omnes illos
 videbitur excommunicare. Et quod
 11. Tertio facit, quod contra legem diui-
 nam naturalem contentam in 14. & 5.
 præceptis Decalogi facit, qui christia-
 nus Sarracenos iniuste bellantes contra
 christianos adiuvat, vt probatum fuit in
 primo notabil. numero nostro, at quicquid
 que utilia bello gerendo subministrat
 Sarracenis ea mente, vt sint eis utilia
 contra christianos, adiuvat eos, iniuste
 bellantes contra nos; ergo, quicquid
 que talia, contra prædicta præcepta na-
 turalia peccat, & per consecutionem
 contra hoc cap. quod illa tacite siue vir-
 tualiter includit.

f in l. quod
 Nerva. ff.
 deposit.
 g ibid. n. 11.
 h ibid. n. 14.
 i ibid. n. 20.

Quartò probatur per c. ad liberandã infra eod. quod postea quam excommunicauit deferentes Sarracenis arma, ferum, & lignamina galearum, & vendentes eis galeas, vel naues, & gubernantes eas, subdit illam clausulam generalem: *Vel qui machinis, uel quibuslibet alijs, uel quod eis impendentes consilium, uel auxilium in dispendium terra sanctæ; per quã* includit omnia, quibus auxilium, vel consilium datur Sarracenis contra christianos; ergo & omnia sub nostra definitione contenta.

Quintò, quod in hoc ca. nulla est prohibitio expressa, & ita videtur ius antiquum continere quoad prohibitionem: licet quoad penam contineat nouum secundum prædicta in r. notab. antiquum autem tangitur in ratione, quam tangit text. Quare male faciunt, qui arma, ferum, & ligna deferunt Sarracenis, scilicet, quod cum sint Christiani, inimicos christianismi contra Christianos iuuat, & ius antiquum hac ratione tacitum omnia, in quæ definitio prædicta se extendit, continet.

Sextò, & irrefragabiliter probat c. significauit. infr. eod. quatenus præsupponit, veritum fuisse ante illud ca. ne quis durante bello Sarracenis vllas merces etiam ad bellum ineptas deferat, etsi vadat ad eos ad captiuos Christianos redimendos, exceptis his, quæ ad articulum redemptionis sunt necessaria: at per nulum allud ius, quam hoc id fuit tunc prohibitum: quia nondum emanarat c. ad liberandam. in Concilio Generali, cui præfuit Inno. III. secundus a Clem. III. auctore illius cap. significauit: ergo per hoc cap. fuit prohibitum, quod glo. r. in princ. clare id ibi sensit. Quod tamen dici nequit, nisi dicamus hic esse saltem tacite prohibita omnia, quibus iuuantur Sarraceni in bellis contra Christianos quatenus sunt talia, quod est nostrum propositum.

Septimò facit, quod nisi hunc intellectum teneamus, verbum prohibita positum in clausula bullæ Cœnæ Domini, superfluere videbitur, vt a dicemus.

12 Contra tamen hanc conclusionem facit primo c. quod olim. infr. eod. quatenus probat, quod saltem tempore pacis licet Christianis ea deferre Sarrace-

nis. Secundo extrauag. r. de Iudæis inter communes, & etiam extrau. r. eiusdem ritu. Io. 22. per locum ab speciali: quatenus prohibentes speciatim delationem victualium in certa loca, & certo tempore, permittere videtur quoad alia loca, & tempora. Tertio, quod nemo scribentium hic dixit, quod omnium ad bellum necessariorum subministratio hic prohibeatur: imò Panor. ^b expresse ait, hic poni penam triplicem contra deferentes arma, ferrum, & lignamina Sarracenis sine vlla mentione de alijs necessarijs, quod ipsum antea fecit Ant. ^c Quartò, quod versic. Tales. huius c. continens penas tantum ad deferentes prædicta, & gubernantes naues Sarracenorum piraticas referri videtur. Quintò quod versiculus: Dum ad impugnandos, &c. cui nititur hæc resolutio, & nostrum summarium, non continet prohibitionem, vt palam est, nec rationem prohibitionis: sed solam rationem rationis, cur sit malum id, contra, quod pena hic inducitur.

Per has rationes posset, qui vellet, sustinere id, quod communis sentire videtur, scilicet, quod hic solum prohibeatur delatio armorum, ferri, & lignorum, nauium, & gubernatio galearum, & nauium piraticarum Sarracenorum, & nihil aliud, & quod c. ad liberandam, infr. eod. addit prohibitionem venditionis galearum, & nauium, & impensionem consilij, & auxilij in dispendium Terræ sanctæ, quod nos quoque dixissemus, nisi rationes pro nostro nouo intellectu, & noua summa super proxime tactæ ad id nos vrsissent, & nisi etiam secundum utrumque modum intelligendi oporteret dicere, omnes qui contenta in definitione prædicta faciunt, esse excommunicatos, vel per hoc c. vel per illud, vel per utrumque: & nisi magis expedita, & absoluta esset doctrina, quæ hoc modo colligitur & nisi facile posset ad argumenta prædicta, quæ nouæ nos contra nos formauimus respondere.

13 Ad primum quidem, concedendo probari per c. quod olim infr. eodem, quod alia, quam speciatim iure prohibita, licet vendere, & deferre Sarracenis tempore pacis, ad alium finem, quam bellandi contra christianos. Cui nostra definitio, & eius declaratio non contradicit;

b in 2. not.

c in 3. not.

dicat; non tamen ad hunc finem, quod nostra definitio probat, & dictum capit. quod olim non reprobatur. Ad secundum concedo, delationem victualium ad Saracenos alio fine, quam iuuandi eos contra christianos non esse prohibitam: sed sine iuuandi eos contra christianos sic; nec nostra definitio aliud habet. Ad tertium concedo, neminem scribentium hec ita, sicut nos explanasse, & resoluisse. Concedo etiam, quod Anto. & Panor. dixerint, illa, quae in argumento adducuntur, sed nego illa esse contraria nostrae resolutioni: nego ite illos negaturos fuisse excommunicatos, per hoc capit. vel ea. ad liberandam infra eodem: quos ex nostra definitione concludemus esse excommunicatos, immo nego vllum doctum negaturum esse verum id, quod nos contendimus per hoc cap. probari, licet, forte censcat id totum non probari per hoc solum: sed per hoc, & alia cap. Ad quartum respondeo, vesciculum Tales. referri ad facientes omnia praecedentia, & ita ad omnes subministrantes necessaria contra Christianos, & ad alia speciatim prohibita. Ad quintum respondet deo, nihil expressè prohiberi per hunc text. ut in notab. 1. est dictum, sed solū tacite, quatenus habet, quādam esse malefacta, & tangit rationem, cur illa sint malefacta, & rationem non qualem quā 14 lem, sed iuris naturalis, & non probabiliter tantum concludentem, sed necessario, & ita constituentem ius naturale, iuxta ea, quae late dicimus in repet. ca. ad hanc. de praebe. Et nego, quod hic agatur de extendenda expressa prohibitionem per rationem, quam oportet dicere tam esse extensam; quam lata est ipsa ratio, ex qua colligitur ipsa.

15 Nec refert, an sit immediata ratio conclusionis, an mediata, modo necessario concludat, ut ex his, quae non indiligenter, neque triuialiter alibi diximus. ^a colligi potest.

16 Secundo inferitur, sola illa generaliter in hoc cap. & cap. ad liberandam infra eod. esse prohibita subministrari Saracenis, sub censuris, & poenis in eis contentis, quae malo animo vero, vel equipollenti iuuandi eos contra christianos in bello deferuntur. An autem is animus in speciatim prohibitis requiratur, cum

gloss. 2. tangemus & in d. ca. ad liberandam attingemus.

17 Tercio inferitur, prohibita ministrari Saracenis, diuini in prohibita speciatim, & in prohibita generatim. Speciatim prohibita definiri possunt, quae nominibus suis specialibus expressis prohibentur; quorum de numero sunt quatuor, quae hoc cap. prohibet, scilicet delatio armorum, delatio lignorum, & gubernatio galearum, & nauum piratarum Saracenorum. Quintum, quod addit cap. ad liberandam, infra eodem, scilicet venditio galearum, & nauum. Sextum, quod addit extrau. multa de Ind. est delatio, missio, vel portatio equorum, victualium, & aliorum quorumcunque mercimoniorum in Alexandriam, vel alia loca terrae Aegypti.

18 Septimum, quod etiam eadem extrauagan. addit, est extractio vitiorum vel permissio extractionis ē portubus, ut illo deferantur. Verba d. extrauagan. hanc sunt. *Statuimus, et nullus arma, equos, ferrum, lignamina, victualia, & alia quaecunque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Saracenorum terra Aegypti deferre mittere, vel portare, seu de portubus eorum, ut eisdem deferantur extrahere vel extrahi permittere, aut eis alias auxilium, vel fauorem prestare, quoquomodo presumat.* Quod ipsum etiam, esse prohibitum quoad omnes terras Sultani antea per Nicolai III. & eius constitutio nem innouatam per Bonifacium VIII. concedunt Syl. & Ioan. Tab. ut ^b tangemus. Octauum, delatio equorum ad Saracenos, Turcas, vel alios quoslibet christiani nominis inimicos, quod solus processus Cæna Domini habet. Processus inquam antiquus. Nam nouissimus Sanctissimi Domini Gregorij XIII. speciatim prohibet etiam deferri filum ferri, stannum, chalybem, & omnia alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, canapem, fuses, tam ex ipso canape, quam ex quacunque alia materia, & ipsam materiam. Et ne quis per se, vel alium, seu alios de rebus Christianae Reipubl. statum cōcernentibus in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas, & Christianae Religionis inimicos certiores faciat. Generaliter vero prohibita sunt, quae verbis genericis, & quasi

b i coroll. 8.

a in 2. de
prab. super
ratione ca.
Statutū. de
elect. lib. 6.

quasi transcendentibus prohibentur. Quorum vnum ponitur hic, scilicet sub ministratio necessariorum ad impugnandos Christianos, quatenus talia; hoc est, ad hunc finem, vt per ea impugnentur Christiani. Secundum est, quarumcunque mercium delatio ad Sarracenos durante bello. ^a Tertium, auxilij, & consilij cuiuscunque præstatio in perniciem Terræ sanctæ. ^b Quartum, auxilij, vel fauoris præstatio quocunque modo Sarracenis Aegypti, d. extrau. multa. Quintum, delatio prohibitorum, quod habet clausula processus Cæne Domini.

a cap. quod olim. infra eodem.
b c. ad liberandam. infra eod.
c transcripta in 1. notab. num. 5.

19. Quanto inferitur, quod quasi quidquid, & quocummodo prohibet hoc cap. prohibet etiam cā. ad liberandam. infra eodem, & e contrario.

20. Nam cap. hoc prohibet speciatim, quatuor, quæ supra collegi, quæ eadem ad verb. prohibet d. cap. ad liberandam. Prohibet præterea, cap. hoc generaliter subministratiōem necessariorum ad impugnandos Christianos, quatenus eiusmodi sunt; hoc est, ea mēte formali, aut virtuali, vt eis impugnent Christianos; quod ipsum etiam facit illud c. ad liberandam, licet alijs verbis, eis, scilicet quibus excommunicat omnes, qui machinis, vel quibuscunque alijs auxilium, vel consilium in perniciē Terræ sanctæ impenderint. Sub his enim cōtinentur omnes, qui necessaria ad impugnandos Christianos, subministrant, cum omnes eos auxilium, vel consilium in id præstare palam sit & in d. c. ad liberandam, monstrabimus paria esse, auxiliari in perniciem Terræ sanctæ, vel contra christianos, quatenus Christiani sunt.

21. Et ita quasi, quidquid, & quomodo cunque prohibet hoc cap. prohibet & illud diximus, quasi, eo quod iuxta dicenda, ^a gubernatio galearum non piratarum speciatim prohibetur, specialiter venditio nauium, & galearum, & non hic, licet vtrumque prohibetur hic, & ibi generaliter, quando fit mala mēte vera, vel æquipollēti, per prædicta in 4. d.

e in 1. not.

Quinto inferitur, quod quidquid, & quocumque modo prohibet hoc, & illud cap. ad liberandam, prohibet etiam extrauag. illa, multa. ^c Sed alio modo. Nam hæc, duo cap. omnia, quæ prohibent quoad omnem locum, & tempus

prohibent, illa vero extrauag. solum quoad Alexandriam, & terras Aegypti. Itē illa multo plura speciatim prohibet, quæ non prohibent hæc duo cā. etenim prohibet speciatim equos, & victualia, & quascunque merces alias vltio tempore ad illas terras deferri, quæ speciatim per hæc capitula non prohibentur. De Extrauag. vero copiosius ^e non est consilium, vane quicquam commentari, saluo eo, quod in coroll. seq. infero: tum, quia illa prohibeat eadem per triennium quoad Regnum Granatæ, quæ d. extrauagans multa. quoad regnum Aegypti, tum quod (gratia superis) regnū Granatæ pridem per Catholicos reges Castellano, eidemque Christiano imperio iam pridem subiectum est.

f Ioan. 2. 2. de Iud.

22. Sexto inferitur, non abs re glo. illius extrauag. copiosius verb. infra triennium, miratam fuisse, cur ea, quæ per alia iura prohibita erant, sine temporis præstitione, per illam extrauag. fuerint cū ea prohibita tantum ad triennium? Sed quidquid illa glo. dicat, responderi potest, quod licet censuras huius cap. & c. ad liberandam infra eod. incurrisset is, qui intra illud triennium ad regnū Granatæ prohibita hic attulisset, non tamē censuras extrauag. multa quæ reseruatæ sunt Papæ, cum tamen censura horum cap. non sint, vt postea dicam. & ita ob eam reseruationem fuit utilis, & formidabilior illa extrauag. quā hæc duo cap.

23. Septimo inferitur, aliquid specialiter esse prohibitum in d. cap. ad liberandam, quod non est speciatim prohibitorium in hoc cap. neque in clausula processus Cæne Domini, scilicet venditio galearū, & nauium, aliquid item in his duobus capp. esse specialiter prohibitū, quod in illa clausula non prohibetur, scilicet gubernatio, & regimen galearum, & nauium, & aliquid ibi specialiter esset prohibitum, quod neutro horum capp. specialiter prohibetur, scilicet delatio equorum. Multa item generaliter prohiberi per hæc capp. quæ per illam clausulam etiam generaliter non prohibentur, omnes, scilicet subministratiōes aliæ a delatione, quæ sola ibi prohibetur, quæ maximi effectus esse cum glo. fin. dicam.

24. Octauo inferitur merito non dubitari

e de Iud. Clem. V.

tari posse, cur alia speciatim prohibentur, & alia tantum generatim, cum omnia hæc cum male sunt, non solum sint contraria legibus positius humanis, sed etiam naturalibus diuinis, vt in 1. nota dictum extitit. Ad quam nouam dubitationē, & quæ mihi videtur caput, & fons soluendi alias plurimas, & vnde penitus solum modum intelligendi hunc text. hauriamus, dico, duas esse causas, quarum posterior ex priore nascitur, Prior est, quod vt plurimum, speciatim prohibita aptiora sunt ad iuuandum, & maius, & patientius bellicum auxilium prestant Sarracenis ad nos offendendum, vel se a nobis defendendum, quam alia generatim prohibita. taliaq; sunt, quod nunquam, aut quam rarissime deferri possunt ad Sarracenos, absque mente, & intentione formali, vel virtuali iuuandi eos, vt nos imperant, vel a nobis impetiti defendantur, attenta vicinitate imperiorum, regnorum, & vrbium eorum, & christianorum; & attentis bellandi, quas habemus innumeras causas, attento irrecōciliabili, quo in nos sunt, odio, & religionis tanta diuersitate quāta est inter lucē, & tenebras. Quis enim Christianus sciens hæc, quæ explorata, & nota sunt omnibus, potest deferre illis arma, ferrum, lignamina galearum, vel videri galeas, vel naues, quin formaliter, vel virtualiter, velit eis contra nos fauere? Posterior causa, quæ ex prædicta priore nascitur est, quod speciatim prohibita videtur habere innatam præsumptionem malæ mentis, saltem virtualis ipso iure, sine alia probatione, eo quod tam apta sunt ad tam magnum auxilium bellicum Sarracenis præstandum, quod præstans ea, vel scit, vel debet scire, præstare se illis auxilium contra Christianos, & ideo vel expressam, vel virtuale, siue æquipollentem mentem adiuuandi eos contra nos habere videtur. Generatim autem prohibita regulariter non sunt tam apta ad auxilium bellicum tā patens, neq; tam grande, vt palam est, & ideo qui ea deferret, non videtur virtualiter ad tam malum finem iuuandi eos deferre, sed potius ad alios. Sic culpa lata æquipolleret dolo, ^a non autem leuis, vel leuissima, vt ex prædictis locis Bartoli in d. l. quod Nerua colligitur Oper. Nauar. Tom. III.

tur. Sic sponsalia cum copula præsumere faciunt mentem contrahendi matrimonium præsumens, non autem sine illa, etiam cum nisi ad illam, ^b licet post Concil. Trident. copula præfata nihil quoad præsumendum matrimonium operetur, vt diximus in Manua. Conf. c. 25. Nono inferitur, ex prædictis alia diuisio prohibitorum, scilicet, in prohibita, quæ ipso iure præsumuntur mala mente facta, qualia sunt omnia speciatim prohibita, & in prohibita, quæ non præsumuntur mala mente facta, nisi probentur, vel conijciantur aliunde tali mente facta, qualia sunt omnia generatim prohibita Nam delatio armorum, ferri, & lignorum hic prohibita, venditio itē galearum, & nauium vetita, venditio in d. ca. ad liberandam. delatio item equorum prohibita in processu Cœnæ Domini, & alia duo in extrauagant. multa. supra relata, nō solum censentur mala, & vetita, quando probabuntur ea mente facta, vt illis delatis impugnentur Christiani. Immo ipso facto præsumuntur ea mente facta, & ideo mala, & prohibita censurisque infecta, quod mitius est quam id, quod affirmat Inno. & Hostiens. quos sequuntur Panormit. Anan. & Fel scilicet, quod prædictorum in hoc capitul. speciatim vetitorum delatio, sine vlla tali mente mala, est mala, & censuris infecta. Quos in glos 2. limitabimus, & in d. cap. significauit, cum opinione contraria conciliabimus. Delatio autem aliorum necessariorum ad impugnandum generaliter hic prohibita, impensio item auxilij, & consilij in d. cap. ad liberandam generatim vetita, & alia eodem modo in Extrauag. multa. & dicto processu inhibita, non sunt mala, neq; vetita, nisi cum formaliter, vel virtualiter sunt ad adiuuandos Sarracenos contra Christianos. Neque præsumuntur mala, nisi probentur, vel ex circumstantijs conijciantur sic facta.

26 Decimo inferitur, inter speciatim, & generatim prohibita hoc distare, qd speciatim prohibita non solum præsumuntur mala, & malo animo, maloque sine facta: sed vere sunt malo animo, & sine saltem virtuali, siue æquipollenti, nisi aliqua particularis causa excuset, etiam si verè bono sine facta. Nam fieri

Zz potest,

b ca. is qui.
adiungo c.
fin. de spōf.
c capit. 25.
num. 144.

a lata culpa.
pe. ff. de Ger.
bor. signific.

potest, ut quis agat aliquid bono animo vero, sed malo equipollenti, ut si quis ex alto recto defiliat in pavementum lapideum animo bono lætificandi spectantes, sine ullo vero se occidendi, vel debilitandi: huic certe animus verus bonus est, & non se occidendi, sed interpretatiuus, & equipollens malus, & sese occidendi, vel debilitandi, vel labefaciendi. Quoniam in lata culpa est, non conde-
rando id, quod omnes suæ conditionis homines considerassent. Quia igitur Ecclesia ob circumstantias in octavo coroll. consideratas interpretatur per horum delationem tam patens auxilium Sarracenis contra Christianos præstari, ut qui præstat virtualiter id velit, etiam si formaliter contrarium voluerit, qui non obstante ecclesiæ interpretatione aliud facit, malo sine saltem virtuali id efficit. Generaliter autem prohibita non præsumuntur malo animo facta, neque sunt malo animo effecta, si verus malus animus abest, & desit virtualis, qui aliunde. quam ob contraventionem interpretationis iuris sit talis.

27 Undecimo infertur, quod nulla harum præsumptionum est iuris, & de iure. Primo quidem, quod contra præsumptionem iuris, & de iure nulla probatio regulariter admittitur, ^a at contra huiusmodi præsumptiones admittitur probatio. Quis enim dicat eum Christianum qui cum trirēmi, vel naui, lignis, aut armis plena soluit Genuam, ut Vlisiponem appellat, & vi ventorum aduersorū delatus est Alexandriam, ibique naui, armis, & lignis spoliatus rediens in Italiā accusatur delationis armorum ad Sarracenos, non esse admittendum ad probā dū qd id ei inuito, & cum magno animi dolore, & fortunarum iactura contigisset, de eoq̃ue absolvendum? Quis item neget esse admittendam probationem contra eum, qui magnam frumenti copiam attulisse dicitur ad aliquos Sarracenos Africanos, & negat se illam attulisse ad hoc, ut esset cōmeatus iustus exercitui contra Christianos ducendo?

28 Secundo, quia præsumptio iuris, & de iure est præsumptio legis de aliquo super eo, tanquam sibi comperto statuētis. ^b At neutra harum præsumptionū est huiusmodi. Nullibi enim cauetur

ulla lege super aliqua illarum tanquam super comperto quidquam statuere.

29 Duodecimō, ex proxime dictis infertur, aliud quod etsi nouū arbitramur, tamen placiturum viris doctis, & lucem præbaturum confessarijs, nempe, eum non incurrere censuras huius, qui prohibita in eo speciatim, traderet Sarracenis, cum ijs, loci, temporis, quantitatis, qualitatis, & finis circumstantijs, quibus vir prudens pro comperto habere deberet, nullum vnquam ex eis fructum belli cum habiturum eum, cui traditur, neque vllum alium Sarracenum. Quia lex fundata in præsumptione, sicut non ligat in foro exteriori, si non est præsumptio iuris, & de iure, & contraria veritas ostendi potest, ita & minus ligat in foro conscientiæ, & corā Deo, si veritas est illi contraria, ^d cum omnia nuda, & aperta sint coram eod. ^e at hæc prohibitiones speciales, fundatæ sunt in præsumptione, ut præcedens coroll. habet, ergo illa cessante, non ligant.

Ex quibus inferri potest solutio questionis illius confessarij, cui penitens confessus fuit, se in finibus Aethiopiæ a bel-
lis Christianorum longe remotis tradidisse ferrum paræ quantitatis Sarracenis, ut inde clausos fingi faceret ad struendam domum, quam ceptam habebat. Quibus, & ingenio Sarraceni, ac debitis circumstantijs attentis, quilibet prudens credidisset, & credere certo debuisset, eum non esse vsurum illo ferro ad arma fabricanda, sed ad fingendos ex eo clauos domui perficiendæ necessarios. Cōfessario enim huiusmodi, nostra quidē sententia, salua iustiore responderi potuit, illum penitentem non incidisse in censuras huius cap. neque bullæ Cœnæ Domini, immo neque lethaliter peccasse, si aliud non interuenisset. Quin, & me iudice, etiam in foro exteriori absolueretur, si huiusmodi circumstantias probaret. Tamen si arbitror cōsulendum esse penitentibus, ut ab his caueant, quæ etsi non sint mala, sunt tamen minus bona suis contrarijs, & quæ in grandes scrupulos confessarios conijciunt, & grandibus periculis iudicialijs in tribunalibus præsertim iudicum, non adeo doctorum sese exponunt.

30 Decimo tertio infertur, bonam esse illam

*a l. antiqua C. ad Senatusc. Vel-
le. l. si. C. ad
Senatusc. Cos.
Macedo. l. si.
C. arbit.
tut. l. a Di-
uo. Pro. S. si
pigno. ff. de
re iud. c. is,
qui. de spō.*

*b iuxta nota
ta in d. c. is
qui. & ali-
bi sape.*

*c. sup. hoc.
de renunc.
l. cum de in
debito. ff. de
probat.
d. iuxta. cap.
tua. de spō
sal. & anno
t. ita in c. is,
qui fidem.
cod. tis.
e. c. De om-
nipotens. 2.
quast. 1.*

illam diuisionem communem, qua prohibita subministrari Sarracenis, diuidetur in prohibita simpliciter, & absolute hoc est, quoad omnem locum, & tempus, & in prohibita quoad omnem locum: sed non quoad omne tempus, & in prohibita quoad omne tempus, & non quoad omnem locum. Primi generis sunt omnia prohibita hic, & in d. cap. ad libere randam, & in bulla Cœne Domini. Secundi generis sunt merces alie, quam bellicæ, quæ ad nullum Sarracenorum deferri possunt tempore belli, sed tempore pacis sic. ^a Tertiij generis sunt ea, quæ prohibentur in d. extrauag. multa, speciatim vltra hic prohibita, quæ quoad omne tempus prohibentur, sed non nisi quoad terras Sarracenorum Aegypti. Et qd idem sit dicendum de omnibus terris Sultani, ait S. Anton. ^b per 24. cap. 30. quandam extrauag. Nic. III. quæ incipit: Olim, quam non esse sublatam contendit Syluest. contra Ang. ipsi vero eam non vidimus, neq; Bonif. VIII. incipientem, Contra, quam Syluest. citat. Et licet videamus Syl. decipi, quatenus putat, ^c eas nouari per d. extrauag. multa, & etiam quatenus in 5. notab. putat de latione in terras Sultani prohiberi, per extrauag. multa. Quod certe non fitimmo quatenus ibi Clemens ait, se adherere vestigijs Nicolai, & nihil, nisi de terris Aegypti exprimit, aliud videtur quoad alias Sultani, statuere. Licet item in hunc secundum errorem decidat et Ioan. Tab. ^d Licet item Caiet. non citet vllam talem extrauagantem aliam quã d. extrauag. multa. Quia tamen etiam Ioan. Tab. idem, quod S. Anton. tenet, licet significet, se non vidisse extrauag. Contra, quam citat, non audeo discedere a Diuo Antonino, cui addo, cum Turca suo regno adiecerit iam Sultani imperium, oportebit idẽ dicere de terris omnibus Turcæ; quod ipse ait de terris Sultani. Quia Turca est Sultanus, immo & grauius, occupat Terram Sanctam, & totam Syriam, quam ille occupabat.

32 Decimo quarto inferri, incaute fuisse loquutum illum virum doctum, qui dixit, omnia, quæ sunt speciatim prohibita. Nam multa in illa extrauag. prohibentur specialiter, quæ tamen non sunt absolute, id est, quoad omnem locum,

& tempus prohibita, vt palam est. Ad do item hæc diuisionem prohibitorum in prædictas tres species, de qua in corollar præcedenti, aut non esse diuisionem generis in suas species, sed analogi in sua analogia, vel illa, de quibus analogice dicitur, aut neruosum ex ea sumi argumentum contra corollarium sequens, vt ibi dicemus.

33 Decimo quinto inferri videtur, qd in hac materia appellatione prohibitorum, sine alia adiectione, sola prohibita quoad omne tempus, & locum includuntur, & non alia, quæ quoad aliquod tempus tantum, vel quoad aliquem locum tantum, quod sensit ante omnes Gofred. ^e & Abbas antiquus, ^f & Pan. ^g Cardin. Ioan. ab Annan. ibidem. Vbi clarius omnibus Henricus, licet nihil tangat Fel. Idem etiam sentiunt Io. Adr. Anton. Panor. & communis S. Tameleti hoc non omnino aperte aperiant: clarius tamen his non relatis, aiunt Sylu. & Caiet. vbi supra. Pro eis facit 13 corollar. in quo est conclusum, solâ primi generis prohibitorum, scilicet quæ sunt prohibita quoad omne tempus, & locum dici prohibita simpliciter, & absolute: cætera verò secundum quid, scilicet secundum locum, vel secundum tempus; at quod secundum quid est tale, non dicitur simpliciter tale: Vnde, dominium vile non dicitur simpliciter dominium. ^h Nec excommunicatio minor videtur dici simpliciter excommunicatio. Quamuis alia ratione id ibi contingit, vt alias ibidem diximus. Nec homo pius dicitur simpliciter homo, iuxta illud dialecticorum: *Omne analogum per se sumptum, est at pro sumo ore significatu: secundum Aristot. receptum.* Secundum pro eisdem facit, quod extrauag. multa, de Iudejs, post illa verba: *Ferrum, equos, arma, & alia Getita,* subdit nec non virtualia, & mercimonia, &c. p. quod significare videtur virtualia, & mercimonia, non esse de prohibitis.

35 Contra quos tamen plurimum vrget, quod omnes species alicuius generis sub eius propria significatione continentur, iuxta singulare ac receptum dictum Bald. ^k Et prohibitum quoad certum tempus, & prohibitum quoad certum locum, & prohibitum quoad om-

a iuxta ca.
quod olim,
infra eod.

b 3. par. tit.
24. cap. 30.
col. 3.

c in Verbo.
Excoicatio.
7. col. 3.

d in Verbo.
Excommu-
nicatio 6.

e in fine sũ
mahus tit.
f in c. signi-
ficauit. in-
fra eodem.
g in d. cap.
quod olim,
infra eod.

h l. i. §. i. ff.
i si ager. ve-
tigal. vel
emphyt.
k ca. pen. de
sen. excom.

a Et habet 13. corolla. ne tempus, & locum, tres species sunt 36 prohibita. ^a Et si respondeas, quod illa diuisio illius corolla. est diuisio analogi in sua analogata, seu ea, de quibus analogicè dicitur, vt in præc. coroll. tangēbamus; replicari potest, quod debitū quoad certum locum, est vere debitū, ^b

b Et ff. de eo, qd certo loco, p. totū. ff. de cond. indeb. d. iuxta gloss. ele. cupientes. de pæn. & debitum quoad certum tēpus, vere est debitum. ^c Suspensum quoad certum actum, vere suspensum est, ^d ergo pari ratione prohibitū quoad aliquod tempus, vel locum dici debet verè, & 37 analogicè prohibitum. Quare aliter videtur respondendum, scilicet, quòd id non contingit ob defectum significatio nis propriæ, sed ob defectum intentionis animi disponentis: sicut in simili sæpè, ^e diximus, quod causa, quare appellatione verbi, beneficium, positi in expectatiuis, & mandatis de prouidendo non comprehenditur beneficium curæ animarum, non est defectus significatio nis propriæ, sed defectus intentionis re scribentis. ^f Et si yrgeas interrogando, vnde constet intentionis Romanorum Pontificum in hac materia loquentium non esse comprehendere temporaliter, vel localiter tantum prohibita appellatione prohibitorum, quoad leges penales? Respondeo, quod ex multis saltem coniunctis, scilicet, quod non est tanta ratio in his, sicut in illis. & quod pænæ sunt restringendæ: & quod Clemens V. in dicta extrauag. multa id significauit. quatenus posteaquam prohibuit ferrū, equos, arma, ac alia vetita, subiicit. Nec non victualia, & mercimonia, & quod omnium doctorum mens siue iuste, siue iniuste concepta illa videtur fuisse, & doctorū consilio leges Romanæ, & processus Cænæ Domini promulgari solent. Quæ tamen ad reuincendum contradicentem forsitan non sufficiant, ad assentiendum tamen opinioni communi, & benigniori in materia pœnali satisfacere videntur, licet contra corollarium sequens, quod ex hoc inferitur, formabimus.

38 Decimo sexto inferitur, ex præcedenti coroll. conclusio quodiāna, scilicet, in censuras bullæ Cænæ Domini non incidere eos, qui alias merces, quā bellicas etiam tempore belli deferunt Sarracenis, immo neque qui alia, quam

equos, & alia, similiter prohibita deferunt. Quoniam clausula illius huc perti nens, solum excommunicat deferentes Sarracenis equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita, at per corollas. præcedens appellatione prohibitorum non continentur, nisi simpliciter prohibita, ergo propositum,

39 Contra hanc tamen conclusionem facit primo, quod ex ea sequeretur, quod verba illa, deferentes prohibita, posita in illa clausula nihil operarentur. Quia, quo ad ibi expressa, nihil operantur, quippe quæ sine illis sub ea includuntur, & nulla alia videntur esse prohibita, in quibus verificentur Nam tria sola, quæ in hoc cap. speciatim prohibentur, scilicet arma, ferrum, & lignamina, etiam ibi exprimuntur, immo adduntur equi. In capitul. item ad liberandam solum, additur venditio galearum, & nauium, quæ non potest comprehendī sub illis verbis, deferentes prohibita, quia qui galeam vendit Sarracenis, non dicitur eam eis deferre, alioqui dict. capitul. ad liberandam. nihil adderet huic capitul. excommunicando vendentes galeas, & naues, cum per hoc excommunicentur deferentes. Quod tamen est contra omnium mentem, & præsertim contra Caiet. magis, quam alij affirmantem hoc corollar. Et si proteritendo pergas dicere, quod venditio nauis sit delatio, considera huic consequens esse, quod includitur, per alia verba illius clausulæ anteriora, scilicet, *Deferentes arma, ferrum, & lignamina.* quoniam prohibitus deferre lignamina galearum, prohibitus quoque est deferre galeas, vt in 6. notab. diximus, & per consequentem verbum, prohibita, quoad id nihil operatur. Secundo facit: quod illa verba, *Deferentes prohibita*, nihil operantur etiam quo ad exercentes curam, & regimen galearum, & nauium piraticarum Sarracenorum, qui licet excommunicentur per hoc capit. non tamen excommunicantur per illam clausulam, secundum Angel. quem Syluest. Caiet. & Ioan. Tabien. vnanimiter sequuntur. Quia exercere illud regimen non est quidquam deferre, & per illam clausulam solum deferentes excommunicantur.

Ad hoc difficile argumentum respon-
deo, quod verba illa, *Deferentes prohibi-
ta*, illius clausula, verificari possunt in
omnibus vtilibus mediate, vel immédia-
te ad bellum subministratis malo ani-
mo formali, vel virtuali, vt eis impugnét
Christianos. Hæc enim omnia quoad
omne tempus, & locum prohibentur,
per hoc capitulum, & capitulū ad libe-
randam infra eod. vt in quarto dicto, &
illat. prima, supra eodem notab. dixi-
mus. Ad quod probandum tetigimus
ibi septimo loco hoc argumentum. Ita-
que verbum, prohibita, positum in illa
clausula includit tantum illa, quæ gene-
raliter hic, & in dict. cap. ad liberandam
sunt prohibita, quæ est resolutio noua,
singularis, & vtilis.

40 Decimo septimo inferitur, ex coroll.
præcedenti, omnes, qui animo forma-
li, vel virtuali iuuandi Sarrazenos con-
tra Christianos deferunt eis aliqua vti-
lia bello, vel prælio mediate, vel imme-
diate, incidere in censuras bullæ Cœ-
næ Domini, quod maximè animaduert-
tant confessarij. Quoniam hi deferunt
prohibita quoad omne tempus, & locum,
vt dictum est in coroll. præcedente.

41 Inferitur item vendentes solum, &
non deferentes naues, vel galeas Sarra-
cenis non incurere, neque etiam exer-
centes eunam, & regimen galearum, &
nauium piraticarum, quia nulli horum
dicuntur deferre prohibita. Neque, qui
merces alias ab expressis in dicta clau-
sula tempore belli ad eos deferunt, quia
non deferunt prohibita simpliciter quo-
ad omne tempus, & locum, nisi aliquo
modo essent vtilia bello, & ob id ad eos
deferrent, quoniam eo respectu quoad
omne tempus, & locum sunt prohibita,
per prædicta Inferitur item aliquos inci-
dere in censuras illius clausula, qui nō
incidunt in censuras huius cap. eos sci-
libet, qui equos, sine intentione mala
formali, neque virtuali ad eos deferunt.
Contra enim talem delationem nulla
censura hic fertur, & ibi sic, vt palam
est ex prædictis.

Decimo octauo inferitur solutio quæ-
stionis, quam ex facto interrogabat, an
scilicet, qui vendit arma Sarrazenis ha-
bentibus plura, quam quibus egent, in-
cidat in hunc canonem?

Oper. Nauar. Tom. III.

Respondendum est enim quidquid Ta-
bien. senserit, incidere, quia necessaria
sunt eis ad prælium primo, secundo, vel
tertio modo necessitatis supra eod. no-
tab. num. 2. relatis, quia, et si qui Sarra-
cenī plura arma habeant, quam quibus in
præsentia egeant, nō tamen habent plu-
ra, quam quæ eis sunt vtilia, neque plu-
ra, quam quibus breui tempore egere
possint prælio aliquo graui victi, & ar-
mis, & militibus priuati.

43 Decimo nono inferitur pœnis huius
canonis subijci omnes, qui subministrat
arcem, turrim, vel speculas munitas, si-
ue non munitas, vel aliam quamcunq;
fabricam, vel machinam, ligneam, fer-
ream, lapideam, terream, auream, argen-
team, stanneam, vel mixtam, quæ media-
tè, vel immediatè est vtilis prælio, vel
bello contra Christianos gerendo, & sub-
ministratur malo animo formali, vel vir-
tuali, seu æquipollenti. Quia ea omnia
necessaria sunt ad impugnandos Chri-
stianos primo, secundo, vel tertio mo-
do, de quibus supra num. 2. & in id sub-
ministrantur, item, cū qui prædicta sub-
ministratet bona mente, sine tali mala,
saltè virtuali, non incursum has censure.

44 Vigesimo inferitur, eos etiā incursum
ros esse censuras, qui subministrant Sar-
racenis pertinentia ad cōmeatum belli
contra Christianos, quatenus talia sunt
hoc est, ea mente, vt mediatè, vel imme-
diate spectent ad prælium, puta tuendo
& augendo vitam saltē, & vires mili-
tū, vt cum opus fuerit fortiter prælien-
tur. Omnes item plumæ, & galeri mili-
tares, omnis pannus tinctus eo colore,
quo miles vestitus fortior, & formidabi-
lior apparet, quatenus talia sūt, hoc est
ea mente subministrata, vt eorum vir-
tus, vel effectus ad prælium perueniat.
Quo oībus his cōuenit definitio neces-
sariā ad præliandū contra Christianos,
vt patet ex 4. dict. Inferitur autē simul nō
incursum censuras has eum, qui hæc
sine mala mente ministratet illis.

35 Vigesimo primo inferitur solutio il-
lius quæstionis, quam ex facto interro-
gabam, scilicet, an qui multum calcis, & lapidū
ex Hispania in quoddā oppidum Aphri-
cæ, extra tamen terras Aegypti detu-
lisset, in prædictas incidisset censu-
ras? Respondendum enim est, incidisse,

Zz 3 si eo

si eo animo detulit, vt ex eis arcem aliquam Sarracenis munirent, aut si antequam ea venderet, & traderet, rescisisset ea sibi a Sarracenis in eum vsum emi, & ad eum vsum vendidisset, immo etiā, si eum sciuisset Sarracenos ea materia egere ad faciendam, vel resciciendam arcem aliquam in alios vsus detulisset, & vendidisset, eo quod licet actu, siue actualiter non tradidisset ad præliandū virtute tamen, siue virtualiter in id tradidit. Si autem bona fide, ac sincero pectore credebatur ea in ædium ad habitandum tantum ædificationem sibi emptū iri, & nesciebat eorum necessitatem, vel voluntatem edificandi resciciendive, arcem, & ob hanc ignorantiam vendidit, & tradidit, alias id non facturus, ab his censuris liber fuisset.

46 Dixi extra terras Aegypti, propter d. extrauag. multa, qua excommunicatus fuisset, quaquā mente ea ad illas detulisset, & pari ratione potuit, immo oportuit addi, extra terras Sultani, ab eo, qui sequitur opinionem Diui Anto. & communem supra in 13. corol. relatum. Immo potuit, & oportuit addi, extra terras principis Turcarum, ab eo, cui placet extensio nostra noua prædicti D. Anton. in d. corol. 15, scripta.

NOTABILE XI. QVOD GALEAS, & naues piraticas Sarracenorum gubernantes incidunt in hunc canonem, cum multis ad id pertinentibus.

- 1 Sarracenorum naues piraticas regentes excommunicati, & etiam galeas non piraticas. num. 2. Quia galeas ex se bellica est. num. 4. Quid de Vessoribus, num. 6. & alijs ministris. nu. 7. de nauis. num. 8. Quid de nauantibus, & remigibus vinctis. nu. 9. et 10.
- 3 Copulatiua, Et, dupliciter coniungit, nā nunc orationem copulatiuā, nunc de copulato extremo fuit.
- 5 Prohibitio specialis huius c. in quo specialior, quam specialis c. ad liberandam infra eodem nouo.
- II Absoluti an possit Christianus remex, contra Christianos metu mortis remigans, & an sit excommunicatus, num. 18. & an incidat in bullam Cænæ Domini. nu. 1.

- 12 Metus licet excuset a furto, non tamen ab incidendo non inuadentem. n. 16.
- 13 Intellectus nouus leg. Sit vim ff. de iussit. & iure.
- 14 Remex illicite remigat in Christianis.
- 15 Defendendo se, licite quis occidit inuadentem, sed an licite possit occidere eum occidere, etiam tanquam medium ad suam defensionem?
- 17 Mors, ne malo consentias, gloriosa.

VNdecimo principaliter noto verbum: Sunt etiam, pro ea parte nostræ summæ, quæ habet, incidere in hunc canonem eos, qui in galeis, & piraticis Sarracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercent. Contra quod facit primò, quod verbum galeis omittitur in cap. ad liberandam. infra eodem. Secundo, quod nihil de hac clausula reperitur in bulla Cænæ Domini. Tertio, quod Ioannes Andreas, Anton & Anan. in suis summarijs omnes christianos ministrantes in nauibus Sarracenorum includunt, Panorm. autem, & Felyn. in suis, omnes in eis nauigantes. Catetan. autem omnes in eis curam exercentes. Quidquid tamen hi patres sentiant, verus, & litteræ germanus sensus videtur esse, per hanc clausulam, eos solos, & omnes comprehendendi, qui regimen, vel curam gubernationis exercent in galeis Sarracenorum, & etiam qui idem faciunt in nauibus piraticis eorundem ita, quod illa verba faciant vnā copulatiuā compositam ex duabus prædictis orationibus.

2 Ex quo infertur primò, qd non oportet ad hoc galeas esse piraticas, sed naues, sic, tum, quia phrasis ipsa id significat quatenus habet in galeis, & piraticis nauibus. si enim verbum, piraticis, ad vtrumque referre voluisset, dixisset in piraticis galeis, & nauibus, vel in galeis, & nauibus: am quia illa copulatiua & non coniungit inter terminos eiusdem extremi, siue vt clarius dialectici loquuntur, non facit propositionem de copulato extremo, quia si eam faceret exigeret gubernationem in galeis, & nauibus, ita vt non sufficeret gubernatio galearum sola, neq; nauium sola, quod nemo diceret. At si inter orationes coniungit, siue, vt dialectici aiunt, facit orationem

nem copulatiuam, sensus est, eum incidere in canonem, qui gubernationem exercet in galeis, eū item, qui eam exercet in piraticis nauibus, vt palam est, & ira sufficit gubernasse galeas vel gubernasse naues piraticas, quod est nostrum 4. propositum. Tum, quia galeæ suapte natura magis spectant ad bellum, & piraticam, quam aliæ naues onerariæ. Et ideo non est mirum, vt exigatur, quod naues sint piraticæ, non autem galeæ, & constat, quod gubernatio earum, & nauium bellicarum, vel piraticarum Sarracenorum est fauor eis, & terror nostris.

5. Secundo infertur, conclusio noua, & singularis, scilicet prohibitionem huius cap. specialem aliqua parte esse latiorē prohibitione speciali. c. ad liberandam. in eod. ea nempe, quæ excommunicat christianos gubernantes galeas, non piraticas, vt in 10. notab. diximus, & super eod. cap. ad liberandam tangemus.

Tertio infertur, qd nihil obstat prædictis c. ad liberandam, & clausulæ processus Cœnæ Domini, quoniam fatemur eos, qui exprimuntur hic, & tacetur ibi, non comprehendendi ab eis, neque teneri vinculis illarum dispositionum.

6. Quarto infertur, vectores transennantes in earū nauibus ab incideri in alias terras, ob hoc solum non incidere in hunc canonem. Quia non regunt, neq; gubernant eas, & ita Pan. & Fel. incogitant omnes nauigantes comprehendisse.

7. Quinto non incidere in eum pueros Christianos, qui Sarracenis seruīūt in galeis, vel nauibus piraticis a poculis a cordis, & ab alijs ministerijs a gubernatione remotis, & consequenter, quod Ioan. Andr. Ant. Anna & cōmunis, alius alium sequuntur, inaduertenter comprehenderunt omnes ministrantes.

8. Sexto idem dicendum esse de nautis remigibus, vel alijs mercenarijs, qui nō gubernant, sed qui gubernantium iussa capeſſunt. Si autem hi adiuuarent Sarracenos contra Christianos pugnando, vel remigando, tradendo arma, quibus pugnarent, consulendo, vel animando, vel aliter quoquomodo, inciderent in excommunicationem, siue quia necessaria subministrant ad impugnandos christianos contra hunc text. siue quia consilium, vel auxilium, quoquomodo eis

contra Christianos præstant, contra ea. ad liberandam. in eod. & contra clausulam bullæ Cœnæ Sanctissimi Domini Gregorij XIII.

10. An autem Christiani captiui in galeis ad remigandum vincti, qui ne occidantur, aut percussionibus, & liuoribus morte peiorib. afficiantur, remigant in in galeis Sarracenorum contra Christianos, incident in hunc canonem: & an a suis consensu abſolui queant, antequam absoluantur a censura bullæ Cœnæ Domini: & antequam proponant, se nunquam ultra Sarracenis in Christianos talem opē laturos? quæstio quotidiana est. De qua consultus ante duos annos a viris Apostolicis in Aphricam, vt negotia D. N. Iesu Christi agerent, translatis, respondi (si satis memini) quatuor Primum eos peccare: quoniam contrahunt, præcepto de non occidendo Decalogi.^a Quia non solum contrahunt illi præcepto, qui occidunt, vel occidere, aut iniuste pugnare volunt: sed etiam ij, qui occidunt, vel iniuste pugnanti, vel id facere volenti, quoquomodo opitulantur, consulunt, vel consentiunt.^b Et quamuis a furandis excusaretur necessitas illa grauissima suam mortem euitandi, non tamen excusare potest a præcepto de non occidendo. Quia oportet omnia mala peccata pati, potiusq; malo culpæ cōsentire.^c

Contra quod tamen facit primo. l. vt vim. ^e in illis verbis: Quod quisque ob tutelam sui corporis fecit, iure fecisse videtur. Secundo ubi t. l. is damnum. ^f quæ habet: Eius nulla culpa est, cui necesse est parere. & decisio Petri quæ ibi Cyn. & Albe. & Saly. sequuntur, ^g scilicet, e. ff. de iur. quod excusatur ab homicidio famulus, ^h sit. & iur. qui præcepto heri occidit uxorem adulteram, vel alium, ne ipse ab hero præcipiente, si ei non paruerit, occidatur. ⁱ in l. i. c. Quod ipsum tenet Bald. ^j & Dec. ^k & unde ui. Cardin. ^l Tertio facit, quod si conclusio supradicta teneatur, confitendum est, omnes remiges Christianos, qui mille mortes ne Christum negent, parantur, extra eius gratiam esse, neque in eam redire posse, nisi prius decreuerint, potius mortem subire, quam remigare in Christianos, quæ dura videtur conclusio.

a Exod. 20.

relati p. g.

c. quid i om

nibus. 32.

quest. 7.

b c. sicut di

gnū. §. illi

aut. & §. il

li vero. &

§. hi quoq;

de homic. c.

1. cū ei an

notatis. de

off. deleg. c.

notū. 2. q. 1.

lis qui opē.

ff. de fur. cū

ei annota.

c. arg. anno

tatorū in c.

si quis pp

necessitate.

de fur. & c.

discipulos.

de consec.

distin. 5.

d. ca. ita ne.

32. q. 5. &

l. palam. §.

nō est igno

scendū. ff. d.

vim. ^e in illis verbis: Quod quisque ob

tutelam sui corporis fecit, iure fecisse vide

tur. Secundo ubi t. l. is damnum. ^f quæ

habet: Eius nulla culpa est, cui necesse

est parere. & decisio Petri quæ ibi Cyn.

& Albe. & Saly. sequuntur, ^g scilicet, e. ff. de iur.

quod excusatur ab homicidio famulus, ^h sit. & iur.

qui præcepto heri occidit uxorem adul

teram, vel alium, ne ipse ab hero præci

piente, si ei non paruerit, occidatur. ⁱ in l. i. c.

Quod ipsum tenet Bald. ^j & Dec. ^k & unde ui.

Cardin. ^l Tertio facit, quod si con

clusio supradicta teneatur, confitendum

est, omnes remiges Christianos, qui

mille mortes ne Christum negent, parantur,

extra eius gratiam esse, neque in eam redire posse,

nisi prius decreuerint, potius mortem subire,

quam remigare in Christianos, quæ dura vide

tur conclusio.

de his, q. §. i.

col. 2.

de his, q. §. i.

14 Non obstantibus tamen ijs, teneo id, quod ante dicebam, & ad horum primum respondeo, legem illam, Vt vim intelligendam esse de eo, quod vim metuens facit aduersus eam inferentem, & non de eo, quod aduersus alium, vt in nostro casu contingit, & ideo quamuis hi remiges possent se defendendo occidere Sarracenos eos iniuste verberantes, & volentes occidere, eo quod non remigant contra Christianos, non tamen possunt remigando adiuuare eos contra Christianos, ne a Sarracenis occidantur, per dictum cap. sacris, vbi Panorm. colum. 1. hoc quod dicimus tenet.

15 Et confirmatur noua ratione, eademque neruosiſſima, scilicet quod iura omnia probantia, & doctores per ea dicentes, licere cui pro sua defensione occidere alium, non significant licere illi intendere animum in mortem alterius tanquam in finem, vel medium suæ defensionis, vt singularissime videtur probare princ. capit. de occidendis 23 q. 5. quia peccaret, si vellet occidere etiam ad finem sese defendendi, sed significat licere cui intendere animum ad se defendendum, etiam si ex sua defensione præter suam intentionem mors alterius sequatur, vt videtur sentire Sanct. Thom. ^a & fufius ibi Caiet. & fufius Abulenſ. ^b at qui ne occidatur ab heretico præcipiente, uxorem suam adulteram, vel alium occidit, mortem illius accipit, vt medium sese defendendi, ergo peccat, & male facit. Posteaquam tamen hanc rationem scripsimus contra assumptum in ea tenuissimum in Manual.

Confessariorum, ^c allegando ea quæ in cap. olim. de rest. spol. scripseramus, & Sotum qui postea idem tenuit. ^d Quod nouis rationibus manu in dict. Manual. concludendo licere aggressio velle occidere aggressorem quando est medium necessarium ad suæ vitæ defensionem, quare præcedentes rationes videntur esse hac neruosiſſimæ.

Ad secundam respondeo negando, quod seruo, vel famulo necesse sit parere domino, vel hero tam atrocem re præcipienti contra legem naturalem, diuinam, & humanam.

16 Et ad decisionem Petri, & Cyni respondeo, communiter quidem esse re-

ceptam, sed mea sententia multo falsissimam, & demiror eam tot patribus antiquis, & nouis eruditissimis probati: nam sicut neque Cagnolus, neque Ferrarius, ^e recedunt a Decio, ita gaudeo eam reprobata fuisse a Panorm. ^f posset item responderi, illam decisionem tenendam esse quoad forum exterius, saltem quoad hoc, vt multo mitius puniatur, quam si absque illo timore fecisset, non tamen quoad Deum, & in foro conscientie.

17 Ad tertium respondeo, durum quidem esse pati mortem, quæ omnium terribilium maximum est, at gloriosissimam esse mortem, quæ ne rei mala consentias, subitur, vt singulariter dixit gloriosus Eleazarus, ^h præmiæque maxima, quæ neque oculus vidit, neque auris audiuit, præparata esse illis, & premonitos nos esse a duce nostro Christo ne timeremus eos, qui occidunt corpus.

Hactenus de primo dicto. 18 Secundum, quod prædictis questionibus respondimus, fuit, defendi posse prædictos remiges non esse excommunicatos Non quidem, eo quod non peccant lethaliter, neque quia non dent, vel non faciunt necessaria ad impugnandos Christianos contra hoc c. vel quia non dent auxilium cont. ca. ad liberandos Sed quia non videtur intentio Sacrosanctorum Conciliorum fuisse, excommunicare eos, qui mortis necessitate ad ducti, contra suam voluntatē adiuuant.

Tertium, quod esto teneremus eos esse excommunicatos per hæc antiqua iura, cuius contrarium putamus, posset tamen dici non esse excommunicatos per præfatam clausulam bullæ Cœne, quæ non videtur includere illos, & ita excommunicatione eorum non esse reseruatam Papæ, sed posse tolli ab ordinario.

Quartum respondimus, hæc confessio, scilicet etiam a peccatis eos posse absolui, si proponant nullatenus, vnamquam vltra remigare contra Christianos, alioqui autem non. Quia non habent voluntatem desistendi a peccato, neque per consecutionem contritionem sufficientem ad hoc, vt possint a peccatis absolui, iux ea, quæ vtiliter scripsimus alibi in capit. fratres. de pœnit. distin. 3. num. 33.

f in d. l. is
damnum.
§. 1.

g in d. c. sacris,
col. 2.

h 2. Mach.
cap. 6.

i Matt. 10.
c. nolite
timere. 11.
quæst. 3.

a 2. 2. q. 63
art. 7.
b in c. 5. super
per Matth.
quæst. 46.

c c. 15. an.
2. sub fin.
d lib. 5. q. 1.
art. 8. de iur.
sit. & iur.

e arg. cap. si
dominus. c.
non semper
c. c. Iulianus,
11. q. 3.

I. N. G. L. O. S. S. I.

IN huius relectionis initio septē glossas utiles, & nouas super septem glossis huius cap. me facturum promisi, sed quia multo plus, quam putaram illa, sub p̄lo creuit, earum bonam partem in commentariolos quorundam aliorum huius tituli capitum relegabo, ratus id gratus, utilisque candido Lectori futurum. Tertium item notabile multis utilib. mutilauī, quib. hanc gl. primam decreueram illustrare, quæ tñ ne ueluti nimia in tertia mensa nauasā pariant, ad cap. ad liberandam ^a demitto.

ainf. eod.

I. N. G. L. O. S. S. II.

1. *Arma ad alios hostes, quam Sarracenos deferens non incidit in hanc censuram.*
2. *Arma non habet si non habet ferrum, mala illatio est.*
3. *Arma sunt lapides, etiam propria intentione assumentis.*
4. *Causa ut intelligitur perempta, per res.*
5. *Causa quadruplex fina efficitur for. & materialis.*
7. *Delatio prohibitorum sine malo animo an mala.*

EX hac glo. colligo primo ampliationem huius cap. scilicet hæc, de quibus hic habetur non solum non esse deferenda Sarracenis, sed neque aliis hostibus. Cui adde quod neque aliis barbaris, per ea quæ sup. ^b diximus, Deferentes tamen ad alios hostes, vel barbaros, licet male faciant, puniriq; possint alijs pœnis, ^c & aliarum legum Regum, & Principum, non tamen pœnis huius cap. neque aliorum iurium pontificiorum de hac re statuentium, per ea, quæ ^d dicebamus, & quia lex pœnalis de uno casu ad alium extendi non dēt. ^e

2. Secundo colligo consecutionem, hanc esse bonam: Talis non habet ferrum, ergo non habet arma. Quod tñ incogitanter dictum est. Tum, quia in quinto notab. probauimus omnium artium instrumenta esse proprie arma, quorum tamen plurima non sunt fer-

rea. Tum, quia si dicas glossam intelligendā de armis bellicis, multa sunt arma bellica, quæ non sunt ferrea: puta fustes, & lapides, quæ, teste ipsa glossa, sunt arma bellica, & de quibus ea loquitur. Tum quia bombardæ, & bombardulæ, siue sclopetæ ex cupro constare arma sunt, & non ferrea.

3. Tertio colligo lapides, & fustes arma esse. Quæ communis conclusio est, & amplianda, ut procedat capiendū uerbum, arma, & tritic. pro armis bellicis, p̄ prædicta, ^f & proprie sumpto verbo, arma. ^g Licet non sint arma intētiōe fabricantis, sed intētiōe assumentis, ut ibi noue, & utiliter dictum est. ^h

4. Quarto colligo, hanc consecutionem esse bonam. Perempta est causā, ergo peremptus est effectus. Quod glo. significat per illum uersiculum. *Causatum perimit causā peremptā suam*, adiunctus illis, quæ præmisit. *Si enim non habent ferrum, neque arma.* ⁱ Sed contra hoc facit, quod hæc ipsa glo. quæ hoc habet et hodie durat, cum tamen eius auctor, & causā, scilicet, Bernardus iam pridem sit mortuus. Et quod multi filii uiuūt, quorum parentes, qui eorum fuerunt causā pridem obierunt, cap. Raynuius, de testamentis, capit. si pater, eodem titulo, lib. 6. Ad hoc respondeo quadruplicem esse causā, scilicet efficientem finalem, formalem, & materialem, secundum Philosoph. in 2. Physicor. & Barto. receptum, ^k & Cald. Panormit. & omnes in proemio Gregoriano, de quibus alias latius dixi, & anno sequenti, Deo annuente, dicam rubr. de causā possessio & proprie. Et harum duar, scilicet formalis, & materialis ingrediuntur rei, & effectus compositionem, aliarū vero duar, scilicet finalis, & efficiens non, ut per eundem Philosoph. ubi supra & hæc duæ appellatur causæ rei fiendæ, priores uero etiam essendæ, ut utar uerbis Mariani, in cap. ad audientiam columnā vigesima septima de homicid. Et conclusio glossæ nostræ procedit in causā materiali, & formali essentiali, q̄ ingrediuntur rei productæ compositionem, & quæ etiam uocantur essendi. Vnde recte sequitur. Non habet corpus, uel non habet animā rationalem ergo non est homo. Quia causā forma-

fin d. not. § nu. 4.
g per d. ibi dem, nu. 5.
h nu. 13.

i facit l. generaliter, de episc. & cle. l. 2. § si ff. de don. ca. cum cessante causa cesset effectus, de appell.

k in d. l. 2. § fin.

b in 1. not. nu. 4.

c l. 2. C. quæ res export. non debe.

d in 1. & 4. not.

e l. interpret. ff. de penis, §. pena, de penis, d. 1.

a c. in qua-
da de cele-
bra. miss.
b ff. de inter-
rog. act.

e super d. c.
cum cessan-
te de appel-
l. in reg. de
cet. de reg.
iur. lib. 6.

e in 10 not.
num 38. &
seq.
f in c. signi-
ficant.

lis substantialis hominis est anima, & causa materialis eiusdem est corpus. ^a Et hoc sensit singulariter Bart in l. ubi-
cunque, ^b dum num. 1. & 2. ait quod il-
lud dictum Remota causa, remouetur
effectus, est intelligendum de causa p-
xima intrinseca, & essentiali, & non de
causa remota extrinseca, & accidentali.
An autem in causa fin. valeat hoc argu-
mentū, dixi alias, & dictavi profundius,
quam alij Salmantica, ^c & communi-
ter tenetur, regulariter valere, quando
nulla reliqua illius causæ fin. super-
sunt, vt resoluit Dyn. ^d cuius additio
plura citat, quæ non expendo altius,
quia glo. nostra de causa materiali tan-
tum agit.

7 Quinto colligo ex glo. id, q. solū col-
ligit ex ea Panor. s. pœnam huius cap.
locum habere contra deferentes res in
eo prohibitas etiam si absque intentione,
ut per eas impugnentur Christiani,
deferant. Circa quod dico primū, uix
posse hoc ex hac glo. colligi. Deinde, q.
mea sententia verum est, quoad ea, quæ
specialiter prohibentur in eos, puta quo
ad ferrum, arma, & lignamina galearū
non autem quoad alia, ut sup. ^e tange-
bam, ^f & inf. eo. opportuniū repetam.

IN GLOSS. III.

I Clericus arma ministrans pugnantib.
an, & quando irregularis.

Gloss hæc ex tex colligit clericū q.
arma pugnantib. ministrat, haberi
pro homicida, si homicidiū sequatur, &
ita esse irregulārē. Circa q. dico primū,
colligo utrumq; ex tex. non tñ nimium
efficaciter, colligitur n sic. Christiani
deferentes arma Sarracenis castigantur
per Concilium, ergo clerici ministran-
tes arma pugnantib. tenentur de homi-
cidio, quæ collectio non est nimium bo-
na. Quoniam si esset bona, colligeretur
clericum haberi pro homicida, & non
consequuto homicidio. Quia Christia-
ni, arma deferētes Sarracenis excōican-
tur per hoc cap. & si illi non utantur eis
contra Christianos, ut paulo ante infi-
nuabam, cum tñ clericus arma pugnan-
tibus ministrans non habeatur pro ho-
micida, non sequuto homicidio.

Secundo dico glo. commendari a Pa-
norm. & cōiter probari a doctōrib. hic,
cuius eadē fere verba ponit Specula, ^g
& eā plurimum ponderare Maria. ^h Et
glo. quidem ueram esse quoad ministrā-
tem arma pugnantem in bello iniusto, p
multa fundamēta, quæ hic scripseramus
sed maxime dubia est, ob plurima, quæ
pro utraque parte adducebamur. Quæ
plane omnia, ne contra breuitatem ab
initio promissam, nimis multa esset hæc
relectio alibi ablegauī, ⁱ ubi opportu-
nius locata, q. uolet, legere poterit, quo-
rum bona pars habetur excusa in Man-
latino Confess. ^k

IN GLOSS. IIII.

EX hac glo. colligitur primo, excōi-
cationem huius c. ipso iure incurri
& ita esse vnum casum, in quo excōica-
tio ipso iure incurritur quem inter alios
30. iuris locos. 25. ponit Host. ^l Alios
triginta inductos per iura Sexti colligit
glo. magna, & sing. ^m & alios. 50. expres-
sos, & duos tacitos Clem. glo. sing. ⁿ Ea
vero, quæ hic decreueram dicere de dif-
ferentia pœne excōicationis ab aliis
pœnis, etiam ipso iure incurris quoad
absolutionem a confessariis, uel ab aliis
faciendam, ne sim nimium multus mit-
to ad c. ad liberandam, infra eodem.

Secundo colligo ex gl. quod per hæc
verba, excōicationi subiectos esse cense-
mus, inducit canonem latæ sententiæ,
& per consecutionem, quod licet in du-
bio excōicationem debeamus interpre-
tari ferendam, & non latam, iuxta glo.
celebrem, cap. in pœnis, de reg. iur. lib. 6.
Quando tamen fertur, per participium
præteriti temporis coniunctum verbo
præsens, uel præteriti, iudicanda est
lata. Diximus, adiunctum uerbo præ-
sentis tēporis. Quia si iungeretur uer-
bo futuri, secus esset, ut si dixisset: Cen-
sebuntur suspensi, secus omnes:
immo & si iungeretur verbo ambiguo,
an esset futuri, uel præteriti perfecti
subiunctiui modi, ut si diceret. Nou-
erit se esse suspensum, secundum Dom. ^o
quem sequitur Fel. in cap. Rodolphus,
num. 30. de rescript. nisi addatur aliud
uerbum, quod aliud denotet, ut ibi
per eum.

g tit. de leg.
§ iuxta, nu-
me. 54.
h in cap. ad
audiētiam,
de homicid.
col. 31.

i in c. quod
in dubijs, de
pœnis.
k c. 27. nu-
me. 214. &
seq. & nu-
me. 220.

l in summa
de sent. ex-
com §. 3.
m c. eos, &
tit. lib. 6.
n in uerbo
Excommu-
nicationis,
cle. 1. eo. tit.

o in c. 1. §. fi.
col. 2. de ele-
ctio. lib. 6.

IN GLOSS. V.

EX hac glo. collige, posse Papam statuere, ut laicus committens aliquod crimen, fiat seruus. Pro glo. faciunt decem, & septem argumenta neuosa, quæ attulimus in rep. cap. nouit. de iudiciis notab. 3. ad probandum, quod utraque iurisdicção tam laica, q̃ ecclesiastica est penes Papam. ^a Contra tamen gloss. & hoc notab. ex ea collectum faciunt alia 17. pro contraria parte in eadem repet. & eodem notab. adducta. ^b Sed dicendum conclusionem ex glo. collectam veram esse, siue teneamus opinionem communem, quæ habet vtrique; supremam potestatem esse penes Papam. Ecclesiastica quidem actû, & habitu, laicam uero habitu tantum, siue alteram resolutionem, quam nos noue asseruimus, ^c quam aliquantulum mutatam ab illis quæ olim continebat, nuper edidimus, quæ quia ibidem uideri potest, hic non repetitur. Ex qua ut ibi elicui vicesimū quintum corol. & alia multa post illud ad redendam rationem generalem, quare Papa frequenter, & in arduis causis super laicis statuit, iusq; dixit: ita nūc elicio rationem specialem, quare in hoc Cōcilio potestas ecclesiastica super laicis hoc statuere potuerit. Est enim illa, quod per resolutionem illam eateus potest Papa supernaturalibus statuere, quatenus est necessarium ad supernaturalia seruanda, & ad consequendam, conseruandamque salutem animæ uix per gratiam, & salutem patriæ per gloriam: & statuta in hoc capitulo, & si milibus sunt necessaria, ut palam est, ad seruandum Christianissimum purum, & mediante illo adipsam sine errore salutem animæ, tam uix per gratiam, quam patriæ per gloriam, quæ sunt supernaturalia dona munificentissima Dei misericordia nobis concedenda. Amen.

IN GLOSS. PENVL.

2. *Seruitus an aliqua inducta iure natura & quod non ea, quæ est hominis ad hominem, de qua hic, nu. 2. quæ uero est hominis ad Deum sic, num. 4. &*

hominis ignari ad sapientem, nu. 5. & etiam alio certo respectu, nu. 11. & num. 15.

3. *Ius naturale quid noue.*
6. *Seruitus sacris literis primum innotuit & est contra ius naturale, quoad statum innocentia uno respectu, & quoad alium altero, nu. 10.*
7. *Libertas iuris nature quoad statum lapsum uno respectu quoad statum innocentia altero, nu. 8.*
9. *Malum nullius generis fuisse antepccatum.*
12. *Seruitus est inuentum Noæ, non Lacedæmoniorum, nec iuris gentium, licet eo sit inuentus modus inducendi aliquam, nu. 14. Sicut & alij iure civili & Pont. nu. 15.*
13. *Intellectus legis ex hoc iure, ff. de iust. & iure.*
16. *Seruitutem de qua ca. cum multa, 15. q. ult. etiam nunc durare.*
17. *Seruus non est natus ex coniugio sacerdotis, & uxoris id ignorantis.*
18. *Legitimus filius coniugis ignari impedi menti alterius.*
19. *Seruus ob delictum non potest manumitti.*

EX hac glo. colligo primo, aliquam seruitutem esse inductam iure naturali, aliquam iure gentium, aliquam iure canonico per iura in ea citata. Contra quod oppono primo, q̃ omnis homo iure nature est liber, & liber nascitur. ^d Et seruitus contra naturam, ^e at ius naturale non est contrarium iuri naturali. Ius item gentium, aut ius naturale, aut certe non illi contrarium, quia est ius ratione naturali constitutum, ^f lex uero Pontificia, & quælibet alia humana contra legem nature facta non ualet, & ergo nullo iure naturali gentium, aut Pontificio, regio, nel Cæsareo seruitus indici potest. Hanc difficultatem uarij uarie soluunt, quam lubenter prodignitate tractassemus, nisi nos multa 2. properare, uelque contrahere cogerent. Sed, quod satis est, breuiter, & resolute respondendo dicimus primo, nullam seruitutem hominis ad hominem, de qua glo. loquitur, iure naturali fuisse inductam. Nam ut supra ^h demonstrauimus ius naturale est ius

per

d. l. manu-
missione, ff.
de iust. &
inre, & S.
ius aut gen-
tium, inst. de
iur. nat. gen-
tium, & ci-
uile. eius na-
turale, i. d.
e l. libertas.
ff. de statu.
hom. S. ser-
uitutis. Inst.
de iur. nat.
flomnes po-
puli, ff. de
iust. & iur.
& S. oei po-
puli. instir.
de iur. natu-
rali gentiis
& civil.
g c sunt qui
dam, 15. q.
2. arg. Cle.
ne Rom. de
electi.
hin repet. c.
ius natura
le. 1. dist.

a nu. 1. us-
que ad nu-
me. 19.
b nu. 20. ad
nu. 41.

c in d. c. no-
uit. nu. 41.

3 per se notum, uel quod necessario sequitur ex illo. Quod satis probatur in illo cap. quatenus habet ius naturale esse, quod instinctu naturæ, & non constitutione habetur aliqua. Et in lege prima § ius naturale, ² qua parte habet, & definit illud esse, quod natura, hoc est, Deus dans esse naturale docet: id enim, quod per se notum est, omne, & solum Deus solus naturaliter docet, at nullo tali iure constitutum est, ut unus homo penitus sit seruus alterius hominis, ita, ut alter sit dominus eius, petinde ac pecoris alicuius, ergo propositum.

4 Secundo, quod seruitus hominis ad Deum iure diuino naturali, inducta est, & diuino supernaturali probata. Diuino, quidem naturali, quoniam per se notum est, aut ex se notis necessario inferitur ius, quod iubet, quod unaquæque res tenetur modo subesse principio suæ essentia, & illud diligere, iuxta glo. ^b quæ super illo. Addidit illis disciplinam, dicit disciplinam naturalem, quam dedit omni homini, ut subiceretur suo creatori, & bonorum operum honorificentiam custodiret. Diuino autem iure approbata est, iuxta illud ^c Accedens ad seruitutē Dei, sicut in iustitia, & timore, et Dominus, ^d Desum tuā adorabis, & illi soli seruias. Et in Psal. ^e scribitur. Seruite domino in timore, &c.

5 Tercio, quod seruitus illa qua homo ignorans debet sapienti subijci, & per eum gubernari etiam lege naturæ inducta est, secundum Aristotelem primū Politicorum. Itaq; glo. hæc incautē uidetur dixisse seruitutem, ^f quæ est hominis ad hominem inductam esse iure naturæ, intelligas ius, quod fuit ante legē gratiæ Euangelicam, & ante legem ueterem Moysæam, uel id, quod infra in coroll. dicam. Cautius loquutus fuit Gofred. ^g dicens, seruitutem inductā iure diuino, confirmatam iure gentium probatam iure Pontificio, cui aliqua ex parte consensit etiam hic Anna. Sed uerius est seruitutem, de dicto capitulo sexto die, sacris quidem litteris, Genes. 9, notam factam nobis, sed non fuisse inductam, neque illatam iure naturali, uel diuino, uel gentium, uel ciuili, uel Pontificio, sed sententia ho-

minis, scilicet Noæ castigantis filium suum Cham irreuerentem patris, in filio eius, & nepote suo Chanaam subijciendo eum seruituti, ut palam habetur ibidem.

7 Quarto dico libertatem hominum non esse iuris naturæ ad hunc sensum, quod sit aliquod ius naturale, quo caueatur, ut omnes homines in quacunque ordinatione, & statu liberi sint, & nemo seruiat alteri, sed in eo sensu sic, quod neque natura, neque ius naturæ inducit seruitutem libertati contrariā, sicut possemus dicere, quod hominem esse nudum est de iure naturali, quia natura non dedit ei uestitum, sed ars adinuenit. Sicut & rerum possessio dicitur communis iure naturali, capitulo ius naturale, prima distinctione, quia scilicet distinctio possessionum non sit inducta a natura, sed per hominum rationem ad utilitatem humanæ uitæ adinuenta, ut pulchrè de more ait Sanct. Thom. ^h Immo etiam quoad hunc sensum quod ius naturale dicat, ut quoad statum innocentia, siue nature integræ & ante peccatum, omnes homines essent liberi, quidquid dubitet Fortunius Cantaber noster, ⁱ & ante ipsum Archif. & Alexandrinus. ^k Nam id uidetur sensisse August. ^l Et confirmatur hac nouissima, & neuoissima ratione desumpta ex ipsomet Sancto Thom. ^m

9 Affirmat enim ipse ibidem traditionem fidei habere quod nullum nocumentum potuisset creatura rationalis incurrere, neque quantum ad animam, neque quantum ad corpus, neque quantum ad exteriora, nisi peccato precedente, uel in persona, uel saltem in natura, at seruitus est nocumentum quoddam, immo maximum bonorum exteriorum, quæ non sunt animæ uel corporis, argument. leg. seruitutem mortalitati fere comparamus, sicut de regul. iur. cum ei annotatis, ergo ius naturæ quoad illum statum nō solum non dictabat seruitutem yllam, sed etiam dictabat omnes homines liberos esse debere. Quippe quibus nullū nocumentum, uel animæ, uel corporis, uel aliquorum aliorum exteriorum bonorum contingere poterat.

10 Quinto dico ex hoc inferri, seruitu-

b 1. 2. q. 94
art. 5.

i in l. manu
missione, ff.
de iustit. &
iur.

k in ca. ius
gentium, l.
dist.

l 19. de Ci-
uit. Dei ca-
pit. 25.

m in qu. de
malo, ar. 4.
col. 3.

a ff. de iust.
& iure.
b c. 17. Ec-
clesiast.

Eccles. 2.

c Deuth. 6.
Matth. 4.
e Psal. 2.

f de qua a-
git, c. 6. die,
35. dist.

g in summ.
huius tit. §.
fin.

rem quidē esse contra ius naturale proprie quoad statum innocentiae, quia est contra ius naturale, dictans, ne quis in eo statu esset seruus, quoad statum autem post peccatum, non esse contra ius naturale, nisi quoad hunc sensum, scilicet quod est aliquid quod non inducit nec dicitur ius naturale, ut ubi supra dixit S. Thom. immo seruitus saltem aliqua, quoad statum post peccatum dici potest secundum ius naturae, quatenus est quaedam poena determinata iure humano, pro delicto, quod iure naturae castigandum est, quod sensit Sanct. Thom. Et ita glo. hae quatenus habet seruitutem aliquam iure naturae fuisse inductam, saluari posset in hoc sensu, quod seruitutis poena imposita est iure humano, sed sententia iudicis humani, pro delicto, quod iure naturae castigandum erat.

12 Sexto dico, seruitutem non fuisse inuentam iure gentium, ut multi nostrorum putant, neque iure Lacedaemoniorum, ut significat Plinius, sed post diluuium inuenta, aut renouata per Noe sententiam. Quoniam uel ante diluuium vniuersale fuit inuenta, de quo non constat, uel fuit inuentum Noe, qui post illud diluuium seruitutis poena puniuit Chanaā ob peccatum patris irreuerenter nunciantis fratribus suis sui Cham Sem, & Iaphet, patrem communem Noem ob ebrietatem iacere, habentem nuda uerenda.

Hae enim est prima post diluuiū illud vniuersale seruitus, literis prodita. Hanc primam appellat Ambrosius.

Et teste Iosepho contra Apionem, antequam Lacedaemonij rerum potirentur, multi apud Hebraeos fuere serui, ut etiam Polydorus attestatur.

13 Non obstat lex hoc iure, quatenus habet, seruitutem introductam iure gentium. Tum, quia Hermogenes auditor illius l. fuit Paganus, qui literas, omnium antiquissimas minime agnouit. Sed quia Isidorus vir Christianissimus idem ait responderi potest, cum glo. illius capit. seruitutem non inuentam, sed approbatam iure gentium. Sed haec expositio licet placeat Alexandrino, & communi, tamen uiolat textus praedi-

ctos clare sonantes, seruitutem iure gentium inductam, ideo tertio respondemus, leges illas loqui de seruitute, quam incurrit captus in bello. Hae enim iure gentium inducta est, ut illa iura probant, non tamen prima seruitus, quia illa caput iam inde a tempore Noe ante gentium iura, immo & antequam gentes esse capissent. Et ita recte glo. nostra loquitur, quatenus sentit aliquā, & non omnem seruitutem iure gentium inductam.

15 Septimo dico, seruitutem prout est quaedam determinatio poenae alicuius delicti, esse iudicis, uel iuris Pontificii, uel ciuilis humani positui, & naturalis. Nam, ut ait Thomas, ius naturale dicitur, poenam pro culpa infligendam. At determinatio poenae secundum conditionem personae, & culpae ad iudicem, & ius positum pertinet, & ideo seruitus, prout est quaedam poena pro aliquo delicto determinata, de iure positio humano est, & a naturali pificitur, sicut determinatum ab indeterminato.

Octauo ex hoc inferri, recte dicere glo. quod aliqua seruitus inducta est iure Pontificio, haec scilicet de qua hoc c. loquitur quam uoluit esse partem poenae ei, qui peccatum, de quo text. agit, peccaret.

16 Nono dico, eiusmodi esse etiam seruitutem illam, quam Conc. Toletanū infligit filiis natis ex matrimonio contracto a clerico constituto in sacris, quam tamen hodie per non usum sublatam esse ait gloss. ibidem, & Ioann. ab Anna. hic. Sed contrarium rectius tenent Panor. & Cosma.

17 Ipsi tamen ex facto respondimus, si treug. et palium sacerdotis, qui contraxit matrimonium cum aliqua eius rei ignara, non esse seruum, sed liberum, & illum text. esse intelligendum de filio constituto in sacris, qui cum eius rei conscia contraxit matrimonium, ut plures satis, pro dolor, nostra aetate sunt in illa olim nobilissima Germania. Tum, quod mater innocens non debet puniri ob culpam mariti, argum. cap. 2. de constituto. Tum, quod sing. cap. penult. qui filii sint legi probat, natum ex matrimonio contracto ab habente uxorem cum aliqua eius rei ignara, esse omnino legitimum.

In

iur. habet illud c. 6. de testimo-
niis irrefragabile Ge. 9

l. in d. 35
l. ita uoluerat, ff.
ad l. Aquila

in c. cum
multa, 25.
q. 5. l.

n in c. 2. de
treug. et pa-
ces, ca. 1.
de cohabit.
cler. & mu-
lier, c. 15.
de foro com-
pet.

o in statu-
tis Ecclesia
Gallicana,
tit. de concu-
bin. S. qui
etiam uer-
coba.

am 4. di-
st. 36.

lib. 7. c. 56

c. Gen. 9.

d in d. c. 6.
35. dist.

el. lib. 2. c. 2.
de inuento
rib. rerum.
ff. de iust.
& iur.
g in c. ius ge-
ntium, l. d.
h in d. c. ius
gentium l.
dist.

a de præf.
Card. 1. p.
q. 1. nu. 72.
b in c. inter
ceteras, de
rescript.
c glo. c. fi. s.
1. de cland.
despõs. Ver.
ambo parè
tes.
d in l. ex fa
cto, col. 5. ff.
de vulg.
e in ca. cum
in captiui
ze 14. q. 1.
f & prob. l.
2. C. quibus
liber. pro
noc. non li
cet, & l. 1.
C. qui non
pos. ad li
ber. perue
g. in hoc eo
tit. Verf. sed
nunquid.
h per l. quã
Enicam ap
pel. in l. fin.
C. de malef.
& mathe.

In quo dixit illum singularem Andr. Sicul.^a & commendarunt Decius, & Ripa,^b & alij alibi sæpe. Tum, quod quædam glo.^c habet, filium natum ex matrimonio publice cõtracto a duobus quorum alter ignorabat, & alter sciebat impedimentum, esse omnino legitimum, quam inter alios dixit singu.^d quæ tamen similem habet.^e
19 Decimo dico memorabiliter Ioan. Andr. hic dixisse, quod qui ob delictum in seruitutem incidit, non potest manumitti. Quod omnes sequuntur, & commendant plurimum Pan. Anna. Felyn. & Rauen.^f & ante eos dixit Specul.^g quod capiens Christianum deferentem hic prohibita, non potest etiam si uelit manumittere, sicut nõ posset manumittere latronem, quem princeps ob latrocinium ei seruum dedisset, per d. l. 2. ubi etiam Bald. singulariter dixit ex ea colligi, quiddam mirabile, scilicet, posse statui, ut bannitus fiat capientis seruus, licet iure comuni captus illico ad iudicem ducendus sit.^h

IN GLOS. VLTIMAM.

- 1 Excommunicatus iterum excommunicatur, nec est omnino extra Ecclesiam, nu. 2.
- 3 Excommunicatio duo efficit, immo plura, nu. 7. & interdum duplicata est una, nu. 4.
- 5 Excommunicatio finis c. ita quorundam & mediæ eadem.
- 6 Intellectus c. ad liberandam, & cap. ita quorundam de Iuda.
- 8 Excommunicatio etiam internam communem tollit.
- 9 Excommunicatio secunda, & quem effectum habeat ante primam sublatam, & quid de absolutione, nu. 10.
- 11 Excommunicatio Sna tolli potest, ante quam altera, & una sublata, non censeatur alia sublata, nu. 12. licet Sna absolutione omnes tolli possint, et quãdo id contingit, nu. 13.
- 14 Absolutio ad effectum presentium a quibus absoluat in litteris Papæ, & a quibus in litteris Legati, numero 18. & Summi Penitentiarij, numero 19. & includit censurã Cana Domini, nu. 20.

- 15 Regula de infordecentibus tenor, & eius declaratio, nu. 16. & Virtus eius, num. 17.
- 20 Absolutus generaliter a peccatis, & censuris ab eo, qui poterat, uidetur absolutus a censuris peccatorum oblatorum.
- 22 Absolutus ab una excommunicatione huius c. an sit absolutus ab omnibus.
- 23 Excommunicationes sex, & quor incurrit, qui huic contrahent, & uerius est quod ad summum tres num. 25. quia multe in eadem casu late ab eodem uel successore eius uidentur esse una frequenter innouata, nu. 26.
- 24 Pœna legis prioris non tollitur per pœnam posterioris, & quando quis puniatur utraque, & quando censetur eadem, nu. 30.
- 27 Excommunicatio huius c. & Bulla Cana eadem quatenus concurrant, & latius, nu. 38.
- 28 Papa solius & Concilij eadem potestas, & an sit supra Concilium remissive, nu. 29.
- 31 Excommunicatio ca. ad liberandam de Iuda. & etiam cap. quod olim eiusdem titu. & etiam extranag. multa, eiusdem tit. esse partim Veterem, & partim nouam.
- 32 Excommunicationes latas per multos Pont. in bulla Cana Snam uideri, immo eandem, quæ iuris quatenus cum ea concurrat, nu. 33.
- 34 Excommunicatio episcopi in hac materia, quando alia quam iuris, & an eam tollat, qui potest tollere latam a iure, nu. 35.
- 36 Confessarius in hac materia hoc inquirat.
- 37 Excommunicatio quæ reseruata, & quæ non in hac materia.
- 39 Intellectus uerbi, excommunicamus, bulla Cana.

EX principio glo. colligo primo, excommunicatum semel, posse iterum excommunicari. Quæ conclusio nõ probatur hic secundum intellectum, quem in 3. nota. ex glo. collectum sequemur, sed uerissima est, secundum omnes, & est in usu quotidiano: & ultra iura pro ea citata per glo. est casus optimus in cap. cum causa, de sent. excommunic.

& in

& in cap. ex parte, de offic. ordin. adiunctis glossis.

Secundo colligo ex glo. tres oppositiones contra proximam conclusionem, ad quarum nullam formaliter ipsa respondet. Ad earum autem primam que fundatur in illo Aposto. *De his autem,*

a I. ad Corinth. 5. c. c. Gaudemus de diuor. c. multi, 2. q. 1. b in cap. Romana, §. in vniuersitate, de sct. excom. li. 6. c. cap. licite 32. q. 7. adiunctis glo. membr. ab.

d de heret.

e eod. in not. tab. 8. n. 4.

qui foris sunt, nihil ad nos, ^a respondeo, illud intelligendum esse de his, qui omnino non sunt foris, hoc est, extra Christianismum, & fidem catholicam, & nunquam fuerunt baptizati, quos concedo non posse excommunicari, iuxta doctrinam Dom. ^b At nego, excommunicatum esse foris sic, & omnino extra Ecclesiam. Quia ob eandem excommunicationem non definit esse Christianus, & baptizatus, & insignitus characterem indelebilem etiam per mortem. ^c Et ideo neque ob hæresim definit esse Christianus ad hunc effectum, quod non possit excommunicari: immo omnis hæreticus, & apostata, etiam a fide ipso iure excommunicatur ^d & eius absolutio soli Papæ reservata, per bullam Cænæ Domini. Illud autem dictum Apostoli: *De his qui foris sunt, nihil ad nos,* quatuor modis intelligi posse, & secundum omnes verum esse, alius quam alibi, supra ^e attigimus: ubi non diximus simpliciter, nullos infideles comprehendendi sub hoc cap. sed nullos alios a Christianis. Quia hæretici, & etiam apostatae comprehenduntur: quia baptizati sunt & excommunicari possunt.

3 Ad secundum omiſſa solutione Ioan. ab Anna. sequutus mentem glo. & communem respondeo, concedendo eum, quod extra aliquem locum est, non posse ab eo uere deijci, donec ad eum redeat: sed retineri sic, & ita concedo, quod excommunicatus semel, non potest iterum excommunicari ad effectum eijsdem cum ab Ecclesia: sed ad effectum retinendi eum foris extra eam alio vinculo, quam antea detinebatur, sic, quia excommunicatio hos duos effectus habet ut glo. subiicit. Quare licet a communione fidelium eijs nequeat: potest tamen extra eam retineri.

f scilicet ad leg. qui bis idem, ff. de verb. obl.

Ad tertium, ^f omiſſis tribus solutionibus Ioan. ab Anna. quarto dicimus, quod illa lex agit de ligamine, quod ex animo contrahentium nascitur, qui p-

sumuntur a iure nolle inducere in secunda stipulatione novam obligationem, conclusio uero glossæ agit de ligamine, quod ex uoluntate nascitur superioris, quæ ex eius verbis constat esse ligandum alio uinculo.

4 Ex quo inferitur excommunicationem ab eodem superiore, ob eandem oino causam in eundem latam pluries, vnam solum esse, qualis uidetur esse excommunicationis processus Cænæ Domini in materia huius capit. lata, & multis annis sæpissime repetita, § quod est quotidianum, & a nemine, quod sciam, tractum.

5 Tertio colligo ex glo. id, quod ipsa præsupponit in uerbi. *Tu dicis*, scilicet, excommunicationem, de qua loquitur finis huius c. aliam esse ab ea, quæ ab eodem ipso iure infligitur, quæ sententia cõis vñ, quatenus omnes transeunt cum glo. Pro qua facit, quod altera fertur ipso iure, altera madatur ferri per episcopos, sed nobis contrariū vñ, ^hut diximus, cū M. relato hic per gl. & antea per Host. quem sequitur Gofred. relatus hic, & satis probatus ab Ioan. And. Tum, quod parum decebat Concilium æcumenicum sub Alexand. III. congregatum, iubere episcopis, ut excommunicarent, quos ipsum Concilium excommunicabat, quod antenus significans, plus uerituros esse illorum sententiam, quam suam. Tum, quod Concilium generale sub Innoc. II. coactum in d. c. ad liberandam, pro uerbo, proferatur, hic posito posuit, inno uetur singulariter nobis certe significas intentionis Concilii non fuisse, ut episcopi nouas proferrent excommunicationes, sed ut noue denunciarent, excommunicationem la tam esse per Concilium cõtra homines delinquentes. Tum, quod frustra sit per plura, quod potest fieri per pauciora, saltem æque bene, fm Philof. ⁱ at æque bene imò melius, & maiore cū auctoritate prouidetur per hanc solā Concilij excommunicationem, & eius crebram per ecclesias maritimarum urbium denuncia tionem, quam per hanc, & alias episcoporum proprias excommunicationes: eo quod multo plus terrebit in urbe maritima denunciatio, quod Concilium habet eos pro excommunicatis, quam quod episcopus excommunicat: ergo propositum facit, quod nusquam in sensu eius opinionis hic text.

g arg. d. l. q. bis idem, c. solutionis pcedentis.

h in not. 1. nu. 2.

i quod non latuit gloss. pen. cle. 2. de sum. Tri nit.

text, in usu fuisse uidetur. Non obstant illa verba: *Crebra excommunicatio*, quia exponi possunt per illa: *Crebra excommunicationis denunciatio*, per capitulo ad liberandam, ^a & per rationes prædictas.

a inf. eod.

7 Quarto colligo ex glo. excommunicationem habere duos effectus, quorum prior est eiciendi extra ecclesiam: posterior retinendi eum extra eam, & hæc glo. ad hoc appellatur magistra in sua materia, & quoties allegatur secundum Panorm. & Rauenn. hic, & allegatur per Dec. ^b & Iason. ^c Adde tamen illi, quod secundum Host. relatum hic ad uerbū per Ioann. And Anton. Card. Panorm. & Ioan. ab Ann. triplex est effectus excommunicationis: quorum, quia duo coincidunt cum effectibus glo. nostræ, solum tertium refero, scilicet declarat excommunicatum esse separatim a Deo, non autem separat, quia excommunicatio, sed peccatum lethale, propter quod illa fertur separat ab eo. ^d

b in c. bona de appel. co lum. 9. c. in l. de pupillo, §. si pluribus ff. de nouis oper. nunc. cui si milis in ca. fi. 3. q. 4. c. in c. officij de sent. excom.

d c. illud, c. nu. 11. q. 3. c. 1. de re in dic. lib. 6.

8 Quinto colligo, quod excommunicatio eicit quem extra ecclesiam, per quod multi vulgares prohi dolor, materiale tantum intelligunt. Alij uero paulo minus insipientes illam tantum communionem fidelium exteriori, quæ continetur illo uersiculo. *Os, orare, communitio, mensua negatur.* ^e Ita quod secundum hos a nulla interiore pellitur. Quorum de numero uideri possunt aliqui Panorm. Felyn. & Rauenn. ^f & multi alij ex nostris doctoribus, qui tamen vere non sunt, ut late demonstramus per ea quæ scribebamus, sed tanquam contingit nimium grande parergon alibi, ^g ablegauimus. Est autem uere de numero eorum Lutherus, cum suis asseclis, addens excommunicationem non esse timendam, sed amandam Cuius opinio nem falsam, & impiam esse, in parergis adiectis d. cap. penult. quæ propediem edentur, demonstramus.

e c. cum excom. ca. munitio, mensua negatur. c. 11. q. 3. f in rub. de sent. exco.

g in ca. pen. de sent. excom.

9 Sexto colligo ex glo. secundam excommunicationem non habere effectum donec prior tollatur, quæ quidem conclusio in sensu proprio falsa est. Tum, quia excommunicatio absolute, sine conditione lata, non potest esse in pendentia, nec potest in suspendi, secundum communem in capitulo ad hæc quoniam, de

appellat. quamuis contrarium nos ibi ter olim tenuerimus, quod ad aliud parergon ^h ablegamus. Tum, quia hæc secunda excommunicatio simul ac lata fuit, produxit suum effectum retinens, quoniam adiecit ei nouum uinculum, quo retinebitur, donec eo soluat, ergo habet effectum. Sed glo. defendi potest in sensu quem mente concepit, licet uerbis non satis exprefferit, scilicet, quod secundæ excommunicationis effectus non apparet, donec prior tollatur, quia cum uinculo prioris extra ecclesiam detineatur, effectus ille uinculi posterioris, licet iam producti, non cognoscitur, per quod inanis relinquitur illatio quædam super his nimium subtilis Felyn. aliquid falsum præsupponentis.

h in d. c. penul. de sen. excom.

10 Septimo colligo, absolutionem a priore excommunicatione non habere effectum, donec consequatur absolutio secundæ. Sed & hoc eodem modo impugnari potest, & saluari, quo præcedens conclusio, nempe, quod absolutio quidem siue a priore excommunicatione, siue a posteriore simul ac facta est, suum sortitur, & producit effectum, quia uinculum illud, quo excommunicatum retinet, extra ecclesiam soluit, nec iam amplius eo ligatus est: sed ille effectus non apparet. Quoniam cum absolutus a uinculo unius, alterius uinculo extra ecclesiam teneatur reuinctus, & non possit ad ecclesiam redire, non apparet illa solutio alterius uinculi. Et ad hunc modum intelligendum est capit. officij, de sent. excom. quatenus habet, absolutionem ab excommunicatione ab uno prelatato factam, non prodesse, si erat excommunicatus etiam ab alio. Omisso enim eo, quod gloss. 2. illius cap. satis inepte ait intelligendum est, quod non prodest quoad restitutionem communionis, sed bene quoad hoc, ut censetur absolutus ab illa, & quod propter illam non denegetur ei communio.

11 Octauo colligo ex glo. posse quæ ab solui a priore excommunicatione, antequam absoluitur a posteriore, quod uerissimum est, & in quotidiano usu. Nec refert an sint duæ, uel centi, neque una maior, alia minor, uel omnes æquæ: quia quæcunque, & quæcūque illarum possunt tolli

I N D E X
C O P I O S I S S I M V S
R E R V M O M N I V M,
A C V E R B O R V M,

Quæ primis quatuor Tomis continentur.

PRAEPOSITIO proprie sumpta excludit tempus cui preponitur; sed aliquando fuffit. De Indulg. not. 24. nume 2. Et notab. 32. numero 36. tomo 3

Abbas, & monachus ubi citandi. De Regul. Com. 2. num. 63. to 2

abbas, solo iure communi attento, solus agit & conuenitur. De Reg. Comm. 3. nume. 4. Et c. Queritur 2. 10 2

abbas prius se quam Ecclesiam, & eam priusquam conuentum, & eum priusquam pauperes aliat, nisi Et c. De Reg. Com. 3. nu. 7. 10. 2

abbatis auctoritas ut minuitur potestate monachorum. De Reg. Com. 3. num. 3. to 2

abbas non potest a monachis expelli. De Regu. Com. 3. nu. 1. Et c. 10. 2

abbas, Abbatissa, & praelatus sunt immunes a petenda venia suis subditis. De Reg. Com. 3. num. 4. Et c. 10. 2

abbas an possit creare monachos sine conuentu, vel capitulo suo. De Reg. Com. 3. nu. 5. to 2

abbates, Rectores, aut Parochi Ecclesiarum simplicium parochialium, qui non possunt iure communi excommunicare suos parochianos. in Sum. cap. 27 nu. 5. to 1

abbas & Monachus fiunt ciues ciuitatis, in qua est eorum monasterium De Reg. Com. 2. num. 63. to 2

abbas non potest a monachis institui, immo nec

Index Oper. Nauar.

hodie ut plurimum eligi ob reservationes vel indulta principum. De Reg. Comm. 3. num. 2. to 2

abbas necessariam, & non nimiam familiam habeat, hospitibusque non opiparam, sed modestam mensam exhibeat De Reg. Com. 3. nu. 6. to. 2

abbas Monachus esse non desinit, si antea erat de Simonia. num. 2. intelligitur pro Monacho etiam in materia non fauorabili. nume. 5. tom. 1

abbatia S. Isidori Canonicorum regularium Leonis, propter obseruantiam percelebris. c. inter Serba. 6. conclu. nu. 483. to 2

abbatum & conuentuum superflua in qua maxime impendenda. De Reg. Com. 3. nu. 7. to. 2

abbates & generales quare magis expediat ut sint perpetui, quam triennales. De Regu. Com. 3. nu. 3. to 2

Abbatissa siue Moniales ut peccent suscipiendo plures moniales, quam sustentari possunt. De Red. Eccl. q. 1. mon. 6. nu. 1. Et c. to 2

abbatissa etiam in materia penali comprehenditur appellatione monialis. De Dat. & promiss. nume. 11. to 2

Abigeus quid? & ut differat a fure. De Pan. dist. 1. c. aut facti nu. 6. to 3

Abiurare Ecclesiam quid. c. Accepta. in princ. cor. fir. decuplex num. 10. to 4

Abiuratio quid? & facta post spoliū an valeat. cap. Accepta oppos. 2. nu. 7. & oppos. 6. nu. 9. Et c. 10. 4

A abinra-

abiuratio de leuit. & Schemeniti, Et differant.
 De Iudicij in rub. nu. 45. to. 4
 abiuratio ante possessionem adeptum facta non
 potest opponi agenti super ea. cap. Accepta.
 oppo. 2. nu. 7. to. 4
 abiuratio spontanea obstat potenti restitutione-
 nem. cap. Accepta. in proximo. nu. 1. to. 4
 abiuratio obstat electio abiuranti suam electio-
 nem. cap. Accepta. in princ. confir. decuplex.
 num. 3. to. 4
 abiuratio aque admittenda aduersus agentem
 interdicto unde Si. & agentem retinenda.
 cap. Accepta. oppo. 2. nu. 1. to. 4
 abiuratio, quæ obstat agenti adipiscenda, obstat
 agenti recuperanda. cap. Accepta, oppos. 3.
 nu. 6. to. 4
 abiuratio non admittitur etiam contra agentē
 adipiscenda, cum coniicitur multisque oppo-
 ni cap. Accepta. oppos. 3. nu. 7. to. 4
 Abortum Sive Verbo Gravidæ, præter infra-
 scripta.
 abortum consilens, uel procurans ut peccet: &
 quando fiat irregularis etiam re. ocando cō-
 silium. in Sum. c. 15. nu. 14. & c. 25. nu. 62.
 & c. 27. nu. 223. & c. 233. to. 1
 Abortum procurans medicus ante factum ani-
 matum, quo vitam matris seruet, non pec-
 cat. In Sum. cap. 25. nu. 62. pec. 4. to. 1
 Absoluendi potestas manet, ablata potestate
 damnandi. De Pæn. dist. 1. cap. Verbum.
 num. 3. to. 3
 absoluendi & ligandi potestas necessaria est cō-
 fessorio. in Sum. c. 4. nu. 1. & c. 10. 1. & de Pæ.
 dist. 6. c. placuit nu. 5. & c. 10. 3
 absoluendo ab excommunicatione incerta, quā
 doque petenda de consilio saltem cautio, exi-
 genda uero nunquam. De Pæn. dist. 6. c. 1.
 qui sult nu. 67. to. 3
 absoluendi an sint familiares peccantes cum co-
 gnatis, uel heris. in Sum. c. 3. nu. 21. & 22. 1
 absoluendi non sunt Aulici, uel quicquid alij non
 proponentes abstinere se a cōuenticulis diur-
 nis uel nocturnis lasciuie habendis. in Sum.
 cap. 3. nu. 23. to. 1
 absoluendi an sint Clysteriferi, uel medici, qui
 curationis occasione sæpe peccant. in Sum.
 cap. 3. nu. 26. to. 1
 absoluendus quando quis, etiam si habeat pec-
 candi occasionem propinquam, concurrenti-
 bus quatuor. in Sum. c. 3. 15. 17. 21. 27. to. 1
 absoluedus an sit penitens, qui omnem respuit
 penitentiam. in Sum. c. 3. num. 2. & c. 26.
 nu. 20. to. 1. & De Pæn. dist. 5. cap. conside-
 ret S. ponat nume. 6. 9. & cap. contrarium.

nu. 17. & c. 21. & c. dist. 6. cap. pen. Sacerdos.
 num. 97. to. 3
 absoluendi potestas ab omnibus casibus, & cen-
 suris etiam reseruatis, non extenditur ad ea
 qua non commisisset in specie superior, nec
 ad casus Bullæ cænæ. in Sum. c. 27. nu. 275.
 tom. 1. & De Pæn. dist. 6. cap. 1. in princ.
 num. 61. to. 3
 absoluendi potestas a censuris, & pænis non
 extenditur ad irregularitatem. in Sum. cap.
 27. nu. 54. to. 1
 absoluendi uel dispensandi potestas per bullā
 uel aliud tradita futura etiam includit. in
 Sum. ca. 12. nu. 80. to. 1. & De Indulg. no-
 tab 34. nu. 4. to. 3
 absoluendi uel ligandi potestas presbyterorum
 est indelebilis, sicut consecrandi potestas.
 in Sum. cap. 4. nu. 2. & c. 10. 1. & De Pæn.
 dist. 6. c. 1. in princ. nu. 2. & c. & cap. placuit.
 nu. 14. 44. vsque ad 48. to. 3
 Absoluens præter infra-scripta, Sive uerbo Con-
 fessorius.
 absoluens excommunicatum quatuor seruet,
 quorum tamen omisso absolutionem non Si-
 tiat, & nullum eorum est de forma substan-
 tiali. De Pæn. dist. 6. c. 1. qui uult. a nu. 54.
 vsque ad 69. to. 3
 absoluens quem non potest certificet illum erro-
 ris, & quid aliud facere debet. in Sum. c. 11.
 nu. 72. & c. 23. nu. 14. Inf. 6. & c. 25. n. 96.
 & c. 26. nu. 14. to. 1. & de Pæn. dist. 6. c. 1.
 qui uult nu. 60. to. 3
 absoluens plus aliquid habet in absolutione,
 quam baptizans in baptismo. De pan. dist. 6.
 c. 1. qui uult nu. 17. to. 3
 Absoluens publice penitentiam iniungere ne-
 quit, nisi iurisdictionem in foro habeat exter-
 iori: eam tamen iniungendo uix uenialiter
 peccat, nisi sacramentaliter absolueret inten-
 deret. De Pæn. dist. 6. in princ. c. 1. qui uult. a
 nu. 11. usque ad 15. to. 3
 absolueret sibi non subditum nō potest sacerdos,
 non quia potestas, sed quia materia deest.
 De Pæn. dist. 6. c. 1. qui uult. nu. 4. & c. 10. 3
 absolueret etiam ab excommunicatione quare
 non possit laicus. Sive uerbo Laicus.
 absolueret quando debeat confessorius bellum
 indicientem, uel bellantem. Sive uerbo Bel-
 lum.
 absolueret qui potest, potest etiam condemnare,
 & contra. De Pæn. dist. 1. cap. Verbum.
 num. 1. to. 3
 absolueret nemo potest ab hæresi etiam occul-
 tissima sine expressa concessione Papæ di-
 cente

centa ab hæresi. in Sum. c. 27. num. 275. to. 1
absolvere quis possit excommunicatum, vel sus-
pensum ab homine particulari vel genera-
li, & a iure. in Sum. c. 27. nu. 44. 162. &c.
Dico 7. to. 1. & De Iudais not. 11. in fi. glo. ult.
nu. 3. to. 4

absolvere ut possit quivis confessarius approba-
tus a peccatis vel censuris etiam reservatis,
oblitis tamen confiteri in Tobelao, vel alias.
in Sum. c. 26. nu. 13. to. 1. & De Iudais not.
11. in fi. glo. ult. nu. 20. to. 4. & de Pen. d. 6. c.
consideret. §. cautus. nu. 32. & dist. 6. c. 1. qui
nult. nu. 32. 70. to. 3

absolvere quis possit cum onere reincidentie ex
communicationis. in Sum. c. 27. nu. 277. to. 1
absolvere omnes quilibet Sacerdos iure divino
potest, nisi iure humano sit ei prohibitum. in
Sum. cap. 4. num. 3. & cap. 27. nu. 260. to. 1.
& de Pen. dist. 6. c. 1. in princ. nu. 2. & c. &
cap. placuit. num. 14. to. 3

absolvere potest omnis Sacerdos ab omni pecca-
to veniali, & a mortalibus iam confessis, &
ab excommunicatione minore. in Sum. c. 4.
num. 5. & cap. 27. num. 25. 39. tom. 1. &
De Pen. dist. 6. cap. placuit. num. 10. 12. 25.
30. & c. to. 3

absolvere potest quivis Sacerdos in articulo
mortis ab omnibus peccatis, & censuris etiā
reservatis, & a nullis Laicus. in Sum. c. 4.
nu. 4. & cap. 26. nu. 26. & cap. 27. nu. 272.
tom. 1. & De Pen. dist. 6. cap. 1. in princ.
num. 73. 84. 86. & c. & §. labore. nume-
ro 1. & c. tom. 3

absolvere ab excommunicatione vel censura Pa-
pa reservata quando possit Episcopus. in Su.
cap. 27. num. 88. Cetera vide Verbo Episco-
pus. tom. 1

absolvere potest quivis confessarius approbatus
ab omni excommunicatione a iure non refer-
uata, & ab homine generaliter data. in Su.
c. 27. n. 39. Prem. 4. & nu. 44. to. 1. & De Iu-
dais not. 11. in fine glo. ult. nu. 35. to. 4

absolvere qui potest ab excommunicatione lata
a iure potest & a lata ab homine generali-
ter. c. Inter verba concl. 6. nu. 86. to. 2

absolvit Deus ut auctor, confessarius ut mini-
ster. De Pen. dist. 6. c. 1. in princ. nu. 15. to. 3

absolvitur aliquando penitens una absolutio-
ne a multis excommunicationibus. De Iudais.
not. 11. in fine glo. ult. nu. 9. 13. & c. 23. to. 4.
& De Pen. d. 5. c. 1. §. cautus. nu. 33. & c. c.
fratres. num. 42. & dist. 6. cap. 1. in princ.
nu. 26. to. 3

absolui potest quisque ab una excommunica-

catione, remanente altera. De Panit. dist. 5.
cap. fratres. nu. 40. 42. to. 3

absolui non debet ecclesiasticus, qui testatur de
reditibus ecclesiasticis in divites. De Red.
eccl. q. 1. mon. 31. nu. 2. to. 2

absolui quando possit penitens absens a censu-
ris. & an a peccatis. in Sum. c. 26. nu. 14. to. 1
absolui quare non possit Christianus remex-
tiam metu mortis contra Christianos. in
Sum. cap. 27. num. 63. declarat. 7. tom. 1.
& De Iudais not. 11. a num. 10. usque
ad 18. tom. 4

absolui qui concubinarij non possunt, & qui pos-
sunt. in Sum. c. 3. nu. 19. & c. 16. nu. 20. to. 1
absolui quando non possit penitens ratione offi-
cij. in Sum. c. 26. nu. 24. Dico 16. to. 1

absolui vel communicari an debeat proximus
morti, vel aliis loquela privatus. in Sum.
cap. 26. nu. 27. Dico 19 & cap. 27. nu. 269.
Respon. 2. to. 1. & de Pan. dist. 1. cap. quem
penitet, nu. 10. to. 3

absolui quando possit manducans cibos calidos
etiam provocantes pollutionem. in Sum. c. 3.
nu. 25. tom. 1

absolui quoad Deum non potest, nec excommu-
nicari mortuus; aliquando tamen expedit.
in Sum. c. 27. nu. 271. to. 1. & De Pen. d. 6.
c. 1. qui Sult. nu. 55. to. 3

absolui potest in articulo dubie restitutionis pa-
nitens Sere proponens facere quod tenetur
secundum peritorum sententiam. De lege
penali. nu. 31. to. 3

absolvitur quis a peccatis suis, etiam si certo se
absolui non credat, modo se ad sacramen-
tum illud percipiendum credat idoneum.
De Pen. dist. 7. c. ult. nullus. nu. 20. to. 3

absolvit se nemo, & absolutio non est genus
ad indulgentiam. in Summ. cap. 7. nume-
ro 260. Dico 4. to. 1. & De Pen. dist. 6. cap.
placuit. nu. 15. & de Indulgent. not. 20. nu-
me. 9. 11. to. 3

absolvitur Sum. Pont. vel Episcopus non pote-
stare a se data. in Sum. cap. 27. nu. 260. to. 1
& De Indulg. not. 20. nu. 9. & De Pen. d. 6.
cap. placuit. nu. 9. 15. & c. & cap. 1. qui nult.
num. 20. to. 3

absolvo te in nomine patris, & filij, & spiritus
sancti, etiam censuras includit. De Panit.
dist. 5. cap. 1. §. cautus. nu. 33. to. 3

absolvo te, non est absolutum te declaro. De Pa-
nit. dist. 1. cap. multiplex. nu. 3. to. 3

Absolutionis peccatorum forma qualis, & in-
dicativa esse debet. in Summ. cap. 26. nu-
me. 11. to. 1. & De Pen. dist. 1. cap. multi-

- plex nu. 1. & dist. 6. cap. 1. qui uult. nu. 8.
 & c. 1. 8. & c. 10. 3
- absolutio ex se, ac quatenus a sacerdote man-
 nit, efficax, quamuis aliunde quandoque
 sana. De Penit. dist. 6. cap. 1. qui uult. nu-
 me. 16. 10. 3
- absolutio a censuris non est quid substantiale
 sacramentalis, sed aliquando precepta, non-
 nunquam consulta, & interdum in absolu-
 tione sacramentali subintelligitur. & ita
 una solutio duas diversi generis continet.
 De Penit. dist. 6. c. 1. qui uult. a num. 25. us-
 que ad 28. 10. 3
- absolutionem quae praecedit precatio non neces-
 saria, sed conueniens. De Penit. dist. 6. cap. 1.
 qui uult. nu. 30. 10. 3
- absolutioni sacramentali substantiali aliquid
 bene, aliquid addi male. De Penit. dist. 6.
 cap. 1. qui uult. nu. 31. 10. 3
- absolutionem sacramentalem tria illa quae con-
 sequuntur, S. Trinitatis invocatio, Signum
 Crucis, penitentia in iudicio, non necessaria,
 sed sancta. De Penit. dist. 6. cap. 1. qui uult.
 num. 34. 10. 3
- absolutio ab excommunicatione ne fiat sub con-
 ditione, sed facta tenet, & erit efficax, illa
 impleta. De Penit. dist. 6. cap. 1. qui uult. a
 nu. 62. usque ad 65. 10. 3
- absolutio una sacramentalis quae ex pluribus
 conflatur. De Penit. dist. 5. cap. 1. §. cautus.
 num. 19. & c. 10. 3
- absolutio data a non habente potestatem absol-
 uendi omnia, sed aliqua, ualeat quo ad illa
 quae poterat. in Sum. cap. 9. num. 7. tom. 1.
 & De Penit. dist. 5. cap. 1. §. cap. fratres. nu-
 me. 32. tom. 3
- absolutio ad cautelam non impeditur propter
 exceptionem manifestam offensam, quando ex-
 communicatio allegatur nulla ob defectum
 manifestum & el dubium. in Sum. cap. 27.
 num. 277. 10. 1. & De Rescrip. c. cum contin-
 gat Rem. 6. nu. 1. 10. 4
- absolutio carentis iurisdictione non ualet. in
 Sum. c. 9. nu. 6. & c. 10. 1
- absolutio prius debet dari ab excommunicatio-
 ne, quam a peccatis; data tamen ante ab-
 solutionem excommunicationis quando ua-
 lida. in Sum. cap. 9. nu. 4. & c. & cap. 26.
 num. 7. Dico 9. & cap. 10. nu. 2. & 4. 10. 1.
 & De Penit. dist. 5. cap. 1. §. cautus. nu. 24.
 & c. & cap. fratres. nu. 38. 48. 50. & dist. 6.
 cap. 1. qui uult. nu. 26. 10. 3
- absolutionis declarationes aduertenda circa
 excommunicationis absolutionem. De Penit. dist. 6. cap. 1. qui uult. a num. 60. us-
 que ad 71. 10. 3
- absolutio data virtute Tobelai quare ualeat et-
 iam a casibus reservatis, et si penitens non
 exequatur postea tenorem Tobelai. Misc. 93.
 num. 1. to. 4
- absolutio conditionalis de peccatis non tenet,
 secus de censuris in Sum. c. 26. nu. 12. 10. 1.
 & De Penit. dist. 6. cap. 1. in princ. nu. 62. 64.
 10. 3. Misc. 93. nu. 3. 10. 4
- absolutio excommunicationis a quo delegetur.
 in Sum. cap. 27. nu. 45. 10. 1
- absolutio ad cautelam est triplex, & quando
 ualet. in Sum. c. 27. nu. 277. 10. 1
- absolutio a censuris quid proferat mortui, & quis
 eam dare possit. in Sum. c. 26. num. 32. &
 cap. 27. nu. 272. 10. 1
- absolutio a quibuslibet censuris dari potest in-
 cipienti delirare, etiam non petita, non autem
 a peccatis in Sum. cap. 26. num. 27. Dico 19.
 & cap. 27. nu. 269. 10. 1
- absolutio virtute bullae quam formam requirat
 & in extra confessionem ualet. in Sum.
 cap. 26. nu. 31. 10. 1
- absolutioni plenaria per indulgentiam concessa
 quae uerba necessaria, & quando eam lai-
 cus faciat, & includit oblita, & cui a men-
 ti fieri potest. De Indulg. Not. 30. nu. 8. us-
 que ad 12. 10. 3
- absolutio Sacerdotis regulariter ualet, etiam si
 sit iniusta, si in ea non sit defectus aliquis
 substantialis. in Sum. cap. 9. nu. 4. & c. 10. 1.
 & De Penit. dist. 5. c. 1. §. cautus. nu. 24. & c.
 & c. fratres. nu. 38. & c. 10. 3
- absolutio a censuris concessa per priuilegium,
 & aliam concessionem, quando inualida,
 ratione regule Cancellariae. De Indulg. Not.
 11. in fi. gloss. vlt. nu. 14. & c. & 21. 10. 4
- absolutio & confessio informis ualida. in Sum.
 cap. 9. nu. 13. 10. 1. & De Penit. dist. 1. cap. 10.
 lussent §. ex ijs. nu. 10. & dist. 5. c. conside-
 ret. §. cautus. num. 30. & c. & cap. fratres.
 num. 37. 10. 3
- absolutionem satisfactio praecedit etiam in ar-
 ticulo mortis, si fieri potest. in Sum. cap. 27.
 nu. 47. & c. 10. 1
- absolutionem sacramentalem esse actum iudi-
 ciale est de fide. in Sum. c. 4. nu. 16. 10. 1
- absolutio a peccatis, censuris, & irregularitati-
 bus, ab eo qui poterat, etiam oblita includit.
 in Sum. c. 26. nu. 13. 10. 1. & De Indulg. Not.
 11. in fi. gloss. vlt. nu. 20. 10. 4. & De Penit. dist. 5.
 c. consideret. §. cautus. nu. 32. & dist. 6. c. 1.
 in princ. nu. 32. 10. 3

absolutio facta ab eo qui non est Sacerdos. Vide Verbo Clericus. & verbo Laicus.

absolutio a sacrilegio referuntur Episcopo ex consuetudine. in Sum. cap. 27. num. 262. in fine. tom. 1

absolutio data a notorie suspensio, interdictio, vel excommunicatio non valet; nisi, &c. & quid sit dicendum de non denunciatio, & de notorio penitenti, sed non aliq. in Sum. cap. 9. nu. 8. & c. 26. nu. 26. & c. 27. nu. 272. to. 1. & De pen. dist. 6. c. 1. §. laboret. nu. 1. & c. 7. & ca. placuit. a nu. 179. & sive ad 182. to. 3

absolutio excommunicationis data ante satisfactionem ab eo qui habet potestatem absolventi post eam, non valet, nisi &c. in Sum. cap. 27. num. 37. 47. cap. 17. num. 59. tom. 1. & De dat. & promiss. num. 38. to. 3

absolutio procuratoris absque debita attritione, vel a confessario suspensio, aut notorio peccatore, quomodo peccet. in Sum. c. 22. nu. 11. pec. 2. tom. 1

Absolutio ob impedimentum, vel a Papa cum onere presentandi se, faciat hoc. in Summ. cap. 27. nu. 46. 89. to. 1

absolutus per bullam vel Iobelum, seu dispensatus etiam religiosus generaliter in visitationibus, si postea recorderetur censura, vel irregularitatis, quid faciet. in Sum. cap. 26. nu. 13. to. 1. & De Iudais not. 11. in fine glos. ult. num. 20. to. 4. & De Pen. dist. 5. c. consi. deret. §. cautus. nu. 32. & dist. 6. c. 1. in prin. nu. 32. 70. to. 3

Abstinencia indiscretas faciens quando peccet mortaliter. in Sum. c. 15. nu. 12. to. 1

abstinencia, sobrietas, & facultas relinquendi sibi aliqua de infumendis parit castitatem. De Reg. Com. 3. nu. 30. & c. to. 2

abstinencia vitiorum cur melior, & maior, quam ciborum. De Pen. dist. 1. c. mensuram a nu. 10. & sive ad 12. to. 3

Accentus qualis verbis extraneis proprius. De hor. can. c. 16. nu. 10. & c. 15. & c. to. 4. & De Pen. dist. 1. c. quamobrem. nu. 2. to. 3

Acceptatio beneficij. vide Verbo Beneficium. Accessorium sequitur naturam sui principalis, quando eadem ratio militat in eo, quam in principali, alioquin non De Rescri. ca. cum contingat. 2. cau. null. nu. 2. to. 4

Accessus nova vox in scriptis quid significet, & apud quos inveniatur. De Rescri. cap. si quando prelu. 4. nume. 8. & except. 20. nume. 2. & c. to. 4

accessus, regressus, & coadiutoria non sunt in favore pares. De Rescript. cap. si quando.

Index Oper. Nauar.

except. 20. nume. 6. etcat. tom. 4

accessus habenti consilium utile. De Rescri. c. si quando. except. 20. nu. 15. to. 4

accessurus non habet plus iuris, quam hares. De Rescript. cap. si quando. except. 21. nume. 33. etc. to. 4

accessus est quaedam collatio conditionalis, seu praambulum iuri in re quarendo, ut in patronatus ad beneficium. De Rescript. cap. si quando. except. 20. nume. 3. & except. 21. nu. 67. to. 4

accessus, & regressus non praesentius in re, sed ad rem tantum. De Rescript. cap. si quando. prelu. 5. num. 9. etc. & except. 6. num. 4. & consi. contra. nume. 18. etc. & in Auth. nu. 4. etc. to. 4

accessus, & regressus non renouantur gratijs generatim renouatis. De Rescri. c. si quando. in Auth. nu. 18. etc. to. 4

accessus, spectatiua quaedam, & cuius inuentum. De Rescript. cap. si quando. except. 20. nu. 2. etc. to. 4

accessus, & expectatiua ad diem conditionis trahitur, & ante illam impletam solum ius ad rem dat. De Rescri. cap. si quando. prelu. 3. num. 7. to. 4

accessus renunciatione nihil iuris in re vacare. De Rescript. cap. si quando. prelu. 5. nume. 9. to. 4

accessus, regressus, vel coadiutoria cum futura successionem etiam de consensu principalis est prohibitus, nisi, &c. De Rescript. cap. si quando. prelu. 2. num. 4. in fi. & exee. 20. nu. 1. etc. to. 4

accessus, & regressus ob solam renunciationem dantur. De Rescri. cap. si quando except. 3. nu. 2. & exee. 5. nu. 3. to. 4

accessus & regressus non tolluntur vt alia expectatiua. De Rescri. c. si quando except. 21. nu. 29. etc. to. 4

accessus per compositionem solere dari. De Rescript. capit. si quando. except. 21. numero 6. etc. tom. 4.

accessus plus iuris confert, quam expectatiua. De Rescript. cap. si quando. except. 21. nume. 27. tom. 4

Accidia quid, & cur ita dicta, & eius filia quinque, & quando mortalis, in Sum. c. 23. nu. 124. & c. to. 1

accidia, seu tristitia rerum spiritualium, etsi ex suo genere sit mortalis, cu ex earum detestatione oritur, est tamen venialis, cum sine deliberatione in nobis oritur. cap. Inter Verb. concl. 6. nu. 89. to. 2

Accusans clericus ob alienas iniurias, etiam cum protestatione, fit irregularis, consecutus deformatione accusati. in Sum. cap. 27. numero 13. in fine tomo 1

accusare vel denunciare aliquem, antequam secreta monito precedat, quando liceat. in Sum. c. 18. nu. 30. 56. & cap. 24. nu. 14. & cap. 25. nu. 33. to. 1. & De Iudicijs in Rubr. num. 92. to. 4.

accusare vel denunciare, recusans quando peccet. in Sum. cap. 14. nu. 24. in fine. & c. 25. num. 32. & c. 10. 1

Accusator, denunciator, & custos quando peccent etiam non accusando, vel non denunciando. in Sum. ca. 25. nu. 31. 33. to. 1

accusator, qui dicitur fictus, est infamia, evidentia, vel notorietas, & similia. De Iudicijs in rubr. nu. 82. to. 4.

accusator, testis, vel iudex, quando fiat irregularis. in Sum. c. 27. nu. 212. 225. to. 1

accusator falso de crimine, quod ego commisi, liberare non teneor cum meo maximo periculo in Sum. cap. 15. nu. 17. in fine. to. 1

accusatus de vero crimine secreto non obligatur ad restitutionem fama, quam accusator amisit eo quod illud non probauerit in Sum. c. 18. num. 48. & c. 10. 1. & cap. Hum. aur. q. 2. nu. 15. to. 2

Actio displicuit, passio Christi grata fuit. in Sum. c. 21. nu. 25. to. 1 & cap. Inter Verba. 1. concl. nu. 5. to. 2

actio doli non datur ob omnem quantitatem, qua mortalem culpam facit. in Sum. ca. 17. nu. 3. E. Non obstant. to. 1

actio & passio eiusdem rei dantur contraria, bona & mala. in Sum. c. 17. nu. 246. & c. to. 1

actionis mater est obligatio, & reatus est filia peccati in Sum. pralu. 7. nu. 23. to. 1

actiones sex decim, ob quas incurruntur pena excommunicationis circa accepta, vel data pro gratia, vel iustitia. De dat. & promiss. nu. 13. 44 to. 3

actio, qua fungitur datum intercedenti aliquid pro iustitia & gratia, quare inducat penas & censuras, etiam non sequuta obtentione. De dat. & promiss. nu. 42. to. 3

actio vel officium iudicis datur quoties aequitas id suadet. De red. Eccl. quaest. 2. mon. 6. num. 2. to. 2

actio negatur damnificato in re, quod est peccatum mortale. De furto not. nu. 10. quamvis ob illud concedi possit. nu. 11. to. 1

actio arbitraria cur alicui detur ad petendum in uno loco, quod in alio est soluendum cum

sa est, quod una res pluris in uno, quam in alio valet, praesertim si est triticum, vinum, aut oleum. de Camb. nu. 52. to. 1

actio subsidiaria qui teneantur, & ad quantum. De Red. Eccl. q. 2. mon. 5. nu. 2. to. 2

Actus bonus & malus triplex, & quid uterque, & potest esse bonus & malus ex solo obiecto, vel solo fine, vel ex utroque. in Sum. ca. 23. nu. 1. & c. to. 1. & De Pen. dist. 1. cap. magna. nu. 10. to. 3

actus fit malus non solum fine malo, sed etiam in eo. Misel. 39. nu. 8. to. 4. & De fin. hum. nu. 35. 38. 58. to. 2

actui omni ex charitate nato debetur gratia, sed non semper statim infunditur. De pen. dist. 4. c. divina. S. Sicut ergo. nu. 3. to. 3

actus militum & bonitas prius obiectione in actu exteriori, quam interiori. De pen. dist. 1. cap. si cui. S. item sicut. nu. 5. to. 3

actus omnis defectu circumstantiae fit malus. in Sum. pralu. 7. nu. 24 to. 1. & cap. inter verba. pralu. 2. nu. 7. to. 2. & de hor. can. c. 13. nu. 39 & c. 6 nu. 2. to. 4

actus factus per ignorantiam quando dicatur non esse humanus, vel involuntarius. in Sum. pralu. 6. nu. 8. & c. 10. 1

actuum de se bonorum cur bona pars mala. De fin. hum. nu. 70. 73. & c. to. 2

actus infidelium non omnes mali. De fin. hum. nu. 15. to. 2

actus cuiuscunque virtutis, vel principaliter ad honorem & cultum Dei institutus, si ob laudem propriam, vel ob bonum temporale fiat, an mortalis. De hor. can. c. 22. num. 12. & Misel. 50. nu. 1. to. 4. & De fin. hum. nu. 30. 32. 64. to. 2

actus virtutum facti principaliter ob salutem & vitam non semper mali. De fin. hum. nu. 32. & cap. Inter verba. 5. concl. nu. 31 to. 2

actus virtutis iuste fit minus principaliter ob temporalia bona. in Sum. c. 14. nu. 33. & de Vsuris. nu. 20. 23. to. 1. De fin. hum. nu. 33. 39. 43. 46 & c. inter verba 5. concl. nu. 23. 35. to. 2. & De dat. & promiss. nu. 36. to. 3

actus extrajudicialis nullus, non dicitur actus, & sententia nulla, non est sententia. De rescrip. c. cum contingat. Rem. 2. nu. 1. & c. t. 4

actus, quem exequitur iudicialiter facit, nisi appelletur intra decem dies, praedicit, non autem actus extrajudicialis. De rescrip. cap. cum contingat. 2. cau. null. nu. 18 to. 4

actus ut fit bonus, sufficit unus bonus finis. cap. Inter Verba. 5. concl. nu. 46. to. 2

actus non est bonus qui in aptum finem non refertur.

fertur. c. Inter verba. 5. concl. nu. 36. tomo. 2.
 actus simplex non sufficit sibi requiritur qualifi-
 catus. De hor. can. c. 20. nu. 20. to. 4.
 actus per se bonus semper & ubique fit bene,
 nisi &c. Misc. 76. nu. 4. to. 4.
 actus virtutis solus precipitur, sed non ut vir-
 tuose fiat. De hor. can. cap. 20. nu. 29. to. 4.
 actus unius iurij fit alterius, sicut unius virtu-
 tis fit alterius. De Iudiciis. not. 2. n. 6. &c. i. 4.
 actus omnis inordinatus peccatum est. in Sum.
 pral. 7. num. 4. to. 1. & cap. Inter verba. 5.
 conclu. nu. 44. & cap. hum. aur. q. 3. nu. 1.
 tom. 2. & Misc. 45. nu. 4. to. 4.
 actus interior & exterior eiusdem malitia &
 bonitatis, & sunt duo in genere entis, &
 unus in genere moris. in Sum. pral. 7. n. 19.
 & pral. 9. nu. 2. &c. & cap. 16. nu. 9. pral.
 5. to. 1. & de pen. dist. 1. cap. magna. a. nu. 9.
 & que ad 13. & c. cogitationis. nu. 4. & cap.
 aut facta. S. euentus. nu. 12. to. 3.
 actus deliberatus, qui non est bonus, est pecca-
 tum. in Sum. pral. 7. nu. 24. & c. 23. nu. 1.
 to. 1. & c. hum. aur. q. 3. nu. 1. to. 2. & de Iu-
 diciis in rub. num. 44. to. 4. & cap. Inter ver-
 ba. 5. concl. nu. 38. to. 2.
 actus ordinatus ad alia peccata tot sunt pecca-
 ta, quot sunt fines deprauati. in Sum. cap. 6.
 nu. 17. cetera vide verbo finis. to. 1.
 actus humanus & moralis idem, & quid sint.
 in Sum. pral. 6. nu. 1. &c. to. 1.
 actus humanus malus & peccatum mortale
 idem sunt. in Sum. pral. 6. nu. 1. &c. & pral.
 7. nu. 4. to. 1. & c. hum. aur. q. 3. nu. 1. to. 2.
 actus factus sine consilio requisito, ut inualidus.
 de alien. rer. Eccl. & spol. cler. nu. 11. to. 2.
 actus contra iuramentum factus non est ipso iu-
 re nullus de alien. rer. Eccl. & spol. cler.
 num. 13. to. 2.
 actus idem non potest esse bonus & malus, etiā
 diuerso respectu. in Sum. pral. 7. nu. 16. &c.
 tom. 1. & de hor. can. cap. 2. nu. 8. c. 6. nu. 32.
 tom. 4. & de fin. hum. num. 17. & cap. inter
 verba. 5. conclus. num. 44. tom. 2. & de Iu-
 diciis in Rub. nu. 44. tom. 4. & de Indulgen-
 tiis. 19. nu. 11. & not. 32. nu. 45. & de pen.
 dist. 1. c. tres sunt autem. nu. 8. to. 3.
 actus omnis, cuius finis malus est, ipse quoque
 talis est. in Sum. cap. 2. nu. 40. tom. 1. & de
 fin. hum. num. 17. 35. 38. to. 2. & de penit. di-
 st. 1. cap. magna. nu. 9. &c. 12. &c. Cete-
 ra vide verbo Finis. to. 3.
 actus sine forma legis humana factus, qui va-
 leat de alien. rer. eccl. & spol. cler. n. 17. to. 2.
 actus suos an teneantur dirigere homines ad fi-

nem debitum in primo instanti rationis sub
 mortali. De hor. can. c. 3. nu. 16. &c. to. 4.
 actus unus & idem tam interior quam exte-
 rior manens idem in genere natura, nunc bo-
 nus, mox potest esse malus. in Sum. pral. 7.
 nu. 16. tom. 1.
 actus de se bonus qui fit malus, eo quod fiat ab
 agente etiam venialiter peccante. de Indul.
 not. 32. nu. 45. &c. to. 3. & De hor. can. c. 8.
 num. 3. &c. tom. 4.
 actus bonus & malus tripliciter, & quid bo-
 nus siue ordinatus simpliciter, & quare nul-
 lus in indiuiduo indifferens, & quis ordina-
 tus. in Sum. cap. 23. nu. 1. to. 1.
 actus meritorius meretur & satisfacit pro agen-
 te, uel alio diuersa ratione. de Indul. no. 13.
 nu. 3. &c. to. 3.
 actus agentium non operatur ultra mentem eo-
 rum. de Iudiciis in Rub. nu. 74. & Misc. 46.
 num. 4. tom. 4.
 actus qui materialiter est unius virtutis, po-
 test fieri alterius, ratione forma, ac finis ei
 adiecti de Elemosina, nu. 6. to. 3.
 actus interior potest esse bonus, uel malus sine
 ullo exteriori: potest tamen fieri melior, uel
 peior ratione numeri, extensionis, vel inten-
 sionis. de elemosina, nu. 9. to. 3.
 Accusare non tenemur communiter. cap. inter
 verba 6. conclu. nu. 240. to. 2.
 accusare aliquando est res sancta, & debita
 etiam in conscientia. ibid. nu. 241. to. 2.
 accusando, & accusare desistendo quando
 murmuretur, & peccetur. ibid. nu. 245. to. 2.
 accusatio non exigit precedere monitionem, ut
 denunciatio. ibid. nu. 244. to. 2.
 accusatio, & denunciatio pratendunt diuer-
 sos fines. ibid. to. 2.
 accusatus negans uerum delictum, quando to-
 neatur restituere famam accusatori, qui ha-
 betur pro calumniatore. ibid. nu. 472. to. 2.
 accusatores, qui Christiane accusent, uel ab eo
 desistant sunt pauci. ibid. nu. 346. to. 2.
 Adam vox Hebræa significat id quod homo La-
 tinis. De pen. dist. 1. c. Adam, nu. 2. to. 3.
 adam, creatus extra Paradisum in agro Dama-
 sceno, & in gratia & iustitia, & saluatus.
 de pen. dist. 1. c. Adam. num. 3. 5. & c. sicut
 primi. nu. 1. to. 3.
 adam siue ruber cur. dictus protoplastus. De
 penit. dist. 1. c. Adam. nu. 4. to. 3.
 adam & Eua ut ante peccatum se nudos non
 nouerint. De pen. dist. 2. c. ut cognouerunt.
 num. 1. tom. 3.
 adā fuit creatus in virili ætate, & raptus in

- Sifionem Dei, antequam peccaret. De Pen. dist. 2. c. tolle. nu. 3. to. 3*
- Adiuvare Demones per modum coactionis licet secus per modum precum. in Sum. c. 11. num. 28. to. 1*
- Adiuvans Chirurghum, vel medicum, non fit irregularis, etiam secuta morte; nisi, &c. in Sum. cap. 27. nu. 218. to. 1*
- adiuvans danti damnum, qui totum, qui par- te qui nihil restituet. in Sum. c. 17. n. 20. to. 1*
- Administrare possunt etiam hodie sine literis aliquot prelati, & prelati. c. accepta. oppo. 8. nu. 31. to. 4*
- administrat nemo bona alterius, eo quod tene- tur alere. De Reg. com. 3. nu. 21. to. 2*
- administrator bonorum ecclesiasticorum quis, vide verbo Bonorum Ecclesiasticorum prae- ter infra scripta.*
- administratio bonorum omnium Monasterij so- lius prelati, qua mala pariat. De Reg. com. 3. nu. 9. to. 2*
- administrandi ius non est dominium. De Reg. com. 1. nu. 14. to. 2*
- administratio bonorum etiam stabilium con- cedi potest iusta de causa regulari non offi- cuario. De Reg. com. 2. nu. 18. to. 2*
- Admonitio lektoris, ut in materia inquisitionis non confidat Summis, quia inquirere ual- de summarie docent. c. Inter uerb. conclu. 6. num. 298. to. 2*
- Adoptivus uel adopti cognatio ad quos se ex- tendat personis. in Sum. c. 22. nu. 45. to. 1*
- adoptivus potest ducere in uxorem filiam ado- ptantis non legitimam. in Sum. cap. 22. nu- me. 45. to. 1*
- Adorare imagines sanctorum solum sine taci- ta relatione respectu ipsorum sanctorum, uel Dei, est mortale. in Sum. cap. 11. num. 32. pec. 1. 9. & cap. 12. nu. 5. to. 1. & De hor. can. c. 18. nu. 27. & c. 10. 4*
- adorare, Solem, Lunam, Idolum, vel aliquam creaturam tamquam Deum, etiam solo cul- tu exteriori, est mortale. in Sum. cap. 11. num. 26. to. 1*
- adorantur res dinorum, ut ipse diui. De hor. ca- no. cap. 18. nu. 27. & c. 10. 4*
- adoratio Lutra datur Deo, sed Dulia seruo. cap. Hum. aur. q. 1. nu. 7. to. 2*
- adoret ingressus ecclesiam Eucharistiam, & quid aliud Misc. 56. nu. 1. in nouo. to. 4*
- Adulatio quando mortalis. in Sum. c. 23. n. 13. to. 1*
- Adultera quare non teneatur manifestare a- dulterium propter restitutionem filij legiti- mi. in Sum. cap. 16. num. 47. Dico. 5. etc. &*
- cap. 17. nu. 90. & c. 10. 1. & cap. Inter uerb. 4. concl. nu. 19. to. 2*
- adultera de Ecclesia non extrahitur sine debi- ta cautione. in Sum. c. 17. nu. 91. to. 1*
- adulterans perdit ius negandi debitum adul- teranti. in Sum. c. 22. nu. 23. to. 1*
- adulterantis coniux quando religionem ingre- di possit. in Sum. c. 22. nu. 24. to. 1*
- adultera & quivis alius potest se defendere per amph. bologiam veram iusta de causa. in Sum. c. 12. nu. 18. to. 1. & cap. Hum. aur. q. 1. nu. 9. & q. 2. nu. 10. to. 2*
- adulteras maritus plus peccat ceteris paribus, quam uxor. cap. Inter uerb. 6. conclu. nu. 9. to. 2. & de Penit. dist. 5. cap. consideret. in princ. nu. 88. etc. to. 3*
- adulter in adulterio repertus occidendo in sua defensionem virum adultera fit irregularis. in Sum. cap. 15. nu. 7. to. 1*
- adultera olim adulterium confiteri cogeatur. de Pen. dist. 6. c. sacerdos. nu. 15. to. 3*
- adulter potest non credere esse filium suum quem adultera ei tribuit. in Sum. cap. 16. nu. 49. dico. 7. to. 1*
- adultera, & etiam adulter tenentur ad resti- tutionem damni quod per suum filium de- derunt. in Sum. c. 16. nu. 47. & c. 10. 1*
- adulter fit irregularis, si maritus occidit uxo- rem propter adulterium commissum. in Sum. c. 27. nu. 238. & cap. 15. nu. 7. to. 1*
- adultera confessio sacramentaliter quando pos- sit iurare se crimine adulterij carere. in Sum. cap. 12. num. 18. to. 1. & cap. hum. aur. q. 1. nu. 9. to. 2*
- adultera habens filium ex adulterio quare pos- sit iurare esse legitimum, intelligendo in opi- nione hominum. in Sum. c. 16. nu. 48. to. 1*
- adulterans perdit ipso iure ius exigendi debi- tum, licite tamen petit. in Sum. c. 22. nu. 23. to. 1. & de Reg. d. 1. c. diuortium. n. 9. etc. to. 3*
- Adulterio Sxor perdit dotem, sed non ex eo so- lo quod passus est tangi, osculari, & similia, nisi &c. de Indicijs in rub. nu. 6. 9. & c. to. 4*
- adulterium uel occisio quando impedit uel di- rimat matrimonium. in Sum. cap. 22. nu- me. 46. & c. 10. 1*
- adulterium, & alia luxuria peccata sunt gra- ua, quia per se sunt contra generationem humanam, per quam recipitur vita. c. Inter Verb. concl. 6. nu. 99. to. 2*
- Advocatus siue administrator bonorum alie- norum quando teneatur ad restitutionem. in Sum. c. 17. num. 137. to. 1*
- advocatus rei spiritualis potest esse laicus, sed*

non iudex De Reg. Com. 3. num. 20. to. 2
 aduocatus causarum nequit esse non baptizatus, & qua pena puniatur. De Pen. dist. 1. c. nemo. nu. 1. & 4 to. 3
 Aduocati cur. dicantur togati. De Pen. dist. 1. c. nemo. nu. 2. to. 3
 aduocatus necessarius ignorans, aut fouens litē iniustam, aut est causa cur aduersarius suam iustā causam perdat, aut ob nimias dilationes, & illicitas subornationes testium notabiliter illi officit, aut aduersario secreta sua partis pandit, aut pauperi non subuenit, aut stipendium immoderatū, aut ex eo quod non debet accipiens, aut de suo stipendio sic aut sic conueniens, ut peccet & teneatur ad restitutionem. in Sum. c. 25. nu. 28. & c. to. 1
 aduocati stipendium quale iustum, & quando in partē deduci possit. in Sum. c. 25. n. 30. to. 1
 aduocatus uel medicus, quos in secreto de aliquo casu uel morbo aliquis consuluit, tenetur seruare secretum. in Sum. c. 25. n. 42. to. 1
 aduocatus testificari potest contra suum clientem, & in quo. cap. Inter uerb. concl. 6. nu. me. 40. to. 2
 aduocari quando liceat clerico uel monacho. in Sum. cap. 25. num. 110. tom. 1. & De Regu. com. 2. nu. 66. & c. to. 2
 aduocari potest Iudaeus pro se coram Iudice Ecclesiastico. De pen. dist. 1. cap. nemo. in glo. num. 4. to. 3
 Aedificare uel reficere Synagogas uel templa haereticorum est peccatum mortale. in Sum. c. 14. nu. 33. 36. to. 1
 Aegrotus, uide uerbo Infirmus.
 Aegyptum Cingarum uel Gittanum de fortuna sua percunctari, quando sit mortale. in Sum. cap. 12. nu. 31. pec. 15. to. 1
 Aequitas siue episcopa quid, & ad quos casus se extendat. De Iudicijs in rub. nu. 71. & c. to. 4
 Aequinocare quando liceat, uide uerbo Mendacium praeter infra scripta.
 aquiuocare in iuramento quādo liceat. in Sum. c. 12. nu. 8. & c. to. 1
 Aetas ad suscipiendos ordines ante & post Concilium Triū quā sit, & multa ab ordinatis, & ordinandis faciendā. in Sum. c. 25. nu. 68. 115. & c. to. 1
 aetas ad suscipiendum beneficium uel dignitatem quā sit. in Sum. c. 25. nu. 115. & c. pec. 6. & nu. 135. & c. to. 1. & Mis. 97. n. 1. etc. to. 4
 aetas ad contrahendum matrimonium, uel sponsalia quae. in Sum. c. 22. nu. 29. to. 1
 aetas quae obliget ad constituendum. in Sum. c. 21. nu. 33. to. 1

aetas nulla seruanda ad discendū de Iudicijs in rub. not. 2. n. 2. 4. & De hor. can. c. 16. n. 30. & de Rescri. c. si quando. ex. c. 18. nu. 8. to. 4. & de Pen. d. 1. c. numquid. Caim nu. 3. to. 3
 Aetiopes uel Indos emere, quando liceat. in Sum. c. 23. nu. 96. to. 1
 affabilitas quae Christiano mori repugnat, non est uirtus. De silent. nu. 7. to. 2
 Affinitas quid sit, & quantum restricta per Conc. Triū in Sum. c. 22. nu. 42. to. 1
 affinitas ut nascatur ex copula carnali, necesse est ut copula sit perfecta. in Sum. c. 22. nu. 42. & cap. 27. nu. 250. dico. 5. to. 1
 affinitatis gradus uel cognationis in luxuria est confitendus. in Sum. c. 16. num. 3. in fi. to. 1. & de Pen. dist. 5. cap. consideret. in princip. nu. 13. & c. to. 3
 affinitatis impedimentum uel consanguinitatis sciens etiam secretum tenetur denunciare, facta tamen correptione fraterna. in Sum. c. 18. nu. 54. 56. & cap. 2. nu. 83. to. 1. & de Pen. d. 6. c. pen. Sacerdos. nu. 14. 27. to. 3
 Affirmatiua quando negatiua regula cedat. de Rescri. c. si quando. in Auth. nu. 8. to. 4
 Agenti super restitutione iurium beneficij non obstitret eius renunciatio, nisi & c. c. Accepta. oppos. 2. nu. 9. & oppos. 7. nu. 1. to. 4
 Agitatio taurorum, uide uerbo Taurorum.
 Agrorum locatio agricolis, uide uerbo Locatio.
 Alchimiam facere uel vendere, quādo sit mortale. in Sum. c. 23. nu. 89. to. 1. & de Pen. d. 5. c. negotium. nu. 17. & c. to. 3
 Alea ludus, uide uerbo Ludus, praeter infra scripta.
 alea ludus, & principaliter ob lucrū, prohibetur. in Sum. cap. 20. nu. 6. & c. to. 1
 alea ludus interdicitur monacho, & clerico in sacris constituto. in Sum. c. 20. nu. 9. to. 1
 Alex. Papa quomodo intellexit, c. summa. 6. q. 1. summam iniquitatem esse detrudere. c. inter uerb. concl. 6. nu. 104. to. 2
 Aliena res male retenta cui pereat. in Sum. c. 17. nu. 26. to. 1
 aliena ope indignus est, qui sibi non opitulatur. de Indul. not. 21. nu. 4. to. 3
 alienam rem male retentam non restituens, aut toties peccet, quoties ea utitur, uel commodē restituere ualens nō restituit. in Sū c. 17. n. 54. & c. to. 1. & de Iudicijs not. 6. nu. 57. to. 4
 Alienandi potestas. uide uerbo Potestas, praeter infra scripta.
 alienandi rem Ecclesiae causa triplex, uel quadruplex, & quorum consensus. necessarius. de Ali. rer. Eccles. & Spol. cler. num. 3. 7. & §. 2. num. 5. & c. to. 2

alienare

- alienare quæ bona possit maritus, uide uerbo Maritus.
- alienatio quid proprie, & quid late. De alien. rer. eccl. & Spol. cler. nu. 1. to. 2.
- alienatio uel dispensatio facta à Papa quæ iusta & ualida, quæ nec iusta nec ualida, & quæ ualida & non iusta in Sum. prel. 9. n. 14. & c. 23. nu. 44. & ca. 12. nu. 57. 67. to. 1. & De spol. cler. §. 3. nu. 18. to. 2. & De Rescrip. cap. si quando. except. 9. nu. 12. & c. to. 4.
- alienationis formam canonicam cur non tollat consuetudo. De Alie. rer. eccl. & Spol. cler. num. 8. tom. 2.
- alienanti male res ecclesiæ magna pœna noue statuitur. De Alien. rerum Eccles. & Spol. cler. nu. 13. to. 2.
- alienatio bonorum ecclesiæ sine iusta causa lege naturali prohibetur, etiam Pape. De spol. cler. §. 2. nu. 2. etc. & §. 3. nu. 10. & §. 4. num. 1. etc. to. 2.
- alienatio rei Ecclesiæ sine iusta causa est nulla. De Alie. rer. Eccl. & Spol. cler. nu. 9. 15. & §. 3. nu. 1. to. 2.
- alienans bona fide sine solennitate quis non peccet. De Alienat. rer. eccl. & Spol. cler. nu. 15. & §. 2. nu. 7. to. 2.
- alienans in casu iusto contra iuramentum ut peccat, & ualet actus. De Alie. rer. eccl. & Spol. cler. nu. 11. 18. to. 2.
- alienans an accipiens male debeat restituere damnū, & quando excusetur a peccato. De alien. rer. eccl. & Spol. cler. nu. 24. etc. to. 2.
- alienantem male decet reuocare bene. De alie. rer. eccl. & Spol. cler. nu. 23. to. 2.
- alienare potest episcopus rem Ecclesiæ iusta de causa. De spol. cler. §. 2. nu. 5. to. 2.
- Alimenta a monasterio debentur regulari accusanti abbatem. De Reg. Com. 2. nu. 27. to. 2.
- Allegationes nimis cur utanda, & superflue cur noxie. De Red. Eccl. q. 1. prel. 2. m. 2. etc. & q. 3. mon. 17. nu. 2. to. 2.
- Alloquutio mortalis, uide uerbo Loquutio, siue Loqui.
- Altaribus nemo incumbat. De hor. can. cap. 18. nu. 70. to. 4.
- Alternatiua concessa ordinario quo ad sex menses tollit coadiutorias, quæ cum futura successione dantur. De Rescri. c. si quando. except. 10. nu. 5. to. 4.
- Amans insequens amatam ut peccet, in Sum. cap. 16. num. 15. pec. 18. to. 1.
- Amare, uide uerb. Diligere, præter infra scripta.
- amare seipsum uel aliquam creaturam firmitus quam ipsum Deum, est mortale, secus si in-
- terius uel feracientius, dum tamen firmitus Deus ametur. in Sum. c. 11. nu. 6. 19. & c. 1. nu. 4. & c. 14. nu. 23. to. 1. & de fin. hum. nu. 20. & c. to. 2. & de pen. dist. 1. cap. quis ali quando. nu. 1. to. 3.
- amare Deum, uide uerbo Deum amare.
- amare aliquam creaturam plus quam animam suam, uel corpus suum plus quam animam proximi, uel plus honorem suum uel rem quam suum corpus, est mortale. in Sum. cap. 14. nu. 23. etc. to. 1.
- amare seipsum, uel proximum, uel aliquid aliud cum offensa mortali Dei, quisnam dicatur. in Sum. cap. 14. nu. 24. to. 1.
- amari se uelle amore mortali, est peccatum mortale. in Sum. c. 19. nu. 1. to. 1.
- amare se potius quam proximum quisque tenetur. C. inter uerba 2. concl. nu. 7. & concl. 5. nu. 45. tom. 2.
- amare amicum minoris meriti, quam amare inimicum, ceteris paribus. De hor. can. c. 19. nu. 99. & c. 20. nu. 48. to. 4.
- Amatorium poculum dare, ut ab aliquo quis ametur, mortale. in Sum. cap. 11. nu. 32. to. 1.
- Ambitio quid sit, & quando mortalis. in Sum. c. 23. nu. 11. 15. to. 1.
- Amentes sunt sepeliendi ut paruuli. De hor. can. c. 22. nu. 26. & Msc. 53. nu. 3. to. 4.
- amens & furiosus sunt incapaces beneficiorum.
- De rescri. c. si quando. except. 10. nu. 6. to. 4.
- amenit esse aliquem, 7 mod. probatur. De rescri. c. si quando. except. 10. nu. 1. 5. to. 4.
- amentes & furiosi cur interdum castigentur. De pe. d. 1. c. aut facta. §. euentus. n. 9. etc. to. 3.
- Amicitia bona ledens notabiliter quò peccet, et teneatur ad restitutionem. in Sum. c. 18. n. 13. to. 1.
- amicitia Dei est duplex, scilicet, consummata, quæ erit in patria, & non consummata, quæ est in uia. De Indulg. not. 23. nu. 5. to. 3.
- Amisio lucri etiam & ipsa ab aliquibus damnum, sed male dicitur, de lege pen. nu. 13. to. 3.
- Amor, præter infra scripta, uide uerbo Amare.
- amor siue appetitus laudis & c. qui bonus, & qui malus. c. Inter uerba. 5. concl. nu. 5. & c. 8. & c. to. 2.
- amor proximi diuiditur in amorem inhonestum, & honestum; honestus uero diuiditur in honestum naturalem, & honestum charitativum. in Sum. c. 14. n. 6. & c. to. 1. & de pe. d. 2. c. charitas est. §. & quid est diligere. nu. 6. to. 3.
- amor honestus inter uirum, & uxorem per quid conseruetur. in Sum. c. 14. nu. 10. to. 1.
- amoribus illicitis inritus quoties peccet. in Sum. c. 6. nu. 18. infer. 8. to. 1.

amor Dei. Side Verbum Dei amor.
 amor & reuerentia actualis inuat attentionē.
 Misf. 24. num. 3. to. 4
 amor an dicatur cogere & timor. De Vsuris
 nume. 52. to. 1
 amore vel odio an sit dignus nemo scit. De Iudi-
 cijs Not. 12. num. 5. to. 4
 amor charitatis non inuitat ad optandam vi-
 tam, & salutem corporis, cum anima salu-
 tem impediunt, cap. Inter Verb. concl. 6. nu-
 me. 209. to. 2
 Amphibologia vti quando liceat. in Sum. c. 12.
 num. 8. 19. & c. to. 1. & cap. Hum. Aur. q. 2.
 num. 9. & c. to. 2
 Amplexus, vide Verbo Tactus.
 Anathema quid proprie significet, & omnis ex-
 communicatio maior est anathema. De dat.
 & promiss. num. 9. & c. to. 3
 Ancilla, qua eius dominus luxuriose abutitur,
 fugere potest. in Sum. c. 16. nu. 2. to. 1
 Angelos custode omnes habent præter Chri-
 stum. De penit. dist. 1. cap. sicut primi, nu-
 me. 2. to. 3
 angelorum Hierarchia tres, qua trinos eorum
 ordines continent. De p. d. 2. ca. principium.
 nu. 5. & c. to. 3.
 angeli boni voluntas confirmata in bono, mali
 vero in malo. De penit. dist. 2. cap. principium.
 num. 3. to. 3
 Anima quid sit, & quot in errores quis incide-
 re possit, quod ad ea spectat, qua de anima
 credenda sunt. in Sum. præl. 1. nu. 1. vsq; ad
 17. & præl. 3. nu. 1. & c. to. 1
 anima potentia quid, & potentia exteriores sen-
 tiendi quinque, interiores vero quatuor. in
 Sum. præl. 2. num. 1. & c. to. 1
 anima cur appelletur intellectus, memoria, in-
 tellectus agens, intellectus possibilis, & ratio
 sum superior, tum inferior. in Sum. præl. 3. nu-
 me. 4. & c. to. 1
 anima rationalis quas potentias habeat, & an
 illa sint ipsa met. in Sum. præl. 3. nume. 1. to. 1
 anima & memoria non differunt re, sicut nec
 intellectus & ratio. in Sum. præl. 3. nume-
 ro 2. & c. to. 1
 anima plura noscit vi rationali, quam sensiti-
 ua. in Sum. præl. 3. nu. 13. to. 1
 anima & Angelus non cognoscunt per suas ef-
 sentias, vt Deus per suam. in Summ. præl. 3.
 nu. 14. & c. to. 1
 anima sola rationalis habet liberum arbitriū,
 in Sum. præl. 3. nu. 9. to. 1
 animam humanam imaginari paruulis mem-
 bris distinctā, est error in Sum. pl. 1. n. 10. t. 1.

Anima rationalis distinguitur a potentijs sensi-
 tiuis. in Sum. præl. 2. nu. 6. to. 1
 anima rationalis habet vim appetitiuam ani-
 ma sensitua. in Sum. prælud. 2. nu. 4. to. 1
 anima sedem esse cor quo modo sit intelligen-
 dum. in Sum. prælud. 1. nu. 14. to. 1
 animam in sanguine habitare & crescere quo
 modo sit intelligendum. in Summ. præl. 1.
 num. 14. to. 1
 anima infunditur fatui, si est masculus, ad
 diem 40. Si vero femina ad diem 80. in 84.
 c. 15. nu. 14. & c. 27. nu. 223. to. 1.
 anima in homine est tria tantum, scilicet ratio-
 nalis, & ipsa met est vegetatiua, & sensiti-
 ua, & intellectiua. in Sum. præl. 1. nu. 4. to. 1
 anima a solo Deo ex nihilo creatur, & crean-
 do infunditur in fundendoq. creatur. in Sum.
 præl. 1. nu. 4. Vbi, to. 1
 anima rationalis est vera forma substantialis
 corporis. & contrarium affirmans est hereti-
 cus. in Sum. præl. 1. nu. 5. 12. to. 1
 anima rationalis quem in finem sit creata, &
 per qua media beanda. in Summ. præl. 1. nu-
 me. 6. & c. to. 1
 anima Viri est sponsa Dei sicut & femina. in
 Sum. c. 16. m. 3. to. 1. Aduertendum, & de p.
 dist. 2. c. Illa anima. n. 1. 3. to. 3.
 animam nostram esse imaginem Dei quomodo
 sit intelligendum. in Sum. præl. 3. nu. 18. t. 1.
 & Misf. Slt. num. 9. to. 4. & De p. d. 2. c. Illa
 anima nu. 1. tom. 3
 anima Christi Et omnia nouerit etiam ea qua
 Deus, licet non aequè perfecte. de Iudicijs No.
 2. nu. 19 & Not. 1. nu. 22. to. 4
 anima Christi quo tempore iusta & beata effe-
 ctā. in Sum. præl. 1. nu. 9. to. 1
 anima Beata Virginis, & Ioannis Baptista, &
 Hieremias quomodo iustificati. in Sum. præl.
 1. num. 9. to. 1
 animam, Deum, & Angelos qui putant corpo-
 reos ut peccent, & quando sint heretici in
 Sum. præl. 1. n. 15. to. 1. & De hor. can. c. 19. nu.
 104 & Misf. Slt. num. 16. 18. to. 4
 anime proximi salus preferenda corporis pro-
 prijs saluti. in Sum. c. 24. nu. 9. pec. 3. to. 1
 anima Et cognoscit se, & Angelos, & Striusq;
 actus. in Sum. præl. 3. nu. 14. to. 1
 anima ut finis corporis, ita temporalium spiri-
 tualia. De Iudicijs Not. 3. nu. 17. to. 4
 anima tota in toto corpore, & tota in qualibet
 eius parte. in Sum. præl. 1. nu. 10. to. 1
 anima dum est in corpore, semper est spes
 saluationis. De penit. distinct. 7. cap. nemo.
 num. 1. & c. to. 4

*animarum Verba sunt earum desideria. De Si-
len. nu. 12. to. 2*
anima purgatorij, vide verbo Purgatorij.
anima bona, vide verbo Bona anima.
anima passionis, vide verbo Passiones. Anima.
*Animalia aliena qui ferit, occidit, vel includit,
quomodo peccet, & teneatur ad restitutionem.
in Sum. c. 17. nu. 120. 128. & c. 15. nu. 22. to. 1*
*animalia emere, locare, vel in societatem tra-
dere quando liceat. in Sum. c. 17. nume. 229.
260. & c. & De Vfuris, nu. 79. to. 1*
*animalia die festo vel Vigilia mittere ad Labo-
randum quando peccatum. in Sum. cap. 13.
num. 12. to. 1*
*animal in laqueo etiam alieno inuentum cu-
ius fiat. in Sum. c. 17. nu. 176. in fi. to. 1*
*Animus vere malus, & qui aequipollenter, &
est triplex. De Iudeis. Not. 10. num. 6. 10. to. 4*
*Annuersaria quot, & quando pro confratrib.
rosurij mortuis dicenda. Mis. 12. nu. 1. to. 4*
*Annalis excommunicatio suspectum hareses
facit. in Sum. c. 27. num. 10. & c. 10. 1*
*annalis possessio quid pariat, & quid trienna-
lis violenta. cap. Accepta, oppos. 10. nume-
ro 25. & c. 10. 4*
*Annos discretionis quis dicatur habere. in Sum.
cap. 21. nu. 33. to. 1*
annus Iobeleus, vide verbo Iobeleus.
*anticipare Verbum in recitando quam malum.
De Hor. can. c. 16. nu. 25. to. 4. & De Silent.
num. 19. to. 2*
*Antidotalis obligatio non parit actionem, nec
ius petendi, secus de obligatione leg. ali. in
Sum. c. 17. nu. 113. & c. 10. 1. & De Red. Ec-
cle. q. 1. mon. 36. nu. 1. & c. 10. 2. & De Dat. &
promis. num. 21. to. 3*
*antidotalis obligatio lege natura inest benefi-
ciario erga beneficentem. De dat. & pro-
mis. nu. 21. 31. to. 3*
*antidotalis obligationis remissio quando faciat
simoniam in Summ. c. 23. nu. 106. Ad. 4. to. 1*
*Apes aut examina antequam in alvearijs inclu-
dantur, fiunt accipientis. in Sum. ca. 17. nu-
me. 128. & c. 10. 1*
*Aphorismus & distinctio quid significant. De
pæn. dist. 1. in præl. nu. 5. to. 3*
*Apostata non est qui ob rigorem Abbatis fugit.
De Reg. Com. 3. nu. 51. to. 2*
*Apostoli per apostolatum, vel monachi per epi-
scopatam non liberantur a voto paupertatis.
De Red. Eccl. q. 1. mon. 9. nu. 1. to. 2*
*apostoli post acceptum Spiritum sanctum non
tenebantur confiteri sua peccata, poterant ta-
men venialia, vel mortalia prius admissa*

*confiteri. De pæn. dist. 5. in prin. ter. par. glo.
nume. 19. to. 3*
*apostoli non poterunt peccare mortaliter post
acceptum Spiritum sanctum. De pæn. d. 7. c. si
quis. 1. nu. 21. to. 3*
*apostoli si voverunt omnia necessaria ad perse-
ctum statum, conuerunt paupertatem, conti-
nentiam, & obedientiam. De Red. Eccl. q. 1.
mon. 7. nu. 1. & c. & mon. 8. nu. 1. & mon. 10.
num. 1. & c. 10. 3*
*Apostolica sedes duob. mod. dici potest. in Sum.
cap. 27. num. 65. & De dat. & promiss. nu-
me. 29. tom. 2*
*apostolicas traditiones eque ac leges diuinas
seruandas. De Red. Eccl. q. 1. mo. 23. nu. 6.
& q. 3. mo. 2. nu. 6. to. 2*
*Appellans a Papa ad futurum concilium ex-
communicatur Bulla cæna: at id consulens
excommunicationem Papalem, sed non Bul-
la cæna incurrit. in Sum. c. 27. nu. 58. to. 1. &
De Dat. & promiss. nu. 15. to. 3*
*appellans iniuste, etiam condemnatus ad mor-
tem, peccat, & tenetur ad restitutionem. in
Sum. c. 25. nu. 39. to. 1*
*appellari potest ab eodem ad eundem diverso
respectu, quia potest quis esse maior & minor
ratione diversa. De Reg. Com. 3. nu. 1. to. 2*
*appellari a pena legis non potest a declaratione
vero sic. De Rescrip. c. cum contingat. cau. 15.
nuli. num. 2. to. 4*
*appellare potest regularis in causa etiam corre-
ctionis. De Reg. Com. 3. nu. 5. to. 2*
*appellare quando possit fidelis ad infidelē. De
pæn. dist. 1. c. Nemo, nu. 4. to. 3*
*appellari potest a Iudice male arbitrate ali-
quid esse infamiam, vel ei aequipollere. De Iu-
dicijs in Rub. nu. 82. to. 4*
*Appellatio quare suspendat excommunicatio-
nem conditionalem etiam post decennium, et
non retrahatur. in Sum. c. 27. nu. 273. &
c. Accepta, oppos. 8. nu. 35. & De Rescrip. c. cu
contingat. 6. causa nuli. n. 1. & c. 14. & causa
14. nuli. nu. 1. & causa 15. nuli. nu. 1. & c. &
Rem. 2. num. 6. & c. 20. & c. 31. tom. 4. & De
pæn. dist. 7. cap. si quis autem, nume-
ro 8. tom. 3*
*appellatio, quam quis putat iustam, suspendit
excommunicationem, nec ob celebrationem
inducit irregularitatem, etiam si postea de-
claretur mala appellatio. in Sum. c. 27. num.
273. to. 1. & De Rescrip. c. cum contingat. Rem.
2. nu. 6. & c. 20. to. 4. & De pæn. d. 7. c. Si quis
autem, nu. 8. tom. 3*
*appellatio ab excommunicatione lata su-
spendere*

spendere hodie potestatem denunciandi in his, quæ non sunt notoria. De Rescrip. c. cum contingat. Rem. 6. nu. 8. tom. 4.

appellationis intimatio facienda intra tempus appellandi. De Rescrip. c. cum contingat. 6. cau. nul. nu. 1. & c. 10. 4.

appellatio an coram iudice facienda, & eius intimatio per quem fieri possit. De Rescrip. c. cum contingat. cau. 6. nul. nu. 10. & c. 10. 4.

appellatio a declaratoria excisionis incursa non efficit illam nullam; at denunciationem aggravationem simul & interdictum sequentia sic. De Rescrip. c. si quando. except. 2. 1. nu. 14. & c. cum contingat. cau. 14. nul. nu. 5. & cau. 15. nul. nu. 1. & c. 4. 10. 4.

appellatio non suspendit excommunicationem, sed solum declarationem. De Rescrip. c. cum contingat. 6. cau. nul. nu. 1. & c. & 14. & cau. 14. nul. nu. 1. & causa 15. nul. nu. 1. & c. & c. si quando. exce. 2. 1. nu. 14. 10. 4.

appellatio ab interlocutoria in quibus causis criminalibus hodie sublata. in sum. ca. 25. nume. 15. not. 2. 10. 1.

appellationem non admittens vel admittens Iudex, vide Verbo Iudex.

appellare potest, & quando debet desententia mortis proximi, cui eius iniustitia cognita est. de necess. defen. prox. nu. 46. 10. 1.

appellatur magna cum humanitate in Lusitania. c. Inter verba. concl. 6. nu. 329. 10. 2.

appellatio paucioribus vicibus conceditur damnis ad mortem in Castella, ac Gallia, & quare. ibid. nu. 328. 10. 2.

Appetendi uis diuiditur ut sensualitas. in Sum. pral. 3. nu. 8. 10. 1.

Appetitus Episcopatus & altioris loci ita licitus, uel illicitus, ut appetitus laudis, honoris, & alius rei utilis. Misc. 37. nu. 4. & c. 11. & c. & Misc. 42. nu. 2. 10. 4.

appetitus laudis, & c. qui bonus, & qui malus. cap. Inter verba. 5. conclu. nu. 5. 8. 55. 10. 2.

& Misc. 37. nu. 12. tom. 4. & De fin. hum. nu. 63. 10. 2.

appetitus cuiusque honorabilis & sani semper peccatum sed solum tribus casibus mortiferum. cap. Inter verba. 5. conclu. nu. 5. 8. & cap. 53. 63. 77. 10. 2.

Aqua benedicta quomodo sit benedicenda, & sibi adhibenda tempore interdicti. in Sum. cap. 27. nu. 174. 10. 1.

aqua solenniter benedicens excommunicatus suspensus, vel interdictus, sit irregularis. in Sum. c. 27. nu. 244. 10. 1. & De Pen. dist. 6. capit. primo. §. Sacerdos. nume. 17. tom. 3.

& De Hor. canon. cap. 6. num. 41. tom. 4.

aquam esse benedictam non est de necessitate Sacramenti baptismi, secus oleum confirmationis. in Sum. c. 22. nu. 8. 10. 1.

aqua benedicta cur in introitu ecclesie ponatur. De Hor. can. c. 17. nu. 5. 10. 4.

aquam benedicens ut Sacerdos, in mortali peccat mortaliter. De pen. dist. 6. cap. 1. §. Sacerdos. nu. 17. 10. 3. & De Hor. can. cap. 6. nu. 40. & c. 10. 4.

Ara, super qua consecratur, tanta esse debet, ut hostiam, & talicē quo celebratur capiat. in Sum. c. 25. nu. 83. 10. 1.

Arbitrium liberum, vide verbo Liberum arbitrium.

Archidiaconus, Prior, vel Prepositus quis dicatur ad hoc, ut debeat esse magister, vel saltem licentiatum in Theologia, uel iure canonico. in Sum. c. 25. nu. 135. 10. 1.

Argumentum de preparato ad preparatum non valet. De Iudicijs. in Rub. num. 4. & ut possit valere. nu. 6. & c. 10. 4.

argumentum a contrario quando sit solidum, uel inualidum. in Sum. c. 17. nu. 71. & c. 27. num. 222. tom. 1. & De Iudicijs. Not. 3. nu. 122. & Not. 6. nu. 74. 10. 4. De Red. Eccl. q. 1. mon. §. 1. nu. 4. 10. 2. & c. Accepta. confir. decuplex. nu. 4. & De Hor. can. c. 22. nu. 97. & Misc. 74. nu. 2. 10. 4.

argumentum a toto ad partem ut valeat. cap. Hum. aur. q. 1. nu. 2. 10. 2.

argumentum a simili ut solvatur per dissimile. De Red. eccl. q. 2. mon. 13. nu. 3. 10. 2.

argumentum a remoto genere ad speciem est ualidum. De Indulg. Not. 28. nu. 12. & c. ca. hum. aur. q. 3. nu. 10. 10. 3.

argumentum a maiori negato ad minus negatum, & non ab æquiparato quando valeat. De Indulg. Not. 27. nu. 6. 10. 3.

argumentum a requisito ad inquirendum ad requisitum ad torquendum ut valeat. De Iudicijs. in Rub. nu. 65. 10. 4.

argumentum a contrario sensu firmiter pro eo, cuius contrarium non exprimitur. de homie. casual. nu. 15. 10. 1.

argumentum a partium sufficienti enumeratione solidum. De lege pen. nu. 6. 10. 3.

argumentum, quod eo, quod probandum est, nititur, non valet, cum sit petitio principij. de Camb. nu. 17. 10. 1.

argumentum a sufficienti partium enumeratione non est ualidum, nisi omnes enumerentur. cap. Inter verba conclusio. 6. nume. 70. tom. 2.

Arguere significat reprehendere, ostendere, in periculum ducere. De Pen. dist. 5. c. qualitas. nu. 15. to. 3.

Arma bellica quid? & sunt offensiva, & defensiva, & quando culter, gladiolus, lapides arma sint in Sum. c. 27. nu. 63. to. 1. & De Iudais not. 5. a nu. 1. & §; ad 28. & not. 6. a nu. 1. & §; ad 13. & not. 11. in fine glo. 2. num. 2. & c. to. 4.

arma uendere ei, quem quispiam scit emere ad iniuste nocendum, vel bellandum, est mortale. in Sum. c. 23. nu. 90. to. 1.

arma & alia necessaria ad impugnandos christianos. subministrantes inimicis nominis Christi sunt excommunicati in Bulla cæna. in Sum. c. 27. nu. 63. to. 1. & De Iudais not. 1. nu. 1. & c. & not. 8. a nu. 1. & §; ad 34. & not. 10. a nu. 42. & §; ad 46. & not. 11. in fi. glo. 2. nu. 2. & c. to. 4.

arma ferens apud Sarracenos etiam ad suam defensionem, uel donans siue permutans arma pro armis, quando excommunicatus. De Iudais not. 8. nu. 21. & c. to. 4.

arma deferens Sarracenis, si ante translationem ea repetat, non incurrit penas. De Iudais not. 8. nu. 29. to. 4.

arma tenens monachus intra septa monasterij est excommunicatus, sed non intelligitur de cultus, vel lapidibus in Sum. cap. 27. num. 139. to. 1. & De Iudais not. 5. nu. 6. & c. to. 4.

arma Sarracenis uel Christi nominis inimicis mittens ita est excommunicatus, ut deferens in Sum. c. 27. nu. 51. in fi. & nu. 63. to. 1. & De Iudais not. 8. nu. 9. to. 4.

Ars, præter infra scripta, sive uerbo Officium.

ars & officium faciendi fucos, & venenum, quando licita De Penit. dist. 5. c. negocium. nu. 25. to. 3.

ars simulandi duplex, & que licita. cap. hum. aur. 9. 3. nu. 8. 15. to. 2.

ars militaris licita, sed periculosa. De Panit. dist. 5. c. contrarium. a nu. 2. usque ad 8. to. 3.

ars mechanica, licet sit occasio malorum, si sit bona in Sum. c. 14. nu. 43. to. 1.

ars magica vetita in Sum. c. 11. n. 28. pec. 9. t. 1.

ars notoria illicita, & que sit illa in Sum. c. 11. nu. 38. pec. 30. to. 1.

ars mercandi iurijs carens, utilis, & sine honestari potest honesto. De Pen. dist. 5. c. qualitas. a nu. 4. usque ad 9. to. 3.

ars faciendi cartas lusorias non mala saltem mortaliter, licet hodie extirpanda. De Pen. dist. 5. cap. negotium. a nume. 20. usque ad 26. to. 3.

ars negociandi permutatione pecuniarum non placuit Aristot. sed & S. Tho. illicitam esse dixit, cum eius finis principalis quasus sit: secus si moderatus pro sua, suorumque sustentatione, & Reipublica utilitatem afferat. de Cambijs nu. 11. to. 1.

Articuli fidei qui sint explicite credendi in Sum. c. 11. nu. 22. pec. 4. to. 1.

Articulus mortis, uide uerbo, Mortis articulus, præter infra scripta.

articulus mortis quid sit, & est duplex, scilicet uerus, & presumptus; & an differat a periculo mortis. in Sum. c. 2 nu. 9. & c. 26. n. 31. Dico 23. & c. 27. nu. 27. to. 1. & Misc. 18. nu. 3. to. 4. & De Indulg. not. 30. nu. 3. to. 3.

Asperitas in corrigendo non est bona, nisi quando est necessaria. cap. inter uerba, conc. 6. nu. 126. to. 2.

asperi fuisse aliquando Iesus Christus, ac S. Paulus. c. Inter uerba. nu. 133. to. 2.

aspera uerba bona sunt, cum sunt necessaria, ut etiam aspera facta. ibid. nu. 134. to. 2.

asperum iratumque esse subditis prodest eis, Prælatiisque communiter nocet præsertim in Lusitania. ibid. nu. 130. to. 2.

Assensus quis fit proprie, & quis improprie in Sum. cap. 27. nu. 135. & c. to. 1.

Assicurare capitale & lucrum quomodo licet ratione trium contractuum. in Sum. cap. 17. nu. 255. & c. & De Vfaris nu. 32. & c. to. 1.

asscuratio licita & utilis est in Sum. cap. 17. nu. 285. to. 1.

asscuratio mercium est precio æstimabilis, & licita de Camb. nu. 2. & c. 3. to. 1.

Assumptio nis festum est maximum omnium Beate Virg. Misc. 4. n. 6. & Misc. 13. n. 1. to. 4.

Astrologi qui sugandi. De Iudicijs not. ab. 2. num. 16. to. 4.

Astrologia an prohibita. De Iudicijs not. ab. 2. nu. 17. & c. to. 4.

Astutia quid sit, & duobus ministris utitur, scilicet dolo, & fraude. in Sum. cap. 23. nu. 77. to. 1.

Attendant quando melius idiota, quam doctus. De hor. can. cap. 13. nu. 5. to. 4.

attendendi propositum oportet continuare, interruptum autem bisariam. De hor. can. cap. 13. nu. 18. to. 4.

attendens (recitando bonas) inhumanitatem siue passionem Christi optime satisficit. De hor. can. cap. 13. nu. 35. to. 4.

attendere non est uelle attendere. De hor. can. c. 14. nu. 5. to. 4.

attendere melius potest intelligens qua recitatur.

ur. De Hor. can. cap. 13. num. 6. to. 4.
Attentio ad Horas triplex, & sufficit virtua-
lis, & quæ optima. in Sum. c. 25. nu. 105. &c.
to. 1. & De Hor. can. c. 13. nu. 4. &c. 14. 17.
30. & cap. 14. nu. 5. & c. 18. nu. 101. & c. 20.
nu. 27. &c. 30. &c. & c. 21. a. n. 34. vsque ad
43 & Mis. 22. nu. 1. &c. & Mis. 98. n. 1 &c.
& Mis. 99. nu. 1. & Mis. 100. n. 1. to. 4. & De
Silent. num. 11. to. 2
attentio ad missam quæ necessaria. in Sum. c. 13.
nu. 17. & cap. 21. num. 6. 8. & De hor. cano.
cap. 13. nu. 8. to. 4
attentionem inuat prauisio recitandorum, &
canendorum. De hor. cano. capit. 17. nume-
ro 2. &c. to. 4
attentio & intentio dicturi psalterium qualis
esse debeat. Mis. num. 44. & Miscel. 22. nu-
mero 1. tom. 4
attentio per quæ opera externa tollatur. De hor.
can. c. 13. nu. 49. &c. to. 4
attentio, & deuotio proprie dicta & differat. De
hor. can. c. 21. nu. 33. to. 4
attentio orationis debet esse intenta. De hor. ca-
no. c. 13. nu. 14. to. 4
attentionem inuuant amor, & reuerentia actua-
lis. Mis. 24. nu. 3. to. 4
attentio & deuotio bene oranti necessaria. De
Silent. nu. 11. to. 2
Attributa Deo omnia re eadem, ratione diuer-
sa, & alia & prius esse alijs, aliqua ratione
conueniat, De Panit. dist. 1. c. quia diuinita-
tis. nu. 8. to. 3
Attritio quid, & quotuplex, et quæ sufficiens ad
absoluendum penitentem in Sum. c. 1. n. 33.
&c. to. 1. & De Penitentia. dist. 3. cap.
Perfecta, num. 7. & dist. 1. cap. ex ijs. nu-
me. 9. &c. tom. 3
attritio cum indulgentia non efficit contritiõẽ.
De Indulg. Not. 10. nu. 19. to. 3
attritio quæ agnoscitur non esse contritio non suf-
ficit baptizandum. Sum. c. 1. nu. 37. to. 1
attritio quæ sufficiat ad Eucharistiam non Ga-
lenti confiteri, & quæ ad absoluendum Galē-
ti confiteri. in Sum. c. 1. nu. 44. to. 1
attritus ut fiat contritus, & non attritio contri-
tio in Sum. c. 1. nu. 38. to. 1. & De Pen. d. 1. c.
Conuertimini. nu. 5. to. 3
Auauitia quid, & quando mortalis; & cur di-
catur capitale vitium. in Sum. c. 23. nu. 69.
72. &c. tom. 1
auaritia non est retinere nummos ad facien-
dum aliquod opus bonum, vel ad mutandũ
statum suum ad quem est idoneus in Sum.
c. 23. num. 73. &c. & cap. 24. nu. 6. to. 1. &

De Red. Eccle. q. 1. mon. 25. nume. 2. &c. 4.
to. 2. & De Iudais. Not. 2. nu. 10. to. 4
Auarus est deterior prodigo. De Red. Eccl. q. 1.
mon. 24. num. 4. to. 2
Auctoritas Rota magna, sed non firma. cap.
Accepta. in princip. confirm. decuplex. nu-
mero 7. tom. 4
Audire, & nescire quis sit, est non audire. ad
effectum testificandi, c. Inter verb. conclus. 6.
num. 390. to. 2
audire tertio modo murmurantem communi-
ter, est peccatum ueniale, nisi in trib. casib.
c. Inter verb. concl. 6. n. 150. to. 2
audire a quo, & quomodo non debeat moueri
est non audire, ibid. n. 392. to. 2
audiantur quatuor modis murmuraciones, &
in primo quis plus peccat quam murmurat,
& tenetur ad restitutionem, ibidem. nume-
ro 145. tom. 2
audiuit qui aliquid ad sanctam Inquisitionem
pertinens, curet illum a quo audiuit, id dice-
re. ibid. nu. 393. to. 2
Aue Maria quid significet, & quis eam compo-
suerit. De hor. can. cap. 19. n. 130. &c. & quæ
parte proprie oratio. nume. 150. cetera uide
uerb. Oratio Angelica. to. 4
Augurys credere quando mortale. in Summ. c.
11. num. 37. to. 1
Aulici, uide uerb. Curiales.
Auriculam non habens est irregularis. in Sum.
c. 27. nu. 223. to. 1
aurum pluris ualet in Hispania, quam in In-
dijs, & pluris in Gallia, quam in Hispania.
De Camb. nu. 44. to. 1
author cur Salmantica iterum doctoratus insi-
gne accepit, & hoc cap. repetiuit. De Furt. no
tab. num. 11. to. 1
author laudibus infamatus, c. Inter uerb. con-
clu. 6. nu. 48. to. 2
author declarationem simoniae conuenientialir
optat. De Simon. nu. 32. to. 1
authoritate aliena aliqua facimus, quæ nostra
non possumus. De Lege pen. n. 21. to. 3
auxiliari ut delinquens fugiat, silem sine ui-
alicius, & antequam capiat non est pec-
catum illi quem neque eius officium, neque
uox Regis, neque mandatum superioris, nec
natura delicti obligat, & existimat eum
emendandum, cap. Inter uerb. conclus. 6. nu
mero 210. to. 2
Auxilium Dei, uide uerbo, Dei auxilium.

BANNITIVS qui per statum aliquod potest eximi 50. libris, si eo durante non eximitur tenetur, iuxta secundum statum, si supervenerit. De Rescrip. cap. si quando, excep. 2.1. nu. 47. to. 4.

bannito data securitas veniendi, de primo veniendi actu intelligitur. De Indulg. Not. 32. nu. 46. Circa hoc, to. 3.

bannitum capienti premium propositum non debetur, nisi capium ducat ad iudicem. De Penit. dist. 1. cap. hac autem verba, nu. 10. to. 3.

Baptismus quid sit, & quotuplex, & quae illi substantialia, in Sum. cap. 22. nu. 5. to. 1. & De Indulg. Not. 3.1. nu. 48. Sed contra, to. 3.

baptismi errores Tridenti damnati, & eos credentes, &c. in Sum. c. 22. m. 2. 6. to. 1.

baptismi Sacramentum per se tendit in peccatum, Eucharistia vero per accidens, in Sum. cap. 1. nu. 43. & c. 10. 1.

baptismum ministrans, vel suscipiens in mortali, peccat mortaliter, in Summ. cap. 22. numero 3. 6. to. 1.

baptismi & penitentia Sacramenta non prohibentur tempore interdicti, in Summ. cap. 27. num. 178. to. 1.

baptismus a quocunque collatus etiam infidele valet, in Summ. cap. 22. num. 7. to. 1. & De penit. distinct. 6. cap. 1. §. labore. numero 4. & c. tom. 3.

baptismus praeceptum iure divino nullum tempus habet determinatum De Pa. d. 5. in prin. 3. p. glo. nu. 8. 28. to. 3.

baptismus flammis nonnunquam totam delet panam. De Penit. dist. 7. cap. ult. §. si quis enim nu. 5. to. 3.

baptismus est ianua Sacramentorum. De Pan. d. 1. citres sunt autem, nu. 1. to. 3.

baptismus tollit peccatum originale, non tamen carentiam, nec concupiscentiam, &c. in Sum. pralud. 8. nu. 3. to. 1.

baptismus ad recipiendum qua panitudo peccatorum requiratur, in Sum. c. 1. nu. 40. & nu. 37. to. 1.

baptismus sine concursu materiae, formae, & intentioni non valet, in Summ. cap. 22. numero. 7. pec. 7. to. 1.

Baptizandi non sunt filij infidelium adhuc ex partes rationis sine consensu parentum, in Sum. c. 24. nu. 9. in fi. to. 1.

baptizandi formam ignorant obsequia quo modo peccet, in Sum. c. 22. nu. 6. pec. 5. to. 1.

baptizans Chrismate ceteri, vel non subditum, quomodo peccet in Summ. cap. 22. numero 7.

pec. 8. & capit. 25. numero 75. tom. 1.

baptizans absque necessitate extra Ecclesiam, vel sine proprii parochi licentia, peccat. in Sum. c. 22. nu. 7. to. 1.

baptizatus solenniter, si non est presbyter, peccat, & sit irregularis, in Sum. c. 22. nu. 7. & cap. 27. nu. 242. to. 1.

baptizans bis, vel baptizari se permitrens est irregularis, & quid si sub conditione baptizet in Sum. cap. 27. nu. 246. & c. 25. nu. 75. & c. 22. nu. 6. pec. 2. to. 1.

baptizans tanquam sacerdos in mortali, peccat mortaliter, secus si tanquam laicus. De penit. dist. 6. c. 1. §. sacerdos, nu. 18. tom. 3. & de hor. can. c. 6. nu. 4. & c. to. 4.

baptizans filium legitimum suum in casu necessitatis, quare non contrahat affinitatem spiritualem secus si ex concubina, in Sum. c. 16. nu. 34. & c. 22. nu. 40. to. 1.

baptizans bis, vel iterans sacramenta alia sub conditione an peccet, & incurrit irregularitatem, in Sum. c. 27. nu. 246. & c. to. 1.

baptizans laicus praesente clerico, vel clericus praesente presbytero peccat in Summ. cap. 22. numero. 7. to. 1.

baptizare non debet mulier praesente viro, nisi &c. in Sum. c. 22. nu. 7. to. 1.

baptizari cupiens, si moriatur sine baptismo ob materia vel ministri defectum, recta adit caelum De Penit. dist. 7. cap. ult. §. si quis enim, nu. 4. & c. to. 3.

baptizatus in vita sine saluari creditur, non ita in vita sine penitens, & quare. De Penit. dist. 7. c. ult. nullus nu. 9. & c. to. 3.

baptizatus principaliter ob veniam pena, peccat, & quare eum inducens non peccet. Cap. Inter uerb. 5. concl. nu. 14. 20. to. 2.

baptizata partem apparentis infantis, totus est baptizatus. De Penit. distinct. 1. cap. vulgaris, nu. 1. to. 3.

barbam tondere die festo, vel in eo consentire non est mortale, in Sum. c. 13. nu. 9. to. 1.

Basilica quid proprie, & unde dicta. De Inaul. Not. 32. num. 2. & c. to. 3.

Battologiam non omnis repetitio eiusdem uerbi facit de Reg. com. 1. nu. 2. to. 2.

Beatitudo in quo consistat, & quid sit essentialiter, & quid perfectius, & quotuplex imperfecta, in Sum. pral. 4. a num. 5. & quae ad 19. & de fin. hum. num. 11. & c. 29. to. 1. & De Reg. com. 1. nu. 10. to. 2. & De Hor. can. c. 2. n. 41. & Mis. 57. nu. 5. to. 4.

beatitudo patriae indicibilis ut superet bona uis. De hor. can. c. 19. nu. 41. to. 4.

beatitudo Vera, quæ Christiana est, supernaturali tantum lumine cognoscitur. De si. hum. num. 29. to. 2

beatitudinis titulo qui, & quia ratione iuste gaudeant. De si. hum. nu. 14. to. 2

beatitudo creatura obiectiva increata, sed formalis creata in Sum. pral. 4 nu. 15. to. 1

beatitudinem perfectam scribis naturalibus quari asserere, hæreticum est. in Sum. pral. 4 nu. 12. & in nu. 16. to. 1

beatitudo perfecta penitus satiat animam omnibus desideratis, & quæ sint illa. in Summ. pral. 4 nu. 19. to. 1

beatitudo summa, & miseria ei contraria sunt explicite credenda. in Sum. pral. 4 nu. 25. t. 1

beatitudinis, & miseria perpetua contemplatio magnum ad penitentium calcar. in Sum. pral. 4 nu. 26. to. 1

Beatos non videre Dei essentiam asserere, est hæreticum in Sum. pral. 4 nu. 11. to. 1

beatus est, saltem beatitudine sua, cui indulgentiam lucrificare contingit. De Indulg. not. 17. nu. 17 to. 3

Beemot vox Hebræa significat demonem, præsertim vero Luciferum; sed proprie id quod animal immundum. De pæn. dist. 2. capit. princ. nu. 1. & c. 10. 3

Belial quid, & cur diabolus sic vocetur. De pæn. d. 1. & c. resuscitatus. nu. 6. to. 3

Bellare habitu quis dicatur; & quid Regibus suadendum. De Iudais no. 4. nu. 29. to. 4

Bellum iustum quid, & fit triplici de causa. De pæn. dist. 5 c. contrarium. nu. 4. & c. to. 3. & De Iudicijs in Rub. nu. 104. & c. to. 4

bellum ex utraque parte pro iusto frequenter habetur. De Iudicijs in Rub. nu. 107. & c. to. 4

bellum pro patria, & Religione etiam contra parentes licitum. De Iudais not. 1. n. 8. & c. t. 4

belli tempore quando liceat singulare certamen acceptare. in Sum. cap. 15. nu. 27 & c. to. 1

bellum iustum, uel iniustum adire, nihil querendo de hoc, quando sit mortale. in Summ. cap. 15. nu. 15. to. 1. & De Iudicijs in Rub. num. 105. & c. to. 4

bellum, & prælum ut differant. De Iudais not. 10. nu. 5. to. 4

belli iniustitia ignorantia quos milites excusat. De Iudicijs in rub. nu. 106 to. 4

Benedicant omnes mensam, sed ex præcepto presbyteri. De horis canon. capit. 18. numero 43. tom. 4

benedicere vestes sacras quis possit; & Stola pro cingulo feruit. in Summa capit. 25. num. 84. to. 1

Index Oper. Nauar.

benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copula. in Sum. cap. 22. nu. 83. pec. 35. De benedictione. & capit. 16. num. 38. to. 1

benedici an debeant secunda nuptia. in Sum. c. 22. num. 83. to. 1

benedictionis nuptiarum tempus per Conc. Trid. ampliatum in Sum. c. 22. nu. 71. to. 1

benedictio duplex, altera constitutiva sacri, altera innocutiva. De Spol. cler. §. 18. n. 9. to. 2

Beneficiaria bona, vide Verbo Bona beneficiaria, siue Bona Ecclesia.

Beneficiarius Regularis, vide verb. Regularis præter infra scripta.

beneficiarius regularis ut potest disponere de fructibus beneficii, ita de quasitis per se sua opera, uel alio iusto modo. in Sum. cap. 17. nu. 94 to. 1. & De Reg. com. 2. nu. 7. to. 10. & c. & de Red. Eccl. q. 1. mon. 8. n. 2. & mon. 33. nu. 1. & mon. 35. nu. 1. & mon. 52 nu. 1. & c. & q. 3. mon. 25. nu. 1. & c. to. 2

beneficiarius Regularis potest esse in iudicio reus, & accusator, nomine suo, & alieno. De Reg. com. 2. nu. 65. to. 2.

beneficiarius regularis impensa quæ iusta, uel iniusta in Sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & de Red. Eccl. q. 1. mon. 28. nu. 1. & c. & q. 3 mon. 34. num. 3 to. 2

beneficiarius triplicia bona potest habere, scilicet patrimonialia, ecclesiastica, & quasi patrimonialia. De Red. Eccl. quæst. 1. mon. 19. num. 1. & c. to. 2

beneficiarius tenetur etiam lege naturale operibus pijs erogare superflua. De Red. Eccl. q. 1 mon. 24. nu. 1. & c. & mon. 38. nu. 9. & q. 2. mon. 7. nu. 1. & c. & q. 3. mon. 23. nu. 2. Addo. & De Spol. cler. §. 19. nu. 3. & c. to. 2

beneficiarius plus peccat auare retinendo, quàm prodigendo, & c. De Red. Eccl. q. 1. mon. 24. num. 3. & c. to. 2

beneficiarius satisfacit decretis infumendo quæ supersunt in operibus pijs quæ delegerit. in Sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & De Red. eccl. q. 1. mon. 26. nu. 2. & mon. 27 nu. 1. & c. to. 2

beneficiarius de prouentibus Ecclesie infumat pro libito tantum, quantum in ecclesiam suam, ac pauperes de patrimonialibus impendit. in Sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & de Red. Eccl. q. 1. mon. 27 nu. 5. & q. 3 mon. 4. nu. 3. & mon. 32. nu. 1. to. 2

beneficiarius potest cuilibet largiri id quod meretur ob maiora obsequia, quodq; suum beneficium requirit. in Sum. c. 17 nu. 94. to. 1. De Red. Eccl. q. 1. mon. 29. nu. 1. & c. to. 2

B benefici.

beneficiarius pro libito disponat de quaesito ratione ordinis. in Sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & de Red. Eccl. q. 1. mon. 30. nu. 3. to. 2

beneficiarius de suo beneficio vivere potest servando alia sua bona cui solet. in Sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & De Red. Eccl. q. 1. mon. 32. nu. 1. & c. to. 2

beneficiarius remuneret famulos, & quantum, & c. De Red. Eccl. q. 1. mon. 36. n. 1. & c. to. 2

beneficiarius non solum potest impendere de redditibus sui beneficii id quod ei opus est qua tenus beneficiarius, sed etiam quatenus est nobilis & graduatus. in Sum. cap. 17. nume. 94. to. 1. & de Red. Eccl. q. 1. mon. 36. num. 3. to. 2

beneficium prius posse sibi providere, quam Ecclesia, ut intelligatur. De Red. Eccl. q. 1. mon. 36. nu. 4. & q. 3. mon. 30. num. 2. & de Spol. cler. §. 10. nu. 7. to. 2

beneficiarius potest adeo libere disponere de his qua reliquit ex ijs qua decenter impendere potest, & de patrimonialibus. in Sum. cap. 17. nu. 94. to. 1. & De Red. Eccl. q. 1. mon. 43. nu. 1. & q. 3. mon. 23. nu. 2. Addo. & de Spol. cler. §. 1. nu. 3. to. 2

beneficiarius potest solvere sua debita ex redditibus Ecclesia, vel beneficii. De Red. Eccl. q. 1. mon. 52. nu. 4. & q. 2. mon. 26. nu. 1

beneficiarij ob divisiones non solvuntur ab onere dandi superflua pauperibus. De Red. Eccl. q. 1. mon. 50. nu. 1. & c. 6. & mon. 51. nu. 1. & q. 2. mon. 11. nu. 1. to. 2

beneficiarius etiam regularis si non potest restituere etiam male impensa, faciat hoc & hoc. De Red. Eccl. q. 2. mon. 20. nu. 1. & q. 3. mon. 34. nu. 2. & c. to. 2

beneficiarij & laici impensa omnis inordinata mala, sed quare clerici mortale, & laici veniale. in Sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & de Red. Eccl. q. 2. mon. 7. nu. 7. & mon. 19. nu. 2. & q. 3. mon. 15. nu. 1. & mon. 17. num. 5. & c. & mon. 34. num. 1. & c. & quast. 1. mon. 20. num. 2. to. 2

beneficiarij successor quando teneatur ad solvenda debita contracta per predecesorem. De Spol. cler. §. 10. nu. 6. & c. & De Red. Eccl. q. 2. mon. 13. nu. 3. to. 2

beneficiarius ut peccet nesciens necessaria, & qua sint illa, & teneatur illa discere. in Sum. cap. 25. nu. 133. & c. 23. num. 47. to. 1. & de Rescri. c. si quando excep. 14. nu. 1. & excep. 16. nu. 1. 8. 11. & excep. 18. nu. 1. 4. 8. to. 4. & De Pen. dist. 6. c. 1. §. caueat. nu. 4. to. 3. & c. Inter verba. 1. concl. nu. 17. & c. to. 2.

& De hor. can. c. 11. nu. 20. & c. & Mis. 85. num. 2. tom. 4

beneficiarius impendens male, vane, aut profane bona ecclesiastica peccat, & tenetur ad restitutionem. in Sum. c. 17. nu. 94. mon. 75. & cap. 23. nu. 75. to. 1. & de Red. Eccl. q. 1. mon. 20. nu. 1. & c. & q. 2. mon. 19. nu. 1. & q. 3. mon. 15. nu. 1. & mon. 17. n. 16. & mon. 34. num. 3. to. 2

beneficiarius quomodo peccet non celebrans quoties, & c. & quomodo tenetur. in Sum. c. 25. num. 134. to. 1

beneficiarius quando teneatur recitare Horas, vide Verbo Horas.

beneficiarius non recitans Horas, vide verbo Horas canonicas, prater infra scripta.

beneficiarius non recitans Horas canonicas etiam sine legitimo impedimento facit fructus per sex menses ab eius consecratione. in Sum. c. 25. nu. 122. to. 1. & De hor. can. c. nu. 31. 35. & c. 2. 1. nu. 65. to. 4

beneficiario non est tam lata facultas extendi redditibus sui beneficii, quanta marito redditibus dotis. De Red. Eccl. q. 2. mon. 12. num. 1. & mon. 13. nu. 3. to. 2

beneficiarius cur faciat fructus suos a solo tantum separatis. De Red. Eccl. q. 2. mon. 14. num. 1. to. 2

beneficiarius quantum pro sustentando egeat, arbitrium est; sic tamen definiri potest. De hor. can. ca. 22. a nu. 60. usque ad 73. & Mis. 62. a n. 1. usque ad 9. to. 4. & De Red. Eccl. q. 2. mon. 18. nu. 1. & c. to. 2

beneficiarij successor debet solvere ei, qui beneficium relinquit ante fructus perceptos, tantum quantum ad honestam sustentationem inferuendo indiguit. De Red. Eccl. q. 2. mon. 13. nu. 3. to. 2

beneficiarius cur in vita possit donare ad pia, et non in morte. De Red. Eccl. q. 3. mon. 1. nu. 1. & c. & mon. 5. nu. 1. to. 2

beneficiarius confessor, & consultor quid animaduertere debeat circa impensas reddituum beneficiorum. De Red. Eccl. q. 3. mon. 14. nu. 1. & mon. 34. nu. 1. & c. to. 2

beneficiorum malus elector, & collator, ut peccet, & cui restituat. in Sum. c. 17. nu. 63. to. 1. & De Rescri. c. si quando excep. 16. nu. 3. & excep. 18. nu. 3. to. 4

beneficiario solum licet uti habitu necessario, & honesto. De Red. Eccl. quast. 1. mon. 22. num. 1. to. 2

beneficiarij minores, mediocres, & episcopi, quod attinet ad dandum superflua pauperibus,

bus, sunt aequales. De Red. Eccl. q. 1. mon. 30. num. 1. & c. 10. 2

beneficiarij minores episcopis, etiam simplices, cur non testentur. De Red. Eccl. q. 3. mon. 4. nu. 2. tom. 2

beneficiarius commendatarius tantum potest impendere, quantum titularis. De Red. Eccl. q. 1. mon. 33. num. 1. to. 2

beneficiarius tam agrotans, quam sanus donare potest ad pia, licet non testari. De Red. Eccl. q. 1. mon. 34. nu. 1. & c. & q. 3. mon. 5. num. 1. etc. to. 2

beneficiarius etiam praebeandae suae diuise redditus superfluos debet pauperibus. De Red. Eccl. q. 1. mon. 50. nu. 7. to. 2

beneficiarij ad reficiendas ecclesias compelluntur. De Red. Eccl. q. 1. mon. 50. nu. 9. to. 2

beneficiarius non est dominus directus, neque utilis bonorum beneficiorum, neque usufructuarius, nec usufructuarius, sed maior hoc, & minor illo. De Red. Eccl. q. 1. mon. 21. n. 1. 4. t. 2

beneficiarius ut peccet vexationem, & pensionem male redimens, per simoniam acceptam non restituens, non relinquens incompatibilia. in Sum. cap. 25. nu. 114. etc. to. 1

beneficiarius quae deambulatione prohibita. in Sum. cap. 21. nu. 10. to. 1. & De hor. can. cap. 4. nu. 5. to. 4

beneficiarius contrahens matrimonium, uel sponsalia vide Sermo Matrimonium.

beneficiarius damnificans dolo, uel negligentia bona stabilia sui beneficij tenetur ad restitutionem. in Sum. c. 25. nu. 124. to. 1

beneficiarij prudentia arbitrio iudicis metienda. De Rescrip. cap. si quando. excep. 1. nu. me. 5. to. 4

beneficiarij, & religiosi quae lege ad horas teneantur. De hor. can. cap. 7. nu. 3. to. 4

beneficiarius male viuens non ideo tenetur consistere fructus. De hor. can. c. 21. n. 65. to. 4. & De Red. Eccl. q. 1. mon. 29. nu. 3. to. 2

beneficia plura recipiens, non ad suum commodum, & honorem; sed ad implendam uoluntatem Dei, & ut onus, securus est secundum Inno. De incompatib. benef. nu. 5. Vide tamen nu. 25. to. 2

beneficiarius non tenetur fructus superfluos sui beneficij elargiri solis pauperibus loci, ubi est situm beneficium, uel ubi residet. De elemosina. nu. 73. to. 3

beneficiarius debens aliqua, quae aliunde sol-

ueri nequit, potest de fructibus sui beneficij sibi tanquam pauperi capere, quantum est necessarium ad soluendum. ibid. nu. 69. to. 3

beneficiarius redditus superfluos alijs pauperibus, quam loci sui beneficij erogans satisfacit, licet ceteris paribus, melius esset erogare indigenis. ibid. nu. 54. to. 3

beneficiarij praesertim scholastici, omittentes horas, sunt obligati restituere fructus perceptos ecclesiae, uel pauperibus. si uero sunt pauperes, possunt sibi illos retinere saltem de consensu confessorij. ibid. nu. 71. to. 3

Beneficium ecclesiasticum sic definitur. De Red. Eccl. q. 1. mon. 55. nu. 4. to. 2

beneficio ipso iure priuatus non potest spoliari. De hor. can. c. 21. nu. 53. & c. 55. 57. to. 4

beneficium etiam exiguum ad horas obligat. in Sum. c. 25. nu. 102. to. 1. & De hor. can. c. 7. num. 27. & c. 21. nu. 11. to. 4

beneficia plura male retinens, quorum unum sibi sufficit, an teneatur ad decedas horas tot in die, quot sunt beneficia. De hor. can. c. 22. nu. 54. & cap. 62. & Misc. 60. nu. 2. & c. 4. & c. 9. & c. 10. 4

beneficia incompatibilia, uel plura, quorum unum sufficit, non sunt licita, nisi & c. in Sum. c. 23. num. 15. pec. 11. & quando utrumque perdit. to. 1. De Spol. cler. §. 19. nu. 7. tom. 2. & De hor. can. c. 22. nu. 64. & Misc. 60. nu. 12. & Miscel. 62. num. 2. & Miscel. 63. nu. me. 2. tom. 4

beneficia plura habere quando liceat etiam sine dispensatione. in Sum. cap. 25. nu. 127. & c. 1. & De hor. can. c. 22. n. 60. Misc. 60. nu. 7. & Misc. 65. nu. 1. to. 4

beneficium etiam simplex capiens sine animo seruicij, uel cum animo relinquendi illud, ut peccet. De hor. can. c. 21. nu. 52. & Miscel. 44. num. 1. & c. 10. 4

beneficium quod sufficiens, & cur de finitu difficile. De hor. can. c. 22. num. 67. & c. & 73. & c. & Miscel. 62. nu. 1. & c. 57. to. 4. & De Red. Eccl. q. 2. mon. 18. nu. 1. & c. to. 2

Beneficium, uel pensionem accipiens, conficiens, uel procurans nolenti clerico sinere, & peccet. in Sum. c. 25. nu. 118. & c. to. 1. & De hor. can. c. 21. nu. 52. & c. & Misc. 44. nu. 1. & Misc. 46. a nu. 1. usque ad 6. to. 4

beneficia plura habens quo ad horas bac reputet. De hor. can. c. 22. nu. 52. 58. & Misc. 60. num. 1. to. 4

beneficio in conferendo duplex iustitia seruanda. Misc. 38. nu. 25. to. 4

beneficio indignus an sit omnis peccato mortis-

fero infectus. Miscel. 34. num. 1. to. 4.
beneficium an liceat acceptare nescienti recitare De hor. can. c. 11. num. 20. Miscel. 97. num. 1. to. 4.
beneficij acceptatio indebiti non tollit ius iterum acceptandi sibi debitum cap. Accepta opposit. 7. nu. 41. to. 4
beneficium conferre ob consanguinitatem, vel amicitiam, vel preces etiam indigno, non est simonia, nisi, &c. in Sum. c. 23. n. 107. t. 1.
beneficium locans ultra tres annos quando excommunicatus. in Sum. c. 25. nu. 130. & ca. 27. nu. 149. to. 1. & De Alien. rer. Eccl. & Spol. cler. nu. 21. to. 2
beneficium habens sine iusto titulo peccat, & tenetur illud relinquere: & quid faciendum circa fructus perceptos in Sum. c. 25. nu. 114. & c. 23. nu. 105. to. 1. & De Spol. cler. §. 12. nu. 2. 4. & De Red. Eccl. q. 2. mon. 26. nu. 3. to. 2. & De datis & promiss. nu. 4. ad 4. to. 3
beneficium etiam simplex, vel pensionem habens tenetur clerice vivere; & non faciens an teneatur ad restitutionem. in Sum. cap. 25. nu. 18. in fine. to. 1. & De hor. can. c. 21. nu. 53 & Misc. 45. nu. 1. & c. to. 4
beneficium prius dimittens ob posterius, quod probabiliter putabat sibi acquisitum, nec proprietatem, nec possessionem prioris perdit. c. Accepta. opposit. 7. nu. 38. & c. to. 4
beneficium permutare etiam quo ad titulum si ne superioris facultate est simonia. in Sum. c. 23. nu. 100. inf. 3. to. 1. & De Rescri. ca. si quando. exce. 4. nu. 1. & c. to. 4
beneficium obtinere ratione soluendi debita beneficij, est simonia. in Summa. cap. 23. num. 105. to. 1
beneficium obtinere per aliquem cum pacto dandi alicui pensionem aliquam, ut sit simonia. in Sum. c. 23. nu. 107. ad 7. to. 1. & De Rescri. c. si quando excep. 4. nu. 2. to. 4
beneficium vel ius ad rem quando perdat ob aliud beneficium etiam non curatum. De Rescri. c. si quando excep. 6. nu. 4. to. 4
beneficij habendi aetas. Vide verbo Aetas.
beneficij renunciatio, vide verbo Renunciatio, siue Renunciatio.
beneficij collatio. Vide verbo Collatio beneficij.
beneficium, aut episcopatum idoneum relinquere ob alium maioris redditus sine aliqua causa, peccatum est. De Redibus Eccl. quast. 1. monit. 25. nu. 1. to. 2. & Miscel. 42. num. 2. to. 4
beneficia puero conferre, existente adulto idoneo, malum. De Rescript. cap. si quando.

except. 7. num. 4. tom. 4
beneficium ecclesiasticum non potest conferri laico. De Red. Eccl. q. 1. mon. 55. nu. 4. to. 2. & De Iudicij not. 3. nu. 143. & c. to. 4
beneficio quis infamis inhabilis. De Rescript. si quando. except. 10. nu. 9. to. 4
beneficij Ecclesiastici non est capax prudentia incapax. De Rescri. cap. si quando except. 7. num. 1. to. 4
beneficio inhabile est quintuplex hominum genus. De Red. Eccl. q. 1. mon. 55. nu. 4. to. 2. & De Rescri. c. si quando. excep. 10. nu. 6. & except. 11. nu. 2. to. 4
beneficium requirit potentiam propriam ei seruandi. De Rescrip. c. si quando. except. 19. num. 5. to. 4
beneficium, uel officium non conferens digniori peccat, nisi, &c. in Sum. c. 17. num. 72. & c. 96. t. 1. & Misc. 38. nu. 1. 4. & c. 8. & c. & Misc. 39. num. 7. & De Rescrip. cap. si quando. excep. 6. nu. 10. tom. 4
beneficium etiam simplex dandum digniori, nisi &c. Misc. 38. num. 4. & De Rescript. c. si quando except. 16. num. 10. to. 4
beneficium, aut officium conferens indigno peccat, & cui restituere debeat in Sum. cap. 17. nu. 73. & c. 96. pec. 9. t. 1. & c. Inter uerba. 1. concl. nu. 12. & c. & De Red. Eccl. q. 2. monit. 23. num. 1. tom. 2. & c. 2. De Rescript. c. si quando except. 16. num. 3. & c. & Misc. 35. num. 1. tom. 4
beneficia plura procurare alij ut peccatum. De Hor. can. c. 22. num. 61. & Misc. 60. num. 14. tom. 4
beneficium etiam simplex indigno procurans, ut ei conferatur, peccat mortaliter, etiam si sit Papa, nisi &c. Misc. 35. nu. 1. to. 4. & c. Inter Verba. 1. concl. nu. 12. & c. to. 2
beneficium etiam laicus ut iniuste appetat. Misc. 36. num. 2. to. 4
beneficium quale, a quo, & ob quid iniuste, vel iniuste appetatur. in Sum. c. 23. nu. 15. to. 1. & Misc. 36. nu. 1. 3. tom. 4
beneficium resignans, ut detur minus digno, ut peccet. Miscellanea 38. num. 7. & c. tom. 4
beneficium qui dat, vel accipit principaliter, ut prae sit, peccat. Miscel. 36. num. 1. & Miscel. 46. nu. 6. to. 4
beneficium cuiuspiam cupiens, ut ab eo detetur, ut peccet. De Red. Eccl. q. 1. monit. 61. num. 4. to. 2
beneficium ob quid liceat optare principaliter. Misc. 37. nu. 13. to. 4

beneficiu

I N D E X.

beneficium non quaritur per collationem ante
acceptationem. Misc. 97. nu. 3. to. 4
beneficium nimis exiguum habens an licite pos-
sit sine alio patrimonio ad ordines sacros pro-
moueri. De hor. can. c. 21. nu. 11. to. 4
beneficium parochiale accipiens animo non pro-
mouendi tenetur restituere fructus, nisi mu-
tato animo promouetur. in Sum. cap. 25. nu.
me. 118. to. 1. & De hor. canon. cap. 21 nu-
me. 45. &c. to. 4
beneficium, prabendam, Sel. canonicatum su-
scipiens cum patto docendi in scholis, Sel. fa-
ciendi, Sel. dandi aliquid, ut peccet, & sit si-
moniacus. in Sum. cap. 25. num. 58. to. 1. &
De hor. can. c. 21 nu. 54. to. 4
beneficium quodlibet residentiam requirit, &
qua ab ea excusetur. in Sum. c. 25. num. 121.
to. 1. & De Reg. com. 3. nu. 43. to. 2
beneficium Ecclesiasticum est inuendibile etiā
a Papa, qui tamen potest illud extinguen-
do dividere, unire, & de fructibus varie di-
sponere. in Sum. c. 23. inf. 8. to. 1. & De Spol.
cler. §. 3. nu. 6. to. 2
beneficium ecclesiasticum est Papatus. De Red.
Eccl. q. 1. mon. 39. nu. 1. to. 2
beneficium ecclesiasticum est Cardinalatus.
De Red. Eccl. q. 1. mon. 39. nu. 1. to. 2
beneficium sine titulo non possidetur, & ideo
nec eius restitutio petitur. De incompatib. be-
nef. nu. 1. to. 2
beneficium quodlibet iure communi requirit re-
sidentiam personalem, ibid. nu. 7. to. 2
beneficium qui dat, Sel. procurat, debitum eo
non soluit, ibid. nu. 46. to. 2
beneficium cum onere legendi habens tenetur
legere per se, si potest. in Sum. cap. 25. nu-
me. 135. to. 1
beneficium accipiens sciens se esse irregularem,
suspensum, excommunicatum, uel interdi-
ctum peccat, & titulus eius est nullus. in
Sum. cap. 25. nu. 133. & c. 27. num. 36. in fi.
& nu. 272. to. 1
beneficium ad retinendum tam prodest consue-
tudo, quam dispensatio. in Sum. cap. 25. nu-
me. 128. to. 1. & De hor. can. cap. 22. nu. 60.
& M. sc. 60. nu. 11. to. 4
beneficij procuratio, uel collatio non est debiti
restitutio. in Sum. c. 17. nu. 81. to. 1
beneficium, ad quod fuit ordinatus, nemo potest
resignare, nisi expresse dicat, se sub eius titu-
lo esse ordinatum. in Sum. c. 22. n. 18. B. pec. 3. t. 1
beneficium uel pensionem accipiens illegitimus
sine dispensatione peccat, & tenetur illud
renunciare, Sel. quare dispensationem.

Index Oper. Nauar.

in Sum. cap. 25. num. 117. tom. 1
beneficium obtentum nulla facta mentione de
lite quando valeat. De Pæn. d. 5. c. conside-
ret. in prin. nu. 106. to. 3
beneficium datum per datam piccolam non ua-
cat per mortem illius in cuius fauorem fuit
resignatum per consensum breuem, antequā
consensus illius coram Notario Cancellaria,
Sel. Camera extendatur. De Rescr. c. si quan-
do. in Aut. nu. 22. &c. to. 4
beneficium indignus qualis illiteratus. De Rescr.
c. si quando. exce. 12. nu. 1. & exce. 13. n. 1.
&c. & exce. 16. nu. 7. &c. 11. & except. 18.
nu. 1. &c. Vide Verbo Illiteratus. to. 4
beneficij in conferendis & retinendis multa
peccata committuntur. in Sum. c. 17. n. 73. t. 1.
& De Rescr. c. si quando. excep. 16. nu. 3. &
except. 18. nu. 3. &c. to. 4
beneficium, officium, Sel. artem sine peritia, Sel.
scientia iusta cupiens, uel exercens peccat,
& dimittat illud, aut discat. in Sum. c. 23.
nu. 47. & c. 25. nu. 133. to. 1. & De hor. can.
cap. 11. nu. 20. to. 4. & c. Inter verb. 1. concl.
nu. 17. to. 2. & de Rescr. c. si quando. exce. 7.
nu. 3. & exce. 14. nu. 1. & excep. 16. nu. 1. 4.
8. 11. & exce. 8. nu. 11. 4. 18. to. 4. & de Pæn.
nit. dist. 6. c. 1. §. caueat. nu. 4. to. 3
beneficium vacans possessum ab aliquo conferri
potest ab episcopo non vocato possessore; pos-
sessio tamen non potest tolli ab eo antequam
audiatur. De Rescript. c. cum contingit. 3.
cau. null. nu. 2. to. 4
beneficio ipso iure perduto per non promotionē,
uel aliud incurrens, per triennium gaudet
regula de triennali possessore. c. Accepta. op-
po. 8. nu. 9. &c. to. 4
beneficij possessio, vide verbo Possessio.
beneficio spoliatus, vide Verbo Spoliatus.
beneficium patris nunquam datur immediate
filio, &c. c. Accepta. oppos. 10. nu. 18. to. 4
beneficium impetransem sufficit habilem esse
tempore quo impletur conditio; & Benefi-
cium acquiritur, licet tempore impetrationis
sit inhabilis, nisi &c. De Rescr. c. si quan-
do. except. 7. nume. 6. &c. & except. 10. a
nume. 6. & que ad 10. & except. 18. num. 8.
in fine. to. 4
beneficia manualia aquantur non manualib.
nisi &c. De Reg. com. 2. nu. 65. &c. to. 2
beneficia qua ratione dicantur Monachatus, &
canonicatus. De Regu. commen. 2. num. 68.
in fine. to. 2
beneficia regularia solis regularibus conferen-
da. De Red. Eccl. q. 1. mon. 55. nu. 6. to. 2

B 3 beneficium

beneficio regulari solus professus illius ordinis est dignus. De Reg. com. 3. nu. 2. to. 2.
 beneficiorum reservatorum, & non reservatorum una differentia. De Spol. cler. §. 7. num. 3. to. 2.
 beneficiorum reservatorum possessio in regno Neapolitano capta plumbeis bullis non expeditis perimit ius quasitum per simplicem signaturam. De Spol. cler. §. 7. nu. 3. to. 2.
 beneficium non potest quærere, qui quasitum nequit retinere. De Rescript. cap. si quando. excep. 14. nu. 2. to. 4.
 beneficium impedit furor. pracedens, non sequens. De Rescr. cap. si quando. except. 14. nu. 3. to. 4.
 beneficium conferens indigno plus peccat, quàm eum eligens. De Rescri. c. si quando except. 16 nu. 2. to. 4.
 beneficia vacantia per promotionem ad alia resitutuenda, nec reservata regulariter, nisi sit Papalis. c. Accepta oppo. 10. nu. 33. & c. to. 4.
 beneficij prouisio facta peccatori qua valeat. Misc. 34. nu. 4. & c. to. 4.
 beneficium quarenti oratio apta. Misc. 34. num. 8. to. 4.
 beneficium dare indigno, & dare minus digno, & dare sine inepto, ut sint peccata inaequalia. Misc. 39. nu. 7. to. 4.
 beneficium ob simplex an quis cogatur ad ordines maiores. Misc. 43. nu. 1. to. 4.
 beneficium simplex accipiens an teneatur habere animum capiendi maiores ordines. Miscel. 43. nu. 1. & c. to. 4.
 beneficium simplex plura quam ordines minores requirit. Misc. 43. nu. 2. to. 4.
 beneficij pluralitas de se mala ut fiat iusta. De hor. can. cap. 22. num. 60. & Miscel. 60. num. 12. to. 4.
 beneficium minus habens, & petens maius hoc faciat. De hor. can. cap. 22. nu. 64. & Misc. 61. nu. 1. & c. to. 4.
 beneficiorum ecclesiasticorum nomine comprehenduntur etiam commende militum religionum. De Red. eccl. quæst. 3. mon. 27. num. 1. & c. to. 2.
 beneficium accipiens excommunicatus peccat, & titulus eius est nullus. in Summ. cap. 25. num. 134. & cap. 27. num. 21. 36. & 273. Respon. 8. to. 1.
 beneficium acceptare potest excommunicatus sub suam spectatiuam cadens, attamen illud acceptatum non potest ei conferri ante absolutionem excommunicationis, & gaudet privilegio de triennali possess. De Rescript.

cap. si quando. except. 10. nu. 8. & c. 11. to. 4.
 beneficij impetratio ab eo qui se probabiliter ignorabat excommunicatum, valet. De pan. dist. 5. c. fiat res. nu. 46. to. 3.
 beneficium, vel dignitatem obtinens in peccato mortali, an peccet mortaliter. Miscel. 34. num. 1. & c. to. 4.
 beneficium renunciare alicui, ut alius renunciaret suo, est simonia. in Sum. c. 23. num. 100. inf. 2. to. 1. & De Rescri. c. si quando. excep. 4. nu. 1. & c. 6. to. 4.
 beneficia omnia ut requirant tot qualitates, quot episcopatus. Misc. 33 nu. 4. 7. & c. to. 4.
 beneficium indignus est qui nescit legere, & construere. De Rescr. cap. si quando. except. 13. nu. 2. & c. to. 4.
 beneficij viuentis impetratio quale peccatum, si vero illud erat amici, videtur impetratio dolosa. De Rescrip. cap. si quando except. 5. num. 2. & c. to. 4.
 beneficium dimittens, iuxta cap. si beneficia. de preben. lib 6. quo modo gaudet regula de triennali possessore. capit. Accepta. oppos. 7. num. 50. to. 4.
 beneficij nomine cur non semper curata includantur. De Iudeis. Not. 5. nu. 8. to. 4.
 beneficiorum, vel bonorum competitors, vel intercessores quādo peccant grauiter, grauius, & grauius. Misc. 40. nu. 10. usque ad 16. & Misc. 41. nu. 1. & c. to. 4. & cap. Inter Verba. 1. concl. nu. 13. & c. to. 2.
 beneficium utrumque incompatible perdit, qui utrumque retinere contendit. De Spol. cle. §. 19. nu. 7. to. 2.
 beneficium capiens, ut fiat presbyter in quo dissimilis capienti pecuniam, & aliquid faciat. De hor. can. c. 21. nu. 56 & c. to. 4.
 beneficium principis late interpretandum. Miscel. 54. nu. 1. to. 4.
 Beneficus est etiam qui confert, quia sibi retinere nequit, & qui debita soluit. De dat. & promiss. nu. 52. to. 3.
 Beneficium Papæ, vel iudicis, ut durat etiā post mortem. De Indulg. Not. 28. n. 28 to. 3.
 Bibere Vinum, aut aquam etiam ad sustentationem mane, aut vespere non frangit ieiunium, nec medicina, nec prægustatio. in Sum. cap. 21. nu. 13. to. 1.
 Biblia Vulgaria quibus permitrenda. De hor. can. cap. 22. nu. 113. & Miscel. 83. nu. 2. to. 4.
 Bigamia quid, & quod duplex, & quis possit dispensare ab ea. in Sum. cap. 27. nu. 155. to. 1.
 bigamia nulla mulier fit. in Sum. capit. 16 num. 27. to. 1.

bigamia, uel irregularitas non repugnat ecclesiastico statui. De Red. Eccles. q. 1. mon. 55. num. 13. to. 2.

Blanditijs facta tenent, & cur non metu facta. in Sum. pral. 6. nu. 7. & c. & cap. 17. nu. 16. 70. to. 1. & cap. Accepta. oppo. 5. nu. 5. to. 4. & De Pen. dist. 7. cap. & l. §. quod quamuis. nu. 8. & c. to. 3.

Blasphematores tenemur reprehendere. in Sum. cap. 11. nu. 10. Addo. & c. 12. nu. 83. to. 1.

blasphemans, uel maledicens S. Petro, & omnibus Apostolis, duo tantum peccata committit. in Sum. c. 6. nu. 18. inf. 5. to. 1.

Blasphemia quid sit, & est duplex, mentalis & vocalis, & non est haresis, & quibus modis blasphemetur. in Sum. cap. 12. num. 81. & c. 84. to. 1.

blasphemia est contraria confessioni fidei. in Sum. c. 12. nu. 82. to. 1.

blasphemia Dei leuis, minus peccatum, quam graue homicidium. De Pen. dist. 1. c. seipens. nu. 10. to. 3.

blasphemia ut sit iurare per creaturas. in Sum. cap. 12. nu. 4. to. 1.

blasphemia in dicendo, haresis in credendo consistit. in Sum. cap. 12. nu. 82. to. 1.

Blasphemus est qui per iocofam, inconsideratam, aut turpem nominationem Dei, uel Sanctorum aliquid dicit. in Summa cap. 12. num. 85. to. 1.

blasphemus non est absolendus, nisi imposita maxima penitentia. in Sum. c. 12. nu. 83. & cap. 27. nu. 26. to. 1.

blasphemia, & non detractio est, inhonorare Deum uerbis infamatorijs. ca. Inter Verba. conclu. 6. nu. 26. to. 2.

blasphemia est murmurare de Sanctis. ibidem. num. 28. to. 2.

Blasphemus contra Sanctos quas penas incurrat. ibid. nu. 2. 19. to. 2.

blasphemus contra Deum, eiusque matrem si onus publicum sustinet, quam penam incurrat pro prima, secunda, ac tertia uice, ibid. num. 2. 15. to. 2.

blasphemus clericus quam penam incurrat pro prima, secunda, ac tertia uice. ibid. nu. 2. 16. to. 2.

blasphemus laicus, & nobilis, quas penas incurrat pro prima, secunda, ac tertia uice, & quas plebeius. ibid. nu. 2. 17. to. 2.

blasphemo qua penitentia iniungenda est in foro conferentia, ibid. nu. 2. 18. to. 2.

blasphemum iudex non punies, quas penas meretur, & cum audiens ad quid tenetur.

cap. inter uerba, conclu. 6. num. 220. to. 2. non Blasphemant dicentes sanctos pios lapsos esse in peccatum carnis, ut Hieronymum, & Magdalenam, etiam si sit falsum. ibid. n. 72. to. 2. Bona fides a peccato excusat ab irregularitate, qua non excusat ab excommunicatione. c. Accepta. oppo. 8. nu. 33. 35. to. 4.

bona fidei rem alienam accipiens, emens, uel retinens si superueniente mala non reficit, cur peccet, & cur non qui prescriptum bona fidei retinet, & quid de dubitante. in Sum. c. 17. nu. 7. 1. 7. to. 1. & De Iudicijs. Not. 6. nu. 53. & c. nu. 67. to. 4.

bonam fidem dicitur quis habere, qui malam non habet. in Sum. c. 17. nu. 10. to. 1. De Pe. dist. 7. c. si quis autem. nu. 89. to. 3.

Bona honoraria quinque, scilicet laus, honor, fama, gloria, reuerentia, & in quo differant, & conueniant. in Sum. cap. 17. nu. 89. & c. 18. n. 17. 19. & c. 23. nu. 9. & c. to. 1. & c. Inter Verba 4. conclu. a. n. 4. usque ad 17. 20. 26. & c. & concl. 6. imperfecta nu. 4. & c. & De fin. hum. a. nu. 47. usque ad 51. to. 2.

bona honoraria appetere de se nec bonum, nec malum, bonum si minus principaliter, malum si principaliter. in Sum. c. 23. nu. 9. to. 1. & c. Inter Verba 5. conclu. nu. 1. 4. 8. 10. 12. 25. & c. 31. & c. 45. 50. 62. & c. 77. & De fin. hum. nu. 39. 43. 46. & c. 54. & c. 62. to. 2. & Misc. 37. nu. 7. & c. & De hor. can. cap. 6. num. 12. 35. & c. & cap. 20. nu. 5. to. 4.

bona honoraria contemni, & appeti possunt. c. Inter Verba 5. conclu. nu. 37. to. 2.

bona honoraria inordinate appetere, ut plurimum veniale, sed quinque casibus mortale. De fin. hum. nu. 59. & c. to. 2.

bonorum honorariorum restitutio quomodo fiat. c. Inter Verba. conclu. 4. nu. 26. to. 2.

bona honoraria pretiosiora pecuniarijs. in Sum. c. 16. nu. 44. & c. 17. nu. 87. to. 1. c. Inter Verba 4. conclu. nu. 19. & c. & conclu. 5. num. 1. & De fin. hum. nu. 51. to. 2.

bona honoraria inferiora bonis vite salutis. in Sum. c. 17. nu. 87. & c. 10. 1. & c. Inter Verba 4. conclu. num. 20. & c. & conclu. 5. nu. 1. 59. & De fin. hum. nu. 30. to. 2.

bona temporaria maiora minoribus preferre ne mo. ut plurimum tenetur, quamuis possit. De pen. d. 7. c. si quis autem. nu. 3. to. 3.

bona temporaria qua parte proficiunt beate vite, & qua non. De Reg. com. 1. nu. 29. to. 2.

bona trium ordinum, scilicet Sita, fame, & pecunie, & multum differunt. in Sum. ca. 17. nu. 89. & c. to. 1. & De fin. hum. nu. 51. & c.

- cap. Inter Verba. concl. 4. nu. 20. &c. 10. 2. De Pen. d. 1. c. nolite putare. nu. 3. &c. 10. 3.
- bona vite, salutis, libertatis, & fame aſtimari non poſſunt, licet aliquando pecunijs compenſentur. in Sum. cap. 17. nu. 87. to. 1. &c. c. Inter verba. 4. concl. nu. 26. to. 2.
- bona qua quis facit noſſe; & velle ab alijs illa probari ut liceat. cap. Inter Verba. 5. conclu. nu. 49. &c. & De fin. hum. nu. 54. to. 2.
- bonum duplex, Verum, & apparenſ; idque triplex, honeſtum, delectabile, & utile. De fin. hum. nu. 3. &c. 10. 2.
- bonum amabile triplex, aliud propter ſe ſolum, aliud propter aliud ſolum, aliud propter ſe, & aliud ſimul amabile. De fin. hum. nu. 4. 24. etc. & cap. Inter verba. 4. concl. nu. 18. &c. 10. 2. & De Penit. diſtin. 2. cap. charitas eſt. §. ergo ſi. num. 3. tom. 3. Miſcel. 37. num. 7. &c. 10. 4.
- bona tantum eſſe faciendi in gloriam Dei; ut intelligendum. cap. Inter Verba 5. concl. num. 57. to. 2.
- bona incerta qua ſint, & ut poſſint pauperi ea habenti applicari. in Sum. cap. 17. num. 92. &c. & c. 25. nu. 122. &c. not. 3. 10. 1. & De Red. Eccl. q. 3. mon. 25. num. 2. & mon. 33. nu. 1. to. 2. & De hor. canon. cap. 7. num. 33. &c. et. tom. 4.
- bona pauperibus reſtituenda, ut poſſunt eccleſiis, ſed alijs locis pijs applicari. in Sum. cap. 26. nu. 28. &c. 10. 1.
- bona, qua nullius ſunt, poſſe occupari a quibuſvis, de quibus intelligatur. in Sum. c. 17. nu. 170. 176. to. 1. & De Red. Eccl. q. 1. mon. 15. num. 2. & mon. 40. num. 5. & q. 3. mon. 33. num. 1. to. 2.
- bonis in agendis ne ſint mala, magna cura adhibenda. in Sum. pral. 7. nu. 18. to. 1.
- bonorum operum hac applicatio utilis. De hor. can. c. 10. nu. 8. to. 4.
- bonorum communicatio, Vide Verbo Merita.
- bona & ſurarii, Vide verbo V ſurarius.
- bona opera, vide Verbo Opera, vel opus, præter infraſcripta.
- bona qua quis pure poteſt petere a Deo. De hor. can. c. 20. nu. 6. to. 4.
- bona caſtrenſia, & quaſi caſtrenſia, qua ſint. in Sum. c. 17. nu. 141. &c. 10. 1.
- bona paraphernalia qua ſint. in Sum. cap. 17. nu. 153. to. 1.
- bona regularium omnia ſunt communia eis, non ut ſingulis, ſed ſi uniuerſis. De Regu. com. 1. num. 31. & com. 2. nu. 8. to. 2.
- bona regularium, Vide Verbo Regularis.
- bona naufragantium; vide Verbo Naufragantium bona.
- bona Matr. monij, vide Verbo Matrimonium.
- bona mariti, & uxoris in Luſitania ſunt communia. in Sum. c. 17. nu. 155. ad alia 4. & De V ſuris. nu. 65. to. 1.
- bona mariti quando uxor occultare poteſt. in Sum. c. 17. nu. 154. &c. 10. 1.
- bona clericorum, qua connumerantur inter ſpolia, vide Verbo Spolia.
- bona profitentis Religionem fiunt monaſterij etiam quo ad poſſeſſionem. De Regu. com. 2. nu. 35. 38. 46. 54. &c. & quid de datis in feudum emphiteuſim. nu. 55. to. 2.
- bona nouitij inteſtati non deferuntur. Monaſterio. De Reg. com. 2. nu. 49. 52. to. 2.
- bona illius, qui dolo Episcopii, ſed Abbatis factus eſt Regularis, non acquirit Monaſterium. De Reg. com. 2. nu. 31. to. 2.
- bonum, quod ob ſinem bonū tale eſt, non ſuapte natura malum. De Red. eccl. q. 1. mon. 45. num. 4. to. 2.
- bonus in dubio quis non præſumitur in ſuum damnum. De Reg. com. 4. nu. 72. to. 2.
- bonum publicum ut præferendum privato. De Red. Eccl. q. 1. mon. 60. nu. 3. to. 2.
- bonum ſe offendere cum non ſit, etiam ad adſcipationem, eſt ſeniale. in Sum. c. 18. n. 8. to. 1.
- bona hominum dona Dei, qui ea iure repetit. De hor. can. c. 19. nu. 19. to. 4.
- bona eccleſiaſtica triplici, ſed quadruplici de cauſa iuſte alienantur. De Alien. rer. eccl. & Spol. cler. nu. 3. 7. & §. 2. nu. 5. to. 2.
- bona eccleſiaſtica fieri poſſunt per Papam proſana cum retentione priuilegij bonorum Eccleſiaſticorum. De Spolijs clericorum. §. 18. num. 6. & De Red. eccl. quaſt. 1. mon. 57. num. 2. to. 2.
- bonorum Eccleſiarum tam beneficiorum, quā eorum fructuum, Verus administrator, & diſpenſator eſt Papa. in Sum. c. 23. nu. 108. to. 1. & De Spol. cler. §. 2. nu. 2. & §. 3. nu. 6. & §. 9. nu. 2. & §. 11. num. 4. &c. 8. tom. 2. & Miſc. 11. nu. 6. & Miſc. 35. nu. 2. & Miſc. 46. nu. 2. to. 4. & De Indulg. not. 29. num. 1. &c. 10. 3. & De Red. Eccl. q. 1. mon. 40. nu. 6. & q. 3. mon. 3. num. 3. in fi. & mon. 33. nu. 1. Dico 4. 8. to. 2.
- bona eccleſiaſtica iuſta de cauſa poſſunt concedi laicis. in Sum. c. 25. nu. 119. to. 1. & De Red. Eccl. q. 1. mon. 55. num. 3. & mon. 57. nu. 2. to. 2. & Miſcel. 45. nu. 4. to. 4.
- bona Eccleſia licet quo ad forum exterius permittantur laicis, non tamen quo ad forum anima

- anima, nisi ratione paupertatis, uel pietatis.*
De Spol. cler. § 3. num. 7. &c. & § 8. nu. 6.
& §. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. & De Indulgen.
not. 15. nu. 1. 10. 3
- bona sacra, qua profanari possunt, & a quibus,
Sede Verbo Profanari.*
- bona Ecclesia, aliter quam per Sacramenta cō
municabilia, dispensari possunt sine Sacra-
mento.* De Indulg. not. 14. nu. 3. 10. 3
- bona ecclesiastica non dicuntur ea qua relicta
sunt a parētibz cum onere missarum in sin-
gulos annos.* in sum. cap. 25. nu. 8. 10. 1
- bonorum Ecclesia versus dominus, est solus Chri-
stus, non solum dispositione diuina, sed etiā
humana.* De Red. Eccl. q. 1. mon. 21. num. 2.
&c. 5. & mon. 40. a nu. 1. & que ad 14. &
mon. 48. num. 8. 10. &c. & q. 3. mon. 2. nu-
me. 1. 6. & mon. 33. num. 1. & De Spol. cler.
§. 2. num. 2. 10. 2
- bona beneficiarj, Sede Verbo Beneficiarius, pra-
ter infra scripta.*
- bona beneficiarj sunt triplicia, scilicet patrimo-
nialia, siue secularia, ecclesiastica, & qua-
si patrimonialia.* De Red. Eccl. q. 1. mon. 19.
num. 1. 10. 2
- bona ecclesiastica praelatus non alienat ut do-
minus, sed ut administrator.* De Red. Eccl.
q. 1. mon. 21. nu. 3. 10. 2
- bona quasi patrimonialia ut patrimonialia cen-
senda.* De Red. Eccl. quæst. 1. mon. 19. nu-
me. 2. 10. 2
- bona beneficiaria siue ecclesia sunt quasita
cum onere dandi superflua pauperibus.* De
Redit. Ecclesiasticis. quæst. 1. mon. 21. nu. 1.
&c. 5. &c. & mon. 48. num. 9. & q. 3. mon. 2.
num. 4. 10. 2
- bonorum sacrorum & profanorum dominij, ad-
ministrationis, & dispensationis pulcherri-
ma differentia, per octo membra resoluta.*
De Red. Eccl. q. 3. mon. 33. nu. 1. 10. 2
- bona beneficiaria, siue Ecclesia, sunt Dei quo
ad dominij, & beneficiarj quoad gubernationem,
& pauperum quo ad sustentationē.*
De Red. Eccl. quæst. 1. mon. 21. num. 3. 7. &
mon. 40. nu. 8. & que ad 12. & q. 3. mon. 33.
nu. 1. &c. 10. 2
- bona ecclesiastica sunt redditus tituli Cardina-
latus, non autem salaria, & subsidia impen-
sarum, quæ aliquando Cardinalibz tribuun-
tur.* De Red. eccl. q. 1. mon. 39. n. 4. &c. 10. 2
- bona quasita ex stipendijs, quæ dantur Cardi-
nalibus a Papa, censentur tamquam patri-
monialia.* De Red. Eccl. quæst. 1. mon. 39.
num. 2. 10. 2
- bona quasita ratione actuum ecclesiasticorū,
Et censentur tanquam patrimonialia in Sū.
c. 17. nu. 94. 10. 1. & De Red. eccl. q. 1. mon.
39. num. 5. 10. 2*
- bona qua ecclesiastica non censentur benefi-
ciaria, etiam si dentur ecclesiasticis ab eccle-
siasticis, de bonis ecclesiasticis.* De Red. Ec-
cle. q. 1. mon. 39. nu. 3. &c. 10. 2
- bonorum, & negotiorum Dei tractatio cur non
ita turbet animi tranquillitatem, sicut pro-
prium.* De Reg. com. 1. num. 34. 10. 2
- bona ex pensionibus super beneficijs positæ sunt
beneficiaria.* De Red. Eccl. quæst. 1. mon. 32.
nu. 2. & mon. 39. nu. 2. 10. 2
- bona non sunt data ecclesie ad superbiendum,
Sed ditandum.* De Red. Eccl. q. 1. mon. 22.
num. 2. 10. 2
- bona Ecclesiastica male impendens non solum
committit furtum, sed etiam sacrilegium.*
De Red. Eccl. q. 2. mon. 7. nu. 6. &c. 13. &c.
& q. 3. mon. 2. a nu. 4. & que ad 8. & De Spol.
cler. §. 8. nu. 5. 10. 2
- bona deputata immediate pjs differunt a de-
putatis mediate.* De Red. Eccl. q. 2. mon. 24.
num. 1. 10. 2
- bonorum etiam stabilium administratio conce-
di potest iusta de causa regulari non officia-
rio.* De Reg. com. 2. nu. 18. 10. 2
- bonorum omnium monasterij administratio so-
lius prelati, qua mala pariat.* De Reg. com.
3. nu. 9. 10. 2
- bonorum monasterij diuisio non tollitur Conc.
Trid.* De Reg. com. 3. nu. 24. 10. 2
- bona Ecclesie negligenter admodū custodiens,
peccat mortaliter.* De Iudicijs. not. 3. nu-
me. 22. 10. 4
- bona clericorum, & religiosorum per negotia-
tionem illicitam quasita, vel per modos a ca-
nonibus prohibitos sunt reseruata Papa.* De
Spol. cler. §. 7. nu. 4. &c. 10. 2
- bona ecclesiastica destituta Catholicis admini-
stratoribus spectant ad sedem Apostolicam.*
De Spol. cler. §. 10. nu. 5. 10. 2
- bonorum ecclesiasticorum administratio vi-
res humanas unius excedit.* De Spol. cler.
§. 11. nu. 4. &c. 10. 2
- bonorum ecclesiasticorum administrationem
cur diuiserunt Petrus, & alij Pontifices.* De
Spol. cler. §. 11. nu. 6. 10. 2
- bona ecclesiastica alienandi forma est inducta
iure humano.* De Spol. cler. §. 18. nu. 2. 10. 2
- bona anime sunt duplicia, altera naturalia, ut
iudicium, memoria, ars, sciētia, & mentis sa-
nitas; altera gratuita, ut spiritualia, gratia
Dei,*

Dei, dona Spiritus sancti, & Virtutes infusa.
 De Pen. dist. 1. c. noli putare. nu. 8. to. 3
 bona anima voluntate sola perduntur. De Pen.
 dist. 1. c. noli putare. nu. 6. to. 3
 bona sunt quatuor ordinum, & quae sunt supe-
 rioris ordinis non perdenda ob restitutionem
 eorum quae sunt inferioris ordinis. c. Inter Ser-
 ba concl. 6 nu. 468. to. 2.
 bona & iura Ecclesiae Romana nulla taciturni-
 tate, vel patientia perduntur. in Sum. c. 27.
 num. 72. to. 1
 bona poenitentiae praecepta ut communicari pos-
 sint. Misc. 11. nu. 11. Cetera vide verbo Me-
 rita. to. 4
 bonorum omnium etiam futurorum promissio,
 uel donatio, quae licita, uel illicita, & valida,
 & inualida. De Reg. com. 1. num. 26. 28.
 32. & c. to. 2
 bonum diuinum quomodo omnibus diligibile.
 de Pen. dist. 2. c. charitas est. nu. 7 & c. to. 3
 bonum, & malum suo genere quid? cap. Inter
 Serba prae. 2. nu. 5 & c. to. 2
 bonum absolute consideratum obiectum poten-
 tia concupiscibilis, & consideratum ut ar-
 duum potentia irascibilis. in Sum. prae. 5.
 nu. 4 to. 1
 bonum nullum meritorium, nisi ex charitate
 fluat. de Pe. dist. 2. c. charitas est. nu. 18. to. 3
 boni licet desint, non est promouendus malus.
 Miscel. 34. nu. 3 to. 4
 bonorum cessio quando excuset a restitutione in
 foro animae. in Sum. c. 17. nu. 86. to. 1
 Bonitas & malitia interiorum non augetur,
 nec minuitur per exteriora. de Pen. dist. 1.
 c. si cui. §. item sicut. nu. 1. §. & dist. 7. cap. si
 quis. 1. nu. 25. to. 3
 bonitas, & malitia actus prius obiectiue in actu
 exteriore, quam interiori. de Pen. dist. 2. c. si
 cui. §. item sicut. num. 5. to. 3
 bonitas, & malitia exterior nulli, nisi ob inte-
 riorē imputatur. de Pa. d. 2. c. si cui. §. item
 nu. 5 & de hor. can. c. 7. nu. 10. to. 3
 Brachium seculare inuocat delegatus & sub-
 delegatus a Papa, etiam non requisito ordi-
 nario De Rescri. c. cum contingat. remed. 1. a
 nu. 1. usque ad 8. to. 4
 brachium seculare inuocat inquisitor, iure com-
 muni. De Rescri. c. cum contingat. remed. 1.
 num. 2. to. 4
 brachium seculare cum ab utraque parte peti-
 tur, quid fiat. de Rescri. c. cum contingat. re-
 med. 1. nu. 9. to. 4
 brachium seculare si ab episcopo ad unum effe-
 ctum, & ab alio ecclesiastico etiam inquisi-

tore ad contrarium petatur, tunc index secu-
 laris supersedere debet. in Sum. c. 27. n. 135.
 to. 1. & De Rescri. c. cum contingat. rem. 1.
 mon. 9. & rem. 4. nu. 5. to. 4
 Brauia ad honorem incantantur licita. De fin.
 hum. nu. 45. & cap. Inter uerb. 5. concl. nu. 4.
 17. 20. to. 2
 Breuiarij defectus an excuset ab horis canon.
 De hor. canon. cap. 11. num. 38. & cap. 21.
 num. 13. to. 4
 breuiarium per quodlibet recitare, an sufficiat.
 in Sum. c. 25. nu. 107. to. 1. & De hor. canon.
 c. 10 nu. 60. 69. & cap. 19. nu. 211. & ca. 21.
 nu. 23. tom. 4
 breuiarium Romanum Sanctae Crucis an bonū
 inuentum. De hor. can. cap. 19. num. 201.
 203. 205. & c. to. 4
 Breuia, nomina, vel reliquias gestare, & con-
 fectare, quando sit peccatum. in Sum. c. 11. nu.
 34. & De Iudicijs not. 2. nu. 32. to. 4
 Bulla Pij Quinti de Cambijs. in Sum. c. 17. nu.
 28. 3. N. & nu. 300. & c. to. 1
 bulla Pij Quinti de Confidentia, cum decem
 annotationibus in Sum. c. 23. nu. 110. to. 1
 bulla Pij Quinti renocatoria quorundam priui-
 legiorum militum ordinum militarium. De
 reg. com. 2. nu. 56. to. 2
 bulla affrancationis Pij Quinti, quae circumspe-
 de composita est. De Spol. cler. §. 17. n. 2. to. 2
 bulla Pij Quinti de Censibus. in Sum. c. 17. nu.
 234. & de iuris, nu. 8a. to. 1
 bulla Pij Quinti de Censibus an contineat ius
 diuinum, uel humanū. de iuris. nu. 105. 1. I
 bulla Pij Quinti renocatoria facultatum ad di-
 sponendum in illegitimos factarum. De Spol.
 cler. §. 19. num. 1. to. 2
 bulla Pij Quinti de Spolijs cler. de spol. cler. §.
 8. num. 1. to. 2
 bulla Pauli Terrij concernens spol. De Spol. cle-
 ric. §. 5. nu. 1. to. 2
 bulla Pij Quarti fragmentum de spolijs cleric.
 & alia bulla eiusdem. De Spol. cler. §. 6. n. 5
 & c. in fine. to. 2
 Bulla Pij Quarti circa praecedentiam canonico-
 rum regularium, & monachorum. De Reg.
 com. 4. nu. 5. to. 2
 bulla Ioannis XXI. in accipientes possessionē
 beneficiorum ante, & c. non ligat nisi Episcopos,
 Abbates, & Priores. c. Accepta. oppos. 8.
 nu. 24. to. 4
 bulla Clementis Septimi excludens illegitimas
 a successione in beneficiis parentum. tam me-
 diata, quam immediata. de Rescript. cap. si
 quando. excep. 21. nu. 1. & c. to. 4

bullae

bullæ Clementis Sexti, quæ incipit, Vnigenitus. de Penit. & remiss. & c. tenor circa indulgentiam anni iobelai. De Indulgent. not. 7. nume. 1. tom. 3
bullæ Gregorij Decimitertij, quæ indicitur iobelaum De Indulg. not. 32. nu. 1. to. 3
bullæ Gregorij Decimitertij, quæ aliis indulgentias plenarias suspendit. De Indulg. not. 33. num. 1. to 3
bullæ Gregorij Decimitertij in nouationis extraneæ Bonifacij Octauij De dat. & promiss. pro iustitia, vel gratia obtinenda apud Sedem Apost. excommunicant omnes, qui aliquâ ex 16. actionib. in ea contentis agunt. Item scientes, & non reuelantes, stantes per eas obtentis, amittunt beneficia, officia, & fiunt infames & inhabiles ad ea, & ad qualibet alia. De Dat. & promiss. num. 12. to 3
bullæ Gregorij Decimitertij reductionis litterarum Pij Quinti pro mendicantibus. in Sum. c. 27. nu. 291. in fito 1
bullarum falsarius quis dicatur, & quando sit excommunicatus. in Sum. c. 17. n. 169. & c. 27. nu. 62. to. 1
bullæ Cruciate non liberat a restitutione fructuum, facit tamen facultatem absoluedi a peccato mala recitationis. De hor. can. c. 21. num. 62. to. 4
bullæ Sel iobelaum in malo statu quo ad quæ prodest, & quid præmonendi accepturi. De Indulg. not. 9. nu. 19 & c. to 3
bullæ canæ Domini quæ sit, & iterata non multiplicat censuras. in Summ. cap. 27. nume. 52. 54. tom. 1
bullæ indulgentiarum per incuriam quibusdam in morte non prosunt in Summ. cap. 26. nume. 29. & c. tom. 1. & De Indulgent. not. 30. num. 16. to 3
bullæ quæ primo usu expirat. in Sum. c. 26. nume. 31. Dico 23. to. 1
bullarum in præmia an probent, quæ continent, uel ad ornatum tantum ponantur. de Rescript. cap. si quando. except. 8. num. 1. 7. & c. 11. & c. to. 4

OS C OS

CÆCITAS anima oritur ex sola murmuratione. cap. Inter verba, conclu. 6. num. 28. to. 2
cacitas inconsideratio, præcipitatio, & inconstantia, quæ morifera. in Sum. cap. 23. nume. 113. & c. to. 1
cacus, uel surdus an teneatur recitare horas canonicas in choro, uel extra. De hor. canon.

cap. 11. nume. 23. & c. & cap. 19. nume. 80. & c. tom. 4
Calestem gloriam securè obtinent tria hominū genera. De Penit. d. 7. c. si quis. 1. nu. 16. & c. si quis autem. nu. 1 & c. to. 3
Caremoniam ludicam, uel Mahometicam obseruans, quomodo peccet. in Sum. c. 11. nume. 24. 26. to. 1
caremonia, quibus sanctæ Portæ anno iobelai aperiuntur, & clauduntur. De Indulg. not. 34. num. 8. to. 3
caremoniarum Romæ statarum siue stationum auctor. Greg. de Indulg. not. 7. nu. 3. to. 3
caremonia in choro quæ ab omnib. fiant. De hor. can. c. 17. nu. 14. to 4
caremonia Christiana, in quas mutata sunt pagana, ut prosint De hor. canon. cap. 18. nume. 29. & c. to 4
caremonia Missæ debent esse breuiores vno tempore, quam alio. De hor. canon. cap. 16. numero 21 tom. 4
Cain peccauit plus mentiendo, quam occidendo. De Penit. distinct. 1. cap. serpens. num. 6. tom. 3
Cambium quid sit, & diuiditur in reale, & fictum, & est septuplex. in Summ. cap. 17. nume. 286. tom. 1
cambium etiam pecunia pro pecunia Striusque ualorem æqualem requirit in Sum. c. 17. num. 287. to 1
cambium primum per officium mutuandi licitum est, sed non est in usu. in Sum. cap. 17. num. 288 tom. 1
cambium secundum per minutum licitum est etiam priuatis personis, etiam in Hispania in Sum. c. 17. nu. 288. to 1
cambium tertium per litteras licitum est, quatuor seruatis, & quod merces cambientic incerta. in Sum. c. 17. n. 289. & c. to. 1
cambium tertium de uno loco ad alium ualet, sed non de tempore ad tempus. in Sum. c. 17. nu. 290. tom. 1
cambium quartum translationis realis licitum est. in Sum. c. 17. nu. 291. to 1
cambium quintum ratione interesse ueri, sed non falsi lucris, licitum est. in Summ. cap. 17. num. 292. tom. 1
cambium sextum per custodiam pecuniarum licitum est. in Sum. c. 17. nu. 293. to. 1
cambium septimum præsentis pecunia pro absente licitum est, hoc seruato. in Sum. c. 17. num. 294. to. 1
cambia & sitata pecunia minoris pro maiori quomodo sint licita. in Sum. c. 17. 297. & c. to. 1

Cam-

cambium, & si communiter fit per litteras, per nuncium etiam, aut per seipsum eo proficiscendo, & dando fieri potest. De Cambijs. nume. 21. to. 1

cambium dicitur vnus rei cum alia permutatio, ibid. nu. 9. to. 1

cambium neque emptio, neque venditio est, neque depositum, neque mutuum neque commodatum, neque locatio, neque conductio; sed contractus innoximatus a predictis distinctum, ibid. to. 1

cambium ob custodiam licitum est; ob idque depositarius pecuniarum iustum stipendium a deponentibus accipere potest pro suo labore: & est contractus locationis, & conductio nis certa mercede constituta, ibidem. numero 36. tom. 1

cambium si quis exerceat negotiatione relicta, cum certo lucro de nundinis in nundinas, aut verisimili faciendo ex negotiatione, peccati mortalis, & restitutionis reus est; neque excusatur ratione lucri cessantis, ibid. nu. 35. to. 1

cambium minutum, licet omnibus alijs sit sua natura iustum, illicitum tamen fieri potest multis modis non seruata aequalitate, ibid. num. 20. to. 1

cambium pecunia vel est permutatio minuta cum magna, & contra, vel minoris valoris cum pecunia maioris valoris, & contra de vno loco ad alium, ibid. nu. 11. to. 1

cambium iniustum erit, si, quod minus valeat in vna prouincia, campfor etiam minoris, quam in illa valeat, emat, aut permutet: aut, quod plus valeat, maiori pretio, etiam quam in illa valeat, vendat, aut permutet, ob pretij praesertim anticipationem, aut dilationem, vel si pecunia prohibita transferatur. ibid. numero 33. to. 1

cambium per real em translationem est licitum, cum pecunia minoris valoris commutatur cum altera maioris valoris alterius loci; & contra, seruata iusta aequalitate arbitrio boni viri ibid. nu. 31. to. 1

cambium per litteras licitum secundum omnes; & etiam translatio virtualis pecunia in aliam prouinciam, quam hic do, vel aequalens facio, & partim do campfori, aut alii cui alteri ibidem pecuniam, vel fidem habenti, quo mihi litteras det, sit ibi tantumde mihi detur, quantum tradidi, aut feci, & pro ea certum lucrum tribuo, sicque vocatur: quia virtute litterarum mihi redditur. ibid. num. 21. to. 1

cambium proprie dicitur permutatio vnus pecunia cum alia, modo nec vna pro alterius pretio: sed permutatione tribuatur: quia omne vendibile permutari non potest. De Cambijs num. 9. tom. 1

cambium proprie, & generaliter sumptum diuiditur in cambium, pecunia, et in cambium aliarum rerum. ibid. to. 1

cambium eorum, qui scuta ab vnis in alias nundinas varijs dant soluenda pretio, quo cumulat, ualent, uel ualebunt scuta mercatorum in foro tempore solutionis facienda, manifesta vsura est. quia sunt ficta, uel diuersorum pretiorum, pro varietate locorum, quod est absurdum. ibid. nu. 156. to. 1

cambium est reale, uel siccum, iustum, uel iniustum, certum, uel dubium, purum, uel impurum. ibid. nu. 10. to. 1

cambium siccum, est cambium fictum, quod uere cambium non est. ibid. to. 1

cambium Metine in Flandriam multo utilius, quam uiceneris: quia ob duas rationes pecunia decreuit, una ob absentiam, altera, quia minoris Metine, quam in Flandria ualeat. cum in ipsa ob unam tantum, scilicet absentiam plus ualeat; & sic de ceteris ibidem. numero 65. tom. 1.

cambium per litteras ab una ciuitate eiusdem regni in aliam eiusdem, licitum per ius naturale, humanum, & commune. ibidem, num. 28. to. 1

cambium minutum potest quilibet exercere; etiam si erus officium publicum non habeat, contra Caic. ibid. nu. 19. to. 1

cambium a ciuitate. ubi penuria est maioris valoris, ad alterius regni ciuitatem, ubi est minoris, fit aliquando ad par, propter dilationem, & distantiam regnorum, ibidem. numero 66. to. 1

cambium, emptio commutatio inaequalia illicita sunt, ibidem, nu. 70. to. 1

cambium ex Flandria in Hispaniam (ut Vlisippo) ad aequalitatem non fit propter minimum excessum valoris pecuniae Flandricae. ibid. num. 66. to. 1

cambium, & permutatio, ut sint licita, non requiritur, ut quod aliquis cum alterius re permutare uult, de praesenti habeat sed sufficit habere tempore quo erit tradendum. ibid. num. 14. tom. 1

cambium lucris, seu interesse licitum est, & aliquid pro emergente ratione lucri cessantis, seu damni emergentis accipi potest. ibidem. num. 34. tom. 1

cambium duo faciunt illicitum, & eorum alterum, inaequalitas dati, & recepti, & plus, & minus dare, & accipere ob anticipationem, vel dilationem temporis ad soluendum praestitutum, siue sit contractus nominatus, siue innominatus. de Cambijs. nu. 41. to. 1

Cambium iuste fit si duo concurrant, unum, ut pro pecunia commutanda iustum pretium detur; alterum, ne de eius pretio minuatur ratione tardioris solutionis, ibid. nu. 42. to. 1

cambium per litteras, in quo plus iusta mercede accipitur, aut minus ea datur dilatione, aut anticipationem, illicitum est, ad restitutionem obligans. ibid. nu. 24. to. 1

cambium, quod minutum appellant, licitum, Remque publicam decere, & potest ad id minister publicus institui. ibid. nu. 19. to. 1

cambium, & permutatio, si sit absoluta, necesse est rem ab utraque parte tradi. At hic contractus, si alij innominati, valet etiam ante quam traditio ab utraque parte, aut ab altera sola fiat. ibid. nu. 14. to. 1

cambium, si est permutatio rerum, multo antiquius, quam contractus, emptionis, & venditionis, ibid. nu. 11. to. 1

cambium, siue sit contractus nominatus emptionis, & permutationis, siue innominatus, nullum est discrimen, quoad lucrum iuste faciendum, nisi ex alia circumstantia fiat illicitum. ibid. nu. 41. to. 1

cambium, seu permutatio pecuniarum, aut aliarum rerum inaequalis pretij, ex altera parte illicita. ibid. nu. 13. to. 1

cambij inaequalitas est, si mercator tantumde hic det, quantum alibi accipit, & praeterea in diuturnam adhibeat, & laborem suscipiat, & lucrum soluat. ibid. nu. 77. to. 1

cambij contractus non habet speciale nomen: sed est innominatus, do, si des, do, & si facias, vel do ut des, & facias, vel facio, ut des, aut facias, vel facio, & do ut des, & facias. ibid. nu. 22. to. 1

cambij contractus ut sit licitus, necesse est, ut quod datur, camptori, quo literas det, propter quas mihi pecuniam alibi dari faciat, sit ei aequale: & amplius eo iustum stipendium tribuatur, quod mensuretur cambientium pecunia, vel copia, & lege, vel consuetudine, & arbitrio boni viri. ibid. nu. 23. to. 1

cambij contractus est iustus de iure gentium, necessarius, & ratione naturali suffultus, ac multum laudatus. ibid. nu. 21. to. 1

cambio potest pecunias habens, ubi minus ualent (ut Metina) acquirere alias pluris ua-

lentes (ut in Flandria) minoris quam in ea ualeant propter absentiam, & iterum cambire cum alijs minoris quam ibi ualeant, & sic lucrari. de Cambijs. nu. 72. to. 1

cambio permutare pecunias potest, aut fidem habens in Flandria, cum alijs Metina si earum sit abundantia, extra nundinas, uel in earum principio uilius. & postea eas in nundinis, aut in fine earum, si maior sit penuria, iterum cambire, modo iusta pecunia praesens detur pro absenti, & contra ibidem. numero 72. to. 1

cambio pecunias permutando, si intercedat uerum, aut uersimile interesse, potest in duas nundinas carius, quam in una dari, & in tres carius, quam in duas non autem simpliciter, ibid. nu. 77. to. 1

cambio a uero, qui absinet, ut alteri fitto succurrat, quod ex uero lucratus fuisset, lucrari potest, & ita intelligendum, quod dicitur pro cambio ad secundas, & tertias nundinas plus accipi posse, quam pro primis. ibid. num. 34. to. 1

cambia, seu permutationes, ab una ciuitate, in aliam eiusdem regni exerceri prohibetur in regnis Lusitaniae: quia censentur usura paliate. ibid. nu. 4. to. 1

cambia, ut iuste exercentur, ob expectationem, aut dilationem nihil capiendum, sed tempus inter ferias interiectum pro uno die habetur. ibid. num. 75. to. 1

cambia ad uaria, & etiam eadem loca, cum tanta uarietate pretij ob diuersitatem nundinarum an sint licite, non sine ratione est controuersum apud Doctores. ibidem. numero 68. to. 1

cambia usitata damnare, est multos bonos con-
damnare, quia uniuersum orbem, ibidem. num. 72. to. 1

cambia, ut sint uera ac iusta, quattuor conditiones requiruntur, sine quibus erunt ficta. ibid. num. 76. to. 1

cambia dicuntur non omnes permutationes, sed uulgariter solum pecuniarum cum pecunijs. ibid. num. 9. to. 1

cambia manifeste iniusta sunt & sicca, quando finguntur in longinquum locum, & in praesenti soluuntur, ubi recepta sunt pecuniae pretio, quod curret illic in nundinis, ad quas accepit, & peiora sunt recambia: quia plures usura soluuntur. ibidem. numero 25. to. 1

cambia Romana curia pro Parisijs cum lucro, quinque, aut octo post sex menses usuraria secundum

- secundum Sanctum Antoninum (quia ratione interiecti temporis) sed licite fieri potest secundum Syl. & auctorem servatis conditionibus . De Cambijs. nu. 79. to. 1*
- cambia, seu permutationes pecuniarum, cum alibi dantur, & securè accipiuntur, licite cum lucro fieri possunt; cum sit modus quidam affectationis, multa tamen in eis sunt illicita, & difficile est discernere. ibid. nume. 8. to. 1*
- Cambiorum genera septē, per litteras, per translationem realeam, per lucrum, seu interesse, per custodiam, per emptionem, per permutationem, aut aliam contractum innominatū. ibid. nu. 10. to. 1*
- cambiorum pretio aucto ob fidem pecunie penuriam culpa campforum, qui sunt a culpa immunes bona conscientia, iuxta presentē caritatem ad cambium dare possunt non autem participes. ibid. nu. 50. to. 1*
- cambia per litteras ab una ciuitate in aliam eiusdem regni in Hispania, & Lusitania iustè prohibita parum tamen utiliter, iuxta auctoris sententiam. ibid. nu. 28. 29. & 30. to. 1*
- cambiorum ars permutationem, & alium contractum innominatum (sicut do tibi, ut des, &c.) sicut per emptionem, & venditionem defendi potest ibidem nu. 74. to. 1*
- cambiorum littera, etsi per statutum statim executioni mandanda, non de fictis, sed de veris, qua parte vera sunt, intelliguntur. ibid. nu. 27. to. 1*
- cambiorum, & montis pietatis, non est eadem ratio, cum illa lucrum respiciant: iste tantum indemnitate ministrorum. ibid. nume. 16. to. 1*
- cambiorum defensio, & opinio Soti non subsistit, cum non sit necesse pecuniam iam reuera esse utriusque permutantium, & pecuniam presentem non pluri valere, quam absentem, sit falsum, nec posse cum ea permutari, nisi tanta quantitas hic detur, qua tanti valeat: & consequenter per hanc artem neminem lucrari posse. ibid. nu. 74. to. 1*
- Cambijs sublatis, omnia commercia, cum regni extraneis tollerentur, & propria in paupertatem redigerentur. ibid. nu. 72. to. 1*
- Cambij lucrari per commutationem pecunie, dato ipsius iusto pretio, licite possumus, si fiat, ut in alijs mercibus per commutationē iusti sui pretij recuperando, ubi, & quando minoris valet, ut commutetur, & transferatur, quo, & quando pluri valebit. ibidem. num. 43. to. 1*
- cambijs exprimendis commutationis verbū esse appropriatum, cum sit uniuersale ad omnes contractus, quibus aliqua res ab uno ad aliū transit; siue sit nominatus, siue innominatus. ibid. nu. 42. to. 1*
- campijs pro varietate locorum in regnis Hispanie certa taxa rectè constituta ad occurrendum iniustitia. ibid. nu. 30. to. 1*
- campfor ob officium, & laborem potest aliquid certum capere. ibid. nu. 15. to. 1*
- campfor, pecuniarum, seu permutator nequit accipere intuitu permutationis; nisi id, quod ualent pecunie ab eo data, & exiguum, quod solet solui pro permutatione unius pecunie cum altera illico numerata. ibid. nume. 13. to. 1*
- campfor in fideis cambijs a peccato mortali, & a restitutione liberatur; ratione lucri cessantis, si verè a iustis cambijs propter necessitatem capientium cesset. ibid. nu. 26. & 34. to. 1*
- campfor mutuans in una ciuitatum centum, ubi pluri valent, quam in alia, ubi sunt reddenda, plus quam centum recipere potest, et minus, ubi minus valent. ibid. nu. 61. to. 1*
- campfor nequit plus accipere ex eo, quod ipse prius suam pecuniam alteri, quam alter sibi suam tradat, pro tempore, quo solutionē differt. ibid. nu. 14. to. 1*
- campfor pecuniam in depositum accipit, soluendam vel numerato, vel per litteras, ad alia cambia remittendo prout recipit: & pro hoc secundo modo nihil lucri umquam accipit. ibid. nu. 37. to. 1*
- campfor peccat cum obligatione restituendis, si de nundinis ad nundinas certum lucrum capiat, aut Verisimile, quod erat facturus ex negotiatione, si Veltra pecuniam ad cambium datam habeat aliam ad negotiationem destinatam. ibid. nu. 35. to. 1*
- campfor pecuniam in custodiam recipiens, & numerato soluens, non recipit quinque pro mille (ut Soto asserit cautum in regnis Hispanie) cum non sit licitum, sed rapina, & ad restitutionem obligans nisi in tribus casibus. ibid. nu. 37. & 38. to. 1*
- campfor debet credere pecuniam, quam ad cambium dat, sibi in eo loco reddendam, pro quo accipitur, & campforarium ibi habere, aut habiturum bona, fidem, aut facultatem ad sibi soluendum. ibid. nu. 76. to. 1*
- campforis officium, qui pecunias ad certam quantitatem, & certum tempus, pro certa mercede munit instituire Respublica potest. ibid. nu. 15. to. 1*

campfori nequit pecuniam quis licite dare cū pacto, ut inde ad aliquod tempus sortem, & aliquid amplius restituat, aut sua causa aliquid faciat, quod sua natura pecunia aestimabile sit. *ibid.* nu. 14. to. 1.

campfores instituere reges, & principes deberent, qui ad mutuandum tenerentur magnis propositis pœnis, ne plus, quam ab eisdem constitutum est acciperent. *ibidem.* nume. 18. to. 1.

campfores tempus nundinis, uel solutionum terminis intermedium computantes, quo plus, aut minus ex cambio recipiant, errant. De Cambiis. num. 47. to. 1.

campfores, & quilibet alij errant, putantes licere plus quam mutuarunt accipere, eo quod pecuniam intermortuam multo tempore tenuerint sine ullo fructu. *ibid.* nu. 47. to. 1.

campforum confessorij eisdem ficta cambia declarant, & quibus obijciuntur periculis suis salutis. *ibid.* nu. 80. to. 1.

campforibus pecuniam numeratam in depositum dantes, si pro se, aut aliis per litteras repetat, & pro ea postea aliquid exigit, ratione commodi inde percepti peccant: quia est contra manifestum. *ibid.* nu. 40. to. 1.

campfor caput & reddit pecuniam dupliciter re & chirographo. in Sum. c. 17. nu. 293. to. 1.

Camisia linea datur monacho, sed non canonico regulari. De Reg. com. 3. nu. 42. to. 2.

Cancellaria regula, uide uerbo Regula Cancellaria.

Canere, uide uerbo Cantare.

Canon Missæ quis, & ceptus omnino finiendus. De hor. can. cap. 16. nu. 60. to. 4.

canones penitentiales ut legent, & ad quid statuti sint. in Sum. c. 20. nu. 17. & c. 10. 1. & de Indulg. not. 32. nu. 23. & De Pen. dist. 1. cap. quem pœnitent. num. 6. & c. cap. mensuram nu. 4. & dist. 5. c. 1. §. ponat. nu. 15. & cap. falsas. num. 2. & c. 14. 16. & dist. 6. cap. 1. qui uult. nu. 7. & c. 10. 3.

canon generalis generaliter intelligendus, etiā si maior ratio sit in una quam in alia specie. De Silent. nu. 3. to. 2.

canones, & doctorum sententias appellare errores Canonistarum temerarium est, & Lutheri doctrina. De incompat. benefi. nu. 8. to. 2.

Canonicatum, præbendam, uel beneficium suscipiens cum pacto docendi in scholis peccat, & est simoniacus. in Sum. c. 25. nu. 58. to. 1.

& De hor. can. cap. 21. nu. 54. to. 4.

canonicatus habet annexum ordinem sacrum, saltem in ecclesijs cathedralibus. in Summ.

cap. 25. nume. 136. tom. 1.

Canonicus regularis, & monachus etiam translatus potest esse Vicarius episcopi, non tamen legatus Papa sine eius dispensatione. De Reg. com. 1. nu. 68. Adde 15. & com. 4. nu. 15. Dico 9. to. 2.

canonicus regularis in pœnalibus, & exorbitantibus appellatione monachi non venit. De Reg. com. 1. num. 8. in fine. & comm. 3. nume. 40. & c. to. 2.

canonici regulares, ut digniores, præcedunt monachos, & prelati quando præcedent monachorum prelatos, & quando non. De Regu. com. 4. nu. 5. to. 2.

canonici duplices, regulares, & seculares. De Reg. com. 1. nu. 4. to. 2.

canonicus regularis arma gestans in monasterio non incurrit excommunicationem. in Sum. cap. 27. nu. 139. to. 1.

canonici regulares sine vitio ita vocantur. De Reg. com. 1. nu. 2. to. 2.

canonicorum regularium ordo iam inde ab Apostolis caput. de Reg. com. 4. nu. 8. to. 2.

canonicum literatum esse oportere. De Rescri. c. si quando excep. 18. nu. 2.

canonicus, siue beneficiarius absens a choro, ut otietur, ludat, & c. etiam cum licentia, non facit fructus suos. De hor. canon. cap. 21. nume. 63. & c. to. 4.

canonicus regularis non potest transire ad monachos, nisi & c. De Reg. com. 3. num. 40. & com. 4. nu. 1. 3. to. 2.

canonicorum regularium ordo multum differt ab ordine monachorum, & quia laxior, & quia celsior. De Regu. com. 4. nu. 1. & si que ad 6. to. 2.

canonici Regulares S. Crucis magnum exemplum silentij, aliarumq; rerum. cap. Inter verb. conclu. 6. nu. 13. to. 2.

canonici tenentur fidem profiteri intra duos menses coram Episcopo, & capitulo. in Sum. cap. 25. nu. 135. & c. to. 1.

Cantata ab alijs non esse necesse dici secreto ab alijs. De hor. canon. cap. 22. nu. 100. & Mis. 78. nu. 2. to. 4.

cantare tenentur maiores chori. De hor. can. c. 10. nu. 47. & c. 11. nu. 4. 1. & c. & cap. 22. nu. 101. & Mis. 79. nu. 2. to. 4.

cantare in diuinis tum multum bellicum, est peccatum. De hor. can. c. 16. nu. 43. to. 4.

cantare epistolam, uel euangelium in peccato mortali cum apparatu, mortale est, secus si in choro tamquam laicus. De Penit. dist. 6. capit. 1. §. sacerdos. nume. 15. tom. 3. & De hor.

hor. can. cap. 6. num. 40. tom. 4.
cantans, & recitans reputet quid, aut cui ope-
retur, & quo Gaudet. De hor. canon. cap. 18.
num. 3. & c. 10. 4.
cantores musici in diuinis quomodo peccent.
De hor. can. c. 16. nu. 37. & c. 10. 4.
cantatrices monacharum Conymbricensium
imitanda. De hor. can. c. 16. nu. 36. to. 4.
cantilenas profanas diuino cultui admiscere,
quando sit mortale. in Sum. c. 12. nu. 87. to. 1.
& De hor. can. c. 16. nu. 48. to. 4.
Cantus distributioni lucranda an necessarius.
De hor. can. c. 10. nu. 47. & c. 12. nu. 41. & c.
& c. 22. nu. 101. & Misc. 70. nu. 1. to. 4.
cantus qui profit, & cur in diuinis admissus.
De hor. can. c. 17. nu. 30. to. 4.
cantu qui plusquam re catata mouetur, ut pec-
cet. De hor. can. c. 16. nu. 33. & c.
cantus inuentus fuit ad augendam deuotionem.
De hor. can. c. 22. nu. 101. & Misc. 80.
num. 1. to. 4.
Capellania qua ad horas canonicas obligent.
De hor. can. c. 20. nu. 17. to. 4.
Capella reditus quando secularis habere possit.
in Sum. c. 25. nu. 8. Ad noue quasitum. to. 1.
Capilli, Vide Verbo Crinis.
Capitale & lucrum assecurare quando liceat
ratione trium contractuum, in Summ. c. 17.
nu. 255. & c. & de Vfuris. nu. 32. & c. to. 1.
Capitulum an possit administrare Episcopatum,
eo quod Episcopus non ostendit literas
prouisorias Capitulo. cap. Accepta. oppos. 8.
nu. 12. & c. 31. to. 4.
cap. hoc. Non in inferenda. In tribus locis cor-
rectum. De necess. defend. prox. nu. 1. to. 1.
Captiuus fugiens, & auxilium dans, quan-
do peccet, & teneatur ad restitutionem. in
Sum. cap. 17. nu. 103. to. 1.
Carceratus quando possit fugere, quantamque
sim inferre possit. in Sum. c. 17. nu. 101. & c.
to. 1. & De Reg. com. 4. nu. 63. & c. to. 2.
Carcere inclusum qui soluit aut adiuvat, ad
quid teneatur. in Sum. c. 17. num. 101. 103.
to. 1. & De Reg. com. 4. nu. 63. & c. to. 2.
carceri non facile mancipandos esse omnes, pra-
sertim honoratos. De Iudicijs in rub. n. 83. t. 4.
carceri se offerre non tenetur homicida. in Sum.
c. 15. nu. 21. & c. to. 1.
Cardinales & tria genera personarum testari
possunt. de Spol. cler. § 7. nu. 5. & c. in fi. to. 2.
cardinales non comprehenduntur sub omnibus
panis, Episcopi vero sic, prater suspensionem.
in Sum. c. 27. nu. 8. 161. tom. 1. & De dat.
& promissis, nume. 11. tom. 3.

cardinales & Penitentiarius qua potestate de-
centum dies indulgentiarum. de Indulg. no-
tab. 31. nu. 17. to. 3.
cardinalis bona quasita ex stipendijs, qua dan-
tur ipsi a Papa, censentur tanquam patrimo-
nialia. De Red. Eccl. q. 1. mon. 39. nu. 2. to. 2.
cardinales non ligat regula Cancellaria odiosa
licet lex generalis sit. De datis & promissis
num. 11. to. 3.
cardinales sunt patritij scripti in diademate
principis, & pars corporis eius. De datis &
promissis. nu. 11. to. 3.
cardinalatus est beneficium Ecclesiasticum.
De red. eccl. q. 1. mon. 39. nu. 1. to. 2.
Carmena certis diebus scripta deferens, vel re-
liquias aliquas cum vana superstitione ge-
stans quomodo peccet. in Sum. c. 11. n. 35. t. 1.
Carnalia minoris sunt culpa, & maioris infam-
ia. De Pen. d. 5. c. 1. consideret. nu. 86. to. 3.
Carnis vitio dediti difficile resurgunt. De In-
dulg. not. 17. nu. 13. to. 3.
carnes manducare diebus prohibitis, & non ie-
iunare cum aliorum scandalo, quando sit
mortale. in Sum. c. 14. nu. 44. in fine. to. 1.
carnibus, ouis, & lacticijs vescens, etiam ex
cusatus a ieiunio, quando peccet. in Summ.
cap. 21. num. 23. & De hor. canon. cap. 11.
num. 11. to. 4.
carnibus vescens, & aliquo cibo setito in ali-
qua Religione, etiam eo tempore quo liceret
ei vesci eis in sua, peccat: & quid si contra.
in Sum. c. 23. nu. 120. to. 1.
carnibus humanis vesci, vel eas alteri dare,
an aliquando liceat, & quale peccatum. in
Sum. c. 23. nu. 122. to. 1.
carnis usus, & camisula linea setatur monacho,
sed non canonico regulari. De Reg. com. 3.
num. 42. to. 2.
carnis, seu mundi prudentia quid sit, & quo-
modo differant. in Sum. c. 23. nu. 77. to. 1.
carolus V. semper Aug. Auctorem Salmanica
audiuit, & quid. De necess. defend. prox.
num. 24. to. 1.
Carthusiam ingredi licet omnibus religiosi, ab
illa vero in nullam aliam transiit, nisi & c.
De Reg. com. 4. nu. 31. in fi. to. 2.
Castigatio peccatorum exterior ad aliorum
magis sit exemplum, quam ad delinquentis
correctionem. De Pen. dist. 6. cap. sacerdos.
num. 90. to. 3.
castigare delicta interdum non utile. ca. Inter
Verba. concl. 6. nu. 263. to. 2.
castigatio, & omnis punitio sit sine iniuria. ibi.
num. 128. to. 2.

*Castitatis votum, vide Verbo Votum, prater
infra scripta.*
castitatis cultores Romani adhuc ethnici fuere.
de Pen. dist. 1. c. sollicitatores. nu. 1. 10. 3
*castitas sanctimoniam, sine qua nemo Deum vi
debit. de Pen. d. 1. c. qui sanctus. nu. 1. 10. 3*
*castitas sola saluat, ut intelligendum. de Pen.
dist. 1. c. qui sanctus. nu. 2. 10. 3*
*castitatis agones cur maxime christiani. de
Penit. d. 1. c. qui sanctus. nu. 4. 10. 3*
*castitas, & incastitas, radices omnium bono
rum, & malorum de Pen. dist. 1. c. qui san
ctus. nu. 6. & c. 10. 3*
*castitatem vel paupertatem Souens, ad quid
obligetur. de Red. Eccl. q. 1. mon. 56. n. 2. &
de Regu. com. 1. nu. 18. & c. 10. 2*
*castitas virginialis facilius seruatur, quam vi
dualis, & hac quam conugalit in absentia.
in Sum. cap. 23. nu. 12. & c. 10. 1. & de Pen.
dist. 1. c. qui sanctus. num. 5. & cap. 3. c. 10.
nu. 6. in fi. 10. 3*
*castitas quibus modis seruetur. in Sum. ca. 23.
nu. 113. & c. 17. n. 195. & c. 5. ratio. 9. c. 1*
*castitatem parit abstinentia, sobrietas, & fa
cultas relinquendi sibi aliqua de infumen
dis. de reg. com. 3. nu. 30. & c. 10. 2*
*castus quis gratias agere debeat, ne cadat. de
hor. can. cap. 19. nu. 6. 10. 4*
*Castrensia bona & quasi castrensia qua sint.
in Sum. cap. 17. nu. 141. & c. 10. 1*
*Casus reservatus quid sit, quotuplex, cui, &
quomodo consistendus, & absolendus. in
Sum. ca. 26. nu. 6. & cap. 27. nu. 259. to. 1. &
de Pen. dist. 5. cap. consideret. §. cautus. nu
me. 10. & c. 17. 10. 3*
*casus nullus reservatur Papa sine censura, qua
sublata cessat reservatio. in Sum. capit. 27.
num. 261. to. 1*
*casus fortuitus quid, de quo nemo tenetur nisi
in tribus casibus in Sum. c. 17. n. 178. & c. 1*
*casu fortuito si crescat. vel minuatur redi
tus molendum, vel cuiusvis rei, debet etiam
pro rata augeri, vel minui redditus. in Sum.
cap. 17. nu. 191. to. 1*
*casus fortuiti cur interdum puniantur. de Pen.
d. 1. c. aut factu §. euentus. nu. 9. & c. 10. 3*
*casus reservati Episcopo quot sint. in Sum. ca.
27. nu. 255. & c. 259. to. 1*
*casus nocet, si culpa in eum directe praecedit,
& non alius. De hom. casu. nu. 17. 18. to. 1*
*casus exceptus a regula rationem particularem
habere debet. c. Inter Verba. c. 6. n. 260. 1. 2*
*casus inquisitionis omnes fere reducuntur ad
num. ibid. nu. 266. to. 2*

Index Oper. N. auar.

*casus omnes, in quibus sine accusatione. pro
ceditur, quasi ad unum reducuntur, ibid.
num. 431. to. 2*
*casus excepti a regula non inquirendi, non
sunt de illis quos multi pro talibus tenent.
ibid. nu. 255. to. 2*
*Catechumenus non potest excommunicari. po
test tamen indulgentiam lucrari. in Sum. c.
27. nu. 13. to. 1. & de Indulg. not. 31. nu. 48.
& not. 32. nu. 9. 10. 3*
*catechumenus etiam ante baptismum si best
quondam aliquam Papam de Indulg. not. 31. nu.
48. & not. 32. nu. 10. to. 3*
Cathedratum promissio, vide verba Promissio.
*Catholicus transiens per terras haereticorum, ui
dens irreuerentiam Sacramento, & in igi
nibus inferri, an teneatur eos reprehendere.
in Sum. c. 24. nu. 12. & c. 10. 3*
*catholicus an possit simulare se infidelem. in
Sum. c. 11. nu. 27. to. 1 & cap. hum. aur. q. 3.
num. 16. & cap. Inter verba. pralu. 3. nu. 3.
to. 2. & de Penit. dist. 1. cap. potest fieri.
num. 1. & c. 10. 3*
*catholici Galliae, vel Germaniae, & communi
canda cum haereticis, quare non incurrant
excommunicationem. in Sum. cap. 27. nu
me. 35. 55. to. 1*
*Caupo vel stabularius tenetur rem sibi ab ho
spite commendatam, etiam sibi surreptam,
resituere. in Sum. c. 17. nu. 17. 10. 1*
*caupones grauissime peccant habentes meretrix
ces intra domos suas, ratione lucri. in Sum.
c. 17. nu. 195. ex his sequitur 1. to. 1*
*caupo, tabernarius, paterfamilias, vel econo
mus quomodo peccet propinando cibos Sceti
tos die ieiunij in Sum. c. 21. nu. 26. 10. 1*
*caupones, uel tabernarij, an teneantur, in dieb.
ieiunij mouere diuertentes ad se de ieiunio.
in Sum. cap. 21. nu. 26. to. 1*
*Causam peccati alterius dare quale peccatum,
vide verbo Occasio.*
*causa limitata limitatum pro ducit effectum.
in Sum. c. 17. nu. 62. to. 1*
*causa augendi, vel minuendi panam duplex,
intrinseca, extrinseca. de Iudicijs. in rubr.
num. 99. to. 4*
*causa finali cessante quando lex cesset. in Sum.
cap. 16. num. 36. & c. 10. 1. & de Iudicijs.
in rubr. num. 74. tom. 4. & de Indulg. not. ab. 25. num. 3. & de latis & promiss. nu
me. 6. in fi. 4. to. 3*
*causa illa, sine qua iuste aliquid fieri requirit,
probanda est. de Spol. cleric. §. 2. numer. 8.
tomo 2*

C causa

causa ut intelligatur perempta perit rei. De Iudais. not. 1. in fi. glo. 2. nu. 4. 10. 4
causa sine intentio principalis. Vide verbo Intētio, & Verbo Finis.
Causa legis cessante, an cesset lex. vide verbo Lex. prater infra scripta.
causa impulsiva cessante, non cessat dispositio. De Indul. not. 32. nu. 34. to 4
causa iusta alienandi bona Ecclesia est triplex. De alien rerum Eccl. & Spol. cler. nu. 3. 7. & §. 2. nu. 5. & c. 10. 2
Causa, sine qua iuste aliquid fieri nequit, probanda est. de Spol. cler. §. 2. nu. 8. 10. 2
causa etiam remota qua obliget restituere. in Sum. c. 16. nu. 49. 10. 1
causa propinqua deformationis quid sit. & quo iuplex. in Sum. c. 27. nu. 21. 1. & c. 219. & c. 1
causa qua sit iusta. & excuset circa legem humanam in Sum. prel. 9. nu. 16. & de alien. rer. Eccl. & Spol. cler. nu. 16. 10. 2
causa sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis. in Sum. cap. 27. num. 119. 10. 1. & de fin. hum. nu. 3. 10. 2. & de Iudais. not. 1. in fi. glo. 2. nu. 5. & c. 10. 4
causa non omnis, sine qua non fieret actus, est principalis. in Sum. cap. 23. nu. 101. 10. 1
causa impulsiva Vel excitativa qua sit in Sū. cap. 23. num. 101. 10. 1
causa excundi monasterium monialium quod, & qua. in Sum. c. 27. num. 150. & de Reg. com. 4. nu. 48. 10. 2
causam suam, & etiam dubius de iurisdictione iudicare nemo potest, nisi Papa. & c. cap. accepta. oppos. 8. num. 20. & De Iudicys not. 3. nu. 47. & c. 10. 4
causa saepe definitur per effectum. de Pen. d. 3. cap. penitentia nu. 3. 10. 3
causa iusta dispensandi in matrimonio sunt tres. in Sum. c. 22. nu. 87. 10. 1
causa iusta, vel iniusta dispensandi in voto qua sit. in Sum. c. 11. num. 79. & c. 10. 1
causa contritionis ex parte Dei, & ex parte nostri, qua sit. in Sum. cap. 1. nu. 39. 10. 1
causa, qua sufficit ad detegendum delictum occultum quod probari potest, an sufficiat ad illud, quod non est probabile. c. Inter uerba. conclu. 6. nu. 455 to 2
causa, ob quas licet loqui de peccatis alienis in absentia quatuor sunt, secundum Gerson. ad quas limitandas adduntur aliqua paulo inferius. ibid. nu. 484 10. 2
cedere cogitur qui facultatem id faciendi petiti. c. accepta. in prin. consfr. decuplex nu. 5. 10. 4
Celebrare, vide verbo Missam celebrans.

Censuarium rem vendi potius emptori quam alijs subduntur. de Vfuris. nu. 91. & c. 10. 1
Censuaris, vide verbo censum vendens.
Censura Ecclesiastica quid sit, & est triplex. in Sum. cap. 27. nu. 1. & c. 10. 1
censura vel irregularitates non incurruntur per solum censum. in Summa cap. 1. nu. me. 16. 10. 1
censuris irruentis, si est infamia periculum non communicando, vel celebrando, potest communicare, vel celebrare sine peccato, & irregularitates. in Sum. cap. 21. nu. 48. & c. 27. num. 239. 10. 1
censuras vel irregularitates nemo incurrit non defendendo alium, nisi lege iustitia ad id te neatur. in Sum. c. 24. nu. 2. 10. 1
Census quid, & ut sint liciti, & debent fieri secundum Bullam Pij Quinti. in Sum. c. 17. nu. 23. 2. & c. de Vfuris. nu. 69. & c. 10. 1
censum vendens potest pluribus vendere rem censualem. de Vfuris. nu. 114. 10. 1
censum vendens non tenetur pacto redimendi censum, casu quo partem rei alienet. de Vfuris. nu. 115. 10. 1
censum vendens non potest obligari in forma Camera. de Vfuris. nu. 116. 10. 1
censum vendens venditare censuali liberatur. de Vfuris. nu. 116. 10. 1
censum vendens ut possit praedicare praelationis, cognatis, vel socijs. de Vfuris. nu. 91. & c. 107. 127. 10. 1
census constituendi forma Papa an ubique sit seruanda. de Vfuris. nu. 106. & c. 10. 1
census censiticus mitior emphyteutico. de Vfuris. nu. 109. 10. 1
census contractus, & emphyteuticus, in hoc differunt. de Vfuris. nu. 95. 10. 1
censum vendenti quous tempore fit denunciatio redemptionis. de Vfuris. nu. 126. 10. 1
censum emere vel vendere maioris vel minoris quam sit creatus, vel quam lex statuit, quando & quare licet. in Sum. c. 23. nu. 91. in fi. & de Vfuris. nu. 112. g. 11. 10. 1
census perpetuus licite emitur, quamuis recen ter constituitur. de Vfuris. nu. 69. & c. 98. 10. 1
census secundum bullam Pij Quinti octo conditiones habere debet. de Vfuris. nu. 72. 85. 10. 1
census sine octo conditionibus, quando validus. de Vfuris. nu. 98. 10. 1
census in persona constitui nequit, nec personalis, nec pignoris, praesertim quo ad forum exterius. de Vfuris. nu. 76. 81. 85. 10. 1
census impositus super una re designata, & generaliter super omnibus bonis vendentis, an

ge bullam erat licitus, modo vero non licet.
 de *Suris*. nu. 86. 129. &c. to 1
 census positus in re aliena, vel sua & aliena,
 vel non libera creatus, an deberi, & exigi
 possit. de *Suris*. nu. 118. &c. 131. &c. to 1
 census positus in alia re, quam pecunia nume-
 rata, an ad eam reduci debeat. de *Suris*.
 num. 120. to 1
 census pretium neque esse deb. tam nec deben-
 dum de *Suris*. nu. 94. to 1
 census quare non totus soluendus, cum redimi-
 tur ante terminum. de *Suris*. nu. 126. to 1
 census venditor regalibus iura soluere debet. de
Suris. nu. 132. to 1
 census venditor obligari potest pro emptione.
 de *Suris*. nu. 77. 132. 135. to 1
 censum vendens an possit partem pretii alteri
 dare, ut soluat partem census. de *Suris*.
 num. 113. to 1
 censum vendens nane constituit se possessorem
 precario. de *Sur*. nu. 137. to 1
 censum vendens non potest dare facultatem ca-
 piendi possessionem, nec renunciare forum.
 de *Suris*. nu. 138. to 1
 censum vendens non potest obligari ad penam
 ob non solutionem, nisi, &c. in Sum. cap. 17.
 nu. 235. & de *Suris*. nu. 110. 136. to 1
 censum super census, & super annuo redditu po-
 ni posse. de *Sur*. nu. 87. 117. &c. to 1
 censum redimendi facultas non tollitur per pa-
 ctum, nec per prescriptionem etiam imme-
 morabilem de *Suris*. nu. 96. to 1
 census perit pereunte re, & in frugifera facta.
 de *Suris*. nu. 77. 95. to 1
 census non perit re facta in parte re sterili. de
Suris. nu. 117. to 1
 census quando posuit constitui per sententiam
 iudicis pro debito, & tunc an pro parte re-
 dimatur. de *Suris*. nu. 99. &c. to 1
 census constitutus potest aliquando non in pecu-
 nia numerata, sed in alia re. de *Suris*. nu-
 me. 88. 104. 120. to 1
 census constitutus potest super re apta fructum
 ferre, licet non ferat. de *Suris*. nu. 113. to 1
 census unus super pluribus rebus constitui po-
 test. de *Suris*. nu. 113. to 1
 census totus soluendus a possessore partis rei cē-
 suario. de *Suris*. nu. 113. &c. to 1
 census ante bullam Pij Quinti creatus an pe-
 reat parte rei perempta. de *Suris*. nu. 115. 2. 1
 census centum pro mille donatus ad uitam est
 licitus. in Sum. cap. 17. nu. 222. & de *Suris*.
 nu. 70. 128. to 1
 census super molendinum positus, destruit o a

domino molendino, an pereat. De *Suris*.
 num. 118. to 1
 census an ualeat cum pacto repetendi pretium
 recipiendo in partem solutionis eius census
 antea solutor. de *Suris*. nu. 122. q. 35. to 1
 census redimi potest etiam sine numerata pe-
 cunia. de *Suris*. nu. 122. &c. q. 37. to 1
 census ut redimatur per compensationem. de
Suris. nu. 124. &c. to 1
 censui emendo an ullum pretium praefixum. de
Suris. nu. 104. 140. to 1
 censui soluendo finis semestris potest statui. de
Suris. nu. 134. to 1
 census in viam emptoris, & venditoris, &
 utriusque, aut in decem, & plures annos, ut
 liciti. De *Suris*. nu. 71. &c. to 1
 census uenditor nihil perdit, re empti pereun-
 te. de *Suris*. nu. 77. to 1
 censum vendens relinquendo predium censui
 subiectum pro derelicto liberatur ab onere il-
 lum soluendi. de *Suris*. nu. 117. q. 24. to 1
 censuum dubia multa cum resolutionibus. de
Suris. nu. 130. &c. to 1
 census emptor nane fit procurator ad exigen-
 dum. de *Suris*. nu. 133. &c. to 1
 Certum, & incertum quid significet. de *Pæn.*
 dist. 7. c. si quis autem nu. 18. 22. &c. to 3
 certa pro incertis non omitenda, hoc est clara
 & indubitata pro dubijs, & obscuris, nisi,
 &c. De *Pæn.* dist. 7. cap. si quis autem. nu. 2.
 &c. 22. & sequae ad 33. to 3
 certum non solum dicitur quod scitur, sed etiā
 quod creditur, & quod credi a viro pruden-
 te debet. de *Pæn.* dist. 7. cap. si quis autem.
 nu. 8. to 3
 certum & incertum nomina generalia varijs
 de rebus dicuntur. de *Pæn.* dist. 7. cap. si
 quis autem. nu. 23. to 3
 Cessatio a diuinis quid sit, & est duplex, &
 differt ab interdicto. in Summa. cap. 27. nu-
 me. 118. &c. to 1
 cessationem a diuinis transgrediens non fit irre-
 gularis. in Sum. c. 27. nu. 188. to 1
 cessatio peccandi, & noua uita non delet pec-
 cata. De *Pæn.* dist. 1. cap. tres sunt autem.
 nu. 5. & cap. quem paenitet nu. 2. & cap. non
 sufficit. nu. 1. to 3
 cessio bonorum quando excuset a restitutione
 in foro animae. in Sum. cap. 17. nu. 86. to 1
 Character baptismalis quid, & quam neces-
 sarius ad Sacramenta. De Iudicijs. not. 5.
 num. 8. to 4
 character ordinis nunquam amittitur. De hor.
 can. c. 7. nu. 18. &c. to 4

Charitas quid? & quot modis perfecta. De Reg. com. 1. nu. 9. 10. 2. & de Pen. dist. 2. cap. charitas. nu. 1. & c. charitas est. nu. 1. & c. & ergo si. nu. 3. 10. 3.

charitas nutrimentum diminutio cupiditatis, perfectio vero nulla cupiditas. De Reg. com. 1. nu. 2. 4. 10. 2.

charitas non est Spiritus sanctus, sed donum creatum. De Peniten. distin. 2. cap. Sanctio. num. 1. 10. 3.

charitas res creata, qualitas anime inharens, habitus & virtus spiritualis, sed non de septem donis. de Pen. dist. 1. c. resuscitatus. nu. 3. & c. & dist. 2. c. charitas est. nu. 3. & cap. unctio. nu. 1. 10. 3.

charitas non est habitus virtute naturali questus, sed infusus a Deo, & est amicitia hominis cum Deo. De Pen. dist. 2. & cap. charitas est. nu. 6. 10. 3.

charitas sicut sita anima, sic illa corporis. de Pen. dist. 2. cap. charitas est. nu. 17. 10. 3.

charitas maxima patria non est seraphica, quia charitas Christi, & Virginis matris longissime seraphicam excedit. De Pen. d. 2. c. charitas est aqua. & hac qua. nu. 8. & c. 1. 3.

charitas Christi, & Maris eius maior Angelica de Pen. dist. 2. c. charitas est aqua. & hac qua. nu. 9. 10. 3.

charitas recte dividitur in incipientem, proficientem, & perfectam. De Pen. distin. 2. & cap. charitas est aqua. & hac qua. nu. 10. quest. 6. 10. 3.

charitas lex de amando Deo, & proximo multis modis declaratur, & determinatur legibus humanis, & diuinis positivis. De Red. Eccles. 9. 2. mon. 27. nu. 3. 10. 2.

charitas vera appellatur aliquando ficta, scilicet non duratura quae in se sita. De Pen. dist. 2. cap. ficta. nu. 1. 10. 3.

charitas aliter radix bonorum, quam cupiditas malorum. de Penit. dist. 2. cap. quia radix. num. 5. 10. 3.

charitatis Des dilectio includit Deum, & proximum, & est duplex, naturaliter questita, & infusa. de Pen. d. 1. c. omnis qui. nu. 1. 3. 10. 3.

charitatem sicut prae desit aut amittunt. de Pen. dist. 2. c. firmum. nu. 1. 10. 3.

charitas sicut cur amittit posit. De pen. dist. 2. in princ. nu. 2. & c. & cap. Salda. nu. 1. & c. charitas est. nu. 20. 10. 3.

charitas omnium maxima, & perfectissima virtutum, cur fide & ipse maior. De hor. can. cap. 21. nu. 68. 10. 4. & de Pen. dist. 1. cap. libenter. nu. 3. & dist. 2. c. charitas est. nu. 22.

& cap. charitas est aqua. & hac qua. num. 10. 10. 3.

charitas & gratia non sunt idem, sed semper concurrunt. De hor. can. cap. 20. nu. 34. 10. 4. & de Pen. dist. 2. c. si quis. Sitem sine charitate. nu. 2. & cap. charitas est. nu. 2. & d. 7. c. & nullus. nu. 16. 10. 3.

charitas non minuitur, licet tota tollatur. de Pen. dist. 2. c. charitas est. nu. 13. 10. 3.

charitas ut immutabilis & augmentabilis sine termino, & an per omnem actum, & additionem gradus. de Pen. dist. 2. c. charitas est. num. 14. & c. charitas est aqua. & hac qua. num. 7. 10. 3.

charitas ut superet omne bonum natura. de Penit. dist. 2. c. charitas est. nu. 15. & c. charitas est aqua. nu. 8. 10. 3.

charitas cur sit magis amare, quam amari. de Pen. d. 2. c. charitas est. & ergo si. nu. 2. 10. 3.

charitas iuvat ad resistendum peccato. de Pen. dist. 2. c. charitas est. & ergo si. nu. 4. 10. 3.

charitas peccato mortali, non veniali repugnat. de Pen. dist. 2. c. quia radix. nu. 6. & c. charitas est. nu. 12. 10. 3.

charitatis ordo habet diligere Deum plusquam se, & se plusquam proximum, & animam proximi plusquam corpus. de Pen. distin. 2. cap. charitas est. & c. & quid est diligere. nu. 1. & c. 10. 3.

charitatis amor quis differat ab alio etiam honesto in Sum. cap. 1. 4. nu. 6. & c. & de Pen. distin. 2. cap. charitas est. & c. & quid est diligere. nu. 6. 10. 3.

charitatem tribulatio non perimit, sed augeat. de Pen. dist. 2. c. penit. o. nu. 2. 10. 3.

charitas & timor ut filium & sicut. de Penit. dist. 2. c. sicut sicut. nu. 1. 10. 3.

charitas cur dicatur forma omnium virtutum. de Pen. dist. 2. c. charitas est aqua. nu. 16. & cap. charitas est. nu. 19. 10. 3.

charitas cur amicitia creaturae cum creatore. de Penit. dist. 2. cap. charitas est. & ergo si. num. 1. 10. 3.

charitatis, vel misericordiae praecepta frangens peccat quidem, sed non tenetur ad restitutionem. in Sum. c. 24. nu. 19. 10. 1.

charitas quae ad salutem necessaria, sine qua peccata non remittuntur. de Penit. dist. 7. c. & nullus. nu. 11. & c. 10. 3.

charitas facit diligere Deum propter se tantum. de Penit. distin. 2. cap. charitas est. & ergo si. num. 3. 10. 3.

charitas numquam excidit, ut intelligatur. de Pen. dist. 2. c. charitas. nu. 1. 10. 3.

Cherubim & Seraphim cur ita dicti. De Pæn. dist. 2. c. charitas est aqua. nu. 8. to. 3
catera. Vide Verbo Medicus.
Chirurgus non debet esse Monachus, nec clericus ordinis sacri. De homic. casu. an. 14. to. 1
Chori errata male emendans ut peccet. De ho. can. c. 10. nu. 15. to. 4
chorum ad cantandum diuina officia adire excusatus, si adeat, ut lucretur aliquam distributionem, an peccet. De hor. can. c. 18. m. 13. to. 4
chorum qui adire negligit, peccat, etiam si nimitat distributionem. De hor. can. cap. 18. num. 82. to. 4
Chrisma vel chrismate, vide Verbo Confirmatio, præter inscripta.
chrismate veteri engens in baptismo extra mortis periculum, mortaliter peccat. in Summ. cap. 22. num. 7. pec. 8. Et cap. 25. num. 75. pec. 13. to. 1
Christianismus cur non eximat tantum, quantum clericatus. De Iudicijs Not. 6. num. 27. 30. tom. 4
Christianorum duo sunt genera, clericorum, & laicorum. De Reg. com. 1. nu. 6. to. 2
christiani sunt membra & serui unius corporis dei domini. De hor. can. c. 19. nu. 95. to. 4
christiani nominis inimicus quis dicatur. in Sū. ma. c. 27. nu. 63. Et susus. to. 1. De Iudais No. 4. num. 9. Et c. to. 4
christianus captus apud infideles non peccat fugiendo. in Summ. c. 17. nu. 103. to. 1
christianus captus in bello iusto fugiens, tenetur ad restitutionem. in Sum. c. 17. n. 104. f. 1
christianus remigans in triremibus Turcarum peccat, sed non incurrit excommunicationem. in Sum. c. 27. nu. 63. Decla. 7. to. 1. Et De Iudais not. 11. a nu. 10. usque ad 18. to. 4
christianus omnis quatenus Christianus an sit fori Ecclesia. De Iudicijs not. 6. nu. 5. 9. 15. 18. Et c. 31. 33. 38. 79. Et c. to. 4
christianus super eodem conueniri potest et ciuis, & ut christianus. De Iudicijs. not. 6. num. 19. to. 4
christianus quando dicatur conueniri ut christianus. De Iudicijs not. 6. nu. 36. Et c. to. 4
christiano nomine gloriari quando & quatenus sit necesse. De Iudais Not. 3. nu. 1. Et c. to. 4
christianum cur super omnibus peccatis non conuenit Ecclesia. De Iudicijs not. 6. nu. 19. 22. Et c. to. 4
christianus Sarracenos iniunans plus peccat, quam ipsi, & quare. De Iudais Not. 9. num. 1. 3. to. 4
christianus non solum homo, sed etiam quid-

Index Oper. Nauar.

dam super naturale est. De Iudicijs not. 6. num. 7. 13. to. 4
christianis a domini vocari canes seruos christianos, turpe est. cap. Inter verba. conclu. 6. num. 135. to. 2
Christiana Respublica, vide Verbo Republica.
Christi humanitas ut sit gradus in amorem diuinitatis. De hor. can. c. 13. nu. 35. to. 4
christum iudicij tempus nescire, et verum. ca. Hum. aur. g. 1. nu. 4. to. 2
christus conceptus tanti iudicij, quanti postea unquam fuit. De Hor. can. c. 19. m. 147. to. 4
christus non est passus pro quibus non erat patiendum. De Indul. not. 21. nu. 6. to. 3
christus non concessit Petro totam suam potestatem. De Iudicijs not. 3. nu. 130. to. 4
christus non omne genus passionis est passus in specie, sed in genere. De pæn. dist. 7. cap. ult. §. si quis enim nu. 21. Et c. to. 3
christi dolor duplex fuit, & sterque maximus omnium huius vite, non futura. De Penit. dist. 7. c. 5. §. si quis. nu. 23. Et c. to. 3
Christus tres suscitando mortuos quid significauit. De Pæn. dist. 2. c. sicut irib. nu. 1. to. 3
christus scit omnia et Deus, & an ut homo. De Iudicijs not. 1. nu. 22. Et Not. 2. nu. 19. Et c. 24. to. 4
christi anima ut omnia norit, etiam ea, quæ Deus, licet non aque possede. De Iudicijs Not. 1. num. 22. Et Not. 2. num. 19. Et c. 24. tom. 4
christi anima quo tempore iusta & beata esse debet. in Sum. pralud. 1. nu. 9. to. 1
christus non fuit legitime subiectus Pilato. De Iudicijs not. 3. nu. 71. to. 4
christus est verus dominus bonorum Ecclesia, non solum dispositione diuina, sed etiam humana. De Red Eccl. quæst. 1. mon. 21. nu. 2. Et c. 5. Et mon. 40. a num. 1. usque ad 14. Et mon. 48. nu. 8. 10. Et c. Et q. 3. mon. 2. nu. 1. 6. Et de Spol. cler. §. 2. nu. 2. to. 2
christo & sanctis fuisse mentem satisfaciendi pro alijs. De Indulgen. notab. 13. num. 14. tomo 3
christus qua ratione dicatur crucifixus hora tertia, & sexta. De Pæn. dist. 1. cap. periculose nu. 5. to. 3
christus caput Ecclesia, membra vero eius Christiani. De hor. can. cap. 19. nu. 95. Et c. Et c. 20. nu. 53. Et c. to. 4
christus impeccabilis, & tripliciter dicitur peccatum. De Pen. dist. 2. c. si enim. num. 5. Et dist. 7. c. si quis. 1. nu. 21. to. 3
christus legitur Apostolorum semel pedes la-

C 3 uisse,

nisse, sed non solitus eis in inferioribus ministrare. De Regu. com. 4. nu. 66. to. 2.

christi monarchia incepit a natiuitate eius. De Iudicijs Not. 3. nu. 9. & optimam instituit. num. 135. to. 4.

christi corpus totum in tota hostia, & totum in qualibet eius parte. in Summ. pralu. 1. nume. 11. to. 1.

christus ab eterno fuit, sed non fuit homo ab eterno. De Iudicijs. Not. 3. nu. 69. to. 4.

christus dominus uniuersorum, etiam quatenus homo, & caput omnium hominum, & Angelorum, & iudex uiuorum & mortuorum. De Iudicijs Not. 3. nume. 8. 10. & sique ad 11. to. 4.

christi merita non sunt, neque erunt remunerata quo ad sufficientiam. De Indulg. Notab. 13. nu. 11. to. 3.

christi merita quo ad vim merendi cur non applicentur sine Sacramento, quo ad vim uero satisfaciendi applicentur. De Indulgen. Not. 14. nu. 7. to. 3.

christi merita infinita etiam secundum intentionem. De Indul. Not. 12. nu. 7. & c. 10. 3.

christi dolor maximus omnium huius vite, non futura. De Indulg. Not. 32. nume. 8. & De Pen. d. 7. c. 5. si quis enim. nu. 16. 24. t. 3.

christi sanguinis gutta una sufficit toti mundo redimendo, immo & minima passionum eius. De Indul. Not. 12. nu. 1. usque ad 6. to. 3.

christi descensu ad inferos qui fuerint a purgatorio liberati. De Indul. No. 22. nu. 44. 48. t. 3.

christus gloriam sui corporis, non autem anime sibi meruit. De Indul. Not. 13. nu. 10. to. 3.

christus ut homo orat seipsum ut Deum. cap. Inter uerba 4. concl. nu. 9. to. 2.

Cibos calidos manducans, etiam prouocantes ad pollutionem, quando absolui possit. in Sum. c. 3. nu. 25. to. 1.

cibum scriptura uocat quod est natura necessarium. De Red. Eccl. q. 3. mon. 35. nu. 2. to. 2.

Cingarum, uide uerbo Aegyptium.

Circumstantia quid, quatuorplex, & qualis sit illa quam confiteri teneamur. in Sum. c. 6. a nu. 1. usque ad 20. to. 1. & De Pen. dist. 5. cap. consideret. in princip. a num. 1. usque ad 72. to. 3.

circumstantia, quae speciem mutat, necessario est confitenda, & contrarium affirmare est haeticum. in Sum. cap. 2. nu. 10. & cap. 6. nu. 7. & c. 19. to. 1. & De Pen. dist. 5. cap. 1. consideret. in princip. num. 10. 14. & c. 52. 106. & c. tom. 3.

circumstantia omnis, quae facit de ueni ali mor-

tale, uidetur mutare speciem, & est confitenda in Sum. pralu. 9. nu. 18. & cap. 6. & c. to. 1. & De Pen. dist. 5. cap. consideret. in princip. nu. 14. to. 3.

circumstantia finis, uel prohibita alia lege quam ipsum peccatum quomodo sit confitenda in Sum. c. 6. nu. 4. & c. 10. 1.

circumstantia ecclesiae, loci sacri, & vel diei festi an faciat mortale; & quando confitenda in Sum. c. 6. nu. 9. & c. & cap. 16. nu. 32. & c. to. 1. & De hoc. cano. cap. 5. num. 42. tom. 4. & De Pen. dist. 5. cap. consideret. in princip. nu. 13. & c. 19. 22. & c. 40. 112. & c. & cap. qualitas, nu. 23. to. 3.

circumstantia personae & religionis quando sit confitenda in Sum. cap. 6. num. 12. to. 1. & De Red. Eccl. q. 2. mon. 27. nu. 1. to. 2. & De Pen. dist. 5. in princip. cap. consideret. nu. 49. & c. Ingratus. nu. 3. & c. & cap. qualitas. nume. 24. to. 3.

circumstantia fornicationis, & homicidij, & vel furti ratione loci sacri est confitenda in Sum. c. 6. num. 4. & c. 9. tom. 1. & De Pen. dist. 5. in princip. cap. consideret. num. 20. 112. & c. to. 3.

circumstantia scandali in duobus casibus confitenda in Sum. c. 6. nu. 19. to. 1. & De Indul. not. 34. nu. 3. 5. & De Pen. dist. 5. cap. 1. consideret. num. 116. & c. animaduertere. nume. 4. & c. 9. to. 3.

circumstantia habendi odium erga parentes necessario est confitenda in Summ. capit. 14. num. 11. to. 1.

circumstantia alioquin necessario confitenda, quo casu sit tacenda in Sum. c. 7. nu. 2. & c. tom. 1. & De Pen. dist. 5. cap. consideret. in princip. nu. 96. & sique ad 104. to. 3.

circumstantia, per quam reuelatur tertia persona, quando tacenda in Sum. cap. 7. num. 2. & c. to. 1. de Pen. dist. 5. cap. consideret. in princip. nu. 96. & c. 100. 104. to. 3.

circumstantia aggravans non est, peccare ob fiduciam quod postea per confessionem ueniam obtinebit in Sum. c. 6. nu. 3. inf. 2. to. 1. & De Indul. not. 34. nu. 6. to. 3.

circumstantiam temporis confiteri utile, sed non necessarium, nisi & c. de Pen. dist. 5. cap. consideret. in princip. nume. 22. & c. 39. & c. tom. 3.

circumstantia peccati publici commissi quando necessario confitenda in Sum. cap. 6. nu. 19. & c. 14. in fi. & c. 16. nu. 14. tom. 1. & De Pen. dist. 5. cap. 1. & animaduertere. a nu. 1. & sique ad 7. to. 3.

circumstantia specialissima non semper exprimenda, ut Pyromantia, Aeromantia, Hydromantia, & similia. de Pæn. dist. 5. cap. consideret. in princ. nu. 67. to. 3
circumstantia dubietatis animi, ut confitenda. in Sum. cap. 14. nu. 26. & c. 16. nu. 40. & ca. 27. nu. 288 to. 1. & de Pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. nu. 54. 64. 66. 79. & cap. qualitas. nu. 8. & c. & dist. 7. c. si quis autem. anu. 81. & q. ad 1. 8. to. 3
circumstantia cuius defectu omnis actus sit malus in Sum. pralu. 7. num. 24. to. 1. & cap. Inter Verba pralu. 2. num. 7 to. 2. & de hor. can. c. 6. nu. 2. & c. 13. nu. 39. to. 4
circumstantia conscientia etiam erronea semper ligat vel ad sui depositionem, vel ad sui executionem. in Sum. pralu. 9. nu. 9. & cap. 6. nu. 14. to. 1. & de Pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. num. 52. & c. 64. 66. 79. & dist. 7. c. si quis autem num. 77. 85. & c. 95. & c. 114. 120. 139. to. 3. & cetera vide Verbo Conscientia.
circumstantia septem, & quare tot. de Pæn. dist. 5. cap. consideret. in princ. nu. 4. to. 3
circumstantia interdum substantiale actui est, in quantum illo peccatum est. de Pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. nu. 3 to. 3
circumstantia conscientia, vel dubietatis diffinitim expressu sufficit. de Pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. nu. 68. to. 3
circumstantia qualis confitenda quantitas non esse eiusmodi nu. 3. nisi quando & c. De furto notab. nu. 4. to. 1
circumstantia omnis mutans peccatum unius speciei in alium est necessaria confitenda. c. Inter Verba. concl. 6. nu. 58. to. 2
circumstantia sacrilegij non omnes necessario in specie specialissima confitenda. de Pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. nu. 12. & c. to. 3
circumstantia concubitus mariti & uxoris, in quo modus naturalis non servatur, quando mortalis; & & confitenda. de Pæn. d. 5. c. consideret. in princ. nu. 84. to. 3
circumstantia graduum cognationis, & affinitatis in luxuria est confitenda. in Sum. cap. 16. nu. 3. to. 1. & de Pæn. d. 5. c. consideret. in princ. nu. 13. & c. to. 3
circumstantia extenuans peccatum quando sit confitenda. in Sum. c. 6. num. 5. tom. 1. & de Pæn. dist. 5. cap. consideret. in princ. nu. 69. & c. tom. 3
circumstantia nota confessorio non confitenda, alias sic, quoniam peccatum sit etiam notorium. de Pæn. dist. 5. cap. consideret.

in princip. num. 60. & c. tom. 3
circumstantia ingratitudinis, qua novum peccatum augetur ob vetus remissum, an confitenda. in Sum. cap. 6. num. 13. tom. 1. & de Pæn. dist. 4. in princ. Grat. nu. 5. & dist. 5. c. consideret. in princ. num. 49. & c. & Si ingratus. nu. 5. to. 3
circumstantia tentationis quando confitenda. de Pæn. dist. 5. c. 1. consideret nu. 92. & c. 1. 3
circumstantia modi auget peccatum, sed raro mutat speciem, & ideo raro confitenda, & quomodo id faciendum. de Pæn. d. 5. c. consideret. in princ. num. 80. & c. 118 to. 3
circumstantia obliata potest confiteri, peccato non confesso. in Sum. pralu. 9. nu. 4. & c. 6. nu. 20. tom. 1. & de Pæn. dist. 5. c. 1. consideret. num. 104. 111 to. 3
circumstantia Virginitatis etiam mentalis est confitenda, tam a confitente femina Virgine, quam a desiderante cum Virgine peccatore. in Sum. cap. 6. num. 7. & c. & capit. 16. num. 3. to. 1
circumstantia mendacij iocosi, etiam illa qua extenuat peccatum, quando sit confitenda. in Sum. c. 6. nu. 4. & c. inf. 6. to. 1
circumstantia numeri non est proprie circumstantia, sed additio peccati ad peccatum. in Sum. cap. 6. nu. 15 to. 1. & de hor. can. c. 7. num. 8 to. 4. & de Pæn. dist. 5. in princ. c. consideret nu. 5. 41. & c. to. 3
circumstantia numeri a meretrice, & ab eo qui iam pridem non recitat preces horarius, quomodo confitenda. in Sum. cap. 6. nu. 15 to. 1. & de Pæn. dist. 5. cap. consideret in princ. num. 44. & c. to. 3. & de hor. can. cap. 7. num. 7. & c. to. 4
Citatio, qua de iure natura vnicuique convenit, facienda est etiam a Regibus, nisi maxima causa aliud suadeat. in Sum. cap. 25. nu. 9. to. 1. & de Spol. cler. 8. 18. num. 5. & de Reg. com. 4. num. 18 to. 2. & de Referi. cap. cum contingat. 8. caus. null. nu. 3. to. 4
citatio generalis cum scitur, vel sciri potest non valet. c. Inter Verba. concl. 6. nu. 416. t. 2
Civitas & Urbis appellatione ea sola qua intra muros sunt proprie continentur. de Indul. not. 33. nu. 4 to. 3
ciuitatis unius libera in quo potentior, quam maior pars multarum. de Iudicijs. notab. 3. nu. 171. to. 4
ciuitas, & universitas aliud quam singulares ciuites, vel collegia. de Indul. not. 28. n. 14. to. 3
ciuitas non potest auferre alicuius suum singulariter precipiendo uni, vel quibusdam ho-

- minibus, sed generaliter faciendo statuta potest. de Rescri. c. si quando. exce. 21. confu. contra. nu. 17. to. 4.
- Clamat in aure Dei non cordula musica, sed cor. de Silent. nu. 12. to. 2.
- Clam rapere quod suum est, uel quod sibi debetur, quando liceat. in Sum. c. 17. nu. 4. &c. excu. 6. & nu. 112. to. 1.
- clam accipere alienum, quod libenter & probabiliter credit domino non displicuisse, liberat a restitutione, & an a peccato in Sum. c. 17. nu. 4. &c. 1. 38. &c. to. 1. & de Reg. com. 2. nu. 20. & Com. 3. nu. 28 ad 4. to. 2.
- clam accipiens rem apud suum debitorem depositam, sine excommunicatio pro illa fulminetur, tenetur se manifestare. in Sum. cap. 17. nu. 114. to. 1.
- Clandestinum matrimonium quod hodie nulum. in Sum. cap. 2. nu. 69. to. 1. & c. hum. aur. q. 3. nu. 4. to. 2.
- clandestinum matrimonium Et Vere fiat, etiam hodie dispensare potest Papa. cap. hum. aur. q. 3. nu. 4. to. 2.
- clandestinum matrimonium de Episcopalicentia quale hodie contrahitur. in Sum. ca. 22. nu. 69. 85. to. 1.
- clandestinum matrimonium contrahere sine iusta causa, quale peccatum; & qua iusta causa. in Sum. cap. 16. nu. 36. &c. & c. 22. nu. 85. to. 1.
- Claues Ecclesie quid, & cur metaphorice dicantur, nec fuerunt ante Christum, & eas negantes sunt heretici. de Pen. dist. 1. c. uoluisse. §. ex ijs. nu. 1. &c. 5. &c. & de Pan. dist. 6. cap. placuit. nu. 47. to. 3.
- claus est potestas, & non ullus habitus, uel actus infusus uel quasi infusus, sed character ipse sacerdotalis. de Pe. d. 1. c. ex ijs. nu. 5. to. 3.
- clauis interdum sacerdos remittit culpam, interdum non remittit. de Pen. dist. 1. cap. ex ijs. nu. 9. &c. to. 3.
- claus potestatis. & scientia eadem re, ratione diuersa. de Pen. dist. 1. c. ex ijs. nu. 6. to. 3.
- Clausula, prater infra scripta, Vide Verba.
- clausula non obstantibus &c. tollit necessitatem inferendi tenorem contrariorum. de Rescri. cap. si quando. excep. 1. num. 1. to. 4.
- clausula posita in aliqua dispositione siue in principio, siue in fine regulariter ad omnia refertur, nisi, &c. de Spol. cler. §. 10. nu. 2. 1. 2.
- clausula, quoniam alio modo vacante, quos modos includit. de Rescri. c. si quando. exce. 2. num. 3. to. 4.
- clausula sicut asseritur, & sicut asseris, differunt. de Rescri. cap. si quando. excep. 3. num. 1. &c. to. 4.
- clausula illa, si dignus est cui datur, & illa, si preces veritate nitantur, ut intelligatur. de Rescri. c. si quando. excep. 1. 1. nu. 1. &c. & excep. 18. nu. 8. in fito. 4.
- clausula uni accessoria non refertur ad alia. de Rescri. c. si quando. exce. 2. nu. 1. to. 4.
- clausula supplens defectus non extenditur ad ad naturales. de Rescri. c. si quando. exce. 10. num. 3. &c. to. 4.
- clausula, habens rem pro infecta, quanto maioris virtutis quam qua cassat. cap. accepta. oppo. 8. nu. 42. inf. 19. to. 4.
- Clausura regularis quanta iure communi, & quod speciali augeatur & minuat. de Reg. com. 4. nu. 33. to. 2.
- clausura regularis monialium qua non recepta in Gallia. de Reg. com. 4. nu. 41. to. 2.
- clausura regularium non iure naturali nec diuino, sed humano indulta est. de Reg. com. 4. nu. 29. &c. to. 2.
- clausura regularis Tridentina cur mitior quam pontificia. de Reg. com. 4. nu. 40. to. 2.
- clausuram regularem seminarum eodem iure quo virorum indultam auxit Bonifacius. de Regu. com. 4. nu. 39. to. 2.
- clausuram regularem seminarum iure naturale indultam suadentia solvuntur. de Regu. com. 4. nu. 42. to. 2.
- Clericatus, Episcopatus, uel Papatus non inducit incapacitatem quarendi & retinendi dominium & possessionem bonorum temporalium. de Reg. com. 1. nu. 6. to. 2.
- clericatus & Monachismus periculose relinquuntur. Miscel. 46. nu. 5. to. 4.
- clericatus non accipiendus ob redditus principaliter. Miscel. 46. nu. 6. to. 4.
- clericatus indignus est nesciens legere. de hor. can. c. 11. nu. 24. &c. to. 4.
- clericus quis dicatur quo ad privilegia. in Sum. ma. c. 27. nu. 79. to. 1. & de Red. Eccle. q. 1. mon. 55. nu. 3. &c. & de Spol. cler. §. 1. nu. 2. tom. 2. & de hor. can. c. 18. nu. 74. to. 4.
- clericus quando peccet quo ad ordines. in Sum. cap. 25. nu. 68. to. 1.
- clericus quando peccet quo ad beneficium. in Sum. cap. 25. nu. 112. to. 1. cetera Vide Verbo Beneficiarius.
- clericus etiam prima tonsura tempore interdicti tenetur audire Sacrum in Sum. cap. 21. num. 3. to. 1.
- clerici etiam alieni admittantur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati. in Sum. ma.

ma. capit. 27. nume. 174. &c. tom. 1.
 clericorum bona, vide Verbo Bona clericorum,
 siue Beneficiarium.
 clericus recte orans non solum sibi primum,
 sed etiam populo pœna remissionem impe-
 trat. de Indulg. not. 13. nu. 3. to. 3.
 clericus cur oportuerit institui. De hor. can. c. 9.
 num. 2. & cap. 12. num. 37. & cap. 21. nu-
 me. 2. & de Rescrip. cap. si quando. exce. 7.
 & num. 2. to. 4.
 clerici sunt legati & procuratores populi ad
 Deum. De hor. can. c. 18. nu. 1. & de Rescr.
 c. si quando. excep. 7. nu. 1. to. 4.
 clerici sunt vigilantes plebis. De hor. can. c. 9. nu-
 me. 2. & c. 21. nu. 2. & de Rescri. c. si quan-
 do. exce. 7. nu. 2. to. 4.
 clerici præsertim confessorij parum docti & li-
 beri sæpe sunt causa & occasio litium. de Re-
 scrip. c. cum contingat. rem. 3. nu. 6. to. 4.
 clericorum præsertim confessoriorum bona pars
 cultores sineæ Domini, & multum rem
 Christianam augent. Miscel. 33. num. 3. &
 Misc. 40. nu. 2. to. 4.
 clerici pro se & populo pugnant. De hor. can.
 cap. 18. nu. 2. to. 4.
 clerici possunt & debent filias suas spurias do-
 care de suo, si vero non habeant, possunt de
 bonis Ecclesiæ. De Spol. cler. §. 19. num. 10.
 &c. tom. 2.
 clericis qua officia vel alia prohibeantur. in
 Sum. cap. 25. nu. 110. &c. tom. 1. & de Regu.
 com. 2. nu. 66. & com. 4. num. 27. to. 2. & de
 Pen. dist. 5. c. qualitas. nu. 24. to. 3.
 clericus cur damnari possit ad trivemes, & tor-
 queri per laicum. de Reg. com. 3. nu. 52. to. 2.
 clericus seculares non possunt alij aliorum audi-
 re confessiones. in Sum. c. 4. nu. 7. to. 1.
 clericis etiam secularibus est vetitus Venatus.
 de Reg. com. 4. nu. 26. to. 2.
 clerico licet inferuire Ecclesiæ ad querendam
 aliquam dignitatem minus principaliter.
 in Sum. c. 23. nu. 101. to. 1.
 clericus omnis portio Dei, vel eius portio Deus.
 de Reg. com. 1. nu. 6. to. 2.
 clericus non regularis est capax temporalium.
 de Reg. com. 1. nu. 6. to. 2.
 clericus a laicis superari posse meritis, &c. De
 hor. can. c. 18. nu. 63. to. 4.
 clericus vel alius, qui suo officio necessaria ne-
 cessit, peccat, & admittit illud, vel discat. in
 Sum. cap. 23. nu. 47. & c. 25. nu. 133. to. 1.
 & De hor. can. c. 11. nu. 20. &c. 38. &c. &
 cap. 16. nu. 30. & Misc. 85. num. 2. to. 4. &
 6. Inter Verba. 1. conclu. num. 7. to. 2. & de

Rescrip. c. si quando. excep. 7. nu. 3. & ex-
 cep. 16. nu. 14. 8. 11. & excep. 18. nu. 4. 8.
 to. 4. & de Pen. dist. 6. cap. 1. §. caveat.
 num. 4. to. 3.
 clerici prima tonsura et minorum ordinum an
 aliquid recitare teneantur. in Sum. cap. 25.
 nu. 108. to. 1. & de hor. can. cap. 7. num. 12.
 &c. & cap. 21. nu. 8. to. 4.
 clerico non aliunde tantus honor & gloria, quã
 tus de bona horarum recitatione in finem
 vite continuata. de Silent. nu. 30. to. 2.
 clerico canonico vel religioso an liceat habere
 domi mulierem non suspectam. in Summa.
 cap. 25. num. 109. to. 1. & de Reg. com. 4.
 num. 65. to. 2.
 clericis omnis ornatus ultra necessitatē & hone-
 statē interdictus. de Reg. com. 4. nu. 27. to. 2.
 clericus minorum ordinum tantum postulare
 potest etiam in criminalibus; modo id sine
 ratura in capite faciat. in Sum. cap. 25. nu-
 me. 110. to. 1. & de Reg. com. 2. nu. 66. to. 2.
 cetera vide Verbo, Aduocari.
 clericus ordinatus ad titulum patrimonij tene-
 tur recitare horas secundum breuiarium sui
 Episcopi. De hor. c. 19. nu. 214. to. 4.
 clerici quare subiecti Ecclesiæ iurisdic-
 ti. De Iudicijs. not. 5. nu. 6. to. 4.
 clericus non tantum humano iure, sed etiam di-
 uino sunt exempti. de Iudicijs. no. 6. n. 29. to. 4.
 clericus quomodo peccet Sacramenta in morta-
 li ministrans, sacra tangens, aut post nota-
 rium peccatum etiam alia penitentia Mis-
 sam celebrans. in Sum. cap. 25. num. 72. &c.
 pec. 10. to. 1.
 clericus quomodo peccet admittens alios cleri-
 cos ad diuina officia, interdicta non seruans,
 excommunicatos sepeliens. in Sum. cap. 25.
 nu. 94. &c. to. 1.
 clericus sacris initiatus, aut beneficiarius, omis-
 tens aut uolens omittere horas canonicas,
 aut partem notabilem earum, vel male eas
 recitans, quomodo peccent. in Summa. ca-
 pit. 25. nu. 97. &c. 1. & De hor. can. c. 10.
 num. 49. to. 4.
 clericus quomodo peccet ducens uxorem, fami-
 nam, uisens, monasteria monialium fre-
 quentans. in Summa. c. 25. nu. 109. &c. to. 1.
 clericus quomodo peccet habitum & tonsuram non
 deferens, armagestans, ludens, medicans, ta-
 bernarius, mercator. in Sum. cap. 25. n. 110.
 tom. 1. & de Reg. com. 4. nu. 27. to. 2.
 clericis prohibita est mercatura in Sum. c. 25.
 n. 110. to. 1. & de Pen. d. 5. c. qualitas. n. 23.
 &c. & de Reg. com. 4. nu. 27. to. 3.

cleri-

clericus sit mortaliter peccet solens beneficium per simoniam a se vel a tertio commissā. in Sum. c. 25. nu. 112. & c. 10. 1

clericus si ante presbyterium solemniter baptizatus sit irregularis in Sum. c. 22. nu. 7 & capit. 27. nu. 242. to. 1

clericus qui alium ob alienas iniurias coram iudice accusat, etiam cum protestatione, sit irregularis, secuta deformatione. in Sum. capit. 27. nu. 213. in fi. to. 1

clericus fornicarius vel concubinarium quando sit suspensus, & irregularis in Sum. c. 25. nu. me. 77. & c. 27. nu. 154. 248. to. 1

clericus adulter sit irregularis, si maritus ob id occidat uxorem. in Summ. capit. 27. numero 238. tom. 1

clericus suadens pragnanti abortum etiam reuocando consilium, si sequatur effectus, sit irregularis in Sum. capit. 27. num. 233. tom. 1

clericus vel religiosus audiens medicinam uel leges quando incurrat excommunicationē. in Sum. c. 27. nu. 116. to. 1

clericus præsens bello, adhortando ad victoriā, uel arma ministrando, an sit irregularis. in Sum. capit. 27. nu. 215. tom. 1. & de iudeis. not. 11 in fi. gl. 3. nu. 1. to. 4

clericus venando, aut balistā se exercendo quādo sit irregularis, si casu aliquem deformet. in Sum. c. 27. nu. 235. 237. to. 1

clericus cadendo alienam arborem si casu aliquem deformet, quando non sit irregularis. capit. 7. nu. 237. to. 1

clericus introducens mulierem per tectā in domum suam, si decidens abortiatur vel deformatur, sit irregularis, secus si per viam planam introducat eam. in Summ. capit. 27. num. 235. tom. 1

clericum capiens, vel percutiens, quando incurrat excommunicationem. in Summ. capit. 27. num. 76. 80. 82. & c. 15. nu. 11. to. 1

clericis quibus quæ sita sint quasi castrensia. in Sum. capit. 17. nu. 14. to. 2

clericum a percussore non defendens, cum possit, an sit excommunicatus. in Sum. capit. 24. num. 19. 21. to. 1

clericus aut monachus si sibi ipsi manus iniicit, quando sit excommunicatus. in Sum. capit. 15. nu. 11. & c. 27. nu. 78. to. 1

clerici qui sint excommunicati suscipientes prebendas seculares in Summ. capit. 27. numero 117. tom. 1

clericus eligens in Episcopum eum, qui non est legitimus uel legitima etate, scientia, vel moribus præditus, est suspensus. in Summ.

capit. 27. numero 155. tom. 1

clericus quando, & de quibus rebus, & ad quos & sus liceat testari. de Red. Ecclesi. q. 1. mon. 1 & q. 3. mon. 1. nu. 1. & mon. 4. num. 2. & c. & mon. 6. num. 2. & mon. 12. num. 1. & de Spol. cler. §. nu. 5. & c. & de reg. com. 2. nu. me. 44. to. 2. cetera vide verbo Testari.

clericus etiam in sacris, non sacerdos; & laicus non potest absolueret etiam in articulo mortis a peccatis, nec ab excommunicatione. in Sum. capit. 2. num. 1. 4. & c. 22. nu. 11. pec. 2. & capit. 26. nu. 26. & capit. 27. nu. 272. tom. 1. & De Pen. distinct. 6. capit. 2. in princ. num. 83. & c. tom. 3

clericus delinquens in territorio alieni Episcopatus, eius iurisdictioni subijcitur, quo ad ea tantum. capit. accepta oppos. 8. nu. 5. to. 4

clericus non accusat propter panam sanguinis. c. Inter uerb. concl. 6. nu. 243. to. 2

clerici tenentur in extrema necessitate constitutis dare omnia (superflua ex lege iustitie imponente hoc onus rerum redditibus, aliter peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem nec superflua seruare possunt, ut augeant eorum statum, secus est in laicis. De Eleemosina. nu. 51. to. 3

clerici sacerdotalis ordinis possunt denunciaré preparatas insidias, aliaque similia delicta, sine timore irregularitatis, c. Inter uerb. conclus. 6. nu. 22. to. 2

clerici & religiosi quando teneantur obedire taxa frumentorum. in Sum. c. 23. nu. 88. to. 1

clericus quando & quibus de rebus teneatur soluere gabellus & uectigalia. in Sum. c. 17. nu. 201. & c. 27. nu. 115. to. 1

clerico simplo, duplo, & triplo quantum redditus sufficiat. De hor. can. capit. 22. nu. 7. & c. 73. & c. & Mis. 62. num. 1. §. 7. 10. 4. & de Red. Eccl. 4. 2. mon. 18. num. 1. & c. 10. 2

clerico uel monacho qui ludii interdicanter, & quando peccet illos spectando. in Summ. capit. 9. num. 1. 14. capit. 20. num. 9. 14. to. 1. & de reg. com. 4. num. 27. collig. 2. tom. 2

clerici imposita pœna ut liget solos beneficiarios & sacros in Sum. capit. 25. num. 110. pec. 23. tom. 1. & De Reg. Comm. 4. num. 27. in fine. tom. 2

clerici sacrorum ordinum uel beneficiati peccant, si intersint quando aliquis suspenditur, uel deformatur sine causa rationabili. in Sum. capit. 27. nu. 214. to. 1

clerici qui grassant gabellis sunt excommunicati. in Summ. capit. 17. num. 03. & capit. 27. num. 215. tom. 1

clerus

clerus quare non possit quidquam contra superioris legem, populus autem contra legem Imperatoris possit. De Iudicijs. notab. 3. num. 121. to. 4.

Clisterisferi, & medici, qui ex curatione saepe peccant, an sint absolventi. in Sum. cap. 3. num. 26. to. 1.

Coadiutor an teneatur ad recitandas horas, & quas. De hor. can. cap. 20. nu. 18. to. 4.

Coadiutoria non est beneficium, sed sufficit ad ordinandum de hor. can. c. 20. nu. 18. to. 4.

Coadiutoria, accessus, & regressus non sunt in fauore pares. De Rescrip. cap. si quando. excep. 20. nu. 6. & c. to. 4.

Coadiutoria quæ cum futura successione dantur per sex menses alternatim concessam ordinario tolluntur. De Rescrip. c. si quando. except. 20. nu. 5. to. 4.

Coadiutoria, accessus, & regressus, etiam de consensu concessa, ius tantum ad rem tribuit. de Rescrip. cap. si quando. prelat. 5. nu. 9. & c. & except. 5. nu. 4. & in Auth. nu. 4. to. 4.

Cacis, & caligans quis excusetur ab horis. De hor. can. cap. 11. num. 14. 23. & cap. 21. num. 14. to. 4.

Cæmeterio polluto, Ecclesia ei contigua polluta non censetur, quod si hac polluta sit, cæmeterium pollui intelligitur. in Sum. cap. 27. num. 258. to. 1.

Cogentes ad matrimonia minus libera sunt excommunicati. in Sum. cap. 27. num. 150. except. 5. to. 1.

Cogentes faminam ingredi monasterium sunt excommunicati. in Sum. cap. 27. num. 150. except. 55. to. 1.

Cogitare de peccato quando non sit peccatum. De Pæn. dist. 1. cap. cogitationis. nu. 1. & c. 4. & c. to. 3.

Cogitatio voluntatis omnino interior impunitis lege humana, secus diuina. De Pæn. d. 1. c. cogitationis. a. nu. 1. & si que ad 11. to. 3.

Cogitationis peccata & tolluntur. de Pæn. d. 1. c. si cui. Si item sicut. nu. 6. to. 3.

Cogitatio qua puniuntur. de Pæn. dist. 1. c. cogitatio num. 2. & c. to. 3.

Cogitationem mortis utilem esse pluribus probatur testimonijs. de Pæn. dist. 7. cap. idcirco. num. 4. to. 3.

Cogitatio dupliciter sumitur, sed proprie actus potentia cognitiva, quæ de se nec bona, nec mala. de Pæn. dist. 1. cap. cogitationis. num. 4. & c. to. 3.

Cognatio spiritualis quid, & ad quos per Concil. Trid. restricta. in Sum. c. 22. n. 36. & c. 1. 1.

cognatio legalis, quid, quatuorplex, & quousque impediatur, & dirimitur matrimonium. in Sum. c. 22. 1. 44. & c. to. 1.

Cognitionis gradus uel affinitatis in luxuria est considerandus. in Sum. cap. 16. nu. 3. in fi. to. 1. & de Pæn. dist. 5. cap. consideret. in princ. nu. 13. & c. to. 3.

Cognatio spiritualis spontanea ut maior coacte contracta. in Sum. c. 16. nu. 34. in re. to. 1.

Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta per Concilium Triden. in Summa c. 22. num. 72. to. 1.

Cognatio spiritualis non nascitur ex solemnitate suppletæ baptismi. in Sum. cap. 22. nu. 39. & c. 72. to. 1.

Cognitio de aliquo an sit iustum, an peccatum mortale. differt. De Iudicijs. not. 6. n. 10. to. 4.

Collatio pure facta non pendet a futuris, sed aliquando fallitur. in Sum. c. 23. n. 103. to. 1.

Collatio beneficii ante acceptationem non inducit obligationem recitandi horas. Miscel. 97. num. 3. to. 4.

Collatio beneficii curati ante quintum & vigesimum annum, non ualet, & quid de dignitate, & persona. in Sum. c. 25. n. 116. to. 1.

Collatio beneficii facta scienti se esse suspensum, irregularem, interdictum, aut excommunicatum, etiam minori excommunicatione, est nulla. in Sum. c. 25. nu. 133. & cap. 27. n. 1. 21. 24. 36. in fine. & num. 251. 272. & c. respon. 8. to. 1. & De Rescrip. cap. si quando. except. 17. nu. 4. to. 4.

Collatio beneficii facta excommunicato qui probabiliter ignorabat excommunicationem & alet. De Pæn. dist. 5. c. fratres nu. 46. to. 3.

Collatio beneficii facta ei qui post appellationem excommunicatus fuerat, valida est. De Rescrip. c. cum contingat. rem. 2. nu. 11. to. 4.

Collatio beneficii quomodo literarum, & morum defectu, nulla. Miscel. 40. nu. 8. & De Rescrip. cap. si quando. except. 17. n. 6. & c. to. 4.

Collatio beneficii facta ignaro latina lingua, an sit nulla. de Rescrip. c. si quando. except. 13. num. 7. & c. tom. 4.

Collatio beneficii suspensa non manet. Beneficium uacare fingitur. De Sim. nu. 30. to. 1.

Collatio beneficii facta a Papa eodem die duobus, debetur ei cui cum clausula gratificationis fuit collatum beneficium. ca. accepta. oppo. 7. nu. 27. to. 4.

Collatio beneficii iniusta interdum ualet. Miscel. 38. nu. 3. to. 4.

Collatio beneficii, uel procuratio non est debiti remissio. in Sum. c. 17. nu. 81. to. 1.

- collatio facta indigno nulla est, & deuoluitur ad alium. De Rescrip. c. si quando. except. 17. nu. 10. to. 4. & de Red. Eccl. q. 2. mon. 23. num. 1. to. 2.
- collatio beneficij digniori facienda. De Rescrip. c. si quando. except. 16. nu. 10. & Miscel. 38. num. 1. 4. & c. to. 4.
- collatio beneficij facta idoneam scientiam non habenti an nulla, & an ad alium deuoluatur. De Rescrip. cap. si quando. except. 15. num. 1. & except. 16. per totum. & exco. 17. nu. 10. to. 4.
- collatio illiterato facta, an quasitis litteris reuiuifcat. De Rescrip. c. si quando. exco. 18. nu. 5. & c. to. 4.
- collatio beneficiorum quando nulla per regulam cancellaria. de Iudeis. not. 11. in fi. glo. ult. num. 15. & c. to. 4.
- Collator beneficij tenetur de damno quod indigne praestat. in Sum. cap. 17. nu. 73. to. 1. & de Rescrip. c. si quando. except. 16. nu. 3. to. 4. & de Red. Eccl. q. 2. mon. 23. nu. 1. to. 2.
- collator beneficij & patronus ut peccati grauius, promouendo sine concursu formali, & grauius cum eo minus dignus. Miscel. 42. num. 1. & c. 3. to. 4.
- collator beneficij quare non dicatur liberalis. Misc. 40. nu. 4. to. 4.
- collator beneficij an peccet, quoties collatarius, & contra Misc. 39. nu. 2. to. 4.
- collatum beneficium accipere, ut melius quam appetere. Misc. 39. nu. 3. to. 4.
- Collecta, Vide Verbo Oratio collecta.
- Collega uel municeps transgrediens statutum imponentis panam exclusionis e collegio ipso, iure an teneatur statim relinquere collegiaturam. in Sum. cap. 23. nu. 63. to. 1. Catera vide verbo Pana ipso iure imposita.
- Collegium ingredi in quod soli pauperes coaptantur, & hoc animo donans sua vel renuncians beneficium, licitum est. in Sum. ca. 17. nu. 108. to. 1.
- collegia communiter illicita. Miscel. 4. nu. 2. t. 4.
- Coloratus titulus, vide verbo Titulus.
- Columbarium habere, quando, & quibus conditionibus liceat. in Sum. cap. 17. num. 126. & c. to. 1.
- Comedens ea quae incitant ad peccandum mortaliter, quando possit absolui absque proposito ab eis abstinenti. in Sum. c. 3. nu. 25. to. 1.
- comedere vel se ornare quo magis deleatur luxuria peccato, vel plusquam oportet, cui liceat, & quando sit mortale. in Sum. cap. 15. num. 13. pec. 17. & capit. 16. nu. 15. & cap. 23. num. 119. tom. 1.
- Comedere aliquid notabiliter noxium, aut alteri manducandum tradere, quale sit peccatum. in Sum. cap. 15. nu. 13. pec. 17. & c. 23. num. 119. to. 1.
- comedens carnes, Vide Verbo Carnes.
- comedens ex re furtiua ad quid obligetur. in Sum. cap. 17. nu. 9. to. 1.
- comedens in conuiuium etiam in diuersis mensis cum excommunicato, quando incurrat excommunicationem. in Sum. c. 27. nu. 20. to. 1.
- comedens mane in die ieiunij ignoranter, non liberatur a ieiunio. in Sum. c. 21. nu. 27. to. 1.
- Comes Palatinus non legitimat filium suum. De Iudicijs. not. 3. nu. 37. to. 4.
- commenda, & uniones, ad vitam, eodem iudicio censenda, quo plura beneficia in titulis. De incompat. benef. nu. 24. to. 2.
- Commenda ut est titulus, ita obligat ad horas. De hor. can. c. 20. nu. 16. to. 4.
- commenda militum religionum Vera beneficia regularia sunt. De Red. Eccl. q. 3. mon. 27. num. 1. & c. to. 2.
- Commendatarij, siue commendatores, praeter infra scripta, vide verbo Milites.
- commendatarius habet titulum, & beneficium, interim dum est commendatum, non vacat. ibid. nu. 1. to. 2.
- commendatorum militarium status ob multa non desiderandus. de Red. Eccl. q. 3. mo. 13. num. 1. & c. to. 2.
- commendatores quando peccent mortaliter male impendentes redditus suarum commendarum. de Red. Eccl. q. 1. mon. 39. num. 1. & mon. 55. num. 18. to. 2.
- commendatores sunt vere religiosi. de Red. Eccl. q. 1. mon. 55. num. 3. 6. & q. 3. mon. 27. nu. & c. & mon. 28. nu. 2. & c. to. 2.
- commendatores quando, & quomodo possint testari, Vide verbo Testari.
- commendatoribus non licet maioratus instituere, & an clericis secularibus. de Red. Eccl. q. 1. mon. 13. num. 1. & c. to. 2.
- Commendatarius tantum potest impendere, quantum titularis. De Red. Eccl. q. 1. mon. 53. nu. 1. & c. to. 2.
- Commissio sicut mandatum expirat morte committentis. in Sum. c. 27. nu. 25. 3. to. 1. & de Red. Eccl. q. 3. mon. 8. nu. 3. to. 2.
- Commissum capituli iusse in conscientia, & etiam tacetur. in Sum. c. 23. nu. 64. to. 1.
- Commodarij, Vide verbo Mutuans.
- Commodatarius quomodo peccet non reddens, aut utens, & c. in Sum. c. 17. nu. 183. & c. to. 1.

commodatarius remittens per nuncium non reddentem ad quid teneatur. in Sum. c. 17. num. 185. to. 1.
Communicare a mutuo in eius redditione longe differt. in Sum. c. 17. nu. 186. & de Vsur. num. 3. to. 1.
Commune fieri & communicari longe differunt. in Sum. c. 17. nu. 61. to. 1.
Communicare, vide Verbo, Communio, & Verbo Eucharistia, prater infra scripta.
communicare Vel celebrare pluries quam semel in die, quando sit mortale in Sum. c. 21. num. 54. to. 1.
communicare alienum parochianum nō licet, nisi. &c. in Sum. c. 21. nu. 52. to. 1.
communicari Vel absoluti an debeat proximus morti, uel alius loquela priuatus. in Sum. c. 26. nu. 27. & cap. 27. nu. 269. resp. 2. to. 1. & de Pen. dist. 1. cap. quem pēmet nu. 10. to. 3.
communicare non licet sub utraque specie, nisi celebrando. in Sum. cap. 21. nu. 58. to. 1.
communicare an liceat paruulis. in Sum. c. 21. num. 57. to. 1.
communicare quis teneatur pluries in anno, & quoties expediat, & debeat. in Summa. cap. 21. num. 59. & cap. 2. num. 9. tom. 1. & de Penitent. dist. 6. c. placuit. nu. 122. to. 3.
communicare non decet statim post confessionē annalem. De Penit. dist. 5. cap. 1. §. caueat. num. 1. to. 3.
communicare uel celebrare quotidie melius est quam contrarium. in Summa. cap. 21. num. 59. to. 1.
communicare potest infirmus non ieiunus, celebrare vero non potest. in Sum. cap. 21. num. 53. & c. to. 1.
communicare bene quis possit ligatus censura ad euitandam infamiam. in Sum. c. 21. num. 48. & c. 27. nu. 239. to. 1.
communicare Vel celebrare absque confessione quando possit, qui non habet copiam confessarii. in Sum. cap. 7. num. 6. & cap. 21. nu. 49. & cap. 25. nu. 76. to. 1. & de Pen. dist. 6. c. 1. sacerdos. nu. 2. to. 3.
communicare in Pascha aut ante Vel post octidies & in propria parochia omnes tenentur, nisi. &c. in Sum. cap. 21. nu. 45. & cap. 22. num. 10. to. 1.
communicare & confiteri sua peccata quamprimum poterit tenetur, qui tempore iure debito non communicauit Vel confessionem non fecit. in Sum. c. 21. nu. 45. & c. to. 1.
communicare uel celebrare licet ei qui degluti-

uit reliquias cēna praterita in ore relictas. in Sum. cap. 21. nu. 53. to. 1.
communicare quis dicatur scienter in mortali, & ob id peccat. in Sum. cap. 21. nu. 46. to. 1.
communicare sua merita quis possit, vide verbo Merita, & verbo Communio.
communicare cum excommunicato uel in peccato, uide uerbo Participare.
Communio christianorum triplex, quum non tollit principaliter excommunicatio. in Sum. c. 27. nu. 28. & c. 33. to. 1.
communio rerum solet parere discordiam. de Red. Eccl. q. 1. mon. 50. nu. 3. to. 2.
communio meritorum quo magis utilis, & quam in qua indulgentia, & in quo melior. de Indulg. not. 31. num. 23. & c. to. 3. cetera uide uerbo Merita.
communio bonorum spiritualium quid & quale inter iustos, & qua uia prodest alteri. Misc. 11. num. 2. to. 4. & de Indulg. not. 31. num. 18. tom. 3.
communio bonorum & indulgentia ut differunt. Misc. 11. num. 5. tom. 4. & de Indulg. notab. 31. nu. 20. to. 3.
communio bonorum confratria ad quid, & an mortuis prodest. Misc. 11. nu. 10. to. 4.
communio bonorum fidelium qua ratione nita tur de hoc. can. c. 20. nu. 53. to. 4.
Communio quo esu uel potu eodem die presumpto impediatur. in Sum. cap. 21. nu. 53. to. 1.
Communio prater infra scripta, uide uerbo Communicare.
communio & sepultura negatur impenitenti, etiam petita, nisi. &c. de Pen. dist. 7. c. idcirco nu. 1. & c. to. 3.
communione accipere uolens faciat hac tria. in Sum. c. 21. nu. 47. in fi. to. 1.
communione accipere debet ordinandus in sacris. in Sum. cap. 2. num. 7. & c. to. 1.
communione qua copula uel pollutio licita Vel illicita impediunt. in Summa. capit. 21. num. 51. to. 1.
communio quando ob peccatum occultum male, & ob publicum recte denegetur. in Sum. c. 8. nu. 11. & cap. 21. nu. 55. & c. to. 1.
communione non procurans ijs, quorum curam gerit, quando peccet. in Sum. cap. 21. num. 57. to. 1.
communio sacra damnatis ut detur in Verbo. Misc. 49. nu. 1. to. 4.
communio confessionem actualem mortualium requirit, nisi. &c. in Sum. c. 21. nu. 49. to. 1.
communione omisio ob odium qua sit mortalis. in Sum. c. 21. num. 50. to. 1.

Communi-

Communis opinio, vide verbo Opinio.
Commutare, vel dispensare votum, vide verbo
Votum, præter infra scripta.
Commutatio horarum Canonicarum fiet hoc
modo, de hor. can. c. 11. nu. 39. &c. to. 4.
commutatio omnis æqualem valorem commu-
tationum requirit. in Sum. c. 17. nu. 278. to. 1.
& de Indulg. not. 27. nu. 7. to. 3.
commutatio & dispensatio voti differunt, & in
quo, & altera suspensa, altera non suspen-
ditur, nec altera concessa, altera conceditur.
in Sum. cap. 27. nu. 79. to. 1. & de Indulg.
not. 27. a. nu. 1. & sequæ ad 7. to. 3.
Compaternitas prohibita est regularibus, de Re
gu. com. 4. nu. 65. to. 2.
compaternitas quæ oritur ex baptismo hodie nõ
impedit matrimonium in Sum. cap. 22. nu-
me. 39. to. 1.
Compensatio, quæ fit pro vita & fama, non fa-
cit eas æstimabiles. in Sum. capit. 17. nu-
me. 90. to. 1.
compensatio & solutio simplex ut differant. in
Sum. cap. 3. nu. 1. &c. to. 1. & de Pen. d. 3. c.
satisfactio. nu. 3. to. 3.
Competitores beneficiorum vel honorum, & eo
rum intercessores quando peccent grauter,
gravius & grauius me. in Sum. c. 17. nu. 74.
to. 1. & Misc. 40. num. 10. & sequæ ad 16. &
nu. 41. to. 4. & cap. Inter Verba. 1. concl. nu
me. 13. &c. tom. 2.
competitores beneficiorum vel officiorum digni
cum dignioribus an peccent. Misc. nu. 89. &
sequæ ad 101. & Misc. 40. a. nu. 1. & sequæ ad 16.
& Misc. 41. to. 4. & c. Inter Verba. 1. concl.
nu. 13. &c. to. 2.
competitorum & examinatorum peccata. in
Sum. c. 17. nu. 74. to. 1. & Misc. 40. num. 1.
&c. & Misc. 41. num. 2. to. 4. & cap. Inter
Verba. 1. concl. nu. 13. to. 2.
Complicem nominare non permittat confessar-
ius penitentem, nisi, &c. in Sum. c. 7. nu. 2.
&c. & cap. 10. nu. 6. to. 1. & de pen. dist. 5.
cap. consideret. in princ. num. 96. &c. 100.
&c. 104. tom. 3.
complices reuelare & iam occultos quando
quis teneatur. in Sum. cap. 18. num. 58. &
cap. 25. nu. 37. to. 1.
Compositio & gratia pretio concessa non habet
vim contractus, & ita renouari potest. in
Sum. c. 27. nu. 73. in fine. to. 1. & de Indul.
not. 28. nu. 7. & not. 33. nu. 3. to. 3. & de Re
seric. si quando. exce. 20. nu. 9. &c. exce. 21.
confu. contr. nu. 1. to. 4.
compositio de incertis etiam cum Sede Aposto-

lica quando sit licita vel illicita, Valida vel
inualida. in Sum. c. 17. nu. 93. to. 1. & de In
dulgen. not. 29. nu. 4. & de Spol. cler. § 15.
num. 5. tom. 3.
Conatus solus non parit excommunicationem,
nec irregularitatem, nisi, &c. de Penit. d. 1.
c. si quis non dicam. nu. 14. 17. &c. & c. si
quis pulsatus. nu. 2. & de datis & promiss.
nu. 14. &c. to. 3.
conatus non est solus adus mentalis, & quan-
do, & quæ pena puniatur. de Pen. dist. 1.
cap. si quis non dicam. a. nu. 5. & sequæ ad 18.
& c. si quis pulsatus. nu. 3. &c. & cap. pæ-
na. nu. 22. &c. to. 3.
Concessio facta diuersis ut diuersè sumatur. de
hor. can. cap. 22. num. 28. & Miscel. 54. nu-
me. 1. &c. to. 4.
concessio uniuerſis non videtur singulis com-
petere de Reg. com. 3. nu. 12. to. 2.
Concilium concedit indulgentiam etiam plenam
de Indul. not. 31. nu. 2. to. 3.
concilio non derogatur, nisi expresse de eo fiat
mentio in Sum. c. 27. nu. 265. to. 1.
concilium contra generalem nec Episcopus,
nec Legatus dispensat. de Refer. cap. si quan-
do. exce. 16. nu. 9. & de hor. can. cap. 11. nu-
me. 24. &c. to. 4.
Concionandum quid, quoties, quibus, & a qui-
bus in Sum. c. 25. nu. 135. 142. &c. to. 1.
concionari sine facultate peccatum, & quis eam
dare possit. in Sum. c. 25. nu. 141.
concionari non licet etiam religioso, contradi-
cente Episcopo. in Sum. c. 25. nu. 143. to. 1.
concionari tenetur parochus & Episcopus popu-
lo suo, & quando. in Sum. c. 25. num. 121.
135. 143. to. 1.
concionari sine preparatione quale sit peccatū.
in Sum. c. 11. nu. 40. &c. to. 1.
concionari, confiteri, vel Missam celebrare ob
vanam gloriam, quæ peccatum. in Sum.
cap. 11. nu. 40. & c. 25. nu. 141. to. 1. & cap.
Inter verba. 5. concl. nu. 39. 56. to. 2.
concionari in mortali, mortale est peccatum.
de Pen. dist. 6. c. 1. § sacerdos. nu. 14. & De
hor. can. c. 6. nu. 40. &c. to. 4.
Concionatores siue predicatorum quando pec-
cent. in Sum. c. 25. nu. 141. &c. to. 1. & cap.
Inter verba. 5. concl. nu. 7. 14. 39. 56. to. 2. &
de Penit. dist. 6. cap. 1. § sacerdos. num. 2.
14. tom. 3.
concionatorum suspensus prædicans peccat, & fit
irregularis. in Sum. cap. 25. num. 141. &
cap. 27. nu. 163. inf. 8. tom. 1. & de hor. can.
cap. 6. nu. 41. to. 4.

concionator allegans doctore. falso quando peccet mortaliter. in Sum. c. 18. nu. 4. to 1
 concionator narrans miracula, aut prophetias falsas peccat, & quando sit excommunicatus. in Sum. c. 18. nu. 5. & c. 25. nu. 142. & c. 27. nu. 111. tom. 1
 concionatores ut peccent indulgentias indiscretas predicantes, & quid intelligatur per indiscretas indulgentias. De Indulgen. not. 31. num. 45. tom. 5
 concionatores quid debeant monere populum ad acquirendas indulgentias. de Indulgen. notab. 32. num. 40. tom. 3
 concionator non dissuadeat alijs quae sunt sui officij. De Hor. can. c. 18. num. 54. to. 4
 concionator ut peccet fabulis, facetiis, aut aliquid ridiculum concioni miscendo. in Sum. cap. 25. nu. 142. to. 1
 concionator ut peccet detrahendo praetis, & sacerdotibus, & dissuadendo decimas, & quando sit excommunicatus. in Summ. capit. 25. num. 142. to. 1
 concordia inter 3. & 33. Coroll. de detractione materiali, quae tunc est mortalis si laedat, & vel probabili periculo laedens exponat. cap. Inter Verb. concl. 6. nu. 102. to. 2
 Concordium & discordiam eadem res diverso respectu parit de reg. com. 3. nu. 10. to. 2
 Concubinarij missum audire ut sit mortale, & cur melior Sacerdotis boni, quam mali. in Sum. c. 25. nu. 78. & c. 10. 1
 concubinarj qui non possunt absolvi. in Sum. capit. 3. nu. 5. G. & nu. 19. & cap. 16. nu. 20. & c. tom. 1
 concubinarj coniugati ut plurimum excommunicati. in Sum. cap. 16. nu. 22. & c. 10. 1
 concubinarj Clerici, fornicarij, & gus, pares, & sunt suspensi, & irregulares, & in sacro non humantur. in Sum. c. 25. nu. 77. & c. 27. nu. 154. 248. to. 1
 concubinarj clerici poenam innovat Concilium Tridentinum, addens novam in Sum. ca. 25. num. 109. tom. 1
 concubinarj notorius qui evitandus. in Sum. cap. 25. num. 80. to. 1
 concubinariorum mensa vel ornatus inseruiens an peccent. in Sum. c. 19. 20. nu. 16. tom. 1
 Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est in Sum. c. 20. nu. 1. to. 1
 concupiscentia solum voluntaria prohibita. de Paen. dist. 1. c. super tribus num. 8. to. 3
 concupiscentia seu fomes peccati remanet in baptizatis, & non est vere peccatum, sed ex illo, & inclinans ad illud. De Paen. diffin. 1.

capit. cogitationis. numero 2. tomo 3
 Concurfus generalis Dei sine ope gratia an iustificet. in Summa. pralud. 1. nume. 5. & nume. 7. tomo 1
 Concurrenti seu opponendi ad beneficia duo modi. in Sum. c. 17. nu. 73. & c. 10. 1. & Miscel. 40. nu. 1. & c. 5. & c. 10. 4. cetera vide verbo Competitores.
 Condemnare sine accusatore est contra legem naturalem & divinam. De Iudicijs in rub. num. 80. 82. tom. 4
 condemnare qui potest, potest etiam absolvere & contra. De Penitent. distinct. 1. cap. verbum. num. 1. tom. 3
 condemnare inauditos non licet, nisi, & c. in Summ. cap. 25. num. 9. & c. 10. 1. & de Spol. cleric. § 18. num. 5. & de Rega. Comm. 4. nu. 18. & de Refr. c. cum contingat. causa 8. nul. num. 3. tom. 4
 condemnare an liceat praetis suos subditos ad trivemes. de Reg. Com. 3. nu. 52. to. 2
 Condemnatus iuste, si appellat, peccat, & teneatur ad restitutionem. in Summ. capit. 25. num. 39. tom. 1
 condemnatus etiam iuste ad famis mortem, debet comedere si potest, & quis ei cibum ministrare possit. de Reg. Com. 4. nu. 64. to. 2
 condemnatus iuste non potest in conscientia resistere ministris iustitiae. in Sum. cap. 15. nume. 8. tom. 1. & de Reg. Commen. 4. numero 63. & c. tom. 2
 condemnatus ad mortem an teneatur confiteri quod antea negavit. in Summ. cap. 25. numero 38. tom. 1
 condemnatum iniuste morti quis teneatur libere. in Sum. cap. 15. nu. 16. & c. 10. 1. & de Reg. Com. 4. nu. 63. to. 2
 condemnatum redimere pecunia an debeamus qui per illam redimi potest, & an cum scandalo quis ad defensionem ex iustitia teneatur. De necess. defen. prox. num. 13. & 14. & c. nu. 15. tom. 1
 Condicio implenda in forma specifica. Mis. 92. num. 3. & c. tom. 4
 conditio quid sit, & quod duplex in matrimonio, & ad tres reducuntur, & quae suspendat, quae annihilat, quae rejiciatur, & quo differat a causa, modo, & demonstratione. in Sum. c. 22. num. 6. & c. 10. 1. Cetera vide verbo Impedimentum, praeter infra scripta.
 conditio contrahendi tecum si te virginem inueniero, an faciat matrimonium. in Sum. cap. 22. nume. 66. tom. 1
 conditio in matrimonio, si N. noluerit, an eo semel

mel renuente vel tacite impleatur. in Sum.
cap. 2. nu. 63. to. 1
conditio non omnis impleta quo ad ecclesiam
impletur. in Sum. c. 22. nu. 66. to. 1
conditioe deficiente, deficit dispositio. de hor.
can. cap. 21. nu. 46. to. 4
conditio & modus ualde diuersa. de hor. can.
cap. 21. nu. 48. & Misc. 29. nu. 2. to. 4
conditionem exprimi posse in spiritalibus, quo
modo? cap. accepta. oppo. 7. nu. 40. to. 4
conditio que matrimonium purum reddit. in
Sum. cap. 22. nu. 67. to. 1
Conductor non soluens, vel damnificans arbo-
res, ad quid teneatur. in Sum. c. 17. nu. 194.
198. & c. 10. 1
conductor quando possit priuari re locata. in
Sum. c. 17. nu. 193. & c. 10. 1
Conferre beneficium, vide verbo Beneficium,
& verbo Collatio prater infra scripta.
conferens beneficium vel officium indigno pec-
cat, & cui restituere debeat. in Sum. ca. 17.
nu. 73. & c. 96. pec. 9. to. 1. & cap. Inter ver-
ba. I. conclu. nu. 12. & c. & de Red. Eccl. q. 2.
mon. 23. num. 1. to. 2. & de Rescri. c. si quan-
do excep. 16. nu. 2. & c. Misc. 35. nu. 1. to. 4
conferens indigno plus peccat quam eum eli-
gens. de Rescri. cap. si quando. except. 16.
nu. 2. to. 4
Confessarius quis perfectus, & quis sufficiens;
oportet tamen, ut sciat saltem dubitare. in
Sum. c. 4. nu. 8. to. 1. & de Pen. dist. 6. ca. 1.
in princ. nu. 7. 71. & S. caueat. nu. 1. & que
ad 33. & S. quibus. nu. 1. & c. 9. to. 3. & de
hor. can. cap. 18. nu. 55. & c. 10. 4
confessoriorum bona pars cultores sine Domi-
ni, & multum rem Christianam augent.
Misc. 33. nu. 3. & Misc. 40. nu. 2. to. 4
confessorij parum docti & liberi saepe sunt cau-
sa & occasio litium. de Rescri. c. cum contin-
git. rem. 3. nu. 6. to. 4
confessarius esse nequit ab Ecclesia diuisus (ni-
si in articulo mortis) ut hereticus, schismati-
cus, & c. in Sum. c. 4. nu. 4. & cap. 26. nu. 26.
& c. 27. nu. 272. to. 1. & de Pen. dist. 6. c. 1.
nu. 73. 88. & S. laborer. nu. 1. & c. 7. 22. to. 3
confessoriorum regula & monitiones. in Sum.
c. 27. num. 267. to. 1. & de Pen. dist. 6. c. 1.
in princ. nu. 50. & que ad 93. to. 3
confessarius quid debeat praeuidere in principio,
medio, & fine confessionis. in Sum. cap. 10.
num. 3. & que ad finem, & cap. 26. a nu. 19.
& que ad 25. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. 1.
in princ. num. 24. 50. & c. & S. diligens, nu
me. 8. & c. 10. 3

confessarius, qui pergit ad audiendas confe-
siones, quid faciat ad se preparandum, &
quomodo recipiet penitentem. in Sum. c. 10.
num. 1. to. 1
confessorij conditiones quot esse debeant in Sum.
cap. 10. nu. 1. & c. 10. 1. & de Pen. dist. 6.
cap. 1. S. quibus, num. 1. & c. 10. 1
confessarius debet habere potestatem, scientiam,
& bonitatem. in Sum. cap. 4. nu. 1. & c. 10. 1.
de Pen. dist. 5. cap. placuit, nu. 5. & c. 10. 3
confessorij bonitas intelligitur ut sit in gratia,
quia absolues in peccato mortali peccat mor-
taliter. in Sum. cap. 4. num. 15. & cap. 22.
num. 3. tom. 1
confessarius permittat penitenti si sine ulla in-
terrogatione dicat sua peccata, & postea
eum interroget. in Sum. cap. 10. num. 5. & c.
10. 1. & de Pen. dist. 6. cap. 1. S. diligens.
num. 8. to. 3
confessarius uia debet in interrogationibus ob-
seruare. in Sum. cap. 5. num. 3. & c. 10. 1.
& de Pen. dist. 6. cap. 1. S. diligens, nu. 2. &
que ad 7. to. 3
confessarius quid debeat interrogare sub pana
peccati mortalis in Sum. c. 5. nu. 2. & c. 10. 1
confessarius quantum debeat interrogare circa
peccata luxuria. in Sum. cap. 5. num. 4. &
c. 16. nu. 4. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. 1. S.
diligens, nu. 4. & c. & dist. 5. c. consideret, in
prin. nu. 8. 1. & c. 10. 3
confessarius peccata sibi confessa scit etiam ut
homo, & ad multa potest si ea scientia tē-
quam humana. cap. hum. aur. q. 1. nu. 6. & c.
10. 2. & de Pen. dist. 6. cap. penul. sacerdos.
num. 14. 1. & que ad 150. 154. & c. 10. 3
confessarius iuste negare potest suffragium ob
sibi confessa. in Sum. cap. 8. num. 12. tom. 1.
& cap. hum. aur. q. 1. num. 6. to. 2. & de Pa-
nit. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 147. to. 3
confessorio cur non tam parendum, quam iudi-
ci. de Pen. dist. 5. c. 1. S. ponat. nu. 11. to. 3
confessorius idoneus an aliquando laicus uel
femina. de Indulg. not. 30. num. 10. & de
Pen. dist. 6. c. 1. in princ. nu. 72. 74. & c. 10. 3
Cetera vide verbo Laicus.
confessarius quando & quos possit absolvere,
vide verbo Absolvere, prater infra scripta.
confessarius quibus approbatus ut possit absol-
uere a peccatis vel censuris etiam reserua-
tis, oblitus tamen confiteri in Iob. eo vel a-
lias. in Sum. cap. 26. nu. 13. to. 1. & de In-
dulg. not. 11. in fi. glo. Silt. num. 20. tom. 4. &
de Pen. dist. 5. c. consideret. S. cautus. nu. 32. &
dist. 6. cap. 1. qui vult. nu. 32. to. 10. 3
confes-

I N D E X.

confessarius absoluat penitentem ab excommunicatione maiori & minori, suspensione, & interdicto sic, & postea a peccatis. in sum. c. 26. nu. 10. to. 1. & de iudais not. 11. in fi. glo ult. nu. 19 to 4 & de Pen. dist. 6. cap. 1. qui uult. nu. 26. to. 3

confessarij ut plurimum tria pramittant absolutori. de pen. dist. 6. ca. 1. qui uult. n. 24. to. 3

confessarius penitenti absoluto quid suadere debeat. in sum. c. 26. n. 25 to 1 & de Pen. d. 1. c. mensuram. nu. 6. & c. to. 3

confessarius quando interrogare debeat penitentem quid eum impulerit, & quantum temporis in proposito perseverauerit, & quoties decreuerit id facere, & postquam perfecit, quoties meminerit, & factum placuerit. in sum. cap. 15. nu. 5. to. 1

confessarius absolvens sine facultate a casibus bulla cana quando excommunicatus, & cui reseruetur absolutio. in sum. cap. 27. num. 74. to. 1

confessarius absolvens penitentem quem non poterat peccat, & tunc quid agere debeat. in sum. c. 12. nu. 72. & c. 23. nu. 14. inf. 6. & c. 25. nu. 96. & c. 26. nu. 14. to. 1. & de Penit. dist. 6. c. 1. qui uult. nu. 60. to. 3

confessarius cuius approbatus potest absolvere ab omni excommunicatione a iure, non reservata, & ab homine generaliter. in sum. cap. 27. nu. 39. prel. 4. & nu. 44 to. 1. & de iudais not. 11. in fi. glo. ult. nu. 35. to. 4

confessarius religiosus absolvens a culpa & poena sine facultate, & a casibus a iure reservatis, incurrit excommunicationem. in sum. cap. 27. nu. 101 to. 1

confessarius absolvens excommunicatum quatuor servet. de Pen. dist. 6. cap. 1. in princ. num. 54. & c. to. 3

confessarius quomodo se gerere debeat cum habente censuram vel casum reservatum. in sum. c. 26. nu. 6. to. 1. & de Pen. dist. 5. cap. consideret. §. cautus. nu. 10. & c. 17. to. 3

confessarius & concionator raro iuste loquuntur de sibi confessis. de pen. dist. 6. cap. pen. sacerdos nu. 77. 164 to 3

confessarius audiens multos pueros simul & coniunctim, quando peccet mortaliter. in sum. c. 8. nu. 13. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. pen. sacerdos. num. 109 to. 3

confessarius in testem productus ut nihil se scire dicere possit, etiam si superior praecipiat sub censuris. in sum. c. 8. nu. 15. to. 1. & de Pen. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 141. & c. 166. to. 3. & cap. hum. aur. q. 1. nu. 4. & c. to. 3

Index Oper. Nauar.

confessarius testimoniū ferre potest de sibi confessis, si ea illi alia patuerunt. §. 1. alias secus. in sum. c. 8. nu. 17. to. 1. & de Pen. d. 6. cap. pen. sacerdos. nu. 161 to 3

confessarium eligunt Episcopi, & praelati exempti. de Penit. distinct. 6. capit. placuit. num. 29. 38. to. 3

confessarius non facile iudicet esse mortale, quod est controuersum. in sum. c. 26. n. 3. to. 1

confessarius quomodo se gerere debeat quando penitens habet contrariam opinionem, & quid quando uterque dubitat. in sum. c. 26. nu. 4. & c. to. 1. & de pen. dist. 7. c. si quis autem nu. 54. 66. to. 3

confessarius dubius an confessi sint mortalia quid faciet. in sum. c. 23. nu. 21. Nec facile iudicet esse mortale, quod est controuersum. in sum. c. 26. nu. 3. to. 1

confessarius optimus eligendus non est de pracepto, sed de consilio; sufficit enim eligere idoneum. de Pen. dist. 6. in princ. glof. Grat. nu. 1. 3. & cap. 1. qui uult. nu. 88. 98. & c. sacerdos. §. quod autem. nu. 3. & c. 5. to. 3

confessarius audiens penitentem tepidum in fide, hoc interroget. de pen. dist. 1. c. cogitationis. nu. 10. to. 3

confessarius non imponens iustam penitentiam ut peccet, & quid circumspicere debeat in ea imponenda. in sum. c. 8. nu. 10. 17. & c. 26. nu. 18. & c. to. 1. & de Indulg. not. 32. nu. 10 & c. 24. & de Pen. dist. 1. c. a. mensuram. nu. 2. 6. & c. to. 3

confessarij eligendi licentia electione prima non finitur. de Pen. distinct. 6. cap. placuit. num. 166 & c. to. 3

confessarius quomodo se gerere debeat cum dānatis ad mortem. de Pen. dist. 7. cap. ult. §. quod quamuis. nu. 15. to. 3

confessarius audiens clericos tenetur scire irregularitates & censuras. in sum. c. 4. nu. 2. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. 1. §. caueat. num. 27. to. 3

confessarius an eodem modo, quo ante penitentem tractabit. de pen. dist. 6. cap. pen. sacerdos. nu. 146 to. 3

confessarius petens a penitente ut extra confessionem dicat peccatum etiam ad consulendam, quare non bene facit. de Pen. d. 6. cap. pen. sacerdos. nu. 156. 159. to. 3

confessarius monialium quomodo potest mone-
re Abbatissam de crimine patrandi. de Pen. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 166. & c. to. 3

confessario non sufficit scire penitentis peccata, sed oportet ut confitens ore suo illa pate-
faciat.

D

- faciat. de Pen. dist. 5. cap. consideret. in princ.
 num. 61. to. 3.
 confessarius dictum reuelans quando peccet mor-
 taliter. in Sum. cap. 21. num. 44. to. 1. & de
 Pen. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 115. to. 3.
 confessarius audiens confessiones etiam prae-
 cepto obedientiae peccat mortaliter, cognoscens
 se vere non esse idoneum, & quid de dubita-
 te. in Sum. c. 4. nu. 6. to. 1. & de pen. dist. 7.
 c. si quis autem. nu. 81. tom. 3.
 confessarius imperitus quando excusetur a cul-
 pa. in Sum. c. 4. nu. 13. to. 1. & de Pen. d. 6.
 c. 1. § caueat. nu. 12. & c. 11. 3.
 confessarius, qui ex obedientia audit confes-
 siones, & qui sponte sua, quid scire teneatur.
 in Sum. c. 4. nu. 9. & c. 10. 1.
 confessarius potest aliquis esse idoneus uno in
 loco, qui alibi non erit. in Summ. cap. 4. nu-
 me. 11. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. 1. § ca-
 ueat. nu. 12. to. 3.
 confessarius confitentem passiones quid monere,
 & docere debeat. in Sum. pral. 5. nu. 11. to. 1.
 confessarius dicens in tali loco (nominando ip-
 sum) committuntur grauiora peccata, malefa-
 cit. in Sum. c. 8. nu. 16. to. 1. & de Pen. d. 6.
 cap. pen. sacerdos. nu. 54. to. 3.
 confessarius quando possit iussa de causa muta-
 re, & vel minuere penitentiam, etiam ab alio
 confessario impositam. in Summa. cap. 26.
 num. 22. to. 1.
 confessarius, cui accidit saepe pollutio inter au-
 diendas confessiones, an peccet, & teneatur
 eas relinquere. in Sum. c. 16. nu. 7. to. 1.
 confessarius qui peccet audiendo confessionem
 certa persona, an absolueendus. in Sum. c. 3.
 num. 26. to. 1.
 confessarius ne permittat penitentem nomina-
 re complicem cognitum, nisi, &c. in Sum. c. 7.
 nu. 2. & cap. 10. nu. 6. to. 1. & de Pen. dist. 5.
 cap. consideret. in princ. nu. 96. 100. 104. t. 3.
 confessarius dicens, Eo ad audiendum scrupu-
 losum, non facit contra sigillum. in Sum. c. 8.
 num. 12. to. 1. & de Pen. dist. 6. ca. pen. sa-
 cerdos nu. 72. to. 3.
 confessarius quomodo debeat imponere peni-
 tentias publicas. in Sum. cap. 8. nu. 10. to. 1.
 & de Pen. dist. 6. cap. sacerdos. num. 87.
 98. & c. 10. 3.
 confessarius antequam penitentiam iniungat,
 dicat haec, & quanta esset iniungenda. in
 Sum. cap. 26. num. 19. tom. 1. & de Indulg.
 no. 32. nu. 24. to. 3.
 confessarius quando possit absolutionem impen-
 dere, sine repetitione confessionis, si recorde-
- tur status, & vel data penitentia penitentis. in
 Sum. c. 9. nu. 19. to. 1.
 confessarius monere potest heredes de restitu-
 tione, si ei praeceptum infirmus etiam in confes-
 sione. in Sum. c. 17. nu. 23. to. 1.
 confessarius quomodo se gerere debeat circa
 restitutionem penitentis. in Sum. c. 17. nu-
 me. 59. & c. & c. 26. nu. 5. to. 1.
 confessarius quid debeat monere Violantem & o-
 tum. in Sum. cap. 12. nu. 33. to. 1.
 confessarius ut peccet mortale vota commutās.
 in Sum. c. 12. nu. 72. & cap. 23. nu. 14. inf. 6.
 & c. 2. § semel. 26. to. 1.
 confessarius solum praesentatus & admissus non
 indiget noua praesentatione, etiam si aliquo-
 ties extiterit diuorsum ad quam fuit presenta-
 tus. in Sum. cap. 27. nu. 266. to. 1.
 confessarius etiam religiosi non possunt audire
 confessiones, nisi sint approbati ab ordinario,
 nisi, &c. in Sum. c. 4. nu. 2. & c. & cap. 27.
 nu. 264. to. 1.
 confessarius quomodo se gerere debeat cum ha-
 bentibus plura beneficia. De hor. can. ca. 22.
 nu. 61. & c. & Miscel. 60. num. 13. to. 4.
 confessarius nec publice nec secrete debet corri-
 gere quemquam de peccatis alias sibi con-
 fessis. in Sum. c. 24. nu. 13. to. 1.
 confessarius quos reos se & consortes reuelare
 inbebit, & caueat ne eorum animas & ui-
 tus perdere faciat. in Sum. cap. 18. nu. 58. &
 c. 26. nu. 36. & c. to. 1. & c. Inter Verba, 6. cor-
 du. nu. 20. tom. 2.
 confessarius interrogare potest Ioannem de cri-
 mine cognito per confessionem Petri, modo
 fiat sine periculo sigilli. in Summa. cap. 8.
 num. 17. to. 1.
 confessarius quando teneatur ad restitutionem.
 in Sum. c. 17. nu. 22. & c. to. 1.
 confessarius an possit dari dilationem peniten-
 ti circa restitutionem. in Summ. cap. 17. nu-
 me. 65. & c. to. 1.
 confessarius quid facere debeat, quando ei com-
 mittitur absolutio specialis alienius ad cau-
 telam in utroque foro. in Summa. capit. 27.
 num. 277. to. 1.
 confessarius quis per bullam electus tollit irre-
 gularitatem. in Sum. c. 27. nu. 254. to. 1.
 confessarius, qui proprium peccatum confiteri
 non potest sine reuelatione confessionis ali-
 cuius penitentis, taceat illud. in Summa.
 cap. 8. nu. 6. to. 1. & de Pen. dist. 5. in princ.
 & cap. consideret. nu. 100. 103. & S. cautus,
 nu. 9. tom. 3.
 confessarius peccat mortaliter reuelando pecca-

ita etiam venialia, vel alia, quae licet peccata non sint, eis tamen detectis directe vel indirecte posset quis cognoscere confessum aliquod certum peccatum perpetrasse. in sum. cap. 8. nu. 3. & 7. c. 18. nu. 5. 1. to. 1. & c. Inter uerba. 6. concl. nu. 7. to. 2. & de Pan. dist. 6. cap. sacerdos, a nu. 51. usque ad 58. tom. 3.

confessarius quando iuste differat absolutionem. in sum. cap. 17. nu. 59. 65. to. 1.

confessarius per claves Ecclesiae applicare potest peccatori in satisfactionem quicquid penitentem sit. de Pan. dist. 6. cap. 1. qui sult, num. 43. 53. to. 3.

confessarius idoneus non est sacerdos denunciatus fornicarius, excommunicatus, suspensus, interdictus, aut notorie talis. de Pan. d. 6. c. 1. §. labore. nu. 2. to. 3.

confessarii proprii multi sunt, scilicet, primus proprius parochus, secundus pro episcopo, ante episcopus siue Vicarius Episcoporum, tertius Episcopus, quartus Papa, quintus religiosus, siue alius approbatus ab ordinario, uel electus per bullam siue privilegium. de Pan. d. 6. c. 1. qui uult, nu. 98. & c. placuit, nu. 57. & c. 62. 69. 124. §. qzad. 137. to. 3.

confessario non sufficit ea eruditio, quae presbytero. de Pan. d. 6. c. 1. §. caueat, nu. 19. to. 3.

confessario etiam scientia medicaturae necessaria. de Pan. d. 6. c. 1. §. caueat, nu. 3. to. 3.

confessarius saepe confessionem detegit existimans se non detegere. in sum. cap. 8. num. 8. & c. 10. 1. & de Pan. dist. 6. cap. sacerdos, nu. 53. & c. 10. 3.

confessarium eligere potest peregrinari permixtus, non tamen ab eo poterit a reuerentis Episcopo absolui. de Penit. dist. 6. cap. placuit, num. 62. & c. inf. 4. to. 3.

confessarius plus aliquid habet in absolutione, quam baptizans in baptismo. de Pan. d. 6. in princ. c. 1. qui uult, nu. 17. to. 3.

confessarius quid agere debeat cum confitente peccata generice, quae de veniali, ac mortali possint intelligi. de Pan. dist. 5. cap. fratres, num. 9. & c. 10. 3.

confessarius quid monebit penitentem solentem occultare peccata in summa. cap. 10. nu. me. 7. to. 1.

confessarius moneat iudices & eos constituentes de hoc. & c. De iudicijs. in rub. nu. 40. 1. 4.

confessarius hoc admoneat promotores siue promouendos ad beneficia Miscel. 42. nu. 4. & Misc. 43. nu. 2. to. 4.

confessarius siue consultor beneficiorum quid

aduertere debeat circa impensas reddituum beneficiorum. de Red. eccl. q. 3. mon. 14. nu. 1. & mon. 34. nu. 1. & c. 10. 2.

confessarius doceat confessum hoc & hoc, alium ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nihil dicat. in sum. cap. 26. nu. 1. to. 1.

confessarius quidnam sit acturus si penitens debitam contritionem non adfert. in sum. c. 10. nu. 4. to. 1.

confessor iudicium, & carceratorum pro delictis, sit doctus. c. Inter Ver. concl. 6. nu. 19. 1. 2.

confessores multi peccant in hoc, audiendo peccata detractionis. ibid. nu. 40. to. 2.

confessarius ne absoluat reum, qui non confitetur suum delictum, quando ad id tenetur, & ideo super hoc serio animaduertat. ibid. num. 3. 0. to. 2.

confessarius testificari potest de sibi confessis, si alia sit ea sententia. ibid. nu. 408. to. 2.

confessarii quando monebunt reos, & reuelent complices. ibid. nu. 433. to. 2.

confessarius meretricum vel homicidarum quid eis suadere debeat, circa eis promissa. in sum. c. 17. nu. 41. to. 1.

confessarius non tenetur docere penitentem de ignorantia iuris positui, quando credit illam monitionem nihil profuturam. in sum. c. 22. nu. 83. & c. 25. nu. 79. & c. 10. 1. & de Pan. dist. 7. c. si quis autem, nu. 7. to. 3.

confessarius audiens aliquod graue, vel turpe peccatum, nequaquam se obstupescit ostendat in sum. c. 10. nu. 6. to. 1.

confessarius quis dicatur homo qui prodesse possit, & non obesse. in sum. cap. 7. nu. 7. to. 1.

Confessio sacramentalis quid sit. in sum. c. 2. nu. 1. to. 1. & de Penit. dist. 3. cap. perfecta, num. 8. to. 3.

Confessio sacramentalis non fuit inducitur a iure natura, sed diuino, instituta a Christo post resurrectionem, & de omni mortali & eius circumstantijs in sum. c. 2. nu. 2. & c. 11. to. 1. & de Pan. dist. 1. cap. lacryma. num. 1. & c. & cap. sacrificium. nu. 2. & dist. 5. in princ. glos. sum. nu. 2. to. 3.

confessio sacramentalis quae lege debeat esse integra. in sum. c. 7. nu. 1. 4. to. 1. & de Penit. dist. 5. c. 1. §. cautus, nu. 1. & c. 7. & cap. fratres, nu. 59. to. 3.

confessio non est pari virtutis penitentia, sed sacramenti de Pan. dist. 5. in princ. glos. sum. num. 6. to. 3.

confessio, quae multis uidetur, & non est sacramentalis in sum. c. 18. nu. 55. to. 1.

confessio solis duobus sacramentis necessario

premittenda. de Pen. dist. 5. in princip. glos.
Sum. 3. par. nu. 41. to. 3.
confessio qua & quomodo iteranda in Sum. c. 9.
a. nu. 5. & que ad 19. & cap. 10. nu. 4. tom. 1.
& de Pen. dist. 5. cap. fratres, num. 31. & c.
96. & dist. 6. cap. placuit, a. num. 175. & q;
ad 182. & c. 10. 3.
confessio sine debita diligentia remissæ peccatorum est iteranda; & quanta diligentia requiratur. in Sum. c. 6. nu. 15. & c. 9. num. 16. to. 1. & de Pen. dist. 5. cap. fratres, a. num. 65. & que ad 80. to. 3.
confessio an iteranda, quia non adimpleuit pœnitentiam ex contemptu, vel eam extra statum gratia impleuit. in Summa. cap. 9. num. 17. to. 1. & de Pen. dist. 5. c. contrarium. nu. 19. & c. 10. 3.
confessionem iterans cum eodem cui male confessus est, quid faciet in Sum. c. 9. nu. 19. to. 1.
confessio non est iteranda propter ignorantiam alicuius peccati licet talis ignorantia non excuset a peccato. in Sum. c. 9. nu. 15. to. 1. & de Pen. dist. 5. cap. fratres, nu. 82. to. 3.
confessio sine proposito vitandi mortalia in posterum est iteranda, & non satisfacit precepto de confitendo semel in anno. in Sum. c. 9. nu. 10. c. 10. nu. 4. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. placuit, nu. 182. & c. & dist. 5. c. fratres, num. 33. 96. to. 3.
confessio est iteranda, si pœnitens ob verecundiam vel aliud non nisi interrogatus manifestaret peccatum. in Sum. cap. 10. nu. 6. & cap. 21. nu. 39. to. 1. & de Pen. d. 5. cap. fratres, nu. 101. & c. 10. 3.
confessio facta sine numero peccatorum an iteranda. in Sum. cap. 6. num. 14. & c. tom. 1. & de Pen. dist. 5. in princ. cap. consideret, num. 43. & c. 10. 3.
confessio & absolutio infirmis, valida in Sum. cap. 9. num. 13. to. 1. & de pœn. dist. 5. c. 1. consideret, S. cautus, nu. 4. & c. 30. & cap. fratres, nu. 37. & dist. 1. c. noluisse. S. ex ijs nu. 10. to. 3.
confessio facta curato, vel Abbati carenti omni titulo, est invalida. in Sum. cap. 9. num. 11. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. placuit, nu. 176. 179. to. 3.
confessio facta excommunicato suspensio, vel interdicto, an valeat. in Sum. c. 9. num. 8. & c. & cap. 26. nu. 26. & cap. 27. num. 272. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. 1. S. laboret, nu. 1. & c. 7. & c. placuit, a. nu. 179. & que ad 182. to. 3. Misc. 93. num. 4. to. 4.
confessionem iterare propter scrupulos quale

peccatum. in Sum. cap. 21. nu. 42. tom. 1. & de pœn. dist. 5. cap. fratres, nu. 30. & c. 10. 3. & De hor. can. c. 13. nu. 32. to. 4.
confessio cui sacerdoti concubinario non facienda. de Pen. dist. 6. c. 1. S. laboret, nu. 24. t. 3.
confessio sine proposito emendandi & est sacramentalis licet sit iteranda. de Pen. dist. 6. c. pen. sacerdos, nu. 121. & c. 10. 3.
confessio legitima, per accidens aliquando non integra de Pen. dist. 5. ca. 1. consideret. S. cautus, nu. 18. to. 3.
confessio facta confessario, qui nesciuit aut noluit absolueri, non valet. in Summa. cap. 9. nu. 12. to. 1. & de Pen. dist. 5. cap. fratres, num. 31. to. 3.
confessio facta laico, vide Verbo Laico.
confessio est valida, licet pœnitens credat se peccaturum, secus si credit se non posse impetrare a Deo auxilium. in Sum. c. 9. nu. 18. to. 1.
confessio pœnitentis, qui omittit aliquid confiteri ob iustam aliquam causam, recte valet. in Sum. c. 9. num. 14. & c. 10. 1.
confessio discreta intelligitur quo ad verba, circumstantias, & narrandi modum, & etiam quo ad idoneum confessarium. in Sum. c. 2. num. 7. to. 1. & de Pen. dist. 5. c. fratres, num. 53. & c. 10. 3.
confessio debet esse personalis. de pen. dist. 5. c. fratres, nu. 94. & dist. 1. cap. quem pœnitet, num. 4. to. 3.
confessionem reuelare nunquam licet, etiam mortis metu, nisi de licentia pœnitentis, & in eius utilitatem. in Sum. cap. 8. num. 3. & c. 17. & c. 18. nu. 5. 1. & c. to. 1. & c. hum. aur. q. 1. nu. 7. & c. 1. Inter verba. 6. concl. nu. 17. & c. 10. 2. & de Pen. dist. 6. cap. pen. sacerdos, nu. 36. & c. 42. & que ad 51. 134. & c. 151. 156. 158. & c. 163. & c. to. 3.
confessio non obligat ad secretum, si non est vera, etiam si cum signo crucis, & confessione generali fiat. cap. 1. Inter verba concl. 6. num. 223. to. 2.
confessionis reuelator quis dicatur. in Summa. cap. 8. num. 8. & c. 17. tom. 1. & de Pen. dist. 6. cap. pen. sacerdos, num. 53. & c. 68. & que ad 80. to. 3.
confessionis sigillum, vide Verbo Sigillum.
confessio etiam in contrito quando necessaria ad acquirendas indulgentias de Indul. not. 18. nu. 1. & que ad finem, & not. 31. nu. 30. to. 3.
confessio peccatorum ab ultima confessione commissorum, sufficit ad acquirendas indulgentias de Indul. not. 18. num. 17. & c. & not. 36. nu. 6. to. 3.

confessio sacramentalis potest fieri publice, & aliquando laudabilis. in Sum. cap. 2. nu. 8. & cap. 2. nu. 3. 6. 1. & De Pen. dist. 1. cap. quem paniter. num. 4. & dist. 3. cap. perfecta. num. 8. & dist. 5. cap. fratres, nu. 85. 91. & c. & dist. 6. cap. 1. qui scilicet. a num. 89. usque ad 93. tom. 3.

confessio facienda non solum de actis externis, sed etiam internis. de Pen. dist. 5. in princ. gloss. Sum. num. 18. & cap. fratres, num. 59. conditio. 10. 10. 3.

confessio facta uni non sufficit sit alter absoluit in Sum. c. 17. nu. 2. 69. 10. 1.

confessionem aliquando licet ultra annum differre ex causa. in Sum. c. 21. nu. 34. 10. 1.

confessorialis est, qualis eius finis, & qui sit finis principalis. in Sum. cap. 21. num. 40. 10. 1. & c. hum. aur. q. 3. nu. 2. & De fin. hum. num. 37. 43. & c. 10. 2.

confessio facta uni de mortalibus & alteri de venialibus quando sit licita. in Sum. cap. 21. num. 40. tom. 1.

confessiones parochianorum quoties illi solent audiri parochus, nisi & c. in Sum. c. 25. num. 131. 10. 1. & de Pen. dist. 6. c. placuit num. 152. & c. 10. 3.

confessio passionum coram sacerdote qualis esse debeat in Sum. prel. 5. nu. 10. 10. 1.

confessio peccati mortalis & sine laudis, & gloria quando non exigit mentionem specificam peccati de quo illa queritur. in Sum. prel. 9. nu. 4. & c. 6. nu. 20. 10. 1.

confessio de venialibus utilis, & quando necessaria. in Sum. c. 21. nu. 34. 10. 1. & de Penit. dist. 1. c. quem paniter. num. 9. & dist. 5. c. fratres, nu. 18. & c. 10. 3.

confessio quo tempore facienda est lege divina, & quo lege humana, & quo extra tempus prescriptum. in Sum. c. 2. num. 9. & c. & cap. 21. num. 33. & c. 10. 1. & de Pen. dist. 6. c. placuit. nu. 158. & c. & dist. 5. in princ. 3. per glo. nu. 27. & c. 10. 3.

confessiones audire quando possit regularis sine licentia sui prelati. in Summ. capit. 4. num. 6. 10. 1.

confessio sacramentalis non fuit in paradiso ter restri. instituta. de Penit. dist. 5. in princ. glo. Sum. num. 1. tom. 3.

confessio sacramentalis sexdecim exigit conditiones, quatuor qua parte est virtutis opus, tres qua parte est adus penitentia, quatuor in quantum est confessio, tres in quantum est pars sacramenti, duas ad bene esse. in Sum. c. 2. a nu. 5. usque ad 8. 10. 1. & De Pen. d. 5.

Index Oper. Nauar.

cap. fratres, a nu. 2. usque ad 18. tom. 3.

confessionis in negotio pares sunt scholastici, mercenarii, negociatores, & viatore, & peregrini, si cetera sint paria, quoad licentiam et habitationem. De Pen. dist. 6. c. placuit, a num. 83. usque ad 101. 10. 3.

confessio paracho alieno facta quando bona vel mala, & qualis iteranda. De Penit. dist. 6. in princ. c. qui vult, nu. 73. 86. 97. & c. placuit. a nu. 1. usque ad 22. 75. usque ad 104. 126. usque ad 151. 175. usque ad 183. 10. 3.

confessio peccati generica, que de veniali a que, ac mortali potest intelligi non est sufficiens. & tunc quid faciendum. De Pen. dist. 5. c. fratres nu. 9. & c. 10. 3.

confessio & Eucharistia sumi possunt ab his qui loci ubi illi reperiunt incolis conseruit. de Pen. dist. 6. c. placuit, nu. 65. 10. 3.

confessio integratur per interrogationes confessarii. de Pen. dist. 5. c. fratres, a num. 78. usque ad 83. tom. 3.

confessionis iteratio ex uno quinque fontibus oritur, & quando ex defectu potestatis nascitur sola illa sunt iteranda, ad qua illius potestas non se extendebat. De Penit. dist. 5. c. fratres, a nu. 31. usque ad 51. 10. 3.

confessio facta laico vel sacerdoti non habenti iurisdictione quando bona vel mala, non est in sacramentalis, nec de precepto facienda, & est iteranda. in Sum. c. 2. nu. 14. & c. 9. nu. 5. & c. 2. 1. nu. 41. & c. 22. nu. 11. in fi. 10. 1. & De Indulg. not. 30. nu. 10. & De pen. d. 3. c. perfecta, nu. 8. & dist. 5. in princ. gloss. Sum. 3. n. 5. & d. 6. c. 1. in princ. nu. 74. & c. 83. et c. placuit, nu. 175. & c. 10. 3.

confessio peccati multum prodest, negatio vero obest. De Pen. dist. 1. c. serpens, nu. 1. & cap. porro, nu. 1. & c. 10. 3.

confessio sponte facta criminis tollit vel minuit penam, etiam si metu probationis fiat. De Pen. dist. 1. c. facilius, nu. 1. & c. 10. 3.

confessio delicti iniuste extorti non sufficit ad inquirendum, licet incidenter facta sufficiat. De Iudicijs in Rub. nu. 86. 10. 4.

confessio fidei non solum corde, sed etiam ore necessaria in Sum. c. 11. nu. 27. tom. 1. & c. hum. aur. q. 3. num. 16. & cap. Inter verba. prel. 3. nu. 3. 10. 2. & de Penit. dist. 1. c. potest fieri, nu. 1. & c. 10. 3.

confessio sacramentalis ut requiritur ad iustificationem. De Pa. d. 1. c. ecce nunc. n. 4. 10. 3.

confessio et dolor de peccatis sum. i. m. mortuario necessaria. De Pen. dist. 5. in princ. tert. part. gloss. num. 29. 10. 3.

- confessio iudicialis sufficit ad inquirendum. c.*
Inter Verba. conclu. 6. nu. 273. to. 2
confessio criminis extrajudicialis ad inquirendum non sufficit, sed bene infamia ex ea oritur ibid. nu. 274. to. 2
confessio iudicis ob timorem tormentorum, si est reuocata, non sufficit ad inquirendum. ibid. nu. 275. to. 2
confessus de se, quando tenetur reuelare suos complices. ibid. nu. 432. to. 2
confessus de se, cur non debeat interrogari de suis complicitibus. ibid. nu. 430. to. 2
confessus. Vid. Verbo Penitens, pter infrascripta.
confessus crimen negando qualitatem eius, non est confessus. De panit. dist. 1. cap. facilius. num. 3. to. 3
confessus non absolutus iterum confiteatur. De pan. dist. 6. cap. placuit, nu. 183. to. 3
confitendi obligatio per nullam contritionem nec satisfactionem tollitur in Sum. c. 1. n. 10. 23. c. 10. 1. & De pan. dist. 1. in princ. pral. glo. Sum. nu. 3. & 7. c. & cap. lacryma, nu. 3. & ecce, nu. 1. to. 3
confitenda sunt delicta notoria, fumosa, & semiplene probata cap. Inter Verba. conclu. 6. nu. 317. to. 2
confitendum est propositum malum, licet non exequutum. De hor. can. c. 7. nu. 11. tom. 4. & de pan. dist. 5. in princ. glo. sum. n. 18. to. 3
Confiteri mutato habitu & nomine, quando sit licitum, & quando necessarium in Sum. c. 7. nu. 5. to. 1. & de pan. dist. 5. cap. 1. in princ. num. 97. to. 3
confiteri potest penitens unico solo Verbo mille peccata in Sum. c. 16. nu. 19. to. 1. & de pan. dist. 3. cap. de quotidianis, nu. 10. & dist. 5. cap. 1. in princ. nu. 109. c. & cap. fratres. num. 53. tom. 3
confiteri sua peccata tenetur mutus per signa. de pan. dist. 5. c. fratres. nu. 86. to. 3
confiteri per interpretem quisque potest, non tamen tenetur in Sum. cap. 21. nu. 36. tom. 1. & de pan. dist. 5. c. fratres. nu. 85. & dist. 1. cap. quem panitet. nu. 4. to. 3
confiteri tenetur penitens sua peccata, non enim sufficit ut ea confessorius sciat de pan. dist. 5. cap. 1. consideret. nu. 61. to. 3
confiteri tenetur Papa semel in anno sua peccata. de pan. dist. 5. in princ. glos. Sum. num. 32. c. 10. 3
confiteri nemo tenetur peccata sua publice etiam publica, occulta vero neque posse, nisi c. in Sum. cap. 2. nu. 7. in fine. to. 1. & De panit. dist. 1. c. quis aliquando, §. non tibi dico, nu. 31. & c. agite, nu. 1. & dist. 5. c. fratres. num. 85. 91. c. 10. 3
confiteri, & decimare ubi debeant mercenarii. de Pan. dist. 6. c. placuit. nu. 94. c. 10. 3
confiteri singulis mensibus tenetur monachi presertim S. Benedicti. in Sum. cap. 2. nu. 9. to. 1. & de Pan. dist. 6. cap. placuit. nu. 110. & c. 118. 122. to. 3
confiteri tenetur putans se mortaliter peccasse in genere, etiam si non recordatur in specie. in Sum. c. 10. nu. 7. in fi. to. 1
confiteri sua peccata & communicare tenetur quamprimum poterit, qui tempore iure debito confessionem non fecit, nec communicauit. in Sum. cap. 12. nu. 45. to. 1
confiteri peccatum interius sine exteriori non sufficit, quamvis contra sufficiat. in Sum. pralu. 7. nu. 20. & cap. 6. nu. 20. in fi. to. 1
confiteri tenentur etiam Greci. de Pan. dist. 5. in princ. 3. p. r. glos. nu. 1. c. & dist. 1. cap. quidam. nu. 1. to. 3
confiteri peccatum, de quo dubitatur, tamquam certum est mortale, nisi. c. de pan. dist. 5. c. fratres. nu. 26. c. 10. 3
confiteri quod antea negauit quis postea ad mortem damnatus teneatur. in Sum. c. 25. num. 38. to. 1
confiteri propter torturam delicta falsa uel occulta an mortale. in Sum. c. 18. nu. 27. c. 61. & de Iudicijs. in rubr. nu. 53. to. 4. c. & c. Inter verb. 6. concl. nu. 13. to. 2
confiteri frequenter laudabile, siue eadem, siue diuersa, modo id fiat sine inquietudine scrupulosa. de Pan. dist. 5. c. fratres, a nu. 28. usque ad 30. to. 3
confiteri, concionari, uel missam facere ob suam gloriam, quale peccatum. in Sum. c. 21. num. 40. & c. 21. nu. 141. & c. Inter verba. 5. concl. nu. 39. 56. to. 2
confiteri, uel scribere sua peccata an teneatur ante quadragesimam, quisque quoties probabiliter putat se non recordaturum peccati mortalis quod admisit. in Sum. cap. 21. num. 35. c. 10. 1. & de Pan. dist. 5. cap. fratres, a nu. 86. usque ad 89. & dist. 6. c. placuit. nu. 159. to. 3
confiteri quisque potest picrocho suo in aliena parochia siue regione. de Pan. dist. 6. cap. placuit. num. 84. to. 3
confiteri nemo tenetur confessio ob indulgentiam lucranda. de Indulg. not. 18. nu. 17. c. & not. 30. nu. 6. to. 3
confiteri bis sua peccata nemo tenetur, nec ad id obligari potest, nisi ratione voti, & c. in Sum.

Sum cap. 9. nu. 1. to. 1. & de Pæn. dist. 5. ca. fratres, a nu. 28. & que ad 50. & dist. 6. c. placuit, a nu. 107. & que ad 115. 118. 10. 3. & Misc. 93. nu. 2. to. 4.

confiteri bis sua peccata tenentur monachi Cisterciensis ordinis propter statuta sua de pæn. dist. 6. c. placuit, nu. 109. 118. & to. 3.

confiteri cum utroque paracho potest habens duo domicilia. Idem dico de sepultura eligenda, nisi, & de Pæn. dist. 6. c. placuit, nu. 77. & to. 3.

confiteri, vel contemni non oportet singillatim peccata in Sum. c. 1. nu. 2. & to. 1. & de Pæn. d. 3. c. de quotidianis, nu. 10. to. 3.

confiteri monachis non licebat olim; hodie tamen frequenter id licet: quod tamen probandum est de Pæn. dist. 6. c. placuit, a nu. 184. & que ad 187. to. 3.

confiteri alieno paracho quando licitum uel illicitum de Pæn. d. 6. in princ. c. qui vult, num. 73. 86. 97. & ca. placuit, nu. 1. & que ad 22. 75. & que ad 104. 136. & que ad 151. 175. & que ad 183. to. 3.

confiteri tenetur peccatum veniale qui dubitat an sit mortale, nec ne de Pæn. d. 7. c. si quis autem, nu. 4. to. 3.

confiteri non tenetur qui venialia tantum habet de Pæn. dist. 5. in princ. 3. par. gloss. num. 18. & to. 3.

confiteri delictum suum occultum, quia aliter amittitur vita, vel membrum, licet. c. Inter Verba concl. 6. nu. 28. to. 2.

confiteri suum delictum quando debeat reus. ibid. nu. 346. to. 2.

confiteri potest & debet quis suum delictum aliquando, cum non possit nec debeat sui patris vel cognati delictum, ibid. nu. 425. to. 2.

confiteri suum delictum quando debeat reus, & quando ei confessorius id precipere debeat. ibid. nu. 335. to. 2.

confiteri non debet, nec potest iuste reus suum delictum quando est secretum non existente iusta causa. ibid. nu. 424. to. 2.

confiteri licet in tempore necessitatis aliquando est peccatum, & etiam confiteri suo proprio confessorio. ibid. nu. 331. to. 2.

confiteri suum delictum non tenetur reus antequam fiat esse semiplene probatum. ibid. nu. 332. to. 2.

confiteri alij licentia facile concedenda. de Pæn. dist. 6. c. 1. qui vult, nu. 99. & cap. placuit, nu. 119. 151. to. 3.

confitentis mendacium si est de mortali nondum detecto mortale est; secus de veniali-

bis, vel de mortalibus prius detectis. in Sum. c. 21. nu. 37. & de Pæn. dist. 5. cap. fratres, a nu. 14. & que ad 25. to. 3.

confitentur multi priusquam contritione condonentur. de Pæn. dist. 1. c. convertimini, n. 5. & c. amnis, nu. 10. to. 3.

Confidentia quid, & quod duplex, & beneficia- lis etiam illicita duplex, & de qua agit extraneus. P. V. in Sum. cap. 23. num. 169. tomo 1.

confidentia inducit novam reservationem in Sum. c. 23. nu. 109. & to. 1.

confidentiam hanc non facit promissio conferendi in Sum. c. 23. nu. 109. & to. 1.

confidentia mediator excommunicatur sicut simonia in Sum. c. 23. nu. 109. not. 11. to. 1.

confidentiam etiam realem admittunt tempore quo probatur in curia, non est condemnandus in Sum. cap. 23. nu. 111. dico 11. to. 1.

confidentia plus nocet quā simonia etiam realis in Sum. c. 23. nu. 109. to. 1.

Confirmando sic vel sic peccat Episcopus. in Sum. cap. 22. nu. 9. to. 1. & de Pæn. dist. 5. in princ. 3. par. gloss. nu. 37. & to. 3.

confirmans & confirmandus non contriti, ut peccent de Pæn. dist. 5. in princ. 3. par. gloss. num. 26. to. 3.

Confirmatio, præter infra scripta, vide Verbo Chrisma.

confirmatio quid, & est vere & proprie Sacramentum in Sum. c. 22. nu. 8. to. 1.

confirmationis minister ordinarius est Episcopus, & quando presbyter in Sum. c. 22. num. 8. in fine. to. 1.

confirmatio patrinum requirit, & & debeat ordinem precedere in Sum. cap. 22. num. 9. pec. 4. to. 1.

confirmationis oleum debet esse benedictum, alias nullum conficitur Sacramentum in Sum. cap. 22. nu. 8. to. 1.

confirmationis Sacramentum non habens, si ordinatur, & ministrat, non sit irregularis, nec suspensus in Sum. c. 22. nu. 9. pec. 5. to. 1.

confirmationem suscipiens in mortali, vel omittens ob contemptum, ut peccet: & quando dicatur quis ex contemptu omittit in Sum. cap. 22. nu. 9. Pec. 3. tom. 1. & de Pæn. dist. 5. in princ. tertia par. gloss. num. 36. & to. 3.

confirmatio subsequens Papa facit actum Sale re, ac si a principio fuisset ab eo factus, de Reg. com. 3. nu. 9. prob. 2. to. 2.

Confraternit verbum unde deductum. Miscel. 4. nam. 150. 4.

confratia pro ingressu Et detur aliquid an licitum. Misc. 6. nu. 4. to. 4.
 Confratres rosarii an morbo excusentur ab eo dicendo, Et an peccent non recitando, Et tunc an gratijs gaudeant. Misc. 7. nu. 1. Et Misc. 28. nu. 1. Et c. Et Misc. 29. nu. 1. to. 4.
 Coniugale debitum. Vide verbo Coniux, prater infra scripta.
 coniugale debitum expresse Et tacite petitur. in sum. c. 16. nu. 26. to. 1.
 conjugalem statum asserere ex se esse aque bonum, vel prastantioris calibatu, vel secularem religioso, est hereticum. in sum. c. 20. num. 2. to. 1.
 conjugalis castitas, vide Verbo Castitas.
 Coniugatus Savere potest aliquid quod non vergat in praudicium alterius coniugis, Et quid si post acceptam potestatem contraherit in sum. c. 12. nu. 61. Et c. 16. nu. 3. to. 1.
 conjugatorum peccata que in sum. c. 16. n. 24. Et c. Et cap. 25. nu. 144. to. 1.
 Coniux, prater infra scripta, vide Verbo Mulier, Et verbo Vxor.
 coniux non potest mutare habitum absque alterius consentia in sum. c. 12. n. 62. t. 1.
 coniux petendo Vel reddendo debitum in loco sacro peccat mortaliter. in sum. cap. 16. num. 32. Et c. tom. 1. Et De hereticis. cap. 5. nu. me. 42. to. 4.
 coniux ut peccet Vetando coniugi missum, Et reiunium. in sum. c. 14. nu. 19. to. 1.
 coniux habens secretum impedimentum habitandi cum coniuge, quando possit iurare secundum suam intentionem in sum. cap. 12. num. 9. to. 1.
 coniux notabiliter contemnens coniugem, Vel provocans ad magnam iram, Vel blasphemiam, ut peccet. in sum. c. 14. nu. 20. to. 1.
 coniux fornicando, utens bonis relictis, ut caste vivat, tenetur ad restitutionem. in sum. ca. 23. nu. 61. Et c. 25. nu. 65. to. 1.
 coniugis Sotum cum licentia, Vel sine licentia coniugi, quando obliget. in sum. cap. 12. nu. 59. 61. cap. 16. nu. 31. to. 1.
 coniux percutiens, Vel Verbis infamans coniugem, ut peccet. in sum. c. 14. nu. 19. to. 1.
 coniuges petendo Vel reddendo debitum tempore menstruum, non peccant mortaliter. in sum. c. 16. nu. 32. to. 1.
 coniuges impudice tangentes se quando peccet. in sum. c. 16. nu. 42. pec. 18. to. 1.
 coniux qui fuit patrinus filij proprii mulitose non potest petere debitum, tenetur tamen reddere, Et si errore necessitate, vel ignorantia

facti Vel iuris fiat, potest etiam petere. in sum. c. 16. nu. 34. to. 1.
 coniuges etiam diebus Pasche tenetur reddere debitum coniugale. in sum. c. 16. n. 25. to. 1.
 coniux quando possit irritare Sotum coniugis. in sum. c. 12. nu. 60. 63. Et c. to. 1.
 coniuges Sotentes continentiam ante matrimonium, Vel nunquam nubere, ad quid teneantur. in sum. c. 16. nu. 30. Et c. to. 1.
 coniux Sotens castitatem cum consensu coniugis, si postea debitum petit, vel alter coniux ad petitionem consensit, ut peccet. in sum. c. 16. nu. 31. Et c. Et cap. 12. nu. 59. Et quid si absque consensu. nu. 61. Et c. to. 1.
 coniuges pacisci possunt de non petendo debito: pactum tamen violare non est mortale. in sum. c. 12. nu. 59. Et c. 16. nu. 31. Et c. to. 1.
 coniux negans sine iusta causa coniugi debitum petitiu peccat mortaliter, Et quando dicatur petitiu, Et quando in illa causa non reddendi. in sum. c. 16. nu. 24. Et c. 27. to. 1. Et de Pen. dist. 7. c. si quis autem nu. 87. Et c. to. 3.
 coniux potest negare debitum ante consummationem per duos menses. in sum. c. 16. n. 27. t. 1.
 coniux quando Et quibus de causis possit divertere a coniuge, Et quando etiam sine iudicis auctoritate. in sum. cap. 16. nu. 28. Et c. 22. nu. 22. Et c. to. 1. Et de Pen. dist. 1. c. divorcium. nu. 5. Et c. Et c. si forte. nu. 4. to. 3.
 coniux an possit divertere a coniuge ob lepra Vel morbum contagiosum. in sum. cap. 22. nu. 22. dico 4. to. 1. Et de Pen. d. 1. c. divorcium. nu. 7. to. 3.
 coniux dubitans de morte primi coniugis, Vel de feruitate coniugis quid faciat. in sum. c. 16. nu. 40. Et c. 27. nu. 288. to. 1. Et de Pen. dist. 7. c. si quis autem. nu. 84. 103. usque ad 112. to. 3.
 coniux adultera, vide verbo Adultera, Vel Adulterans, prater infra scripta.
 coniux adulterans ipso iure perdit ius exigendi debitum coniugale, non tamen perdit ius rogandi. in sum. c. 12. nu. 23. to. 1. Et de Pen. dist. 1. c. divorcium. nu. 9. Et c. to. 3.
 coniux adulterans quando religionem ingredi possit. in sum. c. 22. nu. 24. to. 1.
 coniux si habet rem cum cognato vel cognata coniugis, non potest petere debitum, tenetur tamen reddere. in sum. c. 16. nu. 35. to. 1.
 coniux si adulterium coniugis sua permittat, vel ipse ab ea non discedat, quando peccet. in summa. cap. 16. num. 28. 35. Et cap. 22. num. 22. to. 1.
 coniux non tenetur credere coniugi etiam cum

iuramento affirmanti se nunquam in matrimonium consensisse. in sum. c. 22. n. 82. to. 1.
 coniux non tenetur credere uni testi fide digno etiam iurato, nec etiam proprio paroco assertanti subesse impedimentum eius matrimonij. in sum. cap. 22. nu. 82. to. 1.
 coniugis donatio facta coniugi quando valida. in sum. c. 17. nu. 149. to. 1.
 coniux eo animo habens rem cum coniuge, quod haberet etiam si sua non esset, peccat mortaliter. in sum. c. 16. nu. 24. to. 1.
 coniux petendo vel reddendo debitum coniugale ante benedictionem, non peccat mortaliter. in sum. cap. 16. nu. 38 & cap. 22. nu. 83. to. 1. de benedictione.
 coniux prolis conceptionem impediens, vel semel extra suas fundens, peccat mortaliter. in sum. c. 16. nu. 33. 42. to. 1. & de Pæn. d. 5. c. 1. consideret. nu. 84. to. 3.
 Consanguinitas, Vide Verbo Affinitas, Vel Affines, præter infra scripta.
 consanguinitas quid sit, & impedit & dirimit matrimonium intra quantum gradum. in sum. c. 22. nu. 41. to. 1.
 Conscientia quid sit & quotuplex, & ad quid obliget, & scrupulosi quam multa, nascitur ex sex causis, & curatur decem medicinis. in sum. c. 27. nu. 280. usque ad 283. to. 1.
 conscientia etiam erronea semper ligat uel ad sui depositionem, vel ad sui exequutionem. in sum. prælu. 9. nu. 9. & c. 6. nu. 14. & c. 27. nu. 280. usque ad 283. to. 1. & de Pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. a nu. 51. usque ad 54. 65. usque ad 74. 75. & c. & dist. 7. c. si quis autem. nu. 61. & c. 77. 81. usque ad 89. 95. usque ad 100. 114. usque ad 110. 135. usque ad 139. tom. 3.
 conscientia dupliciter deponitur de Pæn. dist. 7. cap. si quis autem. nu. 115. to. 3.
 conscientia contravenire non est addere malitiam peccato speciali lege prohibito. de Pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. nu. 74. & c. to. 3.
 conscientia contraveniens legi diuine naturali contravenit, licet non ita legi superioris repugnans. de Pæn. dist. 5. cap. consideret. in princ. num. 77. & c. to. 3.
 conscientiam, vel animi dubietatem generalem quis non offendat. in sum. prælu. 9. nu. 9. to. 1. & de Pæn. dist. 5. cap. qualitas. num. 22. & dist. 7. c. si quis autem. nu. 61. to. 3.
 conscientia forum nemo sortitur ratione delicti, nisi & de Pæn. dist. 5. cap. placuit. a nu. 83. usque ad 101. to. 3.
 Consecrandi, sine absolucendi, & ligandi potest.

Stas presbyterorum est indelebilis. in sum. c. 4. nu. 2. to. 1. & de Pæn. dist. 6. cap. 1. in princ. nu. 1. & c. 3. & placuit nu. 4. 44. usque ad 48. to. 3.
 consecrari qua monacha non possit. in sum. capit. 16. nu. 3. interrog. to. 1.
 Consensus in matrimonio qualis necessarius, Vide Verbo Matrimonium.
 consensus solus non semper obligationem parit restitutionis, nec incurSIONem censurarum. in sum. c. 1. nu. 15. & c. to. 1.
 consentiens altius peccati non omnis peccat. Misc. 39. nu. 4. to. 4.
 consentire possumus in amissionem nostre fame, non sic, fame proximi. cap. Inter Verba. concl. 6. nu. 156. to. 2.
 consentit qui in peccato peccat: omnis consensus peccati talis est, quale est peccatum. De necess. defen. prox. nu. 9. to. 1.
 Conservator sedis Apostolica cognoscens causas, quæ non sunt notoria, quando sit suspensus. in sum. c. 27. nu. 57. to. 1.
 Consilium quis dicatur dare, & ut noceat danti. in sum. c. 27. nu. 51. to. 1. & de datis & promiss. nu. 12. to. 3.
 consilia spernens, vel non implens, quando peccet mortaliter. in sum. c. 10. nu. 20. to. 1.
 consilium dans etiam propter salutem corporis, ut illicite coeat, aut se inebriet, aut abortiatur, peccat mortaliter. in sum. cap. 25. nu. me. 62. to. 1.
 consilium dolosum, vel damnosum, quod sit mortale. in sum. cap. 24. nu. 11. pec. 4. to. 1.
 consilium dans, uel laudans male, etiam bona fide, quando teneatur ad restitutionem. in sum. cap. 17. nu. 131. & c. to. 1.
 consilium dans, uel accipiens, tria præponderet. cap. Inter uerba. prælu. 3. nu. 2. to. 2.
 consilia Christi in preparatione animi seruanda. in sum. cap. 20. nu. 21. tom. 1. & de Red. Eccl. q. 1. mon. 5. nu. 4. to. 2.
 consilia, quæ pro tempore quo ad sui obseruantiam ligant, præcepta fiunt. De Red. Eccl. q. 1. mon. 5. nu. 5. to. 2. & de Pæn. dist. 5. cap. fratres. nu. 1. to. 3.
 consiliorum contraria uolens sine contemptu eorum, non peccat. De Red. Eccl. q. 1. mon. 5. nu. 6. to. 2.
 consilium quo ad aliquos, & quo ad alios præceptum, est illud euangelicum quod super est dare elemosinam. De elemosina. nu. me. 50. to. 3.
 consilium dans, uel iudicans, deponat dubium, antequam iudicet, uel consilium det. in sum. cap.

cap. 23. nu. 24. & ca. 27. nu. 288. to. 1. & De Pen. dist. 7. c. si quis autem. nu. 130. to. 3
 consilium pro luo etiam diebus festis dare licet. in Sum. cap. 13. num. 12. & de Rescript. c. cum contingat. 12. cau. nul. nu. 1. & c. to. 4
 consilium dans, man. tam. iubens. faciens. quando quis dicatur ad incurrendas censuras, vel penas. in Sum. cap. 27. nu. 51. & c. to. 1.
 & De dat. & promiss. nu. 12. 15. 43. & c. to. 3
 consilium dans mulieri pregnant. ut abortiat. sit irregularis, secus effectus, etiam reuocando consilium. in Sum. c. 27. nu. 233. t. 1
 consilium dare, vel inducere ad faciendum minus peccatum, quando liceat. in Sum. c. 14. nu. 39. & c. cap. 17. nu. 263. tom. 1. & cap. Inter Verba. 5. concl. nu. 14. 20. to. 2
 consilium dans, vel mandans in quo differant, nec refert an cito, vel tarde executio fiat. in Sum. c. 27. nu. 233. tom. 1
 Consortes reuelare, vide Verbo Complices.
 consuetudinis celator. culpae. secretarum. c. Inter uerb. concl. 6. nu. 16. to. 2
 Constitutio. prae. inscripta, uide verbo Statutum, siue Lex.
 constitutio ecclesiae militantis. Et ligat occultum quo ad censuras. de Iudicijs. in Rubric. num. 65. tom. 4
 constitutio declaratoria extenditur ad praeterita. De Reg. Com. 4. nu. 43. to. 2
 constitutio omnis. lex quaedam est. de Rescript. c. si quando. excep. 20. nu. 7. to. 4
 Consuetudo non sunt ob quamlibet utilitatem maiorem mutanda. Re Reg. Com. 3. nu. 16. Dico 5. & nu. 30. can. 4. to. 2
 Consuetudo nulla contra legem naturalem, vel diuinam excusare potest. De Spol. cler. §. 14. n. 1. t. 4 & De Iudicijs. in Rub. nu. 59. & De Red. Eccle. q. 4. mon. 31. nu. 1. & q. 3. mon. 3. num. 3. & mon. 5. num. 2. & De Reg. Com. 3. num. 25. facit 4. & nu. 28. to. 2
 consuetudo non ualet contra legem humanam prohibitam, quae uirualiter continet decretum irritans. De Spol. cler. §. 14. n. 2. & c. tom. 2. & de Rescript. cap. cum contingat. 2. cau. nul. num. 12. to. m. 4. & De Reg. Com. 4. nu. 42. & c. tom. 2
 consuetudo quae rationalis, & quae irrationalis. de Spol. cler. §. 14. num. 3. 7. to. 2. & de Pen. dist. 1. cap. quis aliquando. §. non tibi dico num. 18. to. 3
 consuetudo cur non tollat alienationis formam canonicam de alie. rer. Eccle. & Spol. cleric. num. 8. tom. 2
 consuetudo etiam circa sacramentalia induci

potest. in Sum. c. 22. nu. 83. in fi. to. 1
 consuetudinem generalem non potest derogare Episcopus. in Sum. cap. 2. nu. 5. Dico 3. to. 1
 consuetudo non solum augeat, sed etiam dat in iurisdictione. de Reg. com. 2. nu. 63. & Com. 3. num. 52. & Com. 4. num. 42. tom. 2. & De Pen. dist. 6. cap. placuit. n. 100. & c. to. 3
 consuetudo quando habeat vim excommunicationis. in Sum. c. 27. nu. 7. to. 1
 consuetudo optima legis interpretis, & tollit omnem legem humanam, quatenus est humana moderatus fessa, licet ius antiquum aliter praeceperit. in Sum. cap. 13. num. 5. Dico 9. & cap. 23. num. 59. 66. & c. tom. 1. & De Spol. cler. §. 14. num. 8. tom. 2. & De hor. cano. cap. 10. nu. 16. & c. & Mis. 74. num. 4. to. mo. 4. & de Pen. dist. 3. in princ. temp. arglo. num. 2. & c. tom. 3
 Consuetudo periculosa si petat, aut procures scire mala aliena. capit. Inter uerb. conclusi. 6. num. 154. tom. 2
 consuetudo lex quaedam est humana. De lege penali. num. 610. 3
 consuetudo tantum potest quantum lex humana, etiam ad limitandas leges naturales, & ad introducendum casum inquisitionis, c. Inter uerb. concl. 6. nu. 189. to. 3
 consuetudo, etsi praeter legem posituam induci possit, non tamen contra legem naturalem, uel diuinam. De Incompat. benef. nu. 4. to. 2
 consuetudo denegat legi praesertim quando est immemoralis. ibid. eo. 1. nu. 10. 2
 consuetudo optima legum interpretis, a qua homines six diuelli patiuntur, unde nec mutanda nisi intolerabilis. De lege penali. nu. 32. & nu. 45. to. 3
 consuetudo potest introducere casum interrogandi confessum, de suis complicitibus. c. Inter uerb. concl. 6. nu. 191. to. 2
 consuetudo non probatur per dictum Doctoris, etiam si sit illustris. ibid. eo. nu. 10. 2
 consuetudo, si interpretatur quid esse iuris positui, cum est dubium an sit iuris diuini, vel naturalis, ita censendum, nec poceat talem consuetudinem seruare. De incompat. benef. num. 4. to. 2
 consuetudinem diu obseruatam de peccato mortali dampnare durum est. De lege penali, num. 42. tom. 3
 consuetudine legitima praescripta potest facilius introduci ut stantes alienis fructibus sponte nascibus sint immunes a culpa soluta si deprehendantur pena. nu. 34. to. 3
 consuetudine introduci non potest, ut is, cui ad

ius non competit, alienis sine culpa inuito domino uti possit: ut ut sic mediante aliquo iure liceat, poterit. De lege pæn. nu. 35. 36. & 38. to. 3.

consuetudo abrogat precepta etiam Apostolorum, & Conciliorum. de Pæn. dist. 5. in princ. 3. par. glo. nu. 2. & c. to. 3.

consuetudo aliquando excusat a pena, licet non a culpa. in Sum. c. 27. nu. 106. decla. 3. to. 1.

consuetudo, & Episcopus tollit omnia impedimenta matrimonij non diiumenta, præter. & c. in Sum. cap. 22. nu. 85. to. 1.

consuetudo dat facultatem concedendi indulgentias. de Indulg. not. 31. nu. 6. & c. to. 3.

consuetudo & dispensatio ut panis potentia. Misc. 60. nu. 11. to. 4.

consuetudo privilegium principis valet contra legem humanam. de Spol. ele. §. 14. nu. 6. to. 2.

consuetudine extante & fructus primi vel secundi anni cedunt beneficiario præmortuo, non debent cadere secularibus, quo ditiores fiant, nisi. & c. de Spol. cler. §. 15. n. 1. & c. 1. 2.

consuetudo qua corruptela. de Spol. cler. §. 14. nu. 3. 7. & de Pæn. dist. 1. ca. si quis aliquando. §. non tibi dico. nu. 18. to. 2.

consuetudo ut legi deroget debet esse maioris partis. de Red. Eccl. q. 1. mon. 5. nu. 3. to. 2.

consuetudo disponendi pro libito de bonis ecclesiasticis, nec est, nec esse potest. de Red. Eccl. q. 1. mon. 5. nu. 2. 4. & q. 3. mon. 2. nu. 2. & c. & mon. 3. nu. 4. & c. to. 2.

consuetudo aliquando auget, & aliquando minuit peccatum. de Pæn. dist. 5. cap. 1. §. tanto num. 7. to. 3.

consuetudo in multis episcopatibus Hispanie inuoluit, & episcopo mortuo beneficiario optet speciem vnam rerum mobilium. de Spol. cler. §. 9. nu. 6. & §. 16. nu. 1. & c. to. 2.

consuetudinis vel iustæ licentie virtute regularis iuste donare potest. de Red. Eccl. q. 1. mon. 33. nu. 4. 2. o. 2.

consuetudinem de re aliqua affirmantibus non creditur: quia illi non iurati testantur. de Pæn. d. 6. c. placuit. nu. 188. & c. to. 3.

consuetudo interrogandi sine iudicijs & sit corruptela. de iudicijs in rub. nu. 56. to. 4.

consuetudine etiam acquiri potest, quod privilegium, vel præscriptione acquiritur. de Reg. com. 2. nu. 44. to. 2.

consuetudo legi consona nihil obligationis novæ illi adiecit. de Pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. nu. 79. to. 3.

consuetudo non inducit contemptum verum de Pæn. d. 1. c. tres sunt autem. nu. 13. to. 3.

consuetudo immemorabilis habet vim statuti. de iuris nu. 34. to. 1.

consultoria lex, lex & ipsa dicitur, licet non adeo proprie, nec obligat, sed dirigit. de lege pæn. nu. 7. to. 3.

Contemplatio bonorum, que mortem consequuntur, magis deleat, quam ipsa mors contristet. De hor. can. c. 19. nu. 43. to. 4.

Contemplatus ab hac superbia caveant. De hor. can. c. 22. nu. 42. & Misc. 57. nu. 6. to. 4.

Contentio quid, & quando mortalis. in Sum. c. 23. nu. 11. nu. 34. to. 1. & de Pæn. dist. 2. cap. si quis num. 6. to. 3. & cap. Inter Verba. 5. concl. nu. 56. to. 2.

Contemnere confirmationem quis dicatur. in Sum. cap. 22. nu. 9. pec. 3. to. 1.

contemnitur facile quod non diligitur. de Reg. com. 4. nu. 16. to. 2.

contemnit non semper vere, qui videtur contemnere. De hor. can. c. 22. nu. 13. & Misc. 50. num. 2. to. 4.

contemptu clauium quis peccet. de Pæn. d. 1. c. tres sunt autem. nu. 15. to. 3.

contemptus auget peccatum, & mutat speciem. de Pæn. dist. 1. in princ. glof. Sum. nu. 8. & c. tres sunt. nu. 9. & c. to. 3.

contemptus consilij divini, & salutis proximi est mortalis. in Sum. prelu. 9. num. 17. & c. & cap. 20. nu. 20. to. 1. & de Pæn. dist. 1. in princ. glo. Sum. nu. 8. nom. 3.

contemptus verus legis quid, & quando præsumatur, & quando mortalis. in Sum. ca. 20. num. 20. & cap. 23. nu. 42. to. 1. & de Pæn. dist. 1. cap. tres sunt autem. nu. 13. & d. 5. cap. consideret. §. ponat. num. 10. tom. 3. & Misc. 50. nu. 2. to. 4. Cetera uide Verbo Legis contemptus.

Contractus factus per metum, dolum, vel fraudem est nullus, vel annullandus in foro animæ. in Sum. c. 20. nu. 13.

contractus ex iusta causa tollitur a principe. in Sum. c. 27. nu. 73. to. 1. & de Indul. not. 28. nu. 7. to. 3. & de Reser. cap. si quando. exce. 20. nu. 9. & c. & except. 21. confu. contr. num. 1. & c. to. 4.

contractus simulatus ex eo, qui est, & non ex eo, qui fingitur, iudicatur. De Camb. Num. 12. 66. to. 1.

contractus, in quo plus, aut minus ob anticipatam, aut dilatam solutionem datur, aut accipitur, usurarius est. ibid. nu. 14. to. 1.

contractus omnis, in quo equalitas non servatur, iniustus. ibid. nu. 24. to. 1.

contractus tam nominati quam innominati, ut sint

fiat iusti requirunt, ut quod datur, aut fit
ab altera parte, tanti valeat, quanti, quod
fit, aut datur, ab altera. De Cāb. nu. 23. to. 1
contractus omnes, in quibus plus iusto pretio ri-
gido, aut minus iusto pretio infimo, nume-
rato accipitur, & suram formalem, & vel vir-
tualem continent. ibid. nu. 24. to. 1
contractus consensu non differt ab emphyteu-
tico. de V. suris. nu. 110. to. 1
contractus nominatus vel innominatus in quo
differant, & quando sint pares. in Sum. ca.
17. nu. 294. to. 1
contractus assicuratiōis, & fideiussorū est
licitus. in Sum. c. 17. nu. 285. & c. to. 1
contractus magis obligat eum cuius gratia fit.
in Sum. c. 17. nu. 179. prelu. 4. to. 1
contractus, quo quis mille ducatos donat alicui
ea conditione ut ab eodem singulis annis
centum recipiat, quamdiu ipse donatarius
nixerit, est licitus. in Sum. c. 17. nu. 222. &
de V. suris nu. 118. to. 1
contractus per quosdam transit dominium &
per quosdam non transit. in Sum. cap. 17.
num. 180. to. 1
Contrahere manū inoniam, & de Verbo Matri-
monium.
contrahere sponsalia, vide Verbo Sponsalia.
contrahentibus an liceat se inuicem decipere.
de Pan. dist. 5. r. qualitas. nu. 26. & c. to. 3
Contraria, & vel contradictoria non possunt esse
simul vera, & simul falsa. c. hum. aur. q. 1.
nu. 5. & c. Inter Verba. 1. concl. nu. 5. to. 2
contraria etiam vitia contrariis curantur. de
Pan. dist. 2. cap. si quis. nu. 7. to. 3
Contritio quid sit, cum omnibus conditionibus
requisitis. in Sum. cap. 1. nu. 1. & c. 14. tom. 1.
& de Pan. dist. 3. c. perfecta. nu. 7. to. 3
contritio requirit penitentiam, & vel dolorem ac-
tualem & vel virtutalem. in Sum. c. 1. num. 6.
to. 1. & de Pan. dist. 3. cap. de quotidianis.
num. 10. to. 3
contritio peccatorum semel contritorum, vel
que contrita esse probabiliter putantur, non
necessaria. in Sum. cap. 1. nu. 27. & c. tom. 1.
& de Pan. dist. 5. in princ. 3. par. gloss. nu-
me. 10. & c. to. 3
contritio maior de maiori peccato bona, sed non
necessaria. in Sum. cap. 1. nu. 31. to. 1. & de
Panit. dist. 1. cap. de benignitate. nu-
me. 6. to. 3
contritio licet delet peccatum etiam ante con-
fessionem non tamen delet obligationem con-
fessionis illud. in Sum. cap. 1. nu. 10. 24. & c.
1. 1. & de Pan. dist. 1. in princ. glo. Sum. nu. 3.

& c. 7. & c. & c. lacryma. nu. 3. & cap. ecce,
num. 1. tom. 3
contritio Virtualis non tollit obligationem ha-
bendi formatam & actuale loco & tem-
pore debito. in Sum. cap. 1. nu. 11. to. 1
contritio in fessis bona, sed non necessaria. in
Sum. c. 13. nu. 17. to. 1. & de Pan. d. 5. c. con-
sideret. in princ. nu. 31. to. 3
contritioni aut confessioni nullum tempus cer-
tum lege divina praescriptum. de Pan. dist.
in princ. 3. par. glo. nu. 27. & c. to. 3
contritionem habere, & vel eam ob aliqua signa
presumi, longe diuersa: quare multi, qui
se illam habere putant minime habent. in
Sum. cap. 1. nu. 1. & c. to. 1
contritionem perficit Deus per suam gratiam,
ad quem sex non possunt mouere. in Summ.
cap. 1. nu. 39. to. 1
contritio non necessaria de futuris, sed propo-
situm ea cauendi. in Sum. c. 1. nu. 7. to. 1
contritio quem de quo, & quantum dolorem
requirit. in Sum. c. 1. nu. 6. & c. to. 1
contritio in quibus casibus, & quando necessa-
rio habenda. in Sum. c. 1. nu. 27. & c. c. 13.
nu. 17. to. 1. & de Pan. dist. 5. in princ. 3. par.
gloss. nu. 10. & c. 28. & c. & de Indul. not. 18.
num. 7. to. 3
contritio quomodo haberi possit sine memoria
generali, aut particulari alicuius peccati
mortalis nondum remissi. in Summ. cap. 1.
num. 29. & c. to. 1
contritionis effectus qui sint. in Summ. cap. 1.
num. 40. to. 1
contritio quod non sit pars penitentiae, & attri-
tio sit mala, est haeresis. in Sum. c. 1. m. 41. t. 1
contritio tantum esse potest, ut tollat totam penam
purgatorij. in Sum. cap. 1. nu. 40. tom. 1. &
de Panit. dist. 1. cap. si peccatum David. nu-
me. 1. to. 3
contritio singularis non necessaria ad uenialium
remissionem, nisi quando est dubium an sint
mortalia. in Sum. cap. 1. nu. 23. & c. to. 1. &
de Panit. dist. 3. cap. de quotidianis. nu-
me. 9. & c. to. 3
contritio quando singularis requiratur de sin-
gulis peccatis. in Sum. cap. 1. nu. 22. & c. to. 1.
& de Pan. dist. 3. cap. de quotidianis. nu. 10.
& d. fin. 5. in princip. gloss. Sum. 3. par. nu-
me. 10. & c. to. 3
contritio etiam ante legem gratiae semper fuit
necessaria. in Sum. cap. 1. nu. 25. to. 1
contritionem habere statim post peccatum mor-
tale, bonum, sed non necesse sub pena noui
peccati. in Sum. cap. 1. nu. 27. to. 1. & de
hor.

hor. can. c. 3. nu. 11. & de Pan. d. 5. in princ. 3. par. glo. nu. 14. & de dist. 7. c. si quis autem. nu. 32. & de to. 3.

contritio siue displicentia peccatorum, quae sufficiat, & quae non sufficiat ad absolvendum. in Sum. cap. 1. nu. 18. 20. 43. usque ad finem. tom. 1. & de Pan. dist. 5. cap. fratres. nu. 33. 96. & de to. 3.

contritionem vari, nisi confessuri habent. de Indul. not. 18. nu. 510 3

contritio non requirit, ut eam statim confessio sequatur, neque ut quamprimum facultas eam faciendi adsit. de pen. dist. 1. cap. magna. nu. 8. 10. 3

contritio in finem sita dilata quo. ad quae dubia. in Sum. c. 1. nu. 15. to. 1

contritio necessaria danti, sumentique sacramentum. de Panit. dist. 5. in princ. 3. par. glo. a nu. 30. & usque ad 40. 10 3

Contritus quamvis fiat ex attrito, attritio tamen non sit contritio, nisi &c. in Sum. ca. 1. nu. 38. to. 1. & de Pan. dist. 1. in princ. glo. Sum. nu. 5. to. 3

contritus non est, qui non odit peccatum plusquam alia mala. in Sum. cap. 1. nu. 16. & de to. 1. & de pan. dist. 5. cap. fratres, nume 96. tom 3

contritus ut quis vere dicatur, non est necesse habere lacrymas exteriores. in Sum. cap. 1. nu. 20. to. 1

contritus qui non potest confiteri, vel qui putat se legitime confessum, cum non sit, etiam in artic. mortis, quando acquirit indulgentias. de Indul. not. 18. a nu. 14 & usque ad 16. to. 3

contritus virtute ut teneatur conteri actus. in Sum. c. 1. nu. 11. to. 1

Contumelia, conuitium, & improprium, quid sint, & quando mortalia. in Sum. c. 18. nume. 10. to. 1. & de Pan. dist. 5. c. consideret. § animaduertere. nu. 6. to. 3

contumeliam alteri facere animo infamandi est duplex peccatum. in Sum. c. 18. nu. 12. tom. 1. & cap. Inter verba. 6. concl. imperfecta. nu. 4. to. 2

contumelia & detractio ut sint duo peccata. cap. Inter Verba. 6. concl. nu. 4. to. 2

contumelia, & detractio quomodo differant. ibid. nu. 25. to. 2

conventualium regularium electorum dubia deciduntur. de Reg. com. 4. nu. 13. & de to. 2

Conuersiones male, ac vana fugienda exemplo S. 10 Baptista. c. Inter Ver. 6. cōcl. n. 15. t. 2

conuersus siue laicus professus si fiat per superiorem ad chorum destinatus, aut teneatur

recitare horas canonicas. de hor. can. cap. 21. num. 20. to. 4

conuersus siue laicus professus non tenetur ad horas canonicas. de hor. can. c. 21. nu. 20. to. 4

conuersus professus est vere religiosus, & non potest testari. de Reg. com. 2. nu. 45. & de to. 2

Catera vide Verbo Testari. & Ver. Regularis.

Coniunia honesta cognatis, & amicis facere, non est detrachere eleemosina pauperum, sed virtus affabilitatis, vel amicitiae. de Eleemosina. nu. 21. to. 3

Cooperans actioni, quae de se mala non est, quāuis alicui interdicitur, siue peccatum sit, quādo non peccet. Sum. c. 21. nu. 25. to. 1

Copula carnalis, prater infra scripta, vide verbo Coniux.

copula carnalis perfecta quid sit, & quae generet affinitatem. in Sum. c. 22. nu. 42. & de cap. 27. nu. 250. Dico § 10. 1

copula carnalis mutato ordine quando sit mortalis. in Sum. c. 16. nu. 41. to. 1

copulam illicitam carnalem habere, vide verbo Fornicari.

copulam carnalem habere eo modo, non concipiat, est mortale. in Sum. cap. 16. nu. 9. to. 1

copula carnalis licita, vel illicita, & pollutio quando impedit communionem. in Sum. cap. 21. nu. 51. to. 1

copula carnalis etiam inter coniuges habitata in ecclesia mortalis est, & eam pollutam facit. in Sum. c. 16. nu. 32. & de cap. 27. nu. 257. to. 1. & de hor. can. c. 5. nu. 42. to. 4

Cor potius intentionem quam cogitatum significat. de pen. dist. 1. cap. nunquid Cain. nume. 1. tom. 3

corda in Deum esse eleuata dupliciter dicitur. de hor. can. c. 15. nu. 2. to. 4

Corona B. V. M. quid, & cur sic dicta. Miscel. 3. nu. 3. to. 4

corona D. N. IESU CHRISTI quae, & alternatim dicta ad quid utilis. De hor. can. cap. 10. nu. 30. & de to. 4

coronas honoris variae pro varijs gestis Roma instituit. de fin. hum. num. 45. & cap. Inter Verbs. 5. concl. nu. 417 & de to. 2

corona rursus caput quid significet. de Red. Eccle. pral. posterius. not. 3. nu. 5. to. 2

Corporalia et Gestes sacras quis possit benedicere in Sum. c. 25. nu. 84. to. 1

Correctio fraterna quid? et est iuris diuini; et semper debet precedere accusacioni, vel denunciacioni, nisi etc. in Sum. cap. 18. nu. 30. etc. 56. et cap. 24. nu. 12. & de cap. 25. nu. 33. to. 1. & de Indicijs in rub. n. 95. & de

- Et nota. 4. nu. 1. Et c. 10. 4. Et cap. Inter uer-
 ba. 6. conclu. nu. 19. 10. 2. Et De dat. Et pro-
 miss. nu. 37. 10. 3
 correctionis causa quando possit iuste appellare
 regularis. de reg. com. 3. nu. 51. 10. 2
 correctionis fraternae ordo quando non sit ser-
 uandus in Sum. c. 18. nu. 30. 56. Et cap. 24.
 nu. 13. Et c. 25. nu. 33. 10. 1. Et de Iudi-
 cijs in rub. nu. 92. 10. 4
 correctio iusta quae contumelia carere debeat.
 in Sum. c. 18. nu. 12. 10. 1
 correctio fraternae de filijs mortalibus est facien-
 da in Sum. c. 24. nu. 1. 10. 1
 correctionem fraternam differre licet aliquan-
 do quousque in manus delatatur in Sum. c.
 24. nu. 13. 10. 1
 correctio fraternae ad unum ex tribus effectibus
 requirit testes. c. Inter uerba. conclu. 6. nu-
 me. 227. 10. 2
 correctio fraternae an sufferat, ut duo testes
 adhibeantur simul. ibid. nu. 177. 10. 2
 correctio fraternae sine peccato omittitur timore
 mortis infamiae. Vel damni temporalis nota-
 bilis. ibid. nu. 233. 10. 2
 corripere non debent confessarii suos penitentes
 extra confessionem sine illorum consensu.
 ibid. nu. 229. 10. 2
 corripere nos inuicem debemus, fideles, Et infi-
 deles, subditi, Et praelati, iusti, ac peccato-
 res concurrentibus tribus circumstantijs.
 ibid. nu. 228. 10. 2
 corripens publicum peccatorem, si se non emen-
 det non tenetur eum denunciare. ibidem.
 num. 322. 10. 2
 corripiendi subditi uerbis honestis, Et non diffi-
 matorij. ibid. nu. 127. 10. 2
 correpti uerbis iniurijs si scandalizantur pu-
 tantes ex odio id fieri. ibid. nu. 139. 10. 2
 Corrigens intentione mortali, Vel cum damno
 notabili, ut peccet. in Sum. cap. 24. num. 14.
 in fine. 10. 1
 corripere qui potest, potest Et denunciari, si cor-
 reptus non corrigatur. De Iudicijs. not. 6.
 num. 2. 10. 4
 corripere non potest omnis Christianus tam eccle-
 siasticus quam laicus, immo Et infidelis.
 De Iudicijs. not. 6. nu. 3. 10. 4
 crates Thebanus multum aurum profudit ad
 comparandas sibi uirtute. c. Inter uerba. con-
 clu. 6. nu. 211. 10. 2
 credendum an sit principi committenti inquisi-
 tionem, Et asserenti sibi constare de infamia.
 De Iudicijs in rub. num. 90. 10. 4
 credendum non esse uni etiam legali de malo
 tertij. de Iudicijs in rub. num. 52. 95. 10. 4
 credendum non est doctoribus de consuetudine
 aliqua affirmantibus, nisi iurati testentur.
 de Pen. dist. 6. c. placuit. nu. 188. Et c. 10. 3
 credendum est penitenti dicenti suum paro-
 chum esse ignarum, uel se habere licentiam
 communicandi, uel affirmanti se confessum,
 Et absolutum, nisi in duobus casibus de Pen.
 dist. 6. c. placuit. a nu. 171. usque ad 174. 10. 3
 credendum est penitenti pro se, Et contra se in
 foro conscientie. in Sum. c. 17. nu. 250. 10. 1.
 Et de Pen. dist. 6. cap. placuit. a nu. 171. Et
 quae ad 174. 10. 3
 credens, Sel dubitans aliquid esse peccatum non
 potest illud iuste agere, etiam superiore pra-
 cipiente. de Usuris. nu. 109. 10. 1. Et de Pen.
 dist. 7. c. si quis autem a num. 93. usque ad
 99. 10. 3
 credens uirtute uerborum incantatorum se sa-
 nitate consequi posse, uel consequutum
 esse, peccat mortaliter. in Summa cap. 11.
 num. 31. 10. 1
 credens dicto uiri fide digni non peccat. de Re-
 dit. Eccl. q. 1. mon. 2. nu. 3. 10. 2
 credens unumquemque posse saluari in sua le-
 ge, uel se ita ut peccet. in Sum. cap. 11. nu-
 me. 22. cap. 4. 10. 1
 credens Patrem in diuinis maiorem esse filio,
 ut peccet, Et quando ratione ignorantia pos-
 sit excusari ab haeresi. in Sum. cap. 11. nu. 22.
 pec. 8. 10. 1
 credentes, sectatores, uel receptatores haereticor-
 um, qui dicantur, ad incurrendas poenas.
 in Sum. c. 27. nu. 55. 10. 1
 credentes ea, quae alij praedicantia narrant,
 Sel scribunt de uno loco ad alium, an pec-
 cent. De Iudicijs in rub. nu. 49. 52. 10. 4
 credere Deo, Deum, Et in Deum, diuersa. De
 Pen. dist. 2. c. charitas est aqua. nu. 1. 10. 3
 credere quisque potest aliquid ad suum effe-
 ctum, Et non ad alium. in Sum. c. 16. nu. 40.
 49. Et cap. 27. nu. 88. 10. 1. Et de Pen. dist.
 7. cap. si quis autem. nume. 84. 103. Et quae
 ad 112. 10. 3
 credere omnia contenta generaliter in Biblijs,
 de Tobia. Deo cane speciatim dubitare, an
 sit haeticum, Sel peccatum de Pen. dist. 7.
 c. si quis autem. nu. 62. 10. 3
 credere quid teneantur omnes Christiani. in
 Sum. pral. 1. nu. 10. 15. Et pralu. 4. nu. 25.
 Et c. 11. nu. 1. 21. 10. 1
 credere somnijs, quale peccatum. in Sum. c. 11.
 num. 33. 10. 1
 credere augurijs, Sel certo aliquid mali sibi im-
 minere,

minere, ex eo quod audiuit aues garrire, ulu-
lare lupos. &c. quale sit peccatum in Sum.
cap. 11. num. 37. to. 1.
credere diuinitatem aliquam inesse imaginib.
est idololatria in Sum. c. 11. nu. 25. in fi. to. 1.
credere celum, vel planetas habere aliquid di-
uinitatis, est mortale in Sum. c. 11. n. 42. t. 1.
credere, opinari, dubitare, &c. vide Verbi Dubia.
credere se amplius non peccaturum nemo tene-
tur in Sum. c. 1. nu. 9. & c. 3. num. 13. tom. 1.
& De Indulg. not. 17. nu. 9. & not. 19. nu. 23.
& no. 32. nu. 40 & De Pæn. d. 1. c. qualitat.
num. 20. to. 3
credere Et dicantur demones, & damnati. De
Pæn. d. 2. cap. si enim nu. 3. to. 3
credere quis possit aliquid ad vnum effectum,
& non ad alium in Sum. c. 26. nu. 40. & c.
27. num. 288. tom. 1. & De Pæn. dist. 7. c. si
aquis autem. nume. 102. vsque ad 112.
126. &c. tom. 3
credere quis pie possit se esse in gratia diuina.
in Sum. c. 21. nu. 47. to. 1
credere in genere, & non in particulari aliqñ
in communitate malum esse, non est mortale
in Sum. cap. 14. num. 13. in fin. tom. 1. &
De Pæn. dist. 5. cap. qualitat. n. 21. & c. 10. 3
credere quando non teneatur adulter esse filiũ
suum, quem adultera ei tribuit in Sum. c. 16.
num. 49. Dico 7. to. 1
credere non tenetur quispiam subesse impedi-
mentum matrimonij, eo quod vnus testis est
fide dignus, & iuratus, etiã proprius paro-
chus id ei assereret in Sum. c. 22. n. 82. to. 1
Creditor occulte quid sibi iuste debetur recupe-
rans quando excusetur a restitutione, & a
peccato in Sum. c. 17. nu. 112. 114. to. 1
creditor nolens recipere debita & que ad certũ
tempus, an peccet, & committat usuram in
Sum. c. 17. nu. 225. to. 1
Creditum est duplex, commodatum, & mu-
tuum, & utrumque gratuitum de & iuris nu-
me 3. & c. to. 1
Credo captum in Missa finiendum. De hor. ca-
no. c. 16. nu. 44 & c. to. 4
credo an dicatur oratio. De hor. can. c. 4. n. 9. &
Miss. 82. nu. 1. to. 4
credo tam latino quã vulgari idiomate docere
utile. De hor. can. c. 19. nu. 196. to. 4
credo vetustas qua meditatione mouetur. De
hor. can. c. 19. nu. 197. to. 4
credo explicatur. De hor. canon. capit. 19. nu-
me. 196. & c. tom. 4
criminalis causa quare interdum vocetur pe-
cuniaria. De Iudic. in rub. nu. 36. to. 4

criminalis pena quare interdum vocetur ciui-
lis. De Iudicij in rub. nu. 37. to. 4
criminalis est iudicium ad remouendum ali-
quem ab officio publico. De Iudicij in rub.
num. 35. tom. 4
Crimina, quæ dirimunt matrimoniũ, duo sunt,
scilicet occiso coniugis causa contrahendi, &
adulterium cum promissione in Sum. c. 22.
num. 46. & c. to. 1
crimen occultum, vel publicum quando dica-
tur quoad irregularitatem. Sum. c. 25. n. 73.
& c. 27. nu. 255. to. 1
crimen quadruplex factum, dictum, scriptum,
& consultum. De Pæn. dist. 1. ca. aut facta.
num. 1. tom. 3
crimen qui nouit committendum, quid faciat.
De Pæn. d. 6. c. sacerdos. nu. 23. to. 3
crimen depositione dignum faciens irregulãre,
est adulterium, concubinitas, stuprum, &
similia in Sum. c. 27. nu. 248. tom. 1. & De
Rescript. cap. si quando. except. 17. nume-
ro 7. & c. tom. 4
crimen occultum detectum per generalem in-
quisitionem, potest inquiri specialiter. De Iu-
dicij in rub. nu. 87. & c. to. 4
crimina non semper omnino extinguuntur mor-
te. de Iudicij in rub. num. 35. to. 4
crimina puniri interest reipublica. De Iudicij
in rub. num. 79. to. 4
criminis confessio sponte facta tollit, vel mi-
nuit penam, etiam si metu probationis fiat.
De Pæn. d. 1. c. facilius. nu. 1. & c. to. 3
crimen etiam occultum qui detegit ei, qui pro-
desse potest, & Verisimile est non nociturũ,
destrahere non uidetur. De Pæn. d. 6. c. 1. qui
nult. num. 80. to. 3
crimen cur dicatur nisi fori, ecclesiastici. s. &
laici. de Iudicij not. 6. nu. 23. to. 4
crimen alienum iuste detegens non est detra-
ctor in Sum. c. 18. nu. 30. 32. & c. tom. 1. & c.
Inter uerba. 6. concl. num. 13. to. 2. & De Pe-
nit. dist. 6. c. 1. in prin. nu. 80. to. 3
criminis occultis dissimulatio utilior, quam pu-
nitio sine querela. De Iudicij in rub. nu. 56.
81. to. 4 & De Pæn. dist. 1. c. quis aliquãdo.
§ non tibi dico. nu. 16. to. 3
crimen lese maiestatis & hereseos inquiri po-
test sine infamia, non tamen sine aliqua su-
spicione. De Iudicij in rub. nu. 93. & c. to. 4
crimen secretum reuelare, vide Verbo Secretũ.
crimen annexum incidenter probatum in quo
differat a separato. c. Inter Verba. conclus. 6.
num. 279. tom. 2
crimina ad impediendũ inquiri potest sine ac-
cusatore,

- cusatore, non autem ad puniendam. in Sum. cap. 24. nu. 23. tom. 1. Et de Iudicijs in rubr. num. 9. tom. 4.*
Crimibus alienis Et quando sit peccatum. in sū. c. 23. nu. 20. to. 1. Et De Pœnit. dist. 7. c. si quis autem. nu. 62. to. 3.
Crux quæ, qualis, Et reuerenter facienda; Et ea se signando, tria Christianorum genera peccant. Mis. ult. nu. 6. 13. to. 4.
crux quare imperium Christi super humeros eius. De hor. can. c. 22. nu. 30. Et c. Et Mis. 55. num. 2. tom. 4.
crucis signum quando Et faciendum, cum concordia opinionum. De hor. can. c. 19. nume. 200. Et Mis. Slt. nu. 6. 13. to. 4.
Cruditatis, Et sauitia duo Scitia distincta, Et ut differant, de Iudais not. 2. nu. 5. to. 4.
Culpa quid sit, Et quotuplex. in Sum. c. 17. nume. 177. pral. 2. to. 1.
Culpa etiam de leui sua, Sel suorum quis teneatur ad restitutionem. in Sum. c. 4. nu. 10. Et c. 17. nu. 177. 179. Et c. 186. Et c. 199. to. 1.
culpa peccati quid, et quid pena eius. de Indul. not. 10. nu. 3. Et not. 16. nu. 2. to. 3.
culpa peccati infinita, qua parte. De Indul. no. 16. num. 2. to. 3.
culpa caret interdum, qui in culpa fuit. De hor. can. c. 11. nu. 2. 1. 38. Et c. to. 4.
culpa remissa, non semper remittitur tota pena. in Sum. c. 3. nu. 8. to. 1. De Pan. d. 1. c. si peccatum David. nu. 1. to. 3.
culpa ignoscitur, pena indulgetur. De Pœn. d. 1. c. libenter. nu. 1. to. 3.
culpa Venialium dimissa, non semper censetur remissa tota pena eis debita. De Pœnit. d. 3. c. de quotidianis. nu. 6. 8. to. 3.
culpa, Et pena subditi a legislatoribus simul obligari posse in dubio est, De lege Pœnali. num. 22. tom. 3.
cultus Dei principalis, Et uerus non in cantu, nec ornatu pretioso: sed in quo consistat. De hor. can. c. 17. nu. 35. Et c. to. 4.
Cupiditas quid, Et quando bona, Et saepe pro aueritia sumitur. De Iudais, not. 2. nu. 1. Et c. 8. Et c. tom. 4.
cupiditas est radix omnium malorum, Et charitas omnium bonorum. De Pan. d. 2. c. quia radix. nu. 1. 3. 5. to. 3.
ram iustam omni negotio adhibendam esse. De Pan. d. 1. c. predixerat. nu. 4. Et d. 5. c. fratres. nu. 70. tom. 3.
ra dicitur, quod cor erat, id est quod anxium confusum hominem: Et quid ultra significet, Et est duplex. De Pœnitent. distinct. 1. capit.
- predixerat. a num. 2. Et que ad 4. to. 3.*
Curator Et tutor quis dicatur, Et ad quid teneatur. in Sum. c. 17. nu. 137. Et c. 25. nu. 66.
Cetera Vide verbo Tutor. to. 1.
Curatum beneficium, uide Verbo Beneficium.
Curatus, Vide Verbo Parochus.
Curia Romana, vel sedes Apostolica, ut diuersa. in Sum. cap. 27. nu. 65. to. 1. Et De dat. Et promiss. nu. 29. to. 3.
Curiales, siue aulici, ut saepe peccent alios irridendo. in Sum. c. 18. nu. 15. Et c. to. 1.
curiales quando non absoluerendi, Vide Verbo Absoluerendi.
Curiositas quid, Et quando sit mortalis. in Sū. c. 23. nu. 23. Et c. to. 1.
Custodes Angelos omnes habent, præter Christum. De Pœnit. distinct. 1. cap. sicut primi. num. 2. tom. 3.
Custos regnorum permittens exportari uetita, ad quid teneatur. in Summ. capit. 25. numero 34. tom. 1.
custos, apparitor. Et Merinus, quando mortaliter peccent non accusando inuentum, aut damnum non intimando, aut non restituendo hoc Et hoc. in Sum. c. 25. nu. 34. to. 1.
custos ciuitatis, sylvarum, venatus, aut pascuorum quando peccet, Et teneatur ad restitutionem. in Sum. c. 17. nu. 122. Et c. 136. tom. 1.
custos infirmi quando fiat irregularis. in Sum. cap. 27. nu. 228. to. 1.
custos pecunie publicæ, Sel arcarius emendo, Sel ea utendo ut peccet. in Summ. cap. 23. num. 94. tom. 1.
- D E D
- D**AEMONVM inuocatio tacita, vel expressa, quibus modis fiat. in Sum. capit. 11. num. 25. to. 1. Et De Iudicijs not. 2. num. 3. 2. tom. 4.
demonem ob curiositatis causam interrogare, ueniale tantum. in Sum. c. 11. nu. 28. to. 1.
demon ut per patientiam illudatur. De Pœnit. dist. 1. c. potest fieri. nu. 6. to. 3.
demon quos cogitatus hominum sciat. de Iudicijs not. 2. nu. 26. to. 4.
demon quo habet prophetiam, Et quo distet a propheta Dei. De Iudicijs not. 2. numero 25. Et c. to. 4.
demoni resistere herbam, vel musicam credēs, quando peccet. in Summ. cap. 11. nume. 38. pec. 31. tom. 1.
demon, qui non suggerit omne peccatum, ut causat illud. De Pan. distinct. 2. c. si enim. nume. 1. tom. 3.
damones, Et damnati ut dicantur credere. De Pan.

Pauit. dist. 2. cap. si enim. num. 3. to. 3
demon incitat ad consulta, ut abducatur a prece
ptis. de hor. can. c. 10. nu. 66. to. 4
demones proprie orare possunt, sed non bene.
de hor. can. cap. 20. nu. 13. to. 4
demonem inuocare corde; Vel serbo, quo sibi
fit auxilio, consilio, Vel fauori, est mortale
peccatum in Sum. c. 11. nu. 28. to. 1
demonones interrogare furta, & alia arcana, Set
fit mortale. in Sum. c. 11. nu. 30. to. 1
demonones consulere sapit heresim. de Iudicijs
not. 2. nu. 13. to. 4
demonones prænunciant futura. de Iudicijs not.
2. num. 23. to. 4
demon nunquam prodest, nisi ut obstat. de Iudi
cijs not. 2. nu. 32. to. 4
demonis presens familiaritas initium perpetu
familiaritatis futura. de Pan. dist. 1. c.
numquid Cain. nu. 5. & c. to. 3
Damnatus, Vide serbo Condemnatus.
Dammum proximi etiam mediocriter quando im
pediendum. in Sum. c. 24. nu. 2. to. 1
damnum notabile anime, salutis, honoris, vel
pecunia, qui vult inferre proximo, peccat
mortaliter. in Sum. cap. 17. nu. 132. to. 1. &
cap. Inter Verba. 1. concl. nu. 17. to. 2
damnum alienum impedire cum maximo pe
riculo, quis etiam iudex non teneatur. in
Sum. cap. 17. nu. 21. to. 1
damnum illatum a feris Magnatum semper ob
ligat ad restitutionem. in Sum. cap. 17. nu.
me. 121. to. 1
damnum datum culpa etiam leui sua, uel suo
rum, quis restituere teneatur. in Sum. cap. 4.
num. 10. & ca. 17. num. 177. 179. & c. 185.
& c. 199. to. 1
damnum, Vel debiti quantitas si est certa, re
stituenda: si vero incerta, ad arbitrium bo
ni viri. in Sum. c. 17. nu. 27. 47. to. 1
damnum dicitur maius, Vel minus, quo ma
ius, aut minus bonum aufert. c. Inter Verba
concl. 6. nu. 98. to. 2
damnum fama notabile quod sit. ibidem. nu.
me. 94. to. 2
damnum fama & bonorum quando concu
runt quid faciet quid scit. ibid. nu. 429. to. 2
damnum in honore, & amicitia maius est quā
damnum fama. ibid. nu. 103. to. 2
damnum dat qui causam damni dat. ibidem.
num. 344. to. 2
damnum emergens, Vel lucrum cessans quan
do vere dicatur. in Sum. c. 17. num. 211 &
de Vfuris a nu. 40. & que ad 58. to. 1
damnum datum a multis diuersis, Vel unitis,

Index Oper. Nauar.

sub duce, Vel sine illo, a quo sit restituen
dum. in Sum. c. 17. nu. 130. & c. to. 1
damnum datum cum impensis, & interesse est
restituendum. in Sum. c. 17. num. 140. & de
Vfuris nu. 50. & c. nu. 53. & c. to. 1
damnum qui dat ministrans aliena, hac fa
ciat. in Sum. cap. 17. num. 137. & c. & c. 25.
num. 66. to. 1
damnum quale differat restitutionem, Vide
Serbo Restitutionem.
damnum dans aliquid laudando, aut alias
exhortando quando peccet, & teneatur ad
restitutionem. in Summa. capit. 17. nume
ro 132. to. 1
damnum datum qui impedit nolenti illud im
pedire, & qui mittit aliquos ad terrendum
loco, si per incuriam damnum datur, ut pec
cet, & teneatur ad restitutionem. in Sum.
cap. 17. nu. 140. to. 1
Data piccola quid Romanis, de Rescri. c. si quan
do in aut. nu. 20. to. 4
Datum ob maleficium, quo titulo retineri pos
sit. in Sum. c. 17. nu. 32. to. 1
datum, siue dare, Vide serbo donare, siue
Donatio.
Deambulatio, & strepitus in ecclesia qui probi
bitus praesertim beneficiarijs. in Sum. ca. 21.
nu. 10. to. 1. & de hor. can. c. 4. nu. 5. & c. 22.
num. 32. & Misc. 56. num. 1. to. 4. & de Si
lent. nu. 18. to. 2
debere, Serbum istud de se importat necessita
tem, & obligationem. cap. Inter Verba. con
clu. 6. nu. 206. to. 2
Debitans aliquod membrum non est irregula
ris. in Sum. c. 27. nu. 207. 224. to. 1
Debitor in India, petita alibi, quomodo cambijs
minuenda. in Sum. cap. 17. num. 43. Qua
stionis. to. 1
debita omnia soluenda, si fieri potest; si minus
prius certa, quam incerta; & prius res sua
domino, quam illud, & illud; & prius tali
um & talium cōtrahtuū, quam cōsuaruū.
in Sum. c. 17. nu. 47. & c. 49. & c. 10. 1
debita ex delicto, Vel quasi delicto restituenda,
ubi creditor nullū damnum patitur, Vel
ubi creditori placuerit. in Sū. c. 17. n. 43. to. 1
debita iuste minoris possunt emi: qua non sunt
soluenda & que ad annum. in Sum. cap. 17.
num. 230. & c. to. 1. & de dat. & promiss. nu
me. 54. to. 3
debita sub occulte recuperans, quando a resti
tutione, & a peccato excusetur. in Sum. c. 17.
nu. 112. 114. to. 1
debita nolens recipere creditor & que ad cer

E tum

- sum tempus, quando peccet. in Sum. cap. 17. num. 22. §. 10. 1
- debita ex contractu, vel quasi contractu restituantur in loco solutioni destinato, aut ubi iure petuntur. in Sum. c. 17. nu. 42. to. 1
- debita facilius remittuntur, dum res soluenda presens non est. in Sum. c. 17. nu. 46. to. 1
- debita condonat is cui principaliter debetur. in Sum. c. 18. nu. 46. to. 1
- debita contracta per praedecessorem, quando beneficiarius teneatur soluere. De Spol. cler. §. 10. nu. 6. & c. & de Red. Eccl. q. 2. mon. 13. num. 3. to. 2
- debita conditionalia pereunt per incapacitatem. de Rescript. cap. si quando. except. 21. num. 22. to. 4
- debiti remissio quando vere dicatur per donationem, vel collationem officij, vel beneficij. in Sum. c. 17. nu. 81. to. 1
- debitum ex delicto, & contractu quo ad quae paria in Sum. c. 17. nu. 58.
- debiti partis remissio malo debitori, ut reliquum soluat, non liberat in conscientia debitorem. in Sum. c. 17. nu. 78. to. 1. & cap. Accepta. op. pos. 2. nu. 8. to. 4
- debiti remissio, solutio quaedam est. in Summa. cap. 17. num. 45. & c. to. 1. & de Spol. cleric. §. 15. nu. 5. to. 2
- Debitor quoties noviter peccet non restituendo. in Sum. c. 17. num. 54. & c. to. 1. & de Iudicij not. 6. nu. 57. to. 4
- debitor creditori posteriori prius petenti cur prius soluat. in Sum. cap. 17. nu. 53. to. 1
- debitor sciens se talem, antequam damnetur, restituat. in Sum. c. 17. nu. 64. to. 1
- debitor non liberatur specie perempta. in Sum. c. 17. nu. 80. to. 1
- debitor solutionem differre potest, si creditor scit illum sibi debere, & non petit, secus si ob timorem etiam reverentialem non petit. in Sum. cap. 17. nu. 89. to. 1. Catera vide verbo Restitutionem.
- debitor non excusatur, licet debitum non petatur. in Sum. c. 17. nu. 79. to. 1
- debitor non omnis securus per remissionem quo ad peccatum. in Sum. c. 17. nu. 78. & c. to. 1
- debitor non soluens debita propter statutum, disponens, ne post aliquot annorum lapsum debitum peti possit, an sit tutus in conscientia. in Sum. c. 17. num. 85. to. 1. & de Iudicij not. 6. nu. 75. to. 4
- debitor quando possit ingredi religionem. de Regu. com. 1. nu. 8. to. 2
- debitor factus regularis, an teneatur manu, & arte laborare pro debito soluendo. de Regu. com. 2. nu. 42. to. 2
- Debitum coniugale, vide verbo coniux, vel conjugale debitum.
- Debitum legale quando inducat restitutionem, vide verbo Restitutio.
- Decalogi praecepta, vide verbo praecepta Decalogi, praecepta scripta.
- decalogi praecepta sunt leges naturales, & divinae. de Spol. cler. §. 2. nu. 3. to. 2. & de dat. & promiss. nu. 13. to. 3. & de Red. eccl. q. 1. mon. 20. nu. 4. & q. 3. mon. 2. num. 3. to. 2. & de Pan. d. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. nu. 12. to. 3
- decalogus continet summam eorum, quae agere, & vitare tenemur. in Sum. cap. 11. nu. 3. to. 1
- decalogus etiam nunc durat, & est speculum baptizatis. in Sum. c. 11. nu. 2. to. 1
- Decentia status non est posita in puncto indivisiibili, & ut metienda de Red. Eccl. q. 1. monit. 45. n. 2. to. 2. & de hor. can. cap. 22. n. 60. & c. 73. & Misc. 62. nu. 1. §. 7. to. 4
- decentius omittere non est peccatum, secus si fiat quod penitus dedecet, quamvis stricto licet iure. de lege penali. nu. 4. to. 3
- Decima sunt instituta ad alendos orphanos, vi duas, & oppressos. de Red. eccl. q. 1. mon. 21. num. 6. & q. 2. mon. 7. nu. 12. to. 2
- decima triplex, praelialis, personalis, & mixta. in Sum. c. 21. nu. 29. to. 1
- decima quo ad quotam sunt iuris humani, & quo ad sustentationem sunt iuris divini; & ita quo ad illam tolluntur consuetudine, & non quo ad hanc. in Sum. cap. 21. num. 28. 30. tom. 1. & de Red. eccl. q. 1. monit. 59. nu. 1. & c. to. 2
- decimarum fructus ut iusta ex causa per Papam detur laicis. de Red. eccl. q. 1. mon. 57. num. 2. to. 2
- decima personalis in quo differat a praeliali, & non solvatur in Sum. c. 21. nu. 31. to. 1
- decima soluenda, non deducta impensa, nec semine. in Sum. c. 21. nu. 31. pec. 2. to. 1
- decimas obretentis quis religiosus incurrat ex communicationem. in Summa. cap. 28. num. 138. to. 1
- decimas qui impedit, aut subtrahit solutionem earum, quando non sit absolvendus, & quando excoicatus. in Sum. c. 17. nu. 59. inf. 4. & cap. 21. nu. 32. & c. 27. nu. 145. to. 1
- decima, & oblationes vendi & locari possunt, non autem eas accipiendi de Spol. cle. §. 18. nu. 8. to. 2. & de hor. can. c. 18. nu. 72. to. 4. & de Red. eccl. q. 1. mon. 57. nu. 2. to. 2

decimare ubi debeant mercenarij. de Pen. d. 6. c. placuit. nu. 9. 4. & c. to 3
 Decipere se invicem contrahentibus an liceat. de Pen. dist. 5. c. qualitas. nu. 26. & c. tom. 3.
 & de Iudicijs not. 6. nu. 45. & c. 49. to. 4
 decipiens ultra dimidium debet restituere & q; ad medium de Iudicijs not. 6. nu. 55. 73. to. 4
 decipies citra dimidium ut plures animas quā & sura perdat. de Iudicijs not. 6. nu. 67. to. 4
 decipiens citra dimidium toleratur. sed non approbatur. de Iudicijs not. 6. nu. 72. 75. to. 4
 decipiens an teneatur restituere cum fructibus. de Iudicijs. nu. 80. to. 4
 decipere citra dimidium cur mortale. de Iudicijs not. 6. nu. 45. & c. 49. & c. 55. to. 4
 declaratio brevis sex conclusionum in Manuali. sex uerbis tactarum. de necess. defen. prox. nu. 38. to. 1
 defectus testium quomodo probetur. cap. Inter verb. concl. 6. nu. 419 to. 2
 defendere seipsum quando quis, quando proximum tenetur, quamvis seipsum defendere nolit. De necess. defend. prox. nume. 23. & 24. tom. 1
 defendere quis debet, admonendo de malo, quod scit, & non facit. ibid. nu. 32. to. 1
 defendere quis sub pena peccati teneatur. nume. 9. etiam cum suo damno nu. 10. ibid.
 defendere proximum quomodo teneamur, ne mortaliter peccet, etiam cum damno facultatum, honoris, & uita corporalis. ibidem. num. 45. & etiam citra casum necessitatis. num. 46. to. 1
 defendi proximus debet, etiam citra extremam necessitatem; & quando, & cum quo damno. ibid. nu. 25. to. 1
 defensio proximi qua lege precepta, & quomodo lege fortitudinis. num. 21. Et quomodo iustitia. ibid. nu. 22. & quomodo charitatis lege, nu. 23 to. 1
 defensio, an debeat ob charitatem cum detrimento honoris, & facultatū, & quid possimus recuperare. ibid. nu. 12. to. 1
 defensio debita, & omissa variè varias personas obligat. ibid. num. 27. to. 1
 defensio pratermissa cum offensa delectatione non inducit fauoris presumptionem, neque penam in foro exteriori, neque censuram, neque irregularitatem incurrere facit. De necess. defenden. prox. num. 17. nisi quatuor rebus concurrentibus. nu. 18. to. 1
 defensioem pratermittere, sine consensu, & etiam cum consensu auxilium differt. ibid. num. 16. to. 1

defensionem debitam, qui fugit consentire, quā uis non consentiat, presumitur. ibid. nu. 15. nisi quando non potest sine damno, cum illationibus. nu. 15. to. 1
 defensionem debitam, qui omittit, cur communiter in foro exteriori non puniatur. ibid. nume. 33. neque excommunicationem incurrat, neque restituendi obligationem. nume. 33. neque censuram eiusmodi ueram, cum exemplis nume. 34. neque ueram irregularitatem. nume. 35. sed sic presumptas. nu. 36. to. 1
 defensionem ob alienam quis, & cur aliquid accipere possit, quamvis ad illam teneatur. ibid. num. 11. to. 1
 Defendere omittens non omnis consentit, & quis presumatur consentire, & opitulari. in Sum. c. 2. 4. nu. 18. & c. 20. to. 1
 defendere qui omittit & Verum sit eum consentire, triplici opinione confutata. in Sum. c. 2. 4. num. 20. to. 1
 defendere omittens opitulando, qui tenetur ex officio, & peccat, & tenetur ad restitutionem. in Sum. c. 2. 4. nu. 19. to. 1
 defendere quis lege iustitia teneatur. in Sum. c. 2. 4. nu. 18. to. 1
 defendere omittens, si potest sine suo damno, honoris, existimationis, aut pudoris, peccat. & quis tunc non teneatur ad restitutionem. in Sum. c. 2. 4. nu. 17. 19. to. 1
 defendere se, & negare arma contra se, quisq; lege naturali, & diuina potest: de Iudicijs in rubr. num. 55. to. 4. & de pen. distinct. 1. capit. quis aliquando. §. non tibi dico. nume. 15. to. 3
 defendere tenetur quis Rempub. & Ecclesiam plusquam priuatum. de hor. canon. cap. 19. num. 92.
 defendere uitam, & bona proximi, & impedire damna ut teneamur. in Sum. cap. 14. nu. 10 & c. 2. 4. nu. 17. to. 1. & de Pen. dist. 5. in prin. 3. par. glo. nu. 14. & c. to. 3
 defendere se etiam intendendo mortem alterius quando liceat. in Sum. cap. 15. num. 2. & de Iudeis not. 11. nu. 15. to. 4
 defendere proximum a damno magis preceptum, quam ei subuenire lucro. in Sum. capit. 2. 4. nu. 22. to. 1
 defendere innocentem iniuste condemnatum, quando teneamur. in Summa. cap. 18. numero 32. tom. 1
 defendere se armis potest inuasus etiam sacrificans de Reg. com. 3. nu. 51. facit 4. to. 2
 Defensio debet esse moderata, & quamam in-

- ſta inculpata tutela. in Summa. cap. 15. nu. 2. &c. 10. 1.*
- defenſio naturalis nemini tollenda. de Reg. com. men. 4. nu. 49. 10. 2.*
- defenſio naturalis etiam criminis obiecti audie- da etiam a Regibus, niſi &c. in Sum. ca. 25. nu. 9. 10. 1. & de Reg. com. 4. num. 18. & de Spol. cler. §. 18. nu. 5. 10. 2. & de Reſcri. cum contingat. 8. cau. nul. nu. 3. 10. 4.*
- defenſionis omiſſio etiam ſine conſenſu cur pec- catum. in Sum. ca. 24. nu. 20. 10. 1.*
- Defenſionis ex charitate omiſſio cur impunis in foro exteriori. in Summa. capit. 24. nume. 21. in fine. 10. 1.*
- defenſionis qua omiſſio irregularitatem, & cen- ſuras inducat. in Sum. c. 24. nu. 22. 10. 1.*
- Deſerre Verita Sarracenis quādo quis dicatur. in Sum. cap. 27. nu. 67. 10. 1. de Iudaïs not. 7. nu. 17. &c. 23. & not. 8. nu. 9. 21. & ſque ad 29. & not. 10. nu. 38. 10. 4.*
- deſerre Sarracenis plumas, galeros, lapides, ſel calcem, inducit excommunicationem. de Iudaïs not. 10. nu. 44. &c. 10. 4.*
- deſerre, & ſubminiſtrare, multum differunt. de Iudaïs not. 8. nu. 1. &c. 12. &c. 16. &c. 10. 4.*
- definitio elemoſina. De elemoſinu. 2. 10. 3.*
- definitio ſuma Califtrati Iurſconſul. reiſcitur ab authore, utpote generalis, quia tantum de ſuma bona hominis. De ſuma & inſum. num. 3. 10. 2.*
- Deſlorans Virginem, ſide Verbo Virginem de- ſlorans.*
- Deſormare hic capitur pro occidere, vel mutila- re circa irregularitatem ex homicidio. in Sum. c. 27. nu. 206. &c. 10. 1.*
- Deſunctus non ſemper detinetur in purgatorio pro debitis non ſolutis. in Summa. cap. 17. nu. me. 68. 10. 1.*
- Degradatus, & excommunicatus tenentur re- citare horas. De hor. can. c. 7. num. 16. &c. & cap. 21. nu. 17. 10. 4.*
- Delectari de eo, quod eſt peccatum an liceat, ſide Verbo Gaudere.*
- delectari etiam ob utilitatem de peccato prate- rito mortali, eſt mortale: quamvis quis gau- dere poſſit de aliquibus per quodcunque pec- catum quaſitis. in Sum. cap. 21. nu. 49. &c. & c. 15. nu. 10. 10. 1. & de Pæn. diſt. 1. cap. ſunt qui. nu. 1. &c. 3. 10. 3.*
- delectari, aut alium delectare ſelle in officijs di- umis, magis cantu, quam verbis, eſt pecca- rum. de hor. can. c. 16. num. 33. &c. 10. 4.*
- delectari de ſententia data, & de habita co- pulâ ut differant; hæc nunquam licet; illa vero ſic. de Pæn. diſt. 1. cap. ſicut. nu. 1. &c. 5. &c. 10. 3.*
- delectari animo deliberato in loquendo, canen- do Verbo luxurioſa turpia, etiam ſine propo- ſita operandi, eſt mortale. in Sum. cap. 16. num. 14. pec. 13. 10. 1.*
- Delectatio moroſa quid, & qua mortifera, & quare ſic vocetur. in Sum. ca. 11. nu. 13. 10. 1. & de Pæn. diſt. 1. cap. cogitationis. nu- me. 12. 10. 3.*
- delectationem moroſam non expellere quam citiſſime, quale peccatum, & qui dubitat an conſenſerit necne, debet illud conſiteri. in Sum. c. 11. nu. 17. 10. 1.*
- delectatio præſens de copula carnali etiam lici- ta præterita, aut ventura, eſt mortale. in Sum. cap. 16. num. 10. tom. 1. & de Pæn. diſt. 1. cap. cogitationis. nu. 12. & cap. ſi cui. nu. 2. &c. 5. 10. 3.*
- delectationi mala reſiſtere Virtus, conſentire peccatum. in Sum. cap. 11. nu. 14. 10. 1.*
- delectatio moroſa in amplexu, tactu, ſiſu, vel loquutione quando mortalis. in Sum. ca. 11. num. 13. & cap. 16. num. 11. tom. 1. & de Pæn. diſt. 1. cap. ſi cui. num. 1. &c. 7. 11. &c. 16. & c. tom. 3.*
- delectatio inſurgens ex tactu ſumma, an leta- lis. de Pæn. diſt. 1. c. ſi cui. nu. 12. 16. 10. 3.*
- delectatio conditionalis, ſi duxero illam, an mor- talis. de Pæn. d. 1. c. ſi cui. nu. 1. &c. 10. 3.*
- delectatio moroſa, ſive ſoluntas deleſtandi ſe, ſel conſenſus etiam interpretatiuus, vel tactus in transgreſſione præcepti, concurrentibus quatuor eſt mortalis. in Sum. cap. 11. nu. 11. 13. &c. & cap. 15. nu. 4. 10. & cap. 16. nu. 10. &c. 14. 10. 1. & de Pæn. d. 1. c. cogitatio- nis. nu. 12. & cap. ſi cui. nu. 1. &c. 5. 12. 10. 3.*
- delegatus quando poſſit committere alijs abſolu- tionem cenſurarum a quibus ipſemet abſol- vere poteſt. in Sum. c. 27. nu. 45. 10. 1.*
- delegati ſententia non ideo nulla, quia inſta- de Reſcrip. capit. cum contingat. 5. cau. nul. num. 7. 10. 4.*
- delegatus cum clauſula, Appellatione remota, non poteſt ſubdelegare cum illa. de reſcrip. cum contingat. 6. cau. nul. nu. 3. 10. 4.*
- delegatus inferioris ſubdelegat, ſi facultatem habet ſubdelegandi: quod ampliatur de Re- ſcrip. cum contingat. 6. cau. nul. num. 3. & cau. 7. nu. 1. &c. 10. 4. & de Pæn. d. 6. c. pla- cui. nu. 70. vſque ad 74. 10. 3.*
- Deliberatio que ad obligationem ſufficiat. in Sum. c. 18. nu. 7. 10. 1.*
- deliberando, & conſulendo tria eſſe perpen- denda,*

Denāda. ſan liceat ſecundū aequitatē, an de-
beat ſecundum honeſtatē, an expediat ſecun-
dū ſtilitatem. c. Inter Verba pral. 3. nu. 2. 1. 2
Delictum, & peccatum Et differant, ſecundum
ſum receptum. in Sum. pral. 7. n. 9. to. 1. &
de Pæn. d. 1. c. ſi peccatum Dauid. nu. 2. 10. 3
delictum ſciens apparari in aliquem, cur mieri-
dum morte plectatur. in ſum. c. 24. n. 21. 1. 1
Delictum occultum committens non poteſt cō-
pelli Et pænā excommunicationis ad ſe mari-
feſtandum. in ſum. c. 17. nu. 100. to. 1
Delinquens non excuſatur eo quod alius id fa-
cturus fuiſſet. in ſum. c. 17. nu. 20. 10. 1
delinquens plus tenetur reſtituere, quam con-
trahens, uel conſentiens. in Summ. cap. 17.
num. 17. & c. 10. 1
delinquentes quoniam ipſo facto ſint priuati ſuis
bonis. in ſum. cap. 17. nu. 106. to. 1
Dementia eſt fruſtra laborare non comparan-
do ſibi niſi odium. c. Inter verba. concl. 6. nu-
me. 356. 10. 2
Denunciare, ſide Verbo Detegere, prater in-
ſcripta.
denunciare, uel manifeſtare nemo tenetur, etiā
lata excommunicatione, niſi id probare poſ-
ſit. in Sum. c. 17. nu. 144. to. 1. c. Inter Verb.
6. concl. nu. 23. 10. 2. & de Pæn. diſt. 6. c. pen.
ſacerdos nu. 168. to. 3
denunciare tenetur ſciens impedimentum affi-
nitatis, uel conſanguinitatis etiā ſecretiſſi-
ſimum, ſi ſci prius correptione ſiſterna. in
ſum. c. 18. nu. 54. 56. & c. 22. nu. 83. 10. 1. &
de pan. d. 6. c. pen. ſacerdos. nu. 14. 27. 10. 3
denunciare tenetur venditor emptorem, ſi ab il-
lo enormiter eſt laſus, uel ei debitum condo-
nnare. de Iudicijs not. 6. nu. 62. 10. 4
denunciare ante correptionem fraternam etiā
inbente ſuperiore, quare & quādo nō liceat.
in ſum. c. 18. nu. 56. & c. 24. nu. 14. 10. 1. &
De dat. & promiſ. nu. 37. 10. 3. & de Iudi-
cijs in rubr. nu. 95. & not. 5. nu. 1. & c. 10. 4.
& c. 1. Inter Ver. 6. conclu. imperfecta. nu. 19.
in fine. 10. 2
denunciare, & corripere tenemur proximum,
ſi perſeuerat in peccato mortali. De Iudicijs
not. 6. nu. 62. 71. 10. 4
denunciandi Et officiā teſtanti de infamia nō
eſt credendum de Iudicijs in rub. n. 95. 10. 4
denunciare uel accuſare recusans, quando pec-
cet. in ſum. cap. 14. nu. 24. in ſi. & cap. 25.
num. 32. & c. 10. 1
Denunciatio definitio. de Iudicijs notab. 5.
nume. 2. & c. 10. 4
denunciatio qualis ad inquirendum ſufficiens.
 Index Oper. Nauar,

De Iudicijs in rubr. num. 95. tom. 4
denunciatio euangelica cur non minuat laicā
poteſtatem. de Iudicijs not. 6. nu. 69. 10. 4
denunciationē ad euangelicā certo ordine per-
ueniendum. de Iudicijs not. 5. nu. 1. & c. 10. 4
denunciare quando non uidetur precipere in-
dex, & quando teſtificari. ca. Inter verba.
conclu. 6. nu. 383. 10. 2
denunciare quando iubetur per ſuperiores quo
modo, & cui poteſt ſine damno prodeſſe, quid
agendum. ibid. nu. 384. 10. 2
denunciare quando iubetur quis quod ſcit,
quid dicetur ſcire. ibid. nu. 387. 10. 2
denunciare debemus cum nobis precipitur an-
te, & res quas non teneremur, niſi nobis eſ-
ſet præceptum. ibid. nu. 322. 10. 2
denunciari non debet ex debito quod ante Deū
debitum non eſt. ibid. nu. 397. 10. 2
denunciari non debet recompensatio ſed tantū
pars iniuſta uel dubia. ibid. nu. 396. 10. 2
denunciari non debet quod nequit probari, eſt
ſi iubeatur denunciari, eſto quod nequeat
probari. ibid. nu. 380. 10. 2
denunciari cum mandantur delicta, magna
diſcretio eſt neceſſaria. ibid. nu. 377. 10. 2
denunciari mandantur multis modis, iique
quomodo extendantur, ac limitentur. ibid.
num. 378. 10. 2
denunciari non debet delictum præparatum
etiā futurum, cum pro certo habetur emen-
datio, quod raro contingit in preditione &
prædicatione hæreſum præordinatis. ibidem.
num. 22. 10. 2
denunciare mala intentione, peccat. ibid. nu-
me. 235. 10. 2
denunciare in quo grauiter peccent, & non
aduertunt. ibid. nu. 236. 10. 2
denuncianda ſunt delicta cum minori damno
poſſibili ſame delinquentium. ibid. n. 225. 1. 2
denunciatus quando puniendus, & quando
non. ibid. nu. 220. 10. 2
denunciator, qui habet unum teſtem, dicitur
poſſe probare, ita ut poſſit, ac debeat denun-
ciare. ibi. nu. 381. 10. 2
denunciator ſecum, & cum alio teſte probat. in
Sum. c. 25. nu. 33. 10. 1
denunciator ut mortaliter peccet denunciando,
quod aut quo ſine, uel modo non debet,
aut non denunciando, quod debet, cum
exemplis. in Sum. cap. 18. nu. 56. in fine. &
cap. 25. nu. 33. 10. 1
Deponere, uel commodare pecunias mercatori
cum intentione lucri, an liceat. in Sum. cap.
17. nu. 242. 10. 1

deponens pecuniam Sere in societate, si tamen cum scriptura ut dicatur mutuum peccat. in Sum. c. 17. nu. 259. to. 1.
deponens apud campforem gratis custodientē, quando sit Sfurarius. in Sum. c. 17. n. 293. t. 1.
deponente Mercatore pecuniam numeratam apud campforem si illā ad aliū cāpforem remittat, & aliquid amplius pro aequali tempore, quo eam apud se habuit (modo sibi mercedem, quam deponenti ex mala consuetudine debere arbitratur remittat) Sfura est manifesta in animis eorum. de Camb. nu. 40. to. 1.
Depositarius ut peccet non reddendo, vel utendo depositum. in Sum. c. 17. 181. 214. to. 1.
depositarius quando teneatur de leui culpa, & an de leuiss. ma. in Sum. c. 4. nu. 10. & c. 17. num. 181. to. 1.
depositarius se offerens non ad plus tenetur, nisi, &c. in Sum. c. 17. 181. to. 1.
depositarius si facit pactum ut non teneatur de dolo pactum est nullum. in Summ. cap. 17. num. 81. tom. 1.
Depositio regularis a monachatu non extenditur a l'ordinem, & quid operetur. De Regu. com. 2. nu. 68. Ad dō 14. to. 1.
Depositum, vel locatum mittens per nuncium fidelem, si amittitur, non tenetur amplius restituere, nisi, &c. in Sum. c. 17. nu. 185. t. 1.
depositum cum facultate depositarij ut eo statatur, incipit esse mutuum, simul ac depositarius incipit eorū. in Sum. c. 17. nu. 293. in fi. to. 1. & De Spōl. cler. § 16. nu. 3. to. 2.
Derelicta non sunt, quæ è nauibus in tempestate in mare proiciuntur. in Sū. c. 17. n. 99. t. 1.
derelicta in domo flagranti non dicuntur, quæ quamvis non ablata essent comburerentur. in Sum. c. 17. nu. 99. to. 1.
Deriso quid sit, & quando mortalis, & quæ blasphemia. in Sum. c. 18. nu. 15. & c. to 1.
Desiderare mortem, vel morbum alicui, quamdo liceat. in Sum. c. 15. nu. 10. c. 10. n. 23. t. 1.
Desiderium, vide Verbo Voluntas.
Desperans de Vita aterna peccat mortaliter. in Sum. c. 23. nu. 125. pec. 3. to. 1.
Desperatio filia Accidie quæ mortalis. in Sum. c. 23. nu. 125. pec. 3. to. 1.
Detectio mali proprij, & neglectio fame, quando sit mortale, vide Verbo Famam ledens.
detegens crimen alienum iuste, non est detractor. in Sum. cap. 18. num. 3. 32. & c. to 1. & cap. Inter Verba 6. concl. imperf. nu. 13. to. 2. & De Pæn. dist. 6. c. 1. in prin. nu. 80. to. 3.
Detegere, vide verbo Denunciare, præter infrascripta.

detegere secretum, uel peccatum alienum. Si de Verbo Secretum.
detegere confessionem quis dicatur, vide Ver. Confessionis reuelator, & Ver. Sigillum confessionis.
detegere peccatum etiam ueniale in confessione audium, etiam metu mortis, mortale est. in Sum. c. 8. nu. 3. 17. & cap. 18. nu. 51. to. 1. & cap. Inter Verba 6. concl. imperfecta num. 17. to. 2. & De Pæn. dist. 6. cap. pen. sacerdos. nu. 51. 68. to. 3.
detegere dictum confessarij quando sit mortale. in Sum. c. 21. nu. 43. pec. 12. to. 1. & De Pæn. d. 6. c. pen. sacerdos. nu. 15. to. 3.
detegere peccatum occultum nunquam licet ante correptionem fraternam, si est spes emendationis. in Sum. cap. 18. nu. 56. to. 1. & cap. Inter Verba 6. concl. imperfecta. nu. 19. to. 2.
detegere occultum peccatum, vel Sctum etiam naturale, siue verum, siue falsum, quale peccatum, & quando inducat restitutionē. in Sum. c. 7. nu. 1. & cap. 17. nu. 31. & c. 45. 54. & cap. inter Verba 6. concl. imperfecta nu. 18. & c. 21. to. 2. & De Pæn. d. 6. cap. sacerdos. num. 3. & c. to. 3.
detegere peccata secreta etiam proprie, uel imponere sibi falsa, quando sit mortale. in Sum. cap. 18. nu. 27. 29. 61. to. 1. & cap. Inter Verba 6. concl. imperfecta, num. 13. to. 2. & De Iudicijs in rub. nu. 53. & c. to. 4.
detegere sua mala occulta nemo ullo iure tenetur, sed sic celare. De Iudicijs in rub. nu. 53. to. 4. & De Pæn. d. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. nu. 8. 11. to. 3.
detegere nemo debet occulta inquirenti generaliter 3. detecta tamen punienda sunt. De Iudicijs in rubr. nu. 87. & c. to. 4.
detegere consortes etiam occultos, quando quis teneatur. in Sum. c. 18. num. 58. & c. 25. num. 37. to. 1. Catera vide Verbo Complices.
Detestari peccata, quando occurrunt memoria an teneamur sub mortali. in Sum. c. 1. nu. 32. to. 1. & De Pæn. dist. 5. in prin. tertia par. gloss. num. 10. & c. to. 3.
Detractio, infamatio, siue murmuratio quid sit, et quod duplex, & q. mortalis. in Sū. c. 18. n. 17. & c. 21. & c. to. 1. & De Iudicijs in rub. nu. 9. to. 4. & cap. Inter Verba 6. concl. imperfecta, nu. 13. 6. & c. 13. to. 2.
detractio est prohibita lege naturali, diuina, et humana. De Iudicijs in rub. nu. 54. to. 4. & De Pæn. dist. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. nu. 11. to. 3.
detractio, siue murmuratio ut differat a contumelia

- melia, & sunt duo peccata. cap. Inter verb. 6. concl. imperfecta. nu. 4. to. 2
- detrahitur & setatur octavo precepto. de Pen. d. 1. c. quis aliquando. § non tibi dico. nu. 12. to. 3
- Detrahitur falsum imponens ut peccet mortaliter. in Sum. c. 18. nu. 23. & c. to. 1. & de Iudicijs in rub. num. 54. to. 4. & de Pen. dist. 1. cap. quis aliquando. § non tibi dico. nu. 12. tom. 3. & c. Inter Verb. 6. concl. imperfecta. num. 12. to. 2
- detrahitur, qui verum secretum detegit, peccat mortaliter. in Sum. cap. 27. num. 1. & c. 18. nu. 26. 28. 31. tom. 1. & de Iudicijs in rub. nu. 54. to. 4. & de Pen. dist. 1. cap. quis aliquando § non tibi dico. nu. 12. to. 3. & cap. Inter Verb. 6. concl. imperfecta. nu. 12. to. 2
- detrahitur, qui suum crimen detegit etiam tortus, ut peccet in Sum. cap. 18. nu. 27. 29. to. 1 & cap. Inter Verb. 6. concl. imperfecta. nu. 3. 12. & c. 12. to. 1. & de Iudicijs in rub. nu. 53. & c. tom. 4
- detrahitur non est accusans, aut alias iuste crimen detegens, qualis est testis, & detegens ipsi, quibus non est nociturus, ut parentis. in Sum. c. 8. num. 30. & c. 32. & c. tom. 1. & cap. Inter Verb. 6. concl. imperfecta. nu. 3. to. 2. De Pen. d. 6. c. 1. in prim. nu. 80. to. 3
- detrahitur est schedulam peccatorum, uel libellum famosum legens. in Sum. cap. 18. nu. 24. & c. to. 1. & cap. Inter Verb. 6. concl. imperfecta. nu. 14. to. 2. & de Pen. dist. 6. cap. pen. sacerdos. nu. 8. & c. to. 3
- detrahitur quis sit au. liens, aut referens mala, vel bona taceas. in Sum. cap. 18. nu. 36. & c. to. 1. & cap. Inter Verb. 6. concl. imperfecta. nu. 8. & c. 14. to. 2
- detrahitur quis index inquirens, interrogas, uel iubens denunciare, aut procurans occurrere. in Sum. cap. 18. nu. 38. & c. 40. & c. to. 1. & de Pen. dist. 1. c. si quis aliquando § non tibi dico. num. 14. & c. to. 3. & c. Inter verb. 6. concl. imperfecta, nu. 15. 21. to. 2. & de Iudicijs in rub. nu. 55. & c. to. 4
- detrahitorem audire, & selicitare, quando sit mortale. in Sum. cap. 18. nu. 37. to. 1. & c. Inter Verb. 6. concl. imperfecta. nu. 14. to. 2
- detrahitur cur homicida, & crucifixe Christi peior. cap. Inter ver. 6. concl. imperf. n. 2 to. 2
- detrahere non uidetur qui alterius crimen detegit ei, qui prodesse potest, & Verisimile est non nociturum. de Pen. dist. 6. cap. 1. qui uult. nu. 80. to. 3
- detrahere, murmurare, maledicere, quomodo conueniant. c. Inter Verba. concl. 6. nu. 1. to. 2
- detrahitio, & murmuratio non sunt idem. ibid. num. 17. to. 2
- Deuotio quid, & qua eius causa. de hor. can. c. 20. nu. 58. & c. 21. nu. 33. to. 4
- deuotionem ad eo petendi causa tres. de hor. canon. c. 20. nu. 62. to. 4
- deuotionem qua Dei beneficia, & qui nostri de seculis suggerant. de hor. can. c. 20. nu. 63. to. 4
- deuotio cui deest, hoc agat. de hor. can. cap. 19. num. 124. to. 4
- deuotio, & attentio proprie dicta, ut differant. de hor. can. cap. 21. nu. 33. to. 4
- deuotiores cur femina, egroti, & afflicti, quam alij. de hor. can. cap. 20. nu. 59. to. 4
- DEVS IN ADIUTORIUM MEVM INTENDE, est clypeus ad omnia paratus, & omnibus conuenit. de hor. can. c. 19. a nu. 1. usque ad 48. & de Silent. nume 25. tom. 2
- deus in adiutorium meum intende, frequenter quam utile. de hor. can. c. 19. n. 44. to. 4
- deus in adiutorium meum intende, mentale pluribus quam sociale conuenit. de hor. can. cap. 9. nu. 46. to. 4
- deus in adiutorium meum intende, horarum initio aptissimum, & proferens hac cogitet. de hor. can. c. 19. nu. 47. & c. to. 4
- deus in adiutorium meum intende, cur adiutoria Gloria pat. de hor. can. c. 19. nu. 49. to. 4
- dei magnitudo ut suspicienda. de hor. can. c. 18. num. 19. to. 4
- deo cuncta esse aperta, ab omnibus ei, & nulli ad eo reddenda ratio. de hor. canon. cap. 19. num. 25. to. 4
- deum non tadei multitudinis precum. de hor. can. cap. 19. nu. 58. to. 4
- deus presens ubique, licet non eius humanitas nisi. & c. de hor. can. c. 19. nu. 105. to. 4
- deus totus in toto orbe, & totus in qualibet eius parte. in Sum. prelu. 1. nu. 11. to. 1. & de hor. can. c. 19. nu. 105. to. 4
- dei voluntas & scientia ut immutabilis de hor. can. cap. 19. nu. 52. & c. to. 4. & de Iudicijs not. 3. nu. 8. & c. to. 4. & de Pen. dist. 1. c. nouit. nu. 2. & c. to. 3
- dei conspectum nemo fugere potest, nec latet eum etiam cogitatus. de Iudicijs not. ab. 1. num. 4. & c. to. 4
- deus index & testis nostra errata puniet, nisi illa praeueniendo puniamus. de Pen. dist. 1. cap. porro. nu. 1. to. 3
- deus qua ratione possit dici obligatus. de hor. can. cap. 20. nu. 46. to. 4
- dei auxilium, & gratia gratum faciens eius, differunt. de Pen. d. 1. cap. conuertimini.

in glo. num. 1. & cap. non potest. nu. 2. to. 3.
 dei auxilium duplex; naturale, & supernatu-
 rale. de Pen. dist. 1. cap. conuerimini. in glo.
 num. 2. & c. to. 3.
 dei amicitia est duplex, scilicet consummata
 qua erit in patria, & non consummata, qua
 est in via. de Indulg. not. 2. 3. nu. 5. to. 3.
 deum orans seruet ea ut alloquens Regem. De
 Silent. nu. 7. & c. to. 2.
 dei opus negligenter faciens maledictus de hor.
 can. c. 13. nu. 39. to. 4. & de Silent. nu. 2. 3. 4.
 dei scientia non ponit necessitatem futurorum.
 de Iudiciis not. 1. nu. 6. to. 4.
 deus se, omniaq; alia nouit per semetipsum, de
 Pen. d. 1. c. nunquid Cain. nu. 2. & c. to. 3.
 deum non preterit donationum suarum, quas
 facit; & ita non reuocat condonationem pec-
 catorum alicui factam, eo quod iterum pec-
 cet. de Pen. dist. 3. princ. Grat. nu. 2. to. 3.
 deus aliter dicitur nosse bonos, & aliter malos.
 de pen. d. 1. c. & Senit. nu. 1. to. 3.
 dei odium, vide Verbo Odium Dei.
 Dei blasphemia, vide verbo Blasphemia.
 dei sine speciali auxilio, qua bona moraliter agi
 possint. in Sum. c. 27. nu. 290. to. 1.
 deus ut Deus nullius figura. in Sum. cap. 27.
 num. 29. to. 1.
 dei ira punit populum, quem non punit eius re-
 ctor. de hor. can. c. 16. nu. 79. to. 4.
 dei ira quid, cum careat ipse passionibus. de pe-
 nit. dist. 3. c. productor. nu. 2. to. 3.
 dei unitate fruuentium siue actuali memoria
 trium personarum sanctissime Trinitatis,
 Vel e contrario singularis consolatio. de hor.
 can. c. 22. nu. 17. & Misc. 51. nu. 10. to. 4.
 deo seruire ob timorem quando bonum, Vel ma-
 lum. c. Inter Verba. 5. conclud. nu. 21. & c. to. 2.
 deus sine dono fidei ut cognoscibilis, sed cog-
 nitio illa non satis saluti. de pan. dist. 2. c. cha-
 ritas est. nu. 8. to. 3.
 dei nomen quale preconciat orans. Misc. 25.
 nu. 1. 3. to. 4.
 deus & Trinitas non imaginandi corporei. Mis-
 c. num. 7. to. 4.
 deum imaginari corporeum quando peccatum,
 & haeticum. in sum. pral. 1. nu. 15. & c. 17.
 nu. 29. to. 1. & de hor. can. c. 19. nu. 104. &
 Misc. & c. nu. 16. & c. 18. to. 4.
 deo attributa omniare eadem, ratione diuersa,
 & ut alia prius esse aliis aliqua ratione con-
 ueniat. de pan. dist. 1. cap. quia diuinitatis.
 num. 8. to. 3.
 deum non oēs qui putant diligunt super omnia.
 de pan. d. 2. c. charitas est. nu. 11. to. 3.

deus omnino simplex, nullatenus compositus, ne
 que pars compositi, nec mens mundi. de Pen.
 dist. 1. cap. libenter nu. 10. & c. to. 3.
 deus cur prior ad ueniam, quā ad vindictā.
 de pan. dist. 1. c. quia diuinitatis. nu. 4. to. 3.
 dei dona non omnia sunt spiritualia, & quata-
 lia de Iudiciis in rub. nu. 26. to. 4.
 deus purissimus actus potentia actiua, non passi-
 ua, omnia qua sibi non contradicunt, agere
 potest. de Pan. dist. 2. c. principium. §. chari-
 ritas autem. nu. 2. to. 3.
 deum minus amat qui cum eo aliud non pro-
 pter ipsum amat. de Reg. com. 1. nu. 24. to. 2.
 deus omnia nouit notitia simplici, non approba-
 tiua. de pan. d. 5. c. 1. §. serpens. nu. 6. & c. 1. 3.
 & de Iudiciis not. 1. nu. 1. & c. to. 4.
 dei potentia, sapientia, iustitia, & bonitas (cui
 tribuitur misericordia) in quolibet eius ope-
 re concurrunt. de pan. dist. 1. cap. libenter.
 num. 12. to. 3.
 dei tributa re ipsa sunt idem, ratione tamen dif-
 ferunt. de pan. d. 1. c. libenter. nu. 13. to. 3.
 dei effectus cur tribuitur uni attributo, & non
 aliis de pan. dist. 1. c. libenter. nu. 16. to. 3.
 deo attributa omnia infinita. de pan. dist. 1. ca.
 quia diuinitatis nu. 6. to. 3.
 deo exosus quis dupliciter. de pan. dist. 2. c. tolle.
 num. 2. to. 3.
 deus potest facere ne facta sint facta, in sensu di-
 uiso. de pan. dist. 1. c. si quis natus. nu. 2. to. 3.
 deus est sua ipsa & rerum omnium notitia. de
 Iudiciis not. 1. nu. 7. to. 4.
 deus sciuit olim, quod nunc nescit, & quomodo
 Deus intelligit, quod Deus non intelligit. de
 Iudiciis not. 1. nu. 16. 22. to. 4.
 dei filius, & natus ex Deo, cur dicatur omnis
 iustus. de pan. dist. 1. cap. qui natus. nu. 1. 3.
 deum colendi preceptum frāgitur triginta octo
 modis prater participantes. in sum. cap. 11.
 num. 26. & c. to. 1.
 Deum amare quisnam omitat, cum teneatur,
 & quando ad id obligetur. in sum. cap. 11.
 nu. 20. to. 1.
 deum amare principaliter ob id solum, quod ab
 eo accipit Vel sperat temporalia, est mortale.
 in sum. cap. 11. nu. 10. de & juris nu. 20. to. 1.
 & de fin. hum. nu. 4. & c. Inter Verba. 5. con-
 clu. nu. 23. 34. to. 2.
 dei uiso intuitiua inseparabilis a gaudio, & de
 leitatione. in sum. pral. 4. num. 13. to. 1.
 deum amare minus, Vel aque ac aliud compa-
 ratiue peccatum est; secus tamen, si absolu-
 te sine comparatione. in sum. c. 11. nu. 18. d. 1.
 & de fin. hum. nu. 21. 23. & c. to. 2.

deus firmitus, magis necessario amandus, licet non feruentius, & intentius. in sum. c. 1. nu. 4. & cap. 11. nu. 6. 19 & c. 14. nu. 23. to. 1. & de si. hum. nu. 20. & c. tom. 2. & de pen. dist. 1. c. quis aliquando. nu. 1. to. 3

dei cultus principalis, & verus in quo consistat. de hor. can. cap. 17. nu. 35. & c. to. 4

dei cognitio incipit a creaturis, dilectio vero ab ipso. de pen. dist. 2. c. ap. charitas est. §. ergo si. num. 4. to. 3

dei charitatis dilectio includit Deum, & proximum, & est duplex, naturaliter quesita, & infusa. de Pen. dist. 1. c. ap. omnis qui. nu. 1. 3. to. 3

dei dilectionis pulchra descriptio, sed figurata. de Pen. dist. 2. c. ap. charitas est. §. ergo si. num. 7. to. 3

dei fructus quid proprie. de hor. can. ca. 22. n. 16. & Misc. §. 1. nu. 7. & c. to. 4. Cetera vide verbo Fructus.

Deus immutabilis ut dicatur mutare sententiam. de Pen. dist. 1. c. nouit. nu. 1. & c. to. 3. & de hor. can. c. 19. nu. 52. & c. to. 4

deus non prius creauit spiritualia, quam corporalia. de Pen. dist. 1. c. ap. libenter. nu. 15. to. 3

deus ut naturalis ut cognosci, & diligere possit su per omnia. in sum. c. 11. nu. 7. to. 1. & de Pen. dist. 2. c. charitas est. nu. 8. & c. to. 3

deus oratus dat quadam inatus, qua negat pro pitius. de hor. can. cap. 8. nu. 3. in fi. to. 4

deum per visibilia nosse licet, sed non credere visibilem. Misc. §. 1. nu. 14. 17. & c. to. 4

deus quomodo omnia in omnibus. de Pen. d. 2. c. non reuertebantur. nu. 3. to. 3

dei ad laudem qua sunt principaliter inducti, inducere principaliter ad laudem propriam an mortale. de hor. can. c. 22. nu. 12. & Misc. §. 1. nu. 1. to. 4

deus est quidquid in eo est. in Sum. pral. 4. n. 7. to. 1. & de Pen. dist. 1. c. libenter. num. 10. & c. quia diuinitatis. nu. 5. to. 3

deus ultra condignum premiat bonos, malos vero citra condignum punit. de pen. dist. 7. c. 1. nemo. nu. 1. & c. to. 3

deus non potest cognosci, nec amari, nec adorari, nec orari, quin cognoscatur, ametur, adoretur, oreitur Deus trinus: quamvis non semper sit trinus personaliter. Misc. §. 1. nu. 1. & c. 6. & de hor. can. c. 22. nu. 24. to. 4

dei imago, vide verbo Imago Dei.

Diabolus, vide verbo Daemon.

Diaconus, & subdiaconus canendo solenniter epistolam in mortali, mortaliter peccat. de Pen. dist. 6. c. 1. §. sacerdos. nu. 15. to. 3

diaconus recitando horas, non debet dicere, dominus vobiscum, nisi cum cantat euangelium, vel cereum paschale benedict. de hor. can. c. 22. nu. 86. & Misc. §. 67. nu. 3. to. 4

dicta Urbane aut iocose in peccata mouentia, quando sint mortalia, in Summa. cap. 14. num. 42. to. 1

dicta auctorum sacrorum, & profanorum de partibus anime, ut sint interpretanda. in Sum. pral. §. nu. 8. to. 1

Dies festi, vide verbo Festum.

dies & nox artificialis xij. horas in xij. partes aequales diuisas habent. de hor. can. cap. 3. nu. 34. & c. 38. to. 4. & de Pen. dist. 1. c. periculose. nu. 5. to. 3

dies ad horas dicendas quando incipiat, & desinat. in Sum. cap. 25. nu. 97. to. 1. & de hor. can. c. 3. nu. 40. 34. 60 & c. 10. nu. 50. to. 4

differentia multa sunt inter excommunicationes latas a iure, & latas ab homine. c. Inter uerba conclu. 6. nu. 85. to. 2

Dignitas non est membrum, sed pars membri. in Sum. c. 27. nu. 206. Dico. 2. to. 1

Dignitas dicentis ad persuadendum multum confert. de Red. eccl. g. 1. mon. 4. nu. 1. to. 2

Dignus beneficio, si unus tantum sit clericus in tota diocesi, omnia sunt ei conferenda. De incompat. benef. nu. 3. to. 2

Dilatio confessarii non differt restitutionem, nec voluntas soluendi paulatim. nisi & c. in sum. cap. 17. nu. 65. & c. to. 1

dilatio citatoria, & deliberatoria non requiritur causa cognitionem. de rescri. cap. cum continuatione. 4. c. in null. nu. 2. to. 4

Dilectio charitatis Dei includit Deum, & proximum, & est duplex, naturaliter quesita, & infusa. de Pen. d. 1. c. ap. omnis qui. num. 1. 3. to. 3

Diligentia quanta esse debeat circa preparationem confessionis. in sum. c. 9. nu. 16. to. 1. & de Pen. dist. 5. c. ap. fratres. nu. 65. & c. que ad 80. tom. 3

Diligere, vide verb. Amare, prater infra scripta.

diligendi ordo, Deum, se meliores, coniunctos, parentes, filium, & c. de Pen. dist. 2. c. charitas §. & quid est diligere nu. 1. & c. to. 3

diligere Deum, vide verbo Deum diligere.

diligere amicum maioris meriti, quam diligere inimicum, ceteris paribus. de hor. can. capit. 19. nu. 99. & cap. 20. nu. 48. to. 4

diligere inimicos quando teneamur sub peccato mortali. in Summa. cap. 14. nu. 8. 25. to. 1

diligere quem magis debeamus, patrem, an matrem, an filium, an uxorem, an fratrem. cap.

- Inter Verba 4. conclus. num. 23. & de fin. hu-
ma. num. 52. tom. 2. & De penit. dist. 2. cap.
charitas est. Si. & quid est diligere nu. 1. us-
que ad 5. tom. 3*
- diligere, & el adiuuare proximum nolens in tē-
poribus debitis, & peccet, & qua sint illa. in
Sum. c. 14. nu. 23. to. 1*
- diligere proximum dilectione charitatis, aut na-
tura, aliquando debemus. De necess. defen-
sion. nu. 21. tom. 1*
- diligentibus Deum cooperantur in bonum ut
intelligatur. de Penit. distin. 2. cap. talibus.
num. 1. tom. 3*
- diligendi proximi praeceptum in malo statu, &
impleatur. in Sum. cap. 15. nu. 8. & c. 25. t. 1*
- diminutionem non asserunt indulta ad augen-
dum, nec econtra. De lege penali, n. 29. to. 3*
- Dirigere seipsum, & actus suos ad finem debi-
tum, an teneantur homines in primo instan-
ti rationis. de hor. can. c. 3. nu. 16. & c. to. 4*
- Discedere, & el diuertere coniugem a coniuge,
quando liceat, vide verbo Coniux.*
- Discere & scias, & el discere & scias, longe
differunt. de Iudicijs not. 1. nu. 18. to. 4*
- discere scientias eo tantum fine & scias, non
est mortale. de fin. hu. nu. 24. to. 2*
- discere non licet a quolibet. de iudicijs not. 2. nu-
me. 12. tom. 4*
- Disciplina & unde, & quid proprie dicatur. de
Pen. dist. 1. c. neminem. nu. 3. to. 3*
- disciplina iustitia semper miscenda miseri-
cordia. de Peniten. distin. 2. cap. neminem.
num. 1. tom. 3*
- Discordia quid sit, & quando mortalis. in Sum.
c. 23. num. 11. 33. to. 1*
- discordiam, & concordiam eadem res diuerso
specu parit de reg. Com. 3. nu. 10. to. 2*
- Discretionis annos quando quis dicatur habere
in Sum. c. 21. nu. 3. to. 1*
- Dispensandi potestas in irregularitate non com-
prehenditur sub facultate dispensandi in vo-
tis, & penis. in Sum. cap. 27. num. 254. & c.
Dico 10. tom. 1*
- dispensandi cause iuste in matrimonio sunt tres.
in Sum. c. 22. nu. 87. to. 1*
- dispensandi & el absoluen di potestas per bullā,
uel aliud tradita, futura etiam includit. in
Sum. c. 12. nu. 80. in fi. to. 1*
- dispensandi causa iusta in voto qua sit, ex qui-
bus una est facilitas, & leuitas nouendi in
Sum. c. 12. nu. 76. & c. to. 1*
- Dispensare, & el commutare votum, & vide verbo
Votum, prater infra scripta.*
- dispensare potest provincialis super voto tran-*
- seundi ad strictiorem religionem. de regu.
Com. 4. nu. 22. resp. 6. to. 2*
- dispensare super votum ingrediendi religionem,
uel profitendi, solus Papa potest, nisi & c. in
Sum. c. 12. nu. 75. to. 1 & de reg. Com. 4. nu-
me. 22. resp. 6. to. 2*
- dispensare potest Papa cum iusta causa in ma-
trimonio rato, & non consummato. in Sum.
c. 22. nu. 21. to. 1. & de pen. d. 1. c. diuortium.
num. 4. & c. tom. 3*
- dispensare licet possit Papa super voto, & el in-
ramento, non tamen super confessionis secre-
to de pen. distin. 6. cap. penul. sacerdos. nu-
me. 132. & c. to. 3*
- dispensare in quibus uocis & rebz possit episco-
pus, vide verbo Episcopus, & verbo Votum,
prater infra scripta.*
- dispensare nequit episcopus cum irregulari ex
homicidio iusto. in Sum. cap. 27. nu. 217. t. 1*
- dispensare aliquando potest episcopus in voto
penali, circa materiam alioquin Papa refer-
uatam. in Sum. c. 12. nu. 43. to. 1*
- dispensare nequit episcopus super atate. de hor.
can. c. 11. nu. 24. & c. to. 4*
- dispensare potest Papa super horis canonic. de
hor. can. c. 11. nu. 31. to. 4*
- dispensare qui potest super voto, non potest su-
per iuramento in Summ. capit. 27. nume-
275. tom. 1*
- dispensare potest Papa cum infante, & ei con-
cedere speciatim ad beneficium habendū,
tempore quo ad id idoneus erit. de Rescript.
cap. si quando. except. 7. a nume. 7. usque
ad 9. tom. 4*
- dispensare qui religiosi possint. in Sum. c. 12. nu.
79. & c. 27. nu. 254. & c. to. 1*
- dispensare in ieiunijs ad quem pertineat. in Sū.
cap. 21. nu. 2. to. 1*
- dispensati religiosi, uel absoluti generaliter in
visitationibus, & el alias, si postea recordan-
tur censura, uel irregularitatis, quid faciant.
in Sum. c. 26. nu. 13. tom. 1. & de Iudais no.
11. in fi. glo. ult. num. 20. om. 4. De peniten.
dist. 5. c. consideret. & c. cantus. nu. 32. & d. 6.
c. 1. in princ. nu. 22. 70. to. 3*
- dispensare qui permittit cum Monachis, per-
mittit etiam cum Abbatibus, & eius ratio.
de Simonia. nu. 1. to. 1.*
- dispensare prater papam nemo sine causa cogni-
tione debet, in quo magnopere erratur. ibid.
num. 4. to. 1*
- dispensatio sine causa dissipatio est. ibi. n. 5. t. 1*
- dispensatio cum Monachis unus Monasterij
Abbatem Monachum includit. ibi. n. 6. to. 1*
- dispen-*

dispensatio quamvis restringenda, non tamen facultas dispensandi, nisi persona exprimitur, licet neutrum ad defectum naturalem extendatur. ibid. nu. 3. to. 1.

dispensatio sine causa, & circumstantia honestante, nec causa sine dispensatione prorsus ad faciendam licitam beneficiorum pluralitatem. De incompat. benef. nu. 26. to. 2.

dispensare potest, sed raro solet Papa in irregularitate homicidij voluntarij. in Sum. ca. 27. num. 239. & c. to. 1.

dispensat quis ad ordines cum male ordinato. in Sum. c. 25. num. 69. & cap. 27. nu. 141. Dico 4. tom. 1.

dispensat saepe monarcha non exprimendo quod dispensat: non autem inferior, nisi circa suam legem. in Sum. pral. 9. nu. 15. & c. 25. nu. 74. to. 1. & de Rescrip. cap. si quando. excep. 7. nu. 9. & except. 10. num. 3. & Mis. 35. num. 3. tom. 4.

dispensatus ut possit duo beneficia obtinere. intelligitur de duobus primis. de Pan. dist. 6. c. placuit. nu. 169. to. 3.

dispensatus a ieiunio, tenetur comedere cibos quadragesime, si potest sine sanitatis detrimento. in Sum. c. 21. nu. 23. & de hor. can. c. 11. num. 11. to. 1.

dispensatus, vel dispensans circa votum ob falsam, vel iniustam causam ut peccet, & an teneat dispensatio. in Sum. pral. 9. nu. 13. & cap. 12. num. 57. 76. & cap. 23. num. 44. to. 1. & de Spol. cler. § 3. num. 8. tom. 2. & de Rescrip. c. si quando. excep. 3. num. 3. except. 5. num. 4. & except. 9. nu. 1. tom. 4. & de Indulg. not. 15. num. 2. & c. 10. tom. 3.

Dispensatio Papae, vel Monarchae est triplex, alia iusta & valida, alia nec iusta, nec valida, alia iniusta sed valida. in Sum. pral. 9. nu. 13. & c. 12. nu. 57. 76. & cap. 23. nu. 44. tom. 1. & de Spol. cler. § 3. nu. 1. 8. tom. 2. & de Rescrip. c. si quando. excep. 9. nu. 12. & c. to. 4. & de Indulg. not. 15. nu. 2. 10. to. 3.

dispensatio inferioris sine causa contra ius etiam humanum, nihil valet. in Sum. pral. 9. num. 15. et de Reg. com. 4. nu. 36. to. 2.

dispensatio ultra iustam causam ut requiratur, de hor. can. c. 22. nu. 69. & Mis. 60. n. 11. t. 4. dispensatio ad quae accessoria, & ad quae minor extendatur. de Red. eccles. q. 3. mon. 10. num. 2. to. 2.

dispensatio, & commutatio voti differunt, & in quo; & altera suspensa, altera non suspenditur, nec altera concessa, & altera conceditur. de Indulg. not. 27. a. n. 1. usque; ad 7. t. 3.

dispensatio odiosa, sed eam faciendi potestas favorabilis. de Reg. com. 4. nu. 15. in fi. to. 2.

dispensatio voti, & iuramenti ob iram facti datur. de Pan. dist. 1. c. si quis iratus. nu. 4. to. 3.

dispensatio difficilior datur in contracto matrimonio scienter, quam ad contrahendum. in Sum. cap. 22. nu. 86. to. 1.

dispensatio habita ad contrahendum matrimonium inter consanguineos, non exprimendo copulam habitam est nulla. in Sum. cap. 22. num. 86. in fine. to. 1. & de Rescrip. c. si quando. excep. 5. nu. 5. to. 4.

dispensatio Papae circa matrimonium, vel religionem, quando sit nulla, culpa petentis. in Sum. c. 12. n. 72. t. 1. & de Rescrip. c. si quando. excep. 5. nu. 4. & c. to. 4.

dispensatio, & consuetudo ut paris potentia. de hor. can. cap. 22. num. 60. & Miscel. 60. num. 11. to. 4.

dispensatio, ignorantia, causa, abrogatio, tempus, quae excusent transgressorem legis obligantis ad mortale, etiam recepta. in Sum. pral. 9. nu. 13. & c. 23. nu. 43. & c. to. 1.

dispensatio thesauri Ecclesiae aliter fit persacramentum, aliter vero per indulgentiam. de Indulg. not. 14. nu. 2. & c. to. 3.

dispensatio quae prodest plurali beneficio. de hor. can. cap. 22. nu. 75. & c. & Mis. 65. nu. 1. to. 4.

dispensatio Papae an omnem transgressionem excuset. de hor. can. c. 22. nu. 75. & c. & Mis. 64. num. 1. to. 4.

dispensatio siue gratia signata a Papa, etiam literis non expeditis, valet, saltem in conscientia. cap. accepta. oppo. 8. a. nu. 25. usque ad 30. to. 4. & de Indulg. not. 26. nu. 7. to. 3.

dispensatio bonorum Ecclesiae spiritualium, & temporalium concessa Papa quadruplicis generis. de Indulg. not. 15. nu. 10. to. 3.

Dispensator bonorum Ecclesiasticorum quis verus uide Verbo Bonorum Ecclesiarum.

dispensans male redditus ecclesiasticos ut peccet, & quando teneatur ad restitutionem. in Sum. cap. 17. num. 94. to. 1. & de Red. eccle. q. 1. mon. 20. n. 1. etc. et q. 2. mon. 7. n. 1. etc. t. 2. Cetera vide Verbo Bona ecclesiastica.

dispositio secundum materiam subiectam intelligenda. de Red. eccl. q. 3. mon. 9. nu. 2. to. 2.

Disputare de fide interdicitur laico sub excommunicationis onis poena. in Sum. cap. 11. n. 27. t. 1.

Disimulatio criminis occultis utilior, quam punitio sine querela. de Iudicijs in rub. nu. 56. 81. to. 4. & de Pan. dist. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. num. 16. to. 3.

Distributor rerum communium male distribuens

- buens peccat, & tenetur ad restitutionem. in sum. c. 17. nu. 96. to. 1. & de Red. eccl. q. 2. mon. 7. nu. 3. to. 2
- distributiones quare non quarantur a non cantante in choro, vel cantante sine animo attendendi, licet antea, vel postea domi horas recitet. de hor. can. c. 10. nu. 47. & c. 11. n. 41. & c. & c. 13. nu. 17. & c. & Misc. 9. n. 1. to. 4. & de Silent. nu. 20. to. 2
- distributiones qui querit, sic horas dicat. de hor. can. c. 18. nu. 12. to. 4
- distributiones que non accrescunt interessentibus. de hor. can. cap. 22. num. 51. & Misc. 59. num. 6. to. 4
- distributiones quotidiana an remitti possint, & restituta an reddi possint restituentibus. de hor. can. cap. 22. nu. 48. 50. & Misc. 59. nu. 1. & c. 4. to. 4
- Diuturne a coniuge, vide verbo Coniux.
- Dines quis non teneatur querere pauperes. in sum. c. 24. nu. 9. to. 1
- dines tenetur dare eleemosinam pauperi, sed non cuique. de hor. can. c. 20. nu. 21. to. 4
- dines non tenetur dare pecunias illi qui dicit, nisi des pecuniam. me occidam. in Sum. capit. 24. nu. 23. Non item. to. 1
- Diuina officia, vide verbo Officium diuinum.
- Diuinatores siue diuinos interrogare, quando sit mortale. in Sum. c. 11. nu. 30. to. 1 & de Pæn. dist. 1. cap. nunquid Cain. nu. 4. to. 3
- diuinatores, siue diuinos ad castigandum exhortatio. de Iudicijs not. 2. nu. 29. to. 4 & de Pæn. dist. 1. c. nunquid Cain. nu. 4. to. 3
- Diuinitatem aliquam inesse imaginibus credere, est idololatria. in Sum. c. 11. nu. 25. in fi. Idem de planetis. nu. 42. to. 1
- Diuisio bonorum ecclesiasticorum non excusat ecclesiasticos ab onere dandi pauperibus superflua. de Red. eccl. q. 1. mon. 22. nu. 3 & mon. 51. nu. 1. & q. 2. mon. 11. nu. 1. to. 2
- diuisio bonorum inter predecessorem, & successorem maioratus, ut facienda. de Red. eccl. q. 2. mon. 15. nu. 1. & c. to. 2
- diuisio qua, & quale dominium transferat. de Red. eccl. q. 1. mon. 51. num. 1. & q. 3. mon. 24. num. 2. to. 2
- diuisio fructuum beneficii inter predecessorem, & successorem facienda est, ut inter usufructuarium, & dominum, & non ut sit inter maritum & uxorem. de Red. eccl. q. 2. mon. 13. nu. 1. 3. to. 2
- diuisio inter fideicommissarium, & eum cui restituendum est, ut facienda. de Red. eccl. q. 2. mon. 13. nu. 2. to. 2
- diuisio bonorum monasterij non tollitur Concil. Trid. de Reg. com. 3. nu. 24. to. 2
- Diuitias nolle ob distribuendum laborem, ut malum. de Pæn. dist. 1. cap. sum qui arbitrantur. nu. 1. & que ad fi. to. 3
- diuitias congregare mutandum statum, ad quem quis est idoneus, licet. in sum. cap. 23. nu. 73. & c. & cap. 24. nu. 6. to. 1. & de Red. eccl. q. 1. mon. 25. num. 2. & c. & de Iudicijs not. 2. nu. 10. to. 2
- Diuortium, vide verbo Coniux, prater infra-scripta.
- diuortium quid stricte, & quid generaliter. de Pæn. dist. 1. c. diuortium. nu. 1. & c. to. 3
- diuortium triplex, quo ad Vinculum, torum, & cohabitationem. in Sum. c. 22. nu. 21. & c. 1. 1. & de pen. d. 1. c. diuortium. nu. 3. & c. to. 3
- diuortium secundum iura canonica, & non Casarea, iudicandum. de Pæn. d. 1. c. diuortium. nu. 2. 10. & c. to. 3
- diuortium sine auctoritate Ecclesia factum, etiam impedimento subsistente, non valet, nisi & c. in sum. c. 22. n. 22. & c. to. 1. & de Pæn. d. 1. c. diuortium. nu. 11. to. 3
- Docens pecunia, non vendit scientiam, sed laborem, & onus eam docendi. de dat. & promissu nu. 46. to. 3
- docere rudem facilius, quam docere vera esse, qui falsa est doctus. de Pæn. dist. 7. c. si quis autem. nu. 98. to. 3
- Doctor, vide verbo Magister, prater infra-scripta.
- doctor, vel scholasticus vniuersitatis Bononia, qui conducit domos alterius Doctoris, aut scholastici sine eius consensu ante finem termini excommunicetur. in Summa cap. 27. num. 114. to. 1
- doctor qui consilium dat, debet suo consilio uti contra se. de pæn. dist. 1. c. hac autem Verba. num. 9. to. 3
- doctoris dictum secundum ea, qua allegat, intelligendum. de Rescri. exco. 18. nu. 1. to. 4
- doctor Miranda Sanctius Carranx Nauarrus auctoris praeceptor. De Simo. nu. 1. to. 1
- doctori etiam illustri de consuetudine affirmanti non creditur, neque maiori parti doctorum, nisi iurati testentur. de Pæn. dist. 6. cap. placuit. nu. 188. & c. to. 3
- doctorum opiniones variae plus turbant, quam illustrent veritatem. cap. Accepta. oppos. 5. nu. 3. & de Red. Eccl. q. 1. mon. 17. nu. 1. to. 4
- Doctoratus tam Theologia, quam Artium, Medicina, & legum, licite in Ecclesia conferri potest. de hor. can. c. 5. nu. 37. & c. to. 4
- doctor.

doctoratum in theologia assumere principaliter ad gloriam humanam ab idoneo, non est mortale de syn. hum. nu. 64. to. 2

doctoratum quale requirit Episcopatus, & qualem alia beneficia. Miscella. 33. numero 6. &c. to. 4

Dolere deliberate de bono notabili proximi, quando sit mortale. in Sum. c. 23. num. 118. pec. 1. tom. 1

dolere de virtute relicta non necessarium penitenti. de Pœn. dist. 5. cap. consideret. S. defleat. nu. 3. to. 3

dolere deliberate eo quod Deus malis bonalargiatur, est mortale. in Sum. ca. 23. nu. 118. pec. 3. tom. 1

dolere gravius de graviore peccato consilij est, non necessitatis. in Sum. cap. 1. num. 3. to. 1. & de Pœn. dist. 1. cap. vide benignitatem. num. 6. to. 3

dolor confitentis quantus esse debeat. in Sum. cap. 1. nu. 18. &c. to. 1. & de Pœn. d. 5. c. fratres, nu. 33. &c. 96. &c. to. 3

dolor non est laeso, sed illius sensus. de Pœnit. d. 7. cap. ult. S. si quis enim, nu. 17. to. 3

dolor peccatorum ob metum principaliter conceptus peccata non delet. de Pœn. dist. 7. cap. nemo. num. 5. to. 3

dolor de aliquo bono amisso est duplex, intensus, & apprehensivus. & secundus est sufficiens ad contritionem. in Sum. ca. 1. nu. 20. tom. 1. & de Pœn. dist. 1. cap. quis aliquando, nu. 1. &c. to. 3

dolor sensibilis ex penitentia nascens modum non debet excedere, ne humani corporis habitudinem corrumpat in Sum. c. 1. nu. 20. &c. t. 1

dolor peccatorum prius natura licet non tempore sit contritio, quam remittat peccata. c. Accepta oppos. 5. nu. 16. to. 4

Dolus quid sit, & quotuplex. in Sum. cap. 17. num. 177. & cap. 23. num. 77. to. 1. & de ludois. not. 10. nu. 10. to. 4

doli actio non datur ob omnem quantitatem qua mortalem culpam facit. in Sum. ca. 17. nu. 3. E. to. 1

dolus futurus non remittitur ut prateritus. De hor. cano. c. 22. num. 49. & Miscel. 59. num. 2. &c. to. 4

dolus & metus est duplex, & quando annullat factum, vel professionem. de Reg. com. 2. nu. 31. 67. to. 2

Domicilium commutare, & mutare, differunt. de pœn. dist. 6. cap. placuit, nu. 77. to. 3

domicilium habens in duobus parochijs, confiteri potest cum utroque paroco; idem di-

co de sepultura eligenda; nisi &c. de Pœn. dist. 6. c. placuit, nu. 77. &c. 102. to. 3

domicilium simul ac quis transfert, efficitur parochianus ipsius parochi, ad cuius parochiam migravit. de Pœn. dist. 6. cap. placuit, num. 76. to. 3

Dominica, & festi observatio, vide Verbo Festum prater infra scripta.

dominicus diebus ieiunare quando liceat, & quando peccatum. in Sum. cap. 21. num. 27. pec. 8. to. 2

dominica oratio, vide Verbo Oratio dominica. & verbo. Pater noster.

dominicus de Soto Magister, & cathedra- ticus Salmanticens. vir pius, & eruditus. cap. Inter verba. conclu. 6. nu. 161. to. 2

dominicus Sotus iterum honorifice commemoratus. ibid. nu. 334. to. 2

dominicanorum leges aliquotita statuta sunt, ne ad ullam obligent culpam. de lege pen. num. 27. to. 3

Dominium & proprietas idem, & quid, & quotuplex possessio. de Reg. cõ. 1. nu. 12. &c. t. 2

dominium duplex, depositum, & regale. de Pœn. dist. 1. c. super tribus, nu. 2. to. 3

dominium directum & utile quid sit. in Sum. c. 17. nu. 174. & de Reg. com. 1. nu. 12. to. 2

dominium bonorum Franciscanorum etiam vestium vel ciborum penes quem sit. De Redi. eccle. quæst. 1. mon. 12. num. 1. & mon. 13. nu. me. 2. & mon. 15. nu. 1. &c. & de Reg. com. 1. num. 13. to. 2

dominium per aliquos contractus transfertur, per aliquos non. in Sum. c. 17. nu. 180. to. 1

dominium non perditur peccato mortali, nec fundatur in charitate, nec repugnat paganismo. de Iudicis not. 3. nu. 60. &c. to. 4. & de Pœn. dist. 5. c. 1. in princ. nu. 35. to. 3

dominũ rei empti ab usurario quarit emptor. in Sum. c. 17. nu. 265. Dico 3. to. 1

dominium rei quaesita per usuras quarit usurarius. in Sum. c. 17. nu. 265. Dico 2. to. 1

dominium rerum Ecclesie siue bonorum Ecclesiasticorum penes quem sit de Red. Eccl. q. 1. mon. 11. nu. 1. & mon. 6. nu. 1. & mon. 40. nu. 1. &c. & q. 3. mon. 31. num. 7. & de Spol. cler. S. 2. nu. 2. & S. 3. nu. 1. & S. 9. nu. 4. & S. 11. num. 8. & de Reg. com. 1. num. 31. & com. 2. nu. 3. to. 3

dominium non omnis diuisio transfert. de Red. Eccl. q. 3. mon. 24. nu. 2. to. 2

dominium quale transferat diuisio rei communis. de Red. eccl. q. 1. mon. 51. num. 1. & q. 3. mon. 24. nu. 2. to. 2

- dominium bonorum quorundam ipso iure tran-
sit in Ecclesiam beneficiarij, simul ac ille &
ita persanctus est. de spol. cler. §. 8. nu. 5. to. 2.
dominium rei regulariter non perditur, nec in-
usta possessio, per peccatum mortale, & con-
trariū est hereticū. De elemosyna n. 44. t. 3.
dominij rerum temporalium quarendi habili-
tas tollitur voto solemnī paupertatis; non itē
eadem administrandi. de Red. Eccl. q. 1. mo-
nit. 8. num. 1. & c. to. 2.
dominij translatio per simoniam solo iure diui-
no non impeditur. in Sum. c. 23. nu. 104. to. 1.
Dominus, vide Verbo Rex, prater infra scripta.
dominus rei in dubio non presumitur Velle ut
res eius alteri tradatur. de Spol. cler. §. 2.
nu. 3. & c. to. 2.
dominus quando peccet erga filios & servos,
praesertim in ijs quae conveniunt eorum salu-
ti, non prohibens eis iurare, non iubens confi-
teri, communicare audire missas temporib.
debitis, negligens scire manifesta eorum pec-
cata, vel seruo obstandi ne uxorem ducat, etc.
in Sum. cap. 14. nu. 21. & c. to. 1.
dominus consentiens in matrimonium serui, te-
netur dare illi tempus ad reddendum debi-
tum. in Sum. c. 22. nu. 34. to. 1.
dominus sua Vita, & membrorum nemo est,
nec etiam ad ea perdenda ob consistendas cō-
tra ius, & quando sit licitum, cap. Inter Ver-
ba. concl. 6. nu. 159. to. 2.
dominus non tenetur soluere salarium tempore
quo servus vel famulus agrotavit. in Sum.
cap. 17. nu. 108. pec. 19. to. 1.
domini temporales ut peccant contra subditos
habentes animalia damnificantiā. in Sum.
cap. 17. nu. 125.
domino committenti inquisitionem, & asserenti
sibi constare de infamia, an sit credendum.
de Iudicijs in rub. nu. 90. to. 4.
dominus tenetur de serui delicto, etiam se igno-
rante vel contradicente. de Reg. com. 2. n. 62.
& de Red. eccl. q. 2. mon. 5. nu. 2. to. 2.
dominus potest repetere domum locatam ante
tempus in quatuor casibus. in Sum. cap. 17.
nu. 193. & c. to. 1.
domino restituendum, quando custos est suspen-
sus. in Sum. c. 17. nu. 28. & c. to. 1.
domini terrarum culturarum a Sarracenis eis de-
cimantibus hoc agant. in Summa. capit. 25.
num. 27. to. 1.
dominus quis Vere dicatur, ut huius ratione
recte et fiat restitutio. in Summ. cap. 17. nu-
me. 28. & c. to. 1.
Dominus Gobiscum significet, & solus presby-
ter non excommunicatus dicit etiam solus
recitans. de hor. can. cap. 22. nu. 84. & c. &
Mis. 67. nu. 1. & c. 3. to. 4.
Domos vel alia locare in malos vsus, uel me-
retrici quale peccatum. in Sum. c. 16. nu. 15.
in fi. & cap. 17. nu. 195. B. C. Resp. 3. & 5. to. 1.
domum suam locans, quando eam ante tem-
pus repetere possit. in Summ. cap. 17. nume-
ro 193. & c. to. 1.
Donans aliquid alteri cum onere dandi post
aliquot annos Ecclesia, quare possit tollere
illud onus. de Red. eccl. q. 1. mon. 60. nu. 2. &
de Rescri. c. si quando. excep. 20. num. 10. &
excep. 21. nu. 38. to. 1. & de Pen. d. 6. c. pen-
sacerdos. nu. 134. to. 3.
donare sua aut renunciare beneficio suo, eo ani-
mo, ut cooptetur in aliquod collegium, in
quod soli pauperes cooptantur, licitum est. in
Sum. c. 17. nu. 108. Huic loco. to. 1.
donare an quis teneatur centum aureos ei qui
se furca suspendendum promittit, nisi daren-
tur. in Sum. c. 24. nu. 24. Non item. to. 1.
donare qui non possint. in Summ. cap. 17. nu-
me. 105. & c. to. 1.
donare omnia simul perfectius, & maior est
elemosina, quam minutatim. de Reg. com. 1.
nu. 30. & com. 2. nu. 41. to. 2.
donare potest religiosus virtute consuetudinis,
vel licentia iustae. de Red. Eccl. q. 1. mon. 33.
nu. 4. to. 2. Cetera vide verbo Regularis.
donare quis videatur emendo vel vendendo. de
Iudicijs. not. 6. nu. 50. & c. to. 4.
donari potest pio collegio etiam sine insinuatio-
ne. Mis. 18. nu. 2. to. 4.
donationes multae sunt Vtiosae, sed Validae. de
Reg. com. 1. num. 33. to. 2.
donatio omnium bonorum, quae licita, uel illicita,
& quae nulla. de Reg. com. 1. nu. 26. & c.
32. & c. to. 2.
donatio seu promissio pro iustitia uel gratia apud
Papam, & c. & quatenus est Rex tem-
porali, non inducit censuras. de datis & pro-
mis. nu. 26. 29. not. 3. ex quibus. to. 3.
donatio, receptio, uel promissio pro iustitia uel
gratia apud sedem apostol. quando inducat
penas, & censuras. in Sum. cap. 27. nu. 106.
to. 1. & de dat. & promiss. nu. 130. & c. 33.
& c. 45. to. 3.
donatio ob maleficcium quo titulo retineri pos-
sit. in Sum. c. 17. nu. 32. to. 1.
donatio data ministris uel thesaurarijs debenti-
bus soluere qualis iusta. de dat. & promiss.
nu. 53. to. 3.
donatio cum pacto ut si donatarius usque ad ta-
le

I N D E X.

le tempus Sixerit, duplum reddat, est licit.
in Sum. c. 17. nu. 227. to. 1
donatio non desinit esse mere liberalis, eo quod
fiat ob causam minus principaliter. De dat.
et promiss. nu. 52. to. 3
donatio facta a patre filio quando valeat, &
quatenus reuocanda. in Summ. capit. 17. nu-
me. 145. &c. to. 1
donatio a Rege filio facta & valeat. De red. Ec-
cle. q. 3. num. 7. num. 4. to. 2
donatio lucri facta vsuario vel commodata-
rio, quomodo cognoscatur libera. in Sum. c. 17.
nu. 209. in fi. & nu. 242. to. 1
donatio coniugis facta coniugi, quando valeat.
in Sum. c. 17. nu. 149. to. 1
donatio de mobilibus facta a marito, uxore igno-
rante, an iuste retineri possit. in Sum. ca. 17.
nu. 155. Ad alia. to. 1
donatio seu remissio de bonis Ecclesiasticis a
quocunque facta sine paupertatis, vel piete-
tis intuitu, est surreptitia. De spol. cler. §. 1.
num. 5. & §. 3. num. 7. &c. & §. 8. num. 6. &
§. 15. num. 5. to. 2. & De Indulg. not. 15. nu-
me. 2. tom. 3 & De Red. Eccle. q. 2. mon. 22.
nu. 1. & q. 3. mon. 6. nu. 4. to. 2
donatio male facta ab Ecclesiastico meretrici-
bibus, & his similibus, quando pertineat ad spo-
lia. De spol. cler. §. 1. nu. 5. to. 2
donatio facta a delinquente quando valeat. in
Sum. c. 17. nu. 106 to. 1
Dormiens furiosus, & vel puer quando fiat ir-
regularis deformando aliquem. in Sum. c. 27.
num. 230. to. 1
dormire notabili missa tempore, quando morta-
le. De hor. can. c. 9. nu. 8. to. 4
dormiendo oratio & vel recitatio facta, & utilis.
De hor. can. cap. 9. nu. 5. to. 4
dormiendo nemo meretur, nec demeretur. De
hor. can. cap. 9. nu. 4. &c. to. 4
dos succedit loco alimentorum. De spol. cler. §.
19. num. 11. tom. 2
dos an sit pium legatum. De Red. Eccle. q. 1.
mon. 26. num. 4. &c. to. 2
dotem promittens alicui cum nupserit, de primi
tantum nuptijs accipitur. De pæn. dist. 6.
c. placuit. nu. 170. to. 3
dotare filias spurias etiam ex redbitis Eccle-
siasticis quando teneatur beneficiarius. De
Spol. cler. §. 19. nu. 10. &c. to. 2
dotem ab vsuario datam retinendi remedium.
in Sum. c. 17. nu. 172. to. 1
dotem suam accipere semper licet uxori, mor-
tuo marito, non computatis superfluis ex-
pensis. in Summ. capit. 17. numero 155

Ad noue quaesitum. . . . . tomo 1
dotem non perdit adultera ex eo solo quod pas-
sa est tangi, osculari; secus si sint alia in-
dicia. de iudicijs in rub. nu. 6. to. 10. 4
dotem accipiens a beneficiario quis peccet, &
teneatur ad restitutionem. De red. Eccl. q. 2.
mon. 26. nu. 2. to. 2
dotem integram non solum tenetur maritus re-
stituere uxori, sed etiam ea quae bene uel
male impendit de bonis paraphernalibus e-
ius. in Sum. c. 17. nu. 155. to. 1
dotem qui promittit, & non soluit uidetur pro-
mittere emolumentum quod mediocriter ex
illa quari possit. in Sum. c. 17. nu. 213. & de
Vfuris. num. 66. to. 1
dotis ob solutionem dilatatam, quid lucri capere
liceat. in Sum. cap. 7. num. 213. & de Vfuris.
num. 66. to. 1
Dubietas animi eque ac conscientia erronea de
poni potest, imo ceteris paribus facilius. De
Pan. dist. 7. cap. si quis autem, a num. 96. us-
que ad 98. to. 3
dubietas conscientia in genere, & in particu-
laribus, ut differat, & quando faciat peccatum.
in Sum. prel. 9. nu. 9. to. 1. & De Pan. dist. 7.
cap. si quis autem num. 61. dist. 5. c. qualitas.
num. 22. tom. 3
Dubitans sacerdos post & inter sumendum
sanguinem uel corpus, an consecrauerit, quid
faciat. De Pan. dist. 7. cap. si quis autem. nu-
mero 76. & c. de hoc. canon. cap. 13. nume-
ro 29. & c. tom. 4
dubitans de censu an sit emphyteuticus quid fa-
ciat. De Vfuris. nu. 109. to. 1
dubitans de duobus contrarijs quid faciat. de
Vfuris. num. 109. & de Pen. dist. 7. c. si quis
autem. num. 50. usque ad 60. 84. 93. usque
ad 99. 111. & c. tom. 3
dubitans praesertim scrupulosus, an aliquod pec-
catum sit confessus, uel horas canonicas re-
citauerit, quid faciat. to. 3. De Pan. dist. 7. c.
sequis autem num. 5. 76. & c. & De hoc. can.
c. 13. nu. 30. to. 4
dubitans an sint sua bona, & ea accipiens, te-
neatur ad restitutionem. in Summ. capit. 17.
num. 117. to. 1
dubitans de aliquo an sit peccatum mortale,
uel faciens contra conscientiam, id facien-
do, peccat mortaliter. in Sum. c. 14. nu. 26. et
cap. 16. num. 40. & cap. 27. nu. 288. tom. 1. &
De Pan. dist. 5. cap. qualitas. num. 18. & c. et
dist. 7. cap. si quis autem. nu. 56. etc. 81. us-
que ad 118. tom. 3
dubitans confessarius an confessi sint mortalia,
quid

- quid faciet. in Sum. cap. 23. nu. 21. nec facile iudicet esse mortale quod est controuersum, & cap. 26. nu. 3. to. 1.
- dubitans vxor de morte primi mariti, & de validitate matrimonii, vel similibus, quid faciet. in Sum. cap. 16. nu. 40. & c. & c. 27. nu. 288. to. 1. & de Pen. 7. d. c. si quis autem. nu. 84. 103. & sive ad 112. to. 3.
- dubitando an bene, uel male agas, aliquid facere, semper est peccatum. c. Inter verba. con. clu. 6. nu. 202. to. 2.
- dubitare, vel dubitare debere, paria. de Rescri. c. cum contingat. 11. cau. nul. nu. 4. to. 4.
- dubitatio subita siue subreptitia non facit hereticum. de Pen. dist. 7. cap. si quis autem. nume. 19. 49. to. 3.
- Dubium, scientia, fides, opinio, & scrupulus, quid, & ut differant. in Sum. c. 27. nu. 279. & c. to. 1. & de Iudiciis in rubr. nu. 43. & c. to. 4. & de Penit. dist. 7. cap. si quis autem. nu. 9. & sive ad 25. to. 3.
- dubia in meliorem sensum interpretanda. in Sum. prel. 5. nu. 5. & de Vsuris. nu. 109. to. 1.
- dubia & obscura ita interpretanda, ut quam minimam obligationem inducant. de Vsuris. nu. 109. to. 1. & Miscel. 19. nu. 4. to. 4. & de Reg. com. 1. nu. 20. to. 2.
- Dubia pro dubiis constituenda. in Sum. cap. 10. num. 7. to. 1.
- dubia in re parendum esse superiori, & intelligatur. de Pen. dist. 7. cap. si quis autem nume. 81. 114. to. 3.
- dubiis in rebus tutior pars an necessario sit eligenda. in Sum. cap. 27. nu. 281. 284. to. 1. & de Rescri. cap. cum contingat, Remedium 2. num. 19. to. 4. & de Pen. dist. 5. in princ. c. consideret. nu. 38. & dist. 7. c. si quis autem. nu. 24. & sive ad 46. 56. & c. to. 3.
- dubius deponat dubium, antequam iudicet, consilium det, aut operetur. in Sum. cap. 23. nu. 21. & c. 27. nu. 288. to. 1. & de Pen. d. 7. c. si quis autem. nu. 130. to. 3.
- dubium de fide non facit scrupulus, neque subreptio. in Sum. c. 11. nu. 22. to. 1. & de Pen. dist. 7. c. si quis autem. nu. 19. 49. to. 3.
- dubium aliquid esse, quando est probabile sequens bona fide alteram partem excusatur etiam si Veritas sit in contrarium. De incom. pat. benefic. nu. 4. to. 2.
- dubius, credens, & sciens quando pares. in Sum. c. 22. nu. 55. to. 1.
- dubius de iurisdictione sua non iudicat. ca. Accepta oppos. 8. nu. 21. to. 4.
- dubius si agit unum è duobus contrariis, de quorum quolibet dubitat, peccat, nisi prius dubietatem deponat. de Vsuris. nu. 109. to. 1. & de Pen. dist. 7. c. si quis autem. a. nu. 93. & sive ad 99. 119. 130. to. 3.
- ducatus aureus plus quam ex argento, aut metallo valet quia melius seruari, aut in longinquum portari potest ob penuriam minutæ pecunie commodioris ad expendendum. De Cambiis. nu. 44. to. 1.
- ducatus, quia eius pretium accrescat, cum sit quid extrinsecum, non desinet esse idem, quod antea, modius Sero tritici sic, si augeatur eius mensura, quin mutatur naturam, & formam. ibid. nu. 48. to. 1.
- ducatus duo, per legem eodem pretio & stimati, in eadem regione pluri, aut minoris valent, ex inaequalitate bonitatis metalli. ibidem. num. 44. to. 1.
- ducatus in uno regno, seu provincia ut Lusitania, plus quam in altero valent, ut Castellæ; regales Sero contr. a. ibid. nu. 60. to. 1.
- ducatorum seu scutorum esse duo genera, unum mercatorum in cambiis, quod variatur pro copia, & inopia, alterum populi, non dicendum. ibid. nu. 53. to. 1.
- ducatus centum praesentes, ceteris paribus, plus valere, quam centum absentes, negari non potest, & centum absentes minoris, quam centum praesentes emi posse; dummodo absentes non tanto pluri valeant in suo loco, ut aequè praesentes, uel superent ibi n. 73. to. 1.
- Duella illicita, exceptis, & c. qua prohibita per Concil. Trident. in Sum. cap. 11. nu. 39. c. 15. nu. 27. & c. 27. nu. 150. exce. 57. to. 1.
- duellum qui acceptat, & patrini, & spectatores sunt excommunicati. in Sum. c. 11. n. 39. & c. 27. nu. 150. exce. 57. to. 1.
- duellum qui permittit in suis terris, aut singulare certamen, priuatur iurisdictione territorii in quo id permittit, si illud obtinet ab Ecclesia in Sum. cap. 11. nu. 39. & cap. 27. nume. 150. exce. 57. to. 1.
- duella uel tormenta periculosa ingredi, uel eis adesse, quando sit mortale. in Sum. cap. 15. num. 9. to. 1.
- duella quæ inter particulares milites exercituum liceant in Sum. c. 15. nu. 28. to. 1.
- duellum quando sit ad incurrendas penas, si duo intra se conueniant, ut soli exeant è ciuitate ad pugnandum. in Sum. c. 27. n. 150. excep. 59. to. 1.
- duorum uicem unum hominem sustinere difficile est. De incom. benef. nu. 9. to. 2.
- duorum officium potest quis subire, quando neque

que materia, neque forma dispositionis non repugnat. De elemos. nu. 7. to. 3.
Durtia cordis qua sit mortalis, & ut confitenda. in Sum. c. 2. 3. nu. 76. to. 1.

E

Ebrietatem scienter sibi vel alij procurare mortale est. in Sum. c. 2. 3. nu. 121. to. 1.
& de Penitent. dist. 5. cap. 1. consideret. nume. 121. tom. 3.

Ebrius, furiosus, vel puer, deformans aliquem quando fiat irregularis. in Summa. cap. 27. num. 2. o. to. 1.

Ecclesia, vox græcæ unde dicatur. de Pen. dist. 1. c. Ecclesia, nu. 1. & c. to. 3.

ecclesia proprie vocatio & collectio fidelium, improprie vero & figurate alie multa. de Pen. dist. 1. c. Ecclesia, nu. 2. to. 3.

ecclesia proprie continet militantem, & triumphantem. de Pan. dist. 1. cap. Ecclesia nume. 4. tom. 3.

ecclesia includit omnes fideles, etiam malos. de Pan. dist. 1. c. Ecclesia, nu. 5. 8. & c. to. 3.

ecclesia non punit actus interiores tantum. in Sum. c. 11. nu. 22. 27. & c. 27. nu. 56. tom. 1.
& de Pen. dist. 1. c. cogitationis. num. 3. & c. que ad 10. & dist. 5. in prin. glo. sum. nu. 19.

& c. 26. & c. & cap. fratres, nu. 58. & c. to. 3.
& de Iudicijs, in rub. nu. 67. to. 4.

ecclesia libertas qua, & quis eam violat. in Sum. c. 27. nu. 119. & c. to. 1.

ecclesia in ipsa permittitur doctoratus, & c. & an informatio de confugiente ad eam. de hor. can. c. 5. nu. 38. & c. to. 4.

ecclesia circumstantia quando faciat mortale quod alioquin non esset tale. in Sum. cap. 6. num. 9. & cap. 16. num. 32. & c. tom. 1. & de hor. can. cap. 5. num. 42. to. 4. & de Pen. dist. 5. c. consideret. in prin. num. 14. & c. 19. 22. & c. 112. tom. 3.

ecclesia non fouet peccata, eo quod non omnia puniat. de Red. eccl. q. 1. mon. 54. nu. 1. & c. & q. 3. mon. 26. nu. 1. to. 2.

ecclesia quando fiat polluta, vide Verbo Polluta ecclesia, seu Pollutio, præter infra scripta.

ecclesia fit polluta in sex casibus, & quando est occulta pollutio, non impedit celebrationem. in Sum. cap. 27. nu. 256. & c. to. 1.

ecclesia, ius patronatus, vel quid simile an re-
fundeatur de rebus male questis. de hor. can. cap. 22. nu. 18. & Mis. 52. nu. 1. to. 4.

ecclesia Romana aliarum caput non vacat spō-
so, etiam mortuo Papā. de Indulg. not. 32. num. 13. to. 3.

ecclesias visitandas in anno Iobeleo qui Papa.

Index Oper. Nauar.

prescripserunt, & vi Gistanda. de Indulg. not. 32. nu. 33. & 40. & c. to. 3.

ecclesia coercionem habet. de Iudicijs. not. 3. nu. me. 98. tom. 4.

ecclesia militans quam instat triumphantis de Iudicijs, not. 3. nu. 134. to. 4.

ecclesia una semper fuit, sed non unus summus sacerdos. de Iudicijs. not. 3. nu. 139. to. 4.

ecclesia non intendit fraudi, sed simplicitati, neminem vexare, & omnes lenare cupit. de Iudicijs. not. 6. nu. 22. to. 4.

ecclesia in Veteri testamento dicitur interdum synagoga, in nouo vero nunquam, & quare. de Pan. dist. 1. cap. ecclesia, nu. 3. to. 3.

ecclesia que pars macula, & ruga careat. de Pan. dist. 1. c. ecclesia, nu. 7. to. 3.

ecclesia cognoscit contra laicum decipientem ci-
tra dimidium, de Iudicijs. not. 6. nume. 42. & c. to. 4.

ecclesias irreuenter ingredi, peccatum. de hor. can. c. 5. nu. 21. & c. to. 4.

ecclesiam decet suam reputare sine augmento pena, licet mero iure iuste etiam regula-
rus possit meram penam iuste a iure statu-
to, vel conuentione decretam exigere. de lege penali. nu. 1. to. 3.

ecclesius in duabus intitulari non licet. de incō-
patib. benef. nu. 8. to. 2.

ecclesia non fert rixas, clamores, tumultus, lu-
sus, & c. nec symposia, nec conuentus, &
fabulas. De hor. can. cap. 5. a num. 25. & c. que ad 30. to. 4.

ecclesia non fert contractus profanos, nec cande-
larum, sed sic lites ecclesiasticas. de hor. can. cap. 5. num. 35. & c. to. 4.

ecclesiam an extra sit facienda sententia, qua
Hæreticus damnatur, & traditur curi secu-
lari de hor. can. c. 5. nu. 42. & c. to. 4.

ecclesia viris literatis, non asinis ferratis indi-
get. De Rescrip. capit. si quando. excep. 16. num. 5. tom. 1.

ecclesiam intrans hac facere debet. de hor. can. cap. 17. num. 4. & Mis. 56. nu. 1. to. 4.

ecclesia Christi corpus, Christiani eius mem-
bra. de hor. can. cap. 20. nu. 54. to. 4.

ecclesia thesaurus, vide verbo Thesaurus.

ecclesia per Bethaniam in quo representetur
de Pan. dist. 1. cap. quantuslibet, nu-
me. 2. to. 3.

ecclesiam non ligat quem ad nimis difficile. de Pan. dist. 6. placuit. nu. 113. to. 3.

ecclesiam ingressurus adoret Eucharistiam, &
quid aliud. Mis. 56. nu. 1. & de hor. can. c. 17. nume. 4. to. 4.

F ecclesia

ecclesia immunitate qua loca & persona gaudeant, & qua non. in Sum. cap. 25. num. 17. &c. 19. &c. 10. 1

ecclesia facies qua olim, & qua nunc, & quando extra eam etiam cum causa non contrahatur. in Sum. cap. 22. nu. 70. 10. 1

ecclesiam non turbetur strepitus, vel deambulatione, & colloquia profana. in Sum. c. 21. n. 10. in fi. 10. 1. & de hor. can. c. 22. num. 32. & Mis. 56. nu. 1. &c. 10. 4

ecclesiam vel alium locum adiens ut feminas videat inordinate concupiscendo peccat mortaliter. in Sum. c. 16. nu. 13. 10. 1

ecclesia parochialis, vide verbo Parochialis ecclesia.

ecclesia minister, vide verbo Minister.

Ecclesiastica vel ecclesia bona, vide verbo Bona Ecclesia siue ecclesiastica.

ecclesiastica sacra sunt quatuor specierum, & alia alijs sunt sacratoria. De Red. eccl. q. 1. mon. 18. nu. 1. & mon. 41. nu. 1. 10. 2

ecclesiastica persona dicuntur & sunt fori ecclesiastici, Deo donati conuersi, &c. etiam si clerici non sint. De Spol. cler. §. 1. nu. 2. & de Red. eccl. q. 1. mon. 55. nu. 3. &c. 14. 10. 2

ecclesiastica potestatis est iudicare an aliquid sit peccatum, nec ne. De Iudicijs. notab. 6. num. 11. 10. 4

ecclesiastica potestas, vide verbo Potestas.

ecclesiastico statui non repugnat bigamia, nec irregularitas. de Redit. eccl. q. 1. mon. 55. num. 13. 10. 2

ecclesiasticus, vide verbo Beneficiarius prater infra scripta.

ecclesiasticus Iudex vide verbo Iudex Ecclesiasticus.

ecclesiasticus cognoscit de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici, &c. & de Iudicijs. not. 6. num. 5. 15. 18. 33. 39. 79. &c. et. tom. 4

Editio librorum, vide verbo Impressio.

Effractor est qui frangit aliqua, vt euadat vel rapiat. de Penit. dist. 1. capit. aut facta. nu. 5. &c. 10. 3

Egenus est mendicus, & quandoque etiam diues. De Pan. dist. 1. c. quamobrem. nu. 6. 10. 3

Electio metu facta est ipso iure nulla, contra vero in renuntiatione. cap. Accepta. oppos. 5. nu. 5. 23. 10. 4

electio simoniaca. vide verbo Simonia.

electionem monialium impediens, quando excommunicatus. in Summa. cap. 27. num. 124. 140. tom. 1

electionem Papa non faciens seruare, quisnam

sit excommunicatus. in Sum. cap. 27. nu. 122. exc. 12. 10. 1

electio praelati facta, non seruata forma & solemnitate iure humano statuta, & valeat in conscientia. Mis. 45. nu. 2. 10. 4

electio illius qui post appellationem legitimam fuit excommunicatus, valida & canonica est; nec fit infirma, licet deferatur appellatio de Rescrip. cap. cum contingat. Rem. 2. nu. 9. &c. 10. 4

electioni Papa facta a duobus Cardinalijs partibus, non potest contradici, nisi sit furiosus. de Rescrip. c. si quando exce. 10. nu. 4. 10. 4

Electores Papa molestia afficiens, eo quod non elegerint optatum, excommunicatur. in Sum. cap. 27. nu. 122. exc. 13. 10. 1

elector vel collator malus beneficiorum, cui restituit. in Sum. c. 17. nu. 73. 10. 1. & de Rescrip. c. si quando exce. 16. nu. 3. tom. 4. & De Red. eccl. q. 2. mon. 23. nu. 1. 10. 2

elector, prater infra scripta, vide verbo Eligens, vel Eligere.

Electus electione valida iure naturali, licet inualida iure humano, tuta conscientia, dignitatem retinet. De alie rer. eccl. & Spol. cler. nu. 15. 17. & §. 2. num. 7. 10. 2. Mis. 95. num. 2. tom. 4

electus, cum eligitur & confirmatur, debet esse habilis; nisi &c. de Rescrip. cap. si quando. excep. 7. num. 6. &c. & excep. 10. a nu. 6. & si que ad 10. 10. 4

electus & confirmatus repellitur ab episcopatu, si ante consecrationem fiat inhabilis. de Rescrip. c. si quando. excep. 10. nu. 13. & exc. 11. num. 6. tom. 4

electio ius ad rem tantum queritur. cap. Accepta. oppo. 6. nu. 2. 10. 4

electus male in Papam consentiens excommunicatur. in Sum. c. 27. n. 114. exc. 2. 10. 1

Eleemosina quid, & quotuplex. in Sum. c. 24. num. 3. 10. 1. de Pan. dist. 1. cap. quamobrem, num. 1. &c. 3. &c. & cap. medicina. num. 2. tom. 3

eleemosina triplex consideratur, secundum se, secundum causam, & effectum. de Pan. d. 1. c. medicina, nu. 2. 10. 3

eleemosinas petere cui liceat, vide verbo Mendicare.

eleemosina actus misericordie cur dicatur & charitatis, & dupliciter sumitur. in Sum. c. 24. nu. 3. 10. 1. & de Pan. dist. 1. c. quamobrem. num. 8. tom. 3

eleemosinam largiri quando possit religiosus, & quando teneatur. in Summa. capit. 24. nu.

nu. 11. & de Reg. com. 2. nu. 8. 28. 10m. 2
 elemosinis ditatus non tenetur ad dandam e-
 lemosinam plus quam alij diuites. de Red.
 eccl. q. 1 mon. 46. nu. 3. & q. 2. mon. 25.
 nu. 1. & q. 3. mon. 24. nu. 1. 10. 2
 elemosina maior est omnia simul dare, quam
 minutatim. de Reg. com. 1. nu. 30. & com. 2.
 num. 4. 10m. 2
 elemosina cur necessario fiat etiam inuito non
 egenti illa extreme. in Sum. c. 24. num. 23.
 qua conclu. 10. 1
 elemosinam maiorem largiri eo quod publice
 sel a maiori petatur, non est malum. de fin.
 hum. nu. 7. 2. & c. Inter Verba. conclu. 5.
 num. 46. 10m. 2
 elemosinam publice largiri deberent prelati.
 de fin. hum. nu. 73. 1. 2
 elemosina qua datur fieri propter Deum. de
 Pen. dist. 1. c. quamobrem, nu. 7. 10. 3
 elemosina non sola, sed sic comitata, tollit pec-
 catum. de pen. dist. 1. c. quamobrem, nu. 9.
 & cap. medicamentum, nu. 4. 10. 3
 elemosina boni domini missa per malum pro-
 deest. de hor. cum. c. 19. nu. 61. 10. 4
 elemosinam dare pro vita aeterna, quando sit
 Simoniacum. Sum. c. 23. num. 10. 1. 10m. 1. &
 de Pen. dist. 1. c. medicina, nu. 1. 3. & cap. me-
 dicamentum, nu. 2. 10. 3
 elemosina tunc prodest, cum dans est in sta-
 tu gratie non autem si in peccato, sed li-
 cet non profit ad meritum prodest ad alia
 multa profectum ad penitentiam. De elee-
 mosina, nu. 57. 10. 3
 elemosina, ut maior fiat procurantes peti per
 egregias personas publice amore Dei non
 peccant. ib. d. nu. 77. 10. 3
 elemosina ob circumsantias aliquas esse po-
 test aliquando maior publica, quam secre-
 ta. ibid. nu. 78. 10. 3
 elemosina interdum significat rem ipsam,
 qua tribuitur, interdum actum virtutis.
 ibid. nu. 1. 10. 3
 elemosina danda indigentibus, sel qui probabili-
 ter putatur indigere ibid. nu. 5. 10. 3
 elemosina aliqua est temporalis, aliqua spiri-
 tualis, & potiores sunt spirituales corporali-
 bus. ibid. nu. 13. 10. 3
 elemosina ut sit, oportet, ut fiat propter ege-
 statem veram, vel saltem reputatam: & si
 propter Deum fiat, est melior, ibidem. nu-
 me. 12. 10. 3
 elemosina est actus virtutis misericordia, ex
 qua oritur, ut matres & qua est effectus cha-
 ritalis, ut eius auct. ibid. nu. 3. 10. 3

elemosina est quadruplex, mentalis, tantum,
 Verbalis tantum, realis tantum, & mixta.
 De elemos. nu. 8. 10. 3
 elemosina vera est, si quod debet restitui pau-
 peribus, sibi ipse scire pauperi subueniendo
 quis restituit. ibid. nu. 12. 10. 3
 elemosina mentalis tantum prodest sine alijs,
 non alia sine ipsa. ibid. nu. 9. 10. 3
 elemosina plus dari iuste potest in opus pium
 amore Dei si petatur ex suggestu, vel alte-
 ri, & etiam pro eo circumsedentes orent.
 ibid. num. 77. 10. 3
 elemosinam facere tenetur sub peccato mor-
 tali habens superflua natura, & persona,
 pauperibus extra extremam necessitatem,
 quos ipse delegerit, non autem occurrenti-
 bus, & petentibus, si existunt. ibid. nu-
 me. 52. 10m. 3
 elemosinam non potest facere haeres de suo, li-
 cet sit dominus eius, si est restitutioni su-
 biecta. ibid. nu. 60. 10. 3
 elemosinam, ceteris paribus, largiri tene-
 mur potius personaliter petentibus, quam no-
 lentibus prae pudore petere. ibid. nu. 35. 10. 3
 elemosinam facere potest habens decem male
 acquisita, & miscens alijs suis: quia rema-
 net unde restituat. ibid. nu. 61. 10. 3
 elemosinam quilibet facere potest cuilibet e-
 genti, de qualibet re dummodo sine praeiudi-
 cio alterius, vel proprio, cui renunciare ne-
 quit. ibid. nu. 59. 10. 3
 elemosinam facere potest Monachus de bonis
 monasterii, qua sua non sunt, de consensu le-
 gitimi superioris, sel ecclesia. ibid. nu. 60. 1. 3
 elemosinam potest facere usurarius ex illicite
 quæsito quando scilicet habet aliunde, quod
 restituat: quia nemini praeiudicat. ibid. nu-
 me. 60. 10. 3
 elemosinam potentibus laborare suis manibus
 facientes, reputando eos pauperes, non male
 faciunt: quia tanquam pauperibus; licet
 non mendicent, tribuuntur. ibid. nu. 67. 10. 3
 elemosinam extreme patienti potest quis face-
 re de alieno, si non habet de suo: quia domi-
 nus si praesens esset teneretur id facere. ibid.
 num. 62. 10. 3
 elemosinam largiri maiorem, quam petit ami-
 cus, vel vir egregius pro paupere, quam ip-
 simet pauperi, vel plebeio pro eo petenti, non
 est peccatum, sed meritum, si non principa-
 liter propterea fiat. ibid. nu. 76. 10. 3
 elemosinam, ut quis faciat alii, quam extre-
 me egenti, non licet indecenter viuere, nec
 etiam causa humilitatis. ibid. nu. 19. 10. 3

eleemosinam facere potest iam pauper, quam
diues; & citra ipsum mereri, & el peccare.
ibid. nu. 10. to. 3
eleemosinam publicam maiorem quis largien-
do, quam fuisse largiturus secretam; bene,
non male meretur, si aliud non desit. ibid.
num. 75. to. 3
eleemosinam de licite acquisito facere non po-
test, qui ita fieret impotens ad restituendū,
quā necessario restituere teneretur. ib. n. 62. t. 3
eleemosinam quando possint licite facere subdi-
ti de bonis superiorum ibid. nu. 64. to. 3
eleemosinam potest uxor facere de suis bonis
paraphernalibus; & filius familias de bonis
castrensis, & el quasi. ibid. eod. nu. to. 2
eleemosinam uxor, & quilibet alienorum bo-
norum administrator facere potest, si id
consuetudo habeat; & quo ad uxor, etiam
contra expressam voluntatem mariti, utili-
ter scilicet gerendo negotium eius. ibidem.
num. 65. to. 3
eleemosinam dare bonum, & pium est de se;
sed ex circumstantia sit impium, ut si detur
ex alieno. De incompat. benef. nu. 15. to. 3
eleemosinam faciendi preceptum perinde obli-
gat pauperes, quo ad alium interiorem, ac
diuites quo ad exteriorem. de eleemosina.
nu. 11. to. 3
eleemosinam etiam facit solvens creditori pau-
peri, non tantum quo credat suum, sed
quo provideat eius egestati. ibid. nu. 6. to. 3
eleemosinam corporalem facere aliquando est
preceptum obligans pena culpa mortalis.
ibid. nu. 14. to. 3
eleemosinam facere de omnino necessariis ui-
tae suae, & el suorum nemo tenetur, & el id fa-
ciens regulariter peccaret. ibid. nu. 15. to. 3
eleemosinam quilibet superfluum naturae tan-
tum habens facere tenetur in extrema, uel
quasi, necessitate proximi, cum ei occur-
rit, sub pena peccati mortalis. ibidem. nu-
me. 23. to. 3
eleemosina bona fiunt mala, cum fiunt princi-
paliter propter aliquod bonum honorarium,
uel pecuniarium ibid. nu. 74. to. 3
eleemosina facta principaliter propter finem
debitum non percunt eo solo, quod minus
principaliter fiant propter laudem, & el uti-
litatem temporalem actui, & el virtute in de-
bitum finem relata. ibid. eod. nu. to. 3
eleemosinas a se publice peti, aut per publicas
personas nisi ex magna causa non optan-
dum, propter periculum inanis gloriae. ibid.
num. 79. to. 3

eleemosina annumerantur opera misericordiae
corporalia. in Sum. c. 3. nu. 3. to. 1
eleemosina spiritalis praestat corporali, & quā-
do utraque precepta. in Summa. capit. 24.
num. 5. to. 1
eleemosinarum distributor quā sibi ut pauperi
possit distribuere. de Red. eccl. q. 3. mon. 25.
num. 1. & c. to. 2
eleemosina laude digna in uita potius quam
post eam agenda. in Sum. c. 24. nu. 8. to. 1
eleemosinas restituere an teneatur simulans
se pauperem esse. in Sum. c. 17. nu. 107. to. 1
eleemosina spiritalis quando sit cum Vita pe-
riculo imperata, & cui. in Summa. cap. 24.
num. 9. & c. to. 1
eleemosina a danda egenti est reme, nullum
uotum & el preceptum excusat. in Sum. c. 24.
num. 11. to. 1. & de Reg. com. 2 nu. 8. 28. &
com. 3. nu. 48. to. 2
eleemosinam in ocllo casibus uxor largiri potest.
in Sum. c. 17. num. 153. & c. to. 1
eleemosinam diues tenetur dare pauperi, sed
non cuique. de hor. can. c. 20. nu. 21. to. 4
eleemosina maxima pars satisfactionis. de Pen.
dist. 1. c. medicamentum. nu. 1. 3. to. 3
eleemosina non obligat, sed incitat ad oran-
dum. de pen. dist. 1. cap. medicamentum. 1.
num. 2. tom. 3
eleemosina au de re aliena recte fiat. de hor. ca.
cap. 22. nu. 18. & misc. 52 nu. 2. to. 4
eleemosinas dare tenetur habens superflua sta-
tus, nisi uelit mutare statum minorem ad
maiorem, ad quem est idoneus. in Sum. cap.
23. nu. 74. & cap. 24. nu. 6. to. 1. & de Red.
eccl. q. 1. mon. 25 nu. 2. & c. to. 2. & de lu-
dais. not. 2. nu. 10. to. 4
eleemosina male data, ut bene capiatur. Misc.
39. num. 4. & c. to. 4
eleemosinarius, cui Rex mille aureos annuos
donaret, ea lege ut se honeste aleret, & su-
perflua pauperibus distribueret, restituere
tenetur ea quae in usus profanos impenderet.
de red. eccl. q. 1. mon. 7. nu. 11. to. 2
Eligens episcopum eum qui non est legitimus,
& el legitima aetate scientia, & el moribus pra-
ditus, est suspensus. in Sum. cap. 27. nu. 155.
susp. 2. tom. 1
eligens indignum, ex quo multa male gubernati-
ones oriuntur, unū eantum peccatum com-
mittit. in Sum. c. 11. nu. 4. in fine. to. 1
eligens indignum quem sola confessione nouit,
ut peccet, & incurrat censuras. de Pen. di-
st. 6. cap. pen. sacerdos. num. 147. & cap.
hum. aur. q. 1. nu. 6. to. 2

eligendi in dubio partem minus tutam peccat.
de incomp. ben. nu. 10. to. 2
eligentes male Senatorem Romanum sunt ex-
communicati. in Sum. c. 27. nu. 95. to. 1
eligere dignum confessorium, relicto digniore,
sufficit. de pen. dist. 6. in princ. glof. Grat. nu.
1. 3. & c. 1. in prin. nu. 88. 98. & cap. pen. su-
cerdos. §. quod autem. nu. 3. & c. 5. to. 3
eligere tenemur tutiore partem in dubijs re-
bus, ut intelligatur. in Sum. c. 27. num. 281
284. to. 1. & de Refcr. c. cum contingat Re-
med. 2. num. 19. tom 4. & de Pan. dist. 7.
cap. si quis autem, a num. 24. & que ad 46.
56. & c. tom 3
eligere dignum etiam quoad dignitates, relicto
digniori, quando, & quale sit peccatum. in
Sum. c. 17. nu. 71. & c. 96. to. 1, & Misf 38.
num. 14. & c. to. 4. & de Pan. dist. 6. c. pen.
sacerdos. §. quod autem. nu. 5. tom 3. & de
Refcr. c. si quando exce. 16 nu. 10. to. 4
Emanfor miles est, qui diu uagatus, tardius ad
castra redit. de Pan. dist. 1. cap. aut facta.
num. 5. to. 3
Emens, vide Verbo Emptor.
Emere, Vide Verbo Vendere, prater infra-
scripta.
emere censum, Vide Verbo Censum.
emere homines liberos alioquin perituros licet.
in Sum. cap. 23. num. 95. & c. to. 1
Emere Act opes, Indos, & alios seruos, quando
liceat. in Sum. cap. 23. num. 95. & c.
emere uilius scienter peccat; & quid si scien-
tia superueniat. in Sum. cap. 17. nu. 210. & c.
num. 243. to. 1. & de Iudicij not. 6. nu. 53.
& c. tom 4
emere pecora, vel alia ab eo quem dubitat an
habeat, & statim eidem locare, an liceat. in
Sum. cap. 17. nu. 84. 230. to. 1
emere pro altero, & dicere se plus emisse, quā
in do sit peccatum, & obliget ad restitutionem.
in Sum. c. 17. nu. 96. to. 1
emere rem a Mohatra pretio minori, an liceat
hoc eidem vendenti, ac tertio. in Sum. c. 23.
nu. 91. Ad noue quæsta. to. 1
emi minoris quare possint debita non soluenda
resque ad annum in Sum. c. 17. nu. 230. & c.
to. 1. & de dat. & promiss. nu. 54. to. 3
emere equos indomitos vel macilentos a Sarracenis,
& eis disciplinatos uel pingues iterū
vendere, quando inducat excommunicatio-
nem. de Iudicij not. 4. nu. 23. to. 4
emi, obligari, stipulari possunt futura. in Sum.
c. 23. nu. 164. Quoniam etiam. to. 1
Emphiteusis amissio pendet a voluntate domi-

Index Oper. Nauar,

ni cui amittitur. in Sum. cap. 23. num. 104.
Post autem. to. 1
emphiteuta mortuo, relicto duobus heredibus.
altero non solente, perditur totum. de & su-
ris. num. 114. to. 1
emphiteuta male alienans peccat, licet non per-
dat emphiteusim, & quare. de alie. rer. ec-
cle. & spol. cler. nu. 20. to. 2
emphiteusim pro se ac liberis qua noua lex in-
cludat. de Refcr. c. si quando excep. 21. con-
fut. contra. nu. 14. to. 4
emphiteusim & feudum perdendi nouus mo-
odus. de Spol. cler. §. 19. nu. 8. to. 2
emphiteusis qua perditur biennio vel triennio
non soluendo. in Sum. c. 17. num. 192. & de
de & suris nu. 109 & c. to. 1
emphiteusis pro vacante non habetur sine do-
mini voluntate. De Simon. nu. 31. to. 1
emphiteuticum pradium accipiens in pignus,
quando possit licite accipere fructus. in Sum.
cap. 17. nu. 217. to. 1
emphiteuticus contractus quomodo differat a
a censitico. de & suris. de & suris. num. 95.
109 & c. to. 1
Emptio, Vide Verbo Venditio, prater infra-
scripta.
emere nequeunt tutor, & curator res suorum
minorum sicut alij; neque iudices tempora-
rij res suorum subditorum, ad fraudes eui-
tandas, saltem in foro exteriori. De Cam-
bij. nu. 5. to. 1
emere quid uilius, quam ualet, cum pacto re-
stituendi, eodem pretio, quando soluerit in
Lusitania censetur mutuum, & pignus in fo-
ro exteriori; non autem venditio. ibid. nu. 4
emptio omnis rei maioris pretij pro minori est
illicita. ibid. nu. 69. to. 1
emptio uel uenditio cum pacto retrouendendi
cum sit licita in Sum. c. 17. nu. 148. & quan-
tum de pretio minuendum. c. 23. nu. 86. &
de & suris. nu. 78. to. 1
emptio pensionis si simoniaca est non ualet,
sed non excōicat. in Sum. c. 23. nu. 111. to. 1
Empto, qui bona fide aliena emit, potest illa
reddere latroni, & accipere suas pecunias.
in Sum. c. 17. nu. 9. to. 1
emptor frumenti, vel vini tempore messis, vel
Sindemie, an excusetur. in Sum. c. 23. n. 91.
& c. 17. nu. 227. to. 1
emptor emens rem ab eo quem suspicari de-
bet furem, caueat sibi. in Summa. cap. 17.
num. 84. to. 1
Enormitas peccati sola non facit irregularem,
& quid aliud requiratur. in Summa. cap. 27.
nu. 248. & c. to. 1

I N D E X.

Episcopia siue agnitas quid, & an sit circa legē naturalem, & ad quos casus se extendat. de de iudicijs, in rub. nu. 71. & c. 10. 4

Episcopalem iurisdictionem habens, an in hoc aequetur Episcopo. in Sum. c. 12. nu. 75. to. 1

Episcopatus tria continet, unum ut finem, catera media Misc. 37. nu. 3. to. 4

episcopatum vel beneficium idoneum relinquere ob aliū maioris redditus sine causa, peccatum est. de Red. eccl. q. 1. mon. 25. nu. 1. Misf. 42. nu. 2. to. 4

episcopatus iuste optari potest, sed iustius renū. Misf. 37. nu. 14 to. 4

episcopatus male appetitur etiam a digno, nisi in duobus casibus. Misc. 37. nu. 1 & c. to. 4

episcopatus appetitus & alioris loci, italicus vel illicitus, ut appetitus laudis honoris, & alius rei utilis. Misc. 37. num. 4 & c. 11. & c. & Misf. 42. nu. 2. to. 4

episcopatum qui appetit principaliter ut praesit, peccat. Misf. 37. nu. 2 & c. to. 4

episcopatus appetitus non est ita per se malus, ut mendacium. Misc. 37. nu. 11. to. 4

episcopatus qualem doctoratum requirat, & qualem alia beneficia. Misc. 33. n. 6. & c. to. 4

Episcopi tenentur curare ut hora canonica recitentur statutis temporibus. de hor. can. c. 3. nu. 63. & c. 5. nu. 14. to. 4

episcopi inquirat an clerici gabellis grauentur. in Sum. c. 17. nu. 202. admo. 4. to. 1

episcopi, charitativē hospitio recepti a monasterijs, elemosinam de sibi appositis dare nequeunt, licet, cum ex debito causa visitationis procurantur, possint id facere ibidem, & non extra, de fragmentis. De elemosina. nu. 80. to. 3

episcopus ordinans alienum, vel suum sine titulo, & peccet. in Sum. cap. 22. num. 18. B. pec. 3. to. 1

episcopus intra quot menses sub duplici pœna consecrandus. in Sum. c. 25. nu. 118. to. 1

episcopus non potest dispensare contra concilia generalia, nec etiam legatus. De hor. can. c. 11. nu. 24. & c. & de Refer. c. si quando. except. 16. nu. 9. to. 4

episcopus non potest dispensare, nec tollere, nec restringere ius commune, nec consuetudinē generalem in Sum. c. 21. nu. 5. to. 1

episcopus si dispenses in irregularitate notorii criminis. in Sum. ca. 25. num. 77. & cap. 27. num. 255. & c. to. 1

episcopus dispensare potest in omnibus irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, exceptis, & c. in Sum-

ma. cap. 27. num. 194. 218. 240. to. 1

episcopus non potest iam dispensare in voto Beatae Mariae Lauretanae. de Reg. com. 1. n. 21. 1. 2

episcopus in quibus votis possit dispensare. in Sum. cap. 22. nu. 85 to. 1. Cetera vide Serbo Votum.

episcopus potest dispensare cum illegitimo, ad accipiendos ordines minores, & ad unum beneficium simplex. in Sum. cap. 27. nu. 201. Dico 10. & cap. 25. nu. 69. to. 1. & de Spol. cler. §. 19. nu. 5. & c. to. 2

episcopus quando possit dispensare in voto pœnali circa materiam alioquin Papa reservatam in Sum. c. 12. nu. 43. to. 1

episcopus dispensare potest in omnibus impedimentis non dirimentibus, nisi, & c. & quando etiam in dirimentibus. in Sum. cap. 22. num. 85. to. 1

episcopus dispensare potest solum de nunquam nubendo. in Sum. cap. 22. nu. 85. to. 1

episcopus potest dispensare cum accipiente ecclesiam parochialem studiorum causa per septennium, ne teneatur promoueri ad presbyterium in Sum. c. 25. num. 118. to. 1. & de hor. can. c. 21. nu. 59 to. 4

episcopus non fit suspensus, nisi de eo fiat mentio. fit tamen excommunicatus in Sum. c. 27. nu. 8. 161. Dico. 5. t. 1. & de dat. & promiss. num. 11. to. 3

episcopo quot, & quae qualitates requiruntur. Misc. 33. nu. 5. & c. & Misf. 37. nu. 5. to. 4

episcoporum opera quae. De hor. canon. cap. 5. num. 17. to. 4

episcopus regularis, vide Serbo Regularis, praeter infra scripta.

episcopus regularis quare non possit testari. de Red. eccl. q. 1. mon. 11. nu. 1. & c. to. 2

episcopus monachus non lineam, sed monachalem vestem deferat. De reg. com. 4. n. 27. 1. 2

episcopus & curatus tenentur residere de iure diuino; si vero non resident, non faciunt fructus suos, nisi, & c. in Sum. c. 25. nu. 121. to. 1

episcopi prohibeant ne quid pro Missis novis detur. in Sum. cap. 25. num. 68 to. 1. & de hor. can. c. 22. nu. 34. & c. & Misf. 56. nu. 3. 7. t. 4

episcopus vel summus Pontifex absolutus non potest a se data. in Sum. c. 27. n. 260. to. 1. & de Indul. not. 20. nu. 9. & de Pen. dist. 6. cap. 1. qui sult, num. 20. & cap. placuit, nu. me. 9. 15. to. 3

episcopus, praeter infra scripta, vide Serbo Ordinarium.

episcopus non potest dispensare super aetate. de hor. can. c. 11. nu. 24 & c. to. 4

episcopus

episcopus an mutare possit formam horarum de
hor. can. c. 21. a nu. 26. usque ad 30. to. 4

episcopus potest conferre beneficium vacans ab
aliquo non vocato possessore; possessionem ta-
men non potest tollere ab eo, antequam au-
diatur. de Rescri. cap. cum contingat. 3. cau.
nul. nu. 2. to. 4

episcopus exercens officium suum uel stens spi-
ritualibus in mortali, an semper peccet mor-
taliter. de hor. can. cap. 6. num. 43. &c. &
de Iudicijs in rubr. num. 42. &c. to. 4. & de
Pæn. dist. 6. cap. 1. Sacerdos. num. 11. &c.
13. &c. tom. 3

episcopo uel prelato Duci cur non liceant om-
nia quæ Duci de Iudicijs. not. 6. nu. 26. &c.
tomo 4.

episcopi obligati horis, & alijs duobus. de hor. ca-
no. c. 5. nu. 16. to. 4

episcopi ambientes alios episcopatus, ut cogni-
tos & familiares promoucant, quam graui-
ter peccant. Mis. 42. nu. 2. to. 4

episcopus in quatuor casibus potest se interpone-
re ad faciendam restitutionem, & circa hos
reseruare sibi absolutionem. in sum. cap. 17.
num. 91. to. 1

episcopus potest compellere subditos ad audien-
dam concionem in propria parochia, non au-
tem Missam. in sum. c. 21. nu. 5. to. 1

episcopus uel Notarius accipiens plus pro instru-
mento, quo de maiori ordine datur fides, cõ-
mittit simoniam in sum. cap. 23. nu. 102. &
cap. 25. nu. 54. to. 1

episcopus quando possit hospitalis uel ecclesia
bona in altum piũ & sum conuertere. in sum.
cap. 25. nu. 67. in fi. to. 1

episcopus non potest concedere indulgentiam
pro opere extra Episcopatum faciendo, ne-
que non subdito, nisi in tribus casibus; quã-
uis communicare possit merita sui episcopa-
tus. De Indulgent. not. 31. nume. 12. usque
ad 14. to. 3

episcopus non committit simoniam accipiens
famulum, constituta certa mercede, donec
ei beneficium conferat. in sum. cap. 25. nu-
me. 113. to. 2

episcopus non potest excommunicare extra suũ
episcopatum, etiam suos subditos; nisi, &c.
in sum. cap. 27. nu. 6. & 273. to. 1

episcopus quando possit punire & excommuni-
care non sibi subditum delinquentem in suo
territorio. cap. Accepta. oppos. 8. nume. 5.
tomo 4

episcopus non tenetur audire quotidie Missam
in sum. cap. 21. nu. 2. & c. 25. nu. 87. to. 1

episcopus concedendo casus sibi reservatos, non
videtur concedere absolutionem a censuris
sibi reservatis. in sum. c. 27. num. 261. Dico
10. to. 1. & de Pæn. dist. 6. cap. 1. in princ.
num. 61. tom. 3

episcopus non potest obicere presbytero crimen
suum, si non possit id probare. De Iudicijs.
in rub. nu. 56. t. 4 & de Pen. di. 1. c. quis ali-
quando. S. non tibi dico. nu. 15. to. 3

episcopus rem Ecclesia iusta de causa alienare
potest de Spol. cler. S. 2. nu. 5. to. 2

episcopus non potest profanare lapides, uel li-
gna ecclesia. de Spol. cler. S. 18. nu. 11. to. 2

episcopi uel inquisitores, qui odio uel amore, etc.
imponunt male alicui aliquam hereticam
prauitatem, quando sint excommunicati. in
sum. c. 27. nu. 100. to. 1. & de Pæn. dist. 1. c.
cogitationis nu. 7 &c. to. 3

episcopus an possit administrare Episcopatum,
si ante sex menses non ostendit literas pro-
uisorias capitulo. cap. Accepta. oppos. 8. nu-
me. 12. &c. 31. to. 4

episcopus ingrediens monasterium monialium
sibi non subditum incurrit excommunicatio-
nem. de Reg. com. 4. nu. 39. resp. 9. to. 2

episcopus tenetur cogere suos clericos, ut seruẽt
canones antiquos de vestitu, Sicut, incessu,
&c. de Reg. com. 4. nu. 27. to. 2

episcopus si iubeat unum, & inquisitor contra-
rium, tum Iudex secularis supersedere de-
bet. in sum. c. 27. nu. 135. to. 1

episcopus quando possit absolvere ab excommu-
nicatione Papæ reservata, & a canone, si
quis suadente diabolo, etc. in summ. cap. 27.
nu. 88. &c. to. 1

episcopus confirmando sic uel sic peccat. in sum
cap. 22. nu. 9. to. 1 & de Pæn. dist. 5. in prin.
3. par. gl. nu. 37. &c. to. 3

episcopus peccat non monendo confirmandos ut
confiteantur, uel habeant contritionem. de
Pæn. dist. 5. in prin. 3. par. gloss. num. 37.
&c. tom. 3

episcopus accipiens dona ut ordinaret uel con-
ferret beneficium & similia, si non contulit,
tenetur restituere dona danti, & non paupe-
ribus. in sum. c. 17. nu. 30. in fi. to. 1

episcopi qua ratione in Hispania non testantur.
de Red. eccl. q. 3. mon. 4. nu. 1. to. 2

episcopo non licet precipere ut nemo accipiat
minorem quantitatem pretij pro missa. in su.
c. 23. nu. 106. to. 1

episcopo non licet precipere ut nemo accipiat mi-
norem quantitatem pretij pro missa. in sum.
cap. 23. nu. 106. to. 1

episcopus ordinans clericum religiosum ante professionem solemnē, est suspensus. in sum. c. 27. nu. 158. susp. 16. to. 1.

episcopus & prelatus exemptus possunt sibi eligere confessarium. de Pæn. dist. 6. c. placuit. nu. 29. 38. to. 3.

episcopi de depositione solus Papa cognoscit. de pæn. dist. 1. c. Verbum. nu. 2. to. 3.

episcopus, qui gentibus est predicaturus, potest accipere monachum in suo adiutorio, cum licentia & consensu suorum prelatorum. de Pæn. dist. 6. c. placuit. nu. 60. to. 3.

episcopum electum & confirmatum, sed non consecratum percutiens, non incurrit bullam Cænæ. in Summa. capit. 27. nume. 67. Declar. 8. to. 1.

episcopus electus & confirmatus repellitur ab Episcopatu, si ante consecrationem fiat inhabilis. de Rescrip. cap. si quando except. 10. num. 13. & except. 11. nu. 6. to. 4.

episcopo casus reservati quot. in Summa. cap. 27. num. 262. to. 1.

episcoporum in concurrentes fraus. Misc. 40. num. 11. to. 4.

Epistolam vel Evangelium canere solemniter peccato mortali, est mortale. de Pæn. dist. 6. c. 1. §. sacerdos. num. 14. & c. 10. 3. & de hor. can. c. 6. nu. 40. & c. 10. 4.

Epistola, Vide Serbo Literas.

Eremita an gaudeant privilegio canonis, si quis suadente diabolo. & c. in Summa. capit. 27. num. 79. to. 1.

eremi Vita paucis præsertim iuuenibus apta. de Pæn. dist. 2. cap. primus homo. nume. 1. 3. to. 3.

eremitarum regulam an instituerit S. Augustinus: & an induerit cucullam, an se cinxerit zona pellica, & c. de Reg. com. 4. nu. 9. to. 2.

Error personæ & conditionis dirimunt matrimonium, sed non alij. in Summa. cap. 22. num. 34. to. 1.

error in matrimonio multiplex, persona, conditionis, fortune, & aliarum qualitarum, quid sit, & quando impediat, vel dirimat matrimonium. in sum. c. 22. nu. 32. & c. to. 1.

Eua fuit creata in paradiso terrestri, Adam vero in agro Damasceno. de Pæn. dist. 1. cap. Adam. nu. 3. to. 3.

Eugatio mentis quæ sit mortalis. in Sum. c. 23. num. 125. pec. 4. tom. 1. De hor. can. cap. 13. num. 20. & c. to. 4.

Eucharistia sacramentum quid sit. in Summa. c. 22. nu. 10. to. 1.

eucharistiam sumere quando liceat, & alia

multa, Vide Serbo Communio, vel Communicare, præter infra scripta.

eucharistia communio recte commercium divinum. de Pæn. d. 1. c. nonnulli. nu. 2. to. 3.

eucharistia sacramentum omnium maximum maxime operans. Misc. 9. 1. nu. 2. to. 4.

eucharistiam potest denegare parochus suo subdito publico peccatori, nisi & c. in Sum. c. 8. num. 11. & c. 21. num. 55. to. 1. & de Pæn. dist. 6. cap. 1. qui cult. nu. 92. & cap. sacerdos. nu. 65. & que ad 67. 84. & dist. 7. c. idcirco. nu. 1. to. 3.

eucharistiam negare non potest parochus parochiano suo publice illum petenti, etiam si propter gravia peccata, sed secreta, non fuerit ab eo absolutus. in Summa. cap. 21. num. 55. tom. 1. & de Pæn. dist. 6. cap. sacerdos. nume. 84. to. 3.

eucharistia & sepultura negatur impatienti etiam petiti, nisi & c. de Pæn. d. 7. c. idcirco. num. 1. & c. to. 3.

eucharistia & confessio sumi possunt ab ijs qui se in ea loca contulerant ubi tunc diversantur. de Pæn. d. 6. c. placuit. nu. 65. to. 3.

eucharistia sacramentum vel extreme unctionis administrari potest infirmo incipienti de lit. re, non autem penitentie. in Sum. c. 26. num. 27. to. 1.

eucharistia olim de præcepto ter in anno sumenda. de Pæn. dist. 6. cap. placuit. num. 157. to. 3.

eucharistiam e terra levare, quando liceat laico. in Sum. c. 27. nu. 72. in fi. to. 1.

eucharistiam non decet sumere statim post legam confessionem. de Pæn. d. 5. in prin. c. consideret. §. caueat. nu. 1. & c. to. 3.

eucharistia sacramentum per se institutum ad conservandum & augendam gratiam, & per accidens ad delenda peccata. in sum. c. 1. num. 43. c. to. 1.

eucharistia circa sacramentum errores. in sum. c. 22. nu. 10. to. 1.

eucharistia sacramentum teneri non debet absque lumine. de hor. can. c. 18. nu. 67. to. 4.

eucharistiam ministrans sine licentia, si est religiosus, incurrit excommunicationem. in Sum. cap. 21. num. 51. & cap. 27. num. 101. excep. 14. to. 1.

Euentus quare non augeat, nec minuat malitiam peccati. cap. Inter Serbo 6. conclus. num. 10. to. 2.

Examinandus non est notorie idoneus. de Rescript. cap. cum contingat. can. 2. null. nume. 13. to. 2.

Examinator si indignum laurea ad eam probat, vel dignum reprobat, peccat. & tenetur ad restitutionem. in Sum. c. 25. nu. 17. to. 1.
examinatorum competitorum peccata. Misf. 41. num. 2. to. 4.
Excellentiam propriam inordinate amare vel appetere, quando sit mortale. in Sum. c. 23. num. 8. to. 1.
Exceptio regulam firmat, non in casu simili; etiamsi per dictionem loquatur taxativam. de Pæn. dist. 6. c. 1. §. laboret. num. 13. &c. 23. &c. to. 3.
exceptio qua in antiquum ius reditur amplian- da qualis est omnis exceptionis. Sæpe excep- tio. de Pæn. dist. 6. cap. 1. §. laboret. num. 10. 16. &c. to. 3.
exceptio dilectus dispensationis impedit quan- doque restitutionem. cap. Accepta oppo. 10. nu. 3. 14. 19. to. 4.
exceptio in vim dilatoria opposita, qua post in- vim peremptoria opponi potest non admittit- ur, nisi, &c. & de Rescr. c. cum contingat. 1. cau. nul. nu. 6. to. 4.
exceptio renunciationis etiam spontanea non impedit restitutionem. ca. Accepta in præm. num. 4. to. 4.
exceptio peremptoria proponi potest post proba- tionem intentionis actoris, nisi, &c. c. Accep- ta in præm. nu. 5. to. 4.
exceptiones multa admittuntur contra petito- rio agentem, qua non contra passivum. c. Accep- ta in prin. confr. decuplex. nu. 1. to. 4.
exceptio spontanea renunciationis an obstat. c. Accepta in prin. confr. decuplex. nu. 6. to. 4.
exceptio omnis, & sola qua recipit possessionem, admittitur contra petentem restitutionem. c. Accepta oppos. decuplex. nu. 9. to. 4.
exceptio renunciationis etiam iurate non ad- mittitur contra spoliatum, cum malitiose præ- sumitur proponi, donec restitutio fiat. c. Accep- ta oppos. decuplex. nu. 11. to. 4.
exceptio renunciationis, qua præsumptione iu- ris, & de iure præsumitur coacta non admit- titur contra spoliatum. c. Accepta oppos. de- cuplex. nu. 13. to. 4.
exceptionis vim habens remedium non repellit agentem, cum proponitur per viam actionis. c. Accepta oppos. 2. nu. 3. to. 4.
exceptio tractata ante sententiam coram uno iudice non potest coram eodem post illam ite- rum tractari. c. Accepta oppos. 3. nu. 1. to. 4.
exceptio renunciatio omnis unius tituli, non repel- lit agentem super spolio ratione duorum titu- lorum. c. Accepta oppos. 3. nu. 2. to. 4.

exceptio renunciationis beneficii aliquando im- pedit restitutionem, aliquando non. c. Accep- ta oppos. 7. nu. 2. 1. & oppos. 9. nu. 2. to. 4.
Exclamatio contra omnes, qui non responde- demus blasphemie. ca. Inter verba. conclu. 6. num. 220. to. 2.
excommunicandi potestas a iure divino data est sed non omni forme & effectus utantur. de hor. can. cap. 2. num. 9. &c. & Miscel. 47. num. 5. tom. 4. & cap. Inter verba pralu. 3. num. 4. to. 2.
excommunicans iniuste tenetur ad restitutio- nem, & quid restituendum. de Rescr. c. cum contingat. Rem 2. num. 43. &c. to. 4.
excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione, peccat, & quando fit suspensus. in Sum. c. 27. nu. 8. 156. to. 1.
excommunicato te, si appellus, vel si appellave- ris, differunt. de Pæn. dist. 1. c. si quis non di- cam. nu. 15. to. 3.
Excommunicare an possit exequitur apostoli- cus. de Rescr. ca. cum contingat. cau. 2. nul. nu. 20. &c. to. 4.
excommunicare qui Abbates, Rectores, vel pa- rochi non possunt. in Sum. cap. 27. nu. 5. to. 1. & de Rescr. cap. cum contingat. cau. 2. nul. nu. 26. &c. to. 4.
excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam ordina- riam vel delegatam in foro exteriori. in Sum. ca. 27. nu. 5. to. 1.
excommunicare non potest Episcopum extra suum episcopatum, etiam suos subditos, nisi, &c. in Sum. c. 27. nu. 6. 273. to. 1.
excommunicare non potest laicus, nec mulier, quis seipsum. in Sum. c. 27. nu. 6.
excommunicare an possit consuetudo, aut ex- communicatus, suspensus, vel interdictus. in Sum. c. 27. nu. 6. &c. to. 1. & de Rescr. c. cum contingat. 2. cau. nul. nu. 26. to. 4.
excommunicari non potest Papa, nec infidelis, nec diabolus, nec locusta. in Sum. cap. 27. num. 13. to. 1.
excommunicari non potest cathecumenus, po- test tamen indulgentias lucrari. in Sum. c. 27. nu. 13. to. 1. & de Indulg. not. 32. m. 9. & de Iudeis no. 8. nu. 7. to. 3.
excommunicari, & absolui quo ad Deum pro- prie non potest mortuus. in Sum. cap. 27. num. 271. to. 1.
excommunicari solum potest homo baptizatus & mortalis habens superiorem. in Sum. c. 27. nu. 13. to. 1.
excommunicari non potest occultus auctor de- licti

- liti manifesti, quia non se manifestat, sed si non restituat, potest. in Sum. c. 17. n. 100. f. I*
Excommunicatio quid sit, & quod simplex, & quando iniusta. in Sum. c. 27. n. 1. & c. 3. f. I
excommunicationi an subiacent heretici iure diuino. de hor. can. c. 22. nu. 9. & Misc. 47. num. 5. to 4
excommunicatio iniusta est nulla in quinque casibus, & quando etiam sine monitione, sententia, & clausula iustificatiua. in Summ. c. 27. nu. 4. 10. & c. 10. I
excommunicatio nulla, non est timenda; nisi, & c. nec ligat, publicata nullitate. in sum. cap. 27. nu. 4. 38. to. 1. & de Rescri. cap. cum contingat. Remed. 2. num. 3. & c. 14. & sive ad 35. tom. 4
excommunicatio ut est meri Sel. mixti imperij. de Rescript. cap. cum contingat. 2. cau. null. num. 25. to. 4
excommunicatio lata in possessorem ab exequutore, qua nulla. de Rescript. cap. cum contingat. 3. cau. nul. nu. 5. to. 4
excommunicatio quibus verbis fiat. in sum. capit. 27. nu. 11. to. 1
excommunicatio absolute prolata interdum pro minori, anathema uero semper pro maiori accipitur. de dat. & prom. nu. 9. & c. 10. 3
excommunicatio ut anathema differunt ut genus & species. De dat. & promiss. num. 9. & c. tom. 3
excommunicationis penam interdum euadit is qui non euadit peccatum mort. de Iudeis not. 8. nu. 11. to. 4
excommunicatio lata per participium prateriti temporis coniunctum verbo presentis, vel prateriti, iudicanda est lata; secus de futuro. de Iudeis not. 11. in fi. glo. 4. nu. 1. to 4
excommunicatio ut nulla, & iniuncta simpliciter declaretur, peti potest. de Rescript. c. cum contingat. Rem. 6. nu. 10. to. 4
excommunicationem debet canonica monitio precedere; qua saltem duorum dierum intervallo fieri debet. de Rescri. c. cum contingat. 5. cau. nul. nu. 3. to. 4
excommunicatio capit. ita quorum. de Iudeis, non comprehendit vendentes prohibita hereticis. de Iudeis. no. 4. nu. 24. to. 4
excommunicatio exequutoris in contradistinctio iuris lata, est nulla de Rescri. c. cum contingat. 7. cau. nul. nu. 5. to. 4
excommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum, & c. in sum. cap. 27. nu. 9. & de Iudeis not. 8. nu. 9. to. 4
- excommunicatio de rebus perditis a solo Episcopo danda, & alia non nisi in subsidium. in sum. c. 27. nu. 10. to. 1*
excommunicatio annalis suspectum hareseos facit. in sum. cap. 27. nu. 10. to 1
excommunicatio exequutoris in participantes raro valet. de Rescri. cap. cum contingat. Remed. 2. nu. 36. to. 4
excommunicatio non ligat ignorantem eam, etiam super re illicita. in sum. c. 27. nu. 16. & 27. 4. to. 1
excommunicatio Episcopi non ligat extra suum Episcopatum, etiam ipso volente in summa. c. 27. nu. 6. & 273. to. 1
excommunicatio lata contra non reuelantes, non ligat scientes, nisi id probare possint. in sum. c. 17. nu. 134. to. 1
excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neque eum qui iusta de causa ad id non tenetur. in summa. capit. 27. num. 14. & c. to. 1
excommunicationis absolutio cum reincidentie onere a quo dari possit. in Summa. cap. 27. num. 277. to. 1
excommunicatio etiam specialis termino prorogato a Iudice uel a parte an liget. in Summ. cap. 27. num. 15. to. 1
excommunicatio prolata a iudice simpliciter, intelligitur de maiori excommunicatione. in sum. c. 27. nu. 1. in fi. to. 1. & de dat. & promiss. nu. 8. tom. 3
excommunicatio quibus uerbis fiat, & conditio nalis, uel sine intentione ligandi. an liget. in sum. c. 27. nu. 11. & c. to. 1
excommunicatio non ligat, nisi secundum intentionem fer. & pet. in sum. c. 23. nu. 11. to. 1
excommunicatio quando, & quoties liget participantem cum excommunicato. in sum. c. 27. nu. 36. 112. to. 1. & de Rescri. c. cum contingat. Rem. 3. nu. 3. to. 4
excommunicatio quando tollat communionem interiore, exteriori, & mixtam, & c. in sum. c. 27. nu. 17. to. 1. & de Pen. dist. 5. ca. fratres. nu. 43. & c. 10. 3. & de hor. can. c. 19. nu. 71. 74. & c. 20. num. 13. & c. to. 4
excommunicatio quando praeiudicat sacramentis, & suffragij, & diuinis officiis. in sum. c. 27. num. 18. to. 1
excommunicationis pena Sel. effectus quis sit, & quod simplex in sum. c. 27. a nu. 17. & sive ad 23. to. 1. & de hor. can. c. 16. nu. 59. to. 4
excommunicatio & alia censura quando sint nulla ratione appellationis, vide Verbo Appellatio.

excommunicatio & absolutio in quibus conueniant, & differant. in sum. c. 27. n. 37. & c. 1. excommunicatio lata a iudice in participantibus, quæ nulla, & in participante excommunicato a se sine iusta monitione etiam est nulla. in sum. c. 27. nu. 36. ad 4. quesitum. 10. 1. & de Rescrip. cap. cum contingat. Rem. 2. nume. 33. & c. 10. 4.

excommunicatio sine monitione data etiam a delegato iniusta est, sed valida, nisi etc. in sum. cap. 27. nu. 4. 10. & c. tom. 1. & de Rescrip. c. cum contingat. 5. cau. nul. nu. 4. & c. 6. & c. cau. 8. nul. num. 2. & c. 10. 4.

excommunicatio pro futura culpa non requirit monitionem, quæ vero pro praterita sic, etiā si ea fuerit notoria; & quæ dicatur pro futura culpa fieri. de Rescrip. cap. cum contingat. 5. cau. 5. nul. nume. 4. & c. & cau. 8. nul. num. 2. & c. 10. 4.

excommunicatio sine causa parum nocet; absolutio multum prodest, & an falsa utraq; annihilat. in sum. c. 27. n. 38. 10. 1.

excommunicatio minor solam participationem passuam sacramentorum tollit, non Missæ auditionem. in sum. cap. 27. nume. 24. & c. 10. 1. & de Pen. distinct. 5. cap. fratres, nume. 38. 10. 3.

excommunicatio minor impedit collationem beneficij. in sum. cap. 27. nu. 24. 10. 1. & de Rescrip. c. si quando excep. 17. nu. 4. 10. 4.

excommunicatio minor non equatur peccato mortali. in sum. cap. 27. nu. 25. prem. 4. 10. 1. & Mis. 86. nu. 3. tom. 4.

excommunicatio minor quando incurritur. in sum. c. 27. nu. 25. & c. 36. ad 3. 10. 1.

excommunicationem minorem incurrit, qui ut minister Ecclesiæ, aut nomine eius orat pro excommunicato denunciato in sum. c. 27. nu. 36. Ad 3. 10. 1.

excommunicationis minoris pena, an sit maior pena irregularitatis. in sum. c. 27. n. 25. 3. 10. 1.

excommunicatio in hæreticos non includit mentalem tantum hæresim, nec pure uocalem. in sum. prel. 1. num. 15. & c. cap. 11. nu. 22. 27. & cap. 27. num. 56. 10. 1. et de Iudicijs in rub. num. 67. 10. 4. & de Penit. dist. 1. cap. si quis non dicam. nu. 10. & c. cogitationis. nu. 37. & dist. 5. in princ. glos. sum. nu. 19. & c. 26. & c. tom. 3.

excommunicatio lata contra laborantes diebus festis, non ligat laborantes propter necessitatem. in sum. c. 13. nu. 15. 10. 1.

excommunicatio lata in facientem, non includit regul.riter consentientem. in sum. c. 27.

num. 51. 10. 1. & de Iudicijs in Rub. nu. 10. 10. mo 4. & de Penit. dist. 1. cap. si quis non dicam. nu. 17. & c. periculose. nu. 3. 10. 3.

excommunicatio ligat eum qui furatur a suo debitor rem depositum apud illum, si pro tali deposito excommunicatio feratur. in sum. cap. 17. nu. 114. 10. 1.

excommunicatio non ligat eum qui etiam recuperat suam. in sum. c. 17. nu. 114. 10. 1.

excommunicationis sententia quando expirat morte illam proferentis. in sum. cap. 27. n. 2. 10. 1. & de Red. Eccles. quæst. 3. mon. 8. nume. 3. tom. 2.

excommunicationem qui procurat in finem ut proximus condemnatur, peccat mortaliter. in sum. c. 14. nu. 24. 10. 1.

excommunicatio contra scientes & non reuelantes res sublatis, non ligat qui scit acceptas pro recuperatione rerum suarum. in sum. cap. 17. nu. 115. 10. 1.

excommunicatio in accipientes bona naufragantium, quando liget. in sum. cap. 17. nume. 98. tom. 1.

excommunicatio lata contra scientes & non reuelantes non obligat nisi post fraternam correptionem. in sum. c. 17. nu. 134. & capit. 25. nu. 46. 10. 1. & De dat. & prom. nume. 37. tom. 3.

excommunicatio lata ab Episcopo in habentes bona incerta, an liget. in sum. cap. 17. nu. me. 92. tom. 1.

excommunicatio Papalis cuius absolutio ob aliquod iustum impedimentum conceditur inferiori, intelligitur inferiorem debere esse Episcopum. in sum. c. 27. nu. 112. exce. 3. 10. 1.

excommunicatio conditionalis impleta conditione non retrotrahitur, & appellatur ab ea durante conditione, etiam post decennium. in sum. cap. 27. nu. 273. 10. 1.

excommunicatio contra mediatores simonia. in sum. c. 23. nu. 106. Ad 5. c. 27. nu. 106. 10. 1. & de dat. & prom. num. 45. 10. 3. & de Spol. cler. §. 12. a nu. 1. & §. 3. ad fi. 10. 2.

excommunicatio contra mediatores confidentia beneficiorum. in sum. cap. 23. nume. 110. not. 11. 10. 1.

excommunicatio lata ipso iure contra pensionarium non ligat, donec is, cui illa debetur, declaret se uelle illam esse incursum. in sum. ma. c. 23. nu. 104. in fi. 10. 1.

excommunicatio episcopi generaliter, idem ac a iure, secus si particulariter. de Iudais not. 11. in fi. glo. & lt. nu. 35. 10. 4.

excommunicatio contra fautores Saracenorum, quos

quos comprehendat. de Iudais not. 4. nume. 7. &c. tom. 4.
 excommunicatio multiplicata, etiam multoties quando fit una, ut in Bulla cana. de Iudais not. 11 in fine glosi. Sit. numero 4. 32. &c. 34 &c. 38. to. 4.
 excommunicatio una tolli potest antequam altera, & una sublata non censentur alia sublata. de Iudais not. 11 in fine glo. ult. nume. 10. &c. to. 4.
 excommunicationem quando incurrant adiuvantes Sarracenos, etiam contra Sarracenos de Iudais not. 8. num. 24. 27. &c. 32. &c. & not. 10. nu. 4. 11. 38. &c. to. 4.
 excommunicationem quando incurrit iuvenis, non autem faciens. de Iudais. not. 9. nume. 3. &c. tom. 4.
 excommunicationem quando non incurrunt tradentes vetita. fame, & si aduisti. de Iudais not. 8. nu. 26. to. 4.
 excommunicationem quando incurrat Regularis uel Religiosus, uide uerbo Regularis.
 excommunicatio bulla cœna non comprehendit alias merces quam bellicas; nisi mala mente ferantur. de Iudais not. 10. n. 38. &c. t. 4.
 excommunicationem incurrit transfuga, qui cum suis armis ad Sarracenos fugit. de Iudais not. 8. nu. 33. to. 4.
 excommunicationis absolutio data ante satisfactionem ab eo qui habet potestatem absolvendi post eam, non ualet, nisi, &c. in Sum. c. 17. n. 59. &c. & c. 27. n. 37. to. 1. &c. De dat. & promiss. nu. 38. to. 3.
 excommunicatio contra affirmantes Statutum Dominicorum & Franciscanorum nō esse perfectum; aut non licere ipsis de elemosynis vitam sustentare. in Summ. cap. 27. num. 109. to. 1. & cap. Inter verba. 2. concl. num. 16. tom. 2.
 excommunicatio contra infumantes ordines Predicatorum, uel Minorum, &c. in Sum. c. 27. num. 109. & cap. Inter verba. 2. conclus. nume. 16. tom. 2.
 excommunicatio contra infamantes ordines approbatos, non ligat infamantes personas ordinum particulares. in Sum. cap. 27. nu. 109. tomo 1. & cap. Inter verba. 2. conclus. nume. 16. tom. 2.
 excommunicatio contra scribentes famosum carmen, & libellum contra ordines Sancti Francisci, & Sancti Dominici. in Sum. c. 27. nu. 109. to. 1. & cap. Inter Verba. 2. conclus. num. 16. tom. 2.
 excommunicatus non est, qui leniter uerberat

clericum, etiam ad se ulciscendum, sine intentione eum plus uerberandi, c. Inter uerba, concl. 7. nu. 81. to. 2.
 excommunicatio maior iure non incurritur sine peccato mortali. ibid nu. 82. to. 2.
 excommunicatio pro incurso non habetur in pensibilibus quoad, &c. De Simonias, nume. 32. tom. 1.
 excommunicatio per generalem monitione inscriptis lata non ligat nisi propter mortale. c. Inter Verba. concl. 6. nu. 34. to. 2.
 excommunicatio cum fertur super eo, quod restitui nequit, quid agendum. ibidem. numero 399. tom. 2.
 excommunicatio generalis, nisi ob peccatum mortale, non ligat, & ob illud sic. De Furto not. nu. 10 nisi eximatur, & an ligat furio aculei. num. 12. to. 1.

EXCOMMUNICATIONES

Papæ reservatæ in Bulla Cœnæ.

Excommunicatio in hæreticos. in Sum. c. 27. num. 55. tom. 1.
 2 In schismaticos. in Summ. cap. 27. nume. 56. 117. tomo 1.
 3 In appellantes ad futurum concilium. in sū. c. 27. nu. 58. 110. to. 1.
 4 In Piratas. in Sum. cap. 27. num. 59. tom. 1. & de Iudais Not. 11. nu. 2. 6. to. 4.
 5 In accipiens naufragum bona. in Sum. cap. 27. nu. 60. 117. quando vero liget hæc, excommunicatio uide. capit. 17. numero 98. tom. 1.
 6 In imponentes noua pedagagia. in Sum. ca. 27. nu. 61. 115. 118. &c. 128 & c. 17. n. 203. Rogatus. tom. 1.
 7 In falsarios Bullarum seu literarum apostolicarum in Sum. cap. 27. nume. 62. 117. quando vero falsarios Bullarum sit excommunicatus, uide cap. 17. nu. 168. to. 1.
 8 In deserentes arma Turcis. in Sum. c. 27. nu. 63. tom. 1. & de Iudais not. 1. nu. 1. & not. 4. num. 11. not. 7. nu. 17. 23. & not. 10. nume. 38. & not. 11. in fine glo. 2. num. 1. & glosi. 5. tom. 4.
 9 In impediētes necessaria Romam adducētes in Sum. c. 27. nu. 64. to. 1.
 10 In male tractantes Romipetas uel alios uenientes & recedentes a Curia, &c. in Sū. cap. 27. nu. 65. &c. to. 1.
 11 In usurpantes sibi iurisdictionem in Vrbe. in Sum. c. 27. nu. 66. to. 1.
 12 In iniurios Cardinales. in Summ. cap. 27.

- pit. 27. numero 67. 96. &c. tom. 1
 13 In impedientes cursum causarum Curia. in
 sum. c. 27. nu. 68. to. 1
 14 In usurpantes fructus, &c. in sum. cap. 27.
 nu. 69. 129. to. 1
 15 In laicos cognoscentes de criminibus cleri-
 corum. in sum. cap. 27. nu. 70. 118. to. 1
 16 In occupantes bona sedis apostolica. in sum.
 c. 27. num. 71. &c. to. 1
 17 In male absolventes a censuris Bulla, qua
 tamen non est particulariter reservata in
 sum. cap. 27. nu. 74. to. 1

EXCOMMUNICATIONES
 Reservatae Papae extra Bull. Cœnae.

- E**xcommunicatio in canonum transgresso-
 res. in sum. c. 27. nu. 75. to. 1
 2 In percussorem clericum. in sum. cap. 27. nu-
 me. 76. to. 1
 3 Excommunicatio lata a delegato lapsa an-
 no. in sum. c. 27. num. 93. to. 1
 4 In falsarios. in sum. c. 27. nu. 93. to. 1.
 5 Excommunicatio lata ab episcopis in habentes
 bullas falsas, &c. in sum. cap. 27. nu-
 me. 93. tom. 1
 6 In clericos admittentes excommunicatos a
 Papa. in sum. c. 27. nu. 93. to. 1
 7 In incendiarios post denunciationem, &c.
 in sum. c. 27. nu. 94. to. 1
 8 In sacrilegos infringentes ecclesias. in sum.
 cap. 27. nu. 99. tom. 1
 9 In male eligentes Senatorem Romanum. in
 sum. c. 27. nu. 95. to. 1
 10 In clericos soluentes talias: sed reuocata
 fuit. in sum. c. 27. nu. 96. to. 1
 11 In insequentes Cardinales. in sum. cap. 27.
 num. 96. &c. 167. to. 1
 12 In vexantes excommunicantium cognatos,
 &c. in sum. c. 27. nu. 98. to. 1
 13 In inquisitores male procedentes. in sum.
 cap. 27. n. 100. to. 1. & de Pen. dist. 1. c. 2.
 copositionis. nu. 7. &c. to. 3
 14 In Religiosos absque facultate administran-
 tes certa sacramenta, & absolventes a ca-
 sibus iure reservatis, & a culpa & pœ-
 na, sine facultate. in sum. c. 27. n. 101. to. 1
 15 Continetur in Bulla cœna nu. 102
 16 In facientes eligere sepulturas in sua eccle-
 sia. in sum. c. 27. nu. 103. to. 1
 17 In eos qui cogunt celebrare in locis interdi-
 ctis. in sum. c. 27. nu. 104. to. 1
 18 In absolventes per confessionalia Sixti quar-
 ti. in sum. c. 27. nu. 105. to. 1

- 19 In exenterantes mortuos. in sum. cap. 27.
 num. 105. to. 1
 20 In dantes & accipientes ob ingressum Mo-
 nasterii in sum. c. 27. nu. 105. &c. to. 1
 21 In committentes simoniam in ordine vel be-
 neficio. in sum. c. 27. nu. 106. & cap. 23.
 nu. 111. to. 1
 22 In eos qui ab ordine mendicantium ad aliū
 transeunt, & eos admittentes. in sum.
 cap. 27. num. 106. to. 1. & de Reg. cam. 4.
 num. 24. to. 2
 32 In accipientes, vel dantes pro gratia, sed
 est reuocata; est tamen de nouo a Grego-
 rio innouata. in sum. c. 27. num. 106. to. 1.
 de dat. & promiss. nu. 1. & excommunica-
 tio & pœne pro gratia & vel iustitia obienta
 ob 16. actiones incurruntur. de dat. &
 promiss. nu. 13. to. 3
 24 In eos qui afferunt hoc de conceptione Virg.
 Matris in sum. c. 27. nu. 107. to. 1
 25 In delegatos qui male auctorant alienatio-
 nes ecclesiasticas. in sum. cap. 27. nu-
 me. 107. to. 1
 26 In septem genera personarum Violantium
 monastica. in sum. c. 27. nu. 108. &c. to. 1
 27 In peregrinantes in Hierusalem absque fu-
 culatē Papae. in sum. num. 110. &c. to. 1.
 & de Indulg. not. 30. nu. 2. to. 3
 28 In appellantes a Papa ad futurum conciliū:
 est etiam reservata in Bulla cœna. in
 sum. c. 27. nu. 58. 110. to. 1
 29 In Cardinales qui secreta in Consistorio
 Papae audita manifestant. in sum. ca. 27.
 nu. 110. to. 1
 30 In predicantes miracula falsa & vel incerta,
 & vel prophetias, quae non continentur sacra-
 scriptura. in sum. c. 27. nu. 111. to. 1
 31 In Cardinales sede vacante simoniam com-
 mittentes. in summa. capit. 27. nume-
 ro 111. to. 1

EXCOMMUNICATIONES
 Episcopis reservatae.

- E**xcommunicatio est percussio levis cle-
 rici vel monachi. in sum. cap. 27. nu-
 me. 91. 112. to. 1
 2 excommunicatio Episcopi per suum statutū
 reservando sibi absolutionem. in sum. c. 27
 num. 112. tom. 1
 3 Excommunicatio cuius absolutio conceditur
 inferiori. in summa. capit. 27. num. 112
 tom. 1

EXCOMMVNICATIONES

partim Episcopis, partim Papæ,
uel neutri referuatæ.

- 4 **Q**ui scienter participat cum excommu-
nicato in crimine ob quod est excom-
municatus, & toties incurrit, quoties cū
eo participat. in Sum. c. 27. num. 112. De
clar. 7. tom. 1
- 5 Qui ob articulum mortis absolutus ab eo
qui aliter non potuisset. in Sum. c. 27. nu-
mero 113 tom. 1

EXCOMMVNICATIONES

nemini referuatæ.

- 1 **E**xcommunicatio in seculares non red-
dentes ius ecclesiasticis. in Sum. c. 27.
num. 114. tom. 1
- 2 In consentientem electioni de se in Papam
malefactæ. in Sum. c. 27. nu. 114. to. 1
- 3 In eum qui sic suscipit munus administræ
di partem talis Episcopatus. in Sum. c. 27.
num. 114. tom. 1
- 4 In scholasticos Bononia qui sic conducunt
domos. in Sum. c. 27. nu. 114. to. 1
- 5 In imponentes tributa & similia Ecclesia-
sticis. in Sum. c. 27. nu. 61. 115. to. 1
- 6 In religiosos & certos clericos qui audiunt
leges, aut medicinam. in Sum. c. 27. nu-
me. 116. 132. to. 1
- 7 In clericos suscipientes præfecturas secula-
res. in Sum. c. 27. nu. 117. to. 1
- 8 In schismaticos. est etiam referuatæ in Bul-
la cænæ. in Sum. c. 27. nu. 57. 117. to. 1
- 9 Incipientes bona naufragorum, est etiam
referuatæ in Bulla cænæ. in Sum. c. 27. nu
me. 60. 117. tom. 1
- 10 In seruantes statuta contra libertatem Ec-
clesiæ, est etiam referuatæ in Bulla cænæ.
in Sum. c. 27. n. 70. 118. 129. tom. 1

EXCOMMVNICATIONES

lib. 6. Decret. nemini referuatæ.

- 11 **L**ib. 6. Decretalium in eos qui mittunt
secretoliteras Cardinalibus, etc. quā-
do sunt in conclauis ad eligendum Pa-
pam. in Sum. c. 27 nu. 121. to. 1
- 12 In Dominos, Gubernatores, &c. qui in ele-
ctione Papæ non faciunt obseruari id quod
eo tempore facere debent. in Sum. c. 27.
num. 121. tom. 1
- 13 In eos qui molestia afficiunt electores, eo

quod non elegerint optatum ab eis. in sū.
cap. 27. num. 121. to. 1

- 14 In noue usurpantes ius custodiendi aliquā
ecclesiā sede uacante. in Sum. cap. 27.
num. 123. tom. 1
- 15 In directionem electionis monialium qui hoc
uel illud faciit. in Summ. capit. 27. nu-
me. 124. tom. 1
- 16 In eum qui procurat suum conseruatorem,
&c. in Sum. c. 27. nu. 124. to. 1
- 17 In facientes se metu absolui a censuris. in
Sum. c. 27. nu. 125. tom. 1
- 18 In fingentem aliquid, quo iudex uadat ad
mulierem & accipiat testimonium. in
Sum. c. 27. nu. 125. to. 1
- 19 In compellentes submittere bona Ecclesia-
stica. in Sum. cap. 27. nu. 126. to. 1
- 20 In inuentores nouarum religionum. in Sum.
cap. 27 nu. 127. to. 1
- 21 In exigentes ab Ecclesiasticis portoria siue
pedagia. in Sum. c. 27. nu. 128. to. 1
- 22 In sic impediētes iurisdictionem ecclesia-
sticam: est etiam referuatæ in Bulla cænæ.
in Sum. c. 27. nu. 69. 129. to. 1
- 23 In dominos prohibentes subditis uendere,
uel emere a clericis, &c. in Sum. cap. 27.
num. 30. tom. 1
24. & 25. In religiosos temere habitum deferen-
tes, & quisnam dicatur temere habitum
relinquere. in Sum. c. 27. nu. 131. to. 1
- 27 In doctores docentes leges religiosos. in Sum.
c. 27. nu. 134. to. 1
- 28 In sepelescentes hæreticos. in Sum. c. 27. nu-
me. 134. tom. 1
- 29 In iudices non auxiliantes contra hæreticos.
in Sum. c. 27 nu. 135. to. 1
- In interficientes per assassinos, & quisnam hic
intelligatur per assassinum. in Sum. c. 27.
num. 135. tom. 1
- 30 In permittentes feneratoros. in Sum. c. 27.
num. 136. tom. 1
- 31 In dantes repræsentatias contra ecclesiasticos.
in Sum. c. 27. nu. 136. to. 1
- 32 In negligentes persequi iniurias Cardina-
libus factas. in Summ. cap. 27. nume-
ro 136. tom. 1

EXCOMMVNICATIONES

Clementinarum nulli referuatæ.

- 33 **E**xcommunicatio Clementinarum in
frangentes sequestum, uel impe-
dientes, &c. in Summ. capit. 27. nume-
ro 137. tom. 1

- 34 In sepelientes in loco sacro interdicto, &c. aut interdictos nominatim, &c. excommunicatos publicos, aut & furarios manifestos. in Sum. c. 27. num. 137. qui vero intelligantur per sepelientes, vide num. 51. & 137. Declar. 5. tom. 1
- 35 In religiosos qui sibi appropriant decimas. in Sum. c. 27. nu. 138. to. 1
- 36 In religiosos adeuntes aulas animo nocendi prelati. in Sum. cap. 27. nu. 139. to. 1. & de Pen. d. 1. c. cogitationis. nu. 8. to. 3
- 37 In monachos habentes arma in monasterio in Sum. c. 27. nu. 139. tom. 1. & de Iudic. not. 5. nu. 6. to. 4
- 38 In impediētes visitationem monialium. in Sum. c. 27. nu. 140. to. 1
- 39 In imitantes statum Beghiarum. in Sum. c. 27. nu. 140. to. 1
- 40 In contrahentes matrimonium in sex casibus. in Sum. c. 27. nu. 141. to. 1.
- 41 In inquisitores, &c. in Sum. c. 27. num. 100. 142. tom. 1. & de Pen. dist. 1. cap. cogitationis. nu. 7. &c. to. 3
- 42 In facientes statuta ad soluendum usuras in Sum. c. 27. nu. 143. tom. 1
- 43 In mendicantes accipientes nouas domos, uel noua loca ad habitationē &c. in Sum. cap. 27. nu. 144. to. 1
- 44 In religiosos dissuadentes decimas. in Sum. cap. 27. nu. 145. to. 1
- 45 In religiosos negligentes suadere decimas. in Sum. c. 27. nu. 145. to. 1
- 46 In religiosos non seruantes interdictum. in Sum. c. 27. nu. 146. to. 1. & de Rescript. c. cum contingat. Rem. 2. nu. 39 &c. to. 4
- 47 In impugnantes literas Papa electi, antequā coronetur. in Sum. c. 27. nu. 147. to. 1
- 48 In interpretantem Clementinam Exiui. in Sum. c. 27. nu. 147. to. 1
- 49 In biſſochos aut beghinos. in Sum. cap. 27. num. 148. to. 1
- 50 In imprimētes libros, praesertim de sacris rebus, sine examine. in Summa. cap. 27. num. 148. to. 1
- 51 In impediētes Nunciorum receptationem. in Sum. c. 27. nu. 149. to. 1
- 52 In alienantes uel locantes bona ecclesiastica, &c. extra casus iure permissos; Varietamen seruatur in uariis locis. in Sum. c. 25. num. 130. & cap. 27. nu. 149. tom. 1. & de alie. rer. eccl. & Spol. cler. nu. 21. & §. 4. nu. 1. to. 2
- 53 In mulierum raptores, ac illis consilium, auxilium, & fauorem praebentes. in Sum. cap. 27. nu. 150. quis Sero dicatur Raptor, Vide cap. 16. nu. 3. to. 1
- 54 In cogētes ad matrimonium minus liberū. in Sum. c. 27. nu. 150. to. 1
- 55 In cogentes Virginem &c. aliam quamcumque mulierem ingredi, monasterium, & qui consilium, auxilium, uel fauorem in id dederint. in Sum. c. 27. nu. 150. to. 1
- 56 In impediētes Virginem &c. aliam mulierem habentem &c. aliam accipiendi uoluntatem. &c. in Sum. cap. 14. nu. 17. & cap. 27. nu. 150. to. 1
- 57 In concedentes locum ad duellum, &c. in Sum. cap. 27. nu. 150. to. 1
- 58 In committentes duellum. in Sum. cap. 27. num. 150. to. 1
- 59 In dantes consilium in causa duelli, & illius spectatores. in Summa. cap. 27. num. 150. tom. 1
- 60 In non habentes pro authenticis libros sacrorum Bibliorum, &c. in Sum. cap. 27. nu. 150. to. 1
- 61 In mulieres ingredientes claustra monasteriorum. in Sum. c. 27. num. 150. tom. 1. de Reg. com. 4. nu. 62. to. 2
- 62 In male tractantes ministros inquisitionis. in Sum. cap. 27. nu. 150. to. 1
- 63 In scientes & non reuelantes iniurias factas Cardinalibus. in Sum. c. 27. nu. 150. to. 1
- 64 In capientes fructus beneficiorum primi anni, &c. in Sum. c. 27. nu. 150. to. 1
- 65 In moniales exeuntes Monasteria, & eas comitantes, & recipientes, &c. in Sum. cap. 27. num. 150. to. 1. & de Reg. com. 4. nu. 34. 47. & §. que ad 52. to. 2
- 66 In capientes Christianos in seruos, in Sum. cap. 27. nu. 150. to. 1
- 67 In non parentes inquisitioni generali. in Sum. cap. 27. nu. 150. tom. 1

Excommunicatum excommunicatione maiori uel minori a iure uel ab homine quis possit absolvere. in Sum. cap. 27. nu. 39. &c. to. 1. & de Iudic. not. 11. in fi. gloss. ult. nu. 35. t. 4

excommunicatus excommunicatione a iure non reservata absolui potest a quouis confessorio approbato. in Sum. c. 27. nu. 39. prem. 4. to. 1

excommunicatus absolutus ob periculum mortis ab eo qui aliter non poterat, quando reuincat, non se presentando. in Sum. cap. 27. num. 113. to. 1

excommunicatus potest absolui post mortem ab eo, qui sanum absolvere poterat. in Sum. c. 26. n. 32. & c. 27. nu. 272. to. 2. & de Pen. dist. 6. c. 1. in princ. nu. 55. to. 3

excommunicatus quando peccet recipiens absolutionem sacramentalem in summa. cap. 9. num. 4. to. 1.

excommunicatus iniuste potest iuste agere iniuriarū contra excommunicatorem. de Rescri. c. cum contingat Rem. 2. nu. 43. & c. to. 4.

excommunicati sunt subministrantes arma contra Christianos. & capientium sunt serui. de Iudais not. 1. nu. 1. & qui dicantur. no. 4. num. 11. & not. 11. in fi. glo. 4. to. 4.

excommunicatus potest iterum atque iterum excommunicari. de Iudais not. 11. in fine gl. & li. nu. 1. & c.

excommunicatus multis excommunicationib. quando possit absolui una absolutione. de Iudais not. 11. in fine glo. ult. num. 9. 13. 23. de Pen. distinct. 5. cap. 1. §. caueat. num. 33. & cap. fratres. nu. 42. & dist. 6. cap. 1. in prin. num. 26. to. 3.

excommunicatus ut sit deferens arma Sarracenis habentibus satis eorum. de Iudais no. 10. num. 42. & c. to. 4.

excommunicatus est deferens Sarracenis plumas, galeros, & calcem. de Iudais not. 10. nu. 44. & c. to. 4.

excommunicatus si per quatuor menses uel annum obforduerit, quando non potest absolui per generalem concessionem. de Iudais not. 11. in fi. glo. ult. nu. 14. 21. to. 4.

excommunicatus tam est mittens prohibita Sarracenis, quam deferens. in sum. ca. 27. n. 51. 63. to. 1. & de Iudais not. 8. nu. 9. to. 4.

excommunicati non sunt ferentes prohibita infidelibus cum licentia Papa etiam infirma. de Iudais not. 1. nu. 15. to. 4.

excommunicati sunt gubernantes Naues Piratarum, uel galeas Sarracenorum: est etiam reservata in Bulla cænæ. in sum. cap. 27. num. 63. & c. to. 1. & de Iudais not. 11. nu. 2. & quid de Scriptoribus & ministris. num. 6. & c. tom. 4.

excommunicatus manifestus, ita ut nullo modo possit occultari, an utendus. in sum. c. 27. nu. 35. not. 3. to. 1. & de Pen. dist. 6. cap. 1. §. laboret. nu. 10. to. 3.

excommunicatus qui sit contrahens matrimonium, vide Verbo Matrimonium.

excommunicatus non est credens sola mente. & iuras licere. de Pen. dist. 1. c. si quis non dicam. nu. 8. Addo. 2. to. 3.

excommunicatus non prosunt suffragia generalia. de hor. can. cap. 19. nu. 7. to. 4.

excommunicatus etiam occultus semper peccat, non vitando quæ vitare tenetur. in sum.

cap. 27. num. 35. to. 1. & de Pen. dist. 6. c. 1. §. laboret. num. 10. 15. to. 3. & de hor. cano. cap. 21. nu. 17. to. 4.

excommunicatus, suspensus, interdictus, non peccat, nec fit irregularis celebrando, & el communicando ad euitandam infamiam. in sum. c. 21. nu. 48. & c. 27. nu. 239. to. 1.

excommunicatum se debet putare, qui scit famam esse de se, quod sit excommunicatus. de Pen. dist. 7. c. si quis autem. nu. 4. to. 3.

excommunicatus Parochus potest suis Parochianis sacra eis debita ministrare, sicut & alia debita alii soluere. de hor. can. cap. 22. nu. 7. & mis. 47. nu. 3. to. 4.

excommunicatus Parochus. vide verbo Parochus.

excommunicatus contrahere, & testari, & professionem facere potest ut ceteri. in sum. c. 9. nu. 3. & cap. 22. num. 81. & cap. 27. nu. 36. ad 6. to. 1. & de Reg. com. 4. num. 25. tom. 2. & de Pen. dist. 5. cap. 1. §. cautus num. 25. & c. tom. 3.

excommunicatus quando est, qui clericum non defendit, cum potest. De neceß. defendend. prox. nu. 30. & 41. to. 1.

excommunicatus publicus unius territorij Galide indicat ubi illud nescitur, potest tamen, & debet euitari ab eo, qui id sent. c. Inter uerba. concl. 6. nu. 448. to. 2.

excommunicatus quandoque Ecclesia transgressores canonis pure humani. De lege panali. num. 10. to. 3.

excommunicato pro denunciato orari potest oratione priuata, non autem publica. in sum. c. 27. nu. 36. prem. 12. to. 1. & de hor. cano. c. 19. nu. 68. 71. & c. to. 4.

excommunicatus ut dicatur iumentum diaboli. in sum. c. 27. nu. 18. & c. to. 1.

excommunicatus beneficium accipiens peccat, & titulus est nullus. in sum. c. 25. nu. 134. & cap. 27. num. 21. 36. in fin. & num. 273. resp. 8. to. 1.

excommunicatus non est persona honesta, & ut sit infamis, & ut perdat debitā seruitutem. in sum. c. 27. nu. 21. & c. to. 1. & de Rescrip. cap. cum contingat. rem. 2. nu. 43. & c. to. 4.

excommunicatus non sit remigans in triremibus Sarracenorum, peccat tamen mortaliter. in sum. ca. 27. nu. 63. de cl. 7. to. 1. & de Iudais. notab. 11. nu. 10. & que ad 18. to. 4.

excommunicatus est, qui dicto, uel scripto affirmat contrarium fidei. in sum. cap. 11. num. 2. to. 1.

excommunicatus communicans cum uxore filijs,

Itē, & famulis non est vitandus, donec denuncietur in sum. c. 27. nu. 27. 10. 1.
excommunicatus qui clericus, vel monachus seipsum percussit. in sum. c. 15. nu. 11. & c. 27. nu. 78. 10. 1.
excommunicato communicat, qui eandem eū illo audit in sum. vel horas. de hor. can. c. 22. nu. 7. & Mis. 47. nu. 4. 10. 4.
excommunicato communicans in crimine, ob quod est excommunicatus, in eandem incidit excommunicationem in sum. cap. 27. nu. me. 32. 36. 112. 10. 1. & de Rescri. cap. cum contingat. rem. 3. nu. 3. 10. 4.
excommunicatus qui non manifestat, quando intelligatur. in sum. c. 17. nu. 134. & c. 25. num. 46. 10. 1.
excommunicato cum denunciato participare veniale, nisi in sex casibus: in sum. cap. 27. nu. 28. 36. & c. 10. 1. & de Pen. dist. 6. c. 1. §. laboret. num. 18. 10. 3.
excommunicatum non vitare regulariter veniale suspensum vero, siue interdictum, est mortale. de Pen. d. 6. c. 1. §. laboret. n. 18. 10. 3.
excommunicatus quare non sit, non defendens clericum a percussore, cum possit, nisi & c. in sum. c. 24. nu. 19. 21. 10. 1.
excommunicatus est fingens casum, vel fraudem aliquam, quo iudex vadat ad accipiendum testimonium alicuius fœminæ. in sum. cap. 27. nu. 125. excep. 18. 10. 1.
excommunicatus, suspensus, interdictus, gaudet privilegio immunitatis. in sum. ca. 25. num. 19. 10. 1.
excommunicatus an sit verberans religiosos tercij ordinis S. Francisci, & S. Dominici. in sum. cap. 27. nu. 79. 10. 1. & de Red. eccl. q. 1. mon. 55. nu. 9. 10. 2.
excommunicatus licet peccet ministrando sacramenta; si tamen illa conferat, sunt regulariter vera, & valida. in sum. ca. 9. num. 3. tom. 1. & de Pen. dist. 5. cap. 1. §. casus. num. 26. & c. 10. 3.
excommunicatus an sit qui amicitie causa, vel gratitudinis ob aliquod munus acceptum donat Sarracenis arma, vel aliquid prohibitu. de Iudais not. 8. nu. 21. 31. & c. 10. 4.
excommunicatus infordeſcens in excommunicatione per annum habetur de hæresi suspectus. in sum. c. 27. nu. 10. & c. 10. 1.
excommunicatus minore excommunicatione quando quis dicatur, vide verbo Excommunicatio minor.
excommunicatus quis mediator simonia, vide verbo Simoniacus.

Index Oper. Nauar.

excommunicatus quis mediator confidentia; vide verbo Confidentia.
excommunicatus quando sit regularis, vide verbo Regularis, vel Religioſus.
excommunicatus aliquando fit iuuans, & non faciens. de Iudais not. 9. nu. 3. & c. 10. 4.
excommunicatus est transfuga, qui cum suis armis ad Sarracenos fugit. de Iudais not. 8. nu. 35. 10. 4.
excommunicati sunt infamantes ordines Prædicatorum & Minorum, vel ſcribentes contra eos ſummoſum carmen vel libellum in ſu. c. 27. nu. 109. 10. 1. & cap. inter verba. 2. con. cl. nu. 16. 10. 2.
excommunicati quando cenſendi ſint ementes equos indomitos, vel macilentos, cum eoſdē diſciplinatos, & pingues Sarracenis, a quibus emerunt, vendunt de Iudais not. 4. n. 23. 1. 4.
excommunicatus vitari non debet, licet excommunicatio non ſit notorie nulla, ſi putatur talis. de Reſcri. c. cum cōtingat. rem. 2. n. 25. t. 4.
excommunicatus poſt appellationem, quam putat iuſtam, celebrans non eſt irregularis: etiam ſi poſtea declaretur iniuſta. in ſum. cap. 27. nu. 27. 3. 10. 1. & de Reſcrip. cap. cum contingat. rem. 2. nu. 6. & c. 20. & c. 10. 4. & de Pen. d. 7. c. ſi quis autem nu. 8. 10. 3.
excommunicati non ſunt Luſitani ferentes auxilium regi Perſarum pugnantibus contra Turcas. de Iudais not. 4. nu. 23. & c. 10. 4.
excommunicatus poſt appellationem tam in electionibus, quam in poſtulationibus, etiam præcipiente prælato, non eſt vitandus, niſi, & c. de Reſcrip. cap. cum contingat. remed. 2. nu. 12. & c. 20. vſque ad 35. 10. 4.
excommunicatus an ſit exterius faciens opus infidelit. in ſum. c. 11. nu. 27. 10. 1.
excommunicatus, immo & degradatus tenetur recitare horas canonicas de hor. can. c. 7. num. 16. & c. c. 21. nu. 17. 10. 4.
excommunicatus, vel degradatus recitando nō poteſt dicere, Dominus vobis cum. de hor. ca. c. 7. nu. 16. & c. & cap. 22. nu. 86. & miſ. 67. num. 3. & c. 10. 4.
excommunicato non prodeſt miſſa, ſed mortali peccato infecto ſc. de hor. can. c. 19. n. 74. t. 4.
excommunicatus poteſt acceptare beneficium ſub ſua expectatiua cadens: attamen illud acceptatū non poteſt ei conferre ante abſolutionem excommunicationis, & gaudet privilegio de triennali. de Reſcri. c. ſi quando. excep. 10. nu. 8. & c. 11. 10. 4.
excommunicatus alloqui metu mortis cur nō ſit peccatum. c. inter verb. prælat. 3. nu. 3. 10. 2.

G excom-

excommunicatus quando possit absolui, & prius ab excommunicatione, quam a peccatis soluendus. in sum. c. 9. num. 4. to. 1. & de Pen. dist. 5. cap. 1. §. cautus. nu. 24. & c. 10. 3.

excommunicatum absolvens quatuor seruet, quorum tamen omisso absolutionem non vitiat, & nullum eorum est de forma substantiali. de Pen. dist. 6. cap. 1. qui dicit. an. 54. & sequitur ad 69. to. 3.

excommunicatus parochus Vicarium dat ad audiendas confessiones. de Pen. dist. 6. cap. placuit nu. 51. 55. to. 3.

Exemptus hodie multo plus subiacet ordinario, quam olim. in sum. c. 25. num. 13. tom. 1. & de reg. com. 2. num. 63. to. 2.

Exequutor testamenti: Si mortaliter peccet non soluens legata, & debita, sed nimis tarde, & quando sit ob hoc excommunicatus. in sum. c. 25. nu. 65. & c. 10. 1.

exequutor testamenti quando mortaliter peccet circa bona pupilli. in sum. c. 25. n. 66. to. 1.

exequutor iniusta sententia Et peccet. in sum. c. 25. num. 15. tom. 1. & de iudiciis in rub. nu. 9. to. 4.

exequutores, & subexequutores Apostolici possunt sine causa cognitione, at contra eum qui est in possessione tenentur assumere partes iudicis, & procedere cum causa cognitione. de Rescrip. c. cum contingat. 3. cau. nul. a nu. 1. usque ad 4. to. 4.

exequutoris excommunicatio in participantes raro valet. de Rescrip. c. cum contingat. rem. 2. num. 36. to. 4.

exequutor sententiam superioris iniustam exequens scienter peccat mortaliter. in sum. c. 25. nu. 24. to. 1. & de Rescrip. c. cum contingat. rem. 4. nu. 1. fac. 1. to. 4.

exequutor merus terminum fingere non potest ad excommunicandum noua excommunicatione eum, qui non paruerit. de Rescrip. cap. cum contingat. 4. cau. nul. nu. 1. & c. 10. 4.

exequutor gratiarum Apost. quamvis in contradictores appellatione remotus procedat: non tamen eius subexequutor. De rescrip. c. cum contingat. 6. cau. nul. nu. 2. to. 4.

exequutor per clausulam, Contradictores, quos nam iudicare possit. De rescrip. c. cum contingat. 7. cau. nul. nu. 4. to. 4.

exequutor missus Sedis Apostolica debet esse canonicus. De rescrip. ca. cum contingat. 2. cau. nul. num. 1. to. 4.

exequutor merus etiam Papa potest esse non canonicus. De rescrip. c. cum contingat. 2. cau. nul. num. 3. to. 4.

exequutor omnis iudex si qualificatus. & c. De rescrip. c. cum contingat. 2. cau. nul. nu. 5. & c. 16. 19. & c. 10. 4.

exequutor merus nullus potest excommunicare. De rescrip. cap. cum contingat. 2. cau. nul. num. 2. 1. to. 4.

exequutor nullus apud francos excommunicat. De rescrip. cap. cum contingat. 2. cau. nul. num. 22. to. 4.

exequutor ad distribuendum aliqua pauperibus potest deligere cognatos suos, & familiares pauperes; imo & filios, modo non sibi quarrat. De elemos. nu. 70. to. 3.

exequutores si duo sint ad elargiendum pauperibus deputati, alter eorum alteri, si est pauper, poterit elargiri ibid. nu. 70. to. 3.

exemplum regulam non restringit. unde dicens de hno. causa exempli, non negat de alio simili & contra. de Camb. nu. 2. to. 1.

Exercitium spirituale in statu malo factum, quod mortale. de hor. can. cap. 6. num. 43. & c. tom. 4.

Exortatio ad puniendos diuinatores. de Iudiciis not. 2. nu. 29. to. 4. & de Pan. d. 1. c. nunquid Cain. nu. 4. to. 3.

exortatio ad penitentiam. De indulg. not. 17. num. 19. & c. 10. 3.

exortatio ad recitandum cum delectatione, Salve Regina. de hor. can. cap. 19. n. 181. 7. 4.

exortatio ad recitandum, Pater noster, cum deuotione. de hor. can. c. 19. nu. 185. to. 4.

exortatio ad bene orandum, & ad horas recitandas. de hor. can. ca. 8. nu. 6. & c. 13. nu. 37. & cap. 18. nu. 16. & c. 10. 4.

exortatio ad modestiam in diuinis seruandam. de hor. can. c. 16. nu. 78. to. 4.

exortatio ad bene canendum officium diuinum, & audiendum cantum. de hor. can. cap. 17. num. 31. to. 4.

exortatio ad consolandum aliquem ob mortem alicuius de hor. can. cap. 19. nu. 18. & c. 32. & c. 10. 4.

Exorbitantia quando non extendantur ad similes casus, & c. cap. accepta oppos. 8. num. 22. tom. 4.

Expectatiua quid, & quando perditur. de rescrip. c. si quando. pral. 3. nu. 5. & c. & excep. 6. nu. 1. & excep. 9. nu. 1. & excep. 10. nu. 11. & c. & excep. 20. nu. 4. & excep. 21. nu. 6. & in aud. nu. 13. to. 4.

expectatiua per matrimonium, sed non per sponsalia perditur. de rescrip. cap. si quando. excep. 10. nu. 11. to. 4.

expectatiua expirat per irregularitatem, nec post

postreminiscit. de rescri. cap. si quando. except. 10. nu. 12. to. 4

expectatiua omnis, gratia conditionalis est. de rescri. c. si quando. pral. 3. nu. 6. to. 4

expectatiua dicentis se sibiolicum, cum non sit, nulla est. de rescri. c. si quando. excep. 9. num. 1. tom. 4

expectatiua, & reservationes, qua sublata per Concil. Trid. de rescri. cap. si quando. in auct. num. 13. & c. 10. 4

expectatiuarum reuocatoriarum omne ius ad rem tollere. de rescri. c. si quando. excep. 20. nu. 4. & in auct. nu. 13. to. 4

expectans quis debeat renouare expectatiua. de rescri. c. si quando. excep. 10. nu. 14. to. 4

experientiarum habemus infirmitas intellectus est, quare textus, & rationem. De incopat. benef. nu. 7. to. 2

Expiratio est subtrahio rei hereditatis iacentis. De Pan. distinct. 1. capit. aut facta. num. 5. & c. 10. 3

Exponere se periculum, vide verbu Periculū.

Expressi & taciti non modica differentia. de lege penali. nu. 28. to. 3

Exteriora non augent, neque minuunt bonitatem, & malitiam interiorem. De pan. dist. 1. c. si cui s. item. nu. 15. & dist. 7. c. si quis. 1. num. 25. to. 3

Extrahere per vim è loco sacro, quando mortale. in sum. c. 25. nu. 17.

Extravagans, vide Verbo Bulla.

Extrema necessitas, vide uerbo Necessitas extrema.

Extrema vntio quid, & vntio cum verbis concurrat. in sum. c. 22. nu. 12. to. 1

extremam vntionem nemo ministrare potest, nisi presbyter. in sum. c. 22. nu. 12. to. 1

extrema vntio quas partes tangat, & quibus fiat verbis, & quare infirmis, & non violenter morituris detur? in sum. cap. 22. num. 13. & c. 10. 1

extrema in necessitate non censetur is constitutus, quia sit constitutus in periculo perdendi honorem. De elemos. nu. 36. to. 3

extrema vntiois contemptus, vel in mortali suscepio mortalis. in sum. c. 22. nu. 16. quando vero dicatur contemptus, vide c. 20. n. 20. & c. 23. nu. 42. to. 1

extrema vntionis sacramentum, & Eucharistia dari potest incipienti delirare. in sum. cap. 26. nu. 27. to. 1

extrema vntionis de Sacramento multas veritates definit Conc. Trid. in sum. cap. 22. nu. 15. tom. 1

extrema vntio finem vite presumptum tantū requirit. de Indul. not. 30. nu. 8. to. 3

extrema patienti satisficit etiam non donando, sed comodando, & locando. in sum. cap. 17. nu. 61. 118. to. 1. & de red. eccl. q. 2. mon. 4. nu. 1 & c. & de reg. com. 2. nu. 28. & c. 10. 2

extremo ab uno in alterum difficilis transitus. de Pen. dist. 7. c. ult. §. quod quāvis. n. 15. 1. 3

F

Facere non dicitur proprie qui consulit, mā dat, & c. in sum. c. 27. num. 51. to. 1. & de Pen. d. 1. c. si quis non dicam. nu. 17. & ea. periculo. nu. 3. to. 3

faciam hoc, tripliciter intelligi potest; & quando non obliget. de Pan. dist. 2. c. non reuertebantur. num. 2. to. 3

Facta non presumuntur, nisi probentur. de red. eccl. q. 1. mon. 50. nu. 2. to. 2

facta per iracundiam quando non valida. de Pan. d. 1. c. diuortium. nu. 10. & c. 13. to. 3

factum cum qualitate setitum non setatur sine illa, nec pulsus a maiori pellitur a minori. de Indul. not. 28. nu. 10. & c. 10. 3

Facultas, prater inscripta, vide Verbo Potestas, & Verbo Gratia.

facultas, confitendi, studendi, ordines accipiendi, non exprat morte concedentis. de Pan. dist. 6. c. placuit. nu. 34. & c. 161. & c. & de Indul. not. 31. nu. 26. & c. & de red. eccl. q. 3. mon. 8. nu. 4. to. 3

facultas tacita sufficit qua regularis retineat, & accipiat aliquid, modo sit approbatoria. de reg. com. 2. nu. 10. & c. 10. 2

facultas absoluendi, vide Verbo Absoluendi.

facultas eligendi confessarij, electione prima nō finitur. de Pan. d. 6. c. placuit. n. 266. & c. 1. 3

facultatem Theologie Parisiensem determinasse, quem ultra duo beneficia valoris decent scotorum habere non posse, non videtur verisimile contra Carthusianum. De incompatibil. benef. nu. 21. to. 2

facultas concessa generalis exiundi è monasterio qua iusta. de Reg. com. 4. nu. 36. to. 2

facultas confitendi alteri facile a parochia danda. de Pen. dist. 6. c. 1. qui Sult. nu. 99. to. 3

facultas concessa religioso conuertendi quæ sita in suos vsus, non includit quæ sita per successionem, & donationem, saltem illa, qua ob cognitionem, & alia merita fieret. de regu. com. 2. nu. 40. to. 2

facultas edendi oua, lacticia, habendi altare portatile, non suspenditur per obelium anni sancti. de Indulgent. notab. 28. num. 21. in fine. tom. 3

- facultas lucrandi omnes indulgentias stationum Romanarum, vel alicuius alterius loci pñ, non comprehendit indulgentias plenarias, sed tantum alias. de Indulgen. not. 9. num. 16. to. 3.*
facultas disponendi de bonis ecclesie in illegitimo, sublata de Spol. cler. §. 19. nu. 4. 6. to. 2.
Fallacia est species doli. in summis. cap. 17. nu. me. 177. to. 1.
Falsa sibi imponere, vel proprie peccata occultata detegere quando sit mortale. in sum. c. 18. nu. 27. &c. to. 1. &c. c. Inter Verb. 6. concl. imperfecta nu. 13. &c. to. 2.
falsum non est, quod in sensu in quo sit est verum in sum. c. 12. nu. 8. to. 1. &c. de hor. can. cap. 15. nu. 2. &c. to. 4.
falso accusatus, vide Verbo Accusatus.
Falsarius nummorum, scripturarum, ponderum, men surarum, sigillorum, ut peccet, & cui restituere debeat. in summis. cap. 17. nu. me. 167. &c. to. 1.
falsarius bullarum quis dicatur, & quando excommunicatus in sum. c. 18. num. 169. & cap. 27. nu. 62. to. 1.
Falsa literis Apostolicis utens, non est excoicatus in bulla cana: quia falsis uti non est falsare. in sum. c. 27. nu. 62. decl. 4. to. 1.
falsis reliquijs, vel in raculis Stens ad quid teneatur. in sum. c. 17. nu. 169. pec. 62. to. 1.
Falsum testimonium dicens, quando etiam cū periculo proprie vite recantare teneatur. in sum. c. 15. nu. 17. to. 1. &c. de Iudicijs in rub. num. 61. tom. 4.
falsum testimonium ob tria est peccatum mortale. in sum. c. 18. nu. 1. in fi. to. 1.
Fama quid, ut hic accipitur, & quotuplex. in sum. c. 18. nu. 19. to. 1. & cap. inter Verba. 4. concl. nu. 6. &c. & concl. 6. nu. 4. &c. & de fi. hum. nu. 48. to. 2.
fama, gloria, laus, honor, & reverentia, quid, & quando bene, vel male appetantur. in sum. c. 23. nu. 9. to. 1. & de hor. can. c. 6. num. 35. &c. to. 4. & de fin. hum. nu. 48. & c. inter Verb. 4. concl. nu. 5. & concl. 5. n. 1. &c. & concl. 6. nu. 4. &c. to. 2.
fama, vita, & libertas, & conveniunt, & estimari non possunt. in sum. c. 17. n. 89. &c. t. 1.
fama proprie quando homo sit dominus, & cū negligere quando sit mortale. in sum. c. 18. nu. 27. &c. 61. & c. Inter verb. 2. concl. nu. 8. to. 1. &c. & concl. 6. nu. 22. to. 2. & de Pen. dist. 1. c. quis aliquando §. non tibi dico. num. 10. &c. to. 3.
fama damnum leve, & notabile quid sit. in sum. cap. 18. nu. 20. & sequē ad 24. to. 1.
fama proximi est servanda, nisi &c. in sum. c. 18. num. 56. to. 1.
famam non lesam tentans eam ledere non restituit, etiam si, &c. in sum. c. 18. nu. 44. to. 1.
fama restitutio condonari etiam iuste potest, nisi, &c. in sum. c. 18. nu. 46. to. 1.
fama ablatio an compensetur ablatione reciproca. in sum. c. 18. nu. 47. to. 1.
fama debitum non tam facile tollitur, quam actio iniuriarum. in sum. c. 18. nu. 47. to. 1.
fama restitutio excusatur vita, vel salutis periculo, & obliuione. in sum. c. 18. n. 47. &c. t. 1.
fama quid secundum Bernardum, & quid secundum Callesstratum. c. inter Verb. concl. 6. num. 62. to. 2.
fama quid secundum Doct. ores recentiores. ibi. num. 63. to. 2.
fama multis modis sumitur in iure. ibi. n. 64. t. 2.
fama quid secundum Bar. ibi. nu. 65. to. 2.
fama quid secundum autorem. ibi. eo. nu. 1. 2.
fama secundum autorem, est existimatio hominum vulgata inter aliquos. de fama & infra. nu. 1. to. 2.
fama restituenda, etiam sublata infamia. ibi. nu. 465. to. 2.
fama non debetur ab eo, qui iusta de causa, quamquam cum mala intentione infamat. ibi. nu. 473. to. 2.
fama non debetur, quando infamia est obliuioni tradita. ibi. nu. 470. to. 2.
fama quando, ac quomodo restituenda post obliuionem infamie. ibi. nu. 471. to. 2.
fama raro ita, ut oportet, probetur, & multo grauius in hoc errant. de fama & infam. num. 15. to. 2.
fama potest esse de alijs ab homine, & inanimatis, ut de limitibus agrorum. ibi. n. 2. t. 2.
fama, & clamorosa insinuatio differant, & in quo. c. Inter Ver. concl. 6. nu. 299. to. 2.
fama huius territorij quando perdat ob infamiam alterius. ibi. nu. 445. to. 2.
fama non est opinio, communis eiusdem territorij, vel alterius. quia citoseiri speratur, contraria est. ibi. nu. 446. to. 2.
fama restituenda remittendi eius obligatione. ibi. nu. 480. to. 2.
fama mala, vel lepra excommunicatio, & mutilatio brachij, ubique sequitur suum dominum. ibi. nu. 440. to. 2.
fama quando restitui nequit, etiam per haredem compensari debet. ibi. nu. 462. to. 2.
fama nō debetur ei, qui alia via est infamatus, sed bene compensatio interesse intermedij temporis.

poris. c. Inter Verba. conclu. 6. nu. 477. to. 2
 fama etiam est indifferens, nec bona, nec mala
 bonitate naturali, & moralis. De fama &
 infam. nu. 6. to. 2
 fama de vna, & eadem re potest haberi bona,
 & mala, & indifferens respectu diuersarum
 qualitatum. & c. ibid. nu. 7. to. 2
 fama oportet, ut sit omnium, uel maioris par-
 tis eorum, apud quos allegatur esse. ibi. n. 9. t. 2
 fama bona, & mala dicitur. In malam tamen
 partem, infamia dicitur, id est mala fama.
 ibid. nu. 4. & 5. to. 2
 fama probari potest per duos testes solos, legiti-
 me de illa deponentes. ibid. nu. 11. to. 2
 fama amittitur coram alijs peccando, & ipsi
 eam non tollunt. c. Inter Ver. cōcl. 6. nu. 442. t. 2
 fama non est de re notoria, & euidentis, quia
 potest purgari. De fama & infam. nu. 1. to. 2
 fama definitio ex Bar. fama est opinio commu-
 nis, & voce manifesta, ex suspitione procedens.
 ibid. nu. 2. to. 2
 famam restituere non debet qui leuiter eam la-
 dit. c. Inter Verba. concl. 6. nu. 467. to. 2
 famam non restituet, qui nequit sine periculo
 vite, aut salutis. ibid. to. 2
 famam debet qui ob excessiuas laudes unius di-
 minuit famam alterius. ibid. nu. 469. to. 2
 famam quando debet qui retulit mala quae au-
 diuit. ibid. nu. 478. to. 2
 famam propriam perdat qui abstulit alienam.
 ibid. nu. 211. to. 2
 famam restituere tenetur, non solum, qui ple-
 nam, & totam tollit; sed etiam, qui partem
 eius. de fama & infam. nu. 16. to. 2
 famam bonam, & infamiam ad inducendum
 requirit maior pars Sicinje. ibid. nu. 10. t. 2
 famam constituere non potest opinio pauciorum
 quam decem; etiam si non sint plures in
 pago, & oppido. ibid. nu. 9. to. 2
 de fama Bart. obsecrare prater suum morem lo-
 quutus, & eius definitio de fama hominis
 tantum est. ibid. nu. 4. to. 2
 fama ad inquirendum aliquando opus est ma-
 iore, aliquando sufficit minor. c. Inter Verba.
 concl. 6. nu. 272. to. 2
 fama due contraria probari possunt, sed altera
 illarum probationum falsa erit. De fama &
 infam. nu. 8. to. 2
 fama due contraria non possunt dari vera de
 vna, & eadem re, respectu eiusdem quali-
 tatis loci, temporis, & hominum ibi. nu. 9. t. 2
 famam, & honorem quis sine animo tollendi
 tollit de Pen. dist. 2. c. cap. 1. consideret,
 §. animaduertere. num. 7. tom. 3

Index Oper. Nauar.

fama propria magis quam aliena seruanda. de
 pen. dist. 5. c. fratres. nu. 90. to. 3
 famam accusantis restituere non tenetur accu-
 satus de vno crimine secreto, eo quod illud
 non probauerit. in sum. c. 18. nu. 48. & c. to. 1.
 & c. hum. aur. q. 2. nu. 15. to. 2
 fama laesa mendacio, aliter quam laesa vero, re-
 stituenda in sum. c. 18. nu. 45. to. 1
 fama non creditur etiam semiplena in crimi-
 nalibus. de Iudicijs in rub. nu. 52. to. 4
 famam restituere quis teneatur, & non teneat-
 ur. in sum. c. 18. nu. 42. 44. & c. 46. & c. 50.
 61. to. 1. & cap. Inter Verba. 4. concl. nu. 26.
 & concl. 6. nu. 16. & c. hum. aur. q. 2. nu. 15.
 q. 3. nu. 3. to. 2. & de Iudicijs in rub. nu. 61.
 to. 4. & de pen. dist. 1. c. quis aliquando. §.
 non tibi dico. nu. 28. to. 3
 famam restituere, & aliter compensare tenen-
 tur heredes, uel lafor. in sum. cap. 18. nu. 42.
 45. to. 1. & c. Inter Verba. 4. concl. nu. 26. &
 conclu. 6. nu. 16. to. 2
 famam ladens detegendo delictum occultum,
 etiam verum, tenetur ad restitutionem, &
 an etiam se infamando in sum. c. 18. nu. 45.
 61. to. 1. & c. hum. aur. q. 3. nu. 3. & cap. In-
 ter Verba. 4. concl. m. 26. & concl. 6. n. 16. to. 2.
 & de Iudicijs in rub. n. 61. t. 4. & de pe. d. 1.
 c. quis aliquando. §. non tibi dico. n. 28. to. 3
 famam qualis relator mali non restituat. in
 sum. c. 18. nu. 50. to. 1
 famam mulier proba pluris quam libertatem
 aestimat. in sum. cap. 17. nu. 90. Dico 6. to. 1
 fama bonitatis sola inestimabilis, non alia. in
 sum. c. 17. nu. 91. in fi. to. 1
 fama non aestimatur pluris quam vita, licet si
 cut illa compensetur. in sum. c. 17. nu. 90. t. 1
 & cap. Inter Verba. 4. conclu. nu. 20. & concl.
 5. num. 59. to. 2
 fama reservatio utilior Reipublica, quam puni-
 tio criminis secreti. de Iudicijs in rub. n. 56.
 81. to. 4. & de Pen. dist. 2. c. quis aliquando.
 §. non tibi dico. nu. 16. to. 3
 fama per aquiualens nequit restitui, si vero a-
 liter non potest restitui, pecunia est compen-
 sanda in sum. c. 17. nu. 90. & c. to. 1. & c. In-
 ter Verba. conclu. 4. nu. 26. to. 2
 Familiaritas praesens demonis, initium perpe-
 tuae familiaritatis futurae. de Pen. dist. 1. c.
 nunquid Cain. nu. 5. & c. to. 3
 familiarem spiritum, & demonem habēs, vel permit-
 tens habere, & principes non punientes ta-
 les peccant in sum. c. 11. nu. 26. to. 1
 familiaritatem habere cum persona suspecta,
 quando mortale. in sum. c. 14. nu. 31. to. 1

famosum & notorium potest reuelari ei, qui id nescit. c. Inter verba. concl. 6. nu. 449. to. 2

Famuli, præter infra scripta, vide Verbo Seruus. famuli iussu domini laborantes de festo non peccant secus si in contemptum festi. in sum. cap. 13. nu. 7. to. 1

famulus usurariorum, vide Verbo Usurariorum. famulus accipientes ab arte, vel studio, si eos extra illud maxime occupent, peccant, & tenentur ad restitutionem. in sum. c. 17. num. 109. to. 1

famulus ministrans mensis cibariis, & opiparis prelatorum, vel concubinariorum, vel in uas concubinam ad se ornandum, non peccat. in sum. c. 20. nu. 16 to 1

famulis debetur victus, vestitus, & merces laborum. in sum. c. 17. nu. 110 to. 1

Fata, vel parcas nullus esse, aut esse diuinum ordinem, &c. de hor. can. c. 19. n. 23. &c. t. 4

Fauens, uel probans alicui indigno petenti gradum, vel dignitatem aliquam, grauiter peccat. c. inter Verba 1. concl. 4. num. 11. usque ad 13. 17. to. 2

fauere consilium dare, vel iubere, quando quis dicatur ad incurrendas censuras, vel penas. in sum. cap. 27. num. 51. 55. to. 1. & de Iudais not. 4. nu. 8. &c. to. 4

Fautores, & receptatores Sarracenorum, & credentes hæreticis qui sint in sum. c. 27. nu. 51. in fi. & nu. 55. decl. 4. & nu. 59. to. 1. & de Iudais not. 4. nu. 7. &c. to. 4

Feras prædus aliorum noxas occidi non posse, si quis mandat, etiam cum proposito restituendi damnum, ut peccet. in sum. a. c. 17. nu. 125. to. 1

Ferri delitio ad Sarracenos tam facti quam in festi prohibita, ut intelligatur. in sum. ca. 27. nu. 63. declar. 5. to. 1. & de Iudais not. 6. nu. 5. &c. 8. & not. 10. nu. 29 to. 4

ferrum deferre Sarracenis sponte quando non malum. de Iudais not. 10. nu. 29. to. 4

Festa ut potius relaxentur ob necessitatem, quàm ob pietatem in sum. c. 13. nu. 4 to. 1

festi inducit, & tollit, & moderatur lex, & consuetudo. in sum. c. 13. nu. 5. dico 9 to. 1

festi sua unaqueque regio cum morantibus in ea obseruare debet. in sum. cap. 13. num. 5. in fi. 1. tom. 1

festis diebus præcipitur ut audiat sacram, & ne seruilia opera fiant. in sum. c. 13. nu. 2. & Dico 3 to. 1

festi dies omnes Christianorum sunt lege humana introducti. in sum. c. 13. nu. 1 to. 1

festis diebus septem opera seruilia permittun-

tur, & quinque non seruilia prohibentur. in sum. c. 13. nu. 3. to. 1

festus tam licitum est opus ob pecuniam, quam sine pecunia, & quando sit licitum propter pecuniam diebus festis operari. in sum. c. 13. num. 5. tom. 1

festum an violet, qui ludit, saltat, senatur, otiose tota die vagatur. in sum. c. 13. nu. 15. & cap. 14. nu. 36 to. 1

festum an violet, qui transcribit aliquem librum, aut scribit, vel conficit instrumentum. in sum. c. 13. nu. 14. & c. 25. nu. 53. &c. to. 1

festum an violet, qui propter necessitatem laborat, non obstante episcopi excommunicatione. in sum. c. 13. nu. 15. to. 1

festis sanctorum Michaelis, Innocentium, Syluestri, & Crucis, licite quis laborat. in sum. c. 13. nu. 15. to. 1

festis contrito bona, sed non necessaria. in sum. c. 13. nu. 13. to. 1. & de Pen. dist. 5. c. confideret. in prim. nu. 3. 1. to. 3

festi obseruatio nunc non tam stricta, quàm olim in sum. c. 13. nu. 2. to. 1

festos dies quos Sator seruare teneatur. in sum. c. 13. nu. 5. inf. 3. to. 1

festos dies violare quis dicatur, & quando sit peccatum. in sum. cap. 13. a. num. 3. & que ad. 19. to. 1

festum an violet qui in die festo, vel in eius vigilia mittit iumenta in opera sequenti die faciendi in sum. c. 13. nu. 12. to. 1

festum an violet qui præbet consilium propter lucrum die festo. in sum. c. 13. nu. 12. pec. 8. to. 1. & de Rescr. ca. cum contingat. 12. cau. nul. nu. 1. &c. to. 4

festi die processus factus, etiam parte consentientes nullus nisi &c. in sum. c. 13. nu. 12. &c. to. 1. & de Rescr. c. cum contingat. 12. cau. nul. nu. 1. &c. to. 4

festum an violet qui audit in iudicio propter pietatem, vel necessitatem, vel sine illa. in sum. c. 13. nu. 13 to. 1

festum an violet qui omittit orare pro se, vel pro alio eo tempore, quo extrema necessitas suam orationem postulat. in sum. cap. 13. num. 16. to. 1

festum an violet qui omittit recitare, quod iurare, vel penitentia, vel voto tenebatur dicere. in sum. c. 13. nu. 18. to. 4

festum qui violat videretur, præcepto, vel conditione, ut peccet. in sum. c. 13. nu. 6. &c. to. 4

festum Assumptionis B. Virginis simpliciter maximum omnium festorum eiusdem Virginis. mis. 4. nu. 6. & mis. 13. nu. 1. to. 4

festum

festum qui Violat iter agendo, deferendo onera, &c. Et peccet. in sum. c. 13. nu. 6. &c. to. 1
 festum Violat, qui Vendit, emit, commutat, &c. in sum. c. 13. nu. 8. to. 1
 festum an Violat, tonsor, piscator, molitor. in sum. ca. 13. nu. 9. to. 1
 festum an violet, qui laborat pro pauperibus, &el. conficiendis pontibus, & reficiendis viis. in sum. c. 13. nu. 10. &c. to. 1
 Feudum, & emphyteusim perdendi nouus modus. De Spol. cler. §. 19. nu. 8. to. 2
 Fides prima omnium virtutum, licet charitas sit maxima, & suprema earum. Misc. Sclt. num. 5. to. 4
 fidei confessio non solum corde, sed etiam ore necessaria. cap. hum. aur. q. 3. nu. 16 & cap. Inter Verba. pral. 3. num. 3. to. 2. & de Pen. dist. 1. c. potest fieri. nu. 1. &c. to. 3
 fides nec Verbo, nec etiam metu mortis neganda. in sum. cap. 11. nu. 27. to. 1. & cap. hum. aur. q. 3. nu. 16. & c. Inter Verba. pral. 3. num. 3. tom. 2. & de Pen. dist. 1. cap. potest fieri. nu. 2. tom. 3
 fidei articuli qui sint explicite credendi. in sum. ca. 11. nu. 22. pec. 4. to. 1
 fides, &el. credulitas sola voluntate perditur, quamuis non sola voluntate, sed adiuncto illi aliquo motiuo queritur. de Pen. d. 7. c. si quis autem. nu. 123. &c. to. 3
 fides, scientia, opinio, dubium, scrupulus, conscientia quid sit. in sum. c. 27. num. 279. to. 1
 & de Iudicijs in rub. num. 43. tom. 4 & de Penit. dist. 7. cap. si quis autem. nu. 9. usque ad 25. tom. 3
 fides, siue credulitas, &na certior alia. de Iudicijs in rub. nu. 50. to. 4
 fides, siue credulitas, etiam siue scientia, certitudinem parit. de Penit. dist. 7. cap. si quis. 1. num. 19. &c. to. 3
 fidem profiteri tenentur canonici, & curati intra duos menses a die possessionis, quam non facientes, non faciunt fructus. in sum. c. 25. nu. 145. &c. to. 1
 Fideiusso potest licite aliquid accipere pro fideiussione. in sum. c. 17. nu. 285. &c. tom. 1. & de datis & promiss. num. 50. to. 3
 fideiusso non obligatur pro non obligato. de Reg. com. 2. nu. 42. conf. 5. to. 2
 fideiusso ab eo, cui securitatem praestat, aliquid accipere potest, nisi fraus interueniat, ut ex conuentione cum mutante de partiendo lucrum, vel alias lucrandum. de Cambijs num. 7. tom. 2
 fideiussio non conceditur mulieri, licet conceda-

tur donatio. de hor. can. cap. 22. num. 50. & Misc. 50. nu. 5. to. 4
 Filialis timor, Side Verbo Timor filialis.
 Filium spurium dotare quando possit, & teneatur clericus etiam de bonis ecclesiasticis. de Spol. cler. §. 19. nu. 10. &c. to. 2
 filium exheredare non potest pater, eo quod contra suam voluntatem nupserit marito in digno. in sum. c. 14. nu. 15. to. 1
 filia renuncians legitimam cum iurcurando, & enormi latione, an teneatur illud seruare. in sum. c. 17. nu. 15. to. 1
 filiam cogens, &el. mulierem ad ingrediendum monasterium, incurrit excommunicationem. in sum. c. 14. nu. 17. & c. 17. nu. 150. to. 1
 Filius ut peccet circa praeceptum de honorandis parentibus in sum. ca. 14. nu. 11. &c. to. 1
 filius non solum peccat odiendo parentes, sed etiam eis amoris signa non monstrando. in sum. c. 14. nu. 11. &c. to. 1
 filium habentem unde se alit non tenetur pater alere, nec contra in sum. c. 14. nu. 13. f. 1. & de Spol. cler. §. 19. nu. 12. to. 2
 filius qui non obedit patri quo ad regimen, & bonos mores, vt peccet. in sum. cap. 14. num. 2. 12. to. 1
 filius qui parentibus in magna necessitate constitutis non succurrit ut peccet. in sum. c. 14. num. 13. &c. to. 1
 filius qui ob parentum subuentionem non egreditur religionem, quando peccet. in sum. c. 14. nu. 14. to. 1 & de Reg. com. 1. m. 8. & com. 3. nu. 8. &c. to. 2
 filius percutiens parentes etiam leuiter, peccat, mortaliter. in sum. c. 14. nu. 12. &c. to. 1
 filius promouens parentes ad indignationem, contemnens, mortem optans, non liberans e carcere, ut peccet in sum. c. 14. nu. 12. to. 1
 filij illegitimi, Side Verbo Illegitimus.
 filius non tenetur credere matri affirmanti eum esse illegitimum; si tamen credat, est irregularis, & tenetur renunciare totam hereditatem fratribus legitimis. in sum. c. 16. nu. 46. & c. 27. nu. 20. to. 1
 filius coniugis ignari impediendi alterius, est legitimus. de Iudicijs not. 11. in fine. glo. pen. num. 18. to. 4
 filo legitima patris viuentis quasi debita. de Rescr. c. si quando excep. 21. nu. 59. to. 4
 filius clericus legitimus est capax ad omnia beneficia, secus si sit illegitimus. de Rescr. in aut. num. 3. to. 4
 filius illegitimus, vel naturalis in quo aequatur legitimo. de Reg. com. 2. nu. 2. 47. to. 2

filius, qui parentum male parta non restituit, neque legata implet, ut peccet. in sum. c. 14. num. 16. to. 1.
filius familias & regularis quando, & quid possint donare. in sum. c. 17. nu. 105. to. 1. & de Red. eccl. q. 1. mon. 33. nu. 4. & c. 10. 2.
filii proprii de fonte baptismatis susceptio, qua impediatur matrimonium. in sum. c. 16. nu. 34. & c. 22. nu. 74. to. 1.
filius quando possit, vel teneatur accusare parentes. in sum. c. 14. nu. 12. pec. 7. & cap. 25. num. 50. to. 1.
filius non ducens uxorem quam pater uult, quando peccet. in sum. c. 14. nu. 15. to. 1.
filius quando mortaliter peccet cum obligatione restituendi, accipiens aliquid notabile ex bonis patris, etiam si sint aduentitii, aut profectitia. in sum. c. 17. nu. 138. & c. 156. & c. 10. 1. & de Reg. com. 2. nu. 20. to. 2.
filius patri seruiens quale mistum peculium habeat. in sum. c. 17. nu. 144. to. 1.
filius quando teneatur, computare in sua legitima expensas studii, librorum, & armorum a patre factas. in sum. c. 17. nu. 154. to. 1.
filius, uel filia an teneatur computare in sua legitima expensas in nuptiis factas, & quid de iocalibus. in sum. c. 17. nu. 165. & c. 10. 1.
filii legitimam non minuit ornatus sibi a patre datus. in sum. c. 17. nu. 160. to. 1.
filius tenetur computare in sua legitima sumptus actus a patre pro suis bonis aduentitiis. in sum. c. 17. nu. 163. to. 1.
filius tenetur coputare in sua legitima ea que data, uel relicta ei fuerunt ab extraneo, solum patris intuitu uiuente patre. in summa. c. 17. nu. 162. to. 1.
filius computare debet in sua legitima penam, quam pater soluit pro delicto filii, si ad id pater compulsus fuit. in summa. capit. 17. num. 165. tom. 1.
filius computare debet in sua legitima patris bona consumpta a se in ludo, & in malos, uel uanos usus. in sum. c. 17. nu. 164. to. 1.
filius matrimonii putatiui quis sit legitimus. in sum. c. 22. nu. 53. in fi. to. 1.
filius potest petere legitimam post professionem patris, etiam antequam pater moriatur. de Reg. com. 2. nu. 48. § 4. to. 2.
filiorum legitimam non potest minuire pater scire donando, remunerando tamen, & faciendo pia, potest. in sum. c. 26. nu. 39. to. 1.
filii Dei, & natus ex eo, cur dicatur omnis iustus. de Pen. distinct. 1. cap. qui natus. numero 1. tom. 3.

filius, qui mortuo patre non uult conferre lucrum de patris pecunia facta, peccat, & tenetur restituere. in sum. c. 7. nu. 161. to. 1.
filius quando possit cogi ad testificandum contra parentes, uel cognatos, & contra. in sum. c. 25. nu. 48. § 10. to. 1.
filio spurio ministrante, non debet pater celebrare Missam de hoc. can. c. 18. nu. 75. to. 4.
filii, & famuli & furariorum quando peccent, vide Verbo & furariorum.
filius magis tenetur diligere patrem, quam filium, & an magis patrem quam matrem, fratrem quam uxorem, &c. de fin. hum. nu. 52. & cap. Inter Verba 4. concl. nu. 23. to. 2. & de Pan. dist. 2. c. charitas est. § & quid est diligere. nu. 1. vsque ad 5. to. 3.
filios habes an possit in episcopum eligi. de Spol. cler. §. 19. nu. 2. to. 2.
filii, qui plus aliis patri seruit, quid obtinere debeant. in sum. c. 17. nu. 148. to. 1.
filii commendatorum qua bona parentum possint hereditare. de Red. eccl. q. 3. mon. 13. num. 1. & c. 10. 2.
filiorum bona quadruplicia, Castrensia, quasi castrensia, aduentitia, profectitia. in summa. c. 17. nu. 141. & c. 10. 1.
filii speciales Papae non possunt excommunicari, suspendi, nec interdici ab ordinario. in sum. c. 27. nu. 164. Dico 8. to. 1.
filius ut peccet qui bona a parentibus male parta non restituit, quique eorum legata non implet. in sum. c. 14. nu. 16. to. 1.
filius iuste potest vendi a patre, filius tamen potest se redimere etiam inuito possessore. in sum. c. 17. nu. 88. & c. 23. nu. 95. & c. 10. 1.
filius quando obligetur propter votum parentum. in sum. c. 12. nu. 74. pec. §. 10. 1.
filii infidelium adhuc expertes rationis non sunt baptizandi sine consensu parentum. in sum. c. 24. nu. 9. in fi. to. 1.
filium supponens ad quid teneatur. in summa. c. 16. nu. 43. to. 1.
filium habens ex adulterio ad quid teneatur. in sum. c. 16. nu. 46. to. 1.
filius nobilis clericus est incapax beneficii patris, & omnium qua sita sunt ubi patres fuerunt beneficiarii, secus si sit legitimus. in Summa. c. 25. nu. 117. to. 1. & de Rescr. c. si quando. in aut. a nu. 1. vsque ad 11. to. 4.
filiorum vota, vide Verbo Votum.
fingens casum, & vel fraudem aliquam, quod iudex suadet ad accipiendum testimonium alicuius femina est excommunicatus. in sum. c. 27. nu. 125. except. 18. to. 1.

finis prater inſcripta, vide Verbo Intentio.
finis exacte definiuntur, & declaratur, cum ſuis
 diuifionibus. in ſum. prel. 4. nu. 2. & c. 4. 10. 1
 & de ſi. hum. a. nu. 3. & ſuſius
 cap. inter verba 5. conclu. a. nu. 26. uſque ad
 44. & de hor. can. c. 6. nu. 13. & c. 10. 4
finem ad bonum per bonum medium eſt perue
 niendum, c. inter verba. conclu. 6. nu. 303. 10. 2
finis duplex principalis, & minus principalis,
 & quid uterque, & c. cognofcatur. in ſum.
 c. 17. nu. 209 & c. 21. nu. 40 & c. 23. n. 101.
 10. 1. & de ſi. hu. nu. 9. 37. & c. 42. & cap.
 Inter Verba. 5. conclu. nu. 2. 4. 34. & c. 37. 10. 2.
 & de Vſuris nu. 20. 23. 10. 1. & de hor. can.
 c. 6. nu. 13. 16. & c. 18. 10. 4 & cap. hum. aur.
 9. 3. nu. 2. 10. 2. & de Pen. diſt. 5. c. fratres. nu.
 me. 56. & c. & de dat. & promiſ. nu. 36. 10. 3
finis ultimus, & principalis nequit eſſe ullum
 bonum honorarium. cap. Inter verba. 5. conclu.
 nu. 10. 12. 15. 26. 31. 10. 2. & Miſ. 37. nu. 5.
 10. 4. & de Reg. com. 3. num 31. & de ſi. hu.
 num. 44. 10. 2
finis duplex, operationis, & operantis, ille po
 teſt eſſe lucrum temporarium, hic vero non
 principaliter. c. Inter Verba. 5. conclu. nu. 22.
 & c. & de ſi. hum. nu. 7. 10. 2
finis operationis, operantis ut diſſerant, & etiã
 poſſunt eſſe idem diuerſo reſpectu: alter eſt
 prior executione, alter intentione, de ſi. hu.
 nu. 10. 26. 39. & cap. Inter Verba. 5. conclu.
 num 22. 29. 39. 10. 2
finis minus principalis actus virtutis poteſt eſſe
 honor lucrum, vel bonum temporarium.
 in ſum. c. 14. nu. 33. 10. 1. & c. Inter verba. 5.
 conclu. nu. 23. 35. & de ſi. hum. nu. 33. 39.
 43. 45. & c. 10. 2. & de Vſuris. n. 20. 23. 10. 1.
 & de dat. & promiſ. nu. 36. 10. 3. & de hor.
 can. c. 6. nu. 17. 10. 4
finis cognitio iuſta conſcientia neceſſaria. c. In
 ter Verba 5. conclu. nu. 26. 10. 2
finis ultimus & medius definiuntur, diuidun
 tur, & ſubdiuiduntur. c. Inter Verba. 5. con
 clu. nu. 27. & c. & de ſi. hum. nu. 3. & c. 10. 2
finis duplex, cuius & quo in ſum. prel. 4. nu. 3.
 & c. 10. 1. & c. Inter Verba. 5. conclu. nu. 28. &
 de ſi. hum. num 6. 10. & c. 10. 2
finis, duplex, bonus, & malus. cap. Inter verba. 5.
 conclu. nu. 30. 10. 2
finis principalis alicuius actus virtutis poteſt
 eſſe vita, & ſalus. c. Inter Verba. 5. conclu. nu.
 31. & de ſi. hum. num. 32. 10. 2
finis malus, quia eſt culpa, & malus, quia eſt
 ineptus, diſſerunt in ſum. cap. 12. nu. 30. & c.
 10. 1. & cap. Inter verba. 5. conclu. num. 33.

& de ſi. human. num. 36. 10. 2
finis minus principalis virtutis poteſt eſſe ho
 nor, vel lucrum. c. Inter Verba. 5. conclu. nu. 35.
 10. 2. & de hor. can. c. 6. nu. 16. & c. 10. 4
finis principalis operis poteſt eſſe aliqua virtus.
 c. Inter verba. 5. conclu. nu. 37. 10. 2
finem ultimum non ponit in creatura, quiſquis
 mortaliter peccat in ſum. prel. 9. 10. 1. & de
 ſi. hum. nu. 21. & cap. Inter Ver. 5. conclu.
 num. 5. 4. 10. 2
finem humanorum actuum cognitio ad recte
 viuendum neceſſaria. de ſi. hum. nu. 1. 10. 2
finis verbum masculino, & feminino genere
 proſertur. de ſi. hum. nu. 2. 10. 2
finis, & medium poteſt eſſe idem, diuerſo reſpe
 ctu. de ſi. hum. nu. 4. 10. 2
finis primo duplex, ultimus, & medius. Ultimus
 item duplex, verus, & falſus. Medius item
 duplex. de ſi. hum. nu. 4. & c. 10. 2
finis, qui eſt alius ab obiecto, licet ſit ultimus
 in executione, primus tamen eſt in inten
 tione. de ſi. hum. nu. 10. 26. 39. & c. Inter
 Verba 5. conclu. nu. 29. 39. 10. 2
finis quis dicatur finis, ob quem aque, vel ma
 gis ſit actio. de hor. can. ca. 6. nu. 17. 10. 4
finis definit eſſe principalis ob relationem in a
 liud, de hor. can. cap. 6. nu. 23. 10. 4
finis principalis boni actus nihil temporale eſſe.
 Miſ. 39. nu. 9. 10. 4
finis malus, & bonum ex malo natum diſſe
 runt. in ſum. c. 12. nu. 32. 10. 1
fines qui principales omnium bonorum, & qui
 cuiuſque virtutis. c. Inter Verba. 5. conclu. nu.
 32. & de ſi. hum. nu. 37. 10. 2
fines generales apti omni virtuti qui. cap. Inter
 Verba. 5. conclu. nu. 37. 10. 2
fines, & ſcopi ultimi, in quos uiatores omnia
 referunt, duo ſunt. de ſi. hum. num. 25.
 10. 2
fines multi poſſunt eſſe principales eiſdem a
 ctus. de ſi. hum. nu. 37. & c. & c. Inter Ver. 5.
 conclu. nu. 34. 10. 2
fine prohibito, quæ media cenſeantur prohibita.
 de Reſcr. c. ſi quando. excep. 7. nu. 6. 10. 4
finis qualis eſt, talis facit actum, & eo melior,
 uel peior, quo finis melior, uel peior in ſum.
 prel. 9. nu. 18. 20. & c. 6. nu. 4. inf. 5. & nu.
 17. & cap. 14. nu. 33. & cap. 21. nu. 40. 10. 1.
 & c. hum. aur. 9. 3. n. 2. & de ſi. hum. nu. 1.
 & c. 17. 20. 30. 35. 40. & cap. Inter verba. 5.
 conclu. nu. 25. 32. & c. 42. & c. 53. 10. 2. & de
 pen. diſt. 1. c. magna. nu. 12. & c. & diſt. 6. c. 1.
 qui vult. nu. 41. 10. 3
finis utriuſque iuris diuerſus, ſaltem in medie
 tus

- tus. de Iudicijs. not. 3. num. 90. &c. to 4*
finis bonus non sufficit, si alia circumstantia de
sint. de Reg. com. 3. num. 14. &c. to. 2
finis precepti non est in precepto, nisi in prece-
ptis super charitatem. in sum. c. 13. num. 2.
Dico 3. & cap. 21. nu. 7. in fi. to. 1. & de hor.
can. cap. 20. nu. 19. & Mis. 21. nu. 2. to. 4. &
de Red. eccl. q. 1. mon. 61. num. 3. & cap. In-
ter Verba. 5. conclu. nu. 72. &c. to. 2. & de Pæ-
nit. dist. 5. c. 1. consideret. nu. 28. &c. to. 3
finis ultimus, & beatitudo celestis idē. in sum.
præl. 4. nu. 4. to. 1. & cap. Inter verba. 5. con-
clus. nu. 37. to. 2
Flagella a Deo permissa, si patienter quis pati-
tur, sunt satisfactoria in sum. ca. 3. nu. 4. &
c. 26. nu. 23. &c. to. 1. & de Pæn. dist. 3. c. sa-
tisfactio nu. 4. &c. to. 3
Fœmina, vide verbo Mulier.
Famineum genus in dispositione legali, & etiā
in materia odiosa, & penali comprehenditur
in masculino. c. accepta oppos. 8. nu. 31. to. 4.
& de dat. & promiss. nu. 11. tom. 3
Fœtui infunditur anima, si est mas, ad diem
40. si vero femina ad diem 80. in sum. c. 15.
nu. 14. & c. 27. nu. 223. to. 1
Fomes peccati non potest omnino humanitus
tolli. in sum. præl. 8. nu. 3. to. 1. & de Pæn. di-
stinct. 3. c. satisfactio. nu. 7. & d. 1. c. cogita-
tionis. nu. 2. &c. to. 3
Forma concedendi indulgentias quæ de indul.
not. 30. nu. 17. &c. to. 3
forma non suppletur per equipollens. Mis. 92.
nu. 2. 4. to. 4
forma dat esse rei. de alien. rer. eccl. & Spol.
cler. nu. 8. to. 2
Fornicandi desiderium, & delectationem mo-
rosam habens, quale peccatum, vide verbo
Delectatio morosa.
Fornicandi desiderium habitum in ecclesia, an
sacrilegium. de Pæn. dist. 5. cap. consideret.
in prin. nu. 21. to. 3
fornicanti presbytero qua penitentia danda, De
pæn. dist. 5. c. falsus. nu. 4. &c. to. 3
fornicarius clericus, vel concubiniarius, dando
susensus, & irregularis in sum. c. 25. n. 77.
& c. 27. nu. 154. 248. to. 1
fornicari in monasterio, vel dormitorio religio-
rum, non facit sacrilegium. in Sum. c. 16.
nu. 3. interrog. to. 1
fornicari cum muliere in vno actu bis, duplex
est peccatum. in sum. cap. 6. num. 17. to. 1. &
de pæn. dist. 5. c. consideret. in princ. nu. 48.
in fine. tom. 3
fornicari cum consanguinea uxoris suæ, impe-
dit petitionem debiti coniugalis, tenetur ta-
men reddere in sum. c. 16. nu. 35. to. 1
fornicarius sacerdos denunciatus, vel notorie
talus non est idoneus confessorius. de Pæn. d.
6. c. 1. & laboret. nu. 22. to. 3
fornicationis prohibenda tota ratio non cessat,
bona proles educatione. de Iudicijs in rubr.
nu. 76. ad 3. to. 4
fornicationem simplicem non esse mortificam
dicere, est hereticum. de pæn. dist. 5. c. confi-
deret. in prin. nu. 119. to. 3
Fortia sibi ob honorem, aut pudorem sunt pec-
cata de fin. hum. nu. 31. to. 2
Fortis est ut mors dilectio, ut intelligatur, &c.
de Pæn. d. 2. c. valida. nu. 2. to. 3
fortitudo, robur, & magnitudo est iniurias de-
pellere, imbecillitas inferre. De neces. defen-
prox. nu. 1. to. 1
fortitudinis virtus in quo immediate, & me-
diatē versetur. ibid. nu. 2. to. 1
fortitudinis virtus in quo versetur. ibid. num. 7.
& melius nu. 21. to. 1
fortuna modus in sponsoribus, aut tractatio-
nibus super dubia, qua de facto, & iure ene-
nire poterant, sicutus est de Camb. nu. 49. t. 1
Fortuitus casus, vide verbo Casus fortuitus.
Forum exterius multa ad evitanda maiora ma-
la permittit, qua conscientia non admittit.
de. Spol. cler. § 8. nu. 6. & § 11. nu. 4. to. 2
foro in utroque quando quis puniatur. de Iudi-
cijs not. 6. nu. 70. to. 4
forum anime separate aliud est a nostro. de In-
dulg. not. 22. nu. 17. to. 3
forum exterius duplex, penitus exterius, & mi-
xtum. de pæn. dist. 7. cap. si quis autem.
num. 37. to. 3
forum conscientie nemo fortitur ratione delicti,
nisi, &c. de Pæn. dist. 6. c. placuit. a nu. 83.
& sique ad 101. to. 3
forum penitentie, quasi penitentie, & con-
tentiosum, diversa. cap. Inter Verba. concl. 6.
num. 325. to. 2
S. fransc. Patriarca quomodo tacuerit verita-
tem & deluserit interrogantem. ibidem.
num. 369. to. 2
franciscus de Mendavia magnus Concionator
laudibus infamatur. ibid. nu. 48. to. 2
don Fr. acensis de Navarra Archiepiscopus Vir-
præclarus ibid. nu. 138. to. 2
franciscus Victoria doctor Dominicanus valde
eruditus ibid. nu. 340. to. 2
Franciscanorum bonorum dominium etiam
vestium, vel ciborum penes quem sit. de
Red. t. eccl. q. 1. mon. 12. num. 1. & mo-

ni 13. num. 2. & mon. 14. nu. 1. monit. 15. nu. 1. & c. tom. 2.
franciscani de observantia, & Capuccini hodie sunt incapaces temporalium in comuni. De red. eccl. q. 1. mon. 13. num. 2. to. 2.
Frater tenetur soluere debita honesta fratris sua in studio cum licentia patris, pro sua parte. in Sum. c. 17. nu. 162. to. 1.
fratres nos omnes esse credimus, sed incogitant. De hor. can. c. 19. nu. 103. to. 4.
frater an sit magis diligendus quam uxor, uide verbo Vxor.
fratres Franciscani, uide uerbo Franciscani, & uerbo Regularis.
fratres ordinum mendicantium migrantes ad non mendicantes sunt excommunicati, & etiam eos admittentes. in Sum. c. 27. nu. 107. excom. 22. tom. 1.
Fraterna correctio, uide uerbo Correctio fraterna.
Fraus quid? & est species doli. in Sum. ca. 17. nu. 177. & cap. 23. nu. 77. to. 1.
frequens alioquin cum monialibus est prohibita. & qua dicatur talis, & quis panas inducat. de reg. Com. 4. nu. 61 to. 2. & De Parit. dist. 5. c. 1. consideret. nu. 43 to. 3.
frequenter sit, quod bis fit. De pen. dist. 5. c. consideret in princ. nu. 43 to. 3.
Fructus restituere cui, & quando, vide uerbo Restitutio, prater infra scripta.
fructus beneficii restituendi pauperibus ut sibi quisque pauperi retinere possit. in Sum. c. 25. nu. 122 in fine. & c. 17. nu. 93. 171. l. 1. & De hor. canon. c. 7. num. 33. & c. tom. 4. & De Red. eccl. q. 3. mon. 25. nu. 2 to. 2.
fructus pignoris, uide uerbo Pignus, prater infra scripta.
fructus beneficiarum male dispensans peccat, et tenetur ad restitutionem. in Sum. c. 17. n. 94. & c. 23. num. 75. to. 1. & De Red. eccl. q. 1. mon. 20. num. 1. & c. & q. 2. mon. 19. nu. 1. & q. 3. mon. 15. nu. 1. & mon. 17. nu. 1. 6. tom. 2.
Cetera uide uerbo Beneficiarius.
fructus ecclesiarum, mensarum Patriarcharum Metropolitanorum, & c. debentur Papa a die vacationis usque ad diem prouisionis. de Spol. cleric. §. 6. nu. 7. to. 2.
fructus, vel redditus ecclesiasticos male percipiens, quid agere debeat. De Spol. cleric. §. 12. a nu. 1. usque ad 4. to. 2.
fructus beneficii per datam piccolum dati cuius. De Rescript. cap. si quando. in auth. num. 23 tom. 4.
fructus collecti ex pignore quos non colligebat

debitor, nec colligere cogitabat, an restituendi. in Sum. c. 17. nu. 216 to. 1.
Frugifera est res apta fructum ferre, licet non ferat. De usuris. nu. 133 to. 1.
Fruitione eadem est fruendum Deo, summa Trinitate, & personis omnis: & licet beatus in tuens essentiam Dei non possit frui ea non fruendo actu personi omnibus Trinitatis, posset tamen statim sancte frui actu essentia, non fruendo actu personi Trinitatis, & c. contra rio, modo virtualiter fruatur eis. de hor. can. c. 22. nu. 16. & mis. §. 1. nu. 7. & c. to. 4.
fructio Dei proprie quid, & eam procedunt, saltem natura, cognitio, & amor eiusdem. De hor. can. c. 22. n. 16. & mis. §. 1. n. 6. & c. 8 to. 4.
Fruementum, vel aliquid aliud vendere pretio quo valebit tale mense, quando liceat. in Sum. c. 17. nu. 239 to. 1.
frumenti caritatem desiderare, an liceat religiosi. in Sum. c. 20. nu. 22 to. 1.
frumentum, vel aliquid aliud debitum, qui non petit, donec pluri valeat, an peccet. in Sum. c. 17. nu. 225 to. 1.
Fucus, prater infra scripta, uide uerbo Ornans se Ornare, vel Ornatus.
fucus uti ad augendam pulchritudinem, quale sit peccatum. in Sum. cap. 14. num. 27 c. 23. num. 20 tom. 1.
fucus, vel similia vendens moniali non peccat mortaliter. in Sum. c. 14. nu. 43 tom. 1. & de Pen. dist. 5. c. negotium nu. 26 to. 3.
Fugere cui, & quando liceat, & auxilium dare quando peccet, & teneatur ad restitutionem. in Sum. c. 7. nu. 101. & c. tom. 1. & de Reg. com. 4. nu. 63 & c. to. 2.
fugere nemo tenetur cum suo dedecore, & quando possit sine peccato aggressorem persequi, vulnerare, & an occidere. in Sum. capit. 15. num. 3. & c. to. 1.
fugere potest serua, qua dominus abutitur. in Sum. 16. num. 2 to. 1.
Fur, uide uerbo Latro.
furans, ne timidus ab alijs habeatur, bis peccat. in Sum. c. 15. nu. 8 to. 1.
Furans rem apud suum debitorem depositam, si pro ea feratur excommunicatio, tenetur se manifestare. in Sum. c. 17. nu. 114 to. 1.
furantem non impediens, quis restituet, & quis non. in Sum. c. 17. nu. 21 to. 1.
furandi, vel merchandi soluntas concepta in ecclesia an sit sacrilegium. de Pen. d. 5. cap. consideret in princ. nu. 21 to. 1.
furari, Et rem quis possit habere cum religiosa, & coniuncta matrimonio, est furtum sacrilegium,

- legium, & adulterium, in sum. c. 6. nu. 4. in fr. 4. t. 1. & De Pan. d. 5. c. consecrati in prim. nu. 56. 92. to. 3*
- furari aliquid ab eo, qui illud rogatus dedisset, quale peccatum. in sum. c. 17. nu. 4. exc. 6. & nu. 13. & c. to. 1. & de regul. com. 2. nu. 20. & com. 4. nu. 28. ad 4. to. 2*
- Furiosus, dormiens, ebrius, vel puer deformans aliquid, quando fiat irregularis. in sum. c. 27. num. 230. to. 1*
- furiosus, & amens cur interdum castigentur. De Pan. dist. 1. cap. aut. fista. §. euentus. nu. me. 9. & c. to. 3*
- furiosus, & amens sunt incapaces beneficiorum. De rescript. cap. si quando. except. 10. numero 6. tom. 4*
- Furtum quid, & diuiditur in mortale, & reale. in sum. c. 17. nu. 1. & c. to. 1*
- furtum ueniale minutatim quando inducant obligationem restitutionis sub mortali. in sum. cap. 17. nu. 139. tom. 1. & De dat. & promiss. nu. 45. Dico 2. to. 3*
- furta restitutionis causa missa si non dantur domino, non liberatur mittens a restitutione in sum. c. 17. nu. 44. 67. to. 1*
- furtum admittit qui re aliena in alium & sum, quam concessum, & titur. De red. eccle. q. 2. mon. 7. nu. 5. tom. 2*
- furtum ad causandum mortale quanta quantitas requiratur. in sum. c. 17. nu. 2. & 4. t. 1*
- furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt. in sum. c. 17. nu. 2. to. 1*
- furti quantitas an sit circumstantia necessario confitenda. de Penit. dist. 5. c. consideret. in princ. nu. 14. ex quo inf. to. 3*
- furtum non est acceptio de presumpt. a voluntate domini. in sum. c. 17. nu. 4. excus. 4. to. 1. & de Reg. com. 3. nu. 28. to. 2*
- furtum pauperi, & diuiti factum qualiter metiendum. in sum. c. 17. nu. 2. to. 1*
- furtum non ob quoduis mortale fertur excommunicatione ubique. in sum. cap. 17. numero 3. D. tom. 1*
- furtum a mortali culpa septem excusant. in sum. c. 17. nu. 1. & c. 4. & c. to. 1*
- furtum impedire quis quomodo teneatur in sū. c. 17. num. 11. 136. to. 1*
- furtum, uel aliud uitium permittere parat, ut in eo deprehensus fructuosus castigetur, est licitum in sum. c. 14. num. 26. pec. 10. c. 24. nu. 13. pec. 10. to. 1*
- furta facta a regularibus, filiis, uel seruis, an monasterium, pater, uel herus restituere teneatur. de reg. Comment. 2. numero 62. &*
- de Red. eccle. q. 2. mon. 5. num. 1. to. 2*
- furtum quid: quomodo diuidatur, remittitur, & omnem usurpationem illicitam, & eius uoluntatem septem preceptorum de non furando prohiberi. de furt. notab. nu. 1. magnum; & paruum unius esse speciei. nu. 2. & ex suo genere mortalia. nu. 5. to. 1*
- furtum paruum non est mortale; quale sit tale præscribitur air prudens. nu. 5. sicut præscribet. ibid. nu. 6. to. 1*
- furtum paruum cum voluntate magnum facienti, mortale. ibid. nu. 6. & alias non; quantum si multum nocuit ex alia consideratione erit nu. 7. & etiam si magna molestia afficit. Quando furto auferre a paupere maius peccatum, & quando non. nu. 8. to. 1*
- furtum dimidi regali, aut viginti dipondiorum, notab. uidetur, & etiam supra octo, & Senius gallina, & duodecim ouorum, & c. ibid. u. 11. & quando aculei, & acus unius. num. 12. to. 1*
- furtum paruius, quam duorum ducatorum notabile non uidetur, sicuti neque etiam fraus minor, quo actio inducatur. ibid. nu. 9. quod periculosum uidetur nu. 10. to. 1*
- furtum licere etsi humana lege, vel consuetudine introduci non possit, potest tamen introduci, ut certis in casibus rei aliena usus sit nec furtum, nec illicitus. de lege pænali. num. 40. to. 3*
- furtum centum dipondiorum, & durum regali, in aliquo loco pro mortali habetur. de fur. not. nu. 9. to. 1*
- Futura nec homo, nec Angelus in sese nouit, nec cogitatus, si nolit cogitans. de Iudicijs not. 2. nu. 9. & c. to. 4*
- futura possunt emi, obligari stipulari. in sum. c. 23. nu. 104. Quoniam etiam. to. 1*

G D

Gabellæ, & decigallia, siue tributa quando etiam a clericis soluenda. in sum. c. 17. nu. 20. & cap. 27. nu. 115. to. 1

gabellas imponentes, & eorum executores, quando peccent, & incurrant excommunicationem, in sum. cap. 17. num. 102. & c. 27. num. 61. to. 1

gabellas, siue tributa, & iura regia qui non solunt, ut peccet, in sum. c. 17. nu. 200. & c. to. 1

gabella, siue tributum meretricum tanquam fædum ab Anastasio sublatum. in sum. c. 17. nu. 195. c. seq. 2. to. 1

gabellis clericis grauantes excommunicantur. in summa. cap. 17. num. 203. & cap. 27. num. 115. 128. to. 1

gabellas

gabellas non debet clericus, vel monachus exportans Venam ferream ex monasterio. in sum. c. 27. nu. 128. decl. 4. & c. 10. 1

gabellas ob merces debens, sic Serum pandat. in sum. c. 17. nu. 203. in fi. 10. 1

gabella non debentur ob res quas homines ad suam necessitatem ferunt. in summ. cap. 17. num. 203. 10. 1

gabellis an clerici grauentur, episcopi inquirant in sum. c. 17. nu. 203. 10. 1

Galea, Side verbo Trireres.

Gaudeo tuo dicto, licet mentiaris, dicere non licet. c. inter verba. 1. concl. nu. 11. 10. 2

gaudere laude falsa, vel alias inordinata, quale peccatum, & quando mortale non contradicere. in sum. cap. 23. num. 13 & c. inter verba. concl. 1. nu. 1. 10. & c. 20. & c. 10. 2

gaudere licet de eo quod est peccatum, alia ratione quam quia est tale. in sum. c. 15. nu. 10. & c. 20. nu. 23. & cap. 21. nu. 25. 46. 10. 1

& cap. inter verba. 1. concl. nu. 5. & concl. 2. num. 9. 12. & c. tom. 2. & de Pan. dist. 1. cap. sunt qui. num. 1. & c. & cap. si cui. num. 1. & c. 10. 3

gaudere bonorum operum impedimentis, ut sit malum. de pan. dist. 1. c. sunt qui. num. 1. 3. 10. 3. & de hor. can. cap. 10. nu. 51. & c. 10. 4

gaudere licet vidua, vel cuius persona de copula carnali sibi licita, non tamen in presentia delectari. in sum. c. 16. nu. 10. 10. 1 & de Pan. d. 1. c. si cui etiam nu. 2. & c. 5. 10. 3

gaudens de peccato ob bonum etiam diuinum peccat. c. inter verba. 2. concl. nu. 6. 12. 10. 1

gaudere potest quis, & tristiari simul iuste de una & eadem re, diuerso respectu. in sum. c. 20. nu. 23. 10. 1. & cap. inter verba. 1. concl. nu. 5. & concl. 2. nu. 13. 10. 2

gaudio cum nimio facta, quando non valeant. de Pan. dist. 7. cap. Et. S. quod quamuis. num. 9. 10. 3

gaudium, tristitia, timor, & spes quid. in sum. prelud. 5. nu. 2. & c. 10. 1

gaudium ex tribus coniunctis causis nascitur. cap. inter verba. 2. concl. nu. 3. 10. 2

Geminatio eiusdem verbi ut fiat recte. de reg. com. 1. num. 3. 10. 2

Gener non committit & suram accipiens certum quid singulis annis, vel & sum pignoris pro dote data, vel promissa. in sum. cap. 17. nu. 213. 273. & c. & de & suris a. n. 64. & q. 48. t. 1

gener mortuo socero quid teneatur computare in legitima uxoris. in summ. cap. 17. num. 166. 10. 1

gener & surarum quando peccet, & teneatur ad

restitutionem, Side verbo & surarum.

Generales, siue Abbates quare magis expedit ut sint perpetui. de reg. com. 3. nu. 3. 10. 2

Generationem in coitu carnali impediens peccat mortaliter. in sum. c. 16. nu. 9. 10. 1

genesis a Sepulveda multis nominibus in litteris egregius. cap. inter verba. concl. 6. num. 372. 10. 2

Geniculandum quando ad (& Homo factus est.) de hor. can. c. 4. nu. 7. 10. 4

geniculandum Deo utroque genu. de hor. can. cap. 4. nu. 15. 10. 4

geniculari semper licet ad (Aue Maria.) de hor. can. cap. 4. nu. 11. 10. 4

genua flectere cur bonum. de hor. can. cap. 4. num. 3. 10. 4

genus proprie comprehendit omnes suas species, quamuis una sit maior altera. c. inter verba. concl. 6. nu. 119. 10. 1

Gestu quo orandum. de hor. can. c. 4. nu. 2. 10. 4

Gitanum, Side verbo Aegyptium.

Gladiolus siue culter quando non dicatur arma ad incurrendas censuras de Iudais not. 5. nu. 25. & not. 6. nu. 12. & c. 10. 4

Gloria quid. in sum. cap. 23. nu. 9. & c. 10. 1. & de fin. hum. num. 49. & cap. inter verba. 4. concl. nu. 3. 7. 13. 28. 10. 2

gloria non datur nisi gratiam habenti, quam nemo novit humanitus se habere. de pan. dist. 7. c. si quis. 1. nu. 17. & c. 10. 3

gloriam celestem secure obtinent tria hominum genera. de pan. dist. 7. c. si quis. 1. nu. 16. & c. si quis autem. nu. 1. & c. 10. 3

gloriam ad diuinam omnia facere, sex habet intellectus. c. inter verba. 5. concl. nu. 6. 1. 10. 2

gloriam ob humanam facere aliquid tamquam ob pretium, vel alias, differunt. de fin. hum. num. 64. 10. 2

gloria sana differt a presumptione, & ambitione. in sum. c. 23. nu. 11. 10. 1

gloria vana quid, quot, & qua filia eius. in sum. ma. cap. 23. nu. 10. & c. tom. 1. & de hor. can. c. 6. nu. 11. 10. 4. & cap. inter verba. 5. concl. num. 70. 10. 2

gloria vana multis nocuit. c. inter verba. 5. concl. nu. 7. 10. 2

Gloriari in Domino ut intelligendum. c. inter verba. 5. concl. nu. 5. 10. 2

gloriari se nomine Christiano licet, & quando, & quatenus sit necesse. de Iudais notab. 3. num. 1. & c. 10. 4

gloriari falso, dicendo se cum illa habuisse rem, est mortale, cum obligatione restitutionis. in sum. c. 16. nu. 14. pec. 15. 10. 1

Glossare Clementinam, Exiui, de Verb. sign. ut sit prohibitum, & sub quibus pœnis. in sum. cap. 27. nu. 147. to. 2

Glossa summarium Decreti, qua & cur sic dicta. de pan. dist. 1. in princ. gloss. summa. num. 1. to. 3

Gradus cognationis, & affinitatis in luxuria est circumstantia necessario confenda. in sum. cap. 16. num. 3. in fine to. 1. & de Pan. dist. 5. c. consideret. nu. 1. & c. to. 3

gradus Scholarum, & premia Mineralia licita in sum. c. 14 nu. 43. to. 1

gradus nobilitatis, & literatura plures sunt. de hor. can. cap. 22. num. 71. & Miscel. 62. num. 6. to. 4

gradum, vel dignitatem aliquam indigne petens pro se, vel pro alio, grauiter peccat. cap. Inter verba 1. conclu. a num. 11. & que ad 13. 17. tom. 2

Grati tenentur confiteri sua peccata. de Pan. dist. 1. c. quidam. nu. 1. & dist. 5. in princ. 3. par glo. num. 1. & c. to. 3

Grassator, & grassatores qui dicantur. de Pan. dist. 1. c. aut facta. nu. 5. & c. to. 3

Gratia, vide Verbo Potestas, & verbo Facultas, præter infra scripta.

gratia facta non expirat morte illam facientis. de red. eccle. q. 3. mon. 8. num. 1. 4. tom. 2. & de pen. d. 6. c. placuit nu. 34. 161. & c. & de Indulg. not. 3. nu. 16. & c. to. 3

gratia, qua amplianda, qua restringenda. De Simon. nu. 2. to. 1

gratia, vel indulgentia concessa, quando etiã futura includat. in sum. c. 12. nu. 80. in fi. & de Indul. not. 34. nu. 4. to. 3

grati siue priuilegium etiam per contractum, & pretium concessa, quare etiam sine causa tollatur, siue reuocetur. in sum. c. 27. nu. 73. in fine to. 1. & de Indulg. not. 28. nu. 7. & not. 33. nu. 3. to. 3. & de resc. c. si quando. except. 20. nu. 9. & except. 21. confut. contr. num. 1. & c. to. 4

gratia principis late interpretanda. de hor. can. c. 22. nu. 27. & mis. 54. nu. 1. to. 4

gratiam impetratam a superiore, qua taciturnitas ann. hilet, & qua expressio. in sum. cap. 22. nu. 86. to. 1. & de reg. com. 3. num. 8. facit 8. & nu. 13. to. 2. & de Rescrip. c. si quando. exce. 3. nu. 3. & exce. 5. num. 14. & c. to. 4. & de dat. & prom. nu. 48. Nec obstat. & de Pan. dist. 5. c. 1. s. tanto nu. 2. & c. to. 3

gratiam, vel administrationem iustitia quando liceat subd. to. petere a tyranno. in sum. cap. 14. nu. 41. collig. 16. to. 1

gratia concessa cum nimio gaudio, quare non valeat. de Pan. dist. 7. cap. Slt. S. quod quãuis. num. 9. to. 3

gratia non extenditur per Verba executionis. de Indul. not. 25. nu. 4. to. 3

gratia, qua condonatur delictum, non facta mentione similis condonati, est nulla. de dat. & prom. nu. 48. Nec obstat. & de Pan. dist. 5. c. 1. s. tanto nu. 2. & c. to. 3

gratia reformatoria valet, tactis, qua oportuit exprimi, si ea in reformatia expressa fuerunt, etiam si coram alio reformatio facta sit. de Pan. dist. 5. c. consideret. in prin. a nu. 105. & que ad 107. to. 3

gratia, & charitas non sunt idem, sed semper concurrunt. de hor. can. c. 20. nu. 34. to. 4. & de Pan. dist. 2. c. si quis. S. item sine charitate. nu. 2. & cap. charitas est num. 2. & dist. 7. c. ult. nullus. nu. 16. to. 3

gratia effectus in nobis sunt quinque. de Pan. dist. 1. c. non potest. nu. 3. to. 3

gratiam sibi, & alteri remissionem pœna potest quis eodem actu mereri. de Indulg. not. 13. nu. 3. & c. to. 3

gratia Deo cur plus oportet pro mortuis agere, quam eos lugere. de hor. canon cap. 19. num. 39. to. 4

gratiam partem Resur. quare qui partem requisitorum facit. Mis. 31. nu. 1. to. 4

gratia an semper per solam signaturam perficiatur. de Rescrip. cap. si quando. in aut. num. 24. to. 4

gratia, siue dispensatio Papa signata, etiam literis non expeditis, valet saltem quo ad forum conscientie. c. Accepta. oppo. 8. a nu. 25. vsque ad 30. to. 4. & de Indulg. not. 26. num. 7. tom. 3

gratia concessa, per datam piccolam an sit perfecta. de Rescrip. c. si quando. in aut. nu. 21. & c. 24. to. 4

gratiam gratum faciens, & auxilium diuini diuersa, utraque operans, & cooperans, & praueniens, & subsequens. de Pan. dist. 1. cap. non potest. num. 2. & cap. conuertimini. in glo. nu. 1. to. 3

gratia eadem uno respectu operans, altero cooperans, & uno respectu praueniens, & altero subsequens. de Pan. dist. 1. c. non potest. num. 3. tom. 3

gratia gratum faciens quid, & quanti valoris. in sum. pral. 7. nu. 2. to. 1. & de Pan. dist. 2. c. charitas est. nu. 2. & dist. 1. c. conuertimini. in gl. nu. 1. & cap. resuscitatus. nu. 3. & c. 1. 3. & de silent. nu. 2. 1. to. 2

gratia debetur omni actui ex charitate nato, sed non semper statim infunditur. de Pan. dist. 4. c. diuina § sicut ergo nu. 3. to. 3
 gratia in diuina se esse nemo scit, & quis pie credit se esse in ea. in sum. c. 2. nu. 47. to. 1. & c. Inter verb. 3. concl. nu. 2. to. 2. & de Pan. dist. 7. c. si quis. nu. 5. & c. 18. to. 3
 gratia scientia non est naturaliter quarendae. cap. Inter Verba. concl. 5. nu. 49. to. 2
 gratia, & operibus, non sola fide saluari homines ut intelligatur. in sum. pral. 1. nu. 7. to. 1
 gratia iustificans ut praecedit, & praeceditur. de Pan. dist. 1. cap. ecce. nu. 3. & cap. conuertimini. in glos. nu. 5. & cap. non potest. nu. 1. & c. et. tom. 3
 gratiam iustificantem nemo potest solo libero arbitrio saltem de condigno mereri in sum. pral. 3. nu. 11. & cap. 23. nu. 14. pec. 7. to. 1
 gratia praecedit remissionem, ut causa effectus. de Pan. dist. 1. c. non potest. nu. 1. to. 3
 gratiam primam nemo meretur sibi de condigno, neque reparationem post casum. in sum. pral. 2. nu. 8. to. 1. & de Indulg. no. 17. nu. 7. & c. to. 3
 gratia Dei acquisita sine dono persuerantia non perdurat. in sum. pral. 3. nu. 12. to. 1
 gratiam Deus parato an det necessario. de Pen. dist. 1. c. conuertimini. nu. 4. to. 3
 gratia datur facienti quod in se est. de Indulg. no. 17. nu. 12. to. 3
 Gratianus aliqua tribuit Utiliter Augustino, contrarius Erasmo, qui multa ei damose adimit de fin. sum. nu. 2. to. 2
 Grati datum, & exactum ut differant. Mis. 6. num. 2. to. 4
 Grati tudinis, siue antidotalis obligatio non parit actionem, nec ius petendi, secus tamen de obligatione legali. in sum. cap. 17. nu. 11. 3. & c. to. 1. & de Red. eccl. q. 1. mon. 36. num. 1. & c. to. 2. & de dat. & promiss. nu. 2. to. 3
 Grauidae mulieri suadens abortum, etiam si reuocari consilium, si sequatur effectus, fit irregularis. in sum. cap. 15. nu. 14. & c. 25. num. 62. & cap. 27. nu. 222. 23. to. 1
 grauidam aborti faciens, antequam fetus animae rationali animetur, non fit irregularis. in sum. c. 15. nu. 14. & c. 27. nu. 223. to. 1
 grauidam mulierem percutere, etiam si non abortiatur, quando fit mortale. in sum. c. 15. num. 14. to. 1
 grauida mulier procurans abortum, uel ponens se periculo abortiendi, vel ad id inducens, peccat mortaliter. in sum. c. 15. nu. 14. & c. 25. num. 62. to. 1

Greg. Stylus aptus, succi plenus, breuiloquens, & circumspectus non desinit nisi dubia, in c. nauiganti. De usuris. De Camb. num. 2. & 3. tom. 1

Gubernandi rationes optima quot, & quae de Iudicijs. not. 3. num. 168. to. 4. & de Regu. Com. 3. nu. 15. to. 2

gubernatio misericordiam, & iustitiam simul requirit. De Panit. dist. 1. c. Vide benignitatem num. 1. to. 3

Gula quid, & quando mortalis, & habet quinquae species, & filius quinquae. in sum. c. 23. num. 119. tom. 1

gula non est edere carnes in terra aliena, ubi id licet, etiam si in sua non liceret. in sum. cap. 23. nu. 120. to. 1

Habitibus quid sit, & quoruplex. in sum. pral. 5. nu. 12. & c. to. 1

habitus vniuersus curandi ratio Christiana. de Pan. d. 2. c. si quis num. 8. to. 3

habitus malus non solum in malum incitat habentem, sed etiam a bono contrario retrahit. de Panit. dist. 7. cap. Slt. §. quod quamuis. num. 13. tom. 3

habitu religionis se induere in opprobrium illius, est mortale, ob leuitatem vero ueniale. in sum. c. 23. nu. 22. & c. to. 1. & de Pan. d. 6. cap. pen. sacerdos. nu. 110. to. 3

habitu regularis temere relinquere, quis dicatur ad incurrendam excommunicationem. in sum. c. 27. nu. 13. & c. to. 1

habitu, vel signum Iudei, Saraceni, vel infidelium ferre, quando mortale. in sum. c. 11. num. 27. to. 1. & c. hum. aur. q. 3. nu. 16. & c. Inter Verba pral. 3. nu. 3. to. 2. & de Pan. dist. 1. c. potest fieri nu. 1. & c. to. 3

Haereditates mortui excommunicati, ut possint & debeant petere absolutionem pro excommunicatione. in sum. cap. 27. nu. 172. to. 1

haereditas homicidae, vel furantis tenentur restituere totum damnum illatum ab eis, quibus in bonis succedunt. in sum. c. 15. nu. 25. & c. 18. nu. 42. o. 1

haereditas tenentur implere vota realia defuncti. in sum. c. 12. nu. 56. to. 1

haereditas & fur. iur. ad quid teneantur. in sum. c. 17. nu. 278. to. 1

haereditas beneficiorum quando tenentur restituere hereditatem. de Red. Eccl. q. 1. mon. 52. nu. 6. & c. tom. 2

haereditas foris tenentur restituere famam sublatam a testatore. in sum. capit. 18. numero 42. & c. to. 1

hereseos causa capti, an possint ad sacramenta admitti. De hor. can. c. 22. nu. 10. &c. & Miscel. 48. nu. 1. to 4
hereseos suspectum facit excommunicatio annua. in Sum. c. 27. nu. 10. &c. to. 1
heresis quid sit, & quis hereticus, & Et excommunicatus in Sum. c. 11. nu. 22. to. 1. & De Iudicijs not. 3. nu. 42. to. 4
heresis pure mentalis, & pure uocalis non inducit excommunicationem. in Sum. pralu. 1. nu. 15. & c. 11. &c. c. 27. & c. 27. nu. 56. to. mo. 1. & de Iudicijs in rub. nu. 67. to. mo. 4. & De penit. dist. 1. cap. si quis non dicam. num. 10. &c. & cap. Cogitationis. num. 3. 7. &c. & dist. 5. in princ. glos. sum. nu. 19. &c. 26. &c. & cap. Fratres. nu. 59. to. 3
heresis crimen inquiritur specialiter sine accusatore, non tamen sine aliqua suspitione. De Iudicijs in rub. nu. 93. to. 4
Heresi, si est crimen, super quo etiam specialiter sine infamia inquiritur, c. Inter Verba conclus. 6. num. 285. cur non poterit, ut super alijs, inquiri generaliter. num. 297. to. mo. 2
heresis surreptitia, qua sine sufficienti deliberatione oritur, non est mortalis. ibidem num. 92. to. mo. 2
heresim falsam imponens, & dissimulans quis excommunicatus in Sum. c. 27. nu. 100. & De pen. dist. 1. cap. cogitationis. numero 6. &c. to. mo. 3
Hereticus differt a schismatico, in Sum. c. 27. nu. 57. to. mo. 1
hereticis credentes, fautores, receptatores qui nam sint, & quando incurrant penas. in Sum. cap. 27. nu. 55. &c. to. 1
heretici excommunicati notorie cur non citantur in Sum. c. 27. nu. 35. to. 1. & De hor. can. c. 22. nu. 5. & misc. nu. 2. & misc. 47. nume. 1. &c. to. mo. 4
heretici tepidi confessorius hoc roget. De pen. d. 1. c. Cogitationis. nu. 10. to. 3
hereticos & eorum credentes, receptatores, defensores, fautores, scienter sepeliens, est excommunicatus, in Sum. cap. 27. nume. 134. 137. to. mo. 1
hereticum est asserere non esse confitendas circumstantias, que mutant speciem peccati in aliam. in Summ. cap. 2. nu. 10. to. 1
hereticum est affirmare veniam lapsis non esse dandam. De penit. dist. 1. cap. quantumlibet. num. 1. to. mo. 3
hereticum est asserere totam penam semper remitti penitenti, quoties remittitur culpa. in

Sum. cap. 3. num. 8. & De penit. dist. 1. cap. si peccatum David. num. 1. to. 3. & dist. 3. cap. de quotidianis. num. 6. 8. & dist. 7. capit. 5. tit. 1. S. quod quamuis. numero 2. &c. to. mo. 3
hereticum est dicere fornicationem simplicem non esse mortiferam. De penit. dist. 5. c. consideret in princ. nu. 1. to. 3
hereticus videtur qui negat ecclesiam posse de omni mortali noscere. De Iudicijs, not. 6. nume. 32. &c. to. mo. 4
heresis infidelitatum pessima. De Iudeis not. 4. num. 2. to. mo. 4
hereticus nemo fit ob dubitationem subitam, siue subreptitiam. De penit. d. 7. c. si quis autem. nu. 19. 49. to. 3
hereticum damnare, & denunciare, non idem. de hor. can. cap. 22. nume. 6. & Miscel. 47. num. 2. to. mo. 4
hereticus, & schismaticus vere consecrant, & baptizant. de Pen. dist. 6. c. 1. S. laboret. nume. 4. &c. to. 3
hereticum est asserere statum conjugalem esse esse aequum bonum, uel praestantioris calibatu, aut saecularem religioso. in Sum. capit. 20. 21. to. mo. 1
hereticus an iure diuino excommunicatus. de Hor. can. cap. 22. nume. 9. & misc. 47. nume. 5. to. mo. 4
hereticus an semel, vel bis, & ter excommunicatus. de Iudeis not. 11. in fine glos. ult. num. 40. &c. to. 4
hereticum est asserere precepta Dei omnia non posse impleri quo ad substantiam actus, etiam in peccato mortali. in Summ. cap. 11. num. 17. to. mo. 1
hereticum est, asserere absolutionem sacramentalem, que confertur ab existente in peccato mortali, non ualere. in Summ. cap. 4. num. 16. to. mo. 1
hereticorum, uel Mahumetanorum templa adificare, uel reficere, est mortale in Sum. c. 14. nu. 33. 6. to. 1
Hebdomadarij officium exercens in choro, existens, excommunicatus, suspensus, uel interdictus, fit irregularis. in Summ. cap. 27. num. 244. to. mo. 1
hebdomadarius incipiens horas immodeste uoce, ridens iacans, &c. ut peccet. De hor. cano. c. 2. nu. 4. & c. 10. nu. 64. to. 4
hebetudo mentis qua mortalis in Sum. cap. 23. num. 123. to. 1
herbas die sancti Iohannis colligere, uel uenam pertundere, & alia similia, quando sit mortale.

rale. in sum. cap. 11. nu. 36. to 1. & de horis
can. c. 6. nu. 47. to 4
Hermaphroditus quis? & est irregularis. in
sum. cap. 27. nu. 203. to 1
Herus, vide verbo Dominus.
Hierarchia Angelorum tres, quae trinos eorum
ordines continent. de pan. dist. 2. c. principii.
num. 5. tom. 3
hippolytus fugiendo malum in ipsum incidit.
c. inter uerba. conclus. 6. nu. 365. to 2
Historia sacra omnino creditur, alius non, nisi,
& c. de iudiciis in rub. nu. 52. dico 3. to 4
Homicida, & vel homicidium, vide verbo Occi-
dens, vel occidere, praefer infra scripta.
homicida iniustus quidnam teneatur restituere,
si occisus erat liber, aut quid si erat ser-
uus, uel brutum animal. in sum. c. 15. n. 22.
& cap. 17. nu. 10 to 1
homicida an teneatur se carceri offerre. in sum.
cap. 15. nu. 23. to 1
Homicida quas expensas & vel quidnam teneatur
soluere matri, aut filiis, aut heredibus,
aut aliis. in sum. c. 15. nu. 22. & c. 24. to 1
homicida qui moderamen defensionis excedit,
ad quid teneatur. in summa. cap. 15. nume-
ro 26. & c. to 1
homicida dicitur vere, qui occidit inordinate,
mandat, uel ad id consilium dat. de pan. di-
stin. 1. c. periculose. nu. 2. & c. 6. to 3
homicida figurate est omnis mortifere peccans.
de pan. dist. 2. & c. & cap. noli putare nu. 1.
& c. homicidium. nu. 2. to 3
homicida punitus a seculari, ut possit puniri ab
ecclesia. de iudiciis not. 6. nu. 71. to 4
homicida est occidens aliquem, etiam in defen-
sionem sui, quando opus illicitum est. & ita ad
homicidium. in sum. cap. 15. nu. 7. & c. 27.
num. 238. to 1
Homicidium large triplex, sed proprie unum,
& ut pari pena punitur. de pan. dist. 1. c. ho-
miciidiorum. nu. 1. 4. & c. to 3
homicidium pridem factum non est morte di-
gnum. de pan. dist. 5. cap. consideret. in princ.
num. 125. to 3
homicidium voluntarium auctoritate legitima
factum non parit irregularitatem indispen-
sabilem. de iudiciis in rub. nu. 109. to 4
Homicidium voluntarium exacte definitum,
& quale dispensabile. in sum. cap. 27. n. 239.
in fin. 1. & de iudiciis in rub. n. 109. & c. to 4.
& de pan. dist. 1. c. homicidium. num. 1. & c.
& c. noli putare. num. 2. to 3
homicidium quando permittatur, & vegetur
iure naturali de iudiciis not. 3. nu. 113. to 4

Index Oper. Nauar.

homicidio facto, uel faciendo simpliciter confes-
tiens, quando non fiat irregularis. in sum.
cap. 24. nu. 19. to 1
homicidium omnino casuale irregularitatem
non inducit; & quando est illud. De homi-
cid. casual. nu. 21. to 1
Homini liberiemptio regulariter illicita; &
quando licita in sum. c. 17. nu. 88. & ca. 23.
nu. 95. & c. to 1
homo est imago Dei quo ad mentem, non au-
tem quo ad corpus. in summa pralud. 3. nu-
me. 18. & c. to 1
homo an teneatur in primo instanti rationis di-
rigere se & actus suos ad finem debitum.
de hor. can. c. 3. nu. 16. to 4
homo quia uia Deum unum & trinum melius
cognoscit in sum. pral. 3. nu. 19. to 1
homo est uerus nondum natus. de pan. dist. 1.
c. si quis necandi. nu. 3. to 3
homo qui libet etiam infans gratus, aut exosus
Deo. de pan. dist. 2. c. tolle. nu. 1. & c. to 3
homo bulla, & miseris plenus. de hor. can. c. 19.
num. 53 to 4
homo liber non datur in pignus, neque in serui-
tutem ob debitum ciuile de usuris. n. 81 to 1
homo irretitus illicitis amoribus quoties peccet.
in sum. c. 6. nu. 18. in 8. to 1
homo quot miseris subiectus nascitur, & quam
facile moritur. de hor. canon. cap. 19. nume-
ro 154. & c. to 4
homines omnes non nasci cum uero peccato ori-
ginali affirmare, est haeticum. in sum. pral-
ud. 8. nu. 8. in fin. to 1
Honor quid, & qua in honoratio mortalis. in
sum. c. 18. nu. 18. to 1. de fin. human. nu. 48. &
c. inter Serb. 4. concl. nu. 5. 16. to 2
honor qualis sit bonus, & quanti faciendus, in
sum. c. 17. nu. 89. to 1
honor ut differant a laude. c. inter Serb. 4. con-
cl. nu. 11. & c. 28. to 2
honor, laus, fama, & reuerentia quid; & ut
differant, & quando bene, & vel male appetan-
tur. in sum. c. 23. nu. 9. to 1. & de hor. can.
c. 6. num. 35. & c. tom. 4. & c. inter Serb. 4.
concl. nu. 5. & concl. 5. nu. 11. & c. & con-
clus. 6. nume. 4. & c. & de fin. human. nu-
me. 48. to 2
honorem uolens ob suas diuitias, & vel alia bona
corporalia, sine aliquo iusto virtutis respectu
peccat. c. inter Serb. 5. conclus. nu. 62. to 2
honor deberi potest utriusque ob multos ad uirtu-
tem respectus. cap. inter uerba. 5. conclus.
num. 63. to 2
honor non potest iuste quari, nec appeti de ni-

H   mio

mio rerum sordidarum, & splendorum
 Esu. c. inter Verba. 5. concl. nu. 67. & c. 10. 2
 honor an debeatur ob opera de restituendis fa-
 ctis. de hor. can. c. 18. nu. 9. & c. 22. nu. 22. &
 Miscel. 52. nu. 7. 10. 4
 honorem obtinendum, & licet fugientem perse-
 qui, & percutere. in sum. c. 15. nu. 4. 10. 1
 honore quo duplici honorandi presbyteri. de Red.
 eccl. q. 1. mon. 29. nu. 2. 10. 2
 honori proprio applicare illa, quae sunt principa-
 liter dicata diuino, an sit mortale. cap. inter
 Verba 5. concl. nu. 56. 10. 2
 honore pro seruando esse moriendum, falsum
 est, nisi, & c. de fin. hum. nu. 53. 59. & c. in-
 ter Verba. 4. concl. nu. 21. 25. 10. 2
 honor in sex fines bene desideratur. de hor. can.
 cap. 6. num. 36. & c. tom. 4. & de fin. hum.
 num. 54. & c. 10. 2
 honor exhibetur, & recipitur iuste, cum debe-
 tur, & sponte datur. de fi. hum. n. 55. & c. 1. 2
 honor iam acquisitus cum magna cura conser-
 uandus. de fin. hum. num. 74. & de red. ecc.
 pralud. 1. nu. 4. 10. 2
 honorem appetentes moniales vel religiosi de Via-
 rijs rebus & varie peccat. c. inter verb. 5. concl.
 num. 66. tom. 2
 honori cui renuncietur voto solenni paupertatis
 suae religionis. cap. inter Ver. 5. concl. nu. 64.
 & de red. eccl. q. 3. mon. 21. nu. 1. & c. & de
 Iudeis not. 2. nu. 11. 10. 2
 honorantur in tribus parentes, sed honorandi
 sunt minus quam Deus. in summa. cap. 14.
 num. 4. 10. 1
 honor exhibetur Vicario, sed non quantus domi-
 no. c. hum. aut q. 1. nu. 6. 10. 2
 honor latrui datur Deo, sed dulia seruo. c. hum.
 aut q. 1. nu. 7. 10. 2
 honor per se debetur soli Virtuti. c. inter Verb. 5.
 concl. nu. 63. 10. 2
 honorem, gloriam, diuitias, & delectationes
 mundanas contemnere Euangelium consu-
 lit. c. inter verba. concl. 6. nu. 168. 10. 2
 honorare rogatum cur dicatur rogans. de hor.
 can. cap. 20. nu. 4. 10. 4
 Honoraria bona, vide Verbo Bona honoraria.
 Horas canonicas esse octo graues doctores tra-
 dunt. de hor. can. cap. 3. num. 27. & cap. 21.
 num. 5. tom. 4
 Hora siue preces horariae, quot, & cur sic dicta.
 de hor. can. c. 3. nu. 26. & c. & c. 7. nu. 1. & c.
 cap. 21. nu. 5. 10. 4
 horas recitare licet iter facienti pedibus, vel
 equo. de hor. can. c. 13. nu. 48. 10. 4
 horas recitans per breuiarium cuiusunque die

cessis an satisfaciatur. in sum. c. 35. nu. 107. 1. 1.
 & de hor. can. cap. 10. nu. 60. 69. & cap. 19.
 num. 211. & c. 21. nu. 23. 10. 4
 horas recitans cum peccato veniali quando per-
 dat meritum. de hor. can. cap. 23. nu. 49. in
 fi. & Miscel. 98. nu. 1. & c. 10. 4
 hora ob plures causas debita, an pluries dicen-
 da. de hor. can. c. 22. num. 52. & c. 58. 61. &
 miscel. 60. nu. 1. 4. 6. 15. & miscel. 27. 2. & c. t. 4
 horas an teneatur bis dicere, cui sunt duo bene-
 ficia. de hor. can. cap. 22. nu. 52. & c. & miscel.
 27. nu. 2. & c. & miscel. 60. nu. 1. 4. & c. 15. 10. 4
 horas canonicas ad sapienter pronunciandas
 una Via facilis. miscel. 99. nu. 1. & c. & mi-
 scel. 100. nu. 1. 10. 4
 horas Beatae Virginis Mariae, & defunctorum,
 vide verbo Officium.
 hora quatuor noctu, & ter interdictu dici solita.
 de hor. can. c. 3. nu. 30. & c. 10. 4
 horas canonicas, & quid aliud debens ex obli-
 gatione persolvere, non sine peccato gaudet
 dici, vel hora debita lapsu, nisi, & c. de hor.
 can. c. 10. nu. 51. & c. 10. 4. & de pan. dist. 1.
 c. sunt qui. nu. 1. 3. 10. 3
 horas qui pralatus non curat dici horis statis,
 letaliter peccat. de hor. can. c. 3. nu. 63. 10. 4
 horas die, & anno omittens sic confiteatur. de
 hor. can. c. 7. nu. 7. 10. 4
 horas canonicas recitare tenetur habens benedi-
 cium etiam &alde exiguum. in sum. cap. 25.
 nu. 102. 10. 1. & de hor. can. cap. 7. nu. 27. &
 c. 21. num. 11. 10. 4
 horas etiam priuatum dicendas in loco sacro, ni-
 si, & c. de hor. can. c. 21. nu. 32. 10. 4
 horas anticipans, & syncopans non satisfaciunt.
 de hor. can. cap. 10. nu. 9. 10. 1. & de silen. nu-
 me. 9. 10. 2
 horas incipiens immodesta voce, videns, iocans,
 & c. ut peccet. de hor. can. ca. 2. nu. 4. & c. 10.
 num. 64. tom. 4
 horas alternatum dicere quo iure sufficiat, &
 quid aliud, secus de missis. de hor. can. c. 10.
 a nu. 16. & que ad 20. 32. 10. 4
 hora omnes a media nocte praecedentis diei & s-
 que ad mediam sequentis dici possunt, ma-
 tutinum vero cum Laudibus etiam &espera
 praecedente in sum. cap. 25. nume. 97. 10. 1.
 & de hor. can. cap. 3. nume. 60. & cap. 10.
 num. 50. 10. 4
 horis a canendis non excusat ignorantia can-
 tus de hor. can. c. 11. nu. 41. & c. 10. 4
 horas iam recitando saepius aliquid iterare,
 ut sit peccatum. de hor. canon. cap. 13. nu-
 mero 32. 10. 4

horas recitare, prater infra scripta, uide Verbo Recitare, siue Recitans.

hora omisio per ignorantiam, incogitantiam, & obliuionem cōter ueniale. At per meram negligentiam, uel per contemptum, est mortale. de hor. can. c. 10. nu. 48. to. 4.

hora dum pronunciantur in choro, qui ducit canes, accipitres, & infantes, uel fatuos, qui tumultum excitant, ut peccent. de hor. can. cap. 16. nu. 8. to. 4.

horas binas tricenaria his paria requirunt. de hor. can. c. 22. nu. 55 & mis. 60. nu. 6. to. 4.

hora dicenda secundum obseruantiam ecclesie sue. de hor. can. c. 22. nu. 98. & mis. 75. nu. 1. to. 4.

horas non cantans in choro, uel eas cantans sine animo attendendi. quare non quarat distributiones, etiam si antea, uel postea domi eas recitet. de hor. can. c. 10. nu. 47. & c. 11. nu. 41. & c. 13. nu. 17. & mis. 9. nu. 1. to. 4. & de Silent. nu. 20. to. 2.

horas canonicas fere omnes etiam Reges dicere possunt. de hor. can. c. 18. nu. 51. & c. 10. 4.

horarum pronuntiatio mala hæc damna importat. mis. 98. nu. 1. & c. 10. 4.

hora nocturnorum a laudibus distincta, & ita diuidi potest. de hor. can. c. 3. nu. 30. 64. to. 4.

hora Prima, Tertia, &c. ut incipiant. de hor. can. cap. 3. nu. 38. to. 4.

hora etiam priuatim, si statuta hora dicenda, & aliqua lauitudo inest. de hor. can. c. 3. nu. 22. 35. 38. & c. 45. 53. 58. & c. 10. 4.

horas recitare extra tempus, quando liceat. in sum. c. 25. nu. 97. to. 1. & de hor. can. cap. 3. nu. 58. & c. 93. & c. 21. nu. 30. to. 4.

hora publica publice dicenda. de horis canon. cap. 5. nu. 11. to. 4.

horas recitandi, uel ieiunandi obligatio est onus eiusdem solius diei. in sum. c. 21. nu. 27. to. 1. & de hor. can. c. 10. nu. 52. & c. 10. 4.

hora attentio triplex, & sufficit Virtualis, & quæ optima. in sum. ca. 25. nu. 105. & c. 10. 1. & de hor. can. c. 13. nu. 4. 14. 17. 30. & c. 14. nu. 5. & c. 18. nu. 101. & c. 10. nu. 27. 31. & c. 21. nu. 34. 77; ad 43. & mis. 22. nu. 1. & c. 98. nu. 1. & c. 99. nu. 1. & mis. 100. & c. 10. 4. & de Silent. nu. 11. to. 2.

hora canonice de se sunt optima oratio. de hor. can. c. 18. nu. 46. to. 4.

horas recitans sine proposito actuali uel saltem Virtuali satisfaciendi obligationi, non satisfactus. de hor. can. c. 13. n. 13. 15. 17. 27. & c. 14. nu. 3. & cap. 16. nu. 74. & cap. 20. nu. 30. & mis. 98. nu. 1. & c. 10. 4.

hora sine attentione, & deuotione dicta, quæ iteranda. de hor. can. c. 20. nu. 30. & c. 10. 4.

horam inchoatam non finire, uel interrompere, quando, & quale peccatum. de hor. canon. cap. 10. nu. 2. 12. & c. 70. & c. 11. nu. 30. & c. 16. a nu. 66. & c. & que ad 71. to. 4.

horarum preposteratio non est mortifera. de horis can. c. 3. nu. 54. 55. & c. 21. nu. 30. to. 4.

horas dicere pro questu aque ac pro Deo, malum, & quomodo cognoscatur. de hor. canon. c. 6. nu. 16. & c. 10. 4.

horas ad canonicas ire principaliter ob lucrum, est peccatum mortale, & quomodo cognoscitur. in sum. c. 17. nu. 209. & c. 23. nu. 100. inf. 4. & 5. to. 1. & de hor. can. c. 6. nu. 16. & c. 10. 4. & de dat. & prom. nu. 36. to. 3.

horis a dicendis non excusatur peregrinatio. in sum. c. 25. nu. 102. to. 1. & de hor. can. c. 11. nu. 33. to. 4.

horas recitare non tenentur conuersi, siue laici professi, nec nouitius etiam deputatus ad chorum. de hor. can. c. 21. nu. 20. to. 4.

horas recitare quis teneatur ante professionem. de hor. can. cap. 7. nu. 29. to. 4.

horas recitare, an teneatur professus ad chorum si factus est conuersus. de hor. can. cap. 21. nu. 20. to. 4.

horis a dicendis non omnis cæcus, uel surdus excusatur. de hor. can. c. 11. nu. 14. 23. & cap. 19. nu. 80. 82. & c. 21. nu. 14. to. 4.

horas dicat sic, qui distributiones quarit. de horis can. c. 18. nu. 12. to. 4.

horas non recitans etiam pensionarius, cui restituere debeat. in sum. c. 25. nu. 122. tom. 1. & de hor. can. cap. 7. nu. 25. 32. & c. 10. 4. & de red. eccl. q. 3. mon. 25. nu. 2. & c. 10. 2.

horas omittens miles, uel puer quis non peccet, nec restituere debeat. de hor. can. c. 22. nu. 105. & Mis. 85. nu. 1. & c. 10. 4.

horas qui non possit recitare, ad quid teneatur. de hor. can. c. 11. nu. 6. & c. 12. & c. 10. 4.

horas dicere qui nequit, an teneatur querere socium. de hor. can. cap. 11. num. 12. & c. 14. tom. 4.

horis ab interessendo an excusetur dies concessi. de hor. can. cap. 5. nu. 20. to. 4.

hora, uel Missa pars notabilis quæ. de hor. can. cap. 10. nu. 43. & c. 10. 4.

horas ob omisas quoties quis peccet. in sum. cap. 25. nu. 97. to. 1. de hor. can. cap. 7. nu. 5. & c. cap. 10. nu. 48. etc. to. 4.

horas recitare nilens peccat, licet postea recitat. in sum. c. 25. nu. 97. tom. 1. De hor. can. c. 7. nu. 9. et c. 10. nu. 49. in fi. to. 4.

horas recitare quis teneatur. in sum. c. 25. n. 97.
 12. to. 1. & de hor. can. c. 7. nu. 1. & c. 3. & c.
 12. 16. & c. 20. & que ad 35. & c. 10. nu. 49.
 & cap. 11. nu. 18. 38. & c. & cap. 20. nu. 15.
 & que ad 20. & cap. 21. nu. 9. & que ad
 22. tom. 4
 horas recitare qua lege teneantur religiosi, & el
 beneficiarii. de horis can. c. 7. nu. 3. to. 4
 horas recitare talis pensionarius tenetur. de ho-
 ris can. c. 7. nu. 30. & c. 21. nu. 10. to. 4
 horas recitare quis teneatur non recipiens fru-
 ctus, & el consentiens reservationi fructuum.
 de hor. can. c. 7. nu. 28 & cap. 20. nu. 15. & c.
 & cap. 21. nu. 12. to. 4
 horas recitare tenetur excommunicatus, irregu-
 laris, immo & degradatus. de hor. can. c. 7.
 nu. 16. & c. 21. nu. 17. to. 4
 horas recitare tenetur monachus etiā priuatus
 monachismo. de hor. can. c. 7. nu. 19. & c. to. 4
 horas recitare non tenetur renunciatus benefi-
 cium, & metu. c. accepta oppo. 5. in. 12. 21. t. 4
 horas recitare non tenetur electus ante confir-
 mationem, nec praesentatus ante suam ac-
 ceptionem. cap. accepta oppos. 5. nu. 21. &
 Mis. 97. nu. 3 to 4
 horis a dicendis quis excusetur, & el non excu-
 setur. in sum. c. 25. nu. 100. & c. to. 1. & de ho-
 ris can. c. 7. nu. 19. 27. & c. c. 11. nu. 1. & c.
 18. & c. 23. 32. & c. 38. & c. c. 16. n. 70. & c.
 & c. 19. nu. 80. & c. & c. 21. n. 7 11. 13. & c.
 & c. 22. nu. 106. & Mis. 35. nu. 3. & c. acce-
 pta. oppos. 5. nu. 12. 21. to. 4
 horis a dicendis quando excuset breuiarii dese-
 rius. de hor. can. c. 11. nu. 18. 38. & c. & cap.
 21. nu. 13. to. 4
 horas non intelligens cogitet israhel. de hor. can.
 cap. 13. nu. 12. to. 4
 horas recitans immemor an hoc & el illud omi-
 serit, quid faciet. de hor. can. c. 13. n. 29. & c.
 to. 4 & de pen. dist. 7. c. si quis autem nu. 5.
 76. & c. to. 3
 horas dicere excusatus, excusatur etiam eas au-
 dire. de hor. can. cap. 11. nu. 6. 19. to. 4
 horas recitando scribere, & el legere, & c. ut mor-
 tale. de hor. can. c. 10. nu. 1. & c. 12. & c. &
 cap. 13. nu. 22. to. 4
 horas recitare dum Missa dicitur, quando liceat.
 in sum. c. 21 nu. 8. to. 1. & de hor. can. c. 16.
 nu. 71. & c. 19. nu. 178 to. 4
 horas commutandas sic commutet confessorius.
 de hor. can. c. 11. nu. 39. & c. to. 4
 horas canonicas recitare an melius sit cum a-
 liis, quam solum. de hor. can. c. 17. nu. 21. & c.
 & 29. tom. 4

horas recitans cum aliis ut supplere debeat par-
 ticular ommissas. de hor. can. c. 19. nu. 83. to. 4
 horas non esse necessario tam clare dicendas, ut
 alias audiant. de hor. can. c. 20. nu. 14. to. 4
 Horologium Romanae ut ab exteris differant. de
 hor. can. c. 3. nu. 37 to. 4
 Hospita volens hospitem, cum quo solet rem ha-
 bere, hospitio excipere, quo modo possit absol-
 ui. in sum. c. 3. nu. 20. to. 1
 hospites gratis recepti, & omnes inuitati, de
 copiosis ferculis pauperibus amicis mittentes,
 ob inanem gloriam, bis peccant. De elemos.
 num. 80. to. 3
 Hospitalarius ut peccet circa suum officium. in
 sum. c. 25. nu. 67. to. 1
 Hospitalis bona quando, & cuius auctoritate in
 alium pium & sum conuertere possint. in sum.
 cap. 25. nu. 67. to. 1
 Hostes humani generis tres, Mundus, Caro, Da-
 mon. de Res. com. 1. nu. 8 to. 2
 humanitatis officia certe persona suis temporibus
 exhibenda, non praetermittenda, propter communia debita, qua indeterminata
 debentur proximis. De elemos. nu. 21. to. 3
 Humilitas ad sui essentiam non requirit expres-
 sam ad Deum subiectionem. in sum. cap. 23.
 num. 6. to. 1
 humilitas ut est ascensus, & descensus. de hor.
 can. cap. 18. nu. 4 & c. to. 4

Illustria filia prima & anagloria quid, &
 quando mortalis. in sum. c. 23. n. 11. 16. t. 1
 Ideo vox illativa est. de pan. dist. 5. cap. falsas.
 num. 2. tom. 3
 Idola, Synagogas, & el templa infidelium, aut
 hereticorum facere, & el reficere mortale. in
 sum. cap. 14. nu. 33. 35. to. 1
 Idololatria est credere diuinitatem aliquam
 inesse imaginibus. in summa. cap. 11. nu. 25.
 in fine. to. 1
 Ieiunare quando quis teneatur iure natura. in
 sum. cap. 21. nu. 11. & c. to. 1. de hor. can. c. 3.
 num. 4 tom. 4
 ieiunare non tenetur & xor repugnante marito.
 in sum. c. 21. nu. 19. to. 1
 ieiunare qui non potest totam quadragesimam
 teneatur quot dies poterit in hebdomada. in
 summa. cap. 21. num. 20. to. 1. & de hor. can.
 cap. 11. nu. 11. to. 4
 ieiunare diebus dominicis quando liceat, & quā-
 do peccatum. in sum. c. 21. nu. 27. pec. 8. to. 1
 ieiunandi obligatio, & recitandi horas est onus
 eiusdem solius diei. in sum. c. 21. n. 27. to. 1. &
 de hor. can. c. 10. nu. 52. & c. to. 4

ieiunandi

ieiunantibus qui cibi interdicti sint. in summa.
cap. 21. nu. 15. to. 1.
ieiunare excusatus vel dispensatus, non semper
excusatur ab esic ieiunio congruis. in sum.
cap. 21. num. 23. tom. 1. & de hor. can. c. 11.
num. 11. tom. 4.
ieiunij die ministrans cibos, quos, uel quibus
non debet, ut peccet. in sum. c. 21. m. 6. & c. 1.
ieiunium quando non frangatur collatione ma-
tutina. in sum. c. 21. nu. 14. to. 1.
ieiunium bina comestio frangit. in sum. cap. 21.
num. 14. & c. to. 1.
ieiunia omnia Christianorum instituta sunt
iure humano. in sum. c. 21. nu. 12. to. 1.
ieiunia precepta destruere corpora affirmans,
peccat, cum obligatione contrarium persua-
dendi. in sum. cap. 25. nu. 62. pec. 5. to. 1.
ieiunium ad indulgentiam consequendam pra-
ceptum, messor, vel alius operarius non ser-
uans, si alia implet, quando illam consequi-
tur. Mis. 94. nu. 1. & c. to. 4.
ieiunium cibiorum cur melius, & maius,
quam sitiorum. de pen. dist. 1. cap. mensura.
a nu. 10. & que ad 12. to. 3.
ieiunia Ecclesia sic Episcopus & praelati dispen-
sant. in sum. c. 21. nu. 1. & c. to. 1.
ieiunium frangit praeviens horam, sed non
Vesperas, aut Nonam. in sum. c. 21. n. 27. t. 1.
ieiunium non frangit potus nec medicina, nec
pragustatio. in sum. c. 21. nu. 13. to. 1.
ieiunium ex diversis praeceptis specialibus pro-
ueniens frangere, duplex est peccatum. in
sum. cap. 11. nu. 4. dico 5. to. 1.
ieiunium quae peregrinatio, & quae cum uxore
discordia tollat. in sum. c. 21. nu. 18. & c. to. 1.
ieiunium quoniam causa tantum putativa &
dubia tollat. in sum. cap. 21. nu. 20. t. 1. & De
Iudiciis in Rub. nu. 7. 4. to. 4.
ieiunium tollit iusta causa etiam sine superio-
ris facultate. in sum. c. 13. nu. 16. to. 1.
ieiunium ad frangendum quis mutans peccet.
in sum. c. 21. nu. 24. & c. to. 1.
ieiunio imposito in penitentia non satisfit per
ieiunij obligationis. in sum. c. 26. nu. 24. to. 1.
ieiunio liberat maius bonum, etiam mercede sic
exercitum. in sum. c. 21. nu. 17. to. 1.
ieiunia puellarum vel aliorum in aliquos fi-
nes, quando bona vel mala. c. inter Verba. 5.
conclu. nu. 42. & c. to. 2.
ieiunio annumerantur & gilia, & peregrinatio-
nes, & alia huiusmodi opera. in sum. ca. 21.
num. 2. tom. 1.
ieiunio a servando quis triplici de causa excu-
setur. in sum. c. 21. nu. 16. to. 1.

Index Oper. Nauar.

Iesu nomen sic venerationum. de hor. can. cap. 5.
num. 23. to. 4.
Iesum nos dilexisse & que ad mortem, memi-
nisse potest. de pen. dist. 7. cap. Selt. & si.
num. 1. to. 3.
Ignis ille, quo anima purgantur, idem est quo
damnati cruciantur; frigore quoque purga-
ri verisimile est. de pen. dist. 7. cap. Selt. & si.
quis nu. 19. & c. to. 3.
Ignorans necessaria officio suo, dimittat illud,
aut discat. in sum. cap. 21. num. 47. & cap.
25. num. 133. to. 1. & de hor. can. cap. 11. nu.
me. 20. & c. & de Rescrip. capit. si quando.
except 14. nume. 1. & except. 16. num. 1. 8. 11.
& except 18. nu. 1. 4. 8. to. 4. & c. inter Verba.
concl. 1. nu. 17. & c. to. 2. & de pen. dist. 6.
c. 1. S. caueat. nu. 4. to. 3.
ignorantia quae faciat actum non esse humanum.
in sum. prel. 6. nu. 8. & c. to. 1.
ignorantia quae excuset a toto, quae a parte, quae
minuat, quae augeat. in sum. prel. 9. nu. 10.
& c. to. 1. & de pen. dist. 2. c. sciendum. nu. 2.
& c. & dist. 5. c. 1. in prin. nu. 87. to. 3.
ignorantia quotuplex, & quae affectata, quae
crassa sine supina; quae iusta, & quae comes
tantum. in summa. cap. 23. nume. 45.
& c. tom. 1. & de pen. dist. 2. cap. sciendum.
num. 2. & c. to. 3.
ignorantia probabilis & inuincibilis idem, &
quid. de penit. dist. 2. cap. sciendum. nu-
me. 3. to. 3.
ignorantia iuris divini positivi dari potest, non
autem naturalis. de pen. dist. 6. cap. 1. qui
nult. num. 82. to. 3.
ignorantia quae causa peccati, & quae comes
eius, & quae differat ab inscientia. de penit.
dist. 2. c. sciendum. nu. 2. & c. to. 3.
ignorantia interdum excusat a pena legis, &
non ab eius observantia. in sum. c. 23. nu. 47.
& de Iudeis not. 8. nu. 25. & c. to. 4.
ignorantia facti vel iuris quando excuset ab ex-
communicatione. in sum. cap. 23. nu. 47. &
cap. 27. nu. 16. & nu. 27. 4. to. 1. & de Iudeis
not. 8. nu. 25. & de Rescrip. c. si quando. exce.
18. num. 7. to. 4.
ignorantia qualis excuset a reiteratione con-
fessionis, licet non a peccato. in sum. c. 9. nu-
me. 11. & c. 15. to. 1. & de pen. dist. 5. c. fra-
tres. num. 82. to. 3.
ignorantia cantus non excusat a canendis ho-
ris. de hor. can. c. 11. nu. 41. to. 4.
ignorantia crassa excusat ab excommunicatione,
si opponatur illud verbu scienter. vel simile.
in sum. c. 27. nu. 141. to. 1. de res. sp. & c. acce-

- pra. oppos. 8. num. 33. to. 4. Cetera vide Verbo, *Pena imposita.*
 ignorantia, causa, dispensatio, abrogatio, tempus, quae excusent transgressionem legis obligantis ad mortalem, etiam recepta, in sum. c. 23. nu. 43. &c. to. 1. & de pan. dist. 7. c. si quis autem, nu. 71. to. 3.
 ignorantiam iuris positum habentem confessarius non tenetur docere, quando credit tale monitionem non profuturam, in sum. ca. 22. nu. 83. & c. 25. nu. 79. &c. to. 1. & de pan. dist. 7. c. si quis autem, nu. 71. to. 3.
 ignorantia probabilis excusatur, quae sit illa: non probabilis aliquid minuit, auget affectata, in sum. c. 17. nu. 82. to. 1. & de pan. dist. 5. c. consideret, in princ. nu. 87. &c. to. 3.
 ignorantia sua quin choro mouet risum, peccat, de hor. can. c. 16. nu. 30. to. 4.
 Ignoscere peccato refertur ad culpam, indulgere vero ad penam, de pan. dist. 1. cap. libenter, nu. 1. to. 3.
 Illegitimi non succedunt in bonis parentum ecclesiasticorum, de Spol. cler. §. 19. nume. 3. &c. 9. tom. 2.
 illegitimus Vel illegitima non potest esse praelatus, vel praelata, de Reg. comment. 2. nume. 60. tom. 2.
 illegitimus capiens beneficium etiam simplex, Vel pensionem sine dispensatione, peccat, & tenetur illud relinquere, Vel quare dispensationem, in sum. c. 25. nu. 117. to. 1.
 illegitima filia quando possit dotari a parentibus etiam ecclesiasticis de Spol. cler. §. 19. num. 10. &c. to. 2.
 illegitimi etiam secretissimi omnes sunt irregulares, & episcopus cum eis dispensat quo ad ordines minores, & quo ad unum beneficium simplex, in sum. cap. 25. num. 69. & cap. 27. num. 201. dico. 10. & de Spol. cler. §. 19. nume. 5. &c. to. 2.
 illegitimus non potest habere pensionem super beneficio quod est Vel fuit eius patris, nec beneficium in eadem ecclesia, in sum. cap. 25. nu. 117. to. 1. & de Rescrip. cap. si quando, in aucta. num. 1. & sequae ad 10. to. 4.
 illegitimus, siue naturalis filius in quo aequatur legitimo, de Reg. com. 2. nu. 47. to. 2.
 illiteratus qualis indignus beneficio de Rescrip. c. si quando, exco. 12. nu. 1. & exco. 13. nu. 1. &c. & except. 16. num. 7. 11. & except. 18. num. 1. &c. 7. to. 4.
 illiteratus inficius literarum, & imperitus quis, de Rescrip. c. si quando, exco. 13. nu. 1. to. 4.
 illiteratos & literatos quos appellet Gallia, & Hispan. de Rescrip. c. si quando, exco. 13. n. 4. t. 4. illiterati, & minus scientis tituli, ut differant, de Rescrip. exco. 16. nu. 7. 11. to. 4.
 illiteratus accipiens beneficium a scilicet intrusionis non liberatur, nisi ignorantia iuris eius excuset, de Rescrip. cap. si quando, exco. 18. num. 6. to. 4.
 Imaginari Deum corporeum quando peccatum, & haereticum in sum. pral. 1. nu. 15. & c. 27. nu. 29. 1. to. 1. & de hor. can. c. 9. num. 104. & Misult. nu. 16. &c. 18. t. 4. & de pan. d. 1. c. libenter nu. 10. to. 3.
 Imaginem Dei an aequae habeat mulier ac vir, in sum. pral. 3. nu. 17. &c. to. 1. & de Pan. dist. 2. cap. illa anima, num. 1. &c. 3. to. 3.
 imagines ornare lasciuie, est mortale, in sum. cap. 11. nu. 25. in fi. to. 1.
 imagines collocare insolitas & inusitatas sine licentia Episcopi, est prohibitum, in sum. cap. 11. nu. 25. to. 1.
 imagines Sanctorum adorare sine saltem tacita relatione respectu ipsorum Sanctorum, aut Dei, est mortale, in sum. c. 11. nu. 32. & de hor. can. c. 18. nu. 27. &c. to. 4.
 imaginibus credere aliquam diuinitatem inesse, &c. est idololatria, in sum. cap. 11. n. 25. in fi. & Misult. nu. 15. to. 1.
 imago Dei in homine duplex, nulla tamen corporalis, de pan. dist. 2. cap. illa anima, nu. me. 13. &c. to. 3.
 imago Dei sola creatura rationalis, Vestigium autem etiam creatura irrationalis, de pan. dist. 2. c. princip. num. 2. &c. to. 3.
 imago Dei cur homo, & cur similis ei, de pan. dist. 2. c. illa anima nu. 2. &c. to. 3.
 imago corporea rei spiritualis quo sine permittitur, & quando peccatum, Miscel. vlt. nume. 17. &c. to. 4.
 Immunitate ecclesiae quae loca & persona gaudeant, & quae non, in sum. cap. 25. num. 17. &c. 19. &c. to. 1.
 immunitate & gratia gaudet etiam quispe illius peccat, nisi &c. de Indulgen. notab. 34. num. 6. tom. 3.
 Impedientes Virginitatem quae habet voluntatem solum accipiendi sacrum, sunt excommunicati, in sum. c. 27. nu. 150. exco. 56. to. 1.
 impedientes Sistentes Monialium, quando excommunicati, in sum. c. 27. nu. 140. to. 1.
 impediens aliquem ab aliquo bono, vel qui est causa pena iniusta, ad quid teneatur, in sum. c. 17. nu. 97. to. 1.
 impediens malo animo quando non teneatur restituere, impediens autem per metum quando

do teneatur. in sum. cap. 17. num. 73. 97. to. 1
impediens a consequendo beneficio, officio, & alio bono, ille solus & omnis tenetur ad restitutionem, qui &c. in sum. cap. 17. num. 69. &c. 10. 1

impediens cursum causarum Curie, ut sit excommunicatus. in sum. c. 27. nu. 68. to. 1

impedire peccatum alterius qui absque suo documento possit, quomodo teneatur. in sum. cap. 14. nu. 27. & c. 24. nu. 20. 23. to. 1

impedire furtum vel damnum proximi quis, & quomodo teneatur, in summa. cap. 17. num. 136 to. 1

impedire quis teneatur proximum volentem se precipitare. in sum. c. 24. nu. 23. pec. 3 to. 1
pedire, qui omittit peccatum mortale proximi, cum potest, peccat mortaliter. De necess. defen. prox. nu. 41. concurrentibus tribus conditionibus nu. 47. & qui detrahenti non contradicit, aut pereuntem non liberat. nu. 42. 1

Impedimenta matrimonii vel ad contrahendum, vide Verbo Matrimonium, prater infra scripta.

impedimentum fere omne matrimonij humanum est, & cur Papa semper non tollat. in sum. c. 22. nu. 82. to. 1

impedimentum conditionis in matrimonio quid, & quotuplex, & quando suspendat, & quando annihilet, & quando rejiciatur. in sum. in cap. 22. nu. 61. &c. tom. 1. Cetera vide verbo Condicio.

impedimentum figiditatis quid, & quando dirimat matrimonium in sum. c. 22. nu. 59 to. 1
impedimentum impotentie quid sit, & ut dirimat matrimonium, & quid facere debeat sic impeditus. in sum. c. 22. nu. 59. &c. 10. 1

impedimentum iustitie publicae honestatis quid est, & quam restrictum sit per Concil. Trid. in sum. c. 22. nu. 57. to. 1

impedimentum matrimonij, etiam secretum qui scit, detinetur denunciare, facta tamen correctione fraterna. in sum. cap. 18. nu. 54. &c. 56. & cap. 22. nu. 83. tom. 1. & de pan. dist. 6. cap. pen. Sacerdos nu. 14. 27. to. 3

impedimento matrimonij sublato, denuo contrahendum. in sum. c. 22. nu. 80. 86. to. 1. & de pan. dist. 7. cap. si quis autem. nu. 70 to. 3

impedimento uno sublato, non tollitur alterum. Misc. 38. nu. 6. to. 4

impedimentum iustum, ut quis non teneatur adire Sedem Apostolicam pro absolutione, quantum esse debeat, & tunc a quo absolvetur. in sum. cap. 27. nu. 89 to. 1

Imperij ortus quando. de Iudicijs. not. 3. n. 7. 1. 4

Imperatores possunt esse duo, non tamen duo Papa, de Iudicijs not. 3. nu. 140 in fi. to. 4

imperator falso dicitur mundi dominus, etiam de iure, &c. de Iudicijs not. 3. nu. 156 to. 4

Impetrantem beneficium, sine impetratio beneficij, vide Verbo Beneficium.

Impetratio, vide Verbo Gratia, prater infra scripta.

impetratio subreptitia quid; & quando nulla. in sum. cap. 22. nu. 86. to. 1. & de reg. com. 3. nu. 8. facit 8. & nu. 13. to. 2. de rescri. cap. si quando. excep. 5. nu. 1. 5. & de dat. & promiss. nu. 48. to. 4

Impotens si contrahat matrimonium cum potente, an teneat matrimonium. in sum. c. 22. num. 60 to. 1

Imprecari sibi vel alicui aliquod malum sub ratione boni, vel mali, ut licitum, vel illicitum. in sum. c. 15. nu. 10. & c. 20. num. 23. & cap. 23. nu. 117. to. 1. & de hor. can. c. 19. num. 77. to. 4

Impressio & editio librorum ut prohibita etiam sub excommunicatione. in summa. cap. 27. num. 148. to. 1

Improperium, Contumelia, Coniutium, quid. in sum. c. 18. nu. 10. to. 1. & de pan. dist. 5. c. consideret § animaduertere nu. 16. to. 3

Impugnantes literas Papa, etiam ante quam coronetur, sunt excommunicati. in sum. capit. 27. nu. 147. to. 1

impugnare non debet quis id quo fruitur. de Iudicijs not. 1. nu. 3. to. 4

Incantatio prohibita, & si de indigna. in sum. c. 11. num. 18. 31. to. 1. & de hor. can. cap. 6. num. 48. to. 4

Incarceratus quando possit fugere, vide Verbo Fugere.

Incendiarius occultus non tenetur se manifestare ob excommunicationem ad id latam. in sum. cap. 17. nu. 100. & c. 27. nu. 94. to. 1

Incitare detractorem quando sit mortale. in sum. c. 18. nu. 37. to. 1

Incola quid proprie, & quid improprie. de Indul. not. 32. nu. 43. to. 3

Indefinita quae, & quando aequipollent universali de pan. dist. 1. c. lacryma. nu. 6 to. 3

Indicia ut sint manifesta, tria requiruntur. de pan. dist. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. num. 23. &c. 10. 3

Indicium dicitur perfectum, & imperfectum, & quid. de pan. dist. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. nu. 20. &c. 23. to. 3

Indicia qualia requisita ad interrogandum in iudicio, vel extra iudicium. de Iudicijs

in Rubr. nume. 58. 61. 78. 96. tom. 4.
 indicium facit unus testis deponens de criminibus, sed non de indicij. de Indicij. in Rubr. nu. 58. to. 4. & de pan. dist. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. nu. 21. & c. to. 3.
 Indignatio quando mortalis. in summ. cap. 23. num. 116. & c. to. 1.
 Indignum eligere, Vide Verbo Eligere.
 Indos, Aethiopes, vel alios seruos emere quando liceat. in sum. c. 23. nu. 96. to. 1.
 Inducens alium ad peccandum tenetur confiteri speciem illius peccati. in sum. cap. 6. nume. 19. to. 1. & de pan. dist. 5. c. consideret. in princ. num. 116. & c. tom. 3. Cetera Vide Verbo, Scandalum.
 inducens ad iurandum eum quem falso iuratum arbitrat, quando peccet. in sum. c. 12. num. 20. to. 1.
 Inducens aliquem ad peccandum, quando tenetur ad restitutionem. in sum. c. 14. nume. 45. cap. 16. num. 15. pec. 18. tom. 1. & de panit. dist. 1. cap. noli putare. num. 8. & c. 12. & c. tom. 3.
 inducens an peccandum mulierem honestam, obligatur ad suadendum ei penitentiam. in sum. cap. 13. nu. 45. & cap. 16. num. 15. pec. 18. to. 1. & de pan. dist. 1. cap. noli putare. nu. 2. & c. to. 3.
 inducere sacerdotes malos ad Missam celerandam, vel ad ministrandum alia sacramenta, est mortale, nisi & c. in sum. cap. 14. n. 41. to. 1. & de panit. dist. 6. cap. 1. §. sacerdotes. nu. 5. & que ad 10. to. 3.
 inducens ad faciendum minus peccatum, quando aliter fieri non potest, non peccat. in sum. cap. 14. nume. 39. & c. & capit. 17. numero 263. tom. 1. & cap. inter Verba. 5. concl. num. 14. 20. to. 2.
 inducens aliquem ut sibi aut alteri cuipiam det ad usuram, quando peccet mortaliter. in sum. cap. 14. num. 39. & cap. 17. nu. 262. & c. & 267. to. 1. & de pan. dist. 6. c. 1. §. sacerdos. nu. 6. to. 3.
 inducens infidelem ad iurandum per falsos Deos, Vide Verbo Iuramentum.
 Induere se veste virili, cum sit femina, vel contra quale peccatum. in summa. cap. 23. num. 22. to. 1.
 induere se habitu religionis quale peccatum, Vide Verbo Habitum.
 Indulgentia definitio & ut verbum Indulgentia varia significet. de Indul. not. 8. n. 2. & c. & not. 20. nu. 1. vsque ad 19. to. 3.
 indulgentia est duplex, plena, & non plena:

& plena est triplex, plena, plenior, & plenissima; & quid. de Indul. not. 9. a num. 5.
 & que ad fin. to. 3.
 indulgentias lucrari Cathecumenus potest, non tamen excommunicari in sum. c. 27. nu. 13. to. 1. & de Indul. not. 31. nu. 48. & not. 32. nu. 9. & c. to. 1. & de Iudeis not. 8. nu. 7. to. 4.
 indulgentiarum Bulla quibusdam in morte per incuriam non profuit in sum. cap. 26. nume. 30. to. 1. & de Indul. not. 22. nu. 42. & not. 30. nu. 16. to. 3.
 indulgentia & remissio sacramentalis ut differant. de Indul. not. 9. nu. 13. & not. 10. nume. 21. & c. to. 4.
 indulgentia & communicatio bonorum ut differant. Mis. 11. nu. 5. to. 4.
 indulgentia immediate a Papa data, & mandata dari, ut differant. de Indul. not. 30. nume. 14. tom. 3.
 indulgentia sine causa non valet, neque cum causa, quatenus eam excedit. de Indul. not. 15. nu. 1. vsque ad 13. & not. 31. nu. 16. & not. 32. nu. 29. to. 3. & de hor. can. c. 19. num. 163. tom. 4.
 indulgentia non reuocatur per mortem indulgentis, sed per destructionem loci reuocatur. de indulgen. not. 31. nu. 25. & c. to. 3. & de Red. eccl. q. 3. mon. 8. nu. 2. 4. to. 2.
 indulgentia ut acquiratur pro opere indeterminato, & ut pro determinato. de indul. not. 31. num. 34. & c. to. 3.
 indulgentia peccatis & temporalis ut differat, & quando eodem die bis uel pluries acquiri possit. de Indul. not. 31. nu. 36. & c. to. 3.
 indulgentia plenaria semel in uita, & semel in morte acquiri confater rosarij si aliquot hebdomadis uel mensibus dixit rosarium. Mi. scel. 15. nu. 1. & Mis. 30. nu. 1. to. 4.
 indulgentia confraternitatis corporis Christi ut acquiratur festiuitatibus corporis eiusdem & aliorum. de Indul. not. 18. nu. 12. & c. to. 3.
 indulgentias ad acquirendas sufficit confessio peccatorum ab ultima confessione commissorum. de indul. not. 18. nu. 17. & not. 30. n. 6. r. 3.
 indulgentiarum thesaurum, uide Verbo Thesaurus.
 indulgentia qua quolibet die, sed non quolibet hora acquiratur. de indul. not. 15. num. 19. & not. 31. nu. 36. & c. to. 3.
 indulgentia qua concedenti prodest. de Indul. not. 20. nu. 18. & c. to. 3.
 indulgentia non tollit penam fori exterioris, neque penitentiam in capitulo data. de Indul. not. 11. nu. 20. & c. to. 3.
 Indulgentia cum attritione non efficit contritio nem.

nem. de Indulgent. not. 10. num. 19. tom. 3.
 indulgentia concessa pro peccatis includit etiā
 post illam commissā. in sum. cap. 12. nu. 88.
 in fine. to. 1. & de Indulg. not. 32. nu. 39. &
 not. 34. num. 4. to. 3
 indulgentiam irrationabiliter uolens peccat. de
 Indulg. not. 21. nu. 5.
 indulgentiam alius uiuus alij uiuo quando ac-
 quirat. de Indulg. not. 22. nu. 32. to. 3
 indulgentiam acquirere etiā perfectorum est,
 quia est opus meritorium. de indulg. not. 5.
 num. 2. & c. to. 3
 indulgentiarum mentio cur olim rara, & nunc
 frequens. de Indul. not. 7. nu. 2. 5. & c. to. 3
 indulgentias ualere quantum sonant, ut intel-
 ligatur. de indul. not. 11. nu. 6. & c. to. 3
 indulgentia concessa religioso, vel alij, ad in-
 star, & c. per privilegia, non comprehendit
 plenarias. de Indul. not. 9. nu. 16. to. 3
 indulgentia pro certis diebus festis, est restrin-
 genda & s; q; ad 20. an. de indul. not. 9. nu. 8. & 3
 indulgentia a culpa & pena, non tam proprie
 dicitur, quam absolutio sacramentalis; &
 quare. de indul. not. 10. nu. 16. & s; q; ad 23. t. 3
 indulgentia veniam peccati dat, intelligitur
 de venia pena temporaria tantum, non cul-
 pe, vel potius macula, nisi indirecē. de in-
 dulg. not. 10. nu. 1. & s; que ad 16. & not. 22.
 num. 22. & c. to. 3
 indulgentia dierum, annorum, uel quadrage-
 nariū ut intelligatur. de indul. not. 11. nu. 8.
 18. not. 31. nu. 38. & c. & not. 5. nu. 1. to. 3
 indulgentia acquiri potest per factum mali mi-
 nistri. de indul. not. 19. num. 19. p. 4. &
 not. 22. nu. 30. & not. 17. nu. 4. to. 3
 indulgentia non extenditur ad mortuos, nisi cō-
 cedens eam expresse ad eos extendat. de in-
 dulg. not. 12. nu. 1. & c. to. 3
 indulgentia quæ non proficit mortuis. de indulg.
 not. 21. nu. 11. & not. 22. nu. 3. 46. to. 3
 indulgentia non prodest mortuis paradisi, infer-
 ni, nec limbi. de Indulg. not. 22. nu. 3. 46. t. 3
 indulgentias non potest concedere pro mortuis
 inferior Papa de Indulg. not. 22. nu. 4. to. 3
 indulgentia per modum suffragij quid, & non
 est minoris effectus quam alia. de indulg.
 not. 22. nu. 14. & c. 21. & s; que ad 28. to. 3
 indulgentia simpliciter concessa mortuo, uide-
 tur concessa per modum suffragij. de indulg.
 not. 20. nu. 7. & not. 22. nu. 34. & c. to. 3
 indulgentia concedi potest mortuo. de indulgen-
 tia. not. 20. nu. 16. & not. 31. nu. 48. to. 3
 indulgentia temporis purgatorij minor quā pa-
 ris temporis uite. de indul. not. 11. nu. 22. t. 3

indulgentia a Papa concessa mortuo simpliciter,
 audita eius morte, ut ualeat. de indulg. not.
 22. num. 33. to. 3
 indulgentiam ad iustum septem requirit Inn.
 quinque glorificatio D. Tho. scilicet, auctoritas
 in concedente, habilitas in acquirente, & pie-
 tas in opere. de indul. not. 15. nu. 1. & c. 8. &
 not. 21. nu. 1. & c. & not. 22. nu. 28. & c. to. 3
 indulgentiam de non iniunctis penitentis etiā
 inferior Papa potest concedere. Miscel. 4.
 num. 3. to. 4
 indulgentia uel gratia ut ualeat, non est neces-
 se ut sit scripta quo ad Deum; secus si proba-
 da in foro exteriori. Miscel. 15. num. 2. to. 4
 indulgentiam causa precedere potest. de indul-
 gent. not. 22. nu. 36. to. 3
 indulgentias indiscretas predicans peccat, &
 quid intelligatur per indulgentias indiscre-
 tas. de indulg. not. 31. nu. 45. to. 1
 indulgentia quando impeditur per solum pecca-
 tum veniale. de indul. not. 19. nu. 6. 22. &
 not. 32. nu. 45. to. 3
 indulgentiam, & remissionem delicti futuri
 quando princeps possit iuste concedere. de in-
 dulg. not. 34. nu. 1. to. 3
 indulgentia magna pr. re leui concessa excusa-
 tio. de indulg. not. 15. nu. 10. to. 3
 indulgentia denunciatores qui reprehendendi.
 de indul. not. 15. nu. 18. & not. 19. nu. 21. to. 3
 indulgentia ne a paucis acquirantur & erendū,
 licet a multis acquiri possint. de indul. not. 17.
 nu. 5. & s; que ad 19. to. 3
 indulgentia una utilitas magna. de indul. not.
 18. num. 4. to. 3
 indulgentias quando acquirat contritus, qui
 non potest sua peccata confiteri. de indulg.
 not. 18. nu. 14. & s; que ad 16. & not. 32. nu. 50.
 Miscel. 94. nu. 2. to. 4
 indulgentiam non acquirat, etiā quo ad par-
 tem, implens partem tantum oneris pñ, etiā
 si id non impleuerit ob impotentiam uel car-
 cerem. & de indulg. not. 11. nu. 2. & not. 19.
 nu. 2. & c. & not. 32. nu. 50. to. 3
 indulgentia tria tempora consideranda. de in-
 dulg. not. 19. nu. 8. to. 3
 indulgentia soli & ere penitenti acquiratur, nisi
 & c. nec etiā per statum bonum superuenien-
 tem post momentum temporis, quo indulgen-
 tia acquirenda est. de indul. not. 17. nu. 1. &
 not. 18. nu. 19. & not. 19. not. 7. & s; que ad 19.
 & not. 21. nu. 13. 13. & not. 32. nu. 39. to. 3
 indulgentia ut acquiratur, requirit subitionē et
 impletionem operis, aut oneris pñ totius, non
 partis tantum, nec iunat paupertas aut
 impo-

- impotentia, nec clausura, vel carcer. & quā
do status gratia requiratur. de indulg. no. 9.
nu. 12. & not. 17. num. 1. & c. & notab. 18.
num. 1. & sive ad 19. & not. 19. num. 1. usq;
ad 19. & not. 21. num. 1. 12. & not. 31. nu-
me. 29. & c. & not. 32. num. 28. & c. 37. usq;
ad 40. 50. to. 3. & mis. 30. n. 1. & mis. 92. nu-
me. 1. & Mis. 94. nu. 2. to. 4
- indulgentiam cui lucrificere contingit, beatus
est saltem beatitudine sua. de indulg. no. 17.
nume. 17. tom. 3
- indulgentia causa proxima & remota sic disse-
runt, cuius pars bene impleta quandoque
prodest. de indulg. no. 19. n. 17. & c. to. 3
- indulgentia concessio non est iustitia distributi-
ue actus. de indulg. not. 20. nu. 6. to. 3
- indulgentia semper est absolutio, ut intelligat-
ur, & quando indirecta, & quā compensa-
tio. de indulg. not. 20. nu. 4. & c. 8. to. & not.
22. a nu. 20 usque ad 26. to. 3
- indulgentis maximis a Papa concessis ut uten-
dum. de hor. can. c. 19. nu. 163. & c. to. 4
- indulgentia data pro oratione non sunt reuoca-
ta, data vero & danda pro elemosina sic.
de hor. canon. cap. 22. nume. 67. & Mis. 67.
num. 1. 3 to. 4
- indulgentia nemo fit amicus Dei, sed iam fa-
ctus per eam citius consummatur. de indulg.
not. 23. num. 37. to. 3
- indulgentia instar iobelaī plenissima est. de in-
dulg. not. 26. num. 1. to. 3
- indulgentia instar aliarum quod non expediat-
ur, nisi, & c. ius exorbitans est, & quando
non obliget in conscientia. De Indulg. not. 26.
num. 4. 6 to. 3
- indulgentiarum instar aliarum moderatio Pau-
li III. de indulg. not. 26. nu. 9. to. 3
- indulgentiis & alijs privilegijs collegiorum, seni-
uerstitatum, & c. suspensis, non suspendi sin-
gularium, nec habentium confessionale, &
bullas de indulg. not. 28. a nu. 13 usq; ad 20.
& not. 33 nu. 1. & c. 6. to. 3
- indulgentiarum forma uaria, & quā commu-
nis eius, quē datur pro artic. mortis. de indulg.
no. 30. a nu. 1. usque ad 7. to. 3
- indulgentias dat Papa, & Concilium, & Lega-
tus & episcopus etiam non consecratus, &
qui alij. de indulg. not. 14. num. 1. & c. & no.
31. a nu. 1. & sive ad 20. & not. 32. nu. 11. &
de panit. dist. 1. cap. quem panitet. nu. 8. t. 3
- indulgentia prodest perfectis, religiosis, mor-
tuis, concedenti, & concedi potest sua, ut ab
uno Sino alteri Sino queratur. de indulg. no.
31. num. 32. & c. to. 3
- indulgentia iobelaī, uide uerbo iobelaum, pra-
ter infrascripta.
- indulgentia iobelaī quā temporis momento ac-
quiritur. de indulg. no. 33 nu. 38. & c. to. 3
- indulgentia iobelaī anni sancti suspendit alias
plenas tantum, licet omnes predicationes ue-
ret, & quid aliud suspendat, uel limitet. de
indulg. not. 25. nu. 1. usque ad 6. & not. 28.
nu. 1. usque ad 33 to. 3
- indulgentias posse & debere concedi, est de fi-
de. de indulg. not. 7. nu. 7. & c. to. 3
- indulgentia peccati, & remissio peccati idem.
licet non remissio omnium peccatorum, &
indulgentia peccatorum de indulg. not. 8. nu-
me. 1. 3. tom. 3
- indulgentia efficit ut passio innocentis mēbri-
unius pro alterius nocentis satisfactione ac-
cipiatur. de indulg. not. 8. nu. 4 to. 3
- indulgentiarum siue gratiarum concessio odio-
sa est, & strictē interpretanda est. de indulg.
not. 9. num. 8. etc. & de regit. eccles. q. 1. mo-
ni. 50. nu. 10. et q. 3. mon. 6 num. 3. etc. to. 2.
et de panit. dist. 6. cap. placuit. a nu. 59. usq;
ad 61. tom. 3
- indulgentiam unam et eandem alius plenius
quam alius acquirit; quamquam partem tā-
tum causa eius implens nihil consequitur.
de indulg. not. 11. a nu. 1. & sive ad 5. 19. et
not. 15. nu. 4. etc. to. 3
- indulgentia quando tollat panitentiam huius
uitae. de Indulg. not. 5. nu. 1. et no. 11. nu. 6.
usque ad 23. et not. 21. num. 43. etc. to. 3
- indulgentiā an acquirit qui sua culpa fiat im-
potens ad ieiunandū, uel non sit confessus us-
que ad mane dominica in qua debet commu-
nicare uel qui non interfuit processionibus,
et quid si uno solo die orauerit quantum tri-
bus tenebatur. mis. 92. nu. 1. & c. & miscel.
94. & miscel. 95. per totum. & mis. 96. per
totum. tom. 4
- Indulgere peccato refertur ad panam, ignosce-
re uero ad culpam. de pan. dist. 1. c. libenter.
num. 1. tom. 3
- industria persona, ubi requiritur, non sufficit fa-
cere per alium, saltem quando ex eo prauidi-
ciū aliquid notatur. de incom. benef. m. 7. t. 2
- inebriare se uel alium scienter, uel id procurare
est mortale. in sum. c. 23 nu. 121. to. 1
- infamare, siue infamatio, uide uerbo Detractio,
siue detractor prater infrascripta.
- infamare censetur causam infamiae prabens, de
iudicijs in rub. nu. 77 to. 4
- infumantes se mutuo nō excusantur a restione per
compensationem. in sum. c. 18. nu. 47. to. 1
- infa-

*infamantes ordines approbatos sunt excommu-
nicati, non autem infamantes personas ordi-
num. in sum. c. 27. nu. 109. to. 1. & cap. inter
verba. 2. concl. nu. 65. to. 2.*
*infamans detegendo delictum occultum etiā
verum, quando peccet, & teneatur ad resti-
tutionem, etiam infamando se. in sum. ca. 7.
nu. 1. & cap. 18. nu. 45. 61. to. 1. & de ludi-
ciis in rub. nu. 61. & c. 10. 4. & cap. inter ver-
ba. concl. 4. nu. 26. & concl. 6. imperfecta nu-
me. 16. to. 2. & de pen. d. 1. c. quis aliquando.
§. non tibi dico. nu. 28. to. 3.*
*infamans aliquem etiam in adolescentia, si po-
stea in senectute recordatur, uel non satisfacit,
ad quid teneatur. in sum. cap. 18. nu. 47.
in fine. to. 1.*
*infamare seipsum uel infamantibus non resistere
quando sit peccatum. in sum. cap. 18. nu.
27. & c. 61. to. 1. & cap. inter verba. 2. concl.
nu. 10. 1. 4. & c. & concl. 6. imperfecta; nu. 2.
to. 2. & de pen. dist. 1. c. quis al quando §.
non tibi dico. nu. 10. & c. 10. 3.*
*infamare aliquem solummodo ex relatione au-
dita, an peccatum; & inducat ad restitutionem.
in sum. cap. 18. nu. 36. to. 1.*
*infamatus etiam conuersando cum infamante
non ideo illum liberat ab obligatione resti-
tuendi sibi famam. in sum. ca. 18. nu. 47. ad
noue questum. to. 1.*
*Infamia qualis requiratur ad interrogandum
reum. de Iudiciis in rub. nu. 58. to. 4. & de
penit. dist. 1. cap. quis aliquando. §. non tibi
dico nu. 20. to. 3.*
*infamia periculum ad euitandum quando quis
ligatus censuris possit communicare, uel ce-
lebrare, & c. in sum. cap. 21. nu. 48. & c. 27.
num. 239. to. 1.*
*infamia metus quando excuset a restitutione.
in sum. c. 17. nu. 90. to. 1.*
*infamia orta post capturam non sufficit, licet an-
tea nata non amittat uim probandi. de Iudi-
ciis in rub. nu. 91. to. 4.*
*infamia notatur omnis excommunicatus mani-
festus. in sum. c. 27. nu. 21. & de rescrip. c. cū
contingat. Rem. 2. nu. 43. & c. 10. 4.*
*infamia probata potest probari bona fama; &
ita duc. contraria fame. per ea cum in tua,
de spons. de fama & infam. nu. 10. to. 2.*
*infamia, seu infamatus quando dicatur esse.
c. inter verba. concl. 6. nu. 185. to. 2.*
*infamare seipsum sine iusta causa est peccatū
mortale, si ob id incurratur periculum amit-
tendi uitam, uel membrum. ibid. n. 208. to. 2.*
infamare alios secundum ius non est peccatū,

sed meritum. c. inter verba. concl. 6. nu. 29. 1. 2.
*infamare cum ratione Latine dicitur detrahi-
here. ibid. nu. 75. to. 2.*
*infamans seipsum detractor est, & peccat mor-
taliter. ibid. nu. 30. & 32. to. 2.*
*infamatus de uno delicto non potest propterea
interrogari de alio occulto, in quo Pralati
Religioforam peccant. ibid. nu. 190. to. 1.*
*infamant aliqui per ironiam, licet verba sonent
laudem. ibid. n. 24. to. 2.*
*Infans, prater infra scripta, sive Verbo Puer.
infans, nondum natus vere dicitur homo. de
pen. d. 1. c. si quis necandi. nu. 3. to. 3.*
*infantis Hospitali expensis qui soluere
debeat. in sum. c. 16. nu. 48. to. 1.*
*infans presumptus imprudens, doli minime ca-
pax. de rescript. capit. si quando. except. 7.
num. 5. to. 4.*
*infans stipulari nequit potius quia iudicio ca-
ret, quam quia loquela. de Rescrip. c. si quan-
do. except. 5. to. 4.*
*infans legitimiari potest, sed non consentire il-
li. de Rescrip. c. si quando. except. 7. nu. 5. to. 4.*
*infanti concedere expectatiuam, est contra ius,
sed non natura, & ideo Papa id facere potest
de Rescrip. cap. si quando. except. 7. a num. 7.
& que ad 9. to. 4.*
*infantulum in lecto collocare, an matri uel nu-
trici liceat. in sum. c. 15. nu. 13. pec. 18. to. 1.*
*inferior legem superioris nequaquam potest tol-
lere, maxime autem diuinam. de leg. pen.
num. 31. to. 3.*
*Infernum esse in hac Vita, & non in alia dice-
re, est heresis. in sum. pralud. 4. num. 22.
in fine. to. 1.*
*inferni pœna infinita extensione, non autem in-
tensione. de Indulg. not. 16. nu. 2. & de Pen.
dist. 1. c. homicidiorum nu. 4. & c. & dist. 5.
c. 1. consideret. nu. 8. to. 3.*
*inferni pœna septuplex, quam damnati expe-
riuntur. in sum. pral. 4. nu. 24. to. 1.*
*inferior legem superioris nequaquam potest tol-
lere, maxime autem diuinam. De lege pœ-
nali nu. 31. to. 3.*
*Infidelis duplex; positivus, & negatiue; hic nō
peccat, ille peccat. in summa. cap. 11. nu-
me. 21. to. 1.*
*infidelium signum ferens, uide Verbo Signum.
infidelitatis opus faciens, praestando auxilium
heretico, incurrit Bullam cenam. in sum. c. 11.
num. 27. to. 1.*
*infidelium actus non omnes mali. de fin. bum.
num. 15. tom. 2.*
*Infirmitas qua sine pralato excuset ab horis.
de*

de hor. canon. cap. 21. num. 16. tom. 4.
 infirmitas sufficiens ad excusandum ab horis,
 non est surditas, vel cecitas. de hor. ca. c. 19.
 num. 82. tom. 4.
 infirmus quid monebitur, & ad quid induce-
 tur. in sum. c. 26. nu. 33. & c. 10. 1.
 infirmos non visitans medicus quando peccet
 in sum. c. 25. n. 60. 1. 1. & alia circa infirmu.
 Vide verbo Medicus, prater infra scripta.
 infirmo persuadere debet medicus confessione,
 antequam medicinam ei applicet. in sum. c.
 25. num. 61. pec. 3. to. 1.
 infirmus respiciens remedium quando peccet in
 sum. c. 11. nu. 41. pec. 38. to. 1.
 infirmo quid consulendum circa acquirendas
 indulgentias. de indulg. not. 22. num. 42. &
 not. 30. nu. 18. to. 3.
 infirmum etiam peste infectum quis parochus
 vel praelatus teneatur visitare. in sum. c. 24.
 nu. 10 in fi. & c. 25. nu. 133. to. 1.
 infirmum raro penitebit, quem non pœnituit sa-
 num. de pan. dist. 7. cap. ult. §. quod quam-
 vis. nu. 5. to. 3.
 infirmus aliquando caret libero arbitrio, aliquā-
 do impeditur. de pœn. dist. 7. cap. ult. num. 1.
 & c. 3. & c. 10. 3.
 infirmo iniungenda est salutaris penitentia pro
 tempore quo convalescet. de pan. dist. 7. ca. si
 quis. 1. nu. 32. & c. 10. 3.
 infirmantur multi, ut alijs quarant medicina
 spirituale. m. c. inter verb. concl. 6. nu. 178. 1. 2.
 Ingratitudinis circumstantia, qua novum pec-
 catum augetur ob vetus remissum, an confi-
 tendi. in sum. c. 6. nu. 3. to. 1. & de pan. d. 4.
 princ. Grat. num. 5. & dist. 5. c. consideret. in
 princ. nu. 49. & c. & §. ingratus. nu. 5. to. 3.
 ingratitudo omnis peccatum est. de red. eccl. q.
 1. mon. 36. nu. 1. to. 2.
 Ingredi religionem non tenetur, qui alterum
 retrahit a proposito religionis, vel ab ipsa reli-
 gione. in sum. c. 12. nu. 44. to. 1.
 ingredi monasteria virorum vel mulieru quan-
 do & cui liceat in sum. c. 27. num. 124. 150.
 to. 1. & de reg. com. 4. nu. 59. & c. 10. 2.
 Inimicos diligere, vel eis amoris signa osten-
 dere, quando teneamur sub peccato morta-
 li. in sum. c. 14. nu. 9. 25. to. 1.
 inimicos diligere, an maioris vel minoris meri-
 ti, quam amicos. de hor. can. cap. 19. nu. 99.
 & c. 20. nu. 48. to. 4.
 inimicus nominis Christiani quis dicatur. in
 sum. cap. 27. num. 63. to. 1. & fusius de lu-
 daiis not. 4. nu. 9. & c. 10. 4.
 Initium quarantæ cognitio defectus. de hor. can.

capit. 19. num. 151. tom. 4.
 Initium salutis cognitio infirmitatis. de hor. ca.
 c. 19. nu. 152. to. 4.
 Iniuria non omnis affectus eam remittere po-
 test. in sum. c. 14. nu. 25. to. 1. & de pan. d. 1.
 c. vulgaris. nu. 2. to. 3.
 iniuriarum agere non potest regularis sine mā-
 dato sui prelati tacito vel expresso. de regu.
 com. 2. nu. 29. 64. & c. 10. 2. & de pan. dist. 1.
 c. vulgaris. nu. 2. to. 3.
 iniuria facta vni canonico, vel monacho, redun-
 dat in totum collegium regulare, vel secula-
 re. de pan. dist. 1. c. vulgaris. nu. 2. to. 3.
 iniuria facta monacho remitti potest, etiam eo
 nolente, a monasterio. de pan. dist. 1. c. vulga-
 ris. nu. 2. to. 3.
 iniuriarum tenetur manus leuans, licet non
 percutiat. de pan. dist. 1. cap. si quis pulsatus.
 num. 1. & c. si quis non dicam. nu. 3. & c. 1. 3.
 iniuria nobis quare stiles. c. inter verba. 2. con-
 clu. nu. 1. 3. to. 2.
 iniuriam inferre imbecillitatis est, propellere
 virtutis. in sum. c. 24. nu. 16. to. 1.
 iniuria affectus quando prior debeat veniam
 petere. in sum. c. 14. nu. 25. in fi. to. 1.
 iniurias ulcisci auctoritate propria non licet. in
 sum. c. 17. nu. 114. to. 1.
 iniuria affectus quando possit persequi fugien-
 tem, & percutere eum. in sum. c. 15. nu. 3.
 in fine. tom. 1.
 iniuria affectus tenetur prohibere parentes ne
 vindictam accipiant, si est periculum. in
 sum. c. 15. nu. 17. & c. pec. 24. to. 1.
 iniuria affectus, licet teneatur remittere odiu,
 non tamen condonare actionem; & an eū
 alloqui, vel signa affabilitatis particularia
 exhibere. de hor. can. c. 19. nu. 119. to. 4.
 iniuriam faciens quando mortaliter peccet. in
 sum. c. 18. nu. 1. to. 1.
 iniuria verborum latus, an potius debeat om-
 nino silere, quam respondere. c. inter verba.
 pral. 2. a nu. 1. & que ad 8. to. 2.
 iniuria illata clerico, filio, vel monacho, adeo
 principalis est pro alijs, ut pro eis. cap. inter
 verba. conl. 6. nu. 486. to. 2.
 iniuriam, qui a proximo non repellit, peccat, et
 consentire peccato alterius presumitur. De
 neces. defend. prox. nu. 4. licet non sit perso-
 na. nu. 5. & quamvis non consentiat, & cur.
 num. 20. tom. 1.
 iniurijs pauci de repente bene respondent. c. in-
 ter verba 2. concl. nu. 18.
 iniuriam ferre, ut iniurijs magis infremat, ma-
 lum. c. inter verb. 2. concl. nu. 18. to. 2.

Iniustitiam

I N D E X.

In iustam sententiam superioris exequens peccat mortaliter. in sum. c. 25. nu. 15. &c. to. 1
In iustitia licet genere suo mortalis, fallit tamen. &c. in sum. c. 23. nu. 72. &c. to. 1. & c. in ter. Verba. 5. concl. nu. 55. to. 2. & de pen. dist. 6. cap. 1. §. caueat. num. 10. to. 3
Innocentem iniuste condemnatum, quando teneantur defendere. in sum. c. 18. num. 31. t. 1
Innocenti iniuri est donum, quo quis non cadit, quam cadenti erectio. de pen. dist. 5. c. 1 §. tanto nu. 6. to. 3
Innocentius magnus Papa, & Magnus Doctor. cap. quante. de sent. excom. male intellectū, declarauit. De necess. defen. prox. nu. 19. to. 1
Innocens peccando grauius peccat quam alius. de pen. dist. 5. cap. consideret. §. tanto. nu. 3. &c. 6. &c. to. 3
Inobedientia & obediencia specialis & generalis quid. in sum. c. 23. nu. 35. to. 1
Inobedientia quando mortalis. in sum. cap. 23. nu. 36. to. 1. Catera vide Verbo. Obedire.
Inquiri non potest etiā Regularis sine infamia, & alio ei aquipollenti. de Iudicijs in Rubr. num. 62. 91. &c. tom. 4. de pen. dist. 1. cap. quis aliquando. §. non tibi dico. numero 25. tom. 3
Inquirere non potest iudex etiam Regularis eo solo non quod presumatur calumniari. de Iudicijs in Rubr. nu. 91. inf. 5. to. 4
Inquiri quando possit specialiter super crimine occulto per generale inquisitionem detecto. de Iudicijs in rub. nu. 87. &c. to. 4
Inquiri potest sine infamia in crimine hereseos, & in crimine lesa maiestatis humana non tamen sine aliqua suspitione. de Iudicijs in Rubr. nu. 93. &c. to. 4
Inquiri in omni casu posse ad impedienda peccata futura, non autem ad punienda praterita. in sum. c. 24. nu. 23. prob. 5. to. 1. & de Iudicijs in Rubr. nu. 92. &c. to. 4
Inquisitio delictorum quomodo a iudice Sel a superiore fieri debeat. in sum. cap. 18. nu. 38. &c. 59. to. 1. & de Iudicijs in rub. nu. 51. 53. &c. 77. 79. 85. 88. 90. &c. to. 4. & cap. inter verba. 6. concl. impetesta nu. 15. to. 2
Inquisitionem male ceptam confessio inquisiti facit validam. De Iudicijs in rub. num. 87. in fine. to. 4
Inquisitio super electo, postulato, uel presentato ad ordines Sel ad alia, quare fit sine accusatore. de Iudicijs in rub. nu. 85. to. 4
Inquisitio specialis criminis occultis non permittitur ob solam eius atrocitatem. de Iudicijs in rub. nu. 88. 91. inf. 5. to. 4

Inquisitionis a uera doctrina multos in theoricā & praxi aberrare. de Iudicijs in Rubr. nu. me. 79. to. 4
Inquisitio regulariter & utroque iure prohibita, et eiusdem casibus utroque permissa. De Iudicijs in Rubr. nu. 29. to. 4
Inquisitio ob quam delicti confessionem fieri possit. de Iudicijs in rubr. nu. 86. to. 4
Inquisitio generalis est iudicium preparatoriū & non decisorium, & testes in illa accepti ratificandi sunt in speciali. c. inter Verba. concl. 6. nu. 250.
Inquisitio specialis qua, & quando fit duobus modis. ibid. nu. 248. to. 2
Inquisitio specialis qualis sit, iudex decernit. ibid. nu. 249. to. 2
Inquisitio particularis fit, cum solum sit crimē reperiunt per generalem, contra communē. ibid. nu. 250. to. 2
Inquisitio generalis non permittitur in hac inclita monarchia Lusitania, nisi in certis casib. ibid. nu. 251. to. 2
Inquisitio quando permittitur & quando non, opinionones quatuor ibid. nu. 252. to. 2
Inquisitio ad puniendum regulariter non permittitur iure ciuili neque canonico. ibidem. nu. 253. to. 2
Inquisitio permissa per Statutum ad quid exten datur. ibid. nu. 254. to. 2
Inquisitio male facta interdum est valida. ibi. nu. 290. to. 2
Inquisitio ex mero officio non differt ab illa qua fit ad instantiam, quantum multi putant. ibid. nu. 295. to. 2
Inquisitio exigit infamiam ortam ante suum exordium, & carcerem. ibid. nume. 293. tom. 2
Inquisitio in delictis notorijs magis operatur, quam in famosis. ibid. nu. 284. to. 2
Inquisitionis via ut in omnibus delictis procedatur statui potest per statuta particulari acuitatum. ibid. nu. 289. to. 2
Inquisitionem ad puniendum quasi in uno solo casu permittam. ibid. nu. 264. to. 2
Inquisit res ob acceptam pecuniam quando excommunicati. in sum. cap. 27. num. 142. excep. 41. to. 1
Inquisitores Sel Episcopi qui odio Sel amore &c. imponunt male alicui aliquam hereticam prauitatem, quando excommunicati. in sum. c. 27. nu. 100. to. 1 & de pen. d. 1. c. cogitationis. nu. 7. &c. to. 3
Inquirere nequit iudex ex mero officio suo, sine iuramento, Sel nisi concurrat aliud, quod ad hoc sufficiat

sufficiat. c. inter Verba. concl. 6. n. 276. to. 2
 inquirere impellit rebellio denunciati ad alium
 tamen effectum quam infamia. ib. n. 185. t. 2
 inquire nequit contra religiosos plus quam con-
 tra alios sine infamia. ibid. nu. 291. to. 2
 inquire nequit ob solam atrocitatem criminis,
 nec quia non presumitur calumnia. ibid.
 nu. 292. to. 2
 inquire nequit, etiam si existant testes de sistu
 iudiciales, absque infamia, notarietate, uel
 accusatore. ibid. nu. 182. to. 2
 inquire non debet propter famam, nisi ante de
 ea informatio capiatur ibid. 289. to. 2
 inquiretur aliquando ob solam suspensionem po-
 puli sine fama, non autem ob illam iudicis
 solam. ibid. nu. 271. to. 2
 inquiretur super crimine incidenter in iudicio
 reperto, & cur ibid. nu. 277. to. 2
 inquiretur super crimine incidenter in iudicio
 reperto, licet non sit connexum ibi. n. 278. t. 2
 inquiretur super crimine per generalem inqui-
 sitionem reper'o. ibid. nu. 280. to. 2
 inquiretur ex dicto testimonio, qui dicere non de-
 buerunt: & testibus iniuste detectis uti li-
 cet. ibid. nu. 281. to. 2
 inquiretur de criminibus in iudicio ante iudicē
 commissis, & quare. ibid. nu. 282. to. 2
 inquiretur super heresi, etiam specialiter, sine
 infamia, non tamen sine aliqua suspit. one.
 ibid. nu. 296. to. 2
 inquiretur super heresi, & apostasia sine fa-
 ma. ibid. 285. to. 2
 inquiretur contra complices per reum detectos.
 ibid. 286. to. 2
 inquiretur contra iniuriosos in studentes, aliaq;
 personas miserales. ibid. nu. 287. to. 2
 inquiretur super crimine lese maiestatis, & ex
 commissione principis. ibid. nu. 288. to. 2
 inquiretur quando officialis publicus denun-
 ciat. & cur. ibid. nu. 268. to. 2
 inquiretur contra captiuos de eo, qui inuenitur
 mortuus in domo, & cur. ibid. nu. 269. to. 2
 inquiretur in peccatis publicis. ibid. nu. 267. t. 2
 inquiretur semper ad impedienda mala ventu-
 tura, & quare. ibid. nu. 263. to. 2
 Insanus, & de verbo Mente captus.
 Instar alterius tale, quale alterum, & an pe-
 reat cum illo. de indul. not. 26. n. 2. & c. 8. t. 3
 Instrumenta ad viuendum necessaria quando
 non restituenda. in sum. c. 17. nu. 59. to. 1
 instrumentum usurarium faciens peccat, &
 quando teneatur ad restitutionem. in sum.
 cap. 17. nu. 276. to. 1
 instrumentum habens alioguin necessaria quo

fit authenticum, non uitiatur ex eo quod si-
 gillum habeat corruptum, & illud amisce-
 rit. de rescrip. cap. cum contingat. 2. cau. nul.
 num. 17. tom. 4
 Intellectus cap. de hoc. de simonia. in sum. cap.
 17. num. 32. to. 1
 intellectus & inductio cap. officij de pen. & re-
 mis. in sum. c. 17. nu. 90. dico 6. to. 1
 intellectus cap. quanta. de sent. excom. in sum.
 c. 24. nu. 2. to. 1.
 intellectus l. 1. §. denique. I ff. de aqua plu. arc.
 in sum. c. 17. nu. 71. to. 1
 intellectus cap. si. de simonia. & cuiusdam dicti
 S. Thome. in sum. cap. 23. nu. 103. pec. 2. to. 1
 intellectus c. per Sefras. de donat. probans lu-
 crum sine periculo in sum. c. 17. n. 256. to. 1
 intellectus lege 4. §. sed & quod meretrici. ff.
 de condit. ob turp. cau. in sum. c. 17. nu. 34.
 dictum 4 to. 1
 intellectus §. Statuimus Concilij Lateranensis
 sess. 9. de hor. cau. c. 21. nu. 61. & c. to. 4
 intellectus extrauagan. Martini Quinti Ad eni-
 tunda. de hor. cau. c. 22. nu. 5. & mis. §. 47.
 num. 1. tom. 4
 intellectus inductionis c. Sularis. & ipsius c. 1.
 de pen. dist. 1. c. Sularis. nu. 1. 4. to. 3
 intellectus correctio, & explanatio cap. aut fa-
 cta de pen. dist. 1. c. aut facta. §. euentus. nu.
 me. 7. tom. 3
 intellectus supra scriptiois cap. cogitatio. de pe.
 dist. 1. cap. cogitatio nu. 2. & c. to. 3
 intellectus. §. contra de pen. dist. 1. c. si quis pul-
 satus. §. contra nu. 1. to. 3
 intellectus cap. penitentia prima. De pen. d. 3.
 cap. penitentia nu. 1. to. 3
 intellectus cap. quia circa. de consang. & affi.
 de pen. dist. 7. c. si quis autem. nu. 6. 73. t. 3
 intellectus cap. eos. l. 9. 1. de dat. & prom. n. 31,
 facit 3. tom. 3
 intellectus l. 2. & 3 ff. de cond. ob turp. causam.
 de dat. & prom. sinu. 48 to. 3
 intellectus extrauag. de datis & prom. §. l. 2.
 & 3 & 4. de cond. ob turp. caus. quo ad data
 pro officio indebito. de dat. & prom. nu. 50.
 & c. to. 3
 intellectus Clementina 2. §. sane. de panis. c. ac-
 cepta. oppos. §. nu. 8. to. 4
 intellectus uerborum cap. super hoc. & cap. ad
 audiendam de his qua Si & c. & clem. 2. de
 panis. inter se collutorum. c. accepta oppos. §.
 num. 10. & c. to. 4
 intellectus cap. ad aures. de his qua Si. cap. acce-
 pta. oppos. §. nu. 14. & c. to. 4
 intellectus cap. cum dilecta de confir. Stil. & l.
 in util.

I N D E X.

inutil. de indulg. not. 28. nu. 25. &c. 10. 3
intellectus cap. in nouo. &c. quamuis. 21. dist.
de indulg. not. 23. nu. 10. 10. 3
intellectus cap. translatio. de const. de indul. no.
23. num. 11. 10. 3
intellectus illius dicti. Papa in beneficalibus
est pro ratione voluntas. de Spol. cler. §. 3.
num. 3. tom. 2
intellectus c. non liceat Papa. 12. q. 2. de Spol.
cler. §. 2. num. 1. 10. 2
intellectus c. cum vos. de off. ord. de spol. cler. §.
10. nu. 1. &c. 10. 2
intellectus c. Mandata. de presump. de Spo. cler.
§. 11. nu. 5. 10. 2
intellectus c. 2. de reb. Eccle. non alien. de Spol.
cler. §. 18. nu. 1. 10. 2
intellectus clement. 1. de probat. de Spol. cler. §.
2. nu. 9. 10. 2
intellectus c. exijt. §. porro. &c. de Reg. com. 2. nu
me. 3. Ad horum. 10. 2
intellectus c. 2. de Reg. ses. 25. Conc. Trid. de Re
gu. Com. 2. nu. 18. 10. 2
intellectus c. 5. de regu. ses. 19. Conc. Trid. de Re
gu. Com. 2. nu. 19. 10. 2
intellectus c. 11. de reform. ses. 25. Conc. Trid.
de reg. com. 4. nu. 14. &c. 10. 2
intellectus c. 5. de reg. Conc. Trid. de reg. com. 4.
num. 60. 10. 2
intellectus lex hoc iure. ff. de iusti. & iure. de
iudicijs not. 3. nu. 95. 10. 4
intellectus reg. cui licet. lib. 6. de iudicijs not. 3.
num. 109. &c. 10. 4
intellectus c. 1. 21. dist. de iudicijs. not. 3. num.
126. &c. 128. 10. 4
intellectus c. in apibus. 7. q. 1. de iudicijs not. 3.
num. 155. 10. 4
intellectus l. de precatio. ff. ad l. Rhod. de iactu.
de iudicijs not. 3. nu. 156. 10. 4
intellectus l. in causa. §. 1. ff. de minor. & simi-
lium. de iudicijs not. 6. nu. 49. 10. 4
intellectus c. cum dilecti. et c. cum causa. de em
ptione de iudicijs not. 6. nu. 73. 10. 4
intellectus §. debet. c. qualiter & quando 2. de
accusat. de iudicijs in rub. nu. 61. 10. 4
intellectus triplex c. quidam. 5. q. 1. de iudicijs
in rub. num. 61. 10. 4
intellectus §. A Barbaris. l. non omnis. ff. de re
milit. de iudicijs in Rub. 64. 10. 4
intellectus l. ubicunque. ff. de interrog. actio. de
iudicijs in Rub. nu. 57. 10. 4
intellectus l. isti quidem. ff. quod metus causa.
& l. codicillis §. a matre. c. inter verba. 4. con
clu. num. 22. &c. 10. 2
intellectus c. si. de his que fiunt a maior. par. de

Red. Eccle. §. 1. mon. 50. num. 8. tom. 2
intellectus quod quibusdam. de fideiuss. de re
dit Eccle. §. 1. mon. 52. nu. 5. 10. 2
intellectus c. relatum. 2. de testam. de Red. Ec-
cle. §. 3. mon. 2. num. 7. 10. 2
intellectus extranag. suscepit. 10. 22. de red. ec-
cle. §. 1. mon. 52. nu. 6. 10. 2
intellectus c. non prestat. de regu. lib. 6. de a-
lien. rer. eccl. & spol. cler. nu. 20. 10. 2
intellectus illius dicti Augustini. Tanta itaque
nis confessionis est. ut si deest sacerdos. con
fiteatur proximo. de penit. distin. 6. c. 1. qui
Sult. a nu. 72. vsque ad 77. 10. 3
intellectus glo. c. translatio. de indulg. not. 23.
nu. 12. 14. 10. 3
intellectus dicti quotidiani Gregorij de laudis
requisitione. de fin. hum. nu. 65. 10. 2
intellectus l. Codicillis. §. a matre. ff. de leg. 2.
& utriusque nouus. de fin. hum. nume. 52.
& capit. inter verba. 4. conclus. nume. 12.
&c. tom. 2
intellectus l. isti quidem. ff. quod metus causa.
de fin. hum. nu. 51. & c. inter verba 4. concl.
num. 22. &c. 10. 2
intellectus. qui de uno affirmat. de alio negare
uidetur. de rescript. cap. cum contingat. re-
med. 6. nu. 4. 10. 4. & de penit. dist. 6. c. 1. §. la
boret. num. 20. 10. 3
intellectus c. ad extirpandas. de filijs presbyt.
de rescript. cap. si quando. exceptio. 21. nu-
me. 2. tom. 4
intellectus communis. cap. 2. de concess. praben.
lib. 6. de rescript. c. si quando. excep. 21. nu-
me. 19. &c. 10. 4
intellectus reg. factum legitime. de regul. iur.
lib. 6. de rescript. cap. si quando. excep. 21. nu
me. 23. tom. 4
intellectus communis. cap. non autem. 7. q. 1.
reprobatur de rescript. cap. si quando. pral. 5.
num. 10. tom. 4
intellectus clem. 1. de probationib. de rescript. c.
si quando. excep. 8. nu. 5
intellectus clem. gratia de rescriptis. de Rescr.
c. si quando. excep. 6. nu. 5. 10. 4
intellectus §. pro desectu. cap. nisi de renunciat.
de Rescript. cap. si quando. exceptio. 17. nu-
me. 2. tom. 4
intellectus c. si. de atat. & quali. de rescr. ca. si
quando. excep. 17. nu. 3. 10. 4
intellectus §. si c. cum in cunctis. de elect. de re-
scrip. c. si quando. excep. 17. nu. 10. 10. 4
intellectus Clem. ut hi qui. de atat. & quali. &
illius glo. 5. de rescr. c. si quando. except. 21.
nu. 40. &c. 10. 4

intel-

I N D E X.

intellectus c. 2. de concess. preb. expenditur. de
rescrip. c. si quando. excep. 2. in consut. con-
trar. num. 3. to 4
intellectus regula, sine culpa. de reg. iur. li. 6. de
rescrip. c. si quando. excep. 2. in consut. con-
tra. num. 16. to 4
intellectus clausula, ceterum literarum aposto-
licarum. de rescrip. c. cum contingat. 2. cau.
nul. num. 7. to 4
intellectus glossumma 15. q. 4. de rescr. c. cum
contingat. 12. cau. nul. nu. 3. to 4
intellectus c. pastoralis. §. quia vero. de off. de-
legat. de rescript. c. cum contingat. Rem. 1.
num. 7. tom. 4
intellectus c. cum contingat. singulariter am-
pliatur. de rescript. c. cum contingat Rem. 1.
num. 10. to 4
intellectus c. 11. q. 3. de rescr. c. cum contingat.
remed. 2. nu. 14 to 4
intellectus capit. solet. §. fin. de sentent. excom.
de rescript. cap. cum contingat. remed. 2. nu-
me. 12. tom. 4
intellectus c. si vero. de iure iur. c. accepta. oppo-
sit. 6. num. 9. to 4
intellectus c. quod in dubijs. de renunc. c. acce-
pta. oppos. 7. nu. 35. to 4
intellectus c. si beneficia quo ad unum, & quo
ad aliud, & qualis redditus consulendus sic
dimittenti. cap. accepta. oppositio. 7. num. 45.
&c. 49. tom. 4
intellectus clem. gratia. de rescr. c. accepta oppo-
sit. 8. nu. 7. tom. 4
intellectus cap. constitutus & cap. quoniam. de
filijs presbyt. cap. accepta. opposit. 10. nume.
15. 17. tom. 4
intellectus c. licet 2. de preb. lib. 6. c. accepta, op-
pos. 10. nu. 1. 6. 10. 31. to 4
intellectus c. ad decimas. lib. 6. c. accepta. oppos.
10. nu. 2. 1. tom. 4
intellectus reg. de annali possess. de reg. trienna-
li. c. accepta. oppos. 10. nu. 26. to 4
intellectus c. si a tempore. de elect. lib. 6. c. acce-
pta. oppos. 10. nu. 37. to 4
intellectus l. armorum. de iur. sign. de iudais
not. 5. num. 12 to 4
intellectus l. 1. & ibi Bart. ff. ad legem Iuliam
de iur. publi. & §. si. Auth. de armis de iudais
not. 5. num. 18. to 4
intellectus cap. quod olim. de iudais not. 10. nu-
me. 13. tom. 4
intellectus clausula Bulla cana. de iudais not.
10. num. 39. to 4
intellectus cap. ita quorundam. &c. & cap. ad
liberandum. in quo conueniant & differant

inter se. de iudais. not. 10. nu. 19. &c. tom. 4.
intellectus l. aut uim ff. de iust. & iure. de iudais
not. 11. num. 13. to 4
intellectus l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. de iu-
dais not. 11. in fi. gl. pen. nu. 1. 3. to 4
intellectus uerbi excommunicamus Bulla Ca-
na. de iudais not. 11. in fine gloss. ult. nu-
me. 39. tom. 4
intellectus c. per vestras. de donationib. inter vi-
rum & uxorem. de usufr. nu. 3. 3. to 1
intellectus illius dicti, vim ui repellere licet. in
sum. c. 15. nu. 3. to 1
intellectus illius dicti, uoluntas pro facto repu-
tatur. de panit. dist. 1. c. magna. nu. 5. &c. 10.
cap. si cui. §. item sicut. nu. 1. &c. & c. impor-
tuna. nu. 4. & de indulg. not. 22. nu. 7. & no.
19. nu. 4. &c. to 3
intellectus illius uersiculi, Ad presens oua eras
pullis sunt meliores & similitum. de pan. d.
7. c. si quis autem. nu. 29. to 3
intellectus illius dicti glo. Petro peccante, tunc
non fuit herba. de pan. dist. 2. c. cum sancta.
num. 3. tom. 3
intellectus illius dicti, Nemo repente fit sum-
mus. de pan. dist. 2. c. c. charitas est. §. hac
qua. nu. 2. &c. not. 2. & c. si sermo. Se contra
r. o. num. 1. tom. 3
intellectus illius dicti Pauli. ad Cor. 4. Mibi au-
tem pro minimo est Sit a uobis iudicer, &c. c.
inter uerba 5. concl. nu. 9. to 2
intellectus c. tam sacerdotes. 2. q. 3. c. inter uer-
ba. concl. 6. nu. 213. to 2
intellectus communis cap. tua, de homicidio,
melior nouo quodam. de homic. casu ale. nu-
me. 14. tom. 1
intellectus c. si de & fur. duplex, & primus me-
lior, usurarium scilicet esse censendum, qui
mutuat certam pecunia quantitatem nauis
ganti, uel eunti ad nundinas si recipiat, ali-
quid ultra sortem eo, quod suscepit in se pe-
riculum, & hoc ad uitandas usuras pallia-
tas. de camb. nu. 1. 2. & 3. to 1
intellectus singularis c. quante, de sent. excō.
de incom. benef. nu. 181. rō. 2
intellectus multiplex. in c. quante. de sent. excō.
qualis bonus. De necess. defend. prox. nu. 29.
& 30. optime declaratur. nu. 3. 1. to 1
intellectus cap. (Quid culpatur) 2. 3. q. 1. c. in-
ter uerba. concl. 6. nu. 203. to 2
intellectus trium famosorum textuum, qui lo-
quuntur de defensione proximi, angustus ni-
mis, aut nimis amplus est de necess. defend.
p. oxim. nume. 26. & qualis est germanus.
nu. 27. & que diuersitatis causa. nu. 28. 1. 1
intel-

I N D E X.

intellectus trium sententiarum quotidianarum
 sacra scriptura. c. inter Verb. cōcl. 6. n. 17. 3. 2.
 intellectus l. eum qui. ff. de inur. ibidem. nu-
 me. 450. tom. 2.
 intellectus l. 2. C. quorum appell. non rec. ibid.
 num. 375. tom. 2.
 intellectus triplex cuiusdam dicti Redempto-
 ris. ibid. nu. 370. to. 2.
 intellectus illius dicti S. Pauli peccantem co-
 ram omnibus argue. quod statim bis tange-
 tur ibid. nu. 213. to. 2.
 intellectus cuiusdam dicti S. August. ibidem.
 num. 115. to. 2.
 intellectus uerus cuiusdam dicti S. Thom. quod
 doctum Siram fecit cespitare. ibi. n. 183. t. 2.
 intellectus & declaratio cuiusdam S. Tho. ibid.
 num. 45. tom. 2.
 intellectus dicti illius S. Bern. (Detrahente uel
 detrahentem audire &c.) ibid. nu. 155. to. 2.
 intellectus Verborum (Dimitte nobis, &c.)
 ibid. nu. 142. to. 2.
 intellectus Serus cuiusdam dicti Innocen. ibid.
 num. 409. to. 2.
 intellectus Verbi cuiusdam Bar. per aliquos ma-
 le intellecti. ibid. nu. 283. to. 2.
 intellectus legis, si quis in hoc genus C. de epi-
 scop & cleri. ibid. nu. 284. to. 2.
 intellectus cuiusdam determinationis Bar. ibi.
 nu. 352. to. 2.
 intellectus, & concordia duorum dictorum.
 ibid. nu. 139. to. 2.
 intellectus illius dicti Pauli. Sine manducatis
 sine bibitis omnia ad gloriam Dei facite. c. in-
 ter Verba. 5. concl. nu. 61. to. 2.
 intellectus dicti Pauli de interiore & exteriore
 homine. in sum. pral. v. nu. 13. to. 1.
 intellectus illius dicti Pauli ad Rom. c. 12. Non
 vos defendentes, &c. de pan. dist. 5. cap. con-
 trarium. nu. 12. to. 3.
 intellectus illius Pauli ad Rom. 14. Omne quod
 non est ex fide, peccatum est de pan. dist. 7.
 cap. si quis autem. nu. 84. to. 3.
 intellectus illius dicti Pauli ad Ephe. 5. Surge
 qui dormis & exurge a mortuis, &c. de pan.
 dist. 1. c. conuertimini. in glo. nu. 8. to. 3.
 intellectus illius dicti Pauli ad Rom. 8. Digen-
 tibus Deum omnia cooperantur in bonum.
 de pan. dist. 2. cap. talibus. nu. 1. to. 3.
 intellectus illius dicti Pauli ad Corin. 1. quod
 infirmum est Dei, fortius est hominibus. de
 indulg. not. 12. nu. 6. to. 3.
 intellectus illius dicti Pauli 1. ad Cor. 5. De his
 qui foris sunt nihil ad nos. de Iudicis not. 8.
 num. 4. to. 4.

Index Oper. Nauar.

intellectus illius dicti Pauli, Charitas nunquā
 excidit. de pan. dist. 2. c. charitas. nu. 1. to. 3.
 intellectus illius dicti Pauli 2. ad Cor. 10. qui
 gloriatur, in Domino gloriatur. c. inter ver.
 5. concl. nu. 5. 9. & de fin. hum. nu. 44. to. 2.
 intellectus illius dicti Ioan. 5. est peccatum ad
 mortem, non dico tibi ut quis roget pro te de
 panit. dist. 1. cap. si sacerdos. nu. 1. & dist. 7.
 cap. 1. nemo a nu. 5. & que ad 9.
 intellectus illius dicti lo. cap. 9. peccatores Deus
 non audit. de hor. can. c. 8. nu. 1. 3. & to. 4.
 intellectus dicti Redemptoris nostri, Matth. 6.
 cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clau-
 so ostio. &c. & de hor. can. c. 17. nu. 28. to. 4.
 intellectus illius dicti Matth. 6. Attendite ne
 iustitiam Vestram faciatis coram hominibus
 &c. c. inter Verba. 5. concl. nu. 57. to. 2.
 intellectus illius dicti Matth. 5. Sic luceat lux
 Vestra coram hominibus, &c. cap. inter Verba.
 5. concl. nu. 57. to. 2.
 intellectus illius dicti Redemptoris nostri Matt.
 10. timete eum qui potest & animas & cor-
 pus perdere in gehennam. c. inter Verba. 5.
 concl. nu. 14. 20. to. 2.
 intellectus illius dicti Matth. 12. Qui dixerit
 contra spiritum sanctum, non remittetur
 nec in hoc seculo, nec in futuro. in sum. c. 23.
 nu. 126. to. 1. & de pan. dist. 1. c. si sacerdos.
 nu. 1. & c. dist. 7. cap. 1. nemo a nume. 5.
 usque ad 9. to. 3.
 intellectus dicti Redemptoris nostri Matth. 6.
 Cum oraueris, intra cubiculum tuum, &c.
 de hor. can. c. 17. nu. 28. t. 4.
 intellectus illius dicti Matth. c. 16. Quodcum-
 que solueris super terram, &c. de indulg. not.
 14. num. 5. to. 3.
 intellectus illius dicti Matth. c. 7. Nolite iudica-
 re, &c. de Iudicis in rub. nu. 42. to. 4. & de
 pan. dist. 7. c. si quis 1. nu. 12. to. 3.
 intellectus illius dicti Luc. 6. Mutuum dantes
 nihil inde sperantes. de Esuris nu. 8. to. 1.
 intellectus illius dicti Iacobi epist. 2. Peccans in
 uno reus est omnium. de Iudicis in rub. nu-
 me. 63. to. 4. & de pan. dist. 5. c. fratres. n. 107.
 110 &c. to. 3.
 intellectus illi dicti Sap. 8. Per me Reges re-
 gnant, &c. de Iudicis not. 3. nu. 147. &c. to. 4.
 intellectus illius dicti Pauli 13. ad Rom. Omnis
 potestas a Deo est, &c. De Iudicis not. 3.
 nu. 147. &c. to. 4.
 intellectus illius Psal. 115. Omnis homo men-
 dix. & illius Apostoli. Omnes sub peccato
 sunt ad Rom. 3. de pan. dist. 2. cap. si enim.
 num. 9. to. 3.

I   intel-

I N D E X.

intellectus illius Psal. 118. *Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum.* cap. inter verba. 5. conclusio. num. 6. to. 2.

intellectus illius Psal. 106. *Errauerunt in inuio, & non in uia.* de penit. dist. 1. cap. magna. nu. 9. to. 3.

intellectus illius Psal. 113. *in exitu Israel.* de penit. de pen. dist. 1. c. ne forte. nu. 1. & c. 3.

intellectus illius Psal. 132. *sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* de Pen. d. 1. c. quantuslibet. n. 3. to 3.

intellectus illius Psalm. 95. *Regnauit a ligno Deus, & dicite in nationibus quia Dominus regnauit a ligno.* & c. de hor. can. c. 22. n. 30. & c. Misc. 55. num. 1. & c. 10. 4.

intellectus illius Psal. 56. & 107. *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* de hor. can. c. 19. nu. 37. & c. 10. 4.

intellectus illius Psal. 136. *Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram.* de pen. dist. 2. c. quia radix. nu. 7 to 3.

intellectus illius dicti Esay. Imperium eius super humerus eius. de hor. can. c. 22. nu. 31. & c. Misc. 55. nu. 2. to 4.

intellectus illius dicti Gregorij, *Bona mentis est timere culpam ubi non est.* in sum. c. 27. nu. 284 & c. 10. 1. & de Rescri. cum contingat. Rem. 2. nu. 17. & c. 10. 4.

intellectus illius dicti Chrysostomi, *noluntas, non opus remuneratur de pen. dist. 1. cap. si cui. S. item sicut.* nu. 2. 4 to 3.

intellectus illius dicti Eccl. ca. 44. *Non est inuentus similis illi.* & c. de hor. can. cap. 21. num. 68. to. 4.

intellectus illius, *Conuertimini ad me.* & c. Zacha. 1 & Joel. 2. de Pen. dist. 1. cap. conuertimini. nu. 4 & in glo. nu. 4. to. 3.

intellectus illius, *Nemo scit an odio, an amore dignus sit.* Eccl. 9. de pen. dist. 1. cap. omnis qui. num. 6. to. 3.

intellectus illius dicti Osae 6. & Matth. 9. *Miserere cordium Solo, & non sacrificium.* de Pen. dist. 1. cap. libenter. nu. 8. to. 3.

intellectus illius, *Fortis est & mors dilectio, etc.* Cant. 8. de pen. dist. 2. c. Salda. nu. 2. to. 3.

intellectus cap. 2. Daniel (citati per Bart.) *ad Nabuchodonosor Tu Rex regum es, et Deus celi regnum.* & c. de iudicijs notab. 3. num. 157. to. 4.

intellectus illius, *Omnis creatura sub initio est.* de Pen. dist. 2. cap. si enim. nu. 9. to. 3.

intelligentia inepta huius cap. *aliquorum theologorum.* De Simonia. nu. 16. & seq. to. 1.

Intentio, prater infra scripta, vide Verbo Finis.

intentio est actus voluntatis. de fin. hum. nu. 2. in fine. to. 2.

intentio siue propositum actuale vel virtuale requiritur ad recitandas horas, & c. ad ali-quod aliud faciendum ex precepto, aliter non satisfacit. in sum. c. 1. num. 13. to. 1. & de hor. can. c. 6 nu. 14 & cap. 13 nu. 16. & c. & cap. 16. num. 74. & c. & cap. 20. nu. 52. & Misc. 22. & nu. 1. & c. 10. 4.

intentio Virtualis specialior est necessaria ad irregularitatem iustam, quam ad iniustam. in sum. c. 27. nu. 211. to. 1.

intentio principalis, & minus principalis quae; & ut cognoscatur. in sum. c. 17. nu. 209. & c. 21. nu. 40. & cap. 23. nu. 101. to. 1. & de fin. hum. nu. 9. 37 & c. 42. & cap. inter Verba, concl. 5 nu. 24 34. & c. 37. tom. 2. & de Vsuris nu. 20. 13. to 1. & de hor. can. cap. 6. nu. 13. 16. & c. 18. to. 4. & cap. hum. aur. q. 3. nu. 2 tom. 2. & de pen. dist. 5. cap. fratres. nu. 56. & c. & de dat. & promiss. nu. 36 to. 3.

intentio Secundaria non facit & iuram, neque si moria, etiam si absque illa non fieret actus. in sum. c. 17. nu. 209. & cap. 23. nu. 101. & de usuris. nu. 19. & c. 23. to 1. & c. inter Verba. 5. concl. nu. 24. & de fin. hum. nu. 39. to. 2. & de pen. dist. 5. c. fratres. nu. 56 to. 3.

intentio siue relatio duplex, actualis, & Virtualis. de fin. hum. nu. 17. & c. 10. 2.

intentio siue relatio Virtualis in finem aptum qua sit, & qua sufficiat. cap. inter Verba. 5. concl. nu. 40. to. 2. & de hor. can. c. 13 nu. 16. & c. 10. 4. Cetera uide verbo Relatio.

Interdicimus Verbum, & praecipimus, ius obligent ad mortale. de indulg. not. 33. num. 5. to. 3. Cetera & de Verbo Mandamus.

interdicent, suspendent, aut excommunicant, absque monitione & c. sine scripto, quando suspensus in sum. c. 27. nu. 156. to. 1.

interdicat communiter qui excoicet, & suspendit, & contra in sum. c. 27. nu. 168. to. 1.

Interdictione quid; & est triplex, & quid unum quodque includat. in sum. cap. 27. 164. & c. 166. & c. 10. 1.

interdictum quod generale, & c. speciale in u. c. 27. nu. 164. & c. 10. 1. & de Rescrip. c. cum contingat. Rem. 2. nu. 38. to. 4.

interdictum in quo differat ab excommunicatione & suspensione in sum. cap. 27. nu. 165. & c. tom. 1. & de Rescri. cap. cum contingat. Rem. 2. nu. 39. to. 4.

interdicta licet sint personales actiones, tamen cum competunt ad beneficia causam proprietatis quodammodo habent annexam. cap.

cap. accepta. oppof. decuplex. num. 6. tom. 4.
interdictum in loco, & etiam in Ecclesia clerici
recitant Horas, & ut liceant cāpana pulsa-
tio, epifcopi benedictio, & sacramentalium
vfus, confeflio & alia plura. in sum. cap. 27.
num. 175. &c. 10. 1
interdictum ciuitatis includit suburbia, & ec-
clefias, facella, & cæmeteria contigua. in
sum. cap. 27. nu. 167. to 1
interdictum iure fufpenditur quatuor feftis, &
an alijs quoque ex privilegio. in sum. ca. 27.
nu. 179. 182. 186. to. 1
interdictum quod matrix ecclefia feruat, fer-
uandum effe ab omnibus religiofis, etiam
fi nullum fit, non tamen a fecularibus. de
Refcript cap. cum contingat. Remed. 2. nu-
me. 39. &c. 10. 4
interdicti tempore aqua benedicta quomodo fit
benedicenda, & vfui adhibenda. in sum. ca.
pit 27. nu. 174. to. 1
interdictum non enunciatum non obligat, ne-
que nullum & quando tale, & ualidum
violando qui laici & moniales peccent. in
sum. c. 27. nu. 187. to. 1
interdicti tempore qua sacramenta & sacramē-
talia permittantur. in sum. cap. 27. nu. 171.
178. tom. 1
interdictus ingreffu Ecclefia, fi diuinis officijs
interfit, peccat, & celebrans quando fiat ir-
regularis. in sum. cap. 25. nu. 75. to. 1
interdictum fertur ob culpam alienam, fed non
ob culpam debiti, & ponitur ipfo facto a iure
his cafibus. in sum. c. 27. nu. 169. &c. 10. 1
interdicti tempore, qua opera prohibeantur. in
sum. c. 27. nu. 170. to. 1
interdicti tempore habens priuilegium tenetur
audire miffam. in sum. c. 21. nu. 3. to. 1
interdicto fpeciali miffa una fingulis hebdoma-
dis licita in sum. c. 27. nu. 173. to. 1
interdicti tempore, clerici etiam alieni admit-
tuntur ad diuina, & an coniugati. in sum.
cap. 27. nu. 174. to. 1
interdictus accipiens beneficium peccat, & titu-
lus eius effe nullus. in summa. cap. 25. nu-
me. 134. tom. 1
interdictum fpeciale tollitur ad cautelam. de
Refcript. cap. cum contingat. Remed. 6. nu-
me. 2. tom. 4
interdictum generale non relaxatur ad cau-
telam, fed fimpliciter fec, data cautione de
parendo iuri, etiam antequam de caufa nul-
litas conftet. de Refcript. cap. cum contingat.
Rem. 6. num. 3. tom. 4
interdictum ubi tollendum die conceptionis bea-

te V. M. in sum. c. 27. nu. 182. to. 1. & de hir.
can. c. 19. nu. 88. to. 4
interdictum non dicitur regulariter mortale. de
Pæn. dift. 6. c. 1. §. laboret. nu. 18. to. 3
Interfiffe quid fit, quonplex, & quod peti poffit.
in sum. cap. 17. num. 211. & de Vfuris a
nu. 40. ufque ad 54. to. 1
interfiffe lucri ceffantis petitur fine his conditio-
nibus. in sum. c. 17. num. 212. & de Vfuris.
num. 42. 52. to. 1
interfiffe damni & lucri, ut differant. de vfur-
is. num. 50. to. 1
interfiffe ante tēpus, quo lucrifieret capi non po-
teft. de Vfuris, nu. 54. to. 1
interfiffe & ufura ut differant. de Vfuris, nu-
me. 44. &c. 10. 1
Interpretanda funt Verba dubia & obfcura, ut
quam minimam obligationem inducant. de
Vfuris, num. 109. & mife. 19. nu. 4. to. 4. &
de regu. com. 1. nu. 20. to. 2
interpretatio in dubio ita facienda, ut actus & a-
leat. de Red. eccl. q. 3. mon. 7. nu. 2. to. 2
Interrogandi confuetudo fine indicijs, corrupte
la effe. de Iudicijs in rub. nu. 56. 62. to. 4
interrogans non videtur facere, nifi &c. de Iu-
dicijs not. 1. nu. 14. to. 4
interrogare aliquem de crimine non infamato
numquam licet. de pan. dift. 1. cap. quis ali-
quando. §. non tibi dico. nu. 5. 7. 30. to. 3. &
de Iudicijs in rub. nu. 56. 62. to. 4
interrogare poteft confeffarius Ioannem de cri-
mine cognito per confefionem Petri, modo
fiat fine periculo figilli. in sum. cap. 8. nu. 17.
infr. 21. to. 1
interrogare ut difcas, uel ut alius difcat, longe
differunt. de Iudicijs not. 1. nu. 18. to. 4
interrogare reum in initio de fuo delicto cur nō
fit uanum, nec malum. cap. inter uerba con-
clu. 6. nu. 255. to. 2
interrogari non pōt quis de alio, eo quod de alio
fit infamatus, uel confeffus, nifi illud fit indi-
cium alterius. de Iudic. in rub. nu. 62. 64. to. 4
interrogari quare poffit reus in notorijs & fa-
mofis de Iudicijs in rub. nu. 58. to. 4
interrogari cur non debeat reus ante infamiā
feu indicium. de Iudicijs in rub. nu. 56. &c.
59. to. 4. & de penit. dift. 1. cap. quis aliquan-
do. §. non tibi dico. num. 8. to. 3. & cap. inter
uerba. concl. 6. imperfecta. nu. 21. to. 2
Interrogatio a iudice quomodo fieri debeat. in
sum. c. 18. nu. 59. & de Iudicijs in Rub. nu.
61. 64. 79. to. 4. Cetera uide uerbo, iudex.
interrogatio ut fit fecundum iuris ordinem,
trius debet habere. in sum. cap. 18. nu. 57. to. 1

I N D E X.

Ex cap. inter Serb. 6. concl. imperf. nu. 20. t. 2.
interrogatio an debeat precedere inquisitione.
de iudicijs in rub. num. 61. 79. to. 4.
interrogatus a iudice, sed non iuridice, quid
respondere debeat. in sum. c. 12. nu. 88. to. 1.
Ex ca. hum. aur. q. 2. nu. 1. Ex. to. 2.
interrogatus a Superiore in Disputatione de pec-
catis aliorum quando peccet tacendo vel a-
periendo aliorum peccata. in sum. c. 18. n. 61.
to. 1. Ex c. hum. aur. q. 2. nu. 11. Ex. to. 2.
interrogatus de aliquo potest se defendere per
ambibologium Veram iusta causa. in
sum. c. 12. nu. 18. Ex. to. 1. Ex c. hum. aur. q. 1.
num. 10. tom. 2.
Intrinfeca extrinfecis prapondenda. miscel. 23.
num. 3. to. 4.
Intrusionis vitium non euitat illiteratus benefi-
cium accipiens, nisi ignorantia iuris eum ex-
cuset. de Rescript. cap. si quando. except. 18.
num. 6. Ex. to. 4.
Inueniens aliquid ut peccet, si non restituit,
aut quarit dominum. i. n. num. cap. 17. nu-
me. 170. Ex. to. 1.
inueniens aliquid quando licite sibi possit inue-
ntem applicare. in sum. c. 17. nu. 171. to. 1.
inuenies aliquid Ex fluminis in suum fundum
tractum, ad quid teneatur. in sum. cap. 17.
num. 176. to. 1.
Inuentores nouarum Religionum, sine facul-
tate Pape, sunt excommunicati. in sum. c. 27.
num. 127. to. 1.
inuentor nouitatum in epulis, vestitu, ludis, Ex
similibus, quando peccet mortaliter. in sum.
c. 23. nu. 11. 17. to. 1.
inuenta pecunia in sacculo vel dispersa per a-
gru cui sit restituenda. in sum. c. 17. nu. 175.
not. 3. to. 1.
inuentum animal, uel aliquid aliud in laqueo
cuius fiat. in sum. c. 17. nu. 176. in fi. to. 1.
Inuidia quid Ex genere suo mortalis. in sum.
cap. 23. nu. 118. to. 1. Ex de Can. dist. 2. c. si
quis. nu. 1. Ex. to. 3.
inuidia dicitur capitalis, quia parit quinque fi-
lias, Ex est de se mortalis. de pen. dist. 2. c. si
quis. nu. 3. Ex. to. 3.
Inuitans ad actum, qui peccatum est, quando
non peccet. in sum. c. 21. nu. 25. to. 1.
inuitatus ad manducandum rem furtiuam,
ad quid teneatur. in sum. c. 17. nu. 9. to. 1.
Inuocantur sancti etiam per Pater noster, Ex
Aue Maria. de hor. can. c. 18. nu. 31. to. 4.
inuocando Sanctos, Christi gloriam augemus.
de hor. can. c. 18. nu. 20. to. 4.
Inuocatio Daemonum tacita vel expressa quib.

modis fiat. in sum. c. 11. nu. 25. to. 1. Ex de tu
dicij. not. 2. nu. 32. to. 4.
inuocationem circa sanctorum quinque defini
ta Tridenti. de hor. can. c. 1. nu. 21. to. 4.
Inutile habere, ut sit non habere. de pen. d. 1.
c. hac autem Serba nu. 4. to. 3.
Iobelaus, Vide uerbo Indulgentia, prater in-
frascripta.
iobelaus annus Hebrais solemnus. de Indulgen.
not. 1. num. 1. to. 3.
iobelaus Ex iubileus a varijs uarie scribitur, sed
aptius iobelaus; Ex quid significet, Ex unde
dicatur de Indul. not. 1. a. n. 2. Exque ad 10.
Ex not. 32. nu. 27. Ex de pen. dist. 1. cap. quis
aliquando. Ex item in leuitico. nu. 1. to. 3.
iobelais Hebraos perinde usos, ac Gracos olim-
piadibus, Ex Romanos Iustris. de Indulgen.
not. 1. nu. 4. to. 3.
Iobelais anni Christianorum initium an sit cer-
tum. de indul. not. 1. nu. 1. to. 3.
iobelaus in Abrahamo fuit inchoatus, in ueteri
lege praefiguratus; tempore gratia perfectus
a summo Pontifice plenaria indulgentia de-
coratus. de Indul. not. 3. nu. 1. to. 3.
iubelaus annus Hebrais in quibus similis no-
stro, de indul. not. 4. nu. 3. to. 3.
iobelao anno ueteris legis quantitas remitteban-
tur. de Indulg. no. 2. nu. 1. to. 3.
iobelaus annus primus fuit Christianis centesi-
mus quique ex Bonif. viij. deinde 50. ex Cle-
mente vi. nunc uero est nigesimus quintus.
ex Paulo ij. qui a uigilia natiuitatis Domini
incipit de indulg. not. 4. nu. 2. Ex not. 24. nu-
me. 1. Ex. Ex not. 32. nu. 36. to. 3.
iobelaus indulgentia suspendit alias penas tan-
tu extra Urbem, licet omnium predicationes ue-
tet; Ex quid aliud suspendat uel limitet. de
indul. not. 25. a. nu. 1. usque ad 6. Ex not. 28.
a. n. 1. usque ad 33. Ex not. 33. n. 1. Ex. c. 6. t. 3.
iobelaa indulgentia qua temporis momento ac-
quiratur de indul. not. 32. num. 38. Ex. to. 3.
iobelaus annus suspendit Ex limitat omnes in-
dulgentias, Ex facultates, non solum quo ad
annum iobelaus, sed etiam quo ad omnes
alios, nisi Ex de indulg. not. 28. nu. 27. usq;
ad 33. Ex not. 33. nu. 26. to. 3.
iobelaa indulgentia concedenda quo fuerit cau-
sa prima, Ex qua adiecta. de indul. not. 23. a
nu. 31. usque ad 35. to. 3.
iobelaum cur Romani minore impensa conse-
quuntur, quia exteri. de indul. no. 31. n. 35. t. 3.
iobelaum anni sancti non suspendit facultatem
edendi uia, Ex lacticia, uel habendi altare
port. stile. de indulg. not. 28. nu. 21. in fi. to. 3.

iobela indulgentia potest pluries intra annū iobelaum acquiri. de indulg. not. 32. nu. 47. Et not. 34. nu. 7. 10. 3

iobela indulgentia quas preces. Et cuius forma requirit. de indulg. not. 32. nu. 48. Et c. 10. 3

iobelaam ad indulgentiam qua praparamēta populū docenda. de indulg. not. 32. nu. 52. 10. 3

iobelaum an acquirit qui sua culpa fit impotens ad ieiunandum, uel non fit confessus vs que ad mane dominica, in qua debeat communicare, & qui non interfuit processionibus: Et quid si uno solo die orauerit quantum tribus tenebatur. Mis. 92. nu. 1. Et c. Et Mis. 94. Mis. 95. Et Mis. 96. per totum. 10. 4

Ioco aliquo uti cum periculo vite est mortale. in sum. cap. 15. nu. 8. pec. 8. 10. 1

iocis Et spectaculis libidinosis Et crudelibus interesse cum delectatione. mortale est. c. inter Verba. 2. concl. nu. 6. 10. 2

ioseph non peccauit denunciando suo patri peccata suorum fratrum. c. inter Verba concl. 6. num. 178. 10. 2

Ira sapius pestis, Et ira vitium capitale habet septem filias in sum. c. 23. nu. 115. 10. 1

ira quando mortalis. in sum. c. 15. nu. 11. 10. 1

ira Dei quid, cum careat ipse passionibus. de penit. dist. 3. c. p. proditor. nu. 2. 10. 3

ira Dei punit populum, quem non punit eius Rector. de hor. can. c. 16. nu. 79. Et c. 10. 4

Iracundia quando annullat factum votum & el iuramentum. de penit. dist. 1. cap. diuortium. nu. 10. Et c. 13. Et c. si quis iratus. nu. 3. 10. 3. Et de Reg. com. 2. num. 67. addo 3. l. 2

Irregularitas quid? humanum inuentum est, Et tollitur in mente peccato. in sum. cap. 27. nu. 191. Et c. 10. 1. Et de penit. dist. 6. c. 1. § qui bus. nu. 10. Et § caueat. nu. 26. Et c. 10. 3

irregularitas est quintuplex, Et nulla mentalis tantum. in sum. c. 27. nu. 192. 10. 1

irregularitas illegitimitatis quos notet, Et a quo tollatur. in sum. cap. 25. num. 69. Et cap. 27. num. 201. 10. 1

irregularitas non tollitur absque commissione speciali. in sum. c. 27. nu. 194. 10. 1

irregularitatem quis confessorius per bullā elatus tollat. in sum. c. 27. nu. 254. Et c. 10. 1

irregularitas pena maior quam excommunicatio minor. in sum. c. 27. nu. 253. 10. 1

irregularitatem quis contrahat, aure tractando in carceres comesos. de reg. com. 4. n. 64. l. 2

irregularitatem & el censuram nemo incurrit non defendendo alium, nisi lege iustitia ad id teneatur. in sum. c. 24. nu. 19. 22. 10. 1

irregularitates Et suspensiones in quibus Episcopus

scopus dispensare potest in sum. c. 27. n. 194. tom. 1. Cetera vide Verbo Episcopus.

irregularitate nata ex homicidio quadam pulchra. de Iudicijs in rub. nu. 107. Et c. 10. 4

irregularitas non exiatur, etiam facta protestatione, si animus ad sit, ut quis mutiletur. in sum. c. 27. nu. 226. 10. 1

irregularitas non inducit priuationem beneficii iam acquisiti ipso iure. in sum. cap. 27. num. 251. tom. 1. Et de rescri. cap. si quando. excep. 10. nu. 12. 10. 4

irregularitatem indispensabilem non facit homicidium voluntarium auctoritate legitimum factum. de Iudicijs in rub. nu. 109. 10. 4

irregularitas ex quali defectu membri, & el si sus nascatur, Et qua quo ad unum officium, Et non quo ad aliud, in qua solus Papa dispensat. in sum. cap. 25. num. 72. Et cap. 27. nu. 198. Et c. 10. 1

Irregularis non est, qui detinet furem, quo ad index & enat, vel furri sibi facti accusat, quamuis suspendatur, modo expresse protestetur. in sum. c. 27. nu. 226. 10. 1

irregularis quando non fiat pudendis carens. in sum. cap. 27. nu. 199. Et c. 10. 1

irregularis an omnis incapax beneficii. in sum. c. 27. nu. 251. 10. 1

irregularis beneficium accipiens peccat, Et titulus eius est nullus. in sum. c. 25. nu. 133. cap. 27. nu. 250. Et c. 10. 1

irregularis per deformationem illicitum quis. in sum. c. 27. nu. 219. 10. 1

irregularem facit omnis deformatio illicita meret intentat, Et nulla meret casualis, mista & 10. facit contentum in hac regula 28. corollarijs ornata. in sum. cap. 27. a num. 220. & que ad 239. 10. 1

irregularis fit Monachus utendo chirurgia ob solam pietatem, si infirmus deformetur, etiam sine sua culpa. in sum. cap. 27. nu. 222. 10. 1

irregularis est qui cum non sit medicus, neque chirurgus telum tamen infixum reuellit, si ob id infirmus deformetur. in sum. ca. 27. num. 229. 10. 1

irregularis fit medicus uel chirurgus, qui dolo, ignorantia, negligentia, aut audacia agrotum deformat in sum. c. 27. nu. 228.

irregularis non est iuste percutiens, si percussus sua culpa uel medicorum moriatur, secus si iniuste percussit in sum. c. 27. a. 223. 10. 1

irregularis fit qui iniuste rixatur, si eius amicus superueniens eum deformat, qui cum ipse rixatur, etiam si id faciat absque eius consensu. in sum. c. 27. nu. 227. 10. 1

I N D E X.

irregularis est qui interest pugna, auxiliando, incitando, &c. & etiam custodiendo sarcinas eorum qui ad deformandum iniuste proficiuntur. in sum. c. 27. nu. 234. to. 1.

irregularis non est sic dans arma, hortans, iuvans, pugnans in sum. c. 27. nu. 214. & c. 1. & de Ind. q. 3. in Rub. nu. 109. & c. to 4.

irregularis est præbens arma ad bellum iniustum euntibus, si quis in eo deformatur. in sum. c. 27. nu. 224. to. 1.

irregularis quando fiat iudex, accusator, testis, &c. in sum. c. 27. nu. 212. & 215. to. 1.

irregularis est iudex condemnans iniuste, & omnes huiusmodi condemnationem scienter fauentes. in sum. c. 27. nu. 225. to. 1.

irregularis est comitans iudicem ad deformationem alicuius. in sum. cap. 27. num. 2. 17. seq. 11. to. 1.

irregularis est vendens, vel commodans scalas, funes, sagittas, aut alia instrumenta ad deformandum aliquem, consequuto tamen effectu. in sum. c. 27. nu. 217. seq. 11. to. 1.

irregularis quando fiat qui ut consequatur indulgentias, fert ligna, quibus heretici urantur in sum. c. 27. nu. 217. seq. 10. to. 1.

irregularis fit deformans ob defensionem suarum rerum, licet non peccet. in sum. cap. 15. nu. 2. & c. 27. nu. 213. to. 1.

irregularis est deformans ob defensionem patrum & patriæ, non autem denuncians cum protestatione. in sum. c. 15. num. 2. & c. 27. nu. 213. to. 1.

irregularis est hortans condemnatum ut admoveat caput ad stipitem, aut ascendat scalas, aut faciens aliquid ex quo acceleretur deformatio. in sum. c. 27. nu. 217. seq. 13. to. 1.

irregularis fit clericus accusans aliquem ob iniurias alienas, etiam cum protestatione, secuta tamen deformatione. in sum. cap. 27. nu. 213. in fi. to. 1.

irregularis ut fiat ordinatur, aut ordine utens in censuris aut ab Episcopo censurato, aut extra tempora. in sum. c. 25. nu. 70. & c. & c. 27. nu. 241. & c. to. 1.

irregularis est Strens ordine non habito. in sum. c. 22. nu. 7. & c. 27. nu. 242. to. 1.

irregularis fit clericus qui sine sacerdotij ordine solemniter baptizatur. in sum. c. 22. nu. 7. & cap. 27. nu. 242. to. 1.

irregularis & suspensus est clericus fornicarius vel concubiniarius notorius. in summa. cap. 25. num. 77. pec. 15. & cap. 27. nu. 154. & 248. to. 1.

irregularis est bigamus, & per quem dispensa-

bilis. in sum. c. 16. nu. 27. & c. 27. nu. 193. to. 1.

irregularis est ex defectu perfecta lenitatis omnis, & solus qui, & c. in sum. cap. 27. num. 207. & c. to. 1.

irregularis propter homicidium Solumarium potest, sed raro solet dispensari a Papa. in sum. c. 27. nu. 236. & quando dispensabile. de Indicijs. in Rub. nu. 106. & c. to. 4.

irregularis fit interdictus celebrans in basilica etiam non consecrata, modo sit Episcopi auctoritate dedicata. de Indulg. not. 32. n. 3. t. 3.

irregularis non est qui debilitat membrum, a deo ut nequeat celebrare, si non occidit vel mutilat. in sum. c. 27. nu. 207. 224. to. 1.

irregularis quando fiat custos infirmi. in sum. c. 27. nu. 228. to. 1.

irregularis quando fiat infans, dormiens, vel furiosus deformans aliquem. in sum. cap. 27. num. 230. to. 1.

irregularis sine dolo & contemptu nemo fit, ut intelligatur. de Rescript. cap. cum contingat. Rem. 2. nu. 7. t. 4.

irregularis nemo fit ex sola complacentia quod deformatur alius in sum. cap. 24. nu. 19. & c. 27. nu. 231. to. 1.

irregularis fit ratificans deformationem suo nomine factam, quam antequam fieret mandare poterat. in sum. c. 27. nu. 233. to. 1.

irregularis fit suadens mulieri pregnantis certum modum abortiendi, etiam revocando consilium, secuto tamen effectu. in sum. cap. 27. nu. 233. in fi. to. 1.

irregularis quando fiat iocans, vel saltans cum muliere grauida in sum. c. 27. nu. 236. to. 1.

irregularis non est qui pręnantem abortiri facit, antequam fetus anima rationali animeatur; & quid de dubitante. in sum. cap. 15. num. 14. & cap. 25. num. 62. & cap. 27. num. 233. to. 1.

irregularis celebrans vel ministrans quodcumque sacramentum peccat, sed non incurrit novam irregularitatem. in sum. cap. 27. num. 194. to. 1. & de Rescri. c. si quando. excep. 17. nu. 8. to. 4.

irregularis celebrando vel communicando ad euitandum infamiam non peccat. in summa. c. 27. nu. 239. to. 1.

irregularis quando fiat magister castigans discipulum in sum. c. 27. nu. 235. to. 1.

irregularis quis transgressor suspensionis, & ut peccet participans in sum. ca. 27. nu. 162. to. 1. & de pæn. distin. 1. cap. si quis non dicam. num. 10. to. 3.

irregularis ut fiat censuratus celebrando, aut alium

Sum ordinis proprium agendo in sum. cap. 27 nu. 244 to. 1
irregularis fit excommunicatus, suspensus, aut interdictus, aquam solemniter benedicens, & faciens officium hebdomadarij in choro. in sum. c. 27. nu. 244. t. m. 1. & de hor. can. cap. 6. nu. 41. to. 4. & de pen. dist. 6. cap. 1. §. sacerdos. nu. 17. to. 3
irregularis nemo efficitur nisi per rem in iure expressum. De necess. defenden. prox. nu. 35. 36. & 37. to. 1
irregularis non solum, qui mortem consuluit, sed etiam illud, ex quo illa sequitur. De homic. casual. nu. 20. to. 1
irregularis est clericus, qui mercaturam exercendo, aut arborem cadendo casu occidit, iuxta Sylv. ibid. num. 13. non est tamen Seruum. nu. 2. quamvis adulterum, qui se defendendo maritum occidit, sit. nu. 15. to. 1
irregularis nemo ob mortem casualem sine alia culpa, aut cadenda arboris aliena; aut negotiationis prohibita ex exercitio; aut ex causa in tempore prohibito sursum versus erectione. ibid. nu. 22. aut ex venatione rei prohibita; aut ascensione in mulam mansuetam. Genitum. nu. 23. to. 1
irregularis est, qui alium casu occidit, rei illicita operam datus, aut licite illicite. ibid. num. 13. quæ optime probatur, quidquid alij dicant num. 15. intelligendum tamen est, quando opus illicitum eo dirigitur nu. 17. t. 1
irregularis facit quandam vna mors casualis, quem aliu talis non faceret. ibid. nu. 24. to. 1
irregularis an sit reficiens recta, vel iaciens lapides in animalia, si aliquis deformetur. in sum. c. 27. nu. 235. to. 1
irregularis est qui dormiendo suffocat infantem in eodem lecto illicite a se positum. in sum. cap. 27. nu. 236. to. 1
irregularis quando fiat mittens puerum ad puteum, aut ad flumen, ubi suffocetur. in sum. cap. 27. nu. 236. to. 1
irregularis an sit clericus qui venando casu occidit aliquem. in sum. c. 27. nu. 237. to. 1
irregularis quare non fiat monachus minor et peccans equitando, eo quod mula qua vehitur puerum occidat. in summa. cap. 27. num. 238. to. 1
irregularis fit adulter in adulterio repertus, occidendo in suam defensionem virum adultera. in sum. c. 15. nu. 7. & c. 27. nu. 238. to. 1
irregularis non est qui mutilat membrum hominis cadaveri, vel embryoni, antequam animetur. in sum. c. 27. nu. 209 & 219. to. 1

irregularis quando non est furiosus, & infans. in sum. c. 27. nu. 230. 240. to. 1
irregularis est minor, ager, obsessus a demone, lunaticus, furiosus, hermaphroditus, servus, infamis, & abstemius. in sum. cap. 27. num. 202. & c. to. 1
irregularis fit iterans sacramenta, quæ characterem imprimunt. in sum. c. 27. nu. 247. t. 1
irregularis nemo fit baptizans cum conditione. in sum. c. 27. nu. 246. to. 1
irregularis est bis baptizans, aut bis baptizatus. in sum. c. 22. num. 6. pec. 2. & c. 25. num. 75 & c. 27. nu. 246. & c. to. 1
irregularis nemo fit propter transgressionem cessationis a divinis. in sum. c. 27. nu. 288. to. 1
irregularis non fit celebrans in ecclesia polluta, vel super altari non consecrato, sine enormiter fracto, vel sine vestibus sacris, aut sine corporalibus. in sum. cap. 25. nu. 83. & c. tom. 1. & de pen. dist. 7. cap. si quis autem. num. 40. to. 3
irregularis quis idiota, neophytus, & infidelis, & quis dispenset. in sum. c. 27. nu. 205. to. 1
irregularis sola enormitas peccati non facit, & quid aliud requiratur. in sum. c. 27. num. 248. & c. to. 1
irregularis facit notorium crimen depositione dignum ut adulterium, concubitus diu continuatus, & stuprum in sum. cap. 27. nu. 248. to. 1. & de Rescrip. cap. si quando. excep. 17. nu. 7. & c. to. 4
irregularis non fit iuvans iniustum occidentem iniustum, qui aliter mortem non vitaret, etiam si percussit, dummodo non occidat. de Iudicijs in rub. nu. 110. to. 4
irregularis non est comitans lectores missos ad capiendum, vel occidentum bannitos, si proprijs manibus non occidit. de Iudicijs in rub. nu. 110. to. 4
irregularis quando fit sodomita. in sum. c. 27. nu. 249. & c. to. 1
irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, sed sic in interiori. in sum. c. 27. num. 193. to. 1. & de pen. dist. 7. c. si quis autem. nu. 38 & c. to. 3
irregularis non est occidens, etiam mala intentione, iniustam, cum moderamine inculpa te tuteta. de Iudicijs in rub. nu. 110. to. 4
irregularis non est celebrans post completam si montiam ab vna parte tantum. in sum. c. 23. num. 104. to. 1
irregularis non fit appellans a declaratione excommunicationis etiam celebrando. in sum. cap. 23. num. 104. to. 1. cap. accepta. oppos. 8.

num. 35. 10. 4. & de pan. dist. 7. cap. si quis
autem. nu. 8. 10. 3
Irritare, commutare, vel dispensare Sota, Sode
Verbo Vatum, prater infra scripta
irritare Sotū & oris, vel mariti, Sode & cōiux.
irritare, commutare, dispensare Sota differunt,
& quis ea possit in sum. c. 12. nu. 63. & c. 1.
irritare omnia subditorum Sota an possit supe-
rior religionum, pro mera sua voluntate.
in sum. c. 12. nu. 69. 10. 1
Israhelici populi exitus de Aegypto quid signi-
ficet. de penit. dist. 1. c. ne forte. nu. 2. 10. 3
Iter facere, vel deferre onera diebus festis, an
sit violare festum in sum. c. 13. nu. 6. & c. 7. 1
Iteranda quando sit confessio, vel an valeat, Si
de verbo Confessio.
iteratio annua bulla Cane non multiplicat cō-
fessiones, nec excommunicationes per alia iura
datis. in sum. c. 27. nu. 52. 54. 10. 1 & de Lu-
dais not. 11. in fi. gl. vii. nu. 32. & c. 10. 4
iterans aliquod sacramentum etiam sub condi-
tione quando peccet, & incurrat irregulari-
tatem in sum. c. 27. nu. 245. & c. 10. 1
Iubiläum, vide Verbo Iobelaum.
Iudaorum signa, vel infidelium ferre, vide
Verbo Signum.
Iudaorum synagogas reficere, & c. vide Verbo
Aedificare.
Iudais ob quod crimen, & quomodo licuerit oc-
cidere tempore passionis Christi. de pan. d. 1.
c. periculose. nu. 4. 10. 3
Index, vel accusator, vel testis, & c. quādo fiat
irregularis. in sum. c. 27. n. 212. & c. 225. 1. 1
index in omni casu inquirere potest ad impe-
dienda peccata futura, non autem ad puni-
enda praterita. in sum. c. 24. nu. 23. prob. 5.
10. 1. & de Iudicijs in rub. nu. 92. 10. 4
index reum de se, & consortibus interrogando,
& torquendo, quando peccet. in sum. ca. 18.
nu. 59. 10. 1. & de Iudicijs in rub. nu. 53. 59.
95. 10. 4 & c. inter Verb. 6. concl. imperfecta.
nu. 15. 21. 10. 2. & de pan. dist. 1. c. quis ali-
quando. S. non tibi dico. nu. 7. & c. 24. 10. 3
index chartularius quis dicatur. de pen. dist. 6.
c. placuit. nu. 54. 56. 10. 3
index ne fiat qui caret animo resistendi mali-
gnantibus. in sum. c. 25. nu. 12. 10. 1. & cap.
inter verba. 1. concl. num. 19. 10. 2
index ecclesiasticus, qui contra ius, & conscien-
tiam suam aggrauat partem gratia, vel sor-
dibus, ut suspensus. in sum. c. 25. nu. 12. &
c. 27. nu. 157. 10. 1. & de pan. dist. 6. c. pen.
sacerdos. nu. 147. & c. 10. 3
index ecclesiasticus ut possit punire homicidam

iam pudum a seculari de Iudicijs. not. 6. nu.
me. 7. 10. 4
index inter recitandum ordinare aliquid po-
test. de hor. can. cap. 16. num. 71. & cap. 17.
num. 9. & c. 10. 4
index secularis tenetur iniurare iudicem eccle-
siasticum, non offensa illi sententia iustitia.
Ecclesiasticus autem non tenetur suis cen-
suris iniurare secularem, nisi prius praemissa
canonica monitione, & audita parte, si quid
allegare soluerit. de rescri. cap. cum contin-
gat. rem. 1. nu. 6. 10. 4
index secularis non potest cognoscere de causis
regularium, etiam factis ante ingressum re-
ligionis. de reg. com. 2. nu. 63. 10. 2
index iudicans in mortali, quando mortaliter,
vel venialiter peccet. de Iudicijs in rub. n. 42.
tom. 4. & de penit. dist. 6. cap. 1. S. sacerdos.
num. 11. & c. 13. & c. 10. 3 & de hor. can.
c. 6. nu. 43. & c. 10. 4
index rei spiritualis non potest esse laicus, po-
test tamen esse procurator, sine aduocatus.
de reg. com. 3. nu. 20. 10. 2
index est iustitia animata de causa aliorum duo-
rum cognoscens de Iudicijs. in rub. n. 80. 1. 4
index secularis efficiens episcopum a suo episco-
pato, est excommunicatus in bulla cane. in
sum. cap. 27. nu. 67. 10. 1
indices laici olim sententias episcoporum suis
praeferabant, nunc contra suas solas laudant.
de Iudicijs in rub. nu. 69. 10. 4
index non debet statim praebere reo vinclo iura-
mentum fatendi veritatem super suo crimi-
ne. c. inter Verba. concl. 6. nu. 341. 10. 2
index potest interrogare reum, quod non po-
test iubere ut confiteatur, ipseque id confiteri
potest. ibid. nu. 364. 10. 2
index ob suas sententias, testis ob testimoniū,
& parochus ob sacramenta accipere nihil pos-
sunt, sed propter sustentationem, & labores
susceptos. de Camb. nu. 15. 10. 1
index non potest punire delicta, quae iniuste de-
legit, saltem ob grauem timorem. c. inter Ver-
ba. concl. 6. nu. 192. 10. 2
index non optet haberi seuerus, seu clement.
ibid. nu. 358. 10. 2
index ob quam rationem debeat esse distinctus
a partibus. ibid. nu. 261. 10. 2
index in quantum index, non dicitur persona,
qua possit prodesse, & non obesse, sed bonus
vir arbitrans. ibid. nu. 386. 10. 2
indices praelati, ac domini reprehenduntur de ni-
mio desiderio sciendi delicta secreta ibidem.
num. 359. tom. 2

indices

iudices peccant cum desiderant bene, vel male comparare sibi famam & elatorum iustitia. ibid. nu. 436. to. 2
 iudices quando non peccent in interrogandis reis de suis complicibus. ibid. nu. 434. to. 2
 iudices peccant aliquando petendo a reis de suis complicibus in casibus permisis. ibid. nu. 435. to. 2
 iudices interrogando reum de suo delicto multoties peccant. ibid. nu. 355. to. 2
 iudices possunt ac debent procedere ad utilitatem publicam ex officio. ibid. nu. 257. to. 2
 iudices non procedunt ex officio ad utilitatem particularem sine petitione partis nisi in certis casibus. ibid. nu. 258. to. 2
 index non auxilians contra hereticos, ut sit excommunicatus. in sum. c. 27. nu. 135. to. 1
 index an peccet iudicando secundum allegata & probata, si priuata scientia sciat reum esse innocentem. in sum. c. 25. nu. 10. tom. 1. & c. hum. aur. q. 2. nu. 3. to. 2. & de pen. dist. 1. cap. quis aliquando. & non tibi dico. nu. me. 24 & distinct. 7. cap. si quis autem. nu. me. 129. & c. 10. 3
 index ut peccet mortaliter suscipiendo munus cui est impar, iudicans iniuste, capiens pretium pro sententia, usurpans iurisdictionem, uel non seruans ordinem iudicarium, male capiens aliquem, & scilicet non condemnans in expensis, non deferens appellationem, uel eam non admittens, augens, vel diminuens penam legis, exequens sententiam nullam superiorum, non satis studens condemnans affectu malo, personas miseras aliis non praferens in iure reddendo in sum. c. 25. nu. 12. & c. tom. 1
 index quando peccet non obediens ecclesiae, non seruans interdictum, prehensens iudicem ecclesiasticum, qui eum excoꝛcauit, cogens eum se absolueri, libertatem ecclesiae minuens, res ecclesiae, ut calices, cruces capiens, uel iubens capi in sum. cap. 25. nu. 16. to. 1
 iudices multi nimium suo arbitrio utuntur praesertim in penis. de iudi. in rub. n. 97. & c. 4
 iudicem qui ex suspicionem condemnat, peccare mortaliter, quomodo intelligendum. quo ad interlocutorias praesertim captura. & c. de iudiciis in rub. nu. 51. to. 4
 index potest ex causa iusta augere, uel leuare penam. in sum. c. 25. nu. 14. to. 1. & de iudiciis in rub. nu. 98. & c. to. 4
 index quando peccet extrahens aliquem ab ecclesia probans falsitatem officiarum, negans donato confessionem, aut non assignans par-

tibus aequales aduocatos. in sum. cap. 25. nu. me. 17. & c. to. 1
 index quando peccet non uisitans carcerem, excommunicatum admittens, clericum suo iudici non reddens, iudicans die festo, iura nimia exigens, fingens quo famam audeat. in sum. c. 25. nu. 24. & c. 10. 1
 index quando peccet procedendo sine accusatore, & non inquirens generaliter, non interrogans, & inquirens specialiter. in sum. c. 25. nu. 25. to. 1. & de iudiciis in rub. nu. 51. 55. 77. to. 4. & de pen. dist. 1. c. quis aliquando. & non tibi dico. nu. 7. & c. to. 3
 index quando dicatur interrogare secundum ordinem iuris. in sum. c. 18. nu. 57. tom. 1. & c. inter uerba. 6. conclus. imperfecta. numero 20. tom. 2
 index, uel superior quomodo debeat inquirere delicta. in sum. c. 18. nu. 38. & c. 59. to. 1. & de iudiciis in rub. nu. 51. 53. 55. 61. 77. 86. 88. & c. 90. 92. & c. to. 4. & c. inter uerba. 6. conclus. imperfecta. nu. 15. to. 2
 index inferior an teneatur credere superiori asserenti sibi constare de infamia alicuius. de iudiciis in rub. nu. 90. to. 4
 index secularis supersedere debet, si episcopus iubeat unum, & inquisitor, uel alius index ecclesiasticus contrarium in sum. c. 27. nu. 135. tom. 1 & de rescrip. cap. cum contingat. rem. 1. nu. 9. & rem. 4. nu. 5. to. 4
 index, existentibus uariis opinionibus, quam secare sequi possit. in sum. c. 27. nu. 287. & c. to. 1. & de pen. dist. 6. c. si quis autem. n. 66. & c. 130. & c. 10. 3
 index dubitans ob opinionum uarietatem, si alteri parti gratificetur, peccat, & quid tunc faciendum. in sum. c. 27. nu. 287. & c. to. 1. & de pen. dist. 7. cap. si quis autem. nu. 130. & c. tom. 3
 index, & confessorius peccant iudicando, ante quam dubietatem animi deponant. in su. c. 23. nu. 21. & c. 27. nu. 288. & de V. furis. n. 109. to. 1. & de pen. dist. 7. c. si quis autem a nu. 93. usque ad 99. 119. 130. to. 3
 index de quibus oculis inquirere debeat. cap. hum. aur. q. 2. nu. 14. to. 2
 index fatuus est, qui ultra petita pronunciat. c. hum. aur. q. 2. nu. 15. to. 2
 iudicem recusare quis possit, & quibus de causis de rescrip. c. cum contingat. 10. cau. null. a nu. 1. usque ad 10. to. 4
 index de sua iurisdictione dubitans facit nullum processum. de rescrip. cap. cum contingat. 11. cau. null. nu. 1. to. 4

iudicis sententia iustificatur ex alia causa sufficiente. de Red. eccl. q. 3 mon. 7 nu. 3. 10. 2

iudex castigat crimina coram eo incidentia. cap. hum. au. q. 2 nu. 4. 10. 2

iudici respondendum non sit Sult, sed ut Sello debet. c. hum. aur. q. 2 nu. 6. &c. 10. 2

iudex non debet credere nuntianti, etiam si sit officialis, quod crimen sit famosum, nisi aliter ei probauerit. de Iudicijs in rub. n. 95. 1. 4

iudex nihil debet agere ob famam, uel iudiciū ratione sigilli confessionis scutum. in summa. c. 8. num. 7. 10. 1

iudex fungens duplici potestate, presumitur uti efficaciore. de red. eccl. q. 3 mon. 7. n. 3. t. 2

iudex secularis quando non teneatur obedire ecclesiastico. de Rescrip. cap. cum contingat. Rem. 1. nu. 7. 10. 4

iudex tenetur restituere danti dona accepta pro iniusta sententia, si bona dedit. in sum. cap. 17. nu. 30. Dico 4. 10. 1

iudex quando possit cogere obligatum alia lege, quam iustitia. de Red. eccl. q. 3 mon. 3. 1. n. 3. & q. 2. mon. 6. nu. 1. &c. 10. 2

iudex quos litigantes cogere possit ad concordia honestam. de hor. can. c. 19. nu. 93. 10. 4

iudicis preceptum sine clausula iustificante ut nullum. de Rescrip. c. cum contingit. 8 cau. nul. num. 1. &c. 10. 4

iudex, notarius, vel testis quando teneantur ad restitutionem ratione & furarum. in sum. c. 17. nu. 275. &c. 10. 1

iudex quis detractor inquirens, interrogans, vel inbens denunciari. in sum. c. 18. n. 38. &c. 40. 10. 1. & de Iudicijs in rub. n. 55. &c. t. 4. & c. inter uerba. 6. concl. nu. 15. 21. 10. 2. & de pan. dist. 1. c. quis aliquando. § non tibi dico. nu. 14. &c. 10. 3

iudex, praelatus, visitator, quando peccet uolens scire, uel interrogans peccata secreta. in sum. c. 18. nu. 40. &c. 10. 1. & cap. inter uerba. 6. concl. imperfecta. nu. 15. 10. 2

iudex tenetur ad restitutionem, si eius culpa pars ledens non restituat. in sum. cap. 17. num. 136. 10. 1

Iudicandi potestas ut vendi possit. in sum. c. 17. nu. 81. & cap. 25. nu. 7. 10. 1. & de datis & promissis nu. 47. &c. 10. 3

iudicandum ad aliquem recte malum extraiudicialiter, quid requiratur. de Iudicijs in rub. nu. 52. 10. 4

iudicans de fine indicabit et de his, quae debent ordinari ad illud. de Iudicijs not. 6. nu. 14. t. 4

iudicare affirmans non licere, est haereticus. de Iudicijs in rub. nu. 42. 10. 4

iudicare causam suam nemo potest, nec etiam dubius de iurisdictione sua prater Papam. &c. c. accepta oppo 8. nu. 20. & de Iudicijs not. 3. num. 47. 10. 4

iudicare aliquem actum esse mortalem, non semper est peccatum; at iudicare illum facientem mortaliter peccare, est mortale. de Iudicijs in rub. nu. 44. 10. 4

iudicare siue presumere in dubio aliquos esse malos in ciuitate, quare non sit peccatum in sum. c. 14. nu. 33. in fi. 10. 1. & de pan. dist. 5. c. qualitas. nu. 21. &c. 10. 3

iudicare aliqua esse iusta, ea ratione precipua quod expediunt, multorum causa malorum. de Iudicijs in rub. nu. 102. 10. 4

iudicare an aliquid sit peccatum mortale, & an aliquis maneat in peccato mortali, necne ad potestatem ecclesiasticam pertinet. de Iudicijs not. 6. nu. 11. 10. 4

iudicatoris iuste deliberet prius, an liceat, & debeat, & quam expediat. de Iudicijs in rub. num. 102. &c. 10. 4

Iudicium quindecim habet significationes, sed nullam earum originario significatu. de Iudicijs in rub. nu. 14. 44. 10. 4

iudicium pro discussione siue processu iudiciali quid, & quod duplex. de Iudicijs in rub. n. 15. &c. 10. 4. & de pan. dist. 1. c. quis aliquando. § non tibi dico. nu. 21. &c. 10. 3

iudicium aliud ordinariū, & aliud extraordinariū. n. 17. aliud spirituale, & aliud temporale. n. 19. & aliud ciuile, & aliud criminale, aliud vero mistū. n. 31. 34. de Iud. in rub. n. 4

iudicium aliud competens, aliud & surpatum, & aliud iustum, & aliud iniustum, & quid & utrumque. de Iudicijs in rub. n. 68. 71. 10. 4

iudicium originaliter significat actum quo iudex dicit, & alia figurate. de Iudicijs in rub. nu. 15. 39. 10. 4

iudicium de re a iudicio de persona ut differat. de Iudicijs in rub. nu. 44. 10. 4

iudicium plus pertinet ad uirtutem iustitiae, quam prudentia. de Iudicijs in rub. n. 40. t. 4

iudicium inquisitionis, vel denunciationis proprie dicitur. de Iudicijs in rub. nu. 16. 10. 4

iudicium ad remouendum aliquem ab officio criminale est. de Iudicijs in rub. nu. 32. 10. 4

Iudicium Temerarium quid, & crebro pariter mendacium. in sum. c. 18. nu. 9. & de Iudicijs in rub. nu. 46. 10. 4

Iuramentum, siue iurare quid, & est actus laetitia & religionis. in sum. c. 12. nu. 1. &c. 10. 1

iuramentum siue tribus conditionibus est peccatum. in sum. c. 12. nu. 3. 10. 1

iuramentum est duplex, assertorium, & promissorium. in sum. c. 12. nu. 3. to. 1.
iuramentum promissorium quando seruandū. c. accept. i. in princip. confirm. decuplex. nume. 10. tom. 4.
iuramentum quadruplex, & ut præstandum est. c. hum. aur. 9. 3. nu. 12. to. 2.
iuramentum, vel votum solare quando mortale, & quando veniale. in sum. c. 12. num. 10. & c. 26. 33. & c. 30. & c. 65. & capit. 18. num. 7. tom. 1.
iuramentum, vel votum rei parua obligat ad veniale tantum. in sum. c. 12. nu. 10. 33. 39. & c. 65. & c. 18. nu. 7. to. 1.
iuramentum conditionale quodnam liget, & quod factum sine animo implendi, & quod factum contra consilia, & quod dolosū, vel de re uana. in sum. c. 12. a nu. 12. usque ad 16. tom. 1. & c. capit. human. aur. quæst. 3. num. 6. tom. 2.
iuramentum de redeundo ad carcerem quando liget. in sum. c. 12. nu. 18. to. 1. & de Reg. com. 4. nu. 63. & c. 10. 2.
iuramentum factum secundum intentionem remotam eius cui iuratur, quando licitum. in sum. c. 12. nu. 18. & c. 10. 1.
iuramenti ratione, quando quis nouum sortitur forum. de iudicijs in rubric. numero 12. & c. 10. 4.
iuramentum non delatum remitti potest. de penit. d. 1. c. magna. nu. 3. to. 3.
iuramentum quale seruandum. in sum. c. 12. nu. 19. 23. 10. 1. & de alie. rer. eccle. & spol. cler. nu. 12. tom. 2.
iuramentum est tortura quadam spiritalis, & ab eo non incipiendum sine saltem semiplena de culpa notitia. de iudicijs in rubric. nume. 56. tom. 4. & de peniten. distin. 2. capit. quis aliquando. §. non tibi dico. num. 7. 17. tom. 3.
iuramentum de soluendis usuris tenet, sed non promissio simplex. in sum. cap. 17. nume. 245. & c. 10. 1.
iuramentum simplex postulans a famulis, vel ab alijs, ut reuelent furtum, quando peccet. in sum. c. 12. nu. 2. to. 1.
iuramentum de seruando bono communi, quādo, & ad quid obliget. in summ. cap. 12. nume. 19. tom. 1.
iuramentum de secreto seruando quando obliget. in sum. c. 12. nu. 23. to. 1.
iuramentum metu factum de non petendo beneficium renunciatum valet. c. accepta. oppo. sit. 6. nu. 5. & c. 10. 4.

iuramentum metu factum quando non obliget. in summ. cap. 12. nume. 14. to. 1. & c. accepta. opposit. 5. num. 12. & opposit. 6. numero 9. tom. 4.
iuramentum, vel votum de non petenda relaxatione non tenet. cap. accepta. opposit. 6. nume. 9. tom. 4.
iuramentum, vel votum per iracundiam emissum, quando irritum. de reg. com. 2. nu. 67. Addo 13. tom. 2. & de penit. distin. 1. cap. diuortium. num. 10. 13. & c. si quis iratus. num. 3. to. 3.
iuramentum quando licitum, vel illicitum. in sum. c. 12. nu. 4. & c. 10. 1.
iuramentum, vel votum de non ludendo sub pœna eundi genibus flexis Hierosolymam ad quid obliget. in sum. c. 12. nu. 43. Ex quibus inf. tom. 1.
iuramentum accipere ab infideli per falsos Deos, vel ad id inducere, an liceat. in sum. c. 14. nu. 39. & c. 21. nume. 25. tom. 1. & de Penit. distin. 6. cap. 1. §. sacerdos nu. 7. to. 3.
iuramentum falsum super mendacio, quamuis iocosū, vel officiosū, est mortale. in sum. c. 18. num. 3. tom. 1.
iuramentum minus obligat quam uotum. in sum. c. 12. nu. 32. inf. 13. to. 1.
iuramentum aque obstat agenti possessorio, ac agenti petitorio, & agenti super iure quærendo, sicut agenti super iure quæsito. c. accepta. opposit. 6. nu. 1. & c. 10. 4.
iuramentum calumnia quando præbetur, quomodo intelligatur quoad finem suorum quatuor capitum. cap. Inter uerba. conclu. 6. nume. 350. tom. 2.
iuramentum, & tortura conueniunt, & differunt, & in quo. ibid. nu. 348. to. 2.
iuratur de calumnia in litibus criminalibus. ibid. num. 342. tom. 2.
iuratur de dicenda Veritate in criminalibus, & respondendum est, ita est, vel non est non autem per credo, & non credo communiter. ibid. nu. 351. to. 2.
iurat sape reus super suo delicto. ibid. numero 343. tom. 2.
iurans per demonem, vel Mahometum, vel Idolum, aut Deum falsum, peccat mortaliter, simulque blasphematur. in summ. cap. 12. nume. 4. tom. 1.
iurans soluere ludo perditā, quid faciet. in sū. cap. 20. nu. 17. to. 1.
iurans ob metum aliquid facere captus a latronibus, quid faciet. in Sum. ca. 12. nu. 14. in fine. to. 1.

I N D E X.

iurans metu renunciare aliquid, quare possit id renunciatum petere. c. accepta. opposit. 6. num. 4. to. 4
iurans ducere aliquam in uxorem, si nult ingredi religionem, prius debet eam ducere, & postea ante consummationem ingredi. de regu. com. 1. nu. 8. facit 4. to. 2
iurans non testari, non renocare mandatum, non emere, peccat quidem contraveniens, sed valet actus. de regu. comment. 1. nu. 22. in fine. to. 2
iurans non alienare bona ecclesie, an possit alienare illa iuste, occurrente iusta causa, & seruate forma. de alie. rer. eccle. & spol. cler. a. nu. 1. & que ad 14. 17. & c. to. 2
iurans falsa prudenter, scienter, & ignoranter ut peccet. in sum. cap. 12. a. nu. 5. usque ad 8. tom. 1
iurans aliquid facere, ad quid teneatur, si ingreditur religionem. de reg. com. 1. nu. 8. & com. 2. nu. 42. to. 2
iurans dicere quidquid scit, intelligitur, quod licite possit. in sum. cap. 18. num. 61. in fine. tom. 2
iurans seruare statuta alicuius ecclesie iniusta tenetur seruare ea, si sunt iusta. in sum. c. 12. nu. 89. to. 1
iurans aliquid facere absque animo id implendi, peccat mortaliter, & ad quid teneatur. in sum. c. 12. nu. 13. to. 1. & cap. hum. aur. q. 3. num. 6. tom. 2
iurans nunquam ingredi talem domum quando obligetur. in sum. capit. 12. num. 89. in fine. tom. 1
iurans aliquid licitum facere cum animo faciendi, bis peccat. in sum. cap. 12. numero 13. tom. 1
iurans facere, vel implere aliquid, credens, non posse illud prestare, peccat mortaliter. in sum. c. 12. nu. 22. to. 1
iurare se non accusaturum de peccato patratum, non est mortale, secus de non patrato. in sum. c. 25. nu. 3. in fi. to. 1
iurare se non habere rem petitam ad dandam, vel commodandam, quando peccatum. in sum. c. 12. nu. 18. in fi. to. 1. & c. hum. aur. q. 2. num. 10. & c. q. 1. nu. 9. to. 2
iurare non licere affirmans est hareticus. in su. c. 12. nu. 4. to. 1
iurare quando possit licite fur, vel latro se furtum non fecisse. in sum. c. 12. nu. 88. to. 1
iurare per creaturas quando blasphemia. in sum. c. 12. nu. 5. to. 1

iurare per barbas, Gestes, capillos, vel alia similia, non est iuramentum. in sum. cap. 12. num. 5. tom. 1
iurare falsum existimans, & aduertens, peccat mortaliter, & quid non aduertens, vel ignoranter. in sum. cap. 12. numero 6. & c. tom. 1
iurare uerum secundum mentem suam, falsum tamen secundum mentem eius cui iuratur, quando peccatum, & quando licitum. in sum. c. 12. nu. 8. & c. 18. & c. tom. 1. & cap. human. aur. q. 1. nu. 9. & qu. 2. numero 10. & c. tom. 2
iurare debent pralati, prouisi non alienare res ecclesie. de alien. rer. eccle. & spol. cler. nu. me. 12. tom. 2
iuratus ut iuste ambigue respondeat iniuste ad iuranti. c. hum. aur. q. 2. num. 5. & c. 9. usque ad 13. tom. 2
iure sibi concesso qui scitur, non peccat, etiam quod inde alteri damnum enoniat, in do ab sit animus nocendi, de lege pan. nu. 39. to. 3
iuret ut per falsum Deum ethnicus Velle, malum, sed non ut iuret, licet sciat iuratum per falsum Deum. in sum. cap. 14. num. 39. to. 1
iurisdictionis potestas duplex habetur. de pen. dist. 6. c. placuit. nu. 16. to. 3
iurisdictionem alienam usurpans, uel id procurans, mort. & quando inducat censuram bulle cene. in sum. c. 23. nu. 14. & c. 25. num. 13. tom. 1. & de iudicijs in rubr. numero 68. tom. 4
iurisdictionem & dat, & augeat consuetudo. de reg. com. 2. nu. 63. & com. 3. nu. 52 et com. 4. nu. 42. to. 2. & de pen. dist. 6. c. placuit num. 100. & c. to. 3
iurisdictionem habitualement omnis sacerdos habet, sed non actualem ad confessiones audendas. in sum. c. 2. nu. 3. & cap. 27. nu. 160. to. 1. & de pen. dist. 6. c. 1. in princ. nu. 2. & c. placuit nu. 14. tom. 3
iurdictio temporalis & cendi, & permutari potest. in sum. c. 17. nu. 81. & c. 25. nu. 7. to. 1. & de dat. & promiss. nu. 47. & c. to. 3
iurisdictionis omnia iure canonico delegantur. de indul. not. 31. nu. 8. to. 3
iurisdictionis est imponere penam pecuniariam, & qualis de rescript. c. cum contingat. 2. cau. null. nu. 27. & c. to. 4
iurdictio nulli sumitur a partibus. de penit. dist. 6. c. placuit. nu. 27. to. 3
iurisdictionem episcopalem habeas an in hoc agetur

agnetur episcopo in sum. cap. 12. nu. 75. to. 1
 ius naturale & etat. & permittit quandoque ho-
 micidium. de iudicijs. not. 3. nu. 113. to. 4
 ius naturale quid. & non omne diuinum est
 naturale. de iudicis. not. 11. in fi. glo. pen. nu-
 me. 3. to. 4 & de penit. dist. 5. in prin. glo. sū.
 num. 3. 7. tom. 3
 ius quod sit naturale, uel diuinum, & quod hu-
 manum de iuris. nu. 105. to. 1
 iure nature nemo quam non nouit artem exer-
 ceat. de rescri. cap. si quando. exce. 7. n. 3. t. 4
 ius natura nulla dispensatio, siue indulgentia
 humana tollit. de rescrip. c. si quando. excep.
 10. num. 4. to. 4
 ius natura non potest limitari etiam cum cau-
 sa ab inferiori principe. de iudicijs in rub. nu-
 me. 90. tom. 4
 iura que consuetudinis auctoritatem fouent. de
 spol. cler. §. 14. nu. 4. to. 2
 iura non esse tradenda ad gratiam. c. accepta.
 oppo. decuplex. nu. 2. to. 4
 ius semel extinctum non renouiscit extincta ex-
 tinguenti causa. de rescript. c. si quando. ex-
 cep. 6. num. 4. to. 4
 ius in re duo simul in uno beneficio habere ne-
 queunt. de rescrip. c. si quando. prelud. 5. nu-
 me. 9. tom. 4
 ius ad rem, sed non in re perditur per inhabi-
 litatem sequentem. de rescrip. c. si quando.
 excep. 10. num. 10. & c. & exceptio 21. nu-
 me. 2. 4. & c. to. 4
 iura prohibentia aliquid clericis intelligenda
 de clericis in sacris constitutis, & habenti-
 bus beneficia. in sum. c. 25. num. 110. pec. 23.
 to. 1. & de reg. com. 4. nu. 27. in fi. to. 2
 iura, siue bona ecclesia Romana nulla tace-
 nitate, uel patientia perduntur. in sum. c. 27.
 num. 73. tom. 1
 ius alicuius non potest auferre ciuitas singu-
 lariter precipiendo uni homini, uel quibusdā
 hominibus, sed generaliter faciendo statuta
 potest. de rescrip. c. si quando. excep. 21. consu-
 tat. contr. nu. 17. to. 4
 iuri ad rem per concursum quasito non derogat
 P. p. a. mis. 40. nu. 9. to. 4
 iure diuerso ut idem cenferi possit. de iudicijs,
 not. 6. nu. 24. to. 4
 ius suum indiscussum nullus possessor relinque-
 re tenetur. de rescri. c. cum contingat 7. cau.
 null. nu. 7. & c. to. 4
 iure suo utens nemini est iniurius. de rescri. ca.
 cum contingat. 7. cau. null. nu. 8. to. 4
 iuris dicendi officium uendibile est, licet uete-
 tur vendi. de dat. & prom. nu. 47. to. 3

ius succedendi patri aliud a iure filiationis. de
 rescri. c. si quando. exce. 21. nu. 60. & c. to. 4
 ius in re quarendum, non est accessorium iuri
 ad re. de rescri. c. si quando. exce. 21. n. 68. t. 4
 ius quarendi per modos civiles & sel p priuile-
 gium facile a principe tollitur. de rescri. c. si
 quando. excep. 21. consut. contr. n. 18. & c. t. 4
 ius ad rem electi ut maius iure expectantis. de
 rescri. c. si quando. excep. 11. nu. 7. to. 4
 ius, accessus, & regressus, maius iure expecta-
 tiua. de rescrip. cap. si quando. excep. 11.
 num. 7. to. 4
 ius tribuit supplicatio Papa signata, & ad quid.
 c. accepta. oppo. 8. nu. 26. & c. & de rescrip.
 cap. si quando. in aud. nu. 21. 24. 27. to. 4
 ius & ius persona, & sel plurium quando ciuitas
 eis auferre possit. de rescri. c. si quando. exce.
 21. consut. contrar. nu. 17. & c. to. 4
 ius administrandi non dominium. de reg. com.
 men. 1. nu. 4. to. 2
 ius usurpare. S. de verbo Vsurpare.
 ius nouum imperatum contra aliquem, seruā-
 dum contra impetantem. de pen. d. 1. c. hāc
 autem. & c. nu. 9. in glo. to. 3
 ius patronatus est spirituale, & cur etiam dica-
 tur annexum spirituali. de iudicijs in rubr.
 nu. 20. 27. 30. to. 4
 ius patronatus ut querant meretrix, & excom-
 municatus de her. can. c. 18. num. 9. & c. 22.
 nu. 22. & mis. 57. nu. 14. 7. & c. to. 4
 ius patronatus emens, & sel vendens, licet simo-
 niam committat, non tamen incurrit pē-
 nas simonia. in sum. c. 23. nu. 111. to. 1
 iustificatio impij maximum operum Dei. de
 pen. dist. 5. c. libenter. nu. 11. 16. to. 3
 iustificatio peccatoris, contritio, dilectio, & re-
 missio sunt simul tempore, & in eodem instā-
 ti, & momento, licet alias alia natura prece-
 dent. de pen. dist. 1. c. magna. nu. 4. & c. con-
 uertimini. nu. 1. & c. & ecce. nu. 2. & c. &
 c. non potest. nu. 1. & c. to. 3
 iustificatio o fit regulariter per motum a pecca-
 tore in Deum, licet Deus illam possit sine il-
 lo facere. de pen. dist. 1. c. conuertimini. nu-
 me. 1. & c. to. 3
 iustificatio constat ex quatuor, quorum gratia
 prior natura de pen. dist. 1. c. conuertimini in
 glo. nu. 3. 9. to. 3
 iustificatio, & remissio peccati idē sunt. de pen.
 dist. 1. c. ecce. nu. 2. & c. non potest. nu. 1. to. 3
 iustificatur nemo post mortem. de pen. dist. 1.
 c. multiplex. nu. 4. to. 3
 Iustitia duplex, distributua, & commutati-
 ua seruanda. mis. 38. nu. 1. & c. 5. to. 4
 iustitia

I N D E X.

iustitia generaliter sumpta est genus ad iustitiam stricte pro bono, & aquo sumpta. de Iudicijs in rub. nu. 71. to. 4.
iustitia specialis, & generalis longe differunt, & quid utraque. de red. eccl. q. 2. mon. 1. nu. me. 2. & c. 10. 2.
iustitia non contradicit volens quod suum non est, si non est alienum de si. hum. n. 63. t. 2.
iustitia est maxima virtutum cardinalium, & moralium. de red. eccl. q. 3. mon. 31. nu. 8. t. 2. & de hor. can. c. 22. nu. 19 & mis. 5. 2. nu. 4. to. 4. & de pen. dist. 1. c. libenter. nu. 4. to. 3.
iustitia distribuendi beneficia, & officia publica, multum differt a iustitia distribuendi singularibus personis communes pecunias communitatis. in sum. c. 17. nu. 72. to. 1.
iustitia est virtus, & habitus ex actibus ius reddendi cuique suum. de Iudicijs in rubr. num. 40. to. 4.
iustitia specialis legem frangens tenetur semper ad restitutionem. de red. eccl. q. 2. mon. 2. nu. 1. & mon. 7. nu. 6 to. 2.
iustitia, & actus eius, iudicium, & sententia, & omnis virtus inasimabilis, & cur inenodabilia. de dat. & promiss. nu. 5. 47. to. 3.
iustitia specialis debitum quantum differt a debito aliarum virtutum. de red. eccl. q. 2. mon. 2. nu. 3. to. 2.
iustitia specialis, & non charitatis legem frangens tenetur restituere. in sum. c. 17. nu. 11. to. 1. & de iudicijs in rubr. nu. 105. to. 4. & de red. eccl. q. 2. mon. 7. nu. 6 to. 2.
iustitiam originalem sibi, & omnibus perdidit Adam. in sum. prel. 8. nu. 5. to. 1.
iustitia, & iniustitia proprie non est cum seipso sola. c. inter verba. concl. 6. nu. 166. to. 2.
iustitia actus, ut sit bonus moraliter, non requiritur, ut fiat propter Deum: satis enim est fieri eo quod sit rectus. De elemosina. num. 8. to. 3.
Iustum pretium, vide Verbo Pretium.
iustum non est nisi iuste fiat. cap. inter verba. concl. 6. nu. 362. to. 2.
iustus fit nullus, nisi per merita Christi, nec per illa lege priuata, nisi sic & sic communicata. in sum. prel. 1. nu. 7. to. 1.
iustus non est, qui facit iustitiam, nisi id faciat, quia iustum est. c. inter verba. 5. concl. num. 13. to. 2.
iustus cur dicitur filius Dei, & natus ex eo. de pen. dist. 1. cap. qui natus nu. 1. to. 3.
Iuuans occidentem iniustorem, quem aliter euitare non poterat, non fit irregularis, modo ipsum non occidat, etiam si percutiat. De

Iudicijs in rubr. nume. 10. tomo 4.
iuuans dantem damnum, qui totum, qui partem, qui nihil restituet. in summa. cap. 17. nume. 20. tom. 1.

S K S

K Triceleson quid significet, & ut pronuncietur. de hor. can. cap. 16. nu. 17. tom. 4.
& de pen. dist. 1. cap. quimobrem. nu. 2. t. 3.

S L S

L Laborare manibus non tenetur, qui citare otium, & se, suosque aliter alere potest. de reg. com. 2. nu. 37. to. 2.
laborare diebus festis, vide verbo Festum.
Lacryma, dolor, sensus singultus, plangens, non sunt necessaria ad contritionem. in summa. cap. 1. nu. 20. to. 1.

lacryma proprie exteriores, improprie interiores de pen. dist. 1. c. lacryma. nu. 4 & c. to. 3.
Lactare propriis uberibus tenetur mater, nisi, & c. in sum. c. 14. nu. 17. to. 1.

Leuita nimia qua mortalis. in sum. cap. 23. nu. 123. to. 1.

Laica potestas, vide verbo Potestas.

Laicus, preter infra scripta, vide verbo Secularis.

laicus sine conuersus, vide Verbo C. nuerfus.
laicis prohibitum est sub excommunicat. one, si sunt ignorantes, disputare de fide. in sum. cap. 11. nu. 27. to. 1.

laicus potest esse procurator rei spiritualis, sed non iudex. de reg. com. 3. nu. 20. to. 2.

laici sunt incapaces ad ecclesiastica beneficia iure humano, non autem diuino. de Iudicijs not. 3. nu. 143. to. 4. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. num. 4. to. 2.

laicorum protigalitas quando & nialis, & clericorum mortalis in sum. c. 17. nu. 94. to. 1.
& de red. eccl. q. 2. mon. 7. nu. 7. & c. & mon. 19. nu. 2. & q. 3. mon. 15. nu. 1 & mon. 17. num. 1. 5 & c. & mon. 34. nu. 1. & q. 1. mon. 20. nu. 2. to. 2.

laici officiales quando iuste possint capere clerici cum. in sum. c. 27. num. 28. & c. to. 1.

laico seculari multa licent, qua religioso sunt mortalia, de reg. com. 2. nu. 59. to. 2.

laicus quando non violat interdictum, audiens sacrum, vel alia diuina officia. in sum. c. 27. nu. 187. dico 18. to. 1.

laicus praesente clerico baptizare non debet. in sum. c. 2. nu. 7. to. 1.

laicus non potest excommunicare, nec mulier sine priuilegio Apostol. co. in sum. cap. 27. num. 6 to. 1.

laico facta confessio non est sacramentalis, & quando

I N D E X.

quando bona, & vel mala talis confessio. in
sum.c.22.nu.4.to.1. & de Indulg.not.3.nu-
me.10. & de pen.dist.5. princ. Grat.in
3.par.glo. num.5. & dist.6. cap.1. in princ.
nu.74. & c.83.to.3

laicus, cui facta est confessio, tenetur eam ceta-
re.in sum.c.8.nu.4.tom.1. & de pen.dist.6.
cap.1. qui nult.nu.77.to.3

laicus quando iuste possit possidere redditus cū
onere dicendi aliquas missas. in sum. c.25.
num.8. Ad noue quasitum.

laicus uel clericus etiam in sacris, non sacer-
dos, non potest absoluerē ab excommunica-
tione, uel a censuris, etiam in articulo mor-
tis.in sum.cap.26.nu.26. & cap.27.nu.272.
to.1. & de pen.dist.6.c.primum, in princ.nu-
me.82. & c.87. & c.10.3

laicus & etiam sacerdos non celebrans, com-
municando sub utraque specie, peccat mortaliter. in sum.c.21.nu.58.to.1

laicus etiam coniugatus iustis de causis licite
potest habere pensionem concessam a Papa
super beneficio ecclesiastico in sum.c.25. nu-
me.119.to.1. & Mis.45.nu.4.tom.4. & de
red.eccle.q.1. mon.55. num.3. & mon.57.
num.2.tom.2

laicus habens pensionem ad quid obligetur, ui-
de uerbo Pensionarius.

Lapides, & ligna ecclesie profanare non potest
episcopus.de Spol.cler.§.18 num.11.to.2

Lapsus ueniam non esse dandam affirmare, est
haereticum. de pen.dist.1. cap. quantuslibet.
num.1.to.3

Lapsi ad ueniam benigne sunt suscipiendi. de
pen.dist.1.c. importuna.nu.1.to.3

Latine callens non putet se omnia latine scri-
pta cullere. de Iudais not.7.nu.4.to.4

Latro, uel quis retinens alienum iniuste, an
toties peccet, quoties proponit illud non res-
tituere, uel eo utitur; uel quoties commode
restituere ualeans non restituit. in sum.c.17.
num.54. & c.10.1. & de iudiciis not.6. nu-
me.57.tom.4

latronem occidens, si potest illum apprehende-
re, peccat mortaliter.in sum.c.15.nu.5.to.1

latronem, uel aliquem accusare sine correptione
fraterna, quando liceat. in sum. cap.18.
nu.38.56. & cap.24.nu.14 & c.25.nu.33.
to.1. de Iudiciis in rub.nu.92.to.4

latroni, uel cui ipse mandauerit quando liceat
res furtiuas restituere. in sum. cap.17.nu-
me.9.28 & c.to.1

latro, uel fur quando possit iniurare se furtum
non fecisse. in sum.c.12.nu.88.to.1

latro diurnus, & nocturnus in quo differant
in sum.c.15.nu.5.to.1

latro furando, ne timidus uideatur, bis peccat.
in sum.c.15.nu.8.to.1

latro, & malefactor res, quae tenentur impen-
sas factas, & interesse propter ablata. in
sum. cap.15. num.25. & cap.17. num.24.
& c.140.to.1

Laudare se, uel aliquem de aliqua re mala,
uel falsa, quando mortale.in sum.c.23. nu-
mer.13. & quando inducat restitutionem.
c.17. num.132.to.1

laudare parum ut peius, quam multum uitu-
perare. cap.inter uerba.6.conclu. imperfecta
num.6.to.2

laudatus falso cur fere semper uenialiter pec-
cet.c.inter uerba.1.conclu.nu.6.10. & c.to.1

laudato falso, scribendo ut respondendum.c. in-
ter uerba.1.concl.nu.20.to.2

Laus in debitum finem relata sancte quari po-
test, licet alii noceat.de red.eccle.q.1. mon.
3.num.2.to.2

laus interdum nocet, iniuria semper prodest.
cap.inter uerb.2.concl.nu.1.to.2

laus paucorum laudatorum maior, quam mul-
torum & ulgi. cap.inter uerba.4. conclu.nu-
me.1. & c.to.2

laude, gloriaque humana licet gaudere.c. inter
uerba.5. conclu.nu.1.to.2

laudis appetitus de re falsa, uel qua non est,
non semper mortifera.c. inter uerba.5. con-
clu.nu.55. & de si.hum nu.63.to.2

laudi falsa alteri damnofa ut contradicendum.
cap.inter uerba.1. conclu.nu.24.to.2

laudem falsam procurans ut male carpit rega-
tos nolentes id facere. cap.inter uerba.1. con-
clu.nu.24.to.2

laude, uel alias inordinata gaudere, quando
mortale etiā non contradicente.in sum.c.23.
nu.13. pec.3. & c. inter uerba. 1. conclu.nu.1.
10. & c.20 & c.to.2

laudem propriam querere quando mortale.
de hor.can. cap.22. nu.12. & misc.50. nu-
me.1. & c.to.4

laudes bis Deo debite, bis sunt soluenda. de
hor.can.c.22.nu.54. & misc.60.nu.5.to.1

laudibus obsequio, uel munere tertii assequi be-
neficium, quando sit simonia.in sum.cap.23
num.102. & cap.inter uerba.conclu.5.nu-
me.56.to.2

laus saepe est uituperatio, cum exemplis quoti-
dianis.c. inter uerba.concl.6.nu.47.to.2

laudes elemosinae. De elemosina. nu.56.to.3

laus, honor, fama, gloria, & reuerentia quid,
&

I N D E X.

- Et in quo differant, Et quis horum appetitus ordinatus, & el moramatus. in sum. c. 23. nu. 9. Et. to 1. Et de hor. can. c. 6. nu. 34. Et cap. 22. nu. 12. to. 4. Et de fin. hum. num. 47. Et. c. 63. 66. Et per ver. 4. concl. nu. 4. Et. c. 16. Et. c. tom. 2. Et. Mis. 50. nu. 1. Et. c. to 4.*
- Laudemum ob rem censuariam venditam debetur. de r. suris. nu. 93. to. 1.*
- laudemum soluere non tenetur donans, sed tenetur vendens, etiam in conscientia. in sum. cap. 23. nu. 65. to. 1.*
- legale debitum multiplex, Et quia legalis iustitia pariat actionem, Et quia officium iudicis, Et quia neutrum. de red. eccl. q. 3. monit. 31. nu. 4. to. 2.*
- legata quadam sunt pia foro interiori, quae non sunt in exteriori, Et contra. de red. eccl. q. 1. mon. 26. nu. 4. to. 2.*
- Legati potestates ordinariae partim, Et partim extraordinariae. de rescript. c. cum contingat. Rem. 5. nu. 2. to. 4.*
- legati receptionem impediens, quando sit excommunicatus. in sum. c. 27. nu. 149. to. 1.*
- legatus de latere, de appellatione ad Papam ut cognoscat de rescript. cap. cum contingat. reme. 5. nu. 1. to. 4.*
- legatus, uel nauta, Et similes quando incurrunr penas ferendo, uel donando prohibita Sarracenis. de Iudais not. 8. n. 21. 24. 31. t. 4.*
- legatus est ordinarius extraordinarie. de indulgen. not. 28. nu. 19. to. 3.*
- Legatum pium, vide verbo Testamentum, prae ter infra scripta.*
- legatum pium quod, Et an dotis sit legatum pium de red. eccl. q. 1. mon. 26. nu. 4. to. 2.*
- legatum a patre relictum filiae, cui dos debetur, ut compensetur. in sum. c. 17. nu. 150. Et. c. 1. I.*
- legatum pium ualet, quamuis fiat praesentibus duobus testibus tantummodo. Et. c. in sum. c. 17. num. 117. pec. 24. to. 1.*
- legatum pium sine solennitate requisita factum an valeat. ibid.*
- legatum pium relictum alicui, an possit in aliud mutari, Et a quo in sum. cap. 12. 79. tom. 1. Et de red. eccl. q. 1. mon. 50. nu. 5. Et. c. monit. 59. nu. 3. Et. mon. 60. num. 1. Et de spol. cle. § 3. num. 2. to. 2.*
- legatum relinquens pro missis celebrandis quod tannis in tali altari, non est ecclesiasticum onus. in summa. cap. 25. nume. 8. Ad noue quaesitum. to. 1.*
- legatum pium si relictum sit feminae pro se, Et una famula, si femina ingrediatur religionem, quid debeatur monasterio. de reg. con.*
- men. 2. nume. 38. tom. 2.*
- Legere schedulam reperi am peccatorum alicuius quando sit mortale. in sum. c. 18. nu. 34. to. 1. Et de Pan. dist. 6. cap. pen. sacerdos. nume. 8. Et. c. tom. 3. Et cap. inter Verba. 6. conclus. imperfecta. nu. 14. to. 2.*
- legere, sedere, tenere, uel imprimere libros, Et. vide verbo Libri.*
- legere literas, vide Serbo Literas.*
- Legitima filiorum, vide verbo Filii, Et Pater, prae ter infra scripta.*
- legitimam filiorum minuere non potest pater Vere donando, sed remunerando, Et faciendo pia scilicet. in sum. cap. 26. nu. 39. to. 1.*
- legitima patris uiuentis filio quasi debita. de rescript. cap. si quando. except. 21. nu. 59. to. 4.*
- legitima filiorum varia in variis regnis in summa. c. 16. nu. 50. in fine. Et. c. 17. nu. 158. t. 1.*
- Legitimare non potest Comes Palatinus filium suum. de iudicis not. 3. nu. 37. to. 4.*
- legitimari infans potest, sed ipse non potest consentire. de rescript. cap. si quando. except. 7. num. 5. to. 4.*
- legitimatio primogeniti non tollit ius secundo genito quaesitum, nisi Et. c. de rescript. cap. si quando. except. 21. nu. 10. Et. c. conf. contr. num. 7. Et. c. to 4.*
- legitimationi cito non contradicens consentit. de rescript. cap. si quando. except. 7. nu. 6. to. 4.*
- legitimatio extante legitimo exosa, Et. c. de rescript. cap. si quando. except. 21. confut. contr. num. 10. Et. c. to 4.*
- legitimus est filius coniugis ignari impedimenti alterius. de Iudais not. 11. in fine glo. pen. num. 18. to. 4.*
- Leui de culpa, vide Serbo Culpa.*
- lex de alendis parentibus, uel liberis etiam extremae patientibus non est lex iustitia specialis, sed charitatis pietatis, misericordiae, uel iustitia, generalis. de red. eccl. q. 2. mon. 2. nu. 2. Et. mon. 3. nu. 1. to. 2.*
- lex non respicit futura cum inuolueret praeterita. de rescript. cap. si quando. except. 21. nume. 8. Et. c. to. 4.*
- lege habita pro infecta non tollitur ius ante quaesitum. de rescript. cap. si quando. except. 21. num. 17. to. 4.*
- lex noua non includit praeterita, etiam quo ad futuros effectus, si de re ipsa, Et non de statu aut exequutione loquatur. de rescript. cap. si quando. except. 21. nu. 44. Et. c. to 4.*
- lex puniens extendentem repraesentat, punit praeterita. de rescript. cap. si quando. except. 21. num. 46. to. 4.*

lex noua de & furei, qua non includat usum
præteritum. de rescript. cap. si quando. exce.
21. num. 51. to. 4.

lex ne qua femina sesteris hereditas, uel
ne succedat dotata, præteritis includit etiã
eas, quibus delata fuit hereditas, sed non
adita. de rescript. cap. si quando. except. 21.
num. 52. to. 4.

lex ne querela bannitorum audiantur compre-
hendit eum qui accusationem persequens
bannitur. de rescript. cap. si quando. exce. 21.
num. 55. tom. 4.

lex ne quis triticum exportet, comprehendit il-
lum, qui ante legem cepit extrahere, non-
dum tamen extraxit. de rescri. c. si quando.
except. 21. nu. 56. to. 4.

lex quis agat æconomum, includit prius fa-
ctum. de rescript. cap. si quando. except. 21.
num. 57. to. 4.

lex de re præterita & de & fure eius diuersa. de
rescri. cap. si quando. except. 21. nu. 63. to. 4.

lex non includit exequutionem rei præterita,
cum illa est accessoria, & cum finis, & ra-
tio legis ei non congruunt de rescri. c. si quan-
do. except. 21. nu. 69. & c. to. 4.

lex correctoria qua fauorabilis, & ideo ampliã
da. de exce. 21. confu. contr. nu. 9. & c. to. 4.

legem seruare videtur seruans finem eius, licet
medium statutum non principaliter propter
se, sed propter finem non seruet. miscel. 95.
num. 2. tom. 4.

lex charitatis ex aquo ligat laicos & clericos
habentes superflua. de red. eccl. quæst. 2. mo-
nit. 10. num. 1. to. 2.

leges multa multa remittunt arbitrio pruden-
tis. de red. eccl. q. 2. mon. 18. nu. 2.

leges generales, non solum vera & specialis ius-
titia, sed etiam charitatis, & aliarum vir-
tutum, determinari possunt, immo re ipsa de-
terminata sunt legibus specialibus. de red.
eccl. q. 2. mon. 27. nu. 2. to. 2.

lex charitatis de amando Deo & proximo mul-
tis modis declaratur, & determinatur legi-
bus humanis & diuinis posituiis. de red. ec-
cles. q. 2. mon. 27. nu. 3. to. 2.

legem nouam de ecclesiasticis condere non licet
regi: declarare tamen antiquam licet. de
red. eccl. q. 3. mon. 17. nu. 4. to. 2.

lex subsidiaria regulariter parit actionem. de
red. eccl. q. 3. mon. 31. nu. 5. to. 2.

legis Sim obligatoria anget geminat o uerbi.
de Indul. not. 33. nu. 5. to. 2.

legem mentaliter seruare quid. de red. eccl. q.

Index Oper. Nauar.

quæst. 1. monit. 5. num. 2. tomo 2

lex diuina uel naturalis est omne quod in bona
consequentia ex lege diuina & naturali in-
feritur. de red. eccl. q. 1. mon. 31. nu. 1. to. 2.

lex loquens solum de mobilibus, ad qua immo-
bilia extendatur. de red. eccl. q. 1. mon. 31.
num. 3. tom. 2.

lex humana quo modo possit determinare legẽ
generalem naturalem & diuinam. de red.
eccl. q. 1. mon. 58. nu. 2. & c. to. 2.

leges Papa quando ligent reges, & omnes
eis subditos. de & fure. nu. 106. & c. 108. to. 1.

lege Nauarriorum & aragonum pater filium sine cõ-
cur exheredare queat in sum. c. 26. n. 38. t. 1.

leges suas quando teneatur seruare monarcha,
& etiam Papa de rescri. c. si quando. exce. 8.
nu. 12 & c. 10. 4. & de spol. cler. §. 3. nu. 8. &
§. 18. nu. 2. & c. & de red. eccl. q. 1. mon. 20.
nu. 5. & q. 3. mon. 2. nu. 4. & c. 8. to. 2.

lex futura tantum, non præterita respicit. de
rescri. c. si quando. except. 21. num. 3. 8. & c.
42. & c. 44. tom. 4.

lex noua includit futurum perficiens præteritũ.
de rescri. c. si quando. except. 21. nu. 4. 64. 71.
& confu. contr. nu. 4. 6. 14. to. 4.

lex, ut detur tantum capienti & presentanti
Bannitũ, includit et eum qui ante legem ca-
ptum post eam sero presentat. de rescri. c. si
quando. except. 21. nu. 53. & c. to. 4.

lex ut bannitus extrahatur de bando soluendo
centum, non comprehendit bannitos post pro-
mulgationem illius statuti. de spol. cle. §. 19.
nu. 4. to. 2. & de Indul. not. 34. nu. 4. to. 3.

lex continens quod bannitus eximatur 50. li-
bris, si ea durante non eximitur, tenetur in-
xta secundam etiam grauiorem, si superue-
nerit. de rescri. c. si quando. exce. 21. n. 47. t. 4.

lex formam procedendi & ferendi sententiam
inducens, includit lites præteritas, qua parte
non sunt finitæ. de rescri. c. si quando. exc. 21.
num. 48. tom. 4.

lex ut maritus lucraretur medietatem dotis com-
prehendit dotes uxorum post illam mortua-
rum. de rescript. cap. si quando. except. 21.
num. 49. & c. to. 4.

lex noua ne femina succedant, includit filias
iam natas. de rescri. c. si quando. except. 21.
num. 14. 58. & c. & confut. contrar. nu-
me 14. & c. to. 4.

lex dans modum & ordinem, quos includat.
de rescri. c. si quando. exce. 21. n. 64. & c. to. 4.

lex posterior limitatur nonnumquam per prio-
rem. de rescript. cap. si quando. in Auth.
num. 4. to. 4.

K legis

- legis humane formam non seruans quis non peccet. de alien. rer. eccles. & spol. cler. num. 15. & c. 10. 2
- leges humanas frangens ex causa quam putat iustam, ut non peccet. in summa. pralu. 9. num. 16. 10. 1. & de alien. rer. eccle. & spol. cler. num. 16. 10. 2
- legem humanam, male intellectam frangens, quis non peccet. de alien. rer. eccle. & spol. cleric. num. 16. 10. 2
- legem omnem humanam quatenus humana est, tollere potest consuetudo, & etiam circa festum obseruandum. in sum. c. 3. nu. 5. & cap. 23. num. 59. 66. 10. 1. & de spol. cler. §. 14. nu. 8. 10. 2. & Misc. 74. nu. 4. & de hor. can. c. 10. nu. 16. & c. 10. 4. & de pen. dist. 5. in princ. 3. par. glo. nu. 2. & c. 10. 3. & de reg. com. 4. num. 42. 10. 2
- legis humane optima interpret consuetudo. in sum. c. 13. nu. 5. dico 9. & cap. 23. nu. 59. 66. in fine. tom. 1
- legem implet qui mentem eius seruat: & infringit, qui ea omittit, verba illius seruat. De iudicijs in rubr. num. 75. & miscel. 95. num. 2. 10. 4
- lex aeterna quid, & quid ei contrarium. in sum. pral. 7. nu. 6. & c. 10. 1
- lex naturalis immutabilis, limitari tamen potest ex iusta causa. de iudicijs in rub. nu. 81. 84. 89. & c. 10. 4. & de red. eccle. q. 1. mon. 58. num. 1. & c. 10. 2
- lege naturali prohibetur etiam Papa alienare sine iusta causa bona ecclesiae. de spol. clerici. §. 2. num. 2. & c. 10. 2
- lex tollitur more diuino diuina, & more humano humana. De pen. dist. 5. cap. 1. §. tanto. num. 8. tom. 3
- lex diuina positua quandoque praestat diuina naturali. De panit. dist. 6. cap. sacerdos. num. 139. 10. 3
- lex naturalis non potest limitari etiam cum causa ab inferiori principe. De iudicijs in rub. nu. 90. 10. 4
- legē de non infamādo vel de non scandalizādo tollere non potest princeps, & an minuire vel limitare possit. de iudicijs in rub. num. 81. 10. 4. & de red. eccle. q. 1. mon. 58. num. 1. & c. 10. 2
- lege naturali & diuina tenetur quisque regulam suam scelera celare. de iudicijs in rubr. num. 53. tom. 4. & de penit. dist. 1. cap. aliquando. §. non tibi dico. num. 5. & que ad 12. tom. 3
- lex natura est, qui sentit commodum, sentiat
- onus. de hor. can. cap. 22. num. 53. & misc. 60. num. 3. tom. 4
- lex naturalis maior humana, nequit ab ea tolli. de hor. can. c. 22. nu. 81. & misc. 66. nu. 6. 10. 4
- de spol. cler. §. 19. nu. 10. 10. 2
- lex natura dicitur, ne quis, quia ignorat, exerceat. cap. inter verba. 1. concl. nu. 17. 10. 2
- lex de baptizādo diuina, sed non naturalis. De pen. dist. 5. in princ. glo. sum. nu. 8. 10. 3
- lex de baptismo suscipiendo non obligat ad semper. de pen. dist. 5. in princ. 3. par. glo. sum. num. 8. 28. 10. 3
- lex generalis restringitur per aliam legem & rationem. de hor. canon. cap. 22. num. 83. & misc. 66. num. 9. & cap. accepta. confir. decuplex. num. 2. 10. 4
- lex noua ueterem declarans, secundum eam intelligenda. de hor. can. c. 22. num. 95. & misc. 70. nu. 4. 10. 4
- lex humana non potest obligare aliquem ad reatum. de pen. dist. 6. cap. placuit. nu. 116. 10. 3
- legis obligantis ad mortale etiam recepta transgressionem qua ignorantia, causa, dispensatio, abrogatio, tempus excuset. in sum. c. 23. num. 43. & c. 10. 1. & de alie. rer. eccle. & spol. cler. nu. 16. tom. 2
- legis rigor temperatur per aequitatem quinque modis. in sum. c. 27. nu. 282. & c. 10. 1
- legibus aliquot cur. & quando renunciari potest. de fin. hum. nu. 29. 10. 2
- lex iusta magis principaliter fit ob utilitatem publicam, quam ob priuatam. de fin. hum. num. 27. & c. 10. 2
- legis contemptus quid? & quando praesumatur, & quando mortalis. in sum. cap. 20. nu. 20. & cap. 23. nu. 42. tom. 1. & de pen. dist. 1. cap. tres sunt autem. num. 13. & dist. 5. cap. consideret. §. ponat. num. 10. tom. 3. & misc. 50. num. 1. 10. 4
- legum nullus unicus terminus significat mentem legislatoris fuisse obligare ad mortale. in sum. cap. 23. nu. 50. 10. 1
- leges humanae possunt obligare ad peccatum mortale, quarum tamen multe non obligant. in sum. pral. 9. nu. 8. cap. 23. nu. 40. & c. 47. & que ad 68. 10. 1
- lex siue statuta, uide verbo Statuta. praeter inscripta.
- leges vel Statuta ciuitatum, quibus statuitur ne post aliquorum annorum lapsum debitum peti possit, non excusat debitorem scientem se debere. in sum. c. 17. nu. 85. 10. 1
- lex prohibens ut aliquid non valeat sine tali foeminitate, an liget in conscientia. in sum. m.

cap. 17. nu. 117. per. 24. tom. 1. & de alie.
rer. eccl. & spol. cler. num. 15. & c. tom. 2. &
misc. 95. nu. 2. to. 4
legis ratio est mens & anima ipsius legis. de
Iudicijs in rub. nu. 73. & c. 75. tom. 4. & de
dat. & promiss. nu. 7. to. 3
lex non includit id ad quod mens & ratio au-
ditoris eius non se extendit. de dat. & promiss.
num. 6. inf. 4. to. 3. & de iudicijs in rub. nu.
72. & 75. to. 4. & de red. eccl. q. 1. mon.
61. nu. 2. & de reg. com. 4. nu. 45. to. 2
lex etiam odiosa includit omnia per ipsius uer-
ba proprie significata. de pen. dist. 1. c. si quis
necandi. num. 4. & cap. pena nu. 4. to. 3
legis pœnalis restringenda triplex ratio de pa-
nit. dist. 1. c. pana. nu. 1. to. 3
lex pœnalis qua & cur dicatur exorbitans a iu-
re communi. de panit. distinct. 1. cap. pana.
num. 1. tom. 3
lex pœnalis humana non punit solam voluntate
tem pena temporali ordinaria, sed extraor-
dinaria scilicet secus de diuina. de pan. dist. 1.
cap. pana. nu. 12. & cap. cogitationis a nu. 1.
& que ad 12. to. 3
lex panam imponens, & c. Vide uerbo Pena.
lex contra aliquid facientes scienter, presumen-
tes, & el audentes, non ligat qui bona fide
ignorantes, imprudens, vel inanimaduertes
fecit in sum. c. 27. n. 141. decl. 4. & n. 155. t. 1.
& cap. Accepta. oppos. 8. nu. 33. & c. to. 4. &
de reg. com. 4. nu. 62. not. 7. to. 2 & de dat. et
promiss. num. 38. to. 3. & de alien. rer. eccl. &
spol. cler. num. 16. to. 2
lex generalis non addit malitiam peccato spe-
ciali lege prohibito: & ideo nec lex de con-
scientie contraveniendo. de pœn. dist. 5. cap.
consideret in princ. nu. 74. to. 3
lex minor maiori concurrenti cedit. de panit.
d. 5. c. consideret. in princ. nu. 95. 99. to. 3
lex dictans hoc facere, uel illud, non excludit
alia requisita. de pan. dist. 1. cap. lacryme.
num. 6. tom. 3
lex excommunicans facientem aliquid non cõ-
prehendit consentientem, etiam mandando,
consulendo, fauendo & c. nisi & c. in summ.
cap. 27. num. 5. 1. tom. 1. & de pan. distin. 1.
cap. si quis non dicam. num. 17. & c. pericu-
lose. nu. 3. to. 3
lex de seruando secreto naturalis est; lex vero
de secreto confessionis seruando partim natu-
ralis est, partim diuina positua, & ideo for-
tior est. de panit. distinct. 6. cap. sacerdos.
num. 139. to. 3
lex humana non potest obligare aliquem ad ea

omnia ad qua potest votum. de pan. dist. 6.
c. placuit. nu. 116. to. 3
legem non arguit malam malus eius usus. in
sum. cap. 15. nu. 43. to. 1
leges contrarie in aliquo casu concurrentes
quando debeant alteri preferri. in sum. c. 7.
num. 1. to. 1. & de pan. dist. 6. cap. sacerdos.
num. 25. tom. 3.
lex generalis qua non includit omnes species.
de pan. dist. 1. c. lacryma. nu. 5. to. 3
lex an ulla ludi iuris communis obliget ad mor-
tale. in sum. c. 20. nu. 6. to. 1
lex concepta uerbo constitutio & non prece-
ptum quid faciat. in summ. cap. 23. num. 49.
& c. tom. 1
lex non cessat cessante fine, sed cessat cessante
inconueniente legis. in sum. c. 16. nu. 36. & c.
tom. 1. & de iudicijs in rub. nu. 74. tom. 4. &
de indul. not. 25. nu. 3. & de dat. & promiss.
nu. 6. inf. 4. to. 3. & de red. eccl. q. 1. mon. 58.
num. 4. to. 2
lex pure pœnalis & mista ut differant. in sum.
c. 23. nu. 56. to. 1
lex ut nemo vendat pradium nisi tributario,
est valida in sum. c. 27. nu. 130. decl. 4. to. 1
lex qua amissum in mari tribuat illi vel illi etc.
iniusta. in sum. c. 27. nu. 118. decl. 3. to. 1
legi a superiore Ecclesiastico late non potest cle-
ricus contravenire, cum tamen possit popu-
lus contra legem Imperatoris aliquid sta-
tueret de iudicijs. Not. 3. nu. 121. to. 4
lex in qua non est prescriptum tempus, quando
incipiat obligare. in sum. cap. 23. nu. 44. to. 1
lex iustitia obligat ad restitutionem, non autem
lex charitatis. in sum. cap. 17. nu. 11. to. 1. &
de iudicijs in rub. nu. 105. tom. 4. & de red.
eccl. q. 2. mon. 7. nu. 6. to. 2
lex Lusitania circa agricolas de sterilitate
qua in sum. c. 17. nu. 188. to. 1
lex in parte recepta ad eam tantum ligat. in
sum. c. 23. nu. 62. & c. to. 1. & de hor. canon.
c. 22. nu. 98. & mis. 47. nu. 110. 4
lex diuina positua per Moysen, euangelica
per Christum, & eius Apostolos promulga-
ta fuit, natura per institutum naturale. de
lege pœnali. nu. 9. to. 3
lex alia moralis tantum que dicat quid fa-
ciendum non adiecta pana, alia pœnalis tan-
tum, que imponit panam, sed expresse nec
prohibet, nec iubet, iuxta qua habet utrum-
que. ibid. nu. 26. to. 3
lex obligatoria fere omnis uidetur mixta, que
continet culpam, & panam saltem tacitam.
ibid. nu. 27. to. 3

lex cessat cessante eius ratione. de necess. defen.
prox. nu. 6. to. 1.
lex cuius virtutis alterius defensionem prescri-
bat. ibid. nu. 7. to. 1.
lex fundata in presumptione non ligat, saltem
in conscientia si veritas est contra presump-
tionem. de incompat. benef. nu. 6. to. 2.
lex pœnalis latius sumpta est nedium qua impo-
nit pœnam propter culpam, sed qua priuat
bonis ob aliquam causam. de lege pœnali.
num. 14. to. 3.
lex naturalis potest obligare ad peccatum mor-
tale. ibid. nu. 16. to. 3.
lex pure humana potest obligare subditum ad
peccatum mortale. ibid. nu. 17. to. 3.
lex pœnalis, quatenus pure pœnalis, non obli-
gat ad culpam. ibid. nu. 23. to. 3.
lex pure moralis tantum est qua sine additione
pœna quid precipit, vel prohibet. ibidem.
eod. num. to. 3.
lex pure pœnalis est, qua nihil iubet, vel ſe-
tat, sed solum pœnam imponit. ibidem.
eod. num. to. 3.
lex mixta est, qua iubet, vel prohibet, adiecta
pœna. ibid. eod. nu. to. 3.
lex pœnalis vel etiam mixta, ex ea parte qua
pœnalis est, nihil prohibet, aut iubet. ibid.
& num. 24. to. 3.
lex charitatis, & ratio obligat, & quando, ad
defensionem, & ad opera misericordiae. de ne-
cess. defen. prox. nu. 8. to. 1.
lex rationis, & intellectus actus est, concur-
rente etiam voluntate. de lege pœnali. nu-
me. 5. & 8. to. 3.
lex item illa est, quam populus statuit. ibid.
num. 6. to. 3.
lex, ut iudex non procedat sine accusatore,
humana est, & non diuina supernaturalis,
nec proprie naturalis. c. inter verba concl. 6.
num. 189. to. 2.
lex ut nemo sine accusatore puniatur, in qua
ratione fundetur. ibid. nu. 262. to. 2.
lex ut nemo sine accusatore puniatur videtur
casus exceptus a regula. ibid. nu. 259. to. 2.
legis descriptio in genere, & quid sit lex huma-
na. de lege pen. nu. 8. & nu. 9. to. 3.
legem qui transgreditur, contemnere videtur,
si non sit causa saltem iniusta. de necess. de-
fen. prox. nu. 15. to. 1.
leges Lusitania multis excedunt alias Hispa-
nicas, & Gallicas. c. inter verba. conclus. 6.
num. 353. to. 2.
Lex Legibus aliqua sunt pœnales, ex quibus ori-
untur innumerabiles pœnales actiones. de

lege pœnali. num. 2. tom. 3.
lex Imperialis non tollit naturalem providen-
tiam. de iudicijs. not. 3. nu. 115. to. 10. 4.
lex generalis ligat omnes species, etiam si ma-
ior ratio militet in una. de dat. & promiss. nu.
11. to. 3. & de hor. can. c. 22. nu. 80. & mis. 66.
nu. 5. to. 4. & de reg. com. 2. nu. 47. to. 2.
lex debet esse possibilis moraliter, & conformis
consuetudini p̄is, & eruditis probata. de
dat. & promiss. nu. 22. 44. in fi. to. 3.
lex non distinguens quando distinguenda. de da-
tis & promiss. nu. 31. to. 3.
legis pena prioris non tollitur per panam poste-
rioris, & quando nam quis puniatur utra-
que, & quando censeatur eadem. de lu-
dais. not. 11. nu. 24. 30. to. 4.
legem transgredi non licet etiam cum iusta
causa, citra superioris dispensationem, saltem
quando non est manifesta, & differri potest.
de hor. can. c. 19. nu. 219. to. 4.
lex non omnis preceptiva etiam natura morti-
fera. de hor. can. c. 21. nu. 42. to. 4.
lex interpretans terminis interpretata continen-
tur. de hor. can. c. 21. nu. 44. to. 4.
lex usu non recepta non ligat. de hor. can. c. 22.
num. 5. & mis. 47. nu. 2. to. 4.
lege naturali, & diuina fit cuique facultas de-
fendendi se etiam ciuilitate, & negandi arma
contra se. de iudicijs in rubr. nu. 5. to. 4. &
de pan. dist. 1. cap. quis aliquando. S. non tibi
dico nu. 15. to. 3.
lex ecclesiastica uerbis preceptiuis maxime
istis utens, ad mortale obligat, secus de secu-
lari, que tamen non tollit panam per aliam
statutam. in sum. c. 23. nu. 52. & c. 10. 1.
lex prohibens, vel iubens aliqua clericis, solos
beneficiarios, & sacros continet in sum. c. 25.
nu. 110. to. 1. & de reg. com. 4. nu. 28. to. 2.
lex pœnalis, & exorbitans, disponens de mona-
cho, non comprehendit canonicum regularem.
de reg. com. 3. nu. 40. to. 2.
lex pœnalis non extenditur ad alium casum;
fallit tamen in uno, & viginti modis in sum.
c. 22. nu. 72. to. 1. & de pan. dist. 1. c. para.
num. 3. & que ad 22. & dist. 6. ca. sacerdos.
nu. 49. to. 3. & de reg. com. 3. nu. 40. & c. 10. 2.
Libellum famosum componens, vel diuulgans
peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem.
in summa. cap. 18. nume. 35. tom. 1.
& de penit. dist. in 6. cap. sacerdos. nume-
ro 6. & c. tom. 3.
Liberalitas uirtus quid, & est media inter auar-
itiam, & prodigalitatem. in sum. cap. 23.
num. 69. & c. to. 1.

Liberare proximum, Sive Verbo Proximum, preter infra scripta.

liberare falso accusatum de crimine, quod ego commisi, quare non teneat cum meo periculo in sum. c. 15. nu. 7. in fi. 10. 1

liberare proximum a mortis periculo. Vel a quo uiuam: o notabili, quando teneamur sub peccato mortali. in sum. c. 14. n. 10. & c. 15. nu. 16. & cap. 4. nu. 17. 10. 1 & de peniten. distinct. 5 in princ. tert. par. glos. numero. 14 & c. tom. 3

Liber homo quis Sendi possit a se, licet non possit ab alio. in sum. cap. 17. nu. 88. & cap. 23. num. 95. & c. 10. 1

Libertas animi non tam minuitur blanditijs, quam metu. in sum. pral. 6. nu. 7 & c. & ca. 17. nu. 16. 10. 1 & c. accepta. oppos. num. 5. 10. 4. & de panit. dist. 7. c. Slt § quod quamuis. num. 8. & c. 10. 3

libertas meya qua dicitur. de dat. & promiss. num. 35. 10. 3

libertas iuris natura quo ad statum lapsam uno respectu, quo ad statum innocentia altero. de Iudais not. 11. in fine glos. pen. numero. 7. tom. 4

libertas ecclesie qua, & quis eam Siolet. in sū. c. 27. nu. 119 & c. 10. 1

Liberum arbitrium quid, & quis in articulo mortis eo careat. de pen. dist. 2. c. sciendum. nu. 6 & c. si enim. nu. 6. & dist. 7. c. Slt nul lus expectet. nu. 1. & c. 3. 10. 3

libero arbitrio carens, nec bene, nec male de Deo meretur; & adeo debile patet esse, ut mortifere peccare nequeat de penit. dist. 7. c. vlt nullus. a nu. 2. usque ad 5. 10. 3

liberum arbitrium Dei, Angeli, & hominis, sic differunt, quod Dei est immutabile ante, & post electionem, Angeli mutabile ante illā, sed non post; hoīs ante, & post, ante tamen moriē. de pe. dist. 2. c. principium. nu. 4. 10. 3

liberum arbitrium sufficit ad cadendum, & male agendum, non autem ad bene saltem meritorie operandū in sum. pral. 3. num. 10. & c. 1. & de indulg. no. 17. nu. 6. & de pan. dist. 7. c. si quis. 1. nu. 2. 4. 10. 3

libri qui purgandi, & qui pralegendi pueris. in sum. c. 23. nu. 30. & c. 10. 1

libros amoru, & gestoru lasciuarū legere quā do mortale. in sum. cap. 23. num. 30. & c. 1. 1

libros tenens religiosus, si est idiota, quando peccet de reg. com. 2. num. 21. Facit 9. 10. 2

libros de sacris rebus absque nomine auctoris imprimens, vendens, & libens ut peccet, et incurrit excoicationē in sū. c. 27. n. 148. 1. 1

Index Oper. Nauar.

libros subulosos legenti, a quo cauendū, & cui vetitum. c. inter Verba. 1. concl. nu. 6. 10. 2. & de iudicijs not. 2. nu. 14. & c. 10. 4

licentia, Sive Verbo Facultas, & Verbo gratia, & Verbo Potestas, prater infra scripta.

licentia tacita sufficit, quo regularis retineat aliqua propria quo ad Ssum, modo subsit causa. de reg. com. 2. nu. 20. Sique ad 22. 1. 2 ligna, & lapides ecclesie profanare non potest episcopus. de spoheler. § 18. nu. 10. & c. 10. 2 ligna, & stupam, spicem deferens ad Sarracenos, quando incurrit excoicationem in sum. apit. 27. nu. 63. 10. 1. & de Iudais not. 7. n. 17. & c. 23. & not. 10. nu. 38. & c. 10. 4

Lit, uel lites male tollendae, bone Sero fouende. de iudicijs not. 6. nu. 78. 10. 4

Literatura gradus, & nobilitatis plures sunt. de hor. cano. c. 2. 2. num. 71. & mise. 62. numero. 6. tom. 4

Litera Apostolica an dicantur signatura, & aliud est falsare, & aliud falsis uti. in sum. cap. 27. nu. 62. 10. 1. & cap. accepta. oppos. 8. num. 23. 10. 4

litteras Papa falsificans incurrit Bullam cenā, & quid si tantum literum. in sum. c. 17. numero. 168. & c. & cap. 27. nu. 62. 10. 1

litteras Papa impugnantes, etiam antequam cororetur, sunt excommunicati. in sum. c. 27. num. 147. 10. 1

litteris non expeditis, etiam hodie administrare possunt aliquot pralates, & pralata, nec ob id incurrunt penas extrauag. c. accepta. oppos. 8. nu. 31. tom. 4

litteras obseruatas, aut scripturas alienas legere, quando sit mortale. in sum. c. 18. nu. 53. 10. 1. & de pan. d. 6. c. pen. sacerdos. a nu. 10. usque ad 21. 1. 13. 10. 3. & c. inter uerba. 6. cō clu. imperfecta. nu. 19. 10. 2

litterarum expeditio quando includat earum offensionem. c. accepta oppos. 8. num. 41. infr. 18. tom. 4

litteras legentes, uel subsistentes in choro ut peccent de hor. can. ca. 13. nu. 24. & c. 10. 4. & de silent. nu. 13. tom. 2

litteras executorias gratia accessorias, etiam si sint subreptitia, ualere certū est, modo gratia ipsa non fuerit subreptitia. de rescrip. c. cum contingat. 1. cau. nul. num. 5. 10. 4

litteris apostolicis falsis utens non est excommunicatus in bulla Cana; qui falsis uti non est falsare. in sum. c. 27. nu. 62. de cla. 4. t. 1

littera subreptita quando ualida. de rescrip. c. cum contingat. cau. 1. nullum. 4. & c. 10. 4

litteras dare, & recipere sine superioris licen-

- titia, cur regularibus non liceat, de reg. com. 2. num. 13. tom. 2.*
litera monitoriales non comprehendunt communiter cognatos intra quartum gradum, secundum computum civilem, cap. inter verba. conclu. 6. nu. 413. to. 2.
litera monitoriales revocandi aliquid, non comprehendunt illos qui eo casu non tenentur testificari ibid. nu. 410. to. 2.
literas mittere ad moniales, seu Virgines seculares degentes in monasterio, quomodo prohibitum, & sub qua pena, de reg. com. 4. n. 67. tum denique. to. 2.
Literatus aliud in alta materia dicitur, et quid olim, & quid nunc in materia ordinandorum, &c. de rescri. cap. si quando. except. 13. num. 6. tom. 4.
litteratos, & illiteratos quos appelles Gallia, & Hispania, de rescrip. cap. si quando. exce. 13. num. 4. tom. 4.
Locare domum meretrici, aut alio peccaturo in ea, vel alia rem in malos usus, an liceat. in sum. cap. 16. nu. 15. in fi. & c. 17. nu. 195. B. C. respon. 3. 5. tom. 1.
Locatio bonorum ecclesiasticorum. S. lra triennium vetita, etiam sub excommunicatione, & ut varie servetur. in sum. c. 25. nu. 130. & c. 27. nu. 149. to. 1. & de alie. ver. eccl. & spol. cler. nu. 21. & S. 4. nu. 1. to. 1.
locatio agrorum agricolis ut servanda, in sum. c. 17. num. 187. to. 1.
locatio ad decem annos, & ad vitam, est ad longum tempus in sum. c. 27. nu. 16. to. 1. & de pen. dist. 5. c. 1. consideret S. defleat nu. 5. & c. tom. 3.
locatio animalium quomodo fieri debeat, in sum. c. 17. nu. 260. to. 1.
locationis molendini, vel alicuius rei proventus, si casu fortuito crescit, vel minuitur, debet etiam pro rata augeri, vel minui redditus, in sum. c. 17. nu. 191. to. 1.
Locator in quatuor casibus potest auferre locatum, in sum. c. 17. nu. 193. to. 1.
locator non reddens pensionem pro re locata perditam & peccet, & teneatur ad restitutionem, in sum. c. 17. nu. 187. & c. to. 1.
locatum, vel depositum missum per nancium si delem, si amittatur, quando restituendum, in sum. c. 17. nu. 185. to. 1.
Locus sacer quid? in sum. c. 25. nu. 17. to. 1.
locorum distantia non pauca operatur, de pen. dist. 6. cap. placuit. nu. 98. to. 3.
locus Purgatorij, vide verbo Purgatorius.
Loquendum ut plures, sentiendum ut pauci, de Indulgen. not. 32. num. 6. tom. 3.
loqui, & flere male consulunt mundus, caro, & demon, & quoniam bene, cap. inter verba. pral. 3. nu. 1. & c. to. 2.
loquutio monialis frequens quando dicatur, de reg. com. 4. nu. 61. to. 2. & de pen. dist. 5. c. 1. consideret nu. 43. to. 3.
loquitur qui sine iudicio, non loquitur, ut furiosus, & infans, de rescri. c. si quando. excep. 7. num. 5. to. 4.
loquutio in se dignior silentio, cap. inter verba. pral. 2. num. 3. & c. to. 2.
Lucifer altioris natura, quam alij Angeli, etiam optimi, & eius peccatum primum, & primum superbia, de pen. dist. 2. c. principium. num. 2. 6. to. 3.
Lucrandi intentio, vel propositum non facit, ut opus non servile ob hoc fiat tale, in sum. c. 13. num. 5. tom. 1.
Lucrum ex mutuo quando liceat accipere, in sum. c. 17. nu. 111. & c. 211. & c. & de & sur. num. 40. 42. 52. 55. to. 1.
lucrum cessans, vel damnum emergens, quando vere dicatur, & iuste petatur, in sum. cap. 17. nu. 211. & c. & de & suris a nu. 40. & s. que ad 58. to. 1.
lucrum ex amicitia, vel gratitudine sperare, non est usura, in sum. cap. 17. nu. 206. & c. & de & suris nu. 20. 23. tom. 1. & de si. hum. num. 39. to. 2.
lucrum turpe, vide verbo Quastus, prater infra scripta.
lucrum quærere ex meretricio, mortale est, in sum. cap. 17. num. 195. B. C. D. tom. 1. Ex his sequitur.
lucrum certum in societate, capitali securo, ratione trium contractuum accipi potest, in sum. cap. 17. num. 255. & c. & de & suris num. 32. & c. tom. 1.
lucrum, vel finitius pignoris quando licite accipi possit ob solutionem dotis dilatare, in sum. cap. 17. nu. 213. 273. & de & suris a nu. 64. & s. que ad 68. to. 1.
lucrum notabile amplius iusto ob expectationem, & dilationem si quis ob cambia recipiat, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi, De camb. nu. 75. to. 1.
lucrari parum iuste, quam multum cum peccato, multo melius, ibid. nu. 39. to. 1.
Luellus quid sit, & in quibus locis, & rebus sit licita, de spol. cler. S. 9. num. 6. & S. 16. num. 1. & c. to. 2.
Ludens ludo vetito sibi lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotente donare, vel coallo,

20. 110, vel dolo, peccat mortaliter. in sum. ca. 20. nu. 5. 12. 10. 1
 ludens credito, nisi iuret, non soluat, & tunc quid faciet. in sum. c. 20. nu. 17. 10. 1
 ludens dissimulans peritiam, fallens, & non monens, ut peccet. in sum. cap. 20. nu. 17. 1. 1
 ludentium susceptores, mensam, candelas, &c. subministrando, ut peccent. in sum. cap. 20. num. 15. 10. 1
 ludere post communionem, vel confessionem an sit peccatum, & quale. de pæn. dist. 5. c. consi- deret. §. caueat. nu. 2. in fi. 10. 3
 ludere quis dicatur coactus. in summa. cap. 20. num. 13. 10. 1
 ludere quantum possit filius, vel religiosus. in sum. cap. 20. nu. 12. 10. 1
 Ludus alea rei notabilis clerico sacro, & monacho, mortalis. in sum. cap. 20. nu. 9. 10. 1
 ludi spectator clericus plus peccet, quam lai- cus. in sum. c. 20. nu. 14. 10. 1. & de reg. com- men. 4. nu. 27. collig. 2. 10. 2
 ludo etiam scito lucrans quando non teneatur ad restitutionem. in sum. c. 20. nu. 19. 10. 1
 ludo quaesita non restituenda, nisi &c. & qua- cum perditis compensanda. in sum. cap. 20. num. 19. 10. 1
 ludus quid? & est duplex, bonus, & malus, & quis venialis, & quis mortalis. in summa. c. 20. num. 2. &c. 10. 1. & de pæn. dist. 5. c. con- sideret. §. caueat. nu. 2. &c. 10. 3
 ludus in quo causa principalis est lucrum, & negotiatio, est communiter malus. in sum. c. 20. nu. 7. &c. 10. 1
 Ludus de se nullus laico mortalis, & quis ei gloriosus. in sum. cap. 10. nu. 11. 10. 1
 Lumen accensum semper teneatur ante san- ctissimum Sacramentum de hor. can. cap. 18. num. 67. 10. 4
 Lusitano paret India, qua non paruit Romano. de ludicij not. 3. nu. 54. 10. 4
 Luxuria quid in genere, & in specie. in sum. c. 23. nu. 112. 10. 1
 luxuria omnis reducit ad sex species, & qua- nam sint ille, & an sint plures. in sum. c. 16. nu. 3. 10. 1. de pæn. dist. 5. cap. consideret. in princ. nu. 114. 10. 3
 luxuria vitium capitale gignit octo filias. in sum. c. 23. nu. 113. 10. 1
 luxuria fugiendo, Acidia resistendo vincitur. in sum. c. 23. num. 112 & de hor. can. ca. 19. num. 5. 10. 4
 luxuria peccatum nec ignorantia, nec me- tus, aut vis excusant, nisi &c. in sum. c. 16. num. 1. 10. 1

luxuria loci, & persone sacra est sacrilegium. in sum. c. 16. nu. 3. 10. 1

Macula effectus peccati, & quid est, ma- net praterito peccato, & non efficitur a veniali. de indulgen. not. 10. num. 4. & sique ad 12. 10. 3

Magi nisi sint heretici non sunt excommunica- ti in bulla Cæna. in sum. cap. 27. num. 55. declar. 2. 10. 1

Magiam artem discens, vel qui vult discere, aut ea utens, aut eiusdem libros habens, ut peccet. in sum. cap. 11. nu. 8. 10. 1

Magister, vel pedagogus sic absque peccato laudet discipulum. cap. inter verba concl. 1. num. 8. 10. 2

magister vel doctor quomodo peccet, lauream immeritam, vel principaliter ob honorem pe- tens, uel suscipiens, docens theologiam in peccato mortali notorio, admittens excoica- tos, vel malos scholasticos, admittens ad suã praelectionem legum, vel medicine religio- sum presbyterum, uel clericum dignitate ec- clesiastica praditum, uel religiosum sine li- centia superioris, vel cum licentia, sed sine habitu, statuta a se iurata non seruans, ap- probans, admittens ad lauream indignum, vel reprobis dignum, falsa docens, uel inu- tilia, aut malo fine mortali, subornans audi- tores, procurans ut indignus ad munera stu- dij delegetur, praelegens die festo, uel seruus nouum festum, stipendium priuatum acci- piens, uel beneficium cum pacto legendi, con- temnens rudes, ac simplices, castigans cru- deliter discipulos in sum. cap. 25. a num. 55. & sique ad 58. 10. 1

magister uel doctor quando peccet praelegens di- scipulis libros, & fabulas gentilium Poeta- rum. in sum. c. 11. nu. 4. 10. 1

magister quando fiat irregularis castigans di- scipulum. in sum. c. 27. nu. 235. 10. 1

magister nauis, vide Verbo Nautica.

magister, vel doctor docens pecunia non uen- dit scientiam, sed laborem, & omnis cos do- cendi. de dat. & promiss. nu. 46. 10. 3

Mayoratus siue primogenitura non omnes sunt dignitates. de red. eccles. quaest. 2. monit. 15. num. 2. 10. 2

mayoratus, siue primogenitura auctoritate re- gnae institui potest, cum clausula, ut desi- cientibus legitimis, illegitimi succedant. de spol. cler. §. 6. nu. 2. not. 3. 10. 2

mayoratus instituere non licet commendata- rijs, & an clericis secularibus. de red. ec-

el. s. quast. 3. monit. 13. nume. 1. tom. 2.
 maioratus, siue primogenitus quomodo disidet
 fructus cum precessore. de red. eccl. quast. 2.
 mon. 15. nu. 1. to. 2.
 Maiores chori non excusantur a cantu. de hor.
 can. c. 10. nu. 47. & cap. 22. nu. 101. & mis.
 79. nu. 2. & mis. 80. nu. 1. to. 4.
 maior pars non praiudicat minori in rebus com-
 munitibus St singulis, &c. de red. eccl. q. 1.
 mon. 50. nu. 8. &c. to. 2.
 maior, uel minor excommunicatio. Vide Verbo
 Excommunicatio.
 Maledicens creaturas quis blasphemus. in sū.
 cap. 12. num. 86. to. 1.
 maledicens, Vel blasphemans diuo Petro, & om-
 nibus Apostolis, duo tantum peccata com-
 mittit in sum. c. 6. nu. 18. inf. 5. to. 1.
 Maledictio sui, Vel diaboli, Vel irrationalis crea-
 turae quae mortalis. in sum. c. 23. nu. 117. to. 1.
 Maledicere, murmurare, & detrachere pro eo-
 dem hic accipiuntur. c. inter Verba concl. 6.
 num. 20. tom. 2.
 maledicens male audiet. ibid. nu. 40. to. 2.
 maledictio subreptitia, & siue deliberatione
 rationis non est plus quam Venialis. ibid.
 num. 91. to. 2.
 Maleficium, Vel incantationem alio maleficio,
 uel incantatione dissoluere non licet. in sum.
 cap. 11. nu. 29. tom. 1.
 maleficium facere, Vel procurare cum rebus
 sacris, est mortale. in sum. c. 11. nu. 31. to. 1.
 malitia & bonitas actus prius obiectiue in actu
 exteriori, quam interiori. de pan. dist. 1. c. si
 cui. §. item sicut. nu. 5. to. 3.
 malitia facilius praesumitur contra excipientē
 aduersus agentem possessorio, quam petito-
 rio. c. accepta. oppo. decuplex. nu. 12. to. 4.
 Malus non promouendus, licet boni desint. mi-
 scel. 34. num. 3. to. 4.
 malum nullius generis fuisse ante peccatum,
 de Iudaeis not. 11. in fi. glo. pen. num. 9. to. 4.
 malum sibi Vel alicui imprecari sub ratione bo-
 ni, uel mali, quando liceat. in sum. c. 15. nu.
 20. & c. 20. nu. 23. & c. 23. nu. 117. to. 1. &
 de hor. can. c. 19. nu. 77. to. 4.
 malum non debet fieri, ut inde eueniat bonū,
 sed bene permittit. cap. inter uerba. concl. 6.
 num. 232. tom. 2.
 malum proprie sumptum in culpam, & pae-
 nam scinditur, & sumptum in genere com-
 prehendit etiam carentiam boni. De lege pe-
 nali. nu. 10. & seq. to. 3.
 malus aut bonus nemo repente fit summus. de
 pan. d. 2. c. si sermo. §. e contrariio. num. 1.

& cap. charitas est. §. hoc quae. num. 2. &c.
 not. 2. tom. 3.
 malus nec pro se nec pro alio nisi ministeriali-
 ter satisfacit. de Indulg. not. 22. nu. 31. to. 3.
 mali omnes pari pena durationis, & priuatio-
 nis Scismonis intuitu & Dei, sed non intensio-
 nis, post mortem punientur. de pœn. dist. 1.
 c. homicidiorum. nu. 5. to. 3.
 Mandans, uel consilium dans, quomodo diffe-
 rant, nec refert an cito, uel tarde excusatio
 fiat. in sum. c. 27. nu. 233. &c. to. 1.
 Mandamus, prohibemus, praecipimus, obliga-
 mus, & tamus, interdicimus, inhibemus, te-
 neatur, debeat, obligetur, & similia uerba
 posita simpliciter, etiam secundum legem
 ecclesiasticam, ad ueniale tantum obligant,
 nisi &c. in summa. cap. 23. nu. 49. &c. to. 1.
 & de Indulgen. not. 32. num. 51. &c. & not.
 33. num. 5. tom. 3.
 Mandatum superioris tanquam talis, sicutum
 subiecto tanquam tali praeceptum est. de in-
 dul. not. 32. nu. 51. to. 3.
 mandatum de prouidendo siue rescriptum ad
 beneficia, est triplex. de rescrip. c. si quando.
 pralud. 2. nu. 4. to. 4.
 mandatum de prouidendo perditur ob irregu-
 laritatem. de rescrip. cap. si quando except.
 10. nu. 10. to. 4.
 mandatum morte mandantis re integra mori-
 tur. in sum. c. 27. num. 253. to. 1. & de red.
 eccl. q. 3. mon. 8. nu. 3. to. 2.
 mandatum uersitatis non obligat singulos.
 de hor. can. c. 10. nu. 6. to. 4.
 mandatum de denunciando, ac testificando
 differant. c. inter Verba. concl. 6. nu. 379. to. 2.
 mandatum superioris in dubio pro iusto est te-
 nendum, nisi quando graue praedictum cō-
 tinet. ibid. nu. 200. to. 2.
 mandata ac qualibet alia dispositio intelligen-
 da si fieri possit, ita ut sint iusta. ibidem.
 num. 395. to. 2.
 Manducare, siue verbo Comedere.
 Mane surgere ad tria Stile. de hor. can. cap. 18.
 num. 41. to. 4.
 manet quod expressa non mutatur. de lege pe-
 nali. nu. 29. to. 3.
 Manifestare, prater infra scripta, siue Verbo
 Denunciare, vel Verbo Detegere.
 manifestare situm rei quando teneatur ven-
 ditor. in sum. c. 3. num. 89. to. 1. & de pan.
 dist. 5. c. qualitas. nu. 33. to. 3.
 manifestare, Vel restituere tenetur furans rem
 apud suum debitorem depositam, si pro ea
 feratur excommunicatio. in sum. m. cap. 17.

num. 117. to. 1. *Ad noue quaſitum.*
Marius impoſitus ſuper abſoluendi caput, quæ bona. Vel mala. de pan. diſt. 6. c. 1. qui uult. in princ. num. 29. to. 3
manus leuans, ſicet non percutiat, tenetur iniuriarum. de pan. diſt. 1. c. 1. cap. ſi quis non dicam. num. 3. &c. & cap. ſi quis pulſatus. num. 1. &c. to. 3
Maria nomen ſic Venerandum. de hor. can. c. 5. num. 24. to. 4
mariam ſinginem, & matrem ſolis 63. annis ſixiſſe incertum. miſ. 3. nu. 3. to. 4
maria orabat mentaliter. de hor. canon. cap. 18. num. 108. to. 4
maria quæ ratione creaturarum maxima dici poſſit. de hor. canon. cap. 22. nu. 102. miſ. 81. num. 1. tom. 4
maria multis titulis a quibuſdam male intellectis locupletata, & ut intelligantur. de hor. can. c. 18. nu. 22. &c. to. 4
maria quid ſignificat. de hor. ca. c. 19. n. 133. t. 4
maria immunis ab omni peccato etiam originali. de Indulge. not. 13. nu. 8. &c. & de pan. diſt. 7. c. ſi quis autem. nu. 74. to. 3
maria benedictiones nemo explicare ualet. de hor. can. c. 19. nu. 139. 141. to. 4
maria habuit omnes virtutes & gratias gratis datus. de hor. can. c. 19. nu. 138. to. 4
maria fructus benedictus colore, odore, & ſapore de hor. can. c. 19. nu. 148. to. 4
maria impeccabilis gratia, Chriſtus natura. de hor. can. c. 19. nu. 145. &c. to. 4. & de pan. diſt. 9. c. ſi quis. 1. nu. 21. to. 3
mariam ſalutando non nominauit Angelus. de hor. can. c. 19. num. 132. to. 4
maria cur ſtella maris. de hor. canon. cap. 19. num. 134. to. 4
maria ſemper & ubi que inuocanda, & imitanda. de hor. can. c. 19. nu. 135. to. 4
maria ut quam plena gratia. de hor. can. c. 19. num. 137. to. 4
maria ut cum ipſa dominus. de hor. can. ca. 19. num. 136. t. 4
maria omnibus elargitur. de hor. canon. cap. 16. num. 140. to. 4
maria operibus Eua contraria operatur. de hor. can. cap. 14. nu. 142. to. 4
maria benediſta ſed magis eius fructus. de hor. can. c. 19. nu. 144. to. 4
maria tam cito ſancta quam concepta, ſed poſtea ſanctior facta. de hor. ca. c. 19. n. 146. t. 4
maria non dum nata a paganis dicatum ſucclum. de hor. can. c. 2. nu. 28. to. 4
maria ſeſtorum maximum ſimplicituer aſſum

ptionis. miſcel. 4. nu. 6. & miſ. 13. nu. 1. to. 4
mariam in matrem, deuotio antiquiſſima. de hor. can. c. 21. nu. 16. to. 4
Maris rubri tranſitus, peregrinatio, &c. quid ſignificet. de pen. diſt. 1. c. ne forte. nu. 2. to. 3
Maritus, ſide uerbo Coiux, prater inſcripta. maritus ut peccet. ſi accipit ex bonis uxoris ſua paraphernalib. in ſum. c. 17. n. 153. 155. & maritus quomodo poſſit accuſare adulterij uxorem. in ſum. c. 16. nu. 29. to. 1
maritus adulter cæteris paribus magis peccat, quam uxor. de pan. diſt. 5. cap. primum conſideret. num. 88. &c. tom. 3. & cap. inter uerba. 6. concl. imperfectorum. nu. 9. to. 2
maritus tenetur reſtituere uxori integram dotem, & ea quæ bene uel male impendit de bonis paraphernalibus. in ſum. c. 17. nu. 155. ad 2. noue quaſitum. to. 1
mariti & uxoris bona in Luſtania ipſo iure communicantur. in ſum. c. 17. num. 155. Ad alia quatuor. & de V. ſuris nu. 65. to. 1
maritus non committit uſuram accipiens certum quid ſingulis annis, uel uſus pignoris ex dote data uel promiſſa. in ſum. cap. 17. nu. 213. 273. & de V. ſuris. nu. 64. & c. to. 1
maritus in quibus caſibus poſſit paciſci de lucro cum eo qui dotem promiſit & non ſoluit. in ſum. cap. 17. nu. 213. & de V. ſuris a nu. 64. & ſique ad 99. to. 1
maritus poteſt alienare bona mobilia, ſine facultate uxoris, & an immobilia illius. in ſum. cap. 17. num. 155. Ad alia quatuor noue quaſita. to. 1
maritus quando teneatur de furto uxoris. de Red. ecclie. q. 2. mon. 5. nu. 2. de Reg. com. 2. num. 62. to. 2
maritus cuius uxor fornicata eſt, quando poſſit ingredi religionem. in ſum. cap. 22. num. 24. to. 1
maritus qui non poteſt habere copulam perfectam, uel non poteſt fundere ſemen, ſicite poteſt niti, & uti uxore ad habendam eam. in ſum. c. 22. nu. 60. in ſito 1. & de pan. diſt. 5. c. conſideret. in princ. nu. 84. to. 3
maritus, ſi adulterium coniugis patitur, uel non diſcedens ab ea, an peccet. in ſum. c. 16. num. 28. tom. 1
Martyr quis uerè dicatur, & quis improprie, & abſque ſanguinis effuſione inuenitur. de peniten. diſt. 1. cap. importuna. num. 4. uſque ad 8. to. 3
martyr cur teſtis ſummus & perfectus fidei. de pen. diſt. 1. c. importuna nu. 4. to. 3
martyr abſque ſanguinis effuſione inuenitur. de

de pan. dist. 1. cap. importuna. num. 8. to. 3
 martyrij proprij ratio mors est. de pan. distin. 1.
 cap. importuna. nu. 3. to. 3
 martyrium subire, quando de precepto vel de
 consilio. in sum. c. 11. nu. 40. to. 1
 martyrio se offerre, quando peccatum. in sum.
 cap. 11. nu. 40. & c. 15. nu. 12. to. 1
 martyrem non pœna, sed causa facit. de pan.
 dist. 1. cap. importuna nu. 6. to. 3
 Masculinum genus comprehendit femininum,
 præsertim in dispositione legali, & etiam in
 materia odiosa & pœnali. c. accepta oppo. 8.
 num. 31. to. 4. & de dat. & promiss. nu. 11. t. 3
 Materia sacramenti penitentia qua. de panit.
 dist. 6. c. 1. qui uult. nu. 6. to. 3
 materia setita, setatur factum ex ea, non au-
 tem contra. de Iudais. not. 7. nu. 21. to. 4
 materia sufficiens ad sacramentum penitentia
 est peccatum veniale etiam iam confessum.
 in sum. c. 21. nu. 34. to. 1. & de pen. dist. 1. c.
 quem penitet. nu. 9. & c. & dist. 3. c. de quo-
 tidianis. nu. 9. & dist. 5. in princ. 3. par. glos.
 num. 18. tom. 3
 Mater quando peccet filium paruulum secum
 admittens in lectum. in sum. cap. 15. nu-
 me. 13. pec. 18. to. 1
 mater & pater ad quantam restitutionem te-
 neantur propter filium ex adulterio susce-
 ptum. in sum. c. 16. nu. 43. & c. 46. to. 1
 mater, qua filios non lactat proprijs uberibus, ut
 peccet. in sum. c. 14. nu. 17. to. 1
 mater quando possit irritare vel commutare vo-
 ta filiorum. in sum. c. 12. nu. 64. & c. 10. to. 1
 mater teneretur nutrire filiū & que ad trienniu,
 pater vero deinceps. in sum. c. 14. nu. 17. to. 1
 Matrimonium quatenus sacramentum quid?
 & quale sit apud infideles; & caput post
 Christum. in sum. c. 22. num. 19. to. 1. & de
 Iudicijs not. 3. nu. 92. & c. 10. 4
 matrimonij sacramentum conferre gratiam, est
 de fide. in sum. c. 22. nu. 20. to. 1
 matrimonij materia & forma qua, cum exem-
 plis. in sum. c. 22. nu. 20. to. 1
 matrimonium clandestinum quod hodie nul-
 lum. in sum. c. 22. nu. 69. to. 1. & cap. hum.
 aur. 7. 3. nu. 4. to. 2
 matrimonium clandestinum set vere fiat etiā
 hodie, dispensare potest Papa. cap. hum. aur.
 7. 3. num. 4. to. 2
 matrimonium clandestinum quale hodie de li-
 centia Episcopi contrahitur. in sum. cap. 22.
 num. 69. 85. to. 1
 matrimonium clandestinum contrahere sine in-
 sta causa, quale peccatum, & qua sit iusta

causa. in summa. cap. 16. num. 36. & c. &
 c. 22. nu. 85. to. 1
 matrimonium vere contrahitur per procurato-
 rem. de pan. dist. 5. cap. fratres. nu. 95. to. 3
 matrimonium inter seruum, & liberam quan-
 do valeat. in sum. c. 22. nu. 34. to. 1
 matrimonium contrahens seruus, an dominum
 uxori præferre debeat, vel possit. in summa.
 c. 22. nu. 34. to. 1
 matrimonio seruorum consentiens dominus ad
 quid obligetur. in sum. c. 22. nu. 34. to. 1
 matrimonij impedimenta quot, & qua dirimant
 & qua non. in sum. cap. 22. nu. 29. tom. 1.
 Cetera uide fusijs uerbo Impedimentum,
 præter infra scripta.
 matrimonium, impedimento sublato, denuo
 contrahendum. in sum. cap. 22. num. 80. 86.
 tom. 1. & de pan. dist. 7. cap. si quis autem.
 num. 70. tom. 3
 matrimonij impedimenta omnia non dirimen-
 tia tollit Episcopus, & consuetudo, exceptis
 notis castitatis, & religionis. in sum. ca. 22.
 num. 85. to. 1
 matrimonij impedimentum propter errorem est
 multiplex, scilicet, persone, conditionis, for-
 tunc, & aliarum qualitatum. in sum. c. 22.
 num. 32. & c. 10. 1
 matrimonium ob erroneo qua auctoritate receda-
 tur. in sum. c. 22. nu. 33. to. 1
 matrimonium contrahens qui existimat ali-
 quod graue impedimentum intercedere, sci-
 licet cognationis, affinitatis, & c. peccat, &
 quando ualeat tale matrimonium. in sum.
 c. 22. nu. 43. 56. to. 1
 matrimonium contrahendum testimonio unius
 impeditur. in sum. c. 22. n. 83. to. 1. & de pan.
 dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 14. 27. to. 3
 matrimonium dissoluitur quo ad uinculum,
 interdum quo ad habitationem, & interdum
 quo ad torum tentum. in sum. c. 22. n. 21. t. 1.
 & de pan. dist. 1. cap. diuortium. nu. 3. & 9;
 ad 10. to. 3
 matrimonium non dirimitur ob furorem, nec
 ob morbum. de pan. distin. 1. cap. diuortium.
 num. 7. & c. to. 3
 matrimonium ante consummationem dirimi-
 tur per professionem solemnem in religione
 approbata, vel per dispensationem Papa
 cum causa iusta. in summa. cap. 22. nu. 21.
 tom. 1. & de pan. dist. 1. cap. diuortium. nu-
 me. 4. & c. tom. 3
 matrimonio coniunctus non tenetur credere te-
 sti fide digno, etiam iurato, vel proprio Pa-
 rocho asserenti subesse impedimentum eius
 matri-

I N D E X.

matrimonij in sum. c. 22. nu. 82. to. 1.
 matrimonium conditionale soluitur per purū
 ante conditione impletam. in sum. ca. 22.
 num. 64. tom. 1.
 matrimonium inualido coniuncti quando possint
 licite cohabitare. in summ. capit. 3. nu-
 mero 16. tom. 1.
 matrimonium quā occisione, & quo adulterio
 impediatur & dirimatur. in sum. cap. 22.
 num. 46. & c. tom. 1.
 matrimonium contra simplex castitatis notū
 contrahens, uel consummans, aut petens de-
 bitum ut peccet. in sum. c. 16. nu. 30. & c. 22.
 nu. 73. in fi. tom. 1.
 matrimonium sicut contractum nullum corā
 Deo, & quo ualidetur, & quo credatur de-
 cep. in sum. c. 22. nu. 51. 76. 80. 86. & c. hu-
 m. a. ur. q. 3. nu. 6. to. 1.
 matrimonio sufficit consensus diuerso tempore
 fit datus. in sum. cap. 22. num. 51. in fin. &
 num. 80. tom. 1.
 matrimonium contractum uerbis & nō animo
 an obliget, & quando non sit peccatum. in
 sum. c. 22. num. 78. tom. 1.
 matrimonium uel sponsalia a parentibus con-
 tracta, quando ualeant. in summ. cap. 22.
 num. 58. tom. 1.
 matrimonium minus liberum cogentes contra-
 here, sunt excommunicati. in sum. c. 27. nu.
 150. & c. 54. to. 1.
 matrimonium nolle publicare cur sit peccatū.
 in sum. c. 16. nu. 38. to. 1.
 matrimonium contrahens pensionarius, uel be-
 neficiarius minorum ordinum tantum, ipso
 iure amittit beneficium uel pensionem, etiā
 si ob aliquod impedimentum nō ualeres ma-
 trimonium, secus de sponsalibus. in sum. ca-
 pit. 25. num. 120. to. 1. & de hor. can. ca. 21.
 num. 53. tom. 4.
 matrimonium ad contrahendum an sufficiat
 taciturnitas puella, presente Purocho, & c. si
 ne uerbo. in sum. c. 22. nu. 20. to. 1.
 matrimonium & si ante benedictionem nuptialē
 non est mortale, nisi fiat ob contemptum, uel
 cum magno scandalo. in summ. cap. 16. nu-
 me. 38. tom. 1.
 matrimonium contrahens cum secunda, uiuen-
 te prima, ut peccet, & quid agat, sumā mor-
 tis prioris audita in sum. cap. 16. nu. 40. & c.
 & cap. 22. nu. 53. & c. 82. to. 1.
 matrimonium secundum contrahens decepta
 coniux quid agere debeat, in sum. c. 22. nu-
 me. 76. & c. tom. 1.
 matrimonium clam, uel contra interdictum su-

perioris. contrahens, an ualeat, & si peccet.
 in sum. c. 22. nu. 68. to. 1.
 matrimonium qui cum duobus contrahit, quid
 faciet. in sum. c. 16. nu. 39. & c. to. 1.
 matrimonium tam spirituale, quam carnale,
 metu etiam reuerentiali contractum, quare
 non ualeat. in sum. c. 22. nu. 50. & c. to. 1. &
 de reg. com. 2. nu. 31. 67. Adde 13. & com.
 4. nu. 76. Aduertendum 4. in fi. to. 2. & cap.
 accepta. oppos. 5. nume. 6. & c. Facit 9. to. 4.
 matrimonium uel professio in excommunicatio-
 ne suscepta tenet. in sum. c. 9. nu. 3. & cap.
 22. num. 81. & c. 27. num. 36. to. 1. Ad 6. &
 de reg. com. 4. num. 25. tom. 2. & de peniten-
 dist. 5. c. 1. S. cautus. nu. 25. & c. 10. 3.
 matrimonium impedit, sed non dirimit cogna-
 tio proueniens ex catechismo, uel exorcismo.
 in sum. c. 22. nu. 40. 72. to. 1.
 matrimonium posse contrahi sola interiori uo-
 luntate affirmare, est erroneum. de pan. dist.
 1. c. si quis non dicam. nu. 9. to. 3.
 matrimonium regulariter quis iusta atatis
 & iudicij contrahere potest. in sum. cap. 22.
 num. 29. tom. 1.
 matrimonium inter infideles quando nullum,
 & quod annullandum. in sum. cap. 22. nu-
 me. 49. & de peniten. dist. 1. cap. diuortium,
 num. 5. tom. 3.
 matrimonium in facie Ecclesie sine paracho,
 sed in presentia multorum, quare modo non
 ualeat. in sum. c. 22. nu. 69. Errat 8. to. 1.
 matrimonium presumptum cessat, & coram
 quo Purocho contrahendum, sine cuius prae-
 sentia contractum, nullum. in sum. c. 25. nu-
 me. 144. in fi. to. 1.
 matrimonium uel sponsalia cum consanguineis
 uel affini in quarto gradu contrahens
 peccat, & quando excommunicatus. in su.
 c. 22. nu. 43. & c. 27. nu. 141. to. 1.
 matrimonium contrahens sacris initiatus pec-
 cat, & est excommunicatus, & quare ma-
 trimonium sit nullum. in sum. cap. 22. nu-
 me. 52. & cap. 25. num. 109. & cap. 27. nu-
 me. 141. tom. 1.
 matrimonium contrahens religiosus peccat, &
 est excommunicatus. in sum. c. 22. num. 35.
 52. & c. 27. nu. 141. to. 1.
 matrimonij & sum impedit scientia nullitatis
 eius superueniens. in summ. capit. 22. nu-
 me. 82. tom. 1.
 matrimonium contrahens potens cum impo-
 tenti, an sit, ualidum. in summ. cap. 22.
 num. 60. tom. 1.
 matrimonium de presenti, uel sponsalia con-
 trahere,

I N D E X.

trahere, uel consummare temporib. prohibi-
tis licet in sum. c. 22. nu. 7. 1. to. 1
matrimonium contrahere propter carnis dele-
ctationem, uel diuitias, & similia, est uenia-
le peccatum; quid si ob alium finem malū.
in sum. c. 22. nu. 79. 10. 1
matrimonium non dirimitur per solum sim-
plex castitatis. in sum. c. 22. nu. 73. 10. 1. &
de red. eccle. q. 1. mon. 56. num. 2. & de reg.
com. 1. nu. 19. 22. 10. 2
matrimonium qua infidelitas impediatur, et quo
usque dir. mat. in sum. capit. 22. nume-
ro 48. & c. tom. 1
matrimonium impediunt, sed non dirimunt se-
ptem delicta, & qua sunt illa. in sum. ca. 22.
num. 74. to. 1
matrimonij omne fere impedimentum legis hu-
mana, & cur Papa semper non tollat in sū.
cap. 22. nu. 84. to. 1
matrimonium contrahentes non contriui ut pec-
cent. de pan. dist. 5. in princ. 3. par. glos. nu-
me. 37. tom. 3
matutinum diei sequentis recitari potest imme-
diate post completorium in sum. cap. 25.
nume. 107. 10. 1. & de hor. canon. cap. 3. nu-
me. 61. tom. 4
matutina hora a laudibus diuidi potest. de hor.
can. cap. 3. nu. 64. to. 4
matutino non recitato celebrare an sit mortale. in sum. c. 25. nu. 83. 10. 1. & de hor. can. c.
3. nu. 70. & c. 21. nu. 30. 10. 4
Mediator confidentia, uide Serbo Confidentia.
Mediator simonia, uide Serbo Simoniacus.
Medicina non frangit ieiunium, nec potus, nec
pragustatio. in sum. c. 21. nu. 13. 10. 1
Medici faciles ad excusandum ab horis, & a
præceptis ecclesiæ de hor. cano. cap. 11. nu-
me. 4. tom. 4
medicus, uel chirurgus Et mortaliter peccet se-
cretum morbum, de quo sit consultus, reue-
lans in sum. c. 25. nu. 42. 10. 1
medicus ut peccet ignorans necessaria, non cu-
rans secundum præcepta artis medicina,
uel negligens studere, uel uisitare infirmos,
præbens medicinam dubiam, deferens agro-
tum, abscondens membrum, minuens sangui-
nem, non admonens de confessione, medici-
nas non eligens, curationem differens, procu-
rans abortum, consilium dans, uel concedēs
anima noxiū pro salute corporis, non ad-
monens de morte vicina, & tali casu nimium
stipendium petens, nimias medicinas ordi-
nans, pauperi non medens, uel diuiti nolen-
ti soluere, detrahens alijs medicis, in sum.

cap. 25. a nume. 60. & sequē ad 64. tom. 1
medicus non tenetur curare diuitem gratis, et-
iam si aliter nolit curari. de dat. & promiss.
num. 50. tom. 3
medicus procurans abortum ante fetum ani-
matum, quo uitam matris seruet, non pec-
cat. in sum. c. 25. nu. 62. pec. 4. to. 1
medicus contrarius medico quid aget. de pan-
ten. dist. 17. 7. cap. si quis autem. nume. 58.
& c. 75. tom. 3
medico quando liceat desiderare ut pollutio con-
tingat infirmo. in sum. capit. 16. num. 7. ra-
tio 7. tom. 1
medicus, uel chirurgus quando possit mederi
agrotis cum periculo pollutionis. in sum. c. 3.
num. 26. tom. 1
medico, uel chirurgo mutuum dare, ut medea-
tur gratis, peccatum est. in sum. cap. 17.
num. 223. tom. 1
medicus sic absque peccato laudet agrotum. c.
inter uerba. concl. 1. nu. 8. to. 2
medicus uel chirurgus qui dolo, ignorantia, ne-
gligentia, aut audacia agrotum deformat,
fit irregularis. in sum. c. 27. nu. 228. to. 1
membra pudenda, uide uerbo pudenda.
membrum aliquod debilitans non est irregula-
ris. in sum. c. 27. nu. 207. 224. to. 1
membrum quid dicatur, & an digitus sit mem-
brum in sum. c. 17. nu. 206. to. 1
membrum unum corporis non capit superfluum
alimento alijs egentibus. de incompat. be-
nef. num. 9. to. 2
memento Missæ ita faciendum in sum. cap. 25.
nu. 21. 1. to. 1. & de hor. can. c. 20. n. 52. 10. 4
memoria peccati commissi ad quid bona, uel
mala. de pan. dist. 1. c. quis aliquando. 5.
nunc autem. num. 32. & c. vide benignita-
tem. nu. 7. to. 3
Menantes siue nouellarij scribentes nouas, &
eis credentes, quando peccent. de iudicijs in
rub. num. 40. 52. 10. 4
Mendacium quid sit, quotuplex, & quale pec-
catum. in sum. c. 18. nu. 3. to. 1. & cap. hum.
aur. q. 1. num. 1. & c. 3. & cap. inter uerba. 6.
conclu. imperfectam. nume. 6. & c. tom. 2. &
de pan. dist. 5. cap. fratres. num. 14. 20. & c.
cap. qualitas. nu. 29. & dist. 7. cap. si quis. 1.
num. 7. tom. 3
mendacium fit signis & falsis, ut uerbis. in
sum. c. 18. num. 8. to. 1. & c. hum. aur. q. 2. nu-
mero 1. to. 1. tom. 2
mendacium iuste excusatur per iustam am-
phibologiam. c. hum. aur. q. 1. num. 9. & q. 2.
num. 10. to. 2

menda-

*mendacium confitentis, si est de re mortali nō-
dum delectat, mortale est; secus de veniali-
bus, uel de mortalibus prius detectis. in sum.
cap. 21. nu. 37. &c. to. 1. & de pen. dist. 5. c.
fratres. a nu. 14. usque ad 25. to. 3.*
*mendacium omne in iudicio dictum mortale in
pertinentibus ad iudicium, non in alijs, siue
sit index, siue pars quæ mentitur. in sum.
cap. 18. nu. 3. to. 1. & de pen. dist. 5. cap. fra-
tres. nu. 14. 20. &que ad 23. to. 3.*
*mendacij pater diabolus. cap. inter Verba. con-
clu. 1. num. 1. to. 1.*
*mendacium dicere, ut alijs prabeat voluptatē,
quale peccatum. in sum. cap. 6. nu. 4. to. 1.*
*mendacium an sit proferens falsum, subintelle-
cto eo, quo sit Verum. in sum. c. 12. nu. 8. etc.
to. 1. cap. hum. a. u. g. 1. nu. 1. &c. & quæst. 3.
num. 7. tom. 2.*
*mendacium iuratum mortale est, quamuis de
se sit leue. c. inter verb. concl. 6. nu. 337. to. 2.*
*mendacium omne in iudicio, ac confessione non
est mortale, licet & de re ad iudicium atque
ad confessionem pertinente. ibid. num. 338.
tom. 2.*
*mendicare pauperi, etiam sano, etiam ex cau-
sa ociositatis, & cupiditatis, donec manet
intra latitudinem paupertatis, non est pec-
catum mortale. de lege penali nu. 25. to. 3.*
*Mendicanti, uel ei dans in ecclesia non peccant,
nisi turbent audientes, & dicentes diuina.
de hor. can. c. 22. nu. 33 & mis. 56. nu. 2. to. 4.
& de silent. nu. 18. to. 2.*
*mendicatio quæ & quando præcepta. de hor. ca.
cap. 3. nu. 10. to. 4.*
*mendicare cui liceat. de reg. com. 1. nu. 27. &
com. 2. nu. 37. &c. to. 2. & de hor. can. c. 22.
nu. 21. & mis. 66. nu. 8. to. 4.*
*mendicare egenti licet lege natura. de hor. can.
c. 22. nu. 81. & mis. 66. nu. 81. to. 4.*
*Mens mala actualis; & virtualis. de Iudeis
not. 8. nu. 10. to. 4.*
*Menstrua mulieris quando excusent ab audi-
tione missæ. in sum. c. 21. nu. 9. to. 1.*
*menstruorum tempore coniuges petendo, uel
reddendo debitum conjugale, non peccant
mortaliter. in sum. c. 16. nu. 32. to. 1.*
*mensura deficit ubi non est virtus. c. inter uer-
ba concl. 6. nu. 360. to. 2.*
*Mentalis pure hæresis, uel pure uocalis non ex-
communicat. in sum. pral. 1. nu. 15. & c. 11.
num. 22. 27. & cap. 27. nu. 56. tom. 1. & de
iudicijs in rubr. num. 67. tom. 4. & de pen.
dist. 1. cap. si quis non dicam. num. 10.
&c. & capit. cogitationis. num. 3. 7. &c. &*

*dist. 5. in princip. glo. summ. num. 19. &c. 26.
&c. tom. 3.*
*mentalis usura obligat ad restitutionem, &
quare non simonia mentalis. in sum. c. 17.
nu. 208 &c. & cap. 23. nu. 103. & de usu-
ris. nu. 10. 13. 18. to. 1.*
*Mente captum esse quemnam septem modis pro-
batur. de rescript. cap. si quando. except. 10.
nu. 1. &c. 5. &c. to. 4.*
Mentiri. vide Verbo Mendacium.
Mentis euagatio, uide Verbo Euagatio mentis.
*Mercandi duo genera. de pen. dist. 5. cap. qua-
litas. num. 8. to. 3.*
*Mercator, uel miles non tenetur abstinere ab
arte sua. in sum. cap. 3. num. 11. &c. tom. 1.
& de pen. dist. 5. cap. qualitas. a num. 1. &
que ad 14. & dist. 7. cap. si quis autem. nu-
me. 136 &c. to. 3.*
*mercatores, & Viatores, quibus in locis, & a
quibus teneantur sumere sacramenta. de
pen. dist. 6. c. placuit. num. 84. &c. to. 3.*
*mercatoribus an liceat vendere carius ad tem-
pus. in sum. cap. 17. num. 210. 228. 241. &c.
243. & cap. 23. nu. 81. &c. to. 1.*
*mercator non est clericus, uel monachus ex ma-
nasterio exportans terram ferream, uel simi-
lia. in sum. c. 27. nu. 128. de cla. 4. to. 1.*
*mercatores, uel alij an iuste possint aliquid di-
minuere pro anticipata solutione. in summ.
cap. 17. num. 230 &c. & de datis & pro-
mis. num. 53. to. 3.*
*mercator potest vendere merces ad tempus pre-
tio rigido, & emere pretio infimo pecunijs nu-
meratis, dummodo sit intra latitudinem iu-
sti pretij. in summa. cap. 17. num. 228.
241. tom. 1.*
*mercator, uel miles an possint cum licentia sui
Regis, uel ducis ferre prohibita ad Sarrace-
nos. de Iudeis not. 1. na. 14. to. 4.*
*Mercaturam exercere, prohibitum est clericis.
in sum. c. 25. nu. 110. to. 1. & de pen. dist. 5.
cap. qualitas. nu. 23. &c. to. 3. & de reg. com.
4. num. 27. tom. 2.*
*mercatura, siue negotiatio, actus indifferens
bonus, & malus esse potest. de pen. dist. 5.
cap. qualitas. nu. 10. &c. to. 3.*
*mercatura, siue negotiatio carens vitijs licita,
& nulla lege prohibita. de pen. dist. 5. c. qua-
litas a nu. 1. &que ad 14. to. 3.*
*mercatura est licita, cum exercetur ad ho-
nestam sustentationem mercatoris, & vel
Reipublicæ, etiam ad lucrandum, quan-
do lucrum obtinetur in bonum finem. de
elemosina. nu. 49. to. 3.*

Merce.

Merenario, & famulo male solvens tenetur ad restitutionem. in sum. cap. 17. nu. 108. & que ad 112. to. 1.
mercenarius sibi debeat confiteri, & decimare. de pen. dist. 6. cap. placuit. nu. 94. & c. to. 3.
Mercis penes unum cur pluris valeant, quam penes alium. in sum. cap. 23. num. 79. & de & suris nu. 46. vsque ad 52. to. 1.
mercis in mari tactus quis voluntarius. de pen. dist. 7. cap. vlt. §. quod quamuis. nu. 11. & c. to. 3. & de & suris nu. 52. to. 1.
Mercipotes quis actu eodem & sibi gratiam, & alteri remissionem penae. de indul. not. 13. num. 3. & c. to. 3.
meretur, neque demeretur statibus, vel habitibus; statum vero placere non status, sed actus. de pen. distinct. 5. princip. 3. par. gloss. num. 25. & c. to. 3.
meretur nemo sibi de condigno gratiam primam, neque reparationem post casum. in sum. pral. 9. nu. 8. to. 1. & de Indul. not. 17. num. 7. & c. to. 3.
meretur nemo alij gratiam de condigno, excepto Christo. de Indul. not. 13. nu. 5. & c. to. 3.
Meretricis opera licet aliquid valeant in genere entis, nihil tamen valent in genere moris, quia peccatum est. in summa. cap. 17. num. 35. 40. to. 1.
meretricum permissio ut licita, & domus eis ut locanda, & an id expediat. in sum. c. 17. nu. 195. A. B. C. & cap. 16. nu. 15. in fi. to. 1.
meretricibus vendere vestes, sandalia, & alia similia, quando licitum. in summa. cap. 20. num. 16. to. 1.
meretrix non solum peccat in Violando 6. & 9. precepto, sed etiam 8. praesertim quando se iactat, & illud vitae genus flagitiosum laudat, alliciendo alios ad peccandum. in sum. cap. 17. nu. 40. inf. 4. to. 1.
meretrix, & excommunicatus quarunt ius patronatus. de hor. can. c. 18. nu. 9. & cap. 22. num. 22. & mis. 52. nu. 7. to. 4.
meretrices, & aliae mulieres etiam sacra peccant accipiendo dona ratione peccati luxuriae, sed non tenentur ad restitutionem. in sum. cap. 17. nu. 31. 34. 38. 40. to. 1.
meretricum, & impudicarum mulierum confessum quid eis suadere debeat circa eis promissis. in sum. cap. 17. nu. 41. to. 1.
meretrici satis est dicere in confessione, tot annis fuisse in lupanari. in sum. c. 6. nu. 15. to. 1. & de pen. dist. 5. in princ. cap. consideret. nu. me. 44. & c. tom. 3. & de hor. canon. cap. 17. num. 7. tom. 4.

meretricibus, vel publice peccantibus quando, & quomodo dada sit, vel neganda Eucharistia. in sum. c. 8. nu. 1. & cap. 21. 55. tom. 1. & de pen. dist. 6. cap. 1. qui sult. nu. 92. & cap. sacerdos a num. 65. & que ad 67. to. 1. & c. tom. 3.
Meritoria an sint opera facta in peccato mortali, & ad quid prosint. in sum. pral. 7. nu. 3. & cap. 3. num. 8. & cap. 27. nu. 267. to. 1. & de hor. can. c. 6. nu. 27. & c. & cap. 20. nu. 36. to. 4. & de pen. dist. 1. cap. potest fieri. nu. 5. & dist. 7. cap. charitas est. nu. 18. & cap. ut cognouerunt. nu. 3. & dist. 3. cap. quarat. §. quod autem. nu. 1. & c. tom. 3.
Meritum quid, & duplex, de condigno, & de congruo, seu secundum quid. in sum. pral. 7. num. 1. & c. to. 1.
merita Christi, vide Verbo Christi merita, praeter infra scripta.
merita Christi infinita etiam secundum intentionem. de Indul. not. 12. nu. 7. & c. to. 3.
merita Christi neque sunt, neque erunt remunerata quo ad sufficientiam. de indul. not. tab. 13. nu. 11. to. 3.
merita Christi quo ad vim merendi cur non applicentur sine sacramento; quo ad vim vero satisfaciendi applicentur. de indul. not. 14. num. 7. to. 3.
meritum ut sit quippiam, in quem finem referendum. c. inter Verba. 5. concl. nu. 38. to. 2.
merita sanctorum remunerata ultra condignum quo ad vim merendi, non autem quo ad vim satisfaciendi. de indul. not. 13. nu. 12. to. 3.
meritorium communicatio, vide Verbo Communicatio, praeter infra scripta.
meritorum communicatio quo magis utilis, & quo minus, quam indulgentia, & in quo melior. de indul. not. 31. nu. 23. & c. to. 3.
meritorum communicatio, & indulgentia ut differant. mis. 11. nu. 5. & de Indul. not. 31. num. 20. tom. 3.
merita monachi an eo iniuncto possint communicari. mis. 11. nu. 9. to. 4.
merita praeterita an communicari possint ut futura. mis. 11. nu. 7. to. 4.
meritorum communicatio. quid, & qualium inter iustos, & quia sibi prosit alteri. mis. 11. num. 2. & c. tom. 4. & de indul. not. 31. nu. me. 18. & c. to. 3.
merita sua etiam laici communicant alteri. de indul. not. 31. nu. 18. & c. & mis. 11. nu. me. 4. & c. to. 4.
merita bonorum & penitentia praeceptorum communicari possunt. Mis. 11. num. 11. to. 4.

merita

merita sanctorum quatenus satisfactoria sine sacramento communicari possunt. de indul. not. 1.4. nu. 4. to. 3.

meriti primum duplex, essentialis, & accidentale de paniten. dist. 1. cap. magna. nu. 15. tom. 3.

merx omnis absens, empti in loco, ubi est, ex suam natura requirit impensam, & laborem propterea estimabilem ad sui translationem. de Camb. nu. 62. to. 1.

mercedem promeretur, qui ad mutuandū Rei-publica se obligat ex quo sequitur, &c. de Camb. nu. 17. to. 1.

Metus, prater infra scripta, uide Verbo Timor. metus cessatio sola non tollit reclamandi facultatem. de reg. com. 4. nu. 71. to. 4.

metus licet excuset a furto, non tamen ab occidendo non inuadentem. de Iudeis. not. 11. nu. 12. 16. to. 4. & c. inter Verba. prelud. 3. nu. 2. &c. tom. 2.

metus amissionis Vita, salutis, libertatis, fame, quando excuset a restitutione. in sum. c. 17. nu. 87. &c. 98. to. 1. & de Iudeis. not. 11. nu. 12. 16. &c. to. 4.

metu aliquid factum rescinditur, non autem blanditijs extortum. in sum. prel. 6. nu. 7. &c. & cap. 17. nu. 16. 70. & cap. 22. nume. 51. to. 1. &c. accepta. oppos. 5. nu. 5. to. 4. & de panit. dist. 7. c. Vlt. § quod quamuis. nu. 8. &c. tom. 3.

metu etiam facta, quae sacramenta valeant. in sum. prel. 6. nume. 5. &c. & cap. 22. numero 51. &c. tom. 1.

metus mortis excusat ab audienda missa, nisi, &c. in sum. cap. 21. nu. 3. tom. 1. & c. inter Verba. prel. 3. nu. 4. to. 2.

metu iusto accipiens ordines sacros, characterem quidem ordinis suscipit, non tamen obligatur voto continentiae illi adnexo in sum. c. 22. nume. 51. prem. 9. to. 1.

metu, vel pudore agere, vel parere ut bonum, vel malum. c. inter Verba. prel. 3. nu. 4. & concl. 5. nu. 14. 16. 19. 21. &c. to. 1. & de hor. canic. 6. nu. 19. to. 4.

metu facta regulariter valent, sed rescindi possunt, nisi, &c. in sum. prelud. 6. nume. 4. &c. to. 1.

metus cessatio sola non tollit facultatem reclamandi: inualidationem professionis. de reg. com. 4. nu. 71. to. 2.

metus qui iustus nonne definitus, & declaratus. in sum. c. 22. nu. 51. to. 1.

metus etiam reuerentialis quare annullat matrimonium, & votum religionis in foro con-

scientia. in sum. c. 22. nu. 51. to. 1. & de reg. com. 2. nu. 31. 67. Adde 13. & com. 4. nu. 76. Aduertendum 4. in fine to. 2. & c. accepta. oppos. 5. nu. 6. &c. Facit 9. to. 4.

metus iustus a testificando, & denunciando ut excuset. in sum. c. 17. nu. 134. to. 1.

metus qualis excuset quo ad forum conscientiae ab observatione legis, uel praecipi. in sum. cap. 17. nu. 14. &c. 30. 90. & cap. 21. nume. 3. tom. 1. & cap. inter Verba. prel. 3. nume. 2. 4. tom. 4.

metu tormentorum confiteri de se crimina falsa, aut vera occulta, quando non sit mortale. in sum. c. 18. nu. 27. &c. to. 1. & cap. inter Verba. 6. concl. imperfecta. nu. 13. to. 2.

Miles quis mala mente peccet, sed non restituit. de panit. dist. 5. cap. contrarium. nu. me. 6. tom. 3.

milites a quibus abstinere debeant. de pen. d. 5. c. contrarium. nu. 3. to. 3.

milites prohibiti emere pradia ubi militant, possunt emere domos. de iudicijs in rub. nu. 73. in fi. tom. 4.

miles emanfor est, qui diu euagatus, tardius ad castra redit. de panit. dist. 1. c. aut facta. nu. 5. tom. 3.

miles fugitivus est, qui diu latuit, & postea ad castra redit. de panit. dist. 1. cap. aut facta. nu. 5. tom. 3.

milites ut errent patiendi magnos labores. cap. inter Verba. 4. concl. nu. 25. to. 2.

miles ordinis militarium, vide uerbo Commendatarius, & Commendatores, prater infra scripta.

milites ordinum militarium, sunt Sere religiosi. de red. eccle. q. 1. mon. 5. nu. 3. &c. 6. &c. & q. 3. mon. 27. nu. 1. &c. & mon. 28. nu. 2. & de reg. com. 1. nu. 18. to. 2.

milites ordinum militarium non possunt hodie testari, nisi, &c. & de reg. com. 2. nume. 56. tom. 2.

milites quos excusat ignorantia iniustitiae belli. in sum. c. 15. nu. 15. to. 1. & de iudicijs in rub. nu. 106. &c. to. 4.

miles solens redire ab bellum, quod credit iniustum, non est absolendus. in sum. c. 3. nu. 18. & cap. 15. nu. 15. to. 1. & de iudicijs in rub. nu. 105. &c. to. 4.

miles, & negociator non tenetur abstinere ab arte sua in sum. c. 3. nu. 11. & de panit. dist. 5. c. qualitas. a. nu. 1. usque ad 14. & dist. 7. ca. sequis autem. nu. 136. &c. to. 3.

Militaris ars, uide Verbo Ars militaris. militare sit liceat. de paniten. dist. 5. ca. contrarium.

rium. num. 9. &c. & dist. 6. cap. si quis au-
tem. nu. 36. &c. to. 3.
Minister ecclesie ad orandum quis dicatur.
de hor. can. c. 20. nu. 40. to. 4.
minister ecclesie, qui ratione ordinis, uel conse-
crationis aliquem actum ordinis consecra-
tioni alicui peculialiter deputatum agit in
mortalis, mortaliter peccat. de pan. dist. 6. c. 1.
Sacerdos. num. 20. &c. to. 3.
minister ecclesie respondendo in missa, uel ad
horas, personam ipsius ecclesie gerit. de hor.
can. c. 22. nu. 87. & misc. 67. nu. 6. to. 4.
minister in sacramento baptismi potest esse ha-
reticus, uel schismaticus, & etiam infidelis.
in sum. c. 22. num. 7. to. 1. & de pan. dist. 6.
c. 1. S. laboret. nu. 4. &c. to. 3.
minister in sacramento confirmationis ordina-
rius est episcopus, & quando presbyter. in
sum. c. 22. nu. 8. in fi. to. 1.
minister in sacramento. Eucharistia est solus
presbyter. de pan. dist. 6. S. laboret nu. 5. to. 3.
minister in sacramento penitentia quis, & quas
qualitates habere debeat. in sum. c. 4. nu. 2.
&c. & c. 2. nu. 11. to. 1. & de pan. dist. 6.
c. 1. qui uult. num. 1. &c. & c. placuit. nu. 6.
&c. 137. tom. 3.
minister penitentia an aliquando esse possit ha-
reticus, schismaticus, excommunicatus, sus-
pensus, & interdicitus in sum. c. 26. & c. 27.
& nu. 272. tom. 1. & de pan. dist. 6. cap. qui
uult. num. 72. 86. &c. & S. laboret. a nu. 1.
usque ad 23. to. 3.
minister in sacramento extremae unctionis est
presbyter in sum. c. 22. nu. 12. to. 1.
minister in sacramento ordinis est episcopus. in
sum. c. 22. nu. 18. to. 1.
minister in sacramento matrimoni sunt ipsi co-
trahentes. de pan. dist. 6. cap. 1. S. sacerdos.
num. 10. to. 3.
minister, procurator, uel administrator bono-
rum alienorum, quando teneantur ad resti-
tutionem. in sum. c. 17. nu. 137. to. 1.
ministri peccantium quando peccent. in sum.
c. 20. nu. 16. to. 1.
ministerium iustitia occidere, uel percutere, et-
iam in defensionem sui, quare non liceat. in
sum. c. 15. nu. 8. to. 1.
ministerium a restituendo non excusat iussus do-
mini. in sum. c. 17. nu. 19. to. 1.
Ministrare, & deferre, multum differunt. de
Iudeis not. 8. n. 1. &c. 12. &c. 16. to. 4.
Minores ordines, Vide Verbo Ordines minores.
Minor excommunicatio, Vide Verbo Excommu-
nicatio minor.

Miracula falsa, & vitam sanctorum fictam
prædicans, quomodo peccet, & quando ex-
communicatus. in sum. c. 18. num. 5. & c. 25.
nu. 142. & cap. 27. nu. 111. to. 1.
miraculis falsis uel reliquiis utens peccat. in
sum. c. 17. nu. 169. to. 1.
Misericordia quid, & quotuplex, & eius partium
definitio. in sum. prol. 4. nu. 20. &c. to. 1.
misericordia summa quatuor gradus. in sum. prol. 4.
num. 23. tom. 1.
Misericordia quid, & est duplex, & an maior
alijs virtutibus. in sum. cap. 24. nu. 2. tom. 1.
& de hor. can. c. 22. nu. 19. & misc. 52. nu. 4.
tom. 4. & de pan. dist. 1. cap. libenter. nu. 1.
&c. 5. 7. & cap. quia diuinitatis. nu. 10. to. 3.
misericordia, quæ est virtus coniuncta charita-
ti, non est pietas. in sum. c. 13. nu. 1. to. 1.
misericordia opera spiritualia septem, corpora-
lia totidem. in sum. c. 24. nu. 4. to. 1.
misericordia opera corporalia elemosinis an-
numerantur, spiritualia uero orationibus. in
sum. c. 3. num. 3. to. 1.
misericordia altera iusta, altera iniusta. de ius-
dicijs in rub. num. 99. to. 4.
misericordia non est facienda sine iustitia disci-
plina. de pen. dist. 1. cap. neminem. num. 2.
&c. tom. 3.
misericordia immensa Dei non tollit iustitiã.
de penit. dist. 1. cap. uide benignum. nu-
me. 2. &c. tom. 3.
misericordia opera in duobus casibus obligant
ad mortale. in sum. c. 24. nu. 5. to. 1.
misericordia omnibus etiam pauperrimis com-
munis. in sum. cap. 27. nu. 270. in fi. to. 1.
misericordia opus non solum spirituale, sed
etiam temporarium debetur, etiam præter
extremam necessitatem. de necess. defend.
prox. nu. 45. & 46. to. 1.
Missam celebrans solenniter non tenetur secre-
to dicere epistolam, nec euangelium. de hor.
can. cap. 10. nu. 45. & c. 22. nu. 100. Anto. 5.
mis. 78. nu. 1. &c. to. 4.
missam facere die Iouis, uel Sabbato sancto, ut
liceat. in sum. c. 25. nu. 88. tom. 1. & de hor.
canon. c. 3. nu. 42. &c. to. 4.
missam facere die Veneris hebdomadæ sanctæ,
an liceat in sum. c. 25. nu. 88. to. 1.
missæ Sabbati sancti quando olim, & quando
nunc dicenda. de hor. can. c. 3. nu. 43. to. 4.
missa, & alia diuina officia non debent relin-
qui inchoata. de horis canon. capit. 16. nu-
me. 55. tom. 4.
missam inchoatam iniuste relinquens, an sit ex-
communicatus. mis. 86. nu. 1. to. 4.

missa

missam capta quibus de causis imperfecta
relinquatur. de hor. canon. cap. 16. num. 56.
Erc. 59. tom. 4.
missa canon quis, & captus omnino finiendus.
de hor. can. c. 16. nu. 60. to. 4.
missam celebrans quando ab euangelio in-
troitum redire potest. mis. 87. num. 1. to. 4.
missam celebrans quidam submisit, & quid
clare dicere debeat. de hor. canon. capit. 16.
num. 54. to. 4.
missa, oratio pro defunctis omnium securissima.
de hor. can. c. 19. nu. 62. to. 4.
missa praefatio inuentum antiquum est, & de-
cem quae a pud illos in usu fuerunt hodie ec-
clesia stantur. de hor. can. c. 2. nu. 1. Erc. 10. 4.
missa maior sub interdicto sic dicenda. de hor.
can. c. 3. nu. 51. Erc. to. 4.
missa deputata uni loco ibi dicatur. de hor. can.
cap. 5. nu. 3. 12. to. 4.
missa nec nimis festine, nec nimis tarde dicen-
da. De hor. can. c. 16. nu. 20. 22. to. 4.
missam applicare pro excommunicato non licet,
& quare. de hor. canon. cap. 19. nu. 67. Erc.
73. Erc. tom. 4.
missa non prodest excommunicato, sed mortali
peccato infesto sic. de hor. can. cap. 19. nu-
me. 68. 74. to. 4.
missam celebrare ante lucem, vel plures quam
semel eodem die, exceptis casibus permixtis,
non licet. in sum. c. 25. nu. 85. Erc. to. 1.
missa ut iure communi dici possit etiam secun-
da hora post meridiem in sum. c. 25. nu. 85.
Erc. tom. 1. & de hor. canon. capit. 3. nume-
ro 44. Erc. & cap. 21. num. 31. & mis. 76.
num. 1. Erc. 6. to. 4.
missam quivis Christianus omni festo audire
debet. in sum. c. 13. nu. 17. & c. 21. nu. 1. Erc.
to. 1. & de hor. can. cap. 3. nu. 18. to. 4.
missa an tota sit audienda sub mortali, & qua
pars notabilis. in sum. c. 21. nu. 1. Erc. tom. 1.
& de hor. can. c. 3. nu. 18. & c. 10. nu. 43. to. 4.
missa non intellecta ut possit bene attendere idia-
ta. De hor. can. c. 13. nu. 7. to. 4.
missam celebrare sine ministro an liceat. de
hor. can. cap. 22. num. 86. Erc. & mis. 67.
num. 5. Erc. to. 4.
missa praesente & non tantum dici potest. de horis
can. c. 20. nu. 14. & c. 22. nu. 86. & mis. 67.
nu. 5 to. 4.
missa quae pars submisit, & quae clare dicenda.
de hor. can. cap. 16. nu. 54. Erc. to. 1.
missa est officium publicum publice dicendum.
de hor. canon. cap. 17. nume. 39. & cap. 20.
num. 14. tom. 4.

Index Oper. Nauar.

missas alternatim dicere non satis. de hor. can.
c. 10. num. 20 to. 4.
missa ut maxima reverentia exhibenda. mis. 6.
91. num. 2. to. 4.
missa magis quam mora attendendum de hor.
can. cap. 2. nu. 5 & c. 14. nu. 4. to. 4.
missam celebrans ob solam pirantiam peccat.
de hor. can. c. 6. nu. 15. to. 4.
missa preparatio quae praecipua, & quae utilis.
de hor. can. c. 17. num. 3. & cap. 22. nu. 104.
Anton. 9. & mis. 84. nu. 1. to. 4.
missam ante matutinum, vel ante primam di-
cere, quando, & quale sit peccatum. in sum.
c. 25. nu. 83. to. 1. & de hor. can. ca. 3. nu. 70.
& cap. 21. nu. 30 to. 4.
missam audire dormiendo non sufficit. de hor.
can. c. 9. nu. 6. to. 4.
missam audiens sine animo satisfaciendi Erc.
ut peccet. de hor. can. c. 13. nu. 28. to. 4.
missam non celebret pater ministrante filio spu-
rio. de hor. can. c. 18. nu. 75. to. 4.
missam celebrans uel horas recitans, ignorans
an hac vel illa dixerit, vel an consecraverit,
quid faciat. de hor. can. c. 13. nu. 29. Erc. to. 4.
& de pan. dist. 7. cap. si quis autem. num. 5.
76. Erc. tom. 3.
missis pro nouis quicquam dari ualent ordina-
ri, & etiam importunas & illiberales elee-
mosinarum exactiones. in sum. c. 25. nu. 68.
tom. 1. & de hor. can. c. 22. num. 34. Erc. &
mis. 56. nu. 37 to. 4.
missam dicere, concionari, vel confiteri ob uan-
nam gloriam, quando sit mortale. in sum. c.
21. nu. 40 & c. 25. nu. 141. to. 1. & cap. in-
ter Ser. 5. concl. nu. 39 56. to. 2.
missam, eleemosinam, disciplinam facere ob Si-
sam, concordiam ob uitandam pestem, quam
do liceat, & quando peccatum. de hor. can.
c. 6. nu. 23. tom. 4. & c. inter uerb. 5. conclu-
nu. 22. Erc. 36. to. 2. & de Scuris. n. 20. 1.
missa quam attentionem requirat in sum. c. 13.
nu. 17. & c. 21. nu. 6. 8. to. 1. & de hor. can.
c. 13. nu. 8. Erc. to. 4.
missa in memento quid memorandum. in sum.
c. 25. nu. 111. tom. 1. & de hor. can. cap. 20.
num. 52. to. 4.
missam celebrans tenetur nominatim orare pro
Papa, Antistite, & Rege suo. in sum. c. 25.
num. 111. dico 3. to. 1. & de hor. can. cap. 19.
num. 98. tom. 4.
missa quae continuanda etiam praesente excom-
municato specialiter non denunciato. in sum.
ma. cap. 27. num. 33. Erc. tom. 1. & de hor.
can. cap. 16. num. 59. tom. 4.

L missas

- missam celebrans uel communicans non confessus. quando peccet. in sum. c. 7. num. 6. & c. 21. nu. 49. & c. 25. nu. 76. to. 1. & de pan. dist. 6. c. 1. § Sacerdos. nu. 21. tom. 3.
- missam celebrans in peccato mortali, duplex peccatum committit. de pan. dist. 6. cap. 1. § Sacerdos. nu. 10. to. 3.
- missam celebrans si post inchoatam meminit se suspensum, excommunicatum, vel irregularem esse, non peccat, nec ob id nouam irregularitatem incurrit. in sum. c. 25. nu. 75. to. 1. & de hor. can. c. 16. nu. 57. & c. tom. 4.
- missam ad dicendam quotidie de B. Virgine per obligationem, ut intelligatur. in sum. cap. 25. nu. 134. to. 1.
- missae errores qui, & quomodo euentur. in sum. ma. c. 21. nu. 10. & c. 25. nu. 91. to. 1.
- missam celebrans sic sumat reliquias calicis, patenae, & oris & quomodo suppleat defectum vini. in sum. c. 25. nu. 86. 90. & c. to. 1.
- missam celebrans quid facit effundens sanguinem in missa, & si et aliquid aliud euenierit. in sum. c. 25. nu. 89. to. 1.
- missam celebrans non ieiunus peccat mortaliter. in sum. c. 25. nu. 77. to. 1.
- missam quis irregularis vel excommunicatus & c. iuste dicat. in sum. c. 21. nu. 48. & c. 27. num. 239. to. 1.
- missam celebrans in Ecclesia polluta, vel super ara enormiter fracta, aut non consecrata, aut consecrata, sed quae hostiam & calicem non capiat, peccat mortaliter, sed non fit irregularis. in sum. cap. 25. nu. 83. & c. to. 1. & de peniten. dist. 7. cap. si quis autem. num. 40. tom. 3.
- missam die dominica concurrente cum alio festo obseruando non audire, duplex est peccatum. in sum. c. 11. nu. 4. dico 5. tom. 1.
- missam non celebret clericus ignotus, neque ullus extra locum sacrum, neque in ecclesia interdicta. in sum. c. 25. nu. 68. & c. 82. to. 1.
- missam celebrans, etiam timore mortis, sine lumine, aut aqua, vel sine alijs necessarijs, uel in pane, & uno corruptis, peccat. in sum. c. 25. nu. 84. & c. to. 1.
- missa dum dicitur, quando liceat recitare horas, vel Rosarium siue coronam. in sum. c. 21. nu. 8. to. 1. & de horis can. cap. 16. nu. 71. & c. 19. nu. 178. to. 4.
- missam facere tenetur etiam simplex sacerdos saltem ter vel quater in anno. in sum. c. 25. num. 88. pec. 21. to. 1.
- missa una singulis hebdomadis licita in interdicto speciali. in sum. c. 27. nu. 173. to. 1.
- missa pro dicenda non debet statui quid certum, ut non minus eo detur. in sum. c. 23. num. 106. tom. 1.
- missa triplicis faciēda die Natiuitatis quis optimus modus. in sum. c. 25. nu. 87. to. 1.
- missa ab audienda qua causa familiam uel mulierem menstruosam uel viduam excuset, & an interdictum. in sum. cap. 21. num. 3. & c. 9. tom. 1. & c. inter uerba prel. 3. num. 4. inf. 3. to. 2.
- missa ab auditione excusatus non tenetur alio supplere, & c. in sum. c. 21. nu. 7. to. 1.
- missa & diuinorum cantui nulla liscina & profana miscenda. in sum. cap. 21. num. 10. an. fi. to. 1.
- missam celebrans si est inuasus potest armis suis sese defendere, & etiam occiso inimico continuare missam. de regu. com. 3. nu. 51. dico 4. tom. 2.
- missam celebrans pro duabus pitantijs non alendus ob missam in sum. cap. 25. nu. 92. to. 1.
- missam applicare aliud est, quā applicare eius orationes. de hor. can. c. 19. nu. 73. & c. to. 4.
- missas constitutas episcopus, Generalis, & Abbas minuire possunt. in sum. c. 25. n. 138. t. 1.
- missam audire tempore interdicti, tenentur clerici, & omnes habentes privilegia in sum. cap. 21. nu. 3. to. 1.
- missam quotidie audire non tenetur episcopus. in sum. c. 21. nu. 2. & c. 25. nu. 87. to. 1.
- missarum, quae relictae sunt celebranda in tali altari, cui laicus possit curam recipere. in sum. c. 25. nu. 8. ad nouē quaesitum. to. 1.
- missa ut audiatur in propria Parochia, non potest episcopus precipere, secus de concione. in sum. c. 21. nu. 5. to. 1.
- missam concubinarum audire, ut sit mortale, & cur melior boni sacerdotis quam mali. in sum. c. 25. nu. 78. & c. to. 1.
- missa triplex ualor quis, cui applicandus, & quid de una dicta pro multis. in sum. c. 25. nu. 92. 111. to. 1.
- missam aut alia diuina officia celebrans coram personis interdictis si est exemptus a iurisdictione ordinaria, incurrit suspensionem, secus si non exemptus. in sum. c. 25. n. 94. & c. 27. num. 157. tom. 1.
- missa quas quidam siccās appellant, ut licita. mis. 88. num. 1. to. 4.
- missa sicca non est incipiēda post missam integram nondum omnino finitam. misc. 89. num. 1. to. 4.
- missa sicca in litanijs ad loca longinqua sic inferri solita. misc. 89. nu. 2. to. 4.

missa sicca celebrandi modus & ordo. mis. 89. num. 3. tom. 4.
missa sicca loco fluctuante dicendi modus. miscel. 90. nu. 1. to. 4.
missa in sicca ut omittenda illa qua sacramentum presupponunt. mis. 90. nu. 2. to. 4.
missa sicca cur, quando, & quomodo coram infirmo dicenda. mis. 91. nu. 1. to. 4.
Mittens arma uel quid prohibitum Sarracenis, ita est excommunicatus, ac deferens. in sum. cap. 27. nu. 51. in fi. & nu. 63. to. 1. & de ludeis not. 8. nu. 9. to. 4.
Molendinis fluminum uel ventorum molere diebus festis licet. in sum. c. 13. nu. 9. to. 1.
molendini uel cuiusvis rei reditus si casu fortuito crescat uel minuat, debet etiam pro rata augeri, uel minus reditus. in sum. c. 17. num. 191. to. 1.
Monacha, uide Verbo Monialis.
Monachismus, & clericatus periculose relinquitur. miscel. 46. num. 5. to. 1.
Monachus, prater infra scripta, uide uerbo, Religiosus, uel Regularis.
monachus sine monasterio & ordine certo inueniri potest. de reg. com. 3. nu. 44. to. 2.
monachorum praefectus perdit ipso iure praefecturam ob non promotionem, Canonico autem non item. de regu. comment. 3. nume. 42. & c. to. 2.
monachus uel monacha deputata ad chorum omittens, uel solens omittere horas canonicas, aut partem earum notabilem, ut peccet. in sum. c. 5. nu. 96. pec. 30. to. 1. & de hor. can. cap. 20. nu. 19. & c. 21. num. 19. tom. 4.
Cetera uide uerbo Horas.
monachus professus, etiam non initiatus priuatus monachismo, tenetur ad horas. de hor. can. non. c. 7. nu. 19. & c. to. 4.
monachus utens chirurgia etiam ob solam pietatem fit irregularis, si infirmus deformetur, etiam sine sua culpa. in sum. cap. 27. num. 222. to. 1.
monachi, uel moniales, qui nullum ordinem habent, facientes tempore interdicti officia interdicta clericis, peccant mortaliter. in sum. cap. 27. nu. 187. dico 19.
monachis confiteri, non licebat olim, hodie tamen si quenter id licet, quod tamen probandum est. de pan. dist. 6. c. placuit. a nu. 184. usque ad 187. to. 3.
monacho vetatur esus carnis, & camisia lineae, sed non canonico regulari. de reg. comm. 3. num. 42. to. 2.
monachi & monacha, praesertim sancti Bene-

dicti, tenentur confiteri & communicare semel in mense. in sum. cap. 2. num. 9. & c. 21. nu. 59. tom. 1. & de pan. dist. 6. cap. placuit. num. 110. 122. to. 3.
monachus habens arma intra claustra monasterij est excommunicatus. in sum. cap. 27. num. 139. sed non intelligitur de cultris uel lapidibus. tom. 1. de ludeis not. 5. nume. 6. & c. tom. 4.
monachorum Aegypti silentium imitatione dignum. de hor. can. cap. 16. nu. 3. to. 4. & de Silent. num. 13. to. 2.
Monarcha, uide uerbo Rex, & uerbo Dominus.
Monarchia regenda optima forma. de iudicijs. not. 3. num. 15. 168. tom. 4. & de reg. com. 3. num. 55. tom. 2.
Monasteria uirorum uel mulierum ingredi quando, & cui liceat. in sum. cap. 27. nume. 124. & 150. tom. 1. & de reg. comm. 4. num. 59. & c. to. 2.
monasteria monialium, uide uerbo Monialis.
monasteria quid acquirant, diffusius tractatur. de reg. com. 2. nu. 3. 38. 46. to. 2.
monasterium an teneatur de furto suorum Regularium. de reg. com. 2. nu. 62. to. 2.
monasterium an teneatur de debito contracto per Nouitium. de reg. com. 2. nu. 42. to. 2.
monasterio tantor necessarius. de reg. com. 4. num. 37. to. 2.
monasterium & domus interdum pro eodem sumuntur. de reg. com. 4. nu. 44. to. 2.
Monere de ieiunio quando teneantur caupones, & tabernarij illos qui diuerfiant ad eos. in sum. cap. 21. nu. 26. to. 1.
monere de ignorantia iuris quando non teneantur. in sum. c. 22. num. 83. & cap. 25. nume. 79. & c. tom. 1. & de panit. dist. 7. cap. si quis autem nu. 71. to. 3.
Monetam falsificans ad quid teneatur. in sum. cap. 17. nu. 167. to. 1.
monetam falsam etiam bona fide acceptam alteri dans, tenetur ad restitutionem. in sum. cap. 17. nu. 8. & c. 167. to. 1.
Moniales an discipulas uel famulas seculares habere possint. de reg. com. 4. num. 66. to. 2.
monialis uelum accipiens, si non est uirgo, peccat. in sum. c. 16. nu. 3. in fi. to. 1.
monialium elationis in directionem accersitus, quando sit excommunicatus. in sum. c. 27. num. 124. to. 1.
monialium monasteria nullus nec ulla ingredi debet, nisi tria concurrant. de reg. com. 4. num. 59. & c. to. 2.

monialium clausura extrahat. an quotannis publicanda. de reg. com. 4. nu. 58. to. 2
 monialium monasteria an ingredi possint pueri uel fatui. de reg. com. 4. nu. 59. & c. to. 2
 monialis quando & quibus de causis & ob quē morbum exire possit. in sum. c. 27. num. 150. to. 1. & de reg. com. 4. nu. 48. & c. to. 2
 monialibus omnibus etiam conuersis clausura indicta. de reg. com. 4. nu. 44. 47. 55. 66. to. 2
 monialium visitatores impediens, quando excommunicatus. in sum. c. 27. nu. 140. to. 1
 moniales an incurrant simoniam quando aliquid accipiunt ob ingressum monasterij. in sum. c. 27. nu. 106. tom. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 62. nu. 2. & c. to. 2
 moniales vendentes fucos vel similia, non peccant mortaliter. in sum. cap. 14. nu. 43. to. 1. & de penit. dist. 5. cap. negotium. num. 26. & c. tom. 3
 monialium quantus debeat esse numerus, ab ordinarijs statucendum, & quando plures recipere possint. de reg. com. 4. num. 57. & de red. eccl. q. 1. mon. 62. nu. 1. & c. to. 2
 monialis qua professio extra monasterium eximatur a clausura. de reg. com. 2. nu. 19. & com. 4. nu. 45. not. 2. & nu. 53. to. 2
 moniales etiam praelata exeuntes monasteria, quando excommunicata. in sum. cap. 27. nu. 150. exce. 65. to. 1. & de reg. com. 2. nu. 40. & com. 4. nu. 34. & c. 47. to. 2
 monialis appellatione etiam in materia penali uenit Abbatisa de dat. & promiss. nu. 11. to. 3
 monialium monasterium sibi non subditum ingrediens Episcopus, incurrit excommunicationem. de reg. com. 4. nu. 39. resp. 4. to. 2
 moniales ut in se suscipi possint ultra eas qua sustentari possunt. de red. eccl. q. 1. mon. 62. num. 2. tom. 2
 moniales turris nouae speculorum Romana non sunt vere religiose de reg. com. 1. nu. 19. to. 2
 moniales in silentio imitentur S. o. an. Baptisiam. c. inter inter uerba. concl. 6. nu. 14. t. 2
 monialis exeuntes qui comites vel recipientes excusentur, uel excommunicentur. de reg. com. 4. nu. 47. 50. & c. to. 2
 Monitio extraiudicialis n. n. debet esse necessaria tria. in sum. c. 27. nu. 126. to. 1
 monitio canonica precedere debet excommunicationem, qua saltem duorum dierum intervallo fieri debet. de rescrip. cum cont. ngat. 5. caus. nul. nu. 3. to. 4
 monitio, verbum iuris peritis consilium & exhortationem significat, non praeceptum. de penit. dist. 5. in princ. 3. par. glo. 42. to. 3

monitorium generale restituendi, de reuelandi quem comprehendat. c. inter uerba. concl. 6. num. 394. to. 2
 Monitus sub excommunicatione denunciare, vel reuelare quid faciet. in summa. cap. 17. num. 134. & c. to. 1
 Monopolii faciens emendo, vel vendendo, ut peccet. in sum. c. 23. nu. 92. to. 1
 Montes pietatis liciti. in sum. c. 17. nu. 213. & de scuris. nu. 59. & c. to. 1
 montes pietatis non accipiunt quid a praeperibus propter mutationem, sed propter custodiam. in sum. c. 17. nume. 213. & de scuris. num. 62. & c. to. 1
 mons pietatis licitus, secundum auctorē, ut pauperes, quibus mutatur quid soluant pro labore, & stipendio ministrorum; secus secundum Caiet. & Sot. de Camb. nu. 16. & 17. t. 1
 montes pietatis liciti, & utiles sunt, & stipendium capere possunt, qui illum exercent vel a Republica, vel a capientibus ex eis utilitatem. ibid. nu. 17. to. 1
 Moriens quid admonebitur, & ad quid inducitur. in sum. c. 26. num. 33. tom. 1. & de penit. dist. 7. c. 8. t. 1. S. quod quamuis. nu. 17. & de indulg. not. 22. nu. 42. to. 3
 moriendum pro honore est falsum, sed quo sensu verum. c. inter uerba 4. concl. nu. 21. 25. & de fin. hum. nu. 53. 59. to. 2
 moriens sine loquela cur non absolendus sacramentaliter. in sum. c. 26. num. 27. dico 19. & cap. 27. nu. 269. resp. 2. to. 1. & de penit. dist. 1. c. quem penitet. nu. 10. to. 3
 mori semper possumus, sed non semper in mortis articulo sumus. de penit. dist. 5. in princ. 3. par. glo. nu. 16. to. 3
 morientis utilis uoluntas Deo satisfaciendi pro peccatis in hoc seculo, si uita ei supersit. de indulg. not. 22. nu. 42. to. 3
 morituri absentia eorum quos salde secundū carnem diligunt utilis. de penit. dist. 7. c. ult. S. quod quamuis. nu. 17. to. 3
 Morosa delectatio, uide Verbo delectatio morosa.
 Mortale peccatum Sole Verbo Peccatum mortale praefer hac.
 mortale peccatum non est uita uoluntas surreptitia, & sine deliberatione, etiam in rebus fidei. c. inter uerba. concl. 6. nu. 94. to. 2
 Mortis articulus, & mortis periculum quid, & an differant in sum. cap. 2. nu. 9. & c. 26. nu. 31. dico 23. & cap. 27. num. 272. tom. 1. & mis. 18. num. 3. & c. tom. 4. & de indulg. not. 30. nu. 3. & c. to. 3

mortis

motus etiam in articulo constituto imponenda est penitentia. de penit. dist. 7. cap. si quis. 1. num. 33. to. 3
mortis in articulo cuius a quouis presbytero absoluitur. & quare. in sum. c. 4. num. 4. & cap. 26. num. 26. & cap. 27. num. 272. to. 1. & de penit. dist. 6. cap. 1. in princ. num. 73. 84. 86. & c. & S. labore. num. 1. & c. to. 3
mors aliena pro medio defensionis propria ut licita. in sum. c. 15. nu. 2. & c. to. 1
mortis pena cum in & teri. siue evangelica lege imponitur transgressori. ibi ad est obligatio ad peccatum mortale. num. 18. & 20. de lege penali. nu. 18. & 20 to 3
morie non punitur puer qui gladio iratus occidit alium de pen. dist. 1. c. aut facta. & euentus. num. 13 to. 1
mors. ne malo consentias. gloriosa. de Iudais. not. 11. nu. 17. to. 4
mortem ad iniustam pergentem vel aliquod notabile malum. ab eo non liber. insi potest. quando peccet. in sum. cap. 14. num. 10 & cap. 15. nu. 16 & cap. 24. num. 17. 19. tom. 1 & de Penit. dist. 5. in princ. 3. par. gloss. nu. me. 4 & c. to. 3
mortis cogitationem &tilem esse plurimis probatur testimonij. de pen. dist. 7. cap. ad deco. num. 4. tom. 3
mors & dilectio quomodo fortes. de pen. dist. 2. cap. valida. nu. 2. to. 3
mortem qui per iram sibi optat uel uitam abrenuntiat. ut peccet mortaliter. in sum. cap. 15. num. 11. & c. to. 1
mortem uel morbum alteri desiderare quando liceat. in sum. c. 15. num. 10. & c. 20. num. 23. tom. 1. & de hris canon. cap. 19. num. 77 tom. 4.
Mortua siue mortificata opera. Vide Verbo Opera.
Mortuus licet proprie quoad Deum nec excommunicari. nec absolui possit. tamen aliquando expedit. ut absoluat. vel declaretur pro excommunicato. & quomodo id recte fieri debeat. in sum. c. 27. n. 271. to. 1. & de pen. dist. 6. c. 1. qui nult. nu. 55. tom. 3
mortuos exenterantes sunt excommunicati. in sum. c. 27. nu. 105. exce. 19. to. 1
mortuus non confessus per annum uel notorius peccator quando non sepeliendus in loco sacro. in sum. c. 26. nu. 33 to. 1. & de pen. dist. 7. c. si quis 1. nu. 3. to 3
mortuus non tenemur illico exhibere. quo & re & statuatur. etiam si id prestare possimus. de pan. dist. 5. in princ. gloss. 3. num. 15. & c.

Index Oper. Nauar.

& dist. 7. cap. si quis autem. nu. 32. & c. to. 3
mortuus spiritualiter tripliciter dicitur. mente. actu. & consuetudine. de pan. dist. 2. c. sicut tribus. nu. 2. to. 3
mortuus quia non prodest indulgentia. & quia prodest. de Indulg. not. 21. n. 11. & not. 22. nu. 3. & que ad 10. 38. & que ad 43. to. 3
mortuus non ligat nec soluit papa. de Indulg. notab. 22. a nu. 6. & que ad 10. 10. 3
mortuus querit indulgentiam factam uiuentis matri. de indulg. not. 22. nu. 30. to. 3
Mortuus sensualitatis in peccatum. an sit peccatum. de pan. dist. 1. c. super tribus. num. 1. & c. 6. & c. to. 3
motus primo primus. & secundo primus. & de liberatus quis. & quale peccatum. de pan. dist. 1. c. super tribus. nu. 6 to. 3
Mulier. vide Verbo Vxor. Vel Coniux. prater infra scripta.
mulier adultera. Vide Verbo Adultera.
mulier grauida. Vide Verbo Grauida.
mulierum raptores. Vide Verbo Raptores.
mulierem honestam inducens ad peccandum. obligatur ad suadendum ei penitentiam. in sum. cap. 14. num. 45. & cap. 16. num. 15. pecc. 18 to. 1. & de pan. dist. 1. c. noli putare. num. 2. & c. to. 3
mulieri conceditur donatio. non autem fideiusso. de hris canon. cap. 22. nu. 50. & nisi. 59. num. 5. tom. 4
mulier quando excusetur ab audienda missa die festo ob menstrua in sum. c. 21. nu. 9. t. 1
mulier quantum resistentiam teneatur facere violenti eam violare. in sum. c. 16. nu. 1 to. 1
mulier fingens se pregnantem vel suscipiens filium ex adulterio an possit absolui. id non reuelando. & quid de damno inde illato marito. Vel heredibus. in sum. cap. 16. nu. 43. & c. 46. & c. tom. 1. & cap. inter Verba. 4. concl. num. 19 to. 2
mulier criminibus alienis utens an peccet mortaliter in sum. c. 23. nu. 20. to. 1. & de pan. dist. 7. c. si quis autem. nu. 62 to. 3
mulieris uno viro contenta que laurea. c. inter uerb. 5. concl. nu. 4. to. 2
mulier iure ecclesiastico & humano est incapax potestatis ecclesiastica. de Iudicij. not. 3. num. 143. & c. to. 4
mulier non debet baptizare presente viro. in sum. c. 12. nu. 7 to. 1
mulier proba plurius famam quam libertatem estimat in sum. cap. 17. nu. 90. duo. 6 to. 1
mulier exhibens se in fenestra ut videatur quomodo peccet. in sum. cap. 14. nu. 30 & cap. 16.

nu. 13. to. 1. & de pan. dist. 3. cap. consideret. §. ininiaduere. nu. 6. to. 3.
 mulier fungens officio tutela post secundas nuptias peccat. in sum. cap. 25. nu. 67. t. 1.
 mulieres ostentantes pectora nuda, an peccent. in sum. c. 23. nu. 19. to. 1.
 mulier desiderans videre virum nudum, vel vir mulierem nudam, vel pudenda, ut peccet mortaliter. in sum. cap. 23. nu. 28. & c. inter verba concl. 6. imperfecta. nu. 9. & c. t. 2.
 mulieres ingredientiæ monasteria religionum sunt excommunicata, & etiam eas admittentes. in sum. c. 27. num. 150. exc. 61. to. 1. & de reg. com. 4. nu. 62. to. 2.
 mulierem cogentes ad ingrediendum monasterium ad suscipiendum habitum, vel profitemdum, & suadentes & c. sunt excommunicati. in sum. c. 27. nu. 150. exc. 55. to. 1.
 mulier dicendo se esse virginem cum non sit, vel non fuisse cognitam nisi a nobili, & ideo maiora extorsit ab amico, tenetur ad restitutionem. in sum. c. 17. nu. 41. inf. 7. to. 1.
 mulieres tertij ordinis S. Dominici & S. Franciscierberantes, an sint excommunicati. in sum. c. 27. nu. 79. tom. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. nu. 9. to. 2.
 mulieres stare ad videndum quomodo homines nant, turpis est, & periculosa animi recreatio. c. inter verba concl. 6. nu. 37. to. 2.
 mulierem non suspectam habere domum liceat clerico, vel regulari. in sum. cap. 25. nu. to. 1. de reg. com. 4. nu. 65. to. 2.
 mulier mæchata non tenetur se infamare ob hoc. in sum. c. 16. nu. 43. to. 1. & c. inter verba. 4. concl. nu. 19. to. 2.
 mulierem rogare ut & c. tentanda fortitudinis causa, quare sit mortale. in summ. cap. 14. num. 38. 42. to. 1.
 mulieres Siuientes in congregatione, & proficientes aliquem modum viuendi, non sunt vere religiose. de reg. com. 4. nu. 44. mot. 3. to. 2.
 mulieri, & laico quando liceat audire confessiones in periculo mortis. de pan. dist. 6. c. 1. in princ. nu. 74. to. 3.
 mulier cuiusvis conditionis sit, etiam sacrata, accipiens aliquid pro turpi lucro licet peccet, non tenetur tamen ad restitutionem. Idem dico de sodomita. in sum. cap. 17. nu. 31. & 34. 36. 38. Quod limitatur. nu. 41. to. 1.
 mulier utens veste virili, vel uir femina quando peccet mortaliter. in sum. c. 23. n. 22. t. 1.
 Multiloquium, scurrilitas, quando mortale. in sum. cap. 23. nu. 123. to. 1.
 Munus per se exercendum non capiat ne sciens

illud exercere. mis. 97. num. 2. tom. 4.
 murmur Latine quid. cap. inter uerba. 6. concl. num. 17. tom. 2.
 murmur ut sit non requiritur dici solum testimoniū. ibid. nu. 54. to. 2.
 murmurare detegendo suam scilicet, vel malā prospiciam sine causa, & turpiter fugere sine damno reipubl. non est mortale. ibidem. num. 169. to. 2.
 murmurare de seipso est mortale, cum inde sequitur damnum animæ vel sita proprie, vel alienæ, seu honoris, & substantia aliena, & non alter. ibid. nu. 170. to. 2.
 murmurare secundo modo audiēs a quē peccat ac murmurans, non tamen tenetur restituere. ibid. nu. 148. to. 2.
 murmurare, susurrare, maledicere, & irridere, diuersi: aliquando tamen diabolico modo coniunguntur. ibid. nu. 59. to. 2.
 murmurare, & audire murmurantes est communis, sed diabolica relaxatio. ibidem. num. 144. to. 2.
 murmurare, contra mortuos est luctari cum lauis. ibid. nu. 69. to. 2.
 murmurare de carentibus ratione, ex sua natura est blasphemia. ibid. nu. 27. to. 2.
 murmurare laudando inuentum est Curialium. ibid. nu. 49. to. 2.
 murmurare de aliquo sancto, quo de ea quæ fecit antequam sanctus esset, non videtur blasphemia, nisi fieret ad extenuandam sanctitatem, quam nunc habet. ibid. nu. 7. to. 2.
 murmurare aliquando coram uno erit mortale, & coram multis veniale. ibid. nu. 113. t. 2.
 murmuratur septem modis, qui reducuntur ad tres. ibid. nu. 44. to. 2.
 murmuratur contra eos, qui nequeunt murmurare, nec peccare. ibid. nu. 68. to. 2.
 murmurat qui reuelat per generale monitionem delinquentem, qui restituit. ibidem. num. 192. to. 2.
 murmurat aliquando qui murmuratori contra dicit. ibid. nu. 50. to. 2.
 murmurat qui refert mala ea non affirmando, in tribus casibus. ibid. nu. 52. to. 2.
 murmurat aliquando qui refert mala, dicens se ea non credere. ibid. nu. 52. to. 2.
 murmurat qui tacet virtutes alienas, quas scit, si propter bonum illius interrogetur. ibid. num. 56. to. 2.
 murmurat qui amplificat malum tamen penam quam culpa quod inter aulicos, & acutos est frequens. ibid. nu. 53. to. 2.
 murmurat qui detegit alterius malum uni soli,

li, & aliquando magis, quam si multis. cap.
inter Verbi. conclu. 6. nu. 109. to. 2

*murmurat qui denunciat iudici ut iudici im-
probabile, & vel bono viro ante monitionem.*
ibid. nu. 174. to. 2

*murmurant pater, & mater communicando
sint secreta filiorum inuicem, licet commu-
niter non sit amplius quam veniale.* ibid.
num. 175. to. 2

*murmuratio materialis, qua est de malis qua
non sunt peccata, & qua de iis, qua sunt,
in quo differant.* ibid. nu. 123. to. 2

*murmuratio materialis de peccatis mortalibus
quando est venialis.* ibid. nu. 124. to. 2

*murmuratio materialis de uno peccato contra
unum est mortalis, & de eodem contra aliū
est venialis.* ibid. nu. 125. to. 2

*murmuratio non est detegere mala iusta de
causa.* ibid. nu. 453. to. 2

*murmuratio quod quis sit superbus, iracun-
dus, leuis, & venialis est, secundum aliquos,
quod iure limitatur.* ibid. nu. 111. to. 2

*murmuratio verborum generalium, qua com-
prehendunt tam venialia, quam mortalia,
venialis est secundum aliquos, quod tamen
limitatur.* ibid. nu. 118. to. 2

*murmuratio aufert fidem, & conuersationem
bonorum.* ibid. nu. 6. to. 2

*murmuratio excacat, ut si quis pulueri insus-
flet.* ibid. nu. 7. to. 2

*murmuratio aliquando est dicere de corrupta,
quod est virgo, & de Christiano quod non
est Maurus, & de nobili quod non est rusti-
cus.* ibid. nu. 66. to. 2

*murmuratio non est propalare in uno territo-
rio vitia alicuius, qua sunt publica in alio.*
ibid. nu. 439. to. 2

*murmuratio est cum intentione infamandi, &
sine illa.* ibid. nu. 33. to. 2

*murmuratio esse potest sine infamatione, nec
voluntate infamandi, non tantum venialis,
sed etiam mortalis.* ibid. nu. 34. to. 2

*murmuratio est dicere opera per se bona fieri
mala intentione.* ibid. nu. 55. to. 2

*murmuratio subreptitia sine deliberatione, non
est plus quam venialis.* ibid. nu. 87. to. 2

*murmuratio ex sua natura non est maius pec-
catorum, etiam eorum, qua contra proximum
committuntur.* ibid. nu. 96. to. 2

murmuratio, & detractio, accuratio definita.
ibid. nu. 21. to. 2

*murmuratio materialis, & sine proposito la-
dendi communiter est venialis.* ibidem. nu-
mero 121. to. 2

*murmuratio mortalis, & venialis in quo sint
auales, & in quo differant. c. inter verba
concl. 6. nu. 120. to. 2*

*murmuratio formalis a paucis bene expensa,
& a paucioribus bene in confessione explica-
ta.* ibid. nu. 42. to. 2

*murmuratio committitur non tantum loquendo
sed etiam audiendo, tacendo, & per gestus,
aliaque signa.* ibid. nu. 43. to. 2

*murmuratio, & detractio est aliquando iniu-
ria.* ibid. nu. 58. to. 2

murmuratio condemnat alia opera bona. ibid.
num. 4. to. 2

*murmuratio, iniuria, susurratio, derisio, &
maledictio commissa contra proximum sunt
diuersi generis, commissa contra Deum, u-
nius scilicet blasphemia.* ibid. nu. 107. to. 2

*murmuratio est, non tamen communiter mor-
talis, detegere propria peccata, cum opinione
contraria, & earum concordia.* ibidem. nu-
me. 165. to. 2

*murmuratio, & detractio communiter est pec-
catum mortale.* ibid. nu. 76. to. 2

*murmuratio est aliquando reuelare virtutes,
amplificare paruum, & diminuire magnū
in brutis, & in sensibilibus.* ibid. nu. 67. to. 2

*murmuratio est peccatum mortale, & ma-
gnum.* ibid. nu. 2. to. 2

*murmuratio est contra 7. & 8. praeceptum De-
calogi.* ibid. nu. 78. to. 2

*murmuratio in multis casibus est peccatum ue-
niale, ut cum non leditur, nec ladi intendi-
tur, nisi parum.* ibid. nu. 79. to. 2

*murmuratio non est maius peccatorum contra
proximum solo verbo commissorum, sed est
minus quam iniuria, & contumelia, &
quam susurratio.* ibid. nu. 102. to. 2

*murmuratio est dicere de operibus per se bonis
quod mala intentione fiant.* ibid. nu. 55. to. 2

*murmuratio non est vitium per se separatum
secundum Caiet. approbatum.* ibid. n. 18. t. 2

*murmuratio est generalior quam detractio,
comprehenditque magna peccata.* ibidem.
num. 19. to. 2

*murmuratio, & detractio inuenitur etiam con-
tra praesentes.* ibid. nu. 31. to. 2

murmuratio de malo paruo venialis est. ibid.
num. 114. to. 2

*murmuratio est qua diminuit famam, etiam
si non iniurat infamiam.* ibid. nu. 110. to. 2

murmuratio est mentalis, verbalis, & realis.
ibid. nu. 196. to. 2

*murmurationis damnum non potest per par-
tem laesam remitti secundum aliquos sine re-
stitutione*

fitutione. cap. inter Verba 6. concl. nu. 10. t. 2.
 murmurationem de peccatis uenialibus esse de
 niatlem limitatur. ibid. nu. 116. to. 2.
 murmurat onem audire quarto modo est me-
 ritum. ibid. nu. 151. to. 2.
 murmuraciones audire superioribus est pericu-
 losus. ibid. nu. 153. to. 2.
 murmuratum alia formalis, alia materia-
 lis. ibid. nu. 41. to. 2.
 murmurator non est detegens delicta, qua pa-
 ratur perniciosa ei, ad quem pertinent, etiā
 ante correctionem secretam, quod inferius
 limitatur. ibid. nu. 221. to. 2.
 murmurator non est qui reuelat sua peccata
 ob suam consolationem, seu consilium, &
 ad liberandum amicum a falsa infamia,
 ac etiam vera. Quod limitatur. ibidem.
 num. 212. to. 2.
 murmurator est index, qui interrogat confe-
 sum de suo delicto, de suis complicitibus oc-
 cultis, ac etiam confessus qui illos reuelat.
 ibid. nu. 186. to. 2.
 murmurator est index inquirens super deli-
 cto notorio contra delinquentes occultos se-
 cundum aliquos, contra quos defenditur
 communis ob consuetudinem. ibidem. nu-
 me. 187. to. 2.
 murmurator non est index, uel praelatus, qui
 generaliter visitat, & inquiri. ibidem.
 num. 256. to. 2.
 murmurator est Praelatus, & Visitator, ca-
 pient iuramentum a subditis dicendi omnia
 delicta, quae sciunt, non excipiendo oc-
 culta. ibid. nu. 179. to. 2.
 murmuratores sunt qui interrogati reuelant
 delicta occulta, esto quod iurauerint dice-
 re Veritatem de omnibus, super quibus fue-
 rint interrogati, etiam si essent occulta. ibid.
 num. 180. to. 2.
 murmurator est index qui sine infamia in-
 qui- rit, neque sufficienter inditia, contra recentio-
 res. ibid. nu. 181. to. 2.
 murmurator, de se ipso falsum testimonium
 ferendo, quando sit mortale, & quando
 non, cum concordia contrarium opinio-
 num. ibid. nu. 171. to. 2.
 murmurator non est reuelans peccata ad mi-
 nuendam suam bonam famam, amplitudinem
 cum ob spirituales Vitam eam ladit. ibid.
 num. 211. to. 2.
 murmurator cur dicatur homicida. ibidem.
 num. 105. to. 2.
 murmurator maior est qui facit reuelare pec-
 catum occultum, quam qui reuelat, &

maior se ad id compellit, & maior adhuc, si
 est superior. ibid. nu. 198. to. 2.
 murmurator non est testis, qui reuelat mala
 aliena iuridice. ibid. nu. 300. to. 2.
 murmurator est reuelans peccata confessionis
 sacramentalis. licet non sit presbyter. ibid.
 num. 162. to. 2.
 murmurator non est reuelans iusta de causa
 secundum ius sua peccata, uel aliena, cum
 exemplis sanctorum, ac Doctorum. ibid.
 num. 204. tom. 2.
 murmurator non est qui constituit suum deli-
 ctum Curiae, ut eum puniant, & si quis al-
 lius sit, qui ad id teneatur. ibid. nu. 205. to. 2.
 murmurator est quisquis quando, uel quomo-
 do non debet contra ius, uult scire delinquē-
 tes, uel delicta occulta. ibid. nu. 195. to. 2.
 murmurator non est qui blasphemum publicē
 reprehendit. ibid. nu. 214. to. 2.
 murmurator est qui reuelat defectus, qui non
 sunt peccata, & quandoque reuelat uirtu-
 tes. ibid. nu. 60. to. 2.
 murmurator non est qui denunciat peccata oc-
 culta, seruata debita forma, etiam si nemini
 sint perniciosa. ibid. nu. 226. to. 2.
 murmurator non est qui publicat notorium, &
 quod paulo post est sciendum illi, qui id ne-
 sciebat. ibid. nu. 443. to. 2.
 murmurator cur merito appelletur qui iudicat
 intentiones. ibid. nu. 141. to. 2.
 murmurator quando dicatur audiens detractio-
 nem, & quando non. ibid. nu. 143. to. 2.
 murmurator quando non sit is, qui uere infa-
 mat. ibid. nu. 451. to. 2.
 murmurator non est qui accusat de peccato oc-
 culto. ibid. nu. 238. to. 2.
 murmurator nō est qui publicum peccatorem
 publicē reprehendit. Quod paulo inferius
 extenditur, & restringitur. ibid. nu. 213. t. 2.
 murmurator non est confitens sua peccata
 quando, quomodo, & cur debet. ibidem.
 num. 324. to. 2.
 murmurator, id est blasphemus merito dicitur
 crucifixor Christi. ibid. nu. 106. to. 2.
 murmurator est reuelans delictum timore tor-
 mentorum quod inuisse sciuit. ibid. nu. 164. t. 2.
 murmurator similis serpenti, qui ex insidijs mor-
 det. ibid. nu. 3. to. 2.
 murmuratores sunt, qui Vinculum dum eum
 capiunt, interrogant cum iuramento. ibid.
 num. 197. to. 2.
 murmuratores quando sint Praelati praeipien-
 tes reuelare delinquentes occultos. ibidem.
 num. 192. tom. 2.

murmuratores homicida, & videntur crucifi-
fixores Christi. ibid. nu. 9. to. 2
murmuratores sunt componentes fabulas, pas-
quillos, uel libellos infamatorios, & qui de
his scribunt schedulas, uel publicant. ibid.
num. 5. to. 2
murmuratores non sunt, peccant tamen, qui
aliquos eorum alijs reprehendunt, licet eius
omnes sint confesi. ibid. nu. 176. to. 2
murmuratores non sunt religiosi, qui reuelant
in capitulo culpas leues suorum fratrum, nō
precedente monitione. ibid. nu. 237. to. 2
murmuratorum quidam extant obnoxij fume
restituende, nonaque opinio super modo. ibi.
num. 458. tom. 2. Cetera vide Verbo detra-
ctor. sine Detractio.
Musica instrumenta scientia acquirenda parū
profunt. de hoc. can. c. 16. nu. 46. & c. to. 2
Mutanda non sunt consueti ob quamlibet utili-
tatem maiorem. de reg. com. 3. nu. 16. dico. 5.
& nu. 3. causa. 4. to. 2
mutare uoluntates donantium sine iusta causa
non licet. Papa. de spol. cler. §. 3. nu. 2. to. 2
mutatio Sita difficilis, nisi & c. de indul. not. 17.
nu. 10. 17. to. 3. & de reg. com. 3. nu. 30. to. 2
mutatio religionis an laudabilis. de reg. com. 4.
num. 3. & c. to. 2
Mutuatarius quando teneatur etiam de leui
culpa. in sum. cap. 17. nu. 184. & c. to. 1
Mutuator accipiens pignus cum conditione, ut
nisi ad praefixum tempus redimatur sit uen-
ditum, & interim accipit fructus, peccat,
& tenetur ad restitut. onem. in sum. cap. 17.
num. 217. to. 1
Mutus tenetur confiteri sua peccata signis. de
pan. dist. 5. c. fratres. nu. 86. to. 3
Mutuum duplex, Scrum, & palliatum, &
differt a commodato. in sum. c. 17. nu. 206 &
de & suris. nu. 3. & c. to. 1
mutuū quoduis cum pacto ut mutans assen-
ret, est & sura in sum. c. 17. nu. 284 & c. to. 1
mutuum dare nihil inde sperantes, ut intelli-
gatur. de usuris nu. 8. to. 1
mutuum dare regi Sel principi, ut officium con-
ferat. peccatum. in sum. c. 17. nu. 223. to. 1
mutuum dare regibus & c. sub usuris, ut licitū.
in sum. c. 17. nu. 302. to. 1
mutuum dans ensem Sel quid aliud ad occide-
dum Sel ad furandum, si sequatur effectus,
tenetur ad restitutionem, in sum. c. 17. m. 20.
tom. 1. & de dat. & promiss. nu. 45. to. 3
mutuum dans pecuniam alicubi, quando plus
recipere possit alibi. in summa. cap. 17. nu-
me. 295. to. 1

mutuum dare ea conditione, ut ubique terra-
rum possit sua debita repetere, intelligitur
deductis expensis. in sum. c. 17. nu. 43. to. 1
mutuum dans licite capitū quod soluit, quia
non est ei solutum. in sum. c. 27. nu. 211. & c.
& de & suris. nu. 40. 42. 52. 55. to. 1
mutuum dans sola intentione accipiendi ali-
quid plus, etiam sine pacto peccat, & tenetur
restituere. in sum. c. 17. num. 208. & c. & c.
23. nu. 103. & de & sur. nu. 10. 13. 18. to. 1
mutuum dare principaliter, ut sibi conferatur
aliquod beneficium, est & sura simoniaca, de
& suris. nu. 17. & c. to. 1
mutuum dans cum pena posita non soluenti, si
credit alterum non posse notato die soluere,
peccat & tenetur ad restitutionem. in sum.
cap. 17. nu. 215. to. 1
mutuum dare cum spe habendi aliquid ex gra-
titudine tantum uel ex amicitia, ut liceat. in
summa. cap. 17. nume. 209. 223. & de usu-
ris. nume. 19. & c. tom. 1. de fin. huma. nu-
me. 36. tom. 2
mutuum dare principaliter ad amicitiam com-
parandam, non est usura. in sum. cap. 17.
num. 209 223. pec. 94. & de & suris. nu. 20.
& c. 23. tom. 1
mutuum dare cum pacto ut molat in suo molen-
dino, est usura. in sum. c. 17. nu. 220. to. 1
mutuum dare ut aliquid pretio estimabile ac-
cipiat, etiam pro re pauperi danda, est & su-
ra. in sum. cap. 17. num. 238. & de & suris.
num. 18. 34. to. 1
mutuum dare, aut Sendere granum pro gra-
no, ut liceat. in sum. c. 17. nu. 224. to. 1
mutuum dare triticum uel aliquid mutuabile
cum pacto ut sibi reddatur tempore alio, uel
soluatur quando uersimiliter pluri uale-
bit, an liceat. in sum. c. 17. nu. 219. 239. to. 1
mutuum dare cum pacto ut remittat sibi iniu-
riam, quando liceat. in summa. cap. 17. nu-
me. 238. tom. 1
mutuum dare alicui cum pacto ut ille sibi alia
Sice altero tantum mutuet, est usura. in
sum. c. 17. nu. 223. to. 1
mutuum dare pecuniam argenteam cum pacto
ut aurea reddatur, uel contrari, an peccatum
& sura. in sum. c. 17. nu. 226. to. 1
mutuū dare cum pacto ut si mutuatarius intra
certum tempus moriatur, liber sit, & si Sive
ret, duplum reddat, quando licitum in sum
m. c. 17. nu. 222. & c. to. 1
mutuum qui non soluit aque bonum, & Sta-
to die, ut peccet. in summa. cap. 17. nu-
me. 214. to. 1

mutuum natura est gratuitum, & eius intuitu nihil amplius quam, quod datum est recipiatur. de Camb. nu. 61. to. 1.

mutuare si quis obligetur Reipublica quoties quis ex populo opus habet, pro obligatione illa, licite stipendium capere potest. ibidem. num. 17. to. 1.

mutuans pecunias alicui securitatem deposcenti, ut eas mari, uel alijs periculosis locis transferat, & eidem sine fraude securitatem præstans pretio, quo ab alio eam accepturus erat ad restitutionem non tenetur, secus si capiat ob mutationem, & multo magis si mutuare nolit nisi ab eo securitate accipiat. ibid. num. 6. to. 1.

mutuans alias merces, & non pecunias, easque securas faciens, non censetur usurarius, per cap. fi. de usur. quod de pecunijs tantum loquitur. ibid. nu. 6. to. 1.

mutuans pecuniam, & amplius, quam mutauit, quid recipiens, licet securitatem præstet, pro usurario habendus. ibid. nu. 5. to. 1.

mutuans tot aureos, si pactus fuit, ut totidem eiusdem generis sibi redderentur, augmentum, si pluri valeant, recipere potest, si non erat certus de pretio augendo. ibid. n. 49. 1. 1.

mutuans modium tritici aliam aequè bonum tritici recipere debet, etiam si pretium pluris, aut minoris valeat, quia est ei extrinsecum. ibid. nu. 49. to. 1.

mutuanti pecuniam, vel aliam rem, alia eiusdem generis, ac aequè bona, quo ad bonitatem intrinsicam restituenda est etiam si non erat asseruaturus (aquis tamen contrarium) vel si expresserat, uel si insumpta pretio aucto. ibid. nu. 50. to. 1.

N

N *Ascentiam sponte in locis iure primo uerant occupantium, & in ijs, licet caperint ad aliquos postea, facta rerum diuisione, pertinere, consuetudine potest introduci, ut quisque sine culpa eis utatur, soluta si deprehendatur pena. de lege penali. nu. 33. 35. & 37. to. 2.*

Natum numquam fuisse propter infortunium desiderare, est mortale. in sum. cap. 15. num. 12. & c. to. 1.

Natura naturans, Deus. de iudicijs notab. 1. num. 3. tom. 4.

natura pro inclinatione & impulsu natura ali quando accipitur, & eluti in contrahentibus uolentibus se inuicem decipere. de pan. dist. 5. cap. qualitas nu. 44. to. 3.

Nauarri Doctoris insignis vita & mores. in

princ. primi tom. & de fin. hum. nu. 76. to. 2.

Naues piratarum vel galeas Sarracenorum gubernantes sunt excommunicati in sum. c. 27 num. 63. & c. to. 1. & de Iudeis not. 11. n. 1. & c. & quid de Scedoribus, ministris, nautis. & c. in uuantibus. num. 6. & c. tom. 4.

Naufragantium bona quando lex particularis illi uel illi tribuit, quare iniusta. in sum. cap. 27 nu. 118. to. 1.

naufragorum bona accipientes sunt excommunicati, etiam ante monitionem restituendi. in sum. cap. 27 nu. 60. 118. to. 1.

naufragio res perditas capiens, quando non incurrat excommunicationem. in sum. c. 17. num. 98. to. 1.

Nauta, vel legatus, & similes, quando incurrant penas ferendo uel donando prohibita Sarracenis. de Iudeis not. 8. num. 21. 24. 31. tom. 4.

nauta, & captiui per eandem legem habentur suspecti. c. inter Verba concl. 6 nu. 270. to. 2.

nauta & eius executor tenetur de furto & maleficio in nauti, etiam per alium facto. in sum. c. 17. nu. 17. to. 1.

Necessarium ad aliquid faciendum tripliciter a iurisperitis sumitur. de Iudeis notab. 10. num. 2. tom. 4.

Necessitas extrema qua sit, & que superflua natura vel status. in sum. cap. 21 num. 5. & c. to. 1.

necessitas extrema non facit dominium, sed facultatem sibi & alijs pro illa capiendi. in sum. cap. 17 nu. 60. & c. 118. to. 1. & de red. eccl. q. 2. mon. 4. nu. 1. & c. & de reg. com. 2. num. 28. & c. to. 2.

necessitatem extremam habens, an teneatur restituere creditori habenti eandem necessitatem in sum. c. 17 nu. 60. seq. 5. to. 1.

necessitatem extremam habens, potest non solum pro se, sed etiam pro alio existente in ea necessitate furari. in sum. cap. 17 num. 118. & c. to. 1. de reg. com. 2. nu. 28. to. 2.

necessitate in extrema positus omnes etiam religiosi tenentur sub peccato mortali subuenire. in sum. cap. 24 num. 11. tom. 1 & de reg. com. 2. nu. 28. & c. to. 3. nu. 48. to. 2.

necessitas superueniens parenti regularis, minus operatur, quam praueniens. de reg. com. 3. num. 48. to. 2.

necessitas, ignorantia, paruitas, vel gratitudo quando excuset penas. de Iudeis not. 8. num. 24. & c. to. 4.

necessaria ad impugnandos Christianos ministrans Sarracenis excommunicatus, & qua sine

sint illa. de Iudais notab. 10. a num. 1. & que ad 25. tom. 4
necessitas felix qua nos ad meliora compellit. de reg. com. 3. nu. 9. prob. 9 to 2
necessaria vita tantum habens non potest licite de illis elemosinam facere, licet sint suae: quia id nequit sine prauidicio Sita facere, cui non potest renunciari. de elemosyna num. 63. tom. 3
necessitas extrema non ita omnia facit communia, ut quis restituere non teneatur, si habeat alias facultatem, & si eis superueniat. ibide m. nu. 27. to. 3
necessitas extrema tollitur non solum per gratuitum; sed etiam per non gratuitam subventionem, & equo, & vel veste commodatis ad traiciendas nives Alprum ibidem. num. 2. 4. tom. 3
necessitas non facit licitum, quod alias est illicitum in prohibitis lege naturalis, ut fornicari non licet propter necessitatem; nec consuetudo derogat legi, quando est immemoralis. de incompatib. benef. ibid. nu. 2. 4. to. 2
necessitatis extrema evidenter signa quilibet de multitudine videns mortaliter peccat, si non succurrat, quando eam simul vident. de elemos. nu. 32. to. 3
necessitatem extremam patienti, qui longe distat subuenire, sed nec de genti in proximo oppido nisi probatione, vel sufficiens indicium habeat, & credere debeat alium non subuenturum, ibid. nu. 30. to. 3
necessitatem extremam patientes non tenemur querere, si non occurrant, nisi publico officio ad id obligemur. ibid. nu. 2. 4. to. 3
necessitatem extremam patienti largiens alienum, vel illicitè quasitum, non satisfacit precepto de restituendo. ibid. nu. 28. 91. to. 3
necessitatem extremam ad indicandam sufficientem evidenter signa articuli mortis futura nisi subueniatur ibid. nu. 25. to. 3
necessitate in extrema medicus tenetur curare pauperem, non tamen gratis, ibidem. num. 26. tom. 3
necessitate in extrema se esse dicenti, non tenetur quis credere, & subuenire, nisi testes de visu adsint. ibid. nu. 31. to. 3
necessitate ab extrema, qui se laborando, uel mendicando liberare potest, non est uerè in ea constitutus. ibid. nu. 34. to. 3
necessitate in extrema monachus, etiam administratione carens, non prohibetur largiri elemosynam. ibid. nu. 26. to. 3
necessitate in extrema eis omnibus, quos iure

occidere non possumus elemosynam facere tenemur; quia aliter occidimus, ibid. num. 26. tom. 3
necessitate in extrema constituto quicumque succurrere potest, non se in ea constituendo, tenetur ei subuenire nec Seta est opinio Sylu. de muliere nobili, quod non teneatur propterea vendere Setaem civilem, & emere rusticanam. ibid. nu. 37. to. 3
negromantiam vel aliam magicam artem discedere, & vel ea uti, & vel deliberato animo ea uelle discedere, vel uti, est mortale. in sum. cap. 11. nu. 28. to. 1
Negans Scrum crimen in iudicio quando non teneatur restituere famam accusatori. in sum. cap. 18. nu. 49. to. 1. & cap. hum. aur. q. 2. nu. 15. tom. 2
negare & affirmare aliquid in confessione mentiendo, quale peccatum. in sum. c. 21. num. 37. & c. to. 1. & de pan. dist. 5. c. fratres. num. 14. 20. tom. 3
negare in confessione peccatum mortale iam legitime confessum, non est mortale. in sum. cap. 21. num. 38. to. 1. & de pan. dist. 5. c. fratres. nu. 20. to. 3
negare Deum, & fidem, quamuis ore tantum, nullo metu licet in sum. cap. 11. nu. 27. to. 1. & c. hum. aur. q. 3. nu. 16. & c. inter Serba. pralu. 3. nu. 3. to. 2. & de pan. dist. 1. cap. potest fieri. nu. 2. to. 3
Negatiua regula quando, affirmatiua cedit. de refer. c. si quando in ant. num. 8. to. 4
negatiua dictio contradiccionem sequentium ponit. de reg. com. 2. nu. 15. to. 2
Negligentia conseruandi bona Ecclesia, si est magna, mortalis est. de iudicijs. not. 3. num. 22. tom. 4
negligentia graui, non leui, est mortalis. de penitent. distinctio. 5. capit. contrarium. num. 18. & c. tom. 3
Negotiator, Side Serbo Mercator.
Nemesis, indignatio, eo quod Deus dat bona malis quid, & qua mortalis in sum. c. 23. num. 118. pec. 3. & de panit. dist. 2. c. a. si quis. num. 5. tom. 3
Nemo repente fit summus, ut intelligatur. de pan. dist. 2. c. charitas est. & hac qua. num. 2. & c. not. 2. & cap. si sermo. & c. contrario. num. 1. tom. 3
Neophytus est irregularis. in sum. cap. 27. num. 205. to. 1
Nobilem esse & nobili parente natum, diuersa sunt. de red. Eccle. q. 3. mon. 21. num. 2. to. 2
Nobilitatis gradus, & literaturae, plures sunt. de

de hor. canon. cap. 2. 2. num. 7. 1. & miscel. 62. num. 6. tom. 4.

nobilitas non omnis per religionem amittitur. de red. eccl. quast. 3. mon. 21. num. 1. & cap. inter verba. 5. conclu. num. 64 to 2. & de indulg. not. 2. nu. 11. to. 3.

nobiles viros, artes duarum tantum decent, agriculturam, & militaris, exemplo Romanorum. de elemosyna. nu. 20. to. 3.

nobilitatem non tantum Christianam, sed & gentilem non decet eum, qui talis est, vocare cacum gibbosum, senem nihili, claudum, vel rusticum, etiam si communiter id non sit mortale peccatum. c. inter verba, conclu. 6. nu. 136. to. 2.

Nomina vel breuia collo appensa gestare quando mortale. in sum. cap. 11. nu. 34. to. 1. et de iudicijs not. 2. nu. 32. to. 4.

Nominare personam, cum qua peccauit, non debet penitens, nec confessorius id perpeti debet, nisi &c. in sum. cap. 7. num. 2. & ca. 10. num. 6. tom. 1. & de penit. distinct. 5. cap. consideret. in princ. num. 96. 100. 104 to. 3.

Nona in ieiunijs an ante canam dicenda. de hor. canon. cap. 2. 2. nume 94. & miscel. 70. nume. 2. tom. 4.

Notarius vel episcopus accipiens plus pro instrumento, quo de ordine maiori datur fides, committit simoniam. in sum. c. 23. num. 101. & cap. 25. nu. 54. to. 1.

notarius vt peccet faciens instrumentum falsum, rescindens vel delens verum, male componens, non tradens illud, non informans satis partem renunciantem aliquid, transcribens die festo, non seruans pauperi sit debet conficiens instrumentum de re illicita, scribens statuta usuraria, nimum stipendium capiens non retinens protocollum siue registrum, faciens testamentum infans. in sum. c. 25. nu. 52. &c. to. 1.

notarius cum fit, quae & quot capitula iurat. in sum. c. 25. nu. 52. to. 1.

Notorie idoneus non est examinandus. de rescript. cap. cum contingat. caus. 2. nul. nume. 13 tom. 4.

notoria nec citatione nec sententia indigent. de peniten. distinct. 6. cap. 1. §. labore. nu. me. 19. tom. 3.

notorium publicum, & occultum quid, & quo duplex, & quando dicatur tale. in sum. cap. 21. num. 55. & cap. 25. num. 73. & cap. 27. nume. 250. Dico 10 nu. 255 & de rescript. c. cum contingat. rem. 2. nu. 26. to. 1.

Noua non omnia reprobanda, imo multa lau-

danda. de iudicijs not. 6. nu. 68. to. 4.

Nouellarij siue Menantes scribentes nouas, & eis credentes quando peccent. de iudicijs in rub. nu. 49. 52 to. 4.

noui testamenti sacerdotis potestas maior est potestate sacerdotis antiqui testamenti, & potest obligare ad peccatum mortale. de lege panali. nu. 17. & 18 to. 3.

Nouitates, praesertim relaxantes mores, vitanda. de red. eccl. q. 1. mon. 48. nu. 4 to. 2.

novitatum auditas ne tollat gustum antiquitatum. de hor. can. c. 19. nu. 192. to. 4.

Nouitij bona intestati non deferuntur monasterio. de reg. com. 2. nu. 49. 52. to. 2.

novitius non potest ita libere testari ut miles. de reg. com. 2. nu. 52. to. 2.

novitij vota non irritat superior. in sum. ca. 12. num. 65. to. 1.

novitius etiam deputatus ad chorum non tenetur ad horas canonicas. de hor. can. cap. 21. num. 20. to. 4.

novitium etiam conuersum cuiusvis religionis percussus est excommunicatus. in sum. c. 27. nu. 79. to. 1.

Nudos vel nudas personas videre, vel cupere videre quale peccatum. in sum. c. 14 nu. 36. & cap. 23. nu. 28. to. 1. & cap. inter verba. 6. conclu. imperfecta. nu. 9. &c. to. 2.

nuda pectora videre verbo, peccata.

Numerata pecunie nomine dicuntur etiam quicquid ea est aestimabile. in sum. c. 23. nu. 71. to. 1. de reg. com. 1. num. 16 to. 2.

Numeri circumstantia non est proprie circumstantia, sed additio peccati ad peccatum. in sum. cap. 6. nu. 14. &c. to. 1. de hor. can. ca. 7. nu. 8. to. 4. & de pen. dist. 5. in princ. c. consideret. nu. 541. &c. to. 3.

numerus peccatorum toties augetur, quoties voluntas renouatur, quo ad forum interius, non quo ad exterius. in sum. c. 6. nu. 16. to. 1. & de pen. dist. 5. in princ. cap. consideret. nume. 46. &c. to. 3.

numeri quae pars dicatur aliquota. de pen. d. 1. in princ. pral. nu. 7. to. 3.

numerus septenarius laudatus, sextus perfectus. de penit. distinct. 1. in princ. pral. nume. 6. tom. 3.

numerus similis peccatorum confitendus. in sum. cap. 6. nu. 15. to. 1. & de penit. distinctio 5. in princip. capit. consideret. nume. 43. &c. to. 3.

Nunquam nimis dicitur, quod nunquam satis dicitur de silent. num. 28. to. 2. & de ho. can. c. 19. nu. 186 to. 4.

Nuptias benedicere, Side Verbo Benedictio.
Nutrix Vel mater, qua infantulum secum collo-
cat in lecto, quando peccet. in sum. c. 15. nu-
me. 13. pec. 18. to. 1

¶ O

Obedientia virtus, & inobedientia vitium
specialia & generalia quid. in sum. ca-
pit. 23. nu. 35. to. 1

Obediendum in quo non sit superiori. in sum.
cap. 4. nu. 14. & cap. 23. num. 38. & c. 10. 1. &
de iudicijs in rub. nu. 59. & c. 10. 4. & de re
gu. com. 2. num. 59. & com. 3. nu. 12. 18. to-
mo. 2. & de dat. & promiss. num. 37. & de pa-
nit. dist. 1. cap. quis aliquando. §. non tibi di-
co. num. 25. & dist. 7. c. si quis autem. n. 81.
& c. 95. 114. 119. to. 3

obediendum maiori iubenti contrarium ei, quod
minor iubet. de reg. com. 3. nu. 18. to. 2

obedire nolle, Vel obedientiam non implere, qua
lo peccatum. in sum. cap. 23. num. 36. to. 1.
& de peniten. dist. 5. cap. 1. §. povat. nu-
me. 3. tom. 3

obedire debet subditus superiori in dubijs, ut
intelligatur. in sum. cap. 4. num. 14. & c. 23.
nu. 36. & c. 10. 1. & de pen. dist. 7. cap. si quis
autem. nu. 81. & c. 95. 118. 119. to. 3

obedire quando teneatur subditus prelato pre-
cepti non ieiunare, vel similia in sum. ca.
23. num. 38. & c. 10. 1

obediri non debet superiori, cum dubitatur si
bene precipiat rem praeiudicalem, quod ex-
tenditur, & limitatur. c. inter verba concl. 6.
num. 20. tom. 2

oblatio in Missa quando necessaria sub pecca-
to. in sum. c. 13. nu. 19. to. 1

oblatores, & aliter vendi & locari possunt e-
tiam laicis, non autem ius ea capiendi; &
quid in eis locandis servandum. de spol. cler.
§. 18. nu. 8. & de hor. can. c. 18. nu. 71. to. 4.
& de reddit. eccles. quaestio. 1. mon. 37. nu-
me. 2. tom. 2

Obligamus, quando obliget ad mortale, Side Ver-
bo Mandamus.

Obligatio in forma camera non habet locum in
consensibus. de usuris. nu. 116. to. 1

Obligatio, qua tenetur quis preceptum aliquod
adimplere tali termino, ante eo elapso cesset. in
sum. c. 21. nu. 45. to. 1

Obligatio antidotalis ratione gratitudinis ad
quid, & quantum obliget, non tamen parit
actionem, nec ius petendi, secus tamen de
obligatione legali. in sum. cap. 17. num. 113.
& c. 10. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 36. n. 1. & c.
20. 2. & de dat. & promiss. nu. 21. to. 3

obligatio naturalis ex consensu etiam nudo ad-
ta obligat in foro conscientiae. de reg. com. 2.
num. 42. tom. 2

obligationem nullam inducit propositum quan-
tumvis ardens. in sum. cap. 12. num. 26. to. 1.
& de pen. dist. 2. cap. non reuertebantur. nu-
me. 1. & c. 10. 3

obligationis antidotalis remissio quare non fa-
ciat simoniam. in sum. c. 23. nu. 106. ad 4. to. 1

Obligatio ad dicendum quotidie Missam de Bea-
ta Virgine, Sit intelligatur. in sum. cap. 25.
num. 134. tom. 1

Obligatio in dubio, quod minus est continet mi-
sericordiam. 19. nu. 4. to. 4. & de & suris nu. 109. t. 1

Obligari emi, & stipulari possunt futura in sum.
c. 23. nu. 104. to. 1

Obligatus simpliciter, statim solvere debet. de
pen. dist. 5. in glo. sum. 3. p. nu. 17. to. 3

Obligare non debemus eum, quem nulla lex o-
bligat, c. inter verba. nu. 345. to. 2

Obligat sepius conscientia ad quod non compel-
lit iustitia, etiam cum lex in falsa prae-
sumptione non fundatur, c. inter Verba. concl. 6.
num. 318. to. 2

Obligat quoad subditos precepta generalia suo-
rum prelatorum, & Visitatorum, ibid. nu-
me. 321. tom. 2

Obligati sumus interdum evitare quod potius
prodest, quam noceat proximo, ibidem. nu-
me. 157. tom. 2

Obligati sunt reus, & testis ad reuelandam ve-
ritatem iudici iuridice interroganti, nu. 586.
ibid. nu. 188. to. 2

Obligati quando sumus sub pena peccati men-
talis curam habere de fama, ibidem. nu-
me. 172. to. 2

Obligatus ex delicto damnum statim restituat,
penam vera non. de pen. dist. 5. in prin. 3. p.
glo. nu. 22. to. 3

Obligatus ad recitandum rosarium, satisfact re-
citando illud absque meditatione mysterio-
rum. mis. 21. nu. 1. to. 4

Oblitus alicuius peccati, vel censura, vel irregu-
laritatis, pe lobelai, postea a quouis appro-
bato confessorio absolvi pot. in sum. c. 26. nu.
13. t. 1. & de pen. d. 5. c. consideret. §. cautus.
nu. 32. & d. 6. c. 1. in prin. 32. 70. t. 3. & de
iudeis not. 11. in fi. glo. ult. num. 20. tom. 4.

Oblitus alicuius mortalis in specie tenetur con-
fiteri in genere. in sum. c. 10. nu. 7. & c. 10. 1

Obscura & dubitata interpretanda, ut quam
minimam obligationem inducant. de usuris
num. 109. & mis. 19. nu. 4. to. 4. & de regu.
com. 1. nu. 20. to. 2

O b s e r -

Observantia Virtus coniuncta iustitia quid. in
 sum.c. 14. nu. 2. to. 1
observantia sana & superfluitosa qua. de hor.
 can. c. 6. nu. 45. to. 4
Obstetrix ignorans formam baptizandi peccat.
 in sum. c. 22. nu. 6. pec. 5. to. 1
obstetrices Aegyptia non mernere mendacijs. de
hor. can. c. 20. nu. 36. to. 4
Obstinatus non est omnis quem non satis pœni-
ter. de hor. can. c. 20. nu. 12. to. 4
Occasio peccandi duplex, propinqua, & remo-
ta, hac non necessario vitanda, sed illa. in
 sum. c. 3. num. 10. & c. 10. 1. & cap. inter Ver-
 ba. concl. 6 imperfecta nu. 10. to. 2
occasio propinqua accurate definita. in sum. c. 3.
 num. 14. to. 1
occasionem propinquam peccandi mortaliter
habens quando possit absolui, concurrentibus
quatuor. in sum. cap. 3. nu. 15. 17. 21. 27. 10. 1
occasio, qua est propinqua peccandi uni, non
semper est alteri, cum exemplis. in sum.
 cap. 3. num. 12. tom. 1. & de indulg. not. 34.
 num. 5 & c. tom. 3
occasio qua necessario vitanda pœnitenti. in
 sum. cap. 14. nu. 32. 44. tom. 1. & cap. inter
 verba 6. conclu. imperfecta. nu. 10 in fi. to. 2.
 & c. Accepta. oppos. 7. num. 15. to. 4
occasionem peccandi alteri dare, vel ei consen-
tre, vel cooperari quando mortale, & indu-
cat ad restitutionem. in sum. cap. 14. 27. 32.
 & c. 44. & c. & cap. 16. nu. 15 L. & cap. 17.
 num. 14. & c. 195. A. & cap. 18. nu. 37. &
 cap. 20. nu. 15 & c. & cap. 21. nu. 25. tom. 1.
 & de indulg. not. 34. nu. 5. & de pan. dist. 1.
 cap. noli putare. nu. 12. tom. 3. & cap. inter
 verba. conclu. 2. num. 7. 10. & conclu. 6. im-
 perfecta. nu. 10. to. 2
occasio peccandi etiam per actus de se bonos, an
semper vitanda. in sum. ca. 14. num. 35. to. 1.
 & de indulg. not. 34. nu. 5. & de pœn. dist. 5.
 c. qualitas. nu. 18. & c. to. 3
occasio, qua credendum raro induci pœniten-
tem ad mortale, an necessario vitanda. in
 sum. c. 3. nu. 15. to. 1
occasionem dare ad veniale, veniale tantum
est. in sum. c. 14. nu. 34. to. 1
occasio peccandi per tactum manuum, mam-
illarum &c. qualis omnino vitanda. in
 sum. c. 14. nu. 41. to. 1
occasio peccandi tam in se quam in alijs vitan-
da est, & quando mortalis. in sum. cap. 14.
 num. 31. & c. A. to. 1
occasiones peccandi tollende quantum fieri po-
test. c. inter verba. conclu. 6. nu. 39. to. 2

Occidens, vel occidere, vide Verbo Homicida.
 Vel Homicidium, præter infra scripta.
occidens aliquem pro pecunia sibi promissa, non
potest eam post factum repetere, & quid tunc
ficiet. in sum. c. 17. nu. 41. to. 1
occidens animal domesticum alterius tenetur
ad restitutionem. in sum. cap. 15. num. 22.
 & c. 17. num. 120. to. 1
occidens famulus vel servus præcepto domini
uxorem adulteram, ne ipse ab hero occida-
tur, gravissime peccat. de iudais notab. 11.
 num. 15. to. 4
occidens aliquem repertus in adulterio & cum
adultera etiam in suam defensionem fit irre-
gularis. in sum. c. 15. nu. 7. to. 1
occidens defendendo se sine moderata tutela
puniatur minus quam aggreffiens, sed resti-
tuet quantum ille. in sum. c. 15. nu. 25. to. 1
occidens etiam mala voluntate inuasorem cui
moderamine inculcata tutela non fit irregu-
laris. de iudicijs in rub. nu. 110. to. 4
occidens casu, & exponens se periculo mortis
corporalis, ut peccet. in sum. c. 15. nu. 6. to. 1
occidere nobilem gravius crimen est quam igno-
bilem, quamvis aliquando maior restitui-
tio sit facienda pro ignobili. in sum. cap. 15.
 num. 24. to. 1
occidere quare possit ecclesiastica potestas con-
iuncta seculari. de iudicijs not. 6. num. 26.
 & c. tom. 4
occidere infanriem, minus est peccatum, quam
occidere adultum. de pan. dist. 1. cap. si quis
 necandi. nu. 2. to. 3
occidere desiderans multos cum bona mala vo-
luntate, tot peccata sunt, quot personas de se
derabat occidere. de panit. dist. 5. cap. consi-
 deret. in princ. nu. 13. exce. 4. to. 3
occidere quos & quomodo licuit iudais tempore
passionis Christi. de pan. dist. 1. cap. periculo-
 se. nu. 4. to. 3
occidere vel percutere ministrum iustitia in
defensionem propriae uitae, quare non liceat.
 in sum. c. 15. nu. 8. to. 1
occidere latronem, si potest apprehendi, est mor-
 tale. in sum. c. 15. nu. 5. to. 1
occidere, vulnerare, vel percutere, aut ea de
re delectari, quando mortale. in sum. cap. 15.
 num. 5. tom. 1
occidere in defensionem suam, siue alterius, vel
ob castitatem quando mortale. in sum. c. 15.
 num. 5. tom. 1
occidere licite quis dicatur iudicis auctoritate,
 & in bello iusto. in sum. c. 15. nu. 2. to. 1
occidere intentione occidendi in defensionem
 persona

persona propria uel aliena, immo & rerum, &c. quando liceat. in sum. c. 15. n. 2. & c. 10. 1. & de iudeis not. 11. nu. 15. & de iudicijs in rub. nu. 110. to. 4.

occidere hominem percutere, & non adiuvando extreme egentem, & equiparantur quo ad peccandum mortaliter, sed non quo ad aequalitatem peccati, & alias penas. de elemosina. nu. 38. to. 3.

occidere tyrannum nemo propria auctoritate potest. de hor. can. cap. 19. nu. 78. & c. 10. 4.

occultum est duplex, aliud per se, aliud per accidens, & quid utrumque, & in quo differant. De iudicijs in rub. nu. 67. tom. 4. & de pan. dist. 1. c. cogitationis nu. 7. to. 3.

occultum nullatenus probabile per accidens sed suapte natura probabile ecclesia punire potest, non autem pure mentale. de iudicijs in rub. nu. 67. & c. tom. 4. & de pan. dist. 1. c. cogitationis. nume. 3. 7. & c. & dist. 5. in prin. glos. sum. num. 19. & c. 26. & cap. fratres nu. 59. to. 3.

occultum uel pene occultum, uel publicum siue notorium crimen quando dicitur. in sum. cap. 21. nu. 55. & cap. 25. num. 73. & c. 27. num. 25. to. 1.

occultum peccatum detegere non licet ante correctionem fraternam, si est spes emendationis. in sum. c. 18. num. 56. to. 1. & de iudicijs in rub. num. 53. & c. 10. 4. & c. inter uerb. 6. conclus. imperfecta. nu. 19. to. 2.

occultum peccatum, uel secretum etiam naturale siue verum, siue falsum detegere, quale peccatum, & quando inducit restitutionem. in sum. c. 7. nu. 1. & cap. 18. nu. 31. & c. 45. 54. tom. 1. & cap. inter verba. 6. conclus. imperfecta. num. 18. & c. 2. 1. tom. 2. & de pan. dist. 6. c. pen. sacerdos num. 3. & c. & dist. 1. c. non nisi dico nu. 5. & c. tom. 3.

occulta nemo debet detegere inquirenti generalliter, detecta tamen puniendi sunt. de iudicijs in rub. nu. 87. & c. 10. 4.

occulti criminis dissimulatio utilior quam punizio sine querela. de iudicijs in rub. num. 56. 81. to. 4. de pan. dist. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. nu. 16. to. 3.

occulta peccata mortalia scire desiderans, uel procurans, peccat mortaliter. in sum. cap. 12. num. 23. & cap. 18. num. 41. & c. 23. num. 27. tom. 1.

occulta peccata etiam propria detegere, vel falsa sibi imponere, quando mortale. in sum. cap. 18. nu. 27. & c. 61. to. 1. & c. inter uerba. 6. conclus. imperfecta. num. 13. to. 2. & de lu-

dicijs in rub. nume. 53. & c. tom. 4. occulta sua mala detegere nemo ullo iure tenetur, sed sic celare de iudicijs in rub. nu. 53. & c. 59. to. 4. & de pan. dist. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico. num. 5. 8. 11. & c. 1. 3. occultus auctor delicti publici non potest compelli censura ex communicationis ut se prodatur. in sum. c. 17. nu. 100. to. 1.

Oidium habere cum deliberatione quis nam dicatur. in sum. cap. 5. 1. nu. 18. & cap. 14. nume. 25. tom. 1. & de pan. dist. 1. c. serpens. num. 7. tom. 3.

odium Dei ex genere suo est maximum peccatorum. in sum. c. 11. num. 18. to. 1. & de pan. dist. 1. c. serpens. num. 8. & c. noli putare. num. 10. tom. 3.

odium Dei ex sua natura est maius omnibus peccatis, tamen aliquando est minus propter circumstantias, & aliquando est veniale. c. inter uerb. concl. 6. nu. 101. to. 2.

odium & rancor duplex. in summa. cap. 14. num. 25. to. 1.

odium habere aliquibus nationibus, quale peccatum. de hor. can. c. 19. nu. 95. to. 4.

odium aut rancorem malum quod suam dicatur habere, & si idem affectus ad quid teneatur. in sum. c. 14. nu. 25. to. 1.

odio prosequi parentes est circumstantia necessario consistenda. in sum. c. 4. nu. 11. to. 1.

Offerre aliquid in missa diebus festis quando quis teneatur sub peccato mortali. in sum. cap. 13. num. 19. to. 1.

offerre se Deo, est agnoscere eum sua creationis principium, & sua beatificationis finem: atque ideo suam ei, preceptisque ipsius uoluntatem subijcere. de pan. dist. 5. cap. 1. §. semper. num. 1. to. 3.

offerri plus sine peccato potest celebranti primam missam, vel baptismum eo, quod publice fiat, uel mutatus, quam nemine sidentis, si principaliter propter Deum. de elemosina. nu. 77. to. 3.

Officium, prater infra scripta, vide Verbo Ars. officia iudicum cum potestate iudicandi, uendi, & emi possunt, nisi, & c. in sum. cap. 17. nu. 81. & cap. 25. nu. 7. tom. 1. & de dat. & promiss. nu. 46. & c. 10. 3.

officia secularia uendens quando peccet, & teneatur ad restitutionem in summa. cap. 17. num. 81. & cap. 25. nume. 7. to. 1. de dat. & promiss. nu. 47. & c. 10. 3.

officium uel ars quando relinquenda. in sum. cap. 3. nu. 11. & cap. 26. nu. 24. dico 16. to. 1. & de pan. dist. 5. cap. negotium. nu. 1. usque ad

- ad 26. & cap. contrarium. num. 1. & c. 9. & cap. consideret. §. in his. nu. 1. to. 3.
- officium, beneficium, uel artem sine peritia & scientia iusta capiens uel exerceat ut peccet, & dimittat illud, aut discat in summa. c. 23. nu. 47. & cap. 25. num. 133. to. 1. & de hor. can. c. 11. nu. 20. & c. 38. & c. & cap. 26. nu. 30. & mis. 85. nu. 2. to. 4. & cap. inter verba. 1. concl. num. 17. & c. 10. 2. & de rescrip. c. si quando excep. 7. nu. 3. & excep. 16. nu. 1. 4. 8. 11. & excep. 18. nu. 4. 8. 10. 4. & de pan. dist. 6. c. 1. §. caueat. num. 4. to. 3.
- officium unde dicatur & interdum est tota curia. de pan. dist. 1. cap. nemo. nu. 35. to. 3.
- officium iudicis nobile non est actio, & frequenter datur contra obligatum alia lege quā iustitia. de red. eccl. q. 3. mon. 31. nu. 3. & c. 1. 2.
- officium mutuandi, & usuras (etiam moderatas) recipiendi illicitum. de Camb. nu. 16. r. 1.
- officium aliquod est licitum, quod auctoritate priuata nequit exerceri, & publica potest. ibid. nu. 18. to. 1.
- officia duorum nulli quantumcunque exercitata uno tempore committenda. de incompt. benes. nu. 9. to. 2.
- officium iudicandi non potest vendi ab inferiori, licet sua oppida cum illa iurisdictione posset de dar. & promiss. nu. 48. to. 3.
- officium crucis in septem horas diuisum optima precandi & contemplandi formula. de hor. can. c. 19. nu. 199. to. 4.
- officio pro debito capiens quis non peccet. de datis & promiss. nu. 51. to. 3.
- officia diuina non sint nimis longa, nec nimis breuia de hor. can. c. 16. nu. 53. to. 4.
- officium pro sepultura infantis aptum. mis. 53. num. 2. tom. 4.
- officij uel beneficij donatio uel collatio quando uere dicatur debiti remissio in sum. cap. 17. num. 81. to. 1.
- officium diuinum, sive serbo horas canonicas, prater infra scripta.
- officij diuini seruendum modeste, & honeste. de hor. can. c. 16. nu. 77. & c. to. 4.
- officij diuini uel seipens interesse, an aliquādo teneamur sub mortali. in sum. c. 21. nu. 1. to. 1. & de hor. can. c. 3. nu. 19. to. 4.
- officia diuina, quae & quomodo in interdicto generaliter permisa in sum. c. 27. n. 17. 2. & c. 1. 1.
- officium diuinum ceptum perficiendum. de hor. can. c. 10. nu. 38. to. 4.
- officium B. Virginis Mariae in lingua vernacula est prohibitum. de hor. can. c. 22. nu. 103. & mis. 83. nu. 2. to. 4.
- officium B. V. & defunctorum quis teneatur recitare. in sum. c. 25. nu. 122. to. 1. de hor. can. cap. 7. nu. 25. 3. & c. 10. nu. 3. & c. 21. nu. 10. 21. & c. 22. nu. 99. & mis. 77. n. 1. r. 4.
- officium B. V. non solum confectendo, sed etiam lex papalis induxit. de hor. can. cap. 21. nu. 22. & cap. 22. nu. 99. & mis. 77. nu. 1. to. 4.
- officia prohibita clericis sive serbo clericis.
- officium uel beneficium confectendo, sed etiam indigno peccat, & cui restituere debet. in sum. c. 17. nu. 73. & c. 96. pec. 9. tom. 1. & c. inter verba. 1. concl. nu. 12. & c. & de red. eccl. q. 2. mon. 23. nu. 1. to. 2. & de rescrip. c. si quando excep. 16. nu. 2. & c. & mis. 35. num. 1. tom. 4.
- officia duo tenens, duorum vicem gerit. de hor. can. c. 22. nu. 56. & mis. 60. nu. 7. to. 4.
- oleum confirmationis debet esse benedictum, alias nullum conficitur Sacramentum. in sum. c. 22. nu. 8. to. 1.
- Omissio pura quid. in sum. pral. 6. nu. 3. & c. to. 1.
- omissio pura cur dicatur factum negatiuum. in sum. pral. 7. nu. 6. & c. to. 1.
- omissio defensionis quando censuram uel irregularitatem inducat. in sum. c. 24. nu. 22. to. 1.
- Omnino, hac vox quid significet. de pan. dist. 5. cap. 1. §. ponat. num. 2. & cap. contrarium. num. 7. tom. 3.
- Onus & modum inducunt distinctiones, ut, ad, ob, pro, in, ne, & c. de red. eccl. q. 1. mon. to. 2. nu. 7. to. 2.
- onere cum suo res transit. de pan. dist. 6. cap. sacerdos. nu. 44. to. 3.
- onus non debet esse alienatio. c. inter uerba conelu. 6. nu. 42. 1. to. 2.
- Operarius qui non laborat iuste conductori tenetur ad restitutionem. in summa. cap. 17. num. 197. to. 1.
- Opera talia, quae alis finis, & etiam meliora, uel peiora, quo finis melior uel peior. in summa. pralud. 9. num. 18. 20. & cap. 6. nu. 4. mis. 5. & nu. 17. & c. 14. nu. 33. & cap. 21. nu. 40. to. 1. & cap. hum. aur. q. 3. num. 2. & de fin. hum. nu. 1. & c. 17. 20. 30. 35. 40. & cap. inter verba. 5. concl. nu. 25. 32. 42. 53. & c. to. 2. & de pen. dist. 1. cap. magna. nu. 12. & c. & dist. 6. c. 1. in princ. nu. 41. to. 3.
- opera mortua & mortificata quid, & ualde differunt: hac enim paenitentia susciuntur, illa uero non de indulg. not. 32. nu. 37. & c. to. 3. & de pen. dist. 3. cap. quarat. §. quod autem. nu. 1. & c. & dist. 4. cap. diuinitas §. sicut ergo. nu. 1. & c. to. 3.
- Opera bona, sive ser. Bonae opera, pter infra scripta.

opus nullum meritorium absque charitate. De pan. dist. 2. c. quamobrem. nu. 5. & cap. charitas est. num. 18. to. 1. & de hor. can. ca. 8. nu. 1. 3. & c. 10. 3

opera etiam alias debita pro penitentia precipi & assumi possunt. in sum. c. 26. n. 23. & c. tom. 1. & de pan. dist. 6. cap. 1. in princ. qui sult. num. 40. 10. 3

opus quodcumque bonum etiam alias debitum, & pure mentale, est satisfactorium pena peccati remissi. in sum. cap. 3. nu. 4. & c. 26. nu. 2. 3. & c. 10. 1. & de pan. dist. 6. c. 1. in princ. qui sult. nu. 40. & dist. 3. c. satisfactio. nu. 5. & c. & de indulg. not. 13. nu. 14. 10. 3

opera bona quae solius relationis defectu mala. c. inter Verb. 5. concl. nu. 42. 10. 2

opera eo meliora, quo a temporarijs puriora. c. inter Verb. 5. conc. nu. 25. 10. 2

opus idem eo melius vel peius, quo pluribus de fontibus manat, & maiore de charitate manans magis satisfaciunt. de pan. dist. 6. c. 1. qui nult. nu. 41. etc. 10. 3

opus bonum in statu malo factum quod mort. de hor. can. cap. 6. nu. 43. 10. 4

operum bonorum hac applicatio utilis. de hor. can. c. 10. nu. 8. 10. 4

opera propria cur plus regulariter prosint & noceant, quam aliena de hor. can. cap. 20. nu. me. 49. & c. & mis. 9. nu. 2. & c. 10. 4

opus notius melius quam voluntarium: sed sic limitatur. in sum. c. 12. nu. 32. praf. 4

opera meretricis & aliorum delinquentium aliquid valent in genere entis, sed non in genere moris. in sum. c. 57. a. n. 35. & q. 3. ad 40. t. 1

opera bona vnius quantum prosint alteri. mis. fecel. 9. num. 3. 10. 4

opera bona quae omittenda ob scandalum. in sum. cap. 14. nu. 44. & cap. 24. nu. 23. pec. 5. 10. 1. & de refect. cap. cum contingat. rem. 2. nu. 16. 22. 10. 4. & de indulg. not. 3. 4. n. 3. t. 3

opera ad bona incitare brauijs, honoribus, vel pecunijs ut bonum. de fin. bu. nu. 45. & c. inter Verb. 5. concl. nu. 17. 20. 10. 2

opera mortua an prosint ad penam dimittendam. de hor. can. c. 20. nu. 35. & c. 10. 4. & de pan. dist. 4. c. diuina. S. sicut ergo. nu. 1. 4. 10. 3

opera mortificata cur redeant plusquam mala dimissa. de pen. dist. 3. c. quera. S. quod quatem nu. 2. & c. & dist. 4. cap. diuina. S. sicut ergo. nu. 1. etc. tom. 3

opera bona facta sine charitate vel in peccato mortali ad quid prae sint. in sum. praf. 7. n. 3. et c. 3. nu. 8. & c. 27. nu. 267. t. 1. & de hor. can. cap. 6. num. 27. & c. & cap. 8. nu. 2. & c.

Index Oper. Nauar.

& cap. 20. num. 35. & c. tom. 4. & de pan. dist. 1. c. potest fieri. nu. 5. & dist. 2. cap. charitas est. n. 18. & cap. & cognouerunt nu. 3. & dist. 3. c. quera. S. quod autem. num. 1. & c. dist. 6. cap. 1. qui nult. a nu. 45. & s. que ad 48. 10. 3

opus omne seruile manuale est, & mechanicum: & ideo mentis solius opus nullum. Sere seruile neque peccator vere seruus. de pen. d. 5. c. consideret. in princ. a nu. 23. & s. que ad 27. 34. & c. tom. 3

opera omnia peccatorum etiam infidelium quare non semper sint mala. de hor. can. c. 6. nu. 27. & c. & cap. 20. nu. 12. 25. 10. 4

opera ad laudem Dei principaliter indulta, inducere principaliter ad laudem propriam, quando non sit mortale. de hor. can. c. 22. nu. 12. & mis. 50. nu. 1. 10. 4

opera satisfactoria quae in sum. cap. 3. nu. 4. & c. 26. nu. 24. 10. 1. & de pan. dist. 3. c. satisfactio. nu. 5. & c. dist. 6. c. 1. qui nult. nu. 36. & s. q. ad 42. & c. dist. 7. c. si quis. 1. num. 31. & de indulg. not. 13. nu. 14. 10. 3

opus operatum sicut quadam, & quadam operans. de hor. can. c. 20. nu. 39. & c. 10. 4. & de pan. dist. 1. c. magna. nu. 17. 10. 3

opus de se bonum, quod factum a peccante genialiter, quando non sufficiat ad acquirendas indulgentias, nec ad meritum. De indulg. not. 19. nu. 6. 22. & c. not. 32. nu. 45. etc. 10. 3

opera Misericordiae, vide verbo Misericordia.

opus alias ex genere suo non seruile, etiam si intentione solum lucrandi fiat, non ideo fit seruile. in sum. c. 13. nu. 5. 10. 1

opus non dicitur bonum, aut malum, quia bonum, aut malum ex eo succedit, nisi id prauum fuerit, vel prauideri debuerit. c. inter uerba. concl. 6. nu. 38. 10. 2

opus aliquod non ideo pretio caret, quia ab aliquo gratis illud fieri contingat. de Camb. num. 62. 10. 3

opera omnino bona, qui negat, haereticus est, sed ex maiori parte sunt mala. Semialiter, & nulla est in individuo indifferens. de homic. casual. nu. 2. 10. 1

opera seruilia quae sint. in sum. c. 13. n. 2. etc. t. 1

opera septem seruilia permittuntur diebus festis, & quinque non seruilia prohibentur. in sum. c. 13. nu. 3. 10. 1

opera pia quae intelliguntur. in sum. c. 17. n. 93. tom. 1. Addimus etiam & de red. eccl. q. 1. mon. 26. nu. 2. etc. 10. 2

Opinio siue suspicio quid. in sum. cap. 27. nu. 279. 10. 1. & de Induc. in rub. nu. 43. 10. 4

M &

- & de peni. dist. 7. c. si quis autem nu. 1. 1. 3.
 opiniones quando occurrunt & varia, quid agen-
 dum in sum. c. 27. nu. 286. & c. de & juris.
 num. 109. tom. 1. & de peni. dist. 7. c. si quis
 autem nu. 52. & c. 10. 3.
 opiniones doctorum & varia plus turbant quam
 illustrant ueritatem. capit. acceptu. oppos. 5.
 num. 3. & de red. ecclef. quæst. 1. mon. 17.
 num. 1. tom. 2.
 opinionibus varijs existentibus, confessarius & el
 iudex quam secure sequi possit. in sum. c. 27.
 num. 287. 10. 1. & de pan. dist. 7. c. si quis au-
 tem nu. 66. & c. 130. & c. 10. 3.
 opinionem uiri docti sequens, quando securus
 in conscientia de pan. dist. 7. c. si quis autem.
 nu. 53. & 66. 10. 3.
 opinio communis quādo dicatur. in sum. c. 27.
 num. 285. 289. 10. 1.
 opinio communis circa fidem & mores pericu-
 lose relinquitur, nisi & c. de red. ecclef. q. 1. mo-
 nit. 40. nu. 2. etc. & mon. 48. nu. 2. 10. 2. & de
 pan. d. 7. c. si quis autem nu. 55. & c. 10. 3.
 oportet uerbum non semper necessitatem, sed
 quandoque honestatem & convenientiam
 denotare de lege penali. nu. 1. 10. 3.
 Ora pro me ignati, tam bene dicitur mortuo,
 quam dicebatur uiuo. de hor. canon. cap. 18.
 num. 19. tom. 4.
 orabant laborantes Monachi Aegyptij. de hor.
 can. c. 13. nu. 48. 10. 4.
 orabit bene utens antiquis formis. de hor. canon.
 cap. 19. nu. 189. 10. 4.
 Orandi tempus certum nullo iure diuino præfi-
 xum. de hor. can. c. 3. nu. 5.
 orandi formula consuevit ut caute pro non con-
 fuetis omittenda. misc. ult. num. 12. 10. 4.
 orando sanctos multi sapius errant. de hor. can.
 c. 18. nu. 21. 10. 4.
 orandi consuetudo, cum aliqui sese excipiunt,
 optima. de hor. can. c. 18. nu. 34. 10. 4.
 orandum tali, & tali tempore sine obligatione.
 de hor. can. c. 18. nu. 40. etc. 10. 4.
 orandi utilitas in quo consistit. de pan. dist. 1.
 c. nouit. nu. 4. & c. 10. 3.
 orando peccant multi, qui si non orarent, non
 peccarent de hor. can. c. 13. nu. 39. etc. 42. etc.
 & cap. 20. nu. 27. & c. 21. nu. 39. 10. 4.
 orandum coram, & corpore, attente, modeste,
 uerecunde, etc. de hor. can. c. 2. nu. 2. etc. 7. &
 & cap. 4. nu. 6. 14. 16. 10. 4.
 orandum esse & vario gestu probatur; licet lex di-
 uina id non statuit. de ho. can. c. 4. nu. 2. 46. 1. 4.
 orandum, sed non pro sancto uel damnato, ni-
 si etc. de hor. can. cap. 19. num. 64. & cap. 20.
 num. 37. etc. & cap. 22. num. 43. etc. & mis-
 58. nu. 1. & que ad 9. 10. 4.
 orandum semper, in quo sensu intelligatur. de
 hor. can. c. 3. nu. 6. & c. 20. nu. 22. 10. 4.
 orandus non est Deus, ut noue uelit quod an-
 tea noluerit. de hor. can. c. 19. nu. 51. etc. 10. 4.
 de panit. dist. 1. capit. nouit. num. 1. & que
 ad 5. tom. 3.
 Orans cogitet quem alloquitur, & de solo illo,
 quod orat, cogitet, & audiat, si uult a Deo
 audiri. de Silent. num. 5. 10. 2.
 orans quando licite temporalia pura petat. de
 hor. ca. c. 19. nu. 151. & c. 20. nu. 5. etc. 10. 4.
 orans, quæ bona pure a Deo petere possit. de hor.
 can. cap. 20. nu. 6. 10. 4.
 orans pro alijs agat hoc. de hor. canon. cap. 19.
 num. 63. 10. 4.
 orans debet Dei voluntatem sua præferre. de
 hor. can. c. 19. nu. 55. 10. 4. & de pan. dist. 1.
 cap. nouit. nu. 4. & c. 10. 3.
 orans pro infante mortuo ut peccet. de hor. can.
 cap. 19. num. 65. & cap. 20. num. 37. et c. 22.
 nu. 24. et mis. 53. num. 1. 10. 4.
 orans pro Francorum rege, decem dierum indul-
 gentiam acquirit. de hor. can. c. 19. nu. 90. 10. 4.
 orantis sermo tranquillus sit, & serenus.
 de Silent. nu. 6. 10. 2.
 orans Deum, seruet a qua alloquens regem.
 de Silent. nu. 7. & c. 10. 2.
 orantem iuuat credere, quod diu iuuant. de
 hor. can. cap. 18. nu. 18. 1. 4.
 orans cur peccet legens uel signans literas, in
 choro, loquendo, rixando, & c. de hor. can. c.
 13. nu. 24. & c. 10. 4. & de silent. nu. 13. 10. 2.
 orans pellat cogitatus de se non malos. de silen.
 nu. 10. 12. 10. 2.
 orans alio modo quam præcepto, non satisfacit.
 de hor. can. cap. 22. num. 39. & miscel. 57.
 num. 3. 10. 4.
 orans pro excommunicato denunciato, ut mini-
 ster ecclesie, incurrit excommunicationem
 minorem in sum. c. 27. nu. 36. ad 3. 10. 1.
 orant ut male multi pro se & alijs. de hor. can.
 c. 19. num. 55. 10. 4.
 orantium intentio in applicanda oratione ut sit
 exprimenda. de hor. can. c. 20. nu. 52. 10. 4.
 orare seu oratio tripliciter accipitur. de hor. ca.
 c. 1. nu. 6. & c. 10. 4.
 orari potest oratione priuata, non autem publi-
 ca, pro excommunicato denunciato. in sum.
 c. 27. nu. 36. pram. 12. 10. 1. & de hor. canon.
 c. 19. nu. 67. & c. 71. & c. 10. 4.
 orare pro rege suo iustum, & an iniustus quam
 pro omnibus. de hor. can. c. 19. nu. 97. 10. 4.
 orare

orare cum haeretico manifestò, nondum tamen
pro excommunicato denunciato, quare ratione
liceat. de hor. can. c. 22. num. 5. & misc. 47.
num. 1. tom. 4.

orare absolute melius quam studere, sed non
tali & tali. de hor. can. c. 11. nu. 32. & c. 18.
num. 47. to. 4.

orare aliqua debent interdum aliqui laici, qua
non debent aliqui clerici. de hor. can. cap. 3.
num. 19. tom. 4.

orare bene difficile in locis valde splendidis. de
hor. can. c. 18. nu. 5. & c. 6. nu. 21. to. 4.

orare calculi precatorijs bonum, & ut melius
fieri possit. de hor. can. c. 19. nu. 123. to. 4.

orare sine dirigere & ordinare nos ipsos ad fi-
nem debitum an teneamur omnes cum pri-
mum habemus usum rationis. de hor. can.
c. 3. nu. 16. to. 4.

orare tenemur omnes, & petere ut saluemur,
& quo tempore. in sum. c. 13. nu. 18. to. 1. &
de hor. can. cap. 3. nu. 1. & c. 8. 14. etc. to. 4.

orare quando quis teneatur pro se, & pro egen-
te eius oratione. in sum. cap. 13. nu. 18. to. 2.
& de hor. can. cap. 3. num. 8. & c. & cap. 20.
num. 21. & c. to. 4.

orare pro alijs & etiã pro inimicis, & iniurias
remittere debemus. de hor. can. c. 3. num. 13.
& c. & cap. 19. nu. 76. 117. & c. to. 4.

orare uel panitere non tenetur quis sub pœna
noni peccati, eo solo quod sit in statu peccati
mortalis. in sum. cap. 1. num. 27. & de hor.
can. c. 3. nu. 11. & c. to. 4.

orare ut liceat pro se interimentibus. de pan.
dist. 7. c. 1. nemo. nu. 3. & c. to. 3.

orare licet iter facienti pedes, vel eques. de hor.
can. c. 4. num. 14. & cap. 13. num. 48. & ca.
17. num. 8. to. 4.

orare deambulando quomodo & quo tempore
utile. de hor. can. c. 4. nu. 13. to. 4.

orare & orari bene sanctos, Tridenti definitum.
de hor. can. c. 1. nu. 21. to. 4.

orare sibi, & sibi que liceat. de hor. can. cap. 5.
num. 1. & c. 5. & c. to. 4.

orare in ecclesia melius quam extra, tribus de
causis. de hor. can. c. 5. nu. 4. to. 4.

orare licet alijs verbis quam dominicis, sed non
& c. de hor. can. c. 19. nu. 121. & c. to. 4.

orare malum malis, ne male agant, ut liceat. in
sum. c. 15. nu. 10. & c. 20. nu. 23. to. 1. & de
hor. can. c. 19. nu. 77. to. 4.

orare non licet ut fiat miraculo quod sine illo
fieri potest. de hor. can. cap. 20. nu. 24. to. 4.

orare qui iugiter uolet, utatur Versu, Deus in
adiutorium meum intende, & c. & de hor.

can. cap. 19. num. 1. & c. to. 4. & de silent. nu-
me 25. tom. 2.

orare tenetur sacrificans nominatim pro Papa,
Antistite, & rege suo. in sum. c. 25. nu. 111.
dico 3. to. 1. & de hor. can. cap. 19. nu. 98. to. 4.

orare pro rege, & regina nominatim in colle-
ctis, ut licitum. de hor. canon. cap. 19. nu. 97.
100. tom. 4.

orari cur non debeat uiuus, nec existens in pur-
gatorio. de hor. can. c. 1. nu. 22. & c. 27. & cap.
20. nu. 10. to. 4.

orare an uere dicantur qui sunt in purgatorio.
de hor. can. c. 1. nu. 25. to. 4.

orare proprium angelorum, & hominum. de ho.
can. c. 1. nu. 23. & c. to. 4.

orari potest omne factibile, sed non fieri omne
orabile. de hor. can. c. 19. num. 78. & cap. 20.
num. 7. tom. 4.

orat Christus quatenus homo, non quatenus
Deus. de hor. can. c. 1. nu. 24. & c. to. 4.

orat purius qui externis minus intendit. de hor.
can. c. 13. nu. 51. to. 4.

orat semper, qui semper bene agit, & semper pe-
tit qui bene semper seruit. de hor. can. cap. 1.
nu. 9. & c. 3. nu. 7.

Oratio quid, & est triplex, mentalis, Serbalis, et
mixta. de hor. can. c. 1. nu. 3. 7. & c. 10. & c. 13.
28. & c. 18. nu. 104. to. 4.

oratio mentalis duplex, nota & ignota. Demo-
ni. mentalis pura est omnino ignota. Demo-
ni. de hor. can. c. 18. nu. 107. & ca. 22. nu. 40.
& misc. 57. nu. 3. to. 4.

oratio mentalis quouis loco etiam turpi bene, fit
& etiam uocalis debita ex causa. de hor. can.
c. 5. nu. 5. & que ad 10. to. 4.

oratio pure mentalis etiam mali, diu durare po-
test. de hor. can. c. 22. nu. 41. & misc. 57. nu-
me. 5. & c. tom. 4.

oratio mentalis uerbis aucta ut praestantior, &
quid uox profit. de hor. can. c. 17. nu. 37. & c.
22. nu. 38. & misc. 57. nu. 2. to. 4.

oratio in memento Missa sit mentalis uel mixta.
de hor. can. c. 18. nu. 105. & c. Ad do 4. to. 4.

oratio est petitio & actus intellectus. de hor. can.
c. 1. nu. 13. to. 4.

oratio non est uirtus, sed actus uirtutis, & cu-
tus, & qualis. de hor. can. c. 21. nu. 67. to. 4.

oratio bona & mala, & quid earum utraque. de
hor. can. c. 6. per totum. to. 4.

oratio cur dicta desiderii, cur affectus purus, et
cur actus latræ. de hor. can. cap. 1. a nu. 14.
usque ad 19. to. 4.

oratio triplex, uiua, mortua, & mortifera, &
quid unaquaque. de hor. canon. cap. 20. nu-
me. 2. mero

mero 33. etc. tom. 4. et de Silent. nu. 21. to. 2
 oratio alia publica, alia privata, alia bona, alia
 mala. de hor. can. c. 1. nu. 29. & c. to. 4
 oratio publica a privata in quo differat. de hor.
 can. c. 17. nu. 38. to. 4
 oratio publica praestantior privata. de hor. can.
 c. 10. nu. 46. to. 4
 oratio publica ut magis perficienda quam pri-
 vata. de hor. can. cap. 10. nu. 42. to. 4
 orationes publicas dicens, quid scire debeat.
 de hor. can. c. 6. nu. 29. to. 4
 orationis propria, & aliena ualor quantus, &
 quid facienti, & alteri profit. de hor. can. c.
 20. nu. 33. 40. & c. 49. & mis. 9. nu. 2. to. 4
 oratio quadam bona, quae non est meritoria. de
 hor. can. c. 6. n. 42. to. 4 & de silen. nu. 21. to. 2
 orationis partes integrales sunt quatuor, & quae.
 de hor. can. c. 1. nu. 31. to. 4
 oratio quinque producit effectus. de hor. can. c.
 13. nu. 3. & cap. 20. nu. 33. & c. 21. nu. 37.
 to. 4. & de silen. nu. 21. to. 2
 oratio meretur, impetrat, & consolatur. de hor.
 canon. cap. 13. nu. 3. & cap. 20. nu. 33. to. 4.
 & de silen. nu. 21. to. 2
 oratio ut sit actus intellectus, & ut uoluntatis,
 & ut duarum virtutum. de hor. can. cap. 1.
 nu. 13. c. 20. nu. 2. & c. to. 4
 oratio uiua auget gratiam, satisfacit, & impe-
 trat, trib. adiectus. de hor. can. c. 20. nu. 33. to. 4
 oratio brevis & frequens, excellens. de hor. can.
 c. 17. nu. 20. & c. 8. nu. 102. & c. to. 4
 oratio facta Deo ut differat a precibus homini
 porrectis. de hor. can. cap. 19. nu. 57. to. 4
 oratio ad supplendum defectus horarum. de
 hor. can. cap. 19. nu. 89. to. 4
 oratio optima sunt horae canonicae. de hor. can. c.
 18. nu. 46. to. 4
 oratio an dicatur Credo. de hor. can. c. 4. nu. 9.
 & cap. 21. nu. 102. mis. 82. nu. 1. to. 4.
 oratio collecta quae per dominum &c. & quae
 per eundem dominum terminetur. de ho. ca.
 c. 19. nu. 169. to. 4
 oratio collecta ad omnes et singulas personas di-
 uinas fieri potest. de hor. can. c. 19. n. 168. to. 4
 orationes collectae & hymni praecedenda in scho-
 lis ut olim. de hor. can. c. 19. nu. 172. to. 4
 oratio collecta, ut, & quando in fine breuian-
 da. de hor. can. c. 19. nu. 171. to. 4
 oratio qualis ad spiritum sanctum dirigatur.
 de hor. can. c. 20. nu. 8. to. 4
 oratio omnis etiam laici & uoluntaria sine at-
 tentione mala. de hor. can. c. 13. nu. 39. & c.
 41. & c. & cap. 20. nu. 27. & cap. 21. nu. 39.
 to. 4. & de silen. nu. 23. to. 2

orationis & virtutum in materia tantum quis
 que nouit, quantum facit. de hor. can. c. 1. nu.
 me. 1. tom. 4
 oratio & omne aliud opus meritorium triplicem
 ualorem triplici hominum speciei applican-
 dum habet, & ut sit faciendum. de hor. can.
 cap. 8. nu. 2. & cap. 20. nu. 51. tom. 4. & de
 silen. nu. 21. to. 2
 oratio infecta venialis poenam meretur. de hor.
 can. cap. 3. nu. 49. c. 6. nu. 2. 45. & c. 8. n. 3.
 & c. to. 4. & de silen. nu. 21. to. 2
 oratio infecta uenialis quando impedit conse-
 crationem indulgentiarum. de indul. not. 19.
 nu. 6. 22. & not. 32. nu. 45. to. 2
 oratio est actus laetiae suae religionis. de hor. can.
 c. 1. nu. 2. to. 4
 orationis formam, & non uictus uel uestitus
 ipse Christus dedit. de hor. can. c. 1. nu. 4. to. 4
 oratio quatenus vincat, & cogat Deum. de hor.
 can. c. 1. nu. 6. to. 4
 oratio consulta quando non est addenda prae-
 cepta. de hor. can. c. 16. nu. 72. to. 4
 oratio interrupta animo iterandi eam, iteran-
 da est. de hor. can. c. 16. nu. 73. & c. to. 4
 Oratio, siue recitatio, praeter inscripta, siue
 uerbo Recitatio.
 orationi privata non nocet, sed utilis uox, de
 hor. can. c. 17. nu. 40. to. 4
 oratio publica eget uoce, etiam si mentali no-
 ceat. de hor. can. c. 17. nu. 10. to. 4
 oratio nulla animae limbi prodest, purgatorijs ue-
 ro sic. de hor. can. c. 20. nu. 39. to. 4
 oratio aliter uia iustitiae, aliter uia liberalitatis
 prodest. de hor. can. c. 20. nu. 46. & c. to. 4
 oratio stricte, large, & largissime sumitur, de
 hor. can. c. 20. nu. 69. to. 4
 orationem quae precedere debeant, & quae non.
 de hor. can. c. 12. a nu. 3. usque ad 7. to. 4
 oratio in deuota tertio fructu caret. de hor. can. o.
 c. 13. nu. 11. to. 4
 orationis attentio, uide uerbo Attentio.
 oratio turris alta in terra uiua fundata, de si-
 lent. nu. 10. to. 2
 orationes faciendae cum mane surgimus a le-
 cto, uel uesperis ad illud redimus. misc. ulti.
 num. 4. 8. to. 4
 oratio apta beneficium querenti, misc. 34. nu-
 me. 8. tom. 4
 oratio attentior, ceteris paribus, melior. mis. 23.
 nu. 2. tom. 4
 orationis attentio quatuorplex, & quae necessaria,
 uide uerbo Attentio.
 oratio aliena pro uiuis an sit utilis illis, & ad
 quid, de ho. can. c. 20. n. 33. etc. 41. etc. 49. to. 4

oratio

oratio incantatio qua mala. in sum. c. 11. num. 28. 31. & de hor. can. c. 6. nu. 48. to. 4.

oratio quid proficiat Deu propter eam non mutatur sua uoluntatem. de hor. can. c. 19. n. 54. to. 4. & de pen. dist. 1. c. nouit. & nu. 4. tom. 3.

oratio & quodcunque opus bonum qua ratione satisfactoria in sum. c. 3. nu. 4. & cap. 26. nu. 24. to. 1. & de indulg. not. 13. nu. 14. & de penit. d. 3. c. satisfactio. nu. 5. & c. dist. 6. ca. 1. qui uult. nu. 40. to. 3.

oratio indeliberata nihil prodest, nec deliberata satisfaciunt sine proposito satisfaciendi. de hor. canon. cap. 13. nume. 15. & c. & miscell. 98. num. 1. & c. to. 4.

oratio quando iuste & in iuste interrumatur & quantum temporis de hor. can. c. 10. nu. 2. 22. & c. 70. & c. 11. nu. 37. & c. 16. n. nu. me. 63. usque ad 71. to. 4.

oratio siue opus in mortali factum. uide & verbo Opera, uel Opus.

oratio aliqua peccatoris obstinati bona. de hor. can. c. 6. nu. 27 & c. c. 20. nu. 12. 25. to. 4.

oratio interdum mala ex circumstantia persona. de hor. can. c. 20. nu. 23. to. 4.

oratio & recitatio facta dormiendo, inutilis. de hor. can. c. 9. nu. 5. 9. to. 4.

oratio mista interdum tota est uera, & partes falsae, & interdum partes uerae, & tota falsa, c. hum. aur. q. 1. nu. 2. & c. to. 2.

oratio mista uana obseruantia mala, cum exemplis. de hor. can. c. 6. nu. 45. to. 4.

oratio non potest simul esse bona & mala. de hor. can. c. 6. nu. 32. to. 4.

oratio nulla, excepta Christi, prodest de iustitia alii quo ad gratiam. de hor. canon. cap. 20. num. 45. to. 4.

oratio pro multis diebus tota, qua uno dici possit. de hor. can. c. 3. nume. 24. & misc. 92. nume. 2. & c. 5. to. 4.

oratio pro multis ceteris paribus praestat oratio nisi pro paucis de hor. can. cap. 19. nu. 98. 120. & c. 20. nu. 48. to. 4.

oratio generalis pro multis, an proficiat & singulis. de hor. can. c. 20. nu. 48. to. 4.

oratio pro amico melior quam pro inimico, ceteris paribus. de hor. can. c. 19. nu. 98. & c. 20. nu. 48. tom. 4.

oratio peccatoris qua mortuis proficiat. de hor. can. c. 19. nu. 59. to. 4.

oratio pro defunctis omnium securissima, missa, de hor. can. c. 19. nu. 62. to. 4.

oratio in quid prodest anima purgatori, & in quid no. de hor. can. cap. 20. num. 39. 43. to. 4.

oratio pro temporalibus, quae bona, quae melior,

quae optima. de hor. can. cap. 6. nu. 18. & c. 26. & c. 19. nu. 161. & c. to. 4.

oratio pro uoluntate prospera, & pro victoria Regis, uel lucro, quae bona & mala. de hor. can. c. 6. nu. 3. & c. 26. 49. to. 4.

oratio qua ex opere operato proficiat, & qua tantum ex opere operantis. de hor. can. c. 20. nu. 40. & c. to. 4. & de pen. dist. 1. c. magna. nume. 17. & dist. 3. satisfactio. nu. 6. to. 3.

oratio quinque, aliorum qua melior toto psalterio de hor. can. c. 10. nu. 55. to. 4.

oratio, & per postulat impetrat, quatuor concurrentibus. de hor. can. c. 19. nu. 162. to. 4.

orationem per malam ut satisfiat praecepto. de hor. can. c. 20. nu. 12. 9. & misc. 98. nu. 2. to. 4.

oratio, siue alia opera ministri ecclesiae facta in mortali, quae mortalis. de hor. can. c. 6. nu. 40. to. 4. & de penit. dist. 6. ca. 1. & sacerdos. nu. 11. usque ad 21. to. 3.

orationem qua procedere debeant, & orationem. de hor. can. cap. 12. nu. 4. 7. & c.

oratio Dominica, praescripta, uide verbo Pater noster.

oratio Dominica et Angelica omnibus ediscenda. de hor. can. cap. 3. num. 20. et cap. 20. nume. 20. tom. 4.

oratio Dominica quando et quomodo dicenda, et ut facienda in fine horarum de hor. can. cap. 10. nume. 61. 63. et cap. 19. nume. 101. etc. 22. tom. 4.

oratio Dominica continet septem dona Spiritus sancti, et septem Beatitudines. de hor. can. capit. 19. nu. 115. to. 4.

oratio Dominica continet summam petendorum a Deo. in sum. c. 11. nu. 1. to. 1.

oratio Dominica est omnium perfectissima, et doctet ordinem optandorum. de hor. can. c. 19. nume. 106. et misc. 73. nu. 15. etc. to. 4.

oratio Dominica quo iure post Vesperas omittatur. misc. 73. num. 15. etc. to. 4.

oratio Dominica quo modo interpungenda. de hor. can. c. 16. nu. 18. to. 4.

oratio Dominica expositio. de hor. can. c. 19. nu. 102. usque ad 112. 165. to. 4.

oratio Dominica, et Angelica non finiuntur nisi collecta. de hor. can. cap. 19. nu. 166. to. 4.

oratio angelica, Ave Maria, quid significet, et quis eam composuerit. de hor. canon. cap. 19. num. 130. tom. 4.

orationem Angelicam dicturus, hoc praecipiat. misc. 77. nu. 1. etc. to. 4.

oratio Angelica, Ave Maria, a Belgis et Hispanis & dicitur. de hor. can. c. 22. nu. 29. et misc. 54. num. 2. to. 4.

oratio Angelica, Ave Maria, qua parte proprio
oratio. de hor. can. c. 19. nu. 150. to. 4.

oratio Angelica, Ave Maria, omnium ei dica-
tarum acceptissima. Maria. de hor. can. c. 19.
nu. 125. to. 4.

Orationis Angelica expositio. de hor. can. c. 19.
nu. 128. & sequens. de 150. 165. to. 4.

oratio an ad sanctos viros dirigi possit. de hor.
can. cap. 20. nu. 10. to. 4.

Oraturus pro mortuo, quem pueri saluum, hac
agat. de hor. can. c. 19. nu. 75. to. 4.

oraturus perfede in principio agat. hac se. de
hor. can. c. 12. nu. 3. & c. 19. nu. 56. to. 4.

oratur solus Deus uno respectu, & sancti alio.
de hor. can. c. 1. nu. 21. to. 4.

Orbis totus, & Romanus, & Hispanus, & ut
differunt de Iudicijs not. 3. nu. 156. to. 4.

orbis Romanus quid. de Iudicijs notab. 3. nu-
re. 156. to. 4.

Ordinatus, vel ordinatus, prater infra scripta,
vide verbo.

ordinandus in sacris decem communionem acci-
pere. in sum. c. 2. nu. 9. to. 1.

ordinando ad primam tonsuram hac sunt ne-
cessaria, & hac ordinando minoribus vel sa-
cris. in sum. c. 25. nu. 68. tom. 1. & de hor. ca-
non. c. 22. nu. 109. & Misc. 42. nu. 3. & mi-
scel. 44. nu. 2. to. 4. & de pan. dist. 6. cap. 1.
§. caveat. nu. 19. to. 3.

ordinandus ut peccet, si est indignus, si per si-
moniam, si ab episcopo excommunicatus, si
illegitimus, si non suppleat splendenda, si eo-
dem die multos ordines sumat, si deformis,
energumenus, epilepticus, insanus, vel ex-
communicatus. in sum. c. 25. nu. 68. & c.
c. 27. nu. 203. to. 1.

ordinando cui capitulum vel alius sede vacan-
te non possit dare licentiam. in sum. cap. 25.
num. 68. tom. 1.

ordinandi facultas Papa qua legitima, & qua-
liter intelligenda in sum. c. 25. nu. 68. to. 1.

ordinandi aetas mutata, & multa noua ab or-
dinatis et ordinandis facienda. in sum. c. 25.
nu. 68. 116. to. 1.

Ordinatio inordinata quam graue peccatum
sit. de red. eccl. q. 3. mon. 35. nu. 19. to. 2.

ordinatus non committit simoniam, si tertius
eo inficio vel repugnante det aliquid Episco-
po pro sua ordinatione. in sum. cap. 25. nu-
me. 68. pec. 2. to. 1.

ordinatus sub Episcopo titulari, vel contra Pra-
lati voluntatem, ut peccet. in sum. c. 22. nu-
me. 18. B. pec. 3. to. 1.

ordinatus inordinate ipso iure hodie est suspen-

sus, & si ante suspensionis sublationem cele-
brat, sit irregularis, cum non admittatur.
in sum. c. 25. nu. 70. to. 1. & cap. acceptus. op-
pos. 8. nu. 34. & c. 10. 4.

ordinatus per saltum maiori ordine, omisso mi-
nore, est suspensus. in sum. c. 25. nu. 71. to. 1.

ordinatus ordine sacro sine legitima facultate
uel aetate, vel extra tempus legitimum, est
suspensus in sum. cap. 25. nu. 70. & cap. 27.
num. 155. tom. 1. & cap. acceptus. oppos. 8. nu-
me. 34. & c. 10. 4.

ordinatus bono & simplici animo ante iustam
aetate non suspenditur. in sum. c. 27. nu. 155.
to. 1. de dat. & promiss. nu. 38. to. 3. & c. acce-
ptus. oppos. 8. nu. 33. & c. 10. 4.

ordinatus non renunciet nec alienet titulum, nisi
sic & c. in sum. c. 22. nu. 18. B. pec. 3. to. 1.

ordinatus sine patrimonio, vel ad presentationem
alicuius beneficii cum pacto nihil
petendi ab eo, est suspensus. in sum. cap. 27.
num. 158. to. 1.

ordinatus ad titulum patrimonij, & postea il-
lud renunciat, renunciatio non valet in sum-
ma. c. 27. nu. 158. to. 1.

Ordinarius, prater infra scripta, vide Verbo,
episcopus.

ordinario quid faciendum quando diuersi dele-
gati contraria & exequenda precipiunt. de
rescrip. c. cum contingat. Rem. 4. nu. 5. to. 4.

ordinario si sex mensium alternatiua concedi-
tur tolluntur conditoria qua cum futura
successione dantur. de rescrip. c. si quando ex-
cep. 5. nu. 5. to. 4.

ordinarius non tenetur seruare censuras nullas.
de rescrip. c. cum contingat. Rem. 4. nu. 1. to. 4.

ordinarius resistit delegato, si de facti notorie-
tate informatio ei detur. de rescrip. c. cum con-
tingat. Rem. 4. nu. 2. to. 4.

ordinarius multa potest circa appellationem ad
sedem apostolicam. de rescrip. cap. cum contin-
gat. Rem. 4. nu. 3. & sequens ad 5.

ordinarius sit delegatus sedis Apostolice lege ple-
rumque. de reg. com. 4. nu. 55. to. 2.

ordinarij, ut subsint exempti in causis mercedu-
m, & alijs civilibus. de reg. com. 2. nu. 63. to. 2.

Ordo in genere quid, & quis Ecclesiasticus, &
quid ordo Sacramentum. in sum. cap. 22.
num. 17. to. 1.

ordo vel ordines, prater infra scripta, vide Verbo
Ordinandus, vel ordinatus.

ordines sacros metu iusto accipiens, characterē
quidem suscipit, non tamen obligatur voto
continentiae illi adnexo. in sum. cap. 22. nu-
me. 51. pram. 9. to. 1.

ordinum susceptio sola ad titulum religionis non ratificat professionem inualidam. de reg. com. 4. nu. 72. to. 2.

ordinis circa Sacramentum erroris damnati Tridenti. in sum. c. 22. nu. 18. A. 10. 1

ordine non habito Stens sit irregularis. in sum. c. 22. nu. 7. & c. 27. nu. 242. to. 1

ordines minores accipere in mortali, nō est mortale, secus de maioribus. in sum. c. 22. nu. 18. A. quare. & c. 25. num. 72. tom. 1. & de pen. dist. 5. in princ. glof. num. 40. to. 3. & de hor. can. c. 7. nu. 15. to. 4

ordines minores accipiens ut se liberet a foro seculari in suis rixis uel contentionibus grauiter peccat. de hor. can. c. 7. nu. 15. to. 4

ordines minores tantum habens, an teneatur recitare horas. in sum. c. 25. nu. 108. to. 1. & de hor. can. c. 7. nu. 12 & c. 21. nu. 8. to. 4

ordines minores Verum Sacramentum esse certius. de pen. dist. 5. in princ. 3 par. glof. num. 40 to 3

ordines minores & el primam tonsuram accipere sine animo clericandi, an mortali. in sum. cap. 25. nu. 108. Ad noue quasitum. tom. 1. & de hor. can. c. 22. nu. 112 & mis. 43. nu. 1. & c. & mis. 45. nu. tom. 4

ordo sacer impedit & dirimit matrimonium, quia ei est annexum votum solenne castitatis in sum. c. 22. nu. 52. to. 1. & de pen. d. 5. c. placuit. nu. 118. to. 3

ordo canonicorum regularium multum differt ab ordine monachorum, & quia laxior, & celsior. de reg. com. 4. nu. 1. 5. to. 2

ordo scripturae sanctae seruandus. de pen. dist. 1. cap. conuertimini. in glo. nu. 6. to. 3

ordo qualis ad iustificationem requisitorum. de pen. dist. 1. cap. conuertimini. in glof. num. 9. tom. 3

ordo theologis septemplex, canonistis nouemplex, nobis octuplex. in sum. c. 22. nu. 18. to. 1. & de hor. can. c. 3. nu. 27. to. 4

ordo religionis, Vide Verbo Religio, prater infra scripta.

ordines mendicantium iure communi quatuor sed particulari plures. de reg. com. 4. nu. 13. r. 2

ordo qui seruandus tam in debitis certis quam in meritis circa restitutionem. in sum. c. 17. a nu. 47. vsque ad 52. to. 1

ordinem non seruare in recitandis horis, est veniale tantum. de hor. can. c. 3. nu. 54. to. 4

ordo traditus a glo. cap. quiescamus. 42. dist. in. non est necessario seruandus in eroganda elemosina, sed in necessario aliquibus debita, uel debitis. de elemos. nu. 54. to. 3

ordinem esse plenum, saltem ex illegitimis utile est, propter paucitatem operatorum. de incompat. benef. nu. 3. to. 2

ordinaria onera, extraordinario tamen modo inducta, non sunt aque fauorabilia, nec naturaliter debita, vt ordinario imposta modo. de lege pœn. num. 49. to. 3

Oremus, semper precedit collectas, nisi & c. de hor. can. c. 19. nu. 170. to. 4

Organa ecclesia non tam Deo grata, ut Sulfus putat. de hor. can. cap. 16. nu. 45. & c. to. 4

organorum & us cur receptus, & quid profit. At organa non pulsanda principaliter ad re creandum. de hor. can. c. 17. nu. 32. & c. to. 4

organis miscere profana diuinis, peccatur. in sum. cap. 12. num. 87 & de hor. can. cap. 16. num. 48. & c. to. 1

organo cantatum quomodo suppletur melius. de hor. can. c. 21. nu. 15. to. 4

organis sonus in diuinis ne sit nimius. de hor. can. c. 16. nu. 52. to. 4

organo psallentes in quo peccent. de hor. canon. c. 16. num. 47. & c. to. 4

Originale peccatum quid, quod non est ea multa quorum nomina appellantur in sum. pralud. 8. nu. 1. & c. 7. to. 1

originale peccatum excludit omnes a uita aeterna in sum. pral. 8. nu. 8. to. 1

originale peccatum tollitur per Baptismum, sed non carentia, nec concupiscentia. & c. in sum. pral. 8. nu. 3. to. 1

originale peccatum quomodo voluntarium. in sum. pralud. 7. num. 10. & pral. 8. nu. 8. to. 1

originali peccato caruit Christus, & Virgo mater eius. in sum. pral. 8. nu. 9. to. 1

originalem iustitiam sibi & omnibus perdidit Adam. in sum. pral. 8. nu. 5. to. 1

originale peccatum non est reatus, & cum eo omnes nascimur. in sum. pral. 8. nu. 6. to. 1

originale peccatum primi parentis ut transferratur in descendentes per virtutem seminatalem. in sum. pral. 8. nu. 4. to. 1

originale circa peccata qui sic & sic errant, heretici sunt. in sū. pral. 8. nu. 6. inf. 2. & nu. 10. r. 1

Ornamenta sacra non applicanda uisibus profanis. de hor. can. c. 18. nu. 68. to. 4

Ornare se ornatu ad peccandum prouocante, quale peccatum. in summ. cap. 14. num. 36. collig. 7. to. 1

ornans se, & insidens fenestris, cantans, aut videns, quis peccet. in summ. c. 14. nu. 30 & c. 16. num. 13. & c. to. 1

ornans se ut in coniugem appetatur, an peccet. in sum. c. 23. nu. 22. to. 1

ornare se quouis ornatu ea mente, ut non desistat ab eo, etiam si recetur aliqua lege ad mortale obligante, est mortale. in sum. c. 23. num. 17. tom. 1.

ornare lascive imagines sanctorum est mortale. in sum. c. 11. nu. 5. in fi. to. 1.

Ornatus, fucus, fictio, & auctio pulchritudinis quando mortalis. in sum. c. 14. num. 27. & c. 3. num. 10. to. 1.

Oscula, visus, vel tactus quando mortalia vel venialia. in sum. cap. 16. nu. 11. & c. tom. 1. & de pen. dist. 1. cap. si cur nu. 7. 11. & c. 14. & c. cap. cogitationi. nu. 12. tom. 3.

Oscula vel tactus ejus & ceteris habita etiam post unam fornicationem, non ad iterum iterandum, sed ad maiorem delectationem, unum tantum est peccatum. in sum. c. 6. n. 18. inf. 7. 1. osculum manuum Verbalis orationi successit. de hor. can. cap. 18. num. 36. to. 4.

Orum omne malum. in sum. prel. 7. nu. 24. 1. otium quarendum, negotium cur suscipiendum. c. inter Verba. 2. concl. nu. 5. to. 2.

P

Pactio pro iustitia vel gratia obtinenda quatuor de causis fit, quando inducat poenas, & excommunicationem, de dat. & promissu. nu. 16. & c. 10. 3.

Pactum ne depositarius de dolo teneatur, non valet. in sum. c. 17. nu. 181. pec. 68. to. 1.

Pactum de retrovendendo quid, & quod iustum, & quod usurarium, & quantum minuit de pretio, sed fructus non admittit ementi in sum. cap. 17. nu. 241. 248. & cap. 23. nu. 86. to. 1.

Pactum & remissionem ei tantum qui facit praedicare, non autem reipublica quomodo intelligatur, paulo inferius. c. inter Verba. concl. 6. num. 485. to. 2.

Paludanus, & Adrianus videntur contrarii, quia unus liber eorum est corruptus. ibidem num. 323. to. 2.

Pannicularia quae dicantur, de spol. cler. §. 1. num. 1. to. 2.

Papa, Rex, Episcopus, & c. quando non peccent titulis suis laudati. cap. inter Verba. 1. concl. nu. 7. to. 2.

papa, Reges, & alij, cur recte suscipiant oscula pedum, manuum, & c. eo solo fine quod eis debentur. c. inter Ver. 5. concl. nu. 47. to. 2.

papa osculantur pedes, sed non eius legato. cap. hum. iur. q. 1. nu. 7. to. 2.

papa quid significet, & solus pontifex Romanus appellatur. de spol. cler. §. 2. nu. 1. to. 2.

papa cum consecratur, incenditur quadam stupra, qua ardente dicitur ei, Sic transis gloria

mundi. c. inter verba. §. conclus. nu. 77. to. 2. papa iurisdictionem immediate sumit a Deo in omnes. in sum. cap. 27. num. 263. & de spol. cler. §. 2. num. 1. tom. 2.

papa eo temporis momento quo eligitur, accipit a Deo potestatem super totum corpus Christi mysticum in sum. cap. 27. nu. 147. to. 1. & de spol. cler. §. 2. nu. 1. to. 2.

papa non potest vendere beneficium ecclesiasticum, potest tamen illud extinguere, dividere, & c. de fructibus varie disponere. in sum. cap. 23. num. 108. inf. 8. to. 1. & de spol. cler. §. 3. nu. 6. & c. to. 2.

papa cum causa rationabili dividere, & c. & c. & c. conferre, & auferre beneficia potest, etiam sine beneficiarii culpa. de spol. cler. §. 3. nu. 6. & c. 9. to. 2. & de rescri. c. si quando. excep. 20. nu. 14. to. 4.

papa qui sine causa beneficium vel patrimonium alicui admittit, in peccet & restituere teneatur. de spol. cler. §. 18. nu. 4. to. 2. & de rescri. c. si quando. excep. 20. nu. 14. to. 4.

papa est summus administrator & dispensator omnium beneficiorum, fructuum, & omnium bonorum Ecclesiasticorum. in sum. cap. 23. nu. 108. to. 1. & de spol. cler. §. 2. nu. 2. & §. 3. nu. 6. & §. 9. nu. 2. & §. 11. nu. 4. & c. 8. to. 2. mis. 11. num. 6. & mis. 35. nu. 2. & mis. 46. nu. 2. to. 4. & de indul. not. 29. nu. 1. & c. to. 3. & de red. eccl. q. 1. mon. 21. n. 5. & mon. 40. nu. 6. & q. 3. mon. 3. nu. 3. in fi. & mon. 33. nu. 1. dico 4. & 8. to. 2.

papa plus iuris habet in clericis, & bona eorum ecclesiastica, quam Rex in laicis & bona eorum laica. de spol. cler. §. 18. nu. 4. to. 2.

papa & alij prelati quando possunt rem spiritalem profanare, uel integram vendere. in sum. c. 23. nu. 108. to. 1. & de spol. cler. §. 18. nu. 6. & c. 10. & c. to. 2.

papa non potest profanare consecrata benedictione constituta sacri, antequam desineat esse talia. de spol. cler. §. 18. nu. 10. to. 2.

papa lege naturali prohibetur alienare bona ecclesiastica, vel redditus eorum, sine iusta causa. de spol. cler. §. 2. nu. 2. & c. 4. & §. 3. nu. 1. & c. & §. 4. nu. 2. & c. 10. 2. & de indulg. not. 15. nu. 2. 1. 3. & de red. eccl. q. 1. mon. 40. num. 6. to. 2.

papa in missarum solemnibus cur ubique semper pallio statur, alij vero Prelati minime. de spol. cler. §. 11. nu. 7. to. 2.

papa & monarcha voluntates donantium mutare potest, cum iusta causa. in sum. ca. 12. num. 78. tom. 1. & de spol. cler. §. 3. num. 2.

Et de red. eccle. q. 1. mon. 50. num. 5. Et. Et
 mon. 59. num. 3. Et. Et mon. 60. nu. 1. to. 2
 papa debentur fructus Ecclesiarum mensuram
 putri archiepiscopi, Metropolitani, et c. a
 die Sacrationis Etque ad diem provisionis de
 spol. cler. §. 6. nu. 7. to. 2
 papa potest auferre Episcopatum uni, non au-
 tem omnibus simul. de spol. cler. §. 3. nu. 1.
 Facit 3. to. 2
 papa non licet alienare bona stabilia Ecclesia
 pro soluendis debitis contractis dum in mino-
 ribus existebat. de spol. cler. §. 2. nu. 6. to. 2
 papa habenti unum beneficium sufficiens, datus
 alius non dispensat. de hor. can. c. 22. nu. 64.
 Et mis. 61. nu. 2. to. 4
 papa non errat in his qua sunt fidei Et morum.
 de iudicijs not. 3. nu. 46. to. 4. Et de reg. com-
 men. 4. nu. 20. to. 2
 papa a quo, Et qua potestate absoluitur. in
 sum. cap. 27. nu. 160. to. 1. Et de pan. dist. 6.
 cap. placuit. num. 9. 13. Et. Et cap. 1. qui
 uult. num. 20. to. 3
 papa praebens aliquid alicui quem scit iure hu-
 mano ad id inhabilem, ipso facto sine alia di-
 spensatione facit eum habilem in sum. prel.
 9. num. 14. Et. Et cap. 25. nu. 74. to. 1. Et
 de rescript. cap. si quando. excep. 7. nu. 9. Et
 excep. 10. num. 3. Et mis. 35. nu. 3. to. 4
 papa potest dispensare super Horas canonicas.
 de hor. can. c. 11. nu. 31. to. 4
 papa dispensare potest in matrimonio rato. Et
 non consummato, cum causa iusta. in sum.
 c. 22. nu. 21. to. 1. Et de pen. dist. 1. cap. diuor-
 tium. nu. 4. Et. to. 3
 papa solus dispensat super voto solenni, Et alijs
 quinque. in sum. c. 12. nu. 75. to. 1
 papa potestas alienandi est diuersa a facultate
 aliorum prelatorum. in sum. c. 25. nu. 74. to. 1.
 Et de spol. cler. §. 2. nu. 5. Et. to. 2
 papa vel princeps transgrediendo suas leges si-
 ne causa cur, Et quale peccatum commit-
 tat. de rescript. c. si quando. excep. 8. nu. 12. Et.
 to. 4. Et de spol. cler. §. 3. nu. 8. Et §. 18. nu.
 2. Et de red. eccle. q. 1. mon. 20. nu. 5. Et q. 3.
 mon. 2. nu. 4. Et mon. 6. nu. 1. to. 2
 papa electioni facto etiam a duobus Cardina-
 lium partibus contra dicitur, si sit furiosus.
 de rescript. c. si quando. excep. 10. nu. 4. to. 4
 papa non refertur sibi casus sine censura; qua
 sublata cessat refertur; secus Episcopum. in
 sum. cap. 27. nu. 261. to. 1
 papa non incurrit simoniam prohibitam iure
 humano, Et liberat eum cum quo ea uitur.
 in sum. cap. 23. nu. 108. 111. dico 10. to. 1.

Et de datis Et promiss. num. 17. tom. 3
 papa literas falsificans incurrit Bullam exco-
 municationis. Et quid si tantum literam. in sum. c. 17. nu.
 169. Et cap. 27. nu. 62. to. 1
 papa literas impugnant, etiam antequam co-
 ronetur, sunt excommunicati. in sum. c. 27.
 num. 147. to. 1
 papa lex quando liget Reges Et omnes eis subdi-
 tos de Esuris. nu. 106. Et. 108. to. 1
 papa narranti ut credatur. de rescript. c. si quan-
 do. excep. 8. nu. 5. to. 4
 papa commentanti non creditur sic Et legem fe-
 renti de Esuris. nu. 49. to. 1
 papa Et Concilij an sit eadem potestas. de lu-
 dai. not. 11. in fine glo. ult. nu. 28. Et. to. 4
 papa quando possit liberare suos non subditos
 a pena seculari suorum dominorum. de lu-
 dai. not. 1. nu. 13. to. 4
 papa in ijs qua sunt iuris postui cum quid
 uult esse infest. m. irritat consequentia il-
 lud. c. accepta oppo. 8. nu. 16. to. 4
 papa vel Monarcha dispensatio est triplex, alia
 iusta Et ualida, alia nec iusta nec ualida, alia
 iniusta sed ualida. in sum. prelud. 9.
 num. 14. Et cap. 12. num. 57. 76. Et cap. 23.
 num. 44. tom. 1. Et de spol. cler. §. 3. nu. 18.
 tom. 2. Et de rescript. cap. si quando 9. excep.
 num. 12. Et. to. 4
 papa an possit dispensare in voto solenni pau-
 pertatis vel castitatis. de reg. com. 2. nu. 17.
 Et de red. eccle. que est. 1. mon. 9. nu. 3. Et mo-
 nit. 55. nu. 10. to. 2
 papa licet dispensare possit super voto Et iura-
 mento, non tamen super confessionis secre-
 to. de pen. dist. 6. cap. penul. sacerdos.
 num. 132. Et. to. 3
 papa statuere potest si laicus committens ali-
 quod crimen fiat seruus. de Iudais not. 11.
 in fi. glo. 5. nu. 1. to. 4
 papa solus cognoscit de depositione Episcopi. de
 pen. dist. 1. cap. verbum. nu. 2. to. 3
 papa amicitia cur morienti utilis. de indulg.
 not. 22. nu. 37. to. 3
 papa cur non possit pro libito vacuare purgato-
 rium. de indulg. not. 22. nu. 37. to. 3
 papatus per qua uerba promissus, Et per qua
 datus, Et eo vacante non caret ecclesia (pon-
 tificatore, Et rectore, sed Vicario eius. de in-
 dulg. not. 23. nu. 9. 13. to. 3
 papa non tollit nec minuit sacerdotibus potesta-
 tem absoluendi, sed materiam id faciendi
 subtrahit. de pen. dist. 6. cap. placuit.
 nu. 14. 44. usque ad 48. Et cap. 1. qui uult.
 num. 2. Et. to. 3

papa quadam peccata etiam clericorum dissimulat. de red. eccl. q. 1. mon. 54. nu. 4. to. 2.
 papa vel iudici beneplacitum ut duret etiam post mortem. de indulg. not. 28. nu. 28. to. 3.
 papa concedere potest infanti expectatiam ad beneficium habendum, tempore quo ad id idoneus erit. de rescri. cap. si quando. exce. 7. a nu. 7. & que ad 9. to. 4.
 papa subest catechumenus etiam ante baptismum quo ad aliqua de indulg. not. 31. nu. 48. & not. 32. nu. 9. & c. to. 3.
 papa soli omnem indulgentiam concedendi facultas est. de indulg. not. 31. nu. 1. & c. & not. 32. nu. 11. to. 3.
 papa Urbis Roma summam potestatem laicam habet. de iudicijs. not. 3. nu. 24. to. 4.
 papa maior est Imperatore & quocunque Rege simpliciter; quamquam secundum quid, & quo ad aliqua minor. de iudicijs not. 3. num. 55. & c. tom. 4.
 papa administratio qualis spiritualis & temporalis Deo placita de indulg. not. 32. n. 30. t. 3.
 papa conferens officium vel beneficium indigno. Vide Verbo Officium, & Verbo Beneficium.
 papa plurimum subsistente causa indulgere potest de hoc. can. c. 19. nu. 164. to. 4.
 papa licet de sua propria causa cognoscere, & cui preterea. de indic. not. 3. nu. 47. & c. to. 4.
 papa inferior cognoscit de causa Ecclesia sua. de iudicijs not. 3. nu. 48. & c. to. 4.
 papa an habeat summam potestatem laicam de iudicijs not. 3. nu. 1. & c. 109. 133. 134. 136. etc. & not. 6. n. 1. 9. 15. 18. 33. 38. 79. & c. t. 4.
 papa confirmatio subsequens facit actum valere ac si a principio fuisset ab eo facta. de reg. com. 3. num. 8. to. 2.
 papa auctoritas necessario observanda. de red. eccl. q. 1. mon. 40. nu. 3. to. 2.
 papa potest dispensare etiam hodie ut fiat matrimonium clandestinum. cap. humana aur. q. 3. num. 4. to. 2.
 papa non subest iuri humano. de spol. cler. §. 2. num. 3. & §. 18. num. 1. & de red. eccl. q. 2. mon. 48. nu. 5. to. 2.
 papa coronat Imperatorem, potestate non divinitus, sed humanitus accepta. de iudicijs not. 3. nu. 129. to. 4.
 papa transulit Imperium super quo multa potest, & deponit Reges. & c. de iudicijs not. 3. nu. 3. §. 124. to. 4.
 papa cur Reges deponere possit, vel deponentibus consentire. de indic. not. 3. nu. 100. 124. 137. & cur coadiutores dare nu. 106. to. 4.
 papa cur subditos imperij regat, & iudicet, &

cante imperij sede. de iudicijs not. 3. num. 2. & c. 107. tom. 4.
 papa Soli, & Imperator Luna similis. de iudicijs not. 3. nu. 4. 15. 125. to. 4.
 papa successor Petri & unicus ac summus Christi vicarius, & c. de iudicijs not. 3. num. 12. tom. 4. & de indulg. not. 29. nu. 2. & not. 32. num. 12. tom. 3.
 papa nulli se potest subdere iudicandum. de iudicijs not. 3. nu. 75. to. 4.
 papa ligari ab alio si aliquando possit. de pen. dist. 5. in princ. glo. sum. nu. 34. to. 3.
 papa potest quadam maxima, & non quadam minima, & cur de quocunque peccato mortali iudicet. de iudicijs not. 3. n. 109. & c. to. 4.
 papa quoque tenetur confiteri sua peccata semel in anno de pen. dist. 5. in princ. glo. sum. num. 32. & c. to. 3.
 papa nequeunt esse duo, Imperatores vero possunt, & cur de iudic. not. 3. nu. 140. in fi. to. 4.
 papa & curia eius non semper in eodem loco de dat. & promiss. nu. 29. to. 3.
 papa summus Christi Vicarius & Rex dupliciter suscipitur. de dat. & promiss. nu. 29. to. 3.
 papa solus potest concedere indulgentias pro defunctis. de indulg. not. 22. nu. 4. & not. 32. num. 11. & c. to. 3.
 papa potest concedere indulgentias existenti in peccato mortali, pro tempore quo fuerit contritus. de indulg. not. 18. n. 19. & not. 19. n. 19. t. 3.
 papa auctoritate iudicaria non ligat existentes in purgatorio, nec solvit, nisi & c. de indulg. not. 22. nu. 6. & que ad 10. to. 3.
 papa triplicem potestatem habet super male ablatiis, dispensat componit, & remittit. de indulg. not. 29. nu. 2. & c. t. 3.
 papa qui fuit religiosus professus, per Papatum ab obedientia voto absoluitur, non aut a religione de red. eccl. q. 1. mon. 55. nu. 9. to. 2.
 Papatus est beneficium ecclesiasticum. de red. eccl. q. 1. mon. 39. nu. 1. to. 2.
 papatus non perditur ob haresim ipso iure. de iudicijs not. 3. nu. 78. 142. to. 4.
 Par in parem non habet imperium. de regular. com. 3. nu. 12. to. 2.
 Paraphernalia bona que sint. in sum. cap. 17. num. 153. to. 1.
 Parentes, vide Verbo, Pater, prater infra scripta.
 parentum nomine etiam comprehenduntur cognati, amici, & patria, & secundario gubernatores, & tutores, in summa. cap. 14. num. 3. to. 1.
 parentes non honorando, vel eis non obediendo, quando peccet filius, vide Verbo Filius.

parentes odio prosequi est circumstantia necessaria
 confitenda in sum. c. 14. nu. 11. to. 1.
 parentes an possint suo voto filios obligare. in
 sum. c. 12. nu. 74. pec. 5. to. 1.
 parentes an possint cogere filios ad matrimo-
 nium in sum. c. 14. nu. 15. in fi. to. 1.
 parentes qui non possint cogi ad testificandum
 contra filios, vel cognatos, & contra. in sum.
 c. 25. nu. 48. & c. 10. 1. & de pan. dist. 1. c. si
 forte. num. 1. & c. tom. 3.
 parens doceat filios, ut non ament principaliter
 bona honoraria, sed veritatem. c. inter verba.
 5. concl. nu. 60. to. 2.
 Parochialis ecclesia capiens animo non pro-
 mouendi, tenetur restituere fructus, nisi mu-
 tato animo promouendi. in sum. cap. 25. nu-
 me. 118. tom. 1. & de hor. can. cap. 21. nu-
 me. 45. & c. 50. to. 4.
 parochialis ecclesia & Episcopatum quan-
 do liceat appetere mis. 36. nu. 3. & mis. 37.
 nu. 1. 4. 14. to. 4.
 parochialis ecclesia proprie non est prebenda.
 de hor. can. c. 21. nu. 55. 57. to. 4.
 parochialis ecclesia etiam reservata vel vacans
 in curia, per concursum conferatur. in sum.
 c. 25. nu. 139. to. 1.
 Parochius Dionysius Papa, dioceses Callistus
 diuisit. de penit. dist. 6. cap. placuit. nu-
 me. 3. & c. to. 3.
 Parochus, prater infra scripta, vide verbo Con-
 fessorius.
 parochus proprius quis dicatur. de pen. d. 6. c. 1.
 qui uult. nu. 98. & cap. placuit. num. 57. 62.
 69. 124. & que ad 137. to. 3.
 parochus & Episcopus tenetur predicare popu-
 lo suo diebus dominicis & festis, & c. in sum.
 c. 25. nu. 121. 35. & c. 143. to. 1.
 parochus & Episcopus quando, & quo iure te-
 neantur residere in suis parochiis. in sum.
 c. 25. num. 121. tom. 1.
 parochus & episcopus non residendo an faciant
 fructus in sum. c. 25. nu. 121. to. 1.
 parochus & Prelatus quando teneantur visita-
 re, & communicare subditum, etiam peste
 infectum. in sum. cap. 24. num. 10. in fine. &
 cap. 25. nu. 133. to. 1.
 parochus quando peccet non ministrans sacra-
 menta subdito petenti. in sum. c. 25. n. 131.
 tom. 1. & de pan. d. 6. c. placuit. nu. 152. & c.
 & c. sacerdos nu. 84. to. 3.
 parochus non potest iure communi excommuni-
 care suos parochianos. in sum. c. 27. n. 5. t. 1.
 & de rescript. c. cum contingat. 2. cau. nul.
 nu. 26. & c. to. 4.

parochus, qui maritat, debet esse mulieris uel
 viri. in sum. c. 25. num. 144. to. 1.
 parochus, & quibus confessorius approbatus po-
 test absolueri. ab omni excommunicatione
 a iure non reservata, & ab homine genera-
 liter data. in sum. cap. 27. num. 39. pram. 4.
 tom. 1. & de iudiciis not. 11. in fine glo. ult. nu-
 me. 35. tom. 4.
 parochus alieno confessio facta quando bona vel
 mala, & quando iteranda. de pan. dist. 6. in
 princ. cap. qui sult. num. 73. 86. & cap. pla-
 cuit. a num. 75. & que ad 104. 136. 175. &
 que ad 178. to. 3.
 parochus potest denegare Eucharistiam suo subdi-
 to publico peccatori etiam in paschate, nisi,
 & c. in sum. c. 8. nu. 11. & c. 21. num. 55. to. 1.
 & de pan. d. 6. c. 1. qui uult. nu. 92. & c. sa-
 cerdos. num. 65. & c. 84. & dist. 7. c. idcirco.
 num. 1. tom. 3.
 parochi doceant Pater noster, Ave Maria, Cre-
 do, & c. de hor. can. c. 18. nu. 69. to. 4.
 parochi facile concedant parochianis facultate
 ut possint aliis approbatis confiteri. de penit.
 dist. 6. c. 1. qui uult. num. 99. & cap. placuit.
 num. 119. 151. to. 3.
 parochus excommunicatus potest suis paro-
 chianis sacra eis debita ministrare, sicut &
 alia debita aliis soluere. de hor. can. cap. 22.
 nu. 7. & mis. 47. nu. 3. to. 4.
 parochus etiam non sacerdos, vel excoicatus, si
 carium dat ad audiendas confessiones. de
 pan. dist. 6. c. placuit. nu. 51. 55. 140. to. 3.
 parochus potest audire confessionem suorum sub-
 ditorum ubique terrarum. de pan. dist. 6. c.
 placuit. nu. 84. to. 3.
 parochi & Canonici tenentur fidem profiteri in-
 tra duos menses a die possessionis, & non fa-
 cientes non faciunt fructus suos. in summa.
 c. 25. num. 135. & c. to. 1.
 Parricida quid proprie significet. de pan. dist. 1.
 cap. serpens. nu. 2. & c. to. 3.
 parridium cum duplici, re, rescribendum. de
 pan. dist. 1. cap. serpens. nu. 5. to. 3.
 parricidiorum cur dicti quatuordecim criminum.
 de penit. dist. 1. c. serpens. nu. 3. to. 3.
 pars notabilis Missae, uel Horarum que in sum.
 c. 21. nu. 2. to. 1. & de hor. can. c. 3. nu. 18. &
 c. 10. nu. 43. tom. 4.
 pars alicuius rei est alia, cum consideratur ut
 separata ab ipsa tota, seu diuersa ratione. de
 elemosina. nu. 4. to. 3.
 Participantes in male captis ut peccent, & ad
 restitutionem teneantur. in sum. cap. 17. nu-
 me. 17. 130. to. 1.

participare cum excommunicato dicitur, qui eandem cum illo audit missam, uel similia. de hor. can. c. 22. nu. 7. & mis. 47. nu. 4. to. 4

participare cum excommunicato metu mortis quando non sit peccatum. in sum. c. 27. nume. 36. to. 1. & cap. inter Verba. pral. 3. nu. 4. infertur 2. tom. 2

participans cum excommunicato in crimine criminoso. toties incurrit excommunicationem, quoties participat. in summa. cap. 27. nu. 36. 112. tom. 1. & de rescrip. c. cum contingat. rem. 3. num. 3. to. 4

participare cum excommunicato notorio a iure & ab homine quando liceat. in sum. c. 27. num. 35. not. 3. to. 1

participare cum excommunicato veniale tantum, nisi in sex mensibus. in sum. cap. 27. nu. 28. & c. 35. & c. 10. 1. & de pen. dist. 6. c. 1. § la bore. nu. 18. to. 3

Parua furti, & de re parua non transgredimur peccatum veniale. cap. inter Verba. conclu. 6. num. 83. tom. 2

paruitas rei, & paruitas iudicii excusant a peccato mortali. in sum. pral. 8. nu. 12. & cap. 11. nu. 4. & c. 11. nu. 10. & cap. 17. num. 2. & c. 10. 1. & cap. inter Verba. conclu. 5. nume. 55. to. 2. & de dar. & promiss. nu. 20. & de pen. dist. 1. cap. si cui. nu. 17. to. 3

paruitas delectationis uenera excusat a mortali de pen. dist. 1. c. si cui. nu. 17. to. 3

pascentes in pratis, & secantes ligna in montibus non suis, euitant culpam ob penam impositam, tu vero distingue. de leg. p. n. 30. t. 3

passio Christi est valoris infiniti, tam quo ad uim satisfactoriam, quam meritoriam. de indulg. not. 12. num. 7. & c. 10. 3

passio Christi grata fuit, alio tamen displicuit. in sum. cap. 21. nu. 25. to. 1. & cap. inter Verba. 1. conclu. num. 5. to. 2

passio animi quid, & nulla est proprie in appetitu intellectivo. in sum. pral. 5. nu. 1. to. 1

passiones principales quatuor, & alia quot, & qua. in sum. pral. 5. nu. 2. to. 1

passiones sex in appetitu concupiscibili sensitivo, & quinque in irascibili, & earum subordinatio. in sum. pral. 5. nu. 3. & c. 10. 1

passionum confessio coram sacerdote qualis esse debeat in sum. pral. 5. nu. 10. to. 1

passionum alia bona alia mala suapte natura, & que bona, & que mala in se & suo genere. in sum. pral. 5. nu. 3. & sequens ad 7. to. 1

passiones omnes esse anime morbos, secundum Stoicos, reprobatur. in sum. pral. 5. nu. 7. to. 1. & de pen. dist. 2. c. sciendum. nu. 5. & c. 10. 3

Pater Verbum duobus modis sumitur. de hor. can. cap. 19. nu. 167. to. 4

pater noster, sive verbo Oratio Dominica, praeter infra scripta.

pater noster ante laudes quando dicendum. de hor. can. c. 3. nu. 64. to. 4

pater noster dicturus nomen Dei quale praecipiet. mis. 25. nu. 1. & c. 10. 4

pater noster, quare licite relinquatur post uesperas. de hor. can. c. 22. n. 96. & c. mis. 71. nu. 1. et mis. 73. nu. 1. 5. etc. et mis. 74. nume. 1. etc. to. 4

pater noster, Ave Maria, Credo, et Salue, lingua vulgari donanda. de hor. can. c. 19. nu. 198. Arb. 2. et cap. 22. num. 103. et mis. 83. num. 1. etc. to. 4

pater noster, Ave Maria, Credo quo iure teneamur memoriter scire. de hor. can. cap. 3. nu. 20. et cap. 20. nu. 20. to. 4

pater noster, Ave Maria, Deus in adiutorium meum intende, & Salue Regina, dicendi assente consuetudo quam utilis. de hor. can. c. 19. num. 4. & c. & mis. 24. nu. 1. & mis. 25. num. 1. & mis. 26. num. 1. & c. & mis. 100. num. 1. & c. 10. 4

pater, & Ave, quinque recitare, modus novus, & utilis. de hor. can. c. 10. nu. 36. to. 4

pater noster, & Ave Maria excellentes orationes; non tamen de illis multa ac superstitiosa credenda. de hor. can. c. 19. nu. 160. to. 4

pater noster, Ave Maria, non finiuntur ut collecta. de hor. can. c. 19. nu. 186. to. 4

pater noster, Ave Maria, & Salue Regina sufficientes forme orandi. de hor. canon. cap. 19. num. 183. to. 4

pater noster ut camentum, recolletur ut paries orationis. de hor. can. c. 19. nu. 186. to. 4

pater noster, Ave Maria, credo, tam latino quam vulgari idiomate docere utile. de hor. can. c. 19. nu. 195. & c. 10. 4

pater noster, Ave Maria, Salue, & Credo semper et ubique congrua. de ho. ca. c. 19. n. 198. t. 4

pater noster de gentili homo quod. de silent. nume. 29. & de hor. can. c. 13. nu. 43. to. 4

patres qui dicantur in quarto praecipio. in sum. cap. 14. nu. 3. to. 4

patres in tribus honorantur, sed minus honorantur quam Deus. in sum. c. 14. nu. 4. to. 1

pater vel mater ad quam restitutionem teneatur ob filium ex adulterio susceptum. in sum. c. 16. nu. 43. 46. to. 1

patres qui exponunt filios ad ianuas aliorum, uel xenodochiorum, ad quid teneantur. in sum. c. 14. nu. 17. pec. 17. to. 1

patrem,

patrem, an matrem, an filium, an fratrem, an uxorem magis diligere debeamus. cap. inter verba concl. 4. nu. 23. Et de fin. hum. nu. 52. 10. 2. Et de pen. dist. 2. cap. charit. is est S. Et quid est diligere. nu. 1. Et c. 4. Et c. 10. 3.

patres qui irritant vota filiorum, in qua ita consenserunt, peccant. in sum. c. 14. nu. 17. 10. 1.

pater vel tutor potest irritare votum simplex si iustificatum ante 14. annum, etiam post 16. annum, dummodo filius in illa etate ratum non fecerit votum, Et quando dicatur ratum. in sum. cap. 12. nu. 71. 10. 1.

patres qui dolo aut timore filios extrahunt a religione, aut eos in eam inducunt, peccant, Et quando incurant excommunicationem. in sum. c. 14. nu. 17. Et cap. 27. nu. 150. exco. 55. 10. 1.

patres qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum vota at peccant in sum. c. 12. q. 1. 17. 1. 1.

pater vel mater offerens filium vel filiam monasterio ubi scit non observari regulas, peccet mortaliter. in sum. c. 12. nu. 51. 10. 1.

pater non debet celebrare missam, ministrante filio spurio. de hor. can. c. 18. nu. 75. 10. 4.

pater quando possit ingredi religionem relicti filij. de reg. com. 1. num. 8. ad non. 4. 10. 2.

pater quando teneatur de filij delicto, vel damno dato in sum. c. 17. nu. 151. 10. 1. Et de reg. com. 2. num. 62. Et de red. eccl. q. 2. mon. 5. num. 2. 10. 2.

pater cur non teneatur praeligere filium dignorem in legatis, de quibus testari potest. in sum. c. 26. nu. 17. 10. 1.

pater minuire non potest legitimam heredi donando, sed remunerando Et faciendo pia se. in sum. c. 26. nu. 39. 10. 1.

pater in quibus casibus donare possit filio. in sum. cap. 17. nu. 145. Et c. 10. 1.

pater quid possit circa legitimam filiorum; Et quid in eam computare possit, vide verbo Filius.

pater inducendo filium vel filiam dolo vel fraude ad renunciandum legitimam peccat, Et tenetur ad restitutionem. in sum. cap. 17. nu. 152. 10. 2.

pater circa bona filiorum peccat his modis mortaliter. in sum. c. 17. nu. 141. 151. 10. 1.

patres ut peccent permissentes filias suas adamare, vel adamari ob malum finem, vel dum essent desponsate, habere tactus impudicos et illicitos in sum. c. 14. nu. 18. 10. 1.

pater Et mater tenentur providere filiis de necessariis tam corporalibus, quam spiritualibus. in sum. c. 14. nu. 17. 10. 1.

pater non potest exheredare filiam, eo quod contra suam voluntatem nupserit marito indigno, in sum. cap. 14. nu. 15. 10. 1.

paterfamilias ministrans filij, vel subditis cibos prohibitos die ieiunij ut peccet, in sum. cap. 21. nu. 26. 10. 1.

pater in rebus grauib. potest obligare filium sub mortali in sum. c. 14. nu. 2. 12. 10. 1.

pater vel mater si fuit patrinus proprii filij, an possit petere Et reddere debita coniugale. in sum. c. 16. n. 34. 10. 1. Carera vide uer. co. x.

pater baptizans filium concubine iam iam mortuum, non potest sine dispensatione accipere concubinam in uxorem. in sum. cap. 16. nu. 34. 10. 1.

pater potest vendere filium etiam inuitum propter necessitatem. in sum. c. 17. num. 88. in fi. Et c. 23. nu. 95. Et c. 10. 1.

pater non tenetur alere filium habentem unde se alat, nec contra. in sum. c. 14. n. 13. tam. 1. Et de spol. cler. §. 19. nu. 12. 10. 2.

pater tenetur nutrire filium post triennium, mater vero usque ad triennium. in sum. c. 14. nu. 17. 10. 1.

pater an solus filiis succedat. in sum. cap. 17. nu. 143. 10. 1.

pater Et mater pro Christo Iesu sunt obliuioni tradendi. cap. inter uer. concl. 6. n. 427. 1. 2.

patrem iuste occidere potest filius pro defendenda rebus. de lege penali. nu. 19. 10. 3.

patria defendenda causa iurata licet profunderet; et patrem licet occidere. de elemos. na. nu. 15. 10. 3.

Patrini sunt solum hodie designati, Et quot designandi. in sum. cap. 22. nu. 37. Et c. 10. 1.

patrinus ut fiat omnis iungens, cum nemo designatur. in sum. c. 22. nu. 39. Et c. 10. 1.

patrini quid teneantur exhortari filios in baptismo susceptos. de hor. can. c. 3. n. 20. etc. 1. 4.

patrini non debent assumi, qui sint regulares. de reg. com. 4. nu. 65. 10. 2.

Patronus an quisque fiat de rebus male acquisitis. in sum. cap. 17. nu. 30. dico 2. 10. 1. Et de hor. can. c. 22. num. 19. 12. Et miss. 52. nu. 3. Et c. 10. 4. et de fin. hum. nu. 63. 10. 2. Et de iudiciis not. 3. nu. 153. 10. 4.

patronus laicus potest multos Sema uel altera vice praesentare cummulando, sed non tertiam uel vltiorem. de paniten. dist. 6. c. placuit. nu. me. 168. Et c. 170. 10. 3.

patronus Et collator beneficii ut peccent grauiter, promouendo sine concursu formali, et grauius cum eo. miss. 42. nu. 1. etc. 3. 10. 4.

pauper dicitur cui profua decentia necessaria defunt. in sum. c. 17. nu. 93. 10. 1. et de red. eccl. q. 1. mon. 27. num. 3. tom. 2.

pauper et debilis quando possit esse liberalis, eo fortis. de hor. can. c. 19. nu. 6. 10. 4.

pauperes qui a testamentario deligēdi. de red. eccl. q. 1. mon. 27. nu. 2. to. 2.

pauper efficitur aliquis magnapatri sui fratri felicitate. de red. eccl. q. 1. mo. 27. n. 4. t. 2.

pauperes cuius hospitalis conventui in alimentis praferendi. de reg. com. 3. nu. 7. to. 2.

pauperibus facienda restitutio, quando ecclesiis vel alijs locis pijs fieri possit. in sum. c. 17. num. 9. & cap. 26. nu. 28. & c. to. 1.

pauper ditatus elemosinis non tenetur ad elemosinas dandas plus quam alius dives. de red. eccl. q. 1. mon. 24. nu. 1. to. 2.

pauperem se simulans an teneatur restituere elemosinas. in sum. c. 17. nu. 107. to. 1.

pauperibus danda, quandoqui pauper est, ea si bi retinere possit. in sum. c. 17. nu. 93. 171. & cap. 25. nu. 122. not. 3. to. 1. & de hor. can. c. 7. nu. 13. etc. tom. 4. & de red. eccl. q. 3. mon. 25. num. 2. tom. 2.

pauperibus dare sua, ut possit quis tamquam pauper habere collegiaturam, qua non datur nisi pauperi, licet. in sum. c. 17. nu. 108. to. 1.

pauperibus potius quam sacris adibus providendum. de red. eccl. q. 3. mon. 35. nu. 16. & de reg. com. 3. nu. 7. to. 2.

pauper an sit bonus, nec ne, non curiosè inquirendum. De elemosina. nu. 12. to. 3.

pauperes obligati restituere pauperibus in genere; & executor deputatos ad distribuendum aliqua pauperibus: possunt se pro uno ex illis deligere. ibid. nu. 7. to. 3.

pauperes non possunt implorare officium superioris, ut cogat diuites ad subueniendum; sed ipse bene possit ex officio inquirere, & cogere habentes superfluum etiam natura tantum ad dandum pro extrema, quasi extrema necessitate eorum, ibid. nu. 58. to. 3.

Paupertas quid, & quotuplex, & an differat ab inopia. de regularibus commentar. 1. num. 16. & c. to. 2.

paupertatis votum, vide verbo Votum, prater infra scripta.

paupertatis votum vel castitatis etiam simplex qui solum, ad quid obligetur. de regu. com. 1. nu. 18. & c. & de red. eccl. q. 1. mo. 56. num. 2. to. 2.

paupertatis votum solenne sit dupliciter, tacite, & expresse. de regular. comment. 1. num. 18. to. 2.

paupertas duplex, interior qua est triplex, & exterior, qua est duplex. de regu. comm. 1. num. 17. to. 2.

paupertatem simpliciter solum, videtur solum tertiam. de reg. com. 1. nu. 20. etc. to. 2.

paupertatem simpliciter solum, peccat solum lendo quarere. & contrahendo; sed solum quarit et contrahit. de regular. comment. 1. num. 19. 22. to. 2.

paupertas qua ad constituendam solum religionem necessaria. de reg. com. 1. nu. 18. & c. 24. & com. 2. nu. 2. to. 2.

paupertatis votum licet sit minus quam castitatis & obedientiae, Violatio tamen eius plus nocuit religionis statui. de regu. comment. 1. num. 11. tom. 2.

paupertatis a voto nec Apostoli per Apostolatium, nec Monachi per Episcopatum absoluntur. de red. eccl. quæst. 1. monit. 9. num. 1. tom. 2.

Pausandum in medio & sine versus diuini officij de hor. can. c. 16. nu. 26. & c. 17. nu. 43. to. 4. & de silent. nu. 19. to. 2.

Pax duplex, bona qua colenda est, & mala qua destruenda. de iudicijs. notab. 6. num. 76. tom. 4.

pax non virtus, sed regina virtutum opus, & ut non contraria bello. de pan. dist. 5. c. contrarium. nu. 13. & c. to. 3.

Peccandi venialiter nulla iusta causa. de pan. dist. 1. c. tres sunt nu. 11. & c. to. 3.

peccandi periculo, vide verbo Periculo peccandi.

peccandi dubio se obijciens peccat, nisi & c. in sum. cap. 14. nu. 26. & cap. 15. nu. 8. tom. 1. & cap. inter verba. conclu. 1. nu. 19. concl. 6. num. 9. tom. 2. & de pan. dist. 5. c. qualitas. num. 18. & c. & dist. 7. cap. si quis autem. nu. 4. & c. 136. tom. 3.

peccantium ministri quando peccent. in sum. c. 19. nu. 16. cap. 20. nu. 16. to. 1.

peccans, prater infra scripta, vide verbo Peccator.

peccans venialiter ex contemptu, mortaliter peccat: & quando solum dicatur ex contemptu peccare. in sum. pral. 9. num. 17. & c. & cap. 20. nu. 20. to. 1. & de pan. dist. 1. in prin. gloss. sum. nu. 8. & cap. tres sunt autem. nu. 9. & c. 13. 16. to. 3.

peccans ob fiduciam quod postea per confessionem veniam obtinebit, non est circumstantia aggravans. in sum. cap. 6. nu. 3. & c. to. 1. & de indulg. notab. 34. nu. 6. to. 3.

peccans spe venia, indulgentia, vel alterius gratia, an possit ea frui. de indulg. not. 34. num. 6. tom. 3.

peccans opere, non satisfacit dicendo toties peccavi corde, sed tenetur dicere quoties exterius. in summa. pralud. 7. num. 20. & cap.

capit 6. nume. 20. in fine. tom. 1.
 peccans non innoxius est omnium, ut intelligatur. de panit. dist. 5. cap. fratres. num. 107.
 110. 10. 3. & de iudicijs in rub. nu. 63. 10. 4.
 peccare non potuerunt Christus, & Virgo mater, ille per naturam, hac per gratiam. de pan. dist. 7. c. si quis 1. num. 21. 10. 3.
 peccare omnis homo dum uiuit potest, si purus homo est, prater eos qui rationis usu carent, si gratia diuina non sit in bono confirmatus. de pan. dist. 7. cap. si quis. 1. a num. 22. & que ad 29. 10. 3.
 peccare posse non est posse, sed deficere, nihilque agere de pan. dist. 2. cap. principium. S. charitas autem. nu. 1. 10. 3.
 peccare potest homo ex solo libero arbitrio, sed non mereri uel meritorie operari. in sum. pralud. 3. nu. 10. & c. 10. 1. & de pan. dist. 7. cap. si quis 1. nu. 24. & de indulgen. not. 17. num. 6. tom. 3.
 peccat plus innocens quam alius. de pan. dist. 5. cap. consideret S. tanto. nu. 3. & c. 6. & c. 10. 3.
 peccat plus qui plus nocet, & sic plus peccat occidens adultum quam infanitem. de panit. dist. 1. c. si quis necandi. nu. 2. 10. 3.
 peccet cui plus vir quam mulier, ceteris paribus. c. inter uerba. 6. concl. imperfecta. nu. 9. 10. 2. & de pan. dist. 5. cap. 1. in princ. considerat. nu. 88. & c. 10. 3.
 peccat mortaliter, cui peccatum mortale prateritum placet. de panit. dist. 5. in princ. 3. par. glo. nu. 9. & c. 10. 3.
 peccant multi dum se putant semel tantum peccare de pan. dist. 5. cap. 1. consideret. in princ. num. 56. 10. 3.
 peccant plus ceteris paribus qui bis peccant, quam qui semel. cap. accepta. oppos. 5. nume. 9. & c. tom. 4.
 peccat grauius qui condonatum iterat. de pan. dist. 5. c. 1. S. tanto. nu. 1. 10. 3.
 peccat qui peccanti consentit. de iudicijs in rub. num. 55. tom. 4.
 Peccatum quid? & omnis actus moralis inordinatus est peccatum. in sum. pralud. 7. nume. 2. 4. 8. tom. 1. & cap. hum. aur. quast. 3. num. 1. tom. 2. de iudicijs in rub. num. 44. tom. 4. & inter uerba. 1. conclu. nu. 17. 10. 2. & de panit. dist. 1. cap. si peccatum David. num. 2. tom. 3.
 peccatum duplex, originale, & actuale, & quid originale. in sum. pral. 8. nu. 1. & c. 10. 1.
 peccatum aprius genus ad originale quam carentia iustitie originalis. in summa. pral. 8. num. 2. tom. 1.

peccatum originale, Vide verbo Originale peccatum.
 peccatum Veniale, Vide Verbo Veniale peccatū.
 peccatum primum primi parentis quatenus fuit nature, transfertur in solis descendentes per uirtutem seminalem. in sum. pralud. 8. num. 4. tom. 1.
 peccatum actuale quid, & quae eius species nascenda confessario. in sum. pralud. 9. nume. 1. 7. tom. 1.
 peccatum diuiditur septem modis: in cordis, oris, & operis: & in facti cordis, & consuetudinis: & in septem capitalibus: & in deum, proximum, & seipsum: & n peccatum per excessum & defectum: & in peccatum mortale & Veniale. in sum. pralud. 9. a num. 2. & que ad 7. 10. 1.
 peccatum mortale & veniale speciale differunt. in sum. pral. 7. num. 11. & pral. 9. nu. 6. 10. 1. & de panit. dist. 1. cap. tres sunt autem. nume. 5. tom. 3. & de hor. can. cap. 3. nu. 62. 10. 4.
 peccatum tripliciter dicitur. de pan. dist. 2. cap. si enim num. 5. & dist. 7. cap. si quis 1. num. 21. tom. 3.
 peccatum cordis, oris, & facti eiusdem speciei & malitia est. in sum. pral. 7. num. 19. & cap. 15. num. 1. & c. 16. num. 9. pec. 5. tom. 1. & de pan. dist. 1. cap. magna. a nu. 9. & que ad 13. tom. 3.
 peccatum in genere moris unum, sed in genere entis duo in sum. pral. 7. nu. 15. 19. tom. 1. & de pan. dist. 1. cap. magna. nu. 11. 10. 3.
 peccatum mortale quid in sum. pral. 7. num. 5. 13. tom. 1. & de hor. can. cap. 3. nu. 62. & de rescri. cap. cum contingat. rem. 3. nu. 2. 10. 4. & cap. inter uerba. 1. concl. nu. 17. 10. 2.
 peccati mortiferi status septuplex. miscel. 34. num. 4. & c. 10. 4.
 peccatum exterius rix poterit uitari, nisi prius uitetur interius. de pan. dist. 1. cap. quia raddix. nu. 7. 10. 3.
 peccatum non est reatus, licet aliquando sic vocetur. in sum. pral. 7. num. 21. 10. 1.
 peccatum uerborum septuplex, & praeipue ex intentione iudicandum. in summa. cap. 18. num. 3. & c. tom. 1.
 peccatum aliquid, siue furtū, siue Sitium permittere parato, ut in eo deprehensus si uoluerit castigaretur, quando licitum. in sum. c. 24. num. 13. tom. 1.
 peccatum quoddam duplex, quoddam simplex, quoddam multiplex. in sum. pral. 9. nu. 20. 10. 1.
 peccatum mortale ut solum charitati repugnet, nō tamē fidei, & spei. in sum. pral. 5. n. 15. 10. 1.
 peccata

peccata omnia esse mala quia prohibita, vt do-
fendatur. in sum. pral. 7. nu. 12. fo. 1
peccatum quo manifestus, eo grauius, si cetera
sint paria & quando huismodi circumstan-
tia sit necessario consiendenda. in sum. c. 6. n. 9.
& cap. 14. nu. 44. in fi. & cap. 16. nu. 14. r. 1.
& de penit. dist. 5. ca. 1. §. animaduertere a
nu. 1. vsque ad 7. to. 3
peccatum mortale interdum remittitur sine ue-
niali. de penit. dist. 3. c. de quotidianis. n. 10.
& dist. 7. c. ult. §. si quis enim. nu. 9. to. 3
peccata mortalia omnia diu ditare non potest,
qui est in statu peccati mortalis, secus si est
in statu gratia de penit. dist. 3. c. de quoti-
dianis nu. 1. to. 3
peccata, siue censura, reseruata vt desinant ef-
fe talia. in sum. c. 26. nu. 12. & c. 10. 1. & de
iudais not. 11. in fi. gloss. & l. nu. 20. to. 4. &
de penit. dist. 5. c. 1. §. cantus. nu. 32. & d. 6.
c. 1. qui dult. nu. 32. 70. to. 3
peccatum siue mortale siue mentale in confe-
sione auditum detegere: est peccatum morta-
le. in sum. c. 8. nu. 3. 17. & cap. 18. nu. 51. &
cap. inter Verba. 6. concl. imperfectu. nu. 17.
to. 2. & de penit. dist. 6. cap. penult. sacerdos.
num. 51. tom. 3
peccatum aliquod ad mortem appellatur, quia
per se mortem anime machinatur, cum ex
 proposito abicit vitam. de pen. dist. 7. c. nemo
a nu. 6. vsque ad 9. to. 3
peccata neque relinquere, neque relinqui pos-
sunt, nisi per penitentiam, solum uirtualem
& generalem de penit. dist. 7. c. ult. nullus.
nu. 6. & c. 10. 3
peccatum pro pena peccati saepe ponitur de in-
dulg. not. 10. nu. 15. & not. 32. nu. 17. & de
pen. dist. 1. c. meliora. nu. 4. to. 3
peccato futuro que impunitas & indulgentia
duri possit. de indulg. not. 3. q. nu. 1. & c. 10. 3
peccata sic bene sic male absconduntur. de pen.
dist. 1. c. 2. nu. 3. to. 3
peccato condonato per contritionem non condo-
nari omnem penam, nisi ob magnitudinem
contritionis, vel per baptismum, aut per in-
dulgenciam de indulg. not. 15. a nu. 1. vsque
ad 5. & not. 32. nu. 18. to. 3
peccatum ut quodammodo infinitum, sic & pa-
nientia quadantenus infinita de indul. not.
16. nu. 2. & not. 32. nu. 19. to. 3
peccati diuisio in mere ecclesiasticum, meretia-
rum, & mistum, & quid de iudicijs not. 6.
nu. 39. & c. 10. 4
peccata ut plingenda duo precipue mouent,
Beatitude, & miseria. in sum. pl. 4. n. 26. t. 1

peccatum & delictum licet origine differant,
non tamen secundum usum receptum. in
sum. pralud. 7. nu. 6. 101. & de pan. dist. 1. c.
si peccatum David. nu. 2. to. 3
peccatum mortale de se peius excommunicatio-
ne. de reg. com. 3. nu. 16. to. 2
peccata publica, uide Verbo Publica peccata.
peccatum minus si lateat, maius si pateat. ca.
inter Verba. 1. concl. nu. 6. to. 2
peccatum mortiferum est quod notabiliter sepa-
rat a charitate Dei, & el proximi. c. inter ver-
ba. 1. concl. nu. 17. to. 2
peccatum continet tria, scilicet impudentiam,
delectationem, & perpetrationem, qua dele-
tur per tria, scilicet Verecundiam, amaritu-
dinem, & recompensat onem de pen. dist. 1. c.
perfecta nu. 5. to. 3
peccata dimissa an redeant per noua commissa.
de pan. dist. 4. in princ. nu. 1. & c. 10. 3
peccata non delet cessatio peccandi, nec noua
uita de pen. dist. 1. c. non sufficit. nu. 1. & c.
quem panitet. nu. 2. & c. tres sunt autem.
nu. 5. tom. 3
peccatum vt consuetudine augeatur, & consue-
tudine minuitur de pen. dist. 5. c. 1. §. tanto.
num. 7. tom. 3
peccata cogitationis vt tollantur. de pen. dist. 1. c.
si cui §. item sicut. nu. 6. to. 3
peccatum nullum mortale tollitur sine altero,
nec absque charitate. de pan. dist. 2. ca. si quis.
§. item sine charitate. nu. 2. & dist. 3. c. sunt
plures. nu. 1. to. 3
peccatum mortale non tollit dominia rerum de
iudicijs not. 3. num. 60. & c. 10. 4. & de penit.
dist. 5. c. 1. in prin. nu. 35. to. 3
peccata quando occurrunt memoria, an sint de-
testanda in sum. cap. 1. nu. 28. & c. 10. 1. &
de pan. dist. 5. in prin. 3. par. gloss. nume.
10. & c. 10. 3
peccati commissi memoria ad quid bona & el ma-
la de penit. dist. 1. c. quis aliquando.
§. nunc autem nu. 32. & cap. uide benignita-
tem. nu. 6. etc. to. 3
peccati de grauiori grauior requiritur paniten-
tia, de consilio. in summ. cap. 1. nume. 3. 1. to. 1.
et de paniten. dist. 1. cap. uide benignita-
tem. nu. 6. to. 3
peccatum ad mortem quid significet. de pen. di-
st. 7. c. nemo. nu. 6. to. 3
peccatum suadens alteri, licet nolit ut illud fa-
ciat, peccat. in summ. capit. 14. num. 37.
etc. 41. tom. 1
peccati numerus ut augeatur iterando, conti-
nuando, et interrumpendo. in sum. c. 6. nu-
mero

me. 16. to. 1. & de pen. dist. 5. in prim. c. consi-
deret. nu. 46. & c. to. 3
peccati alterius qui est causa, uel ei consen-
tente sue in eo cooperans, quando peccet uel
teneatur ad restitutionem. in sum. cap. 14.
num. 32. & c. 44. & c. & cap. 16. nu. 15. &
c. 17. nu. 14. & c. nu. 196. & cap. 18. nu. 17.
& c. c. 20. nu. 15. & c. & cap. 21. nu. 25. to. 1.
& de pen. dist. 1. cap. noli putare. nu. 8. 12. &
de indulg. not. 34. nu. 5. to. 3
peccati de essentia est ut sit voluntarium. de
pen. dist. 1. c. super tribus. nu. 4. & c. noli pu-
tare nu. 6. & dist. 2. c. sciendum. nu. 1. to. 3
peccati species, uide uerbo Species peccati.
peccato alterius ad bonum etiam delectabile
viti, non est mortale. de pen. dist. 6. c. 1. § sa-
cerdos. nu. 7. & c. to. 3
peccata notoria grauiora etiam post penitentiam
missa celebrationem impediunt. de rescr. c. si
quando. except. 17. num. 7. & c. tom. 4. &
de pen. dist. 5. cap. 1. consideret. § animadu-
tere. nu. 2. to. 3
peccatum reuerentium cui, & quomodo consi-
tendum, & absoluendum. in sum. cap. 26.
nu. 6. to. 1. & de pen. dist. 5. c. consideret. §.
cautus. nu. 10. & que ad 17. to. 3
peccatum recordatum post communionem & el-
ante communionem, an necessario statim
confitendum. in sum. c. 2. nu. 10. to. 1
peccatum occultum. uide uerbo Occultum pec-
catum.
peccatum alterius mortale qui non impedit cu-
possit absque suo nocumeto peccat mortali-
ter. in sum. c. 14. nu. 27. & c. 24. nu. 20. 23. 1. I
peccatum aliquod iudicare an sit mortale nec-
ne, ad ecclesiasticam potestatem pertinet.
de iudicijs not. 5. num. 11. to. 4
peccatum usura. uide uerbo Usura.
peccatum, quod ex suo genere mortale est, pro-
pter tria rationale esse desinit. de Simon. nu. 5. to. 1
peccatum contra charitatem non fit iniustitia,
sed malitia. de necess. defen. prox. nu. 28. to. 1
peccatum cum est mortale ex suo genere ali-
quod opus, fit veniale tantum ex insufficien-
ti deliberatione. cap. inter uerba. conclu. 6.
num. 88. to. 2
peccatum mortale pondus, & onus intolerabi-
le per aliquos testes parum expensarum.
ibid. nu. 303. to. 2
peccatum est malum dicere, & etiam bonum
male animo. ibid. nu. 45. 2. to. 2
peccatum mortiferum est communiter omne
id, quod contra ius agitur, etiam si sit huma-
num. ibid. nu. 77. to. 2

peccatum murmurationis, ac iudicii temera-
rii quomodo conueniant, & differant. ibid.
num. 140. to. 2
peccatum nullum est, quod sola vera penitu-
ne non dimittatur: est tamen peccator, quē
Deus ob eius culpam ad hoc efficaciter non
inuauit. ibid. nu. 207. to. 2
peccatum semper est dicere mala aliena, uel
propria contra ius, & si non semper sit mur-
muratio, nec semper quae est eiusmodi est
mortalis. ibid. nu. 111. to. 2
peccatum ueniale est communiter reuelare in
confessione personam, cum qua quis pecca-
uit sine mala intentione. ibid. nu. 112. to. 2
peccatum mortale si sit opus de suo genere, non
est plus quam ueniale, si sit paruum. ibid.
num. 80. tom. 2
peccatum veniale est parua iniustitia, parua
vindicta. ibid. to. 2
peccatum est desiderare malum alicui princi-
paliter ob suum malum. ibid. nu. 239. to. 2
peccatum non est permittere ut quis incidat in
maius uitium, ut se melius de illo corrigat,
& de alio minori. ibid. nu. 231. to. 2
peccatum quod dicatur publicum, ut qui ip-
sum publicat non peccet. ibid. nu. 444. to. 2
peccatum minus damnosum maius esse potest
ex maiori deordinatione damnosiori, ut o-
dium proximi quam furtum. ibid. nu. 97. 1. 2
peccatum mortale est ex sui natura negare, & el-
tacere veritatem debitam. ibid. nu. 336. to. 2
peccatum unius generis, ut potest esse materia
aliorum, ad quae ordinatur, ita & una vir-
tus materia aliarum. ibid. nu. 58. to. 2
peccatum ex sua natura minus, ob circums-
tancias saepe fit maius. ibid. nu. 100. to. 2
peccata futura magis vitanda, quam punien-
da praeterita, & sic inquiritur, & praebe-
ditur, & c. de incompatib. benef. nu. 43. to. 2
peccata publica ex notorietate, & fama, nisi
puniantur, pariunt murmurationem, & re-
prehensionem iudicum. cap. inter uerba. con-
clu. 6. nu. 267. to. 2
peccata, quae directe, & immediate contra
Deum, grauiora, maiorisq; malitia, quam
quae contra proximum. ibid. nu. 96. to. 2
peccata tanto sunt grauiora, quanto ex con-
suetudine fiunt. de incompatib. beneficiis.
num. 4. tom. 2
peccata cordis, ori, & operis, omnia sunt eius-
dem generis, & aequalia ceteris paribus. cap.
inter uerba. concl. 6. nu. 420. to. 2
peccatorum species diuersificant diuersi fines
ac rationes. ibid. nu. 32. to. 2

peccare Deus non potest ; posse peccare non est
posse ; de illo se iactare imbecillitas . de ne-
cessitate defen. prox. nu. 3. to. 1
peccat qui periculo peccandi se exponit . c. inter
Verba concl. 6. nu. 35. to. 2
peccat haeres non dando compensationem , su-
ma ablata per defunctum . ibidem . nume-
ro 462. tom. 2
peccat iudex , qui mala intentione fert iustam
sententiam , & carnifex , qui eam exequi-
tur ob malum finem , atque pars , que ui-
capit suum , non tamen tenentur ad restitu-
tionem . ibid. nu. 476. to. 2
peccat qui potest , & non impedit mala , qua
praparentur suo proximo . ibid. nu. 151 to. 2
peccat cur qui non defendit , quamuis non con-
sentiat de neceß. defen. prox. nu. 20. to. 1
peccat , & quare , qui non confitetur suum pec-
catum iudici , qui iuste interrogat . cap. inter
uerba. concl. 6. nu. 326. to. 2
peccat pralatus , qui asperere corrigit , quamuis
ad petendam veniam non sit obligatus . ibid.
num. 130. to. 2
peccat magis qui facit iurare falsum , quam
qui murmurat , ceteris paribus . ibidem .
num. 146. to. 2
peccat qui temere te infamat , & etiam aliquã
do qui condonat infamiam ; eius tamen con-
donatio valet . ibid. nu. 481 to. 2
peccat quomodo mortaliter , qui facit aliquid
cum quo proximus peccat . de neceß. defen.
prox. nu. 44. to. 1
peccat , qui opem non fert (etiam citra neceßi-
tatem extremam) damno , in quo alius non
potest , cum noua conciliatione pulchrarum
duarum conclusionum , cum suis exemplis .
ibid. nu. 39. & 40. to. 1
peccat quomodo , qui utitur suis bonis ex Viri-
bus ; quamuis alius ob illud peccet . ibidem .
num. 48. to. 1
peccant iudices , qui interrogant particulari-
ter , vel per tormenta reos de suis complici-
bus sine legitima presumptione . c. inter Ver-
ba. concl. 6. nu. 437. to. 2
peccant iudices , qui tormentis reos adigunt ad
confitendum , ut ipsis postea negent appella-
tionem . ibid. nu. 438. to. 2
peccant qui vident , & videre cupiunt mu-
lieres nudas , & quae vident , & videre cu-
piunt viros nudos , licet non omnes mortali-
ter , dato , quod id facerent ex curiositate .
ibid. nu. 36 to. 2
peccant pauci ob non se offerendum in testes iu-
diciales . ibid. nu. 318. to. 2

peccant qui mala intentione iusto in bello furan-
tur inimicis ; non tamen tenentur ad resti-
tutionem . ibid. nu. 475. to. 2
peccant multi reuelando ob cruciatus mala
propria , seu aliena . ibid. nu. 158. to. 2
peccatum mentale & sura differt ab vsura men-
tali . in sum. cap. 17. nu. 206. &c. & de & su-
ris. nu. 6. 13. to. 1
peccata contra conscientiam , qualia creduntur ,
talia sunt in sum. prel. 9. num. 9. & cap. 14.
nu. 26. to. 1. & de pan. dist. 7. cap. si quis. 1.
num. 14. tom. 3
peccata mortalia sunt Accidia , Desperatio , Pu-
sillanimitas , Torpor , Rancor , & Enragatio
mentis , quoties per illa violentur aliqua
praecepta mortifera , alias secus . in sum. c. 23.
num. 125. to. 1
peccata an sint Urbane dicta in peccata mouen-
tia . in sum. c. 14. nu. 42. to. 1
peccata ad impedienda futura in omni casu in-
quiri potest , non autem ad punienda prae-
terita . in sum. c. 24. nu. 23. prob. 5. tom. 1. & de
iudicijs in rub. nu. 92. to. 4
peccatum licet contritum , est tamen confiten-
dum . in sum. cap. 1. num. 10. 24. &c. tom. 1.
& de pan. dist. 1. in princ. gloss. sum. num. 3.
&c. 7. &c. & cap. lacryma. nu. 3. & c. ecce ,
num. 1. to. 3
peccatum in Spiritum sanctum quid : & est se-
ptuplex , & cur dicatur irremissibile . in sum.
cap. 23. nu. 126. to. 1. & de pan. dist. 1. cap. si
sacerdos nu. 1. &c. & dist. 7. cap. nemo. nu. 5.
vsque ad 9. tom. 3
peccatum non est , ad minus peccandum indu-
cere paratum , quando aliter fieri non potest .
in sum. cap. 14. nu. 39. &c. & cap. 17. num.
263. tom. 1. & cap. inter Verba. 5. conclu.
nu. 14. 20. to. 2
peccatum recte confessum semel non est neceß-
se iterum confiteri secundum legem diuinã ;
& an quis possit lege humana obligari . in
sum. c. 9. nu. 1. tom. 1. & de pan. dist. 5. cap.
fratres. a num. 28. & ad 50. & dist. 6. ca-
pit. placuit. nu. 107. usque ad 115. 118. to. 3.
& misc. 93. nu. 2. to. 4
peccatum quod non est , omne in Deum referri
potest . in sum. cap. 16. nu. 7. Ratio 1. & cap.
20. num. 23. tom. 1. & de fin. hum. num. 15.
to. 2. misc. 37. nu. 6 to. 4
peccatum quando non sit inuitare ad actum
qui peccatum est . in sum. c. 21. nu. 25. to. 1
peccati culpa quid , & quid eius pena , & qua
parte infinita . de indulgent. not. 10. nu. 3. &
not. 16. nu. 2. to. 3

peccati

peccati effectus macula, & quid sit, & manet
præterito peccato, & non efficitur a veniali.
de indulg. not. 10. nu. 4. 7. & c. 10. 3
peccati condonatio baptismalis & penitentialis
ut differant. de indulg. not. 16. nu. 7. 10. 3
peccatur non habitu, sed actu. de fin. hum. nu.
me. 22. & c. 10. 2
Peccatores orando quid impetrent. de hor. can.
c. 6. nu. 23. & cap. 19. nu. 116. 162. & c. 20.
num. 12. 25. 10. 4
peccator præter infra scripta, Sive verbo peccat.
peccator utens spiritualibus, scilicet orans cor-
rigens, iudicans, non peccat denuo, nisi & c.
de pan. dist. 6. c. 1. §. sacerdos nu. 11. & c. 13.
& c. 10. 3. & de iudicijs in rub. nu. 42. & c.
& de hor. can. c. 6. nu. 43. & c. 10. 4
peccator Deo, & diabolo diuere obligatur. de
pan. dist. 1. c. medicina. nu. 6. 10. 3
peccator emittitur, & redimitur tantum metapho-
rice, & dum se redimit Deo soluit, & non
diabolo, & cur. de pan. dist. 1. cap. medici-
na. a nu. 7. & que ad 9. 10. 3
peccator sine fine punietur, licet ad horam pec-
cauerit. de pan. dist. 1. c. solus. nu. 1. 10. 3
peccatorem de grauiori peccato grauius dolere
debere, intelligitur de consilio, non autem
de necessitate. in sum. c. 1. nu. 31. 10. 1. & de
pan. dist. 1. c. Sive benignitate nu. 6. 10. 3
peccator publicus aliquando ante publicam e-
mendationem absoluitur. de pan. dist. 6. c.
sacerdos. nu. 67. 10. 3
peccatorum castigatio exterior ad aliorum ma-
gis sit exemplum, quam ad delinquentis cor-
rectionem. de pan. dist. 6. c. sacerdos. n. 90. 1. 3
peccator non est vere seruus, sed tantum meta-
phorice dicitur. de pan. dist. 5. c. consideret. in
prin. nu. 25. 10. 3
peccator duplici mola molendus, superiori qua
est spes venie, & inferiori qua est timor pæ-
ne, qua tanto charitatis sunt soluenda. de
penitent. dist. 1. c. nemo potest. num. 1. &
dist. 7. c. Sicut nullus. nu. 18. & c. 10. 3
peccator ut dicatur diabolo venundatus. de pe-
nit. dist. 1. c. medicina. nu. 5. 10. 3
Pecora vendere, locare, & in societatem trade-
re, Sive verbo Animalia, & Societas.
Pectora nuda ostentare, quo pulchriora videan-
tur, quale peccatum sit. in summa. cap. 23.
num. 19. tom. 1
Peculium unde dictum, & quod duplex, & quan-
do iustum vel iniustum. de reg. commen. 1.
num. 14. & c. 10. 2
peculij concedendi regulari duplex modus, &
an uterq; hodie liceat. de reg. com. 2. n. 9. 1. 2

peculium filiorum quadruplex, Castrense, qua-
si castrense, aduentitium, profectitium. in
sum. c. 17. nu. 141. & c. 10. 1
Pecunia præsens tanto pluris valet absente,
quanto distantior. in sum. cap. 17. nu. 295.
& c. 10. 1
pecunia dicitur numerata quicquid ea est æsti-
mabile. in sum. c. 23. num. 71. tom. 1. & de
reg. com. 1. num. 16. tom. 2
pecunia eadem numerata plus alijs quam alijs
valet. in sum. c. 17. nu. 286. & c. & de & su-
ris. nu. 46. & c. 10. 1
pecunia ut merx est vendibilis, sed non ut est
pretium. in sum. c. 17. nu. 291. 1. 1
pecunie duplex potentia ad lucrandum. de
& suris. nu. 48. 10. 1
pecunia cur maiori pretio præfixo exponi possit.
in sum. c. 17. nu. 288. & c. 10. 1
pecunia una octo de causis pluris valet quam
alia. in sum. c. 17. nu. 294. 10. 1
pecunia pretium auctoritate priuata ut muta-
ri possit. in sum. c. 17. nu. 295. 10. 1
pecunia finis peculiaris quis, & qui alij septem
in quos locari potest pretio, licet non mutua-
ri, & commodari. in summa. cap. 17. nu-
me. 287. 10. 1
pecunia publica custos, & arcarius ea emendo
& utendo ut peccet. in sum. c. 23. nu. 94. 10. 1
pecunias legare, ut de rebus Missæ dicatur,
quando liceat. in sum. c. 17. nu. 257. in fi. 10. 1
pecuniam dispersam per agrum uel in sacculo
in foramine inueniens, cui restituit. in sum.
c. 17. nu. 175. not. 3. 10. 1
pecunia mutuata, uel pennis, uel uinum, &
oleum, & c. etiam missa per nuncium fide-
lem, si amittatur, non liberatur mittens. in
sum. c. 17. nu. 186. 10. 1
pecuniam argenteam mutuam dare ut aurea
soluatur, an sit peccatum usura. in summa.
c. 17. nu. 226. 10. 1
pecunia adulterina quomodo restituenda. in
sum. c. 17. nu. 8. 167. 10. 1
pecunia vendi potest iuxta intrinsecum pre-
tium suum; quamuis lege tantum non ua-
leat. de Camb. nu. 20. 10. 1
pecunia per legem æstimata, ex singulari ali-
quo usu, & utilitate plus ualet. ibidem. cod.
nu. 20. 10. 1
pecunia præsens pluris quam absens ualet; sed
pluris, ubi est inopia, quam ubi est copia.
ibid. nu. 32. 10. 1
pecunia pluris ualet ubi, aut quando est ma-
gra eius penuria, quam ubi est copia, sicut
& cetera merces ibid. nu. 51. 10. 1

pecunia Alexandrina minoris valet Genua in ea commoranti propter distantiam, etiam si utraque suo loco equalis sit valoris; Et idem de similibus equalis valoris. de Cambijs. nu. 64. to. 1.

pecunia praesens maioris valoris in proprio loco, quam alia in suo; duplici ratione pluris valet alia absente, Et ob praesentiam, Et ob maius pretium in proprio loco. ibid. num. 73. tom. 1.

pecunia omnis tam aurea, quam argentea, Et ex metallo ex ipsius penuria pluris ualere potest. ibid. nu. 56. to. 1.

pecunia absens minus valet non tantum propter pericula, Et impensas ei ex sua natura annexas; sed etiam propter impensas procuratorum, Et respondentium, quos mercatores habent, ubi eam accipiunt. ibid. n. 36. to. 1.

pecunia mundinarum ex fictis cambijs, Et monopoljs crescere non potest; sed ex veris permutationibus. ibid. nu. 59. to. 1.

pecunia in cambijs, si in eodem loco reddenda est, ubi fit traditio, non potest esse diminutio valoris, ut in cambijs minutis, cum mutatur in absentia propter impensas, labores, Et pericula. ibid. nu. 67. to. 1.

pecunia, ut pecunia est, pluris, Et minoris ualere potest in unis, quam in alijs mundinis, vel in una parte earum ob paucitatem capientium ad cambium, uel multitudinem ad tantum; sed ex penuria eius pretium crescat, Et copia minuatur. ibid. nu. 59. to. 1.

pecunia credita licitum est aliquid vendere, Et permutare; ac vendere, quod nondum productum est, sed speratur haberi. ibid. num. 75. to. 1.

pecunia multis modis licite uendi potest: sed non quatenus est pretium. ibid. num. 32. to. 1.

pecunia inuenta, ut esset rerum uenialium tanquam mensura publica. ibid. nu. 11. to. 1.

pecunia, quatenus pecunia, non est merx, sed aliarum mercium pretium in uno quoque regno aestimatum, Et consequenter magis, quam intriticum, quando est a Repub. aestimatum, crescere non potest. ibid. nu. 53. to. 1.

pecunia pluris, aut minoris ualere potest, uel pro diuersitate metalli, uel bonitatis, uel figurae, Et ponderis, uel regionum, uel augmenti, Et diminutionis, uel temporis, uel copiae, Et penuria, uel eius praesentiae, Et absentiae. ibid. nu. 43. to. 1.

pecunia pluris, aut minoris numquam ualere dicitur ob anticipationem, aut dilationem solutionis, aut concessionem in longius,

aut breuius tempus. de Cambijs. nu. 47. to. 1. pecunia, etiam quatenus pecunia, commutari cum alia potest; ut lucrum ex tali negotiatione licite dari possit. ibid. nu. 43. to. 1.

pecunia numquam est maioris pretij, etiam si illius sit penuria, quam aestimetur a Principe vel consuetudine, vel a lege sit constitutum. ibid. nu. 53. to. 1.

pecunia absens non semper minus valet, quam praesens, propter impensas, Et pericula transportandi; sed ceteris paribus, id est si praesens tanti ualeat, ubi est, quanti absens in sua regione. ibid. nu. 61. to. 1.

pecunia finis principalis, in quem est inuenta, licet sit, ut esset pretium, Et mensura rerum vendibilium, secundarius tamen est cum ea lucrari negotiatione pecuniarum cum alijs. ibid. nu. 55. to. 1.

pecunia vocabulum, licet iuxta generalem nomen, Et alia qualibet bona significet, specialiter tamen pro ipsis nummis accipitur. ibid. num. 6. tom. 1.

pecunia absentia ex sua natura non habet annexas expensas, Et labores, Et pericula in transferendo, etiam si aliqua horum per accidens ab ea seungatur. ibid. nu. 63. to. 1.

pecunia transmittenda, qua campori datur, dominium in ipsum transfertur, unde cambium non est locatio laboris, Et industria; qua non importat dominij translationem in transmittendo. ibid. nu. 2. to. 1.

pecunia pretium aestimatum dicitur, ut tantum, Et non plus, valeat, rebus sic stantibus; non, quod statu mutato, ut eius sit magna inopia, plus ualere non possit, quantum probis, Et prudentibus viris videbitur. ibid. nu. 58. to. 1.

pecunia (ut Flandria) absentia, licet faciat ceteris paribus, ut eadem absens minoris valeat, quam praesens (puta Metina) non tamen ut omnino minoris valeat, si pluris valet, in proprio loco (ut in Flandria) quam in alieno (ut Metina). ibidem. numero 65. tom. 1.

pecunia mutuata pretium si crescat; licite exigi potest lucrum illius augmenti: quia non capitur ratione temporis, sed ex incremento pretij: saltem si ad illud usque tempus erat eam seruaturus. ibid. nu. 48. to. 1.

pecunia pretium, etsi propter penuriam non mutetur, quoad quantitatem valoris, ita tamen crescit, quod plures res certo pretio tunc per penuriam, quam ante ceteris paribus inveniuntur. ibid. nu. 54. to. 1.

pecunia

pecunia pretium, non solum quatenus est metallum potest crescere, sed etiam decreſcere; ſed etiam quatenus eſt pecunia pretium aliorum. de Cambijs. nu. 57. to. 1

pecunia uſus ad lucrandum ex eius, non eſt ipſius natura quid contrarium; & licet a principali uſu, cuius cauſa inuenta eſt differat, non tamen a minus principali, & ſecundario, ut & ipſa merces. ibidem. num. 11. tom. 1

pecunia uſus ad octo fines, emptionem conditionem; permutationem, oſtentationem opum, ad ornatum, ad delectandum aſpectu, ad medicinam, ad pignorandum pro debitis; & ad quinque poſtremos uſus locari poteſt. ibid. nu. 12. to. 1

pecunia aurea ob penuriam iuſte pretium creſcere poteſt, ut plures pecunia argentea, aut ex alio metallo, pro illa dentur, & contra, & etiam ob inopiam minuta plus ſolito aurea, & argentea detur. ibid. nu. 52. to. 1

pecunia de poſita mercedem, qui non ſoluit cam poſori pro ſuis laboribus; ſed eſt cauſa, & ab alijs, quibus ea numerato traditur exigat, ne relinquatur a deponente, peccat. ibid. nu. 40. to. 1

pecunia pretium cum tempore creſcit, aut minuitur pro ſcariſſimate circumſtantiarum ibid. num. 46. to. 1

pecunia ſola abſentia eam minoris pretij facit in loco, a quo eſt abſens. ibid. nu. 62. to. 1

pecunia ubi eſt magna inopia, cetera omnia uendibilia, qui opere, & labores hominum ſoliora ſunt, ibid. nu. 51. to. 1

pecunie abſentia tanto magis minuit de pretio eiſdem, quo maior eſt abſentia, & maioris periculi, ac impenſa eſt eius procuratio, et pectura neceſſaria; at minus minuit ſi minor diſtantia. ibid. nu. 64. to. 1

pecunia publica augenda, ſed minuenda poteſtas non eſt penes mercatores ibid. n. 53. t. 1

pecunia bonitas intrinſeca non eſt pretium ei a Republica conſtitutum; ſed qualitas & bonitas materia, ex qua conſtat. ibi. nu. 50. t. 1

pecuniam abſentem, & ultra tertias nundinas reddendam poteſt quis iuſto pretio cum preſente permutare, modo nec pluriſ iuſto pretio rigido ob expectatam ſolutionem capiat, quam ſi primis nundinis acceperet. ibidem. num. 75. tom. 1

pecunia non inuenta cauſa permutationis cum alijs, ſed ut eſſent pretium, quo ad emendum neceſſaria geſtari quouis poſſit. ibid. num. 13. to. 1

pecunia aurea, & grandiores ne augeantur pretio, & ne mittantur extra regnum, cum eius damno, prohiberi poteſt; nam ob lucrum extranei dant ciuibz pro eis plus ſatis; quam ualeant. ibid. nu. 20. to. 1

pecunias dans in uno loco, reddendas in alio, uno, ex quinque modis dare licito poteſt cum lucro; numquam ſero habita ratione principalem temporis interiecti inter dationē, & ſolutionem. ibid. nu. 78. to. 1

Pedagia, ſide Verbo gabella prater inſcripta. pedagij nomine quid intelligatur. in ſum. c. 27. num. 61. to. 1

pedagia non a quis poſſit imponere, uel augere. in ſum. c. 27. nu. 62. to. 1

Penitus, & nullatenus priuant quomodo ipſo iure, & quando non diſponant. de reſcr. cap. cum contingat. 13. cau. nul. n. 3. 6. to. 1

penſitoris officium publicum in Hispania conſtitutum, ut iuſti ponderis moneta currant, diſtinctum eſt ab officio campſoris, ſeu permutatoris. de Cambijs. nu. 19. to. 1

Penſionarius ſolo lapſu termini non excoicatur niſi &c. in ſum. c. 23. nu. 104. to. 1

penſionarius matrimonium contrahens, amittit penſionem. de hor. can. c. 21. nu. 53. to. 4

penſionarius quid teneatur recitare, & non recitans ad quid obligetur. in ſum. c. 25. n. 119. 122. to. 1. & de hor. can. c. 7. nu. 25. 30. &c. & cap. 21. nu. 10. to. 4

penſionarius qualis teneatur dare pauperib. quae ſuperfluunt de ſua penſione. de red. eccl. q. 1. mon. 32. nu. 2. & de ſpol. cler. §. 8. nu. 8. to. 2

penſionarius beneficalis teneatur clerice ſuere: contra ſero faciens, licet peccet, non teneatur tamen ad reſtitutionem. de hor. ca. c. 21. nu. 53. & miſcel. 45. num. 1. uſque ad 6. & miſ. 47. nu. 2. 4. &c. to. 4

penſionarius regularis cui quærat quaſita per poſſeſſionem uel aliunde. de reg. com. 4. num. 68. &c. to. 2

penſionarius regularis uel beneficiario quis ſuccedat. de reg. com. 4. nu. 70. to. 2

penſionarius non tenetur amplius, ſi is cui erat ſoluenda penſio ante diem ſolutionis a papa præfixum moriatur. de red. eccl. q. 2. mon. 16. num. 1. to. 2

Penſionem non reddens locator pro re locata perdit, ut peccet & tenetur ad reſtitutionem. in ſum. c. 17. nu. 187. &c. to. 1

penſio quanta poni poſſit ſuper epiſcopatu, & parochiali eccleſia. in ſum. c. 25. nu. 137. to. 1

penſio conſtituta perſonaliter in quoniam ſit grauior quam conſtituta per alium. in ſum.

cap. 27. num. 272. infr. 12. tom. 1
 pensio a papa ob paupertatem concessa laico li-
 cita, & quare. in sum. cap. 25. num. 119. &
 mis. 45. nu. 4. & c. tom. 4. & de red. eccl. q. 1.
 mon. 55. num. 3. to. 2
 pensio emphyteusis duplex, & quando non solu-
 uenda. in sum. cap. 17. nu. 190. to. 1
 pensionis emptio si simoniaca est, non valet, sed
 non excommunicatur. in sum. c. 23. nu. 111. to. 1
 pensio beneficiis non potest emi, nec redimi si
 ne auctoritate papae, sed remitti potest. in
 sum. c. 23. nu. 111. to. 1
 pensio dupliciter constituitur regulari. de reg.
 com. 4. nu. 48. to. 2
 pensio qua beneficium. de reg. com. 4. n. 48. to. 2
 pensiones & beneficia quo ad materiā spoliō
 & onus distribuendi reditus aequantur.
 de spol. cler. §. 8. num. 7. & c. to. 2
 pensionem vel beneficium conferens vel procu-
 rans conferri vel constitui nolenti clerico vi-
 uere, ut peccet. misc. 46. a. n. 1. & §. 5. ad 6. t. 4
 pensio non est soluenda ei qui ante diem solu-
 tionis a papa praefixum moritur. de red. eccl.
 quaest. 2. mon. 16. num. 1. to. 2
 percussio clerici, etiam si iussus, qua excom-
 municet, & qua non, & quis clericus quo
 ad hoc. in sum. c. 27. nu. 77. & §. que ad 86. &
 c. 15. nu. 11. to. 1
 percussio enormis, mediocris, & levis qua dica-
 tur. in sum. c. 27. nu. 91. & c. to. 1
 percutere vel occidere ministrum iustitiae qua-
 re non liceat etiam in defensionem suam. in
 sum. c. 15. nu. 8. to. 1
 percutiens mulierem gravidam quando peccet
 mortaliter. in sum. c. 15. nu. 14. to. 1
 percutiens aliquem iniuste etiam leuiter, si mo-
 riatur ei culpa malorum medicorum, sit irre-
 gularis: secus si iuste. in sum. c. 27. n. 223. t. 1
 percutiens episcopum non consecratum, quam-
 uis electum & confirmatum, non incurrit bul-
 lam cænæ. in sum. c. 27. nu. 67. decl. 8. to. 1
 percutere, vulnerare, vel occidere, aut ea de
 re delectari, quando mortale. in sum. c. 15.
 num. 4. to. 1. & c. 11. nu. 13. to. 1
 percutiens ferro tripiti aliquem, triaque illi
 vulnera graui infligens, tripliciter peccat.
 de pan. dist. 5. cap. consideret. in princ. nu. 13.
 exempl. 5. to. 3
 Peregrinantes a suo superiori facultatem acqui-
 rendi indulgentias petant. de indulg. not. 31.
 num. 15. to. 3
 peregrinatio voluntaria quando non liberet a
 reuino. in sum. c. 21. nu. 17. & c. to. 1
 peregrinationes, sigilla, & alia huiusmodi ope-

ra, qua carnem affligere solent, annumeran-
 tur reuino. in sum. cap. 3. num. 3. to. 1
 peregrinatio clerico ignominiosa impedienda.
 de pan. dist. 6. cap. penult. sacerdos. nu-
 me. 172. tom. 3
 peregrinari in Hierusalem sine licentia papae
 non licet sub excommunicationis pœna. in
 sum. cap. 27. nu. 110. & c. to. 1. & de indulg.
 not. 30. nu. 2. to. 3
 Peregrinis plus quam quatuordecim sacramenta
 conceduntur, si cum facultate peregrinan-
 tur. de pen. dist. 5. c. placuit. nu. 67. & c. to. 3
 peregrinus quando possit eligere confessorium,
 qui tamen non potest absolui a casibus refer-
 uatis episcopo. de pan. dist. 6. c. placuit. nu.
 62. & c. inf. 4. to. 3
 peregrinus presbyter non celebret absque habi-
 tu decenti. de her. can. c. 18. nu. 96. to. 4
 peregrini qui proprie, & qui quo ad acquiren-
 das indulgentias de indulg. not. 32. n. 44. t. 3
 peregrinum percutiens quando excommunica-
 tus. in sum. c. 27. nu. 65. to. 1
 Perfectio Christiana, & status perfectionis di-
 uersa. de reg. com. 1. nu. 26. to. 2
 Periculo peccandi se exponens, vel agens con-
 tra conscientiam, tale committit peccatum,
 quale est periculum. in sum. pral. 9. num. 9.
 & cap. 14. nu. 26. & cap. 15. nu. 8. tom. 1. &
 cap. inter verba. 1. concl. nu. 19. & concl. 6.
 imperfecta. to. 2. de pan. dist. 5. c. qualitas.
 nu. 18. & c. & dist. 7. c. si quis autem. nu. 4.
 & c. 84. & c. 135. & c. to. 3
 periculum mortis & articulus mortis quid, &
 an differant. in sum. c. 2. num. 9. & cap. 26.
 nu. 3. dico 23. & c. 27. nu. 27. to. 1. & de
 indulg. not. 30. num. 3. tom. 3. & miscel. 18.
 num. 3. to. 4
 periculum si non sit in particulari, sed in ge-
 nere, non obligat ad mortale ei se exponen-
 tem. c. inter verba. concl. 6. nu. 39. to. 2
 Permissio duplex impunitatis, & approbati-
 nis. de red. eccl. q. 1. mon. 54. nu. 1. & c. & q. 3.
 mon. 3. num. 5. & mon. 26. nu. 1. & de spol.
 cler. §. 8. nu. 6. & §. 11. nu. 4. to. 2
 permissio peccati nulla est licita cum participa-
 tione lucri precedentis. in sum. c. 17. n. 195.
 A resp. 2. to. 1
 permittere furtum vel aliud vitium parato ut
 in eo deprehensus fructuosus castigetur,
 quando licitum. in summa. capit. 24. nu-
 me. 13. tom. 1
 permittentes extrahere Scitita, & ferre ad Sar-
 racenos, quando incurrant excommunica-
 tionem. de ind. is not. 8. nu. 20. to. 4

permis-

permittuntur multa ad sedandas discordias exteriores, quæ non sedant interiores. de spol. cler. § 8. nu. 6. & § 11. nu. 4. to. 2.

Permutatio antiquior emptione est licita etiã in pecunia. in summa. cap. 17. nu. 287. to. 1.

permutare beneficia etiam quoad titulum sine auctoritate superioris est simonia. in summ. cap. 23. nu. 100. inf. 3. to. 1. & de resc. cap. si quando excep. 4. nu. 1. to. 4.

permutare inuicem res spirituales, & non vendi possunt. de Camb. nu. 32. to. 1.

permutatione vera sua pecunia qui desinit lucrari, quo eam indigenti det, lucrari potest, quod deperdit de lucro, quod cum alio fecisset ibid. nu. 56. to. 1.

permutator ob officium, & laborem mutuan- di, aliquid accipere potest, cum septem fundamenti pro parte affirmatiua, cum alijs pro negatiua, num. 15. & 16. concludit cum alijs pro affirmatiua, quando &c. ibid. nu. 17. & 18. to. 1.

permutatur id quod est, pro eo quod nondum est. in sum. c. 17. nu. 287. to. 1.

Perseuerare & sique in finem etiam qui sunt in gratia non possunt, sine auxilio Dei speciali. in sum. pral. 3. nu. 12. to. 1.

Pertinacia quid, & quando mortalis. in sum. cap. 23. nu. 11. 32. to. 1.

pertinax quisnam sit, & quando incurrat bul- lam cænæ. in sum. c. 11. nu. 22. tom. 1. & de iudic. not. 3. nu. 42. to. 4.

pertinax in sua sententia quando peccet mortaliter. in sum. cap. 11. num. 22. & cap. 23. num. 33. & c. tom. 1.

Peste infectum quando teneatur Parochus uel prelatus visitare, etiam cum periculo prop- rie vite in sum. c. 24. nu. 10. in fi. & c. 25. num. 133. to. 1.

pestis tempore iurare amphibolice, quando li- ceat. in sum. cap. 12. nu. 19. to. 1. & cap. hum. aur. 9. 2. nu. 9. to. 2.

Petere viginti pro re valente decem, quando liceat. de pæniten. distinct. 5. cap. qualitas. num. 30. 34. to. 3.

petit semper qui bene semper seruit, & orat semper qui bene semper agit. de hor. can. c. 1. num. 9. & cap. 3. nu. 7. to. 4.

petitio duplex, aperta, & operaria. de hor. can. c. 1. num. 12. to. 4.

Petrus, non Iacobus summus Christi Vica- rius. de panit. distinct. 5. prim. in gloss. summ. num. 13. to. 3.

petri, & Pauli Apostolorum breue encomium. Clem. vi. de indul. not. 32. nu. 31. to. 3.

petrus & alij Apostoli per apostolatuum non fue- runt soluti a paupertate. de red. eccles. qua- stio. 1. mon. 9. num. 1. & c. & monit. 10. nu- me. 1. & c. tom. 2.

pia opera, vide verbo, Opera.

Piaculum, pium opus significat, & etiam sce- lus, siue crimen grande, sanguinis effusio- ne, vel aliqua satisfactione magna expian- dum. de pen. distinct. 1. cap. si quis necandi. num. 1. & c. to. 3.

Pietas quid, & qua est virtus annexa iustitia, non est misericordia. in sum. cap. 14. nu. 1. tom. 1. & de pen. dist. 1. cap. quia diuinita- tis. num. 2. & c. to. 3.

pietas parentes & religio Deum colit. de pan. d. 1. c. quia diuinitatis. nu. 2. tom. 3.

pietas improprie pro misericordia Deo cõuenit. de panit. dist. 1. c. quia diuinitatis. nu. 3. 1. 3.

pietas prius natura, quã iustitia conuenit Deo. de pan. dist. 1. c. quia diuinitatis. nu. 9. to. 3.

Pignoris fructus quando bene vel male capian- tur. in sum. c. 17. nu. 203. & c. 217. to. 1.

pignoris vjrum datum pro dote accipiens mari- tus non committit & suram. in sum. c. 17. nu. 273. & de usuris. nu. 64. 67. & c. to. 1.

pignoris qualis usus peccatum, & quando usus ra capere fructus. in sum. c. 17. n. 203. & c. 1.

pignus cum pacto commissario an capere liceat. in sum. c. 17. n. 205. to. 1.

pignus vendere an liceat, & quo ordine. in sum. c. 17. nu. 204. & c. to. 1.

pignus & edens minoris vel maioris debito quid faciet in sum. c. 17. nu. 205. to. 1.

pignus ab & surario emptum, restituendum, si amissum est ob non solutas & suras. in sum. c. 17. nu. 265. to. 1.

Pirata qui excommunicati in bulla cænæ. in sum. c. 27. nu. 59. to. 1.

piratarum siue Sarracenorum naues vel galeas gubernantes sunt excommunicati in sum. c. 27. nu. 63. t. 1. & de iudic. not. 1. nu. 1. & c. & quid de vectoribus & ministris. nu. 6. & c. t. 4.

Piscari quando liceat diebus festis. in sum. c. 13. num. 9. to. 1.

piscatorum ac diuitum eiusmodi societas & su- ra, & c. in sum. c. 17. nu. 282. & c. to. 1.

Pium legatum, vide verbo Legatum, & verbo Testamentum.

pium in & sum datum non mutatur in alium sine causa & licentia Papa. de red. eccl. g. 1. mon. 50. nu. 5. to. 2.

Placulus, singultus lachryma, dolor, sensus, non sunt necessaria ad contritionem in sum. c. 1. num. 23. to. 1.

pluralitas beneficij, uide Serbo Beneficium.
præter infra scripta.

pluralitas beneficiorum & sit ditior, ut lau-
tius uiuas, ut facilius ad episcopatum per-
uenias, pessima est, ibid. nu. 17. to. 1

pluralitas beneficiorum honestatur insufficien-
tia unius beneficij inspecta qualitate perso-
ne ibid. nu. 18. to. 1

pluralitas beneficiorum attento iure naturali,
& positivo secluso, de se est mala, de incom-
patib. benef. nu. 14. to. 2

pluralitas beneficiorum non expresse iure diui-
no prohibita. ibid. nu. 13. to. 2

pluralitas beneficiorum & si mala, & de formi-
tatem absolute præferat, & circumstantia
tamen bona reddi potest. ibid. nu. 15. to. 2

pluralitas beneficiorum secluso iure positivo, si
ex aliqua circumstantia honestetur, lice-
bit sine aliqua dispensatione. ibidem. nu-
mer. 16. to. 2

pluralitas beneficiorum nec in Veteri, nec no-
uo testamento, nec apud Aristot. prohibita
inuenitur, num. 4. uide tamen. ibidem.
nu. 13. & 14. to. 2

pluralitas beneficiorum honestatur necessitate
ecclesiæ, & ob idoneitatem, vel industriam
personæ, vel protectionem, vel subuentionē
cum reparatione. ibid. nu. 19. to. 2

pluralitas beneficiorum licet, quando unum
pendet ab alio, ut quando duo beneficia u-
niuntur: quia unum putantur, num. 2. ui-
de tamen. ibid. nu. 24. to. 2

pluralitatem beneficiorum esse malam elicitur
ex principijs iuris naturalis, & ex sa-
cræ scriptura. ibid. nu. 14. to. 2

pluralitatem beneficiorum honestare uidetur
misericordia erga clericum pauperem, uel
zelus, ut conferatur idoneo, & quomodo.
ibid. nu. 20. to. 2

pluralitate ex ista beneficiorum inconuenien-
tia multa sequuntur. ibid. nu. 11. to. 2

plura beneficia habere, scilicet unita, & el
unum in titulum, & alterum in commen-
dam intelligitur sine fraude, & ob utilita-
tem ecclesiæ. ibid. nu. 24. to. 2

plura beneficia licere possunt ad erogandum in
opera pia, si cetera inconuenientia absint.
ibid. nu. 25. to. 2

plura beneficia habere non est actus indiffe-
rens, secluso iure positivo, ut habere plura
potest, contra Dominicum, ibid. nu. 15. to. 2.
Cetera uide verbo Beneficium.

Planetis aut Dijs Deabusque gentium aliquid
quid diuinitatis tribuere, impium est. in

sum. cap. 11. num. 47. & c. 10. 1

Pana quid sit, & quid proprie contineat, de ho-
cans. cap. 21. nu. 47. & c. 10. 4. & de pen. dist. 3.
cap. penitentia nu. 2. & c. 4. & c. 4. & c. peni-
tentia secundo nu. 2. to. 3

Pana statuta pro aliquo, quam quis ignorat,
an excuset scientem statutum. in sum. c. 27.
num. 27. 4. to. 1

pana excommunicationis minoris an sit maior
pana irregularitatis. in sum. cap. 27. nu-
me. 253. to. 1

pana & effectus excommunicationis quis sit,
& quotuplex. in sum. cap. 27. a num. 17. & f-
que ad 23. to. 1

pana imposita aduersus scienter facientes, præ-
sumentes, siue audientes, non comprehendit
qui bona fide ignorat, aut imprudens si-
ue inanimadvertens fecit. in sum. cap. 27.
nu. 141. declar. 4. num. 155. & cap. accepta.
oppo. 8. nu. 33. tom. 4. & de reg. com. 4. nu.
62. & c. not. 7. to. 2. & de dat. & promiss. nu-
me. 38. tom. 3. & de alien. rerum eccl. &
spol. cler. nu. 16. to. 2

penas quando excuset necessitas, ignorantia,
paruitas, uel gratitudo. de iudais not. 8.
num. 24. & c. 10. 4

pana unius correlatiui extenditur ad alterum,
si eadem est ratio. in sum. c. 22. nu. 74. to. 1

pana prohibens aliqua clericis, quamam solos
beneficiarios & sacros obliget. in sum. c. 25.
num. 110. pec. 33. tom. 1. & de reg. comm. 4.
num. 27. in fi. to. 2

pana capientis beneficium parochiale non ex-
tenditur ad capientes alia beneficia. de hor.
can. c. 21. num. 51. to. 4

pana pecuniaria legalis, & conuentionalis
cui applicanda, de iudicijs in rub. nu. 38. t. 4

pana exacta ob non solutionem census quando
restituenda de & suris. nu. 110. & c. 10. 1

panam concubinarum clericis innouat concilium
Trid. ad idem noua in sum. c. 28. nu. 109. to. 1

pana magna ut possit esse iusta sine culpa. in
sum. cap. 23. nu. 58. to. 1

pana simonia quæ. in sum. cap. 23. num. 106.
111. A. dico. 1 & cap. 27. num. 106. tom. 1.
& de rescript. cap. si quando. except. 4. nu-
me. 4. & c. 10. 4

panas Simonia non incurrit quisquam propter
simoniam commissam super ius patronatus.
in sum. cap. 23. nu. 111. to. 1

pana imposita contra facientes, non ligat con-
sules, mandantes, & c. in sum. cap. 27.
num. 51. tom. 1. & penit. dist. 1. cap. pericu-
lose. nu. 3. & c. si quis non dicam. nu. 17. to. 3
panam

panam contra consilium dantes, mandantes, iubentes, faucentes, quando quis incurrat, etiam non secuto effectu. in sum. c. 27. nu. 51. &c. to. 1. & de dat. & prom. n. 12. 15. 43. &c. t. 3.

pana quam corporalis in foro conscientie a damnato subeunda. de reg. com. 4. n. 63. to. 2. & de hor. can. cap. 21. nu. 49. 54. to. 4.

pana legis prioris non tollitur per panam posterioris, & quando censetur eadem. de iudais not. 11. in prin. glo. ult. nu. 24. 30. to. 4.

pana augetur & diminuitur duplici de causa scilicet intrinseca, & extrinseca. de iudicijs in rub. nu. 99. to. 4.

pana peccati temporaria, in quam aeterna mutatur, an per bona opera in malo statu facta tollatur. in sum. cap. 3. nu. 7. to. 1. & de pan. dist. 6. c. 1. qui ult. nu. 45. &c. to. 3.

penas, qui statuunt, & qui ob eas obediunt, ut peccent. de sin. hum. nu. 40. to. 2.

pena extraneag. de datis & promissis sunt octo, quarum tres prime ligant in foro conscientie, reliquis probabile est non obligare; actiones vero sunt sexdecim in veteri una omisso. de dat. & promissis. n. 13. 44. & nu. 11. 41. t. 3.

pena etiam venialium quare non semper remittitur tota, quoties remittitur culpa. in sum. c. 3. nu. 8. to. 1. & de pan. dist. 1. cap. si peccatum David. nu. 1. & dist. 3. cap. de quod iudicis. nu. 5. 8. & dist. 7. cap. ult. § si quis enim nu. 2. &c. to. 3.

pena ipso iure imposita non debetur in foro conscientie, nisi &c. in sum. cap. 23. nu. 63. 66. &c. & cap. 25. nu. 118. & cap. 27. nu. 249. dico. 2. to. 1. & de hor. can. cap. 21. num. 49. tom. 4. & de reg. com. 4. nu. 63. &c. tom. 2. & de dat. & promissis. nu. 44. to. 2. & de pan. d. 1. cap. quisquis. nu. 3. & distincti 5. in prin. 3. per glo. nu. 23. to. 3.

pena exclusionis a collegio ipso iure incurta, non tenetur quis in conscientia, antequam iubeatur id facere. ibid.

pana peccati quid, & quid eius culpa. de indul. gen. not. 10. nu. 3. & not. 16. nu. 2. to. 3.

pana paritas duplex, durationis, & extensionis. de indul. not. 16. nu. 2. & de pan. dist. 1. c. homicidium. nu. 4. &c. to. 3.

pana inferni infinita extensione, non autem intensione. de indul. not. 16. nu. 2. & de pan. dist. 1. cap. homicidium. nu. 4. & dist. 5. c. 1. consideret. nu. 8. to. 3.

pana damnatorum supremi gradus septuplex, quam damnati experiuntur. in sum. pral. 4. num. 24. tom. 1.

pana demeriti duplex, essentialis, & accidenta-

lis; illa respondet contemptui Dei, hac operi per eum facto. de pan. dist. 1. c. magna. n. 16. dist. 4. princ. Grat. nu. 3. to. 3.

pana sensus, & privationis usus Dei differunt. de pan. dist. 4. princ. Grat. nu. 3. to. 3.

pana indulgetur culpa ignoscitur. de pan. dist. 1. cap. libenter. nu. 1. to. 3.

pana non censetur imposita ipso iure, nisi lege exprimitur. de reg. com. 4. nu. 52. & mis. 86. nu. 2. tom. 4. & de pan. dist. 1. cap. quisquis. num. 3. tom. 3.

pana uaria cum imponuntur, potest reus eligere quam uult. de pan. dist. 5. cap. 1. Spontan. num. 12. to. 3.

panam pecuniariam imponere, an & qualis iurisdictionis sit. de rescrip. cap. cum contingat. 2. cau. nul. nu. 27. &c. to. 4.

panam tollit uel minuit criminis sponte facta confessio, etiam si metu probationis fiat. de pan. dist. 1. cap. facilius. nu. 1. &c. to. 3.

pana siue relegatio opposita usque ad beneplacitum etiam officij, durat post mortem imponentis, secus si & sique ad beneplacitum iudicantis. de indulg. not. 28. nu. 28. to. 3.

pana purgatorij maior huius seculi, & maior ea quam Christus suscepit. de hor. can. c. 20. nu. 9. & de indulg. not. 32. nu. 8. & de pan. dist. 7. c. ult. § si quis. nu. 16. 24. to. 3.

pana purgandarum animarum ut voluntaria. de pan. dist. 7. c. ult. § si quis. nu. 23. &c. t. 3.

pana frequenter etiam accipitur pro defectu boni, quod quis est aptus habere. de lege pan. num. 11. to. 3.

pana latius sumpta, prout importat damnum, quandoque sine culpa, licet non sine causa, imponitur, ut in interdicto, suspensione, & irregularitate. ibid. nu. 12. & 13. to. 3.

pana latius sumpta est priuatio boni, quod quis est aptus habere. ibid. nu. 14. to. 3.

pana, ut communiter accipitur apud Theologos, & Iuristas, non potest iuste imponi, nisi ob culpam prateritam; secus de pana latius sumpta pro defectu boni. ibidem. num. 10. & 12. to. 3.

panam legalem ac conventionalem etsi ecclesia iuste petere possit, decius tamen est ut absteat. ibid. nu. 3. to. 3.

panam conventionalem non iustus non soluens non peccat. ibid. nu. 44. to. 3.

panam ecclesia ob opus mentale non instigit, nec ob illud, quod solummodo malum est. de Simon. nu. 20. to. 1.

panam legalem, & conventionalem petere decet. de lege pan. nu. 4. to. 3.

panam dum adiecit lex actioni prohibita, non tollit culpam, immo confirmat. de lege pen. num. 28. to. 3

penitentia generaliter iniuncta intelligenda est de alias indebito de elem. nu. 29. to. 3

penitentia iniuncta dandi aliquid pauperibus, non satisfacit largiens illud extremam necessitatem patienti. ibid. nu. 29. to. 3

Penitendum an sit quoties quis cognoscit se esse in statu peccati mortalis. in sum. cap. 1. nu. 27. to. 1. & de hor. can. c. 3. n. 11. & c. to. 4 & de penit. dist. 5. in princ. 3 par. glos. num. 14. & c. & dist. 7. cap. si quis autem. num. 32. to. 3

Penitens ad quam pristinam dignitatem restituitur. de pen. dist. 4. c. divina. §. sicut ergo. num. 2. & dist. 6. cap. 1. §. quibus. num. 4. & que ad 10. to. 3

penitens tenetur confiteri sua peccata, nō enim sufficit ut ea confessarius sciāt. de pen. dist. 5. c. 1. consideret. nu. 61. to. 3

penitenti, si habeat contrariam opinionem confessario, quid agendum, & quid quando vterque dubitat. in sum. c. 26. n. 4. & c. to. 1. & de pen. dist. 7. c. si quis autem. nu. 54. 66. to. 3

penitens an aliquando teneatur statim confiteri uel scribere sua peccata. in sum. cap. 21. num. 35. tom. 1. & de pen. dist. 5. cap. fratres. nu. 87. & c. to. 3

penitenti non necessarium de virtute relicta dolere. de pen. dist. 5. cap. consideret. §. defleat. nu. 3. to. 3

penitens quantam diligentiam adhibere debeat circa preparationem confessionis. in sum. c. 9. nu. 16. to. 1. & de pen. dist. 5. c. fratres. nu. 65. & que ad 80. to. 3

penitens quomodo confessionem inchoabit. in sum. c. 10. nu. 5. to. 1

penitens quis vere dicatur. in sum. c. 1. nu. 1. 18. & c. 20. & c. to. 1. & de indul. not. 17. num. 9. & not. 32. nu. 40. to. 3

penitenti dicenti suum parochum esse ignarum credendum, vel asserenti se habere licentiam communicandi, vel affirmanti se confessum, & absolutum, nisi in duobus casibus. de pen. dist. 6. cap. placuit. a. num. 17. 1. & que ad 174. tom. 3

penitens confessus quis veniam quarat. de pen. dist. 1. cap. potest fieri. nu. 7. to. 3

penitens volens peccare, data certa occasione, non est absolvendus. in sum. c. 1. nu. 22. to. 1

penitens si confiteatur peccata quae non fecit, vel de quibus dubitat an peccarit, non accipit aliter peccat, nisi bona eum fides excu-

set. de pen. dist. 5. cap. fratres. nu. 26. & c. to. 3

penitenti sibi peccata imputet, non alij, ut intelligatur in sum. c. 2. nu. 8. tom. 1. & de pen. dist. 5. cap. fratres. nu. 104. & c. to. 3

penitentis displicentia de peccatis quanta esse debeat. in sum. c. 1. nu. 18. & c. 20. & c. to. 1. & de pen. dist. 5. c. fratres. num. 33. 96. & c. & de indulgent. not. 17. num. 9. & not. 32. num. 8. to. 3

penitentis refert sua bona satisfactioni peccatorum destinare, idque per claves ecclesiae confessarius faciat. de penit. dist. 6. cap. 1. qui nult. nu. 43. 53. tom. 3

penitenti ad acquirendam indulgentiam vel remissionem suorum peccatorum non solum est necessaria dolor summus praetoriorum, sed etiam summum viandi futura propositum. in sum. c. 1. num. 21. & c. tom. 1. de indul. not. 32. num. 40. to. 3

penitenti suadendum, ut a periculosis officiis abstineat. de pen. d. 5. c. 1. §. in his. nu. 1. to. 3

penitens quoniam debeat petere facilitatem confitendi alteri in sum. c. 7. nu. 5. to. 1

penitens non debet nominare personam cum qua peccavit, neque confessarius id perpeti debet, nisi & c. in sum. c. 7. nu. 2. & c. 10. nu. 6. to. 1. & de pen. dist. 5. cap. consideret. in princ. nu. 96. 100. 104. to. 3

penitens non tenetur ad credendum se nunquam amplius peccaturum mortaliter. in sum. c. 1. nu. 9. & cap. 3. nu. 13. to. 1. & de indulgent. not. 17. nu. 9. & c. & not. 19. nu. 23. & not. 32. nu. 40. & de pen. dist. 5. cap. qualitas. num. 20. to. 3

penitens si animo tacendi peccatum, nisi interrogetur, accedat ad confessionem, peccat mortaliter, & tenetur confiteri hunc animum. in sum. c. 19. nu. 6. & c. 21. nu. 39. to. 1. & de pen. dist. 5. c. fratres. nu. 101. & c. to. 3

penitens non satisfacit precepto de confitendo semel in anno, si confiteatur animo non absolviendi peccatis, uel si sua culpa non fuit absolutus. in sum. c. 10. nu. 4. to. 1. & de pen. dist. 6. c. placuit. nu. 183. & c. to. 3

penitens putans se mortaliter peccasse, si non recordatur in specie, tenetur confiteri in genere. in sum. cap. 10. nu. 7. to. 1

penitens quando debeat confiteri confessario ignoto, aut mutato nomine vel habitu in sum. cap. 7. nu. 5. to. 1. & de pen. dist. 5. cap. 1. in princ. nu. 97. to. 3

penitenti necessarium est propositum satisfacendi Deo in hac vita uel in purgatorio. in sum. cap. 3. nu. 2. & c. 26. nu. 20. to. 1. & de pen. dist.

- dist. 3. cap. satisfactio. num. 1. &c. & dist. 5. c. consideret. §. ponat num. 6. & cap. contrarium. nu. 17. &c. 10. 3*
- Panitentia pro se & contra se in foro conscientia creditur. in sum. cap. 17. nu. 250. tom. 1. & de pen. dist. 6. cap. placuit a num. 171 usque ad 174. tom. 3*
- panitens quando possit confiteri mortalia uni, & venialia alteri. in sum. cap. 21. num. 40. in fine. tom. 1*
- panitentium duplex genus, & quam diu panitendum, & panitere velle quam utile. de indul. not. 11 a nu. 8. usque ad 14. to. 3*
- panituit quem non sanum, raro panitebit agrotum. de pan. dist. 7. cap. §. Si. quod quamvis. num. 6. to. 3*
- Panitentia sollemnis ut impediatur matrimonium. in sum. c. 22. nu. 74. Imp. 11. pec. 6. to. 1*
- Panitentia quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum eo. in sum. pral. 10. nu. 1. to. 1 & de pan. dist. 1. in prin. pral. nu. 3. &c. & dist. 3. c. pan. 1. a nu. 1. usque ad 6. & panit. 2. nu. 1. &c. to. 3*
- panitentia uerbum equinocum quatuor significat, virtutem, actum panitendi. Sacramentum panitentia, & panem in eo iniunctum. in sum. pral. 10. nu. 1. &c. tom. 1. & de pan. dist. 1. in prin. pral. nu. 4. & dist. 3. c. panitentia. nu. 2. & §. quod ad 6. t. 1*
- panitentia Sacramentum quid, & quotuplex, & quae partes eius, & per quae verba instituitur in sum. pral. 10. nu. 3. &c. & ca. 22. n. 11. to. 1. & de pan. dist. 3. c. panit. 1. nu. 3. et cap. perfecta. nu. 5. &c. 7. to. 3*
- panitentia sit virtus quid, et est duplex, infusa, & quaesita. de pan. dist. 3. cap. pan. 1. nu. 2. 4. 6. & cap. pan. 2. nu. 1. &c. 10. 3*
- panitentia Sacramenti materia & forma quae. in sum. pral. 1. nu. 4. tom. 1. et de pan. dist. 6. cap. 1. qui uult. nu. 6. tom. 3*
- panitentia cur quantum Sacramentum. de panit. dist. 1. c. 2. nu. 2. to. 3*
- panitentia alia bona, alia mala in sum. pral. 10. num. 3. to. 1*
- panitentia Sacramentum interdum remittit culpam, interdum non. de pan. dist. 1. c. Soluissent §. ex ijs nu. 9. etc. to. 3*
- panitentia effectus sunt tres scilicet Liberatio a morte animae, apertio paradisi, et spes salutis aeternae. de pan. dist. 1. c. ecce. nu. 5. to. 3*
- panitentia vera quid, et quas lacrymas necessario requirat in sum. cap. 1. num. 118. etc. 20 etc. 1. et de indul. not. 17. num. 9. et not. 32. nu. 40 de pan. d. 1. c. quae panitet. n. 2. 3*
- panitentia vera cogit sensus, voluntatem, etc. ad ueniam necessaria de panit. dist. 1. cap. perfecta. nu. 2. etc. to. 3*
- panitentia iuxta non est sola noua uita. de pan. dist. 1. c. non sufficit. nu. 1. & c. tres sunt autem nu. 5. & c. quem panitet. num. 2. & d. 3. c. satisfactio. nu. 1. to. 3*
- panitentia Sacramentum reedificat, non adificat. de pan. dist. 1. c. secunda. nu. 4. to. 3*
- panitentia Sacramentum, & Baptismus non esse idem, est de fide. de pan. dist. 1. cap. secunda. nu. 5. to. 3*
- panitentia cur secunda tabula. de pan. dist. 1. cap. secunda. nu. 1. to. 3*
- panitentia debet attingere omnia peccata et mentalia de pan. dist. 1. c. perfecta. nu. 3. to. 3*
- panitentia cur debet esse productior culpa. de panit. dist. 3. c. producta. nu. 1. to. 3*
- panitentia unde incipiat. de pan. dist. 3. c. panitentia. nu. 8. to. 3*
- panitentia tempus durat usque in finem uiae. de pan. dist. 7. c. nemo. nu. 1. to. 3*
- panitentia non solum impetrat ueniam peccatorum, sed etiam praemia aeterna beatorum. de pan. dist. 1. c. porro. nu. 1. to. 3*
- panitentia ingrediendi monasterium non necessario acceptanda de pan. dist. 5. c. consideret. §. ponat. nu. 14. to. 3*
- panitentia est imponenda etiam constituto in mortis articulo. de pan. dist. 3. cap. si quis. 1. num. 33. tom. 3*
- panitentia iuxta est imponenda: & quando iuxta uel indifferenter ponitur. in sum. c. 8. n. 10. 17. & cap. 26. nu. 15. &c. to. 1. & de indul. not. 32. nu. 20. &c. & de pan. dist. 1. c. mensuram. nu. 3. 6. &c. & dist. 5. c. 1. §. ponat. nu. 4. &c. & c. falsas, a nu. 1. & §. 3. ad 25. t. 3*
- panitentia multa iniuncta utilis, &c. de indul. not. 11. nu. 22. & de pan. dist. 1. c. mensuram. num. 2. & dist. 5. cap. falsas nu. 12. to. 3*
- panitentia iniuncta relaxatio a Papa sine causa tenet. de indul. not. 15. nu. 11. to. 3*
- panitentij in imponendis octo notanda in sum. c. 26. nu. 15. to. 1. & de indul. not. 32. nu. 20. usque ad 25. to. 3*
- panitentia arbitrio confessarij relinquitur, non ad hunc effectum, sed ad iustum, & quae consideranda sint in imponenda in sum. c. 26. nu. 15. 18. to. 1. & de panit. dist. 1. c. p. mensuram. nu. 1. &c. 5. & de indul. not. 32. num. 24. tom. 3*
- panitentia iniuncta ut ante missam dicatur, quae post eam dici possit. de hor. cap. cap. 3. num. 25. tom. 4*

- panitentia septem annorum pro quouis peccato ut intelligatur. in sum. cap. 26. nu. 17. &c. tom. 1. & de indulg. not. 32. nume. 23. & de penit. dist. 1. cap. mensuram. num. 4. & c. quæ panit. num. 6. &c. & dist. 5. cap. 1. §. ponat. nu. 15. & c. falsas. a nu. 2. §. que ad 16. to. 3.
- panitentia iniuncta a confessorio est magis meritoria. in sum. c. 3. nu. 5. to. 1. & cap. inter Verba. 5. concl. nu. 74. &c. to. 2. & de pan. dist. 6. c. 1. qui uult. num. 36. 45. 48. to. 3.
- panitentia data a confessario & in mortali facta, est satis factoria; & an & quantum meritoria. in sum. c. 3. nu. 6. to. 1. & cap. inter Verba. 5. concl. num. 76. to. 2. & de panit. dist. 6. c. 1. qui uult. a nu. 45. usque ad 49. & §. sacerdos. num. 27. to. 3.
- panitentia debita duplex, & qua causa iusta illius remittendi. de indulg. not. 15. a nu. 12. vs. que ad 16. to. 3.
- panitentia quæ presbytero fornicanti, & qua specialis quibusdam alijs. de panit. dist. 5. c. falsas. num. 4. to. 3.
- panitentia imposita alterius confessarii quando & a quo diminui & mutari possit. in sum. c. 26. nu. 21. &c. to. 1.
- panitentia quæ minuenda confesso, & qua non in sum. c. 26. nu. 20. & de panit. dist. 1. c. mensuram. num. 9. to. 3.
- panitentia & baptismi sacramentum non prohibetur tempore interditi. in summ. cap. 27. num. 17. tom. 1.
- panitentia imponenda est ante absolutionem, imposita vero post absolutionem est eiusdem ualoris. in sum. cap. 26. nu. 9. &c. to. 1. & de pen. dist. 6. c. 1. in princ. nu. 35. 52. to. 3.
- panitentiam omnem respuens an absolendus. in sum. c. 26. n. 20. & c. 1. de pen. dist. 5. c. consideret. §. ponat nu. 6. 9. &c. & ca. contrariū. num. 17. &c. 31. &c. & dist. 6. cap. sacerdos. num. 97. tom. 3.
- panitentia satisfactoria distinctionem a restitutoria, & quæ earum acceptanda. in sum. c. 26. nu. 20. to. 1. & de panit. dist. 1. c. mensurā. num. 9. to. 3.
- panitentiam iniunctam a confessario & acceptam non implens peccat mortaliter. quamuis possit eam acceptare vel non. in sum. cap. 21. nu. 43. & c. 26. nu. 20. &c. to. 1. & de ho. can. cap. 10. num. 56. to. 4. & de pan. dist. 5. cap. contrarium. nu. 17. &c. 23. & cap. 1. §. ponat. a nu. 1. usque ad 14. to. 3.
- panitentia per opera alias debita fieri potest. in sum. c. 3. n. 4. &c. 26. n. 23. &c. to. 1. & de pan. dist. 6. c. 1. in princ. qui uult. nu. 36. &c. 40.
- & distinct. 7. cap. si quis. 1. nume. 31. tom. 3.
- panitentia rogata spe redimendi eā indulgentijs ut prosit. de indulg. not. 2. &c. 12. tom. 3.
- panitentia iniuncta non necessario implenda, acquisita pari indulgentia sed de consilio sico. de indulg. not. 31. num. 33. &c. to. 3.
- panitentias publicas quomodo imponere debeat confessorius. in sum. cap. 8. nu. 10. to. 1. & de pan. dist. 6. c. sacerdos. nu. 87. 98. &c. to. 3.
- panitentia minor sufficit baptizando quam absoluendo. in sum. c. 1. nu. 36. to. 1.
- panitere quid. in sum. pral. 10. nu. 1. &c. 1. & de pan. dist. 1. in princ. pral. nu. 3. tom. 3.
- panitere de singulis peccatis etiam mentalibus tenemur in sum. c. 1. nu. 22. to. 1. & de panit. dist. 1. cap. perfecti. num. 3. tom. 3.
- panitere semper peccati admissi consilij est, non precepti. de panit. dist. 5. cap. 1. §. semper. num. 2. &c. to. 3.
- panitere uol orare non tenetur quis sub noni peccati pena, eo solo quod sit in statu peccati mortalis. in sum. c. 1. nu. 27. to. 1. & de hor. cano. c. 13. nu. 11. &c. to. 4.
- penitudo peccati est nolle illud admisisse, & quomodo inueniatur sine dolore, ueluti in beatis. in sum. c. 1. nu. 2. &c. to. 1.
- penitudo, uide uerbo Contritio, præter infrascripta.
- penitudo maior de maiori peccato bona, sed non necessaria. in sum. c. 1. nu. 31. to. 1. & de pan. dist. 1. cap. uide benignitatem. nu. 6. to. 3.
- penitudo etiam remissa, etiam in instanti concepta, eū debitis circumstantijs, satis est ad crimina delenda. in sum. c. 1. nu. 31. tom. 1. & de pan. dist. 1. c. uide benignum. nu. 6. &c. to. 3.
- polluta in ecclesia celebrans peccat sed non fit irregularis. in sum. c. 25. nu. 83. & ca. 27. nu. me. 256. in fit. to. 1.
- polluta dicitur ecclesia in sex casibus. in sum. c. 27. nu. 256. &c. to. 1.
- polluta efficiuntur ecclesia etiam per capulam inter coniuges in ecclesia habitum. in sum. cap. 16. nu. 32. to. 1.
- polluta ecclesia pollutum est cimiterium contiguum sed non contra. in summ. cap. 27. nu. me. 258. to. 1.
- polluta non est ecclesia in qua fertur sententia mortis, si extra exequatur. in summ. cap. 27. nu. 256. tom. 1.
- polluta est ecclesia in qua aliquis suffocatur, quamuis siue effusione sanguinis fiat. in sum. c. 27. nu. 256. to. 1.
- polluta non est ecclesia propter percussionem frangendo ossa tantum, uel contundendo carnes

carnes tantum in sum. c. 27. nu. 256. to. 1.
Pollutio vel effusio sanguinis occulta in ecclesia non impedit celebrationem in ea. in sum. c. 27. nu. 256 in fi. to. 1.
pollutio vel copula carnalis quae communione impedit. in sum. c. 21. nu. 51. to. 1.
pollutio voluntaria & involuntaria. variorum casuum. in sum. cap. 16. nu. 6. & c. 10. 1.
pollutionis incurrendae periculo consentiens peccat. in sum. cap. 16. nu. 6. & c. 10. 1.
pollutio dormienti adueniens, & ut possit placere ob finem bonum. in sum. cap. 16. nu. 6. & c. 10. 1.
pollutio in semidormiente quando mortalis. in sum. c. 16. nu. 8 to. 1.
pollutio adueniens audienti confessiones, & hoc honesta facienti an peccatum, & an ob id teneatur illud opus relinquere. in sum. c. 3. nu. me. 26. & cap. 16. nu. 6. & c. 10. 1.
pollutio praeterita & futura in quo differant. in sum. c. 16. nu. 8. & c. 10. 1.
pontificia declaratio obedientiam, & submissio nem intellectus exposuit. de Simonia. numero 15. tom. 1.
populus quando possit contravenire legi Imperatoris. vide Verbo Legi.
positio criminali. quando non possit reo & quādo non. c. inter Verba capit. 6 nu. 366. to. 2.
Portam sanctam anno lobelae quis & quo ordine aperiat, & claudat. de indulg. noi. 34. num. 8. & c. 10. 3.
possessio quid, & si differat a dominio. de reg. com. 1. nu. 12. to. 2.
possessio beneficii sine titulo acquiri non potest. c. accepta. oppof. 7. nu. 16. & c. 10. 4.
possessionem beneficiorum accipientes contra Bullam Ioan. XXI. non incurrunt poenis in ea contentas, nisi sint Abbates & Priores. c. accepta. oppof. 8. nu. 24. to. 4.
possessio beneficii quaritur & continuatur virtute tituli perdit ipso iure. c. accepta. oppof. 7 num. 18. to. 4.
possessio rei non transfertur in alium per clausulam constituti ab eo qui eam non possidet, sed possessio beneficii transfertur ab eo qui ei post renunciationem insistit. c. accepta. oppof. 7. num. 19. to. 4.
possessio sub conditione relicta vel tradita nec perdit, nec quāvis potest ante illam impletā. c. accepta. oppof. 7. nu. 39. to. 4.
possessio civilis dat ius libere redeundi et si ad re possidē. c. accep. oppof. 7. nu. 43. 46. 48. t. 4.
possessio civilis non interrumpit, cū ex cōtinenti quiritur naturalis. c. accep. opp. 7. nu. 52. etc. t. 4.

possessio beneficii non perditur per suā primariam. c. accepta. oppof. 7. nu. 55. & c. 10. 4.
possessionem prioris beneficii non perdit quisq; eo ipso quod eius dominium perdat per ademptionem alterius. & alio modo. & c. accepta. oppof. 8. nu. 2. & c. 19. to. 4.
possessio quae dicitur colorata, & quae non colorata, & varia. c. accep. oppof. 10. nu. 4. 23. t. 4.
possessio vel color eius non semper perditur renunciatione. c. accepta. oppof. 7. nu. 10. 20. 30. & oppof. 10. nu. 8. to. 4.
possessio colorata non perdit colorem perditio titulo. c. accepta. oppof. 10. nu. 6. 12. to. 4.
possessione non omnis renunciatio tollit. c. accepta. oppof. 2 nu. 10. & oppof. 3. num. 19. & de refer. c. si quando. in aut. nu. 25. to. 4.
possessio beneficiorum reservatorum in regno Neapolitano capta, plūbeis bullis non expediti, perimit ius quāsitum per simplicem signaturam. de spol. cler. § 7. nu. 3. to. 2.
possessio an capiatur nomine prouisi, vel nomine Camera Apostolica, plurimum refert in materia extranag. Pij. Cum ex sacrorum. c. accepta. oppof. 8. nu. 38 to. 4.
possessio triennis, vide Verbo Regula de trienniali possessore.
possessio absque presentia domini quari potest. de reg. com. 3. nu. 14. to. 2.
possessio rei non transfertur in alium per clausulam constituti ab eo qui eam non possidet sed possessio beneficii sic ab eo qui post renunciationem insistit. c. accep. oppof. 7. nu. 19 t. 4.
possessionem beneficii non impedit ius cōe contrarium. c. accepta. oppof. 10. nu. 16. to. 4.
possessio quae parit restitutionem nō semper an nihilat provisionem illam tacentem, neque contra. c. accepta. oppof. 10 nu. 24. & c. 10. 4.
possessio annalis quid pariat, & quid triennialis uiolenta, & non uiolenta. cap. accepta. oppof. 10. nu. 25. & c. 10. 4.
possessio accepta ante expeditionem bullarum ad quid valeat. c. accepta. oppof. 8. nu. 43. t. 4.
possessio cum sola supplicatione signata prebenda restituenda. c. accep. oppof. 8. nu. 26. & c. 1. 4.
possessionem beneficii accipienti litteris non expeditis, quando non perdat ius, nec iudicandus intrusus. c. accepta. oppof. 8. nu. 25. to. 4. & de spol. cler. § 7. nu. 3. & c. 10. 2.
possessionem beneficii curati quando Episcopus restituere tenetur etiam secundo simili adempto. c. accepta. oppof. 10. nu. 10 to. 4.
possessori non audito sua possessio non tollenda, etiam si dominium perdidit ante declarationē. c. accepta. oppof. 8. nu. 18. & c. 1. 4.

Posit-

posidere possumus aliquid iuste quo ad unum
& iniuste quo ad aliud. cap. accepta. oppo.
7. num. 8. to. 4
posidens possumus auctoritate propria capere
& tenere potest. de reg. com. 3. nu. 50. tom. 2
possumus solum id quod iuste possumus. de spo.
cler. 9. 11. nu. 6. to. 2
postliminio reuersis restituentur naues, equus
&c. non tamen arma. de iur. iur. not. 5. nu.
me. 23. tom. 4
postulare, fide uerbo Aduocari.
Potentia animæ quid, & sentiendi exteriores
quinque, interiores quatuor. in sum. pral. 2.
num. 1. &c. to. 1
potentia omnis, in qua potest inueniri actus co
luntarius, potest esse subiectum peccati, licet
non possit peccare sine consensu vel negli
gentia voluntatis. de panit. dist. 1. cap. super
tribus. num. 9. to. 3
Potestas, uide Verbo Facultas, & Verbo Gratia
præter infra scripta.
potestas Papa, uide Verbo Papa.
potestas excommunicandi, fide uerbo Excom
municandi potestas.
potestas iudicandi ut uendi possit. in sum. c. 17.
num. 81. & c. 25. nu. 7. to. 1. & de dat. & pro
mis. nu. 47. &c. to. 3
potestas ecclesiastica solo iure diuino non perit
fide perempta, de iudic. not. 3. nu. 142. &c. t. 4
potestas ecclesiastica cur plus possit creare du
cem totius Christianismi, quam maior pars
eius. de iudic. not. 3. nu. 164. to. 4
potestas ecclesiastica ut miiget laicam secum
concurrentem. de iudic. nu. 6. n. 25. &c. t. 4
potestas ecclesiastica quar. possit occidere. de
iudic. nu. 6. nu. 26. &c. to. 4
potestatis ecclesiastica est iudicare an aliquid
sit peccatum, nec ne. de iudic. not. 6. n. 11. to. 4
potestas generaliter quid, & est duplex, Ecce
siastica, & Laica. de iudic. not. 3. nu. 80. &c.
& que ad 87. to. 4
potestas ecclesiastica, quid, & quod duplex. de iu
dic. not. 3. a nu. 80. & que ad 84. to. 4
potestas Ecclesia cui data sit principalis, Ec
clesia, an Petro. de iudic. not. 3. nu. 84. to. 4
potestas ecclesiastica quatenus extenditur ad
temporalia. de iudic. not. 3. nu. 95. & que ad
98. 164. & not. 6. nu. 1. 11. to. 4
potestas ecclesiastica an cognoscat de quolibet
Christiani, quatenus Christianus est. de iu
dic. nu. 3. n. 109. 123. 133. 136. &c. & no.
6. nu. 1. 9. 15. 18. 33. 38. 79. &c. to. 4
potestas Ecclesia, quæ nunc est, non fuit ante
Christum natum. de iudic. not. 3. nu. 92. to. 4

potestas Ecclesiastica & Laica contrario modo
progressa. de iudic. not. 3. nu. 94. to. 4
potestatis Ecclesiastica capax est Laicus iure
diuino, sed non humano, samina uero ecclesia
stica, etiam humano. de iudic. not. 3. nu.
me. 143. &c. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. nu.
me. 4. tom. 2
potestas Ecclesiastica quando possit Christia
nos omnes ad faciendum unum ducem co
gere, qui omnium eorum toti exercitui impe
raret. de iudic. not. 3. nu. 163. to. 4
potestas Ecclesiastica non repugnat Laica. de
iudic. not. 3. nu. 76. & c. to. 4
potestas Ecclesiastica non requirit gratiam,
nec predestinationem, licet characterem ba
ptismalem requirat. de iudic. not. 3. nu. 78.
141. &c. tom. 4
potestas Ecclesiastica coniuncta seculari quare
occidere possit de iudic. not. 6. n. 26. &c. t. 4
potestas Ecclesiastica, & Laica ut conueniant,
& differant. de iudic. not. 3. nu. 88. &c.
118. 123. 125. &c. 145. &c. to. 4
potestas Laica quid, & qua necessaria commu
nitati de iudic. not. 3. a nu. 95. & que ad
99. 113. to. 4
potestas omnis a Deo est, a quo naturalem po
puli immediate, Reges autem mediate, ut sit
permutabilem Papa immediate, ceteri Pre
lati ecclesiastici mediate accipiunt, de le
ge penali nu. 22. to. 3
potestas maior est reipub. in subditum in perti
nentibus ad bonum publicum, quam patris
in filium in spectantibus ad æconomicam,
ibid. nu. 19. to. 3
potestas laica non fuit una instituta toti orbi,
sicut una ecclesiastica. de iud. no. 3. n. 118. t. 4
potestatem regiam esse contra iura natura, in
saniam est. de iudic. not. 3. nu. 148. to. 4
potestatem laicam nulla communitas a se ab
dicare potest. de iudic. not. 3. nu. 119. to. 4
potestas laica iurisdictioni ut est a Deo imme
diate data. de iudic. not. 3. nu. 141. &c. t. 4
potestas mere laica in oēs non est penes Papam,
nisi, &c. de iudic. not. 3. n. 1. 109. 123. 136.
&c. & not. 6. n. 1. 9. 15. 18. 33. 38. 79. &c. t. 4
potestas iurisdictionis dupliciter habetur. de pa.
dist. 6. c. placuit. nu. 16. to. 3
potestas absoluendi, uide Verbo Absoluendi, præ
ter infra scripta.
potestatem absoluendi, & ligandi sacerdotis
Papa non tollit nec minuit, sed materiam id
faciendi subtrahit de panit. distin. 6. cap. 1.
in princ. num. 2. &c. & c. placuit. nu. 14. 44.
usque ad 48. to. 3

potestas

potestas consecrandi, nec tolli nec minui potest
ab ulla creatura pura. de panit. dist. 6. ca. 1.
in princ. num. 2. &c. & c. placuit. nu. 14. 44.
& que ad 48. to. 3.

potestati humana nullum hominem subijci, te-
merarium de iudicijs not. 3. nu. 141. to. 4

potestas publica ex probatis per publicam scien-
tiam iudicare debet. de pan. dist. 1. c. si quis
aliquando S. non tibi dico nu. 24. to. 3

potestas siue gratia concessa etiam de conferen-
dis aliquibus beneficijs, non spirat morte con-
cedentis. de red. eccle. quaest. 3. mon. 8. nu-
me. 1. 4. tom. 2. & de pan. dist. 6. ca. placuit.
num. 34. &c. 161. &c. & de indulg. not. 31.
num. 26. &c. to. 3

potestas, Officium, & Potentia an differant. de
iudicijs not. 3. nu. 30. to. 4

Præbenda non est proprie parochialis ecclesia.
de hor. can. c. 21. nu. 55. 57. to. 4

Præceptiva Verba quando consilium inducunt,
& contra, consilia quando præceptum. in sū.
c. 23. nu. 49. &c. to. 1. & de panit. dist. 5. c.
fratres. nu. 1. to. 3

Præceptum, Mandatum, & Commissum, ut dif-
ferant & obligent. in sum. c. 23. nu. 49. &c.
tom. 1. & de indulg. not. 32. nu. 5. &c. tom. 3
præceptum ecclesiæ totum, aut pro parte quam
quis potest, seruandum in sum. cap. 21. nu.
20. 22. &c. tom. 1. & de hor. can. cap. 11. nu.
11. 16. tom. 4

præceptum de diligendo Deo super omnia im-
pleri potest in peccato mortali, ut iustelliga-
tur. in sum. c. 11. nu. 17. Dico 7. to. 1. & de
pan. dist. 2. cap. charitas est. nu. 9. to. 3

præcepta Dei omnia impleri possunt a nobis et-
iam in peccato mortali quo ad substantiā
actus. in sum. c. 11. nu. 17. to. 1. & de panit.
dist. 2. cap. charitas est. nu. 9. to. 3. & cap. in-
ter Verba. 5. conclu. num. 72. &c. to. 2. & de
hor. can. c. 20. nu. 29. to. 4. & de indulg. not.
32. num. 46. resp. 3. to. 3

præcepti transgressio etiam mentalis quæ mor-
talis. in sum. c. 11. nu. 11. &c. to. 1

præcepto de confitendo semel in anno non sa-
tisfacit penitens si confiteatur animo nō ab-
stinendi a peccatis, Vel si sua culpa nō fuit
absolutus. in sum. c. 10. nu. 4. to. 1. & de pan.
dist. 6. c. placuit. nu. 182. &c. to. 3

præceptum & sententia sine cognitione latum
moritur morte ferentis. de red. eccle. qu. 5.
mon. 8. nu. 3. to. 2

præceptum de inimiticia Dei deferenda nullū
est speciale. de panit. dist. 5. in princ. 3. p. glo.
num. 24. to. 3

præcepti transgressio omnis mortalis, nisi unū
ex tribus ipsam excuset. in sum. c. 11. nu. 4.
& de penit. distinct. 5. cap. negocium. nu
me. 7. tom. 3

præceptorum multorum transgressio quæ vnum
peccatum. in sum. c. 11. nu. 4. Dico 5. to. 1

præcepti fini: non est in præcepto, nisi in præ-
ceptis super charitate. in sum. c. 13. num. 2.
Dico 3. & cap. 21. nu. 7. in fito. 1. & de hor.
can. c. 20. nu. 29. to. 4. & de red. eccle. qu. 1.
mon. 61. nu. 2. &c. to. 2. & Mis. 21. nume. 2.
tom. 4. & cap. inter uerb. 5. conclu. nu. 72. &c.
tom. 2. & de pan. dist. 5. cap. 1. consideret. nu
me. 28. &c. tom. 3

præceptum Apostolorum & Conciliorum abro-
gatur per contrariam consuetudinem. de pæ-
nit. dist. 5. in princ. 3. p. glo. num. 2. &c. to. 3

præcepta Decalogi, uide verbo Decalogus, præ-
ter infra scripta.

præcepta decalogi sunt leges naturales & diui-
nae. de spol. cler. S. 2. num. 3. to. 2. & de dat.
& promiss. num. 13. to. 3. & de red. eccle. qu. 1.
mon. 20. nu. 4. &c. & qu. 3. mon. 2. nu. 3. to. 2.
& de pan. dist. 2. c. quis aliquando. S. non ti-
bi dico. nu. 12. to. 3

præceptum frangitur neglectu, & consiliorum
contemptu. in sum. cap. 20. num. 20. to. 1. &
de panit. distinct. 1. in princ. pral. glo. sum.
num. 8. tom. 3

præcepta negatiua semper & ad semper obli-
gant, affirmatiua vero semper, sed non ad
semper. in sum. cap. 17. nu. 54. to. 1. & de pæ-
nit. dist. 5. in princ. 3. par. glo. nu. 6. &c. to. 3. et de
iudicijs not. 6. num. 59. & nu. 76. to. 4

præceptum ut impleatur, requiritur actualis
uel uirtualis intentio, uel propositum, aliter
non satisficit. de hor. can. c. 6. nu. 14. & c. 13.
nu. 16. & c. 16. nu. 74. &c. & cap. 20. n. 52.
& mis. 22. nu. 1. to. 4

præceptum de non ledendo alium potentius, q̄
præceptum de confitendo circumstantiam. in
sum. c. 7. nu. 3. &c. to. 1. & de pan. dist. 5. c. cō-
sideret. in princ. nu. 99. &c. to. 3

præceptum de diligendo Deo super omnia, in-
telligitur quo ad estimationem, & appretia-
tionem, non autem quo ad intensionem &
feruorem. in sum. cap. 1. num. 4. & cap. 11.
num. 6. 19. & cap. 24. num. 23. t. 1. & de fin.
hum. 20. &c. to. 2. & de pan. dist. 1. c. quis ali-
quando. nu. 2. to. 3

præcepta de diligendo Deo & proximo, maiora
omnibus præceptis decalogi, & quando adim-
plenda. in sum. c. 11. a nu. 5. usque ad 10. t. 1

præceptum diligendi Deum quis frāgit. in sum.
cap.

capitulo & decimo. nume. 18. tomo 1
 praeceptum de colendo Deum frangitur triginta
 octo modis, prater participantes. in sum. c.
 11. num. 26. & c. to. 1
 praeceptum colendi Deum ut differat a precepto
 diligendi & credendi. in sum. c. 11. nu. 21.
 & c. 23. tom. 1
 praeceptum credendi frangit, qui credit non esse
 catholicum, quod credere tenetur esse tale.
 in sum. c. 11. nu. 22. Contra hoc. to 1
 praeceptum diligendi proximum non est ex de-
 cem, & ut ex eo septem nascuntur. in sum.
 c. 14. num. 5. to. 1
 praeceptum de diligendo proximo ad quid pro-
 semper obligat. in sum. c. 14. nu. 7. & c. to. 1
 praeceptum secundum decalogi quid per nome-
 Dei comprehendat. in sum. c. 12. nu. 184. to. 1
 praeceptum secundum de non iurando quando
 uoletur mortaliter. in su. c. 12. nu. 4. & c. 1. 1
 praeceptum tertium de colendis festis qui uiol-
 lat, regulariter peccat mortaliter, nisi, & c.
 in sum. c. 13. nu. 6. to. 1
 praeceptum quartum quomodo uolet filius, &
 peccet mortaliter. in su. c. 14. nu. 11. & c. to. 1
 praeceptum quartum quomodo uoletur non a-
 mando proximum. in su. c. 14. nu. 32. & c. 1. 1
 praeceptum quintum, uetat mortem corporis, &
 non aia. in sum. c. 15. nu. 1. & c. 4. & c. to. 1
 praeceptum sextum, & decimum, quae uetent,
 & quis frangat. in su. c. 16. nu. 1. & c. 4. etc. 1. 1
 praeceptum sextum, & decimum prohibent om-
 nem copulam carnalem illicitam, & omnem
 uoluntatem & desiderium illius delectationis,
 etiam quae nascitur ex sola cogitatione
 absque ullo opere, & proposito ipsius. in su.
 c. 11. nu. 1. 1. & c. & cap. 16. nu. 1. 10. etc. 14.
 to. 1. Cetera uide Verbo Delectatio morosa.
 praeceptum septimum, & nonum, quae & quot
 prohibent. in sum. c. 17. nu. 1. & c. 95. to. 1.
 & de iudiciis not. 6. nu. 43. & c. to. 4
 praeceptum octauum quid principaliter, et quid
 secundario prohibeat. in sum. c. 18. nu. 1. etc. 1. 1
 praeceptum reuelandi delicta, & capiendi iura-
 mentum ea reuelandi differunt, c. inter uer-
 ba concl. 6. nu. 194. to. 2
 praeceptum de danda elemosyna obligat sub
 poena peccati mortalis multo plures, quam
 sint, qui eam non dant extreme egentibus. de
 elemosyna nu. 50. to. 3
 praeceptum reuelandi delinquentem intelli-
 gitur salua correctione fraterna, c. inter uer-
 ba concl. 6. nu. 193. to. 2
 praeceptum, secundum aliquos obligans ad mor-
 tale, & non consilium, est illud euangelicum,

quod superest, date elemosynam, sed uide-
 tur esse consilium, de elemosyna. nu. 43. to. 2
 praecepta decalogi sunt iustitia; non, quae ad ea
 rediguntur. de incompatibil. benefic. nu-
 me. 16. tom. 2
 praecepta, & iustitia proponenda sunt liberali-
 tati, & elemosyna nisi maxima necessitas
 urgeat, uel parui, cui debetur consentire. de
 elemosyna. nu. 62. to. 3
 Praecipimus, Mandamus, & similia Verba ad
 quid obligent, uide Verbo Mandamus.
 Praeest, nati saepe charitatem amittunt. de pen-
 dist. 2. c. firmum. nu. 1 to 3
 praedestinatio nihil reale distinctum ponit. de
 pan. dist. 2. c. firmum. nu. 2 to 3
 praedestinatus omnis ut saluabitur. de pan. di-
 st. 2. c. nullus. nu. 1 to 3
 Pradicare, siue predicator, siue Verbo Concio-
 nem, siue Concionator.
 Pradium non sit ex parte infusum eo quod
 red dat minus. de usuris. nu. 117. to. 1
 praeiorum rusticorum duae sunt species, qua-
 rum una hominum cultura fructus, altera
 uero ex se proferit ligna, & herbas, siue pas-
 sibuas; quo ad primam speciem difficile est su-
 stinere per legem penalem tolli culpam da-
 mificantium, non ita quo ad secundum siue
 sint uiuier sitatis, siue priuatorum; de lege
 penali. nu. 33 to 3
 Praefatio Missae inuentum antiquum, & decem
 quae apud illos in usu fuerunt, hodie eccle-
 sia utitur. de horis canon. capit. 2. nume-
 ro 1. tomo 4
 Pregnans, uide verbo Gravidia.
 Praiudicare nulli uelle principem; intelligendū
 est de alio prauiudicio quam expresso. de reg.
 com. 3. num. 12. to 2
 Prauiudicium primum, non secundarium at-
 tendendum. de rescrip. c. si quando. excep. 21.
 num. 35. to. 4
 prauiudicium tertij praecogitatum a principe non
 impeditur. de rescrip. c. si quando. excep. 21.
 nu. 38. tom. 4
 prauiudicium tertij secundarium quod sit. de re-
 scrip. c. si quando. excep. 21. nu. 9 to 4
 prauiudicium praecogitatum quando uideatur
 facer principem; de rescrip. c. si quando. excep.
 21. in consu. contr. nu. 22 to 4
 Pralatus, uide uerbo Superior, prater infra-
 scripta.
 praelatus, uel uisitor inquirens religiosum de
 peccato non infamato, propter infamiam alte-
 rius peccati, grauius peccat de iudicijs in
 rub. nu. 62. 91 to. 4. & de pan. dist. 1. c. quis
 aliquan-

aliquando. §. non tibi dico. num. 25. tom. 3.
*prælatus, vel visitator quando peccet volens sci-
 re, & interrogans secreta. in sum. cap. 18.
 nu. 40. 10. 1. & c. inter verba. 6. conclu. imper-
 festus. nu. 15. 10. 2.*
*prælato inferuire pro obtinendo beneficio quan-
 do liceat in sum. c. 23. nu. 101. 10. 1. & c. in-
 ter verba. 5. concl. nu. 24. 10. 2.*
*prælatus mendicantium admittens aliquem ad
 professionem ante finitum annum probatio-
 nis est suspensus. in sum. cap. 27. num. 157.
 susp. 12. 10. 1.*
*prælatus regularis qualem iurisdictionem ha-
 beat in subditos. de reg. com. 2. nu. 63. 10. 2.*
*prælatus regularis potest esse in iudicio reus, &
 accusator nomine suo & alieno. de reg. com.
 2. num. 65. 10. 2.*
*prælatus gestu intra sex menses brevis Saleres-
 cet nunquam expediat literas. c. accepta. op-
 pos. 8. nu. 43. inf. 20. 10. 4.*
*prælatus diues peccat mortaliter, si ob neces-
 sitatem reparacionis ecclesie bona eius aliena
 r. finiat, cum possit de proprijs redditibus sub-
 venire. de incompat. benef. nu. 19. 10. 2.*
*prælatus non facientes elemosinas publicas:
 sed secretas, qui laudant, errant. de elec-
 mosina. nu. 78. 10. 3.*
*prælatus etiam supremus, qui suo vel gio. a. e-
 tiam in suo monasterio precipit aliquid con-
 tra id quod a Papa precipitur, grande inobe-
 dientia peccatum admittit. de reg. com. 3.
 num. 18. in fi. 10. 2.*
*prælatus prouise iurare debent se non alienatu-
 ros res ecclesie. de alie. rerum ecclesie & spol.
 cler. nu. 12. 10. 2.*
*prælatus etiam dissipanti qua res ecclesiastica
 restituenda. in sum. c. 17. nu. 29. 10. 1.*
*prælatus, etiam Papa, & dominus conferendo
 beneficium vel officium indigno peccat. & te-
 netur ad restitutionem. in sum. c. 17. nu. 73.
 96. pec. 9. 10. 1. & cap. inter uerba. 1. conclu.
 nu. 12. & c. de red. eccl. q. 2. mon. 23. nu. 1. 1. 2.
 & de ref. c. si quando. excep. 16. nu. 3. & c.
 & mis. 35. nu. 1. 10. 4.*
*prælatus uel Superior etiam Prior & Abbas
 est immunis a petenda Senia suis subditis.
 de reg. com. 3. nu. 4. & c. 10. 2.*
*præmia iuxta labores, & virtutes tribui debent.
 de incompat. benef. nu. 4.*
*Premium meriti duplex, essentiale, & acciden-
 tale: illud respondet charitati, hoc operi per
 eā fucto. de penit. dist. 1. 1. cap. magna. nu-
 me. 15. 10. 3.*
premium propositum capienti, bannitum non

*debetur, nisi captum duca ad iudicem. de
 pan. dist. 11. c. hec autem verba. nu. 10. 10. 3.*
*Preparatio ad confessionem quanta debeat esse.
 in sum. c. 9. nu. 16. 10. 1.*
*preparatio ad missam celebrandum, & ad re-
 citandum officium qua necessaria. de horis
 can. c. 14. nu. 1. & c. 3. & c. 10. 4.*
*Prescriptio qua a restitutione excuset. in sum.
 c. 17. nu. 85. tom. 1. & de iudicijs not. 6. nu-
 me. 75. 10. 4.*
*prescriptio non extenditur ad similia. de hor.
 can. c. 3. nu. 75. 10. 4.*
*prescriptio immemorabilis & sortior. centenaria
 & non tollit facultatem redimendi censum.
 de & suris. nu. 96. & c. 10. 1.*
*presens reputatur qui prope est, uel cito expe-
 ctatur ad aliquos effectus. cap. inter verba.
 concl. 6. nu. 44. 10. 2.*
*Presentatus semel & admissus noua presenta-
 tione non indiget. in sum. c. 27. nu. 266. 10. 1.*
*presentatio fratrum ad audiendas confessiones
 ut intelligatur. in sum. cap. 27. num. 264.
 & c. 1. tom. 1.*
presentatio simoniaca, vide verbo Simonia.
*presentare potest patronus laicus multos una
 & altera vice cumulando; sed non tertio
 & alteriori de pan. dist. 6. c. plucuit n. 168.
 & c. 170. tom. 3.*
*presentare se quam primum possit tenetur ab-
 solutus ab inferiore de excommunicatione
 Papali propter impedimentum Seniendi Ro-
 mam in sum. 27. nu. 89. 10. 1.*
*presentatus ante suam acceptationem, & elec-
 tus ante confirmationem non tenetur reci-
 tare Horas. cap. accepta. oppo. 5. num. 21. &
 mis. 97. num. 3. 10. 4.*
*Præsimonium ad nihil aliud quam ad horas
 obligat. de hor. can. cap. 21. nu. 9. 10. 4.*
*Presumendum non est iustam causam inter-
 uenisse in alienatione rei ecclesie etiam per
 Papam facta, nisi de illa constet. de spol. cler.
 §. 2. num. 8. 10. 2.*
*presumere aliquos in populo esse malos quan-
 do licitum. in sum. c. 14. num. 33. in fi. 10. 1.
 & de pan. dist. 1. 5. cup. qualitas. nume-
 ro 21. & c. 10. 3.*
*presumitur aliquid presumptione iuris, & de
 iure & que ad certum tempus, & non post
 illum. cap. accepta. oppo. decuplex. nume-
 ro 14. tom. 4.*
*Presumptio quid, & qua mortalis. in summa.
 cap. 23. nu. 11. 14. 10. 1. & de pan. dist. 7. c.
 si quis. 1. nu. 8. & c. 11. 10. 3.*
*presumptio differt a scientia, et habet multos
 gradus;*

gradus, & multas species. de panit. dist. 7.
c. si quis. l. a. nu. 8. & que ad 11. to. 3
presumptio iuris, & de iure est, cuius contra-
rium probari non potest, ut si quis mutuet,
& securitatem prestet, & ultra mutuum
aliquid accipiat, qui non poterit probare se
non esse usurarium, & quia restringi, & am-
pliari debeant. de Cambijs. nu. 6. to. 1
presumptio regularis semel malus ut tollitur per
triennale bonam consuetudinem. de regu.
com. 2. nu. 60. to. 2
Prator non citato possessore confert bonorum pos-
sessionem decretalem, tamen bonorum pos-
sessionem corporalem non dat nisi citato bo-
norum possessore. de rescri. c. cum contingat.
3. cum. nul. in om. 6. to. 4
Preces horaria, vide Verbo Hora canonica.
preces pro pretio raro fiunt, & ita rarius quam
quidam putent, simoniam inducere. in sum.
cap. 23. num. 101. to. 1. & de dat. & promiss.
nu. 27. in fi. to. 3
preces quas & cuius forma indulgentia ioba-
la requirit. de indul. not. 32. nu. 48. & c. 1. 3
Presbyter, prater infra scripta, vide Verbo Sacer-
dos, & Verbo Missam celebrans.
presbytero fornicanti quae poenitentia, & quae
specialis quibusdam alijs. de poenit. dist. 5.
cap. falsas. nu. 4. to. 3
presbyter fornicarius, vel concubinaris ut su-
spensus. vel irregularis. in sum. c. 25. nu. 77.
& cap. 27. nu. 154. 248. to. 1
presbyteri quo duplici honore honorandi. de
red. eccle. q. 1. mon. 29. nu. 2. to. 2
Presbytericidium an impediat matrimonium.
in sum. c. 22. nu. 74. to. 1
Pretium rerum iustum quid, & est triplex,
primum siue infimum, medium siue moderatum,
& rigorosum siue supremum. in sum. c. 17.
nu. 228. & c. 23. nu. 78. & c. & de usuris n. 5.
to. 1. & de pan. dist. 5. c. qualitas. nu. 34. to. 3
pretium iustum est quo praesenti pecunia ven-
di potest. in sum. c. 23. nu. 80. to. 1
pretium iustum censuam unde cognoscatur, et
semper non est idem. de usuris. nu. 104. 112.
140. resp. 18. to. 1
pretium etiam lanarum & mercium nautica-
rum non auget, neque minuit dilata solutio.
in sum. cap. 23. nu. 82. to. 1
pretium auget utilitas venditoris, sed non sti-
litas vel necessitas emptoris. in sum. cap. 23.
nu. 83. & de usuris. nu. 46. to. 1
pretium minuit copia venditorum, & auget
paucitas eorum. in sum. cap. 23. nu. 84. to. 1.
& de pan. dist. 5. cap. qualitas. nu. 38. to. 3

pretio maiore vel minore dimidia vendens vel
emens, quomodo peccet. in sum. cap. 23. nu-
me. 84. & c. nom. 1. & de pan. dist. 5. cap. qua-
litas. nu. 46. to. 3
pretium diminuitur pacto de retrouendendo, et
quantum. in sum. cap. 17. nu. 248. & c. &
cap. 23. nu. 86. to. 1
pretio minore iusto emere velle, quando non sit
peccatum. in sum. c. 23. nu. 87. to. 1
pretium quando taxandum, & taxatura ut ser-
uandum. in sum. c. 23. nu. 88. to. 1
pretium augere propter periculum recipiendi
rem creditam, est usura. in sum. c. 17. num.
210. 228. & cap. 23. nu. 81. to. 1
pretium rei non augetur per furtum, aut um.
de usuris. nu. 47. to. 1
pretium rei litigiosa ob dubium litis euentum
minuitur, & magis quo magis est dubius. de
pan. dist. 7. c. si quis autem nu. 28. to. 3
pretium iustum vtilis domini tantum non est
iustum eiusdem, & directi. de alie. rer. eccl.
& spol. cler. nu. 22. to. 2
pretium non est de essentia pecunia; sed quid
accidentale, & quae, ut pecunia est, sua po-
tius naturali essentia, quam artificiali inti-
tur. de Camb. nu. 49. to. 1
pretia rerum, & pecuniarum, ut ex certo in-
cremento augentur, & certa diminutione
minuuntur, sic ex dubio augentur, aut di-
minuuntur. ibid. nu. 45. to. 1
Prima tonsura & quatuor minores an accipi
possint sine intentione clericatus. in sum. c.
cap. 25. num. 108. ad noue quaestum. to. 1.
& de hor. can. cap. 22. num. 112. & mis. 43.
nu. 1. & mis. 45. nu. 2. & c. to. 4
primam tonsuram, vel alios ordines solenti re-
cipere, quid necessarium. in sum. c. 25. n. 68.
to. 1. & de hor. can. c. 22. nu. 109. & mis. 43.
nu. 3. & mis. 44. nu. 2. to. 4. & de pan. d. 6.
c. 1. §. caueat nu. 19. to. 3
primam tonsuram & quatuor minores accipe-
re in mortali, veniali est, secus de ordinibus
sacris. in sum. c. 22. n. 118. A. & c. 25. nu. 72.
to. 1. & de pan. dist. 5. in princ. glo. n. 40. t. 3.
& de hor. can. c. 7. nu. 15. to. 4
Primitia ut decima soluenda. in sum. cap. 21.
num. 32. to. 1
Primogenitus vide Verbo Maioratus.
Princeps, vide verbo Dominus, & verbo Rex
prater infra scripta.
principem nulli velle prauidicare, intelligendū
est de alio prauidicio quam expresso. de reg.
com. 3. nu. 12. to. 2
prioritas est multiplex, temporis natura & c.
de

de panit. distinct. l. cap. quia diuinitatis. num. 7. tom. 3.
 Priuatio praeponit habitum. in sum. cap. 17. num. 69. to. 1. & cap. hum. aur. q. 1. nu. 6. & de reg. com. 4. nu. 38. to. 2.
 Priuilegium remuneratorium etiam per contractum vel pretio concessum, quare etiam sine causa tollatur. in sum. c. 27. nu. 73. & c. to. 1. & de indulg. not. 28. num. 7. & not. 33. nu. 3. to. 3. & de rescri. c. si quando exce. 20. nu. 9. & c. 12. & c. & excep. 21. conf. contr. nu. 1. & c. tom. 4.
 priuilegia concessa Ant. instar priuilegiorum Pauli, non tolluntur, licet Paulus perderet sua. ad not. 26. nu. 8. to. 3.
 Priuilegium ita interpretandum, ut aliquid contra ius operetur; dato tamen effectu aliquo, in alijs restringendum. de pen. distin. 6. cap. placuit. a. num. 59. & que ad 61. & de indulg. not. 9. nu. 8. & c. to. 3. & de red. eccl. q. 1. mon. 50. nu. 10. & quaest. 3. nu. 6. num. 3. & c. to. 2.
 Priuilegium clericali an renunciet clericus contrahens cum corrupta, vel diuise enormibus miscens; & qui delinquit vel contrahit in alieno territorio an proroget. cap. accepta. oppo. 8. nu. 5. to. 4.
 Priuilegia quadam concessa super recitatione horarum magis videntur declarationes iuris communis, quam priuilegia. de hor. can. c. 19. nu. 84. & c. 86. & c. to. 4.
 Priuilegium religionum lucrandi omnes indulgentias stationum Romanarum, vel alicuius loci pii hoc vel illud facienti, non comprehendit indulgentias plenarias. de indulg. not. 9. nu. 16. to. 3.
 Priuilegijs facultatibus siue indulgentijs collegiorum, vniuersitatum, & c. suspensis non suspendi singulare, nec habentium confessionale, & bullas. de indulg. not. 28. a. num. 13. & que ad 20. to. 3.
 Priuilegio canonis si quis suadente diabolo, qui gaudeant in sum. c. 27. num. 79. to. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. num. 3. & c. tom. 2. & c. accepta. oppo. 8. nu. 5. to. 4.
 Priuilegium habens audiendi diuina tempore interdicti, non potest tempore cessationis, nec contra. in sum. c. 27. nu. 188. & c. to. 1.
 Probare quod nequis, dicere non teneris. in sum. c. 17. num. 13. q. 10. 1. & c. inter Verba. 6. conclu. imperf. d. a. num. 23. to. 2. & de pan. distin. 6. c. pen. sacerdos. nu. 168. to. 3.
 Probans vel fauens alicui indigno potenti gradum, vel dignitatem aliquam, grauius peccat. cap. inter verba. 1. onc. a. nu. 11. & que ad 13. 17. to. 2.
 Probandi narrata in rescripto onus impetrandi incumbit de rescri. cap. 3. quando. except. 8. num. 4. tom. 4.
 Probatio generalis inquisitionis non sufficit in speciali. c. inter verba. conclu. 6. nu. 347. to. 2.
 Processus factus die festo etiam consentiente parte, etiam super beneficij, regulariter nullus, nisi. & c. in sum. c. 13. num. 12. & c. tom. 1. & de rescri. cap. cum contingat. 12. cau. nul. nu. 1. & c. to. 4.
 Procurator, vide Verbo Advocatus.
 Prodigalitas quid, & quae mortalis, & non omnis largitio est prodigalitas in sum. cap. 23. num. 70. & de reg. com. 1. nu. 26. 32. tom. 2.
 Prodigalitas laicorum venialis; clericorum autem quando & quare mortalis. in sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 20. n. 2. & q. 2. mon. 7. nu. 7. & mon. 19. num. 2. & c. & q. 3. mon. 15. num. 1. & mon. 17. nu. 1. & c. & c. mon. 34. nu. 1. to. 2.
 Prodigalitas etiam fama quae peccatum, vide Verbo Fama.
 Prodigalitas non est ex suo genere peccatum mortale, etiam si sit fama, & honoris. c. inter uerba. conclu. 5. nu. 167. to. 2.
 Prodigalitas laicorum, quae sine aliorum iniuria, & damno fit, est venialis. de elemosina. num. 43. to. 3.
 Prodigus non est deterior auaro. de red. eccl. q. 1. mon. 24. n. 4. to. 2.
 Profanari non possunt bona Deo dicata benedictione constitutiva sacri, durante forma; secus si per partes, & tunc per quem. de spol. cler. § 18. nu. 7. 10. & c. to. 2.
 Profanari possunt bona ecclesiastica cum retentione priuilegij bonorum ecclesiasticorum. de spol. cler. § 18. nu. 6. to. 2.
 Profanari possunt etiam ab inferiore Papa bona sacra sine benedictione, uel solum cum inuocatione tantum. de spol. cler. § 18. n. 10. etc. r. 2.
 Profanare lapides vel ligna ecclesiae, non potest episcopus. de spol. cler. § 18. nu. 10. & c. to. 2.
 Profana diuinis miscere, organum, vel alio, quale peccatum. in sum. c. 11. nu. 25. & c. 11. n. 87. to. 1. & de hor. can. c. 16. nu. 48. to. 4.
 Professio religionis duplex, expressa, & tacita. de reg. com. 1. nu. 18. dico 24. & c. commen. 4. nu. 73. etc. to. 2.
 Professio tacita quibus modis fiat. de reg. com. 4. nu. 73. & que ad 71. to. 2.
 Professio regularis omnis intra annum probationis facta nulla. de reg. com. 3. nu. 45. to. 2.

O 2 pro-

cat. cap. inter verba. 1. onc. a. nu. 11. & que ad 13. 17. to. 2.
 probandi narrata in rescripto onus impetrandi incumbit de rescri. cap. 3. quando. except. 8. num. 4. tom. 4.
 Probatio generalis inquisitionis non sufficit in speciali. c. inter verba. conclu. 6. nu. 347. to. 2.
 Processus factus die festo etiam consentiente parte, etiam super beneficij, regulariter nullus, nisi. & c. in sum. c. 13. num. 12. & c. tom. 1. & de rescri. cap. cum contingat. 12. cau. nul. nu. 1. & c. to. 4.
 Procurator, vide Verbo Advocatus.
 Prodigalitas quid, & quae mortalis, & non omnis largitio est prodigalitas in sum. cap. 23. num. 70. & de reg. com. 1. nu. 26. 32. tom. 2.
 Prodigalitas laicorum venialis; clericorum autem quando & quare mortalis. in sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 20. n. 2. & q. 2. mon. 7. nu. 7. & mon. 19. num. 2. & c. & q. 3. mon. 15. num. 1. & mon. 17. nu. 1. & c. & c. mon. 34. nu. 1. to. 2.
 Prodigalitas etiam fama quae peccatum, vide Verbo Fama.
 Prodigalitas non est ex suo genere peccatum mortale, etiam si sit fama, & honoris. c. inter uerba. conclu. 5. nu. 167. to. 2.
 Prodigalitas laicorum, quae sine aliorum iniuria, & damno fit, est venialis. de elemosina. num. 43. to. 3.
 Prodigus non est deterior auaro. de red. eccl. q. 1. mon. 24. n. 4. to. 2.
 Profanari non possunt bona Deo dicata benedictione constitutiva sacri, durante forma; secus si per partes, & tunc per quem. de spol. cler. § 18. nu. 7. 10. & c. to. 2.
 Profanari possunt bona ecclesiastica cum retentione priuilegij bonorum ecclesiasticorum. de spol. cler. § 18. nu. 6. to. 2.
 Profanari possunt etiam ab inferiore Papa bona sacra sine benedictione, uel solum cum inuocatione tantum. de spol. cler. § 18. n. 10. etc. r. 2.
 Profanare lapides vel ligna ecclesiae, non potest episcopus. de spol. cler. § 18. nu. 10. & c. to. 2.
 Profana diuinis miscere, organum, vel alio, quale peccatum. in sum. c. 11. nu. 25. & c. 11. n. 87. to. 1. & de hor. can. c. 16. nu. 48. to. 4.
 Professio religionis duplex, expressa, & tacita. de reg. com. 1. nu. 18. dico 24. & c. commen. 4. nu. 73. etc. to. 2.
 Professio tacita quibus modis fiat. de reg. com. 4. nu. 73. & que ad 71. to. 2.
 Professio regularis omnis intra annum probationis facta nulla. de reg. com. 3. nu. 45. to. 2.

O 2 pro-

professio facta netu etiam reuerentiali quare
inualida. in sum. c. 22. nu. 5. 1. to. 1. & de reg.
com. 2. n. 31. & c. 68. quibus addo. & com. 4.
nu. 75. & c. 102. & c. accepta. oppo. 5. num. 6.
& c. facit 9. 10. 4
professio fidei, Scl. verbo Fidem profiteri, præ-
ter infra scripi.
professionem fisci facere tenetur canonici, &
curati intra duos menses a die possessionis,
quam non facientes, non possunt fructus. in
sum. c. 25. nu. 135. & c. 10. 1
professio Scl. Sotum inualidum ut ratificari cen-
setur, quidnam requiratur. in sum. cap. 12.
nu. 71. 1. 1. & de reg. cō. 4. nu. 7. 1. 75. & c. 10. 2
professio facta generalissima etiam in manibus
episcoporum non impedit matrimonium, nec do-
minium. de reg. com. 2. nu. 5. 10. 2
professio vel Sotum factum per iracundiā quan-
do non valeat. de reg. com. 2. n. 67. addo. 13.
10. 2. & de pen. dist. 1. c. diuortium. nu. 10.
& c. si quis iratus. nu. 3. 10. 3
professio relictis tollit omne notum antea fa-
ctum. in sum. c. 2. nu. 65. 78. 10. 1
professio regularis aequatur indulgentie plena-
rie. de reg. com. 2. nu. 60. 10. 2
professio non abstergit regularitatem ab omni irre-
gularitate præcedere. de reg. com. 2. n. 60. 1. 2
professio facta dolo Episcopi, Scl. abbatis valet,
sed bona profitentis non queruntur monaste-
rio. de reg. com. 2. nu. 32. 10. 2
professionem facere ubi non obseruantur regulæ,
non liberat ab obseruatione regularum. in
sum. c. 12. nu. 50. 10. 1
professio simoniaca facta quo ad quid valet.
de reg. com. 4. nu. 25. 10. 2
professio in excommunicatione suscepta tenet.
in sum. cap. 9. nu. 3. & c. 22. nu. 81. & c. 27.
nu. 36. ad 6. to. 1. & de reg. com. 4. nu. 25. 1. 2.
& de pen. d. 5. c. 1. & c. cantus. nu. 25. & c. 10. 3.
professionē virginis sacra impediens, est exco-
municatus. in sum. c. 17. nu. 150. exco. 56. 10. 1
Professus vere est dicens, trado me tibi in mona-
chum, uel Sotuo obedientiam secundum ta-
lem regulam. de reg. com. 1. nu. 18. dico 24.
& com. 4. num. 29. in fi. & de red. eccl. q. 3.
mon. 27. nu. 1. to. 2
professus quare non sit coram Deo, gestans an-
no habitum sine animo profitendi, & sine cō-
trario, negatiue se habens. de reg. cō. 1. n. 18.
dico 24. & com. 4. nu. 75. aduer. 4. 10. 2
professus etiam laicus conuersus non potest tes-
tari, nisi, & c. vide Verbo Testari.
Prohibere Senationē quis possit uelle, concurren-
tibus quinque. in sum. c. 17. n. 120. 125. 10. 1

prohibere tenetur offensus ne parentes Scl. ami-
ci Scl. dicitam sumant. in sum. c. 15. nu. 17.
pec. 24. tom. 1
Prohibita materia, prohibetur factum ex ea sed
non contra. de iudicis not. 7. 10. 4
prohibita subministrare Sarracenis duplicia,
generaliter, & specialiter, & ut differant, de
iudicis not. 10. a nu. 16. & que ad. 18. 24. & q. 3.
ad 26. 30. & que ad 33. 10. 4
prohibita quæ presumantur mala mente facta,
& quæ non. de iudicis not. 10. a nu. 25. usq. 5.
ad 28. tom. 4
prohibitorum delicta sine malo animo, aut ma-
la. de iudicis not. 11. in fi. glo. 2. nu. 7. to. 4
Promissio simplex de soluenda Sura, uel debi-
to per ludam, est nulla, secus si iurauerit. in
sum. cap. 19. nu. 17. & c. 17. nu. 245. & c. 1. 1
promissio confirmata Soto quando possit dispen-
sari, aut commutari sine consensu eius cui
promittitur. in sum. cap. 12. nu. 78. tom. 1. &
de red. eccl. q. 1. mon. 50. nu. 5. & mon. 59.
num. 3. & c. & mon. 60. nu. 1. & de spol. cler.
§. 3. nu. 2. 10. 2
promissio de dando pro iustitia uel gratia, & c.
quando inducat excommunicationem. de
dat. & promiss. a nu. 21. & que ad 27. 10. 3
promissio quæ obliget ad mortale, diffuse tracta-
tur. in sum. c. 18. nu. 6. & c. 10. 1. & cap. hum.
aur. q. 3. nu. 6. to. 2. & de pen. dist. 2. c. non
reueriebantur. nu. 2. to. 2
promissio Scl. permissio alicuius facti quæ pri-
mo actu finitur. de indul. not. 32. nu. 47. 10. 3
promissio regularium valet & obligat, donec
eam prælatus irritet, Scl. eius contradicat. de
reg. com. 2. nu. 42. in fi. to. 2
promissio seu donatio pro iustitia Scl. gratia ap-
ud Papam, & c. quatenus est Rex tempo-
ralis, non inducit censuras. & de dat. & pro-
miss. nu. 26. 29. not. 3. & c. ex quibus. 10. 3
promissio reciproca vel scōmissa siue apuesta,
quæ licita. in sum. c. 20. nu. 18. to. 1
promissio si uolam, & cum Soluero, cur disse-
rant. de pen. distin. 1. cap. hac autem Verbu.
num. 1. to. 3
promissio etiam cum iuramento de re minima,
obligat ad uentale tantum. in sum. cap. 12.
nu. 10. 40. & cap. 18. nu. 7. 10. 1
promissio, quia si promittens prauidisset incō-
modum fore, non promississet, an obliget. in
sum. c. 18. nu. 7. in fi. to. 1
promissio etiam iuramento firmata sine animo
promittendi seu obligandi, ad quid obliget.
in sum. c. 16. nu. 18. & c. 8. nu. 7. & c. 10. 1.
& c. hum. aur. q. 3. nu. 6. & c. 10. 2
promissio

promissio facta meretrici uel femina propter opera meretricia non obligat. in sum. cap. 17. num. 40. inf. 5. to. 1
promissio facta Deo etiam cum animo non implendi, quando obliget in conscientia. in sum. c. 12. n. 27. to. 1. & c. hum. aur. q. 3. nu. 6. to. 2
promissio facta homini de non ludendo, Sel similia, quare non sit scutum. in sum. cap. 12. num. 25. to. 1
promissio facta Virgini Sel femina sine animo eam implendi, ad quid obliget. in summa. cap. 16. num. 18. tom. 1. & cap. hum. aur. q. 3. num. 6. tom. 2
promittens non ducere uxorem aliam quam illam, non tenetur eam ducere, si uult sine uxore manere. i. sum. c. 22. n. 27. resp. 10. t. 1
promitto tibi illud, dicens, & quidquid uolueris amplius de bonis meis, ad nihil aliud obligatur, quam ad expressum, de datis & promiss. nu. 23 to. 3
promittens alicui dotem cum nupserit, de primis tantum nuptus accipitur. de pen. dist. 6. cap. placuit nu. 170. to. 3
Promotus in peccato mortali ad beneficium vel dignitatem, an peccet mortaliter. mis. 34. num. 1. tom. 4
promulgatio legis non solum fit verbo, aut scripto, sed & facto per legitimi temporis continuationem, ac etiam per naturale instimulatum, de lege pen. num. 9. to. 3. Cetera vide de Verbo lex.
Pronuncianda sit sint Verba extranea. de hor. canon. c. 16. nu. 17. tom. 4. & de pen. dist. 1. c. quamobrem. nu. 2. to. 3
Proemia bullarum Papa an probent quae continent, Sel ad ornatum tantum ponantur. de rescri. cap. si quando. excep. 8. num. 17. & c. 11. & c. tom. 4
proximia causam finalem, & mentem disponentis indicant. de rescri. cap. si quando. excep. 8. num. 1. to. 4
proximia bullarum papa an probent quae continent. de rescri. cap. si quando. except. 8. num. 7. tom. 4
proximia bullarum, & conditiones illae Vitae ac morum honestas, & etiam si est idoneus, & similes, quae conditionem, & quae instructionem inducant. de rescri. cap. si quando. excep. 8. nu. 8 & c. to. 4
proximia bullarum ad ornatum tantum poni, falsum est. de rescri. cap. si quando. excep. 8. num. 11. to. 4
proximiorum Veritas Papam a peccato excusat. de rescri. cap. si quando. excep. 8. nu. 13. to. 4

Index Oper. Nauar.

Prophetas habet demon, & quid distent a Deo de iudiciis not. 2. nu. 25. & c. to. 4
Propositum quantumuis ardentem non obligat etiam ad Veniale. in sum. cap. 12. num. 26. tom. 1. & de pen. dist. 2. c. non reuertebantur. nu. 1. & c. to. 3
propositum in proposito operatur id, quod oppositum in opposito. de pen. dist. 1. cap. si quis non dicam. nu. 1. & dist. 7. cap. Selt. 5. quod quamuis. nu. 13. to. 3
propositum siue intentio Sel relatio, vide Verbo Intentio. siue relatio.
propositum virtuale vitandi futura, quod satis sit penitenti, & oranti, sacrificanti, & bona in Deum referenti. in sum. c. 1. nu. 11. 13. t. 1 & de hor. can. c. 13. nu. 16. & c. to. 4
Proprietas & dominium idem, & quid, & quotuplex possessio. de reg. com. 1. num. 12. & c. tom. 2
proprietatis peccatum peccat, qui etiam consentiente praelato tenet aliqua sine iusta causa. de reg. com. 2. nu. 21 to. 2
Proprium duplex, quo ad ius, & usum simplicem facti. de reg. com. 1. num. 15. to. 2
Proprius, Cox hac quid significet, & ut uarie accipitur. de pen. dist. 6. c. placuit. nu. 130. & siue ad 135. to. 3
Protestans Verbo tantum, sed non animo, ne procedatur ad deformationem, non excusatur ab irregularitate, subsecuta deformatione. in sum. cap. 27. nu. 226. to. 1
protestatio contraria facto inualida, & qua noceat matrimonium. in sum. c. 22. nu. 78 t. 1. & de reg. com. 3. nu. 14 to. 2
Protoplastus cur dictus Adam, siue Ruber. de pen. dist. 1. c. Adam. nu. 4. to. 4
providentia diuina omnia gubernat. de hor. ca. c. 19. nu. 11. to. 4
Prouincialis potest dispensare super uoto transgrediendi ad strictiorem religionem. de reg. com. men. 4. nu. 22. inf. 6. to. 2
Prouisio cathedrarum per suffragia scholasticorum cur periculosa. c. inter Verba. concl. 1. num. 16 tom. 2
promissio beneficii facta peccatori, quae valida, Sel inualida. misc. 34. nu. 4 & c. to. 4
Prouocare detractorem quando sit mortale. in sum. c. 18. nu. 37. to. 1
Proxenera iururum quando peccet. in summa. c. 17. nu. 267 to. 1
proxenera uendens plures quam sit mandatum, quando illud restituet in ius. c. 23. n. 97. etc. t. 1
Proximi quoniam passio comprehendantur in quarto praecepto. in sum. c. 14. nu. 3 to. 1

O 3 pro.

proximum non diligens, & el adiunā in temporibus debitis, ut peccet, & qua sint illa. in sum. c. 14. nu. 23. to. 1
proximi anima salus preferenda corporis propriae salutis. in sum. c. 24. nu. 9. cap. 3. to. 1
proximum a damno defendere magis preceptū, quam subuenire ei lucro. in sum. cap. 24. num. 22. to. 1
Proximum liberare a mortis periculo, vel a quouis damno notabili, quando teneamur sub peccato mortali. in sum. c. 14. nu. 10. & c. 15. nu. 2. 16. & c. 24. nu. 17. tom. 1. & de panit. dist. in. 5. in princ. 3. par. glof. num. 14. & c. 10. 3
proximo desiderans ut aliquod notabile damnum animae vel corporis eueniat ut peccet. in sum. cap. 14. num. 24. to. 1
Prudentia carnis seu mundi quid sit, & quomodo differant. in sum. cap. 23. nu. 77. to. 1
prudentia incapax, beneficij ecclesiastici non est capax. de rescr. c. si quādo. exc. 3. nu. 1. t. 4
Psallat quis sapienter, & el insipienter, & quis grate, & el ingrate. mis. 99. nu. 1. to. 4. & de silent. nu. 24. to. 2
Psalmos quis sapienter, & quis insipienter psallat. mis. 100. num. 3. to. 4
Psalterium B. Mariae, & de Verbo Rosarium, prater infra scripta.
psalterium B. Mariae, cur, & a quo Rosarium appelletur. mis. 2. num. 1. & mis. 3. nu. 1. to. 4
Publica, & el secreta oratio, & de Verbo Oratio. publici conuentus in bonum finem iusti & boni. in sum. cap. 14. nu. 44. to. 1
publicum notorium, & occultum quid, & quomodo duplex, & quando dicatur tale. in sum. c. 21. nu. 55 & c. 25. nu. 73. & cap. 27. num. 255. tom. 1. & de rescr. cap. cum contingat rem. 1. num. 26. to. 4
publicas penitentias quomodo imponere debeat confessarius. in sum. c. 8. nu. 10. t. 1. & de pan. dist. 6. c. sacerdos. nu. 87. 98 & c. 10. 3
publica peccata semper publice in foro exteriori sunt castiganda, nisi, & c. de pan. dist. 6. c. sacerdos. a nu. 89. usque ad 96. to. 3
publicum siue notorium nec citat one nec sententia indiget. de pan. dist. 6. cap. 1. §. laboret. nu. 19. to. 3
publica peccata an publice confitenda. in sum. c. 2. nu. 7. in fi. to. 1. & de pan. dist. 1. c. quis aliquando. §. non tibi dico nu. 31. & cap. agite. nu. 1. & dist. 5. cap. fratres. num. 85. 91. & dist. 6. cap. 1. qui vult a num. 89. & que ad 93. tom. 3
Pudenda membra nuda ostendens & el videns

quando peccet mortaliter. in sum. c. 14. nu. 36. & cap. 23. nu. 28. to. 1. & c. inter verba. 6. conclu. imperfecta. nu. 9. to. 2
pudendis carens quando non sit irregularis. in sum. cap. 27. nu. 199. & c. 10. 1
pudenda sanctorum nominare est grauissimū peccatum. in sum. c. 12. nu. 85. to. 1
Pudicitiam attentare quis dicatur, cum duobus nonis exemplis. de pan. dist. 1. c. si quis tam. nu. 1. & c. 10. 3
Pudore coactus aliquid principaliter facere malum est, secus si minus principaliter cap. inter verba. 5. conclu. nu. 14. 16. 19. 35. & de fin. hum. nu. 72. & c. 10. 2
Puer, & de verbo Infans, prater infra scripta. puero conferre beneficia, existente adulto idoneo, malum. de rescr. c. si quando. excep. 7. num. 4. tom. 4
puerorum facta non sunt pana ordinaria puniēda. de panit. dist. 1. c. aut facta. §. euentus. num. 13. tom. 3
Pulchritudinis auctio quando mortalis, & de Verbo Ornatus.
Punitur quis quandoque in utroque foro. de indicij. not. 6. nu. 70. to. 4
puniuntur interdum amentes, & furiosi, & quare. de pan. dist. 1. c. aut facta §. euentus. num. 9 & c. 10. 3
Pupilli & el minoris bona non defendendo, uel alienando, & el eorum ius perdendo qui peccent, & teneantur ad restitutionem. in sum. c. 25. nu. 66. & c. 17. nu. 137. to. 1
pupilli mores deprauatos non corrigens, & castigans, qui peccet. in sum. cap. 25. num. 66. pec. 5. tom. 1
Purgatoriij mentio, cura, & timor, ut sint antiqua. de indulg. not. 7. nu. 6. 8. & de pan. dist. 7. c. vlt. §. si quis. nu. 1. 6. & c. 10. 3
purgatoriij ratio fundamentalis. de indulg. not. 16. nu. 6. & de pan. dist. 7. cap. ult. §. si quis. num. 6 & c. 10. 3
purgatorijs locus duplex, alter specialis, alter generalis; ille indeterminatus, hic prope terra centrum, superior loco damnatorum, inferior vero puerorum limbo. de pan. dist. 7. c. vlt. §. si quis. nu. 13. & que ad 15. to. 3
purgatoriij anima purgantur igne illo quo damnati cruciantur; frigore quoque purgari visibile est. de pan. dist. 7. cap. vlt. §. si quis. num. 19. & c. 10. 3
purgatoriij animas quatuor modis solui, oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorū, aut charorum elemosinis, aut ieiunio cognatorum. de indulg. not. 22. nu. 18. to. 3

purga-

purgatorium negans, uel non credens, est hereticus. de pen. dist. 7. cap. ult. §. si quis enim. num. 10. & c. 10. 3.

purgatorij pena maiores sunt quam huius seculi, & etiam quam Christus suscepit. de hor. can. c. 20. nu. 9. to. 4. & de pen. dist. 7. c. ult. §. si quis. nu. 16. & c. 24. & de indul. not. 32. num. 8. tom. 3.

purgatorium ut spoliatur per indulgentiam. de indul. not. 31. nu. 48. to. 3.

purgatorij pena quo tammodo voluntaria. de pen. dist. 7. cap. ult. §. si quis. nu. 23. & c. 10. 3.

purgatorij anima quot liberata fuerint per descensum Christi ad inferos. de indul. not. 22. nu. 44. tom. 3.

purgatorij animabus non conceditur indulgentia, nisi per modum suffragij, & quare. de indul. not. 22. nu. 5. & c. 9. to. 3.

purgatorij anima adiuvantur per opera pia tripliciter de indul. not. 22. nu. 15. to. 3.

purgatorij anima in quo cum beatis, & in quo nobiscum communicent. de indul. not. 22. num. 11. tom. 3.

purgatorij anima pro uiuis minime orant. de hor. can. c. 20. nu. 10. & c. 10. 4.

purgatorij anima non sunt a uiuis orande. de hor. can. cap. 1. num. 22. & c. 25. 27. & cap. 20. num. 9. & c. 10. 4.

Puritas quid. de pen. dist. 5. c. fratres. n. 12. t. 3.

Pusillanimitas que mortalis. in sum. c. 23. nu. 125. pec. 4. to. 1.

Putum fontem in suo praedio, licet incidat Scenas per quas influebat aqua in domum vicini, non tenetur hoc damnum facere. in sum. c. 17. nu. 71. per qua. & de red. eccl. q. 1. mon. 3. nu. 3. to. 2.

Q *uassores criminum cur dicti parricidarum. de pen. dist. 1. c. serpens. nu. 3. to. 3.*
Quasiorum nomen, usus, & officium sublati. de hor. can. cap. 22. num. 77 & miscel. 66. num. 1. to. 4.

quassores indulgentiarum quales, & quibus legibus contrahant. de indul. not. 31. n. 46. t. 3.

quassoribus sublati an quari possit ostiatim. de hor. can. c. 22. n. 79. & misc. 66. nu. 4. t. 4.

Quassus turpis reliquiarum quisiuam sit. in sum. c. 17. nu. 169. pec. 62. to. 1.

quassus querere ex meretricio peccatum est mortale. in sum. cap. 17. in fin. ex his sequitur. tom. 1.

Qualia peccata mentalia, quamuis damnum consequatur, ad restitutionem non obligent. de elemosina. nu. 24. to. 1.

Qualitas iuncta uerbo iuxta eius tempus intelligitur. in sum. cap. 27. num. 255. to. 1. & de indul. not. 32. nu. 39. to. 3.

qualitas qua iure communi inest, non exprimenda. de pen. dist. in 5. cap. 1. consideret. num. 59. tom. 3.

qualitas sine subiecto non est. de pen. dist. 6. c. 1. §. sacerdos. nu. 16. to. 3.

qualiter remedia posteriora non tollunt priora uide. de lege pen. nu. 29. to. 3.

Quantitas damni uel debiti restituenda, si est certa; si uero incerta, ad arbitrium boni uiri. in sum. c. 17. nu. 27. 47. & c. 10. 1.

Quantitas furti quanta requiratur ad causandum peccatum mortale. in summa. cap. 17. num. 2. 4. to. 1.

Quatenus infamia remissio ualeat etiam cum eius restitutio peti debeat. c. inter uerba. con. clu. 6. nu. 482. to. 2.

R

R *adix uera quid, & metaphorica quid. de pen. dist. 2. c. quia radix. nu. 1. 3. to. 3.*

radix omnium bonorum est charitas, cupiditas uero omnium malorum. de penit. dist. 2. cap. quia radix. nu. 5. to. 3.

Rancor & odium duplex, & qui eum habet ad quid teneatur in sum. c. 14. nu. 25. to. 1.

rancor & odium quando mortalia in sum. cap. 23. num. 125. inf. 2. to. 1.

Rapina est ut aliquid accipere, & differt a furto in sum. c. 17. nu. 95. to. 1.

Raptor mulieris quis dicatur. in sum. cap. 16. num. 3. tom. 1.

raptores mulierum, & eis consilium, auxilium, fauorem prebentes, excommunicationem incurrunt in sum. cap. 22. nu. 74. & cap. 27. num. 150. to. 1.

Raptus ut impediatur matrimonium in sum. cap. 22. nu. 74. & cap. 27. nu. 150. to. 1.

Ratificatione ulla etiam. Pape nunquam sacramentum fit utile, quod a principio fuit inutile. de pen. dist. in 6. cap. placuit. num. 103. to. 3.

Ratihabitio qualis sufficiens ad confitendum alieno parochio. de pen. dist. in 6. cap. placuit. num. 105. to. 3.

Ratio necessario concludens lex est, nec refert an sit immediata uel non, dum concludat. de iudais. not. 10. nu. 14. & c. 10. 4.

Ratum habere suo nomine factum quis dicatur ad incurrendas censuras, & ad restitutionem. in summa. cap. 17. num. 133. & cap. 27. num. 233. tom. 1.

Reatus peccati respectu triplicis legis & penae, O 4 &

Et quid proprie, Et ad quid transferatur, Et
macula sublata tollitur, etque sublatis manet obligatio pœna temporaria. in sum. prælu. 7. nu. 21. Et c. 10. 1. de indul. not. 10. nu. 4. Et c. 10. tom. 3.

Recambia ad diuersas mundinas sunt prohibita, Et suraria, nisi ratione interesse illud plus accipiatur. de Cambijs. nu. 80. 10. 1

Recantare quando quis teneatur etiam cum periculo sua vite. in sum. c. 19. nu. 17. 10. 1

Recita Et ora ubi inter te Et Deum nemo transeat. de hor. can. c. 17. nu. 6. 10. 4

recitandi quinquies Pater noster, Et Ave Maria, modus nouus. de hor. can. c. 10. n. 36. 10. 4

recitando peccant multi, qui non recitantes non peccarent. de hor. can. c. 13. nu. 42. 10. 4

recitans putet se a Deo, Et Angelo bono, Et malo uideri. de hor. can. c. 17. nu. 11. 10. 4

recitans ita male, Et teneatur iterare, perdit fructus. de hor. can. c. 20. nu. 32. 10. 4

recitans Gessiendo vel exuendo se Et c. quis peccet. de hor. can. c. 13. nu. 47. 10. 4

recitans agendo incompatible non satisfacit. de hor. can. cap. 13. nu. 49. Et c. 10. 4

recitans horas sic ad id se præparet. de hor. can. cap. 13. num. 1. Et 3. 10. 4

recitans in statu malo implet præceptum, sed gratiam non meretur. de hor. canon. cap. 14. num. 2. tom. 4

recitans negligenter cum alijs, bis peccat. de hor. can. c. 16. nu. 4. Et c. 10. 4

recitans priuatum in choro aliud ab eo quod canitur, ut peccet. de hor. can. c. 16. nu. 5. t. 4

recitans stando quod debet recitare sedendo, vel contra, ut peccet. de hor. canon. cap. 16. num. 7. tom. 4

recitare officium, siue horas, Side Serbo Horas canonicas, præter infra scriptas.

recitare in secreto epistolam Vel euangelium non tenetur celebrans sollempniter missam. de hor. can. c. 10. nu. 45. Et cap. 22. num. 100. Et nus. 78. nu. 1. Et c. 10. 4

recitari potest matutinum diei sequentis immediate post completorium. in sum. cap. 25. num. 107. tom. 1. Et de hor. can. cap. 3. num. 51. tom. 4

recitare omittem quod iure penitentis, uel voto tenebatur dicere, peccat mortaliter. in sum. m. c. 13. num. 18. 10. 1

recitare scilicet orare dormiendo quale peccatum. de hor. can. c. 9. nu. 5. 9. 10. 4

recitare consulta, Et præcepta non attente, differrunt. de hor. can. c. 13. nu. 46. 10. 4

recitare horas in portis ecclesia, Vel anticipare

uersum, quam indecens. de hor. can. cap. 16. num. 13. 25. 10. 4

recitare alta voce, missam audiendo, malum. de hor. can. c. 6. nu. 27. 10. 4

recitare solum an melius quam cum alijs. de hor. can. c. 17. nu. 21. Et c. 29. 10. 4

recitans reputet quid aut cui operetur, quid Et quo vadat. de hor. can. c. 18. nu. 3. Et c. 10. 4

recitare obligatus discere debet regulas in id necessarias. de hor. can. c. 19. nu. 21. 10. 4

recitare uel orare inbet ius diuinum, licet non quid aut quo modo. de hor. canon. capit. 19. num. 213. tom. 4

recitare secundum aliud breuiarium quando non sit peccatum. de hor. can. c. 16. n. 217. t. 4

recitare licet etiam sedendo iure communi. de hor. can. c. 19. nu. 85. 10. 4

recitat familiaris cardinalis Et episcopi, ut ipse. de hor. can. c. 19. nu. 216. 10. 4

recitatio idiotarum non stipendenda. de hor. can. c. 18. nu. 100. Et c. 10. 4

recitatio publica alijs commoda, alijs incommoda. de hor. can. c. 17. nu. 12. Et c. 10. 4

recitator uitet occasiones euagationis propriae uel alienae. de hor. can. c. 16. nu. 1. 10. 4

Recuperare suum occulte quādo liceat. in sum. c. 17. nu. 5. excus. 5. Et nu. 112. 116. Et c. 10. 1

Recusare quis iuste possit iudicem Et quibus de causis de rescri. c. cum contingat. 10. caus. nul. a. nu. 1. Et que ad 10. 10. 4

Reddere acceptum a sure eidem, vel cui ipse mandauit, quando satis fit. in sum. cap. 17. nu. 9. 28. Et c. 10. 1

reddere uel negare debitum coniugale, Side Serbo, Coniugis, Et Serbo. Coniugale debitum.

Redditus Ecclesia, Side Serbo, Bona ecclesia, Vel ecclesiastica.

reditus non a reddo, sed a redeo descendit, Et simplici d. scribendum. de red. eccl. q. 1. mon. 1. nu. 1. Et c. Et q. 3. mon. 20. nu. 1. 10. 2

reditus tituli Cardinalatus sunt bona ecclesiastica; non autem salaria Et subsidia, quae aliquando Cardinalibus tribuuntur. de red. eccl. q. 1. mon. 39. nu. 4. Et c. 10. 2

reditus annuus res immobilis censetur. de spoli. cler. §. 16. nu. 2. 10. 2

reditus molendini uel cuiusvis rei, si casu fortuito crescat uel minuat, debet etiam proportionari augeri Et minus redditus. in sum. c. 17. num. 191. tom. 1

reditus unius pinguis beneficii non potest quis habere in pluribus. de incomp. benef. nu. 23. t. 2

Referens non probat contenta relatio. de reg. cam. men. 3. nu. 21. 10. 2

referri

referri potest in Deum quidquid non est peccatum. in sum. cap. 16. n. 7. cap. 20. nu. 23. to. 1. & mis. 37. num. 6. to. 4. & de fin. human. num. 15. to. 2.

referendi nos & nostra Deo modus utilis. & dupliciter fit, actualiter, & virtualiter. de fin. hum. num. 16. & c. 19. to. 2.

Reficere, vel adificare templa. Vide verbo Aedificare.

Reformatio status Canonico regularium, vide fufius de reg. com. 3. nu. 37. & c. to. 2.

Reformatori quali necessario obediendum. de reg. com. 3. nu. 36. to. 2.

Reges, vide Verbo Rex.

regiam potestatem esse contra iura natura dicere, in sum. est. de iudiciis not. 3. nu. 148. to. 4.

Regimen triplicis speciei, cui additur quarta, & quae optima. de reg. com. 3. nu. 15. to. 2. & de iudiciis not. 3. nu. 15. 168. to. 4.

Regna Violenter accepta quomodo iusta de iudiciis not. 3. nu. 158. to. 4.

regna non sunt instituta propter Reges, sed Rex propter Regna. de iudiciis not. 3. nu. 101. & de hor. can. c. 19. nu. 18. 27. to. 4.

Regressus, accessus, & coadiutoria omnes ante Concilium Trident. habita, an per illud perierint. de rescript. cap. si quando. in aut. num. 5. to. 2.

regressus, accessus, vel coadiutoria cum futura successione, etiam de consensu principalis, est prohibitum, nisi, & c. de rescript. cap. si quando. pral. 2. nu. 4. in fine. & except. 20. num. 1. & c. to. 4.

regressus, accessus, & coadiutoria non sunt in favore pares. de rescript. c. si quando. exce. 20. num. 6. & c. to. 4.

regressus non reuocatur gratis generatim reuocatu. de rescript. cap. si quando. in aut. num. 18. to. 4.

regressus transferri, concedi, & extendi, diuersa. de rescript. c. si quando. in aut. nu. 19. to. 4.

regressus, accessus, & coadiutoria in tantum ad rem tribuit de rescript. cap. si quando. pral. 5. num. 9. & c. & except. 6. num. 4. & in aut. nu. 4. & c. to. 4.

Regula de triennali possessore beneficii intelligitur, ut tempus sit continuum. cap. accepta. oppos. 7. nu. 50. & c. to. 4.

regula de triennali possessore quomodo gaudeat dimittens beneficium iuxta cap. si beneficia. de prabend. lib. 6. cap. accepta. oppos. 7. nu. 50. & c. 54. tom. 4.

regula de triennali possessore non gaudet simoniacus, nec spoliatus restituitur. de rescript.

cap. si quando. except. 4. num. 4. tom. 4.

regula de triennali possessore quando valida. de rescript. c. si quando. exce. 10. nu. 8. 11. & c. & except. 16. nu. 7. & cap. accepta. oppos. 7. nu. 50. & c. & oppos. 8. nu. 9. & c. to. 4.

regula iuris in omnibus, quae ab illa non excipiuntur, seruetur. de furto notab. nu. 16. to. 1.

regula cancellaria reuocatiua gratiarum tenor. de rescript. cap. si quando. except. 20. num. 1. & c. tom. 4.

regula cancellariaque danda. de indul. not. 26. num. 5. tom. 3.

Regule cancellaria dicuntur leges saltem temporariae. de rescript. cap. si quando. except. 29. num. 7. tom. 4.

regula cancellaria 17. & 34. noua declaratio, & neutra habet clausulam quare pro infecta habeat. cap. accepta. oppos. 8. n. 44. etc. infra 21. tom. 4.

regula cancellaria de infortibus quos liget, & quando annullet collationem beneficii. de iudais not. 11. in fine. gloss. ult. num. 14. 16. & c. tom. 4.

regula de incidentibus tenor, & eius declaratio. de iudais not. 11. in fine. gloss. ult. a nu. 15. vsque ad 17. to. 4.

regula illa, Cuius finis malus est & c. sine ulla exceptione Vera. de fin. hum. nu. 30. to. 2.

regula negatiua quando affirmatiua cedit. de rescript. c. si quando. in aut. nu. 8. to. 4.

regulam Eremitarum an instituerit S. Augu. & induerit cucullam, se cinxerit zona pellicea, & c. de reg. com. 4. nu. 9. to. 2.

Regularis, prater infra scripta, vide Verbo Religiosus.

regularium bona, vide Verbo Bona regularium.

regularis clausura, vide Verbo Clausura.

regularis canonicus, vide Verbo Canonicus.

regularis extra monasterium similis pisci extra aquam. de reg. com. 4. nu. 30. to. 2.

regularis donare potest sua peculiaria de licentia prelati in eos & sus in quos ipse prelatus potest, non autem in alios. de reg. com. men. 2. nu. 23. to. 2.

regularis carens animo tendendi ad perfectionem secunda speciei secundum regulam suam, est in statu peccati mortalis. de regu. com. 1. nu. 10. to. 2.

regularis potest obesse monasterio in iure querendo, non autem in quæsito. de reg. com. 2. num. 32. to. 2.

regularis eiectus semel iuste ac definitiue ab ordine vel monasterio, non potest compelli redire. de reg. com. 2. nu. 36. to. 2.

- regularis depositus priuatur prebenda & uoce in capitulo, sed non desinit esse monachus, etiam si eiciatur. de reg. com. 2. nu. 33. sed est dubium. to. 2.*
- regularis iuste eiectus moneat episcopum se illi esse subiectum. de reg. com. 2. nu. 35. & com. 3. nu. 45. & c. to. 2.*
- regularis iuste eiectus, uel sua regula deleta, cui ordinario maneat subiectus, an originis, an domicilii, uel ei in cuius diocesi est situm monasterium, è quo eicitur? de reg. com. 2. nu. 34. & c. & com. 3. nu. 45. & c. to. 2.*
- regularis exauthoratus & ad trirames damnatus cui episcopo subist. de reg. commen. 1. num. 35. to. 2.*
- regularis habitu suo priuatus, utatur clericali, & an cogi possit redire. de reg. co. 2. n. 36. t. 2.*
- regularis simplex regulariter non potest agere in iudicio, neque proprio, neque alieno nomine, sine pralati licentia, & c. de reg. com. 2. num. 65. to. 2.*
- regularis non potest agere iniuriarum sine mandato sui pralati tacito uel expresso. de reg. com. 2. nu. 29. 64. & c. to. 2. & de pen. dist. 1. c. vulgaris. nu. 2. to. 3.*
- regularis non agit suo nomine in iudicio etiam iniuriarum. de reg. com. 2. nu. 29. 42. to. 2.*
- regularis absente pralato uel syndico ut possit agere in iudicio; & qua alimenta pet. re etiam eis presentibus possit. de reg. com. 2. num. 29. 65. & c. to. 2.*
- regularis constituit procuratorem sine licentia superioris, quoties sine illo potest litigare. de reg. com. 2. nu. 68. addo. 12. to. 2.*
- regularis an postulare iuste possit, de licentia pralati, pro stipendio. de regu. comment. 2. num. 66. & c. to. 2.*
- regularis depositus a monachatu non extenditur ad ordinem, & quid operetur. de regu. com. 2. nu. 68. addo. 14. to. 2.*
- regularis quenam debita ante professionem contrahenda teneatur soluere, & quando, & quomodo. de reg. com. 2. nu. 41. & c. to. 2.*
- regularis simplex in emendis sibi reb. qua mētē erit, ne peccet. de reg. com. 1. nu. 23. 34. to. 2.*
- regularis non est proprie, solum generalissime professus de reg. com. 2. nu. 5. to. 2.*
- regulari licet habere aliquis propriis de licentia superioris iusta de causa data, quo ad vsu simplicem facti tantum. de reg. com. 2. n. 14. 24. & com. 3. nu. 26. to. 2.*
- regularis simplex non potest largiri sine sui praelati licentia etiam in elemosinam, nisi in tribus casibus. de reg. com. 2. nu. 8. 28. to. 2.*
- regularis quare non peccet faciendo elemosinam extreme egenti. de reg. com. 2. num. 8. 10. 28. to. 2.*
- regularis habens peculium, solum potest disponere que administratio illius requirit. de de reg. com. 2. nu. 9. to. 2.*
- regularis etiam sine pralati consensu obligatur saltem naturaliter tantum, donec Pralatus irritet conuentionem. de reg. com. 2. n. 42. t. 2.*
- regularis multa potest uelle iuste & iniuste sine Pralati consensu. de reg. com. 2. nu. 42. 59. & com. 3. nu. 12. ad 6. to. 2.*
- regularis an, & quando, & quomodo exiens a claustro peccet. de reg. com. 4. n. 34. 53. to. 2.*
- regularis etiam professus an & quando debeat exire monasterium ob necessitatem parentum de cuius licentia in sum. cap. 14. nu. 14. to. 1. & de reg. com. 1. nu. 8. not. 4. & com. 3. nu. 28. & c. to. 2.*
- regularis appellare etiam in causa correctionis potest. de reg. com. 3. nu. 51. to. 2.*
- regularis adiens superiorem ob gratiam, si detur appellare. de reg. com. 2. nu. 61. to. 2.*
- regularis eo solo quod fugiat, non excommunicatur. de reg. com. 2. nu. 61. to. 2.*
- regularis quando damnari possit a suo pralato ad trirames. de reg. com. 3. nu. 52. to. 2.*
- regularem fugitiuum ubique pralatus capere potest. de reg. com. 3. nu. 50. to. 2.*
- regularis in carcerem iuste coniectus fugiendo peccat, & tenetur ad eum redire. de regu. com. 4. num. 63. to. 2.*
- regularis cogi nequit transire ad strictiorem, nec laxiorem regulam. de regu. commen. 4. num. 21. & c. to. 2.*
- regularis ad qua beneficia possit cogi a suo superiore. de reg. com. 4. nu. 23. to. 2.*
- regularis cui electioni consentire possit, & cui non. de reg. com. 4. nu. 24. resp. 7. to. 2.*
- regularis qua de causa, & ad quam aliam transeat religionem, & de cuius licentia. de reg. com. 1. nu. 8. fuit. 3. & com. 4. num. 3. & c. 10. & c. 10. m. 2.*
- regularis beneficiarius potest esse in iudicio reus & accusator, nomine suo & alieno. de reg. com. 2. nu. 65. to. 2.*
- regularis pralatus, vide Verbo pralatus.*
- regularibus omnibus licet ingredi religionem Carthusianorum. de reg. com. 4. nu. 31. to. 2.*
- regularibus an vestis pretiosa liceat. de regu. com. 4. num. 27. to. 2.*
- regularibus, immo etiam clericis secularibus venatus est venitus, nisi & c. de reg. com. 4. num. 26. to. 2.*

I N D E X.

regulari contra professionem reclamaturum imponunt septem, quia iusta causa tollit. de reg. com. 4. nu. 77. to. 2

regularis manens extra monasterium inssu praelati, videtur manere intra. de reg. com. 4. nu. 74. aduer. 3. to. 2

regularis non tenetur laborare manib. ultra statuta sua religionis. de reg. com. 2. nu. 37. t. 2

regularis potest lucrari pingendo, scribendo, etc. non tamen potest lucrata sibi retinere sine licentia. de reg. com. 2. num. 40. in fine. dixi etiam. tom. 2

regularibus prohibita est cōpaterinitas quae in leuando contrahitur. de reg. com. 4. nu. 65. to. 2

regulares uel clerici faculares quando teneantur obedire taxae. in sum. c. 23. num. 88. to. 1

regulares absoluti vel dispensati generaliter in uisitationibus, si postea recordantur censura uel irregularitatis quid facient. in sum. c. 26. nu. 13. to. 1. & de iudais not. 11. in fin. glo. ult. nu. 20. to. 4. & de penit. dist. 5. c. confideret § cautus. nu. 32. & dist. 6. c. 1. in prim. num. 32. 70. to. 3

regularis non potest licite agere quod ipse dubitat, etiam iubente superiore, nisi deponat dubium. de pen. dist. 7. c. si quis aut. nu. 81. to. 4. ceteri uide Verbo dubitans. to. 3

regulari uel clerico in sacris constituto interdicitur aleis ludere. in sum. c. 20. nu. 9. to. 1

regulares uel clerici seculares ludi spectatores quando peccent. in sum. c. 20. nu. 14. to. 1

regularis qui ob metum disciplinae, uel amissionis carnis, uini &c. carit horas, uel missam, ut peccet. de hor. can. c. 6. nu. 19. to. 4. & c. inter uerba 5. concl. nu. 16. 19. 22. to. 2

regularis sine licentia sui Praelati quando possit audire confessiones. in sum. cap. 4. num. 6. tom. 1

regularis contrahens matrimonium, uide uerbo Religiosus.

regulares ordinum mendicantium, migrantes ad non mendicantes sunt excommunicati, & etiam eos admittentes. in sum. c. 27. num. 106. exc. 22. to. 1

regulares ordinum mendicantium, qui accipiunt nouas domos, uel noua loca in habitatione, aut commutant, uel alienant acquisita, sunt excommunicati. in sum. c. 27. num. 144. tom. 1

regularis adiens regiam ad nocendum Praelato uel monasterio, est excommunicatus. in sū. cap. 27. num. 139. excomm. 36. tomo 1. & de penit. dist. 1. cap. cogitationis. numero 8. & c. tom. 3

regulares non seruantes interdictum ecclesiae matricis peccant, & quando incurrant excommunicationem. in sum. c. 27. num. 146. 187. dico. 19. to. 1. & de rescr. c. cum contingat. remedi. 2. nu. 39. & c. to. 4

regulares absoluentes excommunicatos a canone sine facultate, uel a culpa & pena, sunt excommunicati. in sum. c. 27. nu. 101. t. 1

regularis audiens uel leges uel medicinā quando excommunicatus. in sum. c. 27. nu. 116. exc. 6. tom. 1

regularis qui uadit ad aliqua studia etiam theologica sine licentia sui praelati, est excoicatus. in sum. c. 27. nu. 133. exc. 26. to. 2

regularis dissuadens, uel non suadens decimas quando excommunicatus in sum. c. 21. num. 32. & c. 27. nu. 145. to. 1

regulares appropriantes sibi decimas, quando excommunicati in sū. c. 27. nu. 138. to. 1

regularis ministrans sacramentum Eucharistiae uel extreme unctionis etiam in articulo mortis sine licentia, est excommunicatus. in sum. c. 21. nu. 53 & c. 27. nu. 101. to. 1

regularis habens aliquam administrationem, alienans rem sine conditionibus requisitis, quando suspensus. in sum. c. 27. nu. 157. to. 1

regulares possunt confiteri clericis etiam non approbatis in sum. c. 4. nu. 7. to. 1

regulares quando & in quibus uotis dispensare possint. in sum. c. 12. nu. 79. to. 1

regularium uota, uide Verbo Votum.

regularis gaudendo de pretio tritici crescente quando non peccet. in sum. cap. 20. num. 22. to. 1

regularis blasphemando uel alia peccata committendo ita peccat, ac si non esset regularis, nisi illa sint contra sua uota, uel regulā. in sum. c. 6. nu. 13. to. 1

regularis & filius familias quando & quid possit donare. in sum. cap. 17. nu. 105. t. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 33. nu. 4. & c. to. 2

regularis an & quando impendere possit de eo quod paucius uiuendo reliquat. de red. eccl. q. 1. mon. 33. num. 2. & mon. 45. nu. 1. to. 2

regularis beneficiarius agrotans quando donare possit pauperibus ut secularis, si uero tūc non tradit eis iuret se non reuocaturū donatum. de red. eccl. q. 1. mon. 35. nu. 1. & c. to. 2

regularis monachus non est dominus eius uestis quae se quotidie uestit. de red. eccl. qu. 1. mon. 10. n. 1. & c. & de reg. com. 2. n. 1. 19. t. 2

regularis quid acquirat Deo, quid Papae, quid monasterio, quid sibi de reg. com. 2. nu. 3. etc. 38. 54. & com. 4. nu. 68. & c. to. 2

regu-

- regularis cui monasterio vel Prouincia quærat. de reg. com. 2. nu. 5. 33. to. 2.
- regularis etiam fugitiuus, etiam iniuste eiectus, quicquid querit, monasterio querit: eiectus uero iuste, & non translatus, episcopo, quia ei subest. de reg. com. 2. nu. 33. to. 2.
- regularis bona etiam ante professionem quæsitæ querit per eam monasterio, nisi &c. de reg. com. 2. nu. 5. 38. 46. 54. &c. to. 2.
- regularis & usufructus fruitur monasterium eo uiuente. de reg. com. 2. nu. 38. 54. to. 2.
- regulares transferendo non recipi nisi qui potest nouitios. de reg. com. 4. nu. 14. to. 2.
- regularem translatum tractet prælatus ut Seruaculum, quoad exitum. de reg. com. 4. nu. 14. 38. to. 2.
- regularis etiam translatus potest esse Vicarius episcopi, non tamen legatus Papa sine eius licentia. de reg. com. 2. nu. 68. addo. 15. & com. 4. nu. 15. dico. 9. to. 2.
- regularis mendicans translatus ad non mendicantes, ad multa fit inhabilis. de reg. com. 4. nu. 16. 24. to. 2.
- regularis transfertur ut habitator & ut filius. de reg. com. 4. nu. 22. to. 2.
- regularis translatus, uel eiectus, soluitur ab accidentalibus. de reg. com. 3. nu. 46. to. 2.
- regulari translato, quanta licentia extra mendi dari possit. de reg. com. 4. nu. 12. 38. to. 2.
- regularis qui exemptus, & super quo conueniatur coram ordinario in sum. c. 15. nu. 13. t. 1. & reg. com. 2. nu. 63. to. 2.
- regularis in nullis causis coram laico iudice conuenitur. de reg. com. 2. nu. 64. to. 2.
- regularis delictum ad quid monasterium obliget. de reg. com. 2. nu. 62. to. 2.
- regularis etiam conuersus professus, nullus, nec prælatus quid testari potest, nisi etc. in sum. c. 27. nu. 270. resp. 3. to. 1. & de reg. com. 2. nu. 22. 44. 57. & de spol. cler. §. 6. n. 3. & de red. eccl. q. 3. mon. 11. a nu. 2. vsque ad fi. t. 2. Cetera uide uerbo Testari.
- regularis iam professus nec renouare nec alterare potest testamentum antea conditum. de reg. com. 2. nu. 51. &c. 53. &c. to. 2.
- regularis beneficiarius impensa qua iusta uel iniusta in sum. c. 17. nu. 64. to. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 28. nu. 1. &c. & q. 3. mon. 34. nu. 3. to. 2.
- regularis factus episcopus non potest testari. de red. eccl. q. 1. mon. 9. nu. 1. &c. to. 2.
- regularis habens facultatem conuertendi quæsitæ in suos & suos, iuste potest ea conuertere in elemosinas, capellanas, & alia opera pia. de reg. com. 2. nu. 41. to. 2.
- regularis aquatur seruo, & nihil sibi, sed omnia monasterio querit. de reg. com. 2. nu. 4. 9. 30. 33. 42. Addo 15. nu. 43. & de red. eccl. q. 1. mon. 10. nu. 2. & mon. 12. nu. 2. to. 2.
- regularis potest uirtute consuetudinis & licentia iusta donare. de red. eccl. q. 1. mon. 33. nu. 1. &c. to. 2.
- regulari cui sit aquum concedere ultimam uoluntatem. de red. eccl. q. 3. mon. 17. nu. 5. to. 2.
- regulares quadruplicis generis, & eorum quibus testandi facultas cõceditur. de reg. com. 2. num. 58. & de red. eccl. quæst. 3. mon. 11. nu. 4. to. 2.
- regularis cur non dedendus ob noxam sicut seruus. de reg. com. 2. nu. 62. to. 2.
- regulares rari qui libere contradicant prælato presenti. de reg. com. 3. nu. 20. to. 2.
- regularibus singulis ut dõtur singula portiones statui potest. de reg. com. 3. nu. 27. 29. 31. etc. t. 2.
- regularium conuenialium eiectionum dubia deciduntur de reg. com. 4. nu. 13. &c. to. 2.
- regularis quid possit disponere inter filios in suos in seculo relictos. de reg. com. 2. nu. 45. to. 2.
- regularis beneficiarius perinde potest disponere de fructibus sui beneficii, ac clericus secularis de suis, etiam si beneficium sit manuale. in sum. c. 17. nu. 94. to. 1. & de reg. com. 2. nu. 10. & de red. eccl. q. 1. mon. 8. nu. 2. & mon. 33. nu. 1. &c. & mon. 35. nu. 1. & mon. 5. 2. nu. 1. to. 2.
- regularis beneficiarius querit ecclesia uel beneficio suo non solum ea que querit ex fructibus beneficii uel ex opera sua, sed etiam ea que aliunde ex contractu uel solima solutione. de reg. com. 2. nu. 6. &c. 10. &c. & com. 4. nu. 68. &c. 70. &c. to. 2.
- regulari professo mortuo sine liberis Monasterium succedit in totum. de reg. com. 2. nu. 50. to. 2.
- regularis dicens aliquid esse suum, in uno sensu peccat mortaliter, in alio uenialiter, in alio nihil. de reg. com. 2. nu. 1. to. 2.
- regularis ut possit cupere habere honores Ecclesiasticos, & Doctorem, & alia similia. de reg. com. 2. nu. 2. 42. addo 15. & de red. eccl. q. 1. mon. 9. n. 4. to. 2. & de iudais not. 2. nu. 10. & misc. 11. nu. 9. to. 4.
- regularis peccat mortaliter & uolens habere dominium cuiuspiam rei pecuniarie. de reg. com. 2. nu. 2. to. 2.
- regulari quis & qualem possit facere facultatem manendi extra claustrum, & conuertendi quæsitæ in suos, & que per tale quæsitæ intel.

ra intelligantur. de reg. com. 2. num. 16. 24.
 40. &c. 10. 2.
 regulari accusanti abbatem debentur alimenta a monasterio de reg. com. 2. nu. 27. to. 2.
 regularis multa sunt peccata etiam mortifera, quae alij non sunt talia. de reg. co. 2. n. 59. t. 2.
 regularis conventus perinde valet & irritatur atque eius votum. de reg. com. 2. nu. 42. dico 40. &c. 10. 2.
 Reincidentia onus imponere quis in absolutione excommunicationis possit. in sum. cap. 27. num. 277. to. 1.
 Relatio siue intentio duplex, actualis, & virtualis, quae definitur exacte. de fin. human. relatio siue intentio virtualis in finem aptum qua sit, & qua sufficiat. cap. inter verba. 5. conclu. num. 40. to. 2. & de hor. can. cap. 13. num. 16. &c. 10. 4.
 relatio operum nostrorum in ultimum finem siue Deum, & aliorum mediocorum in alios fines fit unico actu, quandoque pluribus, inter quae plurimum distat. de fin. hum. nu. 17. etc. to. 2.
 Relativum (quod) adiunctum verbo futuri temporis conditionem inducit. de indul. not. 32. nu. 37. 49. to. 3.
 Religio est virtus annexa iustitia, & est maxima virtutum moralium. in sum. cap. 14. nu. 1. to. 1. & de pen. dist. 1. cap. libenter. num. 4. to. 3. & de hor. can. c. 22. nu. 19. & misc. 52. nu. 4. to. 4.
 religionem vouens non bene dispositus, sic ingreditur. de reg. com. 1. nu. 7. to. 2.
 religionis bona pars scopi victoria trium hostium, scilicet mundi, carnis, & demonis. de reg. com. 1. num. 8. 11. to. 2.
 religionis status est exercitium ad perfectionem perveniendi. de reg. com. 1. nu. 24. to. 2.
 religionis mutatio an laudabilis. de reg. com. 4. nu. 3. &c. 10. 2.
 religione in qua quis consuevit, facilius proficit, quam in alia non consueta. de reg. com. 4. nu. 3. &c. 10. 2.
 religio aliquando vocatur pietas, immo & obsequantia. in sum. c. 14. nu. 2. to. 1.
 religiones mendicantium iure communi quatuor, sed particulari plures. de reg. com. 4. num. 13. to. 2.
 religionem solum, vide verbo Vouens, & verbo Votum.
 religionis substantia & sufficientia quae. de reg. com. 1. nu. 8. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. num. 6. to. 2.
 religio potest institui sine choro. de hor. canon.

capit. 21. num. 21. tom. 4.
 religionem Carthusianorum ingredi omnibus regularibus licet, ab ea vero in nullam aliam transitur. de reg. com. 4. nu. 31. in fi. to. 2.
 religionem relaxatam ingredi, vel in eam filios intrudere, quando mortale. in sum. cap. 12. nu. 50. &c. 10. 1.
 religio est totus populus Christianus, & cur. c. inter verba. concl. 6. nu. 12. to. 2.
 religionem in genere obligatus ingredi non tenetur hanc, vel illam, necessario ingredi, sed aliquam 3. & licet melius sit ingredi strictissimam, non tamen peccat ingrediendo latissimam. de elemosina. nu. 55. to. 3.
 religionum novarum inuenciores sunt excommunicati. in sum. c. 27. nu. 127. to. 1.
 religionem ingressuri qualis debeat esse dispositio. de reg. com. 1. nu. 7. to. 2.
 religionis ingressus mariti non praedicit uxori. de rescri. c. si quando. exce. 21. n. 12. t. 4.
 religionem ingredi quando possit maritus, cuius uxor fornicata est. in sum. c. 22. n. 24. t. 1.
 religionem ingredi quando possit pater relictus filius. de reg. com. 1. nu. 8. admon. 4. tom. 2.
 religionem potest ingredi filius familias, & an feruns, & debitor. de reg. com. 1. num. 8. admon. 4. to. 2.
 religionibus interdum expedit scelera Pralatorum patefieri. de reg. com. 4. nu. 97. in fi. to. 2.
 religionis habitum, vide verbo Habitum.
 religionis ingressum impediens, vel iam ingressum abstrahens, ad quid teneatur. in sum. cap. 12. nu. 44. &c. 10. 1.
 religionis ingressum alteri consulere, vel ut conuentu persuadere, an laudabile. in sum. c. 12. nu. 45. &c. 49. t. 1. & de reg. com. 1. nu. 7. to. 2.
 religiones ob religiosorum vitia non sunt danda. de red. eccl. q. 1. mon. 55. num. 11. to. 2.
 religiones militares sunt vere religiones, & per earum professiones fiunt vere religiosi. de red. eccl. q. 1. mon. 55. nu. 3. &c. 6. &c. q. 3. mon. 27. nu. 1. &c. & mon. 28. num. 2. & de reg. com. 1. nu. 18. &c. 10. 2.
 religiones approbatas infamantes sunt excommunicati, non autem infamantes religiosos. in sum. cap. 27. nu. 109. & c. inter verba. 5. conclu. nu. 16. to. 2.
 Religiosi, vide verbo Monialis.
 Religiosus, praeter infra scripta, vide verbo Regularis.
 religiosorum vota, vide verbo Votum.
 religiosus intricatus negotijs religionis, habet plus meriti quam alij. de regu. comment. 1. num. 34. tom. 2.

I N D E X.

religiosus & ordo non desinit esse talis ob dispensationem coniugij. de red. eccl. q. 1. mon. 55. num. 8. tom. 2.

religiosi an Vere sint Viri & femina terij Ordinis Prædicatorum & Franciscanorum, & eos Verberans an sit excommunicatus. in sum. c. 27. num. 79. to. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. nu. 9 to. 2.

religiosus non omnes nobilitates per professionem amittit, & cui honori renunciet. de red. eccl. q. 3. mon. 21. nu. 1. & cap. inter Verba. 5. conclus. nu. 64 to. 2. & de Indis. not. 2. n. 11. l. 4.

religiosi quales famam tueri debeant. in sum. cap. 18. nu. 28. to. 1. & c. inter Verba. 2. concl. num. 15. to. 2.

religiosum contra infamatum & confessum de uno crimine inquirens prælatus de alio, cuius non est infamatus, graviter peccat. de iudicijs in rub. nu. 62. to. 4.

religiosi & beneficiarij qua lege ad horas teneantur. de hor. can. c. 7. nu. 3. to. 4.

Reliquias corporis Christi sumere post ablutionem quando liceat. in sum. c. 25. nu. 89 to. 1.

reliquias, nomina, & brevia, ut gestanda. in sum. c. 11. nu. 34. & c. to. 1.

reliquijs falsis vel miraculis utens, quomodo peccet. in sum. c. 17. nu. 169. to. 1.

remedia posteriora non tollunt priora. de lege pæn. nu. 29. to. 3.

Remigantes contra Christianos in trivemibus Turcarum, & Maurorum, peccant; sed non sunt excommunicati. in sum. c. 27. num. 63. declar. 7. to. 1. & de Indis not. 11. a nu. 10. & que ad 18. to. 4.

Remissio partis debiti malo debitori, ut reliquã soluat, non liberat in conscientia debitorem. in sum. c. 17. nu. 78. to. 1. & c. accepta. oppo. 2. num. 8. to. 4.

remissio debiti qualis sufficiens, & non requirit solutionem paratam. in sum. c. 17. nu. 45. & c. 65 & c. to. 1. & de spol. cler. nu. 5. to. 2.

remissio secunda pænæ homicidij & alius criminis, non facta mentione de prioris, non valet. de dat. & prom. nu. 48. Nec obstat. to. 3.

remissio latroni facta in cruce Vera fuit indulgentia, sed non ita remissio qua fit per professionem. de indulg. not. 20. nu. 15. 17 to. 3.

remissio per indulgentiam longe differt a remissione sacramentali, etiam pænæ, & qua ratione de indulg. not. 9. nu. 13. & not. 10 num. 21. & c. to. 3.

remissio omnium peccatorum videtur indulgentia plenissima. de indulg. not. 9. nu. 8. & c. to. 3.

remissio peccati per baptismum & per penitentiam

tiam ut differant. de indulg. not. 16. n. 7. l. 3.

remissio, Dilectio, Contritio, iustificatio peccatoris, sunt simul tempore & in eodem instanti, licet alias alia natura præcedant. de pen. dist. 1. c. magna nu. 4. & cap. convertimini. nu. 1. & c. & cap. ecce. num. 2. & c. & cap. non potest. nu. 1. & c. to. 3.

remissio bonorum ecclesiasticorum, & eorundem reddituum, vide Verbo Donatio.

remissio culpe fit per contritionem ad Deum. de pan. dist. 3. c. de quotidianis nu. 3 to. 3.

remissio infamie valet, etiam cum eius restitutio peti debet. c. inter uerb. concl. 6. n. 482. l. 2.

remissio propria aliud quam donare, & facilius fit quam donare. de hor. can. l. 2. n. 7. l. 2. & mis. 59. nu. 4. & c. to. 4.

Renuncians beneficium etiam metu non potest illud tenere, nec eius fructibus uti; nisi & c. c. accepta. oppo. 5. nu. 20. & c. to. 4.

renuncians beneficium etiam metu, non tenetur recitare horas. cap. accepta. oppo. 5. num. 12. 21. & c. tom. 4.

renuncians prius beneficium ob posterius quod probabiliter putat sibi esse quasitum, nisi ita esset, non perdit illud. cap. accepta. oppo. 7. num. 38. & c. to. 4.

renuncians dominium vel beneficium, an & quando renunciet possessionem, & in quo differant beneficia a rebus profanis. c. accepta. oppo. 7. nu. 10. & c. 20. 30. & oppo. 8. nu. 1. 19. & oppo. 10. nu. 8. to. 4.

renuncians etiam metu beneficium, non potest ordinari ob titulum illius beneficii. c. accepta. oppo. 5. nu. 22. & c. to. 4.

renuncians proprietatem beneficii, non renuntiat semper possessionem; & qua ratione videtur renunciare illam. c. accepta. oppo. decuplex. nu. 5. & oppo. 7. nu. 10. & oppo. 8. num. 1. & c. & 19. to. 4.

renuncians beneficium etiam animo perdendi possessionem, & antequam ea occupetur ab alio, rediens ad eam, possidere videtur. c. accepta. oppo. 7. nu. 12. to. 4.

renuncians beneficium extra manus superioris, an egeat nouo titulo. c. accepta. oppo. 7. nu. 25. & c. to. 4.

renuncians beneficium etiam in manibus superioris sine nouo titulo. redit ad illud, antequam admittatur & vel reprobetur. c. accepta. oppo. 7. nu. 28. & c. to. 4.

renuncianti quare non semper sit necessarius novus titulus. de rescrip. c. si quando. in aut. num. 25. to. 4.

renuncianti metu beneficium non restituitur illud

- lud ante rescissionem renunciationis, saltem tacitam. c. accepta. oppo. 5. nu. 13. &c. 10. 4
- renunciatio beneficii in manibus eius qui eam admittit nequit, licet non perdat illud, saepe perdit possessionem & ob id pelli a petitione restitutionis ipsius. cap. accepta. oppo. 7. nu. 33. &c. 10. 4
- renunciatio post spoliū & petenti restitutionem non opponitur renunciatio, sed pactum de non petendo restitutionem sic. c. accepta. oppo. decuplex. nu. 7. 10. 4
- renunciatio non potest cap. statutum de rescript. lib. 6. quo ad qualitates personarum delegandarum de rescri. cap. cum contingat. 2. cau. cau. nul. nu. 15. 10. 4
- renunciare possessionem, vide Verbo possessio, propter inscriptionem.
- renunciare beneficiū tenetur beneficiarius minorum ordinum tantum post matrimonium contractum, secus de sponsalibus. Idem dico de pensionario. in sum. c. 25. nu. 120. 10. 1. & de hor. cau. c. 21. nu. 53. 10. 4
- renunciare alicui beneficiū, ut alius renunciaret suo, est simonia in sum. cap. 23. nu. 100. Infer. 2. to. 1. & de rescri. c. si quando. exc. 4. nu. 1. &c. 6. 10. 4
- Renunciatio spontanea beneficii obstat agenti suo per proprietate tantum, & super petitorio & possessorio simul. c. accepta. oppo. 7. num. 1. &c. 10. 4
- renunciationem ob solam non inducitur defectus notorius proprietatis. c. accepta. oppo. 7. nu. 5. 10. 4
- renunciatio beneficii contra in quo differat a spontanea. c. accepta. oppo. 5. nu. 3. 1. 4. 10. 4
- renunciatio beneficii metu facta est valida, nisi detentio fiat per laicos, donec eam faceret. c. accepta. in prim. oppo. decuplex. nu. 1. 3. & oppo. 5. nu. 2. &c. 7. &c. 10. 4
- renunciatio beneficii non facit ipsum perdi ecclesiam, donec illi superior consentiat. c. accepta. oppo. 7. nu. 28. 10. 4
- renunciatio beneficii etiam in manibus inferioris Papae, intentione ut detur. N. eo non expresso, est licita. in sum. c. 23. nu. 107. Ad 10. dico 2. to. 1. & de rescri. cap. si quando. excep. 4. nu. 1. &c. 10. 4
- renunciatio, Praesentatio, Electio, Confirmatio facta cum conditione modo nel pacto prohibito, aut per simoniam realem, ipso iure est nulla. in sum. cap. 23. nu. 105. in fi. tom. 1. & de rescri. cap. si quando. excep. 4. num. 4. etc. tom. 4
- renunciatio per viam actionis proposita non repellit agentem super spolio. c. accepta. oppo. 2. num. 4. 10. 4
- renunciatio non obstat petenti restitutionem beneficii non obstante quod renunciatus insistit beneficio renunciato. cap. accepta. oppo. 2. num. 10. tom. 4
- renunciatio spontanea meticulousa non sunt parvis effectus. c. accepta. oppo. 4. nu. 1. 1. 4
- renunciatio contra quare non impedit restitutionem etiam in casu quo spontanea impediret. c. accepta. oppo. 5. nu. 12. etc. 10. 4
- renunciatio (etiam quibus casibus obstat restitutionem, petenti aliam) alia ratione obstat. c. accepta. oppo. 7. nu. 2. 1. 10. 4
- renunciationis admissio frequenter pertinet ad alium, quam beneficii collatio. c. accepta. oppo. 7. nu. 30. 10. 4
- renunciatio beneficii etiam facta in manibus priuati nonnunquam tollit possessionem, licet non tollat proprietatem. c. accepta. oppo. decuplex. nu. 3. & oppo. 7. nu. 2. etc. 10. 4
- renunciationes hodie paucae inducunt notorium defectum proprietatis. c. accepta. oppo. decuplex. nu. 4. 10. 4
- renunciatio beneficii metu iurata obstat, & non obstat agenti suo obstante absolutione, non obstat post eam. cap. accepta. oppo. 6. num. 6. tom. 4
- renunciatio non omnis tollit possessionem. cap. accepta. oppo. 2. num. 10. & oppo. 5. nu. 19. & de rescri. c. si quando. in aut. num. 25. 10. 4
- renunciatio metu facta, & metu durata dupliciter obligat, & indiget prius dispensatione instrumenti ad rescindendum. cap. accepta. oppo. 6. num. 7. &c. 10. 4
- renunciatio intra tempus legitimum non publicata quando nulla. cap. accepta. oppo. 8. num. 17. 10. 4
- renunciatio realis & uerbis in quo differat. c. accepta. oppo. 7. nu. 37. 10. 4
- renunciatio malorum qua fit in baptismo non est proprie uotū. in sum. cap. 12. nu. 32. 10. 1
- renunciationis publicandae menses, unde incipiunt de rescri. c. si quando. in aut. n. 26. 1. 4
- renunciationem petentem repellit pactum de non petendo illam factam post spoliū. cap. accepta. oppo. 7. nu. 4. 10. 4
- renunciavit qui beneficium in fauorem unius si spoliatur a tertio, restituit. cap. accepta. oppo. 7. nu. 7. 10. 1
- Reprehendere tenemur blasphematores. in sum. cap. 11. num. 10. Ad do. & capit. 12. num. 83. tom. 1
- reprehendere haereticos an teneatur transiens per

per eorum terras. in sum. c. 24. num. 12. &c.
 Dico 3. tom. 1
 Represalias qui concedit vel extendit contra clericos, quando excommunicatus. in sum. cap. 27. nu. 136. to. 1
 Res cum suo onere transit. de pen. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 44. & de red. eccles. q. 1. mon. 32. num. 2. tom. 3
 res tanti ualeat, quanti uendi potest sine fraude & dolo, quomodo intelligendum. in sum. cap. 23. num. 80. to. 1
 res qua seruari nequeunt, quae dicantur. de alien. rer. eccles. & spol. cler. nu. 4. to. 2
 res de facili redit ad suam priorem naturam, de lege pen. nu. 34. to. 3
 res sua quis abuti potest, quo ad forum exterius, non interius. de penit. dist. 7. c. si quis autem. nu. 113. to. 3
 Rescriptum ad lites subreptitum regulariter ipso iure validum, ad beneficia vero non, nec executorium ipsius deputatio. de rescrip. c. si quando prelat. 1. nu. 1 &c. & cap. cum contingat. cau. 1. nul. nu. 3. &c. to. 4
 rescriptum an dici possit executorium etiam, si nemo aliis a Papa sit collector uel compulsor. de rescrip. c. si quando. prelat. 2. nu. 3. to. 4
 rescriptum ipso iure a principio nullum uel post tale factum paria esse quo ad faciendam. de rescrip. c. cum contingat. 1. cau. nul. nu. 7. to. 4
 rescriptum ad beneficium, siue mandatum de prouidendo, est triplex. de rescrip. c. si quando. prelat. 2. nu. 4. tom. 4
 rescriptum ad beneficia sine speciali mandato valet de rescrip. c. si quando. prelat. 1. nu. 2. to. 4
 rescriptum secundum praestat prioribus, tribus concurrentibus. de rescrip. c. cum contingat. 13. cau. nul. num. 1. to. 4
 rescriptum in dubio ita interpretandum ut conseruetur iuri communi, etiam transferendo clausulas de iudicijs in rubr. nu. 90. to. 4
 Reservatio censurae haereticos in quo maior alijs. in sum. c. 27. nu. 275. to. 1
 reservatio impedit possessionis affectionem, licet non inducat notorium iuris defectum, & quinque axiomata singularia de illa. c. accepta. oppos. 10. num. 38. & que ad 46. to. 4
 reservatum peccatum, uide Verbo Peccatum reservatum, praeter infra scripta.
 reservatum peccatum cui, & quomodo confitendum & absolvendum. in sum. c. 26. nu. 6. t. 1. & de pen. d. 5. c. consideret § cautus. nu. 10. & que ad 17. to. 3
 Residentia episcopi & curati est iuris diuini, & excuset ab ea. in sum. c. 25. nu. 121. 135. t. 1

residentiam requirit quodlibet beneficium, & quis ab ea excusetur. in sum. c. 25. nu. 121. to. 1. & de reg. com. 3. nu. 43. to. 2
 Resignare beneficium, uide Verbo Beneficium.
 Resolutio declaratoria, & nona corollarij. 64. c. inter Verba concl. 6. nu. 376. to. 2
 Respondere ad interrogata quando teneamur, uel non teneamur. in sum. cap. 12. nu. 8. & c. 18. nu. 57. tom. 1. & cap. inter uerba. 6. concl. imperfecti. nu. 20. & cap. hum. iur. q. 3. n. 10. &c. tom. 2. & de penit. dist. 1. c. quis aliquando. § non tibi dico. nu. 8. & c. 10. &c. Cetera
 Sicut Verbo Interrogatus, & Verbo Reus. to. 3
 respondere potest reus simpliciter se nescire, intelligendo ut possit dicere id quod contrarius interrogatur. c. inter uerba. concl. 6. nu. 371. to. 4
 Respublica Christiana una est, quo ad spiritualia, non autem quo ad temporalia. de iudicijs not. ab. 3. nu. 153. &c. to. 4
 reipublica interest crimina punire, de iudicijs in rub. num. 79. &c. & de pen. dist. 1. c. succilius. nu. 1. to. 4
 Restituat quo pacto qui proximum damnificauit in bonis animae. in sum. c. 14. nu. 45. to. 1. & de pen. dist. 1. c. noli putare. nu. 28. 121. 3
 restituitur fur & malefactor impermissus ob ablata, & interesse. in sum. c. 15. nu. 25. & c. 17. nu. 24. &c. 140. to. 1
 restituendum alienum & fructus, si est fructuosum, & interesse. in sum. c. 17. nu. 24. &c. 27. & de usuris nu. 50. &c. 53 &c. to. 1
 restituenda ipsamet res aliena (etiam non restituyendo pretio) si fieri potest. si minus, tantum quantum plus ualuit a tempore iniuste acceptiois uel retentionis. in sum. c. 17. nu. 7. &c. 1. 1
 restituenda est res domino eius regulariter, non aliquando alteri est faciendam. in sum. c. 17. num. 28. &c. to. 1
 restituenda est damni uel debiti quantitas, si est certa, si uero est incerta, ad arbitrium boni viri. in sum. c. 17. nu. 27. 47. &c. to. 1
 restituenda non sunt ludo quae stigmata, &c. & quae cum perditis compensanda. in sum. ca. 20. nu. 18. &c. to. 1
 restituendi necessitas ex qua lege nascitur. in sum. cap. 17. num. 6. 11. 69. & cap. 24. num. 19. tom. 1. & de iudicijs in rub. nu. 105. tom. 4. & de redit. eccles. quae stigmata. 2. mon. 2. num. 1. &c. & mon. 3. num. 1. tom. 2. & de penitent. distinctio. 1. cap. noli putare. num. 5. tom. 3
 restituenda obligatio non contrahitur solo consensu. in sum. c. 11. num. 16. & cap. 23. num. 103. tom. 1

restit-

restituendum an sit damnum datum a multis
diversis, vel unitis sub duce, vel sine illo. in
sum. c. 17. nu. 130. to. 1
restituenda an sint & cui accepta cum onere
honorandi regem, vel civitatem, si in illorū
honorem non impenduntur. de red. eccl. q. 2.
mon. 25. nu. 1. to. 2
restituendum an regulariter male datum &
male acceptum. in sum. c. 17. nu. 30. & c. to. 1
restituentur naues, equus, &c. non tamen arma
postliminio reuerſo. de iudais. not. 5. n. 23. r. 4
restituet quando pater filio, vel frater, hares
surripienti bona illius castrensia vel aduenti-
tia, vel ea male administrans in in sum. c.
17. nu. 151. to. 1
restituere quis teneatur amplissime. in sum. c.
17. nu. 12. & c. to. 1
restituere non tenetur quis quod datum est ei
pro iniustitia vel malo aliquo committendo,
secus pro eo quod tenetur facere. in sum. c.
17. nu. 30 & c. 96. to. 1
restituere non tenetur quis, quosque dominus
repetat, qui aliquid accepit ne male, vel ut
beneficiat. in sum. c. 17. nu. 33. & c. to. 1
restituere elemosinas an teneatur simulans se
pauperem esse. in sum. c. 17. nu. 107. to. 1
restitui cur non debeat damnum ob elemosi-
nam denegatam consecutum. in sum. c. 24.
nu. 7. to. 1. & de red. eccl. q. 2. mon. 2. nu. 2.
& mon. 3. nu. 1. & mon. 4. nu. 1. & c. to. 2
restitui non debent bona minoris ordinis cum
damno maioris. in sum. c. 16. num. 44. & c. &
c. 17. num. 57. to. 1. & de fin. hum. nu. 45. &
c. inter verba. 4. concl. nu. 18. & c. to. 2
restituere quando teneatur vendens pluriſ quā
sit mandatum. in sum. c. 23. nu. 97. & c. to. 1
restituere acceptum a fure eidem vel cui ipse
mandauerit, quando satis fit. in sum. cap. 17.
nu. 9. 28. & c. to. 1
restituere fructus cui debeat beneficiarius non
recitans horas. in sum. c. 25. nu. 122. to. 1. &
de hor. can. cap. 7. nu. 25. 32. & c. tom. 4. &
de red. eccl. q. 3. mon. 25. nu. 2. & c. to. 3
restituere cur debeat confertens beneficium in-
digno. in sum. c. 17. nu. 73. 96. pec. 9. to. 1. &
de red. eccl. q. 2. mon. 23. nu. 1. to. 2. & de re-
scrip. si quando. exce. 16. nu. 3. to. 4. & cap.
inter verb. 1. concl. nu. 12. to. 2
restituere fructus debet tenens beneficium sine
canonico titulo, & cui. in sum. c. 23. nu. 105.
& c. 25. nu. 114. to. 1. & de spol. cler. § 12.
nu. 24. et de red. eccl. q. 2. mon. 26. n. 3. t. 2.
& de dat. et promiss. nu. 45. ad 4. to. 3
restituere famam, vide verbo Fama.

Index Oper. Nauar.

restituere quando teneatur mutuans, vide
Mutuum dare.
restituere quando teneatur testis, vide verbo
Testis.
restituere quando teneantur & furariorum filii,
& exor. gener. vel proxeneta, vide verbo Vsu-
rarius, vel Vsuſa.
restituere quando teneatur beneficiarius, vide
Verbo Beneficiarius.
restituere quando, & cui teneatur accipiens
vel habens bona ecclesiastica nō intuitu pau-
pertatis vel pietatis. de spol. cler. § 11. nu. 2.
& § 12. per totum et § 15. num. 35. & de
red. eccl. q. 2. mon. 26. nu. 1. etc. to. 2
restituere quando teneatur male suffragantes
seu votantes in sum. c. 17. nu. 21. 74. to. 1
restituere qui domini tibeant inutiliter. in iū.
c. 17. nu. 121. to. 1
restituere tenetur accipiens aliquid clam ob pe-
nam qua non debetur ante condemnationē.
in sum. c. 17. nu. 114. to. 1
restituere, vel manifestare tenetur furans rem
apud suum debitorem depositam, si pro ea
feratur excommunicatio. in sum. c. 17. nu.
114. Ad nouē quaesitum. to. 1.
restituere tenetur accipiens bona qua dubitat
an sint sua. in sum. c. 17. nu. 117. to. 1
restituere tenetur surripienti bona etiam in ex-
trema necessitate: & quid si creditor est in
eadem necessitate. in sum. c. 17. nu. 60. 118.
to. 1. & de red. eccl. q. 2. mon. 3. nu. 1. & mo-
ni. 4. num. 1. etc. to. 2
restituere quando teneatur qui ratum suo noīe
factum habet. in sum. c. 17. nu. 133. to. 1
restituere tenetur qui occidit ferit, aut includit
animalia aliena solita domum redire. in
sum. cap. 15. num. 22. & cap. 17. nu. 120.
128. tom. 1
restituere non tenetur capiens alienum quod
petitum dominus libenter daret, et an pec-
cet. in sum. c. 17. num. 4. etc. 138. to. 1 et de
reg. commen. 2. num. 20. et com. 3. num. 28.
Ad 4. tom. 2
restituere quando teneantur accipientes famu-
los ad docendum, etc. si eos alius in rebus oc-
cupent, et quid de magnatibus in sum. c. 17.
num. 108. etc. to. 1
restituere tenetur columbarium habens illicitum.
in sum. c. 17. nu. 126. to. 1
restituere quando teneatur ladens amicitiam.
in sum. c. 18. nu. 13. to. 1
restituere tenetur qui alteri dat monetam sel-
sum, etiam bona fide acceptam et datam. in
sum. c. 17. nu. 8. etc. 167. to. 1

P restituere

restituere plus tenetur delinquens, quam contrahens, & consentiens. in sum. cap. 17. num. 17. & c. 10. 1

restituere quis, & quid debeat peccare faciens, & peccato alterius consentiens, siue cooperans. in sum. c. 14. nu. 32. 44. & c. c. 16. num. 15. pec. 18. & cap. 17. num. 15. 17. & c. tom. 1. & de pan. dist. 1. cap. noli putare. num. 2. 8. 22. 10. 3

restituere quando & quantum debeat inuitatus ad manducandum res furtivas. in sum. cap. 17. nu. 9. 10. 1

restituere quispiam tenetur solum id quod ad eum peruenit, quando furtum fuisse factum, etiam si non fuisset opem. in sum. cap. 17. nu. 20. ms. 3. 10. 1

restituere quando teneatur dominus, pater, & maritus de furto serui, filij, & uxoris de red. eccl. q. 2. mon. 5. nu. 2. & de reg. com. 2. num. 62. 10. 2

restituere non tenetur qui odio procurauit ut dominus seruum dimittat, etiam si hac de causa seruus non inuenit salarium. in sum. c. 17. nu. 70. Ad noue quæsitum. 10. 1

restituere tenetur dari causam damni etiam mediatam, modo sit propinqua. de dat. & promiss. nu. 45. 10. 3

restituere damnum ob filium suum ad partum suppositum quis, quantum, & cui teneatur. in sum. c. 16. nu. 48. & c. 10. 1

restituere quando teneatur qui mentitur in alterius testamento, & illud mutare facit. in sum. c. 17. nu. 70. 73. & c. 26. nu. 36. 10. 1

restituere quando teneatur quis, cui responsum est a doctis, quod est restitutionem non erat obligatus. in sum. c. 17. nu. 83. 10. 1

restituere tenetur qui sua & suorum culpa eum leui damnum infert. in sum. c. 4. num. 10. & c. 17. nu. 177. 179. & c. 185. & c. 199. 10. 1

restituere tenetur colligens fructus ex pignore quos debitor non colligebat, nec colligere cogitabat. in sum. c. 17. nu. 216. 10. 1

restituere quando non teneatur accipiens aliquid a fure quo taceat. in sum. c. 17. nu. 21. 10. 1

restituere nolens iniuste retentum an toties peccet, quoties eo utitur, & vel commode restituere saluus non restituit. in sum. c. 17. nu. 54. etc. 10. 1. & de iudicij. not. 6. nu. 57. 10. 4

restituere plus debet qui nocuit rei producenda, quam producenda, & plus qui nocuit lucro quæsito, quam quarendo. de pan. dist. 7. c. si quis autem nu. 26. 10. 3

restituere tenetur distributor rerum communium male distribuenti, & qui onus uel mo-

dum iniunctum non adimplet. in sum. c. 17. num. 96. tom. 1. & de red. eccl. q. 2. mon. 7. num. 3. 10. 2

restituere quis teneatur impediens a consequendo aliquo bono. in sum. cap. 17. nu. 69. vsque ad 74. tom. 1

restituere tenetur fructus absens a choro, ut arietur, ludat, & c. etiam si cum licentia absit de hor. can. c. 21. nu. 63. & c. 10. 4

restituere tenetur laudans, qui sua laude causam damni sui proximo. in sum. c. 17. nu. 132. 1. 1

restituere quis dicatur non posse commode. in sum. c. 17. nu. 56. 10. 1

restituere tenetur simoniacus, mediator, collator, & vel presentator fructus, & alia male accepta. & cui. in sum. c. 17. nu. 52. non obstat 3. & c. 23. nu. 106. 111. & c. 25. nu. 114. & c. & c. 27. nu. 106. 10. 1. & de spol. cler. §. 12. per totum. & de red. eccl. q. 2. mon. 26. nu. 3. tom. 2. & de rescript. c. si quando. exco. 4. nu. 4. & c. tom. 4. & de datis & promissis. num. 45. 10. 3

restituere quare non teneatur surripiciens bona aliena & apud se perdidit, quæ tamē perinde peritura erant apud creditorem. in sum. c. 17. nu. 80. 10. 1

restituere qui tenetur quis ordo illi seruandus tam in debitis certis, quam in incertis. in sum. c. 17. a. nu. 47. & seq. ad 52. 10. 1

restituere contra ordinem prædictum non sufficit, & c. in sum. c. 17. nu. 52. & c. 10. 1

restituere quando teneatur omittens defendere opitulando. in sum. c. 24. nu. 19. 10. 1

restituere non tenetur qui occulte recipit quod sibi iuste debetur, & an peccet. in sum. c. 17. num. 112. 114. 1. 1

restituere quando teneatur consilium male dari, & vel laudans, etiam si bona fide fecit. in sum. c. 17. nu. 131. & c. 10. 1

restituere qui sine sui manifestatione per se non possit, per quem & quomodo restituatur. in sum. c. 17. nu. 67. 10. 1

restituere quando teneatur confusorius negligens. in sum. c. 17. nu. 22. & c. 10. 1

restituere non tenetur mulier etiam si sacrata accipiens aliquid pro turpi lucro. idem dico de sodomitis. in sum. c. 17. nu. 31. 34. 36. 38. quid limitatur nu. 41. 10. 1

restituere an quis teneatur penam exactam ob non solutionem census de rjuris. nu. 10. 10. 1

restituere quis potest, & b. tanquam pauper, ut alijs, si est pauper obligatus restituere pauperibus incertam, & quæ sit, oia uel parit, alit, ex confessarij consilio. de elec. mo. §. 1. 10. 3

restituere non tenetur is, cui placet peccatum, si non fuit causa, nec inuit ad illud. c. inter uerba. concl. 5. nu. 149. to. 2
restituere non tenetur qui ex sola charitate debens euitare damnum proximi non euitat. ibid. nu. 316. to. 2
restituere debet reus, etiam si confiteri id non teneatur. ibid. nu. 367. to. 2
restituere damnum & alienum ablatum obligat lex naturalis, & diuina, cui nemo potest derogare, nisi sub sit rationalis causa. de lege pen. nu. 30. & 36. to. 3
restituere famam quando non obligetur qui male iudicat de intentionibus. cap. inter uerba. conclu. 6. nu. 142. to. 2
restituere quis non tenetur per literas generales alienum pro solutione debita acceptum. ibid. nu. 395. to. 2
restituere non debet qui non potest, etiam si publicentur litera excommunicationis, nec reuelare qui scit. Vterque tamen hoc facere debet cessante impedimento, debite interim providendo satisfactioem. ibid. nu. 398. to. 2
restituendum est inter esse detrimenti, & lucri. ibid. nu. 466. to. 2
restituendum omne damnum cum culpa quam libet leui datum in foro exteriori, non tamen in conscientia, contra Adria. cum commu. ibid. nu. 479. to. 2
restitutio bonorum facilius negatur diuiti, quam restitutio fame. ibid. nu. 460. to. 2
restitutio opus est iustitie commutatiue. ibid. nu. 474. to. 2
restitutio ex charitate non praestita non debetur, sed sic ex non praestita iustitia. de incou patib. benef. nu. 16. to. 2
restitutio quandoque differtur, non tamen sine cautione. c. inter uerba. concl. 6. nu. 400. to. 2
restitutionem suam aliquando procurare debet aliquis. ibid. nu. 459. to. 2
restituat famam qui audiuit murmuracionem, cuius fuit causa. ibid. nu. 147. to. 2
restituat damnum qui causam illius dedit. ibid. eod. to. 2
Restitutio quid? & est vere actus iustitie. in sum. c. 17. nu. 6. & c. 10. 1
restitutio duplex. formalis, & uirtutalis, qualis est remissio. in sum. c. 17. nu. 11. to. 1
restitutio praesupponit debitum legale. in sum. c. 17. nu. 6. 11. 69. & c. 24. nu. 19. to. 1. & de iudicij. in rub. nu. 105. to. 4. & de red. eccl. q. 2. mon. 2. nu. 1. & mon. 3. nu. 1. to. 2
restitutio qualis facienda patri ab eo qui eius filiam deflorauit. in sum. c. 16. nu. 19. to. 1

restitutione a facienda non liberat remissio par sis debiti malo debitori, ut reliquum soluat. in sum. c. 17. nu. 78. to. 1. & c. accepta. oppos. 2. num. 8. tom. 4
restitutionem pauperibus faciendam an quilibet pauper sibi applicare possit. in sum. c. 17. nu. 92. & c. 171. & cap. 25. nu. 122. & c. 10. 1. & de hor. can. c. 7 nu. 33. & c. 10. 4. et de red. eccl. q. 3. mon. 25. nu. 2. etc. to. 2
restitutio pauperibus facienda quando ecclesijs, & alijs locus pijs fieri possit. in sum. cap. 26. nu. 28 etc. to. 1
restitutio, qua est facienda, propter bullam de datis et promissis, non tollitur partis remissione. de dat. et promiss. nu. 38. to. 3
restitutio bonorum incertorum & seruata episcopo, et cui, et a quo facienda. in sum. c. 17. nu. 92. tom. 1
restitutio qua non est facienda alicui personae, sed pauperibus, an debeatur ex precepto. in sum. c. 17. nu. 30. Dico 3. to. 1. et de fin. hum. nu. 63. to. 2. et de hor. can. c. 22. nu. 22. et mis. 5. nu. 7. etc. to. 4
restitutio fiat statim, nisi excuset ignorantia, impotentia, uel magnum damnum. in sum. cap. 17. nu. 54. etc. to. 1
restitutionem qua differant, et qua eam excusent in sum. c. 17. nu. 60. usque ad 64. 75. usque ad 89. to. 1. et c. inter uerba. concl. 4. nu. 18. etc. et de fin. hum. nu. 45. to. 2
restitutionem petentem repellit pactum de non petendo illam factum post spoliū. c. accepta. oppos. 7. nu. 4. to. 4
restitutionem non differt dilatio confessarij, nisi, etc. nec uoluntas soluendi paulatim. in sum. c. 17. nu. 65. etc. to. 1
restitutio Deo facienda a Papa minuitur: secus si homini facienda. de hor. can. c. 10. nu. 54. et de indulg. not. 29. nu. 1. etc. to. 3. et de spol. cler. S. 1. 2. nu. 4. to. 2
restitutio plena, et plenissima, ut differant, de indulg. not. 9 nu. 5. to. 3
restitutionem qui impedit fauore, consilio, etc. ut peccet et teneatur ad restitutionem. in sum. c. 17. nu. 131. etc. to. 1
restitutio rei alienae fiat ubi sita est, si bona fide possidetur. in sum. c. 17. nu. 42. etc. to. 1
restitutio ob horas omisas iuris humani est. de hor. can. c. 21 nu. 58. to. 4
restitutionem impedit seruatio beneficij, quādo, etc. c. accepta. oppos. 10. nu. 5. 44. etc. to. 4
restitutionem quando et quare impedit spoliatio beneficij litigiosae. c. accepta. oppos. 10. nume. 29. tom. 4

restitutio bonorum honorariorum quomodo fiat. cap. inter Verba. 4. concl. nu. 26. to. 2.
 restitutionem petenti obstat spontanea abiuratio. cap. accepta. in pro. mio. nu. 1. to. 4.
 restitutionem non impedit exceptio renunciationis etiam spontanea. cap. accepta. in pro. mio. nu. 4. to. 4.
 restitutionem quando impedit vel non impedit exceptio. vide Verbo Exceptio, prater infra scripta.
 restitutionem beneficii petens repellitur, obiecto defectu notorio proprietatis. c. accepta. in princ. confr. decuplex. nu. 9. to. 4.
 restitutionem petenti obicitur pactum de non petendo & iuramentum de non molestado. c. accepta. oppo. decuplex. nu. 10. to. 4.
 restitutioni beneficii prateriti non obstat renunciatio, quia non obstante, renunciatus insistit beneficio renunciatio. cap. accepta. oppo. 2. num. 10. to. 4.
 restitutionem quare non impedit renunciatio coacta, etiam in casu quo spontanea impediret. c. accepta. oppo. 5. nu. 12. & c. to. 4.
 restitutionem beneficii metu renunciati petens, tacite videtur petere renunciationis rescissionem. c. accepta. oppo. 5. nu. 17. & c. & oppo. 6. num. 8. to. 4.
 restitutionem beneficii petere quisque potest aliquando, licet confiteatur nullum se titulum, cum petit, habere. cap. accepta. oppo. 5. num. 18. to. 4.
 restitutionem petens non obstante renunciatione metuensola tacite petit rescissionem illius: qui autem idem petit non obstante iuramento metuensola, non videtur tacite eius absolutionem petere. cap. accepta. oppo. 6. n. 8. to. 4.
 restitutionem beneficii petenti non obflare plus, ceteris paribus, renunciationem quam alia perversionem tituli. cap. accepta. oppo. 7. num. 20. to. 4.
 restitutionem aliquando impedit exceptio renunciationis beneficii, aliquando non. c. accepta. oppo. 7. nu. 21. & oppo. 9. nu. 1. to. 1.
 restitutionem quandoque impedit exceptio defectus dispensationis c. accepta. oppo. 10. num. 3. 14. 19. to. 4.
 restitutio non competit omni mule expulso. c. accepta. oppo. 10. nu. 2. to. 4.
 restitutio facienda est eo modo quem causa cur debetur postulat. in sum. c. 17. nu. 44. to. 1.
 restitutio rei lucrifacta in bello iniusto est facienda. in sum. c. 15. nu. 15. to. 1.
 restitutionis causa licitum est tradere se in seru-
 utem. in sum. c. 17. nu. 88. to. 1.

restitutio non est facienda in casu fortuito, nisi in tribus casibus. in sum. c. 17. nu. 179. r. 1.
 restitutionem quando inducant furti & enialia sub peccato mortali. in sum. cap. 17. nu. 139. & c. tom. 1. & de dat. & promissu. me. 45. dico 2. tom. 3.
 restitutio ex delicto vel quasi delicto facienda sine ullo damno creditoris. in sum. cap. 17. num. 43. to. 1.
 Resurgens a peccato per penitentiam an semper resurgat ad maiorem gratiam, uel merita. de pen. dist. 4. c. diuina. S. sicut ergo. n. 2. & dist. 6. c. 1. S. quibus, nu. 4. & c. to. 3.
 resurgere difficile est carnis vitio deditus, & gloripetas, & aliena tenentes, & nobiles quosdam. de indul. not. 17. a. n. 13. usq; ad 16. t. 3.
 Resuscitando tres mortuos Christus quid significauerit. de pen. distinct. 2. cap. sicut tribus. num. 1. tom. 3.
 resuscitatos miraculo Prophetarum, Apostolorum & aliorum Sanctorum omnes saluos facit esse, & simile est. de hor. can. c. 22. num. 46. & mis. 58. nu. 6. to. 4.
 Reuocandi pactum licitum sed minuit pretium, & quantum. in sum. c. 17. num. 247. & c. & cap. 23. nu. 86. to. 1.
 Reuelare vel manifestare nemo tenetur, etiam lata excommunicatione, nisi id probare possit. in sum. c. 17. nu. 134. to. 1. & c. inter Verba. 6. concl. imperfecta. nu. 23. tom. 2. & de pen. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 168. to. 3.
 reuelare, vide Verbo Detegere, & Verbo Denunciare.
 reuelare, siue reuelator confessionis, vide Verbo Confessionis reuelator, uel Sigillum confessionis.
 reuelare mala in iudicio, & reuelare extra iudicium, multum differunt quoad forum ceterum. nu. 456. tom. 2.
 reuelare mala cum causa, non tamen ob illam malum est aliquando in conscientia. & non extra eam ibid. nu. 457. to. 2.
 reuelare secretum, vide uerbo Secretum.
 reuelare complices, vide uerbo Complices.
 reuelatio mali proprii & neglectus summa, quia mortalis. in sum. c. 18. nu. 61. t. 1. Cetera vide Verbo Famam ladens.
 Reuerentialis metus, vide Verbo Metus reuerentialis.
 Reuerentia quid, & ut differat ab honore de fi. bu. n. 49. & c. inter uerb. concl. 4. n. 8. etc. 13. t. 2.
 Reuereri, honorare, & Glorificare quid, & sic se habet, ut posterius priori aliquid adiciat. etc. c. inter uerb. 4. concl. nu. 14. & c. to. 4.

reuereri quomodo quis seipsum potest. c. inter
uerba. 4. conclu. nu. 8. to. 2
Reus sciens se iuste condemnatum, & appel-
lans etiam ad differendam executionem,
peccat. in sum. c. 15. nu. 39. to. 1
reus uel carceratus ut peccet defendens se per
iustum causam uel per mendaciam. in sum. c.
25. nu. 35. & c. to. 1
reus iuridice interrogatus negans ueritatem,
etiam ad saluandam uitam, ut peccet. in
sum. c. 25. nu. 35. & c. tom. 1. & c. inter Ver-
ba. conclu. 6. imperfecta. nu. 10. to. 2
reū interrogare. Sid. Ser. Iudex. prater infra-
scr. non parens excommunicanti ut peccet. in
sum. c. 25. nu. 37. to. 1
reus quos confortes tegere, aut detegere debeat.
in sum. c. 18. nu. 58. & c. cap. 25. nu. 37. to. 1.
& c. cap. inter Verba. 6. conclu. imperfecta. nu.
me. 20. tom. 2
reus negans delictum quod confiteri teneba-
tur, & nihilominus damnatus ducitur ad
supplicium, an teneatur confiteri illud. in
sum. c. 25. nu. 38. to. 1
reus accusatus de sero secreto nō obligatur ad
restitutionem sams quam accusator amisit,
eo quo illud non probauerit. in sum. c. 18.
nu. 49. tom. 1. & c. hum. aur. q. 1. nu. 15. to. 2
reus minus punitus quia negauit ueritatem,
non tenetur ad restitutionem. in sum. c. 18.
num. 49. to. 1
reus cum pena varia imponuntur, eligere po-
test quā uult. de pen. dist. 1. cap. 1. & po-
nat. nu. 12. to. 3
reus non obligatus respondere, iuste se excusat
ambibologia. cap. hum. aur. q. 2. nu. 5. exc.
10. & c. 13. to. 2
reus quando teneatur respondere ad interroga-
ta. in sum. c. 12. nu. 8. & c. 18. nu. 7. tom. 1.
& c. cap. inter Verba. 6. conclu. imperfecta. nu. 20.
& c. hum. aur. q. 3. nu. 10. etc. tom. 2. & c. de
pen. dist. 1. c. quis aliquando & non tibi dico.
num. 10. & c. to. 3
reus quis confitendo crimen non peccet. in sum.
cap. 18. num. 57. to. 1
reus non tenetur seipsum prode, etiam si iu-
dex causa illum inueniret in generali, seu
speciali inquisitione. c. inter uerba. 6. concl.
num. 333. to. 2
reus, & testis, non tenentur respondere super
crimine prauidiali, usquequo uideant se
iuste interrogari ibid. nu. 199. to. 2
reus quare possit interrogari in notorijs, & sumo
sit, & cur non ante infamiam. de iudicijs
in rubr. num. 58. & c. tom. 4

Index Oper. Nauar.

reus quare non possit cogi respondere sine indi-
cijs. de iudicijs in rub. num. 56. & c. to. 4. &
de pen. dist. 1. cap. quis aliquando. & non ti-
bi dico. num. 8. to. 3
Rex, prater infra scripta, & de verbo Dominus.
rex, uel Monarcha quando obligetur suis huma-
nis legibus de red. eccl. q. 1. mon. 20. num. 5.
& q. 3. mon. 2. nu. 48. & mon. 6. nu. 1. to. 2.
& c. de rescrip. cap. si quando. excep. 8. nu. 12.
& c. tom. 4. & c. de spol. cler. & 3. nu. 8. & c. 5. 18.
num. 2. & c. tom. 2
regem unum an maior pars orbis efficiat. de iu-
dicijs not. 3. nu. 162. & c. to. 4
rex & omnes ei subditi quando ligentur a legi-
bus Papa. de usuris nu. 106. & c. to. 1. & c. de
Iudicijs not. 1. nu. 13. to. 4
rex uel dominus non potest tollere legem de nō
infamando uel scandaliz. ando, & an mi-
nuere uel limitare possit. de iud. cys in rub.
num. 81. tom. 4. & c. de red. eccl. q. 1. mon. 58.
num. 1. & c. to. 2
rex uel Monarcha iusta de causa potest indu-
cere nouum inquirendi casum de iudicijs in
rub. nu. 89. inf. 2. to. 4
reges pauci a Deo solo immediate facti, & c. de
iudicijs not. 3. nu. 147. & c. to. 4
rex uel Princeps quando possit concedere re-
missionem delicti futuri. de indulgen. not. 34.
num. 1. to. 3
rex D. Io. tertius, & Imperator D. Carolus V.
& rex Philippus, magnum exemplum in
blandis, & mansuetis reprehensionibus.
c. inter uerba conclu. 6. nu. 132. to. 2
reges ob galinis furto ablatas, & minores res
militis mortu ad iudicauerunt. de furto notab.
num. 1. to. 1
reges ob regna, non regna ob Reges constituta.
de hor. can. c. 19. num. 18. 27. & c. de iudicijs
not. 3. nu. 101. to. 4
reges & laicos an deceant Hora canonica. de
hor. can. c. 18. nu. 44. 51. & c. to. 4
reges orent saltem quantum communiter alij.
de hor. can. c. 18. nu. 45. to. 4
reges choreis & ludis deditu periculose viuunt.
de hor. can. c. 18. nu. 53. to. 4
reges minus esse subditos Papa, quam Impera-
tores. de iudicijs not. 3. nu. 127. to. 4
regū Hebraorū unctioes quō regalē potest atē
produdere. de iudicijs not. 3. num. 132. to. 4
rex uel princeps praesumitur in dubio facere cū
causa, quando facit aliquid quod, sine illa
non potest nisi, & c. de rescrip. cap. si quando.
except. 20. nu. 12. to. 4
reges manum osculandam dare sacerdotibus,

P 3 non

non decet. de hor. can. cap. 18. num. 39. to. 4.
 rex Vel princeps non prejudicat tertio etiā per
 legem communem, nisi, &c. de rescr. cap. si
 quando. excep. 21. nu. 16. & consu. contrar.
 num. 21. &c. tom. 4. & de reg. comm. 3. nu-
 me. 12. tom. 2.
 regi non licet legem nouam de ecclesiasticis cō-
 dere, sed licet antiquam declarare. de red.
 ecclē. q. 3. mon. 17. nu. 4. to. 2.
 regibus quid potius quam vīctorias optare de-
 beamus. de hor. can. c. 19. nu. 96. to. 4.
 regi subditi tam liberi sunt, ac subditi libera
 ciuitati, de iudicijs not. 3. nu. 197. to. 4.
 regibus alienis, & suis & assillis detrahentes, ut
 peccent. de hor. can. c. 19. nu. 93. to. 4.
 rex educatus in regia abortu cur aptior quam
 alius. de iudicijs not. 3. nu. 164. to. 4.
 reges Hispani, & Galli subiacerunt imperio,
 nunc autem exempti de iudicijs not. 3. n. 6.
 32. &c. 41. 116. to. 4.
 rex Hispania qui superat omnes Prelatos, exce-
 pto Papa, in redditibus ecclesiasticis potest
 de illis sustentare regale decus, sed non dis-
 uites, nec ea sane impendere. de red. ecclēf.
 q. 1. mon. 37. nu. 1. to. 2.
 rex Vel Dominus ut peccet tollens subditis bona
 sua & libertatem, bellans iniuste uel malofe-
 ne, iura noua indicens, & visitationes impe-
 diens, cogens gratis sibi operari subditos. in
 sum. c. 25. nu. 6. &c. to. 1.
 rex Vel Dominus ut peccet tollens subditorū
 non puniens, officia sua vendens, beneficia
 uel officia indignis conferens, matrimonium
 contrahere cogens, malam consuetudinem
 seruans, damnans inauditum, uel audi-
 tum male. in summa. capit. 25. nume. 8.
 &c. et. tom. 1.
 rex uel Dominus ut peccet, disponens circa le-
 gem naturalem, uel suam. in summa. cap. 25.
 nu. 5. etc. to. 1. & de rescr. c. si quando. exce. 8.
 num. 12. to. 4.
 rex uel Dominus ut peccet habens feras non
 inclusas. in sum. c. 17. nu. 125. to. 1.
 rex uel Dominus tenetur citare reos, nisi, &c.
 in sum. cap. 25. num. 9. &c. to. 1. & de spol.
 cler. §. 18. nu. 5. & de reg. com. 4. nu. 18. to. 2.

& de rescri. cap. cum contingat 8. cau null.
 num. 3. tom. 4.
 rex uel Dominus debitor existens suis subdi-
 tis an possit compensare talia debita aliquo
 pio opere pro bono communi. in sum. ca. 25.
 num. 11. to. 1.
 reges deponere cur possit Papa, & etiam depo-
 nentibus consentire, coadiutores dare, Sacās
 Imperium regere. de iudicijs not. 3. nu. 100.
 106. &c. 124. 137. to. 4.
 rex Vel Dominus cur nequeat pro libito remit-
 tere penam, ut Deus ipse. de iudicijs in rub.
 nu. 100. to. 4.
 regi Vel Domino committenti inquisitionem af-
 ferenti sibi constare de infamia, an sit cre-
 dendum. de iudicijs in rub. nu. 90. to. 4.
 regibus Vel Dominis laicis consilium dare, ut
 extorqueant quantam possint potestatem su-
 per spiritualibus, non est laudabile. de iudi-
 cijs in rub. nu. 69. to. 4.
 rex cur non possit eximere suos a se & suo re-
 gno. de iudicijs not. 3. nu. 166. tom. 4.
 rex Vel Dominus an possit liberare suos subdi-
 tos a pena lata aliorum Principum, uel Pa-
 pa. de iudicijs not. 1. num. 13. & de & suris.
 num. 106. &c. to. 1.
 regis operibus praefecti quando peccent. & te-
 neantur ad restitutionem. in summa. cap. 27.
 num. 263. in fi. to. 1.
 Rigor ex causa molliendus. de reg. commen. 4.
 num. 19. tom. 2.
 Risor qui in choro mouet, etiam ignorantia
 sua, ut peccet. de hor. can. c. 16. nu. 30. to. 4.
 Rogans cur rogatum cur dicatur honorare. de
 hor. can. c. 20. nu. 4. to. 4.
 Roma, uel sedes Apostolica, uel eius Curia, sunt
 diuersa. in sum. cap. 27. num. 65. to. 1. & de
 de dat. & promiss. nu. 29. to. 3.
 Romani extra urbem esse Burgum, & Basilicas
 Petri, & Pauli. de indulg. not. 33. nu. 4. to. 3.
 Romanus gentis in indulgentijs quarendis & de
 uotio, & modestia. de indulg. not. 32. nu. 52.
 & not. 33. nu. 1. & to. 3. & de hor. can. c. 22.
 nu. 89. & mis. 58. nu. 1. &c. to. 4.
 romani quibus actibus meriti sint imperium.
 de hor. can. c. 20. nu. 36. to. 4.
 romani cur uel ob eorum minorem impensa acqui-
 rant, quam exteri. de indulg. no. 33. nu. 35. to. 3.
 romani qui proprio, & vel improprie de indulg.
 not. 32. nu. 42. to. 3.
 Romipetam percussens est excommunicatus in
 bulla ex. in sum. c. 27. nu. 65. to. 1.
 Roncaualles Hospitale omnium Hispanie, prae-
 ter Compostellanum, antiquissimum.
 de

de regular. comment. 1. num. 5. tom. 2
 roncauallis diuifio non tollit obferuantiam regularum. de reg. com. 3. nu. 23. to. 2
 roncauallis canonico mortuo cui cedat ius pecuniarum. de reg. com. 3. nu. 23. to. 2
 roncauallis monafterij bonorum diuifio defenfa de reg. com. 3. nu. 8. 11. to. 2
 roncauallis fubprior a priore & capitulo eligendus. de reg. com. 3. nu. 22. to. 2
 Roſarij B. Virg. inuentor D. Dominicus, renouator Alanus, approbator Sixtus. miſc. 1. nu. 2. &c. & miſc. 4. nu. 4. to. 4
 roſarium recitare per ſe melius quam per aliū Miſc. 4. nu. 6. to. 4
 roſarij ſtatuta quis prodiderit. miſcel. 5. nume. 1. &c. 10. 4
 roſarij confratres non peccant non dicentes pſalterium, ſed roſarium, niſi, &c. miſcel. 8. num. 1. tom. 4
 roſarium dicentibus multa indulgentie conceſſa miſc. 14. nu. 1. to. 4
 roſarij confratribus conceſſa eſt indulgentia plenaria ſemel in uita, & ſemel in morte. miſcel. 15. nu. 15. to. 4
 roſario qua dedit Pius V. quanti momenti. miſcel. 18. nu. 1. to. 4
 roſarij appellatione ſimplici quid ſeniat in dubio miſc. 19. nu. 2. &c. to. 4
 roſarium dicenti an utile miſteria meditari. miſc. 23. nu. 1. to. 4
 roſarij dicendi modi qui mali, peiores, & peſſimi; & qui boni, meliores, & optimi. miſc. 24. num. 1. &c. to. 4
 roſarium debitum ob plures cauſas, pluries dicendum. miſc. 27. nu. 1. to. 4
 roſarium recitans ex obligatione ſatisfacit recitando illud abſque meditatione myſteriorū. miſc. 21. num. 1. to. 4
 roſarij dicendi obligationi ſatisfit dicendo diuerſis horis. de hor. can. c. 10. nu. 39. miſc. 17. num. 1. & miſc. 32. nu. 1. &c. to. 4
 roſarij confratria ubi, & a quo inſtituta. miſcel. 4. nu. 4. to. 4
 roſarij myſteria ſunt quindecim; quinque gauſia, quinque doloroſa, & quinque glorioſa, & ut bene dicantur. miſc. 20. nu. 1. &c. & miſc. 21. nu. 1. & miſc. 32. num. 1. to. 4
 roſarium dicens alternatim, ſed diuerſis horis dicit, an ſatisfaciat, & quando utile. de hor. can. c. 10. nu. 21. 25. 31. 37. 39. & miſc. 32. nu. 2. tom. 4
 roſarij in ſocietatem ut quis adſcribatur, non eſt neceſſe perſonaliter adire. miſcel. 6. nume. 3. tom. 4

Rota auctoritas magna, ſed non firma. c. accepta. in princ. confir. decuplex. nu. 7. to. 4
 Rubrica ſine titulo an pro lege allegari poſſit. de pen. diſt. 1. cap. hac autem verba. in glo. num. 7. to. 3

S

Sacerdos, prater inſcripta, ſide ſerbo Clericus, & ſerbo Miſſam celebrans.
 ſacerdos ſi ſacram communionem recepturus ab alio ſine ſtola aut ſuperpellicio accedat, non peccat. in ſum. cap. 21. nu. 54. to. 1
 ſacerdotium non eſt tranſlatum proprie a Chriſto in Petrum. de indul. not. 23. nu. 12. 14. t. 3
 ſacerdos proprius, uide verb. Parochus proprius.
 ſacerdotium & imperium differunt dignitate & perfectione, non autem origine. de iudiciis not. 3. nu. 28. &c. 41. in fi. to. 4
 ſacerdos obiter duarum leucarum, uel ob manſionem in certo loco cauſa dicenda Miſſa, merito plus quam ſi hic, aut ſi caſu diceret, recipere poteſt. de Camb. nu. 15. to. 1
 ſacerdos qui uis in articulo mortis ab omnibus peccatis & cenſuris etiā reſeruatim abſoluit, & a nullis laicus. in ſum. cap. 4. num. 4. & cap. 26. nu. 26. & cap. 27. nu. 272. tom. 1. & de pen. diſt. 6. cap. 1. in princ. nu. 73. 84. 86. &c. & ſi labore. nu. 1. &c. to. 3
 ſacerdos qui uis poteſt abſolvere ab excommunicatione minori, & a peccatis ſemalibus, & etiam a mortalibus iam uere confeſſis. in ſum. c. 4. nu. 5. & cap. 27. num. 25. 39. to. 1. & de pen. diſt. 6. cap. placuit. nu. 10. 12. 25. 30. &c. tom. 3
 ſacerdos omnis habet iuriſdictionem habitua-lem, ſed non actua-lem ad confeſſiones audiendas. in ſum. c. 4. nu. 3. & cap. 27. num. 260. tom. 1. & de pen. diſt. 6. c. 1. in princ. num. 2. &c. & cap. placuit. nu. 14. to. 3
 ſacerdos denunciatus fornicarius, excommunicatus, ſuſpenſus, interdictus, aut notorie talis, non eſt idoneus confeſſarius. de pen. diſt. 6. c. 1. ſi labore. nu. 12. to. 3
 ſacerdos non abſoluit contentem ſibi non ſubditum, non quia poteſtat, ſed quia materia deeſt. de panit. diſt. 6. cap. 1. qui uult. nume. 4. &c. to. 3
 ſacerdotis mali ad Miſſam celebrandam qua inductio ſit peccatum. in ſumma. cap. 14. num. 41. to. 1
 ſacerdos ſacrificans in mortali duplex peccatum committit. de pen. diſt. 6. cap. 1. ſi ſacerdos. nu. 10. to. 3
 Sacerdos etiam ſimplex tenetur ſaltem ter uel quater in anno celebrare. in ſumma. cap. 25.

numero 88. pecc. 21. tom. 1.
 sacerdos in recitando Horas vel celebrando missam ut ecclesiam saluet, & ab ea resaluetur, de hor. can. c. 2. n. 87. & m. s. 67. n. 6. t. 4.
 Sacer locus quis dicatur, in sum. c. 25. n. 17. t. 1.
 Sacra ecclesiastica sunt quatuor specierum, scilicet sacramenta, & sacra, ornamenta sacra, & bona ad id sustentanda deputata: & alia alijs sunt sacra, ut de red. eccl. g. 1. mon. 18. num. 1. & c. & mon. 41. nu. 1. to. 2.
 Sacrorum tres sunt species, scilicet persona sacra, loca sacra, & res sacra, de red. eccl. g. 1. mon. 18. num. 1. & c. to. 2.
 sacra bona, altera deputata principaliter ad sustentandos ministros, & minus principaliter ad pia opera; altera contra. de red. eccl. g. 1. mon. 18. num. 2. to. 2.
 sacra historia omnino creditur, alijs non, nisi, & c. de iudicij, in rub. nu. 52. to. 4.
 sacra benedictione constitutiva profanari non possunt durante forma, de spol. cler. §. 18. num. 7. tom. 2.
 sacra non oia spūalia, de iudic. in rub. n. 29. t. 4.
 sacra verba miscere profanis quale peccatum, in sum. c. 11. nu. 25. & cap. 12. nu. 87. to. 1. & de hor. can. cap. 16. num. 48. to. 4.
 sacra res, & religiose, etsi nullius hominis sint quo ad verum dominium, & sui tamen earum honestus penes aliquem etiam laicum esse potest, de spol. cler. §. 8. nu. 4. to. 2.
 Sacramenta quo ordine Magister sent. & Theologi tractant in 4 lib. sent. de pan. dist. 1. principium Grat. nu. 3. t. 3.
 sacramentum quid, & ut gratiam ex opere operato conferat, in sum. c. 22. n. 1. & c. 10. 1. & de pan. dist. 3. c. perfecta, nu. 2. & c. 4. to. 3.
 sacramentum baptismi, vide verbo Baptismus.
 sacramentum Confirmationis, vide verbo Confirmatio.
 sacramentum Eucharistia, vide verbo Euchar.
 sacramentum Penitentia, vide verbo Pēnit.
 sacramentum Extrema Unctionis, vide verbo Extrema Unctio.
 sacramentum Ordinis, vide verbo Ordo.
 sacramentum Matrimonij, vide verbo Matrimonium.
 sacramenta septem, tria non sunt iterabilia, quatuor autem sunt, in summa. cap. 22. num. 2. to. 1.
 sacramenta quae characterem imprimunt iterans, fit irregularis, & quid si sub conditione iteret, in sum. cap. 27. nu. 246. & c. to. 1.
 sacramenta collata excommunicato regulariter valent, in sum. c. 9. nu. 3. to. 1.

sacramento quo regeneramur, quo consecramur, & quo respicimus, de hor. can. c. 20. num. 64. to. 4.
 sacramenta nova legis septem ceperunt post Christum Dominum, nec antea fuerunt, in sum. c. 22. n. 1. & c. to. 1. & de iudicij, not. 3. num. 92. to. 4.
 sacramenta nulla Ecclesia absque rebus sensibilibus & signis exterioribus consistere possunt, in sum. c. 22. nu. 1. to. 1. & de pan. dist. 1. c. si quis non dicam nu. 9. to. 3.
 sacramenta omnia persona propria adionem exigunt, cum suscipiuntur, excepto Matrimonio, de pan. dist. 5. c. si vires, nu. 94. & c. 10. 3.
 sacramentum a principio inutile, nulla ratificatione, etiam papa, fit utile, de pan. dist. 6. cap. placuit, nu. 103. & c. to. 3.
 sacramenti pars substantialis non potest a puro homine institui, de pan. dist. 5. in princ. gloss. sum. nu. 143. to. 3.
 Sacramenta circa septem, errores, videlicet Tridenti dammati, in summa. cap. 22. num. 2. praef. 3. to. 1.
 sacramenti effectum sine sacramento dare solius Christi est, de ind. ulg. not. 14. nu. 6. to. 3.
 sacramentorum alia sunt de essentia, alia de praecepto, in sum. c. 22. nu. 2. praef. 4. to. 1.
 sacramenta sumere quibus in locis, & a quibus tenentur viatores, mercatores, & scholastici, de pan. dist. 6. c. placuit, nu. 84. & c. to. 3.
 sacramenta ad recipienda vel ministranda quando satis sit credere se esse contritum, in sum. c. 4. nu. 15. & cap. 21. nu. 49. & c. 22. nu. 3. to. 1. & de pan. dist. 5. in princ. 3. par. glo. a nu. 31. usque ad 37. & dist. 6. c. 1. §. sacerdos, nu. 22. & c. to. 3.
 sacramentum danti vel sumenti necessaria est contritio de pan. dist. 5. in princ. 3. par. glo. a nu. 30. usque ad 40. to. 3.
 sacramenta ministrare aut sumere in mortali peccatum est mortale, in sum. cap. 4. nu. 15. & c. 21. nu. 49. & c. 22. nu. 3. t. 1. to. 1. & de pan. dist. 5. in princ. 3. par. glo. a nu. 31. usque ad 37. & dist. 6. c. 1. §. sacerdos, nu. 11. & c. 9. & c. 22. & c. to. 3.
 sacramenta sumens ab excommunicato, & invitans malum ministrum ad dandum, & inhonorans ea verbo aut facto ut peccet, in sum. c. 22. nu. 4. to. 1. & de pan. dist. 6. c. 1. qui uult, §. laborer, a nu. 1. usque ad 25. & §. sacerdos, nu. 9. & c. to. 3.
 sacramentum unum, a multis personis, & diverso tempore conficitur, de pan. dist. 5. c. 1. consideret, §. cautus, nu. 20. & c. to. 3.

Sacra-

sacramenta qua metu facta valeant. in sum.
pral. 6. ubi 5. & c. 22. nu. 51. 10. 1

sacramenta non ministrans parochus suo sub-
dito potest, quando peccet. in sum. c. 25. nu.
131. 10. 1. & de pen. d. 6. c. placuit. n. 152. &
c. sa. ordos. nu. 24. 10. 3

sacramentis maiorem etiam Christianorum
partem male uti. de pen. dist. 5. c. negocium.
num. 26. 10. 3

Sacramentalia, beneficia, & etiam ius patrona-
tus, quæ ratione sunt spiritualia. de iudicijs
in rub. nu. 27. 10. 4

sacramentalibus uerbis nihil miscendum. de
hor. can. c. 9. nu. 45. 10. 4

Sacrificijs, uide uerbo Missæ celebrans.

Sacrilegium cur non sit fornicari in monaste-
rio, uel dormitorio religioforum, at in eccle-
sia sic in sum. c. 16. nu. 3. interrog. 10. 1

sacrilegium circa furtum quando dicatur, &
est confitendum in sum. c. 27. nu. 95. pec. 5.
10. 1. & de pa. dist. 5. c. 1. consideret. in princ.
num. 19. & c. 10. 3

sacrilegi peccatum ex consuetudine reserua-
tur episcopo. in summ. cap. 27. num. 262.
in fine. tom. 1

sacrilegium non committit, qui cum intra eccle-
siam est, cupit occidere, uel fornicari secus si
expresse cuperet id facere in ecclesia. de pen.
dist. 5. c. 1. consideret. nu. 21. 10. 3

Sacrilegius quis, & an sit excommunicatus. in sum. c.
17. nu. 95. pec. 5. 10. 1

sacrilegius est qui bona ecclesie male capit. de
red. eccl. q. 1. mon. 21. m. 3. & mon. 23. n. 1. &
mon. 40. nu. 4. & q. 2. mon. 7. num. 13. & q.
3. mon. 35. nu. 17. & c. & de spol. cler. S. 8.
num. 5. 10. 2

Salarium, & accipi & exigi potest pro labore
spirituali prestito. uel prestando. in sum. c.
23. nu. 106. 10. 1. Ad 2. & mis. 6. nu. 3. t. 4. &
de pen. d. 5. c. fratres. nu. 56. 10. 3

salarium soluere non tenetur dominus tempo-
re quo seruus uel famulus agrotauit. in su.
c. 17. nu. 108. pec. 19. 10. 1

Salians uel iocans cum grauida, quando pec-
cet, & fiat irregularis. in sum. c. 15. nu. 14.
& c. 27. nu. 236. 10. 1

Saluantur non facile qui suspenduntur, uel in-
gulantur, si ad illud usque tempus male a-
gere consueuerant. de pa. dist. 7. c. ult. §. quod
quamuis. nu. 14. 10. 3

Saluationis spes semper est, dum anima est
in corpore. de pe. d. 7. c. nemo. nu. 1. & c. 10. 3

Salue Regina, qui bene, & male pronunciet, de
hor. can. c. 16. nu. 17. 10. 4

salue Regina cantatum ab Angelis, ubi de hor.
can. c. 19. nu. 184. 10. 4

Salutare in choro obiter, ut liceat. de hor. can. c.
16. nu. 67. 10. 4

salutatio serplex in Missa, quid significet. de
hor. canon. cap. 22. num. 88. & mis. 67. nu-
me. 7. 10. 4

salutatio Angelica, uide uerbo Ave Maria, & el
Oratio Angelica.

Sancti minores impetrant quadam, qua non
maiores. de hor. can. c. 18. nu. 25. 10. 4

sanctos bene orare & orari Tridenti definitum.
de hor. can. c. 1. nu. 21. 10. 4

sancti non sunt superstitione inuocandi. de hor.
can. c. 18. nu. 24. 10. 4

sanctos inuocare oratione Dominica, & Ange-
lica, licitum est. de hor. can. c. 18. nu. 31. 10. 4

sancti non solum dando exemplum & interce-
dendo, sed etiam satisfaciendo profuerunt.
de indulg. not. 32. nu. 16. 10. 3

sancti: orando multi sepius errant. de hor. can.
c. 18. nu. 21. 10. 4

sancti nolunt honorari cum praiudicio aliorum
de hor. can. c. 18. nu. 26. 10. 4

sancti ueteris testamenti non omnes pares omni-
bus noui. de pen. d. 2. c. si enim. nu. 7. 10. 3

Sancti monialis, uide uerbo Monialis.

Sanctus Ioan. Baptista, & el Euangelista, uter
eorum sit maior cum periculo iudicatur. c. in
ter uerba. concl. 6. nu. 173. 10. 1

Sanctus Io. Euangelista, & S. Petrus, uter eorū
sit maior, magis de dilectus iudicare presump-
tuosum est. ibid. nu. 74. 10. 1

Sanguinem effundens in Missa, uel aliquid a-
liud eueniens, uide uerbo Missam celebrans.
Sanguines, uel sanguis, mortifera peccata signi-
ficat. de pa. dist. 1. c. omnis. nu. 3. 10. 3

Sarracenus a Sarraca, & non a Sarra. dicitur.
de Iudais not. 4. nu. 3. 10. 4

Sarracenorum defectionis ab imperio Romano
occasio & eorum prosper successus, & ca-
des nobilissima. de Iudais not. 4. a. nu. 4. us-
que ad 16. tom. 4

Sarracenorum signum, uide uerbo Signum.

Sarracenorum nomine qui comprehenduntur,
& non tantum prout nomen gentis, sed etia
secta, sumitur, ad incurrendas penas. de Iu-
dais not. 4. nu. 1. usque ad 22. 10. 4

Satisfacere posse pro se, an quis semper dica-
tur. de indulg. not. 21. nu. 7. 10. 3

satisfactio quid sit, & est necessaria etiam post
restitutionem. in sum. c. 3. num. 1. & c. 10. 1.
& de penit. dist. 3. cap. satisfactio. num. 1.
& c. tom. 3

Satis-

Satisfactio triplex non est necessaria ob triplex genus peccati. in sum. c. 3. nu. 3. to. 1
Satisfactio fieri potest operibus alias debitis, & cur melior imposita a confessario, quam qua voluntarie assumitur. in sum. c. 3. nu. 4. & c. & cap. 26. num. 24. r. 1. & de pen. dist. 6. c. 1. in princ. num. 36. & c. 40. & d. 7. c. si quis. 1. nu. 3. r. tom. 3
Satisfactio duas partes habet, alteram qua compensatur offensio facta, alteram, qua uitantur facienda. in sum. c. 3. nu. 9. & de p. dist. 3. c. satisfactio. nu. 1. & c. 10. 3
Satisfactionem etiam in articulo mortis absolutionem precedat, si fieri potest. in sum. c. 27. num. 47. & c. tom. 1
Satisfactio sacramentalis in mortali facta est satisfactoria, & an & quantum meritoria. in sum. cap. 3. num. 6. to. 1. & cap. inter Verba. 5. concl. nu. 76. to. 2. & de pen. dist. 6. c. 1. qui sult. a nu. 45. usque ad 49 & S. sacerdos. num. 27. to. 3
Satisfactionis partes elemosyna, ieiunium, & oratio. de p. d. 1. c. medicamentu. nu. 1. to. 3
Satisfacit alius pro alio de condigno, de indulgen. not. 13. nu. 7. to. 3
Satisfaciendi propositum hic uel in purgatorio est necessarium penitenti. in sum. c. 3. nu. 2. & cap. 26. nu. 20. to. 1. & de penit. dist. 3. c. satisfactio. nu. 1. & c. & dist. 5. cap. consideret. S. ponat. num. 6. & cap. contrarium. num. 17. & c. tom. 3
Satisfactoria sunt flagella a Deo permixta, si patienter ferantur. in sum. c. 3. nu. 4. & ca. 26. nu. 23. & c. to. 1. & de pen. dist. 3. c. satisfactio. nu. 4. & c. tom. 3
Satisfactorium est quodcumque opus bonum etiam pure mentale pena peccati remissi. in sum. cap. 3. nu. 4. & c. 26. nu. 24. to. 1. & de de indulg. not. 13. nu. 14. & de penit. dist. 3. cap. satisfactio. nu. 5. & d. 6. c. 1. in prim. qui sult. num. 36. & s. que ad 42. & dist. 7. cap. si quis. 1. nu. 131. to. 3
Satisfactoria & meritoria an sit penitentia iniuncta a confessario facta in peccato mortali. in sum. c. 3. nu. 6. t. 1. & c. inter Verba. 5. concl. nu. 76. to. 2. & de pen. dist. 6. cap. 1. in prim. nu. 45. & s. que ad 49. to. 3
Scandaliz. re & detrabere est prohibitum lege diuina, naturali, & humana. de iudicijs. in rub. nu. 54. & c. to. 4. & de pen. dist. 1. c. quis aliquando S. non tibi dico. nu. 11. to. 3
Scandalum quid, & eius circumstantia in duobus casibus consistenda. in sum. c. 16. nu. 19. to. 1. & de indulg. not. 34. nu. 3. 5. & de p.

nit. dist. 5. cap. 1. consideret. num. 116. & S. animaduertere. nu. 4. & c. 9. Cetera uide uerbo Inducens. to. 3
Scandalum qui prabet manducando carnes diebus prohibitis, uel non ieiunando cum aliorum scandalo, ut peccet. in sum. cap. 14. m. 31. 44. in fine. tom. 1
Scandalum prabens proximo dicto, uel facto, propter quod credit ipsum mortaliter peccaturum, ut peccet. in sum. c. 14. nu. 30. & c. 16. nu. 13. & c. to. 1. & de penit. dist. 5. c. 1. consideret. S. animaduertere. nu. 5. 9. to. 3
Scandalum quando uitandum etiam relinquendo bona opera, que sine peccato omitti possunt. in sum. c. 14. nu. 44. & cap. 24. nu. 23. pec. 5. to. 1. & de rescrip. c. cum contingat. remedi. 2. num. 16. 22. to. 4. & de indulg. not. 34. num. 3. tom. 3
Scandalu quando uilius nasci permittatur, q̄ ueritas relinquatur. de reg. com. 3. m. 35. to. 2
Schedulum inuentum peccatorum alicuius legens peccat. in sum. c. 18. n. 34. r. 1. & c. inter uerba. 6. concl. imperfecta. num. 14. to. 2. & de penit. dist. 6. cap. penult. sacerdos. num. 8. & c. tom. 3
Schisma quid, & quomodo differat ab haresi, & excommunicatur in Bulla Cæna. in sum. cap. 27. num. 57. to. 1
Schismaticus, & hereticus de re consecrat & baptizat. de pen. dist. 6. cap. 1. S. laboret. num. 4. & c. to. 3
Scholasticus, uel Doctor uniuersitatis Bononia conducens domos alterius scholastici uel doctoris sine eius consensu ante finitum terminum est excommunicatus. in sum. c. 27. num. 114. exc. 4
Scholastici, Viatores, Mercenarij a quibus tenentur sumere sacramenta. de pen. dist. 6. c. placuit. nu. 85. & c. tom. 3
Scholasticus ut mortaliter peccet ob finem mortalem studens, non seruans precepta studij, discens uetita, auocans auditores a concurrente, negligenter studens, male insumens uaticum, non soluens salariu, arrogans sibi falso gradum. in sum. c. 25. nu. 59. to. 1
Scholis latinitatis qua spiritualia restituenda. de hor. can. cap. 22. num. 93. & miscell. 69. num. 1. to. 4
Scientia Dei non ponit necessitatem futurorum. de iudicijs. not. 1. num. 6. to. 4
Scientia sola apparatus delicti cur interdum morte plectatur, non reuelando. in sum. c. 24. num. 24. tom. 1
Scientia malus usus non efficit eam malam.

in summ. capit. 14. nume. 43. tom. 1
 Scientia cur interdum occasio impedienda de-
 uotionis. de hor. canon. c. 20. nu. 60. to. 4
 Scientia, fides, opinio, dubium, &c. scrupulus
 quid, & ut differant & conueniant. in sum.
 cap. 27. nu. 279. & 1. & de iudicijs in rub. nu.
 me. 43. to. 4. & de pan. dist. 7. c. si quis autē.
 nu. 9 vsque ad 25. tom. 3
 scientiam ad acquirendam nulla atas sera. de
 pan. dist. 1. c. nunquid Cain. nu. 3. to. 3. & de
 rescr. c. si quando excep. 18. nu. 8. to. 4
 scientia etiam medicatua necessaria confessario.
 de pan. d. 6. c. 1. §. caueat. nu. 3. to. 3
 scientia in confessorio absoluēdi uel ligandi quae
 perfecta, & quae sufficiens, & requiritur sal-
 tem ut fiat dubitare. in sum. c. 4. n. 8. to. 1. &
 de pan. d. 6. c. 1. qui uult. nu. 7. & 71. & §.
 caueat. a. n. 1. usq; ad 33. & §. quibus. nu.
 me. 1. & tom. 3
 scientia & morum defectus quoad beneficia, ut
 aequatur. de rescr. c. si quando. excep. 17. nu.
 me. 5. & tom. 4
 scientia sufficiens beneficio quo respectu censen-
 da. de rescrip. c. si quando. except. 14. n. 1. ex-
 cep. 16. nu. 8. 11. & excep. 18. nu. 4. to. 4
 scientia una certior alia. de iudicijs in rub. nu.
 me. 50. tom. 4
 scientia sine prudentia non sufficit beneficia-
 rijs. de rescrip. cap. si quando. excep. 11. nu. 6.
 & excep. 16. nu. 6. to. 4
 scientia sine conscientia, res diabolica. c. inter
 uerba. 1. concl. nu. 14. to. 2
 Sciatur cur nemo se esse militem Christi, nisi eo
 reuelante, et cur plurimi sciant se esse mi-
 lites diaboli. de penit. dist. 1. cap. omnis. nu.
 me. 4. & tom. 3
 scire, uide uerbo Scientia, prater infra scripta.
 scire parum melius de se quam nihil, quamuis
 per accidens non nunquam peius fuerit pa-
 rum, quam nihil scire. de penit. dist. 6. ca. 1.
 §. caueat. a. nu. 5 & §. que ad 8. to. 3
 scire more humano, & scire more diuino, & sci-
 re secundum praesentem iustitiam, & scire
 secundum aeternam, ut differant. de iudicijs
 not. 1. a. nu. 17. & §. que ad 2. to. 4
 scire & scire debere, paria scire item & scire
 posse quo ad ea saltem, quae sibi nocent. in
 sum. pral. 1. nu. 17. et c. 16. nu. 18. to. 1. et de
 rescrip. c. cum contingat. 11. cau. nul. num. 2.
 etc. et de iudicis not. 10. nu. 7. 9. to. 4
 scire ut scias tantum, an sit, et quando peccat-
 um. de fin. hum. nu. 2. 4. to. 2
 scire tantum, nec posse probare, non sufficit ad
 incurrendum poenam non denunciandi. c. in

ter uerba. conclu. 6. num. 388. tom. 2
 sciri quando dicatur aliquid. ibid. nu. 369. to. 2
 scit nulla creatura prater animam Christi om-
 nia de pan. dist. 1. cap. unquid Cain. nu. 3.
 & de iudicijs not. 1. nu. 21 & tom. 4
 Scribere sua peccata licitum est, nemo tamen
 ad id tenetur, nisi, &c. in sum. c. 21. nu. 35.
 & tom. 1. & de pan. dist. 5. cap. fratres. n. 86.
 & §. que ad 89. to. 3
 Scot. Docto. subtilis limitandus in duobus di-
 ctis. c. inter uerba. concl. 6. nu. 441. to. 2
 scribere an liceat diebus festis, & quando sit
 mortale. in sum. cap. 13. num. 14. & cap. 25.
 num. 53. etc. to. 1
 Scriptura referens aliam non probat contenta
 in ea, cum saltem non exprimit illa. de reg.
 com. 3. num. 21. to. 2
 Scrupulus quid, & non est sequendus, immo
 fugiendus. in sum. pral. 9. n. 9. & c. 27. n. 279.
 282. to. 1. & de iudicijs in rub. nu. 43. to. 4.
 & de pan. dist. 7. cap. si quis autem. nu. 13.
 64. & tom. 3
 scrupulorum causa, & remedia. in sum. c. 27.
 nu. 281. dico 2. 3. & nu. 282. 290. to. 1. & de
 pan. d. 7. c. si quis autem. n. 64. & tom. 3
 Scrupulos quare eligere debent partem mi-
 nus tutam. de pan. dist. 7. cap. si quis autem.
 num. 78. to. 3
 scrupulosus debet obedire confessorio. in summ.
 c. 21. num. 42. to. 1
 scrupulosus qui credit & nescit an partem bo-
 rarum uel Missae recitauerit, uel aliquod pec-
 catum confessum, quid faciat. de hor. can. c.
 13. nu. 30. to. 4. & de pan. dist. 5. c. 1. conside-
 ret §. semper. nu. 3. & c. & dist. 7. cap. si quis
 autem. nu. 5. 76. & tom. 3
 scrupulus circa fidem contra uoluntatem habē-
 tis est uenialis. cap. inter uerba. conclus. 6.
 num. 93. tom. 2
 scrupulosus contra scrupulos frequenter & for-
 titer agere salubre, modo id faciant animo
 prius a dubio licet non a scrupulis liberato.
 de panit. dist. 7. cap. si quis autem. num.
 67. 78. to. 3
 scrupulosus quomodo se gerere debeat in confes-
 sione, uel in recitatione alicuius peccati.
 de pan. dist. 5. cap. 1. consideret. §. semper. nu.
 me. 3. & tom. 3
 Scurra, & aliquando peccent circa loquen-
 dum, & bibendum. in sum. cap. 14. nu.
 me. 37. tom. 1
 Scurrilitas, multiloquium, hebetudo, & latitia
 nimia quādo mortalis. in su. c. 23. n. 123. t. 1
 Secreta Oratio, uide uerbo Oratio.

- Secretum quid, quod duplex, & cuius detectio mortalis in sum. c. 18. nu. 26. & c. 31. §. 1. to. 1. & c. inter Verba. 6. concl. imperfecta. nu. 18. & c. tom. 2. & de pan. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 3. & c. tom. 3*
- secretum confessionis, vide Verbo Sigillum confessionis.*
- secretum siue crimen alterius reuelare, vel Scitum, siue naturale sit, siue Verum, siue falsum, quando peccatum, & quando liceat in sum. c. 7. nu. 1. & cap. 18. nu. 31. & c. 45. §. 4. tom. 1. & c. inter Verba. 6. concl. imperfecta. nu. 18. & c. 21. to. 2. & de pan. dist. 6. c. sacerdos. nu. 3. & c. to. 3*
- secretum perniciosum reuelare quando liceat in sum. c. 18. nu. §. 4. to. 1. & cap. inter uerba. concl. 6. imperfecta. nu. 18. to. 2*
- secretum nulli novum etiam iudici inbenti non reuelandum in sum. c. 18. nu. 60. & c. to. 1. & cap. inter Verba. 6. concl. imperf. n. 23. 1. 2*
- secreti promissi detectio peior quam non promissum in sum. c. 18. nu. 62. to. 1*
- secretum scire desiderans ab eo qui absque peccato reuelare non potest, peccat mortaliter in sum. c. 12. nu. 23. & cap. 18. nu. 40. & c. & cap. 23. nu. 27. to. 1 & c. inter Verba. conclu. 6. imperfecta. nu. 15. to. 2*
- secretum commissum magis seruandum quam nissum. c. inter uerba. concl. 6. nu. 409. to. 2*
- secretum commendatum res magis momenti. ibid. tom. 2*
- secretum perniciosum concordatum per consilium, vel dominum publicari potest etiam per uisum feudatarium quem pertingit. ibid. nu. 400. to. 2*
- secretum non perniciosum non reuelandum, nec perniciosum, si damnum reparatur, nec etiam si non reparatur magis quam contemnit, nec etiam tantum, si magis leditur fama propalati, quam substantia alterius. ibid. nu. 40. to. 2*
- secretum propalare contra legem diuinam, & humanam est, etiam si publicentur mandata to iudicis, aut pralati. ibid. num. 40. §. 10. 2*
- Seculare brachium, vide Verbo Brachium seculari.*
- secularis, vide Verbo. Laicus, praeter infra scripta.*
- secularis quando iuste possit possidere redditus cum onere dicendi aliquas missas in sum. c. 25. nu. 8. ad noue quesitum. to. 1*
- secularibus quando liceat mendicare. de regu. com. 2. nu. 37. & c. to. 2. & mis. 66. nu. 8. to. 4*
- seculares officiales quando iuste possint capere clericum in sum. c. 27. nu. 81. & c. to. 1*
- Securitas parit negligentiam, & est duplex, bona, vel mala. de pan. dist. 1. c. pradixerat. a nu. 1. r. §. ad 4. to. 3*
- Sedes Apostolica, & Curia Romana quid, & Et sint diuersa in sum. c. 27. nu. 65. to. 1. & de dat. & promiss. nu. 29. to. 3*
- Selua, tractatu de beneficiis transtulit ad litteram Cosmam in Prag. Sanctio. de incompat. benef. nu. 12. to. 2*
- Semper indestinenter, & alia similes Voces quomodo intelligenda de pan. dist. §. c. 1. §. semper. num. §. to. 3*
- Senex si aliquem infamauit in sua adolescentia, & modo recordatur, quomodo restituere debeat in sum. c. 18. nu. 47. to. 1*
- senes cur sint suspecti. de iudicis in rub. num. 46. & c. to. 4*
- sensualitas appellatur vis appetens, sensibilis, concupiscibilis, & irascibilis in sum. pral. 2. num. §. to. 1*
- sensualitatis motus in peccatum an semper peccatum. de pan. dist. 1. cap. super tribus. nu. 1. & c. 6. & c. tom. 3*
- sensualitas non tam serua est, sicut membra exteriora. de pan. dist. 1. cap. super tribus. num. 1. §. to. 3*
- sensualitas non peccat sine culpa uoluntatis. de pan. dist. 1. c. super tribus. nu. 7. to. 3*
- Sensus exteriores sunt quinque, interiores uero sunt quatuor, & quia officia eorum in sum. pral. 2. num. 2. etc. & qui eorum usus malus. c. 2. §. num. 1. to. 1*
- Sententiam superioris iniustam exequens scilicet peccat mortaliter in sum. cap. 25. n. 14. etc. to. 1. & de rescri. c. cum contingat. rem. 4. num. 1. to. 4*
- sententia iudicis iniusta cur dicatur iniusta. de dat. & promiss. nu. 19. to. 3*
- sententia extraiudicialis nulla, non dicitur sententia, & actus nullus, non est actus. de rescri. c. cum contingat. rem. 2. nu. 1. etc. to. 4*
- sententia delegati non ideo nulla quia iniusta. de rescri. c. cu contingat. §. cau. nul. nu. 7. to. 4*
- sententia odiosa sine causa cognitione lata, morte sereniz moritur, non aut concessio fauorabilis de pan. dist. 6. c. placuit nu. 165. to. 3*
- sententia unum trium conformum executio non impeditur per restitutionem in integrum, etiam ecclesia, vel minoris. c. accepta. oppo. decuplex. nu. 15. to. 4*
- sententia super possessione qua ratione quando que interlocutoria quandoque dicatur definitiva. c. accepta. oppo. 2. nu. 2. to. 4*
- sententia excommunicationis, vel mandatum quando*

quando expiret morte illam concedentis, in
sum. c. 27. num. 2. 10. 1. et de red. eccle. qu. 3.
mon. 8. num. 3. 10. 2.
sententia, qua hereticus damnatur et traditur
curia seculari, an extra ecclesiam sit faciē
da. de hor. can. c. 5. nu. 42. 10. 4.
sententia condemnatoria regularis que in per
sona eius vel monasterij fertur. de reg. com.
2. num. 68. 10. 2.
Sepeliendus quando non sit moriens non confes
sus per annum. in sum. c. 26. nu. 33. 10. 1. et
de panit. dist. 7. c. si quis 1. num. 3. 10. 3.
sepeliendi sunt a mentes et parvuli. de ho. can.
c. 22. nu. 26. et mis. 53. nu. 3. 10. 4.
sepeliēdis parvulus baptiz. utis que officia apta.
de hor. can. cap. 22. nume. 26. et mis. 53. nu.
me. 1. et c. 10. 4.
sepeliens excommunicatum, vel notorium ma
lum, vel ad sepulturam adigens et c. ut pec
cet, et quando excommunicatus. in sum. ca.
pit. 25. nu. 95. 131. 135. et cap. 27. num. 51.
134. 137. 10. 1.
sepelitur in loco sacro nemo qui damnatus pra
sumitur neque pro eo publice oratur. in sum.
cap. 26. nu. 33. 1. 1. et de panit. dist. 7. c. si quis.
1. num. 3. 10. 3.
sepelientes excommunicatum vel usurarium,
ad incurrendam excommunicationem, intel
liguntur tantum illi qui sepeliunt, et collo
cant corpus in sepultura. in sum. ca. 27. nu.
51. 137. de cl. 1. 5. 10. 1.
Septa cum sufficienter non sunt pradia, con
suetudine introduci potest, ut animalium ea
depaſcentium sint extra penam, et culpa,
modo absit dolus, de lege penali. numero
38. 10. 3.
Septenarius numerus laudatus sextus perfe
ctus. de penit. dist. 1. in princ. pral. nu. 9. 10. 3.
Septimus dies, septimus mensis, septimus annus
septima hebdomadis annorum finis Hebrais
sacer. de indulg. not. 1. nu. 5. 10. 3.
Sepulchrum Domini nemo sine licentia Papa
sub pena excommunicationis uisitat. in sum.
c. 27. n. 110. 1. 1. et de indulg. not. 30. n. 2. 10. 3.
Sepulchras faciens eligere in sua ecclesia est
excommunicatus in sū. c. 27. nu. 103. 10. 1.
sepultura honorario quo sine bene optetur. de
hor. can. c. 18. nu. 8. 10. 4.
sepultura et cōio cui impenitenti negāda. de p. e.
d. 7. c. idcirco. n. 1. 3. 10. 3. et c. uid. ser. Sepeliēs.
Sequestra infringens cur hodie excommunica
tus in sum. c. 27. nu. 137. 10. 1.
Seraphim, et Cherubim cur ita dicti. de pen. di
st. in. 2. c. caritas est aqua. nu. 8. 10. 3.

Sermo simpliciter prolatus intelligitur de pri
mo actu in odiosis. de indulg. not. 32. nu. 46.
et c. et de pan. d. 6. c. placuit. n. 167. 169. 1. 3.
sermo uide verbo, Verba, prater infraſcripta.
sermōnes in moralibus eo uiliores, quo specia
liores. de reg. com. 1. nu. 1. 10. 2.
Seruilia opera qua sint. in sum. c. 13. nume. 2.
et c. 10. 1.
seruilia septem opera diebus festis permittunt
tur, et quinque non seruilia prohibentur. in
sum. c. 13. nu. 3. 10. 1. 1. 10. 2.
Opera seruilia.
Seruilis timor, uide Verbo, Timor seruilis.
Seruitus est triplex, et triplici iure. de iudais,
not. 11. in fi. glo. pen. nu. 11. 15. et c. 10. 4.
seruitus an aliqua industria iure nature. de Iu
dais, not. 11. in fi. glo. pen. nu. 1. 1. et c. 10. 4.
seruitus est inuentum Noe, non Lacedaemonio
rum, nec iuris gentium, vel iuris ciuilis et
Ponif. nisi, et c. de Iudais, not. 11. in gl. pen. a
nu. 12. et ſquē ad 16. 10. 4.
Seruus, uide verbo, Famulus, prater infraſcrip.
seruus non a natiuitate neque iure, et c. sed ob
delictum, non potest manumitti de Iudais;
not. 11. in fi. glo. pen. nu. 19. 10. 4.
seruus non est natus ex coniugio sacerdotis, et
uxoris eius, qua id ignoret. de Iudais, not. 11.
num. 17. 10. 4.
seruus non est dominus eorum qua consumit
et uisitat. de red. eccle. q. 1. mon. 12. nu. 2. 10. 2.
serua qua dominus abutitur fugere potest. in
sum. c. 16. nu. 21. 10. 1.
seruus non inuantes dominum morte puniendi.
de panit. dist. 1. c. si forte. nu. 3. 10. 3.
seruus uel famulus qui praecepto dominū occi
dit uxore adultera, ne ipse ab hero occida
tur, peccat mort. de Iudais, not. 11. n. 15. 1. 4.
seruus non lucratur ſalarium pro tēpore quo
agrotat. in sum. c. 17. nu. 108. 10. 1.
seruum percutiens uel occidens tenetur ad re
stitutionem totius damni. in sum. cap. 15.
num. 22. 10. 1.
seruum se tradere pro facienda restitutione,
licitum est. in sum. cap. 17. nume. 88. in
fine. 10. 1.
serui possunt cogi ad testificandum contra con
tem occidere suum uel suam coniugem. de
pan. dist. 1. c. si forte. nu. 1. et c. 10. 3.
seruus contrahens matrimonium, an dominū
uxori praeferre debeat. in sū. c. 22. n. 34. 10. 1.
seruus contrahens matrimonium cum libera, an
uere contrahat. in sum. c. 22. num. 33. 10. 1.
seruus uel famulus occulte accipiens aliquid a
dominis ut peccet, et quando teneatur ad
reſti-

I N D E X.

- restitutionem. in sum. c. 17. nu. 138. &c. to. 1.
 & de reg. com. 2. nu. 20. to. 2
- seruus, uel debitor an possit ingredi religionem.
 de reg. com. 1. nu. 8. to. 2
- Signum confessionis quid sit, & quare ita uocetur. in sum. c. 8. nu. 1. to. 1. & de pan. d. 6. c. pen. sacerdos. nu. 35. &c. to. 3
- sigillum confessionis etiam post mortem durat.
 in sum. c. 8. nu. 7. inf. 6. to. 1
- sigillum confessionis obligat non solum confes-
 sarium, sed etiam omnes illos qui confessionem sacramentalem audierunt, uel intellexerunt licite & illicite, mediate uel immediate, siue sint clerici siue laici, siue vi-
 ri siue femina. in sum. cap. 8. num. 4. 7. & cap. 18. num. 51. to. 1. & cap. hum. aur. q. 1. num. 7. & cap. inter uerba. 6. concl. imperfecta num. 17. to. 2. & de pen. dist. 6. c. sacerdos. a nu. 42. & s. que ad 50. to. 3
- sigillum confessionis includit non solum peccata mortalia & uenialia, sed etiam alia omnia, que licet peccata non sint, eis tamen de rectis directe uel indirecte posset quis agnoscere confessum aliquod certum peccatum per
 petrasse. in sum. c. 8. nu. 3. &c. 7. to. 1. & c. inter uerba 6. concl. imperfecta, nu. 17. to. 2. & de pan. dist. 6. c. sacerdos a nu. 51. & s. que ad 58. 160. to. 3
- sigillum confessionis reuelare nunquam licet, etiam mortis metu, nisi de licentia penitentis, & in eius utilitatem. in sum. ca. 8. nu. 3. &c. 17. & cap. 18. num. 51. to. 1. & c. humane aures. q. 1. nu. 7. & cap. inter uerba. 6. concl. imperf. nu. 17. &c. to. 2. & de pen. dist. 6. c. sacerdos. num. 36. &c. 42. 98. 116. & s. 3; ad 126. 134. 140. 151. 154. u. q. 3; ad 169. t. 3
- sigillum secreti duobus modis sumitur, & quid sit. in sum. c. 8. nu. 2. to. 1. & de pan. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 35. &c. to. 3
- sigillum omne confessionis est sigillum secreti naturae, non autem contra, & sigillum confessionis est fortius altero. in sum. c. 8. nu. 5. to. 1. & de pan. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 35. &c. to. 3
- sigillum confessionis quando non uioletur, cum appositione exemplorum. in sum. c. 8. nu. 11. &c. 14. to. 1
- sigillum confessionis frangens peccat contra duas leges. in sū. c. 8. n. 5. t. 1. & de pa. d. 6. c. pen. sacerdos. num. 38. &c. 129. to. 3
- Signare nos quādo, & quomodo deāmus de ho. can. c. 19. nu. 200. & Misc. ult. nu. 6. 13. to. 4
- Signata supplicatio qua non hēatur pro signata. de rescr. c. si quando. in aut. nu. 27. to. 4
- Signatura an dicantur littera Apostolica, in sum. cap. 27. num. 62. to. 1. & cap. accepta. op. pos. 8. num. 23. to. 4. Cetera uide Verbo Supplicatio.
- Signum uel habitum Iudaorum, Sarracenorum, uel Infidelium ferre quando mortale. in sū. c. 11. num. 27. to. 1. & cap. hum. aures, q. 3. num. 16. & cap. inter uerba. pral. 3. num. 3. to. 1. & de pan. dist. 1. c. potest fieri. num. 1. &c. to. 3
- Silentium & alde laudatur. c. inter uerba. pral. 2. num. 1. &c. to. 2. & de hor. can. cap. 17. num. 15. 18. to. 4
- Silentium ut seruet regulas religionum. c. inter uerba 6. concl. imperfecta, nu. 2. to. 2
- silentij causa ubi solo nutu loquendum. de silent. nu. 15. &c. to. 2. & de hor. can. c. 17. nu. 15. &c. to. 4
- Silentium in altari, choro, & sacristijs necessarium. de silent. nu. 2. &c. 14. &c. to. 2. & de hor. can. c. 17. nu. 15. &c. to. 4
- Silentium mirum chori monachorum Aegypti. de hor. can. c. 16. nu. 3. to. 4. & de silent. num. 13. to. 2
- Silentium magni fit in Religionibus, c. inter uerba, concl. 6. nu. 1. to. 2
- silere & loqui male consulunt mundus, caro, & demon, & qui bene, c. inter uerba. pral. 3. num. 1. &c. to. 2
- silere & loqui per se nec bonum nec malū, & quis bene sileat, aut respondeat. c. inter uerba. pral. 2. nu. 4. 6. & c. hum. aur. q. 3. nu. 10. to. 2
- Simoniam, & quid est triplex, mentalis, conuentionalis, & realis. in sum. c. 23. a nu. 100. & s. que ad 105. to. 1
- simonia mentalis duplex, & utraque mortalis, sed neutra obligat restituere, etiam si sit diuinitus prohibita. in sum. c. 23. & de usuris, num. 12. &c. to. 1
- simonia conuentionalis quid, & peior mentali tantum. in sum. c. 23. nu. 104. to. 1
- simonia conuentionalis est promissio sine animo soluendi, & quando fiat realis. in sum. c. 23. nu. 106. to. 1. & de rescrip. c. si quando excep. 4. num. 6. Nec obstat. to. 4
- simonia realis quid, & in quo prior mentali tantum. in sum. cap. 23. num. 105. to. 1. & de rescrip. cap. si quando. excep. 4. num. 3. &c. to. 4
- simoniam per realem electio, presentatio, confirmatio, renunciatio, & quaelibet alia dispositio, & promissio facta, ipso iure est nulla. in sum. c. 23. n. 105. in fi. t. 1. & de rescr. c. si quando. excep. 4. nu. 4. &c. to. 4

simonia non committit ordinarius, si tertius eo inficio uel repugnante det aliquid episcopo pro tali ordinatione. in sum. c. 25. nume. 68. Pec. 2. tom. 1.

simonia quando non fit dare, recipere, uel petere aliquid pro actibus spiritualibus, etiam antequam praestentur. in sum. c. 23. nu. 106. ad 2. to. 1. et Mife 6. nu. 3. to. 4. et de pen. dist. 5. c. fratres. nu. 56. to. 3.

simonia quando non fit dare pecuniam pro sustentatione, pœna vexationis, redemptione, &c. in sum. c. 23. num. 23. 102. to. 1. & misel. 6. num. 3. tom. 4. et de dat. et promiss. nu. 49. &c. tom. 3.

simonia quomodo non sit largiri elemosynas pro orationib. uel missis. in sum. c. 23. num. 101. tom. 1. & de pa. dist. 1. c. medicina. nu. 3. & dist. 5. c. fratres. nu. 56. to. 3.

simonia est omnis datio spiritualis pro pretio: nisi, etc. in sum. cap. 23. nu. 100. inf. 4. et misel. 6. num. 3. to. 4.

simonia non est emptio uel uenditio artis, consilii, etc. in sum. c. 23. nu. 100. to. 1. et de dat. et promiss. num. 46. etc. to. 3.

simoniam vel & suram non facit intentio secundaria, siue causa minus principalis, etiam si ab illa illa non fieret actus in sum. cap. 17. num. 109. et cap. 23. nu. 101. et de & suris nu. 19. etc. 23. to. 1. et cap. inter Verba. 5. concl. num. 24. et de fin. hum. num. 39. tom. 2. et de pen. dist. 5. c. fratres. nu. 56. etc. to. 3.

simoniam an faciat obligationis antidotalis remissio in sum. c. 23. nu. 106. ad 4. to. 1.

simonia ut excusetur in indulgentiis pro re temporal. de indulg. not. 3. 1. nu. 47. to. 3.

simonia est renunciare beneficio, ut alios renunciet suo in sum. c. 23. nu. 100. inf. 2. to. 1. de rescrip. cap. si quando, excep. 4. num. 4. &c. 6. to. 4.

simonia & sita in curia inter presentes & etiam absentes, / facere pactum de diuidendis beneficijs obtentis, & expensis. in sum. c. 23. nu. 107. ad 8. to. 1.

simonia omnis mortalis, & qua suspendat, quæ excommunicet, quæ ad dimittendum officiũ obliget. in sum. c. 23. num. 111. ad 15. quæst. 1. to. 1. & de rescrip. c. si quando, exceptio. 4. num. 3. &c. to. 4.

simoniam interdum Papa incurrit, pœnâ eius nunquam, hæ. 1. p. e. nec consors eius. in sum. c. 23. nu. 108. ad 11. quæsitum. & num. 111. dico 10. to. 1. & de dat. & promiss. nu. 17. to. 3.

simonia an sit Prælati inferre pro obtinendo beneficio. in sum. c. 23. nu. 100. inf. 5. to. 1. &

cap. inter Verba. 5. concl. nu. 14. to. 2.

simonia est uendere aut emere carius calicẽ, uel rosaria, &c. eo quod sint benedicta, sed non excommunicat. in sum. c. 23. nu. 99. inf. 3. & nu. 111. in fi. to. 1.

simonia an sit uendere temporaria admista spirituali in sum. c. 17. nu. 40. & c. 23. n. 99. inf. 3. & num. 111. dico 12. to. 1.

simonia est accipere beneficium, præbendâ, uel canonicatum cum pacto docendi in scholis. in sum. cap. 25. num. 58. pec. 6. tom. 1. & de hor. can. c. 2. nu. 54. to. 4.

simoniam incurrit dans aliquid notabile uicario, ut de duobus beneficijs, quorum alterum sibi per concursum debebatur, pinguius conferatur. de dat. & promiss. nu. 23. in fi. to. 3.

simonia quando admittatur a prælatis & subditis recipiendo moniales in monasterio. in sum. c. 27. nu. 106. to. 1. & de red. eccle. g. 1. mon. 62. nu. 2. &c. to. 2.

simoniam quando committat accipiens aliquid pretiũ, estimabile propter aduersiones siue benedictiones contra locustas, bruccos, uel alia animalia. in sum. cap. 27. nume. 13. in fine. tom. 1.

simoniam ex una parte tantum impletam committens non incurrit pœnas. in sum. c. 23. nume. 104. to. 1. & de rescrip. c. si quando, excep. 4. num. 6. tom. 4.

simoniam in ordine uel beneficio committens, & erit mediatores sunt excommunicati. in sum. c. 23. nu. 106. ad 5. & nu. 111. ad 4. & cap. 27. nu. 106. to. 1. & de dat. & promiss. nu. me. 45. to. 3. & de rescrip. c. si quando, excep. 4. nu. 4. &c. to. 4.

simonia mentalis ad restituendum non obligat de simonia. nu. 12. cum eiusdem defensione, nu. 13. & sequitur, quæ uis lege naturali, & diuina prohibita sit, nec etiam in foro conscientie, nu. 26. licet ab utraque parte perficiatur. nu. 27. to. 1.

simonia mentalis peccatum, & fit simoniacus, ibid. nume. 7. est harum duarum specierum &c. nu. 8. to. 1.

simonia habet has tres species, nu. 8. & reperitur mentalis, ubi est promissio, exterior sine exteriore, ibid. nu. 9. reperiri, num. 10. sed ad restitutionem non obligare, nu. 11. to. 1.

simoniam quando non committat commodans pecunias episcopo cum spe alicuius beneficii. in sum. c. 23. nu. 101. 106. ad 5. to. 1.

simonia non est dare aut facere aliquid spirituale ob laudem uel gloriam, non ut pretiũ, se ut gloriam. in sum. c. 23. num. 102. tom. 1.

Et cap. inter Verba. §. concl. nume. 56. tom. 2.
simonia an sit dare aliquid et roget pro indi-
gno ad obtinendū beneficium in sum. ca. 23,
num. 102. to. 1.
simoniam quando committat obtinens benefi-
cium propter munus a manu, lingua, uel ob
sequio. in sum. c. 23. nu. 102. inf. 10. to. 1.
simonia an committat dans aliquid plus epi-
scopo uel notario post ordinem susceptum.
in sum. c. 23. nu. 102. Et cap. 25. nu. 54. to. 1.
simonia an sit dare aliquid pro fabrica quan-
do eligitur in canonicum, uel admittitur ad
confratrum. in sum. c. 23. num. 102. to. 1. Et
mis. 6. nu. 3. Et tom. 4.
simonia est deponere fraudulentē centum au-
reos, dicens, quod talis non habebit tale bene-
ficiū. in sum. c. 23. num. 105. to. 1.
simonia est obtinere beneficium ratione soluen-
di, debita beneficii in sum. c. 23. nu. 105. to. 1.
simonia an sit obtinere beneficium per aliquē
cum pacto dandi alicui pensionem aliquā.
in sum. c. 23. nu. 107. ad 7. to. 1. Et de rescr.
c. si quando. excep. 4. mon. 2. Et c. to. 4.
simonia est permutatio beneficiū etiam quo
ad titulum, siue facultate superioris. in sum.
c. 23. nu. 100. inf. 3. to. 1. Et de rescr. c. si quan-
do. except. 4. nu. 1. Et c. tom. 4.
simonia est redimere vel vendere pensionem ec-
clesiasticam sine facultate, sed non excom-
municat. in sum. c. 23. nu. 111. to. 1.
simonia est emere vel vendere uicariam tem-
porariam uel spiritualem etiam ad tēpus,
sed non excommunicat. in sum. c. 23. num.
111. ad 14. to. 1.
simonia pœna qua. in sum. c. 23. nu. 106. 111. et
cap. 27. nu. 106. to. 1. Et de rescr. c. si quan-
do. excep. num. 4. Et c. to. 3.
simoniam non committit episcopus accipiens fa-
mulum constituta mercede annua, donec ei
beneficiū conferat. in sum. c. 25. n. 113. to. 1.
Simoniacus quis ipso iure suspensus, uel excom-
municatus, vel ad restitutionem obligatus.
in sum. c. 23. nu. 111. to. 1. Et de rescr. c. si quā
do excep. 4. nu. 2. Et c. to. 4.
simoniaca professio, facta quo ad quid ualet, de
reg. com. 4. nu. 25. to. 2.
simoniaca confidentia ex octo coniecturis cogno-
scitur. in sum. c. 23. nu. 110. not. 7. to. 1.
simoniacus mediator, collator, uel presentator
ut excoicatus, et teneatur ad restōnē, et cui.
in sum. c. 17. nu. 32. Et c. 23. nu. 106. 111. Et
c. 27. nu. 106. to. 1. Et de dat. Et promiss. nu.
45. to. 3. Et de spol. cler. §. 12. a. nu. 1. usq; ad
fi. to. 2. Et de rescr. c. si quando. except. 4. nu.

me. 4. to. 4. Et de red. eccles. q. 2. mon. 26. nu.
me. 3. tom. 2.
simoniacus in beneficio, actū penitentia, et re-
lictō beneficio, quando iuste posuit celebrare.
in sum. c. 23. nu. 111. ad 15. Dico 3. tom. 1.
simoniacus non est conferens beneficium ob com-
sanguinitatem, uel amicitiam, uel preces, et
tiā indigno, nisi, et c. in sum. c. 23. nu. 107. 1. 1.
simoniacus realis non quirit ius in beneficio,
nec possessionem, nec fructus, nec spoliatus re-
stituitur, nec gaudet regula de triennali pos-
sessione, nisi, et c. de rescr. c. si quando excep.
4. nu. 4. Et c. excep. 10. nu. 28. to. 4.
Simplex, hac uox apud iurisperitis significat,
sine plica de penit. dist. c. fratres nu. 8. to. 3.
Simulare quis nescit, nescit regnare. c. hum. aur.
q. 3. nu. 15. to. 2.
simulare se bonum cum sit malus, peius quam
esse malum, c. inter Verba. 11. concl. nu. 2. 1. 2.
simulandi ars duplex, et qua licita. c. hum. au.
q. 3. num. 15. to. 2.
simulare se infidelem an possit catholicus. in
sum. c. 1. num. 27. to. 1. Et c. hu. aur. q. 3. nu.
16. Et e. inter Verba. prel. 3. nu. 3. to. 2. Et de
pan. dist. 1. c. potest fieri. nu. 1. Et c. to. 3.
simulatio, hypocrisis, et mendacium factorum
qua mortalia. in sum. c. 18. nu. 8. to. 1. Et cap.
hum. aur. q. 2. nu. 10. Et q. 3. nu. 8. Et c. to. 2.
Simulator quis mereatur, et quis demereatur.
c. hum. aur. q. 3. num. 9. to. 2.
simulo quod non est, dissimuloque quod est. c.
hum. aur. q. 3. nu. 8. to. 2.
Sibilla prænunciarunt, et an saluate. de iudic.
not. 2. nu. 26. to. 4.
Societas quid, et qua licita, et ut ineunda. in
sum. c. 17. nu. 25. etc. to. 1.
societas in animalibus et locatio eorum, qua li-
cita in sum. c. 17. nu. 26. etc. to. 1.
socius industriam adhibens, quid de suo impen-
dere debeat. in sum. c. 17. nu. 283. 1.
socios etiam occultos detegere quando quis te-
neatur, in sū. c. 18. nu. 58. et c. 25. nu. 37. to. 1.
sodomia non est ex criminibus singularitatem
inducentibus, nisi etc. de necessitate defendi.
prox. nu. 37. to. 1.
Sodomita non tenetur restituere acceptum pro
nefando peccato. in summ. cap. 17. num. 40.
inf. 4. tom. 1.
sodomita quando sit irregularis. in sum. ca. 27.
num. 249. etc. to. 1.
Solicitans uxorem alienam ut puniendus. de
pen. dist. 1. c. solicitatores. nu. 1. to. 3.
Solitudo nō perfici & tā, et quib. non cōueniat.
de pan. d. 2. c. primus. homo. nu. 2. etc. tom. 3.
Solius

I N D E X.

Solius ad solam accessus Et peccatum. ca. inter verba concl. 2. nu. 14. to 2
Solvens uni, quod alteri debet, non satisfacit. de red. eccl. q. 1. mon. 5. nu. 2. to. 2
Solutio dilata non auget neque minuit pretium etiam lanarum, Et mercum nauticarum. in sum. c. 23. nu. 82. to. 1
Solutio simplex, Et compensatio ut differant. in sum. c. 3. nu. 1. Et c. 1. Et de penit. dist. 3. c. satisfactio. nu. 3. to. 2
Somnijs quibus non credendum in sum. c. 11. num. 33. to. 1
Sordes quid significet in extrauag. Greg. xij. Et Bonif. xij. de dat. Et promiss. nu. 4. Et c. tom. 3
Sortes quae licitae, Et quae prohibita. in sum. c. 11. num. 30. to. 1
Species peccati an Et quando confitenda. in su. c. 10. nu. 11. Et cap. 6. nu. 3. 7. Et c. 19. to. 1. Et de penit. dist. 5. c. consideret. num. 10. 14. Et c. 52. Et c. 116. Et c. to. 3
Spectuam concedere infanti est contra ius, sed non natura, ideo id Papa facere potest. de rescript. c. si quando excep. 7. a nu. 7. Et que ad 9. tom. 1
Spirituale quid. Et quotuplex; Et annexorum illi duplex, Et quod purum, Et quod mixtum. in sum. c. nu. 99. to. 1. Et de iudiciis. in rubr. num. 25. Et c. 10. 4
Spirituale non omne sacrum, Et quaedam spiritualia sunt alijs spiritualibus spiritualiora, in sum. c. 23. nu. 99. inf. 1. to. 1. Et de iudiciis in rubr. nu. 28. Et c. to. 4
Spirituali pro praesentato dari consuetum potest capi, Et interdum peti antequam praestetur. in sum. c. 23. nu. 106. ad 2. to. 1. Et mis. num. 3. tom. 4. Et de penit. dist. 5. cap. fratres. num. 56. tom. 3
Spiritualia ordinare in temporaria quale peccatum. mis. 36. nu. 2. to. 4
Spiritualia profanare, vel vendere quis possit. in sum. c. 23. nu. 108. to. 1. Et de spol. cler. §. 18. nu. 6. to. 1. Et c. to. 2
Spiritualibus vivens in peccato mortali verbi gratia, iudicans, corripiens, oras, non ideo noue peccat, nisi ratione carnali, vel exercendo aliquem actum peculiarem alicuius ordinis. de penit. dist. 6. c. 1. §. sacerdos. a nu. 11. usque ad 21. to. 3
Et de hoc. can. c. 6. a nu. 40. Et que ad 44. to. 4
Spiritus Sanctus in Christo semper fuit, in alijs autem fere hominibus etiam sanctissimis ita manet, ut etiam aliquando possit recedere. de penit. dist. 2. cap. querendum. num. 1. tom. 3
Spiritus multa significat, Et ideo spūalia multi

Index Oper. Nauar.

gena. de iudiciis in rub. nu. 24. to. 4
Spolia quid, Et quae pertineant ad spolia clericorum. de spol. cler. §. 1. nu. 1. Et c. 4. Et c. et §. 5. nu. 2. etc. et §. 6. nu. 1. 7. et §. 7. nu. 4. etc. et §. 8. nu. 5. 7. etc. et §. 9. nu. 4. Et §. 10. nu. 5. 1. 2
Spolia non sunt scamni, mensae, dolia vacua, etc. etiam ex ecclesia redditibus comparata. de spol. cler. §. 1. nu. 4. to. 2
Spolia non sunt bona ecclesiae incorporata, nec alia iuste donata de spol. cler. §. 6. nu. 2. 1. 2
Spoliis quae pensiones communerentur. de spol. cler. §. 8. nu. 8. to. 1
Spolius quamquam bona ecclesiastica Angliae et Germaniae annumerentur. de spol. cler. §. 10. num. 4. etc. to. 2
Spolia possidens per dispositiones inter viuos vel Ultimas Voluntates, alio respectu quam pietatis vel pauperitatis, teneatur restituere illi sedi Apost. de spol. cler. §. 15. nu. 3. etc. to. 2
Spolia possidentes etiam per Ultimas voluntates, et intuitu pietatis vel pauperitatis sine privilegio vel consuetudine ad pia testandi factas, ad restitutionem tenentur. de spol. cler. §. 9. nu. 4. to. 2
Spolia non relinquit beneficiarius non habens redditum excedere valore 30. ducator. de camera. de spol. cler. §. 1. nu. 4. etc. et §. 8. nu. 7. to. 2
Spolius non connumeratur bona patrimonialia, vel quasi patrimonialia, nec bona emptae ex redditibus ecclesiasticis, et quae alia bona. de spol. cler. §. 1. nu. 2. etc. 4. et §. 6. nu. 2. et §. 8. nu. 1. etc. 7. to. 2
Spolia ut sint omnia bona Clericorum, et Religiosorum quaesita per negotiationem illicitam, vel per modos a Canonibus prohibitos. de spol. cler. §. 7. nu. 4. etc. et §. 8. nu. 8. to. 2
Spolorum administratio soli Papa est reservata. de spol. cler. §. 13. nu. 2. et §. 14. nu. 1. to. 2
Spolia ecclesiarum non solum Italiae, sed etiam aliarum prouinciarum, Papa reservata. de spol. cler. §. 5. nu. 5. to. 2
Spolia Episcoporum Hispania soluantur Sedi Apostolicae. de spol. cler. §. 9. nu. 4. to. 2
Spoliatus priori beneficio ipso iure et perditio, restituitur non offensae dispensatione. c. accepta. oppos. 10. nu. 11. to. 4
Spoliatus beneficio etiam manuali a superiore interdum agit contra eundem de reg. co. m. 2. n. 66. 1. 2
Spoliatum per iudicem incompetentem ad instantiam partis potest agere de spolio contra ipsam partem. de rescript. c. cum contingit. 7. cau. null. nu. 12. etc. to. 4
Spoliatus nemo dum non possidet. cap. accepta. in princ. confir. de complex. nu. 8. to. 4

2 Spolia-

I N D E X.

- spoliatus auctoritate superioris quando non restituitur. c. accepta. oppo. de complex. nu. 8. t. 4*
spoliatus quando iuste vel iniuste petat restitutionem beneficij, vide Verbo Restitutio.
spoliatus litigioso beneficio quando & quare non restituitur. c. accepta. oppo. 10. num. 29. to. 4
Sponsa Dei est anima viri, sicut & semina. in sum. c. 16. nu. 3. to. 1. & de pen. dist. 2. cap. illa anima nu. 1. & c. tom 4
sponsos sese tāgere turpiter periculosum. in sum. cap. 16. nu. 12. & c. to. 1
Sponsalia quid, & septemdecim modis vel causis dissoluntur. in sum. cap. 22. nu. 25. & c. 57. & c. to. 1
sponsalia omnia ipso iure solvuntur per causam notoriam nullitatis. in sum. cap. 22. num. 28. 57. to. 1
sponsalia inuvalida etiam publica non pariunt impedimentum publica honestatis. in sum. c. 22. nu. 57. & c. to. 1
sponsalia contrahere cum Sna post cōtracta cū alia, an mortale. in sum. cap. 22. n. 28. 72 t. 1
sponsalia contrahere cum coniuncta sibi cognitione spiritali nata ex catechismo, an liceat. in sum. c. 22. nu. 72. to. 1
sponsalia inter consanguineos vel affines non inducunt aliquam obligationē. in sum. c. 22. nu. 58. to. 1. & de rescri. c. si quando. exce. 7. nu. 6. Contra tamen. to. 4
sponsalia vel matrimonium cum consanguinea vel affini in quarto gradu contrahens, quando excommunicatus. in sum. c. 22. nu. 43. & cap. 27. nu. 141. to. 1
sponsalia clandestina etiam post Concilium Tridentinum valent, & eis utens an peccet. in sum. cap. 25. num. 144. tom 1. & cap. hum. aur. 9. 3. nu. 5. & c. to. 2
sponsalia an transeant in matrimoniu. in sum. c. 22. nu. 28 t. 1. & c. hum. aur. 9. 3. nu. 5. t. 2
sponsalia & matrimonium de presenti contrahere vel consummare temporib. prohibitis ut liceat. in sum. c. 22. nu. 71. to. 1
sponsalia a parentibus contracta quando valeant. in sum. c. 22. nu. 58. to. 1
sponsalia dissoluntur per ingressum religionis tantum etiam si post paucos dies nuntiatus egrediatur. in sum. c. 22. nu. 26. to. 1
sponsalia faciunt facultatem fruendi voluptate cum sponsa. in sum. c. 16. nu. 12. to. 1
Sponsiones vel scommesse, si sine fraude fiant, licite. in sum. c. 19. nu. 18. to. 1
Stabularius, vide Verbo Caupo.
Stare, diversa significat, & quid in oratione. de hor. can. c. 4. nu. 1. to. 4
Stationum auctor sue caremoniarum Roma statum Gregorius. de indul. not. 7. n. 3. to. 3
Status perfectionis duplex, alter ad alios, alter ad se perficiendum. de red. eccl. q. 1. mon. 7. num. 2. to. 2
Status in peccato mortifero septuplex. misc. 34. nu. 4. & c. to. 4
statum suum in maiorem, ad quem est idoneus, quisvis mutare potest, & etiam hac de causa diuitias congregare. in sum. cap. 24. nu. 6. & c. & cap. 23. nu. 73. & c. to. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 25. num. 2. & c. to. 2. & de ludaicis not. 2. nu. 10. to. 4
Status perfectionis & perfectio Christiana, diuersa. de reg. com. 1. nu. 26. to. 2
Status decentia non est posita in puncto indivisibili, & ut metienda maxime in beneficiario. de hor. can. c. 22. nu. 60 & c. 73 & misc. 62. num. 1. 5. 7. to. 4 & de red. eccl. q. 1. mon. 45. nu. 2. to. 2
Status decentia iudicanda est, potius inclinando ad defectum, quam excessum, propter luxum, & ambitionem nostrorum temporū. de elemosina. nu. 22. to. 3
Status personae non consistit in individuo; sed quo maior est & latitudo illi necessariorum est maior. ibid. nu. 17. to. 3
statum quisque iuxta suum decenter non vivens peccat. ibid. nu. 18. to. 3
Status coniugalis. vide Verbo Coniugalis.
Status facere, & dubia declarare vicarius Christi potest. de incompat. benef. nu. 8. to. 2
statuta conciliorum, & Pontificum, circa pluralitatem beneficiorum magis sunt iuris naturalis, & divini declaratoria, quam novi promulgatoria. ibid. nu. 9. to. 2
Statutum, vide verbo Lex, prater infra scripta.
statutum inferioris si confirmetur a Papa, quādo talis inferior non possit in eo dispensare. de pen. dist. 6. c. 1. §. laboret. nu. 16. to. 3
statutum siue lex Papae posterior licet deroget priori eiusdem contraria, non tamen derogat consuetudinibus contrariis, si rationabiles sint. de spol. cler. §. 14. nu. 7. to. 2
statutum habilitans spurios, an valeat. de spol. cler. §. 19. nu. 5. & c. to. 2
statutum declaratorium, Vere est statutum, & extenditur ad praeiterita, de reg. comm. 4. nu. 43. misc. 10. nu. 2. to. 4
statutum videtur, quod statuens rogatus statuisse. misc. 92. nu. 5. to. 4
statutum placere, non status, sed actus est. de pen. dist. 5. in princ. 3. par. glo. nu. 26. to. 3
statuta civitatum quibus statuitur ne post ali

Quot annorum lapsus debitum peti possit, non excusant debitorem scientem se debere. in sum. c. 17. nu. 85. to. 1.

Statutum Ecclesia militantis ut liget occultum quo ad cēsuras. de iudic. in rub. n. 65. & c. t. 4.

Statuta siue leges sine evidenti utilitate nō sūt mutanda. de reg. com. 3. nu. 16. 30. causi. 4. t. 2.

Statutum puniens delinquentem in ecclesia cōprehendit delinquentem in basilica. Episcopi auctoritate condita. de indulg. not. 32. nume. 2. & c. 10. 2.

Statuto uno, qua alia censeantur statuta. de rescrip. c. si quando. exce. 20. n. 8. t. 4. & de pan. dist. 1. c. Verbum. nu. 5. & dist. 6. c. pen. sacerdos. num. 33. to. 3.

Sterilitas qua & quando minuat pensionem. in sum. c. 17. nu. 188. & c. 10. 1.

Stipendium aduocati quale iustum, & quando in pactum deducti possit. in sum. cap. 25. num. 30. to. 1.

Striges & Sagarē probate. in sum. c. 11. nu. 38. pec. 32. tom. 1.

Studens an ob contemplationem debeat mutare vitam. de hor. can. c. 18. nu. 62. to. 4.

Stuprum quid, & quale peccatum. in sum. c. 16. nu. 3. praf. 3. & nu. 16. & c. 10. 1. Cetera vide Verbo Virginem deflorans.

Studere alicui aliquod malum, licet nolit ut il lud faciat quale peccatum. in sum. c. 14. nu. me. 38. & c. 42. to. 1.

Studens vni facultati, non facile transeat ad aliam. de hor. can. c. 19. nu. 12. to. 4.

Studenti quis finis, qua tentatio uincenda, & quis locus optandus. de hor. can. cap. 19. nu. 10. & c. 10. 4.

Subditus an excommunicetur extra episcopatum. in sum. c. 27. nu. 273. t. 1. & c. accepta. oppos. 8. nu. 5. to. 4.

Subditi peccant contemnentes superiores etiam discipulos. in sum. c. 14. nu. 22. to. 1.

Subditi quando & quibus de causis possit appellare de suo prelato. de reg. cō. 3. nu. 51. t. 2.

Subditi ut in let quantum praeceptum erga superiorem. in sum. c. 14. nu. 22. to. 1.

Subditi quando peccet non obediendo superiori. Vide Verbo Obediendum, & Obedire.

Subministrans uel uendens Scitit infidelibus quando peccet, & incurrat excommunicationem. in sum. c. 23. nu. 93. & c. & cap. 27. nume. 63. to. 1. & de Iudais wor. 1. nu. 1. & no. 4. nu. 1. & que ad 22. & not. 8. nu. 16. & que ad 24. & not. 10. nu. 1. & que ad 25. to. 4.

Subreptio qua excuset a peccato. in sum. pral. 9. nu. 11. & c. 11. nu. 4. to. 2.

Subreptitia litera quando ualida. de rescrip. c. cum contingat. 1. cau. null. nu. 4. & c. 10. 4.

Subrogatum sapit naturam eius cui subrogatur. de red. eccle. q. 1. mon. 50. nu. 6. to. 2.

Succesor beneficiarij debet soluere ei qui beneficium relinquit ante fructus perceptos, tantum quantum ad honestam sustentationem inferuendo indiguit. de red. eccle. q. 2. mon. 13. nu. 3. tom. 2.

Sufficiētia ad decentem sustentationem determinanda consilio peritorum, & bonorum uirorum, de incompat. benefic. nu. 12. to. 2.

Sufficiētia debet esse talis, qua sufficiat sibi, & suis. i. quos necessario quis secum debeat habere, & el iure natura, uel ad suam decentiam, ibid. nu. 18. to. 2.

Suffocatio pueri in lecto an semper mortalis. in sum. c. 15. nu. 13. to. 1.

Suffocetur si quis in Ecclesia absque effusione sanguinis, ipsa polluitur. in sum. cap. 27. nume. 256. tom. 1.

Suffragantes siue notantes male quando peccent, & teneantur ad restitutionem. in sum. c. 17. nu. 21. 74. to. 1.

Suffragia fiunt pro mortuo post indulgentiam plenariam ob decem rationes. de indulg. not. 22. nu. 50. & c. 10. 3.

Suffragia ex se non satisfaciunt secundum instituta, sed attentia diuina acceptatione satisfaciunt. de indulg. not. 22. nu. 19. to. 3.

Suffragium ecclesiasticum quod defunctis datur est triplex, & quomodo pro sit animabus purgatorij. de indulg. not. 22. nu. 14. & c. 44. & c. 46. & c. 10. 3.

Suffragia potentiora indulgentijs in quo, & suffragia posse iuari non est primum acciden tale. de indulg. not. 22. nu. 46. & c. 10. 3.

Suffragia generalia non profunt excommunicatis. de hor. can. c. 19. nu. 71. to. 4.

Superbia quid, & quotuplex, et eius etymologia. in sum. c. 23. nu. 5. to. 1.

Superbia sola de se mortalis contemptum subiectionis Dei altu requirit. in sum. c. 23. n. 6. t. 1.

Superbia quatuor species, qua potius sunt eius effectus, & interdum haereses. in sum. ca. 23. nu. 7. & c. tom. 1.

Superbia delictum maximum, cur primum & ultimum. c. inter Verba. 2. concl. nu. 3. to. 2.

Superflua status habens tenetur dare elemosinas, nisi uelit mutare statum minorem in maiorem, ad quem est idoneus. in sum. c. 23. num. 74. & cap. 24. nu. 6. to. 1. & de red. eccle. q. 1. mon. 25. nu. 2. & c. 10. 2. & de Iudais not. 2. nu. 10. to. 4.

Superfluum duplex, natura tantum, & natura
 & status, in sum. c. 24. nu. 6.
 Superfluum in temporalibus, vel est natura
 tantum, vel natura, & persona finalis; &
 quid sit tale, de elemosina, nu. 16. to. 3.
 Superfluum non videtur habere thesaurizans
 ad emendum dominum, quo est dignus,
 vel pradia, & alia temporalia ad mutan-
 dum statum in digniore, quo melius Deo
 in illo seruiat, ibid. nu. 17. to. 3.
 Superfluum retinens, ut futuri pauperibus re-
 seruet non peccat, ibid. eod. nu. 10. 3.
 Superfluum natura, ac persona habentes, qui
 longè degunt non tenentur, sub precepto hic
 dare elemosinam non pauperi extremè,
 vel quasi extremè modo danti, vel proponant
 per commoditate dare in patria, ibidem, nu-
 me. 53. to. 3.
 Superfluum natura, ac persona cuiuslibet habens
 tenetur elemosinam facere sub pena pec-
 cati mortalis, ibid. nu. 39. to. 3.
 Superfluum natura, & persona alienum est,
 quo ad seipsum, & consequenter alijs impen-
 dendum, nu. 40. ibid. to. 3.
 Superfluum persona habentes sunt rarissimi,
 sed in extrema necessitate constituto eleemo-
 sinam facere quilibet tenetur tam de super-
 fluo natura tantum, quam de superfluo
 natura, ac persona, nu. 46. ibid. to. 3.
 Superfluum natura non omnes habentes tenen-
 tur sub peccato mortali subuenire quibus-
 vis elceratis, & agrotis in Christi, ne alijs signa
 extrema necessitatis praeferrentibus: quia
 probabile est verè non ita egere, nume. 33.
 ibid. tom. 3.
 De superfluo persona tenetur quis alicui pau-
 peri dare secundum communem opinionem,
 non alicui particulari; & qui nollet dare
 peccare mortaliter, ibid. nu. 47. to. 3.
 De superfluo natura tantum, elemosinam fa-
 cere non est preceptum; sed regulariter
 veniunt, & peccatum, ibid. nu. 18. to. 3.
 Superfluum in testamento relinquere pauperi-
 bus duties proponentes, quia est sibi com-
 modius; satisfaciunt precepto de danda e-
 lemosina, ibid. nu. 48. to. 3.
 Superior, pter infra scripta, vide Ser. Prælati.
 Superior peccans in loco inferioris, non subest il-
 li, de iudicijs not. 3. nu. 72. to. 4.
 Superiores statuendo penas an peccant, de fin-
 lum. nu. 40. to. 2.
 Superior quando pro mera voluntate sua possit
 omnia & contra subditorum irritare, in sum. ca.
 1. 2. nu. 69. to. 1.

Superiori quia in veniunt fit obediendum, vide
 Serbo Obediendum, vel Obedire.
 Superior vel index quomodo debeat inquirere
 delicta, in sum. cap. 18. nu. 38. & 59. tom. 1.
 & de iudicijs in rub. num. 51. 53. 55. 61. 77.
 88. & c. 90. & c. 92. & c. 104. & c. inter Ser-
 bo. 6. concl. imperfecta, nu. 15. to. 2.
 Superfluo est maximum Tutorum moralium,
 & est quadruplex, & quilibet mortaliter, præ-
 ter primam, in sum. c. 11. nu. 20. & c. 2. etc.
 24. to. 1. & de iudicijs not. 2. nu. 32. inter a-
 lia, & de hor. can. c. 6. nu. 45. to. 4.
 Supplere tenetur chorus, quod organum pulsat.
 de hor. can. c. 21. nu. 15. to. 4.
 Supplicatio Papa signata gratiam perfectam
 continet, & ad quid tribuat ius, & accepta, op-
 pos. 8. num. 25. & c. 30. & de rescrip. c. si qua-
 dam in autent. num. 27. to. 4.
 Supplicatio signata sufficit ad absolvendū reū,
 & probat quo ad quid, non autem quo ad
 quid, c. accepta, oppos. 8. nu. 27. & c. to. 4.
 Supplicatio cum sola signata possessio prebē-
 sa, restituenda, c. accepta, oppos. 8. nu. 26. to. 4.
 Supplicatio Papa signata an dicantur littere
 apostolica, in sum. c. 27. nu. 62. to. 1. & c. cap.
 accepta, oppos. 8. nu. 23. to. 4.
 Supplicatio signata qua non habeatur pro si-
 gnata de rescrip. cap. si quando in autent. nu-
 me. 27. tom. 4.
 Supponens sibi partem, & fingens se parere
 filium alienum, vel suscipiens filium ex a-
 dultério, ad quid teneatur, in sum. c. 16. nu-
 me. 43. & c. to. 1.
 Surdus, vel cæcus an teneatur recitare Horas
 in choro, vel extra de hor. can. c. 11. nu. 13.
 & c. 15. & c. cap. 19. nu. 80. to. 4.
 Surdus non satisfacit recitando Horas cum a-
 lio, de hor. can. c. 19. nu. 80. to. 4.
 Suspendantur, vel qui suspendantur, non facile
 saluantur, si ad illud & quæ tempus male
 agere, consueverant de pen. dist. 7. c. & c. 5.
 quod quævis nu. 14. to. 3.
 Suspendit appellatio excommunicationem can-
 ditionalem, & non retrahitur, in sum. c.
 27. nu. 273. to. 1.
 Suspendi, & suspendere ut quis possit, requiri-
 tur monitio scripta, & peccatum, non autē
 certa verba in sum. c. 27. nu. 159. & c. to. 1.
 Suspenditur triennio a beneficijs clericis eligēs
 in Episcopum eum qui non est legitimus, vel
 legitima erate, scientia, vel moribus prædi-
 tus, in sum. c. 27. nu. 155. to. 1.
 Suspenditur ordinatus ordine sacro sine legiti-
 ma facultate, vel extra tempus legitimum.

in sum. cap. 27. nu. 155. to. 1. & c. accepta. op
posit. 8. num. 34. to. 4
suspenditur ipso iure clericus notorius fornicari-
us. & est irregularis propter crimen deposi-
tione dignum. in sum. c. 25. nu. 77. & ca. 27:
nu. 154. 248. to. 1
suspensio quid sit. & an peccatum excommu-
nicatio. irregularitas uel depositio. in sum. c.
27. nu. 151. & c. to. 1
suspensio uera non tollitur sola penitentia. &
est triplex. in sum. c. 27. nu. 153. & c. to. 1
suspensionis transgressor quis irregularis. & ut
peccet participans. in sum. c. 27. nu. 162. & c.
dico 8. to. 1. & de pan. d. 1. c. si quis non di-
cam. nu. 10. to. 3
suspensiones. & irregularitates in quibus epi-
scopus dispensare potest. in sum. c. 20. n. 194.
dico 6. tom. 1
suspensionem non incurrit episcopus nec Cardi-
nalis. nisi de eo fiat mentio. in sum. cap. 27.
nu. 8. 161. dico 5. to. 1. & de dat. & promiss.
nu. 11. to. 3
Suspendus proprie non est omnis peccato morti-
fero infectus. & quando fiat irregularis. in
sum. c. 27. nu. 152. & c. to. 1. & de pan. dist. 1.
c. si quis non dicam. nu. 10. to. 3
suspendus non est ordinatus simplici animo an-
te iustam artem. in sum. c. 27. nu. 155. to. 1.
& de dat. & promiss. nu. 38. to. 3. & c. accep.
oppo. 8. nu. 33. & c. to. 4
suspendus ab uno non est ab alio. & suspendus
a iurisdictione non est ab ordine. nec contra.
& qui est a beneficio non est ab ordinib. uel
iurisdictione. neque qui est ab officio est a be-
neficio. in sum. c. 27. nu. 160. & c. to. 1
suspendus an sit clericus prouocans ad duellū.
uel acceptans prouocationem. in sum. ca. 27.
nu. 156. tom. 1
sensus quando fiat excommunicans. interdi-
cens. suspendens absque monitione. uel sine
scripto in sum. c. 27. nu. 156. susp. 5. to. 1
suspendus quando fiat capiens fructus vacan-
tis Ecclesia in sum. c. 27. nu. 156. susp. 7. to. 1
suspendus quando fiat Conseruator sedis Apo-
stolica cognoscens causas que non sunt noto-
ria in sum. c. 27. nu. 157. susp. 9. to. 1
suspendus fit Pralatus mendicantium admit-
tens ad professionem ante annum expletum
nouitatus. in sum. c. 27. nu. 157. susp. 12. to. 1
suspendus fit religiosus habens aliquam admini-
strationem. alienans rem sine conditionib.
requisitis. in sum. c. 17. nu. 157. susp. 14. to. 1
suspendus fit ordinatus sine patrimonio. uel ad
presentationem alicuius beneficiarū cum pa-

Index Oper. Nauar.

cto nihil petendi ab eo. in sum. c. 27. nu. 158.
susp. 15. tom. 1
suspendus non fit obtinens licentiam se ordi-
nandi cum patrimonio uero. etiam si ante-
quam suscipiat ordines renunciet patrimo-
nium. in sum. c. 27. nu. 158. to. 1
suspendus quando fiat ecclesiasticus eligens in
dignum. etiam si solum per confessionem id
sciat. de panit. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 147.
& c. tom. 3
suspendus fit ecclesiasticus iudex ferens sentē-
tiam contra suam conscientiam in sum.
cap. 25. num. 12. & c. 27. nu. 157. susp. 16.
to. 1. & de pan. dist. 6. c. pen. sacerdos. num.
147. tom. 3
suspendus an sit clericus uestem uersicolorum
deferens. in sum. cap. 27. num. 157. su-
sp. 17. tom. 1
suspendus quis possit absolvere. in sum. ca. 27.
num. 162. to. 1
suspendus a perceptione sacramentorum non fit
irregularis: percipiendo tamen ea. peccat mor-
taliter. in sum. c. 27. nu. 163. inf. 3. to. 1
suspendus ab ordinibus canendo in choro non fit
irregularis. in sum. c. 27. nu. 163. inf. 3. to. 1
suspendus ab officis sacerdotalibus administ-
rādo in ordine inferiori non peccat. nec fit irre-
gularis. in sum. c. 27. nu. 163. inf. 5. to. 1
suspendus ab officio predicandi. concionādo pec-
cat. & fit irregularis in sum. c. 27. nu. 163.
inf. 8. tom. 1
suspendus quoniam accepit beneficium ante 25.
annum facit fructus beneficii. in sum. c. 27.
nu. 160. in fi. to. 1
suspendus non est ordinatus ante confirmatio-
nem in sum. c. 22. nu. 9. pec. 5. to. 1
suspendus est qui scienter per saltum ordina-
tur maiore ordine. omisso minore. in sum. ca.
25. num. 71. to. 1
suspendus beneficium scienter accipiens peccat.
& titulus eius est nullus. in sum. c. 25. num.
132. pec. 22. to. 1
suspendus non uisare regulariter mortale. de
pan. dist. 6. c. 1. §. labore. nu. 18. to. 3
suspendus est qui missam aut alia officia diuina
celebrat coram personis interdictis. si est exē-
ptus a iurisdictione ordinaria. secus de non
exempto. in sum. cap. 25. num. 94. & ca. 27.
num. 157. to. 1
suspendus quando fiat admittens ad diuina of-
ficia. aut sacramenta. aut ecclesiasticam se-
pulturam excommunicatis aut interdictor
publicos. in sum. c. 27. nu. 157. susp. 11. & c.
25. nu. 94. to. 1

Suspiciari male de altero sine causa, uel grauius quam ea requirit, cur, & quale peccatum. de iudicijs in rub. num. 46. &c. 10.4
suspiciantium triplex genus hominum peccat de iudicijs in rub. nu. 46. to. 4
Suspicio frequens de malo, atque etiam de bono habetur cum peccato. de iudicijs in rubr. num. 45. 52. Resoluendo. to. 4
suspicio qualis possit a iudice haberi pro infamia ad inquirendu de iudic. in rub. n. 95. t. 4
suspicio nulla de malo, quod non firmiter creditur, est mortifera, nisi &c. de iudicijs in rub. nu. 48. & de pen. dist. 7. c. si quis. 1. a nu. 11. & que ad 14. tom. 3
suspicio leuis, grauis, & uehemens datur. de iudicijs in rub. nu. 45. 50. to. 4
suspicio non omnis mala, nec omnis mala mortifera. de iudicijs in rub. nu. 47. to. 4
suspicio est minor opinione. de penit. distim. 7. si quis. 1. num. 9
sustentatio Regia subditis iure naturali debita etsi non possit tolli, potest tamen moderari quantitas, de lege panali. nu. 42. to. 3
Suffragatio quid, & que mortalis, & differt a detractioe, & contumelia. in sum. cap. 18. num. 13. &c. 10. 1
Symbolum Apostolicum continet summam eorum que Christianus tenetur credere. in sum. c. 11. nu. 1. to. 1
symbolum Apostolicum cur non proprie oratio. de hor. can. c. 4. nu. 10. to. 4
symbolum Apostolicum in Missa inchoatum finiri debet, de hor. can. c. 16. nu. 44. to. 4
symbolum Apostoloru, quibus punctis, & quomodo distinguendum. de hor. can. c. 16. num. 19. tom. 4
Synagogus adificare, uel reficere, uide uerbo Aedificare.

S T

T*Abernaculorum habitatio, cur status huius uitae de pan. dist. 1. c. uesfor. n. 3. to. 3*
Tabernarius, uide uerbo Caupo.
Tacere uel loqui, quando bonum, uel malum. cap. inter uerba. prel. 2. nu. 4. 6. & cap. hum. aur. quast. 3. num. 10. to. 2
Cetera uide uerbo Silere.
tacens uirtutes alterius quis peccet. cap. inter uerba. 6. concl. imperfecta. nu. 6. 14. to. 2
tacere quomodo reus possit ueritatem, respondendo ueritatem eius, quid contrarius inter rogatur, c. inter uerba, concl. 6. nu. 368. to. 2
Taciturnitas puella quando sit sufficiens ad contrahendum matrimonium. in sum. c. 22. num. 20. to. 1

taciturnitas qua gratiam impetratam amittit, & qua expressio in sum. c. 22. nu. 86. col. lig. 2. to. 1. & de reg. com. 3. nu. 8. facit 8. & num. 13. to. 2. & de rescript. c. si quando. except. 3. nu. 3. & except. 5. num. 14. &c. tom. 4. & de dat. & promiss. num. 48. Nec obstat. & de pen. d. 5. c. 1. §. tanto, nu. 2. &c. 10. 3
Tactus oscula, uel uisus quando mortalia. in sum. c. 16. nu. 11. & c. to. 1. & de pen. d. 1. c. si cur. num. 1. &c. 7. 11. usque ad 17. & c. cogitationis nu. 12. to. 3
tactus mammillarum, & quidam alii, qualis occasio peccandi. in sum. c. 14. nu. 42. to. 1
tardans multum in consecratione, uel memento Missae, &c. in laudandus de hor. can. c. 17. nu. 43. &c. 10. 4
Taurorum agitatio per Pluuium Quintu prohibita ut intelligendo in sum. c. 15. nu. 18. &c. to. 1
taurorum agitationi duellus aquata qui prohibeantur interesse. in sum. c. 15. n. 18. &c. t. 1. & c. inter uerba concl. 2. nu. 6. to. 2
Taxa quando seruanda etiam clerico, uel religioso in sum. c. 23. nu. 88. to. 1
Te Deum laudamus matutina, Gloria, & Ite Missa est Missa comites. de hor. can. cap. 19. nu. 202. tom. 4
te Deum laudamus, Hora matutina, & non Laudum esse partem. de hor. can. c. 3. nu. 64. to. 4
Telum quid proprie significet, de pan. dist. 1. c. is qui num. 1. to. 3
templa Hareticorum, Iudaorum, uel Mahometanorum adificare uel reficere, est mortale. in sum. c. 14. nu. 33. 36. to. 1
templa minorum fratrum, cum praeferre debeant paupertatem. de iudic. not. 1. nu. 2. to. 4
Tempus regula de triennali continuum esse oportet. ut accepta. oppos. 7. nu. 50. &c. to. 4
tempus decem annorum est longum tempus. in sum. c. 27. nu. 126. t. 1. & de pan. d. 5. c. 1. consideret. §. defleat. n. 5. &c. 10. 3
tempus penitentiae usque in finem uitae durat. de pan. dist. 7. c. nemo. nu. 1. to. 3
Tentanda fortitudinis causa quando sit mortale rogare mulierem, etc. in sum. c. 14. nu. 37. etc. 42. tom. 1
tentare Deum illicitum, etiam per martirium. in sum. c. 11. nu. 40. etc. to. 1
tentatio, et causa peccandi quando confitenda. de pen. dist. 5. c. 1. consideret. nu. 92. to. 3
Tentatus ut praeferat temporale spirituali, quid aget. de hor. can. c. 18. nu. 14. &c. to. 4
Terminus notificationis alicuius scriptura non currit donec copia illius authentica tradatur, si fuerit petita, de rescript. cap. cum

contingat. 14. caus. nul. nume. 2. tomo 4
terminus quadruplex, mentalis, uocalis, scri-
ptus, & mistus. c. hum. aur. q. 1. nu. 2. 10. 2
Tertiarium an sint uere religiosi, & eos uerberas
an sit excommunicatus. in sum. c. 27. nu. 79.
10. 1. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. nu. 9. 10. 2
Testamenti executor quando peccet. in sum. c.
25. nu. 65. & c. 10. 1
testamentum, prater infrascripta, uide uerbo Le-
gatum pium.
testamentum siue legatum sine solennitate re-
quisita factum an ualeat. in sum. c. 17. nu-
me. 117. pec. 24. 10. 1
testamentum in ante nouam legem perfectum ua-
let, etiam si dum uiueret illud posset corri-
gere de rescrip. c. si quando. except. 21. num.
12. & c. tom. 4
testamentum priuilegiatum sine mentione pri-
uilegii. Salet. de red. eccl. q. 3. mon. 7. n. 1. 1. 2
testamento nihil iuris quaritur ante mortem.
de red. eccl. q. 3. mon. 6. nu. 4. 10. 2
testamentum cur a sano, uel initio morbi, & in
statu gratia faciendum. in su. c. 26. n. 36. 10. 1
testamentum mortali peccato factum, si po-
stea in gratia ratificetur, est meritorium ad
gratiam, & gloria. in sum. c. 26. nu. 36. 10. 1
testamentum sine legatum mutare faciens,
uel impediens quis peccet, & teneatur ad re-
stitutionem in sum. c. 17. nu. 70. & cap. 26.
num. 36. 10. 1
testamentum blanditiis factum tenet, non au-
tem metu in sum. pral. 6. nu. 7. & c. c. 17.
num. 16. 70. 10. 1. & de pen. dist. 7. cap. ult.
§. quod quamuis nu. 7. 10. 3. & c. & c. acce-
pta oppos. 5. nu. 5. 10. 4
testamentum uel legatum, & etiam codicillu
usurarii est nullum, nisi, & c. in sum. ca. 17.
nu. 279. 10. 1. & de pen. dist. 5. in prin. glos.
sum. nu. 29. 10. 3
testamentum conditum ante professionem non
rumpitur per eam, nec reuocari, & alterari po-
test post professionem. de reg. com. 2. num. 51.
& c. 53. & c. 10. 2
Testandi facultas data non ualenti testari non
prodest ei, nisi testetur. de spol. cler. §. 7. nu-
me. 6. tom. 2
testandi facultas non finitur per primum te-
standi actum, nec moritur morte illam con-
cedentis. de red. eccl. q. 3. mon. 8. nu. 1. 4. &
mon. 9. nu. 1. 10. 2. & de pen. dist. 6. c. placuit,
nu. 34. & c. 161. 163. & de indulg. not. 31. nu-
me. 26. & c. 10. 3
testandi clerico consuetudo qua iusta, & qua
non. de red. eccl. q. 3. mon. 5. nu. 2. 10. 2

testandi facultas de spoliis, etiam a Iulio III
clericis in curia decedentibus facta, ut in-
telligenda. de spol. cler. §. 11. nu. 3. 10. 2
testandi facultas de redditibus ecclesiasticis,
semper intelligitur ad usus pios etiam si, etc.
de red. eccl. q. 1. mon. 21. num. 8. & c. & q.
3. mon. 6. num. 3. & c. & de spol. cler. §. 6. nu-
me. 5. & §. 11. nu. 3. 10. 2
testanti, qui potest statim restituere, non sufficit
legare. in sum. c. 17. nu. 68. 10. 1
testantem quid monere debeamus. in sum. c.
26. nu. 36. tom. 1
Testari de redditibus ecclesiasticis qui possunt,
& ad quos usus. de red. eccl. q. 1. mon. 43. nu-
me. 1. & q. 3. mon. 1. num. 1. & c. & monit. 4.
num. 2. & c. & mon. 6. num. 2. & c. et mo. 12.
num. 1. et de spol. cler. §. 6. nu. 5. et de reg. co-
men. 2. nu. 44. 10. 2
testari an et quo modo possit Papa plusquam
alii clerici. de red. eccl. q. 3. mon. 6. nu. 2. 10. 2
testari cur non possit beneficiarius de superfluis
redituum ecclesiasticorum. de spol. cler. §.
14. nu. 5. 10. 2
testari possunt Cardinales, et tria genera per-
sonarum. de spol. cler. §. 7. nu. 5. etc. in fi. 1. 2
testari quare non possunt in Hispania Episcopi.
de red. eccl. q. 3. mon. 4. nu. 1. 10. 2
testari non potest episcopus regularis, quia per
episcopatum non liberatur a uoto paupertatis.
de red. eccl. q. 1. mon. 9. nu. 1. etc. et qu. 3.
mon. 11. nu. 1. etc. 10. 2
testari non potest ita libere nouitius, ut miles.
de reg. com. 2. nu. 52. 10. 2
testari non possunt Commendatores etiam cum
priuilegio, nisi intuitu paupertatis aut pieta-
tis. de red. eccl. q. 1. mon. 39. nu. 1. et q. 3. mo-
ni. 12. nu. 1. et de reg. com. 2. nu. 56. 10. 2
testari qui potest, potest etiam codicillaris, et do-
nare causa mortis. de red. eccl. q. 3. monit.
10. num. 1. 10. 2
testari potest excommunicatus, et etiam con-
trahere matrimonium. in sum. c. 27. nu. 36. 10. 1
testari non potest regularis, etiam conuersus,
sine licentia Papae, potest tamen uerbo uel scri-
pto precari ut sua pecuniaria dentur uel ap-
plicentur alicui operi pio. in sum. c. 27. num.
270. resp. 3. 10. 1. et de reg. com. 2. nu. 22. 44.
etc. 57. de spol. cler. §. 6. nu. 3. et de red. ec-
cles. q. 3. mon. 11. a nu. 2. usque ad fi. 10. 2
testari nequit regularis, ne de rebus quidem a-
liis quam monasterii, etiam eius cuius sunt,
uel prelati concurrente consensu, quamuis
ordinatio eius certo modo ualeat. de reg. com.
2. num. 57. tom. 2

testari potest eremita, secularis, clericus, & no-
uitus. de reg. com. 2. nu. 44. to. 2
testari quibus cognatis pauperibus quisque de-
beat. in sum. c. 26. num. 36. to. 1
Testatoris voluntas non reputatur pro facto. de
pen. dist. 1. c. magna. nu. 23. to. 3
testificari non debent, neque possunt aduocati,
procuratores, consiliarij, sollicitatores, & me-
dici, de eo, quod ob necessitatem consilij, &
auxilij ipsi communicatum fuit, cap. inter
verba. concl. 6. nu. 401. to. 2
testificari nemo potest, nec debet de secreto sibi
commisso, si non est prejudiciale id tacere.
ibid. nu. 401. to. 2
testificari nequeunt, etiam si velint, patres
contra filios, neque filij contra patres. ibid.
num. 411. to. 2
testificari nequit uxor contra maritum, etiam
si maritus possit contra uxorem si velit.
ibid. nu. 412. to. 2
testificari debet filius contra patrem in caso
hæresis cum quibusdam limitationibus. ibid.
num. 429. to. 2
testificari nemo tenetur cum suo graui damno.
ibid. nu. 420. to. 2
testificari possumus, ac debemus quod nequi-
mus probare, etiam cum id iubemur tantum
generaliter. ibid. nu. 382. to. 2
testificari causa criminali non compellit pra-
xis Ro. neque etiam cum graue damnum
sequitur secundum Seniores solutionem.
ibid. nu. 313. to. 2
testificatur contra damnum suum etius su-
per crimine laesæ Maiestatis diuina, ac hu-
mane. ibid. nu. 428. to. 2
testificatur privilegiatus super antecedenti li-
cet ad id non teneatur super principali. ibid.
nu. 420. to. 2
testificandum est super fideicommissio secreto,
atque illicito. ibid. nu. 405. to. 2
testimonium non debemus ferre nisi requisiti
ad impedienda mala. ibid. nu. 304. to. 2
testimonium de malis mala intentione datum,
semper est peccatum, & saepe murmuratio-
nis. ibid. nu. 319. to. 2
testimonium omne malum non est murmu-
rationis. ibid. nu. 320. to. 2
testis est aliquis deponere obligatus, qui ad id
non debet compelli. ibid. nu. 317. to. 2
testis falsus Deum, iudicem, proximumque
offendit. ibid. nu. 301. to. 2
testis tacens veritatem, paulo minus peccat
quam falsus, licet non omnino tantum.
ibid. nu. 302. to. 2

testis de fama, ut legitime deponat non est ne-
cesse eum credere, ita esse, contra Panor. &
Fel. de fama & infam. nu. 12. to. 2
testis de fama non sufficit, ut dicat, se publicè
id audiuisse: quia potest ab uno, uel altero tan-
tum audiuisse. ibid. nu. 13. to. 2
testis dicat quod scit, non obstante quod promi-
serit, aut iurauerit id non dicere. c. inter uer-
ba. concl. 6. nu. 305. to. 2
testis esse non tenetur qui sine graui suo damno
esse non potest. ibid. not. 426. to. 2
testis ex charitate obligatus differt ab eo, qui
obligatur ex iustitia. Ille enim sapius, &
ad maiorem restitutionem tenetur quam il-
le. ibid. nu. 315. to. 2
testis non deponit de eo, quod scit nisi confessioni-
nis sacramentalis. ibid. nu. 309. to. 2
testis non deponit de delictis secretis, si genera-
liter interrogatur, nec etiam si specialiter.
ibid. nu. 310. to. 2
testis non tenetur, neque potest detegere deli-
cta secreta, si ei non constet esse semiplene
probata. ibid. nu. 311. to. 2
testis magis potest, & minus tenetur contra accu-
satum quam contra inquisitum. ibid. nu. 312. to. 2
testem de fama non satis dicere quod est pu-
blica vox, uel fama: quia non propterea est
omnium, uel maioris partis populi de fama
& infam. nu. 14. to. 2
testem ad solam punitionem delicti nemo ob cõ-
scientiam se debet offerre. c. inser verba. con-
clu. 6. nu. 314. to. 2
testes inabiles comprehenduntur in litteris mo-
nitorialis, & ad quod possint prodesse.
ibid. nu. 421. to. 2
testes, & qui eos excipiunt, in quo errent. ibid.
nu. 391. to. 2
testes deponentes super crimine contra diffama-
tum, peccant detegentes personam non in-
famam. ibid. nu. 174. to. 2
testes cum desunt, cessant privilegia non testifi-
candi, ac quando dicatur esse defectus tes-
tium. ibid. nu. 414. to. 2
testes privilegiati inabiles sumantur deficien-
tibus alijs. nu. 15. to. 2
testes quando possunt compelli ad deponendum
in causis civilibus, & criminalibus, & quã-
do non. ibid. nu. 307. to. 2
testes non compellit praxis Romana in causis
criminalibus. ibid. nu. 308. to. 2
testes privilegiati qui nequeunt etiam si ue-
lint testificari, conueniunt cum ijs qui pos-
sunt si velint in aliquo. ibid. nu. 422. to. 2
testes privilegiati non differunt ab alijs ad esse
etiam

sum, ut possint compelli quando alij defuncti
nu. seq. *ibid.*
testes privilegiati ut non damnificentur raro com-
pelluntur in iudicio exteriori. *ibid.* n. 424. 1. 2
testes quando dicantur deesse ut possint com-
pelli privilegiati, & admitti inhabiles, *ibid.* nu.
me. 417. to. 2
testes dicuntur deesse ad unum effectum, licet
non dicantur deesse ad alium. nu. seq. *ibid.*
testimonij defectus quando probetur. *ibidem.*
num. 419. to. 2
Testis nocens alij, tacendo verum, ut peccet,
& teneatur ad restitutionem. in *sum.* c. 17.
num. 134. & c. 25. nu. 40. to. 1
testis quid facere debeat excusatur a testifica-
do, & quando teneatur se offerre, & quan-
do possit, & non teneatur. in *sum.* c. 25. a nu.
me. 45. usque ad 50. to. 1
testis qui facere debeat interrogatus de eo quod
tacere debet. in *sum.* ca. 25. nu. 43. to. 1. & c.
hum. aur. q. 3. nu. 11. in fito. 2
testes quando dicantur deesse, ut admittantur
inhabiles, & cogantur privilegiati, & etiam
ferui. in *sum.* c. 25. nu. 49. to. 1. & de pen. di-
stin. 1. cap. si forte. nu. 1. & c. 10. 3
testis negando veritatem, ex quo fiscus perdit
panam, non tenetur ei restituere. in *summa.*
cap. 25. nu. 51. to. 1
testis quis teneatur se offerre, & quis non, &
quis possit, & non teneatur. in *sum.* cap. 15.
nu. 17. & c. 25. nu. 47. to. 1
testis & iudex quando teneantur restituere ac-
ceptum pro testimonio aut sententia. in *sum.*
c. 17. nu. 34. to. 1
testis qui fudit bonitatis rogantis, affirmans iure
iurando quod ignorat peccat, sed restituere
non tenetur. in *sum.* c. 18. nu. 2. to. 1
testis accusator, notarius, vel iudex quando
fiat irregularis. in *summa.* cap. 27. nu. 212.
225. tom. 1
testis ut mortaliter peccet asserens falsum, ta-
cens verum, dubitans & non renouans suum
dictum verum quod putat falsum, iurans se
testem non fore, excusans se illicito, absen-
tans se. in *sum.* c. 25. nu. 40. & c. 10. 1
testis ut peccet mortaliter detegens quod non
debet, mercedem recipiens, non parens sine
iusta causa edicto iubenti testari. in *summa.*
c. 25. nu. 42. 45. & c. 10. 1
Testimonium viri etiam legalis non suffi-
cit ad credendum de malo tertij. de iudiciis
in rub. nu. 52. dico 3. to. 4
testimonium viri est sufficiens ad impedi-
endum ne contrahatur matrimonium. in *sum.*

cap. 22. nu. 83. to. 1. & de pan. dist. 6. c. pen.
sacerdos. nu. 14. 27. to. 3
testimonium falsum dicens quando cum peri-
culo etiam vita recantare teneatur. in *sum.*
cap. 15. num. 17. to. 1. & de iudiciis in rub.
nu. 61. to. 4
testimonium falsum ob tria est mortale. in *sum.*
cap. 18. nu. 1 in fito. 1
testimonium ferre potest confessorius de his qua
per confessionem nouit, si ea illi alia patue-
runt uia. in *sum.* cap. 8. nu. 17. tom. 1. & de
pen. dist. 6. cap. sacerdos. nu. 161. to. 3
Theologi, & Canonista munera sic differunt.
de hor. can. c. 21. nu. 4. 6. to. 4
theologus non despiciat legum peritum, a quo
non parum iuuatur. de pen. dist. 6. c. 1. §. ca
ueat. nu. 12. to. 3
theologus & canonista puri regendo rempubl.
errare solent. de hor. can. cap. 18. nu. 58. to. 4
Theriaca vim & quis experiatur an liceat ve-
nenum alicui exhibere. in *sum.* c. 15. num. 8.
pec. 8. tom. 1
Thesaurarius quando peccet negotians sine li-
centia superioris pecuniam quam custodien-
dam recepit. in *sum.* c. 23. nu. 94. to. 1
Thesaurizare cui, & quando liceat. in *summa.*
cap. 23. nu. 73. & c. & cap. 24. nu. 6. tom. 1.
& de red. eccl. q. 1. mon. 25. nu. 2 & c. & de
Iudaei not. 2. nu. 10. to. 4
Thesaurus quid, & inuentus cuius fiat in *sum.*
cap. 17. nu. 172. & c. 10. 1
thesaurus non est pecunia omnis abscondita, &
restituendus etiam ante sententiam in *sum.*
c. 17. nu. 175. to. 1
thesaurum inueniens in pradio empto, non te-
netur restituere uenditori, quamuis sciens
emerit ab eo, qui id ignorabat. in *sum.* c. 17.
nu. 175. seq. 3. to. 1
thesaurum quarens arte magica, aut alijs mo-
dis illicitis, peccat mortaliter. in *sum.* c. 11.
num. 28. pec. 10. & c. 17. nu. 175. & c. 10. 1
thesaurus indulgentiarum quid, & unde. de
indulg. not. 13. nu. 110. 3
thesaurus indulgentiarum est infinitus, & im-
mensus de indulg. not. 32. nu. 14. to. 3
thesaurus Ecclesie communicari potest mor-
tuis, ut huius. de indulg. not. 20. nu. 16. & no.
22. nu. 12. & not. 31. nu. 48. to. 3
thesaurum Reges, & inferiores principes habere
non solum possunt, sed tenentur. de elec-
mosina. nu. 17. to. 3
thesaurus sapientie diuina multa continet, &
in his merita Christi uti satisfactoria. de in-
dulg. not. 23. nu. 6. & c. 10. 3

thesaurus indulgentiarum siue satisfactio-
num Christi & sanctorum, est dispensabi-
lus etiam sine sacramenti applicatione, &
per quos. de indulg. not. 14. nu. 1. &c. & not.
31. a. nu. 1. & que ad 20. 10. 3
Timeri ut possit Deus de pan. dist. 2. c. sicut se-
ta. num. 2. to. 3
Timor, uide Verbo *Metus*, prater infra scripta.
timor, Gaudium, Tristitia, Spes quid. in summ.
pral. 5. num. 2. &c. to. 1
timor filialis, seruilis, mundanus, & initialis
quid, & ut differant. de pan. dist. 2. ca. sicut
seta. num. 3. & que ad 7. to. 3
timor seruilis qui bonus, & qui malus, & quā-
do, & quale peccatum. de fin. hum. nu. 40.
&c. & cap. inter uerb. 5. concl. num. 2. 2. &c.
tom. 2. & de panit. dist. 2. c. sicut seta. nu. 3.
&c. 7. &c. to. 3
timor seruilis non omnis donum Dei. de panit.
dist. 2. c. sicut seta. num. 6. &c. to. 3
timore Deo seruientium, qui bene, & qui male
mereantur. de fin. hum. nu. 42. to. 2
timor damni eius, cui debetur, vel quod exinde
proueniet Reipub. quando differat restitutio
nem. in sum. c. 17. nu. 62. &c. inf. 7. tom. 1
titulus coloratus quo ad unum effectum, & nō
quo ad alium. cap. accepta. oppos. 8. num. 6.
&c. tom. 4
tituli saltem colorati defectus obijcere potest
agenti ad ipsenda quilibet clericus eccle-
sia, cuius est illud. cap. accepta. oppos. 3.
num. 4. tom. 4
titulis pluribus eiusdem beneficii niti quisque
potest, non solum defendendo, sed etiam a-
gendo. c. accepta. oppos. 3. nu. 3. to. 4
titulis in beneficialibus Papae est pro ratione uo-
luntas, de incompatib. benef. nu. 4. uide tex-
men nu. 26. to. 2
titulus vel rubrica an pro lege allegari possit.
de pen. dist. 1. cap. hac autem Verba. in glos.
num. 7. to. 3
titulum ad quem quis fuit ordinatus, aliena-
re uel renuntiare nemo potest, nisi &c. in su.
cap. 22. nu. 18. B. Pec. 3. to. 1
Torneamenta quędam sint licita, & quando sit
peccatum ingredi, uel eis interesse. in sum.
c. 15. nu. 9. to. 1. & c. inter Verba. 2. concl. nu.
6. to. 2. & de panit. dist. 5. c. contrarium. nu.
15. tom. 3
Tormentorum metu confiteri de se crimina sal-
ta, aut Vera occulta, quando non sit mortale.
in summ. capit. 18. num. 27. &c. to. 1. &
cap. inter Verba. 6. conclus. imperfecta, nu-
me. 13. tom. 2

tormentum non est dandum ei, qui non tenetur
reuelare ueritatem, nec minus iuramentū,
c. inter uerb. concl. 6. nu. 349. to. 2
tormenta non dantur denuo sine nouis conie-
cturis, ibid. nu. 374. to. 2
tormenta non excusant a peccato eum, qui re-
uelat secreta Reipub. ibid. nu. 163. to. 2
tormenta an quando dari possint reo postquam
probatum est eius delictum. ibid. n. 377. to. 2
Tortura spiritualis est iuramentum, & ab ea
non incipiendum sine saltem semiplena de
culpa notitia. de iudicijs in rub. nu. 56. to. 4.
& de pan. dist. 1. c. quis aliquando. § non ti-
bi dico. nu. 7. 17. to. 3
Trabem, aut aliquid aliud fluminis & delatū
inueniens ad quid teneatur. in sum. ca. 17.
nu. 176. to. 1
Traditio Apostolica, & ecclesia, pro diuina le-
ge tenenda de red. eccl. q. 1. mon. 23. nu. 6. &
q. 3. mon. 2. nu. 6. to. 2
Transcribere an liceat diebus festis, & quando
mortale. in sum. cap. 13. num. 14. & cap. 25.
nu. 53. &c. to. 1
Transseuntes per terras hereticorum, an tenean-
tur eos reprehendere. in sum. cap. 24. nu. 12.
&c. in fine. to. 1
Transfuga, qui cum suis armis ad Sarracenos
fugit, quando excommunicatus. de Iudais.
not. 8. num. 33. to. 4
Transgressio decem preceptorum decalogi est
mortalis, nisi una ex tribus causis ipsam ex-
cuset. in sum. c. 11. nu. 4. to. 1
transgressio multorum preceptorum quando
fit unum peccatum. in sum. cap. 11. num. 4.
dic. 5. tom. 1
transgressio legis humane quando obliget ad
mortale. in sum. pral. 9. num. 8. & cap. 23.
nu. 40. 42. 47. cetera Vide verbo *Lex*. to. 1
transgressio precepti, ob quam lex & cetera impone-
bat penam mortis, uel modo euangelica im-
ponit, est, & erat peccatum mortale. de le-
ge pen. nu. 18. & 20. to. 3
Translatus regularis, Vide Verbo *Regularis*,
prater infra scripta.
translatum regularem traçet praelatus uel Ver-
naculum quo ad exitum. de reg. com. 4. nu-
me. 14. 38. to. 2
translatio regulari quanta licentia extr. manē-
di dari possit. de reg. com. 4. nu. 12. 38. to. 2
translatio regularis vel eiecius soluitur ab ac-
cidentalibus. de reg. com. 3. nu. 46. to. 2
translatus regularis mendicans ad non mendi-
cantes, ad multa fit inhabilis. de reg. com. 4.
num. 16. 24. to. 2

tributa, prater infra scr. uid e uerbo Gabella.
tributa, & iura regia qui non soluit, ut peccet.
in sum. cap. 17. nu. 200. & c. to. 1
tributum meretricum tanquam fadum ab A-
nastasio sublatum. in sum. c. 17. nu. 195. C.
seq. 2. tom. 1
Tyrannitatis opera exteriora indiuisa. de pen. di-
st. 1. c. Serbum. nu. 7. to. 3
Tirremes siue galera quid? & earum mate-
ria & prohibita fere ad Sarracenos. de Iu-
dais a nu. 5. & que ad 23. to. 4
tirremibus punire subditos suos ut liceat prala-
tis. de reg. com. 3. nu. 5. to. 2
tirremes Sarracenorum Sel naues piratarum
gubernantes sunt excommunicati, remigantes
vero licet peccent, non tamē sunt excommu-
nicati. in sum. cap. 27. nu. 62. & c. to. 1. & de
Iudais not. 11. nu. 1. & c. 6 & c. to. 4
Tristari deliberare, eo quod Deus bona malis
largiatur, est peccatum mortale. in sum.
c. 23. nu. 118. pec. 3. to. 1. & de pen. dist. 2.
cap. si quis. nu. 2. 4. to. 3
tristari deliberare de bono notabili proximi est
mortale. in sum. c. 23. nu. 118. pec. 1. to. 1. &
de pen. dist. 2. c. si quis. nu. 2. 5. to. 3
tristari eo quod non habeat quis tanta bona te-
poralia, quanta alii, tale peccatum, qualis
est finis. in sum. c. 23. nu. 118. pec. 2. to. 1. &
de pen. dist. 2. cap. si quis. nu. 4. tom. 3
Tristitia magis quam lata mouet. de pen. d. 7.
cap. fin. § quod quamuis. nu. 7. to. 3
Tristitia omnis ut simpliciter mala, & que bo-
na de pen. d. 5. c. fratres. nu. 7. 4. & c. to. 3
tristitia de malo alieno multiplex, bona, & ma-
la de pen. dist. 2. c. si quis. nu. 2. to. 3
Triticum emere, vendere, Sel mutuum dare,
uide Serbo Frumentum.
Tutor parti eligenda necessario in dubijs rebus,
ut intelligatur in sum. cap. 27. 281. 284. c. 1.
& de rescri. c. cum contingat. rem. 2. nu. 19.
to. 4. & de pen. dist. 5. in princ. cap. conside-
ret. in 38. & dist. 7. c. si quis autem. n. 24. & q;
ad 46. 56. & c. to. 3
Tutor, uel curator quis dicatur, & quando
peccet in sum. c. 17. nu. 137. & c. & cap. 25.
num. 66. tom. 1
tutor, Curator, Sel Pater potest irritare totum
simplex filii factū ante xi. ij. etiam post. xvi.
annum, dum modo Souēs, in illa astate ratū
non fecerit totum, & quando dicatur ra-
tum in sum. c. 12. nu. 71. to. 1
tutor uel procurator si damnum infert, ut sua
parti pro sit, illud restituere tenetur. in sum.
cap. 17. num. 137. & c. & cap. 25. nu. 66. i. 1

tyrannum rogare pro iustitia uel gratia non
est peccatum. in sum. c. 14. nu. 41. to. 1
tyrannum occidere, nemo propria auctoritate
potest. de hor. canon. cap. 10. nume. 78.
etc. tom. 4

V Ae, dictio significat damnationem eter-
nam. c. inter Serba. concl. 6. nu. 55. to. 2
Vagabundus dicitur, qui nullibi certum ha-
bet domicilium, qui sacerdoti cuiuslibet ap-
probato confiteri potest. de pen. dist. 6. cap.
placuit. nu. 79. & c. to. 3
Valor orationis propriae, & aliena quantus. de
hor. can. c. 20. nu. 33. & c. to. 4
ualor rei iustus est, quo res pecunia presenti
uendi potest, sine fraude, & dolo in sum.
c. 23. nu. 80. to. 1
Vanagloria quid, & qua filia eius, & quando
mortalis. in sum. c. 23. nu. 10. & c. tom. 1. &
de hor. can. c. 6. nu. 11. tom. 4. & c. inter Ser-
ba. concl. 5. nu. 70. to. 2
uanagloria differt a presumptione. & ambitio-
ne. in sum. c. 23. num. 11. to. 1
Vedigalia, Sde Serbo Gabella, prater infra-
scripta.
uestigal non soluens est immunis a culpa ob
legem penalem contratales editam. de lege
pen. nu. 41. to. 3
uestigal regi debitum est magis, quam quod ei-
dem ex priuato contractu debetur. nu. 43.
ibid. tom. 3
uestigalis vocabulum modo strictius, modo la-
tius patet, quam tributū. ibidem, numero
47. tom. 3
uestigalia, seu tributa personalia Sel mista,
extraordinario modo inducta fuerunt, &
obligant eo modo, quo populus ea soluenda
de consensu principio expresso uel tacito su-
scipit. ibid. nu. 49. to. 3
uestigalium, qua principi penduntur, tria gena-
ra. ibid. nu. 48. to. 1
Velum accipiens testimonialis, cum non sit
uirgo peccat. nisi & c. in sum. c. 16. num. 3.
in fi. tom. 1
Velleus quid, & quare non habetur pro facto.
de penitent. distinct. 1. c. magna. nume. 14.
19. tom. 3
Venando clericus quando fiat irregularis occi-
dens aliquem inuoluntarie. in sum. 27. nu-
me. 237. inf. 27. tom. 1
uenari licet diebus festis etiam lucris gratia.
in sum. c. 13. nu. 11. to. 1
Venatum uel piscatum prohibens quando pec-
cet & teneatur ad restitutionem, & qua
requi-

- requirantur ut iuste prohiberi possint. in sū.
c. 17. nu. 120. 125. to. 1.
- uenatus quatenus clericis secularibus, & regu-
laribus liceat. de reg. com. 4. nu. 26
- Vendens, Vel vendere censum, Vide Verbo Cen-
sum.
- uendens, Vel vendere, prater infra scripta, Vide
Verbo Emens, Vel emere.
- uendere Scititā in fidelibus Vel ex subministra-
re, quando sit peccatum, & inducat excom-
municationem in sum. c. 23. nu. 93. & c. &
cap. 27. n. 63. t. 1. & de Iudeis not. 1. nu. 1. &
not. 4. nu. 1. & que ad 22. & not. 8. num. 16.
& que ad 24. & not. 10. num. 1. & que ad
25. tom. 4
- uendere arma iniuste bellaturo, Vel alia noxia,
ut sit peccatum. in sum. c. 23. nu. 90. tom. 1
- uendere vel commodare scilicet, funes, sagittas
ad deformandum aliquem, subsequuta de-
formatione inducit irregularitatem. in sum.
cap. 27. num. 217. Seq. 11. to. 1
- uendere plus quam sit mandatum, quando
inducat obligationem restituendi. in sum. c.
23. num. 97. & c. to. 1
- uendere aut locare dolia Vel alia Vasa Vitiosa,
quomodo sit peccatum & inducat obliga-
tionem ad restituendum. in summ. cap. 17.
num. 196. tom. 1
- uendere Vel emere plus Vel minoris quam
valeat, etiam citra dimidium pretium, pec-
catum est, & inducit obligationem ad resti-
tuendum in sum. cap. 17. num. 210. 243. &
cap. 23. num. 83. & c. 87. to. 1. & de iudicijs
not. 6. a. num. 47. & que ad 100. tom. 4 & de
pæn. dist. 5. c. qualitas. num. 27. & c. tom. 3
- uendere equum Vel quidvis aliud plus quā
ualet, etiam si postea tanti valeat, inducit
obligationem ad restituendum in sum. c. 17.
nu. 243. tom. 1
- uendere Vel emere aliquid pro alio, vel Scilicet
pro re pretiosiore, quando sit peccatum. in sū.
c. 23. nu. 89. & de pæn. dist. 5. c. qualitas.
num. 26. & c. tom. 3
- uendere vel emere monopolio, Vel ipse solus pro
pter privilegium quale peccatum. in sum.
cap. 23. num. 92. to. 1
- Vendere quando quis teneatur minoris quam
emerit. in sum. c. 17. nu. 229. to. 1. notandū.
- uendere vel emere cum pacto retrouendendi,
quando liceat. in sum. c. 17. nu. 248. & ca.
23. nu. 86. & de Scuris. nu. 78. to. 1
- uendere ad tempus pretio rigido, & emere pe-
cunia praesenti pretio in simo, Sit liceat. in sū.
c. 17. nu. 228. 241. to. 1
- uendere, emere, commutare, uel negociari die-
bus festis, quando mortale. in sum. cap. 13.
num. 8. tom. 1
- uendere uel emere carius calicem, rosaria, uel
similia, eo quod sint benedicta, est simonia,
sed non excommunicat. in sum. c. 23. nu. 99.
111. in fi. to. 1
- uendere, Vel emere Sicariam etiam temporalē,
est simonia sed non excommunicat. in sum.
cap. 23. nu. 110. to. 1. Ad 14. quesitum. to. 1
- uendere alicui aliquid cum pacto vel solunta-
te Sit sibi reuendatur minoris, an peccatū.
in sum. c. 17. nu. 241. 248. to. 1
- uendere carius credita quam praesente pecu-
nia, uel emere Scilicet anticipare, an liceat.
in sum. c. 17. nu. 210. 228. 241. 243. & ca.
23. num. 81. & c. to. 1
- uendere aliquid cum pacto ut solvatur pretio
maximo, quo valebit & que ad tale tempus,
est usura in sum. c. 17. nu. 240. to. 1
- uendere, emere, uel mutuum dare frumentū,
Vide Verbo Frumentum.
- uendere quis suum potest pretio quo sibi ua-
let, quamuis alijs non tantum valeat. in sū.
cap. 23. nu. 83. & de usuris. nu. 47. & c. to. 1
- uendere se potest liber homo ratione debiti. in
sum. c. 17. nu. 88. to. 1
- uendere potest pater filium etiam inuitum
propter necessitatem. in sum. c. 17. nu. 88. in
fi. & c. 23. nu. 95. & c. to. 1
- uendere facio an liceat monialibus. in sum. c.
14. nu. 43. to. 1 & de pæn. dist. 5. ca. nego-
tium. nu. 26. to. 3
- uendere meretricibus vestes, sandalia, & alia
similia quomodo licitum. in sum. c. 19. c. 20.
num. 16. to. 1
- uendi Vel locari possunt decima & oblationes,
non autem ius ea accipiendi. de spol. cler. §.
18. num. 8. to. 2. & de her. can. c. 18. nu. 71.
tom. 4. & de red. ecclesiast. q. 1. mon. 57. nu-
me. 2. tom. 2
- uendi non potest licite aliquando ratione admi-
sti quod per se vendibile est. in sum. c. 17..
num. 40. & cap. 23. nu. 99. inf. 3. & nu. 111.
dico 12. tom. 1
- uendere uel pignori Vasa sacra, libros, uesti-
menra ecclesiastica, non licet nisi in maxi-
ma necessitate. in sum. c. 17. nu. 205. pec. 86.
to. 1. & de spol. cler. §. 2. num. 3. to. 2
- uendere non potest Papa beneficium, potest ta-
men illud extinguere, diuidere, unire, & de
fructibus varie disponere. in sum. c. 23. num.
108. inf. 8. to. 1. & de spol. cler. §. 3. num. 6.
& c. tom. 2

uendere

uendere ut liceat spelucris. de vsuris nu. 5. 1. 1.
uendere officia secularia quando liceat. Sel in
ducatur restitutionem. in sum. c. 17. nu. 81. &
c. 25. nu. 7. to. 1. & de dat. & promiss. nu. 46.
&c. tom. 3.
Vendibile est officium iudicis cum potestate in
dicandi. & alia officia secularia. licet vete-
tur vendi. in sum. cap. 17. num. 81. & c. 25.
num. 7. to. 1. & de dat. & promiss. num. 46.
&c. tom. 3.
Venditor quando teneatur manifestare utrum
rei. in sum. c. 23. nu. 89. to. 1. & de pa. dist. 5.
c. qualitas. nu. 33. to. 3.
uenditor Censu. uide uerbo. Censu.
uenditor ab emptore enormiter laesus in vendi-
tione tenetur illum denunciare. Sel debi-
tu condonare. de iudicijs not. 6. nu. 62. to. 4.
uenditor rei carius vendere nequi ob priua-
tam utilitatem. quae ex ea in emptorem ce-
dit. sed ob eam. quam ipse in venditione per-
dit. de Cambijs. nu. 58. to. 1.
Venenum propinare. ut postea sis theriaca. co-
gnoscatur. quando liceat. in sum. c. 15. nu. 8.
poc. 8. in fi. to. 1.
ueneni negotio est licite. de pen. dist. 5. c. ne-
gotium. nu. 25. to. 3.
Veniale peccatum quid. & quibus modis dica-
tur. in sum. prel. 7. nu. 11. & prel. 9. nu. 19.
to. 1. & de hor. can. c. 3. nu. 62. to. 4. & de pa-
nit. dist. 1. c. serpens. nu. 12. & c. quem pani-
tet. nu. 5. to. 3.
ueniale peccatum. & mortale ut specie diffe-
rant. in sum. prel. 7. nu. 11. & prel. 9. num. 6.
&c. to. 1. & de hor. can. c. 3. nu. 62. to. 4. et de
pen. dist. 1. c. tres sunt autem. nu. 5. to. 3.
ueniale peccatum etiam alias confessum est suf-
ficiens materia ad sacramentum poeniten-
tie. in sum. c. 21. nu. 34. to. 1. & de pan. dist. 1.
c. quem poenitet. nu. 9. &c. & dist. 3. cap. de
quotidianis. nu. 9. & dist. 5. in prin. 3. par. gl.
num. 18. tom. 3.
uenialiter peccandi nulla causa iusta. de paen.
dist. 1. c. tres sunt. nu. 11. &c. to. 3.
uenialiter peccare ex contemptu. mortale. &
quando uere sit ex contemptu. in sum. pre-
lu. 9. nu. 17. & cap. 20. num. 20. to. 1. & de
panit. dist. 1. in prin. glo. sum. nu. 8. & cap.
tres sunt autem. nu. 9. &c. 13. to. 3.
ueniale peccatum peius omni malo poena. &
disponit ad mortale. in sum. c. 14. nu. 37. to. 1.
ueniale peccatum unum sine altero. etiam si-
ne originali. & sine mortali condonatur in
sum. cap. 1. nu. 24. & c. 3. nu. 7. to. 1. & de pa-
nit. dist. 3. c. de quotidianis. nu. 4. &c. 11. &

dist. 6. cap. 1. Si sacerdos. num. 25. & que ad
29. tom. 3.
uenialium culpa dimissa. non semper censetur
remissa tota poena eis debita. de poenit. dist. 3.
c. de quotidianis. nu. 6. 8. 10. 3.
uenialia peccata tantum habens non tenetur
ad conterendam. Sel confitendum. de pan.
dist. 5. in prin. 3. par. glo. nu. 18. &c. to. 3.
uenialia peccata quotcumque sint. non faciunt
enim mortale. de pan. d. 1. c. tres sunt au-
tem. nu. 6. &c. 16. to. 3.
uenialia omnia peccata vitare non potest ho-
mo in hac uita. de pan. dist. 3. c. de quotidia-
ni. nu. 1. &c. 10. 3.
uenialia peccata per qua remittantur. in sum.
c. 1. n. 24. 1. & de pan. dist. 1. cap. magna.
nu. 6. & dist. 3. cap. de quotidianis. nu. 2. 4.
6. & distinct. 6. cap. 1. Si sacerdos. num. 26.
&c. tom. 3.
ueniale peccatum auditum in confessione de-
tegere. est peccatum mortale. in sum. cap. 8.
num. 3. 17. & cap. 18. nu. 5. 1. to. 1. & c. inter
verba. 6. concl. imperfecta. nu. 17. to. 2. & de
pan. dist. 6. c. pen. sacerdos. nu. 5. 1. 68. to. 3.
uenialia peccata quando liceat confiteri uni.
& alteri mortalia. in su. c. 2. 1. n. 40. in fi. t. 1.
ueniale peccatum quando impedit consequen-
tiam Indulgentiarum. de indulg. not. 19.
nu. 6. 22. & not. 3. 1. nu. 45. &c. to. 3.
ueniale est. consulendo peritos reuelare perso-
nam. quae reliquis fideicommissum. Sel com-
missionem tacitum restituendi incapaci in
quo peccauit. signor ante fiat. c. inter ver-
ba. concl. 6. nu. 1. 2. to. 2.
Veniā petere quando prior debeat iniuria af-
fectus. in sum. c. 14. nu. 25. in fi. to. 1.
ueniam lapsi non esse dandam affirmare. ha-
reticum est. de panit. dist. 1. c. quantumlibet.
num. 1. to. 3.
ueniam quis poenitens & confessus querat. de
panit. dist. 1. c. potest fieri. nu. 7. 10. 3.
Venite exultemus. antiquum & nouum de hor.
can. c. 19. nu. 190. to. 4.
Verba cum effectu intelligenda. quo modo in-
telligi debeat. de reg. com. 4. num. 14. & de
alie. rer. eccl. & spol. cler. nu. 20. 1. 2. & de
panit. dist. 1. cap. haec autem uerba. num. 6.
10. &c. tom. 3.
uerbum Dei quid. & rectius quam Sermo di-
citur. de panit. dist. 1. cap. uerbum. num. 6. in
gloss. tom. 3.
uerba extranea ut pronuncianda. de hor. can.
c. 16. nu. 17. & de pan. dist. 1. c. quamobrem.
nu. 2. to. 3.

uerba penitus, & nullatenus, priuant, quo modo ipso iure, & quando non disponant. de res. c. cum contingat. 13. cau. nul. nu. 3. 6. to. 4.

uerba illa. Dictum, Factum, & Concupitum, quomodo accipiuntur. in sum. prel. 7. n. 7. t. 1.

uerba subiunctiui modi potentiam quandam frequenter denotant. de pen. dist. 6. c. 1. qui sult. nu. 76. to. 3.

uerba subiunctiua futuri temporis an perfectum significant. de pen. dist. 1. c. hac autem verba. num. 1. to. 3.

uerba conuersum & uersum in quo differant. in sum. c. 1. nu. 35. to. 1. & de pen. dist. 7. & cap. Slt. §. quod quamuis. nu. 3. & c. 10. 1.

uerba ignoscere, & indulgere, quid, & ut differant. de pen. dist. 1. c. libenter. nu. 1. to. 3.

uerba scientes, facientes, uel praesumentes, audentes, uel similia posita in pœnibus non ligant eum qui bona fide, ignoranter, aut imprudens, siue inanimaduertens fecit. in sum. c. 27. nu. 141. decl. 4. & nu. 155. to. 1. & c. Accepta. oppos. 8. nu. 3. to. 4. & de reg. com. 4. nu. 61. not. 7. to. 2. & de dat. & promiss. nu. 38. to. 3. & de alie. rer. eccle. & spol. cler. nu. 16. to. 2.

uerbum uel dictio forsitan casualiter iuxta materiam subiectam significat certitudinem, licet proprie dubitationem importet. de spol. cler. §. 5. nu. 3. to. 2.

uerba semper, indefinenter, & similia quomodo intelligenda. de pen. dist. 5. c. 1. §. semper. num. 5. to. 3.

uerbum monitio iuris peritis consilium & exhortatione significat, & non praeceptum. de pen. dist. 5. in prin. 3. par. glo. nu. 42. to. 3.

uerba intrauerit monasterium, uel ingressi, significant solenniter professus fuerit. de reg. com. 2. num. 45. to. 2.

uerba illa, non obstantibus, &c. tollunt necessitatem inferendi tenorem contrariorum, etiã si caueatur in illis contrarium. de rescript. c. si quando. except. 1. nu. 1. & c. & except. 20. num. 4. to. 4.

uerba illa, Quouis alio modo uacante, quos modos includant. de rescript. c. si quando. except. 2. num. 3. to. 4.

uerba illa sicut asseritur & sicut asseris differunt. de rescript. c. si quando. except. 3. nu. 1. etc. t. 4.

uerba illa in promissis bullarum posita, uita ac morum honestas, & etiam si idoneus est, ut intelligantur. de rescript. c. si quando. except. 8. num. 8. & c. tom. 4.

uerba illa, si dignus est is cui datur, & illa si pœces ueritati nitantur, ut intelligantur. de re-

scrip. c. si quando. except. 11. nu. 1. & c. tom. 4.

uerbum seu pronomen hoc praesentia oculis corporis uel mentis demonstrat. de dat. & promiss. nu. 43. to. 3.

uerbum piaculum, significat pium opus, & etiã scelus siue crimen grande sanguinis effusione uel aliqua satisfatione magna expiandum. de pen. dist. 1. c. si quis necandi. num. 1. & c. tom. 3.

uerbum Sordes quid significet. de dat. & promiss. num. 4. & c. to. 3.

uerbum Debet regulariter sed non semper inducit obligationem. c. inter uerba. 1. conclus. num. 9. to. 2.

uerbum Propter, quatuor causas significat, scilicet finalem, formalem, efficientem, & materialem. de fin. hum. nu. 3. to. 2.

uerba Caterarum literarum Apostolicarum & inselligantur. de rescript. c. cum contingat. 2. cau. null. nu. 7. & c. 11. to. 4.

uerba in bullis siue concessionibus posita, si uocatur Vocandis ut intelligantur. de rescript. c. cum contingat. 2. cau. null. nu. 14. to. 4.

uerba seu uel siue quid proprie, uel improprie significant. de reg. com. 4. nu. 44. 62. to. 2.

uerbo est, pro comedere, quando quis in se & itatur. c. hum. aur. q. 2. nu. 10. to. 2.

uerbum finis tam feminino quam masculino genere inuenitur. de fin. hu. nu. 2. in fi. to. 2.

uerbum uideri fictionem uel praesumptionem significat. mis. 37. nu. 9. to. 4.

uerbum Denuo, quid significet. c. accepta. oppos. 7. nu. 36. tom. 4.

uerbum Ideo uox illatiua est. de pen. dist. 5. c. falsus. nu. 22. to. 3.

uerbum Hortamur interdum ex materia subiecta praeceptum inducit. de pen. dist. 5. c. fratres. nu. 1. to. 3.

uerbum, simplex, apud iuris peritos significat simplicia. de pen. dist. 5. cap. fratres. num. 8. to. 3.

uerbum arguere significat reprehendere, ostendere, in periculum ducere. de pen. dist. 5. c. qualitas. nu. 15. to. 3.

uerba illa, nulla, aliquis, quantam uim & robur habeant. de p. d. 6. c. placuit. nu. 32. to. 3.

uerbum statuerit, quando perfectum significet. de pen. dist. 1. c. hac autem uerba. nu. 2. to. 3.

uerbum, omne, ponitur pro singulis generum, pro genere singulorum. de pen. dist. 2. c. quia radix. nu. 4. to. 3.

uerbum, omnino, quid significet. de pen. dist. 5. c. 1. §. ponat num. 2. & cap. contrarium. num. 7. tom. 3.

uerba turpia dicens quando peccet mortaliter. in sum. cap. 14. num. 37. & cap. 23. nume. 113. tom. 1.

uerba inimicorum sunt earum desideria. de silent. num. 12. to. 2.

uerbum idem ad diuersa relatum diuersa significat. de pan. dist. 5. c. negotium. num. 14. to. 3. & de reser. c. cum contingat. cau. 2. nul. num. 7. 9. 14. to. 4.

uerbum nix, pro nullatenus, & pro difficile accipitur de pan. dist. 5. c. negotium. nu. 11. usque ad 15. tom. 3.

uerbum, proprius, quid significet, & ut uarie accipitur. de pan. dist. 6. c. placuit. num. 130. & c. tom. 3.

uerba illa, nullo modo, &c. Nullo tempore, quid significant. de reser. c. si quando. excep. 21. nume. 62. tom. 4.

uerba intelligenda secundum materiam subiectam, & secundum mentem disponentis. de dat. & promiss. nu. 8. addo 5. to. 3.

uerbis sunt potius intelligenda secundum usum & modum communem loquendi, quam secundum originariam significationem. de reser. c. si quando. excep. 13. num. 2. to. 4. & de indulg. not. 3. nu. 4. & de panit. dist. 1. in prel. num. 5. & c. si peccatum Dauid. nu. 2. to. 3. & misc. 19. nu. 4. & c. to. 4.

uerbum, uenit, quid in Extrauag. de indulg. significet. de indulg. not. 10. nu. 6. to. 3.

uerba illa, facia id, tripliciter intelligi possunt. de pan. dist. 2. cap. non reuertebantur. nume. 2. tom. 3.

uerbum siue relatiuum qui adiunctum uerbo futuri temporis conditionem inducit. de indulg. not. 32. nu. 37. 49. to. 3.

uerbum, Transfere, pro concedere nonnunquam ponitur. de indulg. not. 23. nu. 15. to. 3.

uerba Volumus, decernimus, statuimus, ius nonnum important. de spol. cler. §. 6. nume. 7. & §. 7. nu. 1. 4. & §. 8. nu. 3. to. 2. & c. accepta, oppos. §. nu. 7. to. 4.

uerba Mandamus, prohibemus, precipimus, obligamus, uetamus, interdiciamus, inhibemus, teneatur, debeat, obligetur, & similia posita simpliciter, etiam secundum legem ecclesiasticam ad veniale tantum obligant, nisi &c. in sum. c. 23. nu. 49. & c. to. 1. & de indulg. not. 32. nu. 51. & no. 33. nu. 5. to. 3. & c. inter uerba. concl. 1. nu. 9. to. 2.

uerba profana diuinis miscere in organo uel alio modo, quale peccatum. in sum. c. 11. n. 25. & cap. 12. num. 87. to. 1. & de hor. can. c. 16. nu. 48. tom. 4.

uerbis orationis praesertim sacramentalibus nihil miscendum. de hor. can. c. 19. nu. 45. to. 4.

uerba praeceptiua consilium, & consultiua praeceptum inducunt ob materiam subiectam, alioquin minime. de pan. dist. 5. c. fratres. nume. 1. tom. 3.

uerba de primo actu tantum esse intelligenda, sed quinque modis limitatur. de red. eccle. q. 3. mon. 9. nu. 3. to. 2. & de indulg. not. 32. nu. me. 46. & c. & de pan. dist. 6. c. placuit. num. 167. 169. tom. 3.

uerbum Unum, & idem ad diuersa relatum frequenter diuersè significat. de elemosina, nume. 50. tom. 3.

uerbum substantiuum, Est sonat veritatem rei: Verbum Verò censetur praesumptionem in foro tantum exteriori. de Cambijs, numero 3. tom. 1.

uerba etiam in materia odiosa, qua proprie significant, omnia includunt. de simonia, nume. 5. tom. 1.

uerba incidenter posita in constitutione seu statuto, non probant. de Cambijs, nu. 60. to. 1.

uerba obscura & dubia interpretanda ut quā minimam obligationem inducant. de usuris, num. 109. to. 1. & mis. 19. nu. 4. to. 4. & de regu. com. 1. nu. 20. to. 2.

Verecundia non est causa iusta adeundi alieni confessionarium, relicto suo Parocho. in sum. c. 7. nu. 8. & c. to. 1. & de panit. dist. 6. c. placuit. num. 149. & c. to. 3.

Veritas est uirtus qua se quis qualis est ostendit. cap. hum. aur. q. 2. nu. 1. & q. 3. nu. 2. to. 2.

ueritas impugnata ut fiat illustrior. de red. eccl. pre. l. 1. nu. 5. to. 2.

Versum & conuersum in quo differant. in sum. c. 1. nu. 35. to. 1. & de panit. dist. 6. ca. uli. §. quod quamuis nu. 3. & c. to. 3.

Vesti, uide uerbo Comedere.

Vesperis uel diuinis officiis interesse, an aliquando teneamur sub mortali. in sum. c. 21. nu. 1. to. 1. & de hor. can. cap. 3. nu. 19. tom. 4.

uespera quadragesima quae ante cenam dicitur. de hor. can. c. 3. nu. 41. & c. 22. nu. 94. & mis. 70. num. 1. to. 4.

Verites sacra qui possit benedicere. in sum. c. 25. num. 84. to. 1.

ueste se induere virili faminā, uel uirū faminae, quale peccatum. in sum. cap. 23. nu. 22. to. 1.

ueste uel habitu religioso se induere in opprobrium illius est mortale, ob leuitatē uero veniale. in su. c. 23. nu. 22. & c. tom. 1. & de pan. dist. 6. cap. pen. sacerdos. nume. 110. tom. 3.

uestibus pretiosis uti an liceat clericis, uel reli-

I N D E X.

- religiosis. de reg. com. 4. nu. 27. to. 2.*
uestium sumptus Clericorum & Monachorū nimis, multis damnatus. c. inter Verba. 5. concl. n. 68. & c. de reg. com. 4. nu. 27. to. 2.
uestes candida ut sint damnata. c. inter Verba. 5. concl. nu. 68. & c. to. 2.
uestitus quis licitus, quis venialis, & quis mortalis. in sum. c. 23. nu. 18. 123. pec. 4. tom. 1. & c. inter Verba. 5. concl. nu. 68. & c. to. 2.
Vetamus Verbum, quando obliget ad mortale, vide Verbo Mandamus.
Vetita materia, vetatur etiam factum ex ea, sed non contra. de Iudeis not. 7. nu. 21. to. 4.
Vitiores, Mercatores, Scholastici, quibus in locis & a quibus teneantur sumere sacramenta. de pen. dist. 6. c. placuit nu. 84. & c. to. 3.
Vicaria spiritualis & temporaria venditio simoniaca, sed non excommunicat. in sum. c. 23. nu. 11. to. 1. Ad 14.
Vicarius quatuor genera, quorum quilibet confitendi licentiam prestat. de pen. dist. 6. c. placuit nu. 69. 72. to. 3.
vicarius generalis Episcopi, eo solo quod est Vicarius, non potest cognoscere de criminibus, nisi & c. de penit. dist. 1. cap. serpens. num. 4. to. 3.
Vicarius praelati quis proprie, & quis improprie. de reg. com. 3. nu. 22. to. 2. ad prius.
vicarius episcopi potest esse regularis & monachus, de licentia tamen praelati. de reg. cō. 2. nu. 68. to. 2. Ad 15.
vicarius episcopi potest esse regularis translatus. de reg. com. 4. nu. 15. to. 2.
vicarius episcopi auctus re, non augetur nomine. de pen. dist. 1. c. serpens, nu. 4. to. 3.
Vidua cur possit recipere aliquid determinatū ab heredibus, donec restituatur illi dos. in sum. c. 17. nu. 213. in fi. & de Furis nu. 67. & c. tom. 1.
vidua aut Viduus fornicans fruendo re a coniuge relicta, ut caste vivat, peccat, & tenetur ad restitutionem. in sum. c. 23. nu. 62. & cap. 25. num. 65. to. 1.
vidua vel cuius persona licet gaudere de copula praterita sibi licita, non tamen in presentia delectari. in sum. c. 16. nu. 10. to. 1. & de panit. dist. 1. c. se cui. nu. 2. & c. 5. to. 3.
Vigilia, & peregrinationes annumerantur ieiunio. in sum. c. 3. nu. 3. to. 1.
vigiles plebis sunt clerici. de hor. can. ca. 9. nu. 2. & cap. 21. nu. 2. & de refer. c. si quando. except 7. nu. 2. to. 4.
Vim vi repellere licet, ut intelligatur. in summ. c. 15. nu. 3. & de Iudeis not. 11. n. 13. t. 4.
ui extrahere aliquem ex loco sacro, quando mortale. in sum. c. 25. nu. 17. to. 1.
Vindictam ne assumat parentes vel amici, tenetur offensus prohibere in sum. c. 15. nu. 17. pec. 24. to. 1.
viuidia appetit subito conceptus ratione nō aduertente, nec deliberante, est tantum venialis. c. inter Verba. concl. 6. nu. 90. to. 2.
Violare ecclesiam, vide Verbo Ecclesia.
violare virginem, vide uerbo Virgo.
violare festum, vide uerbo Festum.
violare votum, vide uerbo Votum.
Violentum quid, & in quo a metu differat. in sum. pral. 6. nu. 2. & c. 4. & c. to. 1.
violentus nullus est actus elicitus siue interior in sum. pral. 6. nu. 6. & c. to. 1.
uir, ceteris paribus, cur plus peccet quam mulier. c. inter Verba. 6. concl. imperf. nu. 9. t. 2. & de pa. dist. 5. c. 1. consideret nu. 88. etc. t. 3.
Cetera vide uerb. Maritus, et uerbo Coniux.
Virginalis castitas, vide Verbo Castitas.
Virginitatem uouens, & qui postquam illā tūdo lauit non continet, ut peccet. in sum. ca. 12. nu. 43. pec. 14. to. 1.
virginitatem amittere est circumstantia necessario consistenda in femina, non aut in uiro. in sum. c. 6. nu. 7. & c. cap. 16. nu. 3. to. 1.
Virgo cupiens scire concubitus delectationem, etiam si siue experimento, peccat mortaliter. in sum. c. 23. nu. 25. to. 1.
uirgo tenetur confiteri se esse Virginem, si habuit uoluntatem deliberatam fornicandi. in sum. c. 6. nu. 8. to. 1.
uirgo putatus vel putata an iuste celet corruptionem secretam ad nubendum. c. inter Verba. 1. concl. nu. 21. & c. to. 2.
uirginem deflorans, quid restituet patri in sū. c. 16. num. 19. to. 1.
uirginem qui deflorat, quid restituet, si dolo aut importunitate, & c. in sum. cap. 16. nu. 16. & c. tom. 1.
uirginem deflorans vel aestimata promittēs se eam dūdurum, tenetur eam ducere. in sum. c. 16. nu. 16. 19. to. 1.
uirgini qui promittit se eam dūdurum in Exorem ad quid teneatur. in summ. capit. 16. num. 18. to. 2.
uirginem Violans si, an penas raptoris incurrat. in sum. c. 16. nu. 3. to. 1.
uirgini corrupta qua putatur Virgo, & qua bene nubit ac si non esset corrupta, quid restituitur. in sum. c. 16. nu. 19. to. 1.
uirgini vel mulieri satis est ad tuendā castitatem, si non consentit. in sum. c. 16. nu. 1. to. 1.

Virtus

I N D E X.

virtus quid, & qua infusa, & qua quasita. in sum. pral. 5. nu. 14. & c. 13. nu. 1. to. 1. & de fin. hum. nu. 50. & cap. inter verba. concl. 4. nu. 17. to. 2. & de pen. dist. 2. c. charitas est aqua. in glo. nu. 4. & dist. 3. c. penitentia. nu. 3. & c. tom. 3.

virtus quomodo non repugnet peccato. sed sic merito. in sum. pral. 5. nu. 14. to. 1.

virtutum omnium princeps charitas. licet prima fides. de hor. can. c. 21. nu. 68. to. 4.

virtutes omnes labefactari per unum peccatū, duobus modis uenificatur. de pen. dist. 5. c. fratres. a nu. 113. vsque ad 116. to. 3.

virtus omnis intellectualis inuendibilis, quia inastimabilis. de dat. & promiss. nu. 46. to. 3.

virtutum ad actus exercendos obligatio uendibilis, licet ipsa non sit uendibilis. de dat. & promiss. nu. 46. to. 3.

virtutes tucens alterius, quando peccet. c. inter verba 6. concl. imperfecta. nu. 6. 14. to. 2.

virtus nulla sine charitate saluat. De pen. dist. 1. c. qui sanctus. nu. 2. to. 3.

virtutum in materia tantum quisque nouit, quantum facit. de hor. can. c. 1. nu. 1. to. 4.

virtus, iustitiam, et habitus quid, & quot. in sum. c. 23. nu. 1. to. 1.

virtutes omnes Theologicae maiores omnibus moralibus. de pen. dist. 1. c. libenter. nu. 6. to. 3.

Virtus relicta summus dolor, & felicitas amissa summa infelicitas. de pa. dist. 5. c. consideret. S. defleat. nu. 1. & c. 10. 3.

virtutes omnes connexae in prudentia, & modus eas acquirendi. de pen. dist. 5. c. fratres. nu. 107. 127. to. 3.

virtutes omnes ut tabescant uno peccato. de pen. dist. 5. c. fratres. nu. 113. & c. 10. 3.

virtuti magis quam vitio fauendum. de usuris nu. 48. tom. 1.

virtutes morales in fundi pueris baptizatis. Serius. de pen. dist. 1. c. omnis qui. nu. 8. to. 3.

virtutes in medio vitiorum, id eoque illis duplo pauciores. in sum. c. 23. nu. 2. to. 1. & de pen. dist. 2. c. charitas est aqua. num. 5. in glo. tom. 3.

uis, & robur. Virtus dicitur, & cur omnis consuetudo optima uirtus dicatur, de necess. defend. prox. nu. 3. to. 1.

Visitatio Ecclesiarum diuersis sit hominibus. de hor. can. c. 10. nu. 40. to. 4.

Visitatio senius maior pars praesertim postrema est bona ad acquirendas indulgentias sufficient. de indulg. no. 32. nu. 45. & c. 10. 3.

visitacionem nonialim impediens est excommunicari. in sum. c. 27. nu. 140. to. 1.

Visitator, uide Verbo Pralatus, siue Superior. Visus, tactus, oscula quando mortalia. in sum. c. 16. nu. 11. & c. 10. 1. & de penit. dist. 1. c. si cui. nu. 1. & c. 11. & que ad 17. & c. cogitationis. nu. 12. to. 3.

uita proximi quando pluris aestimanda quam res propria. in sum. c. 15. num. 2. & cap. 24. num. 17. to. 1.

uita non est amittenda propter famam illustris familiae. in sum. c. 17. nu. 91. to. 1.

uitam ponere pro vita proximi, quando quis te neatur. in sum. c. 15. nu. 17. to. 1.

uita carens spirituali, nequit spiritualiter uiuere. de penit. dist. 1. cap. tres sunt autem. num. 2. to. 3.

uitam profundere licet pro amico, & eius bonis, & pro actu uirtutis. in sum. cap. 17. num. 87. to. 1.

uitas duas, naturalem, & supernaturalem, uirtus iustus. de pen. dist. 3. cap. resuscitatus. num. 2. to. 3.

uita noua, sola, non est iusta penitentiae. de pen. dist. 1. c. non sufficit. nu. 1. & c. tres sunt autem nu. 5. & c. quem penitet. nu. 2. & dist. 3. c. satisfactio. nu. 1. to. 3.

uita monachorum per portiones priuilegiatas an bona. de reg. com. 3. an. 25. usque ad 28. t. 2.

uitam mutare an ob contemplationem studentis debeat. de hor. can. c. 18. nu. 62. to. 4.

uita tuenda cur maior cura quam reliquorum. c. inter uerba 4. concl. uu. 20. to. 2.

uita solitaria eremi cur simpliciter melior socialis, & quibus non conueniat. de pen. dist. 2. c. primus homo. nu. 1. to. 3.

uita cum periculo probabili uti aliquo loco mortale est. in sum. c. 15. nu. 8. pec. 8. to. 1.

uita Christiana perfectio qua & quodplex. de reg. com. 1. nu. 9. to. 2.

uita mutatio difficilis, nisi, & c. de indulg. no. 17. nu. 10. 17. & de reg. com. 3. nu. 30. to. 3.

uitam abbreviare quando mortale. in sum. ca. 15. nu. 12. pec. 14. to. 1.

uita & mores auctoris Doctoris Martini Nauarii. in princ. tom. 1. & de fin. human. num. 76. tom. 2.

uita cum fama, uel libertas in quo conueniat, & aestimari non possunt. in sum. c. 17. num. 89. & c. 10. 1.

uita hominis est altioris ordinis laude, gloria, honore, fama, reuerentia, & bonis pecuniariis. in sum. c. 17. nu. 87. & c. & c. 24. nu. 17. to. 1. & c. inter verba 4. concl. nu. 20. & concl. 5. nu. 59. & de fin. hum. num. 51. & c. de iudicijs. in rub. nu. 92. to. 2.

I N D E X.

Vitia capitalia septem, ex quibus non est superbia, hoc Verbo (Saligia) signata. in sum. c. 2. nu. 3. & c. 10. 1

uitium, seu peccatum secretum reuelare, uide Verbo Secretum.

uitium quid, & quomodo non repugnet merito. in sum. pral. 5. nu. 14. to 1

uitia etiam contraria contrarijs curantur. de pen. dist. 2. c. si quis. nu. 7. to 3

uitia multa fingunt se esse uirtutes numero, c. inter uerba, concl. 6. nu. 361. to 2

uitiosos habitus curandi ratio Christiana. de pen. dist. 2. c. si quis. nu. 8. to 3

uitium rei manifestare quando teneatur venditor. in sum. c. 23. nu. 89. tom. 1. & de pen. dist. 5. c. qualitas. nu. 33. to 3

Vivere qui uult semper in hac uita, peccat. in summ. cap. 11. num. 20. & cap. 23. nu. 114. pec. 3. tom 1

Vix pro Nullatenus, & pro Difficile accipitur, de pen. dist. 5. c. negotium, a num. 11. usque ad 15. tom. 3

Vna de re qui dicit, de alia negat, si est dissimilis, non similis. de rescrip. c. cum contingat. rem. 6. nu. 4. to. 4

Vndio extrema uide Verbo Extrema unctio.

Vngens chrismate Veteri extra mortis periculum, peccat. in sum. c. 22. nu. 7. pec. 8. & cap. 25. nu. 75. pec. 13. to. 1

uniuersalis consuetudo confessoriorum circa aliquod obseruata indicat id licere, de lege panali, nu. 43. to. 3

Vniuersis concessum non uidetur singulis competere, de reg. com. 3. nu. 12. to. 2

Vniuersitatum gradus, & premia Minerualia licita. in sum. c. 14. nu. 31. & nu. 43. to. 1

uniuersitas & ciuitas, aliud quam singulares ciues vel collegia. de indulg. not. 18. m. 14. to. 3

unus qui non est, sed plures in beneficijs, non unus, sed plures erunt in supplicijs, de incompat. benef. nu. 10. to. 2

Uoluit nihil, quod non prius cognitum. de penit. dist. 1. c. cogitationis nu. 2. to 3

Uoluntarium simpliciter, & secundum quid. in sum. pral. 6. nu. 2. & c. to. 1

uoluntarius qui iactus mercis in mare. de pen. dist. 7. c. ult. §. quod quatuor nu. 11. etc. to. 3

Voluntas etiam a Deo non cogitur uolenter. in sum. pral. 6. nu. 6. & c. to. 1

uoluntas agendi perfecta, imperfecta, perfectissima. de pen. dist. 1. c. magna nu. 14. to. 3

uoluntas non fertur in incognitum. in summ. capit. 27. num. 269. tom. 1. & miscel. 22. nu. me. 2. & c. miscel. 46. num. 4. tom. 4. &

de panis. distinct. 1. cap. cogitationis numero 2. tom 3

uoluntas sola vel conatus solus non parit excommunicationem, nec irregularitatem, de pan. dist. 1. c. magna, nu. 20. & c. & c. si quis non dicam nu. 4. 14. 17. to. 3

uoluntas radix omnium bonorum & malorum. de pan. dist. 1. c. perfecta. nu. 4. to. 3

uoluntas delelandi se vel consensus etiam interpretatiuus siue tacitus in transgressione precepti, concurrentibus quatuor est mortalis. in sum. c. 11. nu. 11. 13. & cap. 15. nu. 4. 10 & cap. 16. nu. 10. & c. 14. to. 1. & de penit. dist. 1. c. cogitationis. nu. 12. & c. si cui, num. 1. & c. 5. 12. to. 3

uoluntas furandi, & el machandi, concepta in ecclesia, non est sacrilegium, nisi cuiperet id facere in ecclesia. de pen. dist. 5. c. a confideret. in princ. nu. 2. 1. to. 3

uoluntas coacta non est simpliciter uoluntas. de pan. dist. 7. cap. ult. §. quod quatuor. num. 12. tom. 3

uoluntas donantium mutare potest cum iusta causa Papa & monarcha. in sum. ca. 12. num. 78. tom. 1. & de spol. cler. §. 3. num. 2. & de red. eccles. q. 1. mon. 2. to. 2

uoluntas dicta uelleit non habetur pro facto, sed perfecta sic quo ad primum uel simplicium essentiale, sed non quo ad accidentale. de pen. dist. 1. c. magna. nu. 14. 19. to. 3

uoluntas, & intellectus varie modo animam mouent in sum. pral. 3. nu. 7. to. 1

uoluntas non habetur pro facto in sacramentis, nec in indulgentijs. de indulg. not. 19. nu. 5. & de penit. dist. 1. c. si cui §. item. nu. 3. & c. magna. nu. 5. 9. & c. to. 3

uoluntas patiendi martyrium non est tanti effectus, quanti passio. de pan. dist. 1. c. magna. nu. 7. 22. & c. to. 3

uoluntas pro facto reputatur, ut intelligatur. de indulg. not. 19. nu. 4. & c. & not. 22. nu. 7. & de pan. dist. 1. c. magna. nu. 5. 10. 18. 23. & c. si cui §. item. nu. 3. & cap. importuna. nu. 4. tom. 3

uoluntate alia desiderans multos occidere, & multa alia mala perpetraret, tot peccata committit, quot sunt mala aut persona quas desiderabat occidere, de pan. dist. 5. c. 1. consideret nu. 13. Exemp. 4. to. 3

uoluntas, & scientia Diu ut immutabilis. de bor. canon. cap. 19. num. 43. & c. tom. 4. & de penitent. distinct. 1. cap. nouit. num. 2. & c. tom. 3

uoluntas est libera, a nullo cogitur, omnia uelle,

I N D E X.

*Selle, & non Selle potest, de incompatib. be-
nef. nu. 6. to 2*
*Votantes seu suffragantes quando peccent, &
teneantur ad restitutionem. in sum. cap. 17.
num. 21 74. to. 1*
*Votum quid, & de re mala non valet, sed de
praecepta valet. in sum. c. 12. nu. 24. & c. 10. 1*
*notum proprie significat promissionem, & de
dedicationem, aut promissum & de dedicatum
Deo. de penit. dist. 1. c. magna. nu. 2. to 3*
*notum est duplex, nempe solenne, & simplex.
in sum. c. 12. nu. 32. inf. 13. tom. 1. & de reg.
com. 1. nu. 18. to. 2*
*notum mentale quid sit, & qualem delibera-
tionem requirat. in sum. cap. 12. num. 29.
praf. 4 tom 1*
*nota plura fiunt tempore necessitatis, quā pro-
speritatis, de hor. can. c. 20 num. 60. to. 4*
*notum non sicut propositum solum, etiam ar-
denter conceptum, in sum. c. 12. nu. 26. to 1.
& de penit. dist. 2. c. non reuertebantur. nu.
1. & c. tom 3*
*notum plus obligat quam iuramentum. in sum.
c. 12. nu. 32. praf. 3. to. 1*
*nota regularium non contraria regulę valent,
donec eis superior contradicat. Idem dico de
promissione. de reg. com. 2. nu. 42. in fi. to. 2*
*notum religionis impediens, & ab illa abstra-
hens ad quid teneatur. in sum. cap. 12. nu-
me. 44 & c. to. 1*
*notum paupertatis quale ad constituendam
veram religionem necessarium. de reg. com.
1. nu. 18. & c. 24. & com. 2. nu. 2. to. 2*
*notum solenne paupertatis tollit habilitatem
quærendi dominium rerum temporalium,
non autem administrandi eas. de red. eccle.
quæst. 1. mon. 8. nu. 1. & de reg. com. 2. nu. 2.
ex his inf. to. 2*
*notum, uel iuramentum violare quando mor-
tale, & quando ueniale. in sum. c. 12. nu. 10.
& c. 26. 33. & c. 39 & c. 65 & c. 18. nu. 7. to. 1*
*notum uel iuramentum factum per iracun-
diam quando non valet. de reg. com. 2. nu.
67. Ad do 13. & de penit. dist. 1. c. diuortium.
nu. 10. 13. & cap. si quis iratus. nu. 3. tom. 3*
*notum uel iuramentum de non petenda relaxa-
tione non tenet. c. accepta. oppos. 6. nu. 9. to 4*
*notum uel iuramentum de nō ludendo sub pona eu-
di genib. flexis ad Hierosolymam, ad quid obli-
get. in sum. c. 12. nu. 43. tom. 1. Ex quibus.*
*notum uel partem eius quis recte frangit ob
causam. & c. in sum. c. 12. nu. 39 & c. 10. 1*
*hocem nunquam uenialiter peccandi non ua-
let, secus de uoto nunquam peccandi morta-*

*liter, uel de non peccando hoc uel illud ue-
niale. in sum. c. 12. nu. 33. & c. 65. to. 1*
*notum obligat ad implementum sui sub reatu
mortalis culpæ, nisi, & c. in sum. c. 12. num.
26. 33. 65. to. 1*
*notum de non committendo tale aut tale pecca-
tum ueniale, obligat ad peccatum ueniale
tantum. in sum. c. 12. nu. 33. & c. 65. to. 1*
*notum absque animo implendi quomodo obli-
get ad sui complementum. in sum. cap. 12.
num. 27. to. 1*
*notum de re necessario futura, & de re illicita
& de indifferenti ut indifferens est, & de eo
quod est contra consilium Christi, non va-
let. in sum. c. 12. nu. 28. & c. to. 1*
*notum in finem malum non valet, sed de bo-
no ex illo extorto valet. in sum. cap. 12. nu.
30. & c. 42 & c. 10. 1. & de reg. com. 2. nu. 67.
Quibus addo. to 2*
*notum proprie non est malorum abrenūciatio que
fit in baptismo. in sum. cap. 12. nu. 32. to. 1*
*noti opus melius quam uoluntarium, quod sic
est limitandū. in sum. c. 12. nu. 32 praf. 4. to. 1*
*notum, si a Deo consequatur illud aut illud
temporale bonum per fas aut nefas, quare
obliget. in sum. cap. 12. nu. 32 to. 1. & de re-
gu. com. 2. nu. 67. Quibus addo. to. 2*
*noti quem panitet, uel qui dubitando de uoto
an valeat ipsum uelut peccat. in sum. c. 12.
num 54. & c. to. 1*
*notum qui non adimplet per alium quod per
se ipsum non potest, ut peccet. in sum. c. 12.
num. 55 to. 1*
*nota defuncti qui non adimplet, ut peccet, ad-
iunctis exemplis, in sum. c. 12. nu. 56. to. 1*
*notum de soluendo sextarium intelligitur de
sextario minore. de usuris, nu. 109. to. 1. & mi-
scel. 19. num. 4. to 4*
*notum de peregrinando nude an teneat. in sū.
c. 12. nu. 37. to 1*
*nota emissam in seculo ipso facto per p̄fessionē re-
ligionis cōmutatur. in sum. c. 12. n. 65. 78. to. 1*
*nota q̄s possit dispensare, cōmutare, irritare, et ut
differant. in sū. c. 12. nu. 63. & c. 75. etc. to. 1.
& de indulg. not. 27. a nu. 1. & que ad 7. to. 3*
*notum qui commutare potest, non potest dispen-
sare, et qui fratres Minores confessarij dispen-
sent. in sum. c. 12. nu. 79. etc. et de indulg. not.
27. a nu. 1. usque ad 7. tom. 3*
*uoto a quolibet dispensandi potestas non extendi-
tur ad iuramentum. in sum. c. 27. n. 275. to. 1*
*nota dispensans uel irritans absque potestate
ut peccet. in sum. c. 12. nu. 72. & c. 23. num.
14. pec. 6. & cap. 25. nu. 96. to. 1*

I N D E X.

noti dispensatio ob falsam vel iniustum causā
non ualeat. in sum. pral. 9. nu. 13. & cap. 12.
num. 57. 76. 10. 1. & de indulg. not. 15. nu. 2.
10. 10. 3. & de spol. cler. §. 3. nu. 8. 10. 2. & de
rescrip. c. si quando. excep. 3. nu. 3. & excep.
5. nu. 4. & excep. 9. nu. 1. 10. 4
notum alicui factum potest dispensari uel com
mutari. etiam sine consensu eius cui uoue
tur. in sum. cap. 12. nu. 78. 10. 1. & de red. ec
clesiq. 1. mon. 50. nu. 5. & mon. 59. nu. 3. & c.
& mon. 60. nu. 1. & de spol. cler. §. 3. n. 2. 1. 2
notum uisitandi domum B. Virg. Lauretanam
est reseruatum Papa. de reg. com. 1. nu. 21. 10. 2
noti dispensandi potestas per Bullam uel aliud
tradita includit etiam futura. in sum. c. 12.
num. 8. in fi. 10. 1
noti commutatio ut cruciata facienda est in e
ius utilitatem. in sum. c. 12. nu. 80. 10. 1
notum irritatum non iterum resurgit per mor
tem irritantis. in sum. c. 12. nu. 66. 10. 1
notum sine professio inualida ut ratificari cen
seatur quidam requiritur. in sum. ca. 12.
nu. 71. 10. 1. & de reg. com. 4. nu. 71. 75. 10. 2
nota realia. & personalia eorum qui etate ha
bent ad contrahendum matrimoniū an sint
valida. & §. 3. ad quod tēpus possint irrita
ri. aut rata fieri. in sū. c. 12. nu. 70. & c. 10. 1
notum parentum vel ab alio factum. & a se
ratum habitum non implens peccat. in sum.
c. 12. nu. 74. 10. 1
nota filiorum aut subditorum dere aliqua fa
cienda. postquam in sua libertate fuerant.
obligant. in sum. c. 12. nu. 66. 10. 1
notum filij factum ante quatuordecim annos
in scio patre. quando etiam post elapsū tē
pus possit irritari a patre. in sum. cap. 12.
num. 71. 10. 1
notum mariti vel uxoris. & de verbo coniug.
prater infra scripta.
notum coniugis cum licentia vel sine licentia
coniugij quando obliget in sum. c. 12. nu. 59.
81. & c. 87. D. & c. 16. nu. 31. 10. 1
notum non habendi copulam. nisi quando mos
gerendus sit alteri coniugum. ualeat. in sū.
c. 12. num. 60. 10. 1
notum religionis alteri persuadere an laudabi
le. in sum. c. 12. nu. 45. & c. 10. 1. & de reg.
com. 1. nu. 7. 10. 2
nota tria substantialia religionis non consti
tuunt aliquem religiosum. nisi uoueant salen
niter in religione approbata. etiam si in mo
do conuendi approbato fiant. de reg. com.
1. nu. 18. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. n. 6. 1. 2
notum de ingressu religionis generale an tollat

refutatio unius superioris etiam generalis
& an teneatur intrare extra prouinciam. in
sum. c. 12. nu. 62. in fi. & c. 27. nu. 2. 76. 10. 1
notum paupertatis. & de verbo paupertas. pra
ter infra scripta.
noto a paupertatis nec Apostoli per Apostola
tum. ne religiosi per Episcopatum absoluunt
tur. de red. eccl. q. 1. mon. 9. nu. 1. 10. 2
notum qui fecit ingrediendi religionē. vel ali
quod monasterium. & nō recipitur ut ipse
uult. ad quid teneatur. in sum. c. 12. n. 46. 1. 1
notum solenne castitatis habes si contrahit. nul
lū est matrimonium. & est excoicatus. in
sum. c. 22. nu. 35. & cap. 27. nu. 141. 10. 1
noti paupertatis uolatio licet sit minor quam
castitatis. & obedientia. tamen plus nocue
religionis statui. de reg. com. 1. nu. 12. 10. 1
nota religiosorum qua sint ualida. & qua sint
illa qua pendent a superioris uoluntate. in
sum. c. 12. nu. 65. 67. 69. 73. 10. 1. & de reg.
com. 2. nu. 42. 10. 2
nota religiosorum. & minorum quomodo diffe
rant. & conueniant. in sum. c. 12. nu. 69. 1. 1
nota. in quibus superior consentit. & postea si
ne causa irritat. an obligent. in sum. cap. 12.
num. 61. 73. 10. 1
nota nouitij non irritat superior. in sum. c. 12.
nu. 65. 10. 1
notum obedientia secundum regulam approba
tam includit notum castitatis. & paupertat
is. de reg. com. 1. nu. 18. & c. & de red. eccl.
q. 3. mon. 27. 10. 2
notum solenne cur dirimat matrimonium. &
non notum simplex. de reg. com. 1. num. 18.
& c. 10. m. 2
notum etiam solenne castitatis relaxari a Pa
pa potest religioso. cum iusta causa. & qua
re non notum paupertatis. de reg. com. 2. nu.
17. & de red. eccl. q. 1. mon. 9. nu. 3. & mo
ni. 55. nu. 10. 10. 2
notum simplex castitatis non dirimit matrimo
nium. & ad quid obliget in sum. c. 22. num.
73. 10. 1 & de red. eccl. q. 1. mon. 56. nu. 2. et
de reg. com. 1. nu. 19. 22. 10. 2
notum simplex castitatis vel paupertatis ha
bens. peccat uolendo quærere. vel contrahere
sed vere quærat & contrahat. de reg. com. 1.
nu. 19. 22. & de red. eccl. q. 1. mon. 55. n. 19.
& mon. 56. nu. 2. 10. 2
notum simplex castitatis habens. si nubat et cō
summet. duo peccata committit. in sum. c. 12.
nu. 80. Ex quo sequitur. 10. 1
notum de nunquam contrahendo matrimoniū
ad quid obliget. & est minus noto continen

I N D E X.

tia, & in eo Episcopus dispensare potest. in
 sum. c. 12. nu. 43. pec. 1. 4. & nu. 76. & c. 22.
 nu. 85. 107. 1
 uotum absolute ducendi uxorem, non ualet,
 secus si ad euitandam fornicationem, quam
 alias difficile uitare potest. in sum. c. 12. nu.
 me. 43. pec. 1. 4. to. 1
 Vovens sacros ordines suscipere, & ingredi
 religionem an statim ligent onera eius, & si
 ducat uxorem an possit petere debitum con-
 iugale. in sum. c. 12. nu. 47. to. 1
 uouens & nam religionem, ad intrandam aliā,
 maiori auctoritate eget quam professus. de
 reg. com. 4. nu. 4. to. 2. Addo 3.
 uouens religionem simpliciter, potest exire in-
 tra annum probationis; si autem uouit etiā
 perseverantiam, indiget dispensatione. in sū.
 c. 12. nu. 46. & c. 10. 1
 uouens religionem strictiorem, si laxiorem in-
 greditur & proficitur, est liber. in sum. c. 12.
 num. 48. to. 1
 uouens simpliciter paupertatem & dicitur uoue-
 re tertiam. de reg. com. 1. nu. 20. to. 2
 uouens virginitatem, & postquam eam viola-
 uit non se continet, ut peccet. in sum. c. 12.
 nu. 43. pec. 1. 4. to. 1
 uouens terra sancta auxilium præbere cum li-
 centia coniugis, & sine illa, ad quid teneat-
 ur. in sum. c. 12. nu. 55. 62. to. 1
 uouens si perpetraverit illud aut illud crimē,
 ut obligetur, & per quem dispensetur etiam
 in materia Papa reservata. in sum. cap. 12.
 nu. 30. 42. & c. 10. 1. & de reg. com. 2. nu. 67.
 Quibus addo. to. 2
 uouens id ad quod tenetur sub peccato mortali,
 vel veniali, & quod est consilium Evan-
 gelicum, ut peccet non implēdo in sum. c. 12.
 nu. 34. & c. 65. to. 1
 uouens stulta vota, ut non petendi se, non la-
 uandi, non edendi caput, & c. an obligetur.
 in sum. c. 12. nu. 37. to. 1
 uouens illud quod sciebat se non posse præsta-
 re, ut peccet. in sum. c. 12. nu. 38. to. 1
 uouens si omittit adimplere partem exigentem
 rei quam sinit, & totam minimam rem,
 peccat venialiter tantum. in sum. c. 12. nu.
 me. 10. 40. to. 1
 uouens id quod est peccatum mortale & vel ue-
 niale, quale peccatum committat in sum. c.
 12. nu. 34. & c. 10. 1
 uouens sub conditione, & procurans ne adim-
 pleatur conditio, causa liberandi se a uoto,
 peccat, & tenetur adimplere uotum. in
 sum. c. 12. nu. 42. to. 1

uouens quando teneatur statim votum adim-
 plere, & quando illud ad certum tempus dif-
 ferre possit. in sum. c. 12. nu. 41. to. 1. & de reg.
 com. 1. nu. 7. & c. 10. 2
 uouens ieiunare omni feria sexta, tenetur ieiun-
 are die Natalis Domini, si uenerit in feria
 sexta. in sum. c. 21. nu. 11. in fi. to. 1
 uouens præ timore mortis corporalis aut spiri-
 tualis & c. similia, ad quid tenetur. in
 sum. c. 12. nu. 52. 1. 1. & de reg. com. 2. nu. 67.
 Peccat qui uouet. to. 2
 uouens rem dignam uoto, quæ tamen maius
 bonum excludit, ad quid tenetur. in sum.
 c. 12. nu. 53. to. 1. & de reg. com. 2. num. 67.
 Quibus addo. to. 2
 uouens non bibere & vinum, toties peccat, quoties
 bibit. in sum. c. 12. nu. 53. to. 1
 uouens facere aliquid tempore certo ad quid
 teneatur transacto tpe. in sū. c. 12. n. 54. 1. 1
 uouere qui pertinaciter tenet esse malum, est
 hereticus. in sum. 12. nu. 58. to. 1
 uouere potest qui pollet iudicio ad peccandū,
 vel merendum, præterquam, & c. in sum. c.
 12. nu. 24. 68. 70. to. 1
 Vox eadem ad diuersa relata, diuersa signifi-
 cat. de pan. dist. 5. c. negotium. nu. 14. to. 3
 uox, uide Verbo Verbi, siue Verbum.
 Vsuceptiones & prescriptiones bona fide com-
 plete, cur non rescindantur & de deceptiones.
 de iudic. not. 6. nu. 75. to. 4
 usum in & cum datis rebus, qui utitur in alium
 peccat, de elemosina. nu. 43. to. 3
 Usura quid, & est duplex, vera, & palliata,
 metalis, & realis. in sum. c. 17. n. 206. 208.
 214. & de usuris. nu. 2. & c. 6. 12. c. 15. c. 16. 1
 usuram qui non credit esse peccatum mortale,
 est hereticus. in sum. c. 17. nu. 207. 214. &
 de usuris nu. 7. & c. 10. 1
 usuras licere credens sola mente, non est ex-
 communicatus. de pan. dist. 1. c. si quis non
 dicam. nu. 8. Addo. to. 3
 usura non solum iure humano, sed etiam na-
 turali, & diuino uetita in num. c. 17. num.
 207 & c. & de usuris. nu. 7. & c. 10. to. 1
 usura aliud est, & aliud est peccatum & usura,
 & quomodo differant. in sum. c. 17. nu. 206.
 & c. & de usuris nu. 6. 12. & c. 10. 1
 usura mentalis obligat ad restitutionem, &
 quare non obliget simonia mentalis. in sum.
 c. 17. nu. 208. & c. & cap. 23. nu. 1031 & de
 usuris nu. 10. 13. 18. & c. 10. 1
 usura est emere pecora uel prædium a non ha-
 bente & eidem locare. in sum. cap. 17. nu.
 me. 84. 230. to. 1

usuram

- usura non committit mutuum dani, accipiēdo aliquid ob interesse damni aut lucri quod patitur. in sum. c. 17. nu. 211. & de usuris a nu. 40. & que ad 52. 55. & c. 10. 1*
usura est mutuum dare pro re pauperi danda, vel ad redimendos captiuos, non autem pro iniuria remittenda, nisi, & c. in sum. cap. 17. nu. 238. & de usuris, nu. 34. 10. 1
usura est dare ad lucrū salua sorte, & el nō ne gotiatur simpliciter. in sum. c. 17. n. 258. t. 1
usura quādo nō sit dare ad lucrū salua sorte & lucro, & rōne triū contractuum. in sum. c. 17. nu. 255. & c. & de usuris n. 32. & c. 10. 1
usuram non cōmittit maritus accipiens vsū pignoris dati pro dote. in sum. c. 17. nu. 213. 273. & c. & de usuris n. 64. & que ad 68. t. 1
usura non est accipere certum quid pro dote promissa singulis annis. in sum. c. 17. num. 213. 273. & de usuris a n. 64. & q; ad 68. t. 1
usuram qui suadet, aut sub ea petiit, quando peccet, & el excusetur. in sum. c. 14. nu. 39. et c. 17. n. 246. & c. 262. & c. 267. 10. 1. & de pe nit. dist. 6. c. 1. §. sacerdos, nume. 6. tom. 3
usura an sit mutuum dare alicui, propōita pena, Nisi infra diem statutum soluerit. in sum. c. 17. nu. 215. 10. 1
usura palliata inueniri potest in omni contractu quo solutio anticipatur, & el differtur. de usuris, num. 4. 10. 1
usuram nec dispensatio, nec vis facit licitam. de usuris nu. 44. 10. 1
usura & interesse si differant. de usuris. nume. 44. & c. 10. 1
usura non est capere quantum reddidisset praediam, quo ob mutuum non fuit emptum, quamuis non tantum fuisset mutuo datum. de usuris nu. 57. 10. 1
usura est lucrum, quod capit mercator pro interesse pecunie mutuatae, qua non erat negotiaturus, nec frugifera empturus. de dat. & promiss. nu. 58. 10. 3
usura quando sit vendere uno tempore, quod soluitur alio. in sum. c. 17. nu. 241. & c. 10. 1
usura est deponere pecuniam cum pacto & el intentione lucradi. in sum. c. 17. n. 242. & c. t. 1
usuram qua intentio sine pacto faciat, & inducat restitutionem. in sum. c. 17. nu. 208. & c. & de usuris nu. 10. 13. 18. & c. 10. 1
usuras nauticas esse nunc veritas, quomodo intelligatur. in sum. c. 17. nu. 285. & c. 10. 1
usura non est aliquid pro fideiussione accipere. in sum. c. 17. nu. 285. & c. 10. 1. & de dat. & promiss. nu. 50. 10. 3
usuras pro alio exercens, etiam famulus, obligatur. in sum. c. 17. nu. 19. 266. & c. 10. 1
usura non est emere minoris debita soluenda & que ad annum. in sum. c. 17. nu. 231. & c. 10. 1. & de dat. & promiss. num. 64. 10. 3
usuram iurata non soluere quare peccatū. in sum. cap. 17. num. 245. & c. 10. 1
usura non est mutuum dare ad acquirendam amicitiam. in sum. c. 17. nu. 290. 223. & de usuris num. 20. & c. 23. 10. 1
usura est mutuum dare cum pacto ut mutuās affecret. in sum. c. 17. nu. 221. nu. 284. 10. 1
usura, quando sit mutuum dare, ut aliquis in suo molendino molat, in sua taberna emat, ad suam scholam veniat, aut in suo praedio laboret. in sum. c. 17. nu. 220. 10. 1
usura quando sit mutuum dare cum pacto, & sibi vendat suam triticum, vinum, aut la nam, etiā iusto pretio. in sum. c. 17. n. 221. t. 1
usura an sit mutuum dare alicui cū pacto, & si perstes reddat duplū. in sum. c. 17. n. 222. t. 1
usuram non committit is, qui mille ducatos donat alicui ea condicione & el ab eodem singulis annis centum recipiat, quandiu ipse donatarius vixerit. in sum. c. 17. nu. 222. & de usuris, nu. 128. 10. 1
usura est mutuum dare alicui cum pacto ut eū inuet, vel doceat, aut quid simile pecunia estimabile faciat. in sum. c. 17. n. 223. t. 1
usura est mutuum dare alteri cum pacto ut ille sibi alia vice altero tantum det mutuū. in sum. c. 17. nu. 223. 10. 1
usura an sit si creditor nolit recipere quod sibi debetur & que ad certum tempus. in sum. c. 17. nu. 225. 10. 1
usura non est mutuum dare alteri triticum & elus pro recēt, nisi, & c. in sum. c. 17. n. 224. t. 1
usura est mutuum dare rem ut reddatur cum plus valebit. in sum. c. 17. nu. 219. 10. 1
usura est vendere aliquid cum pacto ut solvatur pretio maximo quo id valebit vsq; ad tale tempus. in sum. c. 17. nu. 240. 10. 1
usura est vendere carius credito, quam presente pecunia, vel emere vilius anticipata etiā propter periculum recipiendi rem. in sum. c. 17. nu. 206. 210. 217. & c. 241. 243. 247. & cap. 23. nu. 81. & c. 10. 1
usura non est triticum estimatum pretio currenti mutuum dare cum pacto ut tempore solutionis reddatur triticum pretio quo tunc valebit, nisi, & c. in sum. c. 17. nu. 225. 10. 1
usura quando sit mutuum dare pecuniam argenteam, ut aurea sibi solvatur. in sum. c. 17. num. 226. 10. 1
usura ceteris qua, & c. in sum. c. 17. n. 208. t. 1
usura

I N D E X.

usura simoniaca est mutuum dare principali-
ter ut sibi conferat aliquod beneficium. de
usuris num. 17. &c. to. 1.
usuram vel simoniam non facit intentio secun-
daria, sine causa minus principalis, etiam si
absque illa non fieret actus. in sum. cap. 17.
nu. 90. & cap. 23. nu. 101. & de usuris, nu.
19. & c. 23. to. 1. & cap. inter verba. 5. concl.
nu. 24. & de fin. hum. nu. 39. to. 2. & de pa-
nit. dist. 5. c. fratres. nu. 56. &c. to. 3.
usuras restituere tenetur iudex, qui iubet solui
aut non restitui, & advocatus, procurator,
& testis qui ad id auxilium præbent in sum.
c. 17. nu. 275. &c. to. 1.
usura nautica, seu traiectionis, id est quæ ob mu-
tuationem, vel securitatem accipitur susce-
pto in se periculo transmissionis, & amissio-
nis mercium, per c. naviganti. de usur. hodie
prohibita, de Cambijs, nu. 3. to. 1.
usura, etiam si non sit coram Deo, in foro ta-
men exteriori facile confitebitur, si mercator
pauca in isto pretio rigorofo alicui credi
vendat, & statim minoris emat in isto pretio
in momento aut si alius ita emat, ib. nu. 5. to. 1.
usura est cum obligatione restitutionis, cum depo-
sitarius pro solutione pecunie innumerata
aliquid pro quolibet centenario accipit, ibid.
nu. 38. tom. 1.
usura est mutuare alteri cum pacto, ut, ultra
partis accepta solutionem aliquid aliud fa-
ciendum, quod mutuanti conducat, teneat-
ur, ibid. nu. 3. to. 1.
usura est sine cambio pecuniam dare alicui solu-
endam, post annum, cum lucro cambiorum,
ibid. nu. 27. to. 1.
usura non committitur, quando
ob aliam iustam, & a mutu-
antem accipitur, ibid. nu. 15.
usura non est, ubi amplius da-
tur recipitur, sed alia ratio-
ne laboris, ibid. nu. 1. to. 1.
usura est, si corus ritior, so-
lvetur, reddendus ubi pluris
stima si mutuetur, ubi plu-
rus ubi minoris valet
ad æqualitatem fure
usuram esse, mutua re a-
nere, ut a mutuante
teneatur, nemo est, qui
usurarius est omnis conti-
mutui in quo plus, au-
aut brevis tempus pro-
malior aut virtualiter r-
me. 78. tom. 1.

usurarius est, qui non solum egentibus ob su-
stentationem mutuat ad usuram: sed etiã,
qui divitibus, & mercatoribus ob maius lu-
crum, ibid. nu. 7. to. 1.
usuraria est omnis permutatio, in qua ratio-
ne temporis, plus, aut minus recipitur, ibid.
nume. 7. to. 1.
Usurarius quis vere dicatur. de usuris, nu. 1.
&c. tom. 1.
usurarius usuras & fructus pignoris restituat.
in sum. c. 17. nu. 216. 278. to. 1.
usurario manifesto nullum detur sacramentum,
nisi, &c. in sum. c. 17. nu. 279. &c. to. 1.
usurarios manifestos sepeliens est excommuni-
catus. in sum. cap. 17. nu. 279. & cap. 27. nu-
me. 137. tom. 1.
usurarii testamentum vel codicillum nullum,
nisi hæc præcedant, &c. in sum. c. 17. nu. 279.
to. 1. & de penit. dist. 5. in princ. glof. summ.
num. 29. to. 3.
usurarius confiteatur quoties voluit sanari.
in sum. c. 17. nu. 214. to. 1. & de penit. dist. 5.
c. 1. in princ. nu. 43. &c. to. 3.
usurario mutuum datur, quem scit in fines ma-
los mutuo usurum, an possit ab eo solutionem
crediti accipere. in sum. c. 17. nu. 264. to. 1.
usurario carenti pecunia commodans illam,
ut peccet. in sum. c. 14. nu. 40. to. 1.
usurarum proxenetæ quando peccet. in sum.
c. 17. nu. 267. to. 1.
usurarius an acquirat dominium illius rei vel
pecunie, quam habuit per usuram. in sum.
c. 17. nu. 265. to. 1. Alia vero.
usurarii b-
gata pro usuris. &
65. Alia vero. t. 1.
quando de bonis
to. 1.
dibus de-
to. 1.
adere, & præci-
279. to. 1.
& famuli quando peccent
vivendo. in sum. cap. 17. nu-
2. I.
piens ab eo dotem ut peccet,
restitutionem. in sum. ca. 17.
quando teneantur ad restitu-
17. nu. 178. to. 1.
entum faciens peccat, &
ad restitutionem. in sum.
I.
nem alienam partialiter
cap. 23. num. 10. & cap. 25.
num.

I N D E X.

nu. 13. to. 1. & de iudic. in rub. nu. 68. to. 4.
usurpans noue ius custodiendi aliquam eccle-
siam sede vacante, ut capiat bona, incurrit
excoicationem. in sum. cap. 27. nu. 123. to. 1.
usurpare iurisdictione, vide verbo iurisdictione.
usurpare noue ius dicitur, qui nondum posse-
dit 40 annos, in sum. c. 27. nu. 123. to. 1.
usurpatio aliena rei omnis est peccatis. de iudi-
cij. not. 6. nu. 56. &c. to. 4.
Ususfructu regularis fruitur monasterium, eo
vinente, etiam si fructus pertineant ad eum
in bonis aduentitij filij, ratione patria pote-
statis. de reg. com. 2. nu. 98. to. 2.
Ususfructus casualis quid, & eum non hē be-
neficiarius, de red. eccl. q. 1. mon. 46. n. 6. t. 2.
ususfructus, & usus duplex. de reg. com. 1. nu-
me. 13. tom. 2.
ususfructuarius quando fiat dominus fructuū.
de d. eccl. q. 2. mon. 14. nu. 1. to. 2.
usus pign. quale peccatum. in sum. cap. 17.
num. 203. &c. to. 1.
Utilitas pro duobus inducitur, alterum ne gra-
uet. de iudicij. not. 6. nu. 50. to. 4.
Vulnerare, occidere, procurare, & ea de re de
lectari, quando mortale. in sum. c. 11. n. 13.
&c. & cap. 15. nu. 4. to. 10. 1.
Uxor, prater infra scripta, vide verbo Mulier, et
verb. Coniux.
uxor notabiliter tollens o bedientiam marito,
& nolens in quo ire vult, ut peccet, in sum.
c. 14. nu. 19. &c. to. 1.
uxor dubitans de morte primi mariti, uel de in-
ualiditate matrimonij, quid faciet. in sum.
c. 16. nu. 20. & cap. 10. to. 1. &c.
de pan. di. 1. c. 1. to. 1. &c.
103. & q. 5 ad
Coniux.
uxor ut pe-
ad leg.
bus, in sum. c.
uxor etiam valde de iure
ne mariti dare nutrice sua
reos, etiam minutatim. in sum.
to. 1. Ad 3. questum.
uxor quando possit occultare
sum. c. 17. nu. 154 &c. to. 1.
uxor quorum iocalium domin

suaria in summ. cap. 17. nume. 166. tom. 2.
uxor quando teneatur reddere debitum, vide
Verbo Coniugale debitum.
uxor usurarij quando peccet viuendo de bonis
mariti, in sum. c. 17. nu. 268. 271. to. 1.
uxori semper licet suam integram dotem acci-
pere, mortuo marito, non computatis super-
fluis expensis. in sum. cap. 17. num. 155. t. 1.
Ad noue questum.
uxor non tenetur marito furioso reddere debi-
tum, si mortem probabiliter timet corporeā,
neque quoties timetur magna deformitas fa-
tus. in sum. c. 16. num. 27. to. 1. & de panit.
dist. 7. c. si quis autem. num. 87. &c. tom. 3.
uxor in non prauit dicit ingressus religionis ma-
riti. de rescript. cap. si quando. except. 21. nu-
me. 12. tom. 4.
uxor, qua officio tutela fungitur post secun-
dus nuptias, peccat, in sum. c. 25. nu. 67. to. 1.
uxor propter adulterium perdit dotem, non ta-
men propter preparatoria ad adulterium.
de iudicij in rub. nu. 6. 9 &c. to. 4.
uxorem dicens religiosus, vel qui ordine sacro
est insignitus, excommunicationem incur-
rit. in sum. c. 22. nu. 52. & cap. 25. nu. 109.
& cap. 27. nu. 141. to. 1.
uxor habens filium ex adulterio; vide verbo
Adultera.
uxor aut vir fornicando, utens bonis relictis &
caste uiuat, tenetur ad restitutionē. in sum.
c. 23. num. 62. & cap. 25. nu. 65. to. 1.
uxorem patrem, an matrem, an filium, an fra-
trem magis diligere quis teneatur cap. inter
verba concl. 4. nu. 23. & de fin. hum. nu. 5. 2.
to. 2. & de panit. dist. 2. c. barbas. §. quid est
1. & que ad 15. to. 3.
iurans, si vult ingredi religio-
em doceat, & postea ante con-
grediatur. de reg. cō. in nu. 8.
el. & quidum, an impediatur
de 12. nu. 74. 85. to. 1.
X
numera quae diebus festis dan-
quando faciunt incurre-
De dat. & promiss. nu-

IND

S.

ENCHY-

nobleza de la cavalleria
aua pueſto publicamēte
ador. Finalmēte Maxen
quales todos tres en vn

espantados, de q̄ vna muger fuese mas preta para re-
bir la muerte, que los verdugos para darle la pena. Luc
go no ay porque nos marauillemos quando oyamos,
que Mucio Sceuola puso su mano derecha sobre el fue-
go y la toſò, poi q̄ no auia muerto al Rey Porſena, pues
vemos q̄ esta bienauenturada ofreciò todo su cuerpo
al fuego, para q̄ con su exemplo atrayendo tábien a los
enemigos al conocimiento de la verdadera Religión los
librase de las llamas eternas. No dexaremos tábien de

ui la noble muerte de Sophronia mariona Fo-
ndo requerida por el Emperador Maxencio
librar su cuerpo de otra manera) de no re-
anzilla se n

Aunq̄ en este caſo, mas
orothea, la qual viêdo

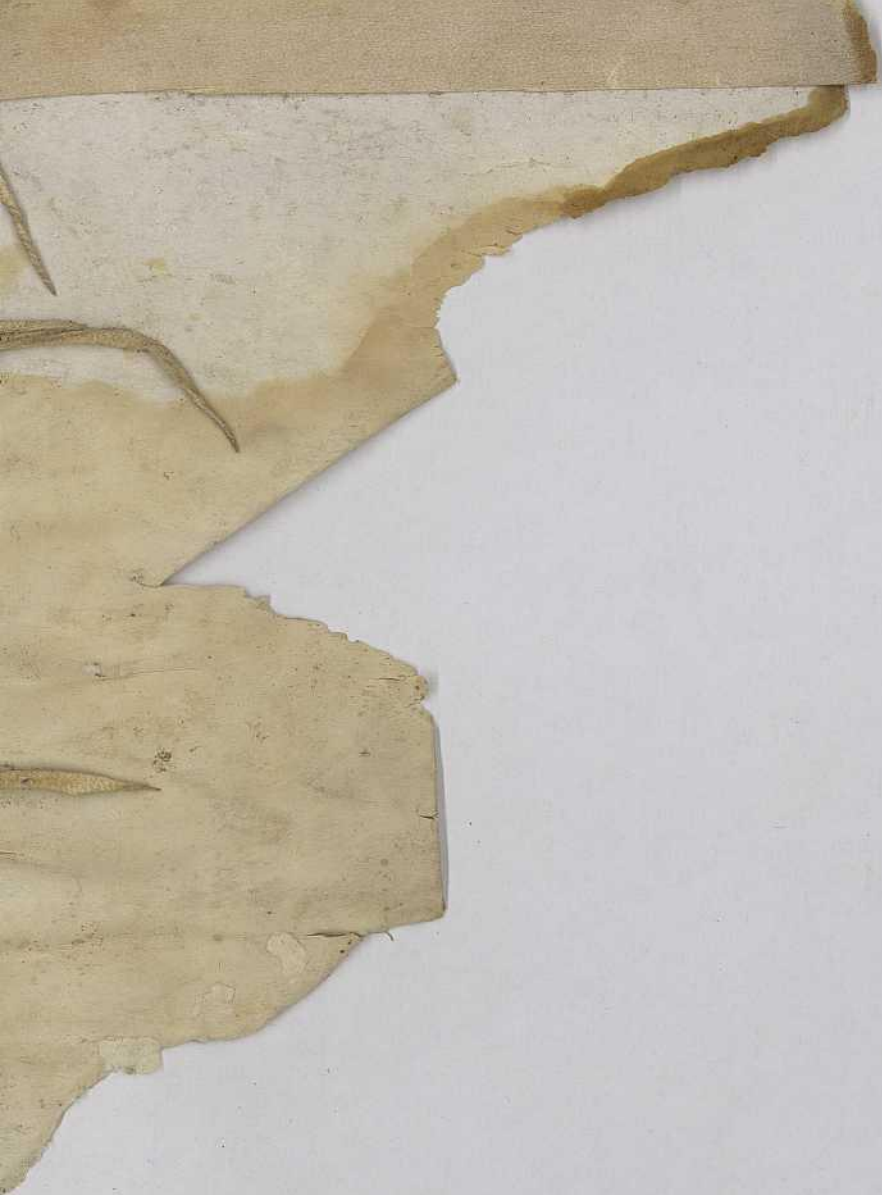
la mataſſe, por
tarſe ella a
aron sus
bazer
los
al

la mas alta y mas crecida gloria, fue que por sus obras
tan buenas y notables assi viuos como muertos mere-
cieron resplandecer cō milagros. Y assi se puede tener
por cierto, que ningun exemplo de qualquiera virtud
q̄ayamos de seguir, y de qualquier vicio que deçamos
huir, se procurara, q̄ no se halle muy notable y efficaç
en nuestros chriſtianos, para imitar y seguir: pues delos
Apoſtoles y delos Martyres y gualmente aprendemos
la fe, la justicia, la labiduria, la fortaleza, la abſtinēcia,
la couſtancia, la ſeueridad, la couſtancia, la po-
ſualmente el menor precio de todas las rique-
leyes. De los Confeſſores la humanidad, el
amor matrimonial, gual-
dad, y generalmente el
mismo el eſtado
buenas
la caſtidad
todos
vir-
co

les reſcitan. Y luego dize n-
des burſas y el carnisio p-
eubrian con los pellejo
les los reſcitan
a que

1.278